COLLECTIO CONSTITUTIONUM IMPERIALIUM,

Hoc est,

DD. NN. IMPERATORUM, CÆSARUM, AC REGUM AUGUSTORUM, SACRI IMPERII GERMANO-ROMANI,

RECESSUS, ORDINATIONES, DECRETA, RESCRIPTA,

Mandata, & Edicta, in publicis Comitiis promulgata, aut aliàs edita; inde ab instauratione primæ Monarchiæ Germanæ usq; ad D. N. IMP. CÆS. MATTHIAM P. F. AUG. P. P. inclusivè, sub Sacratissimæ Majestatis ejus auspiciis collecta, & partim ex publicis monumentis, partim ex Ordinum Imperii Archivis, in lucem reducta.

In quibus quidquid de Iurisdictione Imperii & Ecclesiæ, potestate Imperatoris & Papæ, auctoritate & libertate Regum, & cæterorum Imperii Occidentalis Ordinum, per Magnam Germaniam, id est, Theutoniam, Franciam, Italiam, Hispaniam, Angliam, Hungariam, Poloniam, Bohemiam, Daniam, &c. de juribus civilibus & feudalibus, Pace religiosa ac profana, aliisq; rebus omnibus ad Ecclesiam & Politiam spectantibus, ab Anno Orbis conditi MDCCCXII. *usq; ad præsentem* MDCXIII. *Christi nati, constitutum & sancitum est, ferè comprehenditur: adiunctis etiam iis, quæ antea a* CAROLO MAGNO *usq; ad* CAROLUM V. *& Reformationem religionis, & inde usq; ad* RUDOLPHUM II. *Imp. Aug. prodierunt, nunc recensita, & ex variis Archivis in integrum restituta, completa, & auctiora reddita, ab infinitisq; mendis repurgata.*

TOMUS PRIMUS.

Hisce turbulentis rebus & præsentibus controversiis decidendis apprimè commodus.

Industria atque studio

MELCHIORIS GOLDASTI HAIMINSFELDII,

CONSILIARII SAXON. VINARIENS. & HOLSATO-SCHAUMBURGICI.

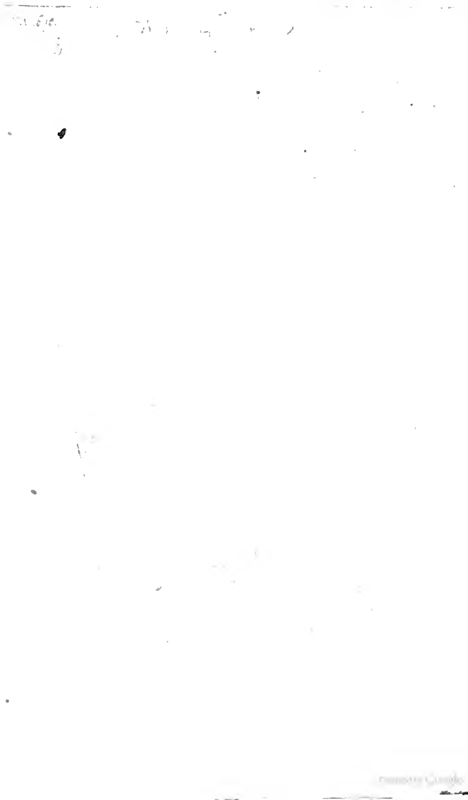
Cum Repertorio juris constituti locupletissimo juxta ordinem materiarum digesto.

ANNO [illegible]

FRANCOFORDIÆ AD MOENUM

APUD PETRUM KOPFFIUM.

DIVO IMPERATORI CÆSARI MATTHIÆ, A DEO CORONATO, FIDELI CHRISTI VICARIO,

MANSUETO, MAXIMO, BENEFICO ET PACIFICO; SACRATISSIMO Romanorum Principi; Invictissimo ac Gloriosissimo Moderatori Germanorum, Gallorum & Italorum; Sanctæ Catholicæ Ecclesiæ Advocato Universali; Pio, Felici, Inclyto, Victori ac Triumphatori Semper-Augusto; Præserenissimo Regi Hungariæ, Bohemiæ, Dalmatiæ, Croatiæ, Sclavoniæ, Ramiæ, Serviæ, Galliciæ, Lodometiæ, Comaniæ, Bulgariæ, &c; Superillustrissimo Archiprincipi Electori & Archipincernæ S. Rom. Imperii; Archiduci Austriæ; Magno Duci Burgundiæ, & Silesiæ; Duci Lotharingiæ, Brabantiæ, Stiriæ, Carinthiæ, Carniolæ, Limpurgi, Lucemburgi, Geldriæ, Wirtembergæ, &c; Landgravio Alsatiæ, Brisgoviæ, Suntgoviç, Nellenburgi, &c; Marchioni Moraviæ, Lusatiæ, Histriæ, Burgoviæ, & Sacri Romani Imperii; Comiti Principi Habspurgi, Flandriæ, Tyrolis, Goritiæ, Ciliç, Arthesiæ, &c; Comiti Palatino Burgundiæ, Hannoniæ, Holandiæ, Selandiæ, Phireti, Kiburgi, Namurci, & Zutphaniæ, &c; Principi Sueviæ; Domino Frisiæ, Marchiæ Venetorum Portus-naonis, Molini, Salinarum, Ultraiecti & Mechliniç, &c; Patri Patriæ perpetuùm colendo,

VITAM & VICTORIAM.

Domine Præclementissime,

QUIBUS TE nominibus saluto & adoro, ea Numini Majestatiq; Tuæ priva sunt ac propria. Etenim *Dominus es, hoc est nomen tuum: gloriam tuam alteri non dabis, nec laudem tuam sculptilibus*, ait in Oraculo [a] Esaiæ Vatis, Deus Deorum & Dominus Dominantium, Cœlestis ille Imperator, qui tibi vices suas in mari & terrâ concessit: *Sculptilibus*, inquam, id est, tyrannis & usurpatoribus, cujusmodi sunt ficti, simulati & imaginarii Præstites, qui sese super omnia, quæ Dei, id est, tua Imperatoris sunt, arroganter & superbè extollunt. Nihil impiè, nihil profanè dico: rectè & verè, id est, pro homine Catholico & Orthodoxo facio, qui sic de Majestate Tua sentiam. Eniniverò *Divus* es, & hoc pacto TE cum priscis illis Christianis Imperatoribus appellare nefas esse nec beati illi veteris Ecclesiæ Patres arbitrantur: sive mavis cum Sacrosancta Scriptura *Deus* indigetari, *Exod.* 22. & *Psalm.* 82. Siquidem talem TE Romanis Jova Optimus maximus constituit, *Exod.* 7. Cujus Spiritus dixit; *Deus es & filius Altissimi*, Psalm. 6. Et iterum; *Quis similis Deo in filiis Dei?* Psalm. 89. ubi Divos Imperatores vocat *filios Dei*, innuens indubiò eos Imperium à solo Deo immediatim tenere, ceu beneficium aliquod & feudum fideicommissarium, *Daniel.* 9. *Proverb.* 21. *Deuteron.* 2. in quo vices ejus visibiles (ut cum vulgo loquar) administrent, *Deuteron.* 17. & 1. *Samuel* 17. Per quem regnare seu imperare dicuntur, *Proverb.* 8 & à quo cuncta illis potestas & virtus, *Sapient.* 6. Unde etiam Imperator dicitur *Dei & Christi Vicarius* in terra, Sapient 6. ubi Lyra in gloss. & Conradus II. cognomento Salicus Imp. infra fol. 230. hujus nostræ Collectionis. quin, quod magis est, Imperator ab ipso Cœlesti Oraculo nuncupatur *Christus Dei*, ac *Domini*, ut de Saule Rege 1. *Reg.* 24. & 26. & 2. *Reg.* 1. & 23. de Davide Rege, 2. *Reg* 19. & 23. *Psalm.* 20. & 132. Denique de Cyro Imperatore Persarum, *Esaia* 45. scriptum esse legimus.

[a] Cap. 42.

Hinc ergo est, quòd *Sacratissimum* TE homines appellent, quasi unctum & con-

fecratum à Domino. Imò ipsum etiam *Sanctitatis* nomen in jus ac potestatem tuam transivit, ut *Sanctus*, interim etiam *Sanctissimus*, in tractatibus sanctorum Patrum & veterum Scriptorum passim vocitaretis. Quid? Annon TIBI *Imperium Sacrum, Sacra & Divalis Majestas, Cœleste Oraculum, Leges sacræ & divinæ, sacræ & divinæ jussiones*, &c. in Jure utroque tribuuntur? Ut mihi nec sacrilegè, nec superbè fecisse prisci illi Catholici & Orthodoxi Imperatores videantur, qui titulis suis honorem *Pontificis Maximi* præscripserunt, quo indicarent, datam sibi potestatem à DEO Supremo Imperatore & Cœlico Monarcha, in omne hominum genus, sacrum profanum, sub Imperio suo degentium.

Quæ cùm ita sint, IMPERATOR AUGUSTE, monitu sapientissimi Israëlitarum Regis Salomonis, per cujus labia Spiritus S. est profatus; a *Ne des alienis honorem tuum:* sed vindica S. Majest. Tuæ jura ac privilegia in eos, qui usurpare & incubare conatu sacrilego ausi sunt; quemadmodum ad id impetrandum & efficiendū sacramento nexus & vadatus es. Non est mens animi nostri, nec cujusquā (quomodo mihi persuadeo) sanire in Imperio sapientis, ut in Pontificem Romanum grasseris, cui, ut Imperialis Tuę Sedis & Capitalis Urbis Romanę Archimetropolitano, & ea re summo Imperii Tui Occidētalis Antistiti atque Archipatriarchæ, eam reverentiam ac observantiā debes, quam jura legesq; ἀμαξαίως ab utroque vestrûm exigunt: nec ut in Ordinis Ecclesiastici libertatem, quam illibatam & intemeratam præstare verbis conceptis promisisti, violenter inveharis; multò minùs ut confinium Regum, aliorumque in Sacro Imperio Principum & Statuum, justas possessiones miscendo & turbando invadas: verùm ut Magnum illum Romanorum Imperatorem Pompejum imiteris, de quo Plutarchus b in hunc modum scribit; *Phereati Parthorum Regi per Legatos postulanti, ut Euphratem Romanæ ditionis terminum esse vellet: immò, inquit, illud magis postulandum, ut Romanorum fines à Parthorū Regno justitia dirimat, significans, Romanis non esse præscribendum, quousq; debeant proferre Imperium, à quo propagando nō montes aut flumina debeant arcere: sed ibi demum fore fines Romanæ ditionis, ubi jus non esset ulterius procedere.* Quæ igitur nullo jure aut titulo S. Majestati Tuæ, ô IMPERATOR, sive Regio seu Imperatorio, debentur, ea non meo (quis enim ego sum, ut Christo Domini, & Domino meo consilium perhibeam?) sed Magni Pompeii judicio, nec tangere aggrederis, nec infestare, si longum Imperium & fortunam felicem à Jova Opt. Max. successibus Tuis optas. Ea verò, quæ ab sanctissimis majoribus & antecessoribus Tuis optimè cōstituta, & ab omnibus Imperii Ordinibus, aut majori eorum parte, consentiēter cōprobata sunt, & ab aliis injustè turbata, ut jure quodā Tuo Imperatorio iterū asseras, atq; in pristinū vigorem restituas, Augustum S. Majest. Tuæ officium requirere, quod ab augendo & in majorem statū evehendo nomē possidet, videtur.

a *Proverb.* 5.

b *In Apoptheg.*

Quod officium quibus in rebus præcipuè consistat, nemo Consiliarius S. Majestati Tuæ meliùs exponet, quàm muti illi Magistri, quas LEGES & CONSTITUTIONES IMPERII vocamus. Quum enim ab iis profectæ sint, qui S. Majestatem Tuam in pari eodemq; jure & gradu Augustali præcesserūt, nec corruptæ præmiis esse, nec gratiam aucupari in assentādo, nec veritatem supprimere ex timore, quem æqualis libertas & parrhisia ignorat, æstimandæ sunt. Vel eò etiam magis, quoniam Tuæ S. Majestati enitendum est profectò, ut omnes illæ Leges & Constitutiones Imperii quàm rectissimè sese habeant: in primis autem hæ, *per quas* (ut ait c Demosthenes) *parvum aut magnum licet esse Imperium tuum.* Magnū licebit esse, si Principibus fortiter facientibus, aut benè præclareq; de communi salute merentibus, præmia decernas, eorumque consilio & consuetudine in Republica reformanda & gubernanda, præsertim avito Hungariæ Regno & Imperio Constantinopolitano ab infidelibus Turcis vindicando in posterum uteris. Parvum erit, si æqualitatem inter Ordines Imperii ac Regnorū sustuleris, & sive in exteri alicujus seu Principis inrestituti favorem, hos non modò gratia & quotidiana conversatione, sed etiā officiorum ac munium publicorum diribitione fovebis; illos contrà non tantùm invidia atque odio prosequeris, quæ Imperator procul habere debet, verùm etiā aversaberis, & longè ab Aula Tua semovebis atq; spernes. Hæc sunt fundamenta Constitutionum Imperialium, IMPERATOR AUGUSTE, & per eas ipsiusmet Imperii, cu-

c *In Orat. ad Lept.*

rii, cujus gubernationem feliciſſimo Tuo regimini ſupremus ille in cœlis Imperator commiſit. Unde etiam non ineleganter & verè à peritis ac prudentibus ſolent Leges fundamentales Imperii Tui appellari, quibus illud ajunt ab initio inſtitutum, anctum & ſtabilitum fuiſſe.

Earum Conſtitutionum præcipua capita S. Majeſtati Tuæ, quàm pauciſſimis potero, non Juriſconſultorum aut explicantiū more, ſed relativè, breviter, ſtrictim & quaſi per ſatyram enarrabo; ut quid S. Majeſt. Tuæ ego nūc adoleturus venerim, ceu in ſpeculo quodam contemplari queat. Et primum quidem caput eſt de Tua ac Imperii majeſtate, honore, dignitate, præcellentia, & auctoritate. Quæ omnia ac ſingula per univerſum hoc Conſtitutionum corpus ſparſa & diſſeminata ſunt: quibusve ſervatis ac ſtantibus, felix fauſtumq; ſemper fuit Imperium Tuum: & iterum neglectis ac labentibus, ſimul ipſum Imperium ruere, in contemptumq; abire cœptū eſt. Vide Majores & anteceſſores Tuos Imperatores Auguſtos, Theodoricum, Clodovæum, Carolum Magnum, Arnulphum, Ottonem Magnū, Henricum III. Fridericum I. Henricum VI. Fridericum II. & (ut cæteros ſilentio prætercam) propatruum tuum Carolum V. Imp. qui rebelles in Italia Ordines cū ipſa Roma in jus ac ditionem Imperii redegerunt: Turcas & Saracenos Hiſpaniâ, Italiâ, Siciliâ, & ipſâ adeò Syriâ expulerunt: ſubacta Regna Imperio Germanico conjungentes, eorum provincias & agros inter Principes ac Milites diſtribuerunt. Hinc illi verè Auguſti, ab augendo dicti, qui Imperium, quod lateritium acceperant, aureum poſteris ſuis reliquerunt. Quin eò pietas quorundam proceſſit, ut Regna hæreditariò ad ſe devoluta cum Imperio univerint, & Reipub. Germanę (ut plebeio verbo utar) incorporaverint, eorumq; Ordines in numero Liberorum Imperii Statuum repoſuerint. Quod de Ottone Primo, qui Longobardiam; de Henrico III. qui Burgundiam, & Regnum Arelatenſe; de Henrico VI. qui Siciliam & Apuliam; de Friderico II. qui Syriam; de Carolo IV. qui Sileſiam & Poloniā; de Sigiſmundo, qui Hungariam; de Carolo V. qui Belgium, jure uxorio conquiſita, Germanico, id eſt, Fraterno corpori, propter antiquas Imperii prætenſiones, iterum inſeruerunt. Quorum comitate & beneficio tam latum & amplum Imperium factum eſt, ut ejus vires ſubinde auctæ, univerſo terrarum orbi tremorem incuterent. Nunc autem pudet dicere, & dicendum eſt tamen, ut olim Samnium in Samnio, ita & Imperium eſt in Imperio quęrendum. In promptu cauſſa eſt, quia leges, quę de excellentia ejus latæ fuerant, ſunt everſæ: quibus ſublatis & amiſſis, ipſa quoque Respubl. profligetur & pereat neceſſe eſt, ut tradit [a] Ariſtoteles optimus prudentiæ civilis magiſter, & Alexandri M. in Macedonica ſive Græca Monarchia inſtituēda auctor & cōformator. [a] *Lib. 5. de Republ. cap. 6.*

Alterum Conſtitutionum caput eſt, ne Jus in avulſas ab Imperio provincias neglegatur, aut temerè in uſurpatores earum & incubatores privativè (ut loquuntur) & abſolutè, pacto quocūque, transferatur in præjudicium Imperii. Hoc enim formulæ Legum iſtarum publicarū præcisè interdicunt. Ecce enim S. Majeſt. Tuæ ternus eſt in Imperio Archicācellarius; unus per Germanias; alter per Gallias; tertius denique per Italias: Quamobrem rectè atq; ordine à nobis factum eſt, ut more priſco dicaris *Moderator Germanorum, Gallorum & Italorum.* Talis namq; reverà habitus es jam inde à prima Imperii Germanici origine; & eos titulos Tibi Tuisq; ſucceſſoribus proprios atq; perpetuos eſſe Leges noſtræ ſanciverūt. Addere debebam, Pannonum quoque & Sarmatarum, niſi eos populos majoribus Tuis & anteceſſoribus placuiſſet in Germanicum jus & civitatem, officiumq; Archicancellarii Moguntini adſcribere,; quemadmodum Siciliam & cæteras inſulas marinas in Colonienſis, & partes Hiſpanicas in Treverēſis. Quod ſi per fatum necdū potes eſſe, quod diceris; patieris æquo animo, ut exſpectes occaſionem temporis, quæ perturbatiſſimas ſæpe, & afflictiſſimas atq; deſperatiſſimas res minimè opinantibus reconcinnavit. Et quod hodie non es, cras eris; ſic Imperium trudirur. [b] *Morus noviſſima omnium germinat, & tamen parit inter primas; ita qui tempus idoneum opperiuntur rei conficiendæ, etiamſi ſerius cœperint, tamen maturius cōficiunt.* Et ſi ulla in re verum eſt dictum Græci illius [c] Comici: [b] *Plinius Nat. hiſt. lib. 15. cap. 24.* [c] *Menandri.*

Σύμβουλος οὐδεὶς ἐστι βελτίων χρόνου;

Nullus tempore melior conſiliarius.

in re certè publica veriſſimum eſſe competitur.

Καιροὶ δὲ καταλύουσι τὰς τυραννίδας.

Occasiones enim dissolvunt tyrannides,

ut habet sententia ejusdem longè optimi Sophi, qua Imperatorem monere voluit, ut sibi notaret statum præsentis Reipubl. ejusdemque difficultatem, donec occasio rei benè gerendæ & redintegrandæ opportunam aliquam & præstabilem commoditatem objecerit. At dicet fortasse aliquis; [a] *pulchrum esse inimicos ulcisci. id neq; majus, neq; pulchrius cuiquam, atq; mihi, esse videtur: sed si liceat Republicô salvo eos persequi; sed quatenus id fieri non potest, multo tempore, multisq; partibus inimici nostri non peribunt, atque uti nunc sunt, erunt potiùs, quàm Respublico profligetur atque pereat.*

- a *Verba sunt sapientissimæ fœminæ, Corneliæ Gracchorum matris ad filium.*

Tertium est, libertas Imperii & omnium atq; singulorum ejusdem Ordinum. [b] Agathonis Apopthegma esse memorant, *Principem oportere trium meminisse; primum, quòd imperet hominibus; deinde, quòd secundum leges; tertiò, quòd non semper imperet.* Prorsus ad conditionem Imperii Germanici; cujus libertas primùm cõsistit in patriæ legibus: quibus qui utitur, eum demùm optimũ esse Principem, sapientissimus Græcorum [c] Bias autumabat. Et Germani hoc ingenio comparati sunt, ut de [d] Heracliti sententia putent, se nõ minùs oportere pugnare pro legibus, quàm pro mœnibus. Et profectò sic fieri suetum in Imperio tuo plurimis exemplis observavi, ut illis Imperatoribus & Regibus Ordines semper promtissimam obœdientiam præstiterint, qui & ipsi legibus, ad quas obstricti sunt, parêre voluerũt. Et senserunt prudentissimi majores nostri, [e] *suam Rempublicam conservari nequaquam posse, ubi ex utraque parte legũ fiat neglectus.* Quare deliberatis consiliis statuerunt, ut patriri Imperator operas cum Ordinibus, & ex eorum usu, consulto & cõsuetudine res gerẽdas instituere haberet. Per mihi semper jucundum & volupe fuit legere illud acre & mansuetum Theopompi judicium super libertate regnicolarum, quod Plutarchus, qui civilis disciplinæ palmam inter Græcos obtinet, hisce verbis refert pariter & exornat; *Theopompus interroganti, quo pacto quis Regnum tutò possit tueri? Si, inquit, amicis concedat justam libertatẽ, pro virib. nihil interim advigilans, ne subditi afficiantur injuria. Multis Principibus exitio fuit, quòd amicis non permitterent, cives injuria affectos negligerent. Hic temperantia adhibenda est, ut Princeps nec amicos alienet tyrannicâ sævitiâ, nec patiatur illos Regia familiaritate abuti ad quidvis audẽdum præter jus adversus plebeios, qui nimiùm irritati sæpè Reges suos excusserunt.* hæc ille cordatissimus scriptor: nec ineptè ad honorem ac dignitatẽ Cæsaris: quæ longè præstantior censeri solet in libertate, quàm in servitute eorum qui parent. Hinc B. Gregorius Magnus Pontifex Romanus, in Epist. ad Phocam Imperatorẽ noviter electũ; *Reformetur jam singulis sub jugo Imperii pii libertas sua. Hoc namq; inter Reges gentium & Republicæ Imperatores distat, quòd Reges gentium, domini servorum sunt; Imperatores verò Reipublicæ, domini liberorum.* Pro cujus sanctissimi Papæ verbis, verissimè olim D. Maximilianus I. Aug. Sacræ Majest. Tuæ abavus, Princeps optimus & fortissimus, dicere solitus erat, se tanto digniorem esse Rege Franciæ, quãto dignioribus imperaret. se enim liberis imperare, hũc servis. Quin potestas etiã non modò amplior & augustior, verùm etiam constantior & durabilior est in libertate. *Quò* enim *minor potestas est eorum, qui imperãt, eò diuturniùs stabiliùsve omne stat Imperium,* [f] ait Politicorum princeps Plato. Nec desunt S. Majest. Tuæ exempla Divorum antecessorũ, quæ Cæsareæ Celsitudini longè potius erit æmulari, quàm odiosa nescio quorum novorum hominũ præcepta. Namq; [g] Trajanus Imper. qui OPTIMI cognomen à Senatu Populoq; Romano ex mãsuetudine commeruit, quum gladio Præfectum Prætorio, cui nunc Electores æquiperantur, pro ritu & more solemni accingeret, ad eum dixit; *Accipe hunc ensem; quo, si rectè & secundùm leges imperavero, pro me uteris; sin minùs, contra me vertes.* Et Hadrianũ Imperatorem [h] ferunt in Senatu Romano frequẽter dicere solitum; *se sic gesturum Principatum, ut sciret rem populi esse, non suam privatam.* Et [i] Theodosius Impet. ac Valentinianus Cæsar, *reverà majus Imperio esse, submittere legibus Principatum* rescripserunt. Accedat his [k] Pericles Atheniensiũ Princeps, qui quotiescunq; belli dux creatus esset, chlamydem induens, apud se dicere consuevit; *Attende, Pericles, quòd gesturus es Imperium in liberos, in Græcos, & in Athenienses. His dictis se vir cordatissimus hortabatur, ut moderatè gereret Principatum. Magni ingenii est,* addit Plutarch. *imperare liberis. at Græci* (ut nũc Germani) *plusquàm liberi tum erant; postremo inter Græcos liberrimi Athenienses.* Et post eos Spartani, de quibus Agidis Regis dictum refert idem [l] Plutarch. non incongruum, quod hoc lo-

- b *Stob. Serm. de Magistrat.*
- c *Idem Serm. 64.*
- d *Laërt. lib. 9. cap. 1.*
- e *Stob. Serm. 41. Antonius in Meliss. par. 1. serm. 67. Maximus, ser. 50.*
- f *Lib. 5. de Republ. cap. 11.*
- g *Spartianus.*
- h *Dio.*
- i *L. 4. C. de legib.*
- k *Plutarch. in Apopthеg.*
- l *in Lacon.*

core-

cō repetatur. Is enim à quodam interrogatus, *quod disciplinæ genus potissimùm exercitarēt Reges Lacedæmoniorum? scire, inquit, imperare, & ferre imperium.* O divinos Principes, & veros patriæ patres! Quos ille demum Imperator lubens meritò imitabitur, qui cum animo suo reputaverit, se non modò liberis hominibus, ut Periclem, sed liberrimis Regibus, ut S. Majestatis Tuæ abavus dictitate solebat, id est, Principibus atq; Ordinibus imperare; quorum familiaritate uti in magnis negotiis tractandis & conficiendis, ad summum Imperii decus, & excellens generosæ magnanimitatis Cæsareæ culmen, convenire inprimis videtur.

Affine huic caput est, pax publica. [a] *In hoc enim gratia Regis extollitur & servatur,* (non hæc mea sunt, sed Theodorici Imperatoris verba) *si in æquitate pacis populū dirigat, & in justitiæ vigore cōservet. Hæc enim est bonarū artiū mater decora; hæc mortalium genus reparabili successione multiplicans, facultates protēdit, mores extollit, & tantarū rerum ignarus cognoscitur, qui eā minimè quæsisse sentitur.* Et iterū pro caussa litigantiū Imperii Principū componenda sic scribit ad pares & æquales eorū Principes, quibus caussam illā judicandā cōmittit, [b] *Decet Regalis apicis Curiā, generalitatis custodire concordiam, quæ ad laudem Regnantis trahitur, si ab omnibus pax ametur. Quid est, quod Principē meliùs prædicet, quàm quietus populus, concors Senatus, & tota Respublica morū honestate vestita?* Et in fine Sacri mādati ad eosdem Principes; *Debet enim de talibus viris* (sc. Imperii Principibus, Comitibus, &c.) *esse cura præcipua, qui dare possunt minoribus evidenter exempla. Nā qui inter pares summos viros litē negligit abolendā, hoc imitari reliquos sine dubitatione permittit.* O aureū dictū & Germano Imperatore dignissimū! Ille, qui absolutissimā in Imperio Romano-Germano habebat potestatē, & omnia poterat, quæcumq; volebat, non tamen licere sibi soli putabat judiciū in Principes discordantes sumere, sed eorū cognitionē Viris Illustribus commendar, quos consuevimus nostris moribus Pares Curiæ appellare. Rationē facto suo ipsemet Imperator assignat, nimirū hanc, quò & illis sua libertas, & pax atque concordia in Imperio cōservetur. Multò plurima in eā rē à Divis Imperatoribus & Regibus, tuis in Imperio & Regno prædecessoribus, feliciter decreta atq; sancita fuerunt, quæ ordine atq; per exempla commemorare nimis longum foret. Exinde enim tot præclaræ & æternùm deprædicandæ Constitutiones *de Pace publica, de Pace servanda, de Manutentione Pacis, de pœna fractæ Pacis, de Pace Religiosa,* & id genus aliæ cōsimiles non paucæ emanarunt. Et sanè, si verum dicere velimus, tota legū vis in hoc uno versatur & consistit, ut pax in Imperio cōservetur ac custodiatur. *Nam nec privatos focos,* (verbis utor [c] Ciceronis eloquentissimi & potentissimi Romanorum Consulis) *nec publicas leges, nec libertatis jura chara habere potest, quē discordia, quē cædes civium, quem bellum civile delectat; eumq; ex numero hominū eiiciendum, ex finibus humanæ naturæ exterminandū puto. Itaq; sive Sylla, sive Marius, & sive quis alius civile bellū optavit, eū detestabilē civē Reipubl. natū judico. Nihil igitur hoc cive, nihil hoc homine tetrius, si aut civis aut homo habendus est, qui bellū civile concupiscit.* Hoc quū maximè præsenti tā afflicto & exacerbato Reipubl. statu, in quo distracti civiū animi ob diversitatē religionis facilè ad suspiciones, ad indignationes, deniq; ad arma cōmoveri possent. Cui malo cavere, aut mederi, nemo meliùs, nemo cōmodiùs, nemo justiùs, quàm Imperator, debet ac potest. [d] Diotogenes Pythagoricæ sectæ Philosophus, lyrę suis nervis decēter ac omnifariā instructæ cōparat legibus bene cōstitutā Rempubl. eandēq; mundi pulchrā illā harmoniā imitari dicit, si Dei officiū inter homines administrās Rex, aut Princeps bonus, rationis & æquitatis arte moduletur in eadē, ritè scilicet, ut in concentū dulcē varias hominū dissentiētiū voluntates, ac discrepātes opinionū tonos cōgruēter aptet, inq; cōsensum suavissimū salutis publicę & cōmunis utilitatis redigat. Atqui, oggeret fortean aliquis, hoc fieri nequit, stāte religionū discrepātia, quarū altera prius erit elimināda & è medio tollēda, quàm cōcentus ille nervorū Reip. cōgruēter aptari & cōcordari possit. Errat toto cœlo (pace ipsius dixerim) quisquis hac opinione p̄ceptus ita sentit. Priscū illud Rom. Imperiū, quo nec majus umquàm nec sanctius Sol illuxit alterū, æquis oculis intueatur. Videbit Christianos cū Gētilib⁹, & hos cū illis otiosē degere, pacificè vivere, cōveniēter cōsuescere, cōcorditer militare sub unius Principis imperio, nūc Pagano, nūc Christiano, nūc Catholico, nūc Hęretico, sine ulla injuria publica. Est etenim Imperator nō Dominus animorū & cordiū, in quibus fides residet, sed membrorū & corporū, quorū ope auxilio eget. Horū convenientiā

[a] *Cassiod. libro 1. epist. 9.*

[b] *Idem epist. 11.*

[c] *in Philipp.*

[d] *Steph. Pighius in Hercul. Prodic.*

& concordiam mutuam instituere habet & debet, si amat esse, quod dicitur, id est, Imperator. Potestas autem illustrandi & conciliandi animos in fide & religione, est summum Imperii Cœlestis regale, quod sibi supremus ille Imperator JOVA soli reservavit, nec ejus vices Imperatori, quamquàm Christo & Vicario suo immediato, in terra delegavit. Vocare, allicere, suadere, verbis, edictis, cōcionibus, præmiis potest per ministros suos Episcopos & Sacerdotes, sine cæde & sanguine, & salva interim Republica: cogere fas non est, neq; tenetur; quia res nec motu & turba publica caret, & sine periculo ac dispēdio communis salutis nō tentari, nedum peragi umquam potuit. Est siquidem Imperium Politia mūdana & sæcularis Monarchica, ad finē naturalem instituta, regimine aristocratico, quod omnium optimū & naturæ convenientissimum est, temperata, & Imperatori cum Electoribus cæterisq; Ordinibus Maximis, Medioximis, Minimis cōmendata à summo eius auctore & rectore Domino nostro Jesu Christo. Cujus hoc est divinum mādatum, Spiritus sancti ope Apostolo dictatum; *Subjecti estote omni humanæ creaturæ, propter Deum; sive Regi* (i.e. Imperatori Ethnico, cui tūc orbis parebat) *quasi præcellenti, sive Ducibus* (olim Præfectis prætorio & Præsidibus Ethnicis, nunc Electoribus ac cæteris Principibus, cujuscumque sint Religionis) *tamquam ab eo missis: quia sic est voluntas Dei, ut benè* (i.e. rectè) *facientes obmutescere faciatis imprudentium hominum ignorantiam, quasi liberi, & non quasi velamē habentes malitiæ libertatem, sed sicut servi Dei*, &c. 1. Reg. 2. *Ut quietam & tranquillam vitam agamus in omni pietate & castitate*, h. e. innocentia, puritate vitæ & integritate, 1. Timoth. 2. Quo verbo omnia compræhendit Spiritus Sanctus, ol: quæ cœlestis ille Imperator S. Majest. Tuæ vices terreni Imperii de super concessit. Quare, qui hoc facit, quod Spiritus S. hoc loco præcipit, is me Deus, & verus civis haberi debet, & nervus concinnus in lyta Reipublicæ.[a] *Quemadmodum* igitur *moderatus nō occidit bestias, si absit morsus periculum; sic nullus Legislator* (ne quidem Imperator) *pœnam decernet contra injustos* (faciamus ita esse Protestantes) *quiescentes, sed quoties moventur & exercent injusta opera.*

a *Philo Iudæus in lib. de Resipiscent. Nor, fol. 102.*

Postremum caput est, gravaminum Imperii blanda acceptatio, matura cognitio, & quoad ejus potest festina medicatio, id est, aut moderata manifestorum relaxatio, aut æqua intolerabilium abrogatio, aut saltem quorundā nimis durorum relevamen. Nam & hæc ad libertatem Imperii Germani cum primis spectare contēdunrur. Inde scil. fontem esse & scaturiginem omnium publicorum malorum, quæ hactenus Sacrum Imperium quassarunt & collabefecerunt. Quibus in posterum persanandis repertum est à S. Majest. Tua promptum remedium & parabile pharmacum, nempe facilitas in audientia caussarum reorumq; incunctanter largienda, parilitas in personis acceptandis, æquabilitas in justitia, ratio qualitatis & idoneitatis in muneribus & officiis publicis distribuendis, ut S. Majestas Tua possit summos cum infimis, Catholicos & Protestantes pari jure retinere, & simul cavere, ne [b] legibus antiquis fundatum Imperium, novis legibus evertatur.

b *Plin. in Panegyr. ad Trajan. Imp.*

Hæc est summa, IMPERATOR AUGUSTE, si jus publicum spectes, harum Constitutionum Imperialium, quas nō Græculi leves, non alienigenæ Reges, non Protestantes Principes, multò minus inferiorum subsellium & minorum gentium Ordines, tulerunt; sed Germani illi Monarchæ Indigetes & Autochthones, gentiumque nostrarum satores & auctores, illi (inquam) majorum nostroru m Dii majores, Reges item & Imperatores, quibus partim avito jure, (nā duodecim Romanorum Imperatores ac Reges ex Majoribus Tuis Habspurgiæ Comitibus electos fuisse commemorāt; quorum tametsi Rudolphum Rheinfeldium, Berchtholdum Zæringium, & Fridericum Austriacum, Ludovici Bavari æmulum, nonnulli nō reponāt in Catalogo Romanorum Principum, tamē absque historiarū monumentis forer, satis diplomata & instrumenta eorum typariis signata fidem abundè præstarent, quibus nunc S. Majestas Tua decimus tertius accedit) partim succedanea electionis auctoritate in Imperio & Regno substitutus es, condiderunt. Quanto studio hæc inquisita, quàm diligenti industriā à me investigata, quàm incredibili sumptu comparata, quàm denique ærumnabili labore descripta & in ordinem redacta sint, ut Imperio Tuo prodessem, norunt ii, qui me non perfunctoriè noverunt. Et tamen exstiterunt quidam maleferiati & facetissimi in hoc ipso tuo Imperio, cui me, meaque studia jam pridem olim devovi, vitilitigatores, qui quæ optimè

optimè & sanctissimè à majoribus Tuis constituta & sancita sunt, in contumeliam atque injuriam S. Majestatis Tuæ perducere conantur. O Sacrilegos! sed præstat contemnere. Scit Tua Sacra Majestas, scimus nos omnes, quotquot sunt Tui & Sacri Imperii fideles atque obœdientes, majorum Tuorum leges minimè esse contemnendas, quarum latores usque adeò sancti & pii inter mortales habiri fuerunt, ut commercium cum Diis immortalibus habuisse crediti sint, eorumque nonnulli Deorum nomen ac cultum vivendo quoque sibi comparaverint. Nam Tuisto, undeadbuc *Theutones*, Teutschen; Hermino, unde *Chermani* seu *Germani*; Francus, unde *Franci* (refero inveteratas vulgi nostratis opiniones) nuncupamur, Dei à majoribus nostris etiamtum Gentili errore infectis appellati sunt; & Clodovæus Primus, Carolomannus II. Carolus Magnus, Ludovicus Pius, Lotharius Primus, Carolus III. cognomento Crassus, Otto Magnus, Henricus II. ab iisdem majoribus nostris jam tum Christianis in Sanctorum Cœlitum numero repositi. Quod si tantum & legibus & earum latoribus à veteribus illis tributum est, nónne & nos majorum nostrorum vestigia sequentes, eas & observare & venerari debemus, illisque semper parere? Namque ad Sacri Imperii & Ordinum ejus atque Civium commune emolumentum conditæ ac perlatæ sunt.

Verum enimverò, inquiet fortè unus aliquis eorum vitilitigatorum, quos modò tetigi, vetera hæc esse, & à moribus nostris remota. Ego verò Sacræ Majestati Tuæ audacter confirmo, longè vetustiora & à moribus nostris multò esse remotiora, quæ in Corpore Juris Justinianei, quàm quæ in hac Collectione, compræhenduntur. Nam mutato Reipubl. Romanæ statu per Populum Germanum, Leges illæ Romanæ, quæ de jure publico loquuntur, pariter mutatæ fuerunt: At hæ Constitutiones fundamentales sunt Imperii Tui, quibus totus Reipubl. Germanæ status tamquam solidis quibusdam basibus firmiter innititur ac fulcitur.

Erunt itidem alii, qui S. Majestati Tuæ persuasuri sint, obsoleta hæc jam & antiquata esse, pridemq; olim in desuetudinem abivisse, nec ullum ampliùs usum in Imperio Tuo obtinere. Parcat mihi genius S. Majest. Tuæ, ô IMPERATOR, non patieris tibi ab infrunitis & insensatis hominibus id imaginari, quod illi frustrà sunt, dum nituntur ostentare. Dicant enim, si volunt, quibus temporibus, à quibus imperatoribus, in quibus Comitiis vel Curiis, queis contrariis Decretis, aut receptis consuetudinibus (de communibus & generalibus loquor, non de iis, quæ à Pseudoregibus aut seductis quibusdam Ordinibus in particularibus conventiculis & conciliabulis statuta fuerunt, & à nobis quoque, ne quid eorum prætermitteremus, quæ ad statum Reip. illustrandum pertinent, in his Tomis reposita) hæ Constitutiones, quæ generales sunt, & de quarum veritate, promulgatione ac universitate certò constat, aut sublatæ, aut abrogatæ, aut saltem derogatæ fuerint. Quod dum nullis rerum argumentis possunt evincere, sinant quæso suam Divorum majorum Tuorum & antecessorum legibus sanctitatem esse intemeratam, quarum vigorem apparet esse ex usu, commodo, honore, dignitate, atque adeò conservatione Imperii tui, sineque quibus nec stare illud sartum tectum umquàm, nec diu poterit in suæ magnitudinis robore atque splendore perdurare.

Confugient rursus alii ad Novellas Imperii, atque ex Recessibus & Ordinationibus novissimis tentabunt priscas istas Constitutiones eludere, in quibus ajunt diversas prorsus Sanctiones, & cum illis veteribus è diametro pugnantes reperiri. Verùm ne horum quidem ratio satis locuples & idonea fidis tuis beneficiariis censetur, quæ debeat ullo modo à S. Tua Majestate attendi; quum vanè & inaniter inventum verba fundant, & quid dicant ignorent, in tantum ut cum aëre pugnare Juris Imperialis peritis videantur. Et sanè erubescere debent, quicunque id sine legum auctoritatibus audent affirmare, juxta regulam ipsius Justiniani Imperatoris traditam in *Novella* 18. *cap.* 5. Quòd enim expressè non mutatur, cur stare prohibeatur, caussam non esse Divi antecessores Tui statuerunt. Itaque cum istæ Constitutiones tam veteres quàm recentes, quæ verbi gratia de potestate Imperii & Ecclesiæ, de libertate Ordinum, de Pace publica, de Comitiorum auctoritate, denique de Processu judicii Cæsarei, per Novellas in Corpus Recessuum Imperii

Impetii relatas, exsertim abrogatæ aut muratæ non legantur, sed è contrario non obscurè haud uno loco confirmari videantut, inter utrasque interpositā interpretationem Augustæ Tuæ Majestati soli & oportet & licet inspicere, ex recepto & approbato decreto Constanrini Imp. in *l. 1. C. de legib.* non autem judicio Cameræ, non Curiæ Rotuillanæ, non Pallantię Magdenburgensi, non Judicio Vehmico, non Judiciis Provincialibus, nec Curiis Principum arque Ordinum, multò minùs uni alicui ex plebe Legulejorum, quamvis de jure respondendi potestatem acceperint. Nihil ergò dubito, quin Illustrissimi, Illustres ac Prudentissimi S. Majestaris Tuæ Domestici, atque Ordines Imperii, tanquam Ejusdem Majestatis perperui Consiliarii, Novellas nostras, ut leges posteriores, ad ptiores istas & antiquiores Constitutiones, juxta [a] Pauli & [b] Tertulliani vererum Consultorum præcepta, per interpretationem tracturi sint. Etenim sic præceperunr eriam Divi prædecessores tui, Imppp. Leo, Alexander & Constanrinus, Auggg. quorum hæc sunt vetba; [c] *Antiquiores leges etiam ad posteriores trahi solent*: scilicet ubi de interprerarione earum, non correctione agitur, ut eleganrer notant Interptetes ad *l. 28. D. de legibus.* Et Matthæus de Afflictis, præstanrissimus Italiæ suæ Consultus, & Ferdinandi Regis Catholici, abavi tui marerni, Consiliarius, in facto veiè & peritè respondit ad hunc modum; [d] *Super isto dubio emanavit c. Imperator Lotharius, quod decidit hoc dubium in favorem patrui. ergo standum est huic decisioni. Et si dicatur, quòd ista Constitutio* (scil. Friderici II. Imper.) *est posterior dicto c. Imperator Lotharius; respondeo, quod lex generaliter & simpliciter loquens recipit distinctionem & limitationem per leges veteres, ut est Gloss. communiter approbata in l. sciendum, ff. qui satisd. cogant. ubi dicunt Angel. & Paul. de Castro, quod statuta nova indistinctè loquentia, non corrigant jura antiqua cum distinctione loquentia, etiamsi in talibus novis legibus dicatur;* Non obstanribus quibuscunque aliis, *quia debet intelligi de illis, quæ non possunt cum istis se compati. Glossa est singularis in Auth. de hæred. quæ ab intest. in pr. voluit Bart. in Extravag. ad reprimendam, in vers. non obstantibus.* Cui consenraneè scripsit Jacobus à Saa JC. Lusiranus, & Regis Portugalliæ Consiliarius, in hæc verba; [e] *Accedat Regula posita per Paulum Consultum, quod leges posteriores per priores recipiant declarationem & interpretationem; & priores per posteriores, quando sunt ambiguæ aut dubiæ.*

a *l. 26. & l. 28. D. de legib.*
b *l. 27. D. eod.*
c *l. 7. tit. 3. in Legum Compend.*
d *in Commen. ad Constit. Neapol. lib. 3. rub. 24. n. 42.*
e *in tract. de Primogenit. num. 41.*

Hæc habui, IMPERATOR CÆSAR, quibus S. T. Majestari, cui post Deum soli pecco, si quid pecco, aliquam instituti mei rationem explicarem. Tanti enim res est, ur hæc scire S. Majestatem Tuam, cui omnium actionum mearum caussas reddere, ut Domino meo, teneor, magno intersir opere. Quid namque majus aut pulchrius cuiquam, arque S. Tuæ Majestati, esse deber amplitudine, auctoritate, eminentia, splendore, dignitate & inregrirare Imperii tui? quorum omnium aut vehementer falsi sunr omnes Sapienres, aut fundamenra sunt iuræ majorum tuorum & in Imperio antecessorum divinæ sanctiones, quibus Imperium Germanum firmissimè fundatū, robustè stabilitum, longissimè prolatarum, & feliciter conservatum fuit. Nec ulli umquam Imperatores (fidem omnium Historicorum appello) aut infaustiores & miseriores, aut conremtiores cùm apud subditos, tum vicinos suos Principes fuerūt, quàm qui jura Imperii sui neglexerunr. Quæ jura cujusmodi sint, uberrim hæc Collectio docer, cui pleraque omnia, quæ de jure publico à Divis anrecessoribus tuis laudabiliter instiruta sunt, à me fideliter inserunrur. Quæ ubi sanctissimæ memoriæ patri tuo D. Maximiliano II. si D. Ferdinando avo, si D. Carolo V. proparruo, si denique (ut alios compendifaciam) D. Maximiliano Primo abavo, Imperaroribus Augustissimis, videre contigisset, numquid non auro contrà chariora habiruri fueranr? quum certum sit, constetq; ex domesticis eorum Historiographis, abavum D. Maximilianum ranti æstimasse anriquirates Imperii Romani, earumque peritos interpreres, ut undiquaque perquirere, & præmiis honestissimis alere atque remunerari solitus sit. Nec minoti studio D. Carolus V. propattuus bellum in Italia gesturus incubuit in jura Imperii & regalia, & eorum gnaros ac studiosos passim invitavit ingentibus promissis, quorum consilio in rebus maximè arduis & perplexissimis uteretut. Et super D. Ferdinando avo relatum à fidedignis commemini, Constitutionem Ludovici Bavari Imp. de Juribus & Excellentia Imperii editam, & S. Majestati ejus à Seldio Cancellario prælectam, tanta eum reve-

rentia suscepisse, ut osculo admotam adoraverit. De S. Majesta is Tuæ patre, D. Maximiliano Au. sanctissimæ & desideratissimæ memoriæ Principe, unico Imperatoriæ mansuetudinis exemp o, cujus nunc anima placidissima feliciter regnat in æterno Imperio, notior res est, quàm ut à me prolixiùs explicari debeat.

Quorum divorum Majorum tuorum exemplo, SACRATISSIME IMPERATOR AUGUSTE, ubi S. Majest. Tuæ Sublimitas imitata, hancce meam Collectionem Imperialem placidè acceperit, & collaudandam annuerit, jam obtinuero, quod affectabam, nimirum ut S. Majestati Tuæ, Sacrove Imperio, studia mea qualiacumque comprobarem. Sin autem quid (quod ne Deus sineret, id eum ardentissimis precibus rogavi) sive S. Tua Majestas, cujus omnimodæ voluntati ac jussioni cuncta mea studia venerabundus subjicio, aut ejus Illustres & Excellentissimi Consiliarii, in quorum censura & arbitrio lubens meritoq; me acquie cam, in hac Collectione offenderint, quod aut injurium, aut positum esse minus considerate pro conditione horum temporum videatur, illud ego nunciam pro non dicto, nec scripto, neque posito haberi volo. Nam si quisquam est, qui sese studeat prodesse Reipub. & quam minimè multos lædere, in eorum numero ego nomen meum primo loco profiteor. Ideoque eum salus Reipublicæ, & cunctorum ejus Ordinum, cum incolumitate S. Majestatis Tuæ conjuncta sit, à sacro oris tui oraculo totus pendere eupio, vt quidquid Divalis tua jussio mihi super hoc negotio mandauerit, illud ego factum putari velim. Tuus siquidem sum, o IMPERATOR, non meus: & qui es Dominus Reipublicæ, idem etiam es corporis mei, tamquam membri cujusmodicumque, si qua fides antecessorum tuorum placitis est habenda: quibus ego quum sponte voluntatis meæ & naturali quadam in Dominum ac Imperatorem meum inclinatione, tum Spiritus sancti doctu & ductu, æquo animo assentiot. Etenim *data est à Domino potentia tibi, & Potestas ab Altissimo*, Sapient. 6. Et *ubicunque verbum* (id est, mandatum, præceptum,) *Regis est, ibi dominatio: ecquis dicat ei, quid facis?* Ecclesiast. 8. Et alibi monet B. Paulus, tuis mandatis paréte, *non solùm propter iram*, seu formidine pœnæ, *sed etiam propter conscientiam*, sive amore virtutis, Rom. 13.

TE igitur huic cœpto, penes quem Dei hominumque consensus, maris ac terræ regimen esse voluit, certissima salus patriæ nostræ, IMPERATOR AUGUSTE, invoco: cujus sollicita prouidentia Constitutiones, quas offero, benignissimè foventur; transgressiones earum severissimè vindicantur. Nam si prisci illi Scriptores ab Iove Cretensium Monarcha, fialii à numine suorum Principum principia traxerunt: mea parvitas eòjustiùs ad favorem S. Majestatis Tuæ decurrent, quod illorum div nitas opinione tantùm collecta fuit; Tua verò Divalis Majestas præsenti fide pateri no avitoque syderi par videtur: quorum eximio fulgore multum Imperio nostro inclytæ claritatis accessit. Deum enim verum invisibilem credimus & confidimus: Tibi ejus Vicario conspicuo adhæremus, Tibi mini stetia nostra devovemus, Tibi fortunas nostras sacrificamus, qui pro S. Majestatis Tuæ Patriæque Reipubl. sospitate vitam & sanguinem fundere, si opus fiet, parati sumus. Cujus mei animi testem esse volo hanc Divalium Constitutionum Collectionem; quam uti ea mansuetudine, comitate, benignitate, clementia, placiditate & moderatione accipias, qua me nomine Illustrissimorum meorum Principum solus solum differentem, in arcano tuo conclavi, supra integram horam, non modò audire, verùm etiam sacris affatibus colloqui dignatus es, id S. Majestatem tuam adorabundus veneror.

Valer. Maximus in Præfat. ad Tiberium August.

N. M. Q. T.

Devotus

MELCHIOR GOLDASTUS
Haiminsfeldius, C. S.

II. PARALIPOM. IX.

Sit benedictus Dominus Deus tuus, qui delectatus est te, vt collocaret te in solio suo Regem, ut exerceres judicium & justitiam.

PSALM. CXVIII.

A Domino factum est illud, & est mirabile in oculis nostris.

ORDINES

Videantur Mameran. in tractat. de Investitura regalium Mauritii Electoris Saxoniæ, Paurmeist. lib. 2. de Iurisdict. c. 1. numer. 17. Schœnbor lib. 5 Politicor. cap. 6. Hedio in Chro. Eccl. Rauweo in Cosmogra. fol. 697. Munsterus in Cosmograph.

ORDINES

SACRI IMPERII ROMANO-GERMANI, SIVE STATUS LIBERI, QUI INTRA ANNOS CIRCITER QUADRINGENTOS CIVITATI GERMANÆ ADSCRIPTI,

ius suffragiorum ferendorum in Comitiis, legum condendarum generalium, tàm civilium, quàm canonicarum, & Magistratuum adipiscendorum in Imperio, obtinuerunt. Desumpti ex Tabulis publicis, quas FRIDERICUS III. IMP. AUG. in Comitiis Ratisponensibus A. C. 1471. conscribi, & in Acta Imperialia referri mandavit; nec non ex Recessibus & Matriculis (quas vocant) Imperii variis, tàm veteribus quam novis.

IMPERATOR CAESAR AVGVSTVS.
REX ROMANORVM AVGVSTVS.

Archiprincipes Electores.

Archiepiscopus Moguntinus, S. Romani Imperij Archicancellarius per Germaniam.
Archiepiscopus Trevirensis, S. Romani Imperij Archicancellarius per Galliam & Regnum Arelatense.
Archiepiscopus Coloniensis, S. Romani Imperij Archicancellarius per Italiam.
Rex Bohemia, S. Romani Imperij Archipincerna.
Comes Palatinus Rheni, S. Romani Imperij Archidapifer.
Dux Saxonia, S. Romani Imperij Archimarescalcus.
Marchio Brandenburgia, S. Romani Imperij Archicamerarius.

Reges.

Rex Franziæ sub Anglis.	*Rex Dania.*
Rex Hungaria.	*Rex Suecia.*
Rex Polonia.	*Rex Norvvegia.*
Rex Anglia.	*Rex Dalmatia.*
Rex Scotia.	*Rex Croatia.*
Rex Hibernia.	

Archiduces.

Archidux Austria, qui solus hoc titulo precellit.

Magni Duces.

Magnus Dux Burgundia.
Magnus Dux Lithuania.
Magnus Dux Silesia.

Patriarcha.

Archiepiscopus Aquilegiensis Patriarcha solus.

Primates.

Archiepiscopus Magdeburgensis Primas Germania.
Archiepiscopus Lugdunensis Primas Gallia.

Archiepiscopi.

Archiepiscopus Salisburgensis, Legatus Sedis Apostolica.
Archiepiscopus Bremensis in Saxonia.
Archiepiscopus Bisantinus in Burgundia.
Archiepiscopus Gneznensis in Polonia.
Archiepiscopus Lundensis in Dania.
Archiepiscopus Rigensis in Livonia.
Archiepiscopus Pragensis in Bohemia.

Magnus Magister.

Magnus Magister Ordinis Theutonici in Borussia.

Episcopi.

Episcopus Babenbergensis, qui est immediatè sub Romano Pontifice.
Episcopus Misnensis, qui etiam est immediatè sub Romano Pontifice.

Qui sequuntur, sunt Suffraganei Moguntinenses:

Episcopus Herbipolensis, qui & VVirceburgensis.
Episcopus Vangionum, qui VVormatiensis.
Episcopus Nemetum, qui Spirensis.
Episcopus Argentinensis, qui Strasburgensis.
Episcopus Aureatensis, qui Eychstetensis.
Episcopus Pragensis } Sunt à Carolo IV. Imperatore in Archiepiscopatum Bohemicum translati.
Episcopus Olomucensis }
Episcopus Constantiensis, qui & Mersburgensis ad Lacum Podamicum.
Episcopus Curensis in Rhætio.
Episcopus Verdensis in Saxonia.
Episcopus Augustanus in Vindelicia.
Episcopus Hildesheimensis in Saxonia.
Episcopus Paderbornensis in VVestphalia.
Episcopus Halberstatensis in Saxonia.

Qui sequuntur, sunt Suffraganei Trevirenses:

Episcopus Mediomatricum, qui Metensis.
Episcopus Viridunensis.
Episcopus Leucorum, qui Tullensis.

Qui sequuntur, sunt Suffraganei Agrippinenses seu Colonienses:

Episcopus Tungrorum, qui Leodiensis.
Episcopus Mimingerodensis vel Mimingardefurdensis, qui Monasteriensis in VVestphalia.
Episcopus Traiectensis in Holandia, qui Vltraiectinus.
Episcopus Mimindonensis, qui Mindensis in VVestphalia.
Episcopus Osenabrugensis in VVestphalia.

Qui sequuntur, sunt Suffraganei Aquilegienses seu Fotoiulienses:

Episcopus Tarvisinus in Marchia Veneta, quæ imperitè vulgò dicitur *Vandalica.*
Episcopus Polensis vel Polanensis in Histria.
Episcopus Tergestinus, qui Triestensis, in Histria.

Qui sequuntur, sunt Suffraganei Parthenopolitani seu Magdenburgenses:

Episcopus Martisburgensis, qui Mersburgensis.
Episcopus Mæsianus, qui Michsnensis.
Episcopus Neopolitanus, qui Naumburgensis, olim Citicensis.
Episcopus Brennopolitanus, qui Brandenburgensis.
Episcopus Havelburgensis.

Qui sequuntur, sunt Suffraganei Iuvavenses seu Salisburgenses:

Episcopus Reginoburgensis, qui Ratisbonensis.
Episcopus Laureacensis, qui Pataviensis seu Passoviensis.
Episcopus Tridentinus.
Episcopus Brixinensis.
Episcopus Fruxinensis, qui Frisingensis.
Episcopus Chiemensis, qui & Chiemseensis.
Episcopus Goricensis, qui & Gurcensis in Carinthia.
Episcopus Seccoviensis, qui & Segoviensis.
Episcopus Lubianus, qui Lavenianus in Carnia.
Episcopus Fabianensis, qui Viennensis in Austria: Relatus legitur à quibusdam Matricularijs, in Austriaco Imperii Circulo.
Episcopus Neostadianus, qui Nevvstatensis: nondum tamen sessionem in Comitiis, quod sciam, tenuit.

Qui sequuntur, sunt Suffraganei Hammaburgenses sive Bremenses:

Episcopus Vagrianus, qui Lubecensis, olim Aldenburgensis.

(**) *Episcopus*

Episcopus Svverinensis in Megalopolia.
Episcopus Libussinus in Brandenburgia.
Episcopus Sehlesvvicensis in Dania.
Episcopus Caminensis in Pomerania.
Episcopus Racemburgensis in Megalopolia Obotritorum.

Qui sequuntur, sunt Suffraganei Bisantinenses vel Burgundici:
Episcopus Rauracorum, qui Basiliensis.
Episcopus Aventicorum vel Antuatum, qui Lausannensis.
Episcopus Bellicensis.

Qui sequuntur, sunt Suffraganei Gneznenses seu Polonici:
Episcopus Vratislaviensis, qui Breslensis in Silesia.
Episcopus Plocensis in Masovia.
Episcopus Vladislaviensis, nunc Leslavvensis, in Cuiavia.
Episcopus VVarmiensis in Borussia.
Episcopus Cracoviensis | *in Polonia*, sub Alberto I. Imp. & Wenceslao Rege
Episcopus Poznaniensis | Bohemiæ & Poloniæ inter Ordines Imperii relati
Episcopus Lublinensis | memorantur.

Qui sequuntur, sunt Suffraganei Lundenses vel Danici:
Episcopus Ripensis.
Episcopus Arusiensis.
Episcopus Othoniensis, qui & Ottonis Svvigensis.

Qui sequuntur, sunt Suffraganei Rigenses seu Livonici:
Episcopus Curiensis, qui & Curlandinus.
Episcopus Revaliensis.
Episcopus Oeseliensis.
Episcopus Tarpatensis, qui Derptensis.

Qui sequuntur, sunt Suffraganei Pragenses vel Bohemici:
Episcopus Olomucensis in Moravia.
Episcopus Luthomischlensis.
Episcopus Blyzymenkianus, de quo tamen nihil lego in Recessibus & Actis Imperialibus.

Qui sequuntur, sunt Suffraganei Rhemenses sive Belgici:
Episcopus Cameracensis; qui nunc est Archiepiscopus Belgii, sed ab Imperatore & Ordinibus nondum confirmatus, nec pro tali habetur in Comitiis, ubi inter Episcopos adhuc locum suum tenere cogitur.
Episcopus Atrebatensis, qui Arrasensis.
Episcopus Morinensis, qui Tervanensis, in Britannia.
Episcopus Tornacensis.
Episcopus Sancti Andomari in Flandria.

Qui sequitur, est Suffraganeus Viennensis in Provincia:
Episcopus Gebennensis, qui Genevensis.

Qui sequitur, est Suffraganeus Tarentasiensis in Gallia:
Episcopus Sedunensis, qui & Vallesianus, & Sittensis.

Qui sequuntur, sunt Suffraganei Lugdunenses in Gallia:
Episcopus Cabillonensis, qui Chalonensis vel Schalonensis.
Episcopus Matisconensis in Burgundia.

Qui sequuntur, sunt sub Magno Magistro Ordinis Theutonici D. Mariæ, qui in Borussia obtinet dignitatem Archiepiscopi:
Episcopus Ermlandiæ.
Episcopus Heilspergensis.
Episcopus Culmensis, qui & Culmseensis.
Episcopus Premislaviensis.
Episcopus Pomezaniensis.
Episcopus Sambiensis, qui & Samlandiæ.
Episcopus Risenburgensis.

Sub

Sub Carolo IV. Imp. legitur Decretis Impetialibus subscripsisse, *Henricus Episcopus Lumudensis*, qui cuias fuerit non queo divinare, nisi quod putem, nomen esse corruptum.

In Matriculis Maximiliano Primo imperante conscriptis, taxati & censiti leguntur sequentes Episcopi, de quorum mihi diœcesibus & suffraganeatibus nihil constat:

Episcopus Amarsfordensis: Sed hæc civitas spectat ad Episcopatum Trajectensem.

Episcopus Camorinensis.

Episcopus Sanctianus, Bischoff von Sanctia.

Episcopus Daventrianus. sed & hæc civitas spectat ad Episcopatum Trajectensem.

Confirons Abts: quem Episcopum in tribus notavi Matriculis hoc modo scribi.

Sigismundus Imperator allaborabat, ut Ordines Hungariæ cum Germanis reuniret. Itaque in Recessibus sub eo factis subscripsisse inter Ordines Imperii leguntur:

Archiepiscopus Strigoniensis, qui Granensis.

Archiepiscopus Colocensis.

Episcopus Tragutiensis.

Episcopus Agriensis.

Et hi quidem tanquam origine Germani, & in provincia Germanica residentes, ad decernendas gravissimas Imperii controversias adhibiti fuerunt, in quarũ decisionibus atq; decretis variis expresse asseritur, eas nullibi quàm apud Germanos Principes, jure & stylo Germanico esse judicandas & determinãdas. Hinc etiam Archiepiscopus Strigoniensis, tanquam Germanici Imperii Princeps, receptus est in Archiepiscopum simul Salisburgensem. Et Præpositus Strigoniensis fuit Aulæ Cæsareæ Vicecancellarius in Imperio simul & Regno. Sed & Agriensis Episcopus Recessui Nurembergensi, Anno 1431. inter Germaniæ Episcopos subscripsit.

Episcopi Angliæ numquam proprio suo nomine in Comitiis Imperii comparuerunt, sed Regis sui locum & personam semper repræsentarunt, tanquam Legati & Mandatarij.

MAGISTRI ORDINUM EQUESTRIUM, qui sunt Principes Imperij.

Magister Ordinis Dominorum Theutonicorum per Germaniam & Italiam.

Magister ordinis Theutonici in Livonia.

Magister Ordinis Iohannitarum per Germaniam.

Abbates Principes.

Abbas Fuldensis, Primas Germaniæ & Galliæ, & Archicancellarius Imperatricis.

Abbas Campodunensis, qui Kemptensis in Suevia.

Abbas Murbacensis in Alsatia.

Abbas Hersfeldensis in Hassia.

Abbas Augiensis, qui Reichenavvensis.

Abbas Sancti Galli in Helvetia.

Abbas Agaunensis, sive Sancti Mauritii in Vallesia.

Abbas Altorphensis, qui & VVeingartensis.

Abbas Stabulensis, qui & Stabelasianus.

Abbas Tudensis.

Abbas Prumiensis, qui Pfrimensis.

Abbas Monasterii Sancti Cornelii apud Indenses.

Abbas Sancti Vedasti in Flandria.

Abbas Corbeiensis in Saxonia.

Abbas Cluniacensis in Burgundia.

Abbas Salfeldensis in Saxonia.

Abbas Verdensis in VVestphalia.

Abbas Gorscensis in Gallia.

Præpositi Principes.

Præpositus VVeissenburgensis in Alsatia inferiore ad Rhenum.
Præpositus Elevvangensis in Suevia Norica.
Præpositus Berchtholsgadensis in Bavaria.

Abbatissæ Principes.

Abbatissa Tigurina, seu Thuricensis.
Abbatissa Quintiliborgensis vel Quedelburgensis in Saxonia.
Abbatissa Essensis, quæ & Essendiensis.
Abbatissa Gandersheimensis in Saxonia.
Abbatissa Gerenrodensis in Saxonia.
Abbatissa Herfordensis, vel Herevordensis in Saxonia.
Abbatissa Andelaviensis in Lotharingia.
Abbatissa Buchoviensis ad Federseam.
Abbatissa Sacconiana, quæ Seckingensis, in Rauracis ad Rhenum.

Duces.

Angrivariæ Dux, qui nunc Engeriæ.
Arschoti Dux, non est receptus inter Liberos Ordines Imperii, sed eximitur ab Archiprincipe Belgii.
Barrensis Dux in Gallia.
Barthiæ Dux in Pomerania.
Bavariæ Superioris Dux.
Bavariæ Inferioris Dux.
Bergensis Dux, qui & Montensis.
Brabantiæ Dux.
Brigensis Dux in Silesia.
Britanniæ Dux in Gallia.
Brunnensis Dux in Moravia, von Brynn.
Brunsvigiæ Dux.
de Brys Dux. †
Bullionensis Dux in Belgio.
Bushuniensis Dux in Silesia.
Caballonum vel Chablesis Dux apud Allobroges.
Carinthiæ Dux.
Carniæ vel Carniolæ Dux.
Carnoviæ Dux in Silesia, id est, Iegerndorphii.
Cassubiorum Dux.
Cliviæ Dux.
Crosnæ Dux in Silesia.
Cujaviæ Dux in Polonia.
Dalmatiæ Dux.
Dithmarsiæ vel Dithmaringiæ Dux.
Divionensis Dux in Burgundia.
Falckenbergensis Dux in Silesia.
Franconiæ Dux.
Geldriæ Dux.
Glogoviæ Dux in Silesia.
Holsatiæ Dux.
Iavvrensis Dux in Silesia.
Iuliacensis Dux.
Lignicensis Dux in Silesia.
Limburgiæ Dux.
Lotharingiæ Dux.
Lotharingiæ Inferioris vel Lotharichiæ Dux.
Levanii Dux in Brabantia.
Levvenburgiæ Dux in Saxonia.

Lucen-

Lucenburgiæ Dux.
Lunenburgiæ Dux.
Masoviæ Dux in Polonia.
Massæ Dux, qui Matriculis est, von Massa / *Politicographis* von der Moß.
Megalopolensis vel Meckelburgiæ Dux.
Meraniæ Dux.
Munsterbergensis Dux in Silesia.
Olsensis vel Olsnensis Dux in Silesia.
Oppeliæ vel Opuliæ Dux in Silesia.
Osvvicensis Dux in Silesia.
Plocensis Dux in Polonia seu Masovia.
Pomeraniæ Dux.
Ratiboriæ Dux in Silesia.
Ratzeuiliæ Dux in Lituania: qui tamen ad Comitia non vocatur, quia præter nudum titulum, nihil ab Imperio in feudum possidet.
Sabaudiæ Dux.
Saganensis Dux in Silesia.
Sandomiriæ Dux in Polonia.
Schlesvvicensis Dux in Dania.
Schvveidnicensis Dux in Silesia.
Sedinorum vel Stetinensis Dux.
Stenaviæ Dux in Silesia.
Stiriæ Dux.
Stormariæ Dux.
Strelicensis Dux in Silesia.
Sueviæ Dux.
Teckensis Dux in Suevia.
Teschinensis Dux in Silesia.
Troppaviæ Dux in Silesia.
Valdimontii Dux in Lotharingia.
Vendiæ vel Vinidarum Dux.
Vratislaviæ Dux in Silesia.
VVestphaliæ Dux.
VVirtembergiæ Dux.
VVolgasti Dux in Pomerania.
Zbaraviæ Dux in Russia: de quo tamen nihil notavi in Actis Imperialibus, nisi quod Imperator illi scribat; *Illustri Principi, nostro & Sacri Imperii fideli dilecto.*
Zeringiæ Dux.
Znoymensis Dux in Moravia, von Znam.

Landgravii, qui sunt Principes.

Landgravius Alsatiæ.
Landgravius Thuringiæ.
Landgravius Hassiæ.
Landgravius Leuchtenbergiæ.
Landgravius Franconiæ.

Marchiones, qui sunt Principes.

Marchio Misniæ.
Marchio Ostlandiæ, id est, Orientalis Misniæ.
Marchio Landspergensis.
Marchio Moraviæ.
Marchio Lusatiæ.
Marchio Budissinensis.
Marchio Gorlicensis.
Marchio Badensis.
Marchio Hachbergensis.
Marchio Roetelensis.

Marchio Cambensis, qui & Vochburgensis, in Bavaria.
Marchio Histria.
Marchio Burgovia.
Marchio Segusianus, qui nunc Suzensis, ad pedes montium Italiæ.
Marchio Stadensis in Saxonia.
Marchio Antuerpianus, qui vulgò, Sacri Romani Imperii.
Marchio Nummenia in Lotharingia.
Marchio Franchimontii in Belgio.
Marchio Pontamussoni in Lotharingia.
Marchio Salutiarum, inter Germaniæ Senatores receptus fuit, sub Ludovico Bavaro Imperatore.

Principes, simpliciter sic dicti.

Princeps Delphinatus, vel Delphinus Viennensis, qui est Primogenitus Franciæ.
Princeps Anhaltinus.
Princeps Hennenbergiæ.
Princeps Rugiæ.
Princeps Cabillonensis in Burgundia, vulgò, de Chalon vel Schalon.
Princeps Aureatensis, qui nunc Vrania vel Orangia, in Aquitania, inter Germaniæ Senatores cooptatus fuit, sub Ludovico Bavaro Imperatore.
Princeps Sedani vel Essedani in Gallia.
Princeps Pedemontii, ad pedes montium Italiæ.
Princeps Veronæ & Vincentiæ.
Princeps Sueviæ.
Princeps de Chimey in Belgio, qui tamen nunquam suo nomine Comitiis interfuit.
Princeps Arenbergiæ in Belgio.
Princeps Rosenbergiæ in Bohemia.
Princeps Transsylvaniæ in Hungaria; quem appono, quia Serenissimus Sigismundus Princeps nuper mihi confirmavit, se ab Imperatore omnia jura sedendi & suffragandi in Comitiis nactum esse, quæ cæteri Imperii Principes habent.
VVaivvoda VValachiæ | sunt inter Principes Imperii allecti, sed sub patro-
VVaivvoda Moldaviæ | cinio Principis Transsylvaniæ, à quo eximuntur. Quanquam id in præsentia ipsius supradicti Principis, me rogante, Illustriss. Dominus Caspar Waivvoda Valachiæ negaverit, asserens Principatui Valachico esse eadem jura ab Imperatore cōcessa, quoad suffragia & dignitates consequendas, quæ ipsi Serenissimo Transsylvano.
Princeps Mansfeldiæ: qui tamen morte præventus nihil principaliter in civilibus Imperii negotiis gessit, dignitate cum persona exstincta.
Princeps Liechtensteini, qui putatur ab Ordinibus recipiendus.

Burggravii, qui sunt Principes.

Burggravius Norimbergensis.
Burggravius Magdenburgensis.
Burggravius Zorbeckensis.
Burggravius Misnensis.

Comites, qui sunt Principes.

Altisiodorensis Comes & Princeps in Gallia, sub Ottone IV. Imp.
Altorphensis Comes & Princeps in Suevia.
Arthesiæ vel Atrebatum Comes & Princeps.
Ascaniæ Comes & Princeps.
Boloniæ seu Bononiæ Belgicæ Comes & Princeps.
Burgundiæ Comes & Princeps, vulgò, Hoch Burgund; Gallis *la Franche Conté.*
Campaniæ sive Trecensis Comes & Princeps in Gallia.
Ciliæ Comes & Princeps.

Croatiæ

Croatia vel Crabatia Comes & Princeps. qui videtur esse idem cum Ciliano.
Flandria Comes & Princeps.
Goritia Comes & Princeps.
Habspurgia Comes & Princeps.
Hannonia Comes & Princeps.
Hennenbergensis Comes & Princeps.
Holandia Comes & Princeps.
Kiburgia Comes & Princeps.
Mersburgensis Comes & Princeps in Saxonia.
Nivernensis Comes & Princeps in Gallia: qui nunc est Dux.
Pictaviensis Comes & Princeps in Aquitania.
Provincia Comes & Princeps.
Scepusiensis Comes & Princeps in Hungaria.
Schirensis Comes Palatinus & Princeps in Bavaria.
Selandia Comes & Princeps.
Siculorum Comes & Princeps in Hungaria, Zackler Graff/ in persona Sigismundi Bathorii.
Sultzbacensis Comes & Princeps in Bavaria.
Tyrolis Comes & Princeps.
VVetinensis Comes & Princeps in Saxonia.
VVirtembergensis & Montbeliardi Comes & Princeps.
VVittelsbacensis Comes Palatinus & Princeps in Bavaria.

Domini, qui sunt Principes, aut æquiperantur.

Dominus Rostochiensis.
Dominus Stargardiensis in Megalopolia.
Dominus Frisia.
Dominus Marchia Venetorum, vulgò perperam *Vandalorum.*
Dominus Portus-Naonis in Foroiulij.
Dominus Mechlinia in Belgio.
Dominus Molini in Burgundia.
Dominus Salinarum in Burgundia.
Dominus Pressa in Gallia Lugdunensi.
Dominus Zerbesta in Saxonia.
Dominus in Badenvveiler.
Dominus Neoburgiani Principatus in Bavaria.
Dominus Neostadiani principatus in Palatinatu.
Dominus Simmereni principatus in Hunnorum tergo.
Dominus Grubenhagiani principatus in Brunsuigia.

Abbates, qui non sunt Principes:

Alensbacensis Abbas.
Alpensis Abbas, qui nunc Herrenalbensis.
Balentzabergensis Abbas. †
Bayenhofensis Abbas. †
Bebenhausanus Abbas.
Beckenburgensis Abbas.
Blanckenburgensis Abbas.
Blaubeurensis Abbas.
Brinnensis Abbas. †
Casariensis Abbas, qui & Kaisserheimensis, & Keisshemensis.
Capellensis Abbas in Helvetia.
Castellensis Abbas.
Crucelingensis Abbas.
Dissentissensis Abbas in Rhetia Curiensi.
Ebersheimmonasteriensis Abbas in Alsatia.
Echternacensis Abbas.
Elchingensis Abbas.

Quæ nomina asterisco notata sunt, videntur esse depravata.

Erbacensis Abbas infra Moguntiam.
Eremitanus Abbas, qui Einsidelensis.
Fabariensis Abbas, qui Pfefferensis.
Gengenbacensis Abbas.
Grentzlingensis Abbas.
Hailbrunnensis Abbas, qui & de Fonte Salutis.
Helmstettensis Abbas in Brunsuigia.
Herdeshusensis vel Hedeshausensis Abbas.
Himelhausensis Abbas: alii habent Hundelshausensis.
Hirsaugiensis Abbas.
Holtzhausensis Abbas.
Ileishelmensis Abbas. †
Ilertelingensis Abbas †
Ilirferanus Abbas. †
Ilomkamensis Abbas. †
Isnensis Abbas.
Kunigsbrunnensis Abbas.
Kuntzlingensis Abbas.
Luderensis Abbas.
Luneburgensis vel Sancti Michaëlis Abbas.
Maidbrunnensis Abbas.
Marchthalensis Abbas.
Maulbrunnensis Abbas.
Maurimonasteriensis Abbas in Alsatia.
Menbacensis Abbas.
Minderavvensis Abbas, qui & VVeissenavvensis.
Monasteriensis in Valle Sancti Georgii Abbas.
Munchenrodensis Abbas.
Murensis Abbas in Helvetia.
Ochsenhusensis Abbas.
Paterniacensis Abbas, nunc Peterlingensis in Helvetia Gallica.
Pegaviensis Abbas in Saxonia.
Petershusanus Abbas Constantiensis.
Reckenriedensis Abbas.
Rickenhausensis Abbas.
Ruhlinghausensis Abbas.
Rittershusensis Abbas.
Rockenburgensis Abbas.
Rodensis Abbas.
Rotenhausensis vel Rockenhausensis Abbas.
de Salbelly Abbas. †
Salmansvvilerensis Abbas, qui & Salomonisvillanus.
de Sant Biagio Abbas †
Sancti Blasii Abbas ad Sylvam Herciniam.
Sancti Egidii Abbas Norimbergensis.
Sancti Hemmerani Abbas Ratisponensis.
Sancti Iohannis Abbas.
Sancti Iohannis Abbas in Thurtalo, id est, Valle Thuri fluminis in Helvetia.
Sancti Lucij Abbas Curiensis in Rhetia.
Sancti Matthia Abbas Treverensis.
Sancti Maximini Abbas Treverensis.
Sancti Petri Abbas in Hercinia.
Sanctorum Vlrici & Afra Abbas Augustanus.
Sancti Vrbani Abbas in Helvetia.
Scaphusianus Abbas.
Schussenriedensis Abbas.
Schuternensis Abbas.

Schvartz-

Schvvartzachensis Abbas.
Seesteinensis Abbas.
Steinensis Abbas ad Rhenum.
Tegernseensis Abbas.
de Vadsaer Abbas. †
Vrspergensis Abbas.
VValckenriedensis Abbas.
VValtsachssensis Abbas.
VVettingensis Abbas ad Limagum.
Trsinensis vel Irseensis Abbas.
Zinnensis Abbas.
Zvvifaltensis Abbas.

Præpositi, qui non sunt Principes.

Præpositus Salecensis ad Rhenum.
Præpositus VVormatiensis.
Præpositus Aquisgranensis, qui & Aquensis.
Præpositus Odenheimensis.
Præpositus VValtkirchensis.
Præpositus VVettenhusanus.
Præpositus Chamburgensis.
Præpositus Veteris Oetingæ.
Præpositus Xantensis.
Præpositus Tigurinus.
Præpositus Salodurensis.
Præpositus Lucernanus.
Præpositus Beronensis seu Monasteriensis in Ergovia Helvetiorum.
Præpositus Interlacensis, nunc Interlappensis in Helvetia Gallica.
Præpositus Burschedensis apud Aquisgranum.
Præpositus Arnvelensis prope Sarbruccam.
Præpositus de Embedis. †

Abbatissæ, quæ non sunt Principes.

Abbatissa Lindaviensis ad Lacum Potamicum.
Abbatissa Superioris Monasterii Ratisponensis.
Abbatissa Inferioris Monasterii Ratisponensis.
Abbatissa Rotpmonasteriensis.
Abbatissa Schennisensis.
Abbatissa Hegbacensis.
Abbatissa Baindtensis.
Abbatissa Guttencellensis.
Abbatissa Kauffingensis.
Abbatissa VVunschdorffensis.
Abbatissa Torensis.

Balivi, seu Commendatores Provinciales Ordinum Equestrium.

Commendator Provincialis Balivatus Confluentiæ.
Commendator Provincialis Balivatus Alsatiæ & Burgundiæ.
Commendator Provincialis Balivatus Austriæ.
Commendator Provincialis Balivatus ad Athesim.
Magister Ordinis Iohannitarum per Marchiam, Saxoniam, Vendiam & ***Pomeraniã.***
Commendator Provincialis Balivatus Hassiæ.
Commendator Provincialis Balivatus Antritziæ. †
Commendator Provincialis Balivatus Ladessæ. †
Commendator Provincialis Balivatus Franconiæ.
Commendator Provincialis Balivatus Thuringiæ.
Commendator Theutonicæ Domus *Altshausensis.*
Commendator Iohannitarum Domus VVeselensis in VVederavia.

Comites

Comites.

Agennensis Comes. †
Albonii Comes in Burgundia.
Alendorphii Comes.
Altenburgi Comes, qui nunc Oldenburgensis.
Altorphii Comes in Bavaria.
Andechsia Comes.
Aquila pennata Comes, von Arlen/ Gallicè, *de Penne aigle.*
Arberga Comes in Helvetia.
Arenberga Comes in Belgio.
Arnsperga Comes in VVestphalia.
Arnstadianus Comes in Thuringia.
Badensis Comes in Helvetia.
Ballenstadianus Comes.
Barbia Comes.
Battenburgi Comes.
Beichsteinensis Comes. †
Beylsteini Comes.
Benthemi Comes.
Berga vel Bergensis Comes.
de Bene vel Bers Comes.
Bernburgi Comes.
Beuchlingi Comes.
Bibenbachi Comes.
Bibersdorphii Comes.
Bilitionum seu Bellitzensis Comes.
Bitschii Comes.
Blanckenburgi Comes.
Blanckenheimi Comes.
Bobenhausanus Comes.
Bodvvidels Comes.
Bogensis Comes.
Brandisii Comes.
Breda Comes.
Brennensis Comes.
Breuberga Comes.
Brigantii vel Bregentianus Comes.
Bruchensis Comes.
Bruchhausanus Comes in Saxonia.
Brunckhorsts Comes.
Bu dingeni Comes.
Burckhausanus Comes in Bavaria.
Bu rensis Comes.
Calbensis vel Calvvensis Comes in Suevia.
Castellanus Comes in Franconia.
Catti melibocorum vel Catzenelnbogensis Comes.
De Chavv Comes in Bavaria. †
De Chiny Comes in Belgio.
Claramontanus Comes. Forte, *Helbergensis.*
Dagsburgi Comes.
Dassellanus Comes.
Delmenhorsti Comes.
Dietzensis Comes.
Diepholtzii nobilis Comes.
Dillingensis Comes.
Duisburgi Comes in VVestphalia.
Diuna Comes, fort. Dhun vel Daum.

Doren-

Dorenberga Comes.
Eberſteini Comes.
Eckharssberga Comes.
Egeſheimi Comes.
Egmondanus Comes.
Eilenburgi Comes.
Embſanus Comes, nunc *de Hohenembs*, olim *Amyſi Dominus.*
Erbacenſis Comes.
Falckenſteini Comes ad Rhenum.
Falckenſteini Comes in VVedderavia.
Finnenſis Comes in Dania, de Funen.
Fiſtingia Comes in Lotharingia.
Fravvenfeldia Comes in Helvetia.
Friburgi Comes in Briſgovia.
Froburgi Comes.
Fürſtenberga Comes.
de Geex Comes in Helvetia Gallica.
de Geiln & Ruch Comes. †
de Genevois ſeu Gebenneſianus Comes, qui & Genevenſis.
Gengenſis Comes.
de Gera vel Geravv Comes in Saxonia.
Gleichenſis Comes.
Gleiſsberga Comes.
Granſeenſis Comes in Helvetia Gallica.
de Groyz vel Groitzſch Comes.
Grousfeldianus Comes. † an *Kranichsfeld* in Saxonia?
Gruemberga Comes in Bavaria.
Grüningenſis Comes.
de Gryers Comes in Helvetia.
de Gutzgovv Comes.
Hadmarsperga Comes.
Haga Comes in Bavaria.
Haigenlochs Comes in Suevia.
Halſenſis Comes in Bavaria.
Hamburgi vel Homburgi Comes in Saxonia.
Hanovia Comes in VVedderavia.
Hardecki Comes in Auſtria.
Hartenſteini Comes.
Hartzefeldenſis Comes.
Haſtburgi Comes. †
Heilgenberga vel Sancti Montis Comes.
Helffenſteini Comes.
Herenberga Comes in Suevia.
Hirsperga vel Hirtzberga Comes.
Hochſtadianus Comes.
Hoenlohenſis Comes.
Hohenberga Comes ad Nicrum.
Hoia Comes.
Holenſteini Comes in Bavaria.
Holſteini Comes in Saxonia.
Homberga Comes in Rauracis.
Homburgi vel Honburgi Comes.
de Honde Comes. †
Honſteini vel Hohenſteini Comes.
Horburgi vel Herrenburgi Comes.

Horna-

Hornanus Comes.
de Husſch Comes. †
Iſenbergi Comes in Saxonia.
Iſenburgi Comes ad Rhenum.
Kefernburgi Comes.
Kirchberga Comes in Suevia.
Kirchberga Comes in Bavaria.
Kirchberga Comes in Thuringia: qui numeratur rectiùs infrà inter Burggravios.
Klettenburgi Comes.
de Kuke vel Kule Comes.
Kulenburgi Comes.
Kunigsteini Comes.
Lauffenberga Comes ad Rhenum.
de Laxin Comes. †. Forte, *Rapin.*
Leiningensis Comes.
Leiſnecki Comes.
Lentzburgi Comes.
Leonſteini vel Levvenſteini Comes.
de Liebera vve Comes in Bavaria.
Liechsſtalli Comes.
Liechtenberga Comes in Alſatia.
Liechtenberga Comes in Thuringia.
Limpurgi vel Lünburgi Comes.
de Lindavv & Tappin Comes.
Linthelberga Comes.
Lippia Nobilis Comes.
Lobdeburgi Comes in Miſnia.
Loheni Comes in Belgio.
Lobra Comes in Saxonia.
de Lorſtingen Comes. † Forte, *Iuſtingen.*
Loſenſteini Comes.
Luckenſis Comes. †
Lupfenſis Comes.
Lutzelſteini Comes in Lotharingia.
Manderſchiedi Comes.
Mansfeldia Comes.
Marca vel Marcha Comes.
Maſaxia Comes.
Matiſconenſis Comes in Burgundia.
Melingenſis Comes.
Meſſershuſenſis Comes in Bavaria.
Metſchenſis Comes in Rhætia Curienſi.
Metsburgi Comes.
Moerſia Comes.
Montalti vel Montisalti Comes in Rhætia Curienſi.
Montisfortis Comes in Rhætia Curienſi.
Morenſis Comes.
Mosburgi Comes in Bavaria.
Müllingenſis Comes in Saxonia.
Namurci Comes.
Naſſovia Comes.
Neoburgi Comes in Helvetia Gallica, vulgò *VVelſchenneuvvenburg*, Gallicè *Neufchaſtel.*
Neoburgi vel Nevvenburgi Comes in Rhætia Curienſi.

Neoburgi

Neoburgi vel Nevvenburgi Comes ad Danubium.
Neonari vel Nevvenari, id eſt *Nova Aquila Comes.*
Neoſtadij ſeu Villa nova Comes.
Nidda Comes in VVedderavia.
Nydovia Comes in Helvetia.
Oberſteini Comes in Alſatia. Fortè, *Eberſteini.*
Oberſteini Comes in Saxonia.
Ochſenſteini Comes.
Oetinga Comes.
Orba Comes in Helvetia Gallica.
Orlemundi Comes.
Ortenburgi Comes in Bavaria, qui nunc dicuntur *Antiquiores Comites de Ortenburg*, reſpectu eorum qui à Carolo V. Imp. creati ſub Auſtriacis degunt, ſed inter Ordines liberos & Comitiales non computantur.
Oſtfriſia Comes.
Pfullendorphij Comes.
Phalagia Comes in Bavaria.
Phirreti Comes, qui & Ferraria, in Alſatia.
Plaini Comes.
Pleiſſenſis Comes.
Putina Comes.
Querfurdia Comes & Nobilis Dominus.
Radenbachi Comes. Fortè infrà inter Barones, *Radenach.*
Rapini Comes.
Raprechtsvvileri Comes.
Ravenſpurgi Comes in VVeſtphalia.
Remontij vel Romuntij, id eſt *Rotundimontis Comes in Sabaudia.*
Retzenſis Comes.
Rheingravij, ſeu Comites Rheni.
Rheinſteini, qui & Regenſteini, Comes.
Rhineckia Comes in Helvetia.
Rhineckia Comes in Franconia.
Riſſerſchiedi Comes.
Riperga Comes.
Rochlitzij Comes.
Rordorphij Comes.
Rorenſis Comes.
Rorſhetmi Comes in Friſia.
Rotenburgi Comes ad Ruſam in Helvetia.
Rotenburgi Comes ad Nicrum in Suevia.
Roteneckia Comes.
Rotenfelſa Comes.
Rugravij, ſeu Comites Aſperi.
Runckelij Comes.
Ruſchenfordia Comes.
Rüxingenſis Comes.
Salbini Comes. †
Salmenſis Comes.
de Sano Comes. †
Sarbrucka vel Sarabrugarum Comes.
Sarunetum vel Sarganſi Comes.
Sarvverda Comes.
Schardfeldij Comes.
Schevvenburgi Comes in Saxonia.
Schinenſis Comes. †

(***) Schlick

Schlick à Passaun *Comes.*
Schmalenegkiæ Comes.
Schrapelaviæ Comes.
Schvvanenbergæ Comes.
Schvvartzenburgi Comes *in Thuringia.*
Schvvartzenbergæ Comes *in Franconia.*
Schvveinsheuti Comes.†
Schvverini Comes.
Seynensis Comes.
Senogalliensis Comes.
Solmsensis Comes.
Sondershusanus Comes.
Sonnenbergæ Comes *in Suevia.*
Spanheimi Comes.
Spiegelbergæ Nobilis Comes.
Steinfordiæ Comes.
Sternenbergæ Comes.
Stolbergæ Comes.
Strasbergæ Comes *in Helvetia.*
Sultzensis Comes.
Sumertburgi Comes *in Saxonia.*
Teckelnburgi Comes.
Tetnangiæ Comes.
Thiersteini Comes.
Thuni Comes *ad Ararim in Helvetia.*
Tiessensis Comes.
Tillenburgi Comes.
Toggenburgi Comes.
Torgaviæ Comes in Saxonia.
Thruhendingensis vel W*assertruhendingiæ Comes.*
Valdutiæ aut Vadutziæ Comes in Rhætia Curiensi.
Valendysi aut Valangini Comes in Helvetia Gallica.
Velbergæ & Chlamineæ Comes.
Veldentiæ aut Valdentiæ Comes.
Veldkirchiæ Comes in Rhætia Curiensi.
Veringiæ Comes.
Viandens Comes.
Viennensis Comes in Provincia.
Vinariæ seu VVeimariæ Comes.
de Vinplingen & Varad Comes. †
Vrachi Comes.
VVarleæ vel VVarleæ Comes.
VVagriæ Comes.
VValdeckiæ Comes.
VValdinbergæ Comes. †
VValsæ Comes in Saxonia.
VVangæ Comes in VVaggenthalo.
VVasserburgi Comes in Bavaria.
VVeissenfelsiæ Comes in Saxonia.
VVerdenbergæ Comes in Helvetia.
VVeringerodæ Comes.
VVertheimi Comes.
VVesterburgi Comes.
VVestfrisiæ Comes.
VViedæ Comes.

VVildgra-

VVildgravii, id est, *Comites Sylvestres.*
VVillisovia Comes.
VVincenburgi Comes.
VVindeckia & Gasterni Comes.
VVinterthuri vel Vitoduri Comes.
VVißbada Comes.
VVitgensteini Comes.
VVerda Comes.
VVolfratzhusia Comes.
VVunsdorphii Comes.
Zigenhans Comes.
Zimbria vel Sigmaringia Comes.
Zolleranus vel HohenZolleranus Comes.
Zutphania Comes.
Zvveybrukia Comes.

Landgravii, qui non sunt Principes, sed in Comitum dignitate.

Barensis Landgravius, in der Baar.
Brisgovia Landgravius.
Burgendia Landgravius, seu Burgundia Helvetica, in Burgenden.
Kletgovia, seu Kleckovia Landgravius.
Nebelgovia seu Ran ckvvila Landgravius.
Nellenburgi Landgravius.
Sisgovia Landgravius.
Stefrungensis Landgravius.
Sunsgovia Landgravius.
Susenberga Landgravius.
Tullingia vel Stuelingia Landgravius.
Turgovia Landgravius.
VValgovia Landgravius.

Burggravii, qui non sunt Principes, sed in Comitum dignitate.

Altenburgi Burggravius in Misnia.
Altzea Burggravius.
Beckelnheimi Burggravius.
Bisantii Burgravius in Burgundia.
Dhona Burggravius.
Fridberga Burggravius in VVedderavia.
Geilnhusa Burggravius.
Kirckberga Burggravius in Thuringia: qui nunc vivit, est ultimus suæ stirpis, & improlis.
Ratisbona Burggravius in Bavaria.
Rheineckia Burggravius.
Rietenburgi Burggravius.
Rotenberga Burggravius.
Starckenberga Burggravius.
Stromburgi Burggravius.
VVethini Burggravius in Saxonia.

Barones & Liberi Domini.

Aarvvangensis Baro.
Abensperga Baro.
Ahusensis & Landovianus Baro.
Alendorphii Baro.
Alpensis Baro.
Altenburgi Baro prope Mersburgum in Saxonia.
Apolda Baro.
Appermontii Baro in Lotharingia.
Arbona Baro in Helvetia ad Lacum Potamicum.
Arburgi Baro.
de Archo Comes in Carnia.
Armontii Baro.
Arnshaga & Lobdenburgi Baro.
Aspermontii Baro in Rucantiis Rhetiæ, von Ruckenberg Germanicè dictus.
Aurspachi Baro in Misnia.
Babenhausensis Baro est Fuggerus.
Balemphenberga Baro in Austria. †
Bappenheimi Mareschalcus Baro.
Barri Baro in Alsatia.
Battenberga Baro: qui & Comes Battenburgi.
Baumgarten in Schvvangavv & Erbach Baro.
Bechburgi Baro.
Bellmontii seu Bellimontis Baro in Rhatia.
de Belp Baro. †
Berga & Valla Baro: id est, de Bergen & VValen; sed supra numeratur inter Comites.
Biberstein Baro.
Bickebachi Baro. an est, qui supra inter Comites vocatur, *Bibenbach?*
Billichdorphis Baro.
Blanckenberga Baro, suprà inter Comites vocatur, *Blanckenburg.*
Blanckensteini Baro, an est, qui suprà *Comes Blanckenheimi?*
de Blangeio Baro in *Burgundia.*
Blavvensteini Baro ad *Blavam in Rauracis.*
Blesingi Baro. †
Blumeneckia Baro.
de Bonnl Baro.
Bonstettensis Baro.
de Bovei Baro in *Belgio.*
de Brance Baro in *Burgundia.*
Brandensteini in Ranis Baro.
Bredenrodii Baro in *Hollandia.*
Brevvberga Baro.
Bruckberga Baro.
Bruneckia Baro.
Bubenberga Baro.
Buchegkia Baro.
Buchheimi Baro.
Bulachi Baro.
Burgeli seu Bergavia Baro.
Bürglensis Baro in *Turgovia.*
Bussnangi Baro.
Chemnatensis seu Kemnatensis Baro.
Colditii Baro in *Saxonia.*
Dachstuli Baro.
Degenberga Baro.
Diessenhofensis Dapifer Baro *in Helvetia.*
Dreyssiga Baro.
Eberstalli Baro.
Eckia vel de Ecker Baro.
Eckertsavva Baro.
Ehrenfelsia Baro.
Einsikirchi Baro.
Elbrecht Schirichensis Baro.
Elgkovia Baro.
Ellerbachi Baro.
Eltzius in Pirmontii Baro.
Enda Baro.
Eppsteini vel Eppensteini Baro.
Eschenbachi Baro.
Ettendorphii Baro.
Ezigelheimi Baro.
Falckenberga Baro in *Rauracis.*
Falckensteini Baro.
Falckensteini Baro in *Helvetia.*
Falckensteini Baro *supra Herciniam.*
Farvvangensis Baro.
Feuchtvvangensis Baro.
Finstingensis Baro in *Helvetia.*
Fleckensteini Baro.
Fluminis sive de Flumi Baro.
Fraunberga vel Frauvvenberga Baro.
Freyensteini Baro.
Freybergius: vide *Justingen.*
Fridovia Baro.
Fronhofensis Baro.
Fronspergius: vide *Mindelheim.*
Fructingensis Baro.
Fryberga Baro. Fortè *Friburgi*, qui nunc Comes.
Gehmensis Baro, zu Gemen.
Geravva Baro: qui suprà inter Comites.
Geroltzeckia Baro, qui nunc Hohengeroltzeckius.
Gevera Baro, zu Jeuern.
Giersberga Baro.

Girbadensis

Girbadensis Baro.
de Gmant vel Gmont Baro Camerarius. †
de Gæskon vel Goesken Baro.
Gradetzii Baro.
Graßburgi Baro: an est, qui supra inter Comites *Straßberg?*
Gravenecksa Baro.
de Greytz Baro: qui supra inter Comites *Groytz.*
Grimmensteini Baro.
Grünenberga Baro: an qui supra inter Comites est, *Gruemberg?*
Gundelfingia Baro.
Gutenburgi Baro.
Güttingensis Baro.
Habachi Baro.
Hagenovia Baro in Bavaria.
Hagenberga Baro.
Harussianus Baro.
Hasenburgi Baro in Rauracis ad Blaviam.
Haslen: vide infrà *Resti.*
Hausensis Baro in Kintzinger thal.
Hedvvigii Baro.
Heideckia Baro.
Heldrungia Nobilis Dominus.
Helingsberga Baro.
Henchovia Baro. †
Herchenfeldia vel Herchenfelsia Baro.
de Hersti Baro. †
Hevvensis vel Hohenhevvensis Baro.
Hilgeslebeni Baro.
Hinsberga Baro.
Hoheneckia Baro.
Hohenfelsius in Renpoltzkirch Baro.
Hornberga Baro.
Hunenberga Baro.
Ilsungius in VVolckenburg Baro.
Itzsteini Baro.
Iustingensis Baro est Freybergius.
Keyserstuli Baro.
de Kien Baro. † an est *Kain* in Austria?
Kienburga vel Kienberga Baro.
Kirchberga Baro est Fuggerus, qui numeratur suprà inter Comites.
Klingensis Baro, qui & de Altenklingen & Hohenklingen.
Klingenberga Baro.
Kniphausanus Baro.
Kranichfeldia Baro.
Kriechingia Baro in VVestria.
Künigsberga Baro, qui nunc de Hohenkünigsberg.
Künigseckerberga Baro.
Künigseckia Baro.
de Lautern sive Scala Baro in Bavaria.
de Landefeld Pincerna Baro. †
Landsperga Baro in Bavaria ad Lycum.
Langenberga Baro.
Langensteini Baro.
Leckia Baro.
de Lengentriers Baro. †
Leuchtenburgi & Elsterburgi Baro.
Limburgi Baro in Suevia.
Limburgi Pincerna Baro in Franconia.
Lindenus in Rechum Baro. †
de Litt Baro. Fortè *de Lich in VVedderavia.*
Lohra Baro.
Lothhofenus Baro.
Marckdorphii Mareschalcus Baro.
Mechselreinus in VValdeck Baro.
Mersberga & Beffortu Baro.
Meßkirchi Baro.
Milichlingius in Burgmilichling Baro.
Mindelheimi Baro, *olim Fronspergius*, *nunc Fuggerus.*
Mintzenberga Baro.
Montenachi Baro.
de Montz Baro. †
de Mulens Baro in *Burgundia.*
Mynsingensis Baro in *Helvetia.*
Neyffensis Baro.
de Nernesen Baro. †
Oberhofent & Rieda Baro.
Orangia Baro in *VVestria.*
Palma Baro in *Helvetia.*
Pemelberga Baro.
Pirffingensis Baro.
Plavia seu Plavveni Baro *est Reussenus.*
Pirmont: vide *Eltzius.*
Plantaira seu Plana terra & Ynburgi Baro.
Plessa Baro in *Hassia.*
Pflugius in Schvveinberg Baro.
Polegii Baro in *Burgundia.*
Polheimi Baro in *Austria.*
Polvveili Baro in *Alsatia.*
Prisingensis Baro. †
de Prunes Baro.
Pudlitzi Baro in *Marchia.*
Pushaim Ravensperg Dapifer Baro.
Quadius in Reckhumb Baro.
Radeberga Baro.
Radeckia Pincerna Baro.
Radenachi vel de Radenacker Baro. Fortè qui suprà inter Comites, *Radenbach.*
Rappoltsteini Baro.
de Raren vel Raron Baro.
Ratzüntzii vel Retzüntzii, i.e. *Rhatiensis* Baro.
Ravensteini Baro.
Rechberga Baro, qui nunc *de Hohenrechberg.*
Regendorff: vide *Rogendorph.*

Marchio Cambensis, qui & Vochburgensis, in Bavaria.
Marchio Histria.
Marchio Burgovia.
Marchio Segusianus, qui nunc Suzensis, ad pedes montium Italiæ.
Marchio Stadensis in Saxonia.
Marchio Antuerpianus, qui vulgò, Sacri Romani Imperii.
Marchio Nummenia in Lotharingia.
Marchio Franchimontii in Belgio.
Marchio Pontamussoni in Lotharingia.
Marchio Salutiarum, inter Germaniæ Senatores receptus fuit, sub Ludovico Bavaro Imperatore.

Principes, simpliciter sic dicti.

Princeps Delphinatus, vel Delphinus Viennensis, qui est Primogenitus Franciæ.
Princeps Anhaltinus.
Princeps Hennenbergiæ.
Princeps Rugiæ.
Princeps Cabillonensis in Burgundia, vulgò, de Chalon vel Schelon.
Princeps Aureatensis, qui nunc Vrania vel Orangia, in Aquitania, inter Germaniæ Senatores cooptatus fuit, sub Ludovico Bavaro Imperatore.
Princeps Sedani vel Essedani in Gallia.
Princeps Pedemontii, ad pedes montium Italiæ.
Princeps Veronæ & Vincentiæ.
Princeps Sueviæ.
Princeps de Chimey in Belgio, qui tamen nunquam suo nomine Comitiis interfuit.
Princeps Arenbergiæ in Belgio.
Princeps Rosenbergiæ in Bohemia.
Princeps Transsylvaniæ in Hungaria; quem appono, quia Serenissimus Sigismundus Princeps nuper mihi confirmavit, se ab Imperatore omnia jura sedendi & suffragandi in Comitiis nactum esse, quæ cæteri Imperii Principes habent.
VVaivvoda VValachiæ | sunt inter Principes Imperii allecti, sed sub patro-
VVaivvoda Moldaviæ | cinio Principis Transsylvaniæ, à quo eximuntur.
Quanquam id in præsentia ipsius supradicti Principis, me rogante, Illustriss. Dominus Caspar Waivvoda Valachiæ negaverit, asserens Principatui Valachico esse eadem jura ab Imperatore cōcessa, quoad suffragia & dignitates consequendas, quæ ipsi Serenissimo Transsylvano.
Princeps Mansfeldiæ: qui tamen morte præventus nihil principaliter in civilibus Imperii negotiis gessit, dignitate cum persona exstincta.
Princeps Liechtensteini, qui putatur ab Ordinibus recipiendus.

Burggravii, qui sunt Principes.

Burggravius Norimbergensis.
Burggravius Magdenburgensis.
Burggravius Zorbeckensis.
Burggravius Misnensis.

Comites, qui sunt Principes.

Altisiodorensis Comes & Princeps in Gallia, sub Ottone IV. Imp.
Altorphensis Comes & Princeps in Suevia.
Arthesia vel Atrebatum Comes & Princeps.
Ascaniæ Comes & Princeps.
Bolonia seu Bononia Belgica Comes & Princeps.
Burgundiæ Comes & Princeps, vulgò, Hoch Burgund; Gallis *la Franche Contè.*
Campania sive Trecensis Comes & Princeps in Gallia.
Ciliæ Comes & Princeps.

Croatia

Croatiæ vel Crabatiæ Comes & Princeps, qui videtur esse idem cum Ciliano.
Flandriæ Comes & Princeps.
Goritiæ Comes & Princeps.
Habspurgiæ Comes & Princeps.
Hannoniæ Comes & Princeps.
Hennenbergensis Comes & Princeps.
Holandiæ Comes & Princeps.
Kiburgiæ Comes & Princeps.
Mersburgensis Comes & Princeps in Saxonia.
Nivernensis Comes & Princeps in Gallia: qui nunc est Dux.
Pictaviensis Comes & Princeps in Aquitania.
Provinciæ Comes & Princeps.
Stepusiensis Comes & Princeps in Hungaria.
Schirensis Comes Palatinus & Princeps in Bavaria.
Selandiæ Comes & Princeps.
Siculorum Comes & Princeps in Hungaria, Zackler Graff, in persona Sigismundi Bathorii.
Sultzbacensis Comes & Princeps in Bavaria.
Tyrolis Comes & Princeps.
VVetinensis Comes & Princeps in Saxonia.
VVirtembergensis & Montbeliardi Comes & Princeps.
VVittelsbacensis Comes Palatinus & Princeps in Bavaria.

Domini, qui sunt Principes, aut æquiperantur.

Dominus Rostochiensis.
Dominus Stargardiensis in Megalopolio.
Dominus Frisiæ.
Dominus Marchiæ Venetorum, vulgò perperam *Vandalorum*.
Dominus Portus-Naonis in Foroiulij.
Dominus Mechliniæ in Belgio.
Dominus Molini in Burgundio.
Dominus Salinarum in Burgundia.
Dominus Pressæ in Gallia Lugdunensi.
Dominus Zerbestæ in Saxonia.
Dominus in Badenvveiler.
Dominus Neoburgiani Principatus in Bavaria.
Dominus Neostadiani principatus in Palatinatu.
Dominus Simmereni principatus in Hunnorum tergo.
Dominus Grubenhagiani principatus in Brunsuigio.

Abbates, qui non sunt Principes.

Alensbacensis Abbas.
Alpensis Abbas, qui nunc Herrenalbensis.
Balentzabergensis Abbas. †
Bayenhofensis Abbas. †
Bebenhausanus Abbas.
Beckenburgensis Abbas.
Blanckenburgensis Abbas.
Blaubeurensis Abbas.
Brinnensis Abbas. †
Cæsariensis Abbas, qui & Kaisserheimensis, & Keisshemensis.
Capellensis Abbas in Helvetia.
Castellensis Abbas.
Crucelungensis Abbas.
Dissentissensis Abbas in Rhetia Curiensi.
Ebersheimmonasteriensis Abbas in Alsatia.
Echternacensis Abbas.
Elchingensis Abbas.

Quæ nomina asterisco notata sunt, videntur esse depravata.

Erbacensis Abbas infra Moguntiam.
Eremitanus Abbas, qui Einsidlensis.
Fabariensis Abbas, qui Pfefferensis.
Gengenbacensis Abbas.
Grentzlingensis Abbas.
Hailbrunnensis Abbas, qui & de Fonte Salutis.
Helmstettensis Abbas in Brunsuigia.
Herdeshusensis vel Hedeshausensis Abbas.
Himelhausensis Abbas: alii habent Hundelshausensis.
Hirsaugiensis Abbas.
Holtzhausensis Abbas.
Ileishelmensis Abbas. †
Ilertelingensis Abbas †
Ilirferanus Abbas. †
Ilomkomensis Abbas. †
Isnensis Abbas.
Kunigsbrunnensis Abbas.
Kuntzlingensis Abbas.
Luderensis Abbas.
Luneburgensis vel Sancti Michaëlis Abbas.
Maidbrunnensis Abbas.
Marchthalensis Abbas.
Maulbrunnensis Abbas.
Maurimonasteriensis Abbas in Alsatia.
Menbacensis Abbas.
Minderavvensis Abbas, qui & VVeissenavvensis.
Monasteriensis in Valle Sancti Georgii Abbas.
Munchenrodensis Abbas.
Murensis Abbas in Helvetia.
Ochsienhusensis Abbas.
Paterniacensis Abbas, nunc Peterlingensis in Helvetia Gallica.
Pegaviensis Abbas in Saxonia.
Petershusanus Abbas Constantiensis.
Reckenriedensis Abbas.
Rickenhausensis Abbas.
Richlinghausensis Abbas.
Rittersbusensis Abbas.
Rockenburgensis Abbas.
Rodersis Abbas.
Rotenhausensis vel Rockenhausensis Abbas.
de Salbelly Abbas. †
Salmansvvilerensis Abbas, qui & Salomonisvillanus.
de Sant Biagio Abbas. †
Sancti Blasii Abbas ad Sylvam Herciniam.
Sancti Egidii Abbas Norimbergensis.
Sancti Hemmerani Abbas Ratisponensis.
Sancti Iohannis Abbas.
Sancti Iohannis Abbas in Thurtalo, id est, Valle Thuri fluminis in Helvetia.
Sancti Lucii Abbas Curiensis in Rhætia.
Sancti Matthiæ Abbas Treverensis.
Sancti Maximini Abbas Treverensis.
Sancti Petri Abbas in Hercinia.
Sanctorum Vlrici & Afræ Abbas Augustanus.
Sancti Vrbani Abbas in Helvetia.
Scaphusianus Abbas.
Schussenriedensis Abbas.
Schuternensis Abbas.

Schvvartz-

Schvvartzachensis Abbas.
Seesteinensis Abbas.
Steinensis Abbas ad Rhenum.
Tegernseensis Abbas.
de Vadsaer Abbas. †
Vrspergensis Abbas.
VValckenriedensis Abbas.
VValtsachßensis Abbas.
VVettingensis Abbas ad Limagum.
Trsinensis vel Trseensis Abbas.
Zinnensis Abbas.
Zvvifaltensis Abbas.

Præpositi, qui non sunt Principes.

Præpositus Salecensis ad Rhenum.
Præpositus VVormatiensis.
Præpositus Aquisgranensis, qui & Aquensis.
Præpositus Odenheimensis.
Præpositus VValtkirchensis.
Præpositus VVettenhusanus.
Præpositus Chamburgensis.
Præpositus Veteris Oetinga.
Præpositus Xantensis.
Præpositus Tigurinus.
Præpositus Salodurensis.
Præpositus Lucernanus.
Præpositus Beronensis seu Monasteriensis in Ergovia Helvetiorum.
Præpositus Interlacensis, nunc Interlappensis in Helvetia Gallica.
Præpositus Burscheidensis apud Aquisgranum.
Præpositus Arnvelensis prope Sarbruccam.
Præpositus de Embeds. †

Abbatissæ, quæ non sunt Principes.

Abbatissa Lindaviensis ad Lacum Potamicum.
Abbatissa Superioris Monasterii Ratisponensis.
Abbatissa Inferioris Monasterii Ratisponensis.
Abbatissa Rotonmonasteriensis.
Abbatissa Schennisensis.
Abbatissa Hegbacensis.
Abbatissa Baindtensis.
Abbatissa Guttencellensis.
Abbatissa Kauffingensis.
Abbatissa VVunschdorffensis.
Abbatissa Torensis.

Balivi, seu Commendatores Provinciales Ordinum Equestrium.

Commendator Provincialis Balivatus Confluentia.
Commendator Provincialis Balivatus Alsatia & Burgundia.
Commendator Provincialis Balivatus Austria.
Commendator Provincialis Balivatus ad Athesim.
Magister Ordinis Iohannitarum per Marchiam, Saxoniam, Vendiam & Pomeraniã.
Commendator Provincialis Balivatus Hassia.
Commendator Provincialis Balivatus Antritzia. †
Commendator Provincialis Balivatus Ladessa. †
Commendator Provincialis Balivatus Franconia.
Commendator Provincialis Balivatus Thuringia.
Commendator Theutonica **Domus** ***Altshausensis.***
Commendator Iohannitarum Domus VVeselensis in VVederavia.

Comites.

Agennensis Comes. †
Albonii Comes in Burgundia.
Alendorphii Comes.
Altenburgi Comes, qui nunc Oldenburgensis.
Altorphii Comes in Bavaria.
Andechsia Comes.
Aquila pennata Comes, von Arlen, Gallicè, *de Penne aigle.*
Arberga Comes in Helvetia.
Arenberga Comes in Belgio.
Arnsperga Comes in VVestphalia.
Arnstadianus Comes in Thuringia.
Badensis Comes in Helvetia.
Ballenstadianus Comes.
Barbia Comes.
Battenburgi Comes.
Beichsteinensis Comes. †
Beylsteini Comes.
Benthemi Comes.
Berga vel Bergensis Comes.
de Bene vel Bers Comes.
Bernburgi Comes.
Beuchlingi Comes.
Bibenbachi Comes.
Bibersdorphii Comes.
Bilitionum seu Bellitzensis Comes.
Bitschii Comes.
Blanckenburgi Comes.
Blanckenheimi Comes.
Bohenhausanus Comes.
Bodvvidels Comes.
Bogensis Comes.
Brandisii Comes.
Breda Comes.
Brennensis Comes.
Breuberga Comes.
Brigantii vel Bregentianus Comes.
Bruchensis Comes.
Bruchhausanus Comes in Saxonia.
Brunckhorsti Comes.
Bu dingeni Comes.
Burckhausanus Comes in Bavaria.
Burensis Comes.
Calbensis vel Calvvensis Comes in Suevia.
Castellanus Comes in Franconia.
Catti melibocorum vel Catzenelnbogensis Comes.
De Chavv Comes in Bavaria. †
De Chiny Comes in Belgio.
Claramontanus Comes. Fortè, *Helbergensis.*
Dagsburgi Comes.
Dassellanus Comes.
Delmenhorsti Comes.
Dietzensis Comes.
Diepholtzii nobilis Comes.
Dillingensis Comes.
Duisburgi Comes in VVestphalia.
Diuna Comes; fort. Dhun vel Daun.

Doren-

Dorenberga Comes.
Eberfleins Comes.
Eckharsberga Comes.
Egesheimi Comes.
Egmondanus Comes.
Eilenburgi Comes.
Embsanus Comes, nunc *de Hohenembs*, olim *Amysi Dominus.*
Erbacensis Comes.
Falckensteini Comes ad Rhenum.
Falckensteini Comes in VVedderavia.
Finnensis Comes in Dania, de Funen.
Fistingia Comes in Lotharingia.
Frauvenfeldia Comes in Helvetia.
Friburgi Comes in Brisgovia.
Froburgi Comes.
Furstenberga Comes.
de Geex Comes in Helvetia Gallica.
de Geiln & Ruch Comes. †
de Genevois seu Gebennesianus Comes, qui & Genevensis.
Gengensis Comes.
de Gera vel Gerauv Comes in Saxonia.
Gleichensis Comes.
Gleisberga Comes.
Granseensis Comes in Helvetia Gallica.
de Groyz vel Grottzsch Comes.
Gronsfeldianus Comes. † an *Kranichfeld* in Saxonia?
Gruemberga Comes in Bavaria.
Grüningensis Comes.
de Gryers Comes in Helvetia.
de Gutzgovv Comes.
Hadmarsperga Comes.
Haga Comes in Bavaria.
Haigenlochs Comes in Suevia.
Halsensis Comes in Bavaria.
Hamburgi vel Homburgi Comes in Saxonia.
Hanovia Comes in VVedderavia.
Hardecki Comes in Austria.
Hartensteini Comes.
Hartzefeldensis Comes.
Hasburgi Comes. †
Heilgenberga vel Sancti Montis Comes.
Helffensteini Comes.
Herenberga Comes in Suevia.
Hirsperga vel Hirtzberga Comes.
Hochstadianus Comes.
Hoenlohensis Comes.
Hohenberga Comes ad Nicrum.
Hoia Comes.
Holensteini Comes in Bavaria.
Holsteini Comes in Saxonia.
Homberga Comes in Rauracis.
Homburgi vel Honburgi Comes.
de Honde Comes. †
Honsteini vel Hohensteini Comes.
Horburgi vel Herrenburgi Comes.

Horna-

Hornanus Comes.
de Husfch Comes. †
Isenbergi Comes in Saxonia.
Isenburgi Comes ad Rhenum.
Kefernburgi Comes.
Kirchberga Comes in Suevia.
Kirchberga Comes in Bavaria.
Kirchberga Comes in Thuringia: qui numeratur rectiùs infrà inter Burggravios.
Klettenburgi Comes.
de Kuke vel Kule Comes.
Kulenburgi Comes.
Kunigsteini Comes.
Lauffenberga Comes ad Rhenum.
de Laxin Comes. †. Forte, *Rapin.*
Leiningensis Comes.
Leisnecki Comes.
Lentzburgi Comes.
Leonsteini vel Levvensteini Comes.
de Lieberavve Comes in Bavaria.
Liechtstalli Comes.
Liechtenberga Comes in Alsatia.
Liechtenberga Comes in Thuringia.
Limpurgi vel Lünburgi Comes.
de Lindavv & Tappin Comes.
Linthelberga Comes.
Lippia Nobilis Comes.
Lobdeburgi Comes in Misnia.
Loheni Comes in Belgio.
Lohra Comes in Saxonia.
de Lorstingen Comes. † Forte, *Instingen.*
Losensteini Comes.
Luckensis Comes. †
Lupfensis Comes.
Lutzelsteini Comes in Lotharingia.
Manderschiedi Comes.
Mansfeldia Comes.
Marca vel Marcha Comes.
Masaxia Comes.
Matisconensis Comes in Burgundia.
Melingensis Comes.
Messershusensis Comes in Bavaria.
Metschensis Comes in Rhætia Curiensi.
Mettburgi Comes.
Moersia Comes.
Montalti vel Montisalti Comes in Rhætia Curiensi.
Montisfortis Comes in Rhætia Curiensi.
Morensis Comes.
Mosburgi Comes in Bavaria.
Müllingensis Comes in Saxonia.
Namurci Comes.
Nassovia Comes.
Neoburgi Comes in Helvetia Gallica, vulgò *VVelschennevvenburg*, Gallicè *Neufchastel.*
Neoburgi vel Nevvenburgi Comes in Rhætia Curiensi.

Neoburgi

Neoburgi vel Nevvenburgi Comes ad Danubium.
Neonari vel Nevvenari, id eſt *Nova Aquila Comes.*
Neoſtadij ſeu Villa nova Comes.
Nidda Comes in VVedderavia.
Nydovia Comes in Helvetia.
Oberſteini Comes in Alſatia. Fortè, *Eberſteini.*
Oberſtein: Comes in Saxonia.
Ochſenſteini Comes.
Oetinga Comes.
Orba Comes in Helvetia Gallica.
Orlemundi Comes.
Ortenburgi Comes in Bavaria, qui nunc dicuntur *Antiquiores Comites de Ortenburg*, reſpectu eorum qui à Carolo V. Imp. creari ſub Auſtriacis degunt, ſed inter Ordines liberos & Comitiales non computantur.
Oſtfriſia Comes.
Pfullendorphij Comes.
Phalagia Comes in Bavaria.
Phirreti Comes, qui & Ferraria, in Alſatia.
Plaini Comes.
Pleiſſenſis Comes.
Putina Comes.
Querfurdia Comes & Nobilis Dominus.
Radenbachi Comes. Fortè infrà inter Barones, *Radenach.*
Rapini Comes.
Raprechtsvvileri Comes.
Ravenſpurgi Comes in VVeſtphalia.
Remontij vel Romuntij, id eſt *Rotundimontis Comes in Sabaudia.*
Retzenſis Comes.
Rheingravij, ſeu Comites Rheni.
Rheinſteini, qui & Regenſteini, Comes.
Rhineckia Comes in Helvetia.
Rhineckia Comes in Franconia.
Rifferſchiedi Comes.
Ritperga Comes.
Rochlitzij Comes.
Rordorphij Comes.
Rorenſis Comes.
Rorſheimi Comes in Friſia.
Rotenburgi Comes ad Rusam in Helvetia.
Rotenburgi Comes ad Nicrum in Suevia.
Roteneckia Comes.
Rotenfelſa Comes.
Rugravij, ſeu Comites Aſperi.
Runckelij Comes.
Rutſchenfordia Comes.
Rüxingenſis Comes.
Salbini Comes. †
Salmenſis Comes.
de Sano Comes. †
Sarbrucka vel Sarabrugarum Comes.
Sarunetum vel Sarganſi Comes.
Sarvverda Comes.
Schardfeldij Comes.
Schavvenburgi Comes in Saxonia.
Schinenſis Comes. †

(***) *Schlick*

Schlick à *Passaun* *Comes.*
Schmalenegkia *Comes.*
Schrapelovia *Comes.*
Schvvanenberga *Comes.*
Schvvartzenburgi *Comes in Thuringia.*
Schvvartzenberga *Comes in Franconia.*
Schvveinsheuti *Comes.* †
Schvverini *Comes.*
Seynensis *Comes.*
Senogalliensis *Comes.*
Solmensis *Comes.*
Sondershusanus *Comes.*
Sonnenberga *Comes in Suevia.*
Spanheimi *Comes.*
Spiegelberga *Nobilis Comes.*
Steinfordia *Comes.*
Sternenberga *Comes.*
Stolberga *Comes.*
Straßberga *Comes in Helvetia.*
Sulizensis *Comes.*
Sumersburgi *Comes in Saxonia.*
Teckelnburgi *Comes.*
Tetnangia *Comes.*
Thiersteini *Comes.*
Thuni *Comes ad Ararim in Helvetia.*
Tiessensis Comes.
Tillenburgi Comes.
Toggenburgi Comes.
Torgavia Comes in Saxonia.
Thrubendingensis vel Wassertrubendingia Comes.
Valdutia aut Vadutzia Comes in Rhætia Curiensi.
Valendysi aut Valangini Comes in Helvetia Gallica.
Velberga & Chlaminea Comes.
Veldentia aut Valdentia Comes.
Veldkirchia Comes in Rhætia Curiensi.
Veringia Comes.
Viandeni Comes.
Viennensis Comes in Provincia.
Vinaria seu VVeimaria Comes.
de Vinplingen & Varad *Comes.* †
Urachi Comes.
VVarlea vel VVarlea *Comes.*
VVagria *Comes.*
VValdeckia *Comes.*
VValdinberga *Comes.* †
VValsea Comes in Saxonia.
VVanga Comes in VVaggenthalo.
VVasserburgi Comes in Bavaria.
VVeissenfelsia Comes in Saxonia.
VVerdenberga Comes in Helvetia.
VVeringeroda Comes.
VVerthemi Comes.
VVesterburgi Comes.
VVestfrisia Comes.
VVieda Comes.

VVildgra-

VVildgravii, id est, *Comites Sylvestres.*
VVillisoviæ Comes.
VVincenburgi Comes.
VVindeckiæ & Gasterni Comes.
VVinterthuri vel Vitoduri Comes.
VVisbadæ Comes.
VVitgensteini Comes.
VVardæ Comes.
VVolfratzhusiæ Comes.
VVunsdorphii Comes.
Zigenhani Comes.
Zimbriæ vel Sigmaringiæ Comes.
Zolleranus vel HohenZolleranus Comes.
Zutphaniæ Comes.
Zvveybrukiæ Comes.

Landgravii, qui non sunt Principes, sed in Comitum dignitate.

Barensis Landgravius, in der Baar.
Brisgoviæ Landgravius.
Burgendiæ Landgravius, seu Burgundiæ Helveticæ, in Burgenden.
Kletgoviæ, seu Kleckoviæ Landgravius.
Nebelgoviæ seu Ranckvvilæ Landgravius.
Nellenburgi Landgravius.
Sisgoviæ Landgravius.
Stefrungensis Landgravius.
Suntgoviæ Landgravius.
Susenbergæ Landgravius.
Tullingiæ vel Stuelingiæ Landgravius.
Turgoviæ Landgravius.
VValgoviæ Landgravius.

Burggravii, qui non sunt Principes, sed in Comitum dignitate.

Altenburgi Burggravius in Misnia.
Alszea Burggravius.
Beckelnheimi Burggravius.
Bisantii Burgravius in Burgundia.
Dhonæ Burggravius.
Fridbergæ Burggravius in VVedderavia.
Geilnhusæ Burggravius.
Kirckbergæ Burggravius in Thuringia: qui nunc vivit, est ultimus suæ stirpis, & improlis.
Ratisponæ Burggravius in Bavaria.
Rheinecktæ Burggravius.
Rietenburgi Burggravius.
Rotenbergæ Burggravius.
Starckenbergæ Burggravius.
Stromburgi Burggravius.
VVethini Burggravius in Saxonia.

Girbadensis Baro.
de Gmant vel Gmont Baro Camerarius. †
de Gœskon vel Goesken Baro.
Gradetzii Baro.
Graßburgi Baro: an est, qui supra inter Comites *Straßberg?*
Graveneckia Baro.
de Greytz Baro: qui supra inter Comites *Groytz.*
Grimmensteini Baro.
Grünenberga Baro: an qui supra inter Comites est, *Gruemberg?*
Gundelfingia Baro.
Gutenburgi Baro.
Güttingensis Baro.
Habachi Baro.
Hagenovia Baro in Bavaria.
Hagenberga Baro.
Haruffianus Baro.
Hasenburgi Baro in Rauracis od Blaviam.
Haslen: vide infrà *Resti.*
Hausensis Baro in Kintzinger thal.
Hedvvigii Baro.
Heideckia Baro.
Heldrungia Nobilis Dominus.
Helingsberga Baro.
Henchovia Baro. †
Herchenfeldia vel Herchenfelsia Baro.
de Herfii Baro. †
Hevvensis vel Hohenhevvensis Baro.
Hilgeslebeni Baro.
Hinsberga Baro.
Hoheneckia Baro.
Hohenfelsius in Reupoltzkirch Baro.
Hornberga Baro.
Hunenberga Baro.
Ilsungius in VValckenburg Baro.
Itzsteini Baro.
Iustingensis Baro est Freybergius.
Keyserstult Baro.
de Kien Baro. † an est *Kain* in Austria?
Kienburga vel Kienberga Baro.
Kirchberga Baro est Fuggerus, qui numeratur suprà inter Comites.
Klingensis Baro, qui & de Altenklingen & Hohenklingen.
Klingenberga Baro.
Kniphausanus Baro.
Kranichfeldia Baro.
Kriechingia Baro in VVestria.
Künigsberga Baro, qui nunc de Hohenkünigsberg.
Künigseckerberga Baro.
Künigseckia Baro.
de Lauttern sive Scola Baro in Bavaria.
de Londesfeld Pincerna Baro. †
Landsperga Baro in Bavaria ad Lycum.
Laugenberga Baro.
Langensteini Baro.
Leckia Baro.
de Lengentriers Baro. †
Leuchtenburgi & Elsterburgi Baro.
Limburgi Baro in Suevia.
Limburgi Pincerna Baro in Franconia.
Lindenus in Rechum Baro. †
de Litt Baro. Fortè *de Lich in VVedderavia.*
Lohra Baro.
Lothhofenus Baro.
Morckdorphii Mareschalcus Baro.
Mechselreinus in VValdeck Baro.
Mersberga & Beffortu Baro.
Meskirchi Baro.
Milichlingius in Burgmilichling Baro.
Mindelheimi Baro, *olim Fronspergius, nunc Fuggerus.*
Mintzenberga Baro.
Montenachi Baro.
de Montz Baro. †
de Mulens Baro *in Burgundia.*
Mynsingensis Baro *in Helvetia.*
Neyffensis Baro.
de Nernesen Baro. †
Oberhofeni & Rieda Baro.
Orengia Baro *in VVestria.*
Palma Baro *in Helvetia.*
Pemelberga Baro.
Pirffingensis Baro.
Plavia seu Plevveni Baro est Reussenus.
Pirmont: vide *Elzius.*
Plantaira seu Plana terra & Ynburgi Baro.
Plessa Baro *in Hassia.*
Pflugius in Schvveinberg Baro.
Paligii Baro *in* Burgundia.
Polheimi Baro *in Austria.*
Palvveili Baro *in Alsatia.*
Prisingensis Baro. †
de Prunes Baro.
Pudlitzii Baro *in Marchia.*
Puschain Ravensperg Dapifer Baro.
Quadius in Reckhumb Baro.
Radeberga Baro.
Radeckia Pincerna Baro.
Radenachi vel de Radenacker Baro. Fortè qui suprà inter Comites, *Radenbach.*
Rappoltsteini Baro.
de Raren vel Raron Baro.
Ratzüntzii vel Retzüntzii, i.e. *Rhatiësis* Baro.
Ravensteini Baro.
Rechberga Baro, qui nunc *de Hohenrechberg.*
Regendorff: vide *Rogendorph.*

Regensperga Baro.
Reichenstein Baro.
Reiffenberga Baro in VVedderavia.
Reigelsperga Baro.
Resberga Baro. †
Resti in Hasle Baro.
Reuchtelberga Baro.
Reupoltzkirch: vide suprà, *Hohenfels.*
Reussen: vide suprà *Plavia.*
Rieneckia Baro. an qui suprà inter Comites? & iterum inter Burggravios?
Ringkenberga Baro.
Rinnenberga Baro. Fortè *Rosnenburgi.*
Rimburgi Baro. †
Rocca vel Rupium Baro in Burgundia.
Rogendorphii Baro.
Rorbachi Baro.
Roseneckia Baro.
Rosslavia Baro.
Russegeberga Baro. †
Rüsseckia Bara.
Sainsheimi & Kottenheimi Baro.
Sangerhausanus Baro.
Saltza Baro.
Samerhofensis Baro. †
Saxi Baro, qui nunc Hohensaxensis vel de Alto saxo.
Schaffenburgi Baro.
Schaltzvvilensis Baro.
Scharpfeneckia Baro.
Schaumburgi vel Schomburgi Baro in Bavaria ad Anasim.
Schelklingensis Baro in Suevia.
Scheilenberga Baro in Rhætia.
Schleidensis Baro.
Schlevvitzii Baro.
Schnabelberga Baro.
Schramberga Baro.
Schtralenberga Baro. †
Schvvabachi Baro in Norgovia.
Schvvandensis Baro.
Schvvanfeldia Baro.
Schvvartzenberga Baro in Helvetia.
Schvvartzenberga & Hohenlandsperga Baro in Franconia. sed suprà refertur inter Comites.
Schvvendius in Schafhausen Baro.
de Semeruff Baro. †
de Senfercken Pincerna Baro. †
de Sepf Baro. †
Sibenberga Baro in Belgio.
Sidavvia Baro.
Signovvia Baro.
Schœnburgi Baro in Misnia.
Sosburgi Baro. †
Spiegelberga Baro in Helvetia.
Stabeleckia Baro.
Stahenvverchi Baro. †
Starckenberga Baro in Saxonia.
Stauffensis Baro.
Stauffenberga Baro. an est *Stubenbergensis* in Austria?
Sternenberga Baro in Bohemia.
Stiffelmostingia Baro.
Stoeffelia Baro.
Strattlingensis Baro in Helvetia.
Stralavvia Baro.
Taranti Baro.
Tautenberga Pincerna Baro.
Tegerfeldia Baro.
de Thurn & Fructingen Baro.
de Thurn & VVallis Baro.
Torberga Baro.
Torringia Baro.
Tofvvachi Baro. †
de Travvsnicht Baro.
de Trimß seu Hohentrimß Baro in Rhætia.
Trinberga Baro.
Trogensis Baro in Helvetia.
Truchburgi vel Trutburgi Baro.
Tüffensis Baro.
Tüffenberga Baro.
Vatzii Baro in Rhætia.
Vergii Baro in Burgundia.
de Villars Baro.
Vilßburgi Baro. †
Vitendorphii Baro.
Vlamontii Baro in VVestria.
Vtzingensis Baro.
VValtburgi Dapifer Baro.
VValtsea Baro in Suevia.
VVannenberga Baro.
VVarberga Nobilis Baro.
de VVart Baro.
VVartenberga Baro in Rauracis ad Rhenum.
VVartenberga Baro in Bohemia.
VVartenselsia Baro.
VVasserburgi Baro est Fuggerus.
VVasserstelitzii Baro.
VVedischvvili Baro.
VVeinsperga Baro.
VVeissenhorni Baro.
VVeisskirch Baro.
VVerda Baro apud Helgenstat in Bavaria.
de VVermunt Baro †
VVevelinghofensis Baro.
VVietlichspachi Baro.
VVildensteini Baro.
VVildenselsia Baro.
VVinnenberga Baro.

VVipe-

VVipera Baro.
de VViſſen Baro.
VViſſenburgi Baro.
de VVitte Baro.
de VVittermulen Baro. †
VVolckenſteini Baro.
VVoldenburgi Baro.
VVolfſteinius in Oberſultzburg Baro.
VVolhuſenſis Baro.
de VVoltemrotſa Baro. †
VVülflingenſis Baro.
VVurmenſtettenſis Baro.
Zanovia Baro.
Zelkingia Baro *in Carinthia.*
Zoluſelberga Baro. †
Ynburg: vide *Plenaterra.*

Advocati, Vögt / qui Baronibus æquiperantur.

Advocatus Auguſtanus in Vindelicia.
Advocatus Aquenſis vel Aquiſgranenſis.
Advocatus Turegienſis in Helvetia.
Advocatus in Hunolſtein.
Advocatus de Monte.
Advocatus Bethuna *in Flandria.*
Advocatus in VVendelſtein.

Equites, Ritter / qui Baronibus æquiperantur.

Societas Sancti Georgii in Suevia.
Ordo Equeſtris in Hegovia.
Equites de Gerlaſſee.
Equites de Fridberg.
Equites de Baden.
Equites de Geilnhauſen.
Equites Aurei Velleris in Imperio.
Equites de Andlovv.
Equites de Meldingen.
Equites de Strondeck.
Equites de Froſenberg. †
Pincerna de VVinterſtetten.
Nobiles de Planitz in Miſnia.
Nobiles de Platho in Saxonia.
Nobiles de Erenberg.
Nobiles de Stainach.

CIVITATES LIBERÆ IMPERIALES ET PROVINCIALES, quæ immediatè Imperatorem, ſalvis cæteris Juribus, recognoſcebant, & partim adhuc recognoſcunt: exſcriptæ ex Matriculis & Actis Imperialibus.

Abbatiſcella.
Aglisfeldia vel Aglisfeldia. †
Altenburgum in Miſnia.
Alena.
Amarsfordia.
Amſterdamum.
Andelavia.
Andernacum.
Antuerpia.
Aquilegium.
Aquiſgranum.
Arelatum.
Argentina.
Asburg, quæ & Haſenburg. † Fortè eſt *Aſchenburg*, quæ ſequitur.
Aſchaffenburgum.
Auguſta Vindelicum.
Bacheracum.
B*amberga, quæ* B*apaberga, &* B*abeberga.*
B*aſilea.*
B*erna.* † Fortè B*rema*, vel B*erna*, quæ ſequitur.
B*erna.*
B*ernheimum.*
B*ibracum.*
B*iela, quæ &* Bienna, *&* Bipennis.
B*ingia.*
B*iſantium in* B*urgundia.*
B*onna.*
B*opardia.*
B*opſinga.*
B*rackela.*
B*rema.*
B*remgartum.*
B*riſacum.*
B*rixina.*
B*runſuigia.*
B*uchorna.*
B*uchovia.*
B*udiſſinum in Luſatia.*
Cameracum in Flandria.
Campena in Hollandia.
Campodunum.
Cella in Hamerſpacho.
Chemnitium in Miſnia.
Colonia Agrippina.
Columbaria.

Confluentia ad Rhenum.
Constantia ad Lacum Podamicum.
Corbeia in Saxonia.
Cracovia in Polonia.
Curia Rhætorum.
Dantiscum in Borussia, quæ & Gedanum.
Daventria.
Dietpachum.
Dinckelsbuhela.
Donavverda.
Duchatum.
Duisburgum.
Egra ad Sylvam Bohemicam.
Ebenheimum superius.
Eimbeca.
Eisenacum in Thuringia.
Elbinga in Borussia.
Erfordia.
Esselinga.
Essenum vel Essendia.
Forchheimum.
Franckensteinum.
Franckofordia ad Mœnum.
Franckofordia ad Oderam.
Fretsladium Suevorum.
Friburgum in Brisgovia.
Friburgum in Vchtlandia.
Fridberga in VVedderavia.
Friaeslaria.
Fruximum, quæ Frisinga.
Fulda.
Geilnhusa.
Gemunda in Suevia.
Geneva.
Gengenbacum.
Gerenrodia.
Gienga.
Glarona.
Goslaria.
Gottinga.
Gotzavva
Griphesvvaldia.
Groninga.
Grunberga, alii habent *Gumberga, in Hassia.*
Hala Suevia.
Hala Saxoniæ.
Halberstadium.
Hamburga.
Hannovera.
Heidelberga.
Heidesfeldia.
Heilbrunna.
Hemgo, alii habent, *Hunigovv.* Fortè, *Lemgovv*, de qua infra.
Herbipolis, quæ & VVirtzburgum.
Hersfeldia.
Hervordia.
Hildeshemum.
Horna.
Ingelhemum superius.
Ingelhemum inferius.
Isenum in Suevia.
Kauffbeura.
Kaufmansfarbrucka.
Keissersberga.
Landavia.
Langinga.
Lausanna.
Lautera seu Keissersłautera.
Lauternburgum vel Lauterbuch. †
Lemgovia.
Leodium.
Leuthkirchum.
Limpurgum ad Rhenum.
Lindavia.
Loupa.
Lubecca.
Lucerna.
Lugdunum Galliæ.
Luneburgum.
Magdeburgum.
Marcodurum.
Marpurgum.
Martispurgum vel Merspurgum in Thuringia.
Mechlinia.
Memminga.
Metis seu Mediomatrices.
Mindensum.
Moguntia.
Monasterium in VVestphalia.
Monasterium in Valle S. Georgii.
Mulhusium in Suntgovia.
Mulhusium in Hassia.
Mulhusium in Thuringia.
Narva in Livonia vel Russia.
Naumburgum.
Neostadium, nescio an in Franconia, an ad Hardam.
Neoburgum in Rauracis ad Rhenum.
Neomagum in Geldria.
Norimberga.
Northeimum.
Northusium.
Nortlinga.
Nogardia in Russia, vel Novogradum.
Nussia vel Novesium.
Odernheimum.
Offenburgum.
Oppenheimum.
Oselia in Livonia.

Padel.

Padelbronna.
Patavium vel Passavva.
Pfullendorphium.
Praga in Bohemia.
Quedelnburgum.
Ratispona, vel Regenspurgum.
Ratstadium.
Ravenspurgum in Suevia.
Revalia in Livonia.
Reutlinga.
Rhinfeldia.
Riga in Livonia.
Rosheimum.
Rostochium.
Rotenburga ad Tuberim.
Rotvvila.
Rubeacum, vel Ruffachum.
Salisburgum.
Salodurum.
Sanctigallum, quæ & Gallopolis.
Scaphusia.
Schlesvvicum in Dania.
Schvveinfordia.
Sedunum in Vallesia.
Selestadium.
Selingenstadium ad Mœnum.
Spira Nemetum.
Stadenum in Saxonia.
Suitium in Helvetia.
Sunda, quæ & Stralesunda.
Suolla in Holandia.
Susatum.
Tarbatum in Livonia.
Thorunum in Borussia.
Tigurum.
Tremonia.
Treveris.
Tridentum.
Tugium.
Tullum.
Turckheimum in Alsatia.
Valentiana in Hannonia.
Vberlinga.
Veltkirchum.
Verda Saxonia.
Verda Suevia, quæ vulgò *Donavverda.*
Verdunum Lotharingiæ.
Vesalia superior ad Rhenum.
Vesalia inferior apud Iuliacos.
Vienna Austria.
Vienna Provinciæ.
Vlma.
Vltrajectum Holandia.
Vndervvaldia, quæ & Sylvania.
Vrania.
Vratislavia in Silesia.
VValckenrieda.
VVangena in Algovia.
VVarburga vel VVartburga.
VVetzflaria.
VVila vel Villa Turgovia.
VVila vel Villa Suevie, quæ & VVeilerstadium.
VVeissenburgum in Nortgovia.
VVeissenburgum ad Rhenum.
VVimpina.
VVindeshemum.
VVismaria.
VVormatia.
Zofinga.
Zvvickavia.

CORPUS

CORPUS
SACRI IMPERII ROMANO--GERMANI,
IN SUA MEMBRA ET OFFICIA QUADRIPERTITUM,

quorum Status ex eunctis totius Imperii Occidentalis Gradibus & Ordinibus, cùm in eum modum aucti essent, ut difficilè & nimis impendiosum foret in unum omnes convocari, rerum publicarum deliberandarum, & legum generalium sanciendarum eaussa, delecti fuerunt, ut viee cæterorum omnium consultarent.

Videatur Auctor Chrooic. Colonien. folio 103. Georgium Alten in Chron. Norbergens. Behem in Chronic. Augustan. Munsterus libro 3. Cosinograph. Hertzog in Chro. Alsat. fol. 143. Stumpfius io Chroo. Helvet. lib. 2. in pr. Albinus in Chronic. Misniæ, fol. 321. Rauvveous in Cosmograph. fol. 696. Abraham Saurius in Penu Notarior. in pr.

IV. Electores Ecclesiastici,
- [a] *Papa Romanus, S. Rom. Imperii Archipatriarcha Oecumenicus seu Vniversalis.*
- *Archiepiscopus Moguntinus, S. Rom. Imperii Archicancellarius per Germaniam & Sclavonias.*
- *Archiepiscopus Trevirensis, S. Rom. Imperii Archicancellarius per Gallias & Regnum Arelatense.*
- *Archiepiscopus Coloniensis, S. Rom. Imperii Archicancellarius per Italias & Insulas Marinas.*

a Hic primo loco ita ponitur in typo Coloniensis figuræ de anno 1587.

IV. Electores Laici, *qui ex Decreto Sigismundi Imperatoris sunt* Archiprincipes,
- *Rex Bohemiæ, S. Rom. Imperii Archipincerna.*
- *Comes Palatinus Rheni, S. Rom. Imperii Archidapifer.*
- *Dux Saxoniæ, S. Rom. Imperii Archimarescalcus.*
- *Marchio Brandenburgiæ. S. Rom. Imperii Archicamerarius.*

IV. [b] Reges: Die vier Hohen Königreich/
- *Romanorum.*
- *Franciæ.*
- *Poloniæ.*
- *Hungariæ.*

b Hos habet Saurius dicto loco.

IV. Patriarchæ,
- *Romanus.*
- *Constantinopolitanus.*
- *Aquilegiensis.* } hi duo successerunt in vicem Orientalium: { *Alexandrini.* / *Antiocheni.*
- *Ravennas.*

IV. Primates,
- *Magdeburgensis.*
- *Lugdunensis.*
- *Strigoniensis.*
- *Gnetznensis.*

IV. Cancellarii,
- *Toletanus per Hispaniam.*
- *Cantuariensis per Britanniam.*
- *Strigoniensis per Pannoniam.*
- *Gnetznensis per Sarmatiam.*

IV. Archiepiscopi,
- *Salisburgensis.*
- *Rhemensis.*
- *Mediolanensis.*
- ....

IV. Epi-

IV. Episcopi, { *Babenbergensis.* *Misenensis.* *Ratisponensis.* *Herbipolensis.*

IV. Duces, Die vier Hohen Hertzogthumb/ { *Saxoniæ*, vel, *Brunschvvigiæ.* *Bavariæ*; aliis, *Austriæ.* *Sueviæ*; aliis, *Psallantiæ, vel Palatinatus.* *Lotharingiæ*; aliis, *Burgundiæ.*

IV. Archipalatini, Die vier ErtzPfaltzgraven/ { *Rheni.* *Saxoniæ.* *Franciæ.* *Hungariæ.*

IV. Vicarii, *ex Reformat. Sigismundi Imp. lib. 2. c. 20. §. 2.* { *Austriæ.* *Mediolani.* *Sabaudiæ.* *Burgundiæ.*

IV. Vicarii, *ex vulgari Typo Coloniensi,* { *Brabantiæ.* *Inferioris Saxoniæ.* *VVestriæ.* *Silesiæ.*

IV. Landgravii, id est, Comites Provinciales, { *Thuringiæ.* *Alsatiæ.* *Hassiæ.* *Leuchtenbergæ.*

IV. Marchiones, id est, Comites Limitanei, { *Moraviæ.* *Brandenburgiæ.* *Misniæ.* *Badensis.*

IV. Burggravii, id est, Comites Castellani, { *Norimbergæ.* *Magdenburgi.* *Rheineckiæ.* *Strombergæ.*

IV. [a] Hærgravii seu Heregravii, id est, Comites militares, *seu verius*, Belli Duces. { *Brabantiæ.* *Nortmanniæ.* *Vngariæ.* *Ferrariæ.*

IV. Comites, Die vier Schlechtgraven/ sive Einfachgraven/ { *Cliviæ.* *Sabaudiæ.* *Schvvartzenburgi.* *Ciliæ*; aliis, *Græciæ*, vel *Goritiæ.*

IV. [b] Pannerheri, id est, Bānerarii, seu Bandophori, qui sunt Vexilliferi, { *Bavariæ.* *Mediolani.* *Austriæ.* *Poloniæ.*

IV. [c] Pallantzgravii seu Comites Palatini, { *Sueviæ.* *Bavariæ.* *Franconiæ.* *Saxoniæ.*

IV. Liberi Domini seu Barones, Die vier Freyherrn/ vel Semperfreyen/ { *Limburgi in Franconia.* *VVesterburgi.* *Thusis & Rhara,* *Aldenvvaldiæ.*

[a] Hos quatuor ita ponit Hertzog. in Chron. Alsat. fol. 145.

[b] Idem Hertzog. d. lo. & Ravvē in Cosmograph folio 696.

[c] Hi 4. confirmantur auctoritate Speculi Saxonici, & VVichbildi Magdeburgensis.

IV. Serenui

IV. Strenui Comites, Die vier Ritterliche Graven / qui à quibusdam etiam vocantur Heergraven / { *Flandriæ.* *Tyrolis.* *Altenburgi.* *Ferrariæ*: Fortè, *Ferreti*, id est, Pferdt.

IV. Domini Provinciales, Die vier Landtherren / { *Mirandulæ.* *Scala, id est, Verona.* *Padua seu Patavii,* *Mediolani.*

IV. Abbates, { *Fuldensis.* *Campodunensis.* *VVeissenburgensis.* *Murbacensis.*

IV. Domus, Die vier Häuser / { *Austria.* *Saxonia.* *Braunschvvigia.* *Bava ia.*

IV. Insulæ. { *Sic lia.* *Anglia.* *Suecia.* *Cyprus.*

IV. Milites vel Equites, Die vier Ritter / aliis Erbritter / { *Andelaviæ.* *Meldingæ.* *Strundeckiæ.* *Fravvenbergæ.* } in quorum decessorum loco surrogati sunt { *VVeissbach in Misnia.* *Carlvvitz in Misnia.*

IV. Marescalci, Die vier Haupt Marschälck / { *Bappenheimi,* *Iuliaci.* *Misniæ.* *Finstingiæ*; aliis, *Friesingiæ.*

IV. Ambacti seu Ministeriales, Die vier Diener / sive Amptleuthe / { *Misniæ*, apud Albinum in Chron Misn. fol. 321. *Rhinfeldiæ*, apud Stumphium in Chron. Helvet lib. 12. cap. 12. in princ. . . . .

IV. Advocati, Die vier Landvogte / sive Landvögt / { *Misniæ*, apud Albinum, dict loc. . . . .

IV. Venatores, Die vier Ober Jäger / { *Carinthiæ*, apud Munsterum in Cosmograph. fol. 690. in princ. . . . .

IV. Venatores inferiores. { *Horni, sive Hurni.* *Vrachi.* *Schomburgi.* *Metschi in Rhætia Curiensi.*

IV. Officiales hereditarii, Die vier Erbämpter / { *VValdburg Dapifer.* *Radach Pincerna.* *Marckdorff Marescalcus.* *Kemnat Camerarius.*

IV. Servi vel Ministeriales, die vier Knecht / { *VValdeck.* *Hirten à Fulch*; aliis, *Herren à Filchen.* *Arnsperg*, vel *Arensperg.* *Ralnavv, vel Rabenavv.*

IV. Dapi-

IV. Dapiferi hereditarii, Die vier Erbtruckseſſen/
- *VVellersvvalde*, apud Albinum fol. 321.
- ....
- ....
- ....

IV. Coquinarii, id eſt, Magiſtri Coquinæ, Die vier Erbküchenmaiſter/
- *Seldeneck.*
- ....
- ....
- ....

IV. [a] Civitates Inaugurales, Die vier Cronſtätt/
- *Aquisgranum.*
- *Arelatum.*
- *Mediolanum.*
- *Roma.*

IV. Civitates Imperiales, [b] κατ' ἐξοχὴν ſic dictæ, Die vier Hauptſtätte.
- *Augusta.*
- *Aquiſgranum.*
- *Metum.*
- *Lubeca.*

IV. Civitates Regales, Die vier Königliche Stätte/
- *Neapolis.*
- *Lutetia.*
- *Cracovia.*
- *Buda*; aliis, *Hafnia.*

IV. Civitates Electorales, Die vier Churſtätte/
- *Praga.*
- *Heidelberga*; aliis, *Amberga.*
- *VVittenberga.*
- *Cuſtrinum.*

IV. Emporia, Die vier Handelſtätt/
- *Maſſilia.*
- *Moguntia*; nunc, *Francofordia.*
- *Venetia.*
- ...... nunc *Antuerpia*, vel *Amſterodamum.*

IV. Burgi, id eſt, Caſtra,
- *Altenburgum.*
- *Magdenburgum.*
- *Rotenburgum ad Tuberim.*
- *Meckelburgum*; aliis, *Lucelburgum.*

IV. Pagi, Die vier Dörffer/
- *Bamberga.*
- *Vlma.*
- *Hagenovia.*
- *Seleſtadium.*

IV. Vici, Die vier Flecklein/
- *Ingelheim.*
- *Altdorff*; aliis, *Altrip.*
- *Liechtenavv.*
- *Denckendorff*; aliis, *Deckendorf.*

IV. Villæ, Die vier Weiler/
- *Orlamunda*, apud Albinum fol. 321.
- ....
- ....
- ....

IV. Bergæ, id eſt, Montes, Die vier Bergen/
- *Munſterberga.*
- *Fridberga.*
- *Heidelberga.*
- *Norinberga.*

IV. Ruſtici, Die vier Bauren/ ſive Baumänner/
- *Colonia.*
- *Ratiſpona.*
- *Conſtantia.*
- *Salisburgum.*

[a] Niem in Nemor. unionis, lib. 6. c. 33. fol. 484.
[b] Baurmeiſt. lib. 2. cap. ult. num. 16.

ELENCHVS CONSTITUTIONUM IMPERIALIUM HOC PRIMO TOMO COMPREHENSARUM, INDE A PRIMORDIO IMPERII GERMANI usque ad præsentem ætatem.

30. Clo-

102. Se-

rum &

271. Con-

LECTO-

LECTORI CANDIDO
ET BENEVOLO.

ON dubito fore plerosq;, Lector Candide & Benevole, qui hoc genus Collectionis leve, & non satis dignum Constitutionum Imperialium nominibus judicent, quum relata legent Tuistonis instituta, & Herminonis, & Franci, & ejusmodi consimilia, de quorum fide & auctoritate parum constans & incerta fides est. Sed hi erunt ferè, qui expertes rerum publicarum, ne dicam bonæ mentis, nihil rectum, nisi quod ipsorum distorto judicio conveniat, putabunt. Hi, si didicerint, Leges non demonstrationibus constare, sed [a] opinionibus, atq; ad usum & commodum hominum singulorum esse inventas, easq; solis majorum institutis judicari, non admirabuntur, nos in Monarcharum nostrorum constitutionibus colligendis opiniones vulgarias esse secutos. Nam ad Tuistonem (sic enim apud Tacitum est legendum) & Herminonem, &c. auctores, constantissimo omnium Historicorum consensu referuntur, quæ nos ex Aventino & Trithemio Abbate verbatim exscripsimus: nō quòd ita esse arbitraremur, sed quia summis illis viris sic visum fuisse videbam, ut primam legum nostrarum originem ad Deos referrent, more cæterarum nationum. Etenim [b] apud Ægyptios quoque Minos suarum legum Mercurium auctorem finxit, Minos apud Cretenses Jovem, Lycurgus apud Lacedæmonios Apollinem, Zamolxis apud Getas Vestam, Numa Pompilius Romanorum Rex à Dea Ægeria, vel (ut alii volunt) ab una ex Musis leges accepisse dicitur. Et semper persuasio seu Divinitatis vel Sanctitatis visa fuit habere singularem & propè unicā energiam in obedientia hominum, qui nulla re magis quàm religiositate moveri possunt. Si quid autem in veris Imperatorum & Regum nostrorum Constitutionibus dubietatis occurrerit, de qua certior fieri cupias, fac sodes (mi Lector) ut ex te resciscam; & dabo operam, ut tibi omnem objectum scrupulum ex animo expectorem tuo, tibiq; fidem & integritatem meam ita comprobem, quò ex incerto fias certissimus. Interim vale, & operâ meâ (si placet) utere.

[a] Giphanius apud Piccartū in Isagog. in lection. Aristot. &c. fol. 217.

[b] Steph. Niger in Exposit. Carm. Pythag.

MARQVARDVS FREHERVS CONSILIARIUS ARCHIPALATINUS ELECTORALIS, IN Comment. ad Constitutionem Adolphi Imperatoris.

N Curiis Cæsarum, quæ rogante Cæsare, & pro tribunali sedente, liberrimis ordinum suffragiis in commune ferebantur Leges, aut super quæstionibus ex facto ortis sententiæ dicebantur, legis vim & ipsa habitura, & similium deinceps caussarum fata compositura (ut Imp. Theodosius loquitur l. 3. C. de legib.) eas non ineptè Curiatas indigitare possimus; non eo quidem sensu, quo olim Curiata apud Romanos Comitia dicebantur, sed tamen à Curiis nihilominus nomen trahentia. Atque utinam hoc genus Curiatæ, quarum in tot Curiis per aliquot sæcula magnum numerum natum esse credibile est, plures emergerent. non dubitaremus eas eodem loco habere, quo Νεαρὰς illas Cæsarum Orientalium, de quibus recuperatis habet res litteraria, quod gratuletur; & quo Extravagantes paucula Friderici & Henrici, quas Corpori Juris adjicere, & glossis commentariisq; amplissimis illustrare dignata est superior ætas. Mallemus certè etiam dubiosis & controversis quæstionibus in foro obortis, decisionem è talibus petere, quàm è nescio quibus Consultoribus & rhapsodis.

TUISCONIS MONARCHÆ GERMANORUM ET SARMATARUM

ANNO Mundi 1910.

LEGES ET INSTITVTA.

SACERDOTIBUS duntaxat animadvertere, vincire, verberare permisit: non quasi in pœnam, aut Ducis iussu, sed velut Deo imperante.

2. Virorum fortium facta, quæ exemplum posteris essent, carminibus celebrare instituit.

3. Lucos & nemora, in quibus res divina perpetraretur, consecravit. Arbitrabatur, cœleste numen pro magnitudine sua, nec parietibus cohiberi, nec in ullam humani oris vultusque fluxæque rei speciem adsimulari debere: cùm secretum illud ab omni contagione fecis terrenæ sola reverentia videatur, cuius effigiem formamque quærere, imbecillitatis sit humanæ.

4. Auspiciorum sortiumque disciplinam edocuit, ex quorum observatione Sacerdos publicè priùs Deum precatus, cœlum suspiciens, futuros eventus interpretetur.

5. Iussit & ædificia magis necessaria pro cœli iniuria vitanda, quam ambitiosa, extruere; oppida condere parva, attamen munitis natura locis.

6. Qui inter suos ius dicerent, Principes regionum atque pagorum constituit; controversiasque minuere præcepit.

7. Nulli certum modum agri, aut fines proprios habere permisit: sed Magistratus ac Principes in annos singulos gentibus cognationibusque hominum, qui unà coierunt, quantum eis, & quo loco visum erat, attribuebant agri: atque anno pòst, aliò transire cogebant, ne latos fines parare studerent, potentioresque humiliores possessionibus expellerent: néve accuratiùs ad frigora atque æstus vitandos ædificarent, ne qua oriretur pecuniæ cupiditas. quæ ex re factiones, dissensiones nascerentur, ut animi æquitate plebem continerent, cum suas quisque opes cum potentissimis æquari videret.

8. Victum & amictum parabilem comparari iussit, ut quæ in lacte, caseo, carne, pellibus, & parvis rhenorum tegumentis consisterent.

9. Adulteria præsenti pœna cohibuit: nulla publicatæ pudicitiæ venia.

10. Ab parvulis duciæ ac labori studere sobolem præcepit, ut qui diutissimè impuberes permanerent, maximam inter suos ferrent laudem. hoc ali staturam, ali hoc vires, nervosque confirmari putabat.

11. Intra annum vicesimum fœminæ noticiam habuisse, in turpissimis haberi iussit rebus, quòd sera in venum ætas, eoque inexhausta pubertas foret: nec virgines festinarentur, sed eadem iuventus, similis proceritas, pares validique miscerentur, ut robora parentum liberi referrent.

HERMINONIS MONARCHÆ GERMANORUM

Anno Mundi 2070.

LEGES ET INSTITVTA.

DISCIPLINAM militarem instituit, remque militarem ita colere docuit. Quotannis aliquot millia armatorum bellandi causa suis ex finibus educebantur. reliqui, qui domi remanserant, se atque illos alebant. Hij rursus invicem anno pòst in armis erant: illi domi remanebant. Sic neque agricultura, neque usus belli intermittebatur.

2. Mercatoribus dabat ad subditos aditum magis eò, ut quæ bello ceperant, quibus venderent, haberent, quàm quò ullam rem ad se importari desiderarent.

3. Vinum ad eos omninò importari non sinebat, quòd ea re ad laborem ferendum remollescere homines atque effœminari arbitrabatur.

Anno Mundi 3547.

MARCOMIRI. I. REGIS FRANCORUM

INSTITUTUM DE MONARCHIA IMPERII FRANCICI.

Ex Trithemio.

ANNO Regni sui xx. MARCOMIRUS Rhenum transgressus, cum Gallis Cisrhenanis bellum habuit, plures occidit, terram occupavit, quam fratri Sunnoni tuendam, ut Duci vel Subregulo, commendavit.

Anno Mundi 3562.

ANTHENORIS. I. REGIS FRANCORUM

CONFIRMATIO INSTITUTI MARCOMIRIANI.

Ex Trithemio.

ANNO ANTHENORIS XII. Sunno patruus eius obiit, qui reliquit duos filios, Marcomirum & Hectorem; quorum primus in Rheno obiit, secundus loco patris sub Rege Anthenore Comitatum *a* administravit trans flumen Rheni. Priamus à fratre Anthenore Rege constitutus est Princeps terræ Septentrionalis, quam noviter acquisierant, id est, circa mare Germanicum. Ex his multi Principes sunt nati, per successum temporis, quorum Hunibald plures commemorat, alii Duces, alii Comites, sed omnes sub nutu permanebant unius Regis.

a sc. Holandiæ.

2. Reliquit Sunno & alios quatuor filios, ex quatuor aliis concubinis procreatos, qui non computantur inter Duces, lege Sicambrorum vetante, quæ interdixit liberis de prima uxore superstitibus, filios sequentium Principes vel esse vel nominari. quam legem *b* CAMBRA ludit Regina, ne Regnum confunderetur.

b Hæc fuit Anthenoris coniunx.

Anno Mundi 3698.

BASANI REGIS FRANCORUM

LEGES ET INSTITUTA.

Ex Trithemio.

REGIS imperio nemini contradicere etiam in minimo licebat sub pœna mortis indubitata.

2. Restem seu funem, ubicunq; pergebat, sibi anteferri iussit, & gladium, in signum iustitiæ, quam adeò tenaciter servabat, ut nec filio, nec fratri, nec Principibus, nec Ducibus, imò nulli parceret, qui vel modicum contra legem æquitatis, quam posuerat, commisisset.

3. Rapinam, furtum, adulterium, dolum, fraudem, & omnem iniuriam sive contum eliam inter Sicambros fieri sub pœna mortis lege notavit, omnesq; vel parum in his contra legales sanctiones peccantes, sine aliqua misericordia punivit.

4. Filium habuit iuvenem nomine Sedanum. Hic cum iuvenili concupiscentia abstractus, cum uxore cuiusdam viri humilis conditionis perpetrasset, quod lege patris noverat prohibitum, accusatus à marito fœminæ iudicatur ad mortem. Et cum Proceres rogarent pro filio, pater respondit; Nolite viri contra iustitiam militare. facilius est ventum retinere in aëre flantem, quàm Basani mentem à lege, quam tulit, revocare sive deflectere. Hæc audientes Sicambri Principes tacuerunt. Rex ad filium inquit; Non ego te fili occido, sed lex, quam sciens prævaricatus es. apprehensumq; filium propria manu truncavit.

5. Accurrens mater truncati adolescentis lachrymans & furens contra Regem intemperantia muliebri exagitata clamavit: O crudelis tyranne, non Rex, qui crudelitatem sub legis titulo exerces, quomodo parces aliis, qui proprium filium interemisti? Cui Rex coram omni populo dixit: Mulier tuum est obedire marito, Regi non exprobrare. Iuro tibi per Deum meum Saturnium Iovem, quoniam nisi essem ira commotus, & te hac ipsa interficerem hora, quæ mihi semper fuisti charissima. Post dies octo Rex iudicio Principum & Procerum Regni mulierem repudiavit, & ad patrem Regem Orchadarum remisit.

6. Sacra renovavit, Sacerdotes in templo Iovis constituit, viros Græcè & Germanicè doctissimos in vaticinio, in somniis, in iudicio stellarum, in ethicis, in physicis, & in metaphysicis, qui consilium sanum & rectum Diis inferentibus, dare possent cunctis interrogantibus eos in quacunque necessitate.

7. Rege, qui summus erat Pontifex, absente, penes Sacerdotes summa decretorum erat potestas, persona Regis excepta, in quam non iudicabant.

8. Ad templum Palladis Venerisq; Tritoniæ Deæ solas virgines constituit Sacerdotes, ad quas certis temporibus ingredi viris passim cunctis licebat, uxoribus non copularis, & agere in templo Veneris

Veneris, quod ipſum nomen eius ſonat. Quæcunque ſacerdos tali concubitu concepiſſet, fœtum Palladi offerebat non occidendum, ſed perpetuò ad ſeruiendum. Qui ex his talibus Tritonicæ ſacerdotibus conſecutus fuiſſet uxorem, poſt puerperium ſanctus & Diis proximus laudabatur. Poſt primum partum unaquæq; templum deſerere cogebatur, quia iam Veneri ſuam pudicitiam ſacerdos mater obtulit, & cui voluiſſet nubere potuit.

CLODOMERI. I. REGIS FRANCORUM

Anno mundi 3720.

RESCRIPTVM AD GALLOS TERRAM occupatam repetentes.

CLODOMER Rex Magnus, Satrapis & populis Gallicanis. Miramur de veſtra temeritate, quòd terram à nobis quæritis recipere, quam progenitores noſtri olim à veſtris iure belli, ſicut ab inimicis ſuis, à quibus multas acceperunt iniurias, iuſta viciſſitudine obtinuerunt. Cogitate vires veſtras noſtris impares, & ceſſate ab hac temeritate veſtra. Quòd ſi contra nos venire vultis, ſtatuimus vobis non fracti animis occurrere, & defenſare gladio, quod gladio maiores noſtri acquiſiverunt. Ex Trithemio.

ANTHENORIS. II. REGIS FRANCORUM

Anno mundi 3807.

LEX DE NON IMMOLANDIS HOMINIBVS.

PROHIBUIT homines & filios hoſtium, Diis immolari. Quæ conſtitutio, quia Sacerdotum conſilio & aſſenſu decreta fuit, inviolabilis permanſit.

FRANCI REGIS FRANCORUM

Anno mundi 3949.

EDICTVM DE NOMINE FRANCORVM.

POPULUS Regem poſtulavit & Principes, quatenus perpetuo ſancirent edicto, ſe non ampliùs Sicambros vocari, ſed Francos. Placuit hæc poſtulatio Regi, utpote qui nominis ſui cuperet immortalitatem conſequi, & ſuo gentem vocabulo inſigniri.

CLOGIONIS. I. REGIS FRANCORUM

ANNO CHriſti 11.

REPETITIO INSTITVTI DE MOnarchia Francica.

ANNO Regni ſui X. CLOGIO Rex filium ſuum ſecundogenitum, nomine Phriſum, ad inſtantiam matris & Principum, Ducem conſtituit illius regionis, quæ poſteà ex nomine eius dicta eſt Phriſia uſque in præſentem diem contra Cimbrorum & Orchadum incurſiones.

2. Poſt annos X. permittente CLOGIONE Rege cunctiſque Francorum Proceribus, Phriſus in Regem fuit ſublimatus, ea tamen conditione, ut Reges Phriſiæ omnes, ſicut & reliqui Duces, Regi Francorum perpetuò manerent ſubiecti, & ut tributum Francis penderent annis ſingulis boves CCLX. butyri puri talenta XX. & caſeorum Regalium tria milia; & cum Francis more cæterorum amicorum, contra hoſtes quoſcunque dimicarent.

Anno Christi 23.

HERIMERI REGIS FRANCORUM

LEX DE NEGLIGENTIA DUCUM, & eorum pœna.

IN potestate Ducali constitutus sub Rege Francorum Princeps, diligenter provinciam tueatur sibi commissam. Quod si cuius negligentia hostes terram nostram vastando invaserint & gentem læserint, aut si rebus spoliaverint incolas terræ, marsupio Regis communi dimidium pendat bonorum suorum, & amplius ne sit Dux Princeps, sed privatus vivat honore. Si volens introitum hostibus permisit, sepeliatur vivus, aut capite plectatur, & uxores cum liberis & bonis rebusque omnibus Regis ministerio cedant.

Anno Christi 309.

CLOGIONIS. II. REGIS FRANCORUM

FILIIS HELENO ET RICHIMERO MINORENNIBUS, in Regno fuit prælatus patruus eorum CLODOMER, quia

LEGE Francorum erat interdictum, ne quis promoveretur in Regem, priusquam quartum atque vicesimum complevisset annum ætatis.

Anno Christi 323.

CLODOMERI. II. REGIS FRANCORUM & Procerum Regni

RESCRIPTUM AD PETITA TURINGORUM auxilia contra Suevos.

a quiptimus Dux Francorum

DUCE a Genebaldo fratre nostro charissimo referente, dudum intelleximus, quæ fuerit inter vos, amici Doringi, & Suevos caussa dissidii, & earum, quæ hodie foribus instant, occasio turbationum. Vobis nos ex multo fatemur tēpore confœderatos, & iura contracti violare fœderis nec volumus quidem ullatenus, nec debemus. Sed vos ipsi luce iam clarius, optimi Doringi, cernitis, in quantis Regnum Francorum versetur periculis, quoniam nobis Romani cum Gallis quotidie præ foribus imminent, diligentissimè observantes introitum nostrum, simul exitum, si qualibet occatione Regnum queant subvertere nostrum, quod progenitores nostri, multi sanguinis effusione vix tandem acquisitum stabilire potuerunt. Propterea cantom Francorum nequaquam est visum consilio, his præsertim periculosis temporibus, populum dividere, neglectisque propriis aliena defensare, cum ad alterum Diis propitiantibus forsan possimus sufficere; utrumque autem, hoc est, nostrum Regnum & vestrum his diebus ab hostium incursione tueri nostra non sit in potestate. Nimia denique locorum distantia nos plurimum impedit, ne vobis contra Suevos tam crebrò possimus conferre suffragium, cum illi principium Rheni fluminis teneant & ortum, nos verò ultima ostia & occasum. Veruntamen ne vobis omninò videamur defuisse amicis, nostro consilio placuit, ut Nuncios ad Suevos dirigamus nostros atque Legatos, per quos triennales rursum vobis inducias obtineamus & treugas. Intereà consilium habeant Doringi, ut cum Suevis vel pacem consequi valeant æternam, vel alio quocunque medio necessarium defensionis murum interponant, hoc est, vel ex suis vel ex alienis gentibus amicis.

Anno Christi 395.

DAGOBERTI. I. REGIS FRANCORUM, DUCUM POPULIQUE REGNI

RESCRIPTUM AD VALENTINIANUM IMPER. ROmanorum, tributa exigentem, pro libertate Francorum.

FRANCORUM sempiterna libertas tributum imponere nationibus cæteris consuevit, non solvere. Tu autem, qui robore Francorū absente, cum paucis ac inermi pugnasti, & dolo non fortitudine

titudine vicisti, si te à Francis exigendi tributum ius habere confidis, veni cum volueris, & gladio nos libertimos & esse sempérque fuisse, & te servum ostendemus. His te facimus certiorem, ne super hac re quenquam ad nos mittas inermem, quippe qui vitam potiùs dare contendimus, quàm perdere libertatem.

GENSERICI REGIS ET IMPERATORIS CARTHAGINENSIS

Anno Christi 471.

CONSTITVTIO DE PRIMOGENITVRA REGNI.

GIZERICUS iam senex decedens testamentum condidit, in quo quum alia multa Vandilis mandaret, tum ut per manus eius Regni successores illi propinquiori ex genere virilis prolis traderentur, & ex his qui ætate præcederent. *Procopius lib. 3.*

THEODORICI REGIS AVGVSTI ROM. LEGES.

Anno Christi 492.

IUBEMUS milites cum Romanis civiliter vivere: Provincias ab incursatione hostili defendere.

2. Ducibus imperamus, ut armis creditos populos tueantur: abstinentiam iustitiamque sectentur, æmulentúrque veterum Romanorum prudentiam, uti Provinciales planè intelligant atque sentiant, eos à Principe Romano datos esse Rectores.

THEODORICI REGIS AVGVSTI ROM. SACRA

Anno Christi 509.

AD BVRGVNDINORVM, HERCVLORVM, VARINORVM, & Turogorum Reges; pro pace & mutua auxilij unitate adversus æmulum Imperij Francorum Regem.

PRINCEPS absq; iusticia nil aliud profectò est, quàm gentium latro publicus. Quippe ubi leges regi, non regere solet, pro iure libido & licentia invadit, maliciosus, fallax, versutus, sapiens nominatur: calliditas & astutia, prudentia appellantur; pro æquitate superbia, pro abstinentiâ avaritia, pessima vitia sub specie virtutum dominantur. Ambæ pestes invident, rapiunt, opprimunt, aliorum opibus inhiant, omnes pro hoste ducunt, cuncta sibi servire adpetunt.

2. Hac via nuper ATTILA grassatus, etsi Vessogotarum robore fractus, furoris tamen sui heredem & successorem reliquit a LUDOVICUM Regem Francorum, qui iam pridem (ut est natura mortalium avida imperii, & præceps ad explendam animi cupidinem) animo Imperium orbis invasit, & tantos sibi spiritus, tantam sibi arrogantiam sumpsit, ut neminem secum dignitate exæquari velit. ALARICO Vessogotarum Regi, citra affinitatis affectum, vinculo societatis, fidei sacramento violato, nefandum & impium indixit bellum. Nemini dubium esse potest, quin superatis Gothis, signa victricia in vos convertat. *a Clodoveum.*

3. ENRICUS genitor Alarici non solùm opibus, pecunia, stipendiis vos adiuvit, verùm etiam ab hostium impetu & oppugnatione defendit: vires Romanas à cervicibus vestris avertit. Obsecro itaque atque obtestor per ea beneficia, uti cum amicis meis, vestri quoque ad Francos, LUDOVICUM, legentur, qui verbis omnium nostrûm, ut pote maximorum, & opulentissimorum Regum, nuncient, velle & censere, eos ab armis discedere, ita seque illisque dignum esse.

ANASTASII IMP. AVG. ET THEODORICI REGIS AVG. ROM. LEGATIO

Anno Christi 515.

AD THEODONEM DVCEM ET CAETEROS Bavariæ Proceres; ut se Imperio Romano subijciant.

ETSI Imperatores Romani, rerum præsides, rectoresq; mundi, iniuriæ contumeliæque haud temerè obliviscantur, & his duntaxat, qui promeruerint, amicitiã dare consueverunt, sanctissimus tamẽ atq; fælicissimus Imperator ANASTASIUS Cæsar Augustus, memor rerũ humanarum, nec ignarus ludi fortunæ, & quòd illi, qui aliena iniustè invaserunt, Deo optimo maximo pœnas reddide-

reddiderant, gratiam facit, pacem & societatem ultrò vobis, ô Boii Proceres, offert: provinciam, quam occupastis, licet armis & ferro recuperare facile esset, ut humano parcatur sanguini condonat. Vos in clientulos accipit, Reipublicæ Romanæ socios asciscit, quos omnibus viribus defendet ac iuvabitur, atque ab iniuriis Barbarorum adseret. Pro his beneficiis, sicuti certæ pignus amicitiæ, sanè exiguum est, quod postulat, annuum nimirum munusculum. Quid stolidius est, quàm quæ citra periculum comparare possis, malle sanguine tuorum tentare, & incerta pro certis amplecti? Consuevit Deus summus & immortalis, quò gravius ex commutatione rerum homines doleant, his secundiores interdum res concedere. Nemo igitur compos mentis victoriâ insolenter gloriari solet. Quàm fragiles, quàm incertæ sint res humanæ, quotidie videmus: ipsæ sæpius in adversa commutantur, & tum maximè, ubi quæ ultrò offertur secunda fortuna sordescit.

2. Proinde ne quid temerè committatur, Dux vester Theodo cum paucis ad THEODERICUM in Italiam proficiscatur; ibi de communibus negociis consultabitur. Nihil esse æquius ac iustius, nemo vestrûm est, qui inficias ibit aut ambiget. Haud credo vos tam superbos esse, qui hanc benignitatem atque clementiam ultrò oblatam flocci faciatis: quæ omnibus modis, si negaretur, ambienda foret. Diuturniorem impunitatem haud unquam suprema & æterna illa cœli maiestas hostibus Imperii Romani concessit. Sacrosancta est Roma, & curia superûm; Princeps Romanus Deus & Dominus est orbis terrarum. ALARICUS & ATTILA, qui lædere Romanam maiestatem ausi fuerunt, subitò interierunt, raptati ad inferos æternis suppliciis mactantur.

Anno Christi 526.

GILIMERIS REGIS ET IMPERATORIS CARTHAGINENSIS

RESCRIPTUM AD IUSTINIANUM IMP. de depositione Regis, & primogenitura Regni.

IMP. CÆS. FL. JUSTINIANUS AUG. Gilimeri Regi salutem. Impiè facis minimeque dignum Gizerichi testamento, quod Ilderichum legitimum Regem in custodia teneas, quum brevi post tempore tibi liceret ea lege omnino succedere: nūc verò ut modicum prævenias tempus, iura prodis, & regni nomen in tyrannidem convertis. Hunc igitur hominem sine donec vivat regni saltem imaginem habere, agéque tantum quod regem deceat, & avi tui Gizerichi mandatum circa regni successionem expostulat, ut quod nunc iniustè possides, ex æquo retineas. Hoc si in animum induxeris, & res tibi felicius & nostra simul amicitia provenerit.

IMP. CÆS. FL. JUSTINIANUS AUG. Gilimeri Regi salutem. Nos cùm te minime nostris monitis adversaturum putaremus, priorem tibi Epistolam scripsimus: quando verò tibi placet regnum hoc pacto habere, tibi habe quod fortuna ex ipso tribuerit. Tu autem Ilderichum & Amerem luminibus cassum eiusque fratrem ad nos mitte, solatium habituros quale poterunt, qui regno aut oculis sunt privati: quod si minimè feceris, nos profectò coges amicitiâ relictâ, fœdereque, quod cum Gizericho eiusque successoribus gessimus, soluto, te non solum armis petere, sed pœna quali possumus persequi.

GILIMER REX JUSTINIANO IMPERATORI salutem. Neque Ego per vim regnum accepi, neque contra meos propinquos quicquam iniustum perpetravi. Ildericum enim nova quærentem in familiam nostram, Vandilorum Gens magistratu deiecit, meque tempus & ex lege ætatis honor in regnum vocavit. Talem enim quendam virum bonum regnum expostulat, qui nec alienas ab re curas persequatur. Tu verò item rex curiosè facis ac iniustè, aliena curare: quod autem fœdera solves nobis bellum inferendo, respondere sum paratus, quibus potero viribus obtestans atque fidem expostulans, simul & iusiurandum Zenonis cuius tu successor existis.

Anno 527.

EIUSDEM RESCRIPTUM, QUOD IMperatore Germano indignum sit, ut se Græcorum Regis potestati & Imperio subiiciat.

GILIMER REX Pharæ Duci salutem. Quod mihi das consilium multas habeo tibi gratias: Servire tamen *a* inimico, qui magnopere me læsit, nequaquā existimo tolerandum, à quo pœnas potius optaverim sumere, si Deus propitius fuisset, qui nunquā neq; ingratum aliquid à me nec mali quicquam passus, belli adversus me occasionem omni culpa vacantem sumpsit, Meque ad hoc fortunæ compulit. Belisarium non video cur etiam feram, quamquam & ipsi, pariterque & Imperatori quum sint homines, non absurdum aliquid accidere posse, quod fortasse nolint. Ego verò tibi plura scribere non habeo, præsens enim fortuna omnem mihi eripuit cogitationem. Sed vale mi care Phara. Datum in Pappua apud Maurusios.

a sc. Iustiniano Imperatori.

ATHA-

ATHALARICI REGIS AVG. ROMAN. RESCRIPTVM.

Anno Christi 528.

PRO GOTHIS AD BELISARIVM, SVPER provinciis legitimo iure belli quæsitis.

LITERAS quas nuper optime Belisarie scripsisti, monitionem quidem veram ad alios fortâsse quosdam homines, non autẽ ad nos Gothos præ se ferre videntur. Nos enim nihil ex Imperatore Iustiniano possidemus, neq; ita insani sumus. Siciliam namq; omnem nostram existentem belli iure acquisivimus, cuius promontorium unum Lilybei est arx. Si autem Theoderichi permissu soror eius Vandilorum regi locata hanc cuidam in Siciliæ mercatu tribuit utendam, nihil ad rem, neque hoc quodcunque huiusce modi vobis conquerendi occasionem præbere debet. Tu igitur Dux ex æquo nobiscum age, si non ut hostis, sed amicus esse cupis his qui nobis fœderis solutionem dissuadent. Refert enim quum amici quidem in pace aut inimici in pugna decernere sunt apti. Nos Justiniano Imperatori de his cognoscendis curam permisimus, ut quæ sint legitima & iusta iudicet. Cupimus ut tua consilia salutaria atque optima sint, ac Imperatoris tui celeriter expectare sententiam.

THEODAHATI REGIS AVG. ROMANOR.

Anno Christi 536.

PACTVM CVM IVSTINIANO IMPERATORE, de tradendis ei Imperij Occidentalis habenis.

NON equidem ipse ad id regium culmen, ut adventitius & peregrinus perveni, quippe qui ex avunculo rege sim genus sortitus, & pro eius nutritus hic dignitate, bellorũ verò ac bellicæ turbulentiæ sum equidẽ non omnino peritus. Cum .n. in audiendis literarum optimis disciplinis exercitus sim, & in eas studium meum omne contulerim, contigit sane, ut à bellicis hisce perturbationibus quam longe semotus, ad id demum venerim, ut haud quaquam decere me ducam, pro terrestris Imperii & bonorum præsentium cupiditate, vitam ut in discrimine agam, sed ab his potius ut procul absint: nimirum cui neutrum sit voluptati, tum quia alterum satietate metimur, nam & suavitudinum omnium satietas est: tum quia insolentia ipsa desuetudoque in anxietates plerunque & turbas inducunt. Ipse igitur, si modo mihi prædia sint, quæ aureos ducentos & mille quotannis ferant, parvi equidem sum regnum facturus, tibique statim Gothorum & Italorum permissurus Imperium, ut qui longe malim terræ cultor sine negotio esse, quam in imperatoriis curis vitam hanc ducere, vicissim in pericula transmittentibus. Remittes ergo quam celerrime hunc ad nos virum, cui cum Italiam ipsam, tum & res cæteras tuo sim nomine traditurus.

Propter has literas ignaviæ & perfidiæ notatus Rex postea a suis desertus & occisus est. Non enim Iustiniano Græco Cæsari, sed Ordinib. Regni Imperium resignare debebat

JUSTINIANUS IMPERATOR THEODAHATO Regi. Sapientem te esse ante hac auditu & fama perceperam, nunc verò experientia doctus intelligo, quandoquidem animo destinaveris tuo, belli eventum non opperiri: quod utique plerique perpessi, elusi demum in rebus maximis sunt, & te quidem haud quaquam de cætero pœnitebit, ex hostibus nos tibi amicos fecisse: à nobis verò quæ postulas, impetrabis, & ad hæc quidem accedet, quod honoris causa, Romanorum omnium primus describi imposterum poteris. Nunc itaque Athanasium Petrumque misimus, ut confessione inter utrosque nostrum res confirmentur. Venturus & statim est ad te Belisarius, omnibus inter nos rebus conventis finem inter positurus.

VITTIGIS REGIS AVG. ROMANOR.

Anno Christi 536.

ORATIO AD PROCERES DE PROVINCIIS Imperij remotioribus in instanti periculo dedendis.

NON equidem, o viri sanguine mihi propinquiores, quæ grata potius sint quàm utilia commonefacturus, vos huc convocavi: Sed ut benigne auscultandô præsentibus de rebus pro vestra nunc dignitate in medium consulatis: His namq; quibus facta iccirco non ex voto procedunt, quia necessitati haud quaquam, cum opus est, parent, profectò ut moderari eundem in modum præsentia velle, nil prorsus conduxerit. Cætera quidem ad bellum parata nobis egregiè sunt. Sed Franci obstant, quibus iampridem nobis hostiliter adversantibus, etsi cum magna nostra ut corporum, ita & rerum iactura ad resistendum tunc vires fuere, cum aliunde nobis nil occursaret hostile; nunc tamen cum in alios ire omnino cogimur hostes, cum Francis incœptum necessariò solvendum est bellum, & ea primum de causa, quia si hostes nobis sint hi permansuri, cum Belisario contra nos arma sine mora consociabunt: Nam qui unum eundemque habent hostem, ut invicem & benevolentiam concilient & fœdera inter se iungant, rerum natura ipsa induxerit. Proinde si in hostiles utrosque exercitus seorsum & ipsi partitis copiis bellum his intulerimus, id procul dubio relinquetur, ut ab utrisque

trisque vincamur. Satius itaque erit ut paulo imminuti, maiorem nostri Imperii partem firmius tueamur, quàm omnia possidere dum cupimus, cum totius Imperii viribus, hostium insultibus peteamus. Censen igitur Francis ut Gallias sibi finitimas ultrò dedamus, & pecunias insuper omnes, quas Theodatos his se daturum promiserat, non solom ut concepta in nos odia Franci deponant, sed nobiscum unà id bellum suscipiant. Quemadmodum verò succedentibus rebus recuperaturi Gallias simus, nemo vestrûm nunc animo agitet: vetus nimirum me subit dictum, quod utique præsentibus rebus, ut consulatur, iniungit.

EIVSDEM RESCRIPTVM AD GOTHOS Auximi obsessos, ne fidem deserant.

NEmo vestrûm, ô omniū amantissimi viri, existimet ita me animo concidisse, neque eò venisse malignitatis, ut præ ignavia atq; socordia res ipsas Gothorum neglexerim. Mihi siquidem nuper ad exercitū apparatu quàm maximo educendum summū studiū fuit, Uraias deinde quem Mediolanum antea miseram, per me revocatus iam venit. Francorum tamen insultus ex insperato incidens omnem nobis conatum interturbavit, cuius rei haud quaquam ipse sum incusandus: nam quæcunque supra humanas sunt vires, vel his, qui spe nonnunquam sua fallantur, veniam præbent, & ut crimine vacent, efficiunt, fortuna semper ad seipsam trahente rerum gestarum delicta: nunc verò ubi & Theodibertum à nobis procul abscessisse compertum habemos, si Deo id placitum sit, cum universo Gothorum exercitu paulo post affuturi vobis auxilio sumus. Oportet igitur ut præsentem strenuè fortunam feraris: & vos ipsos necessitati accommodetis, vestræ imprimis habita ratione virtutis, cuius ob gratiam Auximi vobis, ut planè delectis custodiam demandavi: & Gothorum de vobis expectarionem ut vereamini, qui vestram salutem suæ Ravennæque anteponunt.

Anno Christi 536.

VITIGIS REGIS AVG. ROMAN.

ORDINATIO DE OBEDIENTIA PAPAE Senatus Populiq; Romani Imperatori Germanico debita.

Ex Leon. Aretini lib. 1. de bello Italico adversus Gothos.

POST electionem VITIGIS Romam venit, Senatumque & Populum alloquutus, beneficia Theoderici memoravit, eosque hortatus est, ne quid novi moliantur, magnas Gothorum vires per Italiam esse docuit, nec ea quæ accidissent incōmoda propter imbecillitatē gentis accidisse, sed propter discordes erga Theodatum animos. Nunc autem conspirantibus in unam eandemque voluntatem Gothis, contrarios effectus esse sequuturos. Itaque neminem sine sua pernicie per Italiam res novas moliturum esse. Hæc autem cum Liberio Romanæ orbis præsule egit. Et quoniam novum erat eius regnum, iureiurando sibi populum & Pontificem obligavit. Ex senatu verò & ex populo Romano permultos delegit, quos obsidum loco constituit: Urbi autem Romæ quendam ea proceribus suis Luderim præfecit, eique delectorum militum quatuor millia reliquit, quibus Romam custodiret.

Anno Christi 540.

HILDOVALDI REGIS AVG. ROMANOR.

ORATIO AD PROCERES DE BELLO NON TEMERÈ suscipiendo: habita Ravenna post electionem suam.

CUM satis intelligam ô viri commilitones ea diuturna iam belli experientia multorū certaminum vos esse peritos, haud quaquam opportunum nunc duxerim derepente ac temere os in bella ruamus, cū satis cōstet hæsitabundā & formidolosam pentiam egregium aliquid audere nequaquam consuevisse. Æquum itaque fuerit pristinos casus omnes vos meminisse, & de præsentib. ut postmodum consulatis: nam plerique vestrûm præteritorum obliti, non suo & decenti in tempore præ insolentia forsan extulerint animos, ita ut maximis in rebus falli sat queant. Vitiges itaque nec vobis quidem invitis nec repugnantibus in hostium manus pervenit. Sed tunc sanè desperatis adversis fortunæ casibus, utilius fore existimâstis Belisario ad vos domū accito parêre, quàm de summa rerum periclitari. Nunc igitur cum ea Italia decessurum hunc acceperitis, & navigaturum Byzantium, profecto & alia quædam de integro esse hunc aggressurum non ignoratis. Sed illud est vestrûm singulis advertendum, non omnia mortalibus ad vota succedere, sed aliter sæpius evenire ac visum his sit: nam ex insperato nonnunquam & temerè fiunt nonnulla: id ferme si Belisario sit occursurum quandoque haud quaquam videri absurdum debet. Consultius itaque fore existimaverim, si prius quid sibi is velit rogemus, tentemusque utrum ad priores huic placeat redire conventiones: hoc deinde pacto ad ea progrediemur, quæ secundo sunt loco gerenda.

TOTILÆ

TOTILÆ REGIS AVG. ROMAN.

Anno Christi 543.

ORATIO AD NEAPOLITANOS, DE PARcendis & recipiendis in gratiam civibus per vim ab Imperio abalienatis.

NIHIL ipsi vel criminationis vel causæ in vobis nacti, viri Neapolitani, ad urbem hanc obsidendam concessimus, sed ut ab infensissimis omnium dominis, vos denique in libertatem vindicaremus, & cuique vestrûm gratias quandoque possemus & pro arbitrio reddere pro vestris erga nos in bello hoc beneficiis, proque his quæ à Romanis ante hac hoste perpessi fuistis. Soli namque Italicensium omnium maxime erga Gothorum hanc gentem benevolentiam prætulistis. & compertum sat haben, in hostium vos ditionem vel invitos quidem venisse: unde quia cum illis unà & vos obsidere nunc cogor, vestræ erga nos fidei pudet, tametsi non Neapolitanorum malo urbem nunc obsidemus: non igitur quia obsidionis mala ægrè nunc fertis, odio Gothos habendos esse in præsentia censeatis: siquidem qui amicos afficere beneficiis connituntur, nullo pacto sunt per hos incusandi, vel si per ea quæ nonnunquam iniucunda forsitan sunt, his gratiam facere videantur: hostium autem formido nulla vos subeat, nec præterita recensendo, relaturos ex nobis illos victoriam existimate: nam quæ in vita hac mirabiliter & fortuito nonnunquam vel insperato contingunt, temporis processu defluere solent ac labi. Nos igitur ea erga vos benevolentia sumus, ut vestri ob gratiam vel Cononem præfectum ac milites cæteros malorum prorsus immunes abire quò velint, & suis cum rebus permissuri nunc simus, si vobis tradita urbe hinc statim abscesserint: Pro his vero proque Neapolitanorum salute, nihil impediet, quo minus iusiurandum fidemque demus.

EIVSDEM RESCRIPTVM AD ROMANOS, de iniurys hostiliter illatis emendandis.

QUICUNQUE finitimis iniuriam inferunt, sive id ignorantiâ egerint, sive oblivione, meritò debent in eos se clementiores præstare, qui ab se sint mala perpessi: nam peccandi quæ inciderit fortuito causa, maximam delicti his adimit partem & deprecatur. Si quis verò præmeditatus iniuriam infert, huic certè nil reliquum fiet, quo eius facta excuset: quippe quem non solum perpatratæ crimen, sed voluntatis etiam culpam ut ferat, par erit. Quum igitur hæc ita se habeant, vobiscum animis agitate, quo pacto sint per vos excusanda quæ in Gothos gesseritis. Num ne Theoderici & Amalasuntæ hæc in vos beneficia ignoratis? an temporis diuturnitate, & vestra oblivione, nullius momenti fuisse ea sunt visa? tametsi istorum neutrum sit: non enim levibus & vanis quibusdam in rebus, in maiores vestros in vosque nuper gratos quondam nostri se Principes ostenderunt, sed in gravibus quidem & necessariis. Atqui in suæ ditionis homines quidnam virtutis exerceant Græci, vel auditione percepisse reor, vel experientia didicisse. Proinde Gothorum & Italicensium bona istorum fore decernitis, quibus & vos inhæsisse existimo. Sed quæ nam ab his suis hospitibus & amicis adepti, vos fortè non præterit, si qua ipsi in parte eorum nunc meministis, quæ Alexander Romanorum præfectus facturum se animo destinârat, ut milites ipsos omittam, & militum duces, quorum benevolentia & animi magnitudine fruebamini, & eorundem de causa ad id fortunæ res pervenere. Me verò vestrum existimet nemo, barbarorum ut Principem per iactantiam his verbis nunc uti: Nam illud pro indubitate asseveraverim, quempiam ab his esse facinorosis pœnas denique exacturum. Quin potius quo pacto non fore id absurdissimum videatur, quum Deus ipse pro illata tam multis iniuria, militibus illis præfectisque sui supplicia denique illaturus, vos verò in istorum tam fœde facta libentius concedatis, nec eximi malis vos patiamini quæ à sceleratis hominibus inferuntur. Occasionem itaque aliquam præbetote, qua apud Gothos ipsos rem vestram excusatius tueamini, & ipsi vobis etiam ut veniam demus. Sed ad hanc consequendam occasionis estis tunc aliquid præbituri, si belli fine non expectato, quum adhuc quippiam est reliquum spei, quæ potiora sunt, delegeritis, & emendatione denique facta, ea insuper sarciatis, quæ per vos sunt indecentius gesta.

EIVSDEM RESCRIPTVM AD IVSTINIANVM Imp. de Societate Imperij post captam Romam.

Anno 546.

QUÆ in urbe Roma ad hunc diem contigerint, cum te fuisse edoctum iam putem, silentio prætereunda videntur. Ea verò quorum de causa ad te Oratores hos miserim, statim intelliges bona pacis tute ut deligas, vobisque tradas inprimis deposcimus. Quorum ipsi admonumenta quàm optima, & simul exempla Anastasium & Theodericum habemus, qui paulo ante regnârunt, paceque & cæteris bonis sua tempora complevere. Si igitur hæc tibi placita erunt, merito meus pater vocabere, & belli nos socios in quoscunq; libitum fuerit, habebis.

EIVSDEM EDICTVM DE NON LAEDENDIS CIVIBVS DEDITITIS & imbellibus: de iustitiæ correctione ad Gothos: & de pœna in Romanos ob perfidiam in capta iterum urbe.

Anno 547.

TOTILAS, capta urbe, à Laterano ubi per noctem cõstiterat, movens ad beati Petri ecclesiam profectus est, quasi votũ exoluturus. Iter faciebat per urbẽ stipatus catervis ferocissimorũ hominũ, qui nudis gladiis ac sanguine distillantibus quoscunq; obvios sine ulla distinctione occidebant.

Ex Aretini li. 3. de bello Gothico.

debant. Emenso totius urbis spatio, quum in Vaticanum ad beati Petri limina pervenisset, a Pelagius Diaconus Ecclesiæ Romanæ, præsentiam ejus formidans, solemni religionis habitu indutus Evangelia Christi tenens in manibus ac genua submittens: Parce, inquit, rex supplicibus tuis. Totilas autem superbo nimium aspectu quasi dedignans, Nunc inquit Pelagi mihi supplicaturus venis? Ad quem Pelagius, Nunc inquit, quando Deus te mihi dominum esse voluit. Miserere igitur Domine servorum tuorum. Ex hoc Totilas quasi lenita ira præcepit, ut nemo posthac feriretur, sed finis esset licentiæ gladiorum & cædibus. Præcepit etiam ut nulla ingenua fœmina, seu mulier, seu virgo, seu nupta, seu vidua foret, violaretur, idq; severè cum omni diligentia custodivit. Bona duntaxat Romanorum civium in prædam militibus concessit, corpora libera esse jussit.

a Nomine Vigilii Papæ.

Volens autē Gothorū mentes victoria elatas deprimere, in concione postridie vocatos in hunc modum alloquutus est, an quisquam vestrûm, commilitones, tantas mutationes intuens, quantæ per hos annos contigerunt, non formidet rerum humanarum fragilitatem? & unde mutationes istæ perveniant, nō facilè deprehendat? Omitto Romam dominatricem quondam orbis terrarum in vestras manus nunc devenisse, hac enim antiquiora sunt, ruinaq; hujus urbis non nunc primum incœpit. Ego nostra commemorare malo. Quid potentius ante hoc bellum fuit, quam Gothorum gens per Italiam? ducenta milia bellatorum ponebat in campo, armis, equis, opibus, auro & argento affatim structa, Italiam universam cum Sicilia, Corsica, Sardinia, & Dalmatia possidebat. Hanc tantam potentiam quis unquam putâsset ab septem militibus Græcorum, nec enim plures ab initio in Italiam venerunt, fuisse subversam? Quid autem postea tenentibus omnia Græcis ac planè dominantibus, quisquam ne putâsset vos admodum paucos & inopes adversus viginti milia Græcorum Italiam recuperasse, quum ab initio quatuor equitum milia conficeretis, ac præter Papiam, Veronam & Tarvisium nihil per Italiam teneretis, Romam nunc tandem caput rerum cepisse, quam Vitigis ducentorum milium exercitu, & annua obsidione subigere nequivit? Maxima sunt hæc commilitones, ac digna admiratione non parva. Atqui mutationum istarum causæ, si attendere velimus, manifestissimæ sunt. Quamdiu enim Gothi æquitatem ac justiciam inter se colere voluerunt, res eorum ac potentia floruit: quum verò plus habendi cupiditas transversos egit, tunc seditiones domesticæ, cædesq; intestinæ & proditiones clandestinæ inter se ipsos coortæ, ruinam pepererunt. Rursus verò quum in justiciam ducis hæ ipsæ labes transiverunt, vos jam emendati facilè eos superâstis. Hæc igitur considerantes in hac victoria vestra minime superbire debetis, sed Deum vereri, ac mutabilitatem fortunæ expavescere: Illud intelligere, Imperia ac potentias omnes perfacile amitti, nisi per justiciam, & providentiam, & industriam conserventur. Maximam igitur adhuc vobis commilitones laboris partem restare scitote. Nam tueri quæsita difficilius est quàm acquirere. Quoniam in acquirendo ignavia possidentis sæpè plus confert quàm propria virtus. Tueri autem quæsita sine propria virtute nemo potest. Hæc tum à Totila dicta sunt, Gothi autem sapientiam regis sui laudaverunt.

Post hæc Romanis ad se vocatis, illorum ingratitudinem erroresq; redarguit. Quod cum prius fuissent in manibus Odoacri, opera Theoderici & Gothorum liberati ab illius tyrannide, tanta suscepissent beneficia, quanta vix scivissent optare, propter quæ divites atq; beati multos annos vixissent. Demum verò nulla injuria, nullaq; contumelia accepta, contra fidem ac jusjurandum ad Græcos defecissent, homines levissimos & sine ulla virtute. Qui statim obsessi à Vitige nunquam prodire in aciem ausi fuerint, sed intra mœnia inclusi ac fame macerati omne dedecus toleraverint. Qui postquam non armis, sed proditionibus & fallaciis facti sunt domini civitatum, publicanis exactoribusq; & delatoribus omnia referserunt. Qui civitates populosq; Italiæ mirabili acerbitate ad solutionem eorum tributorum compulerint, quæ jam multis annis à Theoderico cæterisque regibus fuerant eis cōdonata atq; remissa. Qui rationes administratorum sob eisdem regibus à populis privatisq; hominibus repoposcerunt, ut Imperatoris sui inexplebilis avaritia impleretur. Dicite inquit, Romani, si quid unquam mali à Gothorum Regibus passi fueritis, dicite rursus, si quid boni à Græculis istis accepistis unquam? Qui vobis amicis plura mala, quàm hostibus intulerunt, genus viciosum ac maleficum, & nulla re magis quàm mentiendo efficax. Atqui Gothi in Italia nati, & unà vobiscum educati sunt. Vobis autem peregrini & ignoti magis placuerunt quàm vestrates & noti, usq; adeo quos amare debebatis, odistis nova optantes, & quietem fastidientes, quemadmodum equi ocio & affluentia calcitrosi fiunt. Vos igitur his contra rectam fidem contraq; utilitatem vestram patratis, pœnas merito luistis hactenus & luetis.

Anno Christi 555.

CLOTHARII. I. REGIS AUG.

EDICTUM

De tributo à bonis Ecclesiasticis exigendo.

INdicimus, ut omnes Ecclesiæ Regni nostri tertiam partem fructuum fisco dissolvant. Quod Edictum omnes Episcopi consenserunt & subscripserunt.

CLOTHA-

CLOTHARII. I. REGIS AUG.

Anno Christi 560.

DECRETVM

De electione & depositione Episcopi.

Turonici facto consensu in Eufronium Presbyterum, ad Regem pergunt, dataq; suggestione respondit Rex: Præceperam, ut Cato Presbyter illic ordinaretur, & cur est spreta jussio nostra? Responderunt ei: Petivimus eum, sed noluit venire. Hæc illis dicentibus, advenit subitò Cato Presbyter, deprecans Regem, ut ejecto Cautino Episcopo, ipsum * Arverno juberet institui. Quod Rege irridente, petiit iterum ut Turonis ordinaretur, quod antè despexerat. Cui Rex ait: Ego primùm præcepi, ut Turonis te ad Episcopatum consecrarent: sed quantum audio, despectui habuisti Ecclesiam illam; ideoq; elongaberis à dominatione ejus.

* Claremontano.

CHARIBERTI REGIS AUG.

Anno Christi 566.

DECRETVM

De electione & depositione Episcopi.

Apud urbem Sanctonicam *a* Leontius congregatis Provinciæ suæ Episcopis, Emerium ab Episcopato depulit, asserens non Canonicè eum fuisse hoc honore donatum. Decretum enim Regis CLOTHARII habuerat, ut absque Metropolitani consilio benediceretur, qui non erat præsens. Quo ejecto consensum fecere in Heraclium tunc Burdegalensis urbis Presbyterum, quod Regi CHARIBERTO subscriptum propriis manibus per nuncupatum Presbyterum transmiserunt. Qui Regis præsentiam adiens hæc effatus est: Salve Rex gloriose: sedes Apostolica eminentiæ tuæ salutem mittit uberrimam. Cui ille: Numquid, ait, Turonicam adisti urbem, ut *b* Papæ illius nobis salutem deferas? Pater, inquit Presbyter, tuus Leontius cum Provincialibus suis salutem tibi mittit, indicans Emerium ejectum ab Episcopatu, pro eo quòd prætermissa Canonum sanctione urbis Sanctonicæ Episcopatum ambivit: ideoque consensum ad te direxerunt, ut alius in loco ejus substituatur: quò fiat, ut dum transgressores Canonum regulariter arguuntur, Regni vestri potentia ævis prolixioribus propagetur. Hæc eo dicente Rex eum à suis conspectibus extrahi jussit, & plaustro spinis suppleto imponi desuper, & in exilium protrudi præcepit, dicens: Putásne quòd non est super quisquam de filiis Chlotharii Regis, qui patris facta custodiat, quòd hi Episcopum, quem ejus voluntas elegit, absq; nostro judicio projecerunt? Et statim directis viris religiosis, Episcopum in loco restituit, dirigens etiam quosdam de Camerariis suis, qui exactis à Leontio Episcopo mille aureis, reliquos juxta possibilitatem condemnarent Episcopos.

a Archiepiscopus Burdegalensis.
b i. Archiepiscopi.

CHILPERICI REGIS AUGUSTI

MANDATUM DE ASYLIS.

Anno Christi 579.

CHILPERICUS Rex Francorum Gregorio Turonensis Ecclesiæ Archiepiscopo salutem. Meroveum filium meum, qui contra fas legemq; Canonicam, uxorem patrui sui accepit, & relicto sacro Presbyterali ordine apostatans in beati Martini templum confugit, ejice de sancta Basilica: sin autem aliud, totam regionem illam igni succendam.

EIUSDEM LEX CANONICA.

Anno Christi 580.

Episcopus in homicidio, adulterio, & perjurio deprehensus, à sacerdotio divellatur.

EIVSDEM DECRETVM IN ECCLESIASTIcos heribanritos.

CHILPERICUS Rex de pauperibus & junioribus Ecclesiæ vel Basilicæ bannos jussit exigi, pro eo quòd in exercitu non ambulassent, nec ex solvissent publicam functionem.

EIVSDEM STATVTVM DE DESCRIPTIOnibus censuum fiscalium.

Anno Christi 583.

Statuimus, ut possessor de propria terra unam amphoram vini per aripennem reddat. Similiter tam de reliquis terris, quàm de mancipiis, functiones publicæ exigantur.

EIVSDEM INDICVLVS DE SVMMA TRINITATE.

Anno Christi 583.

SANCTA Trinitas non in personarum distinctione, sed tantum Deus nominetur. Indignum enim est, ut Deus persona, sicut homo carneus, nominetur. Ipse enim est Pater, qui est Filius: idemque ipse est Spiritus sanctus, qui Pater & Filius. Sic Prophetis & Patriarchis apparuit: sic eum ipsa Lex nunciavit. Et sic volumus ut Archiepiscopi, Episcopi & reliqui Doctores Ecclesiarum credant ac doceant.

EIVS.

Anno Christi 584.

EIVSDEM EDICTVM DE LITERIS ALPHABETO ADDENDIS.

ADDIDIT literas literis nostris, id est ω, sicut Græci habent, a e, the, vuui: quarum characteres subscripsimus. hi sunt; Ο. Ψ. Ζ. Π. Et misit Epistolas in universas Civitates Regni sui, ut sic pueri docerentur, ac libri antiquitus scripti, planati pumice rescriberentur.

Anno Christi 586.

EIVSDEM SANCTIO CONTRA REgiorum mandatorum contemptores.

SI quis Judicum præcepta nostra, quæ ad eos pro nostris utilitatibus dirigimus, contempserit, oculorum avulsione mulctetur.

EIVSDEM REVOCATIONES IN OFFICIOsarum donationum Episcopis & Ecclesiis factarum.

ECCE pauper remansit fiscus noster, ecce divitiæ nostræ ad Ecclesias sunt translatæ. Nulli penitus, nisi soli Episcopi, regnant. Periit honor noster, & translatus est ad Episcopos Civitatum. Hæc agens assiduè, testamenta, quæ in Ecclesiis conscripta erant, plerunque disrupit, ipsasque patris sui præceptiones sæpe calcavit.

Anno Christi 587.

GUNTHCRAMNI REGIS AUGUSTI SANCTIO IN PARRICIDAS REGUM.

GUNTHERAMNUS Rex juravit omnibus Optimatibus, quòd non modò ipsum Eberulfum Cubicularium, Chilperici Regis fratris sui interfectorem, verùm etiam progeniem eius in * novam generationem deleret, ut per horum necem consuetudo auferretur iniqua, ne Reges ampliùs interficerentur. Factum Parisiis in Conventu Principum tam Ecclesiasticorum quàm Secularium.

* f. nonam.

Anno Christi 588.

EIVSDEM MANDATVM IN ECclesiasticos heribannitos.

EDICTUM à Rege datum est, ut qui in expeditione contra hostem tardi fuerint, à Judicibus damnarentur. Sed & Episcopi, & ipsi homines Ecclesiastici precia dissolverent pro eo, quòd Regis imperium neglexerint.

Anno 588.

EIVSDEM DECRETVM DE CRASSATIONIBVS MILITVM.

GUNTHERAMNUS Rex convocatis Episcopis & Maioribus laicorum ad Basilicam S. Symphoriani Martyris, Duces atque Comites discutere cœpit super sceleribus per viam, homicidiis, prædis, direptionibus per regionem gestis, & segetibus provinciæ igni succensis, dicens: Qualiter nos hoc tempore victoriam obtinere possumus, qui ea, quæ patres nostri consecuti sunt, non custodimus? Illi verò ecclesias ædificantes, in Deum spem omnem ponentes, Martyres honorantes, Sacerdotes venerantes, victorias obtinuerunt, gentesque adversas divino opitulante adiutorio, in ense & parma sæpiùs subdiderunt. Nos verò non solùm Deum non metuimus, verùm etiam sacra eius vastamus, Ministros interficimus, ipsa quoque Sanctorum pignera in ridiculo discerpimus ac vastamus. Non enim potest obtineri victoria, ubi talia perpetrantur. Ideò manus nostræ sunt invalidæ, ensis tepescit, nec clypeus nos, ut erat solitus, defendit ac protegit. Ergò si hoc meæ culpæ adscribitur, iam id Deus capiti meo restituat. Certè si vos Regalia iussa contemnitis, & ea, quæ præcipio, implere differtis, iam debet securis capiti vestro submergi. Erit enim documentum omni exercitui, cùm unus de Prioribus fuerit interfectus: verumtamen iam experiri debemus, quid agi oporteat. Si quis iustitiam sequi destinat, iam sequatur. Si quis contemnit, iam ultio publica cervici eius immineat. Satius est enim, ut pauci contumaces pereant, quàm ira Dei super omnem regionem dependat innoxiam.

2. Hæc Rege dicente, responderunt Duces: Bonitatis tuæ magnanimitas, Rex optime, narrari facile non potest: qui timor tibi in Deum sit, qui amor in ecclesias, quæ reverentia in Sacerdotes, quæ pietas in pauperes, quævé dispensatio in egenos: sed quia omnia, quæ gloria vestra profert, recta veraque esse censentur. Quid facimus, quòd populus omnis in vitia est dilapsus? Omnemque hominem agere, quæ sunt iniqua, delectat, nullus regem metuit, nullus Ducem, nullus comitem reveretur. Et si fortassis alicui ista displicent, & ea pro longævitate vitæ vestræ emendare conatur, statim seditio in populo, statim tumultus exoritur, & in tantum unusquisque contra Seniorem sæva intentione grassatur, ut vix se credat evadere, si tandem silere nequiverit.

3. Ad hæc Rex ait: Si quis sequitur iustitiam, vivat: si quis legem mandatumque nostrum respuit, iam pereat, ne nos diutiùs hoc blasphemium prosequatur.

GUNTHE-

GUNTHERAMNI, ET CHILDEBERTI. II. REGUM, ET BRUnichildis Reginæ Francorum

Anno Christi 591.

CONSTITUTUM

PACTIONIS DE PACE PUBLICA, IN Comitiis Andelavensibus sancitum.

Recessus Comitiorum Andelavensium.

CUM in Christi nomine præcellentissimi Domini GUNTHERAMNUS, & CHILDEBERTUS Reges, & gloriosissima Domna BRUNICHILDIS Regina, * Andelaum charitatis studio convenissent, et omnia, quæ undecunque inter ipsos scandalum poterant generare, pleniori consilio definirent: id inter eos mediantibus Sacerdotibus atq; Proceribus, Deo medio, charitatis studio sedit, complacuit, atque convenit, ut quamdiu eos Deus omnipotens in præsenti seculo superesse voluerit, fidem & charitatem puram, & simplicem, sibi debeant conservare.

* Andlaw in Alsatia, olim Civitas Imperialis, nunc sub ditione Ducis Bipontini.

2. Similiter quia Domnus GUNTHERAMNUS iuxta pactionem, quam cum bonæ memoriæ Domno Sygiberto inierat, integram portionem, quæ est de regno Chariberti, illis fuerat consecutus, sibi diceret in integrum redhiberi, & pars Domni Childeberti, ea quæ pater suus possederat, ad se vellet ex omnibus revocare, id inter ipsos constat fixa deliberatione finitum, ut in illam tertiam portionem de Parisiensi civitate cum terminis & populo suo, quæ ad Domnum Sygibertum de regno Chariberti conscripta Pactione pervenerat, cum castellis Duno & Vindocino, & quicquid de pago Stampensi, vel Carnoteno in pervio illo antefatus Rex cum terminis & populo suo perceperat, in iure & dominatione Domni GUNTHERAMNI, cum eo quod superstite Domno Sygiberto de regno Chariberti antea tenuit, debeant perpetualiter permanere: pari conditione civitates Meldonenses, & duas portiones de Silvanectis, Turonos, Pictavos, Abrincatas, vicum Juliensem cum Sorannis, Lapurdo & Albige, Domnus Childebertus Rex cum terminis à præsenti die suæ vindicet potestati. Ea igitur conditione servata, ut quem Deus de ipsis Regibus superstitem esse præceperit, regnum illius, qui absque filiis de præsentis seculi luce migraverit, ad se integritatem iure perpetuo debeat revocare, & posteris suis, Domino auxiliante, relinquere.

3. Illud specialiter placuit per omnia inviolabiliter conservari, ut quicquid Domnus Guntheramnus Rex filiæ suæ Chlothieldi contulit, aut adhuc Deo propitiante contulerit, in omnibus rebus atque corporibus, tam in civitatibus, quàm agris vel reditibus, in iure & dominatione ipsius debeant permanere: & si quid de agris fiscalibus, vel speciebus atque præsidio pro arbitrii sui voluntate facere, aut quicquam conferre voluerit, in perpetuo auxiliante Domino conservetur, neque à quocumque ullo unquam tempore convellatur, & sub tuitione ac defensione Domni Childeberti, cum his omnibus, quæ ipsam transitus genitoris sui invenerit possidentem, sub omni honore & dignitate secura debeat possidere.

4. Pari conditione repromittit Domnus Guntheramnus Rex, ut si, ut habet humana fragilitas, quod divina pietas non permittat, nec ille videre desiderat, si contigerit Domnum Childebertum, eo superstite, de hac luce migrare, filios suos THEODOBERTUM & THEODORICUM Regem, vel si adhuc alios ipsi Deus dare voluerit, ut pius pater sub sua tuitione & defensione recipiat, ita ut regnum patris eorum sub omni soliditate possideant: & genitricem Domni Childeberti, Domnam BRUNECHILDAM Reginam, vel filiam eius Chlodosuindam, germanam Domni Childeberti Regis, quandiu intra regionem Francorum fuerit, vel eius Reginam Faileubam, tanquam sororem bonam, & filias, in sua tuitione & defensione, spirituali dilectione recipiat, & sub omni honore & dignitate cum omnibus rebus earum, cum civitatibus, agris, reditibus, vel cunctis titulis, & omni corpore facultatis, tam quod præsenti videntur tempore possidere, quam quod adhuc Christo præsule iustè potuerint augmentare, sub omni securitate & quiete possideant: ut si quid de agris fiscalibus vel speciebus atque præsidio pro arbitrii sui voluntate facere, aut cuiquam conferre voluerint, fixa stabilitate in perpetuo conservetur, nec à quibuscunque voluntas illarum ullo tempore convellatur.

5. De Civitatibus verò, hoc est, Burdegala, Lemonica, Cadurco, Benarno, & Begorra, quas Gailesuindam germanam Domnæ Brunichildis, tam in dote, quàm in morganegiba, hoc est, matutinali dono, in Franciam venientem certum est adquisisse: quas etiam per iudicium gloriosissimi Domni Guntheramni Regis, vel Francorum superstitibus Chilperico & Sygiberto Regibus, Domna Brunichildis noscitur adquisisse: ita convenit, ut Cadurcum civitatem cum terminis & cuncto populo suo, Domna Brunichildis de præsenti in sua proprietate percipiat: reliquas verò civitates ex hac conditione superius nominatas Domnus Guntheramnus, dum advivit, possideat, ita ut quandoque post eius transitum, in dominationem Domnæ Brunichildis hæredumque suorum cum omni soliditate Deo propitio revertantur. Nec superstite Domno Guntheramno, neq; à Domna Brunichilde, neque à filio suo Childeberto Rege, filiisque suis, quolibet ingenio, vel tempore repetantur.

6. Simili modo convenit, ut Silvanectum Domnus Childebertus in integritate teneat, & quantum tertia Domni Guntheramni exinde debita competit, de tertia Domni Childeberti, quæ est in Rossouteosi, Domni Guntheramni partibus compensetur.

7. Simili modo convenit, ut secundum pactiones inter Domnum Gunthetamnum & bonæ memoriæ Domnum Sygiberium initas, leudes illi, qui Domno Gunthetamno post transitum Domni Chlotharii sacramenta primitus præbuerunt, & si postea cövincentur se in parte alia tradidisse, de locis, ubi commanere videntur, convenit ut debeant removeri. Similiter & qui post transitum Domni Chlotharii convincuntur Domno Sygiberto sacramenta primitus præbuisse, & se in aliam partem transtulerunt, modo simili removeantur.

8. Similiter quicquid antefati Reges ecclesiis aut fidelibus suis contulerint, aut adhuc conferre cum iustitia, Deo propitiante, voluerint, stabiliter conservetur, & quicquid unicuique fidelium in utrinsque regno per legem & iustitiam redhibetur, nullum ei præjudicium patiatur, sed liceat res debitas possidere, atque recipere. Et si aliquid cuicunque per interregna sine culpa sublatum est, audientia habita restauretur. Et de eo, quod per munificentias præcedentium Regum unusquisque usque ad transitum gloriosæ memoriæ Domni Chlotharij Regis possedit, cum securitate possideat. Et quod exinde fidelibus personis ablatum est, de præsenti recipiat.

9. Et quia inter præfatos Reges pura & simplex est in Dei nomine concordia inligata, convenit ut in utroque regno utriusque fidelibus, tam pro causis publicis quàm privatis, quicunque voluerit ambulare, pervium nullis temporibus denegetur.

10. Similiter convenit, ut nullus alterius leudes nec sollicitet, nec venictes excipiat. Quod si forsitan pro aliqua amissione partë alterã crediderit expetëdam, iuxta qualitatë culpæ excusati reddãtur.

11. Hoc etiam huic addi placuit Pactioni, ut si qua pars præsentia statuta sub quacunque calliditate, tempore quocunque transcenderit, omnia beneficia, tam repromissa, quàm in præsenti collata, amittat, & illi proficiat, qui inviolabiliter omnia suprascripta servaverit: & sit de sacramentorum obligatione in omnibus absoluta.

12. His itaque omnibus definitis, jurant partes per Dei omnipotentis nomen, & inseparabilem Trinitatem, vel Divina omnia, ac tremendum diem judicii, se omnia, quæ superius scripta sunt, absq; ullo dolo malo, vel fraudis ingenio inviolabiliter servaturos.

13. Facta Pactio sub die quarto Kalendis Decembris, anno vicesimosexto regni Domni GUNTHERAMNI Regis, Domni CHILDEBERTI verò duodecimo anno.

Anno Christi 594.

CHILDEBERTI. II. REGIS AUGUSTI

DECRETUM

De divisione hereditatis inter matrem & filiam.

INIMICITIA ortà inter Ingeltrudem, & filiam eius Berthegundem, dum sæpiùs Regis præsentiam adeunt, & hæc res patris defensare cupiens, hæc verò Berthegundis donationem * Berthetamni germani sui ostendit, dicens: Quia hæc & hæc mihi germanus meus contulit. Sed mater eius non admittens donationem, omnia sibi vendicare cupiens, misit qui effracta domo ejus, omnes res illius cum hac donatione diriperet. Unde seipsam genitrix reddidit comprobatam, cùm de rebus ipsis insequenti filiæ quædam repetenti districta restituit. Sed cùm sæpiùs Gregorius Turonensis Archiepiscopus & Maroveus Pictavensis Episcopus, acceptis Regalibus epistolis, ut eas pacificare deberent, Berthegundis advenit Turonos. In judicium quoque accedentem coëgerunt eam, in quantum potuerunt, rationem sequi: mater verò ejus flecti non potuit. Tunc accensa felle ad Regem abiit, quasi filiam exheredem datura de facultate paterna. Ac in præsentia Regis exponens causas, filia absente, iudicatum est ei, ut quarta parte filiæ restituta, tres cum nepotibus suis, quos de filio uno habebat, reciperet. Factum Decretum in urbe, quam Strataburgum vocant.

* Burdegalensis Archiepiscopi defuncti.

EIUSDEM SANCTIO DE ASYLIS.

SEPTIMINA & Droctulfus, qui nutritores erant infantum Regis, delati ad Regem de parricidio in eum & Reginam matrem, atque Reginam conjugem machinato, conscientia terrente, latebrã intra ecclesiarũ septa petiere. Quibus Rex mãdatũ misit in hęc verba: Egredimini in judiciũ, ut cognoscamus de his, quæ vobis objiciuntur, si vera sint, an falsa. Nã (ego ut opinor) in hanc ecclesiã fuga dilapsi nõ fuisseris, nisi vos consciẽtia terruisset. Verùm tamẽ, promissionẽ habete de vita, etiãsi culpabiles inveniamini. Christiani enim sumus, nefas est enim vel criminosos ab ecclesia eductos punire.

Anno Christi 724.

CAROLI MARTELLI PRINCIPIS FRANCORUM ET PATRITII ROMANORUM

EDICTUM

De fide publica vel salvo conducto dato, Bonifacio Episcopo Moguntino Legato Sedis Romanæ in Franciam venienti, ea ratione, ut justitiam redderet, & ut similiter justitiam acciperet.

DOMINIS sanctis & Apostolicis in Christo Patribus, Episcopis, Ducibus, Comitibus, Vicariis, Domesticis, seu omnibus Agentibus, Junioribus nostris, seu Missis decurrentibus, & amicis nostris, Illustris Vir CAROLUS Majordomus, bene cupiës vester. Cognoscatis, qualiter Apostolicus vir in Christo pater Bonifacius Episcopus, Missus Sancti Petri, ad nos venit, & nobis

nobis suggessit, quod sub nostro mundiburdio vel defensione eum recipere deberemus. Quod ita nos gratanti animo fecisse cognoscite. Proinde nos taliter visi, fecimus ei manum nostram roboratam dare, ut ubicumque, ubi & ubi ambulare videtur, cùm nostro amore vel sub nostro mundiburdio & defensione quietus vel conservatus esse debeat, in ea ratione, ut institiam reddat, & ut similiter accipiat. Et si aliqua causatio vel necessitas ei advenerit, quæ per legem definiri non poterit, usque ad nos quietus vel conservatus esse debeat, tam ipse, quàm qui per ipsum sperare videntur, ut ei nullus ullam contrarietatem vel damnationem adversus eum facere non debeat, nisi omni tempore sub nostro mundiburdio vel defensione quietus vel conservatus residere debeat. Et ut certiùs credatur, manu propria subterfirmavimus, & de annulo nostro subtersigillavimus.

CAROLOMANNI. I. FRANCORUM PRINCIPIS ET Patricii Romanorum EDICTUM

Anno Domini 742.

DE REFORMATIONE COLLAPSAE RELIGIonis Christianæ, & disciplinæ Ecclesiasticæ, & morum Cleri ac populi.

IN nomine Domini Dei nostri Jesu Christi. * Carolomannus Dux & Princeps Francorum, anno à nato Christo Servatore & authore nostro, septingentesimo quadragesimo secundo, undecimo Calendas Maii: suasu & consilio Sacerdotum Dei Optimi Maximi & amicorum meorum, Pontifices Regni mei, maximos, minores, cum Presbyteris, nimirùm Bonifacium Archimysten, Burchardum, Reginofridum, Vitanum, Wilevaldam, Dadanum, & Addanum, cum collegis eorum, & sacrificulis, ritu Christiano convocavi, ut mihi consulant, quo pacto iustitia & Christiana devotio instauretur, quæ negligentiâ & ignaviâ superiorum Principum labefactata, collapsa, terris depulsa corruit. Qua denique industria populus Christi, à falsis & pravis sacerdotibus hactenus deceptus, & per anfractus confragosos & devios seductus, ad veritatis semitam reducatur. Juxta igitur religiosorum Sacerdotum, & Procerum meorum consilium rogavimus, iussimus, decrevimus, voluimus, hæcque placita præscripsimus.

** Hic ab Imperatoribus numeratur, ut docuimus in Replicat. pro S. Cæs. Maiestate, adversus Gretser. cap. 31. fol. 321.*

1. Episcopi omnes, quos per civitates designavimus, Bonifacio Archiflamini, Nuncio Christi, & Legato Divi Petri, dicto audientes sunto. vide Tom. III. infra fol. 717.
2. Quotannis Concilia celebrentur. in hisce pietatem Christianam, candoremque germanum; à malis Sacerdotibus pollutum expiato.
3. Decimas, bona Ecclesiastica, occupata à prophanis, restituimus.
4. Falsi Diaconi, Presbyteri, sacrificuli adulteri, scortatores, sacris opibus nequaquam alantur. quos omnes in ordinem redegimus, atque exauguravimus; ad pœnasque pro criminibus luendas compulimus.
5. Nemo sacris initiatus, divinoque ministerio mancipatus, arma omninò ferat, aut in bellum, aut in hostem pergat. Unus, aut ad summum duo Episcopi, delecti suffragio cum suis Sacerdotibus Principem comitentur ad bella, sacrificandi comprecandique causa. Cuique tribuno unus duntaxat à sacris, pœnitentia & confessionibus esto.
6. Initiati, canes, accipitres, & huiusmodi aves ad venandum nequaquàm alunto. Aris & templis destinatus, venatus si fuerit, ditis devotus esto.
7. Quisquis Sacerdos Episcopo suo pareat, in quadragesima rationem suscepti muneris reddat.
8. Ignoti Presbyteri, Episcopi (nisi in conventibus solennibus eruditio eorum, & mores comprobati fuerint) repulsam ferant.
9. Quisquis Pontifex de operam, Præfectus (quem Franci *Graphionem* vocant) summo studio adnitatur, uti incantationes, anguna, sortilegia, & huiusmodi præstigiæ impunè non abeant: quæ etiam auspicio Dei Optimi Maximi Divorumque eius fiunt: quos huiuscemodi contaminationibus magis ad iracundiam provocari certum est.
10. Sacerdos scortator, libidinisque mancipium in carcere, pane & aqua pastus, pœnas luat.
11. Hoc quoq; consensu Mystarum & populi Christiani scivimus, ut propter crebra bella, & ferocissimarum gentium, quibus undiq; cingimur, assiduas in nos incursationes, pars Ecclesiasticæ pecuniæ, nempe duodeni denarii, quem *solidum* vocamus, contribuantur mihi, quò militibus nostris præmia condigna laboribus solvantur.
12. Adulteria, incesta matrimonia severiùs cohibeto.

Imperator quo pacto tributum ex bonis Ecclesiasticis exigere possit ad bellum Turcicum.

CAROLOMANNI. I. ET PIPINI EDICTUM

Anno Christi 745.

DE METROPOLI MOGUNTINA.

GERVILIONEM Moguntinum Pontificem, qui quod hominis cæde pollutus sit, sacerdotio fungi non potest, & quòd cum avibus & canibus luserit, quod Episcopo fas non est, cum omnium Episcoporum calculis exauctoravimus ac deposuimus.

2. Eo autem deposito, Bonifacium Moguntinæ Sedi præfecimus. Et ut eius dignitas esset eminentior, statuimus hoc perpetuo edicto, ut Ecclesia Moguntina amplius alteri subiecta non sit, sed in totius Germaniæ caput ac metropolim levata existat. Actum in Synodo.

Anno Christi 767.

PIPINI REGIS AUGUSTI DECRETA ECCLESIASTICA

COMITIORVM IN GENTILIACO HABITORVM SVB Anno Domini DCCLXVII. contra errores Græcorum de processione Spiritus sancti, & adoratione imaginum.

ORTA quæstione de sancta Trinitate, & de Sanctorum imaginibus, inter Orientalem & Occidentalem Ecclesiam, id est, Romanos & Græcos, Rex PIPINUS Conventu in Gentiliaco villa congregato, Synodum de ipsa quæstione habuit.

2. De Trinitate, utrum Spiritus Sanctus, sicut procedit à Patre, ita procedat à Filio? Et Patres in præsentia Regis definierunt, processionem Spiritus Sancti ex Patre & Filio æquè fieri; ideoque rectè in Symbolo adiectum esse FILIOQUE.

3. De Sanctorum imaginibus, utrumne fingendæ an pingendæ essent in ecclesiis? Et Patres decreverunt, Sanctorum imagines fictas aut pictas ita ad ornatum & decus ecclesiarum ferri posse, ut ad cultum, venerationem & adorationem, quod idololatræ faciunt, non habeantur.

Anno Christi 774.

CAROLI MAGNI IMPER. AUG. FORMULÆ JURAMENTORUM.

IVRAMENTVM DVCVM IN ITALIA.

PROMITTO, me Domino meo CAROLO, & filiis eius fidelem futurum in tota vita, sine fraude, doloque malo.

IVRAMENTVM COMITVM, CAPITANEORVM VALVASORVM.

IURO per hæc sancta Dei Evangelia, me in posterum fidelem ei futurum, ut vasallum Domino, nec id quod mihi sub nomine fidelitatis commiserit, enunciaturum in eius detrimentum scientem.

IVRAMENTVM CIVITATVM.

PROMITTO, me Domino meo CAROLO, & filiis eius fidelem futurum in tota vita sine fraude, doloque malo: & vitam, membrum, mentem, & rectum eius honorem servaturum.

Anno Christi 774.

SENATUSCONSULTUM ROMANUM

DE LEGE REGIA, QUA A PAPA SENATU POPULOQUE ROMANO JUS OMNE ET POTESTAS CAROLO MAGNO & in eum confertur: item de electione Romani Pontificis, & investituris Episcoporum, &c.

Cum Scholiis

THEODORICI A NIEM EPISCOPI VERdensis & Cameracensis, Protonotarij Apostolici, &c.

e. Hadrianus, 22. dist. 63.
a al. Palatio.

ROMÆ constituta est Sancta Synodus à beato Adriano Papa in a Patriarchio Lateranensi, videlicet in Ecclesia sancti Salvatoris, quæ reverendissimè celebrata est à centum & quinquaginta trib. viris religiosis, Episcopis, & Abbatibus, Judicibus etiam & Legis Doctoribus, ab universis regionibus & ordinibus huius almæ Urbis, à cuncto etiam Clero huius sanctæ Romanæ Ecclesiæ: exquirentibus usus, leges, & mores eiusdem Ecclesiæ & Imperii: quemadmodum etiam hæreses & seditiones aboleri possent de Apostolica Sede & dignitate Patriciatus & Romano Imperio, ex quibus omnibus nimius error crescebat in universo orbe. Populus itaque Romanus legem condebat more solito. Sed difficile erat pro unoquoque negocio toties in unum congregari: unde sua in ius & potestatem Imperatori concesserunt, quemadmodum legitur. Populus itaque Romanus concessit ei, & in eum transtulit omne ius suum, & potestatem.

SCHOLIVM.

Nota qualiter Adrianus Papa cum Clero & Populo & universa sancta Synodo, concessit eidem Carolo Regi ius eligendi

gendi summum Pontificem, ut habetur 63. dist. Adrianus. Et illud privilegium renovatur & confirmatur per Papam, & Cardinales, & Populum Romanum, ac generale Concilium, in personam Otthonis Primi Magni Augusti, suosq; successores in Romano Imperio in perpetuum, ut sequitur inferius.

2. Ad eorum quoque exemplum præfatus Adrianus Papa cum omni Clero & Populo, ac universa Sancta Synodo, concessit CAROLO Augusto omne suum ius & potestatem eligendi Summum Pontificem, & ordinandi Apostolicam Sedem, dignitatemque Patriciatus: insuper Archiepiscopos & Episcopos per singulas provincias ab eo accipere investituras diffinivit. Post hoc verò cōsecrationem accipiant, unde pertinet. a Unde tamen abolita sit veterum scientia, moresq; in posterum, quatenus nemo per cognationem, vel amicitiam, aut per pecuniarum acceptionem, sibi eligat Episcopum: sed soli Regi Romanorum huiusmodi reverentiæ tribuatur facultas. Verumtamen si ab universo Clero & cuncto Populo aliqua præsumptione & religionis causa eligatur Episcopus, nisi à Rege laudetur & investiatur, à nemine consecratur.

a al. Et ita abolita sit veterum tenentia, mor.

3. Ex hoc prolatis sententiis ab universis, qui in hac Sancta Synodo congregati fuerunt, In nomine Sanctæ Trinitatis, ADRIANUS Papa pro omnibus hoc concessit, laudavit, & affirmando constituit. Ad hoc etiam totum roborandum decrevit, ut si quis posthæc contra hanc Sanctam Synodum temerator repertus fuerit, sive contra hoc totum, quod prædiximus, repugnaverit, cuiuscumque sit gradus, ordinis, vel officij, aut dignitatis, vel generis, sciat se in iram beati Petri Principis Apostolorum, & omnium Sanctorum, & prædecessorum nostrorum, casurum, & anathematis vinculo damnatum perpetualiter victurum, excommunicationem quoque universalis Ecclesiæ & cuncti Populi Christiani incursurum. Insuper, nisi à malo resipuerit, irrevocabili exilio prematur, vel ultimis suppliciis feriatur, & bona eius publicentur. Qui verò pio intuitu custos horum & observator in omnibus extiterit, benedictionis gratiam vitamque æternam à Deo cum omnibus Sanctis suis sine fine habere mereatur in secula seculorum. Amen.

CAROLI MAGNI IMP. AUG. CONSTITUTIO

Anno Christi 786.

DE METALLIFODINARUM PRIvilegio Comitibus Glichensibus concesso.

CAROLUS divina favente gratia Romanorum ac Francorum Rex &c. Terræque Saxonum & Turingorum Dominator, Dilectis ac Nobilibus filiis, Ludoico seniori, Equiti & Militi nostro Christiano, exercitusque enim Capitaneo generali in Hispania contra incredulos: necnon eiusdem hæredibus Carolo & Ludoico salutem.

Considerata devotione vestra, quam geritis circa Deum, propter quam non tantum laborum & rerum, verum etiam proprii sanguinis effusione ad propulsandos & extirpandos Saracenos & evacuandum gentilitatis errorem. Tu fili, dilecte Ludoice, indifferenter te exposuisti, ideoque ob hanc T. strenuitatem non minora commoda Imperio, nobis & Ecclesia præparasti. Comprobatâ igitur & expertâ fidelitate tuâ, quam indefessam invenimus, operæ pretium nobis facturum iudicamus, tuis expensis & laboribus Imperiali nostrâ authoritate & munificentiâ subvenire. Propterea tibi tuisque hæredibus concedimus. Tractum Regionis in saltu nostro Thuringiaco ad 20. Milliana in longitudine & 10. in latitudine Iure hæreditario possidendum & facultatem damus in territorio districti illius dominationis quærere & fodere aurum argentumque, atque omnia alia Metalla uti debeatis & possitis. Donamus etiam oppida Gliehon & Aschk cum omnibus requisitis & Regalits, quæ ad nos obitu viri Nobilis Sichardi, Domini in Gleicho pervenêre. Et ad evidentiam & perpetuitatem omnium promissorum præsentem hanc paginam nostri Sigilli magni appensione munitam vobis decernimus indulgendam. Datæ ad portum Naonis in Francia. Anno incarnatæ salutis. 746.

CAROLI MAGNI IMP. AUG. ET ORDINUM IMPERII

Anno Christi 788.

DECRETUM IN REBELLES IMPERII ET læsæ Maiestatis reos, Thessalonem Boiorum Regem, & socios eius, latum in Comitiis Ingelheimensibus, Anno DCCLXXXVIII.

CAROLUS Concilium Angilemos cogit: Pontifices maiores, minores, Sacerdotes, prophanos, Regulos, Duces, Tetrarchas, Præfectos, Cives, Oppidanos, ad se venire iubet: in re maxima eorum consilio opus esse. Nemo non paret: omnes certatim iussa capessunt. Nobiles, ignobiles; sacri, prophani, quicunque in aliquo numero aut honore erant, die dicto frequentes coëunt atque conveniunt. Illuc quoque Thessalonus proficiscitur: quem etiam paucis post diebus Litopyrga uxor eius subsequitur. Præstò fuit & Boiorum, ut iussa erat, legatio. Posteaquam consedere Duces, Oratores Boiorum introducti, in consessu Procerum paucis ita locuti sunt:

Non tam impudentes nec tam obstinati sumus, Patres Consultissimi, ut ea, quae luce clariora sunt, omnibusque patent, more perditorum negemus: illud oramus, ne perpaucorum crimen in omnes diffuodatur. Maxima pars adhuc syncera est. quae dum iustitiae & aequitati omnes nervos intendit, & fidem Regi optimo servare connititur, capitis periculum adivit. Aut malos fieri necesse est, aut extorres patria sine pignore, sine lare, sine tribu errabimus, nisi quid vestra providentia prospiciat. Linquoda tellus, domus, uxor, liberi. Esse fidum, nefas esse ducitur. Regi à Deo optimo maximo coelitùs demisso parere crimen est. Pax exolat, arma parantur: cum hostibus crudelissimis foedus ictum est: amicis bellum indicitur. Bonorum omnium vita in extremo versatur discrimine. Dux & autor horum malorum, quò magis pudeat, foemina est: ille, quem prohibere oporteret, uxorius est, & nostra consilia aspernatur. Suasu coniugis suae Hunnos & Avares nostrae religionis acerrimos hostes, & sanguinis nostri avidissimos, adversus pientissimum Principem concitat. Huius amicis insidiae struuntur, mors denique intentatur. saepiùs data fides Regibus optimis, saepius (nullo nostro merito, nullâ culpa, omnibus bonis dissuadentibus) fracta, nunquam servata est. Meliora forsitan speranda sunt. Illud ultimò, quod in concione omnes audivimus, praeterire non possumus, satius esse decem filios amittere, quàm obsequium Regi praestare, in servitutemque (ita adpellat) redigi. Fallitur, egregiò quisquis sub Principe credit servitium: nunquam libertas gratior extat, quàm sub Rege pio.

Haec ubi dicta sunt, & Thessalonus ire inficias non potuit, quippe quae testibus praesentibus comprobata erant, ex Codice lex recitata est, qua fidem Regi non servare, cum hostibus foedus adversus Regem inire, capitale erat. Secundum legem itaque Salicam ex veteri instituto Thessalonus crimine laesae maiestatis reus peractus, capitali supplicio condemnatur, Boiaria Regi adiodicatur. Ubi haec sententia ritu solenni renunciata est, Thessalonus ad genua CAROLI accidit. CAROLUS eundem tolli iubet, rogatque quidnam facturus sit, si vita donetur? Ille se in contubernio Monachorum omnem aetatem acturum, scelera sua atque crimina deprecaturum. CAROLUS igitur ipsum tonderi more Religiosorum iubet, in monasterium Divi Nazarij in Betgostrassa, VVormatiensium agro situm, Laureacum litteratores vocant, relegat. Theodo filius Thessaloni sacris initiatur, Sacerdotum tribui cooptatur. Uxor Lytopyrga in sacratarum foeminarum coetu degere iussa est. Pauci Buiorum, qui cum Thessalono senserant, in exilium acti sunt.

Anno Christi 794.

CAROLI MAGNI IMP. AUG.
DECRETA ECCLESIASTICA

COMITIORVM FRANCONOFORTENSIVM, IN QVIBVS C C C. circiter Episcopi Elipandum & Felicem, eorumq; haeresim de Filio Dei condemnarunt; actaq; Niceni Concilij II. Pseudoseptimi in causa imaginum infirmarunt. A.D. 794.

CAPITVLVM I.

CONVENIENTIBUS, Deo favente, Apostolica auctoritate, atque piissimi Domini nostri CAROLI Regis iussione, anno vigesimo sexto Principatus sui, cunctis Francorum seu Italiae & Aquitaniae Episcopis ac Sacerdotibus, Synodali Concilio, inter quos ipse mitissimus sancto interfuit Conventui. Ubi in primordio capitulum exortum de impia ac nefanda haeresi Eliphandi Toletanae Sedis Episcopi, & Felicis Orgelitanae, eorumque sequacibus, qui malè sentientes in Filio Dei adserebant adoptionem. Quam omnes, qui suprà, sanctissimi Patres respuentes, una voce contradixerunt, atque hanc haeresim funditùs à sancta Ecclesia eradicandam statuerunt.

CAPITVLVM II.

ALLATA est in medium quaestio de nova Graecorum Synodo, quam de adorandis imaginibus Constantinopoli fecerunt, in qua scriptum habetur, ut qui imagines Sanctorum ita ut Deificam Trinitatem servitio aut adoratione non impenderent, anathema iudicarentur. Quam omnes, qui suprà, sanctissimi Patres nostri omnimodis, & adorationem & servitium respuentes, contempserunt, atque consentientes condemnaverunt.

CAPITVLVM III.

HIS peractis.

CAROLI MAGNI, REGIS FRANCORUM, &c.

[*Anno Christi 794.*]

CONSTITUTIO

DATA FRANCOFURTI IN CONCILIO CCC. EPISCOPORUM EX ITALIA, LIGURIA, ÆMILIA, HESPERIA, GALlia, Aquitania, Britannia, Germania, & Austria Provinciis à Rege Convocatorum, Anno Domini DCC. LXXXXIV.

CONTRA HAERESIN ELIPANDINAM ET FELICIAnam, asserentem, Christum secundum carnem esse Dei Patris filium adoptivum.

CAROLUS GRATIA DEI REX FRANCORUM ET LONGOBARDOrum, ac Patritius Romanorum, Filius & defensor sanctæ Dei Ecclesiæ, Elipando Toletanæ Civitatis Metropolitano, & cæteris in partibus Hispaniæ Consacerdotibus, Orthodoxæ fidei & fraternæ caritatis in Christo Dei Filio proprio & vero optamus salutem.

GAUDET pietas Christiana divinæ scilicet atq; fraternæ per lata terrarum spatia duplices caritatis alas extendere, ut materno foveat affectu, quos sacro genuerat baptismate. Et maxima est sanctæ matris Ecclesiæ exultatio soorum adunatio filiorum, ut sint consummati in onum, qui redempti sunt ab uno, dicente eodem Redemptore nostro Jesu Christo: *Pater sancte serva eos in nomine tuo, quos dedisti mihi, ut omnes unum sint, sicut & nos unum sumus.* [Joan. 17.] Unde & in Cantico Canticorum de sancta dicitur Ecclesia: *Terribilis ut castrorum acies ordinata.* [Cantic. 6.] Constipata exercitus ordinatio & unanimis bellatorum fortitudo magno solet hostibus esse terrori: sic filiorum sanctæ matris Ecclesiæ intra murum Catholicæ fidei pacifica adunatio aëreis potestatibus nimiùm constat terribilis, & igneis malignæ perfidiæ spiculis omoinò impenetrabilis extat, sicut & verissimus Gentium prædicator & fortissimus Ecclesiæ prœliator præcipit, dicens: *In omnibus sumentes scutum fidei, in quo possitis omnia tela Nequissimi ignita extinguere*, [Ephes. 6.] & hoc sæculum nequam libero ad cœlestia volatu evadere. *Sine fide* enim *impossibile est placere Deo*: [Hebræ. 11.] impossibile est, quòd omninò ab homine fieri noo potest. Principium est salutis nostræ Fides, qua intemeratâ & integrâ sanitate confirmatâ, totius vitæ cursus per bonorum vestigia operum feliciter finetenus currit. *Per fidem* enim (sicut idem præfatus doctor in epistola ad Hebræos testatur) *omnes sancti placuerunt Deo.* [Hebræ. 11.]

2. Hanc igitur Fidem Orthodoxam & ab Apostolicis traditam Doctoribus, & ab universali servatam Ecclesia, nos pro virium nostrarum portione ubiq; in omoibus servare & prædicare confitemur: quia non est in alia aliqua salus, nisi in illa, quam pacifica ab initio salutis nostræ unanimitate semper servabat Ecclesia. Pro qua etiam, viri fratres, & vestra bona devotio, quam vos habere decet in Domino, his partibus fidei vestræ litteras dirigere * curastis, nempe & generales ad Sacerdotales sanctissimas aures, ad nos quoq; speciales: in quarum utriq; serie litterarum non satis nobis elucebar, an quasi ex auctoritate magisterii vos vestra docere disposuistis, an ex humilitatis discipulatu nostra discere desideratis: tamen sive hoc sive illud vestris inesset animis, petitionem vestram, caritate Christianæ religionis cogente, non spernendam esse censuimus, valde desiderantes, Deumq; ex intimo cordis affectu deprecantes, quatenus in veræ fidei soliditate firmiter utrimq; permaneamus, contra fluctivagos hujus sæculi æstus, Spiritu Sancto navigium vestri cursus regente, ad portum perpetuæ tranquillitatis pervenire mereamur.

[* fort. curavit.]

3. Ad hanc tranquillitatem capiendam oculus cordis fide purificandus est, & assiduis sanctarum orationum precibus mentis acies illustranda, ut puræ veritatis lumen, omni errorum nube expulsa, contemplari valeat, ne in opiniones noxiæ falsitatis temeritas inordinata incautiùs gradientes præcipitet. Non pudeat Christianum, ubi hæsitat, quærere; ubi nesciat, discere: quoniam pia humilitas discendi sapientiæ intrat secreta: & melius est, discipulum esse veritatis, quàm doctorem existere falsitatis. Ille ad altiora semper provehitur; iste ad inferiora semper dilabitur, & inde magister efficitur erroris, unde auditor contempsit esse veritatis. Hanc igitur, Fratres, perniciosam devitantes elationem, sanctorum Patrum & sanctorum Doctorum sacris inhæreamus sensibus: discamus, quæ scripserunt; credamus, quæ docuerunt, & nō declinemus ad dexteram neq; ad sinistram, sed per viam regiam ad Regem & Redemptorem & Deum & Dominum nostrum Jesum Christum concordi fidei & veritatis curramus professione. *Corde enim creditur ad justitiam, ore autem confessio fit ad salutem*, [Rom. 10.] eodem attestante Apostolo. *Iustus autem ex fide vivit*: [Rom. 1.] si justus ex fide vivit, quomodo, qui fidem non habet rectam, se vivere æstimat? *Nos* nempe *non sumus infidelitatis filij in perditionem, sed filij ad acquisitionem animæ.* [Hebr. 10.] [Habac. 2.] Sequamur sanctorum Patrum venerabilia in caritate præcepta.

4. Decet enim ut omnium Christianorum una sit fides & unus animus, sicut est *unum ovile & unus pastor.* [Hebr. 10.] [Joan. 10.] Qui enim extra Ecclesiastici ovilis septa invenientur, lupina rabie devorabuntur, qui vocem boni pastoris non audiunt, qui ante suas oves ingredietur & egredietur, ut eos ad pascua vitæ perducat æternæ. Nobis itaq; dictum intelligamus, quod egregius prædicator suis carissimis filiis præ-

socios, & vestri memoriam quotidie facientes: itidem quoq;, & Deo auxiliante, voluntatem habuimus vos liberare à servitio secularis necessitatis secundum temporis opportunitatem, & vestri consilii adhortationem: nunc verò hac duplice caritate (quod sine dolore non dicimus) fraudastis vosmetipsos, non intelligentes, fraude Diabolica esse deceptos, ut utroque juvamine vos denudaret, id est, participatione fidei & orationum nostrarum, vel solatio auxilii nostri: Videte, videte, quàm grande malum adversus vosmetipsos habetis factum, quod nequaquam ausi sumus orare pro vobis, sicut pro fidelibus sanctæ Dei Ecclesiæ filiis, nec vos adjuvare, quomodo fratres in vestris maximis necessitatibus. Quapropter revertimini ad hanc duplicem consolationem, & abjicite à vobis hanc malignam Diabolicæ fraudis versutiam, ut possitis nobiscum consortium habere in omni caritate & gaudio opportuno.

17. Post hanc verò correctionem sive admonitionem Apostolicæ auctoritatis & Synodalis unanimitatis, si non resipisciris ab errore vestro: scitote omninò vos pro Hæreticis haberi, nec ullam vobiscum communionem pro Deo audeamus habere. Currite dum lucem habetis, ne tenebræ vos anathematis comprehendant, unde non potestis pedes vestros explicare, sed interna damnatione irretitos esse lugebitis. Adhuc enim pia mater revocat vos in gremium suæ misericordiæ, volens vos

* Galat.1. Deo nutrire in filios. Tantum nolite vos abstrahere ab ejus pietate, * qui vos vocavit in regnum filii dilectionis suæ.

18. Credimus in Deum unum, Patrem omnipotentem, factorem cæli & terræ, visibilium omnium & invisibilium.

19. Credimus & in unum Dominum nostrum Jesum Christum, filium Dei unigenitum, natum ex Patre ante omnia secula, & ante omnia tempora; lumen de lumine, Deum verum de Deo vero; natum, non factum; naturalem, non adoptivum; per quem omnia condita sunt cælestia & terrestria; unius essentiæ & unius substantiæ cum Patre.

20. Credimus & in Spiritum S. Deum verum, vivificatorem omnium, à patre & filio procedentem, cum patre & filio coadorandum & conglorificandum.

21. Credimus eandem sanctam Trinitatem, Patrem & Filium & Spiritum sanctum, unius esse substantiæ, unius potentiæ & unius essentiæ tres personas, & singulam quamque in Trinitate personam, plenum Deum: & totas tres personas unum Deum omnipotentem; Patrem ingenitum, Filium genitum, Spiritum sanctum procedentem ex Patre & Filio: nec Patrem aliquando cœpisse, sed sicut semper est Deus, ita semper & pater est, quia semper habuit filium. Æternus Pater, æternus Filius, æternus & Spiritus sanctus, ex patre filioque procedens. Unus Deus omnipotens, Pater & Filius & Spiritus sanctus: ubique præsens, ubiq; totus. Deus æternus, ineffabilis, incomprehensibilis. In qua sancta Trinitate, nulla est persona vel tempore posterior, vel gradu inferior, vel potestate minor: sed per omnia æqualis Patri Filius, æqualis Patri & Filio Spiritus sanctus divinitate, voluntate, operatione & gloria. Alius tantummodò in persona Pater, alius in persona Filius, alius in persona Spiritus sanctus. Non aliud, sed unum, natura, potentia, & essentia Deus Pater, & Filius, & Spiritus sanctus.

22. Credimus ex hac sancta Trinitate Filii tantummodò personam, pro salute generis humani de Spiritu sancto & Maria Virgine incarnatam: ut qui erat in divinitate Dei Patris Filius, esset & in humanitate hominis matris filius: perfectus in divinitate Deus, perfectus in humanitate homo: Deus ante omnia secula, homo in fine seculi: verus in utraq; substantia Dei filius; non putativus, sed verus; non adoptione, sed proprietate. Una persona Deus & homo, unus mediator Dei & hominum: in forma Dei æqualis Patri, in forma servi minor Patre: in forma Dei creator, in forma servi redemptor. Unus in utroq; Dei filius proprius & perfectus, ad implendam humanæ salutis dispensationem, passus est vera carnis passione, mortuus vera corporis sui morte. Surrexit vera carnis suæ resurrectione, & vera animæ resumptione: & eodem corpore, quo passus est, & resurrexit. Ascendit in cælos, sedens in dextera Dei Patris: & in eadem forma, qua ascendit, venturus judicare vivos ac mortuos. Cujus regni non erit finis.

23. Prædicamus unam sanctam Dei Ecclesiam toto orbe diffusam, locis separatam, fide & charitate conjunctam: & veram remissionem peccatorum in eadem Ecclesia, sive per baptismum, sive per pœnitentiam, divina donante gratia, & bona voluntate hominis cooperante.

24. Credimus & omnes homines resurrecturos esse, & singulos secundum sua opera judicari: impios æternis suppliciis damnandos cum Diabolo & Angelis ejus; sanctos verò æterna gloria coronandos cum Christo & sanctis Angelis ejus in secula sempiterna.

Ephes.4. 25. Hæc est Fides Catholica, & ideò nostra: optamus etiam & vestra: quia una est fides, & unum baptisma, & unus Dominus noster Jesus Christus, qui est Deus verus & verus homo, verus Deus

1 Timoth.2. Rom.9. & verus Dei filius, in utraq; natura *unus idemq; mediator Dei & hominum, homo Jesus Christus, qui est Deus benedictus in secula.*

26. Hanc fidem vos, Fratres carissimi, firmiter tenete in commune prædicamus: & si aliter antè in quolibet verbo sensistis, corrigite vosmetipsos, & ad unitatem sanctæ Dei Ecclesiæ pura fide fe-

1.Tim.1.& 6. stinate, & contentiones nominum novitatesque vocum devitate, quia juxta Apostolum, non est Hæreticus nisi ex contentione. Vos igitur, quia pauci estis, unde putatis vos aliquid verius invenire potuisse, quàm quòd sancta & universalis toto orbe diffusa tenet Ecclesia? Sub tegmine alarum illius requiescite, ne vos avida Diaboli rapacitas (si foris invenerit) nefando gutture devoret. Redite ad

pium

pium matris Ecclesiæ gremium; illa vos foveat & nutriat, donec occurratis in virum perfectum, & in plenitudinem corporis Christi. Habete nos cooperatores salutis vestræ, Catholicæ pacis auxiliatores; & societas vestra sit in Christo Jesu Domino nostro, qui vos nobiscum incorruptos & immaculatos fide pariter & opere custodiat, & constituat ante conspectum gloriæ suæ incontaminatos & irreprehensibiles, & perpetuæ hæreditatis hæredes pariter perficiat in æternum, AMEN. 1. Joan. 1.

CAROLI MAGNI IMP. AUG.

Anno Christi 794.

CAPITULARE

De non adorandis imaginibus,

CONTRA CONSTANTINI VII. IMP. CONSTANTINOPOLITANI ET HIRENÆ MATRIS DECRETUM ET SYNODUM

Nicænam II. Pseudoseptimam Oecumenicam sive universalem: compositum & publicatum in Concilio Francofordiensi, & Hadriano Papæ missum, Anno Domini DCCXCIV.

IN NOMINE DOMINI ET SALVATORIS NOSTRI JESU CHRISTI.

INCIPIT OPUS

INLUSTRISSIMI ET EXCELLENTISSIMI SEU SPECTABILIS VIRI KAROLI NUTU DEI, REGIS FRANCORUM, GALLIAS, GERMANIAM, ITALIAMQUE, SIVE HARUM FINITIMAS PROVINCIAS DOMINO OPITULANTE REGENTIS, CONTRA SYNODUM QUÆ IN PARTIBUS GRÆCIÆ PRO ADORANDIS IMAGINIBUS STOLIDE SIVE ARROGANTER GESTA EST.

PRÆFATIO.

ECCLESIA mater nostra, preciosissimo sponsi Christi sanguine redempta, & regeneratione salutaris gurgitis lota, & salurifero edulio corporis, & haustu sanguinis satiata, & nectarei liquoris unguine delibuta, & per universum orbem terrarum in pace diffusa: aliquando externa, aliquando intestina perpetitur bella, aliquando exterorum concutitur incursibus, aliquando civium pulsatur tumultibus. Nonnunquam videlicet incredulorum vel hæreseorum impellitur infestationibus, nonnunquam verò schismaticorum vel arrogantium turbatur simultatibus. Est enim arca salvandas intra se continens animas, cujus typum antiqui illius patris arca gerebat, quæ in hujus sæculi sevissimas diluvii absq; naufragii periculo transigit procellas, & nescit mortiferis præsentis seculi alluvionibus cedere, nec infestantium diversarum potestatum obsidione fatiscere, sed illo pro ea & maxime in ea pugnante, qui positus est in ea murus, dicente propheta, *Urbs fortitudinis nostra Salvator, ponetur in ea murus, & antemurale, & qui super eius muros constituit custodes, qui tota die & tota nocte in perpetuum non tacebunt:* adversariis resistens, & tumultuosas inquietudines tolerat, & ad veræ fidei confessionem convolantibus in gremio susceptis, & eidem confessioni obstinata mente reluctantibus abdicatis, inconvulsa & intemerata perseverat, & cum David canere non cessat, *Sæpè expugnaverunt me à juventute mea, dicat nunc Israel, sæpè expugnaverunt me à juventute mea, etenim non potuerunt mihi:* quæ incessanter per partes trinæ orationis mysterium sanctæ Trinitatis exponit, dum & verba sua auribus divinæ majestatis percipienda, id est, psallendi melodiam, quam sine intermissione exhibet, deprecatur; & clamorem intelligendum, id est, cordis affectum, qui non auribus carnalibus, sed ineffabilibus divinæ majestatis auditibus mirabiliter excipitur, devota mente exorat, & orationis suæ vocem intendendam exposcit, ut scilicet declaret, hanc esse orationem perfectã, quam mentis affectus ardentis inflammat. Et quanquam metaphoricos mutatis verbis sensus nostros immisceat, divinam tamen naturam credit non partibus membrorum discernenda discernere, sed una virtute cuncta peragere, qui ea quæ à nobis videntur audit, & quæ cogitavimus sive cogitaturi sumus, intrò inspicit: nec quicquam ejus ineffabili lumini potest abscondi. Auribus etenim verba percipere, clamorem intelligere, voci orationis intendere, quamquam iterate sub varietate verborum, per id locutionis genus, quod à rhetoribus metabole dicitur, proferantur: trina tamen repetitio unum idemq; significat, quæ etiã in invocatione regis & Dei sive Domini, dum dicit, *Rex meus & Deus meus, quoniam ad te orabo Domine.* Tres personas & unam substantiam in divinitate se credere & fateri demonstrat, cùm trium nominum invocationi, non pluralia, sed singularia verba interserit. Est enim sancta mater, est immaculata, est preclara, est incorrupta, est & fecunda, quæ & virginitatem amittere nescit, & filios generare non desinit: quæ quantò amplius mundi adversitatibus teritur, tantò auctioribus sive excellentioribus virtutibus dilatatur: & quantò plus premitur, tantò altiùs exaltatur, quam propheta per ethopœiam Deo sic introducit loquentem, *Cum invocarem te, exaudisti me Deus justitiæ meæ, in tribulatione dilatasti me.* Cujus quoniam in sinu regni gubernacula domino tribuente suscepimus, necesse est, ut in ejus defensione, & ob ejus exaltationem, CHRISTO auxiliante, toto annisu certemus, ut ab eo boni servi & fidelis nomi-

Marginal notes: Esai. 26. — Psalm. 129. — Psal. 5 & 48. — Psalm. 4.

Anno Christi 584.

EIVSDEM EDICTVM DE LITERIS ALPHABETO ADDENDIS.

ADDIDIT literas literis nostris, id est Ω, sicut Græci habent, a e, the, vuui: quarum characteres subscripsimus. hi sunt; O. Ψ. Z. Π. Et misit Epistolas in nniversas Civitates Regni sui, nt sic pueri docerentur, ac libri antiquitus scripti, planati pumice rescriberentur.

Anno Christi 586.

EIVSDEM SANCTIO CONTRA REgiorum mandatorum contemptores.

SI quis Judicum præcepta nostra, quæ ad eos pro nostris utilitatibus dirigimus, contempserit, oculorum avulsione mulctetur.

EIVSDEM REVOCATIONES IN OFFICIOsarum donationum Episcopis & Ecclesiis factarum.

ECCE pauper remansit fiscus noster, ecce divitiæ nostræ ad Ecclesias sunt translatæ. Nulli penitus, nisi soli Episcopi, regnant. Periit honor noster, & translatus est ad Episcopos Civitatum. Hæc agens assiduè, testamenta, quæ in Ecclesiis conscripta erant, plerunque disrupit, ipsasque patris sui præceptiones sæpe calcavit.

Anno Christi 587.

GUNTHCRAMNI REGIS AUGUSTI SANCTIO IN PARRICIDAS REGUM.

* f. nonam.

GUNTHERAMNUS Rex intravit omnibus Optimatibus, quòd non modò ipsum Eberulfum Cubicularium, Chilperici Regis fratris sui interfectorem, verùm etiam progeniem eius in * novam generationem deleret, ut per horum necem consuetudo anferretur iniqua, ne Reges ampliùs interficerentur. Factum Parisiis in Conventu Principum tam Ecclesiasticorum quàm Secularium.

Anno Christi 588.

EIVSDEM MANDATVM IN ECclesiasticos heribannitos.

EDICTUM à Rege datum est, ut qui in eapeditione contra hostem tardi fuerint, à Judicibus damnarentur. Sed & Episcopi, & ipsi homines Ecclesiastici precia dissolverent pro eo, quòd Regis imperium neglexerint.

Anno 588.

EIVSDEM DECRETVM DE CRASSATIONIBVS MILITVM.

GUNTHERAMNUS Rex convocatis Episcopis & Maioribus laicorum ad Basilicam S. Symphoriani Martyris, Duces atque Comites discutere cœpit super sceleribus per viam, homicidiis, prædis, direptionibus per regionem gestis, & segetibus provinciæ igni succensis, dicens: Qualiter nos hoc tempore victoriam obtinere possumus, qui ea, quæ patres nostri consecuti sunt, non custodimus? Illi verò ecclesias ædificantes, in Deum spem nmnem ponentes, Martyres honorantes, Sacerdotes venerantes, victorias obtinuerunt, gentesque adversas divino opitulante adiutorio, in ense & parma sæpiùs subdiderunt. Nos verò non solùm Deum non metuimus, verumetiam sacra eius vastamus, Ministros interficimus, ipsa quoque Sanctorum pignera in ridiculo discerpimus ac vastamus. Non enim potest obtineri victoria, ubi talia perpetrantur. Ideò manus nostræ sunt invalidæ, ensis tepescit, nec clypeus nos, ut erat solitus, defendit ac protegit. Ergò si hoc meæ culpæ adscribitur, iam id Deus capiti meo restituat. Certè si vos Regalia iussa contemnitis, & ea, quæ præcipio, implere differtis, iam debet securis capiti vestro submergi. Erit enim documentum omni exercitui, cùm unus de Prioribus fuerit interfectus: verumtamen iam experiri debemus, quid agi oporteat. Si quis iustitiam sequi destinat, iam sequatur. Si quis contemnit, iam ultio publica cervici eius immineat. Satius est enim, ut pauci contumaces pereant, quàm ira Dei super omnem regionem dependat innoxiam.

2. Hæc Rege dicente, responderunt Duces: Bonitatis tuæ magnanimitas, Rex optime, narrari facile non potest: qui timor tibi in Deum sit, qui amor in ecclesias, quæ reverentia in Sacerdotes, quæ pietas in pauperes, quævé dispensatio in egenos: sed quia omnia, quæ gloria vestra profert, recta veraque esse censentur. Quid faciemus, quòd populus omnis in vitia est dilapsus? Omnemque hominem agere, quæ sunt iniqua, delectat, nullus regem metuit; nullus Ducem, nullus comitem reveretur. Et si fortassis alicui ista displicent, & ea pro longævitate vitæ vestræ emendare conatur, statim seditio in populo, statim tumultus exoritur, & in tantum unusquisque contra Seniorem sæva intentione grassatur, ut vix se credat evadere, si tandem silere nequiverit.

3. Ad hæc Rex ait: Si quis sequitur iustitiam, vivat: si quis legem mandatumque nostrum respuit, iam pereat, ne nos diutiùs hoc blasphemium prosequatur.

GUNTHERAMNI, ET CHILDEBERTI. II. REGUM, ET BRUnichildis Reginæ Francorum

Anno Christi 591.

CONSTITUTUM

PACTIONIS DE PACE PUBLICA, IN Comitiis Andelavensibus sancitum.

Recessus Comitiorum Andelavensium.

CUM in Christi nomine præcellentissimi Domini GUNTHERAMNUS, & CHILDEBERTUS Reges, & gloriosissima Domna BRUNICHILDIS Regina,* Andelaum charitatis studio convenissent, et omnia, quæ undecunque inter ipsos scandalum poterant generare, pleniori consilio definirent: id inter eos mediantibus Sacerdotibus atq; Proceribus, Deo medio, charitatis studio sedit, complacuit, atque convenit, ut quamdiu eos Deus omnipotens in præsenti seculo superesse voluerit, fidem & charitatem puram, & simplicem, sibi debeant conservare.

* Andlaw in Alsatia, olim Civitas Imperialis, nunc sub ditione Ducis Bipontini.

2. Similiter quia Domnus GUNTHERAMNUS iuxta pactionem, quam cum bonæ memoriæ Domno Sygiberto inierat, integram portionem, quæ est de regno Chariberti, illis fuerat consecutus, sibi diceret in integrum redhiberi, & pars Domni Childeberti, ea quæ pater suus possederat, ad se vellet ex omnibus revocare, id inter ipsos constat fixa deliberatione finitum, ut in illam tertiam portionem de Parisiensi civitate cum terminis & populo suo, quæ ad Domnum Sygibertum de regno Chariberti conscripta Pactione pervenerat, cum castellis Duno & Vindocino, & quicquid de pago Stampensi, vel Carnoteno in pervio illo antefatus Rex cum terminis & populo suo perceperat, in iure & dominatione Domni GUNTHERAMNI, cum eo quod superstite Domno Sygiberto de regno Chariberti antea tenuit, debeant perpetualiter permanere: pari conditione civitates Meldonenses, & duas portiones de Silvanectis, Turonos, Pictavos, Abrincatas, vicum Juliensem cum Sotanois, Lapurdo & Albige, Domnus Childebertus Rex cum terminis à præsenti die suæ vindicet potestati. Ea igitur conditione servata, ut quem Deus de ipsis Regibus superstitem esse præceperit, regnum illius, qui absque filiis de præsentis seculi luce migraverit, ad se integritatem iure perpetuo debeat revocare, & posteris suis, Domino auxiliante, relinquere.

3. Illud specialiter placuit per omnia inviolabiliter conservari, ut quicquid Domnus Guntheramnus Rex filiæ suæ Chlothieldi contulit, aut adhuc Deo propitiante contulerit, in omnibus rebus atque corporibus, tam in civitatibus, quàm agris vel reditibus, in iure & dominatione ipsius debeant permanere: & si quid de agris fiscalibus, vel speciebus atque præsidio pro arbitrii sui voluntate facere, aut cuiquam conferre voluerit, in perpetuo auxiliante Domino conservetur, neque à quocumque ullo unquam tempore convellatur, & sub tuitione ac defensione Domni Childeberti, cum his omnibus, quæ ipsam transitus genitoris sui invenerit possidentem, sub omni honore & dignitate secura debeat possidere.

4. Pari conditione repromittit Domnus Guntheramnus Rex, ut si, ut habet humana fragilitas, quod divina pietas non permittat, nec ille videre desiderat, si contigerit Domnum Childebertum, eo superstite, de hac luce migrare, filios suos THEODOBERTUM & THEODORICUM Reges, vel si adhuc alios ipsi Deus dare voluerit, ut pius pater sub sua tuitione & defensione recipiat, ita ut regnum patris eorum sub omni soliditate possideant: & genitricem Domni Childeberti, Dumnam BRUNECHILDEM Reginam, vel filiam eius Chlodosuindam, germanam Domni Childeberti Regis, quandiu intra regionem Francorum fuerit, vel eius Reginam Faileubam, tanquam sororem bonam, & filias, in sua tuitione & defensione, spiritali dilectione recipiat, & sub omni honore & dignitate cum omnibus rebus earum, cum civitatibus, agris, reditibus, vel cunctis titulis, & omni corpore facultatis, tam quod præsenti videntur tempore possidere, quam quod adhuc Christo præsule iustè potuerint augmentare, sub omni securitate & quiete possideant: ut si quid de agris fiscalibus vel speciebus atque præsidio pro arbitrii sui voluntate facere, aut cuiquam conferre voluerint, fixa stabilitate in perpetuo conservetur, nec à quibuscunque voluntas illarum ullo tempore convellatur.

5. De Civitatibus verò, hoc est, Burdegala, Lemonica, Cadurco, Benarno, & Begorra, quas Gailesuindam germanam Domnæ Brunichildis, tam in dote, quàm in morganegiba, hoc est, matutinali dono, in Franciam venientem certum est adquisisse: quas etiam per iudicium gloriosissimi Domini Guntheramni Regis, vel Francorum superstitibus Chilperico & Sygiberto Regibus, Domna Brunichildis noscitur adquisisse: ita convenit, ut Cadurcum civitatem cum terminis & cuncto populo suo, Domna Brunichildis de præsenti in sua proprietate percipiat: reliquas verò civitates ex hac conditione superius nominatas Domnus Guntheramnus, dum advivit, possideat, ita ut quandoque post eius transitum, in dominationem Domnæ Brunichildis hæredumque suorum cum omni soliditate Deo propitio revertantur. Nec superstite Domno Gunthramno, neq; à Domna Brunichilde, neque à filio suo Childeberto Rege, filiisque suis, quolibet ingenio, vel tempore repetantur.

6. Simili modo convenit, ut Silvanectum Domnus Childebertus in integritate teneat, & quantum tertia Domni Guntherammi exinde debita competit, de tertia Domni Childeberti, quæ est in Rossontensi, Domni Guntheramni partibus compensetur.

7. Simili modo convenit, ut secundum pactiones inter Domnum Guntheramnum & bonæ memoriæ Domnum Sygibertum initas, leudes illi, qui Domno Guntheramno post transitum Domni Chlotharii sacramenta primitus præbuerunt, & si posteà cõvincentur se in parte alia tradidisse, de locis, ubi commanere videntur, convenit vt debeant removeri. Similiter & qui post transitum Domni Chlotharii convincuntur Domno Sygiberto sacramenta primitus præbuisse, & se in aliam partem transtulerunt, modo simili removeantur.

8. Similiter quicquid antefati Reges ecclesiis aut fidelibus suis contulerint, aut adhuc conferre cum iustitia, Deo propitiante, voluerint, stabiliter conservetur, & quicquid unicuique fidelium in utriusque regno per legem & iustitiam redhibetur, nullum ei præjudicium patiatur, sed liceat res debitas possidere, atque recipere. Et si aliquid cuicunque per interregna sine culpa sublatum est, audientia habita restauretur. Et de eo, quod per munificentias præcedentium Regum unusquisque usque ad transitum gloriosæ memoriæ Domni Chlotharij Regis possedit, cum securitate possideat. Et quod exinde fidelibus personis ablatum est, de præsenti recipiat.

9. Et quia inter præfatus Reges pura & simplex est in Dei nomine concordia inligata, convenit ut in utroque regno utriusque fidelibus, tam pro causis publicis quàm privatis, quicunque voluerit ambulare, pervium nullis temporibus denegetur.

10. Similiter convenit, ut nullus alterius leudes nec sollicitet, nec veniẽtes excipiat. Quod si forsitan pro aliqua amissione partẽ alterã crediderit expetẽdam, iuxta qualitatẽ culpæ excusati reddãtur.

11. Hoc etiam huic addi placuit Pactioni, ut si qua pars præsentia statuta sub quacunque calliditate, tempore quocunque transcenderit, omnia beneficia, tam repromissa, quàm in præsenti collata, amittat, & illi proficiat, qui inviolabiliter omnia suprascripta servaverit: & sit de sacramentorum obligatione in omnibus absoluta.

12. His itaque omnibus definitis, jurant partes per Dei omnipotentis nomen, & inseparabilem Trinitatem, vel Divina omnia, ac tremendum diem judicii, se omnia, quæ superius scripta sunt, absq; ullo dolo malo, vel fraudis ingenio inviolabiliter servaturos.

13. Facta Pactio sub die quarto Kalendis Decembris, anno vicesimosexto regni Domni GUNTHERAMNI Regis, Domni CHILDEBERTI verò duodecimo anno.

Anno Christi 594.

CHILDEBERTI. II. REGIS AUGUSTI

DECRETVM

De divisione hereditatis inter matrem & filiam.

INIMICITIA orta inter Ingeltrudem, & filiam eius Berthegundem, dum sæpiùs Regis præsentiam adeunt, & hæc res patris defensare cupiens, hæc verò Berthegundis donationem * Berthcramni germani sui ostendit, dicens: Quia hæc & hæc mihi germanus meus contulit. Sed mater eius non admittens donationem, omnia sibi vendicare cupiens, misit qui effracta domo ejus, omnes res illius cum hac donatione diriperet. Unde seipsam genitrix reddidit comprobatam, cùm de rebus ipsis insequenti filiæ quædam repetenti districta restituit. Sed cùm sæpiùs Gregorius Turonensis Archiepiscopus & Marovcus Pictavensis Episcopus, acceptis Regalibus epistolis, vt eas pacificare deberent, Berthegundis advenit Turonos. In judicium quoque accedentem coẽgerunt eam, in quantum potuerunt, rationem sequi: mater verò ejus flecti non potuit. Tunc accensa felle ad Regem abiit, quasi filiam exheredem datura de facultate paterna. Ac in præsentia Regis exponens causas, filia absente, judicatum est ei, ut quarta parte filiæ restituta, tres cum nepotibus suis, quos de filio uno habebat, reciperet. Factum Decretum in urbe, quam Stratabiurgum vocant.

* Burdegalensis Archiepiscopi defuncti.

EIVSDEM SANCTIO DE ASYLIS.

SEPTIMINA & Droctulfus, qui nutritores erant infantum Regis, delati ad Regem de parricidio in eum & Reginam matrem, atque Reginam conjugem machinato, conscientia terrente, latebrã intra ecclesiarũ septa petiere. Quibus Rex mãdatũ misit in hęc verba: Egredimini in judiciũ, ut cognoscamus de his, quæ vobis objiciuntur, si vera sint, an falsa. Nã (ego ut opinor) in hanc ecclesiã fuga dilapsi nõ fuissetis, nisi vos consciẽtia terruisset. Verùm tamẽ, promissionẽ habete de vita, etiãsi culpabiles inveniamini. Christiani enim sumus. nefas est enim vel criminosos ab ecclesia eductos punire.

Anno Christi 724.

CAROLI MARTELLI PRINCIPIS FRANCORUM ET PATRITII ROMANORUM

EDICTVM

De fide publica vel salvo conducto dato, Bonifacio Episcopo Moguntino Legato Sedis Romanæ in Franciam venienti, ea ratione, ut justitiam redderet, & ut similiter justitiam acciperet.

DOMINIS sanctis & Apostolicis in Christo Patribus, Episcopis, Ducibus, Comitibus, Vicariis, Domesticis, seu omnibus Agentibus, Iunioribus nostris, seu Missis decurrentibus, & amicis nostris, Illustris Vir CAROLUS Majordomus, bene cupiẽs vester. Cognoscatis, qualiter Apostolicus vir in Christo pater Bonifacius Episcopus, Missus Sancti Petri, ad nos venit, & nobis

nobis suggessit, quod sub nostro mundiburdio vel defensione eum recipere deberemus. Quod ita nos gratanti animo fecisse cognoscite. Proinde nos taliter visi, fecimus ei manum nostram roboratam dare, ut ubicumque, ubi & ubi ambulare videtur, cùm nostro amore vel sub nostro mundiburdio & defensione quietus vel conservatus esse debeat, in ea ratione, ut iustitiam reddat, & ut similiter accipiat. Et si aliqua causatio vel necessitas ei advenerit, quæ per legem definiri non potuerit, usque ad nos quietus vel conservatus esse debeat, tam ipse, quàm qui per ipsum sperare videntur, ut ei nullus ullam contrarietatem vel damnationem adversus eum facere non debeat, nisi omni tempore sub nostro mundiburdio vel defensione quietus vel conservatus residere debeat. Et ut certiùs credatur, manu propria subterfirmavimus, & de annulo nostro subtersigillavimus.

CAROLOMANNI. I. FRANCORUM PRINCIPIS ET Patricii Romanorum EDICTUM

Anno Domini 742.

DE REFORMATIONE COLLAPSAE RELIGIonis Christianæ, & disciplinæ Ecclesiasticæ, & morum Cleri ac populi.

IN nomine Domini Dei nostri Jesu Christi. * Carolomannus Dux & Princeps Francorum, anno à nato Christo Servatore & authore nostro, septingentesimo quadragesimo secundo, undecimo Calendas Maii: suasu & consilio Sacerdotum Dei Optimi Maximi & amicorum meorum, Pontifices Regni mei, maximos, minores, cum Presbyteris, nimirùm Bonifacium Archimysten, Burchardum, Reginofridum, Vitanum, Wilevaldam, Dadanum, & Addanum, cum collegis eorum, & sacrificulis, ritu Christiano convocavi, ut mihi consulant, quo pacto iustitia & Christiana devotio instauretur, quæ negligentiâ & ignaviâ superiorum Principum labefactata, collapsa, terris depulsa corruit. Qua denique indulta populus Christi, à falsis & pravis sacerdotibus hactenus deceptus, & per anfractus confragosos & devios seductus, ad veritatis semitam reducatur. Juxta igitur religiosorum Sacerdotum, & Procerum meorum consilium rogavimus, iussimus, decrevimus, voluimus, hæcque placita præscripsimus.

** Hic ab Iralis inter Imperatores numeratur, ut docuimus in Replicat. pro S. Cæs. Maiestate, adversus Gretser. cap. 31. fol. 321.*

1. Episcopi omnes, quos per civitates designavimus, Bonifacio Archiflamini, Nuncio Christi, & Legato Divi Petri, dicto audientes sunto. *vide Tom. III. infra fol. 717.*
2. Quotannis Concilia celebrentur. in hisce pietatem Christianam, candoremque germanum, à malis Sacerdotibus pollutum expiato.
3. Decimas, bona Ecclesiastica, occupata à prophanis, restituimus.
4. Falsi Diaconi, Presbyteri, sacrificuli adulteri, scortatores, sacris opibus nequaquam alantur. quos omnes in ordinem redegimus, atque exauguravimus; ad pœnasque pro criminibus luendas compulimus.
5. Nemo sacris initiatus, divinoque ministerio mancipatus, arma omninò ferat, aut in bellum, aut in hostem pergat. Unus, aut ad summum duo Episcopi, delecti suffragio cum suis Sacerdotulis Principem comitentur ad bella, sacrificandi comprecandique causa. Cuique tribuno unus duntaxat à sacris, pœnitentia & confessionibus esto.
6. Initiati, canes, accipitres, & huiusmodi aves ad venandum nequaquam alunto. Aris & templis destinatus, venatus si fuerit, ditis devotus esto.
7. Quisquis Sacerdos Episcopo suo pareat, in quadragesima rationem suscepti muneris reddat.
8. Ignoti Presbyteri, Episcopi (nisi in conventibus solennibus eruditio eorum, & mores comprobati fuerint) repulsam ferant.
9. Quisquis Pontifex det operam, Præfectus (quem Franci *Graphionem* vocant) summo studio adnitatur, uti incantationes, auguria, sortilegia, & huiusmodi præstigiæ impunè non abeant: quæ etiam anspicio Dei Optimi Maximi Divorumque eius fiunt: quos huiuscemodi contaminationibus magis ad iracundiam provocari certum est.
10. Sacerdos scortator, libidinisque mancipium in carcere, pane & aqua pastus, pœnas luat.
11. Hoc quoq; consensu Mystarum & populi Christiani scivimus, ut propter crebra bella, & ferocissimarum gentium, quibus undiq; cingimur, assiduas in nos incursationes, pars Ecclesiasticæ pecuniæ, nempe duodeni denarii, quem *solidum* vocamus, contribuantur mihi, quò militibus nostris præmia condigna laboribus solvantur.
12. Adulteria, incesta matrimonia severiùs cohibeto.

Imperator quo pacto tributum ex bonis Ecclesiasticis exigere possit ad bellum Turticum

CAROLOMANNI. I. ET PIPINI EDICTUM

Anno Christi 745.

DE METROPOLI MOGUNTINA.

GERVILIONEM Moguntinum Pontificem, qui quod hominis cæde pollutus sit, sacerdotio fungi non potest, & quòd eum avibus & canibus inserit, quod Episcopo fas non est, cum omnium Episcoporum calculis exauctoravimus ac deposuimus.

2. Eo autem deposito, Bonifacium Moguntinæ Sedi præfecimus. Et ut eius dignitas esset eminentior, statuimus hoc perpetuo edicto, ut Ecclesia Moguntina ampliùs alteri subiecta non sit, sed in totius Germaniæ caput ac metropolim levata existat. Actum in Synodo.

Anno Christi 767.

PIPINI REGIS AUGUSTI DECRETA ECCLESIASTICA

COMITIORVM IN GENTILIACO HABITORVM SVB Anno Domini DCCLXVII. contra errores Græcorum de processione Spiritus sancti, & adoratione imaginum.

ORTA quæstione de sancta Trinitate, & de Sanctorum imaginibus, inter Orientalem & Occidentalem Ecclesiam, id est, Romanos & Græcos, Rex PIPINUS Conventu in Gentiliaco villa congregato, Synodum de ipsa quæstione habuit.

2. De Trinitate, utrùm Spiritus Sanctus, sicut procedit à Patre, ita procedat à Filio? Et Patres in præsentia Regis definierunt, processionem Spiritus Sancti ex Patre & Filio æquè fieri; ideoque rectè in Symbolo adiectum esse FILIOQUE.

3. De Sanctorum imaginibus, utrumnè fingendæ an pingendæ essent in ecclesiis? Et Patres decreverunt, Sanctorum imagines fictas aut pictas ita ad ornatum & decus ecclesiarum ferri posse, ut ad cultum, venerationem & adorationem, quod idololatræ faciunt, non habeantur.

Anno Christi 774.

CAROLI MAGNI IMPER. AUG. FORMULÆ JURAMENTORUM.

IVRAMENTVM DVCVM IN ITALIA.

PROMITTO, me Domino meo CAROLO, & filiis eius fidelem futurum in tota vita, sine fraude, doloque malo.

IVRAMENTVM COMITVM, CAPITANEORVM VALVASORVM.

IURO per hæc sancta Dei Evangelia, me in posterum fidelem ei futurum, ut vasallum Domino, nec id quod mihi sub nomine fidelitatis commiserit, enunciaturum in eius detrimentum scientem.

IVRAMENTVM CIVITATVM.

PROMITTO, me Domino meo CAROLO, & filiis eius fidelem futurum in tota vita sine fraude, doloque malo: & vitam, membrum, mentem, & rectum eius honorem servaturum.

Anno Christi 774.

SENATUSCONSULTUM ROMANUM

DE LEGE REGIA, QUA A PAPA SENATU POPULOQUE ROMANO JUS OMNE ET POTESTAS CAROLO MAGNO & in eum confertur: item de electione Romani Pontificis, & investituris Episcoporum, &c.

CUM SCHOLIIS

THEODORICI A NIEM EPISCOPI VERdensis & Cameracensis, Protonotarij Apostolici, &c.

a. Hadrianus, 22. dist. 63. b al. Palatio. ROMÆ constituta est Sancta Synodus à beato Adriano Papa in Patriarchio Lateranensi, videlicet in Ecclesia sancti Salvatoris, quæ reverendissimè celebrata est à centum & quinquaginta trib. viris religiosis, Episcopis, & Abbatibus, Judicibus etiam & Legis Doctoribus, ab universis regionibus & ordinibus huius almæ Urbis, à cuncto etiam Clero huius sanctæ Romanæ Ecclesiæ: exquirentibus usus, leges, & mores eiusdem Ecclesiæ & Imperii: quemadmodum etiam hæreses & seditiones aboleri possent de Apostolica Sede & dignitate Patriciatus & Romano Imperio, ex quibus omnibus nimius error crescebat in universo orbe. Populus itaque Romanus legem condebat more solito. Sed difficile erat pro unoquoque negocio toties in unum congregari: unde sua in ius & potestatem Imperatori concesserunt, quemadmodum legitur. Populus itaque Romanus concessit ei, & in eum transtulit omne ius suum, & potestatem.

SCHOLIVM.

Nota qualiter Adrianus Papa cum Clero & Populo & universa sancta Synodo, concessit eidem Carolo Regi ius eligendi

gendi summum Pontificem, ut habetur 63. dist. Adrianus. Et illud privilegium renovatur & confirmatur per Papam, & Cardinales, & Populum Romanum, ac generale Concilium, in personam Otthonis Primi Magni Augusti, suosq; successores in Romano Imperio in perpetuum, ut sequitur inferius.

2. Ad eorum quoque exemplum præfatus Adrianus Papa cum omni Clero & Populo, ac universa Sancta Synodo, concessit CAROLO Augusto omne suum ius & potestatem eligendi Summum Pontificem, & ordinandi Apostolicam Sedem, dignitatemque Patriciatus: insuper Archiepiscopos & Episcopos per singulas provincias ab eo accipere investituras diffinivit. Post hoc verò cõsecrationem accipiant, unde pertinet. *a* Unde tamen abolita sit veterum scientia, moresq; in posterum, quatenus nemo per cognationem, vel amicitiam, aut per pecuniarum acceptionem, sibi eligat Episcopum: sed soli Regi Romanorum huiusmodi reverentiæ tribuatur facultas. Verumtamen si ab universo Clero & cuncto Populo aliqua præsumptione & religionis causa eligatur Episcopus, nisi à Rege laudetur & investiatur, à nemine consecratur.

a al. Et ita abolita sit veterum senten-tia, mor.

3. Ex hoc prolatis sententiis ab universis, qui in hac Sancta Synodo congregati fuerunt, In nomine Sanctæ Trinitatis, ADRIANUS Papa pro omnibus hoc concessit, laudavit, & affirmando constituit. Ad hoc etiam totum roborandum decrevit, ut si quis posthæc contra hanc Sanctam Synodum temerator repertus fuerit, sive contra hoc totum, quod prædiximus, repugnaverit, cuiuscumque sit gradus, ordinis, vel officij, aut dignitatis, vel generis, sciat se in iram beati Petri Principis Apostolorum, & omnium Sanctorum, & prædecessorum nostrorum, casurum, & anathematis vinculo damnatum perpetualiter victurum, excommunicationem quoque universalis Ecclesiæ & cuncti Populi Christiani incursurum. Insuper, nisi à malo resipuerit, irrevocabili exilio prematur, vel ultimis suppliciis feriatur, & bona eius publicentur. Qui verò pio intuitu custos horum & observator in omnibus extiterit, benedictionis gratiam vitamque æternam à Deo cum omnibus Sanctis suis sine fine habere mereatur in secula seculorum. Amen.

CAROLI MAGNI IMP. AUG. CONSTITUTIO

Anno Christi 786.

DE METALLIFODINARUM PRIvilegio Comitibus Glichensibus concesso.

CAROLUS divina favente gratia Romanorum ac Francorum Rex &c. Terræque Saxonum & Turingorum Dominator, Dilectis ac Nobilibus filiis, Ludoico seniori, Equiti & Militi nostro Christiano, exercitusque enim Capitaneo generali in Hispania contra incredulos: necnon eiusdem hæredibus Carolo & Ludoico salutem.

Considerata devotione vestra, quam genus circa Deum, propter quam non tantum laborum & rerum, verum etiam proprii sanguinis effusione ad propulsandos & extirpandos Saracenos & evacuandum gentilitatis errorem. Tu fili, dilecte Ludoice, indifferenter te exposuisti, ideoque ob hanc T. strenuitatem non minora commoda Imperio, nobis & Ecclesiæ præparasti. Comprobatà igitur & expertà fidelitate tuà, quam indefessam invenimus, operæ pretium nobis facturum iudicamus, tuis expensis & laboribus Imperiali nostrà authoritate & munificentià subvenire. Propterea tibi tuisque hæredibus concedimus. Tractum Regionis in saltu nostro Thuringiaco ad 20. Milliana in longitudine & 10. in latitudine Iure hæreditario possidendum & facultatem damus in territorio districti illius dominationis quærere & fodere aurum argentumque, atque omnia alia Metalla uti debearis & possitis. Donamus etiam oppida Gliehon & Aschk cum omnibus requisitis & Regalibus, quæ ad nos obitu viri Nobilis Sichardi, Domini in Gleicho pervenêre. Et ad evidentiam & perpetuitatem omnium promissorum præsentem hanc paginam nostri Sigilli magni appensione munitam vobis decernimus indulgendam. Datæ ad portum Naonis in Francia. Anno incarnatæ salutis. 746.

CAROLI MAGNI IMP. AUG. ET ORDINUM IMPERII

Anno Christi 788.

DECRETUM IN REBELLES IMPERII ET læsæ Maiestatis reos, Thessalonem Boiorum Regem, & socios eius, latum in Comitiis Ingelheimensibus, Anno DCCLXXXVIII.

CAROLUS Concilium Angilemos cogit: Pontifices maiores, minores, Sacerdotes, prophanos, Regulos, Duces, Tetrarchas, Præfectos, Cives, Oppidanos, ad se venire iubet: in re maxima eorum consilio opus esse. Nemo non paret: omnes certatim iussa capessunt. Nobiles, ignobiles; sacri, prophani, quicunque in aliquo numero aut honore erant, die dicto frequentes coëunt atque conveniunt. Illuc quoque Thessalonis proficiscitur: quem etiam paucis post diebus Liutpyrga uxor eius subsequitur. Præstò fuit & Boiorum, ut iussa erat, legatio. Posteaquam consedere Duces, Oratores Boiorum introducti, in consessu Procerum paucis ita locuti sunt:

Non tam impudentes nec tam obstinati sumus, Patres Consultissimi, ut ea, quæ luce clariora sunt, omnibusque parent, more perditorum negemos: illud oramus, ne per paucorum crimen in omnes diffundatur. Maxima pars adhuc syncera est. quæ dum iustitiæ & æquitati omnes nervos intendit, & fidem Regi optimo servare connititur, capitis periculum adivit. Aut malos fieri necesse est, aut extorres patria sine pignore, sine lare, sine tribu errabimus, nisi quid vestra providentia prospiciat. Linquenda tellus, domus, uxor, liberi. Esse fidum, nefas esse ducitur. Regi à Deo optimo maximo cœlitùs demisso parere crimen est. Pax exular, arma parantur: cum hostibus crudelissimis fœdus ictum est; amicis bellum indicitur. Bonorum omnium vita in extremo versatur discrimine. Dux & autor horum malorum, quò magis pudeat, fœmina est: ille, quem prohibere oporteret, uxorius est, & nostra consilia aspernatur. Suasu coniugis suæ Hunnos & Avares nostræ religionis acerrimos hostes, & sanguinis nostri avidissimos, adversus pientissimum Principem concitat. Huius amicis insidiæ struuntur, mors denique intentatur. sæpiùs data fides Regibus optimis, sæpius (nullo nostro merito, nulla culpa, omnibus bonis dissuadentibus) fracta, nunquam servata est. Meliora forsitan speranda sunt. Illud ultimò, quod in concione omnes audivimus, prætereire non possumus, satius esse decem filios amittere, quàm obsequium Regi præstare, in servitutemque (ita adpellat) redigi. Fallitur, egregio quisquis sub Principe credit servitium: nunquam libertas gratior extat, quàm sub Rege pio.

Hæc ubi dicta sunt, & Thessalonus ire inficias non potuit, quippe quæ testibus præsentibus comprobata erant, ex Codice lex recitata est, qua fidem Regi non servare, cum hostibus fœdus adversus Regem inire, capitale erat. Secundum legem itaque Salicam ex veteri instituto Thessalonus crimine læsæ maiestatis reus peractus, capitali supplicio condemnatur, Boiaria Regi adiudicatur. Ubi hæc sententia ritu solenni renunciata est, Thessalonus ad genua CAROLI accidit. CAROLUS eundem tolli iubet, rogatque quidnam facturus sit, si vita donetur? Ille se in contubernio Monachorum omnem ætatem acturum, scelera sua atque crimina deprecaturum. CAROLUS igitur ipsum tonderi more Religiosorum iubet, in monasterium Divi Nazarij in Bergostrassa, VVormatiensium agro situm, Laureacum literatores vocant, relegat. Theodo filius Thessaloni sacris initiatur, Sacerdotum tribui cooptatur. Uxor Lytopyrga in sacratarum fœminarum cœtu degere iussa est. Pauci Boiorum, qui cum Thessalono senserant, in exilium acti sunt.

Anno Christi 794.

CAROLI MAGNI IMP. AUG.

DECRETA ECCLESIASTICA

COMITIORVM FRANCONOFORTENSIVM, IN QVIBVS C C C. circiter Episcopi Elipandum & Felicem, eorumq́, hæresim de Filio Dei condemnarunt; actaq́, Nicæni Concilij II. Pseudoseptimi in causa imaginum infirmarunt. A.D. 794.

CAPITVLVM I.

CONVENIENTIBUS, Deo favente, Apostolica auctoritate, atque piissimi Domini nostri CAROLI Regis iussione, anno vigesimo sexto Principatus sui, cunctis Francorum seu Italiæ & Aquitaniæ Episcopis ac Sacerdotibus, Synodali Consilio, inter quos ipse mitissimus sancto interfuit Conventui. Ubi in primordio capitulum exortum de impia ac nefanda hæresi Eliphandi Toletanæ Sedis Episcopi, & Felicis Orgelitanæ, eorumque sequacibus, qui malè sentientes in Filio Dei adserebant adoptionem. Quam omnes, qui suprà, sanctissimi Patres respuentes, una voce contradixerunt, atque hanc hæresim funditùs à sancta Ecclesia eradicandam statuerunt.

CAPITVLVM II.

ALLATA est in medium quæstio de nova Græcorum Synodo, quam de adorandis imaginibus Constantinopoli fecerunt, in qua scriptum habetur, ut qui imagines Sanctorum ita ut Deificam Trinitatem servitio aut adoratione non impenderent, anathema iudicarentur. Quam omnes, qui suprà, sanctissimi Patres nostri omnimodis, & adorationem & servitium respuentes, contempserunt, atque consentientes condemnaverunt.

CAPITVLVM III.

HIs peractis.

CAROLI MAGNI, REGIS FRANCORUM, &c.

Anno Christi 794.

CONSTITVTIO

DATA FRANCOFURTI IN CONCILIO CCC. EPISCOPORUM EX ITALIA, LIGURIA, ÆMILIA, HESPERIA, GALLIA, Aquitania, Britannia, Germania, & Austria Provinciis à Rege Convocatorum, Anno Domini DCC. LXXXXIV.

CONTRA HAERESIN ELIPANDINAM ET FELICIANAM, asserentem, Christum secundum carnem esse Dei Patris filium adoptivum.

CAROLUS GRATIA DEI REX FRANCORUM ET LONGOBARDOrum, ac Patritius Romanorum, Filius & defensor sanctæ Dei Ecclesiæ, Elipando Toletanæ Civitatis Metropolitano, & cæteris in partibus Hispaniæ Consacerdotibus, Orthodoxæ fidei & fraternæ caritatis in Christo Dei Filio proprio & vero optamus salutem.

GANDET pietas Christiana divinæ scilicet atq; fraternæ per lata terrarum spatia duplices caritatis alas extendere, ut materno foveat affectu, quos sacro genuerat baptismate. Et maxima est sanctæ matris Ecclesiæ exultario suorum adunatio filiorum, ut sint consummati in unum, qui redempti sunt ab uno, dicente eodem Redemptore nostro Jesu Christo: *Pater sancte serva eos in nomine tuo, quos dedisti mihi, ut omnes unum sint, sicut & nos unum sumus.* Joan. 17. Unde & in Cantico Canticorum de sancta dicitur Ecclesia: *Terribilis ut castrorum acies ordinata.* Cantic. 6. Constipata exercitus ordinatio & unanimis bellatorum fortitudo magno solet hostibus esse terrori: sic filiorum sanctæ matris Ecclesiæ intra murum Catholicæ fidei pacifica adunatio aëreis potestatibus nimium constat terribilis, & ignitis malignæ perfidiæ spiculis omninò impenetrabilis extat, sicut & verissimus Gentium prædicator & fortissimus Ecclesiæ prœliator præcipit, dicens: *In omnibus sumentes scutum fidei, in quo possitis omnia tela Nequissimi ignita extinguere,* Ephes. 6. & hoc sæculum nequam libero ad cœlestia volatu evadere. *Sine fide* enim *impossibile est placere Deo:* Hebræ. 11. impossibile est, quòd omninò ab homine fieri non potest. Principium est salutis nostræ Fides, qua intemeratâ & integrâ sanitate confirmatâ, totius vitæ cursus per bonorum vestigia operum feliciter finetenus currit. *Per fidem* enim (sicut idem præfatus doctor in epistola ad Hebræos testatur) *omnes sancti placuerunt Deo.* Hebræ. 11.

2. Hanc igitur Fidem Orthodoxam & ab Apostolicis traditam Doctoribus, & ab universali servatam Ecclesia, nos pro virium nostrarum portione ubiq; in omnibus servare & prædicare confitemur: quia non est in alia aliqua salus, nisi in illa, quam pacifica ab initio salutis nostræ unanimitate semper servabat Ecclesia. Pro qua enim, viri fratres, & vestra bona devotio, quam vos habere decet in Domino, his partibus fidei vestræ litteras dirigere * curastis, nempe & generales ad Sacerdotales sanctissimas aures, ad nos quoq; speciales: in quarum utiq; serie litterarum non satis nobis elucebat, an quasi ex auctoritate magisterii vos vestra docere disposuistis, an ex humilitatis discipulatu nostra discere desideratis: tamen sive hoc sive illud vestris inesset animis, petitionem vestram, caritate Christianæ religionis cogente, non spernendam esse censuimus, valde desiderantes, Deumq; ex intimo cordis affectu deprecantes, quatenus in veræ fidei soliditate firmiter utrimq; permaneamus, contra fluctivagos hujus sæculi æstus, Spiritu Sancto navigium vestri cursus regente, ad portum perpetuæ tranquillitatis pervenire mereamur.

* fort. curavit.

3. Ad hanc tranquillitatem capiendam oculus cordis fide purificandus est, & assiduis sanctarum orationum precibus mentis acies illustranda, ut puræ veritatis lumen, omni errorum nube expulsa, contemplari valeat, ne in opiniones noxiæ falsitatis temeritas inordinata incautiùs gradientes præcipitet. Non pudeat Christianum, ubi hæsitat, quærere; ubi nesciat, discere: quoniam pia humilitas discendi sapientiæ intrat secreta: & melius est, discipulum esse veritatis, quàm doctorem existere falsitatis. Ille ad altiora semper provehitur; iste ad inferiora semper dilabitur, & inde magister efficitur erroris, unde auditor contempsit esse veritatis. Hanc igitur, Fratres, perniciosam devitantes elationem, sanctorum Patrum & sanctorum Doctorum sacris inhæreamus sensibus: discamus, quæ scripserunt; credamus, quæ docuerunt, & nõ declinemus ad dexteram neq; ad sinistram, sed per viam regiam ad Regem & Redemptorem & Deum & Dominum nostrum Jesum Christum concordi fidei & veritatis curramus professione. *Corde enim creditur ad justitiam, ore autem confessio fit ad salutem,* Rom. 10. eodem attestante Apostolo. *Justus autem ex fide vivit:* Rom. 1. si justus ex fide vivit, quomodo, qui fidem non habet rectam, se vivere æstimat? Hebr. 10. Habac. 2. *Nos* nempe *non sumus infidelitatis filii in perditionem, sed filii ad acquisitionem animæ.* Hebr. 10. Sequamur sanctorum Patrum venerabilia in caritate præcepta.

4. Decet enim ut omnium Christianorum una sit fides & unus animus, sicut est *unum ovile & unus pastor.* Joan. 10. Qui enim extra Ecclesiastici ovilis septa invenientur, lupina rabie devorabuntur, qui vocem boni pastoris non audiunt, qui ante suas oves ingredietur & egredietur, ut eos ad pascua vitæ perducat æternæ. Nobis itaq; dictum intelligamus, quod egregius prædicator suis carissimis filiis præ-

1.Cor.1. cipiebat, dicens: *Obsecro vos per nomen Domini nostri Iesu Christi, ut unum dicatis omnes, & non sint in vobis*
schismata. Sitis autem perfecti in uno sensu & in eadem sententia. Hæc habentes Apostolicæ auctoritatis præ-
cepta, concordare nobiscum. Diligimus vos: hoc vobis volumus in Domino, quod & nobis: quia
perfecta, quam habemus in Christo, caritas congregare gaudet non spargere, adunare non scindere,
Joan. 19. & inconsutilem Salvatoris nostri tunicam integram servare non dividere, prævidentes hoc idem in
pace Christi custodire, quod milites in passione ejus observabant.

5. His ita prælibatis, vestris in Domino valde congaudemus profectibus, ita ut in cordibus no-
stris fraterno vulnerati amore vestram, quam patimini, lachrymabili gemitu condolcamus oppressio-
Rom. 9. in pr. nem; sed majore multò tristitia lugemus, si aliquid Diabolica fraude interius oppressionis per infi-
delitatem vel cujuslibet schismatici erroris patimini cordibus. Ipse est continuus dolor pectoribus
a Psalm.146. nostris, & penè irremediabile vulnus, nisi per ejus misericordiam, *a qui sanat contritos corde, & b vult*
b 1. Tim. 2. *omnes homines salvos fieri & ad agnitionem veritatis pervenire,* illi nos lætificent, qui tristaverunt. Vestra igi-
tur correctio, nostra est lætificatio. Desiderantes vos socios habere in fide Catholica, & cooperato-
Joan.14.16. res in prædicatione veritatis, ut gaudium, quod Christus suis promisit discipulis, habitet in nobis, &
gaudium nostrum impleatur in vobis.

6. Ad impletionem verò hujus gaudii, fraterna cogente caritate, jussimus sanctorum Patrum
Synodale ex omnibus undiq; nostræ ditionis Ecclesiis congregari Concilium, quatenus sancta o-
mnium unanimitas firmiter decerneret, quid credendum sit de adoptione carnis Christi, quam nu-
per novis assertionibus, & sanctæ Dei universali Ecclesiæ antiquis temporibus inauditis vos ex vestris
scriptis intulisse cognovimus: immò & ad beatissimum Apostolicæ Sedis Pontificem de hac nova
inventione nostræ devotionis ter quaterq; direximus Missos, scire cupientes, quid sancta Romana
Ecclesia, Apostolicis edocta traditionibus, in hac respondere voluisset inquisitione. Necnon & de
Britanniæ partibus aliquos Ecclesiasticæ disciplinæ viros convocavimus, ut ex multorũ diligenti con-
sideratione veritas Catholicæ Fidei investigaretur, & probatissimis sanctorum Patrum hinc & inde
roborata testimoniis absq; ulla dubitatione teneatur.

7. Idcirco vobis per singulos libellos dirigere curavimus, quid prædictorum Patrum pia una-
nimitas & pacifica perscrutatio auctoritate Ecclesiasticâ invenire, statuisset, confirmaret. Primò quid
Dominus Apostolicus cum sancta Romana Ecclesia, & Episcopis in illis partibus quaquà versum
commorantibus, & Catholicis Doctoribus, sentiret, sub unius libelli tenore statuimus. Deinde secun-
do loco, quid Ecclesiastici Doctores & Sacerdotes Ecclesiarum Christi de propinquioribus Italiæ
partibus cum Petro Mediolanensi Archiepiscopo, & Paulino Forojuliensi vel Aquilejensi Patriar-
cha, viris à Domino valde venerabilibus, intelligi vel firmiter credi voluissent, suis propriis respon-
sionibus exaratum posuimus libellum; quia ipsi quoq; præsentes nostro Synodali Conventui adfue-
runt. Post hæc tenet & tertius libellus Orthodoxorum sanctorum Patrum Episcoporum & virorum
venerabilium fidem, qui in Germaniæ, Galliæ, Aquitaniæ, & Britanniæ partibus, dignis Deo deservi-
unt officiis, vestrisq; objectionibus sanctarum scripturarum testimoniis roboratas obtinet responsio-
nes. Deinde quarto loco meæ propriæ unanimitati cum his sanctissimis prædictorum Patrum decretis
& Catholicis statutis consensum subnexui, sicut vosmetipsi in vestra epistola, quam meo specialiter
designastis nomini, rogare curastis, id est, ne subdolis paucorum assertionibus consentirem, sed pluri-
morum testimoniis roboratam fidem tenerem.

8. Facio certissimè, Deo Domino meo Jesu Christo donante, horum me sanctissimæ multitu-
dini & probatissimæ auctoritati veræ fidei professione associans, nec vestræ me paucitati in consen-
sione hujus novæ assertionis socium admitto, sed Apostolicæ Sedi, & antiquis ab initio nascentis Ec-
clesiæ & Catholicis traditionibus, tota mentis intentione, tota cordis alacritate conjungo. Quic-
quid in illorum legitur libris, qui divino Spiritu afflati, toti orbi à Deo Christo dati sunt Doctores, in-
dubitanter teneo, hoc ad salutem animæ meæ sufficere credens, quod sacratissimæ Evangelicæ veri-
tatis pandit historia, quod Apostolica in suis epistolis confirmat auctoritas, quod eximii sanctæ Scri-
pturæ tractatores & præcipui Christianæ Fidei Doctores, ad perpetuam posteris scriptum reliquerunt
memoriam. Cum his quoq; Doctoribus, & sanctæ Ecclesiæ Pastoribus veram prædico fidem, quos
Matth.28. in præsenti tempore ille nobis dedit luminaria, qui dixit: *Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus usq; ad*
consummationem sæculi. Hi sunt propugnatores fidei nostræ, hi sunt rectores per diversas sedes civita-
tis Christi, cujus antemurale est Fides Catholica, & caritas firmissimus murus, & propugnacula divi-
Esai. 26. narum testimonia scripturarum, & divitiæ salutis in ea sunt *sapientia & scientia*, & spes portarum custo-
dia, quæ quatuor clavibus, id est prudentia, justitia, fortitudine, & temperantia piis aperiuntur ani-
mis. Hujus verò civitatis ipse Dei verus & proprius filius, Deus verus homo verus Jesus Christus Do-
minus noster Regali præsidet potentia, cujus gratia totam illius civitatis structuram regit, defendit, &
exaltat. Quisquis ad hanc civitatem, tecta sibi prævia fide, manus bonorum operum habens ple-
nissimas pervenire festinat, apertas inveniet portas, & Regem Regum cum millibus sanctorum agmi-
num obviare sibi gaudebit.

9. Sed & gratias vobis agimus de instantia orationum vestrarum, quibus memoriam nostri
assiduè vos habere dixistis, optantes ut preces vestræ acceptabiles sint Domino Deo Salvatori nostro;
& ut ipse per suam misericordiam dignos vos efficiat exaudiri, & ad unitatem sanctæ suæ Ecclesiæ re-
Lucæ 15. vocare dignetur, & ejusdem pietatis humeris in sanctæ matris Ecclesiæ reportet ovile, qui de cœlis
veniens ovem requirere perditam, inventamq; cum triumpho gloriæ ad sedem paternæ Majestatis
revexit.

10. Illud

10. Illud quoq;,quod vobis nostram pietatem flagitare placuit, quatenus in præsentia nostrà libelli vestri legeretur textus,& perscrutante plurimorum consilio,quid in eo rectè fidei sanctionibus consentiens inveniretur,fecimus sicut petistis,collectisq; undique,veluti præfati sumus,Ecclesiasticis Doctoribus & populi Christiani Rectoribus, nobisq; omnibus pacifico unanimitatis choro considentibus,eundem libellum à capite calcetenus per distinctiones uniuscujusq; sententiæ,& per interrogationes & responsiones, prout cuiq; libuit, perlegere jussimus. Quid verò de illo libello Præsules Ecclesiarum Christi,Fideiq; Catholicæ Doctores intellexissent, non est opus mihi in hac mea iterare epistola,dum illorum libellus proprius huc vobis evidenter ostendet.

11. Scriptam itaq; in epistola vestra hujusmodi obsecrationem invenimus: *Poscentes vos per eum, qui pro te in cruce manus innoxias extendit, & pro te sanguinem pretiosum effudit, & pro te mortem pertulit & sepulturam, ad liberandum electos ad infernum descendit, & pro te resurgens tibi viam ad cælos revertendo, scilicet ad cælestem patriam, demonstravit, ut per teipsum arbiter sedeas, &c.* Ecce ego vestris petitionibus satisfaciens, congregationi Sacerdotum auditor & arbiter adsedi. Discernimus,& Deo donante decrevimus, quid esset de hac inquisitione firmiter tenendum: sed modò per eamdem obsecrationem vos iterum atque iterum obtestor,ut in pacifica unanimitate & Catholicæ Fidei professione,nobiscum firmiter maneatis,nec vos doctiores existimetis universali sancta Dei Ecclesia. Eam fidem tenete,quam Orthodoxi Patres in suis nobis * Symbolis scriptam reliquerunt; & nolite plùs sapere quàm oportet sapere, sed sapere ad sobrietatem; nec ratiocinando humano ingenio divina vos mysteria investigare arbitremini, sed magis credendo honorate, quæ humana fragilitas temerè perscrutando invenire non valet. *L.7.§.4.C.de Sum.Trinit. & fid.Cathol.

12. Exemplum mihi Constantini Imperatoris proposuistis, cujus initium beatum Isidorum laudasse dicitis,& finem doluisse: quod ne mihi accidat, per quendam Beatum (quem per antiphrasin cognominastis) benignè suadetis.Hoc etiam,divina miserante gratia, præcavere satago, non ab illo tantummodo,sed etiam ab omnibus,qui aliquid rectæ fidei contrarium docere videntur: assiduaq; devotione Dominum deposco,& *quoscumq;* ex filiis sanctæ matris Ecclesiæ valeo,mihi in hac petitione adjutores convoco,ne me alicujus verbosa adulatio, vel fraudulenta laudatio decipiens à via veritatis avertat,sæpiùs cum Propheta decantans: *Corripiet me justus in misericordia & increpabit me, oleum autem peccatoris non impinguet caput meum.* Psalm.140.

13. Vos verò vobismetipsis cavete,quos vos fraterno monuistis amore, procurantes diligentissimè, omnipotentisq; Dei vobis assiduis precibus elementissimam convocare gratiam, ne callida antiqui hostis versutia sensus vestros in aliqua parte corrumpat, & pejus fiat interiùs Diaboli servitium quàm exteriùs gentis inimicæ: eumque expectate Redemptorem, quem salutis vestræ habuistis auctorem. Illum glorificate in corde & portate in corpore, & dignam in vobis illi præparate habitationem in fide,quæ per dilectionem operatur,quatenus vos illius gloriosa potentia & ineffabili misericordia ab utrusque servitutis molestia,exteriore scilicet & interiore,liberet & custodiat, & in magno Judicio ante conspectum gloriæ suæ cum multiplicibus laboris vestri divitijs stare concedat, & vocem optabilem cum operatoribus Apostolicæ Fidei audire faciat: *Venite benedicti Patris mei, percipite regnum, quod vobis paratum est ab origine mundi.* Paratum igitur vobis regnum ab origine mundi indubitata veritatis professione speratis,si Catholicæ Fidei unanimitati vosmetipsos adjungere euretis: exteriores servitutis molestias interna fidelitatis spe consolamini: oculos mentis vestræ ad eum dirigite, qui vos eripuit de potestate tenebrarum,& transtulit in regnum filii dilectionis suæ. Matth.25.

14. Hactenus antequam hujus adoptionis in Christo nomen à vobis exortum nostros non offenderet animos,vos germanitatis amore dileximus; & si nos vestrum corporale servitium contristaret, certitudo tamen Fidei Catholicæ lætificavit in nobis. Nunc verò duplici pro vobis afficimur mœrore,Diabolica fraude deceptis in corde, & inimica servitute oppressis in corpore. Sed redite, obsecro, ad unitatem sanctæ matris Ecclesiæ, ut vos eruat de angustia servitutis terrenæ, qui vos per baptismi gratiam à vinculo liberavit originalis peccati. Expoliastis veterem hominem: quomodo iterum fraude decepti maligna induimini illum? Adoptionis filii Deo Patri facti estis per eum, qui non est adoptivus sed proprius. State per fidei inviolabilem confessionem in libertate filiorum Dei, & nolite infidelitatis jugum subire: expellite vincula Diabolicæ deceptionis de cordibus, quatenus Deus Christus, qui solvit compeditos, excutiat catenam gentis inimicæ de manibus vestris. Habetis nos, divina auxiliante gratia, cooperatores gaudii vestri, si vos nobiscum Catholicæ Fidei vultis esse prædicatores. Certissimum namque erit divinæ miserationis auxilium, ubi una est totius Ecclesiæ caritas,& una veræ fidei confessio.

15. Ad multitudinem populi Christiani & ad Sacerdotalis Concilii unanimitatem revertimini. Si enim duorum vel trium sancto pioque consessui, secundum suam promissionem, Dominum esse præsentem non dubitamus, quanto magis ubi tot sanctissimi fratres,tot filii matris Ecclesiæ in nomine illius pacifica conveniunt unanimitate, cum adesse medium non est dubitandum, & illorum regere consilia, qui sui nominis laudem quærere dignoscuntur? Ad confirmandum igitur corda vestra in fide & veritate,hanc nostri nominis,si æterna instigante caritate, epistolam scribere curavimus, optantes ut nostra,quam habemus pro fide Catholica, proficiat devotio, & vos divina clementia ad Fidem redocat Catholicam.

16. Antè igitur, quàm hujus sæpè dicti scandali à vobis oriretur offensio, duplici caritate (sicut prædiximus) dileximus vos,id est in orationibus nostris per omnes regni nostri Ecclesias habuimus socios,

pium matris Ecclesiæ gremium; illa vos foveat & nutriat, donec accurratis in virum perfectum, & in plenitudinem corporis Christi. Habete nos cooperatores salutis vestræ, Catholicæ pacis auxiliatores; & societas vestra sit in Christo Jesu Domino nostro, qui vos nobiscum incorruptos & immacu- 1.Joan.1.
latos fide pariter & opere custodiat, & constituat ante conspectum gloriæ suæ incontaminatos & irreprehensibiles, & perpetuæ hæreditatis hæredes pariter perficiat in æternum, AMEN.

CAROLI MAGNI IMP. AUG.

Anno Christi 794.

CAPITULARE

De non adorandis imaginibus,

CONTRA CONSTANTINI VII. IMP. CONSTANTINOPOLITANI ET HIRENÆ MATRIS DECRETUM ET SYNODUM Nicænam II. Pseudoseptimam Oecumenicam sive universalem: compositum & publicatum in Concilio Francofordiensi, & Hadriano Papæ missum, Anno Domini DCCXCIV.

IN NOMINE DOMINI ET SALVATORIS NOSTRI JESU CHRISTI.

INCIPIT OPUS

INLUSTRISSIMI ET EXCELLENTISSIMI SEU SPECTABILIS VIRI KAROLI NUTU DEI, REGIS FRANCORUM, GALLIAS, GERMANIAM, ITALIAMQUE, SIVE HARUM FINITIMAS PROVINCIAS DOMINO OPITULANTE REGENTIS, CONTRA SYNODUM QUÆ IN PARTIBUS GRÆCIÆ PRO ADORANDIS IMAGINIBUS STOLIDE SIVE ARROGANTER GESTA EST.

PRÆFATIO.

ECCLESIA mater nostra, preciosissimo sponsi Christi sanguine redempta, & regeneratione salutaris gurgitis lota, & salutifero edulio corporis, & haustu sanguinis satiata, & nectarei liquoris unguine delibuta, & per universum orbem terrarum in pace diffusa: aliquando externa, aliquando intestina perpetitur bella, aliquando exterorum concutitur incursibus, aliquando civium pulsatur tumultibus. Nonnunquam videlicet incredulorum vel hæreseorum impellitur infestationibus, nonnunquam verò schismaticorum vel arrogantium turbatur simultatibus. Est enim arca salvandas intra se continens animas, cujus typum antiqui illius patris arca gerebat, quæ in hujus seculi sevissimas diluvii absq; naufragii periculo transigit procellas, & nescit mortiferis præsentis seculi alluvionibus cedere, nec infestantium diversarum potestatum obsidione fatiscere, sed illo pro ea & maxime in ea pugnante, qui positus est in ea murus, dicente propheta, *Urbs fortitudinis nostræ Salvator, ponetur in ea murus, & antemurale, & qui super eius muros constituit custodes, qui tota die & tota nocte in perpetuum non tacebunt:* adversarius resistens, & tumultiferas inquietudines tolerat, & ad veræ fidei confessionem convolantibus in gremio susceptis, & eidem confessioni obstinata mente reluctantibus abdicatis, inconvulsa & intemerata perseverat, & cum David canere non cessat, *Sæpè expugnaverunt me à juventute mea, dicat nunc Israel, sæpè expugnaverunt me à juventute mea, etenim non potuerunt mihi:* quæ ince[illegible] et per partes trinæ orationis mysterium sanctæ Trinitatis exponit, dum & verba sua auribus divinæ majestatis percipienda, id est, psallendi melodiam, quam sine intermissione exhibet, deprecatur; & clamorem intelligendum, id est, cordis affectum, qui non auribus carnalibus, sed ineffabilibus divinæ majestatis auditibus mirabiliter excipitur, devota mente exorat, & orationis suæ vocem intendendam exposcit, ut scilicet declaret, hanc esse orationem perfectã, quam mentis affectus ardentis inflammat. Et quanquam metaphoricus mutatis verbis sensus nostros immisceat, divinam tamen naturam credit non partibus membrorum discernenda discernere, sed una virtute cuncta peragere, qui ea quæ à nobis videntur audit, & quæ cogitavimus sive cogitaturi sumus, intrò inspicit: nec quicquam ejus ineffabili lumini potest abscondi. Auribus etenim verba percipere, clamorem intelligere, voci orationis intendere, quamquam iterate sub varietate verborum, per id locutionis genus, quod à rhetoribus metabole dicitur, proferantur: trina tamen repetitio unum idemq; significat, quæ etiã in invocatione regis & Dei sive Domini, dum dicit, *Rex meus & Deus meus, quoniam ad te orabo Domine.* Tres personas & unam substantiam in divinitate se credere & fateri demonstrat, cùm trium nominum invocatione, non pluralia, sed singularia verba interserit. Est enim sancta mater, est immaculata, est præclara, est incorrupta, est & fecunda, quæ & virginitatem amittere nescit, & filios generare non desinit: quæ quantò ampliùs mundi adversitatibus teritur, tantò auctioribus sive excellentioribus virtutibus dilatatur: & quantò plus premitur, tantò altiùs exaltatur, quam propheta per ethopœiam Deo sic introducit loquentem, *Cum invocarem te, exaudisti me Deus justitiæ meæ, in tribulatione dilatasti me.* Cujus quoniam in sinu regni gubernacula domino tribuente suscepimus, necesse est, ut in ejus defensione, & ob ejus exaltationem, CHRISTO auxiliante, toto annisu certemus, ut ab eo boni servi & fidelis nomi-

Esai.26.
Psalm.129.
Psal 5. & 48.
Psalm.4

nomine censeri valeamus. Quod quidem non solùm nobis, quibus in hujus sæculi procellosis flucti
busad regendum commissa est, sed etiam cunctis ab ejus uberibus enutritis sollicitè observandum
est: ita tamen ut ab ejus unione, qui ejus membrum esse dinoscitur nullatenus abscedat. Quoni-
am qui cum ea non est, adversus eam est: & qui cum ea non colligit, spargit. Hujus ergo rei causâ
loqui eum pellit, quod non sine quodam animi mœrore prosequimur, quippe qui cum infirmao-
tibus infirmari, & cum scandalizantibus uri Apostolico perdocemur exemplo. Inflammavit igitur
ventosæ arrogantiæ inflata ambitio, & vanæ laudis insolentissimus appetitus, quosdam orientalium
partium non solùm reges, sed etiam sacerdotes, adeò ut postposita sana sobriaque doctrina, & parvi
Galat. 1. pendentes illud Apostolicum, *Si quis Evangelizaverit vobis, præter id quod Evangelizatum est, & si Angelus sit,*
anathema sit, & transgredientes contra propheticam institutionem terminos majorum, per infames &
ineptissimas synodos Ecclesiæ inferre conentur, quod nec Salvator, nec Apostoli intulisse noscuntur:
& dum sublimare conantur suæ laudis fastigium, magnum adcumulent suis animabus deliquium:
dumq; suorum gestorum ordinem volunt mandare memoriæ posteritatis, discindunt vinculum Ec-
clesiasticæ unitatis. Gesta sanè est ante hos annos in Bithiniæ partibus quædam synodus tam incautæ
tamq; indiscretæ procacitatis, ut imagines in ornamentis Ecclesiæ & memoria rerum gestarum ab an-
tiquis positas incauta aboleret abdicatione: quodq; Dominus de idolis præcepit, hoc illi de cunctis
imaginibus perpetrarent: nescientes, imaginem esse genus, idolum verò speciem: & speciem ad ge-
nus, genus ad speciem referri non posse. Nam cùm penè omne idolum imago sit, non omnis ima-
go idolum. Alterius & longè alterius definitionis est idolum, alterius imago: cùm videlicet istæ ad
ornamentum vel ad res gestas monstrandas fiant: illud autem nunquam nisi ad miserorum animas
sacrilego ritu, & vana superstitione injiciendas: & imago ad aliquid, idolum ad seipsum dicatur. Qui
nimirum tantæ cæcitatis caligine obtenebrari fuerunt, ut cunctis, qui eas habere in Ecclesiis nosce-
bantur, vel habituri erant, anathematizatis, inter cæteros errores hoc etiam suo errori insererent,
quòd Rex eorum Constantinus eos ab idolis liberâsset: & ei qui exultavit, ut gigas ad currendam
Apocal. 5. viam de quo dictum est, *Ecce vicit leo de tribu Iuda, radix David*, & triumphanti mundi spolia secum
reportavit, Victoriæ titulum derogare cupientes, Regi suo adnecterent: cùm non de eorum rege,
Esai. 19. sed de vero triumphatore Christo propheta prædixerit, *Ecce Dominus ascendet super nubem levem, & in-*
gredietur Aegyptum, & commovebuntur simulacra Aegypti à facie ejus: Nubem levem, corpus videlicet hu-
manum, quod ex virgine adsumpserat, nulla humanæ commixtionis sorde prægravatum: Ægy-
ptum mundum volens intelligi: quod & per Hieremiam penè iisdem verbis se dudum facturum es-
Ezech. 30. se promiserat, dicens, *Disperdam simulacra, & cessare faciam idola de Memphis.* Gesta præterea est fer-
mè ante triennium & altera synodus illis in partibus, ab eorum qui priorem gesserant successoribus,
vel à plærisque, qui in priore fuisse narrantur: quæ tamen quamquam à priore distet voto, non ta-
men distat errore: & si dispar est negotio, est tamen compar flagitio: & cùm sit posterior tempore,
non tamen est posterior crimine. Nec immeritò in unius baratri cœnosum lacum, quamquam per
diversa fluitantes, confluere videntur, quæ ab unius jactantiæ & vanæ laudis fonte scaturisse creduntur.
Hæc enim, anathematizata & abominata cum suis auctoribus priore, imagines, quas prior
nec etiam cernere permiserat, adorare compellit: & ubicumq; sive in divinæ Scripturæ locis, sive in
sanctorum patrum commentariis, quamcunque repererunt imaginum mentionem erga suæ volun-
tatis arbitrium verrunt in adorationem. Nec minoris absurditatis spiris hi connectuntur in habere
& adorare, quàm illi connexi sunt in imagine & idolo, cùm illi imaginem & idolum, isti habere &
adorare, unum esse putârunt, quæ tamen à se invicem distant, & diversitate rei, & societate prædi-
camenti: quippe cùm unum illorum sit habitus, alterum agere. Nam illa etsi magna distent diffe-
rentia, saltem in eo junguntur, quòd unum species, alterum genus est: hæc verò nec genere, nec spe-
cie, nec ulla hujusce modi societate sibi cohærent, cùm & adorari possint, quæ non habentur, & ha-
beri, quæ non adorantur. Sicque rejectis moderaminis retinaculis, & neglecto quod ab antiquis
non incongruè dictum est proverbio, *Ne quid nimis*, mediocritatis calle transmisso, per devia gradi-
untur: veluti si quis cuidam multiloquio vacanti, temperamentum in loquendo indicere curans, il-
le è contrario adeò silentio studeat, ut mutus efficiatur, & cui dedecus ingerebat inordinata loqua-
citas, dedecus nihilominus ingerat desidiosa taciturnitas. Aut si quis medicus ægrotantem temo-
lentiæ arguat, ille putans, se medici parêre dictis, non solùm vini, sed etiam laticum sibi interdicat
humorem: adeò ut qui dudum languebat nimio vini haustu madefactus, omni sibi liquore interdi-
cto, langueat siti arefactus: cum tamen, etsi diversa sit causa languoris, unus tamen sit effectus de-
sidiosi erroris. Interea cùm in neutra parte neque isti, neque illi temperantiæ teneantur habenis,
sed utrique præcipites per abrupta discurrant, & dispari cursu ferantur: uno tamen occursu spon-
Cantic. 4. sæ Christi Ecclesiæ, cui ipse dicit in Canticis Canticorum, *Tota speciosa es amica mea, & macula non est*
in te, maculam inferre conantur: dum & illi ei benè habita abjicere, & isti benè habitis malè uti sua-
dent: dum scilicet & illi ei ornamenta auferre student: & isti eam ornamenta adorare permovent:
quæ duo mala, ut præfari sumus, de jactantiæ fonte pullulârunt. Dumque volunt humanos fa-
vores, & vocari ab hominibus Rabbi, & suas laudes suis apicibus præfigunt, nec attendunt, quòd
Proverb. 27. per quendam sapientem dicitur: *Laudent te alij, & non os tuum, extraneus, & non lingua tua:* relictis pri-
scorum Patrum traditionibus, qui imagines non colere sanxerunt, sed in ornamento Ecclesiarum
habere siverunt, novas & insolitas Ecclesiæ nituntur inferre constitutiones, quibus ei maculam
potiùs quàm decorem adscribant. Nam si novas constitutiones Ecclesiæ ingerere jactantia est,
schisma

schisma est: quod tamen in Ecclesia fieri non debet, quod si schisma est, macula est quæ in sponsa esse negatur. Si igitur novas constitutiones Ecclesiæ ingerere jactantia est, macula proculdubio est, quæ in sponsa esse negatur. Unde datur intelligi non eum esse amicum sponsi, qui adeò suæ laudis vult cumulare cacumen, ut per errorum notas non vereatur Ecclesiasticum obtundere acumen: ac per hoc si sponsam macula non decet, eam ei nullus conari debet imprimere: quam si nullus conari debet imprimere, qui conatur, sponso injuriam facit. Si igitur sponsam macula non decet, & revera non decet, qui conatur imprimere, sponso injuriam facit. Nos denique propheticis, Evangelicis & Apostolicis Scripturis contenti, & sanctorum orthodoxorum patrum, qui nullatenus in suis dogmatibus ab eo, qui est via, veritas & vita deviârunt, institutis inbuti, & sanctas & universales sex synodos, quæ pro variis hæreseorum infestationibus à sanctis & venerabilibus patribus gestæ sunt, suscipientes, omnes novitates vocum, & stultiloquas adinventiones abjicimus: & non solùm non suscipimus, verùm etiam tanquam purgamenta despicimus, sicut & eam, quæ propter adorandarum imaginum impudentissimam traditionem in Bithiniæ partibus gesta est, synodum. Cujus Scripturæ textus eloquentia sensuque carens ad nos usque pervenit. Contra cujus errores ideò scribere compulsi sumus, ut sicubi fortè aut manus tenentium, aut aures audientium inquinare tentaverit, nostri styli divinarum Scripturarum authoritate armati invectione pellatur: & inertem, vel potiùs inermem orientali de parte venientem hostem occidua in parte per nos favente Deo allata sanctorum patrum sententia feriat. Quod opus adgressi sumus cum conhibentia sacerdotum in regno à Deo nobis concesso Catholicis gregibus prælatorum, non arrogantiæ supercilio, sed zelo Dei & veritatis studio: quoniam sicut justis & honestis rebus inhærere sanctum, ita nimirum pessimis & inordinatis rebus animum adcommodare peccare est. Unde & David, quòd societates malorum fugerit, Deo quasi purum sacrificium offert, cùm dicit, *Odio habui congregationes malignantium, & cum impiis non sedebo.* Et Josaphat Rex Juda, eo quòd Israeliticæ gentis pessimo regi amicitiis junctus sit, à Domino arguitur per prophetam. Cùm igitur præfatarum duarum synodorum conditores, nec illius imperitiæ sermonem habeant, qua se Apostolus imperitum dicit sermone, sed non scientia: nec illius eloquentiæ cum spiritali sensu nitorem, de quo ex persona sanctorum prædicatorum, in Canticis Canticorum Ecclesiæ dicitur, *Murenulas aureas faciemus tibi vermiculatas argento*: mirum ducimus quur tantæ vanitatis vento inflati sint, ut eas non solùm agitare præsumpserint, sed etiam sex venerabilibus synodis adnumerare conati sint: quarum neutra quomodo non septima post Nicenam, sed aut tertia, priore servata post Ariminensem, aut secunda priore destructa conputari debeat, in sequentibus, cùm res exegerit, diligentiùs adnuente Domino disputabimus, quæ scilicet haud secus sex synodis æquiparanda sunt, quàm Rubenitarum & Gaditarum, & dimidiæ tribus Manasse altari, quod per legislatorem Domino jubente conditum est, æquiparari potuit: cujus autores Israëlitici gladii furor vastaret, nisi fraternas iras supplex confessio mixta precibus prævenirer. Nos denique Esaiæ vaticinio docti, qui dicit, *Hæc via, ambulate in ea, non declinabitis ab ea, neq; ad dexteram, neq; ad sinistram*: & doctoris gentium prædicatione admoniti, qui nos viam regiam tenere instituit, imagines in ornamentis Ecclesiarum & memoria rerum gestarum habentes, & solum Deum adorantes & ejus sanctis opportunam venerationem exhibentes, nec cum illis frangimus, nec cum istis adoramus, sed illius ineptissimæ synodi Scripturam, quæ non solùm illa locutione caret, qua parva submisse, mediocria temperatè, magna granditer proferuntur; sed etiam pedestris sermonis modum negligit, abnuentes, institutoris nostri, sermonis videlicet Dominici nitimur fieri usquequaque sequaces. Quoniam igitur & patrum anathematizantium filios, & filiorum anathematizantium patres, mixtim in præfata synodo hebetudinis continentur discursus, mixtam utrisq; reprehensionem noster, favente Domino, digeret stylus, nihil indiscussum, nihil intactum, nihil silentii cavernis obstrusum præteriens: nisi fortè quod aut difficultas inordinati sermonis nostro intellectui impertire negaverit, aut puerilis dicti ineptiam reverentia cohibente noster sermo persequi despexerit.

Psalm. 25. — 2. Paral. 19. — Cantic. 1. — Esai. 30.

LIBER PRIMUS.

CAPUT I.

De eo quod Constantinus & Herena in suis scriptis dicunt, Per eum qui conregnat nobis Deus.

PLÆRUNQUE humana fragilitas suæ inpossibilitatis metas excedit, & quantò se ultrà quàm debet extollit, tantò ab eo, qui in altis habitat, & humilia respicit in cælo & in terra, recedit: quantoq; ad eum, qui excelsus super omnes gentes est, per sublimitatem adpropinquare conatur, tantò ab eo propensiùs elongatur. Quæ si modum suæ conditionis non negligat, & superiora petere nitens, ad humiliora se devota mente submittat, poterit se inclinando eò conscendere, à quo se exaltando noscebatur descendere: & quantò se prostraverit humo, tantò fiat proxima cælo. Cùm ergo nostrum esse tantùm distet à Dei esse, & nostrum vivere ab ejus vivere, & nostrum regnare ab ejus regnare, dolenda potiùs quàm admiranda est illorum vecordia, qui inter cætera quæ sibi indiscretè usurpant, Deum sibi conregnare etiam dicunt. Illius enim esse, esse tantùm novit:

fuisse vel futurũ esse, non novit. Non habet.n.partẽ æternitatis, quã nos tempus dicimus, & in præsens,
præteritum & futurũ dividimus, sed totius æternitatis in suæ essentiæ inconmutabilitate integritatem
Exod. 3. habens, esse tantum ei est. Unde & sancto Moysi dixit: *Ego sum, qui sum, &, Qui est, misit me ad vos.* Nostrũ
autẽ esse, quibus præterita in recordatione, præsentia in intuitu, futura in expectatione, illius essentiæ
conparatum non esse est. Vivere namq; ejus, nec initiũ, nec finem, nec mutabilitatẽ ullo modo sentit.
Esai. 49. Unde & in prophetis scribitur; *Vivo ego, dicit Dominus*, & quidam sanctorum, *Vivit Dominus dicere ausi
sunt, id est, qui in ea vita vivit, quam nec initium cœpit, nec mutabilitas movet, nec finis interimit.* Nostrum autem
vivere, ortum & occasum & mutabilitatem patitur: quamquam anima inmortalis sit, tamen mutabilis
esse dinoscitur: quæ mutabilitas ei plærunque pro morte adscribitur. Unde & primo homini di-
Gen. 2. ctum est, *In quacunque die comederis ex eo, morte morieris.* Non quòd statim ut præceptum Domini est
transgressus, carnis sit morte multatus, sed quia ab ea sanctitate, in qua Deo proximus stabat, per ani-
mi mutabilitatem sit longè digressus. Porrò ejus regnare à nostro regnare, non minùs quàm ejus esse à
nostro esse, & ejus vivere à nostro vivere distat: quippe cujus essentia sicut semper habuit esse & vive-
re, ita etiam & regnare. Nostrum enim regnare à nostro esse & vivere præceditur, à nostro interire suc-
ceditur: quæ dum ita se habeant, magnæ præsumptionis est, Deum sibi quempiam dicere cõregnare:
Psalm. 89. cùm hoc nec David dicere ausus est, de quo Dominus dixit, *Inveni virum secundum cor meum*: & illud, *In-
2. Paral. 1. veni David servum meum: oleo sancto meo linivi eum*: nec Salomon, cui à Domino dictum est, *Sapientia &
Prov. 30. scientia data sunt tibi, divitias autem, & substantiam & gloriam dabo tibi, ita ut nullus in regibus nec ante te nec post
te fuerit similis tui*: qui de se quoq; ipse loquitur confidenter, *Deus docuit me sapientiam, & intellectum sancto-
rum cognovi.* Nec quisquam de regibus, nec de his, quos meritorum prærogativa suffultos, nec de his,
quos superbia usos fuisse Scriptura conmemorat, tale quid legitur dixisse. Interea consyllaba in con-
ponendis verbis secundùm eos, qui literariæ sollertiam disciplinæ nõ nesciunt, penè nihil aliud quàm
Levit. 8. simul significat ut est, *Congregetur omnis Ecclesia Israhel*: &, *conveniat ad diem festum*, id est, simul in gregem
Dan. 3. glomeretur, simul veniat: & Apostolus, *Si tamen conpatiamur, ut & simul glorificemur*, id est, conglorifice-
Rom. 8. mur; & illud, *Super vitrei marginem fontis uterq; consedit*, id est, simul sedit: & *consessor* dicitur simul sedens.
Simul namq; quædam juxta eos, qui sagacissimæ logicæ arcana scrutantur, tribus modis dicuntur: tem-
pore, naturâ, & genere. tempore, ut ait beatus Augustinus, cum quælibet simul existunt uno tempore
vel apparent, ita ut neutrum de duobus vel prius sit, vel alterum consequatur, sed utriq; ortus videa-
tur esse communis. Secundùm quem modum, nobis simul minimè regnare dicendus est: quippe cùm
ille sit sempiternus, nos temporales. Ille sine initio, nos cum initio. Naturâ, cùm quædam naturaliter
simul sunt, nullum tamen eorum præest alteri: ut verbi gratia simplum & duplum ponamus, necesse
simul esse naturaliter: sed neq; duplum facit ut simplum sit, neq; simplum efficit duplum. Sed nec se-
cundum hunc modum nobis simul regnare dici potest: cum tot distantiis natura ejus nostræ naturæ
prior sit, totq; modis creatrix creatam præcedat. Genere, quotiens ex eodem genere manantia simul
videntur esse natura, sed specie discernũtur, ut est animal. Nam & pedestre & aquatile animal dicitur,
sed specie discernitur: nullumq; alteri aliud prius est, sed simul omnia ab animali, id est, ab uno genere
orta noscuntur. Qui tertius modus non minus quam præcedentes duo, eum nobis simul regnare relu-
ctatur: cum nullatenus natura nostra & ejus quadam substantiæ unitate cõjuncta dinoscatur, & qua-
dam specie discernatur: qui dum per potentiam divinitatis ubiq; sit, tamen non alicui cõregnare dici
recte potest. Aliud est enim ubiq; esse, aliud cum quoquã simul esse: aliud ineffabiliter regnare, aliud
cuiquam conregnare. Conregnare igitur & consedere & plurima hujuscemodi si absolute proferan-
tur, nec quisquam cuiquam consedere vel conregnare dicatur, simul duos vel plures conregnare vel
consedere designat: Si verò quis cuiquam conregnare vel consedere dicatur, significat eum præcede-
re cui conregnatur vel consedetur: illum verò ejus participem fieri, qui conregnat & consedet, dicen-
Rom. 6. te vase electionis Paulo, *Cõsepulti estis Christo*: & iterum, *si consurrexistis Christo, quæ sursum sunt quærite.* Un-
Coloss. 3. de datur intellegi eum præcedere, qui sepelitur & surgit: eos verò participare ei cui consepeliuntur &
consurgunt. Nisi enim redemptor humani generis pro nobis sepultus fuisset & resurrexisset, nos ei cõ-
sepeliri & conresurgere minime poteramus. Quo documento colligitur, à cautela remotũ esse, Deum
nobis dicere conregnare: qui non nobis in regnando participat, sed sicut omniũ auctor est, ita omnes
in esse, vivere & regnare præcedit. Quod si forte contentiosius quis hujus verbi astruere tentans erro-
rem, ea quæ secundum formam servi de unigenito Dei filio dicta sunt in testimonium trahat, dicens,
Quur non conregnet nobis cui, secundũ Apostolum, conpatimur, consepelimur, convivificamur, cõ-
surgimus? cujus promissionis cohæredes & cõcorporales & conparticipes sumus in eodẽ Jesu Christo
per Evangeliũ, in quo Deus coexcitavit nos simulq; fecit sedere in cælestibus: de quo & Evangelista
Act. 1. dicit, *Convescens elevatus est*: & iterũ, *Illi autẽ profecti prædicaverunt ubiq, Domino cooperante*: Perpẽdat absterfa
Marc. 16. nebulosæ mẽtis caligine, nõ hoc ex sua divinitate, sed ex nostra humanitate esse in quo nos ei cõpati-
mur, cõsepelimur, convivificamur. Sicut.n. pati, sepeliri, vesci, in quo nos ei consepelimur, cõpatimur,
& ille nobis convescẽs dictus est, propriè humanũ est: ita & regnare propriè divinũ est, psalmista adte-
Psalm. 148. stante, qui ait, *Exaltatũ est nomen ejus solius*, & iterũ, *Domini est regnũ & ipse dominabitur gentiũ*: & idẽ, *Regnum
Psalm. 21. tuũ Domine regnũ omniũ seculorum, & dominatio tua in omni generatione & progenie.* Dicimur.n. & nos regnare
Psalm. 145. sed abusivè nõ propriè. Nam regnare, inmortalẽ & veracem esse illi est naturale: cæteris verò qui hæc
consequũtur, illius largitione est adtributũ. qui verè regnat, solus inmortalis & verax est, doctore gen-
Rom. 3. tium prædicante, qui ait, *Est enim Deus verax, omnis autẽ homo mendax*: & rursus, *Qui solus habet inmortalita-
1. Tim. 3. tem*: non quo, ut ait beatus Hieronymus, & angeli & cæteræ rationales creaturæ inmortalitatem non
habeant,

habeant, & veritatis sint amatores: sed quo ille solos naturaliter sit & inmortalis & verax, cæteri verò inmortalitatem & veritatem ex largitione illius consequantur: & aliud sit habere per semet, aliud in potestate donantis esse quod habeas. Si ergo rectè dici possumus Deo commori & conpati, qui immortalis & inpassibilis est: ita & rectè dici potest Deus nobis conregnare. Et si illud manifesta ratione dici contemnitur, & istud prudenti indagatione repudiatur. Conpatimur enim Christo quando in ejus amore, qui pro nobis crucis passionem perpessus est, carnem nostram crucifigimus, id est, mundum cum vitiis & concupiscentiis, & morimur mundo, & conmorimur Christo, & sic carnem, id est, corpus crucifigimus, ut desideria ejus calcemus. Consepulti enim sumus cum illo per baptismum in mortem, ut quemadmodum Christus resurrexit à mortuis per virtutem patris: ita & nos in novitate vitæ ambulemus: & sic baptizati consepulti sumus ei, ut decetero hanc vitam sequamur, in qua Christus resurrexit. baptismus resurrectionis pignus est & imago, ut jam in præceptis Christi manentes, ad præterita denuo non revolvamur. Convivificamur autē & consurgimus ei, si similitudini mortis ejus sumus conplantati, id est, si in baptismo omnia vitia deponentes in novam vitam translati decetero non peccemus. Similitudo enim mortis similem præstavit resurrectionem. Cohæredes autem & conparticipes ejus sumus, non quo aliqua inter nos possessio dividatur, sed quo ipse sit Dominus, hæreditas nostra atque possessio. *Dominus quippe, ait, hæreditas vestra est.* & alibi, *Dominus pars mea & hæreditas mea.* Concorporales enim, quia quamquam diversas habeant gratias hi qui in Christo crediderunt, in uno tamen sunt Ecclesiæ corpore conglobati. Simul ergo sanctos fecit sedere cum Christo in cælestibus, non quo ei sancti consedeant, quamdiu in hoc mundo sunt & peregrinantur ab eo, sed quo juxta præfati doctoris sententiam, mos iste sit Scripturarum, ut interdum futura tempore præterito declinentur per schema, quod dicitur prolepsis: verbi causa de cruce Domini, *Foderunt manus meas & pedes:* & alibi de passione ejus, *Quasi ovis ad victimam ductus est:* vel certe secundum spiritalem sensum, quo modo nequaquam in carne sancti sint, cum vivant in carne, & habeant conversationem in cælestibus, cum gradiantur in terra, caro esse desistentes, toti vertantur in spiritum: ita eos in cælestibus sedere cum Christo. regnum quippe Dei intra nos est, & ubi fuerit thesaurus noster, ibi erit & cor nostrum: firmique & stabiles sedemus cum Christo, sapientia, verbo, justitia, veritate. *Prædicabant autem Apostoli Domino cooperante*, id est, ad bona opera exercenda eis adminiculum præbente: & idcirco tantam vim illorum operatio habuit, ut ad eorum prædicationem tot milia hominum crederent, & naturæ viribus fractis & mortui vitam, & cæci oculos, & surdi aures acciperent. Cooperatur enim Dominus omnibus sanctis, secundum Apostolum, qui dicit, *Factus sum minister secundum donum gratiæ, quæ data est mihi juxta operationem virtutis ejus.* Peccatoribus autem inquantum peccant, neque cooperari, neque conregnare ullo modo credendus est. Si ergo & illud quod Apostolus dicit, *Si sustinuerimus & conregnabimus*, putat sibi aliquod adminiculum in hac parte præstare, sentiat hoc ab eo quod ille dicit, tripertita ratione distare, id est, persona, tempore, merito: persona, quia non ille sanctis, sed illi sancti conregnaturi dicuntur. Tempore, quia non conregnasse, nec conregnare, sed conregnaturi dicuntur. Merito, quia non quilibet, sed solummodo sancti ei conregnabunt. Ait enim, *Si sustinuerimus & conregnabimus*, id est, si in hoc sæculo sustinuerimus, in futuro conregnabimus: vel certe post judicium, cum jam eum non per speculum & in ænigmate, sed facie ad faciem contuebimur. Nam si adhuc in hoc mundo sumus, adhuc sustinemus: Si adhuc sustinemus, necdum conregnamus. Si igitur adhuc in hoc mundo sumus, necdum conregnamus. Deinde si conregnamus ei, jam venit quod perfectum est: si jam venit quod perfectum est, jam evacuatum est, quod ex parte est. Non autem evacuatum est, quod ex parte est, non igitur conregnamus ei. Si ergo sancti quamdiu in hoc mundo sunt non conregnant ei: multo minus ille conregnat eis, cujus est regnum & imperium, & cujus regni non erit finis: & si sanctis non conregnat, nullo modo peccatoribus conregnare dicendus est. Quando autem sancti ei conregnabunt, Apostolo Joanne docente didicimus. Ait enim; *Charissimi, nondum adparuit quod erimus: scimus quoniam cum adparuerit, similes ei erimus, quoniam videbimus eum sicuti est*; ut dum adparuerit quod erimus, id est, inmortales & gloriosi, in quo similes ei erimus. Similes dixit, non æquales. Similes videlicet non in corporis similitudine, sed in interiore homine, dicente beato Augustino in epistola ad Italicam virginem; *Quis autem dementissimus dixerit corpore nos vel esse vel futuros esse similes Deo: in interiore igitur homine ista similitudo est.* Videbimus ergo eum sicuti est, cum secundum suam pollicitationem diligentibus se manifestaverit seipsum sine fine existente: in quo Deum videbimus infinite, celebrantes perpetui Sabbati solemnitatem, dicente nobis Domino; *Vacate & videte, quoniam ego sum Dominus*, quæ omnia non antea conplebuntur in sanctis, nisi juxta Apostolum cum mortale hoc induerit inmortalitatem, & corruptibile hoc vestierit incorruptionem. Nam si conregnamus ei, jam adparuit quod erimus: si jam adparuit quod erimus, jam similes ei sumus: si jam similes ei sumus, jam videmus eum sicuti est: Non autem videmus eum sicuti est, nondum igitur conregnamus ei. Regnat ergo ille in nobis, non conregnat nobis: regnat videlicet, secundum beati Augustini sententiam, in credentibus, quia usque ad crucem & mortem infirmatus est: hoc autem modo filius propriè regnat in fide credentium. Non enim pater dici aut credi potest vel incarnatus, vel judicatus, vel crucifixus. per speciem autem qua æqualis est patri, regnat in contemplantibus veritatem, non conregnat nobis: quia scilicet non participat nobis in regno. Ipsius enim propriè regnum est, sicut superius disputavimus. Nondum enim conregnamus ei, quamdiu hujus mortalitatis tunica induti sumus: quod tunc nos facturos esse, per ejus misericor-

Deut 18.
Psalm. 16.
Eccle 45.
Psalm. 22.
Esai. 53.
Marc. 16.
Coloss. 1.
2 Tim. 2.
2. Tim. 2.
1 Joan 3.
Psalm. 46

diam speramus, cum secundum contemplationem supernæ veritatis ad obtinendam beatitudinem nullo motu animi, nulla parte corporis resistente, nemine amante propriam potestatem, erit Deus omnia in omnibus.

CAP. II.

De eo quod Constantinus & Harena in epistola ad venerabilem Papam Apostolicæ sedis Adrianum directa scripserunt, Elegit nos Deus, qui in veritate quærimus gloriam ejus.

SECUNDUM veritatis sententiam, qui à semetipso loquitur, gloriã propriam quærit. Quam prorsus hi, qui in adorandis imaginibus exarserunt, adeo videtur quærere & amplecti, ut prodecessores suos vel parentes cum actibus eorum non vereantur aspernari. Despectis enim illis atq; spretis, jactant se in veritate gloriam Dei quærere, quos utiq; recte spernunt si ab ea veritate quæ dixit, *Ego*
Joan 14. *sum via, veritas & vita*, ullatenus deviaverunt. qui ideo *via* dicitur, quia per incarnationem bonis præbet vivendi exemplum. Dicitur etenim *veritas* Christus propter judiciũ quod in veritate exercet, sive quod in eo falsitas ulla penitus inveniri non possit. *Vita* propter deitatem, per quam est vitæ origo atq; ei omnia vivunt. Est enim recte ambulantium via ad vitam ducens æternam: à qua via nos deviare Pro-
Psalm. 2. pheta dissuadet cum dicit, *Adprehendite disciplinam ne quando irascatur Dominus & pereatis à via justa.* Cui
Psalm. 1. viæ de qua idem sanctus dicit, *Quoniam novit Dominus viam justorum*, auctor mortis cõtrarius est, de quo
Ibid. subjungitur, *Et iter impiorum peribit.* Nam si à veritate recesserunt, mendacio adhæserunt: mendaces effecti sunt. Si igitur à veritate recesserunt, mendaces effecti sunt. Ergo secũdum denominativorum regulam ut à veritate verax, à justitia justus, à pietate pius, à bonitate bonus: ita è contrario à mendacio mendax dicitur. Nam cum mendaces veritatem docere aut vix aut numquam possint, mirandum est unde hi tam veraces tamq; veritatis sectatores effecti sint: qui videlicet secundum suam opinionem à mendacibus docti & geniti sont. Non ergo gratiam Dei in ea veritate quærunt, de qua pia veritas &
Joan. 8. vera pietas dixit, *Si permanseritis in verbo meo, cognoscetis veritatem, & veritas liberabit vos.* Sed in imaginibus artificum industria formatis, quæ spectatores suos plerumq; ob rerum gestarum memoriam inducunt in admirationem, adoratores vero semper in errorem. Non enim mediocris est error cõ aliud adoratur
Deuter. 6. religionis cultu, quam is qui dixit, *Dominum Deum tuum adorabis & illi soli servies.* Veritas semper intemerata & inviolata perseverans unius modi est. Istæ vero pro voluntate artificis plura se demonstrant agere cum nihil agant. Nam cum videntur homines esse cum non sint, pugnare cum non pugnent, loqui cum non loquantur, audire cum non audiant, cernere cum non cernant, innuere cum non innuant, palpare cum non palpent, &c. hujuscemodi, constat figmenta artificum esse, non eam veritatem
Joan. 8. de qua dictum est, *Et veritas liberabit vos.* Imagines namq; eas sine sensu & ratione esse, verum est: homines autẽ eas esse falsum est. quas & siquis secundũ æquivocorum rationẽ homines dici posse adfirmet, ut Augustinus fuit summus philosophus, & Augustinus legendus est, & Augustinus pictus in Ecclesia stat, & Augustinus illo loco sepultus est, animadvertat hæc omnia quamquam ab uno fonte, id est Augustino processerint, hunc solum fuisse verum Augustinum, de quo dictum est *summus philosophus*, cetera vero aliud esse codicem: aliud imaginem, aliud corpus sepultum. Inter hominẽ autem pictum & verum, hoc principaliter interest, quod unus illorum est verus, alter falsus: nec uspiam nisi in nominis societate junguntur. nam cum hic verus sit, qui hac definitione definiri potest ut dicatur, animalis, rationalis, mortalis, risus sensusq; capax, necessario ille falsus habendus est, qui horum nihil habet: & si ille, qui iis omnibus caret falsus non est, nec ille verus est, qui iis omnibus regulis subjacet. Ecce cernũtur plures stare imagines, quarum quædam sunt colorum fucis conpaginatæ, quædam auro argentove conflatæ, quædam in ligno cælatoris scalpello figuratæ, quædam in marmore incisæ, quædam in gypso vel testa formatæ, in quibus quidem quantum in illis est, & imaginis similitudo, & superscriptio nominis una est: verbi gratia & imago Pauli est, & superscriptio, *sanctus Paulus.* Sciscitandum ab eis est, qui tanto errore laborant, ut eas pro arbitrio suo & veritatem & sanctas & veras, & non potius secundum venerabilium patrum traditionem sanctorum imagines dicunt, quæ cunctis conparata sanctior vel verior, quæ omnium sanctissima aut verissima esse credenda est, quas dum eos æquales dicere pro materiarum & magnitudinum vel operum discretione ratio non permiserit, & quasdam quibusdam sanctiores, & quarundam sanctissimas fateri conpescuerit, profiteri conpelluntur secundum veritatis indagatricem rationem, nec veritatis capaces nec sanctas dici debere: quoniam quidem & precio sunt inæquales, quo sibimet per conparationis gradus præferũtur, & sanctitatis & veritatis merito æquales, qua omnes omnimo carent. Sicut enim pretiosa imago pretiosiorem & pretiosissimam admittit, ita sancta & vera sanctiorem & veraciorem, sanctissimam & veracissimam posset admittere, si tamen esset positivus gradus à quo conparativus & superlativus valerent emergere. Esto, inest depictæ imagini sanctitas: ubi antequam fieret fuit? an in ligno quod ex silva ad usus sumitur, cujus residuum ignibus mancipatur? an in coloribus, qui plerumque rebus inputris conficiuntur? an in cera quæ & colorum & sordium capax est? Si in ligno, cur id quod securi retundente, ascia remordente, runcina radente abstrahitur, rogo consumptum, in favillas redactum, aut de coloribus manu artificis in diversa dilapsum, aut de cera nimio calore ignis liquefactum guttatim destitutum perit, cum sanctitas perire nesciat? Aut si in his quæ executi sumus sanctitas non est, & revera non est, quærendum unde ei postquam ex pluribus materiis conpaginata est, accedat:

cedat:

cedat: quæ dum neq; per manus inpositionē, neq; per aliquam canonicam consecrationē ei accedere inveniatur, nec inesse credenda est. Quæ si inesset, quæri poterat, utrum ea vetustate fatiscente cum ea fatisceret: an ad aliā quæ ex rudimentis cōficeretur transiret? Nā si ei inesset, aliunde veniret: si aliunde veniret, ad aliā trāsiret. Non autē ad aliā transit. Non igitur ei inesse credēda est. Quę dum ita se habeant, quisquis eas veritatē dicit, & in eis se gloriam Dei quærere asserit, longe à veritate discessit. Non autem in imaginibus manufactis gloriam Dei David senserat cùm dicebat, *Super cælos gloria ejus*, neque cælestis ille exercitus cum psallebat, *Gloria in excelsis Deo*; sed neque in vastissima eterno populo Dei in quadam imagine gloria Domini apparebat cum dicitur, *Apparuit gloria Domini:* & illud, * *Operuit tabernaculum gloria Domini*. Multa enim contra hujus capituli non mediocre deliramentum secundum sanctarum Scripturarum auctoritatem & secundum veritatis indagationem dici poterant: sed hæc breviter pro tempore dicta sufficiant, nec ad alia properantibus hæc obstaculo sint. Psalm. 113. Luc. 2. Exod. 15. Levit. 9. Nu. 14. 16. 20. * Exod. 40.

CAP. III.

De eo quod Constantinus & Harena gesta vel scripta sua Divalia *nuncupant.*

PRISCÆ gentilitatis obsoletus error Christi adventu repulsus quoddam cernitur in his reliquisse vestigium, qui se fidei & religionis Christianæ jactant retinere fastigiū, qui & intra Ecclesiam novas & ineptas constitutiones audacter statuere affectant: & se *Divos* suaq; gesta *Divalia* gentiliter nuncupare non formidant. Unde fit ut quod protoplasti perpetravere florigera in sede virosa serpentis promissione inlecti, hoc isti perpetrent in Ecclesia antiqui hostis fraude decepti: cum videlicet & isti per inanis gloriæ celsitudinē se *divos* nominare non renuant, & per avaritiæ rapacitatē per quam vanæ laudis culmen adire tentant, Ecclesię novū aliquod inferre cōtendant. Quicunq; ergo alta plusquam ordo exposcit appetit, & extraordinarie plus esse cupit quàm est, ab eo qui humilia respicit & alta à longè cognoscit dejectus, minus incipit esse, quàm est. Quod illorū exemplo adprobari potest, quorū dum alter sedē suam ab aquilone ponere disponens, angelico honore & consortio privatus tenebris caliginis hujus est deputatus: alter inobediens divinis præceptis & esse cupiens sicut Deus, deliciosissima sede ejectus inmortalitate amissa ad hujus mortalitatis labores & ærumnas est destinatus. Quorū si vitandi sunt casus, fugiendi sunt actus: si fugiēdi sunt actus, humilitatis amplectendus est usus. Si igitur vitandi sunt casus, humilitatis amplectendus est usus, per quem cum cæteris bonorū operum instrumentis & di possumus fieri, sicut ille cui dictum est, *Ecce cōstitui te Deum Pharaonis*; & filii Dei, juxta illud quod scriptū est, *Quotquot autē receperunt eum dedit eis potestatem filios Dei fieri his, qui credunt in nomine ejus*. Nam cum essentialiter Deus dicatur creator omniū, juxta illud, *Quoniam Deus magnus Dominus & Rex magnus super omnē terram*: est alius modus quo abusivè di & superæ potestates & homines di vocantur, dicente Apostolo, *Et si sint qui dicantur di, sive in cælo, sive in terra, nobis tamen unus est Deus pater*: & Psalmista, *Ego dixi di estis*: tertio namq; modo secundū sacrilegam superstitionē aēnę potestates di nuncupantur, juxta illud, *Quoniam omnes di gentium dæmonia*. Nam primo modo nullus essentialiter Deus dici potest, nisi ille qui est ineffabilis, incommutabilis, sempiternus, omnipotens, qui est summū bonum, singularis apex, trinus in personis, unus in natura, qui est super omnia Deus benedictus in secula. Secundo modo & angeli & homines di dici possunt: ad quod dignitatis nomen non nisi Deo obœdiendo, & humilitatē amplectendo, & arrogantiam spernendo, & ei per bonum opus inhærēdo pervenitur. Tertius modus plures habet species: nam & dæmonia di à gentibus, & sidera sive plura de creaturis mundi di putabantur & dicebantur; & mundanarum quarundam artiū inventores, & urbium conditores, vel sceptra imperalia retinentes, post mortē in Deos credebantur transferri, & divi vocabantur, & simulacra illorū di nuncupabantur. Quæ nomina aspernato vero Deo, contempta humilitate, dæmonica vel humana sibi arrogantia usurpavit: quæ ita Christianus odisse debet, sicut odit auctorē. quisquis enim auctorem mendacii sprevit, mendaciū spernere debet: & qui mendacium sprevit, mendax quoq; nomen spernere debet. Qui igitur auctorem mendacii sprevit, mendax quoq; nomen spernere debet: auctor autē mendacii ille est de quo dictum est, *Ab initio mendax fuit & in veritate non stetit*. Mendax nomen *Divale* non inmerito est, quod peccatores pro suis meritis æternis suppliciis mancipatos divinitatē astruere nititur esse adeptos. Si ergo huius nominis amatores hoc ad divinitatē minime pertinere fatentur, audiant ipsos gentiles, qui hoc nomine familiarius in suis literis utebantur, & *divos* pro dis, & *Deos* pro divis pene indifferenter ponere consuevisse: *divos* pro dis, ut est illud, Exod. 7. Joan. 1. Psalm. 95. 1. Cor. 8. Psalm. 82. Psalm. 96. Joan. 7.

——*Tu das epulis accumbere divûm:* & iterum, Virgilius.
——*Quæ sint ea numina divûm Flagitat.*—— id est, Deorum.
Deos autem pro Divis, ut est illud,
An Deus immensi venias maris, ac tua nautæ
Numina sola colant.——

Octaviano enim dictum est, quem post mortem in Divum transferri putabant. Cesset igitur, cesset falsi nominis ambitio, destituatur antiqui erroris vestigium, facescat cæcæ superstitionis vocabulum, abdicetur procacis nominis supercilium, pellatur à fidelibus in divos transferendorum hominum gentile mendacium. Jam veritas de terra orta est, jam ortus est fidelibus sol justitiæ, jam qui sedebat in tenebris vidit lucem magnam, jam habitantibus in regione umbræ mortis lux orta est. Omnia falsa, veritate veniente, cassata sunt. Nam si falsorum Deorum gentilis opinio falsa est, post mortem in divos transferendorum hominum fabula falsa est. At si post mortem in divos transferendorū hominū fabula falsa est, divalis nominis nuncupatio vana est. Si igitur falsorum

deorũ gentilis opinio falsa est, divalis quoq; nominis appellatio vana est. Liquido ergo patet, rẽ falsam falsum nomẽ habere, & falso nomine eos, qui veritatis discipuli sunt nuncupati nõ debere. Nã etsi qui forte Catholici defunctos quosq; *divæ memoriæ* nuncupasse uspiam reperiantur, manifestũ est eos usum fuisse secutos gentilitatis, sicut nomina dierum & mensiũ gentiliũ vanitatibus plerunq; nominantur. Sed hæc & his similia Romana potius ambitio quã Apostolica admisit traditio. Nos deniq, qui & veritatis sectatores, & ab ipsa veritate redempti sumus, sicut sprevimus gentiliũ deorum mendaciũ, sper-
2.Cor.6. nere debemus gentilia vocabula, Apostolo docẽte, qui ait, *Quæ societas luci ad tenebras? quæ autẽ conventio Christi ad Belial?* A qua cõventione ipso annuẽte liberemur, qui nos ereptos de tenebris & umbra mortis, transtulit in regnũ filii dilectionis suæ, in quo habemus redemptionem in remissionẽ peccatorum.

CAP. IV.

De eo quod Constantinus & Herena in epistola sua venerabili Papæ Adriano urbis Romæ scripserunt, Rogamus tuam paternitatem & maximè Deus rogat, qui nullum hominem vult perire.

QUi Deum sibi *conregnare* procaciter, & sua gesta *Divalia* superbe & gentiliter dicere audet, indubitanter & Deum, cujus est regnũ & imperium, quempiã *rogare* dicere audebit: ut dum sibi temerariam celsitudinem prorogat, divinæ majestatis imperio quiddam derogare contendat. Nec mirandum est cur sua præsumat adtollere, cum divina verbis indoctis nitatur submittere. Deus enim imperando lucẽ condidisse legitur, & aquas ab aquis discrevisse, & limitem his, ne denuo cõfunderentur, firmamentum posuisse, & terram multigenis seminibus fœcundasse, & cælum splendifluis siderum fulgoribus perornasse, & aquas natatilibus, aëra volatilibus complevisse, & hominem sive omnium rerum creationem patrasse: & isti dicunt, *Rogamus tuam paternitatem, & maximè Deus rogat, qui*
Exod.40. *nullum hominẽ vult perire.* De Moyse legitur eo quòd *fecerit quod Dominus imperarat*: & idem scribit, *Ad im-*
Num.9. *perium Domini movebant castra filii Israhel, & ad imperium Domini ponebant ea:* & iste dicit, *maximè quidem Deus rogat:* utpote qui incommutabilis, ineffabilis, sempiternus est, & omnium visibilium & invisibilium naturam imperio creavit, imperioq; gubernat, *rogare* incipiat. Quod quidem verbũ non potestatis, sed deprecationis est, non auctoritatis, sed necessitatis, non imperantis, sed obsecrantis. Nam cum in Deo indigentia nulla sit, & *rogare* obsecrantis sit, & *obsecrare* indigentis, quisquis igitur Deum rogare quid dicit, ei proculdubio indigentiam adscribit. Cui si indigentia inest, & necessitas. Si necessitas inest, omnipotentia deest. Omnipotentia autẽ illi est, igitur indigentia deest. De eo enim scriptum est, *Excel-*
Psalm.113. *sus super omnes gentes Dominus, & supra cælos gloria ejus.* Quòd si fortè ei cõvenire posse dicunt rogare, propter personam filii, qui secũdum Apostolum *semetipsum exinanivit, formam servi accipiens, in similitudinem*
Philip.2. *hominum factus, & habitu inventus ut homo*: audiant eum dicentem, *Lazare veni foras*: & iterum, *Tolle graba-*
Joan.11.
Joh.5. & 12. *tum tuum & vade*: & iterum, *Talitha cumi*: & rursus, *Adolescens tibi dico surge*, & cætera hujusmodi, quæ non
Marc.5. rogantis, sed imperantis; non postulantis, sed jubentis verba sunt: cujus imperii potestatem in ejus
Luc.7. nomine etiam Apostolos legimus habuisse. Ait enim Pastor Ecclesiæ cum Æneam curasset, *In nomine*
Act.3. *Jesu Nazareni surge & ambula.* Ecce in nomine Jesu Petrus imperat, & illi Jesum rogare debere dicunt: servus imperio in Domini nomine dat languido sanitatem, & illi dicunt eum rogare debere sacerdotem. non hoc prudentiæ, sed summæ amentiæ deputandum est. Qui si ad sui erroris munimen illud fortè usurpare velint, quod ipsa veritas dicit, *Ego rogabo patrem & alium paraclitum dabit vobis*: & illud, *Pater*
Joan.14. *clarifica tuum nomen*: perpendant non eum hoc dixisse secundum divinitatem, in qua unius cum patre
Joan.12. substantiæ æqualis patri permanet: de qua dicit, *Ego & pater unum sumus*: sed secundum humanitatem,
Joan.10. qua *Verbum caro factum est, & habitavit in nobis*, & de qua dicit, *Pater major me est.* Qui dum in forma servi
Joan.1.
Joan.14. minor sit patre, in forma Dei æqualis ei proculdubio creditur: unde & Apostolus ait, *Non rapinam ar-*
Philip.2. *bitratus est esse se æqualem Deo*, id est, non ei fuit tanquam rapina, quasi alienũ appeteret: qui sicut coæternus, ita coæqualis est patri: quẽ idem Apostolus verum hominẽ & verũ Deum confitetur cum dicit,
Rom.9. *Quorũ patres, & ex quibus Christus, qui est super omnia Deus benedictus in secula.* Cui si secundũ illorum socordiã quẽpiam rogare necesse est, alicui subest: & si alicui subest, non est super omnia. Super omnia autẽ est: non igitur ei quẽpiam rogare necesse est. Audiant ergo, audiãt hujusce dicti auctores, quid beatus Ambrosius contra quosdã fidei hostes de hoc verbo dixerit: *Sed lectũ est, quia rogavit, disce distantiã, rogat quasi filius hominis, imperat quasi Dei filius. An nõ defertis hoc Dei filio, quod etiam Diabolus detulit, & vos majore sacrilegio derogatis? Ille dicit, Si filius Dei es, dic lapidi huic ut fiat panis. Ille dicit, impera: vos dicitis, obsecra. Ille credit quod jubente Dei filio elementorũ rerumq; in adversum natura vertatur: vos creditis quod nisi roget Dei filius, nec voluntas ipsius impleatur.* Hoc quidem pugione lorica fidei munitus ecclesiæ præliator contra hostes fidei dimicavit. Inter quos quisquis numerari formidat, talis dicti insaniam fugiat. Dicat interea sanctus Evangelista quid Dominus discipulis formidantibus, cũ jam navicula operiretur fluctibus, fecerit. *Tunc surgens,*
Matth.8. inquit, *imperavit ventis & mari, & facta est tranquillitas magna.* Dicat etiam quid Centurio Domino ad do-
Marc.4. mũ suam pergere & puerũ curare disponenti dixerit, *Domine non sum dignus ut intres sub tectum meum: sed*
Luc.8.
Matth.8. *tantũ dic verbo, & sanabitur puer meus.* O infausta locutio! O exsecrabilis error! O superbia tumorẽ potius q̃ fortitudinẽ ingerẽs, inflationem potius q̃ vires augmentans! Centurio inludendũ, flagellandũ, passurum, mortẽ gustaturũ, ad inferna descensurũ verbo tantũ imperii puerũ sanare credit, & tu eũ sedentẽ ad dexterã patris in cælestibus super omnẽ principatum, & potestatẽ, & virtutem & dominationẽ & omne nomen quod nominatur non solum in hoc seculo, sed etiam in futuro quempiam rogare dicis. non igitur ei necesse est rogare qui cælestium terrestrium & infernorum creditur potestatem habere.

CAP.

CAP. V.

Quod non parvi sit piaculi scripturas sanctas aliter intellegere quam intellegendæ sunt, & ad hos sensus usurpatas adcommodare quos illæ non continent: sicut in erronea synodo quæ in Bithynia, regnante Constantino, mediante Herena matre ejus, residente Tharasio Constantinopolitano episcopo gesta est.

SAcræ legis docente didicimus oraculo, quòd percussa petra, latices sitienti profluxerint populo, & eandem petram Christum sentire debere documento instituimur Apostolico. Qui dum sit petra, cujus fluentis arentia corda inrigantur; & flumen, cujus impetus lætificat civitatem dei; & fons vitæ, à quo credentibus perpetua vita manat; & panis cælestis, qui æternæ famis inediam à fidelium cordibus eradicat: quisquis ejus spiritales potus, & spiritales escas aliter quàm ille dat, percipit, divinas videlicet scripturas alio sensu, & non eo quo à sancto spiritu traditæ sunt interpretari nititur, ab ejus pastu alienus esse convincitur. *Eloquia namque domini* ait Propheta, *eloquia casta, argentum igne examinatum*: quorum castitatem ille proculdubio adulterina labe vitiare appetit, qui ea ad extranei sensus conmixtionem sociare contendit. Qui enim propter arrogantiæ et vanæ laudis appetitum ad sui erroris muninen astruendum, divinarum scripturarum adtrahit testimonium, quid aliud facit nisi castitatem divini eloquii probrose captivat in adulterium? & argentum igne divini spiritus examinatum ad aliorum metallorum, id est, extraneorum sensuum, protrahit inquinamentum. De talibus dominus ita queritur per prophetam, *Dedi eu argentum & aurum, & illi fecerunt Baal*: id est, spiritalis intellegentiæ dignitatem & eloquii venustatem ad pravorum sensuum & inanis gloriæ verterunt inmanitatem. Nam cum legislator dicat, *In dextera domini ignea lex*, mirandum est quantæ sint hebetudinis, qui nec ejus mulcentur candore, nec ejus terrentur ardore. Sicut enim eos qui ad eam intellegendam puro sensu & devota mente accedunt, perlustrat sui splendore candoris, ita è contrario qui ad eam sibi temere usurpandam adpropinquant, perurit sui magnitudine ardoris. Sicque qui ei inhærent humili mente & sacratis sensibus, gressus habent munitos in præsentis vitæ stadio illius lampadis inluminatione: illi verò qui eam petunt cum extraneis & temerariis sensibus, æterni ignis cremantur adustione: quod figuratum est in quatuor filiis Aaron. Nam cum Eleazar & Itamar juxta institutionem Moysi ignem sanctuarii domino offerentes sacerdotalis infulæ dignitatem indepti sunt: Nadab verò & Abiu ignem alienum domino offerre nitentes, formidolosissime atrocissimo mortis genere multati sunt. quorum quisquis vult vitare periculum, debet fugere exemplum. Quem ergo, quem in hoc facto qui bene dicta male interpretari arripiunt, imitantur? nisi eum qui quod de simplici viro justo dictum est, in mediatore dei & hominum interpretari conatur, cum dicit. *Scriptum est enim, Quoniam angelis suis mandavit de te ut in manibus tollant te, ne forte offendas ad lapidem pedem tuum.* Ut enim validius esset sui tentamenti argumentum, divinorum apicum traxit exemplum, quo libentius abhauriretur suæ tentationis poculum, si sanctarum scripturarum haberet condimentum. Nam nisi interpretandis scripturis imitandus est, & in facilibus tentamentis sequendus: Et si in fallacibus tentamentis sequendus est, & in cæteris moribus amplectendus: non autem in ceteris moribus amplectendus est: non igitur in interpretandis scripturis imitandus. Ait enim beatus Hieronymus, *Male diabolus scripturas interpretatur*: Siquidem & heretici & scismatici, qui ejus utique sequaces sunt, male divinas scripturas intellegunt, pejus interpretantur, pessime vero observant. Catholici autem veritatis eruditi exemplis & antiqui hostis resistunt teotamentis, & hæreseorum obsistunt machinamentis, & divini verbi manna puro & sano sensu suscipientes, ejus dulcibus aluntur alimentis: quibus non inportune collectum manna vermes ebullit, id est, non ejus conscientiæ archana, & sensuum intima, superbiæ stimulis confodit. Discussis itaque quæ vel arroganter vel indocte à Constantino & Hætena ad venerabilem Papam urbis Romæ Adrianum scripta sunt, sive quam brevissime digestis qualiter scripturæ sanctæ non aliter intellegendæ, vel interpretandæ, vel pro suo cuiq; arbitrio proprio sensui adcommodandæ sint, sed secundum sanam sobriamq; doctrinam intellegi debeant: nunc testimoniorum ordinem qui à sanctis scripturis sive à sanctorum patrum tractatibus digestus est, & inordinate sive non propriè ab his qui in præfata synodo sedisse noscuntur, usurpatus, ordine conpetenti domino favente exsequamur: ponentes duntaxat summatim quid sanctorũ patrum de his definierit sententia, vel quomodo à venerabilibus viris prolata sint, quæ ad suum errorem astruendum illorum adglomeravit amentia: quibus pro tempore in præsentib. duobus primis voluminib. enumeratis, quid proprio sensu minus docte & contra sanctorum patrum institutionem ob adorandarum imaginum superfluam protulerint constitutionem, sequentium duorum librorum series domino annuente discutiet, præmittentes in sequenti capitulo, qualiter sancta Romana ecclesia inter cæteras ecclesias maxime venerationi habita, pro causis fidei sit consulenda.

Psalm. 11.

Ose. 2.

Deuter. 33.

Matth. 3.

CAP. VI.

Quod sancta Romana, Catholica & Apostolica Ecclesia cæteris ecclesiis prælata, pro causis fidei, cum quæstio surgit, omnino sit consulenda.

ANtequam discutiendorũ testimoniorum, q̃ absurde orientales in sua synodo taxaverunt, sylvã ingrediamur, dignum duximus, ut qualiter sancta Romana ecclesia cæteris ecclesiis à Domino p̃lata, & à fidelibus consulenda sit, prosequamur: p̃sertim cum non ab aliis scripturis, nisi ab his, quas illa inter canonicas recipit, testimonia sint suměda: nec aliorũ doctorum, nisi eorũ qui à Gelasio, vel cæteris illius sanctæ sedis pontificibus suscepti sunt, dogmata sint amplectẽda: nec aliter atq; aliter pro cujuslibet arbitrio, sed sanè sobrieque, q̃ ab illis dicta sunt, sint intellegenda. Ait enim B. Augustin.

eum institueret, quæ scripturæ essent recipiendæ vel qualiter intellegendæ: *Erit igitur divinarũ scripturarum solertissimus indagator, qui primò totas legerit notasq; habuerit scripturas, etsi nondũ intellectu, jam tamen lectione, duntaxat eas, quæ appellantur canonicæ. Nam cæteras securius leget, fide veritatis instructus, ne præoccupent imbecillum animum, & periculosis mendaciis atq; phantasmatis eludentes præjudicent aliquid contra sanam intellegentiam. In canonicis autem scripturis ecclesiarum catholicarũ quamplurimum auctoritatem sequatur: inter quas sanè illæ sint quæ apostolicas sedes habere & epistolas accipere meruerunt.* Nam cum hic cunctis per orbem constitutis sedib. apostolicas generaliter præferat sedes, multo magis illa omnib. præferenda est, quæ etiam cæteris apostolicis sedib. prælata est. Sicut igitur cæteris discipulis apostoli, & apostolis omnib. Petrus eminet: ita nimirum cæteris sedib. apostolicæ, & apostolicis Romana eminere dinoscitur. Hæc enim nullis synodicis constitutis cæteris ecclesiis prælata est, sed ipsius domini auctoritate primatum tenet, dicentis,

Matth. 16.

Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo ecclesiam meam, & portæ inferni non prævalebunt adversus eam: & tibi dabo claves regni cælorum, & quodcunq; ligaveris super terram, erit ligatum & in cælis: & quodcunq; solveris super terram, erit solutum & in cælis. Cui non incongrue B. Pauli doctoris gentium est adtributa societas, ut illius sanctæ ecclesiæ omnino firmaretur auctoritas: quatinus altero ad piscandas animas electo ex piscatore, altero ad muniẽdam ecclesiam ex persecutore: ut in altero Dei filii vera confessio, in altero appareret divini verbi sacra prædicatio: cum alteri concesserit idem dei filius claves regni cælorum, alteri clavem aperiẽdorum legalium verborum: utriq; tamen virtutem signorũ, quo alter ad eum cruce, alter gladio pergens, fidelibus arrabonem corporalis sarcinæ relinquentes, & exempli fulgore, & verbi decore, & sancto cruore supradictam ecclesiam Romanam ei dicarent, quam supra solidissimam petram fundatam nec descẽdens pluvia, nec venientia flumina, nec flantes venti ruere conpellerent. Hæc ergo sanctæ fidei spiritalib. munita armis, & à fonte lucis & origine bonitatis, salutarib. satiata fluentis, & horrendis atrocibusq; hæresum obsistit monstris, & mellisflua prædicationis pocula catholicis per orbem ministrat ecclesiis. Nam beatissimus Hieronymus vir divinis legib. & multarum linguarum peritia eruditus, dum Bethleemiticis moraretur in arvis, & à B. Papa Damaso Romæ posito de difficilib. consuleretur quæstionibus, eum pro causis fidei versa vice consuluisse dinoscitur, & sive tacendarum sive dicendarũ hypostaseon, vel quibus in orientalibus partibus cõmunicare debeat humillimis apicibus ut apices accipiat deprecatur. Mira res & magnis prædicanda præconiis. Interrogat à quo interrogatur: consulit à quo consulitur: qui magistrũ se in interpretandis divinis scripturis senttit, in causis fidei venerandi pontificis se discipulum minime erubescit: & cui sacræ legis quæstionũ nexus enodat, utrum hypostasis dicere debeat, quibusve in oriente cõmunicare, efflagitat. Unde datur intellegi, sanctos & eruditos viros per diversas mundi partes prædicationis & sciẽtiæ lampade coruscantes, non solum à S. Romana ecclesia non recessisse, sed etiam tẽpore necessitatis ob fidei corroborationẽ ab ea adjutoriũ inplorasse. Quod regulariter, ut præfati sumus & exemplis docuimus, omnes catholicæ debent observare ecclesiæ, ut ab ea post Christum ad muniendam fidem adjutorium petant, quæ non habens maculam nec rugam & portentuosa hæresum capita calcat, & fideliũ mentes in fide corroborat. A cujus sancta & veneranda communione multis recedentib. nostræ tamen partis nunquam recessit ecclesia,

Iacob. 1.

sed ea apostolica eruditione instruente, & eo *à quo est omne donum optimum & omne datum perfectum*, tribuente, semper suscepit reverenda charismata. Quæ dum à primis fidei temporib. cum ea perstaret in sacræ religionis unione, & ab ea paulo distaret, quod tamen contra fidem non est, in officiorum celebratione, venerandæ memoriæ genitoris nostri inlustrissimi atq; excellentissimi viri, Pipini regis cura, & industria sive adventu in Gallias reverentissimi & sanctissimi viri Stephani Romanæ urbis antestitis, est ei etiam in psallendi ordine copulata: ut non esset dispar ordo psallendi, quib. erat compar ardor credendi: & quæ unitæ erant unius sanctæ legis sacra lectione, essent etiã unitæ unius * modulationis veneranda traditione: nec sejungeret officiorum varia celebratio, quas cõjunxerat unicæ fidei pia devotio.

* al. modulaminis.

Quod quidẽ & nos, conlato nobis à deo Italiæ regno fecimus, S. Romanæ ecclesiæ fastigium sublimare cupientes, & reverentissimi papæ Adriani salutarib. exhortationibus parere nitentes: scilicet ut plures illius partis ecclesiæ, quæ quondam apostolicæ sedis traditionem in psallendo suscipere recusabant, nunc eam cum omni diligentia amplectantur: & cui adhæserant fidei munere, adhæreant quoq; psallendi ordine: quod non solum omnium Galliarum provinciæ, & Germania, sive Italia, sed etiam Saxones & quædam Aquilonaris plagæ gentes per nos, Deo annuente ad veræ fidei rudimenta conversæ, facere noscuntur, & ita B. Petri Sedem in omnibus sequi curant, sicut illò pervenire, quò ille clavicularius exstat, desiderant. Ad quam beatitudinẽ nos pervenire, & in sanctæ ecclesiæ consortio & unione ille nos faciat perseverare, qui ecclesiam suam in Petro dignatus est fundare: & ipso interveniente, cujus cathedræ sumus sequaces, regni cælorum, cujus ille claviger factus est, mereamur effici compotes.

C A P. VII.

Gen. 1.

Quod non ad adorandas imagines pertineat quod scriptum est, *Creavit deus hominem ad imaginem & similitudinem suam.*

IN hoc testimonio inconsequenter, & ultra quã inconsequenter, ab illis in sua synodo ob adorandarum imaginum astruendum errorem posito, non nostro ingenio plurimum est sudandum, cùm tot indiciis ab eorum sit adsertione alienum: quoniam ubi nulla est verisimilitudo, non magna in discernendo oritur disputatio. Quia ergo à nullo, in quo sanæ mentis viget acumen, illi rei creditur pertinere, cui illi hoc nituntur adcommodare, sed spiritale dictum spiritali differendum est indagatione: re-

tione: restat ut quid de eo sanctorum patrum protulerit stylus, sententiali brevitate notemus: quatenus quod ab illis est neglegenter usurpatum, & à viris venerabilibus & spiritu sancto repletis spiritualiter prolatum, lectoris industria sit diligenter acceptum. ait enim B. Ambrosius, *In principio ipsius mundi patrem & filium esse audio, & unum opus cerno: audio loquentem, agnosco facientem, sed & patris & filii unam imaginem, unam similitudinem lego: similitudo hæc non diversitatis, sed unitatis est. Non enim homo ad imaginem dei nisi per imaginem dei esse potest. Imago ergo dei ex interioris hominis nobilitate est consideranda: primo quidem, ut sicuti deus unus, semper ubiq; totus est, omnia vivificans, movens & gubernans, sicut Apostolus confirmat, quod in eo vivimus, movemur & sumus, sic anima in suo corpore ubique tota viget vivificans illud, movens & gubernans. Nec enim in majoribus corporis sui membris major, & in minoribus minor, sed in minimis tota, & in maximis tota: & hæc est imago unitatis omnipotentis dei quam anima habet in se: quæ quandam sanctæ trinitatis habet imaginem: primo in eo, quia sicut deus est, vivit & sapit: ita & anima secundum suum modum est, vivit & sapit. Est quoque & alia trinitas in ea, quæ ad imaginem sui conditoris perfectæ quidem & summæ trinitatis quæ est in patre, filio & spiritu sancto condita: & licet unius sit illa naturæ, tres tamen in se dignitates habet, id est, intellectum, voluntatem & memoriam, quod idem licet aliis verbis in evangelio designatur dum dicitur, Diliges dominum deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota mente tua, id est, ex toto intellectu, & ex tota voluntate, & ex tota memoria. Iam sicut ex patre generatur filius, ex patre filioque procedit Spiritus sanctus, ita ex intellectu generatur voluntas, & ex his item ambobus procedit memoria, sicut facile à sapiente quolibet intellegi potest. Nec enim anima perfecta esse potest sine his tribus, nec horum trium unum aliquod, quantum ad suam pertinet beatitudinem, sine aliis duobus integrum constat: & sicut deus pater, deus filius, deus & spiritus sanctus est, non tamen tres dii sunt, sed unus deus tres habens personas, ita & anima intellectus, anima voluntas, anima memoria, non tamen animæ tres in uno corpore, sed una anima tres habens dignitates. Atque in his tribus ejus imaginem mirabiliter gerit in sua natura noster interior homo. Similitudo vero in moribus cernenda est: ut sicut deus creator, qui hominem ad similitudinem suam creavit, est charitas, est bonitas, & justus, patiens atque mitis, mundus & misericors, & cetera virtutum sanctorum insignia quæ de eo leguntur, ita homo creatus est, ut charitatem haberet, ut bonus esset, & justus & patiens atq; mitis, mundus & misericors foret: quas virtutes quanto plus quisque in seipso habet, tanto propius est deo, & majorem sui conditoris gerit similitudinem.* Beatus quoq; Augustinus ita hominem ad imaginem & similitudinem dei factum esse disserit: *Cum exteriorem & interiorem hominem divina scriptura commemoret, & tamen eos discernat, & ab Apostolo dictum est; Et si exterior homo noster corrumpitur, sed interior renovatur de die in diem: quæri potest, utrum unus horum factus ad imaginem & similitudinem dei? nam illud quærere stultum est, si unus, quis eorum dubitat, cum potius qui renovatur quam eum qui corrumpitur dicere: utrum autem ambo, magna quæstio est. nam si exterior homo est Adam, & interior Christus, bene ambo intelleguntur, sed cum Adam sicut à deo factus est bonus non manserit, & diligendo carnalia carnalis effectus sit, non absurde videri potest hoc ipsum ei fuisse cadere imaginem dei & similitudinem amittere: ac per hoc ipse renovatur, & ipse etiam interior. quomodo ergo est ipse & exterior ac secundum corpus, ut interior sit secundum animam: & interior sit resurrectio & renovatio, quæ nunc fit secundum mortem prioris vitæ, id est, peccati, & secundum regenerationem novæ vitæ, id est, justitiæ, quos idem duos homines sic appellat, ut unum veterem quem debemus exuere, alterum novum & eum induendum commemoret: quorum rursus illum appellat imaginem terreni hominis, quia secundum peccatum primi hominis geritur qui est Adam: alterum imaginem cælestis hominis, quia secundum justitiam secundi hominis geritur, qui est Christus: exterior autem homo qui nunc corrumpitur futura resurrectione renovatur, cum istam mortem persolverit quam naturæ debet, lege illa quæ in paradiso per præceptum data est. Quomodo autem non sit incongruum, quod dicitur etiam corpus factum ad similitudinem dei, facile intellegit qui diligenter adtendit, quod dictum est, Et fecit deus omnia valde bona. Nemo enim dubitat* Gen. 1
quod sit ipse primitus bonus. multis enim modis dici res possunt similes deo, aliæ secundum virtutem & sapientiam factæ, quia in ipso est virtus & sapientia non facta: aliæ inquantum solum vivunt, quia ille summe & primo vivit: aliæ inquantum sunt, quia ille summe ac primitus est. Et ideo quæ tantummodo sunt, nec tamen vivunt aut sapiunt, non perfecte, sed exigue sunt, ad similitudinem ejus, quia & ipsa bona sunt in ordine suo: cum sit ille supra omnia bonus à quo bona sunt. Omnia vero quæ vivunt & non sapiunt, paulo amplius participant similitudini. quod enim vivit etiam est, non autem quicquid est etiam vivit. Iam porro quæ sapiunt ita illi similitudini sunt proxima, ut in creaturis nihil sit propinquius. Quod enim participat sapientiæ, & vivit, & est: quod autem vivit necesse est ut sit, non necesse est ut sapiat. Quare cum homo possit particeps esse sapientiæ secundum interiorem hominem, secundum ipsum ita est ad imaginem, ut nulla natura interposita formetur, & ideo nihil sit deo conjunctius. & sapit enim & vivit & est: qua creatura nihil est melius. quod si exterior homo, vita illa accipitur quæ per corpus sentimus quinque notissimis sensibus, quos cum pecoribus habemus communes (nam & ista molestiis sensibilibus quæ persecutionibus ingeruntur corrumpi potest) non immerito & ipse homo particeps dicitur similitudinis dei: non solum quia vivit, quod etiam in bestiis apparet, sed amplius, quod ad mentem convertitur se regentem, quam illustrat sapientia, quod in bestiis non potest ratione carentib. corpus quoq; hominis quia solum inter animalium terrenorum corpora non pronum in alvum prostratum est, cum sit visibile & in intuendum cælum erectum, quod est principium visibilium, quanquam non sua, sed animæ præsentia vivere cognoscatur, tamen non modo quia est & inquantum est, atq; bonum est, sed etiam quia tale est ut ad contemplandum cælum sit aptius, magis in hoc ad imaginem & similitudinem dei quam cætera corpora animalium facta jure videri potest: tamen quia homo sine vita non recte adpellatur, non corpus solus homo exterior, neq; sola vita quæ in sensu est corporis, sed utrumq; simul rectius fortasse intellegatur. Neq; injuste distinguitur, quod aliud sit imago & similitudo dei, qui etiam filius dicitur, aliud ad imaginem & similitudinem dei sicut hominem factum accipimus. Sunt etiam qui non frustra intellegant duo dicta esse, ad imaginem & similitudinem: cum si una res esset, & unum nomen sufficere potuisse asserunt, sed ad imaginem mentem factam volunt, quæ nulla interposita substantia ab ipsa veritate formatur, quæ etiam spiritus dicitur; non iste spiritus sanctus qui est ejusdem substantiæ cujus pater & filius, sed spiritus hominis. nam ita hos discernit Apostolus; Nemo scit quid agatur 1. Cor. 2
in homine nisi spiritus hominis: & nemo scit quid agatur in deo nisi spiritus dei. Item de spiritu hominis dicit; Salvum faciat spiritum vestrum, animam & corpus. & iste enim factus est à deo sicut & cætera creatura. Scriptum est enim in Proverbiis

hoc mo-

hoc modo; Scito quoniam dominus corda hominum novit, & qui finxit spiritum omnibus ipse scit omnia. Ergo iste spiritus ad imaginem dei nullo dubitante factus accipitur, in quo est intelligentia veritatis. hæret enim veritati nulla interposita creatura, cætera hominis ad similitudinem facta videri volunt, quia omnis quidem imago similis est: non autem omne quod simile est etiam imago proprie, sed forte abusive dici potest. Sed cavendum in talibus, ne quid nimis adserverandum putetur illa re sane salubriter custodita, ne quoniam corpus quodlibet per localia spatia porrectum est, aliquid tale credatur esse substantia Dei. Nam rei quam in parte minor est quã in toto, nec dignitati animæ convenit, quanto minus majestati Dei? Ecce quam subtiliter quamque salubriter sancti viri hominem ad imaginem & similitudinem Dei factum esse, imaginem videlicet in anima, in qua est intellectus, voluntas & memoria: similitudinem in motibus, id est, in charitate, justitia, bonitate & sanctitate, quæ omnia incorporea sunt, intellegentes disseruere: à quorum sensu & doctrina quantum distent qui hoc testimonium imaginibus artificum manu formatis adcommodant, non nostro est disserendum eloquio, sed lectoris reservandum judicio: ut quantæ in hac parte sint vecordiæ non noster eum stylus, sed suus permoneat sensus. Quisquis igitur ita hominem ad imaginem & similitudinem dei factum, sicut ad imaginem hominis imaginem ab artifice formatam esse credit, aliquid in deo corporeum, quod credere nefas est, credere se ostendit. Nam si id quod homo ad imaginem & similitudinem dei factus est, manufactis imaginibus convenit, secundum corpoream speciem homo ad imaginem dei factus est: & si homo secundum corpoream speciem ad imaginem dei factus est, corporeus est deus: incorporeus autem deus est: non igitur id, quod homo ad imaginem & similitudinem dei factus est, manu factis imaginibus convenit.

CAP. VIII.

Quæ sit differentia imaginis & similitudinis sive æqualitatis.

Gen. 1. QUONIAM opitulante deo secundum sanam sobriamque doctrinam sanctorum patrum sententiis inbuti, qualiter intellegendum sit, quod *deus hominem ad imaginem & similitudinem suam creaverit*, exequuti sumus: nunc operæpretium est, ut quæ sit differentia imaginis & similitudinis seu etiam æqualitatis breviter exsequamur: quatenus & illi qui ob adorandas imagines per patentes inanium adsertionum campos effrenes feruntur, horum trium, quæ illi omnia pene unum putant, differentiam cognoscentes, in quanto sint errore perpendant: & studiosi quique hoc legentes ad quasdam intelligentiæ utilitates accedant. Hæc ergo tria distinguenda sunt, quia omne quod imago est similitudo est, non tamen omne quod similitudo, imago est: & cum imago nunquam similitudine careat, similitudo verò multoties imagine careat, plerunque & similitudo & imago æqualitate carere noscuntur, quæ etiam æqualitas nonnunquam & imagini & similitudini copulari potest, quæ tria quanquam unius sint categoriæ quæ relatio dicitur, habent tamen inter se quasdam proprietates, quibus aliæ carent. Nam imagini proprium est, ut semper ab altero expressa sit: similitudini vero & æqualitati proprium est, ut in sua substantia permanentes, non ab altero expressæ, sed aliis rebus, adsimilatæ vel coæquatæ hoc nomine censeantur: & imago magis vel minus non sibi admittat, similitudo verò & æqualitas admittant. sicut enim dicitur magis similis vel minus similis, magis æqualis vel minus æqualis, non sic dici potest, magis imago vel minus imago. Nam & in conversione earum quæ Græcè antistrophe dicitur, subtilis quædam repugnantia est: quæ omnia persequi longum est, veruntamen ut horum trium nominum differentia lucidius pateat, beati Augustini verba ad medium deducenda sunt. Ait enim; *Ubi imago, non continuo similitudo, non continuo æqualitas: ubi æqualitas, continuo similitudo, non continuo imago: ubi similitudo, non continuo imago, non continuo æqualitas, ut in speculo est imago, quia de illo expressa est, est etiam necessario similitudo, non tamen æqualitas: quia multa desunt imagini, quæ insunt illi rei de qua expressa est. Ubi æqualitas, continuo & similitudo, non continuo imago: velut in duobus ovis paribus quia inest æqualitas, inest similitudo. Quæcunque enim adsunt uni, adsunt & alteri: imago tamen non est, quia neutrum de altero expressum est: ubi similitudo, non continuo imago, non continuo æqualitas. Omne quippe ovum omni ovo inquantum ovum est, simile est: sed ovum perdicis quamvis, inquantum est ovum, simile sit ovo gallinæ, nec imago tamen ejus est: quia non de illo expressum est: nec æquale, quia brevius est: est & alterius generis animantium. sed ubi dicitur, non continuo, utique intellegitur, quia esse aliquando potest. potest ergo esse aliqua imago in qua sit etiam æqualitas: ut in parentibus & filiis inveniretur imago, & æqualitas, & similitudo, si intervallum temporis defuisset. Nam & de parente expressa est similitudo filii, ut rectè imago dicatur, & potest esse tanta, ut rectè etiam dicatur æqualitas, nisi quod parens tempore præcedit, ex quo intellegitur & æqualitatem aliquando non solum similitudinem habere, sed etiam imaginem: quod in superiore exemplo manifestum est. Potest etiam aliquando esse similitudo & æqualitas, quamvis non sit imago, ut de ovis paribus diximus: potest similitudo & imago, quamvis non sit æqualitas: ut in speculo ostendimus: potest & similitudo esse, ubi & æqualitas & imago sit, sicut de filiis commemoravimus, excepto tempore quo præcedunt parentes.* His igitur hujus differentiæ regulis breviter prolatis ad ea quæ incœpta sunt ordine competenti transeamus, & divinæ legis testimonia ab illis non rectè usurpata, à nobis venerabilium patrum documentis rectè sint promulgata: quatenus & illorum volatus, his alis fractis quas sibi arroganter adcommodaverunt, fatescat, & studiosorum lectorum, qui his bene uti desiderant, sensus ad alta conscendat.

CAP. IX.

Quomodo intelligendum sit quod scriptum est, *Abraham adoravit populum terræ, filios Heth*, sive quod Moyses Jetro legitur adorasse: quibus exemplis hi qui propter adorandas imagines synodos faciunt, suum errorem fulcire affectant: & quia nec Jacob Pharaonem, nec Danihel Nabuchodonosor regem, ut illi dicunt, uspiam legantur adorasse. Gen. 23.

ILLI qui in adorandis imaginibus æstuant, hoc peculiariter atque familiariter exemplo utuntur,
quod Abraham filios Heth, & Moyses Jetro sacerdotem Madian adorasse leguntur. Quorum
quidem adoratio tantum distat à pictæ imaginis adoratione, quantum pictus ipse homo à veri hominis ratione. quantum enim verus homo à picto, rationalis ab irrationali, sensibilis ab insensibili,
animatus ab inanimato in sui definitione secernitur, tantum procul dubio & huius adoratio ab illius
adoratione discernitur. Aliud namque est hominem salutationis officio & humanitatis obsequio adorando salutare, aliud picturam diversorum colorum fucis conpaginatam, sine gressu, sine voce vel
cæteris sensibus nescio quo cultu adorare. Fraternitatem autem diligendam, & dilectionem erga proximos exhibendam, & humilitatis gradum amplectendum, per quæ nos mutuo salutantes adoramus,
pene omnium sanctarum scripturarum perdocemur exemplis: imagines verò adorare, vel salutare,
vel quasdam insensatas nænias colere inhibemur potius, quàm instituimur, pene in cunctis divinæ
scripturæ locis. Nam, ut cæteros taceam, sacratissimus pastor, super quem solidissimam petram ecclesia sancta fundata est, non ait imagines, sed *fraternitatem diligite*: nec *subditi estote* picturis, sed *omni humanæ creaturæ*, & Dominum Christum sanctificate non imaginibus, sed in cordibus nostris instituit. Dementissimum sane & ab omni ratione seclusum est, hoc ad astruendam imaginum adorationē in exemplum trahere, quod Abraham populum terræ, & Moyses Ietro sacerdotem Madian leguntur adorasse: cum videlicet plerumq; sancti viri per humilitatem qua Deo placuerunt homines salutationis
gratia adoraverint, plerumq; ne ab aliis adoratētur humiliter refugerint, plerumq; rigore suæ sanctitatis erecti superbos quosq; adorare contempserint. Imagines verò nusquam nec tenuiter quidē adorare conati sunt. Nam in eo, quod Abraham sive Moyses homines humiles suis utilitatibus necessarios, adorasse leguntur, & Mardocheus Aman hominem arrogantem, & in populi Dei interitum inhiantem adorare contempsisse reperitur, hoc evidenter ostenditur, quòd sancti viri erga humiles sive
ut eos ad meliora hortentur, sive ut ejusdem summæ virtutis munera non amittant, per eandem humilitatem sunt socii: cōtra pravorum verò nequitias sive ut malorum societates declinent, sive ut eos
resipiscere conpellant, fortiter sint erecti. In eo igitur, quòd Iohannes in Apocalypsi ab angelo cohibetur ne se adoret, dicente eodem angelo, *Vide ne feceris: conservus tuus sum*: & Pastor ecclesiæ Petrus blāde Centurionis adorationem vitaverit, dicens, *Surge frater, & ego homo sum sicut & tu*: & vas electionis
Paulus cum Barnaba Lycaonum adorationem valida reluctatione spreverit, procul dubio omni creaturæ adoratio quæ solum deum decet, qui solus adorandus, solus colendus est, inpendenda esse vetatur, salva tantummodo salutationis causa per quam humilitas demonstratur. Dicat igitur nobis, dicat
sanctissimus Augustinus quid de hac adoratione Abrahæ vel Moysi senserit. ait enim; *Insinuatur hic
etiam humilitatis exemplum, quod Moyses cum quo deus loquebatur, non fastidivit neque contempsit alienigenæ soceri
sui consilium, quanquam & ipse Ietro, cum Israelita non fuisset, utrum inter veros deum verum colentes religioseque
sapientes habendus sit, quemadmodum & Iob cum ex ipso populo non fuisset, merito quæritur, imo credibilius habetur (ambigue quippe posita sunt verba) vel utrum sacrificaverit deo vero in populo ejus quando vidit generum suum, vel utrum eum adoraverit ipse Moyses. Quanquam de adoratione etiamsi expresse positum esset, honor videretur
socero redditus eo modo quo solet hominibus honorificentiæ causa exhiberi à patribus: sicut de Abraham scriptum est,
quòd adoraverit filios Heth.* Sed nec illud silentio prætereundum est, quod dicunt Jacob Pharaonem
adorasse, sive Danihel Nabuchodonosor regem, quod quidem nec in Hebræo habetur, nec in nostris
Latinis codicibus, qui à beato Hieronymo ex Hebraica veritate translati sunt, uspiam repetitur. Non
enim amplius quàm semel Jacob in conspectu Pharaonis fuisse legitur: quod quidem hoc modo scriptura narrat; *Post hæc introduxit Ioseph patrem suum ad regem, & statuit eum coram eo, qui benedicens illi, & interrogatus ab eo, quot sunt dies annorum vitæ tuæ? respondit Iacob, Dies peregrinationis & vitæ meæ, centum triginta annorum sunt parvi & mali, & non pervenerunt usque ad dies patrum meorum quibus peregrinati sunt: & benedicto rege egressus est foras.* In quibus verbis non eum adorasse, sed benedixisse monstratur. Quod quidem & si
fecisset, non ideo faceret ut inde adorandarum imaginum exemplum sumeretur: sed ut humilitas
sancti patriarchæ deum timentis, regem honorificantis monstraretur. Quæ dum ita se habeant, reor
quòd illi arbitrentur divinam scripturam illo familiarissimo illorum loquendi genere, quod quidam
acyrologiam nuncupant, uti, ut *benedicere* posuerit pro adorare, qui loquendi modus tanto eis peculiaris est, ut & *habere* & *salutare* & *osculari* & *venerari* pro adorare & ipsi ponant, & ab aliis positū accipiant,
& ut ita dixerim pene omnia eis huiuscemodi verba in adorare conversa sint. Sancta vero scriptura sicut cæteros errores, ita etiā hunc loquendi modū abnuit, sed puris, ꝓpriis, fixis sive prudentib. semper
verbis,

verbis, sive sententiis utitur, Propheta adtestante, qui ait; *Lex domini inreprehensibilis*: quæ si *benedicere* posuit pro adorare, inpropriis dictionibus utitur. Si inpropriis dictionibus utitur, reprehensibilis est: est autem inreprehensibilis: non igitur *benedicere* posuit pro adorare. Dic ergo tu, dic sancte Danihel, dic vir desideriorum, dic scrutator archanorum, dic indagator scripturarum, dic propheta qui redemptorem mundi in eo apertius cæteris dixisse probaris, quia non solum scribis eum esse venturum, quod est tibi commune cum cæteris: sed quo tempore venturus sit doces, & reges per ordinem digeris, & annos enumeras ac manifestissima signa prænuntias: dic utrum Nabuchodonosor, ut illi garriunt, adoraveris. Non in meo volumine hoc, inquam, fecisse me legis: quod quidem & si fecissem, nulla ex parte inde illorum adsertio fulciretur: ego proposui in corde meo ne pollueret de mensa eius, neque de vino potus eius, & illi me dicunt eum adorasse. Cadentem ergo in faciem suam, & me adorantem, & hostias & incensum sacrificare mihi præcipientem, & deum deorum & dominum regum & revelatorem mysteriorum, qui potest aperire sacramenta confitentem, & eum in me potius ob signorum magnitudinem, cuius ego habitaculum sum, quam me adorantem blandis alloquiis affatus sum, & ab eo ut misericordiã semper exerceret in genere Israhel, sive ut concaptivos meos, Ananiam, Azariam, & Misaelem constitueret super opera provinciæ Babylonis postulavi, non adulatoriè adoravi. Quem quidem & si adorassem, non rem quandam insensatam adorarem, sed per humilitatis officium sublimiori potestati subditus manens, sciens non esse potestatem nisi à Deo, rationalem hominem salutando adorarem. Nam cùm tam felicem quondam habuerim conversationem, ut quæsitis occasionibus ex latere regis quibus accusari possem ab invidis, & non in alio nisi in legitimis Dei mei accusatus fuerim, & in lacum leonum projectus, & nunc accuser adorasse quem non adoraverim, & à falsis testibus dicar egisse quod non egi, restat ut cum David clamem, *Insurrexe-*
Psalm. 27. *runt in me testes falsi, & mentita est iniquitas sibi.* Cùm ergo ob imaginum amorem & Iacob patriarcham & Danihelem prophetam comminentur, & scripturarum divinarum sensus ad peregrinas intellegentias convertere nitantur, & suos prodecessores sive parentes contra legis imperium aspernentur, superest ut his tantum contenti sint, & earum patrocinio, si errorem suũ corrigere nolunt, sicut & ipsi credunt, muniantur. Atque illi glorientur in imaginibus: nos autem gloriemur in cruce domini nostri Iesu Christi, per quem nobis mundus crucifixus est, nosque mundo.

C A P. X.

De eo quod Iohannes presbyter & legatus Orientalium incautè imaginum adorationem stabilire nitens, dixisse legitur. *Erexit Iacob titulum Deo, quatinus & benedixit eum.*

Gen. 35.

NON medioeris socordiæ est hoc etiam ad imaginum adorationem adstruendam exemplum proferre, quod Iacob lapidem erexit in titulum, sicut Iohannes presbyter & legatus Orientalium protulisse in eadem synodo, quæ pro adorandis imaginibus agitata est, legitur: quoniam ille lapis non alicuius præteritæ rei imago vel similitudo fuisse creditur. Qui si ob alicuius præteritæ rei memoriam ab eiusdem rei similitudine expressus, & à sancto patriarcha ad adorandũ fuisset erectus, quoddam fortassis posset illis ferre adminiculum, qui tanti erroris subire non formidavere periculum. Sed dum aliud sit quædam per patriarcham fieri ad præfigurationem futurorum, aliud à pictore pingi quædam ob memoriam præteritorum gestorum: aliud sit spiritu sancto esse repletum, aliud pictoria arte inbutum: aliud iste gerat cælesti munere fretus, aliud ille operandi usu expertus: aliud sit Iacob in titulum erigere lapidem, aliud quendam pictorem in pariete statuere imaginem: aliud secundum typicam figuram desuper oleum fundere, aliud secundum vaniloquam adsertionem adorare iubere: inutile & ultra quàm inutile est hoc ad adstruendam aliquam rem in exemplum proponere, quod ab illa re omnium argumentationum diverticulis videtur distare. Numquid nam Iacob illum lapidem ut adoretur erexit, aut alicuius rei in eo imaginem depinxit? Nam dum imagines pene nullum officium aliud, nisi mentibus per sui intuitum memoriam inferendi habeant, lapis qui à patriarcha erectus est tria insignia & summo honore digna creditur officia habuisse. Primum, quod cervicem Israheliticam fulcierit, & pulvillis carenti patriarchæ pulvilli vicem præstiterit, & ejus capite fuerit oneratus, qui non solum scalam à terra usque ad cælum pertingẽtem, & angelos per eam ascendentes & descendentes, sed etiam ipsum dominum bona sibi pollicentem cernebat. Secundum, quod in insigne & titulũ, quo sanctus patriarcha illius sancti loci reminisceretur, erectus est, quo rediens prolis & coniugum affectu exhilaratus, & magna rerum opulentia ditatus, sua domino vota qui hæc sibi cuncta concesserat redderet. Tertiũ, quod typum gerebat nostri mediatoris, qui factus est in caput anguli, & est mirabilis in oculis nostris: qui unctus est à patre oleo lætitiæ præ consortibus suis: quem & Danihel lapidem abscisum dicit de monte sine manibus præcidentium, absque coitu & hu-
Psal. 37. mano videlicet semine ex utero virginali genitum. Quem & David petram nuncupat dicens, *Domi-*
Esa. 24. *nus petra mea & robur meum & salvator meus.* De quo etiam in Esaia propheta scribitur; *Ecce pono in fundamentis Sion lapidem summum, angularem, probatum, electum, pretiosum, & qui crediderit in eum non confundetur.* Qui idcirco angularis dicitur, eo quod duos parietes ex adverso venientes, ex circumcisione videlicet & præputio, vel etiam duo testamenta in se summo, probato, electo & pretioso lapide coniungit, & in uno sanctæ ecclesiæ cœtu, cuius ille caput est, connectit. De quo & per prophetã Zachariã

paterna

paterna voce dicitur, *Ecce ego adducam filium meum orientem : quia lapis quem dedi coram Iesu septem in eo oculi* Zach. 3.
sunt. In quibus septem oculis septiformis gratiæ spiritus, qui à patre filioque procedit, evidenter o-
stenditur: & per Esaiam prophetam, *Spiritus Domini spiritus sapientiæ & intellectus spiritus consilii & fortitu-* Esai. 11.
dinis, spiritus scientiæ & pietatis, spiritus timoris Domini nominatur. De quo etiam angulari lapide petra ec-
clesiæ ait; *Sicut modo geniti infantes, rationabiles, sine dolo lac concupiscite, ut in eo crescatis in salutem : si tamen gu-* 1. Pet. 2.
stastis quàm dulcis est Dominus, ad quem accedentes lapidem vivum, ab hominibus quidem reprobatum, à Deo autem
electum & honorificatum: & post pauca, *Vobis igitur honor credentibus, non credentibus autem lapis, quem reproba-* Ibid.
verunt ædificantes, hic factus est in caput anguli, & lapis offensionis & petra scandali his qui offendunt verbo nec credunt
in quo & positi sunt. Quo documento monstratur illum & honorem fortitudinis credentibus, & scan-
dalum duritiæ incredulis esse. Quod etiam per justum Simeonem hoc sensu prædictum est. Ait enim,
Positus est hic in ruinam & in resurrectionem multorum in Israhel: in ruinam scilicet incredulorum, in resur- Luc. 2.
rectionem verò credentium : qui etiam ignis nuncupatur, sive quod in se credentes æterni luminis
fulgore perlustrat, sive quod incredulos æterni ignis ardore torrebit. De unctione verò hujus lapidis
& paulo superius David oraculis prolatum est, & nunc præfari pastoris ecclesiæ testimonio proferen-
dum est, qui ait, *Iesum Nazarenum quem unxit Deus spiritu sancto & virtute.* Quia ergo spiritus sanctus ple- Act. 10.
rumque in divinis scripturis olei nomine innuitur, Iohannes Apostolus testis est qui dicit, *Sicut unctio* 1. Ioan. 2.
eius docet nos de omnibus. Cujus si inenarrabilis nectaris unctione deliburi sunt ob imaginum adoratio-
nem stabiliendam, synodos agitare & scripturas sanctas ad extraneos sensus usurpare nequaquam
debent.

CAP. XI.

De eo quod præfatus Iohannes dixit, In hominis forma luctatus est cum ipso, & vocavit eum Israhel, quod est interpretatum, mens videns Deum.

SEd nec illud quidem à reprehensione vacat quod idem Iohannes presbyter & legatus Orientalium inter cætera deliramenta de Iacob dixisse fertur, *In hominis forma luctatus est cum ipso, & vocavit eum Israhel, quod est interpretatum, mens videns Deum*: cũ hoc dictum & à re proposita longe distet, & in nominis interpretatione usitatiorem quandam omittens, pene inusitatum quid personet. Nã dum quidam id nomen interpretentur, *vir videns Deum*, quidam verò, *fortis cum Deo*, nonnulli etiam veracius, *princeps cum Deo* nescio tamen an ullus eorum qui in canone recipiuntur, reperiatur hoc, *mens videns Deum*, interpretatus fuisse : unde non solum ille reprehendendus est qui usitatioribus interpretationibus prætermissis pene inusitatum quid protulit, sed & omnis illa synodus, quæ ei in pluribus somnianti adsensum præbuit, quæ non solũ dicenti non restitit, sed etiam dicta in volumine taxavit. Cũ ergo sancta ecclesia secundum sanctorum patrum institutionem omne quod inreprehensibile est recipiat: omne verò quod reprehensibile abiciat, hanc quoque eorum synodum, quæ utique reprehensibilis est, abicit : & si hanc quæ reprehensibilis est non abicit, neque eas quæ inreprehensibiles sunt suscipit: suscipit autem eas quæ inreprehensibiles sunt: hanc igitur quia reprehensioni patet, penitus suscipere non debet. Illas enim synodos sancta & universalis recipit ecclesia, quæ pro diversis fidei, sive religionis causis diversis locis, seu temporibus, à doctis & catholicis viris celebratæ, à sana sobriaque doctrina nullatenus deviare perhibentur. Præterea tanti patriarchæ cum angelo luctatio non quandam imaginum adorationem, sed dominicam præfigurasse dicitur in eodem populo passionem: qui populus & ei luctando prævaluit, quia crucifixit : & ab eo benedictionem in his qui in eum crediderunt accepit: & in his claudus qui in eum credere contempserunt, remansit, dicente beato Augustino, *Quod ab illo angelo desiderat benedici Iacob cui luctando prævaluit, magna est de* CHRISTO *prophetia. Nam eo ipso ammonet mysticum aliquid sapere, quia omnis homo à majore vult benedici. Quomodo ergo ab eo iste voluit quem luctando superavit? prævaluit enim Iacob Christo, vel potius prævalere visus est per eos Israhelitas à quibus crucifixus est Christus: & ab eo tamen benedicitur in eis Israhelitis qui crediderunt in Christum, ex quibus erat*
qui dicebat, Nam & ego Israhelita sum ex genere Abraha & tribu Benjamin. Unus ergo atq; idem Iacob & claudus & Rom. 11.
benedictus. Claudus in latitudine femoris tanquam in multitudine generis, de quibus dictum est, Et claudicaverunt à Psal. 18.
semitis suis: benedictus autem in eis de quibus dictum est. Reliquiæ per electionem gratiæ salvæ factæ sunt. Rom. 11.

CAP. XII.

Quod non ad adorationem imaginum pertineat, nec in nostris codicibus qui ex Hebraica veritate translati sunt, inveniatur, quod illi in sua synodo dicunt, Iacob suscipiens à filiis suis vestem talarem tabefactam Ioseph osculatus est cum lachrymis, & propriis oculis inposuit. Genes. 37.

NON mirandum est si Iacob accusetur ab illis tunicam Ioseph osculatus fuisse, & oculis inposuisse, à quibus etiam Pharaonem accusatur adorasse. Accidere etenim plerumque solet, ut qui semel falli cœperit, crebro fallatur: & qui semel à via recesserit, & tramitem sui itineris ducem sequi neglexerit, per abrupta & invia affatim errore duce feratur. Tunica enim Ioseph nec in

Hebręis codicibus,nec in Latinis qui ex Hebraica veritate translati sunt, à patre osculata vel oculis
inposita fuisse narratur. Quod quidem & si factum fuisse narraretur, nullo modo in hoc facto vel te-
nuiter imaginum adoratio innueretur: cum tamen aliud sit adorare, aliud osculari, quod illi acy-
rologice unum putant: atque aliud pictam imaginem adorare, aliud à paterno affectu vestis filii qui
extinctus credebatur dolore conpellente madescentibus fletu oculis inponi: aliud cuidam similitu-
dini colla submittere, aliud prę cęteris dilecti filii vesti interna pietate osculum dare. Adeo itaque
sanctus patriarcha angebatur animi procella turbari, ut non solum vestem filii quem inclementia
mortis raptum credebat, oscularetur, vel oculis inponeret: sed etiam consolatione postposita fune-
reis vocibus lugubriter mala sua exaggerans, se etiam fore post hunc ad infernum descensurum edi-
ceret. Qualiter ergo beatus Iacob tunicam filii non osculatus fuisse, aut oculis inposuisse, sed vidis-
Gen.37. se tantum & cognovisse credatur, hoc ordine sancta scriptura commemorat. Ait enim; *Tulerunt au-
tem tunicam ejus, & in sanguine hœdi quem occiderant tinxerunt, mittentes qui ferrent ad patrem, & dicerent,
Hanc invenimus, vide utrum tunica filii tui an non. Quam cum agnovisset pater, ait, Tunica filii mei est: fera pessi-
ma comedit eum, bestia devoravit Ioseph.* Denique quid hæc illius sancti viri tunica, per quam illi imagi-
num adorationem adstruere nisi sunt, typicis prefiguraverit sacramentis & tacitis innuerit myste-
riis, oportet ut breviter exsequamur: quo & illorum vana adsertio destituatur, & lectoris animus
mulceatur. *Ioseph* namque, qui *augmentum* interpretatur, & ab Ægyptiis *salvator mundi* est nuncupa-
tus, illius typum gessit, qui & genus humanum sua morte salvavit, & mundum spiritali frumento
refecit, & in tantum augmentum suę fidei semen crescere fecit, vt & totum mundum impleret,
& per eandem fidem terrena cęlestibus copularet. Ejus vestis hœdi sanguine tincta est, quia in si-
militudine carnis peccati secundum Apostolum apparuit, & de peccato damnavit peccatum: vel
etiam hostia pro peccatis effectus, peccata nostra portavit in corpore suo super lignum, ut à malis
liberati cum justitia vivamus: cujus vulnere sanati sumus, qui velut oves errabamus. Est etiam
Coloss.1. & vestis ejus sancta ecclesia, quę est corpus Christi, Paulo adtestante qui ait; *Gaudeo in passionibus
meis, quia expleo ea quæ desunt passionum Christi in carne mea propter corpus ejus, quod est ecclesia:* quę vestis po-
lymita sive varia est: quia videlicet sancta ecclesia de diversarum gentium sive linguarum varietate
Psal.45. colligitur. Psalmographo docente qui ait: *Adstitit regina à dextris tuis in vestitu deaurato circumamicta va-
rietate.* Solet etiam eadem vestis quę talaris fuisse describitur, sanctorum virorum qui utique mem-
bra Christi sunt, perfectionem designare, qui perceptum boni operis indumentum ad talos, id est, ad
finem usque perducunt.

CAP. XIII.

De eo quod indoctè & inordinatè dicunt, Si calumniaris me, quoniam ut Deum ad-
oro lignum crucis, quur non calumniaris Jacob adorantem summita-
tem virgæ Joseph? sed manifestum est, quoniam non lignum vi-
dens adoravit, sed per lignum Ioseph, sicut & nos
per crucem Christum.

ILLUD sane quod dicunt, Iacob etiam summitatem virgę Ioseph adorasse, non est omittendum:
quoniam quidem magnum se ob adorandas imagines in hac re gratulantur habere exemplum:
Gen.47. cum videlicet in Latinis codicibus non legatur, *Adoravit summitatem virgá Ioseph:* sed in quibusdam,
Heb.11. *Adoravit super caput virgæ*, & in Hebræa veritate, cui potissimum fides adhibenda est, nullam penitus
vel tenuiter mentionem virgæ faciat, sed dicat tantum, *Adoravit Israhel Deum conversus ad lectuli caput. in
quo* utique, ut ait beatus Augustinus, *senex jacebat*, & sic positum habebat ut in eo sine labore quando
vellet oraret. Quia ergo, ut præfati sumus, quidam Latinorum codicum habent, *Adoravit super summi-
tatem virgæ*, necesse est ut memorati doctoris documentis qualiter intellegendum sit explicemus. ait
enim; *Quod habent Latini codices, Et adoravit super caput virgæ ejus, nonnulli emendantes habent. Adoravit super
caput virgæ suæ*, vel *in capite virgæ suæ*, sive *in cacumen*, vel *super cacumen. Fallit enim eos Græcum verbum, quod
eisdem litteris scribitur sive ejus, sive suæ: sed accentus dispares sunt, & ab eis qui ista noverunt in codicibus non conte-
mnuntur. Valent enim ad magnam discretionem, quamvis & unam plus litteram habere posset, si esset suæ aut non es-
set αὐτοῦ, sed ἑαυτοῦ, ac per hoc merito quæritur, quid sit quod dictum est. Nam facile intellegeretur, senem qui vir-
gam ferebat eo more quo illa ætas baculum solet, ut se inclinavit ad Deum adorandum, id utique fecerit super cacumen
virgæ suæ, quam sic ferebat ut super eam caput inclinando adoraret Deum. Quid est ergo, Adoravit super cacumen vir-
gæ ejus, id est, filii sui Ioseph? an forte tulerat ab eo virgam quando ei jurabat idem filius, & dum eam tenet post verba
jurantis, nondum illa reddita, mox adoravit Deum? Non enim pudebat eum ferre tantisper insigne potestatis filii sui,
ubi figura magna rei futuræ præsignabantur.* Dicant ergo, dicant, quid contra hæc dicturi sunt, qui ob ado-
randas imagines tantum patriarcham criminari non formidant, & scripturas sanctas vesana mente
permutare affectant. Ecce Hebraica veritas eundem patriarcham Deum adorasse ad caput lectuli
clamat: ecce Latinorum bibliotheca eum aut super caput virgæ, aut in capite, aut in cacumine, vel su-
per cacumen adorasse denuntiat: ecce vir eruditissimus Augustinus, & divini muneris flamine affla-
tus, solerti indagatione eum aut in suæ, aut in filii virgæ summitate Deum, non eandem virgam, nec
eundem filium adorasse personat. Dicant, quis sanctæ legis translator eum summitatem virgæ filii,

t

& in

& in eadem virga filium adorasse transtulerit: quis sanctæ legis studiosissimus indagator eum virgam filii vel filium potius quàm Deum adorasse tractaverit: & cum hunc invenire nequiverint, depravatricem, sive tefragatricem potius, quàm indagatricem suam intellegentiam divinarum scripturarum esse persentiant. Iam verò quia pene omnis divinæ legis series ab illis ob imaginum adorationem aut mutilatur aut permutatur, nova necesse est post Moysen legis tradatur scriptio: nova post Ezram legis reperiatur restauratio: nova post septuaginta interpretes, Theodorionem & Symmachum & Aquilam, sive etiam beatum Hieronymum legis quæratur translatio: nova post Apostolos & Apostolicos viros Spiritu sancto repletos scruretur tractatio, quæ adeo divinis scripturis refragari queat, ut omnes imaginum adorationem spernentes anathematis vinculo nectat. Quæ sit præterea differentia crucis Christi & imaginum pictorum arte pictarum, vel quanto mysterio crux imaginibus emineat, sive quomodo humanum genus non per imagines, sed per crucem Christi redemptum sit, quæ duo illi vel paria vel æqualia putant, in sequentibus loco suo Domino favente explicabimus.

CAP. XIV.

Non pertinere ad imaginum adorationem, ut illi dicunt, quod scriptum est, Iacob Pharaonem benedixit. Gen. 47.

QUOD sæpe memoratus patriarcha Iacob Pharaonem non adorasse, sed benedixisse legatur, superius dictum est. Nunc vero quia in alia ejusdem vanissima synodi lectione *benedictio* quodammodo posita est pro adoratione, breviter exsequendum est. Quoniam quidem tantis est illius vanitatis scriptura ignorantiæ obsita caliginibus, ut nec sequentia præcedentibus, nec præcedentia convenire videantur sequentibus, & ut se habet vanitas mendacium, semper fugitiva, semper caduca, semperque labentia sequitur, dicente Salomone; *Qui incumbit mendaciis, hic pascit ventos, ipse autem sequitur aves volantes.* Proverb. 10. Ut ergo imaginum adorationem, in quarum amore eorum mens pendet, & totius sanctitatis propositum est, stabiliant, plurima verba vel sensus quæ ad aliud pertinent, in adorationem mutare affectant. Nam & hæc, quod idem sanctus vir Pharaonem benedixit, non ad eandem benedictionem pertinere putant, quam solent plerumque exsules civibus, subditi prælatis, pauperiores ditioribus, & quam maxime senes, qui sibi quędam commoda impendunt exhibere, sed ad nescio quam adorandarum imaginum picturam: quę nimirum tanto inutilis est, quanto minus suæ utilitatis efficaciam potest loquendo edicere. Ajunt enim, *Benedixit Iacob Pharaonem*, sed non ut Deum benedixit: adoramus nos imaginem, sed non ut Deum adoramus. O inconveniens conparatio! O hebes conjectura! O stolidissima dictio! Similem dicis benedictionem, quam sanctus patriarcha regi exhibuit, qui prę cæteris dilectissimo filio insigne contulit potestatis: qui sibi cum universa prole uberem ad inhabitandum glebam concessit: qui sibi non cujuscunque provincię portionem, sed totius sui imperii terrę donavit optionem, adorationi quam imaginibus exhibes? quæ adorantibus nihil præter rei memoriam cujus sunt, exhibere valent. Benedixit itaque Iacob Pharaonem, non ut Deum quem omnis creatura benedicit & laudat, neque ut picturam quam manus artificis aptat, sed ut hominem cui propter sublimitatem concessæ à Deo potestatis honor est exhibendus. Benedixit, inquam, eum, non ut imaginem insensatam, sed ut rationalem hominem: non ut industria pictoris conpaginatum, sed ut ad Dei imaginem & similitudinem conditum: non ut in parietibus immobiliter stantem, sed ut sibi vel proli prospera commodantem: & ut ita dixerim, benedixit Israhel regem qui ejusdem spiritus nectare delibutus erat: qui postmodum per Apostolum dicturus esset, *Benedicite & nolite maledicere:* Rom. 12. qui non solum pro eo qui se & subolem opulentia rerum ditabat, sed pro calumniantibus & persequentibus orare deberet. Non itaque hujuscemodi benedictio, quę profecto bonę retributionis causa extitit celebrata, imaginum adorationi congruit: quę neque se adorantibus, neque adorare spernentibus quandam pro qualitate meritorum possunt inferre retributionem.

CAP. XV.

Quam absurde agant qui ad confirmandas imagines exemplum divinæ legis proferunt dicentes, propitiatorium & duos cherubim aureos & archam testamenti præcipiente Domino Moysen fecisse.

FECISSE sanctus Moyses, præcipiente Domino, propitiatorium & archam testamenti, & duos cherubim aureos, necnon & excidisse tabulas lapideas legitur: non tamen adorare jussisse, nec ea ob præteritarum quarundam rerum memoriam, sed ob futurorum mysteriorum sacratissimam præfigurationem creditur condidisse. Quæ dum ita se habeant, quantæ sint absurditatis quantęque dementię illi qui his sacratissimis & summo honore dignis rebus, pręcipiente Domino, à legislatore conditis, imagines æquiperare conantes, illarum adorationem his exemplis stabilire moliuntur, nec ferrea vox explicare, nec nostri sensus existimatio poterit indagare: præsertim cum illa sacratissimorum sensuum exuberent archanis, hæc parum utilitatis habeant, excepta recordatione rei

diam speramus, cum secundum contemplationem supernæ veritatis ad obtinendam beatitudinem nullo motu animi, nulla parte corporis resistente, nemine amante propriam potestatem, erit Deus omnia in omnibus.

CAP. II.

De eo quod Constantinus & Herena in epistola ad venerabilem Papam Apostolicæ sedis Adrianum directa scripserunt, Elegit nos Deus, qui in veritate quærimus gloriam ejus.

SECUNDUM veritatis sententiam, qui à semetipso loquitur, gloriã propriam quærit. Quam prorsus hi, qui in adorandis imaginibus exarserunt, adeo videtur quærere & amplecti, ut prodecessores suos vel parentes eum actibus eorum non vereantur aspernari. Despectis enim illis atq; spretis, jactant se in veritate gloriam Dei quærere, quos utiq; recte spernunt si ab ea veritate quæ dixit, *Ego*
Joan 14. *sum via, veritas & vita*, ullatenus deviaverunt. qui ideo *via* dicitur, quia per incarnationem bonis præbet vivendi exemplum. Dicitur etenim *veritas* Christus propter judiciũ quod in veritate exercet, sive quod in eo falsitas ulla penitus inveniri non possit. *Vita* propter deitatem, per quam est vitæ origo atq; ei omnia vivunt. Est enim recte ambulantium via ad vitam ducens æternam: à qua via nos deviare Pro-
Psalm. 2. pheta dissuadet cum dicit, *Adprehendite disciplinam ne quando irascatur Dominus & pereatis à via justa.* Cui
Psalm. 1. viæ de qua idem sanctus dicit, *Quoniam novit Dominus viam justorum*, auctor mortis cõtrarius est, de quo
Ibid. subjungitur, *Et iter impiorum peribit.* Nam si à veritate recesserunt, mendacio adhæserunt: mendaces effecti sunt. Si igitur à veritate recesserunt, mendaces effecti sunt. Ergo secũdum denominativorum regulam ut à veritate verax, à justitia justus, à pietate pius, à bonitate bonus: ita è contrario à mendacio mendax dicitur. Nam cum mendaces veritatem docere aut vix aut numquam possint, mirandum est unde hi tam veraces namq; veritatis sectatores effecti sint: qui videlicet secundum suam opinionem à mendacibus docti & geniti sunt. Non ergo gratiam Dei in ea veritate quærunt, de qua pia veritas &
Joan. 8. vera pietas dixit, *Si permanseritis in verbo meo, cognoscetis veritatem, & veritas liberabit vos.* Sed in imaginibus artificum industria formatis, quæ spectatores suos plerumq; ob rerum gestarum memoriam inducunt in admirationem, adoratores vero semper in errorem. Non enim mediocris est error cũ aliud adoratur
Deuter. 6. religionis cultu, quam is qui dixit, *Dominum Deum tuum adorabis & illi soli servies.* Veritas semper intemerata & inviolata perseverans unius modi est. Istæ vero pro voluntate artificis plura se demonstrant agere cum nihil agant. Nam cum videntur homines esse cum non sint, pugnare cum non pugnent, loqui cum non loquantur, audire cum non audiant, cernere cum non cernant, innuere cum non innuant, palpare cum non palpent, & cæ. hujuscemodi, constat figmenta artificum esse, non eam veritatem
Joan. 8. de qua dictum est, *Et veritas liberabit vos.* Imagines namq; eas sine sensu & ratione esse, verum est: homines autẽ eas esse falsum est. quas & siquis secundũ æquivocorum rationẽ homines dici posse adfirmet, ut Augustinus fuit summus philosophus, & Augustinus legendus est, & Augustinus pictus in Ecclesia stat, & Augustinus illo loco sepultus est, animadvertat hæc omnia quamquam ab uno fonte, id est Augustino processerint, hunc solum fuisse verum Augustinum, de quo dictum est *summus philosophus*, cetera vero aliud esse codicem: aliud imaginem, aliud corpus sepultum. Inter hominẽ autem pictum & verum, hoc principaliter interest, quod unus illorum est verus, alter falsus: nec uspiam nisi in nominis societate junguntur. nam cum hic verus sit, qui hac definitione definiri potest ut dicatur, animalis, rationalis, mortalis, risus sensusq; capax, necessario ille falsus habendus est, qui horum nihil habet: & si ille, qui iis omnibus caret falsus non est, nec ille verus est, qui iis omnibus regulis subjacet. Ecce cernũtur plures stare imagines, quarum quædam sunt colorum fucis conpaginatæ, quædam auro argentove conflatæ, quædam in ligno cælatoris scalpello figuratæ, quædam in marmore incisæ, quædam in gypso vel testa formatæ, in quibus quidem quantum in illis est, & imaginis similitudo, & superscriptio nominis una est: verbi gratia & imago Pauli est, & superscriptio, *sanctus Paulus.* Sciscitandum ab eis est, qui tanto errore laborant, ut eas pro arbitrio suo & veritatem & sanctas & veras, & non potius secundum venerabilium patrum traditionem sanctorum imagines dicunt, quæ cunctis conparata sanctior vel verior, quæ omnium sanctissima aut verissima esse credenda est, quas dum eos æquales dicere pro materiarum & magnitudinum vel operum discretione ratio non permiserit, & quasdam quibusdam sanctiores, & quarundam sanctissimas fateri conpescuerit, profiteri conpelluntur secundum veritatis indagatricem rationem, nec veritatis capaces nec sanctas dici debere: quoniam quidem & precio sunt inæquales, quo sibimet per conparationis gradus præferũtur, & sanctitatis & veritatis merito æquales, qua omnes omnino carent. Sicut enim pretiosa imago pretiosiorem & pretiosissimam admittit, ita sancta & vera sanctiorem & veraciorem, sanctissimam & veracissimam posset admittere, si tamen esset positivus gradus à quo conparativus & superlativus valerent emergere. Esto, inest depictæ imagini sanctitas: ubi antequam fieret fuit? an in ligno quod ex silva ad usus sumitur, cujus residuum ignibus mancipatur? an in coloribus, qui plerumque rebus inpuris conficiuntur? an in cera quæ & colorum & sordium capax est? Si in ligno, cur id quod securi retundente, ascia remordente, runcina radente abstrahitur, rogo consumptum, in favillas redactum, aut de coloribus manu artificis in diversa dilapsum, aut de cera nimio calore ignis liquefactum guttatim destitutum perit, cum sanctitas perire nesciat? Aut si in his quæ exsecuti sumus sanctitas non est, & revera non est, quærendum unde ei postquam ex pluribus materiis conpaginata est, accedat:

cedat: quæ dom neq; per manus inpositionē, neq; per aliquam canonicam consecrationē ei accedere
inveniatur, nec inesse credenda est. Quæ si inesset, quæri poterat, utrum ea vetustate fatiscente cum ea
fatisceret: an ad aliã quæ ex rudimentis cõficeretur transiret? Nã si ei inesset, aliunde veniret: si aliun-
de veniret, ad aliã trãsiret. Non autē ad aliã transit. Non igitur ei inesse credēda est. Quę dum ita se ha-
beant, quisquis eas veritatē dicit, & in eis se gloriam Dei quærere asserit, longe à veritate discessit. Non
autem in imaginibus manufactis gloriam Dei David senserat cùm dicebat, *Super cælos gloria ejus*, neque Psalm. 113.
cælestis ille exercitus cum psallebat, *Gloria in excelsis Deo*; sed neque in vastissima eremo populo Dei in Luc. 2.
quadam imagine gloria Domini apparebat cum dicitur, *Apparuit gloria Domini*: & illud, **Operuit taber-* Exod 15. Levit. 9.
naculum gloria Domini. Multa enim contra hujus capituli non mediocre deliramentum secundum san- Nu. 14. 16. 20.
ctarum Scripturarom auctoritatem & secundum veritatis indagationem dici poterant: sed hæc bre- * Exod. 40.
viter pro tempore dicta sufficiant, nec ad alia properantibus hæc obstaculo sint.

CAP. III.

De eo quod Constantinus & Harena gesta vel scripta sua Divalia *nuncupant.*

PRISCÆ gentilitatis obsoletus error Christi adventu repulsus quoddam cernitur in his reliquis-
se vestigium, qui se fidei & religionis Christianæ jactant retinere fastigiũ, qui & intra Ecclesiam
novas & ineptas constitutiones audacter statuere affectant: & se *Divos* suaq; gesta *Divalia* genti-
liter nuncupare non formidant. Unde fit ut quod protoplasti perpetravere florigera in sede virosa ser-
pentis promissione inlecti, hoc isti perpetrent in Ecclesia antiqui hostis fraude decepti: cum videlicet
& isti per inanis gloriæ celsitudinē se *divos* nominare non tenuant, & per avaritiæ rapacitatē per quam
vanæ laudis culmen adire tentant, Ecclesię novũ aliquod inferre cõtendant. Quicunq; ergo alta plus-
quàm ordo exposcit appetit, & extraordinarie plus esse cupit quàm est, ab eo qui humilia respicit &
alta à longè cognoscit dejectus, minus incipit esse, quàm est. Quod illorũ exemplo adprobari potest,
quorũ dum alter sedē suam ab aquilone ponere disponens, angelico honore & consortio privatus te-
nebris caliginis hujus est deputatus: alter inobediens divinis præceptis & esse cupiens sicut Deus, de-
liciosissima sede ejectus inmortalitate amissa ad hujus mortalitatis labores & ærumnas est destinatus.
Quorũ si vitandi sunt casus, fugiendi sunt actus: si fugiēdi sunt actus, humilitatis amplectendus est u-
sus. Si igitur vitandi sunt casus, humilitatis amplectendus est usus, per qoem cum cæteris bonorũ ope-
rum instrumentis & di possumus fieri, sicut ille cui dictum est, *Ecce cõstitui te Deum Pharaonis*; & filii Dei, Exod. 7.
juxta illud quod scriptũ est, *Quotquot autē receperunt eum dedit eis potestatem filios Dei fieri his, qui credunt in no-* Joan. 1.
mine ejus. Nam cum essentialiter Deus dicatur creator omniũ, juxta illud, *Quoniam Deus magnus Dominus* Psalm. 95.
& Rex magnus super omnē terram: est alius modus quo abusivè di & superæ potestates & homines di vo-
cantur, dicente Apostolo, *Et si sint qui dicantur di, sive in calo, sive in terra, nobis tamen unus est Deus pater*: & 1. Cor. 8.
Psalmista, *Ego dixi di estis*: tertio namq; modo secundũ sacrilegam superstitionē aëriæ potestates di nun- Psalm. 82.
cupantur, juxta illud, *Quoniam omnes di gentium dæmonia*. Nam primo modo nullus essentialiter Deus di- Psalm. 96.
ci potest, nisi ille qui est ineffabilis, inconmutabilis, sempiternus, omnipotens, qui est summũ bonum,
singularis apex, trinus in personis, unus in natura, qui est super omnia Deus benedictus in secola. Se-
cundo modo & angeli & homines di dici possunt: ad quod dignitatis nomen non nisi Deo obœdien-
do, & humilitatē amplectendo, & arrogantiam spernendo, & ei per bonum opus inhærēdo perveni-
tur. Tertius modus plures habet species: nam & dæmonia di à gentibus, & sidera sive plura de crea-
turis mundi di putabantur & dicebantur; & mundanarum quarundam artiũ inventores, & urbium
conditores, vel sceptra imperalia retinentes, post mortē in Deos credebantor transferri, & divi voca-
bantur, & simulacra illorũ di nuncupabantur. Quæ nomina aspernato vero Deo, contempta humili-
tate, dæmonica vel humana sibi arrogantia usurpavit: quæ ita Christianus odisse debet, sicut odit au-
ctorē. quisquis enim auctorem mendacii sprevit, mendaciũ spernere debet: & qui mendacium sper-
nit, mendax quoq; nomen spernere debet. Qui igitur auctorem mendacii sprevit, mendax quoq; no-
men spernere debet: auctor autē mendacii ille est de quo dictum est, *Ab initio mendax fuit & in veritate* Joan. 9.
non stetit. Mendax oomen *Divale* non inmerito est, quod peccatores pro suis meritis æternis suppliciis
mancipatos divinitatē astruere nititur esse adeptos. Si ergo huius nominis amatores hoc ad divinitatē
minime pertinere fatentur, audiant ipsos gentiles, qui huc nomine familiarius in suis literis uteban-
tur, & *divos* pro dis, & *Deos* pro divis pene indifferenter ponere consuevisse: *divos* pro dis, ut est illud,

——*Tu das epulis accumbere divũm*: & iterum, Virgilius.
——*Quæ sint ea numina divũm Flagitat.*—— id est, Deorum.

Deos autem pro Divis, ut est illud,

An Deus inmensi venias maris, ac tua nautæ
Numina sola colant.——

Octaviano enim dictum est, qoem post mortem in Divom transferri putabant. Cesset igi-
tur, cesset falsi nominis ambitio, destituatur antiqui erroris vestigium, facescat cæcæ soperstitionis
vocabulum, abdicetur procacis nominis supercilium, pellatur à fidelibus in divos transferendo-
rum hominum gentile mendacium. Jam veritas de terra orta est, jam ortus est fidelibus sol justi-
tiæ, iam qui sedebat in tenebris vidit lucem magnam, jam habitantibus in regione umbræ mortis
lux orta est. Omnia falsa, veritate veniente, cassata sunt. Nam si falsorum Deorum gentilis opi-
nio falsa est, post mortem in divos transferendorum hominum fabula falsa est. At si post mortem in
divos transferendorũ hominũ fabula falsa est, divalis nominis nuncupatio vana est. Si igitur falsorum

 deorum

deorū gentilis opinio falsa est, divalis quoq; nominis appellatio vana est. Liquido ergo patet, rē falsam
falsum nomē habere, & falso nomine eos, qui veritatis discipuli sunt nuncupari nō debere. Nā etsi qui
furte Catholici defunctos quosq; *divæ memoriæ* nuncupasse uspiam reperiantur, manifestū est eos usum
fuisse secutos gentilitatis, sicut nomina dierum & mensiū gentiliū vanitatibus plerunq; nominantur.
Sed hæc & his similia Romana potius ambitio quā Apostolica admisit traditio. Nos deniq, qui & ve-
ritatis sectatores, & ab ipsa veritate redempti sumus, sicut sprevimus gentiliū deorum mendaciū, sper-
2. Cor. 6. nere debemus gentilia vocabula, Apostolo docēte, qui ait, *Quæ societas luci ad tenebras? quæ autē conventio*
Christi ad Belial? A qua cōventione ipso annuēte liberemur, qui nos ereptos de tenebris & umbra mor-
tis, transtulit in regnū filii dilectionis suæ, in quo habemus redemptionem in remissionē peccatorum.

CAP. IV.

De eo quod Constantinus & Herena in epistola sua venerabili Papæ Adriano urbis Romæ scripserunt, Rogamus tuam paternitatem & maximè Deus rogat, qui nullum hominem vult perire.

QUi Deum sibi *conregnare* procaciter, & sacra gesta *Divalia* superbe & gentiliter dicere audet, in-
dubitanter & Deum, cujus est regnū & imperium, quempiā *rogare* dicere audebit: ut dum sibi
temerariam celsitudinem prorogat, divinæ majestatis imperio quiddam derogare contendat.
Nec mirandum est cur sua præsumat adtollere, cum divina verbis indoctis nitatur submittere. Deus e-
nim imperando lucē condidisse legitur, & aquas ab aquis discrevisse, & limitem his, ne denuo cōfun-
derentur, firmamentum posuisse, & terram multigenis seminibus fœcundasse, & cælum splendifluis
siderum fulgoribus perornasse, & aquas natatilibus, aëra volatilibus complevisse, & hominem sive o-
mnium rerum creationem patrasse: & isti dicunt, *Rogamus tuam paternitatem, & maximè Deus rogat, qui*
Exod. 40. *nullum hominē vult perire*. De Moyse legitur eo quòd *fecerit quod Dominus imperarat*: & idem scribit, *Ad im-*
Num. 9. *perium Domini movebant castra filii Israhel, & ad imperium Domini ponebant ea*: & iste dicit, *maximè quidem Deus*
rogat: utpote qui inconmutabilis, ineffabilis, sempiternus est, & omnium visibilium & invisibilium
naturam imperio creavit, imperioq; gubernat, *rogare* incipiat. Quod quidem verbū non potestatis, sed
deprecationis est, non auctoritatis, sed necessitatis, non imperantis, sed obsecrantis. Nam cum in Deo
indigentia nulla sit, & *rogare* obsecrantis sit, & *obsecrare* indigentis, quisquis igitur Deum rogare quid
dicit, ei proculdubio indigentiam adscribit. Cui si indigentia inest, & necessitas. Si necessitas inest, o-
mnipotentia deest. Omnipotentia autē illi est, igitur indigentia deest. De eo enim scriptum est, *Excel-*
Psalm. 113. *sus super omnes gentes Dominus, & supra cælos gloria ejus.* Quòd si fortè ei cōvenire posse dicunt rogare, pro-
pter personam filii, qui secūdum Apostolum *semetipsum exinanivit, formam servi accipiens, in similitudinem*
Philip. 2. *hominum factus, & habitu inventus ut homo*: audiant eum dicentem, *Lazare veni foras*: & iterum, *Tolle graba-*
Joan. 11. *tum tuum & vade*: & iterum, *Talita cumi*: & rursus, *Adolescens tibi dico surge*, & cætera hujusmodi, quæ non
Joh. 5. & 11. rogantis, sed imperantis; non postulantis, sed jubentis verba sunt: cujus imperii potestatem in ejus
Marc. 5. nomine etiam Apostolos legimus habuisse. Ait enim Pastor Ecclesiæ cum Æneam curasset, *In nomine*
Luc. 7. *Jesu Nazareni surge & ambula.* Ecce in nomine Jesu Petrus imperat, & illi Jesum rogare debere dicunt:
Act. 3. servus imperio in Domini nomine dat languido sanitatem, & illi dicunt eum rogare debere sacerdo-
tem. non hoc prudentiæ, sed summæ amētiæ deputandum est. Qui si ad sui erroris munimen illud for-
tè usurpare velint, quod ipsa veritas dicit, *Ego rogabo patrem & alium paraclitum dabit vobis*: & illud, *Pater*
Joan. 14. *clarifica tuum nomen*: perpendant non eum hoc dixisse secundum divinitatem, in qua unius cum patre
Joan. 12. substantiæ æqualis patri permanet: de qua dicit, *Ego & pater unum sumus*: sed secundum humanitatem,
Joan. 10. qua *Verbum caro factum est, & habitavit in nobis*, & de qua dicit, *Pater major me est.* Qui dum in forma servi
Joan. 1. minor sit patre, in forma Dei æqualis ei proculdubio creditur: unde & Apostolus ait, *Non rapinam ar-*
Joan. 14. *bitratus est esse se æqualem Deo*, id est, non ei fuit tanquam rapina, quasi alienū appeteret: qui sicut coæter-
Philip. 2. nus, ita coæqualis est patri: quē idem Apostolus verum hominē & verū Deum confitetur cum dicit,
Rom. 9. *Quorū patres, & ex quibus Christus, qui est super omnia Deus benedictus in secula.* Cui si secundū illorum socordiā
quēpiam rogare necesse est, alicui subest: & si alicui subest, non est super omnia. Super omnia autē est:
non igitur ei quēpiam rogare necesse est. Audiant ergo, audiāt hujusce dicti auctores, quid beatus Am-
brosius contra quosdā fidei hostes de hoc verbo dixerit: *Sed lectū est, quia rogavit, disce distantiā, rogat quasi*
filius hominis. imperat quasi Dei filius. An nō defertis hoc Dei filio, quod etiam Diabolus detulit, & vos majore sacrilegio
derogatis? Ille dicit, Si filius Dei es, dic lapidi huic ut fiat panis. Ille dicit, impera: vos dicitis, obsecra. Ille credit quod ju-
bente Dei filio elementorū rerumq; in adversum natura vertatur: vos creditis quod nisi roget Dei filius, nec voluntas i-
psius impleatur. Hoc quidem pugione lorica fidei munitus ecclesiæ præliator contra hostes fidei dimica-
vit. Inter quos quisquis numerari formidat, talis dicti insaniam fugiat. Dicat interea sanctus Evangeli-
sta quid Dominus discipulis formidantibus, cū jam navicula operiretur fluctibus, fecerit. *Tunc surgens,*
Matth. 8. inquit, *imperavit ventis & mari, & facta est tranquillitas magna.* Dicat etiam quid Centurio Domino ad do-
Marc. 4. mū suam pergere & puerū curare disponenti dixerit, *Domine non sum dignus ut intres sub tectum meum: sed*
Luc. 8. *tantū dic verbo, & sanabitur puer meus.* O infausta locutio! O exsecrabilis error! O superbia tumorē potius
Matth. 8. q̄ fortitudinē ingerēs, inflationem potius q̄ vires augmentans! Centurio inludendū, flagellandū, pas-
surum, mortē gustaturū, ad inferna descensurū verbo tantū imperii puerū sanare credit, & tu eū seden-
tē ad dexterā patris in cælestibus super omnē principatum, & potestatē, & virtutem & dominationē &
omne nomen quod nominatur non solum in hoc seculo, sed etiam in futuro quempiam rogare dicis.
non igitur ei necesse est rogare qui cælestium terrestrium & infernorum creditur potestatem habere.

CAP. V.

Quod non parvi sit piaculi scripturas sanctas aliter intellegere quam intellegendæ sunt, & ad hos sensus usurpatas adcommodare quos illa non continent: sicut in erranea synodo quæ in Bithinia, regnante Constantino, mediante Herena matre ejus, residente Tharasio Constantinopolitano episcopo gesta est.

SAcræ legis docente didicimus oraculo, quòd percussa petra, latices sitienti profluxerint populo, & eandem petram Christum sentire debere documento instituimur Apostolico. Qui dum sit petra, cujus fluentis arentia corda inrigantur; & flumen, cujus impetus lætificat civitatem dei; & fons vitæ, à quo credentibus perpetua vita manat; & panis cælestis, qui æternæ famis inediam à fidelium cordibus eradicat: quisquis ejus spiritales potus, & spiritales escas aliter quàm ille dat, percipit, divinas videlicet scripturas alio sensu, & non eo quo à sancto spiritu traditæ sunt interpretari nititur, ab ejus pastu alienus esse convincitur. *Eloquia namque domini* ait Propheta, *eloquia casta, argentum igne examinatum*: quorum castitatem ille proculdubio adulterina labe vitiare appetit, qui ea ad extranei sensus commixtionem sociare contendit. Qui enim propter arrogantiæ et vanæ laudis appetitum ad sui erroris munimen astruendum, divinarum scripturarum adtrahit testimonium, quid aliud facit nisi castitatem divini eloquii probrose captivat in adulterium? & argentum igne divini spiritus examinatum ad aliorum metallorum, id est, extraneorum sensuum, protrahit inquinamentum. De talibus dominus ita queritur per prophetam, *Dedi eis argentum & aurum, & illi fecerunt Baal*: id est, spiritalis intelligentiæ dignitatem & eloquii venustatem ad pravorum sensuum & inanis gloriæ verterunt inanitatem. Nam cum legislator dicat, *In dextera domini ignea lex*, mirandum est quantæ sint hebetudinis, qui nec ejus mulcentur candore, nec ejus terrentur ardore. Sicut enim eos qui ad eam intellegendam puro sensu & devota mente accedunt, perlustrat sui splendore candoris, ita è contrario qui ad eam sibi temere usurpandam adpropinquant, perurit sui magnitudine ardoris. Sicque qui ei inhærent humili mente & sacratis sensibus, gressos habent munitos in præsentis vitæ stadio illius lampadis inluminatione: illi verò qui eam petunt cum extraneis & temerariis sensibus, æterni ignis cremantur adustione: quod figuratum est in quatuor filiis Aaron. Nam cum Eleazar & Itamar juxta institutionem Moysi ignem sanctuarii domino offerentes sacerdotalis infulæ dignitatem indepti sunt: Nadab verò & Abiu ignem alienum domino offerre nitentes, formidolosissime atrocissimo mortis genere mulcati sunt. quorum quisquis vult vitare periculum, debet fugere exemplum. Quem ergo, quem in hoc facto qui bene dicta male interpretari arripiunt, imitantur? nisi eum qui quod de simplici viro justo dictum est, in mediatore dei & hominum interpretari conatur, cum dicit. *Scriptum est enim, Quoniam angelis suis mandavit de te ut in manibus tollant te, ne forte offendas ad lapidem pedem tuum.* Ut enim validius esset sui tentamenti argumentum, divinorum apicum traxit exemplum, quo libentius abhauriretur suæ tentationis poculum, si sanctarum scripturarum haberet condimentum. Nam nisi interpretandis scripturis imitandus est, & in facilibus tentamentis sequendus: Et si in fallacibus tentamentis sequendus est, & in cæteris moribus amplectendus: non autem in ceteris moribus amplectendus est: non igitur in interpretandis scripturis imitandus. Ait enim beatus Hieronymus, *Male diabolus scripturas interpretatur*: Siquidem & heretici & scismatici, qui ejus utique sequaces sunt, male divinas scripturas intellegunt, pejus interpretantur, pessime vero observant. Catholici autem veritatis eruditi exemplis & antiqui hostis resistunt tentamentis, & hæreseorum obsistunt machinamentis, & divini verbi manna puro & sano sensu suscipientes, ejus dulcibus aluntur alimentis: quibus non inportune collectum manna vermes ebullit, id est, non ejus conscientiæ archana, & sensuum intima, superbiæ stimulis confodit. Discussis itaque quæ vel arroganter vel indocte à Constantino & Hærena ad venerabilem Papam urbis Romæ Adrianum scripta sunt, sive quam brevissime digestis qualiter scripturæ sanctæ non aliter intellegendæ, vel interpretandæ, vel pro suo cuiq; arbitrio proprio sensui adcommodandæ sint, sed secundum sanam sobriamq; doctrinam intellegi debeant: nunc testimoniorum ordinem qui à sanctis scripturis sive à sanctorum patrum tractatibus digestus est, & inordinate sive non propriè ab his qui in præfata synodo sedisse noscuntur, usurpatus, ordine competenti domino favente exsequamur: ponentes duntaxat summatim quid sanctorũ patrum de his definierit sententia, vel quomodo à venerabilibus viris prolata sint, quæ ad suum errorem astruendum illorum adglomeravit amentia: quibus pro tempore in præsentib. duobus primis voluminib. enumeratis, quid proprio sensu minus docte & contra sanctorum patrum institutionem ob adorandarum imaginum superfluam protulerint constitutionem, sequentium duorum librorum series domino annuente discutiet, præmittentes in sequenti capitulo, qualiter sancta Romana ecclesia inter cæteras ecclesias maxime venerationi habita, pro causis fidei sit consulenda.

Psalm. 12.
Ose. 2.
Deuter. 33.
Matth. 3.

CAP. VI.

Quod sancta Romana, Catholica & Apostolica Ecclesia cæteris ecclesiis prælata, pro causis fidei, cum quæstio surgit, omnino sit consulenda.

ANtequam discutiendorũ testimoniorum, quæ absurde orientales in sua synodo taxaverunt, sylvã ingrediamur, dignum duximus, ut qualiter sancta Romana ecclesia cæteris ecclesiis à Domino prælata, & à fidelibus consulenda sit, prosequamur: præsertim cum non ab aliis scripturis, nisi ab his, quas illa inter canonicas recipit, testimonia sint sumẽda: nec aliorũ doctorum, nisi eorũ qui à Gelasio, vel cæteris illius sanctæ sedis pontificibus suscepti sunt, dogmata sint amplectẽda: nec aliter atq; aliter pro cujuslibet arbitrio, sed sanè sobrieque, quæ ab illis dicta sunt, sint intellegenda. Ait enim B. Augustin.

eum instituetet, quæ scripturæ essent recipiendæ vel qualiter intellegendæ: *Erit igitur divinarũ scripturarum solertissimus indagator, qui primò totas legerit notasq; habuerit scripturas, etsi nondũ intellectu, jam tamen lectione, duntaxat eas, quæ appellantur canonicæ. Nam cæteras securius leget, fide veritatis instructus, ne præoccupent imbecillum animum, & periculosis mendaciis atq; phantasmatis eludentes præjudicent aliquid contra sanam intellegentiam. In canonicis autem scripturis ecclesiarum catholicarũ quamplurimum auctoritatem sequatur: inter quas sanè illæ sint quæ apostolicas sedes habere & epistolas accipere meruerunt.* Nam cum hæc cunctis per orbem constitutis sedib. apostolicas generaliter præferat sedes, multo magis illa omnib. præferenda est, quæ etiam cæteris apostolicis sedib. prælata est. Sicut igitur cæteris discipulis apostoli, & apostolis omnib. Petrus eminet: ita nimirum cæteris sedib. apostolicæ, & apostolicis Romana eminere dinoscitur. Hæc enim nullis synodicis constitutis cæteris ecclesiis prælata est, sed ipsius domini auctoritate primatum tenet, dicentis, *Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo ecclesiam meam. & portæ inferni non prævalebunt adversus eam: & tibi dabo claves regni cælorum, & quodcunq; ligaveris super terram, erit ligatum & in cælis: & quodcunq; solveris super terram, erit solutum & in cælis.* Cui non incongrue B. Pauli doctoris gentium est attributa societas, ut illius sanctæ ecclesiæ omnino firmaretur auctoritas: quatinus altero ad piscandas animas electo ex piscatore, altero ad muniẽdam ecclesiam ex persecutore: ut in altero Dei filii vera confessio, in altero appareret divini verbi sacra prædicatio: cum alteri concesserit idem dei filius claves regni cælorum, alteri clavem apertiẽdorum legalium verborum: utriq; tamen virtutem signorũ, quo alter ad eum cruce, alter gladio pergens, fidelibus arrabonem corporalis sarcinæ relinquentes, & exempli fulgore, & verbi decore, & sancto cruore supradictam ecclesiam Romanam ei dicarent, quam supra solidissimam petram fundatam nec descẽdens pluvia, nec venientia flumina, nec flantes venti ruere compellerent. Hæc ergo sanctæ fidei spiritalib. munita armis, & à fonte lucis & origine bonitatis, salutarib. satiata fluentis, & horrendis atrocibusq; hæresum obsistit monstris, & mellisflua prædicationis pocula catholicis per orbem ministrat ecclesiis. Nam beatissimus Hieronymus vir divinis legib. & multarum linguarum peritia eruditus, dum Bethleemiticis moraretur in arvis, & à B. Papa Damaso Romæ posito de difficilib. consuleretur quæstionibus, eum pro causis fidei versa vice consuluisse dinoscitur, & sive tacendarum sive dicendarũ hypostaseon, vel quibus in orientalibus partibus cõmunicare debeat humillimis apicibus ut apices accipiat deprecatur. Mira res & magnis prædicanda præconiis. Interrogat à quo interrogatur: consulit à quo consulitur: qui magistrũ se in interpretandis divinis scripturis sentit, in causis fidei venerandi pontificis se discipulum minime erubescit: & cui sacræ legis quæstionũ nexus enodat, utrum hypostasis dicere debeat, quibusve in oriente cõmunicare, efflagitat. Unde datur intellegi, sanctos & eruditos viros per diversas mundi partes prædicationis & sciẽtiæ lampade coruscantes, non solum à S. Romana ecclesia non recessisse, sed etiam tẽpore necessitatis ob fidei corroborationẽ ab ea adjutoriũ implorasse. Quod regulariter, ut præfati sumus & exemplis docuimus, omnes catholicæ debent observare ecclesiæ, ut ab ea post Christum ad muniendam fidem adjutorium petant, quæ non habens maculam nec rugam & portentuosa hæresum capita calcat, & fideliũ mentes in fide corroborat. A cujus sancta & veneranda communione multis recedentib. nostræ tamen partis nunquam recessit ecclesia,
Iacob. 1. sed ea apostolica eruditione instruente, & eo *à quo est omne donum optimum & omne datum perfectum*, tribuente, semper suscepit reverenda charismata. Quæ dum à primis fidei temporib. cum ea perstaret in sacræ religionis unione, & ab ea paulo distaret, quod tamen contra fidem non est, in officiorum celebratione, venerandæ memoriæ genitoris nostri inlustrissimi atq; excellentissimi viri, Pipini regis cura, & industria sive adventu in Gallias reverentissimi & sanctissimi viri Stephani Romanæ urbis antestitis, est ei etiam in psallendi ordine copulata: ut non esset dispar ordo psallendi, quib. erat compar ardor credendi: & quæ unitæ erant unius sanctæ legis sacra lectione, essent etiã unitæ unius * modulationis veneranda traditione: nec sejungeret officiorum varia celebratio, quas cõjunxerat unicæ fidei pia devotio. Quod quidẽ & nos, conlato nobis à deo Italiæ regno fecimus, S. Romanæ ecclesiæ fastigium sublimare cupientes, & reverentissimi papæ Adriani salutarib. exhortationibus parere nitentes: scilicet ut plures illius partis ecclesiæ, quæ quondam apostolicæ sedis traditionem in psallendo suscipere recusabant, nunc eam cum omni diligentia amplectantur: & cui adhæserant fidei munere, adhæreant quoq; psallendi ordine: quod non solum omnium Galliarum provinciæ, & Germania, sive Italia, sed etiam Saxones & quædam Aquilonaris plagæ gentes per nos, Deo annuente ad veræ fidei rudimenta conversæ, facere noscuntur, & ita B. Petri Sedem in omnibus sequi curant, sicut illò pervenire, quò ille clavicularius exstat, desiderant. Ad quam beatitudinẽ nos pervenire, & in sanctæ ecclesiæ consortio & unione ille nos faciat perseverare, qui ecclesiam suam in Petro dignatus est fundare: & ipso interveniente, cujus cathedræ sumus sequaces, regni cælorum, cujus ille claviger factus est, mereamur effici compotes.

* al. modulaminis.

CAP. VII.

Gen. 1. Quod non ad adorandas imagines pertineat quod scriptum est, *Creavit deus hominem ad imaginem & similitudinem suam.*

IN hoc testimonio inconsequenter, & ultra quã inconsequenter, ab illis in sua synodo ob adorandarum imaginum astruendum errorem posito, non nostro ingenio plurimum est sudandum, cùm tot indiciis ab eorum sit adsertione alienum: quoniam ubi nulla est verisimilitudo, non magna in discernendo oritur disputatio. Quia ergo à nullo, in quo sanæ mentis viget acumen, illi rei creditur pertinere, cui illi hoc nituntur adcommodare, sed spiritale dictum spiritali disserendum est indagatione: re-

tione: restat ut quid de eo sanctorum patrum protulerit stylus, sententiali brevitate notemus: quatenus quod ab illis est neglegenter usurpatum, & à viris venerabilibus & spiritu sancto repletis spiritualiter prolatum, lectoris industria sit diligenter acceptum. ait enim B. Ambrosius, *In principio ipsius mundi patrem & filium esse audio, & unum opus cerno: audio loquentem, agnosco facientem, sed & patris & filii unam imaginem, unam similitudinem lego: similitudo hæc non diversitatis, sed unitatis est. Non enim homo ad imaginem dei nisi per imaginem dei esse potest. Imago ergo dei ex interioris hominis nobilitate est consideranda: primo quidem, ut sicuti deus unus, semper ubique totus est, omnia vivificans, movens & gubernans, sicut Apostolus confirmat, quod in eo vivimus, movemur & sumus: sic anima in suo corpore ubique tota viget vivificans illud, movens & gubernans. Nec enim in majoribus corporis sui membris major, & in minoribus minor, sed in minimis tota, & in maximis tota: & hæc est imago unitatis omnipotentis dei quam anima habet in se: quæ quandam sanctæ trinitatis habet imaginem: primo in eo, quia sicut deus est, vivit & sapit, ita & anima secundum suum modum est, vivit & sapit. Est quoque & alia trinitas in ea, quæ ad imaginem sui conditoris perfectæ quidem & summæ trinitatis quæ est in patre, filio & spiritu sancto condita: & licet unius sit illa naturæ, tres tamen in se dignitates habet, id est, intellectum, voluntatem & memoriam, quod idem licet aliis verbis in evangelio designatur dum dicitur, Diliges dominum deum tuum ex toto corde tuo & ex tota anima tua, & ex tota mente tua, id est, ex toto intellectu, & ex tota voluntate, & ex tota memoria.* Deut. 6. *Iam sicut ex patre generatur filius, ex patre filioque procedit Spiritus sanctus, ita ex intellectu generatur voluntas, & ex his item ambobus procedit memoria, sicut facile à sapiente quilibet intelligi potest. Nec enim anima perfecta esse potest sine his tribus, nec horum trium unum aliquod, quantum ad suam pertinet beatitudinem, sine aliis duobus integrum constat: & sicut deus pater, deus filius, deus & spiritus sanctus est, non tamen tres dii sunt, sed unus deus tres habens personas, ita & anima intellectus, anima voluntas, anima memoria, non tamen animæ tres in uno corpore, sed una anima tres habens dignitates. Atque in his tribus ejus imaginem mirabiliter gerit in sua natura noster interior homo. Similitudo vero in moribus cernenda est: ut sicut deus creator, qui hominem ad similitudinem suam creavit, est charitas, est bonitas, & justus, patiens atque mitis, mundus & misericors, & cætera virtutum sanctarum insignia quæ de eo leguntur, ita homo creatus est, ut charitatem haberet, ut bonus esset, & justus & patiens atque mitis, mundus & misericors foret: quas virtutes quanto plus quisque in seipso habet, tanto propius est deo, & majorem sui conditoris gerit similitudinem.* Beatus quoque Augustinus ita hominem ad imaginem & similitudinem dei factum esse disseruit: *Cum exteriorem & interiorem hominem divina scriptura commemoret & tantum eos discernat, & ab Apostolo dictum est, Et si exterior homo noster corrumpitur, sed interior renovatur de die in diem. quæri potest, utrum unus horum factus ad imaginem & similitudinem dei: nam illud quærere stultum est, si unus, quis eorum dubitat, cum potius qui renovatur quam eum qui corrumpitur dicere: utrum autem ambo, magna quæstio est. nam si exterior homo est Adam, & interior Christus, bene ambo intelleguntur, sed cum Adam sicut à deo factus est bonus non manserit, & diligendo carnalia carnalis effectus sit, non absurde videri potest hoc ipsum ei fuisse cadere imaginem dei & similitudinem amittere: ac per hoc ipse renovatur, & ipse etiam interior. quomodo ergo est ipse & exterior ac secundum corpus, ut interior sit secundum animam: & interior sit resurrectio & renovatio, quæ nunc fit secundum mortem prioris vitæ, id est, peccati, & secundum regenerationem novæ vitæ, id est, justitiæ, quos idem duos homines sic appellat, ut unum veterem quem debemus exuere, alterum novum & eum induendum commemoret: quorum rursum illum appellat imaginem terreni hominis, quia secundum peccatum primi hominis geritur qui est Adam: alterum imaginem cælestis hominis, quia secundum justitiam secundi hominis geritur, qui est Christus: exterior autem homo qui nunc corrumpitur futura resurrectione renovatur, cum illam mortem persolverit quam naturæ debet, lege illa quæ in paradiso per præceptum data est. Quomodo autem non sit incongruum, quod dicitur etiam corpus factum ad similitudinem dei, facile intelleget qui diligenter adtendit, quod dictum est, Et fecit deus omnia valde bona.* Gen. 1. *Nemo enim dubitat quod sit ipse primitus bonus. multis enim modis dici res possunt similes deo, aliæ secundum virtutem & sapientiam factæ, quia in ipso est virtus & sapientia non facta: aliæ inquantum solum vivunt, quia ille summe & prime vivit: aliæ inquantum sunt, quia ille summe ac primum est. Et ideo quæ tantummodo sunt, nec tamen vivunt aut sapiunt, non perfecte, sed exigue sunt, ad similitudinem ejus, quia & ipsa bona sunt in ordine suo: cum sit ille supra omnia bonum à quo bona sunt. Omnia vero quæ vivunt & non sapiunt, paulo amplius participant similitudinis. quod enim vivit etiam est, non autem quicquid est etiam vivit. Iam porro quæ sapiunt ita illi similitudini sunt proxima, ut in creaturis nihil sit propinquius. Quod enim participat sapientiæ, & vivit, & est: quod autem vivit necesse est ut sit, non necesse est ut sapiat. Quare cum homo possit particeps esse sapientiæ secundum interiorem hominem secundum ipsum ita est ad imaginem, ut nulla natura interposita formetur, & ideo nihil sit deo conjunctius. & sapit enim & vivit & est: qua creatura nihil est melius. quod si exterior homo, vita illa accipitur qua per corpus sentimus quinque notissimis sensibus, quos cum pecoribus habemus communes (nam & ista molestiis sensibilibus quæ persecutionibus ingeruntur corrumpi potest) non immerito & ipse homo particeps dicitur similitudinis dei: non solum quia vivit, quod etiam in bestiis apparet, sed amplius, quod ad mentem convertitur se regentem, quam illustrat sapientia, quod in bestiis non potest ratione carentibus. corpus quoque hominis quia solum inter animalium terrenorum corpora non pronum in alvum prostratum est, cum sit visibile & in tuendum cælum erectum, quod est principium visibilium, quanquam non sua, sed animæ præsentia vivere cognoscatur, tamen non modo quia est & inquantum est, neque bonum est, sed etiam quia tale est ut ad contemplandum cælum sit aptius, magis in hoc ad imaginem & similitudinem dei quam cætera corpora animalium facta jure videri potest: tamen quia homo sine vita non recte adpellatur, non corpus solum homo exterior, neque sola vita quæ in sensu est corporis, sed utrumque simul rectius fortasse intellegatur. Neque nisi sic distinguitur, quod aliud sit imago & similitudo dei, quæ etiam filius dicitur, aliud ad imaginem & similitudinem dei sicut hominem factum accipimus. Sunt etiam qui non frustra intellegant duo dicta esse, ad imaginem & similitudinem: cum si una res esset, & unum nomen sufficere potuisse asserunt, sed ad imaginem mentem factam volunt, quæ nulla interposita substantia ab ipsa veritate formatur, quæ etiam spiritus dicitur. non ille spiritus sanctus qui est ejusdem substantiæ cujus pater & filius, sed spiritus hominis. nam ita hos discernit Apostolus; Nemo scit quid agatur in homine nisi spiritus hominis: & nemo scit quid agatur in deo nisi spiritus dei.* 1. Cor. 2. *Item de spiritu hominis dicit; Salvum faciat spiritum vestrum, animam & corpus. & iste enim factus est à deo sicut & cætera creatura. Scriptum est enim in Proverbiis*

hoc ma-

hoc modo; Scito quoniam dominus corda hominum novit, & qui finxit spiritum omnibus ipse scit omnia. Ergo iste spiritus ad imaginem dei nullo dubitante factus accipitur, in quo est intelligentia veritatis. hæret enim veritati nulla interposita creatura, cætera hominis ad similitudinem facta videri volunt, quia omnis quidem imago similis est: non autem omne quod simile est etiam imago proprie, sed forte abusive dici potest. Sed cavendum in talibus, ne quid nimis adseverandum putetur illa re sane salubriter custodita, ne quoniam corpus quodlibet per localia spatia porrectum est, aliquid tale credatur esse substantia Dei. Nam res quæ in parte minor est quã in toto, nec dignitati animæ convenit, quanto minus majestati Dei? Ecce quam subtiliter quamque salubriter sancti viri hominem ad imaginem & similitudinem Dei factum esse, imaginem videlicet in anima, in qua est intellectus, voluntas & memoria: similitudinem in moribus, id est, in charitate, justitia, bonitate & sanctitate, quæ omnia incorporea sunt, intellegentes disseruere: à quorum sensu & doctrina quantum distent qui hoc testimonium imaginibus artificum manu formatis adcommodant, non nostro est disserendum eloquio, sed lectoris reservandum judicium: ut quantæ in hac parte sint vecordiæ non noster eum stylus, sed suus permoneat sensus. Quisquis igitur ita hominem ad imaginem & similitudinem dei factum, sicut ad imaginem hominis imaginem ab artifice formatam esse credit, aliquid in deo corporeum, quod credere nefas est, credere se ostendit. Nam si id quod homo ad imaginem & similitudinem dei factus est, manufactis imaginibus convenit, secundum corpoream speciem homo ad imaginem dei factus est: & si homo secundum corpoream speciem ad imaginem dei factus est, corporeus est deus: incorporeus autem deus est: non igitur id, quod homo ad imaginem & similitudinem dei factus est, manu factis imaginibus convenit.

CAP. VIII.

Quæ sit differentia imaginis & similitudinis sive æqualitatis.

Gen. 1. QUONIAM opitulante deo secundum sanam sobriamque doctrinam sanctorum patrum sententiis inbuti, qualiter intellegendum sit, quod *deus hominem ad imaginem & similitudinem suam creaverit*, exequuti sumus: nunc operæpretium est, ut quæ sit differentia imaginis & similitudinis seu etiam æqualitatis breviter exsequamur: quatenus & illi qui ob adorandas imagines per patentes inanium adsertionum campos effrenes feruntur, horum trium, quæ illi omnia pene unum putant, differentiam cognoscentes, in quanto sint errore perpendant: & studiosi quique hoc legentes ad quasdam intelligentiæ utilitates accedant. Hæc ergo tria distinguenda sunt, quia omne quod imago est similitudo est, non tamen omne quod similitudo, imago est: & cum imago nunquam similitudine careat, similitudo verò multoties imagine careat, plerunque & similitudo & imago æqualitate carere noscuntur, quæ etiam æqualitas nonnunquam & imagini & similitudini copulari potest, quæ tria quanquam unius sint categoriæ quæ relatio dicitur, habent tamen inter se quasdam proprietates, quibus aliæ carent. Nam imagini proprium est, ut semper ab altero expressa sit: similitudini vero & æqualitati proprium est, ut in sua substantia permanentes, non ab altero expressæ, sed aliis rebus, adsimilatæ vel coæquatæ hoc nomine censeantur: & imago magis vel minus non sibi admittat, similitudo verò & æqualitas admittant. sicut enim dicitur magis similis vel minus similis, magis æqualis vel minus æqualis, non sic dici potest, magis imago vel minus imago. Nam & in conversione earum quæ Græcè antistrophe dicitur, subtilis quædam repugnantia est: quæ omnia persequi longum est, verumtamen ut horum trium nominum differentia lucidius pateat, beati Augustini verba ad medium deducenda sunt. Ait enim; *Ubi imago, non continuo similitudo, non continuo æqualitas: ubi æqualitas, continuo similitudo, non continuo imago: ubi similitudo, non continuo imago, non continuo æqualitas, ut in speculo est imago, quia de illo expressa est, est etiam necessario similitudo, non tamen æqualitas: quia multa desunt imagini, quæ insunt illi rei de qua expressa est.* Ubi *æqualitas, continuo & similitudo, non continuo imago: velut in duobus ovis paribus quia inest æqualitas, inest similitudo. Quæcunque enim adsunt uni, adsunt & alteri: imago tamen non est, quia neutrum de altero expressum est: ubi similitudo, non continuo imago, non continuo æqualitas. Omne quippe ovum omni ovo inquantum ovum est, simile est: sed ovum perdicis quamvis inquantum est ovum, simile sit ovo gallinæ, nec imago tamen ejus est: quia non de illo expressum est: nec æquale, quia brevius est: est & alterius generis animantium. sed ubi dicitur, non continuo, utique intellegitur, quia esse aliquando potest. potest ergo esse aliqua imago in qua sit etiam æqualitas: ut in parentibus & filiis inveniretur imago, & æqualitas, & similitudo, si intervallum temporis defuisset. Nam & de parente expressa est similitudo filii, ut rectè imago dicatur, & potest esse tanta, ut rectè etiam dicatur æqualitas, nisi quod parens tempore præcedit, ex quo intellegitur & æqualitatem aliquando non solum similitudinem habere, sed etiam imaginem: quod in superiore exemplo manifestum est. Potest etiam aliquando esse similitudo & æqualitas, quamvis non sit imago, ut de ovis paribus diximus: potest similitudo & imago, quamvis non sit æqualitas: ut in speculo ostendimus: potest & similitudo esse, ubi & æqualitas & imago sit, sicut de filiis commemoravimus, excepto tempore quo præcedunt parentes.* His igitur huius differentiæ regulis breviter prolatis ad ea quæ incœpta sunt ordine competenti transeamus, & divinæ legis testimonia ab illis non rectè usurpata, à nobis venerabilium patrum documentis rectè sint promulgata: quatenus & illorum volatus, his alis fractis quas sibi arroganter adcommodaverunt, fatescat, & studiosorum lectorum, qui his bene uti desiderant, sensus ad alta conscendat.

CAP. IX.

Quomodo intelligendum sit quod scriptum est, *Abraham adoravit populum terræ, filios Heth*, sive quod Moyses Jetro legitur adorasse: quibus exemplis hi qui propter adorandas imagines synodos faciunt, suum errorem fulcire affectant: & quia nec Jacob Pharaonem, nec Danihel Nabuchodonosor regem, ut illi dicunt, uspiam legantur adorasse. Gen. 23.

ILLI qui in adorandis imaginibus æstuant, hoc peculiariter atque familiariter exemplo utuntur, quod Abraham filios Heth, & Moyses Jetro sacerdotem Madian adorasse leguntur. Quorum quidem adoratio tantum distat à pictæ imaginis adoratione, quantum pictus ipse homo à veri hominis ratione. quantum enim verus homo à picto, rationalis ab irrationali, sensibilis ab insensibili, animatus ab inanimato in sui definitione secernitur, tantum procul dubio & huius adoratio ab illius adoratione discernitur. Aliud namque est hominem salutationis officio & humanitatis obsequio adorando salutare, aliud picturam diversorum colorum fucis conpaginatam, sine gressu, sine voce vel cæteris sensibus nescio quo cultu adorare. Fraternitatem autem diligendam, & dilectionem erga proximos exhibendam, & humilitatis gradum amplectendum, per quæ nos mutuo salutantes adoramus, pene omnium sanctarum scripturarum perdocemur exemplis: imagines verò adorare, vel salutare, vel quasdam insensatas nænias colere inhibemur potius, quàm instituimur, pene in cunctis divinæ scripturæ locis. Nam, ut cæteros taceam, sacratissimus pastor, super quem solidissimam petram ecclesia sancta fundata est, non ait imagines, sed *fraternitatem diligite*: nec *subditi estote* picturis, sed *omni humanæ creaturæ*, & Dominum Christum sanctificare non imaginibus, sed in cordibus nostris instituit. Dementissimum sane & ab omni ratione seclusum est, hoc ad astruendam imaginum adorationē in exemplum trahere, quod Abraham populum terræ, & Moyses Ietro sacerdotem Madian leguntur adorasse: cum videlicet plerumq; sancti viri per humilitatem qua Deo placuerunt homines salutationis gratia adoraverint, plerumq; ne ab aliis adorarētur humiliter refugerint, plerumq; rigore suæ sanctitatis erecti superbos quosq; adorare contempserint. Imagines verò nusquam nec tenuiter quidē adorare conati sunt. Nam in eo, quod Abraham sive Moyses homines humiles suis utilitatibus necessarios, adorasse leguntur, & Mardocheus Aman hominem arrogantem, & in populi Dei interitum inhiantem adorare contempsisse reperitur, hoc evidenter ostenditur, quòd sancti viri erga humiles sive ut eos ad meliora hortentur, sive ut ejusdem summæ virtutis munera non amittant, per eandem humilitatem sunt socii: cōtra pravorum verò nequitias sive ut malorum societates declinent, sive ut eos resipiscere conpellant, fortiter sint erecti. In eo igitur, quòd Iohannes in Apocalypsi ab angelo cohibetur ne se adoret, dicente eodem angelo, *Vide ne feceris: conservus tuus sum*: & Pastor ecclesiæ Petrus blāde Centurionis adorationem vitaverit, dicens, *Surge frater, & ego homo sum sicut & tu*: & vas electionis Paulus cum Barnaba Lycaonum adorationem valida reluctatione spreverit, procul dubio omni creaturæ adoratio quæ solum deum decet, qui solus adorandus, solus colendus est, inpendenda esse vetatur, salva tantummodo salutationis causa per quam humilitas demonstratur. Dicat igitur nobis, dicat sanctissimus Augustinus quid de hac adoratione Abrahæ vel Moysi senserit. ait enim; *Insinuatur hic etiam humilitatis exemplum, quod Moyses cum quo deus loquebatur, non fastidivit neque contempsit alienigenæ soceri sui consilium, quanquam & ipse Ietro, cum Israelita non fuisset, utrum inter viros deum verum colentes religioseque sapientes habendus sit, quemadmodum & Iob cum ex ipso populo non fuisset, merito quæritur, imo credibilius habetur (ambigue quippe posita sunt verba) vel utrum sacrificaverit deo vero in populo ejus quando vidit generum suum, vel utrum eum adoraverit ipse Moyses. Quanquam de adoratione etiamsi expresse positum esset, honor videretur socero redditus eo modo quo solet hominibus honorificentiæ causa exhiberi à patribus: sicut de Abraham scriptum est, quòd adoraverit filios Heth.* Sed nec illud silentio prætereundum est, quod dicunt Jacob Pharaonem adorasse, sive Danihel Nabuchodonosor regem, quod quidem nec in Hebræo habetur, nec in nostris Latinis codicibus, qui à beato Hieronymo ex Hebraica veritate translati sunt, uspiam reperitur. Non enim amplius quàm semel Jacob in conspectu Pharaonis fuisse legitur: quod quidem hoc modo scriptura narrat; *Post hæc introduxit Ioseph patrem suum ad regem, & statuit eum coram eo, qui benedicens illi, & interrogatus ab eo, quot sunt dies annorum vitæ tuæ? respondit Iacob, Dies peregrinationis & vitæ meæ, centum triginta annorum sunt parvi & mali, & non pervenerunt usque ad dies patrum meorum quibus peregrinati sunt: & benedicto rege egressus est foras.* In quibus verbis non eum adorasse, sed benedixisse monstratur. Quod quidem & si fecisset, non ideo faceret ut inde adorandarum imaginum exemplum sumeretur: sed ut humilitas sancti patriarchæ deum timentis, regem honorificantis monstraretur. Quæ dum ita se habeant, reor quòd illi arbitrentur divinam scripturam illo familiarissimo illorum loquendi genere, quod quidam acyrologiam nuncupant, uti, ut *benedicere* posuerit pro adorare, qui loquendi modus tanto eis peculiaris est, ut & *habere* & *salutare* & *osculari* & *venerari* pro adorare & ipsi ponant, & ab aliis positū accipiant, & ut ita dixerim pene omnia eis huiuscemodi verba in adorare conversa sint. Sancta vero scriptura sicut cæteros errores, ita etiā hunc loquendi modū abnuit, sed puris, ꝓpriis, fixis sive prudentib. semper verbis,

1. Pet. 2. Rom. 13. & 1. Pet. 2.

Apocal. 19. & 22. Act. 10.

Gen. 47.

verbis, sive sententiis utitur, Propheta adtestante, qui ait; *Lex domini inreprehensibilis*: quæ si *benedicere* posuit pro adorare; inpropriis dictionibus utitur. Si inpropriis dictionibus utitur, reprehensibilis est: est autem inreprehensibilis: non igitur *benedicere* posuit pro adorare. Dic ergo tu, dic sancte Danihel, dic vir desideriorum, dic scrutator archanorum, dic indagator scripturarum, dic propheta qui redemptorem mundi in eo apertius cæteris dixisse probaris, quia non solum scribis eum esse venturum, quod est tibi commune cum cæteris: sed quo tempore venturus sit doces, & reges per ordinem digeris, & annos enumeras ac manifestissima signa prænuntias: dic utrum Nabuchodonosor, ut illi garriunt, adoraveris. Non in meo volumine hoc, inquam, fecisse me legis: quod quidem & si fecissem, nulla ex parte inde illorum adsertio fulciretur: ego proposui in corde meo ne pollueter de mensa eius, neque de vino potus eius, & illi me dicunt eum adorasse. Cadentem ergo in faciem suam, & me adorantem, & hostias & incensum sacrificare mihi præcipientem, & deum deorum & dominum regum & revelatorem mysteriorum, qui potest aperire sacramenta confitentem, & eum in me potius ob signorum magnitudinem, cuius ego habitaculum sum, quam me adorantem blandis alloquiis affatus sum, & ab eo ut misericordiã semper exerceret in genere Israhel, sive ut concaptivos meos, Ananiam, Azariam, & Misaelem constitueret super opera provinciæ Babylonis postulavi, non adulatoriè adoravi. Quem quidem & si adorassem, non rem quandam insensatam adorarem, sed per humilitatis officium sublimiori potestati subditus manens, sciens non esse potestatem nisi à Deo, rationalem hominem salutando adorarem. Nam cùm tam felicem quondam habuerim conversationem, ut quæsitis occasionibus ex latere regis quibus accusari possem ab invidis, & non in alio nisi in legitimis Dei mei accusatus fuerim, & in lacum leonum projectus, & nunc accuset adorasse quem non adoraverim, & à falsis testibus dicar egisse quod non egi, restat ut cum David clamem, *Insurrexerunt in me testes falsi, & mentita est iniquitas sibi.* Cùm ergo ob imaginum amorem & Iacob patriarcham &

Psalm 27.

Danihelem prophetam criminentur, & scripturarum divinarum sensus ad peregrinas intellegentias convertere nitantur, & suos prodecessores sive parentes contra legis imperium aspernentur, superest ut his tantum contenti sint, & earum patrocinio, si errorem suũ corrigere nolunt, sicut & ipsi credunt, muniantur. Atque illi glorientur in imaginibus: nos autem gloriemur in cruce domini nostri Iesu Christi, per quem nobis mundus crucifixus est, nosque mundo.

C A P. X.

De eo quod Iohannes presbyter & legatus Orientalium incautè imaginum adorationem stabilire nitens, dixisse legitur. *Erexit Iacob titulum Deo, quatinus & benedixit eum.*

Gen. 33.

NON mediocris socordiæ est hoc etiam ad imaginum adorationem adstruendam exemplum proferre, quod Iacob lapidem erexit in titulum, sicut Iohannes presbyter & legatus Orientalium protulisse in eadem synodo, quæ pro adorandis imaginibus agitata est, legitur: quoniam ille lapis non alicuius præteritæ rei imago vel similitudo fuisse creditur. Qui si ob alicuius præteritæ rei memoriam ab eiusdem rei similitudine expressus, & à sancto patriarcha ad adorandum fuisset erectus, quoddam fortassis posset illis ferre adminiculum, qui tanti erroris subire non formidavere periculum. Sed dum aliud sit quædam per patriarcham fieri ad præfigurationem futurorum, aliud à pictore pingi quædam ob memoriam præteritorum gestorum: aliud sit spiritu sancto esse repletum, aliud pictoria arte inbutum: aliud iste gerat cælesti munere fretus, aliud ille operandi usu expertus: aliud sit Iacob in titulum erigere lapidem, aliud quendam picturem in pariete statuere imaginem: aliud secundum typicam figuram desuper oleum fundere, aliud secundum vaniloquam adsertionem adorare iubere: inutile & ultra quàm inutile est hoc ad adstruendam aliquam rem in exemplum proponere, quod ab illa re omnium argumentationum diverticulis videtur distare. Numquid nam Jacob illum lapidem ut adoretur erexit, aut alicuius rei in eo imaginem depinxit? Nam dum imagines pene nullum officium aliud, nisi mentibus per sui intuitum memoriam inferendi habeant, lapis qui à patriarcha erectus est tria insignia & summo honore digna creditur officia habuisse. Primum, quod cervicem Israheliticam fulcierit, & pulvillis carenti patriarchæ pulvilli vicem præstiterit, & ejus capite fuerit oneratus, qui non solum scalam à terra usque ad cælum pertingẽtem, & angelos per eam ascendentes & descendentes, sed etiam ipsum dominum bona sibi pollicentem cernebat. Secundum, quod in insigne & titulũ, quo sanctus patriarcha illius sancti loci reminisceretur, erectus est, quo rediens prolis & coniugum affectu exhilaratus, & magna rerum opulentia ditatus, sua domino vota qui hæc sibi cuncta concesserat redderet. Tertiũ, quod typum gerebat nostri mediatoris, qui factus est in caput anguli, & est mirabilis in oculis nostris: qui unctus est à patre oleo lætitiæ præ consortibus suis: quem & Danihel lapidem abscisum dicit de monte sine manibus præcidentium, absque coitu & humano videlicet semine ex utero virginali genitum. Quem & David petram nuncupat dicens, *Dominus petra mea & robur meum & salvator meus.* De quo etiam in Esaia propheta scribitur; *Ecce pono in fundamentis Sion lapidem summum, angularem, probatum, electum, pretiosum, & qui crediderit in eum non confundetur.* Qui idcirco angularis dicitur, eo quod duos parietes ex adverso venientes, ex circumcisione videlicet & præputio, vel etiam duo testamenta in se summo, probato, electo & pretioso lapide conjungit, & in uno sanctæ ecclesiæ cœtu, cuius ille caput est, connectit. De quo & per prophetã Zachariã

Psal. 37.
Esa. 24.

paterna

paterna voce dicitur, *Ecce ego adducam filium meum orientem: quia lapis quem dedi coram Iesu septem in eo oculi* Zach. 3.
sunt. In quibus septem oculis septiformis gratiæ spiritus, qui à patre filioque procedit, evidenter o-
ftenditur: & per Esaiam propbetam, *Spiritus Domini spiritus sapientiæ & intellectus, spiritus consilii & fortitu-* Esai.11.
dinis, spiritus scientiæ & pietatis. spiritus timoris Domini nominatur. De quo etiam angulari lapide petra ec-
clesiæ ait, *Sicut modo geniti infantes, rationabiles, sine dolo lac concupiscite, ut in eo crescatis in salutem: si tamen gu-* 1.Pet.2.
stastis quàm dulcis est Dominus, ad quem accedentes lapidem vivum, ab hominibus quidem reprobatum, à Deo autem
electum & honorificatum: & post pauca, *Vobis igitur honor credentibus, non credentibus autem lapis, quem reproba-* Ibid.
verunt ædificantes, hic factus est in caput anguli, & lapis offensionis & petra scandali his qui offendunt verbo nec credunt
in quo & positi sunt. Quo documento monstratur illum & honorem fortitudinis credentibus, & scan-
dalum duritiæ incredulis esse. Quod etiam per justum Simeonem hoc sensu prædictum est. Ait enim,
Positus est hic in ruinam & in resurrectionem multorum in Israbel: in ruinam scilicet incredulorum, in resur- Luc.2.
rectionem verò credentium: qui etiam ignis nuncupatur, sive quod in se credentes æterni luminis
fulgore perlustrat, sive quod incredulos æterni ignis ardore torrebit. De unctione verò hujus lapidis
& paulo superius David oraculis prolatum est, & nunc præfati pastoris ecclesiæ testimonio proferen-
dum est, qui ait, *Iesum Nazarenum quem unxit Deus spiritu sancto & virtute.* Quia ergo spiritus sanctus ple- Act. 10.
rumque in divinis scripturis olei nomine innuitur, Iohannes Apostolus testis est qui dicit, *Sicut unctio* 1.Ioan.2.
eius docet nos de omnibus. Cujus si inenarrabilis nectaris unctione delibuti sunt ob imaginum adoratio-
nem stabiliendam, synodos agitare & scripturas sanctas ad extraneos sensus usurpare nequaquam
debent.

CAP. XI.

De eo quod præfatus Iohannes dixit, In hominis forma luctatus est cum ipso, & vocavit eum Israhel, quod est interpretatum, mens videns Deum.

SED nec illud quidem à reprehensione vacat quod idem Iohannes presbyter & legatus Orienta-
lium inter cætera deliramenta de Iacob dixisse fertur, *In hominis forma luctatus est cum ipso, & vocavit*
eum Israbel, quod est interpretatum, mens videns Deum: cũ hoc dictum & à re proposita longe distet, &
in nominis interpretatione usitatiorem quandam omittens, pene inusitatum quid personet. Nã dum
quidam id nomen interpretentur, *vir videns Deum*, quidam verò, *fortis cum Deo*, nonnulli etiam vera-
cius, *princeps cum Deo* nescio tamen an ullus eorum qui in canone recipiuntur, reperiatur hoc, *mens vi-*
dens Deum, interpretatus fuisse: unde non solum ille reprehendendus est qui usitatioribus interpreta-
tionibus prætermissis pene inusitatum quid protulit, sed & omnis illa synodus, quæ ei in pluribus so-
mnianti adsensum præbuit, quæ non solũ dicenti non restitit, sed etiam dicta in volumine taxavit. Cũ
ergo sancta ecclesia secundum sanctorum patrum institutionem omne quod inreprehensibile est re-
cipiat: omne verò quod reprehensibile abiciat, hanc quoque eorum synodum, quæ utique repre-
hensibilis est, abicit: & si hanc quæ reprehensibilis est non abicit, neque eas quæ inreprehensibiles
sunt suscipit: suscipit autem eas quæ inreprehensibiles sunt: hanc igitur quia reprehensioni patet, pe-
nitus suscipere non debet. Illas enim synodos sancta & universalis recipit ecclesia, quæ pro diversis
fidei, sive religionis causis diversis locis, seu temporibus, à doctis & catholicis viris celebratæ, à sana
sobriaque doctrina nullatenus deviare perhibentur. Præterea tanti patriarchæ cum angelo luctatio
non quandam imaginum adorationem, sed dominicam præfigurasse dicitur in eodem populo pas-
sionem: qui populus & ei luctando prævaluit, quia crucifixit: & ab eo benedictionem in his qui in
eum crediderunt accepit: & in his claudus qui in eum credere contempserunt, remansit, dicente bea-
to Augustino, *Quod ab illo angelo desiderat benedici Iacob cui luctando prævaluit, magna est de* CHRISTO *pro-*
phetia. Nam eo ipso ammonet mysticum aliquid sapere, quia omnis homo à majore vult benedici. Quomodo ergo ab eo
iste voluit quem luctando superavit? prævaluit enim Iacob Christo, vel potius prævalere visus est per eos Israbelitas à
quibus crucifixus est Christus: & ab eo tamen benedicitur in eis Israbelitis qui crediderunt in Christum, ex quibus erat
qui dicebat, Nam & ego Israbelita sum ex genere Abraha & tribu Benjamin. Unus ergo atque idem Iacob & claudus & Rom.11.
benedictus. Claudus in latitudine femoris tanquam in multitudine generis, de quibus dictum est, Et claudicaverunt à Psal.18.
semitis suis: benedictus autem in eis de quibus dictum est. Reliquiæ per electionem gratiæ salvæ factæ sunt. Rom.11.

CAP. XII.

Quod non ad adorationem imaginum pertineat, nec in nostris codicibus qui ex Hebraica veritate translati sunt, inveniatur, quod illi in sua synodo dicunt, Iacob suscipiens à filiis suis vestem talarem tabefactam Ioseph osculatus est cum lachrymis, & propriis oculis inposuit. Genes.37.

NON mirandum est si Iacob accusetur ab illis tunicam Ioseph osculatus fuisse, & oculis inpo-
suisse, à quibus etiam Pharaonem accusatur adorasse. Accidere etenim plerumque solet, ut
qui semel falli cœperit, crebro fallatur: & qui semel à via recesserit, & tramitem sui itineris du-
cem sequi neglexerit, per abrupta & invia affatim errore duce feratur. Tunica enim Ioseph nec in

 Hebræis

& in eadem virga filium adorasse transtulerit: quis sanctæ legis studiosissimus indagator eum virgam filii vel filium potius quàm Deum adorasse tractaverit: & cum hunc invenire nequiverint, depravatricem, sive refragatricem potius, quàm indagatricem suam intellegentiam divinarum scripturarum esse persentiant. Iam verò quia pene omnis divinæ legis series ab illis ob imaginum adorationem aut mutilatur aut permutatur, nova necesse est post Moysen legis tradatur scriptio: nova post Ezram legis reperiatur restauratio: nova post septuaginta interpretes, Theodotionem & Symmachum & Aquilam, sive etiam beatum Hieronymum legis quæratur translatio: nova post Apostolos & Apostolicos viros Spiritu sancto repletos scrutetur tractatio, quæ adeo divinis scripturis refragari queat, ut omnes imaginum adorationem spernentes anathematis vinculo nectat. Quæ sit præterea differentia crucis Christi & imaginum pictorum arte pictarum, vel quanto mysterio crux imaginibus emineat, sive quomodo humanum genus non per imagines, sed per crucem Christi redemptum sit, quæ duo illi vel paria vel æqualia putant, in sequentibus loco suo Domino favente explicabimus.

CAP. XIV.

Non pertinere ad imaginum adorationem, ut illi dicunt, quod scriptum est, Iacob Pharaonem benedixit. Gen. 47.

QUOD sæpe memoratus patriarcha Iacob Pharaonem non adorasse, sed benedixisse legatur, superius dictum est. Nunc vero quia in alia ejusdem vanissima synodi lectione *benedictio* quodammodo posita est pro adoratione, breviter exsequendum est. Quoniam quidem tantis est illius vanitatis scriptura ignorantiæ obsita caliginibus, ut nec sequentia præcedentibus, nec præcedentia convenire videantur sequentibus, & ut se habet vanitas mendacium, semper fugitiva, semper caduca, semperque labentia sequitur, dicente Salomone; *Qui incumbit mendaciis, hic pascit ventos, ipse autem sequitur aves volantes.* Proverb. 10. Ut ergo imaginum adorationem, in quarum amore eorum mens pendet, & totius sanctitatis propositum est, stabiliant, plurima verba vel sensus quæ ad aliud pertinent, in adorationem mutare affectant. Nam & hæc, quod idem sanctus vir Pharaonem benedixit, non ad eandem benedictionem pertinere putant, quam solent plerumque casules civibus, subditi prælatis, pauperiores ditioribus, & quam maxime senes, qui sibi quędam commoda impendunt exhibere, sed ad nescio quam adorandarum imaginum picturam: quę nimirum tanto inutilis est, quanto minus suæ utilitatis efficaciam potest loquendo edicere. Ajunt enim, *Benedixit Iacob Pharaonem*, sed non ut Deum benedixit: adoramus nos imaginem, sed non ut Deum adoramus. O inconveniens conparatio! O hebes conjectura! O stolidissima dictio! Similem dicis benedictionem, quam sanctus patriarcha regi exhibuit, qui prę ceteris dilectissimo filio insigne contulit potestatis: qui sibi cum universa prole uberem ad inhabitandum glebam concessit: qui sibi non cujuscunque provincię portionem, sed totius sui imperii terrę donavit optionem, adorationi quam imaginibus exhibes? quæ adorantibus nihil præter rei memoriam cujus sunt, exhibere valent. Benedixit itaque Iacob Pharaonem, non ut Deum quem omnis creatura benedicit & laudat, neque ut picturam quam manus artificis aptat, sed ut hominem cui propter sublimitatem concessæ à Deo potestatis honor est exhibendus. Benedixit, inquam, eum, non ut imaginem insensatam, sed ut rationalem hominem: non ut industria pictoris conpaginatum, sed ut ad Dei imaginem & similitudinem conditum: non ut in parietibus inmobiliter stantem, sed ut sibi vel proli prospera commodantem: & ut ita dixerim, benedixit Israhel regem qui ejusdem spiritus nectare delibutus erat: qui postmodum per Apostolum dicturus esset, *Benedicite & nolite maledicere:* qui non solum pro eo qui se Rom. 12. & subolem opulentia rerum ditabat, sed pro calumniantibus & persequentibus orare deberet. Non itaque hujuscemodi benedictio, quę profecto bonę retributionis causa extitit celebrata, imaginum adorationi congruit: quę neque se adorantibus, neque adorare spernentibus quandam pro qualitate meritorum possunt inferre retributionem.

CAP. XV.

Quam absurde agant qui ad confirmandas imagines exemplum divinæ legis proferunt dicentes, propitiatorium & duos cherubim aureos & archam testamenti præcipiente Domino Moysen fecisse.

FECISSE sanctus Moyses, præcipiente Domino, propitiatorium & archam testamenti, & duos cherubim aureos, necnon & excidisse tabulas lapideas legitur: non tamen adorare jussisse, nec ea ob præteritarum quarundam rerum memoriam, sed ob futurorum mysteriorum sacratissimam præfigurationem creditur condidisse. Quæ dum ita se habeant, quantæ sint absurditatis quantęque dementię illi qui his sacratissimis & summo honore dignis rebus, pręcipiente Domino, à legislatore conditis, imagines æquiperare conantes, illarum adorationem his exemplis stabilire moliuntur, nec ferrea vox explicare, nec nostri sensus existimatio poterit indagare: præsertim cum illa sacratissimorum sensuum exuberent archanis, hæc parum utilitatis habeant, excepta recordatione rei

cujus sunt. Cum ergo archa testamenti Domini de lignis Setthim, jubente Domino, per legislato-
rem condita & inaurata sit, & introrsus habeat tabulas nihilominus fœderis & manna sive virgam
Aaron: propitiatorium verò sit aureum in modum tabulæ, quod superinponebatur archæ, ejusdem-
que longitudinis & latitudinis, tantæque formæ fieri sit jussum, qua & archa, ut eodem propitiatorio
archa tegeretur, & duo cherubim aurei ductiles super ipsum propitiatorium essent, hinc atque inde
alterutrum adtendentes, ita ut vultus eorum in propitiatorium essent, & pinnis suis obumbrarent
propitiatorium, & inde Deus loqueretur ad Moysen, de propitiatorio videlicet sive de medio che-
rubim: quis tam hebes tamque est demens, ut non solum habendarum, sed etiam adorandarum ima-
ginum insolentissimum usum, horum tam terribilium tamque insignium mysteriorum conparatio-
ne conetur adstruere? Nam dum istæ nihil aliud innuant, nisi interdum rerum gestarum ordinem,
interdum non gestarum, sed fictarum mentiantur errorem: illa vero semper sanctis & excellenti-
bus radiant mysteriis & rutilant sacramentis. Archa namque fœderis secundum quosdam Domi-
num & salvatorem nostrum, in quo solo fœdus pacis apud patrem habemus, designat: qui post re-
surrectionem suam ascendens in cælum carnem quam adsumpserat ex virgine, in patris dextera con-
locavit. In quo sunt duæ tabulæ legis, duo videlicet testamenta: in quo est virga Aaron, quæ fron-
Psal.110. duerat ei, quia ipse est rex & sacerdos: Rex, quia de eo scriptum est; *Virgam virtutis suæ emittet Dominus*
Psal. 110. & *ex Sion, & dominabitur in medio inimicorum suorum.* Sacerdos vero, quia de eo scriptum est; *Tu es sacerdos*
Heb.5. *in æternum secundum ordinem Melchisedech:* in quo est manna, cælestis videlicet pabuli edulium, de quo
Psalm. 78. edulio David egregius propheta dicit; *Panem de cælo dedit eis, panem angelorum manducavit homo:* sicut
& 4. Edr.1. & ipse in Evangelio dicit, *Ego sum panis vivus qui de cælo descendi.* Cui propitiatorium superponitur,
Ioan.6. quia scilicet legalibus sive evangelicis præceptis, quæ in eo fundata sunt, supereminet misericordia
ejusdem mediatoris, per quam non ex operibus legis quæ fecimus nos, neque volentes, neque cur-
Psalm.89 rentes, sed ejus miseratione salvamur: de quo etiam voce paterna dicitur, *Veritas mea & misericordia*
Osee 6. *mea cum ipso, & in nomine meo exaltabitur cornu ejus:* & qui per Prophetam dicit, *Misericordiam volo & non*
Matth 9. *sacrificium:* & cui per Psalmistam dicitur, *Miserationes tuæ multæ Domine:* qui secundum Apostolum *pro-*
1.Ioan.2. *pitiatio est pro peccatis nostris.* In quo sunt duo cherubim, scientiæ videlicet plenitudo, quæ in duobus
testamentis, ejus revelatione, monstrata est: qui invicem se adtendunt, quia lex & evangelium ma-
Math.5. gnam inter se consonantiam habent, dicente Domino, *Non veni legem solvere, sed adimplere.* Qui che-
rubim ideo versos vultus habent in propitiatorium, quia duo testamenta spem semper in Dei mi-
sericordia ponendam omnino commendant. Desuper quo propitiatorio, id est, de medio cheru-
Ioan 1. bim loquitur Deus, quia idem filius est verbum patris, *per quem facta sunt omnia:* & cùm sit unius
Ioan.10. cum patre substantiæ, sicut ipse in evangelio ait, *Ego & pater unum sumus*, sive ut Philippo ait, *Qui vi-*
Ioan.14. *det me, videt & patrem*, Dei patris in eo semper de medio duorum testamentorum vox auditur: se-
cundum plerosque verò divinæ legis doctores qui hæc moraliter tractant, *aurum* sapientiam signifi-
cat, *archa* secretum Dei. In archa jussa sunt poni lex & manna & virga Aaron. Per *virgam* potestas
significatur, per *manna* gratia: quia nisi cum gratia non est potestas præcepta faciendi. Verumtamen
quia lex à quovis proficiente non ex omni parte conpletur, propitiatorium est desuper: ad hoc enim
opus est, ut propitius sit Deus: & ideo desuper ponitur, quia superexaltat misericordia judicio. Duo
verò cherubim pinnis suis obumbrant propitiatorium, id est, honorant velando, quoniam mini-
steria ista sunt, & invicem se adtendunt, quia consonant. Duo quippe ibi testamenta figurantur,
& vultus eorum sunt in propitiatorium: quia misericordiam Dei, in qua una spes est, valde commen-
dant. Denique hinc se promisit locuturum Deus ad Moysen, de medio cherubim, desursum pro-
pitiatorii. Porro si creatura rationalis in multitudine scientiæ, quoniam hanc interpretationem ha-
bent cherubim, duobus ipsis animalibus significatur: ideo duo sunt ut societatem charitatis com-
mendent: ideo pinnis suis propitiatorium obumbrant, quia Deo, non sibi tribuunt pinnas suas, id
est, Deum honorant virtutibus quibus præstant. Et vultus eorum non sunt nisi in propitiatorium:
quia cuicumque profectui ad multitudinem scientiæ spes non est, nisi in Dei misericordia. Quia
igitur tabulæ per quas duo testamenta significari superius diximus, nullo terrore dantur, nullo stre-
pitu ignium, nulla commotione nubium, nullo mugitu tubarum, sicut illæ quæ prius à Domino da-
Exod.20. tæ & à Moyse comminutæ fuisse leguntur: quæ dum darentur Moysi, à populo dictum est; *Loquere*
tu nobiscum, & non loquatur ad nos Deus, ne fortè moriamur: hoc evidenter innuitur, quòd priores vetus te-
stamentum in quo terror erat, significaverint: posteriores verò novum, in quo dilectio. Quod verò
priores opus Dei fuerint, secundæ opus hominis: & illæ conscriptæ digito Dei, istæ scriptæ ab homi-
ne narrentur, hoc apertissimè declaratur, quòd in illis vetus testamentum, ut præfati sumus, signifi-
catum est, quia Deus ibi præcepit, sed homo non fecit. Lex enim posita est in veteri testamento,
Rom.5. quæ convinceret transgressores: unde & egregius prædicator ait, *Lex autem subintravit, ut abundaret pec-*
catum. Non enim inplebatur timore, quæ non inpletur nisi charitate: & ideo dicitur opus Dei, quia
Deus legem constituit, Deus conscripsit: nullum opus hominis, quia homo Deo non obtempera-
vit, & eum potius reum lex fecit. In secundis autem tabulis homo per adjutorium Dei tabulas fa-
cit atque conscribit, quia novi testamenti charitas legem facit. Unde mediator Dei & hominum le-
Rom.13. gem non solvere sed adimplere venit. Dicit autem & idem egregius prædicator, *Plenitudo legis chari-*
tas & fides quæ per dilectionem operatur. Factum est itaque homini facile in novo testamento quod in
veteri difficile fuit, habenti fidem quæ per dilectionem operatur: atque illo digito Dei, hoc est spi-
2.Cor.3. ritu Dei, intus eam in corde scribente, non foris in lapide. Unde dicit Apostolus, *Non in tabulis la-*
pideis,

pideis, sed in tabulis cordis carnalibus: quoniam charitas Dei qua veraciter impletur præceptum, diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum, qui datus est nobis. Hoc est ergo quòd primo data est lex, ubi significatur vetus testamentum, quod est opus tantummodo Dei, & conscriptio digiti Dei, quod Apostolus dicit, *Itaque lex quidem sancta, & mandatum sanctum & justum & bonum.* Lex ergo sancta & bona Dei opus est, ubi homo nihil agit: quia non obtemperat, sed reatu potius premitur lege minante atque damnante. *Peccatum enim*, inquit, *ut appareat peccatum per bonum mihi operatum est mortem:* beatus autem homo est, cùm hoc mandatum sanctum & justum & bonum adimplet. Est etiam opus ejus, sed per gratiam Dei. Hic enim sensus aptatur translationi veteri, in qua secundæ tabulæ à legislatore scriptæ fuisse memorantur. Cæterum quia in Hebraica veritate utræque primæ videbitet & secundæ à Deo scribuntur, hoc significatur, quia & vetus & novum testamentum sancti Spiritus gratia, qui digitus Dei dicitur, conscriptum est, & in illo accipitur spiritus servitutis in timore, quia Deus jugum legis homini inponit, homo ferre non valet. In isto verò ubi tabulæ ab homine fiunt, à Deo scribuntur, homo obœdiendo accipit spiritum adoptionis. Hæc igitur insignia, archa videlicet & quæ in ea sunt, propitiatorium sive cherubim, semper à nobis spiritali intuitu cernantur, & tota mentis intentione quærantur. Nec ea in depictis tabulis sive parietibus quæramus, sed in penetralibus nostri cordis mentis oculo aspiciamus: & qui secundum Apostolum, revelata facie gloriam Dei speculantes in ejusdem imaginem transformamur, à claritate in claritatem, tanquam à Domini spiritu non ambulantes in astutia, neque adulterantes verbum Dei, sed in manifestatione veritatis: non jam veritatem per imagines & picturas quæramus, qui spe, fide & charitate ad eandem veritatem quæ Christus est, ipso auxiliante pervenimus. Rom. 7. Ibid.

CAP. XVI.

Quòd nec inde adorandarum imaginum usus adstrui possit, ut illi stultissimè & irrationabiliter dicunt, eo quòd in lege scriptum est: Ecce vocavi ex nomine Beseleel filii Ur filii Hor de tribu Iuda, & replevi eum spiritu sapientiæ & intellegentiæ, ad perficiendum opus ex auro & argento, & dedi ei Ooliab Achisama. Exod. 31.

Lex, ut ait Apostolus, *spiritalis est.* Est enim nobis in præsentis sæculi caliginoso itinere ad dirigendos nostrarum mentium gressus à Deo conlata, cujus jubare mentis acies perlustrata mysticorum sensuum possit intueri secreta. *Præceptum namque Domini lucidum*, ait Propheta, *inluminans oculos:* atque idem, *Lucerna pedibus meis verbum tuum Domine, & lumen semitis meis.* De hac itaque per quendam sapientem dicitur; *Lucerna est mandatum legis, & lux vita, & increpatio & disciplina.* Et Esaias dicit, *De nocte spiritus meus vigilat ad te Deus: quia lux præcepta tua sunt super terram.* cujus lucis cùm omnes eam non rectè intellegentes expertes sint, hi nimirum prorsus expertes esse creduntur, qui ob nescio quam imaginum adorationem eam violenter ad suos sensus flectere nituntur, & in suo errore eam quodammodo sibi adminiculari affectant: cùm ex ea, quamquam ad rem non pertinentia, tamen utcunque testimonia proferre tentant. Quia ergo Beseleel ad faciendum opus ex auro & argento à Domino fit electus, & spiritu sapientiæ & intellegentiæ & scientiæ repletus, ita hoc illi ad suum errorem inuniendum in testimonium trahunt, ac si ea quæ per eum Domino jubente fiebant, & mysteriorum typicas figuras redolebant, adoranda forent. *Beseleel* igitur interpretatur, *in umbra Dei: Ur, ignis* dicitur: *Hor, lumen* intellegitur. Cujus ergo iste *Beseleel*, qui, ut diximus, *in umbra Dei* interpretatur, typum gessit, nisi illius cui semper ecclesia clamat, *Sub umbra alarum tuarum protege me:* &, *Sub umbra alarum tuarum sperabo, donec transeat iniquitas:* & de quo in Canticis Canticorum sponsa dicit, *Sub umbra ejus quam desideraveram sedi.* Hic enim filius Ur filii Hor dicitur: quia est splendor inenarrabilis, Deus ex Deo, lumen ex lumine: de quo per Abacuc prophetam dicitur, *Splendor ejus ut lumen erit.* Deus namque, ut ait Moyses, *ignis consumens est:* quod & Apostolus Paulus in epistola ad Hebræos iisdem verbis adfirmat: & idem Dominus per Zachariam Prophetam dicit, *Absque muro habitabitur Hierusalem præ multitudine hominum & jumentorum, & ego ero in circuitu ejus murus & ignis.* Qui cùm firmius tum patre substantiæ: & ad Moysen in igne loquitur, & ad discipulos in Evangelio ait, *Ignem veni mittere super terram: & quid volo nisi ut ardeat?* Numquid non illo igne illorum pectora inflammata erant qui dicebant, *Nonne cor nostrum ardens erat in nobis, dum loqueretur in via, & aperiret nobis scripturas?* Is ergo Beseleel ex nomine vocatur, qui a et paterna voce per Esaiam Prophetam dicitur, *Et vocavite nomine tuo, meus es tu:* & de quo per Moysen dicitur, *Ecce mittam angelum qui præcedat te, & custodiat in via, & introducat ad locum quem præparavi. Observa eum, & audi vocem ejus, nec contemnendum putes, quia non dimittet cùm peccaveris, & est nomen meum in illo.* Sed nec genus hujus Beseleel, qui ex nomine vocatus est, tacetur. Ait enim scriptura, *Filium Ur filii Hor de tribu Iuda.* Hic est enim de quo Israhelitica voce antè prædictum est; *Catulus leonis Iuda ad prædam fili mi ascendisti:* id est, in crucem prædaturus infernum, *requiescens accubuisti ut leo,* id est, in sepulchro: *& quasi leæna, quis suscitabit eum?* quia per virtutem patris tertia die à mortuis resurrexit. Per virtutem autem patris illum resurrexisse audi Apostolum dicentem; *Hunc Deus suscitavit post diem tertium, & dedit illum manifestum fieri non omni populo.* Dic, rogo, sancte Iohannes, qui supra mediatoris Dei & hominum pectus recumbens, de æterni luminis fonte luciflua pocula Rom. 7. Psal. 19. Psalm. 119. Esa. 26. Psal. 17. Psalm. 57. Cant. 2. Hab. 3. Deut. 4. & 9. Hebr. 12. Zach. 2. Luc. 12. Luc. 24. Esa. 43. Exod. 23. Genes. 49. Actor. 10.

cula hauriebas, unde quotidie ambrosei liquoris nectar Christicolis mentibus propinas, si nosti unde genus ducat iste Beseleel, cujus typum ille antiquus legalis quondam Beseleel gerebat. *Vidi*, inquam, *in dextera sedentis super thronum librum scriptum intus & foris, signatum sigillis septem: & vidi Angelum fortem prædicantem voce magna: Quis dignus est aperire librum, & solvere signacula ejus? & nemo poterat neque in cælo, neque in terra, neque subtus terra aperire librum, neque respicere illum: & ego flebam multum, quoniam nemo dignus inventus est aperire librum, nec videre eum. Et unus de senioribus dixit mihi, Ne fleveris: ecce vicit leo de tribu Iuda, radix David, aperire librum, & solvere septem signacula ejus.* Nam dum iste Beseleel, quem Christi figuram gestasse diximus, tantis virtutum prærogativis ornetur, ut & à Deo electus, & ex nomine vocatus; & Spiritu sancto repletus, & cujus filius vel de qua stirpe sit describatur, incassum ob imaginum adorationem firmandam in exemplum trahitur: cùm videlicet cunctis pictoribus excellentior, cunctisque artificibus imagines formantibus credatur fuisse præstantior: cujus si operibus pictura vel cujuslibet opificio imagines conditæ adsimulandæ sunt, illi quoque pictores vel cujuslibet artis opifices imagines condentes adsimilandi sunt: & si illi pictores vel cujuslibet opifici homines imagines condentes adsimilandi sunt, ipsi quoque opifices sive ab his conditæ imagines futurorum insignem præfigurationem gerunt: non autem pictores vel cujuslibet opifici homines eorum opera eorum futurorum quandam præfigurationem gerunt: non igitur illius operibus pictura vel cujuslibet opificio imagines conditæ adsimilandæ sunt. Quia vero iste novus Beseleel, redemptor videlicet humani generis, spiritum sapientiæ, scientiæ & intellegentiæ habuerit, qui utique omnis cum patre & filio substantiæ est, & à patre filioque procedit: Esaias Propheta testis est. Ait enim,

Esa. 11. *Exiet virga de radice Iesse, & flos de radice ejus ascendet & requiescet super eum spiritus Domini, spiritus sapientiæ & intellectus, spiritus consilii & fortitudinis, spiritus scientiæ & pietatis, & replevit eum spiritus timoris Domini.* Et

Esa. 61. idem Dominus per eundem Prophetam dicit, *Spiritus Domini super me propter quod unxit me.* Hic ergo quod facit ex auro & argento, facit in ornamentis tabernaculi: cum videlicet sanctos viros *auro coruscantes*, id est, interiori intellegentia, *argento nitentes*, id est, diviois eloquiis ornatos, & ut ita dixe-

Rom 10. rim, aurum in corde habentes, juxta illud, *Corde creditur ad justitiam*: argentum in confessione oris, juxta illud, *Ore autem confessio fit ad salutem*: in tabernaculo Dei, sancta scilicet Ecclesia, ad æternam patriam transituros constituit. Quæ duo *aurum* & *argentum*, id est, fidem & confessionem, Apostolus

Rom. 10. quærebat cum dicebat, *Quia prope est verbum in ore tuo & in corde tuo*: quia si confessus fueris Dominum Iesum Christum, & credideris in corde tuo quod Deus illum suscitavit à mortuis, salvus eris. Quæ

Exod. 35. etiam ad exornandum tabernaculum Moyses quærebat, cum dicebat, *Sumite à vobis ipsis emptionem Domino: omnis qui conceperit corde, offerat initia Domino, aurum, argentum*, & cætera. Qui etiam cùm sit sapientia Dei patris, in sanctis hominibus spiritali sensu exuberantibus habitare dinoscitur, dicente Scriptura; *Sapientia Dei super lapides pretiosos est, habitatio ejus in vasis aureis.* De qua sapientia aliàs per Sa-

Proverb. 3. lomonem dicitur, *Beatus homo qui invenit sapientiam, & affluit prudentia: melior est adquisitio ejus negotiatione argenti & auro primo: fructus ejus pretiosior est cunctis opibus: & omnia quæ desiderantur huic non valent comparari.* Quia ergo in argento eloquiorum divinorum nitor intelligitur, Psalmista testimonio adpro-

Psalm. 11. bandum est dicentis, *Eloquia Domini eloquia casta, argentum igni examinatum terra purgatum septuplum.* Huic namque Beseleel ad peragendum opus in adjutorium datur Achisama. Quem namque Achisama iste qui adjutorium Christo præbet, nisi sanctos Apostolos & Apostolicos viros significat? qui nimirum dum per prædicationem, studia & bonorum operum exempla homines in ecclesiæ gremio & virtutibus coruscare faciunt, & ad æternam patriam pertrahunt, Christo adjutores existunt. De

1. Cor. 3. quibus profectò erat ille qui dicebat, *Dei adjutores sumus: Dei agricultura estis: Dei ædificatio estis.* Quæ igitur omnia dum allegoricis plena sint sensibus, & tropicis per legislatorem prolata figuris, non solum dementissimum, sed etiam insanissimum est ea imaginibus, quas unusquisque opifex pro captu ingenii sui quales voluerit, immo quales potuerit, effecit, adsimilare conari.

CAP. XVII.

Quòd non rectè sentiant qui dicunt, Si secundum Moysi legitimam traditionem præcipitur populo purpura hyacinthina in fimbriis, in extremis vestimentis poni ad memoriam & custodiam præceptorum, multò magis nobis est per adsimilatam picturam sanctorum virorum videre exitum conversationis eorum, & eorum imitari fidem secundum Apostolicam traditionem.

TOTUM hoc capitulum commaticè est considerandum, & per singula unicuique particulæ respondendum: quoniam quamquam ad unius erroris teodat propositum, ex multis tamen particulatim est erroribus conpaginatum. Primo namque discutiendum est, cur purpuram hyacinthinam in eodem capitulo dixerint: cum videlicet alius color sit purpureus, & alius hyacinthinus: & sicut non potest rectè dici rubeus candor & caodeos rubor, velut si quis dicat argenteum aurum vel aureum argentum, ita nec rectè dici potest purpura hyacinthina, ut converso ordine dici queat

queat purpurea hyacinthus: quoniam talis derivatio reciprocata nullius sensus vigore manere poterit inconvulsa: quoniam quidem, ut præfati sumus, alius color est hyacinthinus & alius purpureus, testis est ipsa lex à Domino per Moysen data, quæ singillatim hæc quatuor, hyacinthum videlicet, purpuram & coccum seu etiam byssum ad indumenta pontificis conficienda, vel cætera quæ ad sacrarium præparandum essent offerenda, designat: quibus quatuor materiis majores nostri quatuor elementorum figuram, ex quibus mundus sive humanum corpus constat, significari dixerunt, & singulas tropologicè virtutes innuere docuerunt. Hyacinthum ergo ad aërem referunt, quod & ipse indicat color, sicut & coccum ad ignem: purpuram aquæ accommodant, eo quod de aquis accipiat fucum: byssum terræ, quia oritur ex terra. Denique & illud discutiendum est quod imaginum usum exemplo fimbriarum hyacinthinarum munire nituntur: cum præsertim illas priscæ legis in mysterium series in extremis vestibus poni jubeat: istas verò ut adorentur nec veteris nec novi testamenti pagina uspiam in sacrariis poni præcipiat. Neque enim tanti erroris hoc exemplo valet adstrui insania: quod per legislatorem idcirco conlatum est, ut quædam archani sensus innueret indicia: nec res bene jussa beneque gesta tanto deliramento poterit convenire conlata. Inlatis igitur Dominus per Moysen mandatis legis ad extremum intulit, *Ligabis ea in manu tua & erunt inmota ante oculos tuos.* Quæ nos spiritaliter dum opere conplemus in manibus inmota tenemus: & cum die ac nocte meditamur in eis, ante oculos conlocata gestamus. Jussit quoque fimbrias hyacinthinas fieri in quatuor angulis palliorum, sive ad dinoscendum populum Israhel, ut essent signum in veste, sicut circumcisio signum in corpore: sive ut nos, qui spiritalis Israhel sumus, habeamus pro indumento justitiam & sanctam conversationem: hujus indumenti extremitas fimbriis hyacinthinis sit ornata, quatenus vita nostra sanctarum scripturarum sit testimoniis erudita. Hic enim fimbriarum bonus usus & bene per legislatorem sive illi carnali Israheli, sive nobis spiritali bene concessus, male ab illis abusus potius quam habitus est. De quibus veritas in evangelio dicit, *Dilatant enim phylacteria & magnificant fimbrias.* Cujus quæso isti, cujus exemplum tenent? nisi Pharisæorum qui dum volunt vocari ab hominibus Rabbi, & quærunt primas in foro salutationes, primas in conventibus cathedras, dumque per appetitum vanæ laudis sua dicta vel facta cupiunt mandare memoriæ posteritatis, imagines quæ bene à quibusdam in basilicarum ornamentis constitutæ fuerunt, per ineptas & inutiles synodos male & ipsi adorant & alios adorare conpellunt. Illi per inanem gloriam fimbrias magnificant, isti nihilominus per jactantiam imagines adorant: illi bene institutas male magnificando dilatant, isti bene conditas male adorando exaltant: illi putant Moysi præceptis parere fimbrias magnificando, isti putant se sanctis omnibus placere imagines adorando: ac per hoc quanquam per diversa discurrant & diversa diversis modis sequantur, ad unius erroris destinatam vesaniam tendere noscuntur: nec inmerito, cùm horum effectuum causæ sive efficientia nil aliud sint nisi ventosæ laudis gloria sive arrogantia. Ut ergo istius vanissimi capituli quod discutere commaricè proposuimus, error expressius discutiatur, necesse est ut illius textus ex ordine repetatur. Garriunt enim, *Si secundum Moysi legitimam traditionem præcipitur populo purpura hyacinthina in fimbriis in extremis vestimentis poni, ad memoriam & custodiam præceptorum, multo magis nobis est per adsimilatam picturam sanctorum virorum videre exitum conversationis eorum.* Hoc quod dicunt, *multo magis*, quod pertinet ad *præcipitur*, ut subaudiatur, si populo præcipitur, multo magis nobis, nullum nec levem sensum quidem habere potest: quippe cum non solum multo magis non præcipiatur, sed nec æque quidem nec minus uspiam hic error præcipi videatur. Quod vero dicunt, *Per adsimilatam picturam videre exitum conversationis sanctorum virorum*, quantæ sit absurditatis quantæque dementiæ, pene infinitum est persequi: cum videlicet in imaginibus non possit sanctæ conversationis virtus videri, sed solummodo illæ materiæ quibus ipsæ imagines formatæ sunt. Num quidnam virtutes & meritorum insignia, quæ illis utique in subjecto fuerunt, hoc est in animo, in his velut in subjecto quodam videri possunt? cum tamen in his non sit anima quæ subjacens esse possit virtutibus, in subjecto autem istis hoc est in materiali corpore quodammodo colores sunt, virtutes autem his nec de subjecto, nec in subjecto esse possunt. Numquid igitur sapientiam, & eloquentiam in istis cernere possumus, quam plerique illorum habuerunt? numquid eam prudentiam aspicere in istis valemus, per quam agnitio veræ fidei & scientia divinorum apicum in illis fuit? per quam trimodum illud intelligentiæ genus in divinis libris à prudentibus intellegitur. Quorum primum est, per quod quædam ita accipiuntur historialiter, sepositis ænigmaticis vel allegoricis figuris, ut est decalogus legis. Secundum, per quod quædam in scripturis mysticè accipiuntur, tam secundum fidem rerum gestarum, quam etiam juxta figuram allegoricorum sensuum: sicut petra ex qua legislator latices elicuit & historialiter cautis fuit, & aquas evomuit, & allegoricè Christi figuram gessit, qui cum sit lapis in fundamento Sion fundatus, mellifluo spiritalis vitæ poculo credentium mētes satiat. Tertium genus est, quod tantum spiritaliter accipitur, sicut de canticis canticorum, in quibus nil historialiter, sed tantum spiritaliter accipiendum est. An justitia in istis intueri potest? per quam sancti Deum timebant, religionem venerabantur, cunctis prodesse, nulli nocere curabant, fraternæ charitatis vincula amplecti, sive aliena pericula suscipere, vel etiam opem ferre miseris, necnon & boni accepti vicissitudinem rependere, seu æquitatem in judiciis conservare studebant. An illorum fortitudinem in pictorum coloribus perspicere possumus? per quam magnanimes adversa æquanimiter toleravere, & his patienter cessere, & spretis inlecebris fortiter restitere: per quam

Deut. 6.

Matth. 23.

mordaces gazas & gloriæ appetitus effugerunt: per quam etiam nec adversis frangebantur, nec elevabantur secundis: cujus lorica induti fortes ad labores existentes, ad pericula contra inprobos molestiis nullis cedentes, animos paravere. An illorum temperantia in his imaginibus cernitur? per quam affectionem carnis moderantes restringebant appetitum. Cum ergo nil horum quæ prædiximus in istis videri possit, magnæ est temeritatis dicere, *In adsimilata pictura videre exitum conversationis sanctorum.* Sequitur in eodem vanissimo capitulo, *Et eorum imitari fidem secundum Apostolicam traditionem.* Num quidnam eorum fides quæ secundum Apostolum per dilectionem operatur in imaginibus imitari potest? Sicut ergo non potest videri in his exitus conversationis sanctorum, sic nec fides imitari: quoniam quæ illis desunt in his nec videri nec per has imitari possunt. Omne quod caret vita, caret sensu: omne quod caret sensu, caret fide: omne igitur quod caret vita, caret fide. Nam cum sint spes fides & charitas invisibiles & incorporalis qualitatis secundum proprietatem suæ substantiæ, in vero homine qui has habet, videri non possunt, nisi fortè in operibus demonstrentur: sedes enim earum sicut & ceterarum virtutum, in anima est, quam constat esse invisibilem. Et si in vero, qui has utique habet, videri non possunt, multo minus in picto videri poterunt, qui non solum his, ut præfati sumus sed etiam vita caret: & si in his videri non possunt, multo igitur minus imitari poterunt. unde datur intellegi, vanam esse eorum fidem qui per imagines sanctorum fidem imitaturos se dicunt. Iam vero quia dicunt, secundum Apostolicam traditionem, dicant ubi ab Apostolis aut exemplis aut verbis traditum sit, Per imagines videre exitum conversationis sanctorum & eorum imitari fidem. Exitum ergo conversationis sanctorum hoc modo demonstrat Apostolus,
Hebr. 11. cum dicit, *Sancti omnes juxta fidem defuncti sunt non acceptis repromissionibus, sed à longe aspicientes & salutantes & confitentes qui peregrini & hospites sunt super terram:* sive cum dicit, *Sancti per fidem vicerunt regna, operati sunt justitiam, adepti sunt repromissiones, extinxerunt impetum ignis, convaluerunt de infirmitate, fortes facti sunt in bello,* vel cetera quæ sequuntur. Quid ergo debeamus imitari evidentissime idem Apostolus demonstrat, cum dicit, *Estote imitatores Dei sicut filii charissimi:* & in alio loco dicit, *Imitatores mei estote sicut & ego Christi.* Unde liquido patet hanc esse Apostolicam traditionem, ut non in picturis, sed in virtutibus videri possit sanctorum exitus conversationis, & eorum imitari fides, non imaginum fucis, sed in operibus bonis.

Ephes. 5.
1. Cor. 11.

CAP. XVIII.

Quòd vana sit spes eorum qui salutem suam in imaginibus ponunt, dicentes, Sicut Israheliticus populus serpentis ænei inspectione servatus est, sic nos sanctorum effigies aspicientes salvabimur.

Rom. 8. SPES eorum qui salutem suam in imaginibus ponunt ab Apostolo reprobatur qui spem non in his quæ videntur, sed in his quæ non videntur esse disserit. ait enim, *Spes quæ videtur non est spes: quod enim videt quis, quid sperat?* Si autem quod non videmus speramus, per patientiam expectamus. Nam dum æneus serpens præcipiente Domino à Moyse conditus, & in sublimi fuerit, non ut adoraretur, positus, sed ut ad tempus ignitorum serpentium virosis obsisteret morsibus, falsæ spei ludificatione deluduntur, qui ita se manu factarum imaginum inspectione sanandos arbitrantur, sicut Israheliticus populus illius ænei serpentis inspectione ab ignitarum pestium mortiferis ictibus sanabatur: præsertim cum ille ut fieret, Moysi à Domino imperatum est: hæ vero ut fiant nullius scripturæ textu sit institutum. Quid ergo serpens ille, cujus inspectione à serpentibus vulne-
Ioan. 3. rati sanabantur, significaverit ipso redemptore nostro docente cognovimus, qui ait, *Sicut Moyses exaltavit serpentem in deserto, ita exaltari oportet filium hominis:* quem videlicet dum sedula mente internis oculis aspicimus, malignorum spirituum mortiferis tentationum morsibus superatis, æternæ mortis pericula evitamus. Præterea sicut in divinæ legis verbis ea quæ à sancto Spiritu bene in lege, Prophetis, evangelio sive Apostolis dicta sunt, plerumque perversa intentione ab schismaticis male intelleguntur, ita etiam pleraque quæ idcirco à patribus ut prodessent instituta vel facta sunt, decursis prolixorum temporum curriculis, à posteris malè habita & in perversum mutata fuisse creduntur, sicut de phylacteriis & fimbriis, de quibus paulo superius dictum est, vel etiam de æneo serpente, de quo nunc dicere instituimus, qui, ut præfati sumus, ad tempus ut vulneratis à serpentibus prodesset, fuit necessarius, per quem postmodum inolevit excelsorum insolentissimus usus: cui cum vidisset Ezechias rex justus incensa adolere & quasdam culturas exhibere, magnaq; ex parte populum periclitari, tanto persuasum errore, eum non distulit frangere, quem & per legislatorem ad profectũ noverat conditum fuisse, & à populo cernebat celebrari vano cultu & superstitiosa religione. Laus ergo ejusdem Ezechiæ sanctissimi regis eo quòd vanas superstitiones abstulerit, eundemq; serpentẽ
4. Reg. 18. confregerit, hoc modo in divinis literis habetur: *Fecit*, inquit, *Ezechias quod bonum erat coram Domino, juxta omnia quæ fecerat David pater suus: ipse dissipavit excelsa & contrivit statuas & succidit lucos, confregitq; serpentem æneum quem fecerat Moyses: siquidem usque ad illud tempus filii Israhel adolebant ei incensum, vocavitque eum Naastan. In Domino Deo Israhel speravit, itaque post eum non fuit similis ei de cunctis regibus Iuda, sed neque in his qui ante eum fuerunt: & adhæsit Domino, & non recessit à vestigiis ejus, fecitque mandata ejus quæ præceperat Dominus Moysi, & erat Dominus cum eo & in cunctis ad quæ procedebat sapienter agebat.*

Hæc

Hæc prætere a & hujusmodi superstitiones, quas se quidem putant ob amorem Dei facere: sicut hi qui ob sanctorum amorem imaginibus luminaria accendunt, easque adorant. Hoc modo beatus Hieronymus dum de fimbriis & phylacteriis Pharisæorum sancti evangelii lectionem exponeret, reprehendit dicens, *Hoc apud nos, inquit, superstitiosa mulierculæ in parvulis evangeliis & in crucis ligno & in istiusmodi rebus, quæ habent quidem zelum Dei, sed non juxta scientiam usque hodie factitant, culicem liquantes, & camelum glutientes.* Iam vero qui se imaginum inspectione salvandos credunt, sicut serpentis inspectione Israheliticus populus à serpentium morsibus sanabatur, si qua forte eis quædam corporis inclementia accesserit, recurrant ad imagines, easque aspiciant, quatenus dum illarum inspectione minime sanati fuerint, revertantur ad Dominum, & per sanctorum intercessiones ab eo sanitatem se accepturos credant, qui totius sanitatis & vitæ est auctor.

CAP. XIX.

Quòd magnæ sit temeritatis dicere, Sicut Iudæis tabulæ & duo cherubim: sic nobis Christianis donata est crux & sanctorum imagines, ad scribendum & adorandum.

SÆPE in hoc opere dicere conpellimur, quòd neque tabulæ neque duo cherubim, nec cætera hujuscemodi ad adorandum in veteri testamento facta fuisse credantur: quæ quidem isti omnia relicto mediocritatis & rectitudinis calle in eo ultra quàm ordo exposcit, extollunt, quod ea ad adorandum fuisse conlata proclamant: in eo verò ultra quàm res exigit submittunt, quod illis imagines æquiperare affectant. Cum ergo dicunt, *Sicut Iudæis tabulæ & duo cherubim, ita nobis Christianis data est crux & sanctorum imagines ad adorandum & ad scribendum*: quid aliud faciunt, nisi ut imagines exaltent, Christianorum res extenuent? præsertim cum illos qui sub lege erant dicant habuisse duos cherubim à Moyse conditos, de quorum medio Deus loquebatur, nos autem qui sub gratia sumus dicant habere cruces, quæ à quibuslibet artificibus efficiuntur: illos qui umbram legis sequebantur habuisse fœderis tabulas, continentes legis decalogum, nos qui veritatem quæ Christus est sequimur, habere opera quorumlibet artificum: illos qui spiritum servitutis acceperunt, in timore dicant habuisse ea quæ Moyses faciebat, Domino insinuante, nos qui spiritum adoptionis accepimus, in quo clamamus Abba pater, habere imagines quas quilibet pictor condit, mundanæ tantum artis experientia perdocente. Nos enim, qui non sequimur literam mortificantem, sed spiritum vivificantem, qui non carnalis, sed spiritalis Israhel sumus, qui spretis visibilibus invisibilia contemplamur, non solum imaginibus majora mysteria, quæ omni mysterio carent, sed ipsis tabulis seu duobus cherubim majora & eminentiora mysteriorum insignia à Domino accepisse nos gratulamur: cum videlicet tabolæ & duo cherubim exemplaria fuerint futurorum: & cum Iudæi habuerint carnaliter, resque typicis opertæ figuris præfigurationes fuerint futurorum, nos habemus in veritate spiritaliter ea, quæ illis exemplaribus sive præfigurationibus carnalibus præfigurabantur. Quantum ergo eminet umbræ corpus, imagini veritas, figuræ res gesta, tantum eminet veteri testamento novum: quippe cum illud dedicatum sit à Moyse cùm lecto omni mandato legis universo populo, accipiens sanguinem vitulorum & hircorum cum aqua & lana coccinea & hyssopo: ipsum quoque librum & omnem populum aspersit dicens, *Hic sanguis testamenti quod mandavit ad vos Deus*: istud vero dedicatum sit à mundi redemptore Domino nostro Iesu Christo, qui *in qua nocte tradebatur, accepit panem & benedixit ac fregit deditq; discipulis suis dicens, Hoc est corpus meum quod pro vobis tradetur: hoc facite in meam commemorationem: similiter & calicem postquam cœnavit, dicens, Hic calix novum testamentum est in meo sanguine, qui pro vobis & pro multis effundetur in remissionem peccatorum.* In illo sanguis hircorum & taurorum, & cinis vitulæ aspersus coinquinatos sanctificabat, ad emundationem carnis: in isto sanguis Christi qui per Spiritum sanctum semetipsum obtulit inmaculatum Deo, & mundat conscientias nostras ab operibus mortuis, ad serviendum Deo vivo & vero. In illo agnus per familias occidebatur, ejusque carnibus pascha celebrabatur; in isto agnus Dei *qui tollit peccata mundi*, qui est verus agnus inmaculatus, Deo etiam est in sacrificium oblatus, dicente Apostolo, *Pascha nostrum immolatus est Christus.* In illo Cananitidis generis regnum rerumque corporalium affluentia pollicetur: in isto vita æterna regnumq; cælorum conceditur. In illo promittitur terra quæ lacte & melle fluit: in isto pollicetur patria cælestis, in qua datur quod nec oculus vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit. In illo neomeniæ, id est, novæ lunæ principia colebantur: in isto nova creatura in Christo accipitur, vase electionis Paulo adtestante, qui ait, *Si qua nova in Christo creatura, vetera transierunt, ecce facta sunt nova.* In illo sabbati otium & requies celebrabatur: in isto sabbati requies, in Christo habetur qui dixit, *Venite ad me omnes qui laboratis & onerati estis, & ego vos reficiam, & invenietis requiem animabus vestris.* In illo pecoribus inmolatis carnis & sanguinis hostiæ offerebantur: in isto sacrificium carnis & sanguinis Christi offertur, quod per illa animalia figurabatur. In illo jugum grave legis cervicibus inpositum faciebat servos: in isto jugum Christi leve & onus suave per spiritum adoptionis facit filios. His ita se habentibus perversum & ultra quàm perversum est, ut alterutrum converso ordine præstantioribus deteriora, deterioribusve præstantiora dentur, & adeo imaginum usus magnificetur ut Christianorum res quodam modo extenuentur.

Exod. 24.
1. Cor. 11.
Ioan. 1.
1. Cor. 5.
2. Cor. 5.
Matth. 11.

CAP. XX.

CAP. XX.

Quod non minus omnibus, sed pene cunctis plus Tarasius delirasse dinoscitur, dicens: Sicut veteres habuerunt cherubim obumbrantem propitiatorium; & nos imagines Domini nostri Jesu Christi & sanctæ Dei genetricis & sanctorum ejus habeamus obumbrantes altare.

NON est inconsequens ut Tarasius, qui, ut fertur, à populari conversatione ad sacerdotale culmen, à militari habitu ad religiosum, à circo ad altarium, à forensi tumultu ad prædicationem, ab armorum strepitu ad sancta mysteria peragenda extraordinarie provectus est, subditarum sibi plebium mentes ab spiritalibus ad carnalia, ab invisibilibus ad invisibilia, à veritate ad imaginem, à corpore ad umbram, ab spiritu vivificante ad literam mortificantem, ab spiritu adoptionis ad spiritum timoris, denuo redire compellat: ut quoniam ille spretis his quæ ei fortasse inlicita non erant in laicali conversatione, ad sacerdotalis culminis gradum convolavit, quod ei inlicitum erat ob subitaneam conversationem, ei etiam subditæ plebes à licitis spiritalium observationum mysteriis ad inlicitas corporalium rerum observantias convolent per ejus prædicationem. Quia ergo melioribus contemptis, pejoribus uti hortatur; & quia veteres habuerunt cherubim qui per Moysen facti sunt, de quorum medio loquebatur Deus, obumbrantes propitiatorium: ideo fideles hortatur habere imagines, quæ à quibuslibet opificibus conduntur obumbrantes altare. Faciat archam quæ non sit de lignis Setthim, sed salicum: nec sit auro tecta, sed plumbo: quæ non habeat circulos aureos, sed æneos: in quibus non sint vectes de lignis Setthim, sed fagorum: in qua non sint tabulæ quæ habeant decem verba legis, sed undecim quibus transgressio legis significetur: in qua non sit virga Aaron, sed cujuslibet baculus illius prodecessorum qui ab illo anathematizantur, vel à quibus ille anathematizatus est: in qua sit urna, non quæ habeat manna, sed cujuslibet germinis grana. Faciat & candelabrum ex plumbo purissimo, & mensam propositionis panum, quæ non appelletur sancta. scribat & librum legis, qui cuilibet manus cito inponere jubeat, & neophytos ad episcopatum promoveri perceuseat: qui etiam similitudines horum quæ in cælo & quæ in terra sunt, fieri, colere & adorare perdoceat. Decursis igitur breviter his, quibus Tarasius ideo non recte prædicet, quia nec recte, ut fertur, sacerdotii culmen conscenderit, & quia dixit, *Pro cherubim habeamus imagines*, quibusdam per eundem loquutionis modum, qui à quibusdam asitimos nuncupatur, prolatis, nunc qualiter intra sanctam ecclesiam propitiatorium duobus cherubim obumbretur, sive secundum tabernaculi constitutionem quod in eremo à Moyse constitutum est, sive secundum templi ædificationem quod à Salomone Hierosolymis structum est, Domino auxiliante, spiritalibus spiritalia conparantes expediamus, ne ab insipientibus quiddam sanctis scripturis derogare videamur, eo quod imagines non adoramus. Primo quærendum est cur Moyses cum tabernaculum faceret duos cherubim aureos fecerit: & in propitiatorio quod erat super archam posuerit, Salomon vero alios duos multo majores addiderit? quibus in templo positis sub eorum alis archam in medio conlocaverit cum propitiatorio & cherubim prioribus, & in tabernaculo duo cherubim, in templo vero quatuor fuerint? ad unam igitur eandemque significationem utrique pertineot, nisi tantum quod Salomon qui *pacificus* interpretatur, & figuram Christi gessit, auctius sive latius duorum cherubim magnitudinem sublimavit. Quo in facto innuitur eo quod post incarnationem Dominicam Ecclesia latius esset ex diversarum gentium congregatione sublimanda, & supernis civibus copulanda: qui sic conditorem de conlato sibi munere beatitudinis conlaudant, ut de nostra quodam modo ereptione atque ad eandem beatitudinem introductione congaudeant. Cherubim namque, sicut propheta Ezechihel evidentissimè demonstrat, angelicæ dignitatis vocabulum est, numeroque singulari cherub, plurali verò cherubim dicitur. Unde & non incongrue in figuris cherubim quæ in oraculo erant facta, evangelica ministeria intelleguntur, qui conditori suo in cælis adsistentes de sua perpetua beatitudine lætantur. Alas enim ad invicem super archam extendunt, cum ad laudem Domini salvatoris referunt bonum omne quod acceperunt. Alteras alas ad oraculi parietes extendunt, cum sanctos etiam homines in sua societate videntes lætantur, eosque velut alarum suarum summitatibus tangunt, quos profecto consortes atque sequaces extitisse in hac vita suæ puritatis exultant. Duos autem æquè parietes suis tangunt alis, quia fideles utriusque populi, Iudæorum scilicet & gentium conpotes secum habent aulæ cælestis: non quod in illa patria inter utrumque populum sit quædam distinctio localis, sed quia major fiat festivitas internæ beatitudinis de consortio adunatæ fraternitatis. Extendunt ergo cherubim ad utrumque parietem oraculi alas suas, quia lætantes in cælesti patria justos utriusque plebis visione quoque suæ gloriæ ad laudem creatoris excitant. Nec solum de illorum quos secum intus habent hominum justorum felicitate lætantur agmina cælestia, verumetiã nostri qui foris adhuc positi de profundis ad Dominũ clamamus,
2.Paral.3. continuam curam gerunt. De quibus cherubim bene etiam in libro Paralipomenõ scriptũ est: *Ipsi autem*, inquit, *stabant erectis pedibus, & facies eorum versæ erant ad exteriorem domum.* Stabant etenim erectis pedibus cherubim: quia numquam à via veritatis in qua mox ut conditi sunt positi fuerunt, quodam-

modo

modo aberrasse creduntur. Facies eorum erant versæ ad exteriorem domum: quia nos ab hujus peregrinationis ærumna ereptos ad suum desiderant pervenire consortium. Stabant ergo erectis pedibus, alas ad auro textos oraculi parietes extentas, & facies habebant versas ad dumum exteriorem: quia videlicet ita angeli suam perpetuò innocentiam conservant: sic de animatum sanctarum in cælis beatitudine congaudent, ut eis quoque, quos in terris adhuc peregrinari conspiciunt electis opem ferre non desinant, donec & illos ad cælestem patriam introducant. Possunt etiam, sicut iam in superiori capitulo exsequuri sumus, per duos Cherubim duo testamenta significari. Ideo igitur in oraculo sunt facti, quia in consilio divinæ provisionis nobis utique inaecessibili atque inconprehensibili ante secula dispositum est, quando & qualiter quibusve auctoribus sacra scriptura conderetur. De lignis vero olivarum sunt facti, sive quia per viros misericordiæ unctione Spiritus sancti inlustratos divini conscripti sunt libri: sive quia lucem scientiæ tribuunt, juvante flamma charitatis Dei, quæ per Spiritum sanctum diffunditur in cordibus nostris. Decem cubitis sunt alti, quia per observantiam decalogi legis Deo serviendum prædicant: quia Deo fideliter servientes, denario se remunerandos esse regni cælestis ostendunt. Geminas habent alas, quia testamenta per aspera æque & prospera indefesso proposito semper ad cælestia tetendisse ac pervenisse declarant: quia hoc idem suis auctoribus faciendum esse demonstrant. Quinque cubitorum ala cherub una, & quinque cubitorum ala cherub altera: quia in omni labentium rerum varietate sancti universos corporis sui sensus in obsequium sui conditoris extendunt, oculos habentes semper ad Dominum, audire desiderantes vocem laudis ejus, & enarrare universa mirabilia ejus, dulcia faucibus suis habentes eloquia illius super mel & favum ori suo: currentes in odore unguentorum ejus & donec superest halitus in eis, & Spiritus Dei in naribus ipsorum, non loquentes labiis iniquitatem, nec in lingua sua stultitiam personantes: sicque per arma justitiæ à dextris & à sinistris incedêtes ad perceptionem cælestis denarii, quem summus paterfamilias cultoribus suæ vineæ repromisit, perveniunt. Quia ergo opus unum erat in duobus cherubim, hoc innuebat, quia utriusque instrumenti scriptores una eademque castitate operis & charitatis devotione Deo serviebant, una & consona Deum voce ac fide prædicant. Quæque novum testamentum de dominica incarnatione, passione, resurrectione, ascensione, gentium vocatione, Iudæorum expulsione, multimoda ecclesiæ tribulatione facta narrat: hæc eadem vetus testamentum si recte intellegitur veraciter facienda prædicebat. Adventum verò Antichristi, finem seculi extremi, discrimen judicii & æternam bonorum gloriam, pœnamque reproborum, concordi utrumque testamentum veritate profatur. Alæ igitur cherubim interiores super archam se invicem contingebant, quia testamenta pari de domino adtestatione consentiunt. Item alis exterioribus iste unum parietum, ille alterum contingebat: quia vetus testamentum propriè antiquo Dei populo scriptum est: novum vero nobis qui post incarnationem dominicam ad fidem venimus, & secundo pariete, hoc est, septemtrionali, recte conparamur, quibus post figuram ac tenebras idolatriæ lucem veritatis cognoscere datum est. Nam etsi primitiva ecclesia maxime de Iudæis effloruit, & omnis Israhel circa finem sæculi salvandus esse credatur, plurimi tamen fidelium hujus temporis de gentibus congregantur ad evangelii suscipienda sacramenta. Quibus hoc etiam divinitus donatum est, ut revelatis oculis sui cordis manifeste cognoscant literam veteris testamenti evangelicæ gratiæ plenam esse mysteriis. Versas habentes facies cherubim ad exteriorem domum: quia nos qui adhuc foris stamus non re ipsa, sed spe salvi facti sumus. Divini sunt libri conditi, quia scriptores eorum jam regnantes cum domino illumque conlaudantes in cælis curam nostræ gerunt salutis proque nostris erratibus apud ejus pietatem interpellant. Circumdati sunt auro cherubim, quia præclaris scriptorum suorum operibus confirmatur auctoritas testamentorum, manifestata autem per orbem cognitione divinarum scripturarum, sive interna gloria cælestium agminum. Vterque enim cherub, ut diximus, & angelos & testamenta designant.

CAP. XXI.

Quod non bene Iohannes presbyter senserit qui ut imaginum adorationem adstrueret, dixit, Et Iesu Nave duodecim lapides statuit in Dei memoria.

CUM in eadem synodo quæ pro adorandis imaginibus facta est, cujus nos errores summatim discutiendos arripuimus, nullum testimonium ex divinis apicibus prolatum ad eandem rem pertinere constet, nec hoc quoque pertinere constat, quod Iohannes presbyter & legatus orientalium protulit dicens, *Iesu Nave duodecim lapides statuit in Dei memoria.* Quorum si historialiter quur ab amnis alveo educti & in Galgalis fuerunt positi, causa quæratur, ab eodem Iosue aperitur: qui his non ad adorandas imagines instruendam fore Israhelitarum posteritatem edocuit, sed memorem stupendo miraculo arefacti fluminis esse debere permonuit, qui ad posteros hanc sine voce legationem proclamantes deferrent: *Nos quos cernitis liquentis quondam elementi fuimus habitatores, qui arida terra nunc sumus exsules, quique tot seculis Iordanis fuimus indigenæ, ejus exempti gurgitibus telluris nunc sumus advenæ. Quoniam cum ante faciem archæ domini, immo ante faciem Dei Iacob, sacerdotum perstrepentibus catervis, & populi cum magna exultatione admirantibus cunctis,*

cuneis,novum ille pateretur dissidium,inferiorem partem fuga lapsam aequoreis undis immergeret,superioremque in aera fastigiaret,obstupescentibusque populis lymphaticos ad alta montes sustolleret & plantis insolitum Israheliticis transitum arenti alveo praestaret ab antiquis sumus sedibus educti,& illic Israhelitarum humeris adlati istic, positi, illicque, summus diu permansuri. Si verò typicè quid isti lapides praefiguraverint quaeratur, novo Iosue, Domino videlicet & salvatore nostro IESU CHRISTO qui aeternae nobis patriae habitationem distribuit docente,panditur,qui ut baptismi sacramentum per quod ad aeternam patriam pervenitur, stabiliret,
Matth.26. duodecim Apostolos elegit, quibus & dixit, *Euntes docete omnes, baptizantes eos in nomine patris & filii & spiritus sancti*:qui usque in perpetuum sanctae Ecclesiae posteritati perhibent testimonium,dum eam ad caelestia regna provocant per baptismi sacratissimum sacramentum. Per alios ergo duodecim nihilominus lapides qui in Iordanis alveo positi sunt, sanctorum patriarcharum & prophetarum profectò figura praetenditur:qui nimirum dum baptismi sacramentum sub umbra legis positi non apertè praedicaverint,sed per quasdam mysticas & obumbratas figuras innuerint, quasi flumineis fluctibus obruti sunt:quia videlicet quamquam apertè non videantur baptismum instituisse, non tamen creduntur eius mysterio caruisse.pro quibus patribus sanctae ecclesiae nati sunt filii, id est, Apostoli,quos constituit principes super omnem terram qui memores sunt nominis Domini in omni progenie & generatione:ut tam per illos quam etiam per istos sacrosanctis charismatibus referta & dogmatibus edocta,non imaginum fucis vel quibuslibet superstitiosis rebus,sed fide & operibus dominum quaerere non desistat.

CAP. XXII.

Quod non sit aequalis adoratio ut illi dicunt, Nathan prophetae erga David regem,adorationi imaginum.

1.Reg.12. NON esse aequalem adorationem,quam Nathan propheta David aeque prophetae regique sanctissimo exhibuit,adorationi quam quidam imaginibus exhibent, non necesse est multis adprobare documentis: quoniam evidentissimis est adprobatum indiciis, nec nostra indiget disputatione res quae tam aperta tamque clara elucet ratione. Sed ne hoc silentio praetermisse videamur,oportet ut quiddam inde strictim breviterque exsequamur. Adoravit, inquam, Nathan propheta David regem,non ut colorum fucis conpaginatam imaginem, sed ut à Deo in regni apice sublimatam potestatem. Quippe qui ejusdem doni caelestis munere satiatus erat, quo ille satiandus fo-
Rom.13. ret qui dicturus erat: *Omnibus potestatibus sublimioribus subditi estote. Non est enim potestas nisi à Deo,quae autem sunt à Deo, ordinata sunt.Itaque qui resistit potestati, Dei ordinationi resistit:qui autem resistunt ipsi sibi damnationem adquirunt.Nam principes non sunt timori boni operis,sed mali. Vis autem non timere potestatem? bonum fac,& habebis laudem ex illa. Dei enim minister est tibi in bonum, si autem malum feceris,time.Non enim sine causa gladium portat. Dei enim minister est,vindex in iram ei qui malum agit. Ideoque necessitati subditi estote non solum propter iram,sed propter conscientiam. Ideo enim & tributa praestatis: ministri enim Dei sunt, in hoc ipsum servientes.Reddite ergo omnibus debita:cui tributum,tributum:cui vectigal: cui vectigal,cui timorem, timorem: cui honorem,honorem:nemini quicquam debeatis nisi ut invicem diligatis.* De hac etiam re idem vas electionis per spi-
Tit.3. ritum sanctum discipulum Titum sic instruit, *Admone illos,principibus & potestatibus subditos esse, dicto obedire,admone ad opus bonum paratos esse,neminem blasphemare, litigiosos non esse, sed modestos, omnem ostendentes mansuetudinem ad omnes homines.* Adoravit itaque propheta regem:spiritu sancto replerus, spiritu sancto repletum;vaticinii munere frenis,vaticinii munere fretum;meritorum insignibus coruscans,meritorum insignibus coruscantem. Non enim in eo quandam insensatam rem superstitiosae vanitatis cultu adoravit,sed virum inventum secundùm cor Domini,virum sacri unguinis liquore delibutum, virum in Dei laudibus supra omnes excitatum, virum qui de Christi incarnatione, passione, à mortuis resurrectione,in caelum ascensione,cunctis praecellentius prophetavit: virum qui non solum Dei filium venturum prophetavit,sed eius etiam typum gessit:virum qui non solum eius typum gessit,sed etiam secundum formam servi germinis prosapiam ministravit. Dilectionis affectu, humilitatis obsequio,praelationis debito,officiosa adoratione honorificavit, quem si non ei se subdendo ejusque monitis parendo honorificaret,illi spiritui contraire videretur, qui per pastorem ecclesiae dicturus e-
1.Pet.2. rat,*Subditi estote omni humanae ordinationi propter Dominum*, sive regi tamquam praecellenti, sive ducibus tamquam ab eo in hoc ipsum missis ad vindictam malorum, laudem verò bonorum: quia sic est voluntas Dei ut benefacientes obmutescere faciatis stultorum hominum ignorantiam: ut liberi,non ut velamen malitiae habentes libertatem, sed sicut servi Dei. Omnes honorare, fraternitatem diligite, Deum timete,regem autem honorificate. Cùm ergo tot indiciis, tantisque Apostolorum praedicationibus reges honorificandi sint,absurdissimum est adorationem, quae imaginibus aniliter fit, adorationi quae sanctissimo regi per prophetam fiebat, aequiparare velle: cùm videlicet ille Dei famulum,& ut ita dixerim,sancti spiritus habitaculum & divinae incarnationis ministrum salutando adoraverit:isti verò in imaginibus nil aliud nisi easdem materias,de quibus illae fiant adorent. Nam si aequalis est adoratio quae David à propheta exhibita est,adorationi quae imaginibus exhibetur,ipse quoque David imaginibus aequalis est:& si imaginibus aequalis est, non solum tot meritorum insignibus, sed etiam ipsa humana ratione caruisse credendus est:non autem tot meritorum insignibus, nec ipsa humana ratione caruisse credendus est: non igitur aequalis est adoratio quae illi à propheta exhibita est,adorationi quae imaginibus exhibetur.

CAP.XXIII.

CAP. XXIII.

Quòd in eo quòd scriptum est, Signatum est super nos lumen vultus tui Domine: *sive*, Vultum tuum Domine requiram, *nihil manufactæ imaginis intelligendum est, ut illi dicunt.*

NIL ad manufactarum imaginum vultus pertinet, quod Psalmographus dicit, *Signatum est super nos lumen vultus tui Domine*: nec illud, *Vultum tuum Domine requiram*, ut in ejusdem vanissimæ synodi lectione habetur, quæ pro adorandis imaginibus facta est: cujus textus nil aliud quàm materia est, ubi stultitia magnitudinem suam exercuit. Nam si hic vultus cujus super nos lumen signatum esse propheta decantat, & quem se requisiturum esse denunciat, in manufactarum imaginum vultibus intellegendus est, quærendum magnopere est, quale lumen habeant, aut quo modo id lumen super nos signatum sit, aut ubi idem Propheta talem requisierit vultum. In corde etenim idem sanctus vir Deum non in manufactis vultibus quærebat, cùm dicebat: *In toto corde meo exquisivi te, Deus, ne repellas me à mandatis tuis.* Vultus ergo Dei cognitio Dei est, id est, filius, per quem ad cognitionem divinitatis pervenimus. Est etiam imago Dei, dicente Apostolo, *Qui est imago Dei invisibilis*: ideo videlicet imago, quia de illo est. Est enim, secundum eundem Apostolum, *splendor gloria & figura substantiæ ejus.* Ideo splendor, quia dum sit pater lux, ita filius ab eo inseparabiliter quasi splendor ex luce procedit: ideo figura, quia suscipiens formam servi, operum virtutumque similitudine patris in se imaginem atque similitudinem designavit. Est enim & facies Dei, quia per eum se pater hominibus manifestavit, dicente eodem Domino Iesu Christo, *Qui videt me, videt & patrem.* Hunc ergo vultum se David quæsiturum, non manufactas imagines pollicebatur, cùm dicebat, *Vultum tuum Domine requiram.* hanc divinæ cognitionis claritatem exorabat, cùm dicebat, *Inlumina faciem tuam super servum tuum, & doce me justificationes tuas.* Ad hujus cognitionem per legem, non per imagines, pervenire anhelabat, cùm ajebat, *Revela oculos meos, & considerabo mirabilia de lege tua.* Hanc divinæ majestatis manifestationem non cujuslibet picturæ compaginationem nos quærere hortabatur, cùm dicebat, *Quærite Dominum & confortamini, quærite faciem ejus semper.* Quod quidem emolumentum adepturi sint quærentes Dominum, in alio Psalmo evidenter ostendit, cum dicit, *Inquirentes Dominum non deficient omni bono.* Qui quasi quæreremus ab eo, qualiter Dominum inquirere deberemus, subjunxit, *Venite filii, audite me, timorem Domini docebo vos.* Eum etenim inquirendum docuit per Domini timorem, non per imaginum adorationem: & eum qui vult vitam, & cupit videre dies bonos, non imagines adorare, sed labia à dolo & linguam à malo instituit cohibere. Nec picturam colere docuit, sed declinare à malo, & facere bonitatem, inquirere pacem & sequi eam usquequaque permonuit. Lumen ergo vultus Domini quod super nos signatum est, non in materialibus imaginibus est accipiendum, quæ utique sicut & cæteris dignitatibus, ita etiam lumine carent: sed in vexillo crucis, quod accepto baptismatis sacramento per sacrosanctum unguinis liquorem nostris frontibus inprimitur, & per id sancto Spiritui, qui est lumen inenarrabile, qui etiam super discipulos in igne apparuit, ad nos veniendi aditus aperitur. In crucis etenim inpressione lumen est vultus Dei, id est, spiritus, qui à patre filioque procedit: quia semper in eis noscitur radiare, qui suam innocentiam vel sanctitatem pravis operibus non patiuntur violare. Ut ergo ejus in nobis habitaculum non violemus, admonet nos Apostolus, dicens, *Nolite contristare spiritum Dei sanctum, in quo signati estis in die redemptionis.* Quia igitur dicunt, *Signatum est super nos lumen vultus tui Domine*, ad imaginarium vultum adtinere, dicant quò adtinet quod in eadem periodo scribitur, *Multi dicunt, Quis ostendit nobis bona?* cùm videlicet hæc duo commata ita sibi invicem & sensu & verbis cohæreant, ut unum sine alio vix intellegi possit. Est enim figura locutionis quæ à rhetoribus πύσις, id est, percontatio: cui confestim sine introductione personarum responsio subjungitur, quæ etiam à quibusdam soliloquium nominatur: cùm ad interrogata sibi à se cuique respondetur: cùm quasi inputativè interrogantibus, *Quis ostendit nobis bona?* à seipsis respondeatur, *Signatum est super nos lumen vultus tui Domine*: ut sit sensus, Multi enim adhuc carnaliter sapientes dicunt, quod nec pauci quidem dicere debuissent, *Quis ostendit nobis bona?* illa scilicet quæ prædicat semper ecclesia, resurrectionem esse venturam, in qua justi omnes æterna præmia consequuturi sunt. Promittitur enim nobis quod penitus non videmus: desideramus, quæ hic consequi non valemus. Quibus respondendo beneficium indicatur, quod etiam in præsenti sæculo possidetur, *Signatum est*, inquit, *super nos lumen vultus tui Domine.* Quia per vexillum crucis & lumen Spiritus sancti ita sumus muniti, ut antiqui hostis fraudulenta machinatio & portentuosa versutia non valeat superare tentatos, quos habebat primi hominis suasione captivos.

Psal. 4.
Psal. 119.
Coloss. 1.
Heb. 1.
Ioan. 14.
Psal. 119.
Psal. 115.
Psalm. 105.
Psalm 34.
Ephes. 4.
Psal. 4.

CAP. XXIV.

Quòd non ad ullam manufactam imaginem pertineat quod scriptum est, Vultum tuum deprecabuntur omnes divites plebis, *sicut illi autumant.*

SED nec illud quod scriptum est, *Vultum tuum deprecabuntur omnes divites plebis*, de quodam manufacto vultu intellegendum est: præsertim cùm manufacti vultus, ideo non deprecandi sint, quia nec exaudire queunt: Omne quod deprecatur ideo deprecatur ut exaudiat: & omne quod exaudit Psalm. 45.

audit

audit irrationale esse non debet: omne igitur quod deprecatur irrationale esse non debet: quod si deprecari non debet, multò minus adorari: cùm videlicet adoratio deprecationi emineat. Nam si manufacti vultus deprecandi & adorandi sunt, ut illi garriunt, necesse est ut deprecantes exaudire, & adorantibus favere credantur: & si deprecantes exaudire, adorantibusque favere creduntur, necesse est ut vita eis sensuum capax inesse credatur. Non autem inest eis vita sensuum capax: non igitur, ut illi garriunt, adorandi vel deprecandi sunt. Nam hæc duorum membrorum, quæ quidem commata nuncupant, sententia, id est, *Vultum tuum deprecabuntur omnes divites plebis*, non Deo cujus imago & vultus filius est, sed ecclesiæ quæ corpus Christi est, per Prophetam dicitur. Dixerat enim superius per energian, *Audi filia & vide, & inclina aurem tuam, & obliviscere populum tuum, & domum patris tui: quoniam concupivit rex speciem tuam, quia ipse est dominus meus: & adorabunt eum filiæ Tyri in muneribus*. & in eadem energia perseverans subjunxit eidem cujus speciem concupisse regem dixerat, dicens, *Vultum tuum deprecabuntur omnes divites plebis*. Vultus ergo ecclesiæ doctrinæ spiritalis eruditio est: quæ ideò à divitibus deprecari dicitur, quia multi propter eam omnibus pompis seculi & divitiis renunciaverunt, qualiter ad eam pervenire & per eam ad æternam patriam convolare valerent: hæ sunt enim filiæ Tyri adorantes in muneribus: hi divites plebis, qui ejus vultum deprecantur. Una enim est ecclesia cujus vultus deprecatur, & à quibus deprecatur, mater videlicet cum filiis, una sponsa, una regina, omnes ad Christum unum caput pertinentes, qui est æternus & immortalis sponsus: cujus amicus erat ille, qui eosdem divites plebis sic alloquebatur; *Præcipe divitibus hujus mundi, non superbe sapere, neque sperare in incerto divitiarum, sed in Deo vivo qui præstat nobis omnia abundanter ad fruendum*: hi semper à sanctis prædicationibus exhortantur, ut thesaurizent sibi fundamentum bonum in futurum, ut apprehendant veram vitam adorando in muneribus. Vultum ergo hujus reginæ deprecantur divites plebis, cum ad eam concurrunt, & in ejus sinu eleemosynas faciunt, ne extra ejus collegium fiant. Hujus itaque reginæ vultum, non imaginum fucos deprecabantur, qui ad eam in muneribus veniebant, & ea quæ portabant ad pedes Apostolorum ponebant. hujus reginæ vultus desiderio, non alicujus picturæ, æstuabant illi, eamque in muneribus non aliquam infucatam imaginem deprecabantur. De quibus scriptum est, *Multitudinis verò credentium erat cor & anima una, & nemo eorum quæ possidebat quicquam suum proprium esse dicebat, sed erant eis communia omnia*. Hujus reginæ vultum, non alicujus tabulæ colores divitum opibus decorare volebat sponsus, cùm dicebat; *Vendite quæ possidetis, & date eleemosynam: facite vobis sacculos qui non veterascunt, thesaurum non deficientem in cælis, quo fur non appropiat, neque tinea corrumpit: ubi enim fuerit thesaurus tuus, illic erit & cor tuum*: sive cùm dicebat, *Verumtamen date eleemosynam, & ecce omnia munda sunt vobis*. Quia ergo ad eandem reginam divites in hypocrisi cum falsis muneribus quasi vultum ejus deprecaturi venire non debent, ipsa veritas inhibet, cùm dicit, *Cavete facere justitiam vestram coram hominibus, ut videamini ab eis*. Quia verò ejus vultum semper clariorem & in propatulo splendidiorem fieri delectet, evidenter ostendit, cùm dicit, *Luceant opera vestra coram hominibus, ut videant bona vestra, & glorificent patrem vestrum qui est in cælis*. In quibus omnibus non imaginum adoratio, nec deprecatio, nec earum gloria, sed aut sponsi qui caput est, aut sponsæ quæ corpus est, indubitanter ostenditur. A quibus sensibus & à quorum ornamentorum insignibus quàm expertes sint qui, *Vultum tuum deprecabuntur omnes divites plebis*, ad manufactarum imaginum vultus referunt non nobis est judicandum, sed lectoris arbitrio reservandum.

(Marginalia: Ibid. — Ibid. — 1. Tim. 6. — Actor. 2. — Luc. 12. — Luc. 11. — Matth. 6. — Matth. 5. — Psal. 45.)

CAP. XXV.

Inopportuna & deliramento plenum dictio Leonis Forcæ Episcopi, qui in eo quod ad imaginum adorationem conversus est, sibi versiculum Psalmistæ accommodat dicentis, Convertisti planctum meum in gaudium mihi, conscidisti saccum meum, & circundedisti lætitia.

CUM penè nullum divinorum apicum testimonium competenter in sæpissime memorata synodo fuerit positum, nec hoc quoque competenter à Leone Forcæ episcopo constat esse prolatum: qui videlicet si quiddam sale conditum aut ad rem pertinens proferret, cæteris appareret dissimilis, cunctorumque sententiis refragator existeret. sed dum se inaniter flevisse fassus est, eo quòd imagines non adoraverit, & lætari, eo quòd inanius se ad earum adorationem diverterit, quàm sit delirus, quamque cæterorum consortio nexus evidentissimè apparuit. Habuit enim, ut idem præfatus est, sine damno tristitiam, sine profectu lætitiam, sine perditione lachrymarum decursus, sine adquisitione cachinnabiles risus, iras sine calumniis, placationes sine honorificentiis: utpote puer in quadam ludicra peragenda inhians, si à nutrice coercetur, singultibus verba intercipientibus ejulat, ad quæ perpetranda si ei fuerit à nutrice concessa facultas, semiplenis vociferando sermonibus exultat: sicque coërcitus habet vanos fletus, & ea peragere permissus vanos nihilominus risus: cùm videlicet nec in prohibitione fuerit causa flendi, nec in data licentia causa ridendi. Versiculus namque iste, quem ille sibi in hac parte incassum adcommodavit, id est, *Convertisti planctum meum in gaudium mihi, & conscidisti saccum meum, & præcinxisti me lætitia*, in persona totius ecclesiæ à Propheta per ethopœian dictus est: quæ scilicet dum in hujus seculi mortalitate & ærumnis versatur,

(Marginalia: Psal. 30.)

versatur, plangere dicitur: cùm verò ad æternam remunerationem pervenerit, tunc lætitia præcingetur. Unde & idem sanctissimus Prophetarum in eodem Psalmo paulo superius dixit, *Ad vesperum demorabitur fletus, & ad matutinum lætitia*, vesperum scilicet hanc nostri temporis ætatem, in quo fines seculorum devenerunt, sive extremi judicii diem: matutinum verò resurrectionis tempus & sanctorum retributiones volens intellegi. Quod & per Esaiam Prophetam sanctis hoc modo promittitur, *Sancti in terra sua duplicia possidebunt*, id est, post resurrectionem in æterna patria animæ & carnis jucunditate fruentur: unde & subditur, *Lætitia sempiterna erit electis meis, dum dedero opera eorum in veritate.* Tunc ergo saccus noster conscinderetur, & præcingemur lætitia, cùm secundum Apostolum, corruptibile hoc indutum fuerit incorruptela, & mortale hoc indutum fuerit immortalitate, & fuerit sermo qui scriptus est, *Absorpta est mors in victoria*: sive cum in his membris, quæ nunc mortificamus super terram, Christo adparente vita nostra, nos quoque adparuerimus cum illo in gloria. Ibid. Esai. 61. 1. Cor. 15.

CAP. XXVI.

Quòd non pertineat ad imaginum adorationem contemnentes illud quod Psalmographus cecinit, Vana locuti sunt unusquisque ad proximum suum, labia dolosa in ore, &c.

OMNE quod sine profectu est, inutile est: & omne quod inutile est, vanum est: omne igitur quod sine profectu est, vanum est. & omne quod inofficiosum est, profectu caret: & omne quod profectu caret, vanitate non caret: omne igitur quod inofficiosum est, vanitate non caret. Quoniam ubi nulla utilitas, nullum emolumentum: ubi nullum emolumentum, summa vanitas: ubi igitur nulla utilitas, summa vanitas est. In imaginum ergo adoratione ubi nullus profectus, nullum emolumentum, nulla utilitas est, summa vanitas esse credenda est. Ob quam statuendam & muniendā quicunque conventus faciunt, & concilia adgregant, & eas prorsus adorare instituunt, procul dubio vana loquuntur, unusquisque ad proximum suum. Nam neque in eo à vanitate sejunguntur, quòd divinorum apicum testimonia ad suos sensus violenter inflectere nituntur. Sicut & hunc Psalmistæ versiculum, quem quidem ille alio sensu divino afflatus spiritu cecinit, alio isti vanitaris supercilio inflati intellegunt. Si ergo quærimus de quibus Propheta dixerit, *Vana locuti sunt unusquisque ad proximum suum, labia dolosa in ore, & corde locuti sunt mala*; relegamus sanctorum evangeliorum textum, & inveniemus Pharisæos & Sadduceos, vel cæteras Iudæorum catervas semper Dominum tentasse, & adversus eum consilia vana misse. Qui dum obstinata mente in Christum credere renuerunt, vana loqui non desierunt. De quibus & in alio Psalmo legitur, *Quia exacuerunt ut gladium linguas suas intenderunt arcum, rem amaram, ut sagittent in occultis immaculatum: subito sagittabunt eum, & non timebunt.* Linguas enim acuere, & labia dolosa habere, unum est quia & uno dicendi genere dictum est, quo plerumque aut per id quod continet hoc quod continetur, aut per hoc quod continetur id quod continet demonstratur. Item in alio Psalmo de eisdem scriptum est, *Sepulchrum patens est guttur eorum, linguis suis dolosè agebant, venenum aspidum sub labiis eorum, quorum os maledictione & amaritudine plenum est.* *Sepulchrum* ergo *patens eorum*, ora mendacia dixit, qui exitiabile malum contra Dominum loquentes, mortem ei infligere cupiebant. quod ideo patens dictum est, propter eorum apertam nequitiam, quæ fœtorem potius quàm odorem exaggerabat. Est enim rerum dissimilium facta comparatio per tropum qui nuncupatur parabole à Grammaticis. *Vana*, inquit, *locuti sunt unusquisque ad proximum suum.* Hæc est ergo vanitas omnes vanitates excellens, hic est dolus omnibus dolis tenacior: cùm & redemptor mundi non creditur, & iisdem ab hominibus iniquis, quamquam ad illorum salvationem, ad illorum tamen damnationem crucifigitur. Potest etiam hic versiculus & de hæreticis sive schismaticis intellegi: qui dum sint mundanæ sapientiæ versutia inbuti, & ad vanas investigationes & superfluas contentiones potius quàm ad credendum prompti, vana loquuntur unusquisque ad proximum suum: quoniam dum malè de Christo aut de ecclesia sentiunt, ad eundem errorem proximos suos, id est, cæteros hæreticos invitare non desinunt, quatenus majori infestatione ecclesiam quæ Christi vinea est, demoliri possint. De quibus in Canticis Canticorum dicitur, *Capite nobis vulpes parvulas quæ demoliuntur vineas*: nam vinea nostra floruit: quia videlicet dum hæreses sive earum sequaces, hæresei hæreseorumve discipuli à sanctis & catholicis viris in suis erroribus capiuntur, vinea domini, id est, ecclesia, sacrosanctis charismatibus semper magis magisque exuberat: quatenus suo agricolæ qui pro ea sanguinem fudit, nectarei odoris pocola perpetim ministret. Psal. 12. Psalm. 64. Psalm. 14. Psal. 12. Cant. 2.

CAP. XXVII.

Quòd non ad eorum parentes pertineat, sicut illi dicunt, Disperdat Dominus universa labia dolosa, & linguam magniloquam. Psal. 12.

VERSICULUM etiam quem Psalmographus de perfidorum Iudæorum labiis dolosis & linguis magniloquis protulit, qui consilium inierunt, ut salvatorem mundi dolo tenerent & occiderent, illi in sua synodo propriis parentibus adscribunt: qui quanquam fuerint cujusdam

temeri-

temeritatis in imaginibus ab ornamentis ecclesiæ abolendis, majoris tamen & inconparabiliter majoris non dicam temeritatis, sed etiam crudelitatis illi fuerunt in Domino crucifigendo. Isti enim habuerunt zelum Dei, sed non secundum scientiam, cùm imagines penitus abdicaverunt: illi simulantes se habere zelum legis, habuerunt zelum livoris & perfidiosissimæ iniquitatis, cùm Dominum patibulo adfixerunt: isti ecclesiarum indiscretè ornamenta quassavere, illi malitiose semetipsos Dominum contemnentes fregere. Labia ergo dolosa & linguam magniloquam perfidiosissima Judæorum cohors habebat, cum dicebat; *Scimus quia Moysi locutus est DEUS, hunc autem unde sit, nescimus.* Nonne magniloquam &, ut ita dixerim, magiloquam linguam habebant? cùm dicebant, *Nos legem habemus, & secundum legem mori debet, quia filium Dei se fecit.* Nonne magniloquam linguam habebant, cùm dicebant? *Et hunc scimus, & unde sit scimus: Christus autem cum venerit, nemo scit unde sit.* Nonne magniloquam linguam habebant, cum dicebant? *Noli scribere regem: nos non habemus regem nisi Cæsarem.* Unde liquido patet, quod prohtoso imaginum instigantur amore, qui ob earum abolitionem ea quæ de perfidis Judæis per Prophetam dicta sunt, parentibus suis non erubescunt adnectere, & eisdem jaculis cives perfodere, quibus Propheta ecclesiæ, immo Christi hostes noscitur perfodisse.

Iohan. 9. Iohan. 19. Iohan. 7. Iohan. 19.

CAP. XXVIII.

Psalm. 9.

Quòd non in eorum parentibus, ut illi dicunt, impletum sit, quod scriptum est, Inimici defecerunt framea in finem, & civitates eorum destruxisti.

SED nec hujus versiculi, ut illi ajunt, prophetia in eorum prodecessoribus sive parentibus, eo quòd imagines abdicaverint, est completa: qui etsi incautè loca divinis cultibus mancipata ornamentis expoliavere, longè tamen ab antiqui hostis nequitia, de quo hæc prophetia est, distavere: quippe cum nequitia quæ per ejus suasionem accidit humano generi, minor sit nequitia ejusdem, qui & suæ humanæ auctor est artificis fraudulenti, qui sicut est natura subtilior, ita & sagacitate callidior: & quem non gravat corporis fragilitas, acuit vafræ perversitatis iniquitas. Hujus ergo inimici framea defecerunt in finem, quia tentamenta nequissima mox ut ad Christum qui est finis legis ad justitiam omni credenti, qui est finis sine fine: ad quem cum venerimus, nihil ulterius quod quæramus habemus, conlata fuerint, omnino deficiunt. Et ideo Propheta beatum dicit, *qui parvulos*, id est, cogitationes irrationabiles, *ad lapidem*, ad Christum videlicet qui est lapis angularis, *allidit*: sive etiam, ut quidam volunt, inimici defecerunt framea in finem: quando gladius quo antiquus hostis bacchatur in consummatione seculi omnipotentis Dei gladio interimendus est: de quo in alio Psalmo dicit, *Nisi convertamini, gladium suum vibrabit*: & de quo per Prophetam * Ezechielem dicit, *Vivo ego, dicit Dominus, acuam sicut fulgur gladium meum, & reddam ultionem inimicis meis. Framea* namque Hebraicus sermo est, quo in hoc loco antiqui hostis gladius innuitur. *Inimici* igitur in hoc loco non nominativus pluralis, ut plerique arbitrantur, sed genitivus singularis est, id est, inimici diaboli defecerunt framea, & est schema quod prolepsis nuncupatur, id est, præoccupatio sive præsumptio, per quā ea quæ sequi debent anteponuntur. Quæ & in exordio Ezechielis Prophetæ invenitur, cùm dicit, *Et factum est in tricesimo anno.* Et in Psalmo habetur, cùm dicitur, *Fundamenta ejus in montibus sanctis.* Civitates igitur destructas non in hoc loco Psalmographus, ut illi arbitrantur, eorum prodecessores sive parentes pro imaginum abolitione eversos decantat, sed infideles populos, sive malorum operum acervos, quos diabolus tanquam suæ civitatis mœnia inhabitat, Christi manifestatione dicit esse dirutos. Inanis igitur & vanus imaginum amor illorum pectora invasit, qui ut illarum adorationem statuant, ea quæ de antiquo hoste vel de incredulis Judæis prophetata sunt, de suis parentibus sive prodecessoribus dicta fuisse existimant.

Psalm. 137. Psalm. 7. * imo per Moysen Deut. 32. v. 41. Ezech. 1. Psal. 87.

CAP. XXIX.

Quomodo intellegendum sit quod scriptum est, Domine dilexi decorem domus tuæ, *quem decorem isti imagines intellegunt.*

DOMUS Dei aut secundum allegoriam ecclesia est, aut secundum anagogen cælestis patria, aut secundum tropologiam anima hominis: & idcirco in plerisque scripturæ sanctæ locis cùm domus Dei legitur, non parietes nec quædam materialis ædificatio, sed spiritalis & inexistimabilis Dei intellegenda est habitatio: quorum sensuum archanis illorum mens penitus jejunat, qui decorem domus Domini non ecclesiæ existimant virtutes, sed materiales imagines. Numquidnam idem eximius vates quasdam imagines, vel certe parietum pulchritudines, aut ministeriorum pretiosissimos apparatus viderat, cùm dicebat, *Domine dilexi decorem domus tuæ, & locum habitationis gloriæ tuæ.* Numquidnam locus habitationis gloriæ Domini in manufactis quoquam credendus esse? habet ergo sancta ecclesia *decorem* quem Propheta diligebat, id est, spiritales virtutes: habet *aurum*, id est, fidem sive interiorem sensum: habet *argentum*, id est, confessionem sive eloquii venustatem: habet *columnas argenteas*, id est, sanctos viros patientia rationabili & eloquiorum pulchritudine comptos: quæ

Psal. 26.

quæ columnæ habent bases argenteas, cùm supra stabilitatem verbi Dei quod per prophetas & apostolos nobis traditur, conlocantur. Hæ etiam habent caput deauratum, quia caput aureum fides est Christi, Apostolo adtestante qui ait, *Omnis namque viri caput Christus est*. Habet etiam pro lignis imputribilibus scientiam quæ per lignum venit, sive incorruptionem castitatis quæ vetustatem nescit. Habet & pro bysso virginitatem, pro cocco confessionis gloriam: pro purpura charitatis fulgorem, pro hyacintho spem regni cælorum. His materiis ejus sacerdotes induuntur, juxta David vocem, qui ait, *Sacerdotes tui induantur justitiam*: quos & Paulus his verbis hortatur, cum dicit, *Induite vos viscera misericordiæ*. habent etiam ejus sacerdotes alia nobiliora indumenta, quæ idem vas electionis designat, cum dicit; *Induite vos dominum Jesum Christum, & carnis curam ne feceritis in concupiscentiis vestris*. habet & bibliothecam, id est, sanctos viros divinæ legis documentis eruditos: de quibus per Prophetam dicitur, *Beati immaculati in via, qui ambulant in lege Domini: beati qui scrutantur testimonia ejus, in toto corde exquirunt ea*: & iterum beatos dicit eos qui memoria tenent mandata ejus ut faciant ea. Habet decem atria distensa, cum non in uno tantum verbo legis, neque in duobus aut in tribus, sed in toto decalogo legis spiritalis intellegentiæ amplitudine dilatatur: sive cum fructum spiritus, id est, gaudium, pacem, patientiam, benignitatem, bonitatem, modestiam, fidem, continentiam, adjecta quæ est major omnium charitate profert. Habet etiam altare, id est firmitatem fidei, in qua orationum hostias & misericordiæ victimas offert Deo: in qua continentiæ cultro superbiam quasi taurum immolat, iracundiam quasi arietem iugulat, luxuriam omnemque libidinem tanquam hircos & hœdos litat: ex quibus dextrum brachium & pectusculum & maxillas sacerdotibus separat, id est, opera bona, opera dextra, in quibus sinistrum quiddam nullatenus reperitur. Habet & candelabrum luminis, sive quia Dominus lumen ejus est, sive quia sancti viri quorum lucernæ sunt ardentes & lumbi adcincti, qui expectant dominum suum quando revertatur à nuptiis, lucivoma in ea prædicationis dogmata fundunt. Quod candelabrum lucernarum in austium habet conlocatum ut ad aquilonem respiciat, id est, ut sancti viri vigilanter & sollicitius intueantur semper astutias diaboli, & pavida mente aspiciant unde sit ventura tentatio: quia & Propheta vidisse se dicit succensum lebetem vel ollam & faciem ejus à facie aquilonis: & in alio loco dicitur, *Ab aquilone enim pandetur malum super universam terram*. & Petrus Apostolus dicit, *Quia adversarius vester diabolus, sicut leo rugiens circuit quærens quem devoret*. Habet & mensam propositionis habentem duodecim panes conlocata in parte aquilonis quæ respicit ad austrum, id est, duodecim Apostolos quos quotidie indesinenter jubetur adponere quæ ad austrum respicit, quia videlicet quotidie adventum Domini præstolatur. *Dominus enim*, ait Propheta, *ab austro veniet*. Habet altare incensi, quia de ejus fidei firmitate semper orationum sanctarum fumus in conspectu Domini ascendit, & quotidie cum David clamat, *Dirigatur oratio mea sicut incensum in conspectu tuo*: sive quia secundum Apostolum, *Christi bonus odor sumus Deo*. Habet propitiatorium & archam & duos cherubim, de quibus superius in quodam capitulo disputatum est. Habet & pontificem summum de quo Paulus Apostolus dicit, *Christus autem adsistens pontifex futurorum bonorum per amplius & perfectius tabernaculum non manu factum, id est, non hujus creationis, neque per sanguinem hircorum & vitulorum, sed per proprium sanguinem introivit semel in sancta æterna redemptione inventa*: sive cui per Psalmistam dicitur, *Tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech*: qui est vestitus podere byssino, cum sancti ejus qui utique ei adhæreant castitatis lampade vestiuntur. Habet & humerale gemmatum, quia electi ejus operum fulgoribus coruscant, quorum opera videntes homines glorificant patrem eorum qui in cælis est: qui habet in pectore logium, quod rationale dicitur, quaterno lapidum ordine distinctum, quo sermo evangelicus significatur, qui quadruplicato ordine veritatem fidei nobis & manifestationem trinitatis exponit. Habet & auri laminam in fronte resplendentem, quod petalum appellatur, id est, divinitatem qua unius cum patre substantiæ est: quoniam sicut in metallis nil conparatur auro, ita & in creaturis nil conparari potest creatori. Qui etiam pontifex habet in interioribus partibus operimenta sua, quia mysterium incarnationis ejus investigari difficile est, Johanne adtestante qui ait, *Cujus ego non sum dignus solvere corrigiam calciamenti*. Habet etiam per indumenti circuitum tintinabula quæ in extremo ejusdem vestimenti posita sunt, ut semper sonitum dent: quia videlicet sancti prædicatores, qui ejus utique indumentum sunt, de extremis temporibus & fine mundi reticere nesciunt, sed semper nos de futuris admonent, adtendentes illud quod per quendam sapientem dicitur, *In omnibus operibus tuis memorare novissima tua, & in æternum non peccabis*. Habet etiam hæc domus Dei, id est, ecclesia cujus decorem brevissime enumeramus, sancta sanctorum: quia videlicet in præsenti seculo pro sanctis habet sanctam conversationem; pro sanctis verò sanctorum, in quæ semel tantummodo intratur, transitum ad cælum, quando visibilibus contemptis ad invisibilia transit. De quibus Apostolus dicit, *Charissimi nondum apparuit quod erimus: scimus quoniam cum apparuerit, similes ei erimus, quoniam videbimus eum sicuti est*. Hunc excellentissimum ergo & cælestis patriæ decorem dilexerat vir ille sanctissimus, non imaginum & colorum fucos, non materialium picturarum similitudines. ob hunc decorem, non ob materiales figuras quasi quodam intolerabili desiderio resolutus erat, cum dicebat, *Hæc memoratus sum & effudi in me animam meam, quoniam ingredior locum tabernaculi admirabilis usque ad domum Dei*. De hac domo, non de his visibilibus parietibus Apostolus dixit; *Scimus quoniam si terrestris domus nostra hujus habitationis dissolvatur, quòd ædificationem ex Deo habemus, domum non manufactam, æternam in cælis*. Hunc decorem Esaias, non pictorum opera respicienda considerabat, cum dicebat, *Respice Sion civitatem solennitatis tuæ: oculi tui videbunt Hierusalem, habitationem opulentam tabernaculum*

[Margin: 1. Cor. 11. — Psal. 132. — Coloss. 3. — Rom. 13. — Psal. 119. — Ierem. 1. — 1. Pet. 5. — Hab. 3. — Psalm. 142. — 2 Cor. 2. — Hebr. 9. — Psal. 110. — Marc. 1. — Luc. 3. — Eccles. 7. — 1. Iohan. 3. — Psalm. 42. — 2. Cor. 5. — Esai. 33.]

Psal.84. *quod nequaquam transferri potest.* De hac domo per David dicitur, *Beati qui habitant in domo tua, in secula seculorum laudabunt te.* Num quidnam sancti Patres, ut cæteros taceam, Paulus, Antonius, Hilarion, vel omnis Anachoritarum sive Eremitarum caterva, qui decorem basilicarum sive imaginum depictarum non habuerunt, sed in quibusdam tuguriolis suas Deo animas dedicaverunt, idcirco sancti non sunt? & ideo aut non diligebant decorem domus Domini, aut locum habitationis gloriæ Dei flagranti pectore contemplari non desiderabant, quia imagines non habebant nec adorabant? Intra se etenim sicut & cæteræ sanctæ animæ templum Dei & locum habitationis gloriæ ejus habebant,
1.Cor.3. dicente vase electionis, *Templum enim Dei sanctum est quod estis vos.* Plurimi præterea ex divinarum scripturarum aureis pratis colligi ambrosei flores poterant, quibus & secundum tropologiam, & secundum allegoriam, & secundum anagogen sanctæ ecclesiæ decor monstraretur, si brevitatis cui studemus, non præpediremur habenis. Hi ergo pauci pro pluribus prolati sufficiant, quibus diligens lector cetera quæ hic prolata non sunt indagare curabit, & domus Dei decorem, non in imaginibus materialibus, sed in virtutibus spiritalibus refulgentem esse videbit.

CAP. XXX.

Quòd non pro manu factis imaginibus per Psalmistam, ut illi ajunt, dictum est, Sicut audivimus ita & vidimus.

QUONIAM igitur manufactas imagines se vidisse gratulati sunt, Psalmistæ sibi versiculum ac-
Psal 48. commodaverunt dicentes, *Sicut audivimus ita & vidimus*, dicant quæso, dicant ubi hoc ante audierint quod modo in imaginibus vident: dicant quis Patriarcharum Prophetarumve aut Apostolorum hoc illorum auditui intulerit, quod modo illorum visibus patet: dicant quis illis hoc privilegium prædixerit, quod imagines non solum visuri, sed adoraturi forent, cujus pollicitationis compotes effecti merito dicant, *Sicut audivimus ita & vidimus.* Nos autem qui opitulante Deo Psalmorum prophetiam spiritaliter pro viribus intellegimus, non hoc comma de manufactis imaginibus dictum, sed de insignioribus & eminentioribus mysteriis prophetatum fuisse sentimus: qui videlicet sicut in lege de Christi adventu audivimus, in evangelio videmus: sicut in Prophetis de ejus incarnatione conperimus, in novi testamenti nunc serie cernimus: sicut in hagiographis & in cunctis sacris literis de ejus nativitate, passione, resurrectione, ad cælum ascensione typicis videbamus præfiguratum fuisse mysteriis, nunc peracta cuncta fuisse in sanctis videmus evangeliis: qui etiam eo annuente ad æternam patriam venturi, & in ea visuri sumus quæ in hujus mortalitatis ærumna de ejus felicitate audivimus, dicturi que sumus, *Sicut audivimus ita & vidimus*, id est, Sicut audivimus mortales, videmus nunc inmortales; sicut audivimus corruptibiles, videmus nunc incorruptibiles; sicut audivimus in ærumnosa peregrinatione, videmus nunc in vivorum felicissima regione: quod audivimus cum patiebamur procellosissimas tempestates seculi, videmus nunc cum potimur suavissima securitate paradisi: quodque audivimus cum timebamus periculosissimum naufragium, videmus nunc cum pervenimus ad cautissimum & nobis longe ante desideratissimum portum. In hoc sane articulo hunc primum librum cludendum esse putavimus, ut quoniam de portu mentionem fecimus, illum quoque in hoc loco, ad portum deducamus, ut retroacta navigatione fatigati aliquantisper in portu spatiantes, resumptisque viribus, ad secundi libri navigationem Domino auxiliante vela tendamus.

EXPLICIT LIBER PRIMUS.

PRÆFATIO LIBRI SECUNDI.

TRACTATIS in superiore libro quam brevissimè divinæ legis quibusdam commatibus, quæ, ut crebro memoravimus, illi contra quos huic nostro stilo conflictus est, ob suæ vanitatis materiam fulciendam protulisse noscuntur, vel etiam quibusdam in eodem libro prolatis capitulis, quæ de eorum reprehensione non inconsequenter proferenda erant, necesse est ut in præsenti, secundo videlicet libro, & divinæ legis sane sobrieque residua commata tractaturi, & quorundam sanctorum Patrum male nihilominus sententias ab illis usurpatas propriis sensibus reddituri, Domino favente, adgrediamur. In quo etiam libro quædam capitula inserentur quæ eorum errori ad mentes fidelium transeundi aditum intercipiant, quo res sanctitate sive auctoritate carentes sacratissimis rebus & ab ipso Domino institutis æquiperare nituntur: ut in bis duobus voluminibus per duorum testamentorum salutaria arma eorum vanissimis næniis obnitentes, ad tertium in cujus principio nostræ fidei fundamentum erit, liberius accedamus, ut quoniam sanctæ in eo & unicæ trinitatis confessio continebitur, tertii quoque libri numerus habeatur exorneturque sacratissimo numero qui exornandus est sanctæ fidei mysterio: omnem siquidem nostræ disputationis sive cæterorum actuum spem non in mundanarum artium argumentosis allegationibus, sed in eo conlocantes, qui & per
Matth.10. præsentiam corporalem ait, *Non enim vos estis qui loquimini, sed spiritus patris vestri qui loquitur in vobis:* &
Psal.81. quondam per Prophetam dixerat, *Dilata os tuum & ego adimplebo illud.* Ideo igitur per quendam gradiendi

diendi ordinem hujus nostræ disputationis quibusdam librorum intercapedinibus distinximus gressum, ne indistincti itineris tramitē inordinata prolixitas efficeret fastidiosum, nec libuit nobis quiddam afferre incompositum vel indigestum, ne operis inordinata congeries lectori perturbata vociferatione rusticum quendam præberet tumultum: quia & iter carpentes congruis quibusdam temporibus spatiati non tenuunt, & agrorum, vinearum vel etiam hortorum cultores per quasdam camporum intercapedines, vel etiam per agrorum dimensiones limites statuere consueverunt.

LIBER SECUNDUS.

CAP. I.

Quòd non propter eos scriptum sit qui imagines adorare contemnunt, sicut illi dicunt qui eas adorant, quod in Psalmo legitur, Quanta malignatus est inimicus in sanctis tuis.

EST quoque & illud non mediocris insaniæ quod ea, quæ de his longe ante prædicata sunt qui
urbem Hierusalem everterunt, & templum Domini incenderunt, isti de illis intellegunt qui
imagines adorare contemnunt: præsertim cum aliud & longe aliud sit, de templo mare æneum
& duos cherubim & vasa cæteraque ornamenta tollere, & aliud manufactas imagines non adorare:
aliud urbicremis ignibus templi pulchritudinem mancipare, aliud imaginum adorationem vitare:
aliud crudeliter sancta sanctorum diruere, aliud prudenter picturis colla deflectere inhibere. De-
nique quisquis nosse cupit de quo Psalmista dixerit; *Quanta malignatus est inimicus in sanctis tuis,* non so- Psal. 47.
lum libri Regum historiis, & Romanorum gestis perdocetur, quæ præteritum urbis Hierusalem &
templi excidium narrant, sed etiam ipsius David egregii Prophetæ vaticinio instruitur, qui futuras
clades præfatæ urbis & eversionem sacratissimi illius templi per schema, quod prolepsis dicitur, fu-
tura quasi præterita modulavit dicens, *Deus, venerunt gentes in hæreditatem tuam, polluerunt templum san-* Psal. 79.
ctum tuum, posuerunt Hierusalem velut pomorum custodias, & cætera. & in Psalmo, cujus hic versiculus est,
de quo nunc agimus, dicit; *Quanta malignatus est inimicus in sanctis tuis, & gloriati sunt omnes qui te ode-* Psal 47.
*runt; in medio atrio tuo posuerunt signa sua signa, & non cognoverunt tanquam in via super summum, tan-
quam in silva lignorum securibus exciderunt januas ejus, bipenne & ascia dejecerunt ea: incenderunt igni sanctua-
rium tuum, in terra polluerunt tabernaculum nominis tui.* quod etiam in alio Psalmo expressius dicto dicit;
Exterminavit eam aper de silva, & singularis ferus depastus est eam. Sed ne quem moveat quod non di-
xit, *Quanta malignati sunt inimici,* sed, *Quanta malignatus est,* advertat hoc per figuram locutionis di-
ctum fuisse, quæ syllepsis nuncupatur, per quam & pro uno multi ponuntur, ut in evangelio, *Et la-* Matth. 27.
trones qui cum eo crucifixi erant improperabant ei: sive, *Defuncti sunt enim qui quærebant animam pueri:* & pro Matth. 2.
multis unus, ut in Exodo legitur, *Ora ad Dominum ut auferat à nobis serpentem:* & in Psalmo, *Misit in eis* Num. 21.
muscam caninam & comedit eos, & rana exterminavit eos. Quod & si quis secundum mysticam intelle- Psal. 78.
gentiam subtilius scrutetur, non incongruè sanctam ecclesiam advertet & malignanter in ea hære-
ticos intelleget, qui eam semper pravis dogmatibus infestare nituntur: verumtamen à nullo eorum
qui sanum sobriumque intellectum habent de imaginum adorationem contemnentibus intellege-
tur. Quanto ergo illi sani sensus expertes sunt, qui hunc versiculum de eis dictum fuisse autumant,
tanto nimirum hi in sui sensus vigore permanent qui imagines non adorant.

CAP. II.

Quòd nec illud ad hanc rem pertineat, ut illi dicunt, quod scriptum est, Quoniam non est jam Propheta & nos non cognoscet amplius.

NAM & hic quoque versiculus in ejusdem synodi lectione inconpetenter positus est: quoniam
quidem nec nostra vox est qui Patrem in Spiritu & veritate adoramus: nec illorum qui Deum
ejusque sanctos in imaginibus adorare conantur: quia Prophetam magnum habemus Jesum
Christum Dominum nostrum de quo per Moysen dicitur, *Suscitabit Dominus Deus Prophetā vobis, ipsum* Deut. 18.
audietis: quem etiam secundum Apostolum, *advocatum habemus apud patrem,* quem cotidie spiritalibus Act. 3. & 7.
oculis intuemur, & cujus vaticiniis sedule perdocemur: sed Judæorum excidium & dispersiones & 1. Iohan. 2.
clades & mortes gentis suæ, nec non etiam diruptionem templi, cæremoniarum abolitionem, à pro-
phetia & à Dei cognitione recessionem deflennum & dicentium, *Quoniam non est jam Propheta & nos* Psal. 74.
non cognoscet amplius: quod etiam per Osee Prophetam prædictum est qui ait, *Quia diebus multis sedebunt* Ose. 3.
filii Israhel sine rege & sine principe, & sine sacrificio & sine altari, & sine Ephod, & sine Seraphim. qui etiam co-
rum ad fidem conversionem quam circa finem mundi fore credimus, subsequenter adjunxit,

Et posthac revertentur filii Israhel & quærent Dominum Deum suum, & David regem suum, & pavebunt ad Dominum, & ad bonum ejus in novissimo dierum.

CAP. III.

Quomodo intellegendum est, Domine in civitate tua imaginem illorum ad nihilum rediges: *quod quidem capitulum sicut & cætera, illi aliter quam dictum est intellegunt.*

CIVITAS Dei figuraliter in sacris literis interdum anima hominis, quæ à Deo inhabitatur, di-
Psal. 5. cente scriptura; *Habitabo in eis*: & iterum, *Anima justi sedes sapientiæ*, accipitur: Interdum præsen-
Psalm. 136. tis temporis ecclesia, quam fluminis impetus lætificat, & cui per Propbetam dicitur, *Si oblitus fuero tui Hierusalem, obliviscatur me dextera mea*: plerumque cælestis Hierusalem, quæ Patriarcharum, Prophetarum, Apostolorum, martyrum, confessorum vel cæterorum fidelium agminibus constructa intellegitur: de qua per Apostolum dicitur, quæ autem sursum est Hierusalem, libera est, quæ est
Esai. 60. mater omnium nostrum: cui etiam per Esaiam Prophetam à Domino pollicetur, *Non enim in occasum*
Apoc. 21. *tertium veniet sol, & luna tibi non deficiet in æternum tempus*: quam etiam Johannes in Apocalypsi vidisse se dicit descendentem de cælo, ornatam monilibus suis: de cujus beatitudine pene innumerabilia poterant dici, quæ hujus brevitatis stilo non valent digeri. In hac civitate imagines impiorum ad nihilum redigentur: quia illorum aspectus divinis non poterit adparere conspectibus: sed sicut polluerunt in se imaginem Domini in præsentis vitæ curriculo, ita in cælesti Hierusalem illorum non adparebit imago, qui æterno quidem mancipabuntur incendio: de quibus alias per Psalmistam dicitur,
Psalm. 49. *Et homo cum in honore esset non intellexit, conparatus est jumentis insipientibus & similis factus est illis*: quia videlicet cum in tanto honore esset quòd ad imaginem & similitudinem Dei conditus erat, non intellegendo, ad tantam labem vitiorum est devolutus, ut non inmerito jumentis inrationalibus esset conparatus. Ad nihilum ergo impiorum imagines rediguntur, quando se eis ipsa veritas subtrahens ab ejus luce alienantur, nec similitudinem valent retinere, cujus beatitudinis expertes noscuntur usquequaque manere. Propter dolositatis itaque eorum adposita eis in superioribus dixerat mala: quia Deus judex justus reddit unicuique secundum opera sua. Dixerat etiam eos dejecisse cum allevarentur, quia Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam. Dixerat eos subito defecisse & perisse propter iniquitatem suam, velut somnium exsurgentis: quia sicut quibusdam præstigiis mortalium pectora in somnis eluduntur, & optata quæque subito se nanctos fuisse gratulantur, cum aut desiderato quis potitur regno, aut cupito sublimatur aliquis ministerio: aut paupertate fugata aliquis subito ditatur, aut optato aliquis fruitur conjugio, aut debilis aliquis amissos artus se recepisse gratulatur, aut criminosus aliquis honorabilem se gaudet, aut aliquis ignobilis nobilem, aut insipiens sapientem se putat: & subito amittit evigilans quod adquisierat dormiens, & patefactis se dolet non videre oculis quæ gaudebat videre clausis: sic felicitas impiorum quasi per somnium quodammodo videtur, quia post modicum tempus non videbitur: & sicut evigilantes ea quæ subito per somnum adquisierant perdunt, sic morientes ea quæ habere videbantur amittunt: quoniam & illi præstigiosa lætitia quam sternentes nancti sunt, in momento carent, & isti vana, & ut ita dixerim, fumea mundi gaudia diu tenere non valent. Ob quorum impietates quasi quadam severitate accen-
Psalm. 73. sus Propheta subjunxit, *Domine, in civitate tua imaginem illorum ad nihilum rediges*: ut videlicet qui in se tui characteris decus malis operibus inquinaverunt, illorum facies in tua civitate non videantur, in qua est æterna felicitas, summa beatitudo, perpetuum gaudium: in cujus palatiis regnat rex, cujus regni non erit finis, cujus subsellia Patriarcharum senatu resplendent, cujus curia Prophetarum rutilat cuneis, cujus mœnia martyrum numerosa militia exornantur, cujus portæ Apostolicis decorantur cœtibus, cujus plateæ redundant virgineis choris, cujus domicilia confessorum plena sunt legionibus: quæ non indiget sole, quia Dominus lux ejus est, per cujus omnes vicos Alleluja cantatur.

CAP. IV.

Psalm 85. *Quomodo intellegendum est quod Psalmographus cecinit*, Misericordia & veritas obviaverunt sibi, justitia & pax se conplexæ sunt: *quod temere & adolatorie à* Johanne *presbytero & legato orientalium in participatione venerabilis Papæ Adriani & Tarasii Patriarchæ dicitur esse conpletum.*

MISERICORDIAM & veritatem sibi mutuo obviasse, justitiam & pacem invicem se conplexas fuisse David vatum luculentissimus eleganter decantat: quod tandem constat esse conpletum, cum post incarnationem Domini duo testamenta in unius conpagem copulationis sunt adducta. Quoniam quanquã inter se diversa quodammodo cernantur, ad unũ tamẽ biviũ in Christo qui est pax nostra, qui fecit utraq; vnũ, convenire noscuntur. In novo.n. misericordia est, in qua per gratiam genus humanũ liberatur: in veteri veritas, ubi legis & Prophetarũ adnunciatio cõtinetur. Hæc autẽ duo sibi mutuo obviasse dicuntur, non ad contrarietatem exercendã, sed ad gratiam promissæ perfectionis implendã: unum quippe cõstat factũ quod tẽporibus probabatur esse divisum:

& ut

& ut genus ipsum fœderis hymnidicus David evidenter exprimeret, hoc ipsum varia nominum iteratione geminavit, amplexu scilicet quodam dilectionis duas res, id est, justitiam & pacem, in mutuam protious venisse coocordiam: quem quidem versiculum, & secundum somatopœian, id est, corporis adtributionem, per quem loquutionis modum rebus incorporeis corpora trihuuntur, dictum esse constat: & per metaphoran, id est, rerum verborumque translationem, per quam plerunque à rebus animalibus ad animales, ab inanimalibus ad inanimales, ab inanimalib' ad animales trãslatio fit, quæ duæ locutionum figuræ ita inter se differunt, quòd una rebus incorporeis corpora, altera & rebus corporeis membra & motus, & incorporeis & membra & motus & formas tribuit. Hunc denique versiculum temerariè & adolatoriè Johannes presbyter in participatione venerabilis Papæ Adriani, & Tarasii Constantinopolitani Episcopi protulit, qui tamen presbyter quamquam Episcopis in eadem synodo residentibus mioor fuerit honore, non tamen legitur minor fuisse errore, qui & si præcedebant eum gradus sublimitate, superabantur tamen ab eo multiloquia procacitate: nec superari potuit à prælatis subjectus intemerariis loquacitatibus, qui subjectus à prælatis superabatur pontificalibus dignitatibus. Qui præsertim duplex in hac parte creditur patrasse deliquium: sive quia verba mysteriorum archanis plena ab Spiritu sancto prolata ad res humanas inflectere nisus sit superstitiosa intentione adorandarum imaginum: sive quia eadem perversa intentione excœcatus in adolationis miserabile corruerit vitium: quod vitium adolationis expavit Prophetarum ille nobilissimus, qui dixit, *Corripiet me justus in misericordia & increpabit me, oleum autem peccatoru non inpingnet caput meum.* (Psal. 141.) Unde bene etiam & alia Scriptura dicit, *Melius est autem objurgari à justo quàm à peccatore laudari:* & iterum, *Qui vos felices felices dicunt, in errorem vos mittunt:* quoniam adolatores ut inliciant laudant, ooo ut ad æternam felicitatem provocent, quæ quidem felicitas nullo bono indiget.

CAP. V.

Quòd non ad adorationem imaginum pertineat, ut illi dicunt, quod scriptum est, Exaltate Dominum Deum nostrum, & adorate scabellum pedum ejus, quoniam sanctus est. (Psal. 99.)

HOc Psalmistæ versiculo error qui ob adorandas imagines adeo in quorundam pectoribus inolevit, ut ad eum statuendum synodos faciant, & ad eum muniendum scripturarum sanctarum sibi testimonia usurpare contendant, tueri se posse credit: cum scabellum pedum Domini adorandum audit: hac casside apicem corporis munitam habere arbitratur, ne corusci ensis inlisiones persentiat: hac lorica cæterum corpus munitum habere se putat, ne pilorum ictibus suæ stabilitatis jacturam incurrat: hoc clypeo tutelam se nanctum esse credit, per quam spiculorum missilium volatus vulnificos non perhorrescat: sed ita aut obcumbendo fatescet, aut delitescendo aufugiet his muniminibus expoliatus, sicut his est incassum & inutiliter abusus, & tantum sentiet spiritalis gladii per sanctos viros inlati rigorem, ut nec tenuem quidem sibi credat inesse vigorem. Numquid quia scabellum pedum Domini adorari præcipitur à Propheta, ideo erit imaginum adoratio statuenda? quæ est ergo similitudo scabelli pedum Domini & materialium imaginum? aut quæ communicatio inenarrabilibus Dei operibus & imaginibus à quibuslibet cõditis artificibus? aut quæ societas tam excellenti tamque præclaro mysterio & figuris insensatis humano patratis ingenio? aut ubi institutum est ut imagines adorentur, sicut institutum ut scabellum pedum Domini adoretur? Non eoim ait David, *Adorate imagines quorundam sanctorum:* sicut ait, *Adorate scabellum pedum Domini:* sed nec Dominus ait, Opera manuum hominum sedes mea sunt, imagines autem scabellum pedum eorum, sed ait, *Cælum mihi sedes est, terra autem scabellum pedum meorum.* (Esa. 66.) Audi igitur dementissime vel potius insanissime error, audi inconparabilis dementia, audi ridiculosa segnities, audi beatum Ambrosium (Actor 7.) docentem quid sit scabellum pedum Domini, aut quomodo adorandum sit. Ait enim, *Adoraverunt Apostoli Dominum, quia detulernut fidei testimonium, acceperunt fidei magisterium: adoraverunt & angeli de quibus scriptum est; Et adorent eum omnes angeli ejus. Adorant autem non solum divinitatem ejus, sed etiam scabellum pedum ejus quoniam sanctum est.* & post pauca; *Sed ne forte propositum aliquos præterfugere videatur exemplum, qua ratione ad incarnationis Dominicæ sacramentum spectare videatur, quod ait propheta; Et adorate scabellum pedum ejus, consideremus. Non enim ex usu hominum æstimare debemus scabellum: neque enim corporalis Deus, aut non immensus, ut tamquam fulcrum pedibus ejus scabellum subjectum putemus: neque adorandum quicquam præter Deum legimus, quia scriptum est, Dominum Deum tuum adorabis, & ipsi soli servies:* (Deut. 6.) *quomodo ergo adversus legem Propheta præciperet, sub lege nutritus, & eruditus in lege? Non mediocris igitur quæstio: & ideo diligentius consideremus quod sit scabellum. Legimus enim alibi, Cælum mihi thronus, terra autem scabellum pedum meorum:* (Esa. 66.) *sed nec terra adoranda nobis, quia creatura est Dei. Videamus tamen an terram illam dicat adorandam Propheta, quam Dominus Jesus in carnis adsumptione suscepit. Itaque per scabellum terra intelligitur, per terram autem caro Christi, quam hodieque in mysteriis adoramus, & quam Apostoli in Domino Jesu, ut supra diximus, adorarunt. Neque enim divisus Christus, sed unus: neque cum adoretur tamquam Dei filius, natus ex virgine negabatur. Cum igitur incarnationis adorandum sit sacramentum, incarnatio autem opus Spiritus sancti sit, sicut scriptum est, Spiritus sanctus superveniet in te, & virtus altissimi obumbrabit tibi: & quod nascetur ex te sanctum vocabitur Filius Dei.* (Luc. 1.) Hoc etiam scabellum pedum Domini sanctus Augustinus diligẽtissimus exquisitor,

corpus

corpus Domini, quod de Maria virgine sumpsit, scabellum divinitatis ejus asseruit sentiri debere, propter naturam humanitatis quam est dignatus adsumere: quod utique illi virtuti sic est subjectum
1.Cor.1. atque unitum, ut constet id omnibus creaturis esse excelsius, sicut dicit Apostolus, *Quod infirmum est Dei, fortius est hominibus*. & alibi de eodem mediatore Dei & hominum homine Christo Jesu Apo-
Philip.2. stolus dicit; *Propter quod Deus exaltavit illum & donavit illi nomen quod est super omne nomen, ut in nomine Jesu omne genu flectatur, cælestium, terrestrium & infernorum*. Per pedum igitur Domini magnificentiam in huc versiculo stabilitas divinitatis, quæ semper in naturæ suæ omnipotenti gloria, tamquam pedum indefessa firmitas perseverat, intellegitur. Possunt etiam tropologicè pedes Domini extrema tem-
1.Ioh.2. porum, quando Dominus incarnari dignatus est, designari. unde & Iohannes evangelista dicit; *Filio-*
Galat.4. *li novissima hora est*. Paulus quoque Apostolus dicit; *Cum venisset plenitudo temporum misit Deus filium*
Psal.99. *suum natum ex muliere, factum sub lege*. Notandum sane quia non dixit; Quoniam sanctum est, sed *quoniam sanctus est*: scilicet ut corpus Domini à divinitate non discernatur, salva utriusque naturæ pro-
Ioh.1. prietate, sed ad unam personam referatur. Unde dicit Evangelium, *Verbum caro factum est, & habitavit in nobis*. Hæc de scabello pedum Domini breviter promulgata sufficiant: nunc ad cætera transeamus.

CAP. VI.

Quòd nec de eo imaginum adoratio adstrui possit, ut illi putant, quod scriptum est, Adorate in monte sancto ejus.

SEd nec in eo quoque imaginum adoratio adstrui potest, ut illi fatentur, quod per eundem san-
Psal.99. ctum Prophetam, *Adorate in monte sancto ejus*, cantatur: cum scilicet non montem, sed in monte sancto adorandum Dominum, idem sanctus vir harmonica modulatione decantet. Qui & si montem adorandum præciperet, non idcirco imaginum adoratio, sed Domini Jesu Christi à sanctis mentibus intelligeretur, qui est mons cunctis montibus sublimior: cujus videlicet altitudo & virtus omnium sanctorum altitudinibus & virtutibus eminet: de quo per Esaiam prophetam dicitur,
Esa.2. *Et erit in novissimis diebus præparatus mons domus Domini in vertice montium, & elevabitur super colles, & fluent*
Psal.99. *ad eum omnes gentes, & ibunt populi multi*. Dicatur ergo, *Adorate in monte sancto ejus*, quia videlicet, non hic montem, sed in monte sancto Dominum, Propheta præcipit adorare, quod ad montem Sion qui est ecclesia, referri posse non dubium est, quæ est mons montium, & sancta sanctorum: cujus ipse habitator est Christus. Unde bene sanctum Dominum in sancto monte præcipit adorandum, quoniam sicut laus ejus non convenit ori pravo, ita nec ejus culturæ loci potest congruere turpitudo. Adoramus igitur in monte sancto ejus, non imagines vel quasdam superstitiosas res, sed eundem Dominum, qui illius montis caput est, & ut eundem montem adquireret, non solum nasci, sed mo-
Psal.78. ri dignatus est. de quo per Prophetam dicitur; *Adduxit eos in montem sanctificationis suæ, montem hunc quem*
Exod.15. *adquisivit dextera ejus*: & de quo per Legislatorem dicitur; *Introduc & planta eos in monte hereditatis tuæ, in præparata habitatione tua quam præparasti tibi Domine: sanctuarium tuum Domine quod præparaverunt manus tuæ Domine, qui regnas in æternum & in seculum seculi & adhuc*.

CAP. VII.

Psal.125. *Quòd non, ut illi gloriantur, propter illos dictum est qui imagines adorant*, Quoniam non derelinquet Dominus virgam peccatorum super sortem justorum, ut non extendant justi ad iniquitatem manus suas.

NOn mirandum est, si fallantur in minimis, qui falluntur in magnis: nec in eo amplius illorum error admirandus est, quod ideo se justos, quia imagines adorant, esse glorientur, nos autem qui eas adorare contemnimus, peccatores fateantur: cum ob illarum amorem & scripturarum divinarum puritatem violare conentur, & potissimum suæ fidei emolumentum in his esse arbitrentur: & eos qui spretis his sive cæteris hujuscemodi vanitatibus soli Deo serviunt, eumque colentes adorant, anathematizare obstinata mente nitantur. Quomodo ergo hujus versiculi textus, non ad eandem rem pertineat, ob quam ab illis prolatus est, qualiterve eorum sensui reluctari credatur, quantisve ab eorum opinatione distet indiciis, non solum simplicibus lectoribus, sed etiam idiotis patet: quippe qui postpositis ænigmaticis sive allegoricis involucris apertè demonstret, quòd non diu permittat Dominus flagellari justos ab impiis, ne in desperationis labem corruant diutinis addicti flagellis, sed si ad tempus ad probationem quibusdam eos adversis macerat, secundis eos denuo diuturnitate temporis interrupta sublevat, qualiter eorum innocentia inconvulsa permaneat.

CAP. VIII.

CAP. VIII.

Quòd non propter illos qui imaginum adorationem spernunt, ut illi delirant, per Prophetam dicatur, Declinantes ad obligationem adducet Dominus cum operantibus iniquitatem. Psal. 125.

IDEO namque hunc versiculum singillatim nobis in nostro opere ponere libuit, quia etsi est cum superiore in unius Psalmi textu, distat tamen ab eo in sensu: & quamquam ad unum errorem adstruendum ab illis sit prolatus, diverso tamen loco in sæpe memoratæ synodi lectione hunc constat esse positum. Declinantes igitur ad obligationem non illi credendi sunt, qui imaginum superstitiosam contemnunt adorationem, sed qui antiqui hostis retinaculis interitu proni sunt ad iniquitatem, quantoque amplius peccare noscuntur, tanto nimirum strictius diabolicis spiris nectuntur. Unde profectò per quendam sapientem dicitur, *Funibus peccatorum suorum unusquisque constringitur*: de qua etiam obligatione sanctus Propheta Esaias dicit, *Væ qui trahitis iniquitatem in funiculis vanitatis, & quasi vinculum plaustri peccatum.* Eos itaque qui ad hanc obligationem declinant, adducet dominus cum operantibus iniquitatem: quia videlicet cum quibus in hoc peccant seculo, cum his damnabuntur in futuro: & ad eum ignem qui auctori criminum & angelis ejus præparatus est, ibunt, cujus in hoc seculo retinaculorum obligationem rumpere neglexerunt. A cujus obligatione ille nos liberos efficiat, qui nos in libertatem redemit, & nobis sedentibus in tenebris suæ claritatis lucem magnam ostendit, sive habitantibus in regione umbræ mortis ipse lux vera exortus est: atque idem ejus severissimæ damnationis nos reddat expertes, qui suæ clarissimæ fidei spéique & charitatis fecit esse sequaces. Prov. 5. Esa. 5.

CAP. IX.

Quòd non ab eo quod Salomon dicitur in templo fecisse boves & leones, imaginum adoratio firmari possit, ut illi somniant, qui in earum adorationem anhelant.

SALOMON in templo boves & leones legitur condidisse: quorum conditione nos qui secundum Apostolum legem spiritalem esse scimus, quibusdam mysteriorum archanis instruimur: illi verò qui imaginum adorationem diligunt suæ vecordiæ vanitatem firmare moliuntur: nos mysticis sensibus perdocemur, illi in sui erroris magnitudine firmantur: nos admoniri per umbram indagamus veritatem, illi deceptì per rem bene gestam ad rem non gerendam sumunt auctoritatem. Quur ergo eos Davidica proles, quur Israhelitice rex, quur sapientium sapientissime fecisti? Fecit, inquam, eos, non ut adorari deberent, sed ut quædam mystica significarent: non ut errori faverent, sed ut mysteriorum archana monstrarent: non ut offendiculum cœcis moribus essent, sed ut magnum quiddam subtilia subtiliter scrutantibus innuerent. Cui si ideo succenseri debet, quia per ea quæ à me bene gesta sunt, à pravis pravum exemplum sumitur, legislatori nihilominus succensendum est, qui rem quidem multorum visibus necessariam, in eremo exaltavit, qua prava hominum volutas pravè postmodum utebatur. Non igitur nos effigies ob memoriam rerum gestarum & venustatem conditas basilicarum quodammodo abdicamus, cùm per Moysen & Salomonem, quamquam in typicis figuris, eas factas fuisse sciamus, sed earum insolentissimam vel potius superstitiosissimam adorationem cohibemus, quam neque per Patriarchas, neque per Prophetas, neque per Apostolos, neque per Apostolicos viros ospiam institutam esse repererimus. Sed ut ad proposita redeamus, Salomon in templo boves & leones fecit, quia & Christus in ecclesia Apostolos eorumque successores constituit, qui juxta beati Gregorii sententiam, *bene agentibus per humilitatem sunt socii contra delinquentium vitia, per zelum justitiæ erecti, quatenus & istos mansuetudo bovis sustentet, & illos feritas leonis stimulet.* quod utrumque pastoris ecclesiæ exemplo colligi potest, qui & Cornelium humilitate utentem blandis alloquiis delinivit, & contra Ananiam & Sapphiram fraudulenter agentes se vehementer erexit. Sancti igitur viri aliquando mansuetudinem boum, aliquando ferocitatem habent leonum: quia & virgam tenent qua fortes fortiter regant, & baculum quo infirmorum debilitates sustentent.

CAP. X.

Quomodo intellegendum est, quod in Canticis Canticorum scribitur, Ostende mihi faciem tuam, & auditam fac mihi vocem tuam: quoniam vox tua suavis est mihi, & facies tua speciosa: *quod quidem capitulum illi inpudentissimè ad imaginum visionem protulerunt.* Cant. 2.

FACIES ecclesiæ quam Christus blandis nominum varietatibus alloquitur, modo eam columbam, modo formosam, modo amicam vocans: quam surgere, id est, credere, properare, in operibus bonis excrescere, venire, ad æternam remunerationem accedere jubet, non corporalis, sed spiritalis

spiritalis est: quia & cætera quæ de ea in iisdem Canticis Canticorum scribuntur, non carnaliter, sed spiritaliter intelligenda sunt. Nam si hic versiculus cuidam corporali rei adcommodari potest, ut illi somniant, qui hunc ad imaginum visionem protulerunt: ergo & omnia quæ de sponsæ Christi ecclesiæ membris scribuntur, corporalia credenda sunt: & si hæc omnia non membris visibilibus, sed virtutibus conveniunt invisibilibus: ergo & facies ejus, virtus potius invisibilis quàm cujusdam debet intelligi visus imaginis. Facies itaque ecclesiæ cognitio virtutum ejus est, cujus pulchritudinis venustate ab sponso diligitur: cui bene per Prophetam dicitur, *Quoniam concupivit rex speciem tuam.* Hortatur ergo Christus ecclesiam, ut faciem suam ei ostendat, id est, ut semper eum contempletur fi-
3.Reg.17. de & operibus, ut cum Elia dicere possit, *Vivit Dominus, in cujus conspectu sto*: ne sit de illis quos per Pro-
Ierem. 2. phetam denotat dicens, *Verterunt terga ad me & non faciem.* Hortatur etiam ut vox ejus sonet in auri-
Psal. 34 bus illius, quia paratus est ad exaudiendum sanctos suos Psalmista adtestante qui ait, *Clamaverunt justi & Dominus exaudivit eos, & ex omnibus tribulationibus eorum liberavit eos.* Vocem ejus dulcem & faciem dicit esse decoram, quia orationes sanctorum semper Deo acceptæ sunt, eorumque grata præsentia qui de Christi lumine acceperunt, ut in decore justitiæ permanerent. Esto, conveniri ut ad imagi-
Cant. 2. num visionem aptari possit hic versiculus, *Ostende mihi faciem tuam*, sive *facies tua speciosa*, quid de voce dici poterit, quam & suavem Propheta decantat, & auditam sibi fieri hortatur? Quæ utique si anima non vegetantur, multo minus voce fruuntur: & si voce non fruuntur, multo minus vocis suavitate potiuntur: si igitur anima non vegetantur, nec vocis dulcedine potiuntur. Unde liquido patet, ut sicut in cæteris ex hoc negocio adsertionibus illorum ad rem non pertinentia dicta frustrantur, ita etjam & in hac parte frustrentur: præsertim cùm nec de earum faciei visione rectè dici possit, *Ostende mihi faciem tuam*: neque de earum voce qua prorsus carent, *Et auditam fac mihi vocem tuam, quoniam vox tua suavis est, & facies tua speciosa.*

CAP. XI.

Esa.19. *Quomodo intellegendum est quod per Esaiam Prophetam scribitur,* Erit altare Domini in medio terræ Ægypti: *quod capitulum illi stolidè & minus doctè ad imaginum adorationem referre nituntur.*

HANC prophetiam Ioseppus in Onia sacerdote qui profugus in Ægyptum plurimis Iudæorum vallatus catervis descendit, altareque ibi & templum construxit, impletam fuisse narrat: nos verò qui ea quæ de Christi adventu & vocatione gentium prophetata sunt, non ut futura autumamus, sed ut præterita devota mente tenemus, & credimus, non hanc prophetiam completam fuisse sentimus per Oniam sacerdotem, sed per Christum Dominum, Dei & hominum mediatorem. Qui videlicet fidem in hoc mundo, qui plerumque *Ægypti* nomine designatur, constituit, in cujus soliditate à fidelibus orationum sacrificia & sanctorum meritorum libamina Domino litantur: juxta cujus terminum titulum posuit, id est, evangelium sive Apostolicam doctrinam, quibus mentes fide-
Esa.19. lium ad peragenda bona opera informantur. Quod verò subjungit; *Et erit in signum & in testimonium Domino exercituum in terra Ægypti*, signum & testimonium Dominicæ voluit passionis mysterium intellegi. *Tunc* hi qui crediderint *concurrentibus Ægyptiis, contra Ægyptios, & pugnante viro contra fratrem suum, & civitate contra civitatem dimicante*, cùm persecutionis scilicet tempus ingruerit, *implorabunt Domini misericordiam, statimque salvator adveniet*, id est, Iesus. (hoc enim in lingua nostra sonat) *& cognoscetur Dominus ab Ægyptiis*, & cognoscent eum sive persequutores qui fuerunt superati, sive credentes præsenti auxilio liberati. Cum igitur iste sit sensus prophetici sermonis, & hic sit intellectus tituli & altaris, quis hunc ad imaginum adorationem adseverandam proferat, nisi quem suæ vecordiæ caligo excæcat? quisve per propheticum bene ab Spiritu sancto prolatum sermonem suum audeat adstruere niti errorem, nisi quem erroris magnitudo suum usquequaque fecerit esse sequacem? quomodo ergo quoddam vel leve quidem ex his sancti Prophetæ verbis adminiculum poterit sumere imaginum adoratio? cum constet ea non ut historialiter in quodam altari sive titulo complerentur, sed ut spiritaliter in Christi fide & evangelio à fidelibus haberentur, dicta fuisse. Quæ tamen etsi de corporali altari sive titulo historialiter dicta fuissent, non idcirco imaginum poterat adstrui adoratio: cùm scilicet illa non adoranda fore, sed fore tantummodo Propheta prædixerit. aliud enim est, *erit*, aliud adorabitur: aliud *altare Domini*, aliud cujuslibet imago: aliud *titulus juxta terminos*, aliud similitudo in quibuslibet materiis. Non ergo ait, Erit tempus quando nullus nisi imaginum adorator Deo placebit: nec ait, Tantus imaginum cultus inolescet, ut quisquis eas non adoraverit, neque thure & luminaribus sive quibusdam primitiis honoraverit, anathemate dignus erit, sed ait, *Erit altare Domini in medio terra Ægypti, & titulus juxta terminum ejus Domini, eritque in signum & in testimonium Domino exercituum in terra Ægypti*, ac si patenter diceret, Erit fides in mundo, & evangelii prædicatio, per quam Dominicæ passionis & nostræ redemptionis manifestatio declarabitur.

CAP. XII.

CAP. XII.

Absurdissime & incaute contra eos qui imagines adorare contemnunt, ab his qui eas adorant, prolatum testimonium sancti Evangelii, Nemo accendit lucernam & ponit eam sub modio. Matt. 5. Marc. 4. Luc. 11.

ORES inconsequens & risu digna, quòd quædam nescio quo sensu in ejusdem vanitatis lectione de nobis qui imaginum adorationem spernimus, scribuntur, ex his quæ dominus discipulos ad prædicandum mittens, instituit ut magnam haberent fiduciam prædicandi, & ne persequentium terrore exterriti delitescerent & similes essent lucernæ sub modio, sed omni metu postposito totis libertatis insignibus se proderent, & quod audierant in cubiculis in tectis prædicarent. Illi ergo lucernam suam, id est, imaginum culturam adorando in suæ fidei fastigio ponant: nos vero si quis nobis scientiæ splendor est, in Christo, qui est lucis origo conlocemus: quatenus nobiscum in sanctæ ecclesiæ domo manentibus, & verbi & exempli splendorem exhibere valeamus.

CAP. XIII.

De eo quod ad suum errorem confirmandum dicunt beatum Silvestrem Romanæ urbis antestitem Apostolorum imagines Constantino Imperatori detulisse, cum tamen eas non legatur adorare jussisse.

SÆPE in hoc nostro speciali de imaginibus opere fateri cogimur, quod illæ non haberi sed adorari à nobis inhibeantur: nec illarum in ornamentis basilicarum & memoria rerum gestarum constitutarum fugienda sit visio, sed insolentissima vel potius superstitiosissima execranda sit adoratio. Unde sicut in cæteris ita & in hoc exemplo adsertio frustrabitur, qui suum errorem in adoratione imaginum enitentem in eo fulcire conentur, quòd Silvester Romanæ ecclesiæ præsul Constantino Imperatori, Apostolorum imagines detulisse legitur. Detulit ergo eas illi ad videndum, non ad adorandum: detulit non ut adoraret, quem à simulacrorum cultu abstrahere & ad solius dei adorationem convolare hortabatur, compelleret: sed ut idem Imperator quos in somnis viderat, eorum vultus in picturæ fucis cognosceret. Detulit, non ut ab idolorum cultura fugientem imaginum adorationi cedere informaret, & ab hostili gladio liberatum intestini ensis rigore perimeret, sed ut per res notas ad res ignotas ejus mentem extolleret: ut quos non poterat mentis oculo cernere, necdum gentilitatis maculis exutus, spiritalibus miraculis cerneret, nimirum eorum imagines corporalibus conditas instrumentis. Has igitur ei & si adorare jussisset, cum tamen non jusserit, ideo fortassis juberet, ut eum qui visibilium cultor erat, per visibilia ad invisibilia provocaret, non ut nos de invisibilibus ad visibilia revocaret: nec ideo nobis qui ad percipiendum solidum cibum vires accepimus, ad lacteam escam lactentium more infantium redeundum esset: si illi cui necdum per fidei teneritudinem solidus cibus inpertiri poterat, *sine dolo lac concupiscendum* daretur in quo cresceret. Unde & Apostolus novellæ ecclesiæ ex circumcisione & gentilitate venienti, spiritalis lactis & olerum cibum dabat, id est, faciliora ad intellegendum documenta, & leviora ad explendum præcepta, quibus carnales mentes quasi in quadam infantiæ teneritudine enutritæ ad percipiendum spiritalium archanorum cibum capaces efficerentur. 1. Pet. 2. Libro igitur actuum beati Silvestri, ubi de imaginibus Constantino Imperatori delatis scribitur, ideo obniti potest, quia quanquam à pluribus catholicis legatur, non tamen ad ea quæ in quæstionem veniunt adfirmanda plene idoneus perhibetur: quod in libro beati Gelasii Romanæ urbis antestitis qui inscribitur, *Decretalis de recipiendis sive de non recipiendis codicibus*, apertius demonstratur. dist. 15. c. 3.

CAP. XIV.

Quod non ita intellegenda sit sententia beati Athanasii Alexandrinæ urbis episcopi, ut illi eam intellegendam putant, qui hanc ad adorationem imaginum adcommodare nituntur.

SENTENTIA nempe beati Athanasii Alexandrinæ urbis Episcopi, quam illi inconsequenter, sicut & cætera divinarum scripturarum testimonia, ad suum errorem adstruendum protulerunt, prorsus huic rei extranea esse detegitur: cum non in ea quædam cujuslibet imaginum adorationis vel tenuiter mentio fiat, sed ad comparationem rei de qua sermo fiebat fassus sit imagines in eadem materia atque elemento recuperari posse, dicens; *Sicut ea quæ scribitur in lignis forma abolita exterioribus sordibus, iterum necesse est in idipsum recuperari atque uniri his cujus est forma, ut innovari possit imago, in eadem materia atque elemento. per ejus enim formam & ipsa materia ubi & conscribitur, non dejicitur, sed in ea ipsa configuratur.* Dicant ergo quod eis adminiculum hæc sententia præbeat: dicant ubi imagines adorare percenseat: & cum hoc adseverare nequiverint, restat ut ita à sanis mentibus intellegatur sicut à venerabili viro prolata est.

CAP. XV.

Quòd male ad suum errorem adstruendum sententiam beati Ambrosii Mediolanensis urbis episcopi quam ex libro tertio capitulo nono esse mentiuntur, usurpent, qui per eam imaginum adorationem firmare cupiunt.

FACILLIME namque sanctorum prædicatorum sententias criminari audebunt, qui divinæ legis & propherarum oracula criminari non metuunt, nec formidabunt, ob sui erroris materiam stabiliendam, juniorum documentis quandam inferre violentiam, qui seniorum doctrinis immo senioribus non formidant inferre injuriam. Beati igitur Ambrosii Mediolanensis ecclesiæ sacerdotis sententiam ut illorum errori faveret, ordine, sensu verbisque turbasse perhibentur. Ordine scilicet, quia non in libro tertio capitulo nono, ut illi somniant, sed in libro nono exarata reperitur: Sensu, quia cum ille dixerit, *Nunquid cum & divinitatem ejus adoramus & carnem; Christum dividimus?* Illi dixerunt, *Nunquid ne cum & deitatem & carnem ejus adoramus dividimus Christum?* Quæ quidem particula subjunctivæ coniunctionis, *ne*, tantam huic sententiæ permutati sensus ingerit jacturam, ut eam prorsus confiteri conpellat quod illa negare contendit. Verbis, quod in sequenti commate, ubi ille posuit, *veneramur*, illi, *adoramus*, posuisse deteguntur: & ut apertius nostræ disputationis sensus pateat, qualiter hæc sententia ab inlustri viro & eloquentiæ coturnis cum spiritali sensu compto prolata, qualiterve ab illis falsata sit singillatim ponamus. Ille enim ut in duarum naturarum proprietatibus unam domini verique hominis personam adseveraret, ait, *Nunquid cum & divinitatem ejus adoramus & carnem, Christum dividimus? Nunquid cum in eo imaginem dei crucemque veneramur dividimus eum?* Isti vero ex hac sententia imaginum adorationem adstruere nitentes dixerunt, *Nunquid ne quando deitatem & carnem ejus adoramus, dividimus Christum? aut quando in ipso & dei imaginem & crucem adoramus dividimus eum?* per imaginem scilicet dei quæ Christus est, & per crucem ejus, quæ in hoc loco propter mortalitatem carnis ejus posita est, imaginum introducere cupientes obstinata mente adorationem.

CAP. XVI.

Quòd non pro materialibus imaginibus, ut illi ajunt, beatus Augustinus dixerit, Quid est imago Dei nisi vultus Dei in quo signatus est populus Dei?

1. Iohan. 4. Iohan. 1. Exod. 33. DEUM *nemo vidit unquam*, ait Iohannes Apostolus, *nisi unigenitus filius, qui est in sinu patris:* & Moysi eadem summa majestas, dixit; *Non enim videbit me homo & vivere potest:* qui si invisibilis est, immo quia invisibilis est, necesse est ut incorporeus sit: & si incorporeus est, necesse est ut corporaliter pingi non possit: igitur si invisibilis est, & incorporeus prorsus corporalibus materiis pingi non potest. Unde sollicitius nobis quærendum est, quid sit imago dei: quidve vultus eius, in quo signatus est populus dei. Interrogemus ergo egregium prædicatorem, forsitan ab eo docti nosse valebimus quid sit imago dei. Dic vas electionis, dic
Coloss. 1. doctor gentium quid sit imago dei. *Gratias*, inquam, *agentes deo patri, qui dignos fecit nos in partem sortis sanctorum in lumine, qui eripuit nos de potestate tenebrarum, & transtulit in regnum filii dilectionis suæ, in quo habemus redemptionem in remissionem peccatorum, qui est imago dei invisibilis.* Dixi de imagine, dico etiam de fi-
Hebr. 1. gura. *Novissimis diebus istis loquutus est nobis deus in filio quem constituit heredem universorum, per quem fecit & secula, qui est splendor gloriæ & figura substantiæ ejus, portansq; omnia verbo veritatis suæ.* Ecce, Paulo Apostolo docente, didicimus Christum esse imaginem dei: & illi hortantur materiales imagines hanc intelligere debere. iste dicit eundem filium qui est unius cum patre substantiæ imaginem esse dei & splendorem gloriæ & figuram substantiæ ejus: & illi dicunt opificum industria præparatas figuras imaginem esse dei. O execrabilis error, ô impudens dementia, ô inprovida vecordia, tanto imaginum amore exæstuans ut ea quæ de unigenito Dei filio dicta sunt, materialibus figuris conferre non erubescas. Dicat etiam sanctissimus Augustinus, quid sit imago dei, qui ab illis hanc materialem exsistere dixisse criminatur. Ait enim, *In deo conditio temporis vacat. non enim potest recte videri deus in tempore generasse filium per quem condidit tempora: consequens autem est ut non solum imago ejus sit, quia de illo est, & similitudo, quia imago est, sed etiam æqualitas tanta ut nec temporis intervallum inpedimento sit.* Dic itaque etiam tu sanctissime Ambrosi, quid de hac imagine sentire te constet. defende beatum Augustinum per te favente deo ad fidei rudimenta conversum, quem vides nunc ab imaginum adoratoribus infauste criminatum. Præbe ei adminiculum, ut exuatur tanti criminis mole, qui quondā per te exutus est hæretici dogmatis errore. *Propheta*, inquam, *dicunt Christum qui est imago patris invisibilis & figura substantiæ ejus, quod ipse sit splendor lucis æternæ, & speculum sine macula dei majestatis, & imago bonitatis illius.* Hoc ergo modo eū prophetis & apostolis Augustino meo, immò vero dei cultori tutelam cōferre curabo. Vide quanta dicantur: splendor, ꝙ claritas paternæ lucis in filio sit: Speculum sine macula, ꝙ pater in filio: imago bonitatis, ꝙ non corpus in corpore, sed virtus in filio tota cernatur. Imago docet non esse dissimilem, character

expressum

expressum esse significat, splendor signat æternum. Imago itaque non vultus est corporalis, non fucis composita, non ceris, sed simplex de deo, egressa de patre, expressa de fonte: per hanc imaginem Philippo patrem dominus monstravit, dicens, *Philippe, qui me vidit, vidit & patrem: & quomodo tu dicis ostende nobis patrem? Non credis quia ego in patre, & pater in me est. Vidit enim in imagine patrem qui vidit in filio.* Ioan. 14.
Vide quam imaginem dicat. imago veritas est, imago ista justitia est, imago ista dei virtus est: non muta, quia verbum est: non insensibilis, quia sapientia est: non inanis, quia virtus est: non vacua, quia vita est: non mortua, quia resurrectio est. Vides ergo quia dum imago dicitur, patrem significat esse, cujus imago sit filius, quia nemo potest ipse sibi imago sua esse. Quoniam igitur imaginem dei non materiales imagines, ut illi garriunt, sed dei filium sanctorum patrum sententiis adprobavimus, restat ut qualiter in eo signati simus breviter explicemus. Signati itaque sumus in eo, quando secundum Apostolum in morte ejus baptizati sacrosancti unguinis liquore delibuti sumus, & accepimus Christiani nominis prærogativam, juxta illud quod et in canticis canticorum dicitur, *Oleum effusum est nomen tuum*: (Cant. 1.) impleturque divinum per Esaiam prophetam quondam promulgatum oraculum, quo ait, *Servientibus verò mihi vocabitur nomen novum.* (Esa. 62.) Signamur ergo in eo qui secundum Apostolum signavit nos, & dedit pignus spiritus in cordibus nostris, in quo etiam spiritus pignore signati sumus in die redemptionis: signati autem sumus spiritu dei sancto, ut & spiritus noster & anima inprimantur signaculo dei, & illam recipiamus imaginem ad quam in exordio conditi sumus, quam peccando nec in totum amisimus, nec in totum in nobis intemerata remansit: quia si hanc in totum amisissemus, nequaquam diceretur, *Quanquam in imagine ambulet homo, tamen vanè conturbatur*: (Psalm. 38.) & si hanc in totum intemeratam conservassemus, nequaquam Apostolus diceret, *Reformamini in novitate mentis vestra*: (Rom. 12.) & illud, *In eandem imaginem transformamur à claritate in claritatem.* (2. Cor. 3.)

CAP. XVII.

Quod Gregorii Nysseni episcopi, ex quo illi ad suum errorem adstruendum testimonia trahunt, & vita nobis & prædicatio sit incognita.

QUid in hac parte nobis observandum sit, Apostoli * Pauli monitis perdocemur, qui ait, *Probate spiritus an ex deo sint*: & iterum, *Noli credere omni spiritui, sed proba mentem*: nam dum, ut præfati sumus, Gregorii Nysseni Episcopi & vita nobis & prædicatio sit ignota, testimonia quæ de ejus opusculis proferuntur ad res dubias confirmandas, minus cernuntur esse idonea: unde ejus doctrina nec à nobis est insigni laude præferenda nec admodum reprehendenda, sed illius dogmate cum cæterorum dogmatibus quos ignoramus postposito, restat ut post propheticas & evangelicas sive Apostolicas scripturas inlustrium etiam Latinorum doctorum, quorum nobis & vita & prædicatio innotuit, sive Græcorum qui & catholici fuerunt, & à catholicis æque in nostram linguam translati sunt, tantum dogmatibus contenti simus.

(* Imò Ioannis, 1. Ioan. 4. in pr.)

CAP. XVIII.

Quod non ad adorationem imaginum pertineat testimonium, quod de sexta synodo protulerunt.

TExtus sanè testimonii quod de sexta synodo in eadem nugarum adglomeratione, quæ pro adorandis imaginibus scripta est, taxasse perhibentur, talis est: *In quibusdam venerabilium imaginum picturæ agnus digito præcursoris monstratus designatur, quod in signum relictus est gratiæ, verum nobis per legem præmonstrans agnum, Christum dominum nostrum.* Qui tamen quanquam non ita ab illis prolatus sit, sicut in eadem synodo habetur, nec sic quidem, ut ab illis usurpatus est, cujusdam imaginum adorationis quandam fecisse dinoscitur mentionem: sed cùm penè nullum habeat Latinæ integritatis vigorem, sensuque sit tepidus, verbisque inlepidus, & quadam ex parte ratione nudatus, nullum tamen eorum errori adminiculum præbere monstratur.

CAP. XIX.

Quod sententia Iohannis Constantinopolitani Episcopi, quam illi in testimonium adorandarum imaginum trahunt, non ad id quod illi putant, pertinere dinoscitur.

SEd neque sententia Johannis Constantinopolitani Episcopi, quamquam ab illis mutilata sit, sicut & cæteræ sanctorum patrum sententiæ, quas in ejusdem synodi scriptura depravatas ab illis repetimus, quoddam illorum errori deferre creditur adjutorium: quippe cum in eadem non illarum imaginum quædam mentio sit, quæ in basilicis esse consueverunt, sed illarum quas gentili & superstitioso ritu Romanorum Imperatores ostentabiliter ob sui favoris arrogantiam adorare censuerunt. Quam quidem sacrilegam impietatem ita nullos antiquorum regum repetimus habuisse, sicut & penè nullam gentem tantæ crudelitatis tantorumque idolorum servitiis subditam, ut illam, uspiam legimus exercuisse. Magnæ ergo crudelitatis & revera magnæ crudelitatis & fortitudinis quondam fuit, quæ à propheta Danihele in expositione qua diffidæ statuæ, quæ quatuor fortissimorum mundi regnorum præsagium fuit, post caput aureum, quod Assyriorum sive Chaldæorum regnum signavit: pectus verò argenteum, quod Medorum Persarumque regnum figuravit: fœmora verò ærea, per quæ Macedonum regnum monstratum est: in cruribus ferreis designata est: & quomodo ferrum conterit

& domat omnia, ita hæc pene omnia regna edomuit. quæ etiam à præfato propheta in quatuor beſtiarum viſione poſt leænam, per quam Babyloniorum regnum monſtratum eſt, & urſum per quem Medorum & Perſarum regni ſucceſſio deſignata eſt, ſive pardum per quem Macedonum regnum figuratum eſt, quarto nimirum loco ſicut in ſtatua in cruribus ferreis, ita etiam in beſtiis quædam terribilis ac formidoloſiſſima beſtia dentes ferreos habere deſcribitur, de qua nunc dicere longum eſt: in qua non fuit, ſicut in cæteris beſtiis, ſingula, ſed omnia quæ in ſuperioribus fuere crudelitatis indicia, quæ gentes quas delevit, devoraſſe, quas verò tributis addixit, pedibus conculcaſſe dicitur, & intantum dæmonum culturis inſervivit, ut quarundam gentium quas ſubegerat idola ſuis nihilominus idolis ſocians infeliciter adoraret. Unde vaniſſimum & ab omni ratione ſecluſum eſt, ab ea re intra ſanctam eccleſiam ſumere exempla quæ propter gentilitatis maculam prorſus à catholicis creditur abdicata: niſi fortè illud in hac parte concedatur, ut ab errore error fulciatur, & res vana rem nihilominus vanam habeat in exemplum, reſque obliqua à re non recta putetur accipere poſſe munimen.
Textus igitur ſententiæ Iohannis (ſi tamen ejuſdem Iohannis eſt) hoc modo in eadem dementiſſima ſynodi lectione taxatus habetur, *Nonne eum qui inducit injurias? neſcis quia ſi quis imaginem imperatoris injuriat, ad eum ipſum imperatorem principaliter dignitati ejus affert injuriam? Neſcis, quia ſi quis imaginem ex ligno aut ex colore detrahet, non ſicut ad elementum ſine anima auſus judicatur, ſed ſicut adverſus imperatorem diſſegregata imaginem totidem imperatoris geſtans ei, injuriam ad imperatorem deducit?* Et iterum idem de eodē patre, ſermone in quinta feria paſchę, *Omnia facta ſunt propter gloriam dei: uſu verò noſtro nubes ad imbrium miniſterium, terram ad fructuum abundantiam, mare navigantium, abſque invidia omnia famulantur homini, magis autem imagini dei. neque enim quando imperialis vultus & imagines in civitates introducuntur, & obviant judices & plebes cum laudibus non tabulam honorantes neque effuſa cera ſcripturas, ſed figuram imperatoris, ſic & creaturam non terrenam ſpeciem honorat, ſed eadem ipſam cæleſtem figura reveretur.* Quæ ſententia quanquam loquutionum phaleris & verborum eruditione careat, & procul à negocio cui inpoſita eſt, evagari credatur, nec illorum adſertionem eam præbere ſolatium, nec noſtræ conſtat quoddam conſerre diſpendium: nec aliquod Chriſtianæ religionis ſenſibus inculcare diſſidium: præſertim quæ ne divinæ imaginis characterem in nobis malis operibus inquinemus, néve ei ad cujus imaginem & ſimilitudinem conditi ſumus peccando ejuſque imaginem & ſimilitudinem polluendo injuriam irrogemus, hoc dicere videatur: ut quiſquis imperatoris imagini injuriam irrogat, non imagini, ſed eidem imperatori injuriam irrogare credatur. Quod autem dixit, *Nubes*, terram ſive mare famulari imagini domini, non hoc pro manufacta & irrationabili imagine dixit, ſi tamen idem quem illi dicunt aut quiſlibet catholicus dixit, ſed aut pro Chriſto qui eſt imago dei, cui flectitur omne genu cæleſtium, terreſtrium & infernorum, aut pro homine, qui utique ad dei imaginem conditus pene omnibus viſibilibus creaturis prælatus eſt. Quod ſi quis contentioſus pro inſenſatis dictum fuiſſe arbitretur imaginibus, adſeveret, quo pacto quóve modo, quâve familiaritate nubes, terra, mare imaginibus famulentur, & mox adſertionem ſuā magna ex parte fultam habere dinoſcetur. Si ergo vulgus partim lætitiæ bacchatu effrenis, partim ſecularis pompæ novitate arceſſitus, partim ventoſi honoris inflatione cupidus, partim adolationis vitio famulatus, partim publicæ ſecuris metu perterritus, imperatorum imagines vanis & pernicioſis laudibus honorat, quid ad nos qui gloriamur in cruce domini noſtri Ieſu Chriſti, per quem nobis mundus crucifixus eſt, noſque mundo? quorum converſatio in cælis eſt, qui cum Apoſtolo dicimus,
1. Cor. 6. *Nobis quibus Chriſtus crucifixus eſt, quid nobis cum foro?* qui tanto errori obniti potius quam adſenſum præbere debemus, qui non ſolum ab eo exemplum ad adorandas imagines minimè ſumere, ſed etiam eum cum ſuis ſequacibus prorſus exſecrari debemus.

C A P. XX.

Quòd non ad adorationem imaginum pertineat, ut illi adſerunt, ſententia B. Cyrilli in expoſitione evangelii ſecundum Matth.

IN eo etiam quod dicunt B. Cyrillum Alexandrinæ urbis anteſtitem dixiſſe, *Depingitur enim fides quod in forma dei exſiſtit verbum, ſicut & noſtra vita redemptione oblatus eſt deo, ſecundum nos ſimilitudine & factus homo*, quanquam aut interpretis imperitia, aut ſcriptoris vitio ſemiplenum ſenſum habere videatur, non tamen ibi quodammodo imaginum adoratio innuitur: ſed neque in eo quædam hujus erroris, non dicam adfirmatio, ſed nec etiam mentio fit, quòd dicunt eum poſt pauca dixiſſe, *Imaginum nobis explent opus parabolæ ſignificantium virtute, cui quomodo & oculorum adhiberi & palpatu manus afferri in veſtigiis mentibus inadparabiliter habens viſionem.* Quoniam ergo hic liber apud nos non habetur, qui utique Græco ſermone editus eſſe à præfato doctore perhibetur, hujus capituli ſenſus in inconpoſitis & in inpropriis dictionibus ita nobis per conjecturam ſenſus quærendus eſt, veluti quis in pulvereis vel in cujuſlibet materiæ ſordidis involucris nummos quærat. Hoc enim ut conjicimus, hujus capituli textus ſignificare videtur, Quòd dum Chriſtus in forma dei exiſtens verbum, noſtræ carnis ſimilitudine indutus & factus eſt homo, & pro noſtræ vitæ redemptione oblatus deo in ſe vera patris imagine
Ioan. 14. ejuſdem patris viſionem nobis oſtendit: juxta illud, *Qui videt me, videt & patrem*: & in parabolarum imaginationibus, ita noſtris ſenſibus myſteriorum ſignificavit archana, ſicut in imaginibus earum rerum, cujus ſunt imaginatio quodammodo monſtratur: hoc quidem juxta conjecturæ ambiguitatem. cæterum excluſis dubietatis ambagibus nullam hîc imaginum adorationem deſignari manifeſtum eſt.

C A P.

CAP. XXI.

Quod non sit contra religionem Christianam, ut illi dicunt, non colere & non adorare imagines.

MAgna quidem sunt Christianæ religionis instrumenta, quæ quanquam ex fidei soliditate & ex dilectione dei & proximi pendeant, singillatim enumerare longissimum est: inter quæ nullum penitus locum imaginum cultus & adoratio tenent, quoniam quidem nullo antiquitatis instituuntur documento, vel fulciuntur exemplo, sed penè cunctarum divinarum scripturarum abdicantur eloquio. solum namque Deum colere, ipsum adorare, ipsum glorificare debere, totius divinæ scripturæ tuba terribilis intonat. Unde cavendum illis est, & modis omnibus pertimescendum, ne dum imaginum cultum & adorationem Christianæ religioni ingerere nituntur, singularem unius dei cultum & adorationem frustrari videantur. Quæ duo ita inter se mutuo reluctantur, ut si unum steterit, aliud stare non possit. Si enim singularis cultus soli & uni deo debitus inconvulsus erit, & revera inconvulsus erit, imaginum cultus modis omnibus cassabitur: & si imaginum cultus non convellatur, soli & uni deo cultus debitus non erit singularis. Ac per hoc si religionis Christianæ arx sive munimen, & gloriosum insigne unius dei cultus & adoratio est, immo quia est hanc imaginibus vel quibuslibet rebus exhibere contra religionem Christianam est: & si has non adorare seu colere contra religionem Christianam est, ut illi delirant, solum deum adorare seu colere, ejusque cultus & adorationis arcem singularem esse fateri contra religionem Christianam erit. Solus igitur deus colendus, solus adorandus, solus glorificandus est, de quo per Prophetam dicitur, *Exaltatum est nomen ejus solius*: Psalm. 142. cujus etiam sanctis qui triumphato diabolo cum eo regnant, sive quia viriliter certaverunt, ut ad nos incolumis status ecclesiæ perveniret, sive quia eandem ecclesiam assiduis suffragiis & intercessionibus adjuvare noscuntur, veneratio exhibenda est: imagines verò omni sui cultura & adoratione seclusa, utrum in basilicis propter memoriam rerum gestarum & ornamentum sint, an etiam non sint nullum fidei catholicæ adferre poterunt præjudicium: quippe cum ad peragenda nostræ salutis mysteria nullum penitus officium habere noscantur.

CAP. XXII.

Quod non bonam habeant memoriam, qui ut non obliviscantur sanctorum vel certe ipsius domini, idcirco imagines erigunt.

MIhi *autem*, ait Propheta, *adhærere deo bonum est*: qui cum sit spiritus, juxta illud, *Dominus deus spiritus est*, Psalm. 73. Ioan. 4. & in spiritu & veritate adorari debeat, non ei carnaliter, sed spiritaliter quis adhærere potest, nec corporalibus ei sensibus sed rationali animæ intuitu jungi valet. Quamobrem, ut ait sanctissimus Augustinus, *saluberrime admonemur averti ab hoc mundo qui profectò corporeus est & sensibilis, & ad deum, id est, veritatem quæ intellectu & interiore mente capitur, quæ semper manet, & ejusdem modi est quæ non habet imaginem falsi, à quo discerni non possit, tota alacritate converti.* Ad contemplandum itaque Christum, qui est dei virtus & dei sapientia sive ad intuendas virtutes quæ ab eo in sanctis ejus derivatæ sunt, non corporeus nobis visus, quem communem cum irrationalibus animantibus habemus, sed spiritalis est necessarius, quem sibi impertiendum Propheta à domino postulabat cum dicebat, *Revela oculos meos, & considerabo mirabilia de lege tua.* Psalm. 119. Hunc ergo spiritalem auditum non carnales aures Dominus quærebat cum dicebat, *Qui habet aures audiendi audiat.* Matth. 11. 13. Marc. 4. Luc. 14. Esa. 6. His sensibus privari pro culpa perfidiæ populum Israhel, non membris debilitari jubet, cum Esaiæ prophetæ dicit, *Excæca cor populi hujus, & aures ejus adgrava, & oculos ejus claude, ne fortè videant oculis suis, & auribus suis audiant, & corde suo intellegant.* Quæ dum ita se habeant, magna se cæcitate obtutos esse fatentur, qui vim illam animæ, quæ memoria nuncupatur, ita se vitiatam habere demonstrant, cui nisi imaginum adminiculum suffraget, ab intentione servitutis dei & veneratione sanctorum ejus recedere conpellatur: nec se idoneos arbitrantur mentis oculum supra creaturam corpoream levare ad hauriendum æternum lumen nisi creaturæ corporeæ adjutorio fulciantur. Sed ne forte sui erroris murum his tentent tueri munitionibus eo quòd & nos ob memoriam rerum gestarum imagines quibuslibet habendas esse concedimus, his à nobis eorum firmitas arietibus, tantis veritatis quatietur impulsibus quòd aliud est eas habere oblivionis more, aliud ornamenti amore: aliud voluntate, aliud indigentia: aliud idcirco videre, ne dei & sanctorum ejus valeat quis oblivisci, aliud ideo spectare, ut gestarũ rerũ possit reminisci: aliud est eas res videre, q̃ nisi videantur, nõ obsunt: aliud eas q̃ nisi videãtur officiunt, cũ videlicet sine imaginũ intuitu homo salvari possit, sine dei verò notitia omninò non possit. Cũ ergo mens hominis ita ei inhærere debeat, ad cujus imaginem condita est, ut nulla creatura interposita ab ipsa veritate q̃ Christus est, formetur, dementissimũ est eã interpositis materialib. imaginib. ne ejus oblivionẽ patiatur admoneri debere, cũ videlicet hoc infirmitatis sit vitium, non libertatis indicium. Quia verò descensio Christi ad inferos, sive ascensio ejus ad cælos, sive spei nostræ fructus non in rebus visibilibus sed in corde tantum quærendus sit, Paulus Apostolus testatur cum dicit, *Spes quæ videtur non est spes: quod enim videt quis, quid sperat? si autem quod non videmus, speramus, per patientiam expectamus*: Rom. 8. & iterum, *Ne dixeris in corde tuo, Quis ascendit in cælum? id est Christum deducere: vel quis descendit in abyssum? hoc est Christum ex mortuis revocare. Sed quid dicit scriptura? Prope est verbum in ore tuo, & in corde tuo, hoc est, verbum fidei quod prædicamus, quia si confitearis in ore tuo dominum Iesum, & in corde tuo credideris, quod deus illum suscitavit à mortuis, salvus eris: corde enim creditur ad justitiam, oris autem confessio fit ad salutem.* Rom. 10. Multa quidem ad rem pertinentia & huic negocio necessaria in hoc capitulo dici poterant, si brevitas cui studemus permitteret.

CAP. XXIII.

Quod contra beati Gregorii Romanæ urbis antestitis sententiam institutum sit imagines adorare seu frangere.

IMAGINES sane quarum insolentissimæ adorationis amor Constantino & matri ejus Hærenæ necnon & Tarasio Constantinopolitano Episcopo exercendæ synodi causa extitit, quorum discutiendus error præsentis nobis disputationis materiam præbuit, à beato Gregorio Romanæ urbis antestite & adorari prohibentur, & frangi, qui non longe, à causa vagantibus verbis nullisque dubietatis ambagibus involutis sermonibus, sed proprie ac pure quid in hac parte observandum quidve tenendum sit Sereno Massiliensi Episcopo suis mandavit apicibus. Nam dum isti prodecessores sive parentes suos qui eas fregere, exsecrabiliter damnare perhibeantur, & illi istos qui eas adoraturi erant abominabiliter damnasse credantur, inter has diversi erroris acies ad unius socordiæ bivium tenentes medium, se præfatus interponit antestis, & utrique parti inter se mutuo confligenti arma præbet, cum & istos qui eas adorant cum illis qui eas fregere: & illos qui eas fregere cum istis qui eas adorant pontificalis teli cuspide ferit. Et istis hinc adorantibus, illis inde frangentibus spretis, nostræ partis sibi ecclesiam adsciscit, quæ mediocritatis callem recti itineris carpens, & in ornamentis ob memoriam habere concedit, & istos hinc adorantes, illos illinc frangentes despiciendo postponit: sic enim præfatum Serenum & laudasse quia adorare prohibuerit, & reprehendisse quia fregerit idem venerabilis
„ Papa perhibetur. *Perlatum*, inquit, *ad nos fuerat quòd inconsiderato zelo succensus sanctorum imagines sub hac*
„ *quasi excusatione ne adorari debuissent, confringeres: & quidem quia eas adorare vetuisses omnino laudavimus, fregisse*
„ *verò reprehendimus.* & post pauca, *Frangi ergo non debuit quod non ad adorandum in ecclesiis, sed ad instruendas so-*
„ *lummodo mentes fuit nescientium collocatum. Et quia in locis venerabilibus sanctorum depingi historias non sine ratio-*
„ *ne vetustas admisit, si zelum discretione condisses, & ea quæ intendebas salubriter obtinere & collectum gregem non di-*
„ *spergere, sed potius poteras congregare.* Putabat enim idem venerabilis præsul in imaginum comminutione populares animos perturbatos, & ideo pusillorum scandalum pertimescens hæc inserebat. Unde & in subsequentibus eum instruit qualiter eas & habere in ecclesiis quibuslibet permittat, & adorare modis omnibus devitet. Ait enim, *Convocandi sunt diversi ecclesiæ filii eisque scriptura sacra est testimoniis ostendendum, quia omne manu factum adorari non liceat: quoniam scriptum est, Dominum deum tuum adorabis & illi soli servies: ac deinde subjungendum, Quia picturæ imaginum quæ ad ædificationem imperiti populi factæ fuerant, ut nescientes literas ipsam historiam intendentes quod dictum sit discerent, transisse in adorationem videras, idcirco commotus es ut eas imagines frangi præciperes: atque eis dicendum, Si ad hanc instructionem ad quam imagines antiquitus factæ sunt habere vultis, in ecclesiis eas modis omnibus & offerri & haberi permittas, atque indica quod non tibi ipsa visio historiæ, quæ pictura teste pandebatur displicuerit, sed illa adoratio quæ picturis fuerat incompetenter exhibita. Atque in his verbis eorum mentes demulcens eos ad concordiam tuam revoca: & si quis imagines facere voluerit, minime prohibe, adorare verò imagines omnibus modis devita.* Ecce quo magisterio quòve documento venerandi pontificis imbuti imagines in ecclesiis habere non renuimus, sed earum adorationem prorsus abdicamus. cujus institutis contraire se, quisquis eas vel frangit vel adorat, modis omnibus recognoscat.

CAP. XXIIII.

Cum præter deum solum nihil aliud debeat adorari, aliud est hominem adorare charitatis & salutationis officio, aliud imagines manufactas.

ADEO genus humanum deus dilexisse credendus est, ut in ipso conditionis ejus exordio non utcumque, sed ad suam imaginem & similitudinem id condiderit, & creaturis cæteris prætulerit, & à florigeræ sedis felicitate per peccata ad hujus mortalitatis ærumnas transmissum stupendis miraculis & luculentis vatum oraculis erudire per momenta temporum non destiterit: & angelis qui utique ab eo peccando discesserant, perpetua damnatione multatis, ut id denuo civib. æthereis pro quorum societate condiderat, sociaret, hominem adsumere non despexerit, dicente Aposto-
Hebr. 2. lo, *Nusquam enim angelos adprehendit, sed semen Abrahæ adprehendit.* Unde datur intellegi aliud & longe aliud esse hominem adorare salutationis gratia, qui tot meritorum prærogativis pollet, aliud imagines quæ his omnibus carent. aliud est hoc homini humilitatis gratia exhibere qui opus dei est, quam imagini quæ opus artificis est. aliud est illam naturam humilitatis officio adorare quæ in cæli rege ab angelis & archangelis adoratur: aliud illam quæ usibus non solum hominum, sed & cæterorum animalium adhibita famulatur. Quantum ergo opera dei eminent humanis operibus, efficientia effectis, rationabilia irrationabilibus, sensibilia insensibilibus, viventia non viventibus, tantum adoratio, quæ, ut prædiximus, humilitatis & salutationis officio erga homines agitur, adoratione quæ imaginibus superstitiose & superflue exhibetur.

Quoniam quidem homines deus non imagines diligere jussit: propter homines filium suum in mundum, non propter imagines misit. ab hominibus pater vocari, non ab imaginibus voluit: & do-
Matth. 18. minus in evangelio non ait, *Nolite scandalizare* unam de imaginibus istis, sed, *unum de pusillis istis: quo-*
1.Pet.2. *niam angeli eorum semper vident faciem patris mei qui in cælis est*: & Apostolus invicem nos *honore prævenire*,

nire, non imagines honorare hortatur. Quia ergo melior sit opifex opere & efficiens effectis, liber Sapientiæ testatur. ait enim, *Nemo enim sibi similem homo poterit Deum fingere: cum sit enim mortalis mortuum* [Sap. 15.] *fingit manibus iniquis.* Melior est enim ipse his quos colit, quia ipse quidem vixit, cum esset mortalis, illi autem nunquam. & beatus Augustinus ait, *Fateor tamen altius demersos esse, qui opera hominum deos putant, quàm qui opera Dei.* Hoc quidem de idolis eorumq; cultoribus. Cæterum illi qui intra sanctam Ecclesiam in sacro eloquio solum Deum adorandum solumq; colendum prædicant, & ut imagines adorentur synodos adgregant, videant ne forte domesticam pacem intestino bello perturbent & prosperitatem rerum nostrarum, isto errore, quasi quodam civili bello conmaculent. Quod facillimè vitare poterunt si intra metas Propheticæ & Evangelicæ, sive Apostolicæ prædicationis contineantur, & exclusis vocum novitatibus sanctorum patrum solummodo institutis contenti sint.

CAP. XXV.

Quod nusquam ab Apostolis exemplis aut verbis, ut illi garriunt, imagines adorare institutum sit.

ECCLESIASTICÆ norma institutionis Prophetarum & Apostolorum vel ipsius Domini aliquando nobis commendatur verbis, aliquando exemplis, aliquando obumbratis, aliquando patefactis monstratur oraculis, nonnunquam etiam figuratis; nonnunquam simplicibus perdocetur eloquiis: inter quæ omnia omnium rerum adoratione inhibita, salva adoratione qua nos mutuo salutantes adoramus, solius Dei adoratio instituitur. Nam dum hanc imaginibus hi, qui illarum cremantur amore exhibendam ab Apostolis fateantur esse traditam, dicant necesse est quibus ab illis exemplis sit institutum, quibusve documentis constet esse promulgatum. An forte Petrus hanc imaginibus exhibendam instituit, qui Cornelium ne se adoraret blande conpescuit? An Johannes, qui angelum adorare cupiens, ne id faceret, sed ut Deum adoraret audivit? An Paulus, qui hanc superstitiose Lycaunibus sibi inferre cupientibus expavit? An Barnabas, qui hanc pariter cum Paulo refugit? Cum ergo angelus & Apostoli se adorari prohibeant, quis tam vecors tamq; vesanus est, qui dicere audeat eos imagines adorari instituisse? præsertim qui etsi se adorari deberent: cum videlicet alterius meriti alteriusve definitionis sint angeli sive homines, & alterius imagines. Si igitur Angeli sive homines, ut præsentis exempli ratio docet, minime adorandi sunt salva adoratione quæ charitatis & salutationis officio exhibetur: multo minus imagines quæ rationis expertes sunt, nec salutatione nec adoratione dignæ eo quod insensatæ sint, adorandæ sunt: quæ si adorandæ non sunt, immo quia non sunt, duplex illi in hac parte deliquium patrare perhibentur, sive quia eas adorant, sive quia ut hoc facerent ab Apostolis sibi traditum esse mentiuntur. Apostolus deniq; Paulus, Evangelicus ille stabularius, qui à visione patriæ cœlestis genus humanũ digressum, & ad hujus defectionis ærumnas dilapsum, & à malignis spiritibus vulneratum, à custode omnium ad sanandum prædicationis verbis lenibus & austeris accepit, cui redemptor duplicis scientiæ sive duorum testamentorum pecuniam concedit, & si quid ad erudiendum redemptum populum consilium dans supererogaverit, redditurum se ei esse promittit, nec in his de quibus libere præcepta dat, nec in his de quibus supererogans consilium dat, sicut de virginibus fecisse perhibetur, nihil tale de imaginum adoratione, ut illi somniant, uspiam instituisse vel præcepisse reperitur. Nam & idem doctor gentium cum discipulis Timotheo & Tito scriberet, instruens eos & docens de ordinatione episcopatus, presbyterii & diaconii & omnis Ecclesiasticæ disciplinæ, sive de spiritali conversatione & hæreticis vitandis, ideo imaginum adorationem minime instituit, quia hanc à religione Christiana alienam esse cognovit: qui & in cæteris epistolis quas universo orbi scripsit, quæ vitanda essent quæve sequenda edocens, hanc penitus rem parvipendit, quam nec abnuere quendam errorem, nec statuere quandam credidit esse virtutem. Qui ergo has non adorare scelus, has autem adorare inter prima fidei sacramenta ab Apostolis institutum esse delirant, perpendant quoniam idem vas electionis nec eas spernere inter scelera enumerat, cum dicit; *Manifesta sunt autem opera carnis quæ sunt fornicatio, immunditia, inpudicitia, luxuria, idolorum* [Gal. 5.] *servitus, venefitia, inimicitiæ, contentiones, æmulationes, iræ, rixæ, dissensiones, secta, hæreses, invidiæ, homicidia, ebrietates, comessationes, & his similia quæ prædico vobis sicut prædixi, quoniam qui talia agunt regnum Dei non consequentur.* Nec eas adorare inter spiritales fructus enumerat, cum dicit, *Fructus autem spiritus est, charitas, gaudium, pax, patientia, longanimitas, bonitas, benignitas, fides, modestia, continentia: adversus huiusmodi non est lex: qui* [Ibid.] *autem sunt Christi, carnem suam crucifixerunt cum vitiis & concupiscentiis.* Sed neque in eadem eloquentiæ venustate, qua sensus suos quibusdam rivulis per membra & cæsa & decentes circuitus rhetorico de flumine derivans ab anaphura incipit, & per χίσεις ὀνομάτων decurrit, & contraria contrariis per topicorum argumentationem quam philosophi à contrariis nominant opponens, pulcherrimis antithetis orationem suam honestat: ubi hujus vitæ tempus acceptabile, pœnitentiæ videlicet aptum & dies salutis, id est, ad bene agendum aptos denũtiat, inter cæteras quas enumerat virtutes hujusce adorationis quandam vel levem fecisse noscitur mentionem. Ait enim, *Ecce nunc tempus acceptabile, ecce nunc* [2 Cor. 6.] *dies salutis: nemini dantes ullam offensionem, ut non vituperetur ministerium nostrum, sed in omnibus exhibeamus nosmetipsos sicut Dei ministros, in multa patientia, in tribulationibus, in necessitatibus, in angustiis, in plagis, in carceribus, in seditionibus, in laboribus, in vigiliis, in jejuniis, in castitate, in scientia, in longanimitate, in suavitate, in Spiritu sancto, in charitate non ficta, in verbo veritatis, in virtute Dei, per arma justitiæ à dextris & à sinistris, per gloriam &*

ignobilitatem, per infamiam & bonam famam, ut seductores, & veraces: sicut ignoti, & cogniti: quasi morientes, & ecce vivimus: ut castigati, & non mortificati: quasi tristes, semper autem gaudentes: sicut egentes, multos autem locupletantes: tamquam nihil habentes, & omnia possidentes. In quo virtutum catalogo, ut præfati sumus, idem egregius prædicator imaginum adorationem insereret, si hanc harum sociam Ecclesiæq; proficuam esse decerneret, quam dinumerare ideo distulit, quia hanc utilem minime esse persensit.

CAP. XXVI.

Quod non parvi sit erroris manufactas imagines archa testamenti Domini coæquare conari, ut illi in sua synodo facere conati sunt.

MAGNÆ absurditatis immo temeritatis est, archæ testamenti Domini imagines coæquare conari: cum tot mysteriorum indiciis ab illa noscantur differre; & rei quæ condita est Dominicæ vocis imperio res adsimilare quæ cujuslibet artificis conduntur arbitrio. Siquidem illa condita est Domino imperante, istæ conduntur artis industria juvante: illa à sancto viro Moyse, istæ à quolibet opifice: illa à legislatore, istæ à pictore: illa redundet mysteriis, istæ colorum tantummodo fucis: illa & præsentibus fuerit in miraculorum stuporem, & de futuris mystica quædam & arcana significarit: istæ & præsentibus miraculis, & futurorum significationibus nudæ rei cujus sunt, tantum memoriam ingerant. De cujus typicis præfigurationibus sive horum quæ intra eam sunt, in superiore libro monstratum est: nunc vero quantum à manufactis imaginibus differat, breviter exsequendum est. Qui igitur materiales imagines à quibuslibet opificibus conditas, archæ testamenti Domini, quæ Domino imperante, Moyse obœdiente, condita est, æquiperare contendunt, inveniant, si queunt, opificem qui Moysi meritis æquiperari queat, qui fluminеis sit fluctibus expositus, cujus salus inter lymphaticos cursus Deo soli relinquatur, à quibus exceptus & matri restituatur, & ab his quibus perimi jussus fuerat, deliciosissime ali jubeatur: qui omni sapientia Ægyptiorum eruditus sit, qui videat arboreos ramos incendia pati & non uri, qui miretur fragilem materiam admirabili igne nec modicum nulla ei dando alimenta pati dispendium, vel potius inde voce emissa se ex nomine vocari, & mystica sibi præcepta & spem liberandæ gentis, & adipiscendæ paternæ promissionis dari: qui obstupescat suæ virgæ rigorem in sinuosum conversum esse draconem, cujus administratione Nilicolæ decem prodigiosis feriantur plagis, qui Ægyptiis opibus ditatis cuneis, & æquoreos fluctus pede sicco transmeantibus, dux fieri valeat: qui amaras aquas in dulcem convertat saporem, & jejunam silicem ictu virgæ undifluum cogat evomere liquorem: qui extensione manuum hostiles tumultus vinci compellat, & suos victoria potiri concedat: qui inter terrificos tubarum strepitus, & fulminum coruscationes, & nubis densissimæ obumbrationem, & crepitantium ignium rogos exterritus & tremebundus montem conscendat, legem accipiat, & inter DEUM & homines verus interpres à Domino promulgata præcepta populis observanda demonstret: qui secundum exemplar quod ei in monte monstratum fuerit, tabernaculum faciat, quod cum ingressus fuerit gloria Domini operiat: qui sit mitissimus super omnes, qui morantur in terra, ad quem loquatur Deus facie ad faciem, sicut loqui solet homo ad amicum suum: qui donec sol quater-decies ortum occasumque perficiat, omni cibo penitus potuque careat, cujus facies nimio splendore vix intueri queat, qui de duobus regibus mirabiliter triumphet, qui quater tricenis annorum cursibus exemptis nec oculorum caliginem, nec dentium motionem patiatur: qui faciat ex qualiber materia imaginem, quæ tot redundet mysteriis & exuberet sacramentis, ut in ejus superficie tremenda audiantur oracula: ante cujus conspectum hostica terrore quatiantur agmina, & per medium sui arentem præstent transeuntibus tramitem flumina, & antiquæ urbis in momento funditus eversa pugnacibus legionibus ingressum undique præbeant mœnia, quæ vocetur scabellum pedum Dei nostri: ad cujus introitum pavendis hostium regio feriatur flagellis, quam indomitæ contra naturam vaccæ vitulis post terga relictis ad Israheliticam terram plaustri novi gestamine trahant, ad cujus regressum stupendis indigenæ terreantur miraculis, ante quam egregius propheta & rex infulatus magna cum exultatione ludere non erubescat, & eam ad locum destinatum in musicis concentibus hymnorumque suavisonis modulaminibus introducat: quæ dum & suis & opificis tot signorum emicuerit prærogativis, non inmerito archæ testamenti Domini poterit coæquari. Cum ergo nec tanti meriti opifex, nec tantæ gloriæ opificium reperire valuerint, restat ut legislatorem nostræ ætatis hominibus, & archam testamenti Domini manufactis imaginibus modis omnibus anteponant: nec res tam viles tamque mysteriis nudas rei tam sublimi totque mysteriorum insignibus exuberanti æquiperare conentur. Nam si, ut illi delirant, imagines archæ testamenti Domini adsimilari queunt, necesse est ut quiddam sit circa eas quod propitiatorio adsimilari queat: necesse est ut metuenda inde oracula dentur. Non autem inde quædam oracula dantur: non igitur, ut illi desipiunt, imagines archæ testamenti Domini adsimilari queunt.

CAP.

CAP. XXVII.

Quòd magna sit temeritatis ingentisq́; absurditatis, sæpe memoratas imagines corpori & sanguini Dominico æquiperare velle, sicut in eadem vanitate quæ pro illis scripta est legitur.

QUUM Dominus in Evangelio dicat, *Veri adoratores adorabunt patrem in Spiritu & veritate*, (Joan. 4.) miramur eorum vesaniam, qui in adorandarum imaginum tantam exarsere socordiam, ut cum eas nec Spiritum nec veritatem esse constet, non solum adorare, sed etiã corpori & sanguini dominico æquiperare eas præsumant dicentes, *Sicut corpus dominicum & sanguis à fructibus terræ ad insigne mysterium transit, ita & imagines artificum industria conpaginata ad earum personarum, in quarum similitudinem cõpaginantur, transeant venerationem.* Cum scilicet corporis & sanguinis dominici sacramentum ad commemorationem suæ passionis & nostræ salutis nobis concessum ab eodem mediatore Dei & hominum, per manum sacerdotis & invocationem divini nominis conficiatur: imagines verò nullius manus inpositionis vel consecrationis mysterio indigentes, non ab aliis nisi ab his, qui pictoriæ artis experientia inbuti sunt, & conficiendorum colorum peritiam habent, vel ab his, qui fabrilis vel cælaturæ vel certæ alicujus artis conperta institutione, & cognita vi materiæ vultus conponunt, formari & conpaginari noscantur. Et nimirum ad horum consecrationem sacerdos infulatus, circumstantis populi deprecationes suis precibus miscens, cum interno rugitu memoriam faciat dominicæ passionis, & ab inferis resurrectionis, necnon & in cælos gloriosissimæ ascensionis, & hæc perferri per manus angeli in sublime altare Dei, & in conspectum majestatis deposcat: pictor verò patrandi operis loca congrua appetens, in harum formatione colorum tantùm venustatem, & operis supplementum quærat. Nimium igitur nimiumque à veritatis, rationis & discretionis tramite distat, qui corpori & sanguini dominico imagines æquiperare conatur. Nam Melchisedech rex Salem, sacerdos Dei summi, in typo dominici corporis & sanguinis, non imaginem quandam, sed panẽ & vinum legitur obtulisse. Nam & Mosaico ore in præfiguratione nostri redemptoris, cujus carnem in remissionem peccatorum sumimus, & sanguinis tinctione percutientis angeli impetum evadimus, Agnus per familias comedi jubetur, & colendarum vel adorandarum imaginum usus omnino abdicatur. Psalmographus quoque & panem angelorum, Christum videlicet, ab hominibus manducandum, & imaginum conditores similes his quæ conduntur imaginibus fieri, suavisona modulatione cantavit. Ipse namque auctor humani generis, qui pro salute nostra carnem nostri causa non est dedignatus accipere, cum & veteris Testamenti terminum & novi, adpropinquante suæ sacratissimæ passionis die salutiferum constitueret initium, & in se lapide angulari duos ex adverso parietes connectens, & secundum Apostolum faciens utraq; unum, accepto pane, benedicto ac fracto, hoc salutare discipulis dedit præceptum: *Accipite*, inquit, *& manducate, hoc est corpus meum: similiter & calicem postquam* (1 Cor. 11.) *cœnavit accipiens, dedit discipulis suis dicens, Accipite & bibite: hic est enim calix sanguinis mei novi & æterni testamenti, qui pro vobis & pro multis effundetur in remissionem peccatorum. Hæc quotiescumque feceritis, in mei memoriam facietis.* Cum ergo istius evidentissimi & sacrosancti mysterii & per veteris Testamenti mysticas figuras, & per novi institutionem salutiferum & luce clarius teneat ecclesia documentum, adorandarum imaginum huic non est coæquandus insolentissimus usus, qui videlicet non solum fieri non jubetur, verum etiam & per paginam veteris instrumenti interdicitur: & in novi serie Testamenti non solum non conceditur, verum etiam reprehenditur. Qui enim dixit, *Caro mea vere est* (Joan. 6.) *cibus & sanguis meus vere est potus*: &; *qui manducat meam carnem & bibit meum sanguinem, in me manet & ego in illo*, non dixit; Imago mea vere est vita, & pictura nomini meo adscripta vere est salus, & qui pingit meam similitudinem, & adorat meam imaginem manufactam, in me manet & ego in illo, & qui dixit, *Nisi manducaveritis carnem filii hominis, & biberitis ejus sanguinem, non habebitis vitam in vobis*: (Ibid.) non dixit, Nisi depinxeritis meam imaginem, & adoraveritis meam pictoria arte constructam similitudinem, non habebitis vitam in vobis. Qui igitur dixit, *Ego sum panis vivus, qui de cælo descendi, si quis ex* (Ibid.) *ipso manducaverit non morietur, sed habebit vitam æternam, & ego suscitabo eum in novissimo die*: & iterum, *Sicut misit me vivens pater, & ego vivo propter patrem, & qui manducat me, ipse vivit propter me*: & iterum, *Hic est verus panis Dei, qui de cælo descendit, & vitam tribuit mundo: qui manducaverit ex eo permanet in æternum, & panis quem ego dabo ei caro mea est pro mundi vita. qui credit in me non esuriet neq; sitiet unquam*, nihil tale uspiam de imagine legitur dixisse: cum videlicet, ut præfati sumus, commemorationem suæ sacratissimæ passionis non in artificum, non in mundanarum artium opificiis, sed in consecratione sui corporis & sanguinis constituerit, nec fidem & confessionem suam in picturis, sed in ore & corde fieri decreverit, dicente Scriptura, *Corde creditur ad justitiam, ore autem confessio fit ad salutem.* (Rom. 10.) Cum etiam dicit, *Si manseritis in me & verba mea in vobis manserint*, (Joan. 15.) evidentissime ostendit, non imagines in nobis & nos in imaginibus permanere debere, sed nos in se per fidem, & verba sua in nobis per lectionis studium & operis conplementum necessario mansura designat. Paulus quippe Apostolus, vas electionis, corporis & sanguinis Dominici sacramentum non ornni sacramento æquiperandum, sed pene omnibus præferendum esse conspiciens dicit, *Probet enim se* (1 Cor. 11.) *homo, & sic de pane illo manducet, & de calice bibat. Qui autem manducat & bibit indigne, judicium sibi manducat & bibit.* Cum ergo tantæ solicitudinis studio probandos eos, qui ad hæc sumenda

acce-

accedunt, ostendat, & qui neglegenter & indigne ad hæc percipienda conveniunt, tantæ animadversionis telo feriat, nihil huic simile de his, qui imaginum adorationem refugiunt profert, sed è contrario de his, qui male imaginibus utuntur dicit, *Et mutaverunt gloriam incorruptibilis Dei in similitudinem*
Rom.1. *corruptibilis hominis*, & cætera. Multum igitur & ultra quam mentis oculo perstringi queat, distat sacramentum dominici corporis & sanguinis ab imaginibus pictorum arte depictis: cum videlicet illud efficiatur operante invisibiliter Spiritu Dei, hæ visibiliter manu artificis: illud consecretur à sacerdote divini nominis invocatione, hæ pingantur à pictore humanæ artis eruditione: illud angelicis manibus in sublime Dei deferatur altare, hæ humanis manibus per artem structæ ad mirantium intuitus ponantur in pariete: per illud peccata remittuntur, per has si incautè abutantur adiciuntur: illud in virtute nec quo crescat habet, nec ullo modo minuitur, hæ pro artificis ingenio in pulchritudine & crescunt & quodammodo minuuntur: illud confirmat nova antiquitas & antiqua novitas, has plerumque corrumpit cariosa vetustas: illud est vita & refectio animarum, hæ cibus tantummodo oculorum: illud ducit per esum ad cælestis regni introitum, hæ rerum gestarum deferunt memoriam per intuitum: illud aboleri ab ecclesia nec in persecutionibus potuit, harum interdum colorem guttarum inluvies abluit: & cum sine illius perceptione nemo salvetur, sine istarum verò observatione omnes qui rectæ fidei sunt salventur, constat eas à nullo eorum, qui sanæ mentis intellegentiam habent, tanto mysterio æquiperandas. Qui ergo absolute omnes imaginum adoratione carentes anathematis vinculo nituntur obligare, quærendum ab eis est, quid de Apostolis sentiant, quos nulla docet Catholicæ Scripturæ series imagines uspiam adorasse? & tamen nullus fidelium ambigit, non solum eos, sed etiam eorum sequipedas cælestia regna penetrasse: quidve de martyribus, qui à fonte baptismatis confestim per lictorum manus sine adoratione imaginum ad cælestia regna migrabant? quidve de infantibus, qui originali noxa per lavacrum regenerationis abluti, & necdum per corporales sensus aliquid hujuscemodi agere valentes, pene ante cælestia regna quàm terrenorũ gressuum efficaciam appetere meruerunt? Si omnes imaginum adoratione carentes secundum illorum falsissimam opinionem pereunt, infantes baptismatis unda loti, & corporis dominici edulio & sanguinis haustu satiati, qui necdum imagines adorare valuerunt, & sic è seculo migraverunt, pereunt: & si pereunt, veritatis verbum cassa-
Matth.18. tur dicentis, *Sinite parvulos venire ad me: talium est enim regnum cælorum*. non autem veritatis verbum in-
Marc.10. fantibus regnum cælorum promittentis cassatur: non igitur pereunt omnes imaginum adoratione carentes.

CAP. XXVIII.

Quanta ratione mysterium dominicæ crucis ab imaginibus distet, quas quidem illi eidem æquiperare contendunt.

QUot excellentiæ prærogativis, quotve virtutum insignibus mysterium dominicæ crucis manufactis imaginibus, quas illi temere ei æquiperare affectant, emineat, operæ pretium est breviter pandere: quamquam nostra prosecutione prorsus explicari nequeat. Hoc enim vexillo antiquus hostis, non imaginibus, victus est: his armis, non colorũ fucis, Diabolus expugnatus est: per hanc, non per picturas, inferni claustra destituta sunt: per hanc, non per illas, humanum genus redemptum est. In cruce namque, non in imaginibus, pretium mundi pependit. Illa itaque ad servile supplicium, non quædam imago, ministra extitit: hoc est nostri regis insigne, non quædam pictura quod nostri exercitus indesinenter aspiciunt legiones: hoc est lignum nostri imperatoris, non conpaginatio colorum, quod ad prælium nostræ sequuntur cohortes. Non igitur quædam materialis imago, sed dominicæ crucis mysterium est vexillum, quod in campo duelli, ut fortius confligamus, sequi debemus: arma, quibus libertatem tueri valeamus: munitio, qua infestantium hostium incursus evitemus. Est enim cassis, qua diabolici ensis impulsio quatitur: est clypeus, qui ad resistendum illius missilibus telis opponitur: est thorax, quo illius spiculorum sive pilorum inlisio ignita frustratur. Hoc est munimen, quo illius flexuosæ fraudis mæandros, & callida machinamenta devincimus, ne vincere valeat tentatos, quos primi hominis tenuit suasione captivos. Per crucis lignum, non per imagines, antiqui illius sceleris facinus diluitur, quod in protoplasto per ligni esum contractum est. In crucis hamo, non in quadam pictura, criminũ auctor captus est, cùm ratione potiùs quàm dominatione, & justitia potiùs quàm potentia constrictus prædam conpulsus est evomere, quam absorptam jam dudum noscebatur tenere. Non ergo per materiales ab opificibus conditas imagines, sed per crucis mysterium, quæ à Judæis putatur scandalum, à gentibus stultitia, superba seculi & inflata sapientia corruit. Nec per picturam quandam, sed per crucem patuit, quod stultum Dei est quanto sit hominibus sapientius, & quod infirmum Dei est, quanto sit fortius hominibus. Interrogemus igitur doctorem gentium, interrogemus egregium prædicatorem: dicat nobis utrum in imaginibus, an in cruce Christi glorietur. *Mi-*
Gal.6. *hi*, inquit, *absit gloriari nisi in cruce Domini nostri Jesu Christi, per quem mihi mundus crucifixus est & ego mundo.*
Gal.2. Dicat etiam utrum ut Deo viveret, imaginibus, an cruci confixus sit. *Ego*, inquit, *per legem legi mortuus sum, ut Deo vivam, Christo confixus sum cruci: vivo autem jam non ego, vivit verò in me Christus.* Dicat etiam utrum in intellegendis colorum fucis, & imaginum formis, aut materiarum qualitatibus, an ad intellegendum quæ sit latitudo crucis & longitudo, sublimitas & profundum inluminatos cordis oculos
Ephes.3. habere debeamus. *Ut possitis*, inquit, *comprehendere cum omnibus sanctis quæ sit latitudo & longitudo & sublimitas & profundum.* In exponendis igitur his tanti prædicatoris verbis nec nostros sensus temere ostentare

tare, nec alienos furari debemus, sed hos quos à beato Augustino in libris de doctrina Christiana positos reperimus, nos quoq; ponamus. Latitudo ergo est, transversum lignum quo extenduntur manus: altitudo, quæ à transverso ligno incipiens superius eminet, ubi fuit caput: longitudo verò est, quæ à transverso ligno incipiẽs usq; ad terram desinit: profundum verò, quod terræ infixum absconditur, ex quo ligno crucis omnis vita sanctorum describitur, qui tollentes crucem suam & mortificantes membra sua quæ sunt super terram, Christum sequuntur: quorum quanto exterior homo corrumpitur, tanto interior renovatur de die in diem, & spe æternæ requiei gaudentes cum hilaritate bonis operibus insistunt. Hanc hilaritatem significat crucis latitudo in transverso ligno, ubi figuntur manus. per manus enim opus intellegitur: per latitudinem, hilaritas operantis, quia tristitia facit angustias: porro per altitudinem crucis, cui caput adjungitur, expectatio sempiternæ retributionis de sublimi justitia Dei significatur, ut & ipsa opera bona, non propter beneficia Dei terrena ac temporalia facienda credantur, sed potius propter illud quod desuper sperat fides quæ per dilectionem operatur. Jam vero per longitudinem, qua totum corpus extenditur, ipsa tolerantia significatur, ut longanimes permaneamus: unde longanimes dicuntur, qui tolerant. profundo autem, hoc est, parte illa ligni quæ in terræ abdito adfixa latet, sed inde consurgit omne quod eminet, inscrutabilia indicantur judicia Dei, de quibus occulta ejus voluntate vocatur homo ad participationem tantæ gratiæ, alius sic, alius autem sic. Sed quid tantum in Apostolicis sermonibus immoramur? quid tantum per ejus sensus latissimos campos evagamur? Veniamus ad Dominum, sedeamus cum Maria ad pedes ejus, audiamus verbum ex ore ejus, audiamus eum in seipso, quem hactenus in Apostolo loquentem audivimus. Audivimus ergo quid de cruce dixerit doctor gentium, audiamus quid dicat creator gentium: audivimus egregium prædicatorem, audiamus rerum omnium conditorem. *Si quis*, inquit, *vult post me venire, abneget semetipsum, & tollat crucem suam & sequatur me.* Matth.16. Luc.9. O mirum præceptum, ô salutifera exhortatio, ô vitale tonitruum, dixisti ô fons lucis, dixisti ô origo bonitatis, eo quod deponentes veterem hominem cum operibus ejus, denegemus nosmetipsos, tollamusque unusquisque crucem suam, & mundo crucifigamur, mundusque nobis crucifigatur, ut per carnales cruciatus & per mortificationem membrorum nostrorum quæ sunt super terram, vivamus tibi vel potius tu vivas in nobis: & tanto mysterium crucis extulisti, ut & tu per eam principatus & potestates, & omnem inflationem mundi evacuares, & in crucis nomine, quæ quotidie te secuturis portanda est, ardorem tuæ dilectionis vel cæterarum virtutum emolumenta designares. Dic etjam quod de imaginibus præceptum, quas quidam sacratæ cruci æquiperare nituntur, constituas. *Reddite*, inquam, *quæ sunt Cæsaris Cæsari, & quæ Dei Deo.* Matth.22. Luc.12. Si ergo crucem tollere & te, qui per crucem triumphans terrena cælestibus sociasti, sequi, & imaginem Cæsaris Cæsari reddere debemus, non sunt imagines cruci æquiperandæ, non adorandæ, non colendæ, sed huic mundo cum cæteris quæ mundi sunt relinquendæ, & tu solus adorandus, tu solus sequendus, tu solus colendus es qui in unitate substantiæ cum patre & Spiritu sancto perpetim regnas.

CAP. XXIX.

Quod præsumptivè & indoctè eas Tarasius cum sequacibus suis sacratis vasis æquiperare non formidet.

FACILE quisque falletur in minimis qui facillime fallitur in magnis: nec mirandum si brevium & pene invisibilium erroris jaculorum inevitabiliter perferat ictus, qui evitare nequit inmanes & ad evitandum faciles pilorum inpulsus. Quid itaque mirandum est, si sacris vasis Tarasius &, cui præfuit, synodus, imagines æquiperare nitatur, cum archæ testamenti Domini, & omnibus quæ in ea & quæ circa eam fuisse noscuntur, sive mysterio dominicæ crucis, necnon corporis & sanguinis dominici evidentissimo & nostræ salutis aptissimo sacramento, eas æquiperare conetur. Cujus videlicet in coæquandis his sacris vasis error, cum magno poterat admirari stupore, nisi tanto præveniretur errore. Quanta ergo excellentia vasa divino cultui mancipata imaginibus emineant, divinæ legis instrumenta demonstrant: cum utique illa præcipiente Domino per Moysen in testimonii tabernaculo condita, & instituente vatum sanctissimo David per Salomonem in templo Hierosolymis condita atque dicata, & typicorum sensuum archana significaverint, & in his quæ ad Dei cultum pertinent diuturni ministerii officium gestaverint. Hæ autem salva ratione cherubim, sive boum & leonum, qui non ad adorandum, sed ad rerum futurarum significationem conditi sunt, non solum à quoquam sanctorum non conditæ vel dedicatæ, sed pene cunctorum divinæ legis oraculorum testimoniis usquequaque sunt abdicatæ. Hæc quoque vasa quæ ad peragenda nostræ redemptionis mysteria sancta habet ecclesia, semper sunt fidelibus necessaria, semperque in divino cultu officiosa. In vasis igitur Deo sacrificium, non in imaginibus offertur, in vasis thymiamata, luminaria vel cætera divinis cultibus apta, non in imaginibus dedicantur: in quibus tamen & si quædam imagines sunt, non ideo sunt ut adorentur, aut quasi sine his sacrorum charismatum munus vilescere queat, sed ut pulchrior his inpressis materiarum qualitas fiat: denique sine imaginibus & lavacri unda, & sacri liquoris unctio percipi, & thymiamata adoleri, & luminaribus loca sancta perlustrari, & corporis & sanguinis dominici consecratio effici potest: sine vasis verò nunquam. Nam & nostræ salutis auctor cum & veteri Testamento terminum, & novo initium

initium poneret, non imaginem, sed calicem accepisse perhibetur, & per prophetam Dominus non
Esai. 52. ait, *Mundamini qui fertis imagines*, sed, *Mundamini qui fertis vasa Domini.* Babylonicus ergo rex non ob alicujus injuriam imaginis corripitur, sed quia vasa divinis cultibus officiosa, quæ abavus de Judæa adlata in delubris suorum posuerat idolorum, religionis siquidem & reverentiæ causa, inter comessationes delubris eximi, & usibus humanis exhibita peregrinari censuerit, & præsago miraculi stupore adtonitus, quæ sibi ventura essent audivit, & inter hostiles cuneos vitæ pariter regniq; jacturam sensit. Qui prophetas scit, ea, quæ dicimus cognoscit.

CAP. XXX.

Contra eos qui dicunt, Sicut divinæ Scripturæ libros, ita imagines ob memoriam venerationis habemus, nostræ fidei puritatem observantes.

Si hic error quo divinæ Scripturæ libris imagines æquiperare nituntur, cæteris eorum erroribus comparetur, quamquam erga se sit magnæ enormitatis, aliis vero comparatus, quibus eas & arcæ Domini, & corporis & sanguinis Dominici sacramento, & crucis mysterio æquiperare nisi sunt, minor proculdubio reperitur, præsertim cum nec illis, nec istis rite æquiperari possint: cum videlicet illæ solius Dei altissimo archanoque ac præsago judicio sint ante secula prædestinatæ, & per momenta seculorum ad humanæ salutis emolumenta clementi exhibitione concessæ, habeantq; auctores sanctos ac venerabiles viros virtutum lampadibus & miraculorum insignibus coruscantes, vel certe ipsum Dominum, qui corporis & sanguinis sui mysterium sive crucis sacramentum nostræ saluti congruum concessit: istæ vero & gentilium auctorum vanitate prolatæ sint, & nullam salutis exhibitionem, nullam sacramenti alicujus mortalibus prærogativam adducant, sed oculis tantummodo faveant, per quos quasi per quosdam legatos gestarum rerum memoriam cordibus mandent. Eo etenim tempore quo Moyses cum populo Dei in eremo morabatur, & præcipiente Domino sacræ legis doctrinam & ceremoniarum sacratissimos ritus populo tradebat, & genus humanum ad divini cultus eruditionem informabat, Cecrops quidam rex Athenensium dæmonico inlectus veneno, rudes gentilium mentes ad imaginum simulacrorumq; & ad vanorum Deorum culturas excitavit: & quo tempore populus Dei mandata vitæ percepit, hoc ille inliciendis animabus perpetuæ mortis pocula & diuturni erroris seminaria præparavit: de quo est illud Sedulii,

Quos letale malum quos vanus dedita cura,
Attica Cecropei serpit doctrina veneni.

Unde imaginum usus, qui à gentilium traditionibus inolevit, sacræ legis libris æquiperari nec debet nec valet: quia in libris non in imaginibus, doctrinæ spiritalis eruditionem discimus. Non e-
Rom 15. nim ait Paulus Apostolus, *Quæcumq; picta sunt, ad nostram doctrinam picta sunt:* sed ait, *Quæcumq; scripta sunt, ad nostram doctrinam scripta sunt*, ut per patientiam & consolationem scripturarum spem habeamus ad
2. Tim. 3. Deum. Nec ait, Omnis pictura, sed, *Omnis Scriptura divinitus inspirata utilis est ad docendum, ad arguendum, ad erudiendum, ut perfectus sit homo Dei ad omne opus bonum instructus.* Quinquagesimo denique die post agni immolationem, & maris rubri transitum, Dominus in montem Synai descendens, legem, non pictam, sed scriptam Moysi dedit, & in tabulis lapideis non imagines, sed apices qui indices rerum sive signa verborum esse perhibentur, tradidit. Idem quoq; Moyses originem mundi non pingendo, sed scribendo edocuit, & omnia quæ per spiritum prophetiæ sive de præteritis cognovit, ut ea quæ de mundi principio, de creatione hominis, de diluvio, sive de cæteris Patriarcharum per ordinem historiis promulgavit, sive quæ præsenti sibi tempore fiebant, ut ea quæ per Balaam, sive Balaac, sive per cæteros, qui illi absentes erant, agebantur, comperit, sive ea quæ de futuris Spiritus sancti flamine afflatus intellexit, ut est illud quod de prævaricatione populi Judæorum, sive de eorum captivitate vel etiam de adventu Christi dixisse legitur: in quinque libris adnotans non pingendo, sed scribendo seculis
Deut. 31. pòst futuris Domino imperante mandavit: nec de eo scribitur, Accepit picturas, sed, *Accepit librum*
Hebr. 9. *Moyses & recitavit in aures populi verba libri.* Unde & Apostolus scribit, *Lecto enim omni mandato legis à Moyse universo populo*: & post pauca. *Ipsum quoq; librum & omnem populum aspersit*, ut nosse possimus legislatorem non fucatis picturis, sed saluberrimis Scripturis usum fuisse. Josue etiam successor ejusdem Moysi, qui cum populo Dei Jordanen sicco pede transiit, & Cananitidis gentis prostratis regibus repromissionis terram filiis Israhel sorte divisit, typumq; mediatoris Dei & hominum gessit: qui transactis veteris legis ritibus per baptisma populum Dei ad terram repromissionis adducit, & prostratis vitiorum sive aeriarum potestatum tyrannis, patriæ cælestis fidelibus prædia confert cuncta, quæ tempore suo sibi vel populo cui præerat, contigerunt, scribendo potius quàm pingendo memoriæ posteritatis mandavit. Samuel quoq; magnæ sanctitatis & excellentiæ vir, qui matri petenti post magnam orationis instantiam divino munere cōlatus est, & ab ipsis cunabulis in Domini tabernaculo militia prophetali militavit, & in deliniendis regibus exemplar extitit, historias Judicum sive Ruth vel etiam Regum usque ad David non imaginibus, sed apicibus prænotavit. Et post hunc per David res suo tempore gestæ conscriptæ, sive cæterorum regum historiæ, aut per reges, aut per prophetas, qui tunc temporis fuere, conscriptæ, usq; ad Hieremiam, qui omnes regum historias in unum colligens, Malachim totum edidit ad nostram usq; memoriam, non per picturam, sed per Scripturam, delatæ sunt. Prophetæ etiam singuli, qui libros habent, prophetias suas pòst futuris seculis profuturas, non in picturis, sed in Scripturis constituere. Unde & Danihel non in coloratis figuris, sed in libris intellexit numerum an-

norum quo populus Dei in captivitate Babylonica detineri debeter. Ait enim, *Ego Danihel intellexi in* Dan. 9.
libris numerum annorum, in quo factus est sermo Domini. David quoque sanctissimus prophetarum, qui de
Christi incarnatione, nativitate, passione, morte, resurrectione, gloria, regno, sicut cæteris patri-
bus in ejusdem Domini secundum humanitatem genealogia prælatus est, ut videlicet idem Domi-
nus filius David nuncupetur, ita etiam cæteris uberius apertiusque cantavit: ita in persona Christi
dixisse legitur, *in capite libri scriptum est de me.* Non enim ait pictum, sed scriptum: nec in capite parie- Psalm. 40.
tum sive tabularum, sed in capite libri. In capite itaque libri Geneseos, qui utique cunctorum libro-
rum caput est, ita scribitur, *In principio creavit Deus cælum & terram*: in principio, id est, in filio. ipse e- Gen. 1.
nim Judæis interrogantibus quis esset, respondit, *Ego sum principium, quia & loquor vobis.* Potest et- Joan. 8.
jam & in hoc versu primi Psalmi principium intellegi, qui de Christi incarnatione adoritur, & per o-
ctavam speciem definitionis quam Dialectici κατ᾽ ἀφαίρεσιν τοῦ ἐναντίου, id est, per privantiam
contrarii ejus quod definitur, Christum *non abisse in consilio impiorum*, id est, detestabiles cogitationes Psal. 1.
quas sibi genus humanum peculiariter vindicat, non habuisse demonstrat: *& in via peccatorum non ste-* Ibid.
tisse, id est, actus vitiosæ conversationis penitus evitasse, sed in mundo veniente mundi vitia im-
maculata conversatione transisse prædicat: nec eum in cathedra pestilentiæ sedisse, id est, doctri-
nas abhominabiles, quæ pestilentis dogmatis venena disseminant, sed mundi vulnera medicabili
prædicatione sanasse declarat: eumque tribus illis modis quibus humanos constat provenire erro-
res, cogitatione, facto videlicet & dicto, modis omnibus caruisse commemorat, declaratque eum
nec impium fuisse, qui in Deum peccasset, eo quòd nequaquam in Deum peccaverit, qui semper
utique voluntatem patris fecerit: nec peccatorem, qui in se deliquerit, qui utique ait, *Venit enim* Joan. 14.
princeps mundi hujus, & in me non invenit quicquam: nec pestilentem, qui numquam proximum depo-
pulatus sit atque læserit, qui in hoc venit, *ut salvum faceret quod perierat.* Hæc enim figura apud Gram- Luc. 19.
maticos pro eo, quod singula verba singulis quibusque aptè clausulis ibi subjunguntur, ὑπόζευξις,
& pro eo quod dictiones plures simili modo finiuntur, ut, *abiit, stetit, sedit*, ὁμοιοτέλευτον nuncupa-
tur. Merito igitur hic Psalmus, qui est caput libri, & in cujus capite de Christo scriptum est, titu-
lo caret: sive quia capiti nostro quod est Christus, nihil præponi debet, qui est verbum, principium:
sive quia hic Psalmus cæterorum Psalmorum tituli &, ut ita dixerim, præfationis locum tenet. quo-
niam quamquam alii Psalmi de Christo multa dicant, nullus tamen de ejus, quæ fuit in terris con-
versatione tam evidenter loquitur: qui cum eum per octavam speciem definitionis, per ea quæ non
fecerit, beatum definierit, protinus ad secundam nihilominus definitionis speciem, quæ ab artigra-
phis ἐννοηματικὴ, id est, *notio* dicitur, convolavit: & per ea quæ egit quasi per quædam signa in noti-
tiam devocata non quid sit, sed quid egit specialiter indicavit dicens, *Sed in lege Domini fuit voluntas ejus,* Psal. 1.
& cætera. Quia verò paulò longius capitis libri dulcedine capo à causa secedentes evagati sumus,
restat ut ad propositum redeamus. Veniamus nunc ad Evangelia, videamus utrum Evangelistæ, an
ipse Dominus imaginum, an scripturarum fecerint mentionem. Ait enim Evangelista, *Sicut scri-* Luc 4.
ptum est in libro sermonum Esaiæ Prophetæ. Scriptum dixit, non pictum, & in libro, non in quadam ma-
teria: & idem Dominus ac redemptor noster dum antiqui hostis machinamēta destrueret, sive in plu-
rimis suæ prædicationis locis, scripturarum, non picturarum exempla protulisse perhibetur: & dum
mulier in adulterii reatu comprehensa, ei(que) stipante caterva ablata fuisset, & Pharisæi illius deceptio-
ne pleni syllogismi, qui à secularium literarum magistris ἄφυκτος, id est, *inevitabilis*, nuncupatur,
cornua evitans, qui nec crudelis esset sanguinisque effusionem consentiens, qui per severitatem le-
galis rigoris adulteram lapidare jussisset, nec legis transgressor peccatorumque fautor, qui contra
legis sententiam eandem indemnem dimittere jussisset, sed justus & mansuetus gravissimæ eos pro-
positionis telo, utpote cælestis Philosophus percussisset, illis sua quibusque facinora audire timen-
tibus altero post alterum abeuntibus, digito in terra non pinxisse, sed scripsisse perhibetur: ut cu-
jus digito olim in lapide propter significandam duritiam cordis Judæorum lex scripta est, ipsius ni-
hilominus digito in terra cordis gentilium, quæ divini verbi semina accipiens fructus dignos suo
conditori quotidie affert, Evangelica lex scriberetur, quatenus & per lapideas tabulas rigor vete-
ris Testamenti & duritia Israhelitica gentis, & per terram quæ digito Domini scripta est gentilium
ad credendum & ad fructus adferendos mollia corda sive suavitas Testamenti novi innueretur. A-
postoli denique, de quibus per Prophetam dictum est, *Quàm pulchri sunt pedes, qui adnunciant pacem,* Esai 52.
& prædicant salutem, qui euntes ibant & flebant mittentes semina sua, qui per multas videlicet tem-
porales tribulationes divini verbi semina jaciebant, & cum exultatione venturi sunt ad illud gene-
rale examen, portantes manipulos, populos videlicet per suam prædicationem ad fidei documen-
ta conversos, non imagines, sed epistolas ad diversas mundi partes destinasse leguntur: nec per pi-
cturas genus humanum ab idolorum cultibus ad veræ fidei puritatem revocavere, sed per Scriptu-
ras quibus redemptor sensum aperuit, non ut intellegerent picturas, sed Scripturas. Scriptum est
enim; *Tunc aperuit illis sensum, ut intellegerent Scripturas.* In Evangelio quoque legitur, *Multa qui-* Luc. 24.
dem & alia signa fecit JESUS *in conspectu discipulorum suorum, quæ non sunt scripta in libro hoc. Hæc au-* Joan. 21.
tem scripta sunt, ut credatis quoniam JESUS *est Filius Dei, & ut credentes vitam habeatis in nomine ejus.* Jo-
hannes quoque, qui de archano dominici pectoris nectarea hauriens fluenta, cælestia pocula aren-
tibus cordibus propinavit, dum Cæsareis jussibus in Patmos insula relegatus dominici calicis gu-

G stum

ſtum antè ſibi promiſſum acciperet, & cæleſtibus plenus myſteriis ſecreta quædam Domino revelante audiret ſeu cerneret, ſcribere ea in libro, non pingere juſſus eſt. Et in ſeptem Eccleſiis unam ſanctam Catholicam ſive Apoſtolicam Eccleſiam ſeptiformis gratiæ Spiritu plenam non pingen-
Apocal. 1. do, ſed ſcribendo admonuit. Dictum enim illi ſupernæ vocis tonitruo eſt, *Quod vides ſcribe in libro, & mitte ſeptem Eccleſiis*. Unde datur intellegi, non picturas, ſed Scripturas ad noſtræ fidei eruditionem eſſe conceſſas. Quàm ergo ſit incantum, quamque à ratione remotum dicere, *Sicut divinæ Scripturæ libros, ita imagines ob memoriam venerationis habemus*, facile intellegere poteſt quiſquis divinarum Scripturarum cognitionem habet. In illis inveniuntur arma, quibus contra adverſa confligatur, quibus vitia reprimantur, quibus virtutes erigantur, quibus gulæ concupiſcentia vigiliis & conpunctione cordis reprimatur, quibus fornicatio contritione cordis & corporis afflictione, orationum inſtantia, laboris exercitio, metuque ſuppliciorum vel amore æternæ patriæ refrenetur: quibus invidia amore fraternæ dilectionis & cæleſtis regni deſiderio, quod non niſi concordes adipiſcuntur, ſuperetur: quibus ira modeſtiſſimæ patientiæ gravitate & acumine rationis & æquanimitatis munere frangatur: quibus avaritia eleemoſynis & ſpe æternæ retributionis calcetur, quibus triſtitia fraternis alloquiis, aſſiduis lectionibus vel orationibus pellatur; quibus arrogantia metu amittendarum virtutum, cum qua illæ haberi non poſſunt, & acceſſus vanæ gloriæ, qui eſt virtutum inimicus ſecluditur: in quibus ſuperbia metu diabolicæ ruinæ & exemplo humilitatis Chriſti conteritur. In illis inveniuntur inſtrumenta fructus juſtitiæ, id eſt, charitas, gaudium, pax, patientia, longanimitas, bonitas, benignitas, fides, modeſtia, continentia. In illis invenitur medela, qua nec ſapientes in ſua ſapientia glotiantes, nec fortes in ſua fortitudine confiſi periclitentur, nec ſimplices ſive infirmi ſua inpoſſibilitate deiciantur: qua nec lætos nimia lætitia extollat, nec triſtes nimia animi contritio afficiat: qua nec divites rerum opulentia elatos efficiat, nec pauperes rerum indigentia frangat. In illis invenitur norma per quam inſtruitur qualiter prælati erga ſubditos, & ſubditi erga prælatos agere debeant, qualiter conjugia diligantur, qualiter ſecularia conſilia prudenti deliberatione tractentur, qualiter patria defendatur, hoſtes pellantur, extranearum domeſticarumque rerum adminiſtratio habeatur, & ut cuncta breviter conplectar, in illis & animæ perpetuus cibus, & præſentis vitæ doctrina & ſapientia quæ decor eſt vitæ, & vitæ perpetuæ documenta continentur. Eſt enim theſaurus nullo bono carens, omnibus bonis redundans: ad quem quiſquis devotus accedit, quicquid fideliter quærit, feliciter ſe adquiſiſſe gaudet. Eſto mundanæ ſapientiæ & ſecularis ſcholæ quemquam amor oblectat, accedat ad divinæ legis armaria, quæ ſapientes mundi ſicut meritorum celſitudine, ita etiam tempore præcedit, & liberalium ſtudiorum profunditates, quas ſcit cognoviſſe, & quas neſcit inveniſſe ſe gaudeat. Illic inveniet & rectæ loquutionis decorem, etymologias nominum, ſchematum varietates, tropicas perplexiones: de quibus beatus Auguſtinus ait, *Sciant autem literati modis omnium loquutionum, quos Grammatici Græco nomine tropos vocant, auctores noſtros uſos fuiſſe*: quos tamen tropos, id eſt, modos loquutionum, qui noverunt, agnoſcunt in literis ſanctis, eorumque ſcientia ad eas intellegendas aliquantulum adjuvantur: inveniet etiam hiſtorias, metra, quæ omnia proprie artis grammaticæ ſunt. Sed dicet fortaſſis aliquis, Non illic metrorum ſcanſiones & temporum certas dimenſiones invenio: cognoſcat multa in divinis Scripturis metra, plures rhythmos eſſe, ſed translatio linguæ non eadem ſinit habere temporum intervalla in peregrina, quæ habentur in propria: cum tamen eoſdem ſenſus eaſdemque rerum proprietates habeat. quia & ſi quis nobis debitor aurum reddat, non multum diſtat cum non unius ſit monetæ cum illo quod acceperat, ſi tamen unius ſit ponderis uniuſque fulgoris. Nam ut beato Hieronymo Hebraicæ linguæ periſſimo docente didicimus, quædam divinæ Scripturæ Hebræo dactylo ſpondeoque, quædam anapæſto, quædam verò jambo juxta artis rigorem decurrunt. Illic etiam inveniet nitorem & copiam eloquentiæ, genera cauſarum & ſtatus: illic exordia quibus benevoli, dociles vel adtenti auditores fiunt: illic narrationes apertas & breves, cauſas etiam & longas, quæ non niſi Spiritu ſancto reſerante panduntur: illic concluſiones quibus proprietas rerum monſtratur: argumentationes quibus animi audientium concitantur ad implenda ea quæ dicuntur: illic leges ſive ſententiæ, illic magna granditer, parva ſummiſſe, mediocria temperate promuntur: illic proſopopœiam, ethopœiam vel omnes figuras locutionum quæ à rhetoribus traduntur: inveniet, & plures illis anguſtiores, quæ percepiſſe ſe gaudebit ad quas nec grammaticorum nec rhetorum ſchola pertingere potuit: illic quoque inveniet iſagogas quæ ad inquirendas res lectorem utiliter introducunt, categorias quæ prædicamentorum utilitate ad inveſtigandas res excellunt: definitiones vel modos ſyllogiſmorum, quæ ſubtili indagatione ea de quibus dubitatur adfirmant: topica quædam ſint fontes ſenſuum & origines dictionum, omnibus communiter grammaticis videlicet, poëtis, oratoribus vel etiam Philoſophis argumenta præſtant: quæ non ſolum ſcholaſtico, ſed etiam vulgari & tumultuoſo ſermoni perpetuò cohærent. Nam quamquam tumultuoſus, quamquam vulgaris ſit ſermo, ſi pro quibuslibet vitæ utilitatibus proſeratur, ad topica veniet: per ea quaſi per quædam magiſteria locales regulas quibus evagari, aut non poſſit, aut non debeat, inveniet: in illis etiam terminum, qui ſine ſenſus diſpendio tranſgredi difficile ſit, ſe reperiſſe cognuſcet. Et ut cuncta breviter dicam, omnis ſermo, niſi ad topica venerit, indefinitus proculdubio remanebit. Illic περὶ ἑρμηνείας, quarum ſcrupuloſis ſemitis & lacinioſis diverticulis profunditas inveniendorum ſenſuum dubiorumque adfirmatio invenitur, quibuſque ſyllogiſmorum vel cæterarum argumentationum ſilva exoritur: quæ omnia proprie artis ſunt Dialecticæ. Illic in numeris per arithmeticam artem arcana ſenſuum profun-

profunditatesque reperiet: quoniam, dicente eadem Scriptura, *Omnia in mensura & numero & pondere* 3.Esdr.8.
Deus fecit. Illic etiam musicæ non solum consonantias instrumentaque, quibus pleriq; sanctorum pa-
trum usi sunt, sed etiam repertorem inveniet.

Inveniet quoque terrarum situs dimensionesque, quæ propriè artis sunt geometricæ. Necnon
& quorundam siderũ cursus, & positiones, & temporum varietates, mensium annorumq; sive hora-
rum curricula, diem etiam & causam conditionis siderum, quæ propriè artis sunt astronomicæ, illic re-
perisse se studiosus quisq; cognoscet. Sed dicit forte aliquis, Nec nomina principaliter disciplinarum,
nec uniuscujusq; disciplinæ singillatim partes, nec uniuscujusq; partis membra singillatim in sacris li-
teris inveniuntur. quibus breviter respondendum est, Omnia in scripturarum sanctarum amplissimis
pratis per partes inveniri posse, quæ artigraphi in suorum hortorum areolis posuere: inveniuntur, in-
quam, virtute sensuum, non in promulgatione verborum, in radicum profunditatibus, non in folio-
rum lapsibus. Sic enim in profunditate divinarum scripturarum liberales artes ab studiosis quibus-
que cernuntur, sicut vina in vitibus, segetes in seminibus, frondes in radicibus, fructus in ramis, arbò-
rumq; magnitudines sensũ cõtemplantur in nucleis. Est plane divina Scriptura verax, est fixa, est casta,
est cælestis magisterii instrumẽtum, & æterna prædicatio purissimo nitens eloquio, est lux mortalium,
dicente Propheta, *Lucerna pedibus meis verbum tuum Domine, & lumen semitis meis*: est vivax & mori ne- Psalm 119.
sciens, dicente Apostolo, *Vivus est Dei sermo & efficax & penetrabilior omni gladio ancipiti, & pertingens usq; ad
divisionem animæ ac spiritus*: est tenebrarum discussio, Salomone adtestante, qui ait, *Lucerna est mandatum* Proverb.6.
legis & lux vitæ & increpatio & disciplina: de quo per Esaiam dicitur, *De nocte spiritus meus vigilat ad te Deus,* Esa.26.
quia lux præcepta tua sunt super terram. Semper enim vitalia jubet, noxia prohibet, terrena removet, cæle-
stia persuadet. Est, inquam, fons æthereo de margine scaturiens, de quo quanto amplius hauritur, tan-
to minus expenditur, & quanto in plures partes derivatur, tanto amplius in sensibus argumentatur:
est pecuniæ marsupium, de quo nec ea quæ dantur amittuntur, nec diminutionem assiduus dandi u-
sus adfert, sed quanto inde amplius dandi devotione eicitur, tanto illud magis magisque completur.
Nihil igitur horum quæ perstrinximus, sive his similium, quæ brevitatis studio prætermisimus, in ima-
ginibus, ô imaginum adorator, ô rerum insensatarum cultor invenire posse te constat, quæ dum his o-
mnibus mentorum prærogativis careant, dolendus potius quam mirandus es, quur eas divinæ Scri-
pturæ libris, in quibus tot bona reperiuntur, æquiperare affectes? Tu qui fidei tuæ puritatem in ima-
ginibus conservare te dicis, supplex eis adstare memento cum thymiamatibus: nos præcepta Domini
solerti indagatione perquiramus in divinæ legis codicibus. Tu luminaribus perlustra picturas: nos fre-
quentemus divinas Scripturas. Tu fucatorum venerator esto colorum: nos veneratores & capaces si-
mus sensuum archanorum. Tu depictis demulcere tabulis: nos divinis mulceamur alloquiis. Tu fi-
guris rerũ insta, in quibus nec visus, nec auditus, nec gustus, nec odoratus, nec tactus est: nos instemus
divinæ legi quæ est inreprehensibilis, in qua testimonium Domini, justitiæ sive præcepta, timor sive ju-
dicia ejus inveniuntur. Quæ singula pulchrè Psalmographus per septimam definitionis speciem quam
dialectici κατὰ μετάφοραν, id est, per *translationem* vocant, eo quod rem aliquam brevi præconio quæ
sit ostendit, sub senarii numeri perfectione, qui juxta arithmeticæ experientiam disciplinæ perfectus
habetur, eo quod suis partibus dimensus, & his iterum in unum redactis, absque ullo detrimento aut
incremento sui in se redit: ita definivit dicens, *Lex Domini inreprehensibilis, convertens animas, testimonium* Psal 19.
*Domini fidele, sapientiam præstans parvulis: Justitiæ Domini rectæ lætificantes corda, præceptum Domini lucidum
inluminans oculos: Timor Domini sanctus permanens in seculum seculi, judicia Domini vera justificata in semet-
ipsa, desiderabilia super aurum & lapidem pretiosum multum, & dulciora super mel & favum.* Quæ omnia ideo
senarii numeri perfectione decorantur, quia quamquam quodammodo inter se distare videantur,
singula tamen ad perfectionem legis, qua viri sancti perfecti efficiuntur, pertinent. E quibus sic-
ut uno subtracto sextus numerus minime adimpletur, ita si aliquid detrahatur, perfectionis integri-
tas mutilatur. Lex enim inreprehensibilis est, quia perfecta veritate consistit, quæ per Salvatorem
non reprehensa, sed potius probatur impleta: *Non veni*, inquit, *legem solvere, sed adimplere.* Et ut nosse Matth.5.
possemus Evangelium quoque legem Domini esse, & duobus testamentis novo videlicet & vete-
ri legem consistere, adjunxit, *Convertens animas*: quoniam veteris Testamenti pagina rigorem habet Psal.19.
inreprehensibilis severitatis: novi verò convocationem & mansuetudinem, per quam errantes cor-
rigantur, & ad Christi gratiam animarum conversio fiat. Testimonium ergo Domini fidele, quo-
niam quæcumque pollicetur Deus, plenissima veritate conplentur. Quod testimonium sapientiam
præstat parvulis, non utique superbis nec tumida se elatione jactantibus, sed his parvulis de quibus
Apostolus dicit, *Nolite pueri effici sensibus, sed malitia parvuli estote.* Dat itaque testimonium pater, dat 1.Cor.14.
filius, dat & Spiritus sanctus: & sicut sunt unius essentiæ & naturæ, ita etiam in reddendo testimo-
nio sublimes. De patre in Evangelio legitur, quòd testimonium de filio perhibuerit: de filio au-
tem Apostolus ad Timotheum scribit, *Præcipio tibi coram Deo, qui vivificat omnia, & Christo Jesu, qui te-* 1.Tim.6.
stimonium reddidit sub Pontio Pilato: de Spiritu quoque sancto idem Apostolus dicit, *Nam & ipse Spiri-
tus testimonium perhibet Spiritui nostro.* Justitiæ itaque Domini rectæ ideo dicuntur, quia non aliter co-
gnoscitur fecisse quàm docuit, nec aliud illi in ore, aliud in opere est. *Lætificantes sunt corda, quia justo-* Psalm.19.
rum mentes æternorum præmiorum contuitione demulcent: quorum præmiorum perceptione confisus erat
ille, qui dicebat, *De reliquo reposita est mihi corona justitiæ, quam reddet mihi Dominus in illa die justus judex.* 2.Tim.4.
Nam præceptum Domini rectè *lucidum* dicitur, sive quia à patre luminum procedit, sive metony-
micè, quòd lucidos efficiat. Inluminat etiam oculos, non carnales, quos nobiscum animantia com-

munes

munes habere noscuntur, sed interiores, qui divini muneris jubare spiritaliter perlustrantur. *Timor* autem *Domini sanctus permanens in seculum seculi*, mixta est cum pavore dilectio, quæ usu seculari reverentia nuncupatur. In omni ergo sanctitate versatur, qui suum judicem & timere cognoscitur & amare. Inter timorem namque Domini & formidinem humanam hoc interest, quòd formido humana cum tempore commutatur: de ea, ni fallor, dictum est, *Perfecta charitas foras mittit timorem*. Timor autem Domini à proprio statu nulla temporali conversione mutatur: sed in idipsum sinceritate bonæ conscientiæ perseverat. Porro judicia Dei, quæ & vera & justificata in semetipsa à propheta describuntur, mandata sunt ejus, quæ in veteri & novo Tastamento conscripta habentur, quia revera ex judicio sunt prolata. Vera, inquam, metonymice & justificata, quia veraces & justificatos observatores suos efficiunt. Inter judicium tamen Dei & judicia ejus hoc interest, quod judicium numero singulari illud generale examen est; judicia verò ejus numero plurali sacramenta sunt quæ in duobus testamentis, non in imaginibus nec in picturis inveniuntur: quæ idem Psalmographus per schema quod Græce αὔξησις, id est, *augmentum*, eo quod paulatim ad superiora concrescat, ita expressit dicens; *Desiderabilia super aurum & lapidem pretiosum multum & dulciora super mel & favum*. Sicut enim lapides pretiosi auro præferuntur in precio, ita nimirum auro & lapidibus pretiosis mel & favum dulcedine præfertur. Per hanc enim figuram idem Psalmista susceptorem suum, gloriam etiam & exaltantem caput suum Dominum esse decantat dicens, *Tu autem Domine susceptor meus es, gloria mea & exaltans caput meum*: Et Apostolus ait, *Quis nos separabit à charitate Christi? tribulatio an angustia? an persecutio? an fames? an nuditas? an periculum? an gladius?* in qua per augmenta nominum rei magnitudo sensim succrescit. Cui quamquam vicina sit figura, quæ Græce κλῖμαξ, Latine *gradatio* dicitur, quando positis quibusdam gradibus, sive in laude, sive in vituperatione semper adcrescit, ab ea tamen plurimum distat: quod αὔξησις sine ulla iteratione nominum, rerum procurat augmenta, κλῖμαξ vero posteriorem verbum, quod est in primo commate positum, in sequenti membro modis omnibus repetit: sicq; velut catena aliud semper in alio nectitur, ut est illud Apostoli, *Scientes quod tribulatio patientiam operatur, patientia probationem, probatio spem, spes autem non confundit*: item illud, *Nam quos præscivit & prædestinavit, eos & vocavit; & quos vocavit, illos & justificavit; quos autem justificavit, illos & glorificavit*. Nam si forte tu amator vel potius adorator imaginum totenore pectoris tanto re submurmures dicens, Quid necesse est tantum per schemata evagari? cognosces ea nobis amabiliora imaginibus sive pictis tabulis tuis esse, & ideo tantum in illis evagatos esse. Has etenim dulcedines, has refectiones in Scripturis sive in scripturarum schematibus, nos sive cæteros scripturarum amatores reperire cognosce, quas tu sive socii tui to figuris, neq; in tabulis, in quibus cordis tui puritatem servare te dicis, penitus non reperies.

1.Joan.4.
Psal.19.
Psalm 3.
Rom.8.
Rom.5.
Rom.8.

CAP. XXXI.

Quòd contra dominicæ vocis imperium faciunt hi, qui parentes suos anathematizant: & si secundum eorum opinionem prædecessores eorum hæretici fuere, isti ab hæreticis geniti, dicti & consecrati sunt: sive de non judicandis his, qui de seculo recesserunt: vel quantum istorum error à parentum errore dissentiat, cum videlicet illi imagines frangere, isti adorare censuerint.

DENIQUE illi qui eas corpori & sanguini dominico coæquare præsumunt, tanto illarum instigantur amore, ut etiā parentes suos, qui eas sprevisse noscuntur, anathematizare nō dubitent, errorem errori nectentes: cum videlicet & illis incongruam & inordinatam exhibeant adorationem, & his vel à quibus per carnis materiam propagati sunt, vel hos per quorum consecrationem & baptismi sacramentū & cætera charismata sumpsere, inopportunam ingerant exsecrationem. Nam si secundum illorum vesaniam omnes imaginum adoratione carentes hæretici sunt, constat majores eorum, qui eas non adoravere hæreticos fuisse: qui si hæretici fuere, neque consecrationes faciendi, neq; manus inponendi potestatem habuerunt: qui si hanc non habuerunt, hi qui ab eis hanc se accepisse putant, neque consecrationem, neque manus inpositionem habent. Item si prodecessores eorum, ut illi ajunt, anathematis colligatione digni fuerunt, ligandi solvendiq; potestatem non habuerunt: quam si non habuerunt omnia quæcunq; ab eis in ecclesia gesta sunt cassanda sunt: si omnia abnuenda sunt, gradus & ordinationes abnuenda sunt: si igitur prodecessores illorum anathematis colligatione digni fuerunt, istorum gradus & ordinationes cassanda sunt. Non enim schismaticis & anathematis vinculo conligatis ligandi solvendique, sed idoneis & Catholicis potestatem à Domino legimus esse concessam. Parentibus interea honorem inpendendum, non solum legalis, Prophetica & Apostolica, verumetiam Evangelica admonitio docet, dicente Domino, *Honora patrem tuum & matrem tuam*. Qui enim & per paginam veteris instrumenti, & per sui corporis præsentiam hoc salutare præceptum contulit, idem Mosaico ore promulgavit dicens, *Benedictus, qui honorat patrem suum & matrem suam*; & è contrario, * *maledictus, qui non honorat patrem suum & matrem suam*. Unde perpendendum est & magnopere animadvertendum, quantæ sit arrogantiæ quantæque temeritatis &, ut ita dixerim, sceleris, parentes anathematizare, si ille maledictioni subjacet, qui convincitur non honorare. Nam cum lex dicat, *Non reveles turpitudinem patris tui*, & Apostolus, *Filii obedite parentibus vestris*, isti utrique præcepto reluctari videntur: cum nec turpitudinem celare, nec honorem nituntur impen-

Matth.15.
Exod.20.
Deut.5.
* Exod.21.
Matth.15.
Marc.7.
Prov.20.
Levit.18.
Ephes.6.

inpedere. Sacri igitur canones de non contemnendis parentibus omni occasione seclusa, hanc videntur protulisse sententiam; QUICONQUE FILII A PARENTIBUS SUB PRÆTEXTU DIVINI CULTUS ABSCEDUNT NEC DEBITAM REVERENTIAM DEPENDUNT ILLIS, ANATHEMA SINT. Si vero hi, qui eis debitam reverentiam non impendunt, anathematizantur, quo putas damnationis vinculo, qui eos anathematizant connectantur? Saluberrimus namque à sanctis patribus ecclesiis traditus usus est, pro defunctorum spiritibus Dominum deprecari, quem nos cum sancta omni Catholica & universali ecclesia amplectentes, non solum pro nostrorum parentum, verumetiam pro amicorum fidelium, qui nos in pace dominica præcesserunt, spiritibus, clementissimam Domini pietatem exposcimus. Cui venerandæ & ecclesiasticæ constitutioni non mediocriter contraire videntur, qui defunctorum parentum Spiritus non orationibus adjuvare, sed anathematis vinculo conligare nituntur: & qui orare etiam pro inimicis Apostolicæ eruditionis documento jubentur, pro suis hoc facere parentibus reluctantur. Nos nostris secundum ecclesiasticum usum per orationum & eleemosynarum instantiam deposcimus veniam: illi suis per inanium conciliorum conventus exoptant pœnam. Nos nostris quietem exposcimus per missarum solennia: illi suis ingerunt convicia per inordinata concilia. Nos nostrorum memoriam facimus in oratione, illi suis anathema jaciunt cum quadam abdicatione. Nos nostrorum Spiritus requie potiri oramus in sinu Abrahæ: illi suorum optant damnati animas cum Arrio, Sabellio, Dioscoro, Nestorio, & Euthycete. Nos nostros conlocari postulamus parentes inter agmina beatorum: illi suos inter obstinatas turbas hæreticorum. Quæ cum ita se habeant, constat eos duplex in hac parte patrare deliquium, cum & parentibus honorem derogent contra dominicæ vocis imperium, & contra Apostoli sententiam his, qui à seculo migraverunt, temerarium conentur inferre judicium. Quod non sit ergo temere judicandum de his, qui jam è seculo migraverunt, vel de rebus ad Deum solum pertinentibus, hæc est beati Pauli sententia, *Nemo nostrum sibi vivit, & nemo sibi moritur: sive enim vivimus Domino vivimus, sive morimur Domino morimur: sive enim vivimus, sive morimur Domini sumus. In hoc enim Christus resurrexit à mortuis, ut & vivorum & mortuorum dominetur. Tu autem quid judicas fratrem tuum, aut quare spernis fratrem tuum? omnes enim stabimus ante tribunal Dei. Scriptum est enim, Vivo ego, dicit Dominus, quoniam mihi flectet omne genu, & omnis lingua confitebitur Deo. Itaq; unusquisq; nostrum pro se rationem reddet Deo. Non ergo amplius judicemus: sed hoc judicate magis, ne ponatis offendiculum fratri vel scandalum.* De qua re etiam sanctæ ecclesiæ Romanæ antistes Anastasius Anastasio Imperatori sic perhibetur scripsisse; *Ne quod sit in hoc offendiculum in ecclesia, dum, quod facere non possumus, de his qui jam transierunt judicare conemur, observandum esse tranquillitas tua cognoscat.* Quia ergo nec à filiis parentes inhonorandi, nec à viventibus mortui temerè judicandi sunt, divinarum scripturarum paginis prolatum est. Nunc mentis oculo sollicite intuendum est, quantum in supra memoratarum imaginum abolitione vel veneratione filiorum error à parentum errore dissentiat: cum utrimq; sibi & istorum & illorum error repugnare non desinat. Illi enim eas convellendas atq; contemnendas esse censuerunt ab ecclesia perpetua abdicatione: isti eas non solum habendas, verumetiam venerandas studunt supplici adoratione. Illi eas mancipavere crepitantibus ignibus: isti honorant odoriferis thymiamatibus. Illi eas effugiebant etiam cernere: isti non cessant amplecti. Illi effodêre ad ornamentum ecclesiæ ab antiquis constitutas in parietibus: isti nuper conditas oblatis perlustrant luminaribus. Illi eas studebant prorsus abominari: isti sanciunt omnino osculari. Illi anathematizabant habentes: isti è contrario non adorantes. Quæ duo mala cum alterutrum sibi contraria sint, & à recto tramite remota, restat nobis ut viam regiam secundum Apostolum gradientes, neque ad dexteram, neque ad sinistram declinemus: ut nec cum illis prorsus abolendas dijudicemus, nec cum istis adorandas decernamus: sed solum Deum adorantes, & ejus sanctos venerantes secundum antiquam patrum & ecclesiasticam traditionem eas in ecclesia in ornamēto & memoria rerum gestarum, si liber, habeamus, & cum justitia hinc severitatem, illinc adulationem contemnentes: cum prudentia hinc versutiam, illinc hebitudinem declinantes: cum temperantia hinc libidinem, illinc insensibilitatem spernentes: cum fortitudine, hinc timiditatem, illinc audaciam abjicientes; cum sanctis patribus, qui eas in ornamento solummodo esse ecclesiæ siverunt, istis hinc adorantibus, illis hinc abominantibus postpositis, viam mandatorum Domini teneamus, qualiter ad eum qui est via, veritas & vita, ipso opitulante pervenire valeamus.

Rom. 14. Esa. 45.

EXPLICIT LIB. II.

PRÆFATIO LIB. III.

CONSTAT hujus nostri operis stilum sive in superioribus, qui jam Deo annuente digesti sunt libris, sive in præsenti in cujus inceptionis adorimur articulo, sive etiam in eo quem postmodum Domino opitulante digesturi sumus, adversus eorum insaniam vigilare, qui quamquam diversis temporibus diversisq; voluntaob. synodos, aut ut abdicari, aut ut adorari imagines in ecclesia censeant, adsolent adgregari. Et quoniam illius insaniæ Scriptura, quam inani desiderio Septimæ synodi vocabulo censeri ambiunt, propriorum sensuum erroribus quasi membris concreta, & divinæ legis testimoniorum inconpetenter sibi adhibitorum commatibus quasi quibusdam pinnis cernitur esse suffulta: libuit nobis in præcedentibus libris pinnarum subsidia ei, quibus incassum fulciri arbitratur, demere: in sequētibus verò eam vanorum conpage membrorū, quibus subsistere se posse suspicatur,

 desti-

destituere: ut præcedentes ab ea pinnarum remigia auferant, sequentes ejus artus frustratim dirimant: præcedentes eam volatu, sequentes priven t gressu: ut videlicet spiritalis intellegentiæ & divini eloquii pinnis, quibus enormiter vehi putabatur, abscissis, & propriis sensibus à quibus violenter in aliis peregrinari conpellebatur restitutis, & Catholicæ fidei fortis & inexpugnabilis pugni inpulsione, qua satis vacuarum & ratione carentium adsertionum acervis, & congruis sensibus & divinorum apicum testimoniis carens, omnibus appareat enervata, quæ non ab omnibus creditur esse digesta: quoniam quidem dum suotum interat auctorum in sublime laudis insigne efferre, prosperitatem rerum domesticarum civili non formidat certamine perturbare: dumq; pessum ad quarundam rerum interdictam cives adorationē provocat, civium in se domestica arma territat, & spiculorum ictus quibus & libertas debuit tueri & hostili globo obniti in indigenas, prò dolor, conpellit intot queri. Hanc igitur non versutis cavillationibus, non forensi facundia, non procul à causa vagãtibus loquutionum phaleris, non lepore lenociniosi coturni, non callidæ exsequutionis nodosis argumentationibus, jactanter enervare decrevimus, sed puræ ac simplicis orationis ambitu divinorũ eloquiorum tenacibus nervis concreto, & sanæ sobriæque doctrinæ eloquentia colorato, qui elationis ostentatione carens ecclesiæ sanctæ potius profectus amator, quam suæ vel nostræ sit ventosæ laudis sectator. Quoniam igitur in præsentis libri textu, in quo nunc adorti nos liquet, illorum sententias discutientes, qui aliter quædam quàm à sanctis patribus tradita sunt in sua synodo posuere, de fide quodammodo disputaturi sumus, ordo exposcit ut primum nostræ fidei fundamentum jaciamus, hoc videlicet de quo ait
1.Cor.3. Apostolus, *Fundamentum enim aliud ponere nemo potest præter id quod positum est, quod est Christus Jesus.* Cujus venerandæ fidei sinceritatem, mox ut sicut corde credimus, ore protulerimus, & tanti fundaminis firmitate futuri operis primordia munierimus, liberius nostra fabrica surgens rectius solidiusve struatur, & illorum sicubi minus recte minusve solide surrexerit, facilius deiciatur. Quia ergo primũ nos munire nostraq; firmare, & pòst contra adversa confligere, & oppositis resistere debemus, non solum sa-
* Sc. Ciceronis. crarum literarum perdocemur documentis, sed etiam ipsius * Romani auctoris eloquii monemur institutis, qui ait, *Argumentandum est ita ut primum nostra firmemus, dehinc adversa confringamus.*

LIBER III.

CAP. I.

Confessio fidei Catholicæ quam à sanctis patribus accepimus, tenemus, & puro corde credimus.

CREDIMUS in Deum patrem omnipotentem cunctorum visibilium & invisibilium conditorem. Credimus & in Dominum nostrum Jesum Christum per quem omnia creata sunt, verum Deum, unigenitum & verum Dei filium, nõ factum aut adoptivum, sed genitum & unius cum patre substantiæ, atq; ita per omnia æqualem Deo patri, ut nec tempore, nec gradu, nec potestate esse possit inferior: tantumq; esse confitemur illum, qui est genitus, quantus est ille, qui genuit. Non autem quia dicimus genitum à patre filiũ, divinæ & ineffabili generationi aliquod tempus adscribimus, sed nec patrem aliquando cœpisse nec filium. non enim aliter confiteri possumus æternum patrem, nisi confiteamur etiam coæternum filium: ex filio enim pater dicitur, & qui semper pater fuit, semper habuit filium. Credimus & in Spiritum S. Deum verum ex patre & filio procedentem, æqualem per omnia patri & filio, volũtate, potestate, æternitate, substantia: nec est prorsus aliquis in trinitate gradus, nihil quod inferius superiusve dici possit, sed tota Deitas sui perfectione æqualis est, ut exceptis vocabulis quæ proprietatem personarum indicant, quicquid de una persona dicitur, de tribus dignissime possit intellegi: atq; ut confundentes Arrium unam eandemque dicimus trinitatis esse substantiam, & unum in tribus personis fatemur Deum, ita impietatem Sabellii declinantes, tres personas expressas sub proprietate disjungimus, non ipsum sibi patrem, ipsum sibi filium, ipsum Spiritum sanctum esse dicentes, sed aliam patris, aliam filii, aliam Spiritus sancti esse personam. Non enim nomina tantummodo, sed etiam nominum proprietates, id est, personas, vel ut Græci exprimunt, ὑποστάσεις, hoc est, subsistentias, confitemur. Nec pater filii aut sancti Spiritus personam aliquando excludit: nec rursus filius aut Spiritus sanctus patris nomen personamq; recipit, sed pater semper pater est, filius semper filius, Spiritus sanctus semper Spiritus sanctus: itaq; substantia unũ sunt, personis ac nominibus distinguuntur. Ipsum autem Dei filium, qui absq; initio æternitaté cum patre & Spiritu S. possidet, dicimus in fine seculorum perfectum naturæ nostræ hominem suscepisse ex Maria semper virgine, & verbum carnem esse factum adsumendo hominem, non permutando Deitatem: nec, ut quidam sceleratissime opinantur, Spiritum sanctum dicimus fuisse pro semine, sed potentia ac virtute creatoris operatum. Sic autem confitemur in Christo unam filii esse personam, ut dicamus duas perfectas atq; integras esse substantias, id est, deitatis & humanitatis, quæ ex anima cõtinentur & corpore: atq; ut condempnamus Fotinum, qui solum & nudum hominem confitetur in Christo, ita anathematizamus Apollinaré & ejus similes, qui dicunt Dei filium minus aliquid de humana suscepisse natura, & vel in carne, vel in anima, vel in sensu adsumptum hominem his propter quos adsumptus est fuisse dissimilem, quem absq; sola peccati macula quæ naturalis non est, nobis confitemur esse cõformem. Illorum quoq; similiter exsecramur blasphemiam, qui novo sensu asserere conantur à tempore susceptæ

susceptæ carnis omnia quæ erant deitatis in hominem demigrasse: & rursum quæ erant humanitatis in deum esse transfusa, ut quod nulla unquam hæresis dicere ausa est videatur hac confusione utraque exinanita substantia scilicet deitatis & humanitatis, & à proprio statu in aliud esse mutata: qui tam deum inperfectum in filio quàm hominem confitentur, ut nec deum vere nec hominem tenere credantur. Nos autem ita dicimus, susceptum à dei filio passibile nostrum, ut deitas inpassibilis permaneret. Passus enim filius non putative sed vere, omnia quæ scriptura testatur: Id est esuriem, sitim, lassitudinem, dolorem, mortem & cætera hujusmodi secundum illud passus est quod pati poterat, id est, non secundum illam substantiam quæ adsumpsit, sed secundum illam quæ adsumpta est. Ipse enim dei filius secundum deitatem suam inpassibilis est ut pater, inconprehensibilis ut pater, invisibilis ut pater, inconvertibilis ut pater. Et quamvis propria persona filii, id est, dei verbum suscepit passibilem hominem, ita tamen ejus habitatione secundum suam substantiam deitas verbi nihil passa est, ut tota trinitas quam inpassibilem necesse est confiteri. Mortuus est ergo dei filius secundum scripturas, juxta id quod mori poterat, resurrexit tertia die, ascendit in cælum, sedet ad dexteram dei patris, manente ea natura carnis in qua natus & passus est, in qua etiam resurrexit. Non enim exinanita est humanitatis substantia, sed glorificata, in æternum cum deitate mansura. Accepta ergo à patre potestate omnium quæ in cælo sunt & in terra, venturus est ad judicium vivorum ac mortuorum, ut & justos remuneret, & puniat peccatores. Resurrectionem carnis ita credimus, ut dicamus nos in eadem in qua nunc sumus veritate membrorum esse reparandos, qualesque semel post resurrectionem fuerimus effecti, in perpetuo mansuros: unam esse vitam sanctorum, sed præmia pro labore diversa: è contrario pro modo delictorum peccatorum quoque esse supplicia. Baptisma unum tenemus, quod hisdem sacramenti verbis in infantibus, quibus etiam in majoribus esse celebrandum. Hominè si post baptismum lapsus fuerit, per pœnitentiam credimus posse salvari. Novum & vetus testamentum recipimus in eorum librorum numero, quem sanctæ catholicæ ecclesiæ tradidit auctoritas. Animas à deo dari credimus quas ab ipso factas dicimus, anathemanzātes eos qui animas quasi partem dei divinæ dicunt esse substantiæ. Eorum quoq; condempnamus errorem, qui eas antè peccasse vel in cælis conversatas fuisse dicunt quàm in corpora mitterentur. Exsecramur etiam eorum blasphemiam qui dicunt, inpossibile aliquid homini à deo esse præceptum, & mandata dei non à singulis, sed ab omnibus in commune posse servari: vel qui primas nuptias cum Manicheo, aut secundas cum Cataphrygis damnant. Anathematizamus etiam illos qui dei filiū necessitate carnis mentitum esse dicunt, & eum propter adsumptum hominem non omnia facere potuisse quæ voluit. Joviniani quoque damnamus hæresin, qui dicit, nullam in futuro meritorum esse distantiam: nosque eas ibi habituros virtutes quas hic habere neglexerimus. Liberum sic confitemur arbitrium, ut dicamus nos semper dei indigere auxilio: & tam illos errare qui cum Manicheo dicunt hominem peccatum vitare non posse, quàm illos qui cum Joviniano asserunt hominem non posse peccare: uterque enim tollit arbitrii libertatem. Nos verò dicimus hominem semper & peccare & non peccare posse, ut semper nos liberi confiteamur esse arbitrii. Hæc est catholicæ traditionis fidei vera integritas, quam synceto corde credimus & fatemur, & in hoc opere beati Hieronymi verbis expressam taxavimus. Hæc est vera fides, hanc confessionem conservamus atque tenemus, quam quisque inconvulsè & intemeratè custodierit, perpetuam salutem habebit.

CAP. II.

Quod Tarasius ab errore errorem linire conatus sit, & quod ab ægritudine ad ægritudinem delapsus sit, cùm videlicet repente ex laico conversus & ad episcopatum promotus nititur hoc emendare in imaginum adoratione, quod admisit in repentina consecrationis susceptione.

PERITORUM vetus iste medicorum mos est, sic unius ægritudinis molestiis medicaminibus crebris curando instare, ut tamen alterius pestis nequitiæ non videatur adminicula præstare: quoniam quædam res sicut unius vires extenuant, ita adhibitæ alterius viribus alimenta ministrant: & spiritalis vineæ cultorum est, sic quorundā convellere vitiorum stirpes, ut tamen aliorū nullis convalescant incrementis radices: quoniā quorundā vitiorum pestifera plantatio aliorum abolitione vitiorum inolescit, sicque alii pesti subsidia præbens agro mentis officit, quæ per se officere non valens suis viribus extirpata latescit. Quorum utrorumque præstantibus moribus, sive peritorum medicorum, sive spiritalium cultorum, non mediocriter Tarasius perhibetur obniti, qui per rem penitus interdictam & nullatenus proficientem nititur emendare rem penitus interdictam & prorsus officientem. Et veluti si quis lutulentum quid ingesta inpuritate eluere cupiens, dum lutulentis nihilominus eluere nititur aquis, quo magis abluere appetit, eo magis eisdem inpuritatibus inficit: ita idem ex laico repente ad episcopatum, ut fertur, promotus, dum repentinam tanti gradus susceptionem per insolentem nisus est emendare imaginum adorationem, inlicitum inlicito adposuit: & quanto unum errorem altero errore linire putavit, tanto se majoribus errorum nexibus præpedivit. Nam si inopportuna imaginum adoratione inopportuna ordinatio stabiliri potest, facile res inlicitæ rebus poterunt firmari inlicitis, & si res inlicitæ rebus poterunt firmari inlicitis, facillimè inpura quæque quibusdam inpuris ablui poterunt. Nun autem inpura quæque quibusdam inpuris ablui poterunt: non igitur inopor-

tuna ordinatio adoratione inopportuna nihilominus imaginum quoquomodo poterit stabiliri. Et si ecclesiasticæ ordinationis regula à sanctis patribus tradita intemerata servanda est, immo quia servanda est, omnino corrumpi non debet: & si omnino corrumpi non debet, nec pro utili quadam re corrumpi quidem debet: & si pro utili quadam re nullatenus corrumpi debet, multo ergo minus pro inutili corrumpi debet: cùm videlicet utrumque & imagines adorare, & sine ordine graduum pontificalem cathedram subire inutile sit. Sed quorsum ista? accedamus ad Apostolum, veniamus ad vas electionis, interrogemus egregium prædicatorem, intonet nobis quid de ordinatione episcopi censeat:
1 Tim 5. qui proculdubio respondebit, *Manus cito nemini imposueris.* Et rursus, *Non neophytum, ne in superbia elatus*
1. Tim.3. *in judicium incidat diaboli*: ne videlicet dum putat se non tam ministerium humilitatis quàm administrationem secularis potestatis adeptum, condemnatione superbiæ sicut diabolus per jactantiam deiciatur. Unde periculosissima est talis ordinatio, in qua diaboli judicium suspicatur: & formidolosissimum est, ejus doctrina, qua imagines adorare censet, uti, in quo tam atrocis exempli ruina formidatur: cùm prohibitum sit popularem hominem sacerdotii magisterium adimplere debere, cujus nec officium tenuisse, nec disciplinam creditur agnovisse: & eum ea docere posse, quæ constat eum nequaquam antea didicisse. De tali itaque ordinatione hæc est beati Gregorii Romanæ urbis antistitis sententia. *Quidam desiderio honoris inflati defunctis episcopis tonsurantur, & repentè fiunt ex laicis sacerdotes, atque inverecunde religiosi propositi ducatum arripiunt, qui nec esse adhuc milites didicerunt. Quid putamus, quid istis subjectis praestituri sunt? qui antequam discipulatus limen attingant, tenere locum magisterii non formidant? Qua de re necesse est, ut & si inculpati quisque sit meriti, ante tamen per distinctos ordines ecclesiasticis exerceatur officiis: videat quod imitetur, discat quod doceat, informetur ad id quod teneat, ut postea non debeat errare, qui eligitur viam errantibus demonstrare. Diu ergo religiosa meditatione poliatur, ut placeat: & sic lucerna super candelabrum posita luceat, ut adversis ventorum vis irruens conceptum eruditionis flammam non extinguat, sed augeat: nam cùm scriptum sit, ut prius quis probetur, & sic ministret, multo amplius antè probandus est, qui populi intercessor adsumitur, ne fiant causa ruinæ populi sacerdotes mali. Nulla igitur contra hoc excusatio, nulla potest esse defensio, quia cunctis liquido notum est, qua sit in hujus rei diligentia sancta egregii sollicitudo doctoris, qui neophytum ad ordines vetat sacros accedere. Sicut autem tunc neophytus dicebatur, qui initio sanctæ fidei erat conversatione plantatus, sic modo neophytus habendus est, qui repentè in religionis habitu plantatus ad ambiendos honores sacros irrepserit. Ordine ergo ad ordinem accedendum est. Non gradum sacrum rectè appetit, qui ad summa loci fastigia postpositis gradibus per abrupta quærit ascensum: & cùm idem apostolus doceat inter alia sacri ordinis institutis discipulum, manus non esse cuiquam citius imponendas, quid hoc celerius, quidve præcipitantius quàm ut exoriatur à summitate principium, ut antè esse incipiat episcopus quàm magister?* Contra quam ecclesiasticæ institutionis normam dum superius memoratus Tarasius sacerdotale culmen, ut ajunt, contendit, turbare potius quàm gubernare dinoscitur plebes. Nec mirandum est si non rectè prædicet, qui ad prædicationis officium non rectè pervenit. De cujus inordinata consecratione multa sanctorum patrum poni testimonia poterant, quæ tamen brevitatis causa omissa sunt. Hæc tantum de hac re posuisse sufficiat.

CAP. III.

Utrum Tarasius rectè sentiat qui spiritum sanctum non ex patre & filio secundum verissimam sanctæ fidei regulam, sed ex patre per filium procedentem in sua credulitatis lectione profiteatur.

NOSTRIS memorialibus nequaquam subtraxit oblivio sensibus, quod in primordiis hujus nostri operis polliciti sumus, nihil nos indiscussum relicturos, nihilque silentio præterituros, quod in eadem synodo quæ pro adorandis imaginibus gesta est, reprehensione dignum invenitetur: nisi fortè quod aut difficultas inordinati sermonis nostro intellectui impertire negaret, aut puerilis dicti ineptiam reverentia cohibente nostra disputatio persequi despiceret. ideoque non est consequens ut ab hoc nostra suspendatur disputatio, quod Tarasius spiritum sanctum non ex patre tantum, sicut quidam qui quamquam eum ex filio procedere quodammodo tacuerint, tamen ex patre & filio procedentem omnino crediderunt; neque ex patre & filio, sicut omnis universaliter confitetur & credit ecclesia eum procedere, sed ex patre per filium in suæ fidei professione procedere confessus est. In qua professione nisi puritas & synceritas cordis sit, quę credat eum non creaturam esse, sed creatorem, nec patre filioq; minorem, sed eis æqualem & consubstantialem & ab utroq; procedere, perniciosum virus poterit exoriri. Omnium ergo rerum definitio talis esse debet, ut omnibus obscuritatibus seu ambiguitatibus explosis, ad demonstrandæ rei recto tramite tendant indicium, & si aliarum rerum definitio tam perspicua tamque debet esse dilucida, ut ea quæ demonstranda sunt, evidenter demonstret, multo magis fidei definitio dilucida & perspicua & omni ambiguitate sive tortuositate carens esse debet. In qua si aliquid aut tortuosum aut ambiguum, aut quodam nubilo verborum obductum fuerit, magnam afferi dicenti vel audienti jacturam. Ex patre enim & filio spiritum sanctum, non ex patre per filium procedere, rectè creditur, & usitatè confitetur: quia non per filium ut pote creatura quæ per ipsum facta sit, neque quasi posterior tempore aut minor potestate, aut alterius substantiæ procedit, sed ex patre & filio ut coæternus, ut consubstantialis, ut coæqualis, ut unius gloriæ, potestatis atque divinitatis cum eis existens procedere creditur. Alteram namque vim habet, *ex*, præpositio & alteram, *per*. Unde & dei filius natus ex homine non per hominem creditur, id est, non per coitum, non per humanam operationem, sed ex virgine carnem adsumendo natus.

natus. Et idcirco quæri potest, utrum rectè dici queat, *spiritus sanctus à patre per filium procedere*, ne dum
incautè hæc præpositio, *per*, in tanti mysterii professione ponitur, Arriani illius erroris virosum cui-
quam poculum ministret, qui spiritum sanctum creaturam esse, & per filium sicut & cætera quæ crea-
ta sunt, creatum esse blasphemat: qui etiam sui baptismatis tinctionem non juxta fidem evangelicam,
in nomine patris & filii & spiritus sancti, sed *in nomine patris per filium in spiritu sancto* infelicibus quibusq; ad Matth. ult.
se conversis impertivit. Spiritus namque sanctus non creatura, sed creator esse his testimoniis adpro-
batur. Ait enim David, *Verbo domini cœli firmati sunt, & spiritu oris ejus omnis virtus eorum.* & Salomon dicit, Psal. 33.
Ipse creavit ea per spiritum sanctum. item David, *Emitte spiritum tuum & creabuntur, & renovabis faciem terræ.* & Psalm. 104.
in libro Iob scribitur, *Spiritus divinus est*, inquit, *qui creavit me.* & in libro Judith, *Tibi*, inquit, *serviet* Iob. 33.
omnis creatura tua: quoniam dixisti & facta sunt, misisti spiritum tuum & ædificavit. Tantæ enim potestatis si- Judith. 16.
ve virtutis spiritus sanctus ostenditur, ut ipso cooperante corpus domini nostri Iesu Christi, quod
est nostra redemptio, in utero virginis formaretur, Evangelista dicente, *Ne timeas Ioseph accipere Ma-* Matth. 1.
riam conjugem tuam, quod enim in ea natum est de spiritu sancto est. item, *Inventa est in utero habens de spiritu san-* Luc. 2.
cto: non quod salvatoris nostri spiritus sanctus pater dicendus est, ut duo patres credantur, sed quod
patris & filii idem spiritus sanctus cooperator & unius potestatis cum eisdem esse credatur, domino
adfirmante; *Ite*, inquit discipulis, *baptizate omnes gentes in nomine patris & filii & spiritus sancti.* Sicut Matth. ult.
enim dominus Apostolos ad prædicandum destinavit, pari etiam modo spiritus sanctus facere de-
claratur. Scribitur enim in Actibus apostolorum, quòd Petro cogitante de visione, dicit ei spiritus
sanctus; *Ecce viri quærunt te, exurgens vade cum eis nihil dubitans, quia ego eos misi ad te.* & item, *Segregate mi-* Act. 10.
hi Paulum & Barnabam ad opus quod elegi eos. & item; *Attendite vobis & universo gregi in quo vos spiritus sanctus* Act. 13.
constituit episcopos. Nam & universa cum patre & filio, ut ostensum est, procreavit, & deus esse unius Act. 20.
cum iisdem essentiæ his testimoniis adprobatur. David enim ait; *Audiam quid loquatur in me dominus*
deus. Luce itaque clarius constat, quòd omnes prophetæ non nisi per spiritum sanctum adnuncient
vel loquantur, domino adtestante, qui ait; *Cùm venerit spiritus ille sanctus quem pater mittet in nomine meo,* Ioan. 15.
ipse vos docebit & ventura adnuntiabit vobis. item per Prophetam dominus dicit; *Noluerunt audire sermones*
meos quos mandavi in spiritu meo per os prophetarum priorum, dicit dominus. Paulus quoque Apostolus ad He-
bræos scribens ait; *Testificatur nobis spiritus sancto, & hoc est testamentum quod dispono ad eos post dies illos, dicit* Hebr. 10.
dominus. In Actibus quoque Apostolorum ad Ananiam dixisse pastorem ecclesiæ legimus; Ut *quid Sa-* Act. 4.
tanas implevit cor tuum mentiri te spiritui sancto? & ostendens eum Deum esse, in subsequentibus dicit, *Non*
es mentitus hominibus, sed Deo. Paulus quoque vas electionis ad Corinthios scribit; *Divisiones autem dona-* 1. Cor. 12.
tionum sunt, idem verò spiritus: & divisiones ministeriorum sunt, idem ipse dominus: & divisiones operationum
sunt, idem verò deus, qui operatur omnia in omnibus. Quibus apostolicis verbis spiritus sanctus idem deus,
idem dominus declaratur. idem verò dominus in evangelio dicit, *Spiritus est deus.* item ad Corinthios Ioan. 4.
Paulus scribens ait, *Dominus autem spiritus est*: & ad Ephesios, *Nolite*, inquit, *contristari spiritum san-* 2. Cor. 3.
ctum dei: item ad Corinthios, *An nescitis*, inquit, *quia membra vestra templum sunt spiritus sancti quem* Ephes. 4.
habetis à deo? & eum deum in humanis corporibus habitantem ostendens adjungit, & dicit; *Glorificate* 1. Cor. 6.
ergo & portate deum in corpore vestro. Qui dum his testimoniis & creator & deus adprobetur, & ex patre
& filio ab omni catholica ecclesia procedere credatur, quærendum est utrum necesse sit eum per fili-
um à patre & non potius ex patre & filio procedere profiteri, cùm hujuscemodi professio neque in
Niceno neque in Chalcidonensi symbolo à sanctis patribus facta inveniatur. Per filium enim super
Apostolos in igne apparuit: per filium hominibus datus est, quoniam ab omnibus spiritus sanctus ac-
cipi non nisi per filium poterat. Per filium verò eum à patre procedere profiteri, synodicæ confessioni
insitatū est: quoniā Sp.S. ut à patre procedat non eget alterius adjutorio, ut per aliquē procedat: cùm
utiq; sit tertia in eadē sancta trinitate persona & unius cū patre & filio sit potestatis atque essentiæ. Qui
cùm à se deus sit, ad nos autem relativè donum est, distribuens singulis prout vult gratiarū dona. Nam
& prophetias quibus vult impertit, & peccata quibus vult dimittit, quæ sine illo nō donantur. qui inde
propriè charitas nuncupatur, vel quia naturaliter eos à quibus procedit conjungit, & se unū cū eis esse
ostendit: vel quia in nobis id agit, ut in deo maneamus, & ipse in nobis: unde in & donis dei nihil ma-
jus est charitate, & nullum est majus donum dei quàm spiritus sanctus: ipse est & gratia, quæ quia non
meritis nostris, sed divina voluntate gratis datur, inde gratia nuncupatur. Sicut autem unicum dei ver-
bum propriè vocamus nomine sapientiæ, cùm sit universaliter & spiritus sanctus & pater ipse sapien-
tia: ita spiritus sanctus propriè nuncupatur vocabulo charitatis, cum sit & pater & filius universaliter
charitas. Est enim spiritus patris adtestante domino, qui ait, *Non enim vos estis qui loquimini, sed spiritus pa-* Marc. 13.
tris vestri qui loquitur in vobis. Est & spiritus filii, Paulo adtestante qui ait, *Quisquis autem spiritum Christi non* Rom. 8.
habet, hic non est ejus, ac per hoc spiritus amborum dicitur, quia ex patre & filio procedens unius proba-
tur esse substantiæ & naturæ: qui si ingenitus diceretur, duo patres profiterentur: si genitus, duo filii in-
competenter dicerentur. Sed quia nec pater est nec filius, ideo nec ingenitus nec genitus, sed ex utroq;
procedens dicitur. Pater enim solus non est de alio, ideo solus appellatur ingenitus, non quidem in
scripturis, sed in consuetudine disputantium & de re tanta sermonem qualem valuerint ad præsenti-
um sive futurorum profectum proferentium: filius solus de patre est natus, ideo solus dicitur genitus:
Sp.S. solus de patre & filio procedit, ideo solus amborū nuncupatur spiritus. Procedit enim ex utroq;
non nascendo, ut alicujus filius dici possit. Diceretur aūt filius patris & filii, si, quod abhorret ab omnium
fideliū sensibus, eum ambo genuissent: non igitur ab utroq; est genitus, sed procedit ab utroq; ambo-
rū spiritus. A patre illū aūt procedere dominus noster Iesus Christus discipulos docuit dicens, *Cum au-*
tem ve-

Ioan. 15. *tem venerit*, inquit, *paraclitus, quem ego mittam vobis à patre spiritum veritatis, qui à patre procedit, ille testimonium perhibebit de me.* & rursum ipse dei & hominum mediator dominus Iesus Christus post resurrectionem suam, ut ostenderet à se procedere spiritum sanctum sicut & à patre, insufflans in discipulos suos ait,
Ioan. 20. *Accipite spiritum sanctum*: qui nisi ab eo procederet, nequaquam eum insufflans discipulis daret. Unus ergo est spiritus patris & filii, unus, ut supra memoravimus, amborum spiritus. Quòd si quis quærat, quomodo filius à patre nascendo procedit, spiritus verò sanctus procedendo non nascitur: aut quur non uterque sint filii, cum uterque à patre procedant: aut quur non & spiritus sanctus dicatur ingeni-
Ioan. 5. tus, sicut pater: aut quomodo ab utroque procedat, aut quur filius dicat, *Sicut habet pater vitam in semetipso, sic dedit filio vitam habere in semetipso*, quasi antea sine vita idem filius extiterit, & hanc patre dante susceperit: aut quomodo pater numquam sine filio, & tamen pater genuit filium: aut quomodo filius
Ioan. 16. numquam sine spiritu, & tamen ait, *Nisi ego abiero, paraclitus non veniet ad vos*: aut quomodo filius non de se, sed de patre est, nec tamen ei est posterior de quo est: aut quomodo spiritus sanctus de patre procedit & filio, nec tamen ab eis præceditur à quibus procedit: sciat hæc & his similia humanæ fragilitatis sensibus inscrutabilia & inconprehensibilia esse. Quis enim ista consideret? quis ista conprehendat? si enim humanæ nativitatis Christi secreta non capimus, divinæ naturæ mysteria quomodo capiemus? Verum quia in illa coæterna & æquali & incorporali & ineffabiliter inmutabili atq; inseparabili trinitate difficillimum est generationē à processione distinguere, sufficiat hoc credere, hoc firmiter tenere, hoc toto corde fateri patrem ingenitum, filium genitum, Spiritum verò sanctum nec creatum nec genitum, sed ex patre & filio procedentem: ita dumtaxat ut in confessione fidei omnes opinationes, omnes verborum novitates caveantur: & his verbis, hisque sententiis fidelium confessio roboretur, quæ sanctæ & universales synodi in symbolo taxaverunt.

CAP. IIII.

Vtrum Theodorus Episcopus Hierosolymorum rectè sentiat, qui cùm patrem sine principio penitus & sempiternum se credere dixerit, filium nescio sub qua ambage verborum non aliud principium, quàm patrem agnoscentem & ex ipso subsistentiam habentem professus sit.

ET superiore quidem capitulo exsecuti sumus, in sanctæ fidei confessione dilucidam & perspicuam definitionem fieri debere, & nunc necessario idipsum exsequimur. Quoniam nisi recto tramite, omnibus ambagibus hinc inde postpositis, ad demonstrandam rei veritatem sermo gradiatur, & de ejus à quo profertur fidei integritate ab audientibus dubitatur, & hæreticæ pravitati & si non voto, sono tamen adpropinquare videtur. Unde cavendum est, ne in professione fidei Theodori Episcopi, qui dum patrem dicat sine principio, & filium non aliud principium quàm patrem agnoscētem, & ab ipso subsistentiam habentem, pater filium, aut tempore, qui sibi consempiternus est: aut substantia, qui sibi consubstantialis est: aut honore, qui sibi æqualis est, præcedere suspicetur. Quod quidem etsi à præfato viro rectè & catholicè creditur, ita tamen ambiguè positum est, ut legenti de ejus fide possit oriri suspicio, quod plerunque non infirma credulitas, sed sermonis solet efficere difficultas. Quoniam igitur in hac professione non elucet evidēter, utrum ejus fides aut probari aut inprobari debeat, cùm eam probandam potius quàm inprobandam esse nostra mallet intentio, restat ut quæ de hac re à sanctis patribus percepimus, credimus & tenemus, breviter exsequamur. Hoc enim in tali professione expavescendū est, ne dum pater sine principio dicitur, & filius non aliud principium quā patrem agnoscere, antiquior pater filio quia genuerit, & filius posterior patre quia genitus sit suspicetur: cùm videlicet nihil sit in sancta trinitate anterius posteriusve, ubi nihil ex tempore inchoatur, ut consequenti perficiatur in tempore. Quoniam sicut tres personæ consubstantiales sibi sunt, ita etiam consempiternæ. Et sine tempore generatio filii de patre intelligitur, sine tempore etiam processio spiritus sancti de utroque. Est enim pater filio principium non creando, sed gignendo, non tempore procedendo, sed ineffabilis pater ineffabilem filium sine quo numquam fuit, ineffabiliter sibi consempiternum generando. Est & filius principiū non patri, sed rebus à se conditis: est & spiritus sanctus principium omnibus quæ ab eo creata sunt: quia nullo modo separari potest ab appellatione creatoris. Sunt pater & filius principium spiritui sancto non gignendo, quia non est filius, neque creando, quia non est creatura, sed dando quia ab utroque procedit. Est item pater & filius & spiritus sanctus unum principium, omnibus quæ à se solo & uno creatore creata sunt. Et cum sit pater principium, & filius principium, & spiritus sanctus principium, non tamen tria principia, sed unum est principium, una divinitas, una substantia, una omnipotentia. Hæc enim quæ breviter perstrinximus, prædicatoris egregii Augustini verbis adprobanda sunt. Ait enim, *Dicitur ergo relativè pater, idemq; relativè dicitur principium, & si quid forte aliud ipse pater ad filium dicitur: principium verò ad omnia quæ ab ipso sunt. Item dicitur relativè filius, relativè dicitur & verbum, & imago, & in omnibus his vocabulis ad patrem refertur, nihil autem horum pater dicitur. Et principium filius dicitur: cùm enim diceretur ei, Tu quis es? respondit, Principium quia & loquor vobis. Sed numquid patris principium? creatura se quippe ostendere voluit, cum se dixit esse principium, sicut & pater principium est creaturæ quòd ab ipso sunt omnia. Nam & creator relativè dicitur ad creaturam, sicut dominus ad servum. Et ideo cum dicimus & patrem principium, & filium principium, non duo principia creaturæ dicimus, quia pater & filius simul ad creaturā unum principium est, sicut unus creator, sicut unus deus. Si autem quicquid in se manet & gignit aliquid vel operatur, principium est ei rei quam gignit vel ei quam operatur, non possumus negare etiam Spiritum sanctum rectè dici principium,*

cipium, quia non eum separamus ab appellatione creatoris: & scriptum est de illo, quòd operetur, & utique in se manens operatur. Non enim in aliquid eorum quæ operatur, ipse mutatur & vertitur, & quæ operatur fide. Unicuique, ait Apostolus, datur manifestatio spiritus ad utilitatem: alii quidem datur per spiritum sermo sapientiæ, alii sermo scientiæ secundum eundem spiritum, & reliqua. item idem post pauca, *Nam & singillatim si interrogemur de spiritu sancto, verissimè respondemus, quòd deus sit, & cum patre & filio simul unus deus est. Unum ergo principium ad creaturam dicitur deus, non duo vel tria principia, ad se autem invicem in trinitate, si gignens ad id quod gignit principium est, pater ad filium principium est, quia genuit eum. Utrum autem & ad spiritum sanctum principium sit pater, quoniam dictum est, De patre procedit, non parva quæstio est: quia si ita est, non jam principium ei tantum rei erit quam gignit aut facit, sed etiam ei quam dat, ubi & illud elucescit, utpote quod solet multos movere, cur non sit filius etiam spiritus sanctus, cùm & ipse à patre exeat sicut in evangelio legitur. Exit enim non quomodo natus, sed quomodo datus: & ideo non dicitur filius, quia neque natus est, sicut unigenitus, neque factus, ut per gratiam in adoptionem nasceretur sicut nos. Quod enim de patre natum est ad patrem solum refertur, cùm dicitur filius, & ideo filius patris est non & noster: quod autem datum est & ad eum qui dedit refertur, & ad eos quibus dedit. Itaque spiritus sanctus non tantum patris & filii qui dederunt, sed etiam noster dicitur qui accepimus: sicut dicitur domini salus quia dat salutem, eadem etiam nostra salus est qui accepimus.* item idem post pauca; *Si ergo & quod datur principium habet eum: à quo datur, quia non aliunde accepit illud quod ab ipso procedit, fatendum est patrem & filium principium esse spiritus sancti, non duo principia, sed sicut pater & filius unus deus: & ad creaturam relative unus creator & unus dominus, sic relative ad spiritum sanctum unum principium, ad creaturam verò pater & filius & spiritus sanctus unum principium, sicut unus creator & unus dominus.*

CAP. V.

Quòd Tarasius non rectè spiritum sanctum contribulum patri & filio dixerit, cum sufficeret dicere coæternum, consubstantialem ejusdemque essentiæ & naturæ.

DIXISSE quoque in suæ fidei professione spiritum sanctum *patri & filio contribulum* Tarasius perhibetur: quod absurdissimum & dictum & à catholicæ fidei confessione penitus convellendum, non solum ab eorum sensibus qui literariæ solertiæ disciplinam non nesciunt, sed etjam ab eorum qui communibus tantum utuntur literis prorsus respuitur, & modis omnibus abdicatur. Est enim in promptu animadvertere, quòd sicut *consanguinei* dicuntur qui sunt unius sanguinis, & *consortes* qui sunt unius sortis, & *coætanei* qui sunt unius ætatis, qui etiam *coævi* dicuntur, & *conformes* qui sunt unius formæ, ita *contribuli* dicuntur qui de una tribu sunt. Quoniam loquelaris ista præpositio hanc vim obtinet ut ubicumque in conpositione verborum ponitur, diversa quæq; cohærere demonstret: sicut & in hac conpositione duos aut plures homines cum *contribulos* vocamus, evidenter eos de una tribu esse ostendimus. Est enim *tribus* multitudo hominum quæ aut ab una stirpe genus ducit, sicut ab Iacob duodecim tribus processisse noscuntur: aut uno ministerio fungitur, sicut in exordio Romanæ urbis in tres ordines ab ejusdem urbis conditore Romanus populus dispertitus est, in senatoribus videlicet, militibus sive plebibus. Unde hactenus hujus nominis etymologia servatur, & qui eis præsunt *tribuni* vocantur: in deo autem qui est summum bonum, unus apex, rerum singulare cacumen, unus in substantia, trinus in personis, nequaquam contribuli nomen inveniri potest, quia non alibi contribulus inveniri potest, nisi ubi invenitur & tribus. Spiritus autem sanctus non patri & filio contribulus sed consubstantialis est. Qui si contribulus est, tribus tantummodo aut adfinitatis societate, quod profanum est dicere, jungitur: si, quod credere non solum absurdum, sed etiam impium est, tribus tantummodo aut adfinitatis societate conjungitur, non est consubstantialis: est autem patri & filio consubstantialis; non igitur eis contribulus credendus est aut dicendus. In tanti enim mysterii confessione spretis dictionum novitatibus suffecerat dicere Spiritum sanctum patri & filio coessentialem, coæternum, coæqualem, unius potestatis & gloriæ: ita ut in tribus personis unitas substantiæ, potestatis & gloriæ summi dei credatur & à catholicis confiteatur, qui est super omnia deus benedictus in secula. Legat igitur quisquis hoc nomen in sancta trinitate rectè nominandum putat, & assertionibus fulcire affectat, lib. XIII. B. Hilarii, & XV. sanctissimi Augustini de eadem sancta & ineffabili trinitate, subtilissime disputantes & viriliter intonantes, in quibus cum hoc nomen sanctæ trinitati aptatum minime repererit, id ei minime aptare præsumat: quoniam si ullatenus sanctæ fidei confessioni conveniret, tot disputationum silvas effugere nequiret, nec esset tam eloquentibus tamque Latinitatis peritia eruditis viris in disputando alienum, si errori esset extraneum. Legat etiam cæterorum catholicorum patrum de Fide opuscula, & cum hujusce nominis mentionem in tam sublimi tamque præclaro negotio non repererit, hanc supervacue alibi se invenisse cognoscat. Quoniam sicubi extra horum disputationes in sanctæ fidei confessione invenitur, aut ineloquentiæ, quæ imperitiæ de fonte procedit, aut alterius linguæ proprietati deputandum est, quæ plerumque dum ad aliam linguam transit, vim suam amittit.

CAP.

initium poneret, non imaginem, sed calicem accepisse perhibetur, & per prophetam Dominus non ait, *Mundamini qui fertis imagines*, sed, *Mundamini qui fertis vasa Domini*. Babylonicus ergo rex non ob alicujus injuriam imaginis corripitur, sed quia vasa divinis cultibus officiosa, quæ abavus de Judæa adlata in delubris suorum posuerat idolorum, religionis siquidem & reverentiæ causa, inter comessationes delubris exemit, & usibus humanis exhibita peregrinari coëgerit, & præsago miraculi stupore adtonitus, quæ sibi ventura essent audivit, & inter hostiles cuneos vitæ pariter regniq; jacturam sensit. Qui prophetas scit, ea, quæ dicimus cognoscit.

Esai. 52.

CAP. XXX.

Contra eos qui dicunt, Sicut divinæ Scripturæ libros, ita imagines ob memoriam venerationis habemus, nostræ fidei puritatem observantes.

Sihic error quo divinæ Scripturæ libris imagines æquiperare nituntur, cæteris eorum erroribus conparetur, quamquam erga se sit magnæ enormitatis, aliis vero conparatus, quibus eas & archæ Domini, & corporis & sanguinis Dominici sacramento, & crucis mysterio æquiperare nisi sunt, minor proculdubio reperitur, presertim cum nec illis, nec istis rite æquiperari possint: cum videlicet illæ solius Dei altissimo archanoque ac præsago judicio sint ante secula prædestinatæ, & per momenta seculorum ad humanæ salutis emolumenta clementi exhibitione concessæ, habeantq; auctores sanctos ac venerabiles viros virtutum lampadibus & miraculorum insignibus coruscantes, vel certe ipsum Dominum, qui corporis & sanguinis sui mysterium sive crucis sacramentum nostræ saluti congruum concessit: istæ vero & gentilium auctorum vanitate prolatæ sint, & nullam salutis exhibitionem, nullam sacramenti alicujus mortalibus prærogativam adducant, sed oculis tantummodo faveant, per quos quasi per quosdam legatos gestarum rerum memoriam cordibus mandent. Eo etenim tempore quo Moyses cum populo Dei in eremo morabatur, & præcipiente Domino sacræ legis doctrinam & ceremoniarum sacratissimos ritus populo tradebat, & genus humanum ad divini cultus eruditionem informabat, Cecrops quidam rex Atheniensium dæmonico infectus veneno, rudes gentilium mentes ad imaginum simulacrorumq; & ad vanorum Deorum culturas excitavit: & quo tempore populus Dei mandata vitæ percepit, hoc ille iniciendis animabus perpetuæ mortis pocula & diuturni erroris seminaria præparavit: de quo est illud Sedulii,

Quos letale malum quos vanis dedita curis,
Attica Cecropes serpit doctrina veneni.

Unde imaginum usus, qui à gentilium traditionibus inolevit, sacræ legis libris æquiperari nec debet nec valet: quia in libris non in imaginibus, doctrinæ spiritalis eruditionem discimus. Non enim ait Paulus Apostolus, *Quæcumq; picta sunt, ad nostram doctrinam picta sunt*: sed ait, *Quæcumq; scripta sunt, ad nostram doctrinam scripta sunt*, ut per patientiam & consolationem scripturarum spem habeamus ad Deum. Nec ait, Omnis pictura, sed, *Omnis Scriptura divinitus inspirata utilis est ad docendum, ad arguendum, ad erudiendum, ut perfectus sit homo Dei ad omne opus bonum instructus*. Quinquagesimo denique die post agni immolationem, & maris rubri transitum, Dominus in montem Syna descendens, legem, non pictam, sed scriptam Moysi dedit, & in tabulis lapideis non imagines, sed apices qui indices rerum sive signa verborum esse perhibentur, tradidit. Idem quoq; Moyses originem mundi non pingendo, sed scribendo edocuit, & omnia quæ per spiritum prophetiæ sive de præteritis cognovit, ut ea quæ de mundi principio, de creatione hominis, de diluvio, sive de cæteris Patriarcharum per ordinem historiis promulgavit, sive quæ præsenti sibi tempore fiebant, ut ea quæ per Balaam, sive Balaac, sive per cæteros, qui illi absentes erant, agebantur, conperit, sive ea quæ de futuris Spiritus sancti flamine afflatus intellexit, ut est illud quod de prævaricatione populi Judæorum, sive de eorum captivitate vel etiam de adventu Christi dixisse legitur: in quinque libris adnotans non pingendo, sed scribendo seculis post futuris Domino imperante mandavit: nec de eo scribitur, Accepit picturas, sed, *Accepit librum Moyses & recitavit in aures populi verba libri*. Unde & Apostolus scribit, *Lecto enim omni mandato legis à Moyse universo populo*: & post pauca. *Ipsum quoq; librum & omnem populum aspersit*, ut nosse possimus legislatorem non fucatis picturis, sed saluberrimis Scripturis usum fuisse. Josue etiam successor ejusdem Moysi, qui cum populo Dei Jordanen sicco pede transiit, & Cananitidis gentis prostratis regibus repromissionis terram filiis Israhel sorte divisit, typumq; mediatoris Dei & hominum gessit: qui transactis veteris legis ritibus per baptisma populum Dei ad terram repromissionis adducit, & prostratis vitiorum sive aeriarum potestatum tyrannis, patriæ cælestis fidelibus prædia confert cuncta, quæ tempore suo sibi vel popolo cui præerat, cōtigerunt, scribendo potiùs quàm pingendo memoriæ posteritatis mandavit. Samuel quoq; magnæ sanctitatis & excellentiæ vir, qui matri petenti post magnam orationis instantiam divino munere cōlatus est, & ab ipsis cunabulis in Domini tabernaculo militia prophetali militavit, & in deliniendis regibus exemplar extitit, historias Judicum sive Ruth vel etiam Regum usque ad David non imaginibus, sed apicibus prænotavit. Et post hunc per David res suo tempore gestæ conscriptæ, sive cæterorum regum historiæ, aut per reges, aut per prophetas, qui tunc temporis fuere, conscriptæ, usq; ad Heremiam, qui omnes regum historias in unum colligens, Malachim totum edidit ad nostram usq; memoriam, non per picturam, sed per Scripturam, delatæ sunt. Prophetæ etiam singuli, qui libros habent, prophetias suas pòst futuris seculis profuturas, non in picturis, sed in Scripturis constituere. Unde & Danihel non in coloratis figuris, sed in libris intellexit numerum annorum

Rom 15.
2. Tim. 3.
Deut. 31.
Hebr. 9.

norum quo populus Dei in captivitate Babylonica detineri deberet. Ait enim, *Ego Daniel intellexi in* Dan.9.
libris numerum annorum, in quo factus est sermo Domini. David quoque sanctissimus prophetarum, qui de
Christi incarnatione, nativitate, passione, morte, resurrectione, gloria, regno, sicut cæteris patri-
bus in ejusdem Domini secundum humanitatem genealogia prælatus est, ut videlicet idem Domi-
nus filius David nuncupetur, ita etiam cæteris uberius apertiusque cantavit: ita in persona Christi
dixisse legitur, *in capite libri scriptum est de me.* Non enim ait pictum, sed scriptum: nec in capite parie- Psalm.40.
tum sive tabularum, sed in capite libri. In capite itaque libri Geneseos, qui utique cunctorum libro-
rum caput est, ita scribitur, *In principio creavit Deus cælum & terram*: in principio, id est, in filio. ipse e- Gen.1.
nim Judæis interrogantibus quis esset, respondit, *Ego sum principium, quia & loquor vobis.* Potest et- Joan.8.
jam & in hoc versu primi Psalmi principium intellegi, qui de Christi incarnatione adoritur, & per o-
ctavam speciem definitionis quam Dialectici κατ' ἀφαίρεσιν τοῦ ἐναντίου, id est, per privantiam
contrarii ejus quod definitur, Christum *non abiisse in consilio impiorum*, id est, detestabiles cogitationes Psal.1.
quas sibi genus humanum peculiariter vindicat, non habuisse demonstrat: *& in via peccatorum non ste-* Ibid.
tisse, id est, actus vitiosæ conversationis penitus evitasse, sed in mundo venientem mundi vitia im-
maculata conversatione transisse prædicat: nec eum in cathedra pestilentiæ sedisse, id est, doctri-
nas abbominabiles, quæ pestilentis dogmatis venena disseminant, sed mundi vulnera medicabili
prædicatione sanasse declarat: eumque tribus illis modis quibus humanos constat provenire erro-
res, cogitatione, facto videlicet & dicto, modis omnibus caruisse commemorat, declaratque eum
nec impium fuisse, qui in Deum peccasset, eo quòd nequaquam in Deum peccaverit, qui semper
utique voluntatem patris fecerit: nec peccatorem, qui in se deliquerit, qui utique ait, *Venit enim* Joan.14
princeps mundi hujus, & in me non invenit quicquam: nec pestilentem, qui numquam proximum depo-
pulatus sit atque læserit, qui in hoc venit, *ut salvum faceret quod perierat.* Hæc enim figura apud Gram- Luc.19.
maticos pro eo, quod singula verba singulis quibusque aptè clausulis ibi subjunguntur, ἀπόζευξις,
& pro eo quod dictiones plures simili modo finiuntur, ut, *abiit, stetit, sedit*, ὁμοιοτέλευτον nuncupa-
tur. Merito igitur hic Psalmus, qui est caput libri, & in cujus capite de Christo scriptum est, titu-
lo caret: sive quia capiti nostro quod est Christus, nihil præponi debet, qui est verbum, principium:
sive quia hic Psalmus cæterorum Psalmorum tituli &, ut ita dixerim, præfationis locum tenet. quo-
niam quamquam alii Psalmi de Christo multa dicant, nullus tamen de ejus, quæ fuit in terris con-
versatione tam evidenter loquitur: qui cum eum per octavam speciem definitionis, per ea quæ non
fecerit, beatum definierit, protinus ad secundam nihilominus definitionis speciem, quæ ab artigra-
phis ἐννοηματικὴ, id est, *notio* dicitur, convolavit: & per ea quæ egit quasi per quædam signa in noti-
tiam devocata non quid sit, sed quid egit specialiter indicavit dicens, *Sed in lege Domini fuit voluntas ejus*, Psal.1.
& cætera. Quia verò paulò longius capitis libri dulcedine capti à causa secedentes evagari sumus,
restat ut ad propositum redeamus. Veniamus nunc ad Evangelia, videamus utrum Evangelistæ, an
ipse Dominus imaginum, an scripturarum fecerint mentionem. Ait enim Evangelista, *Sicut scri-* Luc.4.
ptum est in libro sermonum Esaiæ Prophetæ. Scriptum dixit, non pictum, & in libro, non in quadam ma-
teria: & idem Dominus ac redemptor noster dum antiqui hostis machinamenta destrueret, sive in plu-
rimis suæ prædicationis locis, scripturarum, non picturarum exempla protulisse perhibetur: & dum
mulier in adulterii reatu conprehensa, eique stipante caterva ablata fuisset, & Pharisæi illius deceptio-
ne pleni syllogismi, qui à secularium literarum magistris ἄφυκτος, id est, *inevitabilis*, nuncupatur,
cornua evitans, qui nec crudelis esset sanguinisque effusionem consentiens, qui per severitatem le-
galis rigoris adulteram lapidare jussisset, nec legis transgressor peccatorumque fautor, qui contra
legis sententiam eandem indemnem dimittere jussisset, sed justus & mansuetus gravissimæ eos pro-
positionis telo, utpote cælestis Philosophus perculisset, illis sua quibusque facinora audire timen-
tibus altero post alterum abeuntibus, digito in terra non pinxisse, sed scripsisse perhibetur: ut cu-
jus digito olim in lapide propter significandam duritiam cordis Judæorum lex scripta est, ipsius ni-
hilominus digito in terra cordis gentilium, quæ divini verbi semina accipiens fructus dignos suo
conditori quotidie affert, Evangelica lex scriberetur, quatenus & per lapideas tabulas rigor vete-
ris Testamenti & duritia Israheliticæ gentis, & per terram quæ digito Domini scripta est gentilium
ad credendum & ad fructus adferendos mollia corda sive suavitas Testamenti novi innueretur. A-
postoli denique, de quibus per Prophetam dictum est, *Quàm pulchri sunt pedes, qui adnunciant pacem,* Esai 52.
& prædicant salutem, qui euntes ibant & flebant mittentes semina sua, qui per multas videlicet tem-
porales tribulationes divini verbi semina jaciebant, & cum exultatione venturi sunt ad illud gene-
rale examen, portantes manipulos, populos videlicet per suam prædicationem ad fidei documen-
ta conversos, non imagines, sed epistolas ad diversas mundi partes destinasse leguntur: nec per pi-
cturas genus humanum ab idolorum cultibus ad veræ fidei puritatem revocavere, sed per Scriptu-
ras quibus redemptor sensum aperuit, non ut intellegerent picturas, sed Scripturas. Scriptum est
enim; *Tunc aperuit illis sensum, ut intellegerent Scripturas.* In Evangelio quoque legitur, *Multa qui-* Luc.24.
dem & alia signa fecit JESUS *in conspectu discipulorum suorum, quæ non sunt scripta in libro hoc. Hæc au-* Joan.21.
tem scripta sunt, ut credatis quoniam JESUS *est Filius Dei, & ut credentes vitam habeatis in nomine ejus.* Jo-
hannes quoque, qui de archano dominici pectoris nectarea hauriens fluenta, cælestia pocula aren-
tibus cordibus propinavit, dum Cæsareis jussibus in Patmos insula relegatus dominici calicis gu-

ſtum antè ſibi promiſſum acciperet, & cæleſtibus plenus myſteriis ſecreta quædam Domino revelante audiret ſeu cerneret, ſcribere ea in libro, non pingere juſſus eſt. Et in ſeptem Eccleſiis unam ſanctam Catholicam ſive Apoſtolicam Eccleſiam ſeptiformis gratiæ Spiritu plenam non pingendo, ſed ſcribendo admonuit. (Apocal. 1.) Dictum enim illi ſupernæ vocis tonitruo eſt, *Quod vides ſcribe in libro, & mitte ſeptem Eccleſiis*. Unde datur intellegi, non picturas, ſed Scripturas ad noſtræ fidei eruditionem eſſe conceſſas. Quàm ergo ſit incautum, quamque à ratione remotum dicere, *Sicut divinæ Scripturæ libros, ita imagines ob memoriam venerationis habemus*, facile intellegere poteſt quiſquis divinarum Scripturarum cognitionem habet. In illis inveniuntur arma, quibus contra adverſa confligatur, quibus vitia reprimantur, quibus virtutes erigantur, quibus gulæ concupiſcentia vigiliis & conpunctione cordis reprimatur, quibus fornicatio contritione cordis & corporis afflictione, orationum inſtantia, laboris exercitio, metuque ſuppliciorum vel amore æternæ patriæ refrenetur: quibus invidia amore fraternæ dilectionis & cæleſtis regni deſiderio, quod non niſi concordes adipiſcuntur, ſuperetur: quibus ira modeſtiſſimæ patientiæ gravitate & acumine rationis & æquanimitatis munere frangatur: quibus avaritia eleemoſynis & ſpe æternæ retributionis calcetur, quibus triſtitia fraternis alloquiis, aſſiduis lectionibus vel orationibus pellatur; quibus arrogantia metu amittendarum virtutum, cum qua illæ haberi non poſſunt, & acceſſus vanæ gloriæ, qui eſt virtutum inimicus ſecluditur: in quibus ſuperbia metu diabolicæ ruinæ & exemplo humilitatis Chriſti conteritur. In illis inveniuntur inſtrumenta fructus juſtitiæ, id eſt, charitas, gaudium, pax, patientia, longanimitas, bonitas, benignitas, fides, modeſtia, continentia. In illis invenitur medela, qua nec ſapientes in ſua ſapientia gloriantes, nec fortes in ſua fortitudine confiſi periclitentur, nec ſimplices ſive infirmi ſua impoſſibilitate deiciantur: qua nec lætos nimia lætitia extollat, nec triſtes nimia animi contritio afficiat: qua nec divites rerum opulentia elatos efficiat, nec pauperes rerum indigentia frangat. In illis invenitur norma per quam inſtruitur qualiter prælati erga ſubditos, & ſubditi erga prælatos agere debeant, qualiter conjugia diligantur, qualiter ſecularia conſilia prudenti deliberatione tractentur, qualiter patria defendatur, hoſtes pellantur, extranearum domeſticarumq; rerum adminiſtratio habeatur, & ut cuncta breviter conplectar, in illis & animæ perpetuus cibus, & præſentis vitæ doctrina & ſapientia quæ decor eſt vitæ, & vitæ perpetuæ documenta continentur. Eſt enim theſaurus nullo bono carens, omnibus bonis redundans: ad quem quiſquis devotus accedit, quicquid fideliter quærit, feliciter ſe adquiſiſſe gaudet. Eſto mundanæ ſapientiæ & ſecularis ſcholæ quemquam amor oblectat, accedat ad divinæ legis armaria, quæ ſapientes mundi ſicut meritorum celſitudine, ita etiam tempore præcedit, & liberalium ſtudiorum profunditates, quas ſcit cognoviſſe, & quas neſcit inveniſſe ſe gaudeat. Illic inveniet & rectæ loquutionis decorem, etymologias nominum, ſchematum varietates, tropicas perplexiones: de quibus beatus Auguſtinus ait, *Sciant autem literati modis omnium loquutionum, quos Grammatici Græco nomine tropos vocant, auctores noſtros uſos fuiſſe*: quos tamen tropos, id eſt, modos loquutionum, qui noverunt, agnoſcunt in literis ſanctis, eorumque ſcientia ad eas intellegendas aliquantulum adjuvantur: inveniet etiam hiſtorias, metra, quæ omnia proprie artis grammaticæ ſunt. Sed dicet fortaſſis aliquis, Non illic metrorum ſcanſiones & temporum certas dimenſiones invenio: cognoſcat multa in divinis Scripturis metra, plures rhythmos eſſe, ſed translatio linguæ non eadem ſinit habere temporum intervalla in peregrina, quæ habentur in propria: cum tamen eoſdem ſenſus eaſdemque rerum proprietates habeat. quia & ſi quis nobis debitor aurum reddat, non multum diſtat etiam non unius ſit monetæ cum illo quod acceperat, ſi tamen unius ſit ponderis uniuſque fulgoris. Nam ut beato Hieronymo Hebraicæ linguæ peritiſſimo docente didicimus, quædam divinæ Scripturæ Hebræo dactylo ſpondeoque, quædam anapæſto, quædam verò jambo juxta artis rigorem decurrunt. Illic etiam inveniet nitorem & copiam eloquentiæ, genera cauſarum & ſtatus: illic exordia quibus benevoli, dociles vel adtenti auditores fiunt: illic narrationes apertas & breves, cauſas etiam & longas, quæ non niſi Spiritu ſancto reſerante panduntur: illic concluſiones quibus proprietas rerum monſtratur: argumentationes quibus animi audientium concitantur ad implenda ea quæ dicuntur: illic leges ſive ſententiæ, illic magna granditer, parva ſummiſſe, mediocria temperate promuntur: illic proſopopœiam, ethopœiam vel omnes figuras locutionum quæ à rhetoribus traduntur: inveniet, & plures illis anguſtiores, quæ percepiſſe ſe gaudebit ad quas nec grammaticorum nec rhetorum ſchola pertingere potuit: illic quoque inveniet iſagogas quæ ad inquirendas res lectorem utiliter introducunt, categorias quæ prædicamentorum utilitate ad inveſtigandas res excellunt: definitiones vel modos ſyllogiſmorum, quæ ſubtili indagatione ea de quibus dubitatur adfirmant: topica quæ dum ſint fontes ſenſuum & origines dictionum, omnibus communiter grammaticis videlicet, poëtis, oratoribus vel etiam Philoſophis argumenta præſtant: quæ non ſolum ſcholaſtico, ſed etiam vulgari & tumultuoſo ſermoni perpetuò cohærent. Nam quamquam tumultuoſus, quamquam vulgaris ſit ſermo, ſi pro quibuslibet vitæ utilitatibus profertur, ad topica veniet: per ea quaſi per quædam magiſteria locales regulas quibus evagari, aut non poſſit, aut non debeat, inveniet: in illis etiam terminum, qui ſine ſenſus diſpendio tranſgredi difficile ſit, ſe reperiſſe cognoſcet. Et ut cuncta breviter dicam, omnis ſermo, niſi ad topica venerit, indefinitus proculdubio remanebit. Illic *περὶ ἑρμηνείας*, quarum ſcrupuloſis ſemitis & laciniosis diverticulis profunditas inveniendorum ſenſuum dubiorumque adfirmatio invenitur, quibuſque ſyllogiſmorum vel cæterarum argumentationum ſilva exoritur: quæ omnia proprie artis ſunt Dialecticæ. Illic in numeris per arithmeticam artem archana ſenſuum profun-

profunditatesque reperiet: quoniam, dicente eadem Scriptura, *Omnia in mensura & numero & pondere* 3.Esdr.8.
Deus fecit. Illic etiam musicæ non solum consonantias instrumentaque, quibus pleriq; sanctorum pa-
trum usi sunt, sed etiam repertorem inveniet.

Inveniet quoque terrarum situs dimensionesque, quæ propriè artis sunt geometricæ. Necnon
& quorundam siderũ cursus, & positiones, & temporum varietates, mensium annorumq; sive hora-
rum curricula, diem etiam & causam conditionis siderum, quæ propriè artis sunt astronomicæ, illic re-
perisse se studiosus quisq; cognoscet. Sed dicit forte aliquis, Nec nomina principaliter disciplinarum,
nec uniuscujusq; disciplinæ singillatim partes, nec uniuscujusq; partis membra singillatim in sacris li-
teris inveniuntur. quibus breviter respondendum est, Omnia in scripturarum sanctarum amplissimis
pratis per partes inveniri posse, quæ artigraphi in suorum hortorum areolis posuere: inveniuntur, in-
quam, virtute sensuum, non in promulgatione verborum, in radicum profunditatibus, non in folio-
rum lapsibus. Sic enim in profunditate divinarum scripturarum liberales artes ab studiosis quibus-
que cernuntur, sicut vina in vitibus, segetes in seminibus, frondes in radicibus, fructus in ramis, arbo-
rumq; magnitudines sensu cõtemplantur in nucleis. Est plane divina Scriptura verax, est fixa, est casta,
est cælestis magisterii instrumẽtum, & æterna prædicatio purissimo nitens eloquio, est lux mortalium,
dicente Propheta, *Lucerna pedibus meis verbum tuum Domine, & lumen semitis meis*: est vivax & mori ne- Psalm.119.
sciens, dicente Apostolo, *Vivus est Dei sermo & efficax & penetrabilior omni gladio ancipiti, & pertingens usq; ad*
divisionem animæ ac spiritus: est tenebrarum discussio, Salomone adtestante, qui ait, *Lucerna est mandatum* Proverb.6.
legis & lux vitæ & increpatio & disciplina: de quo per Esaiam dicitur, *De nocte spiritus meus vigilat ad te Deus,* Esa.26.
quia lux præcepta tua sunt super terram. Semper enim vitalia jubet, noxia prohibet, terrena removet, cæle-
stia persuadet. Est, inquam, fons æthereo de margine scaturiens, de quo quanto amplius hauritur, tan-
to minus expenditur, & quanto in plures partes derivatur, tanto amplius in sensibus argumentatur:
est pecuniæ marsupium, de quo nec ea quæ dantur amittuntur, nec diminutionem assiduus dandi u-
sus adfert, sed quanto inde amplius dandi devotione eicitur, tanto illud magis magisque completur.
Nihil igitur horum quæ perstrinximus, sive his similium, quæ brevitatis studio prætermisimus, in ima-
ginibus, ô imaginum adorator, c̃ ··rum insensatarum cultor invenire posse te constat, quæ dum his o-
mnibus meritorum prærogativis careant, dolendus potius quam mirandus es, quur eas divinæ Scri-
pturæ libris, in quibus tot bona repetiuntur, æquiperare affectes? Tu qui fidei tuæ puritatem in ima-
ginibus conservare te dicis, supplex eis adstare memento cum thymiamatibus: nos præcepta Domini
solerti indagatione perquiramus in divinæ legis codicibus. Tu luminaribus perlustra picturas: nos fre-
quentemus divinas Scripturas. Tu fucatorum venerator esto colorum: nos veneratores & capaces si-
mus sensuum archanorum. Tu depictis demulcere tabulis: nos divinis mulceamur alloquiis. Tu fi-
guris rerũ insta, in quibus nec visus, nec auditus, nec gustus, nec odoratus, nec tactus est: nos instemus
divinæ legi quæ est irreprehensibilis, in qua testimonium Domini, justitiæ sive præcepta, timor sive ju-
dicia ejus inveniuntur. Quæ singula pulchrè Psalmographus per septimam definitionis speciem quam
dialectici *κατὰ μεταφορὰν*, id est, per *translationem* vocant, eo quod rem aliquam brevi præconio quæ
sit ostendit, sub senarii numeri perfectione, qui juxta arithmeticæ experientiam disciplinæ perfectus
habetur, eo quod suis partibus dimensus, & his iterum in unum redactis, absque ullo detrimento aut
incremento sui in se redit: ita definivit dicens, *Lex Domini irreprehensibilis, convertens animas, testimonium* Psal.19.
Domini fidele, sapientiam præstans parvulis: Justitiæ Domini rectæ lætificantes corda, præceptum Domini lucidum
illuminans oculos: Timor Domini sanctus permanens in seculum seculi, judicia Domini vera justificata in semet-
ipsa, desiderabilia super aurum & lapidem pretiosum multum, & dulciora super mel & favum. Quæ omnia ideo
senarii numeri perfectione decorantur, quia quamquam quodammodo inter se distare videantur,
singula tamen ad perfectionem legis, qua viri sancti perfecti efficiuntur, pertinent. E quibus sic-
ut uno subtracto sextus numerus minime adimpletur, ita si aliquid detrahatur, perfectionis integri-
tas mutilatur. Lex enim irreprehensibilis est, quia perfecta veritate consistit, quæ per Salvatorem
non reprehensa, sed potius probatur impleta: *Non veni*, inquit, *legem solvere, sed adimplere.* Et ut nosse Matth.5.
possemus Evangelium quoque legem Domini esse, & duobus testamentis novo videlicet & vete-
ri legem consistere, adjunxit, *Convertens animas*: quoniam veteris Testamenti pagina rigorem habet Psal.19.
irreprehensibilis severitatis: novi verò convocationem & mansuetudinem, per quam errantes cor-
rigantur, & ad Christi gratiam animarum conversio fiat. Testimonium ergo Domini fidele, quo-
niam quæcumque pollicetur Deus, plenissima veritate complentur. Quod testimonium sapientiam
præstat parvulis, non utique superbis nec tumida se elatione jactantibus, sed his parvulis de quibus
Apostolus dicit, *Nolite pueri effici sensibus, sed malitia parvuli estote.* Dat itaque testimonium pater, dat 1.Cor.14.
filius, dat & Spiritus sanctus: & sicut sunt unius essentiæ & naturæ, ita etiam in reddendo testimo-
nio sublimes. De patre in Evangelio legitur, quòd testimonium de filio perhibuerit: de filio au-
tem Apostolus ad Timotheum scribit, *Præcipio tibi coram Deo, qui vivificat omnia, & Christo Jesu, qui te-* 1.Tim.6.
stimonium reddidit sub Pontio Pilato: de Spiritu quoque sancto idem Apostolus dicit, *Nam & ipse Spiri-*
tus testimonium perhibet Spiritui nostro. Justitiæ itaque Domini rectæ ideo dicuntur, quia non aliter co-
gnoscitur fecisse quàm docuit, nec aliud illi in ore, aliud in opere est. *Lætificantes sunt corda, quia justo-* Psalm.19.
rum mentes æternorum præmiorum conlatione demulcent: quorum præmiorum perceptione confisus erat
ille, qui dicebat, *De reliquo reposita est mihi corona justitiæ, quam reddet mihi Dominus in illa die justus judex.* 2.Tim.4.
Nam præceptum Domini rectè *lucidum* dicitur, sive quia à patre luminum procedit, sive metony-
micè, quòd lucidos efficiat. Inluminat etiam oculos, non carnales, quos nobiscum animantia com-

munes habere noscuntur, sed interiores, qui divini muneris jubare spiritaliter perlustrantur. *Timor* autem *Domini sanctus permanens in seculum seculi*, mixta est cum pavore dilectio, quæ usu seculari reverentia nuncupatur. In omni ergo sanctitate versatur, qui suum judicem & timere cognoscitur & amare. Inter timorem namque Domini & formidinem humanam hoc interest, quòd formido humana cum tempore commutatur: de ea, ni fallor, dictum est, *Perfecta charitas foras mittit timorem.* Timor autem Domini à proprio statu nulla temporali conversione mutatur: sed in idipsum sinceritate bonæ conscientiæ perseverat. Porro judicia Dei, quæ & vera & justificata in semetipsa à propheta describuntur, mandata sunt ejus, quæ in veteri & novo Tastamento conscripta habentur, quia revera ex judicio sunt prolata. Vera, inquam, metonymice & justificata, quia veraces & justificatos observatores suos efficiunt. Inter judicium tamen Dei & judicia ejus hoc interest, quod judicium numero singulari illud generale examen est; judicia verò ejus numero plurali sacramenta sunt quæ in duobus testamentis, non in imaginibus nec in picturis inveniuntur: quæ idem Psalmographus per schema quod Græce αὔξησις, id est, *augmentum*, eo quod paulatim ad superiora concrescat, ita expressit dicens; *Desiderabilia super aurum & lapidem preciosum multum & dulciora super mel & favum.* Sicut enim lapides preciosi auro præferuntur in precio, ita nimirum auro & lapidibus preciosis mel & favum dulcedine præfertur. Per hanc enim figuram idem Psalmista susceptorem suum, gloriam etiam & exaltantem caput suum Dominum esse decantat dicens, *Tu autem Domine susceptor meus es, gloria mea & exaltans caput meum:* Et Apostolus ait, *Quis nos separabit à charitate Christi? tribulatio an angustia? an persecutio? an fames? an nuditas? an periculum? an gladius?* In qua per augmenta nominum rei magnitudo sensim succrescit. Cui quamquam vicina sit figura, quæ Græce κλίμαξ, Latine *gradatio* dicitur, quando positis quibusdam gradibus, sive in laude, sive in vituperatione semper adcrescit, ab ea tamen plurimum distat: quod αὔξησις sine ulla iteratione nominum, rerum procurat augmenta, κλίμαξ verò posteriorem verbum, quod est in primo commate positum, in sequenti membro modis omnibus repetit: sicq; velut catena aliud semper in alio nectitur, ut est illud Apostoli, *Scientes quod tribulatio patientiam operatur, patientia probationem, probatio spem, spes autem non confundit:* item illud, *Nam quos præscivit & prædestinavit, eos & vocavit; & quos vocavit, illos & justificavit; quos autem justificavit, illos & glorificavit.* Nam si forte tu amator vel potius adorator imaginum interiore pectoris rancore submurmurates dicens, Quid necesse est tantum per schemata evagari? cognusces ea nobis amabiliora imaginibus sive pictis tabulis tuis esse, & ideo tantum in illis evagatos esse. Has etenim dulcedines, has refectiones in Scripturis sive in scripturarum schematibus, nos sive cæteros scripturarum amatores reperire cognosce, quas tu sive socii tui in figuris, neq; in tabulis, in quibus cordis tui puritatem servare te dicis, penitus non reperies.

Marginal notes: 1. Joan. 4. — Psal. 19. — Psalm 3. — Rom. 8. — Rom. 5. — Rom. 8.

CAP. XXXI.

Quòd contra dominicæ vocis imperium faciunt hi, qui parentes suos anathematizant: & si secundum eorum opinionem prædecessores eorum hæretici fuere, isti ab hæreticis geniti, docti & consecrati sunt: sive de non judicandis his, qui de seculo recesserunt: vel quantum istorum error à parentum errore dissentiat, cum videlicet illi imagines frangere, isti adorare censuerint.

Denique illi qui eas corpori & sanguini dominico coæquare præsumunt, tanto illarum instigantur amore, ut etiã parentes suos, qui eas sprevisse noscuntur, anathematizare nõ dubitent, errorem errori nectentes: cum videlicet & illis incongruam & inordinatam exhibeant adorationem, & his vel à quibus per carnis materiam propagati sunt, vel hos per quorum consecrationem & baptismi sacramentũ & cætera charismata sumpsere, inopportunam ingerant exsecrationem. Nam si secundum illorum vesaniam omnes imaginum adrationem calentes hæretici sunt, constat majores eorum, qui eas non adoravere hæreticos fuisse: qui si hæretici fuere, neque consecrationes faciendi, neq; manus inponendi potestatem habuerunt: qui si hanc non habuerunt, hi qui ab eis hanc se accepisse putant, neque consecrationem, neque manus inpositionem habent. Item si prodecessores eorum, ut illi ajunt, anathematis colligatione digni fuerunt, ligandi solvendiq; potestatem non habuerunt: quam si non habuerunt omnia quæcunq; ab eis in ecclesia gesta sunt cassanda sunt: si omnia abnuenda sunt, gradus & ordinationes abnuenda sunt: si igitur prodecessores illorum anathematis colligatione digni fuerunt, istorum gradus & ordinationes cassanda sunt. Non enim schismaticis & anathematis vinculo conligatis ligandi solvendique, sed idoneis & Catholicis potestatem à Domino legimus esse concessam. Parentibus interea honorem inpendendum, non solum legalis, Prophetica & Apostolica, verumetiam Evangelica admonitio docet, dicente Domino, *Honora patrem tuum & matrem tuam.* Qui enim & per paginam veteris instrumenti, & per sui corporis præsentiam huc salutare præceptum contulit, idem Mosaico ore promulgavit dicens, *Benedictus, qui honorat patrem suum & matrem suam*; & è contrario, * *maledictus, qui non honorat patrem suum & matrem suam.* Unde perpendendum est & magnopere animadvertendum, quantæ sit arrogantiæ quantæque temeritatis &, ut ita dixerim, sceleris, parentes anathematizare, si ille maledictioni subjacet, qui eos cum vincitur non honorare. Nam cum lex dicat, *Non revelees turpitudinem patris tui*, & Apostolus, *Filii obedite parentibus vestris*, isti utrique præcepto reluctari videntur: cum nec turpitudinem celare, nec honorem tribuunt inpen-

Marginal notes: Matth. 15. — Exod. 20. — Deut. 5. — * Exod. 21. — Matth. 15. — Marc. 7. — Prov. 20. — Levit. 18. — Ephes. 6.

inpêdere. Sacri igitur canones de non contemnendis parentibus omni occasione seclusa, hanc videntur protulisse sententiam; QUICUNQUE FILII A PARENTIBUS SUB PRÆTEXTU DIVINI CULTUS ABSCEDUNT NEC DEBITAM REVERENTIAM DEPENDUNT ILLIS, ANATHEMA SINT. Si vero hi, qui eis debitam reverentiam non inpendunt, anathematizantur, quo putas damnationis vinculo, qui eos anathematizant connectantur? Saluberrimus namque à sanctis patribus ecclesiis traditus usus est, pro defunctorum spiritibus Dominum deprecari, quem nos cum sancta omni Catholica & universali ecclesia amplectentes, non solum pro nostrorum parentum, verumetiam pro amicorum fidelium, qui nos in pace dominica præcesserunt, spiritibus, clementissimam Domini pietatem exposcimus. Cui venerandæ & ecclesiasticæ constitutioni non mediocriter contraire videntur, qui defunctorum parentum Spiritus non orationibus adjuvare, sed anathematis vinculo conligare nituntur: & qui orare etiam pro inimicis Apostolicæ eruditionis documento jubentur, pro suis hoc facere parentibus reluctantur. Nos nostris secundum ecclesiasticum usum per orationum & eleemosynarum instantiam deposcimus veniam: illi suis per inanium conciliorum conventus exoptant pœnam. Nos nostris quietem exposcimus per missarum solennia: illi suis ingerunt convicia per inordinata concilia. Nos nostrorum memoriam facimus in oratione, illi suis anathema jaciunt cum quadam abdicatione. Nos nostrorum Spiritus requie potiri oramus in sinu Abrahæ: illi suorum optant damnari animas cum Arrio, Sabellio, Dioscoro, Nestorio, & Euthycete. Nos nostros conlocari postulamus parentes inter agmina beatorum: illi suos inter obstinatas turbas hæreticorum. Quæ cum ita se habeant, constat eos duplex in hac parte patrare delictum, cum & parentibus honorem derogent contra dominicæ vocis imperium, & contra Apostoli sententiam his, qui à seculo migraverunt, temerarium conentur inferre judicium. Quod non sit ergo temere judicandum de his, qui jam è seculo migraverunt, vel de rebus ad Deum soluin pertinentibus, hæc est beati Pauli sententia, *Nemo nostrum sibi vivit, & nemo sibi moritur: sive enim vivimus Domino vivimus, sive morimur Domino morimur: sive enim vivimus, sive morimur Domini sumus. In hoc enim Christus resurrexit à mortuis, ut & vivorum & mortuorum dominetur. Tu autem quid judicas fratrem tuum, aut quare spernis fratrem tuum? omnes enim stabimus ante tribunal Dei. Scriptum est enim, Vivo ego, dicit Dominus, quoniam mihi flectet omne genu, & omnis lingua confitebitur Deo. Itaq; unusquisq; nostrum pro se rationem reddet Deo. Non ergo amplius judicemus: sed hoc judicate magis, ne ponatis offendiculum fratri vel scandalum.* De qua re etiam sanctæ ecclesiæ Romanæ antestis Anastasius Anastasio Imperatori sic perhibetur scripsisse; *Ne quod sit in hoc offendiculum in ecclesia, dum, quod facere non possumus, de his qui jam transierunt judicare conemur, observandum esse tranquillitas tua cognoscat.* Quia ergo nec à filiis parentes inhonorandi, nec à viventibus mortui temerè judicandi sunt, divinarum scripturarum paginis prolatum est. Nunc mentis oculo sollicite intuendum est, quantum in supra memoratarum imaginum abolitione vel veneratione filiorum error à parentum errore dissentiat: cum utrimq; sibi & istorum & illorum error repugnare non desinat. Illi enim eas convellendas atq; contemnendas esse censuerunt ab ecclesia perpetua abdicatione: isti eas non solum habendas, verumetiam venerandas student supplici adoratione. Illi eas mancipavere crepitantibus ignibus: isti honorant oduriferis thymiamatibus. Illi eas effugiebant etiam cernere: isti non cessant amplecti. Illi effodêre ad ornamentum ecclesiæ ab antiquis constitutas in parietibus: isti nuper conditas oblatis perlustrant luminaribus. Illi eas studebant prorsus abominari: isti sanciunt omnino osculari. Illi anathematizabant habentes: isti è contrario non adorantes. Quæ duo mala cum alterutrum sibi contraria sint, & à recto tramite remota, restat nobis ut viam regiam secundum Apostolum gradientes, neque ad dexteram, neque ad sinistram declinemus: ut nec cum illis prorsus abolendas dijudicemus, nec cum istis adorandas decernamus: sed solum Deum adorantes, & ejus sanctos venerantes secundum antiquam patrum & ecclesiasticam traditionem eas in ecclesia in ornamēto & memoria rerum gestarum, si libet, habeamus, & cum justitia hinc severitatem, illinc adolationem contemnentes: cum prudentia hinc versutiam, illinc hebitudinem declinantes: cum temperantia hinc libidinem, illinc insensibilitatem spernentes: cum fortitudine, hinc timiditatem, illinc audaciam abjicientes; cum sanctis patribus, qui eas in ornamento solummodo esse ecclesiæ siverunt, istis hinc adorantibus, illis hinc abominantibus postpositis, viam mandatorum Domini teneamus, qualiter ad eum qui est via, veritas & vita, ipso opitulante pervenire valeamus.

Rom.14.

Esa.45.

EXPLICIT LIB. II.

PRÆFATIO LIB. III.

CONSTAT hujus nostri operis stilum sive in superioribus, qui jam Deo annuente digesti sunt libris, sive in præsenti in cujus inceptionis adorimur articulo, sive etiam in eo quem postmodum Domino opitulante digesturi sumus, adversus eorum insaniam vigilare, qui quamquam diversis temporibus diversisq; voluntatib. synodos, aut ut abdicari, aut ut adorari imagines in ecclesia censeant, adsolent adgregari. Et quoniam illius insaniæ Scriptura, quam inani desiderio Septimæ synodi vocabulo censeri ambiunt, propriorum sensuum errorib. quasi membris concreta, & divinæ legis testimoniorum inconpetenter sibi adhibitorum cominatibus quasi quibusdam pinnis cernitur esse suffulta: libuit nobis in præcedentibus libris pinnarum subsidia ei, quibus incassum fulciri arbitratur, demere: in sequētibus verò eam vanorum conpage membrorū, quibus subsistere se posse suspicatur,

 desti-

destituere: ut præcedentes ab ea pinnarum remigia auferant, sequentes ejus artus frustratim diriment: præcedentes eam volatu, sequentes privent gressu: ut videlicet spiritalis intellegentiæ & divini eloquii pinnis, quibus enormiter vehi putabatur, abscissis, & propriis sensibus à quibus violenter in aliis peregrinari conpellebatur restitutis, & Catholicæ fidei fortis & inexpugnabilis pugnæ inpulsione, qua satis vacuarum & ratione carentium adsertionum acervis, & congruis sensibus & divinorum apicum testimoniis carens, omnibus appareat enervata, quæ non ab omnibus creditur esse digesta: quoniam quidem dum suorum interat auctorum in sublime laudis insigne efferre, prosperitatem rerum domesticarum civili non formidat certamine perturbare: dumq; pessum ad quarundam rerum interdictam cives adoratione provocat, civium in se domestica arma tertitat, & spiculorum ictus quibus & libertas debuit tueri & hostili globo obniti in indigenas, prò dolor, conpellit intorqueri. Hanc igitur non versutis cavillationibus, non forensi facundia, non procul à causa vagātibus loquutionum phaleris, non lepore lenociniosi coturni, non callidæ exsequutionis nodosis argumentationibus, jactanter enervare decrevimus, sed puræ ac simplicis orationis ambitu divinorū eloquiorum tenacibus nervis concreto, & sanæ sobriæque doctrinæ eloquentia colorato, qui elationis ostentatione carens ecclesiæ sanctæ potius profectus amator, quam suæ vel nostræ sit ventosæ laudis sectator. Quoniam igitur in præsentis libri textu, in quo nunc adorti nos liquet, illorum sententias discutientes, qui aliter quædam quàm à sanctis patribus tradita sunt in sua synodo posuere, de fide quodammodo disputaturi sumus, ordo exposcit ut primum nostræ fidei fundamentum jaciamus, hoc videlicet de quo ait
1.Cor.3. Apostolus, *Fundamentum enim aliud ponere nemo potest præter id quod positum est, quod est Christus Jesus.* Cujus venerandæ fidei sinceritatem, mox ut sicut corde credimus, ore protulerimus, & tanti fundaminis firmitate futuri operis primordia munierimus, liberius nostra fabrica surgens rectius solidiusve struatur, & illorum sicubi minus recte minusve solide surrexerit, facilius deiciatur. Quia ergo primū nos munire nostraq; firmare, & pòst contra adversa confligere, & oppositis resistere debemus, non solum
* Sc. Ciceronis. sacratum literarum perdocemur documentis, sed etiam ipsius * Romani auctoris eloquii monemur institutis, qui ait, *Argumentandum est ita ut primum nostra firmemus, dehinc adversa confringamus.*

LIBER III.

CAP. I.

Confessio fidei Catholicæ quam à sanctis patribus accepimus, tenemus, & puro corde credimus.

CREDIMUS in Deum patrem omnipotentem cunctorum visibilium & invisibilium conditorem. Credimus & in Dominum nostrum Jesum Christum per quem omnia creata sunt, verum Deum, unigenitum & verum Dei filium, nō factum aut adoptivum, sed genitum & unius cum patre substantiæ, atq; ita per omnia æqualem Deo patri, ut nec tempore, nec gradu, nec potestate esse possit inferior: tantumq; esse confitemur illum, qui est genitus, quantus est ille, qui genuit. Non autem quia dicimus genitum à patre filiū, divinæ & ineffabili generationi aliquod tempus adscribimus, sed nec patrem aliquando cœpisse nec filium. non enim aliter confiteri possumus æternum patrem, nisi confiteamur etiam coæternum filium: ex filio enim pater dicitur, & qui semper pater fuit, semper habuit filium. Credimus & in Spiritum S. Deum verum ex patre & filio procedentem, æqualem per omnia patri & filio, volūtate, potestate, æternitate, substantia: nec est prorsus aliquis in trinitate gradus, nihil quod inferius superiusve dici possit, sed tota Deitas sui perfectione æqualis est, ut exceptis vocabulis quæ proprietatem personarum indicant, quicquid de una persona dicitur, de tribus dignissime possit intellegi: atq; ut confundentes Arrium unam eandemque dicimus trinitatis esse substantiam, & unum in tribus personis fatemur Deum, ita impietatem Sabellii declinantes, tres personas expressas sub proprietate disjungimus, non ipsum sibi patrem, ipsum sibi filium, ipsum Spiritum sanctum esse dicentes, sed aliam patris, aliam filii, aliam Spiritus sancti esse personam. Non enim nomina tantummodo, sed etiam nominum proprietates, id est, personas, vel ut Græci exprimunt, ὑποστάσεις, hoc est, subsistentias, confitemur. Nec pater filii aut sancti Spiritus personam aliquando excludit: nec rursus filius aut Spiritus sanctus patris nomen personamq; recipit, sed pater semper pater est, filius semper filius, Spiritus sanctus semper Spiritus sanctus: itaq; substantia unū sunt, personis ac nominibus distinguuntur. Ipsum autem Dei filium, qui absq; initio æternitatē cum patre & Spiritu S. possidet, dicimus in fine seculorum perfectum naturæ nostræ hominem suscepisse ex Maria semper virgine, & verbum carnem esse factum adsumendo hominem, non permutando Deitatem: nec, ut quidam sceleratissime opinantur, Spiritum sanctum dicimus fuisse pro semine, sed potentia ac virtute creatoris operatum. Sic autem confitemur in Christo unam filii esse personam, ut dicamus duas perfectas atq; integras esse substantias, id est, deitatis & humanitatis, quæ ex anima cōtinentur & corpore: atq; ut condempnamus Fotinum, qui solum & nudum hominem confitetur in Christo, ita anathematizamus Apollinarē & ejus similes, qui dicunt Dei filium minus aliquid de humana suscepisse natura, & vel in carne, vel in anima, vel in sensu adsumptum hominem his propter quos adsumptus est fuisse dissimilem, quem absq; sola peccati macula quæ naturalis non est, nobis confitemur esse cōformem. Illorum quoq; similiter exsecramur blasphemiam, qui novo sensu asserere conantur à tempore

susceptæ

susceptæ carnis omnia quæ erant deitatis in hominem demigrasse: & rursum quæ erant humanitatis in deum esse transfusa, ut quod nulla unquam hæresis dicere ausa est videatur hac confusione utraque exinanita substantia scilicet deitatis & humanitatis, & à proprio statu in aliud esse mutata: qui tam deum inperfectum in filio quàm hominem confitentur, ut nec deum vere nec hominem tenere credantur. Nos autem ita dicimus, susceptum à dei filio passibile nostrum, ut deitas inpassibilis permaneret. Passus enim filius non putative sed vere, omnia quæ scriptura testatur: Id est esuriem, sitim, lassitudinem, dolorem, mortem & cætera hujusmodi secundum illud passus est quod pati poterat, id est, non secundum illam substantiam quæ adsumpsit, sed secundum illam quæ adsumpta est. Ipse enim dei filius secundum deitatem suam inpassibilis est ut pater, inconprehensibilis ut pater, invisibilis ut pater, inconvertibilis ut pater. Et quamvis propria persona filii, id est, dei verbum suscepit passibilem hominem, ita tamen ejus habitatione secundum suam substantiam deitas verbi nihil passa est, ut tota trinitas quam inpassibilem necesse est confiteri. Mortuus est ergo dei filius secundum scripturas, juxta id quod mori poterat, resurrexit tertia die, ascendit in cælum, sedet ad dexteram dei patris, manente ea natura carnis in qua natus & passus est, in qua etiam resurrexit. Non enim exinanita est humanitatis substantia, sed glorificata, in æternum cum deitate mansura. Accepta ergo à patre potestate omnium quæ in cælo sunt & in terra, venturus est ad judicium vivorum ac mortuorum, ut & justos remuneret, & puniat peccatores. Resurrectionem carnis ita credimus, ut dicamus nos in eadem in qua nunc sumus veritate membrorum esse reparandos, qualesque semel post resurrectionem fuerimus effecti, in perpetuo mansuros: unam esse vitam sanctorum, sed præmia pro labore diversa: è contrario pro modo delictorum peccatorum quoque esse supplicia. Baptisma unum tenemus, quod hisdem sacramenti verbis in infantibus, quibus etiam in majoribus esse celebrandum. Hominē si post baptismum lapsus fuerit, per pœnitentiam credimus posse salvari. Novum & vetus testamentum recipimus in eorum librorum numero, quem sanctæ catholicæ ecclesiæ tradidit auctoritas. Animas à deo dari credimus quas ab ipso factas dicimus, anathemarizātes eos qui animas quasi partem dei divinæ dicunt esse substantiæ. Eorum quoq; condempnamus errorem, qui eas antè peccasse vel in cælis conversatas fuisse dicunt quàm in corpora mitterentur. Exsecramur etiam eorum blasphemiam qui dicunt, inpossibile aliquid homini à deo esse præceptum, & mandata dei non à singulis, sed ab omnibus in commune posse servari: vel qui primas nuptias cum Manicheo, aut secundas cum Cataphrygis damnant. Anathematizamus etiam illos qui dei filiū necessitate carnis mentitum esse dicunt, & eum propter adsumptum hominem non omnia facere potuisse quæ voluit. Joviniani quoque damnamus hæresin, qui dicit, nullam in futuro meritorum esse distantiam: eosque eas ibi habituros virtutes quas hic habere neglexerimus. Liberum sic confitemur arbitrium, ut dicamus nos semper dei indigere auxilio: & tam illos errare qui cum Manicheo dicunt hominem peccatum vitare non posse, quàm illos qui cum Joviniano asserunt hominem non posse peccare: uterque enim tollit arbitrii libertatem. Nos verò dicimus hominem semper & peccare & non peccare posse, ut semper nos liberi confiteamur esse arbitrii. Hæc est catholicæ traditionis fidei vera integritas, quam syncero corde credimus & fatemur, & in hoc opere beati Hieronymi verbis expressam taxavimus. Hæc est vera fides, hanc confessionem conservamus atque tenemus, quam quisque inconvulsè & intemeratè custodierit, perpetuam salutem habebit.

CAP. II.

Quod Tarasius ab errore errorem linire conatus sit, & quod ab ægritudine ad ægritudinem dilapsus sit, cùm videlicet repente ex laico conversus & ad episcopatum promotus nititur hoc emendare in imaginum adoratione, quod admisit in repentina consecrationis susceptione.

PERITORUM vetus iste medicorum mos est, sic unius ægritudinis molestiis medicaminibus crebris curando instare, ut tamen alterius pestis nequitiæ non videatur adminicula præstare: quoniam quædam res sicut unius vires extenuant, ita adhibitæ alterius viribus alimenta ministrant: & spiritalis vineæ cultorum est, sic quorundā convellere vitiorum stirpes, ut tamen aliorū nullis convalescant incrementis radices: quoniā quorundā vitiorum pestifera plantatio aliorum abolitione vitiorum inolescit, sicque alii pesti subsidia præbens agro mentis officit, quæ per se officere non valens suis viribus extirpata tabescit. Quorum utrorumque præstantibus moribus, sive peritorum medicorum, sive spiritalium cultorum, non mediocriter Tarasius perhibetur obniti, qui per rem penitus interdictam & nullatenus proficientem nititur emendare rem penitus interdictam & prorsus officientem. Et veluti si quis lutulentum quid ingesta inpuritate eluere cupiens, dum lutulentis nihilominus eluere nititur aquis, quo magis abluere appetit, eo magis eisdem inpuritatibus inficitur: ita idem ex laico repente ad episcopatum, ut fertur, promotus, dum repentinam tanti gradus susceptionem per insolentem nisus est emendare imaginum adorationem, inlicitum inlicito adposuit: & quanto unum errorem altero errore linire putavit, tanto se majoribus errorum nexibus præpedivit. Nam si inoportuna imaginum adoratione inoportuna ordinatio stabiliri potest, facile res inlicitæ rebus poterunt firmari inlicitis, & si res inlicitæ rebus poterunt firmari inlicitis, facillimè inpura quæque quibusdam inpuris ablui poterunt. Non autem inpura quæque quibusdam inpuris ablui poterunt: non igitur inopor-

tuna ordinatio adoratione inopportuna nihilominus imaginum quoquomodo poterit stabiliri. Et si ecclesiasticæ ordinationis regula à sanctis patribus tradita intemerata servanda est, immo quia servanda est, omnino corrumpi non debet: & si omnino corrumpi non debet, nec pro utili quadam re corrumpi quidem debet: & si pro utili quadam re nullatenus corrumpi debet, multo ergo minus pro inutili corrumpi debet: cùm videlicet utrumque & imagines adorare, & sine ordine graduum pontificalem cathedram subire inutile sit. Sed quorsum ista? accedamus ad Apostolum, veniamus ad vas electionis, interrogemus egregium prædicatorem, intonet nobis quid de ordinatione episcopi censeat:
1. Tim 5. qui proculdubio respondebit, *Manus cito nemini imposueris.* Et rursus, *Non neophytum, ne in superbia elatus*
1. Tim. 3. *in judicium incidat diaboli:* ne videlicet dum putat se non tam ministerium humilitatis quàm administrationem secularis potestatis adeptum, condemnatione superbiæ sicut diabolus per jactantiam deiciatur. Unde periculosissima est talis ordinatio, in qua diaboli judicium suspicatur: & formidolosissimum est, ejus doctrina, qua imagines adorare censet, uti, in quo tam atrocis exempli ruina formidatur: cùm prohibitum sit pupularem hominem sacerdotii magisterium adimplere debere, cujus nec officium tenuisse, nec disciplinam creditur agnovisse: & eum ea docere posse, quæ constat eum nequaquam antea didicisse. De tali itaque ordinatione hæc est beati Gregorii Romanæ urbis antestitis sententia, *Quidam desiderio honoris inflati defunctis episcopis tonsurantur, & repente fiunt ex laicis sacerdotes, atque inverecunde religiosi propositi ducatum arripiunt, qui nec esse adhuc milites didicerunt. Quid putamus, quid isti subjectis praestaturi sunt? qui antequam discipulatus limen adtingant, tenere locum magisterii non formidant? Qua de re necesse est, ut & si inculpati quisque sit meriti, ante tamen per distinctos ordines ecclesiasticis exerceatur officiis: videat quod imitetur, discat quod doceat, informetur ad id quod teneat, ut postea non debeat errare, qui eligitur viam errantibus demonstrare. Diu ergo religiosa meditatione poliatur, ut placeat: & sic lucerna super candelabrum posita luceat, ut adversa ventorum vi irruenti conceptam eruditionis flammam non extinguat, sed augeat: nam cùm scriptum sit, ut prius quis probetur, & sic ministret, multo amplius antè probandus est, qui populi intercessor adsumitur, ne fiant causa ruinæ populi sacerdotes mali. Nulla igitur contra hoc excusatio, nulla potest esse defensio, quia cunctis liquido notum est, qua sit in hujus rei diligentia sancta egregii sollicitudo doctoris, qua neophytum ad ordines vetat sacros accedere. Sicut autem tunc neophytus dicebatur, qui initio sanctæ fidei erat conversatione plantatus, sic modo neophytus habendus est, qui repentè in religionis habitu plantatus ad ambiendos honores sacros irrepserit. Ordine ergo ad ordinem accedendum est. Non gradum sacrum rectè appetit, qui ad summa loci fastigia postpositis gradibus per abrupta quærit ascensum: & cùm idem apostolus doceat inter alia sacri ordinis instituta discipulum, manus non esse cuiquam citius imponendas, quid hoc celerius, quidve præcipitantius quàm ut exoriatur à summitate principium, ut antè esse incipiat episcopus quàm magister?* Contra quam ecclesiasticæ institutionis normam dum superius memoratus Tarasius sacerdotale culmen, ut ajunt, contendit, turbare potius quàm gubernare dinoscitur plebes. Nec mirandum est si non rectè prædicet, qui ad prædicationis officium non rectè pervenit. De cujus inordinata consecratione multa sanctorum patrum poni testimonia poterant, quæ tamen brevitatis causa omissa sunt. Hæc tantum de hac re posuisse sufficiat.

CAP. III.

Utrum Tarasius rectè sentiat qui spiritum sanctum non ex patre & filio secundum verissimam sanctæ fidei regulam, sed ex patre per filium procedentem in suæ credulitatis lectione profiteatur.

NOSTRIS memorialibus nequaquam subtraxit oblivio sensibus, quod in primordiis hujus nostri operis polliciti sumus, nihil nos indiscussum relicturos, nihilque silentio prætereuntos, quod in eadem synodo quæ pro adorandis imaginibus gesta est, reprehensione dignum inveniretur: nisi fortè quod aut difficultas inordinati sermonis nostro intellectui impertire negaret, aut puerilis dicti ineptiam reverentia cohibente nostra disputatio persequi despiceret. ideoque non est consequens ut ab hoc nostra suspendatur disputatio, quod Tarasius spiritum sanctum non ex patre tantum, sicut quidam qui quamquam eum ex filio procedere quodammodo tacuerint, tamen ex patre & filio procedentem omnino crediderunt: neque ex patre & filio, sicut omnis universaliter confitetur & credit ecclesia eum procedere, sed ex patre per filium in suæ fidei professione procedere confessus est. In qua professione nisi puritas & syncerit as cordis sit, quę credat eum non creaturam esse, sed creatorem, nec patre filioq; minorem, sed eis æqualem & consubstantialem & ab utroq; procedere, perniciosum virus poterit exoriri. Omnium ergo rerum definitio talis esse debet, ut omnibus obscuritatibus seu ambiguitatibus explosis, ad demonstrandæ rei recto tramite tendant indicium, & si aliarum rerum definitio tam perspicua tamque debet esse dilucida, ut ea quæ demonstranda sunt, evidenter demonstret, multo magis fidei definitio dilucida & perspicua & omni ambiguitate sive tortuositate carens esse debet. In qua si aliquid aut tortuosum aut ambiguum, aut quodam nubilo verborum obductum fuerit, magnam affert dicenti vel audienti jacturam. Ex patre enim & filio spiritum sanctum, non ex patre per filium procedere, rectè creditur, & usitatè confitetur: quia non per filium ut pote creatura quæ per ipsum facta sit, neque quasi posterior tempore aut minor potestate, aut alterius substantiæ procedit, sed ex patre & filio ut coæternus, ut consubstantialis, ut coæqualis, ut unius gloriæ, potestatis atque divinitatis cum eis existens procedere creditur. Alteram namque vim habet, *ex*, præpositio & alteram, *per*. Unde & dei filius natus ex homine non per hominem creditur, id est, non per coitum, non per humanam operationem, sed ex virgine carnem adsumendo natus.

natus. Et idcirco quæri potest, utrum rectè dici queat, spiritus sanctus à patre per filium procedere, ne dum
incautè hæc præpositio, per, in tanti mysterii professione ponitur, Arriani illius erroris vitiosum cui-
quam poculum ministret, qui spiritum sanctum creaturam esse, & per filium sicut & cætera quæ crea-
ta sunt, creatum esse blasphemat: qui etiam sui baptismatis tinctionem non juxta fidem evangelicam,
in nomine patris & filii & spiritus sancti, sed in nomine patris per filium in spiritu sancto infelicibus quibusque ad Matth. ult.
se conversis impertivit. Spiritus namque sanctus non creatura, sed creator esse his testimoniis adpro-
batur. Ait enim David, Verbo domini cœli firmati sunt, & spiritu oris ejus omnis virtus eorum. & Salomon dicit, Psal. 33.
Ipse creavit ea per spiritum sanctum. item David, Emitte spiritum tuum & creabuntur, & renovabis faciem terræ. & Psalm. 104.
in libro Iob scribitur, Spiritus divinus est, inquit, qui creavit me. & in libro Iudith, Tibi, inquit, serviet Iob. 33.
omnis creatura tua: quoniam dixisti & facta sunt, misisti spiritum tuum & ædificavit. Tantæ enim potestatis si- Iudith. 16.
ve virtutis spiritus sanctus ostenditur, ut ipso cooperante corpus domini nostri Iesu Christi, quod
est nostra redemptio, in utero virginis formaretur, Evangelista dicente, Ne timeas Ioseph accipere Ma- Matth. 1.
riam conjugem tuam, quod enim in ea natum est de spiritu sancto est. item, Inventa est in utero habens de spiritu san- Luc. 2.
cto: non quod salvatoris nostri spiritus sanctus pater dicendus est, ut duo patres credantur, sed quod
patris & filii idem spiritus sanctus cooperator & unius potestatis cum eisdem esse credatur, domino
adfirmante; Ite, inquit discipulis, baptizate omnes gentes in nomine patris & filii & spiritus sancti. Sicut Matth. ult.
enim dominus Apostolos ad prædicandum destinavit, pari etiam modo spiritus sanctus facere de-
claratur. Scribitur enim in Actibus apostolorum, quòd Petro cogitante de visione, dicit ei spiritus
sanctus; Ecce viri quærunt te, exurgens vade cum eis nihil dubitans, quia ego eos misi ad te. & item, Segregate mi- Act. 10.
hi Paulum & Barnabam ad opus quod elegi eos. & item; Attendite vobis & universo gregi in quo vos spiritus sanctus Act. 13.
constituit episcopos. Nam & universa cum patre & filio, ut ostensum est, procreavit, & deus esse unius Act. 20.
cum iisdem essentiæ his testimoniis adprobatur. David enim ait; Audiam quid loquatur in me dominus
deus. Luce itaque clarius constat, quòd omnes prophetæ non nisi per spiritum sanctum adnuncient
vel loquantur, domino adtestante, qui ait; Cùm venerit spiritus ille sanctus quem pater mittet in nomine meo, Ioan. 15.
ipse vos docebit & ventura adnuntiabit vobis. item per Prophetam dominus dicit; Noluerunt audire sermones
meos quos mandavi in spiritu meo per os prophetarum priorum, dicit dominus. Paulus quoque Apostolus ad He-
bræos scribens ait; Testificatur nobis spiritus sanctus, & hoc est testamentum quod disponam ad eos post dies illos, dicit Hebr. 10.
dominus. In Actibus quoque Apostolorum ad Ananiam dixisse pastorem ecclesiæ legimus; Ut quid Sa- Act. 4.
tanas implevit cor tuum mentiri te spiritui sancto? & ostendens eum Deum esse, in subsequentibus dicit, Non
es mentitus hominibus, sed Deo. Paulus quoque vas electionis ad Corinthios scribit; Divisiones autem dona- 1. Cor. 12.
tionum sunt, idem verò spiritus: & divisiones ministeriorum sunt, idem ipse dominus: & divisiones operationum
sunt, idem verò deus, qui operatur omnia in omnibus. Quibus apostolicis verbis spiritus sanctus idem deus,
idem dominus declaratur. idem verò dominus in evangelio dicit, Spiritus est deus. item ad Corinthios Ioan. 4.
Paulus scribens ait, Dominus autem spiritus est: & ad Ephesios, Nolite, inquit, contristari spiritum san- 2. Cor. 3.
ctum dei: item ad Corinthios, An nescitis, inquit, quia membra vestra templum sunt spiritus sancti quem Ephes. 4.
habetis à deo? & eum deum in humanis corporibus habitantem ostendens adjungit, & dicit; Glorificate 1. Cor. 6.
ergo & portate deum in corpore vestro. Qui dum his testimoniis & creator & deus adprobetur, & ex patre
& filio ab omni catholica ecclesia procedere credatur, quærendum est utrum necesse sit eum per fili-
um à patre & non potius ex patre & filio procedere profiteri, cùm hujuscemodi professio neque in
Niceno neque in Chalcidonensi symbolo à sanctis patribus facta inveniatur. Per filium enim super
Apostolos in igne apparuit: per filium hominibus datus est, quoniam ab omnibus spiritus sanctus ac-
cipi non nisi per filium poterat. Per filium verò eum à patre procedere profiteri, synodicæ confessioni
insitatū est: quoniam Spiritus Sanctus ut à patre procedat non eget alterius adjutorio, ut per aliquē procedat: cùm
ubique sit tertia in eadē sancta trinitate persona & unius cū patre & filio sit potestatis atque essentiæ. Qui
cùm à se deus sit, ad nos autem relativè donum est, distribuens singulis prout vult gratiarū dona. Nam
& prophetias quibus vult impertit, & peccata quibus vult dimittit, quæ sine illo nō donantur. qui inde
propriè charitas nuncupatur, vel quia naturaliter eos à quibus procedit conjungit, & se unū cū eis esse
ostendit: vel quia in nobis id agit, ut in deo maneamus, & ipse in nobis: unde in & donis dei nihil ma-
jus est charitate, & nullum est majus donum dei quàm spiritus sanctus: ipse est & gratia, quæ quia non
meritis nostris, sed divina voluntate gratis datur, inde gratia nuncupatur. Sicut autem unicum dei ver-
bum propriè vocamus nomine sapientiæ, cùm sit universaliter & spiritus sanctus & pater ipse sapien-
tia: ita spiritus sanctus propriè nuncupatur vocabulo charitatis, cùm sit & pater & filius universaliter
charitas. Est enim spiritus patris adtestante domino, qui ait, Non enim vos estis qui loquimini, sed spiritus pa- Marc. 13.
tris vestri qui loquitur in vobis. Est & spiritus filii, Paulo adtestante qui ait, Quisquis autem spiritum Christi non Rom. 8.
habet, hic non est eius, ac per hoc spiritus amborum dicitur, quia ex patre & filio procedens unius proba-
tur esse substantiæ & naturæ: qui si ingenitus diceretur, duo patres profiterentur: si genitus, duo filii in-
competenter dicerentur. Sed quia nec pater est nec filius, ideo nec ingenitus nec genitus, sed ex utroque
procedens dicitur. Pater enim solus non est de alio, ideo solus appellatur ingenitus, non quidem in
scripturis, sed in consuetudine disputantium & de re tanta sermonem qualem valuerint ad præsenti-
um sive futurorum profectum proferentium: filius solus de patre est natus, ideo solus dicitur genitus:
Sp.S. solus de patre & filio procedit, ideo solus amborū nuncupatur spiritus. Procedit enim ex utroque
non nascendo, ut alicujus filius dici possit. Diceretur aūt filius patris & filii, si, quod abhorret ab omnium
fideliū sensibus, eum ambo genuissent: non igitur ab utroque est genitus, sed procedit ab utroque ambo-
rū spiritus. A patre illū aūt procedere dominus noster Iesus Christus discipulos docuit dicens, Cum au-
tem ve-

Ioan. 15. *tem venerit*, inquit, *paraclitus, quem ego mittam vobis à patre spiritum veritatis, qui à patre procedit, ille testimonium*
perhibebit de me. & rursum ipse dei & hominum mediator dominus Iesus Christus post resurrectionem
suam, ut ostenderet à se procedere spiritum sanctum sicut & à patre, insufflans in discipulos suos ait,
Ioan. 20. *Accipite spiritum sanctum*: qui nisi ab eo procederet, nequaquam eum insufflans discipulis daret. Unus
ergo est spiritus patris & filii, unus, ut supra memoravimus, amborum spiritus. Quòd si quis quærat,
quomodo filius à patre nascendo procedit, spiritus verò sanctus procedendo non nascitur: aut quur
non uterque sint filii, cum uterque à patre procedant: aut quur non & spiritus sanctus dicatur ingeni-
Ioan. 5. tus, sicut pater: aut quomodo ab utroque procedat, aut quur filius dicat, *Sicut habet pater vitam in semet-*
ipso, sic dedit filio vitam habere in semetipso, quasi antea sine vita idem filius extiterit, & hanc pa ne dante
susceperit: aut quomodo pater numquam sine filio, & tamen pater genuit filium: aut quomodo filius
Ioan. 16. numquam sine spiritu, & tamen ait, *Nisi ego abiero, paraclitus non veniet ad vos*: aut quomodo filius non de
se, sed de patre est, nec tamen ei est posterior de quo est: aut quomodo spiritus sanctus de patre procedit & filio, nec tamen ab eis præceditur à quibus procedit: sciat hæc & his similia humanæ fragilitatis sensibus inscrutabilia & inconprehensibilia esse. Quis enim ista consideret? quis ista conprehendat? si enim humanæ nativitatis Christi secreta non capimus, divinæ naturæ mysteria quomodo capiemus? Verum quia in illa coæterna & æquali & incorporali & ineffabiliter inmutabili atq; inseparabili trinitate difficillimum est generationē à processione distinguere, sufficiat hoc credere, hoc firmiter tenere, hoc toto corde fateri patrem ingenitum, filium genitum, Spiritum verò sanctum nec creatum nec genitum, sed ex patre & filio procedentem: ita dumtaxat ut in confessione fidei omnes opinationes, omnes verborum novitates caveantur: & his verbis, hisque sententiis fidelium confessio roboretur, quæ sanctæ & universales synodi in symbolo taxaverunt.

CAP. IIII.

Vtrum Theodorus Episcopus Herosolymorum rectè sentiat, qui cùm patrem sine principio penitus & sempiternum se credere dixerit, filium nescio sub qua ambage verborum non aliud principium, quàm patrem agnoscentem & ex ipso subsistentiam habentem professus sit.

ET superiore quidem capitulo executi sumus, in sanctæ fidei confessione dilucidam & perspicuam definitionem fieri debere, & nunc necessario idipsum exsequimur. Quoniam nisi recto tramite, omnibus ambagibus hinc inde postpositis, ad demonstrandam rei veritatem sermo gradiatur, & de ejus à quo profertur fidei integritate ab audientibus dubitatur, & hæreticæ pravitati & si non voto, sono tamen adpropinquare videtur. Unde cavendum est, ne in professione fidei Theodori Episcopi, qui dum patrem dicat sine principio, & filium non aliud principium quàm patrem agnoscētem, & ab ipso subsistentiam habentem, pater filium, aut tempore, qui sibi consempiternus est: aut substantia, qui sibi consubstantialis est: aut honore, qui sibi æqualis est, præcedere suspicetur. Quod quidem etsi à præfato viro rectè & catholicè creditur, ita tamen ambiguè positum est, ut legenti de ejus fide possit oriri suspicio, quod plerunque non infirma credulitas, sed sermonis solet efficere difficultas. Quoniam igitur in hac professione non elucet evidēter, utrum ejus fides aut probari aut inprobari debeat, cùm eam probandam potius quàm inprobandam esse nostra mallet intentio, restat ut quod de hac re à sanctis patribus percepimus, credimus & tenemus, breviter exsequamur. Hoc enim in tali professione expavescendū est, ne dum pater sine principio dicitur, & filius non aliud principium quā patrem agnoscere, antiquior pater filio quia genuerit, & filius posterior patre quia genitus sit suspicetur: cùm videlicet nihil sit in sancta trinitate anteriùs posteriúsve, ubi nihil ex tempore inchoatur, ut consequenti perficiatur in tempore. Quoniam sicut tres personæ consubstantiales sibi sunt, ita etiam consempiternæ. Et sine tempore generatio filii de patre intelligitur, sine tempore etiam processio spiritus sancti de utroque. Est enim pater filio principium non creando, sed gignendo, non tempore procedendo, sed ineffabilis pater ineffabilem filium sine quo numquam fuit, ineffabiliter sibī consempiternum generando. Est & filius principiū non patri, sed rebus à se conditis: est & spiritus sanctus principium omnibus quæ ab eo creata sunt: quia nullo modo separari potest ab appellatione creatoris. Sunt pater & filius principium spiritui sancto non gignendo, quia non est filius, neque creando, quia non est creatura, sed dando quia ab utroque procedit. Est item pater & filius & spiritus sanctus unum principium, omnibus quæ à se solo & uno creatore creata sunt. Et cum sit pater principium, & filius principium, & spiritus sanctus principium, non tamen tria principia, sed unum est principium, una divinitas, una substantia, una omnipotentia. Hæc enim quæ breviter perstrinximus, prædicatoris egregii Augustini verbis adprobanda sunt. Ait enim, *Dicitur ergo relativè pater, idemq; relative dicitur principium, & si quid forte aliud ipse pater ad filium dicitur: principium verò ad omnia quæ ab ipso sunt. Item dicitur relativè filius, relativè dicitur & verbum, & imago, & in omnibus his vocabulis ad patrem refertur, nihil autem horum pater dicitur. Et principium filius dicitur: cùm enim diceretur ei, Tu quis es? respondit, Principium quia & loquor vobis. Sed numquid patris principium? creaturæ se quippe ostendere voluit, cum se dixit esse principium, sicut & pater principium est creaturæ quòd ab ipso sunt omnia. Nam & creator relativè dicitur ad creaturam, sicut dominus ad servum. Et ideo cum dicimus & patrem principium, & filium principium, non duo principia creaturæ dicimus, quia pater & filius simul ad creaturā unum principium est, sicut unus creator, sicut unus deus. Si autem quicquid in se manet & gignit aliquid vel operatur, principium est ei rei quam gignit vel ei quam operatur, non possumus negare etiam Spiritum sanctum rectè dici principium,*

spiritum, quia non eum separamus ab appellatione creatoris: & scriptum est de illo, quòd operetur, & utique in se manens operatur. Non enim in aliquid eorum quæ operatur, ipse mutatur & vertitur, & quæ operatur fide. Vnicuique, ait Apostolus, datur manifestatio spiritus ad utilitatem: alii quidem datur per spiritum sermo sapientiæ, alii sermo scientiæ secundum eundem spiritum, & reliqua. item idem post pauca, *Nam & singillatim si interrogemur de spiritu sancto, verissimè respondemus, quòd deus sit, & cum patre & filio simul unus deus est. Unum ergo principium ad creaturam dicitur deus, non duo vel tria principia, ad se autem invicem in trinitate, si gignens ad id quod gignit principium est, pater ad filium principium est, quia genuit eum. Utrum autem & ad spiritum sanctum principium sit pater, quoniam dictum est, De patre procedit, non parva quæstio est: quia si ita est, non jam principium ei tantum rei erit quam gignit aut facit, sed etiam ei quam dat, ubi & illud elucescit, utpote quod solet multos movere, cur non sit filius etiam spiritus sanctus, cùm & ipse à patre exeat sicut in evangelio legitur. Exit enim non quomodo natus, sed quomodo datus: & ideo non dicitur filius, quia neque natus est, sicut unigenitus, neque factus, ut per gratiam in adoptionem nasceretur sicut nos. Quod enim de patre natum est ad patrem solum refertur, cùm dicitur filius, & ideo filius patris est non & noster: quod autem datum est & ad eum qui dedit refertur, & ad eos quibus dedit. Itaque spiritus sanctus non tantum patris & filii qui dederunt, sed etiam noster dicitur qui accepimus: sicut dicitur domini salus quia dat salutem, eadem etiam nostra salus est qui accepimus.* item idem post pauca; *Si ergo & quod datur principium habet eum à quo datur, quia non aliunde accepit illud quod ab ipso procedit, fatendum est patrem & filium principium esse spiritus sancti, non duo principia, sed sicut pater & filius unus deus: & ad creaturam relative unus creator & unus dominus, sic relative ad spiritum sanctum unum principium, ad creaturam verò pater & filius & spiritus sanctus unum principium, sicut unus creator & unus dominus.*

C A P. V.

Quòd Tarasius non rectè spiritum sanctum contribulum patri & filio dixerit, cum sufficeret dicere coæternum, consubstantialem ejusdemque essentiæ & naturæ.

DIXISSE quoque in suæ fidei professione spiritum sanctum *patri & filio contribulum* Tarasius perhibetur: quod absurdissimum & dictum & à catholicæ fidei confessione penitus convellendum, non solum ab eorum sensibus qui literariæ solertiæ disciplinam non nesciunt, sed etjam ab eorum qui communibus tantum utuntur literis prorsus respuitur, & modis omnibus abdicatur. Est enim in promptu animadvertere, quòd sicut *consanguinei* dicuntur qui sunt unius sanguinis, & *consortes* qui sunt unius sortis, & *coætanei* qui sunt unius ætatis, qui etiam *coævi* dicuntur, & *conformes* qui sunt unius formæ, ita *contribuli* dicuntur qui de una tribu sunt. Quoniam loquelaris ista præpositio hanc vim obtinet ut ubicumque in compositione verborum ponitur, diversa quæq; cohærere demonstret: sicut & in hac compositione duos aut plures homines cum *contribulos* vocamus, evidenter eos de una tribu esse ostendimus. Est enim *tribus* multitudo hominum quæ aut ab una stirpe genus ducit, sicut ab Iacob duodecim tribus processisse noscuntur: aut uno ministerio fungitur, sicut in exordio Romanæ urbis in tres ordines ab ejusdem urbis conditore Romanus populus dispertitus est, in senatoribus videlicet, militibus sive plebibus. Unde hactenus hujus nominis etymologia servatur, & qui eis præsunt *tribuni* vocantur: in deo autem qui est summum bonum, unus apex, rerum singulare cacumen, unus in substantia, trinus in personis, nequaquam contribuli nomen inveniri potest, quia non alibi contribulus inveniri potest, nisi ubi invenitur & tribus. Spiritus autem sanctus non patri & filio contribulus sed consubstantialis est. Qui si contribulus est, tribus tantummodo aut affinitatis societate, quod profanum est dicere, jungitur: si, quod credere non solum absurdum, sed etiam impium est, tribus tantummodo aut affinitatis societate conjungitur, non est consubstantialis: est autem patri & filio consubstantialis; non igitur eis contribulus credendus est aut dicendus. In tanti enim mysterii confessione spretis dictionum novitatibus suffecerat dicere Spiritum sanctum patri & filio coessentialem, coæternum, coæqualem, unius potestatis & gloriæ: ita ut in tribus personis unitas substantiæ, potestatis & gloriæ summi dei credatur & à catholicis confiteatur, qui est super omnia deus benedictus in secula. Legat igitur quisquis hoc nomen in sancta trinitate rectè nominandum putat, & assertionibus fulcire affectat, lib. XII. B. Hilarii, & XV. sanctissimi Augustini de eadem sancta & ineffabili trinitate, subtilissime disputantes & viriliter intonantes, in quibus cum hoc nomen sanctæ trinitati aptatum minime reperierit, id ei minime aptare præsumat: quoniam si ullatenus sanctæ fidei confessioni conveniret, tot disputationum silvas effugere nequiret, nec esset tam eloquentibus tamque Latinitatis peritia eruditis viris in disputando alienum, si errori esset extraneum. Legat etiam cæterorum catholicorum patrum de Fide opuscula, & cum hujusce nominis mentionem in tam sublimi tamque præclaro negotio non repererit, hanc supervacue alibi se invenisse cognoscat. Quoniam sicubi extra horum disputationes in sanctæ fidei confessione invenitur, aut ineloquentiæ, quæ imperitiæ de fonte procedit, aut alterius linguæ proprietati deputandum est, quæ plerumque dum ad aliam linguam transit, vim suam amittit.

CAP.

initium poneret, non imaginem, sed calicem accepisse perhibetur, & per prophetam Dominus non ait, *Mundamini qui fertis imagines*, sed, *Mundamini qui fertis vasa Domini.* Babylonicus ergo rex non ob alicujus injuriam imaginis corripitur, sed quia vasa divinis cultibus officiosa, quæ abavus de Judæa adlata in delubris suorum posuerat idolorum, religionis siquidem & reverentiæ causa, inter comessationes delubris eximi, & usibus humanis exhibita peregrinari censuerit, & præsago miraculi stupore adtonitus, quæ sibi ventura essent audivit, & inter hostiles cuneos vitæ pariter regniq; jacturam sensit. Qui prophetas scit, ea, quæ dicimus cognoscit.

Esai.52.

CAP. XXX.

Contra eos qui dicunt, Sicut divinæ Scripturæ libros, ita imagines ob memoriam venerationis habemus, nostræ fidei puritatem observantes.

SI hic error quo divinæ Scripturæ libris imagines æquiperare nituntur, cæteris eorum erroribus conparetur, quamquam erga se sit magnæ enormitatis, aliis vero conparatus, quibus eas & archæ Domini, & corporis & sanguinis Dominici sacramento, & crucis mysterio æquiperare nisi sunt, minor proculdubio reperitur, præsertim cum nec illis, nec istis rite æquiperari possint: cum videlicet illæ solius Dei altissimo archanoq; ac præsago judicio sint ante secula prædestinatæ, & per momenta seculorum ad humanæ salutis emolumenta clementi exhibitione concessæ, habeantq; auctores sanctos ac venerabiles viros virtutum lampadibus & miraculorum insignibus coruscantes, vel certe ipsum Dominum, qui corporis & sanguinis sui mysterium sive crucis sacramentum nostræ saluti congruum concessit: istæ vero & gentilium auctorum vanitate prolatæ sint, & nullam salutis exhibitionem, nullam sacramenti alicujus mortalibus prærogativam adducant, sed oculis tantummodo faveant, per quos quasi per quosdam legatos gestarum rerum memoriam cordibus mandent. Eo etenim tempore quo Moyses cum populo Dei in eremo morabatur, & præcipiente Domino sacræ legis doctrinam & ceremoniarum sacratissimos ritus populo tradebat, & genus humanum ad divini cultus eruditionem informabat, Cecrops quidam rex Atheniensium dæmonico inlectus veneno, rudes gentilium mentes ad imaginum simulacrorumq; & ad vanorum Deorum culturas excitavit: & quo tempore populus Dei mandata vitæ percepit, hoc ille inliciendis animabus perpetuæ mortis pocula & diuturni erroris seminaria præparavit: de quo est illud Sedulii,

Quos letale malum quos vanis dedita curis,
Attica Cecropei serpit doctrina veneni.

Unde imaginum usus, qui à gentilium traditionibus inolevit, sacræ legis libris æquiperari nec debet nec valet: quia in libris non in imaginibus, doctrinæ spiritalis eruditionem discimus. Non e-
Rom.15. nim ait Paulus Apostolus, *Quæcumq; picta sunt, ad nostram doctrinam picta sunt*: sed ait, *Quæcumq; scripta sunt, ad nostram doctrinam scripta sunt*, ut per patientiam & consolationem scripturarum spem habeamus ad
2.Tim.3. Deum. Nec ait, Omnis pictura, sed, *Omnis Scriptura divinitus inspirata utilis est ad docendum, ad arguendum, ad erudiendum, ut perfectus sit homo Dei ad omne opus bonum instructus.* Quinquagesimo denique die post agni immolationem, & maris rubri transitum, Dominus in montem Synai descendens, legem, non pictam, sed scriptam Moysi dedit, & in tabulis lapideis non imagines, sed apices qui indices rerum sive signa verborum esse perhibentur, tradidit. Idem quoq; Moyses originem mundi non pingendo, sed scribendo edocuit, & omnia quæ per spiritum prophetiæ sive de præteritis cognovit, ut ea quæ de mundi principio, de creatione hominis, de diluvio, sive de cæteris Patriarcharum per ordinem historiis promulgavit, sive quæ præsenti sibi tempore fiebant, ut ea quæ per Balaam, sive Balaac, sive per cæteros, qui illi absentes erant, agebantur, conperit, sive ea quæ de futuris Spiritus sancti flamine afflatus intellexit, ut est illud quod de prævaricatione populi Judæorum, sive de eorum captivitate vel etiam de adventu Christi dixisse legitur: in quinque libris adnotans non pingendo, sed scribendo seculis
Deut.31. pòst futuris Domino imperante mandavit: nec de eo scribitur, Accepit picturas, sed, *Accepit librum*
Hebr.9. *Moyses & recitavit in aures populi verba libri.* Unde & Apostolus scribit, *Lecto enim omni mandato legis à Moyse universo populo*: & post pauca. *Ipsum quoq; librum & omnem populum aspersit*, ut nosse possimus legislatorem non fucatis picturis, sed saluberrimis Scripturis usum fuisse. Josue etiam successor ejusdem Moysi, qui cum populo Dei Jordanen sicco pede transiit, & Cananitidis gentis prostratis regibus repromissionis terram filiis Israhel sorte divisit, typumq; mediatoris Dei & hominum gessit: qui transactis veteris legis ritibus per baptisma populum Dei ad terram repromissionis adducit, & prostratis vitiorum sive aeriarum potestatum tyrannis, patriæ cælestis fidelibus prædia confert cuncta, quæ tempore suo sibi vel populo cui præerat, côtigerunt, scribendo potiùs quàm pingendo memoriæ posteritatis mandavit. Samuel quoq; magnæ sanctitatis & excellentiæ vir, qui matri petenti post magnam orationis instantiam divino munere côlatus est, & ab ipsis cunabulis in Domini tabernaculo militia prophetali militavit, & in deliniendis regibus exemplar extitit, historias Judicum sive Ruth vel etiam Regum usque ad David non imaginibus, sed apicibus prænotavit. Et post hunc per David res suo tempore gestæ conscriptæ, sive cæterorum regum historiæ, aut per reges, aut per prophetas, qui tunc temporis fuere, conscriptæ, usq; ad Hieremiam, qui omnes regum historias in unum colligens, Malachim totum edidit ad nostram usq; memoriam, non per picturam, sed per Scripturam, delatæ sunt. Prophetæ etiam singuli, qui libros habent, prophetias suas pòst futuris seculis profuturas, non in picturis, sed in Scripturis constituere. Unde & Danihel non in coloratis figuris, sed in libris intellexit numerum an-

norum

norum quo populus Dei in captivitate Babylonica detineri deberet. Ait enim, *Ego Daniel intellexi in* Dan.9.
libris numerum annorum, in quo factus est sermo Domini. David quoque sanctissimus prophetarum, qui de
Christi incarnatione, nativitate, passione, morte, resurrectione, gloria, regno, sicut cæteris patri-
bus in ejusdem Domini secundum humanitatem genealogia prælatus est, ut videlicet idem Domi-
nus filius David nuncuparetur, ita etiam cæteris uberius apertiusque cantavit: ita in persona Christi
dixisse legitur, *in capite libri scriptum est de me.* Non enim ait pictum, sed scriptum: nec in capite parie- Psalm.40.
tum sive tabulatum, sed in capite libri. In capite itaque libri Geneseos, qui utique cunctorum libro-
rum caput est, ita scribitur, *In principio creavit Deus cælum & terram*: in principio, id est, in filio. ipse e- Gen.1.
nim Judæis interrogantibus quis esset, respondit, *Ego sum principium, quia & loquor vobis.* Potest et- Joan.8.
jam & in hoc versu primi Psalmi principium intellegi, qui de Christi incarnatione adoritur, & per o-
ctavam speciem definitionis quam Dialectici κατ᾽ ἀφαίρεσιν τοῦ ἐναντίου, id est, per privantiam
contrarii ejus quod definitur, Christum *non abisse in consilio impiorum*, id est, detestabiles cogitationes Psal.1.
quas sibi genus humanum peculiariter vindicat, non habuisse demonstrat: *& in via peccatorum non ste-* Ibid.
tisse, id est, actus vitiosæ conversationis penitus evitasse, sed in mundo venientem mundi vitia im-
maculata conversatione transisse prædicat: nec eum in cathedra pestilentiæ sedisse, id est, doctri-
nas abbominabiles, quæ pestilentis dogmatis venena disseminant, sed mundi vulnera medicabili
prædicatione sanasse declarat: eumque tribus illis modis quibus humanos constat provenire erro-
res, cogitatione, facto videlicet & dicto, modis omnibus caruisse commemorat, declaratque eum
nec impium fuisse, qui in Deum peccasset, eo quòd nequaquam in Deum peccaverit, qui semper
utique voluntatem patris fecerit: nec peccatorem, qui in se deliquerit, qui utique ait, *Venit enim* Joan.14
princeps mundi hujus, & in me non invenit quicquam: nec pestilentem, qui numquam proximum depo-
pulatus sit atque læserit, qui in hoc venit, *ut salvum faceret quod perierat.* Hæc enim figura apud Gram- Luc.19.
maticos pro eo, quod singula verba singulis quibusque aptè clausulis ibi subjunguntur, ἐπίζευξις,
& pro eo quod dictiones plures simili modo finiuntur, ut, *abiit, stetit, sedit*, ὁμοιοτέλευτον nuncupa-
tur. Merito igitur hic Psalmus, qui est caput libri, & in cujus capite de Christo scriptum est, titu-
lo caret: sive quia capiti nostro quod est Christus, nihil præponi debet, qui est verbum, principium:
sive quia hic Psalmus cæterorum Psalmorum tituli &, ut ita dixerim, præfationis locum tenet. quo-
niam quamquam alii Psalmi de Christo multa dicant, nullus tamen de ejus, quæ fuit in terris con-
versatione tam evidenter loquitur: qui cum eum per octavam speciem definitionis, per ea quæ non
fecerit, beatum definierit, protinus ad secundam nihilominus definitionis speciem, quæ ab antigra-
phis ἐνσημαντικὴ, id est, *notio* dicitur, convolavit: & per ea quæ egit quasi per quædam signa in noti-
tiam devocata non quid sit, sed quid egit specialiter indicavit dicens, *Sed in lege Domini fuit voluntas ejus*, Psal.1.
& cætera. Quia verò paulò longius capitis libri dulcedine captiâ causa secedentes evagati sumus,
restat ut ad propositum redeamus. Veniamus nunc ad Evangelia, videamus utrum Evangelistæ, an
ipse Dominus imaginum, an scripturarum fecerint mentionem. Ait enim Evangelista, *Sicut scri-* Luc 4
ptum est in libro sermonum Esaiæ Prophetæ. Scriptum dixit, non pictum, & in libro, non in quadam ma-
teria: & idem Dominus ac redemptor noster dum antiqui hostis machinaměta destrueret, sive in plu-
rimis suæ prædicationis locis, scripturarum, non picturarum exempla protulisse perhibetur: & dum
mulier in adulterii reatu conprehensa, eiq; stipante caterva ablata fuisset, & Pharisæi illius deceptio-
ne pleni syllogismi, qui à secularium literarum magistris ἄφυκτος, id est, *inevitabilis*, nuncupatur,
cornua evitans, qui nec crudelis esset sanguinisque effusionem consentiens, qui per severitatem le-
galis rigoris adulteram lapidare jussisset, nec legis transgressor peccatorumque fautor, qui contra
legis sententiam eandem indemnem dimittere jussisset, sed justus & mansuetus gravissimæ eos pro-
positionis telo, utpote cælestis Philosophus perculisset, illis sua quibusque facinora audire timen-
tibus altero post alterum abeuntibus, digito in terra non pinxisse, sed scripsisse perhibetur: ut cu-
jus digito olim in lapide propter significandam duritiam cordis Judæorum lex scripta est, ipsius ni-
hilominus digito in terra cordis gentilium, quæ divini verbi semina accipiens fructus dignos suo
conditori quotidie affert, Evangelica lex scriberetur, quatenus & per lapideas tabulas rigor vete-
ris Testamenti & duritia Israheliticæ gentis, & per terram quæ digito Domini scripta est gentilium
ad credendum & ad fructus adferendos mollia corda sive suavitas Testamenti novi innueretur. A-
postoli denique, de quibus per Prophetam dictum est, *Quàm pulchri sunt pedes, qui adnunciant pacem,* Esai 52.
& prædicant salutem, qui euntes ibant & flebant mittentes semina sua, qui per multas videlicet tem-
porales tribulationes divini verbi semina jaciebant, & cum exultatione venturi sunt ad illud gene-
rale examen, portantes manipulos, populos videlicet per suam prædicationem ad fidei documen-
ta conversos, non imagines, sed epistolas ad diversas mundi partes destinasse leguntur: nec per pi-
cturas genus humanum ab idolorum cultibus ad veræ fidei puritatem revocavere, sed per Scriptu-
ras quibus redemptor sensum aperuit, non ut intellegerent picturas, sed Scripturas. Scriptum est
enim; *Tunc aperuit illis sensum, ut intellegerent Scripturas.* In Evangelio quoque legitur, *Multa qui-* Luc.24.
dem & alia signa fecit JESUS *in conspectu discipulorum suorum, quæ non sunt scripta in libro hoc. Has au-* Joan.21.
tem scripta sunt, ut credatis quoniam JESUS *est Filius Dei, & ut credentes vitam habeatis in nomine ejus.* Jo-
hannes quoque, qui de archano dominici pectoris nectarea hauriens fluenta, cælestia pocula aren-
tibus cordibus propinavit, dum Cæsareis jussibus in Patmos insula relegatus dominici calicis gu-

stum antè sibi promissum acciperet, & cælestibus plenus mysteriis secreta quædam Domino revelante audiret seu cerneret, scribere ea in libro, non pingere jussus est. Et in septem Ecclesiis unam sanctam Catholicam sive Apostolicam Ecclesiam septiformis gratiæ Spiritu plenam non pingendo, sed scribendo admonuit.
Apocal. 1. Dictum enim illi supernæ vocis tonitruo est, *Quod vides scribe in libro, & mitte septem Ecclesiis*. Unde datur intellegi, non picturas, sed Scripturas ad nostræ fidei eruditionem esse concessas. Quàm ergo sit incautum, quamque à ratione remotum dicere, *Sicut divinæ Scripturæ libros, ita imagines ob memoriam venerationis habemus*, facile intellegere potest quisquis divinarum Scripturarum cognitionem habet. In illis inveniuntur arma, quibus contra adversa confligatur, quibus vitia reprimantur, quibus virtutes erigantur, quibus gulæ concupiscentia vigiliis & compunctione cordis reprimatur, quibus fornicatio contritione cordis & corporis afflictione, orationum instantia, laboris exercitio, metuque suppliciorum vel amore æternæ patriæ refrenetur: quibus invidia amore fraternæ dilectionis & cælestis regni desiderio, quod non nisi concordes adipiscuntur, superetur: quibus ira modestissimæ patientiæ gravitate & acumine rationis & æquanimitatis munere frangatur: quibus avaritia eleemosynis & spe æternæ retributionis calcetur, quibus tristitia fraternis alloquiis, assiduis lectionibus vel orationibus pellatur; quibus arrogantia metu amittendarum virtutum, cum qua illæ haberi non possunt, & accessus vanæ gloriæ, qui est virtutum inimicus, secluditur: in quibus superbia metu diabolicæ ruinæ & exemplo humilitatis Christi conteritur. In illis inveniuntur instrumenta fructus justitiæ, id est, charitas, gaudium, pax, patientia, longanimitas, bonitas, benignitas, fides, modestia, continentia. In illis invenitur medela, qua nec sapientes in sua sapientia gloriantes, nec fortes in sua fortitudine confisi periclitentur, nec simplices sive infirmi sua impossibilitate deiciantur: qua nec lætos nimia lætitia extollat, nec tristes nimia animi contritio afficiat: qua nec divites rerum opulentia elatos efficiat, nec pauperes rerum indigentia frangat. In illis invenitur norma per quam instruitur qualiter prælati erga subditos, & subditi erga prælatos agere debeant, qualiter conjugia diligantur, qualiter secularia consilia prudenti deliberatione tractentur, qualiter patria defendatur, hostes pellantur, extranearum domesticarumq; rerum administratio habeatur, & ut cuncta breviter complectar, in illis & animæ perpetuus cibus, & præsentis vitæ doctrina & sapientia quæ decor est vitæ, & vitæ perpetuæ documenta continentur. Est enim thesaurus nullo bono carens, omnibus bonis redundans: ad quem quisquis devotus accedit, quicquid fideliter quærit, feliciter se adquisisse gaudet. Esto mundanæ sapientiæ & secularis scholæ quemquam amor oblectat, accedat ad divinæ legis armana, quæ sapientes mundi sicut meritorum celsitudine, ita etiam tempore præcedit, & liberalium studiorum profunditates, quas scit cognovisse, & quas nescit invenisse se gaudeat. Illic inveniet & rectæ loqutionis decorem, etymologias nominum, schematum varietates, tropicas perplexiones: de quibus beatus Augustinus ait, *Sciant autem literati modis omnium loqutionum, quos Grammatici Græco nomine tropos vocant, auctores nostros usos fuisse*: quos tamen tropos, id est, modos loqutionum, qui noverunt, agnoscunt in literis sanctis, eorumque scientia ad eas intellegendas aliquantulum adjuvantur: inveniet etiam historias, metra, quæ omnia proprie artis grammaticæ sunt. Sed dicet fortassis aliquis, Non illic metrorum scansiones & temporum certas dimensiones invenio: cognoscat multa in divinis Scripturis metra, plures rhythmos esse, sed translatio linguæ non eadem sinit habere temporum intervalla in peregrina, quæ habentur in propria: cum tamen eosdem sensus easdemque rerum proprietates habeat. quia & si quis nobis debitor aurum reddat, non multum distat cum non unius sit monetæ cum illo quod acceperat, si tamen unius sit ponderis uniusque fulgoris. Nam ut beato Hieronymo Hebraicæ linguæ peritissimo docente didicimus, quædam divinæ Scripturæ Hebræa dactylo spondeoque, quædam anapæsto, quædam verò jambo juxta artis rigorem decurrunt. Illic etiam inveniet nitorem & copiam eloquentiæ, genera causarum & status: illic exordia quibus benevoli, dociles vel attenti auditores fiunt: illic narrationes apertas & breves, causas etiam & longas, quæ non nisi Spiritu sancto reserante panduntur: illic conclusiones quibus proprietas rerum monstratur: argumentationes quibus animi audientium concitantur ad implenda ea quæ dicuntur: illic leges sive sententiæ, illic magna granditer, parva summisse, mediocria temperate promuntur: illic prosopopœiam, ethopœiam vel omnes figuras locutionum quæ à rhetoribus traduntur: inveniet, & plures illis angustiores, quæ percepisse se gaudebit ad quas nec grammaticorum nec rhetorum schola pertingere potuit: illic quoque inveniet isagogas quæ ad inquirendas res lectorem utiliter introducunt, categorias quæ prædicamentorum utilitate ad investigandas res excellunt: definitiones vel modos syllogismorum, quæ subtili indagatione ea de quibus dubitatur adfirmant: topica quæ dum sint fontes sensuum & origines dictionum, omnibus communiter grammaticis videlicet, poëtis, oratoribus vel etiam Philosophis argumenta præstant: quæ non solum scholastico, sed etiam vulgari & tumultuoso sermoni perpetuò cohærent. Nam quamquam tumultuosus, quamquam vulgaris sit sermo, si pro quibuslibet vitæ utilitatibus profertur, ad topica veniet: per ea quasi per quædam magisteria locales regulas quibus evagari, aut non possit, aut non debeat, inveniet: in illis etiam terminum, qui sine sensus dispendio transgredi difficile sit, se repperisse cognoscet. Et ut cuncta breviter dicam, omnis sermo, nisi ad topica venerit, indefinitus proculdubio remanebit. Illic περὶ ἑρμηνείας, quarum scrupulosis semitis & laciniosis diverticulis profunditas inveniendorum sensuum dubiorumque adfirmatio invenitur, quibusque syllogismorum vel cæterarum argumentationum silva exoritur: quæ omnia proprie artis sunt Dialecticæ. Illic in numeris per arithmeticam artem archana sensuum profun-

profunditatesque reperiet: quoniam, dicente eadem Scriptura, *Omnia in mensura & numero & pondere Deus fecit*. Illic etiam musicæ non solum consonantias instrumentaque, quibus plerique sanctorum patrum usi sunt, sed etiam repertorem inveniet. 3. Esdr. 8.

Inveniet quoque terrarum situs dimensionesque, quæ propriè artis sunt geometricæ. Necnon & quorundam siderū cursus, & positiones, & temporum varietates, mensium annorumque sive horarum curricula, diem etiam & causam conditionis siderum, quæ propriè artis sunt astronomicæ, illic reperisse se studiosus quisque cognoscet. Sed dicit forte aliquis, Nec nomina principaliter disciplinarum, nec uniuscujusque disciplinæ singillatim partes, nec uniuscujusque partis membra singillatim in sacris literis inveniuntur. quibus breviter respondendum est, Omnia in scripturarum sanctarum amplissimis pratis per partes inveniri posse, quæ antigraphi in suorum hortorum areolis posuere: inveniuntur, inquam, virtute sensuum, non in promulgatione verborum, in radicum profunditatibus, non in foliorum lapsibus. Sic enim in profunditate divinarum scripturarum liberales artes ab studiosis quibusque cernuntur, sicut vina in vitibus, segetes in seminibus, frondes in radicibus, fructus in ramis, arborumque magnitudines sensū cōtemplantur in nucleis. Est plane divina Scriptura verax, est fixa, est casta, est cælestis magisterii instrumērum, & æterna prædicatio purissimo nitens eloquio, est lux mortalium, dicente Propheta, *Lucerna pedibus meis verbum tuum Domine, & lumen semitis meis*: est vivax & mori nesciens, dicente Apostolo, *Vivus est Dei sermo & efficax & penetrabilior omni gladio ancipiti, & pertingens usque ad divisionem animæ ac spiritus*: est tenebrarum discussio, Salomone adtestante, qui ait, *Lucerna est mandatum legis & lux vitæ & increpatio & disciplina*: de quo per Esaiam dicitur, *De nocte spiritus meus vigilat ad te Deus, quia lux præcepta tua sunt super terram*. Semper enim vitalia jubet, noxia prohibet, terrena removet, cælestia persuadet. Est, inquam, fons æthereo de margine scaturiens, de quo quanto amplius hauritur, tanto minus expenditur, & quanto in plures partes derivatur, tanto amplius in sensibus argumentatur: est pecuniæ marsupium, de quo nec ea quæ dantur amittuntur, nec diminutionem assiduus dandi usus adfert, sed quanto inde amplius dandi devotione eicitur, tanto illud magis magisque completur. Nihil igitur horum quæ perstrinximus, sive his similium, quæ brevitatis studio prætermisimus, in imaginibus, ô imaginum adorator, é ... rum infenfaratum cultor invenire posse te constat, quæ dum his omnibus meritorum prærogativis careant, dolendus potius quam mirandus es, quur eas divinæ Scripturæ libris, in quibus tot bona reperiuntur, æquipetare affectes? Tu qui fidei tuæ puritatem in imaginibus conservare te dicis, supplex eis adstare memento cum thymiamatibus: nos præcepta Domini solerti indagatione perquiramus in divinæ legis codicibus. Tu luminaribus perlustra picturas: nos frequentemus divinas Scripturas. Tu fucatorum venerator esto colorum: nos veneratores & capaces sensus sensuum archanorum. Tu depictis demulcere tabulis: nos divinis mulceamur alloquiis. Tu figuris terū insta, in quibus nec visus, nec auditus, nec gustus, nec odoratus, nec tactus est: nos instemus divinæ legi quæ est inreprehensibilis, in qua testimonium Domini, justitiæ sive præcepta, timor sive judicia ejus inveniuntur. Quæ singula pulchrè Psalmographus per septimam definitionis speciem quam dialectici κατὰ μεταφορὰν, id est, per *translationem* vocant, eo quod rem aliquam brevi præconio quæ sit ostendit, sub senarii numeri perfectione, qui juxta arithmeticæ experientiam disciplinæ perfectus habetur, eo quod suis partibus dimensus, & his iterum in unum redactis, absque ullo detrimento aut incremento sui in se redit: ita definivit dicens, *Lex Domini inreprehensibilis, convertens animas, testimonium Domini fidele, sapientiam præstans parvulis: Justitiæ Domini rectæ lætificantes corda, præceptum Domini lucidum inluminans oculos: Timor Domini sanctus permanens in seculum seculi, judicia Domini vere justificata in semetipsa, desiderabilia super aurum & lapidem pretiosum multum, & dulciora super mel & favum*. Quæ omnia ideo senarii numeri perfectione decorantur, quia quamquam quodammodo inter se distare videantur, singula tamen ad perfectionem legis, qua viri sancti perfecti efficiuntur, pertinent. E quibus sicut uno subtracto sextus numerus minime adimpletur, ita si aliquid detrahatur, perfectionis integritas mutilatur. Lex enim inreprehensibilis est, quia perfecta veritate consistit, quæ per Salvatorem non reprehensa, sed potius probatur impleta: *Non veni*, inquit, *legem solvere, sed adimplere*. Et ut nosse possemus Evangelium quoque legem Domini esse, & duobus testamentis novo videlicet & veteri legem consistere, adjunxit, *Convertens animas*: quoniam veteris Testamenti pagina rigorem habet inreprehensibilis severitatis: novi verò convocationem & mansuetudinem, per quam errantes corrigantur, & ad Christi gratiam animarum conversio fiat. Testimonium ergo Domini fidele, quoniam quæcumque pollicetur Deus, plenissima veritate conplentur. Quod testimonium sapientiam præstat parvulis, non unque superbis nec tumida se elatione jactantibus, sed his parvulis de quibus Apostolus dicit, *Nolite pueri effici sensibus, sed malitia parvuli estote*. Dat itaque testimonium pater, dat filius, dat & Spiritus sanctus: & sicut sunt unius essentiæ & naturæ, ita etiam in reddendo testimonio sublimes. De patre in Evangelio legitur, quòd testimonium de filio perhibuerit: de filio autem Apostolus ad Timotheum scribit, *Præcipio tibi coram Deo, qui vivificat omnia, & Christo Jesu, qui testimonium reddidit sub Pontio Pilato*: de Spiritu quoque sancto idem Apostolus dicit, *Nam & ipse Spiritus testimonium perhibet Spiritui nostro*. Justitiæ itaque Domini rectæ ideo dicuntur, quia non aliter cognoscitur fecisse quàm docuit, nec aliud illi in ore, aliud in opere est. *Lætificantes sunt corda, quia justorum mentes æternorum præmiorum conlatione demulcent*: quorum præmiorum perceptione confisus erat ille, qui dicebat, *De reliquo reposita est mihi corona justitiæ, quam reddet mihi Dominus in illa die justus judex*. Nam præceptum Domini rectè *lucidum* dicitur, sive quia à patre luminum procedit, sive metonymicè, quòd lucidos efficiat. Inluminat etiam oculos, non carnales, quos nobiscum animantia communes

Psalm. 119.
Proverb. 6.
Esa. 26.
Psal. 19.
Matth. 5.
Psal. 19.
1. Cor. 14.
1. Tim. 6.
Psalm. 19.
2. Tim. 4.

munes habere noscuntur, sed interiores, qui divini muneris jubare spiritaliter perlustrantur. *Timor*
autem *Domini sanctus permanens in seculum seculi*, mixta est cum pavore dilectio, quæ usu seculari reve-
rentia nuncupatur. In omni ergo sanctitate versatur, qui suum judicem & timere cognoscitur & a-
mare. Inter timorem namque Domini & formidinem humanam hoc interest, quòd formido huma-
1.Joan.4. na cum tempore commutatur: de ea, ni fallor, dictum est, *Perfecta charitas foras mittit timorem*. Timor
autem Domini à proprio statu nulla temporali conversione mutatur: sed in idipsum sinceritate bo-
næ conscientiæ perseverat. Porro judicia Dei, quæ & vera & justificata in semetipsa à propheta de-
scribuntur, mandata sunt ejus, quæ in veteri & novo Tastamento conscripta habentur, quia revera
ex judicio sunt prolata. Vera, inquam, metonymice & justificata, quia veraces & justificatos obser-
vatores suos efficiunt. Inter judicium tamen Dei & judicia ejus hoc interest, quod judicium nume-
ro singulari illud generale examen est; judicia verò ejus numero plurali sacramenta sunt quæ in duo-
bus testamentis, non in imaginibus nec in picturis inveniuntur: quæ idem Psalmographus pe. sche-
ma quod Græce αὔξησις, id est, *augmentum*, eo quod paulatim ad superiora concrescat, ita expressit
Psal.19. dicens; *Desiderabilia super aurum & lapidem preciosum multum & dulciora super mel & favum.* Sicut enim la-
pides preciosi auro præferuntur in precio, ita nimirum auro & lapidibus preciosis mel & favum dul-
cedine præfertur. Per hanc enim figuram idem Psalmista susceptorem suum, gloriam etiam & ex-
Psalm 3. altantem caput suum Dominum esse decantat dicens, *Tu autem Domine susceptor meus es, gloria mea &*
Rom.8. *exaltans caput meum*: Et Apostolus ait, *Quis nos separabit à charitate Christi? tribulatio an angustia? an persecu-
tio? an fames? an nuditas? an periculum? an gladius?* in qua per augmenta nominum rei magnitudo sen-
sim succrescit. Cui quamquam vicina sit figura, quæ Græce κλίμαξ, Latine *gradatio* dicitur, quando
positis quibusdam gradibus, sive in laude, sive in vituperatione semper adcrescit, ab ea tamen pluri-
mum distat: quod αὔξησις sine ulla iteratione nominum, rerum procurat augmenta, κλίμαξ verò
posteriorum verbum, quod est in primo commate positum, in sequenti membro modis omnibus re-
Rom.5. petit: sicq; velut catena aliud semper in alio nectitur, ut est illud Apostoli, *Scientes quod tribulatio pati-*
Rom.8. *entiam operatur, patientia probationem, probatio spem, spes autem non confundit*: item illud, *Nam quos præscivit &
prædestinavit, eos & vocavit; & quos vocavit, illos & justificavit; quos autem justificavit, illos & glorificavit.* Nam si
forte tu amator vel potius adorator imaginum interiore pectoris rancore submurmures dicens, Quid
necesse est tantum per schemata evagari? cognosces ea nobis amabiliora imaginibus sive pictis tabu-
lis tuis esse, & ideo tantum in illis evagatos esse. Has etenim dulcedines, has refectiones in Scripturis
sive in scripturarum schematibus, nos sive cæteros scripturarum amatores reperire cognosce, quas tu
sive socii tui in figuris, neq; in tabulis, in quibus cordis tui puritatem servare te dicis, penitus non re-
peries.

CAP. XXXI.

*Quòd contra dominicæ vocis imperium faciunt hi, qui parentes suos anathematizant: & si secun-
dum eorum opinionem prædecessores eorum hæretici fuere, isti ab hæreticis geniti, docti & consecrati
sunt: sive de non judicandis his, qui de seculo recesserunt: vel quantum istorum error
à parentum errore dissentiat, cum videlicet illi imagines frangere,
isti adorare censuerint.*

DENIQUE illi qui eas corpori & sanguini dominico coæquare præsumunt, tanto illarum insti-
gantur amore, ut etiã parentes suos, qui eas sprevisse noscuntur, anathematizare nõ dubitent,
errorem errori nectentes: cum videlicet & illis incongruam & inordinatam exhibeant ado-
rationem, & his vel à quibus per carnis materiam propagati sunt, vel hos per quorum consecrationem
& baptismi sacramentũ & cætera charismata sumpsere, inopportunam ingerant exsecrationem. Nam si
secundum illorum vesaniam omnes imaginum adoratione carentes hæretici sunt, constat majores
eorum, qui eas non adoravere hæreticos fuisse: qui si hæretici fuere, neque consecrationes faciendi,
neq; manus inponendi potestatem habuerunt: qui si hanc non habuerunt, hi qui ab eis hanc se acce-
pisse putant, neque consecrationem, neque manus inpositionem habent. Item si prodecessores eo-
rum, ut illi ajunt, anathematis colligatione digni fuerunt, ligandi solvendiq; potestatem non habue-
runt: quam si non habuerunt omnia quæcunq; ab eis in ecclesia gesta sunt cassanda sunt: si omnia ab-
nuenda sunt, gradus & ordinationes abnuenda sunt: si igitur prodecessores illorum anathematis col-
ligatione digni fuerunt, istorum gradus & ordinationes cassanda sunt. Non enim schismaticis & ana-
thematis vinculo conligatis ligandi solvendique, sed idoneis & Catholicis potestatem à Domino le-
gimus esse concessam. Parentibus interea honorem inpendendum, non solum legalis, Prophetica &
Matth 15. Apostolica, verum etiam Evangelica admonitio docet, dicente Domino, *Honora patrem tuum & matrem
tuam*. Qui enim & per paginam veteris instrumenti, & per sui corporis præsentiam hoc salutare præce-
Exod.20. Deut.5. ptum contulit, idem Mosaico ore promulgavit dicens, *Benedictus, qui honorat patrem suum & matrem*
* Exod. 21. *suam*; & è contrario, * *maledictus, qui non honorat patrem suum & matrem suam.* Unde perpenden-
Matth.15. dum est & magnopere animadvertendum, quantæ sit arrogantiæ quantæque temeritatis &, ut ita di-
Marc.7. xerim, sceleris, parentes anathematizare, si ille maledictioni subjacet, qui eos convincitur non ho-
Prov.20. notare. Nam cum lex dicat, *Non reveles turpitudinem patris tui*, & Apostolus, *Filii obedite parentibus ve-*
Levit.18. Ephes.6. *stris*, isti utrique præcepto reluctari videntur: cum nec turpitudinem celare, nec honorem nituntur

inpen-

inpēdere. Sacri igitur canones de non contemnendis parentibus omni occasione seclusa, hanc videntur protulisse sententiam; QUICUNQUE FILII A PARENTIBUS SUB PRÆTEXTU DIVINI CULTUS ABSCEDUNT NEC DEBITAM REVERENTIAM DEPENDUNT ILLIS, ANATHEMA SINT. Si vero hi, qui eis debitam reverentiam non inpendunt, anathematizantur, quo putas damnationis vinculo, qui eos anathematizant connectantur? Saluberrimus namque à sanctis patribus ecclesiis traditus usus est, pro defunctorum spiritibus Dominum deprecari, quem nos cum sancta omni Catholica & universali ecclesia amplectentes, non solum pro nostrorum parentum, verumetiam pro amicorum fidelium, qui nos in pace dominica præcesserunt, spiritibus, clementissimam Domini pietatem exposcimus. Cui venerandæ & ecclesiasticæ constitutioni non mediocriter contraire videntur, qui defunctorum parentum Spiritus non orationibus adjuvare, sed anathematis vinculo conligare nituntur: & qui orare etiam pro inimicis Apostolicæ eruditionis documento jubentur, pro suis hoc facere parentibus reluctantur. Nos nostris secundum ecclesiasticum usum per orationum & eleemosynarum instantiam deposcimus veniam: illi suis per inanium conciliorum conventus exoptant pœnam. Nos nostris quietem exposcimus per missarum solennia: illi suis ingerunt convicia per inordinata concilia. Nos nostrorum memoriam facimus in oratione, illi suis anathema jaciunt cum quadam abdicatione. Nos nostrorum Spiritus requie potiri oramus in sinu Abrahæ: illi suorum optant damnari animas cum Arrio, Sabellio, Dioscoro, Nestorio, & Euthycete. Nos nostros conlocari postulamus parentes inter agmina beatorum: illi suos inter obstinatas turbas hæreticorum. Quæ cum ita se habeant, constat eos duplex in hac parte patrare deliquium, cum & parentibus honorem derogent contra dominicæ vocis imperium, & contra Apostoli sententiam his, qui à seculo migraverint, temerarium conentur inferre judicium. Quod non sit ergo temere judicandum de his, qui jam è seculo migraverunt, vel de rebus ad Deum solum pertinentibus, hæc est beati Pauli
sententia, *Nemo nostrum sibi vivit, & nemo sibi moritur: sive enim vivimus Domino vivimus, sive morimur Domi-* Rom.14.
no morimur: sive enim vivimus, sive morimur Domini sumus. In hoc enim Christus resurrexit à mortuis, ut & vivorum & mortuorum dominetur. Tu autem quid judicas fratrem tuum, aut quare spernis fratrem tuum? omnes enim
stabimus ante tribunal Dei. Scriptum est enim, Vivo ego, dicit Dominus, quoniam mihi flectet omne genu, & omnis Esa.45.
lingua confitebitur Deo. Itaq; unusquisq; nostrum pro se rationem reddet Deo. Non ergo amplius judicemus: sed hoc judicate magis, ne ponatis offendiculum fratri vel scandalum. De qua re etiam sanctæ ecclesiæ Romanæ antistis Anastasius Anastasio Imperatori sic perhibetur scripsisse; *Ne quod sit in hoc offendiculum in ecclesia, dum, quod facere non possumus, de his qui jam transierunt judicare conemur, observandum esse tranquillitas tua cognoscat.* Quia ergo nec à filiis parentes inhonorandi, nec à viventibus mortui temerè judicandi sunt, divinarum scripturarum paginis prolatum est. Nunc mentis oculo sollicite intuendum est, quantum in supra memoratarum imaginum abolitione vel veneratione filiorum error à parentum errore dissentiat: cum utrimq; sibi & istorum & illorum error repugnare non desinat. Illi enim eas convellendas atq; contemnendas esse censuerunt ab ecclesia perpetua abdicatione: isti eas non solum habendas, verumetiam venerandas student supplici adoratione. Illi eas mancipavere crepitantibus ignibus: isti honorant odoriferis thymiamatibus. Illi eas effugiebant etiam cernere: isti non cessant amplecti. Illi effodêre ad ornamentum ecclesiæ ab antiquis constitutas in parietibus: isti onpere conditas oblatis perlustrant luminaribus. Illi eas studebant prorsus abominari: isti sanciunt omnino osculari. Illi anathematizabant habentes: isti è contrario non adorantes. Quæ duo mala cum alterutrum sibi contraria sint, & à recto tramite remota, restat nobis ut viam regiam secundum Apostolum gradientes, neque ad dexteram, neque ad sinistram declinemus: ut nec cum illis prorsus abolendas dijudicemus, nec cum istis adorandas decernamus: sed solum Deum adorantes, & ejus sanctos venerantes secundum antiquam patrum & ecclesiasticam traditionem eas in ecclesia in ornamēto & memoria rerum gestarum, si libet, habeamus, & cum justitia hinc severitatem, illinc adulationem contemnentes: cum prudentia hinc versutiam, illinc hebitudinem declinantes: cum temperantia hinc libidinem, illinc insensibilitatem spernentes: cum fortitudine, hinc timiditatem, illinc audaciam abjicientes; cum sanctis patribus, qui eas in ornamento solommodo esse ecclesiæ siverunt, istis hinc adorantibus, illis hinc abominantibus postpositis, viam mandatorum Domini teneamus, qualiter ad eum qui est via, veritas & vita, ipso opitulante pervenire valeamus.

EXPLICIT LIB. II.

PRÆFATIO LIB. III.

CONSTAT hujus nostri operis stilum sive in superioribus, qui jam Deo annuente digesti sunt libris, sive in præsenti in cujus inceptionis adorimur articulo, sive etiam in eo quem postmodum Domino opitulante digestum sumus, adversus eorum insaniam vigilare, qui quamquam diversis temporibus diversisq; voluntatib. synodos, aut ut abdicari, aut ut adorari imagines in ecclesia censeant, adsolent adgregari. Et quoniam illius insaniæ Scriptura, quam inani desiderio Septimæ synodi vocabulo censeri ambiunt, propriorum sensuum errorib. quasi membris concreta, & divinæ legis testimoniorum inconpetenter sibi adhibitorum cominatibus quasi quibusdam pinnis cernitur esse suffulta: libuit nobis in præcedentibus libris pinnarum subsidia ei, quibus incassum fulciri arbitratur, demere: in sequētibus verò eam vanorum conpage membrorū, quibus subsistere se posse suspicatur,

destituere: ut præcedentes ab ea pinnarum remigia auferant, sequentes ejus artus frustratim diriment: præcedentes eam volatu, sequentes privent gressu: ut videlicet spiritalis intellegentiæ & divini eloquii pinnis, quibus enormiter vehi putabatur, abscissis, & propriis sensibus à quibus violenter in aliis peregrinari compellebatur restitutis, & Catholicæ fidei fortis & inexpugnabilis pugni inpulsione, qua satis vacuarum & ratione carentium adsertionum acervis, & congruis sensibus & divinorum apicum testimoniis carens, omnibus appareat enervata, quæ non ab omnibus creditur esse digesta: quoniam quidem dum suorum intẽtat auctorum in sublime laudis insigne efferre, prosperitatem rerum domesticarum civili non formidat certamine perturbare: dumq; pessulo ad quarundam rerum interdictam cives adorationẽ provocat, civium in se domestica arma territat, & spiculorum ictus quibus & libertas debuit tueri & hostili globo obvium in indigenas, prò dolor, compellit intorqueri. Hanc igitur non versutis cavillationibus, non forensi facundia, non procul à causa vagãtibus loquutionum phaleris, non lepore lenociniosi coturni, non callidæ exsequutionis nodosis argumentationibus, jactanter enervare decrevimus, sed puræ ac simplicis orationis ambitu divinorũ eloquiorum tenacibus nervis concreto, & sanæ sobriæque doctrinæ eloquentia colorato, qui elationis ostentatione carens ecclesiæ sanctæ potius profectus amator, quam suæ vel nostræ sit ventosæ laudis sectator. Quoniam igitur in præsentis libri textu, in quo nunc adoriri nos liquet, illorum sententias discutientes, qui aliter quædam quàm à sanctis patribus tradita sunt in sua synodo posuere, de fide quodammodo disputaturi sumus, ordo exposcit ut primum nostræ fidei fundamentum jaciamus, hoc videlicet de quo ait
1.Cor.3. Apostolus, *Fundamentum enim aliud ponere nemo potest præter id quod positum est, quod est Christus Jesus.* Cujus venerandæ fidei sinceritatem, mox ut sicut corde credimus, ore protulerimus, & tanti fundaminis firmitate futuri operis primordia munierimus, liberius nostra fabrica surgens rectius solidiusve struatur, & illorum sicubi minus recte minusve solide surrexerit, facilius deiciatur. Quia ergo primũ nos munire nostraq; firmare, & pòst contra adversa confligere, & oppositis resistere debemus, non solum sacrarum literarum perdocemur documentis, sed etiam ipsius * Romani auctoris eloquii monemur
* Sc. Ciceronis. institutis, qui ait, *Argumentandum est ita ut primum nostra firmemus, dehinc adversa confringamus.*

LIBER III.

CAP. I.

Confessio fidei Catholicæ quam à sanctis patribus accepimus, tenemus, & puro corde credimus.

CREDIMUS in Deum patrem omnipotentem cunctorum visibilium & invisibilium conditorem. Credimus & in Dominum nostrum Jesum Christum per quem omnia creata sunt, verum Deum, unigenitum & verum Dei filium, nõ factum aut adoptivum, sed genitum & unius cum patre substantiæ, atq; ita per omnia æqualem Deo patri, ut nec tempore, nec gradu, nec potestate esse possit inferior: tantumq; esse confitemur illum, qui est genitus, quantus est ille, qui genuit. Non autem quia dicimus genitum à patre filiũ, divinæ & ineffabili generationi aliquod tempus adscribimus, sed nec patrem aliquando cœpisse nec filium. non enim aliter confiteri possumus æternum patrem, nisi confiteamur etiam coæternum filium: ex filio enim pater dicitur, & qui semper pater fuit, semper habuit filium. Credimus & in Spiritum S. Deum verum ex patre & filio procedentem, æqualem per omnia patri & filio, volũtate, potestate, æternitate, substantia: nec est prorsus aliquis in trinitate gradus, nihil quod inferius superiusve dici possit, sed tota Deitas sui perfectione æqualis est, ut exceptis vocabulis quæ proprietatem personarum indicant, quicquid de una persona dicitur, de tribus dignissime possit intellegi: atq; ut confundentes Arrium unam eandemque dicimus trinitatis esse substantiam, & unum in tribus personis fatemur Deum, ita impietatem Sabellii declinantes, tres personas expressas sub proprietate disjungimus, non ipsum sibi patrem, ipsum sibi filium, ipsum Spiritum sanctum esse dicentes, sed aliam patris, aliam filii, aliam Spiritus sancti esse personam. Non enim nomina tantummodo, sed etiam nominum proprietates, id est, personas, vel ut Græci exprimunt, ὑποστάσεις, hoc est, subsistentias, confitemur. Nec pater filii aut sancti Spiritus personam aliquando excludit: nec rursus filius aut Spiritus sanctus patris nomen personamq; recipit, sed pater semper pater est, filius semper filius, Spiritus sanctus semper Spiritus sanctus: itaq; substantia unũ sunt, personis ac nominibus distinguuntur. Ipsum autem Dei filium, qui absq; initio æternitatẽ cum patre & Spiritu S. possidet, dicimus in fine seculorum perfectum naturæ nostræ hominem suscepisse ex Maria semper virgine, & verbum carnem esse factum adsumendo hominem, non permutando Deitatem: nec, ut quidam sceleratissime opinantur, Spiritum sanctum dicimus fuisse pro semine, sed potentia ac virtute creatoris operatum. Sic autem confitemur in Christo unam filii esse personam, ut dicamus duas perfectas atq; integras esse substantias, id est, deitatis & humanitatis, quæ ex anima cõtinentur & corpore: atq; ut condempnamus Fotinum, qui solum & nudum hominem confitetur in Christo, ita anathematizamus Apollinarẽ & ejus similes, qui dicunt Dei filium minus aliquid de humana suscepisse natura, & vel in carne, vel in anima, vel in sensu adsumptum hominem his propter quos adsumptus est fuisse dissimilem, quem absq; sola peccati macula quæ naturalis non est, nobis confitemur esse cõformem. Illorum quoq; similiter exsecramur blasphemiam, qui novo sensu asserere conantur à tempore susceptæ

susceptæ carnis omnia quæ erant deitatis in hominem demigrasse: & rursum quæ erant humanitatis in deum esse transfusa, ut quod nulla unquam hæresis dicere ausa est videatur hac confusione utraque exinanita substantia scilicet deitatis & humanitatis, & à proprio statu in aliud esse mutata: qui tam deum inperfectum in filio quàm hominem confitentur, ut nec deum vere nec hominem tenere credantur. Nos autem ita dicimus, susceptum à dei filio passibile nostrum, ut deitas inpassibilis permaneret. Passus enim filius non putative sed vere, omnia quæ scriptura testatur: Id est esuriem, sitim, lassitudinem, dolorem, mortem & cætera hujusmodi secundum illud passus est quod pati poterat, id est, non secundum illam substantiam quæ adsumpsit, sed secundum illam quæ adsumpta est. Ipse enim dei filius secundum deitatem suam inpassibilis est ut pater, inconprehensibilis ut pater, invisibilis ut pater, inconvertibilis ut pater. Et quamvis propria persona filii, id est, dei verbum suscepit passibilem hominem, ita tamen ejus habitatione secundum suam substantiam deitas verbi nihil passa est, ut tota trinitas quam inpassibilem necesse est confiteri. Mortuus est ergo dei filius secundum scripturas, juxta id quod mori poterat, resurrexit tertia die, ascendit in cælum, sedet ad dexteram dei patris, manente ea natura carnis in qua natus & passus est, in qua etiam resurrexit. Non enim exinanita est humanitatis substantia, sed glorificata, in æternum cum deitate mansura. Accepta ergo à patre potestate omnium quæ in cælo sunt & in terra, venturus est ad judicium vivorum ac mortuorum, ut & justos remuneret, & puniat peccatores. Resurrectionem carnis ita credimus, ut dicamus nos in eadem in qua nunc sumus veritate membrorum esse reparandos, qualesque semel post resurrectionem fuerimus effecti, in perpetuo mansuros: unam esse vitam sanctorum, sed præmia pro labore diversa: è contrario pro modo delictorum peccatorum quoque esse supplicia. Baptisma unum tenemus, quod hisdem sacramenti verbis in infantibus, quibus etiam in majoribus esse celebrandum. Hominē si post baptismum lapsus fuerit, per pœnitentiam credimus posse salvari. Novum & vetus testamentum recipimus in eorum librorum numero, quem sanctæ catholicæ ecclesiæ tradidit auctoritas. Animas à deo dari credimus quas ab ipso factas dicimus, anathematizātes eos qui animas quasi partem dei divinæ dicunt esse substantiæ. Eorum quoq; condempnamus errorem, qui eas antè peccasse vel in cælis conversatas fuisse dicunt quàm in corpora mitterentur. Execramur etiam eorum blasphemiam qui dicunt, inpossibile aliquid homini à deo esse præceptum, & mandata dei non à singulis, sed ab omnibus in commune posse servari: vel qui primas nuptias cum Manicheo, aut secundas cum Cataphrygis damnant. Anathematizamus etiam illos qui dei filiū necessitate carnis mentitum esse dicunt, & eum propter adsumptum hominem non omnia facere potuisse quæ voluit. Joviniani quoque damnamus hæresin, qui dicit, nullam in futuro meritorum esse distantiam: nosque eas ibi habituros virtutes quas hic habere neglexerimus. Liberum sic confitemur arbitrium, ut dicamus nos semper dei indigere auxilio: & tam illos errare qui cum Manicheo dicunt hominem peccatum vitare non posse, quàm illos qui cum Joviniano asserunt hominem non posse peccare: uterque enim tollit arbitrii libertatem. Nos verò dicimus hominem semper & peccare & non peccare posse, ut semper nos liberi confiteamur esse arbitrii. Hæc est catholicæ traditionis fidei vera integritas, quam syncero corde credimus & faremur, & in hoc opere beati Hieronymi verbis expressam taxavimus. Hæc est vera fides, hanc confessionem conservamus atque tenemus, quam quisque inconvulsè & intemeratè custodierit, perpetuam salutem habebit.

CAP. II.

Quod Tarasius ab errore errorem linire conatus sit, & quod ab ægritudine ad ægritudinem dilapsus sit, cùm videlicet repente ex laico conversus & ad episcopatum promotus nititur hoc emendare in imaginum adoratione, quod admisit in repentina consecrationis susceptione.

PERITORUM vetus iste medicorum mos est, sic unius ægritudinis molestiis medicaminibus crebris curando instare, ut tamen alterius pestis nequitiæ non videatur adminicula præstare: quoniam quædam res sicut unius vires extenuant, ita adhibitæ alterius viribus alimenta ministrant: & spiritalis vineæ cultorum est, sic quorundā convellere vitiorum stirpes, ut tamen aliorū nullis convalescant incrementis radices: quoniā quorundā vitiorum pestifera plantatio aliorum abolitione vitiorum inolescit, sicque alii pesti subsidia præbens agro mentis officit, quæ per se officere non valens suis viribus extirpata fatescit. Quorum utrorumque præstantibus moribus, sive peritorum medicorum, sive spiritalium cultorum, non mediocriter Tarasius perhibetur obniti, qui per rem penitus interdictam & nullatenus proficientem nititur emendare rem penitus interdictam & prorsus officientem. Et veluti si quis lutulentum quid ingesta inpuritate eluere cupiens, dum lutulentis nihilominus eluere nititur aquis, quo magis abluere appetit, eo magis eisdem inpuritatibus inficit: ita idem ex laico repente ad episcopatum, ut fertur, promotus, dum repentinam tanti gradus susceptionem per insolentem nisus est emendare imaginum adorationem, inlicitum inlicito adposuit: & quanto unum errorem altero errore linire putavit, tanto se majoribus errorum nexibus præpedivit. Nam si inoportuna imaginum adoratione inoportuna ordinatio stabiliri potest, facile res inlicitæ rebus poterunt firmari inlicitis, & si res inlicitæ rebus poterunt firmari inlicitis, facillimè inpura quæque quibusdam inpuris ablui poterunt. Non autem inpura quæque quibusdam inpuris ablui poterunt: non igitur inopor-

tuna ordinatio adoratione inopportuna nihilominus imaginum quoquomodo poterit stabiliri. Et si ecclesiasticæ ordinationis regula à sanctis patribus tradita intemerata servanda est, immo quia servanda est, omnino corrumpi non debet: & si omnino corrumpi non debet, nec pro utili quadam re corrumpi quidem debet: & si pro utili quadam re nullatenus corrumpi debet, multo ergo minus pro inutili corrumpi debet: cùm videlicet utrumque & imagines adorare, & sine ordine graduum pontificalem cathedram subire inutile sit. Sed quorsum ista? accedamus ad Apostolum, veniamus ad vas electionis, interrogemus egregium prædicatorem, intonet nobis quid de ordinatione episcopi censeat:
1 Tim. 5. qui proculdubio respondebit, *Manus cito nemini imposueris.* Et rursus, *Non neophytum, ne in superbia elatus*
1 Tim. 3. *in judicium incidat diaboli*: ne videlicet dum putat se non tam ministerium humilitatis quàm administrationem secularis potestatis adeptum, condemnatione superbiæ sicut diabolus per jactantiam deiciatur. Unde periculosissima est talis ordinatio, in qua diaboli judicium suspicatur: & formidolosissimum est, ejus doctrina, qua imagines adorare censet, uti, in quo tam atrocis exempli ruina formidatur: cùm prohibitum sit popularem hominem sacerdotii magisterium adimplere debere, cujus nec officium tenuisse, nec disciplinam creditur agnovisse: & eum ea docere posse, quæ constat eum nequaquam antea didicisse. De tali itaque ordinatione hæc est beati Gregorii Romanæ urbis antestitis sententia, *Quidam desiderio honoris inflati defunctis episcopis tonsurantur, & repente fiunt ex laicis sacerdotes, atque inverecunde religiosi propositi ducatum arripiunt, qui nec esse adhuc milites didicerunt. Quid putamus, quid istis subjectis prælaturi sunt? qui antequam discipulatus limen attingant, tenere locum magisterii non formidant? Qua de re necesse est, ut & si inculpati quisque sit meriti, ante tamen per distinctos ordines ecclesiastici exerceatur officii: videat quod imitetur, discat quod doceat, informetur ad id quod teneat, ut postea non debeat errare, qui eligitur viam errantibus demonstrare. Diu ergo religiosa meditatione poliatur, ut placeat: & sic lucerna super candelabrum posita luceat, ut adversa ventorum vis irruens conceptam eruditionis flammam non extinguat, sed augeat: nam cùm scriptum sit, ut prius quis probetur, & sic ministret, multo amplius antè probandus est, qui populi intercessor adsumitur, ne fiant causa ruinæ populi sacerdotes mali. Nulla igitur contra hoc excusatio, nulla potest esse defensio, quia cunctis liquido notum est, quasit in hujus rei diligentia sancta egregii sollicitudo doctoris, qua neophytum ad ordines vetat sacros accedere. Sicut autem tunc neophytus dicebatur, qui initio sanctæ fidei erat conversatione plantatus, sic modo neophytus habendus est, qui repentè in religionis habitu plantatus ad ambiendos honores sacros irrepserit. Ordine ergo ad ordinem accedendum est. Nam gradum sacrum rectè appetit, qui ad summa loci fastigia postpositis gradibus per abrupta quærit ascensum: & cùm idem apostolus doceat inter alia sacri ordinis instituta discipulum, manus non esse cuiquam citius imponendas, quid hoc celerius, quid ve præcipitantius quàm ut exoriatur à summitate principium, ut antè esse incipiat episcopus quàm magister?* Contra quam ecclesiasticæ institutionis normam dum superius memoratus Tarasius sacerdotale culmen, ut ajunt, contendit, turbare potius quàm gubernare dinoscitur plebes. Nec mirandum est si non rectè prædicet, qui ad prædicationis officium non rectè pervenit. De cujus inordinata consecratione multa sanctorum patrum poni testimonia poterant, quæ tamen brevitatis causa omissa sunt. Hæc tantum de hac re posuisse sufficiat.

CAP. III.

Utrum Tarasius rectè sentiat qui spiritum sanctum non ex patre & filio secundum verissimam sanctæ fidei regulam, sed ex patre per filium procedentem in sua credulitatis lectione profiteatur.

NOSTRIS memorialibus nequaquam subtraxit oblivio sensibus, quod in primordiis hujus nostri operis polliciti sumus, nihil nos indiscussum relicturos, nihilque silentio prætermissuros, quod in eadem synodo quæ pro adorandis imaginibus gesta est, reprehensione dignum inveniretur: nisi fortè quod aut difficultas inordinati sermonis nostro intellectui impertire negaret, aut puerilis dicti ineptiam reverentia cohibente nostra disputatio persequi despiceret. ideoque non est consequens ut ab hoc nostra suspendatur disputatio, quod Tarasius spiritum sanctum non ex patre tantum, sicut quidam qui quamquam eum ex filio procedere quodammodo tacuerint, tamen ex patre & filio procedentem omnino crediderunt: neque ex patre & filio, sicut omnis universaliter confitetur & credit ecclesia eum procedere, sed ex patre per filium in suæ fidei professione procedere confessus est. In qua professione nisi puritas & synceritas cordis sit, quę credat eum non creaturam esse, sed creatorem, nec patre filioq; minorem, sed eis æqualem & consubstantialem & ab utroq; procedere, perniciosum virus poterit exoriri. Omnium ergo rerum definitio talis esse debet, ut omnibus obscuritatibus seu ambiguitatibus explosis, ad demonstrandæ rei recto tramite tendant indicium, & si aliarum rerum definitio tam perspicua tamque debet esse dilucida, ut ea quæ demonstranda sunt, evidenter demonstret, multo magis fidei definitio dilucida & perspicua & omni ambiguitate sive tortuositate carens esse debet. In qua si aliquid aut tortuosum aut ambiguum, aut quodam nubilo verborum obductum fuerit, magnam affert dicenti vel audienti jacturam. Ex patre enim & filio spiritum sanctum, non ex patre per filium procedere, rectè creditur, & usitatè confitetur: quia non per filium ut pote creatura quæ per ipsum facta sit, neque quasi posterior tempore aut minor potestate, aut alterius substantiæ procedit, sed ex patre & filio ut coæternus, ut consubstantialis, ut coæqualis, ut unius gloriæ, potestatis atque divinitatis cum eis existens procedere creditur. Alteram namque vim habet, *ex*, præpositio & alteram, *per*. Unde & dei filius natus ex homine non per hominem creditur, id est, non per coitum, non per humanam operationem, sed ex virgine carnem adsumendo natus.

natus. Et idcirco quæri potest, utrum rectè dici queat, *spiritus sanctus à patre per filium procedere*, ne dum
incautè hæc præpositio, *per*, in tanti mysterii professione ponitur, Ariani illius erroris virosum cui-
quam poculum ministret, qui spiritum sanctum creaturam esse,& per filium sicut & cætera quæ crea-
ta sunt,creatum esse blasphemat: qui etiam sui baptismatis tinctionem non juxta fidem evangelicam,
in nomine patris & filii & spiritus sancti, sed *in nomine patris per filium in spiritu sancto* infelicibus quibusq; ad Matth. ult.
se conversis impertivit. Spiritus namque sanctus non creatura, sed creator esse his testimoniis adpro-
batur. Ait enim David, *Verbo domini cæli firmati sunt,& spiritu oris ejus omnis virtus eorum*.& Salomon dicit, Psal. 33.
Ipse creavit ea per spiritum sanctum. item David, *Emitte spiritum tuum & creabuntur,& renovabis faciem terræ*.& Psalm. 104.
in libro Iob scribitur, *Spiritus divinus est*, inquit, *qui creavit me*. & in libro Judith, *Tibi*, inquit, *serviet* Iob. 33.
omnis creatura tua: quoniam dixisti & facta sunt, misisti spiritum tuum & ædificavit. Tantæ enim potestatis si- Indith. 16.
ve virtutis spiritus sanctus ostenditur, ut ipso cooperante corpus domini nostri Iesu Christi, quod
est nostra redemptio, in utero virginis formaretur, Evangelista dicente, *Ne timeas Ioseph accipere Ma-* Matth. 1.
riam conjugem tuam, quod enim in ea natum est de spiritu sancto est. item, *Inventa est in utero habens de spiritu san-* Luc. 2.
cto: non quod salvatoris nostri spiritus sanctus pater dicendus est, ut duo patres credantur, sed quod
patris & filii idem spiritus sanctus cooperator & unius potestatis cum eisdem esse credatur, domino
adfirmante; *Ite*, inquit discipulis, *baptizate omnes gentes in nomine patris & filii & spiritus sancti*. Sicut Matth ult.
enim dominus Apostolos ad prædicandum destinavit, pari etiam modo spiritus sanctus facere de-
claratur. Scribitur enim in Actibus apostolorum, quòd Petro cogitante de visione, dicit ei spiritus
sanctus; *Ecce viri quærunt te, exurgens vade cum eis nihil dubitans, quia ego eos misi ad te*. & item, *Segregate mi-* Act. 10.
hi Paulum & Barnabam ad opus quod elegi eos. & item; *Attendite vobis & universo gregi in quo vos spiritus sanctus* Act. 13.
constituit episcopos. Nam & universa cum patre & filio, ut ostensum est, procreavit, & deus esse unius Act. 20.
cum iisdem essentiæ his testimoniis adprobatur. David enim ait; *Audiam quid loquatur in me dominus*
deus. Luce itaque clarius constat, quòd omnes prophetæ non nisi per spiritum sanctum adnuncient
vel loquantur, domino adtestante, qui ait; *Cùm venerit spiritus ille sanctus quem pater mittet in nomine meo,* Ioan. 15.
ipse vos docebit & ventura adnuntiabit vobis. item per Prophetam dominus dicit; *Noluerunt audire sermones*
meos quos mandavi in spiritu meo per os prophetarum priorum, dicit dominus. Paulus quoque Apostolus ad He-
bræos scribens ait; *Testificatur nobis spiritus sanctus, & hoc est testamentum quod disponam ad eos post dies illos, dicit* Hebr. 10.
dominus. In Actibus quoque Apostolorum ad Ananiam dixisse pastorem ecclesiæ legimus; *Ut quid Sa-* Act. 4.
tanas implevit cor tuum mentiri te spiritui sancto? & ostendens eum Deum esse, in subsequentibus dicit, *Non*
es mentitus hominibus, sed Deo. Paulus quoque vas electionis ad Corinthios scribit; *Divisiones autem dona-* 1. Cor. 12.
tionum sunt, idem verò spiritus: & divisiones ministeriorum sunt, idem ipse dominus: & divisiones operationum
sunt, idem verò deus, qui operatur omnia in omnibus. Quibus apostolicis verbis spiritus sanctus idem deus,
idem dominus declaratur. idem verò dominus in evangelio dicit, *Spiritus est deus*. item ad Corinthios Ioan. 4.
Paulus scribens ait, *Dominus autem spiritus est*: & ad Ephesios, *Nolite*, inquit, *contristari spiritum san-* 2. Cor. 3.
ctum dei: item ad Corinthios, *An nescitis*, inquit, *quia membra vestra templum sunt spiritus sancti quem* Ephes. 4.
habetis à deo? & eum deum in humanis corporibus habitantem ostendens adjungit, & dicit; *Glorificate* 1. Cor. 6.
ergo & portate deum in corpore vestro. Qui dum his testimoniis & creator & deus adprobetur, & ex patre
& filio ab omni catholica ecclesia procedere credatur, quærendum est utrum necesse sit eum per fili-
um à patre & non potius ex patre & filio procedere profiteri, cùm hujuscemodi professio neque in
Niceno neque in Chalcidonensi symbolo à sanctis patribus facta inveniatur. Per filium enim super
Apostolos in igne apparuit: per filium hominibus datus est, quoniam ab omnibus spiritus sanctus ac-
cipi non nisi per filium poterat. Per filium verò eum à patre procedere profiteri, synodicæ confessioni
insistatū est: quoniā Sp.S. ut à patre procedat non eget alterius adjutorio, ut per aliquē procedat: cùm
utiq; sit tertia in eadē sancta trinitate persona & unius cū patre & filio sit potestatis atque essentiæ. Qui
cùm à se deus sit, ad nos autem relativè donum est, distribuens singulis prout vult gratiarū dona. Nam
& prophetias quibus vult aperit, & peccata quibus vult dimittit, quæ sine illo nō donantur. qui inde
propriè charitas nuncupatur, vel quia naturaliter eos à quibus procedit conjungit, & se unū cū eis esse
ostendit: vel quia in nobis id agit, ut in deo maneamus, & ipse in nobis: unde in & donis dei nihil ma-
jus est charitate, & nullum est majus donum dei quàm spiritus sanctus: ipse est & gratia, quæ quia non
meritis nostris, sed divina voluntate gratis datur, inde gratia nuncupatur. Sicut autem unicum dei ver-
bum propriè vocamus nomine sapientiæ, cùm sit universaliter & spiritus sanctus & pater ipse sapien-
tia: ita spiritus sanctus propriè nuncupatur vocabulo charitatis, cùm sit & pater & filius universaliter
charitas. Est enim spiritus patris adtestante domino, qui ait, *Non enim vos estis qui loquimini, sed spiritus pa-* Marc. 13.
tris vestri qui loquitur in vobis. Est & spiritus filii, Paulo adtestante qui ait, *Quisquis autem spiritum Christi non* Rom 8.
habet, hic non est ejus, ac per hoc spiritus amborum dicitur, quia ex patre & filio procedens unius proba-
tur esse substantiæ & naturæ: qui si ingenitus diceretur, duo patres profiterentur: si genitus, duo filii in-
competenter dicerentur. Sed quia nec pater est nec filius, ideo nec ingenitus nec genitus, sed ex utroq;
procedens dicitur. Pater enim solus non est de alio, ideo solus appellatur ingenitus, non quidem in
scripturis, sed in consuetudine disputantium & de re tanta sermonem qualem valuerint ad præsenti-
um sive futurorum profectum proferentium: filius solus de patre est natus, ideo solus dicitur genitus:
Sp.S. solus de patre & filio procedit, ideo solus amborū nuncupatur spiritus. Procedit enim ex utroq;
non nascendo, ut alicujus filios dici possit. Diceretur aūt filius patris & filii, si, quod abhorret ab omnium
fideliū sensibus, cum ambo genuissent: non igitur ab utroq; est genitus, sed procedit ab utroq; ambo-
rū spiritus. A patre illū aūt procedere dominus noster Iesus Christus discipulos docuit dicens, *Cum au-*
tem ve-

ritum, quia non eum separamus ab appellatione creatoris: & scriptum est de illo, quòd operetur, & utique in se manens operatur. Non enim in aliquid eorum quæ operatur, ipse mutatur & vertitur, & quæ operatur fide. Unicuique, ait Apostolus, datur manifestatio spiritus ad utilitatem: alii quidem datur per spiritum sermo sapientiæ, alii sermo scientiæ secundum eundem spiritum, & reliqua. item idem post pauca, *Nam & singillatim si interrogemur de spiritu sancto, verissimè respondemus, quòd deus sit, & cum patre & filio simul unus deus est. Unum ergo principium ad creaturam dicitur deus, non duo vel tria principia, ad se autem invicem in trinitate, si gignens ad id quod gignit principium est, pater ad filium principium est, quia genuit eum. Utrum autem & ad spiritum sanctum principium sit pater, quoniam dictum est, De patre procedit, non parva quæstio est: quia si ita est, non jam principium ei tantum rei erit quam gignit aut facit, sed etiam ei quam dat, ubi & illud elucescit, utpote quod solet multos movere, cur non sit filius etiam spiritus sanctus, cùm & ipse à patre exeat sicut in evangelio legitur. Exit enim non quomodo natus, sed quomodo datus: & ideo non dicitur filius, quia neque natus est, sicut unigenitus, neque factus, ut per gratiam in adoptionem nasceretur sicut nos. Quod enim de patre natum est ad patrem solum refertur, cùm dicitur filius, & ideo filius patris est non & noster: quod autem datum est & ad eum qui dedit refertur, & ad eos quibus dedit. Itaque spiritus sanctus non tantum patris & filii qui dederunt, sed etiam noster dicitur qui accepimus: sicut dicitur domini salus quia dat salutem, eadem etiam nostra salus est qui accipimus.* item idem post pauca; *Si ergo & quod datur principium habet eum à quo datur, quia non aliunde accepit illud quod ab ipso procedit, fatendum est patrem & filium principium esse spiritus sancti, non duo principia, sed sicut pater & filius unus deus: & ad creaturam relative unus creator & unus dominus, sic relative ad spiritum sanctum unum principium, ad creaturam verò pater & filius & spiritus sanctus unum principium, sicut unus creator & unus dominus.*

CAP. V.

Quòd Tarasius non rectè spiritum sanctum contribulum patri & filio dixerit, cum sufficeret dicere coæternum, consubstantialem ejusdemque essentiæ & naturæ.

DIXISSE quoque in suæ fidei professione spiritum sanctum *patri & filio contribulum* Tarasius perhibetur: quod absurdissimum & dictum & à catholicæ fidei confessione penitus convellendum, non solum ab eorum sensibus qui literariæ solertiæ disciplinam non nesciunt, sed etiam ab eorum qui communibus tantum utuntur literis prorsus respuitur, & modis omnibus abdicatur. Est enim in promptu animadvertere, quòd sicut *consanguinei* dicuntur qui sunt unius sanguinis, & *consortes* qui sunt unius sortis, & *coætanei* qui sunt unius ætatis, qui etiam *coævi* dicuntur, & *conformes* qui sunt unius formæ, ita *contribuli* dicuntur qui de una tribu sunt. Quoniam loquelaris ista præpositio hanc vim obtinet ut ubicumque in compositione verborum ponitur, diversa quæq; cohærere demonstret: sicut & in hac compositione duos aut plures homines cum *contribulos* vocamus, evidenter eos de una tribu esse ostendimus. Est enim *tribus* multitudo hominum quæ aut ab una stirpe genus ducit, sicut ab Iacob duodecim tribus processisse noscuntur: aut uno ministerio fungitur, sicut in exordio Romanæ urbis in tres ordines ab ejusdem urbis conditore Romanus populus dispertitus est, in senatoribus videlicet, militibus sive plebibus. Unde hactenus hujus nominis etymologia servatur, & qui eis præsunt *tribuni* vocantur: in deo autem qui est summum bonum, unus apex, rerum singulare cacumen, unus in substantia, trinus in personis, nequaquam contribuli nomen inveniri potest, quia non alibi contribulus inveniri potest, nisi ubi invenitur & tribus. Spiritus autem sanctus non patri & filio contribulus sed consubstantialis est. Qui si contribulus est, tribus tantummodo aut adfinitatis societate, quod profanum est dicere, jungitur: si, quod credere non solum absurdum, sed etiam impium est, tribus tantummodo aut adfinitatis societate conjungitur, non est consubstantialis: est autem patri & filio consubstantialis; non igitur eis contribulus credendus est aut dicendus. In tanti enim mysterii confessione spretis dictionum novitatibus suffecerat dicere Spiritum sanctum patri & filio coessentialem, coæternum, coæqualem, unius potestatis & gloriæ: ita ut in tribus personis unitas substantiæ, potestatis & gloriæ summi dei credatur & à catholicis confiteatur, qui est super omnia deus benedictus in secula. Legat igitur quisquis hoc nomen in sancta trinitate rectè nominandum putat, & assertionibus fulcire affectat, lib. XIII. B. Hilarii, & XV. sanctissimi Augustini de eadem sancta & ineffabili trinitate, subtilissime disputantes & viriliter intonantes, in quibus cum hoc nomen sanctæ trinitati aptatum minime repererit, id ei minime aptare præsumat: quoniam si ullatenus sanctæ fidei confessioni conveniret, tot disputationum silvas effugere nequiret, nec esset tam eloquentibus tamque Latinitatis peritia eruditis viris in disputando alienum, si errori esset extraneum. Legat etiam cæterorum catholicorum patrum de Fide opuscula, & cum hujusce nominis mentionem in tam sublimi tamque præclaro negotio non repererit, hanc supervacue alibi se invenisse cognoscat. Quoniam sicubi extra horum disputationes in sanctæ fidei confessione invenitur, aut ineloquentiæ, quæ imperitiæ de fonte procedit, aut alterius linguæ proprietati deputandum est, quæ plerumque dum ad aliam linguam transit, vim suam amittit.

CAP.

C A P. VI.

De eo quod Basilius Anchiræ episcopus in suæ fidei lectione post confessionem patris & filii & spiritus sancti imaginum, & lypsanorum osculationem & adorationem inseruerit, fidem se habere dicens participare ipsis sanctificatione: remissionem verò peccatorum, sive carnis resurrectionem, seu vitam futuram omnino tacuerit.

REMISSIO peccatorum quæ à Basilio Anchiræ Episcopo in suæ fidei confessione est prætermissa, inter summa ecclesiasticæ dignitatis est charismata numeranda. Hanc Propheta insigni
Psal.32. laude præfert, cum eos beatos dicit quibus fit; *Beati*, inquiens, *quorum remissæ sunt iniquitates & quorum tecta sunt peccata.* Hanc vox verbi, vox sapientiæ, amicus sponsi inter prima evangelicæ tubæ
Luc.3. tonitrua intonavit, sicut scriptum est; *Et venit in omnem regionem circa Iordanem prædicans baptismum pœnitentiæ in remissionem peccatorum.* Hanc mediator dei & hominum, agnus dei qui tollit peccata mundi, pietate qua mundum redimere venerat dedicavit, cum & quibusdam ante passionem peccata remisit, & ut totius mundi peccata dilueret: se deo patri in sacrificium obtulit: & ut hanc perpetim ecclesia consequi valeret, spiritus ei ineffabile donum & sui characteris insuperabile signum, & sacro-
Symbol.Apostol. sancti baptismatis saluriferum sacramentum concessit. Hanc Apostoli in conlatione fidei, quam ab invicem discessuri quasi quandam credulitatis & prædicationis normam statuerunt, post confessionem patris & filii & spiritus sancti posuisse perhibentur: & in tanti verbi brevitate de quo per Prophe-
Esa.10. tam dictum est, *Verbum adbreviatum faciet dominus super terram*, hanc ponere minime distulerunt: quia
Rom.9. sine hac fidei sinceritatem integram esse minime perspexerunt. Nec cohibuit eos ab ejus professione illius symboli brevitas quam exposcebat sacræ fidei integritas, tantique doni veneranda sublimitas. Fit enim per spiritum sanctum per quem remittuntur peccata, sive sanguinem Christi qui à nobis in sacramento sumitur, & pro nobis effusus est in remissionem peccatorum. Fit & per aquam baptisma-
1.Ioan.5. tis, in qua originalis noxæ antiquum & obsoletum vulnus diluitur. Unde & Apostolus tres dicit testimonium perhibere, spiritum, sanguinem, & aquam, & tres unum esse: quia & per spiritum sanctum & per sanguinem Christi & per aquam baptismatis ad unum compitum, id est, ad remissionem peccatorum pervenitur. Hanc quidam doctorum cum quid sit *canticum novum* luculenter dissereret, inter cæteras novitates, quas in Christi incarnatione dixit esse completas, enumeravit dicens; *Novum est filium dei hominem fieri, novum est eundem ab hominibus morti tradi, novum est die tertia surgere, novum est cum corpore ad cælum ascendere, novum est remissionem peccatorum hominibus dari.* Novum itaque dixit remissionem peccatorum hominibus dari, quę sicut in novo testamento datur, in veteri non dabatur. Pagina enim instrumenti veteris peccata non diluit, sed ostendit. Carnis quoq; resurrectio quam credere & fateri Christianorum, non credere verò Sadducæorum est, quam præfatus Episcopus in suæ fidei professione reticuit, & veteris instrumenti lectione monstratur, cum & per Iob virum evangelicum potius quam
Iob.19. legalem dicitur, *Scio quod redemptor meus vivat, & in novissimo de terra surrecturus sim, & rursus circumdabor pelle mea & in carne mea videbo deum: quem visurus sum ego ipse & oculi mei conspecturi sunt & non alius:* & per Da-
Dan.12. nihelem virum sanctissimum & archanorum dei scrutatorem monstratur dicentem; *Multi de his qui dormiunt in terræ pulvere resurgunt, alii in vitam æternam, alii in obprobrium ut videant semper.* & ipsa veritate ad terras pro salute generis humani descendente, omnino commendatur qui eam & prædicationis suæ sacrosanctis oraculis edocuit, & suæ resurrectionis salutari exemplo monstravit. Si verò aliquis dicat, Iob in hac sententia suam solummodo resurrectionem, non generalem omnium hominum dixisse,
Iob.14. audiat eum in alio loco generalem omnium resurrectionem adfirmantem & dicentem, *Lignum habet spem, si præcisum fuerit rursum virescit, & rami ejus pullulant: si senuerit in terra radix ejus, & in pulvere mortuus fuerit truncus ejus, ad odorem aquæ germinabit, & faciet comam quasi cum primum plantatum est: homo vero cum mortuus fuerit & nudatus atque consumptus, ubi quæso est? quomodo si recedant aquæ de mari, & fluvius vacuefactus arescat, sic homo cum dormierit non resurget, donec adteratur cælum, nec evigilabit, nec consurget de somno suo.* Quod totum ita intellegendum est, Nunquid lignum habet spem revirescendi & homo non habet resurgendi? numquid quomodo si recedant aquæ de mari & fluvius vacuefactus arescat, sic homo cum dormierit non resurget? numquid donec adteratur cælũ non evigilabit, nec consurget de somno suo? quibus verbis non suam solummodo, sed totius humani generis resurrectionem generalem demon-
Symb.Apost. strat. Sequitur. Hanc etiam Apostoli cum diversas quidem nationes non diversa fide, diversis linguis inbuti, non diversas constitutiones tradituri peterent; omnibus gentibus inter cætera mysteriorum spiritalium archana tradiderunt: & ne oblivione dilueretur aut hæretica pravitate cassata per temporum incrementa frustraretur, in symbolo posuerunt, & in tam authentico fidei indicio, in quo totius
1.Cor.15. fidei integritas admirabili brevitate conplectitur, locaverunt. Hanc unus illorum qui fera gentium corda sacri stili doctrina perdomuit, inter cætera quæ de ea profatus est, in momento, in ictu oculi fore prædixit. Vita quoque futuri seculi, quam idem Basilius neglegenter reticuisse dinoscitur, & ab ipso nobis domino pollicetur, & pene in omnibus sanctarum scripturarum oraculis prædicatur: quippe cum sine ea carnis resurrectio nil valeat, & ob eam adipiscendam totius nostræ religionis desudet intentio. Unde datur intellegi non eum mediocriter delirasse, cũ in suæ fidei confessione res tantis mysteriis plenas, & revera mysteriis plenas, sine quibus Christiana credulitas stare nõ potest, silentio præ-

terierit

terierit & in earum loco res non necessarias & risu dignas protulerit. Non igitur ei ideo tantummodo succensetur quia eas profiteri distulit, si tamen eas corde credit, cum plerumque quædam aut brevitatis studio, aut quadam occasione in dicendo prætermittuntur quæ in credendo firmiter tenentur: sed quia in earum loco id intulit quod à nullo sanctorum patrum in fidei professione inlatum fuisse perlegit: quia & miles qui quondam pugnavit, aut quandoq; pugnaturus est, noo ideo arguitur si ad tempus oon pugnet: sed si fuga lapsus & suam nobilitatem ignobilitet, & sociorum vires inutili exemplo enervet. Dixit enim præfatus Episcopus, postquam imaginum adorationem & osculationem inter prima suæ fidei munimenta fassus est, *fidem se habere participare illis sanctificatione*. Nec inmerito rebos insensatis & oon solum sanctificatiooe, sed etiam vita carentibos participare dignus, qui post confessionem sanctæ & unicæ trinitatis in talibus næniis fidem se habere dixit: & ea quæ inter prima Christianæ religionis charismata enumeranda sunt, remissionem videlicet peccatorum, carnis resurrectionem & vitam futuri seculi desidiose prætermisit. Esto denique, utile quiddam est imagines adorare, quid adimitur Christianæ religioni si inter primas fidei professiones illius quoque rei professio non detur? cum pleraq; sint quæ inter cæteras ecclesiasticæ institutionis traditiones fidelibus tradita sunt, quorum etsi in fidei confessione professio tacetur, nihil tamen ideo sanctæ religioni adimitur. aut io quo præjudicat, si earum adoratio taceatur, fidei integritati? cum à sanctis patribus inhibita potius quàm instituta credatur. Non enim eo modo præjudicat prætermissio imaginum adorationis sacræ fidei puritati, quę interdicta potius quàm instituta est, sicut præjudicant remissio peccatorum, carnis resurrectio & vita futuri seculi si in confessione prætermittantur, quæ utiq; & in omnium scripturarum sanctarum serie prædicantur, &, ut præfati sumus, ab Apostolis in symbolo laudabili brevitate connexæ tenentur.

C A P. VII.

De eo quod Theodosius Amori Episcopus desidiose fidem sanctæ & unicæ trinitatis tacuerit, de imaginibus verò incaute & extraordinarie dixerit, Confiteor & promitto & suscipio & osculor & adoro imagines: *& post pauca*, Qui non instruunt diligenter omnem Christo dilectum populum adorare & venerari sacras & honorandas imagines omnium sanctorum qui à sæculo deo placuerunt, anathema.

BASILIUM Anchiræ Episcopum in superiore capitulo argueodum recte ostendimus, eo quod suæ fidei jacto fundamioe in ædificio tam excellentis mysterii res valde necessarias superædificare neglexerit, & vice earum res ab omni penitus religionis fabrica abnuendas superædificare nisus sit: in præsenti vero Theodosium Amori Episcopum rectiùs conpetentiusq; arguendum decernimus, qui nullo suæ fidei in præfata synodo posito fundamento, res tantum inanes & ratione seclusas inaniter & inrationabiliter ædificare cœpit. In illius enim ædificio si id quod inaniter surrexit deiciatur, saltim id quod bene fundatum est remanebit: in istius verò si omne quod inane & frivolum est destituatur, nil quod remaneat erit: si ergo illi recte succensetur qui sanctæ & unicæ trinitatis confessioni imaginum adorationem inseruit, multo rectius huic succensebitur qui illius summi & ineffabilis mysterii confessione postposita, de illarum adoratione frivola nescio quæ tantummodo somniavit. Ita enim exorsus est, *Confiteor, & promitto, & suscipio, & osculor, & adoro imagines*. O mira confessio Episcopi! O pulchra dictio sacerdotis! O laudanda devotio præsulis! Tacet confessionem excellentissimæ majestatis, & insonat confessionem insolentissimæ vanitatis. Ab ejus confessione pedem retrahit qui dixit, *Omnis* Matth. 10
qui me confessus fuerit coram hominibus, confitebor & ego eum coram patre meo qui est in cælis: & in imaginum con- Luc. 12.
fessioné totis se gressibus infert. Tacet quod & ille fateri, & cæteros ut faterentur debuit hortari: & fassus est quod nec ille fateri, & ne cæteri faterétur debuit reluctari: & qui opponere murū pro domo Israhel debuit & stare in prælio in die domini, ipse ad deditionis dedecus, pro dolor, sponte dilabitur: quia videlicet qui debuit à prava confessione & à ridiculoso errore aliorū mentes coercere prædicationis studio, ipse primū illis errandi via efficitur pravæ confessionis exéplo. Quod verò aoathemanizat omnes qui non instruunt omné Christo dilectum populum adorare & venerari imagines omniū sanctorum qui à seculo deo placuerunt, quàm absurde quamque incaute agat, prudens lector advertat, præsertim qui anathema quod aliis temeraria præsumptione inserre contendit, in se suosque inreverenter iotorquet, & telum quo sui erroris extraneam nititur perfodere partem, in suam civiumq; deflectit necem. Nec liberat imaginum adoratio ab anathematis conligatione suos, quæ nectere tantummodo nitebatur exteros. Anathematizat enim qui non instruunt omnem Christo dilectum populum adorare imagines. nunquid nam, ut cæteros taceam, in sibi commissa plebe omnes instruunt omnem Christo dilectum populum imagines adorare, qui nec instruendi habent officium, nec prædicationis gradum? nunquid & ipse omnem Christo dilectum populum instruit? cum videlicet pene totus mundus Christi populo plenus sit: quoniam desiit tantummodo in Iudęa notus esse deus, sed in omnem terram exivit sonus Apostolorum, & repleta est omnis terra gloria domini, & omnes gentes veniunt & adorant in conspectu domini, juxta Malachiæ vaticinium in verbo domini dicentis, *Ab ortu solis usque ad occasum* Malach. 1.
magnum est nomen meum in gentibus, & in omni loco sacrificatur & offertur mihi hostia munda: & pastor ecclesiæ, cui in figura disci diversorum animantium generibus pleni totus orbis diversis gentibus plenus ad dei gratiā vocandus ostenditur, dicit, *In veritate comperi, quoniam non est personarum acceptor deus, sed in omni gente* Act. 10.
qui timet eum & operatur justitiam, acceptus est illi. Nam si secundum ejus deliramentum quicumq; non in-

 struunt

struunt omnem Christo dilectum populum, anathemate digni sunt, neq; ipse idem, neque coepiscopi qui in eadem synodo fuisse perhibentur, neq; illis subditæ plebes anathematis vinculo carere quibūt, quia etsi instruunt duarum aut triū vel certe plurimarū provinciarum gentes, non tamen omnē Christo dilectum populū instruunt, cum per tam prolixas tamq; vastas mundi partes sit catholica ecclesia, quæ utiq; Christi dilectus populus est, diffusa, & tam per inaccessas & ignotas nationes sit domino largiente dilatata. Aut ergo omnē Christi ecclesiam ab oriente usq; ad occidentem, à septentrione usq; ad meridiem, se suosq; in imaginum adoratione instruere perdocebit, aut secundum suæ vanitatis sententiam cum sociis sive subditis anathemati subjacebit: quoniā etsi omnem populū instruere possent, non igitur omniū sanctorum qui à seculo deo placuerunt, imagines in quarum adorationē universitatem populi instruerēt, habere poterant: quorum multitudo tanta est, ut de his per Prophetam ex persona filii ad patrem dicatur, *Nimis honorati sunt amici tui, deus, nimis confortatus est principatus eorum: dinumerabo eos & super arenam multiplicabuntur.* Quod etsi hyperbolice dictum sit, tanta eorum qui ab initio deo placuerunt sunt agmina, ut nec pingi nec dinumerari possint ab alio, nisi ab eo in cujus libro eorum scripta habentur nomina. Nam si à se prolati idem Episcopus anathematis jacturā vitare cupit, necesse est ut omnium sanctorum qui per diversas mundi partes ab initio deo placuerunt, imagines & habeat & adoret: & si eas præ multitudine sui habere nequiverit, immo quia nequibit, à se ergo prolato anathemati colla submittat.

Psal. 139.

C A P. VIII.

Quòd pene de omnium fide ambigitur, cum spiritum sanctum quidam à patre tantum, quidam vero neque à patre neque à filio procedentem confessi sint.

EX patre & filio spiritum sanctum procedere, quantum adtinet ad brevitatem hujus stili cui studemus, domino annuente in superioribus monstratum est. Nam cum pene omnes in præfata synodo hoc aut penitus tacuerint, aut ambigue protulerint, nos quasi homines humana inbecillitate cogitationum, & eorum quæ nec audimus nec legimus ignari, nec eorum fidei testimonium perhibemus qui hoc silentio præterierunt, nec eorum qui ambigue protulerunt, nec ideo eorum credulitatem abnuimus, quia hoc tacuerunt vel ambigue protulerunt. Quoniam qualiter teneant nescimus, sed hanc rem & indiscussam præterire, ne eis tacendo adsensum præbere videamur, & quia non patenter elucet quid velit, inprobare timentes, illius examini reservamus quem occulta non fallunt. Scimus denique eos haud procul ab errore esse, qui si ab eo ideo elongantur, quia bene de hac re sentiunt, ideo tamen ei adpropinquant, quia quod recte sentiunt recte fateri neglexerunt, quod autem recte corde creditur ad justitiam, recte ore debet profiteri ad salutem.

C A P. IX.

De eo quod si forte aliquis error in præfatorum Episcoporum sententiis de fide prolatis indiscussus remanserit, propter difficultatem & enormitatem sermonis illorum remanebit, qui plerumque tanta ignavia obsitus est, ut quid significare velit quive sensus in eo intellegendus sit, minime pateat.

CUM multa eloquutionū sint genera, quæ à grammaticis sive à rhetoribus copiose ac varie traduntur, omnium tamen sermonū sive dictionum series quadripertita ratione dividitur. Omnis aut sermo aut sapiens est & dissertus, aut sapiens & non dissertus, aut dissertus & nō sapiens, aut nec sapiens nec dissertus. Sapiens ergo est & dissertus, sicut plurimi divinarū scripturarū libri, & ut cæteros taceam, ut est liber Esaiæ prophetæ: cujus sermo & sapiens est, ut pote quem Spir. S. dictaverit, & dissertus, quia ab inlustri & urbano viro prolatus est. Sapiens autē & non dissertus, ut quidam in ipsis etiam divinis scripturis habētur. Sapiens videlicet in sententiarū celsitudinibus divini flaminis nectare promulgatis, indissertus verò aut simplicitate sanctorū virorum, à quibus prolatus est, qui sensuum potius quā verborum venustatibus inhæserunt, aut indigenarū loquendi usu, inter quos sancti viri divini verbi latores nati aut conversati fuisse noscuntur: sicut de B. Hieremia Hieronymus dicit, quod simplicitas sermonis ei de loco ei Anaroth in quo natus est accesserit. Dissertus ergo & non sapiens, sicut gentiliū scriptorū est, qui etsi venustus est humanarū artium eruditione, insipiens tamē est, quia & veri dei notitia & salutifera caret exhortatione. Est & quorundā hæreticorū sermo dissertus, nec tamen sapiens, qui etsi humanorū ingeniorū industria est expolitus, sapientiæ veritate & virtutū documentis est omnino nudatus. De dissertis verò nec tamen sapientibus per Esaiā prophetā dicitur, *Populum enim inprudentem non videbis, populū alti sermonis, ita ut non possis intellegere dissertitudinem linguæ ejus in qua nulla est sapientia.* Nec dissertus ergo nec sapiens est, sicut plurimorū qui temere ad quælibet docenda accedunt, antequā sacratissimorū sensuum dapibus reficiantur, & eloquentię ornamentis imbuantur, vel etiā ut istius synodi scriptura est, cujus errores discutere nitimur, in cujus sententiis nec sensuum reperitur ornatus, nec ex eloquentiæ flumine quidam deducitur rivulus: & cum omnis scriptura aut culta sit & aperta, aut culta & non aperta, aut inculta & aperta, aut nec culta nec aperta: & hæc duabus primis istis speciebus est aliena, & duabus sequentibus omnino conserta: quia nec sermonū cultu aut eloquentiæ cothurno adtollitur, nec puritate aptæ loquutionis texitur, quin altero ob sui puritatē ad intellegendū promoveat: nec culta est & nō aperta, quia non longis periodis involvitur, non variis topicorū perplexitatibus exornatur, nec lubricis syllogismorū conclusionibus ex industria dialecticę artis venientibus catena-

Esa. 33.

catenatur: quæ omnia & culta sunt, utpote quæ sophistico poliuntur cylindro: & non aperta, quia à simplicium lectorum sensu procul remota eruditissimorum tantummodo se inferunt ingenio: sed aut aperta est, quæ eruditione carens omnibus legentibus sive audientibus patet: aut inordinate & incompte digesta, & solœcismis mutilata, barbarismis corrupta, cæteris vitiorum nubilis obducta, & luculenta oratione carens, & ordine texendorum sensuum explosa, nec culta est nec aperta. Ideoque si forte aliquis error in sententiis de fide prolatis indiscussus remanserit, his à nobis se tuebitur armis, quia se talibus in conpositarum dictionum abdidit involucris: & à nobis ideo deprehendi nequivit, quia ad nos difficultate sermonis quasi quodam pallio obsitus advenit.

CAP. X.

Ridiculose & pueriliter dictum in sententia fidei Theodori Episcopi, Mirabilis deus in sanctis suis, *& continuo*, sanctis qui in terra sunt ejus mirificavit omnes voluntates meas inter illos, *tamquam hic versiculus illum priorem subsequatur.*

ID vero quod Theodorus Episcopus hos duos psalmistæ versiculos ita interjecta particula adverbii *continuo*, in unum protulit, quasi alter alterum nulla intercapedine aliorum versuum interposita subsequatur, cum videlicet hic versiculus quem illum *continuo* subsequi dicit, non solum contestim non subsequatur, sed etiam ferme ante quinquaginta psalmos, cui postponitur præcedere noscatur: non ideo nobis reprehendere libuit quòd fidei quoddam præjudicium afferat, sed quia ridiculo sui reprehensioni subjaceat & reprehendentibus deridendi materiam conferat, pateatque talem scripturam non esse idoneam, ut magna absque errore instruat, quæ in parvis absque vigore titubat: nec habere eam vim res dubias adfirmandi & incognitas docendi, quæ non habet ingenium res non dubias narrandi & notas proferendi. Quomodo ergo illius synodi poterit recipi doctrina, cujus in tot locis reprehenditur scriptura? aut quomodo cum cæteris synodalibus à sanctis patribus digestis vel susceptis scriptis societatis poterit adipisci dignitatem, quæ earum sensuum & verborum fugit societatem? Illæ enim in nullo reprehenduntur, & ideo in omnibus suscipiuntur: hæc verò quia in multis reprehenditur, non inmerito pene in omnibus repudiatur.

CAP. XI.

Quòd inutiliter & incaute Græci ecclesiam catholicam anathematizare conati sint in eorum synodo, eo quod imagines non adoret: cum utique prius debuerint omnino scrutari quid uniuscujusque partis ecclesia de hac causa sentire vellet.

ECCLESIASTICÆ tubæ prædicatio intonat, peccantem fratrem primo clam corripiendum: qui si audire noluerit, seorsum adhibitis fratribus vel corrigendi studio, vel conveniendi testimonio admonendus est: qui si & illos audire contempserit, tunc multis res notescenda est, ut detestationi eum habeant, & qui nequivit salvari pudore, saltim obprobriis salvetur: qui si neque multorum admonitioni adsensum præbuerit, ethnicorum sive publicanorum more detestandus est. Cui prædicationi non mediocriter illorum ecclesia contraire videtur quæ totius mundi ecclesias priusquam more ecclesiastico per epistolare eloquium consulendo sive scrutando alloquatur, præsumptive sive incaute anathematizare conatur. Debuerat enim ad circumjacentium provinciarum ecclesias legationem sciscitativam facere, utrum imagines adorari aut non adorari deberent; ut juxta cujusdam sapientis vocem, per consilium & sequenda sequens & vitanda vitans, non eam postmodum pœnitere constaret, sed quiequid de hac re plures secundum apostolicam institutionem tenere vellent ecclesiæ, ipsa quoque teneret: & quæ pluribus consentientibus antiquis institutionibus obniti tentaret & obstinata mente ab universitate ecclesiastici corporis se dirimere vellet, hanc detestationi multaret. Nam quis furor est, quæve dementia ut unius partis ecclesia rem q̃ neque ab Apostolis, neq; ab eorum successoribus statuta est, nitens statuere, totius mundi ecclesias conetur anathematizare, & conpellantur aut apostolicis institutis contraire, aut ab illis prolato vanissimo anathemati subjacere: sed cũ illorum dementissimũ anathema illis potius quam nobis jacturam impertiat, dicente Apostolo, *Neq; maledici regnum dei possidebunt*, etiãsi quodammodo lædere posset, tolerabilius nobis esset illud perpeti quã Apostolorum sive cæterorũ sanctorum patrũ monitis obniti, quippe qui cum Susanna dicimus, *Melius est incidere in manus hominũ, quàm derelinquere legem dei nostri*: & pastoris ecclesiæ verbis perdocemur, *obedire oportere deo magis quã hominib.* Sicut enim cuilibet civiũ sive principis societate fruenti à seditiosis quibusdam qui contra principẽ & cives agunt, tolerabilius est ab illis inlata convicia sustinere, quàm cum eis in seditionẽ conspirare, ita nimirũ tolerabilius nobis est, ab illis exsecrari qui etiã suos parentes exsecrari non formidant, quã cum illis res insensatas contra divinarum scripturarũ instituta adorare. Exsecratio namq; sine ratione, & ira sine potestate, & damnatio sine auctoritate, quantũ eos contra quos inhiant minime lædunt, tanto auctores suos majoribus tædiis afficiunt, & magis desides & inpatientes esse produnt. Nisi ergo eos vetusta pernicies & antiqua lues, dux mortis, radix malorũ, quæ & angelos ab æthereorum civiũ societate, & homines à florigeræ sedis dignitate expulit, stimulis suæ nequitiæ inflammaret, nec synodũ ob adorandas imagines sine conhibentia plurimarũ catholicarum & deo fidelium ecclesiarũ, adgregatam universalẽ nominare curarent, nec tot tantasq; ecclesias quæ utiq; corpus Christi sunt, tã insolenter anathematizare auderent, nec rerũ insensatarum culturam & adorationem contra

1. Cor. 6.

Dan. 13.

Act. 5.

1. Cor. 12. contra divinarum apicũ institutionem statuere tentarent. *Nemo enim*, ait Apostolus, *in spiritu dei loquens dicit, Anathema Jesu.* Unde cavendũ est, ne dum ecclesiã quæ est corpus Christi inconsulte & incaute anathematizare nituntur, illi qui ejus caput est injuriam inferre videantur. Tanta itaque dilectione sibi Christus ecclesiã adscivit, ut inseparabiliter ei, utpote caput corpori, præemineat, & illa ei perpetim, utpote corpus capiti cohæreat, ut nequaquã corpori aut injuria aut honorificentia exhibeatur ꝙ non ad caput referatur. Ecclesiæ etenim persecutionẽ à Judæis illatam suã Christus referebat, cum rapaci lupo Saulo, necdũ Paulo, mane prædam in vastationẽ ecclesiæ comedenti, vespere spolia in saluberrima

Act. 9. prædicatione sive epistolarũ missione divisuro, dicebat, *Saule Saule, quid me persequeris?* Non ꝙ ille Christum persequeretur in ætheris arcibus regnantem, sed ecclesiam jam tunc pullulantem & in hujus seculi horrisonis fluctibus natitantem. Christus ergo in corpore suo quod est ecclesia, etiam nunc persecutionẽ sustinet, non quidem corporaliter, ut dudum pro mundi salute, sed quadam pietatis miseratione, qua suorũ membrorum, id est, fidelium in unitate sanctæ ecclesiæ commanentium semper

Coloss. 1. misetetur, de quibus erat ille qui dicebat, *Gaudeo in passionibus meis, quia expleo ea quæ desunt passionum Christi in carne mea propter corpus ejus quod est ecclesia.* Hanc passionẽ quam Christus in sanctis suis sustinet, Da-

2. Reg. 6. vid præfigurabat cum dicebat, *Adhuc ludam & vilior apparebo*: quia dum se humilians usq; ad mortem ad crucis perveniret mysterium, & à synagoga, quæ sterilis extunc remansit, despiceretur, in sudore sanguineo membrorum suorum passiones ostendebat esse futuras, ac contrà ecclesiæ exhibitam honori-

Matth. 10. ficentiam suam esse testatur cum dicit, *Qui vos recipit, me recipit.* Et, *quandiu fecistis uni de minimis istis, mihi*

Matth. 25. *fecistis.* Si ergo illi de quibus sermo est, custodem virtutum, magistram bonorum humilitatem amplecterentur, nec corpus Christi quod est ecclesia, inpudentissime anathematizare tentarent, nec ob suæ immò vanæ laudis appetitum pro re tam inutili tamque inofficiosa synodum adgregarent.

C A P. XII.

Quòd magna ex parte mansuetudinem & patientiam abjecerint in non continendo os suum & inordinate loquendo.

ADGREGATA igitur synodo si in ea ecclesiastico more egissent, res necessarias & fidelibus profuturas pertractantes, omnes vocum novitates & inordinatas loquutionum nænias evitarent, & mediocritatis callem tenentes neque ab apostolicis doctrinis, neque ab antiquarum synodorum institutionibus dissentirent, sed patientiæ & mansuetudinis ornamentis ornati, nequaquam dicentes bonum malum, & malum bonum, ponentes amarum dulce, & dulce amarum, prophetico sermoni contrairent: & ea quæ necessario statuenda erant prudenter statuerent, & quæ dicenda diligenter dicerent, & spreto supervacuo & extraordinario anathemate, res utiles perdocerent, res vero ambiguas aut certe inutiles silentio multarent, & nostræ partis sive cæterarum mundi partium ecclesiæ eorum statutis parerent: sed quoniam inpossibile est & eorum statutis adsensum præbere, & antiquis patrum institutionibus parere, cum videlicet inter se diversa sint, & quantum lux tenebris, vita morte, visio cæcitate, probitas inprobitate, puritas inpuritate, sanitas ægritudine, tantum eorum instituta à sanctorum patrum institutis distent, idcirco deterioribus spretis, potioribus contenti sumus, & contemtis fallacibus diverticulis certum ac regium tramitem tenere desideramus. Ubi quæso præstantissima virtus mansuetudo? vel tu fortissima fueras sive cunctis levibus incitamẽtis inimica patientia? quo abieratis? quo discesseratis, cum tam incautas tamq; perversas constitutiones à tot sacerdotib. patrari videretis? cum ecclesiæ tot anathematum vincula inferre cerneretis? quur nõ saltim in duobus vel tribus hospitiũ habuistis? quur omnes sprevistis? quur cunctis vestrã absentiam præsentastis? quur non eos à tot nugis vestri moderaminis conpescuistis frænis? quur non à tot deliramentis vestræ industriæ coercuistis habenis? stimulante namq; jactantia sive ventosæ laudis appetitu, & ministram suam, oris videlicet incontinentiã, contra nos pugnaturã inpellente, quæ omnia ut cætera malorũ fomenta non incongrue nostræ legiones respuunt, ab eis abscessimus, & apud eos taudẽ hospitari nequivimus, quos taliũ errorũ tumultibus invasos esse conperimus. Nulla enim est societas luci & tenebris, nec quedam cõmunicatio Christi & Belial: quoniã juxta cujusdã sapientis sententiã, spiritus dei, qui utiq; nostri exercitus dux est, effugiet fictũ, non habitabit in corpore subdito peccatis. Non enim nos in medio

Eccles. 10. ejus, nec ille in medio nostri habitavit qui facit superbiã. Quoniã juxta verba Jesu filii Sirach, *odibilis coram deo & hominibus superbia. & synagoge superborũ non erit sanitas. frutex enim peccati radicabitur in illis.* Tanto enim in eorũ synodo discipula superbiæ, oris scilicet incontinentia, viguit, quanto modestia sive prudentia vigere debuit, & cujus nec extrema quidẽ manus in tali actu duci debuit, principatũ, pro dolor, tenuit: & ꝙ principatũ tenere debuit, nec extrema quidẽ ejus manus illorũ cœtibus interfuit. Tuo itaq; instinctu, ô incontinentia oris, ꝙ gressus hominũ in terra viventiũ dirigi prohibes, dicente Propheta,

Psal. 139. *Vir linguosus non dirigetur super terrã:* & cujus anni soi peccatũ non deest, juxta illud, *Ex multiloquio non effu-*

Proverb. 10. *gies peccatũ, parcens aũt labiis sapiens eris:* & per ꝙ anima læditur, juxta sapientis vocẽ dicentis, *Qui multis uti-*

Eccles. 20. *tur verbis, lædit animã suã:* & ꝙ non solũ respondere antequã audias, verũetiã sanctã ecclesiã anathemati-

Proverb. 18. zare, anteꝗ̃ adloquatur tuos sequaces, conpellis, juxta illud; *Qui respondet verbũ priusquã audiat stultitia est illi & obprobrium*: te urgente ita penitus nostrum abnuere consortium, ut nostra societas in eorum mẽtibus nec leve quidem posset inprimere vestigium. Nos enim sequi, decor vitæ est, & nos spernere, er-

Eccles. 24. ror insaniæ, & secundum magistræ nostræ sapientiæ vocem; *Exitus nostri exitus vitæ sunt.* Nisi enim legislator nostrorum monitorum sequax fuisset, & nostri moderaminis retinaculis gressus suæ mentis con-

Num. 12. nexos habuisset, dicente scriptura; *Et erat Moyses mansuetus præ omnibus hominibus qui sunt super terram*, nequaquam tantoties divinis alloquiis frueretur: neq; tot mysteriorũ archanis domino insinuante inbueretur.

bueretur, nec de eo ab eodem rerum omnium domino diceretur; *At non sicut servus meus Moyses ad quem* Num. 12.
loquor facie ad faciem, sicut loqui solet homo ad amicum suum. Patientiæ itaque & mansuetudinis virtus & ab
illis prorsus abjecta esse perhibetur, qui pessum & extraordinarie ad catholicam ecclesiam anathema-
tizandam synodum adgregare nisi sunt: & eam quæ benedictione perpetua benedicta est, maledicere
insanis ausibus conati sunt, & à nobis fidei brachio & dilectionis manu & cordis amplexu modis o-
mnibus est adeunda & perpetim retinenda. Ait enim Psalmista; *Dulcis & mansuetus dominus, propter hoc le-* Psal. 24.
gem statuit delinquentibus in via: diriget mites in judicio, docebit mansuetos vias suas. Unde datur intellegi, quod
qui mansueti domini sequax esse desiderat, mansuetudinem non debet spernere, sed ut de viis domini
doceatur, eam ei convenit amplecti: in Proverbiis quoque scribitur; *Mansuetus vir cordis medicus est: tinea* Proverb. 16.
autem ossibus cor intellegens. item ibi; *Melior est mansuetus cum humilitate, quam qui dividit prædam cum contume-* Ibid.
liosis. In Ecclesiastico quoque legitur; *Fili in mansuetudine opera tua perfice, & ab omni homine diligere.* item u- Eccles. 13.
bi supra, *Esto mansuetus ad audiendum verbum, ut intellegas, & cum sapientia loquere responsum verum.* Nam & Eccles. 5.
præfectus Jesus filius Sirach ita intonat, *Fili in mansuetudine serva animam tuam, & da illi honorem secundum* Eccles. 10.
dignitatem suam. Doctor itaque gentium ita ad Ephesios scribit, *Obsecro vos ego vinctus in domino, ut digne* Ephes. 4.
ambuletis vocatione, qua vocati estis, cum omni humilitate & mansuetudine, cum magnanimitate, subportantes invi-
cem in charitate, solliciti servare unitatem spiritus in vinculo pacis. & Jacobus Apostolus dicit, *Quis prudens &* Jacob. 3.
sciens vestrum, monstret de bono opere conversationem suam in mansuetudine & prudentia. quibus omnibus præ-
ceptis illi proculdubio renisi sunt qui propter imaginum adorationem ecclesiæ ausi sunt anathema in-
ferre, quæ utique tanto est immunis ab eorum maledictione quæ injusta est, quanto à Christo qui eam
redemit delinitur unctione lætitiæ, quæ inmarcescibilis & perpetua est. De prudentia quoq; & patien-
tia & continentia oris scriptum est, *Qui parcit verbum proferre durum, prodest ei: patiens autem vir sapiens est.*
Quod enim verbum potest esse durius anathemate? quod si proferre incaute parcerent, non longe à
via discederent. Aut quæ patientia aut prudentia in hoc negotio illis utilior esset, quàm ut ecclesiam
per diversas mundi partes constitutam suis apicibus consulerent, & quod omnium adsensus decrevis-
set, prudenter & patienter sancirent? Dicitur enim per quendam sapientem, *Palpebræ tuæ præcedant gres-* Prov. 4.
sus tuos. In quo dicto dum metonymice per palpebras providens ante acta consilium, & per gressus
ipsas actiones significet, nobis perspicaciter innuit, ut semper nostrarum actionum exercitia provida &
prudentia præveniant consilia, ut antea mentis oculus prævideat in quibus se postmodum actus ex-
tendat. A multiloquio igitur quo illi in sua synodo usi sunt, his verbis Psalmista se coercitum esse de-
cantat, *Dixi custodiam vias meas ut non delinquam in lingua mea, posui ori meo custodiam:* & ut coerceri ritè va- Psal. 39.
leat, his precibus dominum inplorare contendit, *Pone domine custodiam ori meo, & ostium circumstantiæ* Psal. 140.
labiis meis: ut non declines cor meum in verba malitiæ. Si ergo omnia quæ per patientiam & mansuetudi-
nem à sanctis patribus sive in veteri, sive in novo testamento gesta sunt innumeremus, & è contrario
quæ per superbiam sive oris incontinentiam à perditis quibusque perpetrata sunt, edicere curemus, &
quibus testimoniis hoc vitium perhibeatur, non dicam unius capituli, sed nec quidem unius libri tex-
tus cuncta poterit continere. Nunc autem monstratis ex parte quæ egerint, quæve agere debuerint,
& illorum nugis ex parte discussis ad alia quæ huic operi necessaria sunt, domino accedamus.

CAP. XIII.

Quia mulier in synodo docere non debet, sicut Herena in eorum synodo fecisse legitur.

CUM pene in omnibus illa synodus quæ pro adorandis imaginibus adgregata est, divinarum scri-
pturarum saluberrimis institutis refragetur, in hac quoque parte oppido refragari illis videtur,
quòd mulierem institutricem sive doctricem habuisse perhibetur: quod quidem non solum di-
vinæ legis documentis, sed ipsius naturæ lege inhibetur. Non enim eam sexus fragilitas sive animi mo-
bilitas doctrinæ sive prælationis super viros apicem tenere permittit, sed tamquam infirmius vas & ad
decipiendum facilius subditam & virili auctoritate repressam esse conpellit. Unde & divinis legibus
sancitum est, quædam fœminarum vota virili deliberatione cassari posse, & humanis constitutum est,
fœminas innuptas, quamvis provectæ sint ætatis, propter ipsam animi levitatem in tutela consistere
debere. Novimus enim fœminam causa prolis, causa adjutorii, causa incontinentiæ viro concedi sole-
re: causa verò docendi nusquam penitus legimus. Causa inquam prolis, ut in Genesi legitur; *Et benedixit* Gen. 1.
eos dicens, Crescite & multiplicamini. Hoc est enim matrimonium quod neque secundum Pelagium pec-
catum esse putandum est, neque secundum Jovinianum virginitati coæquandum: sed virginitas illi
præferenda est propter munditiæ sanctitatem & corporis integritatem, dicente Apostolo; *Nupta cogitat* 1. Cor. 7.
quæ sunt mundi, quomodo placeat viro: virgo autem cogitat quæ sunt domini, quomodo placeat domino, ut sit sancta
corpore & spiritu. Illud verò quamquam altero sibi prælato non est abiciendum, neque omnino postpo-
nendum, sed cum gratia his quibus conpetit adpetendum, quoniam est & erga se non extraordinari-
um & erga virginitatem secundum. est enim virginitatis seminarium, quia sicut uva non aliunde nisi
ex vite nascitur, ita & virginitas non aliunde nisi ex matrimonio gignitur: & quamquam sit virginitas
centesimus fructus, habet tamen infra se tricesimum, id est, matrimonium, inter quos medius sexa-
gesimus est, qui in viduis non inconpetenter accipitur. Causa itaque adjutorii fœmina viro concessa
est, dicente domino; *Non est bonum hominem solum esse, faciamus ei adjutorium simile sibi.* Causa verò incon- Gen. 2.
tinentiæ, juxta illud Apostoli; *Qui incontinens est, nubat:* & iterum, *Melius est nubere quàm uri.* Inter- 1. Cor. 7.
rogemus ergo Apostolum, dicat egregius prædicator, dicat vas electionis, utrum fœminas docere

 permit-

1. Tim. 2. permittat, an in viros dominari. Ait enim ad Timotheũ; *Mulier in silentio discat cum omni subjectione: docere*
aũt mulieri non permitto, neq; dominari in virum, sed esse in silentio. Qui quasi interrogaretur, quur eã & doce-
Ibid. re & dominari in virum prohibuerit, *Adam*, inquit, *primus formatus est, unde Eva:* & Adam non est sedu-
ctus, mulier autem seducta in prævaricatione fuit: ut nosse possemus idcirco ei & doctrinæ & domina-
tionis dignitatem ab Apostolo in virum minimè esse concessam, quia non ut doceret, sed ut adjuvaret
virum, nec ut ei præesset, sed subesset, condita esse perhibetur: sive quia animo est infirmior & ad ten-
1. Cor. 11. tandum facilior. *Non enim*, ut ait Apostolus, *vir propter fœminam, sed fœmina propter virum creata est.* Nam si
quis fortè tanti erroris præsumptionem hoc ancilirien nitatur, quòd idem Apostolus, cùm de habitu
1. Tim. 5. & continentia anuum ageret, ait; *Bene docentes, sed prudentiam* doceant, perpendant quod non eas doce-
re quandam insaniam vel quandam traditionem sacrosanctis patrum institutionibus resistentem, vel
certè cujusdam insensatæ rei adorationem, sed prudentiam & bene vivendi exẽpla permiserit: nec eas
id facere in ecclesia, neq; in conventu, neq; in synodo, sed privatim longævæ ætatis experientia & ex-
plosis propter ævi maturitatem vitiorum incentivis, inter domesticos permiserit: nec omnes, sed eas
quæ in operibus bonis testimonium habent, quæ hospites recipiunt, quę sanctorum pedes lavant, quę
tribulationem patientibus subministrant, quæ omne opus bonum subsecutæ sunt, quarum & ipse in-
cessus, motus, vultus, sermo, silentium, quandam sacræ continentiæ gestet honestatem. Aliud est enim
matresfamilias domesticos verbis & exemplis erudire, aliud antestitibus sive omni ecclesiastico or-
dini vel etiam publicæ synodo quædam inutilia docentem interesse: cùm videlicet ista quæ domesti-
cos exhortatur, eorum & suum in commune adipisci cupiat profectum: illa verò in conventu ventosæ
tantum laudis & solius arrogantiæ ambiat appetitum. Sicut igitur caput viri Christus est, ita nimirum
caput mulieris vir: ac per hoc si mulier viris præesse debet, jam eorum caput est: & si illa eorum caput
est, illi necessario caput Christi erunt. Non autem ullus caput Christi præter patrem esse potest, secun-
1. Cor. 11. dum Apostolum qui ait, *Caput Christi deus:* & de quo in Canticis canticorum dicitur, *Caput ejus aurum*
Cant. 5. *optimum.* non igitur mulier viris se præferendo eorum caput esse debet, ne dum sexus inferior ultra se
quam ordo exposcit, attollit, & superiori sexui præfert, caput quod præeminere cæteris membris de-
bet, infima petat, & pedes qui cæteris membris præeminentibus infima loca tenent, cæteris præemi-
nentes ad superiora tollantur, sicque naturæ ordo permutatis ac potius perversis legibus fœdetur.
Nam si fortè aliquis his sacrosanctis apostolicis institutionibus obniti tentans, mulieres viros docere,
virisq; præesse, & synodos instituere debere, ideo adfirmare nisus fuerit, quod secundum evangelicæ
tubæ præconium mulieres crebro mediatori dei & hominum ministraverunt, ad pedes scilicet ejus se-
dentes, & verbum ex ore ejus audientes, ac circa frequens ministerium satagentes, & lachrimis pedes
ejus rigantes, & capillis tergentes, & corpus ejus miro unguentorum liquore linientes, eumq; ad passi-
onem pergentem sequi non distulerint, & post resurrectionem ejus ad ejus monumentum recurren-
tes ejus sacratissimæ resurrectionis gloriosum mysterium & primæ cognoverint & discipulis nuncia-
rint: animadvertat quòd aliud sit ad pedes domini sedere, & cætera quæ præmisimus agere, aliud
synodos statuere, in conventibus viros docere: perversas constitutiones tradere, & viris præferri appe-
tere. Illæ etenim typum sanctæ ecclesiæ gestantes domino ministravere, & sacratissimis ejus alloquiis
inhæsere: istæ verò si quæ sunt, Athaliæ nimirum exempla sequuntur, quæ dum viris præesse inconpe-
renti desiderio appetit, pene omne semen regium extinxit, & sui nefandissimi capitis interitu ad ulti-
mum indignam vitam digna morte finivit. Fœmina verò idcirco domini & salvatoris nostri resurrecti-
onis nunciatrix esse existimatur, ut quia fuerat ei fœmina de cælis ad terras venienti iter, fieret etiam ei
à terris ad cælos redeunti index: & quem venientem Maria virgo mundo edidit, redeuntem nimirum
Maria à domino sanata discipulis nunciaret. Qui mediator dei & hominum non idcirco de fœmina
natus esse perhibetur, ut fœmineum sexum viris præferret, sed ut utrumq; sexum in culpã lapsum suæ
incarnationis mysterio redimeret: virum videlicet, quia vir fieri pro nostra salute dignatus est, juxta il-
Zach. 6. lud propheticum, *Ecce veniet vir, oriens est nomen ejus:* de quo scribitur. JESUM *Nazarenum virum adproba-*
Act. 2. *tum à deo virtutibus & signis, quæ fecit per illum dominus:* fœmininam verò, quia de fœmina sine ullo masculini
sexus contagio nasci dignatus est, & utriusque sexus sicut verus conditor, ita etiam verus permanet re-
staurator.

CAP. XIIII.

Contra eos qui dicunt, Dei cooperantes nos diximus congregare vos, *sive* congregavit vos deus consilium proprium statuere volens.

IN primo hujus operis libro in prima parte libri, cum eorũ error discuteretur, qui dicunt *deum sibi con-*
regnare, aliquantulum disputatum est, unde hic quoq; error quo se *dei cooperantes* superciliose jactant,
cassari potest: quoniam & deum sibi conregnare, & dei cooperantes esse, non humiliter, nõ sancto-
rum regum exemplis contenti, non sanctarum scripturarum institutionibus instructi, sed perperam &
fastu arrogantiæ elati delirant: & dum appetunt id sibi usurpare quod non conpetit, timendum est ne
id amittant quod conpetit: quia quisquis ambit inlicita, amittere solet adquisita. Sed quoniam, ut prę-
fati sumus, in superioribus hic error ex parte discussus est, nunc ad id quod ideo illos qui in eadem sy-
nodo fuisse noscuntur congregatos dicunt, ut per eos deus consilium suum statueret, nostræ disputati-
onis vertamus articulum. Dicunt enim, *Congregavit vos deus consilium proprium statuere volens*, quasi non
scriptum sit, *Qui vivit in æternum creavit omnia simul.* & quasi deo quædam nova voluntas quæ antea non
Psal. 148. accesserat, accedat: de quo per Prophetam scribitur, *Statuit ea in æternum & in seculum seculi,*
præceptum

præceptum posuit, & non præteribit: aut quasi ullius adminiculo indiguus idcirco alios congreget, ut plu-
rium deliberatione quid agere debeat statuat. Est enim *consilium* à consulendo dictum, quo aliquid
aut faciendi, aut non faciendi assidua consideratione decernitur. Est enim genus causæ quod orato-
res deliberativum dicunt, in quo genere de quibuslibet vitæ utilitatibus quid aut debeat aut non de-
beat fieri tractatur. Sunt enim in eo suasio & dissuasio, id est, de expetendo & fugiendo, de faciendo
& non faciendo. In suasione autem duo sunt fortiora, spes & metus. Quia igitur Deus omnipotens
est, ideo nullius est indiguus: ideoque nec alterius suasione ad ea, quæ non vult peragenda promo-
vetur, nec ab his quæ agere vult ullius dissuasione removetur: nec quodam metu ab aliquibus quæ a-
gere vult agenda hortatur, nec cum alio consilii sui deliberationem statuit. Quibus omnibus si indi-
geret, necessitatem pateretur, omnipotens non esset: est autem omnipotens, nullam igitur indigen-
tiam habet: ac per hoc incautum est dicere, *Congregavit vos Deus consilium proprium statuere volens.* Consi-
lium namq; Dei filius est, qui nō statutus est à patre quadam deliberatione, sed genitus ante secula in-
effabili nativitate: quem pater genuisse, & sine quo numquam fuisse à fidelibus creditur. Est enim sa-
pientia Dei patris quæ ei consempiterna est, & quæ dicit, *Ante colles ego parturiebar, adhuc terram nō fecerat,* Prov.8.
quando parabat cælos aderam illi: dum vallaret mari terminum, & legem poneret aquis, ego cum illo eram. Quæ etiā
celsitudinem suam his verbis demonstrat dicens, *Ego in altissimis habitavi & thronus meus in columna nubis:* Eccl.24.
& iterum, *Girum cæli circuivi sola, & in fluctibus maris ambulavi, in omnem gentem & in omnem populū primatum
tenui:* & iterum, *Ego quasi terebynthus expandi ramos meos. ego feci ut oriretur lucifer in cælo. ego omnes qui me amāt
diligo. exitus enim mei exitus vitæ sunt.* De hoc enim consilio Psalmographus dixit, *Consilium Domini manet* Psal.35.
in æternum, cogitationes cordis ejus in seculum seculi. Qui ideo consilium dicitur, eo quod incarnationis ejus
archanum ad consulendum humano generi sit concessum, quod consilium nulla ætate dissolvitur,
sed in æternum manet: quia triumphalis mors domini diabolicum perenniter extinxit exitium. Co-
gitationes namq; cordis ejus prædestinationem interni ejus judicii innuunt, in quibus cuncta reposita
sunt, quæ vel fuerunt vel sequentibus seculis futura succedunt. Hominum etenim consilia plerumq;
frustrantur: domini autem consilium permanet in æternum. Homo enim mortalis caduca sapit, æter-
nus dominus numquam reprehendenda constituit. Unde & hoc consilium quod illi dicunt quod per
eos dominus statuisset, ideo à domino statutum esse minime creditur, quia dominicis præceptis con-
traire dinoscitur: cum videlicet & per veteris & per novi Testamenti paginam Deus se solū adorari sciri
coli instituerit: isti autem quasdam res insensatas adorandas sive colendas esse absurdissima delibera-
tione percenseant. Non enim Deus conmutabilis est, ut quæ antea inhibuerat modo peragenda con-
cedat: sed quod ante secula in consilio suo, hoc est, in filio, constituit, semper stabilia esse permittit, E-
saia adtestante, qui ex persona Dei patris ait, *Omne consilium meum stabile erit, & omnia quacumq; cogitavi* Esa.46.
efficiam. Hoc etenim consilium, id est, filius, & testamentum dicitur: unde & Hieremias ait, *Si non esset
testamentum meum in custodia die ac nocte, præcepta cæli & terræ non dedissem.* De quo testamento dicitur, *Et te-
stamentum pacis erit in Hierusalem.* Quomodo ergo Deus illos ideo congregaret, ut per eos cōsilium pro-
prium statueret, ut illi somniant? in quo tanta est scientia ut nec præterita ei quædam, nec futura, sed
omnia præsentia sint: cujus substantiam sicuti est, nulla potest adtingere opinio, nulla conplecti defi-
nitio: quoniam plus est quam quicquid dici aut cogitari potest. Est enim spiritus natura simplex, lux
inaccessibilis, invisibilis, inæstimabilis, infinitus, perfectus, nullius egens, æternus, inmortalis, cui o-
mnia vivunt, à quo omnia initium consequuta sunt, venerandus, diligendus, metuendus, extra quem
nihil est, immo in quo sunt omnia quæq; sunt sursum, deorsumve, summa & ima, omnipotens, omnia
tenens, vere in omnibus dives, quia nihil est, ubi non sit, nec aliquis ei locus absens est, exceptis impio-
rum cordibus, ubi quamvis sit per potentiam, non est tamen per gratiam, qui ubique esse his divinæ
legis testimoniis conprobatur. Ait enim Psalmista, *Quo ibo ab spiritu tuo, & à facie tua quo fugiam? Si ascen-* Psal.139.
*dero in cælum tu illic es. & si descendero in infernum, ades: si sumpsero pinnas meas ante lucem, & habitavero in extre-
mis maris, etenim illuc manus tua deducet me, & tenebit me dextera tua.* In Esaia quoque legitur, *Sanctus, sanctus,* Esa.6.
sanctus Dominus Deus Sabaoth, plena est terra gloria majestatis tuæ. per Hieremiam quoque dicit, *Deus adpro-* Jerem 13.
*pinquans, ego sum, dicit Dominus, & non Deus de longinquo: quod si absconsus fuerit homo in abditis, ego eum videbo.
Nonne cælum & terram ego impleo: dicit Dominus.* Liber quoq; Sapientiæ dicit, *Sanctus enim Spiritus sapientiæ,* Sap.1.
*& non liberavit maledictum à labiis suis: quoniam renum illius testis est Deus, & cordis illius speculator est verus, &
linguæ auditor, quia Spiritus Domini replebit orbem terrarum.* In Ecclesiastico quoque scribitur, *Quoniam mul-* Eccl.17.
*ta sapientia Dei, fortis in potentia, videns omnes sine intermissione: qui bonitate sua eum, qui non erat creavit, justi-
tia eum, qui peccaverat condemnavit, misericordia immo magna misericordia eum, qui perierat restauravit.* De quo
per Prophetam dicitur, *Magna opera Domini exquisita in omnes voluntates ejus: confessio & magnificentia opus* Psal.111.
ejus, & justitia ejus manet in seculum seculi. & iterū, *Universa via Domini misericordia & veritas:* & cui per eun- Psal.25.
dem Prophetam dicitur, *Et tu Domine Deus miserator & misericors, patiēs & multæ misericordiæ & verax.* Num
quid eum quem dominationes adorant, tremunt potestates, & cælestibus hymnis lætabunda angelo-
rum conlaudat militia, quem cherubim & seraphim, sublimes virtutes ejus sciētia repletæ, ejus amore
ardentes, sensu minime conprehendere valent, quem nemo novit nisi filius, qui utiq; unius est cum
eo substantiæ, credere oportunū est ut alterius consilio egeat? & ideo alios convocet ut per alios cōsi-
lium suum statuat? O dementissimum dictum, ô insulsa loquutio, ô verba cunctis divinis verbis obni-
tentia! quæ si ab his quibus dicta sunt defendantur, insaniæ vicina sunt: si nō defendantur, ignorantiæ
& ignaviæ deputanda sunt. Adhærere enim Deo quis potest bonis actibus insistēdo, sicut ille cupiebat
qui dixit, *Mihi autem adhærere Deo bonum est:* cōsilium autē illi dare nemo potest, est enim auctor & fons

Psal. 147. omniū bonorum, &c, ut crebro diximus, nullius indiguus. *Magnus*, ait Propheta, *Dominus noster, & magna virtus ejus, & sapientiæ ejus non est numerus.* Dic quæso, sancte Esaias; dic nobilissime vatū, dic dominicæ incarnationis & gentiū vocationis Evangelicæ potiùs quàm Prophetice narrator, dic utrū aliquis sensum
Esai. 40. Domini cognoscere potest, aut ei consiliarius effici valet? *Quis enim cognovit sensum Domini? aut quis consiliarius ejus fuit? cum quo iniit consilium, & erudivit eum scientia, & viam prudentiæ ostendit illi?* item, idem Pro-
Ibid. pheta dicit, *Nunquid nescis & non audisti? Deus sempiternus Dominus, qui creavit terminos terræ, non est deficiens, neque laborans, nec est investigatio sapientiæ ejus.* Dicat etiam magister gentium quid de hac re sentiat. Ait
Rom. 11. enim, *O altitudo divitiarum sapientiæ & scientiæ Dei: quàm inconprehensibilia sunt judicia ejus & investigabiles viæ ejus!* Cujus enim judicia inconprehensibilia & vix investigabiles sunt, nullo modo credendus est alterius consilio ad res deliberandas egere: quia sicut natura, ita & sapientia super omnes est, & sicut coæquari ei quis nequit per naturam, ita nec ejus scientiæ potest aliquid conferri per consilium. Consilium enim ab eo quæritur, qui aut per naturam, aut per intellegentiam socius est. Deo
Exod. 15. enim nullus æqualis, nullus socius est, dicente Moyse, *Quis similis tibi in diis Domine? quis similis tibi, ho-*
Psal. 89. *norificus, sanctus, mirabilis, in majestatibus faciens prodigia?* De quo etiam per Psalmistam dicitur, *Quoniam quis in nubibus æquabitur Domino, aut quis similis erit Deo inter filios Dei? Deus qui glorificatur in consilio sanctorum, magnus & metuendus super omnes, qui in circuitu ejus sunt. Domine Deus virtutum, quis similis tibi? potens es Domine & veritas tua in circuitu tuo.*

C A P. XV.

Contra eos, qui dicunt, Si enim imperialis effigies & imagines emissas in civitates & provincias obviabunt populi cum cereis & thymiamatibus, non ceram perfusam tabulam honorantes, sed imperatorem: quanto magis oporter in Ecclesiis Christi depingi, imagines Salvatoris nostri Dei & intemeratæ matris ejus & sanctorum omnium?

QUISQUIS alicujus artis sedula meditatione cupit habere peritiam, non imperitorum, sed peritorum artificum monitis adhærendo discendæ arti præbet instantiam, nec affectat eorum sibi magisterium usurpare, quos videt in propria arte minus doctos & despicabiles esse: ne dum desiderat instanti operæ ex adepta arte adipisci laudem, incassum & suum deperdat opus, & cæteris fit in subsannationem. Hoc à liberalium artium sectatoribus, hoc à medicis, hoc à metallorum conflatoribus sive sculptoribus, hoc à lignorum lapidumque cæsoribus, hoc ab agrorum cultoribus fixa ratione observatur: solum ab his observare neglegitur, qui ut imagines adorare instituant à pravis rebus exempla sumere affectant, & rem tam inutilem tamque perversam nonnunquam bonis rebus inconpetenter, plerumque perversis astruere nitunrur inpudenter: & in modum temulenti, qui nimio madefactus mero trementibus membris, titubantibus gressibus, nudatis sensibus, modo barbaris, modo Latinis utitur verbis, modo igneum calonbus, modo pruinarum delectatur algoribus, modo insensate jacere, modo enerviter delectatur ludere & in nulla parte fixam habens intentionem, huc illucque nutabundam & rationes ego æni efferre non desinit mentem: ita isti modo divinarum scripturarum testimoniis inconpetenter adhibitis, modo suarum adsertionum deliramentis, modo mala, modo malarum quarundam rerum malorumque actuum exemplis suum nituntur usquequaque firmare errorem. Nam quis furor est quæve dementia, ut hoc in exemplum adorandarum imaginum ridiculum adducatur, quod imperatorum imagines in civitatibus & in plateis adorantur, & à re inlicita res inlicita stabiliri paretur? Doctor enim gentium non vos imperatorum imitatores, sed
1 Cor. 11. suos, immo Christi fieri hortatur dicens, *Imitatores mei estote sicut & ego Christi:* & ut imperatorum fasces
1. Cor. 6. sive vulgi bacchatus a Christicolarum mentibus dimmeret, ait, *Nobis quibus Christus crucifixus est, quid nobis cum foro?* jam vero quia de forensibus sive publicis actionibus exempla sumere intra sanctam Ecclesiam affectant, quur nō scenicas mimicasque nugas, vel etiam crudelitates quæ in theatris sive in orchestris de ludis gladiatoriis infeliciter finnt sibi usurpant? Quur non clerus cum amictu more sequutoris populum velut retiarium insectatur? Quur non tota circi gentilia vel potius infelicia exempla sectatur, qui Christi custodit ecclesiam? Sed absit Catholica religione, ut actiones perversas quas pridem proterva gerebat gentilitas, nunc Christiana imitetur & servet gravitas. *Nostra enim conversatio*,
Phil. 3. ait Apostolus, *in cælis est.* Ideoque quisquis illò tendere desiderat quò caput nostrum Christus præcessit, non debet fieri sectator forensium vel publicarum actionum, sed ipsius capitis nostri Christi, aut ejus membrorum, Apostolorum videlicet sive Apostolicorum virorum. Exempla enim prava ita Catholicis vitanda sunt, sicut & seductio malorum hominum sive societas injustorum, dicente Domino, *Non audies auditum vanum, non consenties cum injusto fieri testis injustus, non eris cum pluribus in malitia.* Odisse
Psal. 139. enim debet Christianus exemplo Psalmistæ eos, qui oderunt Dominum & super inimicos ejus tabescere. Neque enim Tobias vir probabilis & Deo charus filium suum exempla perversa sectari hortabatur, cum dicebat, *Vide fili ne sequaris iter iniquorū, & multitudo peccantiū non suadeat te, quoniam stipendia eorum*
Tob. 4. *mors est: tu autem si operatus fueris veritatem, erit respectus Dei in operibus tuis, & cum omnibus qui faciunt justitiam hæreditabis vitam æternam.* Quisquis ergo videns imagines imperatorum adorari à populorum frequentiis, hoc exemplo munitus imagines adorare percenset in basilicis, huic sancti viri præcepto non
Psal. 26. mediocriter reluctari convincitur: nec eum David dicere poterit, *Non sedi in consilio vanitatis, & cum ini-*

qua gerentibus non introibo: odio habui congregationem malignorum, & cum impiis non sedebo: lavabo inter innocentes manus meas & circumdabo altare tuum Domine. Sed si fortasse bujusce erroris defensor dicet, Imperatorum imagines adorare peccatum non est, perpendat quanta gloria tribus pueris id facere nolentibus in flagrante camino angelo cælitus emisso, edacis rogi flammam excutiente & salutiferum rorem illis impertiente conlata sit, quantoque miraculo Babylonicus princeps inter eos se vidisse similem filio Dei refertur, non ad suam, sed ad illorum gloriam vel etiam ad suam pertinaciam refutandam. Audiant etiam beatum Hieronymum in commentario quem in libro Danihelis edidit taliter dicentem, *Ecce enim*, inquit, *Deus noster quem colimus, potest eripere nos de camino ignis ardentis, & de manibus tuis, rex, liberare. Unde putaverat se terrere pueros, inde cernit in eis materiam fortitudinis. Nec in longum differunt, sed præsens sibi pollicentur auxilium dicentes, Ecce enim Deus noster quem colimus, ipse nos & de eo quod minaris incendio, & de tua potest manibus liberare. Quod si noluerit: pulchre ad id quod dixerat, Potest eripere nos, non intulit contrarium, Si non poterit, sed, Si noluerit: ut non impossibilitatis Dei, sed voluntatis sit si perierint; Notum tibi sit rex, quòd Deos tuos non colimus, & statuam auream quam erexisti non adoramus, sive statuam ut Symmachus, sive imaginē auream ut cæteri transtulerunt, voluerimus legere, cultores Dei eam adorare non debent. Ergo judices & principes seculi, qui imperatorum statuas adorant & imagines, hoc se facere intelligant quod tres pueri facere nolentes placuerunt Deo. Et notanda proprietas, Deos coli, imaginem adorari dicunt: quod utrumq; servis Dei non convenit.* Ecce sancti viri documentis instruimur, imperatorum imagines adorari minime debere: & quis tam perversus eas non solum adorare decernat, sed ab earum adoratione exempla perversitatis ad aliarum nihilominus imaginum adorationem adsumat? Et si homines mortales protervia vanitatis inflati, pompa seculari elati, honorum ambitione cupidi, jactantia pleni, loco circumscripti, situ contenti, quia non ubiq; esse poterant, ideo imagines suas hominibus adorandas mandavere, quia in seipsis non ubiq; poterant adorari, quid necesse est Deum in imagine adorare, qui incircumscriptus est? qui ubiq; totus est? ubiq; mirabilis? qui loco non continetur, situ non circumscribitur? quem, sicut ait Salomon, *cælum & cæli cælorū non capiunt*, quem non capit mundus, sed ille capit mundum. Cum enim tanta sit ejus virtus, tanta gloria, tanta potentia, non est quærendus in imaginibus, sed in mundis & sanctis pectoribus: non est adorandus in depicta tabula, sed in aula sancta, dicente Propheta, *Adorate Dominum in aula sancta ejus*, qui non invenitur per picturam statutis locis, sed per opera à mentibus piis, quem non in loco, non in pictura, non tabulis Helias quærebat, sed ubique eum præsentem sciebat ei, qui se instantia bonorum operum præsentem exhibuerat cum dicebat, *Vivit Dominus in cujus conspectu sto.* In tabulis ergo Deum, qui in localis & omnipotens est, adorare velle, sicut gentiles reges suos locales sive mortales adorabant, profanum est, & incredulitati vicinum. Nullam enim hoc scelus fecisse legimus gentem, nisi Babylonios & Romanos, vel eas gentes quæ ab his aut subactæ, aut finitimæ fuere, aut ab his exempla sumpsere: ut sicut in ferocitate, sive in fortitudine hæc duo regna cæteris mundi regnis eminuisse noscuntur, ita etiam in colendis idolis & adorandis pronsora fuisse credantur. Fuit itaque inter hæc duo fortissima regna magna concordantia, magna similitudo, magna crudelitas, magna etiam fortitudo, & revera fortitudo quæ cæteris mundi regnis suo tempore imperavent. Nam ut illud ab oriente, ita nimirum istud eminuit ab occidente: illud mundo pubescente, istud jam mundo senescente. Nam omnem, ut ajunt historiæ, Babylonii regni hæreditatem & apicis cumulum Romanum suscepit imperium. & inter hæc duo regna quasi inter patrem senem, qui jam posse desierit, & filium parvulum, qui necdum dominandi vires acceperit, duo regna vice tutoris Persarum videlicet sive Macedonum fuisse traduntur; at dum hæres, id est, Romanum Imperium, adolevit, hoc quod tutoris locum tenebat abcessit, & suscepit hæreditatem filius adolescens quam pater amiserat veteranus: quorum duorum regnorum consonantias sive concordias persequi longum est. Nam, ut cætera taceamus, in hac parte non minima eorundem regnorum consonantia est, quòd utraque reges suos in statuis sive imaginibus per campos, sive plateas adorare censuerint, & hæc facere nolentibus diversa supplicia intulerint. Nam hoc malum cum cæteris malis quæ Christi adventu frustrata sunt, frustrari omnino debet, & non solum ab eo ad alia peragenda exempla sunt sumenda, sed idipsum à Christicolis radicitus est extirpandum: ne qua, secundum Apostolum, *radix amaritudinis rursum pullulet & inquinet multos.* Nam enim Apostolicis instruamur documentis, nullam nos dare debere occasionem maligno, quur talem gentilibus occasionem demus mortalium regum imagines adorando, & ab his exempla sumendo? ut nobis ingerere possint dicētes, Nos eorum simulachra vel imagines adoramus quos vel vera religione Deos credimus, vel antiquorum traditionibus docti Deos non esse nescimus: vos vero quibus istud abominatio est, quur imagines hominum vel ceris pictas vel metallis conflatas sub regum reverentia etiam publica adoratione veneramini, & ut ipsi prædicatis, Deo tantum honorem debitum etiam hominibus datis? quod si inlicitum legique contrarium est, quur hoc facitis, Christiani? aut quur vestri non prohibent sacerdotes? ne id quod id ignorantibus nobis pro sacrilegio adscribitis, scientes sub officii excusatione subeatis. Quæ dum & his similia primis fidei temporibus à Philosophis gentium nostris inlata fuissent, nostri taliter respondisse feruntur; Hoc nimque quod dicitis, nec debemus probare, nec possumus: quia evidentibus Dei dictis, non elementa, non angelos, nec quoslibet cæli ac terræ vel aëris principatus adorare permittimur. Divini enim speciale hoc nomē est officii, & altius omni terrena veneratione vel reverentia, sed sicut in hujusmodi malum primū adolatio homines inpulit, sic nunc ab errore cōsuetudo vix revocat. In quo tamen incauto obsequio quamquā divinus non deprehendatur cultus, sed propter similitudinē amabilium vultuum gaodia inter ea plus faciant, quam aut hi forte exigant quibus defertur, aut perfungi oporteat deferentes: reverentiores tamen

Marginal notes: 2. Paral. 6. — Psal. 29. — 3. Reg. 17. — Hebr. 12.

men & districtiores hanc consuetudinem perhorrent Christiani, quibus taliter inlatis non apparet eos tunc regum imagines adorare censuisse, quanquam rudes adhuc & necdum solidæ ad percipiendum solidum cibum mentes hominum fuerint de gentilitate conversæ. Jam vero, quia dicunt exemplo imperialium imaginum imaginem Dei, vel sanctæ Dei genetricis Mariæ, vel omnium sanctorum adorari debere, quàm sit absurdum quamve inutile in promptu est, etiam sive in hoc capitulo, sive in aliis ex parte monstratum est. Nullus enim præter Deum omnipotentem omnium sanctorum imagines, vel nomina habere vel retinere potest, dicente Propheta; *Nimis honorati sunt amici tui, Deus, nimis*
Psal.139. *confortatus est principatus eorum: dinumerabo eos & super arenam multiplicabuntur.* Et Dominus Abrahæ dixerit,
Gen.15. *Si possunt stellæ cæli numerari præ multitudine, sic erit semen tuum numerari poterit:* semen autem Abrahæ omnes credentes esse, omnibus manifestum est. Ipse enim est pater gentium, in cujus semine, id est, in Christo, benedicentur omnes gentes: qui, secundum Apostolum, non ex circumcisione, sed ex credulitate amicus Dei vocatus est: nec ei observatio legis, sed credulitas fidei ad justiciam reputata est.

CAP. XVI.

Contra eos, qui dicunt quòd imaginis honor in primam formam transit.

USITATISSIMUM & oppido familiarissimum illis, qui in adorandis imaginibus æstuant, hoc est, ut credant & asserant imaginis honorem in eandem formam posse transire cujus imago est. Quod quidem quomodo fieri valeat, & utrum fieri valeat, nulla ratione percipitur, nec divinorum eloquiorum testimoniis adprobatur. Numquidnam sancti, qui pro meritis suis cælestia regna conscendere valuerunt, quorum illi inofficioso obsequio imagines adorare percensent, superstitiosos aut supervacuos honores ambierunt? Numquid adorari se permiserunt? quidam enim ex illis
Psal.84. abjecti esse cupiebant, ut Domini gratiam mererentur: de quibus erat ille, qui dicebat, *Elegi abjectus esse in domo Dei magis quàm habitare in tabernaculis peccatorum:* quidam verò flagellari potiùs quàm venerari maluerunt: testis est ille, qui dixit, *Ego autem non solum alligari, verumetiam mori pro Christo paratus sum.* Non enim eos honorum appetitores, sed spiritali vigore flagrantes & contra adversa munitos atque igne tribulationis decoctos & mundanis adversitatibus fortiores effectos, doctor gentium fuisse com-
Hebr.11. memorat: cum quosdam ex illis dicit tentatos, ut Achiam: quosdam lapidatos, ut Zachariam & Stephanum: quosdam illorum sectos, ut Esaiam, qui per figuram syllepsis pluraliter ponitur: quosdam in occisione gladii mortuos, sicut plures prophetarum fuisse noscuntur: quosdam circuisse in melotibus, in pellibus caprinis, sicut Heliam & Johannem: quosdam angustatos sive egentes fuisse illisq; dignum non fuisse mundum, sicut de penè omnibus sanctis passim credendum est, commemorat. quibus exemplis monstratur non eos honorum, sed virtutum desiderio æstuasse. Nam si ambitione honorum dum mortaliter viverent, uterentur, non hodie in cælestibus tanta gloria fruerentur, dum ergo si illis à Domino honor perpetuus adtributus, non sunt transitoriorum honorum indigui. Honor itaque digne sanctorum corporibus, reliquiis sive basilicis exhibitus, & omnipotenti Deo & sanctis ejus manet acceptus: inconpeteus vero & indecens, nec DEO, nec sanctis ejus manet acceptus.

Hinc est quòd beatus Joseph post prophetiam ossa sua cum adjuratione filiis Israel ad terram repromissionis venturis secum deferenda percensset: nedum Ægyptii memores essent illius, sive administrationis qua in magna egestate Ægyptum gubernaverat, ejus ossibus inutilem exhiberent venerationem: & qui erat in Dei creatoris devotione firmatus, & à vana superstitione Ægyptiorum omnino alienus, eo propensius suam ostenderet sanctitatem, quo & vivens humiliter & recte Deo servierit, & post obitum cineribus suis inconpetens obsequium exhiberi recusaverit. Cum ergo sancti viri & Deo per omnia accepti vana obsequia hominum devitaverint, sicut Paulus & Barnabas Lycaonum superstitiosa obsequia devitasse noscuntur, & Petrus Cornelii devotam venerationem spreverit, angelus etiam in apocalypsi Johannem ne se adoraret prohibuerit, quis eos credat imaginum adoratione delectari? aut picturarum obsequiis demulceri? aut qualiter ad eos honor picturis exhibitus quæ nec de illorum corpore, seu vestibus sunt, sed pro captu ingenii cujusque ab artificibus præparantur, poterit pervenire? Non enim deliniuntur pictorum operibus, qui cum Christo regnant in cælestibus, nec ambiunt ab opificibus in tabulis sive in parietibus pingi, qui à Christo in libro vitæ meruerũt adscribi. Dicant igitur quibus hoc tàm peculiare est dicere, quòd imaginis honor in primam formam transit: dicant ubi hoc legerint aut quibus valeant testimoniis adprobare. Dominus nam-
Matth.25. que & Salvator noster non ait, Quamdiu fecistis imaginibus, sed, *Quamdiu fecistis uni de minimis istis,*
Matth.10. *mihi fecistis*: nec ait, Qui imagines, sed, *Qui vos recipit me recipit*: nec Apostolus ait, Diligamus imagines,
Rom.13. & 1.Petr.1. sed, *Diligamus nos invicem, quia charitas ex Deo est*: nec imaginum onera, sed nostra alterutrum mutuo véhenda percensuit dicens, *Alter alterius onera vestra portate, & sic adimplebitis legem Christi.* Nam cum ima-
Gal.6. gines plerumque secundum ingenium artificum fiant, ut modo sint formosæ, modo deformes, nonnunquam pulchræ, aliquando etiam fœdæ, quædam illis quorum sunt simillimæ, quædam vero dissimiles, quædam novitate fulgentes, quædam etiam vetustate fatescentes, quærendum est quæ earum sint honorabiliores, utrum eæ quæ pretiosiores, an eæ quæ viliores esse noscuntur: quoniam si pretiosiores plus habent honoris, operis in eis causa vel materiarum qualitas habet venerationem, non fervor devotionis: si vero viliores eæ quæ minus similes sunt illorum quibus aptari parantur, injustum

ctum est, cum hæ quæ nec opere, nec materia præcellunt, nec personis similes esse noscuntur, arctius propensiusq; venerantur. Nam dum nos nihil in imaginibus spernamus præter adorationem, quippe qui in basilicis sanctorum imagines non ad adorandum, sed ad memoriam rerum gestarum & venustatem parietum habere permittimus: illi vero pene omnium suæ credulitatis spem in imaginibus conlocent, restat ut nos sanctos in eorum corporibus vel potius reliquiis corporum, seu etiam vestimentis veneremur, juxta antiquorum patrum traditionem: illi vero parietes & tabulas adorantes in eo se arbitrentur magnum fidei habere emolumẽtum, eo quòd operibus sint subjecti pictorum. Nam etsi à doctis quibusq; vitari possit hoc quod illi in adorandis imaginibus exercẽt, qui videlicet nõ qui sint, sed quid innuant venerantur, indoctis tamen quibusque scandalum generant, qui nihil aliud in his præter id quod vident venerantur & adorant. Unde cavendum est ne Evangelicam sententiam subeant, qui tot pusillos ad scandalizandum inpellunt, quoniam si is, qui unum de pusillis scandalizaverit, formidolosissimæ sententiæ subjacet, multo magis exitiabili ille ferietur severitate, qui pene omnem Christi ecclesiam aut ad imagines adorandas inpellit, aut imaginum adorationem spernentes anathemati submittit. Quod utrumq; cum magna cautela vitare necessarium est, nedum in utramlibet partem plus se quis quàm ordo exposcit, inpegent, jacturam suæ salutis evitare non possit.

CAP. XVII.

Quod infauste & præcipitanter sive insipienter Constantinus Constantiæ Cypri Episcopus dixit, Suscipio & amplector honorabiliter sanctas & venerandas imagines secundum servitium adorationis, quod consubstantiali & vivificatrici trinitati emitto, & qui sic non sentiunt neq; glorificant, à sancta Catholica & Apostolica Ecclesia segrego, & anathemati submitto, & parti qui abnegaverunt incarnatam & salvabilem dispensationem Christi veri Dei nostri emitto.

QUAM præcipitanter, & ut ita dixerim, insipienter Constantinus Constantiæ Cypri Episcopus cæteris consentientibus se suscepturum & amplexurum honorabiliter imagines dixerit, & servitium adorationis quod consubstantiali & vivificatrici trinitati debetur, et si redditurum garrierit, non est plurimum nostra disputatione discutiendum: quoniam omnibus qui hoc vel legunt vel audiunt liquido patet, illum non modici erroris voraginibus immersum: quippe qui servitium soli debitum creatori exhibere se fatetur creaturis, & dum cupit favere picturis reluctatur cunctis sacris Scripturis. Quis ergo unquam sani capitis talem absurditatem, vel dixerit, vel dicenti consenserit, ut in tanto honore habeatur picturarum varietas, quanto sancta, vivificatrix & omnium creatrix trinitas? & tale inpendatur servitium picturæ, quale exhibetur Domino totius creaturæ? aut quis illum talia nauseantem potiùs quàm loquentem audire pateretur? aut quæ aures tanti facinoris noxam non abdicare potiùs quàm percipere niterentur? quoniam quidem perversum est, ut quibuslibet rebus insensatis tale inpendatur servitium adorationis, quale Deo omnipotenti cui non est similis, cui per Salomonem dicitur, *Domine non est tibi similis in cælo sursum nec in terra deorsum.* Cum 2 Paral. 6.
qua ergo fronte, ut de cæteris taceam, hoc unum comma divinæ legis, audit, *Dominum Deum tuum adorabis & illi soli servies*, Deut. 6.
qui hoc spreto non solum creaturis servit, sed earum servitium servitio Deo debito æquiperare contendit? Stet namq; Episcopus in Ecclesia & legat, *Dominum Deum tuum adorabis & illi soli servies*, & mox ut in conventu sederit dicat, *Suscipio & amplector honorabiliter sanctas & venerandas imagines, & illis servitium adorationis quod consubstantiali & vivificatrici trinitati debetur inpendo*, sicque se in divinis verbis instabilem, se aliud ore profitentem, aliud corde credentem, aliud divinis paginis legentem, aliud in antro pectoris sui tenentem, & divinis verbis obnitentem, & suas nugas dominicis præceptis præferentem demonstret. Nam cum sibi suisque dinoscatur in sua perversa professione obesse, nobis è contrario, qui illorum nugis reniti cupimus, dinoscitur prodesse: cum videlicet errorem detegit infaustum, quem illi videntur plebibus ingerere palliatum. Ajunt enim, *Non adoramus imagines ut Deum, nec illis divini servitii cultum inpendimus, sed dum illas aspicimus & adoramus, illò mentis nostræ acumen defigimus, ubi eos quorum illæ sunt, esse non ignoramus*: at contrà iste illorum detegens errorem & suam pandens absque ulla obumbratione cogitationem, fatetur se quale sanctæ Trinitati, tale illis exhibere servitium, talemque adorationem: sicque absurditatem quam illi introrsus retinent latenter, hanc iste egerit patenter. Nec latere quempiam potest illorum ignavia, cum hanc pandat hujusce professionis sententia. Quia ergo omnes, qui suo errore dissentiunt à sancta Catholica & Apostolica Ecclesia segregare & anathemati submittere, & illis qui Domini JESU CHRISTI incarnationem salutiferam credere recusaverunt, admittere nititur, quantæ sit fatuitatis cunctis legentibus liquet agnoscere: quippe qui suæ ignaviæ demersus baratro, dum cæteros ad se secum talia passuros protrahit, si quos tanti periculi voraginem vitare conspicit, eos conviciis, & contumeliosis affatibus objurgare contendit. Nam quæ insania, vel quæ amentia est, ideo CHRISTI plebem ab Ecclesiæ matris uberibus conari convellere, eo quod servitium soli Deo debitum rebus sensu carentibus obnititur exhibere? aut quæ perversitas est æquales judicare illos, qui mediatoris DEI & hominum CHRISTI JESU vivificatricem incarnationem obstina-

obstinata mente credere recusant, illis qni spreto secundum divioæ legis imperium creaturarũ omni-
um servitio soli Deo cui omnia famulantur, servire desiderant. aliud est enim mundi redemptio-
nem oon credere, aliud soli Deo velle servire: aliud est salutem mundi spernere, aliud imaginum a-
dorationem contempnere: aliud est salutiferis monitis refragari, aliud vanis & superstitiosis obse-
quiis reniti. Idem namq; Dominus & Salvator cum & per paginam veteris Testamenti imagines ad-
orare inhibuerit, & per corporalem præsentiam imaginem Cæsaris Cæsari potius reddendam quàm
Joan. 6. adorandam censuerit, talia in se credendi præcepta contulit dicens, *Qui credit in me, habet vitam ater-*
Joan. 10. *nam.* & iterum, *Ego sum ostium & vita, si quis per me introierit salvabitur, & ingredietur & regredietur & pa-*
Joan. 3. *scua inveniet.* & iterum, *Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto, non intrabit in regnum calorum.* Ve-
ritas hoc dicit, salus mundi hoc testatur, redemptor generis humani hoc profatur: & qnis tam hebes
tamq́ue segnis parem illum judicet, qui his tam authenticis moouis contradicit, illi qui contemptis
divinis eloquiis res sine sensu adorare contemnit? Esto, imagines adorare virtus & bonum opus est:
nunquidnam fidei æquari potest? cum tamen cunctis bonis operibus insistendum sit. Nullum o-
pus bonum ad perfectam salutem quemquam adducere valet, nisi fidei fundamento superponatur
& ejus munimine fulciatur. Abraham denique non ex operibus, sed ex fide justificatus est: Moy-
ses fide grandis factus est: Sancti per fidem vicerunt regna, & sancti omnes juxta fidem defuncti sunt.
Psal. 33. & Propheta dicit, *Omnia opera ejus in fide.* & Dominus in Evangelio, *Fides tua te*, inquit, *salvum fecit.* i-
Marc. 10. tem, idem, *Amen dico vobis, si habueritis fidem & non hesitaveritis, non solum de ficulnea facietis, sed & si huic mon-*
Matth. 21. *ti dixeritis, Tolle & jacta te in mare, fiet: & omnia quacumque petieritis in oratione credentes accipietis.* Unde
datur intellegi cæteris virtutibus fidem præeminere: & quamquam ei spes & charitas connectantur,
tameo per fidem ad eas pervenitur: oec pari damnatione judicandus est, qui in cæteris operibus,
quam qni in fide delinquit: quooiam quidem cum nullus absque fide imagines adorando salvari
possit, innumerabiles in cælesti patria sunt legiones, quæ sive per martyria, sive per innocentiam, sive
per solitudinum conversationes, cum imagines penitus nec habuerint, nec adoraverint, per fidei ta-
men observantiam cælicolis cœtibus societati perpetuis gaudiis perfruuntur.

CAP. XVIII.

Quòd Eutimius Sardensis Episcopus à præfati Constantini errore, non multum dissentit in eo quod ait, Ex toto corde suscipio venerandas imagines cum condecenti honore & amplectibili adoratione. Illos enim qui aliter aut contrarie sentiunt, aut dogmatizant contra sanctas imagines alienos Catholicæ Ecclesiæ deputans & prædico & hæreticos adnuntio.

CUM Entimius Sardensis Episcopus Constantino Constantiæ Cypri Episcopo pene par sit in
confessione, non est ambiguum parem eos habere fidem paremq; adepturos retributionem,
nisi emendatio in utro illorum præcesserit. Ex toto enim corde uterq; se confitetur suscipere i-
magines cum summo honore, & amplectibili adoratione. O demens Episcoporum confessio! o insa-
na præsulum prædicatio! Ecclesia Catholica voce præsulum incarnationis Christi mysterium se sus-
Ecclesia. cepisse congratulans Domino dicit, *Suscepimus Deus misericordiam tuam in medio templi tui*: & isti dicunt,
Suscipimus & adoramus imagines. Caterva credentium Christum, qui est pax nostra, qui fecit utraque u-
Ecclesia. num, Apostolos sive Apostolicos viros suscipere precatur dicens, *Suscipiant montes pacem populi tui*: &
isti dicunt, *Suscipimus imagines adoratione amplectibili.* Cum ergo isti pene omnem auxilii sui spem in i-
maginibus defigant, non mediocriter à sancta & universali dissentiunt ecclesia, quæ spem auxilii sui
non in picturæ fucis, non in manufactis artificum operibus, sed in Deo omnium creatore defigit, quæ
habet adjutores Apostolos & Apostolicos viros, qui pro ea cotidie Dominum interpellant, & sus-
ceptum dono sancti Spiritus de supernis sedibus imbrem sanctæ prædicationis, utpote altiora in Ec-
Joel. 3. clesia loca fidelibus plebibns sive rectoribus diffundunt, secundum Johel vaticinium dicentis, *Et e-*
rit in illa die, distillabunt montes dulcedinem, & colles fluent lac: quod etiam his verbis Ezechiel intonat dicens,
Vestri autem montes Israhel facient uvam, & fructum vestrum quem vos manducabitis populus meus. Quæ uva, &
qni fructus, quamquam Christus Dominus iotellegatur, qui de montibus Israhel processit, à Patriar-
chis videlicet hominem adsumens, potest etiam dulcedo prædicationis veteri & novo Testamento
conpaginata intellegi, quæ diffunditur per humilium fidelium mentes, & incredulorum corda ad
credendum & ad fructum afferendum mollificat, & rectorum sensus æternæ spei retributione lætifi-
cat, eosque justitia indui & cum subjectis plebibus Deo hymnum canere exhortatur, inpleturq́ue
Psal. 65. illud Propheticum, *Campi tui replebuntur ubertate, pinguescent fines deserti & exultatione colles accingentur: in-*
duti sunt arietes ovium & convalles abundabunt frumento: etenim clamabunt, & hymnum dicent. Levat enim
Psal. 121. oculos suos ad eos, cum dicit, *Levavi oculos meos ad montes, unde veniet auxilium mihi.* Non enim ait, Leva-
vi oculos meos ad res insensatas, ut ab his adjutorium adipiscerer, sed, *Levavi oculos meos ad montes*, ad
Psal. 87. eos videlicet montes super qnos Ecclesia Christi fundata est, dicente Propheta, *Fundamenta ejus in*
montibus sanctis: qui etiam videntes liberari populum Dei à servitute Ægyptia, & ad terram repro-
missionis conscendere, id est, mundi hujus ærumnosam servitutem, fideles quosque spernere, &
ad æter-

ad æternam patriam convolare exultant, dicente eodem sanctissimo Prophetarum, *Montes exultave-* Psal. 114.
runt ut arietes, & colles sicut agni ovium. Quisquis ergo ad hos montes spreta cum cæteris vanitatibus
creaturarum adoratione, soli Deo servitium exhibens, mentis oculos somno infidelitatis depulso,
levat, cùm aeriæ potestates sive earum sequaces superbi quique ad exitiabiles Erebi densitates de-
scenderint, non timebit, & cum cæteris hujuscemodi hominibus cum summa jubilatione cantabit;
Propterea non timebimus dum conturbabitur terra, & transferentur montes in cor maris. Sonuerunt & turbata sunt Psal. 46.
aquæ ejus, conturbati sunt montes in fortitudine ejus. Quia igitur antiquus hostis, cujus satellites in sacris li-
teris plerumque *montium* nomine designantur, illorum indubitanter montium, malignorum videli-
cet spirituum, de quibus per Naum prophetam dicitur, *Montes commoti sunt ab illo, & colles tremuerunt:* & Naum 1.
de quibus Apostolus dicit, *Si habuero omnem fidem ita ut montes transferam*, omnium malorum suasor, & 1. Cor. 13.
è contrario omnium bonorum dissuasor, idcirco hominibus persuasit creaturas colere, ut eos à crea-
tore averteret, illius persuasionibus pessimis actum est, ut creaturarum adoratio inolesceret, quæ sub
prætextu quodammodo religionis & reverentiæ sanctorum, magnum in his locum tenet, qui imagi-
nes se ex toto corde suscipere & adorare fatentur. Nam dum amborum error pene par, ut præfati
sumus, sit, in eo namque quodam modo dispar esse dinoscitur, quod Constantinus eos, qui servitium
soli Deo debitum creaturis inpendere recusant, infideles & incredulos, judicat; Eutimius verò non
eos ut incredulos, sed ut hæreticos damnat, qui tamen sunt, ut ait Sedulius de quibusdam,

Ambo errore pares quamquam diversa sequentes,

Qui videlicet ob unius erroris insaniam sanctam Catholicam partim incredulam, partim hæreticam mentiuntur Ecclesiam. Nam si nos omnes generaliter Christiani, qui spretis creaturarum culturis servitium soli Deo debitum illi soli inpendere cupimus, cui merito soli debetur, ideo hæretici, quia imaginibus non servimus, ab istis judicamur, illi proculdubio, sive ante adventum redemptoris, sive post adventum, qui creaturis inserviebant, omnino Catholici judicabuntur: & si illi increduli, & revera increduli, quia pro creatore creaturas colebant, modis omnibus judicantur, nos qui uni & soli Deo spretis vanitatibus servimus, & ejus sanctis consequens, & congruum obsequium inpertimus, Catholici & fideles habebimur & judicabimur.

CAP. XIX.

Inutile & dementia prolatum & risu dignum dictum Agapii Cæsareæ Cappadociæ Episcopi reprehenditur in eo quod dixit, Scriptum est in nostris divinis Scripturis.

ET plerumque inperitia sons est, & insons: sed inperitia sons crebro ut officiat laborat, inperitia verò insons officere nulli affectat, sed dum utrumque genus non sit peccato subjectum, utrumque tamen est reprehensioni obnoxium; quoniam inperitia sons & peccato subjacet, utpure quæ probrosa officiendi inpellitur voluntate, & reprehensioni, sive quia peccatum non caret reprehensione, sive quia quod vel profatur vel operatur, & insipienter id facit & ineruditè: inperitia verò insons etsi in eo peccato careat, eo quòd neminem lædit, reprehensione tamen nō caret, quia omne inperitum ineruditum est, & omne ineruditum reprehensioni succumbit: ac per hoc ridiculosissimum dictum Agapii Cæsareæ Cappadociæ Episcopi, quod dixit, *Scriptum est in nostris divinis Scripturis:* aut eidem reprehensioni quæ peccato obnoxia est, aut eidem quæ inperitiæ subjacet, cedere conprobatur: quoniam aut eo peccato obnoxia est, quod quo pacto principes eorum dum sint homines, cæteris mortalitate non dissimiles, Deum sibi conregnare dicunt, & se *divos* suaque gesta vel dicta *divalia* nuncupant, eo nimirum pacto *suas Scripturas divinas* nuncupant: aut in eo reprehensioni succumbit, quòd eloquentiæ inscius, loquendi venustatis ignarus dum dicere debuerat, in nostris codicibus divinas Scripturas continentibus, aut aliquid hujuscemodi, id è contrario inconpositè & ridiculosè dixisse fertur, *in nostris divinis Scripturis:* quod quidem, sicut præfati sumus, arrogantiæ fastu, quo & Deum sibi conregnare, & se divos nuncupare præsumunt, protulisse creduntur, insania est: si verò aliud dicere cupientes, aliud dixere, nec tanta in eis acuminis vis est, ut quæ corde concipiunt, vix certis ac propriis verbis significare queant, ignavia est: ac per hoc in utramvis partem per devia aut superbia feruntur elati, aut ignorantiæ caliginosis retinaculis creduntur addicti. Quis ergo unquam sani capitis tale quid dixerit? quis sanæ mentis tale quid protulerit? quæ vecordia, quæve sit amentia hominem mortalem, passionibus subjacentem dicere? *Scriptum est in nostris divinis Scripturis.* Si ergo *nostris*, quomodo *divinis*? & si *divinis*, quomodo *nostris*? ab homine ergo derivatur *humanus*, à Deo derivatur *divinus*. Nostræ etenim Scripturæ humanæ sunt, Dei Scripturæ divinæ sunt: de codicibus tamen sanctæ legis dicere nos ratio permittit, *nostri codices*, de Scripturis verò divinis non aliter nisi divinas Scripturas rectè & convenienter secundum rationem dicere valemus. Esto, hoc dictum rationabiliter stare poterat, cùm tamen non possit, quo nec de jactantiæ fonte scaturisse nosceretur, nec de inperitiæ barathro manasse crederetur: in eo denique reprehendi modis omnibus poterat, quod cùm sit inutile inutiliter ad rem inutilem, ad imaginum videlicet adorationem adstruendam, prolatum fuisse monstratur. Nec refragari ei potest quodam modo simplicitas, quæ plerumque rectis quibusque inhærere solet: cùm id non pura, non recta, sed perversa voluntate prolatum esse constet. Si enim ex rusticitate sancta quæ sibi solum interdum proficit, simpliciter & innocuè, & non ad aliquid inlici-

tum adferendum processisse dinosceretur, à Deo, qui scrutator cordis & renum est, qui plerumque voluntates potiùs quàm actus considerat, ei proculdubio ignosceretur. Sicut enim mala voluntas etiam non aliquid mali opere perpetret, tamen pro actu plerumque tenetur: ita nimirum bona voluntas pro bono opere semper accipitur. Quod ut exemplis inlustremus, & Balaam mala voluntas quæ populum Dei maledicere cupiebat, quamquam ad id quod desideraverat non pervenerit, a culpa non fuit indemnis, & David bona voluntas quæ templum Domino ædificare cupiebat, quamquam opere non fuerit expleta, divinis tamen est conlaudata oraculis.

CAP. XX.

De eo quod Johannes presbyter Theodosio Abbate monasterii sancti Andreæ recitante verba Johannis Chrysostomi, & dicente, Vidi angelum in imagine persequentem barbarorum multitudinem, *dixit,* Quis est iste angelus, nisi de quo scriptum est? Quoniam angelus Domini percussit centum octuaginta quinque milia Assyriorum in una nocte in circuitu Hierusalem exercitantium.

Dixisse Johannem Chrysostomi Theodosius Abbas monasterii sanctæ Andreæ in sæpe memorata vanissima synodo, quæ pro adorandis imaginibus gesta est, refert, *Vidi angelum in imagine persequentem multitudinem barbarorum.* Nam dum hi, qui in eadem synodo fuisse memorantur, Patriarcharum, Prophetarum cæterorumque sanctorum & inlustrium virorum verba ob imaginum adorationem stabiliendam perturbare nitantur, eos denique Patriarchas quædam egisse quæ non egerint mentiantur, non est mirandum si etiam Johannem Chrysostomum talia dixisse criminentur. Numquid enim præfatus vir tam eloquens tamque eruditus diceret, *Vidi angelum in imagine persequentem barbarorum multitudinem*, cùm sciret angelorum immortalem naturam nequaquam, ut ab hominibus videatur picturarum esse indiguam. Sunt enim natura Spiritus, officio angeli, qui ut ab hominibus videri possint, corpora ex lucidissimo æthere, nec ex pictorum opificiis adsumere creduntur. unde non est credendum ut à Johanne viro eloquentissimo tale dictum sit prolatum, quod nec verbis sit expolitum, nec sensu lucidum, nec ulla ratione subnixum. Est enim in eo vitium quod Grammatici amphibolian, id est, ambiguitatem dictionis nuncupant: quia dum dicitur, *Vidi angelum in imagine persequentem barbarorum aciem*, non evidenter elucescit, utrum angelum in imagine viderit, qui alibi persequeretur barbarorum multitudinem, an angelum alibi visum fuisse & in imagine barbarorum persequi multitudinem: quod quidem dictum & si hoc vitio careret, aliis quoque indiciis tanti viri non esse adpareret, qui dum ejusdem non fuerit ætatis, ridiculosissimum ac potius falsissimum esset eum dicere, *Vidi angelum barbaros persequentem*, qui ni fallor, vidisse se in pictura eandem historiam ab artifice depictam, qua angelus barbarorum primos cuneos prostraverat, prosequutus fit. Multi etenim diserti & eloquentissimi viri in suarum disputationum vastissimis campis, prout ordo & ratio dictat, sicut & cæterarum rerum, picturarum etiam & imaginum faciunt mentionem. Quod dum illi, qui illarum adorandarum æstu uruntur legentes reppererint, eorum pervertere ad earum conantur adorationem: ut videlicet inde contra nos, qui Domino annuente veri sumus adoratores in spiritu & veritate patrem adorantes, suam inermem armatam efficere affectent assertionem, quod ab eloquentissimis viris quamdam imaginum factam fuisse reperiant mentionem, quasi de omnibus quorum mentio in tractatibus fit, continuo præcepta dentur. Johannes igitur presbyter, cui dum præfatus Theodosius Abbas Johannem Constantinopolitanum Episcopum dixisse mentiretur, *Vidi angelum in imagine persequentem barbarorum multitudinem*, protinus subjunxisse fertur & dixisse, *Quis est iste angelus, nisi de quo scriptum est? Quoniam angelus Domini percussit centum octuaginta quinque milia Assyriorum in una nocte in circuitu Hierusalem exercitantium.* jam in pluribus illius vanæ lectionis locis quæ ex hoc negocio ab illis digesta est, plura notabiliter & incautè locutus fuisse deprehenditur. Pene omnibus enim ibi incautius loquutus fuisse notatur, & quanto velocior in sermonibus, tanto nimirum segnior adprobatur in sensibus, dicente Salomone; *Si videris virum velocem in verbis suis, scito quia spem hab et insipiens magis quàm ille.*
Prov. 29.

Nam dum de pictura dixisse referatur, *Quis est iste angelus nisi de quo scriptum est? Quoniam angelus Domini percussit* CLXXXV. *milia Assyriorum*, & cætera, quàm fuerit incautus, quamque delirus apparuerit, cùm non Assyrios ille angelus percussisset pictus, sed ille qui ad hoc explendum fuerit missus. Quod verò ait, *In circuitu Hierusalem exercitantium*, tamquam ita scriptum habeatur & in hoc sicut & in cæteris ineruditus esse detegitur: quoniam nusquam hoc ordine verborum scriptum esse repetitur. quamquam enim Sennacherib rex Assyriorum pene omnes civitates Juda munitas ceperit, dicente Scriptura, *Et factum est in quartodecimo anno regni Ezechiæ ascendit Sennacherib rex Assyriorum super omnes civitates Juda munitas, & cepit eas*, nequaquam tamen ad Hierusalem pervenit, nec in circuitu urbis machinis murum feriturus castra posuit, sed de Lachis Rabsacen ad Hierusalem misit, qui stetisse legitur in aquæ ductu piscinæ superioris, in via Agri fullonis: quod iisdem verbis liber verborum dierum, qui Hebraicè דברי הימים, Græcè παραλειπομένων dicitur, qui est Chronicon divinæ legis, testatur: *Misit Sennacherib rex Assyriorum servos suos Hierusalem. Ipse enim cum universo exercitu obsidebat Lachis.* Nam id quod præfatus Johannes more suo usurpasse
4. Reg. 18.
2. Paral. 32.

passe dinoscitur, tamquam inibi scriptum sit, *In circuitu Hierusalem exercitantium*, in nullo sanctæ legis
authenticorum codicum invenitur. Quod ut lucidius cōprobetur, ipsa sanctæ legis verba, prout in co-
dicibus habentur, per ordinem ponenda sunt. Ita enim in libro Regum legitur; *Factum est igitur in nocte* 4. Reg 19.
illa, venit angelus Domini, & percussit in castris Assyriorum CLXXXV. *millia: cumq; diluculo surrexisset vidit omnia*
corpora mortuorum, & recedens abiit, & reversus est Sennacherib rex Assyriorum, & mansit in Ninive. Liber quo-
que sanctissimi ac disertissimi vatis Esaiæ hoc modo hanc texit historiam; *Egressus est autem angelus Do-* Esa.37.
mini, & percussit in castris Assyriorum CLXXXV. *millia, & surrexerunt mane, & ecce omnia cadavera mortuorum,*
& egressus est, & abiit, & reversus est Sennacherib, & cætera. Liber quoq; verborum dierum, qui cùm sit, ut
præfati sumus, totius divinæ legis chronicon, historias tamen regum è latere libri Regum, quæ in eo
prætermissæ sunt, enucleatim edisserit, hoc modo hanc narrat historiam; *Et misit Dominus angelum, qui* 2 Paral 32.
percussit omnem virum robustum & bellatorem & principem exercitus regis Assyriorum, reversusq; est cum ignominia
in terram suam. In quibus exemplis, hoc quod à Johanne usurpatum est, minimè invenitur.

CAP. XXI.

Quòd nulla auctoritate vigeat, neque in ullo authenticorum librorum reperiatur quod illi dicunt, per imaginem cujusdam Polemonis quendam ab adulterii perpetratione coercitum fuisse: quod quidem æquare nituntur miraculo quod fimbria dominicæ vestis actum est, quam mulier contingens exoptatam recepit sanitatem.

INTER cætera quæ ob suum errorem adstruendum deliramenta in ejusdem vanissimæ synodi le-
ctione conglomerasse deteguntur, hoc illis est familiarissimum, quòd per imaginem cujusdam Po-
lemonis quendam adseverant ab adulterii perpetratione coërcitum, quòd quidem gestum, si ta-
men gestum esse credatur, quamquam in nullo vel veteris vel novi Testamenti authenticorum codi-
cum sit repertum, nec ab ullo eorum doctorum, qui à sancta Romana Catholica & Apostolica Eccle-
sia recipiuntur, sit prolatum, tamen id & ad suum errorem fulciendum, quasi quoddam probatissi-
mum miraculum, proferunt: & miraculo quod dominicæ vestis fimbria gestum est, æquiparare non
metuunt. Quod quidem si, ut illi adseverant, gestum est, salutaribus dominicis gestis, nec debet, nec
potest coæquari: quoniam quanta est distantia inter nescio quem Polemonem, & Dei & hominum
mediatorem, tanta nimirum distantia est inter gesta præfati Polemonis ejusque imaginis & sanctissi-
ma miracula Domini Salvatoris: nec possunt similes actus habere, qui nimium nimiumque sunt dis-
similes in virtute. *Quis in nubibus*, inquit Propheta, *æquabitur Domino? aut quis similis erit Deo inter filios* Psal 89.
Dei? de eo etiam dicitur in Canticis canticorum. *Caput ejus aurum optimum*: quoniam sicut auro nul- Cant.5.
lius potest metalli coæquari natura, ita creatori omnium, qui caput utique Christi est, nulla potest co-
æquari creatura: de quo etiam in eisdem Canticis canticorum ab sponsa dicitur; *Sicut malum inter li-* Cant 2.
gna sylvarum, sic dilectus meus inter filios: quoniam sicut malum cùm sit pulchrum aspectu, odoreque sua-
vissimum præeminet lignis sylvarum, ita nimirum redemptor noster, qui est odor vitæ in vitam, quem
quotidie Ecclesia in odore sequitur unguentorum, cunctis præeminet cœtibus sanctorum: qui idcir-
co filiorum nomine censentur, quia nō mundo cui nati sunt, sed Christo cui renati sunt, adhærere no-
scuntur. In Apocalypsi quoque vigintiquatuor seniores coronas suas ante agnum projecisse legun-
tur, quia videlicet omnes sanctorum virtutes cunctæque illorum victoriæ, quibus ipso opitulante cla-
ruerunt, ejus virtutibus & victoriæ conparatæ minores esse cernuntur: quoniam & rivulus à peren-
ni fonte derivatus minor esse perhibetur eidem fonti conparatus, & vilis pampinus vitis vivacibus
radicibus vel etiam fructiferis palmitibus vilior omnino creditur conparatus. Esto, factum est, & cre-
di possit, ut virtus Polemonicæ imaginis ab adulterii scelere quendam conpesceret, num ideo omnes
imagines adorandæ sunt? numquid quia pecualis animantis lingua rudis humanas loquelas profun-
dens arioli cujusdam perversam intentionem, qua benedictum populum maledicere nitebatur, con-
pescuit, angelicosque terrificos ictus irrationale animal rationali homini vitare concessit, ideo ani-
malia sunt pecualia adoranda? aut quia atrocium ferarum vulnifica ferocitate puerilis turba virum
Dei variis insultationibus lacescens est prostrata, ideo est ursorum rabies adoranda? plerumque et-
enim casuali eventu res quodammodo accidentes noxiarum rerum perpetrationem quibusque per-
petrare cupientibus inhibent, sed non ideo easdem res per quas hæc fiunt, adorare ratio permittit.
Si ergo hoc quod de Polemone & imagine ejus dicunt, cujus adminiculo suum errorem fulcire cu-
piunt, in veritate gestum est, ideo imagines adorandæ non sunt, quia secundum exempla quæ brevi-
ter præmisimus, non omnes res quibus quædam utilia mortalibus inferuntur adorandæ sunt: si ve-
rò in veritate gestum non est, ut & nos arbitramur, nec illi plenè rationabili auctoritate proferunt,
qui nullis hoc in veritate gestum authenticis adprobant indiciis, nec ideo vanissima sensu carentium
rerum est adoratio stabilienda, quia mendaciis nec mendaciorum exemplis res quæ rationabiliter &
in veritate fieri debet, nusquam legitur esse statuta: quoniam sicùt veritas numquam mendaciis ad-
sentiri dinoscitur, ita nimirum mendacia veritati semper refragari creduntur: quæ duo ita sibi è diver-
so venientia cernuntur opponi, ut sibi mutuo semper credantur reniti. Sicut ergo ignis fomitem ne-
mo potest aquarum fluentis nutrire, vel è contrario aquarum fluenta nemo potest igneis fomitibus

augere, ita etiam nemo potest veritatem, ut illi facere adpetunt, mendaciis conprobare. Decussis igitur breviter & ex parte probatis quod gestum imaginis Polemonis, si tamen, ut illi fassi sunt, gestum est, gesto dominicæ fimbriæ coæquari nec debet nec valet, sive, quòd prorsus ambigitur, utrum gestum sit, quod illi gestum fuisse dicunt, an non, sive quod etiam si gestum fuerit, non idcirco imaginũ adoratio adstrui valebit, necnon & id quod mendaciis adprobari seu constitui veritas nequeat: nunc operæprecium est, ut quid fimbria dominicæ vestis, quam illi imagini Polemonis coæquare contendunt, typicis innuerit archanisque mysteriis, breviter exequamur. Fimbria namque dominicæ vestis fides est incarnationis, cujus adtactu gentilitas ægritudinem amisit idolatricæ fœditatis. Sicut enim fimbria ad conparationem corporis sive totius indumenti pars minima est, ita nimirum incarnatio redemptoris divinæ & ineffabili generationi qua à patre ante secula genitus est, conpara-
Esa. 53. ta, minima esse videtur: de qua generatione per Esaiam dicitur, *Generationem ejus quis enarrabit?* ubi
Matth. 1. subauditur, nullus. humanam autem ejus generationem ita Evangelista enarrat, *Liber generationis Jesu Christi filii David.* Mulier ergo post tergum fimbriam dominicæ vestis adtingens exoptatam sanitatem, quam medicorum industria longa per tempora negaverat, recepit, quia post passionem & resurrectionem sive in cælum ascensionem Domini gentilitas credulitatis sanitatem, quam nec Patriarcharum, nec Prophetarum ei prædicatio quiverat impertire, dominicæ vestis fimbriam tangendo, incarnationis videlicet ejus mysterium credendo, percepit: & cùm ad ipsius Domini prædicationem vix modica discipulorum turba crediderit, ad prædicationem tamen Apostolorum tanta multitudo celerrimo fidei ardore succensa est, ut una die quinque milia hominum, alia tria credidisse perhi-
Joan 14. beantur: quod & ipsa veritas discipulis promisit dicens, *Qui credit in me, opera quæ ego facio & ipse faciet, & majora horum faciet.* Quod quidem & in miraculo quod per Petrum à Domino gestum est, quidam intelligi posse putant: quoniam dum Dominus imperio verbi sive tactu infirmos sanaverit, Petrus umbræ suæ tantum attactu infirmos legitur sanasse. Dominus ergo ad filiam archisynagogi suscitandam pergens, fimbriæ attactu fœminam à profluvio sanguinis liberat: quia videlicet dum synagogam, quæ utique Patriarcharum & Prophetarum de stirpe descendit, somno incredulitatis evigilandam adpetere tendit, gentilitatem à dæmonum insolentissimo cultu suæ fidei cognitione sanavit, & bonum quod illa perfidiæ culpa irretita percipere neglexit, ista fidei devotione percipere meruit. Ad synagogam ergo liberandam se Dominus venisse testatur, cùm & per præsentiam corporalem di-
Matth. 15. cit, *Non sum missus nisi ad oves quæ perierant domus Israhel:* sive cùm discipulos in vias gentium abire, & in civitates Samaritanorum cohibet introire: & quondam allegoricè per Salomonem in Canticis
Cant. 6. canticorum ad Israheliticæ gentis hortum se descensurum promittit dicens, *Descendi ad hortum nucum ut viderem poma convallis:* quia scilicet dum ad Judaici populi hortum in quo erat lex in cortice pandens acerrimam austeritatem, in nucleo occultans inconparabilem suavitatem, per carnis susceptionem descendit, gentilicæ convallis abjecta opera invisit, eamq; sibi fidei integritate adscivit. Porro quod sanata in itinere fœmina ad domum archisynagogi à Domino venitur ejusq; filia mortis vinculis destitutis suscitatur, synagoga quandoque somnum suæ diffidentiæ discussura, & Christo per fidem re-
Rom. 10. surrectura, & ei perpetim victura monstratur: quandoquidem mox ut *plenitudo gentium* secundum Apostolum *subintraverit*, cœcitatem quæ ei ex parte in non credendo in mediatorem Dei & hominum contigit, à se discutiendo, & in eum credendo, qui sibi per Patriarchas & Prophetas sacrorum oraculorum tonitruis olim adnunciatus est, credens, sic omnis Israhel salvus erit. Cum igitur his & his similibus mysteriis, quæ in dominicæ fimbriæ gesto innuũtur, Polemonis imago penitus careat, non eo modo ut dominici indumenti fimbria habenda est: nec debet ei coæquari in honore, quæ æquari nequit in tot mysteriorum fulgore.

CAP. XXII.

Quòd judices qui in præfata synodo fuerunt, insolenter & incongruè artem pictoriam extollere conati sunt, dicentes, Pia enim est ars pictoris, & non rectè eam quidam insipienter detrahunt. ipse enim pater pictorem piè agentem commendat.

SI pestilens humor arcem corporis, id est, caput obsederit, facilè ad cætera membra transfunditur: nec mirandum est, si ad pedum ima transfusus eos vehementer lædat, si eum jam caput quod omnibus membris præeminet, læsisse constet. Vesania igitur adorandarum imaginum quæ Constantini & Hærenæ matris ejus, sive etiam Tharasii Constantinopolitani Episcopi cæterorumque illarum partium sacerdotum mentem irrepsit, non est plurimum magnipendenda, si ad judicum sive plebium usque mentes subripiendas descendit: quoniam ut superiori exemplo monstratum est, cùm caput insolẽtia cujusdam rei invaditur, facilè cætera invaduntur, quæ capiti subesse mon-
Esai. 1. strantur. *Omne caput languidum*, ait Propheta, *& omne cor mœrens, à planta pedis usq; ad verticem non est in eo sanitas:* quia videlicet dum à regibus & à sacerdotibus, qui exemplar bene vivendi subjectis plebibus esse debent, rectè vivendi rectèq; agẽdi studiũ prætermittitur, de interna sanitate subjectarũ plebium quodãmodo dubitatur. Cùm ergo in eadẽ synodo tot sacerdotũ fuerint obsitæ mentes erroribus, quomodo non poterat error judicũ inhærere mentibus? aut quis ab errore reducat oves, si errandi ducatum teneãt pastores? sacerdotes etenim qui in errore subditas plebes inducere noscũtur, talibus per Hieremiam

miam prophetam increpationibus arguuntur; *Propterea hæc dicit Dominus ad pastores, qui regunt populum* Jerem. 23.
meum, Vos dispersistis oves meas, & expulistis eas, & non visitastis eas: ubi protinus quanta sit cura Dei erga po-
pulum, qualiterve amotis negligentibus studiosiores populo Dei dentur rectores, protinus subinfer-
tur; *Ecce ego vindico in vos secundum mala studia vestra, & suscitabo illis pastores, qui pascant eas, & ultra non time-* Ibid.
bunt neque terrebuntur, dicit Dominus. In Ezechiel quoque Propheta de talibus, quod quidem non sine
ingenti animi angore prosequimur, qui stipendiis ecclesiasticis utuntur, & exemplis erroneis & in-
cautis populum in errorem inducere creduntur, sicut hi fecisse perhibentur, qui in vanam imaginum
adorationem exarserunt, & populum subditum prælati sibi in errore professionis sociaverunt, ita
scribitur; *Et ideo pastores audite verbum Domini, Oves meas devoratis, & lanam earum vos cooperitis, & quod cras-* Ezech. 34.
sum est jugulatis, & oves meas dispersistis: quod infirmum erat non confortastis, & quod malè habebat non curastis, &
contritum non alligastis, & quod errabat non convertistis, & quod perierat non requisistis, & fortem oppressistis labore,
& dispersæ sunt oves meæ, eo quòd non sint pastores, & factæ sunt in devorationem omnibus bestiis agri, & dispersæ sunt
oves meæ super omnem montem & in omnem collem altum, & super faciem totius terræ dispersæ sunt, nec erat, qui eri-
peret, neque qui revocaret. Non ergo in hujus negotii vanissima professione tanta est nequitia judicum,
quanta perversitas sacerdotum: sed in illis deprehenditur ignavia, in illis ingens redundat insania:
præsertim cum illi se imagines adoraturos, eisque servitium quod sanctæ trinitati debetur, exhibitu-
ros profiteantur: isti pictorum artem piam esse, & non debere subsannari, & pictorem piè agentem à
patre commendari professi sint dicentes, *Pia enim est ars pictoris & non rectè eam quidam insipienter detra-*
hunt: ipse enim pater pictorem piè agentem commendat. In quibus utrorumque professionibus evidenter o-
stenditur, tanto sacerdotes præeminuisse judicibus in errore, quanto nimirum præeminent per gra-
dus sublimitatem in honore, nec coæquari potuisse laicos præsulibus in absurda professione, qui non
coæquari possunt in sacerdotalis cathedræ sessione: sed dum in neutra parte reperiatur quod rectè
queat laudari, in utraque tamen parte cernatur quod merito possit vituperari, & præsulum error, qui
se imagines adoraturos eisque servitium soli Deo debitum exhibituros fassi sunt, ex parte discussus sit,
restat ut judicum etiam error quo artem pictoriam piam esse adseverant, nostri stili invectione discu-
tiatur. Dicunt enim artem pictoriam piam esse, quasi non cum cæteris mundanis artibus commu-
nionem pietatis aut impietatis sortiatur. Quid enim ars pictorum amplius habet pietatis arte fabro-
rum, sculptorum, conflatorum, cælatorum, latomorum, lignariorum, terræ cultorum, vel cæterorum
opificum? Omnes enim quas præmisimus artes, quæ non nisi discendo possunt adtingi, & piè & impiè
possunt ab his quibus exercentur haberi, nec in eas pietas aut impietas cadit, sed in hominibus, qui ea-
rum sunt sequaces, qui plerumque aut vitiorum procacissimis tumultibus coartantur, aut virtutum
salutiferis cœtibus exornantur. Si ergo idcirco ars pictorum pia esse perhibetur, quia per eam ple-
rumque piorum hominum actus & pia quædam gesta pinguntur, ergo & ideo impia perhibebitur,
quia plerumque per eam impietates multæ, id est, trucidationes hominum, atrocitates bellorum, cru-
delitates sceleratorum, immanitates ferarum, impetus bestiarum vel cætera his similia depinguntur:
& si ideo impia nullatenus esse creditur, quia hæc quæ exsecuti sumus adumbrationibus vel etiam li-
neamentis quibusque humanis visibus impertiuntur: nec ideo pia erit, quia per eam bonorum homi-
num gesta signantur. Sicut enim ferrum nec ideo impium dicitur, quia ex eo homines intermiūtur:
nec ideo pium, quia ex eo quædam instrumenta fiunt quibus & ensium vibrantium inlisiones quati-
antur, & homines tueantur, & à medicis saluti humanæ consulitur; ita & ars pictorum nec ideo im-
pia, quia per eam crudelia, nec ideo pia, quia clementia quædam pinguntur. Quod vero ei non rectè,
à quibusdam insipientibus detrahi suspirant, à nullo qui sanæ mentis est ambigitur eos in hac quoque
parte sicut & in cæteris dementiam sequi: quippe cum nullus sani capitis neq; imaginibus detrahat,
neq; arti pictoriæ, sed eorum, qui eas adorant eisq; servitium inconsequens exhibent, abominetur ve-
saniam. Non enim vinum quia ebrietatem generat, reprehenditur, cum plerumq; Deo in sacrificium
libetur: nec sylvæ quæ furibus hospitium præbent, quia plerumque hominum usibus multa quæ ex-
pediunt administrant: nec ideo igni imputatur, quia interdum edaciter dumos vel cætera humanis sti-
pendiis apta devorat, cum mortalium vitæ multis adminiculis suffragetur. Porro quod dicunt, *Ipse e-*
nim pater pictorem piè agentem commendat, cur pater, aut ubi scriptum sit, pictorem commendet, nec illo-
rum est adprobare, nec nostrum credere: quippe cum in nullo oraculorum divinorum volumine pi-
ctorum laus perhibeatur inesse. Reperiant ergo illi in quolibet divinarum scripturarum loco, in quo
etiam secundum propriam adseverationem pictoris, ideo quod conponēdis imaginibus instent con-
laudet, & nos reperiemus qualiter eis respondere valeamus: quia omnipotens Deus non opera, sed
devotionem operum, nec actus, sed voluntates actuum, nec res, sed causas rerum, nec quisquis faciat,
sed qua mente id faciat, plerumq; aut probat aut inprobat.

CAP. XXIII.

Inutile & mendacio plenum dictum Johannis presbyteri & legati orientalium dicentis, Non
contraeunt pictores Scripturis, sed quidquid Scriptura dicit hæc de-
monstrant, quatenus concordes sunt scripturarum.

SI omnia Johannis presbyteri & legati orientalium deliramenta quæ in eadem synodo, in cujus
inofficiosæ lectionis reprehensionibus noster stilus versatur, prorulit, singillatim à nobis discu-
tienda in unum fuissent congesta, magnorum voluminum tantæ disputationis sylva esset indi-

gua: sed nos ea partim brevitatis studio, cui prorsus studemus, partim ordinem ipsius lectionis servan-
tes, quo non singulorum singula seorsum, sed quorundam passim per ordinem, prout quisque loqu-
tus est, vel etiam in eodem codice posita inveniuntur, discutienda in nostra disputatione ponentes, &
brevissimæ disputationis cuncta articulo coartare compellimur, & non singula seorsum, sed pene o-
mnia sparsim, prout ordo dictavit, exsequimur: est interea operæpretium diligenter discutere, quali-
ter, ut idem profatus est, pictores haudquaquam credantur Scripturis contraire: aut qualiter quic-
quid Scriptura dicit demonstrent, qualiterve concordes sint scripturarum. Quamvis enim non elu-
ceat de quibus Scripturis ille hoc dixerit, credendum est tamen eum de sacris Scripturis dixisse, quas
Luc. 24. usitate *Scripturas* solemus vocare, ut est illud in Evangelio, *Tunc aperuit illis sensum ut intellegerent Scriptu-
ras.* S. R. Picturæ interea ars cum ob hoc inolevent, ut rerum in veritate gestarum memoriam aspi-
cientibus deferret, & ex mendacio ad veritatem recolendam mētes promoveret, versa vice interdum
pro veritate ad mendacia cogitanda sensus promovet, & non solum illa quæ aut sunt aut fuerunt aut
fieri possunt, sed etiam ea quæ nec sunt, nec fuerunt, nec fieri possunt visibus defert. Mendacium enim
aut de his est quæ non sunt, sed fieri possunt, aut de his quæ nec sunt, nec fieri possunt, de quibus in pe-
riermeniis à philosophis acutissima sive subtilissima disputatio est, quam huic operi interponere lon-
gissimum est. Nam dum dicat non contraire pictores Scripturis, & multa à pictoribus pingantur quæ
Scripturæ divinæ tacent, & ab hominibus non solum à doctis, sed etiam ab indoctis falsissima esse cō-
probentur, quis non ejus dictum ridiculosissimum vel potius falsissimum esse fateatur? Nonne divi-
nis Scripturis contraire noscuntur, cum abyssum figuram hominis fingunt habere, & lymphatum in-
undationem affatim fundere? Nonne divinis Scripturis eos cōtraire haud dubium est, cum tellurem
in figura humana modo aridam sterilemve, modo fructibus adfluentem depingunt? Nonne divinis
Scripturis eos contraire manifestissime est, cum flumineos amnes in figuris hominū aut situlis aquas fun-
dere, aut alios in alios confluere depingunt? Nonne cum solem & lunam & cætera cæli ornamenta
figuras hominū, & capita radiis succincta habere fingunt, sanctis Scripturis modis omnibus contra-
eunt? Nonne cum duodecim ventis singulis singulas formas pro qualitate virū adtribuunt, aut men-
sibus singulis pro qualitate temporum quid unusquisq; deferat quibusdam nudas quibusdā seminu-
das, quibusdam etiam indutas diversis vestibus figuras dant? aut dum quatuor tempora anni singula
diversis figuris depingunt, aut floribus vernantē ut ver, aut æstibus exustam, vel etiā segetibus onustā
ut æstatē, aut vindemiæ labris vel botris oneratā ut autumnū, aut modo frigorib. algidā, modo ignibus
se calefacientē, modo animantib. pabula præbentē, modo nimiis frigorib. marcidas volucres capientē
ut hyemē, Scripturis divinis in quib. hæc ita minimè cōtinentur cōtraire noscuntur? quomodo ergo à
pictoribus, qui poetarū vanissimas fabulas plerūq; sequūtur, sanctis Scripturis minime cōtraitur? Fin-
guntur.n. per eos interdū res in veritate gestæ in alias atq; alias incredibiles nænias; finguntur etiā quæ
nec factæ sunt, nec fieri poterant, sed aut mystice à philosophis intelliguntur, aut maniere à gentilibus
venerantur, aut veraciter à catholicis respuūtur. quæ omnia quamquā gentiliū habeātur in literis, à di-
vinis tamē prorsus sunt aliena scripturis. An nō divinis literis alienum est quod ab illis Chymæra triceps à
Bellerophonte fingitur interfecta? cū Bellerophon nō bestiā, ut illi mentiuntur, prostraverit, sed mon-
tē, ut pleriq; intelligunt, habitabilē fecerit. An nō divinis scripturis alienū est, quod Vulcani claudi & Ter-
ræ filius Erichthonius esse, & in mōte Æthna ferrū coquere, ejusq; fornax Vesuvius mons Campaniæ
esse fingitur, qui perpetuis ignib. ardere perhibetur? An nō divinis scripturis aliena sunt, quod Scylla capi-
tibus fingitur succincta caninis? & Phyllis ob amorē juvenis cujusdā in arborē fingitur esse cōversa?
& altera Scylla eo quod Niso patri crinē absciderit purpureū, una cum patre, & Itys ob stuprū materteræ à
patre gestū, & homicidiū matris sive materteræ in seipso patratū, una cum parentib. sive matertera in
volucres finguntur fuisse cōversi? aut cum Syrenes ex parte virgines, & ex parte volucres finguntur?
aut cū Ixion illusione Junonis, cū Nube coiens Centauros fingitur generasse? aut cū Neptunus tridēti
armatus marinis fingitur fluctib. dominari? An non divinis Scripturis alienū est, quod Perseus tres sorores
Gorgonas adjutorio Minervæ interfecisse, aut cū alatus aversus volare fingitur, aut cū de sanguine ejus
nasci fertur Pegasus, equus alatus, qui ungula sua fontē rupisse Musis depingitur? An nō divinis Scri-
pturis contrariū est, quod Prometheū homines ex luto finxisse inanimatos fingunt, & eundē Prometheū
à Minerva in cælū levatū inter oras septemplicis clypei, & dum omnia cælestia vidisset, fingunt eū fe-
rulā Phœbiacis adplicasse rotis, ignēq; esse furatum, & pectusculo hominis quē finxerat applicato ani-
matū reddidisse corpus? An nō divinis scripturis cōtrariū est, quod Tantalū fingunt in inferno in quodā
lacu depositū, eiq; fallacē aquā gulosis labia ntillamēris adtingere, pomaq; fugitivis cineresfeētia tacti-
bus desuper facietenus pendula apparere, eiq; esse locupletē visum & pauperē effectū? An nō divinis
scripturis alienū est, cū Phineus cæcus fingitur, cujus cibos Harpyiæ rapuisse, ejusq; prandia stercorib.
fœdasse pinguntur, quas Zetus & Calais Aquilonis venti filii fugasse à cōspectu ejus mēdaciter fingun-
tur? An nō divinis scripturis cōtrariū est, cum Admetus rex Græciæ, ut Alcestæ cōjugio frueretur secū-
dum propositū soceri leonē & aprū ad currū simul junctos, Apollinis & Herculis adjutoriū habuisse
pingitur? aut cū Hercules Cerberū tricipitē canem inferorū interemisse pingitur? An non divinis scri-
pturis contrariū est, quod Actæonem quendam venatorē eo, quòd Dianam lavantē viderit, in cervum
fingunt esse cōversum, & à canibus suis non agnitū, eorumq; morsibus devoratū? An non divinis scri-
pturis contrariū est, quod Berecynthia puerū formosissimum Atyn amasse, eumq; zelotypiæ vanitate
succensa castrasse, & semimasculū fecisse depingitur? An non divinis scripturis contrarium est, quod
Orpheus Eutidicen nympham amasse & sono cytharæ persuasam uxorem duxisse pingitur, quæ etiam
dum

dum Aristei pastoris persequutioné non ferens fugeret, & in serpentem incidens mortua esset, eamq; maritus insequens ad inferos descenderet, & legem acciperet ne eam conversus aspiceret, hanc conversus aspexisse & denuo perdidisse fingitur? An non divinis scripturis alienum est, quod Venus cum Marte concubuisse & à Sole deprehensa, & Vulcano prodita, & ab illo adamantinis catenis una cum Marte pingitur fuisse religata? Hæc & his similia, quæ & nobis ad referendum sunt fastidiosa, & poetis sive philosophis gentium vel ad cantandum suavia, vel ad tractandum mystica, & pictoribus ad formandum familiaria, prorsus sunt, ut præfati sumus, à divinis literis aliena. Nam, ut cætera taceamus, si quis pictor duo capita in uno corpore, aut in duobus corporibus caput unum, aut alterius animantis caput, alterius cætera membra, ut Hippocentaurum toto corpore equino & capite humanu, & Minotaurum semibovem semivirumque affectet pingere, nunquid non scripturis dicitur contraire? ecquid est dicere, *Non contraeunt pictores scripturis*? quasi non aliqua à pictoribus possint depingi quæ sacris literis credantur refragari. in sacris etenim literis, nihil vitiosum, nihil inconveniens, nihil inpurum, nihil falsum, nisi forte id quod perversos quosque dixisse vel fecisse sancta scriptura commemorat, penitus invenitur: in picturis autem plura falsa, plura vitiosa, plura inconsequentia, plura inconvenientia, &, ut singula taceam, pene omnia sive possibilia, sive inpossibilia, ab erudiris pictoribus depinguntur: quibus ducumentis Johannes presbyter, & legatus orientalium in hac quoque parte, sicut & in cæteris delirasse convincitur. Quod autem presbyter idem ait, *pictores quidquid scriptura loquitur demonstrare*, quam sit falsum quamque inutile, prudens lector advertat. Nunquidnam divinæ cuncta legis præcepta quæ à domino per Moysen data sunt, ut est illud, *Audi Israhel, dominus deus tuus deus unus est*, (Deut. 6.) & cætera hujuscemodi, in quibus nihil sonant, quæ pingi possint, à picturibus demonstrantur? Nunquidnam omnia verba prophetarum, in quibus doctrinæ, exhortationes, redargutiones, contemplationes, minæ, vel cætera his similia continentur, in quibus crebro invenitur, *Hæc dicit dominus*, aut, *Juravit dominus*, aut his similia, quæ ab scriptoribus potius quàm à pictoribus exarantur, pictura secundum ejus vanitatem demonstrare valet? Nunquidnam verba ipsius domini, & Apostolorum singula à pictoribus possunt demonstrari? Pictores igitur rerum gestarum historias ad memoriam reducere quodammodo valent: res autem quæ sensibus tantummodo percipiuntur & verbis proferuntur, non à pictoribus, sed ab scriptoribus conprehendi, & aliorum relatibus demonstrari valent: ac per hoc absurdum est dicere, *Non contraeunt pictores scripturis: sed quicquid scriptura loquitur, hoc demonstrant.* Porro quod ait, *Concordes sunt scripturarum*, quàm sit insulsum, quamque absurdum, multis potest approbari indiciis. Qualem enim concordantiam possunt habere cum scripturis sacris, cum illæ veraces sint, isti plerunque falsa confingant? & de illis dicatur, *Eloquia domini eloquia casta*, (Psal. 11.) isti interdum fingant inpura & incæsta? illæ semper suadeant honesta & salubria, isti multoties inhonesta & ludibria? illæ semper instent humanæ saluti, isti plerumque vanitati? illæ semper hortentur ad cælestia dona, isti crebro depingant terrestria quæque & caduca? Quanta enim concordantia est inter id quod semper veritati innititur, & id quod plerumque veritatem, plerumque falsitatem insequitur, tanta nimirum concordantia est inter scripturas divinas quæ semper puras & fixas regulas tenent, & pictores qui mortalium more plures permutationes habent.

CAP. XXIV.

Quòd non sint coæquandæ imagines reliquiis sanctorum martyrum & confessorum, ut illi in sua erronea synodo facere nituntur, eo quod reliquiæ aut de corpore sunt, aut de his quæ in corpore, aut de his quæ circa corpus cujusdam sancti fuerunt: imagines verò nec in corpore, nec circa corpus fuisse vel fore creduntur illis quibus adscribuntur.

SICUT igitur sacratis rebus sive quæ per legislatorem, sive quæ per dei & hominum mediatorem sacratæ sunt, sive etiã quæ cotidiè à sacerdotibus divini nominis invocatione sacrantur, & in mysterium nostræ redemptionis sumuntur, imagines nequaquam coæquandæ sunt, ita etiam nec sanctorum martyrum seu confessorum reliquiis, quæ apud fideles ipsorum amore venerationi habentur coæquandæ creduntur. Quas quidem illi qui in earum adorationem exarserunt cum omnibus sacratis rebus & mysteriis plenis æquiperare nitantur, reliquiis etiam sanctorum martyrum insolenter atque absurde æquiperare nituntur. Cum ergo sanctorum corporibus aut certe corporum reliquiis, necnon & vestibus aut his similibus, quibus sancti dum mortaliter viverent usi sunt, isti picturas aut cælaturas sive sculptilia vel conflatilia quæque ab artificibus quibusque formata coæquare in honore moliuntur, non modicam sanctis injuriam inferre monstrantur: cum præsertim sanctorum vestes, & his similia ideo veneranda sint, quia aut in corporibus eorundem sanctorum, aut circa corpora fuisse, & ab his sanctificationem ob quam venerentur percepisse credantur, necnon & sanctorum corpora vel etiam corporum reliquiæ, quoniam quanquam nunc in pulverem redacta fatescant, juxta mundi terminum cum gloria sint resurrectura & cum Christo perpetim regnatura: imagines vero, quas illi inani voto his quæ præmisimus coæquare contendunt, ideo his minime coæquari queunt, quæ neq; id sunt quod sanctorum corpora, neq; in eorum corporibus vel circa eorũ sacratissima corpora fuere, sed pro captu uniuscujusq; ingenii, vel instrumentis artificii, modo formosæ, modo deformes, plerumq; etiã rebus inpuris fiunt. Unde datur intellegi nõ eos mediocriter errare qui illas sanctorum

reliquiis nituntur æquiperare. Sanctorum itaque corpora venerari, eorumque reliquiis honorem exhibere non sine causa vetustas admisit. Nam Abraham pater gentium vir fide plenus, devotione summus, obœdientia præcipuus, in præceptis domini strenuus, non in quolibet loco, sed in agro studiose empto, conjugem legitur sepelisse, & ossa sua non in loco quolibet, sed in spelunca pulcherrima, in cujus interiore parte protoplastus sepultus fuit, juxta suum imperium à filiis tumulatus legitur fuisse. Isaac quoque utero senili profusus, atque deo in sacrificium in figura nostri redemptoris ad offerendum ductus, virque sanctitate & castimonia clarus juxta patrem secundum propriam jussionem creditur à filiis fuisse sepultus. Jacob quoque vir magnæ patientiæ divinis affatim roboratus oraculis, & crebris repromissionibus exhortatus, cum famis inopiam vitare, & dulcissimum pignus quod extinctum crediderat cernere cupiens, cum clara progenie Niliacas descendisset in oras, non se ibidē sepeliri permisit, sed corpus suum ad terram sibi patribusque suis repromissam, juxta ossa patris avique sepeliendum advehi sanxit: & quia quartus in eadem spelunca, in cujus interiore parte Adam sepultus
Genes. 50. fuerat, juxta avum patremque sepultus est, loco nomen *Arbee*, id est, quatuor dedit. Joseph quoque
Ibid. qui typicis mysteriis à gentilibus *salvator mundi* appellari meruit, & mira sanctitate inter fratres enituit, ossa sua filiis Israel ad terram repromissionis vehenda præcepit: quod quidem legislator idcirco minime agere distulit, quia id haudquaquam contra fidem esse cognovit. Viri itaque sancti corpus qui de Juda ad arguendam nequitiam Israhelitici regis in Bethel venerat, dum propter inobœdientiam, quia cibos civitatis inhibitos sumpsit, à leone fuisset extinctum, ab eodem nimirum leone legitur custoditum, sed culpa inobœdientiæ mortis acerbitate soluta, non præsumpsit crudelis fera sanctum corpus prophetæ contingere, quem atrociter præsumpserat interimere. Propheta itaque Bethel, nisi sanctis ossibus venerationem exhibendam sciret, nunquam se juxta ossa viri sancti sepeliri
3. Reg. 13. præciperet dicens, *Sepelite me juxta ossa Prophetæ*. Vir itaque sanctus Josias & antequam nasceretur ex nomine nuncupatus, idolorumque dissipator, & paternarum legum strenuus observator duorum prophetarum ossa, cum plurimorum hominum ossa ob altare profanum polluendum combureret, nequaquam intemerata servare præciperet, nisi sanctis ossibus venerationem exhibendam sciret. Ecce quibus exemplis, ut cætera taceamus, monstratum est sanctorum cineribus venerationem exhiberi debere: dicant illi ubi unquam jubeamur imagines adorare. Sanctis ergo corporibus honorem impendere, magnum est fidei emolumentum: quo præsertim & illi in cælestibus sedibus cum Christo vivere, & eorum ossa quandoque resurrectura creduntur. Imaginibus ergo quæ nec vixisse unquam creduntur, nec resurrecturæ, sed aut ignibus aut carie consumendæ perhibentur, adorationem soli deo debitam impertire, aut segnitiæ est si utcumque agitur, aut insaniæ vel potius infidelitatis si pertinaciter defenditur. Nos itaque nec cum Vigilantio ejusque sequacibus reliquias abnuentes, nec cum Simone ejusque complicibus imagines adorantes, & reliquiis sive sanctorum corporibus opportunum obsequium exhibemus, & basilicas prout libet sanctorum imaginibus, sive etiam auro argentove exornamus, & servitium adorationis sive culturæ soli deo cui soli debetur ipso opitulante impendimus.

CAP. XXV.

Quòd non ideo adorandæ sunt imagines quod per eas, ut illi dicunt, nonnulla signa monstrata fuisse patentur, cum tamen non omnes res adorentur per quas vel in quibus miracula adparent.

HOc etiam illis ad suum errorem adstruendum familiare est, quod per quasdam imagines nonnulla miracula facta fuisse perhibent: quod tamen nec veteris nec novi testamenti pagina demonstrat, quæ quidem & si usquam visa vel audita fuisse probarentur, dubitandum erat, ne forte tortuosi serpentis flexuosissimis mæandris viderentur vel audirentur: qui cum sit teterrimus & tenebris suæ nequitiæ oblitus, transfigurat se in angelum lucis, audens se dicere lucem. Multa etenim signa, multaq; miracula, per angelos refugas, vel etiam per eorum sequaces fiunt, qui dum sint spiritales potentiæ, &, ut ita dixerim, spiritales nequitiæ, & prophetias infelicibus quibusque impertiunt, & vir-
Matth. 7. tutes multas per suos satellites faciunt: de quibus erunt illi qui dicturi sunt, *Domine domine, nonne in no-*
* internus. *mine tuo prophetavimus, & in nomine tuo dæmonia ejecimus, & in nomine tuo virtutes multas fecimus? quibus * æternus arbiter dicturus est, Nescio vos.* Quia igitur signa plerumque diabolico instinctu fiunt, ideo beatissimus Gregorius sanctæ Romanæ ecclesiæ antestes dixit, *Nolite fratres mei amare signa quæ possunt cum reprobis haberi communia.* Sanctissimus quoque Augustinus, à dæmonibus miracula fieri, similia miraculis quæ fiunt per sanctos servos dei his verbis testatur. ait enim, *Non oportet moveri cum magicis artibus, miracula fiunt plerumq; similia miraculis quæ fiunt per sanctos servos dei: sicut scriptum est in Exodo, quod Magi Pharaonis fecerunt nonnulla similiter sicut fecit Moyses.* Non ergo hæc oportet mirari, quia omnia quæ visibiliter fiunt, etiam per inferiores potestates actis hujus non absurde fieri posse creduntur. Sed hoc interest, quod cum sancti talia faciunt in nomine dei domini omnium rerum, de sublimioribus apparatibus jubetur inferiori creaturæ; cum autem mali homines magicis artibus operantur similia in manus suas dantur cum exaudiuntur à dæmonibus. Digni sunt enim qui tali exauditione decipiantur, ut pœna illis fiat hoc quod videntur impetrare beneficium: cum eis exhibent quasi privatim inferiores potestates, quædam miracula, ut eos habeant subjugatos, permissu tamen divino pro meritis animarum sua cuiq; tribuuntur. Unde signa & miracula quæ illi dicunt in imaginibus apparuisse, si non apparuerunt, sicut

& nulla

& nulla hoc authentica tradit historia, mendacium est, & mendacio quicumque veritatis sunt servi uti non debent: quoniam ut ipsa veritas ait, *Nemo potest duobus dominis servire*: quæ si apparuerunt, & per Matth. 6.
phantasticas quasdam obumbrationes ad illiciendas mentes apparuerunt, periculosissimum est, ne forte calliditatis suæ astu antiquus hostis dum mira quædam demonstrat, ad illicita peragenda fraudulenter suadeat. Si vero apparuere in veritate signa, quod tamen fieri nullius certis lectionis probatur documentis, & nec mendacio illorum in hac parte sententia subjacet, nec fraudulentis hostis machinationibus secundum exempla quæ superius monstrata sunt, sed dei operatione gesta probantur, cui cuncta sunt possibilia, cui nihil inpossibile est, animadvertendum summopere est, quod cum multa & stupenda nutu dei per quasdam creaturas, vel etiam in quibusque creaturis peracta fuerint, non omnia in quibus vel per quas facta sint adoranda credantur: quoniam quidem omnipotens deus signa pleraque quæ mortalibus ostendit, quæ per res quasdam visibiles & tractabiles fecit, quatenus visibilium & mortalium hominum duritiam rebus visibilibus molliret, non ideo fecit, ut quarundam rerum celebrandam statueret adorationem: quippe qui se solum adorare, solum præcepit & colere. Numquidnam quia dominus de rubo in igne Moysi locutus est, ideo rubi adorandi sunt? non enim ideo in rubo apparuit, ut rubi materiam adorandam percenseret, sed ut per ejus spinas peccata pro quibus lex venerat demonstraret. Quia ergo rubus radicem non habet spinis armatam, cum in superioribus spinis densetur, in eo evidenter peccata non esse ex natura monstrantur. Quæ ideo ab igni non est combusta, ut innueret per legem peccata non esse delenda, sed tantummodo ostensa. Lex enim, peccata tantummodo ostendit: gratia autem quæ per Christum data est, peccata quæ lex monstraverat enravit. Quia ergo in igne dominus apparuit, non ideo ignem adorandum decrevit: sed in ea natura apparere voluit, quæ semper ad alta conscendere contendit. Quia igitur in monte dignatus est apparere, non montium adorationem creditur statuisse, sed quia rationabiliter factum est ut cælorum rex in ea re appareret quæ semper alta appetit, & non in humili, sed in alto loco: ut & se altissimum demonstraret, & suus sequaces ad alta conscensuros evidentissime ostenderet. Numquid quia circumcisione acutissimo lapide facta legislator tremendi judicis iram & mortis interitum evasit, lapides adorandi sunt? Meritu enim legislator angelum in se tam infestum vidit, quia habitans in terra Madian, filium circumcidere neglexit, & qui dei Abrahæ nuntius erat, signum fidei Abrahæ in filio non ferebat, in quo gloriari Judæos sciebat: qui non ideo lapide circumciditur, ut lapidū ex hoc facto adoratio firmerur, sed ut per Christum qui est lapis angularis, peccata amputanda & mortis pericula evadenda ostendantur. Numquid quia virga toties in serpentē conversa, toties legitur in virgæ rigorē redacta, quæ typicis figuris Christum de vita in mortē, de morte innuit redisse ad vitam, aut quia eadē virga quam Christi diximus gestasse figuram maris rubri, baptismatis videlicet, unda divisa ad terrā repromissionis, id est, ad cælestia regna populo dei pergenti transitum præbuit, ideo virgæ adorandæ sunt? Numquid quia aquæ amaræ ligno indulcatæ leguntur, quæ legem non immerito Christi ligno indulcatam, & spiritali dulcedine populorum mentes satiandas innuunt, ideo ligna adoranda sunt? Numquid quia serpentis ænei inspectio, qui Christi mortem præfiguravit in ligno populum à serpentum morsibus, id est, ab spirituum inmundorum mortiferis persuasionibus salvavit, ideo aut æs aut serpentes adorandi creduntur? Numquid quia percussa silex exustis in arvis laticum fluenta produxit, & sitientem populum sitis ariditate liberavit, quæ nimirum Christi figuram gessit, qui est lapis de monte abscisus sine manibus præcidentium, qui evangelicæ prædicationis fluentis sitim incredulitatis à fidelium mentibus fugat, qui condite intonat, *Si quis sitit veniat ad me & bibat*, ideo aut lapides creduntur adorari, aut latices? Numquid quia Joan. 7.
virga Aaron, qua beatæ virginis partus innuitur naturali lege calcata, nulla humanæ operationis irrigatione fœcundata, floruit & fronduit, & protulit nuces, ideo virgæ adorandæ creduntur? Numquid quia sancto Hierobaal sicca area madido vellere, aut madens area sicco vellere apparuit, quo miraculo totius mundi gentilitatem cælesti rore immunem Israhelitici solummodo generis, vellus madidum divini verbi imbre, ac postmodum pro culpa perfidiæ eundem populum suæ infidelitatis siccitate arentem, mundique gentilitatem sacræ fidei rore perfusam significari manifestum est, ideo aut areæ, aut vellera adoranda sunt? Numquid quia Samson mandibula asini mille viros peremit, ejusdem que mandibulæ molare evulso aquarum fluentis satiatus est, typum gerens nostri mediatoris, qui morte sua aerias potestates devicit, & spiritalibus fluentis fidelium, qui utique membra ejus sunt, arentia corda irrigavit, ideo mandibulæ, aut molares adorandi sunt? Numquid quia Helias pallio suo, per quod dominicæ incarnationis mysterium figuratum est, per quod Jordanis, baptismatis videlicet unda, introitur, Jordanem divisisse legitur, ideo pallia adoranda creduntur? Numquid quia Naaman Syrus in flumineo lavacro lepræ contagio ablutus est, per quem gentilitas Christi baptismate ab idolorum contagione abluta figurata est, ideo flumina adoranda sunt? Numquid quia viro sancto Helisæo Spir. S. adventus eatenus dilatus est, quatenus psaltes applicaretur; applicato verò psalte spiritus sanctus illius se profudit præcordiis, per quem Judaicus populus significatur qui spiritus sancti adventum ideo nunc minime recipit, quia & incarnationē redemptoris minime in credendo suscipit, quam cum mox ut circa mundi terminum perceperit Spir. S. flamine, & omnium charismatum donis exornabitur, ideo psaltes adorari debebit? Numquid ergo quia fimbria dominicæ vestis, cujus attactu fœmina sanitatem recepit, quam dominicæ incarnationis credulitatem per quam gentilitas sanata est significare superius jam diximus, ideo fimbriæ adorandæ sunt? Aut quia Petri umbra infirmi sanati sunt,

sunt, ideo umbræ adorandæ sunt? Non igitur, ut superius præmisimus, omnes res per quas vel in quibus miracula quædam dei ordinatione monstrata sunt, quodammodo adorandæ creduntur. Quod si hæ res in quibus miracula apparuere adorandæ non sunt, multo minus imagines adorandæ creduntur, in quibus vel per quas quædam miracula apparuisse, nulla authentica lectione monstratur.

C A P. XXVI.

Quòd Theodorus Mirensis episcopus ridiculose & pueriliter egerit, qui ut imaginum adorationem adstrueret somnia archidiaconi sui in eadem synodo retulit.

CUM in eadem vanitatis lectione quam illi Septimæ synodi nuncupatione censeri æstuant, pene omnia somniorum imaginationibus & phantasticis quibusdam obumbrationibus similia sint, & pene nihil sit ibi quod non aut somnii vanitatem, aut alterius cujusdam deliramenti habitudinem redoleat, cunctaq; interiori palato degustata, insapidum insulsumq; quendam saporem referant, speciali tamen deliramento Theodorus Mirensis Episcopus somnia Archidiaconi sui ibidem legitur retulisse: ut errorem, quem nec divinarum scripturarum auctoritatibus nec ullis sanctorum patrum doctrinis vel exemplis valuit fulcire, saltem somniorum delusionibus valeret adstruere: nec inmerito ad tam frivolum tamque vecors stabiliendum negotium dignum, & pene par exhibens adminiculum. Quanquam igitur somniorum usus nec in totum sit adprobandus, quia plerumq; dæmonum fallaciis exhibetur: nec in totũ inprobandus, quia interdum per eum quædam mysteria revelantur: ad astruendas tamen res dubias, & ea quæ in contentionẽ veniunt adfirmanda, nunquam idoneus invenitur. Quis enim unquã somnio suo rem dubiam valeat adfirmare: cum utrũ ita ut se vidisse profatur viderit, nullius testis testimonio valeat adprobare. Ad rem ergo dubiam, & quæ in quæstionẽ venit roborandam, non somniorũ ludificatrix vanitas, non apocryphorũ acerbissima procacitas, non levium & inutilium verborũ falsitas, sed divinorum librorũ sive catholicorum patrum authentica est requirenda auctoritas. Nam sicut res profuturæ & mysteriorũ archanis comptæ, cum per somnia innuuntur, per angelos revelantur: ita econtrario, dum res noxiæ & omni utilitate carentes per somnia demonstrãtur, à dæmonibus demonstrari creduntur. Unde si somnium, quod ille in synodo retulit, ad imaginum adorationem stabiliendam ab angelo Archidiacono ejus demonstratum est, imagines adorare proficuũ est: & si imagines adorare proficuum est, cæteras res sensu carentes adorare proficuũ est. Est autẽ res sensu carentes adorare noxium: non igitur Archidiacono ejus somnium quod retulit ad imaginum adorationẽ stabiliendam ab angelo demonstratum est. Liquido namq; patet id ei, cum ab angelo demonstratum non sit, ab incentore spiritu qui semper vanitatibus & rebus noxiis instat, inlatũ fuisse: quod ut lucidius pateat, rationabili argumento firmandum est: quoniã si incentor spiritus id ei minime intulit, angelus proculdubio intulisse credendus est: & si angelus intulisse credendus est, consensum rebus prohibitis angeli exhibẽt. Non autẽ angeli rebus prohibitis vel noxiis seu divinis monitis obnitentibus consensum exhibent: spiritus igitur incentor id ei intulisse credendus est. Cum ergo probatũ sit id ei ab angelo sancto minime fuisse exhibitũ, eo quod cum spiritus in sui conditoris laude continua permanentes, & peccato prorsus carentes, res inpuras & delictis obnoxias penitus abnuant, restat ut aut delusione nequissimi spiritus id sibi fateatur exhibitũ, aut se prorsus testetur fuisse mentitũ, quod utrumq; servis dei non convenit. Nam & spiritibus inmundis catholico cuiq; resistendũ est, dicente Apostolo,
Jacob 4. *Resistite Diabolo, & fugiet à vobis*: & mendaciũ spernendũ est, dicente scriptura, *Noli velle mentiri omne men-*
Eccles. 7. *daciũ, assiduitas enim illius non bona*. Probãdi interea, juxta Apostoli sententiã, spiritus sunt, an ex deo sint: & juxta veritatis vocẽ à fructibus suis cognoscuntur. Unde ex fructu suo quo imaginũ adorationẽ affectat, id somniũ fulcire evidentissimè deprehẽditur ille spiritus qui id intulit, ex deo non esse. Sed ne fortè nostris solùmodo argumentationibus hoc videamur edicere, recurramus ad divinas scripturas: interrogemus legislatorẽ, dicat utrum somnia recipienda sint: dicat qualiter nobis erga somniatores agendũ est. Dic oro sancte Moyses, dic mitissime virorũ, dic vir nobilis & archanorũ dei strenue inspector, dic vir clementissime, & ineffabilis dei fidelissime interpres, qui legẽ in monte peccatis contrariã & vitiis inimicã accipiens, glorificata facie vultũ intolerabilem peccatori populo adduxisti: ut sicut lex quam deferebas peccatis contraria erat, ita nimirum vultus tuus spectantibus terribilis esset. Dic vir inclite, qui typum veri redemptoris gerens, mediator inter deum & homines extitisti. Da præceptum utrũ quælibet somnia credenda sint. Fare utrum quibuslibet inlusionibus consensus exhibendus sit. *Si*
Deut. 13. *surrexerit in medio tui propheta, aut somniator qui somnium vidisse se dicat, & prædixerit signum aliquod atq; portentum, & evenerit quod locutus est, & dixerit tibi, Veni & sequamur deos alienos quos ignoras, non adtendas verba prophetæ illius aut somniatoris: quia tentat vos dominus deus vester, ut palam faciat utrum diligatis eum ex toto corde vestro an non.* Ecce legislatoris auctoritate perdocemur quod verba somniatorum, quanquam effectum
Eccles. 5. habeant, non adtendantur. Dicat nunc Sapientia, quid de somniis sentiat. Ait enim; *Ubi multa sunt somnia, plurimæ vanitates, & sermones innumeri. tu vero deum time.* Nam & Ægyptios somnia perturbasse cre-
Sapient. 18. duntur, dicente scriptura, *Somnia enim quæ illos turbaverunt*; hæc significabant, ne inscii essent quare mala paterentur. Manifestum est enim divinæ legis auctoritatibus somnia & auguria vana esse: & quanto quis ea amplius timuerit, tanto cor ejus amplius fallit. Unde modis omnibus reprehendendum putavimus, quod præfatus Episcopus, cui divinæ legis armis contra somniatores vel cæteras nænias confligendum erat, somnia Archidiaconi sui ad rem inutilem roborandam in synodo retulit. Hæc enim parvi pendenda non solum divinæ legis oraculis, sed & in ipsis gentilium reperitur literis. Ait enim philosophus Cato,

Somnia

Somnia ne cures: nam mens humana quod optat,
Cum vigilat sperat, per somnum cernit idipsum.

Nam si quis forte nobis succensere nitatur, eo quod gentilium verba nostro inseruimus operi, legat primum libros beatissimorum atque eruditissimorum virorum, Hieronymi sive Augustini, & mox ut in illorum opusculis, non solû philosophorum, sed etiam poetarum gentilium quædam verba repererit, nos magistros & auctores, quorû vestigia sequimur, habere cognoscet: cum quibus nec culpari abnuimus, nec reprehendi erubescimus. Nam ut altius repetamus, vas etiam electionis quiddã de gentilium verbis suis inseruit operibus, ut est illud, *Cretenses semper mendaces, mala bestia, ventres pigri.* Præterea cum Tit. 1.
somniorû observationes, vel potius vanitates discutimus, non penitus illorû usum abdicandum esse testamur: cum & patriarchis & prophetis, quædam sacratissima mysteria in somnis, vel potius in visionibus monstrata sint; & Magi tres in somnis moniti ne ad truculentum redirent tyrannû, alterius callis tramitem terentes proprias repedaverunt ad sedes, & viro sancto Joseph in somnis angelus apparuisse, & ei mysteriorû archana multis retro seculis à prophetis adnuntiata legitur demonstrasse. Unde ne quis his, & his similibus exêplis somniorum insolenter appetat usum, & eas sequi vel credere, vel inconvenientibus recitare, aut ab his more Theodori res in contentionê venientes adfirmare præsumat, idcirco est ut paulo superius præmisimus, à sanctis scripturis prohibitum. Legimus etiam infidelibus ac profanis quibusq; regibus quædam archana per somnia demonstrata, quę non illis revelata sunt ullis propriorû meritorum prærogativis, sed ut viri sancti qui ea illis Spir. S. revelante monstravere, honoribus sublimarentur, & suis valerent prodesse concaptivis. Quamquam ergo & visiones & somnia mixtim dici consuetudo admiserit: inter visiones verò & somnia hoc quidam distare dicunt, quòd somnia ea sunt quæ plerunque falluntur: veniunt ergo nonnunquam ex revelatione, multoties verò aut ex cogitatione, aut ex tentatione, aut ex aliquibus his similibus. Visiones verò dicunt, quasdam veraciores revelationes: quarû tria sunt genera, corporale videlicet, & spiritale, sive etiam intellectuale. Corporale igitur est, quòd fit per corpus: spiritale, cùm imagines eorum quæ videmus, in memoria condimus: intellectuale nêpe, cùm ea quæ corporaliter videmus, & imaginaliter in memoria retinemus, intellectu discernimus. Intellectu igitur discernimus, quòd illud sit corpus, illud similitudo corporis. Hunc quoque intellectû bestiæ & pecora atq; volatilia nullatenus habent. Vident & ipsa per corpus, & eorum quæ vident imaginaliter spiritus informantur: unde & pecora præsepia recognoscunt, & aves ad nidos suos redeunt: sed nec seipsa intellegunt, nec illa quæ oculis cernunt. Postremò corporalis ista visio, sine spiritali esse non potest. Ergo cùm avertimus oculos ab eis quę vidimus, imagines eorum quæ non videmus, in memoria retinemus. Spiritalis verò visio sine corporali esse non potest: unde absentes homines recordamur, & in tenebris ea quæ non videmus, imaginaliter cernimus. Intellectualis nempe nec corporali indiget, nec spiritali. Intellectu nec corpus videmus, nec imaginem corporis: per hunc quippe videtur justitia, charitas, ipse deus, ipsa mens hominis quæ nullum corpus habet, nullam soliditatem corporis. Hic interponendum de quinq; generibus visionum, juxta Theodosium Macrobium. Cum ergo somniorum ac visionum tot tantaq; sint genera è diversis partibus venientia, solerter intuendû est ne dum quis quid se in somnis vidisse cognoscit, statim ea firmiter teneat, atque ad res dubias deliberandas quasi quandam authenticam authoritatem in synodo proferat: ne dum vanitatem vanitatibus corroborare conatur, ipse, quod absit, in vanitatem labatur.

CAP. XXVII.

Quòd cû deus in locolis sit, illi minus doctè dixerint, Veneramur & adoramus sicut locû dei.

DICUNT etiam venerandas & adorandas imagines sicut locû dei: quòd si pro templo dei dicunt, quòd plerumq; abusivè locus dei dicitur, vehementer errant. In templo enim domini sacrificia, non in imaginibus, offeruntur: in templo, non in picturis, missarum solennia celebrãtur: in templo populus stans, & precum suarû deo libamina offerens, non in depictis tabulis, exauditur. a *Dominus in* a Psal. 12.
templo sancto suo, ait David, non in imagine sancta sua, nec in picturis, sed *in cælo sedes ejus*. Nec ait, b *Oculi* b Psal. 10.
ejus in arrogantes sive vanæ laudis sectatores, sed, *in pauperem respiciunt*: in pauperes videlicet, de quibus c Matth. 5.
ipsa per se veritas dicit, c *Beati pauperes spiritu*. Et iterum, d *In templo ejus*, ait idem sanctissimus propheta- d Psal. 29.
rum, non in imaginibus, *omnes dicent gloriam*: & rursus, e *Adorate dominum*, non ait, in picturis, sed *in aula* e Psal. 29.
sancta ejus. Quantum enim distat inter templum quòd multorum hominum capax est, & imaginem quæ præter memoriam visionis quam intuentibus infert, nullis est congrua officiis, tantum distare venerationem sive adorationem imaginum, à veneratione, quæ templo dei exhibetur, multis patet indiciis. Si verò locum dei animam justi hominis dicunt, quæ familiarius locus dei dici potest, quam dominus sanctificando inhabitat, & inhabitando sanctificat, in hoc quoque vehementissimè errant. Pro salute enim animarum non pro salute imaginum deus legem dedit: ad liberandas animas, non ad imagines redemptor mundi ad terras descendit: propter homines qui animarum numine plerumq; tropicè designantur, non propter imagines quæ ab artificibus formantur, patri dixit, *Quos dedisti mihi, volo ut ubi* Joan. 17.
sum ego, & ipsi sint mecum, ut videant claritatem meam quam dedisti mihi, quia dilexisti me. Cum igitur deus primum hominibus naturalem legem dederit, qua ab hominibus corrupta, dederit postea scriptam: qua etiam violata sese per præsentiam corporalem videndum exhibuerit, & ante legem, & sub lege, & sub gratia semper humanæ saluti credatur consuluisse: nunquam uspiam tale aliquid imaginibus creditur contulisse. Ac per hoc venerationi quæ hominibus charitatis causa est exhibenda, imaginum veneratio nullatenus est coæquanda. Hæc quidem de loco dei, aut de templo quod abusivè, aut

de ani-

de anima hominis justi, quæ convenientius locus dei dicitur, quibus nullatenus imagines secundum illorum vesaniam coæquandæ sunt, breviter dixisse sufficiat. Cæterum de loco dei qui localis non est, qui loco non continetur, qui omnia continet, & locus non est, cui nihil de sex illis partibus loci accidit, cui nihil anterius posteriusve, dexterius aut sinistrius, superius vel inferius est, disputare subtilioris intellegentiæ est. Quamquam igitur decem illorum prædicamentotum, quæ à philosophis pertractantur, ordo de eo videatur adscribi, ut pro οὐσίᾳ ejus, quæ ineffabilis est, dicatur *dominus deus, deus unus, deus fortis, deus potens*: pro quantitate ejus quæ immensa est, a [1. Paral. 16.] *magnus dominus & laudabilis valde*: pro qualitate ejus quæ inenarrabilis est, dicatur b [2. Mac. 1.] *bonus omnium conditor*: pro relatione dicatur c [Ephes. 4.] *dominus omnium in se credentium pater*: pro situ, d [Psal. 80. Esa. 37.] *qui sedes super cherubim*: pro tempore, e [Psal. 102.] *& anni tui non deficient*: pro loco, f [Psal. 103.] *dominus in cælo paravit sedem suam*: pro habitu, g [Psal. 104.] *abyssus sicut pallium amictus ejus*: pro agere, h [Psal. 113.] *suscitat à terra inopem, & de stercore exaltat pauperem*: pro pati, *laborare me fecisti in peccatis vestris*: tamen hæc omnia & his similia humano more de deo, de quo nihil dignè dici à mortalibus potest, dicta monstrantur. Est enim substantia nulli ad indagandum facilis, & ideo ineffabilis, quia nulli investigabilis. Est sine quantitate magnus, sine qualitate bonus, sine relatione omnium dominus, & cætera his similia, quæ uberioris disputationis materiam quærunt. Nam ut de loco dei aliquid dicamus, sancti Augustini verba ponenda sunt, qui deum inlocalem esse unius tantummodo quinquepartiti syllogismi perplexionem probavit. Ait enim; *Deus uon alicubi est. quod alicubi est enim continetur loco: quod continetur loco corpus est. Deus autem nou est corpus: nou igitur alicubi est.* ubi in sequentibus in alio syllogismo probavit eum & locum non esse, & omnia in illo esse. Ait enim, *Et tamen quia est & in loco non est, in illo sunt potius omnia, quàm ipse alicubi: nec tamen ita in illo ut ipse sit locus. Locus enim in spacio est quod longitudine, latitudine, altitudine corporis occupatur: nec deus tale aliquid est: & omnia igitur in ipso sunt, & locus non est.* Ubi in sequentibus parvo decentissimo commate, locum dei abusivè dici asseruit templum dei, sed animam hominis melius posse dici: *Locus tamen dei*, inquit, *abusivè dicitur templum dei, non quod contineatur, sed quod ei præsens sit, id autem nihil melius quam anima munda intellegitur.* Cum igitur illi ita venerandas dicant imagines, ut locum dei, an pro têplo dei, an pro anima justi hominis hoc dicant, utrumque non convenit. Si verò in eo verbo aliquid de deo locale sentiunt, multum illorum sensus à veritate dissentit. Nos ergo utpote cogitationum ignari, cùm quo affectu quove sensu hoc dixerint nesciamus, ea tantum discutimus, quæ apicum indicio percepimus.

C A P. XXVIII.

Inutile & demens & errore plenum dictum quod dicunt, Qui deum timet honorat omnino, adorat & veneratur sicut filium dei Christum deum nostrum, & signum crucis ejus, & figuram sanctorum ejus.

EST quoque & in hoc insanissimum & ab omni penitus cautela remotum quod dicunt, *Qui deum timet, honorat omnino, adorat seu veneratur sicuti filium dei & signum crucis ejus, & figuram sanctorum ejus.* Quantum ergo distet mysterium dominicæ crucis, ad quod intellegendum revelatos nos docet oculos habere Apostolus, ut intellegamus quæ sit altitudo, & longitudo, & latitudo crucis Christi, & profundum, in superioribus hujus operis partibus, domino opitulante monstratum est: & quantum distet adoratio, & cultura soli deo debita ab adoratione & cultura quam illi imaginibus exhibendam asseverant, in hoc tertio libro verba Constantini Constantiæ Cypri Episcopi, seu Eutimii Sardensis Episcopi, discuteremus, prout nobis dominus opem ferre dignatus est, disseruimus: nunc verò quantum timor domini ab adoratione imaginum distet, breviter domino auxiliante disseramus. Dicunt enim, *Qui timet deum, adorat omnino imagines sicut filium dei.* Numquidnam omnes patriarchæ & prophetæ, quia imaginum adorationem sprevere, ideo deum credendi sunt non timuisse? aut Apostoli, quia nusquam leguntur celebrasse imaginum adorationem, ideo dei non habuisse dicendi sunt timorem? aut sanctorum martyrum, anachoritarum, seu etiam cunctorum generaliter ecclesiasticorum virorum turbæ, quos constar in dei servitio devotissimè militasse, ideo timorem domini putandi sunt non habuisse, eo quod imaginum adorationem nusquam leguntur vel probantur celebrasse? Non enim sanctissimus varum David adorationem imaginum se docturum, sed dei timorem dicebat, cum credentes omnes in Christi persona filios nuncupans blandis exhortationibus ad se venire hortabatur
[Psal. 34.] dicens; *Venite filii, audite me, timorem domini docebo vos.* Nec uspiam imaginum cultum, sed timorem do-
[Psal. 19.] mini sanctum testatur dicens; *Timor domini sanctus permanens in seculum seculi.* Nec quempiam qui ima-
[Psal. 112.] gines adorat, sed qui deum timet beatum nuncupat dicens, *Beatus vir qui timet dominum, in mandatis e-*
[Psal. 128.] *jus cupiet nimis*: & iterum, *Beati omnes qui timent dominum, qui ambulant in viis ejus.* Non enim ait, ut illi
[Psal. 112.] absurdissimè delirant, *Qui timet dominum, adorat imagines*, sed ait, *Qui timet dominum, in mandatis ejus cupiet nimis.* Unde liquidissimè patet timorem domini non in adoratione imaginum, sed in voluntate & instantia mandatorum dei esse. Non enim idem sanctus vir oculos domini super eos
[Psal. 33.] qui imagines adorant, sed super eos qui timent eum testatur, cum dicit, *Ecce oculi domini super timentes eum, & in eos qui sperant in misericordia ejus*: nec ait, *Adorate imagines, quoniam nihil deest adorantibus eas*; sed
[Psal. 34.] ait, *Timete dominum omnes sancti ejus, quoniam nihil deest timentibus eum*: sed neque initium sapientiæ
[Eccles. 1.] imaginum adorationem, sed domini testatur timorem dicens, *Initium sapientiæ timor domini.*

Quod

Quod quidem præceptum Dominici timoris ita per Moysen legitur institutum; *Post Dominum Deum* Deut.13.
vestrum, inquit, *pergite, & ipsum timete, & præcepta ejus custodite, & vocem ejus audite, & adquiescite ei.* Inter
quæ salutaria præcepta nusquam imaginum adoratio legitur instituta. Cum ergo imaginum adora-
tio in divinis eloquiis inveniatur prohibita, timori Domini qui tot divinæ legis oraculis commen-
datur, nullatenus est coæquanda. Flores igitur quibus timor Domini haberi jubetur, quos per va-
stissimos divinæ legis campos inpigro ungue decerpsimus, ordo exposcit ut sub brevitate digera-
mus, quibus & lectoris animus mulceatur, etsi quis illis rerum sensu carentium adorationem æqua-
re conatur, pudore & reverentia indui cogatur. In Proverbiis namque dicitur; *a Timor Domini adi-* a Prov.10.
ciet dies: anni autem impiorum minuentur. Item in Proverbiis; *b Munitio justi, timor Domini: contritio autem* b Prov.10.
operantibus mala. Item in Proverbiis; *c Timor Domini viro in vitam: qui autem sine timore est, commorabitur* c Prov.14
in loco quem non visitat scientia. Item in Proverbiis; *d Timor Domini disciplina sapientiæ: & gloriam præcedit* d Prov.15.
humilitas. Item in Proverbiis; *e Non æmuletur cor tuum peccatores, sed tu timore Domini esto tota die.* Item in e Prov.23.
Proverbiis; *f Beatus qui metuit omnia per timorem: nam qui duro est corde incidet in mala.* Item in Ecclesiasti- f Prov.28.
co; *g Initium sapientiæ timor Domini, & cum fidelibus in utero concretus est, & cum electis feminibus creatur, &* g Eccles.1.
cum justis & sensatis agnoscitur. Item in Ecclesiastico; *h Timor Domini scientiam agnoscet, sanctitatem castitas* h Eccles.1.
custodiet, & justificabitur, cor jocunditatem, atque gaudium dabit. Item in Ecclesiastico; *i Timenti Dominum* i Eccles.1.
bene erit, & in diebus consummationis illius benedicetur: plenitudo sapientiæ timere Dominum, & plenitudo de fru-
ctibus ejus omnem domum illius implevit à generationibus, & receptacula de thesauris ejus: corona sapientiæ timere
Dominum, utraque autem sunt dona Dei. Item in Ecclesiastico; *k Timor Domini expellit peccatum: nam qui si-* k Ibid.
ne timore est, non poterit justificari. Item in Ecclesiastico; *l Non sis incredibilis timori Domini, & ne accesseris ad* l Ibid.
eum duplici corde. Item in Ecclesiastico; *m Qui timent Dominum, non erunt incredibiles verbo ejus: & qui dili-* m Eccles.2.
gunt illum conservabunt viam ejus: qui timent Dominum parabunt corda sua, & in conspectu illius sanctificabunt a-
nimas suas: qui timent Dominum custodient mandata ejus, & patientiam habebunt usque ad inspectionem ejus: ti-
mor Domini non despicere justum hominem pauperem, & non magnificare virum peccatorem divitem. Item in Ec-
clesiastico; *n Omnis sapientia timor Domini, & in illa timere Deum.* Item in Ecclesiastico; *o Non est in timo-* n Eccles.19.
re Domini minoratio: timor Domini sicut Paradisus benedictionis. Item in Ecclesiastico; *p Si non timorem Do-* o Eccles.40.
mini tenueris instanter, cito subvertetur domus tua. Item in Ecclesiaste; *q Finis omnis verbi auditor Dei, Deum* p Eccles.27.
time, & mandata ejus custodi, quoniam hoc est omnis homo: quia omne hoc opus adducet Deus in judicium in omni q Eccles.12.
despectu sive bonum sive malum. Item in Proverbiis; *r Timor Domini odit malum, etiam contumeliam, & su-* r Prov.8.
perbiam, & vias malorum. Hic ergo timor qui his testimoniis non imaginum adorationis est indicium,
sed bonorum operum incrementum, à fidelibus est tenendus: est & alius timor, de quo dicitur; *f Per-* f 1.Ioan.4.
fecta charitas foras mittit timorem: quia videlicet hic timor inpellit hominem ad omnia bonorum ope-
rum exercitia: ille vero quem charitas foras abigit, nec tolerare sinit vigilias sive jejunia, vel cætera hu-
juscemodi, nec perpeti pro Christi nomine veneranda martyria. Sicut enim duo sunt genera tenta-
tionum, unum videlicet quo quis decipitur, unde est illud; *t Deus neminem tentat, ipse autem intentator* t Jac.1.
malorum est: aliud quo quis divina examinatione probatur, unde est illud, *u Tentat vos Dominus Deus ve-* u Deut.13.
ster, sive, *x Tentavit Deus Abraham:* juxta quē modum multa in scripturis sanctis diligenti indagatione x Gen.22.
pervestigata inveniuntur. Ita nimirum duo sunt timores, unus quem charitas foras mittit, & alter
qui est bonorum operum initium, quem charitas nutrit. Nam si initium timoris Domini imagines
adorare est, ut illi garriunt, constat omnes sanctos qui utique Deum timuisse creduntur, imagines ad-
orasse: & si omnes sancti qui vere Deum timuisse creduntur, imagines adoravere, constat eos crea-
toris monitis contraisse, qui creaturas adorare inhibuit seque solum adorare instituit. Non autem
creatoris monitis in adorando creaturas contraisse credendi sunt: non igitur initium timoris Domi-
ni, ut illi garriunt, imagines adorare est. quo documento adprobatur initium timoris Domini, non in
adoratione rerum sensu carentium, sed in observatione esse dominicorum præceptorum. Ille ete-
nim veraciter Deum timet qui cunctis vanitatibus spretis illi se soli fide & operibus serviturum ex-
hibet.

CAP. XXIX.

Dementissimum & ratione carens dictum Johannis *presbyteri orientalium, in eo quod ait, quod non adsistente imperatore imago ejus honoratur: non enim inhonoratur, quatenus & nunc dominatorem omnium* Jesum *Christum visibiliter nobis non apparentem, invisibilis enim est carnalibus nostris oculis: sicut enim Deus ubique inest honorandam ejus imaginem, sicuti & imperatorem pater sensit.*

De eo quod generaliter omnes aut dixisse aut dicentibus consensisse perhibentur, quod exemplo imperialium imaginum, quas in civitates emissas obviant cunei populorum cum cereis & thymiamatibus, imago quoque salvatoris sive sanctorum omnium adoranda sit, in præcedentibus jam disputatum est, & quia judicum & imperatorum imagines ex quibus illi exempla sumere moliuntur, adorandæ non sint, beati Hieronymi verbis adprobatum est. Nunc autem specialiter verba Johannis discutienda sunt, qui in hoc negotio repetitur & crebrius cæteris locutus fuisse, & non minus delirasse: quoniam quidem quamquam generalem omnium errorem sequatur, speciale

tamen aliquid eidem errori augere conatur, & ut reor, generalibus nugis ideo suas magis magisque
nugas adsociare curavit: quia omnium vanitates huic tanto errori adcumulando sufficere minime
credidit. Quasi igitur imperatoris modo deus localis sit, & dum uno loco est alio esse nequeat, idcir-
co ejus imaginem sicut imaginem imperatoris adorandam adstruere affectat; quod penitus omnis
ratio vetat. Deus enim nusquam absens est: qui si uspiam absens est, localis est: si localis est, nec o-
mnia continet, nec omnia implet. Omnia autem & complet, & implet: nusquam igitur absens est:
quæ dum ita se habeant, non est in materialibus imaginibus adorandus vel quærendus, sed in corde
mundissimo semper habendus. Nam dum imperatoris imaginem adorare perversum, ejusdem quo-
que imaginem qui localis est, imagini Dei qui inlocalis est adsimilare profanum sit, illum procul-
dubio profanum & perversum esse constat, qui à re inlicita rem inlicitam corroborare affectat, & er-
rorem passibus quasi quibusdam gradibus dum suæ mentis seu linguæ moderamen habere nequit,
enerviter, pro dolor, ad deteriora decurrit. Quod autem ait, *Christi imaginem honorandam sicuti & ima-
ginem imperatoris pater sensit*, quærendum est, ubi, aut quando, aut quur, aut quemadmodum hoc pa-
ter senserit, aut quid sit, sensit. Numquidnam cum ab alio jussum esset, aut ab aliis fieret, ita pater
sensit? Quia ergo nos non eorum errores qui in verbis sunt discutimus, quod inmensum esset, & ad
peragendum difficile, quippe cum pene nullus ibi verborum ordo sensum legenri adferat: sed eo-
rum solummodo sensus seu sententias reprehendendo percurramus: restat ut non quid dicant, cum
præsertim ita ut dictum est, nullum pene sensum habeat, sed quid dicere velint pertractemus. quod
ait *honorandam ejus imaginem sicuti & imperatorem pater sensit*, hunc vult habere sensum, ut dicat, Pater
jussit imaginem Christi adorare sicuti Imperatorem. Quod quidem ubi, quando, quur, quemadmo-
dum gestum sit, ab omni penitus catholico ignoratur. Non enim pater imaginem ejus, sed ipsum
eundemque honorare & audire jussit, cum ad fluenta Jordanis sancta trinitas in unitate substantiæ,
Matth. 3. pater videlicet in voce qua intonuit, *Hic est filius meus dilectus in quo mihi bene complacui, ipsum audite*: fi-
lius in corpore, spiritus vero sanctus in specie columbæ mirabiliter claruit. Esto, pater juberet hono-
randam Christi imaginem sicut imperatorem, nunquid non rectius esset imperatorem honorandum
decernere, sicuti imaginem Christi, ut imago Christi eminentiorem in tali ratione locum teneret?
non ergo pater imaginem Christi quoquam legitur aut depingere aut adorare aut honorare jussisse:
quippe qui se solum adorari sibique soli servire instituit. Quia ergo imperatores & reges sint à sub-
ditis honorandi quibusdam divinæ Scripturæ exemplis potest adprobari. Si enim honorandi mi-
1 Reg. 26. & nime essent, nequaquam David, vir sanctus Saulem, postquam Deus ab eo recesserat, *Christum Domi-
2. Reg. 1. ni* vocaret. Non enim erat nescius præfatus vir divinam esse dispensationem in officio ordinis rega-
lis: idcirco Saulem in eadem adhuc dignitate positum honorificat, ne Deo injuriam facere videretur,
qui his ordinibus inpertiendum honorem decrevit. Quam diu ergo in ea dignitate est, honorandus
Rom. 13. est, si non propter se, vel propter ordinem. Unde & Apostolus, *Omnibus*, inquit, *potestatibus sublimiori-*
1. Pet. 2. *bus subditi estote. Non est enim potestas nisi à Deo*. & in alio loco, *Deum timete, regem honorificate*. Uberior nam-
que ex hac ratione disputatio oriri poterat, sed quia jam aliquantulum ex ea in superioribus hujus o-
peris est partibus disputatum, nobis nunc est his prætermissis ad alia transeundum.

CAP. XXX.

De eo quod apogryphas & derisione dignas nanias suis locutionibus interposuerunt.

SI quis ligneam domum ædificans si parietes cupit marmoreis exornare tabulis, aut variare mul-ticoloribus vitri frustulis, dum cernit ligno eadem metalla per naturam minime posse cohærere, spretis his metallis quæ ligno per naturam cohærere nequaquam possunt, lignis denuo conatur perficere: aut si quis stagneum vas facere cupiens, si ejusdem materiæ ei supplementum desit, non aliorum preciosorum metallorum materias, quæ stagno cohærere nequeunt, sed idē stagnum ad perficiendum cœptum opus quærit: ita nimirum illi in sua synodo cum erroris sui instrumentum, scripturam videlicet, quæ pro adorandis imaginibus composita est, amplificare nisi sunt, scripturasque divinas ei cohærere minime posse senserunt, ad apogryphas quasdam & risu dignas nænias dictandi pedem verterunt: & cum viderent divinæ legis testimonia inconpetenter eidem operi adhibita nequaquam posse cohærere, tales eidem sententias aptavere, quæ ei sensu verbisque nequaquam possent distare: quoniam sicut ferreo anulo preciosissima smaragdus inserta, aut cilicino tegumento auro textæ vestis fascia minime convenit adsuta, ita penitus divinorum eloquiorum testimonia illorum operi nequaquam conveniunt adhibita. Res ergo dubia & in contentionem veniens nō debet adstrui apogryphorum næniis, sed aut divinæ legis oraculis, aut eorum doctorum qui à catholica & apostolica ecclesia recipiuntur, salutaribus monitis, & luculentissimis documentis. Sed fortasse aliquis hujusce erroris scrupulosissimus adseverator dicet, Non illi apogryphorum librorum sentētias suo operi inseruere ad rem propositam confirmandam, sed insultantes ad quorundā hæreticorum vesaniam subsannandam: cui noster stilus facillimam potest inferre responsionē. Numquidnam cum Polemonis imaginem, quod nulla authentica lectio narrat, dicunt quēdam ab scelere coercuisse, alicui insultant? Sunt itaque in eadem lectione quædam, quæ illi ad rem propositam adfirmādam posuere: sunt etiam pleraque quæ quamquam insultando posuerint, ita sunt involuta, ita inordinate, ita enormiter prolata,

prolata, ita permixtim digesta, ut pene vix deprehendi valeat, vixque lectoris mentem adtingat, utrum ea quæ dicuntur verba sint insultantium, aut his quæ dicuntur fidem exhibentium. Quæ res & si à doctis quibusque ita ut dicitur, intellegitur, indoctis verò quibusdam scandalum generare perhibetur, nec immerito, quæ ita inperitia tegitur ut vix intellegatur.

CAP. XXXI.

Deliramentum errore plenum quod de Retruso quodam dixerunt qui Damoni juraſſe, & idipſum juramentum irritum feciſſe perhibetur, cujus Abbas non mediocriter deliraſſe dinoſcitur dicens, ei commodius eſſe omnia in civitate lupanaria ingredi, quàm abnegare adorationem imaginis Domini aut ejus ſanctæ genetricis.

SÆPE in hoc opere cogimur dicere à rebus noxiis exempla minime debere sumere: & hoc ideò tam crebro repetimus, quia eos ob suum errorem adfirmandum id crebro fecisse repetimus. Sicut enim ordine competenti bonis actibus adminiculum præbent bonorum nihilominus actuum exempla, ita nimirum illi erroneis actibus erroneorum actuum quærunt suffragia. Ad propositum namque errorem stabiliendum Retrusi cujusdam proferunt exemplum: qui si ita gessit ut illi asseverant, tripertitum noscitur in ea parte patrasse deliquium: sive quia dæmonico spoute paruerit alloquio, sive quod eo inliciente se jurejurando constrinxerit, sive etiam quia id juramentum irritum fecerit: quæ tria non solum in exemplum minime sunt adtrahenda, verum etiam ab omni catholico penitus abdicanda: quoniam multis divinæ legis sunt testimoniis interdicta. Societates ergo & seductiones non solum dæmonum, sed etiam malorum hominum pluribus divinorum eloquiorum præceptis inhibentur. Scribitur enim in Exodo, *Non audies auditum vanum:* & in Proverbiis, *Fili, non te seducant viri impii.* Si ergo malorum hominum seductiones vitandæ sunt, multo magis malignorum spirituum alloquia & adsensus vitanda creduntur: quoniam cum sint humanitatis inimici, & nobis semper infesti, tanto semper debemus de eorum esse deceptione suspecti, & contra eorum nequitias erecti, quanto eos subtilioris esse scimus naturæ vel ingenii. In eo quoque quod dæmoni juravit, divinis verbis quibus juramenta prohibentur contraiit. In Ecclesiastico namque scribitur, *Iurationi non adsuescat os tuum: multi enim casus in illa. sicut enim servus interrogatus assidue à livore non minuetur, sic omnis jurans & nominans in toto à peccato non purgabitur. Vir multum jurans implebitur iniquitate, & non discedet à domo illius plaga.* Ipsa quoque veritas in Evangelio dicit; *Ego autem dico vobis, non omninò jurare, neque per cælum, quia sedes Dei est, neque per terram, quia scabellum est pedum ejus, neque per Hierosolymam, quia civitas est magni regis, neque per caput tuum juraveris, quia non potes unum pilum facere album aut nigrum: sit autem sermo vester, est est, non non: quod autem amplius est, à malo est.* Porro quod eidem dæmoni se pejerasse perhibetur, & in hoc absurde egisse detegitur. Ait enim Dominus per Moysen, *Non jurabis in nomine meo injuste, & non profanes nomen sanctum meum: ego sum Dominus Deus vester.* & in Zacharia Propheta legitur, *Et juramentum falsum nolite diligere, quia hæc omnia odivi, dicit Dominus omnipotens.* Cum ergo idem Retrusus hæc tria divinis verbis obnitentia perpetraverit, ejus Abbas nihil in eo correctionis exhibuit, sed ei deteriorem peccandi viam ostendit dicens, *Commodius tibi est omnia in civitate lupanaria ingredi, quàm abnegare adorationem imaginis Domini, aut ejus sanctæ genetricis.* O inconparabilis absurditas! O exitiabile malum! O vesania multis vesaniis præferenda! Commodius dicit perpetrare rem & per legem, & per evangelium interdictam, quàm abstinere se à re quam neque per legem, neque per evangelium constat esse institutam. Commodius dicit facinus perpetrare, quàm à facinore abstinere. Commodius dicit in profundo cœno sese ultro inmergere, quàm viam recti tramitis inoffenso pede tenere. Commodius dicit templum Dei violare, quàm rerum insensatarum adorationem spernere. Commodius dicit tollere membra Christi & facere membra meretricis, quàm contemnere adorationem operis cujuslibet artificis. Dicat ergo, si ipsam reperire potest, dixisse Dominum, *Non abneges adorationem imaginis,* sicut dixisse eum manifestissimum est, *Non mœchaberis.* Dicat, si alicubi reperire valet, dixisse Dominum, *Si videris imaginem & non adoraveris eam, peccasti,* sicut apertissime dixisse eum constat, *Si videris mulierem ad concupiscendum eam, jam mœchatus es eam in corde tuo.* Quæ cum non repererit, vehementer se errasse persentiat qui rem tam probrosam perpetrare ob evitandam rem infructuosam concessit. Nam dum Dominus & per legem accingere lumbos super ubera, in corde videlicet libidines resecare, & per evágelium lumbos accingere, & lucernas tenere, castitati scilicet bona opera adsociare percenseat, & in divini eloquii libris castitatis præcepta dentur, nusquam tale aliquid de imaginum adoratione jussum fuisse reperitur. Unde dum Retruso illi Abbas suus, qui ei utique ducatum salutis præbere debuit, peccandi habenas laxavit: & qui eum ab erroris laqueo quo dæmoni juraverat retrahere debuit, ipse quoque cum eo in erroris voraginem, qui ei gravissimum facinus ait esse commodius perpetrandum, corruit: proculdubio evangelicum illud implevit, *Si cæcus*, inquit, *cæco ducatum præbeat, ambo in foveam cadent.* Quisquis ergo tali exemplo suam vult fulcire assertionem, non suam insaniam mediocrem sed cæteris demonstrat esse validiorem. Quia igitur illorum absurditatis instantia & nugarum continuitas sive etiam deliramentorum congeries nullis in eorum volumine, cujus errores discutimus, intercapedinibus requiescunt, saltim librorum istorum intercapedine qui inter unius finem

Eccles. 23.
Matth. 5.
Levit. 19.
Zach. 8.
Exod. 20.
Matth. 5.
Matth. 15.

finem & alterius initium est requiescat, qun sicut illorum error, ita etiam eorundem errorem assidua disputatione discutitur, continuitas librorum intervallo quodammodo dirimatur.

EXPLICIT LIBER III.

PRÆFATIO LIB. IV.

TRIBUS hujus nostræ disputationis libris Deo auxiliante decursis, in quibus quædam divinæ legis testimonia, & si breviter propriis tamen secundum sanctorum patrum doctrinam sunt sensibus restituta, & nostræ fidei confessio, quamquam pedestri sermone, sincera tamen est Apostolicæ traditionis firmitate exarata, & illorum qui novas institutiones ecclesiæ inferre nitentes, res sensu carentes adorare percensent, vesania quodammodo est discussa: ad quartū nunc librū nos peraccedere ratio cogit: in quo si qua de illorum vanitatibus capitula remansere, Domino opitulante sunt discutienda: quoniam quidem tumultuosum inordinatumque dicēdi genus evitantes, librorum numerositatem ordinavimus, & brevitati studentes non amplius quàm ad quatuor libros hujus nostri operis sermonem protendimus: & paucorū prolixitatem pluriumq; diminutionem fugientes, in hoc numero nostrę disputationis pedem firmavimus, quē prorsus divinorum eloquiorum testimoniis sacratum esse comperimus. Quaternarius ergo numerus, & à Physicis in elementorum ac totius mundanæ molis, vel etiam ratione humani corporis laboriosissima indagatione, de quibus nunc dicere longum est, usitatus adprobatur, & à divinis literis quæ plura sacrata, & ad mysteriū pertinentia eodem numero coartata esse testantur, sacratissimus demonstratur. Quatuor etenim flumina de uno Paradisi fonte emanantia, & quatuor evangelia de fonte lucis & origine bonitatis procedētia, & quatuor virtutes, prudentia videlicet, fortitudo, justitia, seu temperantia, humanam vitam honestissimis regulis moderantes esse describuntur. Quadratis etiam lignis archa fabricata est, in qua humani generis sive omnium animantium vita aquis cuncta vastantibus reservata est: nunc quoque archa sanctæ ecclesiæ, quæ in hujus seculi procellosis tentationum innatat undis, quæ electorum reproborumque capax est, quadratis lignis, sanctis scilicet viris patientiæ virtute decoratis, fabricata firmatur: quorum vita quocumque vertitur firmiter stat: quia nec in adversis deiciuntur, nec in prosperis sublevantur. Quorum nos vestigia sequentes, & vocum novitates vitantes, & rerum sensu carentiū adorationē spernentes, solique Deo cultum servitutis exhibentes, ejusque sanctis competentem honorem inpendentes, in patientia nostra possessuros nos speramus animas nostras.

LIBER QUARTUS.

CAP. I.

Falsissimum & risu dignum dictum Iohannis presbyteri, qui non minus cæteris in imaginum adoratione insanisse dinoscitur. Att enim, Qui adorat imaginem, & dicit, quoniam hic est Christus filius Dei, non peccat.

MAGNAM nobis in hoc opere disputandi materiam Johannes presbyter & legatus orientalium dedit, qui inter cæteras suæ professionis absurditates nec falli in hoc negotio de quo sermo est vitavit, nec fallere timuit, nec mentiri seu ad mendacium alios hortari erubuit. Falli etenim non vitavit, cum sanctarum scripturarum calle quæ unius & solius Dei cultum & adorationem censent, postposito, per abrupta & devia errans mentis suæ pedem ad res sensu carentes adorandas divertit. Fallere non timuit, cum callem recti itineris à se prætermissum aliis prætermittere, & secum per invia errare multis adsertionibus ac potius vanitatibus persuasit. Mentiri quoque & ad mendacium alios exhortari non erubuit, qui rem inlicitam perpetrare, & mendacium proferre peccatum non esse asseruit. Att enim, *Qui adorat imaginem, & dicit, quia hic est Christus filius Dei, non peccat.* Cui vanitati facillima argumentatione hoc modo potest reniti, quoniam si id dicere quod non est, mendacium non est, neque id dicere quod est verum esse potest: ac per hoc si mentiri vitium non est, neque veritatem proferre virtus est: etsi veritatem proferre ac sectari virtus est, proculdubio mentiri mendaciumque sequi vitium est. unde cum dicit quis picturam Christum esse Dei filium, mentitur: & cum mentitur, perperam agit: & cum perperam agit, peccat: cum igitur picturam dicit esse Christum Dei filium, peccat. non enim pictura quælibet nostræ salutis causa hominem adsumpsit eundemque flagellari & pro nobis cruci adfigi permisit, nec imago quælibet mortis imperio destituto Erebique profundo spoliato de sepulchro surrexit: nec cujuslibet terreni artificis opus Apostolis salutaribus monitis institutis, & per totius mundi compita ad prædicationem destinatis, cum corpore ad cælum ascendit, & ad Dei patris omnipotentis dexteram sedit. Hæc enim omnia non pictura quælibet, sed Christus qui est unicus Dei patris filius ante secula à patre ineffabiliter genitus, in fine seculorum ad terras humanæ salutis causa missus peregit: qui est unctus à patre oleo lætitiæ præ consortibus suis, qui secundum Apostolum pacificavit omnia per sanguinem crucis suæ, sive quæ in cælis, sive quæ in terris sunt, cui flectitur omne genu cælestium, terrestrium, & inferno-

adorans dicit, *Hic est Christus filius Dei*, non solum peccat, sed etiam insaniens scelestè agit qui rei tam sublimis excellentissimum nomen (si tamen res dici fas sit, & non potius rerum omnium origo vel causa) tam vili rei tamque abjectæ, & non solum mysteriis sed & vita carenti aptare contendit. Sicut enim imago quælibet Christo in natura coæquari nequit, ita etiam in nomine coæquari minime poterit. Quod si quis forte æquivocorum nominum in hanc partem rationem arbitretur posse cadere, sciat hanc quam nunc discutimus sententiam ab æquivocorum nominum ratione longe distare. Aliud est enim dicere, homo pictus & verus, leo pictus & verus & cælestis, atque aliud imaginem fateri Christum filium Dei esse: cum videlicet illic nominis sit tantum consonantia, hic perspicuæ professionis plena sententia, quoniam æquivocorum ratio in solo tantundem nomine communionem habet, mox verò ut ad definitione pervenerit, quod nominis communio sono solùm modo vocis tegebat, definitio solertissime pandit. Aliud namque, ut præfati sumus, & longe aliud est, picturã quandam nomine tantummodo illius rei nuncupare, cujus imago est secundum æquivocorum nominum rationem, atque aliud rem insensatam adorare, & eandem rem plena sententia Christum Dei filium profiteri & dicere, *Hic est Christus filius Dei*. Nam si tale mendacium proferre, ut ille fassus est, peccatum non est, inlicita quæque perpetrare nullum peccatum est: & si inlicita quæque perpetrare nullũ peccatum est, sanctarum scripturarum vigor, quæ utique ab inlicitis abstinere censent, fatescere credendus est. Non autem sanctarum scripturarum vigor quæ ab inlicitis quibusque abstinere censent, fatescere credendus est: est igitur tale mendacium proferre peccatum. Nam dum pene omne mendacium quod fallendi studio profertur peccatum sit, multo magis hoc tale mendacium peccatum esse potest: cum tam vilem rem tanti nominis confessione nuncupare studet, & confessionem quam pastor ecclesiæ eidem redemptori protulit, quamque quotidie ei omnis sancta catholica & universalis profert ecclesia, per quam & salvatur & suæ salutis specimen adipiscitur de re insensata quis proferre conetur? Sicut ergo cætera vitia, ita etiam mendacii vitium divinarum scripturarum documentis est inhibitum. Unde quisquis ejusdem Johannis monitis paret, ut & imagines adoret & easdem Christum Dei filium appellet, & supervacuitatem nequam exercet, & se indisciplinatum esse demonstrat. Si ergo hoc scelus, ut ille professus est, perpetretur, implebitur illud quod Hieremiæ vaticinio voce Domini dicitur; *Mendacium & non fides invaluit super terram: quia à malis mala exierunt, & me non cognoverunt.* Paulus quoque egregius prædicator mendacium deponere & veritatem loqui his verbis persuadet. Ait enim in epistola ad Ephesios, *Deponentes mendacium, loquimini veritatem unusquisque cum proximo suo: quia sumus invicem membra.* item idem ad Colossenses; *Nolite mentiri invicem, spoliantes vos veterem hominem cum actibus suis.* Johannes quoque Apostolus ait; *Omne mendacium non est de veritate.* Unde liquido patet, si pictura, ut ille fateri hortatur, Christus Dei filius non est, mendacium sit id quod dicitur: & si id quod dicitur mendacium est, juxta Apostoli vocem de veritate non est. Cum igitur talis professio mendacium sit, proculdubio de eadem veritate non est, quæ ait; *Ego sum via & veritas & vita.* Cultus enim adorationis soli Deo, & confessio filii Dei illi soli qui vere ejus filius coessentialis est, non adoptivus, exhiberi debet. si verò *Hic* particula in eodem loco pro adverbio loci, non pro pronomine, posita est, utcumque hæc sententia stare potest, quia Deus ubique est.

Ephes.4.
Coloss.3.
1.Joan.2.
Joan.14.

CAP. II.

De eo quod idem Johannes non rectè dixit, Per imaginem quæ per colores apparet, adoratur fortitudo ejus, & glorificatur, & ad memoriam venimus de ejus in terra præsentia.

HANC quoque dementiam sæpe memoratus Johannes presbyter suis frivolis addere non distulit, ut diceret, *Per imaginem quæ per colores apparet, Domini fortitudinem adorari*, quasi Dominus alicujus rei sit indiguus, & per aliquam rem suam fortitudinem quę nullam habet indigenam, faciat adorari. Numquidnam cum cæli sive lucis nomine, primam omniũ creaturam, angelicam condiderit naturam, quæ ab ipso creationis suæ exordio Dei fortitudinem & adorasse creditur & laudasse, quia necdum homines erant, qui de quibusque materiis, nec quędam materiæ erant in quibus imagines pingi possent, ideo Domini fortitudinem nec adorasse credendi sunt, nec laudasse? ait enim Scriptura; *Quando creata sunt omnia sydera, simul laudaverunt me omnes angeli mei.* ubi jam evidenter ostenditur, non per imaginem quæ per colores apparet, sed per suam ineffabilem potentiam Dei fortitudinem semper fuisse laudatam & adoratam. Nũquidnam post conditionem hominum, cum necdum pictoria ars in mundo inolevisset, fortitudo Domini minimè fuit à sanctis quibusque adorata? Denique neque Abel justus, neque Enoch, neque Noe, neque ullus sanctorum qui in illa ætate fuisse leguntur, per imaginem, neque per colores Domini fortitudinem adorasse creduntur: quippe cum in rudi adhuc mundo necdum quarundam mundanarum artium experientiæ haberentur. Cum ergo sint plures mundi partes, in quibus homines pictoriæ artis sint ignari, numquidnam ibidem fortitudo Domini minimè creditur adorari? Adoratur ergo fortitudo Domini non per imaginem quæ per colores apparet, ut ille somniat, sed per ejus ineffabilem potentiam qua omnis mundi compago condita esse dinoscitur. Adoratur etiam fortitudo ejus non per quasdam materias, sed per verbum suum, filium videlicet, quem ante sæcula ineffabiliter genuit, & per quem & in quo universa creavit, qui

est dextera & fortitudo patris, per quam fortitudinem sicut universalis creaturarum constat esse pa-
trata creatio, ita etiam perpetua & ab angelis & ab hominibus ei celebratur adoratio: qui nimirum
sicut causa est omnis creationis, ita etiam causa est justissimæ & decentissimæ adorationis. Sancta
igitur & universalis ecclesia non per imagines, quæ ex coloribus fiunt, ut sæpe memoratus Johannes
nauseasse dinoscitur, Deum adorare nos mortales homines, neque ætherias potestates, sed per Chri-
stum Dominum confitetur, cum suæ redemptionis mysteria celebrans dignum & justum æquumque
& salutare dicit esse, ut nos ei semper & ubique gratias agamus, per quem ineffabilem patris majesta-
tem angelos laudare, dominationes adorare, potestates tremere, cælos cælorumque militiam suppli-
ci confessione hymnum gloriæ constat suavisona modulatione cantare. Adoratur ergo fortitu-
do ejus non per coloriferam imaginem ejus, sed per sacratissimam, & vivificatricem ejus incarnatio-
nem. Adoratur ejus potentia non per picturam, sed per sua opera: per hæc videlicet, quibus formam
servi accipere, de virgine nasci, surdis auditum, mutis eloquium, claudis gressum, leprosis sive cæte-
ris ægritudinum molestiis adgravatis sanitatem, mortuis vitam, cæcis lumen reddere, inferna exspo-
liare, mortis imperium destruere, de sepulchro surgere, ad cælos ascendere dignatus est. Hæc sunt e-
nim instrumenta quibus à catholicis fortitudo Domini adoratur: hæc munimina quibus fides eccle-
siastica tuetur: hæc confessio à qua, si quis dissentit, periclitatur: quam si quis corde retinet, salutem
perpetuam adipiscitur: hoc memoriale perpetuum, quo Christum fidelium mentes interioribus ocu-
lis semper intuentur, ad quarum rerum plenam cognitionem non per picturam venitur, sed per fi-
dem, spem & dilectionem. Quia igitur idem Johannes inperitiæ suæ nubilo obsitus, ut reor, aliud
dixit, dum tamen aliud dicere vellet, hæc contra ea, quæ dixit, dicta sufficiant: cæterum ad ea quæ di-
cere voluit hujus disputationis pes vertendus est, ut & quid nolens asseveravit, & quid volens dice-
re studuit, hujus stili pugio rationabilibus armis munito quatiatur, quatenus nos & dicenda quæ in-
propriis verbis obsita sunt sensisse, & dicta quæ intellegere in promptu sunt, disputando contrivisse
lector agnoscat. Cum enim ait; *Per imaginem quæ per colores apparet, adoratur fortitudo Domini*, ut conici-
mus, dicere voluit, Visa imagine colorum fucis compaginata, fortitudo Domini adoratur: quod qui-
dem & in sequentibus pene patefecit, cum ait, *Et ad memoriam veniemus de ejus in terra præsentia.* Cui
propositioni hoc facillimè possumus obicere, quod nec scripturarum sanctarum lectione, nec patrum
Psal.119. exemplis est institutum, Deum in manufactis quibusdam debere quærere. *In corde meo*, inquit Da-
vid, non imaginibus, *abscondi eloquia tua: in toto corde meo exquisivi te Deus, ne repellas me à mandatis tuis.* &
Ioel.2. Moyses dicit, *Ponite verba Domini in cordibus vestris.* & Dominus per Prophetam, *Convertimini ad me ex to-*
Esai.29. *to corde vestro.* & è contrario de reprobis ait, *Populus hic labiis me honorat, cor autem eorum longè est à me.* Un-
de datur intellegi, quòd non in rebus visibilibus, non in manufactis, sed in corde Deus est quæren-
dus: nec carnalibus oculis, sed mentis solummodo oculo aspiciendus. Nam quæ vesania est dicere,
Per imaginem quæ per colores apparet, adoratur fortitudo ejus, & ad memoriam veniemus de ejus in terra præsentia?
Infelix memoria, quæ ut Christi memoretur, qui numquam à pectore justi hominis recedere debet,
imaginariæ visionis est indigua: nec aliter potest Christi habere in se præsentiam, nisi in pariete, aut in
aliqua materia ejus viderit imaginem pictam: quoniam talis memoria quæ imaginibus fovetur, non
venit ex cordis amore, sed ex visionis necessitate: quia videlicet non hanc internus amor ad memo-
randum Christum incendit, sed necessitas, qua etiam res exosas mox ut videmus pictas, utcumque ad
mentem visione duce reducimus. De talibus ergo qui tanta necessitate arctantur, ut nisi picturas vi-
derint, Christi difficilè memorentur, timendum est, nisi fortè aut communem hanc lucem quadam
corporis molestia urgente viventes amiserint, aut picturis quodam casu, quæ tamen non semper ha-
beri possunt, caruerint, Christi prorsus qui semper ante oculos habendus est, obliviscantur.

CAP. III.

De eo quod dicunt, non scandalizandum quendam, eo quòd ante imagines sanctorum luminaria fiant, & odoris thymiamata.

DENIQUE cùm eadem synodus, cujus lectionem inculcandā arripuimus, plura suadeat, qui-bus nullus sanæ mentis adsensum præbere audebit, plura dissuadere nitatur, à quibus nullus sani capitis gressum operis retorquere temtabit, plura vituperet quæ prorsus sunt laudanda, & è contrario plura laudet quæ penitus sunt vituperāda, admonet etiam ne quis scandalizetur, eo quòd ante imagines luminaria concinnantur, & thymiamata adoleantur: quasi non illi scandalizati sint, qui rebus luce carentibus luminaria incendunt, & odore carentibus odorifera thymiamata offerunt. Illi etenim scandalizantur, qui ea quæ Deo dignè offerenda sunt, rebus sensu carentibus offerunt, & offerre hortantur: & nos scandalizandos autumant, à quibus suam vesaniam rationabiliter subsannandam formidant: & dum se à nobis reprehendendos existimant, nostram salutem zelari se jactant. Nos itaque in hac parte scandalum pati formidant, & se bonis operibus instare putant: sed tanto nobis hujusce partis scandalum valebit obesse, quanto & illis ipsius insolentis obsequii exhibitio prodesse: quia nimirum ordo exposcit, ut talem illis præfatæ imagines inlati obsequii retributionem inpertire cogantur, qualem inpertiti honoris sensum, cum sint penitus insensatæ, percipere noscuntur. Sed fortassis hanc nostram assertionem frustrari cupientes dicent, Cur eos imagi-

nibus

nibus sensu carentibus luminaria concinnantes, & thymiamata adolentes, subsannatis, cùm & nos in basilicis æque sensu carentibus, & luminaria concinnemus, & thymiamata adoleamus? Quibus facilis potest obortri objectio; quoniam aliud est loca divinis cultibus mancipata luminaribus perlustrari, & in eisdem locis & orationum & thymiamatum Deo fumum offerri, & aliud, imagini oculos habenti & nihil cernenti lumen offerre, & nares habenti & nihil odoranti thymiamata adolere: aliud est loca divino cultui mancipata venerari, aliud picturis quibuslibet coloribus comptis luminaria & thymiamata offerre: aliud domum majestatis Domini à fidelibus quibusque ædificatam & à pontifice dedicatam solenniter venerari, atque aliud & longè aliud, imagines à pictoribus quibusque conpositas oblatis muneribus irrationabiliter osculari. *Domus* enim *mea*, ait Dominus, *domus orationis vocabitur*: item alibi, *Munera accepta erunt super altare meum, & domum orationis meæ honorabitur*. Multis namque honoribus locus ille sublimandus est, ubi à fidelibus populis undique convenitur, & eorum supplicationes Deo miserante exaudiuntur, & nostræ salutis mysteria celebrantur, & Deo sacrificium laudis offertur, ubi ad perferenda Deo sacrificia à fidelibus populis per manus sacerdotum inlata, angelicus fit concursus, ubi crebro suavisonus psallentium reboat concentus, ubi divinæ lectionis arentia corda irrigantes personant fluctus. Denique in eorum plerisque locis, qui se imaginibus luminaria & thymiamata offerre gloriantur, à quibus nos qui id facere contemnimus, scandalum pati putamur, ita loca divino cultui mancipata despicabilia sunt, ut sicut Legatis nostris sive illis qui tempore reverendæ memoriæ inlustrissimi viri patris mei, sive eis qui à nobis illas sunt destinati in partes, referentibus conperimus, pleræque basilicæ in eorum terris non solum luminaribus & thymiamatibus, sed etiam ipsis carent regminibus: quippe cùm in regno à Deo nobis concesso basilicæ ipso opitulante, qui eas conservare dignatur, affluenter auro argentoque, gemmis ac margaritis cæteris venustissimis redundent adparatibus, & qui imaginibus luminaria concinnare & thymiamata adulere respuimus, loca divinis cultibus mancipata rebus preciosissimis exornamus. Esai. 56. Esai. 60.

CAP. IV.

De eo quod dicunt, Ejusdem criminis est, qui imagines spernit, cujus & Nabuchodonosor qui ossa regum Juda protulit è sepulchris, & Judaici regis oculos occisis filiis eruit, & Cherubim de templo abstulit.

IMAGINAS namque, ut crebro jam diximus, spernendo frangere, luminaribus & thymiamatibus offerendo adorare, nulla penitus authentica lectione censetur, neq; ullius sancti exemplo fieri debere mõstratur: cùm præsertim frangere eas sive adorare à quibusdam sanctis Patribus sit prohibitum: & non inmerito, quia à cautela est omnino remotum, quod utrumque illi perperam qui synodos faciunt, aut ob earum non necessariam abolitionem, aut etiam ob earum inopportunam adorationem. Dicunt ergo eos qui eas spernunt ejusdem criminis esse, cujus Nabuchodonosor qui peccatis Israhelicæ gentis invalescentibus tremendi arbitrii ira urgente Judææ regnũ destruxit, muros sanctæ quondam civitatis evertit, & diruta totius templi venustate, cherubim quoque dejecit. Quod quidem si ita esset, non in nos hoc crimen posset cadere, qui eas in ornamentis ecclesiæ habere permittentes, modis omnibus spernimus adorare, sed in eorum prodecessores vel parentes qui eas ornamentis basilicarum ab antiquis adhibitas fregere, & penitus abolendas sanxere. Tam anceps itaque hujusce partis in eos sententia pendere cernitur, ut quequid ex ea molestius execrabiliusque protulerint, aut se aut prodecessores suos inevitabiliter damnare videantur. Cùm igitur illi majores suos ob earum abolitionem speroant, seque ob earum adorationem magnam meritorum prærogativam habere jactent, nec isti coæquari queunt ædificatoribus illius venerandi templi in laude, nec illorum majores ejusdem eversoribus eo æquabuntur in crimine: quoniam quanta est distantia inter templum summi Dei quod ædificatum est tempore prophetarum à viris inlustribus, & quasdam imagines quæ à quibuslibet fiunt artificibus, tanta procul dubio distantia est inter ejusdem templi eversores, & imaginum contemptores. Sed dum nos & istos vera ratione, qui eas inopportunè adorandas decernunt, & illorum majores qui eas incautè prorsus abdicaverunt, reprehendamus, testã ut templi Domini eversores majoris multo que majoris criminis nexibus interitos fuisse, quàm earum spretores perdoceamus. Non enim talium imaginum abolitionem quales illi se adorare gloriantur, Propheta deflebat, sed templum quod necdum fundatum erat, & urbis quę cæteris urbibus eminebat, eversionem prophetico spiritu longè pòst futuram respiciens, velut præteritam cantando deplorabat dicens; *Ut quid repulisti nos Deus in finem, iratus est furor tuus super oves gregis tui: memento congregationis tuæ quam creasti ab initio.* Nec imaginum contemptorem, sed ejusdem sacratissimi templi eversorem inimicum vocat, cum subinfert; *Quanta malignatus est inimicus in sanctis tuis, & gloriati sunt omnes qui te oderunt.* Nec in picturis, sed in atrio Domini signa sua, vexilla videlicet hostilia Chaldaici sive Romani exercitus posita, deplorat dicens; *In medio atrio tuo posuerunt signa sua, & signa non cognoverunt tanquam in via supra summum.* Nec pictorum januas, sive quorundam artificum vel etiam pictarum tabularum materias, securibus & asciis dejectas fuisse, sed templi Domini, in quo erant Psal. 74. Ibid. Ibid.

Ibid. erant sancta sanctorum, sacratissimas januas hostilibus cuneis incisas deflet dicens; *Tamquam in sylva lignorum securibus exciderunt januas ejus, bipenne & ascia dejecerunt ea.* Nec combustionem sive inquina-
Ibid. mentum quarundam imaginum, sed sanctuarii Domini animi angore prosequitur; *Incenderunt,* inquiens, *igni sanctuarium tuum in terra, polluerunt tabernaculum nominis tui.* Nec cum his similia in alio Psalmo flebili modulatione cantabat, super imaginum contemptores iram Domini effundendam, sed super urbis sive templi eversores, vel etiam totius Israhelitici populi vastatores orabat dicens;
Psal. 89. *Usquequo Domine irasceris in finem? an in finem exardescet velut ignis zelus tuus? effunde iram tuam in gentes quæ te non noverunt, & in regna quæ nomen tuum non invocaverunt, quia comederunt Jacob, & locum ejus desolaverunt.* Nec de picturarum contemptoribus, sed sub nomine Idumæorum de cunctis gentibus Israhelitico
Psal. 13. populo infestis dicit; *Memento Domine filiorum Edom in die Hierusalem, qui dicunt, Exinanite, exinanite quousque ad fundamentum in ea.* Nec imaginum adorationem contemnentibus, sed sub nomine filiæ Ba-
Psal. 137. bylonis Chaldaicæ sive Quiritium genti comminatur; *Filia,* inquiens, *Babylonis misera, beatus qui retribuet tibi retributionem tuam, quam retribuisti nobis: Beatus qui tenebit & allidet parvulos tuos ad petram:* de imaginum verò contemptoribus nihil tale uspiam reperitur. Multa his similia Prophetarum oraculis de templi Domini sive Hierosolymæ urbis eversoribus dicta inveniuntur, quæ à nobis brevitatis studio prætermittuntur: Dominus quoque & redemptor noster ejusdem templi sive civitatis ruinam pòst futuram flevisse legitur. Quæ omnia quamquam mysticis obumbrata figuris, de ecclesiæ, sive animæ eversoribus possint intellegi, qui virtutes animæ velut quosdam muros quarum munimine contra vitia pugnatur, & fidem in pectore collocatam in qua Deo sacrificia munda litantur, quasi quoddam templum semper insectantes evertere moliuntur, & cogitationes mundas sive quædam bonorum operum exercitia velut quendam populum prostrare nituntur, tamen historialiter de præfati templi eversione dicta fuisse accipiuntur. Unde liquido patet, majores eorum quãquam in abolendis à basilicarum ornamentis imaginibus quodammodo fuerint incauti, subversoribus tamen sacratissimi ac reverentissimi illius templi nequaquam sunt coæquandi: quoniam in istis quidem fuit levitas, in illis verò atrocitas: in istis inpetitia, in illis nequitia: isti Deo se obsequium præstare arbitrantés eas ab ornamentis basilicarum abstulerunt, illi Deum qui populo suo erat iratus in se ad iraeundiã provocantes ejus domum crudeliter diruerunt, quibus nos utrimque, Deo opitulante, postpositis, & loca divino cultui mancipata exornamus, & soli Deo servitium adorationis inpendimus.

CAP. V.

Quòd epistola, quam illi sancti Symeonis stultè dicunt, missa ad Justinianum Imperatorem, multum distet à divinis scripturis, sive à sanctorum patrum documentis, in eo quod ait præfato imperatori, Pro quibus commemorantes referimus divinis vestris auribus: *sive in eo quod eidem imperatori misericordia uti prohibuerit.*

SOLET plerumque hæreticorum versutia probrosa quædam & errorem suadentia apicibus adnotare, & sanctorum quorundam probabiliumque virorum nominibus prætitulare, quatenus virosum poculum mellis inlitum sapore facilius valeant ad potandum nescientibus quibusque porrigere. Unde timendum est, ne epistola quam illi cujusdam sancti Symeonis dicunt, ex qua testimonia ad suum errorem stabiliendum adducunt, non verba sint viri sancti, sed cujusdam machinamenti versuti. Quoniam quidem ideo de ea à nobis sive à cæteris quibusq; orthodoxis dubitatur, quia ejus sermo in quibusdam locis sanctarum scripturarum documentis refragatur, nec præsumimus ejus lectionem in testimonium ad res dubias firmandas sumere, quam novimus divinæ legis institutis contraire. Non enim nos ex ejus textu amplius uspiam legisse meminimus, nisi id quod ab illis in eorum codice taxatum reperimus. Quod quidem quamvis sensuum verborumq; venustate careat, & insulsum nescio quid rusticumve redoleat, libet tamen nobis ita id texere, ut constat nos in eorum codice repperisse. Dicunt enim præfatum sanctum Symeonem, cujus vita nobis & prædicatio manet ignota, pro quibusdam Samaritanis, imaginibus injuriam inferentibus Justiniano Imperatori taliter scripsisse; *Pro quibus commemorantes referimus divinis vestris auribus:* & iterum; *Non habeo quod dici talia præsumentes ne una in eis facta humanitate quatenus precamur victoriosam vestram fortitudinem, ne faciat misericordiam in eis qui hoc præsumpserunt, neque parcere illis, neque quodlibet rogum aut responsum suscipere pro illis.* & post pauca; *Sed conjuro vos Domine per Emanuhel Deum excelsum non morari neque ad modicum fieri ducentem vindictam.* & iterum; *Quos & suscipiet, propinquitates eorum tenebra in condemnationem, qui expectat eos consumere inextinguibilẽ & tenebrosum ignem, & anathematizet vos in inferiora abyssi ipse sanctus & omnipotens spiritus Jesu Christi Domini nostri qui ex Patre procedit, ad perdendam illos in infinita perditione.* & post pauca; *In ipso qui conregnat pietati vestræ.* In quibus stolidissimis verbis & non solum eloquii venustatem, verumetiam communem loquendi sensum fugientibus & barbarismis ac solœcismis concretum nescio quid resonantibus, hæc prorsus reprehenduntur, quòd Justiniani Imperatoris hominis æque mortalis atque passibilis, & cunctis humanis permutationibus subjacentis, aures divinas nuncupaverit, eundemq; misericordia uti prohibuerit, & ad reddendum malum pro malo facilis fuerit, & patienter ac mansuetè agere in eadem causa neglexerit: & qui debuerat pro damnatorũ ereptione laborans iram regis refrænare, illius iram magis magisque succenderit, eumq; atrociter ad irascẽdum inpulerit, nec ejus exem-

plo

plorsus fit qui neminem vult perire: & qui pro lucrandis animabus invigilare debuerat, anathema &
maledicta injecerit, & eidem Imperatori Deum conregnare dixerit. Quæ verba dum in tot locis re-
prehendantur, ad roborandam adorationem imaginum minus idonea reperiuntur: quoniam diffici-
le potest per præcipitia currere, qui in planis cernitur titubare: nec valet in ambiguis diverticulis dux
esse itineris, qui publici tramitis viam tenere nequit in patentibus viis: & à liberalium disciplinarum
subtilissimo magisterio reprobatur, qui communium literarum usitatissimam notitiam minimè ha-
bere reperitur. Nam dum de eo quod ille Imperatoris aures divinas dixit, eiq; Deum conregnare pro-
fatus est, contra eorum deliramenta, qui hactenus talibus adhuc nugis utuntur, plenissime in supe-
rioribus hujus operis partibus à nobis affatim disputatum sit: nūc ordo exposcit ut de cæteris, de qui-
bus nunc sermo est, divinorum eloquiorum testimoniis gressus sermonum nostrorum munientes,
prout Dominus dederit, disputemus. Cùm enim misericordia uti imperatorem prohibuisse reperi-
tur, quid aliud facit, nisi omnibus sanctis scripturis quæ misericordiam habendam percensent, relu-
ctari dinoscitur? Unde periculosissimum est talium literarum præcepta sequi, quæ divinis scripturis
videntur obniti. Ait enim Dominus in evangelio, *a Estote misericordes sicut & pater vester misericors est.* & a Luc. 6.
iterum; *b Beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur.* & doctor gentium ait; *c Estote autem in-* b Matth. 5.
vicem benigni, misericordes, donantes vobismetipsis sicut & Deus in Christo donavit vobis. & Psalmographus dicit; c Ephes. 4.
d Dominum misericordiam diligere; &, *e misericordia Domini plenam esse omnem terram.* & idem Dominus per d Psal. 33.
Prophetam dicit; *f Quia misericordiam volo & non sacrificium.* Nam dum misericordia tam authenticis e Psal. 119.
habenda censeatur præceptis, & eam se in æternum cantaturum Propheta testetur, *Misericordias tuas,* f Ose. 6.
inquiens, *Domine in æternum cantabo,* & ita à Domino dicatur diligi, quisquis ea uti prohibet, eamq; ha-
bere contemnit, & Deum convincitur non diligere, & ejus præstantissimis monitis penitus contraire.
Unde & ipsa veritas legis perito dicenti, ipsum esse proximum qui fecit misericordiā, respondit, *Vade* Luc. 10.
& tu fac similiter. Quo documento monstratur, non solum à nobis homines qui unius nobiscū naturæ
sunt diligendos, sed etiam angelos qui quamvis altetius sint naturę, in eo tamen quod misericordiam
erga nos exercent, & proximi esse creduntur, & diligi prorsus ab eo qui Deum & proximum diligere
sanxit, omnino jubentur, in eo etiam quod iam facilis ad reddendum malum pro malo fuerit, divinis
prorsus monitis contradixit. Nec ille enim ad exercendam vindictam tam severus esse, nec imperato-
rem ad hanc exercendam inpellere debuit: quippe cujus ministeriū nō fuerit vindictam exercere, aut
exercendam jubere, sed opera misericordiæ amare, & amanda cæteris prædicare. Ait enim Dominus
in Exod. *Si occurreris bovi inimici tui aut asino erranti, reduc ad eum.* Cui præcepto nullatenus paruit cum er- Exod. 23.
rantes præfatos Samaritanos, si tamen errasse creduntur, ab errore minimè revocavit, sed ut in eodem
errore perirent, imperatoris mentem postulando concitavit: & quos vidit sub onere peccatorū ceci-
disse, non solum nō erexit, sed sub eodem onere atrociter perire permisit, dicente Domino, *Si videris* Ibid.
asinum odientis jacere sub onere, nō pertransibis, sed sublevabis cum eo. in Proverb. quoq; scribitur; *Si esurierit ini-* Prov. 25.
micus tuus ciba illum, si sitit potum da illi: hoc enim faciēdo carbones ignis congeres super caput ejus, Deus autē retribuet
tibi: quia videlicet quos peccando inimicos sciebat, & spiritalium ciborum edulis & salutaris poculi
egenos, si divinorum verborum esca sive potu saturaret, carbones ignis qui & peccatorum rubiginem
consumerent, & eos ad dilectioné Dei & proximi accenderent, super capita, mentes scilicet eorū, cō-
gereret. Vindictā ergo quærere & misericordiā spernere iramq; servare, quæ omnia superius positæ li-
teræ præfatū imperatorem hortatæ fuisse perhibentur, his Ecclesiastici libri documentis cohibentur;
Qui se, inquit, *non vindicat, à Deo inveniet vindictam, & peccata illius servabit. relinque proximo nocenti te, & tunc* Eccles. 28.
petenti tibi solventur peccata. Homo homini servat iram, & à Deo quærit medelam: in hominem sibi similem non ha-
bet misericordiam, & de peccatis suis deprecatur: ipse retinet iram, & propitiationem petit à Deo, quis deprecabitur pro
delictis ejus? item Esaiæ vatis oraculo pro malis mala reddere hoc modo prohibemur; *Audite,* inquit, *verba*
Domini, qui tremitis nomen ejus: dicite, Fratres nostri estis qui vos oderunt & abominantibus vos, ut nomē Domini ma-
gnificetur, & appareat ipsis in jocunditate eorū, & illi cōfundentur. Dominus quoq; in evangelio inimicos sive
pravè agentes, nō irā suscitandā, nec vindictā exercendā, nec maledicta cōgerenda præcepit, sed dile-
ctioné erga eos exhibendam his sacratissimis verbis instituit, *Diligite inimicos vestros, & orate pro eis qui vos* Matth. 5.
persequuntur: benedicite maledicētes vos, benefacite eis qui vos oderunt, ut sitis filii patris vestri qui in cælis est, qui solem
suū oriri facit super bonos & malos, & pluit super justos & injustos. Nā si illi voce veridica diligēdi potius quàm
maledicendi & exsecrandi sunt qui nos oderunt & persequuntur, qui utiq; imago Dei sumus, multo
minus illi maledicendi seu plectendi sunt, qui picturis injurias injecisse feruntur. Vas quoq; electionis
nulli malū pro malo reddendū esse his verbis admonet. ait enim in Epist. ad Rom. *Nolite prudētes fieri a-* Rom. 12.
pud vosmetipsos, nulli malum pro malo reddentes, providentes bona non solum coram Deo, sed etiam coram omnibus
hominibus, si fieri potest: quod ex vobis est, cum omnibus hominibus pacem habete, non vosmetipsos defendentes, sed da-
te locum iræ. scriptum est enim, Mihi vindictam, ego retribuam, dicit Dominus. Si ergo nosmetipsos egregii præ-
dicatoris documento defendere minimè debemus, quis furor est, quæve dementia ut rerum insensa-
tarum secundum exhortationem earumdem literarum quæ Justiniano missæ sunt, injurias defendere
studeamus: & pietatis opera quæ nec pro nostris quidem calumniis amittere debemus, pro picturarū
contumeliis, quas illæ minimè sentiunt, amittamus? Non igitur in hac parte scriptor ejusdem epistolæ
sancti viri Stephani protomartyris exempla secutus est, cum videlicet ille dum lapidum grandine un-
dique sibi misso atrociter quateretur, flexis poplitibus pro persecutoribus oravit: iste verò imaginū in-
jurias quæ ab illis minimè sentiūtur nō ferens, ejusdem injuriæ perpetratores perniciter & absq; mise-
ricordia magna sub adtestatione interimēdos esse rogavit, eorūq; animas anathematis vinculo nexas

ad

ad perpetua supplicia destinare curavit. neglexit interea earundem literarum scriptor patienter sive mansuetè in hac parte agere, sprevitque eius prædicationem adimplere, qui ad Thessalonicenses scribit; [Thessal. 5.] *Patientes estote ad omnes, videte ne quis malum pro malo alicui reddat, sed semper quod bonum est, invicem sectamini & in omnes*: illiusque monitis contempsit parere, qui ait; [Prov. 16.] *Melior est mansuetus cum humilitate, quam qui dividit prædam cū contumeliosis*: & dum debuit in eripiendis miseris irā regis refrænare, dicente Salomone; [Prov. 24.] *Erue eos qui ducuntur ad mortem, & redime qui interficiuntur, ne parcas: si autem dixeris, Non novi hunc, scito quia Dominus corda hominum novit, & qui finxit spiritum omnibus, ille scit omnia, qui reddet unicuique secundum opera sua*: versa vice ad interfectionem & crudelitatem exercendam imperatoris animum suis literis excitavit. Quia ergo hi qui injuriam patiuntur, liberandi sunt, liber Ecclesiasticus demonstrat. [Eccles. 4.] Ait enim; *Libera eum qui injuriam patitur de manu protervi, & ægre feras in anima tua: in judicando esto pupillis misericors ut pater, & pro viro matri illorum: & eris velut filius altissimi obediens, & miserebitur tibi magis quàm mater* per Esaiam quoque prophetam ita de hac re dicitur; [Esa. 1.] *Inquirite judicium, eripite injuriam accipientem, & judicate pupillo, & justificate viduam, & venite disputemus, dicit Dominus: & si fuerint peccata vestra ut phœnicium, ut nivem dealbabo: si autem ut coccinum ut lanam albam efficiam: eripite direptum de manu injuriantis eum.* Unde si quis vult fieri velut filius altissimi Dei, utique operibus bonis instando, & cupit sui à Deo misereri, & peccatorum sordibus ablui, his potius debet saluberrimis monitis uti quàm illius epistolæ perversitatem crudelissimam sequi. Porrò quòd ad irascendū imperatoris animum inpulit, & in hoc quoque crudeliter egit, & sacris literis penitus in hac parte sicut & in cæteris contraiit. Dicitur enim per quendam sapientem, [Prov. 12.] *Anima benedicta omnis simplex: vir autem animosus vel iracundus non honestè agit*: ita & per eundem, [Prov. 22.] *Noli esse amicus viro animoso: cum amico autem iracundo noli commorari, ne fortè discas vias ejus, & sumas laqueum animæ tuæ*: quæ viæ cum à sapiente disci prohibeantur, multo magis docere & sub adtestatione hortari prohibentur. Liber quoque Ecclesiasticus taliter de hac re intonat; [Eccles. 28.] *Homo iracundus incendit litem, & vir peccator turbabit amicos, & in medium pacem habentium immittet delaturam.* Nam & Ecclesiastes hæc præcepta dat; [Eccles. 7.] *Noli festinare in spiritu tuo irasci, quia ira in sinu stultorum requiescit.* Doctor itaque gentium ita ad Ephesios scribit; [Ephes. 4.] *Irascimini & nolite peccare, sol non occidat super iracundiam vestram*: item idē, [Ibid.] *Omnis amaritudo*, inquit, *& ira, & indignatio & clamor, & blasphemia auferatur à vobis cum omni malitia.* idem quoque; [Coloss. 3.] *Nunc autem*, inquit, *deponite omnem iram, indignationem, malitiam, blasphemiam, multiloquium*: quæ quidem penè omnia, si liquidius indagentur, in præfatæ epistolæ textu reperientur. Dicat ergo justissimus vir & Deo charus Jacobus Apostolus, utrum juxta illius epistolæ exhortationem velox quis ad irascendum esse debeat: intonet utrum huic epistolæ consentiendum sit, quæ imperatorem citatum ad iracundiam fore sanxit. Ait enim; [Jacob. 1.] *Scitis fratres mei dilecti, sit autem omnis homo velox ad audiendum, & tardus ad loquendum, tardus quoque ad iram: ira enim viri justitiam Dei non operatur.* Dicat etiam ipsa veritas, quid de hac re ejus membra sequi debeant: dic, inquam, sancte Matthæe, quid de paradisi fonte perpetuo hauriens tui fluminis vitalibus rivulis profudisti. [Matth. 5.] Ait enim fons perennis, fons vitæ, fons luminis; *Omnis qui irascitur fratri suo reus erit judicio.* Cum vero tot divinæ legis exemplis, tantisque divinorum eloquiorum oraculis ira, quæ inter principalia vitia enumeratur, dicitur exsecranda, in promptu est intellegere quod hæ literæ ad res in quæstionem venientes roborandas non sunt idoneæ, per quas imperatori sub magna adtestatione, ac supplici adjuratione committitur habenda & opere perpetranda. Debuerat sane auctor ejusdem epistolæ quos videbat periclitari ad pœnitentiam exhortari: qui si forte pœnitentiam contempsissent, poterat imperatorem supplicibus precibus convenire, ut eos ad convertendum cogeret: forsitan id sui profectus bonum sequerentur coacti, quod contempserant spontanei, quoniam Deus omnipotens neminem vult perire, Paulo attestante, qui ait; [1. Tim. 2.] *Hoc enim bonum & acceptum coram salvatore nostro Deo, qui omnes homines vult salvos fieri & in agnitionem veritatis venire.* Si enim lucrandis animabus insisteret, illos magis quos errasse videbat ad pœnitentiam debuit provocare, quàm principis animum ad effundendum sanguinem incitare: quoniam pœnitentiæ virtus non est cæteris virtutibus postponenda, sed optimis quibusque æquiperanda: quippe quæ quasi quoddam medicamentum fracta consolidet, languida sanet, perdita restituat, & plerumque post lapsum peccatores ad pristinum statum reducat. Hanc enim Psalmographus commendat, cum dicit; [Psal. 32.] *Delictum meum cognitum tibi feci, & injustitias meas non operui: dixi, Pronunciabo adversum me justitias meas Domino, & tu remisisti impietatem cordis mei.* Hanc Esaias habendam præcepit, dicens; *Memores estote horum & ingemiscite, pœnitentiam habete qui erratis, convertimini ex corde.* [Jerem. 3.] Hæc Hieremiæ variis oraculis censetur dicentis; *Convertimini filii revertentes, & sanabo contritiones vestras.* in alio quoque loco idem dicit; *Avertatur jam nunc unusquisque à via sua mala, & meliora facite studia vestra.* [Joel 2.] Johel quoque voce Domini intonat, dicens; *Convertimini ad me ex toto corde vestro, & ex tota anima vestra in jejunio & fletu & planctu, & disrumpite corda vestra & non vestimenta vestra, & convertimini ad Dominum Deum vestrum, quia misericors & patiens est, magnanimus & multum misericors & patiens in benignitatibus.* [Eccles. 2.] Liber etiam Ecclesiasticus dicit; *Si pœnitentiam non egerimus, incidemus in manus Domini secundum magnitudinem ejus, & misericordia ejus cum ipso est.* In Actibus nempe [Actor. 2.] Apostolorum scribitur; *Pœnitentiam agite & convertimini, ut deleantur peccata vestra.* Pastor quoque ecclesiæ in epistola secunda dicit; [2. Pet. 3.] *Non tardat Dominus sui promissi sicut quidam existimant, sed exspectat quoque vos, nolens aliquem perdere, sed omnes exspectat in pœnitentiæ locum reverti.* Quanto igitur hæc præeminet virtus ad salvandum, quam ille errantibus prædicare neglexit, tanto proculdubio cæteris nequitiis præeminet hæc sævitia ad nocendum: quia ille & misericordia uti principem prohibuit, &

eum

eum ad irascendum & ad vindictam exercendam gravibus obtestationibus inpulit. Si ergo juxta Dominicam sententiam grave scelus est unum de pusillis scandalizare, quàm grave putas sit non pusillum quendam, sed regem qui caput utique plebium est ad scandalizandum promovere? Nam & in eo quod præfatæ epistolæ scriptor inter cæteras sævitias, quas erga eos, quos errare conspexit, exercuit, maledictis usus est, non mediocriter errasse & sacris eloquiis contraisse deprehenditur, dicente vase electionis; *Benedicite & nolite maledicere.* item alibi; *Neque maledici regnum Dei possidebunt.* Petra etiam ecclesiæ maledictis uti his verbis prohibet. Ait enim in epistola prima; *Quapropter omnes consentanei estote, unanimes, conpatientes, fraternitatis amatores, misericordes, humiles, non reddentes malum pro malo vel maledictum pro maledicto, sed è contrario benedicentes, quia in hoc vocati estis ut benedictionem hæreditate possideatis.* Sed ne quis nos putet aliquem judicare, aut cuidam cujus menti sumus ignari, detrahere, cognoscat nos non vitam alicujus justi, non meritum discutere, sed verba solummodo ventilabro divinorum eloquiorum studiose ventilare, quæ inconpetenter ad errorem nutriendum ad medium sunt deducta, cum sint errorum nervis usquequaque concreta. Nec enim alia ejusdem Symeonis verba discutimus, quæ, ut superius diximus, nusquam nos legisse meminimus, sed ea solummodo quæ eorũ apicibus narrantibus sensu percepimus: & cum nesciamus utrum ejusdem Symeonis, ut illi fatentur, aut alterius cujusdã verba sint in ejus nomine prænotata: novimus tamẽ ea omni ambiguitate postposita à sanctarum scripturarum sensibus aliena, & merito ab omni ecclesiastico dogmate abdicanda.

Rom. 12.
1. Pet. 3.

CAP. VI.

De eo quod omnibus hæreticis Samaritanos deteriores, & Samaritanis deteriores eos dicunt qui imagines destruunt, cum parentes eorum secundum illorum opinionem omnibus hæreticis deteriores fuerint, qui utique imagines destruxere.

NON sufficiebat illis prodecessores sive parentes eorum formidolosis anathematibus abdicare ac diversis conviciis lacerare, nisi eos omnibus hæreticis dixissent deteriores fuisse: qui quanto eos atrocioribus injuriis exsecrari contendunt, tanto amplius divinis monitis contradicunt. Dicunt enim Samaritanos omnibus hæreticis deteriores, eisque in crimine præferunt eos qui imagines destruunt. Constat enim majores eorum imagines destruxisse, & secundum eorum opinionem qui imagines destruunt Samaritanis deteriores sunt, & Samaritani, ut illi ajunt, omnibus hæreticis deteriores sunt: omnibus igitur, ut illi fatentur, hæreticis majores eorum deteriores fuere, quos constat imagines destruxisse. nam dum sint, ut ipsi adseverant, ab omnium hæreticorum deterioribus aut per carnis materiam propagati, aut in scripturarum dogmatibus educati, aut per manus inpositionem ad peragenda Christianæ religionis mysteria consecrati, mirandum est qui se cæteris catholicis in constitutionibus exhibendis, & ecclesiæ traditionibus statuendis eminentiores existiment, tantamque se auctoritatis prærogativam habere jactent, cum hanc eos habere nec propriorum actuum sive documentorum exercitia, nec majorum suorum exempla probent. Nam si isti ob imaginum adorationem omnibus catholicis præferendi sunt, jam non in ecclesia virtutum sectatores, sed imaginum adoratores eminentiorem locum tenebunt: & si imaginum adoratores intra sanctam ecclesiam eminentiorem locum tenebunt, jam non virtutibus, sed erroribus est utendum: est autem virtutibus non erroribus utendum: non igitur isti ob imaginum adorationem omnibus catholicis præferendi sunt. Samaritani namque, quos illi dicunt omnibus hæreticis deteriores, non sunt hæretici Christianorum, sed Judæorum: nec se novum testamentum, sed vetus tenere fatentur: qui cum Judæi resurrectionem corporum credant, prophetas sive hagiographa recipiant, illi & resurrectionem spernunt, & exceptis quinque legis libris omnes scripturas & veteris & novi testamenti postponunt. Sunt autem reliquiæ gentium quas Sennacherib rex Assyriorum decem tribubus Israhel in Medos translatis, ad custodiendam terram Israhel misit. Qui dum leonibus cæterisq; pessimis feris vel quibusdam rebus incommodis in terra Israhel vastarentur, & legationem regi facerent, se in eadem regione perdurare minime valere, nisi legitima Dei terræ custodirent, quidam de Levitis ad eos missi fuisse perhibentur, à quibus legis cerimonias docerentur: quibus ex parte susceptis & in pluribus hæreseos partibus usurpans, adeo eorum barbara gentilitas cordis tumore inflata est, ut postpositis Judæis, qui utique de Jacob germine processisse creduntur, se solummodo filios Jacob esse glorientur: atque ita Judæorum communionem sicut & cæterarum gentium spernere fastu inpellente cogantur: de quorum stirpe erat Samaritis fœmina, quæ ad puteum Dominicis conloquiis communicans, inani jactantia patrem suum Jacob qui sibi puteum dedisset; & redemptorem mundi eo majorem non esse eum magna cervicositate adserebat, majoresque suos non Hierosolymis, sed in monte adorasse dicebat. Quam cervicositatem simul cũ hydria & incredulitate deposuit, & salutaribus monitis adquievit. Quæ quid typicis innuerit mysteriis si breviter exsequamur, non est inconsequens. Gessit ergo typum totius humani generis, quod senescente jam mundo ad Dominum venit, qui sexta utique ætate mundi ad puteum sedit, qui mundi hujus terrenum laborem & errorem tenebrosa profunditate significat, sedit, inquam, humilitatem carnis pro nobis susceptæ fatigatus, infirmitatem ejusdem carnis significans, quamvis alio intellectu sessio ejus magisterii & doctrinæ dignitatem demonstret. Sitivit non tantum aquam, sed fidem gentium haurire cupiens. Unde

& disci-

&discipulis manducare hortantibus cibum se dixit habere quem illi nescirent. Sitiebat ergo fidem
gentilium ut faceret in ea voluntatem patris, & perficeret opus ejus. Promisit ergo se illi daturum a-
quam vivam, spiritum videlicet quem accepturi erant credentes in eum. Dixit ergo eam quinque vi-
ros habuisse, id est, quinque carnalibus sensibus usam fuisse, & sensum quem tandem haberet pro
Christo creditura erat, cum quo legitimum posset habere connubium, jam non suum esse: nam &
post quinque carnales responsiones sexta responsione nominat Christum. Prima namque ejus re-
Joh. 4. sponsio est, *Tu cum sis Judæus quomodo à me bibere petis?* secunda, *Domine neque hauritorium habes & puteus
altus est*: tertia, *Domine da mihi hanc aquam ut neque sitiam, neque veniam huc haurire*: quarta, *Non habeo vi-
rum*: quinta, *Video quia Propheta es: patres nostri in monte hoc adoraverunt*: nam ista responsio carnalis est.
Carnalibus enim datus fuerat locus terrenus ubi orarent, non ut locum aut rem aliquam in eo posi-
tam adorarent, sed in eodem loco adorarent Dominum, spiritales autem in spiritu & veritate, non in
imaginibus, non in picturis, non in rebus sensu carentibus oraturos Dominus dixit. quod postea-
quàm locutus est, sexta mulieris responsio Christum fatetur omnium istorum esse doctorem. Dicit
Ibid. enim, *Scio quoniam Messias venit qui dicitur Christus, cum venerit ipse adnuntiabit nobis omnia*. Sed adhuc er-
Ibid. rat, quia eum quem venturum sperat, venisse non videt, qui error misericordia Domini dicentis, *Ego
sum qui tecum loquor*, tanquam adulter expellitur. quo audito nihil respondit, sed relicta hydria, cupi-
ditate videlicet atque amore sæculi hujus, quo sibi homines de tenebrosa profunditate & terrena
conversatione hauriunt voluptatem, qua percepta denuo in ejus adpetitum inardescunt, sicut di-
Ibid. ctum est, *De aqua illa qui biberit sitiet iterum*: iit in civitatem, quia videlicet mundo prædicavit quod cre-
didit, corde credens ad justitiam, ore confitens ad salutem. Quia ergo paulo longius à re proposita
digressi sumus, ad propositum denuo revertamur. Samaritani namque cum sint gentiles, & ficte Ju-
daismum tenere videantur, non amplius cæteris incredulis contra ecclesiam sævire noscuntur: quos
quidem isti dum hæreticos Christianorum putent, omnibusque hæreticis nequiores existiment, qua-
dam eis clementia favent, cum majores suos in nequitia illis præferendos esse perdocent. non enim
est omnium deterrimus, cui in culpa alius quilibet invenitur præferendus.

CAP. VII.

*De eo quod quanto plura exempla hæreticorum & imagines spernentium vel despicientium tra-
hunt, tanto parentes suos majoribus conviciis & injuriis inhonorant, quos procul-
dubio eorum sequaces in hac parte fuisse profitentur.*

VETUSTISSIMUS non solum philosophorum, sed etiam oratorum mos est, cum aliquid ad-
probare velint, aut in ipso negotio de quo agitur, aut ex rebus aliis, aut certè extrinsecus pro-
bandæ rei argumentationem adsumere. Quos isti dum in cæteris imperitia interveniente se-
qui contemnunt, in hac nimirum parte sequi omnino contendunt, cum prodecessores sive paren-
tes suos ob imaginum abolitionem, aut ex ipso negotio, aut aliunde aut extrinsecus argumenta su-
mentes damnare statuunt, & conviciis lacerare, anathematibus exsecrare, insanissimis verbis inho-
norare non metuunt: quantoque plura quorundam hæreticorum exempla in testimonium trahunt,
quorum eos sequaces fuisse profitentur, tanto & eos gravioribus exsecrationibus abdicant, & se divi-
Exod. 20. nis monitis quæ parentibus honorem impendendum sanciunt, contraire demonstrant. *Honora*, in-
quit Dominus, *patrem tuum & matrem tuam ut bene sit tibi*. Quod quidem præceptum tanta auctorita-
te viget, ut & in tabulis digito Domini scriptum sit, & ab Apostolo primum mandatum nominetur.
Ephes. 6. Ait enim; *Honora patrem & matrem quod est mandatum primum in promissione*, in ea videlicet promissione
qua statim subjecit, *Ut sis longævus super terram & bene tibi sit*. Animadvertendum sane est quantæ sint
damnationis, qui parentes conviciis lacerant, aut anathematibus execrantur, cum tanti sint meriti,
tantamque repromissionem habeant qui eos juxta Dominicæ vocis imperium honorant. Quoniam
quanto eos qui huic præcepto parent optima demulcet promissio, tanto illos qui eidem Dominico
Levit. 19. imperio reluctantur, formidolosa deterrere debet damnatio. in Levitico quoque scribitur; *Unusquis-
que patrem suum, & matrem suam timeat*. in Ecclesiastico quoque de honorandis parentibus scribitur;
Eccles. 3. *Qui honorat patrem suum, longiori vita vivet: & qui obaudit patrem, refrigerat matrem, & quasi Dominus serviet
his qui se generaverunt, in opere & sermone & omni patientia, & benedictio ejus in novissimo manet*. Item in Eccle-
Ibid. siastico; *Fili suscipe senectam patris tui, & non contristes eum in vita ipsius: & si defecit sensu, da veniam, & ne sper-
nas eum in tua virtute. Non est tibi gloria, sed confusio*: Doctor etiam gentium dicit; *Filii, obedite parentibus per
Ephes. 6. omnia. hoc enim placet Domino*. Si enim honorem impendere, sive obedire parentibus Deo placet, con-
vitia eis & execrationes ingerere modis omnibus displicet: & si id non displicet, neque illud placet.
grave ergo & formidolosum est parentes non honorare: gravissimum verò & formidolosissimum
Exod. 21. eos abominari, aut anathematizare, dicente Domino; *Qui malè dixerit patri suo, aut matri suæ, morte mo-
Deut. 27. riatur*. & iterum, *Maledictus homo, qui non honorificat patrem suum, aut matrem suam, & dicet omnis populus, fiat,
Prov. 20. fiat*. In Proverbiis quoque scribitur, *Qui maledicit patri suo & matri, extinguetur lucerna ejus in mediis tene-
Prov. 28. bris*. Item ibi; *Qui repellit patrem suum & matrem suam, & æstimat se non peccare, hic particeps est viro impio*.
Unde sciendum est, non eos esse mediocris insaniæ, qui pro rebus sensu carentibus in majores suos
maledicta non pertimescunt congerere, & dum imaginibus volunt favere, nec parentes pertimescunt
inhonorare,

inhonorare, nec divinis oraculis contraire. Nos quidem hæc dicentes, non illorum majoribus favemus, quos in hoc quoque negotio absurdè egisse comperimus, sed quanta sit istorum præsumptio, in talibus ausis divinæ legis testimoniis demonstramus.

CAP. VIII.

De eo quod secundum Demetrii Diaconi dictum, incautè & inordinate, parentes eorum egerunt, duos libros inargentatos, eo quòd quiddam de imaginibus in his continebatur, comburentes, & alterius libri duo folia præciderunt.

CUM in neutra parte moderamen habentes, neque isti rationis coerceantur, neque illorum prodecessores coerciti fuisse credantur habenis, sed utrique convincantur per abrupta & invia ferri effrenes rerumque prohibitarum & profectu carentium sequaces: dum videlicet, sicut crebro jam dictum est, isti imagines suppliciter censeant adorare, illi inpatienter censuerint frangere, ut Demetrius eorum diaconus ait, *incaute & inordinate inter cætera egerunt, duos libros inargentatos eo quod quædam in eis imaginum mentio haberetur, conburentes, & alterius libri duo folia præcidentes,* quasi non aliter imaginum possit mentio fieri, nisi protinus censeantur adorari. Nam dum nullus recipiendorum codicum vel tenuiter imagines adorare percenseat, in pluribus tamen illarum mentio quodammodo fit. Qui si omnes in quibus illarum mentio fit, conburendi sunt, multa prorsus scripturarum instrumenta peribunt. Primum namque unaquæque res probanda est, & postea judicanda. quod cum pluribus sive divinarum sive mundanarum legum exemplis possit adprobari, ipsorum quoque rhetorum documentis potest adstrui, qui primum genus posuerunt deliberativum, secundum demonstrativum, tertium judiciale: ut videlicet quicquid deliberatio aut abnuendum, aut sequendum reperent, demonstratio id aut laudabile, aut reprehensibile demonstret, judiciale, aut pœnis, aut præmiis sententiam detrne si non judiciale hæc duo sequentia genera præcedant, versis in contrarium causis deliberationis examine præpostero, demonstrationis ordine neglecto, aliter res quælibet quàm justum est judicetur. In omnibus igitur rebus moderatio sive mediocritas habenda est, & memoria retinendum est illud philosophicum; *Ne quid nimis.* quæ moderatio probationis semper societate mulcenda est. non enim ait Apostolus, *Omnia absque moderatione & absque probatione conburite*, sed, *Omnia*, inquit, *probate & quod bonum est retinete.* 1.Thess.5.

CAP. IX.

De eo quod in eodem libro in tabulis argenteis Leontius à Secreta imagines cernens acutissimum & ingeniosissimum sui erroris emolumentum invenisse gloriatus est.

IN eo denique libro, in quo duo folia ob quandam imaginum mentionem in eorum priore synodo quæ ob abolendas imagines gesta est, præcisa fuerant, habebantur in tabulis argenteis quædam imagines sicut in vasculis sive in pluribus rebus haberi solent, quas in secunda eorum synodo quæ pro adorandis imaginibus adgregata est, mox ut Leontius à Secreta conspexit, magnum se sui erroris emolumentum invenisse putavit, eosque insignis fuisse dementiæ judicavit, à quibus in eodem libro ubi imagines erant, ob imaginum mentionem duo folia abscisa fuisse cognovit: sicque idem liber per intervalla temporum variis eventibus disparibusque modis & ab illis est propter imaginum mentionem abscidi judicatus, & ab istis propter imagines quæ habebantur in tabulis adorari jussus: ab illis foliorum jacturam injuste perpessus, ab istis adoratione inlicita sublimatus: illis auferentibus quod habebat & habere debuerat, inconpetenter amisit, istis exhibentibus quæ nec habebat nec habere debuerat, inconsequenter adquisivit: qui nec pro ullis instantibus culpis folia perdidit, nec pro quibusdam insignibus meritis adorationem invenit: & quanto meruit recte habita amittere, tanto nimirum meruit inhibita adquirere. Numquidnam omnes libri in quibus auro argentove vel etiam quibuslibet coloribus historiæ inter scripturas pictoria arte insertæ sunt, quia imagines habent aut ab illis sunt comburendi sive præcidendi, aut ab istis colendi sive adorandi? Numquidnam sericæ sive quarumlibet materiarum vestes sive pallia humanis usibus apta, aut divinis cultibus mancipata, figuris quibusdam decorata, variisque coloribus fucata, eo quod imagines habent, aut ab illis sunt concremanda, aut ab istis adoranda? Numquidnam metalla sive ligna quibuslibet utilitatibus formata, eo quod sculptorio vel etiam cælatorio opere quibusdam imaginibus decorantur, ideo aut ab illis conburenda aut frangenda, aut ab istis sunt adoranda? Infelix mens quæ semper aut in exsecrandis, aut econtrario in adorandis imaginibus æstuat. Infelix sensus, qui semper in abdicandis rebus quæ sine offensione haberi queunt, & sine offensione adorari nequeunt, anhelat. Infelix consuetudo quæ mediocritatis recto tramite aspernato, fixam tenere regulam nesciens, huc illucque semper nutabunda deflectitur, modo inordinate abdicans quod nequaquam est abdicandum, modo infauste adorans, quod non est penitus adorandum, modo ultra quàm ordo exigit rem minime deiciendam deicit, modo ultra quàm ordo exposcit rem non nimium extollendam extollit, & rebus necessariis omissis rebus non necessariis instans, aut ob imaginum abolitionem, aut ob earum adorationem, quod utrumque non convenit, synodos adgregat, quasi Christianæ religioni aut in habendo,

aut in non adorando quoddam possint afferre præjudicium: cum videlicet imagines nihil si non habentur derogant, nihil si habentur protogant, cum tamen abdicatæ quandam incautam levitatem afferant, adoratæ vero culpam inurant.

CAP. X.

Quod nulla evangelii lectio tradat Jesum ad Abgarum imaginem misisse, ut illi dicunt.

EVANGELIUM est bonum nuntium, & revera bonum nuntium, quoniam qui id suscipiunt filii Dei vocantur. Est enim amnis quadrifluus ab uno ineffabili Paradisi fonte progressus, & in quatuor amnes insigniter derivatus, & ad arentia corda inriganda salubriter emissus. Est via quæ ducit ad vitam; est lux à tenebris vitiorum reducens & inoffenso calle gressus mortalium ad cælestia dirigens. Est urbis florentissimæ munimentum, in quo firmiter stare præstantissimũ vitæ emolumentum, à quo recedere periculosissimum detrimentum est. Sunt fluenta veritatis, quæ fallere fallique nesciunt, in quorum vastissimis amnibus cum plura dominicorum gestorum insignia habeantur, eundem dominum Abgari cujusdam regis epistolam suscepisse, eique reciprocam destinasse minime habetur. quæ duæ epistolæ cum à sancti evangelii lectione sint penitus extraneæ, & à beato Gelasio Romanæ urbis antestite, vel à cæteris æque catholicis & orthodoxis viris inter apocryphas scripturas prorsus deputatæ, non sunt in testimoniũ quodammodo producendæ, quia ad ea quæ in quæstionem veniunt adprobanda vel inprobanda sicut & cæteræ apocryphæ scripturæ minus sunt idoneæ. Harum ergo textus cum sit ab evangelistis minime in codicibus evangeliorum taxatus, & merito à catholicis inter apocrypha deputatus, & ab istis ob adorandatum imaginum errorem adstruendum in synodo adlatus, nec suis quidem vel tenuiter favet sequacibus præsertim cum ibidem nequaquam Abgarus domino imaginem quandam adoraturus postulasse legatur, aut idem omnium dominus eidem Abgaro quandam imaginem adorandam destinasse perhibeatur. Si vero hi qui earum lectione suum errorem fulcire moliuntur easdem epistolas, unam à domino susceptam, alteram missam adfirmare velint, dicentes, Non omnia scripta in evangelio quæ à Domino dicta vel facta sunt, & utantur testimonio Johannis dicentis, *Multa quidem & alia signa fecit Jesus in conspectu discipulorum suorum quæ non sunt scripta in libro hoc*, advertant hoc de miraculis non de epistolis, de signis non de constitutionibus intellegi posse. Quod vero ipsæ epistolæ ab evangelica lectione remotæ & à catholicis inter apocrypha deputatæ sint, & in earum lectione adorandatum imaginum nulla documenta habeantur, manifestum est. Nos & imaginum adorationem spernimus, & eas inter apocrypha legentes omnia probamus, & quæ bona sunt retinemus.

Joan. ult.

CAP. XI.

Quòd illi libri gestorum patrum, quorum auctores ignorantur, non prorsus idonei sint ad testimonia danda, & ad hæc quæ in contentionem veniunt adfirmanda.

APOSTOLICA nos admonet prædicatio, omnia probare, & ea quę bona sunt retinere. Quod de doctrinarum diversitatibus quam maxime intellegi potest. Non enim nos omniũ actuum vel etiam rerum gustum capere permisit, ut quasi prægustantes omnia bona solummodo retinentes mala quæq; abiciamus, quod fieri absq; quadam inlicitorum perpetratione nequaquam potest, sed probare nos jussit, & spiritali palato degustare omnes doctrinas & eas quæ à viris probatissimis inlatæ, interna satietate mentes reficiunt solummodo retinere, cæteras verò omnes cum suis auctoribus abicere. Unde cum penè in omnibus hujuscemodi scripturis hæc regula prorsus sit observanda, in libris quoq; qui gesta quorundam sanctorum patrũ retinent, penitus est custodienda. Quoniam & magna illorum est multitudo, & varia narratio diversaq; prædicatio, & tanto pleru mque de illorum dictis à fidelibus dubitatur, quanto nimirũ eorum auctores ignorantur. atq; ideo non omnes sunt ad res dubias adfirmandas in testimonium proferendi, quia nec omnes auctorum suorum sunt prætitulatione muniti, aut virorum fortium & eloquentissimorũ stilo digesti. Venerabilis itaq; Gelasii Papæ cæterorumq; Patrum doctrinis instituimur, vitas Patrum, Pauli, Antonii, Hilarionis vel cæterorum quæ à beato Hieronymo aut editæ sunt, aut de Græco in Latinũ translatæ sermone, aut illorum doctorũ sunt stilo digestæ quorũ cætera opuscula à sancta catholica & apostolica ecclesia suscipiuntur, cũ omni honore suscipere: cæteras vero quarum auctores ignorantur, inter apocryphas scripturas deputare. Cũ ergo illi imaginum adorationẽ modo divinorum eloquiorum commatibus inconpetenter adhibitis, modo ignotorum quorundam doctorũ dictis, modo apocryphorũ næniis adprobare adfectent, animadvertere debent rem se inpossibilẽ agendam arripuisse: cũ videlicet nec divinorum eloquiorum testimonia ad peregrinos sensus violenter nec valeant nec debeant usurpari, nec ignotorũ prædicatio, quorũ spiritus necdum probari sunt an ex Deo sint, in testimonium debeat produci, nec apocryphorũ frivolis rebus ambiguis & nec dum deliberatis firmitas valeat exhiberi: quoniã si cujuslibet verba falsitatis fuco nequaquam vitianda sunt, multo minus divina eloquia, quæ sunt eloquia casta, argentum igne examinatum, quodammodo ad alias res quàm ordo se habet vitiganda sunt: & cum in humanis negotiis viles sive ignotæ personæ ad ea quæ in quæstionẽ veniunt ad probanda,

probanda, minime admittantur, multo minus in tantis rebus quæ cælestis magisterii eruditione indigent, incognitorum doctorum aut apocrypharum scripturarum testimonia sunt admittenda. Probandæ namque sunt scripturæ & subtili examinatione perscrutandæ, & sanctorum Patrum testimoniis roborandæ, quæ ad res dubias adfirmandas intra sanctam ecclesiam in testimonium sunt producendæ: quoniam & servus nequam in evangelio, eò quod pecuniam nummulariis non dederit, à Domino arguitur: unde dare nobis convenit pecuniam nummulariis, ne forte cum eodem servo arguamur, quam tunc nummulariis inpendimus, cum scripturas quaslibet sanctorum Patrum examini discernendas inpertimus. Pecuniam namque nummularii quadripertito modo examinant, utrum aurum probatum sit, utrum purum, nec aliquo fuco falsitatis introrsus vitiatum, an regis potius quàm tyranni inscriptione signatum sit, vel etiam plenissimi ponderis æqualitatem gerat: quæ omnia in magni patrisfamilias pecunia, id est, in nostri redemptoris doctrinis à nummulariis, à sanctis videlicet & eloquentissimis viris, superni ignis examine perquiruntur. Quæritur ergo in uniuscujusque scripturæ nummo, utrum aurum probatissimum sit, unde archa Domini valeat exornari, vel etiam totius sanctuarii opus resplendeat, ut videlicet in ea spiritalis intellegentiæ nitor emineat, quo divina lex intellegatur & totius ecclesiæ pulchritudo coruscet. Quæritur utrum purum sit & nullo falsitatis fuco introrsus vitiatum, ne forte alicujus hæreseos perversum dogma nitore eloquentiæ tectum, & quasi spiritalibus sensibus inmixtum interius lateat obumbratum, & dum putat se quis divini verbi percipere nummum, virosi dogmatis percipiat exitiabile malum. Quæritur an regis in eo sit inscriptio, an tyranni, quia scilicet hoc à doctissimis viris in hujusmodi scripturis sollertissima indagatione perscrutatur, utrum ad salutem animæ pertineant, & regis nostri qui salvator vel salutaris dicitur, salutaria monita habeant, ne forte postpositis his antiqui hostis quædam noxia machinamenta habeant, & dum sequendus sit is, qui ait, *Data est mihi omnis potestas in cælo & in terra*, qui per humilitatem terrena cælestibus sociavit, ille, quod absit, sequatur qui dum per tyrannidem similis altissimo arroganter esse voluit, divino justissimo judicio ad inferiora dilapsus infeliciter ruit. Quæritur etiam à talibus nummulariis, utrum tanti patrisfamilias nummus plenissimi ponderis æqualitatem gerat, id est, utrum doctrina quælibet Propheticis atque Apostolicis doctrinis concordet, ne forte illis quodammodo dissentiens aut superflua quæque aut minus plena promulget: quoniam & donaria auri & argenti quæ in opere tabernaculi à populo offerebantur, à legislatore ad pondus sanctuarii adpensa suscipiebantur. Unde datur intellegi eas scripturas sive doctrinas, vel etiam opera à vero legislatore, mediatore videlicet Dei & hominum, veraciter intra sanctam ecclesiam esse suscipienda, quæ à pondere sanctuarii, id est, ab antiquorum Patrum norma nequaquam sunt sensibus vel operibus disgregata. Hæc ergo omnia dum singillatim sive in libris qui inscribuntur GESTA PATRUM, sive in omnibus passim dogmatibus fuerint prudenti examine quæsita & summa industria reperta, confidenter sunt eorundem librorum dogmata vel testimonia ad res dubias confirmandas in medium deducenda; nec poterit talis pecunia à quolibet inprobari, quæ per tales trapezitas tanti examinis indagatione valuit adprobari. Matth. ult.

CAP. XII.

De eo quod Dionysius presbyter ecclesiæ Ascalonitanæ in eadē Synodo retulisse fertur, quendam monachum coram imagine sanctæ Mariæ semper virginis lucernam inluminasse, & post tertium vel quintum seu etiam sextum mensem redeuntem inextinctam reperisse.

LEGITUR denique in ejusdē synodi lectione Dionysius presbyter ecclesiæ Ascalonitanæ in sæpe memorata synodo retulisse quendam monachum coram imagine beatæ Dei genetricis Mariæ lucernam concinnasse, & post quartum vel quintum necnon & sextum mensem inextinctam reperisse. Qui relatus dum, sicut & cætera quæ ibidem relata sunt, non ob aliud fuerit adlatus, nisi ob imaginum stabiliendam adorationem, nec de eo sicut nec de cæteris eadem imaginum adoratio quendam poterit obtinere vigorem: quippe cum & de ejus fide qui id retulerit, & de facto utrum factum sit, & de tempore, quando factum sit, & de loco ubi factum sit, & de modo quemadmodum factum sit penitus dubitetur. Nam dum prorsus an id quod retulit idem presbyter in veritate gestum sit ignoretur, etiam si in veritate gestum fuisse probaretur, sollicitius indagandum esset quonam modo gestum fuisse perhiberetur: quoniam quidem miracula interdum per reprobos, interdum etiā per aërias potestates, plerumq; tamen per sanctos quosq; sive per angelica ministeria fiunt. Quod si quodam antiqui hostis flexuosissimo machinamento actum est, non solum ex eo minime poterit imaginum adoratio adstrui, sed etiam cum auctore suo cunctisq; ejus inlusionibus perpetuo debet abici: si vero per angelicos apparatus gestum est, ut pleraq; signa fieri solent, nec ex eo quidem rei cujusdam inrationalis adoratio poterit inolescere: quoniam credibilius quidem est hoc miraculum loci sancti reverentia potius quàm alicujus imaginis præsentia gestum fuisse, si tamen gestum est. Venerabiliores enim sunt basilicæ imagine, & reverentiora sunt loca cultibus mancipata divinis, quibuslibet picturis, Domino adtestante, qui majus dixit esse altare quàm munus quod in eo offertur, majusque esse templum auro quod in eo est, quia templo & altari aurum sive munera cōsecrantur. Legimus namque beatum Gregorium dixisse quod in quadam basilica ingruente insolentissima aquarum alluvione earundem aquarum incursus usque ad fenestras pervenerint, easq; intus Domini virtute resistēte

minime intrare potuisse, & luminaria quæ à custodibus basilicæ dudum fuerant extincta, ab eisdem custodibus postmodum illuminata reperta fuisse: quod quidem miraculum non imaginis cujuslibet, sed sancti loci reverentia factum fuisse perhibetur. Si ergo id miraculum quod Ascalonitanæ ecclesiæ presbyter erga imaginem apparuisse retulit, ob eandem imaginem apparuisse constaret, non ideo imagines adorandæ forent, quoniam non omnia per quæ vel in quibus miracula apparuere adoranda creduntur: si ergo omnia in quibus vel per quæ miracula quædam apparuere adoranda sunt, pene nihil remanebit quod non adoretur: quippe cum tot tantisq; modis pene in omnibus creaturis divina miracula ostensa sint, in quibus huic nostræ disputationi immorari otiosum est, quoniam in superioribus hujus operis partibus ea hac re aliquantulum Domino annuente disputatum est.

CAP. XIII.

Quòd hæc synodus nullatenus æquiperari possit Nicænæ synodo, quanquam in eodem sit agitata loco, sicut Johannes presbyter adulanter dixisse perhibetur, quippe cùm ab ea non solum in cæteris, sed & in symbolo discrepare noscatur.

QUANQUAM igitur hæc synodus in Nicæa Bithyniæ urbe sit agitata, nequaquam secundum illorum ostentationem, & secundum Johannis presbyteri adulationem æquiperari valet sanctæ Nicænæ synodo: quoniam cum in pluribus ab ea discordet, nec in symbolo quidem ei omnino concordat. Habet enim hæc in suæ fidei professione nova verba quæque & inusitata quæ à sancta Nicæna synodo nequaquam in symbolo sunt adnotata, de quibus in tertii hujus operis libri exordiis prout valuimus Domino opitulante disputavimus. Habet etiam post confessionem sanctæ trinitatis confessionem quoque adorandarum imaginum inditam, quam neque in Prophetarum oraculis, neque in evangeliorum tonitruis, neque in Apostolorum dogmatibus, neque in anteriorum sanctarum synodorum relatibus vel quorumlibet orthodoxorum Patrum doctrinis uspiam reperimus insertam. Longe quippe & ultra quàm dici potest longe ab illa hæc distat, præsertim cum illa ecclesiam catholicam ab errore reducat, ista è contrario in errorem inducat: illa à periculosissimo Arrii naufragio eam depellat, ista eam in adorandarum imaginum naufragium coactam impellat: Illa filium patri esse consubstantialem & coæternum perdoceat, ista res insensatas adorare percenseat: illa secundum divinitatem coæqualem patri filium adfirmet, ista quaslibet picturas archæ testamenti Domini, cruci Dominicæ, corporis & sanguinis Dominici sacramento, vel cæteris sacratissimis rebus coæquales esse deliret: illa in tribus coæqualibus, coessentialibus, coæternis personis unam divinæ majestatis substantiam adorandam saluberrime sentiat, ista imagines secundum servitium sanctæ trinitatis adorandas impudenter dicat: in illa damnentur Arriani dogmatis errores, in ista nihilominus abdicentur istorum majores: in illa exsecrentur eorum blasphemiæ qui filium coessentialem patri pertinaciter nec credunt, nec fatêtur, in ista abominentur eorum puritas qui spreta picturarum adoratione soli Deo se servituros strenuamente & devoto pectore profitentur: in illa post confessionem sanctæ trinitatis remissio peccatorum, carnis resurrectio & vita futuri seculi à pontificibus perdocetur, in ista post cõfessionem ejusdem sanctæ & unicæ trinitatis imaginum adoratio inconpetenter statuitur: in illa sive in cæteris synodis pro defunctis fidelibus Deo sacrificium offerri non prohibetur, in ista defunctis prodecessoribus sive parentibus à filiis vel successoribus anathemata ingeruntur: & ut cætera taceamus quæ recensere longum est; in illa cccxviij. fuere pontifices, in ista, ut ipsi adseverant, cccvj. Unde non immerito hæc ab illa duodenario numero subtracto distat, sive quia idem numerus duos in se perfectos numeros habet, sive quia in ternario quem quater habet, & in quaternario quem ter habet, mysterium sanctæ trinitatis in quatuor evangeliis & quatuor evangeliorum fontem eandem sanctam trinitatem esse demonstrat: sive quia idem duodenarius numerus omnem disciplinam dinoscentem & discernentem creaturam atque creatorem & ad superna ducentem, quæ illi synodo penitus deest, hoc modo demonstrat. Est autem creator Deus, ex quo omnia, per quem omnia, in quo omnia, dicente Apostolo, *Quoniam ex ipso, & per ipsum, & in ipso sunt omnia*, & ideo trinitas pater & filius

Rom. 11.

& Spiritus sanctus: creatura verò partim est invisibilis, sicut anima, partim visibilis, sicut corpus, invisibili ternarius numerus tribuitur: quare diligere Deum tripliciter jubemur, *ex toto corde*, *ex tota anima*, *& ex tota mente*: corpori quaternarius propter evidentissimam naturam ejus, id est, calidam & frigidam, humidam & siccam. Universæ ergo creaturæ septenarius, cui adjuncta sanctæ trinitatis cognitione denarius numerus perficitur, in quo est omnis sapientiæ disciplina, quæ ad homines erudiendos pertinet, creatorem creaturamque dinoscere, & illum colere dominantem, istam subjectam fateri. At per hoc adjunctis huic disciplinæ duobus eminentissimis præceptis, dilectionis Dei videlicet & proximi, duodenarius numerus perficitur. Nam etsi præfato septenario numero, in quo humanam naturam partim visibilem, partim invisibilem demonstrari diximus, quinque legis libri per quos ad Dei cognitionem & ad dilectionem Dei & proximi venitur addantur, duodenarius nihilominus numerus completur: cui si quatuor evangeliorum libri adjungantur, ad sextumdecimum numerum ordo protenditur: quoniam & idem duodenarius partibus suis multiplicatus ad sextumdecimum numerum pervenit. adsumpti enim sex quos bis habet, & duo quos sexies habet, & tres quos quater habet, & quatuor quos ter habet, & unus quem duodecies habet, sextumdecimum numerum efficiunt: ut per has quinque partes in quibus quinque librorum figuratenetur: & septem in quibus creatura

Deut. 6. Levit. 19.

creatura visibilis & invisibilis demonstratur, & quatuor in quibus sancta evangelia designantur, ad sextumdecimum numerum perveniatur: ubi & in decem decalogi præcepta, & in sex totius perfectionis summa quæ in novo testamento per mediatorem Dei & hominum data est, ostenditur, ut per duodecim Apostolorum, & per quatuor evangeliorum, & per sedecim nobilissimorum vatum qui libros habent tonitrua, ad unius solummodo Dei culturam & adorationem spretis cunctis vanitatibus mortalium, mentes erigantur. Cùm ergo sint duodecim Patriarchæ, duodecim minores Prophetæ, duodecim etiam Apostoli, & plures hujuscemodi qui in divinis literis ab studiosis lectoribus indagari possunt. sunt etiam in eodem numero multa quæ ad physicos pertinent conlocata. Sunt namque in zodiaco circulo duodecim signa, quæ illum quasi quidam gemmatum ordines ambiunt; sunt duodecim venti mundum in circuitu ternatim per quatuor cæli partes perflantes; sunt duodecim menses, quibus annus perficitur; sunt duodecim horæ quibus dies conpletur, & plura hujuscemodi quæ ab eruditis viris & secundum secularium literarum cognitionem indagantur, & spiritaliter secundum ecclesiasticam doctrinam intelleguntur. Nam si fortè aliquis hujus nostri operis obtrectator nos mordere nitatur, eo quod de physicis, de his videlicet quæ in mathematica habentur, exempla posuimus, legat beatum Hieronymum, & nos aut cum eo mordeat, aut ejus doctrinam cæterorumque patrum sequentes literarum non nescios recognoscat. Ait enim idem doctor dum de veste sacerdotali disputaret; *Rationale in medio positum terram edisserunt, quæ ad instar puncti licet omnia in se habeat, tamen à cunctis vallatur elementis: duodecim lapides vel zodiacum interpretantur circulum, vel duodecim menses, & singulis versiculis singula adsignant tempora, & his ternos deputant menses. Nec alicui gentilis videatur expositio. Non enim si cælestia & Dei dispositionem idolorum nominibus infamarunt, idcirco Dei neganda est providentia, quæ certa lege currit & fertur & regit omnia: & in Job Arcturum & Orionem & Mazaroth, hoc est, zodiacum circulum, & cætera astrorum nomina legimus, non quòd eadem apud Hebræos vocabula sint, sed quia nos non possumus quæ dicuntur nisi consuetis vocibus intellegere.* Est quoque hic numerus multis mysteriis consecratus, quæ singula retexere brevitatis studio non valemus, & ut nosse possimus, ideo hunc istorum synodo duodecim pontifices minus fuisse quàm illi sanctæ Nicænæ synodo, quia duodecim Apostolorum sacratissima prædicatione sive auctoritate, quibus illam prorsus constat esse munitam, istam constat esse in plerisque extraneam: & quibus illa adhibitis quasi quibusdam inexpugnabilibus turribus exornata ad altiora consurgit, his ista minus inventis mutilata ad deteriora decurrit: illa his duodecim gemmis in quibus duodecim tribuum nomina, antiquorum Patrum videlicet notitiæ vel exempla virtutum, scripta sunt, exornatur, quibus ista penitus carere dinoscitur: his duodecim portis illius pulcherrimæ civitatis, sacratissimarum scilicet constitutionum, archana penetrantur, quæ in ista nequaquam habentur. Nullam ergo inter illam & istam meritorum reperire quivimus concordantiam, præter nominis solummodo consonantiam, ut & illa eò quòd in metropoli Bithyniæ urbe Nicæa ad profectum ecclesiæ agitata est Nicæna, & ista quia ibidem, quamquam alio voto disparique merito gesta est, appelletur nihilominus Nicæna. Non enim nominum consonantia unam semper vim habere creditur, quoniam pleraque sanctorum & inlustrium virorum nomina quibuslibet ignobilibus hominibus indita reperiuntur: quippe cùm nequaquam nomen meriti inroget æqualitatem, sed meriti æqualitas nominis prorogет dignitatem. Cùm ergo ideo eam magnis adtollere meritorum insignibus affectent, quod in eodem quo pridem sancta synodus fuerat, hæc quoque sit agitata loco, advertant non unum semper esse sicut nec nominis alicujus, ita etiam nec loci cujuslibet meritum. Quoniam cùm non homines pro locis, sed loca pro hominibus sicut & cæteræ terrenæ creaturæ facta sint, non eis præbent emolumenta situs locorum, sed eminentia meritorum: nec plurimum valet loci cujuslibet sanctitas, si tamen in hominibus sit actuum meritorumque inpuritas. Possunt enim in his eisdemque locis & à pravis prava quæque, & à rectis recta quæque peragi. Nam in urbe quæ fuit metropolis Ægypti quæ à Titanibus, id est, à Gigantibus condita fuisse perhibetur, & ab eis Thanis vocata, multa atque stupenda à Moyse divini nominis invocatione sunt peracta miracula, & à Magis Pharaonis aeriarum potestarum insolentissimis exercitiis multa peracta præstigia, in ejusdemque Thaneos suburbiis, & à sanctis viris Moyse videlicet & Aaron memoranda sunt gesta prodigia, & à dæmonum cultoribus nefariis quibuslibet consecrationibus sive invocationibus infausta figmenta: sicque loci communio nullum illis valens afferre præjudicium, & istis pia quæque agentibus, & illis probrosa quæque perpetrantibus, commune præbuit hospitium. Urbs itaque Samariæ Luza, quæ à sancto Patriarcha Jacob Bethel, id est, domus Dei, vocabulum sortita est, in qua idem Patriarcha scalam de terra ad cælum usque tangentem, angelosque Dei ascendentes & descendentes per eam vidit, postmodum vitulos aureos in offendiculum domus Israhel habuit, quos ibi regum pessimus Hieroboam colendos constituit, & locus de quo vir sanctus ait; *Verè Dominus est in loco isto, & ego nesciebam:* & quem stupore magno admirans terribilem esse dixit, nec aliud ibi esse nisi domum Dei & portam cæli, postea factus est domus idoli, & Israhelitici gentis causa periculi: nec erecti à Patriarcha lapidis consecratio, nec sacri unguinis delibutio, nec reverendi nominis appellatio nefandi regis Hieroboam nequitiam à perversa actione cohibuit, sed locum quem à tanto Patriarcha admiratum scivit, idolis polluere non formidavit. Unde datur intellegi, facilè potuisse in Nicæa Bithyniæ urbe, ubi pridem sancta fuerat synodus celebrata, perversum adorandarum imaginum constitui dogma, si in Bethel à nequissimo rege Hieroboam potuerunt idola poni, ubi Jacob domum Dei esse dixit & portam cæli: & illic in posterum sancti Patriarchæ consecratione nullum valuit locus obtinere vigorem, nullam Genes. 28.

his temporibus Bithyniæ urbs in hac parte antiquorum Patrum valebit habere defensionem, sed hominum diversissimis huc illucque vergentibus permutationibus loca pro hominum qualitatibus & à sanctis posse sanctificari, & à peccatoribus pollui manifestum est. Legimus domum Dei in Silo ab Eleazaro & Phinees sacerdotibus archæ testamenti Domini sive tabernaculi conlocatione sacrificiorumque jugibus oblationibus consecrata, & postmodum ab Ophni & Phinees filiis Heli sacerdotibus perpetratione nefandorum operum inquinatam. Legimus quoque Salem nobilissimam quondam urbem, quæ postea Jebus sive Solyma, quæ nunc per derivationem Hierosolyma vocitatur, primam post diluvium à sancto viro Sem, qui postea, ut ferunt, Melchisedech vocatus est, conditam & inhabitatam, & postmodum ab exsecrabili gente Jebusæorum subactam, & longo tempore usque ad David possessam. Legimus quoque sacratissimum ac reverentissimum templum Domini à David sanctissimo vatum dispositum, & à Salomone dedicatum, angelorum excubiis frequentatum, divinis oraculis inlustratum, sacratissimarum ceremoniarum perpetuis observationibus præparatum, quod ob tot charismatum insignia ab antiquis Patribus fuerat veneratum, à subsequentibus quibusque ejusdem generis pessimis regibus idolorum sordibus cæterisque flagitiis, pro dolor, inquinatum, & ubi Dominus sanctuarium suum & locum habitationis gloriæ suæ constituerat, Manasses rex duodecim signis omniq; militiæ cæli aras erexit. Post restaurationem quoque sui & Aggæi sive Zachariæ prophetiam eandem quoque domum à Græcorum regibus legimus fuisse profanatam, nec à perpetrandis rebus inlicitis illarum ætatum homines loci compescuit reverentia, quorum mentes diabolicarum inlecebrarum infecerat sævitia. Judæorum nempe catervæ quæ meritorum insignibus carentes templi solummodo se munitione tueri arbitrabantur, his per Hieremiam à Do-
Jerem. 7. mino verbis arguuntur; *Nolite, inquit, confidere in verbis mendacii*, dicentes, *Templum Domini, templum Domini, templum Domini est*, & cætera. Si ergo ad novi testamenti tempora veniamus, easdem quoque sanctorum locorum à pravis hominibus profanationes perpetratas fuisse reperiemus, cum videlicet in crucis rupe sive in loco resurrectionis vel etiam in specu Bethleem, ubi Dominus parvulus vagiit, idola posita fuisse à gentilibus perhibeantur. Ait enim beatus Hieronymus; *Ab Adriani temporibus usque ad imperium Constantini per annos circiter clxxx. in loco resurrectionis simulachrum Jovis, in crucis rupe statua ex marmore Veneris à gentilibus posita colebatur, existimantibus persequutionis auctoribus quòd tollerent nobis fidem resurrectionis & crucis, si loca sancta per idola polluissent: Bethleem nunc nostram & augustissimum orbis locum, de quo Psalmista canit; Veritas de terra orta est, lucus inumbrabat Tamuz, id est, Adonidis: & in specu ubi Christus quondam parvulus vagiit, Veneris amasius plangebatur.* Si ergo nativitatis Christi locum Adonidis lucus potuit inquinare, quid mirum si sanctæ synodi locum perversæ conventionis turba potuit ad res inlicitas statuendas usurpare? Et si Calvariæ montis locum, quem Christus ad crucis tropheum pergens glorioso calle calcavit, à gentilibus positum Veneris simulachrum fœdavit, quid mirũ si locum quem quondam sanctorum Patrum insignis caterva ad fidem catholicam roborandam insedit, demens postea sacerdotum multitudo ad novas & ecclesiæ contrarias constitutiones roborandas appetiit? Et si locum resurrectionis quem Christus resurgendo angelicosque cœtus mortalibus ostendendo dicavit, Jovis simulachrum profanavit, quid mirum si imaginum adoratio à dementibus quibusque in eadem sit statuta urbe Bithyniæ, in qua Christus pridem à venerandis præsulibus prædicatus est unius cum patre esse substantiæ? His itaque documentis potest adprobari quod non secundum illorum jactantiam locorum quædam vis unam possit habere semper constantiam, quia nec homines cum sint mutabiles, unius semper retinentur tenacitatis rigore constricti: præsertim cum & Judas qui quondam fuerat Apostolus, postmodum effectus est Apostata: & Paulus qui quondam fuerat Saulus & persecutor, postea effectus est doctor gentium & prædicator: & loca quæ pridem fuerant divinis cultibus mancipata, postea fuerint à gentibus profanata: & explosis plerumque profanationibus loca quæ inpura credebantur, divinis postmodum cultibus mancipentur. Insolenti præterea desiderio tam isti quam eorum prodecessores synodum ambiunt agitare, eamque sex venerabilibus synodis quæ pro quibusdam ecclesiæ utilitatibus diversis temporibus, sed non diversa fide à sanctis viris agitatæ sunt adsociare, & Septimæ synodi nuncupatione censeri. Nam dum & illi & isti in hac re inportune credantur inhiasse, neque illi neque isti hanc ad suæ ambitionis effectum valuerunt perducere. Cupientes ergo illam quæ ab eorum prodecessoribus incaute & enormiter gesta est abolere, & suam quæ inepte & stolide nihilominus gesta est statuere, paradigma cujusdam retulere. Qui sex aureis nummis septimum volens adsociare, dum admittere nisus est aureum, æreum loco aurei dicitur admisisse: quo isti expulso aureum aureis se gloriantur adsociasse: qui si diligenter advertant dum nisi sunt loco ærei ingerere aureum, intulisse creduntur stanneum, & septimum synodi numerum quem prodecessores eorum ænea synodo voluerunt complere, stannea isti nihilominus synodo adplicata moliuntur adimplere, sed repulso à septimi numeri mysterio nummo æreo, abacto quoque stanneo, soli tantummodo sex remanebunt: quos & numeri perfectio & fulgor catholicæ eruditionis inlustrat: in quibus & in fidei puritate purissimum aurum rutilat, & in numero perfectionis gloria regnat: quoniam in senario numero qui unique perfectus est, perfectionem ecclesiasticæ prædicationis habere videntur, ut in tribus, quod est ejus medietas, sanctæ trinitatis confessio declaretur, in duobus, quod est ejus tertia pars, duorum testamentorum sive duorum talentorum, intellectus videlicet & operationis munus à sancta & unica trinitate concessum innuatur: porro in uno, quod est sexta ejus pars, sive veteris hominis conditio, qui sexto die formatus est, sive novi adsumptio, quem pro salute mundi sexta ætate seculi filii persona suscepit, evidentissime demonstratur: sicque in his sex sa-

cratissimis

ctarissimis synodis & sanctæ trinitatis mysterium prædicatur, & duorum testamentorum consonantia vel intellectus & operationis munus habetur, & Dominicæ incarnationis pro humana salute fides perdocetur: & quia nihil horum illis deest, senarii numeri perfectione muniuntur. Jam vero quia tam ardenti desiderio suam synodum antiquis synodis cupiunt adsociare, adsociari hæc quidem antiquæ cuidam Ariminensium synodo atque adnumerari potest: quoniam sicut in illa ὁμοουσιῶν confessio abdicatur, ita in ista solius Dei cultores & veri adoratores exsecrantur: & sicut in illa diversatum in trinitate substantiarum perniciosissimum dogma statuitur, ita in ista diversatum rerum cultus & adoratio soli Deo debita percensetur. Sit ergo in hujuscemodi numero prima synodus Ariminensium: secunda illa quæ ab istorum prodecessoribus pro basilicarum abolendis ornatibus gesta est: tertia hæc quæ ab istis ob imaginum cultum & adorationem in urbe Nicæa agitata est: ita dumtaxat ut prima sit nummus æreus, secunda stanneus, tertia plumbeus: quoniam cum habeant inter se temporum distantiam magnam, tamen habent quorumdam errorum consonantiam. At si istorum fastu & ostentatione secunda abicitur, nos quoque eis ad eam ex hoc numero abiciendam adminiculum præbeamus, & prima sit, ut præfati sumus, Ariminensium, secunda verò hæc quæ ab istis gesta est, prima videlicet, ut præfati sumus, nummus æreus: & quia illa contemnitur, secunda istorum, quæ plumbei nummi locum tenet, computetur: atque his postpositis, sex tantummodo nos sanctis universalibus synodis & localibus conciliis, quæ ab his nec fide nec prædicatione dissentiunt contenti simus, & ad tremendi examinis ultimique diei nos fidei integritate & bonorum operum incrementis omnino terrificum præparemus adventum, qui ejus glorioso reditu celebrabitur, de quo ab angelis, Apostolis dictum est, *Viri Galilei quid statis aspicientes in cælum: hic Jesus qui adsumptus est à vobis, sic veniet quemadmodum vidistis eum euntem in cælum.* Actor. 1.

CAP. XIV.

De eo quod Gregorius Neocæsareæ episcopus ait, Lætentur & exultent & præsumant qui veram Christi imaginem benigno animo facientes & diligentes & venerantes ad salutem animæ & corporis offerentes, quam ipse sacrificii perfector & Deus nostram ex nobis ex toto suscipiens massam secundum tempus voluntariæ passionis in signum & in memoriam manifestam suis tradidit discipulis.

GREGORII igitur Neocæsareæ Episcopi inutile dictum & imperitiæ nubilo tectum ac ineptiæ involucris oblitum, in eo quoque reprehenditur quod ait, *Lætentur & exultent, & præsumantur qui veram Christi imaginem facientes & diligentes & venerantes ad salutem animæ & corporis offerunt*, & cætera. Quid namque in hac dictione, *Lætari & exultare*, sit in promptu est intellegere: quid vero sit quod adjunctum est, *Et præsumantur*, nullius penitus sensus lectori ingerit indicium, quia & à sensuum regulis est alienum, & à Latinæ locutionis integritate penitus extraneum: quippe cum si de præsumptione dicere voluit, non duobus præcedentibus, hoc tertium valeat insensus sapore cohærere: nisi forte illos dixit lætari & exultare qui rem inlicitam & à sanctis Patribus prohibitam adorare præsumunt, & qui tantæ præsumptionis instigantur stimulis, ut in adoratione rerum sensu carentium cunctis contraire videantur authenticis scripturis. O demens episcopi dictio & risu digna! quæ quam dixerit veram Christi imaginem non evidenter ostendit. Qui si hanc dixit veram quæ ab artificibus ex diversis materiis fit, absurdissime & inconpetenter loquutus est: cum præsertim liquido pateat neminem mortalium veram Christi posse formare imaginem. Cum enim vera dicitur, multum ab hac quę ab artificibus fingitur elongatur: quoniam quantū veritas à falsitate differt, tātum vera Christi imago ab ea distat, quā artificis docta sive indocta man⁹ pro captu ingenii format: si vero de corporis & sanguinis Dominici mysterio, quod quotidie in sacramento à fidelibus sumitur, dicere voluit, quod inter ipsam quidē suarum nugarū conglomerationem pene patefecit, cum ait, *Quam ipse sacrificii perfector & Deus nostram ex nobis ex toto suscipiens massam secundum tempus voluntariæ passionis in signum & in memoriam manifestam suis tradidit discipulis*, & in hoc quoque non mediocriter erravit. Non enim imaginem aut aliquam præfigurationem, sed semetipsum Deo patri pro nobis in sacrificium obtulit: & qui quondam sub umbra legis in agni immolatione, sive in quibusdam rebus imaginariè præfigurabatur offerēdus, veraciter ea consummans quæ de se vatū oraculis prophetata sunt, Deo patri est victima salutaris oblatus: nec nobis legis transeuntibus umbris imaginarium quoddam indicium, sed sui sanguinis & corporis contulit sacramentum. Non enim sanguinis & corporis Dominici mysterium imago jam nunc dicendum est, sed veritas, non umbra sed corpus, non exemplar futurorum sed id quod exemplaribus præfigurabatur. Jam secundum Canticum canticorum *adspiravit dies, & amota sunt umbræ*: jam finis legis ad justitiam omni credenti, Christus advenit: jam legem adimplevit: jam qui sedebat in regione umbræ mortis, lucē magnam vidit: jam velamen faciei Moysi decidit, & velum templi scissum, archana nobis & ignota quæque ostendit: jam verus Melchisedech, Christus videlicet, rex justus, rex pacis, non pecudum victimas, sed sui nobis corporis & sanguinis contulit sacramentum. nec ait, Hæc est imago corporis & sanguinis mei, sed, *Hoc est corpus meum quod pro vobis tradetur*: &, *Hic est sanguis meus qui pro multis effundetur in remissionem peccatorum.* Cum ergo, ut præfati sumus, nec artificum opus vera Cant. 2. Matth. 26.

Christi possit imago dici, nec corporis & sanguinis ejus mysterium quod in veritate gestum esse constat non in figura, meritò aut in quolibet horum aut in utroque Gregorius Neocæsareæ episcopus reprehenditur, qui tot indiciis tantisque documentis talem ineptiam protulisse convincitur. In eo ergo quod idem episcopus ait de Christo, *Quam ipse sacrificii perfector & Deus nostram ex nobis ex toto suscipiens massam*, justa est reprehensio: quoniam cum massa perditionis genus humanum dicatur cum originali peccato, incautè nostram ex nobis ex toto Christum suscepisse massam idem episcopus profatus est: quia videlicet quamquam Christus totam humanam naturam, carnem videlicet cum sensibus suis, & animam cum ratione sua, non divinitate in humanitatem conversa, neque humanitate in divinitatem mutata, sed permanente utriusque naturæ proprietate, Deus verbum hominem in unitate personæ susceperit, hominis tamen originale peccatum non suscepit: ac per hoc absurdum est dicere nostram ex nobis ex toto eum suscepisse massam. Ideo ergo nostram ex nobis totam minime suscepit massam, quia originalis peccati, quo omne hominum genus ante baptismum connexum tenetur, nequaquam suscepisse credendus est noxam. Tanta ergo illius antiqui peccati est cũ quo nascimur massa, ut si particulatim diligenti consideratione dividatur, omnia in eo criminalia possint inveniri peccata. Nam & superbia est illic, quia homo in sua potius esse quàm in Dei potestate dilexit: & sacrilegium, quia Deo non credidit: & homicidium, quia se præcipitavit in mortem: & fornicatio spiritalis, quoniam integritas mentis humanæ serpentina suasione corrupta est: & furtum, quia cibus prohibitus usurpatus est: & avaritia, quia plusquàm sufficere illi debuit, adpetiit. Quibus omnibus tanto est

Psal. 51. humanum genus inretitum, ut de legitimo etiam matrimonio procreatus dicat, *In iniquitatibus conceptus sum, & in peccatis peperit me mater mea.* Christus ergo Dei virtus & Dei sapientia naturam hominis, non peccati massam suscepit. Sed ut ad id redeamus unde digressi sumus, de ejusdem episcopi professione aliquantulum à nobis ambigitur, qui totam ex nobis nostram Christum suscepisse massam dixisse perhibetur: quoniam aut magna eum hoc profiteri ineruditio coegit, aut inmanis error id eum proferre inpulit. Nam dum nos eum & eruditum & orthodoxum esse velimus, exemplo Domini neminem cupientes perire, si utrumvis istorum illi deest, & revera deest, mallemus id quod profatus est imperitiæ potius quàm schismati deputare.

CAP. XV.

De eo quod Epiphanius diaconus imaginum adorationem adstruere volens dixit, Quoniam hic titulum erigens Domini, & se ipsa tangens fimbriis tituli sicuti quidem venitur sanctum evangelium, quoniam salutem adepta est inter medium ille & Domini imaginis, herba quædam germinavit quæ adpropinquans pedem tituli omnes infirmitates curat.

SÆPE jam in hoc opere diximus, quod & perspicue apparet, pene omnes eorum sententias, quas ob imaginum adorationem in sua synodo protulerunt, quodammodo tantis esse ignaviæ caliginibus interpolatas, ut eloquentia sensuq; carentes difficile earum sensus lectorum attingat mentes. Cum ergo illarum ineptissimi textus compago haudquaquã ea quæ profari cupiunt, evidenti sermone exprimat, habent tamen inter eadem verborum nubila quædam perspicua indicia nominum videlicet, seu rerum notissimarum mentiones, veluti cum inter densas tenebras quorundam torrium igniculi interlucent, ut per rerum vocabula & res notissimas lectoris animus ea quæ exprimere voluit persentiat. Exprimere etenim ni fallor in prolata sententia Epiphanius diaconus nisus est, Mulierem à profluvio sanguinis Dominicæ vestis fimbriæ tactu sanatam, titulum sive imaginem in ejusdem Domini honorem erexisse, ejusdemq; imaginis fimbrias se denuo tetigisse, subter quam imaginẽ herbam quandam ortam fuisse, quæ si paulatim succrescens summitate sua pedem contigerit erectæ imaginis, cunctis ægritudinibus medetur. In quo quidẽ facto, si tamen factum esse credatur, nulla imaginũ adoratio cõmẽdatur. Si ergo illa mulier fœminei sexus facilitate & quadã animi levitate percepto sanitatis beneficio, utpote Domini semper præsenoã quærens, eumq; ubiq; esse posse ignorans, imaginẽ erexit, quis tã vecors perceptis sacræ fidei eharismatibus, eumq; ubiq; esse nõ nesciens, ut ejus habere queat præsentiã, idcirco imaginem eriget eamq; adorabit? Et si illa mundo nec dũ ab idolorum cultibus liberato visis mortuorum quorundam hominũ in urbibus statuis ob quarundam rerum memoriam sive cultum erectis, similiter, prout valuit, agere studuit, quis sanæ mentis ejus actibus adsensum præbebit, & Dominum non in manu factis, sed in cælo vel potius ubique esse credens talia agere curabit? Aut si forte illa superstitioso ritu habuit zelum Dei, sed non secundum scientiam, quis catholicus in fide roboratus ex ejus actibus in hac parte exempla sumet, hisque similia faciet? Aut si forte illa rudimento conversionis suæ quæ necdum solido cibo vesci poterat, ideo tenero cibo utebatur, ut ad percipiendum solidum cibum paulatim sumptis viribus cresceret: scilicet ut per rem visibilem & tractabilem ad invisibilis & ineffabilis Dei cultum accederet, quis ejus in hoc facto imitator effectus, sprera solidi cibi fortitudine, ad infantiæ denuo cibos cupiat esse redactus? In miraculo igitur quod in herba fit, si tamen factum fuisse credatur, quæ, ut ille fassus est, cunctis ægritudinibus medetur, haudquaquam poterit illorum assertio quodammodo fulciri: quoniam non ut herbæ aut imagines adorentur id factum fuisse perhibetur, sed ut in fidelium mentes spretis vanitatibus idolorum ad

vera

veræ fidei rudimenta converterentur: quoniam secundum Apostolum signa non pro fidelibus, sed pro infidelibus data fuisse creduntur. Ecclesia namque catholica, ut ad fidem cresceret, miraculis erat nutrienda, & ut ejus novella plantatio convalesceret, assiduis erat irrigationibus fovenda.

CAP. XVI.

Inutile dictum Epiphanii diaconi reprehenditur, in eo quod ait; Multa quæ in nobis sacrantur orationem sacrata non suscipiunt: *& post pauca*, Nec plurimum sicut veneranda & honoramur & amplificamur: ipse enim signum vivificæ crucis sine oratione fatur à nobis, veneranda est: & sufficiemur signum ejus accipere sanctificationem per quæ facta à nobis ad eum adorationem quidam in fronte sanctificatione, & quæ in aëre per digitum factum signum effugari dæmones speramus, similiter & imagine per nomen significationis ad primam formam honotis deducimus, & osculantes eam & honorabiliter honorãres accipiemus sanctificationem. nam & sacra diversa vasa habentes has osculamur & amplectimur, & sanctificationem quandam speramus.

SI videris, inquit Scriptura, *virum velocem in verbis suis, scito quia spem habet insipiens magis quam ille: &, in multiloquio peccatum non deerit.* Secundum hanc ergo sacræ scripturæ sententiam Epiphanius diaconus, qui in eadem synodo velox in verbis & multiloquio fuisse perhibetur, & spem habere insipientem magis quàm se ostendit, & in multiloquio errata quæque contraxit. Nam dum in superiori capitulo in ejus nugis à nobis aliquantulum disputatum sit, in hoc nihilominus aliquantulum disputandum est. Disposuimus quidem in earum professionibus non verba, sed sententias discutere, nec literaturam sed sensus ventilare: quoniam literaturæ ordinem in his infinitum est quærere, quippe cum nulla sententia in ejusdem lectionis prolixo textu per eã possit stare, in raris autem verborum erratibus & eruditionis lima nec dum politis facile inter sensuum errata disputatur. Ubi ergo in prolixa lectionis serie nec sensuum est puritas, nec verborũ integritas, difficile de singulis disputatur: quoniam in infinitum disputationis ordo protenditur. Si enim de singulis verborum erratibus disputetur dum debent archana rimari, & ea quæ ad ecclesiasticas res pertinent sollerti indagatione scrutari, grammaticæ artis multiplices regulæ, quæ in scholis discuntur, tradi videbuntur. Sed dũ in hoc opere nostri itineris gressus plurimum impediatur, sive quia eorum sermonis difficultate nonnulla quid significare velint difficile deprehendantur, sive quia eorum enuntiationes barbarismis ac solœcismis cæterisq; vitiis infectas nostris disputationibus coacti, quia res exigit, interserimus, sive quia cum inter corrupta eorum verba corrupti nihilominus sensus sint, & nos verborum reprehensiones prolixitatis causa omittentes, sensuum solummodo seriem inculcemus & laboriose id, quippe cũ unum pendeat ex altero alterumq; sit insertum in altero, faciamus, restat ut annuente Domino postposita reprehensione quæ verborum vitiis accidit, sensuum tantum inordinatas cõglomerationes spiritalis pugni inlisione quassantes, cœptum iter & magna ex parte peractum pergamus. Ait enim prefatus Epiphanius diaconus, cujus sententiam discutere cœperamus; *Multa quæ in nobis sacrantur orationem sacrata non suscipiunt.* quod quidem cum ita, ut dicitur, nullum plenum sensum habeat, hoc eum conicimus voluisse significare ut diceret, Multa sunt in nobis sacrata quæ per sacerdotis orationem vel manus impositionẽ minime sacrantur. quod si ita est, qualiter verum esse possit non satis elucescit: quoniã quæcumque in ecclesia sacrantur, sive ecclesiastici ordines, sive sacrandorum templorum dedicationes, sive cæteræ hujuscemodi constitutiones, per sacerdotales ecclesiastico more cõsecrationes fiunt: quippe cum ad ipsam Christianæ fidei nobilitatem per quam ad cæteros gradus acceditur, in ipsis infantiæ rudimẽtis per sacerdotũ manus impositiones & ad Deum orationes veniatur. Si vero de locis sive vasis vel quibuslibet utensilibus divinis cultibus mancipatis dicere voluit, in hoc ejus dictio frustrari potest: quoniã pene nihil est in his quæ enumeravimus, quod nõ per sacerdotũ orationes & consecrationes consecretur: sed & exorcismis & salis & aquæ aspersione uti consuevit ecclesia: quorum omniũ consecrationes vel institutiones ab ipsis ecclesiæ rudimentis ab ecclesiarũ præsulibus traditæ fuisse noscuntur, & in libris sacerdotalibus exaratæ habentur. Cũ ergo id idẽ diaconus ideo intulerit ut imagines, quarum adorationem illi prorsus roborare æstuant, de quarũ utique consecratione nulla est ecclesiastica institutio, vasis vel cæteris rebus divinis cultibus mancipatis adsociaret, hoc introducere moliens, ut sicut hæc sine orationibus cõsecrata, ita illas quoq; sine orationibus consecratas esse perdoceret, in eo ejus molimen cassari potest, quòd istorũ consecrandorũ in libris sacerdotalibus scripta habetur, & per sacerdotes solenniter celebratur prisca traditio: illarũ vero neq; cõsecrandarũ, neq; adorandarũ ulla usquã in his quæ ab ecclesia recipiuntur habetur institutio. in eo verò quod ait; *Nec plurimum sicut veneranda & honoramur & adplicamur: ipse enim signum vivificæ crucis sine oratione sacra fatur à nobis veneranda est*, id eum puto voluisse dicere, quod signum venerandæ crucis, quod nos honorifice nobis indimus absq; quadam sacerdotum oratione vel cõsecratione, est, & tamen sacratũ habetur: in quo nimirum dicto, sicut & in cæteris, non mediocrẽ suam demonstrat insaniã, quod signũ crucis non aliã quærit consecrationem quam eam quæ per Dei & hominũ facta est mediatorem. Quod verò subjunxit; *Et sufficiemur signum ejus accipere sanctificationem per quæ facta à nobis ad eum adorationem quidã in fronte sanctificatione, & quæ*

Prov. 29.
Prov. 10.

quæ in aere per digitum factum signum effugari dæmones speramus, ad id quod superius inlatum est pertinet. Crucis igitur signum magnum in se habere mysterium, eique imagines non esse æquiperandas evidentibus est indiciis manifestum, & in superioribus hujus operis partibus, prout Dominus donare dignatus est, demonstratum. Nam dum imagines, ut superius diximus, nulla oratione vel manus impositione sacrentur, crucis signum ubicumque ingeritur divini nominis invocatione infertur: & dum hæ consecrationem quandam nec habeant nec habere queant nec debeant, illud vero adeo est à redemptore mundi saciatum, ut non solum cujuspiam consecratione indigeat, sed divini nominis invocatione inlatum alia quæque consecret & benedicat. Porro quod ait; *Similiter & imaginem per nomen significationis ad primam formam honoris deducimus, & osculantes eam & honorabiliter honorantes accipiemus sanctificationem*, quàm sit absurdum quamque à ratione alienum liquido patet. Dixit enim, imaginem per nomen significationis ad primæ formæ honorem, id est, ad sancti in cujus nomine prætitulatur, venerationem posse deduci: quòd fieri posse nullius rationis indiciis evidentibus potest adprobari. Si nominis tantummodo inscriptio eas ad eorundem sanctorum quorum nomina superscribuntur, honorem deducit: ergo quælibet res, cui sancti cujusdam nomen superscribitur, ad ejusdem sancti honorem conscendit. Ergo lapides, ligna, vestes, siva animalia quædam quorundam sanctorum nominibus superscripta, ad eorundem sanctorum honorem transeunt, quorum sunt nominibus prænotata: & si nomina superscripta hæc, quæ enumeravimus, ad eorum quorum nomina sunt honorem perducere minime queunt, nec illas quoque nominum inscriptiones ad sanctorum honorem quodammodo perducunt: & si istud prudenti consideratione abnuitur, & illud solerti indagatione abicitur. offeruntur cuilibet eorum qui imagines adorant, verbi gratia, Duarum feminarum pulchrarum imagines superscriptione carentes, quas ille parvipendens abicit, abjectasque quolibet in loco jacere permittit, dicit illi quis, Una illarum sanctæ Mariæ imago est, abici non debet: altera Veneris, quæ omnino abicienda est, vertit se ad pictorem quærens ab eo, quia in omnibus simillimæ sunt, quæ illarum sanctæ Mariæ imago sit, vel quæ Veneris? ille huic dat superscriptionem Sanctę Mariæ, illi verò superscriptionem Veneris: ista quia superscriptionem Dei genetricis habet, erigitur, honoratur, osculatur: illa quia inscriptionem Veneris Æneæ cujusdam profugi genetricis habet, deicitur, exprobratur, exsecratur: pari utræque sunt figura, paribus coloribus, paribusque factæ materiis, superscriptione tantum distant. Dicat mihi, quæso, Epiphanius diaconus, qui per nominis inscriptionem imagines ad honorem primæ formæ deduci posse dixit, ubi hæc sanctitas hujus antequam superscriberetur fuit? vel ubi illius exprobratio priusquam superscriberetur extitit? Superscriptio itaque, quæ imaginibus indi solet, secundum morem literarum, quibus tanta vis est ut tacite loquantur, & nonnumquam dicta absentium, nonnumquam verò præsentium sine voce edisserant, notitiam inserre valet: illis vero imaginibus quibus inditur, sanctificationem exhibere non potest. Sanctificatio enim rationalibus creaturis bonorum operum exhibitione & meritorum prærogativis conceditur: rebus verò irrationalibus & sensu carentibus, utpote sunt vasa divinis cultibus mancipata, & his similia non superscriptione qualibet, sed sacerdotali consecratione & divini nominis invocatione accedit. Ac per hoc evidenti ratione monstratur, nullam imaginibus inhærere posse sanctificationem per quamlibet superscriptionem: quoniam ista quæ beatæ Dei genetricis Mariæ superscriptionē sortitur, & quæ quondam despicabiliter abjecta jacuit, nunc venerabiliter adornatur, quantum valuit contemptoribus suis spreta jacens obesse, tantum nihilominus valet cultoribus suis erecta & adorata prodesse: & illa quantum posset juvare si erigeretur, tantum potest lædere cum spernitur. Quod vero ait; *Et osculantes eam & honorabiliter adorantes accipiemus sanctificationem*, tantum valeret quantum si diceret. Osculamur eam & honorabiliter adoramus sanctificationem ab ea accipere cupientes, quam nec illa habet, nec nobis impertire valet. Quanto ergo potest cœco lumen reddere, cum ipsa non videat; odoris sensu carenti odorem, cum ipsa eodem sensu careat; surdo auditum, cum non audiat; muto eloquium, cum ipsa non loquatur; debili manibus tactum, cum ipsa nihil palpare queat; claudo gressum, quo illa penitus caret; mortuo vitam, cum ipsa non vivat, tanto nihilominus nobis sanctificationem ingerere valet qua ipsa penitus caret. In parvo verò commate, quod superest, non est diutius immorandum, quoniam pene totum in superioribus commatibus per partes videtur esse connexum. Ait enim, *Nam & sacra diversa vasa habentes has osculamur & amplectimur & sanctificationem quandam speramus*. Non enim ad homines per vasa, sed ad vasa per homines divini nominis invocatione & sacrorum mysteriorum celebratione sanctificatio venit: nec vasis imagines coæquandæ sunt, quoniam in vasis, non in imaginibus, Deo sacrificium offertur. Nam si à vasis, quæ utique sanctificata sunt, hominibus sanctificatio, ut diximus, minime impertitur, multominus ab imaginibus impertietur, quæ nec sanctificare nec sanctificari possunt.

CAP. XVII.

Ridiculosissimum dictum Epiphanii reprehenditur, in eo quod ait, Ex proprio ventre locutus.

QUon in eadem synodo scribitur eo quod præfatus Epiphanius de quodam dixit, *Ex proprio ventre locutus*, quamquam rebus ad fidem pertinentibus nullum afferat præjudicium, & huic negotio de quo sermo est nec quicquam vel inroget vel deroget, ideo tamen à nobis non est prætermissum, quoniam indoctum quid sonat & insulsum: & quia nec debent nec possunt tali scri-

ptura

prura novæ quælibet constitutiones ecclesiæ protogari, quæ tot modis potest reprehendi. Omne enim quod inreprehensibile est, hoc recipit sancta catholica ecclesia: quod autem in pluribus reprehenditur, hoc ab ecclesiastico dogmate abdicatur. Nec debet illius lectionis quæ reprehensionibus & talibus nugis est plena, de adorandis imaginibus observari censura. Dixerunt nempe quendam ex proprio ventre locutum. Quod dictum non solum à doctis verum etiam ab indoctis auribus respuitur, & veluti anile quoddam deliramentum abnuitur. Ex corde enim ea, quæ mens concepit, linguâ interprete producuntur: ex ventre ea administrantur quæ in secessum missa egeruntur: & sicut non potest *cor*, quod plerumque & in divinis literis, & in consuetudine loquentium pro mente sive sensu ponitur, escas conficere, humorum collectiones habere: ita non potest venter cogitationes concipere, easque per verba producere. Habent ergo singula membra officia sua, ut quinque sensus quinque membrorum partibus distributi sint, excepto tactu, qui quamvis in manibus sedem habere putetur, per cætera membra diffusus est. Et secundum philosophorum experientiam in corde est timor, in splene lætitia, in jecore voluptas, in tribus ventriculis cerebri, in anteriore qui est ad faciem, sensus, in eo qui posterior ad cervicem est, motus, in eo verò qui inter utrumque est, memoria vigere demonstratur, in pulmonibus anhelandi, voces modificandi, spiritum ducendi officium habetur: ventrem autem, quem maris constat habere figuram, escarum tantum confectionibus humorumque collectionibus manifestum est inservire. Nam si forte hujusce dicti errorem his velint adminiculis fulcire, quod plerumque ventris mentio in sacris literis reperiatur, ut est illud, *a Venter meus conturbatus est*, sive, *b Ventrem meum doleo*, & cætera hujuscemodi, advertant numquam hujus membri vocabulum pro loquutione, sed pro aliis atque aliis rebus quæ per ventrem significantur, tropicè positum, de quibus nunc disputare longum est. Illud enim sicubi dictum est, tropologicum est, istud vero acyrologicum: per illud obumbratur allegotice veritas, per istud mutilatur sensus puritas: illud nitet mysteriis, istud squalet ineptiis. Cæterum si de Pythonibus dicere voluerunt, quos septuaginta *ventriloquos* transtulerunt, de quibus in Deuteronomio legitur; *Non invenietur in te lustrans filium suum aut filiam in igne, & divinans divinationem, augurans & aruspicans & medicaminibus infuscans, incantator, ventriloquus, & portenta inspiciens, & interrogans mortuos*: nec hoc reprehensione caret: quoniam cum illi quendam hominem ex proprio ventre loquutum fuisse dixerint, ut Pythonem, nec ab ipsius quidem Pythonis ventre homo, sed malignus loquitur spiritus: ita dumtaxat ut eodem Pythone, qui ventriloquus dicitur, per os humano more loquente de ventre ejus spiritus inmundi voces audiantur, & responsa dentur, quos quidem ventriloquos in Assyriorum sive Ægyptiorum gentibus, apud quos magicæ artes copiosæ sunt, plures esse manifestum est.

a Thren. 1.
Hab. 3.
Eccles. 10.
b Eccles. 37.
Deut. 18.

CAP. XVIII.

Contra eos qui dicunt, Qui imaginem idolorum dixerunt dæmoniorum imaginibus similem, accusent Abel & Noe & Abraham & Moysen & Samuhel & David, quòd ipsi aliena & pagana sacrificia Deo libaverunt.

QUANTUM in hoc capitulo sonat & nos ex aliis eorum dictis experti sumus, hoc introducere nituntur, ut quia à paganis quondam occisorum pecudum sacrificia dæmonibus litabantur, nec tamen ob hoc à sanctis viris in veteri lege prætermittebatur, quin & ab illis occisorum pecudum Deo victimæ offerrentur, nec ideo sit prætermittendum quin intra sanctam ecclesiam imagines adorentur, pro eo quòd à gentilibus idola colebantur, sed sicut in aliis ex hoc negotio adsertionibus eorum objectiones incassum adhibitæ frustrantur, ita etiam hæc quoque objectio incompetenter adhibita prudentis adsertionis objectu frustrabitur. Manifestum namque est pridem & à sanctis viris Deo omnipotenti, & à gentilium sacerdotibus occisorum pecudum sacrificia dæmonibus oblata fuisse: & antiquitus nefandorum hominum simulacra dæmonico instinctu posita in delubris, & quorundam sanctorum imagines ob rerum gestarum memoriam & ædificiorum pulchritudines, à catholicis habitas fuisse in basilicis. Sicut ergo occisorum pecudum sacrificii usus & à sanctis ante legem patribus legitur celebratus, & in lege à Domino per Moysen est traditus, dicant ubi adorandarum imaginum usus aut ante legem à Patriarchis, aut in lege per legislatorem, aut in novo testamento à Domino & salvatore, aut ab Apostolis vel ab Apostolicis viris sit institutus, & cum illorum celebratio tam authenticam habeat traditionem, dicant quem istarum adoratio obtineat vigorem. Qui dum hoc dicere nequiverint, rem se inutilem protulisse erubescant, & inaniter sanctorum sacrificiorum oblationi adorationem imaginum adsociare nisos fuisse resipiscant atque cognoscant. Quomodo ergo potest credi imagines à catholicis ad adorandum conditas, cum nec ipsa quidem gentilium simulacra primum ad adorandum perhibeantur condita fuisse? Simulacrorum itaque usus exortus est, cum ex desiderio mortuorum quorumlibet virorum fortium aut regum aut quarundam urbium conditorum, aut quarumlibet artium inventorum imagines vel effigies ab his qui eos dilexerant conderentur, ut posterorum vel dilectorum dolor haberet aliquod de imaginum contemplatione remedium: sed paulatim hunc errorem persuadentibus dæmonibus ita in posteros inrepsisse, ut quos illi pro sola nominis memoria pingēdos censuerāt, successores deos existimarent atque colerent, & in his sibi dæmones sacrificare inlectos quosque miseros percenserent.

Hoc

Hoc etiam exemplo adeo cernimus imaginum usum inolescere, ut quæ prius ob ornamentum basilicarum & memoriam erant compaginatæ rerum gestarum, inolescête paulatim nefario usu adeo nunc à catholicis quibusque extollantur, ut adorentur, eisq; luminaria, thymiamata, primitiæ vel quædam munuscula offerantur, & quod nequius est, ut in Græciæ partibus factum legimus, pontifices qui solum Deum adorandum, solumq; colendum, illique soli serviendum prędicare debuerant, & ipsi eis se servituros fateantur, easq; colant & adorent, & earum contemptores soliusq; Dei cultores, verosque adoratores ob earum contemptum & hæreticos judicent, & anathematizare affectent. Uno namque & pene pari modo, ut præfati sumus, adorandorum & colendorum simulachrorum vel potius dęmonum & gentilibus nequissimus usus inolevit, & catholicis, quod nō sine quodam animi mœrore prosequimur, adorandarum imaginum ineptissima consuetudo adcrescit, & res ad aliud cōditæ, ad aliud videntur usurpatæ. Non enim nos imagines in basilicis positas idola nuncupamus, sed ne idola nuncupentur, adorare eas & colere eisque servitium inpendere recusamus, quoniam plerumque non res, sed causa rei pro scelere reputatur: dum videlicet multa quibus bene potest uti male usa in flagitiū cōvertuntur, sicq; una eademq; res bene utentibus non est causa piaculi, & malè utentibus est causa periculi. Sollicitè ergo præcavendum est & summa industria procurandum, ne dum quidam nostrorum quasdam res ultra quàm ordo exposcit sublimare affectant, vetustissimi illius & cariosi erroris redivivi illis cineres convalescant, & victoriam quam in campo adepti sunt, intra urbis mœnia perdant, subigatq; civilis belli insuspicabiliter dolosa inlusio, quos subigere externi hostis aperta nequivit inpulsio. Cum ergo illi accusandos garriant sanctos patres, Abel videlicet, Noe & Abraham, Moysen,
Ecclef.44. Samuhelem & David, non eos nobis accusare libet, sed laudare, dicente Ecclesiastico; *Laudemus viros gloriosos, & parentes nostros in generatione sua. multam gloriam fecit Dominus magnificentia sua, à seculo dominantes in potentatibus suis homines magni virtute & prudentia sua præditi in dignitate prophetarum, & imperantes in præsenti populo, & in virtute prudentia populi sanctissima verba, & cætera.* Quis ergo tam profanam habeat mētem, ut Abel, qui ab ipso Domino justus appellatus est, accusare audeat? cujus sanguis de terra ad Dominum clamasse legitur, qui exemplar & norma est omnium justorum, qui primus persequutionem passuris sanctis prævius extitit, & civitatis Dei quam fluminis impetus lætificat, primus fundamenta jecit. Aut quis Noe virum justum accusare præsumat? quem Dominus gratiam coram se invenisse testatur: qui secundus post Adam humani generis pater orbis extitit reparator, & in typo Christi qui ecclesiam diversis gentibus plenam inter mundanorum fluctuum inanes procellas gubernaturus erat, arcæ diversis animantibus plenæ, inter horrisonorum fluctuum inlisiones extitit gubernator, qui tot meritorum exornatur insignibus, ut ille tantum cum Danihele & Job in die judicii liberandus
Ezech.14. dicatur, Ezechiele adtestante, qui ait; *Si pestilentiam inmisero super terram illam, & effudero indignationem meam super eam in sanguinem, ut auferam ex ea hominem & jumentum, & Nohe & Danihel & Job fuerint in medio ejus, vivo ego, dicit dominus Deus, quia filium & filiam non liberabunt, sed ipsi justitia sua liberabunt animas suas.* In quibus tribus sanctis omnis sanctorum multitudo signatur, ut per Noe ecclesiæ gubernatores, per Danihelem virgines & continentes, per Job conjugati & pœnitentes innuantur. Aut quis Abraham patriarcham accusare affectet? qui est prima credentium via & beati seminis senus pater, cui non legalis observantia, sed fides credulitatis est ad justitiam reputata: qui trinitatem in typo videns, & unitatem in mysterio venerans, divini judicii archana, & de conjuge anu suscipiendæ sobolis stupendum miraculum audire promeruit: qui fidei cujus ipse specimen tenuit, futuras circa finem mundi angustias figuraliter sensit, cùm circa finem diei terror nimius & tenebrosus super eū inruit. Aut quis Moysen legislatorem accusare præsumat? de quo scriptum est, quòd esset mitissimus super omnes qui morabantur in terra, qui in typo Christi mediator inter Deum & homines consistens devicto nequissimo hoste populum de servitute Ægyptia signis ac prodigiis terribilibus liberavit. Aut Samuhelem? qui ab ipsis cunabulis Domino consecratus usque ad decrepitam senectutem in Domini militia militavit. Aut David? qui vir dicitur secundum cor Domini inventus, & in eo meritis sanctorum prælatus, ut & de Christo apertius cunctis prophetarit, & secundum formam servi ejus pater sit nuncupatus. Quorum si laudes & mysteria singillatim proferamus, ante dies quàm verba, cessabit. Non enim illi offerebant Deo sacrificia pagana, sed mysteriis plena: quia necdum à pagis Atheniensium *pagani* nuncupabantur, quando jam ab illis Deo sacrificium offerebatur, & ut ita dixerim, necdum Athenarum urbs condita erat, nec Cecrops offerendorum sacrificiorum institutiones & ararum erectiones & dæmonum appellationes gentilibus tradiderat, cum jam Abel & Noe & Abraham Deo sacrificia obtulerant. Offerebāt, inquam, sancti sive ante legem, sive sub lege, sacrificia typicis mysteriis obumbrata, quæ in novo testamento per mediatorem Dei & hominum expulsis obumbratis præfigurationibus sunt completa, & ecclesiæ tradita, quibus usq; in finem ipso auxiliante erit contenta. Quur ergo antiqui Patres visibiliter sacrificaverint & carnalia sacrificia Deo litaverint, beati Augustini verbis lector agnoscat. Ait enim, *Quæ sunt etiam sacra spiritalia, quorum imagines carnalem populum celebrare oportebat, ut præfiguratio novi populi servitute veteris fieret, quorum duorum populorum differentiam etiam in unoquoque nostrum licet advertere, cùm quisque ab utero matris veterem hominem necesse est agat, donec veniat ad juvenilem ætatem, ubi jam non est necesse carnaliter sapere, sed potest ad spiritalia voluntate converti & intrinsecus regenerari. quod ergo in uno homine rectè educato ordine natura disciplinaq; contingit, hoc proportione in universo genere humano fieri per divinam providentiam, peragiq; pulcherrimum est.*

CAP. XIX.

CAP. XIX.

Contra eos qui dicunt; Si sanctus Epiphanius imaginum destructor fuit & earum abominator, quomodo ejus discipuli imagines depingebant in Cypriorum insula, in templo quod ejusdem patris nomine titulaverunt: *cùm videlicet multa pingantur quæ non adorantur, & plerumque à bonis magistris mali discipuli oriantur.*

MAGNA se in hac parte illi de quibus sermo est, ad suum errorem tuendum armorum repetisse gratulantur instrumenta, eo quòd in insula Cypro à cujusdam sancti viri Epiphanii discipulis basilica dicatur fuisse depicta, quasi nulla res possit pingi quæ non continuo debeat adorari. Cùm ergo imaginum habendarum vel non habendarum usus non præjudicet catholicæ fidei puritati, constat eundem Epiphanium sive alium quemlibet sanctum virum, nec imaginum fuisse destructorem, nec earum adoratorem, discipulosque ejus vel quoslibet catholicos viros non ideo basilicas colorum fucis depinxisse, ut picturæ adorarentur, sed ut ex eis parietibus pulchritudo inferretur, & rerum gestarum aspicientibus memoria ingereretur. Non enim quia Epiphanii discipuli in insula Cypro basilicam depinxisse perhibentur, idcirco imagines adorabuntur, quoniam non omnia quæ pinguntur protinus adorantur. Quæ si singula adorari deberent, paucæ admodum creaturæ quæ non adorarentur, remanerent. Cernimus namque in metallis conflatorio sive sculptorio opere, in gemmis insignibusque lapidibus mira sculptoris arte, in marmoribus cæterisq; lapidibus latomorum sive sculptorum industria, in lignis cælatoris scalpello, in lithostrotis diversorum colorum per artificem compaginatis crustulis, in sericis, laneis necnon & lineis multicoloribus vestibus plumario polymitarioq; opere formatas imagines. Numquid quià præfati viri, sancti scilicet Epiphanii, discipuli in Cypro basilicam depinxerunt, idcirco omnes adorandæ sunt? aut quia illi diversis materiis locum exornaverunt divino cultui dedicatum, ideo ad singulas materias quas præmisimus pro imaginibus quæ eis in subjecto sunt curvatis poplitibus, flexis cervicibus, crebrescentibus suspiriis, sublevatis reverenter ac plerumque semiclausis luminibus, à fidelibus est currendum? Non igitur consequens est, ut pro eo quòd illi basilicam pinxisse dicuntur, imagines adorentur. Potest etiam huic illorum objectioni aliud rationabiliter opponi, ut illorum adsertio sicut aliis objectionibus nequivit muniri, ita etiam nec hac quoque depicta ab Epiphanii discipulis basilica valeat adstrui: præsertim cùm etsi ejusdem sancti viri discipulorum consensus à se inditas parietibus picturas adorare censuisset, nullam ejus vim censura haberet: quoniam plerumque à bonis magistris bene discipuli educati, postmodum neglecta institutione magistrorum efficiuntur perversi. Quòd si solerti indagatione quæratur, sacrarum literarum exemplis adprobabitur. Helisæi igitur viri sancti & duplicis Heliæ spiritu ditati discipulo tantus pecuniæ amor irrepsit, ut percepto alienigenæ munere à magistro spreto exitiabilis etiam ægritudo eum fœdarit. Non illum prophetica alloquutio, non magistri eruditio, non signorum terribilium ostensio, non tanti prophetæ communis habitatio à tantæ pestis, id est, avaritiæ labe compescuit, sed avaritia quæ eum invasit, lepram quoque ei cum Syri censu inussit. Judam, etiam, de quo per prophetam scriptum est; *Homo pacis meæ qui edebat panem meum ampliavit adversum me supplantationem*: cui quondam dictum est, *Tu* Psal 41.
verò homo unanimis, dux meus & notus meus, qui simul mecum dulces capiebas cibos, neglecta boni magistri eru- Psal. 55.
ditione, & revera boni, qui de seipso dixit, *An oculus tuus nequam est, quia ego bonus sum?* & cui per David Matth. 20.
dicitur; *Bonus es domine, bonitatem tuam doce me*: de quo etiam per Hieremiam dicitur; *Bonus est dominus spe-* Thren. 3.
rantibus in se, animæ quærenti illum: adeo capacis vel maximè rapacis avaritiæ furor arripuit, ut magistrum prodere non distulerit, quem non verba cælestia, non vitæ fontis inundatio, non signorum exhibitio, non apostolica societas, non apostolici nominis dignitas à tanti sceleris perpetratione cohibuit: qui cognita sui sceleris nequitia indignam vitam digna morte finivit: de quo ait Sedulius,

Tunc vir apostolicus, nunc vilis apostata factus.

Nicolaus quoq; discipulus Apostolorum & inter septem unà cum beato Stephano in diaconi ministerium consecratus, neglectis postmodum bonorum magistrorum doctrinis, sive bonorum condiaconorum societatibus, hæresiarches est effectus, & qui bonorum operum exercitia exemplis sive verbis, utpote discipulus Apostolorum, instituere debuit, permutatis in contrarium vicibus ipse nefandæ hæresis scelus instituit, de qua in Apocalypsi scribitur, *Sed hoc habes quòd odisti facta Nicolaitarum, quæ & ego* Apocal. 2.
odi. Si ergo boni prophetæ malus discipulus propter avaritiã reprobatur, & boni magistri, domini scilicet & salvatoris nostri, discipulus fur & proditor effectus abominatur, & sanctorum Apostolorũ malus discipulus propter impium dogma à se institutũ exsecratur, quid mirum si à bono magistro Epiphanio picturarum adorationem instituendo mali discipuli efficiuntur? & hoc dicentes non eos reprobos judicamus, quippe cùm eorũ vitam & conversatione nesciamus, sed proposita conditionali particula, si picturas adorare censuerunt, in eo eos erroneos adseveramus. Aspiciamus ergo Novatum Cypriani episcopi presbyterũ Novatianam hæresem condidisse, & suum arbitriũ sequutum sancti magistri monita sprevisse: Arrium quoq; à catholico magistro eruditum novimus fuisse, & postmodum exitiabilis dogmatis grana seminasse. Quid de singulis referam? pene omnes hæresiarchas catholicorum constat fuisse discipolos, quia nequaquam in suo nomine poterat heresim quis titulare, nisi illã suo arbitrio reperisset. Quibus exemplis colligitur, nil sancti Epiphanii discipulis magistri sanctitatem profuisse, si ab ecclesiasticis constitutionibus spreta boni magistri eruditione creduntur deviasse.

CAP. XX.

Quòd adolatoriè Imperatorem suum sive matrem ejus apostolis coaquare nisi sunt dicentes, Sicut olim salutis nostræ rector & perfector Jesus proprios suos apostolos sancti spiritus induens virtute emisit, sicut & nunc suos placabiles & apostolorum similes fideles nostros imperatores erexit de eodem spiritu prudentes factos, & idoneos existentes virtute ad perfectionem nostram.

SESSUROS cum domino Apostolos ad judicandum ejusdem domini veridica voce reperimus,
Luc. 22. *Vos*, inquit, *qui secuti estis me, in regeneratione cum sederit filius hominis in sede majestatis suæ, sedebitis super duodecim thronos, judicantes duodecim tribus Israhel*: eosque se elegisse de mundo, ut de mundo non
Joan. 15. essent, sed ut fructum plurimum adferrent, ipse dominus adtestatur, *Ego vos*, inquiens, *de mundo elegi, ut de*
Matth. 5. *mundo non essetis, & ego elegi vos ut fructum plurimum adferatis, & fructus vester maneat in æternum*: illos esse *sal terræ*, condimentum videlicet populi, quo insulsa quæque condiuntur, & insapida saporantur: eos lucem mundi, qui veræ lucis, hoc est, Christi, fulgure suæ prædicationis verbis mundi tenebras, diffidentiæ videlicet caliginem, irradiarunt, manifestum est: illis à domino & in terra per insufflationem datur, & è cælo in igne linguarumque divisione spiritus sanctus ad innuendam dei & proximi dilectionem emittitur: illis solvendi ligandique, peccata remittendi & retinendi, mortuos suscitandi, dæmones eiiciendi, infirmos curandi, cæteraque hujuscemodi opera faciendi datur potestas, & omnes gentes docendi, & in nomine sanctæ trinitatis baptizandi confertur auctoritas: illis gaudere
Luc. 10. jussum est, quòd nomina eorum æternæ vitæ cælestis liber inserta teneat: illis dictum est, *Beati oculi qui vident quæ vos videtis, & aures quæ audiunt quæ auditis*, quia videlicet secundum ejusdem domini & salvatoris nostri JESU CHRISTI veracissimum testimonium, *multi prophetæ & reges voluerunt videre quæ illi videbant, & audire quæ illi audiebant*: quoniam omnium patriarcharum & prophetarum egregii cœtus, quamquam redemptorem mundi venturum pro salute mundi propheticæ spiritus eruditione scirent, eumque interioris intuitus oculo quodammodo cernerent, eum tamen quem corporaliter venturum sciebant, corporaliter cernere æstuabant. Qui dum tot meritorum insignibus emineant, totque beatitudinum excellentia polleant, incassum eis illi quorum errores discutimus, imperatores suos adsimilare affectant. Liquido namque patet apostolos prophetis prælatos esse, si apostolis imperatores eorum, ut illi somniant, similes sunt, prophetis præferuntur, qui CHRISTUM quem corporaliter venturum sciebant, corporaliter non viderunt: si prophetis præferuntur redemptorem mundi corporaliter viderunt. redemptorem autem mundi eos corporaliter non vidisse, evidentissimè patet: non igitur prophetis imperatores eorum præferuntur, nec apostolis, ut illi dicunt, similes sunt. Quomodo ergo apostolis queant adsimilari, cùm non solum non sint eis similibus meritis æquiparati, similique sanctitatis nitore prædiri, verumetiam eorum sacratissimis prædicationibus in pluribus videantur obniti? aut quomodo poterunt eorum esse similes, quorum neglegunt esse sequaces? Illi sectati sunt cælestia perpetimque mansura, isti sectantur terrestria quæque & caduca: illi spreto mundo domino adhærere maluerunt, isti mundi pompis ejusque fumeis gaudiis adhærentes plerumque domini præcepta spernunt: illi persequutionem propter justitiam patiebantur, isti plerumque propter injustitiam persequuntur: illi tradebantur in conciliis, & flagellabantur in synagogis, isti prædicantur in subjectis urbibus, & conlaudantur in populis: illorum epistolæ æternæ vitæ commercia gerentes ducebantur legendæ per provincias & regiones, istorum imagines & effigies gentilicum & obsoletum quendam errorem referentes adorandæ circumferuntur per vicos & civitates: illi beati fore à domino dicti sunt, cùm eos odissent homines, & persequuti fuissent, & omne malum adversus eos mentientes dixissent, isti in eo se beatos putant, quòd se diligi sibique parere,
Matth. 5. seque conlaudari ab hominibus videntur: illis dicitur; *Beati qui nunc fletu quia ridebitis*, istis dicitur;
Prov. 14. *Risus dolore miscetur, & extrema gaudii luctus occupat*: illi gaudente mundo contristati sunt, contristato denuo mundo gavisuri sunt, isti gaudente mundo gaudent, contristato mundo contristabuntur: illi euntes in mundum, cujus figuram præterituram prædicabant, ejus noxios actus flebant, mittentes æterni fructus semina, isti in mundo fundati de prosperitate mundi gaudentes, amplexantur præsentis vitæ prospera: illi venientes ad judicium venient in exultatione, securi de æterna remuneratione, portantes manipulos hominum per suam prædicationem conversorum, isti venient cum magno tremore reddituri rationem operum suorum. Sed quid àmplius inmoramur? quid longius evagamur? quid de ingentibus sylvis modicos flores colligimus, quorum nec millesimam quidem partem colligere valemus? Tanta est distantia inter apostolos & imperatores, quanta inter sanctos & peccatores, & cum apostoli emineant novi testamenti sanctis omnibus, multo amplius eminere creduntur peccatoribus. O adolatio, quur tanta præsumis? O oleum rancoris potius exuberans nidorem, quam lenitatis aut nectaris nitorem! à sacerdotibus venderis, à præsulibus inlectorum quorundam capita inlinis, & quod Propheta sibi adhiberi exhorruit; *Oleum*, in-
Psal. 141. quiens, *peccatoris non impinguet caput meum*, id pontificum cœtus imperatorum capitibus indit, & quod evangelicæ virgines emendum dixerunt à venditoribus, hoc, pro dolor, fideles & maximè populi rectores emunt à præsulibus. Quod ergo ex eodem spiritu, id est, à sancto spiritu, eosdem imperatores prudentes & idoneos factos esse virtute ad perfectionem suam fatentur, manife-

manifestum est omnes fideles qui veraciter Christiani sunt, sanctum habere spiritum, dicente Aposto-
lo; *Quisquis spiritum Christi non habet, hic non est ejus*, quod spiritus sancti donum & post baptismum per Rom. 8.
manus impositionem infunditur, & vitæ munditia secundum meritorum distantiam singulis distribui-
tur, dicente vase electionis; *Unicuique data est gratia secundum mensuram.* Quamquam igitur in alio loco Ephes. 4.
scribatur; *Non enim ad mensuram dat deus spiritum*, ad mensuram tamen fidelibus quibusque impertitur:
quod autem ait; *Non enim ad mensuram dat deus spiritum*, hoc de solo filio qui consubstantialis est patri Joan. 3.
& spiritui sancto intellegatur, cui non ad mensuram spiritus datur: quoniam juxta Pauli vocem; *In* Coloss. 2.
ipso habitare corporaliter omnis plenitudo divinitatis creditur. Quod autem ad mensuram dari spiritus & sin-
gulis singula distribuere, prout vult, dicitur, hoc de fidelibus quibusque dictum esse absque ambigui-
tate accipitur. Sed quamvis unumquemque catholicorum constet habere spiritum sanctum, juxta
quod superius memoravimus, & exemplis inlustravimus, nullum tamen nostræ ætatis hominem se-
cundum Apostolicæ mensuræ gratiam spiritum sanctum accepisse dicere audemus, aut adfirmare va-
lemus.

CAP. XXI.

De eo quod dixerunt, Habet enim prophetia, Ecce virgo in utero accipiet, & pariet fi- Esa. 7.
lium; hanc autem prophetiam in imaginem nos videntes, videlicet virginem in
ulnis ferentem quem genuit, quomodo sustinebimus non adorare & oscula-
ri? Quis indisciplinatus mente resistere audebit? in tale osculum di-
gnos enim nosipsos faciamus adorationis, ut non accedentes indigni Ozæ supplicium subeamus.

PROPHETIA, quæ virginem concepturam & filium parituram intonat, non jam in incertis &
ambiguis est quærenda, sed in pectore retinenda, nec ejus archana mysteria sunt in picturis, sed
in divinis literis earumque explanatoribus, Apostolis videlicet eorumque successoribus, inve-
stiganda, & fide potius quàm oculis intuenda. Non enim idem nobilissimus vates Esaias evan-
gelii nobis potius quàm prophetiæ referens saporem, ait; *Nisi pinxeritis & adoraveritis imagines, non per-*
manebitis, sed ait, *Si non credideritis, non permanebitis.* Manifestum itaque est, eum qui in mandatis divi- Esa. 7.
nis fidei integritate vult permanere, & ad æternam remunerationem venire, instrumenta per quæ ad
hæc veniat non in parietibus, non in tabulis, non in picturis, non in quibuslibet visibilibus rebus, sed
in corde per fidem, in ore per confessionem, in opere per bonorum actuum exhibitionem habere de-
bere, & credere virginem quæ salvatorem protulit mundi, non in mundanorum artificum operibus,
sed in æterni & inenarrabilis artificis opere, id est, in cælestibus sedibus esse. Unde necesse est ut quis-
quis eam adorare desiderat, non in colorum fucis, non in materialibus opificiis, non in quibuslibet
officinis, sed illò mentis aciem figat, quò eam cum Christo regnare constat. Nam dum illi dixerint,
Hanc autem prophetiam in imaginem nos videntes, videlicet virginem in ulnis ferentem quem genuit, quomodo sustine-
bimus non adorare & osculari? quis indisciplinatus mente resistere audebit? & nos pene eadem verba sono non
sensu, sequuti ingerimus; Hanc autem picturam in tabula aut pariete cernentes, virginem videli-
cet depictam puerum in ulnis ferentem, quomodo præsumemus rem insensatam adorare, & opus
cujuslibet artificis osculari? quis indisciplinatus tale facinus perpetrare audebit, ut adorationem soli
creatori debitam creaturis inpendat, & dum vult favere picturis, sacris renitatur scripturis? Esto, i-
mago sanctæ dei genetricis adoranda est, unde scire possumus quæ sit ejus imago, aut quibus indiciis
à ceteris imaginibus dirimatur? quippe cùm nulla in omnibus differentia præter artificum experien-
tiam, & eorum quibus operentur opificia, materiarumque qualitatem inveniatur. Cum ergo depi-
ctam pulchram quandam fœminã puerum in ulnis tenere cernimus, si superscriptio necdum facta sit,
aut quondam facta casu quodã demolita, qua industria discernere valemus, utrum Sara sit Isaac tenẽs,
aut Rebecca Jacob ferens, aut Betsabee Salomonem jactans, aut Elisabet Johannẽ bajulans, aut quæ-
libet mulier parvulum suum tenens? & ut ad gentiles fabulas veniamus, quæ plerumq; depictæ inve-
niantur, unde scire valemus, utrum Venus sit Ænean tenens, an Alcmena Herculem portans, an An-
dromacha Astyanacta gerens? Nam si pro alia alia adoratur, dementia est; si tamen ea quæ adoranda
penitus non est, adoratur, vesania est: quod utrumq; cavendum est. Pingitur etiam eadem beata virgo
qualiter aselli gestamine vecta, puerum in ulnis ferens Joseph prævio in Ægyptum descenderit, quali-
terve ex Ægypto ad terram Israhel redierit (in pluribus namque materiis hæc historia inditur, & non
semper in basilicis, sed interdum in vasis escariis sive potatoriis, interdum in sericis indumentis, ple-
rumque tamen in stragulis) numquidnam hæc omnia adoranda sunt? Cùm ergo in quolibet ho-
rum imago sanctæ virginis puerum tenens pecualis animantis tergo suscepta adoratur, numquid non
ipsius animantis cum ea imago adoratur? nullo enim pacto in adorando utriusque imaginis, virginis
videlicet sive animantis, quædam potest fieri diremptio: præsertim cùm unius sint materiæ, unoque
artificis ingenio conpaginatæ, aut utriusque adoratio est spernenda, aut utræque sunt adorandæ. Sed
dicet fortasse spinosulus aliquis; Hęc adsertio adorandi animantis frustranda est: quoniam cùm quem-
libet hominem cathedra susceptum aut baculo innixum causa salutationis adoramus, non cum eo ca-
thedram neque baculum adorare monstramur, sed homine salutato illa insalutata remanere creduntur.

tur. Cujus spinulæ hoc modo quassandæ sunt; Alia est definitio hominis, alia baculi sive cathedræ: quoniam quidem homo definitur ita, *Homo est animal rationale, mortale, risibile*, & cætera hujuscemodi: cathedra verò vel baculus non eodem modo definiuntur, sed ut res sensu vitaq; carentes, pro artificis experientia vel voluntate ad officia quibus necessaria sunt præparata, & cætera hujuscemodi: ubi liquido patet aliud esse rationalem hominem salutando adorare, aliud cathedram vel baculum, utpote res insensatas, insalutata relinquere. In definitione verò virgineæ sive pecualis animantis imaginis, cum utræq; sint sensu vitaq; carentes, ex una materia factæ, uno eodemq; artifice formatæ, ita sibi mutuo cohærentes, ut sine materiæ, in qua to subjecto sunt, discidio ab invicem nequeant separari, pene nulla est in definiendo distantia. In quibus cum tanta sit parilitas, tanta societas, tanta materiæ unio, aut utriusq; adoratio est suscipienda, aut utriusq; spernenda. Cum ergo altera ab altera dirimi sine discidio nequeat, & utræque, ne forte animantis imago adoretur, adorari non debeant, restat ut utræq; adorationis honore careant, & ornamentorum solummodo in basilicis aut in quibuslibet locis loca teneant, & aspicientibus rerum gestarum memoriam præbeant: quoniam cum tot diverticulis in tantos errores imaginum adoratio vergat, nulla eam stare intra sanctam ecclesiam perspicua ratio monstrat. Hortantur ergo illi se mutuo, ut digni efficiantur ad oscula sive adorationes rerum sensu carentium dicentes; *In tale osculum dignos enim nosipsos faciamus adorationis, ut non accedentes indigni Ozæ supplicium subeamus.* Nos denique dignos nos faciamus ad adorandam divinam majestatem, immo ab eo digni efficiamur à quo est bene velle & perficere, & ut veri adoratores non secundum eorum vanitatem

Joan. 4. adoremus dominum in quadam imagine, sed in spiritu & veritate, dicente ipsa veritate; *Veri adoratores adorabunt patrem in spiritu & veritate.* Quod verò se ideo ad oscula & adorationes imaginũ dignos effici monent, ne forte Ozæ pœnam luant, videant ne illius præsumptionis causa, qua & ille archam domini absque suo adminiculo casuram putavit, & isti nihilominus divini cultus religionem absque imaginum adminiculo frustrandam putant, ejus exitiabilis pœnæ sententiam subeant: quippe cum nec illa ne rueret, ejus fulcimine indiguerit, nec ista ut firmius stet, illarum fulcimine indigeat: & sicut illa nullam deo indigentiam patiente absque aliquo sui casu Ozæ sustentaculo vacante inlapsa ferebatur, ita nimirum ista domino gubernante absque ullo naufragio imaginum opitulatione postposita intemerata servatur. Quid ergo est archæ testamenti domini quæ à domino gubernabatur, ne casum pateretur, manum velle subponere, nisi catholicæ religioni quæ à domino utique regitur, ne inter hujus vitæ itinera titubet, imaginum adorationem velle admittere? aut cui assimilari potest Oza, qui absque sacerdotum & conlevitarum consilio quadam præsumptibili cura novum archæ domini voluit sustentaculum præstare, nisi istis qui absq; sanctorum patrum doctrina & consacerdotum per diversas mundi partes constitutorum consensu arrogantia quadam & superciliosa intentione novam Christianæ religioni imaginum adorationem nituntur inserere? perdidit igitur vitam qui archam dei tumide sustentare affectavit, quia qui deum qui ubique totus est, ubique mirabilis, re aliqua indigere in qua adoretur credit, eumque in rebus visibilibus adorat, cavendum est ne tunc vitam perdat, cum ejus vitalibus monitis proaci mente resistit. Levites ergo isdem rectè *Oza* dicitur qui robustus interpretatur, quia præsumptores quique, nisi audaci mente robustos se crederent, nequaquam synodos in quibus adorandarum imaginum nova constitutio censeretur, agitarent.

CAP. XXII.

De eo quod nec sibiipsis parcunt, cùm parentibus suis injuriam inferunt dicentes, Pro vero tritico zizania ecclesiasticis agris seminaverunt, vinum miscuerunt aquæ, & proximum potaverunt subversionem turbulentam, & lupi Arabici existentes pellem ovium subsannaverunt indueri, & veritatem prætereuntes mendacium amplexi sunt, sed ova aspidum jactaverunt, & tela aranei secundum prophetam texuerunt, & qui sperat ova eorum comedere, confringens caudam inveniet, & in eo basiliscum venenum & flatum mortiferum repletum.

INTEMPERATA eorum vecordia sicut in cæteris ita & in hoc quoq; deliramento reprehenditur, eo quod majores suos pro tritico zizania sevisse ecclesiasticis agris, vinumque aquæ miscuisse & proximos potasse turbulento potu dixerunt, præsertim cum in hoc negocio penè in omnibus in quibus illi deliquisse creduntur, isti non solum ea non emendasse, verumetiam amplius deliquisse perhibeantur: denique secundum poetam qui ait,

Virgil. Eclog. 5.
Pro molli viola, pro purpureo narcisso,
Carduus & spinis surgat paliurus acutis,

istorum majoribus pro tritico sui texerunt zizania, istis verò pro tritico zizaniis nec dum evulsis paliurus surrexit: quia videlicet propheticæ & evangelicæ sive apostolicæ prædicationis neglecto tritico, in qua & loca divinis cultibus mancipata exornari censentur, & solius dei cultus & adoratio cõmendatur, aut in ornamentorũ à basilicis abolitione, aut in eorundẽ ornamentorũ adoratione, zizaniorũ amentiũ & paliuri spinosi perniciosum dogma percepisse monstrãtur: & qui debuerant frumẽto, divini verbi mentes fideliũ illius satietatis q̃ sine fastidio est, plenitudine reficere, illo dogmate eas, quod ingenti fastidio & amentiã nutrit & errorũ aculeos ingerit, nituntur inficere. Vino etiã aquã majores suos miscuisse turbulẽtumq; potũ proximis professi sunt propinasse: quib. non absq; ratione obici potest, quod majo-

res eorum vinum sacri eloquii quo uti debuerant, aquæ permixtione insapidum effecerunt, cum ornamenta à basilicis abolenda sanxerunt: isti verò ejusdem vini potum à prodecessoribus aqua vitiatum veneno acuerunt, cum se imagines adoraturos eisque servitium exhibituros professi, earumque adorationem spernentes anathematibus condemnare conati sunt. Deinde turbulentum potum utrique proximis propinare non erubescunt, cum prædicationem suam, quam sacris eloquiis & bonorum operum exemplis exornare debuerant, vanis & extraordinariis constitutionibus vitiare non differunt, eamque & præsentibus vita vel actu monstrare & memoriæ posteritatis scriptis mandare non metuunt. Quòd vero eos sub pellibus ovium lupos cælare, & spreta veritate mendacium amplecti asseverant, idipsum in se ipsis fieri conspicient, si diligenter advertant. Nam dum illi magnam se sanctitatem habere fingentes, ejus quasi zelo accensi imagines ab ecclesiis utpote ne adorentur quæ non ad adorandum ab antiquis positæ fuerant abdicaverunt, & isti eas quasi nimiæ sanctitatis amore accensi adorandas statuunt, nec sibi catholicæ fidei charismata sufficere putant, nisi eis servitium adorationis exhibeant, cum tamen utrique vanæ laudis appetitu id agant, quid aliud faciunt nisi sub pellibus ovium lupos tegunt? quia nimirum dum foris aut zelum aut studium sanctitatis simulant, introrsus lupinam rabiem qua cæteris eminere ambiunt, eosque anathematum dentibus rodunt habere se monstrant: veritatem itaque prætereuntes mendacium utrique amplectuntur, quia dum superbe & arroganter nova quæque constituere anhelant, nec humilitate duce antiquorum patrum exempla sequuntur, ab ea veritate quæ fallere fallique nescit abscedunt, illique mendacio adhærent de quo scriptum est; *Ab initio mendax fuit & in veritate non stetit.* Joan. 8. Quid ergo est veritatem præterire, nisi Christi moniris qui auctor humilitatis est per jactantiam contraire? quid est mendacium sequi, nisi ejus qui auctor superbiæ est exempla in novis & in inlicitis constitutionibus inliciendo, & antiquis ac salutiferis traditionibus obviitendo sectari? Quod quidem utrique tunc faciunt, cum superbiæ vento inflati aut frangendarum aut adorandarum imaginum errorem arripiunt. Porro quod majores suos ova aspidum protulisse, & telam araneæ texuisse asserunt, non mediocres sibi in hac parte contumelias inferunt: quippe cum ideo eorum ova sint, quoniam aut ab illis sunt per carnis materiam propagati, aut studiis quibuslibet inbuti, aut certe per manuum inpositionem in ecclesiasticis ordinibus consecrati: & ideo eorum tela sunt, quia ab illis aut ex traduce corporaliter, aut ex doctrina spiritaliter sunt orditi. Ova ergo aspidum & telam araneæ se non inmerito nuncupant, quia & aures suas obdurant, ne scripturarum verba interiore aure audiant, quæ nimius & solius dei cultum & adorationem instituunt, & ad capiendas sive inliciendas animas novarum & inutilium constitutionum telam prædicatione ordiri, & opere texere non metuunt, & secundum suam professionem, qui eadem ova esse desiderat, basiliscum introrsus inveniet, quia videlicet quicumque eorum prædicatione uti appetit, mortiferæ in eis traditionis flatum repetit: & dum cupit famem verbi prædicatione solaturus quoddam reperire remedium, vitam perditurus internæ salutis reperit dispendium. Ideo igitur eis in nostra disputatione parcere parvipendimus, quia eos sibimet in sua disputatione pepercisse minime reperimus, sed accepta ab illis reprehendendi materia suis eos spiculis jaculamur. Quæ omnia non sine dilectione facimus, sed hæc agimus, quia eorum ab errore conversionem inimus, si forte aliquan-do erroris sui portenta sequi contemnant, & viam quæ ducit ad vitam perpetim tenendam appetant.

CAP. XXIII.

Inutilis & inerudita interpretatio eorum qui dum adorare & osculari unum esse adfirmare vellent, dixerunt, Quique sanctorum principium nostræ doctrinæ & eorum successores egregium patrum nostrorum, & has adorari videlicet osculari, idipsum enim utrumque, communem vero Græcæ antiquæ loquutionis osculari & amplecti designatur, & voluntatis extensione aliqua significat amoris, sicuti fero & offero, firmo & confirmo, participo & adoro quod demonstrat osculum & extensionis amicitiæ. quod enim quis diligit & adorat, & quod adorat omnino & diligit.

IN differentia *osculi* & *adorationis*, quæ duo illi unum esse putant, non est plurimū laborandum: quoniam hęc duo nomina tanto inter se distant, quanto & hæ res quarum hæc nomina sunt inter se discrepant: & necessario magnam habent ab alterutro discretionem, cum & ipsæ res plerumque magnam inter se habeant diremptionem: præsertim cum interdum & quod adoratur non osculetur, & quod osculatur non adoretur. Adoratur enim deus, sed non osculatur: venerantur sancti qui è seculo cum triumphis meritorum migraverunt, sed nec adorari debent cultu divino, nec osculari possunt. Osculantur è contrario conjuges, liberi, necnon & servi, nec tamen adorantur. Manifestum namq; est osculum & adorationem duarum rerum nomina esse. Quomodo ergo erit nominum tanta in sensu unitas, cum rerum in intellectu sit tanta diversitas? aut cur non possint vocabula differri in sensu, cum possint vocabulorum origines differri in actu? non enim res sunt conditæ propter nomina, sed nomina propter res, nec credendum est ut res aptentur nominibus, sed nomina potius aptentur rebus: quoniam & protoplasto animantia adducta à domino fuisse ut videret quid vocaret ea, leguntur. rebus enim à deo conditis idem humani generis pater nomina dedit, non nominibus à se conditis res quibus ipsa

nomina inderet ad se adductas perspexit. Plato denique philosophus nomina naturalia esse constituit: & hoc hinc probare contendit, quòd quædam supellex & quodammodo instrumentum sint invicem sensa prodendi, naturalium vero supellectiles sunt naturales, ut oculi instrumenta quidem sunt videndi, qui visus res naturalis est; quare oculos quoque naturales esse necesse est: ita etiam oratio rerum naturalium supellex est atque instrumentum, id est, sententiarum, quare ipsa quoque est naturalis. Aristoteles autem dicit non secundum naturam esse orationem, sed secundum placitum, quocirca nec esse orationem supellectilem naturalem. Quod enim dicit non esse instrumentum, non dicit non per hoc instrumentum sensa proferri, sed tantum rem esse, ut rationem secundum positionem, per quam proprias sententias demonstremus. Idem quoque philosophus, cui in hac parte fides potissimum adhibenda est, in libro Perihermeniarum; *Nomen dicit esse vocem significativam secundum placitum sine tempore*, id est, nomen esse vocem. sed vocum aliæ sunt quæ significant, aliæ quæ nihil significant. nomen autem significat id cujus nomen est: nomen igitur est vox significativa. Vocum significativarum aliæ sunt naturaliter, aliæ non naturaliter. Naturaliter est vox significativa, ut ea quæ dolores naturaliter monstrat aut gaudia, ut sunt interjectiones: non naturaliter vero significativæ voces sunt, quas secundum positionem esse dicimus. Secundum positioοem verò sunt, quas ipsi sibi homines posuerunt, sicut in superiore exemplo quod de Genesi sumpsimus, monstratum est: quæ singula sequi longissimum est. *Osculum* interea & *adorationem*, sive *osculari & adorare*, duas res esse plurimum interdum inter se distantes manifestum est. Secundum secularium literarum magistros tria sunt ex quibus omnis conloquutio disputatioque perficitur, res, intellectus, voces. Res sunt quas animi ratione percipimus intellectuque discernimus, ut est adorare, vel osculari, vel aliquid hujusmodi. Intellectus verò est quidam animi vigor quo res ipsas addiscimus, & quid inter se distent discernimus. Voces quibus id quod intellectu capimus significamus, ut pro eo quod est adorare dicimus adoratio, pro eo quod est osculari dicimus osculum. Est aliud quiddam quod significat voces. hæ sunt literæ. harum enim scriptio, vocum significatio est. Cum igitur hæc sunt quatuor, res, intellectus, vox, litera, rem concipit intellectus, intellectum verò voces designant, ipsas vero voces literæ significant. unde & præfatus Aristoteles in perihermeniis suis ait; *Sunt ergo ea quæ sunt in voce earum quæ sunt in anima passionum notæ; & ea quæ scribuntur, eorum quæ sunt in voce. & quemadmodum nec literæ omnibus eædem, sic nec eædem voces. quarum autem hæ primum notæ, eædem omnibus passiones animæ sunt: & quarum hæ similitudines, res etiam eædem*, intellectus videlicet, juxta eruditissimi viri Boetii explanationem, animi quandam passionem designans: *quoniam*, ut idem Boetius ait, nisi *quandam similitudinem rei quam quis intelligit, in animæ ratione patiatur, nullus est intellectus. Cum enim video orbem vel quadratum, figuram ejus mente concipio & ejus mihi similitudo in animæ ratione formatur, patiturque animus rei intellectæ similitudinem. Unde fit ut intellectus & similitudo sit rei & animæ passio.* Harum autem rursus quatuor, duæ sunt naturales, duæ secundum hominum positionem. Voces namque & literæ secundum positionem sunt: intellectus autem & res naturaliter. hoc illò adprobatur, quòd apud diversas gentes diversis vocibus utitur & literis, idcirco quoniam ipsi voces quibus uterentur, & literas quibus scriberent, conposuerunt: intellectus autem & res nullus posuit, sed naturaliter sunt. Neque enim quod apud Romanos equus est, apud barbaros cervus, sed apud diversas gentes eadem rerum natura est. Propterea non quod nos intelligimus esse equum, canem barbari putant, sed eadem apud diversissimas gentes substantiarum intellectuumque ratio est constituta. Quare duæ harum sunt secundum hominum positionem, id est, voces & literæ, duæ secundum naturam, res & intellectus. quibus documentis monstratur non ideo adorationem & osculum unam rem esse, quamvis apud Græcos quandam hæc duo nomina habeant consonantiam. Plerumque ergo duo vel plura nomina secundum synonyma unam significationem habent, plerumque etiam unum nomen secundum homonyma duas vel plures res significat, nec tamen ideo rerum ordo confunditur, aut quodammodo mutilatur, si eis ab hominibus secundum placitum diversissimis modis nomina dantur. Adjungunt interea his duabus rebus tertiam rem, ut *adorare, osculari & amplecti* unum omnia sint, sed sicut illa duo ab alterutro dirimuntur, ita nimirum hoc tertium ab illis duobus dirimitur: quia videlicet quædam, ut superius memoravimus, adorantur, nec continuo osculantur, quædam osculantur nec continuo adorantur, pleraque amplectuntur quæ nec adorantur, nec osculantur. Amplectitur quislibet quodam eventu lignum aut lapidem aut quamlibet rem, cui osculum ferre superfluum est, nec tamen eam adorat. Osculatur etiam aliquem priorum ad quem reverētia cohibente vix accedere præsumit, nec tamen eum amplectitur. quanto enim hæc tria inter se mutuo in sensu distare cernuntur, tanto nimirū à ratione eadē exempla quæ ab illis ad ea unum esse probanda posita sunt distare noscuntur: quippe cum & illa inter se plurimā habeant distantiam, & ista cum ratione nullam habeant consonantiā. Dicunt enim; *Quiq; sanctorum principum nostræ doctrinæ, & eorum successores egregium patrum nostrorū & has adorari videlicet osculari, id ipsum enim utrumq;: communem verò Græcæ antiquæ loquutionis osculari & amplecti designat, & voluntatis extensione aliqua significat amoris. sicuti fero & offero, firmo & confirmo, participo & adoro quod demonstrat osculum & extensionis amicitiæ.* O sensus confundens potius sententias, quam ordinans, frangens potius verba quam proferens! O acumen omni pistillo retusius! O machæra plumbea prius aciem retundens quam rem incidat cui incidendæ adhibetur! O ensis mallei potius referens tunsionem quàm gladii sectionem, frangens potius materias, quàm secans! O argumentatio nil adfirmare præter suos auctores dementes esse valens, nil propositæ rei firmitatis exhibens, sed solummodo latores vecordes esse pandens! Ab eo q; est *fero & offero* adorare, osculari & amplecti unum esse adstruere nititur, & præpositionū vires ignorans, quæ plerumq; alias partes corrumpūt, plerumq;

ab aliis

ab aliis partibus corrumpuntur, plerumq; & corrumpunt & corrumpuntur, interdū nec corrumpunt nec corrūpuntur, eisq; significationes aliquando augent, aliquando minuunt, aliquando permutant, dum vana quædam adstruēda appetit, vanis ea quibusdā assertionibus adprobare cōtendit. Quis ergo ignoret *offero, adfero, infero, cōfero, aufero, defero, refero, suffero, differo, profero, præfero, perfero*, & cætera, si qua sunt his similia, quanquā ab eo verbo quod est *fero* veniāt, adhibitis & quadam ex parte corruptis præpositionibus diversissimis effectibus inter se in sensu distare? Aut quis nesciat quod *participo* & *adoro* pene nullam sensus concordantiam habeant? *firmo* namq; & *confirmo* quanquam in sensu sint communia, ab ea tamen re, cui ab illis adhibentur, prorsus videntur esse extranea. De quibus omnibus si singillatim à nobis disputetur, ita ut in scholis Grammaticorum discitur, hæc solummodo res vix unius libri textu tenebitur. Sed nec illud prætereundum est, quod vanissimam argumentationem suam quadam frivola & inani conclusione, quasi quodam conversibili syllogismo, conficere nisi sunt dicentes, *Quod enim diligit quis & adorat, & quod adorat omnino & diligit*, nescientes ideo hæc duo vicissim minime posse circumverti, quod inæqualia inter se sint, latiusque *diligere* quàm *adorare* possit progredi. diligit enim quis uxorem sive prolem, nec tamen adorat eam: diligit servum, ancillam, equum, canem, accipitrem & cætera hujuscemodi, nec tamen adorat ea. Sicut ergo verum est cum dicit, *Quod adorat quis & diligit*, non ita verum esse potest cum dicit, *Quod diligit quis & adorat*. non enim hæc circumversio rationabiliter stare potest: quoniam & unum illorum latius, ut diximus, protenditur, & nulla est in his tanta proprietas ut mutuo circumverti credantur. Sicut ergo dici potest converso ordine, Quod hinnibile est equus est, & quod equus est hinnibile est, non sic recte dici potest, *Quod diligit quis & adorat*, & *Quod adorat & diligit*: quoniam & in eisdem topicis, ex quibus hæc argumenta procedunt, in eadem argumentatione quæ à consequentibus nominatur, in qua propositam rem aliquid inevitabiliter consequitur, ut id quod de hinnibili & equo diximus, pleraq; circumverti possunt, nonnulla verò circumverti nequaquam possunt. Circumverti namq; possunt hæc, ut si quis dicat, Si risibile est, consequens inevitabiliter est ut homo sit, & si homo est necessario risibile est, & cetera his similia. Circumverti autem nequaquam possunt hæc, ut si quis dicat, Si dies est lucet, consequens quippe est, ut si dies est luceat: si satiatus est, consequens est ut comedisse credatur: si ebrius, necessario potasse eum constat: si doctus est, consequens est ut didicisse dicatur: si adorat, consequens est, ut id quod adorat diligat. non enim dici potest converso ordine, si lucet necessario dies est; si comedit, consequens est ut satiatus sit; cum plura luceant, nec tamen dies sit, & plerumque comestio, nec dum ad satietatem perveniat: nec illud, si bibit ebrius est, si didicit doctus est, si diligit adorat: cum interdum, nec potatio ad ebrietatem, nec disciplina ad magisterium, nec dilectio ad adorationem pertingat. Ponantur ergo singula secundum dialecticorum experientiam, ut facilius adpareat quantum inter se hæc duo distent, vel qualiter hæc circumversio stare non possit. Sunt enim quatuor propositiones inter se quodammodo affectæ, quas philosophi in quadrata formula spectandas scribere consueverunt, ita videlicet ut primæ duæ sint, *Omne quod diligit quis adorat*, & *Nihil quod diligit quis adorat*, cæteræ duæ, *Quiddam quod diligit quis adorat*, *Quiddam quod diligit quis non adorat*. & primæ duæ dicantur adfirmatio universalis & negatio universalis, cæteræ duæ adfirmatio particularis & negatio particularis: duæ superiores omnino sibi contrariæ sunt, cæteræ verò duæ inferiores subcontrariæ sibi mutuo sunt, & adfirmatio universalis sive particularis subalternæ, & negatio universalis & particularis subalternæ nihilominus dicantur. Ducantur deinde sensus indagationes quasi quædam lineæ angulares duæ, una ab hac adfirmatione universali, *Omne quod diligit quis adorat*, ad hanc negationē particularem, *Quiddam quod diligit quis non adorat*: altera ab hac particulari adfirmatione, *Quiddam quod diligit quis adorat*, ad hanc universalem negationem, *Nihil quod diligit quis adorat*, & sint inter se contrariæ vel oppositæ: & his ita inter se pugnantibus cum utræque, id est, adfirmatio universalis & negatio particularis, sive adfirmatio particularis & negatio universalis veræ esse non possint, una erit falsa, altera vera: sicque vera perimet falsam, & si illa fuerit vera, alia mox à veritate discedet, dicente Apuleio Philosopho Platonico Madaurēsi, qui de hujuscemodi syllogistica industria in libro, qui inscribitur, *De perihermenias Apulei*, subtilissime disputavit. *Universalis*, inquit, *utravis particularem suam comprobata utiq; confirmat, revicta non utiq; infirmat: particularis autem versa vice universalem suam revicta utiq; infirmat, probata utiq; confirmat.* Sunt ergo in hac argumentatione duæ superiores universales, id est, *Omne quod diligit quis adorat*, &, *Nihil quod diligit quis adorat*, falsæ: quoniam, ut superius dictum est, multa diligit quis quæ non adorat, & aliqua de his quæ diligit quis adorat: & sunt duæ inferiores particulares, id est, *Quiddam quod diligit quis adorat*, &, *Quiddam quod diligit quis non adorat*, utræque veræ: quoniam diligit quis Deum juxta illud; *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo*, & adorat eum: ex cujus sanctissima dilectione omnium virtutum nutrimenta procedunt. Levit. 19. Diligit quis proximum & salutationis officio adorat eum, & in eo adprobatur vera esse propositio, *Quiddam quod diligit quis adorat*: adprobatur etiam & hæc vera esse, *Quiddam quod diligit quis non adorat*, juxta exempla conjugis, prolis, equi, canis, accipitris, & cætera quæ superius prolata sunt, quæ singula diliguntur, nec tamen adorantur. Universales & inferiores particulares alternatim positæ opponuntur sibi. Nam si falsa est hæc adfirmatio universalis, *Omne quod diligit quis adorat*, vera est hæc negatio particularis, *Quiddam quod diligit quis non adorat*: & si hæc particularis negatio falsa est, adfirmatio universalis vera est. & rursus si hæc negatio universalis, *Nihil quod diligit quis adorat*, falsa est, hæc adfirmatio particularis, *Quiddam quod diligit quis adorat*, vera est: & si ista vera non est, neque illa falsa est. Sunt autem duæ inferiores omnino veræ: duæ igitur superiores penitus falsæ esse credendæ sunt. De conversione denique talium propositionum, de quibus & nos

 supe-

superius aliquantulum disputavimus, ita præfatus Philosophus dicit, *Convertibiles propositiones dicuntur, universalis abdicativa & alterutra ejus, id est, particularis dedicativa, eò quod particulæ earum, subjectiva & declarativa, possunt semper inter se servare vices, permanente conditione veritatis aut falsitatis: nam ut est hæc vera propositio, Nullus prudens impius, ita si convertis partium vices, verum erit, Nullus impius prudens. item ut falsum est, Nullus homo animal, ita & si convertas falsum erit, Nullum animal homo. pari ratione & particularis dedicativa convertitur, Quidam Grammaticus homo est; & contra, Quidam homo Grammaticus est. quod duæ cæteræ propositiones semper facere non possunt, quanquam interdum convertantur, nec tamen idcirco convertibiles dicuntur. Ergo unaquæque propositio per omnes significationes reperienda est, an etiam conversa congruat: nec innumera sunt ista, sed quinque sola. Aut enim proprietas declaratur alicujus, aut genus, aut differentia, aut finis, aut accidens.* Ad hanc igitur illorum dictionem frustrandam, & nostram assertionem muniendam multa hujuscemodi argumenta adhiberi poterant, & id quod adhibitum est latius poterat disseri, sed brevitatis causa hæc & his similia omittuntur. Ideo namque argumentis ex industria Dialecticæ artis venientibus illorum assertionem cassare domino auxiliante paravimus, quia eos nescio qua conversione, quasi quadam syllogistica argumentatione, deliramenta sua roborare voluisse comperimus.

CAP. XXIV.

De eo quod superciliose & indocte dixerunt, Similiter & qui ab oriente venerunt conjunximus in eadem Nicæa metropoli, & præsidentibus omnibus nobis caput fecimus Christum.

SUPERCILIOSISSIMUM ac potius absurdissimum eorum dictum, qui se sibimet caput fecisse Christum gloriati sunt, dicentes, *Præsidentibus omnibus nobis caput fecimus Christum*, oppido reprehenditur: quippe cum idem dominus, qui est caput Ecclesiæ eandem Ecclesiam ut sibi corpus esset adscivetit, non ab eadem Ecclesia ut caput esset adscitus sit. Ipse enim Apostolis testatur dicens,
Joan. 15. *Non vos me elegistis, sed ego elegi vos.* Nam si secundum illorum socordiam Christus ab eis caput factus est, ab eis utique electus est: & si ab eis electus est, præfata ejusdem domini sententia enervatur. non autem præfata domini sententia enervatur: non igitur secundum eorum vanitatem Christus ab eis caput factus est. unde cavendum est, ne forte isti ab ejus sint inmunes electione, qui eum se glorientur fecisse caput: quoniam quidem, ut conicimus, si ab eo electi essent nō suam, sed ejus gloriam quærerent, nec rerum insensatarum, sed unius Dei adorationem prædicarent. Ex fructibus enim arbor, juxta veritatis sententiam, cognoscitur, & plerumque in rerum naturis ab effectis efficientia cognoscuntur. Cum enim quis fumum videt, ignem subesse non ambigit, aut cum vestigium alicujus animalis conspicit, idem animal transisse non nescit, & cum quis bonum opus videt, id à Deo, qui omnium bonorum auctor est, esse non dubitat: & cum pravum quis conspicit, id antiqui hostis machinamentis esse perpetratum credit. Hoc quidem dicentes non de eorum electione aliquid temere judicamus: cum plerumque bene condita male inveniantur depravata, sed id penitus adfirmamus, non eos ideo electos esse ut per eos novæ Ecclesiasticis rebus constitutiones inolescerent, & se Christum, qui omnium in se credentium vita est, sibi fecisse caput jactarent. Esto, ab eo electi, ab eo in sacerdotium constituti sunt, quur non eum in humilitate sequuntur? quur non ejus potius quàm suam gloriam quærunt, qui se non suam, sed ejus qui se misit gloriam quæsisse testatus est? Quur supercilium deponere neglegunt? quur alta incompetenter appetunt? quur Ecclesiæ prosperitatem civili quodam bello perturbant? qui si antiquorum patrum documentis vel exemplis contenti esse vellent, nec domesticam pacem erroneis constitutionibus inrumperent nec sociorum, qui secum contra hostes pugnaturi essent in se arma detorquerent. Hoc etenim inutile dictum, quo se Christum caput sibi fecisse somniant, quanquam fidei nil deroget, reprehensione tamen non caret. Neque enim eos tam inmanis insaniæ credimus, ut eos id ita dixisse arbitremur, quasi ab illis idem dominus sit factus. Quod quidem nullæ fideles aures audire patiuntur: sed quia aliud significare volētes aliud significaverunt, libuit nobis & id discutere quod sunt profari, & id indiscussum minime dimittere quod voluisse putantur profari. Voluerunt namque, ni fallimur, dicere; Præsidentibus nobis, qui membra Christi sumus, omnem operis & spei nostræ firmitatem in eo locavimus, qui est caput nostrum, eumque sequi decrevimus, vel si quid est hujuscemodi quod conici potest, & eò quod dicere voluerunt inperitiæ viribus sibi sublato, dixerunt se Christum sibi fecisse caput, & de quo Johannes Evangelista dicit, *a Omnia*
a Joan. 1. b Symbol. Nicen. *per ipsum facta sunt*, à se dicunt factum. In synodicæ namque constitutionis symbolo de eo dicitur, *b Natum, non factum.* & Apostolus dicit, *c Qui factus est ei ex semine David*: quod ita solvitur, quia inquantum
c Rom. 1. Deus est, omnia per ipsum facta sunt, inquantum autem homo & ipse factus est, dicente Salomone;
Eccl. 2. *Sapientia ædificavit sibi domum*, id est, sapiētia Dei patris, sine qua pater numquam fuit, quæ non est ab eo facta, sed nata, filius videlicet, qui unius est cum patre substantiæ, ædificavit sibi in virginis utero corpus, quod templum nominavit, dicens, *Solvite templum hoc*, & cætera. Sed ne forte hæc sententia illi
Joan. 2. Matth. 1. sententiæ refragari videatur quæ dicit; *Quod enim in ea natum est de Spiritu sancto est*, animadvertendum est quod inseparabilia sint opera trinitatis, & quod facit pater, facit filius, facit & Spiritus sanctus, & sicut sunt unius majestatis, unius substantiæ, unius voluntatis, ita etiam sint unius operationis. Tota enim trinitas operata est in incarnatione domini, sed sola filii persona suscepit carnem. Nam si effectu Spiritus sancti factum est corpus, quod & domum dici posse arbitramur, quare ad personam Christi

relatum

relarum est, qui eri potest. Factum filii factum patris est, quia utriusq; una virtus est, simili modo etjam factum Spiritus sancti factum filii Dei est, propter naturæ & voluntatis unitatem. Sive enim pater faciat, sive filius, sive Spiritus sanctus, trinitas est quæ operatur, & quicquid tres fecerint, Dei unius est operatio. Potest etiam & Ecclesia domus Christi accipi, quam ædificavit sibi sanguine suo, ornavitq; virtutum gemmis & documentorum comptissimis ornamentis: quibus isti non contenti, dum quiddam novum protogare ejus pulchritudini appetunt, fœditatem ei potius quàm pulchritudinem ingerere noscuntur.

CAP. XXV.

Contra eos qui dicunt, quòd Epiphanius octuaginta capitula digessit de hæresibus, qui tamen, si imagines adorare hæresem sciret, id quoq; inter hæreses conputaret.

IN hoc etiam magnum se munimen adoratores seu cultores imaginum invenisse rati sunt, eò quòd Epiphanius quidam, qui hæresum varietates in LXXX. capitulis distinxit, si imaginum adorationem hæresem sciret, earumdem imaginum adoratores inter hæreticos conputaret. His armis nos, qui solius Dei cultu & adoratione contenti sumus, plectere nisi sunt, his jaculis nos confodere moliti sunt, his hastis nos debellare conati sunt, his ensibus nostræ libertatis inruptores se fore crediderunt: ut quasi quodam argumento à genere per quādam reflexionem sumpto dicerent; Si ille, qui generaliter de cunctis hæresibus disputavit, hoc hæresem sciret, hoc quoque inter cæteras hæreses suæ dubitationi insereret: non autem id inter hæreses posuit quas digessit, non igitur pro hærese tenendum est. Quibus nos è contrario respondendum putavimus, eosque propriorum armorum instrumentis domino annuente debellare disposuimus, eademque pila, quæ ab illis ad nos missa sunt, illis vibranter detorquentes dirigere non gravabimur, dicentes; Si idem Epiphanius eos, qui imaginum adorationem spernunt, hæreticos sciret, in sua generali de hæresibus disputatione eos inter hæreticos procul dubio conputaret: non autem inter hæreticos conputavit: non igitur eos hæreticos credidisse credendus est. Quod autem idem Epiphanius non solum imaginum adorationem spreverit, verumetiam eas in Ecclesiis haberi noluerit, his indiciis declaratur. In epistola namque, quæ ab illo ad Johannem Episcopum missa est, & à Hieronymo de Græco in Latinum eloquium translata, ita habetur; *Audivi quosdam murmurari contra me, quando simul pergebamus ad locum sanctum, qui vocatur Bethel, ut ibi collectam tecum ex more ecclesiastico facerem, & venissem ad villam quæ dicitur Anablata vidissemq; ibi præteriens lucernam ardentem, & interrogassem, qui locus esset, didicissemq; esse Ecclesiam, & intrassem ut orarem, inveni ibi velum pendens in foribus ejusdem Ecclesiæ tinctum atque depictum, & habens imaginem quasi Christi vel sancti cujusdam: non enim satis memini cujus imago fuerit. cum ergo hoc vidissem in Ecclesia Christi contra auctoritatem Scripturarum, hominis pendere imaginem, scidi illud, & magis dedi consilium custodibus ejusdem loci, ut pauperem mortuum eo obvolverent & efferrent: illiq; contra murmurantes dicerent, Si scindere voluerat, justum erat ut aliud daret velum atq; mutaret. Quod cum audissem, me daturum esse pollicitus sum, & ilico esse missurum. Paululum autem moratum fuit, in medio, dum quæro optimum velum pro eo mittere. arbitrabar enim de Cypro mihi esse mittendum. nunc autē misi quod potui repertre, & precor ut jubeas presbytero illius loci suscipere velum à latore, quod à nobis missum est, & deinceps præcipere in ecclesia Christi istiusmodi vela, quæ contra religionem nostram veniunt non adpendi. Decet enim honestatem tuam hanc magis habere sollicitudinē & scrupulositatem, quæ digna est Ecclesia Christi, & populis qui tibi crediti sunt.* Hanc enim sententiam de hoc negotio Epiphanii invenimus, quæ utrum laudanda an vituperanda sit lectoris arbitrio conceditur. Cæterum veniatur ad beatum Augustinum, interrogetur vir sapientissimus, loquatur doctor eximius, dicat utrum quædam hæresis imaginū adoratione utatur. Fecit enim idem vir venerabilis librum de octuaginta novem hæresibus, inter quas duæ imaginum adoratione consuerunt, Simoniani videlicet & Carpocratæ. quod ut manifestius fiat, præfati doctoris sententia ita ut in eodem libro habentur, singillatim ponantur, ait enim; *Simoniani à Simone Mago, qui baptizatus à Philippo diacono, sicut in Actibus Apostolorum legitur. pecunia voluit à sanctis Apostolis emere, ut etiam per impositionē manus ejus daretur Spiritus sanctus. hic magicis fallaciis deceperat multos. docebat autem detestandam turpitudinem, indifferenter utendi fœminis, nec Deum mundum fecisse dicebat: negabat etiam carnis resurrectionem, & asserebat se Christum: idemq; Jovem se credi volebat, Minervam verò meretricem quandam Selenen, quam sibi sociam scelerum fecerat, imaginesq; & suam & ejusdem meretricis discipulis suis præbebat adorandas: quas & Romæ tamquam deorum simulachra auctoritate publica constituerat. in qua urbe beatus Apostolus Petrus enim vera omnipotētis Dei virtute extinxit. Dixerat enim se in monte Sina legem Moysi in patris persona dedisse Judæis, tempore Tyberii in filii persona putative apparuisse, postea se in linguis igneis Spiritum sanctum super Apostolos venisse: Christum antē nec venisse, nec à Judæis quicquam pertulisse.* Sicut enim hæresis, quæ ab eodem Simone exorta est, quæ Simoniaca vocatur, omnino à fidelibus spernitur: ita quoq; adorandarum imaginum usus penitus spernendus est: Altera quoq; hæresis est, quæ hunc errorē percenset, quam ita præfatus doctor scripsit. *Carpocratitæ, à Carpocrate cæperunt, qui docebat omnem turpem operationem, omnemq; adinventionem peccati, nec aliter evadi atq; transiri principatus & potestates quibus hæc placent, ut possit ad calū superius perveniri. Hic etiam Jesum hominem tantummodo & de utroq; sexu natum putasse perhibetur. sed accepisse talem animam, qua sciret ea quæ superna essent atque nuntiaret. resurrectionem corporis simul cum lege abiciebat. negabat à Deo factum, sed a quibusdam virtutibus mundum. Secta ipsius fuisse traditur socia quadam Marcellina, quæ colebat imagines Jesu & Pauli & Homeri & Pythagoræ, adorando incensumq; ponendo.* Nam si forte aliquis hujusce erroris assĕverator dicet, Ideo imagines

adorare

adorare, inter hæreses beatus Augustinus conputavit, quia gentilium quorundam, id est, Simonis & Selenæ, seu etiam Homeri & Pythagoræ adorabantimagines, advertat quod etiam imagines Jesu & Pauli adoraſſe dicuntur, & id ipſum inter hæreſes à præfato viro conputatum eſt. Nam ſi idem vir eximius imagines manufactas Domini ſive Apoſtolorum vel etiam quorumlibet ſanctorum adorandas ſciret, nunquam Jesu & Pauli imaginum adorationem inter hæreſes conputaret.

CAP. XXVI.

Contra eos qui imagines ſanctas & ſacratas dicunt, easq; in viis ſive in plateis, quæ plerumq; pollutæ ſunt, poni jubent.

JUNGUNT itaq; hi, de quibus ſermo eſt, in hoc negotio duas res, quæ ſibi utrimq; repugnant: cum videlicet ſæpiſſime memoratas imagines ſanctas & venerandas nuncupant, easq; in viis ſive in plateis, quæ plerumq; pollutæ ſunt, ponendas eſſe aſſeverant. Sicut enim non convenit luci & tenebris, calido & frigido, ita nimirum non convenit ſanctitati & contaminationi, puritati & inpuritati. Unde magna ex parte eos errare conſtat, cum eas & ſanctas eſſe aſſerunt, & in locis contaminatis ſtatuendas eſſe decernunt. Pateſcit namq; quodammodo in hoc eorum cenſura, qui eas in viis ſive in urbium vicorumq; plateis poni percenſent, quod hæc ſanctitate careant, ſicuti & catent cum ſcilicet ſi ſanctæ eſſe crederentur, in locis ſanctis poni cenſerentur. Omne ſanctum mundum eſt, nihil mundum inpurum, nihil igitur ſanctum inpurum: & ſi hæc inpurorum locorum ſedes ſecundum illorum cenſuram quærunt, inmunditiam, quæ ſanctitati contraria eſt, non ſpernunt: & ſi inmunditiam non ſpernunt, nequaquam ſanctæ dici poſſunt. Si igitur inpurorum locorum ſedes quærunt, ſanctæ nuncupari nequaquam poſſunt. nam ut cætera exempla taceamus, quibus doceri poteſt, unamquamq; rem non inconvenienti, ſed convenienti potius rei adhibendam eſſe debere, ipſorum etiam eloquentiæ principium præcepta proferamus, qui in eloquentia hoc obſervandum penitus cenſuerunt, ut res, locus, tempus, perſona conſideretur, ne dicantur gravia levibus, ne verecunda inverecundis, ne laſciva ſeriis, ne inpudica pudicis, ne incæſta caſtis, ne ridicula triſtibus, ne profana religioſis, ſed omnia in eloquentiæ arte ita eſſent convenientia, ut nil inconveniens, nil repugnans, ſed ſingula pro locorum & temporum qualitate moderata manerent. Si ergo in eloquentiæ arte hoc ab oratoribus obſervari juſſum eſt, multo magis nobis in noſtræ religionis cultibus obſervandum eſt, ut ſingula quæque ad religionem pertinentia ita obſerventur, atque ita habeantur, prout ratio ſive ordo expoſcit.

CAP. XXVII.

Quòd malè pictis imaginibus imaginum cultores falli poſſunt, ſive inquirendum ab eis, qui pene omnem fidei Chriſtianæ prærogativam in imaginum adoratione ſive cultu exiſtimant, quid pauperibus faciendum ſit, qui artificibus per quos imagines fiunt, omnino carent?

OMNIUM artium inſtitutio varia habet exercitia, pictura autè ars eſt, picturæ igitur inſtitutio varia habet exercitia. & hanc exercentes, qui pictores vocantur, alii plus, alii minus eam intellegunt, alii pulchriora, alii fœdiora in ea exercent opera: alii formoſas, alii deformes conponunt imagines. Unde nimirum colligitur, quòd illi qui pene omnem fidei ſuæ firmitatem in imaginibus ponunt, earumq; adorationem inter bonorum operum inſtrumenta adnumerare non erubeſcunt, & modò pulchras, modò fœdas adorant imagines, quodammodo fallantur. Nam ſi quælibet imago quanto pulchrior eſt, tanto amplius habet ſanctitatis atq; virtutis, neceſſe eſt ut ea quæ fœdior eſt, minus habeat ſanctitatis atq; virtutis: & ſi ea quæ fœdior eſt minus habet, neceſſe eſt ut fœdiſſima quælibet, aut nihil, aut modicum habeat: & ſi ea quæ pulchrior eſt, ideo adtentius adoratur, eo quòd cauſa pulchritudinis amplius habet virtutis, jam non ejus ſanctitas ex quadam religione, ſed ex artificis venit operatione. Et ſi ea quæ minus pulchra eſt, vel ea quæ nihil habet pulchritudinis, adoratur, valde earum adoratores falluntur: cum videlicet res pulchritudine carentes adorare percenſent. Si ergo omnes & pulchras & minus pulchras, & nil pulchritudinis habentes æqualiter adorare conſequens eſt, juſtitia quæ unicuiq; ſuum tribuit, de rebus auferatur neceſſe eſt. Nam cum pulchras adorant imagines, caſu aliquo quo putant ſe aliquid ſanctum adorare, falluntur: cum verò deformes adorant picturas, conſultò falluntur: quippe cum res deformes pro ſanctis rebus adorant. Sive igitur caſu eas, ſive conſultò adorent, falluntur. Falluntur verè, & meritò falluntur, qui cum Deus creator omnium ſe ſolum adorari cenſuerit, res quaſdam ſenſu carentes adorare nituntur: & dum putant ſe in adorandis imaginibus quandam ſanctis exhibere venerationem, ſoli divinæ adorationi quãdam prorogant communionem. Quia igitur ſolus Deus adorandus ſit, martyres verò vel quilibet ſancti venerandi potius ſint quàm adorandi, & in hoc opere jam diximus, & egregii doctoris Hieronymi documentis adprobandum eſt: qui dum contra Vigilantium quendam hæreticum, qui martyrum reliquias nequaquam dicebat eſſe venerandas, ſcriberet, inter cætera ait; *Quis unquam, ô inſanum caput, martyres adoravit?* ſi ergo ſecundum ejuſdem ſententiam martyres non adorantur, multo minus eorum imagi-

imagines à fidelibus adorandæ sunt. Quod verò in libro Regnorum Saul legitur Samuhelem suscitatum à Pythonissa adorasse, deprehendi potest, non Samuhelis anima fuisse suscitatâ, sed quædam præstigiosa diabolicæ fallaciæ imago Regi Sauli apparuisse, sive in eo quod se adorari permiserit, quod utique vir sanctus facere non permitteret, sive etiam quia pessimo regi dixit, *Crastina mecum eris*: cum videlicet idem immanissimæ nequitiæ rex non cum Propheta moriens, sed cum diabolo futurus erat: qui quos in hoc seculo ad mala opera perpetranda inlicit, secum in futuro ad æternas pœnas trahit. Rex itaque immanis meriti audiens, in quo habitu esset excitatus, intellexit hunc esse Samuhelem, quid intellexerit retulit, & quia non bene intellexit, contra Scripturam alium adoravit quàm dominum: & putans Samuhelem, adoravit diabolum, ut fructum fallaciæ suæ haberet Satanas. Hucenim nititur ut adoretur quasi Deus. Si enim verè Samuhel illi apparuisset, non utique vir justus permisisset adorari, qui prædicaverat dominum solum esse adorandum. Et quomodo homo Dei, qui cum Abraham in refrigerio erat, dicebat ad virum pestilentiæ dignum ardore gehennæ, *Cras mecum eris*? His duobus titulis subtilitaté fallaciæ suæ prodidit improvidus Satanas, quia & adorari se permisit sub habitu & nomine Samuhelis, quod puto Samuhel non permitteret, & virum peccatis pressum, cùm magna distantia peccatorum & justorum sit, cum Samuhele justissimo futurum mentitus est, verum potest videri, si de Samuhelis nomine taceatur, quia Saol cum diabolo futurus erat. ad eum enim transmigravit, quem adoravit. quamquam & à beato Augustino & ab aliis doctoribus diversa de hac re opinentur, & liber Ecclesiasticus ad laudem Samuhelis referat, eo quòd mortuus prophetatir. Jam verò illi, qui pene omnem fidei Christianæ prærogativam in imaginum adoratione sive cultu esse existimant, interrogandi sunt, utrum ideo quilibet pauperes fidei suæ patiantur jacturam, eò quòd census indigentia pressi non habeant facultatem qua suscipiant picturam? Si ergo inops quilibet ideo bonorum meritorum erit expers, quia rebus, quibus imagines adipiscatur, caret, locuples ideo auctioris meriti prærogativam subiet, eò quòd rebus quibus picturæ emantur abundat, & si ista pro rebus, non pro meritis, aut pœnas, aut præmia suscipiet, & ille pro indigentia non pro operibus judicabitur, imaginum adoratio magnam in Christiana religione arcem conscendet, & justitia quæ merita cujuslibet, non res explorat, vires magna ex parte amittet. Quæ omnia dum nulla rerum consequentia adprobari possint, restat ut imaginum cultus nullum in Christiana religione tenere credatur principatum. 1.Reg.28.

CAP. XXVIII.

Quòd frustra suam synodum universalem nominant, quam tamen constat ab universali non fuisse adgregatam Ecclesia.

INTER cætera delirameota quæ in eadem synodo vel gesta vel scripta dicuntur, hoc quoque non omnibus eorum deliramentis minus est, quod eandem synodum universalem nuncupant, cum neque universalis fidei inconvulsam habeat puritatem, neque per universarum Ecclesiarum gesta consistet auctoritatem. Sicut enim Ecclesia universalis est quæ Græco eloquio Catholica dicitur: ita nimirum omne, quicquid ab ejus unitate non discedit, Catholicum nuncupari potest. Omnis enim doctrina Christiana vel quælibet constitutio sive traditio talis esse debet, ut universali conveniat Ecclesiæ. quod nequaquam hæretici observaverunt, qui per diversas mundi partes aliquibus regionum partibus coartati conventicula quædam statuerunt, quibus & se & quam * plures ab ecclesiasticæ unitatis consortio segregaverunt. Cum ergo duarum & trium provinciarum Præsules in unum conveniunt, si antiquorum canonum institutione muniti aliquid prædicationis aut dogmatis * statuunt, quod tamen ab antiquorum patrum dogmatibus non discrepat, Catholicum est quod faciunt, & fortassis dici potest universale: quoniam quamvis nō sit ab universi orbis præsulibus actum, tamen ab universorum fide & traditione non discrepat: quod crebro factum in plerisq; mundi partibus, quibusdam necessitatibus incumbentibus, scimus. Multa enim concilia gesta sunt, quorum institutionibus sancta munitur & corroboratur Ecclesia. Si vero duarum aut trium provinciarum Præsules in unum convenientes nova quædam statuere cupientes, conventicula quædam faciunt, quia non cum universi orbis Ecclesia sentiunt, sed ab ea quadam ex parte dissentiunt, non est Catholicum quod faciunt, & ideo universale nuncupari non potest. Omne quod Ecclesiasticum est, Catholicum est: & omne quod Catholicum est, universale est: omne autē quod universale est, profanis vocum novitatibus caret: omne igitur quod Ecclesiasticum est, profanis vocum novitatibus caret. * Nam si hæc synodus vocum novitatibus careret, & antiquorum patrum dogmatibus contenta esset, universalis dici poterat. Non autem antiquorum patrum dogmatibus contenta est, non igitur universalis dici potest. Universitas namque ab uno cognominatur, quod uno multotiens verso propagatur. Nam multitudo unitatum vertendo in unum collecta universitas efficitur. Universalem plane eandem synodum non cunctaremur profiteri, nisi eam universalis Ecclesiæ dogmatibus sentiremus refragari.

al. plurimos.

instituunt.

* Et si.

CAP. ULT.

SCIAT Dominus Apostolicus & Pater noster, & cuncta simul Romanorum Ecclesia, ut secundum quod continet in epistola beatissimi Gregorii, quam ad Serenum Massiliensem Episcopum direxit. Permittimus imagines Sanctorum quicumque eas formare voluerint, tam in Ecclesia, quamq;

quamq; extra Ecclesiam, propter amorem Dei & Sanctorum ejus: adorare verò eas neqnaquam cogimus; qui noluerint: Frangere vel destruere eas, etiamsi quis voluerit, non permittimus. Et quia sensum sanctissimi Gregorii sequi in hac epistola, universalem Catholicam Ecclesiam Deo placitam, indubitanter liberè profitemur......

EXPLICIT FELICITER.

Anno Christi 803.

CAROLI MAGNI IMP. AUG.

RESCRIPTUM

AD NICEPHORUM IMP. CONSTANTINOPOLITAnum de Pace inter utrumq; Imperium.

CUm in omni humanæ actionis initio Domini sit auxilium invocandum, maximè in hoc, quod modò inter nos Deo mediante agitur, negotio, Domini & Salvatoris nostri Jesu Christi omni modo sunt imploranda suffragia, ut qui nomine illius signati sumus, & in dispensatione passionis ejus ab æterno mortis periculo nos redemptos esse confidimus, ea quæ ipso inspirante inchoamus, ad honestum & utilem perfectionis terminum perducere mereamur, in cujus nomine atque honore Legatum fraternitatis tuæ, quem ad bonæ recordationis filium nostrum PIPINUM Regem misisses, Arsatium scilicet gloriosum Spatarium ad nos cum verbis & literis..... tuæ, benignè atque honorificè suscepimus. Et quamvis ad nos missus non fuisset, velut ad nos missum, adhibita diligenti cura, & audivimus, & cum eo de his, quæ detulit, quia prudentem animadvertimus, colloquutionem habuimus. Nec immeritò; cum tanta esset non solum in literis, quas attulit, sed etiam in verbis, quæ ex ore illius nostris auribus insonuerunt, optatæ ac semper optandæ pacis copia, ut valde nobis, & quibuscunq; Deum amantibus hujuscemodi Legatio placere potuisset; quæ utiq; tanto fuit charitatis ac pacis favo respersa, ut in palato cordis cujusq; fidelis veram possent sapere dulcedinem, possetq; judicari penitùs insipiens, cui talia viderentur insipida.

2. Propter quod postquam illum in fines Regni nostri pervenisse comperimus, veluti præscii optimæ ac Deo complacitæ Legationis ejus, temperare nequivimus, opportunè eum ad nostram præsentiam venire fecimus; maximè tamen, quod is, ad quem illum missum constabat, dilectus filius noster PIPINUS Rex, divino judicio jam rebus humanis excesserat, neq; nos illum cum infecto negotio tanto, ad quod perficiendum directus erat, vacuum reverti, pati potuimus.

3. Et non solum propter hoc, sed etiam quod ex tempore, quo primo Imperii tui anno, Michaëlem Metropolitanum, & Populum, Assiduum Abbatem, Callistumque gloriosum Candidatum, ad constituendam nobiscum pacem, & fœderanda atq; adunanda hæc duo in Christi charitate Imperia, longæva tua misit dilectio.

4. Velut in specula positi, longa fuimus expectatione suspensi, præstolantes sive per Legatum, sive per epistolam, quando mentorum scriptis nostris, amabilis fraternitatis tuæ responsa susciperem. Jamq; ut se habet humanæ mentis infirmitas, prope desperatio cordi nostro incipiebat oboriri; sed fidentes, sperabamus in eo, qui nunquam deserit sperantes in se, quod secundum Apostolum labor noster in ipso vacuus & inanis esse non deberet; (1. Thess. 3.) ac desiderium nostrum, quod, ut confidimus, ipsius inspiratione concepimus, secundum divitias misericordiæ suæ, complere, & quandocunq; ad effectum perducere deberet. Ideircò audito adventu memorati Legati dilectionis tuæ, Arsatii gloriosi Spatarii, magno pere gavisi sumus, cōfidentes, nos de rebus incertis ad optatam certitudinem perventuros, & de his, quæ prædictis Missis tuis ad te perferenda dedimus, responsum esse recepturos. Et reverâ ita factum est. Sensimus enim ex parte mea, quod desiderabamus, ad completionem votorum nostrorum, divini favorem auxilii, & in verbis ac literis, quæ per Legationem memorati Legati perlata sunt, quamvis ad filium nostrum scripta & directa essent, nō minimam nos desideratę responsionis accepisse portionem.

5. Proinde omnipotenti Deo, non quales debuimus, sed quales potuimus, gratias agimus, quod cordi dilectionis tuæ, quam quæsivimus, ac desiderabilem pacis voluntatem inspirare dignatus est, orantes secundum Apostolum, ut Deus, qui vobis in hac pace velle tribuit, ipse perficere tribuisset. (Philip. 2.) Propter quod nihil morantes, sed omni cunctatione ac dubitatione penitus abjecta *a* Legatos nostros præparavimus ad tuam amabilem fraternitatem dirigendos.

a Heitonem Abbatem Augiæ & Episcopum Basileæ cum Hugone & Hajone Comitibus.

CARO-

CAROLI MAGNI IMPERATORIS AUGUSTI

Anno Christi 806.

CONSTITUTIO

De pace constituenda & conservanda, & divisione Regni facienda inter filios: edita in Comitiis Theodonis villanis.

al. De pace in Theodonis villa.

In nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti.

IMPERATOR Cæsar CAROLUS, Rex Francorum invictissimus, & Romani Rector Imperii, Pius, Felix, Victor ac Triumphator, semper Augustus, omnibus fidelibus sanctæ Dei Ecclesiæ, & cuncto populo Catholico, præsenti & futuro, gentium ac nationum, quæ sub nostro imperio ac regimine constitutæ sunt.

al. ejus.

1. Sicut omnibus vobis notum esse, & neminem vestrum latere credimus, quomodo nos divina clementia, cujus nutu ad occasum tendentia sæcula per successiones * generationum reparantur, tres nobis dando filios, magno nos miserationis ac benedictionis suæ ditavit munere, quia per eos secundum vota nostra & spem nostram de Regno confirmavit, & curam oblivioni obnoxiæ posteritatis leviorem fecit. Ita & hoc vobis notum fieri volumus, quod eosdem per Dei gratiam filios nostros Regni à Deo nobis *a* concessi, donec in corpore sumus, & post nostrum ab hac mortalitate discessum hujus à Deo conservandi Regni vel Imperii nostri hæredes relinquere, si sic divina Majestas annuerit, optamus. Non ut confusè atq; inordinatè, aut sub totius Regni dominatione jurgii controversiam eis relinquamus; sed trina partitione totum Regni corpus dividentes, quam quisquis illorum tueri vel regere debeat, portionem *b* distribuere & designare volumus, eo videlicet modo, ut sua quisque portione contentus juxta ordinationem nostram & fines Regni sui, qui ad alienigenas extenduntur, cum Dei adjutorio nitatur defendere, & pacem atque caritatem cum fratre custodire.

* al. generationum reparationes generantur.
a al. conservati.
b al. describere.

2. Divisiones verò à Deo conservati & conservandi Imperii vel Regni nostri tales facere placuit, ut Aquitaniam totam *c* & Vuasconiam (excepto pago Turonico) & quicquid inde ad Occidentem atq; Hispaniam respicit, & de civitate Nivernis, quæ sita est super fluvium Ligerim cum ipso pago Nivernense, pagum *d* Avalensem, atque Alsensem, Cabillionensem, Matisconensem, Lugdunensem, *e* Gabojam, Moriennam, Tarentasiam, Montem Cinisium, Vallem Gegusianam usque ad Clusas, *f* & inde per terminos Italicorum montium usque ad mare, vel usq; ad Hispanias continetur, hoc est, illam portionem Burgundiæ, & Provinciam ac Septimaniam, vel Gothiam, Ludovico dilecto filio nostro consignavimus.

c al. usq; Vasc.
d al. Ananen.
e Saubaudia.
f al. & inter term.

3. Italiam verò, quæ & Longobardia dicitur, & *g* Bojoariam, sicut Tassilo tenuit, exceptis duabus villis, quarum nomina sunt Ingoldestat, & Luttrahahof, quas *h* nos quondam Tassiloni beneficiavimus, & pertinét ad pagum, qui dicitur Nortgouue, & de Alamannia partem, quæ in Australi ripa Danubii fluminis est, & de ipso fonte Danubii, currente limite, usq; ad Rhenũ fluvium in confinio pagorum Cletgouue & Hegouue in locum qui dicitur Auge: & inde per Rhenum fluvium sursum versus usq; ad Alpes, quicquid intra hos terminos fuerit, & ad Meridiem vel Orientem respicit, unà cum Ducatu Curiensi & pago Burgouue, Pipino dilecto filio nostro ordinamus.

g al. Bajoar.
h al. quas quondã Tassilo beneficio nostro tenuit.

4. Quicquid autem de Regno nostro extra hos terminos fuerit, id est, Franciam & Burgundiam, excepta illa parte, quam Ludovico dedimus, atque Alemanniam, excepta portione quam Pipino * adscripsimus, Austriam, Neustriam, Thuringiam, Saxoniam, Frisiam, & partem Bajoariæ, quæ dicitur Northgouue, dilecto filio nostro Carolo cõcessimus, ita ut Carolus & Ludovicus viam habere possint in Italiam ad auxilium * faciendum fratri suo, si ita necessitas extiterit, Carolus per vallem Augustanam, quæ ad Regnum ejus pertinet, & Ludovicus per vallem Segusianam, Pipinus verò & exitum & ingressum per Alpes Noricas atq; Curiam.

al. dedimus.
al. ferendum.

5. Hæc autem tali ordine disposuimus, ut si Carolus, qui major est natu, priusquam ceteri fratres diem obierit, pars Regni quam habebat, dividatur inter Pipinum & Ludovicum, sicut quondam divisum est regnum inter nos & fratrem nostrum Carolomannum, eo modo ut Pipinus illam portionem habeat, quam frater noster Carolomannus habuit, Ludovicus verò illam partem, quam nos in illa partitione suscepimus. Si verò Carolo & Ludovico viventibus, Pipinus debitum humanæ * naturæ compleverit, Carolus & Ludovicus dividant inter se Regnum, quod ille habuit. Et hæc divisio tali modo fiat, ut ab ingressu Italiæ per Augustam civitatem accipiat Carolus Eboreiam, Vercellas, Papiam, & inde per Padum fluvium termino currente usque ad fines Regiensium & ipsum Regium, & Civitatem Novam, atque Mutinam usq; ad terminos sancti Petri. Has civitates cum suburbanis & territoriis suis, atque Comitatibus, quæ ad ipsas pertinent, & quicquid inde Romã *pergenti ad lævam respicit de regno quod Pipinus habuit, unà cum Ducatu Spoletano, hanc portionem, sicut prædiximus, accipiat Carolus.

al. sortis.
* al. per Genuam.

6. Quicquid autem à prædictis civitatibus vel Comitatibus Romam eunti ad dexteram ja-

 cet

al. regno Tráſpadano. al. Ludovico cedat.

cet de prædicto regno, id eſt, portionem quæ remanſit de * regione Tranſpadana, una cum Ducatu Tuſcano uſq; ad mare Auſtrale, & uſq; ad Provinciam * Ludovicus ad augmentum ſui regni ſortiatur. Quod ſi ceteris ſuperſtitibus Ludovicus fuerit defunctus, eam partem Burgundiæ, quam regno ejus adjunximus, cum Provincia & Septimania ſive Gothia uſq; ad Hiſpaniam Pipinus accipiat, Carolus verò Aquitaniam atq; Vuaſconiam.

7. Quod ſi talis filius cujuslibet iſtorum trium fratrum natus fuerit, quem populus eligere velit, ut patri ſuo ſuccedat in regni hæreditate, volumus ut in hoc conſentiant patrui ipſius pueri, & regnare permittant filium fratris ſui in portione regni, quam pater ejus eorum frater habuit.

8. Poſt hanc noſtræ auctoritatis diſpoſitionem placuit inter prædictos filios noſtros ſtatuere atque præcipere propter pacem, quam inter eos perpetuò manere deſideramus, ut nullus eorum fratris ſui terminos vel regni limites invadere præſumat, neque fraudulenter ingredi ad conturbandum regnum ejus, vel marcas minuendas, ſed adjuvet unusquisq; illorum fratrem ſuum, & auxilium ei ferat contra inimicos ejus juxta rationem & poſſibilitatem, ſive intra patriam, ſive contra exteras nationes.

9. Neq; aliquis illorum hominem fratris ſui pro quibuslibet cauſis, ſive culpis ad ſe confugientem ſuſcipiat ad interceſſionem pro eo faciendam: quia volumus, ut quilibet homo peccans & interceſſione indigens intra regnum Domini ſui vel ad loca ſancta, vel ad honoratos homines confugiat, & inde juſtam interceſſionem mereatur.

10. Similiter præcipimus, ut quemlibet liberum hominem, qui Dominum ſuum contra ejus voluntatem dimiſerit, & de uno regno in aliud profectus fuerit, neque ipſe Rex ſuſcipiat, neque hominibus ſuis conſentiat, ut talem hominem recipiant, vel juſte retinere præſumant: hoc non ſolùm de liberis, ſed etiam de ſervis fugitivis ſtatuimus ordinandum, ut nulla diſcordiis relinquatur occaſio.

11. Quapropter præcipiendum nobis videtur, ut poſt noſtrum ab hac mortalitate diſceſſum, homines uniuscujusque eorum accipiant beneficia unusquisque in regno Domini ſui & non in altero, ne forte per hoc, ſi aliter fecerit, ſcandalum aliquod accidere poſſit. Hæreditatem autem ſuam habeat unusquisque illorum hominum abſq; contradictione in unoquoq; regno, quam eum legitimè habere contigerit.

12. Ut unusquisque liber homo poſt mortem Domini ſui licentiam habeat ſe commendandi inter hæc tria regna ad quodcumque voluerit: ſimiliter & ille, qui nondum alicui eſt commendatus.

13. De traditionibus autem & venditionibus, quæ inter partes fieri ſolent, præcipimus ut nullus ex his tribus fratribus ſuſcipiat de regno alterius à quolibet homine traditionem, vel venditionem à quolibet homine, hoc eſt, terrarum, vinearum, ſylvarum, atq; libertatum, ſervorumq; qui jam caſati ſunt, ſive cæterorum, quæ hæreditatis nomine cenſentur, auro, argento, & gemmis, armis, ac veſtibus, necnon & mancipiis non caſatis, & his ſpeciebus, quæ propriè ad negotiatores pertinere noſcuntur: cæteris verò liberis hominibus hoc minimè interdicendum putamus.

14. Si quæ autem feminæ, ſicut fieri ſolet, inter partes & regna fuerint ad conjugia poſtulatæ, ne denegentur juſtè poſcentibus, ſed liceat eis viciſſim dare & accipere, & affinitatibus populos inter ſe ſociari. Ipſæ verò feminæ poteſtatem habeant rerum ſuarum in regno, unde exierant, quando in alio propter mariti ſocietatem habitant.

15. De obſidibus autem, qui propter credentias dati ſunt, & à nobis per diverſa loca ad cuſtodiendum deſtinati ſunt, volumus ut ille Rex, in cujus regno ſunt, abſque voluntate fratris ſui, de cujus regno ſublati ſunt, in patriam eos redire non permittat, ſed potius in futurum in ſuſcipiendis obſidibus alter alteri mutuum ferat auxilium, ſi frater fratrem hoc facere rationabiliter poſtulaverit. Idem jubemus & de his, qui pro ſuis facinoribus in exilium miſſi vel mittendi ſunt.

16. Si cauſa vel intentio controverſiæ talis inter partes propter terminos & confinia regnorum ortæ fuerint, quæ hominum teſtimonio declarari vel definiri non poſſint: tunc volumus ut ad
al. inquiratur. declarationem rei dubiæ, judicio crucis, DEI voluntas & rerum veritas * exquiratur, nec unquam pro tali cauſa cujuslibet generis pugna vel campus ad examinationem *a* judicetur. Si verò qui-
a al. indicatur. libet homo de uno regno hominem de altero regno de infidelitate contra *b* Dominum ſuum ac-
b al. fratrem Domini ſui. cuſaverit, mittat eum Dominus ſuus ad fratrem ſuum, ut ibi comprobet, quod de homine illius dixit.

17. Super omnia autem jubemus, ut ipſi tres fratres curam & defenſionem Eccleſiæ ſancti Petri ſimul ſuſcipiant, ſicut quondam ab avo noſtro Carolo & beatæ memoriæ genitore Pipino Rege, & à nobis poſteà ſuſcepta eſt, ut eam cum DEI adjutorio ab hoſtibus defendere nitantur, & juſtitiam ſuam quantum ad ipſos pertinet & ratio poſtulat, habere faciant. Similiter & de ceteris Eccleſiis, quæ ſub illorum fuerint poteſtate, præcipimus, ut juſtitiam ſuam & honorem habeant, & paſtores & rectores venerabilium locorum habeant poteſtatem rerum, quæ ad ipſa pia loca pertinent, in quocumque de his tribus regnis illarum Eccleſiarum poſſeſſiones fuerint.

18. Quod ſi de his ſtatutis atque convenientiis aliquid caſu quolibet vel ignorantia (quod non

non optamus) fuerit irruptum, præcipimus ut quàm citissimè secundum justitiam emendare studeant, ne forte propter dilationem majus damnum possit accidere.

18. De filiabus autem nostris, sororibus scilicet prædictorum filiorum nostrorum, jubemus ut post nostrum ab hoc corpore discessum, licentiam habeat unaquæq; eligendi, sub cujus fratris tutela & defensione se conferre velit. Et qualiscumque ex illis monasticam vitam elegerit, liceat ei honorificè vivere sub defensione fratris sui, in cujus regno degere voluerit. Quæ autem justè & rationabiliter à condigno viro ad conjugium quæsita fuerit, & ei conjugalis vita placuerit, non ei denegetur à fratribus suis, si & viri postulantis & feminæ consentientis honesta & rationabilis fuerit voluntas.

19. De nepotibus verò nostris, scilicet filiis prædictorum filiorum, qui eis vel jam nati sunt, vel adhuc nascituri sunt, placuit nobis præcipere, ut nullus eorum per quaslibet occasiones quemlibet ex illis apud se accusatum sine justa discussione atque examinatione aut occidere, aut membris mancare, aut excæcare, aut invitum tondere faciat; sed volumus ut honorati sint apud patres vel patruos suos, & obedientes sint cum omni subjectione, quam decet in tali consanguinitate esse.

20. Hoc postremò statuendum nobis videtur, ut quicquid adhuc de rebus & constitutionibus, quæ ad profectum & utilitatem eorum pertinent, his nostris decretis atque præceptis addere voluerimus, sic à prædictis dilectis filiis nostris observetur atq; custodiatur, sicut ea quæ de his jam statuta & descripta sunt, custodire & observare præcipimus.

21. Hæc autem omnia ita disposuimus, atque ex ordine firmare decrevimus, ut quàm diu divinæ Majestati placuerit nos hanc corporalem agere vitam, potestas nostra sit super à Deo conservatum regnum atque Imperium istud, sicut hactenus fuit in regimine atq; ordinatione, & omni dominatu Regali atque Imperiali, ut obedientes habeamus prædictos dilectos filios nostros, atque Deo amabilem populum nostrum cum omni subjectione, quæ patri à filiis, & Imperatori ac Regi à suis populis exhibetur. AMEN.

CAROLI MAGNI IMP. AUG. LEGES.

DISCIPLINAM militarem severius exercuit. Militibus, qui gnaviter fecerant, præmia constituit: negligentes ignominia notavit: ubiq; virtutis spectator extitit. *Disciplina militaris.*

2. In Saxonico bello cum duo gregarii milites, facta testudine munitissimæ urbis aggeres dissipassent, ac portas effregissent, ambos ad se vocatos pro concione laudavit, & ipsis Præfecturam inter Rhenum Alpesq; dedit.

3. In eodem itidem bello duos tyrones, licet vulgo conceptos, fortiter in medio hostium agmine depugnantes, inter cubicularios stipatoresq; suos esse jussit.

4. Item duorum Regulorum filii adolescentes jussi ante pretorium noctu excubare, quòd largius æquo vino indulserant, somno gravi opprimuntur. CAROLUS, ut ejus mos erat, evigilat, noctu eum paucis clam castra circuit, explorat, num omnia ritè fiant. ubi somno præditos offendit, prætererit quidem, ad tabernaculum redit. Postridie tamen concilio vocato, sciscitatur quidnam is commeruerit, qui Principem & caput Francorum, hostium manibus prodiderit atque exposuerit. Illi primi sententiam rogati suo se ense jugulant: hujuscemodi hominem capitali pœna condemnant. CAROLUS illos graviter increpitos, ignominiaque notatos exauthorat, cætera incolumes dimittit.

5. Milites datis nominibus sacramento adacti in ejus verba jurarunt, se illi secundum Deum devotissimos fore: nec mortem pro ejusdem atq; Reipubl. salute recusaturos.

6. Vetuit, ne quicquam amicorum, præter herbam, ligna, aquam, à militibus inter proficiscendum adtingeretur.

7. Neve alius alium ad bibendum provocaret aut cogeret. ebrium in exercitu de cætero aquam potare compulit.

8. Capitali animadversione eos punivit, qui absque missione castra atque militiam deseruissent.

9. Militiam, sacramentumq; detrectantes, prædiis, villis, agris, donis militaribus privavit, ea in alios contulit.

10. Censum, Chunigosteuram & Vanolehen vocant, quinq; denarios modius frumēti quotannis pensitat. *Contributiones.*

11. Is qui militiam detrectabat, morbo aut senectute æs illud mulctieium militareq; pendebat. Nam munia bellica censumq, quàm accuratissimè exegit, quem Germanicis vocabulis, herischuldam ipse, & heribannum ab exercitu, vulgus raisogeltum ab expeditione nuncupat.

12. Et ut salubrem magis, quàm ambitiosum Principem scites, ne templis quidem munia bellica, æs militare, utpote nervos, sine quibus Respubl. nequaquam salva esse possit, condonavit.

Ea tempestate Sacerdotes paucis, victu, vestitu levi, parabili ac parco, ad naturæ desideria implenda, contenti fuerunt, decimis victitarunt, de quibus nemini quicquam contribuerunt.

13. CAROLUS, non solùm prædia stipendiaria, agros, prata, vineas, villas, molas, laterarias, calcarias, & hujusmodi redditus, vectigaliaq; : item jumenta, pecudes, mancipia, verùm & propriam supellectilem Præfectorum, Præsidum, Pontificum, Fœminarum sacratarum, & Virorum, descriptam habuit. Juxta multitudinem jugerum, agrorum, opum, certus numerus militum, auri, argenti, jumentorum, boum, pecudum, rhedarum, vehiculorum, annonæ, vestimentorum, paludamentorum, armorum, cataphractarum, galearum, gladiorum, scutorum, hastarum, arcuum, sagittarum, pharetrarum : item ferramentorum (quæ sunt palæ, bidentes, ligones, rastra, cophini, dolabræ, secures, asciæ, serræ) indictus & definitus est.

Æqualitas monetæ, &c.

14. Vetustissimæ Francorum Legi Salicæ capita quædam addidit, quasdam ex integro sanxit: ut de moneta, mensura, ponderibus, quæ per totum Romanum Imperium ad æqualitatem redegit.

Cameræ sive Parlamenta Imperii.

15. Galliam in quinos Conventus divisit, Viennensem, Lugdunensem, Senonensem, Rhotomagensem, Rhemensem. His cætera oppida contributa. Unumquodque, jus in finitimo sibi Conventu petere jussum. Apud Germanos, quos Cæsar vocat Cisrhenanos, qui in Gallia Belgica Celticaq; habitant, juridici Conventus instituti sunt, Vesontinus, Mogontinus, Treverensis, Agrippinensis, Cameracensis.

Ordinatio Cameræ Imperialis.

16. Sanxit CAROLUS, ut in primaria cujusque regionis urbe, quam Metropolim Græca voce dicunt, Pontifex & Prætor ter quotannis, Aprili, Octobri, Januario, jus dicerent, responsa redderent. & primùm pauperes, viduas, pupillos, dato his prudentissimo patrono, diligentissimè audirent, inimicos reconciliarent. Vetuit insuper, ne illi lites in diem differrent, neve calumniis locum facerent. Opulentos quidem ac locupletes, Pontifices, Præfectos, si qui in concordiam redire nollent, ad se haud aliò delegarent. Sumptuarium decretum hujuscemodi juri dicundo intentis promulgavit. quotidie Pontifici quadraginta panes, gallinaceas tres, porcellum unum, ova quindecim: de potu modios tres, de aveno caballis modios tres: Prætori panes triginta, modios duos, cætera tantundem statuit.

17. Ebrietatem inhibuit, neve alius alii propinaret.

18. Sine discrimine universos ad Evangelica oracula, ad placita Christi Domini Deiq; nostri sectanda coëgit.

19. Nundinas diebus festis ademit.

20. Edixit quoq; prophanum plusquam ter in anno de sacrosancto coovivio, quod Eucharistiam nuncupamus, vesci non placere.

Festi dies.

21. Festos & solennes statosque dies Christo Servatori nostro dicatos, nimirum Natalem ejus, Calendas Januarias, quando more Judæorum circumsectus est, Epiphaniorum sacrificium ante octavum diem ejusdem mensis solenne, & Lustrationis quarto Idus Februarii: annales verò ferias, quibus idem Christus revixit, mortem atque inferos superavit, ac hisce triumphatis cœlos ascendit, & deinde in Legatos suos Spiritus æthereus illapsus est, tantum celebrandas esse scivit. Præterea sacros religiososque dies in æstate, Divo Johanni Baptistæ, Divis Petro & Paulo: in hyeme Divo Martino (cujus sacra secum ferre consuevere Reges Franci) Andreæ, Stephano, Johanni Evangelistæ, & Infantibus ab Herode contrucidatis adjecit.

Scholæ.

22. Præcepit etiam, ut Monachi, Sacerdotes, literis operam sedulò darent, emendatè & rectè scriberent. In omnibus contuberniis Monachorum, Episcoporum ædibus pueros docerent.

Mendici.

23. Mendicis palantibus vetuit quicquam tribuni suos quamq; regionem inopes alere: sanos, validos, labore victum quæritare, ac desiderio sufficere manus jussit. Idcircò opes Ecclesiasticas in locupletioribus templis in tres divisit partes, duas egenis, tertiam Sacerdotibus attribuit. In ædibus augustioribus donaria æquâ lance inter egenos & Sacerdotes bipartitus est.

Sacer Ordo.

24. Autor & aliarum Legum fuit, in quibus cavit: Ne temerè & passim sacrificiis interdiceretur: neve cadavera in fanis humarentur: neu Sacerdotes avaritiæ, Venerique dediti essent.

25. Ut Pontifices officio publicè in templo docendi plebem fungerentur.

26. Ut Sacerdotes avaritiam, gulam, cauponas, negotia prophana, familiaritatem mulierum evitarent, aut Sacerdotio cederent, aut tribu moverentur.

Asyla.

27. Ut fures, homicidæ, & hujusmodi crimina committentes, si ad asylum templúmve fuga elapsi forent, repeterentur, atq; vi eriperentur. Quòd si quis Monachorum, Pontiféxve Præfectúsve illos reddere recusaret, satisdaret damni infecti compensandiq; præstaret, promitteret, si illorum quispiam aufugisset, id non sua opera esse factum juraret.

28. Jus assiduè summa diligentia dixit, nonnunquam manè, dum indueretur, tanta temporis jactura apud eum erat.

29. Nulli plures Ducatus, Præfecturasq; aut Sacerdotia concessit, dictitans, sibi & alios demerendos, beneficiisq; oppignerandos esse.

Episcopi.

30. In Episcoporum Senatum haud temerè quempiam adlegit: eruditionem atque bonitatem in cooptandis illis potissimùm spectavit. Neminem nisi anteà sibi probatum & cognitum creavit.

vit. Nam eum ordinem ad pristinum modum & splendorem à D. Paulo præscriptum reduxit. Curiosè cavit, ne quis avarus, aut ambitiosus, luxuve perditus, unquam Pontificalem apicem adipisceretur.

31. Hildegardæ Reginæ petenti pro Sacrificulo suo, idem Proceribus Aulæ rogantibus respondit: Idoneo, etsi pauperi, jam destinavi. Imperatorem mentiri, aut falli non decet, ut obtrudat superis, cujus vitam, mores, ingenium ignoret, & tantóne oneri par sit, compertum non habeat.

32. Episcopum Mogontinum, quòd lituum aureum, distinctum gemmis, instar Cæsarei Sceptri usurpasset, severissima coërcuit oratione: eidem avaritiam, & superbiam pro concione propalam exprobravit, indignabundus & clamitans: En, ait, Pastores nostros, crucem Christi professos, qui spreta cura & pascendarum ovium solicitudine, ostentatione, opibus, luxu, Imperatorem quemvis opulentissimum lacessant.

33. Quendam pridie feriarum D. Martini designatum Episcopum, quòd is auctus tanta dignitate, amicis cœnam exhibens, & ut fit, mero sese nimiùm onerans, somno deinde oppressus, noctu divinis rebus non interfuisset, rursus Sacerdotio movit: intolerabilem negligentissimumq; fore ratus, qui primo die sibi non temperaret, ut sui compos Deum ad iracundiam non provocaret.

34. Item alium lætiorem ob Pontificatum donatum, atque gestientem, & ab humo in equum absque scanno sive suppedaneo, uno impetu subsilientem, revocavit: Vales, inquit, ut video viribus, & eques haud malus es: tua opera in bellis, ubi tua virtus enitescat, indigeo. Proinde ignobili & imbecillo oves & gregem pecudum relinque.

35. Pueros, quos Clementi Scoto commiserat, epistolis, versibus, carminibus, orationibus, panegyricis, scriptis, ut periculum de eorum ingenio atq; indole faceret, sibi exhiberi jubet. Ubi tenuiores præter spem profecisse, Nobiles verò gaudiis corporis deditos, cultum animi neglexisse deprehendit, illis ad dextram segregatis: Vos quidem macti virtute, inquit, estote filioli pientissimi, qui nostro Imperio gnaviter defuncti estis. Vestra erunt Sacerdotia locupletissima, & Pontificatus maximi. Ego vos in Aulam adscisco; ex vobis Senatores cooptabo; vos in album Prætorum & Patrum curiam adlegam. Deinde ad Nobilium liberos, quos à læva collocarat, vultu haud iram dissimulans, ait: At vos comatuli & delicatuli, freti opibus & splendore parentum, nostram Majestatem consprevistis; vitia, otia, luxum, & inertiam bonis literis virtutibusq;, contempto decreto nostro prætulistis. Jubeo, & Deum immortalem testor, nihil penitus commodi, honoris, ne obolum quidem ab Imperatore vestro, cujus jussa aspernati estis, expectate. Faxim, ut omnibus mortalibus ludibrio vivatis: & in vos exempla edam, nisi resipueritis, & negligentiam diligentia expiaveritis. Scholares.

36. Universos Veteris ac Novi Instrumenti libros, librariorum imperitia, lectorum oscitantia, interpretum inscitia, & incuria temporum depravatos, ad amussim & veritatem fontis correxit. Exrat publicum Decretum; nec sivit in divinis lectionibus templisq; inter sacra officia inconditos solœcismos barbarismosq; inconcinnos obstrepere. Biblia sacra.

LUDOVICI PII IMP. AUG.

Anno Christi 814.

DECRETA

COMITIORUM AQUISGRANENNSIUM

de anno DCCCXIV.

IMPERATOR LUDOVICUS Augustus in Conventu Procerum Imperii ad Aquas Graneas, Sacramenta apud se dicere, maximè Prætores, prorsus nihil munerum accepturos, jubet.

2. Ipsis pauperes summoperè commendat. Vetat insuper, ne populum extraordinariis tributis, novísve servitutibus expilent.

3. Nulli delegavit officium, ut non adjiceret: Vide quid agas: non hominis, sed Dei Optimi Maximi minister es, ejusdem Sacramento anthoratus es: & agamus, ne quis popularium nos accuset. quodcunque judicabis facturúsve es, in te redundabit. ita tecum agetur, quemadmodum cum alio egeris. Non est enim apud Dominum nostrum iniquitas, aut cupido, acceptióve personarum. Rex Deus omnibus idem, qui nos ad rerum humanarum fastigium provexit, ut inopes plebemque suam ab injuria potentiorum, servituteque divitum defendamus & adseramus, non ut populi labore atque sudore partis abutamur ditemurque. Cardo & summa religionis Christianæ in amandis, promerendis egenis consistit. Hi cælos possident, ab ipsis locupletes & potentissimos quosque mercari oportet. Exiguo conceditur misericordia, potentes potenter tormenta patientur. Honoratissimus atq; maximus titulus, quem Deus peculiariter sibi vendicat, usurpat, pauperum propugnator, pupillorum tutor, viduarum curator. Hujus administrati Imperii sui reddemus rationem.

Anno Christi 817.

LUDOVICI PII IMP. AUG.

DECRETA

COMITIORUM AQUISGRANENSIUM

de anno DCCCXVII.

LUDOVICUS Imperator ad Aquas Graneas reversus, Conventum Primorum Regni, more Francorum agit. Interfuere filii ejus, PIPINUS Rex Aquitaniæ, LOTHARIUS Rex Bojorum.

1. De Sacerdotum ibi luxu Imperator leges tulit, quibus Pontificibus, Monachorũ Patribus, universis deniq; Sacerdotibus, vestimenti preciosi, serici, gemmarum, auri, argenti etiam, in balteis, cultris, vaginis, phaleris, calcaribus, & hujusmodi, usus interdicitur. Dicere solebat Imperator, portentum abominabileq; inferum ludibrium, aris addictum, devotumq; sacris, qui paupertatem Christi amplecti, crucem ejus portare deberet, ad gloriam luxumq; prophanorum aspirare.

2. Eodem Concilio Imperator eum quoque diem, quo Deipara Virgo terris relictis in Senatum Cœlitum adlecta est, fastis addit, celebrariq; præcipit.

Anno Christi 817.

HLUDOVVICI PII IMPERATORIS AUGUSTI

MANDATUM

De reformatione abusuum Cleri; ex Concilio Aquisgranensi missum.

AD ARNONAM SALZBURGANSEM ARCHIEPISCOPUM.

IN NOMINE Domini Dei & Salvatoris nostri Jesu Christi, HLUDOVVICUS divina ordinante providentia Imperator Augustus, venerabili Arnoni Salzpurgensi Archiepiscopo in Domino salutem.

Sacrum & memorabile Concilium divino nutu nostroque studio in Aquisgrani palatio nuper aggregatum, in quo multa ad propagandam Ecclesiasticam dignitatem, præcedente & subsequente gratia Christi, diligẽter tractata atq; instituta sunt, tuam nullatenus credimus latere sanctitatem. Sed quia contigit eidem sancto & venerabili Concilio tuam non interfuisse paternitatem, ad tuam destinare decrevimus beatitudinem per præsentem missum nostrum, nomine Nothonem, * *Formulas Canonicæ institutionis* ab eodem Sacro conventu ex sanctorum Patrum sparsim digestis sentẽtiis collectas, atq; in unum congestas. Quam etiam idcircò penes palatium nostrum diligenter scribi fecimus, ut nihil in se scriptorum vicio depravationis aut detruncationis habens ad te usq; incolumis perferretur. Quapropter volumus atq; decernimus, ut juxta Metropolitanæ sedis tibi canonicè collatam dignitatem, nostræq; auctoritatis sanctionem, dioceseos tuæ Episcopos & cæteros Ecclesiæ Prælatos tempore & loco congruenti ad te arcessere facias, & his coram misso nostro memoratas institutionis formulas perlegi jubeas: & quid ob exaltandum Ecclesiastici culminis fastigium & animarum salutem idem sacer conventus crediderit, liquidò demonstres. Sed & his, qui in uno collegio canonicè degunt, tenendam observandamq; coram memorato misso nostro percenseas. At si alicujus cordis obtusio eam intellegere nequiverit, huic sive abs te, sive ab aliis Episcopis, conprovincialibus scilicet, ejus doctrinæ fulgore nitentibus, sobriè tradatur. Sed & in hoc nihilominus circumspectam monemus esse tuam prudentiam, ut ab his, qui eas transcripturi sunt, ita transcribantur, ut nec depravata vicio scriptoris, nec detruncata ab aliquo fiat, sed sicut prædicto misso nostro eis demonstratum fuerit, absque aliqua depravatione vel detruncatione transcribatur. Noveris etiam, quia ideo illius exemplar apud armarium palatii nostri detentum est, ut eo probari patenter possit, quis eas incuriosè transcripserit, vel quis aliquam ejus partem detruncaverit. Omnes ergo tuæ dioceseos Episcopi, & cæteri, eas vigilanti cura transcribere, solerti studio intellegere, instantissimæ assiduitatis exercitio diviniùs adjuti operibus conplere decerterit, ut cùm nos hujus rei gratia inquirendæ veritatis Kalendis Septembribus, sicut eidem sacro & memorabili Concilio meminimus nos dixisse facturos, missos nostros per Imperium à Deo nobis collatum destinaverimus, remota cujuslibet difficultatis oppositione, ejusdem salutiferæ institutionis, prout Dominus eis posse dederit, strenui inveniantur operatores. Quoniam diligenti indagine, vita comite, perquirere jubebimus, quis injunctum sibi officium strenuè peregerit, vel quis in Claustris Canonicorum & cæteris habitationibus construendis, & in necessariis stipendiis eis tribuendis, & in domibus ad receptacula pauperum reparandis Sanctioni nostræ paruerit, quisve Clerum suum eadem Institutione & cæteris spiritalibus documentis instruere curaverit; vel quis causâ avariciæ eos, quos in Christi militia rationabiliter alere poterat, propulerit. Quia unius anni spacium dedimus ut ea, quæ promissa sunt, absque ullius difficultatis excusatione perfici, ubi necdum facta erant, facilimè possent. Nos quoq; præfatũ missum nostrum ad tuam sanctitatem ideò duximus, ut suum, cæterorumq; Ecclesiasticorum in tua diocesi consistentium, diligenter atq; subtiliter in hoc negotio intueretur studium, & ut opem in cæteris commonẽdis ferret: qui etiam nobis referret, qualiter Prælati & Prælatæ eam libenter susceperint, diligenter transcribere studuerint, & devotè adimplere juxta

vires

* Quas habes tom 3. hujus collectionis, fol. 164.

vires curaverint, quoniam tam diu illum in tua vel comprovincialium tuorũ diœcesi morari & discurrere unà cum misso tuo jussimus, donec ab omnibus memoratæ formulæ transcriberetur: ut videlicet cuncta procurans, diligenterq; perficiens, cùm ad nos illum redire opere expleto tempus permiserit, cuncta, quæ acta sunt, vestro utrorumque scripto notentur, atque per ipsum tuumque missum nostræ dinoscentiæ intimentur, ut sciamus quibus gratiarum actiones referre, quosque etiam dignis correptionibus corrigere debeamus.

Legatus Imperatoris ad redigendos in ordinem Clericos & Monachos.

Si verò aliquis tuæ diœceseos eidem Institutioni, vestræq; admonitioni, procaciter reniti voluerit, & eam, quæ ab eodem sacro & venerabili Concilio constituta atq; decreta est, quantum Dominus ei posse dederit, observare contempserit, præcipimus ut si anteà hujuscemodi non se correxerit, quicumq; ille est, ante præsentiam nostram tua vel missi nostri admonitione venire festinaret, quatenus à nobis juxta quantitatem culpæ dignè corrigatur. Direximus præterea tibi pondus & mensuram, secundum quæ Clericis & sanctis Monialibus panis & potus æqualiter tribuenda sunt. Quæ ut ab omnibus firmissimè atque inviolabiliter teneantur, decernimus, & ne quid incrementi aut decrementi à quoquam patiantur, modis omnibus inhibemus.

Diarium Clericorum.

Tuam igitur in calce hujus epistolæ admonemus sanctitatem, ut secundum ministerium tibi divino munere collatum, nostræ in hoc negocio saluberrimæ admonitioni obedienter & inexcusabiliter pareas, & cæteris in parendo exemplum bonum tribuas. Dignum quippe justumq; est, ut quanto sublimius sacerdotii dignitate aliis supereminès, & à nobis venerabiliter diligeris, tanto magis ad Dei nostramque voluntatem exequendam, devotiorem te atque promptiorem exhibeas. Vale in Domino, & ora pro nobis.

LUDOVICI PII IMP. AUG. ET ORDINUM IMPERII

Anno Christi 818.

DECRETUM IN REGEM ROMANORUM ET COMPLICES EIUS, *rebelles Imperio & læsæ majestatis reos, latum in Comitiis Aquisgranensibus, Anno DCCCXVIII.*

IN Italia BARNARDUS nepos Imperatoris ex fratre, quorundam pravorum consultorum consiliis obsequens, aditus omnes in Italiam patruo præcludit: universas urbes in sua verba jurare cogit. Authores hujus conspirationis Episcopi erant, Anshelmus Mediolanensis, Wolfoldus Cremonensis, Theodolphus Aurelianensis: Proceres verò Aulæ, Egideus amicorum Regis primus, Reginhartus Cubiculi Præfectus, Reginhartus Mæginharii filius, cujus avus Hartradus olim in Germania Francia cum multis ex ea regione Nobilibus adversus CAROLUM MAGNUM conspirarat. Celtæ & Itali BERNARDO: Belgæ & Germani AUGUSTO favebant. Ad hos motus comprimendos Imperator ex omni Germania Galliaq; comparato quam celerrimè exercitu, in Italiam contendit. Bernardus à suis desertus, rebus suis diffidens, armis abjectis, apud Cabillonem Heduorum urbem Burgundiæ patruo se dedit. Quem cæteri secuti, non solùm se tradunt, sed ultrò etiam non admoti quæstionibus, omnem technam hujus rebellionis detegunt. Augustus omnibus adversariis in suam potestatem redactis, in annum sequentem, qui fuit restituti orbis octingentesimus duodevicesimus, ad Aquas Granenas, cum ibi hyemasset, in Majum mensem, Conventum Imperii indicit. Ubi Procerum sententia juxta leges Romanas Salicamque, Rex cum sociis omnibus & consciis adfectatæ tyrannidis, læsæ majestatis reus peragitur, capitalique supplicio condemnatur. Verùm Imperator nepotem vita donatum, luminibus duntaxat privari, monasterio concludi jubet: bona publicata confiscataque sunt. Episcopi decreto tribu Sacerdotum moti sunt, in cœnobiaque relegati.

MICHAELIS BALBI ET THEOPHILI IMPP. CONSTANTINOPP.

Anno Christi 824.

EPISTOLA

DE NON ADORANDIS IMAGINIBUS, AD LUDOVICUM *Pium Imperatorem Romanum, de anno Domini DCCCXXIV.*

IN NOMINE PATRIS, ET FILII, ET SPIRITUS SANCTI, UNIUS SOLI VERI DEI.

MIchael & Theophilus fideles in ipso Deo Imperatores Romanorum, dilecto & honorabili fratri Hludovvico glorioso regi Francorum & Langobardorum & vocato eorum Imperatori.

Notum esse non ambigimus vestræ spiritali dilectioni, scriptum esse, a *omne datum optimum, & omne donum perfectum, desursum est, descendens à patre luminum.* Et iterũ ait Spiritus sanctus per sanctissimum Salomonem: b *Per me reges regnant, & potentes scribunt justitiam.* Et per quendam Prophetam ait: c *Ego suscitavi eum cum justitia regem.* Nam quidem hæc à Deo data Domini & Salvatoris nostri dona suscepimus, propterea hoc dignum putamus omnibus unius tribus nostræ fidelibus & orthodoxis Christianis, & maximè vestræ Christo dilectæ & pacificæ gloriæ, omnia, si possibile est, subtiliter adnuntiare. Attamen ut non multa loquamur, brevem in sermone hoc rationem vobiscum faciemus. Duo

a Jacob. 1.
b Proverb. 8.
c Isa. 45.

N 4

mus. Duo enim capitula magna & præcipua est nobis cordi intimare. Unum, quia dispositor omnium bonarum rerum dominus Jesus Christus verus Deus noster adduxit ad Imperii dignitatem. Alterum, quod permisit propter quædam peccata subjecti populi sui provenire quasdam tribulationes. Sed ut faciliùs intelligi possit, breviori sermone comprehendi potest. Attamen necesse nobis videtur, ut initium rei quam prosequuturi sumus, tractare incoemus hoc modo.

Igitur tempore Leonis, qui ante nos hoc imperium tenuit, quidam homo, Thomas nomine, antiqui diaboli discipulus, & ejus operum promptus perpetrator fuit. Is cùm esset cuidam ex maximis Patriciis subjectus, tempore quo Herena imperium tenuit, fraudem operatus est in dominum suum, scilicet concubuit cum uxore domini sui. Cùm hæc res ad notitiam pervenisset, profugit in Persas, timens legalem subire sententiam. Qui cùm illic moras fecisset, à diebus præfatæ Herenæ, usque ad prædictum Leonem, fidem Christi abnegans, & hoc modo proditor fidei Christianæ fuit, quò faciliùs potuisset multos infideles Sarracenorum & cæterarum aliarum gentium ad suam perducere voluntatem. Suggerebatque eis quòd ipse esset Constantinus, filius sæpè dictæ Hereoæ Imperatricis, & quod alter pro eo esset oculis privatus, & ipse inlæsis oculis saous evasisset. Pro qua re prædicti gentiles ei adhæserunt. Primùm quidem cœpit cum eis exercere latrocinia & alios vi sibimet sociare, quosdam vero * perditione pecuniarum, quosdam quidem honorum & dignitatum promissionibus solicitavit. Et ut hæc compendiosiùs expediam, idem Thomas exiens de Perside cum Sarraceois & Persis, Hiberis, Armeniis & Avasgis, & reliquis gentibus alienigenarum teopore prædicti Leonis subitò cum prædicta manu valida perprælialet, direptione sibi subdidit totum Armeniæ Ducatum, simul & Ducatum Chaldeæ, quæ gens montem Caucasum incolit, nec non & Ducem Armeniacorum cum manu valida devicit.

* fort. præbitione.

His ergo ita gestis, ut plurima omittamus propter superfluitatem verborum, quæ io hac tempestate tribulationum contigerunt, cujus tyraoni impetum non valens memoratus Leo Imperator sustinere, & in his angustiis constitutus de recuperatione desperans, à quibusdam improbis conjuratione in eum facta subitò occisus est. Quo interfecto, & cùm nemo tunc imperâsset, per adjutorium patris & filii & spiritus sancti, unius consubstantialis divinitatis, & per intercessiones dominatricis & intemeratæ Dei genetricis & omnium sanctorum, convenit universa multitudo secundùm antiquum morem, videlicet beatissimus Patriarcha, gloriosi Patricii nostri, inlustres senatores & Principes, qui illic tunc affuerunt diversarum provinciarum, quorum omnium consensu ad hoc imperium elevati sumus, maximè propter imminentes angustias & tribulationes, quas faciebat homicida ille & proditor patriæ. Fuimus enim noti inlustribus Principibus nostris & cari.

Hoc modo ad imperium provecti, invenimus Christianos divisos & discordantes, & ut veriùs dicamus, plurimos invenimus illius impii Tyranni errorem & impietatem sequentes, & ob hoc non potoimus facilè illos fideles nostros Christianos ad hoc adunare, ut eum expugnare valuissemus. Quibus casibus nos impediri, ille hac occasione accepta, solicitando sibi plurimos sociavit, & ex classibus nostris & dromoniis collectis potestatem habuit veniendi partibus Thraciæ & Macedoniæ, & sic festinus veniens civitatem nostram obsedit, & navali exercitu circundedit eam in Mense Decembri xv. Indictione. Nos autem, quamvis nobiscum paucitas militum & pugnatorum esset, non prætermisimus, quin semper cum eis congrederemur in certamine, & eos à civitate repelleremus. Sed cùm ille, (ut superiùs dictum est,) hostium validam manum babuisset, non solùm de his, quos suprà memoravimus, sed etiam de Asiæ & Europæ partibus Thraciæ, Macedoniæ, Thessaloniæ & circumjacentibus Sclaviniis; hæc causa prolongavit obsidionem nostram, hæc eadem obsidio modò propior modò longior usque ad unius anni spatium perseveravit.

Nos autem videntes illius diaboli & homicidæ longam pertinaciam & ignaviam, & seductionem Christianorum, qui ab eo seducti sunt, posuimus spem nostram & virtutem in Christum verum Deum nostrum adjutorem & corroboratorem, atque cum sincera fide civitatem nostram ingressi sumus adversus illum tyrannum, qui tunc ferè triginta milibus ab urbe nostra residebat. Cumque prælium committeremus, ipse Dominus Deus noster, qui semper adjutor & protector imperii nostri est, misit principem militiæ virtutis suæ, sicut legitur fecisse Jesu Nave, & dissolvit ac dissipavit virtutem eorum, & prævalere nos fecit adversus eum. Volentes Christianis parcere, receptui canere jussimus, & nostros à cæde coërcuimus. Et hac occasione pagani & alienigenæ, qui cum Thoma perditionis eorum auctore fuerant, evaserunt, & in fugam versi sunt, & à nobis persecuti, in quadam civitate provinciæ Thraciæ nomine Arcadiopoli inclusi sunt. Quidam autem ipsorum dispersi in montibus se occultaverunt. Pars autem eorum intraverunt in Panadus civitatem.

Josu. 1.

Nos asit, missis exercitibus nostris, eos obsideri fecimus. Sed ipsa civitas, in qua Deo odibilis & immemorabilis erat, cum suis sequacibus per quinq; menses obsessa est, volẽtes sicut diximus populo nostro parcere & civitati, vivum tum cepimus, & omnes, qui eum eo erant, tã contribules quã etiam alienigenas. Et ipsum quidem Thomam, amputatis manibus & pedibus, patibulo suspendi jussimus. Duo verò, qui dicebantur ei filii esse adoptivi, alter eorum in Asia à fidelibus nostris interemtus est, & alterum eadem morte, qua pseudopatrem ejus, condemnare jussimus. Et hoc modo delera est memoria eorum de terra in seculorum secula, juxta id quod scriptum est; *inimici defecerunt framea in finem.* Sarracenos quoque omnes & Armenios & reliquos, qui de prælio evaserunt, omnes vivos cepimus, & secundùm Dei dispositionem nos in eis ulti sumus. Deinde profecti pervenimus ad castellum, quod dicitur Panidus, in quo suprà memoratam partem inimicorum nostrorum confugisse diximus,

Psal. 9.

ximus, quibus nos vitam promisimus, si ad fidem nostram venire voluissent. Sed illi nostris jussionibus parere nolentes, quia magis mori quàm in deditionem venire maluerunt, immisit eis Deus terræ motum, qui concussit civitatem, à quo muri ejus diruti sunt, sicut de Hierico accidisse legitur, Josu. 6. & eo modo traditi sunt in manus nostras. & hoc omnipotentis Dei miraculum in nobis factum est, quod miraculum nequaquam existimavimus esse celandum, sed ubique gloriam Dei & magnalia ejus adnuntiandum. Et hoc modo cum triumpho victoriæ ad palatium nostrum reversi sumus.

Et ex eo tempore omnes Christiani imperii nostri ad unitatem pacis & pristinam concordiam redierunt, glorificantes & magnificantes propugnatorem nostrum, Dominum Jesum Christum, qui ad unitatem fidei coadunare populum suum dignatus est, in subjectionem, quod ab eo est, imperii nostri. Quocirca dignum existimavimus, hæc quasi pacifico amico & spirituali fratri nostro, & ut credimus socio gaudii à Deo imperii nostri manifesta facere, quæ nobiscum acta sunt, ut pariter, sicut unius ejusdemque fidei & religionis cultoribus facere oportet, laudibus & hymnis conlaudemus & glorificemus Salvatorem nostrum Dominum Jesum Christum. Oportuerat enim statim in exordio imperii nostri sicut spirituali fratri nostro & pacifico amico, per veros apices nostros, quæ erga nos gesta sunt, vobis manifestare: Sed, sicut suprà dictum est, præfati tyranni & rebellis ac turpi morte condemnati Thomæ seditio nos facere prohibuit.

At verò nunc dedit Deus nobis hoc præsens opportunum tempus, post ejus interfectionem, & coadunationem & concordiam populi nostri. Et ideò justum existimavimus, mittere ad vestram gloriam Theodorum Protospatharium nostrum & Strategon, Nicetam sanctissimum Metropolitanum Myrdensem Liciæ, Fortunatum Archiepiscopum Venetiæ, Theodorum reverendissimum Diaconum & Oeconomum istius sanctissimæ Dei Catholicæ & magnæ Ecclesiæ sanctæ Sophiæ, & Leonem nostrum Candidatum. Et non tantùm per has syllabas, sed & per ipsos viros adnuntiamus vestræ gloriæ omnia, quæ præposita sunt, ut tam per eos, quàm quæ & per missos vestros iterum scire possimus vestræ dilectionis sanitatem, simulque fidelium vestrorum incolumitatem, nec non & omnium rerum vestrarum apud vos consistentium prosperitatem. Porrò nunc per has nostras veras & fideles syllabas corroboramus & confirmamus priorem pacem & amicitiam inter vos & nos constitutam, deprecantes mediatorem ejusdem pacis Dominum qui dixit; *Pacem meam do vobis, pacem meam relinquo vobis*, eandem pacem & charitatem splendidiorem & robustiorem facere, & Joan. 14. ostendere temporibus & potestatibus præteritis, quoniam & nos sic tenemus & speramus, quòd & vestra gloriosissima potestas ita consentiat, sicut & nostra. Charitas enim & pax utramque potestatem secundum Dominicam vocem potest & servatrices mandatorum ejus efficere. Dixit enim; *Qui diliget me, mandata mea custodit.* Et iterum; *In hoc cognoscent omnes, quia mei discipuli estis, si dilectionem habueritis ad invicem.* Joan. 14. Joan. 13.

Sed & hoc vestræ Christo amabili dilectioni manifestamus, quia multa de Ecclesiasticis seu & laicis viris alieni de apostolicis traditionibus facti, & neque paternos terminos custodientes, facti sunt inventores malarum rerum. Primum quidem honorificas & vivificas cruces de sacris templis expellebant, & in eadem loca imagines statuebant, ponebantque lucernas coram eis, simul & incensum adolebant, atque eas in tali honore habebant, sicut honorificum & vivificum lignum, in quo Christus verus Deus noster crucifigi dignatus est propter nostram salutem. Psallebant & adorabant, atque ab eisdem imaginibus auxilium petebant. Plerique autem linteaminibus easdem imagines circundabant, & filiorum suorum de baptismatis fonte susceptrices faciebant. Alii verò religiosum habitum monasticum sumere volentes, religiosiores personas postponebant, qui priùs comam capitis eorum suscipere solebant, adhibitis imaginibus quasi in sinum earum decidere capillos illorum sinebant. Quidam verò sacerdotum & clericorum colores, de imaginibus radentes, immiscuerunt oblationibus & vino, & ex hac oblatione post missarum celebrationem dabant communicare volentibus. Alii autem corpus Domini in manus imaginum ponebant, unde communicare volentes accipere fecerunt. Nonnulli verò spreta Ecclesia, in communibus domibus, tabulis imaginum pro altaris utebantur, & super eas sacrum ministerium celebrabant, & alia multa his similia illicita, & nostræ religioni contraria, in Ecclesiis fiebant, quæ à doctioribus & sapientioribus viris satis indigna esse videbantur.

Propterea statuerunt orthodoxi Imperatores, & doctissimi sacerdotes, locale adunare Concilium ad inquisitionem super his habendam, qui in idipsum convenerunt, sancto spiritu inspirante. Talia ubique communi consilio fieri prohibuerunt, & imagines de humilioribus locis efferri fecerunt, & eas, quæ in sublimioribus locis positæ erant, ut ipsa pictura pro scriptura haberetur, in suis locis consistere permiserunt, ne ab indoctioribus & infirmioribus adorarentur, sed neque eis lucernas accenderent, neque incensum adolerent, prohibuerunt. Quemadmodum & nos nunc sentimus & tenemus abjicientes de Ecclesia Christi eos, qui hujusmodi malignis inventionibus student.

Propterea quidam illorum, qui noluerunt suscipere Concilia localia, & à veritate redargui, fugerunt hinc, & venerunt ad antiquam Romam à Deo conservatam, injuriam & calumnias ecclesiæ inferentes, & veræ religioni detrahentes, quorum pessima verba & blasphemiis plena postponentes nostra potius orthodoxa gloriæ tuæ manifesta facimus, quia nos symbolum sanctarum & universalium sex Synodorum, quod ab omnibus orthodoxis Christianis tenetur, non tantùm prædicamus, sed etiam inviolabiliter corde tenemus.

Trinitatem in tribus personis divisam colimus, unitatem unius divinitatis naturam confitentes, ex vir-

ex virgine temporalem Verbi nativitatem prædicamus, divinitatis & humanitatis duas voluntates & operationes * gloriamur: Postulante intercessiones & interpellationes inviolatæ dominatricis nostræ Dei genitricis semper virginis Mariæ & omnium Sanctorum. Gloriosas autem & sanctas reliquias, eorum cum fide veneramur, & quicquid aliud à beatissimis Apostolis traditum, & à sanctissimis Patribus in eisdem sex synodis constitutum est, & confitemur & tenemus.

* Baron. glorificamus

Unde honorem ecclesiæ Christi quærentes, fecimus literas ad sanctissimum Papam antiquæ Romæ, & eas misimus per prædictos missos nostros ad eum, dantes ei ex evangelium aureum ex lapidibus pretiosis ornatum, similiter & patenam auream, & ipsam ex lapidibus pretiosis, ornatam, & calicem simili modo ornatum, ambobus inscripta imperii nostri nomina, ut Deo jubente illuc pervenientes offerant ea ad templum sanctissimi & beatissimi Apostolorum principis Petri, qui intercedat pro nobis & vobis.

De cætero ordinet vestra spiritalis dilectio, ut cum omni honore & illæsione ad eum veniant, auxilium eis ferentes in his, quæ Deo placeant, & ad honorem ejus pertineant in satisfactionem caritatis, quæ inter nos est, jubentes ei, ut si amodò manifesti fuerint quidam seductores Pseudochristiani ecclesiæ calumniatores, illuc eos expellere, ut quod scriptum est, de his adimpleatur. Dicit enim scriptura; *Ejicite malum de medio vestri*, ut non tantùm in republica ad invicem concordemus, sed etiam & de magna re, quæ ad salutem animæ pertinet, id est, ecclesiastica & Deo amabilia consentiamus.

Deut. 21. 22.

Causa memoriæ dilectionis, quæ inter nos est, misimus per prædictos Missos nostros prasinovultim unum, milinovultim unum, tyrea duo blattas veras duas * dirodina duo, diventa duo.

* sive, bidapha.

*Absoluta mens. April die x. Indict. 11. à Deo * conservata regia urbe.*

* al. consecrata.

Anno Christi 825.

LUDOVICI PII ET LOTHARII IMPP. AUGG.

SYNODUS PARISIENSIS

De Cultu imaginum, habita sub Anno Domini DCCCXXV.

SYNODUS PARISIENSIS,

EXCELLENTISSIMIS AC VICTORIOSISSIMIS DEOQUE AMABILIBUS AUGUSTIS DOminis HLUDOVVICO & HLUDHARIO Serenissimis Imperatoribus.

NOs servi ac fidelissimi oratores vestri, qualiter proximis Kalendis Novembris apud Parisiorum urbem juxta præceptum vestræ magnitudinis in unum convenimus, qualiterque de negotio à vestra pietate nobis injuncto, de causa videlicet imaginum, egerimus, ad memoriam vestræ celsitudinis reducimus. Sed ut meliùs nobis manifestum fieret, ob quam causam vestra pietas, quæ erga Dei sanctæque suæ ecclesiæ amorem ardentissimè flagrat, ad hoc inquirendum primum accensa fuerit, necessarium duximus, initium hujusce rei cognoscere, & ideò primùm epistolam domini Hadriani Papæ, quam pridem pro imaginibus erigendis Constantino Imperatori & Herenæ matri ejus ad eorum deprecationem in transmarinis partibus direxit, coram nobis legi fecimus, & quantum nostræ parvitati res patuit, sicut justè reprehendit illos, qui imagines Sanctorum temerario ausu in illis partibus confringere, & penitus abolere præsumserunt, sic indiscretè noscitur fecisse in eo, quòd superstitiosè eas adorare jussit. pro quarum etiam causa synodum congregari præcepit, & sua auctoritate sub jurejurando censuit, ut erigerentur & adorarentur, & sanctæ nuncuparentur, cùm eas erigere licitum, adorare verò nefas sit. Inseruit etiam in eadē epistola quædam testimonia sanctorum patrum, quantum nobis datur intelligi, valdè absona, & ad rem de qua agebatur, minimè pertinentia.

Ex hujus namque epistolæ textu, Imperator & clerus, simulq; & populus, auctoritatem sumentes synodum fecerunt, in qua sicut illi multum deviaverunt, qui imagines Sanctorum in illa alia Synodo, quæ sub Constantino avo memorati Constantini facta est, penitus abdicandas esse decreverunt: sic isti non mediocriter erraverunt, qui eas non solùm coli & adorari, & sanctas nuncupari sanxerunt: verùm etiam sanctimoniam ab eis se adipisci professi sunt. Et ut id verum esse quod nitebantur adstruere, demonstrarent, quædam sanctarum scripturarum testimonia & sanctorum patrum dicta ad suum superstitiosum errorem confirmandum violenter sumserunt, & eidem suo operi incompetēter aptaverunt, quoniam non eo sensu, quo dicta, nec eo intellectu, quo à sanctis patribus exposita ab illis esse produntur prolata vel intellecta.

Eandē porrò synodum cùm sanctæ memoriæ genitor vester coram se fuisq; perlegi fecisset, & multis in locis, ut dignum erat, reprehendisset, & quædam capitula, quæ reprehensioni patebant, prænotâsset, eaq; per Angilbertum Abbatem eidem Hadriano Papæ direxisset, ut illius judicio & auctoritate corrigerentur, ipse rursus favendo illis, qui ejus instinctu tam superstitiosa tamque incongrua testimonia memorato operi inseruerant, per singula capitula in illorum excusationem respondere quæ voluit, non tamen quæ decuit, conatus est. Talia quippe quædam sunt, quæ in illorum objectionem opposuit, quæ remota pontificali auctoritate, & veritati & auctoritati refragantur. Sed licet in ipsis objectionibus aliquando absona, aliquando inconvenientia, aliquando etiam reprehensione digna testimonia defensionis gratia proferre nisus sit, in fine tamen ejusdem apologiæ sic se sentire & tenere & prædicare ac præcipere de his quæ agebantur, professus est, sicut à beato Papa Gregorio institutum esse con-

esse constabat. Quibus verbis liquidò colligitur, quòd non tantum scienter, quantum ignoranter, in eodem facto à recto tramite deviaverit. Nisi enim in conclusione objectionum suarum retinaculis veritatis, beati scilicet Gregorii institutis, adstrictus iter devium præcavisset, in superstitionis præcipitium omninò labi potuisset.

His igitur pro captu ingenii animadversis & intellectis, ut pleniùs etiam nobis cuncta patescerent, fecimus epistolam nobis relegi, quam vobis Legati Græcorum anno præterito detulerunt. Venerabilis namq; Freculfus Episcopus subtiliter prudenterque, qualiter ipse & Adegarius socius illius, de hac re cum domino Apostolico & cum venerandis Episcopis & ministris illius egissent, viva voce parvitati nostræ ionotuit. Sed cùm prudenti relatu illius cuncta cognovissemus, qualiter partim veritatis ignorantia, partim pessimæ consuetudinis usu hujus superstitionis pestis illis in partibus inolevisset, & priora & posteriora studiosissimè consideràssemus, intelleximus, quantum nobis res patuit, quo zelo ad hæc consideranda vestra sancta devotio excitata fuerit. Non enim ignoramus, animum vestrum magno tædio posse affici, cùm illos à recto tramite quoquomodo conspicitis deviare, qui summa auctoritate prædiri, deviantes quosque debuerant corrigere. Illo nempe zelo accensi estis, de quo beatus Paulus Apostolus dicit; *Quis scandalizatur, & ego non uror?* Cùm enim duos in periculo constitutos conspexistis, & à via regia declinantes, unum scilicet ad sinistram in abruptum confringendarum imaginum prolapsum: alterum verò ad dexteram in superstitiosam videlicet earundem imaginum adorationem proclivem, voluistis vos affectu pietatis medium opponere, & utriusque partis morbo salutiferam medicinam conferre. 1. Cor. 11.

Sed quoniam maximum vobis in eo obstaculum erat, eò quòd pars illa quæ debebat errata corrigere, suaque auctoritate hujosce superstitionis errori obniti, ipsa prorsus eidem superstitioni non solùm resistere, verùm etiam incauta defensione contra auctoritatem divinam & sanctorum patrum dicta nitebatur suffragari: aperuit vobis dominus ostium juxta optatum vobis desiderium, ut licentia vobis ab eadem tribueretur auctoritate tantæ rei cum vestris quærendi familiariter veritatem, ut quoniam inerat vobis voluntas consulendi, & deerat auctoritas quærendi, ejus auctoritate quæreretis veritatem, cujus auctoritas deviare videbatur ab ipsa veritate, quatenus sancto vestro desiderio ac vigilaori studio veritas patefacta, dum se in medium ostenderet, etiam ipsa auctoritas volens nolensque veritati cederet atque succumberet. Verùm quoniam fratrum salus non est negligenda, & eminens auctoritas non est facilè reprehendenda, visum est extremitati nostræ, ut omnis vestræ serenitatis sermo ad illos specialiter ex Apostolicarum auctoritate literarum dirigatur, quorum primum causà ad hæc quærenda estis excitati, & quicquid reprehensione in utrisque partibus dignum cognoscitur, ad illorum personam potiùs referatur, qui liberè admoneri possunt, & quorum scandalum, si pro veritate ortum fuerit, faciliùs tolerari potest.

Credimus itaque, quod illos reprehendendo, illisque compatiendo, istos verò demulcendo, laudando & præferendo, eorumq; auctoritatem magnis laudum præconiis efferendo, & sanctæ Romanæ ecclesiæ condignam laudem deferendo, veritatem tamen ex testimoniis sanctarum scripturarum & sententiis sanctorum patrum in medium proferendo, & veraciter sentiteque exponendo, poterit vestra sanctissima devotio, sicut optat, utrisque consulere. Sic quippe refragator vinculis veritatis modò blandiendo, modò honorando, modò secundùm rationem veritatem demonstrando subtiliter adstrictus, non audebit aliter docere, quàm quod veritas habet, nec poterit aliter tenere, quàm quod veritas habet, nec poterit aliter tentare quàm q; veritatis documento aliis tenendum tradiderit.

Tali nempe modo visum est nostræ mediocritati, ut utriusque partis saluti commodissimè prodesse, magnamque vobis à Domino remunerationem hujus rei gratia præparare possitis. Credimus sanè, quia quanquam aliqua ex parte superstitiosam sibi consuetudinem fortè vindicare velint, nullatenus tamen ab eadem Sede aliter quàm auctoritas & veritas se habet, mandare in aliquam partem præsumet. Vesebitur siquidem, potestatem vestram, auctoritatem Sedis, & testimonia veritatis. Cùm igitur à vestra sancta devotione ita peracta fuerint, licèt, quod non optamus, in aliquo aut isti aut illi deviare voluerint, & vestram saluberrimam admonitionem, quæ tota ex auctoritate veritatis prufertur, audire contempserint, non minor ob id vobis à Domino recompensatio fiet, quia totum secundùm verba beati Heliæ Prophetæ, *quod vestrum fuit facere studuistis.* 3. Reg. 19.

Nos denique servi vestri, sicut superiùs præmissum est, in unum convenientes, & de nobis injunctis pro captu intelligentiæ nostræ familiariter conferentes, testimonia ex auctoritate divina & sententias sanctorum patrum, quas prout temporis angustia permisit, collegimus, & coram nobis legi fecimus, & quicquid in his de negotio, de quo agitur, necessarium aptumq; judicavimus, & in unum congerere studuimus, vestræq; imperiali potentiæ per venerabiles viros Halitgarium & Amalarium dirigere præsumsimus, ut videlicet vestra à Deo vobis conlata sapientia ex his eligat, quicquid necessarium dignumq; ad idem negotium pertinens judicaverit. Obsecramus itaq; humiliter abundantissimam pietatem vestram, ut non nobis adscribatur, quicquid ibi minus aut indecens, aut inventum fuerit. Verè enim fatemur, quia angustia temporis præpediente, nec quanta volumus, nec quanta potuimus, collegimus: sed tantùm vestris sacris jussionibus, ut decet & oportet, totis nisibus parere cupientes, quæ parvo in tempore ad manus nobis occurrere potuerunt, breviatim collegimus, & hactenus operi usq; ad vestram sagacissimam examinationem inferuimus. Nam quidam nostrorum de longè venientes non habuerunt spatium temporis quærendi: quidam verò nec causam, pro qua ad hunc conventum venire jussi sunt, donec pervenerunt veraciter nosse potuerunt. Modoinus namq; infirmitate, in qua diutissimè laborat, detentus venire nequivit. Scit

Scit itaque plenissimè excellentia vestra; quia illud, quod per omnes catholicorum libros indagari necessitas urget, prolixi temporis spatio ad legendum indiget. Nam si sufficiens spatium temporis nobis tributum fuisset, tanta domino opitulante poteramus colligere, quæ huic operi copiosè poterant abundare. Tamen in his, quæ collecta sunt, summam hujus negotii, de quo agitur, discretè comprehensam esse juxta auctoritatem divinam & sanctorum patrum sententias arbitramur, ita videlicet, ut unusquisque fidelis ea perlegens animadvertere queat, quòd imagines sanctorum stulta præsumtione non sunt confringendæ, & ad injuriam sanctorum abolendæ, & penitus dispiciendæ: nec assertione superstitiosa colendæ aut adorandæ, sed potiùs hujuscemodi superstitione remota, juxtà veram religionem memoriæ & amoris causa, ob recordationem eorum, quorum imagines habendæ, sicut à beatissimo Gregorio satis catholicè perspicueque dictum declaratur.

Quia igitur nos his, qui in sacra sede beati Petri Apostoli resident, dignam honoris reverentiam jure tribuendam non dubitamus, & illorum erga imagines superstitiosam venerationem quidam visu, omnes verò aliorum relatu cognoscimus, voluimus primùm contra illos sententias ponere, quòd imagioes præsumtiosa temeritate confringere præsumserunt, quatenus iode isti aoimati aliorum errata valentiùs vobiscum corrigereor, & ad suam superstitionem cognoscendam veritatis testimooia suscipienda animum facilius flecterent. Sicut igitur nobis videtur, & superiùs præmisimus, apertè sermo vestræ correctionis contra illos usquequaque dirigi potest, à quibus vobis illa epistola, quam relegimus, directa esse cognoscitur. quoniam ejus textu utramque partem reprehensione dignam demonstravit, & illam scilicet, quæ indebito ac superstitioso cultu imagines venerabatur, & illam, quæ ab inferioribus locis easdem imagines evertere ac delete præcepit. Et ideò credimus, quanquam cætera alia secundùm auctoritatem veritatis, sicut in suis scriptis continetur, idem Imperator fecerit, propter hoc tamen factum quosdam illarum partium infirmos scandalizâsse, nec non quosdam nostræ urbis Romanæ perturbâsse.

Ad exaltationem & pacem sanctæ suæ ecclesiæ humilimam Deoque amabilem, ac Christianæ religioni necessariam Dominationem serenitatis vestræ Dominus Jesus Christus incolumem dextera suæ pietatis tueri, ac felici protectione per immensum coolervare, & post hujus vitæ cursum supernis civibus consortem dignetur efficere.

CAPUT PRIMUM.

CONGRUUM NECESSARIUMVE JUDICAVIMUS PRIMUM SENTENTIAS SANCTORUM PATRUM COLLIGERE CONTRA EOS QUI IMAGINES NON SOLUM AB ÆDIBUS SED ETIAM A SACRIS VASIS INDISCRETE ABOLERE PRÆSUMUNT.

Ex libro Eusebii Ecclesiasticæ historiæ VII. Cap. XV.

VERUM *quia urbis hujus fecimus mentionem, justum videtur commemorare etiam illud in ea gestum quod historia dignum duximus, mulierem quam sanguinis profluvio laborantem à Salvatore curatam Evangelia tradiderunt, hujus urbis civem constat fuisse, domusque ejus in ea etiam nunc ostenditur. Pro foribus vero domus ipsius basis quadam in loco editiore collocata monstratur, in qua mulieris ipsius velut genibus provoluta palmasque simpliciter tendentis imago ære videtur expressa. Adstat vero alia ære nihilominus fusa statua habitu virili stola comta circumdata, & dexteram mulieri porrigens. hujus ad pedem statuæ, è basi herba quadam nova specie nascitur, quæ cum exorta fuerit, excrescere usque ad stolæ illius ærei indumenti fimbriam solet, quam cum summo vertice crescens herba contigerit, vires inde ad depellendos omnes morbos languoresque conquirit, ita ut quæcumque illa fuerit infirmitas corporis haustu exiguo madefacti salutaris graminis depellatur, nihil omnino virium gerens, si antequam æreæ fimbriæ summitatem crescendo contigerit decerpatur. Hanc statuam ad similitudinem vultus* JESUS *formatam tradebant, quæ permansit ad nostra usque tempora, sicuti ipsi oculis nostris inspeximus, & nihil mirum si hi, qui ex gentibus crediderunt, pro beneficiis quæ à Salvatore fuerant consecuti, hujusmodi velut munus videbantur offerre. Cum videamus etiam nunc & Apostolorum Petri & Pauli vel ipsius Salvatoris imagines designari, tabulisque depingi, sed & antiquas ipsorum imagines à quibusdam conservatas nos vidimus. Quod mihi videtur ex gentili consuetudine indifferenter observatum, quod ita soleant honorare quos honore dignos duxerunt. insignia etenim veterum reservari ad posterorum memoriam, illorum honoris, horum vero amoris indicium est.*

In Actibus Sylvestri Papæ leguntur.

APPARUISSE *Constantino Imperatori in visione Apostoli Sanctus Petrus & Paulus eique ita dixisse: Quoniam flagitiis tuis posuisti terminum & effusionem innocentum sanguinis horruisti, missi sumus a Christo illorum domino, dare tibi sanitatis recuperandæ consilium. Audi ergo monita nostra, & fac quæcumque indicamus tibi. Sylvester Episcopus civitatis Romanæ ad montem Syrapti persecutiones tuas fugiens, in cavernis petrarum cum suis clericis latebram fovet. Hunc cum ad te adduxeris, iste tibi pietatis piscinam ostendet, in quam dum te tertio merseris, omnis te valetudo ista deseret lepræ. quod dum factum fuerit, hanc vicissitudinem tuo Salvatori compensa, ut omnes jussu tuo per totum orbem Romanum Ecclesiæ restaurentur, tu autem in hac parte purifica te, ut relicta superstitione idolorum, Dominum unum, qui solus & verus est, adores & excolas, & ad ejus voluntatem attingas. Exsurgens itaque à somno, statim convocat eos qui observabant palatium & secundum tenorem somnii sui, misit ad montem Syrapti, ubi sanctus Sylvester in cujusdam Christiani agrum persecutionis causa cum suis clericis receptus lectionibus & orationibus insistebat. At ubi à militibus se conventum vidit, credidit se ad martyrii coronam evocari. Et conversus*

ad cle-

ad clerum qui cum eo erat dixit: Ecce nunc tempus aspectabile, ecce nunc dies salutis. Profectus itaque ut dictum est, pervenit ad regem, cui nuntiatus cum tribus presbyteris & duobus diaconibus ingressus dixit: Pax tibi & victoria de cœlo ministrentur. quem cum rex alacri animo & vultu placidissimo suscepisset, omnia quæ illi facta, quæ dicta sunt, quæ etiam relata secundum textum superius comprehensum exposuit. Post finem verò narrationis suæ, percontabatur qui isti essent dii Petrus & Paulus qui illum visitarent, ob quam causam salutis suæ, ejus latebram detexissent. Sylvester respondit; Hos quidem Dominus noster sibi idoneos servos Christi, & Apostolos elegit ab eo missos ad invitationem gentium ut credentes salutem consequantur. Cumque hæc & his similia Augusto diceret Papa, interrogare cœpit Augustus, utrumnam istos haberet aliqua imago expressos, ut ex pictura disceret hos esse quos revelatio docuisset. Tunc sanctus Sylvester misso diacone imaginem Apostolorum exhiberi præcepit, quam Imperator aspiciens ingenti clamore cœpit dicere ipsos esse quos viderat, nec debere jam differre episcopum ostensionem piscinæ, quam istos promisisse suæ saluti memorabat.

Joannes Chrysostomus in Homilia de superscriptione Psalmi quinquagesimi.

Pictores imitantur arte naturam & colores coloribus permiscentes visibiles corporum depingunt imagines, & faciunt homines, & animalia, & arbores, & reges, & rusticos, & barbaros, & pugnas, & rixas, torrentes sanguinum, & lanceas, & loricas, & scuta, & sedem regalem, & Imperatorem sedentem, & barbarum subditum, & gladium acutum, & fluvios decurrentes, & campos variis floribus adornatos, & omnia quæ videntur per artem imitantes, mirabilem historiam videntibus præstant.

Paulinus lib. 9. *

* De natali S. Felicis Nolani.

Nunc volo picturas fucatis agmine longo
Porticibus videas pauloque supina fatiges.
Colla reclinato dum perlegis omnia vultu.
Qui videt hæc vacuis agnoscens vera figuris,
Non vacua fidem sibi pascit imagine mentem.
Omnia namque tenet serie pictura fideli,
Quæ senior scripsit per quinque volumina Moses,
Quæ gessit Dominus signatus nomine JESUS.

Et post pauca:

Forte requiratur quanam ratione gerendi,
Sed sit hæc nobis sententia pingere sanctas
*Raro domus animantibus * assimulatis?*
Accipe & paucis tentabo exponere causas.
Quos agit huc sancti Felicis gloria cœtus
Obscurum nulli; sed turba frequentior hic est
Rusticitas, non cassa fide neque docta legendi.
Hæc assueta diu sacris servire profanis,
Ventre deum tandem convertitur advena Christo,
Dum sanctorum opera in Christo miratur aperta,
Cernite quam multi comeant ex omnibus agris,
Quamque pie rudibus decepti mentibus errent.
Longinquas liquere domos, sprevere ruinas,
Non gelidi fervente fide, & nunc esse frequentes
Per totam vigiles extendunt gaudia noctem,
Lætitia somnos, tenebras funalibus arcent.

Et paulo post:

Dum fallit pictura famem sanctasque legendi
Historias castorum operum subrepit honestas,
Exemplis inducta piis potatur hianti
Sobrietas, nimii subeunt oblivia vini,
Dumque diem ducunt spatio majore tuentes
Pocula rarescunt, quia per miracula tracto
Tempore jam pauca subeunt epulantibus horæ.

Et infra:

De Genesi precor hunc orandi collige sensum, Gen. I.
Ne maneam terrenus Adam, sed virgine terra
Nascar, & exposito veteri nova former imago.

Beatus Gregorius Nicenus Episcopus, inter cætera, ubi de Abraham sermonem instituit:

Vidi, inquit, imaginem passionis, & non sine lacrymis visionem præterii, opere artis ad faciem deducens historiam, &c.

O Item

Item idem in interpretatione Cantici Canticorum:

Qui, inquit, *imaginem conspicit, ex eadem arte per colores completam tabulam, non tinctionis præfert contemplationem, sed ad visionem depictam conspicit tantummodo quam per colores magister demonstravit.*

Augustinus in lib. 16. de Civit. Dei:

Quosdam sine cervice oculos habentes in humeris, & cætera hominum, quasi genera hominum, quæ in maritima platea Carthaginis musitio puta sunt, ex libro depromta velut curiosioris historiæ.

Item ipse post pauca:

Quapropter aut illa quæ & alia de quibusdam gentibus scripta sunt, omnino nulla sunt, aut si sunt, homines non sunt, apparet liquido, quoniam sicut per picturam utiles & veræ recordationes ad memoriam aliquando redeunt, quæ compunctionem ingerant, ita & jam nocivæ falsa, humanis mentibus semper imagines ludificando ingerunt.

Item Augustinus in libro de Decem chordis, inter cætera sic ait:

Quomodo facio ipsi domino injuriam? corrumpis teipsum. & unde facio injuriam domino, quia corrumpo meipsum: unde sibi facit injuriam, qui voluerit forte lapidare tabulam tuam pictam, in qua tabula imago tua est, in domo tua munice posita ad vanum honorem tuum, nec sentiens, nec loquens, nec videns, si quis illam lapidet, nonne tibi facit contumeliam?

In lib. Tripartitæ historiæ 10. cap. 30.

Neque enim sanctus Paulus dum venisset Athenas, & civitatem repletam idolis conspexisset, aras ab illis honoratas destruxit, sed ratione ignorantiam redarguit, veritatis jura monstravit.

Item in eod. lib. 6.

Illud quoque quod sub Juliano provenit, narrare non sileo. Fuit enim signum quidem virtutis Christi, & judicium contra principem iracundiæ domini. Cum enim agnovisset in Cæsarea Philippi civitate Phœniciæ, quam Paneam vocabant, insigne Christi esse simulacrum, quod sanguinis liberata profluvio constituerit, eo deposito, suam ibi statuam collocavit. quæ violento igne de cœlo cadente circa ejus pectus divisa est, ut caput cum cervice una parte dejectum atque in terra fixum, reliqua vero pars hactenus restitit, atque fulminis indicia reservavit. Statuam vero Christi tunc quidem pagani trahentes confregerunt. Postea vero Christiani colligentes in ecclesiam recondiderunt, quod hactenus reservatur.

CAPUT SECUNDUM.

NUNC QUALIS DISCRETIO SIT TENENDA ERGA SANCTORUM IMAGINES HABENDAS, ET HISTORIARUM PICTURAS, SANCTISSIMI ET EGREGII ATQUE ADMIRABILIS TOTIUSQUE CATHOLICÆ ECCLESIÆ DOCTISSIMI VIRI BEATI GREGORII PAPÆ SEQUENTIA DICTA DECLARANT.

Scribit autem ad Serenum Massiliensem Episcopum:

INDICO, inquit, *ad nos dudum pervenisse, quod frater Nitasuram, quosdam imaginum adoratores aspiciens, easdem ecclesiis imagines confregit. atque projecit. Et quidem zelum vos, ne quid manu factum adorari possit, habuisse laudavimus, sed frangere easdem imagines non debuisse judicamus. Idcirco enim pictura in ecclesiis adhibetur, ut hi, qui literas nesciunt, saltem in parietibus videndo legant, quæ legere in codicibus non valent. Tua ergo fraternitas, & illa servare, & ab eorum adoratu populum prohibere debuit, quatenus & literarum nescii haberent, unde scientiam historiæ colligerent, & populus in pictura adoratione minime peccaret.*

Item idem ad eundem:

Perlatum, inquit, *siquidem ad nos fuerat, quod inconsiderato zelo succensus, Sanctorum imagines, sub hac quasi excusatione ne adorari debuissent, confringeres. Et quidem quia eas adorare vetuisses omnino laudavimus, fregisse vero reprehendimus. Dic frater, à quo factum sacerdote aliquando auditum est quod fecisti. si non aliud, vel illud te debuit revocare, ut despectis aliis fratribus solum te sanctum & esse crederes sapientem: Aliud est enim picturam adorare, aliud picturæ historia quid sit adorandum addiscere. Nam quod legentibus scriptura, hoc idiotis præstat pictura cernentibus, quia in ipsa ignorantes vident quid sequi debeant; in ipsa legunt qui literas nesciunt. unde præcipue gentibus pro lectione pictura est, quod magnopere a te, qui inter gentes habitas, attendi decuerat, ne dum recto zelo incaute succenderis, ferocibus animis scandalum generares. Frangi ergo non debuit, quod non ad adorandum in ecclesiis, sed ad instruendas solummodo mentes fuit nescientium collocatum. & quia in locis venerabilibus sanctorum depingi historias non sine ratione vetustas admisit, si zelum discretione condisses. sine dubio & ea, quæ intendebas, salubriter obtinere, & collectum gregem non dispergere, sed potius poteras congregare, ut pastoris in te merito nomen excelleret, non culpa dispersoris incumberet. Hinc autem dum in hoc animi tui incaute nimis motus exsequeris, ita tuos scandalizasse filios perhiberis, ut maxima eorum pars à tua se communione suspenderet. Quando ergo ad ovile Dominicum errantes oves adducas, qui quas habes detinere non prævales? Proinde hortamur ut vel nunc studeas esse sollicitus atque ab hac te præsumtione compescas, & eorum animos, quos à tua disjunctos unitate cognoscis, paterna ad te dulcedine, omni adnisu, omnique studio revocare festines. Convocandi enim sunt diversi ecclesiæ filii, eisque scripturæ sanctæ testimoniis ostendendum,*

dendum, quia omne manu factum adorare non liceat, quoniam scriptum est; Dominum Deum tuum adorabis, & illi servies. *Ac deinde subjungendum, quia pictura imaginum, quæ ad ædificationem imperiti populi facta fuerant, ut nescientes literas, ipsam historiam intendentes quod dictum sit discere, transisse in adorationem videras. Idcirco commotus es, ut eas imagines frangi præciperes, atque eis dicendum, si ad hanc instructionem, ad quam imagines antiquitus facta sunt, habere vultis in Ecclesia, eas modis omnibus, & offerri, & haberi permittas. At judica, quod non tibi ipsa visio historiæ, quæ pictura teste pandebatur displicuerit; sed illa adoratio, quæ picturis fuerat incompetenter exhibita. atque in his verbis eorum mentes demulcens eos ad concordiam tuam revoca. Et si quis imagines facere voluerit, minime prohibe; adorare vero imagines omnimodis devita. Sed hoc sollicite fraternitas tua admoneat, ut ex visione rei gesta ardorem compunctionis percipiant, & in adorationem solius omnipotentis sanctæ Trinitatis humiliter prosternantur.* Deuter. 6 & Matth. 3.

Item idem ad Januarium Episcopum:

Judæi, inquit, *de civitate vestra huc venientes, questi nobis sunt, quod synagogam eorum, quæ Taralis sita est, Petrus, qui ex eorum superstitione ad Christianæ fidei cultum Domino volente, perductus est, adhibitis sibi quibusdam indisciplinatis, sequenti die baptismatis sui, hoc est, Dominica ipsa festivitate Paschali cum gravi scandalo sine vestra occupaverit voluntate, atque imaginem illic genitricis Domini nostri, & venerandam crucem vel birrum album, quo fonte surgens indutus fuerat, apposuisset.*

Et post pauca:

Considerantes, inquit, *hac de re vestræ voluntatis intentum, ac magis judicium, his hortamur affectibus, ut sublata exinde cum ea, qua dignum est, veneratione, imagine atque cruce debeatis, quod violenter ablatum est, reformare.*

Item idem, ad Secundinum servum Dei inclausum:

Imagines, inquit, *quas à nobis tibi dirigendas per Dulcidium diaconum tuum rogasti, valde nobis tua postulatio placuit, quia illum in corde tota intentione quæris, cujus imaginem præ oculis habere desideras, ut visio corporalis quotidiana reddat exortum, ut dum picturam vides, ad illum animo inardescas, cujus te imaginem videre considerans. Abs re non facimus, si per visibilia invisibilia demonstramus. sic homo qui alium ardenter videre desiderat, aut sponsam amando desiderat, quam videre conatur, si contingit eam ad balneum ire, aut ad ecclesiam procedere, festinus in via se præparat, ut de visione hilaris recedat. scimus quia tu imaginem Salvatoris nostri ideo non petis, ut quasi Deum colas, sed ob recordationem filii Dei, ut in ejus amore recalescas, cujus te imaginem videre consideras; & nos quidem non quasi ante divinitatem ante ipsam prosternimur, sed illum adoramus, quem per imaginem aut natum aut passum, vel in throno sedentem recordamur, & dum nos ipsa pictura quasi scriptura ad memoriam filii Dei reducimus, animum nostrum, aut de resurrectione lætificat, aut de passione mulcet. Ideoque direximus tibi syrterias duas, imaginem Salvatoris, & sanctæ Mariæ Dei genitricis, beati Petri & Pauli Apostolorum per supradictum filium nostrum diaconem, & unam crucem cum clavo pro benedictione, ut ab ipso maligno defensus sis, cujus sancto ligno te esse munitum credis.*

CAPUT TERTIUM.

HÆC CONTRA EOS, QUI IMAGINES SANCTORUM ABOMINANDO EVERTUNT, BREVITER DICTA SUFFICERE CREDIMUS. NUNC CONTRA EOS, QUI INDEBITO CULTU EAS COLUNT, ET ADORANT, ET SANCTAS NUNCUPANT, ET SANCTIMONIAM SE PER EAS ADSEQUI FATENTUR, SICUT IN ILLA SYNODO GRÆCORUM INSERTUM INVENIMUS, SANCTORUM PATRUM DICTA ADNECTENDO SUBJECIMUS. SED UNDE PRIMUM ADORANDARUM IMAGINUM ORIGO INOLEVERIT PONERE NECESSARIUM JUDICAVIMUS.

Scribit itaque beatus Augustinus in libro de diversis hæresibus:

SIMONIANI, *à Simone Mago, qui baptizatus à Philippo Diacono, sicut in Actibus Apostolorum legitur, pecunia voluit à sanctis Apostolis emere, ut etiam per impositionem manuum ei daretur Spiritus sanctus. hic magicis fallaciis deceperat multos. Docebat autem detestandam turpitudinem indifferenter utendi fœminis, nec Deum mundum fecisse dicebat, negabat etiam carnis resurrectionem, & asseverabat se Christum, idemque Jovem se credi volebat, Minervam vero meretricem quandam Helenam, quam sibi sociam scelerum fecerat, imaginesque & suam & Helenæ discipulis suis præbebat adorandas, quas & Romæ tanquam Deorum simulacra auctoritate publica constituerat, in qua urbe Apostolus Petrus eum vera virtute Dei omnipotentis exstinxit.*

Item idem post pauca:

Secta Carpocratis fuisse creditur quædam Marcellina, quæ colebat imaginem virorum & Pauli, & Homeri, & Pythagoræ, adorando incensumque ponendo.

Item ipse in Epistola ad Dioscorum inter cætera:

Demonstrat quondam Epicurus per imagines plures se finxisse & suis tradidisse. Democritus etiam justo reprehenditur, qui per imagines quamvis aliter quam Epicurus sentiret, ad interiorem cultum pervenire arbitratus est.

Item post pauca:

De Epicuro, quæ tamen ut cogitet, imagines dicta ab ipsis rebus, quas atomis formari putat defluere, atque in animum introire subtiliores quam sunt illæ imagines, quæ ad oculos veniunt. Nam & videndi causam hanc esse dicit quasdam imagines, ita ut universum mundum complectantur extrinsecus.

Item post pauca:

Ille quare non vidit, non opus esse, nec fieri posse, ut incorporeum animum, adventu atque contractu corporearum imaginum cogitet, de visu certe oculorum ambo pariter redarguuntur.

Item ipse in lib. 8. de Civit. Dei:

Ermes Ægyptius, quem Trismegisten vocant, sensit ita & scripsit: Quoniam ergo proavi nostri increduli, & non animadvertentes ad cultum religionemque divinam, invenerunt artem, qua efficerent Deos, cui inventæ adjunxerunt virtutem de mundi natura convenientem, eamque miscentes, quoniam animas facere non potuerunt, evocantes animas dæmonum vel Angelorum, eas indiderunt imaginibus sanctis divinisque mysteriis, per quas idola, & bene faciendi & male, vires habere potuissent.

Item ipse in Epistola ad Marcellinum:

Quando primum insuevit exercitus populi Romani armare, portare signa, tabulas pictas, vasa celata, miratica, privatim & publice rapere, tunc cœpit perire laudabile illud decus salusque reipublicæ.

Item ipse in lib. 7. de Civitate Dei:

Unum verum Dominum, id est, omnis animæ corporisque creatorem, colere quisque contendat, non ideo peccat, quia non est colendus quem colit, sed quia colendum, non ut colendus est colit. Qui vero & rebus talibus, id est, turpibus & scelestis, & non dominum verum, id est, animæ corporisque factorem, sed creaturam, quamvis non vitiosam colit, sive illa sit anima sive corpus sive anima simul & corpus, bis peccat in Dominum, quod & pro ipso colit, qui non est ipse, & talibus rebus colit, qualibus nec ipse colendus est.

Et paulo post:

Unde remotis constat ambagibus nefarios dæmones atque immundissimos spiritus hac omni civili theologia invisendis: stolidis imaginibus, & per eas possidendis, & jam stultis cordibus invitatos.

CAPUT QUARTUM.

HÆC DE INITIIS ADORANDARUM IMAGINUM DICTA SINT. NUNC VERO QUID NOSTRI DOCTORES DE INDEBITO SUPERSTITIONIS CULTU SENTIANT, BREVITER EXSEQUENDUM EST.

Origenes in Homilia 8. de initio Decalogi, inter cætera:

Ego sic arbitror accipiendum quod verbi causa, si quis in quolibet metallo auri, vel argenti, vel ligni, vel lapidis facit speciem quadrupedis, alicujus ve serpentis vel avis, & statuat illam adorandam, non idolum sed similitudinem fecit, vel etiam si picturas ad hoc ipse statuat, ipse nihilominus similitudinem fecisse dicendum est.

Et infra:

Sermo Dei universa complectens simul abjurat & abjicit, & non solum fieri idolum vetat, sed & similitudinem
Exod. 20. *omnium, quæ in terra sunt & in aquis & in cœlo addit autem & dicit;* Non adorabis ea, neque coles. *aliud est colere, aliud adorare. Potest quis & interdum & invitus adorare, sicut nonnulli regibus adulantes, cum eos in hujusmodi studia deditos viderint, adorare se simulant idola cum in corde ipsorum certum sit, quia nihil sit idolum. Colere vero, est toto vis affectu & studio mancipare.* Utrumque ergo resecat sermo divinus, ut neque affectu colas, neque specie adores.

Hieronymus in expositione Daniel. Prophetæ:

Notum sit tibi inquit, *rex, quia Deos tuos non colimus, & statuam auream quam erexisti non adoramus, sive statuam, ut Symmachus sive imaginem auream, ut cæteri transtulerunt, voluerimus legere, cultores Dei eam adorare non debent. Ergo judices & principes seculi cum Imperatorum statuas adorant, & imagines hoc se facere intelligant, quod tres pueri facere nolentes, placuerunt Deo. & notanda proprietas, Deos coli, imaginem adorari dicunt, quod utrumque servis Dei non convenit.*

Idem Origenes in Homilia 6. de Cantico quod cantavit Moyses:

Licet Apostolus Joannes dicat; Filioli nondum scimus quid futuri simus. Sin autem revelatum nobis fuerit de Deo, *scilicet dicens*, similes illi erimus. *Similitudo tamen hæc non ad naturam, sed ad gratiam revocatur. Verbi causa, ut si dicamus picturam similem esse ejus cujus imago in pictura videtur expressa, quantum ad gratiam pertinet, visis similis dicetur, quantum ad substantiam longe dissimilis. Illa enim species carnis est & corporis vivi, ista colorum fucus est, & cera tabulis sensu carentibus superposita.*

Isidori

Isidori ex libr. Etymologiarum:

Pictura autem est imago exprimens speciem rei alicujus, quæ dum visa fuerit, ad recordationem mentem reducit. Pictura autem dicta quasi fictura. Est enim imago ficta, non veritas, hinc & fucata, id est, quodam fuco illita, nihil fidei & veritatis habentia. uude & sunt quædam picturæ, quæ corpora veritatis studio coloris excedunt, & fidem dum augere contendunt ad mendacium provehunt.

Item ipse post pauca:

Picturam autem AEgyptii excogitaverunt, primum umbram hominis lineis circumductam, itaque initio talis, secunda singulis coloribus, postea diversis, sicque paulatim sese ars ipsa distendit, & invenit lumen atque umbras differentias colorum, &c.

Item Hieronymus in expositione Ezechiel. Prophetæ:

Et septuaginta viri de senioribus domus Israel & Jechonias filius Saphan stabat in medio eorum stantium ante picturas, & unusquisque habebat thuribulum in mauu sua, & vapor nebulæ de thure consurgebat. Quando dicit septuaginta viros fuisse de senioribus domus Israel, qui tenerent thuribula manibus, ostendit multos & alios fuisse probos qui hoc non faciebant, sed forsitan peccatis aliis tenebantur, unumque nomen Jechoniam filium Saphan stetisse in medio eorum quasi principem sceleris eorum atque sacrilegii, qui omissa religione Dei colebant idola, & in templo non adorabant Deum, cujus erat templum, sed picturas parietum.

Firmianus Lactantius in libr. 1. de falsa religione, inter cætera inquit:

Illa quæ sunt extra hominem, quid opus est ea colere quibus careas? Virtus enim colenda est, non imago virtutis, & colenda est, non sacrificio aliquo, aut thure, aut precatione solenni, sed voluntate sola atque proposito. nam religio ac veneratio nulla alia nisi unius Dei tenenda est. Quid igitur opus est, o vir sapientissime, tantos sumtus vel fingendis vel colendis imaginibus impendere: firmius & incorruptius templum est pectus humanum: hoc potius ornetur: hoc veris illis numinibus impleatur. has enim falsas consecrationes sequitur quod necesse est. qui enim sic virtutes colunt, id est, qui umbras & imagines virtutum consectantur, ea ipsa, quæ vera sunt, tenere non possunt, & cætera.

Augustin. in libr. Quæstion. veteris & novi testamenti:

Christiani, utpote pauperes, quos stultos vocant, unum Deum colunt in mysterio, ex quo sunt omnia: nec aliquid quod ab eo conditum est, venerantur. ipsum enim solum sufficere sibi & abundare sciunt ad salutem.

Item idem post pauca:

Non ergo nobis videtur, ut quod homo fecit, adorari debeat. factor enim à factura, non factura à factore adorari judicatur.

Item Firmiani Lactantii de falsa religione libr. 2.

Duplici ergo ratione peccatur ab insipientibus, primum, quod elementa, id est, Dei opera Deo præferunt. Deinde quod elementorum ipsorum figuras humana specie comprahensas colunt.

Item ipse in eodem libro:

Nihil aliud adoremus, nihil colamus, nisi solius artificis, parentisque nostri unicum nomen.

Item ipse in eodem libro:

Supra ergo non infra est Deus, nec in ima potius, sed in summa religione, quæ credendus est.

Et infra:

Nihil potest esse cœleste in ea re, quæ fit ex terra. quicquid enim simulatur, falsum esse necesse est, nec potest unquam veri nomen accipere, quod veritatem fuco & imitatione mentitur.

Idem ipse eodem libro:

Ut intelligas nihil colendum esse, quod oculis mortalibus cernitur.

Augustin. in psalm. 113.

Noli ergo addere manus hominum, ut ex eo metallo quod fecit verus Deus, velis facere falsum Deum, imo falsum hominem, quem pro vero venereris Deo, quem quisquis pro vero homine in amicitiam reciperet, insaniret. Ducit enim & affectu quodam infirmo rapit infirma corda mortalium formæ similitudo & membrorum imitata compago.

Fulgentius in libr. de fide ad Donatum:

Quia ipse Deus sibi soli præcipiens tantummodo serviendum, seque jubens à fidelibus adorandum, prorsus interdixit, ne quis audeat creaturam adorare, creaturæque servire. propterea in fine primi illius præcepti de omnibus, quæ creavit ita loquitur; non adorabis ea, nec servies eis. Exod. 20.

Et post pauca:

Vera enim religio in unius constat Dei servitio.

Item ipse post pauca:

Sic veraciter unum Deum cum patre filium vera fides adorat, qua sic Deo novit à creaturis omnibus serviendum, ut noverit creatura non deberi divinæ servitutis obsequium.

Augustinus in epistola ad Maximum Grammaticum:

Scies à Christianis catholicis, quorum in vestro oppido etiam Ecclesia constituta est, nullum coli mortuorum, nihil denique adorari, quod sit factum & conditum à Deo, sed unum ipsum Deum qui fecit & condidit omnia.

Item Augustinus in libro de Quantitate animæ:

Deus autem immortalem animam fecit, ut opinor, nisi forte tibi aliter videtur. Ergo tu velles . . . . talia fieri dixerim, sed quemadmodum ipse immortalis immortale quiddam fecit ad similitudinem suam, sic & nos immortales facti à Deo, ad similitudinem nostram quod facimus immortale esse deberet. recte diceres, si ad ejus imaginem pingeres tabulam, quod in te immortale esse credis: nunc vero in ea exprimis similitudinem corporis, quod profecto mortale est. Quomodo ergo sum similis Deo cum immortalia nulla possum facere ut ille: quomodo nec imago corporis tui potest hoc valere, quod tuum corpus valet, sic anima non mirandum est, si potentiam tantam non habet, quantam ille ad cujus similitudinem facta est, &c.

Si enim imago humani corporis nec tantum valere asseritur, quantum veraciter ipsum corpus valere perhibetur, qua causa sibi suffragari posse putant nonnulli reprehensione digni, qui in illa Synodo Græcorum mediationem imaginum, sibi necessariam esse dicere præsumserunt?

August. lib. 8. de civitate Dei:

Quapropter merito homo deficit ab illo qui eum fecit, cum sibi præficit ipse quod fecit. Demonstrat enim idem Ermes, quod homines mortui divino colebantur honore, velut AEsculapius atque Mercurius, quem suum esse dicit avum, & reliqui. Hac enim occasione accepta, dæmones ut intercessores existerent apud bonos Deos, quos nos Angelos sanctos, seu Archangelos, vel Potestates dicimus, tali enim ratione, nubiloso velamine sapientes gentilium sua numina obtexere nitebantur.

Ambrosius in expositione epist. ad Romanos:

Numquid tam demens est aliquis, aut salutis suæ immemor, ut honorificentiam Regis vindicet Comiti, cum de hac re, si qui etiam tractare fuerint inventi, jure ut rei damnantur majestatis, & isti se non cogitant reos, qui honorem nominis Dei deferunt creaturæ, & relicto domino conservos adorant, quasi sit aliquid quod plus reservet domino. Nam ideo ad Regem per Tribunos aut Comites itur, quia homo utique est Rex, & nescit quibus debeat rempublicam credere. Ad Deum autem promerendum, quem nihil utique latet, omnium enim merita novit, suffragatione non est opus, sed mente devota.

Item Augustinus in libro de Vera religione, inter cætera dicit:

Ad percipiendam veritatem nihil magis impedire quam vitam libidinibus deditam & falsas imagines rerum sensibilium, quæ nobis ab hoc sensibili mundo per corpus impressæ, varias opiniones erroresque generant. Nec errorem ullum in religione esse potuisse, si anima pro Deo suo non coleret animam aut corpus, aut phantasmata sua, quæ nihil sunt aliud, quam de specie corporis corporeo sensu attracta figmenta.

Item in eodem:

Non sit nobis religio humanorum operum cultus. meliores enim sunt ipsi artifices, qui talia fabricant, quos tamen colere non debemus. Non sit nobis religio in phantasmatibus nostris. melius enim qualemcunque verum, quam omne quicquid pro arbitrio fingi potest, & tamen animam ipsam, quamvis anima vera sit, cum falsa imaginatur, colere non debemus. melior est vera stipula, quam lux inani cogitatione pro suspicantis voluntate formata, & tamen stipulam quam sentimus, & tangimus, dementis est credere colendam.

Item idem libro decimo de Civitat. Dei:

Multa denique de cultu divino usurpata sunt, quæ honoribus deferrentur humanis, sive humilitate nimia, sive adulatione pestifera, ita tamen ut quibus ea deferrentur, homines haberentur, qui dicuntur colendi & venerandi; si autem eis multum addatur, adorandi. quis vero sacrificandum censuit, nisi ei quem Deum aut scivit, aut putavit, aut finxit.

Item August. in libr. Quæst. 84.

Minoribus rebus intenta anima, quas per corpus corporaliter facit, minus inhæret ipsi summæ sapientiæ, qui vero talia opera colunt, quantum deviaverint à veritate, hinc colligi potest, quia si ipsa animalium corpora colerent, quæ multo excellentius fabricata sunt, & quorum sunt ea imitamenta, quid eis infelicius diceremus?

CAPUT QUINTUM.

QUA RATIONE QUAVE AUCTORITATE IMAGINES SANCTORUM ADORANDÆ SINT, EISQUE, UT FERTUR, INCENSUM PONENDUM, CUM IPSI ANGELI VEL SANCTI HOMINES VIVOS SE ADORARI NOLUERINT.

Unde

Unde beatus Augustinus in libr. 11. de Civitate Dei sic ait:

Putaverunt quidem deferendum angelis honorem vel adorando, vel sacrificando, qui debetur Deo, & eorum sunt ammonitione prohibiti, jussiq; hoc ei deferre, cui uni fas esse noverunt, imitati sunt angelos sanctos, & jam sancti homines Dei. Nam Paulus & Barnabas in Lycaonia facto quodam miraculo sanitatis, putati sunt Dii, eisq; Lycaonii victimas immolare voluerunt, quod à se humili pietate removentes, eis in quem crederent annuntiaverunt Deum.

Et post pauca:

Quacumq; igitur mortalis potestas quantalibet virtute prædita, si nos diligit sicut seipsam ei vult esse subditos, ut beati simus, cui & ipsa subdita beata est. Si ergo non colit Deum, misera est, quia privatur Deo. Si autem colit Deum, non vult se coli pro Deo. illi enim potius divinæ sententiæ suffragatur, & dilectionis viribus favet, quia scriptum est; sacrificans Diis, eradicabitur, nisi Domino soli. *Nam ut alia nunc taceam, quæ pertinent ad religionis obsequium, quo colitur Deus, sacrificium certe nullus hominum est, qui audeat dicere deberi nisi Deo.*

Item idem in Psalm. 96. inter cætera:

Homines autem sanctos attendite, qui sunt similes angelis. cum inveneris hominem aliquem sanctum servum Dei, si volueris illum colere & adorare pro Deo, prohibet te, non vult sibi arrogare honorem Dei, non vult tibi esse pro Deo, sed tecum esse sub Deo.

Et post pauca:

Sic & sancti angeli illius gloriam quærunt quem diligunt, ad ejus cultum, ad ejus orationem, ad ejus contemplationem, omnes quos diligunt rapere & inflammare student, ipsum illis adnuntiant non se, quoniam angeli sunt, & quia milites sunt, non norunt gloriam quærere nisi Imperatoris sui.

Item post pauca:

Nemo dicat, Timeo ne irascatur mihi angelus, si non illum colo pro Deo meo. Tunc tibi irascitur, quando ipsum colere volueris. bonus est enim, & Deum amat. quomodo dæmones irascuntur, si non colantur, sic angeli indignantur, si pro Deo colantur.

Item libr. 10. de Civitate Dei:

Non itaq; debemus metuere, ne immortales & beatos uni Deo subditos, non eis sacrificando offendamus, quod enim non nisi uni vero Deo deberi sciunt, cui & ipsi adhærendo beati sunt, proculdubio neq; per ullam significantem figuram, neq; per ipsam rem, quæ sacramentis significatur, exhiberi sibi volunt. Dæmonum est hæc arrogantia, superborum atq; miserorum, à quibus longe diversa est pietas subditorum Deo.

Item idem in eodem:

Nos autem martyribus nostris non templa sicut Diis, sed memorias sicut hominibus mortuis, quorum apud Deum vivunt spiritus fabricamus: nec ibi erigimus altaria, in quibus sacrificemus martyribus, sed uni Deo, & martyrum & nostro; ad quod sacrificium sicut homines Dei, qui mundum in ejus confessione vicerunt, suo loco, vice & ordine nominantur. Non tamen à sacerdote, qui sacrificat, invocantur; Deo quippe non ipsis sacrificat; quamvis in memoria sacrificet eorum, quia Dei sacerdos est, & non illorum; ipsum vero sacrificium corpus est Christi, quod non offertur ipsis, quia hoc sunt & ipsi.

Item August. in sermone Evangelico, de potestate quam dedit dæmonibus, ut abirent in porcos:

Noli inclinari angelis, ut eis sacrificandum putes, nec bonis & sanctis. nolunt enim, quando facis non te diligunt; diligunt autem, si cum eis adores quem adorant.

Item idem in libro de Quantitate animæ:

Homo autem quilibet alius quanquam sapientissimus & perfectissimus, vel prorsus quælibet anima rationis compos atq; beatissima est amanda tantummodo atq; imitanda est, eiq; pro merito atq; ordine quod ei congruit deferendum. Nam Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli servies.

Origenes in epist. ad Romanos:

Cum possent homines Deum agnoscere ab ejus cultu declinantes ad imagines hominum adorandas, & animalium deverterunt. ut enim breviter & omni in unum collecta definitione dicamus, adorare alium præter Patrem & Filium & Spiritum sanctum, impietatis est crimen.

Item August. in lib. de Vera relig.

Non sit ergo nobis religio cultus corporum ætheriorum atq; cælestium, sed ejus, cujus contemplatione beati sunt. Neq; enim & nos videndo angelum beati sumus, sed videndo veritatem, qua etiam ipsos diligimus angelos, nec invidemus, quod ea paratiores, & nullis molestiis interpedientibus perfruuntur, sed magis eos diligemus, quoniam & nos tale aliquid sperare à communi Domino jussi sumus. quare honoramus eos caritate, non servitute. nec eis templa constituimus. nolent enim sic honorari à nobis, quia nos ipsos cum boni sumus templa summi Dei esse noverint.

Item ipse in libr. 8 de Civitate Dei:

Sane nec martyribus templa, sacerdotia, sacra & sacrificia constituimus, quoniam non ipsi, sed Deus eorum nobis est Deus; honoramus sane memorias eorum tanquam sanctorum hominum Dei, qui usque ad mortem corporum suorum pro veritate certarunt, ut innotesceret vera religio, falsis fictisque convictis, quod etiamsi qui antea sentiebant timendo reprimebant, quis autem audivit aliquando fidelium stantem sacerdotem ad altare, &

jam super sanctum corpus martyris ad Dei honorem cultumq́, constructum dicere in precibus; Offero tibi sacrificium Petre vel Paule, vel Cypriane, cum apud eorum memorias offeratur Deo, qui eos & homines & martyres fecit, & sanctis suis angelis cœlesti honore sociavit? ut ea celebritate & Deo vero de illorum victoriis gratias agamus, & nos ad imitationem talium coronarum atq; palmarum eodem invocato in auxilium ex illorum memoria renovatione adhortemur. Quæcumq; igitur adhibentur religiosorum obsequia in martyrum locis, ornamenta sunt memoriarum, non sacra vel sacrificia mortuorum tamquam Deorum.

Hieronymus ad Riparium presbyterum:

Acceptis primum literis tuis, non respondere superbia est, respondere temeritatis. De his enim rebus interrogas, quæ & proferre & audire sacrilegium est. Ais Vigilantium, qui κατ' ἀντίφρασιν hoc vocatur nomine, nam Dormitantius rectius diceretur, os fœtidum rursus aperire, & putorem spurcissimum contra sanctorum martyrum proferre reliquias, & nos, qui eas suscepimus, appellare cinerarios & idolatras, qui mortuorum hominum ossa veneramur. O infelicem hominem, & omni lacrymarum fonte plangendum, qui hæc dicens non se intelligit esse Samaritam & Judæum, qui corpora mortuorum pro immundis habent, & etiam vasa quæ in eadem domo fuerint pollui suspicantur, sequentes occidentem literam, & non spiritum vivificantem. Nos autem non dico martyrum reliquias, sed ne Solem quidem & Lunam, non angelos, non archangelos, non Seraphim, non Cherubim, non omne nomen quod nominatur, & in præsenti seculo, & in futuro colimus & adoramus, ne serviamus creaturæ potius quam creatori, qui est benedictus in secula: honoramus autem reliquias martyrum, ut eum cujus sunt martyres adoremus: honoramus servos, ut honor servorum redundet ad dominum, quia qui vos suscipit, me suscipit.

Idem ipse adversus Vigilantium:

Actor.14. *Quis enim, ô insanum caput, aliquando martyres adoravit? quis hominem putavit Deum? nonne Paulus & Barnabas cum Lycaonibus Jupiter & Mercurius putarentur, & eis vellent hostias immolare, sciderunt vestimenta sua, & se homines esse dixerunt, non quo meliores non essent olim mortuis hominibus Jove atq; Mercurio, sed quod sub gentilitatis errore honor eis Deo debitus deferretur, quod & de Petro legimus, qui Cornelium se adorare cupientem manu sub-*
Act.10. *levavit & dixit*; Surge, nam & ego homo sum.

Augustinus in lib. de Solutione quæstionum cap. 3.

Proinde sicut impia superbia sive hominum, sive dæmonum, sibi hos divinos honores exhiberi vel jubet vel cupit, ita pia humilitas vel hominum vel Angelorum sanctorum, hæc sibi oblata recusavit, & cui deberentur ostendit.

In libr. 19. De civit. Dei dicit Augustinus:

Sed Deus ille, quem coluerunt sapientes Hebræorum, & jam cælestibus sanctis angelis & virtutibus Dei, quos beatissimos tanquam cives in hac nostra peregrinatione mortali veneramur & amamus, sacrificari vetat & coli, intonans in lege sua, sacrificans Diis eradicabitur.

CAPUT SEXTUM.

HÆC CONTRA EOS, QVI ANNORUM NUMERO SUPERSTITIONEM IMAGINUM VINDICARE VOLUNT, CONSUETUDINEM SEQUI CUPIUNT POTIUS, QUAM VERITATIS AUCTORITATEM.

Augustinus in libro Quæstion. veteris & novi Testamenri:

I*Rrationabile,* inquit, *vulgus, aut apparentes umbras, aut dæmonia, aut simulacra mortuorum, ut Deos colere cœperunt. quæ res in consuetudine vetustatis deducta arbitratur rationis sibi veritatem posse defendi, cum veritatis ratio non ex consuetudine atq; ex vetustate, sed ex Deo sit, quia non vetustate Deus probatur, sed æternitate. quamobrem fides non cœpta res, sed fine initio est. In Deum enim credere nostrum incipere est: nam quod creditur æternum est.*

Et post pauca:

Quod colunt Pagani post Deum est, opus post opificem est, pagani colunt opera, nos opificem, illi creaturam, nos creatorem, factus homo cœpit venerari suum conditorem, quia & dignum est, & causa hoc exegit.

Hieremias Propheta:

Post Baalim, inquit, *abierunt, quos didicerunt à patribus suis.*

Unde Hieronymus:

Ergo nec parentum, nec majorum error sequendus est, sed auctoritas scripturarum, & Dei docentis imperium.

August. in Psalm. 113.

Videntur autem sibi purgatioris esse religionis, qui dicunt, nec simulacrum, nec dæmonium colo, sed effigiem corporalem ejus rei signum intueor quam colere debeo.

Item post pauca:

Audent respondere, non ipsa corpora colere, sed quæ illis regendis præsident numina.

Si enim, sicut præmissa sanctorum Patrum documenta declarant, sancti angeli & sancti viri non sunt colendi nec adorandi, hoc enim & ipsi refugiunt, sed sola caritate, non autem servitute honorandi, nec sanctis martyribus templa,

pla, sacra & sacrificia, sed soli Deo constituenda, præsertim cum honorandi sint propter imitationem, non adorandi propter religionem, qua ratione antiqua auctoritate adoratio, incensum, luminaria, & cætera, quæ in epistola Græcorum adnumerantur ei exhibenda sunt? Quapropter omissa omni superstitione convenit sanctæ Catholicæ & Apostolicæ ecclesiæ religioni erga Sanctorum imagines hanc discretionem tenere, sicut eximius doctor beatus Papa Gregorius docuit, & in suis scriptis nobis tenendum sequendumque reliquit.

CAPUT SEPTIMUM.

NE IGITUR EX SUPERSTITIONE AUT EX QUALIBET ALIA OCCASIONE SCANDALA INFIRMIORIBUS FRATRIBUS PROVENIRE POSSENT, HOC SUMMOPERE SANCTI VIRI PROVIDA CONSIDERATIONE VITARE STUDUERUNT, ET DICTIS FACTISQUE SUIS NOBIS VITANDUM USQUEQUAQUE EVIDENTER OSTENDUNT.

Hinc enim beatus Augustin. in lib. 4. de Civit. Dei:

MAJORES, inquit, *nostri, superstitionem à religione separaverunt.*

Item idem in lib. 10. de Civit. Dei ejusdem operis.

Legimus serpentum morsus mortiferos pœnam justissimam peccatorum in ligno exaltato atque prospecto æneo serpente sanatos, ut & populo subveniretur afflicto, & mors morte destructa, velut crucifixæ mortis similitudine signaretur. quem sane serpentem propter facti memoriam reservatum, cum postea populus errans tanquam idolum colere cœpisset, Ezechias rex religiosa potestate Deo serviens cum magna pietatis laude contrivit.

Tale quid & beatum Epiphanium virum sanctissimum & doctissimum zelo divino succensum, in epistola quam ad Joannem Constantinopolitan. Episcopum scribit, & beatus Hieronymus de Græco in Latinum sermonem transtulerat, legimus fecisse:

Audivi, inquit, *quosdam murmurare contra me, quando simul pergebamus ad sanctum locum, qui vocatur Bethel, ut ibi collectam tecum ex more ecclesiastico facerem, & venissem ad villam, quæ dicitur Anablata, vidissemque ibi præteriens lucernam ardentē, & interrogassem qui locus esset, didicissemque esse ecclesiam, & intrassem ut orarem, inveni ibi velum pendens in foribus ejusdem ecclesiæ, tinctum atque depictum, & habens imaginem quasi Christi, vel sancti cujusdam. Non enim satis memini cujus imago fuerit. Cum ergo hoc vidissem in ecclesia Christi contra auctoritatem scripturarum hominis pendere imaginem, scidi illud, & magis dedi consilium custodibus ejusdem, ut pauperem mortuum eo obvolverent & efferrent, illique contra murmurantes dicerent, si scindere voluerit, justum erat ut aliud daret velum, atque commutaret, quod cum audissem me daturum esse pollicitus sum, & illico se missurum, paululum autem moratum fuit in medio, dum quæro optimum velum pro eo mittere, arbitrabar enim de Cypro mihi esse mittendum. Nunc autem misi quod potui reperire, & precor ut jubeas presbytero ipsius loci suscipere velum à lectore, quod à nobis missum est, & deinceps præcipere in ecclesia Christi istiusmodi vela, quæ contra religionē nostram veniunt non appendi.*

Nam & beatus Paulus Apostolus in Epistola prima ad Corinthios ob scandalum infirmiorum fratrum vitandum ita scripsit:

De his autem quæ idolis sacrificantur, scimus, quia omnes scientiam habemus, & quia idolum nihil est. Quod B. Ambrosius ita exponit: *Hi, inquit, inflati erant per scientiam, qui idolo contra salutem fratrum imperitorum carnes sacrificatorum edebant, scientes licere carnem edere, & quod nihil est idolum, ideo non contaminari edentem, hi scandalum fratribus erant, caritatem præ oculis nō habentes, quia plus erat carnem contemnere, quam fratri scandalum facere.* Et post pauca: *Propter quod si esca scandalizat fratrem meum, non manducabo carnem in æternum, ut non fratrem meum scandalizem, in tantum caritati studendum docet, ut licita pro illicitis habeantur, ne obsint fratri, quantum enim mali est per illicita non delinquere, & per ea quæ concessa sunt offendere, ut lex servetur in illicitis, & in licitis non custodiatur, dum inconsiderate edunt.* Unde B. Apostolus dicit: *Omnia mihi licent, sed non omnia expediunt.* 1. Cor. 6. & 10. Quod B. Augustinus ita exponit: *Potest ergo aliquid licere & non expedire. Expedire autem quod non licet non potest, ac per hoc non omnia licita expediunt, omnia autem inlicita non expediunt. Sunt quippe licita, quæ non expediunt, sicut Apostolo teste didicimus, sed id quod inter illicitum est, & ideo non expedit, atque quod licitum est, nec tamen expedit, quid intersit, aliqua universali regula diffinire difficile est.* Et infra: *Quapropter quia verum dixisse Apostolum dubitare non possumus, & aliqua peccata esse licita dicere non audemus, restat ut dicamus fieri aliquid, quod non expediat, & tamen si licitum est, non esse peccatum, quamvis quoniam non expedit, non sit utique faciendum.* Et post pauca: *Ut igitur si possumus conatur inter id quod licet & non expedit, & id quod non licet, atque ideo nec expedit, aliquo certo fine distinguere, ea mihi videntur licere, & non expedire, quæ per justitiam quidem quæ coram Deo est permittuntur, sed propter offensionem hominum ne impediantur à salute vitanda sunt, ea vero non licere, & ideo non expedire, quæ sic ipsa justitia vitantur, ut facienda non sint, etiamsi ab eis, quibus in notitiam fuerint perlata non laudentur.* Item post pauca: *Expedit tunc, quando non solum per justitiam quæ coram Deo est, permittitur, sed etiam hominibus nullum ex hoc impedimentum salutis infertur. Tunc autem non expedit id quod licitum est, quando permittitur quid, sed usus ipsius potestatis affert impedimentum salutis.*

Hæc ideo inseruntur, ut hi qui imagines erigunt memoriæ causa & amoris, illud caveant, ne quod ab illis forte devote & licite fit, infirmis in scandalum evenire contingat, ut sic suæ devotioni satisfaciant, quatenus salutem infirmorum non obliviscantur, & infirmam conscientiam fratrum, occasione superstitionis præbendæ, commaculent.

CAPUT

CAPUT OCTAVUM.

PROPTER EOS AUTEM QUI SIBI OB HOC SUFFRAGARI AD ADORATIONEM IMAGINUM PUTANT, QUOD DICUNT ADORASSE JACOB JOSEPH FILIUM SUUM, VEL CERTE ADORASSE FASTIGIUM VIRGÆ EJUS, NECESSARIUM DUXIMUS, QUALITER ID A BEATO HIERONYMO ET BEATO AUGUSTINO EXPONATUR, SUBNECTENDUM.

Scribit itaque beatus Hieronymus in libro Hebraicarum Quæstionum:

POSTQUAM, inquit, *juraverat ei filius, securus de petitione quam rogaverat, adoravit Deum coram capite lectuli sui, sanctus & Deo deditus vir, oppressus senectute, habebat lectulum positum, ut ipse jacentis habitus absque difficultate ulla ad orationem esset paratus.*

Augustinus in lib Quæst. Genes cap 62.

Quod habent Latini codices, & adoravit super caput virgæ ejus, *nonnulli emendantes habent,* adoravit super caput virgæ suæ, *vel* in capite virgæ suæ, *sive* in cacumen, *vel* super cacumen. *Fallit enim eos Græcum verbum, quod eisdem literis scribitur sive* ejus, *sive* suæ, *sed accentus dispares sunt, & ab eis qui ista noverunt in codicibus non contemnuntur. valent enim ad magnam discretionem, quamvis & unam plus literam habere posset, & si esset sua, ut non esset αὐτοῦ, sed ἑαυτοῦ, ac per hoc merito quæritur, quid sit hoc quod dictum est. nam facile intelligeretur, senem, qui virgam ferebat, eo more quo illa ætas baculum solet, ut se inclinavit ad Dominum adorandum, id utique fecerit super cacumen virgæ suæ, quam sic ferebat, ut super eam caput inclinando adoraret Deum. quid est ergo,* adoravit super cacumen virgæ ejus. *id est, filii sui Joseph, & is forte tulerat ab eo virgam, quando ei jurabat idem filius, & dum eam tenet post verba jurantis nondum illam redditam, mox adoravit Deum. non enim pudebat eum ferre tantisper insigne potestatis filii sui, ubi figura magnæ rei futuræ designabatur: quamvis in Hebræo facilius ab hujus quæstionis absolutio esse dicatur, ubi scriptum perhibent,* & adoravit Israel ad caput lecti, *in quo utique senex jacebat, & sic positum habebat, ut in eo sine labore quando vellet adoraret.*

CAPUT NONUM.

CONTRA ILLOS, QUI HOC SE ADJUVARE PUTANT, QUOD DICITUR IN REGUM, QUIA ADORAVIT NATHAN PROPHETA DAVID, ALIQUID RESPONDENDUM EST.

De hac enim adoratione ita beatus Gregorius in lib. 10. explanationum in Job loquitur:

PENS *ergo lex Dei multiplex dicitur, quia nimirum cum una eademque sit caritas, si mentem plene ceperit, hanc ad innumera opera multiformiter accendit, cujus diversitatem breviter exprimimus, si in electis singulis bona illius perstringendo numeremus. Hæc namque per Abel & electa Deo munera obtulit, & fratris gladium non reluctando toleravit. Hæc Enoc & inter homines vivere spiritualiter docuit, & ad sublimem vitam ab hominibus etiam corporaliter abstraxit.*

Et paulo post:

Hæc Nathan, & contra peccantem regem auctoritate libera increpationis sustulit, & cum regis culpa deesset, in petitione humiliter stravit. Claret namque quod talis esset hæc adoratio, sicut & nos ante honorabiliores personas, cum eas salutamus, prosternimur humilitatis gratia, & eas adorasse dicimur, dum eis nullum divini honoris cultum exhibemus, eodemque modo adorasse Jacob Esau fratrem suum haud dubium non est.

CAPUT DECIMUM.

CONTRA ILLOS ETIAM, QUI IMAGINES ADORARE SE PROFITENTUR, QUIA SACRA AB ILLIS NUNCUPANTUR, ET SACRIS VASIS EAS ÆQUIPARANT, ALIQUID DICENDUM EST.

August. in Psalm 113.

SIMULACRA, *inquit,* gentium, argentum & aurum, *sed Deus facit argentum & aurum,* opera; *inquit,* manuum hominum. *Hoc enim venerantur, quod ipsi ex auro argentoque fecerunt, sed enim & nos pleraque instrumenta & vasa, ex hujuscemodi materia, vel metallo habemus in usu celebrandorum sacramentorum, quæ ipso ministerio consecrata sancta dicantur, in ejus honore cui pro salute nostra inde servitur. & sunt profecto etiam ista instrumenta vel vasa quid aliud quam opera manuum hominum? veruntamen numquid os habent, & non loquuntur, numquid oculos & non videbunt, numquid eis supplicamus, quia per eas supplicamus Deo? illa maxima causa est impietatis insana, quod plus valet in affectibus miserorum viventis similis forma, quæ sibi efficit supplicari, quam quod eam manifestum est non esse viventem, ut debeat à vivente contemni.*

CAPUT UNDECIMUM.

CONTRA EOS ETIAM DICENDUM EST, QUI PRO IMAGINUM ADORATIONE DUO CHERUBIM ASSUMUNT IN TESTIMONIUM, QUÆ IN SIGNO MYSTERII DUCTA FUERUNT.

Unde

Unde beatus Augustinus in libro de Doctrina Christiana tertio, inter cætera, inquit:

MISERABILIS est animæ servitus signa pro rebus accipere, & supra creaturam corpoream, oculum mentis ad hauriendum æternum lumen levare non posse, quæ tamen servitus in Judæorum populo longè à cæterarum gentium more distabat, quandoquidem rebus temporalibus ita subjugati erant, ut unus eis in omnibus commendaretur Deus, & quanquam signa rerum spiritalium pro ipsis rebus observarent nescientes quo referrentur, id tamen insitum habebant, quod tali servitute uni omnium, quem non videbant, placerent Deo, quam custodiam tanquam sub pædagogo parvulorum fuisse scribit Apostolus, & ideo qui talibus signis pertinaciter inhæserunt, contemnentem ista Dominum, cum jam tempus revelationis eorum venisset, ferre non potuerunt, atque inde calumnias, quod sabbatho curasset, moliti sunt principes eorum populusque signis illis tanquam rebus adstrictus, non credebat Deum esse, vel à Deo venisse, qui ea sicut à Judæis observabantur, nolebat attendere, sequi crediderunt, ex quibus facta est prima Ecclesia Hierosolymitana, satis ostenderunt, quanta utilitas fuerit eo modo sub pædagogo custodiri, ut signa quæ temporaliter imposita erant servientibus, ad unius Dei cultum, qui fecit cœlum & terram opinionem observantium religarent. si ergo signum utiliter institutum pro ipsa re sequi, cui significandæ institutum est, carnalis est servitus, quanto magis inutilium rerum signa instituta pro rebus accipere, quasi retuleris ad ea ipsa quæ his significantur eisque colendis animum obligaveris, nihilominus servili, carnalique onere atque velamine non carebis: quamobrem Christiana libertas eos quos invenit sub signis utilibus tanquam prope inventos interpretatis signis, quibus subditi erant, elevatos ad eas res quarum signa sunt liberavit. Ex his facta sunt Ecclesiæ sanctorum Israelitarum. quos autem invenit sub signis inutilibus, non solum servilem operationem sub talibus signis, sed etiam ipsa signa frustravit, removitque omnia, ut à corruptione multitudinis simulacrorum deorum, quam sæpe ac propriè Scriptura fornicationem vocat, ad unius Dei cultum gentes converterentur, nec sub ipsis jam signis utilibus servitura, sed exercitatura potius animum in eorum intelligentia spiritali. Sub signo enim servit, qui operatur aut veneratur aliquam rem significantem, nesciens quid significet. qui vero aut operatur aut veneratur utile signum divinitus institutum, cujus vim significationemque intelligit, non hoc veneratur quod videtur & transit, sed illud potius quo talia cuncta referenda sunt. Talis autem homo spiritalis & liber est, etiam tempore servitutis quo carnalibus animis nondum oportet signa illa revelari, quorum jugo edomandi sunt. Tales autem spiritales erant Patriarchæ & Prophetæ, omnesque in populo Israel, per quos nobis sanctus Spiritus, ipsa scripturarum & auxilia & solatia ministravit. hoc vero tempore postquam resurrectio Domini nostri manifestissimum judicium nostræ libertatis inluxit, ne eorum quidem signorum, quæ jam intelligimus, operatione gravi onerati sumus, sed quædam pauca pro multis eademque factu facillima, & intellectu augustissima, & observatione castissima, ipse Dominus & Apostolica tradidit disciplina, sicuti est baptismi sacramentum & celebratio Corporis & Sanguinis Domini, quæ unusquisque cum percipit quò referantur imbutus agnoscit, ut ea non carnali servitute, sed spiritali potius libertate veneretur: ut autem literam sequi, & signa pro rebus quæ his significantur accipere servilis infirmitatis est, ità inutiliter signa interpretari malè vagantis erroris, qui autem non intelligit quid significet signum, & tamen signum esse intelligit, nec ipse premitur servitute. melius est autem vel premi incognitis, sed utilibus signis, quam inutiliter ea interpretando à jugo servitutis eductam cervicem laqueis erroris inserere.

CAPUT DUODECIMUM.

DE CULTU DEBITO QUEM GRÆCI LATRIAM DICUNT, VEL RELIGIONE CULTUQUE QUÆ UNO VOCABULO GRÆCI THRESCIAM VOCANT, VEL QUOD NON SIT MANUFACTUM, COLENDUM NEC ADORANDUM.

Augustinus in lib. 10. de Civit. Dei:

HIC est enim divinitati, vel si expressius dicendum est, deitati debitus cultus, propter quem uno verbo significandum, quoniam mihi satis idoneum non occurrit latinum græco, ubi necesse est insinuo quod velim dicere. Latriam, quippe nostri ubicunque sanctarum scripturarum positum est, interpretati sunt servitutem: sed ea servitus quæ debetur hominibus secundum quam præcepit Apostolus servis dominis suis subditos esse debere, alio nomine græce nuncupari solet. Latria vero secundum consuetudinem qua locuti sunt, qui nobis divina eloquia condiderunt, aut semper, aut tam frequenter, aut penè semper ea dicitur servitus quæ pertinet ad colendum Deum. Proinde si tantummodo cultus ipse dicatur, non soli Deo deberi videtur. dicimur enim colere etiam homines, quos honorifica vel recordatione, vel præsentia frequentamus, nec solum ea quibus nos religiosa humilitate subjicimus, sed quædam etiã quæ subjecta sunt nobis perhibentur coli. nam ex hoc verbo, & agricolæ, & coloni, & incolæ vocãtur, & ipsos deos non ob aliud appellans cœlicolas, *nisi quod cœlum colant, non utique venerando, sed inhabitando tanquam cœli quosdam colonos, nõ sicut appellantur coloni, qui cõditionem debent genitali solo propter agriculturam sub dominio possessoris, sed sicut ait quidam latini eloquii magnus auctor,* Urbs antiqua fuit Tyrii tenuere coloni. *Ab incolendo enim colonos vocavit,* Virgilius. *non ab agricultura. Hinc & civitates à majoribus civitatibus, vel populorum examinibus conditæ coloniæ nuncupantur. ac per hoc cultum quidem non deberi nisi Deo propria quadam notione verbi hujus omnino verissimum est.*

Item Augustin. lib. Locutionum in Genesi de lapide quem erexit Jacob, ita ait:

Quod statuit lapidem Jacob quem sibi ad caput posuerat, constituit eum titulum, & perfudit illum oleo, non aliquid idolatriæ simile fecit, non enim vel tunc vel postea frequentavit lapidem adorando vel ei sacrificando, sed signum fuit in prophetia evidentissima constitutum, quæ pertinet ad unctionem, unde Christi nomen à chrismate est.

Post pauca:

Sumpsit autem Jacob lapidem, & constituit eum titulum. Diligenter animadvertendum est, quomodo istos titulos in rei cujusque testimonium constituebant, non ut eos pro Diis colerent, sed ut aliquid significarent.

CAPUT

CAPUT DECIMUMTERTIUM.

CONTRA EOS ETIAM, QUI EADEM AUCTORITATE IN ILLA SYNODO GRÆCORUM SE IMAGINES ADORARE PROFESSI SUNT, SICUT ET VIVIFICAM CRUCEM DEBITO HONORE ET TROPHÆO VIRTUTIS, PAUCA INSERENDA NECESSARIUM JUDICAVIMUS, UT CONVINCANTUR, NON SE HAC OCCASIONE SUÆ SUPERSTITIONI POSSE SUFFRAGARI.

De Cruce, Ecclesiastica Historia panxit, cap. 9. de Constantino:

ERAT *quidem jam tunc Christianæ religionis fautor verique Dei venerator, nondum tamen, ut est solemne nostris initiari, signa Dominicæ passionis acceperat. Cum igitur anxius & multa secum de imminentis belli necessitate pervolvens iter ageret, atque ad cælum sæpius oculos elevaret, & inde sibi divinum precaretur auxilium, vidit per soporem ad orientis partem in cælo signum crucis igneo fulgore rutilare, cumque tanto visu fuisset exterritus, ac novo perturbaretur aspectu, adstare sibi vidit angelos, dicentes:* Constantine, in hoc vince. *Tum vero lætus redditus, & de victoria jam securus, signum crucis, quod in cælo viderat, in sua fronte designat, & ita cælitus invitatus ad fidem, non mihi videtur illo inferior, cui similiter de cælo dictum est:* Saule, Saule, quid me persequeris? ego sum Jesus Nazarenus, *nisi quia hic non adhuc persequens sed etiam exconsequens invitatur. Exin signum, quod in cælo sibi fuerat demonstratum, in militaria vexilla transformat, ac Labarum, quem dicunt in speciem crucis Dominicæ exaptat, & ita armis, vexillisque religionis instructus, adversum impiorum arma proficiscitur. Sed & in dextra sua manu signum nihilominus crucis ex auro fabrefactum habuisse perhibetur.* Acto 1. 9.

Item in Tripartita Historia, lib. 1. cap. 4.

In his igitur solicitudinibus constitutus in somno, vidit crucis signum cælo splendide collocatum, mirantique visionem, adfuerunt Angeli, dicentes; O Constantine, in hoc vince. *Fertur autem & ipsum Christum apparuisse ei, signum crucis monstrasse ac præcepisse, ut figuram similem faceret, & in præliis auxilium hoc haberet, quo victoriæ iura conquireret. Eusebius itaque Pamphili, cum jurejurando ipso Imperatore dicente audisse se refert, quia circa meridiem declinante jam sole crucis signum ex lumine factum, & scripturam conservatam ei dicentem,* in hoc vince, *vidisse ipse & milites qui cum eo tunc essent. pergenti namque aliquò cum exercitu, per iter hoc in quo ei miraculum est ostensum, dumque cogitaret quid esset, nox supervenit & dormienti Christus apparuit cum signo quod vidit in cælo, jussitque ut fieret ejus signi figuratio, quæ foret auxilium in congressibus præliorum.*

Legitur in eod lib. cap. 5.

Hoc enim signum bellicum inter alia pretiosius erat, eo quod Imperatorem præcedere & adorari eum à militibus moris esset. unde præcipue Constantinum reor nobilissimum decus Imperii Rom. in signum mutasse crucis, ut frequenti visione atque cura desuescerent à priore more subjecti, & eum solum arbitrarentur Deum, quem coleret Imperator, & quo duce & auxiliatore uterentur adversus hostes. semper enim hoc signum proponebatur ante ordines universos, quod maxime laborantibus aciebus in præliis adesse præcipiebat. constituit itaque certos signiferos, qui in cælo laborarent, quorum opus erat ut vicibus humeris eum veherent, & omnes acies ita lustrarent. Fertur enim quod aliquando quidam ferens hoc signum repente hostibus invadentibus expavisset, dedissetque illud alteri vehendum, cumque se de prælio subtraxisset, & jacula declinasset, subito percussus interiit, ille vero qui sacrum suscepit tropheum, multis se jaculantibus permansit illæsus. mirabiliter enim divina regente virtute, sagittæ hostium figebantur in signo, à signifero autem protinus inter pericula evolabant. Dicitur autem neque alium, quam hujus signi ministrum, ut solet, in bello vulnere mortuum, aut cladem captivitatis perpessum.

Item in eod. lib. 2. cap. 18.

Dicitur autem quia etiam mortuus crucis tactu surrexit. de hoc ligno Sybilla dixit apud paganos,
O ter beatum lignum in quo Deus extensus est.

Item in eod. lib. cap 9.

Audivi enim & Probianum virum in palatio habentem militiam medicorum crudeli podagra passione detentum ibi doloribus liberatum, eique apparuisse sanctam mirabiliter visionem. Cum enim dudum paganus esset factus, postea Christianus, aliquatenus dogma sequebatur, totius vero salutis causam, id est, sacratissimam crucem nolebat adorare. hanc habenti sententiam divina virtus apparens signum monstravit crucis, quod erat positum in altario ejus ecclesia, & aperte palam fecit, quia ex quo crucifixus est Christus, omnia quæ ad utilitatem humani generis facta sunt, quolibet modo præter virtutem adorandæ crucis gesta non essent, neque ab Angelis sanctis, neque à piis hominibus.

Legitur in eod. lib. 2. cap. 46.

Ea siquidem tempestate plurimi inter Episcopos effulgebant, sicut Donatus turiæ Epyri, de quo dum provinciales miracula multa testentur, maximum tamen est quod de dracone gessit. Is enim circa pontem in via publica jacens cibum habebat, oves, capras, equos, boves & homines arripiens devorabat. Ad quam bestiam Donatus sine gladio, sine quolibet jaculo veniens, dum illa levasset caput, quasi voratura virum, tunc ille vexillum crucis ante faciem ejus digito designans in aere, in os ejus exspuit, bestia vero sputum mox ore suo suscipiens exspiravit.

Joan Chrysostom. in Homil. 11. de Cruce & latrone.

Hodierna die noster Dominus pependit in cruce, & nos festivitate eximia læticiam celebramus, ut discamus crucem totius spiritalis gratulationis esse substantiam. etenim ante ipsum, vocabulum crucis pœna fuit, sed nunc ad gloriam nuncupatur,

nuncupatur, antea condemnationis ferebat horrorem, nunc salutis indicium est. Crux enim nobis totius beatitudinis causa est: hac nos à cæcitate liberavit erroris: hæc & ex tenebris reddidit luci: hæc rebellatos quieti sociavit: hæc alienatos Deo conjunxit, longe constitutos proximos præsentavit: hæc peregrinantes cives ostendit: hæc discordiæ amputatio est: hæc pacis firmamentum: hæc bonorum omnium abunda largitio.

Et post pauca in eadem Homilia:

Volo & alia ratione cognoscas, crucem suam non reliquit in terra, sed secum eam levavit ad cœlum. sed ais, hoc unde demonstratur? & ideo audivi, quod cum ipsa veniet, cum ipsa secundum gloriam suam præsentiam faciet, ideo gloriosa n Crucem *nuncupavit.*

Item post pauca in eadem Homilia.

Et tunc signum videbitur filii hominis in cœlo. *Vidisti gloriam signi, id est, crucis, solis lumen reddetur obscurum, lunæ non dabitur gratia, sed illud radiabit & lucet, & sicut Imperatorem regalis pompa præcedit, & militaris ordo præeunte vexilla humeris portare consuerunt, & his ejus declaratur adventus, sic Domino de cœlo veniente, Angelorum cœtus & Archangelorum multitudo, illud signum humeris portant excelsis, & regalem nobis adventum nuntiant. Sola enim Christi crux est quæ dissolvit tenebras, & regnum dæmonum dissipavit, & omnem terrorem malignantium abstulit, Crux sanctitatem providit, Crux nobis sol justitiæ facta est, ut illuminati misericordia ejus glorificemus Patrem, & Filium, & Spiritum sanctum, in secula seculorum, Amen.* Lucæ 21.

Item Joan. Chrysostom. in Homilia 13. de Cruce Dominica.

Et si nosse desideras, carissime, virtutem Crucis, & quanta ut possum ad ejus laudem dicere, audi:

Crux spes Christianorum, Crux resurrectio mortuorum, Crux cæcorum dux, Crux desperatorum via, Crux claudorum baculus, Crux consolatio pauperum, Crux refrenatio divitum, Crux destructio superborum, Crux male viventium pœna, Crux adversus dæmonas triumphus, Crux devictio diaboli, Crux adolescentum pædagogus, Crux sustentatio inopum, Crux spes desperatorum, Crux navigantium gubernator, Crux periclitantium portus, Crux obsessorum murus, Crux pater orphanorum, Crux defensor viduarum, Crux justorum consiliarius, Crux tribulatorum quies, Crux parvulorum custos, Crux virorum caput, Crux senum finis, Crux lumen in tenebris sedentium, Crux regum magnificentia, Crux scutum perpetuum, Crux insipientium sapientia, Crux libertas servorum, Crux Imperatorum Philosophia, Crux lex impiorum, Crux Prophetarum præcentio, Crux annuntiatio Apostolorum, Crux martyrum gloriatio, Crux monachorum abstinentia, Crux virginum castitas, Crux gaudium sacerdotum, Crux ecclesiæ fundamentum, Crux orbis terræ cautela, Crux templorum destructio, Crux idolorum repulsio, Crux scandalum Judæorum, Crux perditio impiorum, Crux invalidorum virtus, Crux ægrotantium medicus, Crux emundatio leprosorum, Crux paralyticorum requies, Crux esurientium panis, Crux sitientium fons, Crux nudorum protectio. Nuditatem autem cum dixero, non corpoream æstimes, sed infidelitatis per pœnam, cum autem in Christum crediderit, vestitus invenietur.

Item Augustinus in lib. 22 de Civit. Dei:

In Carthagine Innocentia religiosissima fœmina de primariis ipsius civitatis, in mamilla cancrum habebat. hujus morbi, ut ferunt, omnis omittenda est curatio. Hac illa aperto medico acceperat, & ad solum Deum se orando converterat. Admonetur in somnis propinquante Pascha, & in parte fœminarum observanti ad baptisterium quæcumque illi baptizata primitus occurrisset, signaret ei locum, signum crucis Christi fecit, confestim sanitas consecuta est.

Sedulius in 4 lib. Paschalis carminis:

Pax Crucis ipse fuit, violentaque robora membris
Illustrans propriis pœnam vestivit honore,
Suppliciumque dedit signum magis esse salutis,
Ipsaque sanctificans in se tormenta beavit.
Neve quis ignoret speciem crucis esse colendam,
Quæ dominum portavit ovans ratione potenti,
Quatuor inde plagas quadrati colligit orbis:
Splendidus auctoris de vertice fulget Eous,
Occiduo sacra lambuntur sidere plantæ,
Arcton dextra tenet, medium læva subrigit axem:
Cunctaque de membris vivit natura creantis,
Et cruce complexum Christus regit undique mundum.

Item Paulinus in lib. 8. Natalis Felicis:

Nos Crucis invictæ signum & confessio munit
Armatique Deo mentem, non quærimus arma
Corporis, & quanquam membris videamur inermes,
Arma tamen gerimus, quibus & sub pace serena
Contra incorporeos animis decernimus hostes.

Item idem in lib. 10.

Ipse domum remeans modicum, sed grande salutis
De crucis æternæ sumtum mihi fragmine lignum,
Promo tenensque manu adversis procul ingero flammis
Et clypeum retinens pro pectore quo tegerem me,
Arcerem que hostem collato umbone relisum,

Credite, nec donate mihi, & reddite Christo
Grates, & justas date laudes omnipotenti:
Nostra salus etenim in cruce Christi & nomine constat;
Inde fides nobis & in hac cruce nixa periclo,
Profuit, & nostram cognovit flamma salutem.
Nec mea vox aut dextra illum, sed vi crucis ignem
Terruit, inque loco, de quo surrexerat ipso,
Ut circumseptam præscripto limite flammam
Sidere, & exstingui fremitu moriente coegit,
Et cinere exortam cineri remeare procellam.
Quanta crucis virtus, ut se natura relinquat,
Omnia ligna vorans ligno crucis uritur ignis,
Multa manus crebris, tunc illa incendia vasis
Aspergens largis cupiebat vincere lymphis.
Sed licet exhaustis pensarent fontibus imbres
Vi majore tamen lapsu spargentibus omnem
Vicerat ignis aquam, nos ligno exstinguimus ignem,
Quamque aqua non poterat, vicit brevis astula flammam.

CAPUT DECIMUMQUARTUM.

CONTRA EOS, QUI SIGNUM SANCTÆ CRUCIS IN TESTIMONIUM ADSUMUNT, UT EIS ITA LICITUM SIT ADORARE IMAGINES, SICUTI LIGNUM SANCTÆ CRUCIS.

CULTORES igitur imaginum venerationem, adorationem seu exaltationem sanctæ Crucis in defensionem, sensus sui opponere soliti sunt, cur non ita imagines sicut cruces adorari liceat? quibus primo respondendum est, quia Christus non in imagine, sed in cruce suspendi elegit, quando genus humanum redimere voluit. & ideo sancta mater Ecclesia toto orbe terrarum inter cætera innumera Crucis sacramenta, quæ á sanctis Patribus multipliciter longe lateque per universum mundum enumerata sunt, decrevit licitum esse universis Catholicis ob amorē solius passionis Christi, ubicunque eas viderint, inclinando si voluerint venerari, & insuper die sancto quo passio Domini in universo mundo specialiter celebratur, cum omni devotione universum ordinem, sacerdotalem seu cunctum populum prostratum adorare. Deinde etiam illud specialiter, non contra licite habentes, sed contra illicitum cultum imaginibus exhibentes, opponendum est, quod supradicta universalis Ecclesia tam sacris fontibus consecrando, quamque etiam baptizandis vel baptizatis eodem signo sanctæ crucis consignando vel benedicendo uti decrevit, omniumq; fidei catholicæ cultoribus frontes & pectora sua post abrenuntiationem Satanæ pompis & operibus ejus certissima fide contra omnes insidias Diaboli munire docuit, gladioque inexpugnabili dextras cunctorum fidelium armare studuit. Dic, quæso, contra fas ecclesiasticum adorator imaginum, quid tale huic simile ab Ecclesia catholica in toto orbe terrarum de imaginibus sanctum est? & licet hæc magna sint, quid de consecratione corporis & sanguinis Domini nostri Jesu Christi dicturi sumus, quæ utraque in sacris missarum solemniis, ex quo consecrari cœperint, usque in finē pene sine intermissione crucis signaculo benedicantur, nec est quisquam tam sapiens vel insipiens, qui ullo modo hanc consecrationem aliter se posse perficere Deo placite præsumat, nisi hoc semper ejusdem sanctæ crucis signaculo consecrare studeat? Quid etiam sicut de universo humano genere, ita pene de cunctis humani generis operibus seu cotidianis actibus ejus complectendo dicere valebimus, in omnibus quæ die, nocte, mane, vespere, & melius fortasse dicitur omni tempore agere consuevit? Quid est quod in his omnibus quod ad salutem ejus sive in hoc seculo, sive in futuro, pertinere possit, sine ejusdem crucis signaculo incipere, actitare vel consummare velit?

CAPUT DECIMUMQUINTUM.

HÆc tibi hactenus, imaginum si quis es indiscretus cultor, & hæc tibi inante, & contra si quis es intemperans destructor, vide ne hæc audiens putes temeritati tuæ licentiam dari, ut ubicunque non propter inlicitum cultum, sed propter discretum, & ob hoc propter licitū mentis affectum pictas vel fictas similitudines sanctorum viderit, ut illas aut destruas, aut irridēdo subsannare debeas.

Quamobrem uterque monendus est, ut neuter, sicut quondā Bardosanus novarū inventionum superstitiosus amator, sed sicut vere Catholicus, studiosissime matrem virtutum discretionē in omnibus servans, zelumque Dei non secundum fatuitatem insipientium, sed secundum virtutem sapientium in Domino habens, nec ille diligendo, nec iste contemnendo ultra quam oporteat dextra levaque transiliendo viam rectitudinis amittat, sed quia ita plerique pertinaces sunt ut ratione flecti nequaquam possint, hi merito sancta auctoritate quassandi sunt, ut saltem fracti medicinam quærant.

EPISTO-

EPISTOLA BEATI GREGORII PAPAE.

Gregorius Sereno Episcopo Massiliensi.

Literarum tuarum primordia, ita sacerdotalem in te esse benevolentiam demonstrabant, ut major nobis fieret de fraternitate tua lætitia, sed tantum earum finis à suis dissensit initiis, ut non unius, sed diversarum mentium talis crederetur epistola. Et post pauca in eadem scribitur epistola: *Perlatum quidem ad nos fuerat, quod inconsiderato zelo succensus, sanctorum imagines sub hac quasi excusatione, ne adorari debuissent, confringeres, & quidem, quia eas adorari vetuisses, omnino laudavimus: fregisse vero reprehendimus. Dic frater, à quo factum sacerdote aliquando auditum est, quod fecisti? si non aliud, vel illud te non debuit revocare? despectis aliis fratribus solum te sanctum, & esse credis sapientem? Aliud est enim picturam adorare, aliud picturæ historia quid sit adorandum addiscere. Nam quod legentibus scriptura, hoc idiotis præstat pictura cernentibus, quia in ipsa ignorantes vident quod sequi debeant, in ipsa legunt, qui literas nesciunt. Unde præcipue gentibus pro lectione pictura est, quod magnopere à te, qui inter gentes habitas, attendi decuerat, ne, dum recto zelo incaute succenderis, ferocibus animis scandalum generares. Frangi ergo non debuit, quod non ad adorandum, sed instruendas solummodo mentes fuit nescientium collocatum, & quia in locis venerabilibus sanctorum depingi historiam, non sine ratione vetustas admisit.* Et post pauca sequitur: *Convocandi enim sunt diversi Ecclesiæ filii, eisque scriptura sacra est testimoniis ostendendum, quod omne manu factum adorare non liceat, quoniam scriptum est,* Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli servies, *ac deinde* Deuter. 6. *subjungendum, quia picturas imaginum quæ ad ædificationem imperiti populi factæ fuerant, ut nescientes literas ipsam historiam intendentes, quid actum sit discerent.* Et item: *Si ad hanc instructionem, ad quam imagines antiquitus factæ sunt habere vultis in ecclesiis, eas modis omnibus & offerri, & habere permittas, atque judica, quod non tibi ipsa visio historiæ, quæ pictura teste pandebatur displicuerit, sed illa adoratio quæ picturis fuerat incompetenter exhibita, atque in his verbis eorum mentes demulcens, ad concordiam tuam revoca, & si quis imagines facere voluerit, minime prohibeatur, adorare vero imagines omnimodis devita. Sed hoc sollicite fraternitas tua admoneat, ut ex visione rei gestæ ardorem compunctionis percipiant, & in adorationem solius omnipotentis sanctæ Trinitatis humiliter prosternantur.*

Item Gregorii Papæ.

Gregorius Secundino servo Dei Inclauso.

Dilectionis tuæ literas suscepi, quæ in meo sensu amoris melle condita sapuerunt, & cæt. Et post quædam interposita, inquit: *Imagines enim quas nobis tibi dirigendas per Dulcidium Diaconum tuum rogasti, valde nobis tua postulatio placuit, quia illum in corde tota intentione quæris, cujus imaginem præ oculis habere desideras, ut visio corporalis cotidiana semper reddat exortum, ut dum picturam vides ad illum animo inardescas, cujus te imaginem videre consideras. Ab re non facimus, si per visibilia visibilibus invisibilia demonstramus, sic homo qui alium ardenter videre desiderat, aut sponsam amando desiderat, quam videre conatur, si contingit ut ad balneum ire, aut ad ecclesiam procedere existimet, viam tendentibus se præparet, ut de visione hilaris recedat. Scimus namque, quia tu imaginem Salvatoris nostri ideo non petis, ut quasi Deum colas, sed ob recordationem filii Dei in ejus amore recalescas, cujus te imaginem videre consideras. & nos quidem non quasi ante divinitatem ante ipsas prosternimur, sed illum adoramus, quem per imaginem, aut natum, aut passum, vel in throno sedentem recordamur, & dum nos ipsa pictura quasi scriptura ad memoriam filii Dei reducimus animum nostrum, aut de resurrectione lætificat, aut de passione emulcet. Ideoque direximus tibi syrtaria duo imaginem Salvatoris & sanctæ Dei genitricis Mariæ, & beatorum Apostolorum Petri & Pauli per supradictum filium nostrum Diaconem, & unam crucem cum clavo pro benedictione, ut ab ipso maligno defensus, crucis sancto ligno munitum esse te credis,* & cætera.

Item Gregorii Papæ.

Gregorius Januario Episcopo:

Judæi de civitate vestra huc venientes questi nobis sunt, quod synagogam eorum quæ Caralis sita est, Petrus qui ex eorum superstitione ad Christianæ fidei cultum Domino volente perductus est, adhibitis sibi quibusdam indisciplinatis, sequenti die baptismi sui, hoc est, dominica ipsa festivitate Paschali, cum gravi scandalo sine vestra occupaverit voluntate, atque imaginem illic genitricis Dei, Dominique nostri, & venerandam Crucem vel byrrum album, quo fonte surgens indutus fuerat, posuisse, & cætera. Et post pauca inquit: *Considerantes hac de re vestræ voluntatis intentionem ac magis judicium hortamur affatibus, ut sublata exinde cum ea qua dignum est veneratione atque crucem, debeatis, quod violenter ablatum est reformare,* & cætera.

Item Epistola Gregorii Papæ, ad Germanum Patriarcham Constantinop.

Qualis & qua libatio meum sic sancte lætificarit animum sicut de te venerabilis nempe mihi, & super laudabile nomen sanctissimæ & Deo dilectæ gratificata nuntiationis, & cætera. Deinde post quædam interposita adjunxit: *At ubi sic cœpisti conflictus sicut ipse Deus tibi monstravit, præesse præcipuum in castra Christi, & regni gloriosum certe & notum signum, vivificam dico Crucem, magnum adversus mortem ejus magnitudinis triumphum, ubi mundi quadripartiti orbem terrarum perscripsi, distinguens perscriptis, ita & sanctam imaginem omnium domina, & sanctæ Dei genitricis, cujus vultum deprecantur divites plebis. Etenim sancta, sicut patribus videtur, quæ sic à vobis pie honorata, donavit retributiones. Nam imaginis honor ad primam formam transit secundum magnum Basilium, & sicut inquit Chrysostomus: Ego & cera perfusa dilexi picturam pietate replesam.* Et post pauca in eadem Epistola: *Si enim propheticæ dispositiones non acceperunt finem, non scribantur causa ad ostensionem, quæ nec dum facta sunt, videlicet nisi incarnatus est Dominus non signetur. quæ secundum carnem signatur, sancta imago ejus, nisi natus est in Bethlehem, a semper gloriosa Virgine & Dei genitrice, & Magi munera obtulerunt, & pastoribus apparuit Angelus, & multitudo cælestis militiæ nato laudem retulit, nisi in ulnis genitricis, ut infans porrectus, qui portat omnia, & lactis nutri-*

cationem, qua per eos (scilicet illis mediantibus) propitiatorem mihi efficit misericordissimum Deum, & [illegible] mini facinorum condonari, pro quo & figuras imaginum eorum honoro & adoro, specialiter hoc traditum [illegible] ctis Apostolis & non prohibitum, sed in omnibus ecclesiis nostris eorum designantes historiam.

Item ipse in Serm. sanctorum 40. martyrum.

Nam & bellorum triumphos, ac victoria & sermonum conscriptores multotiens & pictores significe [illegible] autem verbo adornantes, quidam vero ta bulis præsignantes, & multos uterque ad virilitatem exercuerunt. [illegible] sermo historiæ per auditum, hæc conscripta silens admonitio per imitationem demonstrat.

Item sancti Athanasii.

Interrogatio Antiochi ad Sanctum pro imaginibus. Quomodo lex & prophetæ dicentes, Statuas & similitudines non adoretis. Quare ergo vos facitis imagines, & adoratis eas?

Responsio Athanasii.

Non ut Deos imagines adoramus, nos fideles sicut pagani, absit. Sed tantummodo affectu & caritatis nostræ animæ ad vultum faciei imagines apparentes. unde multoties vultu deleto sicut lignum purum atque commune jam, quod dudum fuerat imago, comburimus. Sicut enim Jacob approximans morti, summitatem virgæ Joseph adoravit, non virgam honorificans, sed eum qui eam tenebat, sic & fideles non pro aliquo alio modo imagines adoramus, non pro desiderio effigie declarata.

Item beati Cyrilli Alexandrini Episcopi, in sermone Matthæi Evangelistæ:

Depingitur enim fides quod in forma Dei exsistit verbum, sicut & nostra vita redemtione oblatus est Deo secundum nostram similitudinem indutus & factus homo. Et idem ipse post pauca: *Imaginum nobis explent opus parabolæ significantium virtutem, eandem, quomodo & oculorum adhiberi & palpatu manus afferri, in vestigiis, mentibus, inapparibiliter habens visionem.*

Item sancti Cyrilli:

Quemadmodum imaginem quis designatam jucundam respexerit, mirabitur quidem regis figuram, & quæ illo apparet, hæc & ejus noscens conscriptionem pariter cernens delectabitur, ut ipsum regem aspiciat, &c.

Item sancti Epiphanii Episcopi Constantiæ Cypri.

Etenim Imperatores pro eo quod habent imagines, non duo sunt Imperatores, sed Imperator unus cum imagine.

Item sancti Stephani Episcopi Bostron ad quosdam, de imaginibus sanctorum.

De imaginibus sanctorum confidimus, quoniam omne opus quod fit in Dei nomine bonum est & sanctum. Aliud est enim imago, & aliud simulacrum, id est, statunculum. quando enim Deus Adam plasmavit, videlicet & condidisset, dicebat, faciamus hominem ad imaginem nostram & similitudinem, *& fecit hominem imagini Dei. quid* Genes. *enim? ergo quia imago est homo Dei, idolatria est, id est idolorum cultura est & impietas? nequaquam fiat. Si enim Adam imago dæmonum, abjectus fuit & inacceptabilis, sed quia imago Dei est, honorabilis est, & acceptabilis. Omnis enim imago in nomine Domini aut Angelorum, aut Prophetarum, aut Apostolorum, aut Martyrum, aut justorum, sancta est. non enim lignum adoratur, sed is qui in ligno commemoratur, & contemplatus honoratur. Omnes enim nos honoramus judices & salutamus, etiam si peccatores sint. quid ergo, nunquid non debemus adorare sanctos Dei servos, & propter memoriam eorum constituere & erigere imagines, quod non obliviscantur? Sed dices, quia ipse Deus præcepit & non adorare nos manufactos. Dic itaque ô Judæe, quare super terram non est manufactum post facturam Dei, quid ergo? arca Dei quæ ex lignis Sethim fabricata est atq; constructa, non fuit manufacta? & altare & propitiatoriũ, & urna, quæ habuit manna, & mensa, & lucerna, & tabernaculum interius, & exterius, non fuerunt, ex operibus manuum hominum quæ Salomon fecit? Et cur sancta sanctorum vocantur manufacta exsistentia? ita Cherubim & senarum alarum in circuitu propitiatorii non fuerunt statuæ & imagines Angelorum opera manuum hominum? & quomodo non abjiciuntur? sed quia per præceptum Dei imagines factæ sunt Angelorum, sancta sunt, licet statuæ fuerint. etenim idola gentium, quia imagines fuerunt dæmonum, Deus prohibuit & condemnavit eas. Nos autem ad memoriam sanctorum imagines facimus Abrahæ, Moysi, & Eliæ, Esaiæ, & Zathariæ, & reliquorum Prophetarum, Apostolorum, & Martyrum sanctorum, qui propter Deum interemti sunt, ut omnis, qui videt eos in imagine, memoretur eorum, & glorificet Deum, qui glorificavit eos decet enim eis honor & adoratio & commẽdatio secundum justitiam eorum, ut omnes qui vident eos, festinent, & ipsi imitatores fieri actionum eorum. quæ enim est adoratio nisi honor tantummodo? sicut & nos peccatores adoramus, & salutamus nos alterutrum secundum honorem & dilectionem. Etenim Deum nostrum aliter adoramus & glorificamus, & contremiscimus. Imago est similitudo ejus qui in ea conscriptus est; impii autem qui bonum non agunt, neque sanctorum commemorantes, non prohibeant, neque scandalizent eos qui benefaciunt: & honorant sanctos & servos Dei, & commemorantur eorum, mercedem enim bonæ operationis accipient; impii vero secundum quod cogitaverunt, habebunt desolationis inhonorationem, sicut id quod justum negligentes, & à Domino recedentes, propter memoriam. namque in imaginibus conscribuntur, & honorantur, immo & adorantur sancti sicut servi Dei, ut pro nobis divinitatem sint exorantes, atque implorantes, dignum enim est commemorari doctorum nostrorum, & gratias referendo.*

Item sancti Dionysii Areopagitæ Atheniensis Episcopi, in Epistola quam scripsit ad sanctum Joannem Evangelistam, inter cætera inquit:

Quid mirabile, si Christus verax, &, dile pu.o., *inquit,* de civitatibus ejiciunt, *ipsi digne sibi judicantes,*

& de fac... celerati interdicunt, & recedentes à veritate & manifestè ima... sunt visibiles invisibilium, nec enim in seculu super venientibus culpabilis erit ex ejus justitia respectu Dei.

Item ejusdem de Cœlesti militia, & infra:

Prædicta enim incorporea agmina diversis coloribus effigurantur, co... positionibus variis, quatenus sic tacite nosmetipsos per sacratissimas effigies ad simpliceu & incorporales pia mente tran... mus. Etenim impossibile est nostra mente ad incorporea illa pertingere, cœlestis militia imitationem visionemque, nisi ... elementorum poterimus visibilem decorem ad invisibilem pulcerrimamque attingi effigiem, & visibiles odoriferas ... imagines rationali traditione invisibiles præfulgis &c, cætera.

I... ...itione sancti sexti & magni Concilii, Cap. 82.

In quibusda... ...nerabilium imaginum picturis, agnus digito præcursor is monstratus designatur, qui in signum relictus est gratia, ver... m nobis per legem præmonstrans Agnum Christum Deum nostrum, qui abstulit peccata mundi. Et post pauca: *Secundum humanam figuram, & in imaginibus nunc pro veteri ag... no retinulari decernimus, per ipsum humilitatis altitudinem Dei Verbi considerantes, & ad memoriam qua in carne actu... nis quoque passionis ejus & salutifera mortis manibus educati, & qua ab hinc facta est mundi redemtio, &c.*

Unde & beatus Augustinus in 92. Psalmo inquit:

Si autem non adoras in Christo ista terrena, quamvis de illa similitudo quadam da... ta est, ad significandum sanctos de quacunque creatura ducta fuerit similitudo, tu intellige similitudinem creatura, & adora artificem creatura, & cætera.

Item sancti Athanasii Episcopi Alexandrini, de Humanat... ione Domini, cujus initium:

Sufficienter quidem de his multis pauca sumentes intimavimus. Et post: *Sicut ea quæ scribitur in lignis forma abolita exterioribus sordibus, iterum necesse est ipsum recuperari atque uniri is cujus est forma, ut innovari possit imago in eadem materia atque elemento. per ejus enim formam & ipsa materia ubi & conscribitur no... de... ...tur, sed in ea ipsa configuratur.*

Item beati Ambrosii Mediolani episcopi ad Gratianum Imperatorem, ex lib. 3. cap. 9.

Numquid ne, quando & deitatem & carnem ejus adoramus, dividimus Christum? aut quando in ipso & Dei imaginem & crucem adoramus, dividimus eum? absit.

Item beati Gregorii Niseni Episcopi, inter plura, ubi de Abraham sermonem instituit.

Vidi imaginem passionis, & non sine lacrymis visionem transivi, aperte artis ad faciem deducens historiam, &c.

Item ipse in interpretatione in Cantica Canticorum.

Sicut vero conscripta doctrina, materia quadam est, ita omnino in diversis tincturis, qua complent animantis imitationem, qui vero ad imaginem conspicit ex eadem arte per colores completam tabulam, non tincturis prafert contemplationem, sed visionem depictam conspicit tantummodo quam per colores magister demonstravit.

Leontii episcopi Neapoli Cypri, in quinto sermone propter Christianorum responsum adversus Judæos, & de imaginibus sanctorum.

Nunc vero de venerandis picturis imaginibus responsum faciamus, ut obstruantur ora loquentium iniquitatem. Legalis enim & hæc traditio, & ante Deum dicentem ad Moysem; Imagines duas Cherubim aureas insculpta... construe obumbrantes propitiatorium. *Et iterum; templum quod ostendit Deus Ezechieli;* Facies, *dixit,* palmarum, & leonum, & hominum, & Cherubim à pavimento ejus, usque ad cameram tecti, *certe terribilis sermo, qui præcepit Israeli ne faceret quodlibet sculptile, neque imaginem, neque similitudinem qua sunt in cœlo, & qua sunt in terra, ipse præcepit Moysi facere sculptilia animalia, & Cherubim. unde & Salomon ex lege suscipiens signum plenum fecit templum are & sculptile, & fusile, leonum, boum, & palmarum, & hominum, & non est reprehensus à Deo. Si enim me reprehendere vis pro imaginibus, reprehende Deum qui hæc fieri jussit, in memoria ejus esse erga nos. Judæus dixit, sed non adorabantur illa sicut Dii similitudines, sed memoria tantummodo fiebat. Christianus dixit, bene dixisti, neque à nobis ut Dii adorantur sanctorum effigies & imagines & signa. Si enim ut Deum adorant lignorum imagines, debebant omnino & catera ligna adorare. Si vero ut Deum adorarent lignum, non omnino deleta effigie imaginem intenderent.*

Exod. 25.
Ezech. 40.
3. Reg. 6.

Et iterum.

Damus qua sunt annexa duo ligna Crucis, adoro signum propter Christum qui in ea crucifixus est, at ubi divisa fuerint ab alterutrum, projicio ea & incendo, & sicut qui jussionem Imperatoris suscipiens, & o... ... ut est signum, non lutum honorat aut chartam, aut plumbum, sed Imperatori salutem & venerationem reddi... ... & Christianorum puerisignum crucis adorantes, non naturam ligni veneramur, sed signum & figuram Christi ... videntes per ipsum, qui in ea crucifixus est osculamur & adoramus, & cætera. Et post pauca: *Sicut enim ... n Christi crucem adoramus, sicut enim sedem & lectum ejus sanctum sepulcrum, sicut enim domum, præsepium & Bethlehem, & catera sancta ejus tabernacula, sicut enim amicos ejus, Apostolos ejus, & sanctos Martyres, & reli... ... anctos, Christi vero passionem in ecclesiis & in domibus, & in plateis, & in imaginibus, & in velis, & in cubiculis & ... vestibus, & in omni loco designamus, ut desinenter afficientes hæc recordemur, & non obliviscamur, sicut tu ob... ... Domini Dei tui, & sicut tu adorans*

in adorans librum legis, non naturam pellium & atramenti adoras, sed verba Dei quæ in eo continentur. Sic & ego imaginem Christi adorans, non naturam lignorum aut colorum adoro, absit, sed inanimata in figuram Christi tenens, per eam Christum spero tenere & adorare. Et infra sequitur: *Nam & ipsos filios nostros, & patres factos existentes, & peccatores sæpius osculamur, & non in hoc condemnabimur, non ut Deos eos osculamur, sed amorem nostræ naturæ, quem erga eos habemus per osculum ostendimus. Sicut enim multotiens dixi, Mens scrutatur in omni osculo, & in omni adoratione*, & cætera. *Sic, ô homo, Christianorum populi quanticumque signa crucis & imaginum osculantur, non ipsis venerationem lignis aut lapidibus proferunt, aut auro, aut corruptæ imagini, aut lipsanis, sed per illa Deo creatori, qui & eorum, & omnium creator est, gloriam & osculum, & venerationem offerunt.* Et infra: *Qui enim diligit amicum suum, aut regem, & magis bene merentem sive filium ejus videns, sive virgam, sive sedem, sive coronam, sive domum, sive servum tenens osculatur & honorat per hos benefactorem, & magis Deum. Quando enim vides Christianos adorantes crucem, cognosce, quoniam crucifixo Christo adorationem proferunt, & non ligno. Nam si naturam ligni venerati essent, omnino & arbores, & nemora adorarent, sicut & tu aliquando Israel adorabas dicens arbori & ligno,* Tu mihi es Deus, & tu me genuisti. *Ergo non sic dicimus cruci, neque figuris sanctorum,* Dii nostri estis, *non enim* Jerem.2.
sunt Dii nostri, sed similitudines & imagines Christi, & sanctorum ejus, & ad memoriam & honorem, & decorem Ecclesiarum adjacentium & adorantium. Qui enim honorat Martyrem, Deum honorat, & qui martyrem ejus honorat, ipsi Deo honorem offert, & qui Apostolum honorat, qui misit eum honorat, *&c.* Matth.10.

Item beati Augustini, de eo quod apparuit Deus Moysi, & de Virga & manu colorata, & aqua in sanguinem, & post quædam interposita subjunxit:

Sicut Moyses exaltavit serpentem in eremo, ita exaltari oportet filium hominis, ut omnis qui credit in eum, non pereat, sed habeat vitam æternam, hoc est, quicunque percussus fuerit à serpentibus peccatorum, Christum intueatur, & habebit sanitatem in remissionem peccatorum.

Item ejusdem sancti Augustini super Joannem Evangelistam, de eodem sermone Homilia inter cætera:

Interim modo, fratres, ut à peccato sanemur, Christum crucifixum intueamur, quia, sicut Moyses exaltavit Joan.3.
serpentem in eremo, ita exaltari oportet filium hominis. *hoc enim interest inter figuram sive imaginem & rem ipsam: figura præstabat vitam temporalem, res ipsa, cujus ipsa figura erat, præstabat vitam æternam*, & cætera.

Item sancti Augustini de libro tertio sanctæ Trinitatis, inter cætera:

Nam sicut unctio lapidis, Christum in carne, in qua unctus est oleo exultationis præ participibus suis, ita virga Moysi conversa in serpentem, ipsum Christum factum obedientem usque ad mortem ejus, unde ait, sicut exaltavit Moyses serpentem in eremo. Et post cætera: *Si intuentes illum serpentem exaltatum in eremo, serpentum morsibus non peribunt, vetus homo noster crucifixus est cruci cum illo: per serpentem autem mors intelligitur, quæ facta est à serpente in paradiso, modo locutionis per efficientem id quod efficitur. Demonstrante ergo virga in serpente, Christus in morte, & serpens rursus in virga, Christus in resurrectione, totus in corpore suo quod est ecclesia*, & cætera.

Item beati Augustini in libro Exodi, inter cætera:

Facta credimus, quemadmodum facta legimus, & tamen ipsa facta umbram fuisse futurorum, Apostolica doctrina cognoscimus. Putamus ergo spiritaliter esse investiganda quæ facta sunt, facta tamen esse negare non possumus, & cætera.

Item ipse in Psalmo 73.

Imo jam in nomine Christi venire gaudeamus, jam tenentes sceptrum subduntur ligno crucis, jam fit quod prædictum est, Adorabunt eum omnes reges terræ, omnes gentes servient illi. *Jam enim in frontibus regum* Psalm.71.
pretiosius est signum crucis, quam gemma diadematis.

Item Augustini, de filio Abrahæ ducto ad sacrificium, inter cætera:

Non enim frustra moti estis, cum hoc dicerem, Crux cornua habet: *sic enim duo ligna compinguntur in se, ut speciem crucis reddant. Sicut ergo imagine crucis multis locis videmus, ut fiant duo cornua, quibus infiguntur manus, cornibus hærentem arietem crucifixum Dominum video*, & cætera.

Item sancti Severiani Gabalensis, de sermone sanctæ Crucis, inter cætera:

Putas non erat justum dici, si quis vestrum morsus fuerit, respiciat in cælum sursum ad Deum & salvabitur? Ut enim & attendi cælo relinquat, non potuit dicere, si quis morsus fuerit, aspiciat lucernam luminis, & salvabitur? aut aspiciat ad mensam propositionis sanctorum panum, & salvabitur? aut ad altare, aut ad velum, aut in arcam, aut in imaginem Cherubim, aut in propitiatorium, sed nihil horum ad medium adduxit Legislator magnus, sed solam fixit crucis imaginem & hanc per maledictum serpentem. Dic mihi ut fidelis famulus, quod interdicis facis, quod abrenuntias, ædificas, qui dicis, Non facies sculptile, & fusile, *sculpis serpentem? Sed illa quidem lege posui, ut materias abscindam impietatis, & populum hunc eruam omni idolorum cultura. Nunc autem effundo serpentem, ut præfigurem imaginem salvatoris*, & cætera. Exod.20.

Item sancti Augustini ad Dulcidium. in quæst. 6. de Samuelis imagine:

Solent enim in scripturis imagines earum rerum nominibus appellari, quarum imagines sunt, sicut omnia, quæ pinguntur atque finguntur ex aliqua materia metalli, aut ligni, vel cujuscunque rei apta ad operam hujusmodi, quæ etiam videntur in somniis, & omnes fere imagines earum rerum quarum imagines sunt, appellari nominibus solent. Quis enim est, qui hominem pictum dubitet vocare hominem? quandoquidem & singulorum quorumque picturam cum aspicimus, propria quoque nomina incunctanter adhibemus, velut cum intuentes tabulam aut parietem dicimus, ille Cicero est, ille Salustius, ille Achilles, ille Hector, hoc flumen Symois, illa Roma. Cum aliud nihil sint, quam picta imagines, unde cherubim cum sint cœlestes potestates, facta tamen ex metallo, quod imperavit Deus, super arcam testamenti magnares significandæ gratia, non aliud quam Cherubim illa quoq; figmenta vocitantur. Item quisquis videt somnium, non dicit, vidi imaginem Augustini aut Simpliciani, sed vidi Augustinum aut Simplicianum, cum eo tempore quo tale aliquid vidit, nos ignoraremus. usque adeo manifestum est, non ipsos homines, sed imagines eorum videri, & Pharao spicas se vidisse dixit in somnis, & boves, non spicarum & boum imagines. Si igitur liquido constat nominibus earum re- 1. Reg. 28. *rum, quarum imagines sunt, easdem imagines appellari, non mirum est quod scriptura dicit,* Samuelem visum, *&c.*

Item Augustini in libro de doctrina Christiana secundo.

Signum est enim res præter speciem quam ingerit sensibus, aliud aliquid ex se faciens in cogitationem venire, sicut vestigio viso, transisse animal cujus vestigium est cogitamus, & viso fumo, ignem subesse cognoscimus. Signorum igitur alia sunt naturalia, alia data. Signa data sunt, quæ divinitus in scripturis sanctis continentur per homines nobis indicata sunt, qui ea conscripserunt, & cætera. *Ante omnia igitur opus est Dei timorem converti ad cognoscendam ejus voluntatem quid nobis appetendum fugiendumque præcipiat.* Et infra: *Illud quod est secundum institutiones hominum, partim superstitiosum est, partim non est. Superstitiosum est quicquid institutum est ab hominibus ad facienda & colenda idola pertinens, vel ad colendam sicut Deum creaturam.* Et post pauca sequitur in eodem libro:

Appetunt tamen omnes quandam similitudinem in significando, ut ipsa signa, in quantum possunt rebus, quæ significantur similia sint, sed quia multis simile aliquid alicui potest esse, non constant talia signa inter homines, nisi consensus accedat, in picturis vero & statuis cæteris hujusmodi simulatis operibus, maxime peritorum artificum nemo errat, cum similia viderit, ut agnoscat quibus sint rebus similia, & hoc totum genus inter superflua hominum instituta, numerandum est, nisi cum interest quid eorum, qua de causa, & ubi, & quando, & cujus auctoritate fiat, &c.

Item Augustini in lib. 3. ejusd.

Qui vero aut operatur, aut veneratur utile signum divinitus institutum, cujus vim significationemque intelligit, non hoc veneratur quod videtur & transit, sed illud potius quo talia cuncta referenda sunt. talis autem homo spiritalis & liber est, etiam tempore servitutis, quo carnalibus animis nondum oportet signa illa revelari, quorum jugo edomandi sunt. Tales autem spiritales erant, Patriarchæ ac Prophetæ, omnesque in populo Israel, per quos nobis Spiritus sanctus ipsa scripturarum & auxilia & solatia ministravit, &c.

Item sancti Athanasii in Sermone 4. adversum Arrianos.

Arriomanitæ, ut dictum est, judicantes semel transgressores fieri. Et post cætera: *Hoc & ab exemplo imaginis Imperatoris attentius quis considerare poterit. Igitur in imagine Imperatoris, similitudo & forma est: & in Imperatore quidem quæ in imagine similitudo est, immutabilis enim est forma quæ in imagine Imperatoris similitudo, quatenus qui conspicit imaginem, videt in ea Imperatorem, & iterum, qui vidit Imperatorem, cognoscit, quoniam hic est qui in imagine. Ideo quod non immutetur similitudo qui voluerit cum imagine videre Imperatorem, dicat namque, Ego & Imperator unum sumus, ego enim in eo sum, & ille in me, & quod conspicis in me, hoc in illo vides, & quod vidisti in illo, hoc vides in me, qui enim salutat imaginem, in ipsa salutat Imperatorem. Enimvero illius forma & species est imago,* & cætera.

Item sancti Athanasii episcopi Theopoleos, ad Symeonem episcopum Bostræ:

Si, patres, oportet secundum eloquium, ut tu asseris interrogare, insuper autem & seniores. Et post pauca: *Sicut enim absente quidem Imperatore, imago ejus pro eo adoratur, præsente ergo ipso superfluum est relinquere primam formam, & adorare imaginem, nonne quia præfertur propter præsentiam pro quo adoratur, inhonorari eam oportet?* Et iterum: *Sicut enim qui injuriat imaginem Imperatoris, pœnam justam sustinebit, sicuti eum ipsum Imperatorem inhonorans. Etenim imagine nihil aliud existente nisi lignum cum coloribus cera mixtis & contemperatis, simili modo, qui signum cujuslibet inhonorat, in eum ipsum, cujus signum est, refert injuriam,* &c.

In Historia Tripartita lib. 6. cap. 1. Zosemenus inquit:

Illud quoque quod sub Juliano provenit narrare non sileo. Fuit enim signum quidem virtutis Christi, & indicium contra principem iracundiæ Dei. Cum enim agnovisset in Cæsarea Philippi civitate Phœnicia, quam Paneam vocabant, insigne Christi esse simulacrum, quod sanguinis liberata profluvio constituerat, eo deposito, suam ibi statuam collocavit, quæ violento igne de cœlo cadente, circa ejus pectus divisa est, & caput cum cervice una parte dejectum, atque in terra fixum, reliqua vero pars hactenus restitit, & fulminis indicium reservavit, statuam vero Christi tunc quidem pagani trahentes confregere, postea vero Christiani colligentes, in ecclesiam recondiderunt, quo hactenus reservatur.

Item

Item ipse cap. 42.

Hoc itaque simulacrum, sicuti refert Eusebius, omnium passionum & agritudinum noscitur esse medicamentum, juxta quod quadam herba germinat, cujus speciem nullus nostra terra medicus licet expertus agnovit, mihi namque videtur, quia advenicnto Domino nullum miraculum, nullumque beneficium putari debet incredulum, &c.

In Historia Anglorum lib. 1. cap. 25. cujus initium:

Roboratus confirmatione beati patris Gregorii Augustinus cum famulus Christi, qui erant cum eo, rediit in opus verbi, pervenitque Britanniam. Erat eo tempore rex Edilbereth in Cantia potentissimus. Et post pauca in eadem sequitur Epistola: *Post dies ergo venit ad insulam rex, & residens sub divo, jussit Augustinum cum sociis ad suum ibidem advenire colloquium. Caverat enim ne in aliquam domum ad se introirent vetere usus augurio, ne superventu suo, si quid maleficii artis habuissent, eum superando deciperent. at illi non dæmonica sed divina virtute prædit, veniebant, crucem pro vexillo ferentes argenteam, & imaginem Domini Salvatoris in tabula depictam, lataniasque canentes pro sua simul & eorum propter quos & ad quos venerant, salute æterna Domino suppplicabant.*

Item sequitur:

Fertur autem quia appropinquantes civitati more suo cum cruce sancta, & imagine magni Regis Domini nostri Jesu Christi, hanc lataniam consona voce modularentur: Deprecamur te Domine in omni misericordia tua, ut auferatur furor tuus, & ira tua à civitate ista, & à domo sancta tua, quoniam peccavimus, *& catera.*

In Epistola beati Germani Patriarchæ Constantinopolitani, ad Joannem episcopum Synadorum, postquam literas beati Gregorii Papæ suscepit, inter cætera inquit:

Epistolam vestræ sanctitatis suscepi, in qua referebatur de episcopo Natholia: significamus enim nunc vobis, sicut & pridem quam susciperemus literas vestræ sanctitatis, conjungente hic eodem Deo amabili episcopo in verbis, venimus cum ipso sciscitantes sensum ejus, unde nobis relatum fuerat de illo, ipse vero nobis hunc dedit responsum. Opportunum enim est, singillatim omnia intimare vestræ sanctitati, quoniam audiens divina scriptura dicente, Non facies tibi omnem similitudinem, ut adores ea, quanta in cœlo sursum, & quanta in terra deorsum, (Exod. 20.) *secundum hoc dixi, quoniam non debetur manufactis adoratio nam sanctos Christi martyres, qui veræ sunt margarita fidei, omni honore dignos putamus, & intercessiones eorũ invocamus. ad hæc quidem nos illis responsum dedimus, Quoniam Christianorũ fides venerationẽ & adorationẽ ad unum & solum Deum refert, sicut scriptũ est:* Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli servies. (Deuter. 6.) *Glorificatio enim nostra & servitium ipsi soli offertur.* Et post pauca: *In sanctis vero qui in cælis sunt, & in invisibilibus & incorporeis virtutibus sancta laudatur & glorificatur Trinitas, in singulari dominatione & divinitate sicut & unus Deus à nobis confitetur, & non est præter illum, qui dominetur in virtute sua in æternũ.* Et post pauca: *Neque enim divinæ dominationis venerationem in conservulos transferimus, neque enim Imperatores aut Principes in terra adorantes similitudinem, ut ad Deum adorationem facere videmur, neque imaginum facturam, quæ per ceram & colores designantur, in transmutationem divinæ venerationis suscepimus: neque enim invisibilem Deitatem imagine, aut similitudine, aut habitu, aut forma aliqua designamus, etiam neque ipsorum Angelorum quibus existunt ordinibus aut sentiri vel investigari ullo modo possunt, sed quoniam unigenitus filius, qui est in sinu patris, revocans propriam creaturam à morte judicio bona voluntatis Patris & Spiritus sancti,* homo fieri dignatus est, (Philipp. 2.) *sicut inquit Apostolus,* per omnia similis nobis factus absque peccato, *humanum ejus vultum, & secundum carnem ejus humanam similitudinem in imagine designantes, & non incomprehensibilem aut invisibilem ejus deitatem,* &c. *Simili enim modo secundum carnem ejus incontaminata matris sanctæ Dei genitricis ipso modo similitudinem demonstrantes, quoniam mulieris natura existente, & non aliena nostra massa facta, Deum invisibilem & omnia manu continentem in suo concepit utero, & genuit incarnatum. etenim ut proprie & vere matrem Dei veri veneramur eam & magnificamus. Sanctos enim Martyres Christi, Apostolosque & Prophetas miramur & beatificamus, & ad memoriam fortitudinis eorum similitudines imaginum ipsorum describimus, non ut divina natura socios eos æstimemus, neque quæ debetur, deitatis gloriæ quidem & potestati, honorem & adorationem illis impendimus, sed amorem nostrum, quem in ipsis habemus, per hæc manifestamus, & ea quæ per auditum veraciter credidimus, designamus. Nam & ipsi sancti Dei in unum & solum Deum servitutem & glorificationem & adorationem observantes, & ad hoc omnes convocantes atque docentes eorum effuderunt sanguinem, & in veritate confessionis coronam adepti sunt. Isto est modus in imaginum picturis, & non sicut invisibili deitati in Spiritu & veritate adorationem immutamus in manufactis imaginibus, sed charitatem nostram, quam juste habemus ad servos caros Dei nostri tali modo ostendentes, & in eorum honore glorificatur Deus, qui glorificavit eos,* &c.

In actione septima de significatione adorationis.

Adoratio multis modis intelligitur. Est enim adoratio secundum honorem & amorem, & timorem, sicuti adorantur principes & illorum potestas.

Est alia adoratio timoris proprie, sicut Jacob adoravit Esau. (Genes. 33.)

Est iterum adoratio secundum gratiam sicut Abraham propter agrum quem accepit à filiis Seth, in sepulturam Saræ mulieris ejus, & adoravit eos. (Genes. 23.)

Est iterum adoratio, cum creditur aliqua protectio adipisci à supereminentibus, sicut Jacob Pharaonem. (Genes. 47.)

Est vera & certissima adoratio, quæ soli debetur omnipotenti & divinæ majestati, sicut dicit Scriptura: Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli servies. (Deut. 6.) *Hanc autem adorationem ad nullam creaturam licet transferre, nec in manufactis immutare,* &c.

August.

CAPUT OCTAVUM.

PROPTER EOS AUTEM QUI SIBI OB HOC SUFFRAGARI AD ADORATIONEM IMAGINUM PUTANT, QUOD DICUNT ADORASSE JACOB JOSEPH FILIUM SUUM, VEL CERTE ADORASSE FASTIGIUM VIRGÆ EJUS, NECESSARIUM DUXIMUS, QUALITER ID A BEATO HIERONYMO ET BEATO AUGUSTINO EXPONATUR, SUBNECTENDUM.

Scribit itaque beatus Hieronymus in libro Hebraicarum Quæstionum:

POSTQUAM, inquit, *juraverat ei filius, securus de petitione quam rogaverat, adoravit Deum coram capite lectuli sui, sanctus & Deo deditus vir, oppressus senectute, habebat lectulum positum, ut ipse jacentis habitus absque difficultate ulla ad orationem esset paratus.*

Augustinus in lib Quæst. Genes cap 62.

Quod habent Latini codices, & adoravit super caput virgæ ejus, *nonnulli emendantes habent,* adoravit super caput virgæ suæ, *vel in* capite virgæ suæ, *sive* in cacumen, *vel* super cacumen. *Fallit enim eos Græcum verbum, quod eisdem literis scribitur* sive ejus, *sive* suæ, *sed accentus dispares sunt, & ab eis qui ista noverunt in codicibus non contemnuntur. valent enim ad magnam discretionem, quamvis & unam plus literam habere posset, & si esset sua, ut non esset αὐτοῦ, sed ἑαυτοῦ, ac per hoc merito quæritur, quid sit hoc quod dictum est. nam facile intelligeretur, senem; qui virgam ferebat, eo more quo illa ætas baculum solet, ut se inclinavit ad Dominum adorandum, id utique fecerit super cacumen virgæ suæ, quam sic ferebat, ut super eam caput inclinando adoraret Deum. quid est ergo,* adoravit super cacumen virgæ ejus. *id est, filii sui Joseph, & is forte tulerat ab eo virgam, quando ei jurabat idem filius, & dum eã tenet post verba jurantis nondum illam redditam, mox adoravit Deum. non enim pudebat eum ferre tantisper insigne potestatis filii sui, ubi figura magnæ rei futura designabatur: quamvis in Hebræo facillima hujus quæstionis absolutio esse dicatur, ubi scriptum perhibent,* & adoravit Israel ad caput lecti, *in quo utique senex jacebat, & sic positum habebat, ut in eo sine labore quando vellet adoraret.*

CAPUT NONUM.

CONTRA ILLOS, QUI HOC SE ADJUVARE PUTANT, QUOD DICITUR IN REGUM, QUIA ADORAVIT NATHAN PROPHETA DAVID, ALIQUID RESPONDENDUM EST.

De hac enim adoratione ita beatus Gregorius in lib. 10. explanationum in Job loquitur:

PENE *ergo lex Dei multiplex dicitur, quia nimirum cum una eademque sit caritas, si mentem plene cœperit, hanc ad innumera opera multiformiter accendit, cujus diversitatem breviter exprimimus, si in electis singulis bona illius perstringendo numeremus. Hæc namque per Abel & electa Deo munera obtulit, & fratris gladium non reluctando toleravit. Hæc Enoc & inter homines vivere spiritualiter docuit, & ad sublimem vitam ab hominibus etiam corporaliter abstraxit.*

Et paulo post:

Hæc Nathan, & contra peccantem regem auctoritate liberæ increpationis sustulit, & cum regis culpa deesset, in petitione humiliter stravit. Claret namque quod talis esset hæc adoratio, sicut & nos ante honorabiliores personas, cum eas salutamus, prosternimur humilitatis gratia, & eas adorasse dicimur, dum eis nullum divinus honoris cultum exhibemus, eodemque modo adorasse Jacob Esau fratrem suum haud dubium non est.

CAPUT DECIMUM.

CONTRA ILLOS ETIAM, QUI IMAGINES ADORARE SE PROFITENTUR, QUIA SACRA AB ILLIS NUNCUPANTUR, ET SACRIS VASIS EAS ÆQUIPARANT, ALIQUID DICENDUM EST.

August. in Psalm 113.

SIMULACRA, *inquit,* gentium, argentum & aurum, *sed Deus facit argentum & aurum,* opera; *inquit,* manuum hominum. *Hoc enim venerantur, quod ipsi ex auro argentoque fecerunt, sed enim & nos pleraque instrumenta & vasa, ex hujuscemodi materia, vel metallo habemus in usu celebrandorum sacramentorum, quæ ipso ministerio consecrata sancta dicantur, in ejus honore cui pro salute nostra inde servitur. & sunt profecto etiam ista instrumenta vel vasa quid aliud quam opera manuum hominum? verũtamen numquid os habent, & non loquuntur, numquid oculos & non videbunt, numquid eis supplicamus, quia per eas supplicamus Deo? illa maxima causa est impietatis insanæ, quod plus valet in affectibus miserorum viventis similis forma, quæ sibi efficit supplicari, quam quod eam manifestuus est non esse viventem, ut debeat à vivente contemni.*

CAPUT UNDECIMUM.

CONTRA EOS ETIAM DICENDUM EST, QUI PRO IMAGINUM ADORATIONE DUO CHERUBIM ADSUMUNT IN TESTIMONIUM, QUÆ IN SIGNO MYSTERII DUCTA FUERUNT.

Unde

Unde beatus Augustinus in libro de Doctrina Christiana tertio, inter cætera, inquit:

MISERABILIS est animæ servitus signa pro rebus accipere, & supra creaturam corpoream, oculum mentis ad hauriendum æternum lumen levare non posse, quæ tamen servitus in Judæorum populo longè à cæterarum gentium more distabat, quandoquidem rebus temporalibus ita subjugati erant, ut unus eis in omnibus commendaretur Deus, & quanquam signa rerum spiritalium pro ipsis rebus observarent nescientes quo referrentur, id tamen insitum habebant, quod talis servitute uni omnium, quem non videbant, placerent Deo, quam custodiam tanquam sub pædagogo parvulorum fuisse scribit Apostolus, & ideo qui talibus signis pertinaciter inhæserunt, contemnentem ista Dominum, cum jam tempus revelationis eorum venisset, ferre non potuerunt, atque inde calumnias, quod sabbatho curasset, moliti sunt principes eorum populusque signis illis tanquam rebus adstrictus, non credebat Deum esse, vel à Deo venisse, qui ea sicut à Judæis observabantur, nolebat attendere, sequi crediderunt, ex quibus facta est prima Ecclesia Hierosolymitana, satis ostenderunt, quanta utilitas fuerit eo modo sub pædagogo custodiri, ut signa quæ temporaliter imposita erant servientibus, ad unius Dei cultum, qui fecit cœlum & terram opinionem observantium religarent. si ergo signum utiliter institutum pro ipsa re sequi, cui significandæ institutum est, carnalis est servitus, quanto magis inutilium rerum signa instituta pro rebus accipere, quasi retulerit ad ea ipsa quæ his significantur eisque colendis animum obligaverit, nihilominus servili, carnalique onere atque velamine non caret: quamobrem Christiana libertas eos quos invenit sub signis utilibus tanquam prope inventos interpretatis signis, quibus subditi erant, elevatos ad eas res quarum signa sunt liberavit. Ex his facta sunt Ecclesiæ sanctorum Israelitarum. quos autem invenit sub signis inutilibus, non solum servilem operationem sub talibus signis, sed etiam ipsa signa frustravit, removitque omnia, ut à corruptione multitudinis simulacrorum deorum, quam sæpe ac proprie Scriptura fornicationem vocat, ad unius Dei cultum gentes converterentur, nec sub ipsis jam signis utilibus servitura, sed exercitatura potius animum in eorum intelligentia spiritali. Sub signo enim servit, qui operatur aut veneratur aliquam rem significantem, nesciens quid significet. qui vero aut operatur aut veneratur utile signum divinitus institutum, cujus vim significationemque intelligit, non hoc veneratur quod videtur & transit, sed illud potius quo talia cuncta referenda sunt. Talis autem homo spiritalis & liber est, etiam tempore servitutis quo carnalibus animis nondum oportet signa illa revelari, quorum jugo edomandi sunt. Tales autem spiritales erant Patriarchæ & Prophetæ, omnesque in populo Israel, per quos nobis sanctus Spiritus, ipsa scripturarum & auxilia & solatia ministravit. hoc vero tempore postquam resurrectio Domini nostri manifestissimum indicium nostræ libertatis inluxit, ne eorum quidem signorum, quæ jam intelligimus, operatione gravi onerati sumus, sed quædam pauca pro multis eademque factu facillima, & intellectu augustissima, & observatione castissima, ipse Dominus & Apostolica tradidit disciplina, sicuti est baptismi sacramentum & celebratio Corporis & Sanguinis Domini, quæ unusquisque cum percipit quo referantur imbutus agnoscit, ut ea non carnali servitute, sed spiritali potius libertate veneretur: ut autem literam sequi, & signa pro rebus quæ his significantur accipere servilis infirmitatis est, ita inutiliter signa interpretari male vagantis erroris, qui autem non intelligit quid significet signum, & tamen signum esse intelligit, nec ipse premitur servitute. melius est autem vel premi incognitis, sed utilibus signis, quam inutiliter ea interpretando à jugo servitutis eductam cervicem laqueis erroris inserere.

CAPUT DUODECIMUM.

DE CULTU DEBITO QUEM GRÆCI LATRIAM DICUNT, VEL RELIGIONE CULTUQUE QUÆ UNO VOCABULO GRÆCI THRESCIAM VOCANT, VEL QUOD NON SIT MANUFACTUM, COLENDUM NEC ADORANDUM.

Augustinus in lib. 10. de Civit. Dei:

HIC est enim divinitati, vel si expressius dicendum est, deitati debitus cultus, propter quem uno verbo significandum, quoniam mihi satis idoneum non occurrit latinum græco, ubi necesse est insinuo quod velim dicere. Latriam, quippe nostri ubicunque sanctarum scripturarum positum est, interpretati sunt servitutem: sed ea servitus quæ debetur hominibus secundum quam præcepit Apostolus servis dominis suis subditos esse debere, alio nomine græce nuncupari solet. Latria vero secundum consuetudinem qua locuti sunt, qui nobis divina eloquia condiderunt, aut semper, aut tam frequenter, aut pene semper ea dicitur servitus quæ pertinet ad colendum Deum. Proinde si tantummodo cultus ipso dicatur, non soli Deo deberi videtur. dicimus enim colere etiam homines, quos honorifica vel recordatione, vel præsentia frequentamus, nec solum ea quibus nos religiosa humilitate subjicimus, sed quædam etiã quæ subjecta sunt nobis perhibentur coli. nam ex hoc verbo, & agricolæ, & coloni, & incolæ vocãtur, & ipsos deos non ob aliud appellant cœlicolas, nisi quod cœlum colant, non utique venerando, sed inhabitando tanquam cœli quosdam colonos, nõ sicut appellantur coloni, qui cõditionem debent genitali solo propter agriculturam sub dominio possessoris, sed sicut ait quidam latini eloquii magnus auctor, Urbs antiqua fuit Tyrii tenuere coloni. *Ab incolendo enim colonos vocavit,* Virgilius. *non ab agricultura. Hinc & civitates à majoribus civitatibus, vel populorum examinibus conditæ coloniæ nuncupantur. ac per hoc cultum quidem non deberi nisi Deo propria quadam notione verbi hujus omnino verissimum est.*

Item Augustin lib. Locutionum in Genesi de lapide quem erexit Jacob, ita ait:

Quod statuit lapidem Jacob quem sibi ad caput posuerat, constituit eum titulum, & perfudit illum oleo, non aliquid idolatriæ simile fecit, non enim vel tunc vel postea frequentavit lapidem adorando vel ei sacrificando, sed signum fuit in prophetia evidentissima constitutum, quæ pertinet ad unctionem, unde Christi nomen à chrismate est.

Post pauca:

Sumsit autem Jacob lapidem, & constituit eum titulum. Diligenter animadvertendum est, quomodo istos titulos in rei cujusque testimonium constituebant, non ut eos pro Diis colerent, sed ut aliquid significarent.

CAPUT DECIMUMTERTIUM.

CONTRA EOS ETIAM, QUI EADEM AUCTORITATE IN ILLA SYNODO GRÆCORUM SE IMAGINES ADORARE PROFESSI SUNT, SICUT ET VIVIFICAM CRUCEM DEBITO HONORE ET TROPHÆO VIRTUTIS, PAUCA INSERENDA NECESSARIUM JUDICAVIMUS, UT CONVINCANTUR, NON SE HAC OCCASIONE SUÆ SUPERSTITIONI POSSE SUFFRAGARI,

De Cruce, Ecclesiastica Historia panxit, cap. 9. de Constantino:

ERAT *quidem jam tunc Christianæ religionis fautor verique Dei venerator, nondum tamen, ut est solemne nostris imitari, signa Dominicæ passionis acceperat. Cum igitur anxius & multa secum de imminentis belli necessitate pervolvens iter ageret, atque ad cælum sæpius oculos elevaret, & inde sibi divinum precaretur auxilium, vidit per soporem ad orientis partem in cælo signum crucis igneo fulgore rutilare, cumque tanto visu fuisset exterritus, ac novo perturbaretur aspectu, adstare sibi vidit angelos, dicentes:* Constantine, in hoc vince. *Tum vero lætus redditus, & de victoria jam securus, signum crucis, quod in cælo viderat, in sua fronte designat, & ita cælitus invitatus ad fi-*
Actor. 9. *dem, non mihi videtur illo inferior, cui similiter de cælo dictum est:* Saule, Saule, quid me persequeris? ego sum Jesus Nazarenus, *nisi quia hic non adhuc persequens sed etiam exconsequens invitatur. Exin signum, quod in cælo sibi fuerat demonstratum, in militaria vexilla transformat, ac Labarum, quem dicunt, in speciem crucis Dominicæ exaptat, & ita armis, vexillisque religionis instructus, adversum impiorum arma proficiscitur. Sed & in dextra sua manu signum nihilominus crucis ex auro fabrefactum habuisse perhibetur.*

Item in Tripartita Historia, lib. 1. cap. 4.

In his igitur solicitudinibus constitutus in somno, vidit crucis signum cælo splendide collocatum, mirantique visionem, adfuerunt Angeli, dicentes; O Constantine, in hoc vince. *Fertur autem & ipsum Christum apparuisse ei, signum crucis monstrasse ac præcepisse, ut figuram similem faceret, & in præliis auxilium hoc haberet, quo victoria una conquireret. Eusebius itaque Pamphili, cum jurejurando ipso Imperatore dicente audisse se refert, quia circa meridiem declinante jam sole crucis signum ex lumine factum, & scripturam conservatam ei dicentem,* in hoc vince, *vidisset ipse & milites qui cum eo tunc essent. pergenti namque aliquò cum exercitu, per iter hoc in quo ei miraculum est ostensum, dumque cogitaret quid esset, nox supervenit & dormienti Christus apparuit cum signo quod vidit in cælo, jussitque ut fieret ejus signi figuratio, quæ foret auxilium in congressibus præliorum.*

Legitur in eod. lib. cap. 5.

Hoc enim signum bellicum inter alia pretiosius erat, eo quod Imperatorem præcedere & adorari eum à militibus moris esset. unde præcipue Constantinum reor nobilissimum decus Imperii Rom. in signum mutasse crucis, ut frequenti visione atque cura desuescerent à priore more subjecti, & eum solum arbitrarentur Deum, quem coleret Imperator, & quo duce & auxiliatore uterentur adversus hostes. semper enim hoc signum proponebatur ante ordines universos, quod maxime laborantibus aciebus in prælio adesse præcipiebat. constituit itaque certos signiferos, qui in eo labore essent, quorum opus erat ut vicibus humeris eum veherent, & omnes acies ita lustrarent. Fertur enim quod aliquando quidam ferens hoc signum repente hostibus invadentibus expavisset, dedissetque illud alteri vehendum, cumque se de prælio subtraxisset, & jacula declinasset, subito percussus interiit, ille vero qui sacrum suscepit trophæum, multis se jaculantibus permansit illæsus. mirabiliter enim divina regente virtute, sagittæ hostium figebantur in signo, à signifero autem protinus inter pericula evolabant. Dicitur autem neque alium, quam hujus signi ministrum, ut solet, in bello vulnere mortuum, aut cladem captivitatis perpessum.

Item in eod. lib. 2. cap. 18.

Dicitur autem quia etiam mortuus crucis tactu surrexit. de hoc ligno Sybilla dixit apud paganos,
O ter beatum lignum in quo Deus extensus est.

Item in eod. lib. cap 9.

Audivi enim & Probianum virum in palatio habentem militiam medicorum crudeli podagra passione detentum ibi doloribus liberatum, eique apparuisse sanctam mirabiliter visionem. Cum enim dudum paganus esset factus, postea Christianus, aliquatenus dogma sequebatur, totius vero salutis causam, id est, sacratissimam crucem nolebat adorare. hanc habenti sententiam divina virtus apparens signum monstravit crucis, quod erat positum in altario ejus ecclesiæ, & aperte palam fecit, quia ex quo crucifixus est Christus, omnia quæ ad utilitatem humani generis facta sunt, quolibet modo præter virtutem adorandæ crucis gesta non essent, neque ab Angelis sanctis, neque à piis hominibus.

Legitur in eod. lib. 2. cap. 46.

Ea siquidem tempestate plurimi inter Episcopos effulgebant, sicut Donatus Curiæ Epyri, de quo dum provinciales miracula multa testentur, maximum tamen est quod de dracone gessit. Is enim circa pontem in via publica jacens cibum habebat, oves, capras, equos, boves & homines arripiens devorabat. Ad quam bestiam Donatus sine gladio, sine quolibet jaculo veniens, dum illa levasset caput, quasi voratura virum, tunc ille vexillum crucis ante faciem ejus digito designans in aere, in os ejus exspuit, bestia vero sputum mox ore suo suscipiens exspiravit.

Joan Chrysostom. in Homil. 11. de Cruce & latrone.

Hodierna die noster Dominus pependit in cruce, & nos festivitate eximia lætitiam celebramus, ut discamus crucem totius spiritalis gratulationis esse substantiam. etenim ante ipsum, vocabulum crucis pœna fuit, sed nunc ad gloriam nuncupatur,

nuncupatur, antea condemnationis ferebat horrorem, nunc salutis indicium est. Crux enim nobis totius beatitudinis causa est: hæc nos à cæcitate liberavit erroris: hæc & ex tenebris reddidit luci: hæc debellatos quieti sociavit: hæc alienatos Deo conjunxit, longe constitutos proximos præsentavit: hæc peregrinantes cives ostendit: hæc discordiæ amputatio est: hæc pacis firmamentum: hæc bonorum omnium abunda largitio.

Et post pauca in eadem Homilia:

Volo & alia ratione cognoscas, crucem suam non reliquit in terra, sed secum eam levavit ad cælum. sed ais, hoc unde demonstratur? & ideo audivi, quod cum ipsa veniet, cum ipsa secundum gloriam suam præsentiam faciet, ideo gloriosa n Crucem *nuncupavit.*

Item post pauca in eadem Homilia.

Et tunc signum videbitur filii hominis in cœlo. *Vidisti gloriam signi, id est, crucis, solis lumen reddetur obscurum, luna non dabitur gratia, sed illud radiabit & lucet, & sicut Imperatorem regalis pompa præcedit, & militaris ordo præeunte vexilla humeris portare conjuerunt, & his ejus declaratur adventus, sic Domino de cælo veniente, Angelorum cœtus & Archangelorum multitudo, illud signum humeris portant excelsis, & regalem nobis adventum nuntiant. Sola enim Christi crux est quæ dissolvit tenebras, & regnum dæmonum dissipavit, & omnem terrorem malignantium abstulit, Crux sanctitatem providit, Crux nobis sol justitiæ facta est, ut illuminati misericordia ejus glorificemus Patrem, & Filium, & Spiritum sanctum, in secula seculorum, Amen.* Lucæ 21.

Item Joan. Chrysostom. in Homilia 13. de Cruce Dominica.

Et si nosse desideras, carissime, virtutem Crucis, & quanta ut possum ad ejus laudem dicere, audi:

Crux spes Christianorum, Crux resurrectio mortuorum, Crux cæcorum dux, Crux desperatorum via, Crux claudorum baculus, Crux consolatio pauperum, Crux refrenatio divitum, Crux destructio superborum, Crux male viventium pœna, Crux adversus dæmonas triumphus, Crux devictio diaboli, Crux adolescentium pædagogus, Crux sustentatio inopum, Crux spes desperatorum, Crux navigantium gubernator, Crux periclitantium portus, Crux obsessorum murus, Crux pater orphanorum, Crux defensor viduarum, Crux justorum consiliarius, Crux tribulatorum quies, Crux parvulorum custos, Crux virorum caput, Crux senum finis, Crux lumen in tenebris sedentium, Crux regum magnificentia, Crux scutum perpetuum, Crux insensatorum sapientia, Crux libertas servorum, Crux Imperatorum Philosophia, Crux lex impiorum, Crux Prophetarum præconio, Crux annuntiatio Apostolorum, Crux martyrum gloriatio, Crux monachorum abstinentia, Crux virginum castitas, Crux gaudium sacerdotum, Crux ecclesiæ fundamentum, Crux orbis terræ cautela, Crux templorum destructio, Crux idolorum repulsio, Crux scandalum Judæorum, Crux perditio impiorum, Crux invalidorum virtus, Crux ægrotantium medicus, Crux emundatio leprosorum, Crux paralyticorum requies, Crux esurientium panis, Crux sitientium fons, Crux nudorum protectio. Nuditatem autem cum dixero, non corpoream æstimes, sed infidelitatis per pœnam, cum autem in Christum crediderit, vestitus invenietur.

Item Augustinus in lib. 22. de Civit. Dei:

In Carthagine Innocentia religiosissima fœmina de primariis ipsius civitatis, in mamilla cancrum habebat. hujus morbi, ut ferunt, omnis omittenda est curatio. Hæc illa a perito medico acceperat, & ad solum Deum se orando converterat. Admonetur in somnis propinquante Pascha, & in parte fœminarum observanti ad baptisterium quæcumque illi baptizata primitus occurrisset, signaret ei locum, signum crucis Christi fecit, confestim sanitas consecuta est.

Sedulius in 4 lib. Paschalis carminis:

Pax Crucis ipse fuit, violentaque robora membris
Illustrans propriis pœnam vestivit honore,
Suppliciumque dedit signum magis esse salutis,
Ipsaque sanctificans in se tormenta beavit.
Neve quis ignoret speciem crucis esse colendam,
Quæ dominum portavit ovans ratione potenti,
Quatuor inde plagas quadrati colligit orbis:
Splendidus auctoris de vertice fulget Eous,
Occiduo sacra lambuntur sidere planta,
Arcton dextra tenet, medium læva erigit axem:
Cunctaque de membris vivit natura creantis,
Et cruce complexum Christus regit undique mundum.

Item Paulinus in lib. 8. Natalis Felicis:

Nos Crucis invictæ signum & confessio munit
Armatique Deo mentem, non quærimus arma
Corporis, & quanquam membris videamur inermes.
Arma tamen gerimus, quibus & sub pace serena
Contra incorporeos animis decernimus hostes.

Item idem in lib 10.

Ipse domum remeans modicum, sed grande saluti
De crucis æternæ sumtum mihi fragmine lignum,
Promo tenensque manu adversis procul ingero flammis
Et clypeum retinens pro pectore quo tegerem me,
Arceremque hostem collato umbone relisum,

Credite, nec donate mihi, & reddite Christo
Grates, & justas date laudes omnipotenti:
Nostra salus etenim in cruce Christi & nomine constat;
Inde fides nobis & in hac cruce nixa periclo,
Profuit, & nostram cognovit flamma salutem.
Nec mea vox aut dextra illum, sed vis crucis ignem
Terruit, inque loco, de quo surrexerat ipso,
Ut circumseptam præscripto limite flammam
Sidere, & exstingui fremitu moriente coegit,
Et cinere exortam cineri remeare procellam.
Quanta crucis virtus, ut se natura relinquat,
Omnia ligna vorans ligno crucis uritur ignis,
Multa manus crebris, tunc illa incendia vasis
Aspergens largis cupiebat vincere lymphis.
Sed licet exhaustis pensarent fontibus imbres
Vi majore tamen lassis spargentibus omnem
Vicerat ignis aquam, nos ligno exstinguimus ignem,
Quamque aqua non poterat, vicit brevis astula flammam.

CAPUT DECIMUMQUARTUM.

CONTRA EOS, QUI SIGNUM SANCTÆ CRUCIS IN TESTIMONIUM ADSUMUNT, UT EIS ITA LICITUM SIT ADORARE IMAGINES, SICUTI LIGNUM SANCTÆ CRUCIS.

CULTORES igitur imaginum venerationem, adorationem seu exaltationem sanctæ Crucis in defensionem, sensus sui opponere soliti sunt, cur non ita imagines sicut cruces adorari liceat: quibus primo respondendum est, quia Christus non in imagine, sed in cruce suspendi elegit, quando genus humanum redimere voluit. & ideo sancta mater Ecclesia toto orbe terrarum inter cætera innumera Crucis sacramenta, quæ à sanctis Patribus multipliciter longe lateque per universum mundum enumerata sunt, decrevit licitum esse universis Catholicis ob amorē solius passionis Christi, ubicunque eas viderint, inclinando si voluerint venerari, & insuper die sancto quo passio Domini in universo mundo specialiter celebratur, cum omni devotione universum ordinem, sacerdotalem seu cunctum populum prostratum adorare. Deinde etiam illud specialiter, non contra licite habentes, sed contra illicitum cultum imaginibus exhibentes, opponendum est, quod supradicta universalis Ecclesia tam sacris fontibus consecrando, quamque etiam baptizandis vel baptizatis eodem signo sanctæ crucis consignando vel benedicendo uti decrevit, omniumq; fidei catholicæ cultoribus frontes & pectora sua post abrenuntiationem Satanæ pompis & operibus ejus certissima fide contra omnes insidias Diaboli munire docuit, gladioque inexpugnabili dextras cunctorum fidelium armare studuit. Dic, quæso, contra fas ecclesiasticum adorator imaginum, quid tale huic simile ab Ecclesia catholica in toto orbe terrarum de imaginibus sancitum est? & licet hæc magna sint, quid de consecratione corporis & sanguinis Domini nostri Jesu Christi dicturi sumus, quæ utraque in sacris missarum solemniis, ex quo consecrari cœperint, usque in finē pene sine intermissione crucis signaculo benedicantur, nec est quisquam tam sapiens vel insipiens, qui nullo modo hanc consecrationem aliter se posse perficere Deo placite præsumat, nisi hoc semper ejusdem sanctæ crucis signaculo consecrare studeat? Quid etiam sicut de universo humano genere, ita pene de cunctis humani generis operibus seu cotidianis actibus ejus complectendo dicere valebimus, in omnibus quæ die, nocte, mane, vespere, & melius fortasse dicitur omni tempore agere consuevit? Quid est quod in his omnibus quod ad salutem ejus sive in hoc seculo, sive in futuro, pertinere possit, sine ejusdem crucis signaculo incipere, actitare vel consummare velit?

CAPUT DECIMUMQUINTUM.

HÆc tibi hactenus, imaginum si quis es indiscretus cultor, & hæc tibi inante, & contra si quis es intemperans destructor, vide ne hæc audiens putes temeritati tuæ licentiam dari, ut ubicunq; non propter inlicitum cultum, sed propter discretum, & ob hoc propter licitū mentis affectum pictas vel fictas similitudines sanctorum videris, ut illas aut destruas, aut irridēdo subsannare debeas.

Quamobrem uterque monendus est, ut neuter, sicut quondā Bardo sanus novsrū inventionum superstitiosus amator, sed sicut vere Catholicus, studiosissime matrem virtutum discretionē in omnibus servans, zelumque Dei non secundum fatuitatem insipientium, sed secundum virtutem sapientium in Domino habens, nec ille diligendo, nec iste contemnendo ultra quam oporteat dextra levaque transiliendo viam rectitudinis amittat, sed quia ita plerique pertinaces sunt ut ratione flecti nequaquam possint, hi merito sancta auctoritate quassandi sunt, ut saltem fracti medicinam quærant.

EPISTO-

EPISTOLA BEATI GREGORII PAPAE.

Gregorius Sereno Episcopo Massiliensi.

Literarum tuarum primordia, ita sacerdotalem in te esse benevolentiam demonstrabant, ut major nobis fieret de fraternitate tua lætitia, sed tantum earum finis à suis dissensit initiis, ut non unius, sed diversarum mentium talis crederetur epistola. Et post pauca in eadem scribitur epistola: *Perlatum quidem ad nos fuerat, quod inconsiderato zelo succensus, sanctorum imagines sub hac quasi excusatione, ne adorari debuissent, confringeres, & quidem, quia eas adorari vetuisses, omnino laudavimus: fregisse vero reprehendimus. Dic frater, à quo factum sacerdote aliquando auditum est, quod fecisti? si non aliud, vel illud te non debuit revocare? despectis aliis fratribus solum te sanctum, & esse credis sapientem? Aliud est enim picturam adorare, aliud picturæ historia quid sit adorandum addiscere. Nam quod legentibus scriptura, hoc idiotis præstat pictura cernentibus, quia in ipsa ignorantes vident quod sequi debeant, in ipsa legunt, qui literas nesciunt. Unde præcipue gentibus pro lectione pictura est, quod magnopere à te, qui inter gentes habitas, attendi decuerat, ne, dum recto zelo incaute succenderis, ferocibus animis scandalum generares. Frangi ergo non debuit, quod non ad adorandum, sed instruendas solummodo mentes fuit nescientium collocatum, & quia in locis venerabilibus sanctorum depingi historiam, non sine ratione vetustas admisit.* Et post pauca sequitur:

Convocandi enim sunt diversi Ecclesiæ filii, eisque scriptura sacra est testimoniis ostendendum, quod omne manu factum adorare non liceat, quoniam scriptum est, Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli servies, *ac deinde* Deutec. 6. *subjungendum, quia picturas imaginum quæ ad ædificationem imperiti populi factæ fuerant, ut nescientes literas ipsam historiam intendentes, quid actum sit discerent.* Et item: *Si ad hanc instructionem, ad quam imagines antiquitus factæ sunt habere vultis in ecclesia, eas modis omnibus & offerri, & haberi permittas, atque judica, quod non tibi ipsa visio historiæ, quæ pictura teste pandebatur displicuerit, sed illa adoratio quæ picturis fuerat incompetenter exhibita, atque in his verbis eorum mentes demulcens, ad concordiam tuam revoca, & si quis imagines facere voluerit, minime prohibeatur, adorare vero imagines omnimodis devita. Sed hoc sollicite fraternitas tua ammoneat, ut ex visione rei gestæ ardorem compunctionis percipiant, & in adorationem solius omnipotentis sanctæ Trinitatis humiliter prosternantur.*

Item Gregorii Papæ.

Gregorius Secundino servo Dei Inclauso.

Dilectionis tuæ literas suscepi, quæ in meo sensu amoris melle condita sapuerunt, & cæt. Et post quædam interposita, inquit: *Imagines enim quas nobis tibi dirigendas per Dulcidium Diaconum tuum rogasti, valde nobis tua postulatio placuit, quia illum in corde tota intentione quæris, cujus imaginem præ oculis habere desideras, ut visio corporalis cotidiana semper reddat exortum, ut dum picturam vides ad illum animo inardescas, cujus te imaginem videre consideras. Ab re non facimus, si per visibilia visibilibus invisibilia demonstramus, sic homo qui alium ardenter videre desiderat, aut sponsam amando desiderat, quam videre conatur, si contingit ut ad balneum ire, aut ad ecclesiam procedere existimet, viam tendentibus se præparet, ut de visione hilaris recedat. Scimus namque, quia tu imaginem Salvatoris nostri ideo non petis, ut quasi Deum colas, sed ob recordationem filii Dei in ejus amore recalescas, cujus te imaginem videre consideras, & nos quidem non quasi ante divinitatem ante ipsas prosternimur, sed illum adoramus, quem per imaginem, aut natum, aut passum, vel in throno sedentem recordamur, & dum nos ipsa pictura quasi scriptura ad memoriam filii Dei reducimus animum nostrum, aut de resurrectione lætificat, aut de passione emulcet. Ideoque direximus tibi syrtaria duo imaginem Salvatoris & sanctæ Dei genitricis Mariæ, & beatorum Apostolorum Petri & Pauli per supradictum filium nostrum Diaconem, & unam crucem cum clavo pro benedictione, ut ab ipso maligno defensus, crucis sancto ligno munitum esse te credas,* & cætera.

Item Gregorii Papæ.

Gregorius Januario Episcopo:

Judæi de civitate vestra huc venientes questi nobis sunt, quod synagogam eorum quæ Caratis sita est, Petrus qui ex eorum superstitione ad Christianæ fidei cultum Domino volente perductus est, adhibitis sibi quibusdam indisciplinatis sequenti die baptismi sui, hoc est, dominica ipsa festivitate Paschali, cum gravi scandalo sine vestra occupaverit voluntate, atque imaginem illic genitricis Dei, Dominique nostri, & venerandam Crucem vel byrrum album, quo fonte surgens indutus fuerat, posuisse, & cætera. Et post pauca inquit: *Considerantes hac de re vestra voluntatis intentum ac magis judicium hortamur affatibus, ut sublata exinde cum ea qua dignum est veneratione atque crucem, debeatis, quod violenter ablatum est reformare,* & cætera.

Item Epistola Gregorii Papæ, ad Germanum Patriarcham Constantinop.

Qualis & qua libatio meum sic sancte lætificarit animum sicut de te venerabilis nempe mihi, & super laudabile nomen sanctissima & Deo dilecta gratificata nuntiatio, & cætera. Deinde post quædam inteeposita adjunxit: *At ubi sic cœpisti constitutus sicut ipse Deus tibi monstravit, præesse præcipiens in castra Christi, & regni gloriosum certe & notum signum, vivificam dico Crucem, magnum adversus mortem ejus magnitudinis triumphum, ubi mundi quadripartiti orbem terrarũ perscripsi, distinguens perscriptis, ita & sanctam imaginẽ omniũ dominæ, & sanctæ Dei genitricis, cujus vultum deprecantur divites plebis. Etenim sancta, sicut patribus videtur, quæ sic à vobis pie honorata, donavit retributiones. Nam imaginis honor ad primam formam transit secundum magnum Basilium, & sicut inquit Chrysostomus: Ego & cera perfusa dilexi picturam pietate repletam.* Et post pauca in eadem Epistola: *Si enim propheticæ dispositiones non acceperunt finem, non scribantur causa ad ostensionem, quæ nec dum facta sunt, videlicet nisi incarnatus est Dominus non fingetur quasi secundum carnem signatur, sancta imago ejus, nisi natus est in Bethlehem, de semper gloriosa Virgine & Dei genitrice, & Magi munera obtulerunt, & pastoribus apparuit Angelus, & multitudo cœlestis militiæ nato laudem retulit, nisi in ulnis genitricis, ut infans porrectus, qui portat omnia, & lactis nutri-*

cationem, quæ per eos (scilicet illis mediantibus) propitiatorem mihi efficit misericordissimum Deum, & ... mihi facinorum condonari, pro quo & figuras imaginum eorum honoro & adoro, specialiter hoc tradita ... dis Apostolis & non prohibitum, sed in omnibus ecclesiis nostris eorum designantes historiam.

Item ipse in Serm. sanctorum 40. martyrum.

Nam & bellorum triumphos, ac vi... & sermonum conscriptores multotiens & pictores significe... autem verbo adornantes, quidam vero ta... prasignantes, & multos uterque ad virilitatem exercuerunt. ... sermo historia per auditum, hæc conscripta silent admonitio per imitationem demonstrat.

Item sancti Athanasii.

Interrogatio Antiochi ad Sanctum pro imaginibus. Quomodo lex & prophetæ dicentes, Statuas & similitudines non adoretis. Quare ergo vos facitis imagines, & adoratis eas?

Responsio Athanasii.

Non ut Deos imagines adoramus, nos fideles sicut pagani, absit. Sed tantummodo affectu & caritatis nostra anima ad vultum faciei imagines apparentes. unde multoties vultu deleto sicut lignum purum atque commune jam, quod dudum fuerat imago, comburimus. Sicut enim Jacob approximans morti, summitatem virgæ Joseph adoravit, non virgam honorificans, sed ejus eam tenebat, sic & fideles non pro aliquo alio modo imagines adoramus, non pro desiderio effigie declarata.

Item beati Cyrilli Alexandrini Episcopi, in sermone Matthæi Evangelistæ:

Depingitur enim fides quod in forma Dei exsistit verbum, sicut & nostra vita redemtione oblatus est Deo secundum nostram similitudinem indutus & factus homo. Et idem ipse post pauca: *Imaginum nobis explent opus parabola significantium virtutem, audiam, quomodo & oculorum adhiberi & palpatu manus afferri, in vestigiis, mentibus, inapparibiliter habens visionem.*

Item sancti Cyrilli:

Quemadmodum imaginem quis designatam jucundam respexerit, mirabitur quidem regis figuram, & qua illo apparet, has & ejus noscens conscriptionem pariter cernens delectabitur, ut ipsum regem aspiciat, &c.

Item sancti Epiphanii Episcopi Constantiæ Cypri.

Etenim Imperatores pro eo quod habent imagines, non duo sunt Imperatores, sed Imperator unus cum imagine.

Item sancti Stephani Episcopi Bostron ad quosdam, de imaginibus sanctorum.

De imaginibus sanctorum confidimus, quoniam omne opus quod fit in Dei nomine bonum est & sanctum. Aliud est enim imago, & aliud simulacrum, id est, statunculum. quando enim Deus Adam plasmavit, videlicet & condidisset, dicebat, faciamus hominem ad imaginem nostram & similitudinem, *& fecit hominem imagini Dei. quid* Genes. 1 *enim? ergo quia imago est homo Dei, idolatria est, id est, idolorum cultura est & impietas? nequaquam fiat. Etenim Adam imago dæmonum, abjectus fuit & inacceptabilis, sed quia imago Dei est, honorabilis est, & acceptabilis. Omnis enim imago in nomine Domini aut Angelorum, aut Prophetarum, aut Apostolorum, aut Martyrum, aut justorum, sancta est. non enim lignum adoratur. sed is qui in ligno commemoratur, & contemplatus honoratur. Omnes enim nos honoramus judices & salutamus, etiam si peccatores sunt. quid ergo, nunquid non debemus adorare sanctos Dei servos, & propter memoriam eorum constituere & erigere imagines, quod non obliviscantur? Sed dices, quia ipse Deus precepit & non adorare nos manufactos. Dic itaque ô Judæe, quare super terram non est manufactum post facturam Dei, quid ergo? arca Dei quæ ex lignis Sethim fabricata est atque constructa, non fuit manufacta? & altare & propitiatorium, & urna, quæ habuit manna, & mensa, & lucerna, & tabernaculum interius, & exterius, non fuerunt, ex operibus manuum hominum quæ Salomon fecit? Et cur sancta sanctorum vocantur manufacta exsistentia? ita Cherubim & senarum alarum in circuitu propitiatorii non fuerunt statua & imagines Angelorum opera manuum hominum? & quomodo non abjiciuntur? sed quia per præceptum Dei imagines facta sunt Angelorum, sancta sunt, licet statua fuerint. etenim idola gentium, quia imagines fuerunt dæmonum, Deus prohibuit & condemnavit eas. Nos autem ad memoriam sanctorum imagines facimus Abrahæ, Moysi, & Eliæ, Esaiæ, & Zachariæ, & reliquorum Prophetarum, Apostolorum, & Martyrum sanctorum, qui propter Deum interemti sunt. ut omnis, qui vidit eos in imagine, memoretur eorum, & glorificet Deum, qui glorificavit eos. decet enim eis honor & adoratio & commendatio secundum justitiam eorum, ut omnes qui vident eos festinent, & ipsi imitatores fieri actionum eorum. quæ enim est adoratio nisi honor tantummodo? sicut & nos peccatores adoramus, & salutamus nos alterutrum secundum honorem & dilectionem. Etenim Deum nostrum aliter adoramus & glorificamus, & contremiscimus. Imago est similitudo ejus qui in ea conscriptus est; impii autem qui bonum non agunt, neque sanctorum commemorantes, non prohibeant, neque scandalizent eos qui benefaciunt: & honorant sanctos & servos Dei, & commemorantur eorum, mercedem enim bonæ operationis accipient; impii vero secundum quod cogitaverunt, habebunt desolationis inhonorationem, sicut id quod justum negligentes, & à Domino recedentes, propter memoriam. namque in imaginibus conscribuntur, & honorantur, immo & adorantur sancti sicut servi Dei, ut pro nobis divinitatem sint exorantes, atque implorantes, dignum enim est commemorari doctorum nostrorum, & gratias referendo.*

Item sancti Dionysii Areopagitæ Atheniensis Episcopi, in Epistola quam scripsit ad sanctum Joannem Evangelistam, inter cætera inquit:

Quid mirabile, si Christus verax, &, discipulos, *inquit,* de civitatibus ejiciunt, *ipsi digne sibi judicantes,*

& de sac[illegible] scelerati interdicunt, & recedentes à veritate & manifestè ima[illegible] sunt visibiles invisibilium, nec enim in seculis superveniantibus culpabilis erit ex ejus justitia respectus Dei.

Item ejusdem de Cœlesti militia, & infra:

Prædicta enim incorporea agmina diversis coloribus effigurantur, co[illegible]positionibus variis, quatenus sic tacitè nosmetipsos per sacratissimas effigies ad simplices & incorporales pia mente tran[illegible]mus. Etenim impossibile est nostra menti ad incorporea illa pertingere, cœlestis militia imitationem visionemque, nisi [illegible] elementorum poterimus visibilem decorem ad invisibilem pulcerrimamque attingi effigiem, & visibiles odoriferas [illegible] imagines rationali traductione invisibiles præfulgi &c, cætera.

[illegible] finitione sancti sexti & magni Concilii, Cap. 82.

In quibusdam [illegible] venerabilium imaginum picturis, agnus digito præcursor[illegible] monstratus designatur, qui in signum relictus est gratia, ve[illegible]m nobis per legem præmonstrans Agnum Christum Deum nostrum, qui abstulit peccata mundi. Et post pauca: *Secundum humanam figuram, & in imaginibus nūc pro veteri agno restitulari decernimus, per ipsum humiliatis altitudinem Dei Verbi considerantes, & ad memoriam quæ in carne actu[illegible]nis quoque passionis ejus & salutiferæ mortis manibus educati, & quæ ab hinc facta est mundi redemtio,* &c.

Unde & beatus Augustinus in 92. Psalmo inquit:

Si autem non adoras in Christo ista terrena, quamvis de illis similitudo quadam da[illegible]ta est, ad significandum sanctos de quacunque creatura ducta fuerit similitudo, tu intellige similitudinem creaturæ, & adora artificem creaturæ, & cætera.

Item sancti Athanasii Episcopi Alexandrini, de Humana[illegible]ione Domini, cujus initium:

Sufficienter quidem de his multis pauca sumentes intimavimus. Et post: *Sicut ea quæ scribitur in lignis forma abolita exterioribus sordibus, iterum necesse id ipsum recuperari atque uniri is cujus est forma, ut innovari possit imago in eadem materia atque elemento. per ejus enim formam & ipsa materia ubi & conscribitur non dej[illegible]tur, sed in ea ipsa configuratur.*

Item beati Ambrosii Mediolani episcopi ad Gratianum Imperatorem, ex lib. 3. cap. 9.

Numquid ne, quando & deitatem & carnem ejus adoramus, dividemus Christum? aut quando in ipso Dei imaginem & crucem adoramus, dividimus eum? absit.

Item beati Gregorii Niseni Episcopi, inter plura, ubi de Abraham sermonem instituit.

Vidi imaginem passionis, & non sine lacrymis visionem transivi, operè artis ad faciem deducens historiam, &c.

Item ipse in interpretatione in Cantica Canticorum.

Sicut vero conscripta doctrina, materia quadam est, & omnino in diversis tincturis, quæ complent animantis imitationem, qui vero ad imaginem conspicit ex eadem arte per colores completam tabulam, non tincturis præfert contemplationem, sed visionem depictam conspicit tantummodo quam per colores magister demonstravit.

Leontii episcopi Neapoli Cypri, in quinto sermone propter Christianorum responsum adversus Judæos, & de imaginibus sanctorum.

Nunc vero de venerandis pictisque imaginibus responsum faciamus, ut obstruantur ora loquentium iniquitatem.
Exod. 25. *Legalis enim & hæc traditio, & audi Deum dicentem ad Moysem;* Imagines duas Cherubim aureas insculptas
Ezech. 40. construe obumbrantes propitiatorium. *Et iterum; templum quod ostendit Deus Ezechieli;* Facies, *dixit,* pal-
3. Reg. 6. marum, & leonum, & hominum, & Cherubim à pavimento ejus, usque ad cameram tecti, *certe terribilis sermo, qui præcepit Israeli ne faceret quodlibet sculptile, neque imaginem, neque similitudinem quæ sunt in cœlo, & quæ sunt in terra, ipse præcepit Moysi facere sculptilia animalia, & Cherubim. unde & Salomon ex lege suscipiens signum plenum fecit templum ære & sculptile, & fusile, leonum, boum, & palmarum, & hominum, & non est reprehensus à Deo. Si enim me reprehendere vis pro imaginibus, reprehende Deum qui hæc fieri jussit, in memoria ejus esse erga nos. Judæus dixit, sed non adorabantur illa, sicut Dii similitudines, sed memoria tantummodo fiebat. Christianus dixit, bene dixisti, neque à nobis ut Dii adorantur sanctorum effigies & imagines & signa. Si enim ut Deum adorant lignorum imagines, debebant omnino & cætera ligna adorare. Si vero ut Deum adorarent lignum, non omnino deleta effigie imaginem incenderent.*

Et iterum.

Damus quæ sunt annexa duo ligna Crucis, adoro signum propter Christum qui in ea crucifixus est, at ubi divisa fuerint ab alterutrum, projicio ea & incendo, & sicut qui jussionem Imperatoris suscipiens, & o[illegible]ale[illegible]us est signum, non lutum honorat aut chartam, aut plumbum, sed Imperatori salutem & venerationem reddi[illegible] & Christianorum pueri signum crucis adorantes, non naturam ligni veneramur, sed signum & figuram Christi [illegible] videntes per ipsum, qui in ea crucifixus est osculamur & adoramus, & cætera. Et post pauca: *Sicut enim [illegible] Christi crucem adoramus, sicut enim sedem & lectum ejus sanctum sepulcrum, sicut enim domum, præsepium & Bethlehem, & cætera sancta ejus tabernacula, sicut enim amicos ejus, Apostolos ejus, & sanctos Martyres, & rel[illegible] sanctos, Christi vero passionem in ecclesiis & in domibus, & in plateis, & in imaginibus, & in velis, & in cubicul[illegible] & [illegible] vestibus, & in omni loco designamus, ut desinenter aspicientes hæc recordemur, & non obliviscamur, sicut tu obli[illegible] es Domini Dei tui, & sicut tu adorans*

tu adoras librum legis, non naturam pellium & atramenti adoras, sed verba Dei quæ in eo continentur. Sic & ego imaginem Christi adorans, non naturam lignorum aut colorum adoro, absit, sed inanimata in figuram Christi tenens, per eam Christum spero tenere & adorare. Et infra sequitur: *Nam & ipsos filios nostros, & patres factos existentes, & peccatores sæpius osculamur, & non in hoc condemnabimur, non ut Deos eos osculamur, sed amorem nostræ naturæ, quem erga eos habemus per osculum ostendimus. Sicut enim multotiens dixi, Mens scrutatur in omni osculo, & in omni adoratione,* & cætera. *Sic, ô homo, Christianorum populi quanticumque signa crucis & imaginum osculantur, non ipsis venerationem ligni aut lapidibus proferunt, aut auro, aut corruptæ imagini, aut lipsanis, sed per illa Deo creatori, qui & eorum, & omnium creator est, gloriam & osculum, & venerationem offerunt.* Et infra: *Qui enim diligit amicum suum, aut regem, & magis bene merentem sive filium ejus videns, sive virgam, sive sedem, sive coronam, sive domum, sive servum tenens osculatur & honorat per hos benefactorem, & magis Deum. Quando enim vides Christianos adorantes crucem, cognosce, quoniam crucifixo Christo adorationem proferunt, & non ligno. Nam si naturam ligni venerati essent, omnino & arbores, & nemora adorarent, sicut & tu aliquando Israel adorabas dicens arbori & ligno,* Tu mihi es Deus, & tu me genuisti. *Ergo non sic dicimus cruci, neque figuris sanctorum,* D i nostri estis, *non enim* Jerem. 2. *sunt Dii nostri, sed similitudines & imagines Christi, & sanctorum ejus, & ad memoriam & honorem, & decorem Ecclesiarum adjacentium & adorantium. Qui enim honorat Martyrem, Deum honorat, & qui martyrem ejus honorat, ipsi Deo honorem offert, &* qui Apostolum honorat, qui misit eum honorat, *&c.* Matth. 10.

Item beati Augustini, de eo quod apparuit Deus Moysi, & de Virga & manu colorata, & aqua in sanguinem, & post quædam interposita subjunxit:

Sicut Moyses exaltavit serpentem in eremo, ita exaltari oportet filium hominis, ut omnis qui credit in eum, non pereat, sed habeat vitam æternam, hoc est, quicunque percussus fuerit à serpentibus peccatorum, Christum intueatur, & habebit sanitatem in remissionem peccatorum.

Item ejusdem sancti Augustini super Joannem Evangelistam, de eodem sermone Homilia inter cætera:

Interim modo, fratres, ut à peccato sanemur, Christum crucifixum intueamur, quia, sicut Moyses exaltavit Joan. 3. serpentem in eremo, ita exaltari oportet filium hominis. *hoc enim interest inter figuram sive imaginem & rem ipsam: figura præstabat vitam temporalem, res ipsa, cujus ipsa figura erat, præstabit vitam æternam,* & cætera.

Item sancti Augustini de libro tertio sanctæ Trinitatis, inter cætera:

Nam sicut unctio lapidis, Christum in carne, in qua unctus est oleo exultationis præ participibus suis, ita virga Moysi conversa in serpentem, ipsum Christum factum obedientem usque ad mortem ejus, unde ait, sicut exaltavit Moyses serpentem in eremo. Et post cætera: *Si intuentes illum serpentem exaltatum in eremo, serpentum morsibus non peribant, vetus homo noster crucifixus est cruci cum illo: per serpentem autem mors intelligitur, quæ facta est à serpente in paradiso, modo locutionis per efficientem id quod efficitur. Demonstrante ergo virga in serpente, Christus in morte, & serpens rursum in virga, Christum in resurrectione, totus in corpore suo quod est ecclesia,* & cætera.

Item beati Augustini in libro Exodi, inter cætera:

Facta credimus, quemadmodum facta legimus, & tamen ipsa facta umbram fuisse futurorum, Apostolica doctrina cognoscimus. Putamus ergo spiritaliter esse investiganda quæ facta sunt, facta tamen esse negare non possumus, & cætera.

Item ipse in Psalmo 73.

Imo jam in nomine Christi venire gaudeamus, jam tenentes sceptrum subduntur ligno crucis, jam fit quod prædictum est, Adorabunt eum omnes reges terræ, omnes gentes servient illi. *Jam enim in frontibus regum* Psalm. 71. *pretiosius est signum crucis, quam gemma diadematis.*

Item Augustini, de filio Abrahæ ducto ad sacrificium, inter cætera:

Non enim frustra moti estis, cum hoc dicerem, Crux cornua habet: *sic enim duo ligna compinguntur in se, ut speciem crucis reddant. Sicut ergo imagine crucis multis locis videmus, ut fiant duo cornua, quibus infiguntur manus, cornibus hærentem arietem crucifixum Dominum video,* & cætera.

Item sancti Severiani Gabalensis, de sermone sanctæ Crucis, inter cætera:

Putas non erat justum dici, si quis vestrum morsus fuerit, respiciat in cœlum sursum ad Deum & salvabitur? Ut enim & attende cœlo relinquat, non potuit dicere, si quis morsus fuerit, aspiciat lucernam luminis, & salvabitur? aut aspiciat ad mensam propositionis sanctorum panum, & salvabitur? aut ad altare, aut ad velum, aut in arcam, aut in imaginem Cherubin, aut in propitiatorium, sed nihil horum ad medium adduxit Legislator magnus, sed solam fixit crucis imaginem & hanc per maledictum serpentem. Dic mihi ut fidelis famulus, quod interdicis facis, quod abrenuntias, ædificas, qui dicis, Non facies sculptile, & fusile, *sculpis serpentem? Sed illa quidem lege posui, ut mate-* Exod. 20. *rias abscindam impietatis, & populum hunc eruam omni idolorum cultura. Nunc autem effundo serpentem, ut præfigurem imaginem salvatoris,* & cætera.

Item ipse cap. 42.

Hoc itaque simulacrum, sicuti refert Eusebius, omnium passionum & ægritudinum noscitur esse medicamentum, juxta quod quædam herba germinat, cujus speciem nullus nostra terra medicus licet expertus agnovit, mihi namque videtur, quia advemente Domino nullum miraculum, nullumque beneficium putari debet incredulum, &c.

In Historia Anglorum lib. 1. cap. 25. cujus initium:

Roboratus confirmatione beati patris Gregorii Augustinus confamulus Christi, qui erant cum eo, rediit in opus verbi, pervenitque Britanniam. Erat eo tempore rex Edilbereth in Cantia potentissimus. Et post pauca in eadem sequitur Epistola: *Post dies ergo venit ad insulam rex, & residens sub divo, jussit Augustinum cum sociis ad suum ibidem advenire colloquium. Caverat enim ne in aliquam domum ad se introirent vetere usus augurio, ne superventu suo, si quid maleficiæ artis habuissent, eum superando deciperent. at illi non dæmonica sed divina virtute præditi, veniebant, crucem pro vexillo ferentes argenteam, & imaginem Domini Salvatoris in tabula depictam, litaniasque canentes pro sua simul & eorum propter quos & ad quos venerant, salute æterna Domino supplicabant.*

Item sequitur:

Fertur autem quia appropinquantes civitati more suo cum cruce sancta, & imagine magni Regis Domini nostri Jesu Christi, hanc letaniam consona voce modularentur: Deprecamur te Domine in omni misericordia tua, ut auferatur furor tuus, & ira tua à civitate ista, & à domo sancta tua, quoniam peccavimus, *& cætera.*

In Epistola beati Germani Patriarchæ Constantinopolitani, ad Joannem episcopum Synadorum, postquam literas beati Gregorii Papæ suscepit, inter cætera inquit:

Epistolam vestræ sanctitatis suscepi, in qua referebatur de episcopo Natholia: significamus enim nunc vobis, sicut & pridem quam susciperemus literas vestræ sanctitatis, conjungente hic eodem Deo amabili episcopo in verbis, venimus cum ipso sciscitantes sensum ejus, unde nobis relatum fuerat de illo, ipse vero nobis hunc dedit responsum. Opportunum enim est, singillatim omnia intimare vestræ sanctitati, quoniam audiens divina scriptura dicente, Non facies tibi o- Exod. 20. mnem similitudinem, ut adores ea, quanta in cœlo sursum, & quanta in terra deorsum, *secundum hoc dixi, quoniam non debetur manufactis adoratio. nam sanctos Christi martyres, qui vera sunt margaritæ fidei, omni honore dignos putamus, & intercessiones eorũ invocamus. ad hæc quidem nos illi responsum dedimus, Quoniam Christianorũ fides venerationẽ & adorationẽ ad unum & solum Deum refert, sicut scriptũ est:* Dominum Deum tuum ado- Deuter. 6. rabis, & illi soli servies. *Glorificatio enim nostra & servitium ipsi soli offertur.* Et post pauca: *In sanctis vero qui in cælis sunt, & in invisibilibus & incorporeis virtutibus sancta laudatur & glorificatur Trinitas, in singulari dominatione & divinitate sicut & unus Deus à nobis confitetur, & non est præter illum, qui dominetur in virtute sua in æternũ.* Et post pauca: *Neque enim divinæ dominationis venerationem in consamulos transferimus, neque enim Imperatores aut Principes in terra adorantes similitudinum, ut ad Deum adorationem facere videmur, neque imaginum facturam, quæ per ceram & colores designantur, in transmutationem divinæ venerationis suscepimus: neque enim invisibilem Deitatem imagine, aut similitudine, aut habitu, aut forma aliqua designamus, etiam neque ipsorum Angelorum quibus exsistunt ordinibus aut sentiri vel investigari ullo modo possunt, sed quoniam unigenitus filius, qui est in sinu patris, revocans propriam creaturam à morte judicio bonæ voluntatis Patris & Spiritus sancti,* homo fieri dignatus Philipp. 2. est, *sicut inquit Apostolus,* per omnia similis nobis factus absque peccato, *humanum ejus vultum, & secundum carnem ejus humanam similitudinem imagine designantes, & non incomprehensibilem aut invisibilem ejus deitatem, &c. Simili enim modo secundum carnem ejus incontaminatæ matris sancta Dei genitricis ipso modo similitudinem demonstrantes, quoniam mulieris natura exsistente, & non aliena nostra massa facta, Deum invisibilem & omnia manu continentem in suo concepit utero, & genuit incarnatum. etenim ut proprie & vere matrem Dei veri veneramur eam & magnificamus. Sanctos enim Martyres Christi, Apostolosque & Prophetas miramur & beatificamus, & ad memoriam fortitudinis eorum similitudines imaginum ipsorum describimus, non ut divinæ naturæ socios eos æstimemus, neque quæ debetur, deitati gloria quidem & potestati, honorem & adorationem illis impendimus, sed amorem nostrum, quem in ipsis habemus, per hæc manifestamus, & ea quæ per auditum veraciter credidimus, designamus. Nam & ipsi sancti Dei in unum & solum Deum servitutem & glorificationem & adorationem observantes, & ad hoc omnes convocantes atque docentes eorum effuderunt sanguinem, & in veritate confessionis coronam adepti sunt. Iste est modus in imaginum picturis, & non sicut invisibili deitati in Spiritu & veritate adorationem immutantes in manufactis imaginibus, sed charitatem nostram, quam juste habemus ad servos caros Dei nostri tali modo ostendentes, & in eorum honore glorificatur Deus, qui glorificavit eos, &c.*

In actione septima de significatione adorationis.

Adoratio multis modis intelligitur. Est enim adoratio secundum honorem & amorem, & timorem, sicuti adorantur principes & illorum potestas.

Est alia adoratio timoris proprie, sicut Jacob adoravit Esau. Genes. 33.

Est iterum adoratio secundum gratiam, sicut Abraham propter agrum quem accepit à filiis Seth, in sepulturam Genes. 23. *Saræ mulieris ejus, & adoravit eos.*

Est iterum adoratio, cum creditur aliqua protectio adipisci à supereminentibus, sicut Jacob Pharaonem. Genes. 47.

Est vera & certissima adoratio, quæ soli debetur omnipotenti & divinæ majestati, sicut dicit Scriptura: Domi- Deut. 6. num Deum tuum adorabis, & illi soli servies. *Hanc autem adorationem ad nullam creaturam licet transferre, nec in manufactis immutare, &c.*

August.

Auguſt. in lib. 1. Sanctæ Trinitatis, cum de Spiritu ſancto loqueretur, inter cætera inquit:

Patri & Filio prorſus Spiritus ſanctum æqualis & in Trinitatis unitate conſubſtantialis & coæternum, maxime vero illo loco ſatis apparet, quod Spiritum ſanctum non ſit creatura, ubi jubemur non ſervire creaturæ ſed creatori, non eo modo quo jubemur per caritatem ſervire invicem, quod eſt Græce δουλεύειν, *ſed eo modo quo tantum Deo ſervitur, quod eſt Græce* λατρεύειν, *unde idololatræ dicuntur, qui ſimulacris eam ſervitutem exhibent quæ debetur Deo. Secundum hanc enim ſervitutem dictum eſt,* Dominum Deum tuum adorabis, & illi ſoli ſervies. *Nam hoc diſtinctius in Græca Scriptura invenitur,* λατρεύσεις *enim habet. Porro ſi talis ſervitute creaturæ ſervire prohibemur, quandoquidem dictum eſt:* Dominum Deum tuum adorabis, & illi ſoli ſervies: *Unde Apoſtolus deteſtatur eos, qui coluerunt & ſervierunt creaturæ potius quam creatori: non eſt utique creatura Spiritus ſanctus, cui ab omnibus ſanctis talis ſervitus exhibetur, dicente Apoſtolo:* Nos enim ſumus circumciſio Spiritui Dei ſervientes, *quod eſt in Græco* λατρεύοντες. *Plures enim codices etiam Latini ſic habent,* qui Spiritui Dei ſervimus. *Nam Græce Latria, Latine ſervitus dicitur, quæ quantum ad veram religionem attinet, non niſi uni & ſoli Deo debetur,* & cætera.

Deut. 6.

Philip. 3.

Item Auguſtini in libro de Quantitate animæ.

Deus autem immortalem animam fecit, ut opinor, niſi forte tibi aliter videtur. Ergo tu velles talia fieri ab hominibus, qualia Deus fecit? non equidem hoc dixerim, ſed quemadmodum ipſe immortalis immortale quiddam fecit ad ſimilitudinem ſuam, ſic & nos immortales à Deo facti ad ſimilitudinem noſtram, quod facimus immortale eſſe deberet, recte diceres ſi ad ejus imaginem pingeres tabulam quod in te immortale eſſe credis: Nunc vero tu ea exprimis ſimilitudinem corporis, quod profecto mortale eſt, quomodo ergo ſum ſimilis Deo, cum immortalia nulla poſſum facere ut ille? quomodo nec imago corporis tui poteſt hoc valere, quod tuum corpus valet, ſic anima non mirandum eſt, ſi potentiam tantam non habet, quantam ille, ad cujus ſimilitudinem facta eſt, &c.

Etymol. l. 19. c. 16.

Iſidori Epiſcopi, de pictura.

Pictura autem eſt imago exprimens ſpeciem rei alicujus, quæ dum viſa fuerit ad recordationem mentem reducit.

Item:

Picturam enim Ægyptii excogitaverunt. Primum umbram hominis lineis circumductam. itaque initio talis, ſecunda ſingulis coloribus, poſtea diverſis. ſicque paulatim ſeſe ars ipſa diſtinxit & invenit lumen atque umbras. differentiaſque colorum. Unde & nunc pictores prius umbras quaſdam & lineas futuræ imaginis ducunt, deinde coloribus complent tenentes ordinem inventæ artis.

Item:

Colores autem dictos, quod calore ignis vel ſolis perficiuntur, ſive quod initio colabantur, ut ſumma ſubtilitatis exſiſterent, &c.

Item Auguſtinus in lib de Magiſtro.

De his quæ intelliguntur interiorem veritatem ratione conſulimus, quid dici poteſt, unde clareat verbis nos aliquid diſcere præter ipſum qui aures percutit ſonum. namque omnia quæ percipimus, aut ſenſu corporis, aut mente percipimus, illa ſenſibilia, hæc intelligibilia ſive ut more auctorum noſtrorum loquar, illa carnalia, hæc ſpiritalia nominamus. De illis cum interrogamur reſpondemus, ſi præſto eſt ea quæ ſentimus, velut cum à nobis quæritur intuentibus lunam novam, qualis aut ubi ſit, hic ille qui interrogat ſi non videt. credit verbis, & ſæpe non credit. Diſcit autem nullo modo, niſi & ipſe quod dicitur videt, ubi jam non verbis, ſed rebus ipſis & ſenſibus diſcit: nam verba eadem ſonant videntis, quæ non videnti etiam ſonuerunt. Cum vero non de his quæ coram ſentimus, ſed de his quæ aliquando ſenſimus quæritur, non jam res ipſas, ſed imagines ab eis impreſſas, memoriæque mandatas loquimur, cum omni quomodo vera dicamus cum falſa intueamur ignoro: niſi quia non nos ea videre ac ſentire, ſed vidiſſe ac ſenſiſſe narramus, ita illas imagines in memoriæ penetralibus rerum anteceſſarum quædam documenta geſtamus, quæ animo contemplantes bona conſcientia non mentimur cum loquimur, ſed nobis ſunt iſta documenta. is enim qui audit, ſi ea ſenſit atque affuit, non diſcit meis verbis, ſed recognoſcit ablatis ſecum & ipſe imaginibus. Si autem ille non ſenſit, quis non eum credere potius verbis, quam diſcere intelligat? Cum vero de his agitur quæ mente conſpicimus, id eſt, intellectu atque ratione, ea quidem loquimur, quæ præſentia contuemur, in illa interiore luce veritatis, qua ipſe qui dicitur homo interior illuſtratur & fruitur, &c.

CAPUT DECIMUMSEXTUM.

VNDE PRIMVM EXORTA SIT IN ECCLESIIS ORIENTALIVM, imaginum deſtructio.

Ex Nicæn. Concil. II. act. 5. Adde Theophan. in Miſcell. & Damaſcen de Hæreſ. & Zonar. Annal. tom. 3.
* al. Tiberiade.
† al. Sarantapechys.

TYRANNUS quidam fuit Seleman nomine, Aggarenus genere, quo defuncto, ſucceſſit Humarus in regno, cui iterum ſucceſſit Ezidus, vir valde levis & inſipiens. Hujus enim temporibus erat quidam in * Benude maleficus ac divinus, † Serantapicus nomine, præceptor iniquorum Hebræorum, & inimicus Dei Eccleſiæ, qui, ut comperit levitatem Ezidi Protoſymboli, acceſſit ad eũ, cœpitque illi quædam divinare ac prædicere. Illi autem ex hoc acceptabilis factus, ac non multo pòſt ei dicere cœpit: Benignitati tuæ exponere volo, unde me ſi audias, addatur tibi longitudo vitæ, & perſeveres in hoc Principatu annos triginta, ſiquidẽ impleveris ſermones meos. Ille verò inſipiens tyrannus, obſcuratus mẽte deſiderii longæ vitæ; Quicquid mihi, inquit, præceperis, paratus ad perficiẽdum exiſto. Et ſi cõſecutus fuero, q̃ pollicitus es, maximos tibi honores retribuam. Maleficus verò & divinus ait

mus ait ad eum: Jube mox generalem scribere epistolam, quatenus omnis imaginaria pictura deleatur in omnibus Christianorum ecclesiis, sive in parietibus, sive in vasis sacris, & in vestibus altarium; & nó solùm hæc, sed quæ in civitatum plateis sunt adornatæ. Quod audiens perfidus ille tyrannus, præcepit omni Præfecturæ, in cunctis locis, ecclesiarum imagines & cæteras similitudines abolere, & ita exornavit ecclesias Dei. Abhinc enim cœperunt corruptores imaginum inveniri. Sed ipse tyrannus anno altero mortuus est, & imagines in pristinum statum restitutæ cum honore. *& cætera.*

Hic desunt nonnulla.

Epistola nomine Ludovici Imperatoris ad Pontificem Romanum.

QUIA ergo per caritatem Dei quæ ab ipso largiente diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum, qui datus est nobis, universæ Ecclesiæ notum esse non dubitatur, quod omnia quæ intra eandem sanctam Dei Ecclesiam ad perennem capiendam salutem pertinentia aguntur, ita per ejusdem sancti Spiritus gratiam caute agendæ sint, ut illud præcipuæ caritatis privilegium conservetur, quod ipse auctor & largitor omnium bonorú Dominus de mundo corporaliter abscessurus pro summo atq; altissimo munere fidelibus suis dando pariter & relinquendo largiri dignatus est, dicens: *Pacem meam do vobis, pacem meam relinquo vobis.* Illud etiam Apostoli pariter attentissime cogitandú: *Pacem sequimini & sanctimoniam sine qua nemo videbit Deum.* Et idcirco valde necesse est, ut quisquis ad illam patriam desiderat pervenire, ubi nunquá discordia potuit vel poterit introire, illud summopere agere studeat, per quod & ipse illam Deo placitam caritatis pacem cum omnibus habere studeat, & omnes contra illam pacem discordantes ad veram concordiam revocare contendat. Joan.14 Hebr.12

Certum est enim quia sicut quisquam si eandem caritatem illam Deo placitæ fraternitatis caritatem servare noluerit, & noluerit ad palatium caritatis pervenire non poterit. Ita si illos quos contra eandem dilectionis unitatem dissidentes cognoverit, & illos ad tantæ beatitudinis viam revocare potuerit, & virtute qua valet non certaverit, ipse sibi ejusdem beatitudinis januam seris validissimis claudit. Similiter quoque justissimo Dei judicio eandem calcandi semitam obstaculum sibi opponit, si secundum qualitatis suæ modum omnes in Deo unanimes, ne in barathrum discordiæ corruant, quantum reniti prævalet viriliter non contendit. Hæc ad hoc non humana argumentatione reperta, sed divina tota orbi terrarum docente auctoritate diffusa, atque notissima ubique valere debent, ut ubicunque fuerint discordantes, ad concordiam revocentur, concordes vero ne in discordiam proruant ab universis qui prævalent tueantur.

His ita summatim præmissis, series hujus dictionis postulat, ut subsequens sermo cur talia præmissa sint lucide pandat.

Quia igitur ut universo ecclesiastico ordini revelante Spiritu sancto notum est inter cætera pietatis documenta, testante Apostolo, Fides, Spes, caritas præeminent, ipsæque rursum virtutes per prudentiam, temperantiam, fortitudinem, atque justitiam auctore Deo inviolabiliter conservantur: ita rursus illæ quatuor ad humanam derivatæ sobriam conversationem, per rationem, discretionem, honestatem, atque utilitatem habentur atque utuntur, nullusq; istis carens illas perfecte habere potuit, nec eis rite istis spretis aliquando uti prævaluit, & quamvis sint quædam ex eis humanam rationem excedentes, ut sunt nonnulla, quæ sola fide attingi possunt, & ob hoc ineffabilia vel incomprehensibilia dicuntur, auctoritate tamen divina in sacris voluminibus, sanctorum etiam Catholicorum Patrum edictis, Deo revelante, qualiter eadem tenenda vel confitenda sint, sufficienter reperiuntur; ideoque pene ab omnibus desideratur, optatur, quæritur, ut ratione præeunte, comitante, vel subsequente, in omnibus, vel de omnibus unde certus esse desiderat, salva & anteposita semper & ubique divina auctoritate, non prius qualibet humana adinventione oppugnatur, quam utili ratione instruatur, & undecunque certus esse desiderat, pleniter imbuatur.

Idcirco ergo summopere cavendum est, ne homini rationali rationem desideranti atq; poscenti ullo modo ratio interdicatur, nisi tantum in his, ut supra commemoratum est, ineffabilis tanta ac talis occurrat sublimitas, cui merito universa humana se substernat ratiocinationis humilitas. Quia vero uno pretio Christi videlicet sanguine redempti fratres sumus, & ipso miserante, cujus misericordia id sumus, cognosci meminimus, cum omni mentis affectu, ut supra commemoratum est, necessitaté fratrum nostrorum, totius scilicet Imperii Orientalium Romanorum, ad intima cordis nostri viscera admittere debemus, quorum inviolabilem caritatem ob nullam aliam disceptationis occasionem, nimis dure, & ut multis videtur, irrationabiliter scissam esse cognovimus, nisi quod quidam illorum una cum Michaele & Theophilo Imperatoribus carissimis fratribus nostris imagines sanctorum non habere volunt: quidam vero è contra ex eadem sancta plebe non solum habere, sed etiam adorare volunt. Quorum altercationis discordiæ summa talis est, ut nolentes illas habere, volentes nec habere consentiant: volentes vero nolentes etiam adorare compellant, qui hinc & inde in diversa tendentes adversus alterutrum, sive humana argumentatione, vel ratione, sive etiam ex divina auctoritate, vel sanctorum Patrum scriptis, voluntati suæ excerpta vel coacervata habent, ut utrisque videtur congrua plurima testimonia, quibus & isti suam, & illi è contra vindicare & obtinere suam putant posse sententiam.

Unde sicut dignum & vere dignum & justum est, ut præeunte Spiritus sancti virtute, ille inter eos in nomine Domini talia correcturus, & ad viam veritatis sanctissimo moderamine reductu-

rus

tus primus in hominibus arbiter occurrat, quem Deus omnipotens in sede Apostolica collocare, eorumque vicarium eidem sanctæ suæ Ecclesiæ dare dignatus est, & ob hoc ei nomen speciale in toto orbe terrarum ab eadem sancta Dei Ecclesia præ omnibus Pontificibus decretum est, ut solus non sua abusione, sed tantorum Apostolorum auctoritate universalis Papa dicatur, scribatur, & ab omnibus habeatur.
1. Joan. 2. Et quia sicut omnibus notum est, dicente Joanne Apostolo, *hora novissima est*. Et Pau-
1. Cor. 10. lo: *Nos in quos fines seculorum devenerunt*. & ideo tempus instat, dies judicii absque ulla diuturna dilatione appropinquat, nulli dubium quin diabolus inter reliqua perditionis suæ argumenta illud præcipue contendit, ut in novissimo die sanctæ Dei Ecclesiæ caritatem mutuam scindat, unanimitatem per quamlibet occasionem scindat, viscera dilectionis corrumpat, ut eam non in pace superius commemorata, sed discissam & laceratam dies ille horrendus inveniat.

Sed nec illud latet, quod ipse infelix infelicium, miserrimusque omnium miserorum non curat, per quamlibet occasionem corporalem, spiritalem, mundanam, ecclesiasticam id efficere possit, dum tamen quolibet argumento ejus Deo placitam mutuam in diligendo soliditatem scindere valeat: & cum universus ei ecclesiasticus ordo merito obviare debeat, nullus tamen sub hac conditione majori constringitur debito, quam ille qui tanto in sede Apostolica illorum auctoritate pro eorum reverentia in universali mundo, ac tali honorari meruit privilegio. Qui tamen universalis merito non dicitur, si pro universali Ecclesiæ statu viribus, quibus valet, non agonizatur.

Hæc, domine Pater, ac toto mundo venerande atque reverende sanctissime Pontifex, ad insinuandam in tanta te mentis nostræ devotionem præmittere studuimus.

Ab hinc vero, si adeo conservanda almitas vestra ita elegerit, non insinuando sed admonendo, qualiter communis Legatio nostra ad illam sanctam Dei Ecclesiam corrigendam dirigi possit, subnectere curabimus, non ut sanctæ & à Deo datæ sapientiæ vestræ, quod absit, altius sublimiusque progrediendi terminum ponere præsumeremus: sed ne id, quod exinde nobis omnipotentis Dei omnipotenti misericordia ad obsequium vestrum, salutem nostram conferre dignata est, silêtio tegeremus, sicut filium decet patris in gremio examinis vestri collocavimus, confisi in Domino, quod ipse vobis exinde, quod sibi placitum & acceptabile est, inspirare dignabitur.

Nos tamen non synodum congregando, sed, quemadmodum à vobis postulavimus, licentiamque agendi percepimus, una cum familiaribus nostris filiis vestris, quatorum pro multiplicibus sollicitudinibus regni diversis occupati per intervalla potuimus considerare, studuimus, quid almitati vestræ de tanta necessitate significare potuissemus, qualiter idem populus à Deo per vestram conservandus orthodoxam sanctitatem ad veram concordiam revocari potuisset, ut vera pace cōglutinari, & in hoc, & in futuro seculo omnium Domino placere potuissent. Et quicquid exinde salubre Domino inspirante invenire potuimus, paternitati vestræ per præsentes filios vestros, fratres nostros, quædam dictis, quædam scriptisionmaodo direximus.

EPISTOLA NOMINE ROMANI PONTIFICIS AD MICHAELEM atque Theophilum Imperatores Græcorum.

. . . .

. . . . . ORo autem & obsecro in universo mundo, (ut beati prædecessoris mei Domini Gregorii Papæ utar verbis,) fratres, & domini mei, in quantum peccatores, fratres mei; in quātum justi, domini mei; quantum ex me, humiliter supplico, quantum vero ex tanta auctoritate, sublimiter moneo, ut nemo me hoc loco propter me despiciat, quia & si ad invitandum nequaquā dignus appareo, magna est tamen virtus caritatis, pacis & unitatis, ad quam vos alta potestate in vice beatorū Apostolorum Petri & Pauli, in nomine Domini nostri Jesu Christi invitare præsumo. Cum enim Pau-
Hebr. 12. lus vendica voce dicat, *Pacem sequimini cum omnibus, & sanctimoniam, quia sine illa nemo videbit Deum*, quid felicius, quam & in hoc seculo desiderando, & in illo fruendo Deum videre? quid è diverso infelicius, quam nec in hoc seculo feliciter optando, nec in illo felicius fruendo videre meruerit Deum? Et cum hujus assertionis vel veritatis in universo mundo tanta sint testimonia, quæ in præsenti tempore nulla evolvere prævaleat lingua, nullusq; mortalium præscire valeat, quando vel uniuscujusque, vel (quod majus est) totius mundi occasus terminusve fieri debeant, magna me, ut in omnibus notum est, urget
* differre. necessitas, ut id, quod ex debito reddere debeo, diutius * deferre non audeam, ne forte tanto caritatis debito subtracto, in conspectu æterni judicis pro vobis omnibus reus appaream.

Baro. primi mei. Quamobrem oro vel moneo, ut * primo me summi Dei Ecclesiæ filii Michael & Theophilus, gloriosi vero & sublimiter à Deo exaltati Imperatores Romanorum, una cum universo catholico nobilissimoque senatu ac populo vobis à Deo ad gubernandum credito, ut ea, quæ pro salute vestra ex auctoritate beati Petri, cui Dominus & Deus noster Jesus Christus claves committere dignatus est re-
Matth. 16. gni cœlorum, dicens, *Quodcunque ligaveris super terram, ligatum erit & in cœlis, & quodcunque solveris super terram, solutum erit & in cœlis*, admonere & exhortari, & insinuare necessarium duximus, patienter audiatis, animumque Deo placitum vestrum, non ad contemnendum, sed ad obediendum & conservandum præparare studeatis. Ideo autem ad obediendum nobis hortamur, quia omnia, quæ vobis de hac causa dicturi sumus, tribus hoc capitulis principaliter & ordinare & confirmare parati sumus, id est, ratione, auctoritate, & consilio, videlicet rationem texendo, & eandem rationem in quantum rationabilis, discreta, honesta & utilis fuerit, auctoritate firmando: eandem vero auctoritatem secundum catholicæ fidei veritatem & rectitudinem salubriter intelligendo.

telligendo. Ad ultimum vero quid in his ad salutem universalis Ecclesiæ tenendum sit, consilium Deo placitum dando, & idem consilium confirmando. Et quamvis, ut dignum est, divina præcellet auctoritas, primo tamen ad mitigandos atque ad adunandos animos in diversa tendentes, ratiocinando omnibus satisfacere volumus, ut eo facilius & divinam auctoritatem secundum sanum Catholicæ fidei intellectum concordes suscipiant, ac deinde certum nobis consilium suavius amplectantur, amplexumque in futuro custodiant.

Apud omnes igitur hujus sanctæ Occidentalis Ecclesiæ, quæ se auctoritate beatorum Apostolorum Petri & Pauli, largiente Domino fidei, spei, & charitatis sumsisse exordium gloriatur, ita hactenus per eosdem Apostolos protegente Spiritu sancto, & ipsis intercedentibus ac protegentibus, ab omni hæresi inlibata, nunc usque conservata est, ut non solum ipsa ad quodlibet erroris diverticulum minime declinaret, sed potius omnes à recto fidei tramite quoquo modo deviantes, per orthodoxos eorumdem successores toto orbe terrarum ad rectitudinem potius revocaret. Testis enim hujus rei non quilibet angulus, sed orbis terrarum universus, quia quotiens tales per mundum * perceptiones motæ sunt, quæ ad periculum fidei universalis Ecclesiæ imminere putabantur, ob inveniendam inventamque conservandam catholicæ fidei veritatem, semper hoc universalis Ecclesia, præsente ob hujus sanctitatem Sedis Pontifice, aut certe cum consensu illius verbis vel literis porrecto corrigere, porrectumque ad conservandum statuere consuevit. * persecutiones.

Simili modo etiam & in his, quæ ad conservandum in humanis actibus ejusdem Ecclesiæ incontaminabilem statum, moderante non qualibet dolosa vel sophistica, nec non duplici calliditate, sed veritate subnixa, simplici ratione, ipsaque discretione, honestate, utilitate, pariter irradiata ratione, non solum noxia vel nociva, verum quoque & ipsa superflua & non necessaria resecare consuevit, & ea, ut prædictum est, quæ ad salutem totius Ecclesiæ pertinere, & insuper merito cavere non debuisset, differendo & ordinando sancire solita fuit. & hoc non tantummodo de causa fidei, vel, sicut præmissum est, de statu humani generis, vel cursu rectitudinis, verum quoque de omni dissensione in sancta Dei Ecclesia, quæ pacem illam turbare videbatur, quam Dominus Apostolis & per Apostolos nobis omnibus vicariam præsentiæ suæ dereliquit, dicens; *Pacem meam do vobis, pacem meam relinquo vobis.* Ubicunque per quodlibet pietatis argumentum pertingere potuit, semper hujus sanctæ sedis vicarii Apostolorum quædam mulcendo, quædam vero, si ita res poposcisset, sublimi ac veneranda auctoritate, ut dignum erat, docendo pariterque prædicando ad pacis concordiam revocare studuit. Joan 14.

Quorum vicem, qualescunque simus, ministerium tamen auctoritate subeuntes, caritate pariter & eadem auctoritate roborari dissensionem illam, quæ * infra ipsam semper Deo amabilem Romanorum Græcorumque ecclesiam exortam durius eandem ecclesiam, quam saluti illius ullo modo convenire possit, scindentem diuturno tempore cognovimus non audemus declinare, ut non illam ex auctoritate tantorum Apostolorum ad pacis cōcordiam ipsis mediantibus non debeamus advocare. Maxime vero in eo quod ejusdem miserrimæ dissensio ea sit materia, sine qua, sicut multis videtur, salva per fidem, spem, & caritatem incunctanter & in hoc seculo, & in futuro salvari potest ecclesia. Quorum sensus & sententia talis est. *Quid fidei, spei, & caritati obesse potuisset, si imago nulla toto orbe terrarum picta vel ficta fuisset?* Et quanquam idem filii nostri, qui hæc dicunt, rationabiliter se ostendere posse nullatenus * dubitant, melius illud nunquam fuisse, sine cujus cultu perfecta fide, spe, & caritate universalis sancta Dei Ecclesia salva potuisset consistere, quam sub hac occasione non dubium, sed certissimum illud malum discordiæ debere incurrere, quod nisi correctum fuerit, nullatenus cum hac dissensione ad Dominum, qui est pax, omnium sibi placitam pacem habentium, nunquam in perpetuo posse pertingere. Et quamvis devotio illorum hoc constanter postulet, ut eis ratiocinando qualiter de ipsis imaginibus discrete & rationabiliter sentiant, postea differere liceat. Quod si est, qui suscipere justo moderamine velit, salubre omni homini esse non dubitant, ad comparationem tamen tanti mali eandem imaginum causam pro nihilo computant, si pax illa, quæ ad æternam vitam, qui est via, veritas, & vita, ducit, ad eandem viam, veritatemque perducta non fuerit. * inter. * dubitabant.

Et idcirco cunctus chorus sacerdotum, necnon & omnis Senatus totius gentis seu Imperii Francorum, & universa ecclesia per totam Galliam cum cæteris provinciis eidem à Deo conservando Imperio subditis, audita fama delendæ dissensionis fratrum suorum, irrevocabiliter postulant, ut prius per istius sanctæ Sedis à Deo conservatam in futuroque usque in finem seculi, sicut ipsi indubitanter, & nos omnes per merita Apostolorum confidimus, conservandam auctoritatem, illud summopere quærere festinemus, ut quia auctore Deo hæc duo regna in toto orbe terrarum principalia mutua sibi Deo placita caritate devincta sunt, illud Diaboli telum ab eadem Ecclesia dissipetur, ut pax Dei, quæ exsuperat omnem sensum, in eadem beata plebe pleniter restituatur.

Vociferantur enim in cœlum uno ore & uno corde omnipotentis Dei judicium inevitabiliter nobis incumbere, si auctoritate summorum in toto orbe terrarum Apostolorum, quorum doctrinis & consilio universus flectitur mundus, discordiam vestram ad veram concordiam non certamus reducere. Dicunt etiam, quid acturi erunt de tam præcipuo coram Deo amisso solatio, si illos, quos post hujus sanctæ sedis immutabilem tuitionem, illud in tam præcipue carissimis fratribus solatium perdiderint qui simile in universa Ecclesia nullum habebunt? Si enim cum illis veram fidem, integrumque caritatis ardorem non servaverint, quid in judicio Domini tanta neglecta caritate & in nomine Domini certissime confirmata neglexerint? Sed nos diuturnæ lectioni vestroque * fastigio in * fastidio.

Q legendo

legendo parcentes, ubi tanta ab eis caritate urgente, de Deo placita mutua dilectione vestra, plorando, immo lugendo conquesti sunt, quæ in unum colligi difficile possunt, omissis, ad eandem seriem detexendam, quam ipsi de imaginum reddenda ratione spoponderant, redeamus. Ajunt enim:

Epistola Francorum & Gallorum ad Pontificem Rom.

Oramus ergo sanctissime atque beatissime Pontifex, ut nobis antiquorum patrum nostrorum hac de causa vitæ cursum recitare liceat, simulque prout rationis ordo poposcerit, sensus sui affectum in hac duntaxat re, cur ita vel ita tenuerint interserendo adjungere. Nec vobis tædium fiat, si ad ostendendam rationem veritatis, veritatemque rationis sese paulo longius sermo protraxerit, dummodo linea veritatis, quæ ab antiquis patribus nostris usque ad nos inflexibiliter ducta est, beato Dionysio scilicet, qui à sancto Clemente beati Petri Apostoli in Apostolatu primus ejus successor exstitit, in Gallias cum duodenario numero primus prædicator directus, & post aliquod tempus una cum sociis suis huc illucque prædicationis gratia per idem regnum dispersis martyrio coronatus est. Et quanquam plures exsistant, quidam martyres, quidam etiam confessores, quorum merita, qualia apud Deum habeantur, quamvis quotidianis miraculis coruscent, quia tamen propter longitudinem terrarum vobis minus cogniti fortasse exsistunt intermissis, sanctum tamen Hilarium antiquum ecclesiasticum doctorem, nec non & beatum Martinum toto orbe venerandum, vobis notissimos esse minime dubitantes, ad memoriam reducere necessarium æstimamus, quorum vitæ magisterio edocti, hæc ita tenenda atque servanda suscepimus. Sed quia apud nos vel majores nostros, ex quo ulla præsens ætas recordari potest, numquam ejusmodi quæstio mota vel ventilata fuit, ideo semper talis exinde mos ex prædictis antiquis temporibus retentus, in universa istius regni ecclesia exstitit, ut nullus, ac si ex auctoritate ejusdem sanctæ Dei ecclesiæ juberet, nullus cuicunque imaginem volenti pingere aut fingere prohiberet. Unde usque hodie eadem apud nos consuetudo tenetur, ut quia hoc auctoritas nulla jubet, nemo jubeat: similiter quia auctoritas nulla prohibet, nemo prohibeat. Quia vero propter præmissam rationem aliter esse non potest, nisi ratio inde habeatur, fortasse eadem ratio tale exordium non inconvenienter habere poterit. Si igitur imago in toto orbe terrarum nulla picta vel ficta esset, numquid aliquid fidei, spei, vel charitati sanctæ Dei ecclesiæ obesset? Rursus si ita, ut in quibusdam locis, maxime ecclesiis seu palatiis principum, ob nullum alium catholicæ fidei seu religionis cultum, sed tantummodo scientibus pro amoris pii memoria seu ornamento eorundem locorum; nescientibus vero pro ejusdem pietatis doctrina pictæ vel fictæ sunt, ita per reliqua ejusdem imaginibus congrua domicilia ad eundem sensum pertinentes pictæ vel fictæ essent, quid præfatis virtutibus unquam aut usquam obesse potuisset? Et ideo quia res ita se habet, quid superest, nisi ut qui nolunt, ita non faciant, ut tamen eis, qui illas eo sensu (ut præmissum est) habere volunt vel faciunt, in faciendo vel habendo minime contradicant. Et illi similiter, qui illas habere volunt, nolentes ad habendum vel faciendum nullatenus cogant. Atque ita auctore Deo, uterque inlæsus servatur, dum & habere volens * propter cautelam inliciti cultus, & habere nolens propter cautelam inliciti contemtus salvus permanere indubitanter poterit. Atque ita miserante Deo majorum nostrorum imaginibus vel picturis morem imitantes, in jubendo vel prohibendo, in habendo vel non habendo, in colendo vel non colendo, inlæsus hactenus hac de causa Domino opitulante nos transisse, & ipso gubernante transituras nequaquam dubitamus. Quamobrem monendi sunt omnes, qui illas habere volunt, ne amando, vel quolibet modo orando vel complectendo, ultra quam oportet, cultum eis inlicitum ullatenus impendant. Similiter * & illis, qui eas habere noluerunt, sicubi eas aspexerint, qualibet ignominiosa vel probrosa detestatione spernere, contumeliare, vel lacerare præsumant. Hinc ergo indubitanter colligi potest, quæ illum ratio hoc cum periculo quocunque compellat habere, quod illum procul dubio sine ullo periculo licet non habere. Ideo ergo totius hujus rationis talis est summa, ut qui volunt propria memoria vel sana doctrina, in locis competentibus absque ullo inlicito cultu pictas vel fictas habeant imagines. Qui autem nolunt absque ullo inlicito contemtu taliter habentes, vel habitas imagines nullatenus spernant.

* præter

* nec illi

Essent utique plura, quæ hic ratiocinando, his per omnia congrua dici vel scribi potuissent, si aut brevitas temporis permitteret, aut id aliqua, si ea confirmando scribi necessitas poposcisset.

AUCTORITAS.

His etiam pro satisfactione prædictorum fratrum nostrorum, vel Ecclesiæ superius commemorati regni, in sua, quia aliter esse non potuit, separatim relatione vel serie competenter præmissis, ut quicunque ratiocinando animo suo satisfacere voluerit, cur eadem Ecclesia tali se moderamine hac in re ex antiquis temporibus in habendis vel non habendis imaginibus tractare voluerit, tanto compendiosius facere possit, quanto non sparsim, sed simul seriem illorum opportune collectum legendo addiscere poterit. Modo autem eadem ratio docet, sicut supra significatum est, ut nunc ad auctoritatem sanctorum Patrum, qui inde aliquid scripserunt, nobisque scriptum reliquerunt redeamus, & videamus, si eadem auctoritas præmissam rationem congruendo affirmare debeat, an non. Videtur igitur nobis, quamvis plures inde in reliquis * contractibus suis, quos de statu sanctæ Dei Ecclesiæ inspirante Spiritu sancto studiose texuerunt, nonnulla interserant, juxta quod sensus ille postulat unde agebatur: merito tamen illi ad hujusmodi examinationem primi ponantur, qui de hac re specialiter & ob hanc solummodo solvendam quæstionem scripsisse reperiuntur

* for. tractatibus.

untur. E quibus nobis beatus Papa Gregorius hujus sanctæ Dei Ecclesiæ Pontifex primus occurrit, qui ad Serenum Massiliensem episcopum hoc specialiter scripsit, sicut & in epistola illius ad eum facta in armario sanctæ Dei nostræ ecclesiæ continetur, eo quod audiret illum propter, ut sibi videbatur, superfluum imaginarium cultum, tali zelo succensum, omnes imagines, quas in ecclesia sua receperat, deposuisse, confregisse, & extra eandem ecclesiam funditus projecisse, ut hoc facto à cultura vel adoratione inlicita populum compesceret. Qua de re, nihil congruentius in hac causa posse fieri arbitrati sumus, quam ut prima eadem epistola huic nostro operi, quod maxime ob amorem veræ pacis sanctæ Ecclesiæ texere, ordinare, de meritis beatorum Apostolorum confisi, fideli mente adgressi sumus, credentes per eos posse obtinere, ut tam per necessarium ecclesiasticum opus à Deo placitam consummationem debeamus perducere. Scribit enim ita.

Indico, inquit, *ad nos dudum pervenisse, quod fraternitas vestra quosdam imaginum adoratores aspiciens, easdem ecclesiis imagines confregit, atque projecit. Et quidem zelum vos, ne quid manufactum adorari posset, habuisse laudavimus, sed frangere easdem imagines non debuisse judicamus. Idcirco enim pictura in ecclesiis adhibetur, ut hi, qui literas nesciunt, saltem in parietibus videndo legant, quæ legere in codicibus non valent. Tua ergo fraternitas, & illa servare, & ab eorum adoratu populum prohibere debuit, quatenus & literarum nescii haberent, unde scientiam historiæ colligerent, & populus in picturæ adoratione minime peccaret.*

Item idem ad eundem:

Perlatum, inquit, *siquidem ad nos fuerat, quod inconsiderato zelo succensus, sanctorum imagines sub hac quasi excusatione, ne adorari debuissent, confringeres, & quidem quia eas adorare vetuisses, omnino laudavimus, fregisse vero reprehendimus. Dic, frater, à quo factum sacerdote aliquando auditum est quod fecisti? Si non aliud, vel illud te non debuit revocare, ut despectis aliis fratribus solum te sanctum, & esse crederes sapientem? Aliud est enim picturam adorare, aliud picturæ historia quid sit adorandum addiscere. Nam quod legentibus scriptura, hoc idiotis præstat pictura cernentibus, quia in ipsa ignorantes vident quod sequi debeant, in ipsa legunt qui literas nesciunt. Unde præcipue gentibus pro lectione pictura est, quod magnopere à te, qui inter gentes habitas, attendi decuerat, ne dum recto zelo incaute succenderis, ferocibus animis scandalum generares. Frangi ergo non debuit, quod non ad adorandum in ecclesiis, sed ad instruendas solummodo mentes fuit nescientium collocatum. Et quia in locis venerabilibus sanctorum depingi historias, non sine ratione vetustas admisit, si zelum discretione condisses, sine dubio & ea, quæ intendebas, salubriter obtinere, & collectum gregem non dispergere, sed potius poteras congregare, ut pastoris in te merito nomen excelleret, non culpa dispersoris incumberet. Hinc autem dum in hoc animi tui incaute nimis motus exsequeris, ita tuos scandalizasse filios perhiberis, ut maxima eorum pars à tua se communione suspenderet. Quando ergo ad ovile dominicum errantes oves adducas, qui quas habes, detinere non prævales? Proinde hortamur, ut vel nunc studeas esse sollicitus, atque ab hac te præsumtione compescas, & eorum animos, quos à tua disjunctos unitate cognoscis, paterna ad te dulcedine omni adnisu omnique studio revocare festines. Convocandi enim sunt diversi ecclesiæ filii, eique scripturæ testimoniis ostendendum, quia omne manufactum adorare non liceat, quoniam scriptum est:* Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli servies. *Ac deinde subjungendum, quia picturas imaginum, quæ ad ædificationem imperiti populi factæ fuerant, ut nescientes literas, ipsam historiam intendentes, quod actum sit discerent, transisse in adorationem videras, idcirco commotus es, ut eas imagines frangi præciperes, atque eis dicendum, si ad hanc instructionem, ad quam imagines antiquitus factæ sunt, habere vultis in ecclesiis, eas modis omnibus & offerri & haberi permittas. Atque indica, quod non tibi ipsa visio historiæ, quæ pictura teste pandebatur, displicuerit, sed illa adoratio, quæ picturis fuerat incompetenter exhibita. Atque in his verbis eorum mentes demulcens, eos ad concordiam revoca, & si quis imagines facere voluerit, minime prohibe. Adorare vero imagines, omnimodis devita. Sed hoc sollicite fraternitas tua admoneat, ut ex visione rei gestæ ardorem compunctionis percipiant, & in adorationem soli illius omnipotentis sanctæ Trinitatis humiliter prosternantur.* Deuter. 6.

Item idem ad Januarium Episcopum:

Judæi, inquit, *de civitate vestra huc venientes questi nobis sunt, quod synagogam eorum, quæ Caralis sita est, Petrus, qui ex eorum superstitione ad Christianæ fidei cultum Deo volente perductus est, adhibitis sibi quibusdam indisciplinatis, sequenti die baptismatis sui, hoc est dominica ipsa festivitate Paschali, cum gravi scandalo sine vestra voluntate occupasset, atque imaginem illic genetricis Dei, Dominique nostri & venerandam crucem vel byrrum album, quo fonte surgens indutus fuerat, apposuisset*, & cætera. Et post pauca inquit: *Considerantes hac de re vestræ voluntatis intentum ac magis judicium his hortamur affectibus, ut sublata exinde cum ea, qua dignum est, veneratione imagine atque cruce debeatis quod violenter ablatum est reformare.*

Item idem ad Secundinum servum Dei Inclusum:

Imagines, inquit, *quas à nobis tibi dirigendas per Dulcidium diaconem tuum rogasti, valde nobis tua postulatio placuit, quia illum in corde tota intentione quæris, cujus imaginem præ oculis habere desideras, ut visio corporalis quotidiana reddat exertum, ut dum picturam vides, animo inardescas, cujus te imaginem videre consideras. Abs re non facimus, si per visibilia invisibilia demonstramus, sic homo, qui alium ardenter videre desiderat, aut sponsam amando desiderat quam videre conatur, si contingit, aut ad balneum ire, aut ad ecclesiam procedere, festinus in via se præparat, ut de visione hilaris recedat. Scimus quia tu imaginem Salvatoris nostri ideo non petis, ut quasi Deum colas, sed ob recordationem filii Dei, ut in ejus amore recalescas cujus te imaginem videre consideras. Et nos quidem non quasi ante divinitatem ante ipsam prosternimur, sed illum adoramus, quem per imaginem aut natum, aut passum, vel in*

throno sedentem recordamur. Et dum nos ipsa pictura, quasi scriptura, ad memoriam filii Dei reducimus animum nostrum, aut de resurrectione lætificat, aut de passione mulcet. Ideoque direximus tibi systerias duas, & imaginem Salvatoris & sanctæ Mariæ Dei genetricis, beati Petri & Pauli Apostolorum, per supradictum filium nostrum Diaconem, & una cruce clavem pro benedictione, ut ab ipso maligno defensus sis, cujus sancto ligno te esse munitum credo.

Hucusque epistola Gregorii.

Sed quia hic ordo verborum ita præposterus atque à non intelligentibus confusus videri potest, ut nisi caute consideretur, ita à nonnullis minus capacibus intelligi possit, quasi beatus Gregorius id, quod prius omnibus inlicitum esse prædixit, se fecisse, sibique faciendi licitum esse testetur. quod quam absurdum, quamque contra sanctæ Dei ecclesiæ religionem de tanto ecclesiastico doctore sentire indignum sit, nullus, qui dicta ejus scrutando vel legendo cognovit, ignorare permittitur. Nam ut sibimetipsi contrarius esse debeat, justitia vel rectitudo sanctæ Dei maximeque Romanæ ecclesiæ sustinere non valet, quod & si paupertas insipientiæ nostræ id intelligere non valet, melius est contra insipientiam, quam contra tantam à Deo datam sapientiam insurgere præsumat. Sed & si ipsum modicum sensum nostrum virtus misericordiæ Dei aliquantulum inluminare dignatur, quomodo idipsum contrarium sibi non sit facilime intelligitur. Nam quia ab imaginum adoratione adorantes compescuerit, nulla dubitatio est. In eo verò, quod ad Secundinum scripsit, *nos quidem non quasi ante divinitatem ante ipsam prosternimur, sed illum adoramus, quem per imaginem natum, aut passum, vel in throno sedentem recordamur*, ubi ut præmissum est, ac sibimet contraria dixerit, intelligentiæ nostræ se caligo confundit. Sed ne nos non necessaria ignorantia id non intelligendo diutius torqueat, sensus ejusdem sententiæ talis est.

Nos quidem ante ipsam non prosternimur, quasi ante divinitatem, sed illum adoramus, *& cætera*. Quod tale est, ac si regi in throno sedenti dicas: Nos quidem, ô Rex, non quasi ante divinitatem ante te prosternimur, sed illum adoramus, quem per imaginem tuam, quia homo es, Dominum Jesum Christum hominem recordamur natum, aut passum, vel in throno sedentem, cujus imitator es tu sedens in throno. numquid tali dicto mox consequens est, ut eundem regem adorare compellat sedentem in throno? Ita nec in eo, quod dicitur: *Nos quidem non quasi ante divinitatem ante ipsam prosternimur, sed illum adoramus*, & cætera: ad imaginum adorationem invitamur, quia sicut in multis divinæ auctoritatis voluminibus sententias ordine verborum præpostero scriptas invenimus, ita quoque factum esse eo sensu, ut supra dictum est, hoc in loco minime dubitamus.

Cum enim ibi scriptum sit: *Nos quidem non quasi ante divinitatem ante ipsam prosternimur*, quis non animadvertat, idipsum magis refutando, quam imperando, vel adorando, eandem adorationem imaginum dictum esse, ita ut dictum est? quanto magis, sicut supra factum est, ordo verborum suo restituatur in ordine, omnem quemcumque ob nimiam simplicitatem errantem, in eo quod beatum sanctæ Dei ecclesiæ doctorem adversum seipsum sensisse æstimabat, corrigere poterit. Insuper etiamsi quemquam subtilius intelligentem hoc negligentius minusve intente legere contigisset, facilime seipsum dijudicante, cur aliquando aliter senserit, ad sobrium intellectum revocare poterit. Si quis autem, quod quidem à sane sapientibus omnibus absit, magis suum sensum sequendo illum voluerit condemnare quam se corrigere, nulli dubium, quin merito ab universa, maxime tamen à sancta Dei Romana ecclesia debeat condemnari. Nequaquam enim fieri potest, ut hæ duæ sententiæ sibimet contrariæ non existant, una qua populus ab adoratione imaginum, ne criminis id agendo reus appareat, prohibeatur: altera verò, quæ illum ad ipsum egisse, cæterosque ut hoc faciant docuisse perhibeatur. Sed absit hoc à tanto talique generali catholicæ ecclesiæ magistro, ut qui universas perplexas scripturæ quæstiones, quæ sibi contrariæ videbantur, eique ad explanandum vel tractandum occurrerunt, nunquam dissidentes relinquere consuevit, sua sibimet dicta discordantia reliquisset.

His ita propter vitandam hujusmodi temeritatem summatim præmissis, nunc videndum, utrum ei quisquam Catholicorum Patrum, quamvis ei specialiter fortasse talis scribendi necessitas minime incumberet, in cæteris tractatibus suis tale aliquid inditum habeat, in quo ejusdem patris sensui de imaginibus concors esse videatur.

Ecce enim beatus Ambrosius antiquus ecclesiæ Dei probabilis doctor, ita in epistola Pauli ad Romanos tractans ait: *Qua ratione, quave auctoritate imagines Angelorum, vel aliorum Sanctorum adoranda sint, cum ipsi sancti Angeli vel sancti homines vivos se adorari noluerunt?*

CONSILIUM.

Auctoritate ergo, ut proposuimus secundo loco inserta, non quidem quantum ex thesauro uberrimo ecclesiastico potuit: sed quantum epistolaris brevitas rite permisit, monere vos & exhortari, ô venerandi mundi Principes, cum universa sancta Dei, quam Domino dispensante & committente gubernatis, Ecclesia, ut ea quæ vobis non qualibet temeritas, sed vera humilitas nostra intimare studuerit, attentius audiatis, & ob illorum reverentiam, qui cum Domino ipso promittente in die novissimo totius mundi venturi sunt judices reverenter suscipiatis, & ad salutem omnium vestrum strenue conservare studeatis. Præmisimus enim paulo superius, ut post redditam rationẽ, post insertam auctoritatẽ, propter adunandam, quã Domino Deo ordinante regitis, Ecclesiã, consilium vobis non nostra adinventione, sed divina auctoritate illud dare debuissemus per quod eadẽ sancta mater Ecclesia ita sibi mutuo in vera pace fœderati debuisset, qualiter & in hoc seculo, & in futuro ei placere potuisset, qui ascensu-

ascensurus de mundo suis promisit dicens, *Pacem meam do vobis, pacem relinquo vobis.* Et quia attestante Paulo inter cætera verum est, *Si quis tradiderit corpus suum ut ardeat, charitatem autem non habuerit, nihil est.* Ideo prædictam sanctam Dei ecclesiam in veræ pacis concordiam adunari totis viribus optamus, quia quomodo sine illa charitatem mutuam habere possit, nullo modo intelligimus. Potest enim fieri, ut aliquis cum altero ex parte vel fictam pacem temporaliter habeat, quomodo autem sine vera mutua pace habita cum altero veram possit habere charitatem, nulla docet auctoritas. Unde magnopere considerandum est, quanta temeritate, quantave audacia ad æternam ille pervenire se posse existimat, qui præsentem in hoc seculo pacem Domini per quamlibet occasionem scissam restaurare cum proximo non curat, quam primum munus humano generi conlatum Angeli nuntiant mox nato Domino in mundo, eandemque novissime fidelibus suis in vice sua idem Dominus reliquit discessurus de mundo. Et quanquam multa & pene innumerabilia essent, quæ de tanta re subtiliter, sublimiter, & nimis terribiliter dici potuissent, cavendum est unicuique, ne hoc quisquam de illa solummodo pace intelligendum putet, quæ habetur in cœlis. Quia & Dominus recedens ait: *Pacem meam relinquo vobis.* Et Angeli præmittentes: *Gloria in excelsis Deo*, mox non *in cœlis* subjungunt, *sed in terra pax hominibus bonæ voluntatis.* Cogita igitur tecum, ô plebs & populus Dei si ad perpetuam vis pervenire salutem, ut in hoc seculo non fictam, sed veram habere mutuam studeamus pacem.

Joan. 14. — 1 Cor. 13. — Joan. 14. — Luc. 2.

Sed minus fortasse prodesse poterit, libet merito tanta talisque auctoritas causa consilii sufficere debuisset, necesse erit, ut huic adsertioni cætera adjungantur, quæ nequaquam juste adderentur, si à Deo ab initio catholicæ fidei data vobis sapientia, sicut oportuit, pro vobis sollicita esse studuisset. Dicit enim Apostolus, *Judæi signa petunt, Græci sapientiam quærunt*, ubi est ergo sapientia vestra, qui propter quamlibet occasionem illud habere contemnitis, sine quo ad regna cœlestia pervenire nullo modo valebitis? Et hæc non arguendo vel increpando, sed ammonendo interim dicimus, ut vos ad interiorem hominem vestrum, in quo Deus per fidem, spem, & charitatem inhabitare consuevit, revocemus. Quem si ita secundum, ut supra dictum est, sapientiam vobis à Deo datam, cogitare, diligere, vel metuere vultis, mirum est, quomodo cum fratribus invicem tanto jam tempore scandalum & discordiam habere non metuitis. Ecce etenim, si non amplius, jam annus est, ex quo hanc inter vos miserrimam dissensionem pullulasse audivimus. Quam videlicet discordiam Deo (ut dignum est,) semper odibilem, diabolo verò, ut ei decet, semper amabilem, omnes antecessores mei ad corrigendum prout eis possibile fuit, multum laborasse non ignoratur.

1. Cor. 1.

Hæc in paucis ad excitanda Deo amabilia corda vestra ideo præmittere curavimus, ut ea, quæ vobis studiosius pro salute omnium animarum nostratum dicenda providimus,* auctiores vos ad audiendum & per omnia sollicitos in Domino redderemus. Sed sicut non solum sacra auctoritate discimus, verum quoque & humana quotidiana bene consuetudine agendo cernimus, quia arbor fructus malos faciens, nullo modo salubrius exstirpatur, quam si radicitus evellatur: melius sæpe dictam discordiam vestram omnipotente Domino opitulante una vobiscum, qui huic miserrimæ nimiumque infelici conditioni prostrati non succumbitis, sed auctoritate bonorum omnium Domino Deo tantæ spurcitiæ celso in cacumine præeminentis corrigere valemus, si quæ sit hujus perditionis origo vel fomes detegendo pandamus.

* fort. acutiores. Baron. avidiores.

Nullus nempe sana sapientium fideliumque in Domino fratrum vestrorum dubitare permittitur, esse plures in hac sancta & à Deo conservanda Ecclesia, qui tantæ miseriæ succumbere dedignentur, licet eis manus humana validior, ne id, quod exinde justum esse non dubitant, restaurare vel perficere valeant, obsistat. Quamobrem amabiliter ammonendi estis, ut totis viribus omnipotentem Dominum exorare studeatis, ut tantam ab hoc regno infelicitatem amovere jubeat, & illam, quam mundus dare non potest, pacem sua vobis immensa clementia concedat.

Et quia tantæ auctoritatis ordo, vel tantæ sublimitatis ratio necdum poscebat, ut priusquam illa omnia, quæ merito præmittenda erant, præponerētur, ut facilius quovis in loco secundum sui qualitatem haberentur illa, quibus salva fide, spe, vel charitate totius Ecclesiæ status carere potuisset, propter satisfactionem tamen in hoc opere laborantium principalis hujus sæpedictæ discordiæ vestræ, causa imaginum exstitisse traditur. Ejusdem quoque causæ origo in eo contigisse fertur, quod Imperator considerans quosdam in eadem plebe indiscreto zelo inflammatos ultra quam oportuisset, vel unquam prius actum esset, in imaginum cultura, veneratione vel adoratione ultra progredere, quam ut antea unquam in universa ecclesia factum esset, volens ut tunc sibi cum illis, qui ei favebant, eandem superstitionem qualiscunque esset, ab Ecclesia penitus amoveret, postposita hac in re salubri discretione, sine qua omnis humanæ actionis virtus in vitium vertitur, elegit præmissam superstitionem aliter emendari non posse, nisi omnes imagines penitus delerentur. Atqui si ita erat, ut dictum est, inlicitum cultum in hominibus, vel ab hominibus compescendum erat, non in imaginum destructione, quæ nihil peccaverunt: immo eo sensu, quo supra præmissum est, scientibus pro pia memoria, nescientibus verò pro doctrina utiles erant,* infrangendo vel dissipando sinistram extendit pro dextera. & qui ita hac in re incautos reducere debuit, sicut forte, quia recens erat causa, facillime potuit, instigante qui nunc late patet, ecclesiasticæ pacis vel charitatis inimico.

* infringendo.

Hanc ei* ac si luculentissimam ostendit semitam, heu quam longe ab illa sinistris anfractibus incedentē, quæ de semetipso ait: *Ego sum via, veritas, & vita*, quid putas quam dulcia quamq; religiosissima, imo san-

* etsi — Joan. 14.

imò fanctiffima fatagebat fingere itinera, ut per illa ad hæc, quæ nunc omnes plangimus, pertrahere potuiffet difcidia? fed nec hoc ullo modo alíter æftimatur peragere potuiffe, nifi illum prius cum fequacibus fuis illius impiæ dulcedinis demulcendo cor tangeret, cujus idem diabolus peftifero telo perforatus, de cœlo meritò cecidiffet.

Sed quid agimus, quid dicimus? Ad comparationem namque malorum omnium, quæ hic congruente fpatio, quod omnino non deeft, non folum de diabolo, fed etiam de ipfo Imperatore cum fautoribus fuis dici poterant, nihil eft quod dicimus. Univerfa denique mala, quæ ex eo ufque in præfentem diem per hujufmodi difcordiam in vobis perpetrata funt, hinc fumfere principium. Quamvis eoim propter fingultum ploratìonis tacere non permittamus, licet propter arctiffimum temporis fpatium, & propter innormitatem earundem miferiarum, ut lugentibus mos eft, inoumera ad dicendum flebilia occurrentnt, paucis ad incoationem hujus infelicitatis * redire placet, ut contueamur diabolum in hujus vitæ excurfu in bivio ftantem, ubi Imperator è duobus unum ad eligendum indeclinabiliter cogitur, aut cultui inlicito favendo imaginibus contra jus ecclefiafticum cervicem flectere, aut certe hujufmodi cultoribus contradicendo, vel non favendo ingratus exfiftere. & qui facilius poterat ad imitationem antiquiorum principum vel patrum fuorum, & iftos ab inlicitu cultu revocare, & cum cæteris omnibus morem antiquum fine offenfione Dei profequentibus pacem vel charitatem leniter retinere; perfuafit eum prædictus pacis femper & charitatis inimicus, illud iterio deftruendis imaginibus arripere, per quod omnes per difcretionem fane fapientes atque fervantes perturbando confunderet, & illos, qui fæpe dicta difcretione vel temperantia, quæ una de cardinalibus ecclefiafticis virtutibus effe cognofcitur, fpreta, elegit ultra quam unquam Deo placuit, vel placere debeat, imaginum cultui defervire, ut eifdem, qui hoc electum habebant, potuiffet placere.

* agere

Pfalm. 52. Non confiderans illud quod terribiliter fcriptum eft, *Qui hominibus placent confufi funt, quoniam Deus fprevit illos.*

Sicque factum eft, ut ex die illo ab eodem antiquo femper Deo placens populo fidelium exilia non ceffarent, cruces & cruciatus non quiefcerent, &, ut fertur, membrorum detruncationes, ipfa etiam homicidia, caufa earundem imaginum, nimia perpetrata fint. Et hæc diu cucurrerunt, quoufque idem humani generis antiquus hoftis, quafi in hac parte fatiatus, convertit fe ad alia perditionis argumenta, ut denuo fufcitaret fibi contra cultores imaginum, Herenam videlicet cum filio, tam peftifera inlufione decipiens, ut abfque ulla mifericordia vel metus fuperinfpicientis omnipotentis Dei majeftate, talis ab eis promulgaretur fententia, ut omnis homo eorum ditiooi fubjectus imagines adoraret, aut certe exilio pœnifve diverfis cruciaretur, & fi noo adquiefceret, ab univerfali Ecclefia anathematis vinculo fequeftratus religaretur. Sed quid nunc denuo è diverfo agat, ad priorem iterum recurrens femitam, præfentem denuo incitans Imperatorem, ut eas pictas vel fcriptas habere quempiam volendo permittat. Quis igitur tam eloquens fub cœlo habetur, qui hanc peftiferam cladem enumerare prævaleat? Quis tam ferrea habeat præcordia, cui non dicu fcribendi, verum quoque per defectum lacrymarum vocem non tollat ejulandi?

. . . .

Cætera defunt.

SANCTISSIMO AC REVERENDISSIMO DOMNO ET IN CHRISTO PATRI EUGENIO SUMMO PONTIFICI, & univerfali Papæ HLudovicus & HLudarius, divina ordinante providentia Imperatores & Augufti, fpiritales filii veftri fempiternam in Domino noftro Jefu Chrifto falutem.

QUIA veraciter nos debitores effe cognovimus, or his quibus regimen ecclefiarum, & ovium dominicarum cura commiffa eft, in omnibus caufis ad divinum cultum pertinentibus opem atque auxilium pro qualitate virium noftrarum & intellectus noftri capacitate [illegible] amus. Idcirco prætermittere nequivimus, quin tunc, quando Legati Græcorum nobis manifeftaverunt, qualem ad vos deberent perferre legationem, fumma cura ac follicitudine tractaremus, quale vobis adjutorium in hoc negotio cum Dei auxilio exhibere potuiffemus. Et ob hoc à veftra fanctitate petimus, ut facerdotibus noftris liceret de libris fanctorum Patrum fententias quærere atque colligere, quæ ad eandem rem, pro qua idem Legati vos confulturi erant, veraciter definiendam convenire potuiffent.

Quas cum illi juxta conceffam etiam à vobis licentiam folerter inquirerent, & divina opitulante gratia quicquid invenire tam brevi temporis fpatio potuerunt, collegiffent, nobis ea perlegenda direxerunt. Quibus perlectis, ea veftræ fanctitati legenda atque examinanda per hos legatos noftros Hieremiam fcilicet & Jonam, venerabiles Epifcopos, mittere curavimus. Cum quibus fi veftra paternitas dignum duxerit, de eadem legatione, quæ in Græciam à vobis mittenda eft non inutilem, fed potius proficuam conlationē habere poteftis, quia & in facris funt literis admodum eruditi, & in rationibus difpu-

bus disputatoriis non minimum exercitati. Quos non ob hoc ad vestræ almitatis præsentiam commemoratis sententiarum collectionibus misimus, ut hic aliquo velut magisterii officio fungerentur, aut huc docendi gratia directi putarentur: quia, sicut jam commemorati sumus, nos debitores existitete, ut huic sacratissimæ sedi in quibuscunq; negotiis auxilium ferre debeamus. Ideo & hos Missos, & quas deferunt literas, si quid vobis adjutorii conferre potuissent, mittere dignum duximus. Hos vestræ sanctitati commendamus, ut & benignam apud vos receptionē, & familiariter vobiscum loquendi locum inveniant.

Novit quippe sanctitas vestra qualiter populus Græcorum in hac imaginum veneratione divisus sit. Ideo rogamus, ut almitas vestra curam & diligentiam adhibere dignetur, quomodo per vestrā salubertimam doctrinam atque admonitionem magis ad concordiam & unitatem revocetur, quam propter hoc ad majorem discordiam & dissensionē impellatur. Et ideo cautissime considerare debetis, ut legatio vestra, quam illuc dirigere disponitis, tanta prudentia, tantoq; moderamine suffulta sit, ut à nemine neq; à Græco neq; Romano juste valeat reprehendi: sed talis sit, qualem semper decet in omnibus causis ab ista sacratissima Sede proficisci. Et si vestræ sanctitati placet, ut pro hac ipsa legatione Missi nostri simul cum vestris illas in partes dirigantur, & hoc nos tempore congruo scire permittite. Et non solum hoc, sed etiam si ituri sunt, ubi & quando cum vestris Missis se jungere debeant. Non ideo tamen de nostris Missis illuc dirigendis interrogamus, quasi necessarium nobis videatur, aut nos vestros Missos hanc legationem per se perficere dubitemus, sed potius propter hoc eos vobis offerimus, ut sciatis nos in omnibus esse paratos, quæ hujus sacratissimæ sedis necessitas aut voluntas postulaverit. Optamus sanctam & venerabilem, ac piam paternitatem vestram, semper in Christo bene valere, & nostri ac nostrorum omnium in sacrosanctis orationibus meminisse, sanctissime ac beatissime Pater.

Hieremiæ & Jonæ venerabilibus Episcopis in Domino salutem.

Venerunt ad præsentiam nostram Halitgarius & Amalarius Episcopi VIII. Idus Decembris, deferentes collectiones de libris sanctorum Patrum, quas in conventu apud Parisios habito simul posiri collegistis, quas etiam coram nobis perlegi fecimus. Et quia placuerunt, ad id, propter quod collectæ sunt, necessariæ atq; utiles à nobis judicantur, sub omni celeritate censuimus dirigendas. Idcirco admonendo præcipimus solertiæ vestræ, ut priusquam de bis aliquid Domno Apostolico indicetis, diligenti cura eadem vos recensere curetis, & ea quæ melius & aptius præsenti negotio convenire inveneritis, excerpere atque describere, illique ad legendum offerre studeatis. quia enim, ut noftis, nos ab eo petere voluimus licētiam, quatenus has collectiones à sacerdotibus nostris fieri permitteret: & ideo non poterit prætermitti, quin ostendatur, quod ex ipsius permissione collectum est.

Illud tamen summopere prævidete, ut ea illi de his ostendatis, quæ rationi de imaginibus habendæ per omnia conveniunt, & quod ipse vel sui minime rejicere valeant. Sed & vos ipsi tā patienter ac modeste cum eo de hac causa disputationem habeatis, ut summopere caveatis, ne nimis ei resistēdo eum in aliquam irrevocabilem pertinaciam incidere compellatis, sed paulatim verbis ejus quasi obsequendo magis quam aperte resistendo ad mensuram, quæ in habendis imaginibus tenenda est, eum deducere valeatis. Et ideo potius efficere cōtendatis, ut negotium, de quo agitur ad meliorem, quam ad pejorem statum cum Dei adjutorio perducatur.

Postquam vero hanc rationem de earundem imaginum causa consummaveritis, si tamen hoc ad nihilum Romana pertinacia permiserit, ut ratio inter vos habita, aliquo bono & convenienti fine claudatur, & ille vobis indicaverit, quod Legatos suos ob eandem causam in Græciam permittere velit, volumus, ut eum interrogetis, si ei placeat, ut nostri legati pariter cum suis in Græciam pergant. Et si hoc ei melius visum fuerit, seque hoc omnino velle responderit, tunc volumus, ut sub omni festinatione literis vestris à vobis ad nos directis nos inde certos faciatis, simulque & de vestro adventu ad nos, ut eo tempore, quo vos ad nostram veneritis præsentiam, Halitgarium & Amalarium nobiscum inveniatis. Vos autem cum Domno Apostolico considerate, ubi ille vel quando velit, ut sui ac nostri Legati ad naves conscendendas se jungere debeant, & hoc nobis per vosmetipsos cum, Deo volente, veneritis, adnuntiate potestis.

LOTHARII I. IMPERATORIS AUGUSTI *Anno Christi 825.*

CONSTITUTIO

De Electione Romani Pontificis, & Legibus Romanorum.

VOLUMUS ut ad electionem Pontificis nemo audeat venire neque liber neque servus, qui aliquod impedimentum inferat, exceptis illis tantum Romanis, quibus antiqua fuit consuetudo concessa per constitutionem sanctorum Patrum eligendi Pontificem. Quod si quis contra nostram jussionem facere ausus fuerit, exilio afficiatur.

* Leg. Longobard. lib. II. tit. 57. a al. & tali lege, quali lege vivere profeſſi ſunt, vivant. Illiq. b al. ſi offenſionem contr. c al. qua profit. vivere, pet diſpenſatione Pontificis & noſtrâ ſub. al. abſque.

2. * Volumus ut cunctus populus Romanus interrogetur, qua lege velit vivere, a ut ea, qua profeſſus ſit vivere velle, vivat; eiq; denuntietur, ut hoc unusquiſq; ſciat, tam Duces, quàm Judices, vel reliquus populus. Quod ſi b in offenſionem ſuam contra eamdem legem fecerint, eidem legi, c quam profitentur, ex conſtitutione Pontificis & noſtra ſubjacebunt.

3. De rebus Eccleſiarum injuſtè occupatis per occaſionem, quaſi licentia accepta à Pontifice, & de iis quæ necdum redditæ ſunt, & tamen fuerunt * à poteſtate Pontificum occupatæ, volumus ut per Legatos noſtros reſtituantur.

4. Placet nobis ut cuncti Judices, ſive ii qui cunctis præeſſe debent, per quos judiciaria poteſtas in hac Urbe Roma exercetur, aut in cæteris provinciis exerceri debet, in præſentiam noſtram veniant. Volumus numerum & nomina eorum ſcire, & ſingulos de munere ſibi credito admonere.

5. Noviſſimè admonemus, ut omnes homines, ſicut Dei gratiam & noſtram habere deſiderant, ita præſtent in omnibus obedientiam ac reverentiam huic Pontifici.

Papæ ut omnes Romani obediant in Eccleſiaſticis, tanquam ſuo Epiſcopo.

DECRETA
COMITIORUM IMPERIALIUM,

Anno Chriſti 833.

Pro confirmanda Libertate Germanica & Gallicana contra LOTHARII *Cæſaris & Gregorii IV. Papæ machinationes in* LUDOVICUM PIUM *Imperatorem.*

Papirius Maſſonus JC. in Synopſi vitæ & doctrinæ Agobardi Lugdunenſis Epiſcopi.

Defectio Lotharii abripuerat omnem penè Italiam, Pontificem, multosq; etiam Epiſcopos Gallos, quorum ope Patri eriperet Imperium. Veri Galli recalcitrant, etiam Agobardum, recuſat. Habent conventum; cujus hæc fuerunt Capita, adverſum ipſius contumaciam, pro confirmanda Gallicana Libertate.

EPISCOPUM Romanum, vocandum *Papam, Fratrem*, non autem *Patrem*, neque *Summum Pontificem.*

2. Imperialem Majeſtatem plus poſſe in adminiſtranda Eccleſia, quàm Pontificiam.

3. Cæſarem non dehoneſtandum præſumptuoſa excommunicatione.

4. Poſſe unum aliquem Pontificem abjici ſine injuria Sedis Apoſtolicæ.

5. Epiſcopos in cauſa Fidei jusjurandum præſtare ſolitos Imperatori.

6. Agobardum Primatem Aquitaniæ, nullam deinceps habiturum poteſtatem in excommunicando, nullamque juriſdictionem in cæteras Parochias, ſi obediret potiùs Pontifici quàm Cæſari.

7. Privandum Epiſcopum conſortio & honore, qui potius Pontifici quàm Eccleſiæ Gallicanæ Concilio obedierit.

LUDOVICI PII IMPER. AUG.
SACRA

Anno Chriſti 834.

De Colligendis & transferendis S. Dionyſii monumentis.

Baronius Annal. tom. 9. anno 834. n. 5.

IN nomine Domini Dei & Salvatoris noſtri Jeſu Chriſti, LUDOVICUS divina propitiante clementia Imperator Auguſtus Hilduino venerabili Abbati monaſterii ſanctiſſimorum Martyrum ac ſpecialium protectorum Dionyſii pretioſi, ſociorumq; ejus, æternam in Chriſto ſalutem.

1. Quantum muneris atq; præſidii non modò nobis ac prædeceſſoribus, ſeu progenitoribus noſtris, verum etiam totius Imperii noſtri populis, Domini providentia, per beatiſſimum Dionyſium ſæpenumero, immò continuè in magnis gratiarum ubertatibus contulerit, cunctæ per tranſacta tempora Gallicæ nationes ſenſerunt, quæ ejus inſigni Apoſtolatu Fidei rudimenta ſumpſerunt. Prædeceſſores autem noſtri gloriam hujus eximii teſtis & amici Dei non inaniter coluerunt: qui dum ejus ſacras exuvias in terris ob amorem & honorē Domini noſtri Jeſu Chriſti, opibus, quibus poterant, honoraverunt: per ejus preces digniſſimas, honoris privilegio potiti & in terris, & cæleſtibus meruerunt. Ut videlicet unus ex priſcis Francorum Regibus Dagobertus, qui eumdē pretioſiſſimum Chriſti Martyrem veneratus non mediocriter fuerat, & immortali eſt vita ſublimatus, & per ejus adjutorium (ſicut divina accæleſtis oſtenſio perhibet) à pœnis eſt liberatus, inque vita perenni deſiderabiliter conſtitutus.

2. Progenitores quoq; noſtri melliſluum nomen Domini Dionyſii (ſic enim verbis & ſcriptis ſuis eum appellare conſuevēre) non incongruè pia dilectione & dilectiſſima pietate amplexi ſunt. Quia proavus noſter Carolus Princeps Francorum inclytus, per orationes ipſius excellentiſſimi Martyris indeptum ſe fuiſſe gratulans eſt apicem Principatus, eidemque decurſo mortalitatis tempore, quod carius potuit habere depoſitum, corpus ſcilicet proprium in magni die judicii ſuſcitandum, & animam Domino præſentandam fideliter commendavit, ac pro hoc maximè devotionem atq; fiduciam cordis ſui erga peculiarem patronum patenter oſtendit.

3. Sanctæ nihilominus recordationis avus noſter Pipinus propter altare, quod ante ſepulchrum

sæpè fati, sæpiusq; dicendi domini Dionysii, per divinam & memorabilem revelationem, jussu ipsius sanctissimi Martyris, in honorem Dei & Apostolorum Petri & Pauli, qui præsentes ostendebantur, à beato & Angelico viro Stephano summo Pontifice dedicatum est, intra sacra Missarum solemnia, unà cum duobus filiis Carolomanno videlicet & divæ memoriæ domino ac genitore nostro Carolo, jure prænominato Magno, ab eodem Apostolico Papa in Regem Francorum unctus superni muneris benedictionem percepit. Quiq; cùm quanta se humilitate ante limina basilicæ SS. Martyrum, defuncto ipsius vitæ curriculo, sepeliri præceperit, titulus etiam ipsius conditorii innotescit.

4. Sed & nos multis ac frequentibus largitionibus beneficia ejus sumus experti, præcipuè tamẽ in humanæ varietatis eventu, quo Dei (ut semper fatendum est) justo judicio in virga eruditionis suæ visitati & baculo speciosæ misericordiæ ejus ante præscriptum altare per merita & solatium domini ac piissimi patris nostri Dionysii virtute divinâ erecti & restituti sumus, cingulumq; militare judicio atq; auctoritate Episcopali resumpsimus, & usq; ad præsens ipsius gratiosa adjutorio sustentamur.

5. Idcircò, venerabilis custos ac cultor ipsius provisoris & adjutoris nostri domini Dionysii, monere te volumus, ut quicquid de ejus notitia ex Græcorum historiis per interpretationem sumptum, vel quod ex libris ab eo patrio sermone conscriptis, & auctoritatis nostræ jussione, ac tuo sagaci studio, interpretumq; sudore in nostram linguam explicans, huic negocio inseri fuerit congruum; quodque etiam Latinis codicibus jam inde habes inventum, adjunctis eis quæ in libello ejus passionis continentur, nec non illis quæ in tomis vel chartis vetustissimis armarii Parisiacæ Ecclesiæ, sacræ videlicet sedis suæ prolatis inveneras, & obtutibus nostræ serenitatis ostenderas, secundùm quod rerum, causarum etiam & temporum convenientiam noveris: in corpus unum redigas, atq; uniformem textum exinde componas; quatenùs devotis compendiosius valeat innotesci, & fastidiosis minusve capacibus vel studiosis lectionis possit tædium sublevari, pariterq; omnibus ædificationis utilitas provideri.

6. His ita contextis, volumus ut * revelationem ostensam beato Papæ Stephano in Ecclesia ejusdem sanctissimi Dionysii, sicut ab eo dictata est, & gesta quæ eidem subnixa sunt, unà cum hymnis, quos de gloriosissimo Martyre atq; Pontifice habes, & officium nocturnale subjungas. Sed & differèter ac cum integritate sua quæcumq; ex eo reperta sunt, in altero volumine colligas; nobisq; distinctè & correctè transcripta quantocyus dirigas, aut præsentes: quoniam maximum, valdeque dulcissimum pignus desiderabilis præsentiæ illius domini & solatiatoris nostri, ubicumq; sumus, habere nos credimus, si cum eo, vel de eo, aut ab eo dictis, oratione, collatione, lectione colloquimur. Vale in Christo vir Dei, in sacris orationibus jugiter memor nostri.

* Quam vide apud Reginonem in Chronic. anno 753. & commentum, quo tot Regibus impositum fuit, detestare.

EX EDICTIS PIISSIMORUM IMPERATORUM

De electione Episcopi.

JURENT majores civitatis ad Evangelia de persona electa ad Episcopatum, quòd neq; uxorem habuerit procertam, neq; concubinam, neq; sit curialis vel taxiota; sed sanctus & litteratus, & Canonicas leges intelligens, & in Clero vel Monasterio nutritus, & tunc ordinetur. Sin autem hi, qui debent Episcopũ eligere, talia decreta intra sex menses non fecerint, tunc Metropolitanus propter periculum animæ suæ omnibus his exquisitis, quæ diximus, ordinet & consecret sua potestate clero & populis Episcopum.

Nescio, an Ludovicum & Lotharium intelligat: quanquam stilus non sapiat hanc ætatem Francicam, sed priscos illos Imperatores redoleat vide l. 53 in pt. C de Episcop. & Cleric. Novel. 123 c. 15.

Extat hæc cõstitutio in Paralipom. opusculorũ a Jo. Busæo Jesuit. editorum; in Hincmari epist. 4. in fin.

LOTHARII. I. IMP. AUG. EDICTUM

Anno Christi 840.

DE RESTITUTIONE ARCHIEPISCOPI IN SEDEM ET DIOEcesim suam ex crimine infidelitatis amissam.

IN nomine Domini nostri Jesu Christi Dei æterni: LOTHARIUS divina ordinante providentia Imperator Augustus. Quia confessio delictorum non minus in adversis necessaria est, quàm in prosperis, & cor contritum & humiliatũ Deus nõ despicit; gaudium etiam esse Angelorum, in cœlo super uno peccatore pœnitentiam agente non dubitamus: Nos mortales in terris eos nequaquam despicimus, pro quibus gaudere Angelos in cœlo, divino testimonio, non ignoramus. Accusantes & reprehendentes in excessibus semetipsos divina nos benignitas non condemnare, sed recreare docuit, qui meretricem non solùm à legali damnatione eripuit; verùm etiam publicanum humiliatum & accusantem se non cõdemnavit; sed magis justificando exaltavit. qui non dixit, *omnis qui se humiliat* condemnabitur, sed *exaltabitur*. Potestatem ergo, quam pro causa nostra raptus perdidisti, repetẽtibus Ecclesiæ tuæ filiis, præsentibus quoq;, adstantibus ac decernentibus Præsulibus, sedem ac diœcesim Remensis urbis tibi, Ebo, restituimus, ut pristino sanctæ largitatis Apostolicæ pallio indutus concordiam, atq; gratiam divini officii a nobis, cum humili satisfactione expleta solenni nostra à largitate recipiendo exerceas.

al. nobiscũ humili sat. expleas, solenni nostra larg.

Drogo

Drogo Episcopus Metensis
Otgarius Archiepiscopus
Hecti Archiepiscopus
Amaluuinus Archiepiscopus
Aodax Archiepiscopus
Joseph Episcopus
Adalulphus Episcopus
David Episcopus
Rodingus Episcopus
Giselbertus Episcopus
Flotarius Episcopus } assensi
Badaradus Episcopus
Hagano Episcopus
Hartgarius Episcopus
Ado Episcopus
Samuel Episcopus
Rambertus Episcopus
Haiminus Episcopus
Raroldus Presbyter vocatus Episcopus
Amalricus vocatus Episcopos,

cum cæteris plurimis Presbyteris ac Diaconis publicè assistentibus. Actum in Engilenheim palatio publico, in mense Junii, VIII. Kal. Julii, regnante & imperante Domno LOTHARIO Cæsare, anno reversionis ejus primo cum esset successor factus patris in Francia, indictione III.

Anno Christi 842.

LUDOVICI. II. ET KAROLI. II. REGUM AUGUSTORUM

COMPOSITIO

Pro tuenda Regnorum Germaniæ & Galliæ libertate contra usurpationem & oppressionem LOTHARII *Imperatoris Romanorum, facta in Comitiis Argentinensibus, A. D. DCCCXLII.*

ERGO XVI. KAL. Martii HLOOVVICUS & KAROLUS in civitate, quæ olim Argeotaria vocabatur, nuoc autem Strazburg vulgò dicitur, coovenerunt, & sacramento, quæ subternotata suot, HLOOVVICUS Romana, KAROLUS verò Teudisca lingua juraverunt. Ac sic ante sacramenta circumfusam plebem alter Teudisca, alter Romana allocuti sunt.

2. HLOOVVICUS autem, quia major natu, prior exorsus sic cœpit: Quotiens † LOOHARIUS me & hunc fratrem meum post obitum patris nostri insectando usq; ad internecionem delere conatus sit, nostis. Cùm autem nec fraternitas, nec Christianitas, nec quodlibet ingenium, salva justicia, ut pax inter nos esset, adjuvare posset, tandem coacti rem * ad judicium omnipotentis Dei detulimus, ut suo notu, quid cuiq; deberetur, contenti essemus. In quo nos, sicut nostis, per misericordiam Dei victores extitimus. Is autem victus unà cum suis, quò valuit, secessit. Hinc verò fraterno amore correpti, necnon & super populum Christianum compassi, persequi atq; delere illos noluimus, sed hactenus, sicut & anteà, ut saltem deinde cuiq; sua josticia cederetur, mandavimus. At ille posthac non contentus judicio divino, sed hostili manu iterum & me & hunc fratrem meum persequi nõ cessat. Insuper & populum nostrum incendiis, rapinis, cædibusq; devastat. Quamobrem nunc necessitate coacti convenimus. Et quoniam vos de nostra stabili fide ac firma fraternitate dubitare credimus, hoc sacramentum inter nos in conspectu vestro jurare decrevimus. Non qualibet iniqua cupiditate illecti hoc agimus, sed ut certiores, si Deus nobis vestro adjutorio quietem dederit, de communi profectu simus. Si autem, quod absit, sacramentum, quod fratri meo juravero, violare præsumpsero, ab subditione mea, necnon & à juramento, quod mihi jurastis, unumquemque vestrûm absolvo.

† Qui monarchiam in regnis Francorum juxta ordinationẽ paternam, & superioritatẽ in fratres Reges prætendebat.

* i.e. ad aleam belli in prælio Fontanensi.

3. Cumq; KAROLUS hæc eadem verba Romanâ linguâ perorasset, LOOHVVICUS, quoniam major natu erat, prior hæc deinde se servaturum testatus est: *Pro don amur, & pro Xristian poblo, & nostro commun salvamẽt, dist di en avant, in quant Deus savir & potir me dunat, si salvarai eo cest meon fradra* KARLO, *& in adjudha & in cadhuna cosa, sicum hom per dreit son fradra salvar dist, ino quid il mi altre si faret, & ab* LUOHER *nul plaid nunquam prindrai, qui meon vol cist meon fradre* KARLE *in damno sit.*

4. Quod cùm LUOHVVICUS explesset, KAROLOS Teudisca lingua sic hæc eadem verba testatus est: *In Godes minna, ind durh tes Xristianes folches, ind unser bedhero gehaltnissi, fon thesemo dage frammordes, so fram so mir Got gevvizci indi mahd furgibit, so hald ih tesan minan bruodher .... soso man mit rehtu sinan bruoder scal, in thiu thaz er mig soso maduo, indi mit* LUTHERE *in nohheiniu thing ne gegango, zhe minan vvillon imo ce scadhen vverhen.*

5. Sacramentum autem, quod utrorumque populus quiq; propria lingua testatus est, Romanâ lin-

nâ linguâ sic se habet: *Si* LODHOVVIGS *sacrament, que son fradre* KARLO *jurat, conservat, &* KARLUS *meo sendra de suo part non los tanit, si io returnar non lint pois, ne io, ne neuls cui eo returnar nit pois, innulla adjudha contra* LODHUVVIG *nun li iver.*

6. Teudisca autem lingua: *Oba* KARL *then eid, then er sinemo bruodher* LUDHUVVIGE *gesuor, geleistit, inde* LUDHUVVIG *min herro, then er imo gesuor, forbrihchit, ob ih ina nes arvvenden nemag, noh ih, noh thero them hes irvvenden mag, imo ce follusti vvidhar* KARLE *ne vvirdhit.*

KAROLI. II. REGIS AUG. CONSTITUTIO

Anno Christi 847.

De rebus Ecclesiæ ablatis restituendis, & in posterum ad seculares usus non transferendis.

IN nomine sanctæ & individuæ Trinitatis, KAROLUS Rex. Si ea, quæ à prædecessoribus nostris vel fidelium devotione benè tradita, statuta ac confirmata sunt, nostris oraculis roboramus; si etjam illa, quæcunque necessitate corrupta sunt, Regia nostra auctoritate corrigimus, & in melius commutamus, saluti nostræ consulimus, & Regium ministerium susceptum à Domino exercemus. Proinde noverit omnium fidelium Dei ac nostrorum solertia, quia res ex Episcopatu Remensi, quas magna necessitate, & per omnia inviti, dum à Pastore sancta sedes illa, vacaret, fidelibus nostris ad tempus, unde temporale quoddam solatium in nostro haberent servitio, commendavimus, ordinato & electo, munere sancti Spiritus, per Dei & nostram dispositionem in eadem sancta Sede Hincmaro Archiepiscopo, hoc nostræ auctoritatis præcepto cum integritate, quidquid exinde nos fidelibus nostris beneficiavimus, præsentaliter restituimus, sive etiam illa omnia, quæ tam Clerici quàm Laici, qui in nostra dominatione aliquandiu fuerunt, quosque jam dicto Episcopo commendavimus habebant.

2. Et, ut in calce omnia concludamus, quidquid ex eodem Episcopatu, quando de manu N.. illum recepimus, alicui præstito beneficio concessimus, per hanc nostræ confirmationis auctoritatem in conspectu Dei, coram cœtu fidelium nostrorum tam Ecclesiastici quàm laicalis ordinis, testamento præsentialiter casæ S. Mariæ & S. Remigii, atque Hincmaro Archiepiscopo, cum omni integritate reddimus vel restituimus, ut absque ulla retragatione cassatis quibuscunq; aliis conscriptionibus easdem res per hanc nostram auctoritatem recipiat, ut, sicut res Ecclesiæ Dei, tam ipse quàm successores ipsius disponant.

3. Quam auctoritatem, in qua nos ulteriùs tale quiddam erga ipsam casam Dei non acturos spondemus, &, ut nemo successorum nostrorum agere moliatur, per omnipotentem Dominum ejusdem Virginis filium obsecramus, ut per ventura tempora certior habeatur, & contra æmulos ipsius Ecclesiæ sui noticia valeat, manu nostra subter firmavimus, & annuli nostri impressione roborare decrevimus. Data Kal. Octobris, anno VI. regnante KAROLO glorioso Rege, Indictione VIII. Actum in pago Andegavensi in villa N...

LUDOVICI. II. REGIS AUG. ET POSTEA III. IMP. ROM.

Anno Christi 850.

DECRETUM

Comitiorum Moguntinensium, de Anno DCCCL.

LUDOVICUS maximum Concilium sacratorum & prophanorum Moguntiaci cogit. Singulorum controversiæ auditæ, causæ cognitæ, lites diremptæ sunt. Pax per universam Germaniam jurejurando firmata. Interfuere Bulgarorum, Sclavorum Legati.

ALIUD DECRETUM.

IN Saxonia Conventum juridicum ad amnem Visurgim agit, prædia Regia, quibus Procerum quidam incubabant, neq; quicquam tribuebant, recuperat, fiscoq; adjecit.

Leges Saxonum emendat, Judices avaritia notatos, jura venditare, munera accipere solitos, albo Prætorum eradit, bona eorum confiscat, institutorum veterum atq; legum peritos, pecuniæ contemptores, provinciis juris dicundi præfecit.

DECRETUM COMITIORUM ERDFURTENSIUM.

ERdfurdiæ apud Turogos Concilium gentis cogit. Ibi vetiti sunt Magistratus patrocinia vendere, aut cuiquam in sua Præfectura adesse. Diminutæ sunt Causidicorum merces, quorum perfidia nihil venalius.

LOTHA-

Anno Christi 853.

LOTHARII. I. IMP. AUG.

RESCRIPTUM

AD LEONEM IV. PAPAM DE PRESBYTERO ECCLESIAM suam relinquente per Papam citato ad Synodum.

. . . .

a Cardinali Romano ad Aquilegiensem Patriarcharum ab Imperatore promotum. b Eporediensem.

VESTRÆ denique Serenitatis industria cognoscat de *a* Anastasio Presbytero, cur ad vos non pervenerit, nostro satis animo displicuisse: quem nunc per clarissimos Missos nostros, Joseph videlicet reverendissimum *b* Episcopum, atque dilecti filii nostri Archicapellanum, necnon & Petrum sanctæ sedis Spolennæ venerabilem Episcopum, & Aldegisum illustrem Comitem nostrum præsentaliter vobis mittimus: quidquid canonicè & secundum Deum per illum vestra deliberaverit sententia, nihil contradicentes. Tantum solicitè cavere ac prudenter tractare curate, ne hoc facto divina voluntas offendatur in aliquo.

RECESSUS

Anno Christi 860.

COMITIORUM CONFLUENTANORUM, DE PACE PUBLICA, ET CONCORDIA INTER REGES FRANCORUM STABILITA,

LUDOVICUM. II. REGEM GERMANIARUM ET SCLAVONIARUM, CAROLUM *II. Regem Galliarum,* LUDOVICUM *Imperatorem Romanorum & Regem Longobardorum,* LOTHARIUM REGEM *Lotharingiæ, &* CAROLUM *Regem Burgundiæ ac Provinciæ.*

HÆc sunt nomina Episcoporum, qui Anno Incarnationis Dominicæ octingentesimo sexagesimo, Nonis Junii, in Secretario basilicæ S. Castoris consideraverunt cum Nobilibus Laicis firmitatem, quam gloriosissimi Reges nostri Ludovicus, Carolus, atque Lotharius inter se fecerunt octavo Idus Junii in eodem Monasterio, & qui hæc capitula ab omnibus observanda acceptarunt.

Hincmarus,	Theudericus,
Juntherius,	Leutbertus,
Alefridus,	Gedebartus,
Salomon,	Christianus,
Adventius,	Vulfadus Abbas,
Atto,	Witgarius Abbas.

Hæc nomina Laicorum:

* Archangarius.

Conradus,	*Exstangarius,	Luitharius,
Everhardus,	Arnulphus,	Luthardus,
Vicarenarius,	Berengarius,	Hunfriardus,
Leuthulphus,	Rithuenus,	Adalbertus,
Hemodulphus,	Bernoldus,	Sigeri,
Adalardus,	Burchardus,	Harmainus,
Luitfridus,	Hessi,	Wigricus,
Gislebertus,	Arnustus,	Atto,
Huto,	Hynodulphus,	Christianus,
Matfridus,	Ratbotus,	Hermannus,
Boso,	item Chuantadus,	Sigardus.

1. Ludovicus & Rex Carolus frater ejus, nepósque eorum Lotharius cum primatibus suis in Confluenta castello convenientes, pacem inter se & fidelitatem mutuam singuli juramento confirmantur, cujus sacramenti series hujusmodi fuit: Amodo & quamdiu vixero, istum fratrem meum Carolum, & nepotes meos Ludovicum & Lotharium atq; Carolum, ad Dei voluntaté & sanctæ Ecclesiæ statum & honorem atq; defensionem, & ad nostram communem salutem & honorem, & ad populi Christiani nobis commissi salvamentum & pacem, & ad legis & justitiæ & rectæ rationis conservationem (quantum mihi Dominus scire & posse donaverit, & ipsi me obaudierint) vero consilio, & secundum quod mihi rationabiliter & salubriter possibile fuerit, recipiens, sincero auxilio adjutor ero ad regnum illorum continendum, & nec in vita, nec in membris, neq; in regno illorum eos forsconsiliabo in hoc, ut ipsi erga me similem promissionem faciant, & conservent, sic me Deus adjuvet & istæ sanctæ reliquiæ.

2. Ut omnium præteritorum malorum, & contrarietatum, & supplantationum, atq; malarum machi-

machinationum, atque molitionum, seu nocumentorum invicem actorum abolitio, ita inter nos & apud nos fiat, & à nostris cordibus penitus avellatur communi malitia & rancore, & nec in memoriam ad retribuendum duntaxat mali, vel contrarietatis, atq; exprobrationis, seu improperii de cetero exinde quidquam veniat.

3. Ut tanta inter nos, Domino cooperante, veræ charitatis benignitas abhinc inante semper manet de corde puro, conscientia bona, & fide non ficta, sine dolo & simulatione, ut nemo suo fratri suũ regnum, aut suos fideles, & quod ad salutem sive prosperitatem ac honorem Regum pertinet, discupiat, aut forconsiliet, aut per occultos susurrones libenter composita mendacia seu detractiones acceptet.

4. Ut unusquisq; fideliter suum fratrem, ubicũq; necessitas illi fuerit, & ipse potuerit, aut per se, aut per filium, aut per fideles suos & consilio & auxilio adjuvet, ut regnum fidele, prosperitatem, atq; honorem regium debitè valeat obtinere; & veraciter unusquisq; erga alterum certatim demonstret, quia in fratris sui adversitate, si sic venerit, fraterno modo contristetur, & in prosperitate illius lætetur; & talem fidem sicut inter nos modò abhinc inante conservaturos confirmarũ habemus, sic unusquisque infantibus fratris sui, si obierit, qui superfuerit, conservabit.

5. Et quia per vagos & tyrannica consuetudine irruentes homines pax & tranquillitas regni perturbari solet: volumus, ut si ad quemcumq; nostrûm talis venerit, ut in his quæ egit, rationem ac justitiam subterfugere non possit, nemo ex nobis illum ad aliud recipiat & retineat, nisi ut ad rectam rationem & debitam emendationem perducatur. Et si rationem rectã subterfugerit, omnes in commune, in cujus regnum venit, illum persequantur, donec ad rationem perducatur, aut de regno deleatur. Similiter de eo agendum est, qui pro aliquo capitulo & publico crimine à quolibet Episcopo corripitur & excommunicatur, aut de excommunicatione crimen faciens, regnum & Regis regimen mutat, ne debitam pœnitentiam suscipiat, ut susceptam legitimè peragat; interdum etiam incestam propinquã suam, aut sanctimonialem, & raptam, sive adulteram, quam illic ei non licebat habere, fugiens secum duxit: hic talis cùm Episcopus, ad cujus curam pertinebit, nobis notũ fecerit, diligenter perquiratur, ne morandi & latitãdi locum in regno alicujus nostrûm inveniat, & Dei ac nostros fideles suo morbo inficiat, sed à nobis & ministris Reipub. constringatur, ut & simul cum diabolica præda, quam secum duxit, ad Episcopum suum redeat, & de quocumq; crimine publico pœnitentiam, ut susceptam legitimè peragat, compellatur.

6. Ut nemo Episcoporum hominem peccantem ab Ecclesia Christiana alienet, donec illum secundum Evangelicum præceptum, ut ad emendationem & pœnitẽtiam redeat, cõmonitum habeat. Qui peccans si commonitus inobediens & incorrigibilis permanserit, & ad emendationem redire noluerit, Regiam & Reip. potestatem per se ipsos & per ministros suos adeant, ut constringatur, & ad emendationem & pœnitentiam peccator redeat. Qui etiam si ita ad correctionem perduci nequiverit, tunc secundum leges Ecclesiasticas medicinali separatione communionis Ecclesiasticæ segregetur.

7. Ut illis hominibus, qui in talibus perturbationibus (sicut in his præteritis annis accidit) in Deũ & in sanctam Ecclesiam atq; in eos peccaverunt, si ex veritate recognoscentes veniam petierint, & deinceps nobis veraciter fideles esse voluerint, & in regnis nostris pacifici & quieti, & legibus ac justitiæ obedientes extiterint, rationabilis misericordia impendatur, non solùm in indulgentia commissorum & in concessione proprietatum, verum etiam & in largitione honorum secundum nostram rationabilem possibilitatem.

8. Ut de rapinis ac deprædationibus, & de conspirationibus, ac seditionibus, & de raptis fœminarum, sicut Ecclesiasticæ & Christianæ leges atq; progenitorum Capitula continent, ita in omnibus & ab omnibus conserventur.

9. Ut alia etiam Capitula eorundem progenitorum nostrorum de sanctæ Ecclesiæ honore & immunitate ac conservatione, & de Regis etiam honore, & populi nobis commissi lege & justitia in omnibus & ab omnibus conserventur.

10. Ut nostri fideles unusquisq; in suo ordine & statu veraciter sint de nobis securi, quia nullum abhinc inante contra legem, justitiam, & auctoritatem, ac justam rationem aut damnabimus, aut dehonorabimus, aut opprimemus, & indebitis machinationibus affligemus, sed illorũ scilicet veraciter nobis fidelium communi consilio, secundum Dei voluntatem & commune salvamentũ, ad restitutionem sanctæ Dei Ecclesiæ, & ad statum regni, & ad honorem Regium, atq; pacem populi commissi pertinenti assensum præbebimus in hoc, ut non illi solùm non sint nobis cõtradicentes & resistentes ad ista consequenda verùm etiam sic sint nobis fideles & obedientes, ac veri adjutores atq; cooperatores vero consilio atq; sincero auxilio ad ista peragenda quæ præmisimus, sicut per rectum in suo ordine ac statu suo Principi & Seniori esse debent.

11. Ut sic simul & conjuncti & nos fratres & nepos noster ad invicem, & nos cum fidelibus nostris, & fideles nostri nobiscum, & omnes simul cum Deo nos conjungamus, & ut nobis sit propitius, illi pro devoto munere offeramus, & unusquisq; omnium nostrûm absq; sua propria excusatione & justificatione recognoscamus, in quibus aut sigillatim, aut communiter, aut contra illius mandata, & decreta suorum Sanctorum fecimus, aut consensimus in ordine Ecclesiastico & statu regni, & per singula in medium illa producamus; & nemo nostrûm suo aut amico aut propinquo & confœderato, imò nec sibipsi sæculariter parcat, ut spiritualiter & salubriter parcere possit; quoniam, sicut præmisimus in præcedenti capitulo, vero consilio & sincero auxilio illa in cõmune certatim emendari totis viribus procuremus, quantocyus rationabiliter poterimus.

12. Et si aliquis de subditis in quocumq; ordine & statu de hac convenientia exierit, aut se retraxerit, & huic communi decreto cõtradixerit; Seniores cum veraciter fidelibus suis hanc secũdum Dei voluntatem & legem & justam rationem, velit nolit ille, qui divino consilio & decreto, & huic convenientiæ resistens & contradicens fuerit, exequantur. Et si aliquis de Senioribus de hac convenientia exierit, aut se retraxerit, & huic communi decreto (quod absit) contradixerit; complurium Seniorum nostrorum concilio, & Episcoporum judicio, ac communi consensu, qualiter de eo, qui debitè admonitus incorrigibilis perseveravit, agendum sit, favente Domino decernatur, & ut obnixius suprascripta Capitula à nobis, auxiliante Domino inviolabiliter observentur, & nos illa observaturos ut certiùs credatur, manibus propriis subterfirmavimus.

ANNVNTIATIONES DOMNI LVDOVICI REGIS apud confluentem, lingua Theotisca.

13. Vos sciris, quid in isto Regno evenit. Et ideò huc cõvenimus, ut de Dei volũtate, & sanctæ ejus Ecclesiæ statu & nostra ac vestra communi salute & honore, & de pace populi Christiani cum Dei adjutorio & fidelium nostrorum consilio tractaremus. Et misimus hoc super Episcopos & cæteros fideles nostros, ut illi hoc invenirent, qualiter nos ad hæc quæ diximus exequenda adunaremus. Et volumus ut sciatis, quia sicut illi invenerunt, & scripto nobis nunciaverunt, ad invicem adunati sumus, sicut fratres per rectum esse debent, & vos simul cum isto nepote nostro, & ille nobiscum, & etiam suos fratres & nepotes nostros in hac adunationis firmitate nobiscum recepimus, ita tamen ut si ipsi hanc firmitatem erga nos fecerint & observaverint.

14. Et sciatis, quia non volumus, ut ullus inter nos ab hinc inante alia verba portet nisi talia, quæ Deo sint placita, & ad nostram communem salutem & ad nostrum honorem pertineant; ut sic simus sicut fratres invicem, & patrui cum nepotibus, & nepotes cum patruis esse debent. Et si aliquis fuerit, qui hoc facere tentaverit, perducatur in medium ad rationem, & taliter inde castigetur, ut nemo alius similiter agere tentet.

15. Volumus ut Ecclesiæ & Casæ Dei, & Episcopi, & Dei homines, Clerici & Monachi & Nonnæ, talem mundeburdem & honorem habeant, sicut tempore nostrorum antecessorum habuerunt.

16. Et volumus, ut vos & cæteri homines fideles nostri talem legem & rectitudinem, & tale salvamentum in regnis nostris habeatis, sicut antecessores vestri tempore antecessorum nostrorum habuerunt: & justitia & lex omnibus conservetur; & pauperes homines talem defensionem habeant, sicut tempore antecessorum nostrorum lex & consuetudo fuit, & sicut fideles nostri communiter consenserunt, & scripto nobis demonstraverunt, & nos cum illorum consilio consentimus, & communiter volumus. Et si aliquis hoc perturbare voluerit, à nullo nostrûm recipiatur, nisi ad rectam rationem aut rationabilem indulgentiæ concessionem deducatur.

17. Sed de istis rapinis & deprædationibus, quas jam quasi pro lege multi per consuetudinem tenent, ab hoc die & deinceps de Dei banno & nostro bannimus, ut nemo hoc amplius præsumat, sed unusquisq; intra patriam cum pace & sine oppressione pauperum & circummanentium consistat, & in hostem, & ad placitum, seu ad curtem veniens de suo sicut varintaes, & de domo sua moveat, ut cum pace venire & nobiscum stare, & ad domum suam redire possit. Et qui hoc transgressus fuerit, sicut tempore antecessorum nostrorũ fuit, & in illorum Capitulis continetur, volumus ut hoc in illis transgressionibus emendetur.

18. Similiter & de conspirationibus, & de raptis fœminarum tam viduarum quàm puellarum atq; nonnarum, bannimus ex Dei & nostro verbo, ut nullus hoc in nostris regnis agere præsumat. Et si quis hoc præsumpserit, secundum legem & sicut in Capitularibus progenitorum nostrorum continetur, sic hoc emendare cogatur.

19. Hæc eadem CAROLUS Romana lingua pronuntiavit, & maxima parte lingua Theotisca recapitulavit.

20. Posthæc Domnus Ludovicus ad Domnum Carolum fratrẽ suum lingua Romana dixit: Hoc si vobis placet, vestrum verbum habere volo de illis hominibus, qui ad meam fidem venerunt. Et Domnus Carolus excelsiore voce lingua Romana dixit: Illis hominibus, qui cõtra me fecerunt, &, sicut scitis, ad meum fratrem venerunt, propter Deum & propter illius amorem, & pro illius gratia totum perdono quod contra me nimis fecerunt; alodes de hæreditate & de conquisitima, & quod de donatione nostri Senioris habuerunt; excepto illo, quod de mea donatione venit, illis concedo, si mihi firmitatem fecerint, quod in regno meo pacifici sint, & sic vivant sicut Christiani in Christiano Regno vivere debent: in hoc si frater meus meis fidelibus, qui contra illũ nihilo minus fecerunt, & me, quando opus fuit, adjuverint, similiter illorum alodes, quos in Regno illius habent, cõcesserit. Sed & de illis alodibus, quos de mea donatione habuerunt, & etiam de honoribus, sicut cum illo melius considerabo, illis, qui ad me retornabunt, voluntariè faciam.

21. Et Domnus LOTHARIUS lingua Theotisca in supraannunciatis Capitulis se consentire dixit, & se observaturum illa promisit. Et tunc Domnus Carolus iterum lingua Romana de pace commonnit, ut cum Dei gratia sani & salvi irent, & ut eos sanos revideret oravit, & annuntiationi finem imposuit.

LUDOVICI II. ET CAROLOMANNI REGG. AUGG.

Anno Christi 863.

Recessus SYNODI *VVormatiensis, contra cultum imaginum à Græcis & Papa Rom. assertum.*

ECCLESIASTICUS conventus Teutonum & Venedorum, jussu Regis, apud Vangiones actus est. Mystæ & Pontifices Germaniæ, Græcorum ineptiis, quas ad eos Romanus Episcopus retulerat, responsa reddiderunt. Aventin. fol. 316.

LUDOVICI. II. REGIS AUG. DIFFIDATIO

Anno Christi 870.

Decreta in Comitiis Francofurtensibus contra CAROLUM CALVUM *Gallorum Regem, Regni Lotharingii invasorem & usurpatorem.*

LUDOVICUS Calendis Februariis Francofordiam festinat. Confugiunt ad eum plerique omnes ex Gallia, Germania, Belgio & Celtica, quibus Rex CAROLUS cordi non erat. Luitpertus Archiepiscopus Moguntinus, Adelfridus Saxonū Hyldesheimensis Pontifex, vitæ probitate, morum sanctimonia, sapientiaq; nobilissimi, ad CAROLUM Legati proficiscuntur: hancq; orationem habuerunt: Quoniam hactenus tibi ludibrio fuimus, tuq; animo indulgens consilia, postulata nostra floccifacis, neq; ulla juris, pietatis, sanguinis ratione habita aliena intercipis, nihil ultra, verbis frustra tempus teremus, factis opus est, armis præ-repta repetemus, vi ablata ferro adferemus. Vulgò apud nos dici solet: Qui aliena appetit, sui est negligens: & nimis multa concupiscens, perpauca adipiscitur. Proinde pacem & bellum hîc offerimus. Utrum vis, mox tibi sume. aut continuò cum omnibus comitibus in tuum Regnū, quovis gentiū ex hisce discede terris, aut jam aciē instrue. Jam jam invictissimus Rex noster, Regniq; juvenes, CAROLUS, LUDOVICUS, CAROLOMANNUS, fulmina belli, victrices copiæ aderunt. Ingruent cum his bellicosissimi & ferocissimi Germaniæ pugnacis populi, nationesq; ne sociis satis quidem notæ, Selavi, Venedi, Cimbri, Dani, Nordmanni, Abroditæ, Bojemi, Zechi, Sorabes, Moravi, Bolii, Velatabi, Turogi, Franci, Saxones, Boii, Suevi, Chationes, & cæteri, quos scrupulosiùs referre supervacuum est. Hi, superis faventibus, frenos aviditati imponent, te ferro docebunt, quidnam periculi sit fratrem fallere, & alienam hæreditatem præripere.

EJUSDEM

DECRETUM CONCILII COLONIENSIS DE anno DCCCLXX.

COgitur VI KL. Octobris jussu Regis Conventus Ecclesiasticus apud Coloniam Agrippinēsem. Interfuere Archiepiscopi Luitperdus Mogontinus, Bertulphus Treverorum, Willebertus Agrippinensis, Adelvinus Juvavensis, cum Episcopis, Sacrificulis, Sacerdotibus, Monachis suis. Divi Pauli ad Timotheum Titumq; de libro epistolæ recitatæ sunt. Sacerdotes, Episcopi, avari, Veneri venerij, dediti, ignominia notati, tribuq; moti sunt. Cæteri jussi sunt vivere juxta Christi Servatoris nostri placita. Imperarum Mystis, ut literis sacræ philosophiæ operam darent, ut oves pascerent, néve gregem à Deo creditum malis exemplis trucidarent, neu lac consumerent, de lanis se contegerent. Ante omnia ut curam pauperum agerent Episcopi, Patrochiq;, præceptum fuit.

LUDOVICI. II. IMP. AUG. RESCRIPTUM

Anno Christi 871.

AD BASILIUM IMPERATOREM CONstantinopolitanum.

IN nomine Domini nostri Jesu Christi Dei æterni, LUDOVICUS divina ordinante providentia Imperator Augustus Romanorum, dilectissimo spiritualique fratri nostro Basilio gloriosissimo ac piissimo æquè Imperatori Novæ Romæ.

1. Probabile quidem & laudabile constat, aliquem fratrem fratris monitis, quasi quibusdam flatibus ad ignem charitatis accendi: probabilius autem est, si e ipsius ultroneæ voluntatis ad hoc motibus inflammari; sed probabilissimum est, quandocumq; viam quemquam virtutis arripere, & magis magisq; miris successibus in sublime proficere. Nam ille semper miles à Duce magis diligitur, qui post veniens hostium vires fortiter premit, quàm is qui maturus quidem accessit, sed fortè aut nihil, aut certè modicum gessit. Secundum quam regulam divinitùs stabilitum Imperium nostrum, ex die qua cœpit erga fraternitatem tuam dilectionis radicem in corde suo plantare, multiplices fructus exhibere non destitit, non minus quæ vestra tanquam quæ nostra sunt procurans & vendicans. Quamvis quæ circa Missos nostros in causa familiaritatis & benignitatis te gloriatis egisse: nos prius erga Joannem famosissimum Patricium gessisse patescat; quem reverà non sicut amicum, vel quemadmodum fra-

tris, id est Imperii tui hominem, sed quasi consanguineum nostrum, & tanquam excellentiæ tuæ sobolem tractavimus & diligimus: nec hunc penes nos positum aut tarditas umquam temporis, aut intima locorum à penetralibus nostris fecere extortem.

2. Cæterùm spiritualem fraternitatem tuam miramur, tot sermonum ambages cõtentiosiùs adversus Apostolum prætendentem, qui dicit; *Si quis videtur contentiosus esse, nos talem consuetudinem non habemus*: nec Ecclesia Dei, cùm Imperii dignitas apud Deum non in vocabuli voce, sed in culmine pietatis gloriosa existat; nec nobis quid appellaris mirandũ, sed quid sumus providendum. Verùm quia de Imperatorio nomine multa nobis scripsisti, cogimur & nos quoq; ad scripta tua quædam rescribere, ne si usquequaq; super hoc siluerimus, non ut contentionem vitantes, sed quasi ratione convicti siluisse ab insipientibus videamur. — 1 Corinth. 11.

3. Indicat itaq; dilectio tua, se * maledictũ legis pavescere, & idcirco terminos æternos trãsferre, & veterum Imperatorũ formas cõmutare, ac præter Canonica & paterna præcepta cõversari, renuat & recuset. Et tamẽ qui sunt illi, vel ubi, aut unde fuerũt prolati termini æterni, vel veteres formæ, aut illa Canonica & paterna præcepta, minùs apertè declarat. Nisi forte super Imperatoris nomine velit hæc cũcta sentiri. Verũ apud nos multa lecta sunt, multa quidẽ indefessè legũtur, nunquã tamẽ invenimus terminos positos, aut formas, aut præcepta ꝓlata, neminẽ appellandũ BASILEA, nisi eum, quẽ in urbe Constantinopoli Imperii tenere gubernacula cõtigisset, cùm gentiũ singularũ monumentis interim postpositis, sacræ nobis affluenter historiæ monstrent, plurimos fuisse Basileos nũcupatos, & non solũ electos quosq;, quales fuêre Melchisedech & David, verũ etiã reprobos, quales primores Assyriorum, Ægyptiorum, Moabitarum, & cæterarum nationum, quas enumerare longum est, extitisse probantur. — * Deuter. 19.

4. Ergo cùm ita sit, frustrà causandum ducit prudentia tua, alios præter se Basileos appellandos nisi forte radendos ducat totius codices mundi, in quibus pene cunctarum gentium Principes à priscis temporibus & deinceps Basilei inveniũtur scripti. Et certè, ut de Latinis codicibus interim taceamus, si Græcos & noviter editos revolvas codices, invenies proculdubio plurimos tali nomine vocitatos, & non solùm Græcorum, sed & Persarum, Epirotarum, Indorum, Bithyniensium, Parthorum, Armeniorum, Sarracenorum, Æthiopum, Vuandalorum, & Gothorum, & aliarum gentiũ Prælatos Basileorum appellatione veneratos. Intuere igitur, Frater, & considera, ꝙ multi fuerunt, qui Basilei diversis temporibus, & in diversis locis & nationib. nuncupati sunt, vel hactenus nuncupentur: & noli vel nobis, quod dicimur, invidere, vel tibi singulariter usurpare, ꝙ non solùm nobiscũ, sed & cum pluribus Præpositis aliarũ gentium possides. Grave namq; vitium est singularis dignitatis fastigium, ꝙ qui in principio ambierit, quid ei ambiendo talia contigerit, commemorare nolumus, ne fraternitas tua commemoratum ad injuriam suam existimet.

5. Dicis autẽ, ꝙ quatuor Patriarchales sedes, unũ Imperium inter sacra mysteria memorari, à Deiferis Apostolis usq; nunc traditum habeant; moxq; hortaris, ut persuadeamus eis, ꝙ nos Imperatorẽ appellent, quod tamen nec ratio dictat, nec est opus. Primò quidẽ, quia nobis nõ congruit, alios quomodo nos vocent instruere; deinde verò, quia nobis etiã minimè suadentibus, tã Patriarchas singulos, q̃ cæteros homines, qui sub cœlo sunt, excepta fraternitate tua, tam honoratos quamq; privatos, tali nos nominis appellare cognomine, quoties eorũ accepimus epistolas & litteras, invenimus. Præsertim cùm & ipsi patrui nostri, gloriosi Reges, absq; invidia Imperatorem nos vocitent, & Imperatorem esse proculdubio fatentur, non profectò ad ætatẽ, qua nobis majores sunt, attendentes, sed ad unctionem & sacrationem, qua per summi Pontificis manus impositionẽ divinitus sumus ad hoc culmen ꝓvecti, & ad Romani Principatus Imperium, quo superno nutu potimur, aspicientes. Porrò si unũ Imperium Patriarchæ inter sacrosancta sacrificia memorant, laudandi sunt, non utiq; incõvenienter agentes. Unum est.n. Imperium Patris & Filii & Spiritus sancti, cujus pars est Ecclesia constituta in terris; quam tamen Deus nec per te solùm, nec per me tantùm gubernari disposuit, nisi quia tanta sumus ad invicem charitate connexi, ut non jam divisi, sed unum esse videamur.

6. Non autem credimus, sanctissimos Patriarchas sic tui mentionem facere, ut aliorũ quoq; Principum (ut omittamus nostram) mentionem prætereant, cùm pro hujusmodi etiam * Apostolus orare jusserit, cùm persequerentur Ecclesiam, ut securam & tranquillam vitam agerent cum omni pietate, præsertim cùm eos etiam pro impiis orare non diffidamus, sub quorum ditione consistunt, sicut Judeæ quoq; populus in Babyloniam ductus pro Rege Babyloniæ per * Jeremiam jubetur orare. Nam in illorum pace etiam populi constituit pacem. — 1.Timoth. 2. — Baruc. 1.

7. Illud autem mirari meritò possumus, ꝙ sublimitas tua ad novam & recentiorẽ appellationem aspirare nos autumat; cùm quantũ ad lineã generis pertinet, non sit novũ vel recens, ꝙ jam ab avo nostro non usurpante, ut perhibes, sed Dei nutu, & Ecclesiæ judicio, Summiq; Pontificis per impositionẽ & unctionẽ manus obtinuit, sicut in codicib. tuis invenire facilè poteris. Verũ quid mirum, si novũ sit, cũ omne vetus à novo principiũ habeat, & nõ novũ à veteri? Et certè cũ primi Romani Principes imperare cœperunt, novum fuit, sed de die in diem devenit in vetustatẽ. Non ergò quæcumq; novitas in culpa est, scilicet irreprehensibilis novitas. Unde & Apostolus cùm dilecto filio scriberet, non ait vocũ novitates devita, sed *profanas vocũ novitates devita*. Sane antiquã esse Imperii nostri dignitatẽ nullus ambigit, qui vel nos successores antiquorũ Imperatorũ esse nõ nescit, vel divinæ pietatis divitias nõ ignorat. Nã quid mirũ, si in fine tẽporis palã exhibuit, quod ante tempora in abdito cõsilio suo, prædestinavit? — 1.Timoth. 6.

8. Sed nec hoc admiratione caret, quod asseris, Principem Arabum Protosymbolum dici, cùm in voluminibus nostris nihil tale reperiatur, & vestri codices modò Architon, modò Regem, vel aliquolibet

quolibet

quolibet vocabulo nuncupent. Verùm nos omnibus litteris Scripturas sanctas præferimus, * quæ per Psalm. 71. David non Protosymbolos, sed Reges Arabum & Saba perspicuè confitentur. Chaganum verò non Prælatum Avarum, non Cazarorum, aut Northmannorum nuncupari reperimus, neque Principem Bulgarum, sed Regem vel Dominum Bulgarum. Quæ omnia idcircò dicimus, ut quàm aliter se habeant, quæ scripsisti, legens in Græcis voluminibus ipse cognoscas. Quos nimium suis cognominibus acquiescere perhibes, nec tamen propria ipsorū cognomina recolis. Verùm idcircò ab iis & ab omnibus Basilei debitum vocabulū adimis, ut hoc tibi soli non tam propriè quàm violenter inflectas.

9. Illud autem ridere libuit, quod de IMPERATORIS nomine dixisti, neq; paternum esse, neque genti convenire. Quomodo enim paternum nō est, quod jam in avo nostro paternum fuit? Quomodo autem genti non convenit, cùm sciamus (ut de cæteris brevitatis causa taceamus) ex Hispanorum, Isaurorum, & Cazarorum gēte Imperatores Romanos effectos? Neq; enim veraciter asseverabis nationes has gente Francorum aut religione aut virtutibus clariores, & tamen admittere non renuis Imperatores, & eos prædicare non despicis. Porrò de eo quod dicis, non in tota nos Francia imperare, accipe, Frater, breve responsum. In tota nempe imperamus Francia, quia nos procul dubio retinemus, quod illi retinent, cum quibus una caro & sanguis sumus, & unus per Dominum spiritus.

10. Præterea mirari se dilecta fraternitas tua significat, quòd non Francorum, sed Romanorū Imperator appellemur; sed scire te convenit, quia nisi Romanorum Imperator essemus, utiq; nec Francorum. A Romanis enim hoc nomen & dignitatem assumpsimus, apud quos profectò primo tantæ culmen sublimitatis & appellationis effulsit, quorumq; gentem & Urbem divinitùs gubernādam, & matrem omnium Ecclesiarum Dei defendendam atq; sublimandam suscepimus, ex qua & regnandi prius, & postmodùm imperandi auctoritatem prosapiæ nostræ seminarium sumpsit. Nam Francorum Principes, primò Reges, deinde verò Imperatores dicti sunt, ii duntaxat qui à Romano Pontifice ad hoc oleo sancto perfusi sunt, in qua etiam Carolus Magnus abavus noster unctione ejusmodi per Sūmum Pontificem delibutus, primus ex gente & genealogia nostra, pietate in eo abundante, & Imperator dictus, & Christus Domini factus est. Præsertim cùm tales sæpe ad Imperiū sunt adsciti, qui nulla divina operatione per Pontificum ministerium, propositi solùm à Senatu & populo, nihil horum curantibus, Imperatoria dignitate potiri sunt; nonnulli verò nec sic, sed tantùm à militibus sunt clamati, & in Imperio stabiliti sunt, ita ut etiam eorum quidam à fœminis, quidam autem aut hoc aut alio modo ad Imperii Romani sceptra promoti sunt.

11. Porrò si calumniaris Romanum Pontificem, quod gesserit, calumniari poteris & Samuel, quòd spreto Saule, quem ipse unxerat, David in Regem ungere non renuerit. Verùm super hoc si est, qui Summo Pontifici saltem unum faciat mutuum, congruo profectò illius non carebit responso. Sed interim si paginas revolvas Græcorum Annalium, utiq; discriminatos ab alienis, per quos nequaquā defensi: & si quæ à vestratibus Pontifices Romani pertulerūt, perscruteris, profectò invenies unde illos justè non valeas redarguere. Verùm hæc illi, quæ extrinsecus agebantur, facilè parvipenderunt, nisi & intrinsecus, quæ per diversas hæreses perimere conantiū molimina deprehenderunt. Unde meritò apostans desertis (quæ enim * communicatio Christi cum Belial?) adhæserunt genti adhærenti Deo, 2. Cor. 6. & ipsius regni fructus facienti: quoniam non est personarum acceptor Deus, sed (ut eximius Apostolorum * innuit) *in omni gente, qui timet Deum, acceptus est illi.* Ergo cum ita sit, cur nos satagis reprehendere, Actor 10. quoniam ex Francis oriundi, Romani moderamur habenas Imperii, cùm in omni gente, qui timet Dominum, acceptus est illi? Et certè Theodosius major, & filii Arcadius & Honorius, & Theodosius minor Arcadii filius, ex Hispanis ad Imperii Romani culmen assumpti sunt, & nō invenimus quòd aliqui clamaverint vel reprehenderint Theodosium, quòd non Romanus, sed Hispanus existeret, vel restiterint, vel prohibuerint filios ejus in locum patris & honores succedere, quemadmodum (ut cum tua pace dicamus) nunc tua conari videtur diligēda fraternitas & sustinenda dilectio, quasi gens Francorum non pertineat ad hæreditatem, de qua Pater ad Filiū loquitur; * *Postula* (inquiens) *à me, & dabo* Psalm. 2. *tibi gentes hæreditatem tuam*, &c. Et alibi; * *Glorificantes me glorificabo.* Et alia innumerabilia. 1. Reg. 2.

12. Ergo, Frater charissime, desine in hoc contentiosius agere; desine adulatoribus quibuscunq; aures tuæ puritatis inflectere. Deniq; gens Francorū justos & fœcundissimos Domino attulit fructus, non solùm citò credendo verùm etiam nullos alios salutiferè convertendo. Verùm vobis à Domino jure prædictum est; * *Auferetur à vobis regnum, & dabitur genti faciēti fructus ejus.* Sicut ergo potuit Deus de Matth. 21. lapidibus suscitare filios Abrahæ, ita potuit de Francorū duritia Romani suscitare successores Imperii. Et sicut, si Christi sumus, secūdùm * Apostolum, Abrahæ semen existimus, ita si sumus Christi, omnia Gal. 3. possumus per gratiam ipsius, quæ possunt illi, qui evidenter existunt Christi. Et sicut nos per fidē Christi Abrahæ semen existimus, & Judæi per perfidiā Abrahæ filii esse desierūt, ita quoq; nos propter bonam opinionē, id est orthodoxiam, regimen Imperii Romani suscepimus; Græci verò propter cacodoxiam, videlicet malam opinionē, Romanorum Imperatores existere cessaverunt: deserētes scilicet non solū urbem & sedē Imperii, sed & gentem Romanam, & ipsam quoq; linguam penitus amittentes, atq; ad aliam urbem, sedem, gentem, & linguam per omnia transmigrantes.

13. Sed ne, Frater desiderabilis, tristitia cor tuum repleat, audi sequentia, quia * *non repulit Deus ple-* Rom. 11. *bem suam, quā præscivit.* Dic ergo, *nunquid sic offenderunt, ut caderent? Absit: sed illorū delictum* honor noster, & diminutio ipsorū plenitudo nostra effecta est. Cùm n. fracti sunt rami, nos inserti sumus in illis, cùm oleastri quidē amodò fuissimus, & socii radicum & pinguedinū olivæ sumus effecti. Dicimus ergo: Fracti sunt rami, ut nos inseramur. Et bene. Non enim nisi propter credulitatē non rectam fracti sunt. Nos autem fide stamus. Qui habet aures audiendi, audiat.

14. Sed dicis, quòd esset tempus secundùm quod fraternitati nostræ promiseris, quando & hac potiremur appellatione, si Deus ad finem ea, quæ consiliati sumus, perducere voluisset. Equidem de consilio quod asseris, quæ diximus, hæc ipsa & nunc dicimus. Non enim est in nobis, Est & Non; & à verbo nostro neq; ad dexteram neq; ad sinistram divertimus, sed in ipso immoti persistimus: appellationem autem illam, sicut hactenus nec nos nec patres nostri per carnem & sanguinem possedisse dignoscimur, ita quoq; de cætero non immerito possidere contendimus. Per patres etenim nos non per filios consuevimus honorari, & apud nos gloria non à filiis ad patrem, sed à patribus in filios derivatur.
Jacob 1. Quod enim nos * *à patre luminum, à quo omne datum optimum, & omne donum perfectum* sumpsimus, neq; à filio, neq; per hominem aut ab hominibus accipere volumus.

* Ῥῆγα, id est, Regem. 15. Postremò scito, quia qui * Riga quemq; appellat, quid dicat, nec ipse novit. Si quidem etiam si linguis omnibus, tuore Apostolorum, immò Angelorum loquaris, cujus linguæ sit Riga, vel cui dignitati sonus ille barbarus congruit, quod Rex dicitur, interpretari non poteris. Nihil enim fortè ad idioma propriæ linguæ, tractum Riga, Regẽ significare monstraveris. Quod si ita est, quia non jam Barbarum, sed Latinum est, oportet ut cùm ad manus vestras pervenerit, in linguam vestram fideli translatione vertatur. Quod si factũ fuerit, quid aliud nisi hoc nomine Βασιλεύς interpretabitur? Quod non solùm veteris, sed & novi Testamenti omnes Interpretes attestantur. Unde si in alienis personis hoc detestaris vocabulũ, stude ex omnibus tam Latinis libris quàm Græcis, sive Regis, sive βασιλέως nomen eradere.

16. His igitur super hoc ita prælibatis, obstupescimus in iis, quæ Serenitas tua prosequitur, dicẽs, suis, id est Græcis Barim ex parte sua debellantibus, & elidere decertantibus, nostrus vel solũ intuitos, vel prandiis dissolutos nullũ auxiliũ præstitisse: hancq; ideò civitatẽ minimè capi potuisse; cùm nostri sive intuendo tantũ, sive prandendo, sive aliud quid agẽdo Barim tamen licet perpauci, & finetenus impugnasse, & ope divina cepisse noscantur. Vestri autẽ sicut bruchi multitudine apparentes, & sicut locustæ primũ imperũ dantes, eo ipso, quo conatum suũ in prima fronte monstraverunt, pusillanimitate superati, protinus infirmati sunt, & more locustarũ repentè quidẽ salierunt, sed cõfestim fatigati, quasi à nisibus volandi deciderũt, ac per hoc neq; intuẽdo, neq; prandẽdo, neq; bellando, quibuslibet insignibus triumphi monstratis, motu subitaneo & clandestino recesserunt & inefficaces; nonnulli è contra, Christianis solũmodò captivatis, ad propria repedarunt. Ergo, Frater, noli de cætero Francos ridere, quia etiã inter mortis vicina studẽt & prandia & omnia charitatis indicia proximis exhibere, &
Philip. 4. tamen à proposito nõ lente scere, quoniã, secundùm * Apostolum, sciunt abundare & penuriam pati, & saturari & esurire. Et (ut compendio dicamus) omnia possunt in eo, qui illos confortat.

17. De paucitate verò, quid miraris si pauci fuerunt, & tamen multa lucra detulerũt? Præterea qua de re pauci fuerunt nostri, pridẽ patefecimus dilectioni tuæ. Sed quoniã nos super hoc pulsasti, denuò
* i. classe, armada. nostrum sume responsum. Cùm.n. diu demorante * stolo fraternitatis tuæ, & illius jam minimè præstolaremur adventũ, & in anno ipso de obsidione Bari nihil omninò fieri putaremus, omnes ad sua redire permiseramus, his solũ retentis, quos ad prohibitionẽ recipiendorum alimentorũ sufficere credebamus. Et hoc est quòd stolus insperatus apparens, non nisi paucos nostrus invenerunt. Veruntamen isti pauci & adhuc pauciores, quibusdã horum diverso languore gravatis, effecti, antequam Baris caperetur, tres Ammiredas, qui totã Calabriam depopulabantur, & numerosam multitudinẽ Sarracenorum prostraverunt, & magnã vestratibus salutẽ divino beneficio cõtulerunt. Quare non solũ Calabritanorum Ismaelitarũ ingens ex tunc facta est diminutio, sed & Barensium potentatu omnimodò dissoluto, ae per id ad capiendum facilis adinventio. Cujus facti trophæa vestros credimus tuo Imperio retulisse, & opera Dei, quæ taceri non debent, mirabiliter enarrasse.

18. Cæterùm fraternitatis tuæ dilectionẽ rogamus, nullam Nicetæ Patricio molestiã irrogare, pro eo quòd nostrũ insolenter offenderit animũ. Nam licet adeò protervus & contumax in nostrũ fuerit Imperium, ut fideliũ quoq; nostrorũ numerosa multitudo in eum severiore mẽte cõmoveretur, nisi à nobis causâ tui honoris pariter & amoris præventa cõpesceretur, tamen malũ pro malo retribuere nõ tulimus, nec debemus. Et idcircò deposcimus, si quid minatũ super ipsum potestatis tuæ fortassis imminet, celeri benignitatis tuæ manu pro nostro removeatur amore.

19. Non autẽ tales Apocrisarios Apostolicæ Sedis esse, vel professio docet, vel eruditio dictat, vel cõversatio anteacta demõstrat: quales illos scripta prædicant, q̃ nobis fraternitas tua direxit. Electos.n. & approbatos eos tã spiritualis pater noster Sũmus Pontifex, quã Ecclesia per diuturna tempora sciẽres, & Ecclesiasticæ correctionis negotia strenuè peragentes, ad preces sublimis à Deo servandi Imperii tui illos direxisse noscũtur. Unde & decuerat excellẽtiam tuam ita munitos eos remittere, ut in nullos vel piratarũ vel aliorum pravorum incursus inciderent. Grave namq; contra te super hac tam spiritualis patris nostri Apostolici Papæ, quàm totius Ecclesiæ Romanæ murmur accenditur, eò quòd illos à Sede Apostolica tam desiderabiliter expetieris, sed tam improvida dispensatione remiseris.

20. Et Nicetas quidẽ Patricius, Hadriatici freti servator, cũ classibus destinatus, accepta quasi per hujusmodi rem occasione, multas prædas ab ipsis Sclavinis abstulit, & quibusdam castris direptis eorũ homines captivos abduxit, nec tamẽ quæ præfati venerabiles Apocrisarii perdiderũt, hacten⁹ restituta sunt. Sanè spiritalem tuã nolumus ignorare fraternitatẽ, super castra nostra destructa, tot populis Sclavoniæ nostræ in captivitate sine qualibet parcitate subtractis, supra q̃ dici potest animum nostrum cõmotum. Non.n. congruè gestũ est, ut iisdẽ Sclavinis nostris cum navibus suis apud Barim in procinctu cõmunis utilitatis cõsistentibus, & nihil sibi adversi aliunde imminere putantibus, tã impiè domus suæ

quæq;

quæq; diriperetur, sibiq; cótingerent, quæ si prænoscerét, nequaquam prorsus incurrerent. Qua de re desiderabilem dilectionem tuam hortamur & admonemus, ut mox id corrigere jubeat, & ipsos captivos ad propria cum suis reduci præcipiat, si charitatis vinculum numquam inter nos fore cupiat dissolvendum. Nullus mortalium hactenus Imperium vestrum talia commisisse recolit, ac per hoc nisi correctionem jussio tua præveniat, justæ severitatis nostræ proxima ultio proculdubio subsequatur; nec poterit remanere penitus impunitum, quod in contemptum nostrum tanta temeritate constat fuisse patratum.

21. Nihilominus etiam te existimare scimus, obstupuisse nos talia de Missis nostris audientes, qualia tuæ nobis dulcedinis litteræ intimarunt: adeò quippe illos inordinatè significans ambulasse, ut semper evaginato gladio deportato, non solùm jumenta sed & homines interficerent. Quæ res si ita se habuit, mansuetudini nostræ valde displicet, & ut ad certitudinem perducatur, vehemēter exoptat. Verùm & ipsi diligenter à nobis inquisiti, tale quid egisse modis omnibus negaverunt. Et quia non est, qui illos in faciem arguat, non est profectò eis neq; convictis neq; confessis justæ correctionis aliquid ingerendum. Verùm nos illos nec ita educavimus, nec ita docuimus, ut ad talia, qualia perhibes, laberentur; & ideò de illis quidquam eorum credere non facilè judicamus. Cæterùm indecorum sonuit, quod fraternitas tua perhibuit, dicens, non gladiis sed dentibus nostros dilaniandos esse, nisi causa timoris tui minimè coercerentur; cùm si non essent in Imperio tuo, nihil tale sibi prætenderent. Sed nec in regno tuo positi quidquam horum penitus formidarent, quin immò nec tanti numeri viros & adhuc alios totidem, Deo gratias, expavescerent.

22. Postremò de Neapoli nobis in Christo fraternitas tua monuit, quasi miserimus populum nostrum ad incidendas arbores, & messes igne cremandas, & hanc ditioni nostræ subdendam. Cùm licet abolim nostra fuerit, & parentibus nostris, piis Imperatoribus, tributa persolvent; verùm nos ab ejus civibus præter solitas functiones nihil exegimus, nisi salutē ipsorum, videlicet ut deferent contagia perfidorum, & plebem desisterent insequi Christianorum. Nam infidelibus arma, & alimenta, & cætera subsidia tribuentes, per totius Imperii nostri litora eos ducunt, & cum ipsis toties beati Petri Apostolorum Principis fines furtim deprædari conantur: ita ut facta videatur Neapolis Panormus vel Africa sedes Sarracenorum. Cumq; nostri quiq; Sarracenos insequuntur, ipsi ut possint evadere, Neapolim fugiant. Quibus non est necessarium Panormum repetere, sed Neapolim fugientes, ibidemq; quousq; pervideniit latitantes, rursus improvisò ad certamina redeunt. Super quibus sæpe illos monuimus, sed ex admonitione pejores effecti sunt, adeò ut Episcopum proprium (quoniam eos, ut vitarent consortia malignorum, monitabat) ex urbe projicerent, illustres ac proceres civitatis compedibus obsignarent. Ergo si societatem non dissolverint infidelium (secundùm Apostolum, qui præcepit dicens; *Nolite jugum ducere cum infidelibus*) & Episcopum proprium & pastorem non receperint, portionem eorum ponemus cum iis, quorum libenter amplexi sunt unionem, & uno lance appendemus utrosque. Quoniam non solùm qui faciunt talia, sed qui consentiunt facientibus, dignos morte judicat memoratus insignis Apostolus, præsertim cum unanimiter arma contra Christianos ferant, & dimicent, & si quos fidelium capere possunt, Sarracenorum manibus tradant, cum ipsis ad bella uno impetu procedentes.

De Athanasio Episcopo Neapolitano expulso.

2. Corinth. 6.

Roman. 1.

23. De cætero, Frater charissime, noveris, cùm virtute summi Opificis nostri exercitū nostrum ordine prænotato, Bari triumphis nostris submissa, Sarracenos Tarenti pariter & Calabriæ mox mirabiliter humiliasse, simul & comminuisse, ac hos celeriter, duce Deo, penitus contritum, si à mari prohibiti fuerint escarum admittere copias, vel etiam classibus à Panormo vel Africa suscipere multitudines. Quapropter spiritalis fraternitas tua, *a* quia per totum nostrorum cunei populorum in utrisq; locis vix aut nunquam studeat, necesse est sufficientem stolum destinare, qui illos ab accipiendis alimentis à mari coerceat: & si plurimas contigerit (sicut sæpe nuntiatur) pessimæ gentis advenire catervas, faciliùs illis resistere, divino munitus brachio, valeat. Nam iste *b* stratigus Georgius licet solerter invigilet, & strenuè pro suo posse decertet, non tamen sufficit obviare, si plures inimicorum naves ex parte qualibet apparerent, non videlicet nisi pauca prorsus *c* chalendina possidens. Et quia nonnulli Sarracenorum Panormi latrunculi cum *d* sagenis, solatio & refugio jam memoratorum Neapolitanorum freti, per Tyrrhenum mare debacchantur, oportet ut ad hos capiendos tuæ fraternitatis stolus sine dilatione mittatur. Isti sunt, qui cum Calabritanis Sarracenis indefessa stipendia præbent, & iis, qui Panormi sunt, auxilia quotidiana ministrant. Unde si capiantur sagenæ, maxima ex parte Sarraceni tam Panormi quàm Calabriæ constringentur.

a Locus depravatus.

b στρατηγὸς. i. magister militum.

c Navigii genus.

d i. navibus.

24. Nos enim Calabria, Deo auctore, expugnata, Siciliam disposuimus, secundùm commune placitum, libertati restituere. quod tantum erit utrumq; faciliùs, quantum illi, divina dextera captis navibus & latrunculis, fuerint ampliùs & celeriùs infirmati. Nulla ergo tarditas, nulla mora, Frater charissime, in mittendo stolo proveniat, ne vel per escarum à mari receptarum abundantiam, vel per adventantium Agarenarum classium numerositatem horum vires non infirmentur, sed roborentur: & sic roborentur, ut posteà difficiliùs infirmentur, sed & frustrà nostræ per siccum indefessè certamen arripient, si sic ipsi per æquora fuerint aliqua stipendia vel copiosam multitudinem consequuti.

25. Postremò misimus desiderabili fraternitati tuæ Autprandum fidelem & familiarem hominem nostrum, qui quædam, quæ huic desunt epistolæ, viva voce tuo à Deo tuendo Imperio referabit, qui à diligenda nobis in Christo fraternitate tua susceptus benignè, non exceptis octo diebus, quæsumus ullo modo retardetur, sed celeriùs ad nos, quia ita convenit, nulla impediente mora, Christo propitio, remittatur.

Anno Christi 871.

CAROLI II. REGIS AUG.

RESCRIPTUM

DE POTESTATE REGIA SEU IMPERATORIA, auctoritate Papæ, & jurisdictione utriusque regiminis.

* ejus nominis Secundo.

SANCTISSIMO ac reverentissimo Patri * Hadriano, Summo Pontifici & Papæ, CAROLUS Dei gratia Rex & Spiritualis filius vester.

Legimus in libro Paralipomenon, filios Israel *mente pacifica ivisse ad prœlium*, quia non livoris vindicta, sed obtinendæ pacis gratia dimicarunt. Quod rursum dicimus, quia cogitis nos, indecentibus potestati Regiæ literis vestris inhonoratum, inconvenientibus Episcopali modestiæ vestræ mandatis gravatum, contumeliis & opprobriis dehonestatum, aliter quàm vellemus mente pacifica rescribere, ut tandem animadvertaris, quanquàm perturbationibus humanis obnoxium, in imagine tamen Dei ambulantem esse nos hominem, habere sensum paterna & avita successione, Dei gratia, Regio nomine ac culmine sublimatum; & quod his majus est, Christianum, Catholicum, fidei orthodoxæ cultorem, sacris litteris ac legibus, tam Ecclesiasticis quàm Sæcularibus, ab infantia eruditum, nullo crimine publico in audientia Episcopali legaliter ac regulariter accusatum, minimè autem convictum. Et ut quæ superaddere poteramus, alia taceamus, ne nos potiùs jactare quàm vera dicere videamur, li- (2. Corinth. 11.) cet legamus Apostolum plura de se dixisse ob aliorum salutem necessitate compulsum: quoniam sæpe humiliter vobis locuti, benigna & pacifica atque honorabilia nobis scripta impetrare nequivimus, ut quietem pacis & veneratione, quam apud antecessores vestros nostri decessores & nos habuimus, quoquo modo obtinere possemus. Scripsimus vobis per Actardum Episcopum & mansuetudinis nostræ Legatum singillatim ac viritim, quàm inconvenientia pro Hincmaro quondam Laudunensi Episcopo ex nomine vestro nobis scripta fuerunt: quæ nos à vobis processisse non credebamus, putantes nos ratione comperta ab incompetentibus, quæ aliorum instinctu nobis eatenus scripta fuerunt, calamum revocare. Sed spe vana frustratis aliter nobis, quàm sperabamus, evenit. In capite quippe litterarum, quos per præfatum Actardum Episcopum nobis vestra direxit paternitas, auditam laudabilem charitatis & sapientiæ nostræ magnitudinem vos prætulisse invenimus, & mox de competto murmure & tumultuoso clamore indebitæ reprehensionis adversus paternitatem vestram nos denotatos reperimus: sicque auditam nostram sapientiam collaudastis, ut quasi honestiùs & reverà onustiùs nos solitis contumeliis afficere volueritis, quem non per insipientiam, sed per industriam in murmuratione & clamore contra debitam charitatem delinquere demonstrabatis, & quasi ad ora vasculi melle illiti, & de eodem fonte, quo & ante missæ litteræ istæ posteriores, nobis perniciosum poculum propinaverunt, fatentes illa, quæ aliorum instinctu & non à vobis processisse credebamus, vestra fuisse.

2. Nam in præcedentibus litteris nos perjurum, tyrannum, ac perfidum, & distractorem rerum Ecclesiasticarum, non confessum nec ordine judiciario legaliter ac regulariter convictum, vocastis: in istis autem murmurationis crimen nobis impegistis, & tumultuosi clamoris nævum imposuistis, ar- (Esai. 5.) guente Domino carnalem Israël per Prophetam, unde nos coarguitis; *Quia non fecerit judicium sed cla-* (Ephes. 4.) *morem.* Et Apostolus; *Omnis*, inquit, *clamor & indignatio tollatur a vobis.* Et non levius malum est mur- (1. Corinth. 10.) muratio his, quibus nos anteà denotastis, dicente Apostolo; *Neque murmuraveritis, sicut quidam illorum murmuraverunt, & à serpentibus perierunt.* Et, ut beatus dicit Gregorius; *Nullus murmurans regnum Dei intrare permittitur.* Hinc colligendum est, quantum peccatum sit murmuratio, quæ regnum (Galat. 5.) Dei intercludit; sicut & illa peccata gravia, post quorum enumerationem dicit Apostolus, *qui talia agunt, regnum Dei non possidebunt.* Et non, ut scripsistis, tumultuoso clamore paternitatem vestram indebitè reprehendimus, sed quæ nobis ex vestro nomine scripta fuerunt, non multorum vocibus, quibus tumultus fieri solet, sed nostra tantum voce rescripsimus. Et quoniam talia vos misisse, & à sancta Romana Ecclesia, in omnibus semper discretissima atque cautissima, dictata fuisse nequaquàm credidimus: quia ipsa sancta Sedes cum modestia & discretione semper corripere, & salubriter corrigere, secundum uniuscujusque personam & ordinem solita sit, suggessimus. Igitur si malè locuti sumus, testimonium perhibete de malo; si autem bene, quid nobis succensetis?

3. Scriptum est, Abraham licet sanctum, ut à Deo sanctificatum hominem, tamen eidem Deo (Genes. 18.) dixisse: *Num perdes justum cum impio: non hoc est tuum, qui judicas omnem terram*: & non ingratè hoc Domi- (Matth. 5.) num suscepisse. Et nos arguitis, quoniam humili placatione vobis suggessimus, non esse vestrum non (a Actor. 23. v. 5. Rom. 13. & 1. Pet. 2.) confesso vel legaliter ac regulariter convicto, Regia etiam potestate (gratia Dei) prædito, talia sicut plebeio & de criminibus confutato, scribendo impingere: scientes, quàm grave sit fratri (quod no- (b 1. Reg. 24. & 25.) bis impactis minus est) dicere *fatue*, nullique detrahendum, vel contra fas maledicendum: minimè autem Regi, *a* Apostolica doctrina, atque *b* sancti David in Saulis jam à Domino reprobati reveren- (c Sapient 1.) tia, & *c* Salomonis Sapientia, ac *d* Nabuhæ prodit historia. (d fort. Nabalæ.)

4. Invenimus etiam in eisdem litteris nobis datum consilium, (si fortè dici potest consilium, (ex 1. Reg. 25. adde & 2. Reg. 16. & 3. Reg. 2.) quod est Domini exemplis contrarium, & Decretis Sanctorum invenitur adversum) scilicet (ut verbis vestris dicamus) *omnia, quæ à Sede Apostolica, cui per Dei gratiam præsidetis, directa sunt, alacri mente percipere, animo grato amplecti, & humili semper debemus intentione recipere.* Scriptum est enim nobis ex vestro

nomine,

nomine, nos perjurum, tyrannum, ac perfidum, & distractorem esse rerum Ecclesiasticarum. Et hæc alacri mente percipere, animo grato amplecti, & humili semper debemus intentione recipere? Nisi scriptor fortè velit nos cum vulgo *Æthiopes* vocare argenteos: & idcò quis nobis pulcher videatur, qui à nomine *Bellus* vocatur, & sibi cantare cum Persio

Satyr. 3. v. 40

—— *Quicquid* * *calcaverit hic, rosa fiat:*

* al. calcaveris, ros.

Illudque Propheticum incurrere: *Væ his, qui ponunt amarum in dulce:* cùm Dominus dicentibus ad se Judæis: *Nonne bene dicimus nos, quia Samaritanus es tu, & Dæmonium habes?* quod recognovit, tacendo consensit; & patienter repulit, quod fallaciter audivit, dicens; *Ego Dæmonium non habeo.* Cujus pro modulo nostro in hoc exemplum secuti, qui nos dedignatus est ex ratione ostendere se peccatorem non esse, qui ex virtute divinitatis poterat peccatores justificare: de his, quæ in nobis non recognovimus, humiliter & patienter apud paternitatem vestram excusavimus, ne si penitus taceremus, tales, quales denotabamur, tacendo & consentiendo esse nos fateremur, & quasi confessi & nostra confessione convicti judicaremur.

Esai. 5. Johan. 8. v. 48. ibid. v. 49.

5. Et hoc hortamentum, quod in litteris ex nomine vestro ab Actardo Episcopo nobis delatis invenimus, scilicet ut *omnia, quæ à Sede Apostolica nobis veniunt, humili semper debeamus intentione recipere*, non solùm (ut præmisimus) Evangelicæ veritati sed etiam decretis Sanctorum invenitur adversum. In quorum Decretis legimus, eum absolvi non posse, qui in se ipsum dixerit mortis causam, qua edicta in alium punitetur, * falsum videlicet testimonium: cùm omnis, qui sibi fuerit mortis causa, major homicida sit. Et hunc decreverunt, ut quicumque sub ordinatione vel Diaconatus vel Presbyterii vel Episcopatus, mortali crimine dixerint se esse pollutos, à supradictis ordinationibus submovendos. Et nos, si ad talia nobis impacta tacendo consentiremus, non solùm à regimine Regio, verùm & à Catholicæ Ecclesiæ communione nos ipsos sequestraremus. Non igitur talia nobis ex parte Sedis Apostolicæ & nomine vestro scripta, *mente alacri percipere, & animo grato amplecti, & humili semper debemus intentione recipere*, quæ, sicut in eisdem litteris ex sententia Salomonis subjungitur, *quasi stimuli & sicut clavi in altum defixi* esse viderentur, quia culpas delinquentium nesciunt palpare sed pungere. Cui sententiæ item † Sapientis verba * referimus, quibus dixit: *Priusquam interroges, ne vituperes quemquam; & cùm interrogaveris*, (id est, probaveris) *corripe justè.* Sicut † Nathan David Regem prius interrogavit, & interrogatione probatum corripuit: & cùm causa correptionis defuit, humiliter adoravit, veluti in sacra Historia legimus. Mandare & scribite, quæ vestro & nostro ministerio congruunt, ut decessores vestri nobis & nostris decessoribus mandaverunt, atque scripserunt, & alacri mente gratoque animo accipiemus.

* c. 7. dist. 50. c. 4. 7. 8. & per totam d. dist. 50.

Ecclesiast. ult.

† sc. Jesus Sirachi, Ecclesiastic. 11.

* fort. regerimus.

† 2. Reg. 12.

6. Litteræ autem ex nomine vestro semper sine interrogatione, id est probatione, nos pungunt, & peccata, pro quibus invitum pungunt, sponte confessa vel ordine judiciario legaliter ac regulariter comprobata, non ostendunt: & cùm peccata manifesta & probata desint, fomentis benignæ adhortationis & allocutionis non refovent: reprehendente hinc Domino populorum Rectores asperos, atque dicente: *Vos autem cum austeritate imperabitis eis & cum potentia.* Quibus Apostolus regulam dedit commonitionis, singulis dicens: *Argue, obsecra, increpa in omni patientia & doctrina, misceas temporibus tempora, terroribus blandimenta.* Dictum magistri, & pium patris ostendentes affectum, id est indisciplinatos & inquietos debent duriùs arguere; obedientes autem ac patientes, ut in melius proficiant, obsecrare; negligentes autem & contemnentes debent utique increpare atque corripere; & de criminalibus peccatis aut ultrò confessos, aut ordine judiciario comprobatos atque convictos, secundùm modum culpæ legaliter ac regulariter judicare. *Noluit Apostolus*, inquit beatus Augustinus, *hominem ab hoc homine judicari ex arbitrio suspicionis, vel etiam extraordinario usurpato judicio: sed potius ex lege Dei secundùm ordinem Ecclesiæ*, sive ultrò confessum, sive accusatum atq; convictum. Alioquin illud cur dixit: *Si quis cùm frater nominatur, aut fornicator, aut idolis serviens* &c? nisi quia eam nominationem intelligi volunt, quæ fit in quemquam, cum sententia ordine judiciario atq; integritate profertur. Nam si nominatio sufficit, multi damnandi sunt innocentes; quia sæpe falsò in quemquam crimen nominatur. Plerique autem boni Christiani propterea tacent & sufferunt aliorum peccata, quæ noverunt, quia documentis sæpe deseruntur, ut ea quæ sciunt, judicibus Ecclesiasticis probare non possint. Quamvis autem vera sint quædam, non tamen judici facilè credenda sunt, nisi certis indiciis demonstrentur, nisi ordine judiciario comprobentur, ut, si per judicium mali ab Ecclesiæ communione auferri non possunt, tolerentur potiùs, ne perversè malos evitando quisq; ab Ecclesia ipse discedens, eos, quos fugere videtur, vincat ad gehennam.

Ezechiel 34. 2. Timoth. 4.

7. Quod scriptum est in eisdem ex nomine vestro litteris, quia sanè non patienter Pontificii vestri monita & correctiones nos audisse comperistis, liquidò patet adhuc perfectæ aliquid charitatis minus duntaxat habere, de qua dicit Apostolus: *Charitas patiens est, benigna est, non inflatur, non irritatur, non agit perperàm, omnia suffert, omnia sustinet.* Cujus charitatis modum & perfectionem in benignitate ac patientia, in humilitate & sufferentia, exemplo sanctæ paternitatis vestræ in litteris vestris discere admodùm cuperemus, si Deus nos inde honorare dignaretur.

1. Corinth. 13.

8. Quod & in hoc possemus addiscere, si in his, quæ ex nomine vestro nobis scripta sanctitati vestræ rescripsimus, sustineretis modicū quid insipientiæ nostræ, & supportaretis nos, sicut magnus Petrus, Apostolicæ & primæ Sedis primus Episcopus non solū patienter sed & gaudenter adeò suscepit reprehensionem suā à coapostolo suo Paulo sibi ostensam, ut ejus epistolas, in quibus se reprehensum legerat, cum maximo favore laudaverit. Non enim ita supputatè eas laudare poterat, nisi legisset; & quia

Galat. 2. 2. Petr. 3.

legit

legit scriptum, reprehensum se in eis invenit: & quoniam eas tam granditer laudavit, quàm gratanter
Act. 11. justam reprehensionem suam accepto tulerit patienter, ostendit. Et cùm à minoribus suis reprehensus fuit, cur ad Gentiles intraverit, non eis nudo & tumido sermone respondit, ut omnia, quæ egerat, patientissimè sustinerent; nec aliquid in eorum querela de sua potestate dixit, sed humili ejus ratione placavit, atque in causa reprehensionis suæ etiam testes adhibuit. *Quia si in querela fidelium*, ut beatus dicit Gregorius, *aliquid de sua potestate diceret, profectò doctor mansuetudinis non fuisset.*

9. *Si igitur pastor Ecclesiæ Apostolorum Princeps, signa & miracula singulariter faciens, non dedignatus est in causa reprehensionis suæ rationem humiliter reddere, quanto magis*, inquit Gregorius Apostolicæ Sedis Pontifex, *nos peccatores, cùm de re aliqua reprehendimur, nostros ratione humili placare debemus?* Litteræ autem ex nomine vestro nobis directæ non humili nos ratione placarunt, sed indebita increpatione os nostrum oppilare studuerunt, quum, Deo gratia, libera adhuc fronte de his, quæ nobis per litteras ex nomine vestro directas impacta sunt, loqui possimus.

10. Scriptum est etiam in præfatis litteris nobis ex nomine vestro directis de Hincmaro, hoc modo: *Volumus & auctoritate Apostolica jubemus, ipsum Hincmarum Laudunensem Episcopum, vestra fretum potentia, ad limina Sanctorum nostramque venire clementiam. Quo sanè veniente, veniat pariter accusator idoneus, qui nulla possit auctoritate legitima respui. Et tunc in præsentia nostra, & totius Sedis Romanæ Synodali Collegio, causa illius prudenti ventilata examine, ac diligenter inquisita, secundum Deum & sacrorum canonum constitutiones Spiritu Dei prolatas, sine protelatione aliqua finietur.* Quæ relegentes, licet contra morem decessorum ac prædecessorum vestrorum hoc dictum invenerimus, id est, umbrosum seculi typhum inducere in Ecclesiam suam, quæ lucem simplicitatis & humilitatis diem Domini videre desiderantibus præfert, tamen de voluntate non dubitavimus. Quia humano animo facilè potest subripi, quod ex deliberatione conveniat immutari. Sed valde mirati sumus, ubi hoc dictator epistolæ, nobis per Actardum Episcopum delatæ, scriptum invenerit, esse Apostolica auctoritate præcipiendum, ut Rex corrector iniquorum & districtor reorum, ac secundum leges Ecclesiasticas atque mundanas ultor criminum, reum legaliter ac regulariter pro excessibus suis damnatum, sua fretum potentia, Romam dirigat; maximè autem illum, qui & ante depositionem contra custodiam publicam & contra quietem moliri in tribus Synodis extitit deprehensus, sicut in Gestis Episcopalibus paternitati vestræ directis continetur; & post depositionem suam, & per se & per quoscumque potuit, à sua pervicacia non quievit. Sed non miramur, si in posterioribus litteris ex nomine vestro nobis directis, est infulcitum, ut legaliter ac regulariter damnatus, qui nullis legibus decernitur à quoquam gradu seu rebus ac facultatibus redonandus, antequam si contra custodiam & pacem publicam moliri non fuerit deprehensus, renovato Apostolicæ Sedis auctoritate judicio in Provincia, qua fuerat judicatus, fortè inveniatur innoxius, Regia nostra potentia ad vestrum veniat fretus, cùm se auctore damnato debeatur zelus rectitudinis, non clementia resolutionis. Quæ si non de eodem foramine, de eodem tamen conamine manarunt, de quo & anteriores fluxerunt, in quibus continetur, ut res omnes Hincmaro commissæ Ecclesiæ, donec ad propria reverteretur, nobis committeretis, ut indemnes consisterent, & aliquod dispendium non incurrerent.

11. Unde, sicut vobis rescripsimus, & nunc iterum vobis scribere non piguit, sed exigente causa necessarium est: quia Reges Francorum, ex Regio genere nati, non Episcoporum Vicedomini, sed terræ domini hactenus fuimus computati. Et, ut Leo ac Romana Synodus scripsit, *Reges & Imperatores, quos terris divina potentia præcepit præesse, jus distinguendorum negociorum Episcopis sanctis juxta Divalia constituta permiserunt*, non autem Episcoporum villici extiterunt. Et sanctus Augustinus dicit: *Per jura Regum possidentur possessiones*, non autem per Episcopale imperium Reges villici fiunt
a Matth. 22. actoresque Episcoporum. Et Dominus, *a Quæ sunt Cæsaris, Cæsari; & quæ sunt Dei, Deo reddi* præci-
Marc. 12. Luc. 20. pit, qui etiam *b* Censum Regi reddidit. Et *c* Apostolus voluit servari * Regibus: voluit honora-
b. Matth. 17. ri & non conculcari Reges: *Regem*, inquit, *honorificate.* Et iterum: *d Omnis*, inquiens *anima potesta-*
c. 1. Petr. 2. *tibus sublimioribus subdita sit.* Et: *Reddite ergo omnibus debita.* Et paulò superiùs: *Ideò necessitate subditi e-*
* al. legibus. *stote, non solùm propter iram, sed etiam propter conscientiam.* Et si revolveritis Regesta decessorum ac præ-
d. Roman. 13. decessorum vestrorum, talia mandata, sicut habentur in litteris ex nomine vestro nobis directis per Actardum Episcopum, decessores nostros à decessoribus vestris accepisse nullatenus invenietis. Unde pauca de pluribus vobis scribere necessarium duximus.

12. Sanctus Gregorius meritò vitæ & sapientiæ doctrina Apostolicæ Sedis Pontifex, & toti orbi colendus ac imitandus, Francorum Regibus Theoderico & Theoberto, prædecessoribus nostris, de præjudicio cujusdam Episcopi non ita, ut vos nobis scripsistis pro eo, qui pro meritis suis legaliter ac regulariter justè depositus est, scripsit hoc modo: *Frater & Coëpiscopus noster Ursicinus, Taurinæ civitatis Antistes, in parrochiis suis, quæ intra Regni vestri sunt terminos constitutæ, grave omninò dicitur præjudicium sustinere, adeò ut contra Ecclesiasticam observantiam, contraque sacerdotalem gravitatem, & contra sacrorum canonum definita, nullo ejus exigente crimine, alter illic meruerit ordinari. Et quia parum visum est, si illicitis non jungerentur illicita, etiam res Ecclesiæ suæ, ut fertur, ablata sunt. Quod si se veritas habet, quoniam nimis intolerabile est, ut virtute opprimeretur, cui culpa non nocuit, præmisso paternæ salutationis alloquio petimus, ut quòd Excellentia vestra, amore Ecclesiasticæ reverentiæ & æquitatis contemplatione, sponte potest impendere, nostræ studeat benignius intercessioni concedere, & justitiam illi, sicut de æquitate ejus bono confidimus, faciat in omnibus custodiri,*

custodiri, atq; patefacta veritate, quod illicitè actum est, corrigi. Pro utilitate ergo animæ vestræ hæc apud vos nostra exhortatio locum inveniat, &c.

13. Sed & ad Romanum Exarchum, minoris dignitatis quàm simus Dei gratia Regiæ potestatis, de quodam Episcopo scripsit hoc modo: *Pervenit ad nos, Blandum Ortonensis civitatis Episcopum, longo jam tempore in civitate Ravennati à vestra Excellentia detineri: & fit ut Ecclesia sine rectore, & populus quasi sine pastore grex fuit: & ibidem infantes pro peccatis absque baptismate moriantur.* Et rursus: *Quia non credimus, quòd eum Excellentia vestra, nisi ex aliqua probabilis excessus causa tenuerit, oportet ut habita Synodo palàm fiat, si quod in eum crimen intenditur, & si talis in eo culpa reperitur, quæ adusque degradationem Sacerdotii deducatur: aliam ordinationem necesse est inquiramus, ne Ecclesia Dei in his, sine quibus eam Christiana non patitur esse religio, inculta ac destituta maneat. Sin autem Excellentia vestra aliter se habere, quàm de eo quod dicitur esse, perspexerit, eum ad ecclesiam suam reverti concedat, ut officium suum in commissis sibi animabus adimpleat.* Quibus mandatis beati Gregorii prædecessoris vestri de his, qui necdum judicio Synodali legaliter ac regulariter pro criminibus suis fuere depositi, collatis cum scriptis ex nomine vestro nobis directis, ex eo qui legaliter ac regulariter pro suis excessibus judicio Synodali habetur depositus, ut eum nostra fretum potentia Romam mittamus, quæ potiùs sequenda sint, judicate. Nos autem autoritatem vestram judicaturam potius credimus, ut ea sequamur, quæ decessores ac prædecessores vestri secundum scripturarum tramitem prædicationemq; majorum scripserunt, quàm illa, quæ scriptor sæpe dictæ epistolæ ex nomine vestro nobis directæ, confinxit.

14. Ait enim beatus Augustinus libro ad Jannarium: *Omnia talia, quæ neque sanctarum scripturarum autoritatibus continentur, nec conciliis Episcoporum statuta inveniuntur, nec consuetudine universalis Ecclesiæ roborata sunt, resecanda existimo.* Et sanctus Leo de his, *quæ à sacris canonibus habentur ita præfixa, & eisdem Apostolicæ Sedis sunt promulgata decretis, ut nulla possint ratione convelli, constituitur ut omni penitus autoritate fit vacuum, quicquid ab illorum fuerit constitutione diversum.* Ac si cum Paulo diceret, quia sibiipsi Apostolica Sedes in suis constitutionibus non potest esse contraria, licet *nos aut Angelus de cælo evangelizet* Galat. 1. *vobis, præter quod evangelizavimus vobis, anathema sit.* Sed, ut in controversia Quintiliani legitur, *floribus vafriciæ nebulonum veneficatæ apes mortuæ, quibus mellificandum fuerat.* De scripturis sacris beatus Petrus agi demonstrat, loquens de Pauli epistolis; *quæ indocti & instabiles*, inquit, *depravant, sicut & cæteras scri-* 2. Petr. 3. *pturas ad suam ipsorum perditionem.* Et de traditionibus Ecclesiasticis sanctus Innocentius: *Dum, inquiens, unusquisque non quod traditum est, sed quod sibi visum fuerit, hoc existimat esse tenendum, inde diversa in diversis locis vel ecclesiis aut teneri aut celebrari cernuntur, ac fit scandalum populis: qui dum nesciunt traditiones antiquas humana præsumptione corruptas, putant sibi aut Ecclesiis non convenire, aut ab Apostolis vel Apostolicis viris contrarietatem inductam.* Contra quem morbum sanctus Cælestinus salubre cunctis celebravit anndotum, dicens: *Nulli sacerdoti suos liceat canones ignorare, nec quicquam facere, quod Patrum regulis possit obvi-* dist. 38. c. 4. *are. Quæ enim à nobis res dignè servabitur, si decretalium norma constitutorum pro aliquorum libitu, licentia populis permissa, frangatur?* Et sanctus Gelasius in Decretis suis: *Patres nostri, Catholici videlicet & docti Pontifices, in unaquaque secta quolibet tempore suscitata, quicquid pro fide, pro veritate, pro communione Catholica atque Apostolica, secundum scripturarum tramitem prædicationemque majorum, facta semel congregatione sanxerunt, inconvulsum voluerunt deinceps firmumq; constare, nec in hac eadem causa denuò, quæ præfixa fuerant, retractari qualibet recenti præsumptione permiserunt.*

15. Videndum est igitur, quid hic trames sanctarum Scripturarum & prædicatio majorum definiant. Scriptum quippe legimus in sacra Historia, dixisse Dominum per Prophetam Josaphat Regi: *Impio præbes auxilium, & his, qui oderunt Dominum, amicitia jungeris: & iderco iram quidem Domini merebaris,* 2. Paralip. 19. *sed bona opera inventa sunt in te, eò quod abstuleris lucos de terra Juda.* Et in Evangelio semel & secundò ac ter- Matth. 18. tiò monitum & non obedientem ad correctionem debitam, Dominus sicut Ethnicum & publicanum jubet haberi.

16. Et beatus Gregorius in Decretis suis, sicut in gestis Synodi invenire potestis, pervasorem non solùm rerum alienarum, sed etiam ecclesiæ sibi commissæ, anathematizatum definit: verùm & si alios hoc egerit, is qui præest ecclesiæ, si hoc vel ipse fieri præcipit, vel sine sua præceptione factum digna punire animadversione neglexerit, eum anathematizat. Satis ergo mirari non possumus, unde scriptor epistolæ nobis ex nomine vestro delatæ hanc legem apud se auro sculptam produxit, quam Dominus digito suo non scripsit, nec scribendam cuiquam inspiravit, neque ordinatam per Angelos in manu Mediatoris illius dedit: quam non Paganus indixit, non Christianus seduxit, non Ecclesiasticus vir decrevit, quæ de se sub isto cœlo sicut non atramento manu justiciæ, ita nec Spiritu Dei vivi scripta personoit: qua me Regem à Deo constitutum, & gladio ex utraque parte acuto, ultore scilicet nocentium & defensore innocentium insignitum *ad vindictam malefactorum*, ut exponit Apostolus, 1. Petri 2. *laudem verò bonorum*, rei atque damnati atque anathematizati fautorem esse præcipit, jubens ut Hincmarum sacrarum legum prævaricatorem, sancti Sacerdotii vituperatorem, Regiæ dignitatis contra regulam Apostolicam dehortatorem, regni perturbatorem, perjurum, & seditionum authorem, Ecclesiæ sibi commissæ afflictorem, facultatum ecclesiasticarum sacrilegii fundatorem, ac stirpatorem Episcoporum, ac totius populi nostrarum partium scandalizatorem, alienarum rerum pervasorem, & veniendo contra subscriptiones & professiones suas à scripto damnatum, potentia Regia fretum Romam venire faciamus.

17. Quis igitur hanc inversam legem Infernus evomuit? Quis Tartarus de suis abditis & te-

nebrosis

nebrosis cuniculis eructavit? Contra quam litteris sacris ostensa nobis est via, quam sequamur, apposi-
3. Reg 20. ra formæ, cui imprimimur. *Clamavit*, inquit, *Propheta ad Regem Israel, & ait: Servus tuus egressus est ad proeliandum cominus, cumque fugisset vir unus, adduxit eum quidam ad me, & dixit: Custodi virum istum, qui fuerit lapsus, erit anima tua pro anima ejus, aut talentum argenti appendes. Dum autem ego turbatus huc illucque me verterem, subitò non comparuit. Et ait Rex Israel ad eum: Hoc est judicium tuum, quod ipse decrevisti. At ille statim abstersit pulverem de facie sua, & cognovit eum Rex Israel, quòd esset de Prophetis. qui ait ad eum: Hæc tibi dicit Dominus: quia dimisisti virum dignum morte de manu tua, erit anima tua pro anima ejus, & populus tuus pro populo ejus. Reversus est igitur Rex Israel in domum suam audire contemnens, & furibundus venit in Samariam.*

Virgil. Eclog. 2. ——*Quæ nam vos dementia cepit?*

Proverb. 8. scientes dixisse Christum, Dei virtutem & Dei sapientiam; *Per me Reges regnant, & conditores legum justa decernunt?* Et sacri Canones, sicut credimus, & in Apostolicis litteris sæpius legimus, Spiritu Dei con-
infrà §. 23. diti, & totius mundi reverentia sunt consecrati. Propterea videamus, quid de hujusmodi sancti Canones & sacræ Leges decernant.

18. Ait enim sanctum Aphricanum Concilium: *Et illud petendum, quin apud terræ Principes statuere dignentur, ut si quis cujuslibet honoris Clericus judicio Episcoporum quocumque crimine fuerit damnatus, non liceat eum sive ab ecclesia, quibus præfuit, sive à quolibet homine defensari, interposita pœna damni, pecuniæ & honoris; quo nec ætatem nec sexum excusandum esse præcipiant.*

* l. 14. C. de Episcop. & Cleric. l. 36. C. Theod. li. 16. tit. 2. unde & huc est translata. a. d. l. 14. conturbaverit. b. dd. ll. rescripta. c. al. permoveant. d. C. Th. reprehensione.

19. Et tunc Valens, Gratianus, & Valentinianus constituerunt, ut * *quicumque residentibus Sacerdotibus fuerit Episcopali loco detrusus & nomine, si aliquid contra custodiam publicam vel contra quietem moliri fuerit deprehensus, rursumque sacerdotium petere, à quo videtur expulsus, procul ab urbe, quam a infecit, secundum legem divæ memoriæ Gratiani, centum millibus vitam agat; sit ab eorum cœtibus separatus, à quorum est societate discretus; sitque hujusmodi personis illicitum, hujus legis tenore, sacra nostra adire secreta, & impetrare b scripta; omnibus abjectis per culpam sacerdotio personis, quæ impetrata sunt, infecta c permaneant, scituris his, quorum defensione nituntur, absque sui d prehensione non futurum, si hoc eis pollicentur suffragium, qui divinum non videntur meruisse judicium.* Unde & Leo Papa apud Principalem potestatem petiit de Eutyche scandali & pravitatis authore, ut ab eo loco, qui Constantinopolitanæ urbi nimis vicinus erat, longiùs transferretur, ne frequentioribus solaciis eorum, quos ad impietatem suam traxit, uteretur.

20. Et Gregorius Paulum Diadinæ civitatis quondam Episcopum quousque omne, quod dilapidavit vel de substantia tulit Ecclesiæ, restitueret, in Monasterium mittendum esse decrevit. Et si fortè post depositionem suam inverecundè ac mente perversa aliquando de Episcopatu loqui, aut rursus ad hoc qualibet aspirare præsumptione tentaverit, Dominici corporis & sanguinis communione privatum, in Monasterio eum usque ad diem obitus sui ad agendam pœnitentiam retrudi, studio Joannis Primæ Justinianæ Episcopi jussit, ut perpetrati sceleris maculas dignis disceret fletibus emen-
Novel. 123. C. 11. in fi. auth. si quis Episcop. C. de Episcop. & Cleric. dare, juxta legem Justiniani Imperatoris; qui in libro Constitutionum decrevit, ut *si quis Episcopus explosus ausus fuerit ingredi civitatem, de qua repulsus est, vel exire de loco, in quo degere jussus est, jubemus eum in Monasterio in alia provincia constituto tradi, ut quæ in sacerdotio peccavit, degens in Monasterio corrigat.*

21. Quas leges ab Imperatoribus & Regibus, nostris videlicet prædecessoribus, promulgatas & decretas nos immutilatè & irrefragabiliter convenit conservare, sicut Apostolicæ Sedis Antistites ad Dominos & terræ Principes scripserunt. Ait enim Leo ad Leonem Augustum: *Debes*, inquiens, *incunctanter advertere Regiam potestatem tibi non ad solum mundi regimen, sed maximè ad Ecclesiæ præsidium esse collatam, ut ausus nefarios comprimendo, quæ bene sunt statuta, defendas, & veram pacem his, quæ sunt turbata, restituas.* Et Gelasius ad Anastasium: *Etenim Imperator Auguste, si contra leges publicas aliquid (quod absit) quispiam fortasse tentaret, nulla id ratione potuisset admitti.*

Papa legibus Imperialibus subjectus. 22. Quas etiam leges Principali authoritate promulgatas non solùm à quibuscumque Episcopis, sed etiam ab ipsis Apostolicæ Sedis Pontificibus, ipsius primæ Sedis Antistites observari debere scripserunt, sicut B. Leo ad Leonem Augustum scribens demonstrat, dicens, non se refragari debere edicta Imperialia vel ea, quæ sui decessores secundùm tramitem scripturarum prædicationemque majorum statuerant: *Si quæ*, inquiens, *destruxi, hæc ædifico; prævaricatorem me constituo, & eis me ultionum conditionibus subdo, quas non solùm authores beatæ memoriæ Principis Martiani, sed etiam ego mea consensione firmavi.* Et sanctus Gelasius ad Anastasium Imperatorem: *Si*, inquit, *quantum ad ordinem publicæ pertinet disciplinæ, cognoscentes Imperium tibi superna dispositione collatum, legibus tuis ipsi quoque parent religionis Antistites, ne vel in rebus mundanis exclusæ videantur obviare sententiæ: quo, oro te, affectu eis convenit obedire, qui pro erogandis venerabilibus sunt attributi mysteriis?*

Imperii & Ecclesiæ distincta officia. 23. Quod & nos, juxta hortamentum B. Gelasii, incunctanter atq; libenter exequi cupimus in his, quæ ad suum ministerium pertinent, cunctis generaliter Sacerdotibus rectè divina tractantibus, & potissimæ Sedis illius Præsulis, quẽ cunctis Sacerdotibus divinitas summa voluit præeminere, & subsequẽs Ecclesiæ jugiter pietas celebravit: sicut nostri decessores ac progenitores orthodoxi Imperatores & Reges egerunt, ut & Apostolicæ Sedis Pontifex, & reliqui Domini Sacerdotes, nobis, quę à Deo sunt cõsecuta, exhibeant: scientes, sicut idem B. Gelasius dicit, quoniã Christus memor fragilitatis humanæ, quod suorum saluti congrueret, dispẽsatione magnifica temperavit, sic actionibus propriis dignitatibusq; distinctis officia potestatis utriusq; discrevit, suosq; volens medicinali humilitare salvari, non humana superbia rursus intercipi; ut & Christiani Principes pro æterna vita Pontificibus indigerent, & Pontifices pro temporalium cursu rerum Imperialium dispositionibus uterentur, quatenus spiritualis

acti-

actio à carnalibus distaret incursibus: & ideò militans Deo minimè se negotiis secularibus implicaret; ac vicissim non ille rebus divinis præsidere videretur, qui esset negotiis secularibus implicatus, ut & modestia utrinsque ordinis curaretur, ne extolleretur utroque suffultus, & competens qualitatibus actionum specialiter professio aptaretur. *Omnis Pontifex*, inquit Apostolus, *ex hominibus assumptus,* Heb.5.
pro hominibus constituitur in his, quæ sunt ad Deum, ut offerat dona & sacrificia pro peccatis, videlicet non solùm pro populi, sed *quia & ipse circumdatus est infirmitate*, pro suis. Et Regis est, regni negotia dispensare, sicut inculcant litteræ divinitus inspiratæ. Quia ergo sanctarum Scripturarum tramite, & prædicatione majorum ostenditur, sancto etiam attestante Gelasio, quia *duo sunt, quibus principaliter mundus hic* c.10.dist.96.
regitur, authoritas sacra Pontificum & Regalis potestas: & per Regem Regum, ac Summum Pontificem cunctorum Pontificum, qui solus Rex & Sacerdos fieri potuit, conditores legum justa decernunt. Quas leges Principales potestates appellaverunt *æternas*: & sacri Canones Spiritu Dei sunt conditi, & totius suprà §.17.
mundi reverentia consecrati. Et, ut B. Ambrosius ad Valentinianum dicit; *Leges Imperator, quas primus ipse custodiat, quia quod præscripsit aliis, præscripsit sibi, ne cui esset liberum aliud judicare*. Et B. Augustinus dicit; *Quia postquàm leges subscriptæ fuerint & firmatæ, non licet judici de ipsis judicare, sed secundum ipsas.*

24. Quia secundùm Pontificale ministerium vestrum Regio ministerio nostro monita vestræ paternitatis obedienter ac libenter cupimus obaudire, patimini nos ea servare, quæ prædecessores vestri ac nostri de hujusmodi, unde agitur, constituerunt; & roborantes servando, quæ gesta sunt, rata doceamus esse debere quæ gerimus. Nam quomodo leges Principum ritè vocabuntur æternæ, si trãseuntibus Principibus unà cum eis constitutio legis transibit? Et Papa Symmachus ad Eonium: *Dum, inquit, ad Trinitatis instar, cui una est atque individua potestas, unum sit per diversos Antistites sacerdotium, quomodo priorum statuta à sequentibus convenit violari?* Huc accedit, quòd si hæc eveniat sententiarum varietas, ad ipsam sacrosanctam religionem credimus pertinere, cujus omnis potestas infringitur, nisi universa, quæ à Domini Sacerdotibus semel statuuntur, perpetua sint. Quid aliàs contingere poterit, si successor decessoris actibus non tribuerit firmitatem, & roborando quæ gesta sunt, faciat rata esse quæ gesserit? Quanta enim Vicariis B. Petri Apostoli judicabitur esse reverentia, si quæ in sacerdotio præcipiunt, eisdem transeuntibus dissolvantur? *Universa*, inquit, *perpetua sint, quæ à Domini sacerdotibus statuuntur*: qui, ut Moyses, ea, quæ statuunt, ab Oraculo divino suscipiunt: non quæ ab his statuuntur, de quibus per Prophetam dicitur: *Væ his, qui condunt leges iniquas, & scribentes injustitiam scripserunt*. Ea nihil- Esai.10.
ominus, quæ à Vicariis B. Petri constituuntur, maneant inconvulsa: quia, ut Leo dicit, *nec nimia est severitas vel remissio, ubi nihil constituitur, nisi quod ex B. Petri æquitate profertur.*

25. Hæc enim scimus esse canonicè, scimus esse Apostolica authoritate roborata, & Apostolicæ Sedis decreta, quæ, ut Gelasius dicit, *Unamquamque Synodum & sua autoritate confirmat, & continua modo ratione custodit, pro suo scilicet principatu, quem B. Petrus Apostolus Domini voce preceptum Ecclesiam nihilominus subsequente & tenuit & semper retinet.* Et paulò superius: *Confidimus, quod nullus jam veraciter Christianus ignorat, uniuscujusque Synodi constitutum, quod universalis Ecclesiæ probavit assensus, nullam magis exequi sedem præ cæteris oportere quàm primam.* Et item idem: *Cumq; nobis contra salutarium reverentiam regularum cupiamus temerè licere, & cùm Sedes Apostolica super his omnibus, favente Domino, quæ paternis canonibus sunt præfixa, pio devotoq; studeat tenere proposito, satis indignum est, quemquam vel Pontificum vel ordinum subsequentium hanc observantiam refutare, quam B. Petri Sedem & sequi videat & docere, satisq; conveniens sit, ut totum corpus Ecclesiæ in has sibimet observatione concordet, quam illic videre conspiciat, ubi Dominus Ecclesiæ totius posuit principatum.* Et de sacris Legibus, quas unà cum sanctis Canonibus Catholica observat Ecclesia, idem Gelasius, ut præmisimus, dicit in epistola ad Anastasium Imperatorem: *Quantum*, inquiens, *ad ordinem publicæ pertinet disciplinæ, cognoscentes Imperium tibi superna dispositione collatum, legibus tuis ipsi quoque parent religionis Antistites, ne vel in rebus mundanis exclusæ videantur obviare sententiæ.*

26. Et cùm ita sacræ leges, tam Ecclesiasticæ quàm mundanæ, de damnato Episcopali & Synodali Concilio decernant, non est nostri Regii ministerii, reum & sacrorum Canonum judicio condemnatum, atque Apostolicæ Sedis definitione, sicut in gestis Synodi invenire potestis, anathematizatum, nostra potentia fretum quoquam dirigere: cùm apertissimè sacri Canones definiant, & leges Justiniani, ac cæterorum Imperatorum Catholicorum edicta, qualiter, & pro quibus, & à quibus debeat Episcopus judicari; & post judicium, quid, & qualiter, & per quos sit inde Apostolicæ Sedis agendum. quæ non abnuimus, sed incunctanter ac competenter annuimus. A quibus definitionibus nulli est licitum deviare, quia, ut S. Hilarius dicit, *non minus in sanctarum traditionum delinquitur sanctiones, quàm in injuriam ipsius Domini prosilitur.*

27. Quocirca, quia Dominus dicit per Prophetam: *Labia sacerdotis custodient scientiam, & legem requirent ex ore ejus, quia Angelus*, (id est, nuncius) *Domini exercituum est*: nolite permittere nobis scribi ex ve- Malach.2.
stræ authoritatis nomine, quę in legibus sacris Dei sapientia conditis, & in sanctis regulis ejusdem Spiritu non promulgatis non continentur, dicente item Propheta, id est Sacerdoti præcipiente; *Audiens nunciabis eis ex me. ex me*, inquit, & non, *ex te*: & redarguuntur, qui de corde suo loquuntur: quoniam qui à semetipso loquitur, gloriam propriam quærit. Nolite igitur, ut præmisimus, ex vestro nomine vel Apostolicæ Sedis authoritate, * visiones vel excommunicationum interminationes contra sacrarum Scripturarum tramitem, prædicationemque majorum, ac sacrarum legum sanctorumque Canonum constitutiones, nobis de cætero scribi cujuscumq; instinctu permittere precamur.

* Visiones, ut sunt Constantini Magni, & Stephani Papæ, quas hîc non obscurè perstringit.

28. Quia scitis, & scimus, totum esse irritum, quicquid ab eorum fuerit constitutione diversum. *Dicitur*, inquit sanctus Leo, *à Domino beatissimo Petro: Tibi dabo claves regni cœlorum, & quæcumque solveris super*

S per

per terram, erunt soluta & in cœlis. Transivit quidem etiam in alios Apostolos jus istius potestatis, & ad omnes Ecclesiæ Principes decreti hujus constitutio commeavit: sed non frustrà uni commendatur, quod omnibus intimatur. Petro enim ideò hoc singulariter creditur, quia cunctis Ecclesiæ rectoribus Petri forma præponitur. Manet ergo Petri privilegium, ubicumq; ex ipsius æquitate fertur judicium. Qua sententia constat, qui i non manet Petri privilegiũ, ubi ex ipsius æquitate non fertur judicium. Cùm enim *ubicumq;* dicitur, sicuti nullus locus, ita nemo rector Ecclesiæ, ex Petri æquitate judicium ferens, excipitur: vel contra illius æquitatem judicium proferens, commendatur. Et quia *ubicumq;* sine ulla exceptione non manet Petri privilegium, ibi ex ipsius æquitate non fertur judicium prolatum, obaudiemus jussum, vel accipiemus judicium, quod non ex Petri æquitate fuerit prolatum, ac per hoc ipsius privilegio fuerit destitutum. De quo Episcopali judicio quid cunctis Episcopis sequendum, & quid Ecclesiæ filiis sit tenendum atq; servandum, B. Gregorius sufficienter inculcat.

29. Ergo jubete & judicate privilegio magni Petri, juxta æquitatis ejus judicium, quæ jubenda &
2. Corinth. 6. judicanda sunt, *ne*, ut dicit ejus coapostolus, *vituperetur ministerium vestrum*: quia & nos secundùm Re-
Ephes. 6. gium ministerium nostrum, quantum ex nobis est, cupimus servare quod scriptum est: *Filii, obedite parentibus vestris in Domino*, videlicet quod fuerit jussum vel indicatum à Domino, dicẽte illo singulis, qui pro patribus Apostolis Ecclesiæ nati sunt filii Apostolici viri: *Tu autem audiens nunciabis eis ex me.* Divina
Num. 22. & seqq. quippe nos lectio docet, quia nec etiam Balaam satis superque à Rege Balaach petitus, licet medicamento avaritiæ delinitus in consilio dando corruptus ostenderit, ullo tamen aut ullius instinctu in judicio justiciæ aliud loqui adversus Israël persuaderi vel extorqueri potuit, quàm quod à Domino audivit.

30. De eo quod in litteris ex nomine vestro nobis directis habetur, ut veniente Hincmaro Romam, *veniat accusator idoneus, qui nulla possit authoritate legitima respui*, rescribimus: quia licet hæc commendatio nulla sit ratione atque authoritate suffulta, si fortè apud vos exlex solus Hincmarus nova lege, priscis tam publicis quàm ecclesiasticis contraria, imò ordine novoq; more habetur, ut non nisi à vobis & Romæ valeat judicari pro his excessibus, de quibus habentur certa sacrorum canonum ac legum decreta, *quæ*, ut Leo ait, *nulla possunt ratione convelli*, cùm etiam *de causa fidei*, ut dicit Gelasius, *cuicumque Pontifici licet secundum regulam errorum antè damnati quemlibet Catholica communione discernere*: & ergo ita exors ab omnibus accusationibus non solùm ab his, quibus legaliter & regulariter accusandi adversus seipsum denegatur licentia, verùm & ab his, quibus in propriis causis accusatio non negatur: ut sicut leges & regulæ jubent in Provincia, in qua sunt orta negocia, terminari non valeant, & secundum Antiochenos canones, Provincialium Synodorum non debeant experiri examen; si vobis vias
Imperatore invito Rex Francorum Romam ad accusationẽ venire recusat. cum voluntate & consensu dilectissimi nepotis nostri, Imperatoris vestri, contra cujus dilectionem & debitum honorem, si tamen mutuam dilectionem & congruum honorem nobis exhibere studuerit, illuc ire non volumus, obtinueritis, cooperante Domino, pace in regno nostro contra Paganos virtute vel quacumq; dispositione Dei obtenta, Romam venire congruo tempore non differemus. Et quia illum legaliter aut regulariter in Synodo Episcoporum plurimarum Provinciarum de certis causis accusavimus, idoneum nos accusatorem illius ostendemus, & tantos testes idoneos diversi ordinis ac dignitatis nobiscum ducemus, cum quibus eum legaliter ac regulariter nos accusasse & comprobasse sufficientissimè comprobabimus.

31. Tandem quia vos non legisse vel audisse collegimus ex litteris ab Actardo Episcopo nobis delatis, quæ anteà per illum paternitati vestræ direximus, iteratò scribimus ea, quæ tunc scripseramus, deprecantes vos in omnipotentis Dei honore, & sanctorum Apostolorum veneratione, ut tales inhonorationis nostræ epistolas taliaque mandata, sicut hactenus ex nomine vestro suscepimus, nobis & regni nostri Episcopis ac primotibus de cætero non manderis, & non compellatis nos mandata & epistolas vestras inhonorandas contemnere, & Missos vestros dehonorare, qui nobis in his, quæ ad vestrum ministerium pertinent, si tamen ministerium vestrum cupimus obtemperare......... Quæ pro vestri honore privilegii vobis dicimus: quia vobis, sicut re vera Vicario B. Petri Apostolorum principis, in omnibus debitè ac competenter obedire desideramus, & ne aliter eveniat cavere per omnia cupimus, ac vestram sanctitatem id ipsum cavere humili prece deposcimus: ne nos & nostros satis invitos ad id cogatis convertere, quod in Quinta universali Synodo à Sede Apostolica, ut in Apostolicis litteris, præcipuè autem in Synodica B. Gregorii ad quatuor Patriarchas, & in aliis ejus epistolis unà cum quatuor præcedentibus, legimus collaudatum atque susceptum, invenitur nobis tenendum: quod adhuc nostris litteris ad exemplum inserere noluimus, donec sciamus, si duritiam mandatorum vestrorum erga nos aliter ad benignitatem inflectere poterimus. Quia quod ex Apostolicæ Sedis nomine secundum sanctarum scripturarum tramitem prædicationemq; majorum & orthodoxorũ de-
Papa sacris scripturis, Decretis Patrum & Legibus Imperialibus contraria præcipiẽs non est audiendus. creta scribuntur, sequendum & tenendum non ignoramus; & quod secus à quoquam fuerit compilatum sive confictum, non solùm respuendum, sed & redarguendum esse cognoscimus. Si denique aliter, quàm & nos & vos decuerat, reverentissimæ paternitati vestræ rescribendo factus sum insipiens, vos me coegistis. Petimus autem omnipotentem Dominum, ut inspiret cordi vestro sic nos benignè tractare, quatenus ulteriùs nobis non sit necesse vobis ita rescribere; sed, ut cupimus in venerationem Apostolorum, Apostolico Pontificio vestro humiliter ac devotè colla & corda summittere.

Deus omnipotens, ad honorem & salvationem atque exaltationem sanctæ suæ Ecclesiæ, vos per multa annorum curricula conservare dignetur, Domine sanctissime & reverentissime Pater in Domino.

ADDITIO.

ADDITIO.

SANCTISSIMO AC REVERENTISSIMO PATRI HADRIANO SVMMO Pontifici & universali Papæ, CAROLUS *Dei gratia Rex & spiritualis filius vester.*

QUIA litteris ex nomine sanctæ paternitatis vestræ ab Actardo venerabili Archiepiscopo nobis delatis, necessitate cogente, prolixiùs respondere compulsi sumus, contra morem nostrū in quaterniunculo annulo nostro signato, responsionem nostram scribere necessarium duximus, quatenus legi planiùs valeat, & quæ vobis ratio respondere coegit, legenti pleniùs innotescat. Quam responsionem sancta paternitas vestra non aspernanter sed benignè suscipiat, quæ à nobis nō est contumaciter sed mente pacifica, ut in eodem quaterniunculo inveneris, contexta. Deprecamur autem vos in omnipotentis Dei honore, & sanctorum Apostolorum veneratione, ut tales inhonorationis nostræ epistolas, taliaque mandata, sicut hactenus ex nomine vestro suscepimus, nobis & regni nostri Episcopis ac Primoribus de cætero non mandetis: sed liceat nobis Apostolico Pontificio vestro, in veneratione Dei & sanctorum Apostolorum, humiliter ac devotè, ut cupimus, colla & corda summittere. Deus omnipotens ad honorem & salvationem atque exaltationem sanctæ suæ Ecclesiæ, vos per annorum curricula conservare dignetur, Domine sanctissime atque reverentissime pater in Domino.

LUDOVICI BALBI IMPERATORIS ET REGIS FRANCORUM CONSTITUTIO

Anno Christi 878.

CONTRA SACRILEGOS: LATA IN CONCILIO TRECASENSI coram Joanne VIII. Papa & LIII. Episcopis.

QUISQUIS invētus fuerit reus sacrilegii, Episcopis, vel Abbatibus, sive personis, ad quas quęrimonia sacrilegii justè pertinuerit, triginta libras examinati argenti purissimi componat. *c.21.caus.17. q.4.*

2. Sacrilegium committitur, si quis infregerit ecclesiam, vel triginta ecclesiasticos passus, qui in circuitu ecclesiæ fuerint, vel domos, quæ intra prædictos passus fuerint, aliquid inde diripiendo vel auferendo: seu qui injuriam, vel ablationem rerum intulerit Clericis arma non ferentibus, vel Monachis, sive Deo devotis, omnibusque ecclesiasticis personis. Capellæ, quæ sunt intra ambitum murorum, castellorum, non ponuntur in hac triginta passuum observatione. Similiter sacrilegium committitur auferendo sacrum de sacro, vel non sacrum de sacro, sive sacrum de non sacro.

3. Si quis domum Dei violaverit, & aliqua sine licentiâ illius, cui commissa esse dignoscitur, inde abstulerit, vel ecclesiasticis personis injuriam fecerit, donec in conventu admonitus legitimè satisfaciat, sciat se communione privatum. Si verò post secundam & tertiam conventionem coram Episcopo satisfacere detrectaverit, sacrilegii periculo ab omnibus obnoxius teneatur, ita ut secundum Apostolum, nemini fidelium misceatur. *1.Cor.5.*

4. Si qui monasteria, & loca Deo dedicata, & ecclesias infringunt, & deposita, vel alia quælibet exinde abstrahunt, damnum novies componant, & emunitatem tripliciter, & velut sacrilegi canonicæ sententiæ subigantur. Dat. Trecassibus, Anno Domini DCCCLXXVIII. Indict. II.

CAROLI III. IMP. AUG. CONSTITUTIO

Anno Christi 881.

DE EXPEDITIONE ROMANA.

In nomine sanctæ & individuæ Trinitatis.

KAROLUS divina favente gratia, Rex Francorum & Romanorum.

1. Si prædecessorum nostrorum morem sequimur, non solùm præsentibus, sed & succedētibus subvenire nitimur. Hac de causa universorum cognoscat experientia, qualiter dum pro nostra consecratione coronæq; perceptione proficiscendi tempus ad Apostolicam Sedem instaret, cum quàm multis Principibus annum Vuormatiæ transegimus, ibique omnem Reipubl. statum utilem & honestum confirmare; nocivum atque contrarium radicitùs extirpare decrevimus. Interim dum hæc agerentur, casu contigit, Principes eos cum Militibus de Romana expeditione, quæ tunc instabat, acerbè contendere, constringentes eos multò plures halspergas de beneficiis suis ducere, quàm illi fatentur se posse vel jure debere. Sed quando hoc non ab aliquo antecessorum nostrorum terminatum fuerit, duximus dignum, ut eorum altercationi finem commodum imponeremus, atq; decretum & certam aliquam legem super omni ROMANA EXPEDITIONE concederemus.

2. Statuimus ergo & decrevimus cum consensu tam Spiritualium quàm Sæcularium Principum, ibidem nobiscum assidentium, quando pro corona nostra vel alia qua regni utilitate aut honore Ro-

mana expeditio à nobis vel à successoribus nostris præparetur, ad omnium nobiscum euntium præparationem annus cum sex hebdomadibus pro inducijs detur, & per totum taliter regnum fidelibus nostris indicetur. Cuicumq; autem secundum hanc legem eadem expeditio imperetur, si ad Curiam Gallorum, hoc est, in Campum, qui vulgò Rungalle, Dominum suum non comitetur, & ibi cum militari apparatu non repræsentetur, feodo, præter hos, qui cum gratia Dominorum suorum remanserunt, in conspectu nostro absq; spe recuperationis privetur.

3. Qui autem per hominium sive liberi sive famoli Dominis suis adhæserint, quot decem mansos in beneficio possideant, tot brunias cum duobus scutariis singulas marcas accipiant: & sic eundo & redeundo cum hoc stipendio sine omni Dominorum damno vel expensa, nisi quantum ipsis Dominis placuerit, fideliter serviant.

4. Si autem forte (quod absit) accidat, ut iidem Milites diversos Dominos propter diversa beneficia acquirant, ne aliquod beneficium indebitum vel sine servitio remaneat, singuli singula debita singulis Dominis persolvant: videlicet quantum ab ipsis, si irent, accepturi erant, tantum se daturos cognoscant, vel in præfato loco (ut dictum est) feodum amittant: sed stipendia, nisi voluntate Dominorum, non prætermittant.

5. Similiter de Ecclesiarum filiis vel domesticis, id est ministerialibus, vel quorumcumque Principum clientela, qui quondie ad serviendum parati esse debent, statuimus, ut quicomq; quinq; mansos in beneficio possideant, Domino suo, ad quem pertinent, bruniam cum uno scutario ducant; & hoc in arbitrio Dominorum pendeat, quos ducant, à quibus stipendia accipiant, quibus hal spergas concedant. Ipsis & ad itineris præparationem quinq; libræ suæ monetæ in stipendiú tribuantur, & duo equi, unus currens, alter ambulans, addantur; ac duobus sociis soumarius victualibus bene onerattus comitatur, qui ab ipsis ad opus Dominorum diligenter custodiatur. Ipsi quoq; in Dominorum tam diu vivant procuratione, quàm diu in incœpta vadant expeditione: & quicquid à rebellibus regni pugnando acquisierint, partes duas ad Dominos deferant, tertiam sibi pro consolatione retineant. Quos autem non pascunt Domini, ad ipsos reporteor tertiam partem sui acquisiti.

6. Singuli verò Principes suos habeant officionarios speciales, Marscalcum, Dapiferum, Pincernam, & Kameranum. Qui quatuor quanto plus sunt laboraturi, tanto plus in stipendio, in vesti u, in equitatu, præ cæteris sunt honorandi: scilicet; & unicuique istorum decem libræ cum tribus equis tribuantur; quartus Marscalco addatur: quorum unum ad præcurrendum, alterum ad pugnandum, tertium ad spatiandum, quartum ad loricam portandum. Isti verò tales remanere cupientes, si apud Dominos impetrare valeant, quot mansos possideant .... monetæ, vel totum fructum feodi in illo anno pro stipendio persolvant.

7. Ut autem nostrum Imperium ab omnibus habeat supplementum, hoc constituimus & firmiter præcipimus, ut singuli buringi decem, cum duodecim funibus de canapo, solidos Dominis suis impendant, & insuper soumarium cum capistro concedant, quem, si Domini voluerint, ipsi ad primam navalem aquam usq; perducant. Mansionarius quinq; solidos, Absarius viginta denarios, Bunajarius quindecim, quotu is iibet larium possessores sex suppleant.

8. Et ut hæc nostri Decreti auctoritas inviolabilem & incorruptam in Dei nomine apud omnes successores nostros obtineat emunitatem, cunctis Principibus, qui aderant, astipulantibus, manu propria subter eam roborare decrevimus, & annuli nostri signo assignari jussimus.

Signum Karuli gloriosissimi Regis.

Hernustus Notarius ad vicem Lutuuardi Cancellarii recognovi. Data VIII. Idus Iunij, anno ab incarnatione Domini N. I. X. DCCCXC. Regni autem ejus XXII. ante consecrationem. Actum Vuormatiæ feliciter, Amen.

Anno Christi 890.

ARNULPHI IMPER. AUG.

DECRETUM COMITIORUM FRANCOFURTENSIUM IN REBELLES Imperio Reges ac Tyrannos per Galliam & Italiam.

BERENGARIUS Forovilianus Præses Italiam intercipit, se Regem adpellat. Ranulphus Aquitaniæ sibi diadema imponit. Radulphus Dux Galliæ Lugdunensis, superiorem Burgundiam inter Juram montem & Alpes Cottias invadit, Rex salutatur. Galliam Narbonensem Ludovicus Arelatensis Comes ambit. Belgis inhiat Vido Dux Spoletanus. Otto Franciæ Occidentalis Procurator à Celtis Galliæ Lugdunensi imponitur. ARNULPHUS Imp. intellecta perfidia homioum, Francofordiæ Concilium agit: superiores Tyrãnos, nisi ad præscriptum diem præstò Wormatiæ sint, proscribit: eos contra Rempublicam Francorum fecisse videri judicat.

Anno Christi 895.

EJUSDEM

EDICTUM AD PRINCIPES IMPERII IN EXPEDITIONE Romana.

* Angeltruda Imperatrix, Läberti Imp. mater, figura Papæ hoderni.

INVICTI orbis Christiani Proceres,* meretrix impudica, paucorum scelere, Romam terrarum caput, mercedem stupri tenet: Pontificem Maximum, communem mundi parentem, in vinculis habet, vestrasque victrices dextras scortum contemnit. Agite Principes & Milites Optimi more vestro,

vestro, facinus antehac inauditum, ne syncera pars trahatur, ad vivum ferro resecare. Quæ sit imbecillitas adversariorum, satis fœmina imbellis, quæ eis dominatur, ostendit. ipsi ne vultum quidem vestrum atque aciem oculorum, nedum arma ferre poterunt: modò expugnationem simulare, & diffugient.

ARNULPHI IMP. AUG.

CONFIRMATIO

CONTRACTUS CONCAMBIALIS, CUM ECCLESIA FACTI, QUI sine auctoritate Imperatoris ratus esse non poterat.

IN nomine sanctæ & individuæ Trinitatis, ARNULPHUS divina favente clementia Imperator Augustus. Regalem condecet dignitatem, ut facta fidelium suorum, quæ communi ipsorum cōgruunt utilitati, & piè eis consulendo prospiciat, & in posterum mansura gratanter corroboret. Inde omnium Christianæ religionis fidelium, instantis temporis ac futuri, agnitum esse volumus noticiæ, qualiter Tuto honorabilis Radesponensis Ecclesiæ Præsul, & commissi gregis nomine ac merito tutissimus provisor, & femina quædam N.. quandam complacitationis inter se more populari perpetratæ chartam nostris præsentarunt obtutibus, supplicantes nostri edicti tenore eam consolidari: quod ita fieri decrevimus. Jussimus igitur hoc præsens muniminis nostri præceptum inde fieri, per quod decernimus, atque omninò præcipimus, ut hujusmodi complacitationis confirmatio à nullo unquam successore nostro violetur, sed in Christi nomine usque in finem consolidetur, manu nostra subtus eam roborantes, annulo nostro jussimus insigniri.

ZUENDEBOLDI REGIS AUG.

Anno Christi 898.

DECRETUM

DE RESTITUENDA POSSESSIONE PER INIUSTITIAM ablata.

In nomine sanctæ & individuæ Trinitatis.

ZUENDEBOLDUS *a* divina providentia *b* Rex. Si antecessorum nostrorum, gloriosorum Regum, pium morem sequentes, ecclesiarum statum Regalis auctoritatis rigore inviolatum servamus, ac servorum Dei utilitatibus provida dispositione consulimus, id nobis ad tranquillitatem Regni nostri, & ad beatitudinem æternam promerendam liquidò credimus profuturum.

1. Noverit igitur omnium nostrorum fidelium, præsentium & futurorum, notitia, qualiter de Abbatia S. Servatii Trajectensis Monasterii, in pago Haspaniensi juxta Mosam, & in Comitatu Maseland, quam Dominus genitor noster ARNULPHUS gloriosus Rex ad Ecclesiam B. Petri Treverice sedis, Regiæ potestatis jure tradiderat, ac perpetua stabilitate firmaverat, Rathbodus ejusdem Ecclesiæ venerabilis Archiepiscopus in generali placito nostro querelosis se precibus proclamavit, plāgens eam à Ragennario sub obtentu precariæ contra libitum suum suorumque fidelium usurpatam, ac de supradicta Ecclesia violenter abstractam. Protulit quoque quomodo in supradicto Monasterio Missi nostri accepti per potestatem, in Numagam ad nostram præsentiam deducti, ibique minis territi & violentia oppressi ob assensum ex sua parte, illo Cleroque sibi commisso nesciente, hujuscemodi usurpativæ precariæ invitè assensum præbuerunt, ac per argumentosas suggestiones (id) nostra auctoritate retulit firmatum.

2. Nos verò omnia transacta per ordinem recolentes, fallentium jam calliditatibus detectis, querimoniam illius veram esse agnovimus. Perpendentes igitur & verentes, ne forte (quod absit) de eleemosyna genitoris nostri detrimentum animæ nostræ faceremus, pro cōservanda ejus pietatis munificentia ipsam Abbatiam cum consilio & judicio Episcoporum & Comitum nostrorum memoratæ Treverensi Ecclesiæ reddidimus, & venientes ad ipsum Monasterium, in quo B. Servatii corpus quiescit, manu propria cum assistentibus pluribus fidelibus nostris restituimus, & hos nostræ redditionis ac confirmationis apices exinde fieri jussimus, per quos enixius jubemus firmiterq; sancimus, ut neque in præsenti, neque per succedentia tempora ullatenus alicui in precariam concedatur, nec aliquo alio ordine cuiquam ex ea quidpiam largiatur, præterquam iis, qui eidem Treverensi Ecclesiæ deservierint: & qui dederit, & qui acceperit, anathematis periculo perpetualiter constringatur. Ut autem præsens nostræ reformationis scriptum inviolabilem per succedentia tempora in Dei nomine obtineat stabilitatem, manu propria subter eam firmavimus, & sigilli nostri impressione jussimus insigniri.

Signum Domini ZUENDEBOLDI gloriosissimi Regis

Waltgerus Notarius ad vicem Rathbodi Archiepiscopi Archiquecancellarii recognovi.

a Arnulphi Imperatoris filius, vivente patre a Principib. in Conventu VVormatiensi electus, 894.

b Reges Franciæ Orientalis, Carolomannus, Ludovicus III. Carolus Crassus, Arnulphus, Zuentiboldus, Ludovicus IV. Conradus I. & cæteri abinde cōsequi ἁπλῶς & κατ' ἐξοχὴν quādam Reges sese scribebant, ut apud Græcos Persarū Reges Βασιλεῖς. Hic autem Zuentibold⁹ Rex dicitur, qui olim Cæsar, hodie Rex Romanorū; ob tyrannidē tamē rejectus fuit, & frater ejus Ludovicus puerulus coronatus.

Data 3. Idus Maij, ipsa die S. Servatii festivitatis, anno Dominicæ incarnationis DCCCXCVIII. Indict. prima, anno verò Regis piissimi quarto. Actum Aquisgrani palatio: investitura verò in ipso Monasterio à Rege cum multitudine populi facta, in Dei nomine, Amen.

Anno Christi 904.

LUDOVICI IV. IMP. AUG.

LEGES PORTORIÆ,

SANCITAE IN COMITIIS RASVELSTADIANIS, LOCVMTENENTE Aribone Marchione Austriæ, cum frequentissimo Consilio Episcoporum & Optimatum Regni; Anno Domini DCCCCIV.

MERCES, naves improfessæ publicæ sunto.

2. Navis, quæ ab Occidentali Regno venit, posteaquam sylvam Bathavensem prætergressa est, sive Rosdorphii, sive alibi venundandi gratia appellitur, semidrachmam, hoc est, unum scutatum pendat: si intra Lintzium tendit, semimodios tres, hoc est, tres scaphulas salis solvat: copia postea sit cuique, quò libet versus Boiemiam, distrahendi gratia vehi.

3. De mancipiis cæterisque rebus nihil penditur. Boius domum salem transvehens, nihil pendit. Boii, Sclavi, bobus, caballis, clitellis, ut victum emant commeantes, immunes sunto.

4. Naves *a* Tranorum nihil præstant.

a eorum, qui ad Traunium amnem habitant.

5. Carri, clitellarii, qui Anassum transeunt, scaphulam præbent.

6. Venedi, qui de Rugiis, Boiemis mercâdi gratia veniunt, de clitella unum scutatum tribuunt: de mancipio, caballis venditis, saicam unam. Venedi verò in Boiaria incolentes, ementes, vendentes nil tribuunt.

7. Naves salinariæ sylvam Bathavensem egressæ, nihil pendant, donec ad Eberspetg veniant. si quis ad Moraviam navigat, de nave solidum solvat.

8. Mercatores, Judæi, undecumq; sint, de rebus & mancipiis justum pendant vectigal.

Anno Christi 916.

CONRADI I. IMP. AUG.

DECRETA CONCILII ALTHAIMENSIS de anno DCCCCXVI.

QUISQUIS Regi fidem non servarit, aut eidem rebellare conatus fuerit, diris devotus esto.

2. Erchingerus quandoquidem cum sociis vitæ Regis, Domini sui, & Christi Dei insidiatus est, à classibus Reipublicæ armorumq; exors esto, in monasterio captus perpetuò arctioris religionis disciplina scelus expiato.

3. Richuinus Argentoratensis ædis occupator Herigero Moguntino Archimystæ satisfacito. Quod si contempserit, curia Sacerdotum exauguratur.

4. Episcopi Saxonum, qui præstò esse recusarunt, sacrificiis abstinento, donec Romam ad eluendum facinus perveniant.

5. *a* Erehingerus, *a* Betchtoldus, *b* Burckhardus, *c* Arnulphus, quòd nostro Decreto nō steterunt, nec dicto audientes fuerunt, in numero impiorum atque sceleratorum habentor: nemo non eorum aditum atque sermonem defugito, ne quid ex contagione incommodi accipiatur.

a Duces Sueviæ, fratres. b Dux Alamanniæ. c Dux Bavariæ.

Apud Althaim in pago Rhetiæ, anno ab orbe servato, nongentesimo super sextumdecimum, Indictione quarta, duodecimo Calendas Octobris, Regni CONRADI piissimi & Christianissimi Regis quinto.

CHUONRADI I. IMP. AUG.

CONFIRMATIO

CONCAMBII PRAEDIORVM CVM ECCLESIA INITI, QVOD SINE licentia Imperatoris ratum esse non poterat.

IN nomine sanctæ & individuæ Trinitatis, CHUONRADUS Dei gratia Rex. Si Dei Ecclesiis nostro videlicet regimine procurandis dignos adhibere curamus honores, non solùm terreni, sed & cœlestis regni non dubitamus honore & fastigio nos sublimari. Inde volumus in nostrorum, præsentium futurorumq; pervenire noticiam, qualiter convenit inter Venerabilem virum Radesponēsis Ecclesiæ Episcopum Tutonem, & quendam *a* hominem nostrum, ut aliquas res eorū inter se, pro ambarū opportunitate partium, concambire deberent: quod & fecerunt. Tradidit igitur N.. proprietatem suam sancto Emmerammo Martyri, qualem visus est habere, cum omnibus ad prædictum locum ritè pertinentibus, in manum Episcopi & Advocati sui N.. in perpetuam proprietatem: è contrario verò retradente eodem Advocato unà cum manu Episcopi accepit prædictus N. de rebus S. Emmerammi locum N.. cum omnibus appendiciis in perpetuam proprietatem. Et ut hujus concambii præceptum

a i. vasallum, ministeriale.

præceptum firmum ſtabileq; permaneat, manu propria ſubtus illud firmavimus, annuliq; noſtri impreſſione ſignari juſſimus.

HAINRICI I. IMP. AUG.

Anno Chriſti 918.

RESCRIPTUM

DE SVA ELECTIONE ET PROMOTIONE AD IMPERIVM, Arnulpho Duci Boiariæ, rebelli ac æmulo ſuo.

NON te tam barbarum aut imperitum religionis noſtræ exiſtimo, quin planè intelligas, Regem non à fortuna temerè dari, nec à fatis imponi, ſed à ſupremo cœli numine conſtitui. Cujus mandata qui non facit, is haud dubiè cœlo naturæq; repugnat. Senatus, Proceres, populus, plebes, quæ multorum capitum bellua eſt, me Regem uno omnium conſenſu declararunt. Horum mentibus niſi unus & ſummus Deus author pacis & cõcordiæ incubaret atq; moderaretur, haud unquam fieri poſſet, ut non ſuus cuiq; mos eſſet: non tot ſententiæ, quot homines eſſent. Undiq; inimici imminent, Galli, Burgundi, Itali, Ugri lacerant, diripiunt, in nos ſæviunt, incurſant. Si quis gregem ab immortali majeſtate ſibi creditum non tuiaretur, non univerſa ad plebis utilitatem, veluti parens cõmunis à Deo datus refert, nihil aliud quàm latro, & ejus Regnum publicum eſt latrocinium. Proinde ſi Senatus Populuſq; Francus me hoc faſce levarit, tibiq; honeris impoſuerit, libens ceſſero, libentiſſimè tibi paruero. Atq; ut apertè tute ſentias, quàm nihil minus mihi cordi, quàm dominandi libido ſiet, non ſolùm Boiariæ Regnum locupletiſſimum, Nariſcos, Alemãnos, Chamabos, Boëthos, Sudinos, Iliſſos, Marcomannos, Quados, Vindelicos, Noticos, Auſtriacos, Tyrollios, Atheſinos, Venonas, Stirios, Charinos, Venedos, Carnos, Pannonias tibi, ſicuti poſſides, permitto: verùm ſacrarum ædium quoque, opum eccleſiaſticarum, Epiſcoporum, Sacerdotum, Myſtarum, Monachorum, Aotiſtitum omnium curatorem te eſſe jubeo & patronum, illos tibi in clientulos dico, modò nomen Regis inutile abdicato: Cuncta alia tibi habeto. Quid nunc aliud tibi vis? Quid ultrà deſideras? quæ concupiſcis? quæ poſtulas? Univerſa tibi favore & gratia mea abſq; periculo, ſine vi, ſine armis obtinere licet.

HENRICI I. IMP. AUG.

Anno Chriſti 924.

INSTITUTA.

JUBEMUS ex militibus, qui in villis ſunt, nonum quemq; in oppidis collocari; cui reliqui agrũ colendo victum quærant: nonus tertiam omnium frugum partem conditam aſſervet, ſuſque ſocius intra muros, horrea & domicilia extruat: ſed vice cæterorum ipſe, quoties opus erit, militet; & pro patriâ periculum ſuſcipiat, aliis domi ſervantibus. Hujus inſtituti commoda hæc ſunt, primùm, ut propter incurſiones perpetuas, agris ſpoliatis, non ſit timenda penuria: deinde ut in urbibus miles ne deficiat, quæ bellis jam pluribus exhauſtæ habitatoribus ſunt.

2. Suburbia jubemus eſſe nulla, aut exigua: rurſ caſas raras & viles.

3. Conventus ſolennes volumus eſſe tantùm in oppidis; quales ſunt dierum feſtorum, nuptiarũ, encæniorum, mercatuum: ut ea ratione oppidorum incrementa fiant: quæ aut diruta refici, aut minùs firma præcipimus muniri.

4. E fratribus natu maximum militare volumus, ut homines certos & exercitatos habeat.

5. Cives itaq; faciendo opere cotidiano, in pace diſcant eas artes, quibus neceſſitate compulſi, ad ſui incolumitatem utantur. Diſciplina enim & labor magnum ad virtutem afferunt momentum.

HENRICI I. IMP. AUG.

Anno Chriſti 938.

STATVTA ET PRIVILEGIA LVDORVM EQVESTRIVM, ſive Haſtiludiorum.

PRIMÙM, ut urbs, oppidum, civitas, municipium, pagus, locus deniq; quicunque, ludis hujuſmodi deſignatus, hoſpitiaq; ipſius, non intra muros tantum, ſed extra muros etiam, quà ſe jus & limites ejus porrigunt, liberè pateant omnibus & quibuſcunq; ludos illos cõcelebrare, ſpectareve cupientibus, exceptis hæreticis, latronibus & proditoribus. Aliis omnibus cujuſcunque ſtatus hominibus immunitas ſit, & liber cõmeatus, non tantum iis diebus, quibus ludi edentur, ſed & quatuordecim antè, ac totidem poſt eoſdem ludos; de quo voce præconis omnes ſint admonendi.

II. Inde ut area ludorum, octo diebus ante ſolennem & indictum eorum diem, ſepiatur & muniatur, inferneque etiam æquetur, præparetur, ſternatur, ut ſepiri, muniri, æquari, præparari, ſterni loca ſimilia ab omni tempore moris eſſet.

III. Ut eodem hoc temporis ſpatio non alio jure decurſuri, quàm equeſtribus ludis ſolito & familiari, utantur; exceptione adverſus eos tuti, qui aliud eos ſubire jubeant.

IV. Ut ne quis ſub ſacramenti violatione areæ equeſtri decurſurus ſe immittat, qui non priùs peccata ſua expiaverit, & Deo ſe reconciliaverit.

tuba dari jubeant; quo audito depugnantes omissis clavis suis, gladiis rem gerere incipiant, & alii aliorum clenodia conscindere & disloricare contendant. quo facto septa recluduntur, utpote ntè omnibus, quæ ad ludorum solemnia pertinent, administratis. Statutum in Maidenburgo, die Sabathi post Octavam Trium Regum, Anno Dominicæ Incarnation s DCCCCXXXVIII. in præsentia omnium Procerum & Optimatum Imperii ex Germania, Gallia & Sclavorum gentibus convocatorum, quorum hæc sunt nomina juxta distributionem exercituum, quos Imperator contra hostes Imperii ordinaverat ad ejus magnitudinem conservandam & augmentandam:

HENRICUS IMPERATOR ET REX FRANCORUM.

Duces & Principes.

Gotschalcus Dux Hollandiæ,
Barnimus Princeps Pomeraniæ & Vinidarum,
Arnoldus Palatinus Saxoniæ,
Joannes Palatinus Thuringiæ,
Fridericus Burggravius Meydburgensis,
Theodo Princeps & Comes VVittensis,
Bilmarus Princeps Russiæ,
Boleslaus Princeps Delmantziæ,
Reinerus Comes Provincialis Thuringiæ,
Otho Comes Limitaneus seu Marchio Stadensis,
Otho Comes & Princeps Ascaniæ,

Comites & Barones.

Ulricus Comes Aldenburgensis,
Philippus Comes Valesius,
Reinerus Comes Hattacottius,
Gunterus Comes Schvvartzburgensis,
Ernestus Comes à VVeissenfels,
Sigismundus Comes à Gleichen,
Joannes Burggravius à Leisneck,
Wilhelmus Comes à Greutsch,
Ludovicus Comes ab Eberstein,
Joannes Comes ab Eysenburg,
Rupertus Comes Rettelius,
Henricus Comes à VVinssenburg,
Fridericus Comes à VVunsdorff,
Wilhelmus Comes Uffensis,
Wilhelmus Comes à Louuenrode,
Theodorus Comes à Rochlitz,
Henricus Comes Pedemontanus,
Sigismundus Comes Alenconius,
Henricus Comes à Brenn,
Joannes Comes à Leisneck,
Rudolphus Rhaugravius à Cassel,
Ernestus Comes à VVoldenburg,
Bruno Comes ab Eckersberg,
Erricus Comes à Pein,
Wilhelmus Comes ab Arnshag,
Andreas Comes à Lobdiburg,
Philippus Comes Norttingensis,
Wernerus Comes à Ployssigk.

CONRADUS PALATINUS RHENI.

Duces ac Principes.

Eberardus Dux Alsatiæ,
Paulus Dux Barrensis,
Antonius Marchio Pontamousonii,
Arnoldus Dux Borboniorum,
Joannes Dux Limburgensis,
Ligorius Comes Burgundiæ,
Henricus Comes Mollesinii.

Comites & Barones.

Weckerus Comes Bipontinus,
Joannes Comes à Sarbrucken,
Dieterus Comes à VVitgenstein,
Fridericus Comes à Lone,
Paulus Comes ab Horn,
Wilhelmus Comes Limburgensis,
Wilhelmus Comes à Deckelnburg,
Wilhelmus Comes Solmensis,
VVilhelmus Comes à Manderscheid,
Philippus Comes à Veldentz,
VVilhelmus Comes à Dieft,
Joannes Comes à Blanckenburg,
VVolffgangus Comes Dagsburgensis,
VVolffgangus Comes Benthemius,
Philippus Comes à Rheingravenstein,
Henricus Comes Salmensis.

HERMANNUS DUX SUEVIÆ.

Duces ac Principes.

Etticho Dux Bavariæ superioris,
Henricus Dux Lotharingiæ,
Princeslaus Dux Croatiæ,
Fridericus Dux Arduennæ,
Gerardus Marchio Juliacensis,
Gotvvaldus Comes & Dominus Hennebergēsis,
Radeboto junior, Dux Meronis & Comes ab Andechs,
Carolus Princeps Ascaniæ,
Ludovicus Comes Montisbeliardi.

Comites & Barones.

Fridericus Comes ab Helffenstein,
Joannes Comes Pedemontanus,
Rodolphus Comes à Zollern,
Ulricus Comes ab Urach,
Georgius Comes à Feldkirch,
Ludovicus Comes Tubingensis,
VVilhelmus Comes à Masax,
VVilhelmus Comes à Justingen,
Joannes Dominus à Brandis,
Rudolphus Comes à VVerdenberg,
Emichus Comes Gruningensis,
Ernfridus Comes ab Herraberg,

Ludovicus

Ludovicus Comes à Phirdt & Dominus à Rochio,
Wilhelmus Comes ab Achelm,
Henricus Comes à Dalfaltz,
Gotfridus Dominus à Stoeffeln,
Fridericus Dominus ab Hohenstauffen.

BERCHTOLDUS DUX BAVARIÆ.

Duces ac Principes.

Eberardus Dux Bavariæ,
Albertus Landtgravius Alsatiæ,
Joannes Princeps Sampaniæ,
Arnoldus Princeps à Scheyern,
Wenceslaus Dux Bohemiæ,
Melchior Marchio Istriæ,
Otho Princeps Uchtlandiæ,
Ludovicus Marchio Sessæ, & Comes Sabaudiæ.

Comites & Barones.

Reinerus Comes Hanoniæ,
Fridericus Comes ab Hohenvvard,
Conon Comes à Reinfelden,
Haugvvaldus Comes à Kiburg & Tbuling,
Rupertus Comes Andegavensis & Parisiorum,
Joannes Comes à Thrumberg,
Burchardus Comes à Veringen,
Fridericus Comes ab Hohendruchading,
Eberhardus Comes à Sempt,
Ernestus Comes ab Hirsberg,
Eberardus Comes Oningensis,
Conradus Comes à Lutzelstein,
Philippus Comes ab Eberstein,
Ecbertus Comes Veromanduæ,
Fridericus Comes à Veldentz,
Radebotto Comes ab Hohenbogen,
Ludovicus Comes à Sarvverdeo,
Albertus Dominus ab Eyneoberg.

CONRADUS DUX FRANCIÆ ORIENTALIS.

Duces ac Principes.

Vicetislaus Dux Bohemiæ,
Dedo Dux Westphaliæ,
Henricus Dux Meronis,
Etthico Dux ab Engero.

Comites & Barones.

Arnoldus II. Comes Flandriæ,
Claudius Comes Tholosanus,
Fridericus Comes Montisbeliardi,
Wilhelmus Comes Vaudemontius,
Henricus Burggravius Neoburgensis,
Otho Comes à Rineck,
Fridericus Comes Aspermontensis,
Albertus Comes à Firnenberg,
Rupertus Comes Schlusselburgensis,
Arnoldus Comes Hollandiæ,
Joannes Comes Genevensis,
Antonius Comes Bononiensis,
Ludovicus Comes Armeniacus,
Joannes Comes à Castel,
Otho Comes Arnsbergensis,
Wilhelmus Comes Ravvenburgensis,
Ulricus Comes ab Hanavv,
Wolffgangus Comes ab Hohenloë,
Wilhelmus Comes Waldeccensis,
Eberhardus Comes Raffenspergensis,
Philippus Comes Monticy,
Henricus Comes à Kammerstein.

OTHO DUX THURINGIÆ, MAJOR NATU FILIUS IMPERATORIS.

Duces ac Principes.

Voldemarus Dux Jutlandiæ,
Vatislaus Dux Croatiæ,
Attuvious Dux Surbensis,
Philippus Comes Artesiæ,
Radebotto Dux Russiæ,
Vinceslaus Princeps Rugiæ,
Carolus Marchio Pontamonsonii,
Fridericus Comes Eylnburgensis, Burggravius à Seusselitz.

Comites & Barones.

Wilhelmus Comes Niversius,
Rodolphus Comes Avergnius,
Otho Comes Altenburgensis,
Fridericus Comes à Rietberg,
Georgius Comes Homburgensis,
Siboldus Comes à Ringeleo,
Henricus Comes à Biberstein,
Fridericus Comes à Kolditz,
Henricus Comes Hoyæ,
Wetnerus Comes à Gutsgavv,
Otho Comes Mansfeldiæ,
Philippus Comes Bliessensis.
Wilhelmus Comes à VVolckestein,
Gerardus Comes à Seyn,
Reinerus Comes Zutphaniæ,
Wilhelmus Comes à Dieffalden,
Wilhelmus Comes à Bryanny,
Wiprechtus Comes à Leioingen,
Wilhelmus Comes à Kirburg,
Ernestus Comes à Spigelberg,
Henricus Comes ab Arnstein,
Ernestus Dominus Marbergensis,
Ernestus Dominus à Waringrod.

ARNOLDUS DUX BAVARIÆ.

Duces ac Principes.

Rupertus Dux Burgundiæ,
Fridericus Dux Barrensis,
Otho Marchio Franciæ Orientalis & Nortgoviæ,
Crotomislaus Marggravius à Methero.

HENRI-

HENRICUS DUX SAXONIÆ, ALTER IMPERATORIS FILIUS.

Duces ac Principes.

Rodolphus Dux Bavariæ superioris,
Esico Princeps Ascaniæ,
Joannes Burggravius à Zorbick,
Aldebertus Comes à Morsberg, &c.

PRINCIPES IMPERII SEORSIM VOCATI.

Uratislaus Dux Silesiorum,
Eberardus Dux Lotharingiæ,
Messico Dux Poloniæ,
Gotfridus Dux Tbungrensis & Bullonensis,
Mestebæus Princeps Vinidarum,
Uratislaus Dux Pomeraniæ & Vinidarum,
Nestrico Dux Silesiæ,
Uratislaus Dux Bohemiæ,
Rudigerus Marchio Austriæ,
Polislaus Marchio à Merbern,
Vislaus Princeps Missiniorum.

COMITES IMPERII SEORSIM VOCATI.

Theodoricus II Comes Hollandiæ,
Esico Comes Ascaniæ,
Gunthramus Comes Habspurgensis,
Wilhelmus Comes Montfortensis,
Conradus Comes à Kalb,
Ludovicus Comes à Furstenberg,
Henricus Comes Werthemiæ,
Henricus Comes Hennenbergensis,
Arnoldus Comes Cliviæ,
Otho Comes Nassaviensis,
Wolffgangus Comes à Katzenelnbogen,
Adolphus Comes à Reineck.

PROCESSUS

IN OTTONIS I. IMP. AUG.

INAUGURATIONE AQUISGRANENSI OBSERVATUS, Anno Domini DCCCCXLVI.

Anno Christi 946.

ANNO Dominicæ Nativitatis DCCCCXLVI. Indictione X. OTTO Primus per manus Hildeberti Archiepiscopi Moguntini, Aquisgrani in Regem unctus est. Cum enim duo Pontifices, Treverensis videlicet & Coloniensis inter se contenderent, quis hoc munus consecrationis jure peragere debuisset, Procerum judicio ad Hildebertum Moguntinum Pontificem delatum est. *Ex Trithemii Chronic. Hirsaugiensi, fol. 19.*

2. Qui accedens ad altare, & sumens inde gladium Imperialem cum baltheo, conversusq; ad Regem ante se genua flectentem, dixit: *Accipe hunc gladium, in quo deiicias omnes adversarios, barbaros, & malos Christianos, tibi authoritate divina traditum, cum omni potestate totius Imperii Francorum, ad firmissimam pacem omnium Christianorum, Amen.* Deinde sumptis armillis & chlamyde induit eum, dicens: *His cornibus humerotenus demissis, moneearis quo zelo fidei fervere debeas, & in tuenda pace usq; in finem constans perseveres.* Exinde sumpto sceptro baculoque, dixit: *His signis monitus esto, quatenus paterna castigatione subjectos corripias, primumq; te Dei Ministris, deinde etiam viduis, orphanis & pupillis protectorem ac defensorem semper exhibeas, eisq; manum misericordiæ clementer porrigas.* Posthæc fuso super caput ejus oleo consecrationis, ait; *Unxit te Dominus in Regem super populum suum, ut nunquam de capite tuo oleum miserationis deficiat, quo hic & in futuro misericordiam ab ipso creatore tuo consequaris, Amen.* Postremò imposuit capiti ejus Regalem coronam, dicens: Coronavi te corona justitiæ, quâ monearis te justitiam debere subditis, quatenus hoc ornamento Regali præmunitus, & tuis reverendus, & inimicis terribilis appareas, & post hujus vitæ terminum sempiterno cum Angelis præmio coroneris, Amen.

3. Completa benedictione Pontificis, Regem in solium Regale cum omni lætitia posuerunt.

OTTONIS I. IMP. AUG.

CONSTITUTIO

Anno Christi 947.

DE LOCATIONE ET PRIVILEGIO CAMERÆ IMPERIALIS Magdenburgensis.

IN nomine Domini, amen. Nos OTTO, Romanorum Imperator Semper Augustus, significamus hoc scripto nostro omnibus, qui illud vel visuri vel audituri fuerint, quòd accedentes nostram Cæsaream Majestatem fideles ac strenui, Imperii Romani subditi egregii Saxones declararunt constituisse in animo, in tranquillitate Dei sedes simul locare suas, civitatemque exstruere, ubi & auctoritate nostra locum sibi delegerunt, quem colere inhabitareque vellent, supplicantes, ut gratiæ prærogativis primùm condonati, simul & perpetua pace firmata à Majestate nostra, legibus quoque & juribus

juribus instituerentur. Nos illorum precibus moniti, simulque expendentes, tum illorum amorem & ardorem, quem erga fidem Christianam gerunt, tum etiam illorum strenuè gesta atque indefessa obsequia, quæ & nunc præstant, & anteà Romano Imperio præstiterunt, cum scientia sanctissimi Patris nostri Papæ Martini, qui ad hæc auctoritate sua & Sancti Petri, pacem suam largitus est, quam & nos confirmamus de scitu & consilio Principum Imperii, & accedente consensu terræ; eisdemq; Saxonibus, fidelibus nostris dilectis, facultatem concessimus concedimusque civitatem extruendi ac muniendi, atque in ea jus municipale instituendi, ita ut antiquitus jus municipale observari solitum est.

2. Concedimus prætereà fidelibus nostris dilectis atque illorum successoribus, perpetuam in ea civitate pacem, gratiam & libertatem, quòd eo jure, prout à nobilibus & generosis CONSTANTINO & CAROLO, egregiis Saxonibus atque Provinciæ datum est, uti & frui debeant ad honorem & emolumentum civitatis, secundum juris formam, generaliter & specialiter, nisi forte quis juribus carere declaratus fuerit, jureq; exstitar privatus.

3. Insuper liberos pronunciamus illos perpetuò à nobis & successoribus nostris, ita ut civitas atque ejus incolæ perpetuò liberi sint ab Imperio, quamdiu ipsi suam libertatem, ut juris est, servaverint.

4. Adhæc illi civitati, quæ Maydeburgum vocatur, ex nostra concessione liberum esse volumus, ut quidquid illius Præfecti cum insigniorum ac prudentium consilio & populi assensu, ad civitatis honorem, emolumentum, tum & tranquillitatem statuerint, id firmum & stabile esse debebit, perinde ac si ab ipso Imperio concessum & statutum foret. atque illud ipsum plebiscitum, si annum & diem duraverit, servari debet, si ipsimet voluerint. Quod si pacificè post id tempus judicialiter servatum sit, robur juris scripti obtinebit, siquidem non repugnet juri scripto & sacrosanctæ fidei Christianæ.

5. Quare auctoritate nostra Cæsarea mandamus omnibus Principibus nostris & Imperii subditis, Dominis, Equitibus Auratis, Ministerialibus, & omnibus Officialibus tam spiritualibus quàm sæcularibus, ne eandem civitatem Maydeburgensem atque ejus incolas, in illorum jure, libertatibus & immunitatibus à nobis gratiosè concessis impediant, aut ulla ratione gravent, sive violentia, mandatis, exactionibus, sive etiam bellicis subsidiis, aut aliis quibusvis gravaminibus.

6. Damus insuper illis potestatem dominandi jure municipali, circa quod conservare illos volumus; & proinde nemo huic contravenire audeat. Alioquin quisquis id fecerit, succumber potestati nostræ Cæsareæ: & si quid præjudicii eis inde acciderit, volumus nos & successores nostri, eandem civitatem atque ejus incolas indemnes reddere.

7. Ceterum damus eidem civitati atque ejus incolis in verum tutorem, sacrosanctum jus, justitiam, Romanum denique Imperatorem cum Principibus, [Electoribus] spiritualibus & sæcularibus, qui adsterit clypeo militari in omnibus utilitatibus atque emolumentis.

8. Ad perpetuam igitur memoriam, cum assensu sacri Romani Principum Imperii, cumque voluntate terræ, juxta illorum laudum, omnes gratiarum prærogativas, libertates, jura, articulos, instituta, & plebiscita confirmavimus, ratificavimus, & obsignavimus sigillo aureo Majestatis nostræ Cæsareæ, quod appensum est. Datum à Nativitate Christi, anno noningentesimo quadragesimo septimo; Imperii nostri anno secundo, die septima mensis Junij, eo in loco, ubi nunc civitas Maydeburg situata est.

Anno Christi 954.

LUDOLPHI REGIS ROMANORUM

SVPPLICATIO AD OTTONEM I. IMP. VNDE LIQVERE POTEST, *in quantum Rex Romanorum debeat esse Imperatori fidelis & subjectus.*

UNDE initium dicendi faciam? nam, quod solet ad deprecandum aliis esse subsidio, nomen paternum; id me nunc exhorrescere facit. Filii tui nomine indignus sum, qui nullam filio dignam pietatem præstiti. Tu mihi, Pater, honores Regni dedisti: tu Imperium daturus eras: sed omnibus beneficiis contra te usus sum. Membrum Imperii appellari non debeo, qui * gentes externas, & immanes barbaros in mediam Germaniam immisi: qui meâ manu sacra prophanaque violavi: qui nulli dignitati aut religioni peperci: qui armis impius urbes exhausi, cæde agros & urbes vastavi. Nullus hostis tantum mihi dedecoris infligere, tantum turpitudinis afferre potuit, quantum mea mihi temeritas & insania nunc conflavit: nec peccati excusationem, nec maleficiorum prætextū invenio. Utere tu (audebo enim seriò dicere) Pater, tuo summo jure in me, modò supplicis preces non planè aversatis: & quo pacto satisfacere tibi debeam, per infimum aliquem ex ministris tuis, qui meæ miseriæ hîc sunt spectatores, nutu significa: modò tantum veniæ impetrem, ut in tua gratia moriar.

* Hungarorū.

OTTONIS

OTTONIS I. IMP. AUG. RESPONSUM

Anno Christi 963.

DE IOHANNIS XII. PAPAE ROMANI INIQUITATE,

datum Legatis ejus Leoni S. Rom. Eccl. Protoscriniario, & Demetrio Optimati Romanæ Civitatis.

PRo correctione ac morum immutatione, quam promittit, gratias ago. De *a* promissis verò fidem mutare, cujus me arguit, an verum sit, ipsi perpendite. Omnem terram sancti Petri, quæ nostræ potestati subjecta est, Ecclesiæ promisimus reddere; atque id rei est, quòd ex hac *b* munitione BERENGARIUM cum omni familia pellere laboramus. Quo enim pacto *c* terram hanc ei reddere possumus, si non prius eam ex violentorum manibus ereptam potestati nostræ subdamus?

a. factis super restituendis terris Ecclesiæ.
b. Montis feretrati.
c. Ravennatensis Exarchatus.

2. Leonem Episcopum, & Joannem Cardinalem Diaconum, suos infideles, quos nos suscepisse accusat, his temporibus non vidimus, nedum suscepimus. Constantinopolim Domino Papa eos ad injuriam nostram proficiscentes dirigente, Capuæ sunt, ut audivimus, capti. Quibus cum etiam Saleccum, natione Bulgarum, educatione Hungarum, Domini Papæ familiarissimum, & Zachæum virum reprobatum, divinarum atque humanarum inscium literarum, à Domino Papa Episcopum noviter consecratum, & Hungaris ad prædicandum, ut super nos irruant, destinatum, eodem captos esse loco audivimus.

3. Hæc Dominum Papam nullis narrantibus fecisse crederemus, nisi literæ fidem admitterent, quæ plumbo signatæ ejus nominis characteres monstrant.

RECESSUS CONCILII ROMANI

Anno Christi 963.

PRÆSIDENTE OTTONE I. IMPERATORE AUGUSTO CELEBRATI Anno Domini DCCCCLXIII.

Super depositione IOHANNIS XII. PAPAE, & electione LEONIS VIII.

* * * *
* *
*

POST triduum rogantibus tam Romanis Episcopis, quàm plebe, magnus in sancti Petri Ecclesia fit Conventus: sederuntque cum Imperatore Archiepiscopi.

Concilii Patrum nomina

Ab Italia:

Pro *a* Angelfrido Aquileiensi Patriarcha, quem in Urbe languor repente (ut fit) ortus arripuerat,

a. al. Engelfrido.

Rodulphus Diaconus,
VValbertus Mediolanensis,
Petrus Ravennas.

A Saxonia:

Adeltac Archiepiscopus, Hamaburgensis,
b Landohardus Episcopus Numedensis.

b. al. Landolardus Episc. Mindensis.

A Francia:

Otgerius Episcopus Spirensis,
c Buptus Paderbornensis.

c. al. Bubtus Bremensis al. Parmensis.

Ab Italia:

Luitprandus Cremonensis,
d Hermelandus Regensis.

d. al. Hermenaldus.

A Tuscia:

Conradus Lucensis,
Everarius Aricensis,
Pisanus *Senensis,
Florentius Pistoriensis.

* al. Saonensis.

e Ex aliis Italiæ locis:

e hæc verba desunt aliis.

Petrus Camerinensis,
Romanus Spoletinus,
Gregorius Albanensis,
Sico Ostiensis,
Benedictus Portuensis,
Lucidus Cannensis,

Theophylactus Prænestinus,
VVido Silvæ Candidæ,
Leo *f* Velitrensis,
Sico *g* Blerensis,
Stephanus *h* Senensis,
Joannes Nepesinus,
Joannes Tiburtinus,
Joannes *i* Forojuliensis,
Romanus Ferentinensis,
Joannes *k* Hormensis,
Joannes *l* Verulensis,
Martinus Sutrinus,
Joannes Narniensis,
Joannes *m* Sabinensis,
Joannes Gallacensis,
. . . . Phalarensis,
. . . . *n* Alatrensis,
. . . . *o* Hortanus,
Joannes Anagniensis,
. . . . Trebensis,
p Salibatinus Tarraconensis.

f. al. Velitriensis.
g. al. Blebēsis.
h. al. Serensis.
i. al. Forocledensis.
k. al. Normensis.
l. al. Beruleasis.
m. al. Sapinicnsis.
n. al. Alaterensis.
o. al. Ortanus
p. al. . . . . Salibatinus, ... Tarraconensis.

Cardinales:

Stephanus Cardinalis Archipresbyter titulo Balbinæ,
Dominicus titulo Anastasiæ,
Petrus titulo Damasi,
Theophylactus titulo Chrysogoni,
Joannes titulo Equitii,
Joannes titulo Susannæ,
Petrus titulo Pammachii,
Adrianus titulo *q* Callisti,
Joannes titulo Cæciliæ,
Adrianus titulo *r* Lucinæ,
Benedictus titulo Sixti,
. . . . titulo Quatuor Coronatorum,
Stephanus titulo Sabinæ,
Benedictus Cardinalis Archidiaconus,
Joannes Diaconus,
s Bonfilius Diaconus Cardinalis Primicerius,
Georgius Secundicerius,
Stephanus Adminiculator,
Andreas Arcarius,
Sergius Primicerius Defensorum,
Joannes Sacellarius,

q. al. Calixti.
r. al. Lucinia.
s. al. Bonefilius.

Scriniarii: Stephanus, Theophylactus, Adrianus, Stephanus, Benedictus, Azo, Adrianus, Romanus, Leo, Benedictus, item Leo, & Leo,

Leo Primicerius Scholæ Cantorum,
Benedictus Subdiaconus & Oblationarius,

Subdiaconi: Azo, Benedictus, Demetrius, Joannes, Amicus, Sergius, Benedictus, Urso, Joannes,

Benedi-

Benedictus Subdiaconus & Subpulmentarius,
Stephanus * Archiacolythus, cum omnibus Acolythis & Regionariis. * al. Archidiaconus.

Ex Primatibus Romanæ civitatis:

Stephanus filius Joannis Superista,
Demetrius Mellosi,
Crescentius Caballi Marmorei,
Joannes cognomento Nuzina,
Stephanus de Muza,
Theodorus de Rufina,
Joannes de Primicerio,
Leo de a Carmizuli, a al. Camirzuli.
Richardus . . . .
Petrus de Canaparia,
Benedictus cum Bulgamino filio suo.

Ex plebe:

Petrus, qui & Imperiola est dictus, astitit cum omni Romanorum militia.

1. His itaque residentibus, silentiumque summum tenentibus, ita sanctus est Imperator exorsus: Quoniam decorum esset, tam claro sanctoque Dominum Papam Joannem interesse Concilio, quur tantum declinaverit cœtum, vos, ô sancti Patres, consulimus, quibus communis labor Ecclesiasticus, ac commune negotium existit.

2. Tunc Romani Pontifices, [Episcopi scilicet Suffraganei,]& Cardinales Presbyteri ac Diaconi cum universa plebe dixerunt: Miramur sanctissimam prudentiam vestram nos hoc velle percontari, quod nec Ibericos, nec Babyloni cos, nec Indicos incolas latet. Non hic jam de illis est, qui veniunt in vestimentis ovium, intus autem sunt lupi rapaces: ita apertè Diabolica pertractat negotia, ut nihil circuitionis utatur. Imperator respondit: Justum nobis videtur, ut accusationes nominatim exprimantur. Deinde quod agendum est, communi consilio pertractetur. Inclusa desunt aliis.

3. Tunc consurgens Petrus Cardinalis Presbyter, se vidisse illum missam celebrasse, & non communicasse, testatus est. Joannes Episcopus Narniensis, & Joannes Cardinalis Diaconus, se vidisse illum, Diaconum ordinasse in equorum stabulo non certis temporibus, sunt professi. Benedictus cum cæteris Condiaconis & Presbyteris dixit, se scire quòd ordinationes Episcoporum faceret pretio, & quòd annorum decem Episcopum in Tudertina civitate ordinarit. De sacrilegio non est necesse percontari, c quia plus videndo quàm audiendo scire potuissemus. De adulterio dixerunt, quòd oculis non viderant, sed pro certo scirent, viduam d Rainarii, & Stephanam patris concubinam, & Annam viduam cum nepte sua abusum esse, & sanctum Palatium lupanar & prostibulum fecisse. Venationem dixerunt publicè exercuisse. Benedictum spiritualem patrem suum lumine privasse, & mox mortuum esse. Joannem Cardinalem Subdiaconum, virilibus amputatis occidisse: incendia fecisse; ense accinctum, galea & lorica indutum fuisse, testati sunt. Diaboli in amorem vinum bibisse, omnes tam Clerici quàm Laici, acclamarunt. In ludo aleæ, Jovis, Veneris, cæterorumque Dæmonum auxilium poposcisse dixerunt. Matutinas & Canonicas horas eum non celebrasse, nec signo Crucis se munisse professi sunt. c al. dixit, quia. d al Rainerii. al. Raineriam.

4. His auditis Imperator, quia Romani ejus loquelam propriam, id est Saxonnicam, intelligere nequibant, Luitprando Cremonensi Episcopo præcepit, ut Latino sermone hæc Romanis omnibus, quæ sequuntur, exprimeret. Surgens itaque sic cœpit:

5. Persæpè contingit, & nobis expertis credimus, ut in dignitatibus constitutu invidorum infamia maculentur. Displicet bonus malis, quemadmodum & malus bonis. Atque hoc rei est, quòd hanc in Papam accusationem, quam modò Benedictus Cardinalis Diaconus legit, & vobiscum fecit, amphibolam retinemus, incerti utrum è zelo justitiæ, an impietatis livore prorupetit. Unde mihi indigno secundum concessæ dignitatis auctoritatem omnes obtestor per Deum, quem fallere, etsi vult, nemo potest, sanctamque ejus Genitricem intemeratam Virginem Mariam, perque pretiosissimum Apostolorum Principis corpus, in cujus hæc recitantur Ecclesia, ut nulla in Dominum Papam jaculentur convicia, quæ non sint ab ipso patrata, atque à viris probatissimis visa.

6. Tunc Episcopi, Diaconi, Clerus, & cunctus Romanorum populus, quasi vir unus, dixerunt: Si non & quæ per Benedictum Diaconum lecta sunt, hisque turpiora & ampliora Joannes Papa indigna commisit facinora; non nos à peccatorum vinculis absolvat Apostolorum Princeps B. Petrus, qui verbo cœlum indignis claudit, justis aperit: simus anathematis vinculo innodati, atque in die novissima in sinistra parte positi cum eis, qui dixerunt Domino meo: *Recede à nobis, scientiam viarum tuarum nolumus.* Quòd si fidem nobis non adhibetis, exercitui Domini Imperatoris saltem debetis credere, cui ante quinque dies ense accinctus, clypeo, galea, lorica indutus occurrit. Solus Tyberis, qui interfluxit, ne sic ornatus ab exercitu caperetur, impedivit. Mox S. Imperator dixit: Tot sunt hujus rei testes, quot sunt nostro in exercitu bellatores. S. Synodus dixit: Si placet Domino Imperatori, mittantur litteræ Domino Papæ, ut adveniat, seque ex his omnibus purget. Tunc eidem sunt litteræ destinatæ, quæ sic se habent: Publica omnium conclamatio de facinoribus Papæ. Job. 21.

SVMMO PONTIFICI ET VNIVERSALI PAPAE, DOMINO IOANNI, OTTO divina respectu Clementiæ Imperator Augustus, cum Archiepiscopis Liguriæ, Tusciæ, Saxoniæ, Franciæ, in Domino salutem.

7. Romam ob servitium Dei venientes, dum filios vestros, Romanos scilicet Episcopos, Cardinales, Presbyteros, Diaconos, & universam plebem de vestra absentia percontaremur, & quid causæ esset, quod nos Ecclesiæ vestræ vestriq; Defensores videre noluisseris, talia de vobis tamque obscena a. al. vobis. protulerunt, ut si de histrionibus dicerentur, a nobis verecundiam ingererent. Quæ ne magnitudinem vestram lateant omnia, quædam vobis sub brevitate describimus, quoniam si cuncta nominatim exprimere cuperemus, dies nobis non sufficeret unus. Noveritis itaque, non à paucis, sed ab omnibus tam vestri quàm alterius ordinis, vos homicidii, perjurii, sacrilegii, & ex propria cognatione, atque ex duabus sororibus incesti crimine esse accusatos. Dicunt & aliud auditu ipso horridum, Diaboli vos in amorem vinum bibisse: in ludo aleæ, Jovis, Veneris, ceterorumque Dæmonum auxilium poposcisse. Oramus itaque paternitatem vestram obnixè, venire, atq; ex his vos omnibus purgare non dissimuletis. Si forte vim temerariæ multitudinis formidatis, juramento vobis affirmamus, nihil fieri præter sanctorum canonum sanctionem. Data VIII. Idus Novembris.

Papæ bruta rescriptio ad Synodum. 8. Hanc epistolam quum legisset, hujusmodi apologeticum scripsit.

IOANNES Episcopus Servus servorum Dei, omnibus Episcopis.

Nos audivimus dicere, quòd vos vultis alium Papam facere. Si hoc feceritis, excommunico vos de Deo omnipotenti, ut non habeatis licentiam nullum ordinare, & missam celebrare.

9. Quum hæc epistola in sancta Synodo legeretur, advenerunt, qui priùs defuerant, religioni à Lotharingia, Henricus Trevirensis Archiepiscopus, ab Æmilia & Liguria VVido Mutiensis, Gezo Tertonensis, Sigulfus Placentinus. Quorum consilio Domino Papæ ita rescribunt:

SVMMO PONTIFICI ET VNIVERSALI PAPAE DOMINO IOANNI, OTTO divina respectu Clementiæ Imperator Augustus, sed & sancta Synodus Romæ ob servitium Dei congregata, in Domino salutem.

10. Præterita Synodo, quæ celebrata est octavo Idus Novembris, litteras vobis direximus, in quibus accusatorum vestrorum verba atque accusationis causæ continebantur. Rogavimus etiam iisdem litteris magnitudinem vestram, quemadmodum justum est. A vobis, non quales temporis qualitas, sed inconsultorum vanitas exposcit hominum, litteras accepimus. Non veniendi ad Synodum rationabilis esse excusatio debuit: sed & præsentes magnitudinis vestræ debuerunt Nuntii interesse, qui aut ægritudinis, aut certæ difficultatis causa satisfacerent sanctam vos Synodum declinasse. Est & aliud Excommunicatio Papæ pueriliter inepta. vestris in litteris scriptum, quod non Episcopum, sed puerilem ineptiam scribere deceret. Excommunicastis enim omnes, ut non habeamus licentiam canendi missam, ordinandi Ecclesiasticas dispositiones, si alium Romanæ Sedi constitueremus Episcopum. Ita enim scriptum erat: *Non habeatis licentiam nullum ordinare.* Nunc usque putavimus, immò credimus, duo negativa unum facere dedicativum, nisi vestra auctoritas priscorum sententias infirmaret auctorum. Nos verò intentioni vestræ, non verbis, respondeamus. Si ad Synodum venire, & objecta purgare non differtis, auctoritati vestræ proculdubio obediemus: sed si (quod absit) venire, & objecta vobis capitalia crimina purgare dissimulatis, quũ præsertim vos venire nihil impediat, non maris navigatio, non corporis ægritudo, non itineris longitudo, tunc excommunicationem vestram parvipendemus, eam potiùs in vos retorquebimus, quoniam quidem justè facere possimus. Judas Domini nostri Jesu Christi proditor, immò venditor, cum Matth. 18. ceteris priùs ligandi atque solvendi potestatem à Magistro in hæc verba acceperat: *Amen dico vobis, quæcumque ligaveritis super terram*, &c. Quamdiu enim bonus inter discipulos fuit, ligare atque solvere valuit: postquàm verò cupiditatis veneno homicida factus, vitam occidere voluit, quem posteà ligatum solvere, solutum ligare potuit, nisi seipsum, quem infelicissimo laqueo strangulavit? Data x. Kalend. Decemb. & missa per Hadrianum Cardinalem Presbyterum, & Benedictum Cardinalem Diaconum.

11. Qui quum ad Tyberim perveenissent, eum non invenerunt (Pharetratus enim in campestria jam abierat:) nec quisquam erat, qui his ubi ipse esset, indicare posset. Qumque eum invenire non possent, cum eisdem litteris ad sanctam Synodum, quæ tunc tertiò est habita, sunt reversi.

Imperatoris de Papa accusatio. 12. Mox Imperator ait: Expectavimus adventum ejus, ut præsente eo, quod nobis egerit, quereremur. Verùm quoniam eum non affuturum certò scimus, quàm perfidè nobiscum egerit, ut diligenter agnoscatis, etiam atq; etiam flagitamus. Notum itaq; vobis facimus Archiepiscopis, Episcopis, Presbyteris, Diaconis, reliquoq; Clero, nec non & Comitibus, & Judicibus, omniq; Plebi, quod idem Joannes Papa oppressus à Berengario atq; Adelbetto rebellibus nostris, misit in Saxoniam Nuntios, rogans, ut pro amore Dei in Italiam veniremus, & Ecclesiam S. Petri ac seipsum ex faucibus eorum liberaremus. Nos verò, Deo adjuvante, quantum fecerimus non est necesse dicere, ut in præsentiarum videtis. Ereptus verò mea opera ex eorum manibus, & honori debito restitutus, oblitus juramenti & fidelitatis, quam mihi supra corpus S. Petri promisit, eumdem Adelbertum Romam venire fecit, & contra me defendit, seditiones fecit, & videntibus nostris militibus Dux belli factus, lorica & galea est indutus. Quid super hoc sancta Synodus decernat, edicat.

Sententia cõtra Ioannem Papam. 13. Ad hæc Romani Põtifices, [Suffraganei scilicet Episcopi] reliquiq; Clerus, & cunctus Populus dixerũt. Inauditũ vulnus inaudito est cauterio exurẽdũ. Si corruptis morib. sibi soli, & nõ cũctis ob-

ctis obesset, quoquo modo tolerandus esset. Quot prius casti, hujus facti sunt imitatione incesti? Quot probi, hujus exemplo cooversationis sunt reprobi? Petimus itaq; magnitudinem Imperii vestri, monstrum illud nulla virtute redemptum à vitiis, à sancta Romana Ecclesia pelli, aliumque loco ejus constitui, qui nobis exemplo bonæ conversationis præesse valeat, & prodesse sibi: rectè vivat, ac bene vivendi nobis exemplum præbeat.

14. Tunc Imperator: Placet, inquit, quod dicitis; nihilque gratius nobis, quàm ut talis, qui huic sanctæ & universali Sedi præponatur, inveniri possit.

15. His dictis omnes uoa voce dixeruot: Leonem venerabilem sanctæ Romanæ Ecclesiæ Protoscriniarium, virum approbatum, ad Summi Sacerdotii gradum nobis in pastorem eligimus, ut sit Summus & Universalis Papa Romanæ Ecclesiæ, reprobato ob mores improbos Joanne Apostata. Quum hoc omnes tertio dixissent, annuente Imperatore, nominatum Leonem ad Lateranense Palatium, secundum consuetudinem cum a Cardinalibus ducunt, & certo tempore in Ecclesia sancti Petri ad Summum Sacerdotium sancta consecratione attollunt, & fideles se ei affuturos jurejurando promittunt. Imperator confirmat Papam electum. a al. laudibus.

SENATUSCONSULTUM ROMANUM

Anno Christi 964.

DE LEGE REGIA, QUA A PAPA SENATU POPULOQUE Romano jus omne & potestas OTTONI. I. Imperatori & in eum confertur: item de electione Romani Pontificis, & investituris Episcoporum, &c.

CUM SCHOLIIS THEODORICI A NIEM EPISCOPI *Verdensis & Cameracensis, Protonotarii quondam Apostolici &c.*

CONVENIT Apostolico moderamini, petentibus benevola compassione succurrere, & poscentium animis alacri devotione præbere assensum. Ex hoc enim lucri potissimum præmium apud conditorem omnium reperitur. Deinde quoque & cunctum Clerum, & omnem populum asserimus esse concordem, & ad meliorem statum fore productum. Atq; ideò, quia justè & rationabiliter vestra humilitas à nostro Apostolatu humiliter postulat, quatenus gratulanter peragentes sanctam Synodum vestro consilio congregatam in Patriarchio Lateranensi, in Ecclesia sancti Salvatoris constitutam à pluribus viris Catholicis, Episcopis, & Abbatibus, insuper Judicibus & Legis Doctoribus, promulgantes qualiter quietè & pacificè stare & vivere valeamus, præsentibus omnibus & singulis regionibus hujus almæ urbis Romæ, & ex omnibus ordinibus Cleri & populi, asserentibus & confirmantibus per omnia, ut hæresi & altercatione ac omni errore expulso (quoniam his temporibus error ex hoc accrescere cernitur,) discernatur tam de Romano Imperio, quàm de Apostolica Sede ac dignitate Patriciatus, & de investituris Episcopatuum. Idcirco ad exemplum beati Adriani, Sedis Apostolicæ *b* hujusmodi Episcopi, cujus vitam & actionem satis discretam audivimus, & rationabilem admodùm in suis spiritualibus sanctioribus recognovimus. Idem etum sanctus vir sanctam Synodum congregavit, & in præsentia omnium, eorumque auctoritate, Domino CAROLO invictissimo Regi Francorum & Longobardorum, ac Patricio Romano, suisque successoribus, Regnum Italiæ, Patriciatus dignitatem ac ordinationem Sedis Apostolicæ concessit: insuper & Episcopatuum investituras, velut ipsi cum discretione & reverentia libitum fuerit, [præter quos tam Pontifici summæ Sedis, quàm Archiepiscopis ipse Carolus reliquit.] b. al Apostolicæ sedis Antistitis.

2. Igitur nos LEO Servus servorum Dei, Episcopus, ad idem exemplum beati Adriani, *c* cum cuncto similiter Clero & universo populo Romano, omnibusque ordinibus hujus almæ Urbis, sicut in suis scripturis apparet, constituimus, confirmamus, & corroboramus, & per nostram Apostolicam auctoritatem coocedimus atque largimur Domno Ottboni Primo Augusto, Teutonicorum Regi providentissimo. c. inclusa desunt apud Niemium. * vet. cod. per manum Apostolicam, dignitatem.

SCHOLIUM.

*Vocat eum Otthonem Primum, quia voluit esse certus, quòd regnum Italiæ sibi suisque successoribus, Imperatoribus Germaniæ, qui essent pro tempore usque in perpetuum, per eundem Papam & suos successores, etiam qui essent pro tempore, nunquam posset aut deberet conferri. Nihil enim aut modicum invenit quod spectaret ad jus & proprietatem Romani Imperii, dum illud in se assumpsit. Erat enim propter impotentiam & negligentiam Gallicorum, descendentium ab ipso Carolo Rege, Græcis & Barbaris nationibus atque Paganis illud ubique impugnantibus, quasi totaliter dissipatum atque confusum. Erat q; ille Ottho Primus Augustus, filius Henrici Primi, ad quem Ludovicus tunc Imperator & Rex Francorum, qui ultimus fuit de successione dicti Caroli Primi Augusti, tunc debilis, accersivit * Encardum Comitem Elsatiæ, & quarundam vicinarum partium, dicens ei: Frater charissime, video res nostras de die in diem malè procedere, & Saxonum negocia multivariè prosperari. Fac igitur, quod tibi mando, & accede ad Henricum Ducem Saxoniæ, & illi insignia veterum Regum Francorum mei parte præsenta, quia meliorem & utiliorem eo ad defendendum Rempublicam non cognosco * modò. Qui quidem Comes fraternum sequendo mandatum, dictum Ducem ad oppidum Frizlauen Maguntinæ diocesis convocavit: cui venienti illuc mentem dicti fratris sui aperuit, eumq; rogavit ut* * Eberhardum Com. Francorum vocant alii. * al. modum.

tantum donum sibi oblatum nullatenus refutaret. Ipse autem Henricus, convocatis illic Prælatis & Proceribus regni Galliæ & Saxoniæ, & eorum omnium accedentibus exhortationibus & precibus, se de regimine Imperii & regni Galliæ intromisit. Noluit tamen in Regem ungi, asserens non mereri ungi, pro eo quòd dicto regno obvius aliquando extitisset. Qui sic assumpto in se regno, laudabiliter & strenuè ipsum rexit Imperium, Almaniam reintegrando quoad omnia dominia, quæ priùs Reges Francorum & Imperatores illius nationis in ipsa Germania aut jure belli vel aliàs quomodolibet usque ad illa tempora tenuerunt. Et ultrà dictus Otho Primus Augustus, filius (ut prædicitur) dicti Henrici Primi, tanquam fidelis & constans Imperator, suo addidit Imperio Lotharingiam, & etiam regnum Burgundiæ in partibus Gallicanis, quæ extunc sub jure & proprietate Romani Imperii hactenus permanserunt.

3. Spirituali in Christo filio nostro, ejusque successoribus hujus regni Italiæ in perpetuum, tam sibi facultatem eligendi successorem, quàm summæ Sedis Apostolicæ Pontificem ordinandi: ac per hoc Archiepiscopos seu Episcopos, ut ipsi tantùm ab eo investituram accipiant, & consecrationem ubicunque pertinuerit, exceptis his, quos Imperator Pontifici & Archiepiscopis concessit. Ita demum asserimus, quòd nemo deinceps, cujuscunque gradus vel conditionis, aut dignitatis seu religionis, eligendi Regem vel * Patricium sive Pontificem summæ Sedis Apostolicæ, aut quemcunq; Episcopum, vel ordinandi habeat facultatem, a sed soli Regi Romani Imperii hanc reverendam tribuimus facultatem, quam absque omni pecunia disponet,

* al. Principem.
a al. absque consensu ipsius Imperatoris, quod tamen absque omni.

SCHOLIUM.

Nota, quòd semper excipitur Simonia in concessionibus Episcopatuum, & etiam majorum sedium. Et cùm ita sit, cur igitur ita introductum sit per Ecclesiam & Ecclesiasticos, qui Romanæ Ecclesiæ præfuerunt, scilicet Papam & Cardinales, qui tunc in Avinione residerunt, quòd per eos promovendi in Archiepiscopos, Episcopos, & Abbates concordarent cum Camera Apostolica, & pro communi servitio Dominorum Cardinalium: & aliàs nulli extunc providebatur, vel nullus creabatur Antistes, nisi hæc solveret, seu se sub horribilibus pœnis ad id obligaverit?

4. Ac reget, utpote Rex, & Patricius Romanus. Quòd si à cuncto Clero & universo populo quis eligatur Episcopus, nisi à dicto Rege laudetur & investiatur, non consecretur. Si quis contra hanc regulam, & authoritatem Apostolicam & traditionem aliquid molitus, aut temerator in aliquo repertus fuerit, sive contra hoc nostrum * Concilium agens, sciat se in iram sancti Petri Principis Apostolorum, & filii nostri Domini Othonis, ejusque successorum, & omnium prædecessorum nostrorum censuram, & anathematis vinculum incursuram, ac per hoc excommunicationi universalis Ecclesiæ omnisque populi Christiani eum subjacere decernimus. Insuper, nisi à malo resipuerit, irrevocabili exilio puniatur, vel ultimis suppliciis feriatur. Qui verò pio intuitu custos & observator in omnibus extiterit, benedictionis gratiam vitamque æternam cum omnibus Sanctis sine fine mereatur habere in secula seculorum, Amen. In his actis interfuere Senatores, Proconsules, Exarchatus Vicemtenentes, Regionarii Scholæ Græcorum,

* al. Consiliū.

SCHOLIUM.

Et nunc est titulus Cardinalis prædicta Schola, & olim in ea legebantur Septem artes liberales, & præcipuè Rhethorica. Et etiam in ea legit quandoque beatus Augustinus, & Joannes vocatus de Anglia. Et fuit mulier de Maguntia nata, quæ studuit Athenis sub virili habitu, & in tantum profecit in artibus ipsis, quòd tandem veniens ad Romam, & per biennium in eadem Schola artes ipsas liberales legit, & adeò sufficiens fuit, quòd etiam majores & nobiliores Urbis ejus lectiones frequenter audiverint. Et posteà in Papam eligitur concorditer à Romanis, & Papatum biennio & amplius tenuit. Sed tunc diutius otio & deliciis vacans non potuit continere, sicut prius fecit, dum ardenter in paupertate posita literarum studio insistebat. Unde dum quadam die in rogationibus cum Clero Romano, sicut tunc moris erat, in solenni processione incederet, Papalibus ornata divitiis, edidit filium suum primogenitum, ex quodam ejus Cubiculario conceptum, prope templum Pacis in Urbe, ut adhuc vetus statua marmorea illic posita figurativè monstrat. Unde Summi Pontifices, dum ad Lateranensem de basilica Principis Apostolorum & è contra vadunt, illud rectum iter non faciunt, imò per alias vias per indirectum transeunt, illud aliquantulum prolongando.

5. Arabum, Judæorum, & Paganorum, & de majoribus omnium platearum: insuper Cardinales, Archiepiscopi, omnes Presbyteri & Episcopi de finitimis civitatibus, Processionarii, Notarii, Cancellarii, & ex omni plebe Romani Imperii. Datum in Patriarchio Lateranensi, indict. vi. anno *** & dicti Domini Othonis secundo, fœliciter.

Anno Christi 964.

SENATUSCONSULTUM ROMANUM

DE RESTITUENDIS ROMANO IMPERIO OMNIBUS temporalibus, quæ per Reges ac Imperatores Ecclesiæ Romanæ in damnum Imperii simul & ipsius Ecclesiæ collata fuerant.

CUM SCHOLIIS *THEODORICI A NIEM EPISCOPI VERdensis & Cameracensis, &c.*

NOS LEO, servus servorum Dei, Episcopus, OTTHONI spirituali filio nostro in Christo, Imperatori Augusto, & omnibus successoribus suis Imperatoribus ac Regibus regni Italiæ.

1. Quæ-

1. Quæcunq; Dominus Karolus Rex Francorum & Longobardorum, & Patricius Romanus, necnon Pipinus pater ejus, de regalibus regni Italiæ tribuerunt in sancta Romana Ecclesia beatu Petro Apostolo, sive per instrumenta, quę scripta fuerũt per Etherium Notarium suum, sive per * sacram, sive donationes, seu per alios modos sibi obvenerunt à Justiniano Imperatore, & Ariperto Rege: hæc omnia largimur & diffinimus vobis Otthoni Imperatori, & Alheidæ conjugi tuæ regnique consorti, vestrisq; utriusq; successoribus regni Italiæ in perpetuum, præsentibus sacrosanctis Evangeliis, & patrociniis plurimorum Sanctorum, (videlicet

* al. sacramẽta vel donat.

S·CHOLIUM.

Nota, quomodo Papa in generali Concilio super istis venerabilibus reliquiis abjuravit perpetuò illa regalia & temporalia, quæ transtulit in ipsum Otthonem Primum Augustum ejusq; successores, ac Romano Imperio restituit irrevocabiliter & in perpetuum. Et advertendum est, cum quanta authoritate & solennitate etiam illa restitutio processit, propter rationes & causas potissimè, prout habetur in textu: sed fuerunt multa alia majores & potiores, sicut præcipuè in Gestis Saxonum continetur.

2. De Cruce Domini, & de Caligis pedum suorum, & de vestimento inconsutili, & super Corpus beati Petri, cum terribilibus sacramentis, à Papa prædicto & suis Cardinalibus,) per consensum & authoritatẽ totius populi Romani, tam Clericorum quàm Laicorum, de omnibus ordinibus Romanis ex unaquaque regione præsentibus, laudantibus & confirmantibus pro tuitiva persecutione Paganorum.

3. Et Deus omnipotens tibi victoriam largiri dignetur, & expellere eos de Provinciis Romani Imperii. Prædictas autem donationes, quas specialiter hîc nominabimus, & perpetuatim in regalibus rebus subjacere volumus per nostram Apostolicam traditionem: Surrianum, Montem Bordensem, & Lunæ insulam, Corsicæ regnum, Parmam, Mantuam, Montenselere, insulam Venetiatum, Ducatum Ferrariæ, Gavellum, a Caniodam, Ducatum Histriæ, Dalmatiam, Exarchatũ Ravennatensem, Faventiam, Cesenam, castrum Tiberiatus, Roccam Modilianã, Roccam Comiza, Roccam Corniculariam, Civitadellam, arcẽ Mediolanam, arcẽ Comensem, Terminum Terimium, castrũ Cepetianũ, terrã Cornulariam, Roccam Favillam, Petram de Appla seu castrũ Tusinianũ, Petram b Mauri, Certnutullam, Ducatũ Arimini, Contiam, montẽ Ferretum, montem c Capiniam seu Olympicum, castrũ Exforii, Bobium, Eugubiũ, Urbinũ, Forũ Semporii, Galli & Senogalli, Anconam, Auximanã, Gosani, Ducatũ Perusii, Urbenetam & Tudertũ, Amelia, Ortum montis Satapti cum oppidis suis, castrũ Cimianũ, castrum Gallera, castrum Sutrianum, Castellanum, Tiburtinum, Ducatum Spoletanum, Marcham Marsii & d Anchar, e Theanum, Locumbatem terram, Termulanensem, Drogonajam, Lisima montis Gargani, & Capitenacam Apuliam, Calabriam, f Bar, Theantrũ, Ducatũ Neapolim, Ducatũ Beneventi, Capuam, Salernũ, Ortenti insulam, Sardiniam insulã, Mesanam, Aticiæ insulam seu mõtis Lucreti, montis Argentarii, territoriũ Cusitanum, territoriũ Prænestinum, & Corneum prope mare cum multis castris, terrã Silandis, terrã Clusinam prope Perusiam, terrã Fundanam, terram Caffipare, terram g Vegetanensem, terram Claudianam, terram Camisinam, terram Sabinensem, terram h Sitam, terram Coranũ, terrã Portuensem cum insula Archis, terram Ostiensem cum maritimis, castrum Lucolis, & Montisbubium cum tota Campania, civitatem Fundis, civitatem Aquinensem, Ferentium & Terracinam, civitatem Lamentum, & Sufforariam, i Lisuuanas, Septimi, k Tranneicies, civitatẽ Nephisii, civitatem Falisenam, Fidenam, Villam magnam, Feretrum, Clyternam, Vitialã, Pontealongum, Gessum, Roccam Bergalli, Roccam Fananatti, Roccam Pallioli, castrum ruptum, Alborum, castrũ Rubeum, Neapolim, l Galiopolim, Cotronium, Regium m Almæ Sitonis, Transpadum, caput Apuliæ, Melphim, n Belleum, Pineum, Fortonini, civitatem Maritimam Terruanensem in regno Trinacriæ, Patarensem, Meranensem, o Catanensem, Athenarum, Monasterium sancti Benedicti in monte Casino, Monasterium Farsense, Monasteriũ Imbelliniarum, Monasterium sancti Vitalis Ravennæ, Monasterium sancti Hilarii, Monasteriu sancti Archangeli Bononiensis, Monasterium Aula Regia, Monasterium Novanculæ, Monasterium Martyrum cõstitutum in Tuscia; ut hæc omnia habeatis, teneatis,

a Camaclum.
b al. Mauri Servutealum.
c al. Carpiani.
d al. Zangar.
e Theatium.
f al. Berteratum.
g al. Vegeranam.
h al. Suanẽsem.
i al. Lisuuanas.
k al. Framicies civit. Nephisii civ.
l al. Salopolim.
m al. Almesicoris.
n Belbuise.
o al. Cachamẽsem Athenarum.

SCHOLIUM.

Quare igitur ista sint oblata eidem Imperio Romano, & nunc per diversos tenentur occupata, tanquam si sint de jure & proprietate Ecclesiæ Romanæ? Et illa forsan est causa, quare tam sinistrè procedunt in capitibus negotia Catholicæ fidei.

Ablatio dictorũ dominiorum. Fidei Catholicæ negotia quare infeliciter succedant.

4. Et possideatis in perpetuum ad usus Coriæ & militiarum vestrarum ad bellandum & expugnandum contra prædictos Paganos, & contra rebelles Romani Imperii. Ideoq; per hujus nostri authoritatem instrumenti confirmamus, & corroboramus in omnibus progeniebus vestris, de generatione in generationem in perpetuum. Quod si quisquam hanc authoritatem nostram destruxerit, & hujus violator esse repertus fuerit, sive contra hoc agens, sciat se in iram beati Petri Principis Apostolorum, & nostram nostrorumq; prædecessorum casurum. Insuper, nisi à malo resipuerit, * subjacebit Legi Juliæ, reus Regiæ Majestatis & Reipublicæ, ut hij, qui cõtra Rempublicam, vel contra Imperatoriam Majestatem aliquid moliti fuerint, animæ amissionem sustineant, & bona eorum publicentur. Fiat, fiat.

* al. subjacẽat L. I. & ejus Reg. potestati.

Actis istis interfuere Archiepiscopi, Episcopi, & alii de vicinis Comitatibus.

5. Archiepiscopus Calaritanus.

Ciconatus Episcopus.

a al. Eustachius. Hic deest in exéplari Nicmiano editionis Basiliensis per Schardiū. * al. Tiburtinus. b al. Beardus. c al. Perusinus. d al. Ottenésis. e al. Nomentanensis. * al. Menésis. f al. Mileteosis. g al. Sanc. Feranf. h al. Lucerinus. i al. Geordinus.

a Eustasius Albanensis Episcopus.
Gratiosus Prænestinus Episcopus.
[Martinus Narniensis Episcopus.]
Benedictus * Tudertinus Episcopus.
b Boardus Castrensis Episcopus.
Joannes *c* Perusiensis Episcopus.
Georgius *d* Ortensis Episcopus.
Andreas *e* Mamentanensis Episcopus.
Georgius Tudertinus Episcopus.
Valentinus * Merenensis Episcopus.
Theodosius *f* Melitensis Episcopus.
g Savianus Feranensis Episcopus.
Albertus *h* Lucetinensis Episcopus.
Damianus Alanus, Episcopus.
Hi omnes Archiepiscopi & Episcopi in his actis interfuere.

Cardinales Presbyteri.

k al. Andreas.

i Georgius Cardinalis ad vincula.
Benedictus Cardinalis de Præsepe sanctæ Mariæ.
Cardinalis Presbyter Leo sanctæ Hierusalem.
Januarius Presbyter Cardinalis sanctæ Cæciliæ.
Cardinalis Presbyter Faustinus sancti Petri Apostoli.
k Marcus Presbyter Cardinalis Patriarcharus Lateranensis.
Julianus item Lateranensis Presbyter.
Hi omnes Cardinales his actis interfuere.

* al. subscriptio Romaoorum civiū.

* Omnes Scholæ Romanæ.
Deinde Proscrinarii, Satellarii, ex omni Ordine Romanensi, atque minoris populi Romani.

Item:

l al. Protribunus. al. Probonus Exc. Palatinus. m al. Lucian* Romanensis. n al. Palatii, al. Palatini. o al. Claudiaoz. p al. Aurelia. q al. Scāphus. al. Stephanus. al. Stanphus. r al. Ardeatium. s al. Menanus. al. Mecianus.

Faustinus, caput Senatus Exconsul.
l Probinus, Exconsul de Palatio Luciano.
m Romanus de Forma Trajana.
Paulus de templo *n* Palatino.
Joannes de Via *o* Claudia.
Leo de Via Salaria.
Remigius de Via *p* Amelia.
q Scaniphus de Via Mamertina.
Romulus de Via *r* Ardeatina.
Sardus de Via Flaminia.
Marcus de Via Portuensi.
Garbus de Via Latina.
Savinus de Via Appia.
s Marianus de Via Tiburtina.
Gardus de Macello Lydiæ.

In his actu etiam interfuere de omnibus istis Regionibus.

t al. Vicoprincii. u al. Violeta. x Celimonte. al. Celiomoote.

Regio *t* Vico Patricii.
Regio *u* Violata.
Regio Caput Tauri.
Regio *x* Cælimontis.
Regio Rivi Argentarii.
Regio Prima Aventini.
Regio ad duos montes.
Regio Urbis Ravennæ.

Regio Octava sub Capitolio.
Regio ad Gallinas albas.
Regio * Labantica.
Regio * Horea.
Regio * Fuctim.
Regio * Secunda Mamertini.
Regio secus * Portam Metroni.

al. Lybant. al. Herea. al. Sictim. al. Fundana. * al. Pormentroni.

y al. nota. z al. Trojanus de Ponte Molbis. reg. Mulvio. a al. Palio Soforitan. al. Sofort. b al. Jobian?. c al. Curo. al. Circo.

Januarius ex *y* Neta Græcorum.
z Trajanus de Monte Molbio.
Joannes Consul de *a* Palatio Sofaritano.
Amacius Consul de Palatio Vaticano.
b Joannes de Monte aureo.
Petrocius de *c* Cirto.
Gregorius de Cella nova.
Scripta per manum Gregorii Architotarii nostri. Datum in Patriarchio Lateranensi, tertio Kalend. Maij, Indict. V I. Anno Sedis nostræ secundo, & dicti Domini Otthonis Secundo, fœliciter.

OTTO.

OTTONIS I. IMPER. AUG.

Anno Christi 966.

DECRETA COMITIORUM VVORMACIENSIUM.

ANNO Christi supra nongentesimum sexagesimo sexto, Imperator Principes Germaniæ VVormaciam vocat. Ibi de rebus duabus præcipuis consultatum est: primùm de confirmatione OTHONIS filii in Imperio: deinde de nova rursus in Italiam expeditione. Prima deliberatione itum est in sententiam Imperatoris, quam ipse proposuit, nullo homine dissentiente: altera decretum, ut Principes Imperatorem in Italiam sequantur, aut dignos Legatos mittant.

EIUSDEM EDICTA ROMAE PROPOSITA.

Eodē anno.

NE quis aut Imperatoris aut Pontificis jussa decretave violet, aut otium Urbis turbet, aut factiones alat, aut clandestina arma inferat, aut loca munita sine consensu teneat.

2. Similiter pœnas statuimus capitales in contumaces, seditiosos, rebelles.

3. Qui Magistratus aut Decuriones potestate sua publica nimis libidinosè utuntur, neq; præscripto legum, sed suo libitu agunt, non solùm in civitate, sed etiam in ecclesia, factis ipsorum & impunitate examinatis debito rigore justitiæ, nocentes reperti restibus jugulentur.

4. Qui templis Divorum, aut laribus domesticis, aut fortunis civium vim infert, capite luat.

5. Qui tanto obscœnitatis furore & licentia abripitur, ut nec corporibus hominum ingenuorum parcendum putet, propter criminis fœditatem strangulatus flammis è medio populi Dei auferatur.

OTTONIS I. IMPERAT. AUG.

Anno Christi 968.

EDICTUM

AD DUCES ET PRAEFECTOS GERMANIAE.

OTTO divino nutu Imperator Augustus, Hermanno & Theodorico * Ducibus, cæterisq; publicæ rei nostræ Præfectis omnia amabilia.

* Sc. Saxoniæ.

Deo volente, salus omniaq; prosperè succedunt. Cæterùm nuntii Constantinopolitani Regis dignitate satis insignes nos adeunt, pacem (ut intelleximus) admodùm quærentes. Quoquo modo res geratur, bello, Deo volente, nos nullo modo temptare audebunt. Apuliam & Calabriam provincias, quas hactenus tenuere, nisi conveniamus, dabunt. Si verò voluntati nostræ paruerint, præsenti æstate conjugem cum æquivoco nostro Ottone scilicet Juniore in Franciam dirigentes, per Fraxinetum ad destruendos Sarracenos, Deo comite, iter arripiemus, & sic ad vos disponemus.

Prætereà volumus, si * Redares (sicut audivimus) tantam stragem passi sunt, (scitis enim quàm sæpe fidem fregerint, quas injurias attulerint) ut nullam nobiscum pacem habeant. Unde hæc cum Hermanno Duce ventilantes totis viribus instate, ut in destructione eorum finem operi imponatis. Ipsi, si necesse fuerit, ad eos ibimus.

* Gens Sclavica nunc sub ditione Electoris Brandeburgis, ut putatur.

Filius noster in Nativitate Domini coronam à Domino Apostolico in Imperii dignitatem suscepit. Scripta decimo quinto Kal. Febr. in Campania, juxta Capuam.

OTTONIS II. IMPER. AUG.

Anno Christi 978.

CONSTITUTIO

Super confirmatione juris municipalis Maydeburgensium, ac prærogativa Scabinorum.

NOS OTTO Dei gratia Romanorum Rex Semper Augustus, significamus publicè per præsentes, quòd honesti & fideles civitatis nostræ Maydeburgensis incolæ ad nos venientes, humiliter declararunt nobis, patrem nostrum vita functum, Cæsarem OTTONEM Magnum, civitatem Maydeburgum jure municipali instituisse, ad utilitatem & emolumentum regionis Saxoniæ, ut Dei atq; Imperii nomine illud jus manuteneant, & injustiiam comprimant omnium civitatum & terrarum, quæ à Maydeburgo initium & fundationis originem ducunt suam, utiq; omnibus jura petentibus sententiam suam pronuncient: rogaruntq; nos, ut ea illis confirmaremus. Nos itaq; habentes rationem illorum fidei & prudentiæ confirmamus Maydeburgensibus, & potissimum terræ Saxoniæ, omnes libertates & privilegia, quibus sunt nominanter à patre nostro instituti: & præsertim concedimus illis, quòd debeant civitatis commodo consulere, & civitatis nostræ officia sub juramento conferre; quod equidem juramentum seniores & prudentissimi quiq; ejusdem civitatis suscipere debent ea cum auctoritate, perinde ac si nos præsentes adessemus.

2. Adhæc concedimus ejusdem civitatis Scabinis eam facultatē, quòd possint & debeant feudum suscipere ab Episcopo, siquidem ille sua regalia seu feudum à Romanorum Rege collatum habuerit.

3. Porrò

3. Porrò Scabini nulla ratione à functione sua rejiciendi sunt, nisi eorum quispiam contra jura sua deliquerit, vel jus amittat suum. Verùm ad Sedem Scabinalem succedere debent jure feudali.

4. Quin eam quoque gratiam illis concedimus. Si contingat Scabinales sententias reprehendi, illos non posse propterea ad ulla alia loca protrahi, præterquam ad Palantiam nostram, ante Principes nostros, qui ad eam citandi sunt. quòd si Principes non comparuerint, Imperio erunt obnoxii.

5. Præterea hac prærogativa & auctoritate eos insignitos esse volumus, quòd propter latas sententias nihil prorsus damni perpeti cogantur; imò quicquid ipsi pro jure invenerint, huic nos & omnes successores nostri assensum præstare, & id pro rato habere vulumus.

6. Quare mandamus omnibus Imperii subditis, sive sint spirituales, sive sæculares, ne supramemoratæ Civitatis juribus & libertatibus voluntate, verbis, operibus aut permissione aliqua incommodent. Omnes verò edictum hoc nostrum transgredientes, pœna corporis & facultatum omnium erunt mulctandi, perinde ac si convicti forent.

7. Et ad perpetuum hujus rei testimonium præsens hoc privilegium cum appensili Majestatis nostræ sigillo corroboravimus. Datum cum consilio Præfectorum Imperii, & prudentissimorum quorumvis, denique cum consensu etiam terræ, anno post Christi nativitatem DCCCCLXXVIII. anno primo Imperii nostri, feria secunda ante Pentecosten, in Palantia Maydeburgensi.

Anno Christi 982.

OTTONIS II. IMPER. AUG.

DECRETA COMITIORVM VERONENSIVM.

a Illata per Saracenos in Italia, & Sclavos in Germania.

IMPERATOR in Conventu Veronensi, quò Principes vocari præceperat, calamitate *a* publica exposita, Principes rogat & hortatur, in commune ut consulerent; ne Respublica domi forisque afflicta majoribus incommodis afficeretur, aut magna ex parte interiret. Capita deliberationis erant, quo modo esset Italia defendenda; & quibus rationibus possit Germania esse salva. Una omnium Principum mens & sententia fuit, nun deferendam Italiam; & Germaniam viro alicui virtute & meritis spectato, tanquam Imperatoris Vicario committendam.

b Otthonem III. Regem Rom.

2. In hæc verba cum consensissent Duces & Præsules; & essent operam, industriam, fidem se dignam, polliciti: Imperator se in Italia mansurum dicit: ipsis suum commendat *b* filium, & nominatim Othoni Suevo, & Bernhardo Luneburgio, viris fortunatis & fortissimis.

3. Matri Adelheidi Papiam habitandam concedit: eiq; custodes ac ministros præsidiaque assignat, & potestatem in Insubres tribuit.

c Qui posteà imperavit hoc nomine Secundus.

4. Henrico patrueli Bavariæ Duci, ne quid novi suo more agitaret, metum omnem demit, eique planè ignoscit: tum filio ejus *c* Henrico jus succedendi in avita ditione tradit.

5. Othonem Sueviæ Ducem, cum potestate Legati atq; Vicarii remittit in Germaniam.

6. Deliberatis aliis rebus quàm plurimis, & constituto Reipublicæ statu, cum valedixisset singulis & universis Imperator, patriam eis summa gravitate & contentione cōmendat: ipse Romam cum selecta manu militum proficisci statuit, ut retineret in officio Italiam; & hostibus religionis Saracenis terrori in propinquo esset.

Anno Christi 997.

OTTONIS III. IMPER. AUG.

CONSTITUTIO

De otiosis Civibus.

SANCIMUS, ne otiosi in civitate locum habere permittantur. Dat. Florentiæ ad mandatum Imperatoris.

Hugo Marchio Brandenburgensis & Vicarius Imperii in Tuscia & Hetruria.

Anno Christi 998.

OTTONIS III. IMPER. AUG.

CONSTITUTIO

De Jure ac potestate Imperii, de donatione Constantini & Caroli Calvi, de assignatione bonorum, quibus Pontifices Romani ad sui suæq; Ecclesiæ sustentationem uti frui debeant.

IN nomine sanctæ & individuæ Trinitatis. OTTO servus Apostolorum, & secundum voluntatem Dei Salvatoris Romanorum Imperator Augustus. Romam caput mundi profitemur: Romanam Ecclesiam matrem omnium Ecclesiarum esse testamur; sed incuria & inscientia Pontificum, longè suæ claritatis titulos obfuscâsse. Nam non solùm, quæ extra Urbem esse videbantur, vendiderunt, & quibusdam colludiis à lare sancti Petri alienaverunt, sed (quod absque dolore non dicimus) si quid in hac nostra urbe Regia habuerunt, ut majori licentia evagerentur, omnibus indicantes

pecunia

pecunia in commune dederunt, & sanctum Petrum & sanctum Paulum, ipsa quoq; altaria spoliaverunt, & pro reparatione semper confusionem duxerunt. Confusis vero Papaticis legibus, & jam abjecta Ecclesia Romana, in tantum quidam Pontificum irruerunt, ut maximam partem Imperii nostri Apostolatui suo cõjungerent, jam non quærentes quæ & quanta suis culpis perdiderunt, non curantes quanta ex voluntaria vanitate effuderunt; sed sua propria, utpote ab illis ipsis dilapidata, dimittentes, quasi culpam suam in Imperium nostrum retorquentes ad aliena, id est, ad nostra & nostri Imperii, maximè migraverunt.

2. Hæc sunt enim commenta ab illis ipsis inventa, quibus Johannes Diaconus cognomento Digitorum mutuis præceptũ aureis literis scripsit, sub titulo Magni Constantini, longi mendacii tempora finxit. Hæc sunt etiam commenta, quibus dicunt quendam *a* Carolum sancto Petro nostra publica tribuisse. Sed ad hæc respondemus ipsum Carolũ nihil dare jure potuisse, utpote jam à *b* Carolo meliore fugatum, jam Imperio privatum, jam destitutum & annullatum. Ergo quod non habuit, dedit; sic dedit, sicut nimirum dare potuit, utpotè qui malè acquisivit, & diu se possessurum non speravit.

a Eo nomine II. cognomẽto Calvum.
b Qui integrè vocabatur Carolomannus, qui patri Ludovico II. in Imperio successit, & herede reliquit fratrẽ suum Carolum III. cognomento Crassum.

3. Spretis ergo commenticiis præceptis & imaginariis scriptis, ex nostra liberalitate sancto Petro donamus, quæ nostra sunt; non sibi, quæ sua sunt, veluti nostra conferimus. Sicut enim pro amore sancti Petri Dominum Silvestrum, magistrum nostrum, Papam elegimus, & Deo volente ipsum serenissimum ordinavimus & creavimus, ita pro amore ipsius Domini Silvestri Papæ, sancto Petro de publico nostro dona conferimus, ut habeat magister, quod principi nostro Petro à parte sui discipuli offerat. Octo igitur Comitatus pro amore Magistri Domini Silvestri Papæ, sancto Petro offerimus & donamus, ut ad honorem Dei & sancti Petri cum sua & nostra salute habeat & teneat, & ad incrementa sui Apostolatus nostriq; Imperii ordinet. Hos autem sibi ad ordinandum concedimus, Pisaurium, Fanum, Senogalliam, Anconam, Fossabrum, Callium, Hesium, & Ausimum, ut nullus unquam ei & sancto Petro audeat aliquam inquietationem facere, aut eum aliquo ingenio fatigare. Quicumque vero præsumpserit, omnia, quæ habet, amittat: & sanctus Petrus, quæ sua sunt, recipiat.

4. Ut hoc autem in æternum ab omnibus conservetur, hoc præceptum manu nostra diu (Deo adjutore) victura confirmavimus, & nostro sigillo præcepimus insigniri, ut sibi suisq; successoribus valeat. Datum Romæ, &c.

Signum Domini Ottonis invictissimi Romanorum Imperatoris Aug.

In autographo Bulla est appensa plumbea, in cujus una parte scriptum, ODDO IMPARATOR ROMANORUM.

In altera caput est hominis cum pilis crispis cumq; spatulis & inscriptione, AUREA ROMA.

HENRICI II. IMP. AUG.

Anno Christi 1002.

RESPONSUM AD CONSILIARIOS, SUADENTES, UT *Herimanno Duci Alemanniæ æmulo suo, & Episcopo Constantiensi, qui Argentinam spoliarant, in Constantia direptione recompensaret.*

ABSIT, ut pro Herimanni insania in *a* illum retorqueatur vindicta, à quo mihi Regni est concessa corona. Fortassis etsi pro Argentina Constantiam vastarem, non mihi damnum minuerem, sed *b* duplicarem. Insuper malè comparat Regnum, qui in ejus adeptione animæ postponit detrimentum. Coronavit me Deus non ad violationes Ecclesiarum, sed ad puniendos violatores earum.

a .i. in Deum, cujus sunt res Ecclesiarum.
b Quia Constantia æquè fuit civitas Imperii quã Argentina.

HENRICI II. IMPER. AUG.

Anno Christi 1014.

CONSTITUTIO

De Regalibus beato Petro concessis.

IN nomine Domini Dei omnipotentis, Patris, & Filii, & Spiritus sancti, Amen.

Ego HENRICUS, Dei gratia Imperator Augustus, spondeo atque promitto per hoc pactum confirmationis nostræ, tibi beato Petro Principi Apostolorum & clavigero regni cælorum, & per te Vicario tuo Donno Benedicto Summo Pontifici & universali Papæ, sicut à prædecessoribus vestris usq; nunc in potestate vestra ac ditione tenuistis & disposuistis, civitatem Romanam cum Ducatu suo, & suburbanis, atq; viculis omnibus, & territoriis ejus, montanis, ac maritimis *a* litoribus ac portubus, seu cunctis civitatibus, castellis, oppidis, ac viculis Tusciæ *b* partibus, id est Portũ, Centumcellas, *c* Ceram, Bledã, *d* Maturianũ, Sutriũ, Nepem, Castellũ, *e* Gallicẽse, Orthẽ, Polimartiũ, *f* Ameriã, *g* Tudam, Perusiã, cum tribus insulis suis, id est, *h* Majorẽ & Minorẽ, Pulvẽsim & lacũ, Narniã & Utriculũ, cum omnibus finibus & territoriis ad supradictas civitates pertinẽtibus; necnõ & Exarchatũ Ravẽnatem sub integritate, cum *i* urbibus, civitatibus, *k* oppidis, & castellis, quæ piæ recordationis *l* Dominus Pipinus, & *l* Domin⁹ Carolus, & *l* Domin⁹ Ludovicus, & Otto, & indè Otto filius ejus, prædecessores videlicet nostri beato Petro Apostolo, & prædecessoribus vestris jamdudũ per donationis *m* paginam con-

a al. lateribus.
b al. pertinẽtibus.
c al. Caram.
d al. Marturiam al. Maturanum.
e al. Galisense.
f al. Ameliam.
g al. Tudertũ.
m gratiam.

h al. Majore & Minore. i omnibus urbibus. k al. civit. pertinentibus, necnon & opp. l al. Donnus ubique.

contulerunt, hoc est civitatem Ravennam, & Æmiliam, Bobium, Cesenam, Forum *a* populi, Forum Livii, Favennam, Imolam, Bononiam, Ferrariam, *b* Comaclum, Adrianis, atque Gabellum, cum omnibus finibus, territoriis atque insulis terra mariq; ad supradictas civitates pertinentibus, simul & Pentapolim, videlicet Ariminum, *c* Pensaurum, Fanum, Senogalliam, Anconam, *d* Ausimum, Humanam, *e* Esim, Forum Sempronii, montem Feltri, Urbinum, & territorium *f* Baluense, *g* Callem, *h* Luciolis, & Eugubium, cum omnibus finibus & territoriis ad easdem civitates pertinentibus. Eodem modo territorium Sabinense, sicut à prædictis Imperatoribus antecessoribus nostris beato Petro Apostolo per donationis scriptum concessum est sub integritate, & est in partibus Tusciis Longobardorum, castellum Felicitatis, Urbem Veterem, Balneum Regis, Ferenti castrum, Viterbium, Orthem, Martam, *i* Bledam, Tuscanam, Suanam, Populonium, *k* Roselles, cum suburbanis atque viculis, & omnibus territoriis, ac maritimis oppidis, seu finibus omnibus. Itemq; *l* Almus cum insula Corsica in Suriano, deinde in montem Bardonis, deinde in Berceto, exinde in Parma, deinde in Regium, exinde in Mantua, atq; in monte Silicis, atq; Provincia Venetiarum, & Istria, necnon & cunctum Spoletanum Ducatum, seu Beneventanum, una cum Ecclesia sanctæ Christinæ posita prope Papiam juxta Padum IV. milliario. Item in partibus Campaniæ, *m* Sora, Arces, Aquinum, Arpinum, Theanum, Capuam, necnon & patrimonium, ad *n* potestatem & ditionem vestram pertinentia, sicut est patrimonium Beneventanum & Neapolitanum, atque patrimonia Calabriæ superioris & inferioris. De civitate autem Neapolitana cum castellis & territoriis, ac finibus & insulis sibi pertinentibus, sicut ad *o* easdem aspicere videntur: necnon patrimonium *p* Siciliæ, si Deus nostris illud tradiderit manibus. Simili modo civitatem Cajetanam, & Fundum, cum omnibus earum pertinentiis.

a al. Pompilii. b al. Comaclum. c al. Pinsaurum. al. Pisaurum. d al. Auximũ. e al. Esium. f al. Balnense. al. Baluẽsem. g al. Callis. h al. Tuceolos. i al. Pledam. k al. Rosellas. l al. Alunis. al. alimentis. m al. Sira. n al. pot. nostram, & dit. vest. o al. ad Ecclesiam vid. & tenentur. p al. in Sicilia.

2. Super hoc confirmamus vobis *q* Fuldense monasterium, & Abbatis ejus consecrationem, atque omnia monasteria, cortes & villas, quas in *r* Ultramontanis partibus sanctus Petrus habere dignoscitur, *s* absq; Aterna, Vumireringa, sive Wilmbach, quæ à sancti Petri Ecclesia per conventionis paginam Episcopo nostro Babembergensi collatæ sunt: pro quibus sæpedictæ Ecclesiæ sancti Petri transcribimus, concedimus & confirmamus omnem illam terram, *t* quæ inter Narniam Teramnem, vel Spoletum ex regni nostri parte habuimus.

q al. Fuodecole. r al. Ultramaritanis. s atq. Amensura, Umixringa. t al. quam i. N. Interamnẽ & Spol.

3. Sub tuitione præterea sancti Petri, & vestra vestrorumq; successorum prætaxatum *u* Episcopum Babembergensem offerimus; unde sub pensionis nostræ debito equum unum album phaleratum ex ejusdem loci Episcopo *x* vos annualiter suscepturos *y* sancimus.

u al. Episcopium. x al. nos. y al. sanximus.

4. Offerimus insuper, firmamus, & corroboramus tibi beato Petro ac Vicario tuo Domno Benedicto, & successoribus ejus, prout bonæ memoriæ Papæ Joanni, suisq; successoribus à prædecessoribus nostris Ottonibus factum est, civitates & oppida cum piscariis suis, Reatem, Amiternum, *z* Furconem, Narsiam, Balvam, & Marsiam, & alibi civitatem Teramnem cum pertinentiis suis.

z al. Furconium.

5. Has omnes supradictas provincias, urbes, & civitates, oppida, atque castella, viculos, ac territoria, simulq; patrimonia pro statu regni nostri, cunctoq; Christianorum populo conservando jam dictæ Ecclesiæ tuæ, beate Petre, Vicarioque tuo Benedicto ac successoribus ejus, usq; in finem sæculi eo modo confirmamus, ut in suo detineant jure, principatu, atq; ditione. Simili modo per hoc nostræ delegationis pactum, confirmamus donationes, quas piæ recordationis Pipinus Rex, & postea Domnus Carolus excellẽtissimus Imperator, ac deinceps Ottones piissimi beato Petro Christi Apostolo spontanea voluntate cõtulerunt: necnon & censum, vel pensionem, seu ceteras *a* donationes, quæ annuatim in *b* Palatio Regis Longobardorum inferri solebant, sive de Tuscia, sive de Ducatu Spoletano, sicut in suprascriptis donationibus continetur, & inter sanctæ memoriæ Hadrianum Papam & Domnum Carolum Imperatorem convenit, quando idem Pontifex eidem *c* de supradictis Ducatibus, id est, Tuscano, & Spoletano, suæ auctoritatis præceptum confirmavit, eo scilicet modo, ut annis singulis prædictus census ad partem Ecclesiæ sancti Petri persolvatur, salva super eosdem Ducatus nostra in omnibus dominatione, & illorum ad nostram partem subjectione. Ceterùm, sicut diximus, omnia suprascripta nomina ita ad vestram partem per hoc nostræ confirmationis pactum *d* corroboravimus, ut in vestro permaneant jure, principatu, atq; ditione; & neq; à nobis, neq; à successoribus nostris, per quodlibet argumentum sive machinationem, in quacumque parte vestra potestas imminuatur, aut à *e* vobis inde aliquid subtrahatur.

a al. dationes. b al. Palatiũ. c al. pro tempore de sup. d al. corroboramus. e al. nobis.

6. De supradictis verò provinciis, urbibus, civitatibus, oppidis, castris, viculis, territoriis, ac patrimoniis, necnon & pensionibus, atque censibus, sed potiùs omnia, quæ superiùs leguntur, id est provinciæ, civitates, urbes, castella, oppida, terræ, patrimonia, atq; insulæ, censusque, & pensiones, ad partem Ecclesiæ beati Petri Apostoli, atq; Pontificum in sacratissima Sede illius residẽtium, nos in quantum possumus defensores esse *f* teneamur, ad hoc ut eam illi ditionem ad utendum atq; disponendum firmiter valeant obtinere, salva in omnibus potestate nostra posterorumq; nostrorum, secundùm quod in pactu & constitutione ac promissionis firmitate Eugenii Pontificis successorumq; illius continetur, ut omnis Clerus & universi populi Romani nobilitas propter diversas necessitates, & Pontificum irrationabiles erga populum sibi subjectum asperitates retundendas sacramento se obliget, quatenus futura Pontificum electio, quantum uniuscujusq; intellectus fuerit, canonicè & justè fiat, & ut ille, qui ad hoc *g* sanctum regimen eligetur, nemine *h* consentiente consecratus fiat Pontifex, priusquam talem in præsentia Missorum nostrorum vel universæ *i* generalitatis faciat promissionem pro omnium satisfactione, ac futura cõservatione, qualem Domnus & venerandus spiritualis Pater noster Leo sponte fecisse dignoscitur.

f al. tenemur. al. testamur. Electus Pontifex non cõsecretur sine Imperatoris confirmatione. g al. Apostolicum. h al. contrariante. i fort. gentilitatis. al. nobilitatis.

7. Præ-

7. Præterea alia minora huic operi *a* inserendū prævidimus, videlicet ut in electione Pōtificum neq; liber neq; servus ad hoc venire præsumat, ut illis Romanis, quos ad hanc electionem per *b* constitutionem sanctorum Patrum *c* antiqua admisit consuetudo, aliquod faciat impedimentum. Quod si quis contra hanc nostram constitutionem *d* venire præsumpserit, exilio tradatur.

8. Insuper etiam, ut nullus Missorum nostrorum cujuscumq; impeditionis argumentum cōponere audeat *e* in præfatam electionem, prohibemus.

9. Nam & hoc omnimodò instituere placuit, ut qui semel sub *f* spirituali defensione Donni Apostolici sive nostra fuerint suscepti, impetrata justè utantur defensione. Quod si quis in quemquam illorum, qui hoc promeruerunt, violare præsumpserit, sciat se periculum vitæ suæ esse *g* incursum.

10. Illud etiam confirmamus, ut *h* Donno Apostolico justam in omnibus servent obedientiam, seu Ducibus & Judicibus suis, ad faciendam justitiam.

11. Huic enim institutioni hoc necessariò annectendum esse perspeximus, ut Missi Donni Apostolici seu nostri semper sint constituti, qui annuatim nobis renuntiare valeant, qualiter singuli Duces ac Judices populo justitiam faciant.

12. Hanc Imperialem constitutionem quomodo observent, qui Missi, decernimus ut primùm cunctos clamores, qui per negligentiam Ducum vel Judicum fuerint inventi, ad noticiam Donni Apostolici deferant, & ipse unum è duobus eligat, aut statim per eosdem *i* Missos fiant necessitates emendatæ, aut Misso nostro nobis renuntiante per nostros Nuntios à nobis directos emendentur.

13. Hoc ut ab omnibus fidelibus sanctæ Dei Ecclesiæ & vestris firmum esse credatur, propriæ manus signaculo, & nobilium Optimatum nostrorum subscriptionibus hoc pactum confirmationis nostræ roboravimus, & sigilli nostri impressione assignari jussimus.

✠ Signum Donni Henrici gloriosissimi *k* Romanorum Imperatoris Augusti.
Signum *l* Erchandildi Maguntini Archiepiscopi.
Signum Heriberti Coloniensis Archiepiscopi.
Signum Bobonis Trevirensis Archiepiscopi.
Signum Thiederici Metensis Episcopi.
Ego Eberhardus Bambergensis *m* Ecclesiæ Episcopus *n* Romanæ Sedis subditus *o* subscripsi.
Ego *p* Mazelinus Wirzeburgensis Episcopus subscripsi.
Ego Walterius Spirensis Episcopus subscripsi.
Ego *q* Ruodardus Constantiensis Episcopus subscripsi.
Ego *r* Rodalricus Curiensis Episcopus subscripsi.
Ego Adalbertus Basiliensis Episcopus subscripsi.
Ego Hemmo *s* Werdunensis Episcopus subscripsi.
Ego Walter Heichstedensis Episcopus subscripsi.
Signum *t* Richardi Fuldensis Abbatis.
Signum Arnoldi *u* Herfendensis Abbatis.
Signum Brucardi Abbatis.
Signum Gottifridi Ducis.
Signum Beringardi Ducis.
Signum Thiederici Ducis.
Signum Simonis Comitis.
Signum *x* VVelphonis Comitis.
Signum Cunonis Comitis.
Signum Kunradi Comitis.
Signum Ottonis Comitis.
Signum *y* Bobonis Comitis.
Signum Frederici Comitis.
Signum Bezelini Comitis.
Signum Ezonis Comitis Palatini.
Signum Frederici Camerarii.
Signum *z* Ezonis Infertoris.
Signum *a* Heuzonis Pincernarii.
Signum *b* Huzis.
c Alimunbereget.
Adilman.
Adilbero.
Ego VVizelius *d* Astrazburgensis Episcopus.
Signum Ryodhois Fluvanensis Abbatis.

Gratian. dist. 63. c. 132. v. 2.
a al. inserenda.
b al. institutionem.
c al. aliqua.
d al. facere.
Gratian. d. dist. 63. c. 132. in pr.
e al. in electione Romani Pontificis comp aud. omninò prohib.
f al. speciali.
g al. incursurum.
h al. in dominio.
i al. Nuntios.
k al. Romani.
l al. Erkiobaldi Magūtinensis.
m al. addunt, Apostolicæ Eccl.
n al. Apostolicæ.
o al. addunt, Servus.
p al. Matelinus VVirtumbergensis Episc. servus sub.
q al. Rodonardus.
r al. Joldaricus. al. Zadalricus.
s al. Verdunens.
t al. Ricaldi Fuldensis.
u leg. Hersfeldensis.
x al. Vulponis.
y al. Boybonis.
z al. Metonis infertorum. al. infercore.
a al. Heimonis.
al. Eunponis.
b al. Huctis.
c al. Alumnum Ronger.
d leg. Strazaburgensis.

Anno Christi 1022.

HENRICI. II. IMPER. AUG.

DECRETA COMITIORUM ALSTETENSIUM.

IMPERATOR Conventum indicit Alstetam: ibiq; & cum Principibus aliis, & in primis cum Saxoniæ Ducibus deliberat, de Italia vendicanda, cum victi ante annos decem Saraceni, novos jam motus cievissent.

2. In illis Comitiis, cùm alia multa cum Saxonibus est honorificè locutus, tum illud dixit præcipuè, se post sceptrum Imperii, nihil habere in terris gente Saxonica carius.

3. Facta deinceps mentio est collocutionis, quæ ante biennium super Carum fluvium habita fuerat, inter Imperatorem & Robertum Galliæ Regem: in qua de constituenda & conservanda pace in Italia fuerat actum. ejus fœderis Regem rursus esse admonendum Principibus placuit.

4. In Saracenos arma decreta, qui urbem * Trojam denuò tentaverant.

* Quæ sita est in Campania Italica.

Anno Christi 1024.

CHUNRADI. II. IMP. AUG.

R E S P O N S U M

Quod Imperator justitiam petentes audire & judicare rebus relictis omnibus debeat.

IN * processione Regis ad coronationem, tres venerunt ante illum, cum singulis querimoniis; unus erat colonus Ecclesiæ Moguntinensis; alter pupillus fuit; & quædam vidua. Dum Rex eorum causas audire cœpisset, quidam de Principibus suis avertebant eum, dicentes, ne consecrationis suæ aliquam moram faceret, & maturè divina officia audiret; respiciens ad Episcopos, ut Vicarius Christi, Christianissimè respondebat; Si meum est regimini insistere, & id vin constanns est, nequaquam differre, quod aptè fieri valet, rectius videtur mihi facere quod debeo, quàm quid faciendum sit audire ab alio. Memini vos sæpe dixisse, non auditores legis, sed factores justificari. Si autem ad consecrationem, ut dicitis, festinandum est, tantò cautius in opere Dei gressus meos convenit mihi firmare, quantò me arduæ dignitati cognosco propinquare. Hæc dicens, in eadem statione moratus, ubi primùm occurrerant illi calamitosi, passibus immotis legem præfecerat illis.

* Moguntiæ, ubi consecratus fuit.

2. Hinc paululum procedens, venit ante illum quidam, dicens, se expulsum esse patria omninò sine culpa, quem Rex per brachium apprehendens, super omnes circumstantes attraxit usq; ad solium suum, ibiq; causam miseri, cuidam Principum suorum diligenter commendavit. Moguntiæ in die Coronationis.

Anno Christi 1025.

CHUNRADI. II. IMPER. AUG.

D E C R E T U M

In Papienses rebellionis reos, quòd Palatium Imperiale destruxerunt.

ERAT in civitate Papiensi palatium à Theoderico Rege quondam miro opere conditum, ac posteà ab Imperatore Ottone III. nimis adornatum. Cognito obitu Imperatoris Heinrici, antecessoris CHUONRADI Regis, statim Papienses inconsultò ad imbellem aulam ruentes Regia mœnia fregerunt, totumq; palatium usq; ad imum fundamenti lapidem eruebant, ne quisquam Regum ulterius infra civitatem illam palatium ponere decrevisset. Ex qua audacia diu magna controversia * inter Regem & Papienses habita est. Dicebant Papienses; Quem offendimus? Imperatori nostro fidem & honorem usq; ad terminum vitæ suæ servavimus. quo defuncto, cum nullum Regem haberemus, Regis nostri domum destruxisse nó jure accusabimur. E contrario Rex; Scio, inquit, quod domum Regis vestri non destruxistis, cum eo tempore nullum haberetis: sed domum Regalem scidisse non valetis inficiari. Si Rex periit, Regnum remansit: sicut navis remanet, cujus gubernator cadit. Ædes publicæ fuerant, non privatæ; juris erant alieni, non vestri. Alienarum autem rerum invasores Regi sunt obnoxii. Ergo vos alienæ rei invasores fuistis. Igitur Regi obnoxii estis. Actum in Constantia civitate Alemanniæ post diem sanctum Pentecostes.

* sc. in Comitiis Constantiensibus.

Anno Christi 1028.

CONRADI. II. SALICI IMP. AUG.

R E S C R I P T U M

Quòd virtute hostes, & non fraude sint superandi.

MILZKO Polonus, pulso fratre Ottone, Regem se appellat: & Ulricus quoq; Bojemus, occiso fratre suo Jacomaro, nova molitur. Hi ambo jugum Imperii nostri rigida cervice excutere, & sui juris esse conantur. Otto à fratre Polonia pulsus ad CONRADUM fugit, ab eoq; armis restituitur. Milzko externæ opis egens in Bojemiam ad Ulricum Regulum aufugit. quem cùm Ulricus CONRADO Augusto prodere, ab eoq; gratiam inire vellet, Imperator rescripsit, solere Germanos virtute cum hostibus, non fraude certare, nihilq; actius, quàm perfidiam ulcisci, sceleribus non nomini hostium nasci; oportere armatum esse, quem oderint.

SENA-

SENATUS CONSULTUM ROMANUM

Anno Christi 1040.

DE LEGE REGIA, QUA A PAPA SENATU POPULOQ; Romano jus omne & potestas HENRICO *III. Imperatori & in eum collata est: item de electione Romani Pontificis, & investituris Episcoporum, &c.*

NEGARI non potest, quòd pater Domini Regis Henrici piæ memoriæ HENRICUS Imperator, factus est Patricius Romanorum, à quibus accepit in electione super ordinando Pontifice principatum. Huc accedit, quòd Nicolaus Papa hoc Domino Regi a HENRICO privilegium, quod ex paterno jam jure susceperat, præbuit, & per b Synodalis insuper Decreti paginam confirmavit.

Ex disceptatione Synodali inter Regium Advocatum & Romanæ Ecclesiæ Defensorem, cujus auctor habetur Petrus Damiani Cardinal. Rom. a Ejus nominis Quarto. b c.1.dist.23.

HENRICI III. IMPER. AUG.

CONSTITUTIO

De justitia Babenbergensium ministerialium.

SI quem ex his Dominus suus accusaverit, de quacunq; re, licet illi juramento se cum suis coæqualibus absolvere, exceptis tribus; hoc est, si in vitam Domini sui, aut in Cameram ejus consilium habuisse arguitur, aut in munitiones ejus. Cæteris verò hominibus de quacunq; objectione, absque Advocato cum suis coæqualibus juramento se poterit absolvere. Et cæteris hominibus non plus debent, quàm septem personas; suis verò sociis duodecim.

2. Si occisus fuerit, recompensatio ejus, decem libræ sunt, quæ ad alios non pertinent, nisi ad cognatos occisi.

3. Si beneficium ab Episcopo non habuerit, & repræsentaverit se in ejus ministerio, & beneficium non potuerit obtinere, cui vult, militet, non beneficiarius, sed liberè.

4. Si absq; liberis obierit, & uxorem prægnantem habuerit, expectetur dum pariat. Et, si masculus fuerit, ille habeat beneficium patris. Si non; proximus agnatus defuncti loricam suam, vel equum, quem meliorem habuerit, Domino suo offerat, & beneficium cognati sui accipiat.

5. In expeditionem iturus ex suo sumptu ad Dominum veniat: deinceps ex ejus impensa alatur. Si expeditio in Italia est, Dominus per singulas loricas unum equum det, & tres libras. Si verò aliò, duo ex illis tertio dent impensas.

6. Beneficium habentes à Domino suo non constringantur, nisi ad quinq; ministeria, hoc est, ut aut dapiferi sint, aut pincernæ, aut cubicularii, aut marschalci, aut venatores.

HEINRICI IV. IMPER. AUG.

RESCRIPTA

Anno Christi 1056.

I

Pro dimissione & recompensatione haranscara.

HEINRICUS Dei gratia Rex, Alberto sanctæ Babebergensis Ecclesiæ venerando Pontifici, suo scilicet dilecto a nepoti, gratiam suam & debitum dilectionis donum. Si omnia vestra prosperitatis tenore diriguntur, ut justum est, congaudemus: & si quid adversi vobis occurrerit, quod divina repellat obumbratio, ut decens est, cõdolemus: & hanc eandem charitatis vicem vos erga nos servaturum, non dubitamus. Quapropter dilectionis vestræ rogamus privilegium; quia quidam militiæ vestræ N... nomine, misericordiam nostram & auxilium petens venit, ut sibi illam haranscaram cum vadimonio, quam vobis interjurando promisit, nostri amoris & rogatus causa dimittatis; ut ego ex parte mea vobis compensem, b patremq; meum, ut & ipse vobis compenset, instigem.

a Neue. erat enim Comes a Bogen.

b Henricum III. Imp.

II.

De Comitiis Moguntinis pro dissensionibus Imperii componendis.

HEINRICUS Dei gratia Romanorum Imperator Augustus, Ruperto Babebergensis Ecclesiæ Episcopo gratiam & omne bonum. Notum est tibi, quanto periculo tota fluctuat Ecclesia; quãtus error in omni surgit Saxonia; quantaq; desolatione nobilis illa Metẽsis penitus destruitur Ecclesia. Et non solùm ibi, sed & in diversis partibus Ecclesia nostri dividitur Imperii. Igitur consilio nostrorũ fidelium statuimus fieri Moguntiæ colloquium in Dominico die ante proximum S. Andreæ festum. Huic Colloquio omnes Regni Principes nostri fideles intersunt: & prætereà omnes, quorum nobis utilis declaratur aut fides, aut consilii providẽtia. Ad quod venite te quàm intimè rogamus, quia nullatenus tam ardua negotia Regni & divisio Ecclesiæ, coadunari poterit sine tua maxima sapientia, & egregio consilio & fide, quæ hactenus nobis frequenter in necessitatibus, & in hujusmodi controversiis Regni, prout nos voluimus, & res exaggerat, præstò fuit. Ad quod Colloquium omnes Saxones nostri fideles venient, rogantes summoperè, nos in Saxoniam venire, & hos novos errores compone-

re. Metenses autem è contrario Metim clamant nos transire, quatinus illic tandem pax & securitas reddatur Ecclesiæ.

2. Nos quoq;, invitante Archiepiscopo, Coloniæ nativitatem Domini celebraturi sumus. Et idcircò statuimus hoc Colloquium ante fieri, ut hujusmodi dissensiones Regni priùs componeremus, quàm nos in remotiora transiremus loca. Sed idcircò prædictam expeditionem distulimus, quatinus communi omnium nostrorum consilio, quæ nobis agenda sint, consideretur.

3. Ergo rogamus te per eam, qua compater nobis effectus es, dilectionem, ne te corporis ægritudo, vel qualibet alia res impediat, quin ad præfatũ Colloquium tempore statuto venias; & ibi juxta magnam sapientiam, & solitam fidem tuam, de nostra & Regni utilitate, quæ necessaria sunt nobiscum disponas.

III.

De fide Imperio servanda; & de controverso feudi decreto per Imperatorem facto.

HEINRICUS Dei gratia Romanorum Imperator Augustus, Hartuuico Magdeburgensi Archiepiscopo, gratiam & omne bonum. 1. Laborem tuum & studium circa honorẽ nostrum quàm maximũ esse audivimus: ideoq; dignas tibi gratias, prout justũ est, referimus, nunc quidẽ paucis verbis, multis autẽ factis, cùm (Deo annuẽte) ad te venerimus. Tu tantũ, sicut cœpisti, in tantũ pro obtinendo nobis Regni honore in his partibus sis solicitus. Nos enim, qui specialẽ tibi præ cæteris fidẽ habemus, proximè, quando à te discessimus, omnia nostra tuæ fidei committimus. Quod quia fideliter erga nos hactenus observasti, & adhuc te cõservaturũ veraciter credimus. Fac igitur ut bonus ac discretus, & fidem, quam in te firmam esse credimus, usq; ad finẽ perduc in omnibus. Nos verò in loco intimi amici te habemus: & quodcumq; habet perfecta fides, de te nobis fieri cõfidimus. In hujus itaq; fidei testimonium, iterũ tibi nos & omnia nostra cõmittimus, ut ita agas in omnibus, sicut bene tibi cõfidimus.

2. Beneficium autẽ N. Præpositi, fidelis nostri, quod & antea tibi commisimus, iterum tibi committimus, ut ad utilitatem ejus illud conserves, & illi, qui injustè tenet, ex nostra parte interdicas; quia dominus ejus, qui modò beneficium sibi illicitè usurpavit, nobis, dũ querimonia inde esset, reddidit.

IV.

De hostibus & bannitis Imperii persequendis.

* for. Boemiæ. HEINRICUS Dei gratia Imperator Augustus, A. glorioso * Duci & Amico fideli, quidquid in amici affectibus poterit esse fidelius. 1. Cum aliquis privatũ commodum suũ postponit, & in amici utilitatibus insudat, ea est firma amicitia. Quam amicitiæ benevolentiã te nobis impẽdisse gaudemus: & sicut optimo fideli & intimo amico, dignam facere remunerationem intendimus. Nam cùm velles contra Græcos ire, & cum Dux Poloniæ, tuus & amicus & consanguineus, auxiliũ tuum contra hostes suos peteret, propter nos, sicut amicus fidelissimus, remansisti, ut nostris inimicis resistens, tuũ cõmodum pro nihilo cõputans, tantummodò nostram causam promovendo adjuvares. Quid igitur restat, nisi maximas tibi grates referentes, sicut nostro optimo fideli, votis omnibus exoptemus eam nobis dari occasionem, qua tibi amantissimè vicissitudinem meritam repẽdamus? Et sicut in nos bono usus es principio, ita rogamus dulcedinem tuæ dilectionis, ut perseveres, & deleas & conculces adversarios nostros; non parcas eis, donec ex toto cõterantur. Nam nos, simili modo, sicut tuos amicos amplectimur, ita inimicis tuis erimus infestissimi inimici: & fœdus, quod cum patruo tuo inivimus, ab hac die in anteà volumus tibi illibatum servare omni tempore vitæ nostræ.

2. Rogamus & te charissime, ut te interveniente frater tuus futura opera emendet, si quid hactenus propter suas necessitates in causa nostra negligẽtiùs egit. Et quia victrici dextera suas angustias recuperavit, ad nostras injurias, sicut fidelis amicus, respiciat. Nam quia se eũ præsidio in illas partes contulit, ubi inimici nostri morãtur, & bona eorũ sita sunt; ecce locus, ecce occasio, qua & inimicis nostris nocere, & sibi nos potentes amicissimos comparare. Tu ergo, Dilectissime, id modis omnibus, quibus vales, fratri tuo persuade, ut * N. non Ducem, sed judiciario ordine abjudicatum persequatur, & in omnibus ei adversetur, sicut infestissimo hosti nostro.

* Intelligit Othonẽ Bavariæ Ducem, quem Imperator proscripserat & Duc. tu privarat.

3. Quicumq; autem de familia Salzeburgẽsis Archiepiscopi, & aliorum fidelium nostrorum, ducti sunt captivi, rogamus ut causa nostræ dilectionis facias *a* reddi.

a sc. a fratre.

V.

De obedientia urbis Romæ Imperio debita.

b Imperator.

HEINRICUS Dei gratia Romanorum *b* Rex, Consulibus, Senatui, populo Romano, majoribus & minoribus, gratiam suam cum bona voluntate. Divina disponente gratia, postquam Regnum patrium nostrum intravimus, Urbem, caput & sedem nostri Imperii pio affectu visere optavimus, & eam, more *c* majorum prædecessorũ exaltare, honorare, ditare, ut Dominus fideles, ut pater filios, ut civis concives decrevimus. Hujus autem propositum desiderii, non voluntatis, iterum diversa diuque disturbata retardavere Regni negocia. Quibus tandem Dei nobis favente clementia sedatis, compositis, subjectis, expediti in Italiam venimus, illamq; præ cæteris terris discordem & divisam pro tempore, ad justitiam & concordiam coegimus. Ad vos ergo properantes, & jam diu desideratum inceptum ad effectum perducere conantes, ut Legati nostri, jussu nostro, laudaverunt, nosq; invitati sumus, Ecclesiæ & ab Ecclesia, vobis & à vobis pro facienda & recipienda justitia, pacificè venimus. Volumus, quatenus idoneos Nuncios, vestræ voluntatis providos, & nostri honoris devotos, nobis obviam mittatis, quorum consilio & nostrorum unito, ad vos vobis commodi & nobis apertiùs veniamus.

c al. Magnorum

VI.

VI.

De beneficio vacante per Episcopum non concedendo sine Imperatoris scitu & voluntate.

HEINRICUS Dei gratia Romanorum Imperator Augustus, Ruperto Babebergensi Episcopo gratiam & omne bonum. Quoniam semper nobis fuisti fidelis, quemadmodum debuisti, & nostrum honorem sicut vir sapiens & fidelis egregius retinere & amplificare studuisti; grates tibi quàm maximas referimus; & inde procul dubio scias, dignam tibi facere remunerationem intendimus. Tuã igitur rogamus fidelitatem confidenter, ut beneficio, quod fuit Oudalrici *a* divitis, nullam promissionem vel concessionem alicui facias, donec nobis loquaris, aut inde nostram sententias certis litteris voluntatem. Si enim hoc attenderis, nos faciemus propter tuam charitatem, quod nos rogasti in tuis litteris. Et tu stude honori nostro, sicut in te confidimus providere.

a Comitis.

VII.

De beneficio paterno in filium conferendo.

HEINRICUS Dei gratia Romanorum Imperator Augustus, Ruperto Babeburgensium Episcopo gratiam suam & omne bonum. Novit optimè Dilectio tua, quanto tempore quàm optima fide nobis servierit Oudalricus, & filius ejus G... qui nuper miseranda omnibus bonis, quia immatura morte recessit à seculo. Ut igitur itaq; nos tam humanitatis compassio, quàm justitiæ necessitudo, ut in parvulos ejusdem G... avitæ & paternæ *b* servitutis memores simus, & orbitati eorum debitæ pietatis suffragio consulamus. Unde te sollicitè commonemus, & summis precibus obsecramus, ut filio ejus, patris beneficium benignè pro respectu Dei, & nostra interventione concedas, nulla hoc differēs occasione, nulla excusans vel abnuens ratione. Commendationem autem pueri usq; in præsentiam nostram ut differas rogamus, sicut de nobis curas.

b i. servitii, ministerii, obsequii.

VIII.

De Custodia Ecclesiæ, & alio beneficio vacante.

HEINRICUS Dei gratia Romanorum Imperator Augustus, Ruperto reverentissimo, & patrino suo in Christo dilectissimo, gratiam suam & plurimam in Christo salutem. Cùm præ omnibus maximam habeam in te fiduciam, miror quòd totiens te prouna eademq; re rogavi, & nihil mihi dignum pro mea spe respondisti; præsertim cùm nihil unquam ita sit arduum, quod putaverim abs te mihi denegari. Sed & adhuc iteratas preces ingeminando itemdem Dilectionis tuæ dulcedinem velim exoratam, ut de Custodia Ecclesiæ tuæ inclinatius mihi aurem præbeas, & eam mihi per præsentem Nuncium transmittas.

2. Præterea quia Comes Oudalricus obiisse dicitur, non aliter te rogo, quàm ut revocem tibi in memoriam, si quid pro amore & voluntate tua fecerim, ita ut apertè in hac petitione experiar, quantū me diligas. Nec te rogo, nisi talia, quæ honori & proficuo tuo erunt profutura. Rogo, itaque, ut beneficia, quæ ex te habuit, nulli promittas, nec aliquid inde facias, sed totam ipsius rei actionem differas usq; ad nostram utriusq; ad invicem præsentiam.

IX.

De Præposito vel Custode Ecclesiæ.

HEINRICUS Dei gratia Imperator Augustus, Ruperto venerabili Episcopo & dilecto compatri, gratiæ suæ optimam voluntatem. Quia in Custodia Babebergensi per effectum operis nostram implesti voluntatē, magnas tibi grates, sicut optimo fideli nostro, referimus. Quod superest, rogamus, & firmiter tibi præcipimus, ut prohibeas, ne ejusdem Ecclesiæ Custos alicujus inde aut calumniam in bonis suis patiatur; & illos, qui se de illa Custodia beneficiatos asserunt, Episcopali autoritate constringe, beneficia de ipsorum manibus excute, & restitue. Nam id Principum nostrorum decreto indultum atq; concessum & confirmatum est, ut nullius Præpositus vel Custos Ecclesiæ, potestatem habeat quidquam de bonis Ecclesiæ in beneficium alicui præstare: &, si factum fuerit, irritum haberi.

X.

De officio Episcopali.

HEINRICUS Dei gratia Romanorum Imperator Augustus, Ottoni Babenbergensis Ecclesiæ Episcopo, gratiam, dilectionem & omne bonum. Perfectus amor, cum utiq; domesticus cordis sit, non ad oculum tantùm valet, non ad oculum spectat, non pendet ex tempore, per quem absentes quantò longiùs separantur, tantò arctius mutua pro se sollicitudine constringuntur. Nos certè absentis tui ampliorem, quàm dum *c* affuisti, curam gerimus; eodem, quo te provexìmus, animo cuncta tibi prospera cupientes; adversa, etsi non accidant, quia possunt accidere, veremes. Unde maximo nobis gaudio est, quod adhuc de rebus tuis optata comperimus, te videlicet ab Ecclesia tua honorificè receptum, grata omnibus responsionum habitibus, & actum temperatiua placuisse, & in præstandis beneficiis necessariam laudabiliter exhibuisse cautelam. Qua de te consulimus, hortamur, & petimus, ut quod facis facias, ne primitias bonæ famæ, si manum remiseris, perdas, quia bona inceptio sine fine,

c Fuit enim Cancellarius Imperatoris.

re. Metenses autem è contrario Metim clamant nos transire, quatinus illic tandem pax & securitas reddatur Ecclesiæ.

2. Nos quoq;, invitante Archiepiscopo, Coloniæ nativitatem Domini celebraturi sumus. Et idcircò statuimus hoc Colloquium ante fieri, ut hujusmodi dissensiones Regni priùs componeremus, quàm nos in remotiora transiremus loca. Sed idcircò prædictam expeditionem distulimus, quatinus communi omnium nostrorum consilio, quæ nobis agenda sint, considerentur.

3. Ergo rogamus te per eam, qua compatet nobis effectus es, dilectionem, ne te corporis ægritudo, vel quælibet alia res impediat, quin ad præfatũ Colloquium tempore statuto venias; & ibi juxta magnam sapientiam, & solitam fidem tuam, de nostra & Regni utilitate, quæ necessaria sunt nobiscum disponas.

III.

De fide Imperio servanda; & de controverso feudi decreto per Imperatorem facto.

HEINRICUS Dei gratia Romanorum Imperator Augustus, Hartuuico Magdeburgensi Archiepiscopo, gratiam & omne bonum. 1. Laborem tuum & studium circa honorẽ nostrum quàm maximũ esse audivimus; adeoq; dignas tibi gratias, prout justũ est, referimus, nunc quidẽ paucis verbis, multis autẽ factis, cùm (Deo annuẽte) ad te venerimus. Tu tantũ, sicut cœpisti, in tantũ pro obtinendo nobis Regni honore in his partibus sis solicitus. Nos enim, qui specialẽ tibi præ cæteris fidẽ habemus, proximè, quando à te discessimus, omnia nostra tuæ fidei commisimus. Quod quia fideliter ergà nos hactenus observasti, & adhuc te cõservaturũ veraciter credimus. Fac igitur ut bonus ac discretus, & fidem, quam in te firmam esse credimus, usq; ad finẽ perduc in omnibus. Nos verò in loco intimi amici te habemus: & quodcumq; habet perfecta fides, de te nobis fieri cõfidimus. In hujus itaq; fidei testimonium, iterũ tibi nos & omnia nostra cõmittimus, ut ita agas in omnibus, sicut bene tibi cõfidimus.

2. Beneficium autẽ N. Præpositi, fidelis nostri, quod & anteà tibi commisimus, iterum tibi committimus, ut ad utilitatem ejus illud conserves, & illi, qui injustè tenet, ex nostra parte interdicas; quia dominus ejus, qui modò beneficium sibi illicitè usurpavit, nobis, dũ querimonia inde esset, reddidit.

IV.

De hostibus & bannitis Imperii persequendis.

* for. Boemiæ.

HEINRICUS Dei gratia Imperator Augustus, A. glorioso * Duci & Amico fideli, quidquid in amici affectibus poterit esse fidelius. 1. Cum aliquis privatũ commodum suũ postponit, & in amici utilitatibus insudat, ea est firma amicitia. Quam amicitiæ benevolantiã te nobis impẽdisse gaudemus: &, sicut optimo fideli & intimo amico, dignam facere remunerationem intendimus. Nam cùm velles contra Græcos ire, & cum Dux Poloniæ, tuus & amicus & consanguineus, auxiliũ tuum contra hostes suos peteret, propter nos, sicut amicus fidelissimus, remansisti, ut nostris inimicis resistens, tuũ cõmodum pro nihilo cõputans, tantummodò nostram causam promovendo adjuvares. Quid igitur restat, nisi maximas tibi grates referentes, sicut nostro optimo fideli, votis omnibus exoptemus eam nobis dari occasionem, qua tibi amantissimè vicissitudinem meritam repẽdamus? Et sicut in nos bono usus es principio, ita rogamus dulcedinem tuæ dilectionis, ut perseveres, & deleas & conculces adversarios nostros; non parcas eis, donec ex toto cõterantur. Nam nos, simili modo, sicut tuos amicos amplectimur, ita inimicis tuis erimus infestissimi inimici: & fœdus, quod cum patruo tuo inivimus, ab hac die inanteà volumus tibi illibatum servare omni tempore vitæ nostræ.

2. Rogamus & te charissime, ut te interveniente frater tuus futura opera emendet, si quid hactenus propter suas necessitates in causa nostra negligẽtiùs egit. Et quia victrici dextera suas angustias recuperavit, ad nostras injurias, sicut fidelis amicus, respiciat. Nam quia se cũ præsidio in illas partes contulit, ubi inimici nostri morãtur, & bona eorũ sita sunt; ecce locus, ecce occasio, qua & inimicis nostris nocere, & sibi nos poterit amicissimos comparare. Tu ergo, Dilectissime, id modis omnibus, quibus vales, fratri tuo persuade, ut * N. non Ducem, sed judiciario ordine abjudicatum persequatur, & in omnibus ei adversetur, sicut infestissimo hosti nostro.

* Intelligit Othonẽ Bavariæ Ducem, quem Imperator proscripserat & Ducatu privarat. a sc. à fratre.

3. Quicumq; autem de familia Salzeburgẽsis Archiepiscopi, & aliorum fidelium nostrorum, ducti sunt captivi, rogamus ut causa nostræ dilectionis facias a reddi.

V.

De obedientia urbis Romæ Imperio debita.

b Imperator.

c al. Magnorum.

HEINRICUS Dei gratia Romanorum b Rex, Consulibus, Senatui, populo Romano, majoribus & minoribus, gratiam suam cum bonæ voluntate. Divina disponente gratia, postquam Regnum patrium nostrum intravimus, Urbem, caput & sedem nostri Imperii pio affectu visere optavimus, & eam, more c majorum prædecessorũ exaltare, honorare, ditare, ut Dominus fideles, ut pater filios, ut civis concives decrevimus. Hujus autem propositum desiderii, non voluntatis, iterum diversa diuque disturbata retardavere Regni negocia. Quibus tandem Dei nobis favente clementia sedatis, compositis, subjectis, expediti in Italiam venimus, illamq; præ cæteris terris discordem & divisam pro tempore, ad justitiam & concordiam coegimus. Ad vos ergo properantes, & jam diu desideratum inceptum ad effectum perducere conantes, ut Legati nostri, jussu nostro, laudaverunt, nosq; invitati sumus, Ecclesiæ & ab Ecclesia, vobis & à vobis pro facienda & recipienda justitia, pacificè venimus. Volumus, quatenus idoneos Nuncios, vestræ voluntatis providos, & nostri honoris devotos, nobis obviam mittatis, quorum consilio & nostrorum unito, ad vos vobis commodi & nobis apertiùs vaniamus.

VI.

VI.

De beneficio vacante per Episcopum non concedendo sine Imperatoris scitu & voluntate.

HEINRICUS Dei gratia Romanorum Imperator Augustus, Ruperto Babebergensi Episcopo gratiam & omne bonum. Quoniam semper nobis fuisti fidelis, quemadmodum debuisti, & nostrum honorem sicut vir sapiens & fidelis egregius retinere & amplificare studuisti; grates tibi quàm maximas referimus; & inde procul dubio scias, dignam tibi facere remunerationem intendimus. Tuã igitur rogamus fidelitatem confidenter, ut beneficio, quod fuit Oudalrici *a* divitis, nullam promis- *a* Comitis.
sionem vel concessionem alicui facias, donec nobis loquaris, aut inde nostram sentias certis litteris voluntatem. Si enim hoc attenderis, nos faciemus propter tuam charitatem, quod nos rogasti in tuis litteris. Et tu stude honori nostro, sicut in te coofidimus providere.

VII.

De beneficio paterno in filium conferendo.

HEINRICUS Dei gratia Romanorum Imperator Augustus, Ruperto Babeburgensium Episcopo gratiam suam & omne bonum. Novit optimè Dilectio tua, quanto tempore quàm optima fide nobis servierit Oudalricus, & filius ejus G... qui nuper miseranda omnibus bonis, quia immatura morte recessit à seculo. Urget itaq; nos tam humanitatis compassio, quàm justitiæ necessitudo, ut in parvulos ejusdem G... avitæ & paternæ *b* servitutis memores simus, & orbitati eorum debitæ pieta- *b* i. servitii,
tis suffragio consulamus. Unde te solicitè commonemus, & summis precibus obsecramus, ut filio e- ministerii,
jus, patris beneficium benignè pro respectu Dei, & nostra interventione concedas, nulla hoc differẽs obsequii.
occasione, nulla excusans vel abnuens ratione. Commendatiooem autem pueri usq; in præsentiam nostram ut differas rogamus, sicut de nobis curas.

VIII.

De Custodia Ecclesiæ, & alio beneficio vacante.

HEINRICUS Dei gratia Romanorum Imperator Augustus, Ruperto reverentissimo, & patrino suo in Christo dilectissimo, gratiam suam & plurimam in Christo salutem. Cùm præ omnibus maximam habeam in te fiduciam, miror quòd totiens te pro una eademq; re rogavi, & nihil mihi dignum pro mea spe respondisti; præsertim cùm nihil unquam ita sit arduum, quod putaverim abs te mihi denegari. Sed & adhuc iteratas preces ingeminando ireotidem Dilectionis tuæ dulcedinem velim exoratam, ut de Custodia Ecclesiæ tuæ inclinatiùs mihi aurem præbeas, & eam mihi per præsentem Nuncium transmittas.

2. Præterea quia Comes Oudalricus obiisse dicitur, non aliter te rogo, quàm ut revocem tibi in memoriam, siquid pro amore & voluntate tua fecerim, ita ut apertè in hac petitione experiar, quantũ me diligas. Nec te rogo, nisi talia, quæ honori & proficuo tuo erunt profutura. Rogo, inquam, ut beneficia, quæ ex te habuit, nulli promittas, nec aliquid inde facias, sed totam ipsius rei actionem differas usq; ad nostram utriusq; ad invicem præsentiam.

IX.

De Præposito vel Custode Ecclesiæ.

HEINRICUS Dei gratia Imperator Augustus, Ruperto venerabili Episcopo & dilecto compatri, gratiæ suæ optimam voluntatem. Quia in Custodia Babebergensi per effectum operis nostram implesti voluntatẽ, magnas tibi grates, sicut optimo fideli nostro, referimus. Quod superest, rogamus, & firmiter tibi præcipimus, ut prohibeas, ne ejusdem Ecclesiæ Custos alicujus inde aut calumniam in bonis suis patiatur; & illos, qui se de illa Custodia beneficiatos asserunt, Episcopali autoritate constringe, beneficia de ipsorum manibus excute, & restitue. Nam id Principum nostrorum decreto indultum atq; concessum & confirmatum est, ut nullius Præpositus vel Custos Ecclesiæ, potestatem habeat quidquam de bonis Ecclesiæ in beoeficiom alicui præstare: &, si factum fuerit, irritum haberi.

X.

De officio Episcopali.

HEINRICUS Dei gratia Romanorum Imperator Augustus, Ortoni Babenbergensis Ecclesiæ Episcopo, gratiam, dilectionem & omne bonum. Perfectus amor, cum utiq; domesticus cordis sit, non ad oculum tantùm valet, non ad oculum spectat, non pendet ex tempore, per quem absentes quantò longiùs separantur, tantò arctius mutua pro se solicitudine constringuntur. Nos certè absentis tui ampliorem, quàm dum *c* affuisti, curam gerimus; eodem, quo te proveximus, animo cuncta tibi *c* Fuit enim
prospera cupientes; adversa, etsi non accidant, quia possunt accidere, verentes. Unde maximo nobis Cancellarius
gaudio est, quod adhuc de rebus tuis optata compe rimus, te videlicet ab Ecclesia tua honorificè rece- Imperatoris.
ptum, grata omnibus responsionum habitibus, & actuum temperantia placuisse, & in præstandis beneficiis necessariam laudabiliter exhibuisse cautelam. Quia de re consulimus, hortamur, & petimus, ut quod facis facias, ne primitias bonæ famæ, si manum remiseris, perdas, quia bona inceptio sine fine,

speciosi corporis instar est sine capite. Nemo te à delectu Ecclesiasticæ secundum justitiam utilitatis terrore detorqueat, precio flectat, suadendi fellito melle seducat; quoniam tentatus his omnibus, si probatus fueris, facilè omnia propulsabis. Si quid autem grave tuis viribus æstimabis, ad nos tibi proculdubio succursuros ex nostri differas occasione præcepti.

XI.

De Comitiis Imperialibus Spiram indictis pro reformando statu Romani Imperii.

HEINRICUS Dei gratia Romanorum Imperator Augustus, Ottoni Babenbergensium dilecto Episcopo gratiam abundè & omne bonum. Româ nostri Nuncii redière, & Dei gratia ex parte maxima nobis læta & prospera retulere. Mandant etiam nobis nostri fideles, quòd tempus habemus acceptabile, ut Romanæ Sedi & Reipublicæ consulamus. Quapropter necessariò nostros Principes convocamus, ut inde, sicuti justum est, eorum consilium & auxilium habeamus. Ad quod plurimum indigemus tuæ fidei præsentia, & tui consilii prudentia; quoniam & te cordetenus diligimus, & tibi de omni honore nostro, prout nobismetipsis, indubitanter confidimus. Confidenter igitur & intimè tuam rogamus dilectionem, ut die Veneris post proximum festum sanctæ Mariæ, venias ad nos Spiram, & ibi super his tuo & aliorum nostrorum Principum cõsilio ad Dei honorem & Regni, & Christianæ pacis statum tractabimus. Et hilariter facias hoc, sciens quòd te citò dimittemus. Et hoc libenter tibi parceremus, nisi tam alti negocii nos urgeret instantia.

2. Præterea mandamus tibi, ut mittas pro Comite N... quem tibi commisimus, & eum nobis repræsentes.

XII.

De expeditione Imperiali in rebellem Comitem Flandrensium.

Anno Christi 1102.

a Lotharichiæ, sive Lotharingiæ inferioris; aut certè Brabantiæ.

b An Boloniæ.

c Flandrensium sive Atrebatum.

HEINRICUS Dei gratia Romanorum Imperator Augustus, Ottoni Babenbergensi Episcopo, suo fideli charissimo gratiam & omne bonum. Cum Dei providentia & magnæ pietatis ejus cõsilio de nostro Regno ubiq; pacificato gauderemus, advenerũt nobis nuncii ex parte Godefridi a Ducis, & Balduini b Comitis, aliorumq; fidelium nostrorum Marchiæ Flandrẽsis, intimantes eos diutius non posse sustinere molestias Roberti c Comitis, qui Regnum nostrum invasit, & ad ignominiam omnium, qui in eo sont, sibi nostrum Cameracensem Episcopatum usurpavit. Unde, quemadmodùm res hortabatur, nostros Principes convocatos consuluimus, & ab eis sapienter re ootata, constituimus eorum consilio nos facturos expeditionem in Flandriam supra tam præsumptuosum hostem, qui noster miles debet esse, ne diutiùs de imminutione & dedecore Regni nostri impunè superbiat. Hoc siquidem tam manifestum & tam commune Regni nostri dedecus tibi fieri, si tuum honorem diligis, pensare debes cordetenus. Ut igitur fideliter hoc facias & prudenter, rogamus te sub spe remunerationis gratissimæ, & per fidelitatẽ, quam nobis & Regno debes, monemus, ut omni occasione destructa, sicut honor est Regni atq; tuus, ad expeditionem venias; sciens quod in proximo festo Sanctorũ omnium Tungris juxta Leodium conveniemus, parati super Flandriam equitare. Nec mireris, mutatum esse adventum nostrum Radisponam, sicut intellexeras, quando nobiscum eras; quia hujus rei necessitas intervenit, & utiliter ad dedecus Regni firmiter est laudata ab omnibus nostris expeditio nostra super hostes in Flandriam.

XIII.

Ad Episcopum Bambergensem, ut in fide persistat; & beneficium quoddam Ecclesiasticum in quendam Imperii fidelem conferat.

Anno Christi 1105.

a Propter rebellionem filii Henrici Regis Rom. qui tyrannidem Imperii invaserat.

b Preces Imperiales pro beneficio Ecclesiastico.

HENRICUS Dei gratia Romanorum Imperator, Othoni Babenbergensi Episcopo, suo dilecto & certo fideli, gratiam & omne bonum.

1. Nunc imminente a necessitate debet apparere, qui sint fideles nobis, & ipsa evidẽtia rei manifestandum est, quantum nos diligant & honorem nostrum. Scias igitur, quòd nos usq; Wirzeburc venimus cum multis milibus; & adhuc ibidẽ plures exspectamus, cupientes cum Dei adjutorio inimicos nostros invadere, & castrũ nostrum Nurenberc, quod obsident, liberare. Quapropter tibi, sicut optimo fideli, rogando mandamus, ut ad nos venire festines cum omnibus, quos habere poteris, sicut tibi confidimus.

2. Insuper etiam diligenter te b rogamus, ut in præsenti nostram consideres necessitatẽ, & A... qui nobis est necessarius, concedas beneficium, quod à te postulat, animadvertens, quòd modò nos præsens periculum compellit multis supplicare, & eorum voluntatẽ faciendo ipsos in nostra fidelitate cõfirmare; & hac ratione constrictos, de his & de aliis multis oportet nos te rogare aliter, quàm vellemus: sed nos, Deo volente, si prosperitas advenerit, te & Ecclesiam tuam, sicut dignũ est, respiciemus. De hac re fac, secundum quod tibi dicet N... ex nostri parte.

XIV.

Pro fide legitimo Imperio servanda adversus Tyrannum invasorem.

HEINRICUS Dei gratia Romanorum Imperator Augustus, Othoni Babenbergensi Episcopo gratiam & omne bonum.

1. Scimus, quia legationibus filii nostri frequenter fatigaris, sicut nobis per tuũ Nunciũ mandasti. Confidimus autẽ de tuæ bonitatis fide, ꝙ nec precibus, nec minis, nec persuasionibus, nec blandiciis, acquiescas

nequiescas nostris contra nos inimicis, sed semper fideliter nobiscum permaneas. Quantascunque autem persecutiones ab inimicis nostris sustineas, nullatenus tamé terrearis, sed certus esto, quòd te non deseremus sive in pace, sive in periculo, & fiduciam habeas in omnipotente Domino, quòd nobiscum citò à præsenti liberaberis periculo. Sicut ergò de te confidimus, & per Nuncium tuum tibi mandavimus, ad diem & locum, quem condiximus, venire non dubites.

2. Igitur per fidem, quam nobis debes, neque precibus, neque minis aliquatenus terrearis, ne ad filium nostrum transferaris: & ab omni Ecclesia, atq; per omnes Congregationes tibi commissas, orationes sine intermissione fac fieri ad Deum pro nobis.

3. Castrum etiam tuum ita diligenter custodiri facias, ne aliquis ex custodibus ab eo descédat.

4. Nuncium etiam tuum ad consolandos mittas Nurenbergenses.

HENRICI IV. IMPERATORIS AUG. RESCRIPTUM

Anno Christi 1069.

Ut Abbati propter contumaciam Abbatia Imperialis abdicetur.

HEINRICUS Dei gratia Rex, Udalrico Monacho.

Miramur, quo ausu cujúsve solatio Abbatiam nostram contra nos retinere volueris, nec nobis inde serviens, nec patrono nostro * Adelberto, cui hanc dedimus, quicquam subjectionis impertiens. Quapropter volumus, firmiterque tibi sub interminatione propriæ salutis præcipimus, ut absq; morâ nostra relinquere non differas, nec ulterius aliquid de hisce intromittere præsumas. Virgam quoque Nuncio nostro portandam tradas. Dat. &c.

* Archiepiscopo Bremensi.

EJUSDEM MANDATUM

Anno Christi 1069.

Ad Monachos Laureshamenses de obedientia Abbatis depositi nullatenus ulteriùs exhibenda.

SICUT de vestra semper obedientia accepimus, sic & modò probare volumus. Præcipimus quidem Udalricum quondam dictum Abbatem vestrum, quem nos propter inobedientiam & malum exemplum, temerarium judicavimus, nihil vobis debere jubere, nec vos ultrà ei obedire debere. Ergo si nostræ voluntari obsecundatis, in nullo sibi amplius obediatis.

DECRETA COMITIORUM WORMATIENSIUM IN CAUSA HENRICI V. IMPERATORIS, & GREGORII VII. P. R. celebratorum Anno Domini M. L X X V I.

Anno Christi 1076.

HENRICUS, Dei gratia Rex, * gratiam, salutem, dilectionem non omnibus sed paucis eandem. In maximis negotiis, maximis maximorum opus est consiliis, qui & facultatem habeant exterius, & voluntate non careant interius, ut rei, cui bene cupiunt, bene consulere, & velint & possint. Quia in cujuslibet profectu nec facultas sine voluntate, nec voluntas sine facultate proderit. Quod utrumque Tu N. fidelissime, ut arbitramur, æqualiter possides: vel, ut veriùs dicamus, licet maximo tibi maxima non desit facultas, major tamen adhuc maxima facultate, si bene te novimus, & fidem tuam diligenter notavimus, in nostram & regni utilitatem exuberat voluntas. De præteritis enim fideliter exhibitis, in futuris crescit spes fideliùs exhibendis. Tuæ autem dilectioni committimus, ne * spei nostræ desit fides tua, quia de nullius regni Principum vel Episcoporum fidelitate, quàm de tua, majora speramus: sicut hactenus non modò in præteritarum rerum exhibitione, verùm etiam in sperandarum promissione tua gavisi sumus. Assit ergo in tempore hoc opportuno tua cum facultate voluntas, quam non modò nostra, verùm etiam omnium Coepiscoporum fratrumque tuorum, immò totius oppressæ Ecclesiæ exoptat necessitas. Non enim hanc oppressionem ignoras, tantùm vide ne oppressæ Ecclesiæ solatium subtrahas, sed Regno & Sacerdotio condoleas: quo utroque sicut hucusque Ecclesia est exaltata, ita nunc heu humiliatur utroque viduata. Nam unus dum utrumque sibi vendicavit, utrumque dissipavit: nec in uno profuit, qui in neutro prodesse voluit nec potuit. Et ne diutiùs notati nomine re suspendamus, accipe quem dicimus, * Hildebrandum scilicet, Monachum quidem habitu, dictum Apostolicum, non pastoris cura sed invasoris violentia; Apostolicæ Sedi præsidentem, & de sede pacis Catholicæ, pacis unicæ vinculú dissipantem, ut tibimet ipsi in promptu est scire. Ut enim de pluribus pauca referamus, Regnum & Sacerdotium Deo nesciente sibi usurpavit. in quo piam Dei ordinationem contempsit, qui non in uno sed in duobus duo, id est Regnum & Sacerdotium principaliter consistere voluit: sicut ipse Salvator in passione de a duorum gladiorum sufficientia typica intelligi innuit. Cui cum diceretur: *b Domine, ecce duo gladii hic:* respondet, *Satis est*; significans, hac sufficiente dualitate spiritualem & c materialem gladium in Ecclesia esse gerendum, quibus omne nocivum foret amputandum; videlicet Sacerdotali, ad obedientiam Regis pro

* Hoc diploma generale est ad omnes Episcopos Imperio fideles. Extant etiam specialia ad singulos hisdem ipsissimis verbis. Ut unum, cujus initiú: Henricus Dei gratia Rex, Hildolpho Coloniensi Archiepiscopo gratiam, salutem & dilectionem. In max. &c.

* al. spes nostra major &c fide tua.

* Qui se Gregorium VII. ab electione nominavit.

a vide Specul. Saxon. initio.

b Luc. 22.

c al. carnalem.

Deo; Regali verò gladio, ad expugnandos & expellēdos Christi inimicos exteriùs, & ad obedientiam Sacerdotii interiùs, omnem hominem docens fore a constringendum, ut ita de alio in alium charitate tenderetur, dum nec Sacerdotii Regnum, nec Sacerdotium Regni honore privaretur. Hanc Dei ordinationem qualiter Hildebrandica confuderit insania, tu ipse nosti, si scire novisti, vel voluisti. Nam nullum ejus judicio licet esse Sacerdotem, nisi qui hoc à fastu suo emendicaverit. Me quoque, quem Deus in Regnum, non autem illum vocavit ad Sacerdotium, quia me de Deo, & non de illo regnare velle vidit, quia ipse me Regem non constituit, Regno privare studuit, minitans Regnum animamque mihi se tollere, quorum neutrum concessit. Hæc & iis similia quum sæpiùs in nostram, ut ipse nosti contumeliam struxerit, non tamen adhuc sufficere credit, qui de die in diem nova & exquisita confusionis genera nobis ingerit, ut in nostris Nunciis noviter argumentum dedit. Nam charta exponere non sufficit, qualiter eosdem nostros Nuncios tractaverit, quàm indignis modis affecerit, quàm crudeliter eos incarceraverit, & carceratos nuditate, frigore, fame, siti, ac plagis contriverit, sicque demum ad exemplum per medium civitatis circumductos omnibus spectaculum præbere jusserit, ita ut eundem eum Decio tyranno insanire, & Sanctos astare credas & dicas. Unde ne pigeat. Charissime, communi nostrûm, scilicet meæ & Coëpiscoporum tuorum, petitioni satisfacere, ut in Heptacosteo VVormaciam venias, & ibi plura, quorum pauca docet Chartula, cum centum Principibus audias, & quid agendum sit doceas, rogatus per dilectionem Coëpiscoporum, oratus per utilitatem Ecclesiæ, obligatus per vitæ nostræ & Regni totius honorem. Valete.

a. al. castigandum.

DILECTIS IN CHRISTO FRATRIBUS ET DOMINIS, ARCHIEPISCOPIS, EPIscopis, Principibus, Romani Imperii Ducibus, Marchionibus, Comitibus, Majoribus & Minoribus, Clero & Populo, Sanctæ Ecclesiæ Cultoribus, THEODORICUS VERDUNENSIS EPISCOPUS Dei gratia, id quod est, fraternam dilectionem, debitam servitutem, perpetuam in Domino Salutem.

REGNI nostri perturbatio &, ut veriùs dicam, nisi Dominus avertat, proxima nimis annullatio, in maximum dolorem nos excitat, in lachrymas vocat, in miserabilem querimoniam coram Deo & hominibus nos animat. Hildebrandus, qui dicitur caput, jam ex cauda Ecclesiæ: qui fundamentum, jam detrimentum est Ecclesiæ. Hic dispergit, qui dicebatur congregare: hic Ecclesiam odit, qui dicebatur diligere: jam usque ad omnimodam hæresim infirmat, qui dicebatur Ecclesiam Sanctam confirmare. O inaudita arrogantia hominis, supra omnem Ecclesiam in se gloriantis, supra omnem maliciam malè agentis, unitatem Ecclesiæ scindentis; quod inauditum est, Regnum & Regem Catholicum destruere præsumentis, impios justificantis, pios injustissimè damnantis, Decreta Patrum pervertentis, * Regem adulterinum extollentis, Regem liberum & legitimum etiam cum memoria nominis Regii extinguere meditantis. Perjuria, fidelitatem dicit; fidem, sacrilegium facit, imoque ab initio fuit mendax * pater ejus, per omnia mentitur, & in omnibus veritati contradicit. Videat Deus & judicet: videte vos, & judicate. Hominem impium, hominem abominatum, membra Ecclesiæ subvertentem, caput nostrum faceremus? Nos omni Ecclesiastico honore verissimè destituentem, patrem nobis constitueremus? Vita sua illum accusat, perversitas damnat, obstinatio maliciæ illum anathematizat. In qua te vobiscum esse, vobiscum facere, vobiscum laborem subire, assensum, consilium, auxilium vestrum non recuso. De eligendo autem Pontifice, qui errata corrigat, qui destructa restituat, qui hujusmodi fortia confundat, Deo cooperante vobiscum operabimur, Deo consentiente vobiscum sentiemus, & pro honore Ecclesiæ, & pro recuperatione Regis & Regni, in nullo vobis deerimus. Valete.

* Lotharium II.

* sc. Diabolus Johan. 8.

PATRIBUS NON FRATRIBUS; DOMINIS NON AMICIS, ENGELBERTUS DEsignatus Treverensis Episcopus Ecclesiæ, devotissimas Orationes in Christo.

FERRE sententiam contra Apostolicum, non est tutum; imò insanum & omninò nefarium, aliquid audere in illum, qui in vice sancti Petri fungitur legatione ipsius Christi. Iste autem, qui invasit sedem Apostolicam, qui inaudita elatione effertur, qui prophanis novitatibus studet, amplo nomine delectatur, quem neque Christianum appellem, quia non habet characterem, id est pacem & charitatem, quam b Christus suis militibus impressit, qua Christus suos notavit: non occurrere contra hunc, non insurgere, magnum sanctæ matris Ecclesiæ est periculum, & planè est contra Deum. Quis enim nescit, ex hoc quasi fonte omnis dissensionis, & capite omnis schismatis, exclusa pace Ecclesiæ, discordiam totius mundi emersisse? Quis, inquam, non videt, per hunc quasi signiferum, tantum sanguinem mundi effusum esse? De multis rationibus, qui non sequitur Christum, neque eo verè appellare Christianum: ita certè nec Papam, quem video toties & tam manifestum homicidam. En bonus & sanctus Papa, cujus consiliis, cujus instinctu & ductu, membra Christi tot & tam perditis modis sunt dilacerata. En bonus pastor, qui in illos tanta crudelitate grassatur, pro quibus Christus in cruce pe-

b. Joh. 13. 15. & 1. Johan. 2.

æ pependit, quos ipse proprio sanguine redemit. En verus Pontifex, & justus Sacerdos, qui sicut dubitat, si illud quod sumitur in Dominica mensa sit verum corpus & sanguis Christi, ita non pœnitentibus etiam ea, quæ justè fracta sunt, condonat sacramenta. Nihil certè ita est impium & nefarium, nihil ita detestabile & execrabile, quod ipse curet, dum alios contra Regem armet; dum alios ad bellum, quod ipse omnibus intendit, excitet. Inter has multiplices calamitates & miserias, quas patitur & conqueritur sancta Ecclesia, mihi quoque illata est ab eo tam superba quàm violenta injuria. Cùm enim Treveris pari consensu tam Cleri quàm plebis essem electus Episcopus, tamen eo impediente, nullam culpam obtendente, ferè per biennium consecrationem obtinere non potui, omnibus ejusdem Ecclesiæ filiis & Suffraganeis intercedentibus, & insolitatam suæ Metropoleos viduitatem multum querentibus. Nihil mihi profuit syncerus introitus, & legitima mea electio apud illum, nihil valuit consona authoritas Episcoporum, & studiosa loci intercessio. Ut taceam mea, ut prætermittam privata: quia malus & non purus ejus introitus, quæ minatus est, pervenit ad perditissima exempla. Ne plus per hunc sancta, quæ modò extremum trahit spiritum, periclitetur Ecclesia, ex me dico, quòd nullam ei obedientiam posthac servabo, nec meo judicio amplius sedebit in loco & in vice sancti Petri, quem ipse non sequitur obstupendâ abusione novitatis suæ, & inauditi * decreti.

* Quo abdicavit Imperio Imperatorē.

SENTENTIA
EPISCOPORUM IMPERIALIUM, DAMNANS
HILDEBRANDUM PAPAM.

Sigifridus Moguntinus
Udo Treverensis
} Archiepiscopus

VVilhelmus Trajectensis,
Herimannus Metensis,
Henrichus Leodiensis,
Richardus Verdonensis,
Bibo Tullensis,
Huzmannus Spirensis,
Burcardus Halberstadensis,
VVernherus Strasburgensis,
Burckhardus Basiliensis,
Otto Constantiensis,
Adelbero VVirtzburgensis,
Rudbertus Babenbergensis,
Otto Ratisponensis,
Elingardus Frisingensis,
Udalricus Eystettensis,
Fridericus Monasteriensis,
Eilbertus Mindensis,
Hezil Hiltinesheymensis,
Beno Osenebnrgensis,
Eppo Neapolitanus,
Imardus Paderbrunnensis,
Thiedo Brandenabrugensis,
Burckhardus Losannensis,
Bruno a Unensis,
} Episcopus

a. An Verdensis: an Genevensis?

HILDEBRANDO fratri &c. Cum primùm Ecclesiæ gubernacula invasisses, etsi bene nobis cognitū esset, quàm illicitam & nefariam rē contra jus & fas familiari tibi arrogantia præsumpsisses, dissimulāda tamen, dispensatoria quadā taciturnitate, tam vitiosa introitus tui exordia putavimus, sperantes videlicet tā criminosa principia consequētis regiminis tui probitate & industria emendanda, & aliquatenus obliteranda. Verū nunc, ut lamentabilis universalis Ecclesiæ status clamat & deplorat, malis initiis tuis per pejores actionum decretorumq; tuorū progressus, infœlici respondes tenore & pertinacia. Cū enim a Dominus & Redēptor noster, pacis & charitatis bonū quasi singularē fidelibus suis characterē impresserit, cujus rei testimonia existunt plura, quā ut epistolari brevitate cōprehendi valeant: tu è contrario, dū prophanis studes novitatibus, dum magis amplo quàm bono nomine delectaris, dū inaudita elatione distenderis, velut quidā signifer schismatis, omnia mēbra Ecclesiæ, q̄ secundū Apostolū quietā & tranquillā vitā ante hæc tua tēpora agebant, supba crudelitate, crudeliq; supbia lacerasti: flāmasq; discordiæ, quas in Rom. Eccl. diris factionib⁹ excitasti p omnes Ecclesias Italiæ, Germaniæ, Galliæ, & Hispaniæ furiali demētia spatsisti. Sublata enim, quantū in te fuit, omnī potestate ab Episcopis, q̄ eis divinitus p gratiam Sp. S. qui maximè in ordinationibus operatur, collata esse dinoscitur, omniq; rerū Ecclesiasticarū administratione plebeio furori p te attributa, dum nemo jā b alicui Episcopus aut Presbyter est, nisi qui hoc indignissima assentatione à fastu suo emēdicaverit,

a. Johan. 13. 15. & 1 Joan. 4.

b. al. alicubi.

omnem

omnem Apostolicæ institutionis vigorem, illamque pulcherrimam membrorum Christi distributionem, quam Doctor gentium tories commendat & inculcat, miserabili confusione miscuisti: sicq; per hæc tua gloriosa decreta (quod sine lachrymis dici non potest) Christi ferè nomen periit. Quis autem illud pro indignitate rei non stupeat, quòd novam quandam indebitamq; potentiam tibi usurpando arrogas, ut debita universæ fraternitati jura destruas? Asseris enim, cujuscunq; nostrûm Parrochiani aliquod delictum ad te vel sola fama perveniat, ultra jam non habere quemquam nostrûm aliquam potestatem vel ligandi vel solvendi, præter te solum aut eum, quem tu specialiter ad hoc delegeris. Quæ sententia quòd omnem insaniam excedat, quis in sacris literis eruditus non videat?

Gregorius VII. Papa Romanus condemnatur. a. ejus nominis Tertio.

Quia ergo per hos aliosq; præsumptionum tuarum spiritus Ecclesiam Dei tam graviter periclitantem, imò ferè pessundatam, diutiùs tolerare omni malo deterius judicavimus, placuit, ut communi omnium nostrûm consilio tibi, quod hactenus tacuimus, innotescat, quamobtem nec modò possis, nec umquam potueris Apostolicæ sedi præesse: Tu ipse bonæ memoriæ a HENRICO Imperatori teipsum corporali sacramento obstrinxisti, quòd numquam vivente ipso Imperatore, aut filio ejus Domino nostro glorioso Rege, qui modò summæ rerum præest, Papatum aut ipse susciperes, aut alium, quantum in te est, suscipere paterêris, absque assensu & laudamento vel patris, dum viveret, vel filii, dum ipse viveret. Atque hujus sacramenti sunt hodie testes plerique Episcopi, qui hoc tunc & oculis suis vidêre & auribus audiête. Illud etiam recordare, quomodo tu ipse aliquos ex Cardinalibus, cùm ambitio Papatus titillaret, ad tollendam æmulationem hac occasione & conditione, ut ipsi hoc idem facerent, sacramento te obligasti, quòd numquam Papatum habiturus esses. Utraq; hæc sacramentorum quàm sanctè, quàm cautè observaveris, tu videris. Præterea cùm tempore Nicolai Papæ Synodus celebrarent, in qua centum viginti quinque Episcopi consederant, sub anathemate id statutum & decretum est, ut nullus unquam Papa fieret, nisi per electionem Cardinalium, & approbationem populi, & per consensum & authoritatem Regis. Atque hujus Consilii seu Decreti tu ipse author & persuasor subscriptorque fuisti. Ad hæc quasi fœtore quodam gravissimi scandali totam Ecclesiam replesti de convictu & cohabitatione alienæ mulieris familiatiori quàm necesse sit. In qua re verecundia nostra magis quàm causa laborat; quamvis hæc generalis querela ubique personuerit, omnia judicia, omnia decreta per fœminas in sede Apostolica actitari, denique per hunc fœminarum novum Senatum totius orbis & Ecclesiæ jura administrari. Nam de injuriis & contumeliis Episcoporum, quos fornicarios & filios meretricum, & cætera id genus indignissimè appellas, nulla querimonia sufficit. Quia ergo & introitus tuus tantis perjuriis initiatus est, & Ecclesia Dei tam gravi tempestate per abusionem novitatum tuarum periclitatur, & vitam per conversationem tuam tam multiplici infamia dehonestati, obedientiam, quam tibi nullam promisimus, nec de cætero ullam servaturos esse, renunciamus. Et quia nemo nostrûm, ut tu publicè declamas, tibi hactenus fuit Episcopus, ita tu quoq; nulli nostrûm amodò eris Apostolicus.

Anno Christi 1077.

DECRETA COMITIORUM FORCHEIMENSIUM DE LEGE REGIA, ET NE IMPERIUM PROCEDAT successione, sed electione,

*STATVTA A RVDOLPHO REGE AB ARCHIEPISCOPIS, EPIscopis, Ducibus, Comitibus, * Majoribus & Minoribus electo in Conventu apud Forcheim, Anno Domini MLXXVII.*

* Herren vnd Knechten. vel, Baronibus & Civib.

a. cui Henricus Imp. Bavariam ademit, & in VVelphonem contulit.

b. quos inter Bertholdus Carinthiæ & Zeringiæ Dux, cui Imp. Carinthiam ademerat.

SAXONES & Suevi Forcheim conveniunt, sed & de aliis regionibus Legati aderant, quicquid isti de Republica commodè definierint, idem laudare suos indicant. Aderat etiam Legatus Apostolici, qui cuncta, quæ de Regno Principes utiliter disponerent, Apostolicæ sublimitatis auctoritate firmaret. Ex multis, quos probitate dignos in electione proposuerunt, tandem RODULFUM Ducem Soevorum Regem sibi Saxones & Suevi concorditer elegerunt.

2. At cum singuli deberent eum Regem laudare, quidam voluerunt aliquas conditiones interponere, ut hac lege eum super se levarent Regem, quatenus sibi de suis injuriis specialiter promitteret justificationem. Ottu namque a Dux non prius volebat eum sibi Regem constituere, nisi promitteret honorem sibi injustè ablatum restituere. Sic & b alii multi suas singulares causas interponunt, quas ut ille se correcturum promitteret, volunt. Quod intelligens Apostolici Legatus fieri prohibuit, & ostendens eum non singulorum, sed universorum fore Regem, ut universis justum se promitteret, satis esse perhibuit. Ait etiam, si eo modo, quo cœptum fuerat, promissionibus singillatim præmissis eligeretur, ipsa electio non sincera, sed hæresis Simoniacæ veneno polluta videretur.

3. Tamen quædam sunt ibi causæ specialiter exceptæ, quas quod injustè viguerant, deberet emendare: scilicet ut Episcopatus non pro precio nec pro amicitia daret, sed unicuique Ecclesiæ de suis electionem (sicut jubent Canones) permitteret.

4. Hoc etiam ibi consensu communi comprobatum, Romani Pontificis auctoritate est corroboratum, ut Regia potestas nulli per hæreditatem, sicut antè fuit consuetudo, cederet, sed filius Regis, etiamsi valde dignus esset, per electionem spontaneam, quàm per successionis lineam, Rex proveniret: si verò non esset dignus filius, vel si nollet eum populus, quem Regem facere vellet, haberet in potestate populus.

5. Has

5. Hæc omnia legaliter constituta sunt in conventu apud Forcheim, anno Dominicæ incarnationis MLXXVII. anno IV. Venerabilis Papæ Gregorii in hoc nomine Septimi, Indictione XV. Idibus Martii.

Hæc ita commemorat Bruno in Histor. Belli Saxonici, pag. 134. & seq. qui quidem Bruno cum Episcopo suo Constantiensi ipsi Conventui interfuit. Hujus Conventus & Decretorum etiam meminit Paulus Bernriedensis in Vita Gregorii Papæ VII. pag. 214. hisce verbis:

Facto Conventu apud Forecheim, Legati Romanæ Ecclesiæ (Bernhardus Cardinalis Diaconus, & Bernhardus Abbas Massiliensis, cum Christiano posteà Aversanæ Ecclesiæ Episcopo) literas Apostolicas in medium protulerunt: quàm parum Dominus Papa de promissione Regis lætatus fuerit, cum adversarii Ecclesiæ plus audaciæ quàm terroris ex præsentia Regis acciperēt. Ad hoc, ajebant, eum petere, ut novi Regis electionem, de qua audierat, in adventum ejus differrent, si hoc sine periculo fieri posse perpenderent.

Peracta igitur Legatione, Archiepiscopi, Episcopi, Duces, Marchiones, Comites, Majores atq; Minores, debitam reverentiā Legatis impendentes, per consessum singuli surrexerunt; &, quot cōtumeliis, & quot periculis jam à HENRICO Rege affecti essent, vel se afficiendos fore non dubitarent, Legatis lamētari cœperunt, seq; totiens insidias ejus inter ipsa pacis oscula vix evasisse, ut nec juramēto ejus deinceps aliquam fidem exhibere possent: hoc quoq; addentes, se tamdiu eum post depositionem tolerasse, non utique ut correctionem ejus, utpote penitus desperatam, exspectarent, sed ut quibusdam occasionem calumniandi auferrent, qui forsasse ei, si non tamdiu exspectaretur, correctionem interclusam fore conquererentur, totaque illa die cum hujusmodi querimoniis transacta, nec medietatem injuriarum sibi illatarum enumerare potuerunt.

In crastinum vero iterum ad hospitia Legatorum convenientes, pro sua necessitate sublevanda, eos consuluerunt, suggerentes eis periculosissimū & irrevocabile schisma in toto Regno futurum, nisi in eodem Conventu, ut deliberaverant, in alicujus novi capitis sublevatione Confœderati illud anticipare festinarent. Legati autem Legationis suæ non immemores, satis compendiosè ad hæc responderunt, sibi quidem optimum videri, si Regis constitutionem, juxta eorum Legationem, in advētum Domini Papæ sine periculo differre possent. Cæterū in provisionē Regni non tam in eorū consilio, quàm in Principū arbitrio sitam esse dixerunt, qui Rempublicā in manibus tenerent, ac totius Regni damnum sive proficuū optimè prænossent. Itaq; Principes Regni de adventu Papæ incerti, sed de maxima dissensione eventura, & periculo, si differrent, certissimi, accepta licentia à Legatis apud Moguntinum Archiepiscopum convenerunt, & quid eis agendum esset, singulari diligentia invicem tractaverunt; considerantes quidem, se ad nullam dilationem ab Apostolico coactos, sed hoc in eorum arbitrio positum esse; nec alicui, nisi sibi ipsis deinceps imputandum fore, si dilatio noceret.

Insuper se nullius subjectionis exhibendæ HENRICO Regi obnoxios, imò per Apostolici banni transgressionē damnandos, si aliquā subjectionē Regi deinceps exhiberent. Nam Papa, priusquā eum anathematizaret, ex parte omnipotentis Dei, & S. Petri, & sua, illi Regnum interdixit, & omnes Christianos juramento, quod * sibi fecissent, vel facturi essent, absolvit; &, ut nullus ei, ut Regi serviret, interdixit, qui postea ab eo communionē tantū, non Regnū, falsa correctionis promissione recuperavit. * pro, illi, i.e. Henrico.

Hoc igitur Principes Regni diligentissimè perscrutati, se quidem à Regis HENRICI potestate penitus, ut prædictū est, emancipatos, nec se illi plus, quàm illū illis, alicujus fidelitatis vel subjectionis obnoxios, ut liberi homines, RUDOLPHUM Ducē Suevorum frustrà multùm renitentē, frustraq; vel unius horæ inducias ad consulendum petentē, Regia dignitate sublimaverunt, virum sanè in humilitate præcipuum, Regio honori ætate & moribus idoneum; eiq; se debito fidelitatis sacramento subdiderunt. Qui utique Regnum non ut proprium, sed pro dispositione sibi creditum reputans, omne hæreditarium jus in eo repudiavit, & vel filio suo se hoc adoptaturum fore penitus abnegavit, justissimè in arbitrio Principum esse decernens, ut post mortem ejus liberè, non magis filium ejus, quàm alium eligerent, nisi quem ad id culminis ætate & morum gravitate dignum invenissent.

Hunc igitur RUDOLPHUM tam legitimè electum Archiepiscopi a Moguntinus & b Magdeburgensis cum eorum Suffraganeis Legatis Sedis Apostolicæ præsentibus, & Regni Principibus, Regali inunctione cōsecrarunt. Electus est autem ab Archiepiscopis, Episcopis, Ducibus, Comitibus, Majoribus atque Minoribus, in Conventu apud Forcheim anno Dominicæ incarnationis MLXXVII. anno IV. venerabilis Papæ Gregorii in hoc nomine Septimi, indictione XV. Idibus Martii. a. Sigefridus. b. VVecil.

HENRICI. IV. IMPERATORIS AUG.

Anno Christi 1077.

IURAMENTUM GREGORIO VII. P. R. CORporaliter præstitum in oppido Canusii.

EGO HENRICUS Rex de murmuratione & dissensione, quā nunc habent contra me Archiepiscopi, & Episcopi, Duces, Comites, ceteriq; Principes Regni Teutonicorū, & alii qui eos in eadē dissentionis causa sequuntur, infra terminum, quem Dominus Papa Gregorius constituerit, aut justitiam secundum judicium ejus, aut concordiam secundum consilium ejus, faciam, nisi certum impedimentum mihi vel sibi obstiterit. Quo transacto ad peragendum idem paratus ero.

Item si idem Dominus Papa Gregorius ultra montes, seu ad alias partes terrarum ire voluerit, securus erit ex mei parte, & eorum quos constringere potero, ab omni læsione vitæ aut membro-

membrorum ejus, seu captione, tam ipse quàm qui in ejus conductu & comitatu fuerint, seu qui ab illo mittuntur, vel ad eum de quibuscumque terrarum partibus venerint, in eundo & ibi morando seu inde redeundo: neq; aliud aliquid impedimentum habebit ex meo consensu, quod contra honorem suum sit. Et si quis ei fecerit, cum bona fide secundum posse meum illum adjuvabo.

Actum Canusii, quinto Kal. Februarii, Indictione decima quinta.

Anno Christi 1079.

HENRICI IV. IMPERAT. AUG, ET RUDOLPHI PSEUDO-REGIS ROMANI

Ex Actis Concilii.

IURAMENTA IN CONCILIO ROMANO praestita.

* * *

*

HIs itaque piè & feliciter actis, inter multas proclamationes conquesti sunt Legati Regis RUDOLPHI super HENRICO, quòd nulli loco nullique personae parcens, * regionem Transalpinam contereret & conculcaret; neminem debitus honor, vel reverentia, vel dignitas tueretur: & ceu vilia mancipia non modò Sacerdotes, sed etiam Episcopi Archiepiscopique caperentur, vinculisque mancipatentur, partimque trucidarentur. Decreverunt ergo quam plures Concilii, in illius tyrannidem gladium Apostolicum debere evaginari: sed distulit Apostolica mansuetudo. Juraverunt igitur Legati Henrici Regis illud, quod in sequentibus scriptum reperitur.

* al. religionem.

SACRAMENTUM NUNTIORUM HENRICI REGIS.

LEgati Domini mei Regis ad vos venient infra terminum Ascensionis Domini, exceptis legitimis soniis, id est morte, vel gravi infirmitate, vel captione, absque dolo, qui Legatos Romanae Sedis securè ducent & reducent. Et Dominus Rex obediens erit illis in omnibus, secundum justitiam & judicium illorum. Et haec omnia observabit absque dolo, nisi quantum ex jussione vestra remanserit. Et haec jure ex praecepto Domini mei Regis Henrici.

ITEM IUSIURANDUM NUNTIORUM RUDOLPHI REGIS, ITIDEMQ. RUDOLPHI, QUOD SEQUITUR.

SI colloquium ex vestro praecepto constitutum fuerit in partibus Teutonicis, loco & tempore à vobis definito ante praesentiam vestram, vel Legatorum vestrorum, Dominus noster Rex RUDOLPHUS vel ipse veniet, vel Episcopos & fideles suos mittet, paratusque erit judicium, quod sancta Romana Ecclesia decreverit, de causa Regni subire, nulloque malo ingenio conventum à vobis sive Legatis vestris constitutum impediet. Et postquàm certum, inde vestrum Nuntium videbit de pace in Regno constituenda & confirmanda, studebit ut Legatio vestra provenire ad pacem Regni & concordiam possit. Haec omnia observabuntur, nisi quantum ex vestra certa licentia remanserit, vel ex impedimento legitimo, scilicet morte, vel gravi infirmitate, vel captione, sine dolo.

Anno Christi 1080.

RUDOLPHI REGIS ROMANORUM ET PRINCIPUM IMPERII PROPOSITIO

IN SYNODO ROMANA CONTRA HENRICUM IV. Imperatorem.

NOs ex Legatione Domini nostri Regis RUDOLPHI, & Principum ejus, conquerimur Deo & Sancto Petro, vestraeque Paternitati, & cuncto huic sanctissimo Concilio, quod ille HENRICUS, quem vos Apostolica auctoritate deposuistis à Regno, idipsum Regnum contra vestrum interdictum tyrannicè invasit, omnia circumquaque ferro, praeda, incendio devastavit: Archiepiscopos, Episcopos, de Episcopatibus suis impia crudelitate expulit, & eorum Episcopatus suis fautoribus in beneficia distribuit. Per cujus etiam tyrannidem piae memoriae Werinharius Magdeburgensis Archiepiscopus occisus est: Adelbertus Wormaciensis Episcopus adhuc ab eo contra Sedis Apostolicae praeceptum in captione cruciatur. Multa hominum millia ejus factione sunt occisa; quàm plures Ecclesiae, ablatis reliquiis, incensae, ac penitus destructae.

2. Innumerabilia quidem facinora sunt, quae idem HENRICUS in Principes nostros perpetravit, eò quod sibi contra Sedis Apostolicae decretum, ut Regi, obedire noluerunt: & Colloquium, quod vos pro inquirenda justitia, & pace componenda fieri decrevistis, ex culpa HENRICI, & fautorum ejus, remansit.

3. Quapropter vestram humiliter imploramus clementiam, ut nobis, imò sanctae Dei Ecclesiae, decretam sacrilego pervasori Ecclesiarum justitiam faciatis.

Actum Romae, anno ab Incarnatione Domini M LXXX. Pontificatus verò Domini Gregorii Papae Septimi anno VII. Indictione III.

DECRE-

DECRETUM COMITIORUM BRIXINÆ NORICÆ CELEBRATORUM,

Anno Christi 1080.

CONTRA GREGORIUM VII. PAPAM.

ANNO DOMINI MLXXX. cùm apud Brixinam Noricam triginta Episcoporum conventus, necnon & Optimatum exercitus non solùm Italiæ sed & Germaniæ, jussu HENRICI Regis congregaretur, factus est omnium consensus adversus Hildebrandum Papam, cognominatum Gregorium Septimum, quem Pseudomonachum, totiusque væsaniæ pestiferum principem, & præcipuè sanctæ Romanæ Sedis invasorem affirmantes, ab Apostolica Sede depellendum, quamvis absentem, dijudicabant; & VVigbertum Ravennensem Archiepiscopum ipsi subrogandum eligebant.

Hujus Decreti conclusio hæc est: Quia, inquiunt, illum constat non à Deo electum, sed à se ipso in fraude ac pecunia impudentissimè objectum: qui Ecclesiasticum subvertit ordinem, qui Christiani Imperii perturbavit regnum, qui Regi Catholico ac pacifico corporis & animæ intentat mortem; qui perjurum defendit * Regem; qui inter concordes seminavit discordiam, inter pacificos lites, inter fratres scandala, inter conjuges divortia, & quicquid quietè inter piè viventes stare videbatur, concussit: nos, authore Deo, congregati in unum, legatis ac literis freti decem & novem Episcoporum, die sancta præteritæ Pentecostes Moguntiæ congregatorum contra eundem Hildebrandum procacissimum, sacrilegia ac incendia prædicantem, perjuria & homicidia defendentem, Catholicam & Apostolicam fidem de corpore & sanguine Domini in quæstione ponentem, Hæretici Berengarii antiquum discipulum, divinationum ac somniorum cultorem, manifestum necromanticum, Phytonico spiritu laborantem, & idcirco à vera fide exorbitantem, judicamus canonicè deponendum & expellendum: & nisi ab ipsa Sede his auditis descenderit, in perpetuum condemnandum. Facta sunt hæc VII. KAL. Julii, feria V. Indict. III.

*Rudolphum Rheinfeldensem.

HENRICI IV. IMPERATORIS AUG. SENTENTIA

Anno Christi 1080.

CONTRA HILDEBRANDUM PAPAM LATA *in Comitiis Brixinensibus.*

Qui Gregorius VII.

HENRICUS non *a* usurpativè, sed pia Dei ordinatione Rex, Hildebrando non jam Apostolico, sed falso Monacho.

a. al. usurpatione.

1. Hanc talem pro confusione tua salutationem promeruisti, qui nullum in Ecclesia ordinem prætermisisti, quem confusionis non honoris, maledictionis non benedictionis participem non feceris. Ut enim de multis pauca & egregia loquamur: Rectores sanctæ Ecclesiæ, videlicet Archiepiscopos, Episcopos, vel Presbyteros, non modò tangere sicut Christos Domini, non timuisti, quin sicut servos, nescientes quid faciat Dominus eorum, sub pedibus tuis calcasti. In quorum conculcatione tibi favorem ab ore vulgi comparasti, quos omnes nihil scire, te autem solum omnia nosse judicasti. Qua utique scientia non ad ædificationem, sed ad destructionem uti studuisti: ut jure hoc beatum Gregorium, cujus nomen tibi vendicasti, de te credamus prophetasse, sic dicentem: *Ex affluentia subjectorum plerumque animus Prælati extollitur, existimat se plus omnibus nosse, cum se videt plus omnibus posse.*

2. Et nos quidem hæc omnia sustinuimus, dum Apostolicæ Sedis honorem conservare studuimus: sed tu humilitatem nostram timorem fore intellexisti; ideoque in ipsam Regiam potestatem nobis à Deo concessam exurgere non timuisti, quam te à nobis auferre ausus es minari, quasi nos à te regnum acceperimus, quasi in tua & non in Dei manu sit Regnum vel Imperium. Quia Dominus noster Jesus Christus nos ad Regnum, te autem non vocavit ad Sacerdotium. Tu enim his gradibus ascendisti, scilicet astutia & fraude, quodque Monachica professio abominatur, pecunia favorem, favore ferrum, ferro Sedem pacis adisti, & de Sede pacis pacem turbasti, dum subditos in Prælatos armasti, dum Episcopos nostros à Deo vocatos tu non vocatus spernendos docuisti; dum Laicis *b* ministerium eorum super Sacerdotes usurpasti, ut ipsi deponant vel condemnent, qui ipsos de manu Domini per impositionem manuum Episcoporum docendos acceperant.

b. usus.

3. Me quoque (licet indignus inter Christianos sim ad Regnum unctus) tetigisti, quem sanctorum Patrum traditio soli Deo judicandum docuit; nec pro aliquo crimine, nisi à fide (quod absit) exorbitaverimus, deponendum coasservit. Ipse verò quid verus Papa beatus Petrus clamat? *Deum timete, Regem honorificate.* Tu autem, quia Deum non times, me constitutum ejus inhonoras. Unde beatus Paulus, ubi Angelo de cœlo, alia si prædicaverit, non pepercit, te quoque in terris alia docentem non excepit. Ait enim: *Si quis vel ego, vel Angelus è cœlo, præter id quod evangelizavimus vobis, evangeliza-*

1. Petr. 2.

Galat. 1.

gelizaverit, anathema sit. Tu igitur hoc anathemate, & omnium Episcoporum nostrorum & nostro judicio damnatus, descende, vendicatam tibi Sedem Apostolicam relinque; alius in solium beati Petri ascendat, qui nulla violentiam religione palliet, sed beati Petri sanam doctrinam doceat.

Ego Henricus Rex Dei gratia, cum omnibus Episcopis nostris, tibi dicimus; Descende, Descende.

HENRICI. IV. IMPERATORIS AUG. EDICTUM

AD CLERVM POPVLVMQVE ROMANVM,

ut à Papæ obedientia recedant, ex Comitiis Brixinensibus.

Anno Christi 1080. HENRICUS Dei gratia Rex, universæ sanctæ Romanæ Ecclesiæ Clero & Populo gratiam, salutem, & omne bonum.

Hæc fides firma & inconcussa creditur, quæ semper & eadem & præsenti servatur & absenti, nec diuturna ejus, cui debetur, absentia nec longi temporis tædio immutatur. Quam talem vos nobis servare scimus, & gratias agimus: &, ut eadem perseveret, petimus, videlicet ut (sicut facitis) amicis nostris amici, inimicis nostris inimici jugiter existatis. Inter quos scilicet Hildebrandum Monachum notantes, vos in ejus inimicitiam excitamus, quòd hunc & Ecclesiæ invasorem & oppressorem, & Romanæ Reipubl. vel Regni nostri insidiatorem comprehendimus, ut in subsequenti epistola sibi à nobis directa pernoscere in promptu est.

Anno Christi 1080.

HENRICUS DEI GRATIA REX, HILDEBRANDO.

QUUM hactenus à te ea, quæ sunt Patris, expectarem, tibique in omnibus magna fidelium nostrorum indignatione obedirem; recepi à te vicissitudinem, qualem oportebat ab eo, qui vitæ regnique nostri perniciosissimus hostis esset. Nam quum primùm omnem hæreditariam dignitatem, quæ mihi ab illa Sede Apostolica debebatur, superbo ausu rapuisses; longiùs inde progrediens, regnum Italiæ pessimis artibus alienare tentasti. Neque hoc contentus, in reverendissimos Episcopos, qui nobis velut dulcissima membra uniti sunt, manum mittere non timuisti, eosque superbissimis injuriis acerbissimisque contumeliis contra divina & humana jura (ut ipsi ajunt) exagitasti. Quæ omnia quùm ego quadam patientia dissimularem, tu hoc non patientiam sed ignaviam æstimans, in ipsum caput insurgere ausus es, mandans quæ nosti, scilicet (ut tuis verbis utar) quod *aut tu morereris, aut mihi animamque regnumque tolleres.* Hanc inauditam contumaciam ego non verbis sed re confutandam dijudicans, generalem conventum omnium Regni Primatum, ipsis supplicantibus, habui. Ubi, quum ea quæ hactenus metu & reverentia tacebantur, in medium deducta fuissent, veris assertionibus illorum, quas ex ipsorũ literis audies, palam factum est, te nullatenus in Apostolica sede posse persistere. Quorum sententiæ, quòd justa & probabilis coram Deo hominibusque videbatur, ego quoque assentiens omne tibi Papatus jus, quod habere visus es, abrenuncio, atque ut à sede Urbis, cujus mihi Patriciatus, Deo tribuente, & jurato Romanorum assensu, debetur, descendas edico.

HVCVSQVE EPISTOLA.

2. Hæc series nostræ epistolæ ad Hildebrandum Monachum. Quam idcirco & vobis scripsimus, ut & vobis nostra voluntas, & nobis, immò Deo & nobis vestra satisfaciat caritas. Exurgite igitur in eum fidelissimi, & sit primus in fide primus in ejus damnatione. Non autem, ut sanguinem ejus fundatis, dicimus (quippe quum major sibi sit post depositionem pœna, vita quàm mors) sed ut eum, si nolit, descendere cogatis, & alium communi omnium Episcoporum & vestro consilio à nobis electum in Apostolicam Sedem recipiatis, qui, quod iste in Ecclesia vulneravit, curare velit & possit.

Anno Christi 1082.

HERMANNI REGIS ROMANORUM JURAMENTUM,

Principibus Imperii præstitum in electione.

AB hac hora & deinceps fidelis ero per rectam fidem, beato Petro Apostolo, ejusque Vicario beato Gregorio, qui nunc in carne vivit; & quodcunque ipse mihi præceperit, sub his videlicet verbis, PAR VERAM OBEDIENTIAM, fideliter, sicut oportet Christianum, observabo.

2. De ordinatione verò Ecclesiarũ, & de terris, vel Censu, quæ CONSTANTINUS Imperator, vel CAROLUS sancto Petro dederunt, & de omnibus Ecclesiis, vel prædiis, quæ Apostolicæ Sedi ab aliquibus

quibus viris vel mulieribus aliquo tempore sunt oblata, vel concessa, & in mea sunt vel fuerint potestate, ita conveniam cum Papa, ut periculum sacrilegii, & perditionem animæ meæ non incurram, & Deo sanctoq; Petro, adjuvante Christo, dignum honorem & utilitatem impendam.

3. Et eo die, quando illum primitùs videro, fideliter per manus meas miles sancti Petri & illius efficiar.

HENRICI. IV. IMPERATORIS AUG. RESCRIPTUM

Anno Christi 1083.

DE RECEPTIONE CLEMENTIS PAPAE, ET Rejectione Hildebrandi Antipapæ.

REX HENRICUS Dei gratia Romanorum Imperator Semper Augustus Theodorico * Episcopo dilectionem nulli majorem. In primis te scire volumus, quia nulli melius, quàm tibi, confidimus, nec Episcopum Trajectensem fidei monitorem, sed ad honorem Regni tractandum tibi misisse cooperatorem. Deinde ad singula, quæ mandasti, negotia, singula damus responsa, sed brevissima, quia infinita tibi reservamus ore ad os dicenda.

* Virdunensi.

2. Sed quidem hoc, quod in margine epistolæ tuæ de Romano negotio nobis mandasti, in primis tibi dicimus: Romam in die S. Benedicti intravimus. Qualiter à Romanis recepti sumus, qualiter cum Romanis steterimus, qualiter à Romanis recesserimus, ab aliis multis te audisse credimus. Tum etjam literis nostris tibi indicamus, quas te nondũ vidisse putamus: sed etiam mallemus alio quã nostro ore te rescisse, quæ nobis Dominus fecit. Incredibile enim videtur, q verissimum probatur. q factum est in Roma, ut ita dicam, cum decẽ hominibus, in nobis operatus est Dominus, q antecessores nostri si fecissent cum decẽ milibus, miraculũ omnibus esset. Nam cum in Theutonicas partes de acquirenda Roma jã desperantes redire vellemus, ecce Romani missis Legatis, ut Romã intraremus, rogaverunt, seque in omnibus nobis obedituros promiserunt, quod & fecerunt. Summo namque gaudio nos intrantes receperunt, summo studio secum manentes adjuverunt, summo triumpho & fide ab eis recedentes prosecuti sunt, in tantum ut in Domino fiducialiter dicamus, quia tota Roma in manu nostra est, excepto illo castello, in quo inclusus est Hildebrant, scilicet in domo Crescentii.

3. Quem Hildebrandum legali omnium Cardinalium ac totius populi Romani judicio scias abjectum, & electum Papam nostrum Clementem in Sede Apostolica sublimatum, omnium Romanorum acclamatione, nosque à Papa Clemente ordinatum, & consensu omnium Romanorum consecratum in die sancto Paschæ Imperatorem, totius populi exultatione.

4. His itaque factis benedictione Dei & S. Petri omnium gaudio à Roma recessimus, & quantocius possumus ad has partes properamus: & in via reditus invenit nos tuus nuncius. Gaudeant, qui velint; doleant, qui velint: nos, Deo propitio, assumus.

5. Dominus *a* ille quid agat, scire non curamus, sed q tu monuisti, libenter, ne nobis damnum faciat, providebimus. De Saxonibus verò, de *b* Salzburgense Archiepiscopo, de Comite *c* Adelberto, & de aliis ad nos redire volentibus, id tibi respondemus, quia consiliis tuis libenter acquiescimus, ut tantummodo pax vera fiat in nostris temporibus, videlicet ut fideles sint, cum ad nos redierint.

a. Hermannus Luzelburgensis Comes, à Pontificiis electus Romanorum Rex contra Henricum Imp.
b. Gebehardo.
c de Kalwe in Suevia.

6. Tu autem si non gravaris facere quod volumus, Augustam ad nos venire post festum Apostolorum Petri & Pauli rogamus, quia Deo volente in festivitate eorum Ratisponæ erimus. Studeas ergo ad nos venire, ut tuo adventu possis lætificare.

7. Insuper mandat tibi Apostolicus Clemens & Imperator HENRICUS, ut sicut nos diligas, ita Archiepiscopum Treverensem consecrare properes. Vale.

HERMANNI REGIS ROMANORUM ET PRINCIPUM IMPERII RECESSUS

Anno Christi 1085.

COMITIORUM GOSLARIENSIUM, DE ABdicatione HENRICI. IV. Imperatoris.

HERMANNUS Rex Nativitatem Domini Goslare celebravit, ad quem Ostiensis Episcopus Apostolici Legatus post Epiphaniam pervenit in Saxoniam, & Colloquio interfuit, quod Saxones contra HEINRICI fautores condixerunt, ut hoc illis probarent, se jure HEINRICUM vitare ut excommunicatum. Quod & facto Colloquio, decimo quinto post Epiphaniam, firmissimè probaverunt: ea videlicet ratione, quia Romanus Pontifex illum eis à se in Romana Synodo anathematisatum, literis denunciavit.

Ex Bertholdo Constantiensi in Append. ad Hermannum Cõtract.

2. Adversarii autem eis objecerunt, quod Papa eum nequiverit excommunicare, eò quòd expoliatus non potuerit vocari, judicari, sive damnari. Ad hæc Saxones responderunt, se judicium Sedis Apostolicæ nec debere retractare, nec posse; hoc cum illo potius tractandum, qui illum damnaverit, non cum Saxonibus, quòd damnationi ejus non interfuerint, qui Sedis Apostolicæ judicio nullam retractationem, sed obedientiam debuerint. Ita ergo soluto Colloquio discessum est ab invicem. Actum anno Domini M LXXXV.

DECRETA COMITIORUM QUEDELNBURGENSIUM DE ANNO MLXXXV.

Anno Christi 1085.

Bertholdus Constantiensis in Chronic. ad hunc annum.

HERMANNUS Rex in Quintilineburg Pascha celebravit, ubi & Legatus domini Apostolici in ipsa Paschali hebdomada, generalem synodum cum Archiepiscopis, Episcopis & Abbatibus, S. Petri fidelibus, solenniter celebravit. Interfuit autem huic Synodo, Gebehardus reverendissimus Juvaviensis Archiepiscopus, item venerabilis Hartvvigus Magideburgensis Archiepiscopus, cum suis suffrageneis. item suffragenei Moguntinæ sedis de Saxonia. Nam VVirceburgensis & VVormatiensis, Augustensis quoq; & Constannensis de Alemannia, quiq; ipsi canonica necessitate impediti, venire non potuerunt, per legationem suam se S. Concilio repræsentaverunt; seq; per omnia ejusdem synodi statutis assensuros, mandaverunt. Rex etiam Hermannus cum suis Principibus eidem Synodo interfuit.

2. Cum ergo omnes juxta ordinem suum consedissent, prolata sunt in medium decreta sanctorum Patrum, de primatu sedis Apostolicæ, quòd nulli unquam liceat ejus judicium retractare, & de ejus judicio judicare. Quod de totius synodi publica professione laudatum & confirmatum est: & hoc utiq; contra Heinricianos, qui fideles S. Petri constringere voluerunt, ut excommunicationem domini Papæ Gregorii, super Heinricum cum illis retractare præsumerent.

3. Quidam autem Babenbergensis clericus, nomine Gumbertus, Romani Pontificis primatui derogare volens, in mediam synodum se contulit, asserens, Romanos Pontifices hunc sibi primatum ascripsisse, non aliunde concessum hæreditasse, videlicet, ut nullus de eorum judicio judicare debeat, nec illi alicujus judicio subjaceant. Qui cum aperte à tota synodo confutaretur, præcipue tamen à quodam laico convictus est, per illud Evangelicum: *Non est discipulus supra magistrum.* Cum enim hoc generaliter in omnibus ecclesiasticis ordinibus observandum deputetur, ne major à minore judicetur: quis hoc Vicario S. Petri denegare potuit, quem omnes Catholici pro domino & magistro venerantur?

4. In eadem synodo ordinatio VVecilonis, Moguntini invasoris, & Sigefridi Augustensis & Norberti Curiensis, imò omnes ordinationes & consecrationes excommunicatorum, penitus irritæ judicatæ sunt, juxta decretum sanctorum Patrum Innocentii, Leonis primi, Pelagii, atque ejus successoris Gregorii primi.

5. Item secta prædicti VVecilonis ejusq; sociorum, sub anathemate damnata est, quæ asserit, seculares suis rebus expoliatos ecclesiastico non subjacere judicio, nec excommunicari posse, pro suis excessibus: quæque excommunicatos absque reconciliatione recipi posse, contendit.

6. Statutum aût est ibi, ut quicunq; ab Episcopo suo, nec officio nec communione privato, excommunicatus esset, etsi injustè; nullatenus tamen reciperetur ad communionem, nisi absolutus ecclesiastico more. Similiter & pro sacrilegio excommunicatos decrevit sancta synodus non recipiendos, absq; solita reconciliatione, & nisi dudum, quæ sacrilegè sibi vendicaverant, reddidissent. In eadem synodo, Presbyteris, Diaconibus, Subdiaconibus, perpetua, juxta decretum sanctorum Patrum, indicta est continentia.

7. Item statutum est, ne laici pallas altaris & sacra vasa contingant.

8. Item, ne laici decimas sibi vindicent in proprietatem, nec etiam in beneficium, nisi concessione legitimorum possessorum.

9. Item, ut verum jejunium in prima hebdomada Quadragesimæ, æstivum in Pentecoste semper celebretur.

10. Item, ne quis Caseum & ova comedat in Quadragesima.

11. Item synodali judicio confirmata & laudata est ordinatio domini Gebehardi Constantiensis Episcopi, imò omnia quæ præfatus sedis Apostolicæ legatus, cum esset Constantiæ ordinavit.

12. Item, ibi mota est quæstio, de consanguinitate Regis & uxoris suæ. Unde & Rex in media synodo surrexit, seq; de hac re judiciū S. Synodi, per omnia observaturū professus est. Sancta aût synodus hanc causam in p̄senti canonicè examinari nō posse judicavit, eò q̄ legitimi accusatores nō essent.

13. In fine aût synodi sententia anathematis cū ardentibus candelis promulgata est, in Guibertum hæresiarchā, sedis Apostolicæ pervasorē, & in apostatas S. Petri, Hugonē Albanensem, Johānem Portuensem Exepiscopos Petrum Excancellarium. item in Leomarum Bremensem, Utonem Hildinesheimensem, Ottonem Constantiensem, Burchardum Basiliensem, Huzmannū Spirensem, Exepiscopos. item in VVecilonem Moguntinum invasorem, Sigefridum Augustensem, Nortbertum Curiensem, in hos (inquam) & in omnes eorum complices, inevitabilis sententia anathematis promulgata est. Subscripserunt per se aut per Legatos suos:

Hermannus Rex Romanorum.

Otto Monachus Cluniacensis, Legatus Gregorii Papæ.

Gebhardus Salisburgensis, } Archiepiscopi.
Hardvvicus Maydenburgensis, }

Adalbero VVirtzburgensis, }
Altmannus Bathavensis, }
Bernardus Mersborgensis, } Episcopi.
Guntherus Citicensis, }
Benno Misnianus, }

Albertus

Albertus Vangionus,
Burckhardus Halberstatensis,
Hermannus Mediomatricus,
Reginardus Mindensis, } Episcopi.
Wigoldus Augustanus,
Gebhardus Costantiensis,
Heinricus Bambergensis,

Eckbertus Marchio Saxonum Bruoovicensium.
Heinricus Crassus, filius Ottonis Ducis Bavariæ.
Conradus Comes à Beuchlingen.

DECRETA COMITIORUM MOGUNTINENSIUM ANNO DOMINI MLXXXV.

Anno Christi 1085.

Mense Majo Moguntiæ, ubi constitutum fuerat, Heinricus Imperator, Proceres, Duces, frequentes coëunt. Item Petrus Portuensis Episcopus, duo Flamines Romani, Legati Clementis Tertii Pontificis Maximi Archimystæ hi atque minores Pontifices Galliæ, Germaniæ, *Ex Aventino lib. 5. Annal. Bojor. fo. 465.*

Wezilo Moguntinus,
Angelbertus Treverensis,
Segwinus Agrippinensis, } Archiepiscopi
Luitmarus Bremensis,

Theodericus Virdunensis,
Hainricus Leodiensis,
Conradus Trajectensis,
Udalricus Aichstetensis,
Meginardus Fruxioensis,
Otto Reginoburgensis,
Rupertus Bambergensis,
a Hermannus Spirensis, *a. Leg. Hezmannus.*
Otto Constantiensis,
Burckhardus Losaniensis, } Episcopi
Sigefridus Augustanus,
Gebhardus Pragensis,
Uto Hildeshaymensis,
Hainricus Badebornensis,
Erpho Monasteriensis,
Volckmarus Mindensis,
Bibo Tullensis,
Burckhardus Basiliensis,
Otto Argentoratensis,

Conveniunt. Adsunt Legati aliorum Pontificum Galliæ, Italiæ, Germaniæ. Communi consensu Hyldebrandi secta pietati Christianæ repugnans, explosa, exibilata est. Ottonem, qui & Urbanus, superiores Patres, sacrilegii, irreligiositatis accusant, convincunt, in numeroq; impiorũ computant. Superioris quoq; Conciliabuli quatuordecim Episcopos albo Pontificũ eradunt, senatu Sacerdotũ movent; crimine perduellionis, perjurii, perfidiæ, homicidii, parricidii, eosdẽ condẽnant. Hermannũ Regem, Eckbertũ Saxonem, VVelphonẽ Bojum, proscribunt, eadẽ censura devovent. Senatuscõsultum proscribitur tale: Devota capita, quæ numeravimus, velut contagium ab omnibus vitentur Christianis: quandoquidem à nobis secessionẽ fecerunt, non nos ab illis. Ad concionem sacrã, quemadmodũ promisere, venire detrectant; pietatem Christianam polluunt; concordiã contaminant; ovibus desertis ad hostes Reipublicæ profugiunt; ad bella, incendia, homicidia, parricidia, latrocinia, rapinas non solùm cohortantur, verùm etiam duces sunt. Crebrò benignè vocati, reverti noluerunt; versutos, obscuros, veteratores, vafros se esse factis produnt, & nos experimentis sentimus. Egregii sanè pastores, quibus gregem tuum crederes. Nemo oves persequitur, nullo viso lupo tamen fugiuot. Quidnam designassent, si eos fortuna ad tempora Domitiatu Deciiq; servasset? *Hildebrandi Papæ secta explosa. Urbanus Papa impietatis damnatus. Hildebrandinorum scelera.*

In eodem Concilio Pragensis ditio, sicut ab Imperatore Ottone Secundo, Benedicto Octavo Pontifice Maximo, consensu D. VVolffgangi Reginoburgensis Episcopi instituta fuerat, certis limitibus describitur, in quibus Cracovia quoq; comprehendi reperitur. Clemens Papa atq; Heinricus Augustus diploma dederunt.

Uratislaus quoq; Bojemiæ atq; Poloniæ Rex constitutus est. Ipsum cum uxore Suatava, Pragæ XVII. Calendas Julii, Angelbertus Archimysta Treverorum jussu Cæsaris inauguravit, acclamante Senatu, Equitatu, populoq; Bojemo: *Vratulao pacifico Bojemiæ atq; Poloniæ Regi, à Deo coronato, vita, laus, victoria.*

Anno Christi 1093.

RECESSUS COMITIORUM ULMENSIUM, CUJUS DECRETA HISCE VERBIS REFERT BERTHOLDUS CONSTANTIENSIS IN CHRONIC. ANNO MXCIII.

GEBEHARDUS *a* Constantiensis Episcopus, & Apostolicæ Sedis Legatus, VVelphonem Ducem Bajoariæ per manus in Militem accepit, sicut & proprium fratrem Bertholdum Ducem *b* Alemanniæ jam dudum fecit. Cum quibus & reliquis Alemanniæ Principibus magnum Conventum apud Ulmam habuit.

1. In quo Conventu firmissimè laudatum est, ut Constantiensi Episcopo omnimodè secundum statuta Canonum obediretur, & ut Duci Bertholdo & Comitibus secundum Legem Alemannorum obsecundaretur.

2. Deinde firmissimam pacē tam Duces quàm Comites, tam majores quàm minores, se observaturos à VII. Calend. Decembris usq; in Pascha, & à Pascha in duos annos juraverunt, videlicet omnibus Monachis suis conversis & Clencis, Catholico Episcopo subjectis, Ecclesiis & earum atriis, & dotiearum, mercatoribus, & omnibus eodem juramento obligatis: excepto *c* Arnoldo iovasore Constantiensis Ecclesiæ, & omnibus ejus fautoribus. Hanc pacem singuli Principes, qui convenerunt, unusquisque per potestatem suam usquequaque viritim jurare fecerunt.

a. ex familia Ducum Zeringentium.
b. id est, Helvetiæ & Sueviæ.
c. Sunt hæc Decreta Papisticorum Principum. Nam Arnoldus non fuit invasor, sed legitimus Episcopus ab Imperatore, ordinario Domino ac patrono, legitimè investitus.

Anno Christi 1094.

DECRETUM COMITIORUM CONSTANTIENSIUM ANNO DOMINI MXCIV.

GEBEHARDUS Constantiensis Ecclesiæ Episcopus, magnā Synodum Constantiæ, in hebdomada majore ante Pascha, cum Abbatibus & Clericis innumerabilibus, & cum prædictis Ducibus, (VVelphone Bajoariæ, & Bertholdo Alemanniæ ac Carinthiæ) & reliquis Alemanniæ Principibus canonicè celebravit, ibique multa, quæ corrigenda erant, correxit.

2. * Ibi etiam incontinentiam Presbyterorum & violentiam Symoniacorum adeò prohibuit, ut etiam populum ab eorum officio sub banno prohibuisset, si ipsi in tali facinore positi contra fas & jus ministrare præsumpsissent.

3. Statuit etiam ibi juxta statuta sanctorum Patrum, ut jejunium Martii in prima hebdomada Quadragesimæ, & jejunium Junii in hebdomade Pentecostes semper celebretur.

4. Item statuit, ut tam in hebdomada Pentecostes, quàm in hebdomada Paschali, tres tantùm dies festivè celebrarentur. Nam usq; ad illud tempus Constantiensis Episcopatus morē Comprovincialium non est secutus, videlicet integram septimanam in Pascha, & unum diem tantùm in Pentecoste observando: quamvis utræque sepomanæ ejusdem observationis esse debuerint, & quamvis alii Episcopatus penè omnes prædictam constitutionem jam ab antiquo tenuerint. Hæc, inquam, ipse in proprio Episcopatu, & ex Episcopali authoritate, & ex Apostolica legatione, canonicè potuit instituere. Nam Legatus fuit Sedis Apostolicæ, per totam Teutonicam terram usquequaque.

5. Querimonia Praxidis *a* Reginæ, quæ dudum ad VVelphonē Ducem Italiæ à *b* marito suo discessit, ad Constantiensem Synodū pervenit. Quæ se tantas tamq; inauditas fornicationū spurcitias, & à tantis passam fuisse conquesta est, ut etiam apud inimicos fugam suam facillimè excusaret, omnesq; Catholicos ad compassionem tantarum injuriarum sibi conciliaret.

6. In hac Synodo venerabilis Abbas Sigefridus *c* de Cella sancti Salvatoris super Dudonem obedientiarium suum se proclamavit, qui se & bona sua * ad aliud Monasterium liberè contradidit: sed nō multò post sacrilegè, se & sua inde penitus abalienare tentavit. Unde sancta Synodus juxta statuta Canonum judicavit, ut vir ille absque omni contradictione ad obedientiam Abbatis sui rediret, eique cum suis bonis jure perpetuò humiliter subjaceret, & de transacta inobedientia juxta præceptum Abbatis dignam pœnitentiam exequi studeret. Sicque factum est, ut Synodus faciendum esse judicavit.

Fuit hoc conventiculum Principum Hildebrandinæ hæresi faventium, & invito Imperatore congregatorum. Decreta autem ista referuntur à Bertholdo in Chronic.

a. i.e. Imperatricis.
b. Henrico IV. Imp.
c. id est, Scaphusensis.
* for. ad illud.

Anno Christi 1095.

CONRADI REGIS ROMANORUM PACTUM CUM ROMANO PONTIFICE.

CONRADUS Rex, filius HEINRICI IV. Imperatoris, Domino Papæ URBANO, Cremonam venienti, obviam progreditur, eiq; stratoris officium exhibuit, quarto Idus Aprilis.

2. Deinde fecit ei fidelitatem juramento, de vita, de membris, & de Papatu Romano.

3. Dominus autem Papa in filium sanctæ Romanæ Ecclesiæ recepit illum, eique consilium & adjutorium ad obtinendum Regnum, & ad coronam Imperii acquirendam, coram populo firmissimè promisit, salva quidem justitia illius Ecclesiæ & statutis Apostolicis, maximè de investituris in spiritualibus officiis à laico non usurpandis.

DECRE-

DECRETUM COMITIORUM AQUISGRANENSIUM, DE DEPOSITIONE CONRADI REGIS Romanorum, Papæ Urbano contra Imperatorem adhærentis; & electione HAINRICI V. Regis, Anno Domini MXCVI.

Anno Christi 1096.

HAINRICUS IV. Cæsar Augustus, ubi filiũ CONRADUM, sibi instinctu Machthyldis *a* Comitissæ & Urbani Papæ rebellantem, ad sanitatem reducere non potuit, VIII. Idus Januarii ad Aquas Graneas, ad Conventus Procerum Imperii agendos concedit. Ibi habito eorum, quibus venire, sententiam dicere jus erat, consilio, in Senatu ita verba fecit:

Ex Aventino lib. 5. Annal. Bojor. fol. 471.

a Quæ fuit Marchionissa Tusciæ.

O fidissimi civium, pissimiq; amicorũ Romani Imperii Proceres, Christianæq; familiæ columen, id vos oro & per Deum immortalẽ, per majestatẽ Imperii, per salutem & dignitatẽ vestram, per jurisjurandi religionẽ, qua nobis & Reip. astricti estis, obtestor, ut positis gratia atq; odio, in cõmune consulatis, & Rempub. capessatis: pietatẽ, pacem jam pridẽ, factione atq; perfidia paucorũ terris depulsam, vestro labore vestraq; industria reducẽ stabilite: sævior tempestas rursus fluctibus obruit. Me in Imperio natum educatumq;, quẽ Deus summus rerũ arbiter, & vos Imperatorem rebus humanis imposuistis, non inimicus, neq; hostis, sed quod falsum esse, & neminẽ credere percupiam, filius meus illecebris fœmineis captus, quem genui, participẽ Regni feci, successorẽ declaravi, contra jus gentiũ, adversus jus naturæ & sanguinis necessitudinẽ, contra divinum edictum, immemor beneficiorum, oblitus naturæ, non solùm dignitate, sed & vita privare conatur parentem; cui vitam, dignitatẽ, quidquid deniq; habet, acceptum referat necesse est, extinguere connititur. Dux facta fœmina est: diutiùs, quàm filio placet, me Deus servat. Vitam, quam natura mihi donat, proles mea mihi invidet. Expectare senis facta recusat. Quæ sanè nostræ sunt injuriæ, nihil ad vos. Verùm nunc vestrum duce fœmina occupavit *b* Regnũ, vi & armis tenet. Vos in mea injuria despecti estis; vestra beneficia mihi erepta sunt, nõ me, sed vos cõtemnit. Vestra res agitur, audaciam hominũ spectate. Non opus est malis Geniis, homini ex homine plurima mala. Uni animaliũ homini ambitio honoris, avaritiæ immensa cupido: nulli rerum major libido, nulli rabies acrior. Quid reliquũ est, nisi ut cæteri omnes ab hoc quasi in loco illustri cõstituto exempla sibi sumant, parricidia passim impunè cõmittant? Si ulla apud vos est memoria CONRADI avi atq; HAINRICI parentis mei, majorumq; vestrorũ, nolite pati, Imperiũ vestro sanguine atq; sudore partũ, per scelus & parricidia tabescere; per amplitudinẽ, salutemq; vestram, per immortalem majorũ gloriam obsecro, auferte procul in ultimas terras ex Germania, victrice gentiũ, flagitiũ hocce, hactenus inauditũ. Defessum tot civilibus prœliis orbẽ Romanũ asserite à vitiis, scelere immanissimo Rempub. Christianã vindicate, pœnas impietatis scelerati reddant, sentiant sacrilegi impostores, Germanicam virtutẽ nondum à majoribus degenerasse; vos majorũ vestigiis inniti decet, terrori pessimis quibusq;, bonis patrocinio esse. Quod tum fiet, si uno consensu filium meum minorem natu, majore ob scelera exhæredato atq; proscripto, Cæsarem declaraveritis.

b sc. Italiæ.

Hæc ubi Augustus dixit, pauci, quibus omnia alia, atq; fides & Respublica, chariora erant, contrà nitebantur. Cæteri omnes indignitate facinoris cõmoti, æqua postulare Augustum censent, ejusq; postulatis annuunt: ex consilii decreto more majorum, HAINRICUM filium Augusti impuberem adhuc, Cæsarem consalutant; isq; se nunquam à patre defecturum solenni ritu jurat.

DECRETA NORTHUSENSIA HENRICO V. IMPERATORE,

Anno Christi 1105.

Anno Domini M C V.

HAINRICUS nominis illius Quintus Rex, Episcopis atq; Clericis Conventũ generalem in villã Regiam, quæ Northusum dicitur, quarto Kalendas Junii, ubi super Ecclesiasticæ institutionis jam depravata disciplina tractaretur, indixit.

1. In quo Consilio super sententiis instantibus Patrum decretis primò relictis, quæq; poterant ad præsens laudabiliter corrigebantur: quædam verò, quæ & graviora videbantur, ad Apostolicam audientium differebantur.

2. Simoniaca quippe hæresis Patrum consuetudine condemnata: Nicolaitarum quoq; fornicaria commixtio ibidem est ab omnibus abdicata.

3. Jejunium mensis Martii hebdomada Quadragesimæ; jejunium verò mensis Junii in ipsa hebdomada Pentecostes Romano more celebrandum, à præscriptis Præsulibus Apostolica authoritate indicitur.

4. Et Pax Dei confirmatur.

5. His verò, qui à Pseudoepiscopis fuerant consecrati, per Catholicam manus impositionem reconciliatio proximo jejunio danda fore promittitur.

6. Inter hæc Rex HEINRICUS, cùm servorũ Dei Cõventui nõ nisi vocatus interesse vellet, (ingens enim ibi cũ Episcopis & Clericis, et Abbatũ atq; Monachorũ Ecclesiasticã sitiẽs unitatẽ turba confluxerat)

Henricus iste Cæsar à Papa & Papisticis in Imperio Principib. adversus Dominum ac Imperatore suũ ut rebellaret inductus, Conventiculum hoc in Saxonia celebravit, Papisticũ magis quam Imperiale. Extat in Chronic. Abbatis Swarzahẽsis, qui ipsi Synodo interfuit.

 tandem

RECESSUS COMITIORUM ULMENSIUM, CUJUS DECRETA HISCE VERBIS REFERT BERTHOLDUS CONstantiensis in Chronic. Anno MXCIII.

Anno Christi 1093.

GEBEHARDUS *a* Constantiensis Episcopus,& Apostolicæ Sedis Legatus,VVelphonem Ducem Bajoariæ per manus in Militem accepit, sicut & proprium fratrem Bertholdum Ducem *b* Alemanniæ jam dudum fecit. Cum quibus & reliquis Alemanniæ Principibus magnum Conventum apud Ulmam habuit.

1. In quo Coovento firmissimè laudatum est, ut Constantiensi Episcopo omnimodè secundum statuta Canonum obediretur, & ut Duci Bertholdo & Comitibus secundum Legem Alemannorum obsecundaretur.

2. Deinde firmissimam pacē tam Duces quàm Comites, tam majores quàm minores, se observaturos à VI. Calend. Decembris usq; in Pascha,& à Pascha in duos annos juraverunt, videlicet omnibus Monachis suis conversis & Clericis, Catholico Episcopo subjectis, & Ecclesiis & earum atriis,& dotibus earum, mercatoribus, & omnibus eodem juramento obligatis: excepto *c* Arnoldo invasore Constantiensis Ecclesiæ,& omnibus ejus fautoribus. Hanc pacem singuli Principes, qui convenerunt, unusquisque per potestatem suam usquequaque viritim jurare fecerunt.

a. ex familia Ducum Zeringensium.
b. id est, Helvetiæ & Sueviæ.
c. Sunt hæc Decreta Papisticorum Principum. Nam Arnoldus non fuit invasor, sed legitimus Episcopus ab Imperatore, ordinario Domino ac patrono, legitimè investitus.

DECRETUM COMITIORUM CONSTANTIENSIUM ANNO DOMINI MXCIV.

Anno Christi 1094. Fuit hoc conventiculum Principum Hildebrandinæ hæresi faventium, & invito Imperatore congregatorum. Decreta autem ista referuntur à Bertholdo in Chronic.

GEBEHARDUS Constantiensis Ecclesiæ Episcopus, magnā Synodum Constantiæ, in hebdomada majore ante Pascha, cum Abbatibus & Clericis innumerabilibus, & cum prædictis Ducibus, (VVelphone Bajoariæ, & Bertholdo Alemanniæ ac Carinthiæ) & reliquis Alemanniæ Principibus canonicè celebravit, ibique multa, quæ corrigenda erant, correxit.

2. * Ibi etiam incontinentiam Presbyterorum & violentiam Symoniacorum adeò prohibuit, ut etiam populum ab eorum officio sub banno prohibuisset, si ipsi in tali facinore positi contra fas & jus ministrare præsumpsissent.

3. Statuit etiam ibi juxta statuta sanctorum Patrum, ut jejunium Martii in prima hebdomada Quadragesimæ, & jejunium Junii in hebdomade Pentecostes semper celebretur.

4. Item statuit, ut tam in hebdomada Pentecostes, quàm in hebdomada Paschali, tres tantùm dies festivè celebrarentur. Nam usq; ad illud tempus Constantiensis Episcopatus more Comprovincialium non est secutus, videlicet integram septimanam in Pascha, & unum diem tantùm in Pentecoste observando: quamvis utræque septimanæ ejusdem observationis esse deberent, & quamvis alii Episcopatus penè omnes prædictam constitutionem jam ab antiquo tenuerint. Hæc, inquam, ipse in proprio Episcopatu, & ex Episcopali authoritate, & ex Apostolica legatione, canonicè potuit instituere. Nam Legatus fuit Sedis Apostolicæ, per totam Teutonicam terram usq; quaque.

5. Querimonia Praxidis *a* Reginæ, quæ dudum ad VVelphonē Ducem Italiæ à *b* marito suo discessit, ad Constantiensem Synodū pervenit. Quæ se tantas tamq; inauditas fornicationū spurcitias, & à tantis passam fuisse conquesta est, ut etiam apud inimicos fugam suam facillimè excusaret, omnesq; Catholicos ad compassionem tantarum injuriarum sibi conciliaret.

6. In hac Synodo venerabilis Abbas Sigefridus *c* de Cella sancti Salvatoris super Dudonem obedientiarium suum se proclamavit, qui se & bona sua * ad aliud Monasterium liberè contradidit: sed nō multò post sacrilegè, se & sua inde penitus abalienare tentavit. Unde sancta Synodus juxta statuta Canonum judicavit, ut vir ille absque omni contradictione ad obedientiam Abbatis sui rediret, eique cum suis bonis jure perpetuò humiliter subjaceret, & de transacta inobedientia juxta præceptum Abbatis dignam pœnitentiam exequi studeret. Sicque factum est, ut Synodus faciendum esse judicavit.

a. i.e. Imperatricis.
b. Henrico IV. Imp.
c. id est, Scaphusensis.
* for. ad illud.

CONRADI REGIS ROMANORUM PACTUM CUM ROMANO PONTIFICE.

Anno Christi 1095.

CONRADUS Rex, filius HEINRICI IV. Imperatoris, Domino Papæ URBANO, Cremonam venienti, obviam progreditur, eiq; stratoris officium exhibuit, quarto Idus Aprilis.

2. Deinde fecit ei fidelitatem juramento, de vita, de membris, & de Papatu Romano.

3. Dominus autem Papa in filium sanctæ Romanæ Ecclesiæ recepit illum, eique consilium & adjutorium ad obtinendum Regnum, & ad coronam Imperii acquirendam, coram populo firmissimè promisit, salva quidem justitia illius Ecclesiæ & statutis Apostolicis, maximè de investituris in spiritualibus officiis à laico non usurpandis.

DECRETUM COMITIORUM AQUISGRANENSIUM, DE DEPOSITIONE CONRADI REGIS Romanorum, Papæ Urbano contra Imperatorem adhærentis; & electione HAINRICI V. Regis, Anno Domini MXCVI.

Anno Christi 1096.

HAINRICUS IV. Cæsar Augustus, ubi filiũ CONRADUM, sibi instinctu Machthyldis *a* Comitissæ & Urbani Papæ rebellantem, ad sanitatem reducere non potuit, VIII. Idus Januarii ad Aquas Graneas, ad Conventus Procerum Imperii agendos concedit. Ibi habito eorum, quibus venire, sententiam dicere jus erat, consilio, in Senatu ita verba fecit:

Ex Aventino lib. 5. Annal. Bojor. fol. 471.

a Quæ fuit Marchionissa Tusciæ.

O fidissimi civium, piissimiq; amicorũ Romani Imperii Proceres, Christianæq; familiæ columen, id vos oro & per Deum immortalẽ, per majestatẽ Imperii, per salutem & dignitatẽ vestram, per jurisjurandi religionẽ, qua nobis & Reip. astricti estis, obtestor, ut positis gratia atq; odio, in cõmune consulatis, & Rempub. capessatis: pietatẽ, pacem jam pridẽ, factione atq; perfidia paucorũ terris depulsam, vestro labore vestraq; industria reducẽ stabilite: sævior tempestas rursus fluctibus obruit. Me in Imperio natum educatumq;, quẽ Deus summus rerũ arbiter, & vos Imperatorem rebus humanis imposuistis, non inimicus, neq; hostis, sed quod falsum esse, & neminẽ credere percupiam, filius meus illecebris fœmineis captus, quem genui, participẽ Regni feci, successorẽ declaravi, contra jus gentiũ, adversus jus naturæ & sanguinis necessitudinẽ, contra divinum edictum, immemor beneficiorum, oblitus naturæ, non solùm dignitate, sed & vita privare conatur parentem; cui vitam, dignitatẽ, quidquid deniq; habet, acceptum referat necesse est, extinguere connititur. Dux facti fœmina est: diutiùs, quàm filio placet, me Deus servat. Vitam, quam natura mihi donat, proles mea mihi invidet. Expectare senis facta recusat. Quæ sanè nostræ sunt injuriæ, nihil ad vos. Verùm nunc vestrum duce fœmina occupavit *b* Regnũ, vi & armis tenet. Vos in mea injuria despecti estis; vestra beneficia mihi erepta sunt; nõ me, sed vos cõtemnit. Vestra res agitur, audaciam hominũ spectate. Non opus est malis Geniis, homini ex homine plurima mala. Uni animaliũ homini ambitio honoris, avaritiæ immensa cupido: nulli rerum major libido, nulli rabies acrior. Quid reliquũ est, nisi ut cæteri omnes ab hoc quasi in loco illustri cõstituto exempla sibi sumant, parricidia passim impunè cõmittant? Si ulla apud vos est memoria CONRADI avi atq; HAINRICI parentis mei, majorumq; vestrorũ, nolite pati, Imperiũ vestro sanguine atq; sudore partũ, per scelus & patricidia tabescere; per amplitudinẽ, salutemq; vestram, per immortalem majorũ gloriam obsecro, auferte procul in ultimas terras ex Germania, victrice gentiũ, flagitiũ hocce, hactenus inauditũ. Defessum tot civilibus prœliis orbẽ Romanũ asserite à vitiis, scelere immanissimo Rempub. Christianã vindicate, pœnas impietatis scelerati reddant, sentiant sacrilegi impostores, Germanicam virtutẽ nondum à majoribus degenerasse; vos majorũ vestigiis inniti decet, terrori pessimis quibusq;, bonis patrocinio esse. Quod tum fiet, si uno consensu filium meum minorem natu, majore ob scelera exhæredato atq; proscripto, Cæsarem declaraveritis.

b sc. Italiæ.

Hæc ubi Augustus dixit, pauci, quibus omnia alia, atq; fides & Respublica, chariora erant, contrà nitebantur. Cæteri omnes indignitate facinoris cõmoti, æqua postulare Augustum censent, ejusq; postulatis annuunt: ex consilii decreto more majorum, HAINRICUM filium Augusti impuberem adhuc, Cæsarem consalutant; isq; se nunquam à patre defecturum solenni ritu jurat.

DECRETA NORTHUSENSIA HENRICO V. IMPERATORE,

Anno Christi 1105.

Anno Domini M C V.

HAINRICUS nominis illius Quintus Rex, Episcopis atq; Clericis Conventũ generalem in villã Regiam, quæ Northusum dicitur, quarto Kalendas Junii, ubi super Ecclesiasticæ institutionis jam depravata disciplina tractaretur, indixit.

1. In quo Consilio super sententiis instantibus Patrum decretis primò relictis, quæq; poterant ad præsens laudabiliter corrigebantur: quædam verò, quæ & graviora videbantur, ad Apostolicam audientium differebantur.

2. Simoniaca quippe hæresis Patrum consuetudine condemnata: Nicolaitarum quoq; fornicaria commixtio ibidem est ab omnibus abdicata.

3. Jejunium mensis Martii hebdomada Quadragesimæ; jejunium verò mensis Junii in ipsa hebdomada Pentecostes Romano more celebrandum, à præscriptus Præsulibus Apostolica authoritate indicitur.

4. Et Pax Dei confirmatur.

5. His verò, qui à Pseudoepiscopis fuerant consecrati, per Catholicam manus impositionem reconciliatio proximo jejunio danda fore promittitur.

6. Inter hæc Rex HEINRICUS, cùm servorũ Dei Cõventui nõ nisi vocatus interesse vellet, (ingens nãibi cũ Episcopis & Clericis, et Abbatũ atq; Monachorũ Ecclesiasticã sitiẽs unitatẽ turba cõfluxerat)

Henricus iste Cæsar à Papa & Papisticis in Imperio Principib. adversus Dominum ac Imperatorẽ suũ ut rebellaret inductus, Conventiculum hoc in Saxonia celebravit, Papisticũ magis quam Imperiale. Extat in Chronic. Abbatis Swarzahẽsis, qui ipsi Synodo interfuit.

tandem in abjecto prodnctus habitu,locoq; stans editiori,omnibus juxta Principum decreta, suas leges atq; jura rationabiliter innovavit: si qua verò irrationabilia rogabantur, mira ac ultra suos annos prudenti responsione,& avita magnanimitate confutavit: in omnibus his & sibimet miro modo servans adolescentiæ verecundiam,& Christi sacerdotibus dignam exhibens reverentiam.

7. Inter hæc obortis lachrymis,ipsum Regē cœli, cunctamq; militiam cœli restabatur, se nulla regnandi cupiditate paternum sibi regimen usurpare: neq; Dominum & patrem suum à Romano deponi Imperio optare,imò debitam pertinaciæ & inobedientiæ ejus semper compassionem exhibere: siq; sancto Petro suisq; successoribus lege Christiana subjici velit,sive Regno cedere, sive serviliter ipsi se subesse promisit. Quod auditum omnis multitudo collaudans, lachrymas simul & preces, tam pro patris conversione, quàm pro filii prosperitate fundere cœpit, voce magna *Kyrie eleison* declamans.

8. Eadem hora Uto Hildinisheimensis,& Heinricus Paderbrunensis,ac Fridericus Halberstatensis, Præsules vestigiis Metropolitani prostrati, ipsius atq; Regis stantis totiusq; præsentis Ecclesiæ testimonio, Apostolicæ se dedetunt obedientiæ. Quorum etiam commissa Apostolico nihilominus judicio reservantur,sub officii sui tantùm suspensione.

Anno Christi 1106.

HENRICI IV. IMP. AUG.

RESCRIPTUM

AD FILIVM HENRICVM V. REGEM ROMANORVM, NE PApæ & ejus asseclis obediat impia & innaturalia suadentibus.

SI interrogem te, Fili dulcissime, traditio hominum an mandatum Dei præstantius, magisq; tenendum sit, respondebis, nisi à vero deductus sis, similem esse jumentis, qui cœlestia terrenis, humanis divina non præferat. Cur ergo magis audis eos, qui tibi suggerunt, *persequere patrem tuum*, quàm verbum ipsius Dei, *honora patrem tuum*? Isti te decipiunt non instruunt: isti honori tuo non provident, sed invident: isti sub specie fidei, perfidiæ laqueos nectunt: non aliter pervenire potuerunt ad destructionem honoris tui nisi per destructionem nostri. Fuerit sanè, ut peccatis meis exigentibus(quæ sententia adversariorum meorum est) abjecerit me Deus, ne regnem; attamen tuum nō erat, in abjectionem meam operam dedisse,& Regnum, quod tibi paraveram, mihi præripuisse. Barbara Regna tam inhumanum facinus damnant ac devovent, ipsi Pagani abhorrent, & qui Deum nesciunt, quid in diligendis hominibus naturæ debeant recognoscunt. Sed quid mirum, si maligna surreptio sedncttilem & immaturam ætatem decepit, cùm etiam senes & fixum animi statum ad malum mala consilia nonnumquam inflectant? Fortuna mea aliena potius, quàm tui sceleris est. Nam tu in manibus suadentium eras, non ille in tuis. Si autem injuriam addideris, non jam excusari poteris, cum & factam crimen esse scias,& infectam non facere queas.

2. Audivi enim, quòd Pascha Leodii celebrandum decreveris: quo in loco fides & pietas Episcopi me recepit, cum non esset, qui vel beneficiorum nostrorum recordaretur, vel fortunæ compateretur: cujus profectò beneficiis in me te decet Regia liberalitate respondere, tantoq; certior de ejus fide poteris esse, quanto fidelius erga nos probatur esse. Hic, nisi te fortè domo receperit, me secū in festivitate Paschali retinendum decrevit. Ardeis, dignū & conveniens esse, ut ea festivitas nos jungat potius quàm dividat: te velle, te cupere, ut ibi tecum agam dies Paschalis lætitiæ: quod quidē & ego cuperē, si non esset, q; timerem. Neq;.n.non possum timere eos, quos mihi vitam permisisse pœnitet, dum in manibus eorū mors & vita fuisset. Omnia mihi suspecta sunt, omnia timenda sunt, maximè in turba, ubi tanto difficilior est periculi cautio, quanto major sceleris occasio. Inde est, q; ea medio eorū, qui me oderunt, longe recessi,& in extremis Regni tui finibus me cōtraxi, ut vel secessu loci tutus sim, vel si fortuna mea postulaverit extraneam humanitatem expetere, citius Regno tuo cedere possim. Precor ergo ut causa patris tui Paschalem Curiam alibi disponas, & in domo ejus, qui me humanitatis gratia recepit, cum non liceat Imperatorem, saltē hospitem esse sinas, ne vel in meum ludibrium, vel in tuum opprobrium narretur, quod in solennitate Dominicæ Resurrectionis incerta hospitia fortuna mea quærere cogatur. Si feceris, quod postulo, maximas grates habeo: sin autem, malo villicus esse in extremis Regnis, quàm ludibrio haberi in Regnis quondam meis. Ex Leodio.

Anno Christi 1106.

HENRICI V. CÆSARIS AUG.

EDICTUM

DE VINDICANDIS INIVRIIS IN CAESAREAM MAIESTAtem illatis.

HENRICUS REX PRINCIPIBUS IMPERII.

SI per invasionem Regnum occupassem, tamen resistentes potestati nostræ retunderem, in quantum possem. Nunc autem cum in sumpta Regni dignitate vestris paruerim præceptis, ausus est quispiam impunè in publicam cōtumeliam Regnū & Nos armis vexare. Cum.n.Leodium ituri, ubi

ubi nobis Curia Paschalis habenda fuerat, ad fluvium Mosam venissemus, Episcopus Leodiensis & Dux Henricus, de quorum fide & obsequii devotione multum præsumebamus, nobis latérer insidias posuerunt, & nostros inscios & ad pugnam imparatos cædebant, capiebant, fugabant. Quæ & quanta clades ibi accidérit, tam pudet referre, quam inultum dimittere. Igitur constrictus & eventus asperitate & temporis articulo Coloniam diverti. Quæ cùm me recipere satis superbè refutaret, apud villam Bonnam sanctum diē Paschæ utcunq; peregi. Cui unquam Regiæ personæ tanta contumelia facta est? Nec solùm me petit hæc contumelia, vos despecti estis; isti præsumptores decreta vestra authoritatem habere nolūt, sua tantùm statuta firma esse volunt; deniq; in quos totū Regni pondus se recliner, haberi cupiunt; Regem, quē constituistis, destituere parant, ut nihil eorū, quæ vos decernitis, ratum sit. Igitur hæc injuria mea Regni potius est, quàm mea. Nam unius capitis licet summi dejectio, reparabile Regni damnū est: Principum autē conculcatio, ruina Regni est. An hæc impunè feremus? & ex ignobili patientia nostra magis tumebit eorum superbia? Absit, ut qui dicimur inhonorati, dicamur & inulti; pauca dixisse sat est; desides animi prolixæ cohortationis stimulo opus habent. In strenuis causa magis ad incitamentum facit, quàm verba. Quia igitur contra tam superbos hostes R.P. viribus utendum est, expeditionem vobis & rogando præcipimus, & præcipiēdo rogamus: cujus collectioni tempus ad Calendas Julias, locum Wirtziburgensem urbem præfinimus.

HENRICI IV. IMP. AUG. RESCRIPTUM

Anno Christi 1106.

AD FILIUM HENRICUM V. REGEM DE PERFIDIA ET *impietate ejus in se Imperatorem patrem.*

HENRICUS Dei gratia Romanorum Imperator Augustus, HENRICO filio suo. Si ea nos debita affectione tractasses, qua deberes, lubētissimè tecū loqueremur, & paterna tibi mandaremus: verū quia longè alius quàm paternæ affectionis & humanitatis circa nos animus tibi fuit, nequimus aliter tecum loqui, quā quod ipsa rei manifestissimæ veritas habet. Tu enim ipse scis, sicut ipse publico experimento facti tibi conscius es, qualiter data fide & securitate personæ & honoris nostri, omni affectione devotionis promisisti nos ducere Mugunnam coram Principibus, & inde nos securissime reducere quocunq; vellemus. Hac fiducia cum tecum amanter & indubitanter ascenderemus, cōtra datam fidem apud Bingam nos cepisti, ubi nec paternæ lacrymæ, nec patris mœror, nec tristitia, qua ad pedes tuos aliorumq; advolvebamur, te cōmovit ad misericordiam, quin nos caperes, & captum mortalibus inimicis illudendum & custodiendum traderes, ubi multimodo genere cōtumeliæ & terroris afflicti, compulsi sumus fermè venire usq; ad ipsum mortis articulum.

2. Ante captivitatē abstulisti nobis Episcopatus, & quicquid de honore Regni potuisti, & prædia nostra, & ipsam familiam: in captivitate verò quicquid residuum erat, ut Lanceam, & Crucem, & omnia Regalia insignia vi & timore mortis, ut ipse bene scis, & omni ferme notum est Christianitati, à nobis extorsisti, relicta vix ipsa vita. Cum hoc tibi de nobis non sufficeret, postea semper ubicunque fuimus, modis omnibus, quibus potuisti, nos persequi non cessasti, ut vel perderes vel de Regno expelleres.

3. Verùm nos satis mirari non possumus, qua ratione vel occasione tam obstinatē facias, cum de Domino Papā & Romanā Ecclesiā nulla tibi residua sit occasio. Nos.n. Nuncio Domini Papæ & Romanæ Ecclesiæ te præsente parati fuimus & sumus obedire, & omnem debitam obedētiam & reverentiam ei corām & semper exhibere, & consilio Principum, & spiritualis patris nostri a Hugonis Cluniacensis Abbatis, aliorumq; Religiosorum virorum de statu Ecclesiæ & honore Regni libentissimè agere.

a al. Henr ici.

4. Te ergo rogamus pro honore Regni, & tua & paterna devotione, & per autoritatem Romani Pontificis & Romanæ Ecclesiæ, ut de injuria nobis illata, & de his, quæ nobis vi & injustè abstulisti, justitiam facias. Rogamus etiam, ut cum nil rationis tibi sit, quare nos prosequaris, nos & fideles nostros cesses infestare, imò permittas nos pacificè & quietè vivere, ut integrè & cum tranquillitate possimus omnia supradicta agere. Recognosce etiam, & tecum cogita, quia Deus justus judex est, cui cōmisimus causam nostrā & vindictam: cujus etiā judicia sunt occulta, velut abyssus multa. Quoniā quantūcunq; super afflictionē & infortunia gloriaris, & super humilitatē te extollas, forsitan de sed sancta sua intuetur me & te gratuita misericordia aliud jam definivit, intercedente justitia, quàm tu ipse cogites & disponas. Quod si nulla alia vel reverentia vel intercessio nobis valet, oro ut justitiam consequi possimus, vel ut tuæ persecutionis impetus cesset. Ad hoc idem Romanum Pontificem, & sanctam universalem Romanam Ecclesiam appellamus.

HENRICI IV. IMPER. AUG. PROTESTATIO

Anno Christi 1106.

AD PRINCIPES IMPERII, *Super injusta sua depositione.*

HENRICUS Dei gratia Romanorū Imperator Augustus, a Episcopis, Ducibus, Marchionibus, Comitibus, cæterisq; Regni Principibus, gratiam & dilectionem, dignantibus eam recapere.

a al. Archiepiscopis, & cæteris Saxoniæ Principibus, ac etiam reliquo populo, grat.

Con-

Conquerimur Deo omnipotenti,& Dominæ meæ sanctæ Mariæ, & beato Petro Principi Apostolorū,patrono nostro,& vobis Principibus omnibus,quòd injustè & inhumanè & crudeliter,confisi in illa fide, in qua dubitare non debueramus, tractati sumus, & tam honore Regni quàm prædiis & omnibus,quæ habebamus,cōtra divinum & humanum jus,ad infamiam & *a* improperium Regni, tota expoliati sumus,ut nihil penitus præter solam vitam nobis relictum sit. Ubi cum fermè omnes effectis,magna pars vestri visa est dolere & contristari: sed (proh dolor) nihil nobis vestra contulit tristicia, quin de nobis sibi satisfaceret voluntas inimicorum nostrorum odiosa. Et quia cum consilio & rogatu filii nostri,fide & securitate vitæ & honoris ab eo primùm accepta, fiducialiter & desiderantes Moguntiam in præsentiam Legati Romani & Principum tenderamus, ut eorum dispositione ageremus tam de statu Ecclesiæ & honore Regni, quàm de salute animæ nostræ, ipse non est veritus in hac voluntate & obedientia nos contra datam fidem capere, & usq; ad articulum mortis fermè docere. non ausi sumus ita nos illi credere, ut injuriis & contumeliis nos pro voluntate sua, sicut prius, valeat tractare.

a al. vituperium.

Quapropter multum rogamus vos, & obnixè precamur, ut pro timore Dei, & honore Regni, & honestate vestra dignemini studere, quomodo de injuria in manibus vestris nobis illata per vos possimus recuperare justiciam. Nos *b* quoq; pro consilio vestro & aliorum, qui nos odio non habent,religiosorum virorum, parati sumus tam filio nostro, si in aliquo eum offendimus, quàm alicui in Regno, libenter *c* emendare. Præterea sicut Domino Papæ in præsentia Legati sui & vestra obedire parati fuimus, ita & nunc parati sumus ei omnem debitam reverentiam & obedientiam sincero corde & devotione præsentialiter exhibere, & tam consilio vestro quàm spiritalis patris nostri, *d* Hugonis Cluniacensis Abbatis, ac aliorum religiosorum virorum, de statu Ecclesiæ & honore Regni, quantum in nobis est, disponere.

b al. autem.

c al. rationē dare.

d al. Henrici.

Cùm igitur ad hæc omnia parati simus,rogamus vos & obnixè deprecamur, quatenus pro Deo & honore Regni & vestro instantet moneatis filium nostrum, quum secundum præfatam sententiam nulla ei adversum nos residua sit occasio, amodò desistat nos & fideles nostros persequi, & quietè & pacificè vivere permittat, ut supradicta integrè & cum tranquillitate perficiantur. Quod si noluerit, rogamus vos per authoritatem Romanæ Ecclesiæ, cui nos committimus, & honorem Regni, ne super nos & super fideles nostros veniatis: quia manifestum est eum non divinæ legis zelo, vel Romanæ Ecclesiæ dilectione, sed concupiscentia Regni, patre injustè eo privato, hoc incepisse. Apud quem si interpellatio vestra, nullaque alia interventio ad præsens prodesse poterit, appellamus Romanum Pontificem,& sanctam universalem Romanam Sedem & Ecclesiam. Ex Leodio.

Anno Christi 1106.

PRINCIPUM IMPERII
RESCRIPTUM
AD HEINRICUM QUONDAM IMPERATOREM,

Ex Castris apud Coloniam Agrippinam.

POST inveteratam, id est, per annos circiter quadraginta, discissionem Imperii Romani, quæ tam divinas quàm humanas jam penè leges abolevit, & exceptis moribus omnimodis, facilegiis, perjuriis, rapinis,& incendiis, ipsum regnum nostrum non tantùm in solitudinem, sed etjam ad apostasiam Catholicæ fidei, sive in ipsum Paganismum, propemodùm redegit: respiciente tandem suam Ecclesiam divina clementia,nos,ejusdem CHRISTI sponsæ filii, per Spiritum sanctum in unitatem fidei æquanimes resipuimus; ipsum incorrigibile schismatum illorum caput, HEINRICUM scilicet, dictum Imperatorem nostrum, zelo Dei & Apostolicæ fidei obedientia abdicavimus, Catholicum nobis (licet ipsius de semine natum) Regem elegimus. Cujus regni principium sui finem esse conspiciens,etiam ipse tanquam voluntarius,sed (ut jam ejus fatentur literæ) nimis invitus collaudavit, regalia reddidit, filii curam cum regno nostræ fidei lachrymando commisit, de reliquo nullam se regni pompam, sed animæ potius suæ medelam ulteriùs affectaturum spopondit.

At nunc ecce pristinis se reddens tergiversationibus, præjudicium se passum per orbem terrarum conqueritur: Gallorum, Anglorum, Danorum, cæterarumque finitimarum gentium gladios cordibus nostris infigere meditatur: super illatis etiam injuriis recuperari sibi justiciam precatur: consiliis quoque nostris amodò promptum obedire se pollicetur. Rc autem vera solitis argumentis citra hæc Domini dispergere, Christi exercitum exarmare conatur, & (ut in propatulo est) vineam Domini, quæ jam serò florescere cœpit, tam per se singularem utique ferum denuò depascere,quàm per vulpes, illos nimirum, qui sibi adhærent, pestilentes homines, demoliri, ac per sacrilegia Sacerdotum Belial anathemam reciduo reddere,imò (quod dictu nephas est) Christum jam iterum in Ecclesia sua resurgentem in omnium cordibus crucifigere meditatur.

Quapropter placet tam * Regi quàm universis Regni Principibus, imò cuncto exercitui orthodoxo, quo senior idem, ne ulla sibi pateat adversum nos justa querela, quacunque elegerit securitate,

* Heinrico V. hujus filio.

ritate, quacunq; maluerit statione, coram præsenti Senatu, simul & Populo, causam suam agat, justiciam suscipiat, justiciam & reddat, quatenus ab ortu schismatis, omnibus seditionum causis, ac si nihil inde jam fuerit diffinitum, undiq; discussis, tam filio quàm patri sua justicia respondeat: Ecclesiæ verò Regniq; status, non ut ipse mote suo proponit, post longas inducias, sed in præsentiarum his controversiis diremptis, vacillare desinat. Ex Castris.

HENRICI IV. IMPERATORIS AUGUSTI RESCRIPTUM AD PRINCIPES IMPERII.

Anno Christi 1106.

HENRICUS Dei gratia Imperator Augustus, Archiepiscopis, Episcopis, Ducibus, Comitibus, cæterisq; Regni Principibus, gratiam & dilectionem, dignantibus ea recipere.

1. Rogamus filium nostrum, & vos multùm precati sumus, ut dimisso exercitu ordinaretur, quomodo possemus convenire, ut de injuria nostra & pace componenda ad honorem Regni posset dignè & decenter definiri. Placuit vobis remandare. Unde nobis longè gravior prior oritur querimonia, quòd dimissa obsidione Coloniæ vultis super nos & fideles nostros sub specie colloqui cum exercitu venire, datis induciis octo dierum: quæ numquam datæ sunt homini alicujus conditionis, ut benè scitis, usque ad hanc diem pro legitima definitione alicujus minoris negotii, nedum pro tanta re, secundum legem divinam vel humanam, vel etiam secundum usum hominum. Oportet enim nos habere, si vobis placeret, saltem tales inducias, intra quas possemus convocare, & precibus invitare ad hanc eandem causam, ut sint vobiscum, Moguntinum, & Trevirensem, & Bremensem Archiepiscopos; Frisingensem, Augustensem, Curiensem, Basiliensem Episcopos; Ducem Magnum cum Duce Theodorico, & Ducem Bohemicum, & Comitem Flandrensem cum Comite Burgundiæ, & alios, qui ad præfatum negocium, ut bene scitis, sunt valde necessarii.

2. Quapropter, sicut priùs, rogamus & obnixè precamur, quatenus pro Deo & anima vestra, & pro appellatione Domini Romani Pontificis Paschalis, & Romanæ Ecclesiæ, & pro honore Regni dignemini apud filium nostrum efficere, ut dimisso exercitu cesset nos persequi, & ordinetur quomodo securè & absque omni ambiguitate possimus nos cum cæteris supradictis ad agendum de nostra injuria, & pace in regno componenda, quietè & pacificè convenire. Quod si nullatenus cessare voluerit, proclamationem inde fecimus, & semper facimus, Deo, & sanctæ Mariæ, & beato Petro patrono nostro, & omnibus Sanctis, & omnibus Christianis, & vobis maximè, omni devotione precantes, ut dignemini cessare eum prosequi ad persecutionem tantæ injuriæ, & vos eum imitari.

3. Appellavimus, & tertiò appellamus Dominum Romanum Pontificem Paschalem, & sanctam & universalem Sedem & Romanam Ecclesiam.

4. Quod si hoc tantum nobis, & ad hoc, ut ipse cesset nos persequi, prodesse non poterit, committimus nos omnipotenti Patri & Filio sanctoq; Spiritui Paraclero, & beatæ Mariæ perpetuè Virgini, & beato Petro & Paulo, & sancto Lamperto, omnibusq; Sanctis, ut divina miseratio, omniumque sanctorum intercessio, humilitatem nostram respicere, nosq; contra tantum tamq; injuriosum impetium defendere dignetur, Amen.

HENRICI V. IMP. AUG. EDICTUM

Anno Christi 1109.

Contra impia & turbulenta decreta Paschalis Papæ & Conciliabuli Tricassini.

PASCHALIS Papa Augustobonæ in Trecassiorum & Galliæ Lugdunensis urbe, conciliato sibi Galliæ Episcoporum favore, ad captandam plebis auram, leges turbulentissimas rogat atq; perfert. Cæsarem de creandis Pontificibus ad disquisitionem vocat: ipsum Pontificalibus Comitiis excludit, ea ad plebem transfert; nempe communem omnium a Pastorem, communiter omnium suffragio capiendum esse statuit; pollui religionem, si quisquam sacris addictus cœlestis atq; immortalis imperatoris cæremoniarum consors sit, terreno atq; mortali Regi se in clientelam atq; servitutem dicavent. Sacerdotiorum administrationem ad Pontificem Maximum, armorum ad Cæsarem pertinere. A singulis igitur Episcopis jusjurandum exactum, futuros in potestate Romani Pontificis.

Ex Aventino lib. 6. Annal. Bojor. fol. 485.

a i. e. Papam Romanum.

HAINRICUS Quintus Cæsar Augustus per edicta ita obnunciat: Non licere Gallis curiosis aliena, quæ nihil ad eos attinent, curare: cuilibet facile esse de alieno largiri. Christiani orbis Imperium sibi à Deo optimo maximo impositum esse; proinde se de veteri more & ritu priscæ religionis, sacris supremæ Majestatis placitis non defuturum, daturumque jure suo operam, ne quid Respublica detrimenti capiat. extare vetustissimam sanctissimorum Patrum legem, tempore CAROLI MAGNI perlatam, qua Paschalis, atq; eum eo sentientes, per omnium Sacerdotum religiones devoventur, atq; proscribuntur. Nullo pacto fas jusq; esse fastuoso Pôtifici, levissimis Gallis, magis superstitiosis q̃ religiosis, tot Divos, tot pientissimos, Pontifices maximos, minores, Mystas, Monachos, Reges, Imperatores, superos atq; cœlites impietatis condemnare, se quoad vita suppetat, non passurum, ut instituta

stituta à majoribus accepta, per tot annos hactenus observata, fraude & astu paucorum, cum maxima Christianorum morum pernicie, obliterentur: Pontifices, Episcopos, Mystas, Monachos ab Imperatoribus atq; Regibus collocupleratos esse. Ubi his pares opibus facti sunt, more perditorũ, quò plura donata fuerint, plura concupiscere; illisq; fordere prima quæq;, ubi majora sperarint, titulo honesto libertatis Ecclesiasticæ fraudulentos homines grassari, illud conari, ut se excluso, paulatim etiam populum, Sacerdotes, Episcopos, alios in ordinem atque servitutem tandem redigant, atq; arma in eos, quorum beneficia possident, ne hæc aliquo pacto repeti queant, vertant. Pontifices Romanos orbis Imperium animo cogitare, Regnum Christiani populi adfectare, non quieturos, donec oppresso Cæsare, omnibus jugum servitutis, quod ipsi excussere, imponant: Christi cruciamenta declarare, quænam sit rabies Sacerdotum: adversus immodicam concupiscentiam, cui se semel animus devoverit, nullum stare terminum: se sanè impubetem, imperitum omnium rerum ab illis egregis Pastoribus dolo circumventum in patrem charissimum concitatum esse, armaq; horum consilio sumpsisse. Nunc genitore oppresso, adversus se conspirasse, neq; modum ambitioni ponere, nisi alios omnes dignitate, honore expolient, &, quò ipsis quidquid lubear, liceat, ab singulis juramentum, se futuros in eorum potestate, quicquid illi dicant, pro legibus habituros, atq; tandem pro Deo adoraturos, exigant.

Anno Christi 1110.

HEINRICI. V. IMP. AUG.
RESCRIPTUM

Ad Paschalem Papam, ut Ecclesiastici regalia & feuda sua Imperio ac Cæsari resignent, & decimus contenti in Ecclesiis vivant.

CÆsar Paschali Papæ novissimè rescripsit: quamvis veterem consuetudinẽ atq; ritum, à tot sanctissimis Patribus per tot annos observatum, jure atq; armis retinere possit, nihil tamen sua referre, si *a* Pontificalibus Comitiis excidat, modò Episcopi, Mystæ, Monachi, prædia stipendiaria, fiscos, nervos Reipublicæ, arces, civitates, urbes, oppida, vicos Regios, castella, Reipublicæ atque Cæsari reddant, decimis contenti vivant, Dei & pauperum, populiq; causam, philosophiam divinam interpretando, vota illustrando, crucem Christi præferendo, agant; atq; universis Christianis paupertatem atq; simplicitatem Servatoris nostri, *b* Comitum ejus æmulando præluceant.

Convenit itaq; inter Pontificem Maximum atq; Cæsarem, uti Sacerdotes, Flamines, Pontifices Maximi, minores, medioximi, omissis hujuscemodi Reipublicæ (ut Christus magister noster appellat) spinis, victu parabili ac parco contenti, Christi præceptoris nostri, quoad liceat, modestiam, paupertatem sectentur, studio literarum operam navent.

a Id est, electionibus, collationibus & investituris Papæ, Episcoporum, Abbatu, &c.
b sc Apostolorum.

PACTUM

Anno Christi 1110.

HENRICI. V. IMPERATORIS
ET PASCHALIS II. PAPÆ
DE PACE ET IVRIBVS IMPERII ET ECCLESIAE.

INter Nuncios Imperatoris, & Petrum Leonis & cæteros Nuncios Pontificis, in Porticu sancti Petri cõvenit, ut Imperator die Coronationis suæ omne malè usurpatum Ecclesiasticum jus in manibus Pontificis, astante Clero & populo, per scriptum deponeret, cum ipsum Papa de negocus regalibus faceret, idq; sacramẽto firmaret, dimitteret Ecclesias liberas cum oblationibus & possessionibus suis, quæ ad Regnum non pertinent, absolveret Papa ab juramentis populos, quæ contra Episcopos facere compulsi sunt; patrimonia possessionesq; beati Petri restitueret, sicuti à Carolo, Ludovico, Henrico, aliisq; Imperatoribus concessa sunt libera, servaretq; ea beato Petro pro junbus; nihil faceret aut diceret ut Papa Pontificatum amittat, nihilq; ipse patiatur in vita vel in membris, vel capiatur mala captione, aut per se, aut per suspectam personam, nec ipse, nec fideles ejus, qui pro ipso fidem ei dederint, id est, Petrum Leonis cum filiis suis, quorum bona nullum patiantur detrimentum, & si quis malum fecerit, Rex fideliter ipsos adjuvaret. Pro hujusmodi observandis Pontifici prædes dabit

Fridencum sororis suæ filium,
Englibertum & Theobaldum Marchiones,
Henmannum & Gotfridum Comites,
Fridericum Palatinum Comitem Saxonum,
Berengarium de Bajoaria,
Fridericum Saxonem,
Albertum Cancellarium,
Cononem Berengarii fratrem,
Siceboth Bajoarium,
Henricum Carinthiæ Ducem,
Bertulfum Bertulfi Ducis filium,

Qui jurabit Papæ securitatem de vita, de membris, de Papatu, de captione. Quæ nisi Imperator servaret, ad Romanam Ecclesiam cum suis honoribus teneretur. Obsides pro securitate Põtificis Rex dare pollicitus est proxima V. feria, eosq; securè ad insulam mittere in potestatem Papæ,

Frideri-

Fridericum Ducem nepotem suum,
Brunonem Episcopum Spirensem,
Conradum nepotem Comitis Hrimanni, & filium ejus,
& Henricum Friderici Comitis fratrem.

Obsides si recepisset, eos redderet in die Coronationis suæ, ponte transmisso: & si forte coronatus non fuisset, aut non transisset, similiter redderet apud Castellum Sancti Angeli. Legatos, quos ad eum Papa dirigeret, dum irent & redirent, securos à se suisque redderet, & si eis scienter aliquid injuriæ illatum esset, emendaturum fideliter.

2. Quæ postquam omnia impleverit Rex, Papa juberet Episcopis adstantibus in die Coronationis ejus, ut regalia Imperatori dimitterent, quæ à temporibus Caroli, Ludovici, Henrici, aliorumque prædecessorum ad Regnum pertinebant; scripto firmaret sub anathematis pœna, auctoritate sua, ne quis eorum vel præsentium vel absentium, vel successores eorum Regni se intromitterent juribus, neque invaderent civitates, Ducatus, Comitatus, monetas, vectigalia, mercata. Advocationes Imperii, Centurionum jura, curtesque essent Imperii cum pertinentiis suis, & militaria Imperii castra. Nec ipse Imperatorem, nec Romanum Imperium, super his ulterius inquietaret, & privilegio sub anathemate ista confirmaret, ne posteri sui ultra inquietare præsumerent. Imperatorem benignè & cum honore susciperet, & more prædecessorum ipsius Catholicorum Imperatorum, scienter & non a sub tecto coronaret, & ad tenendum Imperium officii sui juvaret auxilio. Hoc si Papa non impleret, Petrus Leonis cum suis omnibus se ad Imperatorem teneret. Obsides, nisi effugerent, altero post Coronationem die restitueret: si ex ipsius Papæ parte remanserit, ut non coronetur, similiter redderet. Hæc ita constituta, jurejurando firmavit Imperator, al. subtracto.

Albertus Cancellarius,
Herimannus, Fridericus & Gothfridus Comites,
Fridericus Saxo,
Cono Berengarii frater,
Siceboth de Bavaria,
Henricus Carinthiæ Dux,
Bertulfus Bertulfi Ducis filius.

Hi omnes post Imperatorem eo ordine jurarunt, ut si Imperator hæc implere nollet, ipsi cum omnibus suis cum Romana Ecclesia tenerent.

TRANSACTIO
INTER HENRICUM V. IMPERATOREM ET PASCHALEM II. PAPAM
DE INVESTITURIS ECCLESIASTICORUM.

Anno Christi 1110.

Ex verbo Pontificis juratum est in agro juxta Pontem Mammeum, qui Romanos Teutonesque dirimebat, hoc videlicet modo: Quod ulterius non inquietaret Imperatorem eiusq; Imperium de præsumpto de temerato Ecclesiarum jure, & de injuria sibi suisq; irrogata in persona Imperatoris, ac bonis malum aliquod sibi vel alicui personæ non redderet, neque pro hac causa Imperatorem unquam anathemati subderet, eidemque Imperatori privilegio sub anathemate confirmaret, ut Episcopos, & Abbates liberè electos absque Symonia, idem Imperator anulo & virga investiat, Episcopusq; sic investitus liberè consecrationem ab Archiepiscopo, ad quem pertinuerit, sumat. Si quis vero à populo & Clero eligatur, & non ab Imperatore investiatur, à nemine consecretur, & Archiepiscopi & Episcopi libertatem habentem sicurandi ita amissos ab Imperatore, Regnumq; & Imperium ac Principatum officii sui auxilio illi conservabit.

2. Et cum hæc sacramento firmasset, Imperator deinum, quòd eundem Pontificem cum Episcopis & Cardinalibus, & omnes, qui cum eo vel pro eo capti essent, obsidesq; & securos perduceret intra portas Transtyberinæ civitatis, neque ulterius aut caperet aut capi permitteret, juravit his, qui in fide Sedis Apostolicæ manerent; & Populo Romano tam per se, quam per suos, pacem servaret, eundem Papam fideliter juvaret, ut Papatum securè & quietè teneret, patrimonia & possessiones Ecclesiæ Romanæ restitueret, cætera, quæ de jure habere debet, more antecessorum recuperare ac tenere adjuvaret bona fide, & eidem Pontifici fideliter obediret, salvo honore Imperii & Regni, sicuti Catholici Imperatores Catholicis Romanis Pontificibus solent. Post hæc

Fridericus Coloniensis Archiepiscopus,
Gebehardus Tridentinensis,
Burcardus Monasteriensis, } Episcopi,
Bruno Spirensis,
Albertus Cancellarius,
Fridericus,
Herimannus, } Comites,
Albertus,
Fridericus,

Berengarius,
Fridericus,
Gothfridus, } Comites,
& Guarnerius
ac Bonifacius Marchio,
in hunc modum juraverunt.

Anno Christi 1111.

HENRICI V. IMPER. AUG. ET PASCHALIS II. PAPÆ CONVENTIONES

DE PACE PUBLICA, ET INVESTITURIS ECclesiasticorum.

JURAMENTUM IMPERATORIS.

EGO HENRICUS Imperator liberos dimittam quarta vel quinta feria proxima Domnum Papam Paschalem, & Episcopos, & Cardinales, & omnes captivos & obsides, qui pro eo & cum eo capti sunt, & liberos securè produci faciam intra portam Transtiberinæ civitatis: nec ulteriùs capiam, aut capi faciam vel permittam eos, qui in fidelitate Domni Papæ Paschalis permanent: & populo Romano, & Transtiberinæ insulæ civitati pacem & securitatem servabo tam per me quàm per meos, & in personis & in rebus, qui pacem mihi servaverint.

2. Patrimonia & possessiones sanctæ Romanæ Ecclesiæ, quæ abstuli, restituam; & cuncta, quæ habere debet, more antecessorum meorum recuperare & tenere adjuvabo bona fide. Et Domno Papæ Paschali obediam, (salvo tamen honore Regni & Imperii) sicut Catholici Imperatores Catholicis Pontificibus Romanis. Hæc omnia observabo bona fide, sine fraude & malo ingenio.

Et isti sunt juratores ex parte Imperatoris HENRICI:
Fredericus Coloniensis Archiepiscopus,
Gebehardus Tridentinensis Episcopus,
Bruno Spirensis Episcopus,
Bruchardus Monasteriensis Episcopus,
Albertus Cancellarius,
Herimannus *a* Comes, [*al.* Dux.
Berengarius Comes Sulzbachensis,
Fredericus Comes Palatinus,
Item Fredericus Comes,
Bonifacius Marchio Tusciæ,
Albertus Comes de Blandriaco,
Godefridus Comes Palatinus Rheni,
Warnerius Marchio.

CONCESSIO PAPAE DE INVESTITURIS Episcopatuum.

DOMNUS Papa PASCHALIS concedit Domno Imperatori HENRICO, & Regno ejus, privilegio suo sub anathemate, & confirmabit, & corroborabit, Episcopo vel Abbate liberè electo sine symonia assensu Imperatoris, quòd Domnus Imperator eum annulo & virga investiat. Episcopus autem vel Abbas ab Imperatore investitus liberè accipiat consecrationem ab Episcopo, ad quem pertinuerit. Si quis verò à Clero & à populo eligatur, nisi ab Imperatore investiatur, & à nemine consecretur, & Archiepiscopi & Episcopi libertatem habeant consecrandi ab Imperatore investitos. Super his etiam Domnus Papa Paschalis non inquietabit Imperatorem HENRICUM, nec ejus Regnum & Imperium.

SACRAMENTUM EX PARTE PAPAE.

DOMNUS Papa PASCHALIS non inquietabit Domnum Imperatorem HENRICUM, nec ejus Regnum, de investitura Episcopatuum & Abbatiarum, neque de injuria sibi illata & suis in personis & bonis, neque aliquod malum reddet sibi vel alicui personæ pro hac causa; & penitùs in personam Imperatoris HENRICI nunquam anathema ponet, nec remanebit in Domno Papa, quin coronet eum, sicut in * Ordine cõtinetur, & Regnum & Imperium officii sui auxilio eum tenere adjuvabit pro posse suo. Et hæc adimplebit Domnus Papa sine fraude & malo ingenio.

* Ordo Romanæ Ecclesiæ, qui hodie vocatur Ceremoniale Romanum.

Hæc sunt nomina illorum Episcoporum & Cardinalium, qui præcepto Domni Papæ Paschalis privilegium & amicitiam sacramento confirmaverunt Domno Imperatori HENRICO:
Petrus Portuensis Episcopus,
Centius Sabinensis Episcopus,
Robertus Cardinalis Sancti Eusebii,
Bonifacius Cardinalis Sancti Martini,

Anastasius

Anastasius Cardinalis Sancti Clementis.
Gregorius Cardinalis Apostolorum Petri & Pauli.
Item Gregorius Cardinalis Sancti Chrysogoni.
Joannes Cardinalis Sanctæ Porentianæ.
Risus Cardinalis Sancti Laurentii.
Rainerus Cardinalis Sanctorum Marcellini & Petri.
Vitalis Cardinalis Sanctæ Balbinæ.
a Diazo Cardinalis Sancti Marci. a al. Cuzo. for. Cuazo.
Theobaldus Cardinalis Joannis & Pauli.
Joannes Diacones Sanctæ Mariæ in Schola Græca.
Leo *b* Diaconus Sancti Vitalis Martyris. b al. Decanus
Abbo *c* Diaconus Sanctorum Sergii & Bachi. c al. Decanus

PRIVILEGIUM

PASCHALIS PAPÆ, QUOD FECIT IMPERATORI HENRICO, DE INVESTITURIS EPISCOPATUUM ET ABBATIARUM.

Anno Christi IIII.

PASCHALIS Episcopus, servus servorum Dei, carissimo in Christo filio, HENRICO Teutonicorum Regi, & per Dei omnipotentis gratiam Romanorum Imperatori Augusto, salutem & Apostolicam benedictionem.

1. Regnum vestrum sanctæ Romanæ Ecclesiæ singulariter cohærere dispositio divina constituit. Prædecessores siquidem vestri probitatis & prudentiæ amplioris gratia Romanæ Urbis coronam & imperium consecuti sunt. Ad cujus videlicet coronæ & imperii dignitatem, tuam quoq; personam, Fili carissime HENRICE, per nostri sacerdotii ministerium Majestas divina provexit. Illam igitur dignitatis prærogativam, quam prædecessores nostri vestris prædecessoribus Catholicis Imperatoribus concesserunt, & privilegiorum paginis confirmaverunt, nos quoque tuæ Dilectioni concedimus, & præsentis privilegii pagina confirmamus, ut Regni tui Episcopis & Abbatibus liberè præter violentiam & symoniam electis, investituram virgæ & annuli conferas; post investionem verò canonicè consecrationem accipiant ab Episcopo, ad quem pertinuerit.

2. Si quis autem à Clero, vel à Populo præter assensum tuum electus fuerit, nisi à te investiatur, à nemine consecretur: [exceptis nimirum illis, qui vel in Archiepiscoporum, vel in Romani Pontificis solent dispositione consistere.] al. Clero & populo. inclusa desunt in editione Juretí.

3. Sanè Archiepiscopi & Episcopi libertatem habeant à te investitos Episcopos & Abbates canonicè consecrandi.

4. Prædecessores enim vestri Ecclesias Regni sui tantis regalium suorum beneficiis ampliarunt, ut Regnum ipsum Episcoporum maximè & Abbatum præsidiis oporteat cōmuniri, & populares dissensiones, quæ in electionibus sæpè contingunt, regali oporteat Majestate compesci. Quamobrem prudentiæ vestræ & potestati cura debet sollicitius imminere, ut & Romanæ Ecclesiæ magnitudo, & cætera salus, tuis (præstante Domino) beneficiis & servitiis conservetur.

5. Si qua igitur Ecclesiastica vel Secularis potentia aut persona hanc nostræ concessionis paginam sciens contra eam temerario ausu venire tentaverit, anathematis vinculo, nisi resipuerit, innodetur, honoris que ac dignitatis suæ periculum patiatur. Observantes autem hoc misericordia divina custodiat, & personam ac majestatem potestatemque tuam ad bonorem suum & gloriam fœliciter imperare concedat.

CONFIRMATIO.

HÆc sunt verba, quæ dixit Domnus Apostolicus Domno Imperatori HENRICO in communione corporis & sanguinis Christi, die Coronationis suæ: Domne Imperator HENRICE, corpus Domini natum ex Maria Virgine, passum in cruce pro nobis, sicut sancta Catholica tenet Ecclesia, damus tibi in confirmationem veræ pacis & concordiæ inter me & te, Amen. Anno Verbi incarnati MCXI. hoc confirmatum est in basilica Sancti Petri, XVI. Cal. Martii, regnante in cœlis Domino nostro Jesu Christu cum Patre æterno & Spiritu sancto, Amen.

HENRICI V. IMP. AUG. EDICTUM

Anno Christi IIII.

DE INVESTITURIS ECCLESIASTICORUM.

HENRICUS Dei gratia Romanorum Imperator Augustus, omnibus Christi fidelibus in Ecclesia.

1. Notum esse volumus dilectioni & discretioni vestræ ea, quæ inter nos & Dominum il-

lum Paschalem erant, quomodo incepta tractata sint: scilicet de conventione inter me & ipsum, de tradirione Romanorum in me & meos, ut audita intelligatis, intellecta examinetis, examinata dijudicetis.

2. Igitur dum in eo totus essem, ut me ad Ecclesiæ utilitatem & ipsius votum, si justum esset, componerem, cœpit exaltationem & dilatationem regni super omnes antecessores meos promittere. Studebat tamen subdolè, quomodo Regnum & Ecclesiam à statu suo discinderet, tractare. Quod sic facere aggressus est. Regno quidem jam à Carolo quadringentis & amplius annis, & sub sexagmta tribus Apostolicis investituras Episcoparum, eorundem authoritate & privilegiorum firmitate teneati, absque omni audientia auferre volebat.

3. Et quum per Nuncios nostros ab eo quæreremus, quid de Nobis fieret, in quo Regnum nostrum constat, quomodo ferè omnia antecessores nostri Ecclesiis concesserunt & tradiderunt, subjunxit: *Fratres, Ecclesiæ decimis & oblationibus suis contenta sint: Rex verò prædia & regalia, quæ à Carolo & Ludovico, Ottone & Henrico Ecclesiis collata sunt, sibi & successoribus suis recipiat & detineat.* Ad hoc quum nostri responderent, Nos quidem nolle violentiam Ecclesiis inferre, nec ista subtrahendo tot sacrilegia incurrere, fiducialiter promisit, & sacramento pro eo firmavit Dominica *Esto mihi*, se omnia hæc cum justitia & authoritate Ecclesiis auferre, Nobisque & Regno cum justitia & authoritate reddere. Nostris itidem firmantibus, si hoc, ut præmissum est, ita complesset, quod tamen nullo modo fieri posse sciebat: me quoque, uti quærebat, investituras Ecclesiarum resignaturum: sicut in Charta conventionis plenius poteritis videre.

HAEC EST CHARTA CONVENTIONIS EIVS AD ME.

DOMINUS Papa præcipiet Episcopis præsentibus in die coronationis Regis, ut dimittant regalia Regno, quæ ad Regnum pertinebant tempore Caroli, Henrici, & aliorum prædecessorum ejus; & scripto firmabit sub anathemate, ne quis eorum vel præsentium, vel absentium, vel successorum eorum, intromittant se ullo modo, vel invadant eadem regalia, id est civitates, Ducatus, Marchias, Comitatus, monetas, teloneum, mercatum, Advocatias, omnia jura Centurionum, id est Villicorum, curtes & villas, quæ Regni erant, cum omnibus pertinentiis suis, militiam & castra. Nec ipse Regem & Regnum super his ulterius inquietabit, sed privilegio suo sub anathemate confirmabit, ne posteri sui inquietare præsumant: Regem benignè & honorificè suscipiet, & more prædecessorum suorum Catholicorum scienter non subtractò coronabit, & ad tenendum Regnum cum his omnibus officii sui auxilio adjuvabit.

Si Dominus Papa hæc Regi non adimpleverit; ego Petrus Leonis juro, quòd tota potentia mea tenebo ad Dominum Regem. Obsides autem, nisi effugerint, reddemus altero die post coronationem Regis. Si per Papam remanserit, ut non coronetur, similiter reddemus Dominico die quum Rex ad processionem venerit. Obsides dabo Gratianum filium meum, & filium Vizonis filii, & filium sororis meæ, si eum habere potero.

HAEC SVNT SACRAMENTA EX PARTE DOMINI Papæ:

EGO Petrus Leonis juro vobis, quia Dominus Papa proximo die Dominico adimplebit Regi, quod in Charta conventionis scriptum est.

HAEC SVNT SACRAMENTA EX PARTE REGIS:

Ego Comes Hermannus:
Ego Comes Gotfridus:
Ego Volmarus:
Ego Adelbertus,

Juro vobis, quia Dominus Rex proxima quarta vel quinta feria ita Principes jurare faciet, & obsides dabit, sicut in Charta conventionis scriptum est. Et sic observabunt Domino Papæ, eo tenore, si Dominus Papa proximo die Dominico sic adimpleverit Regi per omnia, sicut in Charta conventionis scriptum est.

4. Ego verò, ut ostenderem, nullam Ecclesiarum Dei disturbationem ex velle nostro procedere, in cunctorum oculis astantium & auribus hoc Decretum promulgavi:

Ego Henricus Dei gratia Romanorum Imperator Augustus, affirmando & beato Petro, omnibus Episcopis & Abbatibus, & omnibus Ecclesiis omnia, quæ antecessores mei Reges vel etiam Imperatores eis concesserunt vel tradiderunt, & quæ illi pro spe æternæ retributionis obtulerunt, do. Ego peccator pro timore terribilis judicii ullo modo subtrahere recuso.

5. Hoc Decreto à me lecto & subscripto, petii ab eo, ut, sicut in Charta cōventionis ejus scriptum est, mihi adimpleret. Quum ergo supradictæ postulationi insisterem, scilicet ut cum justitia & authoritate, promissa mihi conventione, firmiter universis in faciem ejus resistentibus, & Decreto suo palàm hæresim inesse clamantibus, scilicet Episcopis, Abbatibus, tam suis quàm nostris, & omnibus Ecclesiæ filiis: hoc, si salva pace Ecclesiæ dici potest, privilegium proferre voluit.

PASCHALIS PAPAE DECRETVM.

PASCHALIS *Episcopus, servus servorum Dei, dilecto filio* HENRICO *Regi, & ejus successoribus Imperatoribus*, &c.

Divinæ legis institutionibus sancitum est, & sacris canonibus interdictum, ut Sacerdotes curis secularibus occupentur, neve ad Comitatum, nisi pro damnatis eruendis, atque pro aliis, qui injuriam patiuntur, accedant. Unde
1. Corinth. 6. *& Apostolus Paulus inquit: Judicia si habueritis, contemptibiles qui sunt in Ecclesia, illos constituite ad judicandum.*

In vestri

In vestri autem Regni partibus Episcopi vel Abbates adeò curis secularibus occupantur, ut Comitatum assiduè frequentare, & militiam exercere cogantur: quæ nimirum aut vix aut nullo modo sine rapinis, sacrilegiis, incendiis, aut homicidiis exhibetur. Ministri verò altaris, ministri curiæ facti sunt: quia civitates, Ducatus, Marchionatus, monetas, turres, & cætera ad Regni servitium pertinentia à Regibus acceperunt. Unde etiam mos Ecclesiæ intolerabilis inolevit, ut electi Episcopi nullo modo consecrationem acciperent, nisi prius per manum Regiam investirentur. Aliquando etiam vivis Episcopis investiti sunt.

His & aliis plurimis malis, quæ per investituram plerumque contigerant, prædecessores nostri Gregorius Octavus & Urbanus Secundus, felicis memoriæ Pontifices, excitati, collectis frequenter Episcopalibus Conciliis, investituras illas manus Laicæ damnaverunt: & si qui Clericorum per tam tenuissent Ecclesias, deponendos; datores quoque communione privandos percensuerunt, juxta illud Apostolicorum Canonum capitulum, quod sic ita habet: Si quis Episcopus seculi potestatibus usus Ecclesiam per ipsos obtineat, deponatur, & segregetur, omnesque qui illi communicant. Can. 29 *Quorum vestigia subsequentes & nos eorum sententiam Episcopali Concilio confirmamus.*

Tibi itaque, fili charissime Henrice Rex, & nunc per officium nostrum Dei gratia Romanorum Imperatori, & Regno regalia illa dimittenda præcepimus, quæ ad Regnum manifestè pertinebant tempore Caroli, Ludovici, Ottonis, & cæterorum prædecessorum tuorum. Interdicimus etiam & sub anathematu districtione prohibemus, ne quis Episcoporum seu Abbatum, præsentium vel futurorum, eadem regalia invadant, id est civitates, Ducatus, Marchias, Comitatus, monetas, teloneum, mercatum, Advocatias, jura Centurionum, & turres, quæ Regni erant, cum pertinentiis suis, militiam & castra: & ne se deinceps, nisi per gratiam Regis, de ipsis regalibus intromittant. Sed nec posteris nostris liceat, qui post nos in Apostolica Sede successuri erunt, aut Te aut Regnum super hoc inquietare negocio.

Porrò Ecclesias cum oblationibus & hæreditariis possessionibus, quæ ad Regnum manifestè pertinebant, liberas manere decrevimus, sicut in die coronationis tuæ Omnipotenti Domino in conspectu totius Ecclesiæ promisisti. Oportet enim Episcopos curis secularibus expeditos, curam suorum agere populorum, nec Ecclesiis suis abesse diutius. Ipsi enim, juxta Paulum Apostolum, pervigilant, tanquam rationem pro animabus eorum reddituri.

6. De traditione verò in nos vel in nostros, sic se res habet. Vix portas civitatis ingressi sumus, cùm nostris infra muri mœnia securè vagantibus, quidam vulnerati, alteri interfecti, omnes verò spoliati aut capti sunt. Ego tamen quasi pro levi causa non motus, bona & tranquilla mente usque ad Ecclesiæ beati Petri januas cum processione perveni. Quod sic gestum fuisse, rei veritas multorum astipulata testimoniis, qui interfuere, protestatur.

HENRICI V. IMPER. AUG.
EDICTUM
UT ARCHIEPISCOPO PROPTER REBELLIONEM ET perfidiam per Imperatorem damnato, nulla obedientia præstetur.

HEINRICUS Dei gratia Romanorum Imperator Augustus, Præpositis & Decanis, & omni congregationi, cunctis etiam Moguntiensis Ecclesiæ civibus, tam majoribus, quàm minoribus sibi fidelibus, gratiam & omne bonum.

1. Confiteantur Domino misericordiæ ejus, & mirabilia ejus filiis hominum. quia non est prudentia, non est sapientia, non est consilium contra Dominum: qui, sancti Spiritus inspirante gratia, jam convertit corda patrum in filios, & corda filiorum ad patres ipsorum. Unde & nos non cessamus Deo gratias agere pro vobis, cujus gratiâ & dono amara vestra dulcia facta sunt nobis. Et ideò, licet per ineffabilem divinæ pietatis inspirationem luctum nostrum in gaudium, & amaritudinem verteritis in dulcedinem, pro antiqua tamen fidelitate, quam in cordibus vestris divinitùs jam incaluisse cognovimus, dilectionem vestram admonere potiùs, quàm rogare decernimus.

2. Memores esse debetis in omnibus, qua fide, quo pacto, quibus sacramẽtis & obsidibus a Adelbertum illum perjurum & traditorem, qui non meritis, sed nomine dicitur Episcopus, fidelitati vestræ diligentissima convenitione tradiderimus. Et cùm vos omnia bona, promitterens nobis ab eo, & nos ex vestro promisso nihil, nisi bonum, speraremus, ab ipso exspectavimus pacem; & ecce turbatio. Postquàm enim Spiram ad nos redintegrata sibi corporis & honoris sui potestate veniens obsides suos manu ad manum ipse nobis præsentavit, & suis sacramentis vestra firmavit, statim inde discedens, missis ubique litteris ac nunciis, nos & honorem nostrum impugnavit, ac per totam Saxoniam & Turingiam, Bavariam & Alemanniam, amicos nostros, tanquam inimicos, contra nos ubique solicitare cœpit; sicque quasi canis, qui revertitur ad vomitum, antiquæ suæ perfidiæ recepit venenum, quod quasi vipera, quæ virus resumit post coitum, à mari usque ad mare per totum Regnum diffudit & Imperium. Pro his igitur & aliis malis, nobis responsurum, statutis induciis eum ad nos venire jussimus, & non venit. Sed insuper apponens iniquitatem super iniquitatem, Spiram, quod in cor nostrum altiùs ascendit, armatâ manu & erectis militaribus signis violenter invadere voluit; sed frustrato (Deo gratias) labore rediens, & congregatis, quos potuit, castrum nostrum Stroumburc funditùs destruxit. deinde alia castra nostra contumaciter obsedit. Invasorem Virdunensis Ecclesiæ contra jus & fas consecrari fecit: Regnum nostrum & Imperium rapinis & homicidiis, cæde & incẽdiis, quasi aper de silva sic ubique devastavit, ut nihil jam in diversis ipsius restet erroribus, nisi ut fiant novissima hominis pejora prioribus.

a Archiepiscopum Moguntinum, qui ab Imperatore ad Papâ defecerat.

3. Hæc igitur & alia mala, quorum non est numerus, licet ab Oriente usque in Occidentem nota sint omnibus, vobis tamen nota sunt eò meliùs, quò secreris ejus omnibus præ cæteris vos semper interfuistis familiariùs. Sed & omnes, qui in Regno nostro sunt, sciunt, omnes clamare possunt; & si hi tacuerint, lapides clamabunt. Et ideò, dilectissimi nobis tam clerici, quàm laici; tam milites, quàm cives, qui hæc omnia vidistis & audistis, diligẽter apud vos cogitare & recogitare debetis, quam fidem & dilectionem pro Sacramentis & obsidibus vestris vestra sibi dilectio debeat, qui nec proprio sanguini suo, filiis scilicet fratrum suorum, debitam fidem servavit.

4. Verùm, quia inter alia specialiter hoc in nostra conventione fuit, ut quando aliquid contrarii moliretur nostræ dignitati, statim determinatis induciis transactis, vestro studio & labore expelleretur ab *b* urbe: idcircò si veri fidejussores crediti negocii esse desideratis, monemus vos omnes per fidem & obsides, quos dedistis, & Sacramenta, quæ fecistis, quatenus obsidibus vestris consulentes, & sacramentis præcaventes, eundem perjurum vestrum ac nostrum, Adelbertum scilicet dictum Episcopum, civitatem nullatenus intrare permittatis, sed quasi scopis ab eo mundatam, cum Friderico *c* Duce & Gothefrido Palatino Comite, aliisque fidelibus nostris, diligentissimè servare studeatis. Quod si feceritis, & hæc omnia diligẽter servaveritis, præ omnibus, quos in Regno nostro habemus, ex amicis amicissimos vos semper habebimus.

b scilicet Moguntina.

c sc. Sueviæ.

5. Et, si quid unquam peccastis in nos, exemplo illius peccatricis mulieris, totum transibit inultum, cui dimissa sunt peccata multa, quoniam dilexit multum. Quid plura? Deus, qui ad hoc venit in mundum, ut filios, qui erant dispersi, congregaret in unum, ita dispersos nostros sub jugum fidei jam coacervando revocet, & revocando coacervet, ut in charitate Christi & dispersa congreget, & congregata conservet. In hæc igitur verba Deo vos, & nos Deo & vobis intimè commendamus, optantes, ut cùm reversi ad vos fuerimus, meliores vos filios invenire, quàm reliquisse gaudeamus.

Anno Christi 1122.

HENRICI V. IMPER. AUG.
ET CALLIXTI PAPÆ
CONVENTIONES
DE INVESTITVRIS EPISCOPORVM ET ABBATVM;
pacta, accordata & publicata in Comitiis VVormatiensibus.

IN nomine sanctæ & individuæ Trinitatis. Ego HEINRICUS Dei gratia Romanorum Imperator Augustus, pro amore Dei, & sanctæ Romanæ Ecclesiæ, & Domni Papæ Callixti, & pro remedio animæ meæ, dimitto Deo & Sanctis ejus Apostolis Petro & Paulo, sanctæq; Catholicæ Ecclesiæ, omnem investituram per annulum & baculum, & concedo in omnibus ecclesiis, quæ in Regno vel Imperio meo sunt, canonicam fieri electionem & liberam consecrationem.

2. Possessiones & regalia beati Petri, quæ à principio hujus discordiæ usq; ad hodiernam diem, sive tèmpore patris mei, sive etiam meo, ablata sunt, quæ habeo, eidem sanctæ Romanæ Ecclesiæ restituo; quæ autem non habeo, ut restituantur, fideliter curabo.

3. Possessiones etiam omnium aliarum Ecclesiarum, & Principum, & omnium aliorum tam Clericorum quàm Laicorum, quæ in guerrâ istâ amissæ sunt, consilio Principum & justitiâ, quas habeo, reddam; quas non habeo, ut reddantur, fideliter juvabo.

4. Et do veram pacem Domno Papæ Callixto, sanctæque Romanæ Ecclesiæ, & omnibus, qui in partibus ejus sunt, vel fuerunt: & in quibus sancta Romana Ecclesia auxilium postulaverit à me, fideliter juvabo, & de quibus fecerit mihi querimoniam, debitam sibi faciam justitiam.

Hæc omnia acta sunt consensu & consilio Principum, quorum nomina subscripta sunt:

Adelbertus Archiepiscopus Moguntinus.
Fridericus Arch.episcopus Coloniensis.
H. . . . . . . Ratisponensis Episcopus.
Otto Babenbergensis Episcopus.
Bruno Spirensis Episcopus.
H. . . . . Augustensis Episcopus.
Godebaldus Trajectensis Episcopus.
Uldaricus Constantiensis Episcopus.
H. . . . . . . Fuldensis Abbas.
a Henricus Dux Bavariæ.
Fridericus Dux Sueviæ.
Bruno Dux Saxoniæ.
Dietboldus Marchio Cambiensis à Vochburg.
Bonifacius Marchio Tusciæ.
Theobaldus Marchio.
b Gotfridus Palatinus Comes Rheni.
c Otho Palatinus Comes à Wietelsbach.
Engelbertus Marchio Istriæ.
d Beringarius Comes Habspurgi.
Theodoricus Comes Montisbellicardi, & alii complures.

a al. Heremãnus Dux, sine adjectione loci.
b al. Ernulfus Comes Palatinus, sine adjectione loci.
c al. Othbert' Comes Palatinus, sine adjectione loci.
d Sultzbachensis.

PROFESSIO

PROFESSIO PAPAE.

EGo CALLIXTUS servus servorum Dei, tibi dilecto filio HEINRICO Dei gratia Romanorum Imperatori Augusto. Concedo electiones Episcoporum & Abbatum Teutonici Regni, qui ad Regnum pertinent, in præsentia tua fieri absque simonia & aliqua violenna, ut, si qua inter discordia emerserit, Metropolitani & Provincialium consilio vel judicio, saniori parti assensum & auxilium præbeas. Electus autem regalia per sceptrum à te recipiat, & quæ ex his jure tibi debet, faciat. Ex aliis verò partibus Imperii, consecratus infra sex menses regalia à te per sceptrum recipiat, & quæ ex his jure tibi debet, faciat. exceptis omnibus, quæ ad Romanam Ecclesiam pertinere noscuntur. De quibus verò mihi quetimoniam feceris, & auxilium postulaveris, secundum officii mei debitum, auxilium meum præstabo. Do tibi veram pacem, & omnibus, qui in parte tua sunt vel fuerunt tempore hujus discordiæ. Data anno M C X X I I. nono Calendas Octobris.

FORMULAE

JURAMENTORUM FIDELITATIS ET HOMAGII, QUÆ A FIDELIBUS IMPERII IN ITAlia exigere mandavit Imp. HENRICUS V. Aug.

ADIURATIO SEU PROMISSIO, QUAE REGIBUS DEBET FIERI.

AB hac hora inanteà fidelis ero N. Imperatori per rectam fidem, secundùm meum scire & posse. Non ero in consilio, ut vitam aut membra perdat, Italicum Regnum, & suam rectam potestatem adjutor ei secundùm meum scire & posse, ad tenendum & defendendum contra omnes homines, qui sibi tollere voluerint.

ALLOCUTIO EIUS, QUI IURAVIT.

SI ea, quæ suprà scripta sunt, jurasti, aut juraveris, & per rectam fidem adimpleveris, Senior meus neque per se, neque per subjectam personam tollet tibi vitam, aut membra, nec te capiet propter hoc, quòd usque modò contra eum fecisti, nisi inanteà sis contra eum, & convictus fueris.

2. Prædia & proprietates, quæ justè & legaliter habes, non tibi tollet, nisi justo judicio per veram legem sit judicatum.

3. Si beneficium de Regno aut de Ecclesiis non habueris, & legem & justitiam ante Missum mei Senioris feceris, non te distringet ad curtem venire, nisi tu sponte volueris.

PRINCIPUM IMPERII EDICTUM

Anno Christi 1126.

DE OBITU IMPERATORIS HENRICI V. AUG. ET NOVA electione facienda.

Adalbertus Moguntinus,
Fridericus Coloniensis,
Oudalricus Constantiensis,
Buggo Wormatiensis,
Arnolphus Spirensis } Per Dei misericordiam Archiepiscopi:
Oudalricus Fuldensis Abbas:
Henricus quoque Dux [Bavariæ,
Fridericus Dux [Sueviæ,
Godefridus Palatinus Comes,
Beringerus Comes de Sultzbach,

& cæteri utriusque *b* professionis Principes, qui exequiis Imperatoris intererant, Venerabili fratri Ottoni Episcopo [Bababergensi,] hinc fraternas in Christo orationes, inde fidelissimum devotæ servitutis obsequium.

Hinc discimus, jus eligendi Imperatorem certe penes universos Imperii Principes extitisse, non verò penes solos Septemviros Electores, ut hodie.

b id est, tam Ecclesiastici quam Seculares.

1. Postquam Domnus Imperator viam universæ carnis ingressus est, & nos exequias ejus cum justa devotione & reverentia complevimus, ipse ordo rei, & temporis qualitas, exigere videbatur, ut de statu & pace Regni aliquid conferremus, si non abesset præsentiæ vestræ consilium, & aliorum Principum, tãto negocio utile & pernecessarium. quam exspectate quia grave erat & difficile, sedit omniũ nostrũm sententiæ, si vestræ tantùm non displicet concordiæ, Curiam in festo B. Bartholomæi apud Moguntiam celebrare, & ibidè convenientibus Principibus de statu & successore Regni, ac negociis necessariis, prout Spiritus Sanctus aspiraverit, ordinare. Nullum tamen præjudicium deliberationi & voluntati vestræ facientes, nihil nobis singulare ac privatum in hac re usurpamus; quin potiùs discretioni vestræ hoc apprimè intimatum esse cupimus, quatenus oppressionis, qua Ecclesia cum universo Regno usq; modò laboravit, dispositionis divinæ providentiam invocetis, ut in substitutione alterius personæ, sic Ecclesiæ suæ & Regno provideat, quod tãto servitutis jugo amodò careat, & suis legibus uti liceat, nosq; omnes cum subjecta plebe, temporali persfruamur tranquillitate.

2. Contestamur etiam Dilectionem vestram, ut pacem credito nobis cœlitùs populo, infra præscriptum Curiæ terminum, & ultra ad quatuor hebdomades ordinetis, quatenus omnibus tutior fiat concursus ac reditus, & ut curialiter, more videlicet antiquorum Principum, cum propria impensa, neminem pauperum lædentes conveniatis.

LOTHARII III. IMPER. AUG.

Ex Andrea Abbate in vita Otton. l. 3. c. 32.

MANDATVM AD EPISCOPVM BAMBERGENSEM, VT AD Ecclesiam suam redeat, sub pœna confiscationis, bonorum Ecclesiasticorum.

a Ex Pomerania, ubi gentilibus evangelium prædicabat.

b Oportuit ergò magis obedire Imperatori, quàm Papæ, qui eum bullis suis imbutum ad Sclavos miserat.

LOTHARIUS Rex auctoritate sua Otthoni Episcopo, ut celerius *a* redeat, præcipiendo simul & petendo mandavit; adeò, ut jurejurando affirmaret, se res Ecclesiasticas in suum redigere velle dominium, nisi quantocyus sponsam suam Ecclesiam Babebergensem diu viduatam pastor pius desiderato reditu, consolando recrearet.

Apostolus itaque Pomeranorum his legationibus *b* contraire non valens, antequam responsum Archiepiscopi Danorum reciperet, ad sedem suam redire compulsus est.

Anno Christi 1139.

LOTHARII III. IMPERAT. AUG.

PROCESSUS

IN EXAMINATIONE ABBATIS CASINENSIS à Fratribus accusati.

IMPERATOR direxit Hannonem Abbatem Cœnobii Lunæburgensis, & Petrum Diaconum ad Monasterium, per eos Fratribus mandans, ne quid incompositum aut indisciplinatum in habitu, in incessu seu locutione præferrent: venturum se ad Monasterium cum Cardinalibus, Archiepiscopis, Episcopis, Principibus, Ducibus, Religiosisque ex omni Imperio viris. Ac siquidem invenirent Rainaldum tanto ordine indignum, confestim eum removeret, atque in B. Benedicti sede idoneum præponere omni studio quæreret.

2. Residente itaque Imperatore in Capitulo, cum Imperii Proceribus, consedente quoque Peregrino Aquilegiensi Patriarcha cum Archiepiscopis, Episcopis, Cardinalibus, Abbatibus, jusserũt Electum Abbatem introduci; multa contra eum proferentes, rebellẽ hostemq; Imperii clamantes. Tunc quidam exurgens in medium dicere cœpit, eum posteaquam cum Henrico Duce convenerat, hostem Pontificis atque Imperatoris claruisse. Contradicente illo, jubet Imperator utramque partem Capitulum ingredi, ut cum Patriarcha & Cardinalibus inde consultaret. Tunc Peregrinus Patriarcha, Armenusque Diaconus Cancellarius, dixerunt, illum tanto Cœnobio præesse non posse multis ex causis, quòd scilicet à * filio Petrileonis Subdiaconus ordinatus esset, sacramentumq; Rogerio *a* Regi præbuisset; tum quia contra præcepta Canonum, excommunicati eligere non potuissent. Postremò quod contra Ecclesiastica instituta Subdiaconum elegissent, proferentes Eugenii Papæ capitulum ita scribentis: *Abbates per monasteria tales eligantur & ordinentur, qui Sacerdotali vel Levitico honore sint præditi*, &c. Sed cum jam Sol ad occasum vergens noctem indiceret terris, Imperatore jubente solutus conventus est.

* Pseudopapa.

a Siciliæ.

3. Die altero, Imperatore residente in Capitulo cum Prælatis atque Magnatibus, Electus in medium surgens cum vellet objecta diluere, priusquam verba finiret, surgentes Fratres accusare illum cœperunt, sicut & prius, dicentes, electionem ejus seditiosè non canonicè fuisse celebratam. Hi autem, qui ex parte ejus erant, eos mendacii insimulabant, sicque coram omnibus variis se verborum contumeliis afficiebant. Imperator his motus surrexit, & manu silentium indicens, multum se mirari dixit tantam congregationem adeò inordinatè loqui, negociaque sua tam indisciplinatè agere. Præcepit itaque, ut rationabiliter negocia sua exequerentur. His dictis resedit, & reliquis consedere jussis Congregationem ita affari cœpit; electionem Abbatis in tanta discordia se plenè examinare non posse, nisi ambæ seorsum partes audirentur, jussitque ut omnes Archiepiscopi, Episcopi & Abbates, parsque quæ Electo favebat, januis obseratis convenirent. Quod cum factum esset, Hanno Episcopus Bafilensis dixit: Si quid contra Electum habetis, rationabiliter & non tumultuosè proferte. Tunc quidam ex eis illum accusare cœperunt, quòd electionem suam munere linguæ & manus promissione redemisset. His ita prosequentibus Pandulfus Vesteranus exurgens dixit: Sunt quidem multa, quæ adversus Electum proferri possunt, sed illud intolerabile, quod à filio Petrileonis ordinatus est, indignumque valde ducimus, ut in tanta Ecclesia, quæ Monasteriorum omnium caput ac mater est, Abbas Subdiaconus sit, qui nec Missarum solemnia celebrare, nec possit à delictis absolvere. Tunc Anselmus Episcopus: Multa (inquit) adversus Electum proferuntur, sed hoc potissimùm ad deponendum illum objicitur, quia teste Domino fundamentum, quod super arenam collocatur, durare non potest. Unde, si placet, sepositis cæteris, hoc unum teneamus. Quod cum placuisset, cæteris Fratribus egredi jussis, Rainaldum cum suis ad se purgandum introduci præcipiunt. Et cum diu moras traherent, mandat Imperator his, qui ad discutiendum convenerant, ut Electo suaderent, se ipsum in po-

in potestatem Imperatoris ac Pontificis ponere, ut quicquid illi statuerent, hoc ipse absque dilatione sequeretur. Ad hæc ille diu cunctatus tandem consensit, seque illis liberè ex toto promisit. Post hæc omnibus ad Imperatorem reversis Basiliensis Episcopus gesta omnia cunctis per ordinem pandit. Demum Imperatore sciscitante, an qui Electo faverant, idem facere vellent? ad omnia eos paratos invenit: sicque secundi diei conventus solutus est. Acta sunt hæc quartâ & quintâ feria tertiæ hebdomadis, mense Septembrio, secundo post festum S. Crucis die.

SENATUSCONSULTUM ROMANUM

Anno Christi 1140.

DE RECVPERANDIS IMPERII ROMANI IVRIBVS PER ELECTVM Imperatorem, ab injusta Papæ usurpatione & tyrannide.

EXCELLENTISSIMO ATQUE PRÆCLARO URBIS ET ORBIS TOTIUS DOMINO, CONRADO DEI GRATIA ROMANOrum Regi Semper Augusto, S. P. Q. R. Salutem & Romani Imperii fœlicem & inclytam gubernationem.

REGALI excellentiæ per plurima jam scripta, nostra facta & negotia diligenter exposuimus, quo modo in vestra fidelitate permaneamus, ac pro vestra Imperiali corona exaltâda & omnimodò augenda quotidiè decertemus. Ad quæ, quia Regalis industria, ut postulavimus, rescribere dignata non fuit, planè tanquam filii & fideles de Domino & patre satis miramur. Nos enim quicquid agimus, pro vestra fidelitate & honore facimus. Et quidem Regnum & Imperium Romanorum, vestro à Deo regimini concessum, exaltare atque amplificare cupientes, in eum statum, quo fuit tempore Constantini & Justiniani, qui totum orbem vigore Senatus & Populi Romani suis tenuere manibus, reducere, Senatu pro his omnibus Dei gratia restituto, & eis, qui vestro Imperio semper rebelles erant, quique tantum honorem Romani Imperii subripuerant, magna ex parte conculcatis, quatenus ea, quæ Cæsari & Imperio deberentur per omnia & in omnibus obtineatis, vehementer atque unanimiter satagimus atque studemus. Et ob hujus rei effectum, bonum principium ac fundamentum fecimus. Nam pacem & justitiam omnibus eam volentibus observamus: fortitudines, id est, turres & domos potentum Urbis, qui vestro Imperio unà cum Siculo & Papa resistere parabant, cepimus; & quasdam in vestra fidelitate retinemus, quasdam verò subvertentes solo coæquavimus.

Sed pro his omnibus, quæ vestræ dilectionis fidelitate facimus, Papa Frangipanes, & filii Petri Leonis, homines & amici Siculi, excepto Jordano nostro, fidelitate in vestra vexillifero & adjutore, Tolomæus quoque & alii plures undique nos impugnant, ut liberè, ut decet, Imperialem Regio capiti valeamus imponere coronam. At nos, quoniam amanti nullus labor gravis est, licet inde plurima damna sustineamus, pro vestro amore & honore gratanter patimur. Scimus namque nos à vobis proinde præmium, sicut à patre, accepturos; vosque in eos, sicut in Imperii hostes, vindictam daturos.

2. Cum tanta igitur nostra in vobis fidelitas sit, tantaque pro vobis sustineamus, precamur ne spes ista nobis deficiat, ne Regia dignitas nos vestros fideles & filios despiciat. Neque si in Regalibus auribus aura sinistra de Senatu & nobis flaverit, in eam intendat aut respiciat. Qui enim de nobis vestræ Altitudini mala suggerunt, de vestra & nostra (quod absit) dissensione lætari volunt, & utrosque (ut soliti sunt) callidè opprimere moliuntur. Sed circa hæc, ne fiant, Regalis prudentia, ut decet, sollicita sit & provida: reminiscaturque vestra solertia, quot & quanta mala Papalis Curia, & dicti quondam cives nostri, Imperatoribus, qui fuerunt ante vos, fecerint, & nunc deteriora vobis cum Siculo facere tentaverint. Sed nos Christi gratia in vestra fidelitate viriliter eis resistimus, ac plures ex illis ab Urbe, sicut pessimos hostes Imperii, ut sunt, pepulimus.

3. Appropinquet itaque nobis Imperialis celeriter vigor. Quoniam, quicquid vultis, in Urbe obtinere poteritis: &, ut breviter ac succinctè loquamur, potenter in Urbe, quæ caput mundi est, ut optamus, habitare, toti Italiæ ac regno Teutonico, omni Clericorum remoto obstaculo, liberiùs & meliùs quàm omnes ferè antecessores vestri, dominari valebitis. Sine mora ergo precamur, ut veniatis: & interim de statu vestro, quem semper desideramus salubrem & prosperum, de his Regalibus literis ac nunciis nos lætificare dignemini. Sumus enim per omnia vestræ voluntati semper obtemperare parati.

4. Sciatis præterea, quia pontem Mylvium extra Urbem parum longè per tempora multa pro Imperatorum contrario destructum, nos, ut exercitus vester per eum transire queat, ne Petri-Leones per castellum Sancti Angeli vobis nocere possint, ut statuerant cum Papa & Siculo, magno conamine testauramus, & in parvo temporis spacio muro fortissimo & silicibus juvante Deo complebitur. Concordiam autem inter *a* Siculum & *b* Papam hujusmodi esse accepimus. Papa concessit Siculo virgam & annulum, dalmaticam & mitram atque sandalia, & ne ullum mittat in terram suam

a Petrum-Leonem antipapam, qui se Anacletum nominari voluit.
b Innocentium II.

suam Legatum, nisi quem Siculus petierit: & Siculus dedit ei multam pecuniam pro detrimento vestro & Romani Imperii, quod Dei gratia vestrum existit. Hæc omnia sollicitè vestra animadvertat, optime Rex, prudentia.

Rex valeat, quicquid cupit obtineat, super hostes
Imperium teneat, Roma sedeat, regat orbem,
Princeps terrarum ceu fecit Justinianus.
Cæsaris accipiat Cæsar, quæ sunt sua Præsul,
Ut Christus jussit, Petro solvente tributum.

Nos de cætero Legatos nostros precamur, ut benignè recipiatis, & quod vobis dixerint, credatis, quia scribere cuncta nequivimus. Sunt enim Nobiles viri, Guido Senator, Jacobus filius Sixti Procuratoris, & Nicolaus eorum socius.

Anno Christi 1142.

CONRADI III. IMPERAT. AUG.
RESCRIPTUM
AD JOANNEM COMNENUM IMPERATOREM Constantinopolitanum.

CONRADUS Dei gratia Romanorum Imperator Augustus, Joanni eadem gratia Constantinopolitano Imperatori salutem & dilectionem fraternam, amicitiam, honorem, & gloriam.

1. Ut parentes nostri, videlicet Romanorum Imperatores, antecessores nostri, ad antecessores vestros, scilicet regnum & populum Græcorum constituerunt, constituo: & sicut servaverunt, conservabo.

2. Non est gens, regnum, aut populus, qui non noverit, nostræ Romanæ Reipub. vestram novam Romam & dici & fore filiam, ex hujusque radice ramos & fructus ejus processisse. Propter quod hæreditatem, quæ à matre debetur filiæ, constituimus, æternamque volumus; & eò amplius, quod quæ matri debentur, filiam velle cernimus, scilicet ut auctoritas materna præcinat consilio, auxilio; respondeat autem gloria & honore filiastina dilectio.

3. Sint ergo res utriusque communes, utriusque amicus idem, idem inimicus, sive in terra sive in mari: & cognoscat ac timeat matris virtutem & valentiam, qui nō honoraverit filiam, sive Normannus, sive Siculus, sive quis alter quicunque, ubicunque. Neq; enim obliti sumus, vel ego vel Principes nostri Imperii, quoscunq; hostium nostrorum incursus vel invasiones in Imperium & magnificentiā Romanam. Sed cùm divina clementia subveniet, retribuemus unicuiq; ipsorum secundum multitudinem ipsorum malitiæ. Videbit ergo & audiet universa regnorum latitudo, quàm facili manu prosternentur latrones, qui insurrexerunt in utriusq; Imperii nostri monarchiam: quia cooperante Deo, si alas excutiemus, hostem modò volitantem capiemus, & cordis ejus eviscerabimus audentiam, quæ modò extollitur contra utrusq; Imperii nostri honorem & gloriam. Conservamus igitur quæ justa & ... abilia sunt ad vos, eadem vos ad nos: & tanto studiosiùs, quanto per conjugium sororis dilectissimæ conjugis nostræ, Imperatricis videlicet nobilissimæ, & filii tui confœderati sumus propinquiùs.

4. Verùm quia de nostris hilarescet successibus, dilectionis & nobilitatis tuæ credimus experientiam, quid post discessum prudentissimorum Apocrisiariorum tuorū, in generali & solenni curia cum universis Imperii nostri Principibus celebrata, cui eos interesse voluimus, Deo auxiliante actum sit, tibi sicut unico fratri nostro & amico dilectissimo dignum duximus intimare. Noveris igitur, quòd omnes, qui Imperium nostrum offendisse videbantur, cooperante Deo, potenter in nostro Imperiali jure inclinavimus, eosq; in plenitudinem gratiæ nostræ suscipientes, universas Imperii nostri partes abundanti pace ditavimus. Adhoc Francia & Hispania, Anglia, Dania, cæteraq; regna Imperio nostro adjacentia, quotidiana legatione sua, cum debita reverentia & obsequio nos frequentant, ad ea, quæ Imperii nostri mandata sunt, se prompta esse tam obsidibus quàm Sacramentis affirmantes.

5. Nolumus etiam latere discretionis tuæ prudentiam, quòd Dominus Papa, totaque Apulia, Italia, & Longobardia, de die in diem adventum nostrum desiderant: & ut nostra eis Imperiali subveniamus potentia, cum omni devotione expostulant. Hujus rei gratia dilectissimum & præcordialem Imperii nostri Principem Embriconem, venerabilem Herbipolensem Episcopum, amicum tuum, ad exquirendam Domini Papæ voluntatem Romam misimus. Cognita verò ipsius circa nos voluntate, communicato Principum nostrorum consilio, ea quæ ad utriusque Imperii nostri honorem spectāt, per carissimos & prudentes Nuncios nostros, Robertum scilicet Principem Capuanum, illustrem utique virum ac nobilem nobisque fidelem, necnon Albertum dilectum Capellanum nostrum & in fide constantem, tuæ significamus nobilitati.

6. Hos igitur tanquam nos audias, & quæ tibi dixerint, sicut decet excellentiam tuam, & sicut de te speramus & credimus, ad effectum perducas, & honestos & idoneos Apocrisiarios tuos unà cum Nunciis nostris sine dilatione ad nos remittas.

7. Præterea de Rutenis, qui ad cōtemptū Imperii nostri occisis hominibus nostris, pecuniā nostrā sibi usurpaverunt, sicut convenit in causa amici & propinqui tui, & sicut nobis scripsisti, ita facias.

8. Militibus quoque Imperii nostri, Alemanis scilicet, qui apud te sunt, sicut decet excellentiam tuam, benignus existas.

9. Nihilomi-

9. Nihilominus etiam te rogamus, ut hominibus Imperii nostri Teutonicis videlicet, qui Constantinopoli morantur, locum, in quem ad honorem Dei Ecclesiam ædificent, concedas, tum respectu divinæ remunerationis, tum & interventu & petitione nostræ dilectionis. Recordari quoq; debet tua discretio, quòd nos in literis prioribus, per præfatum Capellanum nostrum tuæ nobilitati præsentatis, hoc idem à te pro Dei amore & honore petivimus: quia si ipse, qui dat salutem Regibus, fuerit in medio nostri, certum est quòd non gaudebunt inimici nostri.

Datum XVIII. Kal. Aprilis, MCXLII. Ratisponæ, in Christo feliciter, Amen.

FRIDERICI I. IMPER. AUG. RESCRIPTUM

Anno Christi 1156.

DE IURIBUS IMPERII, ET POTESTATE IN PAPAM, CARDINALES, & cæteros Status Ecclesiasticos.

EPISTOLA PAPÆ.

HADRIANUS Episcopus, servus servorum Dei, FRIDERICO Imperatori salutem & Apostolicam benedictionem. Lex Divina, sicut parentes honorantibus longævitatem promittit, ita maledicentibus patri & matri sententiam mortis intendit. Veritatis autem voce docemur, quia *omnis, qui se exaltat, humiliabitur.* Quapropter, Dilecte in Domino Fili, super imprudentia tua non mediocriter admiramur, quòd beato Petro & sanctæ Romanæ Ecclesiæ, non quantam deberes, reverentiam exhibere videris. In literis enim ad nos missis nomen tuum nostro præponis: in quo insolentiæ, ne dicam arrogantiæ, notam incurris. Quid dicam de fidelitate beato Petro & nobis à te promissa & jurata, quomodo eam observes? quum ab his, qui *Dii sunt, & filii Excelsi omnes*, homagium requiris, fidelitatem exigis, & manus eorum sacratas manibus tuis innectis, & manifestè nobis factus contrarius, Cardinalibus à latere nostro directis non solùm Ecclesias, sed & Civitates Regni tui claudis. Resipisce ergò, resipisce, tibi consulimus. Quia, dum a nobis consecrationem & coronam meruisti, dum inconcessa captas, ne concessa perdas, Nobilitati tuæ timemus. Vale.

RESCRIPTUM IMPERATORIS.

FRIDERICUS Dei gratia Romanorum Imperator Semper Augustus, Hadriano Romanæ Ecclesiæ Pontifici, omnibus illis adhærere, quæ *a* cœpit Jesus facere & docere. a Act. 1.

1. Lex *b* justitiæ unicuique, quod suum est, restituit. Non enim parentibus nostris derogamus, quibus in hoc Regno nostro debitum exhibemus honorem, à quibus & Regni dignitatê suscepimus & coronam. Numquid tempore CONSTANTINI Sylvester regale aliquid habuisse dignoscitur? Sed ejus pietatis concessione libertas data est Ecclesiæ, pax restituta, & quicquid regale Papatus vester habere dignoscitur, largitione Principum obtinet. Unde cùm Romano Pontifici scribimus, jure & ex antiquo nomen nostrum præponimus, & ad justitiæ normam eidem nobis scribendi concedimus. Revolvite Annales, & si lectum neglexistis, quod assenmus, illic invenitur. b l. 10. D. de just. & jur. §. 3. Instit. eod.

2. Ab hiis autem, qui Dii sunt per adoptionem, & regalia nostra tenent, cur homagium & regalia sacramenta non exigamus? cùm ille noster & vester institutor, ab homine Rege nihil accipiens, sed omnia bona omnibus conferens, tamen pro se & Petro *c* censum Cæsari persolvit, & exemplum vobis dedit, ut & vos ita faciatis. Docet itaq; vos, dicens: *d Discite à me, quia mitis sum & humilis corde.* Aut igitur regalia nostra nobis dimittant, aut si hæc sibi utilia judicaverint, quæ Dei Deo, quæ Cæsaris Cæsari persolvant. c Matth. 17. d Matth. 11.

3. Cardinalibus utiq; vestris clausæ sunt ecclesiæ, & non patent civitates; quia non videmus eos Cardinales, sed Carpinales; non prædicatores, sed prædatores; non pacis corroboratores, sed pecuniæ raptores; non orbis reparatores, sed auri insatiabiles corrasores. Cùm autem viderimus eos, quales requirit Ecclesia, portantes pacem, illuminantes patriam, assistentes causæ humilium in æquitate, necessariis stipendiis & commeatu eos sustentare non differemus.

4. Humilitati autem, quæ est custos virtutum, & mansuetudinis vestræ, non minimam notam inuritis, cùm hujusmodi quæstiones, religioni non multum conferentes, secularibus personis proponitis. Provideat itaque Paternitas vestra, ne, dum talia movet, quæ indigna ducimus, offendiculum ponat illis, qui velut ad imbrem serotinum ori vestro aures suas arrigere festinant. Non enim non possumus respondere auditis, cùm superbiæ detestabilem bestiam usque ad Sedem Petri repsisse videamus, paci Ecclesiæ bene semper providentes. Valete.

FRIDERICI I. IMPER. AUG. EDICTUM

Anno Christi 1157.

DE IURIBUS ET DIGNITATE IMPERII ATQUE ECclesiæ vindicandis à tyrannide Papæ & Cardinalium ejus.

CUM divina potentia, à quo omnis potestas in cœlo & in terra, nobis Christo ejus regnum & imperium regendum commiserit, & pacem Ecclesiarum Imperialibus armis conservandam ordina-

ordinaverit, non sine maximo dolore cordis conqueri cogimur Dilectioni vestræ, quòd à capite sanctæ Ecclesiæ, cui Christus pacis ac dilectionis suæ characterem impressit, causæ dissensionum, disseminarium malorum, pestiferi morbi venenum manare videntur. De quibus, nisi Deus avertat, totum corpus Ecclesiæ commaculari, unitatem scindi, inter regnum & sacerdotium schisma fieri pertimescimus. Cum enim nuper in Curia Bisuntii essemus, & de honore Imperii & salute Ecclesiarum debita sollicitudine tractaremus, venerunt Legati Apostolici, asserentes se talem legationem nostræ afferre Majestati, unde honor Imperii non parvum accipere deberet incrementum. Quos cùm prima die adventus sui honorificè suscepissemus, & secunda (ut mos est) ad audiendam legationem eorum cum Principibus nostris consedissemus, ipsi quasi de Mammona iniquitatis inflati, de altitudine superbiæ, de fastu arrogantiæ, de execrabili tumidi cordis elatione, legationem Apostolicis literis conscriptam nobis præsentaverunt, quarum tenor talis erat; quòd præ oculis mentis semper deberemus habere, qualiter Dominus Papa insigne Imperialis coronæ nobis contulerit: neque tamen pœnitentia moveretur, si majora Excellentia nostra ab eo beneficia suscepisset.

2. Hæc erat illa paternæ dulcedinis legatio, quæ unitatem Ecclesiæ & Imperii coofovere debuit, quæ vinculo pacis utrumque colligare. Ad vocem illam nefandam & omni veritate vacuam, non solùm Imperialis Majestas debitam indignationem concepit, verùm omnes Principes, qui aderant, tanto furore & ira sunt repleti, quòd sine dubio illos duos iniquos Presbyteros mortis sententia damnassent, nisi hoc nostra intercepisset præsentia. Porrò quia multa paria literarum apud eos reperta sunt, & schedulæ sigillatæ ad arbitrium eorum scribendæ adhuc, quibus (sicut hactenus consuetudinis eorum fuit) per singulas Ecclesias Teutonici regni conceptum iniquitatis suæ virus respergere, altaria denudare, vasa domus Dei asportare, cruces excoriare, nitebantur, ne ultra procedendi facultas eis daretur, eadem, qua venerant, via ad Urbem eos redire fecimus. Cumque per electionem Principum à solo Deo regnum & imperium nostrum sit, qui in passione Christi filii sui *a* duobus gladiis necessariis regendum orbem subjecit, cumq; Petrus Apostolus hac doctrina mundum informaverit, *b Deum timete, Regem honorificate*; quicunque nos Imperialem coronam pro beneficio à Domino Papa suscepisse dixerit, divinæ institutioni & doctrinæ Petri contrarius est, & mendacii reus erit.

a Luc. 22.
b 1. Pet. 2.

3. Quia verò hactenus honorem ac libertatem Ecclesiarum, quæ jam diu indebitæ servitutis jugo depressa est, à manu Ægyptiorum studuimus eripere, & omnia eis dignitatum suarum jura conservare intendimus, universitatem vestram super tanta ignominia nobis & Imperio condolere rogamus; sperantes, ne honorem Imperii, qui à constitutione Urbis, & Christianæ Religionis institutione, ad vestra usque tempora gloriosus & imminutus extitit, fidei vestræ indivisa synceritas tam inaudita novitate, tam præsumptuosa elatione imminui patiatur: sciens omni ambiguitate remota, quòd mortis periculum antè vellemus incurrere, quàm nostris temporibus tantæ confusionis opprobrium sustinere. Valete.

Anno Christi 1157.

FRIDERICI I. IMPER. AUG. EDICTUM

DE PAPAE ROMANI TYRANNIDE ET USURPATIONE IN IMPERIO, & Pseudovicariatu in Ecclesia reprimendis: & de Primatu Sedis Treverensis.

FRIDERICUS IMPERATOR ARCHIEPISCOPO TREVIRENSI.

CUM Imperatoria dignitas Imperialibus armis pacem Ecclesiarum ubique tueri debeat, Imperialem manum adversum se commovet, qui pacem Ecclesiarum disturbat. Judicium quippe portabit, quicunq; est ille. Disturbat autem pacem Ecclesiarum, qui reus est Majestatis. Reus est Majestatis, qui Imperatoriæ derogat dignitati. Cùm enim pax Ecclesiarum ex Imperatoria dignitate vigeat, paci Ecclesiæ studet, qui Imperatoriæ non derogat dignitati.

Imperium nõ esse a Papa, sed immediatè a Deo.

2. Itaque cùm paria sint, pax scilicet Ecclesiarum, & Imperatoria dignitas (quia unum absque altero non consistit: utpote nec Imperatoria dignitas sine pace Ecclesiarum, neque pax Ecclesiarum sine Imperatoria dignitate: qui unum offendit, offendit & aliud: quia qui dixit; *Deum timete*, idem statim subjunxit; *Regem honorificate*: ut per hoc claresceret, quòd Dei timor, Regis esset honor, & è converso Regis honor Dei esset timor) qui Regem inhonorat, Deum non timet. Inhonorat autem, qui dicit, eum ab homine accepisse illud. Cum enim (juxta Apostolum) *Omnis potestas à Deo sit*, mendacii reus est, qui dogmatisat, ab homine esse, quod à Deo constat esse.

3. Pax itaque nostra, & Regnum à Deo est, qui etiam ante mundi constitutionem elegit nos, ut per nos administraretur pax Ecclesiarum. Sed quia vos plurima pars estis de numero lætantium in pace Ecclesiarum, utpote columna & basis Ecclesiarum, quam S. Petrus aliquando suo ditavit baculo, sicut ipse post Deum, ita vos post Petrum gubernate res Ecclesiæ. Hoc mare magnum & spaciosum manibus, ubi reptilia, quorum non est numerus, animalia pusilla cum magnis, in baculo Petri remigetis, in tranquillum charitatis portum anchoram fidei vestræ figatis, innixiq; baculo Petri, non sitis arundo vento agitata, nec ut quidem ajunt vos esse baculum arundineum, cui si innixi fuerimus, perforabitis manum nostram.

4. Conquerimur Dilectioni vestræ, quòd nuper in Curia Bisantii, dum de stabilitate Regni & pace Eccle-

ſæ Eccleſiarum, debita ſolicitudine tractaremus, Apoſtolicus ſcripto nobis mandavit, quòd præ oculis mentis haberemus, quomodo ipſe nos in thronũ Regni coronaverit, & neq; inde pœnituerit eum, ſi majora etiam beneficia noſtra Excellentia ab eo ſuſcepiſſet. Ecce audiſtis blaſphemiam. Recolite libraries, & percũctamini antiquarios veſtros, & videte ſi auditum ſit hujuſcemodi verbum in diebus eorum, in diebus antiquis. Sed nec patres noſtri annunciaverũt nobis, quòd unquam Regnum alicui Auguſtorum ab aliquo Apoſtolicorum beneficiatum ſit, ſicut iſte veſaniæ mentis vir ſcripſit, ſe nos inbeneficiaſſe, pro eo ſolo, quòd ſolùm unctionem per reverentiam B. Petri ab eo accepimus.

5. Ecce ſchiſma, quod, niſi Deus avertat, inficiet totũ corpus Eccleſiæ, juxta illud; *Neceſſe eſt ut veniant ſcandala.* Sed quid ſequitur? *Væ autem illi, per quem veniunt ſcandala.* Per nos igitur non veniunt, ſed per illum, qui ſe dicit Vicarium Petri, & non eſt. quia ſi in viridi ligno hoc facit, quid in arido fiet? Tribus toxicans nos de Mammona iniquitatis ſuæ appetit, videlicet, quòd nos in Regnum coronaverit, & neq; inde pœnituerit eum, ſi majora beneficia ab eo ſuſcepiſſemus. Videamus igitur ſi hæc vera ſunt.

6. Certè nobis coronam per electionem Principum impoſuimus: nihil niſi ſolam unctionem ab eo accepimus: & ubi eſt beneficium, quod ab eo conſecuti ſumus? Quæ eſt ergò illa pœnitentia? & ubi ſunt majora beneficia? An poteſt eſſe majus beneficium, quàm Romanum Imperiũ? Nos ipſi nobis coronam impoſuimus, & quomodo tum coronavit, dum coronam Regni nobis ipſi impoſuimus? Regnum non ab eo, ſed à Deo ſuſcepimus. Videte ergo, qualiter mentitus ſit. Sed quia ipſe ſibi beneficia uſurpavit, ſine conſenſu noſtro; & Viterbium, Cameram Regni, ſibi fecit ſedem, præponẽs caudam capiti, & ancillam præferens dominæ.

7. Et quia, te teſte, nuſquam pejùs agitur divinum ſervitium, quàm Romæ, ubi domus Petri facta eſt ſpelunca latronum, & habitatio Dæmonum: & ubi ille alter Simon hæreſiarcha, quærens ſua non quæ Jeſu Chriſti, cuncta ſpiritualia habet venalia: nos judicabimus eum in virga Regni noſtri, & requiremus ab eo, quæ noſtræ ditionis ſunt, urbes & caſtella, munitiones & oppida, quæ in tota tenet Apulia, & videbimus, quis liberet de manu noſtra.

8. Excommunicationem ejus non timebimus, quæ ter tantum apud ſuos vilipenditur, deſpicitur, negligiturq;. Numquid poteſt nos excommunicare paries dealbatus? tumens in ſupercilio Phariſæorum, mortificans animas, quæ non moriuntur, & vivificans quæ non vivunt. Nónne magis ſecundùm B. Gregorium ligandi ſolvendiq; poteſtate ſe privat, qui hanc pro ſuis voluntatibus, non pro ſubjectorum meritis exercet? Quid ejus cis Alpes timemus excommunicationem? dum trans Alpes ipſi vulgares parvi pendunt ſuam excommunicationem. Romæ in ſede ſua vilipenditur cum ſua excommunicatione; & nobis tam gravis eſt ſua indignatio?

9. Ecce qualis ſubſannatio? Certè vos ipſe vidiſtis & audiſtis, quàm deriſui nos habuerint, vocãtes nos ſtultos Allemannos, quòd ad præceptũ ejus ſtaremus ſubjecti, quorũ dexteras totus orbis ferre non poſſet. Igitur quia vos Primas eſtis cis Alpes, & cor Regni, & Metropolis illa veſtra, Treveris inquam inclyta, quæ inconſutili præpollet tunica Domini, veſtro conſilio & auxilio ſummã & myſterialem inconſutilẽ tunicam Domini, id eſt, Emath, de manu illius Amorrhæi, videlicet Apoſtolici, à quo hucuſq; ſciſſa & diviſa ſorte, & in jus Ægyptiorum iterum vendita eſt, eruemus. Non enim per oſtium, ſed aliunde aſcendit in ovile: fur quippe eſt & latro.

10. Nos in brachio Regni & arcu extento eam eruemus: & vobis, qui ideò ſecundæ Romæ præeſtis, ut ſi ille deviaverit, vos converſus cõfirmetis fratres veſtros: quod & vobis in baculo ſuo Petrus tradidit, ſicut ipſe à Domino accepit, ut ſolus ſitis inter omnes poſt Petrum, ſicut ipſe poſt Chriſtum; Emath Dei regendam in vice Petri Imperiali authoritate committimus, ut omnes de Regno noſtro cis Alpes, non Viterbii ad novam Romam, ſed Treverim ad ſecundam Romam veniant, qui in cauſa ſua ſecundum judicium & juſtitiam, non nummo cooperante, ſicut Romæ, ubi nummus regnat & imperat, quæſtiones ſuas exequantur, dum Deus tantùm ſit in cauſa; & ideò Deus merces operis.

11. Nonne & hoc Petrus factis oſtendit, dum vobis baculum ſuum præſcius futurorum tradidit? quòd adhuc tota dignitas Apoſtolici ad vos tantùm Metropolitanum quaſi hæreditario jure derivaretur. Nonne ideò adhuc Apoſtolicus ſine baculo eſt, ut vos ſitis in baculo ejus? Igitur hæres Petri contra eum, qui ſe dicit Vicarium Petri, & non eſt, inſurgite, & Suffraganeos veſtros, Metenſem, Tullenſem & Virdunenſem, ut vobis & Regno ſubſcribant, efficite: & vos columna Regni, pro Regno, quod jam titubat, viriliter ſtate, & ſtando, quis & quid ſitis factis oſtendite, ut per vos cęteri nobis fideliter aſſiſtant, & filiis Belial unanimiter, prout Dominus dederit, reſiſtant.

FRIDERICI I. IMP. ET EPISCOPORUM IMPERIALIUM RESCRIPTA

Anno Chriſti 1158.

De diſtinctione Imperii & Eccleſiæ; & quòd Imperium non habeatur à Papa.

HADRIANUS IV. PAPA AD EPISCOPOS GERMANIÆ.

QUOTIES *aliquid in Eccleſia contra honorem Dei & ſalutem fidelium attentatur, fratrum & Coepiſcoporum noſtrorum, & eorum præcipuè, qui ſpiritu Dei aguntur cura debet exiſtere, ut ea, quæ malè geſta ſunt, gratam Deo correctionem debeant invenire. Hoc autem tempore, quod abſq; nimio mœrore non dicimus, cariſſimus*

mus filius noster, FRIDERICUS *Romanorum Imperator, tale quid egit, quale temporibus antecessorum suorum non legimus perpetratum. Cùm enim nos duos de melioribus fratribus nostris, Bernhardum tit. S. Clementis & Rolandum Cancellarium nostrum tit. S. Marci Presbyteros Cardinales ad ipsius præsentiam misissemus, ipse cùm primùm ad ejus præsentiam pervenerunt, alacriter visus est eos recepisse. Sequenti verò die cùm redissent ad eum, & literæ nostræ in ejus auribus legerentur, accepta occasione cujusdam verbi, quod ipsarum literarum series continebat,* insigne videlicet coronæ beneficium tibi contulimus, *in tantam animi commotionem exarsit, ut convicia, quæ in nos & Legatos nostros dicitur conjecisse, & quàm inhonestè ipsos à præsentia sua recedere, ac de terra sua velociter exire cōpulerit, & audire opprobriū & lamentabile sit referre. Eis autem ab ipsius præsentia excedentibus, facto edicto, ne aliquis de regno vestro ad Apostolicam Sedem accedat, per omnes fines ejusdem regni custodes dicitur posuisse, qui eos, qui ad Sedē Apostolicam venire voluerint, violenter debeant revocare. Super quo facto licet aliquātulum perturbemur, ex hoc tamen in nobis ipsis majorem cōsolationē accepimus, quòd ad id de vestro & Principum consilio non processit. Unde cōfidimus eum à sui animi motu, consilio, & persuasione vestra facile revocandum. Quocirca, Fratres, quoniam in hoc facto nō solùm nostra, sed vestra & omniū Ecclesiarum res agi dinoscitur, caritatē vestram monemus & exhortamur in Domino, quatenus opponatis vos murū pro domo Domini, & præfatū filium nostrum ad viam rectā quàm citius reducere studeatis: attentissimam sollicitudinē adhibentes, ut à Reinaldo Cancellario suo, & Palatino Comite, qui magnas blasphemias in præfatos Legatos nostros, & matrē vestram sacrosanctam Romanam Ecclesiā evomere præsumpserunt, talē & tam evidentem satisfactionē faciat exhiberi, ut sicut multorū aures amaritudo sermonis eorū offendit, ita etiam satisfactio multos ad viam rectam debeat revocare. Non acquiescat idem filius noster consiliis iniquorū: consideret novissima & antiqua, & per illam viam incedat, per quam Justinianum & alii Catholici Imperatores incessisse noscuntur. Exemplo siquidem & imitatione illorū & honorem in terris & felicitatē in cœlis sibi poterit cumulare. Vos etiam, si eum ad rectam semitam reduxeritis, & beato Petro Apostolorū Principi gratum dependetis obsequium, & vobis & Ecclesiis vestris conservabitis libertatē, alioquin noverit antedictus filius noster ex admonitione vestra, noverit ex promissionis Evāgelicæ veritate, quòd sacrosancta Romana Ecclesia super firmissimam petram, Deo collocante, fundata, quantocunq; ventorum turbine quatiatur, in sua firmitate, protegente Domino, in seculum seculi permanebit. Nec autem, sicut nostis, deceret eum tam arduam viam absq; vestro consilio attentasse. Unde credimus, quòd auditis admonitionibus vestris facillimè poterit ad frugem saniorís studii sicut vir discretus & Imperator Catholicus, revocari.*

Anno Christi 1158.

ARCHIEPISCOPORUM ET EPISCOPORUM GERMANIÆ RESCRIPTUM AD PAPAM.

QUAMVIS sciamus & certi simus, quòd Ecclesiam Dei fundatam supra firmam petram neque venti neque flumina tempestatum possint dejicere: nos tamen infirmiores & pusillanimes, si quando hujusmodi contigerint impetus, cōcutimur & contremiscimus. Inde nimirum graviter conturbati sumus, & conterriti super his, quæ inter vestram sanctitatē & filium vestrum devotissimum Dominū nostrum Imperatorē, magni mali, nisi Deus avertat, seminarium præbitura videntur.

2. Equidem à verbis illis, quæ in literis vestris continebantur, quas per Nuncios vestros prudentissimos & honestissimos, Dominū Bernhardū & Dominū Rolandū Cancellariū, venerabiles Presbyteros Cardinales, misistis, cōmota est universa Respub. Imperii nostri: aures Imperialis potentię ea patienter audire non potuerunt, neq; aures Principū sustinere: omnes ita continuerunt aures suas, quòd nos, salva gratia vestræ sanctissimæ paternitatis, ea tueri propter sinistrā ambiguitatis interpretationē, vel consensu aliquo approbare, nec audemus nec possumus, eò q insolita & inaudita fuerunt usq; ad hæc tempora.

3. Literas autem, quas nobis misistis, debita cum reverentia suscipientes & amplectentes, cōmonuimus filium vestrum, Dominum nostrum, Imperatorem, sicut jussistis; & ab eo respōsum, Deo gratias, accepimus tale, quale decebat Catholicum Principem, in hunc modum.

FRIDERICI IMPERATORIS RESCRIPTVM AD EPIscopos Germaniæ.

DUo sunt, quibus nostrum regi oportet Imperium, leges sanctæ Imperatorum, & usus bonus prædecessorum & patrum nostrorum. Istos limites Ecclesiæ nec volumus præterire nec possumus. quicquid ab his discordat, non recipimus. Debitam patri nostro reverentiam libenter exhibemus: liberam Imperii nostri coronam divino tantùm beneficio ascribimus: electionis primam vocem Moguntino Archiepiscopo, deinde q superest, cæteris secundū ordinē Principibus, recognoscimus. Regalē unctionem Coloniensi, supremā verò, quæ Imperialis est, Summo Pontifici: quicquid præter hęc est, ex abundanti est, à malo est. Cardinales in contemptū dilectissimi & reverēdissimi Patris nostri & consecratoris, à finibus terræ nostræ coegimus non exire: sed cum his & pro his, quæ & scripta & scribenda ferebant, in dedecus & scandalum Imperii nostri, ultrà eos prodire pati noluimus. Introitum & exitū Italiæ nec clausimus edicto, nec claudere aliquo modo volumus peregrinātibus, vel pro suis necessitatibus rationabiliter cum testimonio Episcoporū & Prælatorum suorū Romanam Sedem adeūtibus: sed illis abusionibus, quibus omnes Ecclesiæ regni nostri gravatæ & attenuatæ sunt, & omnes pene Claustrales disciplinæ emortuæ & sepultæ, obviare intēdimus. In capite orbis Deus per Imperiū exaltavit Ecclesiā: in capite orbis Ecclesia (nō per Deū, ut credimus) nunc demolitur Imperiū. A pictura cœpit: ad scripturā à pictura processit: scriptura in auctoritatē prodire conatur. Non patiemur, non sustinebimus: coronam antè ponemus, quàm Imperii coronam unà nobiscum sic deponi consentiamus. Picturæ deleantur, scripturæ retractentur, ut inter Regnum & Sacerdotium æterna inimicitiarum monumenta non remaneant.

HVC-

4. Hæc & alia, utputa de concordia Rogerii & Guilhelmi Siculi, & aliis, quæ in Italia facta sunt, conventionibus, quæ ad plenum prosequi non audemus, ab ore Domini nostri Imperatoris audivimus.

5. Absente autem Palatino Comite, & in præparatione expeditionis in Italiam præmisso, à Cancellario ibidem adhuc præsente aliud non audivimus, nisi quod humilitatis erat & pacis, præter quod eis pro periculo vitæ, quod à populo imminebat, pro viribus suis astitent, cunctis, qui ibi aderant, hujus rei testimonium ei perhibentibus.

6. De cætero sanctitatem vestram suppliciter rogamus & obsecramus, ut nostræ paternitatis infirmitati, ut magnanimitatem filii vestri, sicut bonus pastor, leniatis scriptis vestris scripta priora suavitate mellita dulcorantibus, quatenus & Ecclesia Dei tranquilla devotione lætetur, & Imperium in suæ sublimitatis statu glorietur: ipso mediatore & adjuvante, qui mediator Dei & hominum factus est, homo Christus Jesus.

HADRIANUS PAPA IMP. FRIDERICO AUG. DE SENTENTIA EPISCOPORUM COGITUR INTERPRETARI, QUOMODO IMPERIUM DICATUR & SIT BENEFICIUM PAPÆ.

Anno Christi 1159.

EX quo universalis Ecclesiæ curam, Deo (prout ipsi placuit) disponente, suscepimus, ita in cunctis negociis magnificentiam tuam honorare curavimus, ut de die in diem animus tuus magis ac magis in amore nostro & veneratione Sedis Apostolicæ debuisset accendi. Unde sine grandi admiratione non ferimus, quòd cùm audito ex suggestione quorundam animum tuum aliquantulum contra nos fuisse commotum, duos de melioribus & majoribus fratribus nostris, Rolandum scilicet Cancellarium tit. S. Marci & Bernhardum tit. S. Clementis Presbyteros Cardinales, qui pro tuæ Majestatis honore in Romana Ecclesia sulliciti semper extiterant, pro volúntatis tuæ cognitione ad tuam præsentiam destinavimus, aliter quam Imperialem decuerit honorificentiam, sint tractati.

2. Occasione siquidem cujusdam verbi, quod est *Beneficium*, tuus animus (sicut dicitur) est commotus, quòd utiq; nedum tanti viri, sed nec cujuslibet minoris animum meritò commovisset. Licet enim hoc nomen, quod est *Beneficium*, apud quosdã in alia significatione, quàm ex impositione habeat, assumatur: tunc tamen in ea significatione accipiendum fuerat, quam nos ipsi posuimus, & quam in institutione sua noscitur tenere. Hoc enim nomẽ ex *bono* & *facto* est editum, & dicitur *beneficium* apud nos non feudum, sed bonum factum. In qua significatione in universo sacræ Scripturæ corpore invenitur, ubi ex beneficio Dei non tanquam ex feudo, sed velut ex benedictione & buno facto ipsius gubernari dicimur & nutriri. Et tua quidem magnificentia liquidò recognoscit, quòd nos ita bene & honorificè Imperialis dignitatis insigne tuo capiti imposuimus, ut bonum factum valeat ab omnibus judicari. Unde quòd quidam verbũ hoc, & illud scilicet, *contulimus tibi insigne Imperialis coronæ*, à sensu suo visi sunt ad alium retorquere, non ex merito causæ, sed de voluntate propria, & illorum suggestione, qui pacem Regni & Ecclesiæ nullatenus diligunt, hoc egeruot. Per hoc enim vocabulum, *contulimus*, nil aliud intelleximus, nisi quod superius dictum est, *imposuimus*.

3. Sanè quòd postmodùm personas Ecclesiasticas à debita sacrosanctæ Romanæ Ecclesiæ visitatione (ut dicitur) revocare jussisti, si ita est, quàm incóvenienter actũ sit, tua, Fili in Christo carissime, discretio (ut credimus) recognoscit. Nam si aliquid apud nos amaritudinis habebas, per nuntios & literas tuas nobis fuerat intimandum, & nos honori tuo curavissemus, sicut filii carissimi, providere. Nunc igitur quoniam ad commonitionem dilecti filii nostri Henrici Bajoariæ & Saxoniæ Ducis, duos de fratribus nostris, Henricum tit. S. Nerei & Achillei & Jacinctum tit. S. Mariæ in Cosmidin Diaconos Cardinales, prudentes siquidem & honestos viros, ad tuam prudentiam destinavimus, Celsitudinem tuam monentes & hortantes in Domino, quatenus eos honestè & benignè recipias, & quod ab eis ex parte nostra tuæ magnificentiæ fuerit intimatum, à sinceritate cordis nostri noverit tuae Excellentia processisse, ac per hoc cum eisdem filiis nostris, mediante jam dicto filio nostro Duce, ita Celsitudo tua studeat convenire, ut inter te ac matrem tuam sacrosanctam Romanam Ecclesiam nullius discordiæ seminarium debeat remanere.

FORMULA SACRAMENTI FIDELIUM IMPERII.

Anno Christi 1158.

EGO N. juro quòd amodò inantea ero fidelis Domino meo FRIDERICO Romanorum Imperatori contra omnes homines, sicut jure debeo Domino & Imperatori, & adjuvabo eum retinere coronam Imperii, & omnem honorem ejus in Italia, nominatim & specialiter civitatem illam, & quicquid in ea juris habere debet, vel in omni virtute Comitatus vel Episcopatus N. Regalia sua ei non auferam ibidem, nec alibi; & si fuerint ablata, bona fide recuperare & retinere adjuva-

 bo. Neq;

bo. Neq; in consilio ero neq; in facto, quod vitam, membrum, vel honorem suum perdat, vel mala captione teneatur. Omne mandatum ejus, quod ipse mihi fecerit, per se vel epistolam suam, aut per Legatum suum, de facienda justicia, fideliter observabo, & illud audire vel recipere vel complere nullo malo ingenio evitabo. Hæc omnia observabo fide bona sine fraude: sic me Deus adjuvet, & hæc sancta quatuor Evangelia.

Anno Christi 1159.

FRIDERICI I. IMPERATORIS AUGUSTI

LEGES CASTRENSES, LATAE APUD BRIXIAM IN Conventu Principum Imperii Anno Domini M. C. L V I I I I.

STATUIMUS, & firmiter observari volumus, ut nec miles, nec serviens, litem audeat movere. Quòd si alter cum altero rixatus fuerit, neuter debet vociferari signa castrorum, ne inde sui concitentur ad pugnam. Quòd si lis mota fuerit, nemo debet accurrere cum armis, gladio scilicet, lancea, vel sagittis: sed indutus lorica, scuto, galea, ad litem non portet nisi fustem, quo dirimat litem. Nemo vociferabitur signa castrorum, nisi quærendo hospitium suum. Sed si miles vociferatione signi litem commoverit, auferetur ei omne suum harnascha, & ejicietur de exercitu. Si servus fecerit, tondebitur, verberabitur, & in maxilla comburetur, vel Dominus suus redimat eum cum omni suo harnascha.

2. Qui aliquem vulneraverit, & hoc se fecisse negaverit, tunc si vulneratus per duos veraces testes, non consanguineos suos, illum convincere potest, manus ei abscindatur. Quòd si testes defuerint, & ille juramento se expurgare voluerit, accusator, si vult, potest juramentum refutare, & illum duello impetere.

3. Si quis homicidium fecerit, & à propinquo occisi, vel amico, vel socio, per duos veraces testes non consanguineos occisi convictus fuerit, capitalem sententiam subibit. Verùm si testes defuerint, & homicida se juramento expurgare voluerit, amicus propinquus occisi duello eum potest impetere.

4. Si extraneus miles pacificè ad castra accesserit, sedem in palefrido sine scuto & armis, si quis eum læserit, pacis violator judicabitur. Si autem sedens in dextrario, & habens scutum in collo, lanceam in manu, ad castra accesserit, si quis eum læserit, pacem non violavit.

5. Miles, qui mercatorem spoliaverit, dupliciter reddet ablata, & jurabit quòd nescivit illum mercatorem. Si servus, tondebitur, & in maxilla comburetur, vel Dominus suus reddet pro eo rapinam.

6. Quicunq; aliquem spoliare Ecclesiam vel forum viderit, prohibere debet, tamen sine lite: si prohibere non potest, reum accusare debet in curia.

7. Nemo aliquam mulierem habeat in hospitio. Qui vero habere præsumpserit, auferetur ei omne suum harnasch, & * excommunicatus habebitur, & mulieri nasus abscindetur.

*.i. exauctoratus.

8. Nemo impugnabit castrum, quod à Curia defensionem habet.

9. Si servus furtum fecerit, & in furto fuerit deprehensus, si priùs fur nō erat, non ideo suspendetur, sed tōdebitur, verberabitur, & in maxilla comburetur, & ejicietur de exercitu, nisi Dominus redimat eum cum omni suo harnasch. Si priùs fur erat, suspendetur.

10. Si servus aliquis culpatus non in furto fuerit deprehensus, sequenti die expurgabit se judicio igniti ferri, vel Dominus juramentum pro eo præstabit. Actor verò jurabit, quòd aliam ob causam non interpellat eum de furto, nisi quòd putat culpabilem.

11. Si quis invenerit equum alterius, non tondebit eum, nec ignotum faciet, sed dicet Marscalco, & tenebit non furtivè, & imponet ei onus suum. Quòd si ille, qui amisit equum, in via deprehenderit oneratum, non dejiciet onus illius, sed sequens ad hospitium recipiet equum suum.

12. Si quis verò villam vel domum incenderit, tondebitur, & in maxillis comburetur, & verberabitur.

13. Faber non comburet carbones in villa, sed portabit ligna ad hospitium suum, & ibi comburet. Quod si in villa fecerit, tondebitur, verberabitur, & in maxillis comburetur.

14. Si quis aliquem læserit, imponens ei quòd pacem non juraverit, non erit reus violatæ pacis, nisi ille probare possit duobus idoneis testibus, quòd pacem juraverit.

15. Nemo recipiet servum, qui sine Domino est. quod si fecerit, reddet in duplo, quicquid ille abstulerit.

16. Quicunq; foveam invenerit, liberè fruatur ea. Quod si ablata fuerit ei, non reddet malum pro malo, non ulciscetur injuriam suam, sed conqueretur Marscalco justiciam accepturus.

17. Sed si mercator Teutonicus civitatem intraverit, & emerit mercatum, & portaverit ad exercitum, & cariùs vendiderit in exercitu, Camerarius auferet ei omne forum suum, & verberabit eum, & tondebit, & comburet in maxilla.

18. Nullus Teutonicus habeat socium Latinum, nisi sciat Teutonicum: sed si habuerit, auferetur ei quicquid habet.

19. Si miles militi convicia dixerit, negare potest juramento: si non negaverit, componet ei X. libras monetæ, quæ tunc erit in exercitu.

20. Si quis invenerit vasa plena vini, vinum inde extrahat ita cautè, ne vasa confringat, vel ligamina incidat vasorum, ne ad damnum exercitus totum vinum effundatur.

21. Si castrum aliquod captum fuerit, bona, quæ intus sunt, auferantur: sed non incendatur, nisi fortè hoc Marscalcus faciat.

22. Si quis venatus fuerit cum canibus venaticis, feram, quam invenerit, & canibus agitaverit, sine alicujus impedimento habebit.

23. Si quis per canes leporarios feram fugaverit, non erit necessariò sua, sed erit occupantis.

24. Si quis lancea vel gladio feram percusserit, & antequam manu levaverit, alter occupaverit, non occupantis erit, sed qui occiderit eam, sine contradictione obtinebit.

25. Si quis birsando feram balista vel arcu occiderit, ejus erit.

26. Hanc treugam Archiepiscopi, Episcopi, Abbates, datis pro se dextris firmaverunt, & violatores pacis Pontificalis officii severitate coercendos promiserunt.

FRIDERICI I. IMPER. AUG. EDICTUM

De rebellibus Imperii per Italiam in ordinem redigendis: & de honore Germanici Imperii tutando & conservando contra Papisequas.

FRIDERICUS Dei gratia Romanorum Imperator & Semper-Augustus, dilecto suo Alberto Frisingensi Episcopo, gratiam suam & omne bonum. Cùm cœli stupeant, & totus orbis contremiscat, & cuncta turbari cöstet elementa à facie scelestissimæ perfidiæ, à nece piacularis malitiæ, ab auditu nefandæ traditionis, quam quædam * civitates Longobardiæ, Mediolanum scilicet, Placentia, Cremona, Bergomum, Brixia, Parma, Mantua, & Marchia Veronensis, contra nostram Majestatem, contra Imperii honorem, sine causa, sine aliqua præcadenti culpa commiserunt, super re tam horrida credimus nimirum * fidem tuam condolere, & omnia viscera tua conturbari. Non enim in nostram solummodò redundat rebellio personam, quia jugo dominationis nostræ projecto, Teutonicorum Imperium, quod multo labore, multisq; dispendiis, ac plurimorum Principum & Illustrium virorum sanguine emptum, & hactenus conservatū est, refutare & exterminare conantur, dicentes; *Nolumus hunc regnare super nos, nec Teutonici ampliùs dominabuntur nostri.* Quia verò, antequam nostris temporibus Imperium destrui patiamur, & in posteros nostros tantæ confusionis & jacturæ dispendia transmittamus, malumus honestam mortem, ...

* Quas Papa Hadrianus in suas partes pertraxerat, & contra Imperium concitarat.

* i.e. fidelitatem.

FRIDERICI I. IMPERATORIS AUGUSTI CONSTITUTIO

Anno Christi 1159.

De pactis conventionis & conditionibus pacis cum Mediolanensibus factæ.

IN nomine Domini nostri JESU CHRISTI. Hæc est conventio, per quam Mediolanenses in gratiam Imperatoris redituri sunt & permansuri.

1. Cumas & Laudam civitates ad honorem Imperii relevari non prohibebunt, & amodò non impugnabunt, nec destruent; & à fodro, & viatico, & ab omnimoda exactione se ibidem per omnem eorum ditionem continebunt, & ultrà se non intromittent, ut sint liberæ illæ civitates, sicut Mediolanenses ab ipsis sunt liberi: excepto respectu juris Ecclesiastici, quod habent ad Archiepiscopum & Ecclesiam Mediolanensem.

2. Omnes Mediolanenses communiter à minoribus usq; ad majores, ab annis * X IV. & suprà usque ad annos L X X. fidelitatem Domino Imperatori jurabunt, & sine malo ingenio, & observabunt.

* leg. XVIII. Cujac. ad lib. 5. Feudor.

3. Palatium Imperiale ad honorem Domini Imperatoris arbitratu bonorū elevabunt, & eum debito honore bona fide observabunt.

4. Pecuniam pro emendatione injuriarum Domino Imperatori, vel Dominæ Imperatrici, sive Curiæ promissam, statutis temporibus persolvent, hoc est tertiam partem infra x x x. dies, ex quo hæc pactio confirmata fuerit: aliam verò tertiam partem infra octavam beati Martini: tertiam autem residuam partem infra octavas Epiphaniæ. Hisq; sic persolutis, nullis privatis teneantur promissionibus. Pecuniæ promissæ summa hæc est: novem milia marcarum argenti sive auri vel monetæ ejusdem æstimationis & precii.

5. Pro his tantùm prætaxatis capitulis bona fide complendis & conservandis, c c c. obsides dabunt Capitaneos, valvassores, populares, quales approbati fuerint à Domino Archiepiscopo Mediolanensi, & Comite Blandratensi, & Marchione Guilhelmo Montisferrati, & tribus Consulibus, si hæc Domino Imperatori placuerint, juramento astrictis ad hanc electionem fideliter faciendam. Obsides verò in partibus Italiæ omnes serventur, præter L. vel pauciores, per interventum Regis Bohemorum

Ladeslai & aliorum Principum, ultra montes, si Domino Imperatori placuerit, deferendos. Quibus autem commissi fuerint obsides in Italia, jurent in præsentia Mediolanensium ad hæc prædestinatorum, quòd præfixo tempore transacto infra octo dies, ex quo requisiti fuerint à Mediolanensibus, eos eis liberè reddant, ut illi securè eos habeant, si prætaxata capitula ab eis observata fuerint. Tres verò Principes Alemaniæ dextras dabunt, quòd obsides illi, qui ultra montes deferentur, si qui erunt, eodem pacto fideliter reddentur.

6. Consules verò, qui nunc sunt, ex auctoritate & concessione Domini Imperatoris usque ad Kal. Februarii proximè venturas perseverent, & pro Consulatu suo Domino Imperatori jurent. Venturi verò Consules à populo eligantur, & ab ipso Imperatore cõfirmentur quorum medietas ad ipsum veniat, dum in Longobardia fuerit: alibi autem eo existente, duo ad eum ex Consulibus veniant, & juramento facto officium Consulatus sui à Domino Imperatore recipiant pro se & sociis suis facturis idem juramentum Domino Imperatori coram communi suæ civitatis. Si autem Legatus à Domino Imperatore destinatus fuerit in Italiam, eadem coram ipso & per ipsum fiant.

7. Legati verò Domini Imperatoris in Italiam directi, si civitatem adierint, in Palatio sedeant, & placita ad eos delata ad honorem Imperii diffiniant.

8. Ante quam castra ab obsidione moveantur, captivi omnes reddantur in potestatem Regis Boemorum, qui & securitatem per se & honestos Principes eis faciat, quòd captivos illos Domino Imperatori reddat, si eis Dominus Imperator pacem fecerit cum Cremonensibus, Papiensibus, Novariensibus, Cumanis, Laudensibus, Vercellensibus; non solùm autẽ Mediolanensibus, verùm etiam cõfœderatis eorũ, Terdonensibus, Cremensibus, & Insulanis: salvo honore Domini Imperatoris, & illibatis amicitiis Mediolanensium, & in suo statu permanentibus. Si verò pax ei cum prædictis civitatibus facta non fuerit, captivi veteres eis reddantur, nec ob id gratia Domini Imperatoris ipsi & amici eorum priventur.

9. Regalia, veluti monetam, telonium, pedaricum, portus, comitatus, & alia similia, si qua sunt, commune Mediolanensium dimittet, & ultrà se non intromittet: & si quis per violentiam hæc obtinere voluerit, & justiciam inde coram Domino Imperatore vel Nuncio ejus facere noluerit, Mediolanenses vindictam de eo pro sua possibilitate sument in persona & possessione, & regalia Domino Imperatori restituent sine fraude & malo ingenio.

10. Hoc pacto & ordine Dominus Imperator Mediolanenses & Cremenses cum CXX. marcarum emendatione in gratiã suã recipiet, & eos & amicos eorũ in plena curia publicè à banno absolvet. & captivos eorum omnes, veteres & novos, eis reddet statim postquam obsides Imperatori dederint, & captivos tam veteres quàm novos in manum Regis Boemorum reddiderint.

11. Datis autem obsidibus & captivis, altera die vel tertia exercitus ab obsidione recedet, & Dominus Imperator Mediolanenses & eorum res clementer tractabit.

12. Commune Mediolani præfatas conditiones servabit plenariè, bona fide, sine fraude & malo ingenio, quantum non permanserit per justum impedimentum, & per parabolam Friderici Romanorum Imperatoris, vel Nuncii ejus, aut ejus successoris.

13. Collectam prædictæ pecuniæ liceat modò facere Mediolanensibus ab his, qnos in sua societate habere consueverant, præter Cumanos, Laudenses, & eos qui de Comitatu Sefre[illegible] fidelitatem Domino Imperatori nuper juraverunt.

FRIDERICI I. IMPER. AUG.

EDICTVM

De electione novi Pontificis Romani; & de concordia Germanorum, Francorum & Anglorum.

FRIDERICUS Dei gratia Romanorum Imperator & Semper-Augustus, dilecto & fideli suo, Eberhardo Venerabili Saltzburgensi Archiepiscopo, gratiam suam & omne bonum.

1. Intimamus Dilectionis tuæ auribus, quòd Nunciũ tuũ ideò tam diu detinuimus, ut aliqua nova de negotiis nostris, quæ per Legatos nostros Romæ tractabantur, per apices nostros tuæ charitati panderemus. Cùm autem essemus in eorum quotidiana exspectatione, & interim Nuncii Papæ cum ipsis de verbo pacis & concordiæ agerent, divina providentia, quæ in sui dispositione nunquã fallitur, ipsum a Papam in nocte beati Egidii de medio trãstulit. De cujus obitu literas accepimus: & verò substituenda necessariò esset talis persona, quæ ad universorũ salutem fidelium, Ecclesiarum Dei statum in unionem pacis reformaret, & ipsum Imperium ac Fideles Imperii honestius tractaret.

a Hadrianũ IV.

2. Pro electione Pontificis facienda, jam in Romana Ecclesia partes esse audivimus, & plurimùm inde dolemus. Inde est, quod pro hujus rei novitate tibi nuncianda, Nuncium tuum Dilectioni tuæ remittimus, fidelitatis tuæ sinceritatem cõmonentes, intimè hortantes, & quàm maximè rogantes, ut si fortè pro aliquo Romanæ Sedis electo assensus discretionis tuæ requisitus fuerit, non statim, quasi præcipitata ratione, vel nobis incõsultis, favorem tuum adhibeas, sed ne Imperium nostris temporibus in se ipsum divisum desoletur, ad unitatẽ nobiscum studeas operam date. Item quoque tuis Suffraganeis & Coepiscopis nunciandum & præcipiendum attentiùs rogamus.

3. Præterea Dilectionẽ tuã volumus non latere, quòd juxta petitionẽ Regis Frãcorũ, Venerabilẽ Legatum

gatum nostrum Papiensem Episcopum, prudentem ac discretū magnæque sanctitatis virum, à Curia nostra transmisimus, qui duo tanti nominis Regna, Anglorum videlicet ac Francorum, ipsosq; Reges ad firmam pacem & stabilem amicitiam vice nostra commoneat, auctoritate reformet, & supra firmissimum dilectionis & amicitiæ nostræ fundamentum cum omni plenitudine & integritate stabiliat. Noveris etiam, quòd hæc *b* tria Regna in tantam nostræ voluntatis & dilectionis unitatem inclinata firmabuntur, quòd ex quo primùm stabilita fuerunt, nũquam in tam concordi pace ligata manserunt.

4. De cætero noster prædictus Legatus hoc verbum electionis de Romano Pontifice in cordibus eorum ita firmabit, ut ipsi unà nobiscum unum inde velint sapiantque, nec in aliquam personam favorem suum tam subitò ponant, nisi quam nostrûm trium unicus laudaverit assensus.

5. De his autem omnibus per Alemanniam & *c* Burgundiam & Aquitaniam apices nostros direximus, universitatem fidelium hoc scire volentes, quòd ad Kathedram tanti regiminis, aliam personam nullatenus recipere intendimus, nisi quam ad honorem Imperii, & quietem & unitatem Ecclesiæ, unanimi & concordi assensu fideles elegerint.

6. Post reditum verò Legatorum nostrorum, quæcunq; de negotiis Imperii & Ecclesiæ nobis attulerint, per majores Nuncios nostros fidelitati tuæ insinuabimus, & ex consilio discretionis tuæ universa tractabimus. Data in obsidione Cremæ, 16. Kal. Octobris.

b. sc. Alemannicum, Francicum & Anglicanum.
c. sub nomine Burgundiæ & Aquitaniæ intelligit Regnum Arelatense, cujus Archicancellarius est Trevirensis Archiepiscopus.

FRIDERICI. I. IMPER. AUG.

EDICTUM

De destruenda rebelli civitate.

FRIDERICUS Dei gratia Romanorum Imperator & semper-Augustus, dilecto suo Reimundo Guteensi Episcopo, gratiam suam & omne bonum. Dilectioni tuæ significare dignum duximus, quòd Cremam 6. Kal. Febr. divina nobis auxiliante dextera, devictam funditùs destruximus, ita tamen, quòd habitatoribus suis, vitam tantùm suppliciter à nobis postulãtibus, in persona propria pepercimus. Quod quia tibi gratum esse indubitanter scimus, mandamus tibi, quàm intimè rogantes, quatenus unà nobiscum omnipotenti Deo grates condignas agas, & ei, qui salutem dat Regibus, hostium victoriam nobis tribuat, incessanter implores. Præterea te scire volumus, quòd in omnibus gravaminibus & adversitatibus tuis tibi, tanquam dilecto ac fideli nostro, condolemus, & in reditu nostro, vita comite, omnia mala tibi adversantia sedare intendimus. Data in triumpho Cremæ, 6. Kalend. Februarii.

FRIDERICI. I. IMPERAT. AUG.

Anno Christi 1159.

EDICTUM

De indictione Concilii Papiensis ad schisma Papale tollendum.

FRIDERICUS Dei gratia Romanorum Imperator & semper Augustus, Herimanno Brixinensi Episcopo salutem & omne bonum.

1. Quòd in passione sua Christus duobus gladiis contentus fuit, hoc in Romana Ecclesia & in Imperio credimus mirabili providentia declarasse, cùm per hæc duo rerum capita & principia totus mundus tam in divinis quàm in humanis ordinetur. Cumque unus Deus, unus Papa, unus Imperator sufficiat, & una Ecclesia Dei esse debeat, quod sine dolore dicere non possumus, duos Apostolicos in Romana Ecclesia habere videmur. Defuncto itaq; Adriano Papa in Kal. Sept. Cardinales, qui columnæ immobiles esse videbantur, quibus sancta & universalis firmissimè inniteretur Ecclesia, non quæ Dei sunt sed sua quærentes, & unitatem Ecclesiæ scindentes, duos Pontifices elegerunt, & ambos consecraverunt. Pro tanta namque & tam perniciosa Ecclesiæ jactura, tota nimirum Italica Ecclesia conturbatur, & dissensionis schismate orto in capite, jam in inferiora membra defluxisset, & totum Ecclesiæ corpus defœdasset, nisi nos consilio & auxilio Religiosorum virorum, qui spiritu Dei aguntur, tam impudicæ iniquitati justitiæ rigorem opposuissemus.

2. Ne itaq; in tantæ discrimine discordiæ universalis Ecclesia periclitari possit, Romanum Imperium, quod ad remedium tam perniciosi morbi divina Clementia providit, universorum saluti debet sollicitè providere, & ne tanta mala in Ecclesia Dei præemineant, futuris casibus solerter obviare.

3. Coadunatis itaq; in unum omnibus Episcopis, tam Italicis quàm Teutonicis, cæterisq; Principibus ac viris religiosis, qui zelum Dei & Ecclesiæ habere videbantur, quod facto opus esset diligenter investigavimus, ex decretis Romanorũ Pontificum & statutis Ecclesiæ veraciter accipientes, quòd exorto schismate in Romana Ecclesia ex duorum Apostolicorum dissensione, ambos vocare, & secundum sententiam & consilium orthodoxorum litem decidere deberemus.

4. Ex consilio itaq; omnium, qui aderant, Episcoporum, cæterorumq; Principum, curiam solennem & generalem conventum omnium Ecclesiasticorum virorum, in octava Epiphaniæ, Papiæ celebrandam indiximus: ad quam ambos, qui se dicunt Romanos Pontifices, vocabimus, omnesque Episcopos Imperii nostri, & aliorum regnorum, Franciæ videlicet, Angliæ, Hispaniæ, atque Ungariæ, ut eorum in præsentia nostra justo declaretur examine, quis illorum regimen universalis Ecclesiæ de jure debeat obtinere.

2. Contestamur etiam Dilectionem vestram, ut pacem credito nobis cœlitùs populo, infra præscriptum Curiæ terminum, & ultra ad quatuor hebdomades ordinetis, quatenus omnibus tuti or fiat concursus ac reditus, & ut curialiter, more videlicet antiquorum Principum, cum propria impensa, neminem pauperum lædentes conveniatis.

LOTHARII III. IMPER. AUG.

Ex Andrea Abbate in vita Otton. l. 3. c. 32.

MANDATUM AD EPISCOPUM BAMBERGENSEM, UT AD Ecclesiam suam redeat, sub pœna confiscationis, bonorum Ecclesiasticorum.

a Ex Pomerania, ubi gentilibus evangelium prædicabat.
b Oportuit ergò magis obedire Imperatori, quàm Papæ, qui eum bullis suis imbutum ad Sclavos miserat.

LOTHARIUS Rex auctoritate sua Otthoni Episcopo, ut celerius a redeat, præcipiendo simul & petendo mandavit; adeò, ut jurejurando affirmaret, se res Ecclesiasticas in suum redigere velle dominium, nisi quantocyus sponsam suam Ecclesiam Babebergensem diu viduatam pastor pius desiderato reditu, consolando recrearet.

Apostolus itaque Pomeranorum his legationibus b contraire non valens, antequam responsum Archiepiscopi Danorum reciperet, ad sedem suam redire compulsus est.

Anno Christi 1139.

LOTHARII III. IMPERAT. AUG.

PROCESSUS

IN EXAMINATIONE ABBATIS CASINENSIS à Fratribus accusati.

IMPERATOR direxit Hannonem Abbatem Cœnobii Lunæburgensis, & Petrum Diaconum ad Monasterium, per eos Fratribus mandans, ne quid incompositum aut indisciplinatum in habitu, in incessu seu locutione præferrent: venturum se ad Monasterium cum Cardinalibus, Archiepiscopis, Episcopis, Principibus, Ducibus, Religiosisque ex omni Imperio viris. Ac si quidem invenirent Rainaldum tanto ordine indignum, confestim eum removeret, atque in B. Benedicti sede idoneum præponere omni studio quæreret.

2. Residente itaque Imperatore in Capitulo, cum Imperii Proceribus, consedente quoque Peregrino Aquilegiensi Patriarcha cum Archiepiscopis, Episcopis, Cardinalibus, Abbatibus, jussit ut Electum Abbatem introduci; multa contra eum proferentes, rebellē hostemq; Imperii clamantes. Tunc quidam exurgens in medium dicere cœpit, eum postea quam cum Henrico Duce convenerat, hostem Pontificis atque Imperatoris claruisse. Contradicente illo, jubet Imperator utramque partem Capitulum ingredi, ut cum Patriarcha & Cardinalibus inde consultaret. Tunc Peregrinus Patriarcha, Aimericusque Diaconus Cancellarius, dixerunt, illum tanto Cœnobiu præesse non posse multis ex causis, quòd scilicet à * filio Petrileonis Subdiaconus ordinatus esset, sacramentumq; Rogerio a Regi præbuisset; tum quia contra præcepta Canonum, excommunicati eligere non potuissent. Postremò quod contra Ecclesiastica instituta Subdiaconum elegissent, proferentes Eugenii Papæ capitulum ita scribentis: *Abbates per monasteria tales eligantur & ordinentur, qui Sacerdotali vel Levitico honore sint præditi*, &c. Sed cum jam Sol ad occasum vergens noctem indiceret terris, Imperatore jubente solutus conventus est.

* Pseudopapa.
a Siciliæ.

3. Die altero, Imperatore residente in Capitulo cum Prælatis atque Magnatibus, Electus in medium surgens cum vellet objecta diluere, priusquam verba finiret, surgentes Fratres accusare illum cœperunt, sicut & prius, dicentes, electionem ejus seditiosè non canonicè fuisse celebratam. Hi autem, qui ex parte ejus erant, eos mendacii insimulabant, sicque coram omnibus variis se verborum contumeliis afficiebant. Imperator his motus surrexit, & manu silentium indicens, multum se mirari dixit tantam congregationem adeò inordinatè loqui, negociaque sua tam indisciplinatè agere. Præcepit itaque, ut rationabiliter negocia sua exequerentur. His dictis resedit, & reliquis considere jussis Congregationem ita affari cœpit; electionem Abbatis in tanta discordia se plenè examinare non posse, nisi ambæ seorsum partes audirentur, jussitque ut omnes Archiepiscopi, Episcopi & Abbates, parsque quæ Electo favebat, januis obseratis convenirent. Quod cum factum esset, Hanno Episcopus Basiliensis dixit: Si quid contra Electum habetis, rationabiliter & non tumultuosè proferte. Tunc quidam ex eis illum accusare cœperunt, quòd electionem suam munere linguæ & manus promissione redemisset. His ita prosequentibus Pandulfus Veterarius exurgens dixit: Sunt quidem multa, quæ adversus Electum proferri possunt, sed illud intolerabile, quod à filio Petrileonis ordinatus est, indignumque valde ducimus, ut in tanta Ecclesia, quæ Monasteriorum omnium caput ac mater est, Abbas Subdiaconus sit, qui nec Missarum solemnia celebrare, nec possit à delictis absolvere. Tunc Anselmus Episcopus: Multa (inquit) adversus Electum proferuntur, sed hoc potissimùm ad deponendum illum objicitur, quia teste Domino fundamentum, quod super arenam collocatur, durare non potest. Unde, si placet, sepositis cæteris, hoc unum teneamus. Quod cum placuisset, cæteris Fratribus egredi jussis, Rainaldum cum suis ad se purgandum introduci præcipiunt. Et cum diu moras traherent, mandat Imperator his, qui ad discutiendum convenerant, ut Electo suaderent, se ipsum in po-

in potestatem Imperatoris ac Pontificis ponere, ut quicquid illi statuerent, hoc ipse absque dilatione sequeretur. Ad hæc ille diu cunctatus randem consensit, seque illis liberè ex toro promisit. Post hæc omnibus ad Imperatorem reversis Basiliensis Episcopus gesta omnia cunctis per ordinem pandit. Demum Imperatore sciscitante, an qui Electo faverant, idem facere vellent? ad omnia eos paratos invenit: sicque secundi diei conventus solutus est. Acta sunt hæc quartâ & quintâ feria tertiæ hebdomadis, mense Septembrio, secundo post festum S. Crucis die.

SENATUSCONSULTUM ROMANUM

Anno Christi 1140.

DE RECUPERANDIS IMPERII ROMANI IURIBUS PER ELECTUM Imperatorem, ab injusta Papæ usurpatione & tyrannide.

EXCELLENTISSIMO ATQUE PRÆCLARO URBIS ET ORBIS TOTIUS DOMINO, CONRADO DEI GRATIA ROMANORUM Regi Semper Augusto, S. P. Q. R. Salutem & Romani Imperii fœlicem & inclytam gubernationem.

REGALI excellentiæ per plurima jam scripta, nostra facta & negotia diligenter exposuimus, quo modo in vestra fidelitate permaneamus, ac pro vestra Imperiali corona exaltâda & omnimodò augenda quondiè decertemus. Ad quæ, quia Regalis industria, ut postulavimus, rescribere dignata non fuit, planè tanquam filii & fideles de Domino & patre satis miramur. Nos enim quicquid agimus, pro vestra fidelitate & honore facimus. Et quidem Regnum & Imperium Romanorum, vestro à Deo regimini concessum, exaltare atque amplificare cupientes, in eum statum, quo fuit tempore Constantini & Justiniani, qui totum orbem vigore Senatus & Populi Romani suis tenuere manibus, reducere, Senatu pro his omnibus Dei gratia restituto, & eis, qui vestro Imperio semper rebelles erant, quique tantum honorem Romani Imperii subripuerant, magna ex parte conculcatis, quatenus ea, quæ Cæsari & Imperio deberentur per omnia & in omnibus obtineatis, vehementer atque unanimiter satagimus atque studemus. Et ob hujus rei effectum, bonum principium ac fundamentum fecimus. Nam pacem & justiciam omnibus eam volentibus observamus: fortitudines, id est, turres & domos potentum Urbis, qui vestro Imperio unà cum Siculo & Papa resistere parabant, cepimus; & quasdam in vestra fidelitate retinemus, quasdam verò subvertentes solo coæquavimus.

Sed pro his omnibus, quæ vestræ dilectionis fidelitate facimus, Papa Frangipanes, & filii Petri Leonis, homines & amici Siculi, excepto Jordano nostro, fidelitate in vestra vexillifero & adjutore, Tolomæus quoque & alii plures undique nos impugnant, ne liberè, ut decet, Imperialem Regio capiti valeamus imponere coronam. At nos, quoniam amanti nullus labor gravis est, licet inde plurima damna sustineamus, pro vestro amore & honore gratanter patimur. Scimus namque nos à vobis proinde præmium, sicut à patre, accepturos; vosque in eos, sicut in Imperii hostes, vindictam daturos.

2. Cum tanta igitur nostra in vobis fidelitas sit, tantaque pro vobis sustineamus, precamur ne spes ista nobis deficiat, ne Regia dignitas nos vestros fideles & filios despiciat. Neque si in Regalibus auribus aura sinistra de Senatu & nobis flavent, in eam intendat aut respiciat. Qui enim de nobis vestræ Altitudini mala suggerunt, de vestra & nostra (quod absit) dissensione lætari volunt, & utrosque (ut soliti sunt) callidè opprimere moliuntur. Sed circa hæc, ne fiant, Regalis prudentia, ut decet, solicita sit & provida: reminiscatur que vestra solertia, quot & quanta mala Papalis Curia, & dicti quondam cives nostri, Imperatoribus, qui fuerunt ante vos, fecerint, & nunc deteriora vobis cum Siculo facere tentaverunt. Sed nos Christi gratia in vestra fidelitate viriliter eis resistimus, ac plures ex illis ab Urbe, sicut pessimos hostes Imperii, ut sunt, pepulimus.

3. Appropinquet itaque nobis Imperialis celeriter vigor. Quoniam, quicquid vultis in Urbe obtinere poteritis: &, ut breviter ac succinctè loquamur, potenter in Urbe, quæ caput mundi est, ut optamus, habitare, toti Italiæ ac regno Teutonico, omni Clericorum remoto obstaculo, liberiùs & meliùs quàm omnes ferè antecessores vestri, dominari valebitis. Sine mora ergo precamur, ut veniatis: & interim de statu vestro, quem semper desideramus salubrem & prosperum, de his Regalibus literis ac nunciis nos lætificare dignemini. Sumus enim per omnia vestræ voluntati semper obtemperare parati.

4. Sciatis prætereà, quia pontem Mylvium extra Urbem parum longè per tempora multa pro Imperatorum contrario destructum, nos, ut exercitus vester per eum transire queat, ne Petri-Leones per castellum Sancti Angeli vobis nocere possint, ut statuerant cum Papa & Siculo, magno conamine restauramus, & in parvo temporis spacio muro fortissimo & silicibus juvante Deo complebitur. Concordiam autem inter *a* Siculum & *b* Papam hujusmodi esse accepimus. Papa concessit Siculo virgam & annulum, dalmaticam & mitram atque sandalia, & ne ullum mittat in terram suam

a Petrum-Leonem antipapam, qui se Anacletum nominari voluit.

b Innocentium II.

suam Legatum,nisi quem Siculus petierit: & Siculus dedit ei multam pecuniam pro detrimento vestro & Romani Imperii,quod Dei gratia vestrum existit. Hæc omnia solicitè vestra animadvertat,optime Rex,prudentia.

Rex valeat, quicquid cupit obtineat, super hostes
Imperium teneat, Roma sedeat, regat orbem,
Princeps terrarum ceu fecit Justinianus.
Cæsaris accipiat Cæsar,quæ sunt sua Præsul,
Ut Christus jussit,Petro solvente tributum.

Nos de cætero Legatos nostros precamur, ut benignè recipiatis, & quod vobis dixerint,credatis, quia scribere cuncta nequivimus. Sunt enim Nobiles viri, Guido Senator, Jacobus filius Sixti Procuratoris,& Nicolaus eorum socius.

Anno Christi 1142.

CONRADI III. IMPERAT. AUG. RESCRIPTUM

AD JOANNEM COMNENVM IMPERATOREM *Constantinopolitanum.*

CONRADUS Dei gratia Romanorum Imperator Augustus, Joanni eadem gratia Constantinopolitano Imperatori salutem & dilectionem fraternam,amicitiam,honorem,& gloriam.

1. Ut parentes nostri,videlicet Romanorum Imperatores, antecessores nostri, ad antecessores vestros,scilicet regnum & populum Græcorum constituerunt, constituo: & sicut servaverunt, conservabo.

2. Non est gens,regnum,aut populus,qui non noverit, nostræ Romanæ Reipub. vestram novam Romam & dici & fore filiam,ex hujusque radice ramos & fructus ejus processisse. Propter quod hæreditatem,quæ à matre debetur filiæ,constituimus, æternamque volumus; & eò amplius, quod quæ matri debentur,filiam velle cernimus, scilicet ut auctoritas materna præcinat consiliu, auxilio; respondeat autem gloria & honore filiæ tua dilectio.

3. Sint ergo res utriusque communes , utriusque amicus idem,idem inimicus, sive in terra sive in mari: & cognoscat ac timeat matris virtutem & valentiam, qui nō honoraverit filiam, sive Northmannus,sive Siculus,sive quis alter quicunque,ubicunque.Neq; enim obliti sumus,vel ego vel Principes nostri Imperii,quoscunq; hostium nostrorum incursus vel invasiones in Imperium & magnificentiā Romanam.Sed cùm divina clementia subveniet, retribuemus unicuiq; ipsorum secundum multitudinem ipsorum malitiæ. Videbit ergo & audiet universa regnorum latitudo , quàm facili manu prosternentur lattones, qui insurrexerunt in utriusq; Imperii nostri monarchiam : quia cooperante Deo, si alas excutiemus,hostem modò volitantem capiemus,& cordis ejus eviscerabimus audentiam, quæ modò extollitur contra utriusq; Imperii nostri honorem & gloriam. Conservamus igitur quæ justa & [illegible]abilia sunt ad vos,eadem vos ad nos: & tanto studiosiùs,quanto per conjugium sororis dilectissimæ conjugis nostræ,Imperatricis videlicet nobilissimæ,& filii tui confœderati sumus propinquiùs.

4. Verùm quia de nostris hilarescere successibus , dilectionis & nobilitatis tuæ credimus experientiam,quid post discessum prudentissimorum Apocrisiariorum tuorū, in generali & solenni curia cum universis Imperii nostri Principibus celebrata, cui eos interesse voluimus,Deo auxiliante actum sit, tibi sicut unico fratri nostro & amico dilectissimo dignum duximus intimare. Noveris igitur,quòd omnes,qui Imperium nostrum offendisse videbantur , cooperante Deo, potenter in nostro Imperiali jure inclinavimus,eosq; in plenitudinem gratiæ nostræ suscipientes , universas Imperii nostri partes abundanti pace ditavimus. Adhoc Francia & Hispania, Anglia, Dania, cæteraq; regna Imperio nostro adjacentia,quotidiana legatione sua,cum debita reverentia & obsequio nos frequentant, ad ea,quæ Imperii nostri mandata sunt,se prompta esse tam obsidibus quàm Sacramentis affirmantes.

5. Nolumus etiam latere discretionis tuæ prudentiam,quòd Dominus Papa, totaque Apulia, Italia,& Longobardia,de die in diem advētum nostrum desiderant: & ut nostra eis Imperiali subveniamus potentia,cum omni devotione expostulant. Hujus rei gratia dilectissimum & præcordialem Imperii nostri Principem Embriconem,venerabilem Herbipolensem Episcopum,amicum tuum,ad exquirendam Domini Papæ voluntatem Romam misimus. Cognita verò ipsius circa nos voluntate, communicato Principum nostrorum consilio , ea quæ ad utriusque Imperii nostri honorem spectāt, per carissimos & prudentes Nuncios nostros, Robertum scilicet Principem Capuanum, illustrem utique virum ac nobilem nobisque fidelem , necnon Albertum dilectum Capellanum nostrum & in fide constantem,tuæ significamus nobilitati.

6. Hos igitur tanquam nos audias,& quæ tibi dixerint,sicut decet excellentiam tuam , & sicut de te speramus & credimus,ad effectum perducas, & honestos & idoneos Apocrisiarios tuos unà cum Nunciis nostris sine dilatione ad nos remittas.

7. Præterea de Rutenis,qui ad cōtemptū Imperii nostri occisis hominibus nostris,pecuniā nostrā sibi usurpaverunt,sicut convenit in causa amici & propinqui tui,& sicut nobis scripsisti,ita facias.

8. Militibus quoque Imperii nostri, Alemanis scilicet, qui apud te sunt , sicut decet excellentiam tuam,benignus existas.

9. Nihilomi-

9. Nihilominus etiam te rogamus, ut hominibus Imperii nostri Teutonicis videlicet, qui Constantinopoli morantur, locum, in quem ad honorem Dei Ecclesiam ædificent, concedas, tum respectu divinæ remunerationis, tum & interventu & petitione nostræ dilectionis. Recordari quoq; debet tua discretio, quòd nos in literis prioribus, per præfatum Capellanum nostrum tuæ nobilitati præsentatis, hoc idem à te pro Dei amore & honore petivimus: quia si ipse, qui dat salutem Regibus, fuerit in medio nostri, certum est quòd non gaudebunt inimici nostri.

Datum XVIII. Kal. Aprilis, M C X L I I. Ratisponæ, in Christo feliciter, Amen.

FRIDERICI I. IMPER. AUG. RESCRIPTUM

Anno Christi 1156.

DE IURIBUS IMPERII, ET POTESTATE IN PAPAM, CARDINALES, & cæteros Status Ecclesiasticos.

EPISTOLA PAPÆ.

HADRIANUS Episcopus, servus servorum Dei, FRIDERICO Imperatori salutem & Apostolicam benedictionem. Lex Divina, sicut parentes honorantibus longævitatem promittit, ita maledicentibus patri & matri sententiam mortis intendit. Veritatis autem voce docemur, quia *omnis, qui se exaltat, humiliabitur.* Quapropter, Dilecte in Domino Fili, super imprudentia tua non mediocriter admiramur, quòd beato Petro & sanctæ Romanæ Ecclesiæ, non quantam deberes, reverentiam exhibere videris. In literis enim ad nos missis nomen tuum nostro præponis, in quo insolentiæ, ne dicam arrogantiæ, notam incurris. Quid dicam de fidelitate beato Petro & nobis à te promissa & jurata, quomodo eam observes? quum ab his, qui *Dii sunt, & filii Excelsi omnes*, homagium requiris, fidelitatem exigis, & manus eorum sacratas manibus tuis innectis, & manifestè nobis factus contrarius, Cardinalibus à latere nostro directis non solùm Ecclesias, sed & Civitates Regni tui claudis. Resipisce ergò, resipisce, tibi consulimus. Quia, dum a nobis consecrationem & coronam meruéris, dum inconcessa captas, ne concessa perdas, Nobilitati tuæ timemus. Vale.

RESCRIPTUM IMPERATORIS.

FRIDERICUS Dei gratia Romanorum Imperator Semper Augustus, Hadriano Romanæ Ecclesiæ Pontifici, omnibus illis adhærere, quæ *a* cœpit Jesus facere & docere.

a Act. 1

1. Lex *b* justitiæ unicuique, quod suum est, restituit. Non enim parentibus nostris derogamus, quibus in hoc Regno nostro debitum exhibemus honorem, à quibus & Regni dignitatē suscepimus & coronam. Numquid tempore CONSTANTINI Sylvester regale aliquid habuisse dignoscitur? Sed ejus pietatis concessione libertas data est Ecclesiæ, pax restituta, & quicquid regale Papatus vester habere dignoscitur, largitione Principum obtinet. Unde cùm Romano Pontifici scribimus, jure & ex antiquo nomen nostrum præponimus, & ad justitiæ normam eidem nobis scribenti concedimus. Revolvite Annales, & si lectum neglexistis, quod asserimus, illic invenietur.

b l. 10. D. de just. & jur. §. 3. Instit. eod.

2. Ab hiis autem, qui Dii sunt per adoptionem, & regalia nostra tenent, cur homagium & regalia sacramenta non exigamus? cùm ille noster & vester institutor, ab homine Rege nihil accipiens, sed omnia bona omnibus conferens, tamen pro se & Petro *c* censum Cæsari persolvit, & exemplum vobis dedit, ut & vos ita faciatis. Docet itaq; vos, dicens: *d Discite à me, quia mitis sum & humilis corde.* Aut igitur regalia nostra nobis dimittant, aut si hæc sibi utilia judicaverint, quæ Dei Deo, quæ Cæsaris Cæsari persolvant.

c Matth. 17.
d Matth. 11.

3. Cardinalibus utiq; vestris clausæ sunt ecclesiæ, & non patent civitates; quia non videmus eos Cardinales, sed Carpinales; non prædicatores, sed prædatores; non pacis corroboratores, sed pecuniæ captores; non orbis reparatores, sed auri insatiabiles corrasores. Cùm autem viderimus eos, quales requirit Ecclesia, portantes pacem, illuminantes patriam, assistentes causæ humilium in æquitate, necessariis stipendiis & commeatu eos sustentare non differemus.

4. Humilitati autem, quæ est custos virtutum, & mansuetudinis vestræ, non minimam notam injuriis, cùm hujusmodi quæstiones, religioni non multum conferentes, secularibus personis proponitis. Provideat itaque Paternitas vestra, ne, dum talia movet, quæ indigna ducimus, offendiculum ponat illis, qui velut ad imbrem serotinum ori vestro aures suas arrigere festinant. Non enim non possumus respondere auditis, cùm superbiæ detestabilem bestiam usque ad Sedem Petri reptasse videamus, paci Ecclesiæ bene semper providentes. Valete.

FRIDERICI I. IMPER. AUG. EDICTUM

Anno Christi 1157.

DE IURIBUS ET DIGNITATE IMPERII ATQUE ECclesiæ vindicandis à tyrannide Papæ & Cardinalium ejus.

CUM divina potentia, à quo omnis potestas in cœlo & in terra, nobis Christo ejus tegnum & imperium regendum commiserit, & pacem Ecclesiarum Imperialibus armis conservandam ordina-

ze Ecclesiarum, debita solicitudine tractaremus, Apostolicus scripto nobis mandavit, quòd præ oculis mentis haberemus, quomodo ipse nus in thronū Regni coronaverit, & neq; inde pœnituerit eum, si majora etiam beneficia nostra Excellentia ab eo suscepisset. Ecce audistis blasphemiam. Recolite libraries, & percũctamini antiquarios vestros, & videte si auditum sit hujuscemodi verbum in diebus eorum, in diebus antiquis. Sed nec patres nostri annunciaverũt nobis, quòd unquam Regnum alicui Augustorum ab aliquo Apostolicorum beneficiatum sit, sicut iste vesanæ mentis vir scripsit, se nos inbeneficiasse, pro eo solo, quòd solùm unctionem per reverentiam B. Petri ab eo accepimus.

5. Ecce schisma, quod, nisi Deus avertat, inficiet totũ corpus Ecclesiæ, juxta illud; *Necesse est ut veniant scandala.* Sed quid sequitur? *Væ autem illi, per quem veniunt scandala.* Per nos igitur non veniunt, sed per illum, qui se dicit Vicarium Petri, & non est. quia si in virdi ligno hoc facit, quid in arido fiet? Tribus toxicatis nos de Mammona iniquitatis suæ appetit, videlicet, quòd nos in Regnum coronaverit, & neq; inde pœnituerit eum, si majora beneficia ab eu suscepissemus. Videamus igitur si hæc vera sunt.

6. Certè nobis coronam per electionem Principum imposuimus: nihil nisi solam unctionem ab eo accepimus: & ubi est beneficium, quod ab eo consecuti sumus? Quæ est ergò illa pœnitenna? & ubi sunt majora beneficia? An potest esse majus beneficium, quàm Romanum Imperiū? Nos ipsi nobis coronam imposuimus, & quomodo tum coronavit, dum coronam Regni nobis ipsi imposuimus? Regnum non ab eo, sed à Deo suscepimus. Videte ergo, qualiter mentitus sit. Sed quia ipse sibi beneficia usurpavit, sine consensu nostro; & Viterbium, Cameram Regni, sibi fecit sedem, præponēs caudam capiti, & ancillam præferens dominæ.

7. Et quia, te teste, nusquam pejùs agitur divinum servitium, quàm Romæ, ubi domus Petri facta est spelunca latronum, & habitatio Dæmonum: & ubi ille alter Simon hæresiarcha, quærens sua non quæ Jesu Christi, cuncta spiritualia habet venalia: nos judicabimus eum in virga Regni nostri, & requiremus ab eo, quæ nostræ ditionis sunt, urbes & castella, munitiones & oppida, quæ in tota tenet Apulia, & videbimus, quis liberet de manu nostra.

8. Excommunicationem ejus non timebimus, quæ ter tantum apud suos vilipenditur, despicitur, negligiturq;. Numquid potest nos excommunicare paries dealbatus? tumens in supercilio Pharisæorum, mortificans animas, quæ non moriuntur, & vivificans quæ non vivitant. Nónne magis secundùm B. Gregorium ligandi solvendiq; potestate se privat, qui hanc pro suis voluntatibus, non pro subjectorum meritis exercet? Quid ejus cis Alpes timemus excommunicationem? dum trans Alpes ipsi vulgares parvi pendunt suam excommunicationem. Romæ in sede sua vilipenditur cum sua excommunicatiooe; & nobis tam gravis est sua indignatio?

9. Ecce qualis subsannatio? Certè vos ipse vidistis & audistis, quàm derisui nos habuerint, vocãtes nos stultos Allemannos, quòd ad præceptũ ejus starenius subjecti, quorũ dexteras totus orbis ferre non posset. Igitur quia vos Primas estis cis Alpes, & cor Regni, & Metropolis illa vestra, Treveris inquam inclyta, quæ inconsutili præpollet tunica Domini, vestro consilio & auxilio summã & mysterialem inconsutilẽ tunicam Domini, id est, Emath, de manu illius Amorrhæi, videlicet Apostolici, à quo hucusq; scissa & divisa sorte, & in jus Ægyptiorum iterum vendita est, eruemus. Nun enim per ostium, sed aliunde ascendit in ovile: fur quippe est & latro.

10. Nos in brachio Regni & arcu extento eam eruemus: & vobis, qui ideò secundæ Romæ præestis, ut si ille deviaverit, vos conversus cõfirmetis fratres vestros: quod & vobis in baculo suo Petrus tradidit, sicut ipse à Domino accepit, ut solus sitis inter omnes post Petrum, sicut ipse post Christum; Emath Dei regendam in vice Petri Imperiali authoritate committimus, ut omnes de Regno nostro cis Alpes, non Viterbiũ ad novam Romam, sed Treverim ad secundam Romam veniant, qui in causa sua secundum judicium & justitiam, non nummo cooperante, sicut Romæ, ubi nummus regnat & imperat, quæstiones suas exequantur, dum Deus tantùm sit in causa; & ideò Deus merces operis.

11. Nonne & hoc Petrus factis ostendit, dum vobis baculum suum præscius futurorum tradidit? quòd adhuc tota dignitas Apostolici ad vos tantùm Metropolitanum quasi hæreditario jure devolvertur. Nonne ideò adhuc Apostolicus sine baculo est, ut vos sitis in baculo ejus? Igitur hæres Petri contra eum, qui se dicit Vicarium Petri, & non est, insurgite, & Suffraganeos vestros, Metensem, Tullensem & Virdunensem, ut vobis & Regno subscribant, efficite: & vos columna Regni, pro Regno, quod jam titubat, viriliter state, & stando, quis & quid sitis factis ostendite, ut per vos cæteri nobis fideliter assistant, & filiis Belial unanimiter, prout Dominus dederit, resistant.

FRIDERICI I. IMP. ET EPISCOPORUM IMPERIALIUM RESCRIPTA

Anno Christi 1158.

De distinctione Imperii & Ecclesiæ; & quòd Imperium non habeatur à Papa.

HADRIANUS IV. PAPA AD EPISCOPOS GERMANIÆ.

QUOTIES *aliquid in Ecclesia contra honorem Dei & salutem fidelium attentatur, fratrum & Coepiscoporum nostrorum, & eorum præcipuè, qui spiritu Dei aguntur, cura debet existere, ut ea, quæ malè gesta sunt, gratam Deo correctionem debeant invenire. Hoc autem tempore, quod absq; nimio mœrore non dicimus, carissi-*

mus filius noster, FRIDERICUS Romanorum Imperator, tale quid egit, quale temporibus antecessorum suorum non legimus perpetratum. Cùm enim nos duos de melioribus fratribus nostris, Bernhardum tit. S. Clementis & Rolandum Cancellarium nostrum tit. S. Marci Presbyteros Cardinales ad ipsius præsentiam misissemus, ipse cum primùm ad ejus præsentiam pervenerunt, alacriter visus est eos recepisse. Sequenti verò die cum redissent ad eum, & literæ nostræ in ejus auribus legerentur, accepta occasione cujusdam verbi, quod ipsarum literarum series continebat, insigne videlicet coronæ beneficium tibi contulimus, *in tantam animi commotionem exarsit, ut convicia, quæ in nos & Legatos nostros dicitur conjecisse, & quàm inhonestè ipsos à præsentia sua recedere, ac de terra sua velociter exire cōpulerit, & audire opprobriū & lamentabile sit referre. Eis autem ab ipsius præsentia excedentibus, facto edicto, ne aliquis de regno vestro ad Apostolicam Sedem accedat, per omnes fines ejusdem regni custodes dicitur posuisse, qui eos, qui ad Sedē Apostolicam venire voluerint, violenter debeant revocare. Super quo facto licet aliquātulum perturbemur, ex hoc tamen in nobis ipsis majorem cōsolationē accepimus, quòd ad id de vestro & Principum consilio non processit. Unde cōfidimus enim à suo animi motu, consilio, & persuasione vestra facile revocandum. Quocirca, Fratres, quoniam in hoc facto nō solùm nostra, sed vestra & omniū Ecclesiarum res agi dinoscitur, caritatē vestram monemus & exhortamur in Domino, quatenus opponatis vos murū pro domo Domini, & præfatū filium nostrum ad viam rectā quàm citiùs reducere studeatis: attentissimam sollicitudinē adhibentes, ut à Reinaldo Cancellario suo, & Palatino Comite, qui magnas blasphemias in præfatos Legatos nostros, & matrē vestram sacrosanctam Romanam Ecclesiā evomere præsumpserunt, talē & tam evidentem satisfactionē faciat exhiberi, ut sicut multorū aures amaritudo sermonis eorū offendit, ita etiam satisfactio multos ad viam rectam debeat revocare. Non acquiescat idem filius noster consiliis iniquorū: consideret novissima & antiqua, & per illam viam incedat, per quam Justinianus & alii Catholici Imperatores incessisse noscuntur. Exemplo siquidem & imitatione illorū & honorem in terris & felicitatē in cœlis sibi poterit cumulare. Vos etiam, si eum ad rectam semitam reduxeritis, & beato Petro Apostolorū Principi gratum dependetis obsequium, & vobis & Ecclesiis vestris conservabitis libertatē, alioquin noverit antedictus filius noster ex admonitione vestra, noverit ex promissionis Evāgelicæ veritate, quòd sacrosancta Romana Ecclesia super firmissimam petram, Deo collocante, fundata, quantocunq; ventorum turbine quatiatur, in sua firmitate, protegente Domino, in seculum seculi permanebit. Nec autem sicut nostis, deceret eum tam arduam viam absq; vestro consilio attentasse. Unde credimus, quòd auditis admonitionibus vestris facillimè poterit ad frugem sanioris studii, sicut vir discretus & Imperator Catholicus, revocari.*

Anno Christi 1158.

ARCHIEPISCOPORUM ET EPISCOPORUM GERMANIÆ RESCRIPTUM AD PAPAM.

QUAMVIS sciamus & certi simus, quòd Ecclesiam Dei fundatam supra firmam petram neque venti neque flumina tempestatum possint dejicere: nos tamen infirmiores & pusillanimes, si quando hujusmodi contigerint impetus, cōcutimur & contremiscimus. Inde nimirum graviter conturbati sumus, & conterriti super his, quæ inter vestram sanctitatē & filium vestrum devotissimum Dominū nostrum Imperatorē, magni mali, nisi Deus avertat, seminarium præbitura videntur.

2. Equidem à verbis illis, quæ in literis vestris continebantur, quas per Nuncios vestros prudentissimos & honestissimos, Dominū Bernhardū & Dominū Rolandū Cancellariū, venerabiles Presbyteros Cardinales, misistis, cōmota est universa Respub. Imperii nostri: aures Imperialis potentię eas patienter audire non potuerunt, neq; aures Principū sustinere: omnes ita continuerunt aures suas, quòd nos, salva gratia vestræ sanctissimæ paternitatis, ea tueri propter sinistrā ambiguitatis interpretationē, vel consensu aliquo approbare, nec audemus nec possumus, eò quòd insolita & inaudita fuerunt usq; ad hæc tempora.

3. Literas autem, quas nobis misistis, debita cum reverentia suscipientes & amplectentes, cōmonuimus filium vestrum, Dominum nostrum, Imperatorem, sicut jussistis; & ab eo respōsum, Deo gratias, accepimus tale, quale decebat Catholicum Principem, in hunc modum.

FRIDERICI IMPERATORIS RESCRIPTVM AD EPIscopos Germaniæ.

DUo sunt, quibus nostrum regi oportet Imperium, leges sanctæ Imperatorum, & usus bonus prædecessorum & patrum nostrorum. Istos limites Ecclesiæ nec volumus præterire nec possumus. quicquid ab his discordat, non recipimus. Debitam patri nostro reverentiam libenter exhibemus: liberam Imperii nostri coronam divino tantùm beneficio ascribimus: electionis primam vocem Moguntino Archiepiscopo, deinde quod superest, cæteris secundū ordinē Principibus, recognoscimus. Regalē unctionem Coloniensi, supremā verò, quæ Imperialis est, Summo Pontifici: quicquid præter hęc est, ex abundanti est, à malo est. Cardinales in contemptū dilectissimi & reverēdissimi Patris nostri & consecratoris, à finibus terræ nostræ coegimus non exire: sed cum his & pro his, quæ & scripta & scribenda ferebant, in dedecus & scandalum Imperii nostri, ultrà eos prodire pati nolumus. Introitum & exitū Italiæ nec clausimus edicto, nec claudere aliquo modo volumus peregrinātibus, vel pro suis necessitatibus rationabiliter cum testimonio Episcoporū & Prælatorum suorū Romanam Sedem adeūtibus: sed illis abusionibus, quibus omnes Ecclesiæ regni nostri gravatæ & attenuatæ sunt, & omnes pene Claustrales disciplinæ emortuæ & sepultæ, obviare intēdimus. In capite orbis Deus per Imperiū exaltavit Ecclesiā: in capite orbis Ecclesia (nō per Deū, ut credimus) nunc demolitur Imperiū. A pictura cœpit: ad scripturā pictura processit: scriptura in auctoritatē prodire conatur. Non patiemur, non sustinebimus: coronam antè ponemus, quàm Imperii coronam unà nobiscum sic deponi consentiamus. Picturæ deleantur, scripturæ retractentur, ut inter Regnum & Sacerdotium æterna inimicitiarum monumenta non remaneant.

HVC-

4. Hæc & alia, utputa de concordia Rogerii & Guilhelmi Siculi, & aliis, quæ in Italia facta sunt, conventionibus, quæ ad plenum prosequi non audemus, ab ore Domini nostri Imperatoris audivimus.

5. Absente autem Palatino Comite, & in præparatione expeditionis in Italiam præmisso, à Cancellario ibidem adhuc præsente aliud non audivimus, nisi quod humilitatis erat & pacis, præter quod eis pro periculo vitæ, quod à populo imminebat, pro viribus suis astiterit, cunctis, qui ibi aderant, hujus rei testimonium ei perhibentibus.

6. De cætero sanctitatem vestram suppliciter rogamus & obsecramus, ut nostræ parcatis infirmitati, ut magnanimitatem filii vestri, sicut bonus pastor, leniatis scriptis vestris scripta priora suavitate mellita dulcorantibus, quatenus & Ecclesia Dei tranquilla devotione lætetur, & Imperium in suæ sublimitatis statu glorietur: ipso mediatore & adjuvante, qui mediator Dei & hominum factus est, homo Christus Jesus.

HADRIANUS PAPA IMP. FRIDERICO AUG. DE SENTENTIA EPISCOPORUM cogitur interpretari, quomodo Imperium dicatur & sit beneficium Papæ.

Anno Christi 1159.

EX quo universalis Ecclesiæ curam, Deo (prout ipsi placuit) disponente, suscepimus, ita in cunctis negociis magnificentiam tuam honorare curavimus, ut de die in diem animus tuus magis ac magis in amore nostro & veneratione Sedis Apostolicæ debuisset accendi. Unde sine grandi admiratione non ferimus, quòd cùm audito ex suggestione quorundam animum tuum aliquantulum contra nos fuisse commotum, duos de melioribus & majoribus fratribus nostris, Rolandum scilicet Cancellarium tit. S. Marci & Bernhardum tit. S. Clementis Presbyteros Cardinales, qui pro tuæ Majestatis honore in Romana Ecclesia solliciti semper extiterant, pro volũtatis tuæ cognitione ad tuam præsentiam destinavimus, aliter quàm Imperialem decuerit honorificentiam, sint tractati.

2. Occasione siquidem cujusdam verbi, quod est *Beneficium*, tuus animus (sicut dicitur) est commotus, quòd utiq; nedum tanti viri, sed nec cujuslibet minoris animum meritò commovisset. Licet enim hoc nomen, quod est *Beneficium*, apud quosdã in alia significatione, quàm ex impositione habeat, assumatur: tunc tamen in ea significatione accipiendum fuerat, quam nos ipsi posuimus, & quam ex institutione sua noscitur retinere. Hoc enim nomẽ ex *bono* & *facto* est editum, & dicitur *beneficium* apud nos non feudum, sed bonum factum. In qua significatione in universo sacræ Scripturæ corpore invenitur, ubi ex beneficio Dei non tanquam ex feudo, sed velut ex benedictione & bono facto ipsius gubernari dicimur & nutriri. Et tua quidem magnificentia liquidò recognoscit, quòd nos ita bene & honorificè Imperialis dignitatis insigne tuo capiti imposuimus, ut bonum factum valeat ab omnibus judicari. Unde quòd quidam verbũ hoc, & illud scilicet, *contulimus tibi insigne Imperialis coronæ*, à sensu suo visi sunt ad alium retorquere, non ex merito causæ, sed de voluntate propria, & illorum suggestione, qui pacem Regni & Ecclesiæ nullatenus diligunt, hoc egerunt. Per hoc enim vocabulum, *contulimus*, nil aliud intelleximus, nisi quod superius dictum est, *imposuimus*.

3. Sanè quòd postmodùm personas Ecclesiasticas à debita sacrosanctæ Romanæ Ecclesiæ visitatione (ut dicitur) revocare jussisti, si ita est, quàm inconvenienter actũ sit, tua, Fili in Christo carissime, discretio (ut credimus) recognoscit. Nam si aliquid apud nos amaritudinis habebas, per nuntios & literas tuas nobis fuerat intimandum, & nos honori tuo curavissemus, sicut filii carissimi, providere. Nunc igitur quoniam ad commonitionem dilecti filii nostri Henrici Bajoariæ & Saxoniæ Ducis, duos de fratribus nostris, Henricum tit. S. Nerei & Achillei & Jacinctum tit. S. Mariæ in Cosmidin Diaconos Cardinales, prudentes siquidem & honestos viros, ad tuam prudentiam destinavimus, Celsitudinem tuam monentes & hortantes in Domino, quatenus eos honestè & benignè recipias, & quod ab eis ex parte nostra tuæ magnificentiæ fuerit intimatum, à sinceritate cordis nostri noveris tua Excellentia processisse, ac per hoc cum eisdem filiis nostris, mediante jam dicto filio nostro Duce, ita Celsitudo tua studeat convenire, ut inter te ac matrem tuam sacrosanctam Romanam Ecclesiam nullius discordiæ seminarium debeat remanere.

FORMVLA SACRAMENTI FIDELIUM IMPERII.

Anno Christi 1158.

EGO N. juro quòd amodò inantea ero fidelis Domino meo FRIDERICO Romanorum Imperatori contra omnes homines, sicut jure debeo Domino & Imperatori, & adjuvabo eum retinere coronam Imperii, & omnem honorem ejus in Italia, nominatim & specialiter civitatem illam, & quicquid in ea juris habere debet, vel in omni virtute Comitatus vel Episcopatus N. Regalia sua ei non auferam ibidem, nec alibi; & si fuerint ablata, bona fide recuperare & retinere adjuva-

bo. Neq; in consilio ero neq; in facto, quod vitam, membrum, vel honorem suum perdat, vel mala captione teneatur. Omne mandatum ejus, quod ipse mihi fecerit, per se vel epistolam suam, aut per Legatum suum, de facienda justicia, fideliter observabo, & illud audire vel recipere vel complere nullo malo ingenio evitabo. Hæc omnia observabo fide bona sine fraude: sic me Deus adjuvet, & hæc sancta quatuor Evangelia.

Anno Christi 1159.

FRIDERICI I. IMPERATORIS AUGUSTI

LEGES CASTRENSES, LATAE APUD BRIXIAM IN Conventu Principum Imperii Anno Domini M. C. LVIIII.

STATUIMUS, & firmiter observari volumus, ut nec miles, nec serviens, litem audeat movere. Quòd si alter cum altero rixatus fuerit, neuter debet vociferari signa castrorum, ne inde sui concitentur ad pugnam. Quòd si lis mota fuerit, nemo debet accurrere cum armis, gladio scilicet, lancea, vel sagittis: sed indutus lorica, scuto, galea, ad litem non portet nisi fustem, quo dirimat litem. Nemo vociferabitur signa castrorum, nisi quærendo hospitium suum. Sed si miles vociferatione signi litem commoverit, auferetur ei omne suum harnascha, & ejicietur de exercitu. Si servus fecerit, tondebitur, verberabitur, & in maxilla comburetur, vel Dominus suus redimat eum cum omni suo harnascha.

2. Qui aliquem vulneraverit, & hoc se fecisse negaverit, tunc si vulneratus per duos veraces testes, non consanguineos suos, illum convincere potest, manus ei abscindatur. Quòd si testes defuerint, & ille juramento se expurgare voluerit, accusator, si vult, potest juramentum refutare, & illum duello impetere.

3. Si quis homicidium fecerit, & à propinquo occisi, vel amico, vel socio, per duos veraces testes non consanguineos occisi convictus fuerit, capitalem sententiam subibit. Verùm si testes defuerint, & homicida se juramento expurgare voluerit, amicus propinquus occisi duello eum potest impetere.

4. Si extraneus miles pacificè ad castra accesserit, sedem in palefrido sine scuto & armis, si quis eum læserit, pacis violator judicabitur. Si autem sedens in dextrario, & habens scutum in collo, lanceam in manu, ad castra accesserit, si quis eum læserit, pacem non violavit.

5. Miles, qui mercatorem spoliaverit, dupliciter reddet ablata, & jurabit quòd nescivit illum mercatorem. Si servus, tondebitur, & in maxilla comburetur, vel Dominus suus reddet pro eo rapinam.

6. Quicunq; aliquem spoliare Ecclesiam vel forum viderit, prohibere debet, tamen sine lite: si prohibere non potest, reum accusare debet in curia.

7. Nemo aliquam mulierem habeat in hospitio. Qui vero habere præsumpserit, auferetur ei omne suum harnasch, & * excommunicatus habebitur, & mulieri nasus abscindetur.

.i. exauctoratus.

8. Nemo impugnabit castrum, quod à Curia defensionem habet.

9. Si servus furtum fecerit, & in furto fuerit deprehensus, si priùs fur nō erat, non ideo suspendetur, sed tōdebitur, verberabitur, & in maxilla comburetur, & ejicietur de exercitu, nisi Dominus redimat eum cum omni suo harnasch. Si priùs fur erat, suspendetur.

10. Si servus aliquis culpatus non in furto fuerit deprehensus, sequenti die expurgabit se judicio igniti ferri, vel Dominus juramentum pro eo præstabit. Actor verò jurabit, quòd aliam ob causam non interpellat eum de furto, nisi quòd putat culpabilem.

11. Si quis invenerit equum alterius, non tondebit eum, nec ignotum faciet, sed dicet Marscalco, & tenebit non furtivè, & imponet ei onus suum. Quòd si ille, qui amisit equum, in via deprehenderit oneratum, non dejiciet onus illius, sed sequens ad hospitium recipiet equum suum.

12. Si quis verò villam vel domum incenderit, tondebitur, & in maxillis comburetur, & verberabitur.

13. Faber non combuñet carbones in villa, sed portabit ligna ad hospitium suum, & ibi comburet. Quod si in villa fecerit, tondebitur, verberabitur, & in maxillis comburetur.

14. Si quis aliquem læserit, imponens ei quòd pacem non juraverit, non erit reus violatæ pacis, nisi ille probare possit duobus idoneis testibus, quòd pacem juraverit.

15. Nemo recipiet servum, qui sine Domino est. quod si fecerit, reddet in duplo, quicquid ille abstulerit.

16. Quicunq; foveam invenerit, liberè fruatur ea. Quod si ablata fuerit ei, non reddet malum pro malo, non ulciscetur injuriam suam, sed conqueretur Marscalco justiciam accepturus.

17. Sed si mercator Teutonicus civitatem intraverit, & emerit mercatum, & portaverit ad exercitum, & cariùs vendiderit in exercitu, Camerarius auferet ei omne forum suum, & verberabit eum, & tondebit, & comburet in maxilla.

18. Nullus Teutonicus habeat socium Latinum, nisi sciat Teutonicum: sed si habuerit, auferetur ei quicquid habet.

19. Si miles militi convicia dixerit, negare potest juramento: si non negaverit, componet ei X. libras monetæ, quæ tunc erit in exercitu.

20. Si quis invenerit vasa plena vini, vinum inde extrahat ita cautè, ne vasa confringat, vel ligamina incidat vasorum, ne ad damnum exercitus totum vinum effundatur.

21. Si castrum aliquod captum fuerit, bona, quæ intus sunt, auferantur: sed non incendatur, nisi fortè hoc Marscaleus faciat.

22. Si quis venatus fuerit cum canibus venaticis, feram, quam invenerit, & canibus agitaverit, sine alicujus impedimento habebit.

23. Si quis per canes leporarios feram fugaverit, non erit necessariò sua, sed erit occupantis.

24. Si quis lancea vel gladio feram percusserit, & antequam manu levaverit, alter occupaverit, non occupantis erit, sed qui occiderit eam, sine contradictione obtinebit.

25. Si quis birsando feram balista vel arcu occiderit, ejus erit.

26. Hanc treugam Archiepiscopi, Episcopi, Abbates, datis pro se dextris firmaverunt, & violatores pacis Pontificalis officii severitate coercendos promiserunt.

FRIDERICI I. IMPER. AUG.
EDICTUM

De rebellibus Imperii per Italiam in ordinem redigendis: & de honore Germanici Imperii tutando & conservando contra Papisequas.

FRIDERICUS Dei gratia Romanorum Imperator & Semper-Augustus, dilecto suo Alberto Frisingensi Episcopo, gratiam suam & omne bonum. Cùm cœli stupeant, & totus orbis contremiscat, & cuncta turbari cōstet elementa à facie scelestissimæ perfidiæ, à nece piacularis malitiæ, ab auditu nefandæ traditionis, quam quædam * civitates Longobardiæ, Mediolanum scilicet, Placentia, Cremona, Bergomum, Brixia, Parma, Mantua, & Marchia Veronensis, contra nostram Majestatem, contra Imperii honorem, sine causa, sine aliqua præcedenti culpa commiserunt, super re tam horrida credimus nimirum * fidem tuam condolere, & omnia viscera tua conturbari. Non enim in nostram solummodò redundat rebellio personam, quia jugo dominationis nostræ projecto, Teutonicorum Imperium, quod multo labore, multisq; dispendiis, ac plurimorum Principum & Illustrium virorum sanguine emptum, & hactenus conservatū est, refutare & exterminare conantur, dicentes; *Nolumus hunc regnare super nos, nec Teutonici ampliùs dominabuntur nostri.* Quia verò, antequam nostris temporibus Imperium destrui patiamur, & in posteros nostros tantæ confusionis & jacturæ dispendia transmittamus, malumus honestam mortem, ...

* Quas Papa Hadrianus in suas partes pertraxerat, & contra Imperium concitarat.

* i.e. fidelitatem.

FRIDERICI I. IMPERATORIS AUGUSTI
CONSTITUTIO

Anno Christi 1159.

De pactis conventionis & conditionibus pacis cum Mediolanensibus facta.

IN nomine Domini nostri JESU CHRISTI. Hæc est conventio, per quam Mediolanenses in gratiam Imperatoris redituri sunt & permansuri.

1. Cumas & Laudam civitates ad honorem Imperii relevari non prohibebunt, & amodò non impugnabunt, nec destruent; & à fodro, & viatico, & ab omnimoda exactione se ibidem per omnem eorum ditionem continebunt, & ultrà se non intromittent, ut sint liberæ illæ civitates, sicut Mediolanenses ab ipsis sunt liberi: excepto respectu juris Ecclesiastici, quod habent ad Archiepiscopum & Ecclesiam Mediolanensem.

2. Omnes Mediolanenses communiter à minoribus usq; ad majores, ab annis * XIV, & suprà usque ad annos LXX. fidelitatem Domino Imperatori jurabunt, & sine malo ingenio, & observabunt.

* leg. XVIII. Cujac. ad lib. 5. Feudor.

3. Palatium Imperiale ad honorem Domini Imperatoris arbitratu bonorū elevabunt, & cum debito honore bona fide observabunt.

4. Pecuniam pro emendatione injuriarum Domino Imperatori, vel Dominæ Imperatrici, sive Curiæ promissam, statutis temporibus persolvent, hoc est tertiam partem infra XXX. dies, ex quo hæc pactio confirmata fuerit: aliam verò tertiam partem infra octavam beati Martini: tertiam autem residuam partem infra octavas Epiphaniæ. Hisq; sic persolutis, nullis privatis teneantur promissionibus. Pecuniæ promissæ summa hæc est: novem milia marcarum argenti sive auri vel monetæ ejusdem æstimationis & precii.

5. Pro his tantùm prætaxatis capitulis bona fide complendis & conservandis, c c c. obsides dabunt Capitaneos, valvassores, populares, quales approbati fuerint à Domino Archiepiscopo Mediolanensi, & Comite Blandratensi, & Marchione Guilhelmo Montisferrati, & tribus Consulibus, si hęc Domino Imperatori placuerint, juramento astrictis ad hanc electionem fideliter faciendam. Obsides verò in partibus Italiæ omnes serventur, præter L. vel pauciores, per interventum Regis Bohemorum

Ladeslai & aliorum Principum, ultra montes, si Domino Imperatori placuerit, deferendos. Quibus autem commissi fuerint obsides in Italia, jurent in præsentia Mediolanensium ad hæc prædestinatorum, quòd præfixo tempore transacto infra octo dies, ex quo requisiti fuerint à Mediolanensibus, eos eis liberè reddant, ut illi securè eos habeant, si prætaxata capitula ab eis observata fuerint. Tres verò Principes Alemaniæ dextras dabunt, quòd obsides illi, qui ultra montes deferentur, si qui erunt, eodem pacto fideliter reddentur.

6. Consules verò, qui nunc sunt, ex auctoritate & concessione Domini Imperatoris usque ad Kal. Februarii proximè venturas perseverent, & pro Consulatu suo Domino Imperatori jurent. Venturi verò Consules à populo eligantur, & ab ipso Imperatore cõfirmentur quorum medietas ad ipsum veniat, dum in Longobardia fuerit: alibi autem eo existente, duo ad eum ex Consulibus veniant, & juramento facto officium Consulatus sui à Domino Imperatore recipiant pro se & sociis suis facturis idem juramentum Domino Imperatori coram communi suæ civitatis. Si autem Legatus à Domino Imperatore destinatus fuerit in Italiam, eadem coram ipso & per ipsum fiant.

7. Legati verò Domini Imperatoris in Italiam directi, si civitatem adierint, in Palatio sedeant, & placita ad eos delata ad honorem Imperii diffiniant.

8. Antequam castra ab obsidione moveantur, captivi omnes reddantur in potestatem Regis Boemorum, qui & securitatem per se & bonestos Principes eis faciat, quòd captivos illos Domino Imperatori reddat, si eis Dominus Imperator pacem fecerit cum Cremonensibus, Papiensibus, Novariensibus, Cumanis, Laudensibus, Vercellensibus; non solùm auté Mediolanensibus, verùm etiam cõfœderatis eorũ, Terdonensibus, Cremensibus, & Insulanis: salvo honore Domini Imperatoris, & illibatis amicitiis Mediolanensium, & in suo statu permanentibus. Si verò pax ei eum prædictis civitatibus facta non fuerit, captivi veteres eis reddantur, nec ob id gratia Domini Imperatoris ipsi & amici eorum priventur.

9. Regalia, velnti monetam, telonium, pedaticum, portus, comitatus, & alia similia, si qua sunt, commune Mediolanensium dimittet, & ultrà se non intromittet: & si quis per violentiam hæc obtinere voluerit, & justiciam inde coram Domino Imperatore vel Nuncio ejus facere noluerit, Mediolanenses vindictam de eo pro sua possibilitate sument in persona & possessione, & regalia Domino Imperatori restituent sine fraude & malo ingenio.

10. Hoc pacto & ordine Dominus Imperator Mediolanenses & Cremenses cum e xx. marcarum emendatione in gratiã suã recipiet, & eos & amicos eorũ in plena curia publicè à banno absolvet. & captivos eorum omnes, veteres & novos, eis reddet statim postquam obsides Imperatori dederint, & captivos tam veteres quàm novos in manum Regis Boemorum reddiderint.

11. Datis autem obsidibus & captivis, altera die vel tertia exercitus ab obsidione recedet, & Dominus Imperator Mediolanenses & eorum res clementer tractabit.

12. Commune Mediolani præfatas conditiones servabit plenariè, bona fide, sine fraude & malo ingenio, quantum non permanserit per justum impedimentum, & per parabolam Friderici Romanorum Imperatoris, vel Nuncii ejus, aut ejus successoris.

13. Collectam prædictæ pecuniæ liceat modò facere Mediolanensibus ab his, quos in sua societate habere consueverant, præter Cumanos, Laudenses, & eos qui de Comitatu Sefre[illegible] fidelitatem Domino Imperatori nuper juraverunt.

FRIDERICI I. IMPER. AUG.

EDICTVM

De electione novi Pontificis Romani; & de concordia Germanorum, Francorum & Anglorum.

FRIDERICUS Dei gratia Romanorum Imperator & Semper-Augustus, dilecto & fideli suo, Eberhardo Venerabili Saltzburgensi Archiepiscopo, gratiam suam & omne bonum.

1. Intimamus Dilectionis tuæ antibus, quòd Nunciũ tuũ ideò tamdiu detinuimus, ut aliqua nova de negotiis nostris, quæ per Legatos nostros Romæ tractabantur, per apices nostros tuæ charitati panderemus. Cùm autem essemus in eorum quotidiana exspectatione, & interim Nuncii Papæ cum ipsis de verbo pacis & concordiæ agerent, divina providentia, quæ in sui dispositione nunquã fallitur, ipsum a Papam in nocte beati Egidii de medio trãstulit. De cujus obitu literas accepimus: & verò substituenda necessariò esset talis persona, quæ ad universorũ salutem fidelium, Ecclesiarum Dei statum in unionem pacis reformaret, & ipsum Imperium ac Fideles Imperii honestius tractaret.

a Hadrianũ IV.

2. Pro electione Pontificis facienda, jam in Romana Ecclesia partes esse audivimus, & plurimùm inde dolemus. Inde est, quod pro hujus rei novitate tibi nuncianda, Nuncium tuum Dilectioni tuæ remittimus, fidelitatis tuæ sinceritatem cõmonentes, intimè hortantes, & quàm maximè rogantes, ut si fortè pro aliquo Romanæ Sedis electo assensus discretionis tuæ requisitus fuerit, non statim, quasi præcipitata ratione, vel nobis incõsultis, favorem tuum adhibeas, sed ne Imperium nostris temporibus in se ipsum divisum doleatur, ad unitatẽ nobiscum studeas operam dare. Item quoque tuis Suffraganeis & Coepiscopis nunciandum & præcipiendum attentiùs rogamus.

3. Præterea Dilectionẽ tuã volumus non latere, ꝙ juxta petitionẽ Regis Frãcorũ, Venerabilẽ Legatum

gatum nostrum Papicensem Episcopum, prudentem ac discretũ magnæque sanctitatis virum, à Curia nostra transmisimus, qui duo tanti nominis Regna, Anglorum videlicet ac Francorum, ipsosq; Reges ad firmam pacem & stabilem amicitiam vice nostra commoneat, auctoritate reformet, & supra firmissimum dilectionis & amicitiæ nostræ fundamentum cum omni plenitudine & integritate stabiliat. Novetis etiam, quòd hæc *b* tria Regna in tantam nostræ voluntatis & dilectionis unitatem inclinata firmabuntur, quòd ex quo primùm stabilita fuerunt, nũquam in tam concordi pace ligata manserunt.

b. sc. Alemannicum, Francicum & Anglicanum.

4. De cætero noster prædictus Legatus hoc verbum electionis de Romano Pontifice in cordibus eorum ita firmabit, ut ipsi unà nobiscum unum inde velint sapiantque, nec in aliquam personam favorem suum tam subitò ponant, nisi quam nostrûm trium unicus laudaverit assensus.

c. sub nomine Burgundiæ & Aquitaniç intelligit Regnum Arelatense, cujus Archicancellarius est Trevirensis Archiepiscopus.

5. De his autem omnibus per Alemanniam & *c* Burgundiam & Aquitaniam apices nostros direximus, universitatem fidelium hoc scire volentes, quòd ad Kathedram tanti regiminis, aliam personam nullatenus recipere intendimus, nisi quam ad honorem Imperii, & quietem & unitatem Ecclesiæ, unanimi & concordi assensu fideles elegerint.

6. Post reditum verò Legatorum nostrorum, quæcunq; de negotiis Imperii & Ecclesiæ nobis attulerint, per majores Nuncios nostros fidelitati tuæ insinuabimus, & ex consilio discretionis tuæ universa tractabimus. Data in obsidione Cremæ, 16. Kal. Octobris.

FRIDERICI. I. IMPER. AUG.

EDICTUM

De destruenda rebelli civitate.

FRIDERICUS Dei gratia Romanorum Imperator & semper-Augustus, dilecto suo Reimundo Gurcensi Episcopo, gratiam suam & omne bonum. Dilectioni tuæ significare dignum duximus, quòd Cremam 6. Kal. Febr. divina nobis auxiliante dextera, devictam funditùs destruximus, ita tamen, quòd habitatoribus suis, vitam tantùm suppliciter à nobis postulãtibus, in persona propria pepercimus. Quod quia tibi gratum esse indubitanter scimus, mandamus tibi, quàm intimè rogantes, quatenus unà nobiscum omnipotenti Deo grates condignas agas, & ut is, qui salutem dat Regibus, hostium victoriam nobis tribuat, incessanter implores. Præterea te scire volumus, quòd in omnibus gravaminibus & adversitatibus tuis tibi, tanquam dilecto ac fideli nostro, condolemus, & in reditu nostro, vita comite, omnia mala tibi adversantia sedare intendimus. Data in triumpho Cremæ, 6. Kalend. Februarii.

FRIDERICI. I. IMPERAT. AUG.

Anno Christi 1159.

EDICTUM

De indictione Concilii Papiensis ad schisma Papale tollendum.

FRIDERICUS Dei gratia Romanorum Imperator & semper Augustus, Herimanno Brixinensi Episcopo salutem & omne bonum.

1. Quòd in passione sua Christus duobus gladiis contentus fuit, hoc in Romana Ecclesia & in Imperio credimus mirabili providentia declarasse, cùm per hæc duo rerum capita & principia totus mundus tam in divinis quàm in humanis ordinetur. Cumque unus Deus, unus Papa, unus Imperator sufficiat, & una Ecclesia Dei esse debeat, quod sine dolore dicere non possumus, duos Apostolicos in Romana Ecclesia habere videmur. Defuncto itaq; Adriano Papa in Kal. Sept. Cardinales, qui columnæ immobiles esse videbantur, quibus sancta & universalis firmissimè inniteretur Ecclesia, non quæ Dei sunt sed sua quærentes, & unitatem Ecclesiæ scindentes, duos Pontifices elegerunt, & ambos consecraverunt. Pro tanta namque & tam perniciosa Ecclesiæ jactura, tota nimirum Italica Ecclesia conturbatur, & dissensionis schismate orto in capite, jam in inferiora membra defluxisset, & totum Ecclesiæ corpus defœdasset, nisi nos consilio & auxilio Religiosorum virorum, qui spiritu Dei aguntur, tam impudicæ iniquitati justitiæ rigorem opposuissemus.

2. Ne itaq; in tantæ discrimine discordiæ universalis Ecclesia periclitari possit, Romanum Imperium, quod ad remedium tam perniciosi morbi divina Clementia providit, universorum saluti debet sollicitè providere, & ne tanta mala in Ecclesia Dei præemineant, futuris casibus solerter obviare.

3. Coadunatis itaq; in unum omnibus Episcopis, tam Italicis quàm Teutonicis, cæterisq; Principibus ac viris religiosis, qui zelum Dei & Ecclesiæ habere videbantur, quod facto opus esset diligenter investigavimus, ex decretis Romanorũ Pontificum & statutis Ecclesiæ veraciter accipientes, quòd exorto schismate in Romana Ecclesia ex duorum Apostolicorum dissensione, ambos vocare, & secundum sententiam & consilium orthodoxorum litem decidere deberemus.

4. Ea consilio itaq; omnium, qui aderant, Episcoporum, cæterorumq; Principum, curiam solennem & generalem conventum omnium Ecclesiasticorum virorum, in octava Epiphaniæ, Papiæ celebrandam indiximus: ad quam ambos, qui se dicunt Romanos Pontifices, vocabimus, omnesque Episcopos Imperii nostri, & aliorum regnorum, Franciæ videlicet, Angliæ, Hispaniæ, atque Ungariæ, ut eorum in præsentia nostra justo declaretur examine, quis illorum regimen universalis Ecclesiæ de jura debeat obtinere.

5. Quia verò ad unitatem Ecclesiæ reformandam sapientia admodùm nobis necessaria est, ut ea nequaquam carere valeamus, dilectionem tuam attentissimè rogamus, & rogando commonemus, quatenus pro fidelitate Ecclesiæ & Imperii ad prædictam curiam omni occasione remota venias, ut in adventu tuo unitas & pax & tranquillitas Ecclesiæ reformetur. Interim autem prædictæ scissuræ in neutram partem assensum tuum declines, nec tanquam justam & rationabilem aliquatenus recipias. Data Cremæ, x. Kalend. Novembris.

Anno Christi 1159.

FRIDERICI I. IMPERAT. AUG. MANDATUM

AD PSEUDOPAPAM ET CARDINALES Romanos, ut se sistant in Concilio Papiensi, ubi de justitia electionis novi Papæ cognoscatur.

FRIDERICUS Dei gratia Romanorum Imperator & semper Augustus, Rolando Cancellario, cæterisque Cardinalibus, qui eum elegerunt Romanum Pontificem, salutem & omne bonum.

1. Quoniam divina præordinante Clementia, Romani Imperii gubernacula suscepimus, oportet ut in omnibus viis nostris ipsius legem custodiamus, cujus munere, cujus voluntate dignitatis nostræ apicem adepti sumus.

2. In hoc itaque sacratissimo proposito constituti, cum omnibus Ecclesiis in Imperio nostro constitutis debeamus patrocinari, sacrosanctæ Romanæ Ecclesiæ tantò propensiùs debemus providere, quanto ipsius cura & defensio à divina providentia creditur nobis esse commissa specialiùs.

3. Ea propter de discordia, quæ in substituendo Romanum Pontificem inter vos suborta est, plurimùm dolemus, timentes ne occasione hujus schismatis Ecclesia Christi sanguine redempta debeat dilacerari, præsertim cùm rebus Ecclesiæ foris titubare videatur, quoniam unitas ipsius scissurâ domesticâ interiùs dilaniatur.

4. Ut autem huic pesti competens & Deo gratum exhibeamus remedium, Religiosorum virorum consilio generalem curiam & conventum, in octava Epiphaniæ, Papiæ indiximus celebrandam. Ad quam evocavimus totius Imperii nostri & aliorum regnorum, scilicet Angliæ, Franciæ, Ungariæ, Daciæ, Archiepiscopos, Episcopos, Abbates, & viros religiosos ac Deum timentes, quatenus remoto omni seculari judicio hoc tam magnum Ecclesiæ negocium Ecclesiasticarum tantùm personarum sententia ita sopiatur, ut & Deo debitus exinde honor deferatur, & Ecclesia Romana suâ integritate & justitiâ non possit à quoquam privari, vel status Urbis, quæ caput Imperii nostri est, inquietari.

5. Proinde eruditioni vestræ mandamus, & ex parte Dei omnipotentis & totius Ecclesiæ Catholicæ præcipimus, ut ad eandem curiam sive conventum veniatis, Ecclesiasticarum personarum sententiam audituri & recepturi. Testis enim nobis est Deus, quia in hac curia nec amore nec odio alicujus personæ quicquam aliud quærimus, quàm honorem Dei & Ecclesiæ suæ unitatem.

6. Quòd si ad tam celebrem Ecclesiæ conventum examinationis causa venire volueritis, Carissimi Principes nostri & Ecclesiæ Catholicæ, Hermannus Verdensis, Daniel Pragensis, pastores & Episcopi venerabiles, quos de Palatio nostro ad vos transmisimus, unà cum Comite Palatino, consanguineo nostro, aliisq; Legatis nostris, securum vobis conductum præstabunt.

7. Si verò justitiam Dei & Ecclesiæ in tam solenni conventu recipere nolueritis, videat Deus & judicet. Nos autem ipsius favente gratia, qui dat salutem Regibus, justitiam Dei, quæ nullum magis quàm Imperatorem Romanum decet, prosequemur.

Anno Christi 1160.

FRIDERICI I. IMPER. AUG. ET CONCILII GENERALIS PAPIENSIS EDICTA

Super depositione Pseudopapæ, & electione novi Papæ.

FRIDERICUS Dei gratia Romanorum Imperator & semper Augustus, dilectissimo suo Eberhardo venerabili Saltzburgensi Archiepiscopo, & Suffraganeis ejus, Alberto Frisingensi Episcopo, Hartmanno Brixinensi, & Romano Gurcensi, totiq; Provinciæ Saltzburgensi, gratiam suam & omne bonum.

1. Si sacro Concilio Papiæ interfuissetis, omnia, quæ ibidem gesta vel in Romana Ecclesia facta sunt, oculata fide cognoscere possetis. Ne autem ab his, qui pravis delationibus & mendaciis jam ferè totum orbem resperserunt, veritas possit obnubilari, vel vestra sinceritas trahi in contrarium, quantò breviùs possumus, seriem totius rei, sine aliqua falsitatis commixtione, mera veritate vobis significare dignum duximus.

2. Luce clariùs constat, quòd Papa Adriano adhuc vivente, Rolandus Cancellarius & quidam Cardinales, non attendentes illud Dominicum; *Sit sermo vester, est est, non non*, conspiratione facta cum
Matth. 5.
Wilhelmo Siculo, priùs ab eis excommunicato, & cum cæteris hostibus Imperii, Mediolanensibus, Brixiensibus, Placentinis, ne forte per mortem Papæ Adriani tam iniqua factio evanesceret, juramenti vin-

ti vinculo invicem sese constrinxerunt, ut defuncto Papa nullus alius ei substitueretur, nisi qui in eadem conspiratione cum eis convenisset. Hac de causa duodecimo die post electionem Domini Victoris Papæ, eo sedente in Sede beati Petri, jam dicti conspiratores egressi ab Urbe ad Cisternã Neronis, derelinquentes venam aquarum viventium, se contulerunt, & idolum sibi Rolandum Cancellarium erexerunt, dicentes, hunc esse Simonem Petrum, qui Apostolicæ dignitatis apicem tam nefaria invasione attingere præsumebat. Quòd hæc conspiratio facta fuerit, & ille jam dictus Rolandus per eam hoc modo intraverit, non est ficticium, sed religiosis viris ab illo, qui facit manifesta consilia cordium, mirabiliter est declaratum.

3. Dum hæc Romæ agerentur, & nos, quid super tanto schismate agendum esset, viros religiosos, Archiepiscopos videlicet & Episcopos consularemus, supervenerunt quasi missi à Deo, Tarentasinus Archiepiscopus, Abbas Claravallensis, Abbas Moremundensis, & alii Abbates numero decem, postulantes pacem Mediolanensibus. Qui recepto à nobis verbo, dum Mediolanum pro investiganda eorum voluntate redirent, acceperunt ab eis tale responsum: Domini Patres, nos tenemur astricti juramento Domino Papæ & Cardinalibus, quòd non debeamus redire ad gratiam Imperatoris sine eorum voluntate, & ipsi è contra sine nostra voluntate nullam pacem facere possunt. Responderunt eis Abbates: Vos de cætero non tenemini Domino Papæ, quia mortuus est. Et illi statim subjunxerunt: Si mortuus est Papa, nos idcò non sumus absoluti; quia nihilominus tenemur Cardinalibus, & ipsi tenentur nobis. Hæc prædicti Patres Abbates in responsis à Mediolanensibus testificati sunt coram multis religiosis viris. Præter hæc, multa experimenta factæ conspirationis per literas in via deprehensas accepimus, sicut nuncius iste pleniùs vidit & audivit.

4. Sane ex consilio Orthodoxorum, sicut alia vice meminimus vobis mandasse, generalem cõventum Religiosorum Papiæ indiximus, ad quem ambos, qui se dixerunt Romanos Pontifices, nõ ad judicium seculare, sicut ora mendaciũ astruunt, sed ad examen Ecclesiæ per duos venerabiles Episcopos, Verdensem videlicet & Pragensem, convocavimus. Alter verò, quòd puriorem haberet conscientiam, Dominus Victor videlicet, judicio Ecclesiæ ultrò se obtulit: altero, videlicet Rolando, contumaciter renitente, & dicente, quia cùm ipse omnes deberet judicare, ipse à nullo vellet judicari.

5. Habito itaque venerabili Concilio, in quo Patriarcha Aquileiensis, & multi Archiepiscopi & Episcopi religiosi convenerant, per octo continuos dies maxima gravitate, diligentissima examinatione, semota omni laica persona, t[illegible]ctatum est, quis ex duobus summi Pontificatus apicem de jure deberet obtinere.

6. Post longam itaq; deliberationẽ, quia illa nefandissima conspiratio, Deo & Ecclesiæ admodũ odibilis, manifestis indiciis non solũ probata, verùm in facie totius Ecclesiæ coram positæ revelata est: & in Domino Victore nihil reprehensibile inventum est, nisi quòd pauciores numero Cardinales omninò à conspiratione illa exortes, eum pro bono pacis inter Regnũ & Sacerdotiũ conciliando, elegerunt: & invocata S. Spir. gratia, Ecclesia Dei Rolandum Cancellarium, conspiratorem & schismaticum, discordias & lites & perjuria bona esse evangelizantem, condemnavit, & Dominum Victorem Papam in patrem spiritalem & universalem Pontificem confirmavit. Quẽ nos Ecclesia duce secuti approbamus, & universalis Ecclesiæ patrẽ & rectorẽ, cooperante divina Clementia, fore denunciamus.

7. Hoc itaque factum divinis suffultum præsidiis, & in Apostolica stabilitate supra petram, Christum videlicet, firmiter fundatum, à vestra beatitudine, pro pace totius Ecclesiæ & salute Imperii, approbari, & ab omni Ecclesia vestræ sanctitati commissa teneri & conservari rogamus & præoptamus. Data Papiæ, xv. Kalend. Martii.

EDICTUM GENERALE A SYNODO PRÆSIDENTIBUS PER PARTES MUNDI DIRECTUM.

QUIA Sedis Apostolicæ turbatio Christianorum animos admodũ sauciavit, nos, qui ad resecanda schismata & pacem Ecclesiæ reformandam, Papiæ fuimus congregati, qualitatẽ causæ modumq; negocii & sacri Concilii dispensationem universitati vestræ plenariè duximus intimandum: quâtenus per scripta præsentia merâ veritate monstratâ auditorum animi falsitatem, quam fortè conceperant, vehementer expellant, & amodò per scripta schismatica non seducantur.

2. Cùm igitur Orthodoxorum Papiæ congregatorum Universitas in nomine Domini consedisset, causa per * vii. dies continuos, omni remoto seculari judicio, legitimè & canonicè agitata, ac diligenter inspecta, sufficienter & canonicè in conspectu Concilii per testes idoneos est cõprobatum, Dominum Papã Victorem, & nullum alium, in basilica beati Petri à saniori parte Cardinalium, petitione populi, & consensu ac desiderio Cleri fuisse electũ & solenniter immantatum: & præsente & non contradicente Rolando quondam Cancellario, in cathedra B. Petri fuerit collocatus: & quòd ibi ei à Cardinalibus & Clero Romano, *Te Deum laudamus*, gloriosè decantatũ: & inde ad Palatiũ cum bandis & aliis Papalibus insignibus est deductus: & Clerus & populus secundum consuetudinem interrogatus per Scriniarium, si placeret? tribus vicibus clara voce respondit, *Placet*. * leg. viii.

3. Probatum est etiam, quod Rolandus xii. die post Domini Victoris promotionem ab Urbe egressus, apud Cisternam, in qua Nero Imperator quondam ab Urbe profugus latitavit, primò est immantatus. Probatum est, quòd in secundo die post promotionem Domini Victoris, Rolandus interrogatus à Rectoribus & Clero Romano ac Clericis de sua Cardinalia, si Domino Victori esset obediendum, expresè confessus est, se nunquam fuisse immantatum, & expresè dixit; *Ite & obedite ei, quem im-*

quem immantatum esse videtis. Super his capitulis fuerunt testes, & sub stola tactis sacrosanctis Evangeliis juraverunt:

Dominus Petrus Christianus, Decanus Basilicæ beati Petri, & in persona sua, & omnium fratrum suorum.

Juraverunt etiam venerabiles Archipresbyteri & Rectores Cleri Romani:

Blasius & Manerius Presbyteri,
Joannes Presbyter Gentilis,
Aimeradus Archipresbyter,
Beratdus Archipresbyter,
Joannes Archiprèsbyter,
Benedictus Diaconus,
Magister Ptolemæus Archipresbyter,
Magister Gerardus, &
Nicolaus, & alii honesti Clerici Romani.

Præterea Petrus Illustris Urbis Præfectus,
Stephanus de Thebaldo,
Stephanus Normannus,
Gimundus de domo Petri Leonis,
Joannes de Stephano, & alii Principes & Nobiles Romani, qui ad vocationem Serenissimi Imperatoris venerant, in conspectu Concilii super jam dictis capitulis, ex maxima parte testimonium similiter perhibuerunt, & jurare voluerunt. Sed nos, quia religiosorum Presbyterorum multorum testimonium sufficiens & abundantissimum habebamus, duximus laicis in hac parte parcendum.

4. Deinde venerabiles Episcopi, Hermannus Verdensis, Daniel Pragensis, & Otto Palatinus Comes, & Magister Heribertus Præpositus, quos Dominus Imperator ex consilio XXII. Episcoporum, & Cisterciensis & Claravallensis Abbatum, aliorumque religiosorum tunc præsentium, Romam delegaverat, ut partes ante Concilii præsentiam Papiam evocarent, in Conspectu Concilii testimonium perhibuerunt, quòd Rolandum Cancellarium & partem ejus trinis edictis per intervalla peremptoriè & solenniter, ad præsentiam Ecclesiæ Papiæ congregandæ, *remoto omni seculari judicio, vocaverunt, & quòd* Rolandus Cancellarius & sui Cardinales viva voce & ore proprio judicium vel examen aliquod Ecclesiæ se nolle recipere manifestè dixerunt. Vidimus etiam scripta Henrici Pisani Cardinalis ad Dominum Imperatorem directa, in quibus expressè continebatur, quòd nullum vellent Ecclesiæ subire judicium vel examen. Super hæc omnia idem Henricus, & Otto Cardinalis sancti Nicolai de carcere Tulliano, qui tempore Concilii & antè apud Januam morabantur, & Joannes Anagnius Cardinalis, & Joannes Piozutus, sanctæ Romanæ Ecclesiæ Subdiaconi, qui tunc apud Placentiam erant, per octo dies à Concilio sunt expectati, & per literas & nuncios Concilii sunt vocati, & contempserunt venire.

5. Ex his igitur omnibus sufficienter instructi, & veritate hinc inde plenariè declarata, placuit reverendo Concilio, ut electio Domini Victoris, qui tanquam agnus mansuetus & innocens venerat, Ecclesiæ judicium humiliter suscepturus, approbaretur & confirmaretur, & electio Rolandi penitùs cassaretur. Et factum est ita. Electione itaque Domini Victoris, remoto omni seculari judicio, Sancti Spiritus gratia invocata, confirmata atque recepta, Christianissimus Imperator, post omnes Episcopos & post omnem Clerum ultimus, consilio & petitione Concilii electionem Domini Victoris recepit & approbavit: & post eum omnes Principes, & innumerabilis hominum multitudo, quæ præsens erat, tribus vicibus interrogata, si eis placeret, respondit cum gaudio magna voce, *Placet.*

5. Sequenti die proxima, id est prima sexta feria Quadragesimæ, Dominus Victor cum processione ab Ecclesia sancti Salvatoris extra civitatem, in qua fuerat ejus hospitium, ad Catholicam Ecclesiam religiosè deductus est. Ibi religiosissimus Imperator ante januas Ecclesiæ eum suscepit, & descendenti de equo strepam humiliter tenuit, & apprehensum per manum usque ad altare conduxit, & pedes ejus est osculatus: & nos omnes Patriarchæ, Archiepiscopi, Episcopi, & Abbates, & omnes Principes cum universa multitudine, quæ præsens erat, pedes Apostolicos sumus osculati.

6. Proxima autem die sequenti, id est Sabbato, habito generali Concilio, Dominus Papa & nos cum illo, Rolandum Cancellarium schismaticum, & ejus principales fautores accensis candelis anathematizavimus, & *tradidimus eum Satanæ in interitum carnis, ut spiritus salvus sit in die Domini.*

7. Illud etiam discretionis vestræ prudentiam volumus non latere, manifestè esse deprehensum, quòd Rolandus Cancellarius, & ejus sequaces quidam Cardinales, vivente adhuc Papa Adriano conjuraverunt. Fuit autem tenor conjurationis: quòd si eis viventibus Papam Adrianum mori contingeret, Cardinalem unum de illis eligerent, qui in eadem conjuratione esset astrictus.

8. De cætero ex parte Dei omnipotentis, & beatorum Apostolorum Petri & Pauli, & omnium sanctorum & virorum Orthodoxorum, qui divino intuitu ad rescindenda schismata convenerunt, universitatem vestram humiliter imploramus & monemus in Christo, ut ea, quæ Ecclesia Dei Papiæ congregata, ad honorem Creatoris & sponsæ suæ, matris vestræ, sacrosanctæ Romanæ Ecclesiæ tranquillitatem, & ad salutém omnium Christianorum fideliter ordinavit, vos omni dubio & ambiguitate remota, irrefragabiliter rata & firma teneatis: orantes, ut redemptor noster Christus Jesus universalem Pontificem & Papam nostrum Victorem, de cujus sanctitate & religione omnino confidimus, per

mus, per tempora longa conservet, & præstet ei omnimodam tranquillitatem & pacem, ita quòd per eum Deus omnipotens honoretur, & Ecclesia Romana, omnisque Christiana religio gratum Domino accipiat incrementum. Ut autem omnis actio pleniùs legentibus elucescat, dignum duximus, ut omnium nostrûm consensus & nomina subscribantur.

Ego Peregrinus Aquileiensis Archiepiscopus cum Suffraganeis meis interfui & consensi.
Ego Arnaldus Archiepiscopus Moguntinus cum XIV. Suffraganeis interfui & consensi.
Ego Artuicus Bremensis Archiepiscopus cum meis Suffraganeis consensi.
Ego Hellinus Treverensis Archiepiscopus cum meis Suffraganeis consensi.
Ego Reinaldus Coloniensis Archiepiscopus cum meis Suffraganeis consensi.
Ego Wickmannus Magdeburgensis Archiepiscopus cum meis Suffraganeis consensi.
N. Bizuntinus Archiepiscopus per Legatum & Episcopum Basiliensem consensit.
N. Arelatensis Archiepiscopus consensit.
E. Lugdunensis Archiepiscopus cum suis Suffraganeis consensit.
N. Viennensis Archiepiscopus cum suis Suffraganeis consensit.
Henricus Rex Anglorum per litteras & Legatos suos consensit.
Ladislaus Rex Boëmorum consensit.
Waldematus Rex Danorum consensit.
Guido Electus Ravennas Archiepiscopus consensit.
N. Episcopus Firminus consensit.
N. Episcopus Ferentinus consensit.
N. Episcopus Mantuanus consensit.
N. Episcopus Pergamensis consensit.
N. Episcopus Faventinus consensit.

Abbatum verò & Archipresbyterorum multitudo innumerabilis multorum Regnorum interfuit & consensit.

Longobardorum inæstimabilis multitudo interfuit & consensit.

Universi ferè Principes Romani Imperii, tam Teutonici quàm Italici, tam in Urbe quàm extra Urbem, interfuerunt, & assensum cum ingenti desiderio præbuerunt.

FRIDERICI. I. IMPER. AUG.
MANDATA ET RESCRIPTA.

I.

De expeditione Italica adversus Alexandri Papæ fautores Imperio Teutonico rebellantes; & de receptione Papæ Victoris per Imperatorem confirmati.

FRIDERICUS Dei gratia Romanorum Imperator & Semper-Augustus, dilecto & fideli suo Pilgrino Venerabili Aquileiæ Patriarchæ, gratiam suam & omne bonum.

1. Litteras à tua Dilectione transmissas ea, qua decuit, benignitate suscepimus: quarum tenore diligentiùs inspecto, tuæ devotionis desiderio satisfacientes, de statu nostro tibi rescribimus & eventu, ut si fortè aliter, quàm res acciderit, apud te divulgatum fuit, veritatem tu ipse cognoscas & referas.

2. Sumus itaq; per gratiam Dei in bono statu, quia salus, & vita, & prosperitas nos & nostra cum gaudio comitantur. Quia verò secundùm varium eventum belli, diversi diversa referunt, hanc veritatẽ rei de nobis accipias; ꝙ Mediolanenses castrum quoddam, nomine Sarkanum, situm juxta Cumas, cum sua fortitudine obsederunt, & nos fideles nostros, qui in castro erant, liberare volentes, cõgregata multitudine Longobardorum infinita, ad locum accessimus, eosque, qui nostros obsederunt, ex omni latere obsedimus, ita ꝙ nullatenus manus nostras evadere poterant, nisi fortè ex desperatione, vel ex periculo mortis, per nos & per medium exercitum nostrũ impetum facerent, & transire fugientes tentarent. Quod & ita contigit. Mane enim in vigilia B. Laurentii, ipsi armati p medios nostros irruperunt, & quadã acies nostrorum Longobardorũ violenter penetraverunt. Quibus nos cum Teutonicis nostris quãvis paucis, adjunctis & aliquibus Longobardis, audacter & viriliter resistẽtes obviã venimus, & ex utraq; parte multi corruentes interierunt. Prætereà vexillũ eorum, ꝙ in *a* curru superbè erexerãt, in lutum dejecimus & destruximus, ibiq; plus quàm XXX. eorũ milites, qui ad custodiã solius vexilli fuerant deputati, truncavimus, ipsosq; p Dei adjutoriũ viribus nostris in fugam convertimus, & ad castra sua retrò cedere cõpulimus, campũq; cũ honore & victoria tenuimus, quãvis Lõgobardi innumerabiles à latere nostro p fugã recessissent, quãvis etiã interfectis aliquibus de nostris magnũ dãnũ recepissemus; illi profectò tot & tanta dãna suorũ acceperũt, ꝙ nos dãna nostra, respectu illorũ, nulla reputavimus. Cũ enim corpora suorũ occisorũ ipsi recolligerẽt, LXXV. currus ad civitatẽ Mediolanẽsiũ trãsferrẽt, nõ fuit currus aliquis, in quo tres vel quatuor mortui nõ jacerẽt. Sic hostib⁹ fugatis, nos ad Cumanã civitatẽ cũ multis captivis reversi sumus. Qui aliter de nobis p̃dicãt, scias nõ esse Evãgeliũ, quod evangelizãt.

3. Quicunq; etiã statũ Reverendissimi Papæ Victoris minorari & attenuari p̃dicant, scias omninò falsum esse; quia jã multa Regna Hispaniæ, Ungariæ, Daciæ, Boëmiæ, Comes quoq; Bartholi, & Comes S. Egidii, *b* cum tota Provincia & Burgundia, ei obediunt, & de die in diem dilatatur & crescit.

4. Scire prætereà debet tua Dilectio, ꝙ oẽs Principes Alemãniæ expeditionẽ nostrã ꝓmiserũt & juraverũt, omneq; ornatũ *c* garsiorũ & variorũ cõmuni cõsilio postposuerũt, solis cibariis & armis cõtẽti in ipsa expeditione. Unde q̃a, sicut p̃sona tua grata nobis est, ita & necessaria, mãdam⁹ Dilectioni tuæ & fidẽ tuam

a. carrocio.

b. i. e. cum toto Regno Arelatensi.

c. garsionum.

tuam monemus, ut de honore Imperii nostri, sicut alii Principes & fideles nostri, cogites & disponas, & xiv. die post Pascha cum honesta militia ad nos Papiæ venias, certus existens, quòd nulli Principum expeditionem remittemus, quamvis multi quærant absolvi: & quicunq; remanebit, contra nostram voluntatem remanebit. Si verò ante hunc terminum nos videre volueris, gratum valde est nobis. Veruntamen hoc pro constanti habere debes & tenere, quòd ab expeditione tuam personam nullo modo absolvemus.

II.

Super eadem expeditione Italica.

FRIDERICUS Dei gratia Romanorum Imperator & Semper-Augustus, Eberhardo Saltzburgẽsi Archiepiscopo, gratiam suam & omne bonum. Tuam experientiam minimè latere credimus, qualiter non pro cumulandis divitiis ad usum nostrum aut filiorum nostrorum, sed solummodò ad pacis reformationem, & augmentum Imperii, dispendio tam rerum nostrarum, quàm fidelium nostrorum instantia, etiam attritione proprii corporis laboraſſemus incessanter. Nunc verò, quia contumacia Mediolanensium à primævo pacis inimicorum, & Ecclesiarum temeratorum, bono nostro proposito, instinctu Diaboli, obstare pro viribus nititur, te unà cum aliis Principibus, cæterisq; Imperii fidelibus, in subsidium nostrum evocare decrevimus. Unde dilectioni tuæ mandamus, atq; sub debito fidelitatis præcipimus, quatenus omni occasione postposita, cùm membrum Imperii censeans, & hactenus sibi fidelis extitisti, ne Regnum aliquatenus in tempore nostro vacillet, & diminutionem sentiat, cum militia tua xiv. die post Pascha Papiæ exercitui nostro accedas. Nam quicunq; nobis in auxilium occurrent, nos & successores nostros ditare & sublimare diligenter intendere meminerunt sciant, quia finem toti negocio nostro cum victoria brevi (ut arbitramur) Dei nutu imponemus. Si quis autem se nunc temporis aliquatenus subtraxerit, hunc nec nobis nec Imperio nostro fideles esse censeamus.

III.

De Concilio per Imperatorem Cremæ indicto ad tollendum schisma Papale.

FRIDERICUS Dei gratia Romanorum Imperator Semper-Augustus, fideli suo Eberhardo Venerabili Saltzburgensi Archiepiscopo, gratiam suam & omne bonum.

1. Quanto majori largitate antecessorũ nostrorum, Regum & Imperatorum, Ecclesiam Saltzburgensem decoratam, fuisse cognovimus, eò majori pietate & ampliori dilectione, dignitatem Saltzburgensis Ecclesiæ semper fovere studuimus, & omnibus modis promovere. Inde cùm nos de te, tanquam de excellentiori & clarissimo Principe nostro, plurimum speraremus, & in tuæ sanctitatis Reverentia, in necessitatibus sanctæ Ecclesiæ Dei & Imperii, non modicam fiduciam haberemus, cum status Ecclesiæ Dei in pendulo nutaret, ad Papiensem Curiam, ubi tam Ecclesiastici Principes quàm Seculares, pro gloria Dei & honore Imperii promovendo solenniter convenerant, tuam personam sacris apicibus nostris & nunciis evocavimus; & quare non veneris, admodum nos admirati sumus.

2. Præterea indicto generali Concilio pro necessitatibus Imperii & Ecclesiæ celebrando in Dominica *Vocem jucunditatis* tuam sanctitatem, tuam reverentiam scriptis & nunciis iteratò sollicitavimus, & attentissimè rogavimus, ut diligenter perspectis schismatibus & pressuris, in quibus sancta Dei Ecclesia fluctuans laborabat, tuam laudabilem præsentiam saeto Conventui exhiberes, & ad rollenda de medio tanti mali scandala prudentiæ tuæ consilium opemq; necessariam negocio tam arduo non negares: sed ne sic tuam personam evocare valuimus.

3. Unde quia — *tua res agitur, paries cùm proximus ardet*, & quia publica res ista fuit, non privata, (nam de animarum salute agebatur) miramur nos primitùs, mirantur & universi Principes nostri, tam Seculares quàm Ecclesiastici, qui ad excolendam vineam Dei non timuerunt portare pondus diei & æstus, quare te subtraxeris, & magna suspicione te suspectum habent, quòd in tempore tribulationis te ipsum quasi murum inexpugnabilem pro domo Israël non opposueris. Mandamus itaq; tuæ discretioni, monentes & studiosiùs te rogantes, ut remota omni occasione & dilatione tuam ipsius præsentiam in proxima Nativitate sanctæ Dei Genetricis Mariæ nobis & Curiæ nostræ exhibere non differas Cremæ, assumpto tecum fideli nostro Venerabili Episcopo Brixiensi.

IV.

Archiepiscopus ad expeditionem evocatur sub pœna proscriptionis & depositionis.

FRIDERICUS Dei gratia Romanorũ Imperator Semper-Augustus, Eberhardo Venerabili Saltzburgensi Archiepiscopo, gratiam suam & omne bonum.

1. Cum sacri Imperii nostri dispositio consilio Principum, & maximè Religiosorum, frequẽter indigeat, cur totiens rogatus à nobis & diligenter invitatus, semel saltem ad festum beatæ Mariæ Virginis venire nolueris, de prudentia tua satis mirari non possumus, sed & universis Principibus Imperii admodum videtur extraneum.

2. Præterea cũ Saltzburgensis Ecclesia tanto amplioris servitii debito teneatur Imperio, quanto ampliùs ab Imperiali munificẽtia præ cæteris dotata & exaltata, collatis sibi beneficiis & honoribus gaudere dinoscitur, miramur, & de ratione non videmus, quare in summis Imperii necessitatibus, quibus tanto jam tempore tam fortiter, aux hante Deo, insudavimus & insudamus, tanti servitii molem alabilem defectum perferre debeamus.

3. Cùm igitur quantumcunq; Religiosi ab ipsa veritate, quæ sunt Cæsaris, Cæsari reddere jubeantur,

antur, & tua dignitas non solùm qualicunq; pecunia, sed & personis & armatura laboribus nostris adesse debeat; per hæc Imperialia scripta tuæ fidelitati tam præcipiendo quam rogando mandamus, quatenus ad proximum Pascha pro magnitudine facultatis & debiti, cum militia nobis succurras, & xv. die post diem Paschæ in campo Veronæ cum reliquis exercitibus te præsentes, teq; ita facturum nunc statim in manu præsentium latoris, Capellani & Nuncii nostri Burensis Colon. fideli & firma promissione certificare non differas. Quòd si animum prudentiæ tuæ ab his averteris, & omninò nolueris venire, indubitanter scire te volumus, quòd nos, favente & semper nos præcedente Dei clementia, cum consilio Principum & Religiosorum ita de Saltzburgensi Ecclesia ordinabimus, ut & honor Dei & religio non imminuatur, & debitum servitium Imperio de cætero rationabiliter exsolvatur.

V.

Super eadem re.

FRIDERICUS Dei gratia Romanorum Imperator & Semper-Augustus, fideli suo A. Venerabili Gurcensi Episcopo, gratiam suam & omne bonum.

1. Cùm ab ipsa veritate omnis homo, sed & quantumcunq; Religiosus, quæ sunt Cæsaris, Cæsari reddere jubeatur; & Saltzburgensis Ecclesia quàm maximè servitii debito, sacro teneatur Imperio, mirari non sufficimus, quare Saltzburgensis Archiepiscopus toties rogatus & vocatus non ad consilium, non ad expeditionis auxilium venire voluerit, & terminum, quem per proprium Capellanum suum nobiscum in festum B. Mariæ condixerat, tam incuratè neglexerit. Nunc aût per præsentium latorẽ, fidelem Capellanum nostrũ, Burens. Colon. iterum ad expeditionis auxiliũ cum personis & armaturis ipsum evocavimus, & ut tua diligentia ad id faciendũ eum studiosè commoneat, solettet & intensissimè rogamus. Quòd si pro consuetudine sua venire noluerit, de contemptu & injuria tam tuæ dilectioni conquerimur, quàm & omnibus Imperii Principibus ibi conqueri necessarium habemus.

2. Nos aũt, si necesse fuerit, de Saltzburgensi Ecclesia ita cum consilio Principum & Religiosorum ordinabimus, q; & honor Dei non diminuetur, & religio Ecclesiæ non subvertetur, si (Deo volente) Imperio debitum servitium exsolvetur. Novit Deus, qui corda scrutatur, q; nos virtutem in quolibet homine, magis autem in eo, cujus propositum in virtutibus decoratur, diligimus & reveremur; &, nisi supremis injuriis coacti, ad molestiam cujusquam, non nisi multùm inviti provocamut.

3. De cætero præsatum Capellanum nostrum dilectioni tuæ committimus, ut ex parte nostra diligentet andias, & ad ea, quæ ei dedimus in præceptis, ipsum consiliis & conductu adjuves, quatenus & pro his & pro omnibus fidelibus servitiis tuis & multa dilectione tua, vobis ad promerendum semper simus attenti.

VI.

Ut Archiepiscopus ad Curiam Imperialem evocatus se in persona Imperatori sistat, nec ulla pecunia absentiam suam redimere possit.

FRIDERICUS Dei gratia Romanorũ Imperator Semper-Augustus, Ebethardo Venerabili Saltzburgensi Archiepiscopo, gratiam suam & omne bonum. Inter anxias & innumeras tribulationes, quibus, exigentibus peccatis hominum, jamdiu universalis laborat Ecclesia, consilium religionis tuæ multo tempore requisivimus, ut discretio tua, quæ directo tramite ad summum bonũ attingere nititur, iter salutis nobis ostenderet, & ab errore minùs eruditorum animos declinaret. Non solùm autem præsentiam tuam admodùm necessariam Imperio subtraxisti, verùm nos & omnes Principes & fideles nostros, secus quàm decet honestatem tuam immoderatis verbis eum offensione aggravasti. Sanè cùm legationis tuæ Nuncius ad nos venisset, & servitium pecuniæ tuæ pro redemptione expeditionis nobis obtulisset, nos communicato cum Principibus nostris cõsilio, pecuniam tuam cum honore non potuimus accipere, quia nostræ consuetudinis non est alicujus pecuniam accipere, & odium etiã inter eum retinere. Cùm autem, sicut decet Imperialem Excellentiam, nobis personam tuam exhibueris, tunc nos magis de tuo adventu gaudere poterimus, & de instante necessitate Imperii & Ecclesiæ, tecum & cum cæteris Imperii Principibus tuo consilio salubriùs tractare poterimus & ordinare.

VII.

In rebellem Imperio Civitatem Mediolanensem lata, & de forma executionis in recipiendis deditis rebellibus.

FRIDERICUS Dei gratia Romanorum Imperator & Semper-Augustus, Eberhardo Saltzburgensi Archiepiscopo, gratiam suam & omne bonum.

1. Dignum æstimamus, ut hi, qui tribulationibus nostris & Imperii, personarũ servitio & rerum dispendio hactenus fideliter cõmunicaverunt, à Domino, qui consolatur nos in tribulatione nostra, cõsolationis gaudia recipiant, & felicissimis eventibus nostris, ac gloriosissimis triumphis, quales nulli antecessorum nostrorũ concessos esse credimus, grata vicissitudine participent & cõgratulentur. Tuæ ergo dilectioni, quę omnẽ honorem nostrum fitibundo pectore anhelare, luce clariùs constat, significandum duximus; quia in virtute Dei, *per quem Reges regnant, & potentes faciunt justitiam*, felicem & gloriosam de Mediolano victoriã cum plenitudine honoris adepti sumus. In Kal. enim Mart. prima videlicet die mensis, hostis Imperii Mediolanum, submota omni simulatione fraudis, qua in prima deditione dolosè nos circumvenit, summa necessitate famis & mediæ coacti ad Curiam nostram apud Laudam venerunt, & nudos gladios in cervicibus suis deferentes, & Majestati nostræ reos se esse profitentes,

Aa perso-

personas, res, ipsamque civitatem absq; omni tenore, & sine aliqua conditione interposita, in nostram potestatem cum plena deditione reddidêre.

2. Præterea iv. Nonas ejusdem mensis, Mediolanenses cum omni militia & viribus civitatis ad nos redeuntes, vexilla & universa signa bellica, claves q; civitatis, & Consulatus dignitates Majestati nostræ resignaverunt, refutantes omnia genera armorum, omnem potestatem, nisi quam cum gratia & permissione nostra possent obtinere. Juraverunt insuper, quæcumq; eos jurare fecimus, scilicet quod universa mandata nostra, sicut de personis & rebus & de ipsa civitate ordinaremus, bona fide & sine fraude observarent; & de his omnibus observandis cccc. obsides *a* meliores & majores de civitate nobis dederunt.

a i.e. nobiliores & magis primanos.

3. Ex sententia ergo divina, cujus judicia abyssus multa, qui frangit omnem superbum, ne de cætero prædictis hostibus occasio malignandi, & facultas rebellandi præstetur, fossata complanavimus, muros subvertimus, turres omnes destruimus, ipsamque civitatem in ruinam & desolationem damus: sicque ad promovenda alia negotia, & ad plenariam Imperii reformationem, exercitum nostrum & victrices aquilas feliciter convertemus.

4. De cætero, dilectos & fideles nostros Nuncios O. Veronensem Episcopum, & C. Capellanum nostrum in occursum tibi apud Tridentum transmittimus, qui juxta magnificentiam Imperii & honorem tuum ad Curiam nostram te perducant.

VIII.

Super eadem re.

Anno Christi 1162.

FRIDERICUS Dei gratia Romanorum Imperator Semper-Augustus, dilecto suo Romano Gurcensi Episcopo, gratiam suam & omne bonum.

1. Dignū æstimamus, ut ii, qui tribulationibus nostris & Imperii, personarū periculo & rerum dispēdio hactenus fideliter communicaverunt, ab eo, qui consolatur nos in omni tribulatione nostra, & consolationis gaudia recipiant, & felicissimis eventibus nostris, ac gloriosissimis triumphis quales nulli antec[illegible]sorum nostrorum concessos esse credimus, grata vicissitudine participent & [illegible].

2. Tu ergitur Dilectioni, quoniam omnem honorem nostrum sitibundo pectore anhelare luce clarius constat, significandum duximus, quòd in virtute Dei, per quem *Reges regnant, & potentes faciunt justitiam*, felicem & gloriosam de Mediolano victoriā cum omni plenitudine honorum adepti sumus. In Kalendis Martii, videlicet prima die mensis, hostes Imperii Mediolanenses, summota omni simulatione fraudis, qua in prima deditione nos circumvenerunt, summa necessitate famis & inediæ coacti ad Curiam nostram apud Laudam venerunt, & nudos gladios in cervicibus suis ferentes, & Majestatis reos se profitentes, personas, res, ipsamq; civitatem, absque omni tenore, & sine conditione interposita, in nostram pattem cum plenaria deditione reddiderunt.

3. Ex sententia igitur divina, cujus judicia abyssus multa, qui frangit omne superbum, ne de cætero prædictis hostibus occasio malignandi, vel facultas rebellandi præstetur, fossata complanavimus, muros subvertimus, turres omnes destruximus, & totam civitatem in ruinam & desolationem ponimus, sicque ad promovenda alia negocia, & ad plenariam Imperii reformationem exercitum nostrum & Aquilas triumphales, prout voluerimus, convertemus.

X.

De Pace Imperatoris & Regis Francorum.

Anno Christi 1161.

FRIDERICUS Dei gratia Romanorum Imperator, à Deo Coronatus, Magnus & Pacificus, Inclytus, Victor ac Triumphator, Semper-Augustus, dilecto consanguineo suo LUDOVVICO eadem gratia Francorum Regi glorioso, salutem & intimæ dilectionis sincerıtatem. Postquam divina clementia, *per quam Reges regnant, & legum conditores justa decernunt*, ad Romani Imperii nos sublimavit gloriam, & ex pacis abundantia, quam mundus dare non potest, feliciter regnandi felicia nobis concessit tempora, desiderio desideravimus faciem tuā videre, & familiaritatis tuæ perfrui dulcissima alloqutione, sed præpedientibus magnis ac multimodis valde dilacerati Imperii nostri negotiis, q pia mente concepimus, effectui mancipare non potuimus. Quia verò p Legatos tuos, & per epistolam tuam hoc ipsum æque te optare cognovimus & credimus, non modicè gaudemus, sperantes in eo, qui dat salutem Regibus, quod ex nostra salutifera colloqutione, universo orbi pacis & tranquillitatis non modicum, & Ecclesiis Dei emergendi, respirandi, multiplicandi præbeatur incrementum. Sed quod voluntatis bonæ benignum desiderium hinc inde nondum compleri potuit, nec tuæ tarditati, nec nostræ videtur imputandum recessioni. Nunc autem, quia in præcinctu Italicæ expeditionis jam sumus, & Principes Imperii nostri ad eandem unanimiter intendunt, quo in loco, quo tempore convenire & colloqui possimus, incertum habemus, nisi forte si completa expeditione vita comes fuerit, super hoc cum Principibus nostris diligentissime ordinabimus. Volumus etiam, ut quod tu de nobis, nos de te sperare semper possimus. Vera enim amicitia nunquam fallit.

XI.

De Unitate Imperii & Regni Franciæ.

Anno Christi 1161.

FRIDERICUS Dei gratia Romanorum Imperator & Semper-Augustus, dilecto consanguineo suo LUDOVVICO, Illustri Francorum Regi, salutem & sinceræ dilectionis affectum. Literas & Legatum Nobilitatis tuæ, qua debuimus alacritate, suscepimus, benignè Imperiales aures accommodantes his, q̄ à sinceritate tua nobis nunciata fuere. Placet igitur & sublimitati nostræ, ut inter nos tanquam

quam consanguineos,& inter cognata Regna nostra, detersâ totius rancoris nebula, sinceræ dilectionis splendor refulgeat,& fœdus amicitiæ,quod facit utraque unum,indissolubilem semper conservet amorem.Sane quæ unq; necessaria sunt ad conservandam inter nos mutuæ dilectionis integritatem, cum dilectu consanguineo nostro fideli suo Henrico Comite Trecarum amice & plenarie ordinavimus, & sicut condictum est, inviolabiliter observare curabimus. Datum Papiæ post destructionem Mediolani, 11.Kal.Junii.

XII.

De Pseudopapa in Franciam transfugio.

FRIDERICUS Dei gratia Romanorum Imperator & Semper-Augustus, dilecto amico suo, Venerabili N.Episcopo Suessionensi,& Regis Francorum Cancellario,salutem cum intima & sinceræ dilectione. In veritate audivimus,quod Rollandus quondam Cancellarius, qui propter fideles nostros circa Romam non habet nec invenit , ubi caput suum reclinet,periculo maris seipsum cum suis pseudosequacibus commiserit, ut terram Francigenarum intret, eamq; schismaticæ pravitatis errore, utpote manifestus Dei & Ecclesiæ ac Imperii inimicus , commaculet & spoliet ; ut etiam quomodocunq; corrodat viginti mille libras,& amplius, unde creditoribus suis debita persolvat; quia sub alieno ære valde graviter ipse laborat. Rogantes itaque tuam dilectionem intimo & pleno affectu monemus,quatinus prædictum Schismaticum , nostrum & totius Imperii atrocem inimicum , nullo modo recipias,nec recipi ab alio permittas, Regiq; Francorum bona fide consulas, ne ipsum,vel aliquem de suis Pseudocardinalibus vel Nunciis recipiat. Tantum enim ac tale odium inter nostrum Imperium& suum Regnum exinde posset oriri,quod non de facili compescere possemus aut sedare. *Anno Christi 1162.*

XIII.

De Concilio in Burgundia inter Imperatorem & Regem Franciæ , & inter utriusq; communes Proceres celebrando pro confirmatione electi Papæ.

FRIDERICUS Dei gratia Romanorū Imperator & Sēper-Augustus,dilecto suo ** Archiepiscopo,gratiam suam & omne bonum. Inter innumeras & tumescētes tempestatum procellas,quibus jamdiu navicula B.Petri quassata,& inter pressuras diversas, quibus sancta Dei Ecclesia frequenter afflicta & tribulata est,tandem verus ille Mediator Dei & hominum Jesus Christus,qui Ecclesiam suam velut unicam sponsam proprio charactere sui pretiosi sanguinis insignivit & redemit , consolationis gratiam,quam ascendens in cœlum fidelibus suis repromisit, inquiens: *Non relinquam vos orphanos , ecce ego vobiscum sum omnibus diebus usq; ad consummationem seculi*, evidentibus & manifestis declarat indiciis. Ipse enim sicut stella matutina in medio nebulæ oriens , solita pietate Ecclesiam suam in tribulatione respexit,& surgens imperavit ventis & mari,& facta est tranquillitas magna.Pro illa siquidem controversia , quæ inter Nos & Regem Francorum pro schismate Romanæ Ecclesiæ jamdiu agitabatur, aspirante Spir.S.gratia,quæ facit habitare unanimes in domo Domini,mediantibus hinc inde Legatis tandem pari voluntate,& unanimi consensu inter nos convenit, quod nos videlicet una cum Archiepiscopis, Episcopis,& Patribus Orthodoxis ac vitis Religiosis,Baronibus & universis utriusque Regni Principibus, IV.Kal.Septemb.in die videlicet Decollationis Joannis Baptistæ, super fluvium Saonam in Episcopatu Bizantino *a* Concilium generale pariter celebraturi sumus, in quo Rex Francorum dilectus consanguineus noster cum universis Archiepiscopis suis, Episcopis, & cum omnibus Regni sui Principibus , & tota Gallicana Ecclesia Reverendum Patrem nostrum Dominum Papam Victorem, sicut per sacramenta & firmissimas securitates præordinatum est,in Apostolicum & Universalem sanctæ Dei EcclesiæPontificem recipiet,& debitam ei exhibebit reverentiam. Verum quia hoc negotium tam arduum, tamq; salubre, & jam necessarium,ubi de reconciliatione sanctæ Dei Ecclesiæ, & totius Christianitatis in commune agitur , sine tuæ discretionis cæterorumq; Principum ac Christi fidelium præsentia cōsummari nec debet nec potest, exoramus te & monemus in ea fide, quam debes Imperio, & sanctæ Dei Ecclesiæ,& animæ tuæ, quatinus omni occasione summota cum sapientioribus & magis idoneis & literatis personis tui Episcopatus apud Bisantium, IV. die ante prædictum terminum familiariter,more Curiæ,nobis occurras,ad *b* Concilium nobiscum processurus. Et quia abundans cautela non nocet,milites tui,quos tecum adduces, in armis & clypeis sint muniti. Insuper tentoria deferas, quæ propter domorum raritatem necessaria erunt. Ibi enim per gratiam Dei totum negotium Domini Papæ Victuris ad gloriam Dei,& ad pacem,& unitatem sanctæ Ecclesiæ,& omnimodum honorem Imperii honesto fine terminabitur. *Anno Christi 1163.*

a. Consilium.

b. Consilium.

XIV.

Super eadem re.

FRIDERICUS Dei gratia Romanorum Imperator & Semper-Augustus,dilecto suo E. Venerabili Lugdunensi Archiepiscopo & Primati Galliarum,gratiam suam & omne bonum. Imperialis nostræ sollicitudinis propositum , quod Lugdunensem Ecclesiam ac Civitatem à diutinis laboribus suis exuere , & in antiquæ dignitatis suæ statum reformare decrevimus, pro tua fideli erga nos devotione in pectore nostro incessanter vigilat,quoad usq;(Deo opitulante)debitum sortiatur effectum. Unde & propitia divinitas,quæ piis omnium consiliis interesse,& ea promovere consuevit, congruam nobis hoc tempore opportunitatem obtulit,ut partes Burgundiæ, immò ipsam Civitatem Lugdunensem in propria Majestatis nostræ persona quantocyus adeamus , ac ruinas ejus in statum sui decorem coope- *Anno Christi 1163.*

rante Deo erigamus. Comes siquidem Trecensis, quum ad Curiam nostram in legatione Domini sui Regis Francorum venisset, & Reverendum Patrem nostrum Papam Victorem humili veneratione honorasset, studiosè à nobis postulavit, quatinus ad Colloquium inter nos & eum Regem habendum accederemus; tantumque huic verbo institit, quoadusque universorum nostrorum Principum consilio Colloquium indiximus, IV. Kalend. Septembris, ad Pontem Laone, inter Divionem & Dolum, cum Archiepiscopis, Abbatibus, aliisque Cleri nostri Prioribus illò venturi. Quia ergo tua diligens prudentia in eodem Colloquio nobis plurimum necessaria est, Venerabilitati tuæ studiose mandando injungimus, quatinus ad idem Colloquium omnes Suffraganeos tuos evoces, & cum universis Prioribus, Abbatibus, & Cleri celebritate, omni remota occasione, venias, quia nos ibidem, divina gratia promovente, super Ecclesiæ Dei restituenda unitate, & super Domini Papæ Victoris confirmatione finem imponemus. Intereà verò consiliom non fuit, in militiam (prout dictum erat) transmitteremus, quia quæcunque sunt in bellicis rebus agenda seu disponenda, per præsentiam nostram convenienter adimplere curabimus. Dominus quidem Papa nobiscum aderit, & oportebit propter defectum domorum in tentoriis habitare.

XV.

Super eadem re.

Anno Christi 1163.

FRIDERICUS Dei gratia Romanorum Imperator, & Semper-Augustus, fideli suo M. Duci Lotharingiæ gratiam suam & omne bonum. Quoniam in schismate, quod est in Romana Ecclesia, universus urbis in se ipsum divisus est, & tota Christianitas in modica turbatione concutitur, nos tota animi compassione sanctæ Dei Ecclesiæ doloribus condolemus, totius consilii & auxilii propensiorem curam & sollicitudinem adhibere cupientes, ut totius dissensionis discrimine sublato, Ecclesia Dei, sicut in unitate fidei, ita sub unius Pastoris regimine in unum ovile congregetur. Inde est, quod ex consilio Principum, cum dilecto consanguineo nostro LUDOVICO illustri Rege Francorum, IV. Kal. Septembris, in die videlicet Decollationis Sancti Johannis Baptistæ, super fluvium Saonam *Concilium celebrare statuimus: in quo, aspirante Spiritu sancto, qui facit unanimes habitare in domo Domini, speramus, ut Ecclesiasticæ pacis & unitatis status reformetur, & Dominus Papa Victor Apostolicæ Sedis gubernacula debeat obtinere. Verum quia hoc negotium tam arduum, tamq; salubre, & tam necessarium, ubi de reconciliatione sanctæ Ecclesiæ, & salute totius Christianitatis in commune agitur, sine tuæ discretionis præsentia consummari nec debet, nec potest, exorantes commonemus te in ea fide, quam debes Imperio & sanctæ Dei Ecclesiæ, & animæ tuæ, quatinus omni occasione summota apud Bisantiom quarto die ante prædictum terminum familiariter, more Curiæ, nobis occurras, ad Concilium nobiscum processurus, &c.

* Consilium

XVI.

De Concilio generali apud Bisantium celebrando pro recipiendo Victore Papa per Imperatorem confirmato, ab Ecclesiis Gallicanis.

Anno Christi 1161.

FRIDERICUS Dei gratia Romanorum Imperator & Semper-Augustus, fideli suo C. Augustanensi Episcopo, gratiam suam & omne bonum.

1. Inter varias & tumescentes tempestatum procellas, quibus jam diu navicula beati Petri quassata; & inter pressuras diversas, quibus sancta Dei Ecclesia frequenter afflicta & tribulata est, tandem verus ille mediator Dei & hominum Christus Jesus, qui Ecclesiam suam velut unicam sponsam proprio charactere sui pretiosi sanguinis insignivit & redemit, consolationis gratiam, quam ascendens in cœlum fidelibus suis repromisit, inquiens: *Non relinquam vos orphanos: ecce ego vobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem seculi*, evidentibus & manifestis declarat indiciis. Ipse enim, sicut stella matutina in medio nunc oriens, solita pietate Ecclesiam suam in tribulatione respexit, *& surgens imperavit ventis & mari, & facta est tranquillitas magna.* Pro illa siquidem controversia, quæ inter nos & Regem Francorum pro schismate Romanæ Ecclesiæ jam diu agitatur, aspirante Sancti Spiritus gratia, qui facit habitare unanimes in domo, mediantibus hinc inde Legatis, tandem pari voluntate & unanimi consensu inter nos convenit, quòd nos videlicet, unà cum Archiepiscopis, Episcopis & Patribus orthodoxis ac viris Religiosis, Baronibus, & universis Regni utriusq; Principibus, IV. Kal. Septembr. in die videlicet Decollationis S. Johannis Baptistæ, supra fluvium Saona, in Episcopatu Bisuntino, Concilium generale pariter celebraturi sumus: in quo Rex Francorum, dilectus consanguineus noster, cum universis Archiepiscopis, Episcopis, & cum omnibus Regni sui Principibus, & tota Gallicana Ecclesia, Reverendum Patrem nostrum Dominum Octavianum Papam, sicut per sacramenta & firmissimas securitates præordinatum est, in Apostolicum Universalem sanctæ Dei Ecclesiæ Pontificem recipiet, & debitam ei reverentiam exhibebit.

2. Verùm quia hoc negocium tam arduum, tamq; salubre, & tam necessarium, ubi de reconciliatione sanctæ Dei Ecclesiæ, & totius salute Christianitatis in cõmune agitur, sine tuæ discretionis, cæterorumq; Principum ac Christi fidelium præsentia, consummari nec debet nec potest, exoramus te & monemus in ea fide, quam Imperio & S. Dei Ecclesiæ & animæ tuæ debes, quatenus omni occasione summota, cum sapientioribus & magis idoneis personis tuæ dioceseos apud Bisuntium IV. die ante prædictum terminum familiariter, more Curiæ, nobis occurras, ad Concilium nobiscum processurus. Et quia abundans cautela non nocet, Milites tui, quos tecum adduces, in armis & clypeis sint muniti.

muniti. Insuper & tentoria deferas, quæ propter domorum raritatem necessaria sunt. Ibi enim per gratiam Dei totum negocium Domini Victoris Papæ ad gloriam Dei, & ad pacem & unitatem sanctæ Dei Ecclesiæ, & omnimodum honorem Imperii honesto fine terminabitur.

3. Denique omnibus in Ordine Clericali constitutis scribimus, suadendo & rogando, quatenus ad præfatum Concilium veniant, aut ruentibus rebus suis succurrant.

XVIII.

De exsequendis Decretis Comitiorum Herbipolensium super confirmatione & receptione Paschalis Papæ, & damnatione Alexandri Pseudopapæ.

FRIDERICUS Dei gratia Romanus Imperator & Semper-Augustus, dilecto fideli & consanguineo suo Henrico Comiti Trecarum, gratiam suam & omne bonum. *Anno Christi 1166.*

1. Cunctis populis, quos clementiæ nostræ regit Imperium, jam dudum innotuisse credimus, qualiter exorta quondam inter Ecclesiæ Romanæ Cardinales de Apostolatu discordia, in Reges & Regna impetu pestifero est diffusa, pro qua ad optabile pacis bonum revocanda, quantos post beatæ memoriæ Papæ Victoris electionem ac confirmationem Catholicam, Papiæ, Laudæ, Mediolani, Laonæ, atque in diversis Imperii situbus, in corpore nostro labores tam nos, quàm invicti Principes nostri pertulerimus, quantas rerum copias zelo justitiæ impenderimus, in extremis quoque mundi partibus jam auditum non dubitamus. Deniq; beatissimo Papa Victore ad Paradisi gaudia assumpto, & in ejus locum ab Episcopis Cardinalibus almæ Sedis Apostolicæ, Domino Paschali viro Christianissimo in præsentia Episcoporum & Religiosorum Lombardiæ ac Tusciæ, Illustris quoq; Præfecti Urbis Romæ, ac multorũ Nobilium Romanorum, Catholicè substituto, ipsum etiam Dominum Paschalẽ, ex Ecclesiæ ac Principũ Imperii judicio atq; consilio in Papam & Patrẽ Catholicum solenniter recepimus, debitoq; honore venerari semper intendimus. Proinde obstinata Schismaticorũ perfidia, mortẽ viri justi suis successibus aperta fronte adscribens, Syreneis suis blanditiis fidelium quorundã nostrorũ animos adeò molita est de novo immutare, ut nisi morbis novis nova maturiùs remedia objicerentur, pars nostrorum non modica videretur ex fiducia nostræ lenitatis seducenda.

2. Igitur zelo reformandi decoris domus Dei ardentius accensi, cum Regem Francorum, qui nulla nostra culpa præeunte, unà cum Rulando Imperii nostri hoste publico, ejusq; sequacibus, Imperialem nostrum honorem manifestè molitur auferre, post multos nostros ammonitus irrevocabilem persensissemus, universis Imperii nostri Principibus in sancto Pentecostes Curiam generalem Wirzeburc indiximus, quorom cœtu celeberrimo ibidem solenniter præsidente, Ecclesiæ Dei statum, ac Domini Paschalis Papæ negotiom, seriò ac magnificè duximus roborandum. Invocata igitur devotissimè Spiritus sancti gratia, & universorum qui aderant consilio communicato, ad removendam pro parte nostra omnem ambiguitatem ipsi nos manu propria super Sanctorum reliquias juramentum publicè præstitimus, quod Rollandum Schismaticum, vel ejus successorem, quem pars ipsius elegerit, in Papam nunquam recipiemus, nec ad eum recipiendum assensum unquam alicui præbebimus. Nulli etiam fautorum ejus gratiam nostram unquam *rescindemus, nisi ab errore viæ suæ ad unitatem Ecclesiæ suæ fuerit conversus. Dominum verò Paschalem Papam manutenebimus semper atq; promovebimus, eiq; tanquam Patri Catholico & universali Pontifici obedientiam, honorem ac reverentiam exhibebimus, & ab ipso ejusq; parte (vita comite) nunquam recedemus. Electos quoque, qui sub eo aut ejus successore, quem pars ipsius elegerit, consecrationem receperint, honore aut ordinibus suis pro ejus obedientia privari nunquam permittemus, & hujus absolutionem sacramenti nunquam requiremus, nec oblatam recipiemus. * leg. reddemus.

3. Præterea noster in Imperio successor, quem Principes universi elegerint, hunc honorem Ecclesiæ Dei & Imperio, & hanc partem nostram sub eodem juramento tuebitur semper atque tenebit.

4. Idem quoque juramentum Archiepiscopi omnes & Episcopi, atque Electi, qui interfuerunt numero XL. super sancta Dei Evangelia manu propriâ, unusquisque sub stola sua præstiterunt, & publicè firmaverunt. Nihilominus Principes seculares universi, Dux videlicet Saxoniæ, ac Bavarus, Marchio Albertus senior, Conradus Palatinus Comes de Rheno, & Ludouicus Landgravius, & reliqui omnes super Sanctorum reliquias publicè id ipsum juraverunt. Repente autem Spiritus sanctus mentes omnium adeò fecit unius voluntatis, quod Electi omnes, qui præsentes aderant, primò Reinoldus Coloniensis Electus & Italiæ Archicancellarius, deinde cæteri omnes in Sabbatho Quatuor temporum, ad laudem Dei & honorem Imperii, sacros Ordines devotissimè susceperunt.

5. Firmiter quoque à nobis & ab universis decretum est, ut quicunque supersunt ordinandi, in proximis Quatuor temporibus similiter exequantur: alioquin dignitatis, ad quam electi sunt, honore, omni remota dilatione, priventur.

6. Adhoc Honorabiles Legati Illustris amici nostri Henrici gloriosi Anglorum Regis, ad nos ab ipso transmissi, in totius Curiæ nostræ præsentia, super Sanctorum reliquias ex parte Regis Angliæ publicè nobis juraverunt, quod Rex ipse cum toto Regno suo in parte nostra fideliter stabit, Dominum Papam Paschalem, quem nos tenemus, tenebit: de Rolando autem Schismatico manutenendo nullatenus de cætero se intromittet.

7. Quia verò justitiæ, quam hostes Ecclesiæ ac nostri, sive superbia, sive ex causæ suæ diffidentia devitaverunt, nos semper hactenus stare parati, nunc tandem ad insolita sacramenta, ex eorum ma-

nifesta obstinatione, firmiter impulsi, à Schismaticorum communione omnis homo, omnis ordo caveat. Favor enim illorum, etsi aliquomodo visus est venialis, in posterum prorsus erit irremissibilis.

8. Ad perfectum verò hujus negotii firmamentum, ex totius Herbipolensis Concilii decreto firmissimè præcipimus, ut si quis ad sui mandatum Antistitis aut Præsidis Provinciæ, vel Domini sui, sacramentum suprà dictum non præstitent, si Clericus sit aut Monachus, Ecclesiastico privetur honore; si Laicus, allodia & beneficia, quæcunq; possidet, nostra ipsi auctoritate à suo Judice vel Domino prorsus adimantur.

XIX.

De Duce Burgundiæ adversus injurias Regis Franciæ per Imperium tuendo.

FRIDERICUS Dei gratia Romanorum Imperator, Semper-Augustus, dilecto & fideli suo Henrico Comiti Trecarum gratiam suam & omne bonum. Audivimus, unde plurimum gravamur & dolemus, quod Rex videlicet Franciæ in proximo festo sancti Johannis terram Ducis Divionensis, nostri dilecti, & nostri obligati, hostiliter intrare atque destruere proponit. Quod nos nulla ratione possumus aut debemus sustinere. Unde tuam dilectionem, cui plenariè confidimus, toto affectu sollicitamus, & summoperè postulamus, quatinus pro nostro amore ipsum Regem ab hoc proposito modis omnibus retrahas & impedias, & ne per te vel per tuos ipsi Duci aliquod damnum vel gravamen proveniat, te ipsum à consilio & auxilio Regis subtrahas, nec Duci noceas. Quod si Rex ipse ab hac intentione desistere vel supersedere noluerit, scias pro certo, quod nullo modo patiemur nec sustinebimus, immò ei resistendo amicum nostrum Ducem cum toto robore Imperii nostri juvare curabimus & defensare. Veruntamen si inter Ducem & matrem ejus aliqua quæstio, quæ tendit ad discordiam, orta est vel fuerit, nos una tecum ad eandem quæstionem componendam satis ex abundanti sufficere possumus.

XX.

De mercatorum pace publica.

De Represaliis contra Regis Franciæ subditos in Imperio concedendis, si Imperiales homines in Francia lædantur.

GLORIOSO & Magnifico LUDOVICO Regi Francorum, N. Christi Dei gratia Imperialis Curiæ Cancellarius, & Legatus Italiæ, salutem & servitium suum. Ratio suggerit, & Principum consuetudo deposcit, ut quemadmodum Regni vestri negotiatores per Romanum Imperium pace & securitate fruuntur, ita versa vice nostri nullatenus sub vestra jurisdictione lædantur. Quia igitur Masconensis Vicecomes quosdam nostros mercatores injustè exspoliavit, & unum ex eis in captivitate retinet compeditum, petimus & ex parte Augusti Serenissimi vestram Excellentiam commonemus, ut hominem & res detentas reddi faciatis. Alioquin si damna hujusmodi per vestros negotiatores fuerint resarcita, aut si novum teloneum ad damnum resarciendum super vestros mercatores fuerit constitutum, vestra discretio non gravetur.

Anno Christi 1166.

FRIDERICI I. IMPER. AUG. LAUDUM.

Super Ducatu Bavariæ & Marchionatu Superioris Austriæ.

FRIDERICUS divina favente clementia Romanorum Imperator Semper-Augustus. Quanquam rerum commutatio ex ipsa corporali institutione possit firma consistere, vel ea, quæ legaliter leguntur vel geruntur, nulla valeant tergiversatione convelli; ne qua tamen possit esse gestæ rei dubietas, nostra debet Imperialis auctoritas præcavere.

1. Noverit igitur omnium Christi Imperiique nostri fidelium præsens ætas, & futura posteritas, qualiter nos, ejus cooperante gratia, à quo cœlitus pax missa est hominibus super terram, in generali nostra Curia Ratisponæ, in nativitate sanctæ Mariæ celebrata, in præsentia multorum Religiosorum & Catholicorum Principum, litem & controversiam, quæ inter dilectissimum patruum nostrum Heinricum Ducem Austriæ, & Karissimum nepotem nostrum Heinricum Ducem Saxoniæ, diu agitata exstitit super Ducatu Bavariæ, & super Marchia à superiori fluminis parte Anasi, terminavimus hoc modo. Quòd Dux Austriæ resignavit nobis Ducatum Bavariæ & dictam Marchiam, quatenus tenebat. Qua resignatione facta, mox eundem Ducatum Bavariæ in beneficium contulimus Duci Saxoniæ. Dux autem Bavariæ resignavit nobis Marchiam Austriæ cum omni jure suo, & cum omnibus beneficiis, quæ quondam Marchio Liupoldus habebat ad Ducatum Bavariæ.

2. Ne autem in hoc facto honor & gloria patrui nostri charissimi aliquatenus minuatur, de consilio & judicio Principum, Illustri Uladislao Duce Bohemiæ sententiam promulgante, & omnibus Principibus approbantibus, Marchiam Austriæ in Ducatum commutavimus, & eundem Ducatum cum omni jure, præfato patruo nostro Heinrico, & prænobilissimæ uxori suæ Theodoræ, in beneficium concessimus, perpetuali jure sancientes, ut ipsi & liberi eorum post eos indifferenter filii & filiæ eundem Ducatum Austriæ hæreditario jure à Regno teneant & possideant.

3. Si au-

3. Si autem prædictus Dux Austriæ, patruus noster, & uxor ejus absq; liberis decesserint, libertatem habeant eundem Ducatum affectandi, cui voluerint.

4. Statuimus quoq;, ut nulla magna persona in ejusdem Ducatus regimine sine Ducum consensu vel permissione, aliquam justitiam præsumat exercere.

5. Dux verò Austriæ de Ducatu suo aliud servitium non debet Imperio, nisi quòd ad Curias, quas Imperator præfixerit in Bavaria, evocatus veniat: nullamq; expeditionē debeat, nisi fortè quam Imperator in Regna vel provincias Austriæ vicinas ordinaverit.

Cæterum ut hæc nostra institutio omni ævo rata & inconvulsa permaneat, præsentem inde paginam conscribi, & sigilli nostri impressione insigniri jussimus, adhibitis testibus idoneis, quorum nomina sunt hæc:

Pilgrinus Aquilegiensis Patriarcha.
Eberhardus Archiepiscopus Salisburgensis.
Otto Episcopus Frisingensis.
Conradus Episcopus Brixinensis.
Heinricus Episcopus Ratisbonensis, & Tridentinensis.
Dominus Welpho Dux Spoletæ.
Conradus frater Imperatoris [Dux Sueviæ.]
Fridericus filius Regis * Conradi [Dux Sueviæ.]
Heinricus Dux Carinthiæ.
Marchio Engelbertus de Istria.
Marchio Albertus de Baden. [alii habent, de Stachen, sive Stadeo.]
Dietpoldus Marchio de Voburg.
Otto Comes Palatinus [sc. de Witilinspach] & frater ejus Fridericus.
Gebhardus Comes de Sultzbach.
Engelbertus Comes de Hall.
Gebhardus Comes de Burckhausen:
& alii quàmplures.

* Eo nomine Tertii.

Signum Domini FRIDERICI Imperatoris invictissimi.

Ego Reinaldus Cancellarius vice Arnoldi Moguntinensis Archiepiscopi & Archicancellarii, recognovi: regnante Domino FRIDERICO *Rom. Imp. in Christo. Datum Ratisbone 15. Cal. Octobr. indiction. quarta, anno Dominicæ Incarnationis MCLVI. anno Regni ejus quinto, Imperii secundo.*

PACTUM

QVOD PEPIGERVNT ROMANI CVM DOMINO FRIDERICO IMPERATORE ET Semper Augusto.

Anno Christi 1167.

JURAVERUNT præsentes, & jurabunt futuri SENATORES & totus POPULUS ROMANUS Domino FRIDERICO Imperatori fidelitatem, & quòd juvabunt eum coronam Imperii Romani retinere, & defendere eum contra omnes homines: & justitias suas tam intra Urbem, quàm extra Urbem juvabunt eum retinere, & quod numquam erunt tam in consilio quàm in facto, ubi Dominus Imperator malâ captione capiatur, vel membrum perdat, vel aliquod detrimentum in persona patiatur: & quod Senatum non nisi per eum vel per Nuncium suum ordinabunt, sine fraude & malo ingenio.

2. Dominus Imperator confirmabit Senatum perpetuo in eo vigore, in quo nunc est, & augebit eum tali tenore, ut Senatus per eum ordinetur, & ei subjectus fiat, & faciet inde privilegium cum sigillo auri, in quo contineantur hæc, videlicet confirmatio Senatus, & quod faciet salva omnia justa testamenta Populi Romani, quantum ad Imperatorem pertinet, quod ea illis non auferet, & bonos usus Urbis, & locationis libellos tertii & quarti generis conservabit, & præcipiet in eodem privilegio non auferri Romanis in toto Imperio suo plateaticum, portaticum, aut ripaticum: & * si auferre præsumpserit, incidat in pœnam centum librarum auri. * fort. qui.

3. Hæc omnia cum subscriptione Principum Curiæ fient.

FRIDERICI I. IMPER. AUG. DECRETVM

Anno Christi 1177.

De duobus schismaticis Archiepiscopis Salisburgensibus removendis, & novo ab se confirmato & investito recipiendo.

FRIDERICUS Dei gratia Romanorum Imperator & Semper Augustus, dilectis suis omnibus Prælatis ac Ministerialibus Salzburgensis Ecclesiæ, & universo clero & populo ipsius Ecclesiæ, per Karinthiam & Marchiam (Stiriensem) constitutis, gratiam suam & omne bonum.

1. Cùm Deo pacis auctori & amatori placuit Romanum Imperium in unam vocare cõcordiam cum Romana Ecclesia, & pacis jocunditate post diutinos labores universam respirare Ecclesiam, subiit animum pro Salzburgensis Ecclesiæ statu solicitos esse, & ejus restaurationi diligenter intendere. Et quoniam per duos sibi invicem oppositos Ecclesia graviter distracta fuerat, nec aliqua spes inpeterat, ut manus, quæ distraxerant, in integrum possent distracta restituere, tam Domno a Papæ, quàm fratribus ejus Domnis Cardinalibus, nobis quoq; & majoribus Imperii Principibus, visum fuit utile, utrosq; removeri; & alium, per quem faciliùs reformari posset Ecclesia, substitui. Post multam igitur deliberationem, in gratia & beneplacito Domni Papæ ac nostro, uterq; super hoc verbo se posuit, suoque juri, quod in Salzburgensi Ecclesia quisq; videbatur habere, in manus Domni Papæ ac nostras penitùs abrenunciavit.

a Alexandro III.

2. Vacante sic Ecclesia Prælatos Salzburgenses & alios, qui cum ipsis aderant, de facienda in alium electione diligenter convenimus. Sed, licet nobis magna supplicarent instantia, ut ad vestram usque omnium præsentiam differretur electio, tamen Domni Papæ mandato ac nostro, & omnium Principum consilio, quoniam

——*sæpe nocet differre paratis*,

ad electionem accesserunt, & de gremio Ecclesiæ Romanæ, Domnum videlicet Chunradum cõsanguineũ nostrum Palatinum, in Ecclesia vestra enutritũ, in Pastorem & Episcopũ animarũ suarum concorditer & unanimi voce elegerũt. Quam utiq; electionẽ Domnus Papa totaq; Curia ratam habuit & cõfirmavit, nosq; de regalibus ipsum investivimus cũ ea integritate, qua Archiepiscopus Ebethardus decedens illa tenuisse dinoscitur. Nam generali Principũ sententia judicatũ est, quidquid vel per nos, dum ejusdem Ecclesiæ bona in nostra tenueremus potestate, vel per quoslibet alios infeudatum, vel quocunq; modo sub hoc tempore est alienatum, inane prorsus esse debere & irritum.

3. Quamvis ergò Majestas nostra sæpenumerò à vobis graviter læsa fit, & acriter ultrà, quã vellemus, provocata, tamen divini amoris intuitu, ac beati Ruodbertireverentia, & ex consueta Imperialis mansuetudinis clementia, tam vos quàm Salzburgensem Ecclesiam serena pietate proponimus respicere, & in antiquum statum nostræ auctoritatis munimine revocare. Universitatem igitur vestram diligenter commonitam esse cupimus, ut, quod tam à Domno Papa, quàm à nobis, ad honorem & restaurationem Ecclesiæ Salzburgensis in spiritualibus & in temporalibus modò factum est, debita reverẽtia & alacritate recipiatis, ac ratum teneatis; & Domno Chunrado Archiepiscopo vestro, dilecto consanguineo nostro, ea fide & devotione & obedientiæ & servire studeatis, ut nostræ benignitatis affectum meritò super hoc experiri debeatis. Si quis verò, quod non credimus, his, quæ magna cõsilii maturitate ad utilitatem & reformationem Salzburgensis Ecclesiæ nunc ordinata sunt, contraire præsumpserit, & à Domno Papa excommunicationis sententiam recipiet, & nostræ Majestatis indignationem proculdubio sentiet. Datum Venetiæ, V. Idus Augusti, Anno Dominicæ incarnationis MCLXXVII.

Anno Christi 1177.

FRIDERICI I. IMPER. AUG.
RESCRIPTUM
AD EMANUELEM PORPHYROGENETUM, IMPERAtorem Constantinopolitanum,

Quod Græcorum Imperator de jure subditus esse debeat Romano Imperio.

FRIDERICUS divina favente clemẽtia, inclytus Triumphator, Romanorum Imperator, à Deo coronatus, sublimis in Christo, Fidelis, Magnus, Pacificus, Gloriosus Cæsar, Græcorum Moderator, & semper Augustus, salutem & fraterni amoris affectum.

1. Sicut ille Rex Regum, à quo omnis potestas, Romanum Imperium caput totius orbis constituit, ita etiam Sedem Romanæ Ecclesiæ omnium Ecclesiarum unicam matrem, dominam, magistramq; ordinavit. quod utiq; duorum numero gladiorum signavit, quos dixit orbi sufficere ipse author fidei Christianæ.

Luc. 22.

2. Quapropter tuam prudentiam commonemus, quatinus nobis & Romano Imperio honorem debitum recognoscas, & Summo Pontifici, quem nomine *Sanctum* appellas, debitam exhibeas obedientiam & honorem.

Anno Christi 1180.

FRIDERICI I. IMPER. AUG.
DECRETUM
De translatione fori remittenda: & de libera bonorum traditione ad Ecclesias ab Imperatore obtinenda.

IN nomine sanctæ & individuæ Trinitatis. FRIDERICUS Dei gratia Romanorum Imperator & Semper-Augustus.

1. Quæ Imperiali constituuntur autoritate, literis competit annotari, ne vel transeuntium temporum antiquitate in oblivionem deveniant, vel pravorum hominum fraudulentis machinationibus indignam sui mutationem incurrant.

2. Noverint igitur universi, tam præsentes, quàm postfuturæ ætatis, fideles Imperii, qualiter dilectus noster Adilbertus Frisingensis Episcopus, ad Majestatis nostræ præsentiã accedens, humiliter nobis

bis conquerendo significavit, quòd Nobilis vir, Henricus de Brunsvvick, quondam Dux Bavariæ & Saxoniæ, forum in Vergen cum ponte, q; Ecclesia sua à lōgè retroactis temporibus quietè possederat, destruxerit, & illud in villā Munchen violenter transtulerit. Cujus siquidē rei veritas, etsi nostræ constaret Serenitati, ipse tamen eam septem legitimis testibus, in nostra cōprobavit audientia. Sunt autem hi: Conradus Saltzburgensis Archiepiscopus, Chuno Ratisbonēsis Episcopus, Berchtoldus Marchio Istriæ, Gehehardus Comes de Sultzbach, Otto Palatinus major, & frater ejus Otto minor, Fridericus Burggravius.

3. Consequenter igitur super eadē causa à Principibus Curiæ nostræ, requisita sententia, judicatū est, quòd præfati Henrici factum temerarium in irritum ducere Imperialis deberet autoritas.

4. Quocirca secundum juris tenorem, translationem prædicti fori in vacuum revocantes, ipsum forum cum ponte memorato, fideli nostro Episcopo Frisingensi, suisque successoribus, restituimus, & præsentis scripti privilegio eis & suæ Ecclesiæ in perpetuum confirmamus.

5. Item ad instantē prætaxati venerabilis Episcopi postulationem ex indulgentia Imperialis Clementiæ permisimus, & benevolo approbamus assensu, ut prædia quæcunq; sumptibus suis ipse conquisivit, prohibitu suo Ecclesiis vel aliis religiosis locis, seu ad Altaria qualibet possit contradere, & de earundem præaliorum reditibus pro suo arbitrio ordinare.

6. Et ut hæc nostra cōstitutio in omne ævū rata permaneat & incōvulsa, per præsentem paginam in memoriam facti conscribi fecimus, & Majestatis nostræ bulla cōmuniri. Testes hujus rei prædictus

Conradus Saltzburgensis Archiepiscopus.
Chuno Ratisbonensis Episcopus.
Berchtoldus Marchio Istriæ.
Otto Palatinus Major. } sc. de Scheireo & Wittespach.
Otto Palatinus minor. }
Gebhardus Comes de Sultzbach.
Fridericus a Burggravius....... — fort Ratisbonensis.
Item alii testes, qui eidem negotio intererant:
Diethpoldus Pataviensis Episcopus.
Henricus Curiensis Electus,
Gessiodonius Mantuensis Episcopus.
Gotefridus Cancellarius Imperialis.
Rudolphus Notarius Imperialis.
Romanus Præpositus Halberstattensis.
Henricus Burggravius.....
Siberto Comes de Nuivvenburg.
Heinricus Comes de Altendorff.
Degenhard Comes de Holenstain.'
Conrad Burggravius de Nurmberg.
Amelbrecht de Lochhofen.
Heinricus Marschalch de Papenheim.
Burckhardus Camerarius.
Atzo Camerarius.
Regilo Camerarius.
Rudolphus de Waldecke.
Heinricus Felix Prior.
Adilold de Dombach.
Engelram de Achdorff, & frater ejus Heinricus.
Rudolphus de Ried.
Hartinus Malscadus.
Berchtholdus de Reihemhausen.
Sibot de Holtzhausen.

Ego Gottfridus Imperialis Aulæ Cancellarius vice Domini Christiani Moguntiæ Sedis Archiepiscopi, Germaniæ Archicancellarii, recognovi.

Signum Domini FRIDERICI Romanorum Imperatoris invictissimi.

Acta sunt hæc anno ab incarnatione Domini MCLXXX. indictione XIII. Regnante FRIDERICO Romanorum Imperatore gloriosissimo: anno Regni ejus XXIX. Imperii verò XXVI. Datum Ratisbonæ in solenni Curia, III. Idus Julii, feliciter: AMEN.

ISAACI ANGELI IMPERATORIS CONSTANTINOPOLITANI

Anno Christi 1189.

MANDATUM

AD FRIDERICUM IMPERATOREM ROMANORUM,

De Superioritate recognoscenda.

SAcratissimus Imperator Constantinopolitanus, mandat tibi Advocato Romanæ Urbis gratiam suam, si dignaris: eam si dedigneris, scire tamē te oportet, Monarchiam Romanæ Urbis penes eum esse,

esse, eum superiorem tibi imperitare debere, quod nunc ut cedas oportet, quia te & exercitum tuum terminis suæ ditionis tanquam retibus conclusit.

FRIDERICI I. IMPER. AUG.

RESPONSUM

De superioritate Romani Imperii super Latinos & Graecos, & cunctos orbis populos.

SCIAT ille tuus, quem Sacratissimum Imperatorem vocas, me electione Principum & consecratione universalis Papæ Urbis Romæ, nomen Imperatoris & Romani Imperii dignitatẽ suscepisse, ab Imperatoribus, avis scilicet meis & proavis, sanguine Ducem, sanctitatis nomen, sicut ille arrogans canis, mihi non ascribere, qui me peccatorem agnosco. Pro peccatis verò meis ob defensionem Christianæ gentis iter hoc aggredior, & nulla prorsus apud eum, sed penes nos, auctore Deo, hic & in omnibus terris Romani majestas Imperii consistit. Retia, quibus nos conclusos applaudit, ac si tela aranearum essent, facilè rumpemus, eoq; vilipendimus. Id cani tuo refer, è conspectu nostro celerrimè recedens: quia si Romani offuscaretur gloria Imperii, signum forsitan tu referres, qualia vanitas Domini tui exigit.

Anno Christi 1189.

FRIDERICI I. IMPER. AUG.

RESPONSUM

In Regem Graecorum, qui in litteris, quas tribus vicibus Domino Imperatori misit, nomen ejus tacuit, nec eum Imperatorem vocavit, pronuntiatum publicè Philippopoli in Imperiali habitu & tribunali, circumstantibus S. Rom. Imperii Principibus, in praesentia Legatorum Graecorum.

NON possumus satis mirari, & indignum valde gerimus, quòd frater noster nomen nostrum, quod multis Regibus, & Principibus, & Provinciis notum est, quod FRIDERICUS dicitur, in literis suis ponere non consuevit. Antecessor verò ipsius piæ recordationis EMMANUEL, & quando inimici eramus ad invicem nomen nostrum expresse posuit in literis suis, nec in aliquo dignitatibus nostræ Majestatis derogavit. Quod & nos ei versa vice fecimus. Prædecessor siquidem noster divæ memoriæ KAROLUS victoria felix monarchiam urbis Romæ obtinuit, & plus quàm quingentis annis sine interruptione ad tempora nostra usq; derivata est. Et nos, auctore Deo, & Principum libera electione, celsitudine sacri Romani Imperii fermè XXXVIII. annis potestative gloriamur. In urbe enim Ruma, quæ Domina & caput orbis dicitur, coronam & Imperium totius Christianitatis de altari B. Petri Apostolorum Principis accepimus, à Domno Adriano Papa successore Petri solenniter unctus oleo exultationis præ participibus nostris, & nomen nostrum celebre & gloriosum in ea habetur. Hæc idcircò diximus, si fortè Dominus vester nomen & dignitatem nostram ignorat. Scire debetis, de cætero literas ejus non recipiemus, nisi solennitas nominis & Majestatis nostræ expresse in eis contineatur. Nos enim eum nomine suo appellavimus, & appellamus.

2. Dominus vester Sanctum se appellat: mirabilis est sanctitas, quæ sanctos viros, honestos & religiosos, benignè, utpote fideles Nuncios, in osculo pacis exceptos, in quorum ore nõ est inventum mendacium, nec iniquitas, desubitò consuevit incarcerare, & fame ac nuditate usq; ad mortem macerare. Longè faciat à nobis Deus talem sanctitatem.

Anno Christi 1190.

EIUSDEM IMPERATORIS

Responsum Legatis Soldani, & filii ejus, necnon & Admiralis, datum Iconii, communicato consilio Principum.

SOldanus juxta amicitiam diu cum Imperio nostro habitam Legatos suos ad nos misit, & ad terram suam invitavit, & securitatem viæ, & bonum forum, nobis & exercitui nostro pollicebatur. Præterea alii Nuncii ipsius, & filii sui præsentiam nostram Adrianopoli adierunt, uberiora & ampliora prioribus beneficiorum promissa nobis offerentes. Sed, qui nobiscum terram istam ingressi sunt, viderunt nobis pro securitate viæ, arcus & tela, gladios & lanceas, & omne genus armorum, & insultationes & insolitos clamores exhiberi, & pro bono foro nobis sub specie fidelis amicitiæ pollicito, magnus Melech cum omni fortitudine & virtute gentis suæ in manu hostili nos & exercitum nostrum circumdederunt sicut apes, & exarserunt in nos sicut ignis in spinis: & tamen in nomine Domini nostri Jesu Christi, Romanus Imperator & Advocatus specialis terræ Hierosolymitanæ hostium cuneos penetravit securus, & fugato multitudinis vestræ exercitu, tradidit Deus noster civitatem hanc in manum nostram. Sed quia Romanus Imperator, cui collaterales semper esse debent misericordia & veritas, novit magis parcere, quàm ferire; hanc gratiam Dominis vestris & vobis imperiti decrevimus, ut pax nostra sit super vos, dummodò detis obsides ad arbitrium nostrum, quòd in bona pace, & bono foro, terram vestram exire debeam.

HENR

HENRICI VI. IMP. AUG. EDICTUM

Anno Christi 1195.

De Indicendis Militiæ Sacræ Privilegiis.

HEINRICUS Dei gratia Romanorum Imperator, Rex Siciliæ & semper Augustus, dilectis ac fidelibus suis Archiepiscopis, Abbatibus, Ecclesiarum Prælatis, gratiam suam & omne bonum.

1. Universitati vestræ duximus significandum, quòd per gratiam Dei regno Siciliæ nobis subjugato, & in bonum statum redacto, ad honorem ejus, qui brachia sua extendit in crucem pro nobis immolatus, recolentes miseriam & angustias, quæ Terra promissionis, peccatis exigentibus, feritate Paganorum intolerabiliter oppressa sustinet, in solemni Curia apud Barum in festo Resurrectionis Domini celebrata pro redemptione ejusdem terræ mille quingentos milites, & totidem sargantos, in expensis nostris à Martio usq; ad annum transmittere decrevimus, & hoc manifestè spospondimus, unicuiq; militi triginta uncias auri; & tantum annonæ, quæ ei ad annum sufficier, daturi. Pecuniam verò, ubicumq; naves ascendent, eis dabimus: annonam autem traduci faciemus, & ex illa parte maris, ubi applicuerint, eis præsentabimus.

2. Milites itaq; & sarg inti jurabunt obedire illi, quem Magistrum eis ac Ducem cōstituemus: & per annum stare in servitio Dei.

3. Et si aliquem eorum ex hoc mundo migrare contigerit, quidquid de pecunia vel annona ei data reliquerit, nulli assignare poterit, sed pro consilio Magistrorum ac Ducum exercitus alii, qui vicem ejus compleat & pro ipso serviat, assignabitur.

4. Mandamus ergo universitati vestræ rogantes, ut hanc voluntatem nostram militibus & bonis hominibus in dioceti vestra constitutis insinuare curetis: ut si qui eorum ad propulsandas injurias Christo & Christianitati illatas instinctu divino ire voluerint, infra terminum prædictum ad iter se præparent.

Datum apud Tranum, 11. Idus Aprilis.

HENRICI VI. IMPER. AUG. CONSTITUTIO

Anno Christi 1197.

IMPERIUM UT PROCEDAT SUCCESSIONE, NON ELEctione, & alia quædam capitula.

Recessus Comitiorum Francofurdianorum.

Ex Joanne Monacho refertur ab Auctore Magni Chronici Belgici, pag. 205.

ISTE Imperator HENRICUS videns, Regnum Almanniæ, & Imperium Romanorum, propter frequentes mutationes Imperatorum, multa mala perpessum, priusquam vota Principum in persona Imperatoris possent convenire, ordinavit, ut amplius electio non fieret, sed per solam sanguinis successionem Imperium conferretur, ita, ut qui propinquior Imperatori esset, hæreditariè fieret Imperator.

1. Ut autem HENRICUS à filio suo FREDERICO, quem de Constantia uxore sua habuit, sumeret exordium, a Regnum Siciliæ & Calabriæ, & Ducatum Apuliæ, & Principatum Capuæ, quæ filius ejus ab avis hæres acceperat, Rumano Imperio univit, ut perpetuò terrarum illarum unus Dominus esset.

a Innuere videtur Epithaphium Porphyreticum Panormi positum: Imperio adjecit Siculos Henricus utrosq; &c.

3. Ordinavit etiam, ut muliores, masculis deficientibus, succederent in hæreditatem.

4. Et ne Imperator mortuas manus Ecclesiasticarum personarum ultra expostularet.

5. Constitutioni igitur huic profuturæ consentit Curia Romana, & Principes LII. qui Imperatorem eligere consueverunt, quorum sigilla literis super hoc confectis sunt appensa.

PRINCIPUM IMPERII DIPLOMA

Anno Christi 1200.

DE ELECTIONE OTTONIS IV. IMPERATORIS Augusti.

SANCTISSIMO Patri ac Domino Innocentio, sacrosanctæ Romanæ Sedis Summo Pontifici, PRINCIPES & BARONES Alemanniæ, Clerici & Laici, debitam in Christo reverentiam & sinceritatem obsequii.

1. Cùm placuisset ei, qui aufert spiritum Principum, & magnus & terribilis est super Reges terræ, Dominum HENRICUM Imperatorē de medio auferre, necessariū nobis fuit visum, de substituēdo Rege tractatum & colloquium habere. Convenimus ergò sæpiùs, & miserias & oppressiones, quas hactenus

hactenus sustinneramus, recensentes, per universos regni........ animos nostros ereximus, & quid honori Ecclesiæ Dei, & paci ac quieti subjectorum expediret, deliberantes, nunc unum, nunc alium quasi finaliter eligere putabamus. Verùm quia non est prudentia, non est potentia, non est consilium, nisi per Deum, placuit ei, qui Abrahæ filium immolare volenti victimam providit, & David fratribus juniorem de postfœtantes accepit, atq; Matthiam ex discipulorum numero ad sortem Apostolatus elegit, Serenissimum Dominum nostrum OTTONEM, quondam Henrici Ducis Saxoniæ filium, ad regimen Romani Imperii de terra peregrinationis suæ ex inopinato offerre nobis. Invocata itaq; Sancti Spiritus gratia, prædictum Dominum Ottonem, Christianæ fidei cultorē devotissimum, atq; sanctæ Romanæ Ecclesiæ Advocatum & defensorem fidelissimum, & judiciariæ potestatis observatorem justissimū, de longa & antiqua Regum prosapia ex utraq; linea specialiter editum, ad Romani Regni fastigiū justè & rationabiliter elegimus; & sicut debuimus, ipsius electioni consentimus ipsumq; in Augustorū sede à Carolo Magno apud Aquisgranum huic dignitati deputata locavimus, & corona, & regni diademate per manum Domini Adolphi Coloniensis Archiepiscopi ea, qua decuit, solemnitate feliciter coronavimus.

2. Nos autem Principes, qui jam dictum Dominum in Regem elegimus, feuda nostra, quæ ab Imperio tenemus, à manu ipsius recipientes, hominium sibi fecimus, & fidelitatem juravimus. Tantæ igitur dignitatis munus excellentissimus Princeps divinæ potiùs gratiæ, quàm suis meritis, adscribens, primitias hujus honoris afferens Domino, propria voluntate juramento firmavit, in primis sacrosanctæ Romanæ Ecclesiæ, deinde omnia Ecclesiarum jura bunâ fide servare & manu tenere, & subjectos Imperii, exheredatos maximè & à suis possessionibus violenter ejectos, in sua justitia pro posse juvare & conservare. Pravam illam consuetudinem insuper, quam Imperatores antecessores sui in occupandis rebus mobilibus vel se moventibus decedentium Episcoporum vel Abbatum Principum hucusque servaverunt, penitus extirpans, nos Ecclesiasticos Principes ex hac indebita vexatione Regali benevolentia liberos dimisit, & decedentium bona suis successoribus servanda liberaliter statuit.

3. Paternitati ergo vestræ dignum supplicare duximus, quatenus fidem & devotionem Domini nostri Regis attendentes; merita quoque Illustrissimi patris sui Henrici Ducis Saxoniæ, qui ab obsequio sanctæ Romanæ Ecclesiæ numquam recessit, memoriter tenentes, paci & quieti nostræ & vestræ, intuitu Dei & nostri obsequii, providentes, ipsius electionem & consecrationem auctoritate vestra confirmare, & Imperiali coronatione: armare, paterna pietate dignemini. Sanctitatem insuper vestram obnixè rogamus, quatenus Principes & Barones, à tam rationabili electione discordes, Ecclesiastica censura ad concordiam revocetis, & ab illicita fidelitate partis adversæ clavo sancti Petri resolutos, ad præstandam Regi Domino nostro fidelitatem & subjectionem, auctoritate vestra compellatis. Ut autem à Domino Rege nostro jura Romanæ Ecclesiæ (ut prædictum est) integra & illibata serventur, nos in bona fide spondemus, & pro Domino Rege nostro fidejubemus.

Ego Adolphus Coloniensis Archiepiscopus elegi & subscripsi.
Ego Berardus Paderbornensis Episcopus elegi & subscripsi.
Ego Thietmarus Mindensis Episcopus elegi & subscripsi.
Ego Witichindus * Condejensis Abbas elegi & subscripsi.
Ego Gerardus Tudensis Abbas elegi & subscripsi.
Ego Eribertus Werdensis Abbas elegi & subscripsi.
Ego Henricus Dux Lotharingiæ, qui & Brabantiæ, Marchio Romani Imperii, elegi & subscripsi.
Ego Henricus Comes de Kuke consensi & subscripsi.

* f. Corbejensis.

Anno Christi 1212.

OTHONIS IV. IMP. AUG.
DECRETUM

De bonis Ecclesiasticis in necessitatem publicam erogandis; de personarum Ecclesiasticarum reformatione; & de bello Papæ ac Regi Francorum inferendo. Facta in Comitiis Valentianis Anno Domini MCCXII.

SI Rex Francorum non esset, tuti à quolibet hoste in toto mūdo haberi possemus, & totum mundum gladiis nostris supponere. Sed hoc solu contra nos favorem impendente, & Cleri causam semper quasi propriam habente, Papa Romanus nos ita præsumit anathemate ferire, atq; nostros Proceres fide nostra absolvere. Qui dum Sicamoisti Regi se amicum præstat, audet is vires in nostrum Imperium extendere, qui semper grassatus est in genus nostrū, & ipsum Regem JOHANNEM, qui tam largus opes & denaria nobis pluit, exhæredare præsumit. Contra hunc igitur solum toto conatu expedit insistere, hic primus coerceatur & dometur oportet, qui solus impedit nostros provectus, & se nobis opponit, & in omni hoste, qui se contra nos levat, ipse quoq; hostis fit. Quo superato & domito reliquos vincere facile poterimus, Regnumq; Francorum jugu Imperii nostri supponere, & ad libitum vobis partiri.

2. Clerum

2. Clerum autem & Monachos, quos Rex Francorum PHILIPPUS sic exaltat, amat, protegit, & vigili corde defendit, aut deponamus, aut deportemus oportet, sic tamen ut pauci maneant, quibus satis sit arcta facultas, & qui oblata tantummodo stipe vivant, villas autem & decimas majores Miles recipiat, illiq; habeant, quibus Respublica curæ est, qui pugnando faciont populos & Clerum in pace quiescere. Illo quippe die, quo nos Papa Romanus primum Imperiali diademate insigne reddidit, hanc promulgavimus legem, & in scriptis redactam per totum orbem firmiter servari jussimus: a *Ecclesiæ decimas tantum & oblata munera possideant, villas autem & prædia nobis relinquant, ut hinc populus vivat, & Milites habeant stipendia sua.* a Anno 1210.

3. Nunc quia mihi Clerus in ista lege non paret, nunquid non debemus gravare manus, & illi magnas decimas cum villis licenter auferre? Nunquid nō possumus legē superaddere legi? KAROLUS *b* TUDITES, etiamsi noluit illis villas tollere, quia tamen decimas ipsis tulit, nobis non licebit eisdem villas cum decimis auferre? Qui possumus leges condere & jura novare, qui soli tenemus totius orbis Imperium, non licebit nobis Clerum hac lege ligare, ut primitiis rebusq; oblatis contenti, jam discant esse magis humiles & minus superbi? Quantò satius, quanto commodiùs, nobis jura novantibus, hæc tam culta novalia, & villas tot delitiis opibusq; fluētes, impiger Miles habebit, quàm genus hoc pigrum & fruges consumere natum, quod otia ducit, quodq; sub tecto marcet, & umbra, qui frustra vivunt, quorum omnis labor in hoc est, ut Baccho Veneriq; vacent, quibus crapula obesis poris colla inflat, ventresq; abdomine onerat? Unde nos, quamprimùm Papa nobis in dicta lege rebellis fuit, Montem flasconis, Aquampendentem, Bitral, Radichofonem, Arduam, Sancti Quirici castrum, Bisterbium, Biccum, vicosq; innumeros & plurima castella, quibus dives Roma circumvallatur, protinus ipsi eripuimus, quæ fortiter potenterq; armis adhuc ipso nolente tenemus, dimq; tenebimus: quamvis nobis Imperium supplantare laboret, & jus nostrum præsumat FRIDERICO Regi Siciliæ promittere. b al. Martellus nominatur.

4. Tunc Proceres uno ore concorditer legem confirmantes, bellum fore promittunt, omnesque fideliter jurant, ob servaturos se quicquid Imperator dixerat.

Otho Romanorum Imperator semper Augustus subscripsit.
Johannes Rex Angliæ, Franciæ & Hiberniæ per Guillermum Comitem Salesberiensem subscripsit.
Henricus Dux Lotharingiæ & Brabantiæ, Marchio Romani Imperii, subscripsit.
Otho Comes Palatinus Burgundiæ subscripsit.
Ferrandus Comes Flandriæ & Henoniæ subscripsit.

Reginaldus Comes Boloniæ subscripsit.
Willelmus Comes Holandiæ subscripsit.
N. Comes de Limburg subscripsit.
N. Comes Barrensis subscripsit.
Herveus Comes Nivernensis subscripsit.
Petrus Comes Altisiodorensis subscripsit.
Henricus Comes de Kuke subscripsit.
Hugo Baro de Boves subscripsit.

Et multi alii tam Proceres, quàm Comites de Alemannia, de Henonia, de Brabantia, & de Flandria, subscripserunt. Actum in oppido Valencienæ in Comitatu Henoniæ, anno ab Incarnatione Domini MCCXV. anno Imperii Domini OTHONIS invictissimi Imperatoris XV.

FRIDERICI II. ROMANORUM REGIS AUREA BULLA, *Anno Christi 1213.*

DE LIBERTATE ECCLESIAstica.

IN nomine sanctæ & individuæ Trinitatis, Amen. FRIDERICUS divina favente Clementia Romanorum Rex & Semper Augustus & Rex Siciliæ.

1. Regnum nostrum tunc stabiliri confidimus, cùm Altissimum, de cujus manu ea, quæ possidemus, bona recepimus, honoramus. Tanto enim Domino, qui bona tribuit nobis, ad offerendas hostias operis & devotionis astringimur, quantò ipsum misericordem in nobis & mirabi-

tabilem experimur. Cognoscentes igitur gratiam, quæ data est nobis ab ipso: habentes quoque præ oculis immensa & innumera beneficia vestra, Domine & reverentissime Pater, prote-
Ejus nominis III. ctor & benefactor noster, Domine * Innocenti, Dei gratia Summe Pontifex venerande, per cujus beneficium, operam, & tutelam aliti sumus, protecti pariter & promoti, postquam in sollicitudinem nostram mater noster felicis memoriæ Constantia Imperatrix & Siciliæ Regina ex ipso quasi utero nos jactavit, vobis, beatissime Pater, & omnibus successoribus vestris Catholicis, sanctæque Romanæ Ecclesiæ speciali matri nostræ, omnem obedientiam, honorificentiam, atq; reverentiam semper humili corde ac devoto spiritu impendimus, quam prædecessores nostri Reges & Imperatores Catholici vestris antecessoribus impendisse noscuntur, nihil exinde volentes diminui, sed magis augeri, ut major devotio enitescat.

2. Illum igitur volentes abolere abusum, quem quidam prædecessorum nostrorum exercuisse dignoscuntur, decretum in electionibus Prælatorum: concedimus & sancimus, ut electiones Prælatorum liberè & canonicè fiant, quatenus ille præficiatur Ecclesiæ viduatæ, quem totum Capitulum, vel major & sanior pars ipsius duxerit eligendum, dummodo nihil desit ei de canonicis institutis.

3. Appellationes autem in negotiis & causis Ecclesiasticis ad Sedem Apostolicam liberè fiant; earum persecutionem sive processum nullus impedire præsumat.

4 Illum quoque dimittimus & refutamus abusum, quem in occupandis bonis decedentium Prælatorum, aut etiam Ecclesiarum vacantium nostri consueverunt antecessores committere pro motu propriæ voluntatis. Omnia nos spiritualia vobis & aliis Ecclesiarum Prælatis relinquimus liberè disponenda, ut quæ sunt Cæsaris Cæsari, & quæ Dei Deo recta distributione reddantur.

5. Super eradicando autem Hæreticæ pravitatis errores, auxilium dabimus & operam efficacem.

6. Possessiones etiam, quas Ecclesia Romana recuperavit, ab antecessoribus nostris seo quibuslibet aliis detentas, liberas & quietas sibi dimittimus, & ipsam ad eas obtinendas bona fide promittimus adjuvare. Quas verò nondum recuperavit, ad recuperandum erimus pro viribus adjutores: & quæcumq; ad manus nostras devenient, sine difficultate ac mora eas restituere satagamus. Ad has pertinet tota terra, quæ est à Radicofano usque Ceperanum, Marchia Anconitana, Ducatus Spoletanus, terra Comitissæ Mathildis, Comitatus Bettinotis, Exarchatus Ravennæ, Pentapolis, Massa Trebaria, cum adjacentibus terris, & omnibus aliis ad Romanam Ecclesiam pertinentibus, cum omni jurisdictione, districtu, & honore suo.

7. Verumtamen cùm ad recipiendum coronam Imperii, vel pro necessitatibus Ecclesiæ ab Apostolica Sede vocati venerimus, de mandato Summi Pontificis recipiemus procurationes sive fodrum ab ipsis. Omnia igitur supradicta, & quæcumq; alia pertinent ad Romanam Ecclesiam, de voluntate & conscientia, consilio & consensu Principum Imperii liberè illi dimittimus, renuntiamus, & restituimus; necnon ad omnem scrupulum removendum, prout melius valet & efficacius intelligi, concedimus, confirmus, donamus, ut sublata omnis contentionis & dissensionis materia, firma pax & plena concordia in perpetuum inter Ecclesiam & Imperium perseverent.

8. Adjutores etiam erimus ad retinendum & ad defendendum Ecclesiæ Romanæ regnum Siciliæ, cum omnibus ad ipsum spectantibus, tam citra Pharum quam ultra, necnon Corsicam & Sardiniam, ac cetera jura, quæ ad eam pertinere noscuntur, tanquam devotus filius & Catholicus Princeps.

9. Ut autem hæc omnia memorato sanctissimo Patri nostro Domino Innocentio, sacrosanctæ Romanæ Ecclesiæ Summo Pontifici, ejusq; successoribus per nos & nostros successores Romanorum Reges & Imperatores observentur, firma & inconvulsa semper permaneant; præsens privilegium cōscriptum Majestatis nostræ aurea bulla jussimus communiri. Testes autem sunt hi:

Sigefridus Moguntinus Archiepiscopus, Sedis Apostolicæ Legatus.
Eberhardus Salisburgensis Archiepiscopus.
Conradus Ratisponensis Episcopus.
Otto Wirzburgensis Episcopus.
Manegoldus Pataviensis Episcopus.
* Citicensis. Engerardus * Zisensis Episcopus.
Gradiacus Bohemorum Rex.
Ludovicus Dux Bavariæ.
Leopoldus Dux Austriæ & Stiriæ.
Hermannus Lanthgravius Turingiæ.
Comes Albertus de Eberstein.
Comes Adolphus de Sonnebereh.
Comes Burchardus de Mannesvelde.
Berardus Bers. . . . . . .
Comes Ludovicus de Vuirtemberg.
leg. Burgravius. Gebehardus * Busclavius Magdeburgensis.
Henricus de Stahenvvereh.
Vualterus de Langenberg.
Henricus de Calandina Marescalcus Imperii.

Walterus de Sepf Pincerna Imperii,& alii quamplures.

Signum Domini Friderici Secundi Romanorum Regis invictissimi,& Regis Siciliæ. ✠ Locus sigilli.

Ego Conradus Dei gratia & Apostolicæ Sedis Metensis & Spirensis Episcopus, Imperialis Aulæ Cancellarius, vice Domini Sigefridi Moguntini Archiepiscopi, & Apostolicæ Sedis Legati, actotius Germaniæ Archicancellarii recognovi.

10. Acta sunt hæc Anno Domini nostri Jesu Christi millesimo ducentesimo decimo tertio, indictione prima, regnante Domino Friderico Secundo Romanorum Rege glorioso, & Rege Siciliæ, anno regni ejus, Romani primo, regni verò ejus Siciliæ decimo sexto.

Datum apud Egram per manus Bertholdi de Nife, Regalis Aulæ Protonotarii, quarto Idus Julii.

Post annos sex hanc per omnia similem AUREAM BULLAM *dedisse reperitur Honorio Papæ Tertio, totidem verbis conceptam, quæ Romæ exstat in Castello S. Angeli, & in Bibliotheca Vaticana.*

FRIDERICI II. IMPER. AUG.

Anno Christi 1219.

RECESSUS SIVE CONSTITUTIONES

COMITIORUM FRANCOFURDIANORUM de Anno MCCXIX.

Ex Alberico refert Auctor Magni Chronici Belgici, pag 221.

REX FRIDERICUS Curiam apud Franckfordiam quatuordecim diebus habuit, ubi pluribus adunatis Principibus, multa de statu & utilitate Regni tractata sunt: injusta telonea, injustæ monetæ, bella civilia, nisi de consensu & consilio Regis & Principum, & omnes injustitiæ sub judicio & pœna vitæ, à Regibus & Principibus interdictæ sunt.

2. Ibique congregato exercitu Italiam intrare Imperator disposuit, ut benedictioni Imperiali sublimaretur.

FRIDERICI II. IMPER. AUG.

Anno Christi 1219.

CONSTITUTIO

De juribus ac privilegiis Civitatis Norimbergensis.

IN nomine sanctæ & individuæ Trinitatis. FRIDERICUS Secundus divina favente Clementia Romanorum Rex & Semper-Augustus, & Rex Siciliæ. Cum ex debito Regiæ eminentiæ omnium Imperii fideliom jura piè debeamus & velimus favore tueri atq; gubernare ex abundanti Sereoitatis nostræ benevolentia eorum intendimus jura non solummodò roborare, verum quoq; Regali augere potentia, quorum continua obsequia nobis ex suis meritis grata admodum sunt & accepta.

1. Ad evidentiam igitur specialis gratiæ ac dilectionis, quam gerimus ad charissimam civitatem nostram Nuremberg, antiqua jura à Divis prædecessoribus ac progenitoribus nostris, inclitis Romanorum Imperatoribus & Regibus Semper Augustis eidem loco tradita, non solummodò confirmamos. Imò si quem habere videntur defectum, cum locus ille nec habeat vineta neque navigia, imò in durissimo sit situs fundo, de mera benignitate supplemus.

2. Statuentes & profuturis temporibus incommutabiliter observari sancientes, quòd quilibet ejusdem loci civis, nullum habere debeat Advocatum, præterquam nos & successores nostros Romanorum Reges & Imperatores.

3. Item quicunq; civis antedictæ civitatis fecerit se alicujus muntman, tam civis ille, quàm qui hoc modo receperit eum, gratiam nostram demeruit, & in utroq; pax non violatur.

4. Item nemo aliquem civem loci illius duello impetere debet in toto Romano Imperio.

5. Item quicunq; alicui civi Norimbergensi aliqua bona sua sive prædia, sive feuda obligaverit aut impigneraverit, quocunq; illa bona obligata devolventur, sive ad dominos sive ad hæredes, civis ille, cui antea fuerunt obligata, in quieta permaneat possessione, quousq; à successore redimantur.

6. Item quicunq; aliquem Norimbergensem bonis suis, sive prædiis, sive feudis quocunq; modo inbeneficiaverit; si forte Dominus feudi aliquo tempore illi feudum negaverit, vel si aliquis ipsum civem super hoc impetierit, & civis eum suis concivibus testimonio legitimo comprobaverit se esse inbeneficiarium, in quieta permaneat possessione.

7. Item nullus Dominus aliquem Nurembergensem compellere debet ad jus, quod appellatur *Lehenrecht*.

8. Item quicunq; Dominus aut creditor alicui Nurembergẽsi accommodata reddere tenuerit, mansionarius illius aut mercator vel suus vogtman, erit pignus Norimbergensibus.

9. Nullus Norimbergensis sit alicujus hominis gaphant de jure, nec unus mercator pro alio.

10. Item quicquid aliquis Norimbergensis ibidem deliquit, pro quo delicto puniendus esset in persona aut rebus, si satisfecerit Sculteto nostro, nulli ampliùs respondere debet de hoc delicto, & gratiam nostram percipiet.

11. Adhæc civibus ſæpedicti talis gratia pro jure ab omnibus prædeceſſoribus noſtris inclitis Romanorum Regibus tradita & indulta dinoſcitur, quam nos quoq; approbamus, ut ſi Dominus Imperii ab ipſis ſtenram exigit, non particulatim ſed in communi quilibet pro poſſe ſuo perſolvere debeat.

a Donawerdenſibus.

12. Item in nundinis a Werde, civis Norimbergenſis cum denariis Norimbergenſibus de jure cambiet & emet aurum & argentum, & nemo prohibebit.

13. Similiter in nundinis Nortlingenſibus cum denariis Nurembergenſibus ement & cambient aurum & argentum; & Magiſter monetæ Nurembergenſis illuc ibit, ſi voluerit, & denarios ſuæ monetæ ibi formabit.

14. Nullus Norimbergenſis in celebratione Curiæ Regalis ibidem de aliquibus rebus ſuis ſolvet theloneum.

b Auff der Aiſch.

15. In b Aſcha Nurembergenſes non magis ſolvent thelonei de rebus ſuis, quàm nauta de navi ſua.

16. De Ratiſpona uſq; Pataviam nullum ſolvent theloneum.

17. In civitate Wormacenſi, in feſto Joannis Baptiſtæ, ſi unus Norimbergenſis dabit ibidem libram unam piperis & duas chirothecas, anno illo nihil aliud ſolvent vel amplius Norimbergenſes.

18. In civitate Spirenſi nihil ſolvent Nurembergenſes: è converſo Spirenſes nihil ſolvent apud Nuremberg.

19. Ut igitur hæc noſtræ renovationis largitas & confirmationis ſanctio perpetuum recipiat vigorem, atq; in poſterum inviolabiliter obſervetur, hoc ſcriptum inde fieri juſſimus, ſigillo Regiæ Majeſtatis communitum, ſancientes, & interminatione gratiæ noſtræ diſtrictius, necnon ſub periculo rerum & perſonarum præcipientes, ne ulla omninò perſona alta vel humilis, ſecularis ſive eccleſiaſtica, ullo unquam tempore ei contradicere præſumat, vel aliquo auſu temeritatis contravenire. Teſtes

Eberhardus Salzburgenſis Archiepiſcopus.
Otto Freiſingenſis Epiſcopus.
Henricus Eyſtetenſis Epiſcopus.
Scyfridus Auguſtanus Epiſcopus.
Aquenſis Præpoſitus.
Ludovicus Comes Palatini Rheni & Dux Bavariæ.
Leupuldus Dux Auſtriæ & Styriæ.
Bernhardus Dux Carinthiæ.
Comes Egeus Junior de Urach.
Henricus Nobilis de Nyſe.
Comes Conradus Burggravius de Nuremberg, Marchio de Baden.
Anshelmus de Juſtingen, Marſchalcus Imperii.
Philippus de Bonnl, & alii plures.

Ego Conradus Metẽſis & Spirenſis Epiſcopus, Imperialis Aulæ Cancellarius, vice Domini Seyfridi ſanctæ Moguntinenſis Sedis Archiepiſcopi ac totius Germaniæ Archicancellarii, recognovi. Actum incarnationis Domini milleſimo ducenteſimo decimo nono: regnante piiſſimo Domino noſtro Friderico II. divina favente clementia Romanorum Rege Semper-Auguſto, & glorioſo Rege Siciliæ, anno Romani Regni ipſius ſeptimo, Siciliæ verò viceſimo ſecundo, feliciter. Datum apud Nuremberg, anno ſuprascripto, VI. Idus Novembris, VII. Indictione.

Anno Chriſti 1220.

FRIDERICI II. IMPER. AUG. EDICTUM

De caſſandis ſtatutis adverſus libertatem Eccleſiæ editis.

Exſtat inter Honorii III. Papæ Epiſtolas, lib. 5. epiſt. 481.

Nos Fridericus Dei gratia Romanorum Imperator & Semper Auguſtus, hac edictali lege irritamus, & præcipimus irritari omnia ſtatuta & conſuetudines, quæ civitates, vel loca, Poteſtates, Conſules, vel quæcumq; aliæ perſonæ contra libertatem Eccleſiæ, vel perſonas Eccleſiaſticas edere, vel ſervare tentaverint adverſus Canonicas vel Imperiales ſanctiones. Et ea de Capitularibus infra duos menſes poſt hujuſmodi publicationem edicti penitus aboleri, &c. Datum Romæ in die Coronationis, &c.

FRIDERICI II. IMPER. AUG. CONSTITUTIO

Pro Eccleſiaſtica libertate.

Anno Chriſti 1220.

Fridericus Dei gratia Romanorum Imperator Semper Auguſtus, & Rex Siciliæ, Poteſtatibus, Conſulibus, ac Comitibus univerſorum Comitatuum, & Caſtrorum Italiæ.

Cum divæ memoriæ Imperatores Romani ſacroſanctam Eccleſiam multiplici libertate dotarint, nos diſponente Deo, à quo eſt omnis poteſtas, ad faſtigium culminis Imperialis electi, quæ piè ab illis, & à ſanctiſſimæ Sedis Præſulibus pro ſtatu Eccleſiarum & Eccleſiaſticorum virorum ſunt edita, conſervare volumus inconcuſſa; & illis contraria, ſicut ad nos ſpectare dignoſcitur amputare.

Cùm

Cùm igitur ad aures Celsitudinis nostræ pervenerit, nonnullos vestrûm cupidine cæca seductos quædam detestanda edidisse statuta, præjudicantia Ecclesiasticæ libertati, ac divino & humano juri obviantia manifestè, nos ea tanquàm de radice pravitatis hæreticæ provenientia, auctoritate præsentium cassamus sub pœna mille marcharum, districtiùs inhibentes, ne quis vestrûm illis de cetero inhærere præsumat, aut eorum prætextu Ecclesias & Ecclesiasticos viros contra sanctiones canonicas & legitimas molestare. Quinimmò ea de nostris Capitularibus seu breviariis condemnata penitus abolentes, Ecclesias & Ecclesiasticas personas permittatis indulta sibi libertate gaudere, si vultis pœnam effugere prænotatam, & indignationem Regiam evitare.

Datum in castris apud sanctum Leonem, anno Domini millesimo, ducentesimo, vigesimo, Indictione octava, Kalendis Octobris.

FRIDERICI II. IMPER. AUG. CONSTITUTIONES

Anno Christi 1221.

CONTRA HAERETICOS.

FRIDERICUS Dei gratia Romanorum Imperator, Semper Augustus, dilectis Principibus, cunctisq; populis, quos Clementiæ nostræ regit imperium, salutem & gratiam.

1. Commissi nobis cœlitùs cura regiminis, & Imperiale, cui dante Domino præsidemus, fastigium dignitatis, materialem, quo divisim à Sacerdotio fungimur, gladium adversus hostes fidei & in exterminium Hæreticæ pravitatis exigunt exerendum, ut viperos perfidiæ filios contra Deum & Ecclesiam insultantes, tanquam materni uteri corrosores, in judicio & justitia persequamur, maleficos vivere non passuri: per quorum *a* sententiam seducêtem mundus inficitur, & gregi fidelium per oves morbidas gravior infligitur corruptela.

a al. scientiam.

2. Statuimus itaq; sancientes, ut Hæretici, quocumq; nomine censeantur, ubicumq; per Imperium damnati fuerint ab Ecclesia, & seculari Judici assignati, animadversione debita puniantur. Si qui verò de prædictis, postquàm fuerint deprehêsi, territi metu mortis redire voluerint ad fidei unitatem, juxta canonicas sanctiones ad agendam pœnitentiam in perpetuum carcerem detrudantur.

3. Præterea quicumq; Hæretici reperti fuerint in civitatibus, oppidis, seu aliis locis Imperii, per inquisitores ab Apostolica Sede datos, & alios Orthodoxæ fidei zelatores, ii, qui jurisdictionem ibidem habuerint, ad inquisitorum & aliorum Catholicorum virorum insinuationem eos capere teneãtur, & eos captos artiùs custodire, donec per censuram Ecclesiasticam damnatos, damnabili morte periment, qui fidei sacramenta & gloriam æternæ vitæ damnabant.

4. Simili quoq; pœna plecti censemus omnes, quos ad fovendum Hæreticorum errores callidus hostis suscitat advocatos, vel parat illicitos defensores, maximè cùm idem facinus, quos inquinat, æquat, nisi monitione præmissa destiterint, & eorum vitæ duxerint consulendum.

5. Eos præterea, qui convicti in uno loco de hæresi ad alia loca se transferunt, ut cautiùs possint effundere virus Hæreticæ pravitatis, debitam censemus subire vindictam: ut super hoc per viros ab eodem errore conversos ad fidem, necnon & per alios, qui eos de hæresi convicerunt, quod & in hoc casu concedimus licitè faciendum, evidens testimonium habeatur.

6. Item mortis sententiæ ducimus addicẽdos, si quos Hæreticorum ad judicium tractos, in extremo vitæ periculo hæresim abjurantes, postmodùm de falso juramento constiterit & de fide mentita convinci, ac eos cõtigerit ejusdem morbi spontaneam incurrere recidivam, ut sibi damnabilius iniquitas sit mentita, & pœnam debitam mendacium non evadat.

7. Omne insuper proclamationis & appellationis beneficium ab Hæreticis, receptatoribus, & fautoribus eorundem, penitus amovemus, volentes ut de finibus Imperii, in quibus semper debet existere fida fides, Hæreticæ labis genimina modis omnibus deleantur.

8. Cæterùm quia, quanto majora divinæ nutu miserationis accepimus, & altiorẽ locum præ filiis hominum obtinemus, tanto devotiora debemus obsequia gratitudinis conferenti. Si quando igitur in nostri nominis cõtemptores nostri culminis excandescat auctoritas, si reos læsæ majestatis in personis eorum & liberorum suorũ exhæredatione damnamus; multo fortius justiusq; contra Dei blasphematores nominis, & Catholicæ fidei detractores provocamur, eorundẽ Hæreticorum, receptatorũ, fautorum, & advocatorum suorũ, ac eorundem hæredes & posteros usq; ad secundã progeniem, cunctis beneficiis temporalibus, publicis officiis, & honoribus Imperiali auctoritate privantes, ut in paterni memoria criminis continuo mœrore tabescant, verè scientes, quòd Deus zelotes est, & peccata patrũ in filios potenter ulciscens, nec quidẽ à nostræ misericordiæ finibus duximus excludendum; ut si qui paternæ hæresis non sequaces latentem patrum perfidiam revelarint, quacumq; reatus illorum animadversione plectantur, prædictæ punitioni non subjaceat innocentia filiorum.

Exod. 34. Jerem. 32.

9. Adhæc notũ fieri volumus, Fratres Prædicatores & Minores, pro fidei negotio in partibus Imperii nostri cõtra Hæreticos deputatos: cæteros quoq;, qui ad Hæreticos judicandos accesserint, nisi aliqui eorum ab Imperio fuerint proscripti, eundo, morando, & redeũdo sub nostri Imperii speciali defensione receptos, & quos apud omnes sub ope ac recõmẽdatione fidelium Imperii esse volum9 inoffensos: universitati vestræ mãdantes, quatenus quocumq; & apud quemcumq; vestrum pervenerint, benignè recipiatis eosdem, & personas eorum ab incursu Hæreticorum eis insidiantium conservantes

indemnes, omne consilium, ducatum, & auxilium impendatis, pro tam acceptis coram Deo negotiis exequendis. Hæreticos verò, quos & ipsi vobis ostenderint, in jurisdictione vestra singuli capientes, diligenti custodia detinete, donec post Ecclesiasticæ damnationis judiciū pœnam subeant, quam merentur: scituri, quòd in ipsius executione negotii gratum Deo & laudabile nobis obsequium conferetis, si ad expellendam de partibus nostri Imperii novam & insolitam Hæreticæ pravitatis infamiam, opem & operam unà cum eisdem Fratribus præstiteritis efficacem. Et si quis exinde foret negligens vel remissus ac etiam inutilis, coram Deo, & in conspectu nostro poterit meritò culpabilis apparere.

ms. Parusiæ.

Datum * Paduæ x x I I. Februarii, x I I. Indictione.

CONSTITUTIO II.

FRIDERICUS Dei gratia Romanorum Imperator Semper Augustus, Hierusalem & Siciliæ Rex, dilectis Principibus suis, Venerabilibus Archiepiscopis & Episcopis, aliisq; Prælatis Ecclesiarum, Ducibus, Marchionibus, Comitibus, Baronibus, Potestatibus, Sculteris, Burgraviis, Advocatis, Judicibus, Ministerialibus, Officialibus, & omnibus per totum Imperium constitutis, præsentes litteras inspecturis, fidelibus suis, gratiam suam & omne bonum.

1. Inconsutilem tunicam Dei nostri dissuere conantur Hæretici, & vocabuli vicio sævientes, quod significationē divisionis denuntiat, in ipsius indivisibilis fidei unitate nituntur inducere sectionem, & oves à Petri custodia, cui pascendæ à pastore bono sunt creditæ, segregare. Hi sunt lupi rapaces intrinsecus, eousq; mansuetudinē prætendentes ovium, quousque ovile possint subintrare Dominicum, quod post ipsorum interitum desiderant demoliri: hi sunt angeli pessimi, hi pravitatum sunt filii à patre nequitiæ & fraudis auctore ad simplices animas destinati: hi colubri, qui columbas decipiunt: hi serpentes, qui latenter videntur interpere, & sub mellis dulcedine virus evomere, ut vitæ cibum se simulent ministrare, à cauda feriunt, & mortis poculum velut quoddam dirissimum venenum immiscent. Horum sectæ veteribus, vel ne in publicum prodeant, non sunt notatæ nominibus, vel (quod est fortè nephandius) non *a* contentæ, ut velut ab Arrio Arriani, vel à Nestore Nestoriani, aut à similibus similes nuncupentur: sed in exemplum Martyrum, qui pro fide Catholica martyrium subierunt, Patarenos se nominant, velut expositos passioni.

a al. conceptæ.

2. Hujusmodi verò miseri Patareni, à quibus abest sancta credulitas Divinitatis æternæ, sub uno contextu nequitiæ insimul tres offendunt, Deum videlicet, proximos, & seipsos. Deum, dum Dei fidem & *b* consilium non cognoscunt: decipiunt proximos, dum ipsis sub specie spiritualis alimoniæ, Hæreticæ pravitatis oblectamenta ministrant: crudeliùs etiam sæviunt in seipsos, dum post animarum dispendium, corpora deniq; severæ mortis illecebris, quam per agnitionem veram & veræ fidei firmitatem possent evadere, vitæ prodigi & necis improvidi sectatores, involvunt, & quod est ipso dicto durissimum, superstites etiam non terrentur exemplo.

b ms. Filium

3. Contra tales, Deo, sibi & hominibus sic infestos, continere non possumus motus nostros, quin debitæ ultionis in eos gladium exeramus, tanto ipsos instantiùs persequentes, quanto in evidentiorem delusionem fidei Christianæ prope Romanam Ecclesiam, quæ caput omnium Ecclesiarum judicatur, superstitionis suæ scelera latiùs exercere dinoscuntur, adeò quòd ab Italiæ finibus, præsertim à partibus Lombardiæ, in quibus pro certo perpendimus ipsorum nequiciam latiùs abundare, jamq; usq; ad regnum nostrum Siciliæ, suæ perfidiæ rivulos derivarunt.

4. Quod acerbissimum reputantes statuimus in primis, ut crimen hæreseos & damnatæ sectæ cujuslibet, quocumq; censeantur nomine sectatores, prout * veteribus legibus est indictum, inter publica crimina numerentur, immò crimine læsæ majestatis nostræ debet ab omnibus horribilius judicari, quod in divinæ majestatis injuriam noscitur attemptatum, quamvis in recti judicii potestate alterum alteri non excellat. Nam sicuti * perduellionis crimen personas adimit damnatorum & bona, & damnat post obitum memoriam defunctorum: sic & in prædicto crimine, quo Patareni notantur, per omnia volumus observari, ut ipsorum nequicia, qui quia Dominum non sequuntur, in tenebris ambulant, detegatur. Nemine etiam deferente investigari volumus diligenter hujusmodi scelerum patratores, & per Officiales nostros sicut & alios malefactores inquiri, ac in vinculis detineri inquisitione notatos: & si levis superstitionis argumento *c* tangantur, à viris Ecclesiasticis & Prælatis examinari jubemus. Per quos si inventi fuerint à fide Catholica saltim in articulo deviare, ac per ipsos pastorali more communiti, tenebrosi diaboli relictis insidiis noluerint agnoscere Deum lucis, sed in erroris concepta * instantia perseverent, præsentis nostræ legis edicto * damnatos mortem pati Patarenos aliosque Hæreticos, quocumq; nomine censeantur, decernimus, ut (quod adfectant) vivi in conspectu hominum comburantur, flammarum commissi judicio animarum incendia patiantur. Nec dolemus, quod in hoc ipsorum satisfacimus voluntati, ex quo pœnam solummodò, nec fructum alium consequuntur erroris: volumus tamen, quòd apud nos pro talibus nemo intervenire præsumat. Quod si qui fecerit, in ipsum nostræ indignationis aculeos non immeritò convertemus. Datum Paduæ x x I I. Februarii, x I I. Indictione.

* l. maniche-os, C. de hær.

* l. pen. C. ad L. Jul. majest. § interdum, Inst. de hæred. quæ ab intest. defer.

c al. regantur.

* ms. tristitia.

* ms. dāpnādos fore decernimus Patar.

CONSTITUTIO III.

FRIDERICUS Dei gratia Imperator Semper-Augustus, &c. Patarenorum complices & receptatores, seu quocumque modo fautores, qui, ut alios à pœna possint eximere, de se velut improvidi non formidant, publicatis omnibus bonis eorum relegandos in perpetuum esse censemus, & ipsorum filii ad honores aliquos nullatenus admittantur. Si tamen aliquis fautorum hujusmodi detexerit aliquem Patarenum, de cujus perfidia manifestè probatur & liquet, in fidei præmium, quam agnovit famæ pristinæ de Imperiali clementia restitutionis beneficium in integrum consequatur.

INCIPIUNT CAPITULA CONSTITUTIONIS CONtra Patarenos edita per Dominum Fredericum Illustrem virum, Romanorum Imperatorem semper Augustum, Hierusalem & Siciliæ Regem.

1. Patarenos, Speronistas, Leonistas, Arnaldistas, Circumcisos, Passaginos, Joseppinos, *a* Carracenses, Albanenses, Franciscos, *b* Bennaroles, Comistas, Waldenses, *c* Burgaros, *d* Commimellos, *e* Barrinos & Ortholenos, cum illis de Aqua nigra, Pauperes de Lugduno, & omnes Hæreticos utriusq; sexus, quocumq; nomine censeantur, perpetua damnamus infamia, diffidamus atq; bannimus, censentes, ut bona talium confiscentur, nec ad eos ulterius revertantur, ita quòd filii eorum ad successiones pervenire non possint, cùm * longè sit gravius æternam quàm temporalem offendere majestatem. Qui autem inventi fuerint sola suspicione notabiles, nisi ad mandatum Ecclesiæ, juxta considerationem suspicionis qualitatemque personæ, propriam innocentiam congrua purgatione monstraverint, tanquam infames & banniti ab omnibus habeantur, ita quòd si sic banniti per annum permanserint, extunc eos sicut Hæreticos condemnamus.

a. al. Garatenses.
b. al. Bagnarolos.
c. al. Roocarolos.
d. al. Cummunellos.
e. al. Varinos.
* c. vergentis, de hæret.

2. Statuimus etiam hoc edicto in perpetuum valituro, ut † Potestates & Consules seu Rectores, quibuscumq; fungantur officiis, pro defensione fidei præstent publicè juramentum, quòd de terris suæ *f* ditioni subjectis, universos Hæreticos ab Ecclesia denotatos, bona fide pro viribus exterminare studebunt, ita quod amodò, quandocumque quis fuerit in perpetuam Potestatem vel temporalem assumptus, hoc teneatur juramento firmare capitulum: alioquin neque pro Potestatibus, neque pro Consulibus seu consimilibus habeantur, eorumque sententias extunc decernimus inutiles & inanes. Si verò Dominus temporalis, requisitus & monitus ab Ecclesia, terram suam purgare neglexerit ab Hæretica pravitate, post annum à tempore monitionis elapsum terram ipsius exponimus Catholicis occupandam, qui eam exterminatis Hæreticis absque ulla contradictione possideant, & in fidei puritate conservent, salvo jure Domini temporalis, dummodò super his nullum præstet obstaculum, neq; aliquod impedimentum opponat, eadem nihilominus lege servata contra eos, qui * non habent Dominos temporales Principales.

† Concil. Biterrens. ca. 32.
f. al. jurisdictioni.
* Abest negativa in ms.

3. Credentes prætereà, receptatores, defensores, & fautores Hæreticorum bannimus, statuentes, ut si, postquàm quilibet talium fuerit fidelium excommunicatione notatus, satisfacere contempserit infra annum, extunc ipso jure sit factus infamis, & ad publica officia seu consilia, vel ad tractatus aliquos eligendos hujusmodi, nec ad testimonium admittatur. Sit etiam intestabilis, ut nec testamenti liberam habeat factionem, nec ad hæreditatis alicujus successionem accedat. Nullus ei prætereà super quocumque negocio, sed ipse aliis respondere cogatur. Quòd si Judex extiterit, ejus sententia nullam obtineat roboris firmitatem, nec causæ aliquæ ad ejus *a* notitiam perferantur. Si fuerit Advocatus, ejus patrocinium nullatenus admittatur. Si Tabellio autem fuerit, instrumenta confecta per manum ipsius, nullius penitus sint momenti.

a. al. audientiam.

4. Adjicimus insuper, quòd Hæreticus per Hæreticum convinci possit: & quod domus Patarenorum, receptatorum, defensorum, & fautorum, sive ubi docuerint, sive ubi aliis manus imposuerint, destruantur, nullo tempore reparandæ. Datum Paduæ, XXII. Febr. XII. Indictione.

Hæreticus per Hæreticum convinci potest.

FRIDERICI II. IMP. AUG. DECRETUM

Anno Christi 1223.

Proscriptionis Comitum Habspurgensium propter vim Ecclesiæ Beronensi illatam.

FRIDERICUS Dei gratia Romanorum Imperator Semper-Augustus, & Rex Siciliæ, universis Principibus Alamanniæ, tam ecclesiasticis quàm secularibus, & aliis Imperii fidelibus, ad quos literæ istæ pervenerint, gratiam suam & omne bonum. Universitati vestræ tenore præsentium volumus esse notum, quod veniens ad præsentiam nostram Dietricus Beronensis Ecclesiæ Præpositus, fidelis noster, sua Celsitudini nostræ conquestione monstravit, qualiter Wernherus & Hartmannus Comites de Kiburg, eidem Ecclesiæ suæ damna enormia irrogantes, eum & alios Canonicos suos in eadem Ecclesia Domino famulantes, de gremio ipsius Ecclesiæ turpiter ejecerunt, quòd nec ipse, nec aliquis Canonicorum, sex jam annis elapsis, ad serviendum DEO ibidem audeat apparere. Et licet per Constantiensem videlicet Diocesanum Episcopum excommunicationis sententia contra eos propter hoc fuerit promulgata, & terra eorum supposita interdicto, ipsi nihilominus in contemptum DEI & Ecclesiæ adversus ipsum, & Ecclesiam suam in nullo satisfacere procurarunt, in eadem contumacia contumaciter permanserunt, sic quòd eadem

excommunicationis sententia per Summum Pontificem extitit confirmata. Propter quod Præfatus Præpositus in præsentia Venerabilium Cicensis, Tridentini & Brixinensis Episcoporum, & aliorum quàm plurium tam Imperii quàm * Regni Magnatum, Excellentiæ nostræ humiliter supplicavit, ut, quod ad Imperiale spectat officium, exinde prosequi dignaremur. Nos igitur protervam prædictorum Comitum contumaciam attendentes, ad petitionem quoque prædicti Constantiensis Diocesani Episcopi, cujus censuram ecclesiasticam, Dei timore postposito, dicti Comites per triennium, sicut asseritur, contemnentes, ab infestatione ipsius Ecclesiæ non desistunt, cùm absonum sit Imperio nostro, tam enormes Ecclesiis Dei violentias irrogati, quas ex collata nobis plenitudine potestatis defensare modis omnibus & fovere tenemur, præsentibus prædictis Principibus & ceteris tam Imperii quàm Regni Magistratibus, prædictos Comites excommunicationis sententiam contemnentes, sententialiter proscriptos denunciamus, mandantes ipsos de cetero velut proscriptos ab omnibus evitari. Præterea HEINRICO Romanorum Regi filio nostro per literas nostras dedimus in mandatis, ut eosdem Comites pro prædictis memoratis excessibus proscriptos denunciet, & ab ipsa proscriptione ipsos decernimus non solvendos, nisi prædicto Præposito condignè satisfaciant & Ecclesiæ suæ, sicut debent. Data in Campania, apud Montem S. Joannis, die XXIII. Februarii, XI. Indict.

* sc. Siciliæ, quod pater ejus Henricus VI. Imp. cum Imperio reduniverat.

Anno Christi 1226.

FRIDERICI II. IMP. AUG.

PRAECEPTUM

De Pataviensi Decano, Papæ adversus Imperium adhærente, capiendo & plectendo.

IMP. FRIDERICUS Augustus, Ottoni Bojorum Duci & Palatino Comiti Rheni, gratiam suam & omne bonum. Certior factus sum literis Eberhardi Archiepiscopi Juvavensis, atque Friderici Ducis Austriæ, *a* Albertum quendam Sacerdotulum, authoritate Gregorii, qui dicitur Papa, in nos convicia jactare eumque in vicis, oppidis, castellis tuis habitare. Quàm id impium sit, tu existimare potes. Morte moriatur, qui maledicit Principi suo. Te atque tuum avum ex infimo loco, ego & avus meus ad fastigium summum eveximus; hujuscemodi crimini læsæ Majestatis obnoxius exigatur. Data in obsidione Faventiæ, quarto Nonas Octobris.

a. Decanum Pataviensem, ex familia de Beham.

Anno Domini 1227.

FRIDERICI II. IMPER. AUG.

EDICTUM

De Papa Romani tyrannide & Antichristianismo, adversus conjurationem Principum Imperii in Comitiis Budissinis congregatorum.

FRIDERICUS Augustus ubi rescivit, plerosque conjuratorum Principum apud * Budesin, ut condictum erat, Comitia Cæsarea habere, Principibus cunctis, maximè Ottoni Bojorum Regulo, Præfectoque prætorio Rheni, literas mittit. Illarum literarum hæc sententia fuit:

* Aventin. Annal. Bojor. lib. 7. fol. 541.

Pleraque crimina sibi objecta à Romano Pontifice negando diluit, alia in illum retorquendo confutat. Pontifices Romanos auctos divitiis & dignitate à se atq; cæteris Imperatoribus, æmulos esse pertinacissimos omnium Regum atq; Principum, neq; parem ultrà ferre posse. Manibus pedibusque, noctes diesq; id eos conari, ut non tam se, quàm SS. Romano Imperio, tanquam capite oppresso, facile cæteris membris omnibus servitutem imponant: affectare eos dominationem atq; divinitatem, nempe ut ab omnibus haud aliter, imò magis, quàm Deus timeatur. Nam multos Antichristos inesse Romanensibus illis, nec ullos alios, quemadmodum opera ostendunt, exitio Christianæ religioni esse. Se quidem optimè sentire de Christo atque ejus religione prædicat, nihilque magis cupere, quàm ut suo tempore Respublica Christiana pristinam majestatem, simplicitatem & pacem recuperet. Quod fieri nequaquam potest, nisi spinæ eradicentur, hoc est, ambitio, superbia, fastus, luxus Sacerdotum Romanorum, subtractis opibus atque divitiis extirpentur radicitùs. Copia rerum sapientissimos quosque corrumpere solet: in rebus divinis non solum Romanum Episcopum, sed unumquemq; Sacerdotem sibi patrem fore, modò rebus prophanis sibi cōmissis abstineat, proponit. Imperium Christianum, cujus ipse caput constitutus sit à Deo, non armis, non vi opprimi posse: sed luxuria, cupiditate, quæ radix omnium malorum est, enervari, adulterari, corrumpi. Quod ne fiat, se obviam iturum, se summoperè pro commisso sibi à Deo negotio, potestate ensèque divinitùs tradito contrà enisurum, ut ovili pastorem, populo Pontificem, mundo parentem, detracta persona lupi, Tyranni, atq; Domini, restituat; ut eundem abdicata Regnorum, humanarum litium cura, prophanorum negotiorum administratione, quibus illi interdictum sit, ad æmulanda pauperis Christi, cujus Vicarium se jactitat, vestigia cogat: se ampliùs neque passurum, ut Christianæ plebi lupus ovina pelle tectus diutiùs imponat. Opus vel maximum pietatis esse atq; charitatis, gratissimum immortali Deo, opes & aurum, irritamenta malorum, Sacerdotibus auferre. Namq; hæc (inquit) perniciem esse religionis, adeò ut homo ille, qui dicitur Papa, divitiis nimiùm auctus, maximo pietatis Christianæ detrimento, omnia sibi licere, more Tyrannorum pessimorum putet, rationem actuum nemini, quasi sit Deus, reddere velit. Id quod soli Deo convenit, usurpet; se errare, ullâve mendacii religione astringi non posse, credi sibi impudentissimè simulq;

imperio-

imperiosè postulat. Fraudes, dolos, commenta, fucum taceti, *a* sibi ut vicino eum intus & in cute notum esse. Proinde quicumque rem Christianam salvam esse velint, faveant, adsint, & caussam Christi Servatoris nostri, omnium denique Christianorum agenti, bene precetur. Datum in obsidione Æsculi, Julii duodevicesimo die, Indictione tertia decima. a. *se Imperatori.*

In simili forma, mutatis mutandis, ad ceteros Imperii Principes perscripsit, in primis VVenceslaum Bohemiæ Regem, ad quem & aliam adjecit à Legato perferendam, quæ sequitur.

* *De quibus conjuratorum Comitiis pro electione novi Imperatoris indictis, sic scribit Aventinus lib. 7. Annal. Bojeru. fol. 536.* Primus Imperatorum, sicuti & in libris Pontificalibus legimus, & diplomata ostendunt, FRIDERICUS ille Secundus tanta immunitate Sacerdotum genus condonavit, quâ mox adversum eâ abusi sunt Romanenses. Matthæo igitur Dominicano (ut nihil hoc genus hominû, sicuti vulgò dici solet, non audet) potissimum consultore, dum Imperator Germanus rebus intentus, devictâ Austriâ Taurisii hyemat, Romani Flamines cum Jacobo Teupolo Duce Venetiarum, quem Dominum Croatiæ atque Dalmatiæ, quartæ partis & dimidii totius Romani Imperii, in epistola cohortatoria ad eum data, nuncupant: cum Mediolanensibus, Bononiensibus, Brixiensibus, Civibus, Episcopis, item cæteris Longobardis, quibus utilius bellum quàm pax videbatur, dato his Gregorio à Montelongo Duce, valentissimè conspirant, occasionem rebellionis faciendæ præstolantur. Et ne Germania suppetias ferre posset, bonâ concordiæ pellere, discordiæ mala serere, in Germania orbeque Romano decet Principes, Equites, avarissimum quemq; & maximè honorum, pecuniæ studiosum, decimis, Ecclesiasticis opibus eisdem distributis, adversus Pontifices concitare constituunt. Hocque consilium magis Gregorium tentare voluisse, quàm quòd æquum aut justum censeret, aut denique ex animi sententia votoq; successurum speraret, ejus epistolæ indicant. Quippe conquerête etiam Nuncio suo, Episcopos, quos hic devoverat, ipse nihilo secius benignè dans ad eosdem literis, dissimulata devotione *fratres* suos *venerabiles* appellat. Nec Legatum tanto tempore, efflagitantibus consciis, virum gravem, aut Senatorem quempiam mittere voluit: maxima ex parte ipse Suevorum conatus frustratus est, complorante id Alberto, institore hujus negotii tragico modo. Postea quam ergo Italiæ plerique cives, Episcopi, Dynastæ conjurarunt, vulturii Romanenses (res antè cum *b* filio Augusti tentata non processit) aliâ viâ aggrediuntur. Fridericus Austriacus proscriptus ab Augusto, pulsus patria, exutus urbibus, vicis, castellis, Neostadii in confinio Austriæ, Stiriæ circumsidebatur. Is primus haud gravatim, spe recuperandi perdita, sociis accessit. Eadem tempestate Conradus Tullosius Fruxinensis Episcopus ob limites, uti fit, cum Ottone Regulo Bojorum, Præfecto prætorio Rheni, disceptabat, in suaq; ditione omnes non suæ partis à sacris arcebat, clausisque templis, nemine nisi suis admissis, rem divinam fieri præcipiebat. Moguntinus quoq; Archimystes itidem Ottoni ob præreptum sibi *c* Laureacum, vetustissimum Monachorum contubernium, diras atq; inferias dixerat. Pontifex Romanus, invitis hisce Episcopis, Moguntino atque Fruxinensi, atque inconsultis, Ottonem ad se provocantem solvit; famâ simul dissipat, Ludovicum patrem Ottonis, Principem in orbe Romano pietate, sapientia, armis, eloquentia, opibus, virtute nulli secundum, crudeliter scelere Imperatoris FRIDERICI, specie amicitiæ, corâ familia comitatuq; nihil mali ne suspicantem quidem trucidatû esse. idcircò ejus filius Otto, qui principatum inter Germaniæ Regulos obtinebat, credulus his & ob superiora beneficia opetam suam pollicetur; plus etiam, quàm petebatur, promittit. Ultrò arces, urbes, castella, quò conjurati tutò se reciperent, atq; ibi de summa rerû consultarent, aperit. Wentzeslaum quoq; Regem Bojemiæ cognatum suû in parteis trahit. Hique antesignani primas sibi parteis conjurationis in Germania sumpsere, sociosq; Belum IV. Regem *d* Ugrorum affinitate, Hanricum Ducem Poloniæ, filium D. Hedvigæ, sanguine Ottoni conjunctum, adsciscunt. Mater hujus ex Bojaria ab Andechs oriunda erat, ille filiam suam Elisabethâ Hanrico filio Ottonis desponderat: & Laodomia mater Ottonis Bojema erat. Filium deinde *e* Cimbrorum Regis spe Imperii alliciunt. Ottocaro Regis Bojemiæ filio, Friderici Austriaci, qui liberis careret, nepotis despondetur, hocq; connubio viam sibi ad Austriam, Stiriamq; Bojemi aperiebant. Hi omnes invicem sibi jurejurando sacramentoq; religione fidem astringunt. Ipsis potentia Friderici Augusti atque opes formidolosæ erant. Præterea Pontificum dignitatem atq; vires molestè ferebant animo, hoc novo aucupio inescati eorum divitiis inhiabant. Ubi se pares viribus Imperatoris fore existimarunt, Budevissii (oppidû est Bojemiæ) convenire; filium Regis Danorû rebus imponere statuunt: à Pontifice Romano postulant, ut eodem Legatos fortes, graves, sapientes mittat, qui hisce Comitiis Cæsareis intersint.

Conjuratio Pontificia in Imperatorē.

b. *Conrado IV. Rege Romanor.*

c. *Laurishaim.*

d. *Hungarorum.*

e. *Filius Regis Danorum ad Imperium expetitur.*

FRIDERICI II. IMPER. AUG. MANDATA

Anno Christi 1227.
Avent. lib. 7. Annal. Bojor. fol. 541.

Ad Regem Bohemiæ, ut Imperio fidem adversus Papæ tyrannidē & iniquas machinationes conservet.

IMPERATOR cum superiori Epistola Legatos, Convêtu in Bojaria indicto, ad Wentzeslaum Regem proficisci jubet, qui illum officii admoneant, beneficia à majoribus Imperatoribus in gentem Bojemiæ collata commemorent. Duces Bojemiæ ab avo patruoque Imperatoribus Regio diademate donatos esse, quorum tertius sit VVentzeslaus; spectandam esse audaciam Romanorum Flaminum, ne horum fallacia seductus, se atque Rempublicam discordiæ malis perditum eat: Pontificem Romanum insidiari * nationi orbis reginæ. Ideò dare *a* illum operam, ut ejus valentissimas gentes, Bojemos, Teutonas, Venedos, Sclavos, Danos, Cimbros, Ugros, committere quovis queat modo. Cives adversus cives, Monachos adversus Mystas, hos in Episcopos ab eodem côcitari. Præsules Pontificibus, divêdito illis cultu, mitra, pedo, lituoq; Pontificio æquari; prophanos, avarissimû quêq; atq; pecuniæ maximè

* *se Germaniæ.*
a. *se. Pontificem Rom. Papa per discordiam civilem & bella quærit Imperium Frâcicû sive Germanicû destruere.*

maximè studiosum, decimis distributis, contra Sacerdotes bene sentientes sollicitari. Qui sint Romanenses illi, opera eorum ostendere. Christum mundo pacem dedisse; illos bella civilia propinare, Duces, Regulos, Tetrarchas, eisdem falsis Christis cohortantibus, invicem sævire, & velut membra Augusto capiti suo repugnate, atque divinæ majestati resistere; Gregorium IX. captum Imperii consuetudine, ut solus regnet, omnia perturbare atque commiscere, cuncta tumultu complere, ut sursum deorsum universa ferantur. Jam pridem eos, qui Babyloniæ, hoc est, Romæ templo Dei incubent, divinitatem affectare, & astutè id dissimulare; solasque Germanicas vires ab his timeri, quas ut spectaculum sibi paria componant, Vulpeculas illas conari: ut Germania illa victrix terrarum, ejus bellicosissimi populi, Venedi, Sclavi, Ugri, Dani, Teutones, suis viribus, mutuis vulneribus corruant, summoperè illos studere. Ita exangues atque defessos prædæ effœminatis illis, libidini atque servituti primatii sacerdotis proculdubio ubnoxios fore. Alter non orbem terrarum, neque cunctas gentes conglobatas, robustissimis Germaniæ gentibus quicquam officere posse. Omnes homines naturâ proclives ad mala; omnia mala exempla ex bonis initiis orta esse. Ubi semel Romanus Sacerdos gladium nactus eduxerit, neminem licentiæ ejus atque furori finem aut modum statuere ausurum, neque illum cessaturum, donec omnes, juxta booos ac malos, in servitutem redigat. Ac nos tandem sero eventu rerum, malisque nostris edocti sapere cogamur.

a. sc. Principibus ad Comitia Budissina conventuris.

b. sc. in Comitiis Egranis.

Hæc ubi dicta sunt à Legatis, Rex Bojemus commutato animo, alioqui Pontificis Maximi conatus, quòd Legatum *a* petentibus non miserat, suspectos habens, cœpta improbar, se in potestare Augusti atque Cæsaris fore respondet, atque fœdus novis sacramentis, datis obsidibus, Egræ consilio habito, redintegrandum decernit. Idem cæteri Principes censent. Ottonem Bojum, qui aberat, hujus discordiæ auctorem, contra Rempublicam fecisse, crimine perfidiæ, proditæ Majestatis, populi Christiani, accersendum esse *b* statuunt.

Anno Christi 1229.

FRIDERICI II. IMPER. AUG.
PRAECEPTUM
De metallifodinis in Comitatu Palatino Rheni.

FRIDERICUS SECUNDUS Dei gratia Romanorum Rex Semper-Augustus, & Rex Siciliæ. Dignum est & consentaneum rationi, ut hi, qui ad exaltationem nostram votis fidelibus & servitiis præclaris aspirant, à munificentiâ nostrâ ampliora beneficia consequantur. Hac itaque consideratione inducti, universis Imperii fidelibus, tam præsentibus quàm futuris, notum facimus, quòd nos attendentes sinceram fidem & devotionem, nec non & obsequia, quæ dilectus consanguineus noster Ludvvicus Dux Bavariæ Palatinus Comes Reni, Majestati nostræ frequenter exhibuit, & inanteà poterit exhibere, ex vera scientia & de mera liberalitate nostra dooavimus sibi & hæredibus suis, & in rectum feudum concessimus, omne genus metalli tam in auro & argento, quàm in aliis, quod in terris patrimonii & feudi sui fuerit repertum, cum omni jure & utilitate exinde perveniente, & quam nos & Imperium percipere deberemus. Statuimus igitur & auctoritate Regia districtè præcipimus, ut nulla unquam persona, alta vel humilis, ecclesiastica vel secularis, contra hanc nostram concessionem venire præsumat; quod qui præsumpserit, offensam nostram & gravem indignationem incurret, & pro pœna temeritatis suæ centum libras auri componat, quarum medietas Cameræ nostræ, altera verò passis injuriam persolvatur. Ad hanc autem nostræ donationis & concessionis memoriam præsens privilegium inde scribi, & sigillo Magnificentiæ nostræ jussimus communiri. Hujus rei testes sunt:

Cunradus Ratisponensis Episcopus.
Otto Frisingensis Episcopus.
Otto Dux *a* Moraviæ, Palatinus Comes Burgundiæ.
Comes Cunradus de *b* Sosburch.
Genehardus Landgravius de Luikeoberg.
Diepoldus frater ejus.
Anshelmus Marescalcus de *c* Finstingen.
Ramungus de Svvabach.
Albertus *d* Lupus.
Albertus Rindesinul, & alii quàm plures.

a. leg. Meraniæ.
b. Sulenberg.
c. leg. Justingen.
d. VVolf.

Ego Cunradus Metensis Episcopus & Spirensis, Imperialis Aulæ Cancellarius, vice Domini Sifridi Moguntinensis Sedis Archiepiscopi & totius Germaniæ Archicancellariæ, recognovi. Acta sunt hæc anno Dominicæ Incarnationis MCCXIX. Indict. VIII. regnante Domino nostro FRIDERICO Dei gratia Illustrissimo Romanorum Rege semper-Augusto, & Rege Siciliæ; anno Regni ejus in Germania septimo, & in Sicilia vicesimo secundo, feliciter.

Anno Christi 1232.

FRIDERICI II. IMPER. AUG.
CONSTITUTIO
De Metallifodinarum privilegio Dominis Plauensibus concesso.

FRIDERICUS II. Dei gratia Romanorum Imperator, semper-Augustus, Hierusolimitanæ & Siciliæ Rex, Dilectis ac Nubilibus sibi Heinrico seniori, Regni nostri Advocato, & exercitus nostri

nostri Capitaneo, Domino de Plauen, & Heinrico Juniori, strenuo militi ejus filio salutem in perpetuum.

Consideratâ devotione vestrâ quam geritis circa Deum, propter quem non tantùm laborum & rerum, verùm etiam proprii sanguinis effusione & prodigi mortibus vos indifferenter exposuistis ad propulsandum & evacuandum gentilitatis errorem, tum maximè cum circa Ratisbonam civitatem nostram, sanctæ Mariæ & matris Ecclesiæ inimicos ex campo expulistis & occidistis, ad laudem Dei nostri & sacri Imperii, vestræque stirpis ad honorem, propter quam vestram strenuitatem, multa commoda nobis & Ecclesiæ evenerunt. Comperta igitur fidelitate singulorum & omnium vestrorum progenitorum ex nobilissima prosapia veteranorum Romanorum oriundorum, quam in obsequiis nostris & Imperii indefessam invenimus & probatam. Operæq; pretium judicamus vestris expensis & laboribus Imperiali nostra munificentia subvenire. Propterea vobis Heinricis seniori & juniori de Plauen, & omnibus vestris hæredibus facultatem concedimus, & potestatem quærere & fodere aurum & argentum, aliaq; omnia metalla uti debeatis & possitis. Et si quæ in præsenti vel in posterum aurifodinæ vel argenti ad cujuscunque æris commoda, vel utilitates in territorio districti Dominationis vestræ supervenerint, hęc vobis & hæredibus cedant cum proventu omnimodo, Nobis nec alicui ulli aliquid inde teneri debere. Insuper indulgentes vobis & hæredibus vestris masculis, ut debeatis & possitis aureos Grossos & Denarios monetare, quæ ab omnibus Christi fidelibus, ut bona moneta tanquam nostra accepta deberet esse & rata. Donamus etiam oppida Aschk & Selb cum omnibus eorum requisitis, quatenus per amborum vestram vitam de nostro beneplacito & consensu ea possideatis, & deinceps semper frui possitis. Et si quando contingat, nos ex hac vita decedere præ omnibus aliis hæredibus nostris oppignorari debent. Ad evidentiam autem & perpetuitatem omnium promissorum præsentem paginam nostri sigilli appensione munitam vobis decernimus indulgendam. Datum ad portam Naonis in Carinthia, Anno ab incarnatione Domini 1232. 10. Maii indictione quinta.

Ad mandatum Cæsareæ Majest.

*Uladislaus Rex Bohemiæ.

* for. VVenceslaus.

& Albertus de Cesskovitz Archicamerarius Cæs. Majest.

HENRICI VII. CÆSARIS RESCRIPTUM

Anno Christi 1233.

Pro illis, qui apud Liberas Civitates Imperii Monasteriis vel Collegiis obligati essent, ne à Civitatum magistratibus ad exactionum, quæ aut Imperii nomine, aut Reipublicæ causâ, bellive fieri solent, onera præstanda cogantur.

HENRICUS Dei gratia Romanorum Rex & Semper Augustus, Officiatis & Procuratoribus, cæterisque fidelibus suis in Uren constitutis, gratiam suam & omne bonum. Mandamus vobis, quatenus monasterium de Vettingen, quod sub nostram protectionem recepimus, auctoritate nostra modis omnibus defensetis; nec in possessiones seu in homines ejusdem Monasterii exactiones seu tallias aliquas faciatis. In locis verò, quæ nostræ an inent Advocatiæ, de quibus nobis servicia fieri consueverunt, volumus quod honestè atque modestè eos tractetis, nec pejoris eos conditionis faciatis, quàm temporibus *a* fundatoris sui fuerit. Siquidem sub nostra dominatione ampliori eos volumus pace, atque securitate gaudere. Datum apud Ezelingen, Nonas Junii, Indictione VI. Regni X.

a. sc. Henrici Comitis de Raprechtsuiler, qui monasterium Vettingense fundavit.

EJUSDEM CÆSARIS

Aliud rescriptum, eadem ex causa.

Anno Christi 1234.

HENRICUS Dei gratia Romanorum Rex, & Semper-Augustus, fidelibus suis *b* Ministro, & universis hominibus Uraniæ gratiam suam & omne bonum. Cùm ex consueta benivolentia nostra Cistertiensem Ordinem sincerius diligamus, jura & libertates Fratrum ejus volumus inviolabiliter observari. Mandamus vobis sub pœna gratiæ nostræ districtè præcipientes, quatenus ab hominibus, Claustri de Vettingen, in valle Uraniæ constitutis, nullam prorsus exactionem, vel precariam requiratis. Quoniam nolumus ut fiat aliqua ratione, sed volumus ut gaudeant omni libertate, qua ab antiquo Ordo & Fratres Cistercienses sunt gavisi. Indubitanter scituris, quòd quicunque vestrûm infringere mandatum nostrum præsumpserint in hac parte, in rebus eum proinde & in corpore puniemus, quia dictum Claustrum sub nostram protectionem & Imperii recepimus specialem Datum apud Hagenovve, VI. Kalend. Maii, Indictione VII. Regni XI.

b. i. Ammano.

HENRI-

Anno Christi 1234.

HENRICI VII. CÆSARIS

DECRETUM

De argentifodinis, & de custodia ferarum, vulgariter VVildban, legitimo Domino suo addicendis.

HEINRICUS Dei gratia Romanorum Rex & Semper-Augustus, universis Imperii fidelibus, quibus præsens littera fuerit ostensa, gratiam suam & omnem benevolentiam.

1. Ut ad nostros successores perveniant firmiter ea, quæ coram nobis aguntur, litterarum testimonio commendamus, ne tractu temporis à labili hominum memoria evanescant. Meminerint igitur præsentes, & recognoscant futuri, quòd dilectus Princeps noster Heinricus Basiliensis Episcopus, in solenni *a* Curia apud Francofurtum, coram nobis & Principibus, ubi præsentes erant cum Advocatis suis, Hermannus Marchio de Baden, & Egino Comes de Friburg, contendentes de argentifodinis, & custodiis sylvarum per Brigaugeam, quod vulgariter VVildbann dicitur, obtinuit & evicit per privilegium suum, ipsas argentifodinas & custodias sibi & Ecclesiæ suæ attinere; & ipsum Eginonem Comitem de Friburg eisdem ab ipso & Ecclesia sua legitimè infœdatum.

a. Comitiis, in quibus ejusmodi causæ Principum & Comitum tractari solebant.

2. Nos itaque considerantes ipsius Principis devotionem, & quod sufficienter testimoniis probaverat prælibata suæ Ecclesiæ attinere, memoratum Eginonem per suam approbatam de *b* providentia Consilii nostri misimus in possessionem bonorum præscriptorum; & eadem ipsi Comiti & heredibus suis Regia autoritate confirmamus. Mandantes, & sub interminatione gratiæ nostræ firmissimè præcipimus, ut nulla sit persona, alta vel humilis, ecclesiastica & mundana, quæ antefatum Comitem in memoratis argentifodinis & custodiis ferarum impedire audeat vel gravare: & qui fecerit, gratia nostra sit exclusus.

b Rex Rom. cognoscit de sub feudis Imperii.

3. Ad hujus etiam fidei evidentiam præsens privilegium ipsi Comiti, sigillo nostro communitum fecimus assignari. Testes sunt hujusmodi:

Siffridus Moguntinensis, } Archiepiscopi.
Thitericus Treverensis }
Egibertus † Halberstatensis, } Episcopi.
Evigillus Numburgensis, }
Siffridus Ratisbonensis }

† vel, Havelbergensis.

Conradus Abbas Sancti Galli.

Albertus Saxoniæ, } Duces.
Otto *a* Moraviæ }

a fo. Meraniæ

Heinricus de Burgovv, } Comites.
Ebethardus & Otto fratres de Eberstain, }
Cunradus Burggravius de Nurnberg, }
Heinricus & Albertus fratres de Neiffen, }
Comes VVolfframus de Veringen }

Heinricus & Hermannus fratres de VValdinberg.
Gerlacus de Buttingen.
Heinricus de Eberstal.
Albertus de Tosvvach.
Rudolphus Hagge.
Eberhardus Dapifer de VValdpurg.
Cunradus Pincerna de VVinterstetin.
Eberhardus de Monte,

& alii quam plures. Actum apud Francofurtum, anno Domini M CC XXX IV. decimo quinto Calendarum Martii, indictione septima.

Anno Christi 1237.

FRIDERICI II. IMPER. AUG.

DECRETUM in Regem Romanorum ab Imperatore deficientem ad Papam Romanum.

ANNO Domini MCCXXIX. Imperator FRIDERICUS contra HENRICUM filium Regem Romanorum, qui se in Syriam occupato, Regnum Alemaniæ sibi occupare tentaverat, comitia Moguntiæ coegit: eumque majestatis læsæ, sive quòd partes Pontificis tueri videretur, publico judicio damnatum, cum duobus liberis capi jussit, & apud Marturanum Calabriæ oppidum carceri, tenuissimo victu ad mortem usque addixit.

Anno Christi 1238.

FRIDERICI II. IMPER. AUG.

LEX DE SARRACENIS.

SARRACENOS, qui utilem nobis operam adversus hostes nostros præbuerunt, salvos ubique in Imperio & Regnis nostris esse volumus.

2. Et quia

2. Et quia digni sunt habiti Imperiali honore, volumus ut magistratibus per Italiam & Siciliam gerendis præfecti quietè & pacificè teneant.

3. Et Christiani, qui se Sarracenis illis opponunt, impunè occidantur. Cæsarum autem Sarracenorum quæstio, si reus captus non esset, in vicinæ regionis populos habeatur, qui æris summa, ac totidem capitum supplicio mulctabuntur.

ROBERTI COMITIS ATREBATENSIS A PAPA ET CARDINALIBUS ROMANIS in Imperatorem Electi RESPONSUM

Anno Christi 1239.

De depositione FRIDERICI II. Imperatoris injustè per Papam facta, & renunciatione suæ electionis.

DOMINUS a Papa scripsit Regi Francorum, solennes eidem Nuncios destinando, significans eidem, ut juberet epistolam suam coram ipso & toto Baronagio Franciæ solenniter & memoriter legi & intelligi. Cujus summa & tenor talis fuisse perhibetur. Noverit dilectus filius Ecclesiæ spiritualis, Illustris b Rex & totum Francorum Baronagium, nos deliberatione & contractu diligenti omnium c Fratrum nostrorū condemnasse, & à culmine Imperiali abjudicasse FRIDERICUM dictum Imperatorem, & ROBERTUM Comitem, fratrem Regis Francorum, loco ipsius elegisse substituendum, quem etiam omnibus viribus Ecclesia non tantum Romana, sed universalis, duxit non segniter adjuvandum, & efficaciter promovendum. Nullo igitur modo tantam sponte oblatam dignitatem apertis brachiis suscipere pigritemini, ad quam opes & operam abundanter effundemus consequendam. Scelera enim prædicti FRIDERICI multiplicia, sicut jam novit mundus, eundem irrestaurabiliter condemnarunt.

a. Gregorius IX.
b. Ludovicus IX. in Sanctorum numerum relatus.
c. sc. Cardinalium.

Ad quod, inito consilio, circumspecta prudentia Francorum respondit: Quo spiritu vel ausu temerario Papa tantum Principem, quo non est major, imò nec par inter Christianos, non convictū vel confessum de objectis sibi criminibus, exhæredavit, & ab apice Imperiali præcipitavit? Qui si meritis suis exigentibus deponendus esset, non nisi per generale Concilium cassandus judicaretur? De transgressionibus suis non est hostibus suis fides adhibenda, quorum Papa dignoscitur esse capitalis. Nobis adhuc insons, imò bonus fuit vicinus, nec quid sinistri vidimus de eo in fidelitate seculari, vel fide Catholica. Scimus autem, quod Domino nostro Jesu Christo fideliter militavit, marinis & bellicis se periculis confidenter opponēs. Tantum religionis in Papa non invenimus. Imò qui eum debuit promovisse, & Deo militantem protexisse, eum conatus est absentem confundere, & nequiter supplantare. Nolumus nosmetipsos in tanta pericula præcipitare, ut ipsum FRIDERICUM tam potentem impugnemus, quem tot Regna contra nos juvabunt, & causa justa præstabit adminiculum. Quid ad Romanos de prodiga sanguinis nostri effusione, dum modò suæ iræ satisfaceremus? Si eum per nos & alios devicerit, omnes Principes mundi conculcabit, sumens cornua jactantiæ & superbiam, quoniam ipsum FRIDERICUM magnum Imperatorem contriverit. Sed ne in vacuum Papale mandatum videamur suscepisse, licet magis constet hoc ob odium Imperatoris, quàm nostri dilectionem ab Ecclesia Romana derivasse, mittemus Nuncios prudentes ex nobis ad Imperatorem, qui quomodo de fide Catholica sentiat, diligenter inquirant, nos super hoc certificaturos. Et si nil nisi sanum invenerint, cur infestandus est? Sin autem, & ipsum, imò enim ipsum Papam, si malè de Deo senserit, vel quemlibet mortalium usque ad internecionem persequemur. Quæ cum audierunt Nuncii Papales, confusi recesserunt.

Adierunt igitur Dominum Imperatorem Francorum Nuncii solennes, ipsi mandata, quæ à Domino Papa receperunt, seriatim nunciaturi. Quod cum audisset Dominus Imperator, de immanitate odii stupefactus respondit, se esse virum Catholicum, Christianum, sanè de omnibus Orthodoxæ fidei articulis sentientem. & addit: Non placeat Domino meo Jesu Christo, ut unquam recedam à fide magnificorum patrum & antecessorum, sequens vestigia perditorum. Judicet autem Dominus inter me & ipsum, qui me ita per orbem tam nequiter diffamavit. Et tendens manus in cœlum, lachrymis obortis, singultando exclamavit: Deus ultionum Dominus reddat ei retributionem. Et conversus ad Nuncios ait: Amici mei & vicini charissimi, verè, quicquid dicat inimicus meus sitiror sanguinis mei, & honoris subversor, credo sicut alius Christianus; & si bellum mihi move e disponitis, non miremini, si me defendam ab insurgentibus in me. Spero enim, quod Deus protector innocentium, me potenter liberabit. Novit enim Deus, quod Papa in favorem mihi rebellium, præcipuè Mediolanensium hæreticorum, contra me levat calcaneum, & insurgit ira-

git iracundus. Sed vobis totus in gratiarum actiones assurgo, quod voluistis ante assensum per responsionem meam de præsenti causa certificari. Ad hæc Nuncii: Nolit Deus, ut unquam ascendat in cor nostrum, ut aliquem Christianum sine manifesta causa impugnemus. Nec nos pulsat ambitio: credimus enim Dominum nostrum Regem Galliæ, quem linea Regii sanguinis provexit ad sceptra Francorum regenda, excellentiorem esse aliquo Imperatore, quem sola electio provehit voluntaria: sufficit Domino Comiti ROBERTO fratrem esse tanti Regis. Et his dictis cum dilectione & gratia Imperiali recesserunt. Et sic in hoc proposito conatus Papalis irritus evasit.

FRIDERICI II. IMP. AUG.

CONSTITUTIO

De juribus ac privilegiis Ducatus Austriæ;

CONFIRMATORIA SENTENTIÆ FRIDERICI I. Imperatoris super controverso Ducatu Bavariæ in Comitiis Ratisponensibus publicatæ.

Anno Christi 1245. in Comitiis Veronensibus.

IN NOMINE SANCTAE ET INDIVIDUAE Trinitatis, Amen.

FRIDERICUS Secundus divina favente Clementia Romanorum Imperator semper Augustus, Hierusaleio & Siciliæ Rex.

Justis Principum nostrorum petitionibus condescendere cogimur: quas nisi favorabiliter audiremus, ob audire quod justè petitur, per injuriam malè audiremus. Ea propter per præsens privilegium noverit tam præsens ætas, quàm successura posteritas, quòd noster excellentissimus Princeps Fridericus Dux Austriæ & Stiriæ, ac Dominus Carniolæ, dilectus Princeps ac consanguineus noster, quoddam privilegium Divi Augusti Imperatoris quondam FRIDERICI, avi nostri scilicet, memoriæ recolendæ, Heinrico quondam Duci Austriæ proavo suo dudum indultum, nostro culmini præsentavit, supplicans attentiùs, ut ei illud innovare, & omnia, quæ continentur in eo, confirmare de nostra gratia dignaremur. cujus tenor per omnia talis est.

Anno Christi 1156. in Comitiis Ratisponensibus.

IN NOMINE SANCTAE ET INDIVIDUAE Trinitatis, Amen.

FRIDERICUS divina favente Clementia Romanorum Imperator Semper Augustus.

1. Quanquam rerum commutatio ex ipsa corporali institutione possit firma coosistere; nec ea, quæ legitimè geruntur, ulla valeant refragatione convelli, ne qua tamen rei gestæ ulla possit esse dubietas, Imperialis debet intervenire autoritas.

2. Noverit igitur omnium Christi Imperiique nostri fidelium præsens ætas, & futura posteritas, qualiter nos, ejus cooperante gratia, à quo cœlitùs pax missa est hominibus super terram, in generali nostra Curia Ratisponæ, in nativitate sanctæ Mariæ celebrata, in præsentia multorum religiosorum & Catholicorum Principum, litem & controversiam, quæ inter nostrum patruum Heinricum Ducem Austriæ, & inter nepotem nostrum charissimum Heinricum Ducem Saxoniæ, diu agitata extitit super Ducatu Bavariæ, & super Marchia à superiori fluminis parte Anasi, terminavimus hoc modo: quòd Dux Austriæ resignavit nobis Ducatum Bavariæ & dictam Marchiam, quas tenebat. Qua resignatione facta, mox eundem Ducatum Bavariæ in beneficium contulimus Duci Saxoniæ. Prædictus verò Dux Saxoniæ cessit & renunciavit omni juri & actioni, quas habebat ad dictam Marchiam cum omnibus suis juribus & beneficiis.

2. Ne autem in hoc facto honor & gloria patrui nostri charissimi aliquatenus minuatur, de consilio & judicio Principum, illustri Uladislao Duce Bohemiæ sententiam promulgante, quam cæteri Principes approbant, Marchionatum Austriæ & dictam Marchiam supra Anasum, commutavimus in Ducatum, eundemque Ducatum cum subscriptis juribus, privilegiis, & gratiis omnibus liberalitate Cæsarea contulimus Heinrico prædicto patruo nostro charissimo, prænobili suæ uxori Theodoræ, & libens eorundem, ob singularem favorem, quo erga dilectissimum patruum nostrum Heinricum Austriæ Ducem, ejus conthoralem prænobilem Theodoram, & eorum successores, nec non erga terram Austriæ, quæ clypeus & cor sacri Romani Imperii esse dinoscitur, afficimur, de consilio & assensu Principum Imperii, dictis conjugibus, eorum in eodem Ducatu successoribus, nec non prætactæ terræ Austriæ subnotatas constitutiones, concessiones, & indulta authoritate Imperiali in jura plena & perpetua redactas, donavimus liberaliter vigore præsentium, & donamus.

3. Primò quidem, quòd Dux Austriæ quibusvis subsidiis & servitiis non tenetur, nec esse de-

esse debet obnoxius sacro Romano Imperio, nec cuiquam alteri, nisi ea de sui arbitrii libertate fecerit: eo excepto duntaxat, quòd Imperio servire tenebitur in Hungariam duodecim viris armatis per mensem unum sub expensis propriis, in ejus rei evidentiam, ut Princeps Imperii agnoscatur.

4. Nec pro conducendis feudis requirere seu accedere debet Imperium extra metas Austriæ, verùm in terra Austriæ sibi debentur sua feuda conferri per Imperium & locari. Quod si sibi denegaretur, ab Imperio requirat, exigat literatoriè trina vice. quo facto, justè possidebit sua feuda, sine offensa Imperii, ac si ea corporaliter conduxisset.

5. Dux etiam Austriæ non tenetur aliquam Curiam accedere, edictam per Imperium, seu quemvis alium, nisi ultrò de sua fecerit voluntate.

6. Imperium quoque nullum feudum habere debet Austriæ in Ducatu. Si verò Princeps aliquis, vel alterius status persona, nobilis vel ignobilis, cujuscunque conditionis existat, haberet in dicto Ducatu possessiones ab ipso jure feudali dependentes, has nulli locet seu conferat, nisi eas priùs conduxerit à Duce Austriæ memorato: cujus contrarium si fecerit, eadem feuda ad Ducem Austriæ devoluta liberè sibi extunc jure proprietatis & directi dominii pertinebunt, Principibus Ecclesiasticis & Monasteriis exceptis duntaxat in hoc casu.

7. Cuncta etiam secularia judicia, bannum sylvestrium & ferinarum, piscinæ & nemora in Ducatu Austriæ, debent jure feudali à Duce Austriæ dependere.

8. Etiam debet Dux Austriæ de nullis oppositionibus vel objectis quibuscunque, nec coram Imperio, nec aliis quibuslibet, cuiquam respondere, nisi id sua propria & spontanea voluerit facere libertate. Sed si voluerit unum locare, poterit de vasallis seu homologis, & coram illo secundum terminos præfixos parere potest & debet justitiæ complemento.

9. Insuper potest idem Dux Austriæ, cùm impugnatus fuerit ab aliquo de duello, per unum idoneum non in enormitatis macula detentum vices suas prorsus supplere. & * illum ipse eadem die seu Princeps vel alius quisquam pro alicujus nota infamiæ non potest impetere, nec debet impugnari. * al. illam.

10. Præterea quicquid Dux Austriæ in terris suis seu districtibus seu fecerit vel statuerit, hoc Imperium nec alia potentia modis seu viis quibuscunque debet alio quoquo modo in posterum commutare.

11. Et si, quod Deus avertat, Dux Austriæ sine hærede filio decesserit, idem Ducatus ad seniorem filiam, quam reliquerit, devolvatur.

12. Inter Duces Austriæ qui senior fuerit, dominium habeat dictæ terræ. Ad cujus etiam seniorem filium jure hæreditario deducatur: ita tamen, quod ab ejusdem sanguinis stipite non recedat, nec Ducatus Austriæ ullo unquam tempore divisionis alicujus recipiat sectionem. Primogenitura.

13. Si quis in dicto Ducatu residens, vel in eo possessiones habens, fecerit contra Ducem Austriæ occultè vel publicè, est dicto Duci in rebus & corpore sine gratia condemnatus.

14. Imperium dicto Duci Austriæ contra omnes suos injuriatores debet auxiliari & succurrere quoad justitiam assequatur.

15. Dux Austriæ Principali indutus veste, supposito pileo Ducali, circundato serto pinnito, baculum habens in manibus, equo insidens, & insuper more aliorum Principum Imperii, conducere ab Imperio feuda sua debet.

16. Dicti Ducis institutionibus & destitutionibus in Ducatu Austriæ suo est parendum.

17. Et potest in terris suis omnibus tenere Judæos, & usurarios publicos, quos vulgus vocat geuvertesch in, sine Imperii molestia & offensa.

18. Si quibusvis Imperii Curiis publicis Dux Austriæ præsens fuerit, unus de Palatinis Archiducibus est censendus: & nihilominus in consessu & incessu ad latus dextrum Imperii, post Electores Principes obtineat primum locum.

19. Dux Austriæ donandi & deputandi terras suas cuicunque voluerit, habere debet potestatem liberam, si (quod absit) sine hæredibus liberis decederet: nec in hoc per Imperium debet aliqualiter impediri.

20. Præfatus quoque Ducatus Austriæ habere debet omnia & singula jura, privilegia, & indulta, quæ obtinere reliqui Principatus Imperii dinoscuntur.

21. Volumus etiam, ut si districtus & ditiones dicti Ducatus ampliari fuerint ex hæreditatibus, donationibus, emptionibus, deputationibus, vel quibusvis aliis devolutionum successibus, præfata jura, privilegia, & indulta, ad augmentum dicti dominii Austriæ plenariè referantur.

22. Et ut hæc nostra Imperialis constitutio omni ævo firma & inconvulsa permaneat, præsentes literas scribi, & sigilli nostri impressione fecimus insigniri, adhibitis idoneis testibus, quorum nomina sunt hæc:

Pilegrinus Patriarcha Aquileiensis.

Eberhardus Archiepiscopus Salisburgensis.

Ottho Frisingensis Episcopus.
Chunradus Bathavensis Episcopus.
Ebethardus Babenbergensis Episcopus.
Hartmannus Brixinensis Episcopus.
a al. Heinricus. *a* Harrvvicus Ratisponensis & Tridentinensis Episcopus.
Dominus Welffo Dux Spoletæ.
Chunradus frater Imperatoris.
Fridericus Palatinus Rheni, filius Regis Chunradi.
Heinricus Dux Charintiæ.
Marchio Engelbertus de Histria.
Marchio Albertus de Stadenn.
b al. Dietpoldus. Marchio *b* Deopaldus de Vochburg.
c al. Heinricus Comes Palatinus Rheni. *c* Hermannus Palatinus Comes de Rheno.
Ottho Comes Palatinus, & Frater ejus Fridericus de Schiernn. & Witelspach.
Eberhardus Comes de Sultzbach.
Rudolfus Comes de Svveinsheut.
d al. Engelbrechtus. *d* Albertus Comes Hallensis.
Eberhardus Comes de Purchausen.
N. Comes de Putina.
N. Comes de Peilstain. & quàm plures &c. signum Domini FRIDERICI Imp. invictissimi.

Ego Reynaldus Cancellarius vice Arnoldi Moguntinensis Archiepiscopi & Archicancellarii recognovi, regnante Domino FRIDERICO Romanorum Imperatore Augusto, in Christo. Datum Ratisponæ, quintodecimo Kalend. Octobris, indictione quarta, anno Dominicæ incarnationis M.C. *e* LVI. feliciter, Amen. Anno regni ejus *f* quinto, Imperii secundo.

e al. codd. LXVI.
f al. codd. quarto.

23. Nos itaque qui fidem & obsequia nostrorum Principum non patimur irremuneratá transire, attendentes fidem puram & devotionem synceram, quam prædictus Princeps ad Majestatis nostræ personam & sacrum Imperium habet, pro gratis quoque servitiis, quæ nobis & Imperio exhibuit hactenus fideliter & devote, & quæ exhibere poterit ut manteà gratiora, ipsius supplicationibus favorabiliter inclinati, suprà scriptum privilegium D. Augusti avi nostri prædicti huic nostro privilegio de verbo ad verbum inseri jussimus, omnia, quæ continentur in eo, de Imperialis præeminentiæ nostræ gratia confirmantes. Igitur comperit etiam nostro Imperiali Imperio, illustri Principi nostro prædilecto Friderico, speciali gratia gratiando.

24. Quapropter concedimus ei, & damus eidem illustri Principi Duci Austriæ hæc subscripta, ad habendum pro jure plenario, ut nullus suorum feudalium, aut suarum terrarum inhabitantium, vel possidentium, nulli alteri aliquid juris obediat, excepto etiam sibimetipso nostro prædilecto Friderico Principi Duci Austriæ, ac suas vices supplentibus, sive potestatem habentibus.

25. Concedimus etiam nostro illustri Principi Duci Austriæ crucem nostri diadematis suo Principali pileo sufferendam.

26. Volumus etiam, ut dictus Dux Austriæ omnia sua feudalia sive jura liberaliter suscipiat, datione sine omni.

27. Igitur jura omnia præscripta illustris Dux Austriæ ritè & liberaliter tenere debeat, in omnibus suis terris, quas jam possidet, & in futurum possidebit.

28. Statuimus igitur & Imperiali sancimus edicto, quatenus nullus Rex, nullus Marchio, nullus Princeps, nullus Comes, nullus Prælatus, nulla denique persona alta vel humilis, Ecclesiastica vel Mundana, contra præsentis innovationis & confirmationis nostræ tenorem venire præsumat. Quod qui præsumpserit, indignationem nostri culminis & pœnam mille librarum auri se noverit incurrisse: quarum medietas Cameræ, reliqua verò parti passæ injuriam applicetur.

29. Ad hujus igitur innovationis & confirmationis nostræ futuram memoriam & robur perpetuò valiturum, præsens privilegium fieri, & Bulla Aurea typario nostræ Majestatis impressâ, jussimus communiri. Hujus testes sunt:

Conradus Frisingensis Episcopus.
Henricus Bambergensis Electus.
Fridericus filius Illustris Regis Castellæ, [Senator Romani Imperij.]
Rudolphus Nobilis Comes de Habspurg.
Rodomerus Comes de Helffenstain.
Albertus de Nifen, & alii quàm plures, &c.

Signum Domini FRIDERICI Secundi Romanorum Imperatoris invictissimi.

Acta sunt hæc anno Dominicæ Incarnationis M.C.C.XLV. Mense Junio, tertia indictione imperante Domino nostro FRIDERICO gloriosissimo Romanorum Imperatore semper Augusto, Hierusalem & Siciliæ Rege: Romani Imperii ejus anno vigesimo quinto, Regni Hierusalem vicesimo pri-

mo primo, Regni verò Siciliæ quadragesimo septimo. Datum Veronæ, anno, mense, & indictione prædictis.

FRIDERICI II. IMPER. AUG.

FORMULA

De jure ac privilegio Regis in Imperio.

FREDERICUS Duci Austriæ & Styriæ, suo dilecto Principi & Comiti Carniolæ, gratiam suam & omne bonum. De fulgore throni Cæsarei, velut ex Sole radij, sic cæteræ prodeunt dignitates, ut primæ lucis integritas minorati luminis non sentiat detrimenta; tantoq; magis Imperiale sceptrum extollitur, tanto cura regiminis à sollicitudinibus relevatur, quanto tribunal ipsius dignioris in circuitu circumspicit *a* contribules regiones. Hac igitur consideratione commoniti, qui cœlesti providentia Romani Imperij moderamen habenas, soli nostri decus tam veterum dignitatum ornatibus consovemus, quam novis honoribus ampliamus. a. al. confimiles.

2. Tuis igitur Devotissime Princeps noster, supplicationibus favorabiliter inclinati, nec minus ad exaltationem honoris sacri Imperij nostri respectum habentes, de infrascriptorum Principum nostrorum consilio, videlicet

Conradi Ratisponensis Episcopi,
† Henrici Wormaciensis Episcopi, † al. Ludovici.
Henrici Bambergensis Electi,
& O...... * Brixiensis Electi: * Leg. Brixinensis.
F..... Abbatis Campidonensis:
G.... Abbatis *b* Cluniacensis: b. al Cliviacensis.
Ottonis Ducis *c* Moraviæ, c. for. Meraniæ.
& B..... Ducis Bavariæ;

Ducatus Austriæ & Styriæ cum pertinentiis suis & terminis, quos hactenus habuerunt, ad nomen & honorē Regni transferentes, te hactenus prædictorum Ducatuū Ducem, de potestatis nostræ plenitudine & magnificentia Principali, promovemus in Regē, eisdem libertatibus & immunitatibus & juribus prædictum Regnum tuum præsentis epigrammatis auctoritate dotantes, quæ Regiam deceant dignitatem: ut tamen ex honore, quem tibi libenter addicimus, nihil honoris vel juris nostri Diadematis aut Imperij sobtrahatur: quin immo sicut hactenus tanquam Dux, Princeps & fidelis noster extiteras, sic in posterum Regis decoratus honore, tu & successores tui legitimi, Principes fideles & devoti nobis & successoribus nostris in imperio perpetuò persistatis.

3. Nihilq; propterea juri vel honori Imperij in prædictis Regno & terris tuis omninò depereat vel decrescat, quæ hactenus habuit in eisdem, eo specialiter & nominatim expresso, quòd successores tui non per electionem Prælatorum, Ducum, Comitum aut quotumlibet Nobilium eligantur in Regem, sed semper major natu seu senior ex generatione tua, ex te & successoribus tuis legitimè descendentes, in ipso Regno succedant. Nullusq; ex eis coronam ant consecrationem in prædicto Regno tuo de manu * cuiusquam accipiat, sedà nobis & successoribus tantùm in Curia nostra, vel ab his, qui speciale mandatum à nobis super hoc habeant, coronationis & consecrationis munus & decus pro tempore consequentur. Alij verò hæredes minores natu non habeant aliud, nisi quod ex Regis gratia poterunt obtinere. * innuit Papam.

4. Illud etiam juri Regio & honori coniungimus, ut si quis Comes, Nobilis, vel ministerialis, aut Miles de Regno tuo contra te & successores tuos, & terram tuam forsitan excesserit, & pro suo excessu castrum vel munitiones suas ab excedente eo per te vel per nunctios tuos peti contingerit, ipseque negaverit, assignare ipsum, ex jure Regiæ dignitatis per sententiam Curiæ tuæ bannire & forbannire valeas, ipsumque extra legem facere, omni juris suffragio, prout est moris Imperij, cariturum.

5. Cæterum, ut pacem & justiciam, quæ sunt Regnorum omnium fundamenta, possis in prædicto Regno tuo constantiùs consovere, præsentium tibi auctoritate concedimus, ut si quis in prædicto regno manifestus extiterit malefactor, tuo videlicet aut Curiæ tuæ justo judicio condempnetur. Cumque aliquis de prædicto Regno tenuerit, foverit vel defenderit eundem, & requisitus tuo judicio noluerit assignare, eadem pœna puniri debeat receptator, eademque defensor, qua malefactor ipse, puniri deberet.

6. Ad decus præterea Regni tui, præsentis privilegii auctoritate promittimus, ut de provincia Carniolæ Ducatum facias, immediatè tibi, & per te nobis & successoribus nostris & Imperio responsurum: & ut in Ducatu ipso cognatum tuum, fidelem nostrum, in Ducem valeas promovere, plenam tibi concedimus potestatem.

Ad cujus rei memoriam & robur perpetuò valiturum, præsens privilegium fieri, & Bulla nostra aurea, typario nostræ Majestatis impressa, jussimus communiri.

Anno Christi 1245.

FRIDERICI II. IMPER. AUG.

DIPLOMA

De usurpatione Papæ Romani in jurisdictione & auctoritate seculari: & quòd Papa non possit instituere aut destituere Imperatorem, Reges ac Principes.

FRIDERICUS Dei gratia Romanorum Imperator semper-Augustus, Hierusalem & Siciliæ Rex, Universis præsentes literas inspecturis per Regnum Franciæ constitutis, dilectis sibi, salutem, & omne bonum.

1. Cùm per aliquos retroactos Romanæ sedis Antistites, & præsentem, nos & alios Reges, Principes orbis, & Nobiles, Regna, Principatus, honores quos libet, & Jurisdictionem habentes, gravatos merito censeamus, ex eo quod ipsi contra Deum, & Justitiam, posse sibi jurisdictionē & auctoritatem usurpant instituendi & destituendi, seu removendi ab Imperio, Regnis, Principatibus, & honoribus suis Imperatores, Reges, & Principes, seu quoscunq; Magnates, temporalem auctoritatem in eos temporaliter exercendo, absolvendo etiam à sacramentis, quibus Dominis suis vasalli tenentur, contra dominos, excummunicationis tantummodo sententia promulgata.

2. Quodq; quæstione sive dissensione, inter dominos & vasallos, seu inter duos Nobiles & vicinos invicem contendentes, prout assolet, emergente, prædicti summi Pontifices ad petitionem unius partis tantummodo partes suas temporaliter interponunt, volendo ipsos invitos in se compromittere, vel aliter ad concordiam coërcere, & alligando se fidelibus contra dominos, aut uni de partibus supradictis, quòd non prius pacem cum aliis faciant quàm alligatos sibi ponant in pace, recipiendo similiter promissionem de non faciendo pacem cum dominis à vasallis.

3. Item in eo quod prædicti summi Pontifices, in præjudicium jurisdictionis, & honoris Regum, & Principum prædictorum, ad petitionem Clericorum, seu Laicorum, cognitionem causarum de rebus temporalibus, possessionibus feodalibus, seu burgensaticis, in Ecclesiastico foro tractandas recipiunt, & committunt.

4. Ecce quod nos ad prædictam injuriam documentis evidentibus ostendendam, & ipsam à nobis in eis rationabiliter removendam, Magistrum Petrum de Vinea, magnæ Curiæ nostræ Judicem, & G. de Octa Clericum, dilectos fideles nostros, ad LUDOVICUM illustrem Regem Francorum, carissimum amicum nostrum providimus destinandos, affectuosè rogantes, ac ob tuitionem & conservationem jurium nostrorum, & Imperii, Regum aliorum, & Principum, seu quorumcunque Nobilium, efficaciter requirentes eundem, ut cōgregatis coram se Laicis Paribus regni sui, aliisque Nobilibus tanto negotio opportunis, per se cum eis super omnibus prædictis & singulis audiat jura nostra.

5. Ceterùm si ipse prædicta non duxerit assumenda, cùm nos, qui auctore Domino Romani Imperii, Regnorum Hierusalem & Siciliæ moderamur habenas, tam enormem injuriam, & tam informem usurpationem diebus nostris tolerare nolimus, Regem eundem justa precum intercessione rogamus, quatenus nobis causam nostram, suam, & aliorum Principum, viriliter prosequentibus se contrarium non opponat; nec de Regno suos aliquos Laicos, seu Clericos, temporaliter nobis opponi permittat; nullumque præsenti summo Pontifici, seu successoribus suis, contra nos, discrimine præsenti durante, in Regno, vel de Regno suo præsidium seu receptaculum tribuat, aut tribui patiatur.

6. Porro si forsitan Rex prædictus unà cum Paribus & Nobilibus Regni sui, prout tantum Regem & Regnum condecet, partes suas interponendas viderit in prædictis, summumque Pontificem sive per justitiæ debitum, vel modo quolibet, ad istud induxerit ut velit prædicta gravamina nobis, & aliis Christianis Primatibus irrogata, & id specialiter, quod contra nos nuper in Lugdunensi Concilio statuit, quatenus de facto processit, cum prorsus de jure non valeat, revocare.

7. Nos ob honorem & reverentiam Dei & Redemptoris nostri, nec non ob amorem, quem ad Regem & Regnum Franciæ præ cæteris singularem habemus, causam, quæ inter nos, & Summum Pontificem vertitur supradictum, quatenus contingit eandem, in manibus ponimus Regis ejusdem; parati omnia, quæcunque per nos idem Rex de Consilio Parium, Nobiliumque suorum visis & diligenter auditis nostris & Imperii juribus, Ecclesiæ viderit emendanda, corrigere, & in statum debitum integrè reformare, ac deinde pace per hoc inter nos, & Ecclesiam procedente, & reliquis Longobardorum, prout tenentur & debent, vel ad mandatum nostrum & Imperii redeuntibus, vel prorsus ab Ecclesiæ defensione seclusis; promptos nos offerimus, & paratos, vel prædicto Rege ad defensionem Christianitatis & statum pacificum conservandum in Cismarinis partibus remanente, vel unà cum eo, si hoc melius viderit eligendum, ad Transmarinas partes per nos, aut CONRADUM Carissimum filium nostrum Romanorum in Regem electum, & Regni Hierosolimitani heredem, omine prospero transfretare, ad hoc nos obligantes specialiter & expressim: quòd vel cum Rege Franciæ sive sine eo terram totam Hierosolimitanam, & quicquid unquam à diebus antiquis Regno Hierosolimitano pertinuit, ad proprietatem & ditionem regni ipsius, & Christianitatis cultum; nostris, Imperii, & regnorum nostrorum viribus, laboribus, & sumptibus curabimus revocare. Nihilominus tamen, si fortè (quod absit) discrimen præsentis discordiæ inter nos, Ecclesiam, & Lombardos durare contigerit, prædicto Regi,

ac omni-

ac omnibus Crucesignatis, cum eo quatenus præsentium negotiorum & temporum qualitas patitur, & tempestas, præsidia nostra, terra mariq; tam in navibus, quam victualibus, promtis affectibus offerimus per præsentes; superq; omnibus & singulis supradictis, quæ præsentium series cōtinet literarum, auctoritatem & mandatum plenum prædictis Magistro Petro de Vinea, & G. de Ocra duximus conferendum, ratum habentes, & firmum, quicquid per eosdem in his pro parte nostri culminis extiterit ordinatum.

Datum Cremonæ vicesimo secundo Septembris, quartæ indictionis.

PROCESSUS IN WILHELMI REGIS ROMANORUM INAUGURATIONE AQUISGRANENSI OBSERVATUS, ANNO MCCXLIX.

Anno Christi 1249.

ANNO Dominicæ Nativitatis MCCXLIX. WILHELMUS Comes Hollandiæ, apud villam Wornich in Regem Romanorum à Principibus electus, Aquisgrani ad Kalendas Novembres, in festo Omnium Sanctorum, per duos Episcopos Mindensem & Monasteriensem, benedicendum Archiepiscopo Coloniensi in templo præsentatum; duo alii Episcopi Trajectensis & Leodiensis, in modum Diaconi dalmaticâ induerunt, quem præfatus Conradus Archiepiscopus cum magna solennitate in Regem Romanorum unxit & coronavit. *Ex Trithemii Chron. Hirsaug. fol. 188.*

2. Consecratione autem peractâ, idem Archiepiscopus locavit eum in sedem Regni, dicens: *Super thronum sedis gloriosæ sedeas, & judicium & justitiam in terra facias.*

3. Christianus Archiepiscopus Moguntinus cum oleo sanctificato dexteram ejus foris inunxit, dicens: *Consecrare te dignetur omnipotens Deus in Regem Romanorum, qui David per manum Samuelis Prophetæ inungi jussit super populum Hebræorum.*

4. Arnoldus Archiepiscopus Treverorum manus super caput ejus imposuit, dicens: *Descendat in te spiritus sapientiæ, intelligentiæ, scientiæ, pietatis fortitudinis & consilii, repleatq; spiritu timoris Domini.*

5. Ludovicus Comes Palatinus Rheni, Archidapifer Regni globum aureum in manus illius posuit, dicens: *Accipe globum sphæricum, ut omnes terræ nationes Romano Imperio subjicias, &* AUGUSTUS *gloriosus appellari valeas.*

6. Marchio Brandenburgensis, Camerarius Regis, annulum in manum tradidit, dicens: *Accipe signaculum Monarchiæ, ut Romanum Imperium in suo vigore conserves, & invicta virtute ab omni Barbarorum incursione defendas.*

7. Dux Saxoniæ, Regis Ensifer, gladium ei dedit, dicens: *Accipe sceptrum Regium, ut rebelles severa correptione potenter affligas, omnesq; benevolos in tranquilla pace gubernes.*

8. Rex autem Bohemiæ, Pincerna Imperii, de consensu Archiepiscopi Coloniensis, coronam argenteam capiti Regis imposuit, dicens: *Accipe diadema splendidum, ut sis virtuosis actibus adeò coruscus in terra, quatenus merearis coronam æternæ felicitatis habere in cœlis; Amen.*

9. Post hæc omnes inferiorum partium Principes & Nobiles obedientiam ei præstiterunt.

FRIDERICI II. IMPER. AUG. ORDINATIO TESTAMENTARIA.

Anno Christi 1251.

EGO FRIDERICUS in primis relinquo pro anima mea, cēties mille uncias auri pro Terra sancta sanctæ Romanæ Ecclesiæ recuperanda, expendenda & exponēda ad voluntatem filii mei CONRADI.

2. Item volo, quòd omnia malè ablata restituantur.

3. Item, omnes captivos de Imperio & Regno relinquo liberos, exceptis proditoribus tantum.

4. Item, relinquo totam terram Ecclesiæ liberam, & volo quòd jura Ecclesiæ restituantur.

5. Item, meum hæredem relinquo, CONRADUM in Imperio Romano, & Regno Siciliæ.

6. Item, relinquo filio meo HENRICO Regnum Hierosolymitanum, & decem millia unciarum, secundum voluntatem CONRADI filii mei.

7. Item, nepoti meo filio scilicet filii mei HENRICI, relinquo Ducatum Austriæ, & decem millia unciarum auri.

8. Item, MANFREDUM filium meum relinquo Ballivum CONRADI in Imperium, à Papia & citra, & Regno Siciliæ, usque ad LXX. annuos, excepto quando CONRADUS erit præsens.

9. Item, sepulturam meam eligo apud Panormum, ubi jacuit Rex WILLIELMUS ....

ALPHON-

Anno Christi 1253.

ALPHONSI IMP. AUG.

RESCRIPTUM

DE OFFICIO BONI REGIS.

ALPHONSUS Dei gratia Electus Romaoorum Rex, & Rex Castellæ, Legionis, Galleciæ, Toleti, Murciæ, Cordubæ & Jehenni, Henrico Illustri Regi Anglorum S. Cùm audissemus de moribus tuis, condoluimus in spiritu benignitatis & discreoonis. Ideo hortamur te amicè, ut exemplo bonorum Regum ac Principum, quorum titulus ab antiquo talis est: *Erit agnus domesticus & suis commilitonibus, & leo exteris & rebellibus*; talia sequaris, nec sis amplius tuorum oppressor, & alienorum receptor & alimentator. Vale.

Ann. 1257.

RICHARDI IMP. AUG.

CONSTITUTIO

Ne bona ad Ecclesiam devoluta à consuetis tributis eximantur: & de aliis capitulis.

RICHARDUS Dei gratia Romanorum Rex Semper-Augustus, Consulibus & Civibus de N. &c.

1. Specialiter duximus indulgendum, ne aliquis civium filiam vel neptem sive consanguineam in uxorem alicui tradere per nos absq; suo pleno consensu aliquatenus compellatur.

2. Insuper quod nullus civium per nos vel per aliquē alium nostro oomine pro aliqua pecunia extorquenda singulariter ab ipso aliquatenus capiatur.

3. Ad hæc statuimus & mandamus, ut omnia bona & prædia, quæ hactenus cum civibus precariam Imperio persolvebant, quomodocunq; ad loca religiosorum vel personas alias Ecclesiasticas vel *mundanas prædicta bona devolvi & transferri contingat, bona ipsa ad solvendam precariam, sicut antè, nihilominus teneantur.

* i. e. Principes, Comites, Barones, Nobiles.

Datum Moguntiæ VIII. die Septembris, Indict. XV. anno Domini MCCLVII. Regni verò oostri anno primo.

Anno Christi 1260.

RICHARDI IMPER. AUG.

EDICTUM

DE VIARUM CUSTODIA ET SECURITATE.

BREVE Domini Regis, eo tamen absente, emanavit ad omnes Duces, Comites & Præfectos, in quorum Ducatibus, Comitatibus & Ballivis solebant viatoribus imminere pericula, ut omnes passus periculosos, tam in viis, concavis, & boscis, & haijs, quàm aliis pacis Regiæ perturbationibus faciant videri, & in cootinenti aut per Dominos locorum aut per semetipsos emendari.

Anno Christi 1262.

RICHARDI IMPER. AUG.

EDICTUM

Quo Civitas Imperialis Tigurina ab iniqua proscriptione eximitur, & Imperio asseritur.

RICHARDUS Dei gratia Romanorum Rex Semper-Augustus, universis Romani Imperii fidelibus gratiam suam & omne bonū. Sane fideli relatione pervenit ad nostræ Serenitatis auditum, quòd CONRADINUS, olim CONRADI Regis filius, qui se Ducem Sueviæ oominat, ea noo contentus injuria, quòd in vanum sibi gloriam alienam usurpat, insuper & cives nostros Turicenses, in nostro & Imperii gremio speciali collocatos, nec ad Ducatum eundem, sed ad Imperium, prout stabilivit antiquitas, & modernitas adprobavit, immediatè spectantes, tanquam subessent memorato Ducatui, proscriptionis de facto (cùm nullo penitus jure posset) sententiam promulgavit. Nos cautelam eisdem civibus (ne aliquid in simplicium oculis eos infamiæ nubilum decoloret) prædictam proscriptionis sententiam, utpote omni robore vacuam, authoritate Regia, ex plenitudine potestatis nostræ denunciamus omninò carere viribus, & decernimus esse nullam, Datæ Hagenoæ, XX. die Novembris, Indict. V. anno Domini MCCLXII. Regni oostri VI.

Anno Christi 1264.

RICHARDI IMPER. AUG.

RESCRIPTUM

AD DIFFIDATORES REGIS ANGLIAE.

RICHARDUS Dei gratia Romanorum Rex, Semper Augustus, & EDUVVARDUS Illustris Regis Angliæ primogenitus, cæteriq; Barones omnes & Nobiles, prædicto Regi Angliæ coostantes

sincera

finceræ fidei & devotionis operibus adhærentes, Simoni de Monteforti, Gilberto de Clara, cæterisq; universis & singulis perfidiæ suæ complicibus.

1. Ex literis vestris, quas Illustri Regi Angliæ, fratri, patri, & Domino nostro chariffimo transmisistis, accepimus nos diffidatos à vobis, quamvis hujusmodi verbalis diffidatio satisfuit ante nobis realiter vestra hostili in rerum nostratum incendiis, & bonorum nostrorum depopulationibus, persequutione jam probata. Nos igitur vos scire volumus, vos à nobis universis & singulis, tanquam hostes publicos, ab hostibus diffidatos. Qui deinceps personarum vestrarum & rerum dispendus, ubicunq; nobis ad hoc facultas affuerit, totis viribus insistemus.

2. De hoc autem, quod falsò nobis imponitis, quòd nec fidele nec bonum consilium Regi Domino vestro damus, nequaquam verum dicitis. Et si vos, Domine Simon de Monteforti, vel Gilberte de Clara, velitis hoc idem in Curia Domini Regis asserere, parati sumus securum veniendi ad dictam Curiam procurare conductum, & nostræ super hoc innocentiæ veritatem, & vestrum, sicut perfidorum proditorum, mendacium declarare per alium nobilitate & genere vobis parem. Omnes autem nos contenti sumus prædictorum Dominorum sigillis, videlicet Romanorum Regis, & Domini EADVVARDI. Datum apud Levves, 12. die Maij, anno Domini 1264.

CONRADI V. REGIS ROMANORUM, &c. EDICTUM

Anno Christi 1268.

De Injuriis sibi per Pontifices Romanos illatis.

CONRADUS * Secundus Dei gratia Jerusalem & Siciliæ Rex, ac Dux Svveviæ universis sacri Principibus Imperii. *Vulgo dicitur Conradinus.*

1. Ex habundantia cordis os loquitur, & injuriæ nobis illatæ violentia reserat hostium labiorum, quam nequivimus nullatenus patienciæ silentio præterire; salva tamen in omnibus Ecclesiæ Catholicæ, quam cultu sacro & debita reverentia toto corde & corpore veneramur, quod ad nostram cautelam ulteriùs insidias, versutias, astus, fastusq; altius formidantes coram Deo, qui corda scrutatur omnium, coram vobis & Christianis publicè protestantes.

2. Cum enim magnificus Rex Conradus, divæ memoriæ pater noster, testamento solempniter condito, quodam tempore mortis suæ, nos tenellum infantulum in cunabulis vagientem, nondum à nutricis uberibus ablactatum, in manibus sanctæ matris Ecclesiæ reliquisset, sperans quòd nos benignè susciperet, & in brachiis caritatis tractaret susceptum, & tractatum favorabiliter honoribus promoveret. Sed audite, qualiter iste Summus Pontifex, qui erat dictus Innocentius, nocuit innocenti. Nam repente plus quàm deceret Papam, ut ardentibus desideriis æstuabat, quod à patre nostro in parte remanserat, & pro nobis pacificè tenebatur, hereditarium regnum nostrum, quod dudum antiquitùs progenitores nostri propriis assecutum sanguinibus cum multis quæsivere laboribus, quæsitum possidere diutiùs, & possessum variis decoraverunt ornatibus, & diversis decoribus ornaverunt, invasit personabiliter cum exercitu numeroso, & sub prætextu licito, quod se nostrum in eo bajulum prætendebat, totum suo dominio vindicavit confestim. verumtamen apprehensa possessione prævium intentionis nephandæ propositum manifestans, & dicti regni tanquam in ejus Regem in se præcisè transferens potestatem, paulatim nomen ibidem delere nostrum, extinguere fidem nostram, & jura populi Regis suffocare perpetuò satagebat: adeò quod de nobis non sinebat ibi fieri mentionem: & in terras nostras munificè distribuere cœpit in suos consanguineos & nepotes, velut qui corrigias parcebatur in amplas corium alienum. Ecce qualem in nobis, proh dolor, in nobis exercuit pietatem. Ecce quomodo nostræ tutelæ decenter officio satisfecit. O sæva patris acerbitas, quæ filium sine fraude doris vel filium suis curis exposuit, in sine cura postposuit, qui filium innoxium, sed potius obnoxium exheredationis pœna perpetua condempnavit.

3. Postmodùm verò cùm ille patruus noster Manfredus Tarentinus Princeps, qui forte fide bona pro nobis à principio laborabat, sufferre diutius tantam neqniciam nequivisset, potêter resumsit denuò causam nostram, & sub specie fidelitatis nostræ & sub nostro titulo bajulatus, post multos belli strepitus, post duros conflictus, post altercationes innumeras, ipsum regnum non propter eorum injuriam ditectorum ab Ecclesiæ manibus violenter eripuit, & illud aliquamdiu sub fide nostra reservavit. Qui tandem succedentibus prosperis, quæ frequenter hominum animos solent ad insolentias alterare, oblitus sui sanguinis, oblitus Domini naturalis, fide (sed si fidem habuerat) in perfidiam permutata reciprocavit ad se negocium dicti regni. Mentitus est regnicolis mortem nostram, & sophisticans in eu se Dominum, Pseudoregem se fecit, ibi nobis ex hujusmodi fraudulentia supplantatis. Et ibi fuit error pejor priore. Nam graviorem se fecit in eo nobis adversitas præterita reditura. Oh dolot, oh nephas, oh misera pupillorum, quibus inde potius offensio oritur, unde defensio sperabatur! O cæca cupido dominii temporalis, quà sacra Pontificis, & consanguinei lenitas ad iniquam fallaciam seducuntur! *Papæ fallacia & fraudulentia propter dominium temporale.*

4. Excessu prædicto taliter ab eodem Manfredo temerè perpetrato, licet bonæ memoriæ Dominus

minus Alexander, qui jam in sede Apostolica præsidebat, contra illum graviter indignatus, non quod à nobis subtraxerat, sed quod ab eis extorserat regnum nostrum, in ejus confusionem vehementer intendere videbatur. Unde ad nos super habendo tractatu venerabilem direxit Episcopum Verulanensem: nihilominus tamen eodem præsente nobiscum, ad suggestionem forte suorum fratrum de nobis generentium contrariam voluntatem, per nuncios & litteras Reges & Principes alios ad ejusdem regni nostri cōmercium similiter invitabat, aut quia non erat datum à Deo desuper aut prædestinatum à fatis, ut per eos nancisceremur gratias & honores.

5. Quod quidem apparet & per effectum operum patuit subsequenter in Domino Urbano, qui nobis extitit inurbanus, ad Pontificatus officium elevato. Nam dum inter eum & ipsum Principem de pace diutius ageretur, ventumq; foret ad punctum finaliter, quo firmanda concordia credebatur, pro facto secundum ipsius formam, idem Apostolicus æquus pater ad jus nostrum ipsi Manfredo & ipsius heredibus concedebat, & etiam cōfirmabat, ultroq; stipulabatur eidem, quòd contra nos in regni defensionem sibi juxta posse suum Ecclesia non deesset: ut ob id ligata gemmina potentia fidelium bajulorum nostrorum, qua nos ad ejusdem regni solium resurgere non possemus. Ha Deus, nun sufficiebat eisdem bajulis pupillum exheredasse solummodò, nisi conjurati sunt invicem, quòd perpetuò deprimerent nos heredem! Cùm autem tractatus ipse, sicut Domino placuit, caderet incōpletus, & dictus Apostolicus in excidium Principis exardesceret, non personam nostram, cui regnum rationabiliter debebant, quæ ad illius regimen magis accommoda, magis apta, magisq; sufficiens extitisset, unde sopita quievisset pace tranquilla, populus Christianus gavisus extitisset; at velut qui non venit mittere pacem, sed gladium declararetur in scandalis, ex quibus effusio sanguinis sequeretur, hominem extraneum & de regno prædicto penitus alienum, Karolum scilicet, in nostrum præjudicium, ad nostrum impediendum negocium invocavit ipsum consiliis & auxiliis contra illum.

6. Post cujus felicem obitum iste successor ejus sanctissimus pater noster Clemens non clementiam, sed inclementiam potiùs operatus in nobis, constituit in regno prædicto nostrum Camerarium ante Regem, qui demum per omne nephas regnum ipsum obtinuit, ut nobis incognitum non existit. Sed audite pro Deo invidiam per Deum & homines detestandam. Non Sarracenos Luceriæ, contra quos Dominus Papa crucem sumendam fecerat prædicari, & in quorum excidium gentes deductæ fuerant & adaductæ, salvos illæsos servavit, & Christianos miseros non solum exhausit rebus, sed occidit innumeros, & afflixit mille generibus tormētorum. Aperite oculos & videte, qualiter sub specie recti mundum decipiunt & claudunt Presbyteri. Videte, si eis interim in ipso regno sit credēdum. Heu heu quantis injuriis, quantis fraudibus, quantisq; doloribus hereditas nostra conversa est ad alienos, & regnum nostrum transiit ad indebitum possessorem!

7. Postquam autem in ipsum Manfredum irruit ira Dei propter commissum in nos peccatum, ut firmiter opinamur; fuitq; per ipsum Karolum superatus & etiam interemptus, regno perdito nobis & sibi cum sua persona perdita culpa sui: dum nos inter sepem Imperii lateremus, quasi jacentes humiliter attoniti & abscondiri sub obscuro, factis seu dictis neminem offendentes, tanquam pupillus verè desperatus & ab omnibus inhonorus, idem Pontifex generalis rimatus est ad instar soliciti venatoris, ubi nos in Germania viventes invenit, ferens abhommabilem vitam nostram, & verens ne caput altiùs aliquo modo levaremus, velut qui quærit manopilum & siponodum, ut habeat nocendi materiam, & occasionem inveniat malignandi: pro eo quod nostris in litteris regni nostri Siciliæ titulus scribebatur, intendebat (ut audivimus, licet non credamus) contra nos puerum juvenem inculpabilem de pharetra sagittam emittere, & excommunicationis sententiam fulminare, non reputans esse satis, quod contra Deum & omnem justitiam ablatum fuerit nobis regnum illud Siciliæ, nisi finaliter tolleremur à terra. Ha Deus, quomodo sic universi Pontifices in nostri juris injuriam juraverunt? Ha Deus, si hoc in viridi, quid in arido fiet nobis? Si hoc in tanta pueritia passi sumus, quid ab eis in antiquitate præstolamur?

8. Adhuc etiam idem Pater à persecutionum instantia non desistens, sed omnem viam & modum excogitans, quibus nos posset perpetuò conculcare; si dici verum liceret, ad illicita manus suas, & falcem mittens in nostram messem, præfatum Karolum per Italiam universam Romanu Vicarium Imperii statuit in nostram injuriam manifestam, ut commodiùs vires nostras reprimeret, & accessum nostrum ad ipsum regnum faciliùs impediret. Sed ad id in potestate deficit auctoritas, & in auctoritate potestas inane pro certo redditur nomen & officium ingratum. Quid umquam mali fecimus, ô sancta mater Ecclesia, quod nos tuum devotum filium, olim pupillum tuæ tutelæ commissum per tuos Rectores sic asperè novercaris? In quo umquam te offendimus, ô venerande Pater, quod ita conversus in vitricum multimodè nos persequeris, & injustè forte vastamen tibi reputas & gravamen injuriamque, quod vivimus super terram? Cùm, sciat Deus, nos alia nescíamus.

9. Denique cùm vivere nequiremus ulteriùs contra tot molestias & pressuras, & ignoraremus quid facere deberemus, ille decorus Deus, qui non relinquit in se sperantes, ecce suam aperuit nobis viam, sed in misericordia: quia nostri fideles tam de Imperio quàm de Regno, zelo eximiæ fidelitatis accensi tot & tantas injurias in nobis sustinere ulteriùs nequeuntes, in nostrum adjutorium unanimiter surrexerunt, exponentes pro nobis non solùm bona, sed animas & personas, & nos ad recuperationem nostrorum jurium magnificè suscitarunt. Qui apertis thesauris suis pretiosa nobis munera obtulerunt, aurum sicut Regi magno pro stipendio gentis nostræ nobis affluentiam monstrantes. Nos igitur

tur cognito quod erat omnino necessarium, munivimus & armavimus justitiam causæ nostræ, ut illud magnificum genus nostrum, quod jam longis & antiquis temporibus imperavit, nostra non degeneraret in persona, & injuriosè taliter ipsum pessundari non contingat, sed alta potentia nostræ domus, si Deus annuerit, nostris temporibus relevetur: non ut adversus ipsum Pontificem generalem, contrarium aliquid cogitemus intendere, quem patrem nostrum reputamus & Dominum, (& utinam ipse nos filium & devotum relatione debita recognosceret ut deberet) sed in eundem Karolum, inimicum nostrum nostrorumq; jurium detentorem, & contra eum volumus omninò martialibus schachis ludere pro nostra justitia, & de nostris juribus in gladiis disputare. Deus autem respiciens è cœlo justiciam foveat, abhominetur superbiam, & ferens de sancto throno suo sententiam judicet æquitatem.

10. Vestram igitur dilectionem precamur attentè, quantum possumus, & hortamur, quatenus super hiis causæ nostræ, quam vobis nudam claramq; descripsimus, cognita veritate penes conscientias vestras habeatis nostram innocentiam excusatam, & ad falsam suggestionem forsitan aliquorum de nobis contrarium non credatis, imò nobis in hac justissima causa dare velitis auxilium, consilium, & favorem: eundem Summum Pontificem per vestras litteras speciales exorando, ut nobis in jure nostro faveat, & erga nos se gerens benignè rancorem mitigando intuitu vestro temperet motus suos, & ut conceptam erga nos iram suæ indignationis dignetur vobis intercedentibus exarmare........

RUDOLPHI I. IMP. AUG. *Anno Christi 1274.*

EDICTUM

De diplomatibus & instrumentis linguâ Germanicâ concipiendis.

OMNIA mandata, edicta, privilegia, pacta dotalia, contractus, & id genus alia scripta & instrumenta, in Theutonica lingua, & non, ut antea, in Latina, concipiantur.

RUDOLPHI I. IMPER. AUG. *Anno Christi 1274.*

RESPONSUM

De Coronatione Imperii Romana, quòd sine ea electus à Principibus verus Imperator & sit & nominari debeat; redd tum Principibus, qui eum ad instantiam Romani Pontificis sæpe admonebant, quatenus pro corona Imperii Romam proficisceretur.

MULTOS Alemanorum Reges Italia consumpsit: non ibo Romam. Rex sum, IMPERATOR sum; nec minus pro utilitate Reipublicæ me facturum confido, quàm si Romæ fuissem coronatus.

RUDOLPHI I. IMPER. AUG. *Anno Christi 1275.*

DECRETUM

De jure eligendi Imperatorem inter Regem Bohemiæ & Ducem Bavariæ controverso.

RUDOLFUS Dei gratia Romanorum Rex Semper Augustus, universis præsentia inspecturis in perpetuum declaramus, quòd præsidentibus nobis Curiæ apud Augustam Idibus Maij solempniter celebratæ, & constitutis ibidem in præsentia nostra Illustrium Principum Ottockari Regis Bohemiæ Nunciis, & Henrici Ducis Bavariæ Procuratoribus, subortaq; inter eos quæstione super quasi possessione juris eligendi Romanum Regem per Procuratores dicti Ducis Henrici & Illustrem Ludovicum Comitem Palatinum Rheni Ducem Bavariæ, filium nostrum charissimum, fuit propositum, ratione Ducatus Bavariæ hoc eis competere ex antiquo. Idemq; noster filius Ludovicus coram nobis, cunctisq; Principibus, Prælatis, Baronibus, Militibus, & universo populo, qui eidem Curiæ assidebant, extitit publicè protestatus, quòd prædictus Dux Henricus frater ipsius, olim electioni Inclyti RICHARDI Romanorum Regis, nostri prædecessoris, unà cum ipso præsentialiter cum cæteris Principibus Coëlectoribus interfuit, & in eum uterq; dixerit legaliter votum suum, eundem in Romanum Regem unà cum aliis Conprincipibus jus in hoc habentibus eligendo.

2. Deinde verò electionis tempore apud Franchanfurte de nobis ab omnibus Principibus jus in electione habentibus concorditer celebratæ, per Nuncios & Procuratores ejusdem Ducis Henrici, videlicet Henricum Præpositum Oettingêsem & Fridericum Rectorê Ecclesiæ de Landshuet, ipsius absentiâ propter impedimenta legitima legitimè excusantes, præsente Venerabili Berchtoldo Babenbergensi Episcopo, Procuratore prædicti Regis Bohemiæ, & côtradicente quidem ipsis Procuratoribus, sed ipsius contradictione à Principibus Electoribus omnib. tam Ecclesiasticis q̃ Secularibus, non admissa, in dictû Ludovicum Comitê Palatinum Rheni nostrum filium, unà cum aliis Principibus omnibus, qui in nos direxerât sua vota, prout jam dicti Procuratores in mandatis receperant, côcorditer extitit compromissum, qui commissum hujusmodi in se recipiês, suo & dicti Henrici Ducis fratris sui, aco-

ac omnium aliorum Principum jus in electione habentium auctoritate & nomine, in Romanum Regem solempniter nos elegit, vocibus eorundem fratrum Ducum Bavariæ, Comitum Palatinorum Rheni, ratione Ducatus pro una in Septem Principum jus in electione Regis Romani habentium numero computatis; prout etiam in prædicta Curia Augustensi vivæ nostræ vocis eloquio, utriq; ipsorum, in præsentia Nunciorum præfati Regis Bohemiæ, videlicet Venerabili Wernhardo Seckoviensi Episcopo, Magistro Henrico Præposito Werdensi, N. Commendatore Domus Theutonicæ per Austriam, & Wolfingo Magistro Hospitali S. Johannis de Muurperge, ac omnium ibidem præsentium Principum, Prælatorum ac Baronum recognovimus, & recognoscimus manifestè. In hujus rei testimonium, & perennem memoriam prædictorum, præsentes eis literas donavimus, nostro Regali sigillo, necnon subscriptorum testium sigillis munitas. Qui sunt

Hartmannus Augustensis, Hiltprandus Eistetensis, Henricus Tridentinus — Episcopus.
N. de Sancto Gallo, N. de Augea — Abbates.
Rudolfus Cancellarius noster.
Ex Laicis verò filius noster Ludovicus Comes Palatinus Rheni, Dux Bavariæ.
Philippus Dux Karinhiæ.
Meinhardus Comes Tyrolensis.
Fridericus Burgravius de Nurnberg.
Heinricus Marchio de Burgaue.
Ulricus de Helfenstain, Ludovicus de Oetingen, Albertus & Burchardus de Hochenberg, Henricus de Furstenberg, Tybaldus de Pirreto & Ludovicus de Honburg — Comites.
Henricus & Berchtoldus de Niffen, Albertus de Pruckberch, Hermanous de Hæginberch, Volkmarus de Chemnaten & Marquartus filius suus, Winhardus de Rorbach, Henricus de Prisingen — Barones.

& alii quamplures. Actum & datum Augustæ, Anno Dominicæ Incarnationis millesimo ducentesimo septuagesimo quinto; Regni verò nostri anno secundo.

Anno Christi 1279.

PRINCIPUM ELECTORUM S. ROMANI IMPERII DIPLOMA

Quo ratificantur donationes Pontifici Romano factæ à RODULPHO IMPERATORE.

LUDOVICUS Dei gratia Comes Palatinus Rheni, Dux Bavariæ; JOANNES & ADALBERTUS Duces Saxoniæ; OTTO Marchio Brandeburgensis, universis præsentem paginam inspecturis salutem in Auctore salutis.

1. Complectens abolim sibi Romana mater Ecclesia, quadam quasi germana charitate Germaniam, illam eo terrenæ dignitatis nomine decoravit, quod est super omne nomē temporaliter tantùm præsidentium super terram, plantans in ea Principes tanquam arbores prælectas, & rigans illas gratia singulari, illud eis dedit incrementum tam mirandæ potentiæ, ut ipsius Ecclesiæ auctoritate suffulti, velut germen electum per ipsorum electionem illum, qui fræna Romani Imperii teneret, germinarent. Hic est illud luminare minus in firmamento militantis Ecclesiæ per luminare majus CHRISTI Vicarium illustratum. Hic est, qui materialem gladium ad ipsius nutum excutit & convertit, ut ejus præsidio pastorum pastor adjutus, oves sibi creditas spirituali gladio protegendo communiat, temporali refrænet & corrigat ad vindictam malefactorum, laudem verò credentium & bonorum.

2. Ut igitur omnis materia dissensionis & scandali, seu etiā rancoris occasio inter ipsam Ecclesiam & Imperium auferantur, & duo gladii in domo Domini constituti debito fœdere copulati seipsos exerceant, in utilem reformationem regiminis universi, & nos in actu voluntatis & operis inveniamur filii devotionis & pacis, qui tam Ecclesiam quàm Imperium confovere tenemur: quidquid per Dominum nostrum RODULPHUM Dei gratia Romanorū Regem Semper Augustum sanctissimo patri & Domino nostro Nicolao Papæ Tertio, ejusdemq; successoribus, & ipsi Romanæ Ecclesiæ recogni-

recognitum, confirmatum, ratificatum, innovatum, denuò donatum, declaratum sive concessum, juratum, & actum seu factum est per privilegia vel quæcumque alia scripta quotumcunque tenorum super recognitionibus, ratificationibus, approbationibus, innovationibus, confirmationibus, donationibus, concessionibus, & factis seu gestis tam aliorum Imperatorum & Regum Romanorũ, Prædecessorum Regis ejusdem, quàm ipsius Regis super fidelitate, obedientia, honorificentia per Romanos Imperatores & Reges Romanis Pontificibus & ipsi Ecclesiæ impẽdendis, ac possessionibus, honoribus & juribus ejusdem Ecclesiæ, & nominatim super totam terram, quæ est à Radicofano usque Ceperanum, Marchia Anconitana, Ducatu Spoletano, terra Comitissæ Mathildis, Civitate Ravennæ, & Æmilia, Bobio, Cesena, Foropopuli, Forolivii, Faventia, Imola, Bononia, Ferraria, Comaclo, Adrianis, atque Gabello, Arimino, Urbino, Monteferetro, territorio Balnensi, Comitatu Brectonorii, Exarchatu Ravennæ, Pentapoli, Massa Trabaria cum adjacentibus terris suis, & omnibus aliis ad prædictam Ecclesiam pertinentibus, cum omnibus finibus, territoriis, atque insulis in terra marique, provinciis, civitatibus, territoriis ad prædicta quoquo modo spectantibus, nec non super civitate Romana, & regno Siciliæ, cum omnibus ad eam spectantibus tam citra Pharum quàm ultra, Corsica quoque atque Sardinia, & ceteris terris ac juribus ad ipsam Ecclesiam pertinentibus, nos nostri nomine Principatus in omnibus & per omnia approbamus & ratificamus, ac iisdem omnibus & singulis & quibuscumque aliis super iisdem per eundem Regem quoquo modo factis, & in posterum faciendis voluntatem nostram, assensum, atq; consensum, unanimiter atque concorditer exhibemus & promittimus, quòd contra promissa vel aliquod promissorum nullo unquam tempore veniemus; sed ea omnia & singula pro posse nostro procurabimus inviolabiliter observari. Et ut hæc nostra voluntas, approbatio, ratificatio, assensus, consensus, atque promissio à nobis eisdem Romanis Pontificibus & Ecclesiæ in perpetuum observentur, hoc præsens scriptum inde fieri fecimus, nostrorumque sigillorum munimine roboratum.

Actum & datum anno Domini millesimo, ducentesimo, septuagesimo nono, decimoquarto Kal. Aprilis, Indictione septima, regnante prædicto Domino nostro Rodulpho Romanorum Rege glorioso, regni ejus anno sexto.

RUDOLPHI I. IMPER. AUG. *Anno Christi 1281.*

DECRETUM

IN ACTIONE EMPTI ET VENDITI CASTRI BECKELHEIMENsis, vertente inter Archiepiscopum Moguntinum & Comites Sponheimenses.

RODOLPHUS Dei gratia Rex Romanorum Semper-Augustus, notum facimus universis ac singulis has literas lecturis aut legi audituris; Quòd nos omnem discordiam, litem & contentionem, quæ fuerunt inter dilectos Principes nostros, Wernherum Archiepiscopum Moguntinum, Ecclesiam suam, Henricum fratrem Comitis de Sponheim, cum omnibus amicis & auxiliariis eorum, partibus ex altera, complanavimus, concordavimus & pacificavimus integraliter, perfectè ac in perpetuum, super omnibus factis commissis & perpetratis, in toto tempore illo, quo discordia inter eos cœpit & duravit, in hunc modum.

2. In primis castro Beckelnheim, castrensibus hominibus & bonis, quæ præfatus Archiepiscopus emerat, sicut habetur in literis divisionis inter Comitem Johannem & Henricum fratrem ejus factæ, renunciavit prædictus Comes Johannes, cum uxore & fratre suo Everhardo, pro se & cunctis hæredibus suis, coram nobis in perpetuum; & debet; meo judicio, sub quo dicta bona constare noscuntur, facere omnia & singula, quæ ordo juris cum Warandia expostulat. Comes Henricus sua tertia parte ibidem debet esse contentus, quemadmodum hucusque tenuit eandem; & Archiepiscopus cum Ecclesia Moguntina in duabus partibus, quas ei vendidit Henricus frater Comitis Johannis, sine alicujus eorum molestatione in possessione quieta permanebit.

3. Captivi omnes facto jurejurando pacis, ut moris est, liberi dimissi sunt.

4. Omnia præscripta Johannes & Henricus Comites de Sponheim, se firmiter observaturos, super sancta Dei Evangelia juraverunt. Quòd si hanc concordiæ & pacis nostram compositionem ad injuriam Archiepiscopi & Ecclesiæ Moguntinæ præfati Comites violare præsumpserint, tunc nos una cum Civitatibus Regni, Francfordia, Fridburg, Wetzlaria, Geilenhausen, Oppenheim, Wesalia, ac Bopardia, & ipse nobiscum adversus eos, sæpedicto Archiepiscopo & Ecclesiæ ejus auxilium ferentes, assisteorium faciemus. Contra hæc auxilium ferre præfatis Comitibus Johanni & Henrico nõ debebunt Fridericus Comes de Liningen, neque filius ejus, neque Everhardus Comes de Katzenelnbogen, neque Emicho Comes de Liningen, seu aliquis eorum, adversus Archiepiscopum & Ecclesiam Moguntinam.

5. Hanc autem concordiæ & pacis compositionem de consensu & bona voluntate præfatorum, Archiepiscopi Moguntini, & Comitum Johannis & Henrici de Sponheim fecimus, & ad instantiam eorundem sigillum nostrum Regium, unà cum sigillis eorum, & Friderici Comitis de Liningen, & Everhardi Comitis de Katzenelnbogen, his literis fecimus appendi. Actum Moguntiæ, anno Domini MCCLXXXI. in profesto S. Luciæ.

Anno 1285.

RUDOLPHI I. IMPER. AUG.

DECRETUM

DE DISTINCTIS BURGGRAVII ET SENATUS POPULIQUE CIVItatis juribus, eorumq́, concordia & integritate.

NOs RUDOLPHUS Dei gratia Romanorum Rex Semper-Augustus, ad universorum Sacri Imperii Romani fidelium, tam præsentium quàm futurorum, notitiam tenore præsentiū volumus pervenire, quòd nos inter nostros fideles Milites Castrenses & Cives de Fridberg ordinationem, concordiam & securitatē fecimus cū consensu & voluntate partis utriusq; in hunc modū.

1. Quod Cives Castrum in Fridberg nunquam destruent, nec Castrenses de Castro expellent, nec Castrum capient, nec recipient, nec retinebunt, nec talia volentibus facere consilium, auxilium seu favorem præstabunt.

2. Milites etiam civitatem Fridberg nunquam destruent, nec de civitate ipsos cives expellent, nec capient, nec recipient, nec insultum communiter in civitatem facient, nec talia volentibus facere consilium, auxilium seu favorem præstabunt.

3. Et si Milites Castrenses contra Cives vel Civitatem prædictam aliquid fecerint prædictorum, tunc ipso facto omnibus libertatibus, & tam feudis Castrensibus, quàm aliis, & omnibus honoribus & juribus, quæ vel quos ab Imperio tenuerunt, perpetuò carebūt: & in se elegerunt Domini Papæ excommunicationem & nostram proscriptionem faciendam, quando Cives hoc duxerint requirendū. Et si Cives cōtra Castrenses Milites vel Castrum aliquid fecerint prædictorum, tunc ipso facto omnibus libertatibus, feudis & omnibus honoribus & juribus, quæ vel quos ab Imperio tenuerunt, perpetuò carebunt: & in se elegerunt Domini Papæ excommunicationem, & nostram proscriptionem faciendam, quando Milites Castrenses hoc duxerint requirendum.

4. Adjectum est etiam, quòd si inter prædictos Milites & Cives, vel eorum familiam aliquæ rixæ vel contentiones seu pugnæ surrexerint, hoc judicari debet secundum quod in ipsa Civitate à retroactis temporibus est consuetum.

5. Promiserunt insuper ex utraque parte, quòd postquàm nos viam universæ carnis ingressi fuimus, ipsi Castrenses Milites nullum ad Castrum prædictum intromittent, per quem ipsi Cives vel eorum Civitas lædi valeat vel offendi: hoc etiam ipsi Cives Militibus facient è converso, donec novus Rex creatus fuerit, cui tam Castrenses quàm Cives faciant, ut tenentur.

6. Et nos tam Cives quàm Castrenses Milites, ut prædicta per nos inviolabiliter observentur, unà cum sigillo Serenissimi Domini nostri prædicti Regis, sigilla nostra duximus præsentibus appendenda. Et nos RUDOLPHUS Romanorum Rex sigillo nostro præsentem paginam fecimus communiri. Datū Moguntiæ Idus Julij, Indictione XIII. Anno Domini MCCLXXXV. Regni nostri anno XII.

Anno Christi 1291.

RUDOLPHI I. IMPER. AUG.

RESCRIPTUM

UT DE CIVIBUS IMPERII NEMO SERVILIS CONDITIONIS, TANquam in homines liberos, judicare possit.

Servilis conditionis homines intelliguntur Ministeriales Monasteriorum & Collegiorum; quibus opponūtur Liberi, i. Nobiles Imperio immediatè subjecti.

RODOLPHUS Dei gratia Romanorū Rex Semper-Augustus, prudentibus viris, universis hominibus vallis in Suitz, liberæ condicionis existentibus, dilectis suis fidelibus gratiam suam & omne bonum. Inconveniens nostra reputat Serenitas, quòd aliquis servilis condicionis existēs pro Judice vobis detur. Propter quod anctoritate Regia volumus, ut nulli hominum, qui servilis cōdicionis extiterit, de vobis de cetero judicia liceat aliqualiter exercere, præsentium testimonio litterarum, quas nostræ Majestatis sigillo jussimus muniri. Datum in Baden, anno Domini millesimo ducentesimo nonagesimo primo, Regni verò decimo octavo.

Anno 1291.

RUDOLPHI I. IMPER. AUG.

CONSTITUTIO

NE CIVES IMPERIALES EXTRA CIVITATEM AD DUELLUM & extranea judicia provocentur.

RUDOLPHUS Dei gratia Romanorum Rex Semper-Augustus, prudentibus viris, Consulibus & Civibus universis de N. dilectis suis fidelibus gratiam suam & omne bonum.

1. Nullus vos vel vestrûm aliquem modo duellico seu per viam duelli extra civitatem Fridberg citare possit, vel debeat evocare.

2. Volumus etiam, quòd nullus vos vel vestrûm aliquem pro ullis bonis vel debitis extra dictam civitatem Frideberg citare possit aliqualiter vel vocare, nisi prius in civitate Frideberg sibi fuerit justitia denegata.

Datum apud Franckford, 3. Kalend. Junii, Indictione IV. Anno Domini MCCLXXXXI. Regni verò nostri anno XVIII.

ADOL-

ADOLPHI IMPER. AUG. CONSTITUTIO

DE INSULIS RHENI, ET DIVERSIS ALIIS Capitulis.

Anno Christi 1293.

Recessus Comitiorū Norimbergensium.

Nos Adolphus Dei gratia Romanorum Rex Semper-Augustus, recognoscimus per præsentes, quòd nobis anno Domini millesimo ducentesimo nonagesimo tertio, in die beatorum Tiburtii & Valeriani Martyrum, in generali Curia apud Nuremberg pro tribunali sedentibus, ad requisitionem spectabilis viri, Reinaldi Comitis Gelrensis, per commuoem Principum sententiam est obtentum.

1. Quòd si insula nata est in Rheno vel alio flumine, in Comitatu alicujus Comitis, qui in ipso flumine recipit teolonia & cōductus, habeatq; Comitatum eundem, teolonia & conductum ab Imperio in flumine prædicto; eadem insula potiùs spectat ad Imperium & ad ipsum Comitem, quàm ad alium Dominum, cujus districtus protenditur ad ripam fluminis prælibati.

2. Secundò ad ejusdem Comitis instantiam est obtentum; quòd nulli licitum est munitionem erigere de novo in Comitatu alicujus Comitis, nisi petita ejus licentia & obtenta. Si autem Comes alicui, ædificanti munitionem, præstitit patientiam, quousque ædificaretur munitio, & passus est dominum ejus tamdiu pacificè possidere, donec secundum terræ cōsuetudinem præscriberentur alia bona cōtra Comitē, vel aliū q uemcunq; ; quod posteà nō potest impetiā Comite super ędificio prælibato.

3. Tertiò fuit obtentum; si inter aliquos discordantes super homicidio aliqua compositio intercedat, & à parte, quæ injuriam intulit, parti læsæ satisfactio impendatur, & compositio fiat pro consanguineis omnibus partis passæ injuriam; postmodùm verò pars injuriam passa proponat, quòd nō pro omnibus de parte eadem compositio intervenit, sed quibusdam nominatim exceptis; alia parte dicēte è contrario, quòd pro omnibus cōsanguineis læsæ partis compositio facta extitit, & satisfactio subsecuta: partis hoc affirmantis probatio cum duobus testibus (ita quod manus affirmantis sit tertia) potiùs sit admittenda, quàm partis contrarium asserentis.

4. Quartò fuit quæsitum pro ipso Comite; si alicujus Domini familia in oppido, cujus dominium spectat ad ipsum, malè tractatur verbis vel factis, utrum Dominus loci vel Scabini ipsius debeant factum hujusmodi judicare? Et obtentum fuit communi sententia, quòd potiùs spectat ad Dominum judicium hujusmodi, quàm ad Scabinos prædictos: nisi forsan ipsi cives per libertatem concessam ab ipso Domino vel à suis prædecessoribus, contrarium doceant.

5. Quintò sententialiter est obtentum; quòd si aliquis obsider castrum in terminis Regni Romani, nisi priùs obtinuerit in figura judicii, quòd licitè facere illud posset; Nos obsidenti debeamus dare auctoritate Regia in mandatis, ut obsidionem suam dissolvat, & prosequatur suam justitiam coràm nobis.

6. Sextò sententiatum extitit coram nobis; quòd si debitor dicat, se creditori debitum persolvisse; creditor verò neget; ipsius debitoris, & non creditoris, est super hoc probatio admittenda. Datum anno Domini, die & loco prædictis; Regni verò nostri anno secundo.

ADOLPHI IMPERAT. AUG. CONSTITUTIO

NE BONA AD ECCLESIAM DEVOLUTA A CONSUETIS tributis eximantur.

Anno 1293.

Nos Adolphus Dei gratia Romanorū Rex Semper-Augustus, Cōsulibus & civibus de N. Præcipimus & Regali sancimus edicto, ut omnia bona infra *a* districtum Civitatis constituta, quocunq; nomine censeantur, quæ sturam seu precariam persolvere consueverunt, ad quorumcunq; religiosorum seu aliorum cujuscunq; conditionis manus, quocunq; alienationis titulo, transferantur, more solito sturam seu precariam in perpetuum cōtribuant & persolvant, quemadmodum ab Excellentissimo Principe, inclyto quondam Rudolpho Romanorum Rege, nostro prædecessore, id ipsum sancitum extitit edictum. Datum in Frideberg, 2. Noon. Augusti, Indictione 6. Anno Domini MCCXCIII. Regni verò nostri anno secundo.

a terminos, muros. sed omnibus Civitatibus hoc privilegium datum est.

S. ROMANI IMPERII ARCHI-PRINCIPUM ELECTORUM

SENTENTIA EXAUCTORATIONIS ET DEPOSITIONIS DN. ADOLphi Romanorum Regis: & de jure Electoris Palatini.

Anno Christi 1297.

Moguntinus Pontifex, Saxoniæ atq; Brandeborgii Præsides, Legati Regis Bojemiæ, Regulum Saxonum arbitrum honorariū (quippe Rudolphus Præfectus prætorio Rheni, Rectorque Bojariæ, cujus monus est veluti de querimoniis adversus Cæsarē delatis cognoscere,

Aventin. lib. 7. Annal Bojor. fol. 587.

re, jusque dicere, sententiā pronunciare, venire recusarat) capiunt, tribunali imponunt, ADOLPHUM homicidii, stupri in virginem, socordiæ, negligentiæ, perjurii, quòd à Francis Occidentalibus intercepta non repeteret, accusant. Deinde Senatusconsulto eum in ordinem redigunt, à fastigio deturbāt, Rempublicam orbam capite esse decernunt. Postremò ne Imperium sine capite, sicut corpus sine anima contabesceat, ALBERTUM suis suffragiis rebus imponunt, Cæsarem designant, nuncupant, nonis Kalendis Julii declarant.

Anno 1299.

ALBERTI I. IMP. AUG.

CONSTITUTIO

NE BONA AD ECCLESIAM DEVOLUTA A CONSUETIS *tributis eximantur.*

NOS ALBERTUS Dei gratia Romanorum Rex Semper Augustus, ad universorum notitiam deducimus per præsentes, quòd volumus, præcipimus & mandamus, quatenus omnia bona infra districtum Civitatis Imperialis constituta, quocunque nomine censeantur, ad quascunque manus devoluta, & quocunque titulo alienata, sive ad religiosos, sive ad alios, quæ steuram seu precariam persolvere consueverunt, eandem steuram seu precariam in præsenti persolvant pariter & in futuro. Datum apud Franckinfurt, xv. Kalend. Martii, Indictione xii. anno Domini MCCXCIX. Regni verò nostri anno primo.

Anno Christi 1300.

S. ROMANI IMPERII ARCHIPRINCIPUM ELECTORUM

SENTENTIA IN ALBERTUM I. REGEM ROMAN. PROPTER EIUS *excessus in injustitiis & tyrannide: & de jure Electoris Palatini.*

Henric. Stero Monach. Altahensis in Annalib.

ANNO MCCC. circa festum Beati Michaelis, Dux Rudolphus & Comes Palatinus Rheni præfatus, ab Electoribus Imperii, Moguntinensi, Coloniensi & Treverensi Archiepiscopis vocatus fuit ad Rhenum, contra Regem ALBERTUM. Unde iidem Principes contra ipsum ALBERTUM conspiraverunt, eligentes ipsum Rudolphum pro judice: & asserentes, ad Comitem Palatinum pertinere, quod sit officium Palatinæ dignitatis ex quadam consuetudine, de causis cognoscere, quæ ipsi Regi moverentur. Quare contra Regem proposuerunt, quòd Dominū suum proprium, scilicet Regem ADOLPHUM, occidisset: ideò Rex esse non posset, & ad depositionē ipsius cogitabant.

Anno Christi 1303.

ALBERTI I. IMPER. AUG.

CONSTITUTIO

QUA CONFIRMANTUR ET RATIFICANTUR PRIVILEGIA OMNIA *per alios prædecessores Imperatores Ecclesiæ Romanæ concessa.*

** ejus nominis octavo.*

SANCTISSIMO in Christo Patri & Domino nostro, Domino Bonifacio*, divina providentia sacrosanctæ Romanæ ac universalis Ecclesiæ Summo Pontifici, ALBERTUS Dei gratia Romanorum Imperator Semper Augustus, devota pedum oscula beatorum.

vide Clementin. I. de jurejur.

Profiteor, Beatissime Pater, me bonorum omnium largitori, ac vobis & sanctæ Ecclesiæ tuæ fore pro innumeris misericordiis & immensis beneficiis obligatum. Profiteor quòd desiderū mei recepi desideratum effectum, & diffiteri non audeo, quòd & plus, quàm desiderasse scīverim, adinveni: mirans sic in præteritis esse provisum, quod de iis, quæ circa talia in futuro peti poterant, spes miserationis habetur. Assurgens itaque Deo & sanctitati vestræ, ac eidem Ecclesiæ matri meæ ad gratiarum devotissimas & humillimas actiones, totum me devoveo, totum me offero, & expono ad gratificationis debitum per omnia, in quantum humanæ imbecillitatis condicio patitur, exolvendum. Ad hæc licet pridem, antequàm circa negotium electionis de me ad Romanum Regnum & Imperium celebratæ, ac alia, quæ in hac parte incumbebant, esset per sanctitatis vestræ beneficentiam mei status essentia solidata, fecerim infrascripta, & super his meas beatitudini vestræ litteras duxerim destinandas, ac in soliditate hujusmodi procuratores mei ad hoc specialiter constituti, & in vestra præsentia teoo-vaverint: ecce nunc tamen, ut gratus reddar, & ipsa in majori firmitate procedant, illa duxi præsentibus innovanda.

Recognoscens igitur, quòd Romanū Imperium per Sedem Apostolicam de Græcis translatum est in persona magnifici Caroli in Germanos, & quòd jus eligendi Romanorū Regem, in Imperatorem postmodùm promovendū, certis Principibus Ecclesiasticis & Sæcularib. est ab eadē Sede concessum, à qua Reges & Imperatores, qui fuerunt & erunt pro tēpore, recipiunt temporalis gladii potestatē ad vindictam malefactori, laudē verò bonorum: pia devotione & sincero corde profiteor, quòd Romanorū Reges in Imperatores postmodùm promovendi per Sedē eandē ad hoc potissimè & specialiter assumātur, ut sint S. Romanæ Ecclesiæ Advocati, Catholicæ fidei ac ejusdē Ecclesiæ pcipui defensores.

Cætera

Caetera desiderantur, quae exstant Romae in Castello S. Angeli, quorum haec est summa.

SUPERIORIBUS subjicit juramentum fidelitatis solitis formulis exhiberi consuetum. Addit his confirmationem juramenti pariter fidelitatis exhibiti à patre suo Rodulpho, & alia omnia ab aliis omnibus Imperatoribus praestita. Confirmat iridem privilegia ab eodem Rodulpho & aliis Imperatoribus eidem Ecclesiae Romanae concessa. Ratificat, quae statuta & jurata fuerant per Ludovicum Imperatorem Paschali Papae, & per Ottonem Joanni Pontifici. Et post reverentiam Patri exhibitam, & filialem amorem insinuatum, Ecclesiae jura defendit, primatum & libertatem ejusdem Ecclesiae profitetur defensurum adversus quoscumque ejusdem perturbatores, adversus quos bella movere, si opus sit, pollicetur, spondens suum cum exercitu in Italiam adventum, si placeat. Datum habetur apud Noremberg, anno Domini M.CCC.III. Indictione prima, decimosexto Kalend. Augusti: Regni verò anno quinto.

ALBERTI I. IMPER. AUG.

DECRETUM

Anno Christi 1305.

DE ABSOLUTIONE REGIS BOHEMIAE A BANNO Imperiali.

NOS ALBERTUS Dei gratia Romanorum Rex Semper Augustus, ad universorum notitiam tenore praesentium volumus pervenire. Quòd super discordia, quae inter nos ex una parte, & illustrem quondam Wenceslaum Bohemiae Poloniaeque Regem ex altera, vertebatur, dum vixit, ad * cum ejus filio Illustri Wenceslao Bohemiae Poloniaeq; Rege, avunculo & Principe nostro charissimo, concordiae, quam cum eo cunctis diebus vitae nostrae servare bona fide promittimus, devenimus unionem.

1. Primò quòd omnis excessus, si quos ipsius avunculi nostri Bohemiae & Poloniae Regis genitor praedictus in nos vel Imperium quocunque modo commisit, propter quos in ipsum genitorem suum nostra legalis sententia lata, vel bannum promulgata fuissent, quae ejus se extéderent ad heredes praedictum Venceslaum Bohemiae & Poloniae Regem avunculum nostrum, praedicti quondam Wenceslai Bohemiae & Poloniae Regis filium heredem & successorem, ac heredes suos, ab ipsis excessibus suis & bannis absolvimus, & in perpetuum auctoritate Regia reddimus & esse volumus omnimodè absolutos.

2. Promittimus praetereà in Regia fide praedictum Wenceslaum Bohemiae & Poloniae Regem, avunculum nostrum, heredes & successores suos Bohemiae & Poloniae Reges in ipsis Bohemiae & Poloniae Regnis, & omnibus aliis Principatibus & terris ac juribus, & omnib' aliis, quae ad ipsum Wenceslaum Bohemiae & Poloniae Regem, avunculum nostrum, ex successione paterna vel quocumque alio titulo pervenerunt, nec de jure nec de facto, toto vitae nostrae tempore aliquatenus impedire, etiamsi aliquod jus, quod vulgariter dicitur Anspruch / nobis vel Imperio in eis competeret, vel diceremus competere, vel nobis aut Imperio aliqua competere videretur. Sed ipse Wenceslaus Bohemiae & Poloniae Rex, avunculus noster, heredes ac successores sui Bohemiae & Poloniae Reges, praedicta Regna, Principatus, terras ac omnia supradicta cum pleno dominio, & omnibus Regnorum, Principatuum & terrarum ipsarum titulis, honoribus, juribus, jurisdictionibus, utilitatibus in terra & supra terram, in Regnis, Principatibus ac omnibus praedictis & ex eis provenientibus, feudalia jure feudi, propria verò & hereditaria jure proprietatis & hereditario debent obtinere in perpetuum, & ea liberè & pacificè possidere.

3. Illustres praetereà, Ottonem & Stephanum Duces Bavariae; Ottonem, Hermannum, Joannem & Valdemarum Marchiones de Brandenburg, qui in guerra & discordia praedicta, quae inter nos & praedictum quondam Wenceslaum Bohemiae & Poloniae Regem vertebatur, ipsius Regis Bohemiae fautores & adjutores fuerint; insuper omnes alios, qui notabiliter & actualiter adjutores vel fautores praedicti Regis Bohemiae & Poloniae contra nos in eadem discordia sunt vocati & inventi, sive sint banniti, sive proscripti vel ablitigati per nos vel per alios, praedictae concordiae & unioni includimus, & inclusos esse volumus praesentium tenore, & eos omnibus bonis in praedicta concordia, propter praestitum contra nos praedicto Regi Bohemiae adjutorium vel favorem eis ablatis, & honoribus & juribus eorum restituimus, & esse volumus, plenè & integrè restitutos; nec quod eis ex hoc in ipsis bonis & eorum juribus & honoribus ulla diminutio vel laesio aut praejudicium aliquod generetur.

4. Promittimus insuper super terris, hominibus, bonis & juribus terrae Uratislaviensis stare dictis & ordinationi Spectabilium virorum, Betroldi Comitis de Hennenberg & Burckhardi Burggravii de Magdeburg per nos & praedictum Wenceslaum Bohemiae & Poloniae Regem, avunculum nostrum, ad hoc concorditer electorum.

5. De munitionibus autem, si quas ipsius Wenceslai Bohemiae & Poloniae Regis, avunculi nostri, Progenitores in terra Egrensi, quam cum suis pertinentiis ipse Venceslaus Bohemiae & Poloniae Rex, avunculus noster, ea integritate, quâ ipsa terra genitori suo per felicis memoriae ADOLPHUM Romanorum Regem, praecessorem nostrum,* olim fuit, compromisit nobis restituere, sua pecunia

comparaverunt, inter nos & ipsum Wenceslaum Bohemiæ & Poloniæ Regem, avunculũ nostrum, taliter est ordinatum, ut eædem munitiones discussioni juris subjaceant: utrum videlicet ad nos, vel ad ipsum Wenceslaum Bohemiæ & Poloniæ Regem, avunculum nostrum, debeant pertinere, nisi ipsas idem Wenceslaus Bohemiæ & Poloniæ Rex, avunculus noster, à nobis in feudum voluerit obtinere. In cujus rei testimonium præsentes exinde conscribi, & Majestatis nostræ sigillo jussimus communiri literas. Datum apud Nurmberg, xv. Calend. Septemb. Indict. III. Anno Domini MCCCV. Regni verò nostri anno VIII.

Anno Christi 1307.

ALBERTI I. IMPER. AUG.

MANDATUM DE VINDICANDIS IMPERII provinciis.

a ita appellat Fridericum Lantgravium Turingiæ, cujus pater Principatum Imperatori vendiderat.

REx per literas mandat Comitibus Turingicis, ne a injusto Principi faverent plus, quàm ipsorum dignitas postularet: ipsos non ignorare, quòd eas provincias ADOLFUS Rex emerit: esse jam expertos, quanto sanguine constiterit pertinax ille favor: satius esse retinere fortunas, & vivere in libertate, quàm novo facinore fortunam incertam tentare. sese enim non posse desistere, quin vendicet ea, quæ sint Imperii. Addit ad extremum minas, nisi resipiscant, & Imperii majestatem observent, cum adjecta pœna ultionis in contumaces.

Anno Christi 1308.

HENRICI VII. IMP. AUG.

RESPONSUM, QUOD CIVIUM IMPERIALIUM DOMINUS EST solus Imperator, & non magistratus municipalis.

VENIENTIBUS Nunciis Argentinensibus ad Regem, ac proponentibus, se per Dominos suos Argentinenses, pro gratia Regis & privilegiorum innovatione transmissos: nec Spiræ nec Argentinæ ab ipso responsum habebant. Ascendentes autem versus Columbariam ad Regem, edocti à quodam Secretario Regis, dixerunt ei; Cives vestri Argentinenses hoc petunt. Quos Rex, dicens se ante non intellexisse, quorum fuissent Nuncii, cum Dominos Argentinenses nominassent, favorabiliter exaudivit.

Anno Christi 1308.

HENRICI VII. IMPER. AUG.

RESCRIPTUM

NE CIVITATUM IMPERIALIUM INCOLAE AD EXTRANEA judicia pertrahantur.

HENRICUS Dei gratia Romanorum Rex Semper-Augustus, universis hominibus vallis in Ure, fidelibus suis dilectis, gratiam suam & omne bonum. Vestris inquietudinibus obviare, commoditatibusque prospicere favorabiliter cupientes, dum tamen de vobis querulantibus justitiæ debitum non negetur, vobis per præsentes concedimus gratiosè, quòd ad nullius secularis judicis tribunal, nostræ Majestatis consistorio duntaxat excepto, super quibuscumque causis seu negociis, extra terminos vallis prædictæ pertrahi debeatis, dummodo coram a Advocato nostro provinciali intra fines ejusdem vallis parati sitis stare juri, & facere quod dictaverit ordo juris. Datum Constantiæ, anno Domini millesimo trecentesimo octavo, III. Nonas Junii, Indictione VII. Regni verò nostri anno primo.

a Landtvogt.

Anno Christi 1309.

HENRICI VII. IMPER. AUG.

FORMULA

DE OFFICIO FORESTARII.

NOS HENRICUS Dei gratia Romanorum Rex Semper-Augustus. Ad universorum Sacri Romani Imperii fidelium notitiam cupimus pervenire, quod nos officium foresti nostri in Nuremberg contulimus Ottoni Forstmeister, fideli nostro dilecto, genero provìdi viri Conradi dicti Esteler Sculteti nostri Nurembergensis, ac omnibus suis hæredibus talium feudorum capacibus, cum novalibus suis ad ipsum ex successione progenitorum suorum hucusque devolutis, à nobis & ab Imperio deinceps in feudum possidendum. Ita quod ipse Otto præfatus, unà cum servis sibi ad regimen ejusdem officii necessariis, sylvam prænotatam foveat, & in omni loco impignoret, ubi eandem sylvam succisam indebitè viderit aut nocivè. Nulli etiam sine sui demonstratione pro structura aliqua sylvam succidere liceat antedictam: nec coram aliquo Judicum, nisi coram Butiglario nostro apud Nuremberg, qui tunc pro tempore fuerit, justitiam observabit. In cujus rei testimonium hanc literam sibi fieri volumus, sigillo nostræ Majestatis strictiùs roboratam. Datum in Nuremberg, quarto Idus Julii, anno Domini millesimo trecentesimo nono, Regni verò nostri anno primo.

HENRICI

HENRICI VII. IMP. AUG. RESCRIPTUM

Anno Christi 1309.

DE REARBORANDA SYLVA IMPERIALI IN AGROS EXCISA.

HENRICUS Dei gratia Romanorũ Rex Semper-Augustus, Prudentibus viris, Sculteto, Consulibus & Civibus in Nuremberg, fidelibus suis dilectis, gratiam suam & omne bonum. Dignum judicat nostra Serenitas, & congruum arbitratur, quòd ea, quæ nostrum & Imperii honorem ac profectum vestrasque commoditates & utilitates respiciunt, affectu benevolo & effectu debito prosequamur. Quapropter vestris consiliis & peritiunibus favorabiliter annuentes, fidelitati vestræ districtè committimus & mandamus, sub obtentu nostri favoris vobis nihilominus injungentes, quatenus sylvam nostram & Imperii, sitam propè Nuremberg ex utraque parte ripæ, quæ dicitur Pegnitz, à quinquaginta annis citrà per incendium vel alio modo quocunque destructam seu vastatam, ac postmodum in agros à quibuscunque redactam, in arbores & in sylvam, sicut solebat esse primitùs, auctoritate nostra Regia redigatis. Nos quoque ad hoc, si necesse fuerit, opem & operam dabimus efficacem, præsentium testimonio literarum: sigilli nostri Regii robore signatarum. Datum Spiræ, VII. Calend. Septembr. Anno Domini millesimo trecentesimo nono; Regni verò nostri anno primo.

HENRICI VII. IMPER. AUG. EDICTUM

Anno Christi 1310.

QUO COMMUNITAS, QUAE SE A DOMINI SUI POTESTATE justo modo in libertatem vindicavit, in protectionem Imperii suscipitur, & libera Civitas Imperialis efficitur.

NOS HENRICUS Dei gratia Romanorum Rex Semper-Augustus, ad universorum noticiã volumus pervenire, quòd nos hominibus habitantibus in valle Suitz, qui se de Nobili viro Eberhardo quondam Comite de Habsburg redemerunt, & per pecuniam, absolutionem & litteras testimoniales super eo obtinuerunt, & exhibere potuerunt, ut proponunt, quòd nobis & sacro Romano Imperio pertinent, & pertinere debent de jure, hanc gratiam duximus faciendã, quòd eosdem homines liberamus, prout alii in eadem valle ac circumpositis vallibus existere dignoscuntur, præsentium testimonio litterarum, nostræ Majestatis sigilli robore signatarum. Datum Turego, III. Nonas Maii, anno Domini MCCCX. Regni verò nostri anno secundo.

HENRICI VII. IMPER. AUG. MANDATUM

Anno Christi 1310.

AD FORRESTARIOS ET ZEIDLARIOS, DE FURRENTIS VAstatis aut abalienatis restaurandis.

HENRICUS Dei gratia Romanorum Rex Semper-Augustus, strenuis ac providis viris, dicto Horauf, Conrado Stromer, Ottoni *, cæterisq; Forestariis ac Zeidlariis nemoris nostri & Imperii apud Nuremberg, ab utraque parte fluvii dicti Pegnitz constitutis, fidelibus suis dilectis gratiam suam & omne bonum.

* Forstmeister.

Officii nostri requirit debitum, ut bona Imperii distracta illicitè vel destructa, ad jus & proprietatem ejusdem Imperii ac utilitatem & commodum nobis subjectorũ & Reipublicæ revocemus. Considerantes igitur, quòd nemus nostrum & præfati Imperii apud Nuremberg per incendia & extirpationes, in nostrum ac Reipub. præjudicium vastatum, & in agros sive novalia à multis retroactis temporibus est redactum: unde fidelitati vestræ, sub Regii favoris obtẽtu, ac perditione jurium & officiorum vestrorum vobis in ipso nemore competẽtium districtè præcipiendo mandamus, quatenus infra hinc & festum Omnium Sanctorum proximũ certa die collecta vestra coram Sculteto & Consulibus in Nuremberg omnes simul & semel exhibeatis præsentiam corporalem, ac manibus vestris sacrosanctis tactis Reliquiis juramentum publicum faciatis, quod dictũ nemus à quinquaginta annis citrà destructum, ut prædictum, modis quibuscunq; ac in agros redactum, in statum pristinum, hoc est, in sylvam & arbores, auctoritate Regia redigatis, ac redigi procuretis, non sinentes, quòd aliqui extranei, jus in ipso nemore non habentes, per venditionem aut vias alias capiant vel recipiant aliquem usumfructum, prudentum virorum Civium nostrorum in Nuremberg super præmissis, si necesse fuerit, cõsilium & auxilium invocantes. Datum in Haimbach, quarto Cal. Septemb. Regni nostri anno secundo.

HENRICI VII. IMPER. AUG. MANDATUM

Anno Christi 1310.

DE RESTAURANDA SYLVA IMPERIALI IN AGROS DESTRUCTA.

HENRICUS Dei gratia Romanorum Rex Semper-Augustus, Strenuis ac providis viris, Vito Horauff, Conrado Stromer, Ottoni, cæterisq; Forestariis ac Zeidlariis nemoris nostri & Im-

perii apud Nuremberg, ab utraque parte fluvii Pegnitz constitutis, fidelibus suis dilectis, gratiam suā & omne bonum. Officii nostri requirit debitum, ut bona Imperii, distracta illicitè vel destructa, ad jus & proprietatem ejusdem Imperii, ac utilitatem & commodum nobis subjectorum & Reipublicæ revocemus. Considerantes igitur, quòd nemus nostrum & præfati Imperii apud Nuremberg per incendia & extirpationes, in nostrum ac Reipubl. præjudicium, vastatum & in agros sive novalia à multis retroactis temporibus est redactum. Unde fidelitati vestræ, sub Regii favoris obtentu, ac perditione jurium & officiorum vestrorum, vobis in ipso nemore competentium, districtè præcipiendo mandamus, quatenus infra hinc & festum omnium Sanctorum proximum certa die collecta, vestram coram Sculteto & Consulibus in Nuremberg omnes simul & semel exhibeatis præsentiam corporalem, ac manibus vestris, sacrosanctis tactis reliquiis, juramentum publicum faciatis, quòd dictum nemus à quinquaginta annis citrà destructum, ut prædictum, modis quibuscunq; ac in agros redactum, in statum pristinum, hoc est, in sylvam & in arbores, auctoritate Regia redigatis, ac redigi procuretis, non sinentes quod aliqui extranei, jus in ipso nemore non habentes, per venditionem aut vias alias capiant vel recipiant aliquem usumfructum; prudentum virorum Civium nostrorum in Nuremberg super præmissis, si necesse fuerit, consilium & auxilium invocantes. Datum in Haimbach, quarto Calend. Septembr. Regni nostri anno secundo.

Anno Christi 1310.

HENRICI VII. IMPER. AUG.
MANDATUM
SVPER CORONATIONE REGIA REGNI LONGOBARDORVM.

HENRICUS Dei gratia Romanorum Rex Semper-Augustus, & Rex Frācorum & Longobardorum, Canonicis Modoezensibus, devotis suis ac dilectis, gratiam suam & omne bonum. Committimus vobis & mandamus, ut Archipresbyter cum tribus aliis senioribus, qui sciunt, quid opus sit ad collationem Coronæ ferreæ, sine ulla dilatione veniant ad nos, portantes omnia privilegia & instrumenta, quæ apud vos Modoetiæ asservantur. Et super his dabitis fidem Alardo de Rolaes, & Clecumpio de Gemule nostris Capitaneis, qui has præsentes vobis apportant. Datum Mediolani, anno secundo nostri Regni.

Anno Christi 1311.

HENRICI VII. IMPER. AUG.
EDICTUM
DE CORONATIONE ROMANA.

HENRICUS Dei gratia Romanorū Imperator Semper-Augustus, venerabili Abbati a Waldsassensi, Cistercienfis Ordinis, devoto suo ac dilecto, gratiam suam & omne bonum.

a Joanni de Elabogen.

1. Magnus Dominus & laudabilis valde, in excelso Divinitatis suæ solio residens, Imperiū ipsum (quod pro meritis ejus inter nationes diversas, quasi cum gentibus à suo Creatore degenerantibus, vacillabat) transire voluit ad Romanos, ut illic præiret Imperialis excellennæ thronus, ubi erat Sacerdotalis sedes & Apostolica affutura: ita quòd in eodem loco Summi Pontificis & Imperatoris auctoritas teneretur.

2. Novissimis quippe temporibus, illo translato in Germanos, postquā plures Principes ad ipsum vocatos Imperium, quorum quidam ipsius Imperii assumpsere diadema, quidam non *. divina cooperante clementia, per eos, ad quos spectat, in Romanorum Regem, futurum Imperatorem, ritè & concorditer electi, proposuimus ad Urbem pro coronationis nostræ suscipiendis solenniis proficisci. Ac sanctissimum in Christo Patrem, Dominum * Clementem Summum Pontificem requisivimus, ut ad Urbem accedens, præfata solennia nobis ibidem tradere dignaretur. Qui cùm ex certis causis, juxta nostrum immensum desiderium interesse nequiret: ne dicta coronatio ob sui absentiam impediri valeret, venerabilibus Patribus, Dominis Arnoldo Sanctæ Sedis Apostolicæ Legato, Leonhardo Albanensi, & Nicolao Hostiensi ac Veltrensi Episcopis, ac Francisco Sanctæ Luciæ, necnon Lucæ, Sanctæ Mariæ in via Lata Diaconis Cardinalibus, commisit in hac parte plenariè vices suas, cum clausula, ut si non omnes his exequendis interesse valerent, quatuor, tres, duo, vel unus eorum, dictæ coronationis nostræ negotium expediret.

* videtur aliquid deesse.

* ejus nominis V.

3. Verùm dictis Leonhardo & Francisco de hac luce subtractis, per dictos Dominos Cardinales superstites, die festo Beatorum Petri & Pauli Apostolorum (quem ad hoc, ut poteramus, virtute dictæ commissionis elegimus) in Ecclesia sancti Joannis Lateranensis, præsente Archiepiscoporum, Episcoporum, Abbatum, & aliorum Prælatorum Ecclesiasticorum Ordinum Urbis, Ducumq;, Comitum, Baronum, Nobilium, ac Romani populi, innumerosa caterva, oleo sacro unctisumus, necnon Imperiali diademate coronati, ac aliis debitis ac consuetis solenniis insigniti.

4. Hæc autem devotioni tuæ voluimus intimare, ut de nostris felicibus successibus valeas exultare. Datum Romæ, quarto Kalendarum Julii, Regni nostri anno quarto, Imperii verò anno primo.

HENRICI

HENRICI VII. IMPER. AUG. SENTENTIA

Anno Christi 1311.

PROSCRIPTIONIS ET BANNI, LATA IN ROBERTUM SICILIAE & Apuliæ Regem, Imperio rebellem, Pisis in Comitiis Imperialibus.

HENRICUS Dei gratia Romanorum Imperator & Semper-Augustus, ad certitudinem præsentium & memoriam futurorum.

1. Deus judex justus, fortis & longanimus, omnes secundum merita sua judicans, superbientem illum Spiritum, qui ante suum thronum demens se gloria & honore conspiciens, sedem suam ad Aquilonem, ut esset similis Altissimo, ponere cogitavit; de altis cœlorum fastibus ad inferiora terræ in comptobria sempiterna demergens, ipsum omni gratia & spe minimè condignè privando duxit æternalibus ultionibus exponendum. Sic ad præsens justitiam respiciat, & æquitatem videat ipse cœlestium, terrestrium, & infernorum Dominus, qui novit occulta cordium, & apud cujus tribunal omnis cessat calumnia, & veritas nullius nequitiæ tenebris obscuratur. Deponat & nunc de sede potentem, qui tentavit & acerbavit ipsum, & concitavit eum in iram: perdat eum, qui malè quærit, & det illi, qui obstinato animo viam innocentiæ refugit & gloriatur in malitia, comprobrium sempiternum: faciat in eum judicium conscriptum, & sic omnibus sanctis ejus. Esai. 14.

2. Nequitiæ siquidem & proditionis alumnus Robertus, natus claræ memoriæ Caroli Secundi, qui se Siciliæ Regem intitulat, & Imperii Romani adipe impinguatus, incrassatus, & dilatatus contra illud (cui etiam causa feudorum multorum & bonorum ipsius Imperii, quæ hactenus tenuit, & quæ injustè principaliter occupat, humiliter obedire debet) vitiis & iniquitatibus eminens, odia, dolos & fraudes pro fidelitate retribuens, ex detestando ingratitudinis vitio calcaneum rebellionis resumpsit erigere: & contra stimulum in durata nequitia recalcitrare non cessat, nefandaque superbia tumefactus sedem ab Aquilone, hoc est, ab opposito Majestatis Cæsareæ, quam ejus Dominam & Magistram revereri & honorare tenetur, supponere satagens, ipsam convitiis & contumeliis provocavit hactenus, & continuo animo protervo continuè provocare præsumit.

3. Ipse namque inter ceteros suæ malignitatis conatus, licet antequàm Imperialis coronationis causa proficisceremur ad Urbem, per suas literas speciales pluries culmini nostro scripsisset, quod ipse (sicut ex causa prædicta debebat, & nos, qui nec opere nec verbo gravavimus, nec gravare sed potiùs graciosè tractare intendebamus, eundem ex pravitate conscientiæ credebamus) ad exhibendam nobis debitam reverentiam & honorem, tam in dicta coronatione quàm alibi intendebat, & ad id pro viribus se parabat: confœderationes tamen, conspirationes, uniones, & ligas in offensam & impedimentum processus Cæsarei, unà cum Florentinis, Lucanis, Senensibus, & aliis nostri Romani Imperii subditis per Lombardiam, & ut eos in rebellionis præcipitium excitatos foveat, omne contrarium (sicut expressè dignoscitur) per se suosque procuratores, nuntios & ambasiatores, in nostræ Majestatis injuriam, & offensam & impedimentum processus Cæsarei facere procuravit & fecit. Tractavit etiam, quòd civitas Cremonæ, Parmæ, & Rhegii, quæ sub nostra obedientia consistebant, contra nos & Imperium rebellarent, inducendo tam communia ipsarum civitatum, quàm subditos nostros prædictos ad rebellionem hujusmodi, & eis ad id pollicendo auxilium, consilium, & favorem; & nihilominus dicti Roberti fulti favoribus, suæque nequitiæ conscii & ministri civitatis Astensis, & castra Valentiæ, casalis sancti *Evasii, & alias nonnullas civitates & castra provinciæ Lombardiæ, quæ mandata nostra juraverant, & nos in eorum Dominum recognoverant, & Officiales nostros receperant & habebant, Officialibus ipsis violenter ejectis, nequiter occupans, & occupatas & occupata pro Roberto detinent supra scripti. Denique Robertus Johannem fratrem & stipendiarios Romam videlicet ea intentione transmisit, ut Urbe (si posset) suæ proditioni dolosè subjecta vel saltem turbata, in ejus periculo nefandæ seditionis immissio dictæ coronationis impediret solemnia, prout dicti Johannis & stipendiariorum in ingressu nostro in Urbem prædictam, quamdiu in partibus illis moram traximus, efficaciter operum argumento probantes, unà cum copiosa subditorum dictorum multitudine, quæ per instigationem dicti Roberti submissi sibi subsidii & defensionis fiducia cum armis & equis ad opponendum se nobis & exercendum per excogitatam malitiam simul cum Johanne stipendiariisque prædictis convenit, ibidem contra nos & gentes nostras hostiliter posuerunt insidias, fecerunt insultus, spoliationes, violentias, & homicidia perpetraverunt, viasque publicas & loca, per quæ ad tendendum ad basilicam Principis Apostolorum de Urbe omnibus religionem profitentibus Christianam liber aditus patere debeat, bellicosis apparatibus claudere nobis ac gentibus nostris ad basilicam ipsam, ne ipsa coronatio celebrari valeret, accessum totis viribus prohibere, ac aliàs omnimodo quo poterat Majestatem nostram offendere procurarunt, aliasque præfatus Robertus committebat, & erat in situ contra nos comminendi omnia, quæ ad nostri Imperii damnum tenderent, & ad ea modis omnibus quibus poterat nitebatur. * f. Gervasii.

4. Hæc siquidem crescente clamore notorio, & in pluribus rerum experientia edocente, licet ipsa tam publica & notoria essent, quod nulla possent tergiversatione celari, & nos, qui subjecti non

cti non sumus, contra dictum Robertum propter præmissa eo irrequisito potuissemus procedere: tamen ex Augusta clementia (quæ libentiùs emendat in subditis pœnas quàm puniat; nec exercet ferrum in eos, quos sanare potest mulcebris lenitas medicinæ) post secessum nostrum ab Urbe prædicta, super dicto notorio & prædictis per ipsum Robertum contra nostram Majestatem commissis ad inquisitionem descendimus, quam ut fidei vel amoris scintilla (si qua forsitan remansit in eo) ipsius viscera tangeret, & ipse interim spatium ad cor redeundi haberet, usque in præsens deliberationibus rationis duximus protrahendam, Robertum prædictum citari legitimè fecimus, ut comparere curaret, suam (si posset) innocentiam ostensurus. Verùm idem Robertus in sua protervia perseverans, in terminis sibi ad hoc præfixis, vel eorum aliquo vel per se vel per alium comparere contumaciter non curavit. Quare nos super præmissis in ipsius Roberti contumacia fide dignis & sufficientibus receptis testibus, & eorum dictis in scriptis redactis, & per nos solenniter publicatis, & de mandato nostro à Proceribus nostri Palatii cum diligentia recensitis, & facta nobis de ipsis & per ipsos relatione fideli, per ea, quæ probata fuerunt, prædicta omnia & singula publica & notoria esse, in scriptis interloquêdo pronunciavimus & declaravimus exigente justitia, & postmodùm eum requiri & citari sufficienter & peremptoriè fecimus, ut certo termino jam elapso coram nobis (ubicunque essemus) ad hanc nostram sententiam audiendam comparere curaret. Quod ipse præscius & diffisus injuriis & offensis in sua obstinatione & contumacia & fraudibus perniciosis induratus, facere prætermisit.[1]

5. Quia igitur dimissis omnibus & singulis (prout apertiùs in inquisitione continetur) specialiter per dictos testes plenariè nobis constat, nos prædictos & alios prædicti Roberti excessus nefarios & opera detestanda maturo & justo librantes examine, ac illud notissimum nullatenus omittentes, quod ipse Robertus, dum in Urbe prædicta causa prædictæ coronationis essemus, dilectissimi nostri Pisani (qui inter cæteros nostros subditos fidelitatis ac opinionis sinceritate, galeas & gentes ad nostrum servitium & honorem Romam mitteret) galeas ipsas in nostræ Majestatis injuriam invadi, spoliari, & gentes prædictas capi & incarcerari, & in carcere detineri mandavit & fecit, & nihilominus in hujusmodi continuationis terminis perseverandu, mala malis addendo, & pejora continuè committendo, dum contra rebelles nostros direximus signa Cæsarea, rebellibus ipsis (sicut publicum & notorium est, & facti evidentia docebat & docet) misit plures armatorum in subsidium, ut eos diutiùs in eorum rebellionis erroribus confoveret, & attendens quòd dum ipse potuit pacem & quietem habere, dum debuit tranquillitatem expectare, à nostra benevolentia & dilectione, quam sibi ex animi sinceritate paraveramus, obtinere noluit, bella quæsivit, iniquitates exercuit, & pro posse curavit, sicut etiam procurare non cessat, in Imperii populos seminare zizanias, suscitare odia, immittere scâdala, concitare tumultus, nutrire schismata, & fovere discordias, & sine intermissione in actu committendi continuandique quod potest, contra Imperium nostrum non omisit, non solùm in nostri Imperii contemptum Reique publicæ detrimentum, sed etiam in perturbationem prosperitatis Ecclesiasticæ, quæ ad Imperii statum plurimùm dignoscitur tendere, & in retardationem negotii Terræ Sanctæ, ad quod (teste Deo, qui omnia novit) totis cordibus & affectibus anhelamus, & videntes apertè, quòd dictus Robertus irrevocabiliter in signum erroris prolapsus, & obstinatus in dolis, viam veritatis expiavit omninò, & tanquam aspis surda non obtinens auditum, nec mandata nostra, nec legis pœnam, in quam suis culpis [nam omne, quod est ex Deo, vincit mundum; & hæc est victoria, qua vincit mundum fides nostra, *omni cura custodias cor tuum: nam ab ipso vita procedit*, Proverb. cap. 11.] incidisse ac incidere noscitur, nec etiam Imperatoriæ plenitudinem potestatis veretur, sed quotidie cervicis durioris efficitur: & quantum ipsum ad pœnitudinem expectamus, tanto majorem assumit audaciam malignandi: considerantes etiam, quod ipse Robertus de Imperii crapulatus pinguedine dilatatur, & ex illicitis sibi laxatis habenis furit, & nobis pro obedientia rebellionem, & pro fidelitatis debito injurias refert, nosque ac quoscumque fideles Imperii nobis obedientes pro posse impugnare conatur, ejusque pœnas non in ædificationem sed in destructionem, non ad fructum & juvamen ut haberet, sed ad pestem esse dignoscitur: & volentes præmissis injuriis & ipsius fraudibus obviare, &

Inclusa videtur spuria & ab hoc loco aliena. Proverb 11.

Matth. 3. v. 7. Luc. 3. v. 9.

Evangelicam sequi doctrinam, quæ nos monet, quod omnis arbor, quæ fructum non facit bonum, abscindatur & mittatur in ignem, licet fideles Reges & Principes in suorum dignitatis eminentiam libenter condignis honoribus, & gratiosis favoribus prosequamur, tamẽ ut culpa supplicium timeat, & virtus retributionem expectet, Robertum prædictum, cujus eligimus domare superbiam, & præsumptionem erectam conterere, ipsumque à statu suo quantumcunque sublimi deponere, cum propter præmissa Majestatis criminis reus sit, universis & singulis dignitatibus quocumque titulo comprehensis, quibus se intitulat & decorat, auctoritatibus, honoribus, libertatibus, immunitatibus, & privilegiis, Provinciis, Comitatibus, civitatibus, castris, terris, villis, & aliis feudis, vasallis, bonis, rebus, juribus, & jurisdictionibus universis tam perpetuis quàm temporalibus, quos, quas, & quæ habet, tenet, & possidet, vel quasi, seu habuerunt & possiderunt hactenus ejus quomodolibet ipse vel sui prædecessores, privamus: eundem Robertum rebellum, proditorem, & hostem Imperii, dictæque Majestatis crimine reum, de toto prædicto Imperio exbannimus & diffidamus: ipsum si quo tempore in nostram & Imperii fortiam pervenerit, vita per capitis mutilationem privandum in hisce scriptis sententialiter condemnamus.

6. Statuentes & mandantes, quòd nulla persona cujuscumque nobilitatis, excellentiæ, status, vel conditionis existat, nullaque civitas, castrum, villa, vel universitas eidem contra nos & Imperiũ præbeat publicè vel occultè, consilium, auxilium, vel favorem, sub pœna centum librarum auri, pro qualibet

libet civitate libras quinquaginta, pro qoolibet castro, villa, Marchione, Duce, Comite, Barone, & quolibet Nobili viginti librarum auri, & pro qualibet alia singulari persona, pro vice qualibet qua cōtrà fecerint, committenda: quodque cuilibet liceat impunè cives, incolas, habitatores civitatum, castrorum, villarum, & quibuslibet alias singulares personas, cujuscumque status vel conditionis existant, quæ contra nostrum honorem obediant ei, vel darent consilium, auxilium, vel favorem, publicè vel occultè offendere in persona, rebus, & juribus, & ipsos & ea capere, & arrestare, & retinere: inhibentes etiam & præcipientes expresse, ne aliqui debitores ipsius Roberti de bonis, in quibus ei tenentur, in aliquo satisfaciat, vel reddere quomodolibet præsumant, vel alioquin tantuodem Cameræ nostræ persolvant.

7. Ad hæc sine strepitu & figura judicii compellantur universitates & provincias nostras, civitates, villas, & singulares personas cujuscumque præeminentiæ vel excellentiæ, etiamsi Regia dignitate, vel cujuscumque alterius dignitatis, conditionis, vel status existant, quæ ex aliquo pacto vel promissione seu obligatione dicto Roberto, aut prædecessores sui facto, pacto vel pœna, sub qualicumq; forma comprehenso, vel comprehensi sint ratione, causa, vel titulo, & specialiter de aliquo servitio faciendo, vel hominum armatorum aliudq; subsidium dando, per mare vel per terram, teneretur eidem Roberto, ab ipsis pacto, promissione, obligatione & pœna apposita, vasallos quoque & feudatarios, & omnes & singulos, qui eidem fidelitatis vinculo vel alia quacumque ratione vel causa ad aliqua servitia realia vel personalia tenerentur, ab omni articulo fidelitatis, subjectionis, & obedientiæ ei vel suis hæredibus faciendis absolvimus penitus & in totum: ita quòd nec civitates, castra, villæ, universitates, & personæ prædictæ pacto vel obligatione prædictorum, aut vasalli, aut feudatarii, præfati cives, fidelitatis, subjectionis, & obedientiæ ratione, causa vel titulo sibi vel suis hæredibus quomodolibet teneantur. Ipsas etiam contratas, civitates, castra, villas, feudatarios, vasallos, bona, res, jurisdictiones, servitia, & jura, & quæcumque alia sub nostra cootenta privatione & absolutione hujusmodi, confiscamus.

8. Demum omnibus & singulis Militibus, Auditoribus, Judicibus, Jurepentis, & Notariis, qui ejusdem Roberti domestici seu familiares existunt, sive aliis, qui in ejus servitio esse noscuntur, & quibusvis aliis, districtè præcipiendo mandamus, quod ab ipsius Roberti familiaritate, consiliis, directione, & obsequiis quibuscumque infra duorum mensium spatium ab hodie computandum cum effectu recedant, & nunquam ad ejus servitium vel consilium accedete publicè vel occultè præsumant: alioqui ipsos Milites honore ac dignitate militiæ, Judices ac Jurepentos judicandi & assidendi omnibus & singulis privilegiis & immunitatibus, ac Notarios notariatus officio: eos videlicet ex dictis Militibus, Auditoribus, Judicibus, Jurepentis, Notariis, qui hujusmodi mandato nostro nō paruerint cum effectu, ex nunc prout ex tunc privamus termino suprascripto, & inhabiles & infames reddimus, ita quòd elapsis mensibus supradictis ad nullos actus legitimos quocūq; tēpore postmodùm admittātur.

9. Hujusmodi autem privationis, confiscationis, exbannitionis, diffidationis, condemnationis, & absolutionis sententias in his scriptis fecimus, & omnia alia singula facta & incerta facimus existente justitia, & bono Reipubl. requirente, ac ex certa scientia & plenitudine potestatis, supplentes omnem defectum, si quis forsan in inquisitione prædicta, de quibuscumq; processibus propterea habitis ob aliquam juris solemnitatem omissam esset habitus, non obstantibus aliquibus legibus, constitutionibus contrariis, vel privilegiis sub quacumque forma verborum concessis: etiamsi de ipsis oporteret de verbo ad verbum in præsentibus fieri mentionem, quæ contra præmissa vel præmissorū aliquod posse quomodolibet obiici non opponi, quibus specialiter derogamus.

Actum Pisis in præsentia nostrorum Principum & Baronum, ac populi multitudine copiosa, VII. Calend. Maij, regni nostri anno quinto, Imperii verò anno primo, quod fuit MCCCXI.

HENRICI VII. IMPER. AUG. CONSTITUTIO *Anno Christi 1313.*

DE OFFICIO SCULTETI IN CIVITATE IMPERIALI, ET DE privilegiis Civium.

HENRICUS Septimus divina favente clementia Romanorum Imperator Semper-Augustus, universis sacri Romani Imperii fidelibus præsentes literas inspecturis, gratiam suam & omne bonum. Dum profectus & commoda fidelium nostrorū debitæ sollicitudinis studio procuramus, decus & honorem Imperii multipliciter attollimus, & subjectorum obsequia nostris Imperialibus beneplacitis efficimus promptiora. Disponentes igitur affectu benevolo, dilectorūm fideliū nostrorum Civium Nurembergensium, quantum dignè possumus, votivis supplicationibus benignum præbere consensum, infrascriptos articulos specialiter, quo ad eorum Civium & Civitatis Nurembergensis commoditates agendas, statuimus observandos.

1. In primis videlicet, quòd Scultetus Nurembergensis, qui pro tempore fuerit, stratas communes vel Regias vulgariter appellatas defendere, ac per eas securè conducere debeat quoslibet transeuntes.

2. Sculteto etiam Nurembergensi & Civibus liceat sub forma juris, in concivem eorum recipere quemlibet requirentem.

3. Insuper Scultetus Nurembergensis semel qoolibet anno coràm Consulibus Civitatis eiusdem juramen-

juramentum præstet, de faciendo judicium æquanimiter tam pauperibus quàm divitibus, secundum rationabilem Scabinorum sententiam.

4. Item Sculterus Civitatis prædictæ quemlibet civem ipsius detentum debeat excredere sub fidejussoria cautione, ac de eo judicare secundum justam & rationabilem sententiam Scabinorum: nisi atrocitas facti seu causa detentionis ipsius aliud exigat & requirat.

5. Cæterùm quòd omnes utriusque sexus homines dictæ Civitatis Nurmbergensis trahi non possint in causis civilibus ad aliena judicia: sed conveniri debeant coram Judice suo, dummodò coram illo querulantibus justitia non negetur.

6. Quicquid etiam Consules & Scabini Civitatis Nurembergensis prædictæ, sub juramento præstito, pro pace ac moderatione rerum venalium intra civitatem eandem statuerint, tam ab extraneis quàm à civibus observetur.

7. Castrum verò & turris in medio ejus sita, à Civitate Nurembergensi in tantum alienari nô debent, quin *a* Castellanus & possessor eorum ipsis civibus cautionem faciat, quòd decedente Imperatore vel Rege Romano ipsum castrum & turris prædicta, ad gubernandum ea, usque ad futuri Regis creationem, devolvatur ad eos.

a Burgvogt / i.e. Amptman oder Pfleger deß Reichs auff der Burg.

8. Quodque Notarius *b* Judicii Provincialis à civitate prędicta non alienetur: sed ibidem residentiam faciat, & Sculteto Nörimbergensi obediat pariter & intendat.

b Landtgericht zu Nürnberg.

9. Nemo etiam sententiam in Judicio Provinciali promulget, nisi Milites vel Honesti Cives jurati dictæ Civitatis Nurembergensis existant.

10. Demùm quòd universi & singuli Cives Nurembergenses, & eorum bona, à teloneorum & pedagiorum solutione eximantur in civitatibus & locis singulis, quorum cives etiam & bona èconverso apud Civitatem Nurembergensem fuerunt & hactenus exempti pariter & exempta.

11. Præmissos autem articulos omnes de speciali gratia & Imperialis plenitudine potestatis, in favorem & utilitatem Civium Nurmbergensium prædictorum, tenore præsentium statuimus, & inviolabiliter ab omnibus observari mandamus; firmiter inhibentes, ne quis ipsos cives in præmissis, vel eorum aliquem, contra præsentis paginæ nostræ tenorem, impedire, molestare, vel gravare præsumatur. Quod qui secus facere præsumpserit, indignationem nostram, & pœnam cètum librarum auri puri (quarum medietas Cameræ nostræ, reliqua verò passis injuriam persolvatur) se noverit incurrisse. Datum Pisis, III. Idus Junii, Indictione XI. Anno Domini millesimo trecentesimo tertiodecimo: Regni nostri anno quinto, Imperii verò primo.

Anno Christi 1315.

LUDOVICI IV. IMP. AUG.

RESCRIPTUM

QVO CIVITATES HELVETICAE AD INSTANTIAM ABBATIS Eremi & Leopoldi Ducis Austriæ à Judicio Rotuilensi proscriptæ, & ab Episcopo Constantiensi excommunicatæ fuerunt, auctoritate Imperiali absolvuntur, & Imperii societati piorumq́, cœtibus restituuntur.

LUDOVICUS Dei gratia Romanorum Rex Semper Augustus, Prudentibus viris vallium in * Undervvald, Urach, & in Suitz, fidelibus suis dilectis gratiam suam & omne bonum.

* qui Ludovico electo adversus Fridericũ Austriacum adhæserunt.

1. Majestatem noveritis Regiam adversitatibus vestris ex animo condolere. Veruntamen, annuente Altissimo, speramus vestris doloribus brevi in tempore per nos remedia salubria exhiberi. Unde tanquam viri constantissimi adversariorum comminationibus, non sinatis animos vestros aliqualiter demulceri.

2. Prætereà, ut ex scriptis vestris collegimus, vos ex parte cujusdam Abbatis, dicti de Einsidel, ad proscriptionis sententias pervenisse, à quibus vos præsentibus absolvimus, restituentes personas & res vestras in statum pristinæ libertatis.

3. Adhæc de sententiis excommunicationũ in vos latis Venerabilis Petrus Archiepiscopus Moguntinensis, Princeps noster dilectus, absolutionem committendam Decanis & Rectoribus Ecclesiarum vestrarum vobis veraciter repromisit, & se eisdem velle suas dirigere litteras authorizabiles, & patentes.

4. Et securos vos reddimus, quòd omnibus Advocatis & fautoribus nostris, tum Nobilibus, tum Civitatensibus, vos defensare & coadjuvare præcipimus & monemus, quotiens & quandocunq; per vos fuerint requisiti. Datum in * Nurenberg, VIII. Kal. Junij, Regni nostri anno primo.

* ubi tũ prima sua Comitia pro more celebrabat.

Anno Christi 1321.

LUDOVICI IV. IMPER. AUG.

EDICTUM

DE FIDELIBVS IMPERII CONTRA TYRANNIDEM PAPAE ROmani & Regis Gallorum tutandis ac defendendis.

LUDOVICUS, quòd sacramento rogatus, religione jurisjurandi adactus esset, se Majestati Imperii, Reipublicæque nunquam defuturum; inopi- nita fas, præter æquum armis afflictis, ad populi

ad populi Germani libertatem confugientibus, quos sine maximo scelere deserere non posset, Italiæ Tetrarchas vi Pontificiaque servitute & Philippi Valesii copiis oppressos, Cæsareis auspiciis suppetias ferre, vim vi repellere, jure gentium imperat.

LUDOVICI IV. IMPER. AUG. EDICTUM

Anno Christi 1323.

CONTRA INIUSTAM EXCOMMUNICATIONEM PAPAE Joannis XXII.

NOs Ludovicus Romanorum Rex, proponimus adversus Joannem, qui se dicit esse Papam, quòd Christi * testamentum de pace malè exeqnitur, publicam Christianitatis pacé perturbans: nec reminiscitur à sancto Constantino id, quicquid nunc habet, honoris latitanti Silvestro permissum, malè gratus Romano Imperio: unde desumpsit omnem, quo nunc abutitur, splendorem, &c.

* Johan. 15. & seq.

DECRETUM COMITIORUM RATISPONENSIUM DE JURIBUS REGNI ET IMPERII CONSERVANDIS ADVERSUS INIQUAS USURPATIONES Papæ Romani.

Anno Christi 1324.

ANno Domini MCCCXXIV. quinto Idus Augusti, Reginoburgii præsentibus Balduino Treverensi, Hainrico Agrippinensi, Mathia Moguntino Archimystis, Joanne Rege Bojemiæ, cæterisque Germaniæ ac Galliæ Episcopis & Proceribus, in conventu per Imperatorem acto factum est Senatusconsultum, ut Cæsar operam det, ne Germana libertas in servitutem redigatur, & Majestas Imperii à faucibus Tyranni Romani eripiatur.

2. Ex Consilii itaque decreto vana irritaque esse JOHANNIS XXII. acta declaratum; quicunq; ea tueretur, hostem Reipublicæ, bona ejus publica esse, placuit.

3. Otto Charionum Antistes D. Lamperti, & Tolosanus Monachus Dominicanus, sedis Romanæ Legati, Germaniâ edicto extrusi sunt.

LUDOVICI IV. IMPER. AUG. EDICTUM

Anno Christi 1324.

PUBLICE CONTRA JOHANNEM XXII. PAPAM ROMANUM IN COmitiis propositum Ratispone, & oppidatim affixum, concernens jura Regni & Imperii.

CHristus Servator, Dominus atq; Deus noster, ejus legati primarii, Petrus, Paulus, Jacobus, Joannes, tempora periculosa, ubi ad cœlum migrarint, nobis imminere cantarunt, & in primis admonuerunt, ut summoperè atque anguium in morem astuti, decreta Pharisæorum, Pseudochristos, Pseudoprophetas, Pseudoapostolos, à mendacio simulatæ religionis ita appellatos, vitaremus. Qui se Mystas Christi ferunt, cum sint nuncii Antichristi. Eos inexplebilis honoris, potentiæ, pecuniæ sitis, atque luxus, avaritia, fastus, quæ in proverbium venêre, produnt. Non imus inficias, a ingentia fatemur, tempora nostra censuram nô ferunt. Jampridem corruptis moribus simplicitas Christiana sordet, longinqua consuetudo potentior veritate vincit, tamen indignatio silentium rumpit. In altissima humanarum specula cœlitus positi tacere non possumus: ne canes muti, juxta Vatem sacrum, qui latrare non possunt, simus. Et si lupos pellere ovina rectos abigere ob infelicitatem temporum non valemus, resistere tamen, hujuscemodique prodere, munus nostrum est. Quamvis tantundem, ut vellem, non possumus, tamen non assequutus voluisse, abunde pulchrum atque magnificum est.

a for. ingenuè.

2. Et ut rem in pauca conferam, nec diutiùs ambagibus immoter, circuitioneque utar, remq; apertè dicam, JOANNES ille, qui se Papam Vicesimum secundum nuncupat, qualis sit, oviculis Christi nostro beneficio operæprecium est agnoscere, ne deceptæ pelle ovina à sævissimo lupo devorentur. Nempe sanguinem Christianum sitit, discordiæ, seditionum mala ubique gentium inter Christianos serit. In Germania & Italia, literis, pollicitationibus, auro, Principes, Tetratchas, Episcopos, Sacerdotes, Monachos, Cives corrumpere nititur, inducit, sollicitat, ad arma vocat. Adversus divinam providentiam, supremam cœli majestatem, unde omnis potestas existit, contra charitatem Christianam pugnat, fratres in fratres armat, præcipit, ut Christiani mutuum affectum & amorem, quem solum Pater immortalis à nobis exigit, exuant, arma corripiant, atque in sua viscera vertant, fidem frangant, pacta dissolvant, invicem fraudent, decipiant, imponant, à sacrosancto Imperio deficiant, rebellionem, conspirationem, cædes, incendia, stupra faciant. Nec licet per hunc Antichristum Christianis pacem à Deo datam servare. Tanta est hominis, vel potiùs Sathanæ illius væcordia, publicè pro concione, scelera sua quasi benefacta prædicat: *Cum Christiani, inquit, Principes inter se discordant, tum verè Ro-*

manus Sacerdos est. Pontifex Maximus demùm regnat, demùm dominatur, ubi omnibus discordia, seditione, mutuo odio debilitatis formidolosa fit ejus potestas, universi ejus nutui obsequuntur, & vel screatus observant. Seditio atq; discordia Germanorum, salus est Romanorum Pontificum. Proinde pro virili enitendum est Pontifici Maximo, si salvus esse velit, ut aeneum serpentem, hoc est, Alemannorum Imperium conterat, in cineres atq; favillas redigat. Iidem jactitat, sua opera effectum esse, ut nullus neque Romæ neque in Italia ultrà siet, qui Imperii rebus vel faveat, vel studeat. Et profectò ejus fraude duo rebus impositi sumus, quos ut vel una quidem literula (cum tamen undique aurisugæ atque vultures sui circumvolitarent, templa, fana, sacras ædes compilarent) in gratiam redigerer, aut ut jure potiùs, vel apud se, quàm armis disceptare hortaretur: tantum abfuit, ut nos ultrò ad bellum civile concitaret. Nullam operam dedit, ut inter nos pacem componeret, imò magis discordiã aluit, modò mihi, modò Austriaco studebat: nunc FRIDERICO, nunc LUDOVICO favere se simulabat, ut quisque imbecillior erat, ita magis huic operam suam pollicebatur. Ad consecrationem ultrò invitabat, per fallaciam utrisque verba dedit, & pronos ad concordiam rursus arma sumere persuasit. Astu hæc omnia egit, ut intereà dum domesticis armis, cognatisq; bellis atterimur, Imperium pessundaret, labefactaret; urbes, castella, populos, Rempublicam invaderet, in cujus perniciem conspiravit, populumque Christi in servitutem redigit, adversus Sanctos depugnat.

3. Sacerdotia maxima, infima, sordidissimisquibusque, modò hostes Reipublicæ sint, committit. Neminem publici boni studiosum, aut pacis amantem in curiam Sacerdotum allegat. De Pharisæorum supercilio nimium sibi assumit, nihil pensi habet, modò animo suo atque libidini per fas atque nefas morem gerat.

4. Divina, humana decreta juxtà contemnit, atque conturbat. Jus gentium violat, leges naturæ prophanat, sacra polluit, indictâ causâ, necdum reos condemnat. Sibi licere absq; mora actutùm, vel in nos indemnatos sententiam ferre, jactitat. Cùm capitalis sit inimicus, publicusque hostis, tamen in propria causa actor, testis & judex est; id quod nec apud Turcas, neque Judæos, neque Saracenos, neque Sarmatas fieri solet. Eos, qui fidem Cæsari servant, & Christo Servatori nostro præcipiẽti obtemperant, nec ullam aliam ob causam hæreseos nota inurit. Quicquid libet, licitum judicat; metitur opibus licentiam. Quid igitur cum illo agam? neque jus, neque bonum, neq; æquum exequi, sçue studet. Nihil videt, nihil facit, nisi quod lubet.

5. Sathanæ spiritum sibi sumit, se similem Altissimo facit, se adorari, (quod Cœlitum quidam sibi à Joanne fieri prohibuit) pedes sibi osculari, more Diocletiani atque Alexandri, crudelissimorum tyrannorum, permittit, cùm Christus manceps divinitatis, Dominus & Deus noster, pedes comitum

a pro, Apostoli.

suorum piscatorumque laverit, ut *a* nuncii sui vicissim illis, ad quos missi sunt, faciant. Una majestas, atque divina providentia, ipsa suis pollens opibus, nihil indiga nostri, ubique præsens, universis rebus incubat, rebus omnibus per se consulit: nec in manufactis templis habitat. Nos Dei genus in eodem vivimus, movemur, & sumus. Ipse cœli & terræ rector est, nisi forsitã artifex, natura effœta, supremusque rerum parens senio atque labore continuo fassus, Atlantis ritu, (ut est in fabulis Poetarum) Herculis (qui respiranti interea loci cœlum humeris sustineat) vicariâ operâ, atque sempiternus mortalis auxilio indigeat. Sed nihil fortuitò, nihil humana temeritate aut fit, aut regitur. Imperatores quoque terris neque forte neque casu, neque à mortalibus, neque occulta fatorum potestate dantur, sed à supremo numine eliguntur, atque divinitùs constituuntur, rebusque humanis à patre indulgentissimo imponuntur.

6. Porrò Romanus Sacerdos, cujus conversatio in cœlis esse debet, urbes, castella, vicos, regiones, opes, potentiam, tantum splendorem, jus gladii, adventitia non jure suo, sed alieno beneficio occupat, possidet, nempe benevolentia atque liberalitate, ne dicam socordia atque ignavia, Rectorum Germaniæ. At mortalium ingratissimi de optimè meritis pessimè merentur. Ensem, cujus manubriũ nostrâ munificentiâ tenent, in nostra viscera, quorum beneficiarii sunt, stringere non verentur. Obscuri, versuti, versipelles, Celtarum Occidentalium freti viribus atque amicitia, gentisque gentilitia infirmitate, hoc est, levitate atque superstitione confisi, libertati Germanæ plagas tendunt, simplicitati Christianæ capriosis aculeis sub magna superficie pietatis imponunt. Darios, Crœsos, Epicuros æmulantur; pauperiem, ignominiam, contumeliam, famem, sitim, æstum, frigus, mortes, vincula, carcerem, crucem pati (sicut Paulus, & Petrus, & Christus, cui se operam vicariam præsidendo terræ dare gloriantur, fecerunt & docuerunt) non solùm non callent, sed & pejus flagitio timent. Divitias solas, Imperia, Regna, honorem spectant: anxiùs quàm ulli hominum ea conquirunt: quæ tamen non tantum CHRISTUS & ejus legati contempserunt, verùm etiam Philosophi, Poetæ, Oratores, Historici alieni à Sacramento veræ religionis, aspernanda esse viro sapienti, præcipuè sacris destinato, constanter præcipiunt, ut quæ absque scelere, & aliorum damno, comparari nequeant; Et ferè malos, nunquam bonos (ut est apud Germanos proverbium) efficiant. Nec sine causa Christus sentes & spinas: Paulus rete atque laqueos principis Stygii appellavit.

7. Et ut est dissociabile Regnum, omnisque potestas impatiens consortis, jam egregii illi Pastores, opibus & splendore à majoribus nostris aucti, ferre parem nequeunt; Cæsarem Italiâ, Româ,

a sc. Christo.
b intelligit Purgatoriũ.

Christum terris extrusere. *a* Illi cœlum quidem permittunt, *b* inferos atque terras sibi asseruere: Deusque terrarum hominumque non solùm dici, sed etiam credi volunt, quasi perinde animis atque linguis (quod ne Deus immortalis quidem tentat) imperare possint, atque divisum cum Jove

habeant

habeant imperium. Repugnant & maximè diversa sunt, Crucifixus & summa potestas, miles & sacerdos, Imperator & pastor, Regnum & patibulum, corporalia & spiritualia, arma & sacra, bellum & pax, Cæsar & nuncius, Princeps & minister, Dominus & servus. *Qui vult esse maximus inter vos*, (ait supremus arbiter cœli legatis suis) *infimus omnium, atque vester servus sit. Cæteris recumbentibus, quemadmodum ego feci, ad cyathum ministret. Unus magister, & Dominus vester in cœlis; vos autem fratres estis.* Bellua multorum capitum, monstrum biceps est, Augustus & Pontifex Maximus. Id quidem fuisse Decium atque Neronem, & hujusmodi Tyrannos, falsorum Deorum cultores, in nomismatis & epigrammatis legimus. Quod de animo & corpore afferunt, nugæ sunt & contortæ conclusiunculæ: ceu verò nesciamus carnem adversus spiritum pugnare, & animam, nisi è corpore emicuerit, interituram. Ludibrium naturæ abominabile, ira Dei, socordia atque ignavia nostra est, Principem Principum servo servire servorum. Si servus servus servorum Dei est, cur non servit? cur non amat? cur non ministrat? cur non pascit? cur non docet? non nunciat? Si id, quod cupit, esse velit, cur non Christi, Petri & Pauli vestigia in carceribus & periculis variis æmulatur? Cur mentitur, tergiversatur, fallit, regnat, dominatur? Aviditate potentiæ, pecuniâ ima summis miscet, omnia venalia, Deum & inferos habet. Cur vitam Christi parvipendit? qui de hæreditate à fratribus captus etiam arbiter judicare noluit, sed competitores ad Prætorem Cæsaris rejecit, & tribunal relegavit. Cum populus eidem regnum Palæstinæ ultrò offerret, aufugit, suum regnum in hoc mundo non esse confitetur. Quamobrem Vicesimus secundus non sine maxima sua atque Reipublicæ pernicie, libidine dominandi in præceps abit; aliena, quæ nihil ad eum attinent, curat, usurpat; sua, hoc est, religionem, spiritualia, mores, vitam hominum negligit. Imperium terræ, mortalia, vetante Christo, arripit. Præsides, Proconsules, professus crucem atque paupertatem, in aliena ditione [a] obtrudit. Ubi res ad interregnum redit, penes se summam potestatem esse comminiscitur. Munus Præfecti Prætorio Rheni, Reguli Bojorum, intercipere, atque in se transferre conatur. Nec verum est, nulli, qui discordantibus inter se Principibus Reges consalutati fuerint, jus esse potestatis tantæ. Id ignaris Annalium, & hisce qui quidnam sit mentiri nesciant, persuadere conetur. *Conradus & Lotharius, Philippus & Otto, Richardus & Alphonsus, Adolphus & Albertus*, & nuper EGO & *Fridericus*, licet à diversis delecti Principibus, tamen Reges uterque vocabamur & eramus. Nos quidem ceremonia solenni, ex veteri priscæ religionis instituto, Francofordiæ celebri loco, Comitiis Cæsareis die præscripto habitis, frequenti Senatu, non solùm à pluribus, sed à duabus classibus sacrorum & prophanorum, superis ritè salutatis atque consultis, creati atque renunciati sumus. Atque inde in urbe, quam Aquas-Graneas vocant, in penetralibus ac domicilio sacrosancti Imperii ritè sacra obivimus, diadema, ensem, insignia auspicatò accepimus. Austriacus post Comitia dissoluta, contra decus Imperii, adversus leges, auspicia, contra intercessionem, & institutum majorum, non stata die, nec tempore constituto, obscuro vico, duobus duntaxat pecunia & affinitate corruptis suffragantibus, demùm irrepsit, ultroque se ingessit. Et nostram sanè causam immortalis cœli imperator (à quo in summo rerum fastigio constituti sumus, & ensem ad inopes, vi oppressos vindicandos, & malos perterritandos accepimus) felicitate, faustis omnibus, & victoria approbavit. Idcircò rectè, benè ac sapienter, sicuti legibus cautum est, ex consilii decreto, more majorum Brandenburgensem Ducatum (quem ille homo, qui vulgò Papa dicitur, *Madenburgensem* falsò vocat) filio nostro Ludovico in tutelam atque fidem commisimus.

a Factum id in Italia in præfecturis & civitatibus Imperii ab hoc Joanne XXII.

8. Et cum nostri cives, amici, populares, socii pientissimi in Italia à Flaminibus Romanis, quòd Imperio & nobis fidem servarent, nec ullum aliud propter facinus, armis præter æquum & bonum atterrerentur, nobis eos deserere non fuit consilium. Quemadmodum sacramento rogati, religione jurisjurandi promisimus, Regulos Germaniæ clarissimos, de Grayspach, Neyffen, Truhedingen, ad Vicesimum secundum, inde ad Legatum ejus in Italiam, uti pacem componerent, fœdus icerent, proficisci nostro jure jussimus. Nihilominus illis rejectis, adversus Majestatem Imperii, populique victoris gentium, Legatus ille Joannis, osor Christianæ charitatis, Mediolanum, Comum, Cremonam, Vercellas, Novariam, Ticinum, Laudem, Mutinam, Veronam, Vicentiam, [b] Felsinam, Placentiam, Parmam, Brixiam, Alexandriam, Terdonam, Lucam, Pisas, Aretium, Cesenam, Genuæ exules, item alias urbes Italiæ; insuper Mathæum Galeatium, Passerinum, Petræmalæ, Montisferrati, Matinæ, Salutiarum [c] limitum Præfectos, cives, Præsides, Proprætores Imperii, Christianissimos atque gravissimos viros, hostili animo cum copiis vastat; agros, vicos incendit; stupra, cædes, sacrilegia, impunè committit. Illos, quòd bella civilia abhorrerent, à nobis & Imperio deficere nollent, crimen læsæ majestatis, scelus perfidiæ admittere recusarent, hæreseos notâ inussit. Romanus Princeps, à Deo ad arcenda hujuscemodi flagiria delectus, gladiumque ideò gestans, inopes, insontes cives, clientes Reipublicæ devotissimos (quibus etiam à propinquis opem ferre instituimus) potentia, vi, armis malignorum oppressos, sine summa infamia, absque summo scelere deserere non potuit, opem tulit fidissimis atque Christianissimis amicis. Accusetur illius perfidia, qui prior læsit. Vim vi repellere licet.

b hodie, Bononiam.

c id est, Marchiones.

9. Pascat bonus Pastor oviculas Christi, & amet, non armis oppugnet, vi opprimat. Argutas cavillationes missas faciat; veritatem, simplicitatem Christianam, Christumque, cui verba dare difficile est, amplectatur. Illius conversatio sit in cœlis; spiritalibus deditus, corporalibus se non contaminet: Nos nostro jure, majorum instituto, sicut jus gentium est, sacra oracula docent, res nostras, nimirum terrena, caduca, fluxa, fragilia agere sinat, & verbum inter nos non commutabimus. Et tandem

dem definat tam impudenter mentiri, nisi forsitan omnes Germanos (ut Romanenses autumant) stultos, caudices, asinos, stipites, plumbeos existimat.

10. Me hæreticorum (ut ejus verbis utar) fautorem falsò vocat. Christianus sum; at ipse Hæresiarcha est. Non enim discipulus est Christi, cujus vitam irridet, paupertatem floccifacit, pietatem aspernatur, religionem polluit, sacra prophanat, mores spernit, instituta condemnat, dogmata vilipendit. Nam Divum Franciscum, veritatis divinæ præconem, paupertatis Christianæ antesignanū, consecraneos ejus universos, Avinione VI. Idus Decembris, anno ab orbe servato MCCCXXII. impietatis condemnavit. Audite obsecro quam ob causam. Homo pecuniosus, avidusque Imperii, argentum Evangelio, (ubi opes scelera vocantur) aurum Christi inopiæ præfert; Franciscanos, Fraterculos ignominioso apud se cognomine, item stolidas pecudes, perniciosas vulpeculas, quæ simulata religione mundo imponant, populum fallant, nuncupat. Illorum religionē excindere, quòd Christum, comites ejus nihil posse disse in terris doceant, asserant, prædicent, conatur. Sed contrà cœtus Franciscanorum Perusiæ celebris, universis suffraganibus Theologis, probè ejus facta depinxere, veritatemque sacris literis, testimonio divino mitati sunt, quamvis magis carcere & vinculis, quàm disputationibus, hujuscemodi genus hominum castigandum foret. Tamen eundem suis depinxere coloribus, atque insatiabile avaritiæ barathrum & simulachrorum cultorem declararunt. Nam & auri pondus ingens, quod ab orbe Christiano, præcipuè Alemannia, Arelatensi Regno, Italia, sub specie expeditionis Asiaticæ emunxit; Saracenis, ut Christianis Armeniæ, qui ab eo compilati, atque vexare detrectarant, arma inferrent, distribuit. Ut Antichristus non sit, tamen ejus antecursorem atque anteambulonem esse necesse est. A quo ad propugnandum templum Dei, (cujus cura nobis cœlitùs à Deo optimo maximo data est) ad universum totius orbis Senatum Christianum provocamus, &c. Datum Reginoburgii, mense Augusto, Anno Domini MCCCXXIV.

Anno Christi 1328.

LVDOVICI IV. IMPER. AUG.

EDICTUM

Est Senatusconsultū Romanum post coronationē Imperatoriā in Synodo generali factum.

DE EXAVCTORATIONE ET ABDICATIONE JOANNIS XXII. *PAPAE, propter tyrannidem, injurias, fastum, & ambitionem Reipublicæ perniciosam, veritatiq; Christianæ ac Religioni nostræ exitiosam · publicatum Romæ in Synodo generali, ex totius Concilii decreto, IV. Calendas Maij, Anno Domini MCCCXXVIII.*

IMPERATOR LUDOVICUS Quartus, Cæsar Augustus, gentis humanæ, orbis Christiani custos, à Deo electus, germanis & veris Christianis salutem. Cujus paraodæ atque constitueodæ gratia, relictis focis, aris, patria, genitali solo, pignoribus oondum adultis, in Italiam transivi, ad caput mundi Romam, sacrosancti Imperii domicilium, sedem nostram, pacificè summa omnium quiete atque favore veni, ibique more majorum, veteri instituto *consecrati Imperatoris* prænomen, *Cæsaris Augusti* cognomen ritè suscepimus, atque urbi & orbi Dei ope & armis, nostra potentia, victrici & insuperabili dextra præsidemus, exciturì nostro jure divinæ Majestati resistenteis, pacis Christianæ violatores eusse, quem ob id à supremo Imperatore acceptum gestamus. Hujusmodi autem tumultus atque turbæ discordiarum, perniciosissimaque mala inter Christianos, à malignis Pontificatus Maximi occupatoribus, alioqui fame & inedia morituris, ſeri & excitari solent. Dum alienis inhiant, alia usurpant, falcem protervam in messem non suam temerè porrigunt, & quod ab altero postulant, in se recusant. Equidem hactenus, ut justicia atque æquitate superarem, connivi. Et quemadmodum pientissimum Davida (cum filius ejus Adonias regnum ambiret, adversus Solomonem sapientissimum fratrem suum à Deo electum conspiraret) factitasse legimus, scelera patienter tulimus atque dissimulavimus. Verùm ne tenuis & infirmi animi, ignoscendo malis, bonos omnes perditum eamus, lethalem ambitum, crimina perditissimorum (qui tequiescere, donec animi libidinem expleant, non solent) ad vivum ferro, amore Reipublicæ, cujus cura nobis à cœlesti numine tradita est, resecabimus: lupo pellem ovinam jure nostro detrahemus, & ut paucis, missis ambagibus, rem aperiam, aures arrigite, favete, omnium res agitur.

2. Universi, vulgus sine authoritate, sine gratia, domi atq; fores venales sumus: majestas & authoritas religionis, libertas, Imperiumq; populi Christiani, leges, divina, humana, prodita sunt hosti acerrimo. Quies in seditionibus, in pace turbæ sunt. Homines sceleratissimi, cruentis manibus immani avaritia nocentissimi, & iidem superbissimi: itidem luxu effœminati, atque ambitione perditi, quibus fides, decus, pietas, postremò vitia, virtutes, honesta atque inhonesta omnia, quæstui sunt, arcem Reipublicæ Christianæ occupant, tumultū ex tumultu, bellum ex bello serunt. Caput factionis * *Jacobus ille de Baburto*, qui se Papam nominat, ingentem vim pecuniæ, quam undique à Christiana plebe fraudulenter corrasit, adversus sanctos Dei, Imperio Christiano devotos, pugnantibus suasu Roperti Reguli, boni publici hostis, àque Divo HAINRICO Septimo Cæsare Augusto proscripti, expendit. Sicuti Abiathar Sacerdos, ense Cæsareo, nobis à cœli numine commisso, abutitur; temporalibus hujus seculi curis contra divinum præceptum incubat; Regno mundano inhiat; sicuti Pastor est persooatus, ita mysticus est Antichristus; caois pellicula tectus, in gregem CHRISTI lupina

* qui dicitur Joãnes XXII. Papa.

lupioa rabie grassatur; vendit scelera; inferos, superos, beneficia coelestia cauponatur; cum Saracenis Armenios Christianos, quinque annis continenter ejus opem implorantes, infestantibus foedus societatemque iniit. Borussorum *a* primarium Praesidem, diras infernasque comminatus, eum Lituanis hostibus pietatis Christianae acerrimis, atrocissimis latronibus, indocias facere coegit, hosti regionem prodidit, fenestram invadeodi Brandenburgenses Christianos aperuit. Lituani conjurati *Baburci*, ultrò citrò impunè per fines Brandenburgensium commearunt: Christianos ferro, caede extinxerunt: vagientes in cunis, in sinu parentum crudelissimè contrucidati sunt. Templa, Coenobia, Collegia Sacerdotum, Monachorum compilata, incensa, eversa; Virgines sacrae per vim stupratae; hostia sacra (quod referens horresco) hastâ transfixâ, insultante hoste, hoc convicio sublata: *En hic est Deus Christianorum.* Liberi à complexu parentum, uxores maritorum ad ludibrium hostium abstractae; captivorum greges velut pecudum abstracti sunt. Adhuc Brandenburgensis populus vulnus acceptum luget. Atque haec omnia scelere Vicesimi secundi acta sunt. Quinetiam classem à Franciae Occidentalis Rege, ad opem Christianis Armeniae incolis adversus Saracenos ferendam, comparatam astu intercepit. Eadem in Genuensium, qui devotissimi sunt Christiano Imperio, caede abusus est.

a id est, Magnum Magistrum Ordinis Theutonici in Borussia.

3. Imperii Majestatem, authoritatem Reipublicae, temerè contra placita Christi usurpando labefactat, polluit. Monstrum biceps, mundanos & spiritalis esse contendit. Christus Servator noster, cui omnis potestas in coelo atque in terrâ data est, tamen Imperium atque Regnum terrarum, à populo sibi oblatum, suscipere detrectavit. *Regnum meum*, inquit, *non est in hoc mundo.* Atque satis constat inter omnes divinae Philosophiae, legum, & Pontificii juris scientissimos, penes Pontificem Romanum nequaquam esse utramque dignitatem, sacram atque prophanam. Omnis potestas ab immortali Deo atque suprema est Majestate; coeleste beneficium, quod imperamus, non humanum est. Comitiali Conventu delecti, suffragiis Principalibus comprobati, mortalis cujuspiam astipulatione, aliòve hominis authoramento nullo pacto indigemus. Sacrosanctum Romanum Imperium, cui Christus, comites ejus, obtemperarunt, & vectigales fuerunt, Sacrificuli fastuosi beneficium esse pernegamus. Caput orbis terrarum à supremâ coeli majestate constituti, nulli mortalium, quatenus ad hujus seculi Imperium attinet, rationem reddere debemus.

4. Alia illius *Jacobi* pestilentissimi pessima facinora reticeo. Sacrificulos, qui canes muti latrare nō audent, poenarum metu, ne veritatem dicant, perterritat. Crimen ambitus, sacrilegium, novumq; aucupiū, aes receptitiū, & quòd Avenione habitat, saepius evocatus Romā migrare recusat, quòd omnibus bonis cordi non sit, velut levissima, missa facio; id, quod ad nos spectat, agamus. Jus gladii divinitùs nobis traditum ad eradicanda scelera exerceamus, obviam ire factionis potentiae, utilitas Reipublicae, amor religionis atque pietas subigit.

5. *Jacobum* igitur anteà à Sacrarum literarum Antistitibus Haeresiarchen declaratum, ex consilii decreto, more majorum, Pontificatu submotum, atque à Christo repudiatum renunciamus. Habemus bonorum exempla, quibus nobis licere id facere, quod illi fecerunt, putamus. OTTO Primus cum Populo Romano, Sacerdotum ejus tribu, Joannem Duodecimum ex albo Pontificum Romanorum ob scelera (quae si ad flagitia Vicesimi secundi comparaveris, ludus est) erasit, alium Pastorem urbi & orbi imposuit. Idem alios complures Imperatores, optimosque Principes fecisse, in Annales & Fastos relatum est. Proinde *Jacobum* illum crimine verae irreligiositatis, nota haereseos anteà à Frāciscanis caeterisque Theologis inustum, contemptorem paupertatis Christianae, Imperii Antichristiani authorem, jure nostro, consilio, sententia, consensu communi Principum, Pontificum, Germaniae, Galliae, Italiae, efflagitantibus Sacerdotibus Populoque Romano, exauguratum, abdicatum, haereseos condemnatum declaramus, proscribimus; acta ejusdem rescindimus; universi Christiani eundem in numero impiorum atque sceleratorum habeant; ab eo omnes decedant; aditum, sermonem defugiant; velut contagionem, ne quid incommodi accipiant, devitent. Eidem nullus honor communicetur, & ab his, quorum interest, opera detur, ut deprehensus more majorum puniatur. Quisquis adversus haec fecerit, hostis Reipublicae esto. Nos confestim cum Sacerdotum curia populoque Romano, urbi atque orbi pastorem, communi consilio atque veterum instituto, juxta sacrae Historiae leges, allegemus.

6. Hoc edictum ab Imperatore, item Sacerdotum Senatu Populoque Romano signatum est, publicatumque in celeberrimo Mystarum, Populi Romani, Regulorum, Dynastarum, Tetrarcharum, Flaminum, Pontificum Maximorum, Minorum, Aotistitum conventu. Datum & factum extra templum augustissimum, Divis Petro atque Paulo legatis Christi dedicatum, octavo decimo die Aprilis, in urbe Romana, cunctis Sacrificiis, universo Populo Romano in Regione pro concione publicè ejus rei gratia coacto; Christianae libertatis anno MCCCXXVIII. Invictissimi Imperatoris LUDOVICI Quarti Caesaris Augusti, Principis optimi, Regni XIV. Imperii verò primo.

LUDOVICI IV. IMPER. AUG. CONSTITUTIO

Anno Christi 1328.

DE OFFICIO COMITIS PALATII LATERANENSIS ROMANI.

LUDOVICUS Dei gratia Romanorum Imperator Semper-Augustus, Illustri Castrucio Duci Lucano, Sacri Lateranensis Palatii Comiti, & Romani Imperii Vexillifero, suo & Imperii fideli dilecto, gratiam suam & omne bonum.

1. Dignum est & Majestati Imperiali proprium, ut, sicut quotidie fidelium augetur substantia & devotio, ita eis Imperiale culmen augeat dignitatis privilegia & honores. Sane experientia docente novit Imperialis Majestas maximam fidem, devotionem & constantiam tuam, & ante & post à nobis collatos honores, ultra cæteros fideles Imperii de bono in melius quotidie profecisse. Ur igitur præmissorum contemplatione ad ampliores dignitatum apices per Imperiale culmen tua devotio attollatur, de consilio & assensu procerum nostræ Imperialis Aulæ, tibi & successoribus tuis ex te natis, & nasciturus, per lineam masculinam in perpetuum, Comitatum sacri Lateranensis Palatii (quem ad fiscum nostrum & sacrum Romanum Imperium justis & legitimis causis devolutum & applicatum pronunciamus & declaramus, & ad omnem dubietatem tollendam devolvimus & applicamus) damus, concedimus, & donamus, & ex certa scientia, & plenitudine potestatis: & te & prædictos successores tuos in perpetuum eligimus, constituimus, præficimus & creamus Comitem & Comites ipsius sacri Palatii Lateranensis, vosque de Comitatu prædicto investimus & infeudamus, tanquam veros fideles Imperii & vasallos: dantes & concedentes, & tribuentes tibi & eis, omnes & singulos honores, & omnia & singula privilegia, & emolumenta, quos & quæ Comites prædicti sacri Palatii habent & habuerunt quoquo tempore, de consuetudine vel de jure.

2. Declarantes & nunc per hoc nostræ serenitatis indultum, tibi & prædictis successoribus tuis, ex prædicta Comitatus dignitate competere jus assistendi perpetuò benedictioni, sacræ unctioni, & coronationi successorum nostrorum Principum Romanorum, & omnibus & singulis ipsius coronationis solennitatibus: & præcipuè sociandi & deducendi ipsos Romanos Principes, tempore coronationis fiendæ de eis, ad sacram unctionem de ipsis faciendam, & eosdem Romanos Imperatores successores nostros tenendi & juvandi in ipsa sacra unctione & actu ipsius, & eadem unctione perfecta, eos reducendi & sociandi ad altare, & thalamum, prout & quoties principes expediunt redire.

3. Item jus levandi & tenendi Imperiale diadema, de nostro & successorum nostrorum Romanorum Principum capite, tempore quo Imperialis coronationis solennia celebrantur, & etiam quocunque alio tempore, quoties publicè ipsum diadema expedierit elevare de capite nostro & successorum nostrorum Romanorum Principum reponi.

4. Quæ omnia & singula supra scripta valere & tenere volumus, & jubemus ex certa scientia, de plenitudine potestatis, jure aliquo non obstante. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc nostram paginam in aliquo violare, vel ei ausu temerario contraire. Si quis verò hoc attentare præsumpserit, gravem indignationem nostram se noverit incurrisse. In cujus rei testimonium præsentes conscribi, & sigilli Majestatis nostræ robore, cum annotatione testium subscriptorum jussimus communiri:

Rudolphi Ducis Bavariæ Principis & patrui nostri Carissimi,
Henrici Ducis Brunsvicensis,
Ludovici Ducis de Teck,
Hermanni de Linthelberg Cancellarii nostri,
Alberti dicti Symiel de Linthelberg Mareschalli nostri,
Meinhardi Comitis de Hortenburg,
Othonis Comitis de Cotlamende,
Joannis Comitis de Claramonte,
Conradi Comitis de Truchendingen,
Conradi de Zolufelberg:

nec non Nobilium Virorum Jacobi de Columna, Sciaræ & Jacobi de Sabellis Senatorū Urbis. Datum Romæ, 14. die mensis Martij, Indictione 11. Anno Domini 1328. Regni nostri Anno XIV. Imperii verò primo.

Anno Christi 1328.

LUDOVICI IV. IMPER. AUG.
FORMULA
DE FACULTATE CIVITATIS CONDENDAE ET PRIVILEGIANDA.

LUDOVICUS Dei gratia Romanorum Imperator, Semper-Augustus, singulis & universis, ad quos præsentes devenerint, gratiam suam & omne bonum. Imperialis requirit & exigit præeminentiæ Celsitudo, ut singulos & universos devotè nobis & fideliter famulantes, condignis debeamus præmiorum largitionibus prævenire, ut spe remunerationis ad nostra & Imperii obsequia cōfidentiùs & ferventiùs animentur. Notum igitur volumus universis, tam præsentibus quàm posteris & futuris, quòd nos advertentes devotionem & fidelitatem dilecti fidelis nostri Secretarii Friderici Burggravii de Nurnberg, suisque petitionibus annuentes, eidem authoritatem, facultatem & plenum posse damus & concedimus, dedimus & præsentibus concessimus civitatem munitam in Grindelach construendi, ædificandi & faciendi, ipsamque muris, fossatis & cæteris munimentis quibuslibet, quibus muniti ut cæteræ sunt solitæ civitates, impedimento nullo prorsus aut contradictione aliqua obstante firmiter muniendi, ibidemque judicium, cum ad id pertinentibus necessariis habendi,

Judicem

Judicem ponendi, qui super universis casibus & excessibus, sanguinem, corpus, mutilationem membrorum sive res attingentibus, judicandi plenariam habeat facultatem: ebdomadale forum in eadem civitate, quotiescunque id attemptandum decreverit, proclamandi, & nihilominus celebrandi. Volentes siquidem dictam civitatem Grindelach uti & gaudere omni jure, libertate, immunitate & gratia, quibus nostra civitas Nuremberg hactenus usa est, & ex nunc denuò frui potest & gaudere. In cujus rei testimonium evidens præsentes conscribi, sigilloque nostræ Majestatis jussimus communiri. Datum Coloniæ apud Sanctum Petrum, vicesima secunda die mensis Aprilis, Indictione undecima, Anno Domini millesimo trecentesimo vicesimo octavo, Regni nostri anno quarto decimo, Imperii verò primo.

DECRETA COMITIORUM FRANCOFORDIANORUM DE ANNO MCCCXXXVIII.

Anno Christi 1338.

quorum Edictum infrà Tomo III. fol. 410. publicavimus.

IMPERATOR LUDOVICUS Augustus & EDUARDUS Rex Anglorum Francofordiam se cõferunt: ubi frequentes Italiæ, Germaniæ, Galliæ, Angliæ Purpurati & Pontifices coëunt. Carolus Moraviæ limitis Præfectus, jussus fide publica cum ducentis equitibus apparere, cum quingentis venit; ibi in verba LUDOVICI jurat, se in ejus potestate fore dat fidem.

2. Cæterùm præsente Anglio Senatusconsultum perscriptum est, Lex lata est: eum, qui Imperatorem execratum dicat, aut sentiat, Bullasque hujusmodi Pontificias absque consilii decreto recipiat, contra Rempubl. fecisse videri.

3. Eadem quoque, quæ Rhensei à Principibus constituta fuerunt, tutanda esse summâ vi atque ope juratum ab omnibus.

4. Anglius quoque, sententia Procerum, Rex Franciæ Procuratorque Imperii per Gallias, consalutatus est. Jussi sunt Equites, Milites, Tribuni, Centuriones, Duces, pro viribus eidem auxiliares esse.

LUDOVICI IV. IMPER. AUG. RESCRIPTUM APOLOGETICUM

Anno Christi 1338.

CONTRA JOANNIS XXII. PAPAE BULLAM EXCOMMUNIcationis; concernens jura Regni & Imperii.

LUDOVICUS Dei gratia Romanorum Imperator, Semper-Augustus, universis & singulis Regibus Christianorum, ac Patriarchis, Archiepiscopis, Episcopis, Presbyteris, Diaconibus, quocunque honoris culmine præfulgeant, & cæteris Ecclesiarum Prælatis: necnõ secularibus Principibus, Marchionibus, Ducibus, Comitibus, Baronibus, Capitaneis, Dominis, Potestatibus, Rectoribus, Judicibus, & Officialibus provinciarum, civitatum, & terrarum Romano Imperio subjectarum, & ipsarum quibuscunque incolis & habitatoribus, ac omnibus & singulis Christi fidelibus, tam Ecclesiasticis quàm Secularibus, ad quos præsentes literæ pervenerint, gratiam suam & omne bonum.

1. Fidem Catholicam, quam sancta mater Ecclesia Catholica, extra quam nullus omninò salvatur, in Symbolis, Conciliis, & traditionibus ipsius Ecclesiæ sacrosanctæ, docet & tenet, firmiter credentes, ac fideliter & firmiter confitentes, & ipsius Ecclesiæ sanctæ doctrinam in sacris Canonibus traditam sequi volentes: quibusdam allegationibus, impugnationibus, & oppositionibus, quæ contra nos, & electionem ac promotionem de nobis factam ad culmen dignitatis Imperialis, & contra Imperialem auctoritatem, potestatem, & dignitatem opponuntur, ne simplicium corda possint inficere, secundum sacrorum canonum & legum tenorem in his scriptis duximus respondere, & contra ipsos impugnantes & opponentes, & eorum dicta procedimus, prout inferiùs continetur.

2. In primis contra Nos & Imperialem authoritatem, & jus Imperii, allegatur & objicitur, quòd potestas & authoritas Imperialis est à Papa; & quòd electus in Regem Romanorum ex sola electione non est, nec dici potest verus Imperator, nec habet potestatem, jurisdictionem, & authoritatem, antequam inungatur, consecretur, & coronetur à Papa, qui (ut dicunt) tam in temporalibus quàm in spiritualibus habet plenitudinem potestatis. Ad quæ respondemus, hanc opinionem sacris canonibus ac juri & rationi pariter obviare, sicut expressè patet in Decretis, 96. *dist. c. cum ad verum, & canon. duo sunt, & ca. Imperator.* Ubi expressè habetur in hæc verba: *Duo sunt quippe, quibus principaliter hic mundus regitur,* scilicet *authoritas sacra Pontificum & Regalis potestas. Habet quippe Imperator privilegium potestatis suæ, quam administrandis legibus publicis divinitùs consecutus est, nec Imperator jura Pontificatus, nec Pontifex jura Imperatoria usurpat.* Hæc ibi: ubi Glossæ Ordinariæ dicunt, *quòd istæ potestates sunt diversæ, & quòd neutra dependet ab altera, & quòd Imperator non habet potestatem sive imperium a nisi à solo* DEO. 93. distinct. c. *legimus,* ubi in textu dicitur, quòd *exercitus facit Imperatorem.* &

a al. non à Papa, sed à solo.

& Glossa super verbo Imperatorem dicit sic: Ex sola enim electione Principum dico eum verum Imperatorem, antequàm à Papa confirmetur, ut dixi 73. dist. quamvis. Hæc Glossa. Et hoc etiam probatur in d. can cum ad verum, ubi de potestate Imperiali & Pontificali loquitur in hæc verba: Quoniam mediator Dei & hominum Christus Jesus sic actibus propriis & dignitatibus distinctis officia potestatis utriusque discernit, ut Imperatores pro æterna vita Pontificibus indigerent, & Pontifices pro cursu temporalium rerum Imperialibus legibus uterentur: quatenus spiritualis actio à carnalibus incursibus distaret, & Deo militans (scilicet Papa) minimè se negociis secularibus implicaret, ac vicissim ille (scilicet Imperator) non videretur divinis rebus præsidere, qui esset secularibus negociis implicatus. Hæc ibi: ubi Glossa Ordinaria de utraque potestate loquens, dicit sic: Dum ergo potestates istæ distinctæ sint, est hoc argumentum, quod Imperium non habetur à Papa, & quòd Papa non habet utrumque gladium. Nam exercitus facit Imperatorem, 93. dist. c. legimus. Et Imperium à solo Deo habetur, 23. q. 4. c. quæsitum. Alioquin
[* vulg IIII.] si imperium haberet à Papa, posset in temporalibus ad Papam appellari: quod prohibet Alexander * III. quòd illa (scilicet temporalia) suam (sc. Papæ) jurisdictionem non attingunt, Ext. de Appellat. c. Si duobus. & , Qui filii sint legitimi, c. causam, quæ inter, 7. Et ita ego credo istas potestates distinctas esse. Hæc Glossa. Et 8. distinct. c. quo jure, dicitur: Quòd jura humana per Imperatores & Reges seculi, Deus humano generi distribuit. Et Lex dicit; quòd Imperium & Sacerdotium ab eodem principio processerunt in actum, auth. quomodo oporteat Episcopos & Clerı. ad ordinem perduci, in principio, collat. 1. Nec Imperator jurisdictionem Papæ, nec Papa jurisdictionem Imperatoris perturbare debet, Ext. de Judic. c. Novit ille. Ex quibus & aliis pluribus, quæ brevitatis causa dimittuntur, clarè patet, quòd potestas & authoritas Imperialis, est immediatè à solo Deo, & non à Papa; & quòd electus in Imperatorem ex sola electione est Rex Romanorum, & habet authoritatem, jurisdictionem, & potestatem Imperialem, etiam antequam inungatur, cõsecretur, & coronetur à Papa: & quòd Papa non habet in temporalibus dictam plenitudinem potestatis.

3. Sed objicitur, quòd ille, qui se Joannem Papam XXII. appellabat, per suos processus de facto cassavit, sive nullam, cassam, & irritam pronunciavit electionem de nobis in Regem Romanorum factam, asserens in suis processibus, nos administrare non posse jura Imperii, & quòd administratio Imperii ad ipsum Johannem pertinebat de jure: & alia plura in ipsis processibus asserens & de facto attentans contra nos & jura Imperii, & contra illos & contra jura & potestates eorum, ad quos vacante Imperio pertinet electio Regis Romanorum, & contra jura & libertates Principum Alemanniæ & subditorum Imperii, & contra consuetudines antiquitùs rationabiliter introductas & observatas, prout in ipsis processibus, imò veriùs excessibus, continetur. Insuper post dictos processus, quasdam literas sub bulla sua dicitur fecisse, & per mundum publicè transmisisse, in quibus asserit se
[Papa an Italiam Germanis adimere, & de regnis mundi disponere possit.] totam Italiam ab Imperio & Regno Alemanniæ separasse, insinuans per sua scripta & dicta, quòd Papa, tanquam Dominus universalis, non solùm in spiritualibus, sed etiam in temporalibus, potest tam de imperio quàm de omnibus regnis & dominiis temporalibus totius mundi ad suum libitum disponere & ordinare. Ad quæ omnia duximus respondendum, quòd dicti omnes processus, assertiones & literæ, & omnia & singula, quæ per dictum Johannem in prædictis, & contra prædicta, gesta seu attentata fuisse dicuntur, fuerunt & sunt nulla, & nullius valoris & momenti, rationibus infrà scriptis.

4. Prima ratio est, quoniam Papa quantumcunque Catholicus & legitimus non habet talem potestatem, nec authoritatem aut jurisdictionem in temporalibus, & maximè supra jura Imperii, quod est immediatè à solo Deo, ut evidenter probant Canones & jura superiùs allegata. Unde, quicquid prædictus Johannes fecit in prædictis, tanquam à non suo judice factum, nullius fuit momenti, ut probant apertè canones 11. q. 1. c. pen. & 2. q. 1. c. in princip. juxta fin. & 16. q. 1. c. frater noster, & Ext. de Judic. c. at si clerici, & Ext. de Consuet. c. ad nostram, & Cod. si non à competenti judice, l. 2. & 3. & ult. cum similibus.

5. Secunda ratio est ex eo, quòd dicti processus, imò veriùs excessus, fuerunt per dictum Johannem contra nos, & in præjudicium enorme nostrum, & illorum qui nos elegerunt in Regem Romanorum, & aliorum Principum Imperii & Alemaniæ, ex notoriè falsis causis, & nullo fori ordine servato, nobisque & aliis, quorum intererat, absentibus & nullo modo legitimè monitis & citatis. Unde dum sacri canones, & jura divina & humana decernant, sententias & processus quoscunque promulgatos, absentibus iis, quorum causa agitur sive ventilatur, & eis ritè & legitimè non monitis & citatis, nullius existere firmitatis, 3. q. 4. per totum: & ubi etiam legitur sanctos Pontifices definivisse in hæc verba: Omnia, quæ adversus absentes in omni negocio aut loco aguntur aut judicantur, irrita erunt, & evacuantur omninò, nec aliquam obtinent firmitatem, quia divinæ & humanæ leges hoc fieri prohibent, ut Ext. de Testib. c. in nomine Domini, & in auth. de Testibus, §. hac verò, collat. 7. & ff. Quæ sentent. sine appellat. rescindunt. l. 1. §. ex hoc edicto, & Cod. Quomodo & quando judex, l. ea quæ. Et maximè in causis, quæ summi Pontificis judicio deciduntur, ordo juris & vigor æquitatis est subtiliter observandus, ut Ext. de Sent. & re judic. c. in causis. Sequitur, quod prædicti processus, imò veriùs excessus, fuerunt nulli, & nullius valoris penitùs & momenti.

6. Nec obviat, si dicatur, quòd prædictus Johannes in civitate Avinionis provinciæ existens cum
[* al. suam naturam, quam debet, ad for. Ec. à visis ap.] sua Curia per * suas literas, quas dicitur ad fores Ecclesiæ majoris Avenionis appendi fecisse, nos absentem citavit: quoniam talis citatio, esto quòd appareret, nullatenus fuit nec est dicenda legitima, rationibus infrà scriptis. Prima ratio: quia sunt canones & jura ad hoc, quòd censeatur & dici possit citatio firma, necesse est quòd habens, qui citandus est, citetur aut personaliter, si inveniri potest; aut, si non potest inveniri, publicè citetur ad domum suam. Aliàs, nisi sic citetur, non potest contra ipsum procedi, ut apertè probatur, 4. q. 5. c. quisquis, & Ext. De Dolo & contum. c. causam, in textu, & in Glossa, & in c. venerabilis, in fin. & De Cleric. non resident. c. Ex tua. & Ext. Qui matrimonium accus. poss. c. 1. & De eo qui mittutur in

titur in possess.causa rei ser.c.ult.& ff. Ex quib.caus.majores, l.item ait, §.*hoc autem*, cum similibus. Et si proceditur, processus nullius est momenti, ut dicitur in superiùs allegatis juribus, *3.q.4.c.caveant, & ff.Quæ sent.sine appell.rescind.l.1.& Cod. Quomodo & quando judex, l.ea qua.* Ex quibus juribus clarè patet, dato sine præjudicio quòd talis (inquam) citatio per literas in civitate Avioni appensas reperiretur facta fuisse, quòd nihilo minus processus per ipsum Johannem factus fuisset irritus & inanis.

7. Secunda ratio est, quia ad hoc, ut citatio de jure legitima censeatur, & arctet citatum ad veniendum, necessum est quòd assignetur illi, qui citandus est, terminus & locus ad comparendum securus, prout manifestè probant jura, *Ext.De Appellat.c.ex parte tua, & 33. q.2. c.sive de conjug.* ubi *providendus est locus, in quo nulla vis formidetur multitudinis, nec sit difficile testes producere vel cæteras personas, quæ tam à sanctis canonibus quàm à venerandis Romanis legibus in hujusmodi controversiis requiruntur.* Hæc ibi: & 3 *q.9. c.hortamur*, & *Ext.Ut lit.non contestat.c.accedens, & ff.De Judic.l.sed locus.* Sed notorium est & indubitatum existit, quod dictus Johannes tam nos quàm Imperii nostri fideles & amicos, odio capitali, & etiam hostili exercitu persequebatur de facto, & civitates & jura Imperii sibi usurpare & subjugare, quantum poterat, conabatur. Civitas quoque Avinionis, in qua idem Johannes cum suo consistorio morabatur, & ad quam nos per suas literas evocabat, & ille, qui illius civitatis dominium detinebat, nos & Romanum Imperium habebat odio notorio & antiquo. Unde patet, quòd deciperet, qui diceret vel sentiret, talem citationem nos ad comparendum modo aliquo coartasse. Quis enim auderet dicere, quòd talis consistorii in tali loco periculoso teneremur subire judicium, & in hostium nostrorum nos ponere sinum, & mortis periculo ultroneo nos offerre? Patet igitur, quòd talis citatio, si facta reperiretur de nobis, foret irrita & inanis.

8. Tertia ratio sumitur ex eo, quòd in sacris canonibus & legibus statuitur, quòd nullus in propria causa possit judicare, vel jus sibi dicere, ut probatur 33. *q.4.c.inter querelas, & 23.q.5.de occidendis, & 4.q.4.c.1.& Cod.Ne quis in causa propria judicet, vel jus sibi dicat.* Sed manifestum adeò est & notorium, ut nulla possit tergiversatione negari, quòd prædictus Johannes de facto contendebat, scilicet quòd ipse non solùm in spiritualibus sed & in temporalibus, & in nos & in totum Imperium, ac jura Imperii, habeat plenitudinem potestatis: & quòd super hoc contra nos controversiam & litigium de facto movebat, & jura Imperii etiam hostiliter sibi pro viribus usurpare conabatur; & nos & Imperii nostri fideles, quantum poterat, tanquam adversarius & hostis & inimicus noster & Imperii, consequi nitebatur. Unde etiam contra eum, tanquam contra adversarium, inimicum, & hostem nostrum & etiam Imperii, pro defensione nostra & etiam fidelium nostrorum, & juris Imperialis ac fidei, appellamus ad futurum generale Concilium, in loco tuto & securo modo debito & secundum formam sacrorum canonum congregandum. Ex quibus sequitur manifestè, quòd dicti processus, imò veriùs dicti excessus, per dictum Johannem contra nos & contra fideles nostros & jura Imperii facta fuerunt in propria causa, & temerè & perperàm attentati: & quòd ipse in ipsis processibus se judicem simul & partem effecit, ac per consequens, quòd fuerunt irriti & nullius penitus firmitatis.

9. Tertiò objicitur contra nos, quòd dictus Johannes tam in nos quàm in omnes sequaces ac fideles nostros, habentes & tenentes nos pro Imperatore nomine & honore, & nobis tanquam Imperatori obedientes, & reverentiam exhibentes, & in omnibus admittentes nos ad divina, seu nobiscum participantes in divinis, aut divina officia celebrantes coram nobis, & præbentes nobis auxilium, consilium, & favorem, de facto excommunicationis sententiam fulminavit: & Ecclesias & Universitates, quæ contrà facerent, Ecclesiastico supposuit judicio. Unde dicitur, *Quod sententia pastoris, sive justa sive injusta, servanda est & timenda.* Ad quæ respondemus & dicimus, quòd, secundum sacros canones & jura, hujus sententiæ & processus fuerunt & sunt nullæ ac nullius firmitatis, nulliusque valoris penitus & momenti: nec sunt aliquo modo timendæ nec servandæ, nec timendi nec servandi. quod evidenter ostenditur & probatur rationibus infrà scriptis. Prima ratio sic sumitur. Certum est, quòd cum Prælatus Ecclesiæ in suo mandato excedit formam & potestatem à sacris canonibus sibi traditam, & in contra mandatum hujus facientes excommunicationis in singulares personas, & in Ecclesias, & in Universitates, sententias interdicti promulgat, talem sententiam non tenere, sed nullam ipso jure fore, nullatenusque observandam, ut probatur per id quod legitur & notatur *Ext.De Excessibus Prælatorum, c.cum ad quorundam.* Temerarium enim est & indignum, aliquem sibi sua authoritate usurpare, quod Romana Catholica Ecclesia non concedit, *Ext.De Privileg.c.sanè.* Sed, ut suprà probatum est evidenter, sancta Romana Ecclesia Catholica & Apostolica non concedit, sed prohibet Papæ jus Imperii & potestatem in temporalibus usurpare: quia, ut dictum est, ista Papæ jurisdictionem, quæ solùm est in spiritualibus, non contingunt, ut in superiùs allegato *c. Ext.De Appellat.si duobus.* Et maximum est, quòd dictus Johannes per suas antedictas sententias excessit formam & potestatem Papæ traditam; quia jus Imperii & potestatem in temporalibus sibi usurpare conatus est contra sacrorum canonum constituta. Ergo hujus sententiæ sunt & fuerunt nullæ & nullatenus observandæ. Et hic est unus de casibus expressis, in quibus sententia de excommunicatione nullatenus est observanda.

Papalis excommunicationis fulmen brutum

10. Secunda ratio sic sumitur. Certum est de jure, quòd ubi est error expressus in sententia vel in mandato præsidentis, puta quia præcipit, quòd non obediat suo superiori; vel præcipit aliquid contra

Papa, si præcipiat non obedire suo

Domino, vel statuat contra Deum & Sacram Scripturam, non est audiendus nec timendus.

contra Deum, vel contra sacram scripturam, talis sententia ipso jure nullius est momenti, nec est timẽda, nec aliquatenus observanda, ut probatur per illud, quod legitur *Ext. De Sententia excommunicationis, c. venerabilibus*, juxta fin. in Gloss. & 11. *q. 3. c. is qui praeest*, cum duobus cc. sequentibus. Et idem est, ubicunque sententia est ipso jure nulla, ut probatur apertè per illud quod legitur & notatur *Ext. De Sententia excommunicationis, c. per tuas, & Ext. De Procurat. c. in nostra præsentia, in fi. & Ext. De Crimine falsi, c. super eo, & Ext. De Sententia & re judicata, c. 1.* Sed manifestum est, quòd dictus Johannes in dictis suis processibus & sententiis expressit, quòd non obediatur nobis, cui omnes Imperio subjecti obedire & reverẽtiam exhibere secundum divina & humana jura sunt astricti: & quòd hoc fecit, volendo sibi jus Imperii & potestatem omnimodam in temporalibus contra Dominum & contra justitiam usurpare, ad quæ nõ extenditur, ut dictum est, ejus authoritas & potestas. Ergo ipsæ sententiæ sunt & fuerunt nullæ & nullius penitus firmitatis, nec fuerunt nec sunt quomodolibet observandæ.

11. Tertia ratio sic sumitur. Manifestum est, quòd quando sententia excommunicationis vel interdicti prolata est post appellationem legitimam, nulla est, nec est aliquatenus timenda nec servanda, ut apertè probatur *Ext. De Offic. & potestat. jud. deleg. c. 32. cum olim*, in fine, & *De Sententia excommunicationis, c. venerabilibus*, in fine, & *Ext. De Appellat. c. ad hoc*. quod & habetur per illud quod legitur & notatur *Ext. De Sententia excommunicationis, c. per tuas*, in Glossa Ordinaria, & per Dominum Hostiensem in *Apparatu super c. solet*, & in *Summa*, super quam alios Doctores. Sed manifestum & notorium est, quòd nos dudum contra dictum Johannem & processus, quos ipse de facto fecit contra nos, ac potestatem & authoritatem Imperialem, & præjudicium & derogationem fidei Catholicæ, quam sancta Romana Ecclesia firmiter hactenus docuit & credidit, & docet & credit & tenet, appellavimus ad futurum generale Concilium, in loco securo & congruo congregandum, & ad sanctam matrem Ecclesiam Catholicam. Quæ appellatio fuit ad ipsius Johannis noticiam deducta, prout notorium est & manifestum; & constat etiam per legitima documenta, & quia ipse Johannes, pòst & contra dictam appellationem promulgavit, & protulit de facto contra nos & fideles nostros, & nos sequentes, & nobis præbentes consilium, auxilium, & favorem, dictas excommunicationes & interdicti sententias, si sic dici possunt. Ergo fuerunt & sunt nullæ, & nullius valoris & momenti, nec sunt aliquo modo timendæ nec observandæ.

Papa an habeat superiorem judicem.

12. Nec obstat, quod dicitur, quòd Papa non habet superiorem. Unde, ut aliqui garriunt, non potest ab ipso quomodolibet appellari. Et verè non obstat, quoniam manifestum est secundum doctrinam Catholicam & sacrorum canonum, quòd Papa, ubi de fide sive de jure divino agitur, subest Cõciliis, ut patet expresè per illud, quod legitur & notatur 15. *dist. c. sicut sancti*, in textu & Glossa, & 25. *q. 1. c. sunt quidam*, cum sequentibus capitibus, & 19. *dist. c. Anastasius*, ubi dicit Glossa Ordinaria super verbo *Concilio* dicitur: *Videtur ergo quòd Papa tenetur requirere Concilium Episcoporum; quod verum est, ubi de fide agitur, & tunc Synodus major est quàm Papa.* 15. dist. c. *sicut sancti mei*, dicit Glossa Ordin. *& quod Papa, ubi de fide agitur, habet superiorem in terris, à quo possit judicari*: & per consequens, ad ipsum superiorem valeat appellari. Probatur etiam notanter per illud, quod legitur & notatur 40. *dist. c. Si Papa*, ubi expresè definitur, quòd *Papa à nemine judicari potest, nisi deviat à fide Catholica*. Ergo si Papa deviat à fide, habet superiorem in terris, à quo potest judicari: & per consequens ad ipsum potest appellari. Hoc etiam patet per hoc, quod dicit Augustinus in epist. ad Glorium & Eleusium & reliquos Donatistas, ubi de Concilio Papæ & Collegii Cardinalium scribit Dominus sic: *Quasi non eis dici possit, & adhuc justissimè dici, Ecce putemus illos Episcopos, qui Romæ judicarunt, non bonos fuisse. Restabat adhuc universalis Ecclesiæ plenarium judicium, ubi etiam cum ipsis judicibus causa possit agitari, ut si malè judicasse convicti essent, eorum sententiæ solverentur.* Hæc Augustinus. Ex quibus & aliis plurimis authoritatibus, quæ brevitatis causa dimittuntur, evidenter patet, quòd Concilium universale Ecclesiæ Catholicæ, ubi de jure divino aut de fide agitur, majus & superius est Concilio Papæ & Cardinalium, & ipsum solvit & tollit, si ipsi repuguent. Cùm ergo pro defensione juris Imperii, quod est à jure divino, & fidei Catholicæ, appellamus ad generale Concilium in loco tuto & securo congregandum, sequitur quòd appellatio nostra fuit interposita ad superiorem, ad quem legitimè potuit appellari.

13. Plures quoque aliæ rationes & causæ sunt, ex quibus cernitur evidenter, quod prædictæ sententiæ fuerint & sunt nullæ, ac nullius valoris sive momenti, nec fuerunt nec sunt timendæ, nec aliquatenus observandæ. Quæ rationes & causæ in appellationibus & provocationibus contra adversantes nobis, & Nos, & Imperium, & fidem Catholicam, quam Sancta Romana tenet Ecclesia, impugnantes solenniter interjectis, seriosiùs explicantur: quas omnes seriatim præsentibus literis explicare, prolixum nimiùm videretur.

14. Quamobrem denunciamus & dicimus processus & sententias, de quibus superiùs dictum est, fuisse & esse nullas, & nullos, & nullius valoris & momenti, & nullatenus observandas: ac universis & singulis sub nostro Imperio degentibus, cujuscunque status, dignitatis, ac conditionis existant, discretè præcipimus & mandamus, quatenus nulla persona singularis, aut communitas vel universitas, dictas excommunicationis & interdicti sententias præsumat observare, vel facere ac sustinere quomodolibet observari. Quicunque autem contra hoc nostrum mandatum præsumpserit facere, vel venire, eum omnibus feudis, quæ ab Imperio tenet, ac omnibus jurisdictionibus, gratiis, & privilegiis, libertatibus & immunitatibus, à nobis vel prædecessoribus nostris ei concessis, exnunc privamus.

15. In quorum omnium testimonium & fidem præsentes literas fieri fecimus, & nostræ Imperialis Majestatis

Majestatis bulla jussimus & fecimus communiri. Et,ut ipsæ literæ ad communem omnium noticiam deducantur,eas majoris Ecclesiæ de Franckenfurt ostiis appendi sive affigi faciemus, quæ hunc processum nostrum quasi sonoro præconio publicabunt, ita quòd nullus possit prætendere,vel ignorantiam allegare, quòd ad eum prædicta non pervenerint, sive quòd ea ignoraverit:cùm non sit verisimile,occultum & incognitum remanere, quòd tam patenter fuit omnibus publicatum. Datum in oppido nostro de Franckenfurt,die VIII.mensis Augusti,Anno Domini MCCCXXXVIII.

PRINCIPUM ELECTORUM S. ROMANI IMPERII RESCRIPTUM

Anno Christi 1338.

SUPER LUDOVICO IMPERATORE, ET DISCORDIA IMPERII & Ecclesiæ.

EX COMITIIS REINSENSIBUS, Anno Domini M.CCC.XXXVIII.

SANCTISSIMO in Christo Patri ac Domino, Domino a Benedicto Papæ, vestri devoti filii, HENRICUS Dei & Apostolicæ Sedis gratia Archiepiscopus Moguntinensis, Electorum Principum Decanus,nec non per Germaniam sacri Imperii Archicancellarius; BALDUVINUS Archiepiscopus Treverensis,Cancellarius Galliæ; WALRAMUS Archiepiscopus Coloniensis,Cancellarius Italiæ; WALDEMARUS Marchio Brandeburgensis, Camerarius; RUDOLPHUS Palatinus, Dapifer; RUDOLPHUS Dux Saxoniæ, Portitor ensis,Romanorum Regis,& coronandi Imperatoris,legitimi Electores.

a ejus nomi- nis XII.

1. Gravamur non modicè, & turbamur ex intimis, cùm reverendam sacrosanctam Romanam Ecclesiam,matrem nostram,& ipsius Summos Pontifices, quibus reverentiam & honorem exhibere volumus promptis & devotis animis omni vice; ac sacrosanctum Imperium, & Imperatores seu Reges ipsius,quorum defensio ad nos ac omnes alios Coelectores præ cæteris mundi Principibus specialiter pertinere dinoscitur,sicut temporibus præsentibus videmus,ad invicem discordare. Nam ex hoc non potuerunt sibi & populo Christiano proficere & prodesse, & prout est divinitùs institutum,sibi motuò suffragari. Propter quæ in diversis mundi partibus,provinciis, & terris, ipsis regendas gubernandas commissis,innumera execrabilia pericula animarum, personarum & rerum, & diversa scandala in Dei Ecclesia (quod dolenter referimus) sunt suborta; & majora præsumuntur futuris temporibus,quæ ad planum dici ne queunt vel conscribi,certitudinaliter suboriri. Quæ submoveri non possunt, nisi utraque Potestas contenta sit suis juribus & consuetudinibus hactenus observatis,& reformentur, quæ una contra aliam attemptavit.

2. Sanctitati vestræ cum omni devotione & in modum, quem possumus, meliorem & humiliorem referimus bono zelo,quod super præmissis & ad consulendum & providendum sacrosancto Romano Imperio,cujus jura,honores,bona,libertates, & consuetudines, prostrata jacent, & à diversis personis Ecclesiasticis & Sæcularibus sunt & fuerunt hactenus in grave præjudicium dicti Imperii invasa,occupata,& multipliciter conculcata,xv.die mensis Julii,anni xxxviii.in Reinse super alveo Reni, ubi Principes Electores super negotiis Imperii tractandis convenire consueverunt ab antiquo, cum aliis omnibus Principibus Electoribus Imperii in unum fuimus congregati, & diversis deliberationibus & consiliis præmissis,sicut divinæ gratiæ placuit, omnes unanimes fuimus, & nullo penitus discrepante pro defensione & recuperatione jurium,honorum,bonorum, libertatum, consuetudinum,sacri Romani Imperii ac totius Christianitatis, ad cujus regimen & defensionem idem Imperium principaliter ordinatum dinoscitur, disposuimus & ordinavimus,pro nobis & successoribus nostris,& firmavimus jurejurando per sacramēta corporaliter à nobis & omnibus Coelectoribus nostris præstita;quòd jura,honores,bona,libertates, & consuetudines dicti Imperii, & nostra, nobis in electione Imperii competentia ex consuetudine vel de jure,manuteneamus,defendamus,& illibata cōservemus toto posse & viribus nostris, contra omnes homines cujuscumq; præeminentiæ, dignitatis, seu status existant;& quòd hoc non obmittamus propter aliqua pericula rerum & personarū,aut præcepta,mandata,processus,per quemcumque aut in quemcumq; modum & formam prolati sint,vel inanteà proferantur,contra Imperium & nos vel Coelectores nostros; per quæ dicto Imperio ac nobis & Coelectoribus nostris in prædictis juribus. bonis, hominibus,libertatibus, & consuetudinibus præjudicatum sit,vel in futurum posset præjudicium generari.

3. Et tandem super præmisso lamentabili desiderio, & causis originalibus,ex quibus ortum dinoscitur,quod inter sanctam Romanam Ecclesiam, ac sacrum Romanum Imperium & Dominum nostrum LUDOVICUM Romanorū Imperatorem,jam longis temporibus diligenti & sollicita deliberatione prǽbabita,nos & alii Coelectores nostri cognovimus,& nobis constitit evidenter ex processibus quondā Domini Johannis Papæ XXII. prædecessoris vestri, quod ipse primò & postea sententias excommunicationis & interdicti (si sic dici merentur) ac alias diversas sententias & processus de facto contra Deum,& justitiam, & juris ordinem fulminavit contra prædictum Dominum nostrum, Dominum LUDOVICUM Romanorum Imperatorem, ac fautores & adhærentes sibi; qui à majori parte

Papæ processus contra Deum, & justitiā, & juris ordinem.

parte Principum Electorum fuit ritè & rationabiliter in Regem Romanorum electus, in Imperatorem posteà consecrandus; quod se de administratione Imperii intrumisit, non approbata per prædictum prædecessorem vestrum ipsius electione, quam in discordia asseruit celebratam. Per quas sententias & processus, cùm juri & consuetudini Imperii præfato Domino nostro LUDOVICO, nobis & aliis Electoribus Imperii maximè derogetur; cùm jure caveatur, & consuetudine, cujus contrarium memoria hominum non existit, sit rationabiliter introductum, & sine cujusvis contradictione legitimè observatum, sicut etiam in prædicto Parlamentu per nos & alios Coelectores nostros, præhabita diligenti deliberatione & discussione, ac consilio multorū Principum, Comitum, Baronum, & Nobilium est concorditer declaratum, & sententialiter diffinitum; Quòd vacante Romano Imperio is, qui eligitur concorditer, vel à majori parte Principum Electorum, pro Rege Romanorum ab omnibus est habendus: & quòd nec nominatione, approbatione, confirmatione, consensu, vel auctoritate Sedis Apostolicæ, super amministratione bonorum & jurium Imperii indiget, sive titulo Regio assumendo: quodque jura & bona Imperii amministrare & gubernare poterit, & de jure & consuetudine, nulla Sedis Apostolicæ super hoc licentia habita vel obtenta.

Electus Romanorū Rex à Principibus habet potestatem plenariam Imperatoriam, non exspectata Papæ confirmatione.

4. Quare cùm Sanctitas vestra teneatur præ omnibus Regnis mūdi defendere jura Imperii, quòd ad defensionem Sedis Apostolicæ & totius fidei Christianæ est cœlitùs ordinatum, & sine cujus salubri gubernatione & defensione non potest in opulentia pacis persistere Christianus populus, nec bene colere pacis auctorem: clementiæ Sanctitatis vestræ supplicamus, cum omni humilitate & reverentia, qua possumus & valemus, quatenus sententias & processus prænotatos, & quidquid exinde *ad nos secutum est, totaliter & penitus revocetis, tanquam in præjudicium Imperii & jurium ipsius prolatos. Quæ jura illibata pro posse servare tenemur ratione à nobis præstiti juramenti, ut obinde in omni obedientia & devotione Ecclesiæ Romanæ & Sanctitatis vestræ debeamus devotionibus animis perpetuò permanere. Et ne, si secus fieret, nos & alii Coelectores nostri, cum aliis Principibus Ecclesiasticis & Sæcularibus Alamaniæ, cogeremur invenire & quærere contra eosdem processus & sententias, quamvis inviti, remedia opportuna. Super præmissis ad Sanctitatem vestram tales transmittimus, quibus in dicendis & petendis nostro nomine fidem, vestram clementiam petimus adhibere.

* al. ob nos.

Principes Imperii minantur Papæ contra ejus processus & sententias.

Anno Christi 1339.

LUDOVICI IV. IMPER. AUG.

CONSTITUTIO

DE IMPERII JURIBUS ET EXCELLENTIA, ET POTESTATE Electi Romanorum Regis;

LATA IN COMITIIS COLONIENSIBUS, ANNO DOMINI MCCCXXXVII.

a apud Balbū legitur: juris utriusque testimonio m. declaretur.
b al. eūm.
* Matth. 22.
c al. devicti.
d al. se habere dicentes.

LICET *a* jura utriusque Testamenti manifestè declarent, Imperialem dignitatem & potestatem immediatè in filio Dei ab antiquo processisse, & Deum per Imperatorem & Reges mundi jura humano generi apertè tribuisse: & quod Imperator ex sola electione eorum, ad quos pertinet, verus efficitur Imperator, nec alicuius alterius eget cōfirmatione seu approbatione: *b* quoniam in terris, quoad temporalia, non habet superiorem, sed eidem gentes subsunt & nationes. Et ipse Dominus noster Jesus Christus mandavit, * *quæ sunt Dei Deo, & quæ sunt Cæsaris Cæsari reddenda.* Quia tamen nonnulli avaritiæ & ambitionis cæcitate *c* ducti, & nullius scripturæ intelligentiam *d* habentes, sed divertentes à tramite recti sensus in quædam iniqua & prava commenta, & in assertiones detestabiles prorumpunt, contra potestatem & auctoritatem Imperialem, & jura Imperatorum, Electorum, & aliorū Principum & Imperii fidelium committentes, fallaciter asserentes, quòd Imperialis dignitas & potestas est à Papa, & quòd Electus in Imperatorem non est verus Imperator nec Rex, nisi prius per Papā sive Sedem Apostolicam confirmetur, approbetur, & coronetur: & per *e* hujusmodi pravas assertiones, & pestifera dogmata hostis antiquus movet lites, jurgia suscitat, contentiones parit, & sediriones procurat.

e al. hujuscemodi.

f B. pendet.
g B. tam de jure, quam de cōsuetudine.
h B. his quorum interest, stat.

2. Ideò ad tantum malum evitandum, de consilio & consensu Electorum & aliorum Principum Imperii, declaramus, quòd Imperialis dignitas & potestas *f* est immediatè à solo Deo: & quòd *g* de jure & Imperii consuetudine antiquitus approbata, postquam aliquis eligitur in Imperatorem sive Regem ab *h* Electoribus Imperii cōcorditer, vel majori parte eorundem, statim ex sola electione est Rex verus & Imperator Romanorum censendus & nominandus, & eidem ab omnibus Imperio subjectis obediri: & administrandi jura Imperii, & cætera faciendi, quæ ad Imperatorem verum pertinent, plenariam habet potestatem, nec Papæ sive Sedis Apostolicæ aut alicujus alterius approbatione, confirmatione, auctoritate indiget vel consensu. Et ea propter hac in perpetuum valitura lege decernimus, ut Electus in Imperatorem concorditer, vel à majori parte Electorum, ex sola electione censeatur & habeatur ab omnibus pro vero & legitimo Imperatore, & eidem ab omnibus subjectis Imperio debeat obediri, & administrationem & jurisdictionem Imperialem, & Imperialis *i* potestatis plenitudinem habeat, & ita habere ac obtinere ab omnibus censeatur & firmiter asseratur.

i dignitatis.

3. Quicumque autem contra hæc declarata, decreta, vel definita, aut aliquid eorum asserere seu dicere, aut asserentibus seu dicentibus consentire, vel eorum mandatis, vel literis, vel præceptis obedire

dire præsumpserint, eos omnibus feudis, quæ ab Imperio detinent, & omnibus gratiis, jurisdictionibus, privilegiis, & immunitatibus à nobis vel prædecessoribus nostris eis concessis exnunc privamus, & ipso jure & facto decernimus esse privatos. Insuper eos crimen læsæ Majestatis decernimus incurrisse, & pœnis omnibus impositis crimen læsæ Majestatis committentibus subjacere. Datum in Coloniensi civitate Alemaniæ, die, &c. Anno Domini MCCCXXXIX.

LUDOVICI IV. IMPER. AUG. DECLARATIO

Anno Christi 1343.

SUPER DIVORTIO MATRIMONII INTER ILLUSTRES VOCATOS conjuges, Iohannem videlicet filium Regis Bohemiæ, & Margaretham Ducissam Karinthiæ celebrato.

Ad ampliorem evidentiam tam *a* dictorum, quàm & dicendorum, ad redarguendum quoque voces, & obstruendas fauces malignorum detractorum quorundam, nunc forte dicentium, & dicere volentium in futurum, nos in præsenti negotio sive judicio processisse de facto tantummodo & non de jure; cum judicium de matrimonii divortio faciendo spirituale sit, & propterea ad auctoritatem nostram minimè pertineat, quemadmodum dicunt Episcopi quidam sive Presbyteri cum suis sequacibus, minus verè; idque à paucis retrò temporibus prædicaverunt, & per quasdam verborum fallacias hoc credere fecerunt plurimos simplices Christi fideles. Ad tollendum etiam scrupulum conscientiæ ab hujusmodi fraude deceptorum, atque zizaniam de cordibus hominum per jam dictos veritatis prævaricatores, ac Romanorum Principum persecutores infestos, & Imperialium jurium usurpatores manifestos, undique seminatas præfatorum Doctorum sententias sub breviloquio, quantum possunt, huic rescripto non inutiliter duximus inserendas.

a Quæ habes infra tom. 2. hujus collectionis fol. 87.

2. Dicunt ergo & scribunt seriosiùs in suis tractatibus jam dicti Doctores, quòd Christi fideles reguntur & vivunt sub duplici lege, divina videlicet & humana. Lex autem propriè sumpta præceptum coactivum est de fiendis aut omittendis humanis actibus, sub pœna transgressoribus infligenda. Verum Lex divina est coactivum præceptum à Deo factum immediatè, absque humana deliberatione, propter finem in futuro sæculo consequendum, & sub pœna transgressoribus infligenda in eodem tantummodo, non præsenti. Sed Lex humana voluntate seu deliberatione procedens, propter finem immediatè in hoc sæculo consequendum, & sub pœna in eodem solummodo transgressoribus infligenda. Juxta quæ oportet attendere, quod secundum utramq; jam dictarum legum sunt quædã affirmativè præcepta, de fiendis videlicet: quædam verò negativè, de omittendis scilicet non fiendis, vocata *prohibita*. Sunt & quædam permissa fieri & non fieri, quæ sub præcepto affirmativè vel negativè non caduut, & in Lege divina quædam vocata *Consilia*. Et sunt jam dicta permissa generaliora præceptis, quoniam omne præceptum est permissum fieri, sed econtra non semper. Similiter quoque prohibitum fieri, permissum est non fieri, quamvis non in omnibus econtra. Simile quoque intelligendum secundum legem humanam in affirmativis præceptis, permissis & prohibitis, quamvis differant sub pœnis: quoniam secundum Legem divinam præcepta & prohibita obligant transgressores ad pœnam æternam, secundum humanam verò ad pœnam temporalem.

3. Est rursum advertendum, quod secundum utramque jam dictarum legum, nomina præcepti & prohibiti duas intentiones sive significationes habere possunt: unam videlicet, quod nomine præcepti sive prohibiti intelligatur actus præcipiendi sive præceptio à præcipiente procedens, quasi activè sumpta. Reliquo verò modo, ut intelligatur per prædicta nomina non actus præcipiẽdi ejus, qui præcipit vel imperat, sed potius actus aut opus, cui aliquid præcipitur seu imperatur, quasi passivè, quomodo dicitur ex usu, *Servum fecisse præceptum Domini*, cum id egit aut agere omisit, quod sibi per dominum suum præcipiebatur fieri vel omitti; verbi gratia, ut equum parare, vinum propinare, ac reliqua servitia talia. Et isto modo significat sive sonat præceptum sive prohibitum idem quod imperatum, non imperium sive actum præcipiendi sumptum activè, quoniam hunc non fecit servus, in quantum servus, sed solummodo dominus.

4. Amplius est etiam attendendum, quod præcepta tam affirmativa quàm negativa, atque permissa vocata consilia, secundum legem divinam spiritualia sunt essentialiter atque dicuntur. Primum quidem quoniam à Spiritu sancto immediatè tradita & instituta sunt, quemadmodum dicit B. Ambrosius super Apostolum posteriori ad Corinth. cap. 9. *Spiritualia*, inquit, *sunt lex Evangelica & verbum Dei*. Et sunt etiam fortasse spiritualia, gratiæ sive dona Spiritus sancti, quæ fiunt & perveniunt in animabus Christi fidelium à verbis Evangelicis supradictis. Secundò verò dicuntur etiam divina præcepta spiritualia à vivificando, quoniam ad vivificandum spiritum sive animam humanam data sunt. Sane & propter beatitudinem æternam tradita & statuta fuerunt illa, quæ dicuntur præcepta & prohibita legis divinæ activè sumpta. Alia verò spiritualia quædam non sunt essentialiter, sed à quibusdam *spiritualium* vocabulum sumpserunt, propterea quod ad prædicta spiritualia exercenda vel ministranda serviunt, & sunt per homines ordinata, quemadmodum personæ sive corpora Sacerdotum. Sic etiam domus vocatur *Ecclesia*, secundum quandam Ecclesiæ significationem. Sic quoque vestes, vasa, libri, & instrumenta quædam alia ordinata per homines propter cultum divinum. Sic etiam jejunia, eleemosynæ, ac reliqui quidam actus & hominum opera de divinis sive spiritualibus, & circa

vel

vel propter spiritualia, quibus inexistunt, veluti paramenta, spiritualia dicta sunt. De quibus omnibus, quoniam nota, omittuntur exempla propter abbreviationem sermonis. Proportionaliter quoque secundum Legem humanam sunt præcepta, prohibita, & permissa activè sumpta, & alia similiter imperata, quæ omnia dicuntur temporalia, propterea quod ab homine tradita sunt, & immediatè statuta. Et rursus propter vitam hujus sæculi temporalem vocatam, quod tempore clauditur & finitur, talia statuta sunt & fuerunt.

4. Insuper attendere convenit, quod quamvis præcepta, & prohibita, & consilia, secundum Legem divinam activè sumpta differant à præceptis secundum legem humanam, quoniam ab alio Legislatore, & ad alium finem & sub aliis pœnis, temporibus & modis eas transgressoribus inferēdi, statuta & ordinata sint talia, tamen personæ cum suis actibus, imperatis & operibus, quibus præcipitur sive imperatur per legem utramque, in omnibus quasi vel saltem in pluribus, eadem esse possunt & sunt. Verbi gratia, furtum non fieri, vel homicidium, vel rapinam, vel fraudem, aut falsum testimoniū, & similia reliqua, quæ præcipit tam divina quàm humana Lex non esse fienda. Similiter quoq; in cæteris præceptis, ut mutuum restituere, atque depositum. Rursus quod eædem esse possunt personæ, & earum consimiles actus, quibus & de quibus tam temporalia, quam circa spiritualia præcipit utraque lex. Nam circa temporalia & de tēporalibus tam per Sacerdotes, Episcopos, sive Presbyteros, Diaconos, & alios spirituales ministros, & similiter per non Sacerdotes, vocatos Sæculares aut Laicos, potest aliquid fieri vel omitti licitum aut illicitum, secundum præcepta vel cōtra tam divinæ quàm humanæ legis, & justè corrigenda sive punienda tam in statu præsentis sæculi, quàm futuri, per pœnam videlicet transgressores arcendo qualia sunt crimina, quæ pridem in exemplis adducta sunt. Sic etiam de spiritualibus, & circa spiritualia quomodolibet appellata, potest licitū aliquid per prædictas personas & actus ipsarum, & illicitum similiter fieri vel omitti; veluti hæreses patere, sive actus illicitos docere, & bruta quædam baptisare, dæmonibus satisfacere, quemadmodum faciunt quidam scelerati sortilegi; alia quoque crimina committere, ut vasa, libros, vestes, & reliqua choralia instrumenta cultui divino deservientia rapere vel furari, & reliqua similia hujus, justè in hoc sæculo & futuro punienda per pœnam realem aut personalem, secundùm legem utramque, divinam videlicet & humanam, quamvis differenter & differentibus pœnis, ac judice, loco & tempore, quemadmodum dictum est, & infra seriosè dicetur.

5. Est adhuc etiam advertendum, quod si præcipit Lex divina fiendum vel omittendum aliquid, quod fieri vel omitti non præcipit Lex humana, sed potiùs oppositum præcipiat vel permittat, debet servari Legis divinæ præceptum, humana Lege vel ejus opposito præcepto vel permisso contempto sive dimisso, quoniam præceptum legis divinæ infallibilem continet veritatem, humanæ verò legis non sic. Rursum quoniam divinum obligat transgressorem ad pœnam æternam, humanum verò ad temporalem sive finitam, & minus ab homine fugiendam.

6. Est amplius attendendum, quod utraque jam dictarum legum habet propriū & diversum immediatum Legislatorem & judicem, ut dictum est suprà. Et rursus quoniā duplex est judex, unus quidem Doctor solummodo, & fortassis etiam de aliquibus operatur, sicuti fidelis est, secundū quamlibet disciplinam, quomodo etiam scripsit famosus ille philosophus Aristoteles nominatus, quod *unusquisq; est bonus judex eorum quæ novit, & hoc bene judicat, veluti medicus de sanis & ægris.* Alius verò judex est principans propriè vocatus, cui tradita auctoritas & data coactiva potestas transgressores legum per pœnas arcendi. Et est hic siquidem judex secundum legem humanam, de quo dixit Apostolus, quod *non sine causa gladium portat*, id est, coactivam & armatam potestatem habet, *quoniam minister Dei est, vindex in iram ei, qui malum agit*, esto etiam quod humanarum legum Doctor non exstat. Secundum enim divinam judex est coactivus, de quo Apostolus dicit B. Jacobus in Canonica sua, *Unus est legislator & judex, qui potest perdere & liberare.*

7. His itaque suppositis, tanquam veris & notis, dixerunt & scripserunt in suis tractatibus præfati Doctores, quod secundum legem divinam legislator & judex coactivus secūdum ipsam est Christus, sicut per beatum * dictum est supra. Ipse enim tulit legem divinam, seu novum Testamentum, per os tam Apostolorum quàm aliorum Sanctorum quorundam. Unde Apostolus: *An experimentum ejus quæritis, qui loquitur in me Christus?* Et B. Petrus in sua Canonica dicit: *Non ab humano spiritu allata est aliquando prophetia, sed Spiritu S. inspirati locuti sunt sancti Dei homines.* Hic autem Legislator statuit secundum hāc legem transgressores judicari, & per pœnas arceri in futuro sæculo tantūmodo, nō in isto. Unde Scriptura: *Cum venerit filius hominis in sede majestatis suæ, sedebitis & vos super sedes duodecim,* &c. quod erit in futuro sæculo, sicuti manifestè sonat Scriptura, & exponunt omnes Expositores ejusdem. Sunt rursus judices alii secundum legem divinam, quos nihil prohibet esse plures in statu præsentis sæculi, vocati Doctores, & secundum ipsam quorundam actuum sive operum ministri atque factores, nullam coactivam auctoritatem vel potestatem habentes à Christo seu Lege divina, arcendi quenquam in hoc sæculo, ad aliquid agendum vel omittendum, per pœnam aliquam realem. Unde Christus Marci ultimo tales judices vocavit Doctores, dum ipsis in Apostolorum persona dixit: *Euntes ergo docete omnes gentes, baptisantes eos.* Et per Malachiam Prophetam: *Labia Sacerdotis custodiunt Scripturam, & legem requirent ex ore ejus.* Et sunt hii judices, Episcopi sive Sacerdotes, vocati Doctores. Carent autem præfati judices, & carere debent auctoritate & potestate coactiva, per quamcunque pœnam arcendi, sicut dictum est pridem; quoniam tali auctoritate Christus in hoc sæculo carere voluit in persona propria, in quantum homo, dum dixit: *Regnum meum non est de hoc mundo:* ecce quantum ad auctoritatem:

ritatem: *si enim esset de hoc mundo, declararent utique ministri mei*: ecce quantum ad armatam sive coactivam potestatem. Et rursus idem petenti ab ipso divisionem hæreditatis à fratre, respondit: *Homo, quis me constituit judicem aut divisorem super vos, vel inter te & fratrem tuum?* Quasi diceret: tale judicium mihi non convenit exercere. Sic etiam tali auctoritate aut coactiva potestate carere voluit Apostolos, & in ipsorum persona omnes Episcopos sive Presbyteros, successores ipsius, in quantum fuerat Sacerdos humanus, quoniam in quantum Deus erat, nullus sibi hominum successit vel succedere potuit, dum ad ipsos inquit: *Reges gentium dominantur eorum, vos autem nõ sic. Planum est, quod Apostolis interdicitur dominatu*, sicut inquit Bernardus. Sic quoque Sacram Scripturam intellexerunt & exposuerunt concorditer omnes sancti & approbati Doctores, & idem secundum proprias sententias expresserunt. Quod etjam sciens & de spiritualibus loquens, se non habere potestatem quemquam arcendi, & multominus de temporalibus. unde dicebat Corinthiis: *Non dominamur fidei vestræ*. Super quo verbo, tam Ambrosius, quàm Chrysostomus, senserunt concorditer, & expressè dixerunt. Ambrosius quidem: *Non dominamur fidei vestræ, id est, non quia dominium aut coactionem patiatur fides vestra, quæ voluntatis est, non necessitatis*. Chrysostomus autem: *In Ecclesia non coactum, sed adquiescentem oportet ad meliora converti. Quod admirabilis vir ille sciens*, Apostolus videlicet, *dicebat Corinthiis: Non dominamur fidei vestræ*. Subjungensque Chrysostomus ait: *Non enim à legibus data est nobis*, Episcopis sive Presbyteris scilicet, *talis potestas, ut auctoritate sententiæ cohibeamus homines à delictis: neque si data esset, haberemus ubi exerceremus ejusmodi potestatem, cum Deus noster*, Christus videlicet, *non necessitate*, id est violentia, *aliquos homines traxerit à peccato, sed sua sese sponte subtrahentes remuneratus sit*. In quibus etiam verbis supponit Chrysostomus, quod omnis coactiva potestas in hoc sæculo datur à legibus sive Principibus. Quod etiam dicit Hugo de Sancto Victore, de Sacrament. lib. 2. Inquit enim: *Quod licet Ecclesia, id est Ecclesiastica personæ, Episcopi sive Presbyteri, jurisdictiones coactivas videlicet in personas sæculares exerceant, hoc ipsum tamen, quod exercent, à Regia potestate se habere cognoscant*. Non ergo à lege divina, sed ab humana lege, convenit cuiquam in hoc sæculo auctoritas & coactiva potestas, præcipuè Episcopo sive Presbytero. Unde Chrysostomus post verba prædicta subinfert: *Homo verò si à fide vestra fuerit abductus, multum imminet Sacerdoti patientia industria exhortationis, quod non potest errantem vi reducere, sed persuadere conabitur, ut ad fidem rectam revertatur, à qua primitus corruit*. Idem quoque senserunt omnes sancti Doctores reliqui, atque Expositores juxta sacram Scripturam, quorum sententias hic omissas propter brevitatem copiosè videre poterit, cui cura fuerit, in tractatibus novis præfatorum Doctorum.

8. Est etiam similiter secundum legem humanam Legislator, ut civium Universitas, aut ejus pars valentior, vel Romanus Princeps supremus IMPERATOR vocatus. Est & judex coactivus secundum legem eandem, ut Universitas jam dicta, vel Princeps, vel ille vel illi, cui vel quibus Universitas aut Princeps dederit coactivam potestatem, per pœnã realem aut personalem in sæculo legis humanæ transgressores coercendi. Nequaquam verò legislatores humani sunt Episcopi sive Presbyteri, aut reliqui spirituales Ministri, conjunctim vel divisim, in quantum hujusmodi, sed fortassis in quantum pars aliqua civitatis existunt, secundum quod per humanas rationes citatas & per sacram Scripturam evidenter est monstratum, & per jam dictos Doctores nostros, & ut jam convenienter deductum est supra. Sunt & alii judices secundum legem humanam, vocati Jurisperiti sive Doctores, nullam coactivam auctoritatem habentes, in quantum hujusmodi, arcendi quenquam in hoc sæculo, per pœnã aliquam realem aut personalem, ad agendum licitum aliquod, aut illicitum omittendũ, sed solummodo ad docendum, & aliquid secundum legem operandum humanam, quemadmodum Episcopi sive Presbyteri secundum legem divinam.

9. Propter quæ manifestius intuendum, quod de humanis actibus & operibus circa divina, & de divinis, similiter quoque modo circa temporalia, & de temporalibus, potest dubitatio contingere duplex, & per consequens interrogatio sive quæstio fieri propter veritatem de dubitatis habendam. Una quidem dubitatio est & quæstio, an videlicet actus illi & opera, de quibus quæritur, sint fieri vel obmitti præcepta vel prohibita, licita vel illicita, tam secundum legem divinam, quàm humanam? Alia verò potest esse dubitatio, quæstio sive interrogatio ex prædictis, utrum videlicet si per quenquam sint tales actus aut opera facta vel omissa, pertinent ad judicium Principantis? judicis videlicet coactivi, cujus auctoritas est arcere per pœnam realem vel personalem, transgressorem legis divinæ vel humanæ, in præsenti sæculo vel futuro.

10. De priori quidem quæstione, dubitatione sive interrogatione, respondere ac judicare seu per judicium diffinire pertinet ad Doctores, seu ad judices doctrinales, hujusmodi siquidem auctoritatẽ habentes; quales secundum legem divinam sunt vel esse debẽt omnes Episcopi, sive Presbyteri, quẽadmodum ostensum est priùs, & dixit Apostolus ad Timoth. *Oportet Episcopum esse doctorem*. Secundum humanam verò legem pertinet hæc auctoritas sive judiciũ ad Jurisperitos sive humanæ legis Doctores. Etenim eorum officium est, scire docere si oporteat, prædicare quæ sint & qualia præcepta permissa vel prohibita secundum leges prædictas, licita etiam vel illicita fieri vel omitti in actibus humanis; & similiter de hujusmodi respondere, cum super his & de iis fuerint requisiti, omni tamen auctoritate & coactiva potestate carentes, quenquam cogendi per pœnam in hoc sæculo ad fugiendum vel faciendum aliquid, ut supra sufficienter induximus. Quemadmodum medici de sanitate corporis conservanda vel omissa recuperanda docere habent & operari, secundum artis medicinæ præcepta, nec tamen quenquam cogere possunt utilem servare dietam, aut declinare nocivam, per pœnam aliquam realem aut personalẽ facientibus vel omittentibus inferendo. Sic quoque Sacerdotes, qui medici sunt

 anima-

animarum,neminem in hoc mundo per pœnam arcere possunt,secundum Scripturam. Et propterea quamvis Sacerdotibus liceat eodere seu facere ordinationes sive exhortationes, circa bonos mores & opera fienda,& malos & crimina fugienda, non tamen nunc dici debeot hujusmodi ordinationes Leges,sed potius documenta seu regulæ. Neq; ipsorum judicium per tales regulas circa hominũ actus debet appellari jurisdictio sive forum,quia talia nomina propriè sumpta,judicio coactivo convenientia sunt,secundum primam & veram impositiooem ipsorum. Potest autem præfatum judicium,quoniam generale est,fieri ignoratis personis,de quibus sive de quorum actibus dubitatur & quæritur.

11. Secunda verò dubitatio,interrogatio & quæstio potest contingere circa prædictos hominum actus & opera,utrum videlicet si per quempiam sint tales actus aut opera facta vel omissa, pertinent ad judicium principantis judicis vel coactivi, cujus auctoritas est arcere per pœnam realem aut personalem legum transgressores in præsenti sæculo vel futuro. Secundum legem divinam verò est in futuro sæculo tantummodo,non isto. Talis judex est Christus solus, & erunt fortasse secum duodecim Apostoli,de quibus legimus in Scriptura: *Cum venerit filius hominis in sede majestatis suæ, sedebitis & vos*,&c. Secundum verò legem humanam talis est principans, auctoritate Legislatorũ humanorum, coactivam habens potestatem arcendi per pœnam realem aut personalem transgressores legis humanæ, in præsenti tantummodo sæculo,non in illo. Verum ad suum judicium coactivum exercendum non indiget judex secundùm legem divinam inquirere veritatem per testimonium, neq; testes arcere in judicium pro veritate dicenda,quoniam omnia sunt noda & aperta oculis ejus. non indiget gladio seu armorum ministrorumque potentia coactiva, propter sententiam suam exequendam,pœnam transgressoribus inferendo,quoniam *ipse dixit & facta sunt*. Sic non autem principans coactivus humanus, quoniam ignorare potest,an quis delatus aut accusatus de illicito actu, illum actum commiserit,vel non. Ideoque tam litigantes,quàm testes necesse habet in judicium vocare, ipsosque recusantes per armatam potestatem ad hoc compellere, quoniam per ipsius simplex dictum fortassis non convenirent,rei præsertim,& qui pœnam sibi debitam formidarent infligi.

12. Ex his igitur jam dictis apparere potest responsio ad principale quæsitum,cujus videlicet judicis sit auctoritas judicandi de divortio matrimonio, vel alterius vel utriusque conjugum facta requisitione. Quoniam si fuerit dubium vel quæstio,utrum propositum matrimonium ex aliqua causa illicitum aut prohibitum sit lege divina,est auctoritas judicandi de eo ac respondendi Episcoporum,sive Presbyterorum,& legis divinæ Doctorum ad hujusmodi statutorum,secundum legem honestam, ac consuetudinem regionis,in nullo repugnando coactivæ potestati legis divinæ. Ipsorum enim est scire præcepta,prohibita,& permissa, tam circa matrimonium, quàm circa reliquos actus humanos & opera,de quibus & secundum quem modum licitè habet fieri vel omitti,secundum legem prædictam. Ut si dubium sit,& quæratur ab ipsis,an impotentia unius conjugum ad debitum maritale reddendum suo compari conjugi,sit causa sufficiens ad divortium matrimonii lie tè tiendum inter ipsos, secundum legem divinam,judicare habent & respondere de hoc supradicti sacræ Scripturæ Ministri atque Doctores: quoniam,ut sæpe diximus, hoc officium est ipsorum; quin immo non facientes hoc punirentur per judicem coactivum secundum legem divinam,quamvis in futuro sæculo,non in isto. Unde Apostolus: *Væ mihi si non evangelizavero, quod mihi incumbit*. Sed si dubium fuerit & quæratur,an talis defectus,propter quem potest & debet licitè fieri divortium, inexistat alteri conjugum, & alter suo compari sive conjugi inexistere asserat,& propterea conjunx non patiens petat velitque ab impotente sive defectum patiente conjuge de matrimonio separari,est auctoritas sive coactivum judicium de hoc Christi sive Dei,secundum legem divinam, ad arcendum per pœnam conjugem non justum in futuro tantum sæculo,non in isto,utpote si alium conjugem justè agentem liberum non permittat, sed violentiam inferens in persona vel rebus ipsum detineat,impediat vel coarctet. Neque super hoc eget hic judex informari per testes, ad sciendum utrum talis defectus alteri conjugum inexistat,propter quem de matrimonio debeat separari, quoniam nihil occultum est oculis ejus, quemadmodum dictum est prius. Secundum verò legem humanam, pertinet hoc judicium divortii coactivum, per pœnam in hoc sæculo transgressoribus inferẽdam, ad principantem auctoritatem legislatoris humani. Nam quamvis ad legislatorem humanum, vel ipsius judicem coactivum, non pertineat statuere aut condere spiritualia sive divina præcepta,prohibita,vel permissa,sive cõsilia,tamen de actibus hominum & circa ipsa,quantum circa temporalia,licitè vel illicitè factis vel omissis,tam per Sacerdotes seu per spirituales Ministros,quàm per laicos sive sæculares personas, cum spirituales non sint essentialiter,judicare coactivo judicio,& arcere per pœnam in hoc sæculo committentes illicita, ad præfatum pertinet legislatorem humanum & judicem. Unde Apostolus ad Romanos 13. generaliter neminem excipiendo,malefactores seu legis humanæ non repugnantis legi divinæ transgressores,Presbyterum sive non Presbyterum,inquit: *Omnis anima subdita sit potestatibus sublimioribus*, Regibus videlicet,Ducibus & Tribunis,secundum Sanctorum expositionem ibidem. Et scribit: *Qui enim potestati resistit, Dei ordinationi resistit: & qui ipsi resistunt, damnationẽ sibi adquirunt*, æternã videlicet. Et inquit rursus: *Minister enim Dei est, vindex in iram ei qui male agit*, supple,quicunque sit ille. *Non enim sine causa gladium portat*, id est,habet armatam & coactivam potestatem. Quod de nullo spirituali ministro dixit Apostolus,sed opposuit magis,dum inquit: *Arma militiæ nostra non sunt carnalia*. Et rursus ad Timotheum: *Nemo militans Deo implicat se sæcularibus negotiis*, id est, litigiosis civilibus. Hiis etiam attestatur B. Petrus in sua Canonica,dum omnes indifferenter,neminem excipiens, inquit: *Subditi estote omni humanæ creaturæ propter Dominum*, in Principatu videlicet constitutæ, *& Regi tanquam præexcellenti, & Ducibus tãquam*

ab eo

ab eo missis, ad vindictam malefactorum, laudem verò bonorum, quia est voluntas DEI.

13. Hoc igitur modo de matrimonio & reliquis spiritualibus, secundum quod ipsa, vel hominum actus de ipsis, & circa ipsa, in aliquibus conditionibus referuntur ad statuta legis humanæ facta de ipsis; statuta, inquam, in quantum non repugnantia legi divinæ, sed potius sibi consona & decentia, statuere legislatorem; & judicare coactivum judicem sæcularem competens est, quinimmo necessitas requirit. Igitur quantum circa matrimonium contrahendum aut jam contractum, interveniunt plurima, quæ per actus hominum possunt licitè vel illicitè fieri vel omitti: quæ siquidem regulari oportet per legislatorem humanum, aut ejus auctoritate judicem coactivum, transgressores arcendo per pœnam. Cujus siquidem rei casum sumendo ponatur, quod alter conjugum post latam sententiam de fiendo divortio matrimonii inter ipsos, ab altero conjuge discedere noluerit, sed secū ipsum per violentiam detinere, aut ipsum etiam personaliter, aut res sive ipsius bona contrectare, quemadmodum durante matrimonio seu ante factum per sententiam divortium contrectabat, puniendus atque cogendus esset per pœnam realem aut personalem, in hoc sæculo, & à judice coactivo, tāquam judicatum sive sententiam non observans. Quædam enim viro licebant supra & contra sibi conjugem mulierem, in persona & rebus ipsius exercere ante factum divortium inter ipsos, quæ sibi post divortium non licent: velut jam dictam sibi conjugem matrimonio separatam arguere, increpare, ac verbis contumeliosis afficere, carnale debitum ab ipsa exigere, aut eandem quomodolibet aliter corporaliter tractare, impudicè tangendo, aut flagellando, aut de bonis suis dotalibus & aliis præter ejus consensum disponere volendo, & similibus reliquis. Ex quibus multa & periculosa scandala post divortium, si fieret, provenirent. Propter quæ omnia tollenda seu prohibenda, & propter communem & evidentem utilitatem, immò necessitatem, competiit ac debuit, debet & potest legislator humanus de talibus fiendis vel omittendis statuere, judicare atque compellere, videlicet contendentes in judicium convenire, testes similiter pro veritate dicenda vocare, & transgressores ad comparendum arcere per pœnam, reliquum quoque, sententiam diffinitivam super divortio matrimoniali fiendo vel non, proferre. Conformiter tamen in hoc legi divinæ, ipsius videlicet præceptis ac prohibitis nihil per suam sententiam præcipiendo repugnans. Amplius utrumque contendentium sive litigantium in judicio post latam sententiam, ad judicatum per ipsum tenendum & observandum compellere, per pœnam in hoc sæculo transgressori sententiæ inferendam. Non enim de præfatis corrigendis seu regulandis per pœnam in hoc sæculo transgressoribus inferendam, divina lex aliquid ordinavit aut statuit: neque coactivus judex secundum ipsam contra quenquam in hoc sæculo transgressorem, per se, neque per aliquem successorem, sive Episcopum, sive Presbyterum, aut spiritualem Ministrum, conjunctim vel divisim, mandavit aut voluit coactivum judicium exerceri. Nec ex his potest propriè inferri, quod humanæ legi subjaceat lex divina, vel legislator ipsius, sed ut potius econtrario. Nam legislator humanus præcipit fiendum, quod statutum est per divinum legislatorem, aut legem divinā. Neque similiter per ipsius judicem coactivum, Christum videlicet, sed potius econtrario. Veruntamen justè præcipit, quod præcipere potest legislator divinus, & ipsius auctoritate judex sive principans coactivus legis humanæ, in istis prædictis & reliquis sæcularibus, nihil illicitum agere circa spiritualia seu de ipsis, nec circa ipsa temporalia vel de ipsis: ac mandat Ministris licita ac sibi debita officia de talibus, ac circa talia exercere, ipsosque rationabiliter in hoc sæculo per pœnam arcere personalem atque realem, si transgressi fuerint humanæ legis præcepta, legis divinæ præceptis non repugnantia. Nam ex officio sibi commisso secundum legis divinæ ac humanæ præcepta tenēt Episcopos seu Presbyteros ad docendum, prædicandum, & spiritualia Christi fidelibus ministrandum, ut Baptismum, & reliqua similia fidelibus exhibendum. Propter hoc enim ipsis ministrantur carnalia sive corporalia per Christi fideles. Unde Christus: *Dignus est enim operarius cibo suo.* Et Apostolus 1. Corinth. 9. *Si nos vobis spiritualia seminamus, non est magnum, si vestra carnalia* (id est, temporalia) *metamus.* Propter quod tanquam operarii suscipientes, aut qui susceperunt mercedem, obligati sunt & tenentur, ac arceri possunt per pœnam in hoc sæculo, ac per coactivum humanum judicem, ad docenda spiritualia, & modo debito & tempore ministranda.

14. Ex prædictis igitur evidenter apparet, judicium coactivum sive sententiam proferre, ac exequi per coactivam potestatem, super divortio matrimoniali fieri requisito, ad Romani Principis sive nostram auctoritatem, vel eorum quibus per nos concessa fuerit talis auctoritas sive potestas, solummodo pertinere. Propter quod ad divortium matrimonii consummandum inter Johannem & Margaretam prædictos.

15. NOS LUDOVICUS QUARTUS Dei gratia Romanorum Imperator Augustus, pro tribunali judice sedentes, in causa sive lite divortii seu separationis matrimonii, quæ vertebatur inter Illustres personas, Johannem Regis Bohemiæ filium, requisitum parte ex una, & Margaretham Ducissam Karinthiæ & Tyrolis Comitissam, ex altera parte, tanquam actricem, ac requirentem à dicto Johanne jam vocato conjuge suo de matrimonio separari; Visis & intellectis tam per nos, quàm præfatos Doctores juribus, rationibus, probationibus & testimoniis Margaretæ præfatæ, necnon contumacia jam dicti Johannis, dicimus, diffinimus & determinamus, præfatam Margaretam separari debere seu posse de matrimonio à sæpedicto Johanne, eque converso, cum eisdem vel ipsorum alteri id videbitur expedire. Ipsam quoque Margaretam hoc requirentem instanter, ut supra, separamus, absolvimus, & separatam esse judicamus in matrimonio à jam dicto Johanne per hanc nostram sententiam diffinitivam separantes: ita videlicet, quod de cætero præfatus Johannes supra-

 dictæ

dictæ Margaretæ in nullo matrimonij debito teneatur; neque similiter præfata Margareta supradicto Johanni: sed liberum sit utrique de corpore proprio sive persona, & omnibus bonis propriis, juribus ac rebus tam mobilibus quam immobilibus, facere vel disponere, & quod libet ordinare pro suæ propriæ libito voluntatis.

Anno Christi 1348.

CAROLI IV. IMPER. AUGUSTI
CONFIRMATIO
DE ELECTIONE REGIS BOHEMIAE.

CAROLUS Dei gratia Romanorum Rex, ad perpetuam rei memoriam. Innata cordi nostro benignitas circa fidelium & devotorum nostrorum honores & commoda continuis vigiliis, votis ipsorum annuentes jugiter nos inducit, quoties poscentium vox est justa. In hoc enim liberalitatis nostræ non errat intentio, sed Regalis sceptri fastigium extolli salubriter arbitratur. Sanè ad nostræ Celsitudinis præsentiam venerunt Archiepiscopus Pragensis, Olmucensis, & Vratislaviensis ac Luthomensis Episcopi; necnon Illustres Johannes Carinthiæ Comesque Tyrolis & Goritiæ, germanus noster charissimus, ac Nicolaus Opaviæ & Ratiborum Duces, cæterique Prælati, Duces, Principes, Barones, Proceres, & Nobiles Regni nostri Boemiæ, & pertinentiarum ejusdem, præsentiam accedentes, nobis humiliter supplicarunt, ut quasdam literas FRIDERICI Divi Romanorum Imperatoris, prædecessoris nostri, nobis per ipsos exhibitas, quarum tenor & series sequitur in hæc verba:

FRIDERICUS *divina favente clementia Romanorum Imperator Electus & semper Augustus*, &c. confirmare autoritate Regia dignaremur. Nos itaque præfatorum Prælatorum, Ducum, Principum, Baronũ, Procerum & Nobilium, quos honoris & felicis status Romani Regni, & sacri Imperii fideles & sollicitos præ cæteris novimus delatores, ipsumque Regnum Boëmiæ Romani Regni fore membrum nobilius, supplicationibus benignius inclinati, præfatas literas & omnia ac singula contenta in eisdem ratificamus, laudamus, approbamus, confirmamus & de novo ex certa scientia de nostræ Romanæ Regiæ plenitudine potestatis, præfatis Regni Prælatis, Ducibus, Principibus, Baronibus, Proceribus & Nobilibus, ac Universitati Regni ipsius, & pertinentiarum ejusdem ad usum & opus Regum Boemiæ in perpetuum damus tenore præsentium, conferimus & donamus, omnem diminutionem & defectum, si quis in præmissis fuerit, de uberiori dono Majestatis Romanæ Regiæ & plenitudine potestatis reparantes omnimodò & supplentes.

2. Verum cum cõtra ea contenta literis nonnulli calumniari aut interpretari sinistrè, seu in sensum reprobum declarare; imò veriùs obscurare forsitan niterentur, ad tollendum de medio omne dubiũ vel obscurum, quibus dictarum series aspergitur literarum. Ut Regni Bohemiæ præfati ipsius incolarum status in syncera Imperii dilectione perseveret concordia & unitatem in vinculo pacis conservet: ac incolæ dicti Regni his, quæ dissentiæ causa & materia esse possent, temporibus profuturis, & animarum ac corporum inde nascituris periculis, rerumque dispendiis proventuris, soleti præventione, antequam oriantur, tam prudenter quam salubriter præcisis, mansueti terram hereditent, & in pacis multitudine delectentur electionem Regis Boëmię in casu duntaxat & eventu, quibus de genealogia, progenie vel semine aut prosapia Regali Boemiæ masculus vel femella superstes legitimus, quod Deus avertat, nullus fuerit oriundus, vel per quemcunque alium modum vacare contigerit, dictum Regnum ad Prælatos, Duces Principes, Barones, & Nobiles, & communitatem Regni Præfati, & pertinentiarum ejusdem: habitaque cum nonnullis Romanorum Regis, futuri Imperatoris, Electoribus, & aliis Principibus, qui tunc tẽporis nostræ Celsitudinis præsentiæ assistebant, deliberatione matura, ipsorumque sano digesto consilio, volumus, decernimus, pronunciamus, interpretamur, & præsentis scripti patrocinio declaramus, ritè, justè in perpetuum possidere ipsius Regis Boëmiæ electionẽ in casu & eventu prædictis, & non aliis, præfatis Prælatis, Ducibus, Principibus, Baronibus, Nobilibus & Communitati dicti Regni & pertinentiarũ ejusdem, de nostræ Romanæ plenitudine potestatis, ac ex certa scientia, damus, cõcedimus, conferimus & donamus, dictamque electionem meliori, salubriori & firmiori, quo potest, modo fieri cõfirmamus & transferimus in eosdem: volentes etiam, ut quicumque in Regem Boemiæ electus fuerit, ad nos & successores nostros Romanor. Reges & Imperatores accedat, sua à nobis modo debito & solito regalia accepturus: non obstantibus legibus, cõsuetudinibus, usibus, observantiis, juribus municipalibus vel communibus, statutis & edictis, factis & editis in contrarium quibuscunque. quas & quæ, quantum ad hoc, ac si forent nominatim & de verbo ad verbum scripta præsentibus & inserta, revocamus, cassamus, irritamus, annihilamus, & de dictæ Romanæ Regiæ plenitudine potestatis decrevimus firmitatis fore nullius penitus vel momẽti.

3. Insuper ad universorum & singulorum notitiam cupimus pervenire, quòd prædictæ literæ Bulla Aurea typario Majestatis præfati FRIDERICI Romanorum Imperatoris Electi, qua ipse Rex Siciliæ Dux Apuliæ, & Princeps Capuæ ante coronationem Regni Romanorum solemniter utebatur, prout nobis cõstat, & sumus plenarie informati: & sicut gloriosæ memoriæ HANRICUS avus noster, quondam Romanorum Imperator, sigillo Comitatus Lucemburgensis, & ceteri Divi Romanorum Imperatores Electi prædecessores nostri, suorum titulorum: nosque etiam Marchionatus Moraviæ sigillo autentico ante ipsorum & nostræ coronationis solemnitatem usi fuimus. In cujus Bullæ Aureæ circũferentia

ferentia apertè Majestatis scripta sunt verba ista: FRIDERICUS DEI GRATIA SICILIÆ REX, DUX APULIÆ ET PRINCEPS CAPUÆ. Et ab illa parte, ubi est impressio castri, XPS VINCIT, XPS REGNAT, XPS IMPERAT, existunt sanè & integrè, omni carentes vitio.

4. Nulli ergò omnino liceat hanc nostræ laudationis, ratificationis, approbationis, confirmationis, donationis, reparationis, supplementi, interpretationis, declarationis, revocationis, cassationis, irritationis, & annihilationis paginam infringere, vel ei ausu temerario in aliquo contraire. Contrarium facientes, si qui fuerint, quod absit, ultra indignationem nostræ Celsitudinis Romanæ, quam ob hoc se noverint graviter incursuros, mille marcas auri puri nostro & Romani Regni fisco componant: ipsarum videlicet medietatem nostræ & successorum nostrorum Romanorum Regum & Imperatorum Curiæ seu Cameræ; & reliquam passis injuriam, irremissibiliter applicandam.

5. In quorum omnium testimonium & ad certitudinem pleniorem præsentes fieri jussimus, & nostræ majestatis sigilli appensione muniri. Hujus rei testes sunt:

Gerlacus Archiepiscopus Moguntinensis, sacri Imperii per Germaniam Archicancellarius.
Rudolphus Senior Saxoniæ Dux, sacri Imperii Marescalcus.
Rudolphus Junior Saxoniæ & Fridericus de Teck — Duces.
Joannes Burggravius Nurmbergensis.
Ulricus Landgravius de Lutemberg.
Fridericus de Oitlemund, Ulrich de Helfenstein, & Rudolphus de Wertheim — Comites.
Petrus de Hersii, Crafto de Hohenloh, Gottfridus de Bruneck, Eberhardus & Fridericus de Valse, Eglof de Friborg, & Burckhardus de Erlbach — Romani Regni Præfati Principes & Barones.

Datum Pragæ, Anno Domini MCCCXLVIII. Indictione prima, VII. Idus Aprilis: Regnorum nostrorum anno II.

CAROLI IV. IMPER. AUG. RESCRIPTUM

Anno Christi 1353.

DE PRIMARIIS PRECIBUS.

KAROLUS Dei gratia Romanorum Rex semper Augustus & Bohemiæ Rex, honorabilibus Præposito & Conventui Canonicorum Regularium monasterii in Revengersburch Ordinis Sancti Augustini Moguntinę diœceseos, devotis nostris dilectis gratiã Regiam & omne bonũ. Assumpti divinitus, quamvis insufficientibus meritis, ad culmen regiæ dignitatis, libenter personas Ecclesiasticas promovemus, ipsisque gratiam à Deo collatam graniosius impartimur. Cum itaque nobis tam de jure quàm antiqua & approbata consuetudine, à divis Romanorum Imperatoribus & Regibus prædecessoribus nostris hactenus observata, competat, quod ex coronationis nostræ solennis ad Romanorum regnum, quæ in nobis nutu divino dudum sunt completa, in quolibet monasterio in Imperio constituto unam tantum personam virtute primariarum precum nostrarum ad beneficiũ Ecclesiasticum facere possimus promoveri. Hinc est quod pro dilecto nobis Petro Conradi de Dylle presbytero devoto nostro dilecto vobis primarias dirigimus preces nostras, devotionẽ vestram attẽto studio inquirimus, & hortamur, vobis nihilominus per regalia sceptra mãdãtes, quatenus præfato Petro aut ipsius procuratori ac nomine & vice ipsius de beneficio Ecclesiastico cũ cura vel sine cura, quod vacat ad præsens, vel quod primum vacaverit, ad vestram præsentationem, collationẽ, seu quamvis aliam dispositionẽ spectans, in quacunque diœcesi sit Moguntina aut Treverensi, aut aliis quibuscunque diœcesibus hujusmodi beneficium constitutum fuerit, autoritate & virtute primariarum precum nostrarũ providere debeatis, quavis contradictione cessante, dummodo vobis pro alia persona prius non direxerimus preces nostras: jus nostrum & dictam consuetudinem in præmissis nobis taliter servaturi, prout jura, gratias & liberalitates vobis & dicto vestro monasterio à divis Romanorum Impp. & regibus prædecessoribus nostris datas & concessas nos delectemur minuere sed augere; præsentiũ sub nostro majestatis sigillo testimonio literarum. Datum Spyræ, Anno Domini MCCCL. tertio, Indictione sexta, 6. Kal. Decemb. Regnorum nostrorum anno octavo.

CAROLI IV. IMP. AUG. FORMULA

Anno Christi 1354.

CONCESSAE SEDIS LIBERAE, ET FRYGRAVIATUS.

CAROLUS Dei gratia Romanorum Rex Semper-Augustus, & Bohemiæ Rex, ad perpetuam rei memoriã. Etsi Regiæ dignitatis circumspecta benignitas universos & singulos fideles suos, quos Romanum ambit Imperium, pio favore persequitur: ad illorum tamen statum & cõmo-

da promovenda, specialiùs & ferventiùs aspirare tenetur, quos pro exaltandis sacri Imperii honoribus, fide & opere repererit continua solicitudine, assiduisque laboribus indefessos. Attendentes itaq; multa grata servitia & accepta, quæ Venerabilis Theodoricus Mindensis Ecclesiæ Episcopus, Princeps Consiliarius & devotus noster dilectus, nobis & sacro Imperio fructuosè & fideliter hactenus exhibuit, exhibet in præsenti, & exhibiturum speramus fructuosiùs in futurum, volentesq; sibi intuitu præmissorum gratiam facere specialem, ei in persona & successoribus suis, ac ipsi Ecclesiæ Mindēsi duas liberas sedes, quæ propriè & vulgariter Vemeding nuncupantur, unam videlicet ante villam Haleri prope Lubek, & aliam ante villam Walnen prope Mindam, de liberalitate Regia & certa nostra scientia damus, concedimus & donamus; statuentes, decernentes auctoritate præsentium, & volentes, ut dictus Episcopus successoresq; sui, ac ipsa Mindensis Ecclesia, dictas duas sedes cum universis & singulis jurisdictionibus, honoribus, prærogativis, juribus, gratiis, utilitatibus, commodis & libertatibus tenere, habere ac ipsis gaudere debeant, quibus cæteri consimiles sedes habentes, sicuti Ducatus Ascaniæ & Westfaliæ gaudent, jure vel consuetudine seu quomodolibet potiuntur. Mandamus igitur universis & singulis Principibus tam spiritualibus quàm secularibus, Baronibus, Nobilibus, Universitatibus, cæterisq; nostris & sacri Imperii fidelibus cujuscunque dignitatis, conditionis vel status existant, præsentibus & futuris, firmiter & districtè, quatenus prædictum Theodoricum Episcopum, successores suos, & ipsam Ecclesiam Mindensem, in hac nostra donationis & collationis gratia, non impediant, nec ab aliis impediri permittant, verùm eos in ea manuteneant, protegant favorabiliter & conservent. Contrarium facientes pœnam banni Regii & centum marcharum auri puri se noverint irremissibiliter incursuros, quarum medietatem Regiæ Cameræ sive Fisco, residuum verò Venerabilium Episcoporum dictæ Mindensis Ecclesiæ, qui pro tempore fuerint, utilitati & usibus volumus applicari, præsentium sub nostræ Majestatis sigillo testimonio literarum. Datum Franckfordiæ, Anno Domini MCCCLIV. Indictione septima, XVIII. Kalend. Februarii, Regnorum nostrorum anno octavo.

Anno Christi 1354.

RECOGNITIO

QUOD IMPERATRICI IMPONITUR DIADEMA in Aquisgrano.

UNIVERSIS sacri Imperii Romani fidelibus & subditis, Wilhelmus Dei gratia sanctæ Coloniensis Ecclesiæ Archiepiscopus, sacri Imperii per Italiam Archicancellarius, salutem. Sacris nuper literalibus Serenissimi ac invictissimi Domini CAROLI, Dei gratia Romanorū Semper Augusti & Bohemiæ Regis receptis affatibus, quibus nobis idem Dominus noster demandare curavit, prout etiam nobis apud ipsius Regiam Majestatem personaliter constitutis duxit vivæ vocis oraculo committendum, quatenus Serenissimam Dominam nostram Annam ipsius conthoralem Romanorum Reginam augurare, inungere, consecrare, Regniq; diadema eidem imponere curaremus: Nos in ipsius Dominæ nostræ conmitatu ac obsequio, ut decebat, Aquisgranum perreximus, ac ibidem in Ecclesia Beatæ Mariæ Aquensis, in qua ex more Divi Romanorum Reges & Reginæ inungi, consecrari & coronari consueverunt, infra Missarum solennia, cum ea, qua decuit, solennitate per nos officiosè celebrata, eandem Serenissimam Dominam nostram in Romanorum Reginam cum ceremoniis & solennitatibus debitis & consuetis propensiùs & observatis, inunximus & consecravimus, ipsamque in solio Regiæ Majestatis collocantes, in Reverendorum Patrum & Dominorū, Episcoporum, Abbatum, & aliorum Prælatorum, necnon Procerum, Comitum, Nobilium, Baronum, Regni fidelium, populique innumeri multitudinis præsentia, eidem Dominæ nostræ sacri Romani Regni imposuimus diadema, in quorum testimonium hanc paginam conscribi, nostrique majoris sigilli appensione fecimus communiri. Datum & actum in Ecclesia Beatæ Mariæ Virginis Aquensis, Leodiensis diœcesis, Anno Domini MCCCLIV. Dominic. Septuagesima, quæ fuit mensis Februarii die nona.

CAROLI IV. IMPER. AUG.

CONSTITUTIO

DE OFFICIO ARCHICANCELLARII IMPERATRICIS IN CORONATIONE ejus & aliàs observando.

DECERNIMUS, & hoc Imperiali sancimus edicto: quod tu, & omnes tui successores Abbates Fuldenses, dum & quotiens Imperatricem sive Reginam Romanam coronari, aut in veste Imperiali seu Regia sedere vel stare contigerit, tu & dicti successores tui coronam suam, quotiens more vel ordine poscente, à capite ipsius deponi debuerit, & deponendi eandem ac tenendi, & etiam reponendi, quotiens necesse fuerit, fungi debeatis officio, ut ex hoc dictum Cancellariatus officium, necnon insignis Fuldensis Ecclesia, tanquam nobile membrum Imperii, propensiùs honoretur.

CAROLI

CAROLI IV. IMPER. AUG.

Anno Christi 1354.

CONFIRMATIO CONSTITUTIONIS Ludovicianæ.

DE IVRE ET SVCCESSIONE ELECTORVM PAlatinorum.

CAROLUS Dei gratia Romanorum Rex Semper-Augustus, & Bohemiæ Rex; notum facimus universis, quòd cõstitutus in nostra præsentia Illustris Rupertus senior Comes Palatinus Rheni, sacri Imperii Archidapifer & Dux Bavariæ, sororius & Princeps noster dilectus, nobis quasdam literas claræ memoriæ Illustris Johannis quondam Bohemiæ Regis, genitoris nostri dilecti, curavit ostendere, ut de tenore ipsarum dignaremur testimonium perhibere. Quarum tenor sequitur in hæc verba.

Nos JOHANNES Dei gratia Bohemiæ Rex ac Lucenburgensis Comes, notum esse volumus tenore præsentium universis, nos vidisse & plenè perlegisse literas Serenissimi Principis, Domini LUDOVICI Romanorum Imperatoris, & Domini Ludovici Marchionis Brandenburgensis, continentes ordinationem & tractatum de Comitibus Palatinis Rheni, quis ipsorum jus seu vocem electionis in Romano Imperio seu Rege Romanorum quamprimùm eligendo habere meritò deberet. Ex quibus siquidem literis prædictis liquidè apparet, Excellenti Principi Domino Rudolfo Comiti Palatino Rheni ac Duci Bavariæ, quamprimùm opportunitas ad hoc se offeret, ut Romanorum Rex eligi deberet, competere jus & vocem in electione duntaxat, & nulli alteri personæ. Eo igitur per dictum Dominũ Rudolfum supplicatum nobis extitit, ut ordinationi præfatæ in prædictis literis contentæ nostrũ præbere vellemus consensum benivolum & assensum. Nos itaque, tanquam is ad quẽ hoc de jure, sicut ad Principem & Electorẽ Imperii, spectare dinoscitur, supplicationibus prædicti Domini Ducis annuere cupientes, præfatam ordinationem factam per literas prædictas ratificamus, & nostrum ei præbemus consensum, assertionem & assensum expressum, recognoscentes ipsum in prima electione futuri Regis Romanorum eligendi facienda habere vocem eligendi, tanquam Principem & nostrum in ipsa electione Coelectorem, harum nostrarum testimonio literarum. Datum Franckfurt, quinta feria proxima ante diem Palmarum, Anno Domini MCCCXXXIX.

Nos igitur ad universorum noticiam volumus pervenire, quòd easdem literas sub propriis figuris & elementis, & sub sigillo majori consueto dicti genitoris nostri in vera figura sigillatas vidimus, & de veritate & integritate ipsarum testimonium perhibemus, præsentium sub nostro sigillo testimonio literarum. Datum in Keysersperg, Anno Domini MCCCLIV. XI. Kalend. Junii; Regnorum nostrorum anno octavo.

CAROLI IV. IMPER. AUG.

Anno Christi 1354.

MANDATUM

DE IVRE ET SVCCESSIONE ELECTORVM PALATINORVM.

KAROLUS Dei gratia Romanorum Rex Semper-Augustus, & Bohemiæ Rex. Rudolpho Saxoniæ Duci, &c. Princeps & avuncule dilecte, literas felicis recordationis Illustris Johannis olim Bohemiæ Regis, genitoris nostri carissimi, vero suo sigillo pendenti sigillatas vidimus, expressè continentes, quòd felicis recordationis Illustris Rudolffus, olim Comes Palatinus Rheni & Dux Bavariæ, Princeps & socer noster dilectus, ratione dicti Comitatus sacri Imperii esset Elector, & ex eo justitia suadente rationabiliter declaravimus, Illustrem Rupertum antiquiorem Comitem Palatinum Rheni & Ducem Bavariæ, sororium & Principem nostrum dilectum, dicti olim Rudolffi soceri nostri germanum, verum Imperii Principem Electorem fore, & unà cum aliis sacri Imperii Principibus Electoribus veram eligendi vocem Romanorum Regem in Imperatorem promovendũ habere, prout in litera nostro sub appresso sigillo sigillata præmissa singula lucidiùs contineri videbis. Et quia præscripta rationem sapiunt, Dilectionem tuam attento studio requirimus, exhortamur, ut super eadem materia literas tuo sub sigillo sigillatas præfato Ruperto Principi nostro juxta formulam notulæ, quam tibi præsentibus mittimus interclusam, in qua nil aliud continetur, quàm in nostra litera est expressum, eo dumtaxat excepto, quòd nos sub certis modo & forma, & tua dilectio sub aliis, loquimur, prout convenit, velis exhibere. Datum Oppenheim, anno Domini MCCCLIV. feria tertia proxima post Ascensionem Domini nostri: Regnorum nostrorum octavo.

CAROLI IV. IMPER. AUG.

Anno Christi 1355.

CONSTITUTIO

DE INCORPORATIONE DVCATVVM POLONIAE ET SILESIAE, & Marchionatus Lusatiæ, quòd perpetuò Regno Bohemiæ sint indivisibiliter counita.

IN nomine Domini Sanctæ & individuæ Trinitatis. CAROLUS Dei gratia Romanorum Imperator Semper-Augustus, &c. ad perpetuam rei memoriam. Insignes laudabilis famæ titulos moderni temporis meretur gloriosa posteritas, si quod prædecessorum Illustrium circumspecta prudẽ instaura-

instauravit provisio, vigilanti cura prosequitur, & gratæ solicitudinis munit officio, ut fructuosi laboris solertia perenni successorum commendentur memoriæ, & ex perfectione bonorum operũ, quasi ex relucenti speculo vetustatis surgat de felicibus mortuis felix memoria rediviva.

1. Sanè licet pridem recolendæ memoriæ Divus FRIDERICUS Romanorum Imperator Augustus, prædecessor noster, de singulari suæ benignitatis munere, claræ recordationis Illustri Uladislao quondam Boemiæ Duci, qui Regnum Bohemiæ ante coronationem suam regebat, & suis heredibus Bohemiæ Regibus censum de terra Poloniæ, quem antecessores ejus Duces Bohemiæ à Polonia multis temporibus accipere consueverant, quemque Poloniæ & Silesiæ Duces sacro Imperio solvere tenebantur, prout in literis Imperatoris præfati evidenter exprimitur, liberaliter duxerit erogandum. Ipsi quoque Duces Poloniæ & Silesiæ eundem censum Illustribus progenitoribus, & prædictis nostris Bohemiæ Regibus, in signum subjectionis debitæ, & in recognitionem sui superioris Domini ritè persolverint multis temporibus retroactis: tamen ad abundantius cautelæ præsidium, tractu temporis dicti Duces suorum heredum & successorum nomine atque vice, Principatus, terras ac dominia sua, à claræ memoriæ Illustri Joanne quondam Bohemiæ Rege, genitore nostro carissimo defuncto, & à Corona Regni Bohemiæ præstiterunt solemnitatis, obedientiæ, homagii, subjectionis & fidelitatis debitæ juramenta corporalia.

2. Et licet insignis Ducatus Uratislaviensis & Silesiæ, cum suis omnibus pertinentiis, ad utilem & immediatum Dominum Illustrem quondam Bohemiæ Regem, progenitorem nostrum, & Coronã Regni Bohemiæ spectaverit ab antiquo, sicut hoc literæ recolendæ memoriæ Domini RUDOLPHI Romanorum Regis, prædecessoris nostri, ostendunt. In quarum prima quandam ordinationem inter Illustrem Ottocarum quondam Bohemiæ Regem, proavum nostrum carissimum ex una, & Henricum Ducem Uratislaviensem parte ex altera: videlicet quòd dictus Ottocarus Rex eidem Henrico Uratislaviensi & Silesiæ Duci, in casu, si Ducem præmori contigerit, in præmisso Ducatu Uratislaviensi & Silesiæ, terris, & omnibus dominiis suis deberet succedere, per se factum adserit, & in sede ipsarum dicto Henrico Duci jam sublato de medio, prædictum Regem Ottocarum, heredes & successores suos, Reges Bohemiæ, de Ducatu Uratislaviensi & Silesiæ, terris & dominiis præfatis, tanquam actu vacantibus, propter multa grata servitia, quæ Illustres Bohemiæ Reges sacro Romano Imperio fecerant, solenniter investivit, lucidiùs attestantur: tamen Illustris quondam Johannes Boemiæ Rex, genitor noster præfatus, cum Henrico septimo & ultimo Uratislaviæ & Silesiæ Duce, sororio nostro, dum uterque ipsorum vitam ageret in humanis, quandam ordinationem iniit & tractavit; videlicet quòd dictus Dux Henricus terram & districtum Glacensem cum vasallagiis, feudis, dominiis & aliis omnibus pertinentiis suis, de consensu dicti genitoris nostri, ad vitæ duntaxat tempora habere deberet, ut tamen eo moriente, Ducatus sui, puta Uratislaviensis & Silesiæ, ad prædictum Glacensẽ dominium, ad usum & possessionem genitoris nostri, heredum & successorum ipsius Regum, & Coronæ Regni Bohemiæ, sine difficultate qualibet revenirent. Sic hoc processu dierum ad finem devenit intentum. Eoque dictus genitor noster, dum viveret, moriente Duce præfato, Ducatum Uratislaviensem & terram Glacensem præfatam tenuit & possedit, & nos utrumque de præsenti, velut Bohemiæ Rex, in possessione tenentes, utrobilibet dominamur.

3. Et quamvis Marchia Budisinensis & Görlicensis, quæ cum cæteris civitatibus, oppidis & pertinentiis suis ad Regnum & Coronam Bohemiæ ab antiquo pertinuerunt, per Illustrem Ottocarum quondam Regem Bohemiæ, proavum nostrum, in personas quondam Illustrium Brandenburgensiũ Marchionum, ex certis causis & rationibus alienata fuerit: aliquando tamen Marchionibus prædictis, absque sexus masculini heredibus, decedentibus ex hac vita, Nobiles, Milites, Clientes, cives, universique incolæ Marchiæ Budisinensis & Gorlicensis præfatæ, animadversione debita cognoscentes, qualiter ad Coronam & Regnum Bohemiæ, tanquam ad immediatum & naturalem Dominum, dudum pertinuerant, ad subjectionem & obedientiam Illustris Joannis quondam Bohemiæ Regis, genitoris nostri, tanquam ad ordinarium, legitimum & naturalem dominum suum, & ad Coronam Regni Bohemiæ, de cujus gremio jamdudum constiterant, ut præfertur, deliberatione non improvida redierunt.

4. Nos igitur indefessam solicitudinis operam, & diligentiam exquisitam, quam sæpedicti proavus, pater, ac progenitores nostri carissimi, quondam Bohemiæ Reges, ad obtinendum subjectionis vasallagium, & obedientiam Illustrium Silesiæ & Poloniæ Ducum, videlicet Lignicensis, Brigensis, Munsterbergensis, Olsnensis, Glogoviensis, Saganensis, Opuliensis, Falckenbergensis, Strelicensis, Teschinensis, Tolsnensis, Buthuniensis, Stenaviensis, Osuetiensis: Principatus Massoviæ, & Ducatus in Plotzka, Principum & fidelium nostrorum; Principatus seu Ducatus Uratislaviensis & Silesiæ: necnon civitates, videlicet Uratislavia, Novumforum, Franckenstain, Stinaviam, Goravv, & mediam partem Glogoviæ & pertinentiarum ipsius: & etiam Budisinensem & Gorlicensem Marchiam, ut præfertur, non absque magnis impensis & infinitis laboribus habuerunt, in nostræ Majestatis acie cõtinuò revolventes, ut virtutum ipsorum frequentia, & solicitudo laborum, præteriti sub felice nostro regimine solidetur, sicut dudum de plenitudine Romanæ Regiæ potestatis statuendum duximus, ita & nunc ex certa scientia statuimus de nostræ Imperialis plenitudine potestatis, quòd omnes supradictæ sententiæ, & Clementiæ Imperialis & Regalium literarum, quas ad probationum dictarum intentionum adduximus, semper & ubique in judicio & extra, & in singulis actibus publicis & privatis, quotiens tenorem præsentium legi & publicari contigerit, ejusdem efficaciæ, vigoris & auctoritatis existant

existant, ac si in signis propriis originalia viderentur; & praecipuè cum eadem originalia per nos ac nonnullos sacri Imperii Principes, Barones, Proceres, auscultata & examinata fuerunt diligenter; & demum communicato super omnibus praemissis nonnullorum sacri Imperii Principum, Baronū & Nobilium consilio speciali, praedictis omnibus de verbo ad verbum, prout superiùs exprimitur, intellectis, & in examine deliberatè & providè discussis adductis, ne ex interpretatione sinistra quorumlibet, nostris heredibus & successorum nostrorum Regum Bohemiae, & Coronae Regni ejusdem, juribus, hominibus & statui valeat in posterum derogari: auctoritate Imperiali dictos Silesiae, Poloniae, & caeteros praedictos Duces, nostros Principes & vasallos, cum Principatibus, feudis & vasallagiis ipsorum, praesertim cum à Corona Regni praefati immediatè dependeant: dictum quoq; Ducatum Uratislaviensem, cum civitate Uratislavia, Noviforensi, Franckenstain, Svinaviensi, Gorensi, Glogoviensi, & caeteris oppidis ibidem: necnon Marchiam Budisinensem & Gorlicensem, cum vasallis, vasallagiis, feudis, feudatariis, utilitatibus, fructibus, obventionibus, jurisdictionibus, judiciis, honoribus, juribus, consuetudinibus, & omnibus dictorum Ducatuum & Marchiae pertinentiis, velut utile & immediatum dominium nostrum, & Regni Bohemiae praefati, eidem Regno, & ejus felici Coronae, in perpetuum adjungimus, incorporamus, inviscerarnus, adscribimus, adpropriamus, & indivisibiliter conjungimus, counimus.

5. Speciali etiam ex nomine interpretamur, pronuntiamus, diffinimus, protestamur, & dicimus, ac de certa nostra scientia declaramus, quòd praefati Duces Silesiae & Poloniae, heredes & successores ipsorum, in perpetuum, quotiens Ducatus eosdem aut alterum ex eis vacare contigerit, ipsos vel ipsum à nobis, heredibus & successoribus nostris Boemiae Regibus, & Coronae Regni ejusdem, homagii, obedientiae, fidelitatis & subjectionis debitae teneantur ac debeant praestare & facere corporalia juramenta, supplentes omnem defectum, si quis in literis vel privilegiis dictorum Imperatorum & Regum Romanorum memoriae recolendae, aut etiam in ordinatione seu tractatu dicti genitoris nostri, quem cum praefato Henrico septimo & ultimo Uratislaviensi & Silesiae Duce habuisse dignoscitur, seu in reditu Nobilium, Militum, clientum, civium, & incolarū Budisinensis & Gorlicensis Marchiae, quò ad Regnum Boemiae, ut praemittitur, ex causis legitimis redierunt, vel in praesentibus nostris literis verborum defectus, interpretatione dubia, sententiarum obscuritate, vel alia quavis occasione, compertus fuerit, de certa nostra scientia, ac de praed. & Imperialis plenitudine potestatis, non obstantibus legibus, consuetudinibus, usibus, observantiis, juribus municipalibus vel communibus, statutis seu edictis, publicis, vel privatis, factis & editis in contrarium, quibuscumque; quas & quae, quantum ad haec, ac si nominatim de verbo ad verbum praesentibus inscripta & inserta consisterent, etiamsi de his jure vel consuetudine deberet fieri mentio specialis, revocamus, cassamus, irritamus, annihilamus, & de praedictae Imperialis potestatis plenitudine decrevimus firmitatis fore nullius penitùs & momenti.

6. Nulli ergò hominum liceat hāc nostrae adjunctionis, appropriationis, conjunctionis, incorporationis, invisceratiohis, adscriptionis, interpretationis, pronuntiationis, diffinitionis, protestationis, declarationis, suppleti defectus suppletionis, revocationis, cassationis, irritationis & annihilationis paginam infringere. Contrarii verò facientes, si qui fuerint, quod absit, ultra indignationem nostrae Celsitudinis, quam ob hoc se noverint incursuros, mille marcas auri puri nostro & Romani Regni fisco componant: ipsarum videlicet medietatem nostrae seu successorum nostrorū Curiae seu Camerae, reliquam passis injuriam irremissibiliter applicandam.

Signum Serenissimi Principis ac Domini, Domini KAROLI Quarti Romanorum Imperatoris, Semper-Augusti.

Testes hujus sunt:

Venerabilis Ernestus Pragensis Archiepiscopus.

Illustris Rudolphus Senior Dux Saxoniae, sacri Imperii Archimarschallus, avunculus noster.

ac Venerabiles { Pretzlaus Uratislaviensis, Cancellarius Aulae nostrae, Johannes Olmicensis, Johannes Luthoniensis, Theodoricus Mindensis, Henricus Lumudensis, } Episcopi.

Illustres { Rudolphus Junior Saxoniae & Joannes Opaviae } Duces.

Spectabiles { Burghardus Magister Curiae nostrae, Burggravius Magdeburgensis, & Albertus de * Anchtal. } Comites. * l. Anhalt.

& Nobiles { Johannes de Rosenberg, Johannes de Sternberg, Zttincko de Hasenberg, Gonslaus de Schwanberg, Butzcko de Constat, Dionysius de Romnitz, & Ulricus de Visa:

& alii quàm plures nostri fideles, praesentium sub Bulla Aurea. Datum Pragae, Anno Domini 1355. Indictione octava, 7. Idus Octobr.

INFRA

Anno Christi 1355.

INFRA SCRIPTÆ LITERÆ SUNT OBTENTÆ A PRINCIPIBUS ELECTORIBUS IN SOLENNI CURIA IMPERIALI IN NUREMBERG.

GERLACVS ARCHIEPISCOPVS MOGVNTINENSIS, TANQVAM Princeps Elector, confirmat incorporationem & declarationem Domini CAROLI *Imper. factam super Ducatibus Poloniæ & Silesiæ, & Marchionatu utriusque Lusatiæ.*

NOS GERLACUS Dei gratia sanctæ Moguntinensis Sedis Archiepiscopus, & Sacri Imperii per Germaniam Archicancellarius, ad perpetuam rei memoriam. Serenissimus ac invictissimus Princeps & Dominus, Dominus CAROLUS divina favente clementia Roman. Imper. Semper-Augustus & Boëmiæ Rex, Dominus noster gratiosus, provida sua circumspectione advertens, qualiter insignes & laudabiles famę titulos moderni temporis meretur gloriosa posteritas, quòd prædecessorum Illustrium circumspecta pridem instauravit provisio, vigilanti cura prosequitur, ac gratæ solicitudinis munit officio, ut fructuosi laboris solertia, perenni successorum commẽdetur memoriæ, & ex consequentia bonorum operum quasi ex relucenti speculo vetustatis resurgat de felicibus mortuis felix memoria, rediviva.

2. Licet pridem recolendæ Serenissimus Princeps, Dominus FRIDERICUS Rom. Imp. Semper Augustus, prædecessor præfati Domini nostri Imperatoris, de singulari benignitate claræ recordationis, Illustri Principi Domino Wenceslao quondam Boemiæ Duci, qui Regnum Boemiæ ante coronationem suam regebat, & suis heredibus Regibus Boemiæ, censum de terra Poloniæ, quem antecessores ejus Duces Boemiæ à Polonia multis temporibus accipere cõsueverunt, quamq; Poloniæ & Silesiæ Duces sacro Imperio solvere tenebantur, prout in literis Domini Friderici Imp. præfati evidenter exprimitur, liberaliter duxerit erogandum. ipsi quoque Duces Poloniæ & Silesiæ eundem censum Illustribus progenitoribus & prædecessoribus prædicti Domini nostri Imperatoris in Regno Boemiæ, eisdem Regni Boemiæ Regibus in signum subjectionis, & in recognitionem sui superioris dominii ritè persolverit multis temporibus retroactis: tamen ad abundantius cautelæ præsidium, tractu temporis dicti Duces, suo, heredum & successorum suorum nomine ac vice, Principatus, terras ac dominia à claræ memoriæ Illustri Principe, Domino Joanne quondam Boemiæ Rege, genitore dicti Domini nostri Imperatoris, dum viveret, & demùm ab eodem Domino nostro Imperatore CAROLO, tanquam Boemiæ Rege, præfato ipsius genitore defuncto, & à Corona Regni Boemiæ, in feudum cum solemnitate debita susceperunt, dictoque Domino Imperatori, ac ipsius genitori, dum viveret, tanquam Boemiæ Regibus, & Coronæ Regni Boemiæ, præstiterunt solemniter obedientiæ, homagii, subjectionis & fidelitatis debitæ corporalia juramenta.

3. Et licet insignis Ducatus Uratislaviæ & Schlesiæ, cum suis omnibus pertinentiis, ad utile & immediatum dominium Illustrium quondam Boemiæ Regum, progenitorum & prædecessorum antedicti Domini nostri Imperatoris & Coronam Regni Boemiæ spectaverit ab antiquo, sicut hoc literæ recolendæ memoriæ Serenissimi Principis Domini RUDOLPHI quondam Romanorum Regis, prædecessoris dicti Domini nostri Imperatoris, in quarum prima quandam Ordinationem inter Illustrem Principem Dominum Ottocarum quondam Boemiæ Regem, proavum ipsius domini nostri Imperatoris ex una, & Dominum Henricum Ducem Uratislaviensem parte ex altera; videlicet quòd dictus Rex Ottocarus eidem domino Henrico Uratislaviensi & Silesiæ Duci, in casu, si Ducem præmori contingeret, in præmisso Ducatu Uratislaviensi & Schlesiæ terris, & omnibus dominiis suis, succedere, pro se factum adserit. Et in secunda ipsarum dicto Domino Henrico Duce jam sublato de medio, prædictum Regem Ottocarum, heredes & successores ipsius, Boemiæ Reges, de Ducatu Uratislaviensi & Silesiæ terris & dominiis præfatis, tanquam actu vacantibus, propter multa grata officia, quæ Illustres Boemiæ Reges sacro Romano Imperio fecerant, solemniter investivit, lucidiùs attestantur. Cum Illustris quondam Joannes Boemiæ Rex, genitor dicti Domini nostri Imperatoris præfatus, cum Illustri Domino Henrico VII. & ultimo Uratislaviensi & Schlesiæ Duce, sororio ipsius Domini nostri Imperatoris, dum uterque ipsorum vitam ageret in humanis, quandam Ordinationem iniit & tractavit, videlicet quòd dictus Dux Henricus terram & districtum Glacensem, cum vasallagiis, feudis, dominiis & omnibus pertinentiis suis, de consensu genitoris dicti Domini nostri Imperatoris, ad vitæ suæ duntaxat tempora habere deberet, ut tamen eo moriente Ducatus sui, Uratislaviensis & Schlesiæ, ad prædictum dominium Glacense, ad usum & possessionem dicti genitoris Domini nostri Imperatoris, heredum & successorum ipsius, Regum Bohemiæ, & Coronæ Regni ejusdem sine difficultate qualibet revenirent, sicut hoc processu dierum ad finem pervenit intentum: eò quòd prædictus Rex Joannes, præfati Domini nostri Imperatoris genitor, dum viveret, moriente Duce præfato, & Ducatum Uratislaviensem & terram Glacensem præfatam tenuit & possedit, & ipse Dominus Imperator de præsenti, veluti Boemiæ Rex, possessionem tenens utrobilibet dominatur.

4. Et

4. Et quamvis Marchia Budiſinẽſis & Gotlicenſis, quæ cum cæteris civitatibus, oppidis & pertinentiis ſuis ad Regnum & Coronam Boemiæ ab antiquo pertinuerunt, per Illuſtrem Dominũ Ottocarum quondam Boemiæ Regem, proavum dicti Domini noſtri, in perſonas Illuſtrium Pincipum & Dominorum quondam Brandenburgenſium Marchionum, ex certis & rationabilibus cauſis, alienatæ fuerant; aliquando tamen Dominis Marchionibus prædictis, abſq; heredibus ſexus maſculini decedẽtibus ab hac vita, Nobiles, Milites, Clientes, Cives, & univerſi incolæ Marchiæ Budiſinenſis & Gotlicenſis præfatæ, animadverſione debita cognoſcentes, qualiter ad Regnũ & Coronam Boemiæ, tanquàm ad immediatum & naturale dominium dudum pertinuerant, ad ſubjectionem & obedientiam dicti Illuſtris Domini Johannis quondam Boẽmiæ Regis, genitoris antedicti Domini noſtri Imperatoris, tanquam ad ordinarium, legitimum & naturalem Dominum ſuum, & ad Coronam Regni Boẽmiæ, de cujus gremio dudũ conſtiterant, ut præſcribitur, deliberatione non improvida redierunt.

5. Supradictus itaq; Dominus noſter CAROLUS Imp. exquiſitam diligentiam & ſollicitudinem, quam ſæpedicti proavus, pater & progenitores ſui quondam Boẽmiæ Reges, ad obtinendũ ſubjectionẽ, vaſallagium & obedientiam Illuſtrium Principum Dominorũ Schleſiæ & Poloniç Ducũ, videlicet Lignicenſis, Brigenſis, Munſterbergenſis, Olſnenſis, Glogovienſis, Saganenſis, Oppolienſis, Falckenbergenſis, Strelicenſis, Teſſinenſis, Gozlenſis, Butnenſis, Stinavienſis & Oſuuicenſis: Principatus Maſſoviæ, & Ducatus in Plotzk. Principũ & fideliũ ejuſdem Domini Impetatoris, tanquã Regis Boẽmiæ: Principatus ſeu Ducatus Uratulavienſem & Schleſiæ: necnon civitates, videlicet Uratiſlaviam, Novumforũ, Franckẽſtein, Stinaviam, Sorovv, Glogoviã, Nambslaviam, & pertinentiarũ ipſarum: & etjam Budeſinenſem & Gotlicenſem Marchiã, ut præfertur, nõ abſq; magnis impenſis, & infinitis laboribus habuerunt, in ſua mentis acie, intima meditatione revolvẽtes, ut virtutis ipſorũ frequentia, & ſicut dudũ cum plenitudine Romanæ Regiç poteſtatis ſtatuendũ duxerat, ita & nunc ex certa ſciẽtia ſtatuit, & de ſuæ Imperialis plenitudine poteſtatis, quòd omnes ſupradictæ ſententiæ & clauſulæ Imperialiũ & Regalium literarum, quas ad probationẽ dictatum intentionũ adduxit, ſemper & ubiq;, in judicio & extra, & in ſingulis actibus publicis & privatis, quotiens tenorẽ præſentium legi ſive publicari contingerit, ejuſdẽ efficaciæ, vigoris, & auctoritatis exiſtant, ac ſi in ſiguris propriis originalia viderẽtur: eò præcipuè, cùm eadẽ originalia per eundẽ Dominũ Imperatorẽ, nos ac nonnullos ſacri Romani Imperii Dominos, Principes, Barones, Proceresq; auſcultara & examinara fuerint diligenter: ac demum cõmunicato per eundem dictũ Dominum noſtrũ Imperatorẽ ſuper omnibus præmiſſis, noſtro & nõnullorũ ſacri Imperii Principum, Baronũ & Nobilium cõſilio ſpeciali, prædictis omnibus de verbo ad verbũ, prout ſuperiùs exprimũtur, & in examen deliberatæ & providæ diſcuſſionis adductis, ne ex interpretatione ſiniſtra quorumlibet prædicti Domini noſtri Imperatoris, tanquã Regis Boemiæ, heredũ & ſucceſſorum ſuorũ, Regum Boemiç, & Coronç Regni ejuſdẽ, juribus, honoribus & ſtatui valeat in poſterũ derogari, ipſe Dominus Imperator auctoritate Imperiali dictos Schleſiæ & Poloniæ & cæteros prædictos Duces, ipſius tãquã Regis Boẽmiæ Principes & vaſallos, cum Principatibus, feudis & vaſallagiis ipſorũ, præſertim cum à Corona Regni immediatè dependeant: dictũ quoq; Ducatũ Uratiſlaviẽſem, cum civitate Uratiſlavia, Novifor enſi: civitates Franckenbergenſem, Stinavienſem, Gorenſem, Glogovienſem, & cætera oppida ibidem: necnon Marchiam Budeſinenſem & Gotlicenſem, cum vaſallis, vaſallagiis, feudis, feudatariis, utilitatibus, fructibus, obventionibus, juriſdictionibus, judiciis, honoribus, juribus, cõſuetudinibus, & omnibus dictorum Ducatuũ & Marchiæ pertinẽtiis, velut unic & immediatum dominiũ ſuum, & Regni Boẽmiæ præfati, eidẽ Regno & ejus felici Coronæ, in perpetuũ, noſtro & aliorum Dominorum Principum Electorum accedente conſenſu, adjunxit, incorporavit, inviſceravit, adſcripſit, appropriavit, indiviſibiliter & inſeparabiliter counivit.

6. Specialiter etiã & ex nomine prædictus Dominus noſter Imperator interpretatus eſt, diffinivit, pronũtiavit, proteſtatus eſt, & dixit, ac de certa ſciẽtia ſua declaravit, q̃ præfati Duces Sileſiæ & Poloniæ, heredes & ſucceſſores eorũ in perpetuũ, quotiens Ducatus eoſdẽ, aut alterum ex eis vacare cõtigerit, ipſos vel ipſum à præfato Domino noſtro Imperatore, tanquã à Rege Bohemiç, ac heredibus & ſuc ceſſoribus ſuis Boemiæ duntaxat Regibus, & à Corona Regni Boemiæ præfati, abſq; renitentia ſeu difficultate in feudũ teneantur ſuſcipere, dicto Domino Imperatori, tanquam Regi Boemiæ, heredibus & ſucceſſoribus ſuis Boemiæ Regibus, & Coronæ Regni ejuſdẽ, homagii, obediẽtiæ, fidelitatis & ſubjectionis debitæ teneantur & debeant præſtare & facere corporalia juramenta. Supplevit etiã præfatus Dominus noſter Imperator omnẽ defectum, ſi quis in literis & privilegiis, aut etiam ordinatione ſeu tractatu dicti genitoris, quẽ cum præfato Domino Henrico VII. & ultimo Uratiſlavienſi & Sileſiç Duce habuiſſe dignoſcitur; ſeu in reditu Nobilium, Clientum, Militum, Civium, incolarũ Budiſinẽſis & Gotlicenſis Marchiæ, qui ad Coronam Regni Boẽmiæ, ut præmittitur, ex cauſis legitimis redierũt, vel in conſiliis, tenore, literis ſuis, verborum defectu, interpretatione dubia, ſententiarũ obſcuritate, vel alia quavis occaſione compertus fuerit, de certa ſua ſcientia, ac de prędictę Imperialis plenitudine poteſtatis, non obſtantibus legibus, conſuetudinibus, uſibus, obſervantiis, juribus municipalibus vel cõmunibus, ſtatutis ſeu edictis, publicis vel privatis, factis & editis in contrarium quibuſcunq;; quas & quæ, quantum ad hæc, ac ſi nominatim de verbo ad verbum ſuis literis inſcripta & inſerta conſiſterent, etiamſi de his jure vel conſuetudine deberet fieri mentio ſpecialis, revocavit, caſſavit, irritavit, annihilavit, & de dictæ Imperatoriæ poteſtatis plenitudine decrevit firmiter, fore nullius penitùs momenti.

7. Inhibuit etiam præfatus Dominus noſter Imperator CAROLUS, quòd nulli hominum liceat ſui Imperialis indulti ſuper præmiſſa... liti pagi... am infringere, ſeu ei quovis auſu temerario cõtraire.

Et voluit auctoritate sua contrafacientes quoslibet pœnam mille marcarum puri auri incurrere, & earum medietatem fisco Romani Imperii, residuam verò Regni Boemiæ & successorum suorum Cameris irremissibiliter applicari, sicut in originalibus literis dicti Domini nostri Imperatoris, quas sub Bulla Aurea, typario suæ Majestatis desuper erogasse dignoscitur, pleniùs & distinctiùs est expressum.

8. Nos igitur, qui suprà, Gerlacus Sedis Moguntinensis Archiepiscopus, ex eisdem rationabilibus & evidentibus causis, quibus antedictus Serenissimus Princeps, Dominus noster Imperator CAROLUS, circumspecta sua providentia motus dignoscitur, & ex omnibus prædictis, tanquam ex motivis legitimis, sacri Romani Imperii statum & augmentum prospicientibus, propensiùs animati, supradictis adjunctioni, incorporationi, invisceratiòni, adscriptioni, adpropriationi, cōmunioni, interpretationi, pronunciationi, diffinitioni, protestationi, declarationi, decreto, defectuum suppletioni, revocationi, cassationi, irritationi, annihilationi, pœnarum adjectioni, & omnibus aliis, quæ expressantur, aut sunt expressata superiùs, velut Archiepiscopus Moguntinensis, sacri Romani Imperii per Germaniam Archicancellarius, & Princeps Elector, animo deliberato, & sano procedente cōsilio, nostrum benevolum consensum & assensum præsentibus adhibemus; ac supra dicta omnia, & eorum quodlibet, singulaq;, in omnibus suis tenoribus, sentētiis, punctis & clausulis de verbo ad verbum, prout suprà evidenter expressa, ex officii nostri debito, laudamus, approbamus, & de certa nostra scientia cōfirmamus plenissimè perpetuis temporibus valitura, præsentium sub nostro sigillo testimonio literarum. Datum in Nuremberg, anno Domini MCCCLV. in die beatæ Luciæ Virginis.

CONFIRMATIO STATUTI CAROLI IMPER.

Anno Christi 1356.

QUOD LICEAT PERSONÆ NULLÆ EXTRA REgnum Bohemiæ citari; & quòd Rex tenere debeat aurifodinas, & alterius monetæ.

NOs Gerlacus Dei gratia sanctæ Moguntinensis Sedis Archiepiscopus, sacri Romani Imperii per Germaniam Archicancellarius, omnibus in perpetuum. Cùm per recolēdæ memoriæ Divos Romanorum Imperatores & Reges, Illustribus quondam Regibus Boemiæ claræ memoriæ, ac clato Regno Boemiæ & ejusdem Regni coronæ olim concessum fuerit & indultum sit, quòd in eodem Regno à tempore, cujus contraria hodie non extat memoria, consuetudine laudabili conservata, diuturnitate tempor ū, & præscripta moribus utentium, sine contradictionis aut interpretationis obstaculo intruductum, quòd nullus Princeps, Baro, Nobilis, Miles, Cliens, Burgensis, nulla denique persona ejusdē Regni, & pertinentiarum ejus ubicunq; existentiū, cujuscunq; status, dignitatis, præeminentiæ vel cōditionis existat, ad cujuscunq; actoris instantiā, extra Regnum ipsum ad quodcunq; tribunal seu alterius jus, præterquā Regis Boemiæ Regalis Curiæ suæ judicium citari poterit, seu trahi vel vocari debeat, perpetuis inanteà temporibus sive possit. Cumq; Serenissimus & invictissimus Princeps & Dominus, Dominus CAROLUS IV. divina favente clementia Romanorum Imperator semper Augustus & Boemiæ Rex Illustris, Dominus noster gratiosus, privilegium, consuetudinē & indultum hujus Imperiali auctoritate, & de plenitudine Imperialis potestatis, innovans & confirmans, duxerit statuendū, ut si quispiam prædictorū, puta Princeps, Baro, Nobilis, Miles, cliens, civis, burgensis seu rusticus, ac alia quæcunq; persona, ad cujuscunq; tribunal extra Regnū prædictum Boemiæ in quacunq; causa, criminali, civili, & mixta, seu super quocunq; negotio citatus fuerit, quocunq; tēpore, vel citata cōparere, vel in judicio respondere nō teneatur: siq; adversus hujusmodi nō cōparentes, vel non comparentē, à quocunq; judice extraneo extra Regnū Boemiæ constituto, judicialiter procedi, processus fieri, seu sententias interlocutorias, vel diffinitivā unā vel plures, in quibuscunq; prænotatis causis sive negotiis quovis modo ferri vel promulgari contigerit, eadē auctoritate & potestate citationes, præcepta, processus & sententias hujusmodi, necnon executiones & omnia ex eis, vel aliquo eorū quovis modo secuta irritaverit penitus & cassaverit: adjiciēdo expressè & auctoritate simili decernēdo, ut quemadmodū in prædicto Regno Boemiæ, à tempore, cujus cōtrarii nō habetur memoria, jugiter observatū existit, ita nulli Principi, Baroni, Nobili, Militi, Clienti, civi, burgēsi, seu rustico, nulli denique personæ seu incolæ Regni Boemiæ sæpedicti, cujuscunq; status, præeminentiæ, dignitatis vel cōditionis existāt vel existat, à quibuscunq; processibus, sententiis interlocutoriis vel definitivis, sive præceptis Regis Boemiæ, aut Judicis Curiæ suæ, necnon executionibus eorundē contra se in Regali judicio seu coram Regis, Regni & Curiæ prædictorū Judicibus, factis, latis seu habitis, vel ferendis inanteà seu fiendis, ad quodcunq; aliud judicium liceat appellare: provocationes quoq; seu appellationes, si quas contra hoc interponi contigerit, eo ipso juribus non subsistere, & appellantes ipsos pœnam perditionis causatum ipso facto statuens incurrisse.

2. Necnon auctoritate Imperiali, & de certa sua scientia declaravit, quòd ipse & omnes successores sui Boemiæ Reges, universas auri & argētifodinas, atq; mineras stanni, cupri, ferri, plumbi, & alteriuscunq; metalli gravis, ac etiam salis, tam inventas, quàm inveniēdas in posterū quibuscunq; temporibus in Regno suo Boemiæ prædicto, ac terris, dominiis, territoriis & districtibus eidē Regno subjectis, & omnibus pertinentiis suis, tenere justè possint & potuerint in perpetuum, & legitimè possidere: necnon Judæos justo titulo habuisse & habere; & telonia à præterito instituta seu indicta percipere,

pere, & nova rationabiliter instituere posse & potuisse: necnon monetas auri & argenti in omni loco & parte Regni sui Boemiæ prædicti, & subditarum eidem terrarum & pertinentiis ubique, si heredes aut successores sui Boemiæ Reges decreverint, ipsisq; placuerit inde facere & mandare, sub omnibus modis & forma, in prædicto Regno Boemiæ circa talia consuetis usq; ad hæc tempora laudabiliter observari, &c.

3. Quòd virtute Imperialis edicti, & consuetudine diutiùs introducta, liceat Boemiæ Regibus perpetuo tempore à quibuscunque Principibus, Magnatibus, Comitibus ac personis aliis quibuscunque, terras, castra, possessiones, prædia sive bona, emere, comparare, & in donum vel donationem ex quacunq; causa, aut in obligationem recipere, sub talium castrorum, terrarum, possessionum, prædiorum, seu bonorum conditione consueta, ut videlicet propria recipiantur & comparentur ut propria, libera ut libera, & ea quæ dependent in feudum similiter emantur in feudum, seu donata ac comparata taliter teneantur: ita tamen quòd ipsi Reges Boemiæ de his, quæ hoc modo comparaverint vel receperint, & Regno Boemiæ applicanda duxerint, ad consueta & debita jura de talibus sacro explenda & reddenda Imperio perpetuò sint adstricti, sicut in forma prædicti Domini nostri Imperatoris, quas desuper nostro & aliorum Principum Electorum consilio edidisse dignoscitur, pleniùs est expressum.

4. Nos igitur præmissa omnia, & eorum quodlibet, sicut in solennibus Curiis Nurnbergæ celebratis in commune consilium nobiscum, & cum cæteris Principibus Electoribus nostris habitum, per ipsum Dominum nostrum Imperatorem deducta, multoq; studio ventilata, & rationabilia fuerint judicata, recognoscimus de nostro consilio & pleno processisse consensu; ratificantes, ac singula & omnia rata habentes & grata, benevolum nostrum eis adhibemus consensum ex certa scientia, pariter & assensum. In cujus rei testimonium præsentes literas fieri, & nostri sigilli appensione fecimus communiri. Datum in Nurnberg, anno 1356. in crastino Epiphaniæ ejusdem.

CAROLI IV. IMPER. AUG.

Anno Christi 1356.

DECRETUM

De jure & successione Electorum Palatinorum.

NOS KAROLUS Dei gratia Romanorum Imperator semper Augustus & Bohemiæ Rex, recognoscimus publicè per præsentes, & notificamus cunctis ipsam intuentibus seu legi audientibus, quòd nos cũ omnibus Principibus Electoribus, Ecclesiasticis & secularibus, & ipsi nobiscum, voluntate communi & unanimiter, in Imperiali nostra Curia Nurenbergæ deliberavimus & concordavimus, & cum jure & sententia invenimus; invenimus, declaramus & pronunciamus pro jure, tanquam Rex Bohemiæ, sacri Imperii Romani Archipincerna & Coëlector præfatorum Principum; Ex quo magnificus Rupertus senior Comes Palatinus Rheni, sacri Romani Imperii Archidapifer, Dux Bavariæ, est in possessione vocis & electionis, in electione Romanorum Regis futuri Imperatoris, & etiam in possessione & dominio seu usu habet Principatum Palatinatus, Archidapiferiam, terras, vasallagia, cum omnibus pertinentiis, super quibus electio & vox Comitatus Palatini Rheni fundata est, sicut hoc nobis & omnibus Principibus præfatis & cuilibet liquidum est & notum, sine hæsitatione quacunq;; quòd meritò dictus Rupertus admittendus est, & nos ipsum de jure admisimus, & admittere volumus & debemus, ad quaslibet causas & ad omnia facta, quæ nos & antefati nostri Coëlectores tractabimus vel faciemus pro honore & utilitate sacri Romani Imperii, & ejus fidelium subditorum, omnimodè sicut de jure & de honesta laudabili consuetudine Comes Palatinus Rheni, Archidapifer sacri Imperii, & Princeps Elector, meritò admitti debet.

2. Etiam invenimus & pronunciamus tanquam jus & pro jure, si ita contingeret, quod aliquis antedictum Ducem Rupertum pro eisdem electione & voce electionis Romani Regis futuri Imperatoris impetere vellet, quòd hujusmodi impetitionem facere non posset nec deberet, nisi prius impeteret Principatum & terras prænarrati Palatinatus, Archidapiferiam seu officiũ Dapiferiæ, vasallagia, & quidquid ad hujusmodi Palatinatum pertinet, & eam obtineat, sicut juris est. Quia nos cum jure & per sententiam invenimus, quòd electio & vox super Principatum, & super terras Palatinatus, & super Archidapiferiam taliter fundatæ sunt, quòd unum sine alio persistere non potest: sed oportet ea simul in omni impetitione tam in damno, quàm in lucro inseparabiliter permanere. Harum testimonio literarum, nostro Imperiali sigillo sigillatarum. Datum Nurmbergæ, anno Domini MCCCLVI. quinta feria post Epiphanias Domini; Regnorum nostrorum anno decimo, Imperii verò primo.

Similiter per omnia tenore literas suas ediderunt Electores.

NOS GERLACUS D.g. Archiepiscopus Moguntinus.
BEYMUNDUS D.g. Archiepiscopus Trevirensis.
WILHELMUS D.g. Archiepiscopus Coloniensis.
RUDOLPHUS D.g. Dux Saxoniæ Junior, &c.
LUDOVICUS, qui nuncupatur Romanus, Marchio Brandeburgensis.

Anno Christi 1356.

KAROLI IV. IMPER. AUG.

AUREA BULLA.

In nomine sanctæ & individuæ Trinitatis feliciter, Amen.

Carolus Quartus divina favente clementia, Romanorum Imperator, semper Augustus, & Bohemiæ Rex, ad perpetuam rei memoriam.

Hæc Bulla est cum tribus originalibus aurea bulla sigillatis, sc. Bohemico, Palatino & Francofurdiano, & uno veteri mss. Chartaceo collata, atq; exactissime emendata.

OMNE regnum in seipso divisum desolabitur. nam Principes ejus facti sunt socii furũ. ob quod Dominus miscuit in medio eorum spiritum vertiginis, ut palpent in meridie, sicut in tenebris; & candelabra eorũ movit de loco suo, ut cæci sint, & duces cæcorum; & qui ambulant in tenebris, offendunt, & cæci mente scelera perpetrant, quæ in divisione contingunt. Dic Superbia, quomodo in Lucifero regnasses, si divisionem auxiliatricem non habuisses? Dic Sathan invide, quomodo Adam de Paradyso ejecisses, nisi eum ab obediẽtia divisisses? Dic Luxuria, quomodo Trojam destruxisses, nisi Helenam à viro suo divisisses? Dic Ira, quomodo Romanam Rempublicam destruxisses, nisi in divisione Pompejum & Julium sævientibus gladiis, ad intestina prælia concitasses? Tu quidem Invidia, Christianum Imperium à Deo, ad instar sanctæ & individuæ Trinitatis, fide, spe, & charitate, virtutibus Theologicis, roboratum, cujus fundamentum super Christianissimo regno feliciter stabilitur, antiquo veneno, quod velut serpens in palmites Imperiales, & membra ejus pr[illegible]quiora, impio scelere vomuisti, ut concussis columnis totum ædificium ruinæ subjiceres, divisiona[illegible] inter septem Electores Sacri Imperii, per quos, velut septem candelabra lucentia in unitate spiritus septiformis, sacrum illuminari debet Imperium, multotiens posuisti.

2. Sane cum ex officio, quo Cæsarea dignitate potimur, futuris divisionum & dissensionum periculis inter Electores ipsos, de quorum numero, ut Rex Bohemiæ, esse dignoscimur, ratione duplici, tam ex Imperio, quam electionis jure, quo fungimur, occurrere teneamur: infrascriptas leges, ad unitatem inter Electores fovendam, & electionem unanimem inducendam, ac detestandæ divisioni prædictæ, variisq; periculis ex ea sequentibus, aditum præcludendum, in solemni Curia nostra Nurenbergensi, assidentibus nobis omnibus Principibus Electoribus, Ecclesiasticis & Secularibus, ac aliorũ Principum, Comitum, Baronum, Procerum, Nobilium, & Civitatum multitudine numerosa, in solio Majestatis Cæsareæ, Imperialibus infulis, insigniis, & diademate decorati, matura deliberatione prævia, de Imperialis potestatis plenitudine edidimus, statuimus, & duximus sanciendas, sub Anno Domini Millesimo, Trecẽtesimo, Quinquagesimo sexto, indictione nona, quarto Idus Januarii: Regnorum nostrorum anno decimo, Imperii verò *a* secundo.

a Mss. primo.

CAP. I.

QVALIS ESSE DEBEAT CONDVCTVS ELECTOrum, & à quibus.

DECERNIMUS, & præsenti edicto Imperiali perpetuò valituro sancimus, ex certa scientia, & de Imperialis plenitudine potestatis, ut quotiẽscunq; & quandocunq; futuris temporibus necessitas, sive casus, electionis Regis Romanorum in Imperatorem promovendi emerserit, & Principes Electores ad electionem hujusmodi, juxta antiquam laudabilem consuetudinem, habuerint proficisci; unusquisq; Princeps Elector, si & quando super hoc fuerit requisitus, quoslibet Principes Coëlectores suos, vel ipsorum nuncios, qui ad electionem ipsam transmiserint, per terras, territoria, & loca sua, & etiam ultra, sicut longius poterit, conducere teneatur, & eis absq; dolo præstare conductum versus civitatem, in qua talis electio fuerit celebranda, & ab illa etiam redeundo; sub pœna perjurii ac perditionis (pro illa duntaxat vice) suæ vocis, quã in electione hujusmodi fuerat habiturus. quas quidem pœnas eos, vel eum, qui in præstando memorato conductu rebelles seu rebellem, negligentes seu negligentem se præbuerint, eo ipso decernimus incidisse.

2. Statuimus insuper, & mandamus universis aliis Principibus, feuda à Sacro Imperio Romano tenentibus, quocunq; nomine censeantur, necnon Comitibus, Baronibus, Militibus, Clientibus, Nobilibus & Ignobilibus, Civibus & Communitatibus castrorum, civitatum & locorum Sacri Imperii universis, ut eodem tempore, dum videlicet Regis Romanorum in Imperatorem promovendi electio celebranda occurrerit, unumquemque Principem Electorem ab ipsis, vel eorum aliquo, conductum hujusmodi postulantem, vel ejusdem nuncios, quos ad electionem ipsam direxerit, ut præfertur, per territoria sua, & aliàs, quanto possunt remotius, absq; dolo, modo prædicto conducant. si qui vero huic nostræ constitutioni contraire præsumpserint, subscriptas eo ipso pœnas incurrant. Omnes quidem Principes & Comites, Barones, Nobiles, Milites, & Clientes, ac universi contrarium facientes, reatum perjurii, & privationem omnium feudorum, quæ à S. Romano Imperio, & à quibuscumque aliis obtinent, & etiam omnium possessionum suarum à quocunque habitarum, incurrant. Omnes quoque cives, & communitates contra præmissa facere præsumentes, similiter sint perjuri. & nihilominus universis suis juribus, libertatibus, privilegiis, & gratiis, à facto obtentis Imperio, sint omnino privati, & cum personis, & bonis suis omnibus bannũ & proscriptionem Imperialẽ incurrant; atq;

eosdem

eosdem qoos ipso facto ex nunc, prout ex tunc, omni jure privamus. deinceps, cuilibet hominum auctoritate propria, & sine judicio, seu invocatione Magistratus cujuslibet, impune licebit eos invadere; nullamq; pœnam propter hoc invadens ipsos, debebit ab Imperio, seu quovis alio formidare, præsertim cum contra Rempublicam ac Sacri statum Imperii ac dignitatem, ac etiam contra honorem proprium & salutem, tantæ rei temerarii neglectores, tam quam rebelles, inobedientes & perfidi, infideliter & perverse agere convincantur.

3. Decernentes insuper, & mandantes, ut omnium civitatum cives, & communia jam dictis Principibus Electoribus, & eorum cuilibet hoc poscenti, eorumq; nunciis, victualia in communi pretio atq; cursu, pro suis, seu eorundem prædictorū, hominumq; suorum necessitatibus, dum ad prædictam civitatem causa celebrandæ electionis prædictæ accesserint, & etiam dum discesserint ab eadem, vendere seu vendi facere teneantur; nullam in præmissis fraudem quomodolibet adhibendo: alioquin contrarium facientes, pœnas illas volumus ipso facto incurrere, quas in præcedentibus contra cives & communitates duximus promulgandas.

4. Quisquis insuper ex Principibus, Comitibus, Baronibus, Militibus, Clientibus, Nobilibus seu ignobilibus, Civibus seu Communitatibus civitatum, Principi Electori, ad Electionem de Rege Romanorum celebrandam eunti, vel ab ipsa denuò redeunti, hostiles custodias tendere, seu insidias parare præsumpserit, aut ipsos, vel eorum aliquem in sua, vel suorum personis, aut rebus, invadere vel turbare, seu ipsorum, vel alicujus eorum nuncios antedictos, sive conductum petierint, sive etiam non duxerint exigendum; hunc unà cum universis malitiæ suæ complicibus, ipso facto supradictas pœnas decernimus incurrisse; ita videlicet, quòd quævis persona pœnā incidat, sive pœnas, quas juxta præmissa pro qualitate personarum duximus infligendas.

5. Si vero aliquis Princeps Elector, cum aliquo suo Coëlectore inimicitias gereret, & inter eos quæcunque contentio, controversia seu dissensio verteretur; hiis nequaquam obstantibus, alter alterum, vel alterius nuncios ad electionem hujusmodi destinandos, præmisso modo conducere sit astrictus sub pœna perjurii, ac perditionis (ea vice dumtaxat) suæ vocis in electione, ut superius est expressum.

6. Si qui verò alii Principes, Comites, Barones, Milites, Clientes, Nobiles & Ignobiles, cives vel communia civitatum, cum aliquo Principe Electore, vel pluribus ex eisdem, adversam gererent voluntatem, seu quævis discordia inter ipsos ad invicem, vel guerra, sive dissensio verteretur, nihilominus omni contradictione & dolo cessantibus, Principi Electori, vel Principibus, seu ejus vel ipsorum nunciis ad electionem hujusmodi destinandis, & redeuntibus ab eadem, talem debeant præstare conductum, prout singuli pœnas jam dictas, per nos videlicet in se latas, voluerint evitare; quas eos, qui secus fecerint incurrisse decernimus eo ipso.

7. Ad præmissorum autem omnium firmitatem, & certitudinem ampliorem, jubemus & volumus, ut universi Principes Electores, & cæteri Principes, nec non Comites, Barones, Nobiles, Civitates, seu ipsarum communitates, præmissa omnia litteris & juramentis suis firmare, & ad ea bona fide, ac sine dolo implenda efficaciter se debeant obligare. qoicunque vero litteras hujusmodi dare renuerit, pœnas illas ipso facto incidat, quas pro personarum conditione, per præmissa singulis duximus infligendas.

8. Si quis autem Princeps Elector, aliusve Princeps, cujuscumque conditionis, aut status, feudum vel feuda à sacro tenens Imperio, aut Comes, Baro, vel Nobilis, seu successores talium vel hæredes, supra & infra scriptas Imperiales nostras constitutiones & leges adimplere noluerit, aut eis contraire præsumpserit; siquidem talis Princeps, Elector extiterit, ex tunc cæteri sui Coëlectores à suo ipsum deinceps excludant consortio, ipseque voce electionis, & aliorum Principum Electorum loco, dignitate careat atque jure; nec investiatur de feudis, quæ à Sacro Imperio visus fuerit obtinere, alius vero Princeps, aut vir Nobilis, ut præfertur, in has nostras leges committens, similiter non investiatur de feudis, quæ à Sacro Imperio, vel alias obtinet à quocunque; & nihilominus omnes præmissas pœnas, suam concernentes personam, incidat eo ipso.

9. Quamvis autem universos Principes, Comites, Barones, Nobiles, Milites, Clientes, Civitates quoq; & Communitates illarum, ad præstandum cuilibet Principi Electori, vel ejus nunciis, præfatum conductum, ut prædicitur, indistincte velimus, & decreverimus obligari; nihilominus eorū cuilibet singulares conductus & conductores, pro regionum & locorum adjacentia, cuilibet magis, aptos duximus designandos, ut statim per sequentia plenius apparebit.

10. Primò namq; Regem Bohemiæ, Sacri Imperii Archipincernam, conducent Archiepiscopus Moguntinensis, Bambergensis & Herbipolensis Episcopi; Burggravii Nurembergenses; item illi de Hoenloe, de Wertheim, illi de Bruneck, & de Hanouu; item civitates, Nuremberg, Rotenburg, & Windesheim.

11. Deinde Archiepiscopum Coloniensem, Sacri Imperii per Italiam Archicancellarium, conducent & conducere tenebuntur Moguntinensis & Trevirensis Archiepiscopi; Comes Palatinus Rheni, Landgravius Hassiæ; item de Katzenelnbogen, de Nassouu, de Dietze, Comites; item de Isenburg, de Westerburg, de Runckel, de Limpurg & Falckenstein; item civitates Wezflar, Geylnhausen & Fridberg.

12. Item Archiepiscopum Trevirensem, Sacri Imperii per Galliam, & Regnum Arelatense Archicancellarium, conducent Archiepisc[illegible]us Moguntinēsis, Comes Palatinus Rheni; item de Spanheim,

heim,de Veldentz Comites; item die Raograven, Wildegraven,de Nassouu,de Isenburg,de Westerburg,de Ronckel,de Limburg,de Dietz,de Katzenelobogen,de Eppensteio,de Falckenstein; item civitas Moguntinensis.

13. Deinde Comitem Palatinum Rheni, Sacri Imperii Archidapiferum, conducere debebit Archiepiscopus Moguntinensis.

14. Ducem vero Saxoniæ, Sacri Imperii Archimarescallum, tenebitur conducere Rex Bohemiæ,Moguntinensis, & Magdeburgensis Archiepiscopi; item Bambergensis, & Herbipolensis Episcopi; Marchio Misnensis,Langravius Hassiæ; item Fuldensis,& Hersfeldensis Abbates; Burggravii Nurenbergenses; item illi de Hohenloe,de Wertheim,de Bruneck,de Hanovv, de Falckenstein; item civitates Erffordia,Mülhausen,Notemberg,Rotenburg,& Windesheim.

15. Et hi omnes proxime nominati,Marchionem Brandenburgensem, Sacri Imperii Archicamerarium,similiter coaducere tenebuotur.

16. Volumus autem & expresse statuimus,ot unusquisque Princeps Elector, qui talem voluerit habere condoctum,his,à quibus ipsum postulare decreverit, hoc ipsum adeò tempestivè, viamque qua fuerit transiturus, insinuet, & talem conductum exposcat, ut illi, qui ad conductum hujusmodi impeodendum deputati, & qui taliter fueriot requisiti, ad hoc opportunè se valeant & commodè præparate.

17. Præmissas vero constitutiones, circa materiam conductus editas, ita sane debere declaramus intelligi,ut unusquisq; superiùs nominatus,vel forsan non expressus,à qno in casu præmisso conductum requiri contigerit,ad præstandum ipsum per suas dumtaxat terras & territoria, ac etiam ultrà, qoanto potest remotiùs,absq; dolo,sub pœnis contentis superiùs,sit astrictus.

18. Præterea statuimos,ac etiam ordinamus,ut Archiepiscopus Moguntioensis, qui fuerit pro tempore,singulis Principibus Coelectoribus suis, Ecclesiasticis & Secularibus, electiooem eandem, per suos nuncios, patentibus debeat litteris inomare. in quibus quidem litteris talis dies & terminus exprimatur, infra quem eædem litteræ ad singulos eosdem Principes verisimiliter possint pervenire.

19. Hujusmodi verò litteræ cootinebunt, ut à die io litteris ipsis expressa, infra tres menses continuos, omnes & singuli Principes Electores, Frankenford super Moganum esse debeant constituti, vel suos Legales ad eundem terminum,atq; locum nuncios destinare,cum plena & omnimoda potestate, suisq; patentibus litteris, majori cujuslibet eorum sigillo signatis, ad eligeodum Romanorum Regem in Cæsarem promovendum.

20. Qualiter autem, & sub qua forma, tales litteræ coosici debeant, & quæ in eis solemnitas debeat immutabiliter observari, & io qua forma & modo Principes Electores nuncios soos, ad electionem hujusmodi destinandos, ad potestatem, mandatum, seu procuratoria ordinare debuerint, ad finem præsentis libri conscriptum invenitur elariùs expressum; & eandem formam illic traditam, mandamus, & de Imperialis potestatis plenitudioe usquequaque decernimus observari.

21. Cùm autem ad hoc perventum fuerit, qnòd de Imperatoris, vel Regis Romanorum obitu in diœcesi Moguntinensi constiterit,ex tunc infra unum mensem à die notitiæ obitus hujusmodi continuè oumerandum,singulis Principibus Electoribus obitum ipsum & intimatiooem,de quibus præmittitur, per Archiepiscopum Moguntioensem jubemus, & decernimus, suis patentibus litteris declarari. quòd si idem Archiepiscopus in executione,& intimatiooe hojusmodi, negligens aut remissus fortassis existeret,extunc iidem Principes motu proprio etiam non vocati,pro fidei suæ virtute, qua sacrum prosequi tenentur Imperium, post hoc infra tres menses, sicut in constitutione proxime posita suprà cötinetur,in civitate Frankenford sæpe dicta conveniant,electuri Regem Romanorum in Cæsarem promovendum.

22. Debet autem unusquisq; Princeps Elector, vel sui nuncii, prædictam civitatem Frankenford cum ducentis equitaturis tantummodò, præfatæ electionis tempore, introire; in quorum numero quinquaginta tantum armatos,vel pauciores,secum introducere poterit, sed non plures.

23. Princeps verò Elector,ad electionem hujusmodi vocatus & requisitus, & ad ipsam noo veniens,vel legales nuncios cum litteris patentibus,sigillo suo majori sigillatis, plenamq; & liberam, ac omnimodam potestatem continentibus,ad eligendum Romanorum Regem, futurum Imperatorem non dirigens; aut veniens,aut hujusmodi nuncios forte transmittens, si postea Princeps ipse, aut prædicti nuncii,à prædicto electionis loco recederent,Rege Romanorum futuro Cæsare non electo,nec ad præmissa procuratore legitimo substituto solemniter & relicto,electionis voce seu jure, quod in eadem electione habuit,& tali modo deseruit, careat ea vice.

24. Injungimus autem civibus de Frankenford, & mandamus, ut ipsi universos Principes Electores in genere,& quemlibet eorum,ab invasione alterius,si quid inter eos adversitatis emergeret,& etiam ab omni homine, cum omnibus eorum hominibus, quos ipsi, & eorum quilibet, in præfato ducentorum equorum suorum numero, ad præfatam duxerint civitatem, in virtute juramenti, qood super hoc ipsos ad Sancta præstare statuimus, fideli studio & solerti diligentia protegant, & defendant; alioquin perjurii reatum incurrant, & nihilominus omnia jura sua, libertates, privilegia, gratias & indulta, quæ à sacro obtinere noscuntur Imperio, omninò amittant; bannumque Imperiale cum personis, & bonis suis omnibus incidant eo ipso; & liceat extunc omni homini auctoritate

pro-

propria,ac fine judicio, cives eosdem, quos eo casu exnunc, prout extunc, omni jure privamus, tamquam proditores,infideles,& rebelles Imperii,impunè invadere,ita quod invadentes hujusmodi,pœnam quamcumque à Sacro Imperio,vel quovis alio,nequaquam debeant formidare.

25. Cives insuper antedicti de Franckenford, per omne tempus illud, quo super electione sæpe dicta tractari, & agi contigerit, neminem in præfatam civitatem cujuscumque dignitatis, conditionis vel status extiterit,intromittant,vel intrare quovis modo permittant;Principibus Electoribus,eorum nunciis, & Procuratoribus antedictis dumtaxat exceptis, quorum quilibet cum ducentis equis debebit,ut prædicitur,intromitti.

26. Si verò post ipsorum Principum Electorum introitum,seu in ipsorum præsentia,in præfata civitate aliquem reperiri contigerit, illius exitum cives ipsi debebunt absque mora, & cum effectu, protinùs ordinare,sub omnibus pœnis contra ipsos superiùs promulgatis,ac etiam in virtute juramenti,quod cives ipsi de Frankenford super eo,virtute præsentis constitutionis,præstare debebunt ad Sancta,ut in præcedentibus est expressum.

CAP. II.

DE ELECTIONE ROMANI REGIS.

POSTQUAM autem sæpe dicti Electores seu nuncii,civitatem Frankenford ingressi fuerint, statim sub sequenti die,diluculò in Ecclesia Sancti Bartholomæi Apostoli,ibidem in omnium ipsorum præsentia Missam *de sancto Spiritu* faciant decantari ad finem, ut ipse sanctus Spiritus corda ipsorum illustret,& eorum sensibus lumen suæ virtutis infundat, quatenus ipsi suo fulti præsidio, hominem justum,bonum, & utilem eligere valeant in Regem Romanorum, futurumque Cæsarem, ac pro salute populi Christiani.

1. Peracta quoque Missa hujusmodi,omnes illi Electores,seu nuncii accedant ad altare,in quo Missa eadem extitit celebrata,ubi Principes Electores Ecclesiastici coram Evangelio Beati Joannis;*In principio erat verbum*, quod illic ante ipsos poni debebit, manus suas pectori cum reverentia superponant: Seculares verò Principes Electores,dictum Evangelium corporaliter manibus suis tangant; qui omnes,cum tota ipsorum familia,tunc ibi debebunt inermes assistere. Ac Archiepiscopus Moguntinensis formam juramenti eis dabit, & unà cum ipsis, & ipsi, vel absentium nuncii, unà cum eo juramentum præstabunt vulgariter in hunc modum.

3. *Ego N. Archiepiscopus Moguntinensis, Sacri Imperii per Germaniam Archicancellarius, ac Princeps Elector, juro ad hæc sancta Dei Evangelia hic præsentialiter coram me posita,quod ego per fidem, qua Deo,& Sacro Romano Imperio sum astrictus, secundum omnem discretionem & intellectum meum, cum Dei adjutorio eligere volo temporale caput populo Christiano,id est,Regem Romanorum in Cæsarem promovendum,qui ad hoc existat idoneus,in quantum discretio & sensus mei me dirigunt, & secundum fidem prædictam; vocemque meam, & votum, seu electionem præfatam,dabo absque omni pacto, stipendio, pretio, vel promisso, seu quocumque modo talia valeant appellari; sic me Deus adjuvet, & omnes Sancti.*

4. Præstito denique per Electores seu nuncios, in forma & modo prædictis, hujusmodi juramento,ad electionem procedant, nec amodò de jam dicta civitate Frankenford separentur,nisi prius major pars ipsorum temporale caput mundo elegerit, seu populo Christiano, Regem videlicet Romanorum in Cæsarem promovendum.

5. Quod si facere distulerint infra triginta dies,à die præstiti juramenti præfati continuò numerandos,extunc transactis eisdem triginta diebus,amodò panem manducent & aquam bibant, & nullatenus civitatem exeant antedictam,nisi priùs per ipsos,vel majorem partem ipsorum,Rector seu temporale caput fidelium electum fuerit,ut præfertur.

6. Postquam autem in eodem loco ipsi,vel pars eorum major numero elegerit, talis electio perinde haberi & reputari debebit, ac si foret ab ipsis omnibus, nemine discrepante, concorditer celebrata.

7. Sique per tempus aliquod morari,abesse,& tardare contingeret aliquem de Electoribus,seu nunciis antedictis, dum tamen veniret, antequam prædicta esset electio celebrata, hunc ad electionem ipsam in eo statu admitti debere decernimus,in quo ipsa adventus sui tempore consistebat.

8. Et quia de antiqua, approbata, & laudabili consuetudine, tam inconvulse, quam immutabiliter quod subscribitur, semper extitit hactenus observatum; ideoque & nos constituimus, & de Imperialis decernimus plenitudine potestatis, quod is, qui modo præmisso in Regem fuerit Romanorum electus, peracta statim electione hujusmodi, priusquam in aliquibus causis aliis, sive negotiis, virtute Sacri Imperii administret, universis & singulis Principibus Electoribus, Ecclesiasticis & Secularibus, qui propinquiora sacri Imperii membra esse noscuntur, omnia ipsorum privilegia, litteras, jura,libertates, concessiones, antiquas consuetudines, & etiam dignitates, & quidquid ipsi ab Imperio usque in diem electionis suæ obtinuerunt & possederunt, absque dilatione & contradictione confirmare & approbare debeat,per suas literas & sigilla; ipsisque præmissa omnia innovare, postquam Imperialibus fuerit infulis coronatus.

9. Confirmationem autem hujusmodi,electus ipse cuilibet Principi Electori in specie, primò, suo Re-

suo Regali faciet nomine; & deinde sub Imperiali titulo innovabit; & in his ipsos Principes omnes in genere, & quemlibet eorum in specie nullatenus impedire, sed potius absque dolo gratiosè tenebitur promovere.

10. In casu denique, quo tres Principes Electores præsentes, seu absentium nuncii, quartum ex se, seu eorum consortio, videlicet Principem Electorem præsentem, vel absentem, in Regem Romanorum elegerint, vocem illius electi, si præsens adfuerit, aut nunciorum ipsius, si eum abesse contingeret, plenum vigorem habere, & eligentium augere numerum, partemque majorem decernimus constituere, ad instar cæterorum Principum Electorum.

CAP. III.

a MSS. & editio Moguntina habet: Moguntinensis, Coloniensis & Treverensis, &c.

DE SESSIONE a TREVERENSIS, COLONIENSIS & Moguntinensis Archiepiscoporum.

In nomine sanctæ & individuæ Trinitatis feliciter, Amen.

Carolus Quartus divina favente clementia, Romanorum Imperator, semper Augustus, & Bohemiæ Rex, ad perpetuam rei memoriam.

DECOR, & gloria Sacrosancti Romani Imperii, & honor Cæsareus, & Reipublicæ grata compendia, venerabilium & illustrium Principum Electorum concordi voluntate foventur; qui velut columnæ proceres sacrum ædificium circumspectæ prudentiæ solerti pietate sustentant; quorum præsidio dextra Imperialis potentiæ roboratur; & quando mutui favoris amplicri benignitate stringuntur, tanto uberioris pacis & tranquillitatis commoda feliciter profluunt populo Christiano. Ut igitur inter venerabiles Moguntinensem, Coloniensem, necnon Treverensem Archiepiscopos, Sacri Imperii Principes Electores, omnium litium, & suspectuum mala, quæ & quæ de prioritate, seu dignitate sessionum suarum in curiis Imperialibus, & Regalibus, suboriri valerent, in posterum perpetuis inantea temporibus amputentur, & ipsi in cordis & animorum quieta conditione manentes, de opportunitatibus Sacri Imperii concordi favore, & virtuosæ dilectionis studio convenientiùs meditari valeant, pro consolatione populi Christiani, habita deliberatione cum omnibus Principibus Electoribus, tam Ecclesiasticis quàm Secularibus, & de ipsorum consilio decernimus, & de Imperatoriæ potestatis plenitudine, hac edictali lege perpetuò valitura, sancimus, quod sopradicti venerabiles Archiepiscopi, Treverensis videlicet, ex opposito & liniari directione versus Imperatoris faciem; Moguntinensis verò in suis diocesi & provincia, & extra provinciam suam in toto Archicancellariatu suo Germanico, provincia Coloniensi dumtaxat excepta; & demum Coloniensis in suis diocesi & provincia, & extra provinciam suam in tota Italia & Gallia, in dextero latere Romanorum Cæsaris, sedere possint, valeant, & debeant in omnibus publicis actibus Imperialibus, puta judiciis, collationibus feudorum, & in refectionibus mensarum, ac etiam in consiliis, & in omnibus aliis agendis, propter quæ contingit seu continget eos pro honore seu utilitate Imperiali tractandis mutuò convenire & hunc modum sessionis sub omni eo ordine, sicut expressatur superiùs, ad prædictorum Coloniensis, Treverensis, & Moguntinensis Archiepiscoporum successores, perpetuò extendi volumus, ut nullo umquam tempore super his quævis dubietas generetur.

CAP IV.

DE PRINCIPIBVS ELECTORIBVS IN communi.

STATUIMUS insuper, ut quotienscunque Imperialem curiam ex nunc inanteà celebrari contigerit, in qualibet sessione, videlicet tam in consilio, quam in mensa, & locis aliis quibuscunque, ubi Imperatorem, vel Regem Romanorum cum Principibus Electoribus sedere contigent, à dextro latere Imperatoris vel Regis Romanorum immediate post Archiepiscopum Moguntinensem, vel Coloniensem, illum videlicet, quem tunc temporis pro qualitate locorum, & varietate provinciarum, juxta privilegii sui tenorem, dicto lateri dextro Imperatoris assidere contigerit: Rex Bohemiæ (cum sit Princeps coronatus & unctus) primum; & post eum continuò Comes Palatinus Rheni, secundum sedendi loca debeant obtinere; ad sinistram vero partem immediate post illum, quem ex prædictis Archiepiscopis in latere sinistro sedere contigerit, primum locum Dux Saxoniæ, & post eum Marchio Brandeburgensis alterum obtinebit.

2. Cæterùm, quotiens & quando deinceps Sacrum vacare continget Imperium, extunc Moguntinensis Archiepiscopus potestatem habebit (sicut potestatem habuisse dignoscitur ab antiquo) cæteros Principes antedictos, suos in dicta electione consortes, litteratoriè convocandi.

3. Quibus omnibus, seu his, qui poterunt, & voluerint interesse, in electionis termino invicem congregatis, dictus Archiepiscopus Moguntinensis, & non alter, eorundem Coëlectorum suorum vota singulariter habebit inquirere, ordine subsequenti.

4. Primò quidem interrogabit à Treverensi Archiepiscopo, cui primam vocem competere declaramus, sicut invenimus hactenus competiisse; secundò, à Coloniensi Archiepiscopo, cui competit dignitas,

dignitas, nec non officium Romanorum Regi primum diadema Regium imponendi; tertiò, à Rege Bohemiæ, qui inter Electores Laicos ex Regiæ dignitatis fastigio, jure & merito obtinebit primatiam; quartò, à Comite Palatino Rheni; quintò, à Duce Saxoniæ; sextò, à Marchione Brandenburgensi. horum omnium vota, præmisso jam ordine, dictus Archiepiscopus Moguntinensis perquiret. quo facto, dicti Principes, sui consortes, ipsum vice versa requirent, ut & ipse intentionem suam exprimat, & ipsis aperiat votum suum.

5. Præterea, in celebratione Imperialis curiæ, Marchio Brandenburgensis aquam lavandis Imperatoris, vel Regis Romanorum, manibus ministrabit; primum vero potum Rex Bohemiæ; quem tamen sub Regali corona juxta privilegiorum Regni sui continentiam, nisi libera voluntate voluerit, non tenebitur ministrare. Comes etiam Palatinus Rheni cibum afferre tenebitur. Dux Saxoniæ Mareschallatus officium exercebit, ut solitum est fieri ab antiquo.

CAP. V.

DE IVRE COMITIS PALATINI RHENI, ET etiam Saxoniæ Ducis.

QUOTIENS insuper, ut præmittitur, Sacrum vacare contingit Imperium, Illustris Comes Palatinus Rheni, Sacri Imperii Archidapifer, ad manus futuri Regis Romanorum in partibus Rheni, & Sueviæ, & in jure Franconico, ratione Principatus, seu Comitatus Palatini privilegio, esse debet Provisor ipsius Imperii, cum potestate judicia exercendi, ad beneficia Ecclesiastica præsentandi, recolligendi redditus & proventus, & investiendi de feudis, juramenta fidelitatis vice & nomine Sacri Imperii recipiendi; quæ tamen per Regem Romanorum postea electum, suo tempore omnia innovari, & de novo sibi ipsa juramenta præstari debebunt: feudis Principum duntaxat exceptis, & illis quæ Vanlehen vulgariter appellantur, quorum investituram, & collationem soli Imperatori, vel Regi Romanorum, specialiter reservamus. Ipse tamen Comes Palatinus omne genus alienationis seu obligationis rerum Imperialium, hujusmodi provisionis tempore, expressè sibi noverit interdictum.

2. Et eodem jure provisionis, Illustrem Ducem Saxoniæ, Sacri Imperii Archimareschallum, frui volumus in illis locis, ubi Saxonica jura servantur, sub omnibus modis & conditionibus sicut superius est expressum.

3. Et quamvis Imperator, sive Rex Romanorum, super causis, pro quibus impetitus fuerit, habeat (sicut ex consuetudine introductum dicitur) coram Comite Palatino Rheni, Sacri Imperii Archidapifero, Electore Principe, respondere; illud tamen judicium Comes ipse Palatinus nō alibi, præterquàm in Imperiali curia, ubi Imperator, seu Romanorum Rex præsens extiterit, poterit exercere.

CAP. VI.

DE COMPARATIONE PRINCIPVM ELECTORUM ad alios Principes communes.

DECERNIMUS, ut in celebratione Imperialis curiæ, quotienscunque illā deinceps perpetuò celebrari contigerit, antedicti Principes Electores, Ecclesiastici & Seculares, juxta præscriptū ordinem atque modum, à dextris & sinistris immutabiliter teneant loca sua; eisque, vel eorū alicui, in quibuscunque actibus ad curiā ipsam spectantibus eundo, sedendo, vel stando, nullus Princeps alius, cujuscumque status, dignitatis, præeminentiæ, vel conditionis existat, ullatenus præferatur; eo signanter expresso, quod nominatim Rex Bohemiæ in celebratione curiarum hujusmodi, in omnibus & singulis actibus antedictis, quemcumque Regem alium, quacumque etiam singulari dignitatis prærogativa fulgentem, quem quovis casu seu causa venire, vel adesse forte contingeret, immutabiliter antecedat.

CAP. VII.

DE SVCCESSIONE PRINCIPVM Electorum.

In nomine sanctæ & individuæ Trinitatis feliciter, Amen.

Carolus Quartus divina favente clementia, Romanorum Imperator, semper-Augustus, & Bohemiæ Rex, ad perpetuam rei memoriam.

INTER sollicitudines illas innumeras, quibus pro felici statu Sacri Imperii, cui auctore Domino feliciter præsidemus, cor nostrum quotidie fatigatur, ad hoc præcipue meditatio nostra dirigitur, qualiter desiderata & salubris semper unio inter Sacri Imperii Principes Electores jugiter vigeat, & corda eorum in sinceræ charitatis concordia conserventur, quorum providentia suo tempore orbi fluctuanti, tanto celeriùs, tantoque faciliùs subvenitur, quanto inter eos nullus error surrepserit, & purior fuerit charitas custodita, obscuritate succisâ, & jure cujuslibet dilucidè declarato. Sane generaliter longe lateq; est publicum, & quasi per totum orbem notoriè manifestum, Illustres, Regem Bohemiæ, nec non

nec non Comitem Palatinum Rheni, Ducem Saxoniæ, & Marchionem Brandenburgensem, virtute Regni & Principatuum suorum, in electione Regis Romanorum in Cæsarem promovendi, eum cæteris Principibus Ecclesiasticis suis Coelectoribus, jus, vocem, & locum habere, & unà cum ipsis censeó, & esse veros & legitimos Sacri Imperii Principes Electores.

2. Ne inter eorundem Principum secularium Electorum filios, super jure, voce, & potestate præfata, futuris temporibus, scandalorum & dissensionum possit materia suscitari, & sic bonum commune periculosis dilationibus impediri, futuris auctore Deo cupientes periculis salubriter obviare.

3. Statuimus & Imperiali auctoritate, præsenti lege perpetuis temporibus valitura, decernimus, ut postquam iidem Principes Electores Seculares, & eorum quilibet, esse desierit, jus, vox, & potestas electionis hujusmodi ad filium suum primogenitum, legitimum, laicum; illo verò non extante, ad ejusdem primogeniti primogenitum, similiter laicum, libere & sine contradictione cujuspiam devolvatur.

4. Si verò primogenitus hujusmodi absque hæredibus masculis, legitimis, laicis, ab hac luce migraret, virtute præsentis Imperialis edicti, jus, vox, & potestas electionis prædictæ, ad seniorem fratrem laicum per veram paternalem lineam descendentem, & deinceps ad illius primogenitum laicum devolvatur.

5. Et talis successio in primogenitis, & hæredibus Principum eorundem, in jure, voce, & potestate præmissis, perpetuis temporibus observetur.

6. Ea tamen conditione & modo, ut si Principem Electorem, seu ejus primogenitum, aut filium seniorem laicum, mori, & hæredes masculos, legitimos, laicos, defectum ætatis patientes, relinquere contigerit, tunc frater senior ejusdem primogeniti, tutor eorum & administrator existat, donec senior ex eis legitimam ætatem attigerit, quam in Principe Electore decem & octo annos completos censeri volumus, & statuimus perpetuò haberi; quam dum attigerit, jus, vocem, & potestatem, & omnia ab ipsis dependentia, tutor ipse sibi totaliter cum officio teneatur protinùs assignare.

7. Si verò aliquem ex hujusmodi Principatibus ipsorum Imperio Sacro vacare contingeret, tunc Imperator, seu Rex Romanorum, qui pro tempore fuerit, de ipso providere debebit & poterit, tamquam de re ad se & Imperium legitime devoluta.

8. Salvis tamen semper privilegiis, juribus, & consuetudinibus Regni nostri Bohemiæ super electione Regis in casu vacationis per regnicolas, qui jus habent eligendi Regem Bohemiæ, facienda, juxta continentiam eorundem privilegiorum, & observatam consuetudinem diuturnam, à divis Romanorum Imperatoribus, sive Regibus, obtentorum, quibus ex hujusmodi sanctione Imperiali in nullo præjudicari volumus; imò, ipsa decernimus nunc & perpetuis futuris temporibus in omni suo tenore & forma, indubiam tenere roboris firmitatem.

CAP. VIII.

DE REGIS BOHEMIAE ET REGNICOLARVM ejus immunitate.

CUM per divos Romanorum Imperatores, & Reges, prædecessores nostros, illustribus Bohemiæ Regibus, progenitoribus & prædecessoribus nostris, nec non Regno Bohemiæ, ejusdemque Regni coronæ, olim concessum fuerit gratiosiùs & indultum, sicque in Regno eodem, à tempore cujus contrarii hodie non existit memoria, consuetudine laudabili, inconvulsè servata, diuturnitate temporum, & præscripta moribus utentium, sine contradictionis aut interruptionis obstaculo introductum, quod nullus Princeps, Baro, Nobilis, Miles, Cliens, Civis, Burgensis, seu Rusticus, nulla denique persona ejusdem regni, & pertinentiarum ejusdem ubicumque existentium, cujuscumque status, dignitatis, præeminentiæ, vel conditionis existat, ad cujuscumque actoris instantiam, extra Regnum ipsum ad quodcumque tribunal, seu alterius, præterquam Regis Bohemiæ, & Judicum Regalis curiæ suæ judicium citari potuerit, sive trahi, nec vocari debeat perpetuis inantea temporibus sive possit. ideoq; privilegium, consuetudinē, & indultū hujusmodi, auctoritate Imperiali, & de Imperialis potestatis plenitudine, ex certa sciēna innovantes, & etiam confirmantes, hac præsenti nostra constitutione Imperiali perpetuis temporibus valitura statuimus, ut si contra privilegium, consuetudinem, vel indultum præfatum quispiam prædictorum, putà Princeps, Baro, Nobilis, Miles, Cliens, Civis, Burgensis, seu Rusticus, aut alia quæcumque persona præmissa, ad cujuscumque tribunal extra Regnum prædictum Bohemiæ, in quacumque causa, criminali, civili, vel mixta, seu super quocumque negotio citatus fuerit, quocumque tempore, vel citata, comparere, vel in judicio respondere minime teneatur. quòd si adversus hujusmodi non comparentes, vel non comparentem, à quocumque Judice, cujuscumque auctoritatis existat, extra Regnum ipsum Bohemiæ constituto, judicialiter procedi, processus fieri, seu sententias interlocutorias vel definitivas, unam vel plures, in quibuscumque prænominatis causis sive negotiis, quovis modo fieri vel promulgari contingeret, auctoritate præmissa, de plenitudine insuper antedictæ Imperatoriæ potestatis, citationes, præcepta, processus, & sententias hujusmodi, necnon executiones, & omnia quæ ex eis, vel aliquo eorum, quomodolibet sequi, attemptari possent vel fieri, irritamus penitus & cassamus.

1. Adiici-

2. Adjicientes expresse, & edicto Imperiali perpetuò valituro, eadem auctoritate, & de præmissæ potestatis plenitudine decernentes, ut quemadmodum in prædicto Regno Bohemiæ, à tempore, cujus contrarium non habetur memoria, jugiter observatum exstitit, ita nulli prorsus Principi, Baroni, Nobili, Militi, Clienti, Civi, Burgensi, seu Rustico, nulli demum personæ, seu incolæ Regni Bohemiæ sæpe dicti, cujuscumque status, præeminentiæ, dignitatis, vel conditionis existant, vel existat, à quibuscumque processibus, sententiis interlocutoriis vel diffinitivis, sive præceptis Regis Bohemiæ, aut quorumlibet suorum judicum, nec non executionibus eorundem, contra se in Regali judicio, seu coram Regis, Regni, seu prædictorum Judicum tribunalibus factis aut latis, habitis vel ferendis inanteà seu fiendis, liceat ad quodcumque aliud judicium appellare. provocationes quoque seu appellationes hujusmodi, si quas contra hoc interponi contigerit, eo ipso viribus non subsistant, & appellantes ipsi pœnam perditionis causarum ipso facto se noverint incurrisse.

CAP. IX.
DE AVRI, ARGENTI, ET ALIARVM *specierum mineris.*

PRÆSENTI constitutione in perpetuum valitura statuimus, ac de certa scientia declaramus, quòd successores nostri Bohemiæ Reges, nec non universi & singuli Principes Electores, Ecclesiastici & Seculares, qui perpetuò fuerint, universas auri & argenti fodinas, atque mineras stanni, cupri, ferri, plumbi, & alterius cujuscumque generis metalli, ac etiam salis, tam inventas quàm etiam inveniendas in posterum quibuscumque temporibus, in Regno prædicto, ac terris & pertinentiis eidem Regno subjectis, nec non supradicti Principes in Principatibus, terris, dominiis, & pertinentiis suis, tenere justè possint & legitimè possidere, cum omnibus juribus (nullo prorsus excepto) prout possunt seu consueverunt talia possideri; nec non Judæos habere, theulonea in præterito statuta & indicta percipere; quodque progenitores nostri, Reges Bohemiæ felicis memoriæ, ipsique Principes Electores, ac progenitores & prædecessores eorum, legitimè potuerint usque in præsens, sicut hoc antiqua, laudabili, & approbata consuetudine, diuturnique ac longissimi temporis cursu præscripta noscitur observatum.

CAP X.
DE MONETIS.

STATUIMUS præterea, ut Regi Bohemiæ, successori nostro, qui fuerit pro tempore, sicut constat ab antiquo Illustris memoriæ Bohemiæ Regibus, nostris prædecessoribus, licuisse, & in possessione pacifica continua ipsos fuisse juris subsequentis, videlicet monetas auri & argenti, in omni loco & parte Regni sui, & subditarum ei terrarum & pertinentiarum omnium, ubi Rex ipse decreverit, sibique placuerit, cudi facere, & mandare, sub omni modo & forma, in Regno ipso Bohemiæ, in his ad hæc usque tempora observatis, quòdque futuris perpetuò Bohemiæ Regibus, hac nostra Imperiali constitutione & gratia perpetuò valituris, a quibuscumque Principibus, Magnatibus, Comitibus, ac personis aliis, quascumque terras, castra, possessiones, prædia, sive bona, liceat emere, comparare, seu in donum vel donationem, ex quacumque causa, aut in obligationem recipere, sub talium terrarum, castrorum, possessionum, prædiorum, seu honorum conditione consueta, ut videlicet propria recipiantur vel comparentur ut propria, libera velut libera, & ea quæ dependent in feudum, similiter emantur in feudum, seu comparata taliter teneantur; ita tamen, quòd ipsi Reges Bohemiæ, de iis, quæ hoc modo comparaverint vel receperint, & Regno Bohemiæ duxerint applicanda, ad pristina ac consueta jura, de talibus sacro explenda & reddenda Imperio sint astricti.

2. Præsentem nihil ominus constitutionem & gratiam, virtute præsentis legis nostræ Imperialis, ad universos Principes Electores, tam Ecclesiasticos quam Seculares, successores & legitimos hæredes ipsorum, plene extendi volumus, sub omnibus modis & conditionibus, ut præfertur.

CAP. XI.
DE IMMVNITATE PRINCIPVM ELECTORVM.

STATUIMUS etiam, ut nulli Comites, Barones, Nobiles, Feudales, Vasalli, Castrenses, Milites, Clientes, Cives, Burgenses, nullæ quoque personæ, Coloniensi, Moguntinensi & Treverensi, Ecclesiis subjecti vel subjectæ, cujuscumque status, conditionis, vel dignitatis existant, ad cujuscumque actoris instantiam extra territorium, & terminos ac limites earundem Ecclesiarum, & pertinentiarum suarum, ad quodcumque aliud tribunal, seu cujuscumque alterius, præterquàm Archiepiscoporum Moguntinensis, Treverensis, & Coloniensis, & Judicum suorum judicium citari poterint temporibus retroactis, vel trahi seu vocari debeant perpetuis inanteà temporibus sive possint, sicut in præteritis invenimus temporibus observatum.

2. Quod si contra præsens edictum nostrum, prædictos Ecclesiarum Treverensis, Moguntinensis, seu Coloniensis subditos, vel eorum aliquem seu aliquos, ad cujuscumque instantiam, seu ad cujuscumq; tribunal, pro quacumq; causa criminali, civili, vel mixta, seu quocumq; negotio, extra territorium,

ritorium, limites seu terminos dictarum Ecclesiarum, vel alicujus earum citari contingeret, comparere vel respondere minimè teneantur; & citatio, & processus, & sententiæ interlocutoriæ vel diffinitivæ contra non venientes à talibus judicibus extraneis latæ vel factæ, fiendæ vel ferendæ, necnon præcepta, & præmissorum executiones, & omnia quæ ex eis, vel aliquo eorum quomodolibet se qui, attentari possent vel fieri, irrita decernimus eo ipso.

3. Adjicientes expressè, quòd nulli Comiti, Baroni, Nobili, Feudali, Vasallo, Castrensi, Militi, Clienti, Civi, Rustico, nulli denium personæ Ecclesiis hujusmodi subjectæ, seu ejus incolæ, cujuscumque status, dignitatis, vel conditionis existant, à processibus, sententiis interlocutoriis & diffinitivis, sive præceptis Archiepiscoporum & Ecclesiarum hujusmodi, vel suorum Officiatorum temporalium, aut executionibus eorundem contra se in Archiepiscopali, seu Officiatorum prædictorum judicio factis aut latis, habitis vel ferendis inanteà seu fiendis, ad quodcumque tribunal aliud liceat appellare, quamdiu in Archiepiscoporum prædictorum, & suorum judicio querulantibus non fuerit justitia denegata: appellationes contra hoc factas non recipi statuimus, cassasque & irritas nunciamus.

4. In defectum vero justitiæ, prædictis omnibus ad Imperialem dumtaxat curiam & tribunal, seu Judicis immediatè in Imperiali curia pro tempore Præsidentis audientiam; & etiam eo casu non ad quemvis alium judicem, sive ordinarium, sive etiam delegatum, his, quibus denegata fuerit justitia, liceat appellare. Quicquid vero contra præmissa factum fuerit, sit irritum eo ipso.

5. Eandem constitutionem virtute præsentis legis nostræ Imperialis, ad Illustres Comitem Palatinum Rheni, Ducem Saxoniæ & Marchionem Brandenburgensem, Principes Electores seculares sive laicos, successores, hæredes, & subditos eorum, plenè extendi volumus, sub omnibus modis & conditionibus, ut præfertur.

CAP. XII.

DE CONGREGATIONE PRINCIPVM ELECTORVM.

In nomine sanctæ & individuæ Trinitatis feliciter, Amen.

Carolus Quartus divina favente clementia, Romanorum Imperator, semper-Augustus, & Bohemiæ Rex, ad perpetuam rei memoriam.

INTER illas multiplices Reipublicæ curas, quibus assiduè mens nostra distrahitur, multa consideratione necessarium fore prospexit nostra sublimitas, ut Sacri Imperii Principes Electores, ad tractandum de ipsius Imperii orbisque salute, frequentius solito congregentur, qui solidæ bases Imperii, & columnæ immobiles, quemadmodum per longinquas ad invicem terrarum consistunt distantias, ita de incumbentibus regionum sibi cognitarum defectibus referre simul & conferre noverunt, sanisque providentiæ suæ consiliis non ignorant accommodatis talium reformationibus salubriter operam dare.

2. Hinc est, quod in solemni curia nostra in Nuremberg, cum Venerabilibus Ecclesiasticis, & Illustribus secularibus Principibus Electoribus, & multis aliis Principibus & Proceribus, per nostram Celsitudinem celebrata, habita cum eisdem Principibus Electoribus deliberatione, & de ipsorum consilio, pro bono & salute communi, cum dictis Principibus Electoribus, tam Ecclesiasticis quàm Secularibus, duximus ordinandum, quòd iidem Principes Electores de cætero per singulos annos semel, transactis à festo Paschæ Resurrectionis Dominicæ quatuor septimanis continuè numerandis, in aliqua civitatum Sacri Imperii personaliter congregentur, & ad idem tempus proxime affuturum, seu anno præsenti, colloquium seu curia, & congregatio hujusmodi, in civitate nostra Imperiali Metensi, per nos & eosdem Principes celebretur; ac tunc, & deinceps, die quolibet congregationis hujusmodi locus per nos, quo sequenti anno conveniant, ipsorum consilio statuatur, hac nostra ordinatione, ad nostrum & ipsorum dumtaxat beneplacitum duratura. qua durante, ipsos sub nostro Imperiali conductu recipimus, ad dictam curiam accedendo, stando, ac etiam recedendo.

3. Præterea, ne tractatus communis salutis & pacis, per tractum & moram solatii, seu excessivam frequentationem convivii retardetur, ut aliquando fieri est consuetum, concordi voluntate duximus ordinandum, ut deinceps curia seu congregatione præfata durante, generales omnium Principum celebrare alicui non liceat invitatas; particulares verò, quæ agendorum expeditionem non impediant, cum moderamine sint permissæ.

CAP. XIII.

DE REVOCATIONE PRIVILEGIORVM.

PRÆTEREA statuimus, & hoc Imperiali perpetuo sancimus edicto, quòd universa privilegia & literæ, quibuscunque personis, cujuscumque status, præeminentiæ, vel dignitatis existant, seu civitatum, oppidorum, & quorumlibet locorum universitatibus, super quibuscumque juribus, gratiis, immunitatibus, consuetudinibus, seu rebus aliis, etiam proprio motu, seu alias à nobis, vel recolendæ memoriæ divis Romanorum Imperatoribus, & Regibus, prædecessoribus nostris, sub quibuscum-

busCumque verborum tenoribus concessa & concessæ, seu à nobis vel successoribus nostris Romanorum Imperatoribus & Regibus, inantea futuris temporibus concedenda seu concedendæ, non debeant aut possint libertatibus, jurisdictionibus, juribus, & honoribus, seu dominiis Principum Electorum Sacri Imperij, Ecclesiasticorum & Secularium, aut alicujus ipsorum in aliquo penitus derogare; etiamsi in talibus privilegijs & litteris quarumlibet personarum cujuscunque præeminentiæ, dignitatis, aut status extiterint, ut præfertur, seu universitatum hujusmodi expresse cautum sit, vel fuerit in futurum, quòd revocabilia seu revocabiles esse non debeant, nisi de ipsis, & toto in eis comprehenso tenore in tali revocatione fieret de verbo ad verbum seriatim mentio specialis. hujusmodi namque privilegia & litteras, si & inquantum libertatibus, jurisdictionibus, juribus, honoribus, seu dominiis dictorum Principum Electorum, aut alicujus ipsorum derogare, vel obviare censentur in aliquo, quo ad hoc revocamus ex certa scientia & cassamus, revocataque & revocatas intelligi, reputari, & haberi decernimus de plenitudine Imperatoriæ potestatis.

CAP. XIV.

DE HIS, QUIBUS UT INDIGNIS AUFERUNTUR *bona feudalia.*

IN plerisque partibus vasalli, & feudatarij dominorum, feuda seu beneficia, quæ à dominis ipsis obtinent, intempestivè, verbaliter & in fraude renunciant, seu resignāt eadē; & facta resignatione hujusmodi, dominos ipsos malitiosè diffidant, suasque inimicitias eis denunciant, damna eis subsequēter gravia inferendo: & beneficia seu feuda sic relicta prætexta guerræ seu inimicitiæ iterū invadūt, & occupant, & detinent occupata. ea propter præsenti constitutione in perpetuum valitura sancimus, quòd talis resignatio, seu renunciatio haberi debeat pro non facta, nisi liberè & realiter facta fuerit per eosdem, ita quòd possessio beneficiorum & feudorum hujusmodi, dominis ipsis corporaliter & realiter assignetur, in tantum, quòd nullo umquam tempore diffidantes ipsi in bonis, feudis, seu beneficiis resignatis, dominos ipsos perturbent per se, vel alios, aut molestent, nec ad hoc, consilium præstent, auxilium, vel favorem. contrarium faciens, seu dominos suos in beneficiis & feudis resignatis, vel non resignatis invadens quomodolibet vel perturbans, vel damna in ipsis inferens, seu consilium, auxilium præstans talia facientibus, vel favorem, feuda & beneficia hujusmodi eo ipso amittat, infamis existat, & banno Imperiali subjaceat, & nullus ad feuda vel beneficia hujusmodi pateat ei de cætero, quocunque tempore aditus, vel regressus, nec de novo concedi sibi valeant ullo modo; & facta eis contra hoc illorum concessio, seu investitura sequuta, viribus non subsistat. postremò, omnes pœnas prædictas illos vel illum, qui prædicta resignatione non facta, contra dominos suos fraudulenter agentes, vel agens, scienter eos invaserint, vel invaserit, diffidatione quacumque prævia vel obmissa, vigore præsentis sanctionis incurrere decernimus ipso facto.

CAP. XV.

DE CONSPIRATORIBUS.

DEtestandas præterea, & sacris legibus reprobatas conspirationes & conventiculas, seu colligationes illicitas, in civitatibus & extra, vel inter civitatē & civitatē, inter personā & personam, seu inter personam & civitatē, prætextu parentelæ, seu receptionis in cives, vel alterius cujuscunque coloris conjurationes; insuper & confœderationes & pacta, nec non & consuetudinem circa hujusmodi introductam, quam censemus potius corruptelam, reprobamus, damnamus, & ex certa scientia irritamus: quas civitates, seu personæ, cujuscumq; dignitatis, seu cōditionis, aut status, sive inter se, sive cum alijs, absq; auctoritate dominorū, quorū subditi vel ministeriales sunt, seu in quorum districtu consistunt, eisdem dominis nominatim non exceptis, fecerint hactenus, & facere præsumpserint in futuro, sicut per sacras divorum Augustorum, prædecessorum nostrorum, leges, prohibitas non ambigitur & cassatas; illis confœderationibus & legis dumtaxat exceptis, quas Principes, & Civitates, ac alii super generali pace provinciarum atque terrarum inter se firmasse noscuntur. illas enim nostræ declarationi specialiter reservantes, in suo decernimus vigore manere, donec de his aliud duxerimus ordinandum.

2. Personam singularem, quæ de cetero contra tenorem præsentis constitutionis, & nostræ legis antiquæ super hoc ditæ, confœderationes, colligationes, conspirationes, & pacta hujusmodi inire præsumpserit, ultra pœnam legis ejusdem, notam infamiæ, & pœnam decem librarum auri; civitatem verò, vel universitatem in hanc legem nostram similiter committentem, centum librarum auri, nec non amissionis & privationis libertatum, & privilegiorum Imperialium, pœnas incurrere decernimus eo ipso, medietate pœnæ hujusmodi pecuniariæ fisco Imperiali; reliqua verò domino districtus, in cujus præjudicium facta fuerint, applicanda.

CAP. XVI.

DE PFALBURGERIIS.

CÆterum, quia nonnulli cives & subditi Principum, Baronum, & aliorum hominum, sicut frequens ad nos querela perduxit, jugum originariæ subjectionis quærentes abjicere, imò ausu temerario

merario contemnentes, in aliarum civitatum cives reci[illegible] procurant, & frequentiùs in præterito procurarunt; & nihilominus in priorum dominorum, [illegible]tali fraude præsumpserunt, vel præsumunt deserere, terris, civitatibus, oppidis, & villis corpor[illegible]iter residentes, civitatum, ad quas hoc modo se transferunt, libertatibus gaudere, & ab eis defensari contendont, qui in partibus Alamaniæ *Pfalburgerii* consueverunt vulgariter appellari. quoniam autem patrocinari non debent alicui fraus & dol⁹, de Imperatoriæ potestatis plenitudine, omniũ Principũ Electorũ, Ecclesiasticorũ & Secularũ, sano accedente consilio, ex certa scientia statuimus, & præsenti lege perpetuò valitura sancimus, quòd prædicti cives & subditi, eis, quib. subsunt, taliter illudentes, in omnibus terris, locis, & provinciis Sacri Imperii à præsenti die in posterum, civitatum, in quarum cives tali fraude recipi se procurant, vel hactenus procurarunt, jurib. & libertatibus in nullo potiantur, nisi ad hujusmodi civitates corporaliter & realiter transeuntes, ibique larem fovẽtes, continuè & verè ac non fictè residentiam facientes, debita onera & municipalia subeant munera in eisdem. si qui verò contra præsentis nostræ legis tenorem recepti sint, vel fuerint in futurum, illorum receptio omni careat firmitate; & recepti, cujuscumque dignitatis, conditionis, aut status existant, in nullo casu penitus, sive causa, civitatum, ad quas recipi se procurant, jurib. vel libertatibus gaudeant quomodolibet, vel fruantur; non obstantibus quibuscumque juribus, privilegiis, vel consuetudinibus observatis, quantocumque tempore, & obtentis; quas & quæ, in quantum præsenti nostræ legi obveniant, præsentibus ex certa scientia revocamus de prædictæ Imperialis plenitudine potestatis, omnique carere decernimus robore firmitatis.

2. Circa præmissa omnia Principum, Dominorum, & aliorum hominum, quos taliter deseri contigit, vel continget in posterum, juribus circa personas, & bona subditorum quorumcumque, ipsos sæpe dicto modo deserentium, semper salvis. hos nihilominus, qui sæpe dictos cives, & subditos alienos recipere, contra præsentis nostræ legis dispositionem, præsumpserint, vel recipere in præter[illegible]o præsumpserunt, si eos omnino non dimiserint infra mensem post intimationẽ præsentiũ eis factam, centũ marcas auri puri pro transgressione hujusmodi toriens, quotiens deinceps factũ fuerit, incurrere decernentes; quarum medietas Imperiali fisco nostro, reliqua verò dominis illorum, qui recepti fuerint, irremissibiliter applicetur.

Cap. XVII.

DE DIFFIDATIONIBVS.

EOs, qui de cætero adversus aliquos justam diffidationis causam se habere fingentes, ipsos in locis, ubi domicilia non obtinent, aut ea communiter non inhabitant, intempestivè diffidant, declaramus damna quæcumque per incendia, spolia, vel rapinas diffidatis ipsis, cum honore suo inferre non posse.

2. Et quia patrocinari non debent alicui fraus & dolus, præsenti constitutione in perpetuum valitura sancimus, diffidationes hujusmodi quibuscumque dominis aut personis, cum quibus *aliqui fuerunt in societate, familiaritate, vel honesta quavis amicitia conversati, sic factas vel fiendas in posterum, non valere, nec licere prætextu diffidationis cujuslibet quempiam invadi per incendia, spolia, vel rapinas, nisi diffidatio per tres dies naturales ipsi diffidando personaliter, vel in loco, quo habitare consuevit, publice fuerit intimata, possitque de intimatione hujusmodi, per testes idoneos fieri plena fides. Quisquis secus quempiam diffidare vel invadere modo præmisso præsumpserit, infamiam eo ipso incurrat, ac si nulla diffidatio facta esset; quem etiam tamquam proditorem, per quoscunque Judices pœnis legalibus statuimus castigari.

*Leg. alioqui.

2. Prohibemus etiam & damnamus universas & singulas guuerras, & lites injustas; cuncta quoq; injusta incendia, spolia, rapinas, indebita & inconsueta theolonea & conductus, & exactiones pro ipsis conductibus extorqueri consuetas, sub poenis, quibus sacræ leges præmissa, & eorum quodlibet, sanciunt punienda.

Cap. XVIII.

LITTERA INTIMATIONIS.

VObis Illustri & magnifico Principi Domino &c. Marchioni Brandẽburgensi, Sacri Imperii Archicamerario, Coëlectori, & amico nostro charissimo. Electionem Romanorum Regis quæ ex rationabilibus causis imminet facienda, præsentibus intimamus; vosque ex officii nostri debito ad electionem præfatam ritè vocamus, quatenus à die tali, &c. infra tres menses continuò computandos, per vos, seu nuncios aut procuratores vestros, unum vel plures, sufficiens mandatum habẽtes, ad locum debitum, juxta formam sacrarum legum super hoc editarum, venire curetis, deliberaturi, tractaturi, & concordaturi cum aliis Conprincipibus & Coëlectoribus vestris & nostris, de electione futuri Regis Romanorum in Imperatorem postmodum favente Domino promovendi, in eodem mansuri usque ad plenam consummationem electionis hujusmodi, & aliàs facturi, & processuri, prout in sacris legibus super hoc deliberatè editis invenitur expressum; aliàs, non obstante vestra, seu vestrorum absentia, in præmissis unà cum aliis Cõprincipibus & Coëlectoribus vestris & nostris, prout legum ipsarum sanxerit auctoritas, finaliter procedemus.

CAP.

CAP. XIX.

FORMA PROCVRATORII, MITTENDI PER eum principem Electorem, qui nuncios suos ad electionem faciendam duxerit destinandos.

NOs talis, Dei gratia, &c. Sacri Imperii &c. notum facimus tenore præsentium universis: quòd cum electio Romanorum Regis ex rationabilibus causis immineat facienda, nos de honore & statu Sacri Imperii sollicitudine debita intendere cupientes, ne tam gravibus dispendiis periculosè subjaceat, de fide & circumspectionis industria dilectorum nobis &c. fidelium nostrorum obtinentes utique præsumptionis indubiæ fiduciam singularem, ipsos & quemlibet eorum in solidum, ita quòd non sit melior conditio occupantis, sed quod per unum inceptum fuerit, per alium finiri valeat, & licitè terminari, omni jure, modo & forma, quibus meliùs & efficaciùs possumus, seu valemus, nostros veros & legitimos Procuratores, & nuncios speciales facimus, constituimus, & ordinamus, ad tractandū ubilibet unà cum aliis Conprincipibus, & Coëlectoribus nostris, tam Ecclesiasticis quàm Secularibus, & cum ipsis concordandum, conveniendum, & concludendum de persona quacumq; habili ac idonea, in Regem Romanorum eligenda; ac ipsis tractatibus super electione talis personæ habendis, pro nobis, loco & nomine nostris interessendum, tractandum, & deliberandum, nec non vice & nomine nostris eandem personam nominandum, & in ipsam consentiendum, ac etiam in Regem Romanorum promovendum, ad Sacrum Imperium eligendum, ac in animam nostram præstandum quodcumque juramentum, quod necessarium debitum, seu consuetum fuerit; circa præmissa, & quodlibet præmissorum, alium, vel alios procuratores in solidum substituendum & revocandum, omnia & singula faciendum, quæ in præmissis, & circa præmissa etiam usque ad consummationem tractatuum, nominationis, deliberationis, & electionis hujusmodi, de præsenti faciendæ necessaria, aut utilia fuerint, seu etiam quomodolibet oportuna, etiamsi præmissa, vel eorum quodlibet, mandatum exigant speciale; etiamsi majora vel magis singularia fuerint supradictis, & quæ nosmetipsi facere possemus, si hujusmodi tractatuum, deliberationis, nominationis & electionis futuræ negotiis, præsentes & personaliter adessemus, gratum & ratum habentes, & habere volentes, & nos perpetuò habituros firmiter promittentes, quicquid per antedictos Procuratores, seu nuncios nostros, necnon substitutos, aut substituendos, ab ipsis seu eorum altero, in præmissis seu præmissorum quolibet, actum, gestum, seu factum fuerit, aut quomodolibet ordinatum.

CAP. XX.

DE VNIONE PRINCIPATVVM ELECTORVM, & Iurium eis connexorum.

In nomine sanctæ & individuæ Trinitatis feliciter, Amen.

Carolus Quartus divina favente clementia, Romanorum Imperator, semper-Augustus, & Bohemiæ Rex, ad perpetuam rei memoriam.

CUm universi & singuli Principatus, quorum virtute Seculares Principes Electores, jus & vocem in electione Regis Romanorum, in Cæsarem promovendi, obtinere noscuntur, cum jure hujusmodi, nec non officiis, dignitatibus, & juribus aliis, eis, & cuilibet eorum annexis, & dependentibus ab eisdem, adeò conjuncti, & inseparabiliter sint uniti, quòd jus, vox, officium, & dignitas, alia quoque jura, ad quemlibet Principatuum eorundem spectantia, cadere non possint in alium, præter illum, qui Principatum ipsum cum terra, vasallagiis, feudis, & dominio, ac ejus pertinentiis universis dignoscitur possidere; præsenti edicto Imperiali perpetuò valituro sancimus, unumquemque Principatuum prædictorum, cum jure & voce electionis, ac officio, cæterisque omnibus dignitatibus, juribus & pertinentiis ad ipsum spectantibus, ita perseverare, & esse debere unitum perpetuis temporibus indivisibiliter & conjunctum, quòd possessor Principatus cujuslibet, etiam juris, vocis, officii, & dignitatis, & pertinentiarum omnium ad illum spectantium, quieta debeat & libera possessione gaudere, ac Princeps Elector ab omnibus reputari, ipseque, & nemo alius, per cæteros Principes Electores, ad electionem, & omnes actus alios pro Sacri Imperii honore, vel oportunitate gerendos, omni tempore assumi, sine contradictione qualibet, & admitti; nec aliquid præmissorum ab altero, cum sint & esse debeant inseparabilia, dividi, vel ullo tempore debeat separari, aut in judicio, vel extra divisim repeti valeat, aut evinci, vel etiam per sententiam separari; nec aliquis unum sine alio impetens audiatur. quod si per errorem, vel aliàs auditus quis fuerit, aut processus, judicium, sententia, vel aliquid hujusmodi contra præsentem dispositionem nostram emanavent, seu quomodolibet attemptari contigerit, hoc totum, & omnia ex his, & quolibet eorum sequentia, eo ipso viribus non subsistant.

& Illustrium Principum nostrorum, & Sacri Romani Imperii, tam Ecclesiasticorum quam Secularium, Principum Electorum, seu alterius eorundem (nam & ipsi pars corporis nostri sunt. Eadem enim severitate voluntatem sceleris, qua effectum puniri jura voluerunt): ipse quidem, utpote majestatis reus, gladio feriatur, bonis ejus omnibus fisco nostro addictis: filii verò ejus, quibus vitam Imperiali speciali ter lenitate concedimus (paterno enim deberent perire supplicio, in quibus paterni, hoc est, hæreditarii criminis metuuntur exempla) à materna vel avita, omnium etiam proximorum hæreditate, & successione habeantur alieni, ex testamentis aliorum nihil capiant, sint perpetuò egentes & pauperes, infamia eos paterna semper comitetur, ad nullum umquam honorem, ad nulla prorsus sacramenta perveniant, sint postremò tales, ut his perpetua egestate sordentibus sit & mors solatium, & vita supplicium. Denique jubemus eos esse notabiles sine venia, qui pro talibus umquam apud nos intervenire temptaverint.

2. Ad filias sane ipsorum, quotlibet numero fuerint, Falcidiam tantùm ex bonis matris, sive testata, sive intestata defecerit, volumus pervenire, ut habeant mediocrem potius filiæ alimoniam, quàm integrum emolumentum aut nomen hæredis consequantur. minor enim circa eas debet esse sententia, quas pro infirmitate sexus minus ausuras esse confidimus.

3. Emancipationes quoque, quæ à prædictis sive in filios, post legem duntaxat latam, sive in filias fuerint collatæ, non valeant. dotes, donationes quorumlibet, postremò item alienationes, quas ex eo tempore qualibet fraude, vel jure factas esse constiterit, quo primò memorati de ineunda factione, ac societate cogitaverint, nullius statuimus esse momenti. Uxores sane prædictorum recuperata dote, si in ea conditione fuerint, ut, quæ à viris titulo donationis acceperunt, seu accipiunt, filiis debeant reservare, tempore quo usufructus absumitur; omnia ea fisco nostro se relictuias esse cognoscant, quæ juxta legem filiis debebantur; Falcidia etiam ex his rebus, filiabus tantum, non etiam filiis deputetur.

4. Idem, quod de prædictis, eorumque filiis cavimus, etiam de satellitibus, consciis, ac ministris, filiisque eorum simili severitate censemus. Sane si quis ex his in exordio initæ factionis, studio veræ laudis accensus, ipse prodiderit factionem, & præmio à nobis & honore donabitur. Is verò, qui usus fuerit factione, si vel serò, tamen incognita adhuc consiliorum arcana patefecerit, absolutione *tantum, ac venia dignus habebitur. * in Origin. est, tamen.

5. Statuimus insuper, ut si quid contra prædictos Principes Electores, Ecclesiasticos vel Seculares, commissum dicatur, etiam post mortem rei, id crimen instaurari posse.

6. In hoc item crimine, quod ad læsam in Principibus Electoribus suis Majestatem pertinet, etiam in caput domini, servi torquentur.

7. Volumus insuper, & præsenti Imperiali sancimus edicto, ut etiam post mortem nocentium hoc crimen inchoari possit, ut convicto mortuo, memoria ejus damnetur, & bona successoribus ejus eripiantur. nam ex quo sceleratissimum quis ceperit consilium, exinde quodammodo sua mente punitus est.

8. Porrò, ex quo quis tale crimen contraxit, neque alienare, neque manumittere eum posse, nec ei solvere jure debitorem, decernimus.

9. In hac causa in caput domini servos torqueri statuimus, id est, propter causam factionis damnandæ contra Principes Electores, Ecclesiasticos & Seculares, ut præmittitur.

10. Et si decesserit quis, propter incertam personam successoris bona serventur, si in *a* causa hujusmodi fuisse mortuus arguatur. a casu, est in Origin.

CAP. XXV.

DE INTEGRITATE PRINCIPATUUM ELECTORUM.

SI cæteros Principatus congruit in sua integritate servari, ut corroboretur justitia, & subjecti fideles pace gaudeant & quiete, multo magis magnifici Principatus, dominia, honores, & jura Electorum Principum debent illæsa servari. nam ubi majus incumbit periculum, majus debet remedium adhiberi, ne columnis ruentibus, basis totius ædificii collidatur.

2. Decernimus igitur, & hoc perpetuis temporibus valituro Imperiali sancimus edicto, quòd exnunc inanteà perpetuis futuris temporibus, insignes & magnifici Principatus, videlicet Regnum Bohemiæ, Comitatus Palatinus Rheni, Ducatus Saxoniæ, & Marchionatus Brandenburgensis, terræ, districtus, homagia, vasallagia, & alia quævis ad ipsa spectantia, scindi, dividi, seu quavis conditione dimembrari non debeant, sed ut potiùs in sua perfecta integritate perpetua maneant, primogenitus filius succedat in eis, sibique soli jus ac dominium competat, nisi forte mente captus, fatuus, seu alterius famosi & notabilis defectus existeret, propter quem non deberet, seu posset hominibus principari. in quo casu, inhibita sibi successione, secundogenitum, si fuerit in ea progenie, seu alium seniorem fratrem, vel consanguineum laicum, qui paterno stipiti in descendenti recta linea proximior fuerit, volumus successurum; qui tamen apud alios fratres, & sorores, se clementem & pium exhibebit continuò, juxta datam sibi à Deo gratiam, & juxta suum beneplacitum, & ipsius patrimonii facultates; divisione, scissione, seu dimembratione Principatus, & pertinentiarum ejus, sibi omnibus modis interdicta.

CAP. XXVI.

De Curia Imperiali & sessione.

DIE, qua solemnis Curia Imperialis vel Regia fuerit celebranda, veniant circa horam primam Principes Electores, Ecclesiastici & Seculares, ad domum habitationis Imperialis, sive Regalis, & ibi Imperator vel Rex ipse omnibus insigniis Imperialibus induetur, & ascensis equis, omnes vadant cum Imperatore, vel Rege, ad locum sessionis aptatæ, & illic quilibet eorum in ordine, & modo supra in lege, *de ordine processionis ipsorum Principum Electorum*, plenius diffinito.

1. Portabit etiam Archicancellarius, in cujus Archicancellariatu hæc fuerint, super baculo argenteo, omnia sigilla & typaria Imperialia, & Regalia.

3. Seculares vero Principes Electores sceptrum, pomū, & ensem, secundùm quod superiùs exprimitur, deportabunt.

4. Portabuntur etiam immediate ante Archiepiscopum Treverensem suo loco transeuntem, primò, Aquisgranensis; secundò, Mediolanensis corona; & hoc ante Imperatorem dumtaxat, qui jam est Imperialibus insulis decoratus; quas gestabunt aliqui Principes inferiores, ad hoc per Imperatorem juxta placitum deputandi.

5. Imperatrix etiam, vel Regina Romanorum, suis Augustalibus amicta insigniis, post Regem, vel Imperatorem Romanorum, & etiam post Regem Bohemiæ, qui Imperatorem immediate subsequitur, competentis spacii intervallo, suis associata Proceribus, suisque comitata virginibus, ad locum sessionis procedat. *

* Hic finiunt Decreta Comitiorū Metensium.

CAP. XXVII.

DE OFFICIIS PRINCIPUM ELECTORUM IN solemnibus Curiis Imperatorum, vel Regum Romanorum.

STATUIMUS, ut quandocumque Imperator vel Rex Romanorum solemnes curias suas celebraverit, in quibus Principes Electores sua deservire, seu exercere debent officia, subscriptus in his ordo servetur.

1. Primò enim, Imperatore, vel Rege ipso, in sede Regia, sive solio Imperiali sedente, Dux Saxoniæ officium suum agat hoc modo. ponetur enim ante ædificium sessionis Imperialis vel Regiæ, acervus avenæ, tantæ altitudinis, quòd pertingat usque ad pectus vel antelam equi, super quo sedebit ipse Dux, & habebit in manu baculum argenteum, & mensuram argenteam, quæ simul faciant in pondere duodecim marcas argenti; & sedens super equo, primò mensuram eandem de avena plenam accipiet, & famulo primitùs venienti ministrabit eandem. quo facto, figendo baculum in avenam recedet, & Vicemarescallus ejus, puta de Pappenheim, accedens, vel eo absente Marescallus curiæ, ulteriùs avenam ipsam distribuat.

2. Ingresso vero Imperatore, vel Rege ad mensam, Principes Electores Ecclesiastici, videlicet Archiepiscopi, stantes ante mensam cum cæteris Prælatis, benedicent eandem, secundum ordinem, qui circa hæc eis in superioribus est præscriptus. & benedictione completa, iidem Archiepiscopi omnes, si adsint; alioquin duo, vel unus, sigilla & typaria Imperialia, sive Regalia à Cancellario curiæ recipient; eoque in cujus Archicancellariatu curiam ipsam celebrari continget, in medio procedente, & aliis duobus ex alterutro latere sibi junctis, sigilla & typaria ipsa, omnes quidē baculum, in quo suspensa fuerint, manibus contingentes, ea portabunt, & ante Imperatorem, vel Regem reverenter ponent in mensa. Imperator verò, sive Rex eadem ipsis statim restituet; & in cujus Archicancellariatu hoc fuerit, ut præfertur, is majus sigillum collo appensum, usque ad finem mensæ gestabit, & deinceps donec ad hospitium suum perveniat, ab Imperiali, sive Regali curia equitando. baculus verò, de quo præmittitur, esse debebit argenteus, duodecim marcas argenti habens in pondere, cujus tam argenti quam precii partem tertiam unusquisq; Archiepiscoporum ipsorum persolvet, & baculus ipse protinùs unà cum sigillis & typariis, debet Cancellario Imperialis curiæ assignari, in usus suos bene placitos convertendus. Postquam autem is, quem ordo tetigerit, portando sigillum majus ab Imperiali curia ad hospitium suum redierit, ut præfertur, statim sigillum ipsum per aliquem de suis familiaribus prædicto Imperialis curiæ Cancellario remittet super equo, quem juxta propriæ dignitatis decentiam & amorem, quem ad Cancellarium curiæ gesserit, ipsi Cancellario tenebitur elargiri.

3. Deinde Marchio Brandenburgensis Archicamerarius accedat super equo, habens argenteas pelves cum aqua in manibus, ponderis duodecim marcarum argenti, & pulchrum manutergium; & descendens ab equo, dabit aquam Domino Imperatori, vel Regi Romanorum manibus abluendis.

4. Comes Palatinus Rheni intrabit similiter super equo, habens in manibus quattuor scutellas argenteas cibis impletas, quarum quælibet tres marcas habeat in statera, & descendens ab equo, portabit & ponet ante Imperatorem, vel Regem in mensa.

5. Post hoc Rex Bohemiæ Archipincerna, veniat similiter super equo, portans in manibus cuppam seu scyphum argenteum, ponderis duodecim marcarum, coopertum, vino & aqua permixtim impletum; & descendens de equo, scyphum ipsum Imperatori, vel Regi Romanorum porriget ad bibendum.

6. Sicut

6. Sicut autem hactenus observatum fuisse comperimus, ita statuimus, ut peractis per Principes Electores Seculares, prædictis eorum officiis, ille de Falckenstein Subcamerarius, equũ & pelves Marchionis Brandenburgensis, pro se recipiat: Magister coquinæ de Nortemberg, equum & scutellas Comitis Palatini: Vicepincerna de Limburg, equum & scyphum Regis Bohemiæ: Vicemarescallus de Pappenheim, equum, baculum & mensuram prædictam Ducis Saxoniæ; si tamen ipsi in tali Imperiali seu Regali curia præsentes existant, & eorum quilibet in officio suo ministret; si vero ipsi, vel eorum aliqui à præfata curia se duxerint absentandos, extūc Imperialis vel Regalis curiæ quotidiani ministri vice absentium, puta quilibet in loco ejus absentis, cui in vocabulo seu in officiu communicat, sicut gerit officium, sic tollat in præmissis & fructum.

CAP. XXVIII.

DE MENSIS IMPERIALIBVS ET *Electoralibus.*

IMPERIALIS insuper mensa vel Regia sic debet aptari, ut ultra alias aulæ tabulas, sive mensas, in altitudine sex pedum sit altiùs elevata, in qua præter Imperatorem duntaxat, vel Regem Romanorum, die solemnis curiæ nemo penitus collocetur.

2. Sedes vero & mensa Imperatricis sive Reginæ parabitur à latere in aula; ita quod ipsa mensa tribus pedibus Imperiali sive Regali mensa sit bassior, & eodem pedibus eminentior supra sedes Principum Electorum. qui Principes suas inter se una eademque altitudine sedes habebunt, & mensas.

3. Infra sessionem Imperialem mensæ pro septem Principibus Electoribus, Ecclesiasticis & Secularibus, præparentur, tres videlicet à dextris, & tres aliæ à sinistris, & septima directe versus faciem Imperatoris vel Regis, sicut superiùs in capitulo *de sessionibus, & ordine Principum Electorū* per nos est clarius definitum; ita etiam, quòd nullus alius cujuscunq; dignitatis, vel status existat, sedeat inter ipsos, vel ad mensas eorum.

4. Non liceat autem alicui prædictorum Secularium Principum Electorum, peracto officii sui debito, se locare ad mensam sibi paratam, donec alicui suorum Comprincipum Electorum ejus officium restat agendum; sed cum aliquis eorum, vel aliqui ministerium suum expleverint, ad præparatas sibi mensas transeant, & juxta illas stando expectent, donec cæteri ministeria sua expleverint supradicta, & tunc demum omnes & singuli pariter ad mensas suas sibi positas se locabunt.

5. Invenimus etiam ex clarissimis relatibus, & traditionibus antiquorum, illud à tempore, cujus contrarii jam non habetur memoria, per eos, qui nos præcesserūt, feliciter esse jugiter observatum, ut Regis Romanorum futuri Imperatoris, in civitate Franckenford celebraretur electio, & prima coronatio Aquisgrani, & in oppido Nuremberg prima sua Regalis curia haberetur. Quapropter certis ex causis etiam futuris præmissa servari debere temporibus declaramus, nisi præmissis omnibus, seu eorum alicui, impedimentum legitimum obviaret.

6. Quandocumque insuper aliquis Princeps Elector Ecclesiasticus, vel etiam Secularis, justo impedimento detentus, ad Imperialem curiam vocatus, venire non valens, nuncium vel procuratorem cujuscunque status, vel dignitatis transmiserit, missus ipse (licet loco mittentis juxta datum sibi ab eo mandatum, admitti debeat) in mensa tamen vel sede, quæ illi, qui ipsum transmittit, deputata fuerit, non sedebit.

7. Præterea consummatis his, quæ in Imperiali qualibet curia, vel Regali fuerint pro tempore disponenda, recipiet Magister curiæ pro se totum ædificium, sive ligneum apparatum Imperialis, sive Regiæ sessionis, ubi sedent Imperator, vel Rex Romanorum, cum Principibus Electoribus, ad celebrandas solemnes curias, vel feuda, sicut præmittitur, Principibus conferenda.

CAP. XXIX.

DE IVRIBVS OFFICIALIVM, DVM PRINCIPES FEVDA *sua ab Imperatore vel Rege Romanorum recipiunt.*

DECERNIMUS hoc Imperiali edicto, ut Principes Electores Ecclesiastici, vel etiam Seculares, dum feuda seu regalia ab Imperatore vel Rege recipiunt, ad dandum vel solvendum aliquid nulli penitus sint astricti. nam pecunia, quæ tali prætextu persolvitur, Officiatis debetur. cum ergo ipsi Principes Electores, cunctis Imperialis curiæ præsint officiis, suos etiam habentes in hujusmodi officiis substitutos, datus ad hoc à Romanis Principibus & dotatos, videretur absurdum, quòd substituti Officiales, à suis superioribus quocunque quæsito colore exenia postularent; nisi forte ipsi Principes Electores sponte & liberaliter his aliquid largirentur.

2. Porro, cæteri Principes Imperii, Ecclesiastici vel Seculares, dum prædicto modo eorum aliquis feuda sua ab Imperatore Romanorum, vel à Rege, suscipit, dabit Officialibus Imperialis, sive

Regalis curiæ, sexaginta tres marcas argenti, cum uno fertone; nisi eorum aliquis privilegio, seu indulto Imperiali vel Regali tueri se possit, & probare se solutū vel exemptum à talibus, aut etiam aliis quibuscunq;, quæ sulvi in susceptione feudorum hujusmodi consuevissent. Prædictarum insuper sexaginta trium marcarum, & fertonis divisionem faciet Magister curiæ Imperialis seu Regalis, hoc modo; Primò enim decem marcas pro semetipso reservans, dabit Cancellario Imperialis, sive Regalis curiæ decem marcas; magistris, notariis, & dictatoribus, tres marcas; & sigillatori pro cera, & pergameno unum fertonem; ita videlicet, quòd Cancellarius, & Notarii, Principi recipienti feudum, non ad aliud, quam ad dandum sibi testimonialem recepti feudi, seu simplicis investituræ litteram sint astricti. Item dabit Magister curiæ Pincernæ de Limburg, de præfata pecunia decem marcas; Magistro Coquinæ de Nortemberg, decem marcas; similiter Vicemarescallo de Pappēheim, decem marcas; & Camerario de Falckenstein, decem marcas. Tali tamen conditione, si ipsi & eorum quilibet in hujusmodi curiis solemnibus præsentialiter adsint in suis officiis ministrando; si vero ipsi, vel aliqui eorum absentes fuerint, extunc Officiales Imperialis sive Regalis curiæ, qui talibus præsunt officiis, eorum, quorum supplent absentiam, singuli singulorum, sicut vicem, nomenq; & laborem sufferunt, sic lucrum & commoda reportabunt.

3. Dum autem Princeps aliquis equo, vel alteri bestiæ insidens, feuda sua ab Imperatore recipit vel Rege, equus ille, seu bestia, cujuscunq; speciei sit, debetur superiori Marescallo, id est, Duci Saxoniæ, si præsens adfuerit; alioquin illi de Pappenheim, ejus Vicemarescallo; aut illo absente, Imperialis, sive Regalis curiæ Marescallo.

CAP. XXXI.

DE INSTITUTIONE PRINCIPUM ELECTORUM in linguis.

CUM Sacri Romani Celsitudo Imperii, diversarum nationum moribus, vita, & idiomate distinctarum, leges habeat & gubernacula moderari, dignum est, & cunctorum sapientum judicio censetur expediens, quòd Electores Principes ipsius Imperii columnæ & latera, diversorum idiomatum & linguarum differentiis instruantur; ut plures intelligant, & à plurimis intelligantur, qui plurimorum necessitatibus relevandis Cæsareæ Sublimitati assistunt, in partem sollicitudinis constituti.

2. Quapropter statuimus, ut Illustrium Principum, puta Regis Bohemiæ, Comitis Palatini Rheni, Ducis Saxoniæ, & Marchionis Brandenburgensis, Electorum filii, vel hæredes & successores, cum verisimiliter Theutonicum idioma sibi naturaliter inditum scire præsumantur, & ab infantia didicisse, incipiendo à septimo ætatis suæ anno, in *a* Grammatica, *b* Italica, ac *c* Slavica linguis instruātur; ita quòd infra quartumdecimum ætatis annum existant in talibus juxta datam sibi à Deo gratiam eruditi; cum illud non solùm utile, imo ex causis præmissis summè necessarium habeatur; eò quòd illæ linguæ ut plurimum ad usum, & necessitatem Sacri Imperii frequentari sint solitæ, & in his plus ardua ipsius Imperii negotia ventilentur.

3. Hunc autem proficiendi modum in præmissis ponimus observandum, ut relinquatur optioni parentum, ut filios, si quos habuerint, seu proximos, quos in Principatibus sibi credunt verisimiliter successuros, ad loca dirigant, in quibus de hujusmodi possint linguagiis edoceri, vel in propriis domibus pædagogos, instructores, & pueros consocios in his peritos eis adjungant, quorum conversatione pariter & doctrina in linguis ipsis valeant erudiri.

a Id est, Latina. b Voluit exprimere vocē Germanicā Welsch/ qua nos utrāque linguam, Gallicam sc. & Italicam, significamus: quum tamen propriè Welsch de Gallis tātùm dicatur. Ipsi Galli trium linguarum idioma, scil. Italicum, Gallicum & Hispanicum, vocant Romanum, unde illæ linguæ fluxerunt. c Qua Bohemi, Moravi, Poloni, Lituani, Russi, Moschi, Tartari, ipsi etiam Turcæ utuntur, ut nulla ferè amplior lingua hodie habeatur, atq; ista Slavica.

Anno Christi 1358.

CAROLI IV. IMPER. AUG.

CONSTITUTIO

DE FORESTARIIS ET ZEIDLARIIS.

IN nomine sanctæ & individuæ Trinitatis feliciter, Amen. CAROLUS Quartus divina favente clementia Romanorum Imperator semper Augustus, & Boëmiæ Rex, ad perpetuam rei memoriam. Accedentes Majestatis nostræ præsentiam dilecti fideles nostri cives civitatis nostræ Nurembergensis sua nobis conquestione monstrarunt, qualiter literæ & privilegia ipsorum, quas & quæ à nostra Celsitudine, necnon à recolendæ memoriæ Divis Imperatoribus & Regibus Romanorum, prædecessoribus nostris super sylvis & nemoribus ad civitatem Nurembergensem spectantibus, pro ipsarum reformatione obtinent, & obtinuisse noscuntur, per forestarios, custodes, & alios officiales dictorum nemorum, & per nonnullas alias personas, in certis clausulis & articulis earundem literarum temerè violantur, nec ipsis observantur & attēduntur eo modo, prout merito & de jure forent observandæ, in eorundem civium & civitatis, ac nostrum & Imperii præjudicium, & dispendium non modicum & jacturam; eidem Majestati nostræ humiliter & devotè supplicantes, quatenus super præmissis

missis gratiosè ipsis consulere, ac de salubri & opportuno remedio providere, literisq; ipsorum super eisdem sylvis in urbe Romana, tempore Coronationis nostræ in Imperatorẽ, per eos à nobis impetratis, & sub sigillo cereo nostræ Majestatis obtentis, sub Imperiali typario & Bulla aurea confirmare, innovare & approbare dignaremur. Quarum tenor per omnia sequitur in hæc verba:

Nos CAROLUS Quartus divina favente clementia Romanorum Imperator semper Augustus, & Boëmiæ Rex. Notum facimus universis præsentes literas inspecturis, quòd respicientes & considerantes defectus & dampna, qui & quæ nobis & Imperio quotidiè proveniũt in nostris & Imperii sylvis & nemoribus prope Nurmberg sitis. Et quia dampna eadẽ ex notoria informatione cognoscimus, auctoritate nostra Imperiali, in loco ubi primò Romæ in * Monasterio S. Petri in Imperatorem coronari fuimus, infra Missarum solemnia donamus & confirmamus civibus de Consilio civitatis Nurembergensis, fidelibus nostris dilectis, omnibusq; eorũ successoribus, pro custodia & salvamento earundem sylvarum, infrascripta jura, constitutiones & statuta pro juribus perpetuis habendis. * Sant Peters Munster.

1. Inprimis, quòd omnes Officiales, Forestarii & Mellicidæ, qui *Zedlaru* vulgariter nũcupantur, super utrisq; sylvis utrubiq; & ex utraq; parte fluvii Pegnitz, quãdo ex parte Consulũ civitatis Nurẽbergẽsis requiruntur, singulis annis semel tenentur venire ad Consiliũ civitatis Nurembergẽsis, & ad Sanctos jurare, cõstanter observare & tenere, quicquid prædicti Cives de Consilio civitatis Nurẽbergensis deliberaverint, pro Imperio & civitate ipsorũ, quod utile sit eisdẽ sylvis: & debent etiã accusare & nunciare per dictum eorum juramentum, quicquid prædictis sylvis poterit esse nocivum & damnosum.

2. Quilibet etiam Forestarius super manso suo forestali, qui vulgariter *forsthub* nuncupatur, tenebitur residere, & non plus. Et idem Forestarius, dum in eodem manso suo forestali resederit, debet impignorare ibidem, & nusquam aliunde: & quicunq; aliunde impignoraret, quàm in manso forestali, super quo residet, illud pro spolio reputari debet & censeri.

3. Prædicti etiam Officiales forestarii, aliiq; servitores ipsorũ, nulli tenentur vendere aliqua ligna de ambabus sylvis, nec alicui dare licentiam ducendi ligna de eisdem sylvis, exceptis illis, qui antiquitùs de eisdem sylvis utebantur, & qui jus in hoc habere noscuntur.

4. Supremi etiam Forestarii in propriis eorum personis in civitate Nurembergensi residere tenebuntur. Si verò vellent extra ipsam civitatem residere, extunc nullum jus in prædictis sylvis, neq; super Forestarios habere debebunt, donec eos in prædicta civitate contigerit residere.

5. Nullus etiam Officialium seu Forestariorum dictarum sylvarum mansos suos aut jura eorum, quæ in eisdem sylvis obtinent, ullo modo Nobilibus aut militibus vendere debebunt, quoniam illud Imperio & dictæ civitati in eisdem sylvis esset nocivum & damnosum.

6. Volumus etiã, qualitercunq; quolibet anno prædictæ sylvæ per præfatos cives dispositæ fuerint & ordinatæ, quòd eandẽ ordinationem & statuta præfati Officiales, Forestarii & Mellicidæ earundem sylvarum, vel quicunq; ad easdem sylvas pertinet, easdem constitutiones constanter & firmiter debeant observare. Et si ipsi illud transgrederentur, & nollent esse obedientes, in quibuscunq; articulis priùs scriptis & expressis, vel quæ adhuc pro utilitate sylvarũ ordinarẽtur, & super eo statuerẽtur, hoc fieret: extunc Judex & Cives prædictæ civitatis Nurẽbergensis possunt & debebunt eosdẽ transgressores & inobedientes corrigere, in rebus & personis, prout ipsis videbitur prædictos deliquisse.

7. Castrũ etiam *Brun* nuncupatũ, & in dictis sylvis situm, & quod ad nos & Imperium spectat & pertinet, prædictis civibus Nurembergensibus committimus omni eo modo & intentione, & cum omnibus juribus, sicut nos castrum nostrum & turrim supra Nuremberg situm ipsis duximus committendum, ut sit ipsis civibus cum eisdem parendum & intendendum, prout in literis, quas eis super hoc dedimus, continetur expressum.

8. Et sicut antedictis civibus nostris Nurembergensibus supradicta jura, statuta, & constitutiones, priùs tanquã Romanorum Rex, & sub sigillo nostro Regali scriptis nostris cõcessimus & cõfirmavimus: sic auctoritate Imperiali & ex certa nostra scientia ipsis eadẽ jura & statuta innovamus & confirmamus, præsentium, sub nostræ Imperialis Majestatis sigillo, testimonio literarum. Datum Romæ, anno Domini millesimo trecentesimo quinquagesimo quinto, in sancto die Paschæ, sicut in Imperatorem fuimus coronati, Regnorum nostrorum anno nono, Imperii verò primo.

9. Nos itaq; cõsiderãtes gravia & irrecuperabilia damna, quæ nobis & sacro Imperio ac prædictæ civitati Nurembergensi, ex prædictorũ nemorũ devastatione proveuerunt, ac quotidie & incessanter proveniũt & emergunt: volentesq; pro ipsorũ reformatione, melioratione & augmẽto opportuna adhibere remedia, prædictorumq; civiũ Nurembergensiũ justis & rationabilibus, ut ipsorum privilegia illibata remaneant, & in omnibus eorũ articulis contentis in eisdẽ incõcussè inviolabiliterq; eis observentur, gratiosiùs annuentes, matura deliberatione Principum & Procerum, aliorumq; nostrorum fidelium præhabita, de Imperialis mansuetudinis nostræ magnificẽtia suprascriptas literas & privilegia, ac omnia & singula in eisdẽ contenta in omnibus eorum clausulis, punctis & articulis, prout de verbo ad verbum tenor ipsarum præsentibus inseritur & expr imitur, & de plenitudine Imperatoriæ Majestatis, ac de certa nostra scientia, virtute præsentiũ approbamus, innovamus, ratificamus, & præsentibus confirmamus: volentes ac decernentes expressè, ut prædictæ literæ, & omnia contenta in eisdẽ, perpetuis temporibus inviolabiliter & efficaciter obtinere debeant firmitatem, quodq; ab omnibus inconvulsè & inviolabiliter debeant observari, adjicientes expressè, ut si Magistri foresti, Forestarii aut Mellicidæ, *Zedlaru* vulgariter nũcupati, aliiq; Officiales & Custodes nemorũ, contra prædictã nostrã confirmationem quicquam facerent & attentarent, prædictisq; civibus eorum literas & contenta in

eisdem transgrederentur, vel non observarent, quod extunc ipsi & omnes transgressores ab omnibus eorum officiis & utilitatibus, quæ & quas in dictis nemoribus habuerunt, cadant & sint perpetuò destituti.

10. Volumus insuper, & sub gratiæ nostræ obtentu districtè mandamus, ut quicquid de prædictis sylvis desertis & devastatis, quæ vulgariter *furreut* nuncupantur, supradicti Magistri forestæ, & Forestarii vel Mellicidæ, aut alii Officiales prædictorum nemorum, ultra numerum ducentorum jugerum, quæ *morgen* vulgariter dicuntur, tenent aut occupant; quod illud, & tota excrescentia illa nobis & Imperio ac dictæ Civitati pro reformatione ipsorum nemorum absq; contradictione qualibet, liberè jacere dimittant, & ulteriùs de eadem residua excrescentia ultra prædictum numerum se minimè intromittant. Volumus namq; ac nostræ intentionis existit, ut prædicta excrescentia devastatorum nemorum, quæ *furreut* dicuntur, ad usus dictorum nemorum redeant & applicentur, & successuris temporibus in nemora crescant & redigantur.

11. Quicquid insuper præfati Magistri forestæ, Forestarii aut Mellicidæ, aut alii Officiales, de jam dictis ducentis jugeribus, aut aliis agris, pascuis, pratis, vel juribus, antiquitùs ad prædicta nemora spectantibus, vendiderunt, aut in hereditatem converterunt, vel quovis alio modo à nemore ipso & proprietate ipsius alienarunt: illud totum taliter venditum, vel in hereditatem conversum, vel quomodolibet alienatum, absq; dilatione ulteriori qualibet, ad Imperium & ad proprietatem & usum dictorum nemorum liberè redocere & recuperare debebunt & tenentur. Quod si non facerent, extunc præfati cives nostri Nurembergenses, vice & auctoritate nostra & Imperii, de hujusmodi jugeribus & juribus venditis vel alienatis, aut in agros seu hereditatem conversis, se liberè intromittant, & ad proprietatem & usum nemorum ipsorum illicò reducere tenebuntur.

12. Volumus insuper & decernimus districtè, gratiæ nostræ sub obtentu præcipientes, ut sæpe nominati Magistri forestæ, Forestarii, Mellicidæ, vel alii Officiales prædictorum nemorum, officia aut jura ipsorum, quæ nobis & Imperio in prædictis sylvis & nemoribus habent & habere noscuntur, nulli omninò hominum vel personæ, cujuscunq; status, dignitatis, conditionis, seu præeminentiæ existat, vel quocunque nomine nuncupatur, vendere, impignorare, obligare, permutare, vel donare aliqua ratione debeant aut præsumant. Et quicunque eorum contra hoc quovis modo faceret vel attemptaret, vel per quemcunq; modum attemptare præsumeret: ille ab omnibus officiis & juribus, quæ in dictis nemoribus habebat, vel habere poterat, cadat & eisdem privatus sit & perpetuò destitutus: præfatiq; cives nostri Nurembergenses extunc de hujusmodi juribus & officiis, tanquam ad nos & Imperium devolutis, auctoritate nostra & Imperii se intromittere tenebuntur.

13. Nulli igitur omninò hominum liceat contra præsentis nostræ confirmationis & innovationis gratiam & indultum, ac omnia suprascripta & eorũ quodlibet facere vel venire, vel ausu temerario quomodolibet attemptare. Si quis verò contra præmissa, vel aliquod præmissorum fecerit vel attemptare præsumpserit, gravem indignationis nostræ aculeum, & ultra pœnas superiùs specificè expressas, pœnas alias gravissimas ad arbitrium proprium infligendas se noverit inevitabiliter incursurum.

Signum Serenissimi Principis & Domini, Domini CAROLI Quarti, Romanorum Imperatoris invictissimi, & gloriosissimi Boëmiæ Regis.

Testes hujus rei sunt:

Venerabiles { Johannes Olomucensis, Johannes Argentinensis, Theodoricus Mindẽsis, Gerhardus Spirensis, & Albertus Svverinensis } Ecclesiarum Episcopi.

Et Henricus Abbas Fuldensis, Serenissimæ Annæ Romanorum Imperatricis Archicancellarius.

Illustres { Bolko Svvidnicensis, & Przymislaus Theschinensis } Duces.

Spectabiles { Burchardus Burggravius Magdeburgensis, Magister Curiæ, Comes de Retz.

Ac Nobiles { Czenko de Lyppa, supremus Marescallus, & Camerarius Regni Boëmiæ, Sdenko de Sternberg, Judex Curiæ, { Busko de Wilhartitz, & Hasko de Svveretiz } Magistri Cameræ.

Et alii quàm plures, nostri & sacri Imperii Principes, Nobiles & fideles, præsentium sub Bulla aurea typario Imperialis Majestatis nostræ impressa testimonio literarum. Datum Pragæ, anno Domini millesimo trecentesimo quinquagesimo octavo, Indictione undecima, sexto Calend. Novembris: Regnorum nostrorum anno decimo tertio, Imperii verò quarto.

Ego Johannes Dei gratia Luthomuschlensis Episcopus, sacræ Imperialis Aulæ Cancellarius, vice Reve-

ac Reverendi in Christo Domini, Gerlaci Moguntini Archiepiscopi, sacri Imperii per Germaniam Archicancellarii, recognovi.

CAROLI IV. IMPER. AUG. FORMULA

Anno Christi 1363.

De juribus ac privilegiis Principum Imperii.

IN nomine sanctæ & individuæ Trinitatis feliciter, Amen. CAROLUS IV. divina favente clementia Romanorum Imperator Semper-Augustus, & Boëmiæ Rex, ad perpetuam rei memoriam. Quamvis rationabili fide dignorum testimonio dudû informata sit nostra Serenitas, qualiter Spectabiles Nurmbergenses Burggravii ab antiquo tempore nobilitate sua Illustribus Principibus pacificati sint & fuerint, & adhuc in omnibus & singulis nobilitate Principum potiantur: quia tamen nonnulli prædecessores eorum, hujusmodi libertates & honores in aliqua parte sic neglexisse noscuntur, & eas prosequuti non sint tali diligentia, quòd in hominum communi permaneret notitia, sicut dignitas & honor officii Burggraviatus hujusmodi meritò requirebat. Quapropter attendentes, quòd Burggraviatus Nurmbergensis, sacri Imperii nobile membrum existit, ad hoc intentio nostra ratione suadente dirigitur, quòd iidem Burggravii, hæredes & successores eorum, penes hujusmodi honores, gratias & dignitates adjutorio Imperialis clementiæ ritè permaneant in futurum. Et ob hoc, animo deliberato Principum, Comitum, Baronum & Procerum sacri Imperii accedente consilio, de certa scientia, & de Imperialis potestatis plenitudine sententiamus, declaramus & dicimus:

2. Quòd Spectabilis Fridericus Burggravius Nurmbergensis, hæredes & successores sui Burggravii Nurmbergẽses in perpetuum Illustrium Principum sacri Romani Imperii juribus, dignitatibus, libertatibus & honoribus gaudere & potiri debeāt, in Judicibus & in omnibus aliis causis & negotiis, quæcunq; sint, aut quibus valeant specialibus nominibus appellari.

3. Et nominatim quòd potestatem habeant cum Imperii sacri Principibus adinvenire, diffinire & dare juris sententias super omnibus causis & negotiis, sive corpus, res conspiciant vel honores: & hoc in Imperiali Curia vel alibi, ubicunque contingeret Principes præsidere judiciis, vel loco Scabinorum.

4. Quodq; ipsi Illustrium Principum jure potiantur & gaudeant, si ad actus duelli appellati vel provocati fuerint, seu ipsimet alios ad actus consimiles duellariter provocarent, qui Illustrium Principum dignitate vel honore quomodolibet potirentur.

5. Sententiamus, declaramus & dicimus etiam, quòd præfatorum & successorum suorum homines in perpetuum, puta Milites, Clientes, Judices, cives & rustici, quilibet in suo statu, omnibus juribus, gratiis & prærogativis frui & potiri debeant, in rebus, honore, bonis, & omnibus aliis causis & negotiis suis, quibus homines aliorum Illustrium Principum Imperii potiuntur; & gaudeant, quemadmodum ipsi Principes & homines eorum, hujusmodi libertates usque ad hæc tempora continuasse noscuntur, antiqua consuetudine vel de jure.

6. Sententiamus, declaramus & dicimus etiam, quod antedictorum Burggraviorum Nurmbergensium, hæredum & successorum suorum hominesin perpetuum, videlicet Milites, Clientes, Judices, cives, rustici, & omnes servitores ac subsides eorum, & omnia bona & homines ipsorum, coram nullo alio judicio, nisi coram ipsis Burggraviis Nurmbergensibus, & eorum Judicibus, citari possint aut valeant; neq; obligati sint alibi comparere aut respondere cuiquam de objectis. Si verò adversus præsens nostræ declarationis Edictum, ad aliqua aliena judicia citarentur, extunc decernimus ipsam citationem, sententias & omnia inde sequentia, carere viribus & nullius esse roboris aut momenti.

7. Nolentes etiam ex hoc dictis Burggraviis, hæredibus & successoribus eorum in perpetuum, necnon hominibus ipsorum conjunctim vel divisim, aliquod præjudicium generari, nisi forsitan actores coram antedictis ipsorum judiciis tutoriè justiciam consequi non valerent: tunc & in eo casu licebit ipsis actoribus ad Imperialem provocare Curiam, & ibi querela deposita recipere quod est juris.

8. Considerantes etiam & in nostræ mentis acie sollicitè revolventes, grata, fidelia & dudum continuata servitia, quæ nobis & sacro Imperio præfati Burggravii Nurmbergenses, progenitores & prædecessores eorum hactenus fecisse noscuntur, & facere debebunt & poterunt præstantiùs in futurum, ipsis, hæredibus & successoribus eorum in perpetuum de speciali gratia, ac de certa nostra scientia concessimus, contulimus, concedimus & conferimus in verum ac perpetuum feudum, omnes auri, argenti, cupri, ferri, plumbi, stanni, ac omnium minerarum montana & fodinas, quæ in ipsorum terris & dominiis inventæ sunt hactenus, seu repertæ fuerunt in futurum, conditione tali, quòd ipsi omnes fructus eusdem, in utilitatem & commodum suum proprium convertere & applicare possint & debeant, juxta suæ beneplacitum voluntatis; quodq; ipsi hæredes & successores eorum in perpetuum, eadem montana, mineras & omnia ab eis dependentia, sicut ad nostram Majestatem & sacrum Imperium pertinuisse noscuntur, cum omnibus juribus & utilitatibus, in verum & perpetuum feudum omni tempore habere & possidere debeant, impedimentu quolibet procul moto.

9. Siq; nos vel prædecessores nostri Divi Romanorum Imperatores vel Reges, aliquibus fortè Prin-

Principibus, Comitibus, Baronibus liberis, Ministerialibus, Militibus, Clientibus, Civitatibus, Oppidis, Monasteriis, seu quibuslibet aliis, aliquas tales gratias, jura, & libertates dedissemus hactenus, seu daremus in posterum, quibus antedicti Burggravii Nurmbergenses, hæredes & successores eorum, necnon ipsorum dominia, & judicia provincialia in Nurmberg, debilitata forent aut læsa, in aliquo lædi vel debilitari possent in posterum; decernimus, quòd eadē donatio seu donationes adversus præsentis nostræ declarationis indultum, nullam vim habeant, seu possint habere aliqualiter in futurum.

10. Revocantes donationes hujusmodi de Imperialis potestatis plenitudine, si & in quantum præfatis Burggraviis, hæredibus & successoribus eorum censentur aliquod præjudicium generare: non obstantibus legibus & statutis Imperialibus publicis, communibus, municipalibus seu privatis, necnon usibus, ordinationibus & observantiis quibuscunq;, scriptis vel non scriptis; & specialiter ac expressè non obstante lege Imperiali seu statuto, quam vel quod pridem in civitate nostra Metensi, de consilio Principum fecimus, & conscribi atq; sigillari mandavimus, videlicet quòd nulli liceat montanorum vel minetæ prorsus habere dominium, nisi duntaxat Principibus Electoribus, sicut ejusdem legis ac statuti conditio pleniùs declaravit: & non obstantibus quibusve consuetudinibus, quibuscunq; modis introductæ noscantur; decernentes, quòd hæc omnia & eorum quodlibet, non debeant antedictis Burggraviis, in præfatis ipsorum dominiis, privilegiis, libertatibus, gratiis, & in omnibus, quæ expressata sunt superiùs, aliquem errorem inducere, seu damnum, impedimentum, aut præjudicium generare, supplentes etiam omnem defectum, si quis in præsentibus nostris literis defectu vel obscuritate verborum aut sententiarum aut solennitatis obmissæ, vel quovis alio modo repertus fuerit, de Imperialis plenitudine potestatis.

11. Nulli ergo hominum liceat hanc nostræ diffinitionis, declarationis, decreti, inhibitionis & defectuum suppletionis paginam infringere, seu ei quovis ausu temerario contraire, sub pœna mille marcarum auri purissimi, quam ab eo seu eis, qui contrafecerint, toties, quoties contrafactum fuerit, irremissibiliter exigi volumus: & ejus medietatem nostri Imperialis ærarii sive fisci: residuam verò partem injuriam passorum usibus decernimus applicandam. Qua pœna soluta, vel non, semper nostræ intentionis existit, quòd præfatæ libertates, privilegia, litteræ & gratiæ, sub omnibus modis, ac de verbo ad verbum, prout expressantur superiùs, absque impedimento quolibet, in suo robore perseverent.

Signum Serenissimi Principis & Domini, Domini CAROLI IV. Rom. Imp. invictissimi & gloriosi. Boëmiæ Regis.

Testes hujus rei sunt: Venerabilis Gerlacus Moguntinensis Archiepiscopus, sacri Imperii per Alemaniam Archicancellarius

Illustres { Rupertus senior Comes Palatinus Rheni, sacri Imperii Archidapifer, / Ludovicus Romanus Marchio Brandenburgensis & Lusatiæ, sacri Imperii Archicamerarius } Principes Electores, &c.

Sub Bulla aurea typario Imperialis nostræ Majestatis impressa testimonio litterarum. Datum Nurmberg, anno Domini MCCCLXIII. Indictione quintadecima, XVI. Calend. Aprilis: Regnorum nostrorum anno XVII. Imperii verò VIII.

Ego Johannes Dei gratia Luthomuschensis Episcopus, Sacræ Imperialis Aulæ Cancellarius, vice Reverendi in Christo Patris, Domini Gerlaci Moguntinensis Archiepiscopi, sacri Imperii per Germaniam Archicancellarii, recognovi.

CAROLUS.

Joannes de Prusnick.

Ad mandatum Imperatoris

Cancellarius.

Anno Christi 1376.

CAROLI IV. IMPER. AUG. BULLA

DE IVRE ET SVCCESSIONE ELECTORUM Saxoniæ.

IN nomine sanctæ & individuæ Trinitatis feliciter, Amen. CAROLUS Quartus divina favente clementia Romanorum Imperator, semper Augustus & Bohemiæ Rex, ad perpetuam rei memoriam. quamvis sublimitas Cæsareæ dignitatis, in qua conditor orbis Nos suæ pietatis clementia feliciter collocavit, jugiter mentem nostram sollicitet, ut cura pervigili, & laborum studiis accuratis, nostrorum & Imperii sacri fidelium amputemus incommoda, eisq; desideratæ pacis amœnitatem salubriter procuremus: ferventiori tamen affectu cor nostrum accenditur penes ea, quæ sacri decus Imperii

perii, & illustres ipsius Principes Electores, quadam singularitate concernunt; eos præcipuè, quos generis Nobilitas, multiplicia virtutum insignia, & præclara fidei devotio, laudabilius recommendant.

2. Sane sicut aliâs à Principibus, Comitibus, Baronibus, Nobilibus, Proceribus, ac multis aliis nostris & Imperii sacri fidelibus, informationem certissimam, ac luce testimonia clariora accepit Cæsarea Celsitudo, qualiter felicis memoriæ, Illustris Albertus, quondam Saxoniæ Dux, avus illustris Wenceslai, moderni Ducis Saxoniæ, sacri Romani Imperii Archimareschalli, Principis Electoris, necnon Lunæburgensis Ducis, avunculi nostri charissimi, velut Archimareschallus ejusdem Imperii, & verus Princeps Elector, voluntate, consensu, & votis aliorum suorum Coëlectorum Principum unanimiter accedentibus, claræ memoriæ serenissimos quondam Rudolphum, Adolphum, & Albertum, ejusdem Rudolphi filium, Ducem Austriæ, Romanos Reges, prædecessores nostros, quadam consequentia ordinata, ritè & rationabiliter, juxta debitam Sacri Romani Imperii observantiam, in Romanos Reges elegit, ad Imperatoriam Celsitudinem promovendos; & post obitum ipsius Alberti, Romanorum Regis, dum aliquandiu nonnullis erroribus Sacrum Imperium fluctuaret, recolendæ memoriæ Rudolphus, quondam Saxoniæ Dux, dicti Ducis Alberti filius, & moderni Wenceslai, Saxoniæ & Lunæburgensis Ducis, pater, celebris recordationis serenissimum principem Henricum, avum nostrum dilectum, cum suis Coëlectoribus, in Romanorum Regem dignoscitur elegisse: qui etiam avus noster post electionem, eandem adeptus fuit feliciter Cæsaream dignitatem. Cumque manifestissimum existat, & longè, latè per orbem terrarum lucidissime divulgatum, necunquam possit in dubium revocari, quomodo etiam dictus Rudolphus quondam Saxoniæ Dux, moderni VVenceslai, Ducis Saxoniæ & Lunæburgensis, pater, felicibus nostris temporibus, cum cæteris suis Coëlectoribus Sacri Imperii nos in Romanorum Regem elegit solenniter; prout etiam post eandem Electionem, auspice Deo, in Romanorum Imperatorem sumus promoti, ac feliciter coronati; quemadmodum hæc omnia & singula, Principum, & fide dignorum multorum sunt testimoniis fidelibus approbata. Ejusdem Wenceslai, moderni Saxoniæ Ducis, Sacri Imperii Archimareschalli, & Principis Electoris, necnon Lunæburgensium Ducis, tam claro, tamque manifesto, & notorio jure considerato; inspecto nihilominus & diligentius pensato, qualiter idem Wenceslaus modernus, tanquam Dux Saxoniæ, Sacri Imperii Archimareschallus, & princeps Elector, cum aliis Principibus & Coëlectoribus suis, & ipsi cum eo Serenissimum Principem, Dominum Wenceslaum, Regem Bohemiæ primogenitum nostrum charissimum, in Romanorum Regem unanimiter & concorditer, in Ecclesia collegiata Sancti Bartholomæi Francenford. Moguntinen. diœceseos, nullo penitus reclamante, Spiritus sancti gratia invocata, hodie elegerunt.

3. Quodque præfati, Albertus avus, & Rudolphus pater, dicti VVenceslai, quondam Saxoniæ Duces, diuturna temporum præscriptione inconcussa habuerunt, & possederunt legitimè, prout etiam ipse VVenceslaus in præsentiarum ad instar illorum, ex successione paterna & hæreditaria, dignoscitur justo titulo possidere jus, vocem, dignitatem, & potestatem eligendi Rom. Regem in Imperatorem promovendum, sano tam Ecclesiasticorum, quam Secularium Principum Sacri Imperii Electorum *a* consensu, & consilio accedente, non improvide, neq; per errorem, sed animo delibera- a al. concessu.
to, aliorum etiam plurimorum Ecclesiasticorum, & Secularium Principum, Baronum, Nobilium, & Procerum nostrorum, & Imperii sacri fidelium, maturo communicato consilio, cupientes, autore *b* Do- b al. Deo.
mino, futuris obviare periculis, & materiam omnium succidere dubiorum, de certa nostra scientia, & plenitudine potestatis Cæsareæ, in his scriptis pronunciamus, decernimus, statuimus, declaramus, & etiam hoc Imperiali perpetuò valituro sancimus edicto, quòd jus, vox, dignitas, & potestas eligendi Romanorum Regem in Imperatorem promovendum, eidem VVenceslao, moderno Duci Saxoniæ, tanquam Imperii sacri Archimareschallo, ac Principi Electori, hæredibus, & successoribus suis legitimis, Laicis duntaxat, ab eo descendentibus, quoties casus hujusmodi electionis emerserit, in perpetuum debeat competere, sicut & ritè sibi tanquam Duci Saxoniæ, ac Imperii sacri Archimareschallo, competit manifestè, ac ipse velut Saxoniæ Dux, Sacri Romani Imperii Archimareschallus, verus & legitimus Princeps Elector, & post obitum ejus, hæredes & successores sui legitimi; modo & forma submissis, Ducatum, Principatum, & Comitatum Palatinum Saxoniæ, ac Archimareschalliam Imperii sacri, cum omnibus & singulis eorum terris, dominiis, proprietatibus, *c* vasallagiis, libertatibus, honori- c al. vasallitiis.
bus, & pertinentiis, in quibuscunq; rebus consistant, & quibuscunque specialibus possent vocabulis designari, necnon jus, vocem, dignitatem, & potestatem eligendi Romanorum Regem, in Imperatorem promovendum, sine impedimento quolibet debeat obtinere.

4. Et ne inter hæredes & successores ipsius, eo defuncto, super jure hujusmodi, futuris temporibus dubitationum, quæstionum, seu litium quævis materia oriatur, decernimus, statuimus, & præsenti Imperiali sancimus edicto, in perpetuum valituro, quòd post dicti VVenceslai Saxoniæ moderni, & Lunæburgensium Ducis obitum, primogenitus ejus filius; & post primogeniti obitum, ejusdem primogeniti senior filius ex ordine genituræ, & sic deinceps à seniore filio descendentes, ex ordine genituræ semper senior: Si vero primogenitus Ducis VVenceslai præfati decesserit, masculini sexus, Laicis duntaxat, legitimis hæredibus non relictis, ex nunc secundogenitus filius VVenceslai Ducis prædicti, & post obitum ejus, secundogeniti filius senior, Laicus; & si secundogenitus sine hæredibus legitimis, masculini sexus, Laicis, decesserit, tertiogenitus dicti VVenceslai, & senior ejus filius Laicus, post mortem ipsius; & deinceps per talem modum, directâ lineâ genituræ descendentes ab eo, Laici duntaxat,

taxat, jus, vocem, dignitatem, & potestatem eligendi Romanorum Regem, promovendum in Imperatorem, & officium Mareschalliæ, cum omnibus & singulis suis dominiis, honoribus, juribus, privilegiis, dignitatibus, & pertinentiis, perpetuis temporibus obtinebunt, per successionem hæreditariam & paternalem, ut præmittitur, ex ordine geniture.

5. Si vero præfatum Wenceslaum, modernum Saxoniæ, & Lunæburgensium Ducem, sine legitimis, masculini sexus hæredibus, Laicis, de lumbis ejus directa linea genituræ descendentibus, mori contingeret, extunc Principatus, & Comitatus Palatinus Saxoniæ, nec non Archimareschallia Sacri Imperii, ac jus, vox, dignitas, & potestas eligendi Romanorum Regem, in Imperatorem promovendum, ad illustrem Albertum, filium Ottonis, quondam Ducis Saxoniæ, Ducem Saxoniæ & Lunæburgensium modernum, patruum dicti Wenceslai, Ducis Saxoniæ & Lunæburgensium, & ad legitimos ejus hæredes, masculini sexus, Laicos duntaxat; ita videlicet, quòd post ejusdem Alberti obitum, primogenitus ejus filius, & post primogeniti ejus obitum, ejusdem primogeniti senior filius, ex ordine genituræ, & sic deinceps à seniore filio descendentes, ex ordine genituræ, semper senior: Si vero primogenitus Ducis Alberti præfati decesserit, masculini sexus, Laicis duntaxat, hæredibus non relictis extunc secundogenitus filius Alberti Ducis prædicti, & post obitum ejus, secundogeniti filius senior, Laicus: Et si secundogenitus sine hæredibus legitimis, masculini sexus, Laicis, decesserit, Tertiogenitus dicti Alberti, & senior ejus filius Laicus, post mortem ipsius, & deinceps per talem modum directa linea genituræ, descendentes ab eo, Laici duntaxat, jus, vocem, dignitatem, & potestatem eligendi Romanorum Regem, promovendum in Imperatorem, & officium Archimareschalliæ, cum omnibus & singulis suis dominiis, honoribus, juribus, privilegiis, dignitatibus, & pertinentiis, perpetuis temporibus obtinebunt per successionem hæreditariam & paternalem, ut præmittitur, ex ordine genituræ.

6. Quibus omnibus non extantibus, ad proximiorem hæredem, secundum lineam paternalem, duntaxat Laicum, seniorem Ducem Saxoniæ, pro tempore, ac ejus hæredes secundum modum superius expressatum, in perpetuum legitime devolventur.

7. Et talis successio & devolutio, ne in his committantur errores, futuris temporibus, debet, ut præmittitur, in omnibus & singulis præscriptis, sine innovatione, perpetuò observari inviolabiliter; taliter videlicet, quod si aliquem ex eis, modo præmisso, ab hac luce migrare contingeret, qui masculini sexus hæredes legitimos, Laicos, post se relinqueret, debitæ patientes defectum ætatis, extunc senior frater, nepos, aut consanguineus proximior, in linea genituræ, si *a* frater non extiterit, ejusdem defuncti, Laicus duntaxat, dicti pupilli & juvenis, ad quem præscripta devolventur, de jure tutor esse debeat, & curator, tàm diu, donec debitam pertingat ætatem. Cui etiam juveni, quàm cito ætatem debitam pertingenti, vocem, jus, dignitatem, & potestatem, prædictæ Electionis, ac omnia & singula ab ipsis dependentia, idem Tutor sine difficultate, & renitentia qualibet tenebitur, & debebit protinus assignare. Ætatem autem debitam, in hoc casu, eligendi videlicet Romanorum Regem, in Imperatorem promovendum, decem & octo annorum censeri volumus, & haberi. In principaribus autem, Ducatibus, & dominiis aliis temporalibus gubernandis, ætatem observandam decernimus, prout à Divis Romanis Imperatoribus, & Regibus, nostris prædecessoribus, est sancitum.

a al. Pater.

8. Porrò ne super jure, voce, dignitate, & potestate Electionis hujusmodi, nec non Ducatu, Principatu, & officio Archimareschalliæ prædictis, ullo unquam tempore contingat scandala suscitari, vel attentari valeant novitates, de Imperatoriæ plenitudine potestatis, & de certa nostra scientia, omnia & singula præmissa, prout in suis clausulis, membris, articulis, atque punctis superius designantur, authorisamus, approbamus, ratificamus, & tenore præcedentium, de certa nostra scientia confirmamus. Insuper Wenceslao, & Alberto, modernis Ducibus Saxoniæ & Lunæburgensium prædictis, nec non eorum hæredibus, & legitimis Successoribus, quemadmodum priùs donavimus, sic hujusmodi donationem iterum innovantes, damus, concedimus, conferimus, & donamus authoritate Imperiali prædicta, Ducatum & Principatum Lunæburgensem, cujus, authore DEO, possessionem jam obtinent, cum omnibus & singulis eorum terris, civitatibus, castris, oppidis, fortalitiis, dominiis, proprietatibus, *b* vasallagiis, juribus, jurisdictionibus, usibus, utilitatibus, fructibus, reditibus, proventibus, emolumentis, libertatibus, ususfructibus, attinentiis, appendiciis, & pertinentiis universis, in quibuscunque consistant, quibúsve possint specialibus, & exquisitis vocabulis designari, nihil prorsus excluso, prout Ducatus, & Principatus Lunæburgen. prædictus in suis terminis, finibus, limitibus, & granitiis circumferentialiter antiquitùs est distinctus, non obstantibus legibus, juribus communibus, municipalibus, & privatis consuetudinibus, privilegiis, vel statutis quibuslibet, in contrarium editis, & servatis, etiamsi forent talia, de quibus specialis & expressa præcedentibus esset menno facienda, quibus omnibus & singulis, in quantum præmissis, aut alicui eorum possent quolibet obviare, de dictæ plenitudine Imperatoriæ potestatis penitùs & omnimodò derogamus, supplentes de præfatæ Imperatoriæ plenitudine potestatis omnem defectum, si quis in præmissis, aut eorum aliquo, ex verborum defectu, sententiarum obscuritate, solennitatum omissione, seu alio quovis modo nunc & in antea reperietur admissus.

b al. vasallitus.

9. Nulli

9. Nulli ergo penitus hominum liceat, hanc nostræ pronuntiationis, decreti, statuti, declarationis, sanctionis, authorisationis, approbationis, ratificationis, & confirmationis paginam infringere, aut ei ausu temerario quolibet contraire, sub pœna mille marcarum auri purissimi, quas ab eo, qui contrafecerit, toties, quoties fuerit contrafactum, irremissibiliter exigi volumus, & earum medietatem Imperialis nostræ Cameræ fisco, residuam verò partem injuriam passorum usibus applicari.

Signum Serenissimi Principis & Domini, Domini CAROLI QUARTI, Romani Imperatoris, & gloriosissimi Bohemiæ Regis.

Testes hujus rei sunt

Venerabiles: Ludovicus Archiepiscopus Moguntinensis, Sacri Imperii per Germaniam, Fridericus Coloniensis Archiepiscopus, Sacri Imperii per Italiam, Cuno Trevirensis Archiepiscopus, Sacri Imperii per Galliam & Regnum Arelatense, — Archicancellarii.

Illustres: Rupertus Senior, Comes Palatinus Rheni, Sacri Imperii Archidapifer, Dux Bavariæ, Sigismundus Marchio Brandeburgensis, Sacri Imperii Archicamerarius, — Principes Electores.

Venerabiles: Joannes Archiepiscopus Pragensis, Apostolicæ Sedis Legatus. Theodorus Metensis, & Ecchardus Wormatiensis — Ecclesiarum Episcopi.

Spectabiles: Eberhardus de Wirtenbergk, Theodoricus de Catzenelnbogen, — Comites. & Heinricus de Sponheim,

Nobiles: Petrus de Wartenbergk, dictus de Cost, Imperialis Curiæ nostræ Magister. Thimo de Colditz, Cameræ nostræ Magister.

Et alii quàm plures nostri & Imperii Sacri Principes, Nobiles & Fideles. Pronunciatum sub Bulla aurea, tipario nostræ Majestatis impressa, testimonio literarum. Datum Franckenford [a] super Mogano, anno Domini millesimo trecentesimo septuagesimo sexto, Indictione quarta decima, quarto Idus Juno: Regnorum nostrorum anno tricesimo, Imperii vero vicesimo secundo.

[a] al. Super Mœnum.

Et nos Ludovicus Dei gratia Moguntinensis Ecclesiæ Archiepiscopus, Sacri Romani Imperii per Germaniam Archicancellarius, recognovimus.

WENZESLAI IMP. AUG. CONSTITUTIO

Anno Christi 1376.

De primariis precibus.

WENCESLAUS DEI gratia Romanorum Rex semper Augustus & Bohemiæ Rex, Illustri Ruperto senior Comiti Palatino Rheni, sacri Imperii Archidapifero, Bavariæ Duci, Principi & consanguineo nostro charissimo, gratiam nostram & omne bonum. Etsi ad quoslibet sacri Romani Imperii fideles munificentiæ nostræ gratiam libenter extendimus, ad illos tamen præcipuè, in quibus sanguinis identitatem cognoscimus, & fidei puram constantiam invenimus. Igitur nos integram & inviolabilem fidei firmitatem & devotionis affectum, quos ad nostram personam & sacrum Romanum regnum & Imperium habere dinosceris, favorabiliter attendentes, & de speciali celsitudinis nostræ benevolentia concedendum duximus & concedimus per præsentes, quod tu omnes primarias preces ratione nostræ coronationis in Romanum Regem, hodie videlicet die sexta mensis Julii Aquisgrani divina favente clementia solenniter susceptæ, per civitatem & diœcesim Spirensem & Wormaciensem, tam de jure, quam ab antiqua consuetudine divis Romanorum regibus nostris antecessoribus & nobis competētem, porrigere valeas & debeas in singulis tam Kathedralibus quàm Collegiatis & conventualibus Ecclesiis & monasteriis utriusq; sex tàm secularium quàm regularium personarum; necnon ad prælatos & alias personas Ecclesiasticas quascunq;: etiamsi Pontificali vel alia præfulgeant dignitate, in dictis civitatibus & diœcesibus, sicuti easdem preces per nos porrigere possemus: jus & potestatem porrigendi hujusmodi preces nobis cōpetentes in tuam personam omni modo, forma & jure, quibus melius fieri poterit, plenariè transferendo. Et si divina nobis suffragante gratia ad apicem Imperialis culminis fuerimus sublimati, volumus & tibi favorabiliter concedimus tenore præsentium, quod tu preces primarias, ratione susceptionis Imperialis coronationis nobis competentes, etiam porrigere valeas & debeas, in singulis Ecclesiis Cathedralibus & Collegiatis & Monasteriis, & apud Prælatos & quascunq; alias personas Ecclesiasticas, seculares & regulares dictarum civitatum & diœces. omni modo, forma & jure, sicut de Primariis precibus ratione regiæ corona-

tionis nostræ superius est expressum. Mandantes sub obtentu nostræ gratiæ, nec non sub pœna privationis omnium & singulorum privilegiorum, jurium & gratiarum & libertatum, quæ & quas à divis Romanorum Imperatoribus & Regibus prædecessoribus nostris obtinere dinoscuntur, districtè præcipientes omnibus & singulis Episcopis, Prælatis, Capitulis, Conventibus & personis Ecclesiarum & Monasteriorum Præfatorum, & aliis quibuscunque prædictarum civitatum & diœcesium ad quos canonicatum & præbendarum dignitatum, personatuum & officiorum seu beneficiorum collatio, præsentatio seu receptio pertinet, & quorum ratione dictarum primariarum precum intererit, vel interesse poterit quomodolibet in futurum, quatenus dictas primarias preces per te ipsis porrigendas cum promtitudine admittant, sicut tenentur, ac si per nos eis forent exhibitæ seu porrectæ. Dantes & concedentes tibi præsentibus plenariam potestatem, ut rebelles tibi in præmissis, si qui sunt vel erunt, ad admittendum & exaudiendum dictas preces, auctoritate regali & etiam Imperiali compellere & cohercere per te & alios valeas: quemadmodum nos facere possemus, & prout Romanorum Imperatores & Reges in talibus casibus cohercere & compellere poterant & etiam consueverunt. Nec preces hujusmodi in dictis Ecclesiis & diœcesibus in præjudicium dictæ concessionis per nos tibi factæ pro aliquo porrigemus: Et si propter importunitatem petentium vel alio quovis modo per nos secus factum fuerit, nostras preces primarias pro aliquo nostris literis porrigendo, volumus quod tales litteræ tanquam per subreptionem obtentæ invalidæ sint, nec aliquam obtineant roboris firmitatem: præsentium sub regiæ Majestatis nostræ sigilli testimonio litterarum. Datum Aquisgrani Anno Domini M. CCC. LXXVI. in octava beatorum Petri & Pauli Apostolorum, regnorum nostrorum Anno Bohemiæ XIII. Romani verò Primo.

Anno Christi 1393.

CONFIRMATIO FRIDERICI ET CAROLINÆ CONSTITUTIONIS IN FAVOREM ECCLESIASTICÆ LIBERTATIS PER BONIFACIUM IX. PAPAM FACTA.

BONIFACIUS Episcopus, servus servorum Dei, dilectis filiis beatæ Mariæ Erffordiensi, & sancti Martini Hingelstadensi, Maguntinensi diœcesi, ac beatæ Mariæ ad gradus Maguntinensis, Ecclesiarum Decanis, salutem, &c. Justis & honestis supplicum votis libenter annuimus, illaq; prosequimur favoribus opportunis.

Dudum siquidem felicis recordationis Honorius Papa Tertius, prædecessor noster, attentè cōsiderans, Quod claræ memoriæ Fridericus Imperator Romanorum, semper Augustus, ad laudem Romanæ Ecclesiæ, & sacri decus Imperii, cupiens, ut expurgatis quorundam erroribus, iniquis statutis penitus destructis, de cætero Ecclesia & Ecclesiasticæ personæ plena vigeant quiete, & secura libertate gauderent.

Ac piè & justè attendens, quod quorundam perversorum iniquitas adeò abundaret, ut non dubitarent contra Ecclesiasticam disciplinam & sacros Canones statuta sua confingere adversus Ecclesiasticas personas & Ecclesiasticam libertatem edita, tali lege hujusmodi statuta iniqua irritaverat & præceperat irrita nunciari.

Et omnia statuta & consuetudines, quæ civitates & loca, potestates vel consules aut quæcunq; aliæ personæ, contra libertatem Ecclesiæ vel personas Ecclesiasticas hujusmodi edere, aut observare temptarent. Contra Canonicas vel Imperiales sanctiones de ipsorum capitularibus, infra duos menses post ipsius legis publicationem penitus aboleri facerent, & si de cætero talia attemptarent, illa ipso jure decrevit esse nulla, & eos sua jurisdictione privatos.

Nec non locum, ubi talia deinceps præsumpta fuissent, Banno mille marcarum auri Fisco Imperiali præceperat subjacere.

Potestates verò, consules statutarii & scriptores statutorum prædictorum. Nec non consiliarii locorum ipsorum, qui secundum statuta & consuetudines memoratas judicarent. Extunc essent ipso jure infames, quorum sententias & actus legitimos statuerint aliqualiter non teneri.

Quodq; si per annum præfatarum constitutionum inventi forent contemptores, bona eorum per totum suum Imperium mandavit impune ab omnibus occupari. Salvis nihilominus aliis pœnis. Contra tales, in eisdem generalibus conciliis promulgatis.

Et insuper voluit idem tunc Imperator, quod nulla communitas, vel persona publica, vel privata collectas seu exactiones angarias vel per angarias Ecclesiis vel aliis piis locis aut Ecclesiasticis personis hujusmodi imponere, seu invadere Ecclesiastica bona præsumerent.

Quod si secus faceret & requisita ab Ecclesia vel Imperio hujusmodi emendare contemperet, triplum refunderet. Et nihilominus Banno Imperiali subjaceret, quod sine satisfactione debita nullatenus remitteretur.

Statuerat

Statuerat insuper quod quæcunque communitas vel persona per annum in Excommunicatione propter libertatem Ecclesiæ violatam persisteret ipso jure, similiter dicto Banno Imperiali subjaceret, à quo nullatenus extraheretur nisi prius ab Ecclesia beneficio absolutionis obtento.

Et insuper ordinaverat, ut nullus Ecclesiasticam personam in criminali quæstione vel civili, ad judicium seculare trahere præsumat, contra easdem canonicas sanctiones & constitutiones Imperiales, quod si secus faceret, actor à suo jure caderet, & judicatum non teneret, & judex foret extunc judicandi auctoritate privatus.

Quodq; judices temporales, qui clericis & personis Ecclesiasticis justitiam denegare præsumerent, tertio requisiti suam jurisdictionem amitterent, prout in dicta Imperiali constitutione plenius continetur.

Dictus inquam prædecessor constitutionem ipsam, etiam de consilio fratrum ipsorum, sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinalium, qui tunc erant, authoritate Apostolica approbans & confirmans, ipsam mandavit inviolabiliter observari. nec non statutarios & scriptores, ac violatores prædictos excommunicatos eadem autoritate nunciari.

Et deinde ad audientiam divæ memoriæ Karoli Quarti, etiam Romani Imperatoris semper Augusti deducto, quod nonnullæ seculares personæ in potestate & officiis publicis constitutæ, videlicet Duces, Marchiones, Comites, Barones, & alii domini temporales, necnon consules Civitatum, villarum & oppidorum, & locorum rectores in diversis provinciis ejusdem Imperii constituti, Dei timore postposito, statuta singularia & iniquas ordinationes motu proprio & de facto contra ipsas personas Ecclesiasticas & Ecclesiarum libertates, ac eorum privilegia condiderant, illisq; de facto, & publice utebantur, contra canonicas & legitimas sanctiones.

Utpote, quod nulla bona temporalia in potestatem Ecclesiasticam transferrentur.

Et ne clerici in sacris ordinibus constituti ad agendum & testificandum in civilibus, & maximè in piis causis aliquatenus admitterentur.

Quodq; excommunicati laici & publicè denunciati in Civili foro minimè repellerentur.

Et insuper prædicti Domini temporales, consules, & rectores per secularem potestatem res & bona clericorum occuparent, arrestarent, & oblationes Christi fidelium mouerent, atque restringerent.

Exactiones & tallitas indebitas de bonis & redditibus Ecclesiarum exigerent & extorquerent, possessiones Ecclesiarum & personarum earundem devastarent incendiis & rapinis.

Contractus inter clericos & laicos factus legitime ad libros civitatum, villarum & locorum prædictorum inscribere & sigillare recusarent.

Donataq; & legata ad fabricas & Ecclesiarum structuras contra prælatorum voluntatem & aliorum quorum interesat, contra justitiam tenere & usurpare præsumerent in fraudem & odium clericorum.

De bonis etiam & rebus eorundem clericorum, quæ non causa negotiationum, sed propriis eorundem usibus per eorum terras ducebant, sed duci faciebant Theloneum exigere & recipere noverebantur.

Et confugientes ad Ecclesias & earum Cæmiteria inde extrahere, contra Canonicas & Imperiales sanctiones hujusmodi præsumpserant & præsumebant, idem Karolus tanquam Imperator Christianissimusque Princeps volens in præmissis providere remedio salutari etiam de Principum, Ducum, Comitum, Baronum, fideliumque aliorum Sacri Imperii consilio & auctoritate Imperiali quæcunq; statota & consuetudines prædictas tanquam per Canonicas, & civiles sanctiones expressè reprobata cassavit, irritavit, & annullavit, ac cassa, & irrita nullinsq; esse roboris penitus voluit vel momenti.

Præcipiens sub indignatione Imperialis Banni, universis & singulis principibus, ac Dominis temporalibus, consulibus, potestatibus, & aliis in officiis publicis constitutis, quatinus extunc ipsorum statuta & ordinationes, quæ in præjudicium Ecclesiasticæ libertatis edita fuerant, omnino revocarent, & de luce tollerent, quodque secundum ea non judicarent amplius, nec sententias dictarent, eisdem in judicio aut extra judicium quomodolibet pro se & contra Ecclesiasticam libertatem poterentur.

Pronunciavit insuper, & eadem Imperiali decrevit auctoritate, quod quicunque laicus, cujuscunque status vel conditionis existeret, ausu sacrilego & propriæ temeritatis audacia sacerdotem vel clericum secularem vel religiosum diffidaret, proscriberet, captivaret, spoliaret, occideret, mutilaret, aut in carcere detineret, aut hujusmodi maleficia perpetrantes scienter acceptaret, vel favorem illis præstaret præter pænas à sacris Canonibus & legalibus sanctionibus eis inflictas, eo ipso redderetur infamis, ac omni honore privatos. Nec ad placita vel consilia nobilium admitteretur quovis modo. Hortans insuper & requirens in Domino prælatos, in illis partibus constitutos, ut legem Imperialem hujusmodi per eorum Ecclesias & synodos publicarent, ne transgressores hujusmodi per simulatam ignorantiam suas valerent malitias excusare, prout in edita tali lege prædicta plenius continetur.

Cum autem sint exhibita nobis nuper pro parte dilectorum filiorum Præpositi, Decani & Capituli, ac clericorum perpetuorum beneficiorum in Ecclesia sancti Petri Figlariensis Moguntinensis diocesis, & Prælaturum tam secularium quàm regularium, ac Cleri, consistentium infra limites

Præpositturæ ejusdem Ecclesiæ, petitio continebat, adeò quorundam laicorum, & dominorum temporalium in oppido Figlariensi dictæ diocesis infra eosdem limites ac etiam Figlariensi locis circumvicinis malitia inoleverit, quod hujusmodi Imperiales sanctiones transgredi non verentur, & Ecclesiasticas libertates violare præsumunrur pro parte præpositi, Decani, Capituli, prælatorum & cleri prędictorum nobis fuit humiliter supplicatum, ut eis prævidere super præmissis de opportuno remedio dignaremur.

Nos igitur vestigiis præfati prædecessoris nostri inhærentes, hujusmodi supplicationibus inclinati discretioni nostræ per Apostolica scripta mandamus, quatenus vos vel duo vel unus vestrûm per vos vel alium seu alios constitutiones prædictas in dicto oppido & in aliis locis circumvicinis auctoritate nostra faciatis inviolabiliter observari; transgressores verò ac violarores, & contemptores, ac sacrilegos prædictos, necnon contradictores quoslibet & rebelles, per censuram Ecclesiasticam appellatione postpulsa compescendo, invocato ad hoc, si fuerit opus, auxilio Bracchii secularis, non obstante si aliquibus communiter vel divisim à sede Apostolica sit indultum, quod interdici, suspendi, vel excommunicari non possint, per literas Apostolicas non faciendo plenam & expressam ac de verbo ad verbum de indulto hujusmodi mentionem. Datum, &c.

Anno Christi 1398.

WENZESLAI IMP. AUG.

RESCRIPTUM

De impedimentis, cur de schismate inter Bonifacium IX. & Benedictum Papas cognoscendo & tollendo nondum instituta sit tractatio.

WENCESLAUS Dei gratia Romanorum Rex Semper-Augustus, & Rex Bohemiæ ac Poloniæ, &c. Serenissimo Principi, Domino * Karulo Regi Francorum Illustri, consanguinneo carissimo, salutem & fraternæ dilectionis mutuum incrementum.

* Ejus nominis VI.

1. Serenissime Princeps, consanguinee carissime. Venientibus ad nos proximè honorabilibus Ambasiatoribus vestris, in facto sanctæ matris Ecclesiæ hucusq; miserabiliter laniatæ, deliberavimus ad Serenitatem nostram, Serenissimos Principes & Dominos, Sigismundū Regem Ungariæ, fratrem nostrum carissimum, ac Wladislaum Regem Poloniæ, *a* Marchiones Moraviæ *b* patruos nostros carissimos, ac Duces *c* Poloniæ, nostro regno Bohemiæ subjectos, aliosq; nostros Imperii sacri regnique Bohemiæ Principes Ecclesiasticos & Seculares, Prælatos & Nobiles advocare. Verùm dictorum Regum imminens necessitas, & occupatio grandis natalium sedium, eorum adventum ad nos, quamquā nobis invitis, protraxit. Verumtamen cum eisdem Regibus & Principibus tali sumus intentione concordes, quòd ulteriori mora postposita apud nos in civitate nostra Uratislavia, intra festū Natalis Domini debebunt finaliter convenire. Quibus, auspice Deo, nobiscum convenientibus, ipsorumq; consilio, in facto sanctæ matris Ecclesiæ, & signanter super via cessionis, sicut expedit, communicato: Serenitati vestræ in hujusmodi facto per Ambasiatores nostros solennes finale responsum volumus destinare. Præsertim cum etiam à Domino nostro Apostolico, Domino * Bonifacio, de intentione & desiderio vestro nondum obtinemus responsum.

a Jodocum & Procopiū, Marchiones Moraviæ.
b Sobieslaū Ducem & Joannem Marchionem Lusatiæ.
c Id est, Silesiæ.
* Ejus nominis IX.

2. Ideoq; eandem Serenitatem vestram studiosiùs exoramus, quatenus vestra dilectio Serenitati nostræ Regiæ non imputet, quòd hucusq; vobis absq; dictorum Regum & Principū, quorum in hac parte res agitur, quorumq; consilia vitare non possumus, ne videantur esse cōtempti; *d quodq; omnes tangit, debet ab omnibus approbari*; & *e quod à pluribus quæritur, faciliùs invenitur*; responsum non volumus exhibere, singularis in eo vobis amoris gaudium ostensuri. Si enim à dictis Regibus, quorum hucusq; adventum, confecti tædio, præstolati sumus, responsum & consilium participassemus, dudum dilectioni vestræ respōsum debitum dedissemus. Datum in Burgelins, die sexta decima mensis Octobris, Anno, &c. M. CCC. XCVIII.

d c. 29. Ext. de Regul. jur. lib. 6.
e Ex B. Gregorii Moral. lib.

Anno Christi 1398.

WENZESLAI IMPERATORIS AUGUSTI, ET CAROLI VI. FRANCORUM REGIS

DECRETUM

DE EXTIRPATIONE SCHISMATIS INTER DUOS PAPAS.

Hoc refertur in Magno Chronico Belgico Monachi Nussiensis, pap. 228.

REX WENCELAUS ad instigationem universitatis generalis sui Studii Pragensis, anno Domini MCCCCXCVIII. ex Bohemia ad civitatem Remensem venit, ubi CAROLUS VI. tunc Francorum Rex cum suo germano Ludovico Duce Aurelianensi, suisque & dicti WENZESLAI patruis Joanne Bituriensi & Philippo Burgundiæ Ducibus, certo prævio tractatu convenerant ad consultandum de extirpatione schismatis tunc inter Benedictum XIII. & Bonifacium tunc vigentis, ubi conclusum fuit inter cætera, ad id consequendum securissimam & brevissimam esse viam, ut uterque de Papatu contendentes juri suo cedant sive renuncient, & per utrumque Collegium novus

Papa

Papa eligatur. Sic igitur WENZELAVS Cæsar de consilio Regis & Principum Franciæ prædictorũ misit Legatos suos ad Bonifacium prædictum, & simul Avenionem ad Papam Benedictum, Reverendum Patrem Dominum Petrum de Aliaco Episcopum Cameracensem, qui ab eodem Wenzelao regalia receperat, & M. Nicolaum prothonotarium, ut nomine suo peterent, quò juri suo de Papatu cederent.

PRINCIPUM ELECTORUM SACRI ROMANI IMPERII

Anno Christi. 1400.

SENTENTIA EXAUTHORATIONIS ET PRIVATIONIS Domini VVencelai Romanorum Regis, Lata & pronunciata Anno Domini M. CCCC.

Interprete Christiano Vrstisio.

IN nomine Domini, Amen. Nos Joannes Dei gratia sanctæ Moguntinensis Ecclesiæ Archiepiscopus, sacri Romani Imperij per Germaniam Archicancellarius, notum facimus universis, præsentibus & futuris.

1. Quam varia, multiplicia & gravia cùm incommoda tùm dissidia multis abhinc annis, in sacram Ecclesiam invecta sint, etiamnum durantia, atque in dies uberius pullulantia, in sacri Romani Imperij (quod Ecclesiæ Dei & orbi Christiano præsidio esse debebat) gravissimam convulsionem, imminutionem, & dissipationem: id omne ut scribi nequit, sic mala in dies ingruentia, manifestè satis docent atque comprobant. Eamque ob rem sacri Romani Imperii Domini Electores, intervenientibus sacræ Ecclesiæ, Principum, Dynastarum, civitatum, Provinciarum, & subditorum sacri Imperij, prudentem moderatorem expetentium, ardentibus precibus, Illustrissimum Principem Dominum WENCESLAUM Bohemiæ Regem, tum sua tum amicorum opera, literis denique, jampridem persæpè & seriò nobiscum admonuere, eique diligenter ob oculos posuere, privatim ac publicè indecentes ac detestabiles ejus in imperando mores & actiones, nec non ejusmodi Ecclesiæ orbisque Christiani defectus, incommoda atque dissidia, gravissimas item membrorum sacri Imperii avulsiones diminutionesque, contra nominis sui dignitatem damnosè factas, fierique permissas; nempe quòd pacem in Ecclesia non promoverit, quanquam id summa orbis Christiani necessitas, necnon ipsius ceu Advocati & defensoris Ecclesiæ munus efflagitaret, & ad id faciendum sæpius rogatus, requisitus & admonitus esset: ipso nihilominus Imperium membris aliquot perniciose mutilante, & mutilum reddi permittente. In quorum numero sunt Mediolanum & Provincia Longobardiæ, quæ juris sacri Romani Imperij fuerant, redeuntibus inde ad Imperium amplissimis emolumentis. in qua ditione Mediolanensis, veluti minister, sacri Imperii partibus fungebatur: eum is, contrà quam eius sublimitatem & dignitatem decebat, accepta pecunia Mediolani Ducem & Comitem Papiensem creavit. Complures insuper urbes terrasque, tam in Germania quàm Italia, ad Imperium pertinentes, quarum quædam ad idem redierant, alienavit: parum pensi habens, ut eas sacto Imperio retineret.

2. Prætereà membranas perplures nudas rasasque, suæ tamen Majestatis sigillo munitas, amicis pecunia vendidit, in quibus cùm illis tùm alijs, in quorum manus istiusmodi membranæ venerunt, sub Regio sigillo, quæ scribere vellent, licuit. Qua ex re, ob sacri Romani Imperij jurium & emolumentorum damnosam imminutionem & dissipationem, graves querelæ subortæ sunt.

3. Controversias porro bellaque, quæ (proh dolor) Germaniam, aliasque sacri Imperij terras, misere afflixerunt & pessundederunt, atque etiamnum pessundant, nil unquam curæ habuit. Hinc prædationes, incendia, & latrocinia orta, adeo funestis vel hodie incrementis, ut nulli neque Clerici neq; laici neq; agricolæ neq; mercatores, neq; viri neque mulieres, sive terra sive mari, tuti versentur: tẽpla, coenobia, & domus sacræ, quas sacrũ Imperiũ manu asserere atq; tueri decebat, rapinis & incendiis pateant, & ad interitum redigantur. Eò res abiit, ut quivis contra juris & æqui rationem, alium pro arbitrio tractarit, ac etiamnum tractet, absque ulla sacræ, spretæque diu, Imperialis auctoritatis reformidatione: sic ut & locus conveniendi quempiam, ubi nomine Imperii juris defensio & patrocinium suscipiatur planè ignoretur.

4. Denique, quod horrendum & immane dictu, cùm propria, tum aliorum facinorosorum, quos secum habet, manu reverendos sacrorum Antistites, Sacerdotes, & spirituales personas, alios item plures honestæ notæ homines, contra juris normam, secus quam Romanorum Regem decebat neci dedit, aquis submersit, igne cremavit, miserabiliter ac truculenter peremit.

5. Quæ quidem memorata, aliaque multa gravia facinora atque damna adeò divulgata sunt & palam nota, ut excusari vel celari nullatenus queant. Nos igitur, ut præscripsimus, sæpius eum perquàm studiosè oravimus, admonuimus, & requisivimus, ut indecenti hac vitæ ratione repudiata, id sibi studii & laboris sumeret, quo sacræ Ecclesiæ, opem ejus veluti Romanorum Regis & Advocati sui multoties implorantis, pacem & tranquillitatem; sacto autem Imperio pristinum honorem, terras, ditiones, emolumenta denique sua recuperaret, in subsidium & consolationem orbis Christiani hoc nomine graviter debilitati atque oppressi.

6. Etsi verò prædicto Domino Wenceslao, hos aliosque graviores defectus, ipsum tanquam Romanorum Regem Imperiumque concernentes, clarissime explicuerimus, ac scriptis exhibuerimus:

auditis

auditis tamen illius responsis, reiteratisque serijs nostris exhortationibus, communicato quinetiam sacræ Sedi Romanæ negotio, nunquam adhuc deprehendimus eum, sicut Romanorum Regem decet, mores cōposuisse, scilicet ad Ecclesiæ pacem, orbi Christiano summè necessariam; sacro item Imperio dignitates, terras ac ditiones suas recuperandas, & fructuosè conservandas. id quod per universas Imperij Provincias est notissimum.

7. Quoniam igitur commemoratos pluresque alios defectus, sacram Ecclesiam & Imperium gravi cum damno gemituq; tangentes, ob instantes prædictorum preces, maximè verò sacramenti ratione, quo nos, ceu sacri Imperij proximè superiora membra, eidem obstringimur nec reticere nec sustinere diutius potuimus. Idcircò ex officio debito cogitandum an nitendumque nobis fuit, ut sacro Imperio, cujus vecordi & negligenti administratione in commoda isthæc irrepserunt, in orbis Christiani præsidium & consolationem, rectiùs & salubriùs provideretur. Et sanè ut is parendo nobis sero gratam præstitisset, sic eum sufficienter & seriò vocavimus atque citavimus, adeò ut ei significaverimus, nisi loco & die definitis præsto esset, fore ut cùm exhibitarum nobis precum tùm juramenti nostri respectu, ejusmodi cōsilia capere & inire cogeremur, quibus sacrum Imperium meliùs constitueretur, literis id nostris clarissimè attestantibus. Ea propter loco & tempore præscriptis, unà cum Coelectoribus nostris sufficienter oratis, cæteris item sacri Imperij Principibus & Urbibus, comparuimus de die in diem expectantes, num præfatus Dominus Wenceslaus compariturus esset, morbis prædictis remediū adhibiturus, ac sacri Romani Imperij rebus rectius deinceps consulturus. At is nec comparere, nec quenquam procuratorio nomine ad nos destinare dignatus est. Quare cum tot prægnantium & perniciosorum defectuum causa, eum crebriùs privatim & benignè; inde verò, cùm nil proficeremus, coram Principibus, Optimatibus & Urbibus Imperij, in diversis conventibus non sine magnis gravibusque expensis absque tamen ullo fructu, admonuerimus & redarguerimus: ideò commemorata omnia ad sacram Sedem Romanam detulimus. Cæterùm cùm nec tum cuncta hæc quicquā pensi habuerit, nil aliud inde conjicere potuimus, quàm eum & Ecclesiæ & Christiani orbis, in primis autem sacri Imperij curam deposuisse. Idcirco malum hoc, toti Christianæ Reipub. exitiale, minimè diutius ferendum & tolerandum censentes, animo bene confirmato, post multos variosque tractatus consultationesque, tum inter nos ipsos tùm etiam cum alijs Principibus & Optimatibus sacri Imperij, seriò habitas, pro Ecclesiæ salute, Christiani orbis consolatione, sacri Imperij honore & utilitate, præfatum Dominum Wenceslaum, tanquam negligentem & destructorem Imperij, eoque indignum, à sacro Romano Imperio, omnique ejus dignitate hoc tempore penitus removendum esse duximus.

8. Nos itaque Joannes Archiepiscopus, nomine prædictorum Dominorum sacri Romani Imperij Coelectorum, nostroque, tum commemoratis tùm pluribus alijs insignibus defectibus caussisq; moti, hac nostra sententia, quam præsenti scripto damus atque ferimus, prædictum Dominum Wēceslaum, ceu inutilem, negligentem, dissipatorem, & indignum sacri Romani Imperij defensorem, eodem Romano Imperio, omnique ejus gradu, dignitate ac ditione ad idem pertinente, privamus & submovemus: cunctis Principibus, Optimatibus, Equitibus, Ingenuis, Urbibus, Provincijs, & subditis sacri Romani Imperij denunciantes, eos ab omni homagio & juramento, personæ Wenceslai nomine Imperij præstito prorsus esse liberos: requirentes atque monentes eos sub jurisiurandi fide, qua sacro Imperio adstricti tenentur, ne prædicto Domino Wenceslao, tanquam Romanorum Regi, deinceps obediant & obsequantur; neque illi jus ullum, obsequium, censum, reditum aut ullam aliam obventionem, quocunque nomine tandem appellanda veniat, ceu Romanorum Regi, pendant, exhibeant, aut exhiberi permittant: sed ejusmodi debita utili & idoneo Romanorum Regi, divino favente numine deinceps sufficiendo, asservent.

9. In quorum omnium fidem & testimonium, nos Joannes Archiepiscopus Moguntinensis, præsens instrumentum, per subscriptos Notarios, hac forma patenti, confici, & majus nostrum sigillum appendi curavimus.

10. Lecta & renunciata fuit sententia præmissa per nos Ioannē Archiepiscopum Moguntinensem, nostro & Dominorum Coelectorum nostrorum antememoratorum nomine, sub castro Lonstein ad Rhenum, Treverensis diocesis, Brubachium versus progressi, è publico solio in tribunalis usum erecto, Dominis Coelectoribus nostris ibidem judicio assidentibus, anno Dominicæ incarnationis millesimo quadringentesimo, indictione octava, feria sexta, die vigesima mensis Augusti, paulum ante Nonarum tempus: Pontificatus sanctissimi in Christo patris ac Domini, Domini Bonifacij Noni, divina providentia Papæ, anno undecimo: præsentibus Illustrissimis Principibus ac Dominis,

Joanne, Illustrissimi Principis ac Domini Ruperti Ducis Bavariæ & Comitis Palatini ad Rhenum filio:

Friderico Burggravio Norimbergensi:

Nobili Philippo, Domino in Nassau & Sarbrucke, }
Emichone de Liningen, }
Joanne de Zigenhaim, }
Cunrado Burggravio, Canonico nostro Moguntinensi } Comitibus.

Bernhardo à Westerburg, }
Joanne à Limburg, }
Reinhardo de Hanovve } Baronibus:

Domino

Domino Nicolao Brovvin sacræ Paginæ,
Joanne à VVitenburg, &
Nicolao Burgman, Decretorum } Doctoribus.
Domino Hermanno Præposito S. Gereonis Coloniensis, Legum
Item, strenuo Equite Sigfrido de Lindovve, Vicedomino nostro in Ringaugia;
Joanne Bossen à VValdeck, Burggravio nostro in Beckelnheim:
Et fidelibus, Henrico Rulmanno à Dadenberg,
Gerardo ab Emenberg, Domino in Lantscron,
Friderico de Sachsenheim,
Kulmanno à Coneren,
Joanne de Dalburg,
Rudolfo de Zeissikon,

nec non pluribus aliis Dominis, Equitibus, & Ingenuis, spiritualibus & secularibus, magno numero astantibus, ad suprascripta vocatis atque rogatis.

11. Et ego Nicolaus Berchtoldi Fridbergensis, Clericus Moguntinensis dioeceſis, Pontificia & Imperiali auctoritate Notarius publicus, ac prædicti Clementissimi Domini mei, Domini Joannis Archiepiscopi Moguntinensis, scriba juratus, quoniam tum temporis, cùm judicialis isthæc, quam præscripsimus, sententia lata & renunciata fuit, unà cum subscriptis publicis tabellionibus, testibusque commemoratis, præsens interfui, eaq; omnia fieri vidi atq; audivi: ideò jubente atq; petente prædicto Moguntinensi, Domino meo Clementissimo, publicum hoc instrumentum bona fide perscriptum, in publicam redegi formam, illudque consueto mei notariatus signo ac nomine, appenso etiam prædicti Moguntinensis, Domini mei Clementissimi, majore sigillo, in fidem & testimonium prædictorum omnium, subsignavi atque munivi.

Nomina Notariorum sunt:

Nicolaus Berchtoli Fridbergensis.
Joannes Meier junior Gasterveldensis.
Conradus à Leiboru, Clericus Paderbornensis dioecesis.
Henricus Stalberg Rotenbergensis.
Tilmannus à Honberg.
Conradus Coler Zustensis, Coloniensis dioecesis.

RUPERTI IMP. AUG. CONSTITUTIO

Anno Christi 1401.

De Vicariatu Imperii Germanici in absentia Imperatoris.

RUPERTUS Dei gratia Romanorum Rex semper Augustus, universis nostri & sacri Imperii fidelibus, ad quos præsentes pervenerint, gratiam nostram & omne bonum.

1. Regiam decet Majestatem illis præcipuè exquisitis intendere laboribus, illis etiam jugibus pervigilis mentis vacare considerationibus, per quæ & Sac. Romanorum Imperium nostris præcipuè temporibus optata suscipiat incrementa, res ipsa publica debitis foveatur subsidiis, & divorum nostrorum more prædecessorum Regiæ Majestatis gladius cunctos vibrantibus terreat aciebus persecutores, & per legitimos tramites calumniantium iniquitates expellat, atque refectis vepribus sub sacro militantes Imperio desiderata pace fruantur.

2. Sanè cum disponente Altissimo pro corona Imperialis diadematis suscipienda ad præsens partes Italiæ simus ingressuri, & ut S. Rom. Imperii status, salubris tranquillitas & Respubl. interim in Germania, Gallia & regno Arelatensi, in absentia nostri copiosius atque fructuosius procuretur, de Illustris & Magnifici Principis LUDOVICI Comitis Palatini Rheni & Bavariæ Ducis, filii nostri charissimi, legalitatis & gratæ circumspectionis industria præsumptionem & fiduciam utique habentes indubiam, præcipuè etiam advertentes à divis Romanis Imperatoribus & Regibus prædecessoribus nostris hactenus extitisse observatum, ac etiam de jure Comitatus Palatinatus Rheni fuisse & esse, quod cum Romanus Imperator vel Rex ultra montes Italiam ingressus fuerit, in ipsius absentia vicariatum Imperii in Germania, Gallia & Regno Arelatensi ad Comitem Palatinum Rheni pertinuisse & pertinere, eundem dilectum filium nostrum Ludovicum, animo deliberato non per errorem aut improvidè, sed sano & maturo Electorum & aliorum Principum, Comitum & Nobilium nostrorum & Imperii sacri fidelium freti consilio & consensu, de certa nostra scientia & Regiâ plenitudine potestatis per S. Rom. Imperii in Germania, Gallia & Regno Arelatensi provincias, principatus, dominia, districtus, civitates, oppida, castra, villas, & eorundem pertinentias, qualitercunque nominatis omnibus, jure, via & modo quibus melius & efficacius possumus & debemus, facimus, constituimus & ordinamus, nostrum & S. Rom. Imperii in Germania, Gallia & Regno Arelatensi vicarium generalem.

3. Dantes ex nunc & tenore præsentiũ concedẽtes eidẽ plenã, liberã & omnimodã auctoritatẽ, temporalẽ & generalẽ jurisdictionẽ, & gladii nutu & providentia Altissimi nobis cõtraditi potestatẽ, merum

merum & mixtum imperium, ac etiam administrationem & jurisdictionem omnimodam, contentiosam & voluntariam, vice & auctoritate atque nomine nostris in præfati S. Imperij provinciis, principatibus, dominiis, districtibus, civitatibus, oppidis, castris, villis & eorundem pertinentiis qualitercunque etiam nominatis, per se vel per alium seu alios exercendi, animadvertendi, exequendi in facinorosos & delinquentes & reos homines, eosque & rebelles quoscunque puniendi, relegandi, deportandi, ultimo supplicio addicendi & deputandi, & alias cohercendi ratione prævia & mediante justitia, prout criminis qualitas exegerit, & delicti ac culpæ rebellium & excessus. Et ut etiam apud & per eum per se ac suum seu suos commissarios, & ad hoc per eum deputandos merum & mixtum Imperium, administratio & jurisdictio hujusmodi contentiosa sive voluntaria in loca & homines, cujuscunq; status, præeminentiæ vel conditionis existant, infra terminos & limites supradictos consistentes vel consistentia (salva tamen semper sacrosancta Ecclesiastica libertate) liberè exerceantur, secũdum quod jus seu ratio persuadent.

4. Concedentes nihilominus eidem & illi seu illis, quibus hoc commiserit, & in ipsum illum vel illos jure plenario transferentes auctoritatem, potestatem & licentiam generalem, ne suis quis militet stipendiis, collectas & datias, consueta onera realia & personalia & mixta, quocumque nomine censeantur, nobis & nostro Imperio debitas seu debita, debendas seu debenda, nec nõ omnes census, reditus, jura, proventus, emolumenta, oblationes, conductus, telonea & pedagia principatuum & dominiorum, monasteriorum, civitatum, terrarum, territoriorum, districtuum, oppidorum, castrorum, villarum & locorum ad nos ratione Imperij, & ipsum sacrum Romanum Imperiũ in Germania, Gallia & Regno Arelatensi, de jure consuetudine aut alias pertinentes & pertinentia, exigendi, levandi & recipiendi, & ad usus suos pro defensione sacri Imperii & pro ipso Imperio ac evidenti expensarũ necessitate supportandi & applicandi: pœnas & mulctas ratione prævia imponẽdi, levandi, & ex causis rationabilibus augmentandi, minuendi, remittendi in judicio & extra: Judęos Cameræ nostræ servos acceptandi & defendendi: bona damnatorum, rebellium & reorum justitia exigente cõfiscandi & publicandi: officiales quoscunque & præsertim nostri Imperialis judicii (sine eorum juris præjudicio, ipsis in suis officiis competentis, & usque ad præsens in eisdem habiti & quæsiti) instituendi & destituendi: nec non de omnibus criminibus ordinariis & extraordinariis, enormibus, levibus, publicis & privatis cognoscendi, puniendi, & executionem faciendi tam secundum jura municipalia quàm communia seu legis cognitionem: & decisionem hujusmodi committendi, in integrum restituendi, bannum imperiale pronuntiandi, absolutionem concedendi: infamia tam juris quàm facti notatos publicandi, eamque juris infamiam tollendi & super eam dispensandi: de causis principalibus & appellationum ad nos & sacrum Imperium interpositarum seu interponendarum, quibuslibet tanquam noster & Imperii sacri Vicarius generalis cognoscendi, examinandi, & definiendi, & alia, quæ causarum merita requirunt, exercendi & exequendi: ferias & nundinas instituendi, imponendi, collocandi & concedendi: rebelles S. Rom. Imperii persequẽdi & puniendi, privandi, & exuendi feudis, gratiis, libertatibus, immunitatibus, indultis, juribus quibuscunq; tẽporalibus: infames & inhabiles reddendi, pronuntiandi, declarandi: atque destitutos, privatos vel exutos per se vel alium seu alios, etiam per judicium dictum Stillgericht/aut alia quæcunque judicia damnatos & extra jus (ut moris est) sententialiter constitutos & depositos ad honores, status, officia, jura pristina in integrum liberè restituendi: Decreta, statuta ac provisiones in prædictis omnibus & quolibet faciendi de novo, corrigendi, & in totum tollendi, semel, pluries, & totiens quotiens oportunum fuerit & ordo dictaverit rationis.

5. Omnia & singula feuda sacri Imperii vacantia vel cum vacaverint, committendi & conferendi, ac de aliis infeudandi & investigandi (exceptis duntaxat feudis insignius Archiepiscoporum, Ducum & Marchionum, & quæ cum vexillis seu gladiis recipi consueverunt, & de quib. Officialibus Imperialis curiæ de more servitur) & ab illis sic recipientibus feuda, dum & quoties se casus obtulerit, homagii, fidelitatis, obedientiæ & devotionis debita juramenta nostro & sacri Imperii nomine & vice postulandi & recipiendi: ad Canonicatus & præbendas ac dignitates, etiamsi curatæ ac electivæ & majores post Pontificales in Metropolitanis & Cathedralibus ac principales in Collegiis existant, personatus, Ecclesias parochiales & beneficia & officia Ecclesiastica seu temporalia, dum & quoties vacaverint, personas aptas & idoneas præsentandi, & eas ad ea conferendi: Dotes, dotalicia, sponsaliorum largitates ac donationes propter nuptias admittendi & confirmandi: mente captis, furiosis, & aliis personis, quæ sui juris non existunt, curatores, orphanis, pupillis & viduis tutores & defensores præficiendi, ac tutores & defensores minus legitimè datos confirmandi, devolutiones fiscales quorumcunq; dominiorum, prædiorum & agrorum aut hæreditatum, seu etiam rerum mobilium, dummodo jus & ratio illud exegerit, nostri & Imperii nomine exigendi, tenutam & possessionem talium accipiendi.

6. Dantes etiam & Regia concedentes auctoritate & de certa scientia, nostro ac sacri Imperii Romani Vicario generali supradicto potestatem plenissimam, Notarios publicos & tabelliones cum auctoritate & potestate plenarius creandi, faciendi, & de tabellionatus officio instituendi seu investiendi (ut moris est) per pennam & calamarium: recepto ab ipsis prius & eorum quolibet pro nobis ac sacro Imperio debitæ fidelitatis solito juramento: hoc ipsum etiam eadem auctoritate aliis concedendi & committendi, eosque eorum exigentibus demeritis privandi & destituendi: ac etiam naturales manseres, spurios, bastardos, & quoliber de damnato sive illicito coitu procreatos, viventibus seu mortuis eorum parentibus ritè legitimandi: etiamsi forent filii Illustrium Principum, Ducũ,

Comitum

Comitum & Baronum,& eos natalibus & omnibus legitimis juribus restituendi, omnemque genitu-ræ maculam & natalium defectum abolendi: ad omnia & singula jura successionum etiam ab intestato cognatorum & agnatorum, honores, dignitates, officia, & ad singulos actus legitimos admittendi & admitti mandandi (sine tamen legitimorum hæredum præjudicio) ac si essent de legitimo matrimonio procreati.

7. Et generaliter omnia & singula liberè faciendi & exercendi, quæ ad verum sacri Imperii Vicarium generalem pertinent: etiamsi qua ex eis jure & consuetudine specialius exegerint mandatum, etiamsi majora fuerint supra & infra expressis, & quæ ad nos & sacrum Imperium faciendi & agendi pertinere dinoscuntur de jure, consuetudine, seu plenitudine Regiæ potestatis: non obstantibus quibuscunque literis datis vel dandis, legibus, constitutionibus, consuetudinibus, statutis & juribus municipalibus & localibus, generalibus & specialibus contrariis, quacunque firmitate roboratis. Quibus omnibus & singulis, in quantum præsentibus obviare seu eis derogare possint, ac si talia specificè in suis capitulis & punctis de verbo ad verbum hic forent inserta & nominatim expressa, de nostra certa scientia & de plenitudine Regiæ potestatis specialiter derogamus, ac viribus carere decernimus & declaramus.

8. Mandantes nihilominus firmiter & districtè præcipientes universis & singulis Ecclesiasticis & secularibus Principibus, etiamsi Pontificali præfulgeant dignitate, Marchionibus, Comitibus, Baronibus, Nobilibus, ministerialibus, militibus, Clientibus, Vasallis, Civitatibus, Oppidis, & eorum universitatibus, locorum rectoribus & eorum communitatibus, castris, villis, subditis, terrigenis, incolis, habitatoribus, castellanis, custodibus, officialibus, & hominibus quibuscunque, cujuscunque etiam præeminentiæ, dignitatis, status, gradus seu conditionis existant, præsentibus & futuris, quatenus prædictum Ducem Lodovicum filium nostrum carissimum, nostrum & Imperii Vicarium generalem taliter, ut prædicitur, à nobis constitutum, & personam nostram figurantem: benignè & absque difficultate qualibet recipiant, & sibi ac officialibus suis, quos constituet loco sui, omnibus & singulis nostro & Imperii nomine fideliter & effectualiter tanquam nobis in omnibus obediant, pareant & intendant realiter & cum effectu, ut exinde eorum sincera devotio per operum efficaciam elucescat. Sub pœnis per præfatum nostrum & Imperii Vicarium constituendis, infligendis, nec non sub pœnis nostræ indignationis gravissimæ, & mille marcharum auri purissimi: quas ab ipsis, qui secus attentare præsumpserint ausu temerario, totiens quotiens contra factum fuerit, irrevocabiliter per ipsum seu substituendos ab eodem exigi volumus, suisque usibus pro ut sibi videbitur applicari. Harum sub nostræ Regiæ Majestatis sigilli appensione testimonio literarum. Datum Augspurg tertia feria post Festum Nativitatis Beatæ Mariæ Virginis gloriosæ, Anno Domini M. CCCC. I. Regni verò nostri anno secundo.

Ad mandatum Domini Regis
Johannes Weioheim.

LADISLAI TYRANNI

Anno Christi. 1407.

ROMANORUM RESCRIPTUM

De facto unionis inter schismaticos Papas, ad Dominum Gregorium XII. suæ partis Papam.

BEATISSIME Pater, decet quempiam obedientia filium vel natura, commoni patris monitiones, & dignas increpationes, quæ nequeunt nisi ab effectu & charitatis zelo procedere, patienter & æquo animo tolerare. Nuper siquidem vestræ Beatitudinis literas solita reverentia debitaque devotione recipiens, animadverti nonnihil irati in eis, ac objurgationis & indignationis afferri, quibus hoc responsum humile præsentibus præbeo moderandum, corrigendumque, si meretur, paterna sapientia & virtute.

2. Credo equidem & certus sum, imò certissimus & mihi conscius, Deo teste, me semper sanctam Ecclesiam, & ejus Antistites Apostolicosque Pastores, & ipsam Beatitudinem vestram præcipuè fuisse, ut debui, potuique, & scivi, filiali reverentia veneratum, veneraturumque esse, dum hac mortali vescor vita, ut exinde fruar æterna. Sed ista tam mordaci & intempestiva commemoratione & exprobratione, profectò memores beneficii impensi tam purè, tam liberè, tanto denique sumptu, & (ut Bullæ Apostolicæ verbis utar) profluvio expensis, ad refellendum confutandumq; pro mea causa nequeo non moveri, nolo que (etsi reminisci & recensere pigeat) conticere: Fateor enim, nec unquam inficiabor, me aliquali matris Ecclesiæ adjutum præsidio, illis primordiis obstitisse, quibus Urbani XI. inhumana severitas res omnes orbis ita commiscuit, & præcipuè Regni hujus in tantum attrivit, ut ingentes adhuc, & utinam non ulterius permansuræ reliquiæ illius ruinæ superfint, nec sum aut ero ejus ingratus oblitusque, imò ad instar magni census pecuniam, & maximi exercitus paucos illos pugiles mihi datos computo. Manet, mansitque & manebit mente repositum, quamvis nec illud porrectum gratis fuerit, quod sui non mediocri fœnere & talione mercatus. Sed quid ea tempestate id pauxillum ad tantas opes totque formidabiles copias & terribiles classes, quibus Antipapa abundat largifluè, tam sæpè numero maximo copiatum communis hostis *a* Andegavensis fultus, & præmunitus, adjumenti ferre potuit, vel vigoris? attamen ad futuri incrementi finem, aliquam

a. Ludovici Regis Siciliæ, Ducis Andegavensis.

a Carolum Dyrrachii Ducem, & Hungariæ Regem vocatum.

principio tulit opem. Ipsum quippe hostem, cum factione sua in possessione Regni inter eum & *a* patrem meum per annum jam pene vicesimum inhærentem, & divina humanaque vastantem & pro arbitrio disponentem, Clementisque, & deinde Benedicti nomen & sedem pro Apostolica venerari jubentem, armisque me terrentem, judice Deo, & justitia annuente, ut in Domino glorier, in quo debent singuli gloriari, apud Tarentum non solùm Regno, sed Italia pepuli & fugavi. Quæ verò ne tam citò fierent, intermedio illo tempore per quosdam Romanos Pontifices jam vita perfunctos, interjecta scandalorum obstacula, seditiones procuratæ fuerunt, tam inter Regni Proceres, quam inter cives, non absque eorundem Pontificum & magno incommodo, silere honestius arbitror, quam effari. At quid juvat aut opus est hinc inde jamdudum memoria reprehendi & corrigi, quemadmodū recentia & pene in manibus sita excusaturus assurgi? salva semper Apostolicæ Sedis ac Beatitudinis vestræ gratia & benedictione paterna.

3. Scio enim & in certum firmeque teneo, quod Ludovicus de Melioratis offensus mihi & meis subditis tunc infestus, à Marchiæ Rectoratu mea instantia & prece querula fuit amotus, imò pro illo voto meo parva mihi Apostolica fuit lata literula, sive breve, dictans, id absque fomite propè futuri mox scandali magnique periculi non posse tunc fieri, sed confestim optimum remedium præbuit. Quod quale fuerit? præter alias incursiones & belli strages, duas terras in Aprijs nostrorum fidelium cepit, quin potius subito occupavit. sed per idem postea tempus suasu motuque Pauli de Ursinis contracti in meliori fortuna jam sodalitij pœnitentis, & in illius status & fortunæ mutatione mutati, & fastidiri, soluta ut authoritate conficta inter illos illa societate fraterna ab eo suo officio & vestro stipendio revocatus. Ego igitur ut pluribus meorum caverem incommodis, inquietum illum hominē, & ad artes & res quaslibet pronum, imò jam tunc paratum & expeditum, licet eo modicum indigerē, ne quò deteriùs laberetur, ad stipendia mea recepi, à quo demum & Esculi civitatem non absque sumptu, stipendio & meatum commutatione terrarum, ne pejore loco res tenderet, hac intentione recepi primum, ut eam pro Ecclesia conservarem, & illi in tempore restituerem, alia ne in posterum aliquo sinistro successu incommoda mihi & meis ex vicinitate sentirem, quod Beatitudini vestræ posteà intimatum non displicuisse, nec ægrè latum fuisse, recolo mihi per Oratorem Fratrem Dominicum dictum.

b. Romam.

4. Sed nunc ejus Beatitudinis verbis arguor, me hostilia contra *b* Urbem ex ea fecisse & factutū, quòd ad locum electum, ad inveteratum jam (proh dolor) schisma tollendum, numquam suspectū, ipsa Beatitudo vestra accedere intendebat: quod ego dictum aut commissum ex me prorsus abnego. Profiteor namque, & absit quòd unquam à veritate recedam; scripsi, consului cum fide, & sæpe humiliter supplicavi, sicut & alii mundi Proceres & Magnates fidi devotique vobis & vestro, imo & nostro, & cunctorum fidelium coetui, ut comperi, jam fecerunt, ut locus, eligendus ad tanti sperati futurique boni mysterium, omni prorsus suspicione careret, nec electus Saonæ locus adeò tutus & congruus videbatur. Movebat siquidem zelo vestro, & ut ardua tanta res, tamque cunctis Christicolis necessaria ac frugi, recte & absque quovis impostoris redivivo careret scrupulo, sed auxiliante eo, cujus res agitur, foret in perpetuū duratura. Nam & licet mea, ut id rite quovis loco fiat, multū interfit, parum tamen refert, imò nihil, quocunque terrarum angulo vel recessu bonum agatur, dum modò bene fiat, ad quod vellem concurrere vobiscum unà, & sæpe obtuli, & denuò offero, semperque offeram me paratum, & pro viribus adjuturum. Sed proh Deûm, vestram sanctam, atque hominum fidem! quamobrem tantopere terminor ex re, quā Beatitudo vestra tot argumentis & rationibus, etiam per missam mihi Bullam reprobavit, aut etiam Saonæ locus mihi debet esse suspectus, non ratione Italici soli, in domus incliti Francorum Regis, quæ sublimis domus & prosapiæ caput est stabile atque princeps, (etsi aliquando fuisse dicitur aliquid simultatis, id vestri vel vestrorum similium causâ actum est) non denique urbis Januæ, in cujus litore vel riparia situs est, quam mihi vinculo vetustæ societatis & amicitiæ fidam & charissimam reputo velut meam. His ergo & alijs, quæ nunc relinquo, ne sit verborum prolixitas tædiosa, quando quidem vestræ Beatitudini est complacitum, & pro meliori vero teneo, atque est, persuadeo, consulo, supplico, oro ac obtestor, ne ad causam, præoptatæ optimæque rei consummationem & perfectionem celerimam, non solùm ad Saonam locum pactum, & pollicitum, ut omnes verè norunt, sed etiam, si libet, Parisius, refertam sapientia urbem dignissimam proficisci.

5. Neque sperno, imò acceptissima mihi est oblatio per vestrā Beatitudinem facta, ut ubique temporum & locorum causam meam, ut justissima vestra est Beatitudo ipsa, sicut pridem mihi spospondit, ut pro possessoribus concludatur, habeat unà cum alijs Dominis sacri Collegij in præcordijs recommissam, an non quadret dare veniam, si sic audacissimè fretus divini præsidij vestri numine, & juris & justæ causæ, hoc Regnum ad me pertinens, tam ex successione divæ memoriæ Caroli Regis primi, cujus unicus sum successor & hæres, quàm ex concessione almæ matris Ecclesiæ, ita meorum fidelium ope & amore, si opus erit, armis & viribus, quibus illud adeptus sum, bene tuebor, ut non absque cæde, non absque finali exitio vim inferre volentium, aut quod absit, aberitque Deo fautore, meorum & mea, in possessione dominij vivus remaneam, aut extinctus. Postremo citatus & monitus peremptoriè à vestra Beatitudine id tandem faciam, quod obedientiæ filij vero patri, & matri Ecclesiæ ex debito facere obligantur. Et licet pridie ante Bullæ Apostolicæ receptionem, meos peritos Oratores ad vestram Beatitudinem transmiserim, quos confestim supplico expediri, non diu post hoc alios tamen mittam, me & meam innocentiam excusaturos, atque singula, ad quæ teneor, peracturos.

6. Sed

6. Sed quæso, Sanctissime Pater, compescite hos animi vestri motus, ab aliis forsitan inter nos dissidiom procurantibus concitatos, & placidum pii Patris in filium spiritum reassumatis, orans denique cum Propheta; *Domine ne in furore tuo arguas me*, &c. Altissimus Beatitudinem vestram bene dirigat, diutiusque gubernet. Datæ Neapoli, 12. die Octobris, anno Domini M. CCCC. VII.

LADISLAI TYRANNI ROM. MANDATUM

Anno Christi 1408.

DE UNIONE SCHISMATICORUM PAPARUM TRACTANDA.

LADISLAUS Romanorum, Hungariæ, Hierusalem, Siciliæ, Apuliæ, Dalmatiæ, Croatiæ, Ramiæ, Serviæ, Galiciæ, Lodomiriæ, Comaniæ, Bulgariæ Rex, necnon Provinciæ & Fortalquerii ac Pedemontium Comes, Florenonis salutem. Magnifici Domini, amici charissimi, significatum est nobis ab Ambasiatoribus nostris Locæ morantibus apud Dominum nostrum a Papam, & ab aliis ipsarum fide dignis, quod pro schismate tollendo & unione in sancta Dei Ecclesia reformanda, tam eidem Domino nostro Papæ, quàm alteri parti terras vestras & loca liberè obtulistis. Quamobrem videtur, quod idem Dominus noster ad prædicta perficienda elegerit civitatem Pisarum: de qua quidem electione plurimum contentamur. Nam scimus, & pro certo tenemus, quod si dicta unio in dicta civitate Pisarum, aut alia terra fieret, quod propter antiquam & charam amicitiam, quæ inter nos vosque semper fuit, & erit, agenda & excipienda nostra pro rerum agendarum conclusione taliter disponetur & omninò fient, ac si in terris nostris fieret unio antè dicta; & licet sæpe tentaverimus ab eodem Domino nostro posse certificari, quomodo succedente dicta unione de b statu nostro possemus esse securi, & remanere in secura proprietate dicti c Regni nostri, sicut Domini Cardinales, Archiepiscopi, Episcopi, & alii usque ad infimos Clericos, qui possident, debent in eorum dignitatibus, & beneficiis, ut fertur publicè, remanere, nûquam id obtinere potuimus, nec per literas supplicatorias, nec per nostros Oratores ad dictum Dominum nostrum sæpius destinatos, & ob eam causam nostris Ambasiatoribus literis & precibus in nullo proficientibus ad tantam rem, & ne ex neglectu prætermittatur, decrevimus ad quemcunque locum, ubi unio ipsa fiet, personaliter proficisci, ubi favores à vobis habere credimus nostris præcipuis benevolis & amicis. Cumque parati & expediti sumus, atque in itinere constituti, rogamus Magnificentiam vestram attentè, quatenus nobis intimare placeat, si unio ipsa Pisis, vel alibi in terris vestris fieri debeat, an non, & si ibi eam fieri fortè contingat, hortamur, ut pro nobis & societate nostra victualia & alia necessaria tam ibi, quàm in aliis terris vestris in ipso itinere situatis, mandare placeat præparari ad sufficienoam oportunam, ac ut inveniantur pretio competenti: nec minùs in loco statuto, vel statuendo, aliqua conveniens & decens mansio præparetur, ac de omnibus per latorem præsentium, quem ad hoc specialiter transmittimus, nos placeat avisare & reddere certiores, offerentes nos ad quælibet vobis grata. Datum Romæ sub parvo nostro sigillo, die 111. Maii, prima Indictione.

a. Gregorium XII. Benedicti XIII. Antipapam.

b. sc. in dominio Urbis Romæ.

c. Romanorum per vim occupati.

Quia similiter venient per mare pro nostra societate nonnullæ galeæ & navigia alia, ideo placeat modo simili emenda competenti pretio victualia facere præparari. Datum, ut supra.

Et quoniam credimus Dominum nostrum cognoscere viam talem unionis, unionem pacificam omnibus Christi fidelibus non perducere, sed pejorem scissuram priore, Nos, prout interest, velut Rex vel saltem ut persona sacta ad tanti boni perfectionem intendimus personaliter interesse, tam etiam pro bono publico, quàm privato, ad quod ultimum non attenderent omnes potiùs, quàm ad primum. Et hoc per vestras literas & nuntios speciales, unum post alium, & alium post unum subitò intimetis, nec pro pecunia omittatis, quin eis satisfaciemus in promptu, ita quod simus avisati. Nam avisatum non intendimus perdere, nec in verbis quomodolibet decipi. Datum, ut suprà.

RUPERTI IMP. AUG. EDICTUM

Anno Christi 1408.

Pro confirmatione Gregorii XII. Papæ, & infirmatione Alexandri V. à Concilio Pisano electi.

FLAMINES Romani à duobus electis in schismate Pontificibus deficiunt, Pisæ conventus agunt, utrique diras inferiasque dicunt, atque dignitatem abrogant, Alexandrum Quintum ovili Romano imponunt. RUPERTUS Cæsar, qui rebus Gregorii XII. favebat, per Edictum obnuntiat, irrita hujuscemodi comitia neque libera, Duodecimum verum pastorem decernit esse Christiani gregis, Alexandrum velut suppositititum rejicit.

Anno Christi 1410.

RUPERTI IMPER. AUG.

FORMULA

Concessa Sedis liberæ, & Frygraviatus.

RUPERTUS Dei gratia Romanorum Rex semper-Augustus: Notum facimus tenore præsentium universis, quòd ad supplicem petitionis instantiam Altigeniti Principis Hermanni Landtgravii Hassiæ, Svvageri nostri dilecti, Hennen Salentin fidelem nostrum dilectum Frigravium seu Comitem Liberum in sede Fryhebolenor vulgariter nuncupata, sita in dominio Zuschen, constituimus, ipsumque de dicta sede Frygraviatus tenore præsentium investimus, dantes sibi potestatem liberam ibidem de cætero judicandi, & omnia exercendi, quæ ad Frygraviatus hujusmodi officium spectare noscuntur de consuetudine seu de jure. Quapropter universis & singulis Principibus Ecclesiasticis & Secularibus, Comitibus, Baronibus, Nobilibus, Ministerialibus, Militibus, Clientibus, Civitatum communitatibus, & signanter Frygraviis seu Comitibus Liberis sub pœna privationis Frygraviatuum officiorum, firmiter inhibemus, ne dictum Hennen in ejusmodi Frygraviatus officio impediant aliqualiter vel molestent, sicut nostram indignationem Regiam voluerint evitare, præsentium sub Regiæ Majestatis nostræ sigillo testimonio literarum. Datum Marpurg, Anno Domini M. CCCC. X. die quarta Martii, Regni verò nostri anno decimo.

Ad mandatum Domini Regis

Johannes Weinheim.

Anno Christi 1413.

SIGISMUNDI IMPERATORIS AUGUSTI

MANDATUM

AD REGEM FRANCIAE, UT VENIAT AD

Concilium Constantiense, pro tollendo schismate Paparum, & reformanda Ecclesia indictum.

SIGISMUNDUS Dei gratia Romanorum Rex semper-Augustus, &c. Serenissimo Principi Carolo Regi Francorum Illustri, Consanguineo nostro carissimo, & fideli dilecto, &c.

1. Rex pacificus pia miseratione disposuit, ne homo creaturarum dignissima, quem de limo terræ formatum ad imaginem & similitudinem suam fecit, per abusum liberi arbitrii laberetur, & labendo à cognitione sui recederet creatoris, dum par in parem imperium non haberet, Præsides suo operi superesse voluit, quorum ducatu vita cujuslibet regeretur, ac ipsorum moribus & præceptis inferiores ceteri obedirent. Sicque statuit duo luminaria super terram, majus videlicet atque minus, ut in ipsis universalis ecclesiæ consisteret firmamentum, in quibus Pontificalis auctoritas & Regalis potentia designannur: una videlicet, quâ spiritualia; & altera, quâ corporalia regerentur. Ad substentiam igitur machinæ spiritualis, beatum Petrum Apostolorum Principem, & in beato Petro Pontifices successores, summus Pontifex in æternum unigenitus Dei filius Jesus Christus, qui doctrinam humano tribuit generi salutarem, magistros esse voluit & pastores: ad corporalis verò compaginis firmamentum, cujus facilis est profectò distinctio, Reges & Principes Rex Regum & Dominus Dominantium idem ipse præesse voluit Jesus Christus, ut illi quidem in executione Pontificalis officii spiritualibus vacando negociis proficerent ad salutem: & hi salubriter in excellentia Regiæ dignitatis corporalia gubernando maliciis hominum obviarent: sicque machina fieret utriusque subjecta stabilior, dum haberet quodlibet proprium servatorem. Debitum profectò * caritatis, ut *a non quæ sua sunt quærit*, nimirum expostit, ut non solùm is, qui contemplationis speculam ascendit, sed oportunitate suadente actionis onera supportans magis necessarius inveniatur: quia licet ille sit securior, hic tamen est utilior, sibi & aliis cummodum afferens & profectum. Licet enim *b* Maria sedentis secus pedes Domini otium, Marthæ ministerio præferatur, & quòd sit status ille tutior, utpote à seculari strepitu segregatus; activa tamen potest utilior judicari esse, quòd sibi prodest & aliis, tribulationes sustinens & pressuras, per quas virtutes suscipiunt incrementum: quoniam, sicut ait Apostolus, *c tribulatio patientiam operatur, patientia probationem, probatio spem. spes autem non confundit.* Et plerumque contingit, quòd virtus in infirmitate perficitur.

* 1. Cor. 13.
a. Roman. 16. Philipp. 2.
b. Luc. 10.
c. Roman. 5.

2. Sed quia diebus istis novissimis, in quibus supercrescente malitia in immensum refrigescit caritas, in plerisque proprius appetitus, qui *d nitī semper in vetitum consuevit*, adeò debacchatur in homine, quodam dato quasi libello repudii libertas arbitrii, qua bonum malumvè discernitur, exulat extra terminos honestatis, multum oneris multumque sollicitudinis nobis incumbit, ut animarum corporumque periculis caveatur. Nisi enim maliciis hominum congruis obstaculis obvietur, descensus est profectò labilis ad excessus, & dum per lubricum iter discriminis abusivè descenditur, facilis

d. Ovidius lib. 3. Amor.

facilis (prob dolor) relevatio vix habetur. Inter profectò curas varias nostris processibus influentes, sollicitudo cottidiana nos excitat, qualiter generali bono statui totius populi Christiani multipharie multisque modis, nostris temporibus proficere valeamus, ut cùm in die illa novissima, die scilicet districti & tremendi Judicis, discussio venerit, plenam possimus ipsius Dei supersavente clementia de commissis nobis talentis, duplicata Domino imponando, reddere rationem. Maximo etenim desiderio jamdudum tenebamur, ut diebus nostris videre possemus unicam Christi sponsam, Katholicam Ecclesiam, feliciter reformatam: posteà verò cùm ad Imperialia gubernacula fuissemus assumpti, id quod erat nobis in desiderio, transivit in præceptum, cùm teneamur sanctam matrem Ecclesiam per Imperiale officium tueri. cujus etiam Canones sanctorum Patrum nos appellant Advocatum & defensorem.

3. Considerantes verumtamen, qualiter & quomodo salubriter id peragere valeamus, cum Principibus Ecclesiasticis & Secularibus, Ducibus, Comitibus, Baronibus, & Proceribus, aliis quoque prudentibus & peritis nostri & Imperii sacri fidelibus, prout tantæ rei instantia exigebat, accurato & frequenti tractatu præhabito: intereà contingit nos intellexisse, quomodo sanctissimus Dominus noster, Dominus Johannes Papa XXIII. venerabile Concilium * indixisset. Summo itaque studio curavimus, ne quid negligentiæ posset in hoc nobis apud Deum & homines imputari. Et ob hanc rem per litteras & nuncios institimus apud eundem Dominum nostrum Papam pro edicatione generalis Concilii, loco alibi & tempore congruo deputandis. Qui nostris votis annuens misit ad nos reverendissimos in Christo Patres, Dominos ad titulum sanctæ Cæciliæ Presbyterum & * sanctorum Cosmæ & Damiani Diaconum, sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinales, Apostolicæ Sedis Legatos, & Nobilem M . . . tradita eisdem in prædictis plena potestate. Ipsis verò ad nos pervenientibus, post multa nobiscum habita super hiis consilia tandem nos cum eisdem pro loco Concilii elegimus civitatem Constantiensem Provinciæ Moguntinensis. Quem locum nos eisdem nominavimus tanquam idoneum, tutum, & communem omnibus nationibus ad Concilium venturis: & in quo, Deo favente, curabimus personaliter interesse, & omni modo posse secundùm nostrum Imperiale officium tueri omnes cujuscumque status ad Concilium venturos in plena libertate: ita quòd omni timore postposito poterunt ad Concilium venire, ibi stare, & recedere pro sua voluntate. Et insuper nos cum prædictis Legatis & nunciis ad initiandum præfatum Concilium assignavimus tempus unius anni, incipiendo die prima mensis Novembris nunc instantis.

* ms. induxisset.

4. Expedit quippe, ut universi & singuli solicitudine non pigri, fervente spiritu Domino servientes, in * vinea Domini Sabaoth, in qua ex denario diurno & labore convenimus, infrefragabiliter operemus extirpandis vitiorum spinis & peccatorum tribulis, quæ superficiem ejus obumbrasse videntur: nec non plantandis virtutum germinibus, in quibus Dominus delectatur, totis affectibus intendendo illustrare. Illustrem itaque Serenitatem vestram ex Imperiali officio ad tam suave & dulcissimum convivium fraternè vel caritativè invitamus & * * requirimus & hortamur in Domino, ut pro religione Catholica, quam Deo debetis, ad cujus divinæ religionis exaltationem & statum institutum est præmissum Concilium, velitis in præfato Concilio, tempore præscripto, si commodè potestis, per vos; vel si commoditas personalis non patietur, saltem per vestros solempnes Ambasiatores interesse, atque cum effectu disponere & curare, ut Prælati, Doctores, & Magistri, & viri Ecclesiastici, religiosi & seculares, qui sunt in vestro regno & territorio, veniant ad hujusmodi Concilium tempore constituto.

* Matth. 20.

Rex Franciæ vocatur ad Concilium.

5. Ubi dum tantorum Regum, Præsulum, & Principum, quos unitas fidei Orthodoxæ connectit, fuerit honorabili congregatione Concilium ipsum & Comitiva fustultum, ac in ejus nomine, cujus *Spiritus ubi vult spirat*, collecta Ecclesia reparationem, ordinationem, reformationem & stabilitatem sacrosanctæ matris & universalis Ecclesiæ, ac pacem & quietem populi Christiani, sicut casti consilii seminator Altissimus infusionem suæ gratiæ *a* amministrabit . . . . . Illa communi consilio etiam decurando vetustissimi antiqua & antiquata peste dissidii, quo universalis Ecclesiæ unitatem Orientalis seu Græcorum dissensio dampnabiliter secuit, ut in domum Domini indivíduam sponsæ unicæ, in unitate orthodoxæ *b* collectionis & intemeratæ fidei puritate, (Utinam nostris temporibus cœlitùs infundatur hæc gratia) per providam reintegrationem reducatur, & lucis cœlestis illuminatione *c* solider lumen in revelationem gentium, inveniatur provisio & ejusdem approbatione Concilii roboretur, per cujus salutiferam executionem virtus Altissimi fugatis erroribus, roborata fide, ad tramitem veritatis reductis errantibus, reintegrata ejusdem fidei unitate, extirpatis vitiis, virtutibusque plantatis, correctis excessibus, moribus reformatis, repressis oppressionibus, libertate solida stabilitate munita, recuperatis deperditis, & ejusdem Ecclesiæ statu prospero recuperato occupata restituat, vastata restauret, & restaurata conservet, viamque aperiat idem ipse qui novit, & facultatem tribuat ipse qui potest. ut sic in præmissis juxta intensum animum nostrum desiderium sibi ministrari salubriter, quod idem verus ejusdem universalis sponsus Ecclesiæ ipsam dilectam suam purgatam maculis, ornatam virtutum monilibus, ac speciosam, unam semper habeat cum unico sponso vero, & formosam, quam in dilecta tabernacula sua virtuum bonus pastor, qui animam suam pro suis posuit ovibus, non habentem maculam neque rugam, in vestitu deaurato circundata varietate introducat ad sui nominis laudem & gloriam, animarum profectum, robur fidei, sanctæ matris & universalis Ecclesiæ exaltationem ac pacem plebis Christianæ, &c.

Johan. 3.

a. ms. primaministrabit.

b. vel collationis.

c. fort. solidetur.

Anno Christi 1413.

CONFIRMATIO FRIDERICI ET CAROLINAE CONstitutionis in favorem Ecclesiasticæ libertatis, per Johannem XXIII. Papam facta.

IOHANNES Episcopus servus servorum Dei, Venerabilibus fratribus Olomucensi & Luthomislensi ac Misenensi, Episcopis, salutem, & apostolicam benedictionem. Justis & honestis supplicum votis libenter annuimus, illaque favoribus prosequimur oportunis.

Dudum siquidem Honorius papa Tertius prædecessor noster attente considerans, quod claræ memoriæ Fredericus secundus Romanorum Imperator semper-Augustus, ad laudem Romanæ Ecclesiæ & sacri decus imperii, cupiens ut expurgatis quorundam erroribus, & iniquis statutis penitus destitutis, de cætero Ecclesiæ & Ecclesiasticæ personæ plena quiete vigerent, & secura libertate gauderent, ac piè & justè attendens, quod quorundam perversorum iniquitates adeo abundaverant, ut non dubitarent, contra ecclesiasticam disciplinam & sacros Canones statuta confingere, adversus ecclesiasticas personas & ecclesiasticam libertatem edita tali lege, hujusmodi statuta iniqua irritaverat, & præceperat irrita nunciari, ac omnia statuta & cõsuetudines, quæ civitates, & loca, potestates vel consules aut quæcunque aliæ personæ, contra libertatem Ecclesiæ vel personas ecclesiasticas edere vel servare temptarent, contra Canonicas vel imperiales sanctiones, de ipsorum capitularibus, infra duos menses, post ipsius legis publicationem, penitus aboleri faceret. Et si de cætero similia attemptarent, ipso jure decreverat esse nulla. Et eos sua jurisdictione privandos: nec non locum, ubi deinceps talia præsumpta fuissent banno mille marcarum auri præceperat subjacere. Potestates verò, consules, statutarios & scriptores statutorũ prædictorum, necnon Consiliarios locorum ipsorum, & qui secundum statuta, & consuetudines memorata judicarent, extunc essent ipso jure infames, quorum sententias & actus legitimos statuerat aliquatenus non teneri. Quodq; si per annum præfatæ Constitutionis inventi fuissent contemptores, bona eorum, per totum suum imperium mandavit impune ab omnibus occupari, salvis nihilominus aliis pœnis, contra tales in Concilio generali promulgatis. Et insuper voluerat idem Imperator, quod nulla cõmunitas, vel persona publica seu privata collectas sive exactiones, angarias, vel per angarias Ecclesiis vel aliis piis locis aut Ecclesiasticis personis imponerent, aut invadere ecclesiastica bona præsumerent. quod si secus facerent, triplum refunderent, & nihilominus banno imperiali subjacerent, quæ absq; satisfactione debita nullatenus remitteretur. statuerat insuper, quod quæcunq; communitas, vel persona per annum in excommunicatione propter libertatẽ Ecclesiæ violatam perstiteret, ipso jure Imperiali Banno subjaceret, à quo nullatenus extraheretur, nisi prius ab Ecclesia beneficio absolutionis obtento. Et insuper ordinaverat, quod nullus Ecclesiasticam personam in criminali quæstione vel civili trahere ad judicium seculare præsumeret contra canonicas sanctiones & constitutiones imperiales, quod si secus faceret, actor à jure suo caderet, judicatũ non teneret, etiam judex foret extunc judicandi auctoritate privatus. Quodq; judices temporales, qui clericis vel ecclesiasticis personis justitiã denegare præsumerent, tertio requisiti suam jurisdictionem amitterent, prout in dicta imperiali constitutione plenius cõtinetur. Dictus inquam prædecessor constitutionem ipsam de consilio etiam fratrum suorum sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinalium apostolica authoritate approbans & confirmans, ipsam mandavit inviolabiliter observari. Nec non statutarios, scriptores & victatores prædictos, excommunicatos auctoritate apostolica prædicta publicè nunciari.

Et deinde ad audientiam divæ memoriæ Karoli IV. etiam Romani imperatoris semper-Augusti, deducto quod nõnulli seculares in potestatibus & officiis publicis constituti, videlicet Duces, Comites, Barones & alii domini temporales, necnon consules civitatum, oppidorum, villarum, & locorum Rectores in nonnullis provinciis constituti Dei timore postposito statuta singularia & iniquas ordinationes, motu proprio de facto, contra personas Ecclesiasticas, Ecclesiarum libertates & earum privilegia condiderant, eisq; de facto & publice insistere præsumpserant, contra Canonicas & legitimas sanctiones, utpote quod nulla bona temporalia in potestatem Ecclesiasticam transferrentur: Neve Clerici in sacris constituti ad agendum & testificandum in civilibus, & maximè in piis causis aliquatenus admitterentur; quodq; excommunicati laici & publice denunciati in civili foro minime repellerentur. Et insuper cum prædicti domini temporales, Consules & Rectores per secularẽ potestatem res & bona clericorum occuparent, & arrestarent, ac oblationes Christi fidelium diminuerent & restringerent, exactiones & tallias indebitas de bonis & redditibus Ecclesiarum exigerent & extorquerent, possessiones Ecclesiarum & personarum earundem devastarent incendiis & rapinis: contractus inter clericos & laicos factos legitime, ad libros civitatum, villarum & locorum prædictorum inscribere & sigillare recusarent; donata & legata ad fabricas & Ecclesiarum structuras contra prælatorum voluntatem & aliorum quorumcunque interesset, contra justitiam usurpare præsumerent; & in fraudem & odium clericorum de bonis etiam & rebus clericorum, quæ non causa negotiationis sed pro eorum usibus propriis per eorum terras duce bant seu duci faciebant, theloneum exigere & recipere non verebantur; & confugientes ad Ecclesias & eorum Cæmiteria inde extrahere, contra sanctiones imperiales præsumebant.

Idẽ Karolus imperator tanquam Christianissimus princeps, volẽs in præmissis providere remedio salutari, etiam de principum, ducum, Comitũ, & Baronũ fidelium q; aliorũ sacri imperii cõsilio & auctoritate im-

tate imperiali quæcunque statuta & consuetudines prædicta tanquam per Canonicas & civiles sanctiones expresse reprobata, Cassoviæ irritavit, & annullavit, ac cassa & irrita, nulliusque esse roboris penitus voluit vel momenti: Præcipiens sub indignatione imperialis Banni, universis & singulis principibus & temporalibus dominis, consulibus, potestatibus & aliis in officiis publicis constitutis, quatenus extunc ipsorum statuta & ordinationes, quæ sunt in præjudicium Ecclesiasticæ libertatis editæ, omnino revocarent, & de luce tollerent, quodque secundum ea non judicarent amplius, nec sententias dictarent, aut eisdem in judicio vel extra judicium, quomodolibet pro se & contra Ecclesiasticam libertatem potirentur. Pronunciavit insuper & eadem imperiali decrevit auctoritate, quod quicunque laicus cujuscunque status vel conditionis existat, ausu sacrilego, & propriæ temeritatis audacia sacerdotem vel Clericum secularem vel religiosum diffidaret, proscriberet, diffamaret, captivaret, spoliaret, occideret, mutilaret, aut in carcere detineret, ac hujusmodi maleficia perpetrantes scienter receptaret vel favorem eis præstaret, præter pœnas à sacris Canonibus & legalibus sanctionibus eis inflictas, eo ipso redderetur infamis & omni honore privatus, nec ad placita vel consilia nobilium admitteretur quovis modo. Hortans insuper & in domino requirens prælatos in illis partibus constitutos, ut legem imperialem hujusmodi per ipsorum Ecclesias & Synodos publicarent, ne transgressores hujusmodi per simulatam ignorantiam suas valerent malitias excusare, prout in edita tali lege prædicta plenius continetur.

Cum autem sicut exhibita nobis nuper pro parte Venerabilis fratris nostri Episcopi Wratislaviensis & dilectorum filiorum Cleri, Civitatis & diocesis Uratislaviensis, petitio continebat, adeo perversorum quorundam laicorum in Civitate & dioceſi Uratislavienſi & aliis locis circumvicinis habitantium malicia inolevertit, quod hujusmodi imperiales constitutiones transgredi non verentur, & Ecclesiasticas libertates violare præsumunt, pro parte eorundem Episcopi & Cleri nobis fuit humiliter supplicatum, ut providere eis super præmissis oportuno remedio dignaremur. Nos igitur vestigiis dicti prædecessoris nostri inhærentes, hujusmodi supplicationibus inclinati fraternitati vestræ per Apostolica scripta mandamus, quatenus vos duo aut unus vestrum per vos vel alium seu alios constitutiones prædictas in præfatis civitate & dioceſi Wratislavienſi & aliis locis circumvicinis auctoritate nostra faciatis inviolabiliter observari. Nec non statutarios, scriptores & violatores prædictos excommunicatos, publicè nunciari, & ab omnibus aliis arctius evitari, Apostolica auctoritate faciatis transgressores ac violatores, & contemptores ac sacrilegos prædictos, nec non contradictores quoslibet & rebelles per censuram ecclesiasticam appellatione postposita compescendo, invocato ad hoc etiam, si opus fuerit, auxilio brachii secularis non obstante si aliquibus communiter vel divisim à sede apostolica sit indultum, quod interdici, suspendi, vel excommunicari non possint, per literas apostolicas, non faciendo plenam & expressam, ac de verbo ad verbum de indulto hujusmodi mentionem. Datum Romæ apud sanctum Petrum 13. Calendas Martij, pontificatus nostri Anno tertio.

SIGISMUNDI IMP. AUG. *Anno Christi 1414.*

EDICTUM

DE SALVO CONDVCTV IOANNIS HVSSI.

SIGISMUNDUS Dei gratia Romanorum Rex Semper-Augustus, & Hungariæ, Dalmatiæ, Croatiæ, &c. Rex, Universis & singulis Principibus Ecclesiasticis & Secularibus, Ducibus & Marchionibus, Comitibus, Baronibus, Nobilibus, Proceribus, Militibus, Clientibus, Capitaneis, Potestatibus, Gubernatoribus, Præsidibus, Publicanis, Officialibus, quibuscunque Civitatum, Oppidorum, Villarum & locorũ Communitatibus, ac Rectoribus eorundem, cæterisq; nostris & sacri Imperii subditis & fidelibus, ad quos præsentes literæ pervenerint, gratiam Regiam & omne bonum.

Venerabiles, Illustres, Nobiles & fideles dilecti; Honorabilem Magistrum Joannem Hus, sacræ Theologiæ Baccalaureum, & Artium Magistrum, præsentium ostensorem, de Regno Bohemiæ ad Concilium generale in civitate Constantiensi celebrandum in proximo, transeuntem, quem etiam in nostram & sacri Imperii protectionem recepimus & tutelam, vobis omnibus & vestrũm cuilibet pleno recommendamus affectu, desiderantes quatenus ipsum cùm ad vos pervenerit, gratè suscipere, favorabiliter tractare, atque in his, quæ ad celeritatem & securitatem itineris ipsius pertinent, tam per terram quàm per aquam, promovivam sibi velitis & debeatis ostendere voluntatem, necnon ipsum cum famulis, equis & aliis rebus suis singulis, per quoscunque passus, portus, pontes, terras, dominia, jurisdictiones, civitates, oppida, castra, villas, & quælibet alia loca vestra, sine ulla solutione tributi, telonii, aut alio quovis solutionis onere, omnique prorsus impedimento remoto, transire, stare, morari & redire liberè permittatis, sibiq; & suis, cùm opus fuerit, de securo & salvo velitis & debeatis providere conductu, ad honorem & reverentiam nostræ Majestatis. Datum Spiræ, anno Domini M CCCC XIV. die Octobr. XVIII. Regnorum nostrorum, Hungariæ, &c. anno XXXIII. Romanorum verò V.

Ad mandatum Domini Regis

Michael de Paceſt, Canonicus Uratislavienſis.

Anno Christi 1416.

CONSTITVTIONES SIGISMUNDI, IMPERATORIS AUGUSTI SACRA DIRECTA AD CONCILIUM CONSTANTIENSE.

SACROSANCTAE CONSTANTIENSI SYNodo in Spiritu sancto congregata.

* vel, unitate.

SUMMA equidem Sapientia rationis suæ lege multiplici, creaturæ à se conditæ jura suaviter disponens, quemadmodum eminens cœlum syderibus ornat, ut vicibus alternatis mundum illustrent, & eorum officiosa diversitas in numero discordet, sed subjectam terrarum latitudinem vernanti rerum * universitate depingat: ita humanos actus & in pacis pulchritudine & justitiæ celebritate providit regulariter, ut alter alteri non injurietur, exemplis de superioribus derivatur ad inferiora. Verùm humani generis inimicus, pacis inpatiens, amator litium, discordiæ seminator, saluti hominum invidens, inter Serenissimos Principes Francorum & Angliæ Reges, fratres nostros carissimos, contentionis materiam (quod dolenter referimus) suscitavit. Quod etiam vestræ notorium est sanctitati, ut molestam admodum & novam etiam sacrosancta mater Ecclesia ex hac experientia dispendiosam sentiret perniciem. Sentit utique, sentit sancta mater Ecclesia tam populi Christiani sibi commissi quàm suam gravem de hujusmodi contentione jacturam. Ex eo namque quàm dirè, quàm graviter materna ejus viscera quatiantur, quòd ipsa tam raros filios, tam inclitos Principes in suo sentiens utero collidentes. Prudenter advertit Christianæ militiæ potentiam in Christi blasphemos, & inimicos nominis Christi, potenter & magnificè, more solito, exercendam, in opprobrium & grande domesticorum fidei detrimentum talibus contentionibus explicari.

2. Hæc igitur & alia incommoda dissensionis hujusmodi ex fervore caritatis intrinsicæ, & nos sincero pensantes affectu, vigilamus attentius, attentioneque solita vigiliter intendimus, multaque sollicitudine pervigiles laboramus discriminibus tantis occurrere, ipsosque Reges inclitos à discordiarum dispendiis possetenus præservare, ac glutino solidæ caritatis & concordiæ unire. Quam etiam tractatus, qui super hoc inter ipsos habentur & deducuntur, promittere probabiliter videntur, ut & regnis ipsis & subditis quietis optatæ jocunditas proveniat, perversorum exterminetur malitia, animarum pericula vitentur, Ecclesia sancta in unitate capitis assumti, eorundem Regum præcipuè & ceterorum Katholicorum Principum munita unanimi præsidio & concordi voto, à fluctibus perfecta, ejectaque scissura, largiente altissimo, destructis adversitatibus & erroribus universis respiret, & suorum jurium gaudeat & virium integritate resumpta. Profectò ad id jugiter nostra suspirat intentio: ad id plenis desideriis anxiamur, non proponentes à cœptis desistere, quin circa negotium hujusmodi sub spe illius, qui facit concordiam in sublimibus, qui ventis imperat & mari, & ad ejus nutum stat spiritus procellarum; pacis consilia cogitantes, in quantum ab alto permittitur prosequi, pacis semitas intendimus studiosè. Nimirum id etiam propensiùs desiderat Christianitatis, maximè his diebus, miseranda conditio: quam etiam intrinsica plusquàm civilia bella, & inhumaniter efferatum immanitates gentium, & infidelium feritates nationum, affligunt incessanter.

Concilium hortatur, ne quid se absente decernat.

3. Quæsumus igitur, Patres sanctissimi, filiali devotione & reverentia, quatenus cùm sciatis, quòd probatio fidei patientiam, quæ vincit maliciam, operatur; patientia autem opus perfectum habet, nostrorum processuum causam, ordinem, ac rectam & puram prætendentes attentionem, vestro prudenti consilio & spiritu quieto discutientes: & procul dubio animus rectæ rationis dictamine dijudicans in illis inveniet, unde rectum prosequendo judicium, omni super præmissæ objectionis & turbationis remota materia, quiescet, nec via querelæ patebit. Supplicantes devotè, ut quemadmodum nuper per reverendissimum in Christo patrem Dominum N. Archiepiscopum a Girezinensem, amicum nostrum carissimum, & venerabilem Symonem Episcopum Tragutiensem, Principem & procuratorem nostrum devotum, fidelem ac dilectum, sanctitati vestræ intimavimus, de conclusione negociorum arduorum & altorum quotumcunque usque ad nostrum adventum supersedere dignemini, gratissimam in eo complacentiam, immò gratiam facientes.

a. fort. Gnezinensem.

VVilhelmus Dux Bavariæ & Comes Hanonæ &c. Imperatorem deducit.

4. Retardatio nempe adventus Illustris Principis, Wilhelmi Ducis Bavariæ Comitisque Hanoniæ, Holandiæ, &c. consanguinei nostri carissimi, propter ventorum contrarietatem, effecit moram tantam in Anglia nobis pausandi, qui jam nudiusquartus advenientes speramus breviter unà cum eodem in tractatibus pacis fine dato bonam facere conclusionem, & per semitas ejusdem Ducis versus Constantiam directo tramite continuabimus gressus festinanter; quoniam jam nostros & comitivæ nostræ equos abhinc remisimus ultra mare, ut ad terram ejusdem Ducis deducantur. Datum in Wystmonter prope civitatem Londoniarum in Anglia, secunda die Junii, regnorum nostrorum, Ungariæ, &c. anno XXX Romanorum electionis sexto, coronationis verò secundo.

Sacrosanctæ matris & universalis Ecclesiæ Advocatus & filius devotus,
SIGISMUNDUS Dei gratia Romanorum & Ungarorum &c. Rex semper-Augustus.

RESPON-

RESPONSIO CONCILII CONSTANTIENSIS.

SACROSANCTA Constantiensis, &c. Regi Romanorum, &c. salutem & Dei omnipotentis benedictionem.

Si quantam tuæ Serenitatis litteræ pridem nobis directæ lætitiam attulerint, qualem animis nostris dulcedinem præbuerint, exprimere curaremus, non solùm non liceret, sed si fas esset, in longum nimis protenderemur oratio. At nos cum familiari sermone usuri simus, dicendi seriem obmittimus. Indicasti quidē spem optimam componendæ pacis inter clarissimos Ecclesiæ filios Karolum Franciæ & Henricum Angliæ Reges illustres, illorumq; inclita regna. Quæ pax nō solùm eis, sed cuncto Christiano cœtui summā quietem pollicetur, & Ecclesiæ Dei sanctissimæ peropportuna censenda est. Numquid illorum Regum clarissimorum potentiam vidimus, quam & Barbari etiam plurimumq; formidant? Numquid illorum ingentium regnorum Christiana religio suo robore consistit, & magis ac magis dilatabitur, dum ingentia bella sopientur? Si veterū reperas historias, passim futura auspicia considerare licebit, quibus ut primum eorundem Regum Illustrium dissentiones in amicitiam converterentur. Intelligere possumus, fidem Katholicam proinde maxima debere suscipere incrementa; Denique Ecclesiam sanctam & sacrum Imperium suis juribus posse consistere. Verumtamen unum singulari gaudio nostris desideriis præesse dinoscatis, Excellentissime Princeps, ut tua hæc opera pro totius orbis salute procedant. Nam non solùm erit tuum nomen etiam apud posteros continuè gloriosum, sed penitus admirabile. Quis enim unquam, ut vetera recēseamus, tanta sollercia ac disciplina pro singulorum quiete laboravit? Multi quidem armis, multi reliquis factionibus, quò suum imperium extenderent, insudarunt: tu verò Princeps Clementissime, id pro tuo Imperio deligis, ut alii legitimè & quietè imperare valeant prorsus invigilas. Itaq; si te suprema dignitate decoratū aspicimus, non minus Regali disciplina imbutū, & apud omnes summa devotione venerationeq; receptū intelligimus. Deum etiā supplices oramus, elevatisq; ad eum manibus exoramus, ut de tam saluberrima pace & ab omnibus pariter concupita Celsitudo tua hominem amplissimum: nos verò suavissimæ spei, quam in ea pace tuis mediantibus studiis habemus, intentum feliciter consequamur.

Ceterùm, Gloriosissime Princeps, si ab hujusmodi concordiæ tractatu ab initiis tui regressum desideriis temperavimus, insidet tamen semper cordibus nostris revisendæ tuæ Serenitatis inexplicabilis affectatio, quò tandem pro universalis Ecclesiæ unitate atq; reformatione, quæ instat, perficere valeamus, neq; etiam sacrum istud Concilium solidiùs conservetur. Proinde quantum nostræ exhortationes apud tuam mãsuetudinem valituræ sunt, obsecramus ut peractis (& ō utinam feliciter, ut speramus) cum illis inclitis Regibus tractatibus, quantocius eadem Serenitas revertatur. Nec enim facile dictu est, quanta tua præsentia commoda, qualémve jocunditatem omnibus afferet, quantumq; ex ea hostibus & pacis detractoribus timoris emerget. Et ut paucis agamus, cùm venerit tua inclita Celsitudo, cuncta prosperè, cuncta quietè succedent. Præcipuè autem videris, Katholice Princeps, ne dum te abesse contigerit, in arduis rebus aliud agamus. Nos, qua tuis maximè desideriis annuere cupientes, prout & hactenus gestum est, ita in futurum curabimus, ne quid grave & magnum decernatur ac fiat: intenti semper, quantum licebit, singula tuæ Celsitudinis vota cum omni studio mansuetudineq; tractare. Datum Constantiæ, VII. Kalend. Julii.

Concilium invito & absente Imperatore nihil promittit decernere.

SIGISMUNDI IMP. AUG.

ET COMMUNIUM S. IMPERII ORDINUM

AVISAMENTA

Anno Christi 1416.

Super materia Apostolicarum reservationum, & collatione beneficiorum hactenus per Summos Pontifices & Ordinarios Collatores practicanda: per Deputatos Provinciarum Nationis Germanicæ concepta in Concilio Constantiensi, & posteà per Deputatos ejusdem Nationis audita.

CAPITULUM I.

INprimis ad tollenda illa scandala, quæ hactenus ex diminutione divini cultus Simoniacæ extorsionis pecuniarum, ambitione & cupiditate provenerunt Ecclesiasticorum beneficialium, & possessionum eorum desolatione acciderunt in Ecclesia Dei, &c. Pro illorum scandalorum materia resecanda videtur, quòd per hoc sacrum generale Concilium tolli, auferri, & revocari debeant reservationes omnium & singulorum beneficiorum Ecclesiasticorum, tam majorum quàm minorum, quæ saltem in corpore juris non clauduntur: ut sunt videlicet illæ, quæ introductæ sunt in existentia ad regimen, aut per quascumque regulas Cancellariæ, &c. quòd hujusmodi reservationes futuris temporibus nullatenus per quemcumque Summum Pontificem fiant sine declaratione, authoritate, consensu, & approbatione Concilii generalis.

Kk 4 CAPIT.

CAPIT. II.

Rom. 2. v. 11. & c. 10. v. 11. Jacob. 2. v. 1.

ITem tollatur hæc nimis exorbitans abusio, quam sibi Domini Cardinales velut pro lege servare conantur, videlicet quo bona Ecclesiastica quæcumq; per Cardinales obtenta, si illa vacare contingat, quòd aliis quàm Cardinalibus conferre non debeant. Quod utiq; magnū incōveniens esset in Ecclesia sancta Dei: quia introduceret præcisè acceptationem personarum, quā supremus Monarcha in Ecclesia triumphante non admittit. Item, quia id officium dominorū Cardinalium est, Summo Pontifici, cui universalis solicitudo Ecclesiæ Dei commissa est, secundū suas partes assistere, & in agēdis rebus consilium dare, cujus occasione verisimiliter cōtinget, ipsos non nisi in curia Romana decedere, & ex eorum decessu sua beneficia non nisi ibidē vacare. Idcirco ne beneficia dictorum Dominorum Cardinalium, per ipsos jam obtenta, in curia perpetuarentur, in magnū detrimētum illorū beneficiorum & suarum possessionum, & (quod pejus est) divini cultus, & Christi fidelium animarū, illa ad sua remedia & Dei laudem frequentandam instituentium: statuat hoc generale Concilium, quòd Domini Cardinales, habentes Ecclesiastica beneficia, de facto illa obtineant, si saltē velint, quamdiu vivant: sicq; ipsis decedentibus vacare censeantur ipsis Ordinariis Collatoribus, nō obstante c. *licet statutum*, & cap. *præsenti, De præbendis*, lib. 6. sicut si ipsi ex Romana curia decessissent.

Reformat. Sigismundi c. 8. §. 2.

a. Et præfatorum Dominorum Cardinalium numero reducto, secundùm quod in aliis reservatoriis articulis est avisatum, nulli Cardinalium tunc inanteà aliquod beneficium Ecclesiasticum, majus aut minus, detur vel assignetur, cui in propria persona præesse, aut ipsum regere non valeat: sed ipsis sicut pro communitate totius laborent Ecclesiæ, ita ipsis secundum decentiam status eorum de omnibus fructibus cameræ Apostolicæ, aut de regnis aut provinciis Christianitatis distinctis provideatur, sic quòd quilibet annuatim pro decētia sui status servandi, cum debita moderatione & superfluorum amputatione, habeat III. vel IV. milia flurenorum: secundum quod huic sacro Concilio pro salubri remedio contra fastus, pompæ, ambitionis, cupiditatis, & voluptatis morbos (qui à talibus Apostolorum Christi successoribus debent esse longè remoti) visum fuerit expedire.

CAPIT. III.

ITem statuatur & ordinetur, quòd in omnibus beneficiis electivis, sive sint Patriarchatus, Archiepiscopatus, Abbatię, Præpositurę, Primiceriatus, Prioratus, Archidiaconatus, Archipresbyteratus, Decanatus, aut alia electiva beneficia inferiora, serventur jura de electione & apostolatione in corpore juris contenta, cum omnibus eorum capitulis, prout posita & ab antiquo per sanctos Patres practicata sunt. quæ etiam beneficia electiva sub quacumq; expectativa gratia cadere non debeant: sic tamen, quod illæ electiones, quotiens occurrerunt faciendæ, postquam factæ sunt, per immediatos superiores secundum formam juris examinentur, & canonicè factæ confirmentur: & quòd nullo modo liceat Summo Pontifici quicquam in contrarium attentare, præterquàm in electis sibi immediatè subjectis, de quibus habebit prohibere; vel nisi contingat in præmissis quicquam contra formam juris factam aut esse quomodolibet attentatū, quo sicut ad id tenetur, ita sibi liceat taliter acta vel attentata retractando sive in melius ordinando reformare, cum potestate corrigendi vel puniendi transgressores.

CAPIT. IV.

ITem quia seclusis beneficiis electivis, de quibus in proximo capite mentio facta est, reliqua beneficia Ecclesiastica, quæ saltem non sunt de jure patronatus Laicorum, sunt adhuc in duplici differentia. Nam quædam sunt minora, ut quæ taxam decem marcarum argenti puri non excedunt; alia sunt, quæ communi æstimatione hujusmodi taxam excedunt.

CAPIT. V.

ITem quædam minora beneficia sunt, quæ continuam personalem residentiam, & continuum exercitium divini officii requirunt sic, ut quasi manualia cēseantur. Idcircò ut secundùm valorem beneficiorum fiat moderatio talis, ut magis idoneis & bene meritis majora, & minùs bene meritis minora beneficia, secundùm æqualem justitiæ distributivæ regulā, quod melius fieri poterit, conferantur: statuat & ordinet hoc sacrum Concilium, quod sub gratiis Apostolicis in forma speciali concessis nullatenus omni cadere debeant beneficia memoriā, quæ videlicet taxam decem marcarum argenti non excedunt, vel continuum requirunt exercitium divini officii; ut sunt Vicariæ, Capellaniæ, Altaristæ, & Præmissariæ, tam Cathedralium quàm Collegiatarum Parochialiumq; Ecclesiarum, Monasteriorum, & Conventuum ac Hospitalium: & ex adverso sub gratiis in forma pauperum concessis non cadant beneficia majora, quæ taxam videlicet decem marcarum argenti puri excedent. Et si quæ signaturæ gratiarum secus factæ reperiantur, careat impetrans commodo literarum Apostolicarum desuper conficiendarum: & acceptiones & provisiones, super talibus confectis literis factæ, sint irritæ, cassæ, & ipso jure nullæ.

CAPIT. VI.

Avisam. Mogunt c. 7. Gravam. Germ. Nat c. 5 Epitom. Pragm. x. 3. §. 6.

ITem dispenat & ordinet hoc sacrum Concilium, quòd Summus Pontifex futuris temporibus quemcunque Ordinarium Collatorem gravare non habeat, neque debeat, nisi per unicam Apostolicam expectativam in forma speciali ad beneficia majora, quæ taxam decem marcarum argenti puri, ut præmittitur, excedent: & similiter non nisi per unicam Apostolicam expectativam in forma pauperum ad beneficia minora, ut præmittitur. Et ad cavendum multitudinem per variam importunitatem

tatem quandoque impetrantium, ut singulis gratiis expectativis, secundum dispositionem juris communis antiqui, ponatur hæc clausula: SI PRO ALIO SUB TALI FORMA VEL GRATIÆ SPECIALIS, VEL IN FORMA PAUPERUM, SIT IPSO JURE NULLA. Sic similiter de tertia parte & consequenti, necnon omnia inde secuta nullius sunt roboris vel momenti. Caveatur autem in omnibus, quòd executores Apostolici, secundùm tenorem literarum Apostolicarum, non declarent ullos ad obtinenda Ecclesiastica beneficia habiles & idoneos, nisi qui districto examine tales de facto reperiuntur.

CAPIT. VII.

Item, quòd ad providendum universali Ecclesiæ DEI, quæ contra infideles, Hæreticos, Schismaticos, & bonorum morum eversores, maximè indiget viris literatis & in scientia eruditis, qui in generalibus studiis & aliis patrimonia sua & labores suorum consumunt proventuum, & quibus fortitan per Ordinarios eis ignotos minimè vel saltem tardiùs provideretur: statuat & ordinet hoc sacrum Concilium, reservandi pro viris literatis quartam partem omnium Ecclesiasticorum beneficiorum majorum, videlicet quæ taxam decem marcarum argenti videantur excedere, sic videlicet, ut in qualibet Ecclesia Cathedrali quarta pars Canonicatuum & præbendarum reservetur pro Doctoribus sacræ Theologiæ, Juris Canonici & Civilis, aut Licentiatis in eisdem. In singulis verò Collegiatis Ecclesiis, quæ saltem præbendas majores & dictam taxam excedentes habent, similiter quarta pars Canonicatuum, præbendarum, pro dictis Doctoribus, Licentiatis, aut in Medicina Doctoribus, Magistris in artibus: ac in dictis facultatibus Theologiæ, Juris Canonici, Civilis, & Medicinæ Baccalaureis, reservetur. Et ita de quarta similiter cujuscunque alterius ordinarii collatoris, sic quòd ad illam nominatam quartam partem talium majorum beneficiorum omnium Ordinariorum, post dictorum beneficiorum vacationem, sint manus clausæ, sicut per Decreta Summorum Pontificum hactenus fuerunt per unum mensem, per quem dicti Ordinarii Collatores expectare, & præfati Doctores, Licentiati, Magistri, & Baccalaurei venire, & ut recipiantur instare, teneantur. Quòd si tales non venerint infra mensem, nec ut recipiantur instent; aut forsitan instent, & dicta beneficia deservire non velint; aut ea etiam deservire volentes aliàs forsan sint inhabiles & inidonei: tunc liceat Collatoribus Ordinariis dicta beneficia vacantia aliis personis idoneis, etiam non graduatis, ista vice conferre, sic tamen quia in aliis futuris vacaturis beneficiis de dicta quarta parte existentibus, præfatis Doctoribus, Licentiatis, Magistris & Baccalaureis nullum præjudicium generetur: collationes verò secus aut aliter factæ, sint ipso jure nullæ. Et nihilominus Collatores secus seu in contrarium Ecclesiastica beneficia conferentes, eo facto suspensionem à collatione etiam aliorum beneficiorum, si quæ ultra conferre haberent, & à fructibus suorum beneficiorum, ratione quorum hujusmodi eis collatio debetur, per triennium sint suspensi: & ultra hæc talia tam apud Collatorem quàm apud eum, cui secus provisum extitisset, in proxima vel in Provinciali vel Episcopali Synodo, & secundum ejus determinationem corrigantur & reformentur, quod cæteris cedat ad exemplum.

Avisament. Mogunt. c. 8. per totum, Epitom. Prag. Sanct. c. 3. §. 10.

CAPIT. VIII.

Quod in hoc sacro Constantiensi Concilio non solùm Episcopi & Principales infulati Abbates habere debeant voces judicativas & diffinitivas, sed Episcoporum & Abbatum, necnon Capitulorum, & universitatum studiorum Procuratores, Monasteriorum & Conventuum Præceptores, Generales, Ministri, Provinciales, & Priores, Magistri, Doctores, & devotorum Christi fidelium Oratores, ex subsequentibus videtur apparere, &c.

SIGISMUNDI IMP. AUG. LAUDUM

Anno Christi 1417.

In causa vertente inter Archiepiscopum Civitatemq. Coloniensem, & Ducem Montensem, super erectione novi theloni, & exstructione novarum munitionum ad Rhenum.

NOS SIGISMUNDUS DEI gratia Romanorum Rex Semper-Augustus, Hungariæ, Dalmatiæ & Croatiæ Rex, &c. omnibus & singulis notum facimus, & præsentibus literis testificamur.

Interprete Casparo Ens.

1. Quamvis Regia dignitas, in quam nos divina omnipotentia & mera gratia collocavit, Regium nostrum animum continuò sollicitat atq; urget, ut scilicet omnes nostras curas & cogitationes ad quæcumque incommoda, turbas & bella ab omnibus nostris & Imperii subditis & fidelibus avertenda, ac pacem ac quietem procurandam conferamus: tantò tamen cor nostrum magis accenditur, ac tantò magis sollicitum est, eas dissensiones ac bella, quæ inter præcipua nostra & Imperii membra, Electores nimirùm aliosq; potentes Principes, exoriuntur, componere atque extinguere, quantò inde nobis & Imperio, atque adeò publicæ saluti majora incommoda & detrimenta existere possunt.

2. Quum ergò bello illo, quod inter Archiepiscopum Coloniensem, sacri Romani Imperii per Italiam Archicancellarium, dilectum nostrum cognatum & Principem Electorem, ejusq; Episcopatû, ut & civitatem ac Cives Colonienses, nostros & Imperii dilectos fideles, ab una; & Illustrissimû Principem Adolphum Ducem Montensem, Comitem Ravensbergi, &c. dilectum nostrum cognatum &

Princi-

Principem, ab altera parte, exortū & gestum est, publica utilitas longo tempore impedita, regiones vastatæ, & plurimi utriusq; partis subditi tam corpore quàm fortunis plurimum læsi, atq; ad extremam inopiam redacti sint: Regius noster animus, hisce malis mederi cupiens, ita commotus est, ut Coloniā atq; Aquisgranum coràm, ad dissidium & bellū hoc componendū, nos contulerimus. Postquàm verò ab utraq; parte hujus causæ cognitio nobis permissa fuit, quemadmodùm ea quoq; jure ad nos pertinet; multa quidē, de quibus contendebatur, capita, cōmunicato cum aliquot nostris & Imperii Principibus, Consiliariis, Comitibus, Nobilibus & aliis fidelibus, cōsilio, declaravimus, atq; inter utramq; partem per sententiam nostram conciliavimus, ut videre est ex litteris nostris Regiis, quas super iis rebus fieri, & utriq; parti dari jussius.

3. Quia tamen duo illa puncta, nimirùm, de novo teloneo sive vectigali imposito, necnon de novis à præfato Duce Adolpho belli tempore excitatis operibus ac munimentis, tam plenariè decidi ac declarari non potuerunt: duorū istorum capitum cognitionē ac decisionem, de utriusq; partis consensu ac voluntate, Nobis Imperii Conventum in urbe Constantiensi habentibus, reservavimus; sicut etiam in prædictis Regiæ nostræ Majestatis litteris, capitū istorum mentio fit, his verbis: *Ad illud, quod prædictus Adolphus negatur ullū jus habere, nova vectigalia tam terrâ quàm aquâ, tam Urbis quàm Episcopatus civibus & subditis imponendi, vi earum litterarū, quas dictus Adolphus, ejusq; prædecessores ea de re consignarint, quodq; eas idē renovare teneatur; respondit prædictus Dux Montensis, patrem suum jus hoc vectigalium à Romanis Imperatoribus & Regibus, nostro* a *Patre &* b *Fratre, necnon alio quodam Romanorū Rege,* c *cognato nostro & fratre, atq; insuper* d *alio Romanorū Rege, qui intereà fuerit, atq; adeò à sacro Romano Imperio cum feudi investitura accepisse, idq; litteris se docere posse, quibus nemo excipiatur aut immunis pronuncietur; quæ porrò ad ipsum à patre pervenerint; nec cuiquam licere ipsius vectigalia impedire aut deteriora facere in eo jure, quo feuda Imperialia immunuere fas non est.* Super hoc capite pars utraq; compromisit & consensit, ut ejus decisio secundùm jus penes nos maneat, atq; intra hodiernum diem & festū Purificationis B. Virginis, ab utraq; parte Legati ad nos Constantiam, vel aliò, ubi tum erimus, mittantur, qui ex veris documentis & litteris totius rei veritatem clarè nos edoceant; utq; nos intra hodiernum diem & festum S. Georgii sententiam definitivam pronunciemus.

a Carolo IV. Imp.
b VVenceslao Imp.
c Jodoco Imp.
d Ruperto Imp.

4. Ad alterum verò controversiæ caput, quo prædicto Duci mandatur, ut nova opera & munitiones tam Mulhemianas quàm Monhemianas, bello hoc durante excitatas, funditùs demoliatur; idem Dux respondit, Mulhemū & Monhemum ex antiqua & paterna hereditate ad se pervenisse, & utrumq; locum à parentibus & majoribus suis inclusum, munitum & immunitate donatum, & in suo dominio situm esse: ac proinde sperare atq; existimare, quod ibi exstructum atq; ædificatum sit, jure à se exstructum atq; ædificatum esse, neq; ad cujusquam pertinere damnum aut injuriam, eoq; ad ejus demolitionem minimè teneri, sed potiùs æquum esse, ut patrimonii sui jus integrum sibi relinquatur: nihilominus idem Dux consensit, ut dictæ illæ substructiones & munitiones, nostras in manus consignentur, ea conditione, ut pars utraq; amicos sive Legatos suos proximis Calendis Februariis aut circiter ad nos mittat, cum plenis & omnibus eò pertinentibus documentis & testimoniis; utq; nos ante festū S. Georgii litem hanc sive controversiam sententiâ nostrâ ex jure terminemus. Quòd si neutra partium ad designatum illum diem Legatos suos miserit, ut nobis intra præscriptum terminum sententiam ex jure ferre liceat: at si intra constitutum illud tempus id non fiat, Nos quidem in sæpedicti Ducis potestatem munitiones illas & substructiones restituamus ac resignemus.

5. Posteaquam ergò intra præfixum illum terminū partis utriusq; Legati sive Deputati ad nos Constantiam venerint, sententiam nostram super duabus illis controversiis sive capitibus audituri; ac nos, assumtis in consilium:

NB. Hungariæ Episcopi atq; Proceres inter status Imperii Germanici computantur, & in senatu Imperiali sessiones & vota habent.

Reverendissimo Archiepiscopo Strigoniensi, sanctæ Romanæ Apostolicæ Sedis Legato, Cancellario nostro,

itemq; Joanne Archiepiscopo Rigensi,

Andrea Colotiensi,
Georgio Passaviensi,
Georgio Tridentino,
& Simone Traguriensi } Episcopis.

Nec non Illustrissimis Principibus { Rudolpho Duce Saxoniæ & Luneburgi, Sacri Romani Imperii Archimarescallo, Friderico Marchione Brandenburgico, Burggravio Norimbergensi, Sacri Rom. Imp. Archicamerario } Dilectis nostris cognatis atq; Electoribus.

nt & Ernesto, Gulielmo, Henrico & Othone, Comitibus Palatinis ad Rhenum, Ducibus Bavariæ;
Alberto Duce Saxoniæ & Luneburgi;
Friderico Marchione Misniæ & Landgravio Thuringiæ;
& Bernardo Marchione Badensi.

Præterea Nobili {
Rudolpho Marchione in Hachenberg, Domino in Roetelen & Susenberg,
Ludovico Comite Otingensi,
Gunthero Comite Schvvartzenburgio, Domino in Reims, nostræ Aulæ Præfecto Juridico,
Eberhardo Comite Nellenburgensi,
Conrado Comite Freiburgensi, Domino in Welschennevvenburg,
Joanne Comite Lupfensi, Landgravio in Stulingen, &c.
ac tandem Alberto ab Honlach.

Stre-

Strenuo { Frischansio à Bodmer, Joanoe Conrado à Bodmer Equite, Huberto Marescalco à Bappenbeim, Vigelio Schenck à Geirn, Casparo à Clingenberg,

multisq; aliis Nobilibus & Jurisconsultis sive Doctoribus, utramq; partem & ab eis producta instrumeota, testimonia, contradictiones, responsiones, & quidquid ad causam hanc spectat, plenè audivimus, & varia Cæsarea ac Regia diplomata, res judicatas, aliasq; litteras ad vectigalium jus pertinentes, & ab anoquis temporibus hucusq; concessas, diligenter inspeximus ac trutinavimus: animo præmeditato, & maturo præfatorum tam Ecclesiasticæ quàm Sæcularis dignitatis Principū, Comitum, Nobilium & Doctorum, nostrorum fidelium, consilio, Deum & justitiam unicè præ oculis habeotes, ex jure hanc sententiam proonunciavimus.

6. Primùm, ut quantū ad vectigalia, prædictus Dux Adolphus eas litteras, quas tam ipse, quàm ipsius pater & mater Reverendo in Christo patri Coloniensi Archiepiscopo ejusq; Ecclesiæ & subditis, ut & Civibus Coloniensibus concesserunt, ut & jura super eare pronunciata & facta, & à sæpe nominato Duce Adolpho per juramentum confirmata, prout ea sonant, & tam ea illis quàm ex aliis litteris & diplumatis doceri possunt, integra servet, uo frui permittat.

7. De secundo articulo, nimirùm de novis illis operibus & munitionibus, similiter matura habita cum prædictis nostris Principibus, Comitibus, Nobilibus & fidelibus, deliberatione, eodē etiam Adolpho oon ignorāte nec invito, ex illa, qua ex compromisso in eundem Adolphum uti nobis licet, potestate, decrevimus ac decidimus, hocq; ipso jubemus, ut omnia ista nova opera & munitiones, tam ab Adolpho Duce Mulhemi & Moohemi ex illa, quàm ipso Archiepiscopo ex altera parte ad Wisselingam, Tuitiū, & Rilam constructa ædificia ac propugnacula, funditùs sine ulla mora aut recusatione dejiciantur. Quem in finē certos homines ablegare volumus, qui videant, nobisq; fidē faciant, demolitiooē hanc nulla mora interposita, nulloq; excepto, opere ipso plenè completam ac perfectam esse.

8. Ut verò hæc seotētia nostra tantò firmior habeatur, semperq; maneat, ex plenitudine Regiæ potestatis, utriq; parti, & earum singulis, hoc ipso seriò mandamus, ut sententiæ huic nostræ & tei judicatæ utrimq; steot & satisfaciant, mandatumque hoc nostrum inviolabiliter servent atque exsequantur, oisi nostram & Imperii iodignationem incurrere velint. In cujus rei fidem diploma hoc Regiæ nostræ Majestatis sigillo muniri curavimus. Actum Constantiæ, anno millesimo quadringentesimo decimo septimo, die Jovis ante festum S. Georgii; nostri Regni Hungarici, &c. tricesimo primo, Romani verò sepomo.

MANDATUM INHIBITORIUM AC DEMOLITORIUM.

NOS SIGISMUNDUS Dei gratia Romanorum Rex Semper-Augustus; necnon Hungariæ, Dalmatiæ & Croatiæ Rex, &c. Honorabilibus, Cōsulibus, Senatoribus & universis Civibus Civitatis Coloniensis, nostris & Imperii dilectis fidelibus, significamus, quum non ita pridem latā sententiā decretum à oobis & pronunciatum sit, nova illa opera & propugnacula Mulhemi & Monhemi excitata, sine ulla mura aut impedimento penitùs funditusq; dejici atq; tolli oportere; eum in finem Strenuum virum, Georgium à Zedelitz, ministrum nostrū & fidelem dilectum, harū litterarū latorem, à nobis ablegaū, eiq; in mandatis esse datum, ut cum illi isti intersit, ac omnia ista nova opera ac substructiones, sive muri, aggeres, sepiméta, ac quodcumq; tale fuerint, oullo penitus excepto, superiori bello de oovo excitata, dirui, ac funditùs complanari curet. Quòd si fortè ab iis, qui prædicta propugnacula ac substructiones hactenus nostro nomine tenuerunt ac custodierunt, sumptus aliqui facti, & dictis propugnaculis atq; structuris impositi fuerint: nos verò id in primis satagamus, ut nostræ & Imperii regiooes, viæ atq; itinera istis in partibus, quæ ab ejusmodi propugnaculis imminent, periculis & damnis liberentur: eaq; propugnacula vobis admodùm vicina sint: peomus à vobis seriò, ut demolitionem hanc re & consilio juvetis ac promoveatis, atq; etiam sumtus, si qui facti sunt, persolvatis, quēadmodum vos facturos Nobis certò spondemus. In quo nobis quidem rem gratam facietis, ac vicissim vobis ac Civitati Regiam nostram gratiam & favorem pollicemur. Datum Constantiæ, xv. die Maij, nostrorum Regnorum, Hungarici quidem, &c. tricesimo primo, Romani verò annu septimo.

SIGISMUNDI IMP. AUG. CONSTITUTIO

Anno Christi 1434.

De Officio Vicarii generalis: & de jure primogenituræ.

SIGISMUNDUS Dei gratia Romanorum Rex Semper Augustus, ac Hungariæ, Dalmatiæ, Croatiæ, &c. Rex, Nobili BRUNORIO DALA SCALA filio quondam Nobilis Gulielmi de la Scala, nostro & Imperii Sacri Veronæ & Vincentiæ Vicario generali & fideli dilecto, gratiam Regiam & omne bonum.

1. Nobilis fidelis dilecte, licet æterni providentia Principis in terra sine certa caosa propriaq; ratione disponat, sintq; adeò incomprehensibilia judicia & investigabiles viæ ejus, ut imperfectæ humanæ naturæ conditio non solum in causis operum perscrutandis deficiat, sed in ipsis causarum operatiunibus vix sufficiat admirari; scimus autem quod *universæ viæ ejus misericordia & veritas* sunt, & quod homines *Cooperatores* ejusdem ab Apostolo denuncupaotur. Nos etiam, quos cælestis altitodo Consilii ad

bi ad hoc prætulit in Regalis apicem dignitatis, ut opportuna singulis auxilia pro tempore dispensemus, illos, quibus præesse non minus quàm prodesse proponimus, nostros Cooperatores cupimus invenire.

2. Sanè considerantes attentius & in fra claustra pectoris nostri sedulò revolventes, quod nefanda hostis antiqui nequitia, qui semper quærit ut noceat; semper in circuitu ambulat, ut offendat, in plerisq; locis Italiæ & Vicinis eisdem discordiarum Zizaniam seminavit, ingessit lites, commovit scandala, odia suscitavit grandia; utiq; desiderio ducimur ingenti, ac modis plurimis excitamur, ut malis hujusmodi molestiis quamplurimum votis nostris efficacibus & oportunis remediis obvietur, ac locis ipsis benigna Regiæ Clementiæ provisione proveniente deformata inibi propriam reformationem recipiant, ac prava & noxia procul penitus profligentur.

3. Attendentes igitur intemeratæ fidei cõstantiam firmam, ac multiplicia devotionis & fidelitatis insignia, quibus nobiles progenitores tui Domus de la scala Divos Romanorum Imperatores & Reges, ac ipsum Sacrum Romanum Imperiũ dignis quod studuerint honoribus venerari. Illum quoq; fervidum tuæ mentis ardorem, quod ad nostros & Imperii sacri promovendos honores indefessis quidem laboribus attentius inclinaris, & quod gratiarum dator altissimus personam tuam industriæ munere, providentiæ dono, discretionis virtute, circumspectionis gratia, & aliarum titulis virtutum multipliciter decoravit. Quodq; de tuis laudabilibus meritis à tuis progenitoribus radicitus emanatis, fiduciam obtinere possumus indubiam; & quod nobis obligasti, & juramenti vinculo adstrinxisti te, ac heredes tuos legitimos semper inantea perenniter & fideliter in omni obedientia, subjectum, & reverentia nostra & successurum nostrorum in Imperio exhibere, ac in eisdem jugiter perseverare. Quodq; de omnibus & singulis juribus, servitiis, datiis, donariis, cẽsibus, oneribus & solutionibus tam de jure quam de consuetudine seu pacto nobis & sacro Romano Imperio, cum omni promptitudine teneta dignoscaris, actualiter respondere locis congruis, & temporibus oportunis. Et quod omnia & singula in obligatione per te nobis tradita attendens observabis inconcussè, & nullo unquam tempore contravenies, aut contrafacies verbo vel facto per te vel per alium seu alios directè vel indirectè, publicè vel occultè:

4. Te animo deliberato, de Principum Magnatum, Comitum, Baronum & Procerum nostrorum consilio, Imperialis quoq; plenitudine potestatis, ac de certa nostra scientia ad Vicariatum prædictarum civitatum Veronæ & Vincentiæ, ipsarumq; Territoriorum, districtuum ac pertinentiarum, sicut præfati progenitores tui justè tenuerunt, & possederunt, eundem restituimus: ac ut evellas & destruas, dissipes & disperdas, ædifices & plantes in eisdem civitatibus ac earum Territoriis, districtibus & pertinentiis ordinavimus, fecimus & creavimus, & de novo constituimus per præsentes nostrum & sacri Romani Imperii Vicarium generalem.

5. Dantes ex nunc & cõcedentes tibi & legitimis heredibus tuis masculis de lumbis tuis descendentibus, plenam, liberam & omnimodam auctoritatem & jurisdictionem generalem & specialem, ac gladii potestatem, merum & mixtum Imperium vice ac autoritate atq; nomine nostris in præfatis civitatibus, territoriorum, districtuum & pertinentiarum ipsarum limitibus, circumferentiis & finibus earum per vos vel alium seu alios, cui vel quibus hoc commiseritis exercendum, animadvertendum in facinorosos & reos, coërtionem quamlibet ratione prævia, & mediante justitia exequendum.

6. Et ut etiam apud vos seu vestros Commissarios merum & mixtum Imperium, jurisdictio sive cõtentiosa, sive voluntaria in præfatis civitatibus, territoriis, districtibus & pertinentiis ipsarum, & subditis, incolis & hominibus ibidem, cujuscunq; status, præeminentiæ vel conditionis existant, salva semper in omnibus Sacrosancta Ecclesiastica libertate, de rebus, contractibus vel quasi contractibus, ultimis voluntatibus, maleficiis, criminibus & delictis vel quasi commissis, & perpetratis, in subditos, incolas & homines præfatos, & per eos seu etiam per alios in dictis civitatibus, territoriis & pertinentiis suis perpetratis, seu etiam perpetrandis, exerceatur liberè, secundũ quod jus & ratio persuadebunt.

7. Concedentes nihilominus tibi ac heredibus tuis, ac illi vel illis, cui seu quibus commiseritis seu cõmiserint, auctoritatem, potestatem, jurisdictionem omnimodam, & licentiam generalem, collectas & Datia consueta, onera, realia & personalia ac mixta, nec non omnes census, reditus, jura, proventus, emolumenta, subventiones, conductus, telonia & pedagia prædictarum civitatum, territoriorum & pertinentiarum ad nos & sacrum Romanum Imperium pertinentes, exigendi & recipiendi, pœnas & mulctas ratione prævia imponendi, levandi, & ex causis rationabilibus augmentandi, minuendi, remittendi, in judicio & extra: Judæos Cameræ nostræ servos acceptandi, defendendi & tuendi, jura Cæsarea, collectas, subventiones & steuras ab ipsis (prout hoc honor Imperii & necessitas postulaverit) exigendi in judicio & extra: In causarum cognitione, ipsum solum DEUM habendo præ oculis, ac de plano & summariè sine strepitu & figura judicii, sola veritate inspecta procedendum, determinandum, sententias exequendum; fugitivos inquirendũ & puniendum; maleficos, fures, assassinos & robatores stratarum laqueandum, judicandum, ac piratas maris submergendum juxta sacrorum Canonum, legum & jurium communium sacratissimas sanctiones, prout secundũ ritum & terræ consuetudinem, municipalia jura & statuta persuaserint; ac proditores decapitandũ, suspendendum, ac eos & eorum quemlibet, dum & quoties se casus obtulerit, condemnandum, puniendum, membra truncandum, fustibus cædendum, & in facie bullandum, de patria ad tempus, vel perpetuò relegandum, carcerandum, & igne cremandum, mutilandum & debilitandum; bona talium publicandum & infiscandum; officiales instituendum, & de omnibus criminibus ordinariis, & extraordinariis, enormibus

mibus, levibus, publicis & privatis cognoscendum, puniédum & executionem faciendum tam secundum jura communia quam municipalia decidendum, cognitionem & decisionem hujusmodi committendum, in integrum restituendum, absolutionem quamlibet in judicio vel extra exercendum, infamiam tam juris quam facti irrogandum, abolendum & disponédum: De causis principalibus & appellationibus quibuslibet tanquam judices super his à nobis specialiter deputati, cognoscendum, examinandum, diffiniendum; Decretum primum & secundum interponendum, jura declarandum & omnia quæ causarum merita requirunt exercendum & requirendum: Ita tamen, quod à tua & officialium tuorum sententia vel sententiis ad audientiam nostri culminis possit liberè totiens, quotiens opportunum fuerit, provocari. Monetas sub vero pondere & caractere aureas & argenteas instituédum: Ferias imponendum, & tollendum; Rebelles sacri Imperii persequendum & puniendum; Decreta, statuta & provisiones in prædictis omnibus & quolibet prædictorum faciendũ, de novo corrigédum, jam facta tollendum, semel ac pluries & totiens quotiens opportunum fuerit, & ordo tractaverit, & dictaverit. Rationes, dotes & dotalitia ac donationes propter nuptias admittendum, approbandum & confirmandum; mente captis curatores, & orphanis, pupillis & viduis tutores præficiendum: devolutiones fiscales quarumcunq; hereditatum seu etiam rerũ mobiliũ & immobilium, dum ratio & jus illud exegerint, nostro Regio nomine exigédum, tenutam & possessionem talium capiendũ: & generaliter omnia & singula, quæ ad veros & legitimos sacri Romani Imperii in supradictis civitatibus & pertinentiis Vicarios pertinent, ut præmittitur, libere & absq; impedimento quolibet faciendum; etjamsi qua ex eis jure vel consuetudine exigerent mandatum magis speciale.

8. Quapropter, fidelitatibus vestris * * & districtè præcipiendo mandamus, quatenus ad statum pacificum civitatum, territoriorum, districtuum & pertinentiarum prædictarum ac recuperationem nostrorum & Imperii sacri jurium, in præmissis omnibus & singulis fidem vestram, & sollicitudinem, sicut gratiam nostram charam gratamq; diligitis, sic efficaciter sicq; prompto studio impendatis, ut in nobis sollicitudinis vestræ testimonio electionis nostræ judicium cõmendetur, dum tales & tanto negocio duximus proponédum, ex quorum fide & justitia serenitatis nostræ salubre propositum de observatione jurium Imperii civitatum & pertinentiarum prædictarum singulariter exptimatur.

9. Præsentium sub nostri Regalis Sigilli appẽsione testimonio literarum. Datum Budæ Anno Domini Millesimo quadringentesimo duodecimo, vigesima secunda die Januarii; Regnorum nostrorum, Anno Hungariæ, vigesimo quinto, Romanorum vero secundo.

10. Itaq; accedens nostræ Majestatis præsentiã præfatus Brunorius nobis exposuit, Quod quia ipse nsq; modo caruisset & hodiè careret uxore & prole masculina legitima, & omnis caro esset itura viam suam, & nihil stabile sub Sole persisteret, supplicavitq; nobis quatenus providere dignaremur, in casu quo ipsum sine prole legitima masculina ab hac luce migrare contingeret, Quod extunc Vicariatus prædictarum terrarum ac civitatum à domo illa de la Scala non maneret amotus.

11. Nos verò considerantes petitionem hujusmodi honestam, maximè inducti meritis progenitorum suorum, qui officio illius Vicariatus longissimis annorum curriculis glorioso regimine præfuerunt. Ac etiam pensatis fidelissimis serviriis nobis & Imperio sacro à primordio concessionis præfati Vicariatus, omni constantia & intemerata devotione die noctuq; per ipsum Brunorium continua cura exhibitis, quibus nostræ gratiæ munificentiam sibi quodam debito vendicavit, volentes annuere votis & petitionibus suis, ac ipsum ad ulteriora nostra, & Imperii sacri servitia incitare.

12. Primò præinsertum privilegium nostrum auctoritate Cęsarea confirmamus & innovamus, ac in omnibus suis clausulis & continentiis approbamus. Et tandem ipsum privilegium animo deliberato sano principum, Comitum & fidelium nostrorum accedente consilio, & de nostra certa scientia, tenore præsentiũ, & de plenitudine Imperatoriæ potestatis ampliamus, & in personas Magnificorum Fregnani & Pauli de la Scala fratrum præfati Brunorii, nostrorũ & Imperii sacri fidelium dilectorum extendimus, ipsisq; Fregnano & Paulo, ac heredibus eorum masculis legitimis, de lumbis suis descendentibus, hujusmodi Vicariatum prædictarum terrarum & Civitatum & pertinentiarum earundem in quantum præfatus Brunorius sine filiis legitimis masculis ab hac luce, quod absit, decederet, & non aliter, gratiosius conferentes, decernentesq; & hoc Imperiali statuentes edicto, quod ipsi Fregnanus & Paulus, ac eorum heredes legitimi masculi, ipso Brunorio, ut præmittitur, absq; filiis legitimis masculis decedente hujusmodi Vicariatum præfatarum terrarum gaudeant, & fruantur omni honore, dignitate, jure & potestate in privilegio præinserto cõceptis, quos eis tenore præsentium concedimus quocunq; obstaculo procul amoto: Reservato tamen nobis & successoribus nostris Romanis Imperatoribus & Regibus, ac Romano Imperio debitæ fidelitatis juramento & obedientiæ, tempore suo præstando, quibus eos & heredes eorum, ut præmittitur, semper astrictos esse volumus.

13. Cæterum ad declarationem futurarum successionum, utq; de ordine ipsarum à posteris omnis ambiguitas auferatur & tollatur omnis materia quæstionis, confusionisq; omnis possibilis dubietas extirpetur, detur autem potius clarus & determinatus succedendi in prædictis Vicariatu, ac omnibus suprà concessis stylus & ordo. Hoc præsenti nostro Imperiali edicto in perpetuum valituro statuimus, dicimus & sancimus; Quod primogenitus præfati Brunorii masculus ex legitimo & vero matrimonio natus in Vicariatu præfato, & cæteris omnibus & singulis suprà concessis & indultis sibi succedat.

14. Et quod dicto primogenito suo decedente, etiam ipso vivente, filius primogenitus masculus ex legitimo matrimonio ortus dicti primogeniti præferatur aliis quibuscunq; in successione Vica-

Ll riatus

riatus præscripti, & aliorum superius concessorum, quod quoad prædictam successionem in singulis primogenitis masculis ex legitimo susceptis matrimonio descendentibus observari volumus.

15. Deficientibus verò, ut supra, primogenitis & primogenitorum primogenitis, tunc secũdogenitus masculus ex legitimo matrimonio ex ipso Brunoro ortus, sive ipse primogenitus ab ipso secundogenito ordinatè & secundum rectam lineam masculinam, prout de successione supra primogeniti dictum est, succedat; & sic in omnibus observetur.

16. Illud idẽ intelligendo suis tertio & quartogenitis, & sic deinceps intelligendo, etiam quod illi primogeniti succedentes ad regimen Vicariatus præfati sint habiles & idonei, sani mente & ratione: Alioquin repertis illis primogenitis, & his qui ordine suprascripto successuri sunt, in defectum rationis aut mentis & aliis defectibus legitimis & justis, successio in proximiorem post eos, sanum mente & indefectuosum, ut præmittitur, ordine suprascripto transferatur.

17. Deficiente autem præfato Brunorio (quod absit) sine prole & successore, hujusmodi Vicariatus ad fratres suos præfata concessione nostra devoluta, volumus ut Fregnanus & Paulus fratres sui tunc indifferenter & simpliciter ac æqualiter in Vicariatu ipso succedant. Et ille eis & heredibus ac successoribus pertineat pari modo, nisi alter præfatorum fratrum, videlicet Fregnanus sive Paulus, sine prole legitima procreata masculina decesserit, tunc filii fratris superstitis succedant eo modo & forma, quibus de præfato Brunorio est præmissum.

18. Ad perpetuam autem conservationem charitatis & zeli præfatæ domus de la Scala, concedimus præfato Brunorio & impartimur, quod ipse valeat relinquere cuilibet ex aliis filiis suis legitimis post primogenitum, tantum de fortaliciis & bonis, quæ annuatim ad reditus duorum millium ducatorum se extendant, cum hoc tamen, quod tales filii teneantur illa recognoscere per investituram à primogenito.

19. Et sic quilibet Vicarius de la Scala cæteris ejus filiis de tantis bonis tãtorum redituum secũdum videre providere valeat, ita tamen, quod semper à primogenito recognoscantur, ut supra.

20. Quibus quidem sic relictis decernimus ipsos omnes ac singulos suprascriptos & venientes ab eis esse tacitos & contentos, ipsis super cæteris, quæ ad hæreditatem illam contingerent, perpetuum silentium imponentes, præsentium sub nostræ Imperialis Majestatis sigillo Testimonio literarum. Datum Ratisponæ, Anno Domini millesimo, quadringentesimo trigesimo quarto: die Octobr. octavo; Romani vicesimo quinto, Bohemiæ quintodecimo, Imperii verò secundo.

Anno Christi 1413. & 1434.

SIGISMUNDI REGIS ET IMPERATORIS
BULLA
De jure & successione Electorum Palatinorum.

SIGISMUNDUS Dei gratia Romanorum Imperator semper Augustus, ac Ungariæ, Bohemiæ, Dalmatiæ, Croatiæ, &c. Rex; ad perpetuam rei memoriam.

1. Quanquam Imperialis sublimitas dignitatis, in qua conditor orbis nos suę pietatis clementia feliciter collocavit, jugiter mentem nostram sollicitet, ut cura pervigili & laborum studiis accuratis, nostrorum & Imperii sacri fidelium amputemus incommoda, eisq; desideratæ pacis amœnitatem salubriter procuremus: ferventiori tamen affectu cor nostrum accenditur penes ea, quæ sacri decus Imperii, & Illustres ipsius Principes Electores, per quos cœpit, & in quibus consistit nostræ gloriæ Celsitudo, qui & in partem sollicitudinis nobiscum sunt vocati, quadam singularitate concernunt, eos pręcipuè, quos generis nobilitas, multipliciaq; virtutum insignia & præclara fidei devotio laudabilius recommendant.

2. Sanè cùm aliàs per literas omnium Principum Electorum, & nominatim divæ recordationis Serenissimi Principis & Domini, Domini Caroli Quarti Romanorum Imperatoris & Bohemiæ Regis, genitoris nostri carissimi, velut Regis Bohemiæ; venerabilium Gerlaci Moguntini per Alemanniam, Boẽmundi Trevirensis per Galliam & regnum Arelatense, Wilhelmi Coloniensis per Italiam, sacri Romani Imperii Archicancellariorũ Archiepiscoporum; Rudolphi Ducis Saxoniæ, sacri Imperii Archimarschalli; & Ludovici dicti Romer, quõdam Imperatoris Ludovici filii, Marchionis Brandenburgẽsis, sacri Imperii Archicamerarii: ac etiam à Principibus, Comitibus, Baronibus, Nobilibus, Proceribus, ac multis aliis nostris & Imperii sacri fidelibus informationem certissimam & luce testimonia clariora, nostra suscepit Imperialis Celsitudo, qualiter felicis memoriæ Illustris Rupertus præsenior, quondam Comes Palatinus Rheni, sacri Romani Imperii Archidapifer, & Bavariæ Dux, patruus Illustris Ludovici Comitis Palatini Rheni, sacri Romani Imperii Archidapiferi, Principis Electoris, necnon Bavariæ Ducis, avunculi nostri carissimi; & post prædictũ Rupertum pręseniorem, Rupertus senior avus jam dicti avunculi nostri Ludovici; & post eundem Rupertum seniorem Rupertus pater jam dicti avunculi nostri Ludovici, successivè tanquam Archidapiferi ejusdẽ Imperii, & veri Principes Electores ab omnibus aliis eorum Conelectoribus semper habiti & reputati fuerunt: ac etiam voluntate, consensu, & votis aliorũ suorum Conelectorum Principum unanimiter accedentibus, claræ memoriæ Serenissimos quondam Romanorũ Reges, prædecessores nostros, temporibus suis & rationabiliter juxta sacri Romani Imperii observantiã in Romanorũ Reges elegerunt ad Imperatoriã Celsitudinẽ promovẽdos, ac subsequenter idẽ modernus Ludovicus cũ aliis Conelectoribus suis modernis retroactis temporibus nos in Regem Romanorum elegit, qui disponente eo, à quo bona cuncta pro-

cta procedunt, Rege Regum & Domino dominantiũ, *coronam Imperialem suscepimus: Quodq; prædicti, Rupertus præsenior patruus, ac Rupertus pater dicti Ludovici quondam Comitis Palatini Rheni, diuturna temporum præscriptione inconcusse habuerunt & possederunt legitimè, prout etiam ipse Ludovicus in præsentiarum ad instar illorum ex successione paterna & hæreditaria dignoscitur justo titulo possidere jus, vocem, dignitatem, & potestatem eligendi Romanorum Regem in Imperatorem promovendum: quemadmodum in nostris literis *declarationis, statuti ac ordinationis* sub Regali Romanorum titulo desuper editis ac promulgatis pleniùs continetur: Et quod longinquitate sæpe fit temporis, quòd res clara præsentibus redditur per oblivionem obscura futuris, prudentum cautela providit, ea quæ adduntur, scripturæ testimonio commendari, ut amplioris autoritatis robore posteritati innotescant: Habet interdum nostræ provisionis industria, ut illa in novatione confirmet, & autoritate fulciat innovata.

* al. die dicto præsentium Aquisgrani corona sumus Regia coronati.

3. Unde sane tam Ecclesiasticorum quam Secularium Principum sacri Romani Imperii Electorum consilio & consensu accedente, non improvidè neque per errorem, sed animo deliberato, aliorũ etiam Principum plurimorũ Ecclesiasticorum & Secularium, Baronũ, Nobilium, & Procerum, nostrorum ac Imperii sacri fidelium, maturè communicato consilio, cupientes autore Domino futuris obviare periculis, & materiam omnium succidere dubiorum; de certa nostra scientia & de plenitudine Imperialis potestatis, in his scriptis pronunciamus, decernimus, statuimus, declaramus, & etiam hoc Imperiali perpetuo valituro sancimus edicto: quòd jus, vox, dignitas, & potestas eligendi Romanorum Regem in Imperatorem promovendum eidem Ludovico Comiti Palatino Rheni, tanquam Imperii sacri Archidapifero ac Principi Electori, hæredibus & successoribus suis legitimis, laicis duntaxat, ab eo descendentibus, quoties casus hujusmodi electionis emerserit in perpetuum debeat competere; sicut & ritè sibi tanquam Comiti Palatino Rheni, ac sacri Romani Imperii Archidapifero competit manifestè; ac ipse velut Comes Palatinus Rheni ejusdem Romani Imperii Archidapifer, verus & legitimus Princeps Elector & post obitum ejus hæredes & successores sui legitimi, modo & forma submissis Principatum & Comitatum Palatinum ac Archidapiferiam dicti Imperii sacri, de quibus ipsum die * nostræ coronationis in Aquisgrano solenniter infeudavimus & investivimus, ac tenore præsentium infeudatum & investitum profitemur: cum omnibus & singulis eorum terris, dominiis, proprietatibus, vasallagiis, libertatibus, honoribus, & pertinentiis, in quibuscunq; rebus consistant, & quibuscunq; specialibus possint vocabulis designari, necnon jus, vocem, dignitatem, & potestatem eligendi Romanorum Regem in Imperatorem promovendum, sine impedimento quolibet debeant obtinere.

* al. supradicta Aquisgrani.

4. Et ne inter hæredes & successores ipsius, eo defuncto super hujusmodi jure futuris temporibus dubitationum, quæstionum, seu litium quævis materia oriatur; decernimus, statuimus, & præsenti Imperiali sancimus edicto in perpetuum valituro, (prout hoc idem per præfatum Dominum Carolum Quartum Romanorum Imperatorem, genitorem nostrum carissimum, omnium ac singulorum Principum Electorum, & multorum sacri Romani Imperii Principum, Comitum, Nobilium, ac fidelium consilio & unanimi consensu accedente, lege & Imperiali edicto in Aurea Bulla publicè sancitum esse dignoscitur,) quod post obitum dicti Ludovici Comitis Palatini Rheni & Bavariæ Ducis, primogenitus ejus filius, & post primogeniti obitum ejusdem primogeniti senior filius ex ordine geniture, & sic deinceps à seniori filio descendentes ex ordine genituræ semper senior; si verò primogenitus præfati Ludovici decesserit masculini sexus, laicis duntaxat, legitimis heredibus non relictis, extunc secundogenitus filius Ludovici Ducis prædicti, & post obitum ejus secundogeniti filius senior laicus: & si secundogenitus sine heredibus legitimis masculini sexus, laicis duntaxat, decesserit, tertiogenitus dicti Ludovici, & senior ejus filius laicus post mortem ipsius; & deinceps per talem modũ directa linea genituræ descendentes ab eo, laici duntaxat, jus, vocem, dignitatem, & potestatem eligendi Romanorum Regem promovẽdum in Imperatorem & officiũ Archidapiferi, cum omnibus & singulis dominiis, honoribus, juribus, privilegiis, dignitatibus & pertinentiis, in perpetuis temporibus obtinebunt per successionem hæreditariam & paternalem (ut præmittitur) ex ordine genituræ.

c. 7. § 2. & c. 25. § 2.

5. Si verò præfatum Ludovicum modernum Comitem Palatinum Rheni & Bavariæ Ducem sine legitimis masculini sexus hæredibus laicis, de lumbis ejus directa linea genituræ descendentibus, mori contigerit; extunc Principatus & Comitatus Palatinus Rheni, necnon Archidapiferia sacri Imperii, & jus, vox, dignitas, & potestas eligendi Romanorum Regem in Imperatorem promovendum, ad seniorem fratrẽ præfati Ludovici per veram paternalem lineam descendentem, & ad legitimos ejus heredes masculini sexus, laicos duntaxat, devolvantur: ita videlicet, quod post obitum ejusdem fratris senioris primogenitus ejus filius, & post primogeniti obitum ejusdẽ primogeniti senior ex ordine genituræ, & sic deinceps ex seniore filio descendẽtes ex ordine genituræ semper senior: si verò primogenitus senioris fratris (ut præfertur) decesserit, masculini sexus, laicis duntaxat, heredibus nõ relictis; extunc secundogenitus prædicti fratris senioris, & post obitum ejus secundogeniti filius senior laicus; & si secundogenitus sine heredibus legitimis masculini sexus laicis decessent, tertiogenitus dicti fratris, senior ejus filius laicus post mortem ipsius; & deinceps per talem modũ directa linea genituræ descendentes ab eo, laici duntaxat, jus, vocem, dignitatem, & potestatẽ eligendi Romanorum Regem in Imperatorem promovendũ, & officium Archidapiferi cum omnibus & singulis dominiis, honoribus, juribus, privilegiis, dignitatibus, & pertinentiis, perpetuis temporibus obtinebunt per successionem hæreditariam & paternalem (ut præmittitur) ex ordine genituræ.

6. Quibus omnibus non extantibus ad proximiorem hęredem secundum lineam paternalem, duntaxat laicum, seniorem Comitem Palatinum Rheni pro tempore, ac ejus heredes secundùm eundem modum superiùs expressatum, in perpetuum legitimè devolventur. *

al. addit: in futurum.

7. Et talis successio & devolutio, ne in his committantur errores futuris temporibus, debet (ut præmittitur) in omnibus præscriptis & singulis sine innovatione perpetuò inviolabiliter observari, taliter videlicet; quod si aliquem ex eis præmisso ab hac luce migrare contigerit, qui masculini sexus heredes legitimos laicos post se relinquat debitæ patientes ætatis defectum; extunc senior frater, nepos & consanguineus proximior in linea geniture, si frater non extiterit ejusdem defuncti, laicus duntaxat, dicti pupilli & juvenis, ad quem præscripta devolventur, de jure tutor esse debeat & curator tamdiu, donec debitam pertingat ætatem: Cui etiam juveni, quàm citò ad ætatem debitam pertigerit, jus, vocem, dignitatem, & potestatem prædictæ electionis, ac omnia & singula ab eis dependentia, idem tutor sine difficultate & renitentia qualibet tenebitur & debebit protinus assignare. Ætatem autem debitam in hoc casu, eligendi videlicet Romanorum Regem in Imperatorē promovēdum, decem & octo annorum censeri volumus & haberi. In principatibus autem, Ducatibus, & dominiis aliis temporalibus gubernandis, ætatem observandam decernimus, prout à Divis Romanorum Imperatoribus & Regibus nostris prædecessoribus est sancitum.

8. Porrò ne super jure, voce, dignitate, & potestate Electionis hujusmodi, necnon Principatibus & officio Archidapiferiæ & aliis prædictis ullo unquam tempore contingat scandala suscitari, vel attentari valeant novitates; de Imperiali plenitudine potestatis, & de certa nostra scientia, omnia & singula præmissa, prout in suis clausulis, membris, articulis, atq; punctis superiùs designantur, auctorizamus: necnon omnia & singula privilegia, donationes & concessiones quaslibet per Divos Romanorum Reges & Imperatores, prædecessores nostros, & Nos, dicti Ludovici progenitoribus Comitibus Palatinis Rheni, & sibi quomodolibet factas, datas, & concessas, auctorizamus, approbamus, ratificamus, & tenore præsentium de certa scientia confirmamus; supplentes de præfatæ Imperialis plenitudine potestatis omnem defectum, si quis in præmissis aut eorum aliquo ex verborum defectu, sententiarum obscuritate, solennitatis omissione, seu alio quovis modo nunc & inantea reperietur admissus.

9. Nulli ergo penitus hominum liceat hanc nostræ pronunciationis, decreti, statuti, declarationis, sanctionis, infeudationis, & investituræ, auctorizationis, approbationis, ratificationis, confirmationis, & defectuum suppletionis paginam infringere, aut ei ausu temerario quomodolibet contraire; sub pœna mille marcarum auri purissimi, quas ab eo, qui contrafecerit, totiens, quotiens contrafactum fuerit, irremissibiliter exigi volumus, & earum medietatem Imperialis nostræ Cameræ fisco, residuam verò partem injuriam passorum usibus applicari. † † præsentium sub Bulla Aurea typario nostræ Majestatis impressa testimonio literarum.

10. Datum Basileæ anno Domini millesimo quadringentesimo tricesimo quarto, die octava mensis Martii, Regnorum nostrorum anno Ungariæ quadragesimo septimo, Romanorum vigesimo quarto, Bohemiæ quarto decimo, Imperii verò primo.

† †

Alterum exemplar sequentia habet ad hunc modum: Testes hujus rei sunt,

Venerabiles, Wernherus Treverensis sacri Imperii per Galliam & regnum Arelarense, Theodoricus Coloniensis per Italiam — Archicancellarii, Archiepiscopi

Illustres, Rudolphus Dux Saxoniæ & Luneburgensis, sacri Imperii Archimarscalcus;
Reinaldus Dux Juliacensis & Geldriæ;
Fridericus Burggravius Norbergensis.

Georgius Pataviensis, Johannes Herbipolensis, & Rabanus Spirensis — Episcopi.

Adolphus de Clivis, Emerich de Leiningen, Fridericus de Veldentz, Johannes de Catzenelbogen, Johannes de Werthem, & Thomas de Rineck — Comites & fideles.

Præsentium sub nostræ Majestatis Sigilli testimonio literarum. Datum Aquisgrani anno Domini MCCCCXIV. ipsa die coronationis nostræ, quæ fuit octava Novembris, Regnorum nostrorum anno Hungariæ vigesimo octavo, Romanorum verò Electionis quinto.

ALBER-

ALBERTI II. IMP. AUGUSTI, ET CAROLI VII. REGIS FRANCORUM

Anno Christi 1438.

PRAGMATICAE SANCTIONIS CAPITULA.

Ita breviter hæc capitula comprehendit Rob. Gaguinus Minister Generalis Ordinis Sanctæ Trinitatis in Hist. Franc. lib. 10.

CAPIT. I.

ROMANUS Pontifex quoq; decennio generalem Synodum loco, quem volet, posthac congregato. Si negligens erit, potestas esto Patribus id designandi.

2. Convocati Concilii locum, nisi necessum erit, Pontifex non mutato.

CAPIT. II.

BAsiliensis contionis autoritas, & ipsius cõstantia Decretorum perpetua esto. quæ nemo unquam, nec ipse Romanus Pontifex, tollere, infirmare, aut transferre præsumito.

CAPIT. III.

ROmanus Pontifex majores ecclesias, Metropoles scilicet atq; Episcopales Collegiatasq;, aut eas, quibus Abbates præficiuntur, & Ecclesiasticas dignitates, quæ per electionem sibi deligere Rectorem consueverunt, nemini reservato: præter eas, quæ jure scripto vel Romani Principatus causa sibi permittuntur.

2. Huic decreto non contravenito, si intercedet causa præter legem faciendi, id Apostolicis rescriptis exprimito.

3. Idq;, dum ad Pontificatum quippiam assumetur, se servaturum jurato.

CAPIT. IV.

ECclesiâ pastore destitutâ, ii, penes quos est eligendi potestas, die & loco definito conveniunto: peccatorum suorum confessionem agunto, & eucharistiam sumunto. Mox considentes, præmisso jurejurando, nõ negligenter, nõ dolosè, non timidè, eum, qui gerendæ dignitati sit idoneus, eligunto.

2. Principibus fas non esto pro quopiam commendando molestis precibus, aut violenta comminatione, premere aut cogere electores.

CAPIT. V.

ELectionis formam, & electi merita, confirmatores Prælati inquirunto.

2. Scribæ, Notarii, moderatum salarium accipiunto.

CAPIT. VI.

ROmanus Pontifex, quem sanctitatis normam præ se ferre oportet, huic sanctioni nequaquam derogato. Si contemnet, & inde scandalum exurgat, ad subsequens universale Conciliũ deferatur.

CAPIT. VII.

ELectiones tametsi pro canonum autoritate legitimæ esse videbũtur, si inde aut ecclesia aut patria vel Respublica turbari formidabitur, eum hujusmodi electio ad Romanum Pontificem fortè referetur, & ea diligenter examinata nulla dici merebitur, alteram electioné iis, quorum refert, indicito.

2. Electum verò confirmari aut benedici ab alio, quàm ab eo, qui sine medio Electo superior, est, fas non esto.

3. Si in Pontificis Curia præsens electus erit, à Pontifice benedictionem, si volet, recipito: juramentum posteà suo superiori præstato. Secus qui faciet, centum aureorum mulcta eum castigato.

CAPIT. VIII.

UNiversali Synodo, ejusq; definitionibus & decretis, omnis Catholicus, etiam Romanus Põtifex, eatenus obedito, quatenus fides & scismatum explodenda seditio postulat.

CAPIT. IX.

QUæ Synodus sancto Spiritu autore vocata consedit, eam, sicuti Constantianæ Contionis Patres diffiniere, à Christo Deo autoritatem protinus obtinere credito.

CAPIT. X.

ECclesiis Dei eos Sacerdotes & pastores præficito, qui doctrina sint & vita illustres, ut creditum sibi populum sollicitè instituant, & Deo obedientem gratumq; reddant.

CAPIT. XI.

EXpectativis præterea gratiis, unde plurima otiri mala constat, locum esse non finito.

CAPIT. XII.

BEneficia, vivo eorum Rectore, nemini reservato. Cùm autem administratore vacabunt, eorum, quibus conferre oportebit, mores & merita, graduati ne sint an secus, cognoscito.

CAPIT. XIII.

DEcretum de Theologo, per quasq; Metropoles præbendando, ad Episcopales quoq; Ecclesias extendito, ut in illis præbenda Theologo conferatur, qui in aliqua generali Academia decẽ (?) annis literis operam navavit.

2. Beneficio donatus verbum Dei prædicato: & per quasq; hebdomadas semel atq; iterū sacras literas audire volentibus explanato. Negligenti quotidiana Ecclesiæ stipendia subtrahito.

CAPIT. XIV.

PORRò de iis, qui gradu alicujus disciplinæ provecti sunt, hunc ordinem servato.

2. Primum post hanc sanctionem vacuum possessore beneficium Doctori vel Licentiato vel Baccalario confero.

3. Duo deinceps, quæ Rectore carebunt, benè merentibus Clericis concedito.

4. Quod his duobus successivum erit, illud Gradoatus obtineto.

5. Igitur Scholastici gradu insignes sua nomina beneficiorum collatoribus, dum Quadragesima agitur, scripta quotannis tradunto.

6. Beneficiorum præter hoc decretum collatio facta, inanis esto.

CAPIT. XV.

E locis, quæ ab Urbe quattuor dierum itinere distant, in jus vocandi Romam, nisi in majoribus causis, fas non esto.

CAPIT. XVI.

QUi damno aut injuria gravabitur, eum, qui proximus est superior, appellato, si tale est damnum, quod per ejus sententiam restitui possit. Alioquin si ad Romanam Ecclesiam judex per exceptionem pertinebit, causam definiendam ad eum, qui ejusdem regionis est, judicem (si metus abest) Pontifex committito.

CAPIT. XVII.

A Gravamine, aut interlocutione judicis secundò non provocato. Eum, qui frustra atq; inaniter ante latam sententiam appellat, quindecim florenis, præter cæteras litis impensas, mulctato.

CAPIT. XVIII.

TRiennem alicujus beneficii & quietum possessorem non turbato, nisi hostilitate, metu, vel gravi impedimento tardatus eris, ne per triennium impetere potueris possidentem.

CAPIT. XIX.

CArdinales vigintiquattuor tantùm, divinâ & humanâ scientiâ eruditos, annorum triginta, boni nominis & generis legitimi, qui Reipublicæ Christianæ consulere possint, Pontifex de suorum fratrum consilio præficito.

CAPIT. XX.

DE dignitatibus & beneficiis ecclesiasticis quibusvis, collatis aut conferendis, nihil prorsus, scilicet neq; annatam, neq; fructuum primitias, neq; (ut vulgò dicitur) deportum Pontifex exigito.

2. Notariis & Scribis mercedem, qui beneficium recipit, solvito.

3. Hujus decreti prævaricatori pœnam symoniacis debitam infligito.

4. Nihil præterea juris aut tituli in beneficiis contra hanc prohibitionem impetratis sibi acquisitum intelligat.

CAPIT. XXI.

CLerici, qui ecclesiarum & divini cultus obsequiis deputantur, rem omnem divinam & Dei laudes sanctè, distinctè & graviter celebranto.

2. Ad Jesu nomen caput reverenter demittunto.

3. Decanos & reliquos per ecclesias Præfectos hujus statuti prævaricatores castigato.

CAPIT. XXII.

COnsuetudinem, qua inductum est, eum, qui in aliqua horarum choro affuerit, omnium distributionum participem esse, tollito: idq; ad Decanos & Præpositos, qui suarum prætextu dignitatum rei divinæ non assunt, extendito.

CAPIT. XXIII.

QUos noveris, dum res divina agitur, per ecclesiam, aut juxta illam deambulare, aut confabulari, totius diei, quo hoc fecerint, distributionibus privato.

2. Iterum verò in hoc ipso delinquentes, unius mensis stipendiis mulctato.

CAPIT. XXIV.

TAbulam, ubi designentur ii, qui definitis hebdomadibus sua officia exequi debebunt, in choro appendito. Negligenti totius diei stipem denegato.

CAPIT. XXV.

FIdei Symbolum non truncato, sed ad verbum absolutè decantato.

CAPIT. XXVI.

CAmœnas vulgi in ecclesia canere Laicos prohibeto.

CAPIT. XXVII.

REm divinam, quam Missam appellamus, sine ministro nunquam celebrato. Dum eam facis, vocem exaltato, quæ à circumstantibus exaudiri possit. Secus agentem corripito.

CAPIT. XXVIII.

CAnonicos, qui se creditoribus obnoxios ita constituunt, ut si statuto die debito se non absolverint,

rint, interdicto rei divinæ cohibeantur, à stipendiis ecclesiæ toto trimestri abstinento: nec quicquam inde, quamdiu divinis abstinebunt, percipiunto.

CAPIT. XXIX.

SOlennibus diebus, dum major Missa fieri debet, Capitulum non cogito; per integram alioquin hebdomadam transgressores quotidiana stipe privato.

CAPIT. XXX.

SPectacula, ludos, comessationes, choreas, nundinationes, ludibria, & larvatas personas incedere, ab ecclesia & sacris locis arcero. Contemptorem Clerum trimestri proventu abstinere jubeto: reliquos censura ecclesiastica cohibeto.

CAPIT. XXXI.

CLerico cujusvis status, concubinam foventi, à secunda hujus sanctionis promulgatione non resipiscenti, beneficiorum suorum perceptione menses tres interdicito, & eos fructus in Ecclesiarum, unde percipiuntur, utilitatem impendito.

2. Hanc autem constitutionem in Synodis & Capitulis promulgari quotannis imperato.

3. Nec minùs Laicos admoneto, nullam, præter legitimam uxorem, turpi copula contingere.

CAPIT. XXXII.

EXcommunicatos ante latam sententiam & reverà denunciatam non vitato, nisi tam notoria excommunicatio erit, quæ non valeat ignorari.

CAPIT. XXXIII.

NUlli omninò genti, Communitati vel loco sacris interdicito, nisi per semet, aut per privatos, aut Officiales, id est, per suos Magistratus, culpam admisit. Iniquum siquidem est, ob uniuscujusque privati hominis delictum ferire insontes.

CAPIT. XXXIV.

NUllius literis, quibus quempiam beneficio aut suo jure se abdicasse narratur, nisi testibus aut fideli documento id factum esse constet, credito.

Hæc Legum Capitula Patres Concilii apud Basileam legitimè congregati, communi omnium sententiâ ritè digesta, sanxerunt; eademque ab ALBERTO II. Imperatore Romanorum, Electoribus Imperii, & CAROLO VII. Rege Francorum admitti, missis ejus rei causa Oratoribus in Hungariam, Moguntiam, & Galliam, petierunt. Et Imperator quidem atque Electores ea in Comitiis Moguntiæ celebratis sub præstito inter se juramento acceptare & conservare promiserunt. CAROLUS etiam Rex Francorum, indicto apud Bituriges Concilio Pragmaticam, quam vocant, Sanctionem tulit: eamque in Parlamenti Senatu promulgari mandavit, Anno Domini M CCCC XXXVIII. Nonis Julii.

FRIDERICI III. IMP. AUG. *Anno Christi 1440.*

AVISAMENTA

Quæ tempore Basiliensis Concilii à Statibus Imperii Moguntiæ in publico Conventu fuere deliberata.

CAPIT. I.

ANNO millesimo quadringentesimo quadragesimo, Moguntiæ in materia declarationis animorum super facto dissensionis in Ecclesia Dei exortæ, per Dominos Electores facienda, & de cautione facienda Nationi Germanicæ, de sublatione gravaminum ejusdem Nationis, fuit avisatum in dieta inibi tenta circa festum Purificationis Mariæ Virginis, quòd cuicunque parti adhærendum esset, ante omnia provideri deberet, ne authoritas Conciliorum generalium infirmetur, & * Gravamina, quæ dudū præfatę Nationi fuerunt illata, tollantur è medio, & contra ea caveatur in futurum.

* quæ habes tom. 2 hujus Collectionis, fol. 119.

CAPIT. II.

IN primis, quia Basileæ hucusque non est nominatus aliquis locus pro futuro Concilio celebrando, juxta formam constitutionis frequens, ita quod jam [non] pendeat terminus alicujus Concilii; expedit, quòd ille, cui facienda est hæc † adhæsio, omnes & singulas constitutiones olim in Constantiensi Concilio super authoritate, honore, & reverentia sacrorum generalium Conciliorum promulgatas approbet, recipiat, & provideat: & mox in eisdem literis Bullatis, conficiendis super præmissis promittat seu polliceatur, se Oecumenicum vel saltem generale Concilium indicere velle, quantocyus id fieri poterit, in loco rebus gerendis accommodo, ubi personaliter, si poterit; alioquin si nequeat, per Legatos Apostolicos plena potestate fulcitos, Concilium ipsum prosequatur cum effectu. Promittat insuper, operam se daturum, quòd in hujusmodi celebrando Concilio per Nationes procedatur, sicut in prioribus Conciliis repetitur observatum.

negativa videtur deléda.

† ergò Electores & Principes Germaniæ tum nullum agnoscebant Papam, & tamen vitâ Christianam degere poterant.

2. Et

2. Et præmissa omnia videntur honestè & justè peti posse. Nam per hoc veritas prodibit in lucem; & illi, qui ex alia parte, seu sub alia obedientia remanebunt, poterunt aptissimè nobis consolidari. Papa etiam cui adhærebitur, ex hoc authoritatem suam & Apostolicæ Sedis augebit & confirmabit, quando videbitur ab omnibus syncetitas sua in factis Ecclesiæ Dei.

CAPIT. III.

ITem de præfeoti non potest de loco vel de tempore specificè tractari, neque poterit hoc alicujus arbitrio committi, ne alii fortassis indignentur, quasi non sit habita ratio commoditatis eorum, quantum ad situm vel aliam aptitudinem loci. & ideò non poterit negotium, quo ad hoc, melius specificari.

CAPIT. IV.

DEinde quo ad relevamen gravaminum, avisatum est, quòd cùm dicta Natio plus cæteris nationibus ab Ecclesia Romana sit honoranda, propter auxilia, quæ Ecclesiæ Romanæ multipliciter præstitit, ac propter Imperium Romanum, cujus vis & potestas in eo consistit, quòd Ecclesiam Romanam multis dotibus exornavit; ut illi, cui facienda est adhæsio, eidem Nationi in retributionem meritorum suorum pro se & successoribus sanctâque Sede Apostolica, de consensu Cardinalium, propria etiam manuum suarum subscriptione subsequente constituat, ordinet, & in singulare privilegium concedat, per se & successores suos perpetuis temporibus inconcussè servandum, &c. ut inferius seriatim annotatur.

CAPIT. V.

IN primis siquidem casset, annullet, & irritet omnes & singulas reservationes, tam generales quàm speciales sive particulares Ecclesiarum Metropolitanorum, Cathedralium, Collegiatarum, Monasteriorum, dignitatum & beneficiorum Ecclesiasticorum quorumcunque, quibus pro electione provideri consuevit, sive per extravagantes *Ad regimen*, & *Execrabilis*, aut per regulas Cancellariæ, seu quascunque alias constitutiones aut ordinationes introductæ sint, reservationibus in Corpore juris clausis duntaxat exceptis. Et quòd hujusmodi beneficia in corpore juris clausa Romanus Pontifex infra unius mensis spacium, ab ipsius vacationis noticia computandum, conferre teneatur: deinde is, cui collatio facta fuerit, eam infra tres menses continuos ordinariè teneatur insinuare. Si verò collatio vel insinuatio ampliùs retardetur. Ordinarii periode habeant disponere, ac si nulla reservatio præcessisset.

2. Beneficiis autem & dignitatibus electivis in corpore juris non reservatis, juxta dispositionem juris communis debitè provideatur, postulationibus etiam in dispositione juris communis remanentibus.

CAPIT. VI.

ITem si Episcopus aut Abbas fuerit eligendus, conveniant eligentes, audituri missam Spiritus Sancti: & confessi & contriti, suscepta eucharistia, ad eligendum ingrediantur. Et primò jurabunt in manibus Præsidentis Capituli, & rursus Præsidens in manibus immediatè sequentis, sub hac forma: *Ego N. juro & promitto omnipotenti Deo, & tali Sancto vel Sanctæ, sub cujus vocabulo dedicata est Ecclesia, eum eligere, quem credo futurum Ecclesiæ in spiritualibus & temporalibus utiliorem; & non illi vocem dare, quem verisimiliter scivero promissione aut datione alicujus rei temporalis, seu prece per se vel alium interposita, aut aliàs qualitercunque directè vel indirectè pro se electionem procurare.*

2. Item juramentum præstet, confiteaturque & communicet, qui constituit procuratorem ad eligendum certam personam: necnon & procurator constitui potest, quòd etiam juramentum præstetur ab iis, in quos continget super electione futuri * Episcopi vel Abbatis fieri compromissum: qui etiam confiteri & communicare teneantur. Quod si prædicta non fecerint, pro illa vice eligendi sint ipso jure potestate privati.

* al. Archiepiscopi.

3. In inferioribus verò dignitatibus eligentes, ad confessionem & communionem nullatenus sint astricti, sed in aliis formam superiùs traditam observare teneantur.

4. Finita autem electione, decretum electionis immediatè superiori, ad quem jus pertinet confirmandi, præsentetur, qui in electionis negocio procedat, formam electionis, & electi merita, omnesque circumstantias diligenter examinaturus, ita ut si electio confirmanda sit vel infirmanda, judicialiter confirmetur vel infirmetur.

Epitom. Pragm. Sanct. cap. 1. § 6.

5. Confirmatores autem ratione confirmationis nihil exigere, sed neque etiam sponte oblata recipere ratione confirmationis, sub nomine subventionis, subsidii, gratitudinis, aut alio quovis exquisito colore, prætextu consuetudinis, privilegii, superioritatis, aut reverentiæ, aut alia quavis ratione præsumant.

6. Notariis autem cæterisque ministris emolumentum moderatum taxetur, laborum & operarum habito respectu, non autem Prælaturæ valore.

7. Confirmationes aliter factæ sint ipso jure nullæ, & confirmantes ipsi confirmandi potestate sint ea vice privati.

8. Electiones autem & confirmationes (ut præmittitur) factæ, neque per Papam aut Sedem Apostoli-

Apostolicam, seu illius aut alia quavis authoritate infringi valeant, seu quomodolibet impediri, nisi fortè in perturbationem Ecclesiæ aut privatæ seu publicæ utilitatis electio aliqua vergere timeatur. Quo casu Summus Pontifex, cùm ad ipsum confirmatio delata fuerit, si talem urgentissimam causam subesse agnoverit, ea priùs maturè discussa, & parte plenè defensa, accedendo ratione Ecclesiæ Cardinalium vel majoris partis subscriptione, causam hujusmodi veram sufficientemque fore attestantium, tali electione rejecta, ad Capitulum vel Conventum remittat, ut infra competens tempus, juxta loci distantiam, ad aliam, ex qua talia evenire non formidentur, electionem procedant.

9. Omni autem casu, quo electio per mediatum Superiorem fuerit confirmanda, remittatur consecrandus aut benedicendus ad suum Superiorem immediatum, * nec præsens fuerit in Romana curia. Quo casu post benedictionem aut consecrationem similiter remittatur, immediato Superiori debitum juramentum præstiturus. * Videtur aliquid deesse.

Capit. VII.

Rursus avisatum est, quòd cùm ex ineffreoato gratiarum expectativarum Concursu, & antelationum prærogaóvis à principio vocationis beneficiorum sub gratis hujusmodi cadentium sciri non potest, & ex hoc Ordinariis, subtractionem ministerii sui molestè ferentibus, intrusionis datur occasio, ex quo lites innumeræ suscitantur: avisatum, inquam, est, quòd ille, cui adhæsio sit facienda, omnes gratias expectativas ac reservationes particulares de beneficiis vacaturis in oostra Natione tollat, & de cætero non concedat, nisi pro toto tempore Pontificatus sui in qualibet collatione, in qua decem fuerint beneficia, de uno; ubi quinquaginta, de duobus duntaxat habeat disponere: in quibus dispositionibus iodigena alienigenæ præferatur. Avisam. Constantiens. cap. 6. Gravam. Germ. Nat. cap. 5.

Capit. VIII.

Item ut nullum beneficium oostræ Nationis exteris personis commendetur, aut de ipso pensio concedatur, sine assensu Ordinarii.

Capit. IX.

Item ut quæstio de una præbenda in qualibet Ecclesia Metropolitana Theologo assignanda, etiam ad Cathedrales Ecclesias nostræ Nationis extendatur, ita ut collationes præbendarum hujusmodi teneantur Canonicatu, & præbendam Magistro, Licentiato aut Baccalaureo formato in Theologia, qui per decennium io Universitate privilegiata studuerit, & onus residentiæ ac lecturæ & prædicationis subire voluerit: quique bis vel semel ad minus per singulas hebdomadas, cessante legitimo impedimento, legat. Quod si neglexerit, arbitratu Capituli in subtractione distributionum totius hebdomadæ puniatur: & si residentiam deseruerit, de alio provideatur. Nil tamen perdat, si absens fuerit à divinis. Avisam. Constant. cap. 7. per totum, Epitom. Pragm. Sanct. c. 3. § 10.

2. Porrò post collatam, ut præfertur, hujusmodi præbendam, duæ immediatè vacantes liberè conferantur: tertia verò posteà vacans, & deinceps semper post duas liberè collatas tertia conferatur Magistro aut Licentiato seu Baccalaureo formato in Theologia, qui per decennium in aliqua Universitate privilegiata studuerit; Doctori seu Licentiato in altero Jurium seu Medicina, qui per septem annos: vel in utroque aut altero Jurium Baccalaureo, qui per triennium, si Nobilis ex utroque parente, & ex antiquo genere; aliàs autem per quinquennium, in aliqua Universitate privilegiata studium suum fecerit: qui de gradibus, tempore, & oobilitate supradictis fidem facere teneantur Collatori per legitima documenta.

3. Hoc etiam in dignitatibus oon electivis, personatibus, administrationibus, & officiis dictarum Ecclesiarum observetur.

4. Et qui duas præbendas Cathedrales obtinuerit, aut aliàs unum vel plura beneficia in quo vel altero residente ab illo vel ab utroque io omnibus obventionibus ducentorum florenorum Cameræ valorem habere valear, inter personas prædictas non oumeretur.

5. Item in Ecclesiis Parochialibus oppidorum muratorum instituantur personæ, quæ ad minus per tres annos in Theologia, vel altero Jurium, Magister in artibus, in aliqua Universitate conoguè studentes, si poterint inveniri.

6. Item ut quolibet anno in Quadragesima qualificati sua nomina Collatoribus supradictis exhibeant: alioquin dispositio aliter facta non irritetur.

7. Sin autem tales reperti fuerint, dispositio per quæcunque, etiamsi Cardinalatus, Patriarchalis, Pontificalis, aut alterius cujuscunque dignitatis, aliter, quàm præmittitur, facta, eo ipso irrita sit & inanis: collatio verò, seu provisio, seu quævis alia dispositio ad superiorem proximum devolvatur, qui personæ tali habeat providere. Quod si noo fecerit, ad alium superiorem proximum gradatim usque ad Sommum Pontificem devolvatur.

8. In Ecclesiis autem, in quibus Illustres, aut Militares, seu certo modo geniture procreati duntaxat recipi consueverunt, quod suprà de literatis aut studiosis personis est expressum, ita intelligatur, si personæ, modo præmisso qualificatæ, inter hujusmodi Nobiles seu Generosos reperiri possunt, qui etiam nomina sua Collatoribus habeant exhibere. Quo cessante, provisio aliter facta irritetur.

Capit.

CAPIT. X.

ITem ne Romanus Pontifex, aut quivis alius Ecclesiasticus vel Secularis, pro confirmatione, electione, admissione, postulatione, aut collatione, provisione, præsentatione, seu qualibet alia dispositione circa Ecclesiastica beneficia, secularia vel regularia, & pertinentia ad ea, nec non ordinibus, sacra benedictione, ac pallio, de cætero quicquam antè vel pòst exigat, ratione literarum pro ipsorum labore competentium salario solvendum.

2. Si quis autem exigendo, dando, vel promittendo contraire præsumpserit, Simoniacorum pœnam ipso facto incurrat, & in beneficio taliter obtento nullum jus nec titulum acquirat. Obligationes quoque, promissiones, censuræ & mandata, & quicquid contra judicium hujusmodi statuti, quacunque etiam Apostolica authoritate contigerit attentari, nullius sint roboris vel momenti.

3. Caveatur, ne illa, quæ tempore receptionis beneficiandorum pro fabrica, ornamentis Ecclesiæ, vel divini cultus decore dare consueverunt, in principio receptionis per hoc aboleantur: dum tamen non ad personarum, sed Ecclesiarum utilitatem convertantur.

CAPIT. XI.

ITem quòd is, cui fiat adhæsio, nullam impositionem vel exactionem faciat in natione nostra, occasione provisionis sibi olim in Concilio Basiliensi promissæ, nisi in alio generali Concilio de expresso consensu nationis.

CAPIT. XII.

ITem quòd in partibus nostræ Nationis, quæ ultra quatuor dietas à curia distant, omnes causæ, majoribus nec non electionum Ecclesiarum Sedi Apostolicæ immediatè subjectarum exceptis, in partibus terminentur.

CAPIT. XIII.

ITem ne gravati per saltum, etiam ad Romanum Pontificem, omisso medio, sed ad immediatum Superiorem duntaxat, nec à gravamine in quacunque instantia ante diffinitivam appellent, nisi gravamen ipsum in diffinitiva reparari nequiret. tunc enim ad Superiorem immediatum semel tantum liceat appellare. Quæ appellatio si frivola fuerit, appellans appellato ultra expensas in quindecim florenis auri de camera condemnetur.

CAPIT. XIV.

ITem ne possessores non violenti sed colorato titulo beneficia proximo triennio hactenus possidentes, vel qui in futurum possidebunt, neque in petitorio neque in possessorio etiam ratione juris noviter quæsiti molestentur, nisi actor legitimè impeditus, & de hoc protestatus juxta Concilium Viennense duxerit intimandum.

2. Lis autem mota intelligatur, si ad citationem, executionem, jurisque sui in judicio exhibitionem, & terminorum omnium observationem fuerit concessum.

* Videtur aliquid desiderari.

3. Ordinarii autem inquirant, & quem beneficium injustè possidere perspexerint * pridem, & alteri legitimè provideant, vel ipsi possessori, si voluerit, nisi sit intrusus violenter vel aliàs indignus.

CAPIT. XV.

QUia verò protestationibus Dominorum Electorum, &c. durantibus, plures electiones & provisiones factæ, plurima beneficia authoritate ordinaria collata, sententiæ interlocutoriæ diffinitivè prolatæ, pluraque alia gesta sunt, super quibus possunt ad Papam vel Concilium recurrere, obstantibus protestationibus: ne igitur confidentia protestationum decipiamur, caveatur, quòd ille, cui fiat adhæsio, gesta hujusmodi confirmet ex certa scientia, ac si de verbo ad verbum expressa essent: ita quòd nullus super hujusmodi beneficiis aut aliis gestis sive actis in Romana curia vel extrà molestetur, etiamsi lis super eis alibi penderet quàm coram Ordinariis, etiamsi alicui alteri quæsitum diceretur; quibus talibus (scilicet jus habere prætendentibus) silentium perpetuum imponatur: & ipsorum possessorum tituli, sive juris sint sive facti, quos durante protestatione authoritate ordinaria acquisiverunt, confirmet, & authoritate Apostolica approbet, ipsisque possessoribus seu detentoribus, in quantum opus, de illis de novo provideat.

CAPIT. XVI.

LItes verò coram ordinariis Judicibus pendentes, apud quos juxta formam protestationis licuit litigare, coram illis tantummodò prosequatur & terminetur.

2. Sententiæ verò sub authoritate Papali vel à Consiliariis durante protestatione collatæ & nondum executæ, non exequantur; sed acta & quicquid ad hoc quæque partium habeat, allegare coram Ordinario perducatur, quæ summariè, simpliciter & de plano, sola facti veritate inspecta, procedens, negotium ipsum unica sententia valeat terminari.

CAPIT. XVII.

ITem de causis durante protestatione moris, & adhuc movendis, pendentibus, quas advocet Papa, similiter in eodem statu committat Ordinariis simili modo terminandis. Et quod ibi cognitum fuerit, Papa ratificet, & authoritate Apostolica ex certa scientia confirmet. Contra facientibus, ac etiam iis, qui *a* eos authoritate ordinariâ beneficia *b* possidentibus sunt assecuti, impetere præsumpserint, seu quomodolibet molestare, perpetuum silentium imponat. a. f. ea. b. f. possidentes.

CAPIT. XVIII.

INsuper omnia & singula, quæ dicta protestatione durante in præjudicium, gravamen, sive læsionem jurisdictionis, juris, vel possessionis Metropolitanorum, diocesium, dominiorum, terrarum, Prælatorum, Collegiorum, personarum, seu rerum quarumcunque eorum, qui hujusmodi protestationi obediunt, obediverunt, quomodolibet vergentia, Apostolica vel alia quavis authoritate impetrata, seu quomodolibet concessa, vel in posterum concedenda, aut in judicio vel extrajudicialiter quomodolibet obtenta seu obtinenda, casset, irritet, & annullet, & pro infectis penitus habeat: ac illi vel illis, qui taliter impetratis, concessis vel obtentis, concedendis vel obtinendis quomodolibet niterentur, etiamsi ipsis & cuivis eorum jus ex illis quæsitum foret, de Apostolicæ potestatis plenitudine ex certa scientia perpetuum silentium imponat.

CAPIT. XIX.

UT autem præmissa firmiter observentur, polliceatur Papa pro se & successoribus suis, se omnia præmissa & singula inviolabiliter observaturum, & contra ea vel ipsorum aliquod in toto vel in parte nullo unquam tempore innovaturum, decernendo *c* irriturum, &c. Pro firmiori subsistentia committet Romano Regi & Principibus Electoribus, & aliis, quos secum duxerint assumendos, super eorum observantia Pragmaticam sanctionem conficiendi, ac pœnis & censuris vallandi & corroborandi potestatem. c. al. initum.

CAPIT. XX.

ITem committet universis Archiepiscopis nostræ Nationis, quòd si umquam per eum vel successores, aut eorum seu alia quavis authoritate, per oblivionem fortassis vel inadvertentiam *d* lapsos, vel importunitatem dicentium, aut aliàs qualitercunque in præjudicium vel læsionem eorum, quicquam statui seu concedi contingat, quòd quivis eorum Archiepiscoporum & Episcoporum id casset, &c. & pœnas, si quæ fortè desuper quacunque authoritate prolatæ forent, seu proferri contingeret, relaxandi, & omnia in pristinum statum producendi, concedat eis & cuilibet eorum plenam potestatem: & ut præmissa, & omnia postquàm sic statuta fuerint, conservent, manuteneant, & defendant, contradictiones per censuram Ecclesiasticam appellatione postposita compescendi, totiens quotiens ipsis visum fuerit, invocato etiam ad hoc, si opus sit, auxilio brachii secularis &c. d. al. lapsis.

CONCLUSIO.

SUper præmissis avisamentis concordent, Serenissimus Dominus Romanorum Rex, Illustrissimi Domini Principes Electores, invicem velle assistere, & alterutrum se defendere contra omnem hominem, eos vel alterum eorum conjunctim vel divisim, occasione præmissorum molestare, invadere, seu quomodolibet perturbare conantem.

FRIDERICI III. IMP. AUG. MANDATUM

Anno Christi 1440.

*Ad Regem * Franciæ, ut veniat ad Comitia Moguntina pro tollendo schismate & confirmatione Decretorum Concilii Basiliensis indicta.*

* Carolum VII.

FRidericus, Romanorum Rex semper-Augustus, Austriæ, Stiriæ, Karanthiæ, & Carniolæ Dux, Comes Tirolis, &c. Serenissimo Principi, Carolo Regi Francorum, Fratri & Consanguineo nostro Charissimo Salutem, & fraternæ dilectionis affectum.

1. Dum ad sacri Imperii fastigia divino vocati munere, tantæ moli gravissimæ gubernationis humeros nostros in Dei nomine, ne suæ videremur ordinationi resistere, syncero corde submisimus. Inter innumera mala, quibus undique orbis terrarum concutitur, hoc maximè, quo certamen agitur, ut ævo nostro sancta scindatur Ecclesia, animum nostrum eò premit ardentiusque sollicitat, quò eidem Ecclesiæ matri nostræ, filiali dilectionis amore & nobili advocationis officio, fortiùs constituimur obligari, ut illi sæva nunc jacula patienti, pro viribus nobis distributis ab alto, diligentia celeri succurramus, atque ad concurrendum in hoc tam necessario ac salutari opere Reges & Principes Christiano nomine gaudentes pura synceritate hortemur. Nihil verò ad id æquè patrocinaturum conspicimus, quàm si Catholici simul conveniamus Reges & Principes Ecclesiastici & Seculares, ut sentiant quicunque dissidentes unam esse vocem omnium. Tunc enim spetandum,

randum, quòd nemo usquam illam irridebit, aut spernet; nemo non reverebitur, neque non timebit.

2. Unde Venerabilium & Illustrium virorum, & Sacri Imperii Principum Electorum Oratoribus, qui pridem decretum electionis de nostra persona ad culmen Imperii celebratæ, conspectui nostro attulerant; aliis quoque Prælatis, Principibus, Comitibus, Baronibus, Proceribus, & viris Consulanbus, nostris fidelibus & dilectis, deliberatè consulentibus, conventionem seu dietam solennem pro communi constituimus omnium salute in civitate Moguntina, rebus gerendis pluribus ex causis accommoda, in diem festum Purificationis gloriosæ Virginis Mariæ proximè futurum, quæ erit secunda mensis Februarii. Ad quam dextera Dei nobis assistente propitia intendimus personaliter nos transferre, Charissimam fraternitatem vestram puro cordis affectu rogantes, quatenus Orthodoxorum progenitorum vestrorum imitantes vestigia pro laude Dei, pro consolatione Ecclesiæ suæ sanctæ, ac totius populi Christiani salute, ad conventionem seu dietam hujusmodi idoneos vestros oratores de vestræ fraternæ dilectionis proposito, viis quoque & modis, quibus ab imminentibus calamitatibus sancta possit respirare Ecclesia, distinctè instructos, & ad tractandum, consulendum, cooperandum, & concludendum in his plena vestra potestate fulcitos, illic destinare velitis. Si autem fraternitas vestra convocationem & dietam eandem accedere posset & vellet propria in persona, id profectò ingentem gloriam & rebus gerendis fructum uberiorem afferret.

3. Hortamur denique Fraternitatem vestram, advertere velle mente fideli, quæ sit nostra exhortatio, quantaque Ecclesiæ subsit necessitas, & quàm periculosum esset nostrum silentium; & agere libeat, quod expetimus, propter salutem populi ac decus vestrum, respicientes ad illum, cujus causa agitur, qui de cœlo descendit, ut moriturus homo cœlum ascenderet, in quo militans fundaretur Ecclesia, quatenus in eâ suborta tollantur dissidia, & à gravioribus periculis servatur. Datum Viennæ, Anno Domini M. CCCCXL. die XXI. mensis Maij: Regni nostri anno primo.

Ad mandatum Domini Regis

Conradus Præpositus Vienoensis, Cancellarius.

CONCORDATA NATIONIS GERMANICÆ CUM SANCTA SEDE APOSTOLICA,

Anno Christi 1447.

PRO IPSIUS ECCLESIAE UNIONE, AC PACE & tranquillitate inter eandem & Nationem prædictam perpetuò conservandis, inita, conclusa, & accepta,

cum

GREGORII PAPAE XIII. DECLARATIONE.

ejus nomine V.

Federicus Imperator Principesque Germaniæ, & legatus Apostolicus ordinationes sive concordata fecerunt.

NICOLAUS Episcopus servus servorum Dei, ad perpetuam rei memoriam. Ad sacram Petri Sedem, divina dispositione sublimati, singulis, quæ pro universalis ecclesiæ unione, ac pace, & tranquillitate, profutura conspicimus, Apostolicæ providentiæ sollicitudinem libenter intendimus, & ad felicem illorum prosecutionem & consummationem, opem & operam impendimus efficaces. Nuper siquidem charissimus in Christo filius noster, FEDERICUS Romanorum Rex Illustris, & nonnulli alii dilecti filii, ecclesiastici, & seculares Principes inclytæ nationis Germanicæ, ex una; ac dilectus filius noster, Joannes sancti Angeli Diaconus Cardinal. in partibus illis Apostolicæ sedis de latere Legatus, per nos ad dictas partes missus sufficienti desuper à nobis, & sede Apostolica auctoritate suffultus, ex alia partibus, Romanæ Ecclesiæ & dictæ nationis nomine, pro ipsius Ecclesiæ unione, pace, & tranquillitate, inter Ecclesiam, & nationem prædictam, perpetuo solidandis & conservandis, diversa rationabilia & utilia, ordinationes & statuta, à partibus ipsis hinc inde approbata, laudata, conclusa, acceptata & concordata, fecerunt ac ediderunt, nobisq; humiliter supplicari fecerunt, ut illis pro firmiori eorum subsistentia, robur Apostolicæ firmitatis adjicere, necnon auctoritatem potiorem, & decretum interponere dignaremur. Nos itaq; qui statuta, ordinationes, & concordata prædicta, per nonnullos ex venerabilibus fratribus nostris sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinalibus, magnorum maturitatis, auctoritatis, & literaturæ viros diligenter examinari & discuti fecimus, eaque rationabilia & salubria tam Ecclesiæ quàm nationi præfatæ fore comperimus; de dictorum, & aliorum venerabilium fratrum nostrorū prædictæ Ecclesiæ Cardinalium, consilio & assensu, Apostolica auctoritate, & ex certa scientia approbamus, ratificamus, laudamus, & acceptamus, & præsentis scripti patrocinio communimus, ju[illegible] dum & formam subsequentes.

1. Placet nobis [illegible] provisione Ecclesiarum & ben[illegible]rum ecclesiasticorum quorumcunque, juxta scripti reservatione, & *Execrabilis, ac Ad regimen*, constitutio[illegible], modificatis ut sequitur. Ad regimen

regimen Ecclesiæ generalis, quanquam immeriti, superna dispositione vocati, gerimus in nostris desideriis, ut debemus, quod per nostræ diligentiæ studium, ad quarumlibet Ecclesiarum & monasteriorum regimina, & alia beneficia Ecclesiastica, juxta divinum beneplacitum, & nostræ intentionis affectum, viri assumantur idonei, qui præsint & prosint committendis eis ecclesijs, monasterijs, & beneficijs prælibatis. Præmissorum itaque consideratione inducti, & suadentibus nobis alijs rationalibus causis nonnullorum prædecessorum nostrorum Roman. Pont. vestigijs inhærentes, omnes Patriarchales, Archiepiscopales, & Episcopales Ecclesias, & etiam monasteria, prioratus, dignitates, personatus, & officia, nec non canonicatus, præbendas, & ecclesias, cæteraque beneficia ecclesiastica cũ cura, vel sine cura, secularia, & regularia, quęcunque, & qualiacunque fuerint, etiamsi ad illa personę consueverint, seu debuerint per electionem, seu quemvis alium modum assumi, nunc apud sedem apostolicam quocunque modo vacantia, & in posterum vacatura: necnon per depositionem, vel privationem, seu translationem per nos, seu auctoritate nostra factas, & in antea faciendas ubilibet: necnon ad quæ aliqui in concordia vel discordia electi sive postulati fuerint, quorum electio cassata, seu postulatio repulsa vel per eos facta renunciatio, & admissa auctoritate nostra extiterit, seu quorum electorum, vel postulatorum, & inantea eligendorum seu postulandorum electionem cassari, seu postulationem repelli aut renunciationem admitti per nos, aut auctoritate nostra continget apud sedem prædictam, vel alibi ubicunque, & etiam per obitum Cardinalium ejusdem Ecclesiæ Romanæ, aut officialium dictæ sedis quamdiu ipsa officia actualiter tenebunt (videlicet Vicecancellarii, Camerarii, septem Notariorum Auditoris, literarum contradictarum, & apostolici palatii causarũ Auditorũ, Correctorum, centum, & unius Scriptorum literarum apostolicarum, & vigintiquatuor Pœnitentiariæ præfatæ sedis, & vigintiquinque Abbreviatorum, necnon verorum Commensalium nostrorum, & aliorum vigintiquatuor Capellanorum sedis ejusdem in epitaphio descriptorum) & etiam quorũcunq; Legatorũ, seu collectorũ, ac in terris Romanæ Ecclesiæ Rectorũ, ac Thesaurariorũ, deputatorũ seu missorum hactenus, vel deputandorum aut mittendorum in posterum, nunc vacantia, & inantea vacatura ubicunque dictos Legatos, vel Collectores, seu Rectores, & Thesaurarios ante quam ad Romanam curiam redierint seu venerint, rebus eximi contigent ab humanis, necnon quorumlibet pro quibuscunque negotiis ad Romanam curiam venientium, seu etiam recedentium ab eadem, si in locis à dicta curia ultra duas dietas legales non distantibus iam forsan obierint, vel eos inantea ab hac luce transire contigerit, & etiam simili modo quorumcunque curialium peregrinationis, infirmitatis, seu recreationis, vel alia quacunque causa ad quævis loca secedentium, si eos ante quam ad dictam curiam redierint in locis ultra duas dietas ab eadem curia, ut promittitur, non remotis (dummodo eorum proprium domicilium non existat ibidem) jam forsan decesserint, vel in posterum eos contigerit de medio submoveri, etiam nunc per obitum hujusmodi vacantia, vel in posterum vacatura: Rursus monasteria, prioratus, dignitates, personatus, administrationes, officia, canonicatus, præbendas, & ecclesias, cæteraque beneficia ecclesiastica secularia & regularia, cum cura, vel sine cura, quæcunque & qualiacunque fuerint, etiam si ad illa personæ consueverint seu debuerint per electionem, seu quemvis alium modũ assumi, quæ promoti per nos seu auctoritate nostra ad Patriarchaliũ, Archiepiscopaliũ, & Episcopaliũ ecclesiarũ, necnon monasteriorũ regimina obtinebant tempore promotionum de ipsis factarũ nunc quocunque modo vacantia, aut in posterũ vacatura, necnõ etiam per assecutionem pacificam quorumcunque prioratuum, personatuum, officiorum, canonicatuum, præbendarum, ecclesiarum, aut beneficiorum aliorum per nos, seu auctoritate nostrarum literarum immediate collatorum, seu conferendorum in posterum, preter quam si virtute gratiæ expectativæ assecutio fiet, nunc vacantia & inantea vacatura, plena super præmissis omnibus, & singulis cum fratribus nostris collatione præhabita, & matura deliberatione secuta, ordinationi, dispositioni, ac provisioni nostræ, de ipsorum fratrum consilio, auctoritate apostolica reservamus, Decernentes ex nunc irritum & inane, si secus super præmissis & quolibet eorum, per quoscunque, quavis auctoritate, scienter vel ignoranter, contigerit attentari. De Eccles. & Beneficiis Sedi Apostolicæ reservatis.

2. Item placet nobis, quod in Metropolitanis & cathedralibus etiam immediatè non subiectis ecclesijs, & monasterijs immediatè subiectis sedi apostolicæ, fiant electiones canonicæ quæ ad dictã sedem deferantur, quas etiam ad tempus constit. fe. rec. Nicolai Papæ III. quæ incipit, *Cupientes*; expectabimus: & elapso dicto tempore si non præsentatæ, vel si præsentatæ, minus canonicæ fuerint, providebimus; & si canonicæ fuerint, eas confirmabimus, nisi ex rationabili, & evidenti causa, ac de dictorum fratrum consilio, de digniori & utiliori persona duxerimus providendum: proviso quod confirmati prędicti, & per eos provisi, Metropolitanis suis, & alijs præstent debita juramenta, & alia, ad quæ de jure tenentur, etiam in monasterijs dictæ sedi immediatè non subiectis, & alijs regularibus beneficijs; super quibus pro confirmatione, vel provisione ad dictam sedem non consuevit haberi recursus, electi, seu illi quibus providendum est, pro cõfirmatione & provisione hujusmodi ad curiam Romanam venire non tenebuntur: ipsaque regularia beneficia sub expectativis gratijs non cadant. Ubi autem pro monasterijs ad dictam curiam venire seu mittere consueverint, non aliter confirmabimus vel providebimus, quam superius de cathedralibus ecclesijs est expressum. Et de monasterijs monialium non disponemus, nisi sint exempta, & tunc per commissionem ad partes. Nicol. III. const. hic habes.

3. De cæteris verò dignitatibus & beneficijs quibuscũq; secularibus, & regularibus vacaturis, ultra reservationes prædictas (majoribus dignitatibus post Pontificales, in cathedralibus, & principalibus in collegiatis Ecclesijs exceptis; de ... jure ordinario provideatur per illos inferiores, ad quos

 aliàs

aliàs pertinet.) placet etiam nobis, quod per quamcunque aliam reservationem, gratiam, expectativam, aut quamvis aliam dispositionem, sub quacunque verborum forma per nos vel auctoritate nostra factam vel faciendam, non impediamus nos, quo minus de illis cum vacabunt de Februarii, Aprilis, Junij, Augusti, Octobris, & Decembris mensibus, libere disponatur per illos, ad quos eorum collatio, provisio, præsentatio, electio, seu quævis alia dispositio pertinebat: reservatione, aliave quavis dispositione, auctoritate nostra factis vel faciendis, non obstantibus quibuscunque. Quotiens vero aliquo vacante beneficio in Januarii, Martii, Maii, Junii, Septembris, & Novembris mensibus specialiter dispositioni dictæ sedis reservatis non apparuerint infra tres menses à die notæ vacationis in loco beneficii, quod alicui de illo Apostolica auctoritate provisum fuerit, ex nunc & non antea ordinario collationum beneficiorum non reservatorum, per alternos menses possit per dictam nationem publicari, & omnes qui ea gaudere voluerint, tempus congruum habeant eam acceptandi, tunc quo ad dictam sedem, à Kalendis Junii proximè futuris ipsa currere incipiet, & durabit deinceps, nisi in futuro Concilio de consensu dictæ nationis aliter fuerit ordinatum.

De collatione beneficiorum vacantiū in mensibus Sedis Apostolicæ reservatis. In hoc tamen vide declarationem Greg XIII.

4. Placet similiter nobis quod circa provisionem dictæ sedis ordinandam modus annotatum hoc modo currat. De Ecclesiis cathedralibus omnibus & monasterijs, virorum duntaxat vacantibus, & vacaturis, solvantur de fructibus primi anni à die vacationis, summæ pecuniarum in libris Cam. apost. taxatæ, quę communia servitia nuncupantur, & si quæ excessivè taxatæ sint, quod provideatur specialiter, in gravatis regionibus secundum qualitatem, rerum, temporum, & regionum, ne nimium prægraventur ad quod petentibus dabimus commissionem in partibus, qui diligenter inquirant & retaxent. Taxæ autem prædictæ pro media parte infra annum à die habitæ possessionis pacificæ totius vel majoris partis, solvantur, & pro alia media parte infra annum sequentem, & si infra annum bis vel pluries vacaverint, semel tantum solvantur: nec debitum hujusmodi in successorem in ecclesia vel monasterio transeat. De cæteris vero dignitatibus, personatibus, officiis, & beneficijs secularibus ac regularibus quibuscunque, quę auctoritate dictæ sedis conferentur, vel de quibus providebitur (præterquam vigore gratiarum expectativarum, aut causa permutationis) solvantur annatæ seu medii fructus juxta taxam solitam à tempore possessionis intra annum, & debitum hujusmodi, similiter in successorem in beneficio non transeat. Sed de beneficijs quæ valorem viginti quatuor florenorum auri de camera non excedunt, nihil solvatur: duretque hæc observantia deinceps, nisi eam similiter in futuro concilio de ipsius nationis consensu contingat immutari.

De Annatarū solutione. De quo vide Inno VIII. const. 1. Apostolicæ. cum ibi not.

5. In alijs autem quæ per fe. re. Eugenium Papam IIII. etiam prædecessorem nostrum pro dicta natione usque ad tempus futuri generalis concilii permissa, concessa, indulta, & decreta, ac per nos cōfirmata fuerunt, in quantum illa concordiæ præsenti non obvient, ista vice nihil volumus esse immutatum: & per hoc, quod in concordatis hujusmodi, sive quibusvis alijs eorum occasione conficiendis literis, propter compendiosiorem descriptionem, Alamania specialiter appellatur, natio ipsa censeri non debet à Germanica natione distincta, seu quomodolibet separata.

Alamania.

6. Et præterea quia difficile foret præsentes literas ad singula, in quibus de eis forsitan fides facienda fuerit, loca deferri, eadem Apost. auctoritate decernimus, quod ipsorum transumpto Metropolitanorum dictæ nationis sigillo munito, tanquam præsentibus, si exhiberentur, literis plenā fides adhibeatur, & perinde stetur ac si dictæ præsentes literæ forent exhibitæ, vel ostensæ: & insuper quoque, irritum & inane, si secus super his à quoquam quavis auctoritate scienter, vel ignoranter, contigerit attentari.

Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostræ approbationis, ratificationis, laudationis, acceptationis, cōmutationis, reservationis, cōstitutionis & voluntatis, infringere, vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare præsumpserit, indignationem omnipotentis Dei, & beatorum Petri & Pauli Apostolorum ejus, se noverit incursurum.

Datum Romæ apud Sanctum Petrum, anno Incarnationis Dominicæ, millesimo, quadringentesimo, quadragesimo septimo, Kalend. Aprilis, Pontifi. nostri anno secundo.

Anno Christi 1576.

DECLARATIO CONSTITUTIONIS A NICOLAO V. EDITÆ CIRCA COLLATIONES BENEFICIORUM VACANTIUM IN MENSIBUS SEDI APOSTOLICÆ reservatis juxta formam Concordatorum cum Natione Germanica.

Nicol. V. statuit Ordinarios posse disponere de beneficiis vacantibus in mensib. Sedi Apost. reservatis, nisi fuerit à dicta Sede provisum, ut up in ejus const.

GREGORIUS Episcopus servus servorum Dei, ad futuram rei memoriam. Quæ in Ecclesiam Dei incommoda inferunt, nostra nos expedit animadversione removere. Cum itaque per literas fel. record. Nicolai Papæ V. nationi Germanicæ pro illius virtute, & concordia cum Sede Apostolica inter alia concedatur, ut quoties aliquo vacante beneficio Ecclesiastico, in mensibus Januarii, Martii, Maii, Iulii, Septembris, & Novembris, in quibus vacantium Germaniæ beneficiorum Ecclesiasticorum dispositio dictæ Sedi specialiter reservata est, non apparuerit intra tres menses à die notæ vacationis, in loco beneficii, quod alicui de illo Apostolica auctoritate provisum fuerit, extunc, & non antea ordinarius, vel alius ad quem illius dispositio pertinet, de illo disponere possit, & sæpenumero contingat, ut antequam inquisitio, quam plerunque etiam in concursu plurium, sive in partibus,

partibus, sive apud dictam Sedem fieri oportet in vitam, mores, & doctrinam eorum, quibus de dictis beneficiis per Sedem eandem providendum est, compleri possit, aut antequam de ipsis provisionibus, seu de mandatis, quæ ad inquisitiones, & provisiones hujusmodi faciendas ab eadem Sede impetrantur, vel Motu proprio procedunt literæ Apostolicæ conficiantur, vel etiam antequam mandata ipsa à Judicibus, ad quos directa sunt, recipiantur, vel recepta expediantur, interdum quoque literis Apostolicis expeditis, & gratia purificata, seu mandatis prædictis receptis, & inquisitione completa, antequam omnimoda executio perficiatur, propter diversa impedimenta, quæ frequenter succedunt, tempus trium mensium, ex quo vacatio beneficii in loco ipsius nota est, expiret, ac proinde ordinarii locorum, aut alii ad quos talium beneficiorum dispositio, cessantibus Apostolicis reservationibus, pertinet, ab ipso tempore prædicto, licèt priusquam illud laberetur, provisionis sive alterius dispositionis de illis à dicta Sede jam gratia facta fuerit (quod ipsum ad tribuendum, & quærendum jus satis superque esse certa juris interpretatione frequenter declaratum est) illa tamen conferre contendant: Qua de causa multis Religione, & pietate insignibus, quando ij post ostensum virtutis, & doctrinæ suæ specimen, atque inde immensos labores, & sumptus beneficiis potiri debent, alii præoccupatores obtentu ordinariæ collationis hujusmodi côtra adversantur: Nos indignum rati, quod temporis mora; quam ad perscrutandum accuratiùs talium probitatem, industriam, & alia requisita intercedere pro utilitate Ecclesiæ necesse est, locum injuriis aperiat, attendentesque verba prædicta (*in loco beneficii*) cum verbis (*notæ vacationis*) quæ protinus antecedunt, conjungi & ad illa duntaxat referri, ac voluntatem concedentis, sensumque concessionis, & literarum prædictarum sic esse, ut dispositio beneficii intra tres menses à die notæ vacationis à Sede prædicta fieri, deque gratia facta alicubi apparere debeat, quemadmodum re inter utriusque juris interpretes jampridem controversa summa ratione judicatum apparet: vix enim est, ut itineribus non modo infestis, aut prohibitis, quod ferè semper aliquo contingit, sed etiam expeditis, quis ex tam longinquis regionibus ad dictam Sedem profectus, & in ea ad expediendum negotium, vel paulisper moratus, in eadem se recipere tanta temporis angustia possit. Quocirca æquitate, & justitia suadentibus, præsentium auctoritate declaramus concessionem Nicolai Papæ, & literas prædictas locum omnino non habere, quod ordinarii, aut alii collatores prædicti, post lapsum trium mensium ex die notæ vacationis in loco beneficii disponere possint de ullis beneficiis prædictis, aliàs sub concessione, & literis prædictis, comprehensis extra Ro. Cu. in mensibus prædictis quoquo modo vacantibus, vel vacaturis, de quibus intra dictum tempus trium mensiū per Romanum Pontificem, ac dictam Sedem qualiscunque gratia, vel dispositio, aut concessio facta fuerit. Ne tamen cuiquam licitum sit factam à Sede prædicta dispositionem hujusmodi in longum obtegere: illi, quibus deinceps gratiæ hujusmodi concedentur, earum concessionum fidem, & testimonium, intra tres menses à die notæ vacationis in loco beneficii hujusmodi, vel dictis collatoribus significare, vel in ipso beneficii loco publicare quoquomodo teneantur. Decernentes omnes, & quascunque dispositiones de dictis beneficiis ab eisdem collatoribus post significationem, seu publicationem hujusmodi pro tempore factas, nullas, & invalidas, nulliusque roboris, vel momenti fore. Sicque in quibusvis causis pendentibus, & futuris judicari debere. Necnon irritum, & inane quicquid secus super his ab eisdem collatoribus, aut quibuscunque aliis scienter, vel ignoranter contigerit attentari. Quod si fortè quisquam collatorum prædictorum fuerit præsentium violator, eum à beneficiorum, & officiorum collatione tandiu suspendimus, donec ipse veniam petens restitutionis gratiam à Sede prædicta meruerit obtinere. Cæterùm volumus, ut præsentium transumptis, etiam impressis Notarii publici manu, & sigillo personæ in dignitate Ecclesiastica constitutæ obsignatis, eadem prorsus fides in judicio, & extra illud ubique locorum adhibeatur, quæ adhiberetur ipsis præsentibus si essent exhibitæ, vel ostensæ. Nulli ergo omnium hominum liceat hanc paginam nostræ declarationis, decreti, suspensionis, & voluntatis infringere, vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare præsumpserit, indignationem Omnipotentis Dei, ac Beatorum Petri, & Pauli Apostolorum ejus se noverit incursurum. Datum Romæ apud Sanctum Petrum, Anno Incarnationis Dominicæ, millesimo quingentesimo septuagesimo sexto, Kal. Novembris, Pontificatus nostri anno quinto.

Hic Pont. modo declarat dictam const. Nicolai V.

Decretum irritans.

Collatorum inobedientiū pœnæ.

M. Dat.

C. Glorierius.
A. de Alexiis.

MAXIMILIANI *Imperatoris Romanorum edicto cautum est, ut Concordata Germanicæ Nationis sedulo serventur, apud Leodienses, ita ut nihil pactis & concordatis illis derogetur: si verò quispiā Cæsareo edicto & voluntati ausu temerario contravenire præsumpserit, mulctabitur, quemadmodum latius patet in diplomate, Augustæ die 11. Julii. Anno 1518.*

SIMILI modo per Carolum Romanorum Imperatorem cautum est, ut & Cameracenses servent suprascripta Cōcordata sub indignationis pœna, & mulcta, quæ ex literis latius patet. Dat. Bruxellæ, Anno 1554. 9. Februarii.

Anno Christi 1492.

FRIDERICI III. IMPERAT. AUG. ET MAXIMILIANI. I. CÆS.

RESCRIPTUM

AD REGEM ANGLIAE, S. IMPERII GERMANICI SOCIUM, PRO VINDICandis injuriis à Rege Gallorum S. Cæs. Majestati & eidem Imperio illatis in rapienda a sponsa Cæsaris & occupando Britanniæ Ducatu.

a Francisci ultimi Britanniæ Ducis filia Maximiliano Cæsari desponsata.
b Friderici III. Imp.

MAXIMILIANUS divina clementia Romanorum Rex Semper-Augustus, Hungariæ, Dalmatiæ, Croatiæ, &c. Rex; Archidux Austriæ, &c. WILHELMUS Episcopus Eistetensis, ac FRIDERICUS Comes de Zollern, Capitaneos Dominii de Hohenberg, S. Imperialis b Majestatis in hoc generali Conventu Confluentiæ habito Vicesgerentes; necnon S. Rom. Imperii Electores, ac alii Principes utriusque status, in eodē Conventu personaliter comparentes, aliorumq; Imperii Principum & Communitatum Oratores ac Vicesgerentes, Serenissimo Principi, Domino HAINRICO Regi Angliæ & Franciæ, ac Domino Hiberniæ, &c. Nobis Romanorum Regi fratri carissimo, nobisque aliis Domino & amico observandissimo, salutem & prosperitatis incrementa.

1. Serenissime ac potentissime Princeps; Cum egregius vir, Magister Franciscus de Puys Orator ac Secretarius vester, nobis omnibus in hoc Imperiali Conventu congregatis indicaverit, vestram Serenitatem non solùm ob fraternam confœderationem, qua nobis Romanorum Regi constanti fide conjungitur, verùm etiam ob singularem affectum & amicitiam, quæ S. Rom. Imperio omnibusque Principibus ejus, & unicè Illustrissimo Archiduci PHILIPPO imperiali ac Regio filio vehementer afficitur, cum magna ac potenti classe mare trajecisse, multaque armatorum millia cum machinis ac cæteris quibuscunque castrensibus instrumentis traduxisse, tam in maximarum injuriarum nobis Regi ac sacro Imperio per Francorum Regem (ut nostis) illatarum ultionem, quam in ipsius Illustrissimi Archiducis patriarumque ejus defensionem; sanè omnes, ut debuimus, summoperè gavisi sumus, vestræque Serenitati ex tam strenuissimis ac præclarissimis gestis nos omnes plurimum debere censuimus; atque propterea ingentes gratias agimus, non inferiora, cum usus feret, pariter reddituri, eandem vestram Serenitatem cum studio exhortantes, ut secundum jam diu concepta perseverare & continuare, ut eam facturam confidimus, non desistat.

2. Nos autem Romanorum Rex nostros jam anteà in limitibus hostium ad præoccupandas angustias missos totis copiis sequimur, tot susceptarum injuriarū justam ultionem Deo propicio prosecuturi. Speramus enim æquissimos superos tam æquæ causæ nostræ minimè defuturos.

3. Nos verò tam Imperialis Majestatis Vicesgerentes ea injuria præfato Domino nostro Regi illata affecti percitique, quam non immeritò molestè ferimus, eidem celerem expeditionem tam equitū quàm peditum in præsentiarum fecimus, ac propterea omni cura, fide, solertia, omni denique studio apud universos & singulos S. Rom. Imperii ac Germanicæ Nationis nostræ subditos pro longè ampliori ac communi per Imperium auxilio ferendo nos laboraturos sollicitaturosq; polliciti sumus: nō dubitantes, vestræ Serenitatis simul accedentibus copiis, omnipotentem Deum, exercituum Dominum, de tam detestabilibus injuriis manifestam vindictam justumque triumphum concessurum: qui vestram Serenitatem indies feliciorem conservet.

4. Ex Imperiali Conventu generali Confluentiæ habito, sub sigillis Regiæ nostræ, & Wilhelmi Episcopi Eistetensis Cæsarei Oratoris ac Vicesgerentis, nostrorum quoque Berchtoldi Dei gratia Archiepiscopi Moguntini, Principis Electoris ac S. Rom. Imperii in Germania Archicancellarii, & Sigismundi eadem gratia Marchionis Brandenburgensis, Stetinensis, Pomeraniæ, Cassuborum ac Sclavorum Ducis Burggravii Nurbergensis, ac Rugiæ Principis, nomine Principum Electorum aliorumque Principum, totiusque illius præmemorati Conventus, die VIII. Mensis Octobris, Anno Domini MCCCCXCII.

PROCESSUS ET ORDINATIO IN UNCTIONE IMPERATORIS ROMANORUM, ET IMPERATRICIS, in eorum coronatione & consecratione Romana.

Ex Ceremonialis Romani lib. 1. sect. 5.

CAPUT I.

De adventu & coronatione electi in Imperatorem Romanorum.

ELECTUS Rex futurus Romanorum Imperator primum consuevit electionem suam per suos solemnes oratores Pontifici summo intimare, & decretum electionis ostendere, devotionem ac fidelem reverentiam exhibere, favorem & gratiam Apostolicæ sedis implorare, offerre se ad quæcunque fidelitatis juramenta Romanæ Ecclesiæ præstanda, & demum unctionem consecrationem & Imperii diadema humiliter postulare. Pontifices verò consueverunt viso decreto, & examinata electione in sacro senatu, habitaque sufficienti informatione rā super forma electionis quàm super idoneitate & habilitate personæ electi, per commissarios à se constitutos ad instantiam dicti electi ipsum electum in spiritualem filium suum & Ecclesiæ Romanæ suscipere, illique favorem & gratiam

gratiam concedere, & ipsius Regis electi persona idonea reputata, eum nominare, denuntiare, assumere, & declarare Regem Romanorum, ac etiam habilem & sufficientem declarare ad suscipiendā Imperialis celsitudinis dignitatem, decernere consecrationem & coronationem per manus suas esse impendendas, & supplere omnes defectus &c. Hoc servatum legimus in Carolo IIII. à Clemente VI. & antea in Henrico VII. à Clemente V. & in Alberto ejus prædecessore, & Rodolfo patre à Bonifacio VIII. & à pluribus aliis, & in Wenceslao Caroli IIII. filio, quem pater adhuc vivens in Romanorum Regem ab Electoribus designari procuraverat: cujus rei approbationem cum Gregorius XI. ad quem delata erat, morte præventus decernere non posset, Urbanus VI. ejus successor legitime confecit.

Caput II.

Quomodo veniente Imperatore mittantur Legati Apostolici.

Electus igitur Rom. Rex cum statuerit Urbem petere ad imperiale diadema de manu summi Pontificis suscipiendum, primum convenit per nuncios suos cum Romano antistite de modo & tempore intrandi, ut Pontifex rebus opportune consulere possit. Deinde cum Pontifex noverit Cæsarem jam Italiam intrasse, mittit illi obviam duos Legatos de latere, qui illum conveniunt, antequam terras Romanæ Ecclesiæ ingrediatur. Et post gratulationes, salutationem & benedictionem, nomine Pontificis honesto modo exigunt ab illo juramentum solitum præstari ab electis Imperatoribus, antequam intrent agrum Romanæ Ecclesiæ, in forma quæ in Decretis cavetur, videlicet *Ego R. Rex Romanorum promitto & juro per Patrem & filium & Spiritum sanctum, & per lignum vivificæ crucis, & per has reliquias Sanctorum, quod si permittente Domino Romam venero, sanctam Romanam Ecclesiam, & sanctitatem suam rectorem ipsius, exaltabo secundum posse meum, & nunquam vitam, membrum, neque honorem quem habet, mea voluntate, meo consilio, meo consensu, aut mea exhortatione perdet. Et in Roma nullum placitum aut ordinationem faciam de omnibus quæ ad sanctitatem suam aut ad Romanos pertinent, sine vestro consilio. Et quidquid de terra S. Petri ad nostram potestatem pervenerit, suæ sanctitati reddam. Et cuicunque Italicum regimen commisero, jurare faciam illum ut adjutor sua sanctitati sit ad defendendam terram S. Petri secundum suum posse. Sic me Deus adjuvet, & hæc sancta Evangelia.* Aliquando Oratores electi, quando veniunt ad intimandum electionem, & ad petendum approbationem nomine electi Regis, solent præstare supra dictum juramentum si ad hoc habent speciale mandatum. Hoc juramentum Fridericus III. Imp. dum Senis esset, in manibus legatorum Apostolicorum anno salutis M.CCCC.LI. præstitit, & ante eum plures alii.

Dehinc, ut primum Ecclesiæ territorium ingressus est Cæsar, consuevit cum sua familia impensis Pontificis ali, quandiu & Romæ & in agro Romano fuerit. Nicolaus verò quamvis Frederico prædicto cum familiaribus quingentis tantum expensas promiserit, longè tamen plures ære suo aluit.

Ut Sutrium venit Cæsar, vel locum Urbis vicinum, ita ut pridie post applicare ad urbem possit, legati Apostolici illum cum aliquibus Prælatis à Pontifice missis, qui necessaria curent, dimittunt & Romam perveniunt.

Sequenti die electus Imperator Romam missus carpit iter: cui honoris gratia obviam mittuntur à Pontifice Prælati, Barones, & curiales hoc ordine, ut in Friderici adventu servatum est. Primi ad sextum lapidem Columnenses proceres cum suis amicis, & clientelis, & mox Ursini atque alii Barones urbis: tum Pontificis copiæ, quæ adsunt cum illarum præfecto: inde Vicecamerarius cum præfecto Urbis, Senatore, conservatoribus officialibus, & aliis nobilibus civibus Romanis: deinde ordines Curiæ, cum regente Cancellariæ, sive alio aliquo Prælato: demum alii Prælati domestici Pontificis cum omni ejus familia: & tandem sacrum Cardinalium Collegium, ad radices montis juxta domum leprosorum Cæsarem expectabunt. Hi omnes distinctis intervallis Imperatori electo obviabunt. Oratores verò Principum si qui in urbe erunt, pro suo libitu obviam procedent. Cardinales ut Cæsarem convenient, congratulationibus & oblationibus factis nomine Pontificis & Collegii, illum habentes medium inter duos primos Episcopos Cardinales, deducēt usque ad tentorium, sive alium locum sibi deputatum extra urbem. Nam Cæsar non consuevit ea die qua appulit, Urbem intrare, sed pernoctare saltem una nocte extra mœnia in campis. Cardinales & alii omnes postquam Cæsar ad locum deputatum pervenerit, in Urbem revertuntur.

Consueverunt etiam electi Imperatores hac die antequam ponticulū, qui primus ante ingressum Urbis post descensum montem occurrit, pertranseant, præstare juramentum Romanis in hanc formam. *Ego Rex Rom. futurus Imp. juro me servaturum Romanis bonas consuetudines suas, sic Deus me adjuvet.*

Caput III.

De Urbis ingressu Imperatoris.

Postera die Cæsar per portam, quæ est sub arce S. Angeli hoc ordine quasi triumphans ingreditur. Primo die equites vexilla duo Cæsaris portant, alterum S. Georgii, quod ad Suevorum pertinet custodiam, Aquilæ alterum. Hos sequuntur Cæsaris cohortes armatæ, tum nobiles proceres & togati ejus: inde Oratores Regum & Principum, qui adsunt. Tum si quis adest Rex aut maximus Princeps, ut fuit cum Frederico Rex Ungariæ & Bohemiæ Ladislaus. Et tunc sequitur Præfectus Urbis, & Senator. Et ad Præfectum quidem pertinebat nudum ensem ante

Cæsarem ferre: Fredetico tamen Marescallus suus, non Præfectus, gladium prætulit. Inter istos autem & Cæsarem nemo equitare debet, nisi Marescallus, si Præfectus non præferi ensem. Incedit deinde Cæsar solus equitans, & post eum Prælati, Consiliarii, proceres inermes, & alii rogati sui. Deinde modico intervallo Imperatricis familia, si uxor virum sequitur, succedere debet. Ante illam nobiles & prælati: & post matronæ, virgines & pedissequæ: circa eam verò solam equitantem pedites multi. Ultimò incedunt Ecclesiasticæ copiæ pompam claudentes. Portam ipsam qua sub arce ingrediuntur, nostri Codices falsò Collinam appellant. Collina autem porta non est in novis Leonis Papæ suburbiis, sed in antiqua Roma, Quirinalis primum dicta, deinde Collina (ut scripsit Varro) à pluribus montibus qui in Quirinali monte continebantur: hodie Salaria nuncupatur, quia inde via salaria itur. In porta igitur quæ sub arce est, non Collina clerus urbis sacris vestibus ornatus, cum crucibus & Sanctorum reliquiis, præsidente Vicario urbis & aliis Ecclesiarum prælatis infulatis Cæsarem expectant, advenienti cruces deosculandas offerunt, & cum incensant, ac cantantes, *Ecce mitto Angelum meum, &c.* procedunt usque ad gradus Basilicæ principis Apostolorum. Principes autem digniores baldachinum supra Cæsaris caput portant, Conservatores freno equum ducunt. Cum verò est in magna area ante gradus, Præfectus & Senator id gerunt: & descendente ex equo Cæsare Præfectus stapham tenet, deinde ante eum præcedit. Inter equitandum autem Cæsaris Camerarius pecuniam spargere consuevit. In plano supra gradus Basilicæ ante primum porticum ad dextram ascendentibus erigitur suggestus ornatus cum throno Pontificali, & sedibus Cardinalium Prælatorum, & aliorum officialium: supra quem suggestum Pontifex pluviali & mitra preciosis indutus ascendit cum ordinibus curiæ paulo antea quàm Cæsar appareт. Electus Imperator cum suis omnibus servato ordine, ut equum descendit per gradus ascendit suggestum. Et ut primum pontificem videt, detecto capite illum genu terram tangens veneratur: & iterum cum appropinquat ad gradus sedis, genu flectit: demum ad Pontificis pedes pervenit, illos in reverentia salvatoris devotè osculatur. Pontifex hilari vultu Cæsarem aspiciens ad osculum manus & oris recipit. Tum Cæsar iterum genu flexus auri massam ad pedes Pontificis offert, habetque verba ad Pontificem, gratias agens pro honore suscepto, prout ei videbitur. Pontifex benignè respõdens illum sublevat, & summæ caritatis declaratione amplectitur. Et stante ibi ad dextram Pontificis Cæsare, Pontifex recipit Imperatricem ad osculum pedis & manus. Regem verò si quis adest, ad osculum pedis, manus & oris: alios autem Prælatos, proceres & nobiles Cæsaris ad osculum pedis tantum. His finitis surgit Pontifex, & manu sinistra Cæsarem capiens è suggestu descendit, & pariter ad secundum usque Ecclesiæ porticum cum eo progreditur. Deinde Palatium ascendit, ad Cameram suam reversurus, & Cæsar duobus aut quatuor Cardinalibus sociatus templum ingreditur, Apostolorum sacras reliquias veneraturus cum suis omnibus. Inde ad loca cuique destinata revertuntur. Cæsar postera die opportuno tempore ad Pontificem accedet, & cum eo de incumbentibus ad solennitatem pertractabit. Statuent de die coronationis, & si qua erunt prius peragenda, deliberabunt. Et notandum quod Cæsar, antequam coronetur Imperiali diademate, sedet post primum Episcopum Cardinalem: & si quis Rex adest, sedet tunc post primum presbyterum Cardinalem. Cum verò Cæsar erit coronatus, tunc sedebit in sede sibi parata inter Papam & primum Episcopum Cardinalem: & tunc Rex erit post primum Episcopum Cardinalem.

Adveniente die statuta Imperialis coronationis quæ convenientissima est in Dominica Lætare in medio quadragesimæ (ut Durantes in rationali divinorum scripsit, & ita à Nicolao V. in coronatione Frederici III. servatum est) Ecclesia Sancti Petri & capella major erunt decenter ornatæ, ut in maximis solennitatibus cum Pontifex est celebraturus divina, solent ornari: & præter consueta erigantur duo suggestus hinc & inde extra cancellos capellæ alter pro Imperatore electo ad sinistram venientibus, alter à dextra pro Imperatrice, & ornentur tapetis, auleis, sedibus, scabellis, & aliis opportunis Ecclesia tota, & maximè capella D. Georgii, D. Mauritii, & quæ D. Mariæ in turribus appellata extra Ecclesiam in prima porticu sub turri campanaria est, benè mundentur ornenturque. Imperatrix verò, antequam Pontifex descendat ad Ecclesiam, cum suis ornata perveniens suggestum sibi paratum conscendit. Summo igitur mane Pontifex cum Cardinalibus, Prælatis & aliis officialibus, paratis colore tempori & missæ congruis, veluti ad supplicationem, & sub baldachino descendat ad Ecclesiam, & præmittat duos Diaconos Cardinales cum suis cappis laneis ad Cæsarem, qui eum congruo tempore ad Ecclesiam deducant. Pontifex facta reverentia ante altare accedet ad sedem, ubi consuevit accipere paramenta, & ibi recipiet ad reverentiam omnes Prælatos paratos. Incipiet tertiam, & accipiet sandalia ut alias, & dicta oratione induitur omnibus paramentis Pontificalibus. Interim Cardinales qui sunt cum Cæsare, ut primum cognoverunt Pontificem intrasse Ecclesiam, & ipsi cum Cæsare, & omni sua Comitiva ad Ecclesiam descendant: & egressi primam Palatii portam, per primas Ecclesiæ portas ad capellam quæ vocatur Beatæ Mariæ inter turres. Ibi à Canonicis & Collegio Ecclesiæ occurrenti recipitur. Quo deductus Cæsar ad altare dictæ Capellæ in manibus primi Cardinalis præsentis, & nomine Pontificis recipientis, Beato Petro summo Pontifici, & suis successoribus solitum juramentum præstabit in forma subscripta, videlicet: *Ego N. Rex Romanorum adjuvante Domino futurus Imperator, promitto, spondeo & polliceor, atque juro Deo & Beato Petro, me de cætero protectorem atq; defensorē fore summi Pontificis & Sanctæ Romanæ Ecclesiæ, in omnibus necessitatibus & utilitatibus ejus, custodiendo & conservando possessiones, honores & jura ac jus, quantū divino fultus adjutorio fuero, secundū scire & posse meum, recta & pura fide. Sic me Deus adjuvet & hæc Sancta Dei Evangelia.* Tū indutus superpellicio & almutia, recipitur à Canonicis Sancti Petri in Canonicum & in fratrem, quos omnes stans ante

altare

altare dictæ capellæ recipit ad osculum pacis. Inde præcedente clero, & cantante responsum, *Petre amas me. Tu scis Domine, quia amo te. Pasce oves meas.* Vers. *Simon Ioannis amas me plus his. Tu scis Domine quia amo te. Pasce &c.* Alii Cæsaris proceres suo ordine deveniunt ad portam principalem ipsius basilicæ, quæ Argentea nominatur, & ex quinque media est. Interim Episcopi Cardinales post priorem antiquiores, facta reverentia Pontifici, cum suis mitris & pluvialibus veniunt ad prædictam portam, dum Cæsar adhuc est in dicta Capella inter turres. Et ante eum junior Episcopus Cardinalis stans sine mitra supra Cæsarem genuflexum orantem, dicit hanc orationem: *Oremus. Deus in cujus manu corda sunt Regum, inclina ad preces humilitatis nostræ aures misericordiæ tuæ, & huic famulo tuo Regi veram appone sapientiam, ut haustu de tuo fonte consilii & tibi placeat, & super omnia præcellat, per Christum Dominum nostrum, Amen.* Finita prima oratione intrant Ecclesiam, Cæsare incedente semper inter duos Diaconos Cardinales prædictos, & immediatè præcedentibus duobus Episcopis Cardinalibus præfatis & flectentes ad sinistram perveniunt ad capellam S. Georgii: ubi Imperator sedens, deposita Almutia primo, induit sandalia, deinde stans tunicellam, & demum Imperiale paludamentum. Et mox inde procedens ad medium Ecclesiæ, ubi rota est porphyretica, venit: & ibi ab alio Episcopo Cardinali sibi assistente dicitur sub eum alia oratio, videlicet. *Deus inenarrabilis auctor mundi conditor generis humani, gubernator Imperii, confirmator regni qui ex utero fidelis amici tui Patriarchæ nostri Abrahæ prælegisti regem seculis præfuturum, tu præsentem Regem hunc cum exercitu suo per intercessionem Sanctorum uberi benedictione æternitatis circunda, ut semper maneant læti, & triumphantes in pace victores, per Christum Dominum nostrum, Amen.* Procedunt deinde ad confessionem beati Petri sub altare, ubi procumbit super faldisterium Imperator, & duo Episcopi Cardinales ascendunt capellam, & vadunt ad sedes suas: prior autem Diaconorum, ac prior presbyterorum parati descendunt ad eum, atque hinc inde genuflectunt, & Diaconus ipse facit Litaniam procumbens ad sinistram, omnibus alta voce replicantibus & flexis genibus permanentibus. Finita Litania surgit prior presbyterorum, & super Cæsarem adhuc procumbentem dicit: *Pater noster, & ne nos Salvum fac servum tuum Deus meus sperantem in te.* Vers. *Nihil proficiat inimicus in eo, & filius iniquitatis non apponat nocere ei.* Vers. *Domine exaudi orationem meam, & clamor meus ad te veniat.* Vers. *Dominus vobiscum, & cum Spiritu tuo.* Oremus. *Prætende, quæsumus Domine, famulo tuo dextram cœlestis auxilii, ut te toto corde perquirat, & quæ digne postulat assequatur. Actiones nostras quæsumus Domine aspirando præveni & adjuvando prosequere, ut cuncta nostra oratio & operatio à te semper incipiat & per te cœpta finiatur. Per Christum Dominum nostrum, Amen.* Et cum Diacono his finitis revertitur ad locum suum inter alios Cardinales. Dum ultimæ orationes dicuntur per alium presbyterum Cardinalem, prior Episcoporum Cardinalium cum pluviali stola & mitra descendit ad Imperatorem, & simul cum duobus Diaconis finitis orationibus ducit illum ad altare Sancti Mauritii, ubi stans cum mitra inungit brachium dextrum, Cæsaris & scapulas, cum oleo exorcizato, in modum crucis: & deposita mitra dicit: *Oremus, Deus Omnipotens, cujus est omnis potestas & dignitas, te supplici oratione atque humillima prece deposcimus, ut huic famulo tuo N. prosperum Imperatoriæ Majestatis concedas effectum, ut in tua protectione constituto ad regendum Ecclesiam tuam sanctam nihil ei præsentia officiant, futura nihil obsistant: sed inspirante S. Spiritus dono populum sibi subditum æquo justitiæ libramine regere valeat, & in omnibus operibus suis te semper timeat, tibique jugiter placere contendat. Deus Dei filius Jesus Christus Dominus noster, qui à Patre Deo participationis unctus est præ participibus suis, ipse per præsentem sacri Unguenti infusionem Spiritus paracleti super caput tuum infundat benedictionem, eandemque usque ad interiora cordis tui penetrare faciat, quatenus hoc visibili & tractabili dono invisibilia percipere & temporali regno justis moderationibus æternaliter conregnare ei merearis, qui sine peccato Rex regum vivit cum Deo patre in unitate Spiritus Sancti Deus, per omnia secula seculorum, Amen.* Interea adducitur Imperatrix, si adest, & similiter perungitur in eisdem locis. Deinde dicitur per eundem Cardinalem Episcopum oratio super eam, cum mitra, quia ad eam non ad Deum oratio dirigitur: *Spiritus Sancti gratia nostræ humilitatis officio copiosa in te descendat, ut sicut manibus nostris licet indignis oleo materiali oblinita pinguescis exterius ita ejus invisibili unctione delibuta impinguari merearis interius, ejusque spirituali unctione perfectissimè semper imbuta, & illicita declinare tota mente atque spernere discas & valeas, & utilia animæ tuæ jugiter optare atq; operari queas, & opereris auxiliante Domino nostro Jesu Christo, qui cum patre & Spiritu Sancto vivit & regnat Deus &c.* Et hæc quidē fiunt ad altare beati Mauritii: nam ad altare beati Petri nemo inungitur, nemo ordinatur, nisi Romanus Pontifex solus. His completis Imperatrix ad suum suggestum revertitur. Et Cæsar cum Episcopo Cardinali & Diaconis ad Pontificem, Diaconi acceptis suis Dalmaticis & mitris in manibus vadunt ad reverentiam Papæ, qui descendens de sede sua procedit ad altare supplicabundus more solito, & recipit ad osculum oris & pectoris tres presbyteros Cardinales assistentes, genuflexo super suum faldisterium permanente. Facta confessione Pontifex accedit altare, osculatur, & incensat, ut alias: deinde recipit ad osculum oris & pectoris primo Cæsarem, deinde tres suos Diaconos Cardinales. Et mox ad eminentem sedem ascendit, & Cæsar ad suum suggestum cum suis principalibus & ministris deducitur. Cum Pontifex decessit à latere, ministri Cæsaris afferunt gladium cum sua vagina & cingulo, coronam, sceptrum, & pomum, danda suo tempore Imperatori & Imperatrici: quæ per sacristam & clericum ceremoniarum locantur super altare. Interim verò dum Pontifex facit confessionem, incipit chorus Introitum & kyriel. Pontifex verò in sede eminenti stans sine mitra, legit introitum, & procedit in missa, ut alias usque ad dictam Epistolam & graduale. Sed post orationem diei dicit pro ipso Imperatore hanc orationem: *Oremus. Deus regnorum omnium & Christiani maximè protector Imperii, da servo tuo N. Imperatori nostro triumphum virtutis tuæ scienter recolere, ut qui tua constitutione sit Princeps, tuo semper munere sit potens.* Pro Secreta.

Suscipe Domine hostias Ecclesiæ tuæ pro salute famuli tui N. supplicantis, & protectione fidelium populorum antiqua brachii tui operare miracula, ut superatis inimicis secura tibi serviat Christiana libertas, per Dominum nostrum Jesum Christum filium tuum unigenitum, &c. Post communionem: *Deus qui ad prædicandum æterni regni Evangelium Romanum Imperium præparasti, prætende famulo tuo Imperatori nostro N. arma cælestia, ut pax Ecclesiæ nulla turbetur tempestate bellorum, per Dominum nostrum Jesum Christum.* Dum cantatur graduale, Cæsar descendens è suggestu venit ad pedes sanctissimi Domini nostri, deducentibus eum duobus Diaconibus Cardinalibus paratis: & unus ex Clericis cameræ ex altari accipit gladium cum sua vagina, & illum ad priorem Diaconorum stantem ante Pontificem ad dextram portat, quem Pontifex vaginæ extractum de manu ipsius Diaconi accipiens, Imperatori ante se genuflexo in dextra manu tradit, ipse cum mitra sedens ac dicens: *Accipe gladium desuper beati Petri Apostoli corpore sumptum per manus nostras licet indignas, vice tamen & auctoritate Dei omnipotentis & beatorum Apostolorum consecratas, Imperialiter tibi concessum, nostraque benedictionis officio in defensionem S. Matris Ecclesiæ divinitus ad vindictam malefactorum, laudem verò bonorum. Et memor esto, de quo Psalmista prophetavit, dicens: Accingere gladio tuo super femur tuum, potentissime, ut in hoc vim æquitatis exerceas, per eundem molem iniquitatis potentissimè destruas, & sanctam Dei Ecclesiam ejusque fideles propugnes atque protegas, nequeminus sub fide falsos quam Christiani nominis hostes exterras atque dispergas, viduas atque pupillos clementer adjuves atque defendas, Desolata restaures, restaurata conserves, ulciscaris injusta, conserves bene disposita: quatenus hoc agendo virtutum triumphator gloriosus, Justitiæ cultor egregius cum mundi salvatore (cujus typum geris) in nomine ejus sine fine regnare merearis. Qui cum Patre & Spiritu sancto vivit, &c.* Finita oratione Diaconus accipit gladium, & reponit illum in vagina quam habebat in manu, & simul cum Pontifice accingit illo Cæsarem, dicente Pontifice: *Accingere gladio tuo super femur tuum potentissime. Et attende, quia Sancti non in gladio, sed per fidem vicerunt regna.* Accinctus gladio Imperator, & miles beati Petri effectus, surgens evaginat gladium, ter illum vibrat, deinde reponit in vaginam, & iterum genuflectit. Cui Pontifex pomum de altari & sceptrum (ut de gladio diximus) ad eam portata, in manu dextra pomũ & in sinistra sceptrum ponit, dicens: *Accipe virgam virtutis atque veritatis qua intelligas te obnoxium mulcere pios, terrere reprobos, errantes viam docere, lapsis manum porrigere, disperdere superbos, & relevare humiles. Et aperiat tibi ostium Jesus Christus Dominus noster, qui de semetipso ait: Ego sum ostium per me si quis introierit, salvabitur, Qui est clavis David & sceptrum domus Israel qui aperit & nemo claudit, claudit & nemo aperit. Sitque tibi auctor, qui eduxit vinctum de domo carceris, sedentem in tenebris & umbra mortis, ut in omnibus sequi merearis eum de quo David Propheta cecinit: Sedes tua Jesus in seculum seculi, virga directionis, virga regni tui. Et imitando ipsum diligas justitiam, & odio habeas iniquitatem: quia propterea unxit te Deus, Deus tuus ad exemplum illius, quem ante secula unxerat oleo exultationis præ participibus suis, Jesum Christum Dominum nostrum, qui cum eo vivit & regnat Deus, &c.* Demum Imperialem Coronam cum sua Tiara allatum sibi ex altari (ut de aliis diximus) imponit super ejus caput, dicens: *Accipe signum gloriæ & Diadema regni, coronam Imperii, In nomine † Patris & † Filij & † Spiritus Sancti, ut spreto antiquo hoste, spretisque contagiis vitiorum omnium, sic justitiam, misericordiam & judicium diligas, & ita juste, pie & misericorditer vivas, ut ab ipso Domino nostro Jesu Christo in consortio Sanctorum æterni regni coronam percipias, qui cum Patre &c.* Et mox Imperator osculatur pedes Pontificis, & surgens discingitur gladio, eumque armigero suo tradit. Et ipse cum corona, sceptro & pomo procedens, ab illis duobus Diaconibus ducitur ad sedem Imperialem paratam sibi à dextra Pontificis, inter Pontificem & priorem Episcoporum Cardinalium, quæ sedes altior erit sedibus Cardinalium, & humilior papali sede, habebitque aureum pannum post tergum & parvum scabellum ad pedes: & ibi sedebit, quousque Imperatrix coronetur. Imperatrix verò ducetur ab eisdem ad Pontificem, qui surgens sine mitra, super eam genuflexam dicit hanc orationem: *Deus qui solus habes immortalitatem, lucemque habitas inaccessibilem, cujus sapientia in sua dispositione non fallitur, qui facis cuncta quæ futura sunt, & vocas ea quæ non sunt, sicut ea quæ sunt, qui superbos æquo moderamine de principatu deicis, atque humiles dignanter in sublime provehis: Ineffabilem misericordiam tuam supplices exoramus, ut sicut Hester reginam Israheliticæ causa salutis de captivitatis suæ compede solutam ad Regis Assueri thalamum regnique sui consortium transire fecisti, ita hanc famulam tuam N. humilitatis nostræ benedictione, Christianæ plebis salutis gratia, ad dignam sublimemque Imperatoris nostri copulam & Imperii sui participatum transire concedas: & ut in Imperialis fœdere conjugii semper permanens pudica: proximam virginitati palmam continere queat, tibique Deo vero & vivo in omnibus & super omnia jugiter placere desideret, & te inspirante quæ tibi placita sunt toto corde perficiat, per Christum Dominum nostrum, Amen.* Deinde sedens cum mitra, accipit coronam Imperialem de manu prioris Diaconorum Cardinalium ex altari allatam & imponit super illius caput dicens: *Officio nostræ indignitatis N. Imperatrix solenniter benedicta, Accipe coronam Imperialis excellentiæ, quæ licet ab indignis, Episcopalibus tamen manibus capiti tuo imponitur, ut sicut auro & gemmis redimita enites, ita & interim auro sapientiæ virtutumq; gemmis te omnipotens decorari concedat, quatenus post occasum hujus seculi cum prudentibus virginibus sponso perenni Domino nostro Jesu Christo digne & laudabiliter occurrens, regni cælestis aulæ ingredi merearis januam eodẽ Domino nostro Jesu Christo auxiliante, qui cum Patre, &c.* Et coronata statim osculatur pedes Pontificis, & surgens inducitur tam ipsa, quàm Cæsar simul ad suos suggestus, ubi in sedibus sibi paratis locantur. Et sedentibus Imperatore & Augusta in sedibus cum Imperialibus ornamentis, prior subdiaconorum Apostolicorum, cum aliis subdiaconis & cum capellanis aulæ Imperialis, descendit ad confessionem beati Petri, alta voce simul cum ipsis facit laudes Imperatori dicens: *Exaudi Christe.* Scriniarii verò Urbis cum cappis sericeis stantes superius apud Chorum respondent: *Domino Frederico invictissimo Rom. Imperatori & semper Augusto, salus & victoria.* Qua laude tertio repetita, prior Diaconorum cum suis tribus vicibus dicat: *Salvator mundi.* Scriniarii vicissim dicant: *Tu illum adjuva.*

adjuva. Et deinde iste cum suis duabus vicibus dicat: *S. Maria.* Et illi vicissim respondeant: *Tu illum adjuva.* Et sic deinceps. Posthæc omnibus ad locum suum revertentibus, cantatur Alleluja vel tractus, & deinde Evangelium, Credo & Offertorium. Deinde Imperator & corona & manto depositis, sine sceptro aut pumo descendit: & ad Pontificis pedes aurum offert, qoaotum sibi placet. Et similiter post eum facit Imperatrix: qoæ deinde non revertitur ad suggestum, sed procumbit super faldisterium à dextra parte altaris sibi paratum, in loco ubi non impediat credenriam, & ibi expectat usque ad concionem. Imperator verò Pontificem ad altare descendentem sequitur, & illi in locum Subdiaconi calicem & patioam cum ostiis offert. deinde aquam infundendam in vino. Et retrahens se ad partem dextram stat usque quo Pontifex ad sedem eminentem communicaturus revertatur, quẽ Imperator sequitur, & ab ejus manibus ipse primò, deinde Augusta sacram Corporis Christi communionem sumant, postquam Pontifex cum Diacono & Subdiacono communicaverint. Nam Subdiaconus postquam cum Diacono communicavit, de Corpore & Sanguine Christi, accipit de manu Diaconi apud altare cum circulis & ceremoniis consuetis duas hostias consecratas pro Imperatore & Augusta, & eas ad Pontificem portat. Et percepto Sacrameoto Imperator quidem Pontificis faciem osculatur, Augusta verò mauom: & descendentes ad altare de manu Diaconi vinum purificationis sumitur, & descendant ambo ad doos suggestus ibique resumant Imperialia signa. Poterit tamen Pontifex, si ei videbitur, super Imperatorem ante se genuflexum immediate, postquam illum cum Augusta communicaverit, infra scriptas orationes dicere, videlicet: *Respice quæsumus Omnipotens Deus, serenis obtutibus hunc gloriosum famulum tuum N. ut sicut benedixisti Abraham Isaac & Jacob. sic illi largiaris benedictionem spiritualis gratiæ, eumque plenitudine tuæ potentiæ irrigare atque perfundere digneris, ut tribuas ei de rore cæli & de pinguedine terræ abundantiam frumenti, vini & olei, & omnium frugum opulentiam, & ex largitate divini muneris longæva tempora, ut illo regnante sit sanitas corporis, Imperii pax inviolata sit in regno, & dignitas gloriosa regalis palatii maximo splendore regiæ potestatis oculis omnium fulgeat, luceque clarissima coruscare atque splendescere quasi splendidissimi fulgoris maximo perfusa lumine videatur. Tribue ei omnipotens Deus, ut sit fortissimus protector & consolator Ecclesiarum atque cœnobiorum Sanctorum, maxima pietatis, regalis munificentiæ, atque ut sit fortissimus triumphator hostium, ad opprimendos rebelles & paganas nationes. sitque suis inimicis facie terribilis, maxima fortitudine Regalis potentiæ: optimatibus quoque ac præcelsis proceribus & fidelibus sui regni sit munificus, amabilis & pius & ab omnibus timeatur & diligatur. Et post gloriosa tempora atque felicia vitæ præsentis gaudia in perpetua beatitudine habitare mereatur, per Dominum nostrum Jesum Christum, &c. Benedic quæsumus Domine hunc Principem nostrum N. quem ad salutem populi nobis à te credimus esse concessum, fac annis esse multiplicem, salubri corporis robore vigentem ad senectutem optatam pervenire felicem. Sit nobis fiducia obtinere gratiam populo, quã Aaron in tabernaculo, Helisæus in fluvio, Ezechias vetulus impetravit in templo. Sit illi regendi auctoritas, qualem Josue suscepit in castris, & David sumpsit in præliis, Petrus accepit in clave, Paulus est usus in dogmate. Et ita pastoris officium perficiat in Christi ovili, sicut Isaac perfecit in fruge, & Jacob est dilatatus in grege. Quod ipse præstare dignetur, qui cum patre Deus æternæ gloriæ sit adjutor tuus & protector: & omnipotens benedicat tibi, preces tuas in cunctis exaudiat, & vitam tuam in longitudinem dierum impleat, thronum regni jugiter firmet, & gentem populumque tuum in æternum conservet, & inimicos tuos confusione induat, & super te sanctificatio Christi floreat, ut qui tibi tribuit in terris Imperium, ipse in cælis conferat præmium: qui vivit & regnat in secula seculorum, Amen.* Post concionẽ Pontifex descendit ad altare, & prosequitur missam more coosueto. Et in fine dat benedictionem solemnem dicens: *Sit nomen domini.* Et publicantur immediatæ indulgentiæ per unum ex Diaconis assistentibus, sive plenaria, sive ut Pontifici placuerit. Tum Cardinales & Prælati deponunt paramenta, & accipiunt laneas cappas. Pontifex verò dimissis missalibus indumentis, accipit pluviale, & mitram pretiosam. Et cum Imperatore descendit ad gradus Basilicæ sub eodem baldachioo. Si est Dominica *Lætare Hierusalem*, Pontifex sinistra portat rosam auream, dextra benedicit assistentibus atque hinc elevantibus fimbrias Diaconibus. Hanc autem auream rosam Pontifex, antequam ad Ecclesiam descendat, in camera papagalli benedicit cum balsamo & muscho, quod iu singulis annis fit in tali die, pro ut inferius in suo loco pleoè scribemus. Si verò esset alius dies, dextra sicut sinistra tenebit dextram Imperatoris. Diacoous à sinistris retro erit inter Papam & Imperatorem, & cum dexteritate elevabit fimbriam à dextris. Caudam verò portabit major Princeps, etsi erit Rex. Principes vel Rex & Prælati, qui venerunt cum Cæsare, dum missarum & coronationis solennia fiunt, semper Cæsarẽ sequuntur. Et cum ipso in suo suggestu constituunt semper. Et similiter, qui cum Augusta, eam semper comitantur assistuntq;. Quæ finita missa, dimissis Pontifice & Imperatore in Ecclesia, ad domum suam cum suis revertitur.

Caput IIII.

Processio Pontificis & Cæsaris per Urbem.

CÆsar cum corona in capite, sceptro & pomo in manibus ad latus Pontificis incedens, nisi illius manu ducatur (quia tune pomum vel sceptrum tantum in sinistra retineret) cum ad finem gradium pervenerit, traditis sceptro & pomo uni ex suis, prævenit ad equum Pontificis, & in honorem Salvatoris nostri Jesu Christi, cujus vices Pontifex io terris gerit, tenet stapham, quo ad Pontifex equum ascenderit. Et deinde accepto equi freno per aliquot passus ducit equum Pontificis. Pontifex, dum Imperator hæc civilitatis officia vult exhibere, debet aliquantulùm modestè recusare: & tandem cum aliquibus bonis verbis honorem non in personam suam, sed illius cujus locum tenet,

ner, recipiendo permittit illum aliquantulum progredi. Tum firmat se, & nullo pacto permittit Cæsarem ulterius ire. Qui mox conscenso equo suo accedit ad sinistrum latus Pontificis, & sub eodem baldachino equitat, & hoc ordine procedunt. Primum præcedant familiæ Cardinalium, cum suis valisiis: & simul mixtæ familiæ Prælatorum, Principum, & omnium curialium tam Cæsaris quàm Pontificis. Deinde duo cum valisiis Pontificis. Inde familiares domestici Imperatoris, & post eos familiares Papæ. Tum Nobiles, & Barones, & Comites minores utriusque, equus cum scala Papæ: tum vexilla rubea, quæ duodecim cursores portant; Deinde vexillum Populi Romani, vexilla Imperii, vexillum Papæ, vexillum Ecclesiæ, vexillum Crucis, cum vexilliferis armatis & ornatis, ut in coronatione Papæ. Hos sequuntur duodecim equi phalerati sine sessoribus: deinde quatuor nobiles portantes pilea ex cramisino quatuor Papæ cum baculis. Quibus succedunt advocati & secretarii mixtim, secundum prioritatem officii procedentes, cum suis capuciis circa collum; quos etiam præcedunt Secretarii Imperatoris. Tum sequuntur Cubicularii etiam cum suis capociis: inde Acoluthi clerici Cameræ Apostolicæ, & post eos statim Auditores cum rocheris & cappis. Deinde Subdiaconi cum cruce Papali, cum galero indici coloris, & cum aliis Subdiaconis cum cappis, ut alii. Tum duo portantes laternas cum lumine ante Sacramentum equitantes: deinde equus albus phaleratus cum tintinnabulo portans Sacramentum: & supra illud Sacramentum baldachinum per cives Romanos portatur, & circa duodecim intorticia quæ portãtur per duodecim familiares Papæ, sive per duodecim beneficiatos S. Petri cum superpellicis, post Sacramentum equitat Sacrista cum ferula alba. Inde si qui sunt maximi Domini, Principes, aut Duces. Principes Electores immediatè ante Cardinales procedunt: & si quis adesset frater aut filius Imperatoris, iret medius inter juniores Diaconos Cardinales. Rex erit à sinistris Episcopi Cardinalis: & si plures adessent Reges, locarentur cum aliis Episcopis Cardinalibus. Sequuntur duo Diaconi Cardinales assistentes Pontifici. Et si cum Cæsare essent duo Principes Electores, qui præferrent gladium & pomum Cæsaris, isti deberent ire immediatè ante Cæsarem, sicut Diaconi ante Pontificem: & quando via esset arcta, irent ante ipsos Diaconos assistentes. Si verò non sint Principes Electores, qui portent illa, videlicet gladium, pomum, seu sceptrum (nam alterum istorum duorum portabit Imperator) illi duo vadant simul cum subdiacono qui portabit crucem, & illum in medio habeant. Sequitur Pontifex sub baldachino, & imperator cum sua corona & imperiali habitu à sinistris. Post Pontificem sequuntur duo Cubicularii secreti cum serviente & mitra: & duo Medici cum secretario, si non sit Prælatus. Et post Imperatorem duo Camerarii sint cum uno secretario cum umbella. Deinde Prælati assistentes Papæ. Et si quis Archiepiscopus Elector Imperatoris adesset, iret ante assistentes Papæ. Post quos ibunt Prælati assistentes sive Consiliarii Imperatoris, cum cappis & galeris, ut alii Prælati: alias non irent inter cappatos. Sequuntur deinde Prælati, Oratores, Archiepiscopi, Episcopi, Protonotarii & Abbates, Cappati & Pileati: & demum alii curiales togati, tam Papæ quàm Cæsaris. Hoc ordine recta via per campum Floræ & Judæorum plateam ad Ecclesiam S. Mariæ in Cosmedim. Et ibi Pontifex, si rosam habet, illã eques Imperatori equiti dono dat: & ad dextram conversus trans Tiberim cum suis omnibus ad Palatium revertitur. Cæsar autem via quæ sibi melius placet, rosam manu gestans, ad pontem Adrianum redit: ubi viros complures & de se optimè meritos equestri dignitate insignire solet.

Quo facto ad Lateranum cum suis progreditur. Canonici & Capitulum Ecclesiæ supplicabundi Cæsari in porta principali occurrentes, illum honorificè suscipiunt, & postquam Crucem & reliquias osculatus fuerit, incensant, & præcedentes atque cantantes; Te Deũ laudamus, ad altare majus deducunt: ubi procumbens supra faldisterium orat detecto capite. Deinde surgens osculatur altare: tum resumpta corona recipitur in Canonicum & fratrem Ecclesiæ Lateranensis, & Canonicos omnes recipit ad osculum pacis. Quibus finitis, ascendit ad Palatium Lateranense, & cum suis celebrat solenne convivium suis moribus & ceremoniis. Deinde si placet, recurrit ad Palatium Apostolicum ad cameras suas.

Caput V.

De Coronatione Imperatricis sine Imperatore.

IMperatrix si venit Romam pro corona Imperiali suscipienda sine Imperatore, vel quod non potuit venire cum eo, vel quod post ejus coronationem ei est conjuncta, hoc ordine coronabitur. Die qua Urbem intrabit, procedent ei obviam nobiles & officiales Urbis, & ordines Curiæ, ut de Cæsare dictum est. Sacer Senatus ante portam Urbis eam expectabit, & media inter duos Cardinales Diaconos introducetur. In fine autem & sub baldachino, clero cum processione in porta illi occurrente, ducetur ad Pontificem: qui eam in publico consistorio in prima aula ad pedis & manus osculum recipiet, ut alii Reges recipi consueverunt. Non tamen sedebit inter Cardinales; sed post osculum pedis & manus discedet ad suum hospitium. Deinde parabitur in Ecclesia S. Petri suggestus extra cancellos pro Imperatrice: & dicta die Pontifex procedet ad Ecclesiam, supplicatione præeunte sub baldachino, & paramentis tempori congruis ascendit ad altare, orat, sedet. Interim duo juniores Diaconi Cardinales cum suis cappis laneis ducunt Augustam ad Ecclesiam. Et prior Episcopus Cardinalis cum pluviali, stola & mitra accedens in tempore expectat eam in porta Ecclesiæ principali, & ibi super eam genu flectentem deposita mitra legit hanc orationem: *Omnipotens sempiterne Deus, fons & origo totius bonitatis, qui fœminei sexus fragilitatem nequaquam repr[...]ndo avertis, sed dignanter comprobando potius*

tim eligis, & qui infirma mundi quæcunque, ut fortia confunderes, eligenda decrevisti; quique etiam gloria virtutisque tua triumphũ in manu fœminæ Judaicæ olim plebi de hoste sævissimo assignare voluisti: Respice quæsumus ad preces humilitatis nostræ, ut supra hanc famulam tuam N. quam supplici devotione Imperatricem eligimus, benedictionum tuarum dona multiplices, eamque dextera tua potentiæ semper & ubique circumda: & ut dono tui numinis undique firmiter adjuta, ut visibilis seu invisibilis hostis nequitias triumphaliter expugnare valeat; ut una cum sacra Rebecca, Lea, atque Rachele, beatis reverendisque fœminis, fructu uteri sui fœcundari seu gratulari mereatur, ad decorẽ totius Imperii, statumque S. Ecclesiæ regendũ nec non protegendum. Per Christũ Dominum nostrum qui ex intemeratæ B. Mariæ virginis alvo nasci, visitare, & renovare dignatus est mundũ. Qui tecũ vivit & gloriatur Deus in unitate Spiritus S. per immortalia secula seculorum, Amen. Ducitur deinde ad confessionẽ B. Petri, & procumbit supra faldistoriũ sibi in eo loco paratum. Et à Subdiacono Apostolico fit Litania: & ea finita prior Presbyterorum cum suis paramentis ad confessionem descendens, stans sine mitra, dicit super eam, Pater noster: & deinde: Et ne nos inducas in tentationem. Respond. Sed libera nos à malo. Vers. Salvam fac ancillam tuam Domine. Respond. Deus meus sperantem in te. Vers. Esto ei quæsumus Domine turris fortitudinis. Respond. A facie inimici. Vers. Nihil proficiat inimicus in ea. Respond. Et filius iniquitatis non apponat nocere ei. Vers. Domine exaudi orationem meam. R. Et clamor meus ad te veniat. Vers. Dominus Vobiscum. Resp. & cum spiritu tuo. Oremus. Prætende quæsumus Domine famulæ tuæ cœlestis dexteram auxilii, ut te toto corde perquirat, & quæ dignè postulat, consequi mereatur. Actiones nostras quæsumus Domine aspirando preveni, & adjuvando prosequere, ut cuncta nostra operatio & oratio à te semper incipiat, & per te cœpta finiatur, per Christum Dominum nostrum, Amen. Finitis orationibus revertitur Presbyter ad locum suum, & prior Episcoporum Cardinalium procedit ad altare S. Mauritii, quem Augusta media inter Diaconos sequitur. Et ibi ante altare Episcopus ipse inungit illam stantem de oleo exorcisato brachium dexterum & scapulas, stans cum mitra dicens: Spiritus Sancti gratia nostræ humilitatis officio copiosa in te descendat, ut sicut manibus nostris licet indignis oleo materiali oblinita pinguescis exterius, ita ejus invisibili unguine delibuta impinguari merearis interius, ejusque Spirituali unctione perfectissimè semper imbuta, & illicita declinare tota mẽte & spernere discas & valeas, & utilia animæ tuæ jugiter optare atque operari queas, & opereris auxiliante Domino nostro Jesu Christo: qui cum Patre vivit & regnat in unitate, &c. Reducitur deinde ad soggestum suum Imperatrix, & Cardinales revertuntur ad Pontificem, & Diaconi quidem depositis cappis capiunt paramenta sibi convenientia, & faciunt reverentiam Pontifici. Deinde Pontifex procedit ad altare per supplicationem, occurrunt tres Presbyteri, cantantur introitus à cantoribus, & proceditur in Missa usque ad graduale. Imperatrix à Diaconis illis quamvis paratis ducitur ante Pontificem: qui surgens deposita mitra super eam ante se genuflexam dicit hanc orationem: Deus qui solus habes immortalitatem, lucemque habitas inaccessibilem, cujus prudentia in sua dispositione non fallitur, qui fecisti ea quæ futura sunt, & vocas ea quæ non sunt, qui superbos æquo moderamine de principatu ejicis, atque humiles dignanter in sublime provehis, ineffabilem misericordiam tuam supplices exoramus, ut sicut Hester reginam Israeliticæ causa salutis de captivitatis suæ compede solutam ad Regis Assueri thalamum regnique sui consortium transire fecisti, ita hanc famulam tuam N. humilitatis nostræ benedictione, Christianæ plebis salutis gratia, ad dignam sublimemque Imperatoris nostri copulam & Imperii sui participatum transire concedas, & ut Imperialis fœdere conjugii semper permanens pudicitia proximam virginitati palmam continere queat: tibique Deo vivo ac vero in omnibus & super omnia jugiter placere desideret, & te inspirante quæ tibi placita sunt, toto corde perficiat, per Christum Dominum nostrum, Amen. Deinde sedens cum mitra, imponit illi tiaram cum corona Imperiali allatam sibi ex altari, ut diximus de Imperatore, & dicit: Officio nostræ indignitatis in Imperatricem solemniter benedicta, accipe coronam Imperialis excellentiæ, quæ licet ab indignis, Episcopalibus tamen manibus capiti tuo imponitur. Unde sicut auro & gemmis redimita nites, ita & interius auro sapientiæ virtutumque gemmis decorari concedat: quatenus post occasum hujus sæculi cum prudentibus Virginibus sponso perenni Domino Jesu Christo digne & laudabiliter occurrens regni cœlestis aulæ ingredi merearis januam, eodem Domino nostro auxiliante, qui cum Patre, &c. Coronata Imperatrix mox osculatur pedem Pontificis cum corona, & surgens reducitur à Diaconis ad suggestum: & cum cantatur deinde offertorium, revertatur ad Pontificem, & illi offerat aurum quantum placet. Deinde si vult communicare de Sacramento altaris (ut congruum est) procumbat supra faldistorium ad partem convenientem situm (ut superius diximus) & oret, quousque sit tempus, sine corona tamen: & cum Pontifex in sede sua eminenti communicaverit, ducatur Imperatrix sine corona ad ejus pedes, & communicet, osculeturque manum Pontificis, & descendens ad altare purificet cum vino. Deinde assumpta corona reducetur ad suum suggestum. Et nota quod Imperatrix deducetur semper eundo, & redeundo ab illis duobus Diaconis, sive paratis sive non paratis: & illam sociabunt sui Prælati, & proceres, atque matronæ & aliæ mulieres. Finita missa Imperatrix deducitur ad suum hospitium.

Caput VI.

De Coronatione Imperatoris absente Papa.

SI quando autem acciderit, quod propter absentiam summi Pontificis ab Urbe Cæsar non posset ab ipso Pontifice coronari, consuevit Pontifex mittere ad Urbem aliquem Episcopum Cardinalem, qui simul cum legato Apostolico qui Urbi præest, Imperatorem electum coronet. Si autẽ legatus esset iste Episcopus Cardinalis, non esset necessarium mittere alium Episcopum, sed quemcũque vellet alium Presbyterum Cardinalem. Et tunc procedetur hoc modo.

Electus Imperator ad Urbem veniẽs pro corona Imperiali, habebit obviam Barones, nobiles, officiales, civesque Urbis, & officiales curiæ Romanæ, & remanebit extra mœnia illa nocte, ut supra dictum

dictũ est. Sequenti die intrabit per portam sub arce S. Angeli, quæ (ut diximus) non est Collina, cũ suis Principibus ordine prædicto. Et in porta recipietur à vicario Pontificis, cum Prælatis, & clero Urbis in modum supplicantium paratis. Et deducerut ut supra ad gradus Basilicæ S. Petri, ibique non super suggestum sed ante primas portas recipietur ad osculum tantum per Episcopum Cardinalem coronatorem, & legatum, qui ibi aderunt cum aliis Prælatis curiæ parati cum pluvialibus & mitris. Aderunt etiam cum Cardinalibus officiales curiæ, Subdiaconi, Auditores, Acoluthi, & si qui sunt alii, & etiam Barones, aliique nobiles Romanæ Ecclesiæ. Et electus statim post osculum offeret aurum duobus Cardinalibus, quod offerre debet Pontifici, & dicat hæc verba: *Si sanctissimus Pater Dominus noster N. Pontifex præsens hic esset, offerrem illi aurum istud præsens: sed per ejus absentiam offero ipsum vobis Dominis Episcopo & Legato Cardinalibus, recipientibus illud vice & nomine dicti Domini nostri Papæ.*

Quo facto intrabunt porticum, & si tunc erit procedendum ad solemnitatem coronationis, quod commodè & decenter fieri potest, ibi supra altare S. Mariæ in Turribus præstabit juramentum fidelitatis in manibus Cardinalium. Et similiter si aliud juramentum esset innovandum seu confirmandum, tunc immediatè innovabit. Deinde recipietur ad Canonicum Ecclesiæ S. Petri, ut superius dictum est. Intrabit deinde Ecclesiam, & ibi ante portam argenteam Episcopus Cardinalis dicet super eum primam orationem. Deinde ducitur ad capellam S. Gregorii ad capienda sua ornamenta, & Episcopus Cardinalis vadit ad altare majus, & ibi super faldisterium capit sandalia, & paramenta omnia Pontificalia. Et nota quod debet habere expresse facultatem à Pontifice super altare B. Petri celebrandi, ut moris est. Cæsar indutus imperialibus indumentis venit ad medium Ecclesiæ, & ibi super eum legatus Apostolicus dicet secundam orationem. Veniet deinde ad confessionem B. Petri, & procumbet in faldisterio: & Diaconus qui servit in Missa facit super eum Litaniam, orationem autem cum versiculis & Pater Noster dicet legatus Apostolicus. Deinde ducetur ad altare S. Mauricii, & ibi inungetur à Cardinali celebrante, tam ipse quàm Augusta, si adest, cum orationibus oportunis. Revertentur deinde ad altare, ut facta confessione Imperator ad suggestum sine osculo pacis, ad faldisterium suum revertitur. Et proceditur in missa usque ad graduale. Dum cantatur graduale, Imperator descendit ad altare, & celebrãs Cardinalis ante altare stans cum mitra, gladium sumit de altari, & illum nudum Imperatori tradit, dicens: *Accipe gladium*, &c. Et idem dicit Legatus, submissa tamen voce: Det eidem mox pomum & sceptrum cum sua oratione Ecclesiæ modo. Mitras autem & coronas imperiales ambo imponent Cæsari & Augustæ. Sed legatus alta voce profert verba: *Accipe signum*, &c. Et celebrans dicit eadem voce submissa.

Coronati Augustus & Augusta revertuntur ad suos suggestus sine osculo pacis: & ad offertorium veniunt cum coronis & habitu Imperiali. Et oblato auro revertuntur ad suggestus, neque ministrabit Imperator calicem & ampullam, sed tempore congruo veniet ad communionem sine manto & coronis. Post communionem Imperatori non dabitur osculum pacis à celebrante, sed revertetur ad suum suggestum.

Imperator finita missa ipse cum suis & cum Legato si placebit, ibit Lateranum, & ibi perficiet suas solennitates. Ceremoniæ omnes, quæ pertinent ad personam Pontificis, dimittantur, ut oscula pedum, manuum, & oris. Quin etiam nec in missa illi deserviet Imperator. quod Pontifici præstitisset præsenti: nec stapham illi, dum equum inscendit, tenet, nec equum ducit.

Hæc ferè omnia servata fuerũt, cum * Carolus IIII. coronatus fuit Romæ per Dominum Petrũ Episcopum Hostiensem, quem ex Avione Innocentius VI. nuncium Apostolicum ad hoc miserat, & per Dom. Ægidium de Albornozio Tit. S. Clementis Presbyterum Cardinalem ac Legatum Apostolicum in Italia, Anno Salutis M. CCC. LVI. sexto nonas Aprilis: ut ex literis ipsius Karoli, quæ adhuc extant, & registratæ sunt in archivis Ecclesiæ, publicè patet. Voluit tamen idem Pontifex, quod Cardinales prædicti publicè protestarentur Domino Imperatori, quod propter omissionem reverentiarum, obsequiorum, & multarum ceremoniarum, quæ pertinent ad personam Romani Pontificis, non esset aliquo modo derogatum privilegiis & honorificentiis Romanæ sedis & suorum successorum: & de hac protestatione & consensu Imperatoris exigerent quadruplices literas regalibus & Imperatoriis sigillis munitas, sicut & factum est.

* Cujos etiã exstant super coronatione Romana tam Imperatoris, quam Imperatricis Constitutiones unæ atq; alteræ, quas à Frehero exspectamus edendas.

Anno Christi 1510.

MAXIMILIANI I. IMP. AUG.

GRAVAMINA

Adversus Sedem ac Curiam Romanam.

Articulus LI.

De idololatrico ritu in baptisandis campanis.

Item suffraganei excogitaverunt, ut solum ipsi, & nullus alius sacerdos, campanas baptizent. Credunt deinde simpliciores, ita affirmantibus Suffraganeis, tales campanas baptizatas, Dæmones & tempe-

Hæc Gravamina legũtur infra in Gravaminib* Caroli V. Imper. iisdẽ verbis. Sed ad Maximilianũ I. Imp. Caroli avum referunt Electores, Principes ac ceteri Ordines Protestantes in Rescripto de recusatione Concilii Tridentini, part. 2 caus. 8. fol. 176. ubi legitur: Qua de re etiam verba fuerunt facta olim apud optimũ Maximumq; Imp. Maximilianum I. cùm Gravamina, quæ extant, eorum temporum, adversus Romanam Sedem colligerẽtur. Verba gravaminis hujus ita habent, &c.

tempestates pellere. Quapropter innumeri plerumque adhibentur Compatres, præcipuè verò, qui fortunâ pollent, exorantur, qui baptizationis tempore funem, quâ campana ligata est, tangunt, ac Suffraganeo præcinente (quemadmodum in parvulorum baptizatione fieri solet) omnes pariter respondeot, ac campanæ nomen ingeminant, vesteque nova (quemadmodum à Christianis fieri solet) campana induitur. Inde ad sumptuosa properatur convivia, quibus præcipuè Compatres, ut eò largiùs munera offerant, adhibentur: necnon Suffraganei, & eorum Capellani, cum multis aliis ministris, regaliter pascuntur. Nec hoc satis est, sed & Suffraganeo mercedem persolvere necesse est, quam illi munusculum vocare solent. Inde evenit, ut aliquando etiam in parvis villis, centum floreni in tali absumantur & expendantur baptizatione. Quæ res non solùm superstitiosa, sed etiam Christianæ religioni contraria, ac simpliciorum seductio, & mera est exactio. Verumtamen Episcopi, ut Suffraganeos vel vilissima obærare possint mercede, talia, & adhuc absurdiora, tolerant. Res igitur tam nephanda & illicita, meritò aboleri debet.

. . . .

ARTICULUS LXVII.

Quemadmodum plus pecuniæ, quàm pœnitentiæ, peccatoribus imponant.

PATRUM canonibus sancitum est, spiritualibus ac manifestis peccatis spiritualem pœnitentiam seu satisfactionem esse imponendam: ut sic non pecuniæ lucrum, sed potiùs animarum salus quæri intelligatur. At Ecclesiastici Judices & Officiales perperàm animadversis Canonibus, dictam spiritualem pœnitentiam in tantum exasperant, aggravant & augent, ut Laici plerique potiùs, quàm eam satisfactionem acceptare velint, pecunia malint sibi ab ipsis immunitatem comparare. Quare Laici multùm premuntur: Ecclesiastici contrà multùm ditantur, utpute qui in suum privatum commodum & partis agunt munus & judicis; quod tamen omnibus juribus dissonum est.

Iidem part. 2. caus. 7. fol. 80. Relatum est inter Imperii gravamina, quorum centum numero optimus maximusq; Princeps Maximilianus I. Imp. adversus Curiam Romanam colligi ad annum Dom. 1510. curavit olim. Verba gravaminis hæc sunt, Articulo 67. &c.

MAXIMILIANI I. IMPER. AUG. ET LUDOVICI XII. REGIS FRANCORUM EDICTA

Anno Christi 1511.

De convocatione & celebratione Concilii Pisani, pro necessitate & utilitate Reipublicæ Christianæ, contra JULIUM *II. Papam, in Anno Domini MDXI.*

EDICTUM MAXIMILIANI IMPERATORIS.

MAXIMILIANUS, divina favente clementia electus Rom. Imperator Semper-Augustus, ac Germaniæ, Hungariæ, Dalmaciæ, Croaciæ, &c. Rex, Archidux Austriæ, Dux Burgundiæ, Brabantiæ, &c. Comes Palatinus, &c. Conspiciētes immensas calamitates quas universa respublica Christiana & ipsa nostra sancta mater Ecclesia ubique patitur, ex quo & decremētum orthodoxæ fidei, & incrementum omnium malorum subsequitur, & in dies major confusio in omnibus rebus ac bella intestina inter Christianos oriuntur, & effusio sanguinis Christiani, ad quæ cum non videamus aliud remediū, quam quod juxta sanctorum patrum instituta, Concilium & cōgregatio universalis fierent, ut ibidem communi Concilio possit omnibus commode provideri: expectantes igitur dictum Concilium debere indici & convocari per beatitudinem Ponnficis, & reverendissimorum dominorum S.R.E. Cardinalium, ac alios prælatos, juxta ordinanonem Concilij Constantiens. & votum ae debitum eorumdem, cessantibus ipsis (oe & nos ab omnipotenti Deo negligentiæ redarguamur) noluimus nos cessare: quum illis negligentibus, nos tanquam Imperator & ejusdem sanctæ matris Ecclesiæ advocatus & protector, & quantum in nobis est subvenire his tantis necessitanbus teneamur. Ideo obviare tot inconvenientibus, sicut tenemur, cupientes etiam sanctæ matri Ecclesiæ opem ferre, eoosisi de fide, prudentia, dexteritate, & rerum getendarum experientia magnificorum & honorabilium Don Ferdinandi Tochi ex despotibus Artha: & Cephaleæ, Matthæi Kuen Vicecancellatij in Ispurgk Viri de Furst Comitis, Hieronymi Nogaroli, Antonij de capitibus Vaccæ, & Ludovici Faelæ Consiliariorum fidelium nobis dilectorum, motu proprio, & ex certa nostra scientia, ac animo deliberato, & omni meliori modo, via, jure, forma, & causa, quibus melius possumus & debemus, ipsos omnes & partem eorum & quemlibet ex eis insolidum, constituimus, fecimus. creavimus, & nominavimus, ac tenore præsentium constituimus, facimus, creamus, ordinamus, & nominamus nuncios nostros, & negotiorum infrascriptorum gestores generales: ac procuratores speciales ita tamen, quod generalitas specialitati non deroget, nec è converso, & quod unus ipsorum inceperit alter eorum prosequi, mediare, & finite valeat, & quod non sit melior conditio primitus occupantis nec deterior subsequentis, spiritualiter & expresse, ad requirendum nostro nomine, & cum ea qua

decet reverentia instandum, & procurandum apud beatitudinem Pontificis, & R. D. Cardinales ut sua Sanctitas, de illorum consilio, convocare & indicere velit Concilium generale universalis Ecclesiæ, in loco convenienti & tuto: ac intra brevius tempus, quod fieri possit, juxta constitutionem Concilii Constantiens. spiritualis juramenti, & voti suæ Sanctitatis: & beatitudine sua id negligente, vel tardante, item apud R. Dominos Cardin. instare, ut ipsi hoc Concilium convocent & indicant: & casu, quo eadem beatitudo Pontificis, & R. Domini Cardin. dictum Concilium congregare recusarent, vel differrent, aut locum tutum & convenientem non assignarent, ad faciendum protestationes notorias, & convocationem aut indictionem generalis Concilii, simul cum procuratoribus, vel procuratore serenissimi Principis Domini Ludovici Francorum Regis consanguinei, & fratris nostri charissimi, & reliquorum qui huic intimationi adhærere voluerint: dantes & concedentes eisdem procuratoribus nostris, quod si constaret eis de non tuto accessu vel alias legitimè suspicarentur de personali eorum comparitione coram Beatitudine sua, & R.D. Card. talem actum possint, per Edictum, vel affixionem in aliquo loco convenienti facere, ita quod verisimiliter possit pervenire ad notitiam suæ Sanctitatis, & ipsorum R.D. Cardinalium & cæterorum, etiam hoc omni meliori forma, viâ & modo possibilibus, supplentes omnes & singulos defectus tam juris quàm facti, qui in præmissis aliquo modo intervenire potuerunt, promittentes quoque, quod nos omnia & singula acta, tractata, & gesta, per dictos Procuratores nostros, vel partem eorum, aut unum ex eis, rata, grata, & firma tenebimus, & servabimus, harum testimonio literarum sigilli nostri appensione munitarum. Datum in oppido nostro Triburgi, die XVI. mensis Januarii, Anno Domini millesimo quingentesimo undecimo, Regnorum nostrorum Ro. XXV. Hungariæ vero XXI.

Ad mandatum Cæsareæ Majestatis proprium.

Quo lecto, Procuratores Christianissimi Regis Francorum, similiter mandatum suum legendum exhibuerunt, in authentica forma & sigillo regali munitum, tenoris infrascripti.

EDICTVM REGIS GALLIARVM.

LUDOVICUS Dei gratia Francorum Rex, Dux Mediolani, &c. Notū facimus omnibus & singulis præsentibus & futuris, quod cum majores nostri semper non solum fautores & auxiliatores, verùm & pervigiles propugnatores & defensores acerrimi ac constantissimi Christianæ fidei & S.R.E. In arduis quibuscumque extiterint, nullis parcendo laboribus & periculis: nos vestigiis majorum nostrorum inhærentes, & cōsiderantes quantam reipublicæ Christianæ utilitatem generalia Concilia attulerint, quantumq; detrimenti ex eorum intermissione universalis Ecclesia acceperit: quodque in præsentia magna adest necessitas ipsius Concilii generalis universalis Ecclesiæ congregādi, pro extirpatione hæresum, schismatum, ac divisionū in diversis mundi partibus, ac pro reformatione morum Ecclesiæ; & nimium scandalizantium notoriorum continuorum & incorrigibilium tam in capite quam in membris criminum eversione; pro pace Christianorum stabilienda, & bello contra infideles procurando. Quumque tempus decennii post ultimum universale Concilium jamdudum sit effluxum, & saluberrima decretali constitutione Ecclesiæ, in sacratissimo Constantiensi Concilio edita, quæ incipit, *Frequens*, singulis decenniis universale Concilium sit congregandum, quod unicum remedium, ab universali Ecclesia inventum, & sancitum est, pro medela omnium morborum Ecclesiæ, & summus Ro. Pontifex cui primo curæ esse deberet, illud convocare hoc tanto tempore neglexerit, (maxime cum juraverit & voverit post biennium à creatione sua illud tenere) & non solum negligens, sed & voti & juramenti hujus transgressor, illud non tenuerit, tempusque interpellet pro homine, & nunquam sua auctoritate aut voluntate futurum Concilium credatur celebrandum: cumque de ejus criminibus notoriis, universam Ecclesiam scandalizantibus, & de quibus est incorrigibilis etiam agatur, juxtaque Canonicas sanctiones, & sacri Basiliensis decreta Cōcilii, ad eum hoc casu convocatio Concilii non attineat, divisumq; etiam sit R.D. Cardinalium Collegium, & hi qui cum S.D.N. moram trahunt, vel quia non sunt liberi, aut alia ex causa, non existimentur convocationi hujusmodi velle assistere: pluresque R.D. Cardinales, qui à Curia Romana legitimis ex causis sunt absentes, & in Mediolano congregati hujusmodi congregationem Concilii efflagitent, & enixe deposcant: nos pro debito quo obligamur Christo Domino Redemptori nostro, sponte ex nostra certa scientia, animoque deliberato, omnibus melioribus, jure, viâ, modo, causâ, & formâ, quibus melius & efficacius possumus & debemus, dilectos nostros Magistrum Joannem de Birago Juris utriusque Doctorem, ac procuratorem nostrum fiscalem in Ducatu nostro Mediolanī: & Balthasarem Platum pariter procuratorem nostrum fiscalem: necnon magistrum Franciscum de Vaccis Advocatum nostrum, omnes doctores & Consiliarios nostros, constituimus, creamus, & solemniter ordinamus indubitatos procuratores nostros generales, & nuncios speciales, & eorum quemlibet insolidum, absentes tanquā præsentes; ita tamen quod specialitas generalitati non deroget, nec è converso, & quod unus eorum inceperit, alter ipsorum mediare, prosequi, atque terminare, & ad effectū perducere valeat & finire, ita quod non sit melior conditio primitus occupantis, nec deterior subsequentis, à nomine nostro tantum, seu una cum charissimo fratre nostro Maximiliano sacratissimo Ro. Imperatore electo, necnon cū R.D. Cardinalibus. Multis in Lombardia degentibus, aut cū aliis principibus, Cardinalibus, & prælatis, qui in hac convocatione nobiscū adhærere voluerint, aut altero ex ipsis per se, seu simul, conjunctim vel divisim; & prout meliùs, decentiùs, & convenientiùs fore videbitur indicendū, seu convocandū generale Concilium, seu assistendum illi, seu illis, & cuilibet supradi-
ctorum,

ctorum, qui illud indicendum & convocandum esse existimaverint, seu procuraverint, in loco tuto, & honesto, anno, mense, & die quibus videbitur, sicut præfatis nostris Procuratoribus, seu eorum alteri, aut ipsi sacratissimo Imperatori fratri nostro, seu dictis R. Cardinalibus, eorum cuilibet, qui Cōcilium ipsum convocandum procuraverit, melius videbitur: necnon per se simul, vel divisim & ut supra ad intimandum, notificandum, & insinuandum ejusmodi deliberationem, ipsi S.D.N. Ipsumque monendum, hortandum, & rogandum, & eidem humiliter supplicandum, quatenus in dicto loco, ut supra eligendo, tempore, anno, & mense quibus supra, ipsi Concilio per se, seu legatos suos speciales, interesse, & cum eis dominis Principibus, Cardinalibus, & Prælatis quibus ipsa deliberatio innotuerit, convenire velit: necnon admonendum & hortandum R.D. Cardin. Patriarchas, Archiepiscopos, Episcopos, ac principes universalis Ecclesiæ, ac omnes habentes facultatem consulendi, & definiendi in Conciliis generalibus, & venire solitos, & obligatos ad universale Concilium per se, aut per solemnes oratores, seu Procuratores (si personaliter interesse non poterint) ad Concilium ipsum, loco & tempore quibus supra, accedant; procuraturi quantum in eis est honorem Dei, Ecclesiæ splendorem, pacem Christianorum, & bellum contra infideles, necnon conjunctim vel divisim monendum, hortandum, & requirendum S.D.N. & R.D. Cardinales, ut à tribus, quæ maxime possent congregationem hujusmodi impedire dignetur abstinere, videlicet à creatione novorum Cardinalium, & à publicatione creatorum (si qui sunt creati) & processu contra antiquos Cardinales ex justis causis absentes, aliosque prælatos, & personas Ecclesiasticas, quæ ad ipsum Concilium accesserint, seu accedere voluerint, & ab impediendo congregationem hujusmodi Concilii, directè vel indirectè, palam vel occultè, quovis quæsito colore, & abalienatione feudorum & terrarum S.R.E. alioquin protestandum de nullitate actus, & quod nos processum seu processus contra memoratos, seu eorum alterum factos, seu per eum, aut mandato suo faciendos (quod non credimus) alienationem terrarum & feudorum hujusmodi, ac creationem Cardinalium, si quam forte fieri contingeret, creatorumque si qui sunt publicationem, pro nulla, & nullis haberi ac nullius valoris, roboris, ac momenti esse existimabimus, ac per Concilium ipsum seu futurum Rom. Pontificem, annullari, cassari, & irritari procurabimus: & quia tutum non esset ipsis oratoribus, Nunciis, & Procuratoribus, dictam protestationem, intimationem, & convocationem in præsentia S.D.N. facere, quia S.R.E. Cardinales, confratres suos, carceribus mancipare, Oratoresque principum Christianorum, vi capere, & funis ictibus torquere, carceribus, aliisque tormentis macerare non erubescit; ideo decrevimus, per affixionem monitionis hujusmodi (quam ipsi Procuratores nostri facere duxerint) in valvis aliquarum Ecclesiarum, & aliis locis propinquis, ex quibus verisimiliter ad notitiam Sanctitatis suæ, & R.D. Cardinalium, & aliorum Prælatorum, venire poterit (quam vim publici edicti habere decernimus) eos perinde arctari, & ad veniendum obligatos esse, ac si personaliter fuisset illis intimata, ac exhibita ipsa monitio: cum non sit verisimile ipsis fore incognitum, quod tam patenter omnibus publicatur. Unum quoque vel plures Procuratorem seu Procuratores, loco ipsius & cujuslibet ipsorum, cum simili aut limitata potestate substituendum, eosque revocandum, & onus Procurationis ejusmodi, se reassumendum toties quoties opus fuerit, & ipsis vel eorum alteri videbitur expedire (præsenti procuratorio nihilominus in suo robore duraturo) & generaliter ad faciendum, dicendum, agendum, gerendum & procurandum omnia & singula, quæ in præmissis & circa ea necessaria fuerint, seu quomodolibet opportuna, & quæ nos ipsi facere possemus, si præmissis & cuilibet præmissorum præsentes personaliter essemus, etiamsi mandatum exigeretur magis speciale, &c. ac quorumdam verbo ad verbum expressa, & individua hic esset facienda mentio specialis. Promittentes in verbo regio, nos rata & firma habituros omnia & singula, quæ in prædictis & eorum circumstantiis ac dependentiis, per præfatos nostros Procuratores, & Oratores, & eorum quemlibet acta, gesta, & facta fuerint. In quorum fidem & testimonium, has præsentes manu nostra propria subscripsimus, & sigilli nostri appensione muniri fecimus. Datum Blesis, die xv. mensis Februarii, Anno à nativitate Domini M. D. XI. regni vero nostri decimo tertio. Loys. Per Regem Mediolani Ducem.

Cotereav.

Quibus mandatis lectis, videntes R. Domini Cardinales præfati, utriusque Principis Procuratores, ad ea quæ in mandatis continebantur exequenda, sufficienti facultate munitos, petierunt primo à Procuratoribus Cæsareis prænominatis ut vellent ore tenus sacratissimi domini Cæsaris mentem super hoc & mandata ipsis à Majestate sua Cæs. tradita aperire. Tunc assurgens nobilis dominus Comes Hieronymus Nogarolus, petita à reverendissimis dominis Cardinalibus præfatis & Collegis suis, quorum etiam nomine loquebatur licentiâ, hæc vel similia verba proposuit videlicet, *Quod cum sacratissimo domino suo non esset aliqua spes per medium summi moderni Pontificis, nec R.D.S.R.E. Cardinalium apud Sanctitatem suam moram trahentium, debere congregari generale Concilium universalis Ecclesiæ, pro pace Christianorum, bello contra infideles, & reformatione morum Ecclesiæ & extirpatione hæresium, ac errorum: nec eis etiam esset tutum hoc in præsentia à summo Pontifice exquirere, ideo videntes Ecclesiæ maximam necessitatem, & memores præcepti Concilii Constantiensis, de tenendo generali Concilio singulis decenniis, recurrebant ad ipsos dominos Card. in Insubria congregatos, quos intelligebant zelo Dei & Ecclesiæ sanctæ ferventes, desiderantesq; restitutionem pristini splendoris ipsius, & ut juxta antiqua tempora & consuetudinem superiorum patrum, ad medicinam omnium morborum Ecclesiæ & orbis deveniatur* (generale videlicet Conci...) *Idcirco quantum melius jure poterant, & debebant, requirebant eorum D.R. & alios S.R.E. Car. quos intelligebant in hac causa eis adhærentes, ut dignarentur intendere convo-*

cationi & congregationi generalis Concilii universalis Ecclesiæ, in quo, ut & officio quo Ecclesiæ tenerentur satisfacerent, & sacratissimo D. Cæsari, ac Christianissimo Regi Francorum charissimo fratri ejus maxime complacerent, ipsi quoque parati erant similiter cum eis, prout jure melius poterant, convocationem etiam hujusmodi Concilii facere, & intimare, & de hoc requirebant notarios & testes præsentes de testimonio, & instrumentis, &c.

Exposito hoc majestatis Cæs. sanctissimo proposito, spectabilis Jurisconsultus dominus Jo. Biragus, Christianissimi D. Ludovici Regis Francorum Procurator nomine suo, & Collegarum, accepta à reverendissimis dominis Cardinalibus dicendi licentià, hæc vel similia verba proposuit: *quod in exponenda principis sui Christianissimi mente, & commissionibus eis verbis & sententiis utebatur quibus usus est Procurator prænominatus Cæsareus, quorum repetitio quia futura esset tædiosa, propter brevitatem omittebatur. Unde solummodo dixit Christianissimum dominum Regem motum causis eisdem quibus sacratissimus dominus Cæsar movebatur, ejusdemque esse, cum majestate sua Cæsarea, in convocatione hac sancta, & notoria Concilii generalis universalis Ecclesiæ, propositi: & propterea hortabatur & requirebat D. Cardin. Reverendissimos, ut vellent hujusmodi convocationi pro definitione causarum à Procuratore Cæsareo nominatarum intendere, quam convocationem ipse etiam erat cum D. ipsis reverendissimis & sacratissimo domino Cæsare, prout jure melius poterat facturus, & intimaturus.*

Tunc R. D. Cardinales præfati audita conformitate horum principum Christianitatis circa sanctissimum hoc propositum concurrentium expetentes similem aliorum esse mentem, & timentes in dilatione aliquod periculum, modicum ad partem secedentes, eadem hora per organum Reverendiss. Domini B. Cardinalis sanctæ Crucis responderunt præfatis utriusque principis Procuratoribus, habentes gratias Deo omnipotenti, quod tam firmum & generosum animum inspiraverit sacratissimo domino Max. E. Ro. Imperatori, Semper-Augusto; & Christianissimo domino Ludovico Regi Francorum, & eundem sperabant aliis Christianis Principibus inspirari, & communicari debere: & ipsismet principibus agebant gratias ingentes, quod memores essent officii sui, & conservationis, ac splendoris Ecclesiæ.

Ad hunc tamen actum convocationis Concilii, pro quo potissimum ad insubriam secesserant, tria petebant à suis nobilitatibus & magnificentiis, ut ea procuratorio nomine suorum principum promitterent servare, & realiter tenere.

Primò, quod promitterent nomine Imperatoris & Regis, in eventum convocationis Concilii generalis, quod eorum Majestates realiter & cum effectu erunt fautores dicti Concilii, & membrorum ejusdem: & cum omnibus viribus eos juvabunt, & custodient, usque ad ultimam Concilii definitionem.

Secundò, quod nunquam erunt in voto nec consentient aliorum sententiæ, in dissolutione aut translatione dicti Concilii, sine consensu majoris partis congregandorum in eo.

Tertiò, quod procurabunt quantum in eis erit, dictum Concilium esse liberum, tutum, & securum, & ad nullius confusionem (nisi secundum justitiæ terminos) & quod in eo teneatur forma Concilii Constantiẽsis. Et quamvis ipsi domini Cardinales à principibus ipsis plura essent petituri, pro directione dicti Concilii, quia tamen ad illa non videbatur mandatũ oratorum se extendere, petebant solum hæc tria, sine quibus & oratorum requisitio, & Cardinalium convocatio, irrita videretur.

Tunc domini Commissarii, & Procuratores Cæsarei, & Regii, responderunt se verè intellexisse mentem sacratissimi Cæsaris, & Christianissimi Regis, esse inclinatissimam ad veram universalis Ecclesiæ directionem, in dicto Concilio, & cum ista tria sint annexa, & necessaria eorum menti & effectui, & comprehendantur sub requisitione & mandatis eorumdem, ideo pure, realiter, & bona fide, nomine & auctoritate dominorum suorum principalium præfatorum, ista tria sunt polliciti, & promiserunt in verbo fidei & veritatis, Principum eorumdem.

Deinde, Reverendiss. domini Cardin. habita promissione ista, modicum secedentes, communicato consilio, ne incurrerent maledictum illius qui opus Dei tractat negligenter, per organum Reverendissimi Domini B. Episcopi Sabinens. Cardinalis Sanctæ Crucis, Patriarchæ Hierosolymitani, accepto themate.

Confirma hoc Deus quod operatus es in nobis, à templo sancto tuo, quod est in Hierusalem, tibi offerent reges munera: Psalm. LXVII. ubi notata inspiratione ipsorum dominorum Cardinalium, & Principum, circa splendorem & directionem Ecclesiæ, quæ inspiratio effectivè à triumphante Hierusalẽ dependebat, & objectivè militantem respiciebat, & cum factores operum semper illa ament, & conservari ac confirmari procurent, credebat hoc divinum opus à Domino confirmandum, à quo mirabiliter procedebat, & tantæ Majestatis & utilitatis erat: & hoc continebat prima pars illius versiculi (orationem videlicet pro confirmatione istius sanctissimæ inspirationis, pro qua nomine universalis Ecclesiæ cum David ab omnibus esset orandum) & in secunda parte versiculi, pro isto divino opere, notabatur gratiarum actio, quæ fiebat cum omni genere munerum, & signanter per Principes Ecclesiæ, & orbis: quorum potissima cura esse debet ista publica & divina (tanquam Deo propinquiores, & immediatores) curare, & nullum majus munus esse poterat offerendum Deo, quàm ista fides, & devotio principum & ipsorum Reverendiss. D. Cardinalium, qui rejectis multis promissionibus, spretisq; multis minis, & periculis postpositis, tam ferventer, tam solidè, hanc Dei inspirationẽ suis actionibus adjuvabant.

Invocato igitur nomine Dei omnipotentis, ista inspirantis, cum auxilio sancti Spiritus, quem Dominus promisit Ecclesiæ assistentem, visis prius mandatis infrascriptorum aliorum reverendiss. D. Cardinalium, ad convocationem Concilii generalis universalis Ecclesiæ, sub una schedula, quam exhibue-

exhibuerunt, suis & nomine omnium Cardinalium, quorum habentur mandata, aliorumque D. Cardinalium, & aliorum adhærere volentium, devenerant sub his verbis videlicet.

CONVOCATIO GENERALIS CONCILII EX PARTE CARDINALIUM, quæ una cum sequenti convocatione principum (ut præhabita diligenti informatione ex authenticis relationibus probatum est, & notorium existit) per omnes quatuor nationes divulgata & publicata fuit.

TENORE præsentis schedulæ aut instrumenti, cunctis pateat evidenter, & sit notum, quod anno à nativitate Domini M.D.XI. Indictione quartadecima, die vero Veneris XVI. Mensis Maij, Pontificatus sanctissimi domini nostri Domini Iulij, divina providentia Papæ II. anno octavo: Constituti coram nobis notariis publicis, & testibus infrascriptis, reverendissimi in Christo patres & domini, Domini B. Episcopus Sabinens. & G. Episcopus Prænestinus & F. tt. Sanctorum Nerei & Achillei Cusentinus, S.R.E. Cardinales, suis nominibus, & pro sex aliis dominis Cardinalibus sufficiens mandatum habentes, pro aliis eis adhærentibus, & adhærere volentibus dixerunt, & proposuerunt sequentia verba, videlicet quod considerantes quantam reipublicæ Christianæ utilitatem Concilia generalia universalis Ecclesiæ attulerint, quantumque detrimenti ex eorum intermissione Christiana resp. sit passa, cumque impræsentiarum conspiciant clare, magnam instare necessitatem universalis Concilii congregandi pro vera pace Christianorum fundanda, & sufficienti bello contra infideles stabiliendo: necnon potissime pro reformatione morum universalis Ecclesiæ in capite & in membris plurimum collapsorum, ac emendatione criminum gravissimorum notoriorum, continuorum, ac incorrigibilium universalem Ecclesiam scandalizantium, quorum omnium Ecclesiæ morborum salutaris & unica medicina congregatio universalis Concilii semper fuit habita: quumque tempus decennii post ultimum universale Concilium jamdudum sit effluxum, & saluberrima decretali Constantiensi constitutione edita, quæ incipit *Frequens*, singulis decenniis universale Concilium congregari debeat, & sanctissimus dominus noster Dominus Julius Papa II. cui primo curæ esse deberet illud convocandi, tanto tempore hoc neglexerit, maxime cum voverit & juraverit post biennium à creatione sua illud tenere, & nedum negligens in præcepto Ecclesiæ, & Concilii, sed & voti, & juramenti hujusmodi transgressor illud non tenuerit, tempusque interpellet pro homine, cumque nunquam sua authoritate aut voluntate futurum Concilium credatur celebrandum: & cum de gravibus Ecclesiæ scandalis in capite agendum sit, quo casu, juxta patrum sanctiones, & ipsius sacri Constantiensis Concilii decreta, ad summum Pontificem congregatio Concilii non attinet: sed secundo loco, ad reverendissimos D. Card. qui Pontifici, in ejusmodi sua negligentia non adhæserint: in similibus casibus, convocatio Concilii spectat, non ad eos qui sunt participes continuæ negligentiæ ejus: zelo domus Dei, quo nos maxime accendimur, post Missam sancti Spiritus invocato, ac reformationem Ecclesiæ in capite & in membris vehementer efflagitantes, & deposcentes ex nostra certa scientia & spontanea voluntate quantum jure melius possumus, & debemus, nomine sacri R.D. Card. Collegii, quod in nobis repræsentatur, in hoc casu jure & etiam particulariter nomine nostro, & aliorum Cardinalium, quorum habemus mandata, & aliorum Card. & Prælatorum nobis adhærentium, & adhærere volentium una cum Consiliariis & Procuratoribus sacratissimi domini Maximiliani electi Ro. Imperatoris Semper-Augusti, & Christianissimi domini Ludovici Francorum Regis, Ducis Mediolani, cæterisque nobis in hoc adhærentibus, & adhærere volentibus, Concilium generale universalis Ecclesiæ indicimus & convocamus, & quantum in nobis est effectualiter congregari monemus, & hortamur futurum, in civitate Pisana, & inchoandum in Calendis Septemb. proxime futuri & ibi continuandum & terminandum, usque ad definitionem superiorum causarum: nisi de consensu majoris partis congregandorum in Concilio aliqua legitima causa ad alium locum commodiorem transferendum sit. Quapropter cum omni reverentia, humilitate, ac instantia, sanctissimum dominum nostrum Julium Papam secundum supplicamus, & per viscera misericordiæ Dei nostri hortamur, ac requirimus, ut huic congregationi Concilii, pro dictis causis, assentire dignetur, & illud personaliter, vel per suos legatos honorare & confirmare: Similiter & R.D.S.R.E. Card. Patriarchas, Archiepis. Epis. Reges, Principes & Potentatus, ac communitates, & Collegia, universitatesque studiorum generalium, ac Religionum generales, & magistros, necnon omnes alios Ecclesiæ Prælatos, & in Conciliis generalibus, authoritatem definiendi aut consulendi habentes, & ad Concilium de jure aut consuetudine venire solitos, & obligatos, convocamus & requirimus: ut per se, vel solemnes oratores, vel Procuratores, (si commode personaliter interesse non poterunt ad Concilium ipsum, loco & tempore quibus supra) accedere dignentur, procuraturi quantum in eis erit, ut Concilium sit liberum, tutum & securum, & in eo juxta formam Constantiensis Synodi procedatur ad honorem Dei, & Ecclesiæ splendore, pacem Christianorum, & infidelium expugnationem, quod nos S.R.E. Cardinales pro viribus offerimus Deo & Ecclesiæ effectualiter procuraturos, & pro viribus facturos. Quare sanctissimum dominum nostrum, & Reverendissimos dominos Cardinales, juxta formam aliorum Conciliorum, enixe supplicamus & hortamur, ut à quatuor causis quæ maxime possent hujusmodi sanctam congregationem impedire, ex nunc abstinere dignentur; videlicet à creatione novorum Cardinalium & à publicatione creatorum (si qui forsan sunt) & processibus contra antiquos Cardinales, aliosque prælatos, & personas ad Concilium ipsum accedere volentes, & illi prout decet consentientes, necnon ab impediendo

 hujusmo-

hujusmodi convocationem Concilii directè, vel indirectè, publicè vel occultè, quovis quæsito colore, & abalienatione feudorum seu terrarum S.R.E. In quibus omnibus causis, cum omni humilitate protestamur de nullitate actus (nisi à Sanctissimo domino nostro in dicto Concilio hujusmodi fieri contingeret) & aliter facta vel facienda irrita haberi, ac per Concilium seu prout juris fuit annullari, & cassari debere protestamur & requirimus. Insuper vos omnes R.D. Cardinales, & Prælatos, Principesque, ac dominos temporales, & personas alias, cujuscumque status, gradus, conditionis, vel præeminentiæ existant, hortamur, & monemus, quatenus hujusmodi bono proposito nostro annuere, opportunosque favores præbere, & à quibuscumque molestationibus, & impedimentis, ac prohibitionibus, contra venientes & venire volentes, ad dictum generale Concilium, quomodocumque, & qualitercumque directè, vel indirectè, sive alio quovis quæsito colore, vel ingenio, publice vel occultè desistant, atque desistere velint & debeant, & ab omnibus censuris, cujuscumque qualitatis (prætextu hujusmodi congregationis sacri Concilii) abstineant. Et si secus super his, à quo[redacted]m quavis auctoritate scienter vel ignoranter fieri vel attentari contigerit, protestamur de nullitate taliter gerendorum, & de omni remedio habendo, in dicto generali Concilio, ut talia irrita, & nulla declarentur, & de omnibus aliis remediis nobis competentibus, maximè ex forma dictæ Synodi Constantiensis, prout coram notabilibus personis, notariis, & testibus, etiam in scripturis pro nobis adhærentibus, ac volentibus adhærere protestati fuimus, & reclamavimus, prout etiam tenore præsentium protestamur, & provocamus. Et quia tutum non est nobis dictam convocationem Concilii, ac protestationem in præsentia sanctissimi domini nostri facere, qui S.R.E. Card. fratres suos & Ecclesiæ universalis principes carceribus mancipari, & eis minari fecit, oratores que principum contra jus gentium detineri: Ideo decrevimus per affixionem hujusmodi schedulæ, sive instrumenti convocationis, monitionis, & protestationis, in valvis Ecclesiarum Mutinensis Rhegiens. & Parmens. (ex quibus verisimiliter ad notitiam sanctitatis suæ, & reverentiam D. Cardinalium, ac Principum Christianorum, & aliorum Prælatorum venire poterit (quam vim publici edicti habere petimus) perinde arctare ad veniendum ad Concilium supra requisitos, & monitos, ac si personaliter illis intimata fuisset ipsa cōvocatio, monitio, & protestatio: cum non sit verisimile, ipsis fore incognitum vel occultum, quod tam patenter omnibus publicatur. Alioquin dictis Calendis Septembris advenientibus, & etiam elapsis, in dicta Civitate Pisana, vel alio loco, in quo, ut præfertur, de consensu majoris partis congregandorum, transferri contigerit, ad celebrationem & perfectionem dicti generalis Concilii gradatim & successive procedemus, & procedetur unà cum illis reverendiss. D. Cardinalibus, Patriarchis, Archiepiscopis, Episcopis, ac dominis, aliisque ut supra citandis, qui nobiscum in dicto generali Concilio convenerint, juxta statuta & decreta in dicto Concilio Constantiensi: aliorum, sicut supra requirendorum & citandorum absentiâ, seu negligentiâ, aut contumaciâ, in aliquo non obstante, eisque propter hoc ulteriùs non citatis vel monitis. De cujus præsentis instrumenti, hujusmodi convocationem, monitionem, protestationem, & decreta in se continentis, in locis prædictis & aliis ubi expediens fuerit publicatione, præsentatione, & in valvis prædictis affixione, & dimissione cuilibet hujus instrumenti latori, nuncio, in hac parte nostro, eum juramento aut instrumento publico, manu notarii publici confecto, plenam dabimus fidem. Quia vero fidelibus, non est tam de solicita intentione quacumque fidendum, quàm de instantia orationis humilis & devotæ sperandum: *cum non simus sufficientes etiam cogitare aliquid ex nobis quasi ex nobis sed sufficientia nostra*, juxta verbum Apostoli, *ex Deo sit*, ideo omnium vestrum charitates precamur in Domino, quatenus & per vos, & per fideles vestræ solicitudini commissos, humiles preces fundantur ad dominum, & devotis orationibus insistatur, ut ipse qui concordiam operatur in sublimibus, dignetur efficere, ut debita hujus sanctæ nostræ deliberationis, & cōvocationis provisio & executio, concors, & celer, ac canonica subsequatur, ut Ecclesiæ salus exigit, & totius orbis pax, & utilitas desiderat, & exposcit. Et novissime vos R.D. Archiepiscopos hortamur in Domino, ne in tempore hujusmodi convocationis sitis deficientes, sed interim suffraganeos vestros, exemptos, & non exemptos, ac alias notabiles personas provinciarum vestrarum requiratis, ut in tempore ac loco designatis, absque dilatione, etiam cum deliberationibus, & avisamentis vestris, & suis circa fidem, pacem, & mores fidelium instructi compareatis, & compareant, quasi coram Domino rationem vestræ villicationis reddituri. De quibus omnibus prædicti R.D.S.R.E. Cardinales petierunt à nobis Notariis infrascriptis, unum vel plura instrumentum atque instrumenta fieri, atque confici debere. Acta fuerunt hæc Mediolani in domo modernæ residentiæ prædicti reverendissimi D. Cardinalis Episcopi Prænestini, sita in porta Ticinensi, parrochiæ Sancti Georgii in palatio, sub anno, indictione, die, mense, & Pontificatu quibus supra, præsentibus ibidem illustribus dominis Carolo Jafredo, Præsidente reverendissimi Senatus Regii Mediolani, & Galeatio Vicecomite milite, & Senatore regio, testibus idoneis ad præmissa vocatis specialiter & rogatis.

Nomina autem R.D. Cardinalium, à quibus & quorum mandato hujusmodi convocatio facta fuit sequuntur.

Bernardinus Episcopus Sabinensis, Cardinalis sanctæ Crucis. Guillermus Episcopus Prænestinus, Cardinalis Narbonensis, Philippus Episcopus Tusculanus, Cardinalis Cœnomanensis, Franciscus tt. sanctorum Nerei & Archilei, Cusentinus. Hadrianus tt. sancti Chrysogoni, de Corneto: Renatus tt. sanctæ Sabinæ, Bajocensis. Carolus tt. sancti Vi[redacted]n Marcello de Finario, presbyteri Cardinales, necnon Dominus Federic. sancti Angeli de Sancto Severino, ac Dominus Hypolitus sanctæ Luciæ in silice Estensis S.R.E. Diaconi Cardinales.

Ego Gentilis ex gentilibus Fulginas, publicus Apostolica auctoritate notarius, de præmissis rogatus,

gatus, hanc schedulam seu instrumentum fideliter impressum subscripsi & publicavi signo meo apposito consueto in fidem præmissorum rogatus & requisitus.

Ego Petrus Rebe, Clericus Heduensis diocesis, auctoritate Apostolica notarius publicus, de præmissis rogatus, hanc schedulam sive instrumentum fideliter impressum una cum prænominato notario subscripsi, & publicavi, signoq; meo manuali signavi, in testimonium præmissorum.

CONVOCATIO GENERALIS CONCILII EX PARTE Principum.

TENORE præsentis schedulæ seu instrumenti, cunctis pateat evidenter & sit notum, quod anno à nativitate Domini M.D.XI. Indictione XIV. die vero Veneris XVI. mensis Maii, Pontificatus S.D.N. Domini Julii divina providentia Papæ II. anno VIII. constituti coram nobis notariis publicis, & testibus infrascriptis, nobiles viri domini Comes Hieronymus Nogarolus, Anto. de Capitibus vaccæ, & Ludovicus Faella omnes equites sacratissimi ac Serenissimi Domini Maximiliani Rom. electi Imperatoris Semper-Augusti Procuratores, necnon spectabiles Juri consulti Do. Jo. Bitagus, Franciscus de Vaccis, & Balthasar Platus Christianissimi & serenissimi Domini Ludovici Francorum Regis, & ducis Mediolani similiter Procuratores, & procuratoriis nominibus ad infrascripta sufficienti mandato suorum principalium muniti, proposuerunt & dixerunt sequentia verba, videlicet, quod cum Imperatores Romani & Francorũ Reges fuerint semper fautores constantissimi Christianæ fidei, & S.R.E. & propugnatores indefessi ac defensores acerrimi contra omnia catholicæ fidei & Ecclesiæ Romanæ obstacula ac scandala, nullis laboribus, nullisq; periculis in illarum extirpatione parcentes: & sacratissimi moderni Ro. Imperator, & Francorum Rex supra nominati domini nobis observandissimi, officii sui prædicti non immemores, sed majorum suorum inhærendo vestigiis, & considerantes, quantam Reipublicæ Christianæ utilitatem generalia Cõcilia universalis Ecclesiæ attulerint, quantumque detrimenti ex eorum intermissione Christiana respublica sit passa, quamque impræsentiarum clare conspiciant, magnam instare necessitatem universalis Concilii congregandi, pro vera pace Christianorum fundanda, & sufficienti bello contra infideles stabiliendo, & pro extirpatione hæreseum, & errorum, in diversis mundi partibus, superiorum negligentiâ pullulantium: & similiter schismatum ac divisionum; nec non potissimè, pro reformatione morum universalis Ecclesiæ in capite & in membris, plurimum collapsorum, ac emendatione criminum gravissimorum, notoriorum, continuorum, aut incorrigibilium, universalem Ecclesiam scandalizantium: quorum omnium Ecclesiæ morborum, salutaris & unica medicina, congregatio universalis Concilii semper est habita: quumque tempus decennii, post ultimum universale Concilium, jamdudum sit effluxum, & saluberrima decretali constitutione universalis Ecclesiæ irrevocabili ac irrevocata in sacratissimo Constantiensi Concilio edita, quæ incipit *Frequens*, singulis decenniis universale Concilium congregari debeat: & summus Romanus Pontifex modernus, cui primò curæ esse deberet, illud convocandi, tanto tempore hoc neglexerit, maximè cum juraverit & voverit post biennium à creatione sua illud tenere debere: & nedum negligens in præcepto Ecclesiæ & Concilii, sed & voti & juramenti hujusmodi transgressor, illud non tenuerit: tempusq; interpellet pro homine, quum nunquam sua auctoritate aut voluntate futurum Concilium credatur celebrandũ, cumque de gravibus Ecclesiæ scandalis in capite agendum sit: quo casu juxta patrũ sanctiones, & ipsius sacri Constant. Concilii decreta, ad summum Pontificem, Concilii convocatio non attineat, & R.D.S.R.E. Cardinales, ad quos secũdo loco in similibus casibus convocatio Concilii spectaret, divisi videantur; & hi qui cum summo Pontifice moram trahunt, vel quia verè non sunt liberi, aut forsan ex negligentiâ, vel alia ex causâ non existimentur convocationi hujusmodi pro nunc velle assistere, seu assentire, pluresque R.D. Card. qui à Curia Romana legitimis ex causis sunt absentes, & aliqui eorum in Lombardia congregati, hujusmodi convocationem Concilii pro superioribus causis, sicuti zelatores domus Dei cordialiter efflagitent, & enixe deposcant, quod etiam à nobis Procuratoribus instanter requisiti convocaverunt, & indixerunt. *Pro debito* ergo, quo principes nostri supradicti Christo domino Creatori & redemptori tenentur, ac splendori sanctissimæ sponsæ suæ Romanæ & universalis Ecclesiæ, ac paci & incremento fidei obligantur, eorum auctoritate & mandato, & de eorũ certa scientia, & spontanea voluntate, quantũ jure melius possumus & debemus, nomine supradictorũ dominorum Conciliũ generale universalis Ecclesiæ indicimus, & convocamus, & quantum in nobis est effectualiter congregari monemus, & hortamur futurum, in civitate Pisana, ad Calendas Septembris proxime futuri, inibi inchoandum, continuandum, ac terminandum, usque ad definitionem superiorum causarum, nisi de consensu majoris partis congregandorũ in Concilio, alia legitima causa ad alium locum commodiorem transferendum sit. Quapropter cum omni reverentia & humilitate ac instantia S.D.N. Julium Papã II. nomine quo supra, supplicamus, & per viscera misericordiæ Dei nostri requirimus, ut huic vocationi Concilii, pro dictis causis assentire dignetur, & illud personaliter vel per legatos suos honorare, & cõfirmare: similiter & R.D.S.R.E. Cardinales, Patriarchas, Archiepiscopos, Episcopos, Reges, & Principes, & potentatus, necnon alios Ecclesiæ prælatos, communitates, & universitates studiorum generalium, Collegia ac Religionum generales, & magistros, & in Conciliis generalibus auctoritatẽ definiendi aut consulendi habentes, & ad Concilium de jure venire solitos, & obligatos convocamus; & requirimus ut per se, vel per solemnes oratores vel procuratores (si commode personaliter interesse

 non

non poterunt) ad Concilium ipsum, loco & tempore quibus supra, accedere dignentur: procuraturi quantum in eis erit, ut Concilium sit liberum, tutum, & securum, & in eo juxta formam Constantiensis Synodi procedatur, ad honorem Dei, & Ecclesiæ splendorem, pacem Christianorũ, & expugnationem infidelium, quod observandissimi ipsi nostri principes, & domini nobis metuendissimi, pro viribus suis offerunt Deo & Ecclesiæ se effectualiter procuraturos & facturos, necnon eorum nomine & auctoritate S.D.N. & R.D. Cardinalium juxta formam aliorum Conciliorum hortamur, & requirimus, ut à quatuor causis, quæ maximè possent hujusmodi sanctam congregationem impedire, abstinere etiam dignentur, videlicet à creatione novorum Cardinalium, & à publicatione creatorum (si qui forsan sunt) & processu contra antiquos Cardinales, aliosque prælatos, & personas ad Concilium ipsum accedere volentes, & illi prout decet consentientes, necnon ab impediendo hujusmodi convocationem Concilii directè vel indirectè, publice vel occulte quovis quæsito colore, & ab alienatione feudorum seu terrarum S.R.E. in quibus omnibus causis, protestantur domini nobis observandissimi principales, de nullitate actus (nisi à S.D.N. in dicto Concilio hujusmodi fierent) & alia facta, vel facienda, irrita haberi, ac per Concilium ipsum annullari, & cassari debere protestatur, & requirunt. Et quia tutum non esset nobis Procuratoribus dictam convocationem Concilii & protestationem in præsentia S.D.N. facere, qui S.R.E. Card. fratres suos & Ecclesiæ universalis principes carceribus aliquando mancipandos minari fecit, Oratoresq; principũ contra jus gentium detinet, prout notorium est, & pro notorio allegatur, ideo decrevimus, per affixionem hujusmodi schedulæ sive instrumenti convocationis, monitionis, seu protestationis hujusmodi, in valvis Ecclesiarum Mutinensis, Rhegiensis & Parmensis (ex quibus verisimiliter ad notitiam sanctitatis suæ & R.D. Cardinalium ac principum Christianorum & aliorum prælatorum venire poterit, quam vim publici edicti habere petimus & principales domini nobis observandissimi habere decreverunt & voluerunt) perinde arctare ad veniendum ad Concilium supra requisitos, & monitos, ac si personaliter illis fuisset intimata, vel exhibita ipsa convocatio, monitio, & protestatio: quum non sit verisimile, ipsis forte incognitum vel occultum, quod tam patenter omnibus publicatur. De quibus omnibus dicti domini Consiliarii, Commissarii & Procuratores, petierunt à nobis notariis infrascriptis unum vel plura instrumentum vel instrumenta fieri atque confici debere. Acta fuerunt hæc Mediolani in domibus habitationis modernæ residentiæ R.D. domini G. Episcopi Cardinalis Prænestini, sitis in porta Ticinensi, parrochiæ S.G. in palatio, sub anno, indictione, die mense & Pōtificatu quibus supra, præsentibus ibidem illust. Dominis Galeatio Vicecomite milite magnifico J. U. D. Domino Hieronymo Morono, filio quondam D. Jo. Re. Senatoris Mediolani; magnifico D. Bernard. Guacio, filio quondam D. Anto. Prætor. Papiæ. & D. Benedicto Abriono, filio quondam Domini Christ. Vicario D. Capitanei justitiæ Mediolani, ac domino Princivallo de Monte Regio, Secretario Mediolani, testibus idoneis ad præmissa vocatis, & specialiter rogatis.

Ego Gentilis ex gentilibus Fulginas, publicus Apostolica auctoritate notarius, de præmissis rogatus, hanc schedulam seu instrumentum fideliter impressum subscripsi, & publicavi signo meo apposito, consueto, in fidem præmissorum rogatus & requisitus.

Ego Petrus Rebe, Clericus Heduensis Diocesis, auctoritate Apostolica Notarius publicus, de præmissis rogatus, hanc schedulam sive instrumentum fideliter impressum, una cum prænominato Notario subscripsi, & publicavi, signoq; meo manuali signavi, in testimonium præmissorum.

SERENISSIMI ROMANORUM IMPERATORIS ELECTI MAXIMILIANI SEMPER-Augusti Epistolæ, quibus prælibata generalis Concilii indictio recipitur & approbatur.

A TERGO

Reverendissimis in Christo patribus dominis Cardinalibus Mediolani constitutis amicis charissimis.

MAXIMILIANUS, divinâ favente clementia electus Rom. Imperator Semper-Augustus, &c. Reverendissimi patres, amici charissimi salutē, cum incremento omnis boni, accepimus complures literas V. Reverendiss. D. quibus nobis significant, quomodo una cum oratoribus, & serenissimi Regis Franciæ fratris nostri charissimi procuratoribus, indixerunt Concilium, & cum eisdem literis suis accepimus schedulas ejusmodi denunciationis, & copias literarum datarum; ad serenissimum Regem Arragonum fratrem nostrum charissimum, quæ omnia nobis summopere placuerunt, & ea approbamus, sicuti aliquanto latius scribimus procuratoribus nostris, ibidem apud D.V. Reverendiss. existentibus, & quoniam jam primo rediit ad nos venerabilis Matthæus Episcopus Gurgens. Princeps & Consiliarius noster devotus dilectus, intellecto ab eo successu omnium rerum, latius scribemus D.V. Reverendiss. & eisdem Procuratoribus nostris, quibus circa omnia resolute mētem nostram significabimus, quæ erit ad omnimodam prosecutionem hujusmodi Concilii, ad laudem Dei, & incrementum suæ sanctæ fidei, & confusionem hostium ejus, datum in oppido Muldorff. die quinta mensis Julii, Anno Domini M.D.XI. Regni nostri Romani XXVI. Per Regem. Ad mandatum Cæs. Majestatis proprium, Jacobi de Bannissis.

A TERGO

A TERGO

Nobilibus, fidelibus, nobis dilectis Consiliariis, & Commissariis nostris Mediolani.

MAXIMILIANUS, divina favente clementia E.Ro.Imperator Semper-Augustus, &c. Nobiles, fideles, dilecti, accepimus literas vestras, die XVI. Et postea die XXIII. præteritis, & ex illis intelleximus tractata per vos nomine nostro, cum Reverendiss. D. Card. Mediolani existentibus, ac venerabili Episcopo Parisiensi in causa Concilii universalis Ecclesiæ, cujus indictionis schedulas ad nos transmissas, pariter percepimus, simulque ordinem & modum servatum ad illud indicendum, quæ nobis omnia valde placuerunt, nec satis probare & laudare possumus prudentiam & dexteritatem vestram, quam adhibuistis in explicando tanto negotio, quodque in omnibus secuti fueritis consilium præfati Episcopi Parisiensis, ut vobis erat injunctum, gratum habuimus.

Volumus insuper, & ita vobis committimus, ut à R.D. Cardinalibus præfatis, & ab aliis quibus vobis videbitur, exacta m capiatis informationem, & vos ipsi, judicium vestrum nobis perscribatis, de omnibus quæ videntur esse per nos agenda in prosecutione dicti Concilii, quæ & quales literæ per orbem Christianum scribendæ, & ad quos, quove pacto sit à nobis procedendum, tam in hoc principio quam in progressu, & quomodo cum Papa progredi debeamus, redigatisque omnium opinionem, & consilium de omnibus in scriptis, per bonum ordinem, ut juxta illum procedere habeamus, sicut nostra est intentio. Literas etiam per nos ut supra scribendas, curetis ab eis formari (licet nos aliquas scripserimus & emiserimus) in eam quam voluerint sententiam, ad nosque mitteris, ut juxta formulam expediri facere ea valeamus, ad quoscumque opus fuerit. Sed ante omnia, agetis nostro nomine gratias R.D. Cardinalibus, quod ad nostram requisitionem & exhortationem tam prompte & voluntarie reipublicæ Christianæ & universalis Ecclesiæ periclitantis causam amplexi fuerint, denuo hortando eos, ut quo animo inceperunt, sic velint prosequi, pollicendo nos eis fautores, & auxiliatores constantissimos, usque ad finalem Concilii terminationem, de qua, Deo dante speramus eos meritum apud Deum & laudem apud homines reportaturos, manebitisq; Mediolani, apud reverendiss. D. eorum & præfatum Parisiensem, quandiu ipsi necesse duxerint vos ibi esse, pro rebus dicti Concilii, in quibus vos ea prudentia & fide semper gubernabitis, quam de vobis præsumimus: pro certo habentes nos benemeritorum vestrorum memoriam, & rationem habituros. Agetis insuper gratias præfato Parisiensi Episcopo nomine nostro, de bona intelligentia habita in proximo tractatu, cum venerabili Episcopo Gurgensi, principe & Consiliario nostro devoto dilecto, & de bonis ac sinceris officiis, & operibus quæ præstitit in communibus rebus nostris, & serenissimi Regis sui, respiciendo honorem & utilitatem nostram æque ac præfati regis sui, sicuti à præfato Gurgensi nobis scriptum est, & postea relatum, ostendendo nos eorum memores futuros, ac gratos, ubicumq; contigerit nos aliquid posse efficere, quod ad dignitatem & commodum pertineat. Rediit jam ad nos idem Gurgensis, qui inter alia retulit nobis singularem prudentiam vestram, qua cum omni fide & affectu erga nos, astitistis sibi in negotiis nostris, quod & si jampridem pro comperto habeamus, gratum tamen multum fuit, id ab eodem Gurgensi intelligere, hortamurque vos ut sicuti nobis certo persuademus, ita continue persistere velitis in omnibus rebus nostris, & nos condignam rationem habituri sumus virtutum & meritorum vestrorum. Datum in oppido Muldorff. V. die mensis Junii, Anno Domini M.D.XI. Regni nostri Romani XXVI.

JACOBUS DE BANNISSIS.

CHRISTIANISSIMI FRANCORUM REGIS D. LUDOVICI EPISTOLÆ QUIBUS EADEM indictio approbatur & acceptatur.

A TERGO

Reverendissimis in Christo patribus, & dominis sanctæ Crucis, Narbonensi, & Cusent. S.R.E. Cardinalibus, fratribus nostris charissimis.

REVERENDISSIMI in Christo patres, & fratres nostri charissimi, recepimus literas quibus nos certioratis de indictione sacri Concilii, facta per D.V. reverendiss. una cum Procuratoribus serenissimi Rom. Imperatoris E. Semper-Augusti, fratris & consanguinei nostri bonorandi, & nostris, aecepimusq; schedulas dictæ indictionis, quas cum nobis plurimum placuerint alacri animo approbamus. Ut autem prælibatæ D.V. reverendiss. intelligant quanti facimus hujusmodi indictum Concilium, optemusq; illud ad laudem & servitium omnipotentis Dei, utilitatemq; reformationem, & exaltationem Ecclesiæ sanctæ, ac confusionem inimicorum ejus, debitum sortiri effectum, elegimus copiosum numerum Prælatorum, Theologorum, & jurisperitorum, de almis Universitatibus Galliarum, ad eumdem, & assistendum in ipso sancto Concilio nomine Gallicanæ Ecclesiæ. Nos quoque pro ipso sacrosancto Concilio, omnes necessarias provisiones, pro virili nostra ministrare curabimus, sicuti à præsentium tabellario & nuncio nostro diffusius intelligere poteritis. Valeant D.V. reverendiss. quas Deus omnipotens assidue custodiat. Datum Valentiæ, die XVIII. Julii M.D.XI.

LOYS.

ROBERTET.

MAXIMI-

Anno Christi 1512.

MAXIMILIANI I. IMP. AUG.

EDICTUM

De vitio ingluviei & ebrietatis.

IN institutis à MAXIMILIANO I. Imper. Trevirensibus Comitiis anno supra millesimum quingentesimum duodecimo, posteà Coloniæ finitis, uti de gravissimis alioquin Imperii negotiis, de pace nimirum publica conservanda: de auxiliis Imperatori, communi subditorum Imperii contributione præstandis: de schismate Cardinalium non tolerando: de proscriptione Edezardi Comitis Emdani, Imperatoris mandatis non parentis: de Groninga Phrysiæ metropoli, Georgio Duci Saxoniæ restituenda: ita quoque de vitio ingluviei & ebrietatis, radice omnium flagitiorum, præsentibus omnibus Septemviris & Ordinibus Imperii, consultatio diligens instituta est, de qua gravissimè conclusum, edictoq; publico confirmatum talem in modum.

Nos MAXIMILIANUS I. Dei gratia, electus Romanorum Imperator, &c. Quamvis ante hæc tempora aliquibus in Conventibus aliquoties de ingluviei vitio, ipsaq; adeò ebrietate vitanda, pronunciatum gravissimè sit, tamen id in effectum hactenus nondum deductum.

Quocirca cùm ex immoderata & vitiosa ingluvie cibi potusque ebrietas: ex ebrietate verò, tanquam uberrimo fonte & scaturigine plenissima, omnis generis impietas, blasphemia, injuriæ, cædes, aliaque scelera quàmplurima, promanent & exoriantur, ac reverà ea sit litium propagatio, furoris genitrix, petulantiæ magistra: experientia insuper testetur, quòd ebrii ex se quasi rapti, non solùm omni præeminentiæ, existimationis, dignitatis, aliorumq; bonorum fastigio, summo cũ dedecore, & ignominia haud contemnenda, seipsos privent, verùm etiam animæ, rationis, sensuum, fortunarum, bonorum, vitæ denique, corporis, ac salutis æternæ jacturam faciant certissimam, irreparabilemque, tenore harum universis ac singulis nostris, & S. Rom. Imperii, Regnorum, Dominiorũ, Provinciarumq; nostrarum hæreditariarum subditis, cujuscunque status, gradus, ordinis, conditionis, dignitatis, aut præeminentiæ existant, tam Ecclesiasticis quàm Sæcularibus, seriò mandamus & injungimus, ut contumaces ac violatores hujus nostri Cæsarei mandati, si quos fortè cõpererint, pœna non contemnenda mulctari, aliisq; idoneis ac opportunis mediis coërceri curent, nec id quenquam impunè violare, spernere aut transgredi permittant. Si qui verò è Nobilibus, aut Equestris Ordinis viris ab hoc vitio sibi temperare minimè velint, eos cane pejores & angue abominandos, ac ab officiis & muneribus S. Romani Imperii publicis, aliisque dignitatum tam ecclesiasticarum quàm politicarum fastigiis removendos ac abdicandos sancimus & volumus, remotosque & abdicatos, neque promovendos, neque ampliùs dignitatibus præficiendos ullis esse, censemus & statuimus. Tenuioris autem fortunæ homines pœna afficiendos *a* capitali pronunciamus. Si quis porrò Magistratus superior aut inferior, in exequenda hac pœna, negligentior aut remissior extiterit, nostram & S. Rom. Imperii indignationem gravissimam, ac mulctam fisco sive ærario nostro Imperiali, omni spe veniæ sublata, irremissibiliter solvendam, ipso facto se noverit incurrisse. Iis verò in locis, ubi hoc ingluviei gulæque vitium consuetudine veteri introductum perspiciant, summa cum animadversione, simili pœna proposita *b* capitali, illud declinent.

a for. corporali.

b for. corporali.

Anno Christi 1512.

MAXIMILIANI I. IMP. AUG.

CONSTITUTIO

De Notariis & tabellionibus, eorumq; officio: edita in Comitiis Coloniensibus, Anno Domini MDXII.

MAXIMILIANUS divina favente clementia Electus Romanorum Imperator Semper Augustus, ac Germaniarum, Hungariæ, Dalmatiæ, Croatiæ, &c. Rex; Archidux Austriæ; Dux Burgundiæ, Lotharingiæ, Brabantiæ, Stiriæ, Carinthiæ, Carniolæ, Limburgiæ, Lucemburgiç & Geldriæ; Landgravius Alsatiæ; Princeps Sueviæ; Palatinus in Habspurg & Hannoniæ; Princeps & Comes Burgundiæ, Flandriæ, Tirolis, Goritiæ, Arthesii, Holandiæ, Selandiæ, Firretis, in Kiburg, Namurii & Dusburgi; Marchio Sacri Romani Imperii Antuerpiæ, Super Anasum, & Burgoviæ; Dominus Phrisiæ, Marchiæ Sclavonicæ, Mechliniæ & Salmarum.

1. Gloria Reipublicæ decusque totius Romani Imperii, & subditorum utilitas, in quorum prosperitate utique prosperamur, Nos, qui superna provisione, & non nostris meritis, ad culmen Imperialis seu Cæsareæ Dignitatis, & plenitudinem potestatis, sublimati sumus, inducunt, ut non solùm ad ea, quæ ad augmentum & sublimationem Imperii, sed & ea, quæ ad reformationem deformitatum, correctionem errorum, & defectuum emendationem pertinent, ac periculorum submotionem, quæ in Republica aliquando contingunt, & subditis quotidiè imminent, aciem nostræ considerationis dirigamus, hinc in initio regiminis nostri, & susceptæ administrationis in Imperio pro justitia & pace conservanda, quæ tunc quodammodo in finibus Imperii exulaverunt, certas, per quas celerius causæ in justitia expediantur, & illi qui pacem turbare conantur, acrius quàm antè cohærceantur & comprimantur, edidimus Ordinationes.

2. Verùm quia nedum pro justitia & pace manutenenda, sed etiam quæ quotidiè in Republica

& subditis occurrunt, tabellionatus seu tabellariorum officium perutile & necessarium existat, per quod placita, vota & gesta hominum (ne memoriæ labilitati seu oblivioni subdantur) per scripturæ ministerium certæ & perpetuæ memoriæ traduntur, publicisque firmantur documentis. Et quamplurimi Notarii seu Tabelliones & se saltem officio Notariatus ingerentes in Imperio (ut per experientiam didicimus, multorumque accepimus clamore) defectuosi & indigni inveniantur: tamen ratione conditionis & qualitatis personæ, tum ratione defectus etiam scientiæ & morum, ac qui aliàs multipliciter inutiles existunt, utpote aliqui servili conditioni astricti, aliàde falso, præsertim etiam circa tale officium Notariatus convicti, aut etiam aliis criminibus irretiti, seu publicè diffamati, alii negligentes, nonnulli indocti & imperiti, & quorum imperitia, negligentia & malitia innumeros homines defraudari, negligi & gravari non est dubium. Ad obviandum igitur hujusmodi periculis & defectibus, necessarium esse putamus desuper fieri provisionem, virisque doctrina & harum rerum experientia suffultis mandavimus, qui nostra autoritate præsentem ordinationem compilaverunt. Quam cùm nobis obtulissent, eamque diligenti studio perlegissemus, animadvertissemusque multiplicem ejus fructum & utilitatem, ipsamque nostra Imperiali autoritate de nostrorum ac sacri Romani Imperii Electorum, Principumque & Statuum aliorum, consilio confirmamus, approbamus, atque plenissimum robur attribuimus, atque per universum Romanum Imperium divulgari præcipimus.

3. Hanc igitur saluberrimam reformationem & ordinationem studeant Notarii publici, ad quos præcipuè pro Notariatu, officiorum exercitio, & practica ipsa porrigetur, humili devotione amplecti, summaque diligentia servare, ac juxta eandem & alia, quæ suis in juramentis super hujusmodi officiis præstitis, vel etiam à jure communi, vel locorum laudabilibus consuetudinibus, tradita introductaque sunt, officia sua legaliter, fideliter & sincerè exercere, prout ultra damna & interesse, ad quæ aliàs partibus à se neglectis vel defraudatis tenebuntur, nostræ Imperialis Majestatis severam evitare velint correctionem.

CAPITULUM I.

DE PERSONARUM QUALITATE, ET GENERALIBUS NOTAriorum regulis.

IN primis igitur ordinamus, quòd circa personas approbandorum vel denuò instituendorum habeatur ratio conditionum & qualitatum earundem, ne approbentur vel instituantur prohibiti, utpote infideles, servi, infames, præsentis ordinationis & aliorum requisitorum non informati: Item vel excommunicatione majoris vel Imperialis banni censuris innodati. Et in summa qui à testimonio jure repellantur, quoniam testium vice funguntur.

2. Et cùm sit de jure communique practica & consuetudine introductum, ut servetur circa publica instrumenta eorumque solennitates talis forma, ut videlicet à principio invocato divino nomine, à quo cuncta bona progrediuntur, imponatur annus salutis, indictio, nomē ac annus Principis, dehinc Mensis, dies, hora, locus, loci locus, deinde facti seu actus gesti series, hinc testium adhibitio, quorum singulorum nomina & cognomina clarè designentur, & finaliter signetur, subscriptioque Notarii, qui semper debet de hoc rogari, seu requiri, & de rogatu suo attestari.

3. Mandamus ergò, præcipimus & ordinamus hujusmodi formam ulterius servari, salvis non minus aliis de cujusvis loci consuetudine servandis: Ita tamen, ut saltem in terris sacri Romani Imperii nomen & annus regiminis, seu Imperii Romanorum Imperatoris vel Regis pro tempore existentis, nullo modo sicut hactenus à nonnullis & malè neglectum est, de cætero omittantur.

4. Deinde mandamus, ut quivis Notarius studeat omnimodo habere, & quidem summa cum custodia conservare, ac post se relinquere unum protocollum, in quo per seipsum, non alium, singuli actus coram se gesti, & de quibus rogatur, ordine in scriptis redigantur, instrumentorumque quæ inde edita fuerint, copias de verbo ad verbum concordanter registratas retineat & conservet, ut de perditis antea editis instrumentis, sive ante sive post mortem suam, quando, & quotiens alia instrumenta de novo fuerint edenda, vel prætextu editorum suspitio, error, dubium, vel altercatio occurrit, ad tale protocollum registrumque possit haberi recursus. Hoc autem usque adeo servetur, ut hujusmodi protocolla etiam partibus quæ contraxerunt vel egerunt consentientibus, vel pro infectis nullisque haberi volentibus, seu deleri ex libro vel cancellari petentibus, non saltem pro tanto deleantur seu cancellentur, quin non minus legibilia maneant & retineantur. Quid enim si alterius tertii, sive fisci, sive privati interfit, seu interesse cœperit, tem sic esse gestam, & ex Protocollo veritatem apparere posse.

5. Caveant etiam Notarii, ne quis ad quantumcunq; fide dignam relationem quicquam aliud plus vel minus quàm quod coram se & testibus ad hoc adhibitis actum gestumve, atq; de quibus tempore actus hujusmodi non antea vel post ex intervallo rogatus fuerit, atque etiam quod corporeis sensibus perceperit, eò quòd officium seu autoritas sua ad alia se non extendat, in Protocollo suo scribat, vel desuper instrumentum edat. Sed in his sensibus est habenda distinctio. Nam in visu & auditu sufficit, Notarius in præsentia testium videat & audiat; in aliis verò, ut gustu, tactu vel odoratu requiritur, quòd testes coram se gustent, tangant vel odorent, & de qualitatibus eorum quæ per hujusmodi sensus

sensus perceperint, coram partibus, testibus, & se Notario attestentur. De eisdem enim sic attestatis, non autem de proprio suo gustu, tactu vel odoratu Notarius efficaciter potest testificari. Si tamen Notarius se similiter sic gustasse, tetigisse, vel odorasse, atque percepisse addiderit, non modicum fidei facit.

6. Potest autem & Notarius rogari de actu muti, & scribere signa seu nutus ejus, utpote sic, cùm talis propter accidens loqui non potuerit, interrogatus à me humeris vel capite innuendo consensit, & similia.

7. Et licet ex consuetudine Notarius tolleretur per alium fidelem (quando est aliis impeditus facere) ad mundum scribere instrumentum à se dictatum & completum, postea per seipsum subscribendum & signandum, tamen Protocollum suum seu extensionem ejus per seipsum, non per alium facere: vel si ex aliquo accidenti pro tunc scribere non possit, ea vice alteri extendendum de verbo ad verbum pronunciare, & in subscriptione de hujusmodi impotentia & alterius ingrossatura anestari debet.

8. Et quamvis non requiratur plena, & tanta extensio Protocolli, sicut instrumenti inde extracti, tamen Notarii debent saltem brevibus & summariis verbis substantiales clausulas ipsius actus aut contractus, etiam juxta cujusque contractus seu actus naturam, vel loci consuetudinem solitas, & signanter clausulas resigna nonnum præjudicialium attingere.

9. Nam cùm consensus & intentio contrahentis vel agentis sit de substantia contractus seu actus celebrati, singulorumque, de quibus convenerunt partes, etiamsi solita sint apponi, neque talis consensus porrigatur ad ea quæ quis ignorat, requiritur quod Notarius coram se & testibus saltem summariè recitet ac legat partibus pacta, renunciationes & clausulas singulas, super quibus fundatur Jus ipsius coram se gesti, ac consensum desuper exprimi curet. Licet enim Jus præsumat contrahentes singulis quæ secundum contractus naturam vel loci consuetudinem solent apponi, consensisse, etiamsi ex Protocollo non appareant, neque à partibus exprimantur, nonnullique velint à Notario hoc nō requiri: tamen tutius & æquius est sic observari propter multa. Præterea Judicis est, non Notarii, ad præsumptionem scribere, sed de his solisque corporeis sensibus percipiuntur, ut suprà dicitur, quum ad instar testis Notarius scribere debeat.

10. Maximè autem ista sunt servanda in contractibus & actibus, in quibus scriptura est de substantia, imò extunc requiritur ut eoram contrahentibus & testibus de verbo ad verbum singula relegantur: quia antequam scriptura compleatur, & à partibus pro completa habeatur, contractus non censetur perfectus vel efficax: Postea verò quicquam addi, detrahi, vel mutari, etiam de partium consensu non potest.

11. Poterit tamen Notarius de his, quæ partes mutare, addere vel detrahere vellent, denuò rogari, & desuper facere instrumentum, prioribus gestibus manentibus in Protocollis.

12. Præcipuè autem sint cauti Notarii à fraudibus & fallaciis aliquorum, sive cotam eis contrahentium, sive aliorum, qui simulantes se Notarios à laborum prolixitate relevare velle per se vel alios subordinatos dictant instrumenta ex inbreviatura ipsis edenda, & ad mundum scribi faciunt, ac postea offerunt Notariis subscribenda & signanda. In eis enim sæpè dolosè & in præjudicium aliorum secum contrahentium rei gestæ detrahunt, vel addunt quæ sensum vel substantiam immutant, quod facile quandoque uno verbo, una syllaba, imò interdum una litera fieri potest, & tam inadvertenter & subtiliter, quòd vel Notarii, vel alii secum contrahentes vix, vel nullo modo sentire possunt. Ex quo ipsi Notarii intelligant quàm periculosum esset Protocolla seu inbreviaturas suas per alios, maximè alteri parti suspectos, vel qui actibus protocollatis non interfuerunt, extendi facere.

13. Secus tamen esset, si antequam contractus seu actus absolveretur, seu concluderetur talis extensio sive ab ambobus contrahentibus, sive altero eorum fieret, & postea coram ipsis & Notario & testibus legeretur, & ubi sic placeret contrahentibus, extunc Notarius rogaretur. Posset enim tunc Notarius securè scribere, partes juxta istam extensam formam ipsis lectam & approbatam coram se & testibus requisitis contraxisse & egisse, ac cæteris protocollis suis adjungere atque postea publicare.

17. In summa maximo studio advertant Notarii, ne circa protocollorum seu abbreviaturarum impositionem festinent seu præcipitanter agant, sed cum diligentia & consideratione clausulas quasvis protocollent. Nam tota officiorum, juramentorumque suorum desuper præstitorum vis & substantia in hoc consistit, ut benè diligenterque advertant & intelligant coram se gesta, & de quibus rogantur, & ea quæ visu audituque propriis in testium similiter animadvertentium præsentia perceperint protocollent, & publicent, sincerè ac fideliter, sive vel veritatis occultatione, vel falsitatis admixtione quavis, adhibitis solennitatibus à Jure vel locorum, in quibus instrumenta facient, consuetudinibus introductis, ut suprà dicitur.

18. Notarius autem seu Tabellio, cùm sit Reipublicæ serviens, virtute sui officii tenetur de & super his de quibus saltem cum mercedis præstatione rogatur (dummodo aliàs sint licita & non prohibita) facere instrumenta, nisi sit factus Doctor, Decurio, Monachus vel clericus. Veruntamen iidem si se rogari permiserint, tenentur imbreviaturas suas publicare, valentq; instrumenta eorum. Possunt tamen pro his, quibus ultrò se ingerunt, tanquam pro' ' itioni contrafacientes puniri.

19. Sciant etiam Notarii, eorum nullum posse officio suo renunciare, nisi in manus Principis, cujus

cujus authoritate est creatus: Vel signetum suum consuetum saltem sine Judicis autoritate, causaque rationabili mutare, aut instrumentum alieno signo signare.

20. Et quamvis Notarius Protocollum sive abbreviaturam suam extendere, & omnia ponere quæ declarant mentem contrahentium vel testatorum citra substantiæ mutationem possit: tamen alterius sive viventis sive mortui protocollum, seu abbreviaturam etiam sibi legatam extendere, seu huic quicquam addere vel detrahere, seu aliter quàm de verbo ad verbum in publicam formam redigere sine auctoritate Judicis non potest nec debet cum extenso, & quid sub isto signo &c. vel aliis defectuosis, vel abbreviatis verbis fortè inibi positis comprehendi intelligatur, ad Judicis, non Notarii æstimationem spectet.

21. Advertant etiam Notarii, quòd quando in extensione & ingrossatione instrumentorum rasuras maximè notabiles & in locis suspectis, in una vel pluribus rigis faciunt vel verba interlinealia, seu ad margines apponunt, à quibus quantum potest cavendum est, quod extunc in corpore instrumenti, vel saltem subscriptione de his faciant mentionem & approbationem. Et hoc maximè quando talis interlineatura est scripta ad marginem facta, non est manus propria ipsius, qui instrumenti tenorem ingrossavit.

22. Item Notarii caveant, quia præsenti ordinatione prohibentur scribere instrumenta sua nimis abbreviata vel obscura, vel ambigua verba, quæ vitiant instrumenta, nec per ziferas, signa, vel notas, maximè non communiter omnibus cognitas, cùm facilè possint mutari & corrumpi, sed scribant per literas integras, communes, legibiles & cognitas, in pergameno, non papyro, in Latina, vel nostra Alemanica lingua.

23. Si casu amittatur alicujus Notarii protocollum, & de hoc doceatur, poterit Notarius agere contra detinentem instrumenta prius inde extracta, vel si haberi non possunt, examinari facere testes, qui interfuerunt, & inde novum facere protocollum.

24. Sint etiam Notarii circa instrumentorum editionem & publicationem diligentes & cauti, ne committant errores, cùm partes inde ad plures incommoditates, pericula, & expensas sæpe deducantur, quas sine dubio ipsi errantes refundere tenebuntur.

25. Quòd si verò sive probabiliter sive improbabiliter contigerit aliquem incidere errorem, sive in solennitatibus, sive nominibus, locis, temporibus, substantia, sive aliis, tutius est ut saltem post editionem, cùm Notarii postea videantur functi suò officio ad evitandas ambiguitates disputationum & altercationes varias, non sua, sed Judicis desuper aditi autoritate errores hujusmodi emendentur.

26. Possunt etiam Notarii actuum coram se gestorum, dum modò tamen ab eo vel his, de cujus vel quorum voluntate dependent actus hujusmodi desuper tempore eorundem actuum rogati fuerint, sine trepidatione alteriusque autoritate, imò tenentur sub pœna in Jure expressa edere instrumenta eis qui rogarunt, seu eorum Procuratoribus, hæredibus, successoribus, universalibus vel singularibus saltè semel. Sed quando sæpius eisdē vel aliis petentibus & prendentibus sua interesse, maximè ubi quæstio, seu dubium desuper esset vel timeretur, aut aliis periculum seu præjudicium ex tali editione verisimiliter immineret, tutius ac consultius est propter varias in hoc opiniones, ut Notarii faciant se citari coram Judice, cujus autoritate vocatis vocandis editionem hujusmodi faciant vel denegent.

27. Notarii autem sciant, se non de nocte, nisi ex urgente causa quam exprimant, vel in locis occultis, seu clam rogari, vel instrumentari debere, cùm hoc non sine suspicione procederet.

CAPIT. II.

De Testamentis.

DEBENT autem Notarii præcipuè esse solliciti & diligentes circa Testamentorum & aliarum ultimarum voluntatum confectiones, propter magna ex eis imminentia præjudicia. Sunt enim secundum sacratissimas leges testamentorum genera duo: alterum quod fit in scriptis seu mediante scriptura, clausa seu involuta: alterum verò & communius, quod per solam nuncupationem sine scriptura, vel aliqua literali solennitate fieri solet, & ideo nuncuparivum dicitur, neque scripturam de sua essentia requirit. Item potest & tertium genus adhiberi, quòd fit à cæco cæcave per nuncupationem, tamen non sine scriptura, utpote tam à Notario quàm testibus adhibitis, & rogatis propriis manibus subscripta singulorumque solitis signetis signata.

2. Et advertant ipsi Notarii, quòd ad singulorum testamentorum præmissorum genera conficienda requiruntur secundum leges, testes ad minus septem, incluso ipso Notario. In Codicillis autem, in quibus legata & fideicommissa relinquuntur sine hæredum alicujus institutione, vel in donationibus causa mortis, & in rure, ubi rustici testantur, & plures haberi non possunt testes ad minus quinque. In parentum autem inter liberos, ubi nullum aliud testamentum procedit, quod infirmandum sit, & in militum castris, non autem bellicis expeditionibus existentium testamentis remittitur numerus testium usque ad duos.

3. Milites autem in expeditionibus bellicis existentes etiam sine omni solennitate vel teste, quocunque modo velint testari, possint a[illegible]n autem existentes in talibus expeditionibus seu castris, Jure communi testantur.

4. Requiritur etiam quòd in testamentis non solùm rogentur testes, sed specialiter ad actus hujusmodi testandum vocentur, & adhibeantur, vel saltem si casu illic sint, ad hoc præmoneantur.

5. Item requiritur in omni testamento, quòd testator testatrixve verbis intelligentibus loqui aut scribere sciat. Nam neutri eorum sciens mortuo similis in hoc reputatur, & testari non potest.

6. Præterea etiam requiritur in omni testamento, etiam nuncupativo, ut singula gesta in notam jam recepta relegantur coram testatore, testibusque, antequam ab invicem recedenot.

7. Caveant ergò Notarii se ab his, qui neque articularim & intelligibiliter loqui, neque scribere possunt, cùm sint intestabiles.

8. Videant autem Notarii testamentis adhibiti, & etiam testari volentes, quos adhibeant testes, quia multi prohibentur adhiberi, ut regulariter omnes qui sunt activè vel passivè intestabiles: & præterea mulier, hermophrodite, in quibus muliebria præcellunt, in potestate testantis existens hæres scriptus, & cum eodem in eadem existens potestate. Unde consulitur ut ad requisitum numerum testes alii recipiantur, ne propter aliquorum inhabilitatem testamenta irritentur.

9. Testamenti autem in scriptis (quod magno in usu amplius non est, sed ab eo fit, qui in ejus vita neminem suæ ultimæ voluntatis conscium esse vult) talis est forma: Producit testan volens in medium coram testibus septem ad id specialiter convocatis seu præmonitis & rogatis viris, liberis, puberibus, omnibus simul præsentibus scripturam consignatam vel ligatam, vel tantùm clausam vel involutam, sive ipsius testatoris, sive alterius cujuslibet manuscriptam, offertque illam istis testibus à singulis eorum subscribendam, & signetis suis solitis signandam: dummodò tamen apertè dixerit, suum esse testamentum quod offertur, ibique coram testibus sua manu propria subscriplerit: vel si ipse scribere nesciat, vel tunc non possit, alterius octavi testis manu, nomine & jussu suo, in reliqua parte testamenti subscribi faciat. Tunc eodem die & tempore nullo intervallo, vel etiam actu extraneo, nisi fortè necessitatis causâ, & modico interrumpente per singulos septem testes propriis suis manibus subscribitur, & sigillis suis seu signis solis signatur.

10. Testamenti autem nuncupativi forma est: Quia testari volens ejus vel eorum, quem seu quos hæredem seu hæredes suos esse velit, legatariorumque nomina, & ea quæ in eo contineri vult, coram septem testibus ad hoc vocatis & rogatis palam & dilucidè nuncupat & exprimit.

11. In cœci autem testamento requiruntur subscripta, primò quòd tam Notarius quàm testes septem ad hoc vocentur, & cujus causâ vocati sint, certificentur: Secundò, quòd testator hæredem seu hæredes à se instituendos, & nedum nomen seu nomina, sed & dignitates seu conditiones alias eorundem pro tanto, quod propter solam nominis seu nominum expressionem non oriri possit ambiguitas, & præterea aliam suam voluntatem tam circa eorundem hæredum institutiones, quàm substitutiones, fideicommissa atque legata coram ipsis Notario & testibus clare exprimat. Tertiò, quòd tabellio, vel si is haberi tunc non possit, octavus testis vocatus vice ejusdem, atque testes singuli per testatorem ad hoc rogati, uno & eodem tempore, loco, & nullo intervallo seu actu extraneo, nisi fortè modico, & necessitate naturæ interveniente, sese in fine utpote in margine instrumenti inferiori subscribant, simulque consignent. Potest autem testari volens vel in ipso actu coram testibus, vel si magis placet, antea per alium quemcunque voluntatem vel testamentum suum dictari & scribi facere, & postea coram testibus & tabellario, prius patefacta, cujus causa vocati sint, chartulam ipsam coram se & testibus recitare: & ubi tenor ejus omnibus notus fuerit, profiteatur testator elogium suum id esse, & ex animi sui, quæ lecta sunt, disposuisse sententia, & in fine sequantur subscriptiones atque signacula, tam testium ut prædicitur singulorum, quàm tabellani.

12. Potest etiam unus vel plures, si propriis signetis carerent, alterius seu aliorum signo vel signis in hoc uti.

13. Istam autem formam non solùm in testamento cœci, sed codicillorum vel aliarum ultimarum voluntatum confectione observari necesse est.

14. Sciturus omnibus Notariis, quòd præfatas testamentorum formas à lege traditas diligenter observare negligentes, præter hoc quòd testamenta aliter facta de Jure civili non subsistunt, etiam Juris pœnas non evitabunt.

CAPIT. III.

De insinuatione literarum Imperialium.

Circa Imperialium autem, vel Cameræ nostræ Cæsareæ Judicii literarum citatoriarum, vel quarumcunque aliarum continentium insinuationes, si quis desuper rogatus fuerit, advertat, ut sub præstito in officio suo fidelitatis juramento literas hujusmodi originales illi vel illis ad quem seu quos diriguntur, retento tamen penes se toto tenore inde descripto, & postea in instrumento insinuationis integrè inserendo, in personam seu personas proprias, vel si commodè haberi non possunt, ad domum seu domos solitæ habitationis eorundem, vel per edictum per Judicem decretum præsentent, legant, insinuent, atque illi relinquant quàm fideliter.

2. Quòd si verò ac quoties contigerit, aliquas tales literas plures personas in diversis residentibus domibus seu locis continere, quibus singulis facienda sit præsentatio, seu insinuatio earundem, sciant Notarii hujusmodi præsentationem & insinuationem singulis eorum, de quibus rogati fuerint, cum ostensione & lectione originalium esse faciendũ, modo & forma præmissis, relicta & tradita cuique

cuique eorum copia collationata & concorde, nisi fortè in una civitate seu villa, in diversis tamen ædibus habitantes paucioribus copiis fuerint contenti.

3. Præsentationum autem seu insinuationum suarum hujusmodi & earum dies, menses, annosque & loca singula, & si fortè aliquis, cui fit insinuatio, se parere nolle, vel in Imperatoris vel Judicii Cameræ contemptum seu ignominiam irreverenter verba proruperit, instrumentis suis tam his, ad quarum instantiam, quàm illis quibus facta fuerit præsentatio sive insinuatio edendis unà cum literarum insinuatarum tenoribus integris referant & attestentur sincerè & fideliter.

CAPIT. IV.

De constitutionibus Actorum & Procuratorum.

IN constitutionem autem tam actorum, quæ à Tutoribus vel Curatoribus minorennium ante lites contestatas, & quidem cum autoritate & decreti interpositione Judicis fiunt, & fieri debent, quàm Procuratorum ad lites, attendant benè Notarii, cùm ad Judicium Imperiale veniant quotidiè instrumenta procuratoria defectuosa, ut quantum tam ad actus speciales requirentes mandata, quàm alias clausulas apponi solitas & consuetas, de quibus etiam vulgaris habetur forma, benè extendantur instrumenta cum clara specificatione quem vel quos constituent, sive in solidum, sive conjunctim, sive divisim Procuratores velit habere, ita, quòd non sit melior conditio unius quàm alterius seu aliorum. Sed quicquid unus inceperit, alter id continuare possit, mediare, & finire: videlicet ad agendum, defendendum, libellandum, litem contestandum, jurandum de calumnia, & aliud quodcunque licitum juramentum præstandum, ponendum, articulandum, positionibus adversis etiam per juramentum respondendum: Testes & alias probationes producendum, excipiendum, replicandum, duplicandum, triplicandum &c. concludendum, sententias audiendum, ad appellandum & provocandum: Si ad Judicia inferiora diriguntur, Apostolos petendum, recipiendum, appellationis causas prosequendum, alium vel alios loco suo substituendum, istos revocandum, & iterum toties quoties substituendum &c. Et generaliter omnia & singula &c. faciendum cum promissione & cautione solitis de rato & relevando, sub omni constituentis rerum & bonorum obligatione, & hæc omnia in extensa communique forma.

2. Et quia multum nunc inolevit practica, ut jnretur de calumnia, idemque juramentum plura in se contineat capitula, quæ plerunque ista in animas suas juranda mandantes ignorant, necesse est ut de his singulis informentur, & in instrumentis postea inserantur. Sunt enim capitula à jure tradita, & in Judicio Cameræ exprimi solita, ut tam actor quàm reus per se, vel suum Procuratorem juret, quòd credat se justam habere causam litigandi, quòd protelandi causa, seu fraudulenter dilationes non petat, quotiescunque interrogatur veritatem non occultet, & quòd aliis quàm quibus jus permittit, nil penitus donet vel promittat, quo pro se sententiam obtinere possit, dolo & fraude omnino semotis.

3. Jurat autem articulos seu positiones suas offerens, si petit & vult quòd adversarius per juramentum respondeat sic, quòd contenta in eis, quantum factum proprium concernunt, vera sint, & quantum alienum continet factum, quòd credat ea esse vera & probabilia.

4. Responsurus autem juret, se responsurum veritatem, utrum credat vel non credat ea quæ sibi objiciuntur esse vera.

CAPIT. V.

De instrumentis Appellationum.

DE Appellatione autem & formalibus suis, in quibus plures & quotidiani occurrunt defectus, Notarii scire debent, quòd de Jure civili & ordinatione sacri Romani Imperii omisso medio vel ab interlocutoria seu gravamine, quòd postea mediante appellatione à diffinitiva est reparabile, regulariter non appellatur. In casu autem præmisso appellare volens ab interlocutoria, eam in scriptis, & cum causarum gravaminis insertione faciat, cùm ex causis aliis justificari non possit.

2. A diffinitiva verò ubi appellari non prohibetur, sine causæ seu causarum gravaminis expressione appellari potest, & quidem verbaliter & sine scriptis, dummodò in continenti post sententiam latam, hoc est, antequam divertatur ad alia, fiat, postea tamen in scriptis redigenda: alioquin autem si ex intervallo appelletur, in scriptis fieri necesse est.

3. Et in summa sciant & advertant omnes Notarii, quòd ipsi debent esse Jurisperiti in his saltem, quæ Notariatus officium respiciunt, hoc est, summam Notariæ, ad hoc ut sciant, partes coram se contrahentes seu agentes, de solennitatibus & clausulis ad contractus & actus hujusmodi, earumque validitatem requisitis certificare, & se à contractibus & actibus à Jure reprobatis & prohibitis abstinere, cùm aliàs teneantur de impetitia & partibus læsis ad interesse.

4. De præmissis igitur tanquam pro generalioribus principiis atque cunabulis quibusdam traditis non stent adeo contenti Notarii, quin indies discant & advertant alia à Jure circa tabellionatus officium tradita, & quæ secundum locorum, in quibus actus hujusmodi geruntur, consuetudines introducta

troducta sunt, & circa difficultates seu ambiguitates in actibus coram se gerendis pro casuum varietate & diversitate quandoque occurrentes ad peritiores recurrant, ne imperitia culpaque eorum aliis noceat, quia de his tenentur, ut suprà monstratum est.

Datum in civitate nostra Imperiali Coloniensi, octava die mensis Octobris, Anno à Nativitate Domini millesimo, quingentesimo, duodecimo: Regnorum nostrorum, Romani vicesimo septimo, Hungariæ verò vicesimo * tertio.

* Reichs Abschied habet: xxiiii.

Per Regem

Ad mandatum Domini Imperatoris proprium

Serenteiner sst.

Anno Christi 1518.

MAXIMILIANI I. IMP. AUG.
PROPOSITIO
DE BELLO TVRCICO

Ad Principes & Ordines Sacri Rom. Imperii facta in Comitiis Augustæ Vindelicorum habitis Anno MDXVIII.

FREQUENTSA vestra, & quæ hoc tempore præcipuè necessaria est Reipublicæ, & mihi pergrata, non obscurè indicat voluntatem vestram, & studia erga hanc causam, propter quam domo exciti estis. Cum enim iam cupidè adveneritis, postquam in literis significavi, nos de bello Turcico acturos esse, facile intelligo vos ipsos, ut decet sapientes Principes & viros fortissimos, & intelligere, quid à vobis totus orbis terrarum, universa Christi Ecclesia, dignitas hujus Imperii requirat: & animos vestros ea virtute ac fortitudine præditos esse, ut bellum omnium, quæ unquam fuerunt, longè justissimum & gloriosissimum, omnibus votis expectaris. Quare existimo mihi non longa oratione ad vos incitandos opus esse, & expectari à me potius classicum ad inferenda signa, quàm hanc in toga & in curia adhortationem. Sed tamen belli magnitudo & difficultas primùm deliberatione quadam eget, non utrum sit inferendum; siquidem etsi hostes nos bello non lacesserent, neque in finitimis locis ac pene in conspectu nostro grassarentur, tamen oportuit nos liberare orbem terrarum hac crudelissima atque impia barbarie, & ex miserrima servitute tot nationes oppressas eripere: sed illud magis deliberandum esse videtur, cum tantæ sint opes ac vires Turciei Regni, cum exercitus in longinquas regiones traducendi, cum fortassis pluribus locis & longo tempore bellum futurum sit, quantis opus sit copiis, an una Germanica natio tantos conficere exercitus, tolerare exercitus; arma, equos, stipendia, commeatus suppeditare possit; qui Reges, qui populi, ad societatem hujus pulcherrimæ militiæ adjungi possint; an ita in Europa pax constituta sit, ne me & vos ex medio cursu revocent homines perfidi, qui, ut sæpe antè accidit, vel per occasionem occupare nostra conabuntur, vel turpi aliqua cum hostibus pactione facta metuent, ne fines Imperii proferamus. De his rebus scio à me requiri orationem à prudentibus omnibus. Nam me quidem in hoc Imperii fastigio, non solùm in acie Ducem & Imperatorem esse, sed multò magis hujus publici consilii ducem atque autorem esse convenit. Quare, nisi de his tantis rebus diu multumque, tot jam exercitatus bellis, & magna fortunæ varietate, cogitassem, profectò repræhensione omnium dignus essem. Sed mihi credite, cum ab auspiciis meis, recuperata Austria, post mortem Regis Hungariæ Matthiæ Hunniadæ, & ingenti expulso exercitu Turcarum ex Croatia, nihil magis in votis mihi fuerit, quàm ut mox exercitus in provincias Turcarum traducerem, nunquam postea de hoc bello cogitare desii. At nunc quidem occasio percommoda erat hujus rei suscipiendę. Nam post Mahometi mortem magna de successione inter fratres discordia erat. Sisimus etjam armis invadere Regnum conabatur. Quare in his provinciis non satis firma præsidia erant: & ut, quantum possem, providerem ne qui domestici motus nos remorarentur, Legem de vestra sententia tuli in quodam Conventu, de Pace decennali.

Verùm qui me hæc parantem fluctus subitò exceperunt? Galli non solùm me de possessione Burgundiæ per seditionem dejicere conati sunt, sed etiam meo capiti insidias per summum scelus struxerunt. Posteà Italia, quæ proximis annis singulari consilio patris mei FRIDERICI Imperatoris pacata fuerat, iterum Gallicis armis perturbata est. Nam proximo anno post mortem Patris mei, Carolus VIII. cum ingenti exercitu bonam Italiæ partē hostiliter pervagatus est. Etenim non modo Neapolitanum Regnū occupare conabatur, sed & Mediolanenses bello adortus est. Qua ex re animadverti potuit, eum totius Italiæ dominationē sibi polliceri. Itaq; & misi auxilia in Italiā ad defendendos Mediolanenses contra Gallū: & eò exercitū, ipse adduxi. Ad hæc incōmoda tumultus Hungarici eodē ferè tēpore accidebant. Posteà dū orta bella undiq; in Germania & Italia, consilio atq; armis sedare cōtendo, ut postulabat necessitas publica, diutius q̃ volebam, differre consiliū de movendo Turcico bello coactus sum. Sed, quantū judicare possum, divinitus ita res extracta est. Nam & tēpus interea, & hæc bella afferūt nobis magnā facultatē & cōmoda ad Turcicū bellum. Partim n. sunt domiti armis hi, quorum potētiā absentes formidaturi eramus. Hispaniā ac Neapolin tenet CAROLUS meus nepos: Burgundia tota tranquilla est: Gallū nobis beneficio ac foedere devinctū, ad societatē belli, ut spero, adjungemus.

3. Quare certam tranquillitatem domi promittere nobis possumus. Hoc caput est negotii. Nam reliqua

reliqua pars deliberationis multò est facilior. Hæc me cura amplius jam viginti annis exercuit: præcipuè quomodo pacem in Europa firmam constituerem. Hunc mihi finem omnium bellorum semper proposui; non ut latiùs fines Regni extenderem, sed ut pace parta bellum transferrem in Turcicũ Regnum. Hanc ob causam victor multa concessi iis, quos armis domui, ut mea moderatione eos ad pacem invitarem. Hæc præfatus sum aliquanto prolixiùs, ut quæ mea voluntas in his bellis, quæ gessi hactenus, fuerit, plane omnes intelligant, ac sciant, neque anteà me iracundia, aut injusta cupiditate unquam arma sumsisse, neque hoc Turcicum bellum aliu consilio parare, quam quia necessarium & pium esse judico. Qua de re ubi pauca addidero, postea reliquam deliberationem de copiis, de commeatibus, deque modo belligerendi pertexam: quæ domi pace constituta non potest difficilis vobis videri, qui periti estis rei militaris, & quibus Germania satis nota est: denique qui arma & opes, & hanc Imperii dignitatem tenere nos scitis, ut vitam & omnes fortunas nostras, ad defensionem & publicam salutem orbis terrarum conferamus.

4. Nec verò quenquam è vobis quidem arbitror esse, qui Turcicum bellum parum necessarium existimet, aut postulet, ut alii potius Reges, aliæ nationes sibi has partes sumant. Nam etiamsi Turcæ suis finibus jam contenti, non proferrent arma longiùs, nec nobis periculum denunciarent, nos quidem, quibus Deus præcipuè commendavit orbis Christiani defensionem, bellum inferre illis oportebat, ut Græciam & vicinas provincias crudeli servitute liberaremus. Nam si quis putat mitia aut tolerabilia esse Turcarum Imperia, is longè fallitur, nec nobis de Imperii laude cum illis certamen est, sed de religione, de disciplina, de conjugum & liberorum pudicitia. Præcipuè autem grassantur in Nobilitatem, nec solum possessiones certæ victis nullæ relinquuntur, sed etiam lixæ & gregarii milites rapiunt ad stupra nobilissimas atque honestissimas matronas, virgines, pueros; ad hæc multis modis extinguunt ac delent Christianam religionem. An non hæ sunt magnæ & justæ causæ, quæ viris fortibus ad tuendam gloriam Dei, & salutem omnium gentium, arma induant?

5. Quare ingenti dolore afficior, cum cogito Græciam, quæ non solum doctrinarum parens est, sed etiam omni laude virtutem excelluit, & diu florentissima pars Ecclesiæ Christianæ fuit, nunc tali servitute oppressam esse, in qua cùm cætera dictu fœda atque horrenda perferenda sunt, tum etiam religio penitus aboletur, & auget meum dolorem, quod res gestæ præcipuè testantur, Græciam nõ sponte, aut sine certamine accepisse hoc jugum. Illa verò multos annos fortissimè dimicans tandem concidit, non virtute superata, sed quia sola tantam hostium multitudinem, & tam longum bellum sustinere non poterat. Audio etiamnum tantam esse vim ingeniorum, tantam virtutem Græcæ nationis, ut non alia gens præstantiores duces Turcis suppeditet, quàm Græca, qui (ut audio) quanquam titibus imbuti Turcicis, tamen memores nostræ nobiscum necessitudinis, inviti bellum gerunt in nostris provinciis. Hanc certe nationem, quæ pulcerrimum Ornamentum nominis Christiani, quæque cum majoribus nostris sanguine, fœderibus, & multis officiis cõjuncta fuit, cum ob cæteras causas oportuit nos in libertatem vindicare, tum ob hæc merita singularia, quod aliquot sæculis immanem illam barbariem fortissimè repressit, & à nostris cervicibus depulit. Nullum enim justius est officium, quàm servatoribus calamitate aliqua fractis rursus opem ferre, & parem gratiam referre.

6. Sed quò me dolor abducit? Tanta est enim non solum regnandi cupiditas, sed multo magis humani sanguinis sitis; tantus furor in Turcis, ut non reliquerint nobis deliberationem de inferendo bello liberam, sed de propulsando bello, de defensione religionis Christianæ, quam ubique terrarum delere conatur illa barbaries, consilium capiendũ est; retinenda est hujus Imperii majestas, tuẽdæ conjuges & liberi nostri. Nisi enim occurrimus, paulo post domitis vicinis gentibus in media Germania videbitis excindi urbes, inflammari templa, rapi ad omne flagitii genus conjuges & liberos, divelli infantes à cõplexu parentum atq; interfici, medias secari gravidas mulieres illo acynace barbarico, Fanaticæ religiones, quibus incitati sunt, ne quidem concedunt eis ocium, sed lege cogunt Imperiũ extendere. Et successus tanti tamq; prosperi, annorũ fere ducẽtorum, addunt eis animos, ut quiescere nullo modo possint. Quod si tanta fuit gloriæ atque imperii cupiditas, tanta audacia tunc, cum vires haberet admodũ exiguas, nec quicquam nisi littus ad Pontũ Euxinum tenerent, ut non mari, non montibus, non magnitudine Græci Imperii deterriti sint, quò minus in Asiam & Europam impetũ facerent, cum quidem magnas insuper clades acceperant, an nunc adeptos tantam potentiam, tantas vires, & hoc rerum fastigium, existimatis non delectari Imperii gloria? Atqui verò acerrimus est stimulus in bellicosis ingeniis, armorũ & Imperii decus, præsertim si aspiret etiam fortuna. Multæ autẽ nostræ clades numerari possunt inde usq; à prœlio, qđ SIGISMUNDUS Imperator cum Turcis infeliciter cõmisit, cum interea nullam ipsi insignem cladem acceperint. Itaq; in tam felici victoriarum cursu, quàm non cessarint, videtis. Ut enim omittam res gestas superiorum: Mahometus, qui me puero floruit, summa celeritate, ceu fulmen quoddam, magnam Europæ partem pervagatus est. Cùm in Pannoniis infeliciter dimicasset, victus à Joanne Hunniade, nequaquam animo fractus est, sed Constãtinopolim adortus, diu obsessam, tandem anno antequam natus sum sexto, vi captam diripuit, crudelissimè interfecto Imperatore CONSTANTINO, cognato nostro, & raptis ad stuprũ ejus liberis. Posteà capta Thracia, Mysiam invadit, ac ferè toto Illyrico domito, & occupato regno Bosniæ, Græciam adoritur, Corinthũ vi expugnat, & Peloponnesum ditioni suæ adjicit, interfectis Palæologis Demetrio & Thuma fratribus. Tot Regnis ac Provinciis in Europa potitus, adeò non recepit se in ocium, ut subinde majora spe atq; animo conciperet. Cõstitutis provinciis in Europa, trajicit in Asiã, Trapezuntem expugnat, Rege interfecto. Deinde Mytilenẽ armis capit; cumq; jam minorẽ Asiam ac Ponticam universam teneret, transfert bel-

fert bel-

fert bellũ in Syriam & Ægyptũ. Sed cum Sultanus acie victus pacem peteret, quia majoris gloriæ materiam esse vidit in Europa, fœdus cũ Sultano fecit, & rediens in Europã, instructa classe, & contractis copiis trajicit in Italiã, & oppugnavit Hydruntẽ, ac tantũ terroris Italiæ incussit, ut jam Romanus Pontifex fugã pararet: omnia erant in Italia & Gallia bellorũ plena. Deinde nõ solum Turcarum vires, sed multo magis Ducis felicitatẽ, scientiã rei militaris, vigilantiã & celeritatẽ, omnes gentes formidabant. Memini me puero hunc tanquã Alexandrum alterũ prædicari, ejusq; virtuti ac felicitati prona omnia videri. In tanta trepidatione nostrorũ Deus clementer respexit Ecclesiã suã, & illi Tyranno jam Italiæ aditũ tenenti manus injecit, eumq; ne funditus Christianũ nomen, aras nostras, & sacratissimã Christianam religionẽ deleret, è medio sustulit atq; extinxit. Quod quidẽ si agnoscimus, cogitemus nus quidẽ eò servatos esse, non ut otiosi ppetuò grassari in Ecclesia Turcas sinamus, sed ut excitati nos quoq; cura Ecclesiæ liberandæ & defendẽdæ afficiamur, & sciamus Deũ rẽ tã piã suscipientibus affuturũ esse. Nã nos quidẽ, quibus Reipubl. defensio cõmendata est, non aliũ Deo cultũ gratiorẽ pstare possumus.

7. Divinitùs & illud accidit, quod nonnihil retardarunt victoriarum Mahometi cursum, fortissimi viri, primùm Joannes Hunniades, deinde Georgius Scanderbegus, & Rex Hungariæ Matthias. Libenter enim commemoro, ut cogitetis salutem Ecclesiæ Deo curæ esse, & ut debitum virtutis testimonium his ducibus optimè meritis tribuamus. Hos enim Antagonistas, ceu murum, opposuit Deus ruenti Mahometo, ne subito impetu universam Europam opprimeret. Primum in Pannoniam ingressus, magno proelio victus est ab Hunniade. Deinde remorata est eum per moltos annos Macedonia. Nam quoad vixit Scanderbegus, repressit Barbarum, & singulari virtute & felicitate patriũ Regnum defendit. Hoc mortuo, tandem Macedonia, tam diuturno bello vexata, sine certamine Mahometo cessit. Matthias aliquot proeliis deterruit eum ab Hungaria; ad hæc arcem ei Sabaceam, trucidato exercitu Turcico, eripuit.

8. Extincto igitur Mahometo, paulisper respiravimus. Nã & domestica dissensio mortẽ ejus sequuta est: sed aliquanto post, sedatis discordiis intestinis, iterũ vicinis Regnis bella inferunt. Bajazethes Methonã Venetis ingenti certamine eripuit. Quid nunc Selimũ? nonne videtis domita Syria & Ægypto, Hungariæ audacissimè bellũ inferre? à qua nisi eũ depellimus, quã facile erit Turcis posteà p occasiunẽ irruptiones in Germaniã facere, quoties velint. Ac, mihi credite, non solũ fortiter, sed etiã magno consilio Turcæ belligerantur, intẽti in occasiones omnes; nec omnia simul occupare conãtur, sed arce aliqua bello capta, paulatim tentant vicina loca. Ad hoc accedit assiduitas, qua crevisse magna Imperia pcipuè videmus. Ubi semel pedẽ posuerunt, inde non facile depelluntur: deinde cõmunitis iis locis, q̃ occuparunt, tum demũ arma proferunt ulterius. Quare etiãsi Germaniã nondum attingunt, quanquã sæpe jam in Carnos fecerunt irruptiones, tam ubi Hungaria potiti fuerint, erunt intenti in omnes occasiones, ut nos imparatos, aut distractos intestinis discordiis opprimant. Si, ut Bulgaris & Valachis imperarent, nullos labores, nulla defugerunt pericula, quantò magis Germaniã atq; Italiam, ipsas quidem arces Christiani nominis, appetent, quas si tenerent (quod prohibeat Deus) non solum Imperii magnitudine veteres Romanos æquarent, sed etiam totam Christianam religionem delesse sibi viderentur. Haberent accessionem tantarum virium, ut reliquæ nationes sine ullo certamine cessuræ essent. Et vos, qui nunc arma geritis, ne Christi nomen aboleatur, quique veram religionem & libertatem vestram defenditis, postea adversus Christum pro nefaria impietate militare, Tyranno servire, & fastus expectare alicujus Scythæ, cogeremini. Qua immanitate domini in conjuges vestros ac liberos usuri essent? Verecundè dici non possunt ea, quæ non tantum in captivos, sed etiam in suos committunt. Illud tamen recitabo: capto Byzantio, Imperatoris CONSTANTINI caput cervici abscissum est; id Mahometus fixum gestari per urbem jussit in pilo. Ejus verò conjugem & filias, non ita sanctè, ut Alexander Macedo Darii Regis matrem & conjugem, captivas habuit, sed in convivium adductas tradidit flagitiose stuprandas suis satellitibus. Eadem in aliis regionibus accidere captivis credibile. Nunquam dicam fortem esse virum, quem talia exempla non movent, qui non summa animi cupiditate desiderat, ut statim pugnæ signum proponatur.

9. Itaque cum necesse sit nobis tueri veram religionem, libertatem nostram, conjuges, liberos, leges, ac disciplinã publicã, adhortor vos ad hujus justissimi ac necessarii belli societatẽ. Majores nostri quantas res gesserunt, ut in Asia reprimerent Mahometicam barbariem? Illi non dubitarunt talem hostem procul quærere, nunc Turcæ Regnum nobis vicinum invaserunt, nec tam Pannoniæ, quàm Germaniæ bellum denunciant. Multos jam annos Hungarorum virtute barbaries illa est à nostris cervicibus depulsa: nos vicissim nationi bene meritæ defensionem debemus. Manes etiam fortissimorum virorum, qui in acie propter communem libertatem ceciderunt, flagitant, ut suæ patriæ mutuam gratiam referamus, quanquam reipsa non minus periculi nobis, quàm Hungariæ impendet.

10. Reliqua est altera pars deliberationis, quãtis copiis res gerẽda sit, quo in loco bellũ inferendũ, unde cõmeatus subvehendi. Si animi nõ abhorrẽt ab hoc bello, hæc deliberatio facilis erit. Nã Sũmus Põtifex, Rex Hispaniæ, & Veneti, classẽ instruẽt, & civitates in litore Epyri & Pelopõneũ sitas, invadẽt. Noster exercitus cũ Gallicis & Anglicis auxiliis in Pãnonias ducẽdus erit. Nã ideo properamus, ut hoc Regnũ Turcico latrocinio liberetur. Inde in Illyricũ transferri bellũ erit cõmodissimũ. Formulam etiã propono, quantũ pecuniæ, quantũ equitum ac peditũ singulis Principibus Germaniæ imperandũ esse putẽ. Commeatus ut ut Danubio convehantur, à me certè providebitur. Quare si, ut spero, hoc bellũ expetitis, deliberationem ita instituetis, ut de formula inter vos cõveniat: nam propter hanc pcipuè hic cõventus indictus est. Non sumtus, nõ labores, nõ pericula detrectabitis, si statuetis Deo vos hoc offi-

hoc officiũ debere, ut hoc bellũ summo studio suscipiatis. Christus in extremo judicio rationẽ à nobis poscet, si, cum Imperii summa dignitas sit penes nos, deseremus cæteras nationes, si non suscipiemus defensionem Christianæ Reipublicæ. Hostium vires non extenuavi. Errant enim, si qui putant, Turcas ignavos aut imbelles esse. Tot victoriæ indicant, eis nec scientiam rei militaris, nec fortitudinem deesse. Polliceor tamen lætum belli exitum, quia Deus favet justis & piis consiliis, ac certum est suam conservaturum ecclesiam. Servat autem non ociosos, sed facientes officium, & serio opem ejus atque auxilium implorantes. Nec multitudinem hostium, nec vires pertimescemus, sed, ut docet nos Psalmus, *Illi in curribus, & in equis, nos autem in nomine Dei* nostri omnia geremus.

S. ROMANI IMPERII PRINCIPUM ELECTORUM RESCRIPTUM

Anno Christi 1519.

Datum Cardinali Legato Romani Pontificis, volentes Leges præscribere Electoribus super electione futuri Imperatoris; in conventu Collegiali Vesaliæ ad Rhenum, Anno MDXIX.

LEGATUS, assistente sibi Archiepiscopo Regino, &c. nomine Sãctissimi Domini nostri post imprecatam Principibus Electoribus salutem, & oblatam Apostolicam benedictionem, proposuit tria, ut sequitur.

Primò, Principes hortando & animando, ut in statu jam fluctuantis Reipubl. Christianæ de optimo Principe, Rege Romanorum in Imperatorem eligẽdo cogitare vellent, qui auctoritate, potentia, rerum gerendarũ pericia valeret, & in omnibus optimũ Ducem, optimum Senatorem præ se ferat.

Secundò, ut Regem Neapolitanum, cujus Regni proprietas ad Ecclesiam Romanam spectat, nullo pacto in Romanorũ Regem eligant, obstante sibi defectu inhabilitatis & ineligibilitatis ex cõstitutione Clementis Quarti. id quod plurimis fortissimis argumentis & efficacissimis rationibus, clarissimis exemplis comprobavit, quæ omnia repetere longum esset.

Tertiò, quia specialiter, immò individualiter sententia sanctissimi Domini nostri Principibus est enodata, petit Legatus, ut similiter, clarè, expressè & individualiter responsum certum, clarum, nõ involucrum aut ambiguum per affirmationem vel denegationem, & per Principes etiam non collegialiter congregatos detur, ut S.D.N. certiorari de eorum voluntate possit.

RESPONSUM PRINCIPUM ELECTORUM.

REverendissimi & Illustrissimi Principes hîc congregati ob causas urgentissimas & hostiles motus reprimendos, qui in territoriis & dominiis post jam vacans Imperium emerserunt, & ut pejora emergant in dies verentes, huc Wesaliam convenerunt: de futuro autem Romanorum Rege eligẽdo in nullo solliciti. Quare ad petita Reverendæ Dominationis suæ responsum date non possunt. Sed sibi Reverend. Dominatio sua & omnium proximus sanctissimus Dominus noster Leo Pontifex Maximus persuadeant indubitatissimè, quod ubi ad Romanorum Regis electionẽ per Reverendissimas & Illustrissimas Dominationes eorũ processum fuerit, eos tunc eum in Regem electuros, qui sit gloriæ & honori Sanctæ Sedi Apostolicæ, utilitati & emolumento Reipublicæ Christianæ, incremẽto sacro Romano Imperio, hostibus Christiani nominis formidini, & omni posteritati futurus admirabilis.

Mirantur non minus Principes Electores, sanctissimi Domini nostri institutũ, id quod ævo nostro electionum temporibus ab aliquo Romanorum Pontificum auditũ est numquam, maximè hoc modo propositum, ut Electoribus legem præscribat, jubeat, vetet. Sperant Beatitudinem suam aliàs clementissimam, futuram illam Romanorum Regis electionem boni æquiq; consulturam.

CAROLI V. IMPER. AUG. MANDATUM PROCURATORIUM

Anno Christi 1519.

Ad Principes Electores super sua electione acceptanda & præstanda.

CAROLUS Dei gratia Rex Castellæ, Arragonũ, Legionis, utriusq; Siciliæ, Jherusalem, Navarræ, Granatæ, Toleti, Valeociæ, Gallicæ, Majuricarũ, Hispalis, Sardiniæ, Cordubæ, Corsicæ, Murciæ, Giennis, Algarbii, Algeziræ, Gibraltaris, ac Insularũ Canariæ, necnõ Insularum Indiarũ & Terræfirmæ Maris Oceani; Archidux Austriæ; Dux Burgundiæ, Lothanngiæ, Brabantiæ, Stiriæ, Carinthiæ, Carniolæ, Limburgi, Lucẽburgi, Geldriæ, Calabriæ, Athenarũ, Neopatriæ; Comes Flandriæ, Habspurgiæ, Tyrolis, Barchenonę, Arthesii, Burgundiæ; Palatinus Hannonię, Holãdię, Seelãdię, Ferretris, Kiburgii, Namurti, Rossilionis, Ceritaniæ, & Zutphaniæ: Landgravius Alsatiæ; Marchio Burgoviæ, Oristani, & Goceani, ac sacri Rom. Imp. Princeps Cathaloniæ, Asturiæ, &c. Dominus Frisiæ, Biscaię, Molinæ, Salinarũ, Mechliniæ, &c. Notũ facim⁹ tenore præsentiũ universis & singulis, ad quos præsentes nostræ literæ pervenerint, q̃ cum nunc post molestissimũ obitũ Cæs. Majest. Domini atq; avi nostri colẽdissimi, alius Romanorũ Rex sive Imperator sit eligendus, & sacri Romani Imperii Electores pro hujusmodi electione facienda, fide dignorũ testimonio cõvenire intelligimus. possetq; cõtingere, cũ

nos è Germano sanguine orti simus, & tot tantaque dominia nunc in Germania, tanquam Archidux Austriæ, possideamus, & prædecessores nostri Romanorum Imperatores hoc ipsum Romanum Imperium in multis annis bene & feliciter administraverunt, atque etiam quòd nos, si hanc Imperialem dignitatem Regnis atq; opibus nostris conjunctam haberemus, non solùm sacrum Romanum Imperium augere & sustentare, sed universæ Reipubl. Christianæ, cui nunc Selimus Turcarum Rex, Asia Africaq; devictis, hostis imminet, saluti prospicere & consulere possimus, ut iidem sacri Romani Imperii Principes de nobis electionem in Regem Romanorum facerent, & ex antiqua consuetudine quilibet Rex, Princeps sive Dominus, qui per eosdem Electores Romanorum Rex electus fuerit, in futurum Romanorum Imperatorem coronandus, quàm primùm post electionem factam absque omni protractione & mora immediatè debeat in electionem hujusmodi consentire, ac decretum super ea ab eligentibus petere, & acceptare, juramentũ debitum & consuetum præstare; necnon ipsis Principibus Electoribus, priusquàm se ingerat administrationi Regni sive Imperii, omnia eorum privilegia confirmare & approbare: necnõ quædam alia obire, facere & adimplere, quæ approbata sunt frequenti & solito usu circa hujusmodi tempus electionis fieri debere.

Nos verò admoniti divino oraculo; *Honorem tuum alteri ne dederis*, si & in quantum electio præfata de nobis facta fuerit, divina aspirante gratia, à qua omnis emanat dignitas & potestas, pro beneficio totius Christianæ Reipublicæ, pace & tranquillitate ac decore Nationis Germanicæ, hujusmodi honorem & fastigium solũ Romanorum Regis acceptare, omniaq; & singula præmissa & alia facere & præstare, quæ fieri debent & consueverunt ratione electionis, deliberavimus. Et cùm id propria persona nequeamus, de probitate fidei, constantia atq; rerum experientia Reverendissimi in Christo Patris, Domini Matthei Sancti Angeli sacræ Rom. Ecclesiæ Diaconi Cardinalis Gurcensis, Coadjutoris Saltzburgensis, ac Illustrium Principum Friderici Comitis Palatini & Ducis Bavariȩ, & Casimiri Marchionis de Brandenburg, & Reverendorum Dominorum in Christo Patrum Principum Erardi Episcopi Leodiensis, Ducis de Bullon ac Comitis de Los, & Bernhardi Episcopi Tridentini, & Illustris Heinrici Comitis de Nassavv, Consanguineorum nostrorum; ac etiam Magnificorum, Nobilium, Spectabilium, fidelium nobis dilectorum, Maximiliani de Berges Domini de Senenbergen, Militis Ordinis nostri Aurei velleris, Bucardi de Plana Domini de Larocha, Cipriant de Serentein Cancellarii nostri Tyrolensis, Pauli de Arnsdorff Commendator Ordinis S. Jacobi de Spata, Jacobi Villinger, Nicolai Ziegler, & Joannis Renner, Cameratiorum, Consiliariorum & Oratorum nostrorum, plenam habentes & indubitatam confidentiam, ex certa nostra scientia, omnibus melioribus modo, via, jure, casu atq; fortuna, quibus meliùs & efficaciùs possumus & valemus, fecimus & cõstituimus & ordinavimus, ac facimus & constituimus tenore præsentiũ eos & quoslibet tres eorũ in solidum nostros veros, certos & legitimos ac indubitatos mandatarios, procuratores, actores, factores, & præmissorum ac infrascriptorũ negotiorum gestores ac nunctios generales & speciales, cum plena facultate substituendi totiens, quotiens eis oportunum visum fuerit, & quicquid magis & melius dici & esse potest, ita quòd ipsi omnes aut major pars, vel tres saltem ipsorum, vel alii ab eis substituti nostro nomine, loco & vice (sicut eis vel saltem tribus eorum nostram omnimodam & plenam potestatem, facultatem, auctoritatem, tenore præsentium damus, concedimus, elargimur, & datam, concessam & elargitam esse dicimus & volumus) in præfatorum sacri Imperii Principum Electorum omnium vel eligentium, sive majoris eorum partis de nostra persona factam electionem & creationẽ in Romanorum Regem liberè & apertè consentiant, & voluntatem nostram præstent, decretumq; super hujusmodi electione petant & exigant, petitumq; & obtentum acceptent, & super acceptato in animam nostram corporale juramentum in Romanorum Regem Electo cum omnibus & singulis clausulis, articulis & verborum expressionibus in tali juramento comprehensis, debitis & consuetis. ac etiam quæcunq; alia necessaria juramenta præstent & faciant: circaque administrationem & Regni gubernationem tempore absentiæ nostræ cum eisdem Electoribus prosequantur & conveniant.

Quodq; omnium Principum Electorum tam Ecclesiasticorum quàm Secularium, omniaq; eorum privilegia, literas, jura, libertates, gratias, immunitates & consuetudines, dignitates & prærogativas, & omnia quæ ipsi & quilibet eorum pro se usq; ad diem electionis de sacro Romano Imperio obtinuit, consecutus est, possedit, & in usu habuit, obtinent, possident & utuntur per literas sub nomine & sigillo nostro, quòd eorum fidei commisimus, confirment, approbent & roborent. Nosq; obligent & devinciant, quòd nos, postquam Imperiali diademate coronati fuerimus, iterum hujusmodi confirmationem sub titulo Imperialis Majestatis nostræ renovare, ac etiam tanquam Romanorum Rex & futurus Imperator prȩnominatos Principes Electores Ecclesiasticos & Seculares in cõmuni, & quemlibet eorum in speciali, in eorum privilegiis, juribus, jurisdictionibus, minimè impedire, aut ea diminuere, sed potius omnia & singula clementer adaugere juxta continentiam Aureæ Bullæ, & obligationum desuper factarum. Et quòd hæc omnia præmissa quàm primùm ad sacri Imperii loca in Germania pervenerimus, denuò confirmare, renovare & ratificare per manus nostræ subscriptionem debeamus & velimus.

Et generaliter omnia alia & singula, quæ ad augmentũ sacri Imperii & Germanicæ nationis, ac conservationem & securitatem liberæ electionis præfatorum Electorum exnunc inanteà perpetuis futuris temporibus concernunt, spectant & attinent, faciant, promittant, obligent, gerant, adimpleãt, in præmissis omnibus & singulis, & eorum quolibet, necnon connexis eorundẽ & emergentibus, quæ veri, legitimi & indubitati mandatarii, procuratores, negociorum gestores & nuncii tam generales quàm

quàm speciales,& amplam potestatem habentes, facere & gerere possunt, & quæ nos ipsi, si personaliter adessemus,prout negociorum merita, status & côditiones ac obligationum quarumcunq; tenor te quirunt,facere & gerere possemus. Et si mandatum exigant magis speciale,quod eisdem vel tribus eorum in solidum, ac si de verbo ad verbum in debitis & requisitis clausulis præsentibus insertum foret,traditum & concessum esse volumus,promittentes in verbo Regio,& sub bona fide nostra, ratum & gratum habituros,quicquid per præfatos nostros mandatarios,procuratores & nunctios, vel ab eisdem substitutos,in præmissis vel circa,actum,factum,promissum & conventum,obligatum & gestum fuerit,fideliter observaturos,nec ullo tempore directè vel indirectè,clam vel palam, contraventuros. Harum testimonio literarum manu nostra subscriptarum, & sigilli nostri appensione roboratarum. Datæ in civitate nostra Barchinone,die octava mensis Martii,Anno Domini M D X I X.Regnorum nostrorum quarto.

CAROLVS.

per Regem.

Hannart.

CAROLI V. IMPER. AUG.

Anno Christi 1520.

IVRAMENTVM POST IMPOSITAM SIBI CORONAM *Regiam Aquisgranensem.*

PROFITEOR & promitto coram Deo & Angelis ejus, amodò & deinceps legem & justiciam pacemq; sanctæ Dei Ecclesiæ servare, populoque mihi subjecto prodesse, & justitiam facere,& conservare jura Regni salvo condigno divinæ misericordiæ respectu, sicut cum consilio Principum & fidelium Regni atq; meorum meliùs invenire potero.

2. Sanctissimo Romano Pontifici,Ecclesiæ Romanæ, cæterisque Pontificibus & Ecclesiis Dei condignum & canonicum honorem volo exhibere.

3. Ea etiam,quæ Imperatoribus & Regibus,Ecclesiis seu Ecclesiasticis personis collata sunt, & erogata,inviolabiliter ipsis conservabo,& faciam conservari.

4. Abbatibus & Ordinibus, vasallis Regni honorem congruum volo exhibere, Domino nostro Jhesu Christo mihi præstante auxilium,fortitudinem & decorem.

CAROLI V. IMPER. AUG.

Anno Christi 1521.

EDICTUM

CONTRA LVTHERVM, PROMVLGATVM IN COMITIIS *VVormatiensibus, Anno Domini, M. D. XXI.*

Vulgò EDICTUM VVORMACIENSE. Interprete Johãne Cochlæo.

CAROLUS Quintus, divina favente Clementia electus Romanorum Imperator, semper Augustus,ac Germaniæ,Hispaniarum,utriusq; Siciliæ, Hierusalem,Ungariæ, Dalmatiæ,Croatiæ, &c.Rex:Archidux Austriæ,Dux Burgundiæ,Brabantiæ,Styriæ,Charinthiæ,Carniolæ: Comes Habspurgi,Flandriæ,& Tyrolis,&c. Universis & singulis sacri Romani Imperii Electoribus, aliisque Principibus,tam Ecclesiasticis quàm Sæcularibus: Archiepiscopis,Episcopis,Prælatis, Ducibus, Marchionibus,Comitibus,Baronibus,Nobilibus,Militibus,Clientibus,Præfectis,Præsidibus,Judicibus, Sculteris,Burgimagistris,Consulibus,Scabinis: Civitatum,Oppidorum, Villarum, Terrarum,& quorumvis aliorum locorum Communitatibus: necnon Universitatum, Studiorum sive Gymnasiorum Rectoribus,& Locum tenentibus,seu Officialibus eorundem,ac cæteris quibuscunq; nobis, tam jure sacri Imperii quàm hæreditario,aut alio quocunq; modo subjectis: & fidelibus dilectis; cujuscunque status,gradus,aut conditionis sint,& ad quos præsentes,vel earundem exemplum,nostro, vel alicujus Prælati Ecclesiastici sigillo,sive etiam publici Notarii manus subscriptione, communitum pervenerit, gratiam Cæsaream,& omne bonum.

1. Ad veri Romanorum Imperatoris officium pertinet, non solum fines hujus sacri Imperii: quod prædecessores nostri,Germaniæ Principes,ob defensionem sanctæ Romanæ & Universalis Ecclesiæ, suo suorumque sæpius effuso sanguine , per divinam gratiam, sibi quæsierunt , ad Orthodoxam viam adductis, vel expulsis infidelibus, propagare: verumetiam, ne qua hæreseos labes aut suspicio, in jam sibi subditis Nationibus sacrosanctâ Religionem nostram commaculet, summo studio providere : ac si qua jam oriri cœperit, eam omni ope, omnique cura, juxta normam, à Sancta Romana Ecclesia hactenus observatam, delere penitus & extinguere. Quod si quis aliusè Majoribus nostris , tanto nos magis præstare debemus , quanto Dei Opt. Maximi immensa benignitatis Nobis plura Regna & Dominia , pluresque & magis bellicosos populos , majoresque vires , quàm jam multis sæculis alicui Principi, qui hisce titulis sit potitus, ad suæ sanctæ fidei tutelam & incrementum,elargiri dignata est. Accedit, quòd quum ex paterno genere, è Christianissimis Imperatoribus & Archiducibus Austriæ, Ducibusque Burgundiæ: Ex materno vero, Catholicis, Hispaniarum, Siciliæ, & Hierusalem Regibus, simus orti: quorum omnium, pro fide Christiana,res præclare

gestas,nulla unquam delebit oblivio: Non sine gravi conscientiæ nostræ onere, & perpetua nominis nota,quadamq; veluti nebula, fœlicibus ineuntis Principatus nostri auspiciis offusa, factum crederetur, si, quæ jam ab hinc triennium pullulare in Germania cœperunt, novas quasdam hæreses,immo verius jam sæpe olim per Concilia, & summorum Pontificum decreta, approbante Ecclesia, damnatas,& nunc denuo,veluti ab Inferis, erutas, altiores jacere radices, ulla nostra negligentia passi esse videamur.

2. Sane,vestrum neminem ignorare existimamus,quibus erroribus & hæresibus,ab Orthodoxa fide longe alienis,quidam frater Martinus Lutherus,Ordinis S. Augustini, Religionē Christianam, in hac præsertim Inclyta Germanica Natione, omnis infidelitatis & hæresum perpetua oppugnatrice, ita inficere conetur,ut nisi maturè occurratur, tota hæc Natio, & deinde serpente contagione universa Christiana Respublica,in abominandum schisma, & bonorum morum pacisque, ac tandem deterstandam sui perniciem,prolapsura videatur. Quapropter, non immerito commotus Sanctissimus in Christo Pater, Dominus Leo X. Sacrosanctæ Romanæ & Universalis Ecclesiæ Summus Pontifex: ad quem fidem Catholicam, & Ecclesiæ Sacramenta curare spectat, prædictum Martinum à principio clementer & paterne monuit, & hortatus est, ut à nephandis hujusmodi inceptis desisteret, & jam sparsos errores revocaret. Quod cum ille neglexisset, & pejora semper prioribus adderet: idem Beatissimus Pater, ad opportuna, neque tamen insueta remedia procedere statuit. Itaque convocatis sæpius Reverendissimis sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinalibus, Episcopis, ac aliis Prælatis, necnon Regularium ordinum Prioribus seu Ministris generalibus, accersitisque pluribus scientia & probitate præstantibus viris, & in omni doctrinarum & linguarum genere eruditis, ac diversarum Christianorum Nationum Doctoribus & Magistris: prædicto tamen Martino prius vocato ac citato, ac in contumacia persistente, ipsius scripta, tam Alemanico quam Latino sermone edita & edenda, ut perniciosa, & fidei unitatique Ecclesiæ contraria, authoritate sua Apostolica, præfatorumq; ad hoc accedente Cardinalium consilio & assensu,ac Episcoporum & Prælatorum, Doctorumque & Magistrorum matura deliberatione,damnavit, & ubiq; locorum comburenda, prorsusq; abolenda censuit & decrevit. Martinum verò ipsum, nisi infra certum expressum terminum, à publicatione Decreti sanctitatis suæ, mutata sententia, se errores suos revocasse, & ad pœnitentiam rediisse, docuisset: ut inobedientiæ & iniquitatis filium, ut schismaticum & hæreticum ab omnibus evitandum,&,prout jura postulant, puniendum declaravit, sub pœnis & censuris, quæ in Apostolicis literis, Bulla plumbea communitis,& super hac re editis, latius continentur. Quas ad Nos,utpote Christianæ fidei verum & supremum propugnatorem,& Sedis Apostolicæ, sanctæq; Romanæ & Universalis Ecclesiæ Primarium filium,& Advocatum, per suum, & dictæ Sedis spiritualem Nuncium & Oratorem,honorabilem virum nobis dilectum,Hieronymum Aleandrum, ejusdem Sedis Protonotarium, & Apostolicæ Bibliothecæ Præfectum, dedita ad hoc opera, misit: petens atq; requirens,ut pro officio ac debito Imperialis dignitatis,in universo primum Romanorum Imperio, deinde (quod Catholicum Regem & Christianum Principem decet) in cæteris etiam Regnis, Dominiis, & Provinciis nostris, & præsertim in Germania, præstito in auxilium fidei Catholicæ brachio sæculari, omnia & singula in jam dictis literis Apostolicis contenta, inviolabiliter observari, & executioni mandari juberemus.

3. Post quas quidem prædicto Martino factas à Summo Pontifice, Monitionem, Vocationem, Citationem, & ipsius tandem Condemnationem, necnon præsentatas Nobis ejusdem Beatissimi Patris literas, Bullamq; Apostolicam, per varia & diversa loca Germaniæ publicatam, & nostro jussu & mandato, non solum Lovanii in Inferioribus Dominiis nostris: verum & Coloniæ, Treveris, Moguntiæ, Leodii,executioni demandatam, tantum abfuit,ut idem Martinus resipisceret, erratáque sua revocaret, & petita absolutionis venia, in gratiam cum Summo Pontifice & sancta Ecclesia redire procuraret,ut etiam detestabiliores perversi ingenii sui fructus in dies ederet, & perinde,ac in manifestam Ecclesiæ perniciem, furens rueret, complures acervatim libros, non modo novarum, sed etiam à sacris Conciliis olim condemnatarum hæresum plenos: nec solum Latino, verumetiam, ut faciliùs vulgus perveniret, Alemanico sermone à se compositos,vel saltem suo nomine æditos, ferè quotidie divulgaret. In quibus (bone Deus) observatum ab Ecclesia jam tot sæculis, septem Sacramentorum numerum, ordinem, usum, dissipat, confundit, deturpat: inviolatas Matrimonii leges, miris modis fœdissime inficit: Extremam Unctionem cum Wiclepho fictionem dicit: Communicandæ sacratissimæ Eucharistiæ ritum, ad damnata Bohemorum revocat instituta. Ad salubertimam contaminatis peccato mentibus Confessionem primum ita involvit, ut confusionem eam è Confessione fecerit,mox etiam magna in parte convellit: postremo, adhuc pejora se de ea scripturum minatur. Unde nonnulli jam (ut accepimus, quod vel auditu est intolerabile) sumpta hinc occasione, de Confessionis instituto & modo cœperunt subdubitare. Alii mutilatam & truncam fecerint: Alii vero (proh scelus) & confiteri ipsi destiterint, & nequaquam esse confitendum publice asserere sint ausi. Porro sacerdotalem ordinem,& per quem sacrosanctum Christi corpus sanguisq; conficitur, divinum illud munus claviumq; cœlestium potestatem, non solum vilissimi pendit Lutherus, & Laicis pueris q; atq; adeo fœminis ipsis, communia facit: sed & eosdem Laicos, ad lavandas sibi in Sacerdotum sanguine manus, incitat. Ipsum verò summum nostræ Religionis Sacer[illegible]em, divi Petri successorem, & verum in terris Christi Vicarium, non nisi infamibus & probrosis nominat verbis, & frequentissimis atq; inanditis invectivis contumeliis, & blasphemiis insectatur. Liberum arbitrium prorsus nullum esse, sed omnia

Lutheri dogmata.

mnia certa lege state, ex Manichæi quidem & Wiclephi penu depromit: sed tanquam irrefragabili argumento Ethnicorum Poëtarum carminibus confirmat. Missæ venerabile Sacramentum neq; defunctis, neq; vivis aliis, quam soli celebranti suffragari scribit. Jejuniorum & Orationũ institutionem, & consuetudinem, ab Ecclesia observatam, invertit & corrumpit.

4. De Purgatorio, & Animarum, quæ in eo expiantur, statu, deq; divini sacrificii & veniarum suffragiis, quæ à nobis fideles defuncti expectant, cum Waldensibus & Wiclephistis contra Ecclesiam sentit. De Ecclesia vero ipsa militante, cum Pelegianis & Hussitis. At Sanctorum Patrum authoritates & scripta, ab Ecclesia recepta, pro nihilo habet. Est ubi etiam sæpe deridet, debitumq; illis cultum & devotionem detent & diminuit. Obedientiam, & Regimen omne prorsus tollit. Unde populi ad defectionem & rebellionem à suis, tam spiritualibus quam temporalibus Dominis faciendam, ad rapinas; cædes, incendia, cum magno & manifesto Christianæ Reipublicæ discrimine, provocentur. Quinimmo, quum vitam quantam solutam, licentiosam, atque ab omni lege explicitam, & vere ferinam inducere conetur, ita exlex homo, leges ipsas omnes damnat & contemnit, ut Decreta sanctorum Patrum, & sacros Canones, publico igni comburere non formidaverit: facturus pejora Civili juri, si non magis sæculi gladium, quam Pontificis excommunicationes & censuras metuisset.

5. Jam verò sacrosanctis Conciliis palam contradicere, & pro suo arbitratu detrahere, non erubescit. E quibus potissimum Constantiense illud, quod cum perpetua Inclytæ Germanicæ Nationis gloria, pacem & tranquillitatem dissidenti Ecclesiæ dedit: ita ubique mordet, & impuro sceleratoque ore lacerat, ut in magnum universalis Ecclesiæ dedecus & offendiculum, sed Germanicæ præsertim Nationis opprobrium & ignominiam Concilium ipsum nunc pessimè omnium errasse scribat: nunc Synagogam Sathanæ quique in eo convenerant, & Joannem Hussitam hæresiarcham comburi jusserant. Sigismundum unque fœlicis recordationis Imperatorem, & Sacri Imperii Principes, Antichristum, & suos Apostolos, homicidasque & Pharisæos, vocet. Quid, quod damnata in eodem Concilio omnia Joannis Hussitæ errata, Evangelica & Christiana esse, & se recipere, probaturumque profitetur: Approbatos vero ejusdem Hussitæ articulos, nequaquam admittit. In tantamq; prorupit mentis væsaniam, ut si semel Joannes Hussita fuerit hæreticus, se plus decies hæreticum Martinus glorietur: homo usq; adeo novarum rerum ac potiùs perditionis humanæ cupidus, ut nihil fere scripserit, vel saltem suo nomine divulgaverit, cui non aliqua pestis, aliquis lethalis insit aculeus: præter illos libros, ne nominandos quidem, ob execrandam eorum materiam, ipsius tamen titulo æditos, & ab eo cum reliquis pro suos agnitos, quorum singula verba, singula venena mentò quis dicat. Et ne omnia, quæ innumerabilia sunt Lutheri errata, singularim percenseantur, tanquam si hic unus, non homo, sed Diabolus ipse, sub hominis specie, ad perniciem humani generis, assumpta. Monachi cuculla, quàm plurimorum hæreticorum damnatissimas hæreses, jamdiu sepultas, in unam sentinam congesserit, & aliquas etiam novissime de suo excogitaverit, sub simulata prædicatione fidei, quam ad prætexendos suos dolos, tam sæpe, tantoque opere objicit: Fidem veram prorsus destruit, sub libertatis, quam promittit, specie: Diaboli jugum & servitutem inducit, & sub Evangelicæ professionis nomine, omnem Evangelicam pacem & charitatem, omnemque rerum ordinem, & pulcherrimam deniq; totius Ecclesiæ faciem invertere, labefactare, & penitus pessundare molitur. Johannes Huss.

6. Quibus omnibus per Nos, & consilia nostra omnium Nationum nobis subditarum, sæpius & diligenter attentis & consyderatis, & præsertim in hac parte ab eodem Beatissimo Patre requisiti: absq; insigni macula nostra, atq; Orthodoxæ Religionis injuria & detrimento, rem tanti ponderis negligere nequaquã potuimus, ut etiam nõ debuimus, neque volumus: sed potius prædecessorum nostrorum, Romanorum Imperatorum, vestigiis insistentes, eorumq; pro libertate Catholicæ & Apostolicæ Ecclesiæ perpetuò laudabilia facta, ac pias & sanctas, super puniendis & exterminandis hæreticis, constitutiones observantes, convocatis sæpius ad præsentiam nostram, propter hoc præcipue, Electoribus: necnon universis sacri Romani Imperii Ordinibus & Statibus, in hoc Wormaciẽsi Conventu congregatis, de eorum omnium & singulorum unanimi consilio, matura deliberatione & consensu, in hanc tandem devenimus sententiam & conclusionem; Ut quamvis hominem, ità à Summo Pontifice & Sede Apostolica condemnatum, & in sua obstinata perversitate obduratum, atque ab usu Catholicæ Ecclesiæ alienum, & notorium hæreticum audire, omni jure exceptum esset: tamen ad tollendam omnem cavillandi ansam (idq;, quia nonnulli plærosq; libros Martino ascriptos, ipsius esse apertissime inficiebantur) complures audiendum à Nobis prius hominem, quam in eum ad executionem Pontificii Decreti ulterius procederemus, asseverabant, Martinum sæpedictum, misso ad ipsum, dedita opera, uno è Caduceatoribus seu Præconibus & Heraldis nostris, Sub libero huc veniẽdi & hinc recedendi salvo conducto, accersiri juberemus: Quod & factum fuit. Non ut nos de hoc negocio judicaremus, aut cognosceremus (quum id dubio procul ad Romanum Põtificem, & Sedem Apostolicam pertineat) neq; ut res sacrosanctæ fidei nostræ, nunc tandem, post tot sæcula, per novas altercationes, cum magno fidelium scandalo & perturbatione, ac infidelium derisione, in controversiam revocari pateremur: sed ut cum vulgi & plurimorum ita petentium satisfactione, hominis animum percontantes, cum bonis monitionibus & suasionibus, ad rectam semitam (si fieri posset) reduceremus.

7. Itaq; Lutherum in nostra, & sacri Imperii Electorum, Principum, Prælatorum, & Statuum, præsen-

præsentia constitutum, juxta formam Imperialis mandati, super hac re nuper æditi, interrogari jussimus. Primum; Nunquid ipse multos libros sibi ob oculos adductos, & titulatim nominatos, & alios item, qui sub suo nomine circumferuntur, composuisset. Deinde, an ea, quæ in ipsis libris contra sacra Concilia, Decreta Patrum, ritus & consuetudines, à nostris majoribus ad hunc usque præsentem diem observatas, scripserit, revocare vellet, & ad sinum & unitatem universalis Ecclesiæ redire, adhibitis ad hoc nostro & Imperii nomine admonitionibus & adhortationibus, quæ obstinatissimum hominem (etiam lapide duriorem) emullire, & convertere potuissent. Qui sane statim libros ipsos antedictos ut suos agnovit, & confessus est, & nunquam se id negaturum protestatus: immo & adhuc alios se composuisse dixit, quorum copia cum nobis non fuisset facta, idcirco in medium non fuerant allati. Quantum vero ad revocationem attinet, terminum sibi ad respondendū dari petiit, qui quamvis merito negari potuisset, tum quia novitates & errores in fide nulla sunt dilatione tractandi, sed statim penitus resecandi: tum quia ex mandato nostro sibi legitimè insinuato, necnon etiam literis, quas ad eum dederamus, optimè admonitus, quam ob causam vocaretur, non nisi statim respondere paratus, ad tantum Imperialis Conventus consessum venire debuisset: tamen ex nostra clementia & benignitate, unius adhuc diei terminū ad respondēdum sibi dedimus. Quo elapso, rursus coram Nobis, & prædictis Ordinibus Imperii comparens, & similibus adhortationibus sæpiùs, ut ad cor rediret, efflagitatus, pollicentibus etiam nobis, si resipisceret, erroresque suos agnosceret, & quæ in suis libris damnata & mala essent, revocaret: facile nos impetraturos, ut à Beatitudine Pontificis in gratiam benigne reciperetur, & adhibito fideli, æquo, & diligenti examine, ex ipsius libris, quæ mala scripserat, secernerentur: quæ vero bona, Authoritate Apostolica approbarentur. Sed ne verbum quidem in suis libris mutaturum, imprudentibus simul & impudentibus verbis, orisq; & corporis gestu, quodvis potius, quàm religiosum aut sanum hominem præ se ferente, apertissime negavit. Quinimmo, in nostram & sacri Imperii faciem, Summorum Decreta Pontificum, & Concilia ipsa sacrosancta, errasse sæpiùs, & sibi ipsis contradixisse, & tandem nullius apud se momenti fore, asseveravit: seq; nihil ex his, quæ scripserat, revocaturum, nisi evidenti sibi ratione, & sacræ scripturæ authoritatibus, ad suæ cōscientiæ animiq; satisfactionem & assensum fuerit convictus: illud subinde repetēs & inculcans (quo fraudum suarum virus, jam multis detegi cœptum, occultaret) conscientia sibi illæsa & integra neque velle se, nec posse verbum Dei immutare. Mala mens, malus animus. Quasi vero Nos id ab eo peteremus, ut verbum Dei immutaret, ac non potiùs, ut juxta verbum Dei verum, ad gremium sanctæ matris Ecclesiæ, à qua tam impiè quàm turpiter defecerat, rediret. Cujus authoritatem, quum tantam

Matth. 18. voluerit esse Dominus, idemq; Deus noster Jesus Christus, ut qui Ecclesiam non audierit, tanquam Ethnicus & Publicanus sit habendus. Idcirco non immerito vel eam solam omnibus inventionibus, & vafRamentis hæreticorum longe anteferendam nemo nunquam, nisi perditissimus & vere hæreticus, & Lutherus judicavit, qui ut tandem egregia sua hic acta condigno fine clauderet, & quod pessimè inœperat, pejus terminaret, & quid animi habeat, & quàm fidelium clade exultet, vel in nostro & sacri Imperii conspectu dissimulare non potuit. Nam detorta (ut hæreticis mos est) à vero sensu ad suam im-

Matth. 10. pietatem Evangelica illa sententia: *Non veni mittere pacem sed gladium.* Omnium sibi, dixit, jucundissimam istam in rebus faciem videri, ob verbum Dei, studia, & dissensiones fieri: Id est (quod minam ne experientia videremus) ob dissidentes ab Ecclesiæ ritu Lutheri opiniones, quas verbi Dei falso titulo prætexit, verè studia contraria, & dissensiones, & dissidia, & schismata, & bella, & cædes, & rapinas, inter Christianos concitari. Tali igitur, & tam subdola, atq; hæreticis omnibus peculiari responsione, Nobis, & sacro Imperio à Luthero data, etsi decreveramus, ipso statim remisso, ad ulteriora progredi (id quod ex sententia nostra, manu nostra scripta, & postera die publicata, nemini non constare potest) Tamen ad preces omnium Imperii Ordinum inclinati, adhuc ipsi triduum ad resipiscendum cōcessimus. Quo tempore duo Electores, duo Episcopi, duo Principes Sæculares, duoq; Civitatum nomine, Universos Ordines, & Status sacri Romani Imperii repræsentantes, & ad hoc communi omniū jussu & nomine deputati, vocato ad se Martino prædicto, nullum non admonēdi & adhortandi eum, ut tandē resipisceret; & nisi id faceret, quæ ipsum à Nobis, & sacro Imperio, legumq; constitutionibus pœnæ manerent, declarandi officium frustra insumpserunt. Unus etiam ejusdem sacri Imperii Elector, adhibitis secum duobus Doctoribus, pietate & scientia præclaris, non solum adhortationibus: sed etiam multorum errorum evidentibus redargutionibus, ad ipsius usque obmutescentiam factis, mox seorsim ipsum prudenter & humanè commonefecit, ut ad Summi Pontificis, & Sedis Apostolicæ, Nostrumq; & sacri Imperii Statuum, & cæterarum fidelium Nationum, sanam sententiam, juxta continuatum tot sæculis Ecclesiæ ritum, potiùs, quàm ad suam unius opinionem, respiceret. A qua si recedens, in ordinem redire vellet, id se primum nonnullorum sanctorum patrum, qui & ipsi aliquando erraverunt, laudabili exemplo, deinde salvis, anima, corpore, & honore, facturum cognosceret. Ad quæ Martinus antedictus, etsi varia plæraq; & diversa, cumq; eis, quæ scripserat, pugnantia: nihilo tamen meliora, aut saniora, privatim respondit, quàm publicè, coram Nobis, & sacro Imperio, fecerat. Atq; adeo se, non omnes modo supra memoratos, sed & Concilium ipsum generale (si quod fieret) suspectum habere protestatus est. Et (ut certissimo, & omni exceptione majori testimonio nobis constat) pollutissimo & sceleratissimo ore profari non [illegible] veritus, res Evangelii & Catholicæ fidei, nunquam fuisse in Conciliis generalibus bene tractatas. Unde non injuria plurimum nobis mirari subiret, cur nam à Summi Pontificis sententia, ad generale Concilium nuper provocarit; quum tam impiè de Conciliis ipsis loquatur & scribat, nisi manifestè sciremus, ut nihil est hæreticis æquè formidabi-

dabile, atq; œcumenicum Concilium: ita nihil illis iisdem magis proprium esse, quàm ut dictis factisque & scriptis, secum ipsi diffideát. Quod si usquam alibi, præcipuè in Lutheri libris (divina providentia sic operante, quo ipsius vana ædificia per se ruant) passim legere & videre est.

8. His omnibus & singulis, sic omnino, ut præmittitur, se habentibus, quum prædictus Martinus, tam perversè & obstinatè, in suis adeo manifestè hæreticis opinionibus persisteret, ut ab omnibus iis, qui sapiunt, partim demens, partim etiam malo aliquo obsessus spiritu, judicaretur. Nos, juxta tenorem salvi conductus, ipsum statim à conspectu nostro missum fecimus, datoq; sibi in comitatu uno ex Heraldis nostris, & præscripto termino, à die vicesima quinta mensis Aprilis, qua ex Wormacia discessit, ad viginti deinde proximè futuros dies, quibus peractis, unà salvus conductus peractus & extinctus censeretur. Nunc tandem ad reliquas opportunas medelas, huic pestilentissimo morbo necessarias, in hunc, qui sequitur modum, procedere decrevimus.

9. Primùm omnium, ad honorem Dei omnipotentis, Romaniq; Pontificis, & sanctæ Sedis Apostolicæ debitam reverentiam, pro Imperialis dignitatis officio ac debito, necnon zelo & studio, quo nostrorum majorum more, & ingenita etiam nobis vi, ad defensionem Catholicæ fidei, sanctæque Romanæ & universalis Ecclesiæ honorem, tutelam & protectionem, omnes nostras vires & facultates, Imperium, Regna, Dominia, amicos, vitam denique & animam ipsam nostram, exponere sumus parati: Ex Imperiali & Regia authoritate, necnon consilio & assensu Electorum, & omnium sacri Rom. Imp. Principum, Ordinum, & Statuum, in hac celeberrima & frequentissima Imperiali Dieta Wormaciæ congregatorum, ad perpetuam rei memoriam. Exequendo sanctissimi domini nostri Papæ, veri in hac parte judicis, sententiam, decretum & condemnationem, in literis Apostolicis (ut supra dictum est) ad Nos directis, contentam, Martinum Lutherum, ut membrum ab Ecclesia Dei abalienatum, ut obstinatum schismaticum & Notorium hæreticum, à Nobis haberi declaramus, & ut talem à vobis omnibus & singulis habendum decernimus & edicimus: Mandantes de eorundem Statuum consilio & consensu, sub criminis læsæ Majestatis, Nostræque & sacri Imperii gravissimæ indignationis, ac etiam amissionis feudorum, Dominiorum, & bonorum omnium, gratiarum quoq; & omnium Privilegiorum, à Nobis, & sacro Imperio dependentium, quę obtinuistis hactenus, aut prædecessores vestri quomodolibet obtinuerunt: necnon proscriptionis ac Banni, & interdicti Imperialis, pœnis: ne quis vestrûm præfatum Martinum Lutherum, receptare, defendere, sustentare, fovere, dicto, facto, aut scripto præsumat. Quinimmo post elapsum supradictũ viginti dierum terminum, contra eum, ubicunq; deprætensus fuerit, & in manu, aut facultate vestra erit, juxta formam Imperialis Banni procedatis, vel saltem personaliter captum, tam diu custodiatis, donec Nos, à vobis de hac re certiores facti, de legitima in eum prosecutione facienda vobis significemus, & vos tam sancti operis & laboris debita præmia, & mercedem etiam uberem, cum impensis ob hanc causam factis, reportetis. Et nihilominus ejusdem Martini complices, adhærentes, receptatores, & quomodolibet fautores & sectatores (nisi se iniquitatis semitam deseruisse, & authoritate Apostolica absolutionis remediũ consecutos esse, fidem condignam fecerint) necnon eorum omnia & singula bona, mobilia & immobilia, juxta sacras constitutiones, ac interdicti & Banni Imperialis legem & ordinẽ, liberè & absque ulla contradictione prosequamini, illosq; & illa capiatis, & in usus vestros, optimo & pleno jure convertatis.

10. Mandamus insuper vobis omnibus & singulis præfatis, sub eisdem prænominatis pœnis, ne quis Martini Lutheri scripta, à Summo Pontifice authoritate sua Apostolica (ut præmittitur) damnata, aut alia quæcunque, tam Latino quàm Alemanico, seu alio quovis idiomate, ab eo hactenus cõposita, vel in posterum componenda, utpote mala, suspecta, & à notorio & pervicacissimo hæretico proveniẽtia, emere, vendere, tenere, legere, describere, imprimere, aut describi vel imprimi facere, asserere, sustentare, prædicare, defendere, præsumat: non obstante, quod in illis etiam aliqua bona (ad fallendas simpliciũ mentes) immixta essent. In quo præter justam Sedis Apostolicæ sententiam, etiam laudatissimam veterum Patrum institutionem & consuetudinem omnino exequendam duximus: Qui Arrianorum, Priscillianistarum, Nestorianorum, Euthychianorum, & aliorum hæreticorum libros, & in illis contenta omnia, tam bona quam mala, promiscuè exusserunt, & adnihilarunt. Neque id immerito. Nam si optimi quique cibi, unius tantum guttæ veneni (quo humanum corpus læderetur) infusione suspecti, penitùs sunt abjiciendi: quanto magis ea scripta, quibus tanta & tam noxia animabus venena passim inserta sunt, non solum nobis cavenda sunt, sed etiam (ne aliis noceant) prorsus destruenda & corrumpenda, atq; ab omni hominum memoria penitus obliteranda. Accedit ad id, quod quicquid boni in Martini libris reperitur, id anteà à sanctis Patribus, quos Ecclesia recepit & approbavit, sæpe dictum & sæpius repetitum, absq; ullius periculi aut mali suspitione, legi, & haberi potest.

11. Ea propter, sub eisdem pœnis omnibus & singulis supradictis, vos omnes, & quilibet vestrum, tam Principes quàm alii, ad quos justitiam quomodolibet pertinet ministrare: & alii quicunque in universo Imperio, Regnis, & Dominiis nostris constituti, hujuscemodi pestiferos Martini libros, tam Alemanicos quam Latinos, impressos & imprimendos, aut etiam manu scriptos, ubicunque reperiantur (utpote magnæ seditionis, schismatis, hæreseos, in Ecclesia Dei fomites) diripiendos, & publico igni consumendos, penitusque abolendos cum effectu curetis, Apostolicisque Nunciis, seu eorum Commissariis, si operam vestram ad hanc rem requisierint, fideliter & diligenter assistatis: & nihilominus in eorum absentia, per vos ipsos hæc sic fieri, nostro nomine & jussu, omnino & reipsa faciatis.

ciatis. In quo omnibus fidelibus, dilectis, subditis nostris, ut vobis ac Nobismetipsis assistant & pareant, tenore præsentium sub eisdem pœnis injungimus & mandamus.

12. Verum, quia maxime cavendum est, ne Martini libri, aut ex illis excerpta mala, suppresso aut etiam mutato authoris nomine, publicentur: quia etiam non sine magna animi nostri offensa, multos quotidie videmus & audimus, cum alibi, tum maxime in Germania, componi & imprimi libros, pluribus malis traditionibus & exemplis refertos: & ne non omni astu & dolo, humanæ naturæ hostis, Christianis laqueos tendat multos, passim divulgari picturas & imagines, non in opprobrium modo privatarum personarum, sed & ipsius Summi Pontificis, & Sedis Apostolicæ contumeliam excogitatas: ex quibus omnibus libris & picturis, Christi fideles in maximos, tam in fide quam in vita & moribus, prolabuntur errores, & non solum privata odia, scandala, & simultates (prout experientia docet) multis in locis exorta fuerunt: verumetiam seditiones, tumultus, rebelliones, schismata, in Regnis, Provinciis, & populis, atq; universa Dei Ecclesia (nisi provideatur) jamjam excitanda formidantur: Idcirco, ad hanc perniciosissimam pestem extinguendam, & supradictorum Electorum & Statuum concordi animo & sententia, omnibus & singulis supradictis, tam Imperiali quàm hæreditario jure nobis subditis, sub jam sæpedictis omnibus pœnis præcipimus & mandamus, ne quis hujusmodi famosos & pestilentes libros, seu quascunq; alias schedas, scripturas, imagines, picturas, contra Orthodoxam fidem, bonos mores, & id quod sancta Romana Ecclesia hactenus observavit: atq; etiam invectivas criminationes & ignominias, contra Summum Pontificem, Sedem Apostolicam, Prælatos, Principes, Universitates Studiorum, & earum facultates honestasque personas, componere, scribere, imprimere, depingere, vendere, emere, tenere, habere; aut imprimi, describi, depingi, vel vendi facere, quavis arte aut dolo audeat, aut attentet. Quinimmo sub eisdem pœnis jubemus omnibus & singulis supradictis, & præsertim iis, qui justitiæ ministerio præsunt, ut ejusmodi libros quoscunq; antehac impressos, vel posthac imprimendos, necnon etiam manu scriptos, cujuscunque sint authoris, aut ubicunq; locorum per sacrum Imperium, atq; etiam nostra hæreditaria Regna & Dominia, inveniantur; similiter etiam picturas hujusmodi & imagines, nostro jussu & nomine occupent, diripiant, & publico igni comburant. Et nihilominus hujusmodi detestabilium librorum, codicum, schedarum, scripturarum, & picturarum, authores & inventores, ac etiam post præsentis mandati publicationem, Impressores, Emptores, & Venditores, qui contra jussa nostra facere præsumpserint (si modo id legitime constiterit) necnon eorum jura, & bona omnia & singula capiant, apprehendant, & detineant, ac iure bono quicquid sibi libitum fuerit de illis disponant: ita, quod de hoc nulli hominum, tam in judicio quàm extra, respondere sint obligati.

13. Atque ut omnis ejuscemodi & aliorum errorum occasio tollatur, & ne talia scribentium venena longe lateq; diffundantur, sed præclarum imprimendi libros artificium in bonos tantum, & laudabiles usus exerceatur: ex certa nostra scientia, animoq; deliberato, ac Imperiali Regiaq; authoritate, de maturo supradictorum Electorum, & aliorum sacri Rom. Imp. Statuum, consilio, deliberatione, & unanimi consensu, volumus & sub Banni, & Interdicti Imperialis, ac aliis prædictis pœnis præcipimus & jubemus, tenore præsentis Edicti, quod vim inviolabilis legis habere decernimus; Ne quis de cætero Chalcographus, & librorum Impressor, aut alius quivis ubilibet per sacrum Imperium, atq; nostra prædicta Regna & Dominia constitutus, libros ullos, seu aliam quamcunque scripturam, in quibus de sacris literis, aut fide Catholica aliquid vel minimum tractatur, non habito prius consensu & voluntate Ordinarii loci, aut ejus ad hoc substituti & deputati, cum authoritate etiam facultatis Theologicæ alicujus propinquæ Universitatis, pro prima videlicet impressione: alios vero cujuscunque rei, & facultatis libros, schædas, & picturas, de consensu saltem Ordinarii, aut ejus ad hoc Substituti, ullo pacto imprimere, vel vendere, aut imprimi, vel vendi facere, directe vel indirecte, quoquo modo præsumat aut attentet.

14. Quod si quis cujuscunque sit dignitatis, gradus, aut conditionis, hanc nostram mentem, decretum, statutum, legem & ordinationem, in omnibus & singulis supradictis, tam Lutheranam, quam impressoriam materiam concernentibus, inviolabiliter observandam, ullo pacto, aut quovis quæsito colore vel ingenio, contrafacere, aut venire, ausu temerario præsumpserit: præterquam quod illud irritum decernimus & inane, etiam in læsæ Majestatis crimen, ac nostram, & Sacri Imperii gravissimam indignationem, proscriptionisque & Banni, ac interdicti Imperialis, necnon alias sæpe dictas pœnas, se, ipso facto, incurrisse cognoscat.

Harum testimonio literarum, Sigilli nostri munimine roboratarum. Datum in Civitate nostra Imperiali Wormacia, die Octava Mensis Maij, Anno Domini Millesimo Quingentesimo Vicesimo Primo, Regnorum nostrorum: Romani secundo: Cæterorum vero omnium Sexto.

Ad mandatum Domini Imperatoris proprium.

CARO-

CAROLI V. IMPER. AUG. ET COMMUNIUM S. IMPERII ORDINUM

Anno Christi 1522.

GRAVAMINA

Adversus Papa Romani, & universa Curia Romana, ejusq; asseclarum, injustas usurpationes & tyrannides.

CAROLUS V. IMPERATOR AUG. HADRIANO VI. PONT. ROM.

BEATISSIME Pater, Domine Reverendiss. Etsi ea est Sanctitatis vestræ erga nos benignitas, amorq; paternus, sitq; contrà nostra erga S. Vestram ea observantia & veneratio, ut majora esse non possint: illa tamen omnes & nostræ maximè ditionis populi longè majora, tantaq; existimant, ut & nos nihil à beatitudine vestra frustra posse petere, & S. vestram nobis non omnia libenter non concessuram esse arbitrentur. Quæ res nos ea, quæ alioqui non nisi verecundè petere auderemus, liberè, confidenter à B. vestra postulare facit, & maximè, si talia fuerint, quæ publicæ salutis causâ à nobis efflagitata videantur.

2. Cum itaq; superioribus mensibus in civitate nostra Imperiali Numbergensi omnes ordines sacri Rom. Imperii pro tutela defensioneq; Regni Hungariæ convenissent, & Electores cæteriq; Principes a aliorum ordinum Status seculares inter cætera animadverterent, Germaniam ad eam egestatem rerum inopiam redactam esse, ut nō modò ipsi quidquam contra Christi fidei hostes truculentissimos Turcas dignè gerere possint: Sed nec tantulas superesse S. Rom. Imperii opes & facultates, unde justitiam & pacem tueri & conservare, ac nephariorum hominum scelera & in inferenda injuria audaciam possint cohibere, nisi etiam S. V. liberalitate & paterno favore atq; auxilio adjuti fuerint.

3. Itaq; inter cætera cùm meminissent annatas, quas novi antistites Rom. Pontifici solvere cōsueverunt, ab origine ea maximè ratione concessas esse, ut hujusmodi pecuniis Christi fidei hostes arcerentur: Nunc autem ipsi Turcæ magna parte inferioris Pannoniæ occupata, Germaniæ inhient: æquum esse, ut hujusmodi annatæ in Germania retineri, & illic in hunc usum converti debeant. Præterea cum inter mortales nihil sit sanctius, Deo nihil gratius, quam justitiæ & æquitatis cultus; Qua de re etiam cēsuetunt, eoq; Deo ingratū, neq; ulla ratione imperium dici posse, & si ea quæ solùm divinæ Majest. cultui dedicata consecrataq; existimātur, ad justitiæ pacisq; constituendæ usum in parte covertantur: Propterea cuperent, nostraq; intercessione à S. V. obtinere posse sperant, inprimis ut pensiones, quæ ex sacerdotiis Germanicis curiæ S. V. & Romanæ urbis hominib. persolvūtur, posthac in Germania detineantur. Adhæc cujuslibet Ecclesiæ majoris sive minoris Collegium quotannis decimam proventuum suorum contribueret, vel saltem proximè vacaturæ præbendæ proventus, uti mortuæ & assiduè vacantis conservarentur, nec non cùm Germania ditissimorum monasteriorum plena sit, ut illis quoq; triburum imponeretur: Atq; etiam ut reliquorum sacerdotum ordines quisq; pro facultate & fortunis suis aliquid penderet: Præterea Mendicantium ordinum monasterium quodlibet florenos quinq; quotannis conferret. Quò hujusmodi proventus omnes ad Turcarum impetus reprimendos, ac pro justitia & pace in Germania ac S. Rom. Imperio stabiliēda, & in nullum prorsus alium usum converterentur: utq; S. V. suprà memorata omnia ad quadriennium concedere & clementer admittere dignaretur.

4. Nobis verò diligenter considerantibus, perpetuos reip. Christianæ hostes Turcas, Hungarorum munitioribus locis & quodammodo propugnaculis captis, jam soli Germaniæ maximè imminere. Præterea S. Imperii proventus & vectigalia tum indulgentiâ, tum prædecessorum nostrorum liberalitate, Ecclesiastico ordine locupletando, adeò esse extenuata atq; distracta, ut non modò Turcis resisti, sed nec pax aut justitia in Germania diutius confirmari possit, nisi his atq; aliis tributis, quæ Imperii ordines sibi præter hæc ultrò imposituri sunt: ea Beatitudinis V. & munificentia & mitissimo animo subleventur.

5. Adhortatur nos & nephariam illam Lutheranam sectam, quam ut tolleremus nullum officium prætermisimus, ita multorum Germanorum animis uti pestiferum virus paulatim obrepsisse, obsedisseq;, ut inde quoq; incendium Reip. Christianæ extimeamus, nisi prædictis tributis justicia ita roboretur fulciaturq; ut aliquando in virulentæ illius doctrinæ sectatores districto gladio possit animadverti. Ad quam rem etiam multorum Germanorum animos, & horum præsertim, qui honestissimi sunt ordinis, pro universalis Rom. Ecclesiæ tranquillitate & auctoritate conservanda erectos incensosq; cognoscimus.

6. Quapropter B. V. summopere rogamus, ut divina illa sua mente & mitissimis oculis, quibus Christianum orbem irradiasse vident, hæc omnia clementiùs intueatur, ponatque ante oculos Turcarum infesta signa aciesque jam penè invictas, perniciosi Lutherani dogmatis incendium, quod pessimi cujusque mentem obsedit. Præterea nostram à Germania absentiam: Quodque tantorum malorum imminentes flammæ nullo alio, quàm B. V. æterno illo benignitatis & munificentiæ fonte restingui poterunt: & hæc nobis, deinde S. Romano Imp. & nationi Germanicæ, alioqui de sancta Apo-

stolica sede optimè meritæ, pro tot tantisq; malis coërcendis clementer ad quadriennium concedere & indulgere dignetur. Quod si S. V. fecerit, uti speramus, feret genti bello invictæ ad furorem Turcarum refrenandam dignas atq; optatas suppetias in amplissimo Christiani orbis populo, & regno alioqui inquieto justitiæ cultum & pacem constituet: unico beneficio sibi innumeros & clarissimos Principes conciliabit, Germanis autem reliquis, qui nunc ab ista sancta sede, Lutheriana hæresi circumducti, nonnihil alieni animi esse videntur, uberem occasionem præbebit, hoc munificentissimo & paterno S. V. beneficio illectis, ut quicquid studio, labore, observantia, quicquid fide, diligentia & ingenio, quicquid viribus atq; opibus possunt, hoc totum pro B. V. & sacrosanctæ istius sedis Apostolicæ dignitate atq; autoritate tuenda deferant & polliceantur. Quemadmodum hæc omnia S. V. ex Oratore nostro, & Dn. Johanne Emanule Duce Sesee extensiùs intelliget: & S. V. valere, ac sanctæ Romanæ universaliq; Ecclesiæ diu feliciter præesse cupimus.

Datum in oppido nostro Vallisoleti, ultim. Octobr. Anno M D X X I I. Regnorum nostrorum, Rom. quarto, &c.

CAROLVS

divina favente clementia electus Rom. Imperator semper Augustus.

ADRIANUS PAPA VI. VENERABILIBUS FRATRIBUS, DILECTIS FILIIS, NOBILIBUS VIRIS, SACRI ROMANI IMPERII PRINCIPIBUS ELECTORIBUS, ET ALIIS PRINCIPIBUS, tam Ecclesiasticis quàm Secularibus, ac etiam Communitatum omnium Inclitæ Germanicæ Nationis Oratoribus in Dieta Nurnbergensi congregatis, salutem & Apostolicam benedictionem.

VENERABILES *fratres & dilecti filii: Postquam ad Apostolatus Officium, divina disponente providentia, assumpti sumus, testis nobis est ille, qui nos ut immeritos, ita nil tale expectantes, promovit, nil nos aliud die noctuq; cogitasse, quàm ut in curãdo grege nobis credito, tam in universum, quàm singulatim boni pastoris partes, modis omnibus impleremus: atq; adeo nullam existimasse è nostris ovibus tam morbosam, quam non pro viribus curare: nullam tam vagam, & à cæteris errantem, quam non perquirere, & ad dominicam caulam reducere summopere cuperemus. Et sanè ab ineunte statim Pontificatu nostro, (quod tum potissimum expedire videbamus) Christianorum Principum animos, heu nimis jam inter se dissidentes, ad pacem & concordiam ineundam, deponendaq; arma (aut si bellandum esset, ea in fides hostes convertenda) tam per diversos nuncios nostros, quàm per quotidianas ferè literas hortari, animare, precari, hactenus nunquam destitimus.*

Et ne verbo tantùm, sed & re ipsa hujus nostri desiderii ederemus exempla, Deus scit, quanto rei nostra familiaris, his præsertim temporibus incommodo, pecunias, & alia subsidia ad Rhodienses milites strenuos fidei propugnatores, ab immanissimo Turcarum tyranno atrociter obsessos, ac in alia etiam loca in ejusdem hostis faucibus periclitantia, misimus. Mox verò ab externis ad intestina animum advertentes, non sine gravi animi molestia percepimus, Martinum Lutherum (quem sua culpa jam filium nostrum vocare non posse dolemus) hominem veterum, & jam damnatarum hæresum suscitatorem, post sedis Apostolica paterna primùm monita, deinde etiam sententiam, non absq; consilio optimorum & doctissimorum virorum, & diversarum universitatum legitimè contra eum latam: post charissimi in Christo filii Caroli nostri Romanorum & Hispaniorum Regis Catholici, in Imperatorem electi, & vestrum Imperiale edictum, super ejusdem sententia executione, in proximis comitiis VVormaciæ habitis, maturè decretum; & per totam ferè Germaniam promulgatum: non modò per quos deceret, non punitum, aut per se cohibitum, à pravissimis inceptis non desistere, sed omnis Christianæ charitatis & pietatis Evangelicæ non oblitum modò, sed & impiè contemnentem, novos quotidiè libros, errorum, hæresum, contumeliarum, ac seditionum plenos, sive de suo, sive ab aliis adjutum, divulgare, ac veluti pestem quandam Germaniam, & vicinas regiones longè lateq; pervadentem, venenata lingua spiculis bonas & animas & mores inficere & corrumpere conari: &, quod pejus est, horum suorum facinorum non plebejos modò, sed & Nobiles plerosq; habere fautores: adeò, ut (quæ fortasse istorum tumultuum primaria fuit causa) in Sacerdotum bona iri, & obedientiam tam ecclesiasticis quàm secularibus debitam, vilipendi cœptum sit, & tandem inter nonnullos vestrûm ad civilia bella deventum.

Edictũ VVormaciense.

Quod quàm malè cadat Christianæ reipub. hoc præsertim tempore, mente & cogitatione facilè prospicere potestis. Etsi enim prædixit Apostolus, oportere hæreses esse, ut & qui probati sunt, manifesti fiant: *nullum tamen videas tempus huic rei magis importunum, quàm hoc: aut quod citiùs ab hæresibus, si qua orta sint, necessariò veniat repurgandum. Quum enim humani generis perpetuus hostis diabolus, sub leonis rugientis specie per Turcarũ vires in Christianas oves continuè debacchetur, non videmus, quo modo cõtra tantos impetus obsistere possimus, quamdiu eundem diabolum sub draconis subdoli forma, istas hæreses domi nostra disseminantem, interq; fortissimos Germanos nostros discordias & seditiones suscitantem, fovebimus. Atq; ut etiam debellare externos hostes maximè possimus, irritus tamen fuerit labor, impensaq;, & animarum saluti minimè utilis, foris hostes vincere, & domi hæresibus, schismatibusq; laborare. Meminimus, quum etiam in minoribus constituti, in Hispania essemus, multa ad nos & varia de Luthero, & ejus perversis do-*

1. Corinth. 11.

sis dogmatibus frequenter perferri. Quæ cum per se durissima auditu, eo nobis duriora videbantur, quod ex ea regione venirent, unde nobis secundum carnem origo est. Sed solabatur nostrum rei ipsius adeò manifesta vel iniquitas, vel stoliditas, ut à nemine diu toleranda crederetur. Tum illa subinde nobiscum facta reputatio, quæ dubio procul confidebamus istas venenatas plantas aliunde in Germaniam translatas, non perventuras ad frugem in ea terra, quæ ae terrimos hæresum, & omnis infidelitatis hostes semper protulisset. Papa Adrianus natione Germanus

Nunc vero postquam hæc mala arbor, sive divino judicio sic populi sui peccata puniente, sive socordia eorum, qui, ut debebant & poterant, principio non obstiterunt, quos videtis & auditis longè lateque ramos expandere cœpit: Considerandum vobis est Germaniæ principes & populi, ac providendum, ne vos, qui ab initio hujus mali culpa aliunde orta, facilè excusari poteratis, per istam nimiam tolerantiam, & pristinæ virtutis, naturæq; oblici, & tanto satmori, dum illi non resistitis, consentire videamini. Omittimus quod enormissimum est, tantam, tamq; religiosam nationem per unum fraterculum (qui à Catholica fide & religione Christiana, quam ab ineunte ætate, non solum profiteri & sequi visus est, sed etiam multis annis prædicasse ac docuisse dicitur, novissimè infeliciter apostatavit, ac Deo incentius est) seduci ab ea via, quæ à redemptore nostro, & ejus sanctissimis Apostolis demonstrata, tot Martyres, tot præclari doctrina & sanctitate viri, & majores denique vestri, omnes hactenus incesserunt: quasi solus Lutherus sapiat & sciat: solus nunc primùm (ut de se hæreticus Montanus gloriabatur) Spiritum sanctum acceperit, & Ecclesia ipsa, cum qua se futurum ad consummationem seculi benignissimus humani generis Redemptor pollicitus est, in tenebris ignorantiæ & perditionis ambagibus semper erraverit, donec novo Lutheri lumine illustraretur. Matth. ult.

Quæ omnia quanquam apud eos qui sapiunt, perridicula judicantur: Simplicibus tamen animis plurimum sunt perniciosa, & eis qui novarum rerum cupiditate omnem ordinem immutatum vellent, plurimas ad ea perpetranda, quæ nunc experimini, causas & fomenta subministrant. An non consideratis Germaniæ Principes & populi, præludium esse quoddam hoc eorum malorum, quæ Lutherus & ejus sectatores moliuntur? An non apertè videtis, istud prætensum principio à Lutheranis veritatis Evangelicæ patrocinium deceptum, nunc esse inerum rerum vestrarum latrocinium? An putatis, aliò tendere istos iniquitatis filios, quàm ut libertatis nomine, omni obedientia sublata, quod cuique libuerit, faciendi licentiam inducant? An illos pensi jussa & leges vestras habituras creditis, qui sacros canones, & Patrum decreta, nec non sacrosancta Concilia, quorum auctoritati Imperatorum leges semper & libenter cesserunt, & prompte famulatæ sunt, non solum vilipendunt, sed etiam diabolica rabie lacerare & comburere non verentur? Denique qui Sacerdotibus, qui Episcopis, qui Pontifici summo debitā obedientiam detrectantur? An speratis cōtenturos sacrilegium manum à laicorum bonis, & non omnia potiùs sibi, quæ poterunt, vindicaturos, qui res Deo dicatas, quotidie vobis præsentibus & videntibus, ferunt, aguntque? An denique vestris cervicibus parsuros, qui non tangendos Christos Domini contemerare, cædere, trucidare ausi sunt? In vos, in vestras res, domos, uxores, liberos, ditiones, dominatus, templa, quæ colitis, hæc miseranda calamitas tendit, nisi maturè obviam eatis.

Proinde fraternitates, nobilitates, & devotiones vestras, omnium & singulorum in Domino hortamur, & per Christianam charitatem & religionem, quam tam sæpe majores vestri suo sanguine & tutati sunt, & auxerunt, obsecramus, atq; in virtute sanctæ obedientiæ, quam Deo & beato Petro, ejusque Vicario omnes Christiani debent, à vobis requirimus, ut depositis, si quæ sunt inter vos simultatibus, ad hoc commune incendium extinguendum, nunc saltem toto animo incumbatis, & Martinum Lutherum, cæterosque istorum tumultuum & errorum autores, ad rectam sentiendi & vivendi viam (quod nobis gratissimum & jucundissimum esset) omnibus sanctis modis reducere enitamini. Quod si (quod avertat Deus) veluti aspides obturatis auribus, audire recusaverint, ne quod reliquū, & nunc sanum constat, cum magna & evidenti nationis vestræ macula & totius reipub. Christianæ manifesto periculo inficiatur, in eos juxta sacras constitutiones, juxta leges à vestratibus imperatoribus latas, atque adeò recens vestrum super hac re imperiale edictum, severitatis virga animadvertatis. Novit ille, cui sola arcana humanorum pectorum aperta sunt, quam nos, & pro natura nostra, institutoque, & pro pastorali, quod gerimus, officio, ad ignoscendum potiùs, quàm ad ulciscendum simus propensi. Sed ubi tetrum istud cancer ita ulcerosum esset, ut blandis, levibusque medicamentis curari non posset, aspera erunt & ignita cauteria adhibenda, & abalienata membra ab integro corpore penitus resecanda. Sic Deus omnipotens schismaticos fratres, Dathan & Abiron in terra baratrum vivos demersit: & nolentem obedire sacerdotis imperio, capitali supplicio puniri jussit. Num 18 *Sic Apostolorum Princeps Petrus Ananiam & Saphiram sibi in Deum mentientes, subitò morituros denunciavit.* Act. Apost. 5. *Sic veteres & pii Imperatores Jovinianum & Priscillianum hæreticos gladio seculi sustulerunt. Sic divus Hieronymus Vigilantium item hæreticum optat in interitum carnis tradi, ut spiritus salvus fiat. Sic denique majores vestri de Joanne Hussita, & Hieronymo Pragensi, qui nunc in Luthero revixisse videntur, à quo & in summa habentur veneratione, in Constantiensi concilio debitas sumpsere pœnas. Quorum sancta & præclara gesta si etiam hac in parte (ubi aliter fieri nequeat) fueritis imitati, non dubitamus, quin divina clementia ad eundum mox suppetias Ecclesiæ Dei, quæ ab infidelibus vexata, in nationem vestram virtute bellica, & hominum numero facile præstantem, os, oculosque jamdudum intendit, sensus & corda vestra inspiret. Unde omnipotentis Dei & beati Petri benedictione per nos accepta, & de triumphato dracone ac leone Diabolo, id est, sublatis domo hæresibus, & devictis foris fidei hostibus, gloriosam victoriam, & in futuro seculo æternæ salutis præmia reportetis.*

Vos verò pro compertissimo habeatis, quicquid nobis opum & auctoritatis Altissimus concedere dignatus est, id omne & vitam ipsam pro eam sanctis operibus, & pro salute commissarum nobis ovium libentissimè exposituros. Cætera quæ tam in hoc Lutherano, quàm aliis negotiis vobiscum particularibus communicata cupimus, dilecto filio Francisco Cheregato, electo Aprutini, quem nuper mense Septembri ad negotia fidei & religionis nostro nomine vobiscum tractanda, nostrum & hujus sanctæ sedis nuncium, ad insignem istum conventum ire jussimus, vobis latius explicanda commisimus. Cujus verbis hortamur vos, eandem quam nostris haberetis, fidem adhibere. Dat. Romæ apud sanctum Petrum, sub annulo Piscatoris, die XXV. Novembr. MDXXII. Pontificatus nostri anno primo.

T. Hezius.

INSTRVCTIO

PRO TE, D. FRANCISCO CHEREGATO, DE QUIBUSDAM, QUÆ PRÆLATIS, PRINCIPIBUS, ET CIVItatum Germanicarum Oratoribus dicere poteris viva voce, ubi & quando oportunum judicaveris.

Papa natione Germanus.

IN primis declarabis eis maximum dolorem, quo affligimur, ex prosperatione sectæ Lutheranæ: ob id potissimum, quod videmus innumerabiles animas Christi sanguine redemptas, & curæ nostræ pastorali commissas, illius occasione à vera fide ac religione averti, & in perditionem ire: idque in natione, ex qua nobis secundum carnem origo est, quæ ab initio, ex quo ad Christum conversa fuit, usque ad istos proximos annos semper extitit fidelissima ac religiosissima: ac propterea nobis vehementissimum desiderium esse, ut huic pesti celeriter occurratur, priusquam Germaniæ ipsi contingat, quod Bohemiæ olim contigit: nosq; paratissimos esse, ad faciendum omnia in hunc effectum, quæ ex parte nostra expectari poterunt: ac summopere desiderare, ut etiam unusquisque eorum hoc ipsum pro viribus facere studeat: utque id faciant, nos quantum possumus unumquemque eorum hortari & rogare. Debebunt autem eos ad hoc movere sequentia.

PRIMO, *& ante omnia honor Dei omnibus rebus præferendus, qui per istas hæreses graviter læditur, ejusq; cultus consuetus, non solum diminuitur, sed potius ex toto corrumpitur. Item charitas erga proximos, quæ unusquisque pro viribus studere debet, proximos errantes ab errore revocare. Quod nisi fecerit, Deus eos, qui sua negligentia pereunt, de manu ejus requiret.*

Germani Christianissimi.

SECUNDO, *movere eos debet infamia nationis suæ, quæ cum semper præ cæteris nationibus Christianissima sit habita, nunc propter eos, qui sectam Lutheranam insequuntur, apud omnes pessimè audit.*

TERTIO, *moveat eos respectus honoris eorum proprii, qui maximè læditur, si ipsi, qui apud nationem Germanicam auctoritate & potentia pollent, hæreses istas non totis viribus expellere laborant: tum quia degenerabunt à progenitoribus suis, viris Christianissimis, qui in Constantiensi concilio ex magna parte interfuerunt condemnationi Joannis Huss, & aliorum hæreticorum, quorum aliqui ipsum Joannem Huss propriis manibus ad ignem duxisse dicuntur. Tum quia ipsi, vel major eorum pars, edictum Imperiale, in executione sententiæ Apostolicæ contra Martinum Lutherum & suos latæ factum approbarunt, eiq; auctoritatem suam adhibuerunt; & propterea nisi illud pro viribus executi fuerint, vel inconstantes judicabuntur, vel etiam favere reputabuntur: cum manifestum sit, eos, ubi efficaciter velint, illum exterminare facilè posse.*

QUARTO, *moveat eos injuria, quæ per Lutherum, eis & eorum parentibus, ac progenitoribus infertur. Cum enim ipsorum parentes & progenitores, & ipsimet semper tenuerint fidem, quam ecclesia Romana atque Catholica approbat, & Lutherus, suiq; sectatores, longè diversam fidem teneant, asserendo multa non esse de fide, quæ tamen illi tenuerint esse de fide: manifestum est illos à Luthero condemnari pro infidelibus & hæreticis, & per consequens secundũ Lutherũ omnes eorũ majores, qui in fide nostra decesserunt, sunt in inferno: cũ error in fide hominis damnationis reus facia[t].*

QUINTO, *attendant finem, ad quem Lutherani tendunt, ut scilicet sub colore libertatis Evangelicæ, quam hominibus proponunt, omnis potestas superioritatis tollatur. Nam licet ab initio præ se tulerint, Ecclesiasticam potestatem tanquam tyrannicè, & contra Evangelium occupatam annihilare, seu reprimere velle, tamen cum eorum fundamẽtum, scilicet libertas, quam prædicant, æquè vel plus militet contra potestatem secularem, quod scilicet illa nullis præceptis, quantumvis justis & rationabilibus obligare possit homines ad parendum, sub pœna mortalis peccati: Manifestum est, eos etiam illam enervare velle: quamvis astutè fecerint illam salvando, ut scilicet principibus secularibus credentibus, machinationem hanc, non contra se, sed duntaxat contra Ecclesiasticos, (quibus laici communiter infensi sunt) dirigi, ac propterea partim in eorum favorem tractu, partim dissimulantibus, seu non contradicentibus, ipsi facilius Ecclesiasticos everterent. Quo facto, dubium non est, quin populi idem contra seculares Principes tentaturi essent.*

SEXTO, *moveant eos maxima scandala, turbationes, direptiones bonorum, homicidia, lites, dissensiones, quas secta hæc pessima excitavit, & quotidie excitat per totam Germaniam. Item blasphemia, maledicta, scurrilitates & amaritudines, quæ istis semper in ore sunt: quæ nisi ipsi sedare curaverint, verendum est, ne ira Dei desolatio veniat super Germaniam, in se tam divisam, immo super ipsosmet principes, qui cum potestatem & gladium à Domino acceperint, ad vindictam malorum, talia in subditis suis fieri permittant.* Maledictus, inquit Propheta, qui facit opus Dei negligenter, & prohibet gladium suum à sanguine iniquorum.

Jerem. 48.

SEPTIMO, *considerent Lutherum propè consimili via ad seducendum populum Christianum uti, qua Machometus ille spurcissimus usus, tot animarum millia decepit; permittendo videlicet ea, ad quæ homines carnales inclinantur, & exinde eximendo eos ab his, quæ in lege nostra graviora videntur: nisi quod Lutherus paulò modestius agere videtur, ut eò efficacius decipiat. Machometus plures uxores habendi, & eas pro arbitrio repellendi, aliasque ducendi licentiam concessit. Iste ut Monachorum & Deo dicatarum virginum ac sacerdotum, lascivia carnis gestientium sibi favores conciliet, prædicat vota perpetuæ continentiæ etiam illicita esse, nedum non obligatoria: Propterea que licere illis, per Evangelicam libertatem, nubere: immemor verbi Apostoli, cum dicit de viduis adolescentioribus, quod cum luxuriatæ fuerint in Christo, nubere volunt, habentes damnationem, quia primam fidem irritam fecerunt.*

1. ad Timoth. 5.

Quibus per te expositis, & aliis pluribus, quæ in hanc sententiam partim ex literarum nostrarum exemplis colligere, partim ex tua prudentia excogitare poteris: hortaberis nostro nomine dictos Principes, prælatos ac populos, ut tandem expergiscantur, & excitentur, ad obviandum. & tam grandi injuriæ, quam Lutherani Deo & sacræ religioni ejus, & maxima ignominia, quam toti nationi vestræ Germanicæ, ipsisquemet Principibus, & maxima opprobria atq; contumelia, quam majoribus eorum, quos (ut diximus) in effectu ad gehennam condemnant, inferre noscuntur, & ad executionem sententiæ Apostolicæ ac Imperialis edicti facti, omninò procedant: detur venia his, qui resipiscere, & errores suos abjurare voluerint: semperq; proniores sint ad miserandum, quam ad vindicandum, exemplo Dei nostri, qui non vult

mortem

mortem peccatorum, sed magis ut convertantur, & vivant. *At qui in errore pertinaces permanserint, districtionis virga juxta sacrorum canonum & legum decreta, sit puniantur, ne cæteri eorum exemplo, vel in fide recta permaneant, vel lapsi in rectam viam redeant.* Ezech. 18.

Quòd si quis forte dixerit, Lutherum inauditum & indefensum fuisse per Sedem Apostolicam condemnatum, & propterea audiri omnino debere, nec antequam convictus sit, condemnandum esse: Respondebis, quòd illa quæ fidei sunt, propter divinam auctoritatem credenda sunt, non probanda. Aufer (*inquit Ambrosius*) argumenta, ubi fides quæritur: piscatoribus creditur, non dialecticis. *Et certè fatemur, et defensionem negari non debere, in his quæ sunt facti: hoc est, utrum dixerit, nec ne: utrum prædicaverit, vel scripserit, nec ne: super divino jure verò & materia sacramentorum standum auctoritati Sanctorum & Ecclesiæ. Adde, quòd ferè omnia, in quibus Lutherus ab aliis dissentit, sunt per diversa concilia priùs reprobata. Non debet autem revocari in dubium, quod per Concilia generalia & universam Ecclesiam constat esse approbatum, tanquam fide tenendum. Injuriam namq; facit Ecclesiæ Synodo, qui semel rectè disposita nititur in dubium revocare. Quid enim unquam certi esse poterit inter homines? vel quis disputationum contentionumq; finis erit, si præsumptuoso & perverso cuique libertas seu licētia esset recedendi ab his, quæ non unius neque paucorum, sed tot seculorum, & tot sapientissimorum hominum consensu, & Catholica Ecclesia (quam Deus in his quæ fidei sunt, nunquam errare permittit) determinatione sancita sunt: cum tamen unaquæque civitas leges suas inviolabiliter observari exigat? Quomodo non omnia turbationibus & scandalis & confusione plena erunt, nisi ea, quæ semel, immo sæpius maturo judicio constituta, ab omnibus inconcussè observentur? Cum igitur Lutherus & sui, Concilia sanctorum Patrum cōdemnent, sacros Canones comburant, & cuncta pro arbitrio suo confundant, ac totum mundum perturbent: manifestum est eos tanquam publicæ pacis inimicos & perturbatores, ab omnibus ejusdem pacis amatoribus exterminandos esse.*

Item, dices nos ingenuè fateri, quòd Deus hanc persecutionem Ecclesiæ suæ inferre permittit, propter peccata hominum, maximè sacerdotum & Ecclesiæ Prælatorum. Certum enim est, non esse abbreviatam manum Domini, ut salvare nequeat, sed peccata dividere inter nos & ipsum, & abscondere faciem suam à nobis, ut non exaudiat. Clamant scripturæ, peccata populi derivari à peccatis sacerdotum: Proptereaque (*ut ait Chrysostomus*) Salvator noster, curaturus infirmam civitatem Hierusalem, ingressus est prius templum, ut peccata sacerdotum primò castigaret, instar boni medici, qui morbum à radice curat. *Scimus in hac sancta sede, aliquot jam annis, multa abominanda fuisse, abusus in spiritualibus, excessus in mandatis, & omnia denique in perversum mutata. Nec mirum, si ægritudo à capite in membra, à summis Pontificibus in alios inferiores Prælatos descenderit.* Omnes nos (*id est Prælati & Ecclesiastici*) declinavimus, unusquisque in vias suas: nec fuit jam diu, qui faceret bonum, non fuit usque ad unum. *Quamobrem necesse est, ut omnes demus gloriam Deo, & humiliemus animas nostras ei, videatq; unusquisque nostrûm, unde ceciderit, & se potiùs quilibet judicet, quàm à Deo in virga furoris sui judicari velit. Qua in re, quod ad nos attinet, pollicebēris nos omnem operam adhibituros, ut primùm Curia hæc, unde fortè omne hoc malum processit, reformetur: ut sicut inde corruptio in omnes inferiores emanavit, ita etiam ab eadem sanitas & reformatio omnium emanet. Ad quod procurandum nos tanto arctiùs obligatos reputamus, quanto universum mundum hujusmodi reformationem avidius desiderare videmus. Nos (ut aliàs tibi dixisse credimus) Pontificatum hunc nunquam ambivimus, immo, quantum in nobis fuit, longè maluissemus privatam vitam agere, & in sancto ocio Deo servire. Et profectò Pontificatum ipsum planè recusassemus, nisi Dei timor, & syncerus electionis nostri modus, nec non suspicionis ex recusatione nostra imminentis metus nos acceptare illum coegisset. Subjecimus igitur colla summæ dignitati, non ob dominandi libidinem, neque ad ditandos propinquos nostros, sed ad divinæ voluntati parendum, ad deformatam ejus sponsam Ecclesiam Catholicam reformandam, ad subveniendum oppressis, & doctos & virtute præditos, qui multo jam tempore neglecti jacuerunt, erigendum & ornandum, & denique ad omnia alia agendum, quæ bonum Pontificem & legitimum B. Petri successorem agere oportet. Quanquā nemo mirari debebit, si non statim omnia errata & abusus omnes per nos emendatos viderit. Inveteratus nimium morbus est, nec simplex, sed varius & multiplex: pedetētim in ejus cura procedendum est, & primùs gravioribus magisq; periculosis occurrendū, ne omnia pariter reformari volētes, omnia perturbemus.* Omnes subitæ mutationes (*inquit Aristoteles*) in Republica periculosæ sunt. *Et:* Qui nimis emungit, elicit sanguinem. Reformatio Romanæ Curiæ. Psalm. 13.

Quod autem ultimò in literis tuis scribis, questos fuisse tecum Principes istos, quod Concordatis eorum per hanc sedem derogatum sit: dices, nos de his, quæ ante non facta fuēre, culpare nec posse, nec debere, nobisq; ejusmodi derogationes etiam dum in minoribus essemus, semper plurimum displicuisse. Proinde nobis certissimam sententiam esse: etiamsi ipsi non requirerent: illis nostri Pontificatus tempore penitus abstinere: partim, ut unicuique jus suum servemus: partim, quia æquitas & humanitas exposcit, ut inclytam nationem nostram, non solum non offendamus, sed etiam peculiares ei favores impendamus.

De processibus verò, quos à Rota avocari, & ad partes remitti postulant, dices nos cupere eis in hoc gratificari, quantum honestè possimus. Sed propter absentiam auditorum ab urbe pestis gratia, non posse nos de qualitate & habitudine ipsorum processuum ad præsens informari: reversis verò illis, quod peste jam decrescente, brevi futurum speramus, facturos in gratiam dictorum Principum, quicquid rationabiliter poterimus.

Item, sollicitabis diligenter responsa literarum nostrarum, & requires eos, ad quos scribimus, ut nos literis suis informent, quibus medijs eorum judicio videatur huic pessimæ sectæ commodius obviari posse: ut ea quæ per nos providenda fuerint, celerius provideri possint. Et super hoc ipso etiam tute diligentissimè informabis, & nobis plenè perscribes.

Itē, quia intelleximus, in Germania esse multos bonos & doctos viros pauperes, aliqua etiā præclara ingenia, quæ ex dignitate Apostolicarum provisionum, histrionibus & stabulariis potius, quam viris doctis fieri solitarum, à sedis hujus devotione aversa: cupimus, ut inquiras, qui nam illi sint, eorumq; nomina ad nos transmittas, ut occurrente beneficiorum Germanicorum vacatione, illos proprio motu providere possimus. Scimus enim, quantum Dei honori & animarum saluti ac ædificationi obfuerit, quòd jam diu beneficia Ecclesiastica, maximè curam & regimen animarum habentia, data fuerunt hominibus indignis.

De subsidio procurando pro Hungaris, non damus aliam informationem, quàm discedenti tibi dedimus, excepto, quòd te hortamur, ut rem illam summo studio (uti facis) cures. Nos etiam apud principes & respublicas Italiæ, misso oratoribus, solicitabimus, ut pro viribus quisque subveniat.

Adrianus Papa VI.

T. Hezius.

RESPONSIO ILLUSTRISSIMORUM AC REVERENDISSIMORUM PRINCIPUM, nec non aliorum Sacri Romani Imperii ordinum, Pontificio Legato reddita.

SERENISSIMUS & Illustrissimus Princeps & Dominus, Dominus FERDINANDUS, Sacræ Cæsareæ Majestatis Locumtenens, nec non Reverendissimi in Christo patres, Illustrissimi, Reverendi, ac Illustres Principes, Electores, aliorumq; omnium ordinum hujus Sacri Romani Imperii convocatus proceres, litteras beatissimi in Christo patris & Domini, Domini Adriani, sanctæ Romanæ & universalis Ecclesiæ Pontificis optimi & maximi, in forma Brevis, simulq; ea, quæ vestra Reverendissima dominatio verbo proposuit, tandemq; instructionem, quam scriptis nomine suæ Beatitudinis præsentavit, in negotio Lutheranæ factionis, cum debita honoris & reverentiæ exhibitione, atque non sine singulari animorum gratitudine acceperunt, & diligentissimè intellexerunt.

1. Inprimis, ex quo Serenissimus & Illustrissimus Princeps & Dominus Locumtenens, cæterique Electores, Principes, & hujus Sacri conventus Proceres noverunt, Beatitudinem Pontificis ex nobilissima Germanica natione originem traxisse & natum esse: Cujus eximias ac præstantes animi & corporis dotes virtutesque toto ferè orbe, etiam dum in minoribus esset, celebratas, jam pridem perspicuas habent: Quare de suæ Beatitudinis ad summum Apostolatus apicem concordi ac divina electione & vocatione, incredibili quadam animorum hilaritate & lætitia sunt affecti: aguntque Deo optimo maximoque summas gratias, quòd sanctæ suæ Ecclesiæ de tali ac tam digno, optimoq; pastore providere dignatus est. Ex animoque precantur, & pro sua summa clementia, & perpetua sui nominis gloria, animarumque salute, & Ecclesiæ universalis incolumitate, suæ Beatitudini omnem fœlicitatem rerum atque corporum diurnam prosperitatem largiri velit: Nihil dubitantes, quòd ex hac tam sancti & virtuosi pastoris concordi electione, sanctæ, Christianæ, Catholicæque Ecclesiæ, plurimum fructus & salutis sit eventurum. Cujus rei evidens facit argumentum, quòd sua Beatitudo iterum atque iterum testatur, nihil se tam die noctuque cogitare, quàm ut in curando grege sibi commisso, boni pastoris partes modis omnibus præstare possit: inprimisque sibi curæ esse, Christianorum Principum animos, jam nimis inter sese diffidentes, ad pacem & concordiam iocundam componere, deponendaque arma (aut si bellandum esset, ea in fidei hostes convertenda) quotidianis ferè literis hortati, precarique hactenus non destitit: Simulque declarando, quanta hujus tam sancti & præclari desiderii (juvando, & subsidia mittendo Rodianis militibus cum incommodo suæ rei familiaris) re ipsa ediderit exempla. Ex quibus omnibus Sacræ Cæsareæ Majestatis Dominus Locumtenens, cæterique hujus Sacri Imperii ordines, non mediocrem spem & consolationem, cum maxima animorum gratitudine accepêre, planè intelligentes, hanc concordiam Christianorum Principum in omnibus rebus bene gerendis ac ordinandis non minimum momenti habere: sine qua profectò nec respublica Christianæ religionis rectè curari, vel institui, multoque minùs tyrannidi immanissimi Turcæ commodè obsisti poterit. Quemadmodum hæc ex his, quæ Reverendissimus Dominus suæ Beatitudinis Nuncius Apostolicus nuper, cum pro subsidiis Hungarorum regno decernendis, perorando proposuit, simulque ex his, quæ per Serenissimi Hungarorum Regis & illius regni Legatos lamentabiliter exposita & declarata sunt, quas scilicet calamitates, injurias, & ad extremum usque exitium Hungarorum regnum ab impiis hostibus tulerit, indiesque majora timere habeat, abundè intellecta sunt.

2. Quare Serenissimus Princeps Sacræ Cæsareæ Majestatis Locumtenens, cæteriq; Principes, Electores & Ordines, summo studio ex animo orant, ut sua Sanctitas, in hoc sancto proposito, ea qua cœpit diligentia, ut pius pater & verus pastor pro incumbentis officii sui debito pergat, nihilque intentatum relinquat, quo Christianorum Principum diffidentes animos ad pacem reducat: vel si id in totum fieri non possit, saltem ad tempus, in tanta temporum & rerum necessitate, inducias facere laboret: quo instantibus Christianæ reipub. periculis & Turcæ perfidissimi conatibus, Dei auxilio, communibus Christianorum copiis, & commodiùs faciliusq; obsisti, & Christianus populus ab illius tyrannide liberari possit: pro quo Serenissimus Princeps Locumtenens, aliiq; Principes Germani, unà cum cæteris potentatibus omni ope & opera fideliter sunt laboraturi.

3. Deinde suæ Beatitudinis literæ, simulque instructio per suæ beatitudinis Nuncium Apostolicum, coram ordinibus Imperii oblata, continebant; suam beatitudinem maximo dolore affligi, ex prosperatione sectæ Lutheranæ, ob id potissimùm, quòd innumerabiles animæ, Christi sanguine redemptæ, ac suæ beatitudinis curæ commissæ, illius occasione, à vera religione avertantur, atque

in

in perditionem eant: ob id suam beatitudinem vehementissimè desiderare, ut huic pesti celeriùs occurratur, ne deteriora inde contingant; cum explicatione quarundam necessariarum rationum, quæ Principes Germanos ad hæc quàm celeriùs conandum, maximè movere possint, ac debeant: in primisque adhortando, ut sententia per sedem Apostolicam in Lutherum legitimè lata, & post sacræ Cæsareæ & Catholicæ majestatis edictum, super ejusdem sententiæ executione, in proximis comitiis Wormaciæ habitis decretum, debitæ demandentur executioni.

Edictũ Wormaciense.

4. Ad hæc sacræ Cæsareæ majestatis Locumtenens, & Principes, aliique ordines dicunt, se non minùs, quàm Beatitudinem Pontificis ex animo dolere de impietatibus, animarum periculis & incommodis, quæ in Christiana religione, ex Lutherana secta, aliisve provenerint. Quicquid enim auxilii & consilii pro extirpandis erroribus & animarum periculis amovendis sua moderatione præstare unquam poterint, sunt pro summa sua in Christi religionem devotione & pietate paratissimi: ingenueque agnoscunt, se, & Beatitudini Pontificis, & sacræ Cæsareæ Majestati, ut Christianos decet Principes, ad omnem obedientiam esse obnoxios.

5. Sed quòd sedis Apostolicæ sententia in Lutherum lata, simulque sacræ Cæsareæ majestatis edictum, non sit debitæ executioni demandatum, non sine maximis, urgentissimisque rationibus, utputa, ne pejora inde causarentur, &c. hactenus prætermissum est.

6. Majori namq; populi parti jam pridem persuasum est, & modò Lutheranis libris ac dogmatibus populorum opinio sic informata, ut jam pro comperto habeant, nationi Germanicæ à Curia Romana per certos abusus, multa & magna gravamina & incommoda illata esse: ob id, si pro executione Apostolicæ Sedis sententiæ, vel Imperatoriæ Majestatis edicti, quidpiam acerbius attentatum esset, mox popularis multitudo sibi hanc suspicionem animo concepisset, ac si talia fierent pro evertenda Evangelica veritate, & sustinendis, manu tenendisque malis abusibus, impietatibusque. Unde indubiè aliud nihil, quàm gravissimi tumultus populares, intestinaque bella speranda essent. Quemadmodum ex multis ac variis rerum argumentis Principes, aliique Ordines jam planè didicere, & cognovere. Opportunioribus itaque remediis his malis, in hac potissimùm temporum difficultate, succurrendum esse existimant.

7. Nam quemadmodum & reverendissimus Dominus Nuncius Apostolicus, nomine beatiss. Pontificis, in sua instructione inter alia piè, Christianè, & verè fatetur & agnoscit, quòd Deus hanc Ecclesiæ suæ persecutionem inferri permittit, propter peccata hominum; pollicetur que beatitud. Pontificis omnem adhibiturum operam, ut primùm Romana Curia, unde fortè omne hoc malum processit, reformetur, ut sicut inde corruptio in omnes inferiores emanavit, ita etiam ab eadem sanitas & reformatio omnium emanet.

8. Ad hæc beatissimus Pontifex pio ac paterno amore testatur, sibi etiam dum in minoribus esset, plurimum displicuisse, quotiens Concordatis Principum per curiam Rom. derogaretur, suæque Beatitudini hanc certissimam esse sententiam, etiamsi Principes nunquam requirerent, sui Pontificatus tempore penitus abstinere, unicuique, & maximè nationi Germanicæ, jus suum conservare, illique nationi peculiares favores impendere. Quis itaque ex his omnibus non videt, sanctissimum Pontificem nihil penitus illorum omittere, quæ vel pius pater & verus pastor ovibus suis unquam vel præstare posset, vel debeat? Quis etiam per hæc ad veram pietatem, filialem amorem, & erratorum suorum emendationem non moveretur, maximè ubi sua Sanctitas hæc tam pia, sanctaque instituta opere ipso, uti cœpit, præstiterit: quemadmodum Serenissimus Dominus Locumtenens, cæterique Principes, & omnium hujus Imperii Ordinum Proceres indubiè sperant, idque pro summa immortalis Dei gloria, animarum salute, ac publica pace & tranquillitate servanda fieri ex animo efflagitant, orantque.

9. Nam nisi istiusmodi abusus & gravamina, simulque certi articuli, quos seculares Principes juxta hæc specialiter designatos, scriptis exhibebunt, fideliter reformentur, vera pax & concordia inter Ecclesiasticos, secularesque ordines, hujusque tumultus & errorum extirpatio per Germaniam minimè speranda est. Nam ex longis & variis bellorum tumultibus, quibus Germania nostra multis annis interturbata: Item ob alia gravamina & incommoda, quæ huic nationi hactenus incubuerunt, hæc natio pecuniis ac divitiis adeò est extenuata & exhausta, ut etiam jam pro necessaria justitiæ ac pacis conservatione in his deficiat. Multo majori itaque incommodo & difficultate Hungarorum regno & Croatis petita auxilia contra Turcam præstare poterit.

10. Cum autem Ordines sacri Romani Imperii nihil dubitent, beatitudinem Pontificis pro comperto habere, Principes Germaniæ in solutionem Annatarum ad aliquot annos sedi Apostolicæ solvendarum, ea lege ac conditione consensisse, ut illa in oppugnationem perfidissimi Turcæ, & defensionem fidei Catholicæ converterentur: Ex quo autem numerus annorum, intra quos annatæ illæ solvi debeant, nunc longo intervallo transactus sit, neque annatæ illæ à beatitudinis suæ prædecessoribus Pontificibus Romanis in hunc usum, in quem decretæ sunt, conversæ: Ob id, si modò necessitate exigente, communia auxilia in oppugnationem Turcæ per Germaniam essent decernenda & colligenda, causatur inde populus Germanicus, quare Annatæ priùs jam multis annis in hunc usum reservatæ, ad hoc opus non applicentur, aversaturque alia in se ob hanc causam gravamina recipere. Ex quo Prælati Ecclesiastici pro annatis sedi Apostolicæ solvendis, ut plurimum suis subditis superindicta, & collectas imponere, & talia ab eisdem recuperare causaverunt. Quare Illustrissimus Princeps Dominus Locumtenens, aliique Principes, & Imperii Romani Ordines vehementer

stant,

orant, ut beatitudo Pontificis velit hæc & alia paterno affectu considerare, & illas Annatas, quæ post obitum Episcoporum, aliorumque prælatorum, seu Ecclesiasticorum, ad Curiam Romanam solvendæ fuerint, in futurum non exigere, sed illas fisco sacri Romani Imperii applicandas relinquere; ut eò commodiùs justitia, pax & tranquillitas nationi Germanicæ conservari, & respublica eò meliùs per hæc ordinari, possintque per Germanicam nationem aliis Christianis potentanbus contra Turcam communem hostem auxilia & præsidia præstari: quod aliàs & absque eo, minimè sperandum erit.

11. Item cùm beatitudo Pontificis inter alia desiderat informari, quibus mediis huic Lutherano errori commodiùs obviari possit, ut ea, quæ per suam Beatitudinem providenda fuerint, celeriùs curari possint: Ad hæc Illustriss. Princeps Dominus Locumtenens, aliique Principes & Ordines dicunt, quicquid hac in re pro pietate & Christianæ religionis devotione utilitatis & auxilii præstare poterint, sunt, eruntque semper ex animo paratissimi. Ex quo autem hoc seculum in omni statu, tam Ecclesiastico, quàm seculari, corruptissimos habeat mores, sintque non tantùm ea parte Lutheranæ sectæ, sed ex aliis causis multi errores, abusus & corruptelæ, quæ ita inoleverunt, ut istis oportunis remediis provideri summopere necessarium sit, ob id simulque propter immensam tyrannidem crudelissimi Turcæ, qui multis jam annis Christianitati multa incommoda & calamitates varias intulit, hodieque majora inferre molitur. Nullum itaque commodius, efficacius & oportunius remedium Illustriss. Dominus Princeps Locumtenens, cæterique Principes & Ordines cogitare possunt, quàm quòd beatitudo Pontificis, accedente ad hæc sacræ Cæsareæ Majestatis consensu, liberum Christianum Concilium ad locum convenientem in natione Germanica, quanto ocyùs & celeriùs, quoad fieri possit, videlicet vel in Argentoratum, vel Moguntiam, Coloniam Agrippinam, vel ad civitatem Metensem, vel alium convenientem locum in Germania indiceret: nec ultra unius anni spacium (si possibile foret) hæc Concilii convocatio & designatio differetur: & quòd in tali concilio eis qui interesse deberent, Ecclesiastici, vel laicalis ordinis, non obstantibus quibuscunque juramentis & obligationibus, liberè liceret loqui & consulere pro gloria summi Dei, & salute animarum, proque republica Christiana, absque aliquo impedimento: quinimò quilibet ad hæc debeat esse obnoxius, ut non dulcia, sed vera & meliora consulat, summa cura & diligentia per salutem animæ suæ, & absque aliqua adulatione doli vel fraudis suspicione.

12. Verùm quibus modis & rationibus interim, & medio tempore isti tumultus & populi errores poterint pacari, interteneri, & compesci, maxima cura & diligentia Illustriss. & Serenissimus Dominus Locumtenens, & alii Principes consuluerunt, cùm non minima pars istius negotii ex hac medii temporis intercapedine pendeat.

13. Itaque deliberaverunt in primis, ea quo Lutherus, & aliqui illius sectatores in ditione ac territorio Illustrissimi ducis FRIDERICI, Saxoniæ Principis Electoris, &c. agant: Ob id Illustriss. Princeps Locumtenens, & alii Ordines Imperii, apud prædictum Principem Saxoniæ summa diligentia curare volunt, & per eundem Principem efficere sperant, ne Lutherus & sui sectatores aliquid ampliùs scribat, edat, & typis excudi faciat: indubieque sibi persuadent, quòd prædictus Illustrissimus Princeps Saxoniæ, pro sua in religionem Christianam pietate, & in sacrum Romanum Imperium observantia & obedientia, ut virtute præditum decet Principem Electorem, omnem operam in hac re sit adhibiturus.

14. Curabuntque simul Illustrissimus Dominus Locumtenens, Principes, & Imperii Ordines, ut per omnem Germaniam cum divini verbi concionatoribus, sive prædicatoribus, diligenter agatur, ne in populum Christianum spargant, vel dicant ea, per quæ possit popularis multitudo ad tumultum vel rebellionem moveri, aut in aliquem errorem induci; sed quòd nihil præter verum, purum, sincerum, & sanctum Evangelium, & approbatam scripturam, piè, mansuetè & Christianè, juxta doctrinam & expositionem approbatæ, & ab Ecclesia Christiana receptæ scripturæ doceant & prædicent, omniaque ab illa omittant, quæ à populo doctiùs & sanctiùs ignorantur, quàm sciantur, quæve subtiliùs indagare, & ad unum usque exigere, minimè expedit: nihil que in populo per concionem disputationum moveant, sed quicquid controversiæ fuerit, usque ad determinationem futuri Concilii reservent.

15. Ordinabunt præterea Archiepiscopi & Episcopi, ac alii Prælati per suas diœceses viros doctos, probos, & sacris literis peritos, qui prædicantibus fideliter & diligenter intendere debebunt. Et si quid ab illis vel erratum, vel minùs idoneè dictum esse offenderint, piè, mansuetè, ac modestè eos corrigent, & informabunt, in hunc modum, ne quispiam suspicari possit, ut veritas Evangelica per hoc impediri quæratur. Qui prædicatores, si tales monitores audire nollent, nec à suis ineptiis abstinere, debebunt per locorum Ordinarios congruis pœnis coerceri & puniri.

16. Præterea in omnibus bibliothecis, & apud typographos diligentissimè, quantum possibile erit, providebunt, ne in futurum aliquid novi typis excudatur: maximè, ne libelli famosi, neque publicè, neque secretè vendantur. Et ordinabuntur apud omnes Potestates, ut si quispiam aliquid novi edere, vendere, vel typis excudere voluerit, ut priùs per aliquos viros probos, doctos, & literarum peritos ista revideantur & recognoscantur: & nisi per eosdem admissum, vel approbatum fuerit, minimè vendatur, excudatur, vel publicetur.

17. Et per hæc media sperant, quòd hoc tempore poterit istis tumultibus, erroribus, & offendiculis commodiùs mederi: maximè, ubi beatitudo Pontificis in istis gravaminibus congruam & debitam fa-

tam faciet reformationem, & provisionem, atque liberum & Christianum designabit Concilium. Per hæc enim maximè satisfieret populari, & nunc fluctuanti multitudini. Et si hic tumultus tam illico in totum forsan per ista sedari non posset; nihil tamen dubitant, quòd major pars istius per hunc modum ad tranquillitatem & pacem moveretur. Indubiè enim multi probi & boni viri Christiani futurum & proximè indicendum Concilium magno desiderio essent expectaturi.

18. Postremò de Presbyteris, qui matrimonium contrahunt, & de religiosis, qui relictis monasteriis, ad seculum redeunt, de quibus reverendissimus Dominus Nuncius Apostolicus, etiam inter cætera meminit, considerant Principes, & Imperii Ordines: ex quo in legibus civilibus nulla pœna specialiter super his sit statuta, ob id congruum & justum ipsis visum est, ut tales per eorum Ordinarios debita pœna, sacris canonum constitutionibus super hoc expressa, utputa amissione Beneficiorum, & privilegiorum, & aliis condignis pœnis puniantur, & coërceantur: & quòd Ordinarii illi à Potestatibus secularibus in ista animadversione & punitione minimè impediantur: Sed quòd pro tuitione jurisdictionis Ecclesiasticæ eis auxilium & favorem impendant, & super his omnibus publica mandata & edicta faciant, ne quispiam Ordinarios in punitione & coercitione talium impediat: sed quando aliâs illi votorum transgressores in ditione & territorio alicujus Principis vel Potestatis secularis delinquerent, quòd extunc debitis & congruis pœnis puniantur & coërceantur.

19. Postremò super his omnibus Illustrissimus & Serenissimus Princeps Dominus Locumtenens, aliique Principes & Ordines vehementer, & ex animo iterum atque iterum orant, ut beatitudo Pontificis, simulque reverendus Dominus orator, ista omnia non aliter accipere & intelligere velint, quàm à bono, pio, sincero, & Christiano animo profecta, cogitata, & dicta esse. Nihil enim est, quod omnes isti Principes & ordines tam ex animo velint, atque cupiant, quàm statum sanctæ, Catholicæ, & Romanæ Ecclesiæ, beatitudinisque Pontificis fœlicem, incolumem, & salvum; ad cujus vota, desideria, & obedientiam, ut fideles filii, se paratissimos offerunt, atque commendant.

REPLICATIO.

Serenissime Cæsareæ M. Locumtenens, Reverendissimi Patres, Illustrissimi Principes, & totius sacri Cæsarei senatus Ordines amplissimi, cùm pridie mihi longo tempore expectanti, datum fuerit tandem à vobis responsum, in re Lutherana; volui illustrissimis dominationibus vestris non solùm verbo, sed & literis indicare, quàm parũ mihi illud satisfaciat, & per subsequens Pontifici maximo, ac universæ Christianitati sit minùs satisfacturum. Et omissis multis, quæ de pietate, fide, & observantia vestra erga sanctissimum Dominum nostrum & sanctam sedem Apostolicam in proœmio vestri responsi habentur, de quibus tamen nomine suæ Sanctitatis vestris illustrissimis dominationibus gratias ago, veniam tandem ad ea, quæ suppletione, correctione & declaratione indigere videntur: reliqua prout stant, quatenus placeant sanctissimo Domino nostro acceptanda.

Et primò, quantum pertinet ad id, quòd illustrissimæ dominationes vestræ dicunt, & se excusando asserunt, quòd attento, quòd populis Germaniæ sit persuasum, quòd ipsis multa gravamina à Curia Romana sint illata, & ab ipsa multa scandala & incommoda indies patiantur; non fuisse visum, sibi expedire, ut sententia Apostolicæ sedis, & Imperiale decretum, debitæ executioni mandetur, ne inde contingat, pejora & acerbiora mala provenire. Ad hoc replicatur, quòd nec sanctissimus Dominus noster, nec Cæsarea Majestas, nec ullus Christianorum Principum expectavit unquam tale à vobis responsum in hac re dari. Nam si Lutherus ante sententiam Apostolicam, tot clarissimorum virorum, ac Universitatum judiciis fundatam, & denique ante Cæsareum decretum ipsiusque edictum erraverat in uno; post eandem sententiam & decretum erravit in longè pluribus, & nihil reliquum fecit, quò minùs tota orthodoxa religio à fundamentis eversa sit. Quapropter cùm pœnæ debeant de jure commensurari delicto, attento, quòd indies magis cum suis sequacibus erravit, & errat, ut notorium; debent pœnæ ipsæ augeri, atque gravari, & non diminui, prout ex præsenti vestro decreto fit. Et quantum ad responsum ipsum, ex eo in primis offenditur divina majestas, cujus causa tam segniter curanda proponitur. Offenditur Pontificis & Apostolicæ sedis dignitas: offenditur postremò Imperialis culminis celsitudo, quorum decreta & ordinationes tam impunè suspenduntur, abrogantur, deprimunturque: offenditur & pariter communis honor vester, cùm omnes unanimes interfueritis eidem Imperiali decreto decernendo, & vestram auctoritatem præstando. Nec satisfacit illa ratio, quòd propter scandala evitanda, dicta Apostolica sententia, & imperiale edictum, exequi non debeant. Nam non sunt toleranda mala, ut proveniant bona: & magis sunt curanda ea, quæ pertinent ad animæ, quàm ad corporis salutem. Neq; videntur excusandi, qui Lutherum sectari velint, quòd propter sibi inflicta scandala & gravamina à Curia Romana (etiamsi verum illud esset) deberent ab unitate Catholicæ fidei propterea resilire, & in profundum malorum se præcipitare. Nam omnia potiùs mala deberent æquo animo & patienter sustinere, quàm se & animam suam, cum animæ periculo in præcipitium dare. Et si illud in omni tempore præstare debuissent, quantò magis deberent resipiscere? cùm intelligant, Deum optimum maximumq; dedisse Ecclesiæ suæ sanctæ pastorem optimum: pastorem (inquam) sanctissimum, eundemq; Germanum, qui non solùm universam Ecclesiam sit curaturus & instauraturus; sed etiam Germaniam suam ad pristinam pietatem restituturus, ac pluribus & insignibus donis, in his quæ honestè poterit, illustraturus. Quare Principes illustrissimi & excellentissimi, vos tantis affectibus rogo, & vehementer obtestor, ut his rationibus verissimis adducti, velitis, antequam hujusmodi celeberrimus vester conventus dissolvatur, omnino statuere, & firmiter deliberare, quòd eadem Apostolica sententia, ac Imperiale edictum exequatur, & executioni mandetur, sine aliqua diminutione: cùm ex hac magna pars, quinimò tota Germaniæ salus dependeat. Et si in aliquibus Germani populi, ut asseritur, sunt à Curia Romana gravati, illud declarent. Nam semper Apostolica sedes, quæ est mater piissima omnium oppressorum, parata erit, illos sublevare, & pro viribus juvare, & tueri.

Quo ad seditiones & discordias, quæ sunt inter Ecclesiasticos, & seculares Principes Germaniæ, pacandas, ac ad articulos dandos eosdẽ moderandos: respondetur, quòd sanctissimus D. N. ubi eas seditiones, discordias intellexerit, pro officio humeris suis incumbenti, curabit, ut omnino componantur, & extinguantur: cùm non minùs habeat in filios suos & Ec-

clesiæ

clesia temporales Principes, ac habeat eosdem Ecclesiasticos. Pariformiter moderabitur omnia inter eos, ut unusquisque habeat quod suum est, & neutri injurietur.

Quo ad Annatas non persolvendas Romæ, sed in Germania retinendas, pro sustentatione Imperialis gubernii; habita ea declaratione, quæ facta est verbo difficultate, quæ fieri possit ad eam concedendam: reservatur responsio ipsi Pontifice, quæ dabitur, vel Imperiali regimini, vel futuro Principum conventui, prout magis expedire suæ Sanctitati videbitur.

Quo ad Consilium, quod datur per illustrissimas dominationes vestras, quòd attentis legitimis causis, quas adducunt, sanctissimus Dominus noster debeat convocare œcumenicum generale Concilium: replicatur, quòd illud speratur non debere displicere suæ Sanctitati, ob omnes præcipue illas causas: tamen petitur, ut illud Concilium aliis verbis magis idoneis reformetur: & quòd tollantur ea, quæ possent aliquam umbram facere suæ Sanctitati, prout est, quòd sua sanctitas debeat convocare Concilium de consensu Cæsareæ Majestatis, quòd sit liberum, & quòd relaxentur juramenta: item quòd ponatur magis in una civitate, quàm in alia, & similia, &c. Quia nisi tollerentur ista, videretur sanctitati Suæ ligari manus per illustrissimas D. vestras, prout in voce declaratum est.

Quo ad prædicatores, qui in posterum fidelibus habebunt prædicare verbum Dei: replicatur, quòd servari debeat illud, quod sanctissimus Dominus noster nuper piè, & sanctè statuit, & ordinavit, de venerabilium fratrum suorum consilio & assensu. Quod est, ut stante ista perniciosa secta in Germania, nullus deinceps possit prædicare verbum Dei per civitatem vel dioecesim alicujus; nisi ille talis priùs fuerit examinatus per Episcopum, vel Officialem suum de doctrina & sufficientia sua, & eadem fuerit ab eo approbata, vel pro pia & Christiana reputata. Et pariformiter, nisi ille talis fuerit ad munus prædicandi, per eundem Episcopum, vel suum Officialem institutus: qui habeat etiam illum amovere & castigare, quando à recta via eccideri. In cæteris placet, quantum de dictis prædicatoribus per illustrissimas D. V. respondetur: id est, quòd prædicent Evangelium cum interpretatione scripturæ, quæ sit per Ecclesiam approbata.

Quo ad impressores & venditores, seu alios divulgatores Lutheranorum librorum, & aliorum, qui sectam suam sustinent & fovent; replicatur, quòd nullo pacto placet data responsio, quòd curabunt illustrissimæ dominationes vestræ providere, quantum possibile erit, ne tales libri imprimantur, vel vendantur, &c. Sed dico in hoc, prout in aliis, totaliter debere exequi sedis Apostolicæ & Imperialis celsitudinis sententiam: id est, quòd libri impressi & imprimendi comburantur: imprimentes verò & vendentes, seu aliàs invulgantes dictos libros, juxta easdem sententias puniantur. Et in hoc maximè peto, debere adverti: nam in hoc stat tota vis, pro ista perniciosa secta comprimenda, ne tales libri ampliùs inveniantur. Nam ex illorum lectione omnia hæc mala profecta sunt. Et quantum pertinet ad id, quòd nullus possit in posterum libros novos imprimere, nisi illi tales libri priùs videantur & examinentur per aliquem virum doctum: dico, in hoc non debere recedi à constitutione moderni Concilii Lateranensis. quæ jam est in usu: & est, ut nullus, sub pœnis in ea contentis, possit aliquos libros imprimere, nisi per ordinarium Episcopum loci vel ejus officialem tales libri lecti & examinati, ac pro Christianis reputati & habiti sint.

Lateranensis Concilii decretum de impressione librorum.

Quo ad Clericos, qui uxorem ducunt: replicatur, quòd illa quæ pro responsione scripta sunt, non displicere videntur, quando in cauda aculeum non habeant. Propter quod petuntur illa verba declarari, quæ sunt in fine capituli dicti responsi sub eisdem verbis: Sed quando aliàs illi votorum transgressores in ditione & territorio alicujus Principis, vel potestatis secularis delinquerent, quòd ex tunc debitis & congruis pœnis puniantur, & coerceantur, &c. Dico, quòd si talia verba intelligi debent secundùm prædicta, id est, quòd tales puniantur à suis judicibus Ecclesiasticis, bene stant: sed si referantur, quòd seculares Principes vel potentes illos punire debeant: in hoc dico, & instantissimè peto tale responsum, utpote, contra libertatem & jus Ecclesiæ, omnino corrigi debere, & reduci ad verum sensum. Nam si Principes seculares auderent tales judicare, & in eos jurisdictionem exercere, esset ponere falcem in messem alienam, & tangere eos, qui sunt peculiariter Christo reservati nec ob transgressionem voti, seu ob apostasiam præsumant credere Principes, tales ad suam potestatem, vel jurisdictionem devolutos esse, si delinquent in suis dominiis, vel territoriis: cùm propter talem transgressionem, vel abusum ordinis sui, non desinant propterea esse de jurisdictione Ecclesiæ. Quia cùm remaneant illis character & ordo, semper sunt in ejusdem Ecclesiæ potestate. Unde in tali casu, quòd in dominiis Principum delinquant, ipsi Principes denuncient illos suis Episcopis, vel aliis superioribus, qui eos castigent, corrigant: & si opus fuerit, pro viribus suis dictos Episcopos seu superiores brachio suo juvent, & aliis præstò sint.

Super quibus omnibus & singulis petitur per me nuncium Apostolicum, habita matura deliberatione, ab illustrissimis dominationibus vestris, meliùs, clariùs, saniùs, & consultiùs responderi.

DVPLICATIO ILLVSTRISSIMORVM ET REVErendissimorum Principum, &c.

QUamvis Principes, & reliqui ordines Germanicæ nationis, iterum pro verbis verba dare potuissent: quum tamen aliis magis necessariis occupari essent negotiis, Pontificium oratorem priori respōsione contentū esse jusserunt; donec gravamina nationis Germanicæ summo Pontifici transmissa forent, ac inde manifestum fieret, num verba ejus tam blanda, facta etiam debita sequutura essent.

SACRI ROMANI IMPERII PRINCIPVM AC PROcerum gravamina centum, quæ adversus Sedem Romanam, ac totum Ecclesiasticum ordinem, Oratori Pontificiæ Sanctitatis, in Comitiis Germanorum Principum Noremberga, Anno &c. XXII. proposuerunt.

POSTQUAM relatio per Oratorem Sanctitatis Pontificiæ Comitiis prædictis, coram Majestatis Cæsareæ Locum tenente, Electoribus cæterisque Principibus, ac Imperii Statibus, ibidem congregatis, habita, ac Breve, quod vocant, Apostolicum, ejusdem Romani Pontificis, in consul-

consultationem forent deducta, desuperque responsio consulta & conclusa, ac eidem Oratori & Legato Pontificio, in scriptis, nomine totius Romani Imperii tradita, factaque esset, fortè inter alia, mentio non infrequens, gravaminum atque onerum Romani Imperii Procerum, quibus iniquiùs, quàm parsit, ab Romanæ Ecclesiæ Clero premerentur: placuit Principibus, ac cæteris Imperii ordinibus, hæc ipsa, quæ contra Ecclesiæ Romanæ Primores, se in medium adducturos polliciti erant, gravamina, paulo altiùs à Principibus, sigillatim per classes, & quàm potuit maximum per ordinem digesta, repetere, recensereque, ac ita descripta fusiùs Legato Romano, ferenda secum trans Alpes, dare, rogareque hunc, ut apud Sedem Apostolicam curare velit, quatenus onera hæc, non ferenda Germanis, è medio tollere, emendaréque Sanctitas sua non dedignetur. Quemadmodum prædicta hęc in responsione suprà memorata, omnia latiùs continentur. Itaque per compendium, ut sequitur, Germanicæ nationis onera hæc iusto graviora, digesta, ac oratori Pontificio, qui se nomine Sanctissimi Rom. Præsulis, ita syncerè ac Christianè obtulerat, tradita sunt; quo sæpe dictus orator ac Legatus Pontificius, hæc inde Sanctitati legantis referre, ac apud eundem pro Germanis Principibus & Proceribus, totius Imperii Romani ordinibus, interpellare possit. Sunt autem gravamina suprà memorata, quæ per capita nunc sequuntur.

Gravamina Sedis Apostolicæ, non ferenda Germanis.

Hæc Gravamina Maximiliano primo Imp. attribuuntur ab Ordinibus Imperii Protestantibus, ut suprà in Anno Christi 1510. videre est: & in Hotomanni Bruto fulmin. c. 5.

CAP. I.

De Dispensationibus ære redemptis.

1. Inter reliqua onera, vel illud minimè postremo loco est collocandum, quòd constitutionibus humanis multa prohibentur, imperantur item multa, quæ nullo divino præcepto, vel interdicta sunt, vel imperata. Quod genus sunt: Matrimoniorum tam innumera excogitata obstacula, ex affinitatis, publicæ honestatis cognatione, spirituali, legalique, & consanguinitatis, tam multis gradibus originem trahentia. Ciborum item usus interdictus, quos Deus tamen ad hominis necessitatem creavit, ac cum gratiarum actione promiscuè sumendos Apostolus docuit. Hæc nimirum, atque iis similes complures humanæ constitutiones, eousque ligant homines, donec pecunia sibi harum legum gratiam à statuentibus impetrent: ut ita pecunia faciat divitibus licitum, quod tenuibus gratis sit prohibitum. Illicitisque his legum ac constitutionum humanarum retiaculis, non modò magna nummorum copia à Germanis est expiscata, è Germania & trans Alpes lata: sed & maxima inter æquè Christianos orta iniquitas, plura offendicula, simultates, dum tenues hisce laqueis vident se illaqueari, non ob aliud, nisi quòd spinas Evangelicas (ita enim Christus divitias non semel appellat) non possideant.

CAP. II.

De tempore interdicto.

2. Pari modo agitur etiam cum celebrandis nuptiarum solennibus, à Dominica Septuagesima, qua cantatur in Ecclesia, *Circumdederunt me*, &c. sub Quadragesimæ usque initium, quo tempore ab Ecclesiæ Romanæ primoribus, undique nuptias celebrari interdictum est. Quum tamen interim & ab Ecclesiasticis & à secularibus passim sine discrimine publicè Genialiter vivatur. Sed ita demum interdictum illud procedit, si gratis hoc facere quis intendat. Quòd si nummi spes refulserit, jam quod primùm erat prohibitum, impunè ac liberè facere licet. Est enim & hoc grave Germanorum crumenis retiaculum, quo extrahuntur nummi. Nec minus interim gravamen, quòd pauperis divitisque longè diversa, in relaxandis his constitutionibus, sit conditio.

CAP. III.

De oneribus Papalium indulgentiarum.

3. Illud importabile jam olim increbuit Romanarum indulgentiarum onus, quando sub persona pietatis, quum aut Basilicas Romanas construere, aut profectionem in Turcas parare polliciti sunt Romani Pontifices, omnem simplicibus, nimiumque credulis Germanis exuxerunt pecuniarum medullam. Et quod longè majoris est faciendum, per has imposturas, ac earum conductitios præcones & prædicatores, profligata est Germana Christianorum pietas; dum qui extrudere volebant venales suas BULLAS, laudes suis mercibus occinebant, miras & inauditas condonari per emptitias has condonationes, nedum noxas præteritas, aut futuras viventium; sed & functorum vita existentium in Purgatorio (quod vocant cantores illi indulgentiarum) ignis: modò numeraretur aliquid, modò tinniat dextra. Atque his mercium nundinationibus, simul & spoliata est ære Germania, & Christi pietas extincta; quando quilibet pro precii, quod in has merces expenderat, modo, peccandi impunitatem sibi pollicebatur. Hinc stupra, incestus, adulteria, perjuria, homicidia, furta, rapinæ, fœnora, ac tota malorum lerna semel originem sibi traxerunt. Quod enim malorum ampliùs jam horrebunt mortales, quando sibi peccandi licentiam ac impunitatem, nedum in vita, sed & post obitum, ære, licet immodico, comparari posse à nundinatoribus illis indulgentiariis, semel persuasum habeot? maximè Germani, quibus per hos veræ pietatis fucos, sub religionis persona, nihil non persuaderi difficile est? ut ingenio planè ad pietatem credulo est Germania.

4. Et licet indulgentiæ hæ non semel in hoc ad Germanos missæ sint, quasi ex corrasa eatum venditione pecunia, fideles contra barbaros essent tutandi, ac defendendi: Eventu tamen compertum habent Germani, pecuniam hanc, non in rem fidei, aut alioqui reipublicæ Christianæ necessariam, sed in propinquorum luxum, ac sublevandam familiam ipsorum esse versam. quo uno, bina hæc nata sunt perquam maxima incómoda, quòd & offendicula orta sunt simplicibus; & quòd nunc Germani toties sentientes lusam fidem, quum verè jam res postulat, ut contra Turcas instituatur expeditio bellica, nullis rationibus persuaderi se patiuntur, ut credant, quod res ipsa ferè notorum facit; ita scilicet instare cervicibus nostris crudeles Turcas: suspicantes semper, prioribus simile quippiam agi. Quæ una ratio est, ut tam ægrè manus contra Turcas jungant. Quantorum ergo malorum & in rebus temporalibus, ac Christi fidelium conscientiis, causæ fuerint Romanæ Indulgentiæ, Sanctitas Apostolica, pro sublimitate captus sui, exigua opera, velinde, si non ex re ulla alia, conjectura consequi poterit.

5. Præterea Papalis Sanctitas, cæterique Episcopi, ac Ecclesiæ Romanæ columnæ, casus aliquot sui tantùm absolutioni reliquos fecerunt; quorum si unum aut alterum commiseris, jam aut numerandum, aut absolutione tibi carendum est: nempe quòd sibi hoe reservari sint, ut vel inde nummorum aliquid eis accrescat. Quod ex eo conjicere licet, quòd in casibus etiam quantumvis pro tempore honestis, aut necessariis, nunquam tamen, nisi numeretur aliquid, dispensant. At si nihil attuleris, numeraverisve, indispensatus perpetuò maneas oportet.

6. Verùm, si quis, unde numeret, habeat, jam eodum præsentes indulgentiæ harum constitutionum transgressiones; sed & in futurum impunè, ut eas ipsas transgredi liceat, indulto permittitur. Quo fit, ut ansam inde accipiant ii, cum quibus ita dispensatum est, pejerandi, homicidia, adulteria, & similia flagitia perpetrandi: quando quilibet ex sacerdotum vulgo, absolutionem emptitiam virtute indulti his impartiri potest. Quæ malorum seges tota ex habendi libidine, aurique sacra fame, qua nunc Ecclesiasticorum nonnulli miserè excruciantur, originem ducit.

Cap. IV.

De prædicatoribus indulgentiarum Stationariis.

7. Est & aliud Indulgentiis vendendis addictum hominum genus, quos Stationarios vulgò vocant. hi rusticorum plerunque abutuntur simplicitate, dum omnes vicos, villas, pagos, angiportus, omniaque peragrant castella & oppidula, prædicantes Sancti cujuspiam, Valentini purà, Huperti, Cornelii, Anastasii ve sanctimoniam, ac quantum ad rem familiarem addat, si quotannis hunc vel illum munusculo aliquo, quod eis Stationariis scilicet in commodum cedat, demulceas: Inscribentesque dehinc simplices, sub Sancti alicujus nomine actutelam, promittentesque, ut hoc aut altero morborum genere vacaturus sit, qui eis annuum censum penderit. Quæ omnia in hoc excogitata sunt, ut simplices illi ad vivum usque exugantur. Nam primùm hoc negotium à sancto Antonio cœptum, in innumera morborum genera dehinc fuevit diduci: ita ut vix superfit morbus nunc aliquis, cui Stationarii non & peculiarem Sanctum, tanquam tabernæ vel negotiationi præposuerint. Processitque eò usque ejus mali serpigo, ut pauperum ac simplicium illorum, Quæstuarii ac Stationarii prædicatores, sanguinem vorent & medullam: dumque illi unà cum liberis suis, necessariis spoliantur, in deliciis & luxu plus quàm Sybaritico degunt Stationarii. Quæ res & in primis præsentem sibi Sanctitatis Apostolicæ medicinam postulare videtur, quo interdiceretur Episcopis, cæterisque Ecclesiæ Primatibus, ac eorum Vicariis, ne pro legationis seu functionis hujus admissione quidpiam posthac acciperent precii: néve eas omnino tolerarent amplius, aut quantum per eos staret, paterentur.

8. Nec minùs & in hoc à religiosis gravantur prophani, maximè pauperes, quibus res est angusta domi: Nempe quòd mendicitas ordinum Mendicantium nihil in rure, neque in urbe sinit non peragratum, dum à terminis, quos pervagantur, Terminarii dicuntur. Quas quidem pervagationes contra ordinis eorum statuta, neque etiam ad necessitatem, per avaritiam insatiabilem adinvenerunt. Ita enim fit, ut quum in oppidulo, aliquando non admodum celebri, sed perexiguo, duo, tria, aut eo amplius illorum sint conventicula, in quæ omne, quicquid eleemosynæ undique disquiri potest, confertur, dum tamen interim morbo aut senio confecti cives vel incolæ, qui per ætatem ex laboribus & sudoribus suis, unà cum uxoribus & liberis honestè vixerant, egeant, fame & inedia pereundum necesse habeant. Itaque rogant Sanctitatem Apostolicam, Imperii Principes, cæterique Status, quatenus Sanctitas sua, paterno animi affectu offendicula & gravamina hæc Indulgentiarum, dispensationum, Stationariorum, Terminariorumque è medio tollere, atque ita negotium temperare velit, ne libertas Christiana, servitute humanarum constitutionum penitus extinguatur, illaqueenturque conscientiæ Christi fidelium mandatis hominum, quibus nullum est peccatum majus, quàm nummis carere. Non ultrà enim quicquam prohibent, quàm si gratis contravenire quis velit; & dispensant illico quod prohibuerant, numerata scilicet pecunia ampliore. Verùm quòd sinceriùs cum fidelibus Christi, tanquam cum suis ovibus agatur, instituanturque potiùs ad pietatem & charitatem mutuam, ex jussione Christi,

Christi, quàm ad observationem cujusvis traditionis humanæ, formidine pœnæ. Ac si errare eas aliquando labique contigerit, moneantur, & subleventur potiùs fraternè, quàm ita serviliter, ac dure tractentur. Quò omnibus paulo notiùs fiat, pastorem cupere potiùs & quærere salutem ovium, quàm privata compendia, ac earum lanam.

CAP. V.

Quàm iniquè caussæ prophanæ in prima instantia ad Romanum tribunal judiciarium trahantur.

9. Quum nedum juris ratio, sed & rei ipsa feries postulet, ut distincti sint jurisdictionum limites, & ut quilibet Ordinarius suis sit finibus contentus, alterumque in exercenda jurisdictione non disturbet: minimè tamen Pontifices Romani pro tempore existentes, æquitatem hanc communem consideraruut, sed neglecta hac, ad petitionem personarum Ecclesiasticarum, laicos non rarò in caussis etiam prophanis, putà hæreditatum, aut pignorum, & in prima quidem instantia, coram se Romam citari ac in jus vocari fecerunt. Quæ res nedum ita, ut prædictum est, in jus vocatis, sed & totius Romani Imperii Ordinibus, cedit in jacturam, perniciem, contemptum, ac jurisdictionis dehonestationem, diminutionemque.

10. Item cùm Romæ quispiam, etiam laicus, interposito juramento asserit, se non sperare justitiam apud judicem competentem in Germania assequi posse; protinus ad tale juramentum admittitur, ac citatio ei contra partem adversam decernitur. Sicque processus à judice Ordinario ex Germania Romam, nec judice interpellato, nec parte adversa moneita, protrahitur: inde juramenti prætextu, nec fori declinatio, nec ulla admittitur probatio, etiamsi planè doceri posset, auctorem illum pejerasse. Quæ res si altiùs radices ageret, nec principiis resisteretur, omnes tandem causæ ad Romanæ Curiæ tribunal devolverentur, ordinariique universi sua privarentur jurisdictione. Quod non solùm contra omnem justitiam, sed etiam intolerabile foret. Ea propter sacri Romani Imperii Status Sanctitatem Apostolicam rogitant, ut prædictum onus in Rom. Curia posthac non tolerare velit, sed curare, ut dehinc nemo vel Ecclesiasticus, vel Secularis, ob causam prophanam, in prima instantia, Romam in jus vocetur, sed personæ & causæ hæ ordinario judici, cui immediatè subjacent, relinquantur, ultraque hoc, ampliùs contra æquitatem non graventur.

CAP. VI.

De conservatoribus, ac cæteris Papalibus judicibus.

11. Item est & aliud judicium Papalium, per quos æquè ordinaria attenuatur jurisdictio, genus, quos Conservatores vulgò vocant: eos Episcopi, cæterique Ecclesiæ Principes, ex Primatibus, vel Abbatibus suæ Diœcesis, à sede Apostolica in hoc impetrare solent, ut coram his, omnes illorum causæ, & lites, quas jam olim instituere cogitant, dirimantur, evocenturque per hos in jus personæ seculares, nobiles & plebei, in causis omnino prophanis; licet actoribus justitia per ordinarium tribunal nunquam fuerit denegata. Quòd si vocati in jus ire recusaverint, ii contra jus ac phas excommunicatione, licet nulla, feriuntur: cujus rei innumera adduci possint exempla. Ac si, ùt cœpit negotium, procederet, brevi eò rerum veniremus, ut omnes causæ prophanæ, ad Conservatores hos, cæterosque judices Ecclesiasticos, laicis nedum suspectos, sed & alioqui incommodos, pertraherentur. Quod ut est intolerabile Germanis Principibus, ita & aperta fronte, cum sacri Romani Imperii pugnat constitutionibus ordinatis, quæ clarè & expressim volunt ac exprimunt, quòd nemo alium ex ordinario ad incompetens tribunal in jus pertrahere debeat. Quapropter Imperii Principes, Proceres, ac Status, Sedi Apostolicæ supplicant, ut gravamina atque onera hæc radicitus, funditusque tollantur & abrogentur.

CAP. VII.

De Papalibus delegatis, ac commissariis.

12. Item Sanctitas Pontificia ad Ecclesiasticarum personarum petitionem, judices delegatos & commissarios, tanquam Ecclesiasticos judices, per Germaniam concedere solet, ut impetrantes dehinc laicos, cujuscunque etiam dignitatis, vel præeminentiæ, coram ita delegatis, in causis prophanis, judicio convenire possint. Quod ut de facto sæpenumero præsumunt, ita excommunicationis pœna mandatam sibi inter partes jurisdictionem defendere conantur. Quæ omnia & in perniciem personarum secularium, & in jurisdictionis Germanicæ ac ordinariæ jacturam vergunt, & attenuationem.

CAP. VIII.

Quo pacto Ecclesiæ prælati per sedem Apostolicam, ex Episcoporum ordinaria jurisdictione ac cæterorum suorum defensorum tutela eximantur.

13. Insuper & hoc moliuntur summi Pontifices, monasteria aliquot eximendo, ut ab Episco-

porum, eorum scilicet ordinariorum, ac defensorum, protectorumque aliorum, jurisdictione ita exempti, reddantur immunes, immediateque subjaceant sedi Apostolicæ: quæ res non tantùm prædictis ipsorum ordinariis ac defensoribus, sed & toti Romano Imperio cedit in jacturam; tum quando collatio pecuniaria, pro Imperii necessitate, virium Imperii Statibus indicitur. Ita enim fit, ut ipsi per sea b oneribus publicis exempti, immunitate sua gaudeant. Dehinc etiam auxiliares manus Episcopis ac defensoribus suis (quod antehac facere necessum habebant) non porrigant: per quam technam Rom. Imperii attenuantur nervi, ac decrescunt plus justo vires. Quapropter & hic Imperii proceres ac Status rogant, præfata onera exemptionum abroganda, tollenda, emendandaque, ac monasteria hæc Episcoporum & defensorum ordinariæ jurisdictioni relinquenda. Ut vel inde Imperium Romanum, per sedem Apostolicam ita enervatum, vires pristinas eò celeriùs recuperare queat.

Cap. IX.

De attenuatione juris, quod vocant, patronatus.

14. Item, quum per mortes possessorum pro tempore beneficia vacare incipiunt, quorum jus patronatus ad laicos spectat, seu Ecclesiasticos, tum conantur & Papalis Sanctitas, & ejus oratores vel legati, juri huic derogare, hoc modo: ut conferant beneficia ita vacantia, Curtisanis, aut aliis quibuscunque libuerit, ita, ut patronis ipsis jus suum præsentandi per hoc adimatur, aufetaturque. ac in tenui hoc prætexitur à sede Apostolica, quasi præventioni hac in te sit locus, ut qui prior beneficium illud contulerit, quòd hæc teneat collatio; licet patroni tempus quoddam habeant, intra cujus metas, beneficia sua liberè, & à nemine præventi, conferre possint. Eam ob rem patronis laicis & Ecclesiasticis ex fictitia hac præventione multa oritur jactura. Quapropter sacri Rom. Imperii Status sanctitatem Apostolicam rogitant, ut talia gravamina atque onera aboleantur, & posthac beneficia vacatura, suo quæque patrono relinquantur, nec permittendum Curtisanis, ut dehinc vel per judiciorum ordinem, vel suopte ingenio, ad talia beneficia se ingerant: sed statuto irrevocabili sanciendum, si quid à quoquam contra patronos beneficiorum ordinarios, prætextu imaginarii istius juris, præventionis, ut præmittitur, fuerit attentatum, quòd omne id nullius sit momenti, viribus careat, sitque ipso jure nullum, cassum, & invalidum.

Cap. X.

De Ecclesiasticis, qui Romæ, vel inter eundum Romam, mortem oppetunt.

15. Item, & tum Curtisanis, cæterisque, ut prædictum est, inhabilibus personis, per sedem Apostolicam vacantia, collata sunt, officia ac beneficia, cùm familiares sanct. suæ, aut qui Curiæ servirent, vel in anno (quod vocant) Jubileo, inter eundum Romam, aut etiam Romæ agentes, mortem oppetiissent; tamquam si beneficia hæc sedi Apostolicæ essent commissa, rectè atque feudorum collatio committitur. Nec considerarut à Pontificia sanctitate, talia beneficia vel officia de jure patronatus sint néc ne: per quod Ecclesiastici & laici patroni feudatarii denuo etiam jure suo patronatus ordinario, privati sunt & spoliati.

16. Quin etiam aliquando, quum ii qui bonis, aut multis prædiri sunt beneficiis, Romam veniunt, à Curialibus Cardinalium, tanquam officii gratia ad mensam invitantur Dominorum suorum, inde clàm adhibentur testes & notarius, quorum interventu conficiuntur instrumenta: quibus cùm suo tempore probari possit, tales fuisse Curiales Cardinalium, ac ideò beneficia eorum esse in perpetuum affecta. quàm doli ac fraudis res hæc sit plena, unusquisque bonus facilè perpendere potest.

Cap. XI.

Quo pacto sub prætextu familiaritatis Papalis curiæ, multorum Beneficiorum per Curtisanos impugnetur collatio, etiamsi possessores illorum longè antehac talibus fuerint beneficiis investiti.

17. Nec minùs & illud fretum hucusque fuit, ut ultra prædicta omnia quorundam magni pensi Beneficiorum, sub nomine officialium vel familiarium Papæ & curiæ Papalis, per idiotas & alioqui inhabiles personas sit impugnata collatio, ac per illos conatum, tentatumque, si quo modo fieri posset, ut beneficia hæc in Commendas seu Provisiones (ita enim ipsi vocant) verterent, ac censibus annuis obnoxia reddere queant: hinc prætendentes, regressus, reservationes, pensiones, & plura alia incompatibilia, sibi in his competere. Quibus technis ac dolis malis, beneficia illa penitus exuguntur, enervantur, attenuanturque; cùm perpetuò Romanæ curiæ pensionibus annuis serviunt: sitque, ut Germanorum utcunque habilium, nemo unquam ad hæc aspirare possit.

18. Item, obviam veniunt & tum Germanis non ferenda à Curtisanis onera. Ita enim per Germaniam subtili ingenio beneficia venantur, ut conentur viris Presbyteris ætate & integritate vitæ spectabilibus, qui beneficia sua, absque omni controversia, justo titulo, & bona fide, multos

multos jam annos quietè possederant, in longæva possessione negotium facere, possessionem interturbare, ad Romanam curiam, personaliter ut compareant, in jus vocare, ac mille aliis artibus ita eos adigere, ut transactiones quantumvis iniquas, inire necessum habeant, modò supremos hos annos quietè agere velint. Cognumt enim hoc, quod dictum est modo, à Curtisanis ad pensiones annuas, reservata, & id genus alias præstationes. Atque hæc agunt Curtisani nebulones, non propria, ut ferunt, auctoritate; sed Romanorum suorum statutorum, ac regularum, quas vocant, Cancellariæ. Quæ constitutiones omnes quotidie pro libidine Curtisanorum figuntur, ac refiguntur, cùm derogatur prioribus non admodum, ut videbatur, æquis, & feruntur iniquiores. Qua re nedum senio confectis beneficiorum possessoribus, barum decipularum atque fraudum rudibus; sed & beneficiorum collatoribus imponunt mille instructi dolis Curtisani. Nam etsi possidens Beneficiorum Presbyter, cum Curtisano litigatore fictitio, non transigat: tamen ita sibi litem facit præstigiator ille Curtisanus, ut si pendente efficta hac controversia, moriatur, beneficii, ut prædictum est, litigiosi possessor, quòd dehinc continuò litem faciens, neglecto Collatoris ordinario jure, in possessionem ejus beneficii mittatur. Eapropter denuò atque iterum sacri Rom. Imperii Status justas sanctitati Apostolicæ fundunt preces, velit enumerata omnia Curtisanorum importabilia onera emendare, ac penitus abrogare: Néve illis posthac permittere, ut beneficia Germanorum libera, per machinationes præfatas, oppugnare impune audeant.

Cap. XII.

Quomodo provisiones Ecclesiasticarum dignitatum Romam pertrahantur.

19. Item, quæcunque dignitates, seu beneficia pinguia, utputa, Præposituræ, Decanatus, Cantoratus, ac cætera officia, Canonicatus, Ecclesiæ Curatæ, & beneficia simplicia, quæ sub mense ordinario, extra Romana mœnia vacare incipiunt, quorum antehac ad jus ordinarium patronatus Ecclesiasticorum & laicorum spectabat collatio, & electio, tum excogitatur à Romana sede, juris patronatus ab ordinariis collatoribus abalienatio: maximè, si possessores pristini beneficiorum aut officiorum dignitatúmve talium, familiares vel officiales Papæ aut Cardinalium fuerunt. Ideò rogant Rom. Imper. Status, prædictum etiam onus è medio tollendum, ac patronos collatores ordinarios apud collationem, electionem, præsentationem, & nominationem talium dignitatum ac beneficiorum (jura scilicet ordinaria) defendendos, ac defensos manutenendos. Nec curandum, utrum familiares, vel officiales Romanæ curiæ fuerint, qui beneficia hæc possederint, tegressum accessúmve, aut aliud quoddam jus imaginarium ad ea habuerint: ita quòd tale jus prætentum ordinario patrono ac Collatori, nunc & posthac nullum faciat præjudicium, nullámque generet jacturam, sed per omnia jura ordinaria finantur illæsa.

Cap. XIII.

De regulis Cancellariæ Papalis, novis technis & reservatis super casibus futuris.

20. Adhæc Cancellariæ Romanæ regulæ, quas ad sua compendia subinde excogitare solent Curtisani, ac toties ferre ac revocare; nec non & aliæ subinde novæ artes excogitari cœperunt, quibus beneficia Ecclesiastica ex Germania Romam eò faciliùs pertraherentur, ad gravare orúrque: ita, ut si Germanorum quispiam beneficiorum aliquod ambiat, id quod non aliunde, quàm ex Curtisanorum manu, magna numerata pecunia, aut pensione annua reservata, assequi possit. Neque in hoc Curtisanorum inexplebilis auri sitis contenta quiescit, quin novas quotidie artes excogitet, qualis est & illa: cùm super beneficio aliquo vacaturo, dum aut tria millia aureorum ad futuros casus reservantur collatoribus ordinariis, tam Ecclesiasticis, quàm secularibus, eorumque juri ordinario, ac ipsis denique Ecclesiasticis beneficiis in prægrande exitium, perniciem, attenuationem & detrimentum. Nam quum casus aliquis futurarum reservationum existit, ad sequimtque, is beneficium, cui priùs tot reservata erant super hoc millia, tum ad supremam opem (techoas profectò inauditas) confingunt, permutationum scilicet reservationem, surrogationem, reservantes sibi ingressum, regressum, accessum, atque alias id genus decipulas, quibus jus ordinariorum collatorum ita exhauritur & attenuatur, ut aut nunquam, aut vix tandem post multorum annorum curricula, patroni ac collatores ordinarii ad jus suum patronatus pervenire possint.

Cap. XIV.

De Ecclesiasticis beneficiis, Curatis, & non Curatis, in genere.

21. Nec minùs & illud in Romana curia hucusque observatum est, ut gratiæ & reservationes pectorales, mentales, generales & speciales regressus, accessus, incorporationes, uniones, & concordata, quod suis vocant excogitatis nominibus, ob pecuniæ & privaò lucri amorem, super beneficiis ac prælaturis, præsertim per Germaniam, Curtisanis à sede Romana concederentur. Neque hoc contentus fuit habendi sceleratus amor, quin & ea ipsa beneficia ac Prælaturæ prædictæ, societatibus mercatorum pnentum ære, cum onere census mediocris, sed ita, ut dehine latiùs venderentur, conceduntur. Qua subtili practica atque techna factum est, quòd plurima, aut certè pinguium benefi-

 ciorum,

ciorum, magna, si non maxima portio ex Germanorum manu Romam est tralata; quæ beneficia hinc idiotis inidoneis, ac inhonestis etiam personis, non ratò sunt collata: & quidem nec Germanis, sed barbaris, qui Germanam linguam neque loquantur, nec intelligant; ut inauditum dictu hoc inde sit secutum, quòd ovibus Christi præfecti sunt pastores, quorum etsi oves vocem fortè audierint, non intelligant. Verùm gravius etiam inde oritur Germanis onus, quòd quum beneficia hæc & Parochiales Ecclesias ipsi propria persona neque possidere, neque gubernare possunt (quod tamen pastoris officium in primis sibi postulabat) nimirum ut subditis parochialibus, & integritate ac innocentia morum, egregium de se præberent exemplum, ut oves suas, tanquam oves Christi, doctrina solida, syncera, ac ea puris Evangelii fontibus hausta, quantum ad salutem animarum ovium pertineret, ipsi pastoresmet pascerent. Eorum verò neutrum per pastores illos subdititios curatur. Primùm enim ipsi, qui beneficia hæc Ecclesiastica à mercatoribus, quo prædictum est, assequuntur modo, quia propria persona possidendum ea sunt minus idonei: Ideo hæc eadem aliis æquè, aut longè etiam quàm sint, ad onus hoc inhabilioribus, pro annuo censu locant; non secus, atque census ac redditus annui ex agris locantur & emuntur, ut is demum habeatur emptor idoneus, qui plurus mercem licitaverit. Ita planè pro precii quantitate elocantur nunc per Curtisanos Ecclesiastica beneficia. Dehinc quum ferè fiat, ut majus precium annuum offerat, qui ad Ecclesiæ munus quàm minimum sit idoneus; evenit, ut conductitii illi pastores (an prædones rectiùs quis eos dixerit, dubium est) simplici Christi plebeculæ pro Evangelii limpidissimo fonte, turbidas, protritas, ac ruderibus oppletas, propinent lacunas, dum legendas (quas vocant) Sanctorum, nec ab Ecclesia receptas, & gentilibus fabulis, quàm Christianæ & Evangelicæ doctrinæ similioribus, ad populum Christi publicè in concione docent. Quid enim aliud docerent indoctè docti, ac idiotæ illi, qui lanam magis, quàm salurem ovium, ut curarent, munus hoc Ecclesiasticum pecunia etiam non modica conduxerunt, ac mercenarii sunt, non (quod Evangelium abominatur) pastores. Ita enim fit, ut Christi simplex plebecula, per suppositítios hos pastores, à germana Christi fide, ac in Deum fiducia, in quibus sola requiescit animæ salus, ad hominum superstitiosa somnia ac commenta, per quæ res familiaris mercenariorum conductitiorum, quàm Christi gloria augeatur potiùs, ducatur, trahaturque, ac multiplicibus etiam exactionibus interim gravetur plebs Christi: quando hoc solum curant conductores, ut ultra pensionem locatori pendendam, res ipsa eorum quoque reddatur lautior; expilaturque interea suis nummis à cæteris nationibus, unde nulla nec mutua benevolentia, aut gratiarum actio speranda ei est, Germania: quanquam beneficia hæc non ad exteros, sed suos, hoc est Germanos, ut pertinerent, primùm fundaverit. Quapropter sacri Romani Imperii Status obnixè quoque rogant, ut præfata onera ac gravamina, per quæ tam immenso pecuniarum cumulo spoliatur Germania, quæ hinc per Curtisanos malè prodigitur, radicitus ac penitus tollantur & auferantur, ita ut beneficia per Germaniam nemini, quàm natis Germanis, qui personaliter ea possideant (id quod & æquitas & honestas ipsa sibi postulant) posthac conferantur, ac concedantur.

Cap. XV.

Quibus nexibus Archiepiscopi ac Episcopi à suis Capitulis ob collationem beneficiorum sint astricti.

22. Nec tantùm beneficia ac parochiales Ecclesiæ Romæ, ob pecuniæ favoris, aut familiaris consuetudinis amorem, indoctis, turpibus, ridiculis, ac offendiculorum plenis conferuntur personis: Sed & simile quiddam ab Archiepiscopis & Episcopis committitur, qui per eorum Capitulares congregationes ita obligantur, ut omnia præpinguia beneficia, Curata ac non Curata (quæ proculdubio à fundatoribus primùm, ut ad doctos ac integros pertinerent viros, sunt fundata) Capitularibus Canonicis, utcunque ad hoc inidoneis, conferre necessum habeant: qui dehinc talia beneficia simplicia ac Curata, indoctis, ac ludicris personis, modò quàm maximum pendeant censum annuum, elocant, æquè atque suprà de mercatorum societatibus dictum est: ita quòd possessores illi conductitii, majorem partem ex illicitis exactionibus vivere, atque ob id subditos eò ampliùs onerare coguntur. Similiter & cum cæteris Cathedralibus Collegiatisque Ecclesiis, ac earum Capitulis agitur. Item & per Præpositos, reliquosque in dignitate constitutos agitur idem, interim dum sua conferunt beneficia Ecclesiastica.

23. Præterea, qui pinguiora, ita ut prædictum est, habent beneficia, ac Ecclesias Parochiales, utcunque annuas pensiones amplissimas, ea locationis titulo, à conductoribus percipiant, quibus redditibus à laicis fundatoribus beneficia hæc ampliter sunt dotata, tamen committunt locatores, ut domus beneficiariæ, præ neglecta ædificiorum cura, penitus collabantur. Nihil enim aliud curant beneficiorum personati isti possessores, aut locatores, quàm ut pecuniæ æquo majorem summam quotannis à conductoribus recipiant, ac eandem hinc in varios, sed in inhonestos, illicitos, ac offendiculorum, peccatorumque plenos usus convertant: de salute & cura animarum, vel subditorum, vel etjam eorum, quorum ea marsupio vivunt, hoc est fundatorum, prorsus apud hos nulla mentio, respectus (velut Megarensium olim) planè nullus. Ea propter sacri Rom. Imperii Status, ac Principes & Proceres laici, hic quoque, supplicant, Sanctitas Pontificia velit eam offendiculorũ sylvam, turbatum

rerum

rerum ordinem, ac onera hæc justo graviora, tollere, emendareque; ac Archiepiscopos, Episcoposq;, ab obligatione, qua ex promissionis prædictæ nexu tenentur, liberare, solutosque reddere, ac edicto cavere, ne posthac Archiepiscopi & Episcopi, talibus adstringantur vinculis; sed ut dehinc nulli beneficium Ecclesiasticum, curam habens animarum, conferatur, qui non sit doctrina, ætateque & moribus ad hoc idoneus, qui & honestam, ac Presbytero dignam vivat vitam, & qui ipse propria illud possideat persona: nec plura quidem, sed unum tantùm beneficium Curatum, seu Parochialem Ecclesiam, Christianè, hoc est sine offendiculis ullis, sed multo, cùm doctrinæ, tum vitæ integritatis fructu administret.

CAP. XVI.

De Prælaturarum commendis, ut vocant, & Incorporationibus.

24. Item, & illud hucusque notoriè observatum fuit, ut Abbatiæ multæ, Cœnobia item plura, ac reliquæ id genus domus, seu Ecclesiasticarum personarum congregationes, fundationes scilicet Imperatoriæ ac Principales, Cardinalibus, Episcopis, ac cæteris Prælatis, in tutelam commendarentur incorporarenturque. Quare factum est, ut per Cardinales, Episcopos ac prælatos illos, quibus ita, ut dictum est, commendatæ erant Abbatiæ ac Monasteria, ita sint attenuata, exhaustaque, quòd cùm antehac in uno illorum monasteriorum quadraginta, quinquaginta, aut ultra hoc etiam personæ satis commodè potuerunt foveri; ut nunc ægrè quinque, sex, aut decem necessariis provideri possit alimentis. Quæ res omnis in privata compendia ac commoda Cardinalium est excogitata. Unde nedum plura oriuntur offendicula, sed & gravamina oneraque ardua, ac non ferenda Germanis. Ideoque & hîc supplicatur, Abbatias prædictas, Monasteria, ac religiosas cæteras domus, denuo in integrum jus eorum, pristinumque rerum statum restituendas, cavendumque posthac, ne cuiquam tales Commendæ, ut vocant, seu incorporationes concedantur.

CAP. XVII.

De Collegiatis Ecclesiis, quæ super Nobilibus tantùm fundatæ sunt.

25. Insuper, licet quædam sint Collegiatæ Ecclesiæ per Germaniam, quæ à Nobilibus, & in hoc, ut Nobiles tantùm summæ atque mediæ sortis ad eas reciperentur, primùm sunt fundatæ, in quibus perdiutinæ observatæ ac præscriptæ consuetudinis privilegium est, ut tantùm Principes, Comites, Barones, aut alioqui Nobiles acceptari possint, & debeant: Attamen laudabiles hæ consuetudines, jura ob scripta, privilegia Papalia, nequaquam curantur, manutenenturve; sed è regione agitur per Curtisanos, ad liberæ electionis Episcoporum, Præpositorum, ac Decanorum, & Canonicorum præpeditionem, ut Coadjutores aliqui, contra Capitularium voluntatem ac consensum, efficiantur. Nec raro Curtisanis, licet indoctis & ignobilibus, parantur ad Canonicatus hujuscemodi accessus, non obstantibus statutis & consuetudinibus, & privilegiis præscriptis: ita quòd nobilibus Germanis beneficia subtrahantur, & hæc eadem ignobilibus, vel ob pecuniam, vel familiarem consuetudinem hoc pacto conferuntur: ut, licet impetrantes ignobiles ad ea non admittantur, obstante sibi cõsuetudine; tamen si quis Principum, Comitum, Baronum, Nobiliumve hæc eadem à Curtisanis impetrare velit, cum colore quodam excogitati oneris, ab eisdem vel emere, vel annuo cẽsu redimere cogatur: quamquam subinde alia huic negotio prætexantur vocabula; quæ res ipsa quoq; Nobilibus Germaniæ, supremæ atq; mediæ conditionis, in magnum cedit onerum ac gravaminum cumulum.

CAP. XVIII.

Inveterata Privilegia manutenenda.

26. Ad hæc, quamvis omnia Ecclesiasticis ac laicis statibus privilegia ac immunitates sint concessæ, Præposituras, aliaq; beneficia & officia per se conferendi atq; eligendi: attamen per Sedem Romanam novæ subinde excogitatæ sunt technæ ac practicæ, per quas privilegiis prædictis derogatur multifariam; imò ea penitus tolluntur, ac turbantur. Ea propter rogant sacri Romani Imperii Status, hoc emendandum, & in posterum cavendum, ac unumquemq; cum suis juribus & privilegiis defendendum, manutenendumq;. Id quod rei æquitas ipsa per se sibi postulat.

CAP. XIX.

De Annatis.

27. Quantum ad Annatas, ut vocant, attinet, quas Ecclesiastici Prælati, Romano Põtifici quotannis pendunt, quasq; ante aliquot annos Germani Principes Sedi Rom. sub certis usq; annorũ metis, eo tamen modo, ut persolverentur, consenserunt, quo pecunia hæc ad nihil aliud, quàm cõtra Turcas parandam defensionem, Romæ tanquam deposita, fideliter adservaretur. Verùm, cùm anni, in quos præfato modo consensum erat per Germanos, jam olim effluxerint, ac annatas depensas, non contra Turcas, sed aliò experientia Germani Principes didicerint, versas: Ea propter per omnes Imperii ordines illud ipsum pro onere non mediocri huc allegatur, supplicaturq;: id quod in responsione generali oratori Pontificio data, ac in primis ex Cæsareæ Majestatis literis, ad Sanctitatem Pontificiam eam ob rem scriptis, liquidò magis reperitur, quam ob causam laici Status Rom. Imp. vela complicanda censuerunt.

Cap. XX.

De contributione Ecclesiasticorum, ac religiosarum domuum, contra Turcas; ac pro defensione juris & tranquillitatis publicæ.

28. Item, postquam laicorum Imperii Statuum majores Ecclesias, Monasteria, cæterasque religiosas domus per Germaniam, ad laudem omnipotentis, ita ampliter atque hoc pacto dotarunt divitiis auxeruntque, quòd jam laici ipsi vix tertiam aut quartam partes in bonis temporalibus possident; atque ob eam causam, necessitati, tam Ecclesiasticorum quàm laicorum sublevandæ, propugnandæque, ac manu defendendæ paci ac juri publicis; nec non & in Turcas, cæterosq; Ecclesiæ Catholicæ, ac sacri Romani Imperii hostes parandæ expeditioni, præ rei ũ inopia vires minùs suppetunt: Ideo negotii ipsius exigit necessitas, æquitasq;, quòd sanctitas Pontificia ita æquè ac paternè rem temperet, ut Ecclesiastici etiam, tanquam qui ampliores possident divitias, nedum contra Turcas ad ferendum opem teneantur auxiliares porrigere manus: sed ad tuendum jus publicum, ac tranquillum reipub. Christianæ statum, quotannis pecuniæ quippiam contribuendũ: ita quòd Archiepiscopi & Episcopi, Ecclesiasticis Prælatis ac personis suæ ditioni subjectis, ipsi soli ad ferendum hanc opem, contributionem prædictam indicere, jus ac potestatem habeant.

29. Atque illud eo moderamine agatur, ut Electores, cæterique Principes & Magistratus laici, ab Ecclesiasticis Proceribus, in eorũ Principatibus, Comitatibus, oppidis, ac territoriis, in exercenda jurisdictione non perturbentur, aut præpediantur. Nempe hac re fiet, quòd laici inter Ecclesiasticos jus, ac tranquillitatem publicam tueri; & Ecclesiastici sub laicis degentes, eò faciliùs ac commodiùs etiam jus quemq; suum defendere, ac manutenere poterunt, cùm Ecclesiastici paria onera unà cum laicis Magistratibus ac Gubernatoribus provinciarum ferre, & cõtribuere jubebuntur, quemadmodum ad idipsum ex Christiana & Germana charitate, ac ob æquitatẽ, paritatemq; servandam, alioqui tenentur, obligatique sunt.

30. Et quandoquidem omnes Ecclesiastici, in primis ac præcipuè, meritò pro viribus contra Turcas, tanquam hostes Christianæ fidei, ad ferendam opem, parandam defensionem, recuperandumq; manu, quas olim crudelis ille ferro subjugatat Christianorũ provincias, teneãtur: Eam ob rem, pro licito, bono, ac pariter Christianæ reipub. utili & necessario, visum placitumq; est, ut si quando exigere id necessitas videbitur, quòd mũdus & preciosior supellex Ecclesiarũ cathedralium, monasteriorum, cæterarumque Ecclesiarum ac religiosarum domorum, auri, argenti, unionũ, aliorumq; preciosorum lapillorum, denique & campanarum pars non necessaria, pro communi Christianæ reip. utilitate in medium conferatur: ne thesaurus ille Ecclesiæ Turcis potiùs, quàm nobis custodiatur, adservetùrve. id quod & per Græciæ regnum jam olim usuvenisse experiẽtia ipsa docuit. Quæres Turcis magno cessit lucro, præsidioque; quando reperto hoc Ecclesiæ mundo, seu thesauro, militibus suis comparare potuerunt uberiorem commeatum; ut eò instructiores hinc cæteras Christianorum urbes oppugnarent ac provincias.

Cap. XXI.

Ut personæ Ecclesiasticæ ob perpetrata maleficia commeritam nullam luant pœnam.

31. Item, quicunque Ecclesiasticos recipit ordines, majores seu minores per hoc omnium pœnarum magistratuum secularium, utcunq; magna perpetret maleficia, immunis esse contendit. Neq; hoc ita ordinati temerè præsumunt: quòd ab Ecclesiasticis summæ conditionis statibus in peccandi hac licentia manutenẽantur. Sæpenumerò enim compertum est, ut quum ira consecratis, præsertim Sacerdotibus, per jura canonica legitimæ uxores sint interdictæ; quòd dehinc pudicitiam matronarum, virginum, laicorum scilicet uxorum, filiarum, sororumque attentant, ac noctu interdiúque sollicitant. Efficiunt quoque per assiduum ac indefessum laborem, partim muneribus, donis ac blanditiis, ut complures honestæ alioqui virgines & matronæ, partim etiam in secretis, quas vocant, Confessionibus (id quod eventu ipso compertum est) diuturna opera labefactentur, ad peccata, offendiculáque commoveantur. Nec rarò etiam evenit, ut ii, uxores ac filias, maritis patribusque detineant, & removentur; minantes interim, gladio, aqua, ignive, ultoros repetitas uxores: atque tantorum malorum segetem ex libidine insana contrahunt; mirum quid latrociniis, homicidiis, innocentum delatione, igni, rapina, furto, falso cudendo numismate, ac mille scelerum formis, interim contra divina humanaque jura omnia, non sine magno etiam aliorum offendiculo, libertimè ac impunè quotidie committant. Nempe immunitate ac peccandi sua licentia, quam ex privilegiis canonum sibi usurparunt, in hoc freti. Cùm enim & semel compertum habent, licere eis impunè quodquid libuerit; tum nedum magistratibus civilibus, sed & suis Episcopis ac superioribus medium ostendunt unguem, quodcunque illi vel jubeant, vel vetent. Et tandem ut in peccatis maleficiisque perpetrandis magis adhoc foveantur, præter omnem æquitatis rationem, aliquatenus interdictum est Archiepiscopis, & Episcopis, ne malefactores hos publicè criminali judicio reos agere possint, nisi priùs degradatos: id quod tantis sumptibus, tantaque pompa celebrari oportet, ut propterea perquam rarissimum uncti illi malefactores merita plectantur pœna. Adhæc adstringuntur, obliganturq;

Episcopi

Episcopi per sua Capitula, ut personas in sacris ordinibus, quod dicitur, constitutas, secundum Canonica etiam jura, pœnis utcunq; levibus, punire, affligereque non audeant. Quæ res tota eò spectat, ut ex disparitate hac, inter laicos ac Ecclesiasticos simultates, dissidia, atq; odia plus quàm Vatiniana oriantur.

32. Illud quoque non mediocriter timendum est, ut si personæ Ecclesiasticæ, jam dicti oneris, aliorumque maleficiorum causa, quæ quotidie perpetrare pergunt, non æqua jura, judices æquos, paresque pœnas habeant; quòd eorum vita offendiculosa apud laicorum vulgus tumultum quempiam, seditionemque pergrandem, nedum contra ipsos, Ecclesiasticos scilicet, sed & contra magistratus, ac superiores omnes, quòd impunita sinant maleficia tam notoria, commotura, excitaturaque sint.

33. Quapropter necessitas, æquitasque ipsa sibi postulant, ut Ecclesiasticarum personarum prædicta præsumpta privilegia abrogentur, aboleantur, è medio tollanturque, ac illarum gratia finaliter sanciatur, caveatur, ac statuatur, quòd ordinati in majoribus vel minoribus constituti, unà cum personis laicis, æqua habeant jura, æquos judices, paresque pœnas: ita quòd Ecclesiastici ultra laicos, in paribus delictis, nullam prætendere possint prærogativam, immunitatemve, sed ut quisque delinquentium Ecclesiasticorum, sub quo deliquit judice, ob commissum suum maleficium, secundùm delicti qualitatem ac mensuram, non secus atque alii malefactores, pœna à jure communi Imperii imposita delicto commensurataque, plecti, puniri, & affici possit atque debeat. Id quod verè Ecclesiasticis, hoc est probis & eruditis viris, dubio procul, impendio magis arridebit: tantum abest, ut per hoc lædi jus eorum putent. Hac re namque fiet, ut titulo tantùm Ecclesiastici, alioqui improbi nebulones, ad obedientiam majoribus debitam, ac ad bene honesteque vivendum compellantur; adhæc seditiones, simultatesque inter eos atque laicos præcaveantur, evitenturque. Denique & hoc ipso laici ad observandum, colendumque integræ vitæ Ecclesiasticos eò magis invitabuntur, promovebunturq;.

CAP. XXII.

De onere Banni, seu Excommunicationis.

34. Item, Romæ cæterisque in locis per Archiepiscopos ac Episcopos, aut certè eorum Ecclesiasticos judices, multi Christianorum ob causas prophanas, ob pecuniæ denique, ac turpis quæstus amorem excommunicantur; multorumque, sed eorum in fide infirmorum, conscientiæ per hoc aggravantur, & in desperationem pertrahuntur; ac denique ob pecuniæ, lucrive tantulum, aut alioqui res minimi precii, ad internecionem usque animæ corporis, honoris, atque rei familiaris, contra divina humanaque jura perducuntur. Quando nemo, nisi ob convictum hæreseos crimen, excommunicationis gladio feriendus, aut pro seclusò à Christiana Catholicaque Ecclesia, sacris literis testantibus, reputandus est. Ea propter sacri Romani Imperii Principes, Proceres ac Status laici rogant, ut Pontificia Sanct. tanquam fidus, Christianus, ac pius pater, velit præfatum onus Banni, seu Excommunicationis, apud sedem Romanam penitus abolere, ac apud cæteros Archiepiscopos, Episcopos, & eorum judices Ecclesiasticos ablegare, tollere, & denique ita sancire, cavereque, ut nemo ullam ob causam, quàm manifestum ac convictum hæreseos crimen, & quantum ad Sacrosanctam Christi fidem attineret, excommunicationis fulmine feriatur, aut pro seclusò à Christiana ac Catholica Ecclesia habeatur. Periniquum siquidem est, fideles Christi ob temporalium bonorum, lucrive, aut deniq; ullam aliam humanarum constitutionum transgressionem, excepta hæresis perfidia, à Deo Opt. Maximo, suaque Ecclesia Catholica excludi, sejungi, separatique.

CAP. XXIII.

Quo pacto multi cohabitatores oppidorum excommunicati, & ipsi utcunque innocentes excommunicantur.

35. Item & illud in plerisque sæpiusculè evenit, quòd vicinorum excommunicati decem, & eo amplius, quos tamen causa nihil omnino contingit, cum ipso principali excommunicationis pœna aggravantur: & non ob aliud, quàm ut officiales, Ecclesiastici scilicet judices, faciliùs, citiusque pro libidine sua miseram plebeculam depeculentur, ac pro suo libitu, eorum abutantur simplicitate, ipsosque principales ad quascunque etiam iniquas acceptandas transactiones per hoc compellant, adigantque. Nam etiamsi excommunicatus ipse, unà cum uxore, liberisque suis, per intolerabile hoc & iniquissimum Banni onus in exilium ire cogatur, quòd hac in re nullus sit Officialibus modus, neque finis, neque ulla facultatum ratio: Tamen nullus est hominibus illis respectus, num industria, dat ave ad hoc opera, & per contemptum; an necessitate ita impellente, vel casu potiùs, vicini cohabitatores, cum excommunicato ipso participarint, commerciumve habuerint; aut sufficiensne hæc fuerit concivibus causa, quare excommunicatum meritò solum vertere jussisse debuerant, horum pensi habetur nullum. Sed unum curatur hoc per Officiales, ut, quoùsque principalis ipse excommunicatus, solvendo non est, concives ac vicini sui, utut culpa vacent, ad solutionem tamen quod superest debiti, cogantur. Quod si aliquando Officialibus in os obtrudatur, contra domestica, nempe canonica sua, eos hoc moliri jura, quæ pecuniæ causa quempiam excommunicari,

aut

aut interdictum edici vetent: Nihilominus tamen idipsum conantur, caussantes interim, non ob pecuniam, sed contumaciam, quæ tantò fit major, quantò, unde sibi originem ducit, minorem habeat causam, tales excommunicari; atque hac decipula, avaritiam suam Officiales, nugando contegere nituntur.

Cap. XXIV.

Item & de illicitis interdictis.

36. Præterea, cùm Sacerdos, aut alioqui Ecclesiastica persona, casu occiditur; tum nedum occisor excommunicatur, sed & totum oppidum, aut totus pagus, iniquissimè interdicitur: quod interdictum eousq; durat, tam diuq; interrupta pendent publica Christianorum officia, quousq; vel occisor, vel tota incolarum ejus loci communitas fecerint homicidii compensationem, homicidiumque expiarint: non considerato eo, dederitne occasionem, ut se gesserit probè, vel nequiter versatus fuerit occisus sacerdos, vel aliàs Ecclesiastico ordini ascriptus; licet jura canonica ipsa in quibusdam casibus, modum negotio præscribant. Prægravanturq; itaque ex delicto unius, centum alii nihil tale commeriti, nedum contra communem æquitatem, sed & contra omnia divina & humana jura.

Cap. XXV.

De abrogatione feriatarum aliquot dierum.

37. Insuper & feriarum festorumque dierum tanta copia laicorum vulgus non mediocriter urgetur. Nimirum, cùm tot sint religiosi facti dies, ut vix ægrè tempus agricolis suppetat, quo fructus agri, tot sudoribus è terra pellectos, aliquando aqua pluvia, immodicove æsto, non rarò etiam grandine, aliâve tempestate periclitantes, in horrea conferant: quos tamen fructus, si non feriarum solennibus præpediti forent, commodè, ac citra jacturam ex agro legere, domumque ferre potuissent. Adde, quòd feriatis quoque diebus (qui dubio procul bono consilio, ac in Dei Opt. Max. honorem, primùm bene sunt feriati) innumera perpetrantur delicta, peccataq; & scelera potiùs, quàm his omnipotens colatur, venereturve. Id quod res ipsa notorium facit: tantum abest, ut testibus hoc egeat. Eamq; ob causam sacri Rom. Imp. Status laici consultius putant, ac reipub. Christianæ conducibilios, si effrenis feriarum (quæ animis, quàm externo cultu Christianis, hoc est his, quibus à peccatis semper feriandum est, rectiùs celebrantur) festorumq; dierum numerus paulò coërceatur in arctum, minuaturq;.

Cap. XXVI.

De Domibus ordinum militarium, ac Baliviis, ut vocant, per Apuliam Siciliamq; ordini militari Teutonicorum vi, doloq; Germanorum ditioni ereptis.

38. Item licet Dominis ordinis divæ Mariæ virginis, quos vulgò Fratrum Teutonicorum vocant, ex liberalitate Romanorum Imperatorum celeberrimæ memoriæ, item & Principum, Comitum & Baronum, in eos collata, cæterorumque Nobilium contributa auctione, certa bona temporalia, ac redditus & census annui, per Apuliam, Siciliam, reliquamque Italiam, empti sint atque adaucti, non ob aliud, quàm ut contra hostes Christianæ religionis, ad pugnam instructiores forent, haberentque Germani Nobiles pariter & fidei Catholicæ propugnatores, unde commodiùs & honestiùs vitam militiæ semper paratam vivere possent: ea ex bonorum asse Præfecturæ ejus ordinis aliquot, quas vulgò Balivias, ac à commeatu ordini parando, Commeaturas vocant, distinctæ sunt, & distermina tæ per classes, quas & quietè sine cujuspiam turbatione, per multa secula possederunt, usurparuntque: Attamen per præcedentes Romanos Pontifices ordini prædicto bona talia erepta, ac Cardinalibus, Archiepiscopis, Episcopisq; illisq; nec Germanis, nec præfati Ordinis militaris exsistentibus, collata traditaq; sunt. Quemadmodum & in hunc usq; diem militaris Germanorum Ordo his ipsis, spoliatus, carere cogitur. Insuper priores Romani Pontifices domus ordinis supradicti locatas, nato Italo, nempe Hieronymo Veneto tradiderunt, ac concesserunt: Eumq; ordinis sæpedicti insignibus decorarunt; contra Romanorum licet Pontificum ac Imperatorum statuta & Privilegia, toties antehac per eorum prædecessores roborata, quibus ad Germanos tantùm Ordinis milites, ut hæc omnia pertinerent, cautum, sancitumq; est.

Deinde & Romanenses Curtisani, ordinis supramemorati domos per Italiam, Bononiæ puta, Papalibus Bullis ac provisionibus attentare conati sunt: quo facto, ordinem ad litigandum secum Romæ coëgerunt. Id quod non ad mediocrem perniciem & ipsius ordinis, & totius Germanicæ vergit nationis. Demum Germanis Stablore quoq;, divi Benedicti Monasterium, contra fundationis quanquam jura, superioribus paucis equidem annis ereptum est, ac in commendam, ut ajunt, Cardinali Columnæ collatum: quæ omnia in perniciem tendunt, ac irrecuperabile Germanicæ nationis detrimentum; attentatumq; est, quicquid id est, contra jus & phas, ac æquitatem omnem. Eapropter imperii Status hîc quoq; rogant, Sanctitas Pontificia velit Militari Teutonicorum ordini, bona erepta, censusq; & redditus ablatos, absq; ulteriore mora redhibere, reddere, ac restituere; aut idipsum, ut quantocyus fiat, mandare, curareve: quemadmodum juris, bonique & æqui ratio hoc sibi postulat.

Cap.

CAP. XXVII.

De oneribus sacri Romani Imperii statuum laicorum, contra Archiepiscopos, Episcopos, caterosq; prælatos Ecclesiasticos, eorum quoq; Capitula, ac suffectos judices, quos vocant, Ecclesiasticos.

39. Præter onera suprà memorata, Archiepiscoporum, Episcoporum & Prælatorum, quòd hi, ut prædictum est, à sede Romana conservatores delegatos, atq; id genus alios plerosq; Ecclesiasticos impetrant judices, per quos laici non ferendis aggravantur modis; quòd non omnino infrequenter evenit, ut laici in periculum ac perniciem animæ, æstimationis, corporis atq; bonorum perducantur, ac quantum per hos stat judices, pertrahantur etiam. Sed hîc nondum finis. Sunt enim complura adhuc alia gravamina, prout sigillatim ea per capita nunc recensebuntur.

CAP. XXVIII.

Primum, quibus modis laicorum bona immobilia ad Ecclesiasticorum manus; & non contrà, ab Ecclesiasticis ad laicos perveniant.

40. Item, quum à sede Romana constitutionibus sit cautum ac provisum, ne bona Ecclesiastica, præsertim immobilia, regulariter personis laicis, unquam distrahi aut vendi possint; & tamen Ecclesiastici, nulla cogente necessitate, sed tantùm, ut eorum res familiaris reddatur lautior, crescantque census, nunquam non cessant, laicorum prædia emptionibus, innumerisq; aliis modis ad se pellicere, si qua tandem sit possibile via. Quod ipsum quoq; Statibus laicis grave, damnosum, ac intolerabile est. Quamobrem sacri Romani Imperii Status laici, reipub. Germanorum utile, necessariumque putaverunt, si omnia bona immobilia, soli scil. quæ posthac aliquo, quocunq; tandem titulo, à laicis ad Ecclesiasticos pervenirent, posseot à laicis superioribus, quorum ditioni prædia hæc subjecta forent, tandem ab Ecclesiasticis redimi, lui, atque justo precio vendicari: non considerato, quicquid contra hoc privilegiorum prætenderent Ecclesiastici.

CAP. XXIX.

Quomodo Episcopi bona hæreditaria Ecclesiasticorum ad se trahere conentur.

41. Nec rarò & illud facto contigit, quòd quum personæ Ecclesiasticæ bona hæreditario titulo, à majoribus suis, unà cum cæteris cohæredibus, jure hæreditario sibi fortè usurparent; ac si dehinc intestati decessissent Ecclesiastici, tum per Episcoporum nonnullos sibiipsis bona illa hæreditaria laicorum vendicari cœperunt: non in mediocrem proximorum, venientium ab intestato cognatorum, perniciem ac jacturam. Quæ res ipsa quoq; laicis non ferenda, imò, omnimodo onerosa, intolerabilisque est.

CAP. XXX.

Quo ingenio, bona quædam laica, quæ Ecclesiis, aut aliis religiosis domibus certis pactionibus vendita sunt, vel hypothecata, ditioni Ecclesiasticæ subjugari conentur.

42. Adhæc, si quando casu ita contingit, quòd bona laica temporali jurisdictione subjecta, fructibus, redditibus, censibusve annuis Ecclesiis, ac cæteris religiosis domibus legentur, vendantur, hypothecentur, aut quovis alio titulo tradantur, vel à laicis erga Ecclesias ac monasteria annuo censu tributaria efficiantur; moliuntur Ecclesiastici, talia prædia laica, ex civili potestate ac ditione in Ecclesiasticam transferre, atq; huic utcunq; iniquo illicitòve conatui, Episcopi, Ecclesiasticiq; patrocinantur prælati, tuenturq; rem longè iniquissimam; tantum abest, ut in hoc quemquam revereantur Ecclesiastici.

CAP. XXXI.

De collatione beneficiorum Ecclesiasticorum jam primùm fundatorum.

43. Item, quum beneficium aliquod Ecclesiasticum à laicis summæ vel mediæ conditionis primùm fundatur, dotaturq;, tunc quidam Episcoporum primam ejus beneficii collationem sibi usurpare nituntur; ac beneficii ipsius dotationem, fundationem ve priùs confirmare recusant, quàm eorum intentioni acquieverint, qui beneficia ex suis censibus dotarunt, hoc est, fundatores & patroni secundùm jura etiam Canonica Collatores ordinarii.

CAP. XXXII.

De confirmationibus beneficiorum Ecclesiasticorum non necessariis, atque aliis id genus gravaminibus.

44. Præterea si quis novam fundationem beneficii Ecclesiastici fraternitatisve erigere, atque eandem confirmandam petere velit, quamquam confirmationis hujusce, de jure ac æquitate minimè indigeat: Nihilominus tamen fundatores beneficiorum præter modum, pecuniarum exactionibus, ad vivum usq; adgravantur, exuguntur q;, ac per Romanorum statuta, technas ac subtiles practicas, eò adigun-

adiguntur, ut fundationes hæ omnes; quamvis minimi sint precii, necessariò confirmentur. Quod ipsum non mediocre Germanorum laicorum est onus.

Cap. XXXIII.

De subsidiis, & aliis oneribus, quæ imponuntur Ecclesiasticis, qui collatores habent laicos.

45. Deinceps, si quando contingit, Ecclesiasticam personam à laico beneficio aliquo dotari, & Episcopo pro investitura accipienda præsentari; tum Episcoporum in spiritualibus, ut vocant, Vicarii, pro investitura tantum erogant æris, præsentatis illis, quãtum collatum beneficiũ in annuo habet proventu; nonnunquam etiam, quantum bimo. Ita enim altera portio exigitur Episcopo, & reliqua interim Archidiacono, aut Archipresbytero pro investitura, vel possessionis traditione.

46. Insuper nimiumq; pro viribus, illicitis exactionibus gravant Episcopi beneficia, subsidiis nimirum; nullę licet subsint urgentes, aut illud sibi admodum postulantes causę, hoc est, quod jura vocant, manifestæ & rationabiles: ultra etiam modum quem jura communia in casibus evidentibus & necessariis præscribunt. Illis nempe casibus, quibus solis jura subsidium ab Ecclesiasticis erogari permittunt; fitque ejus rei immodico usu, ut Presbyteris vitæ necessaria, vix aut certè ne illa quidem relinquantur. Demum & in totius populi caput hoc redundat onus, quando ita premuntur Sacerdotes, ut respirare eis non liceat; ni vicissim subditam plebeculam arrodant. Ita ex onere fentur onus, eousq; ut nullum gratis, nisi numeretur semper aliquid, ministrent sacramentum, Ecclesiæq; Christianæ donum, ad quod tamen præcipuum gratis ut facerent, darentque ea gratis, quæ nullo ære redimi possunt, atque ipsi gratis accepissent, sacrosancti Evangelii attestantibus literis, tenebantur. At illud res ipsa fecit notorium.

Cap. XXXIV.

Quo pacto sæpius, & quidem plures unà indocti atq; inidonei ordinentur sacerdotes.

47. Item Archiepiscopi, Episcopi, & eorum suffecti, quos Suffraganeos vocant, sæpenumerò plures indoctos, idiotas, inhabiles, vilesque ac ludicras personas, ad sacerdotii functionem ordinant: qui cum ex ministerio Ecclesiæ, ad quod minùs sunt idonei, vivere non possint, tamen neque aliunde vel ex beneficiis, vel propriis hæreditariis bonis, unde vitam Presbytero dignam ducere queant, habent; sed tantùm imaginarios & fictitios, aliquando neq; illos quidem, secum ferunt titulos: fitque dehinc, aut ex innata malitia, aut mortuve levitate, aut qua premuntur egestate (sicut res est malesuada fames) ut inhonesta exerceant commercia, ac munia sacerdotibus obeant indigna. Quæ res ansam subinde ministrat, verè Ecclesiasticos, ac Christo sacros Presbyteros floccipendendi, nihiliq; faciendi; quòd illorum vita coram universo populo offendiculis sit quam refertissima. Interim à quibusdã Episcopis, sex corruptis testibus ad hoc adhibitis, dignus ne sit sacerdotii munere, vel minùs, ordinandus, fides adhibetur; qui passim quosq; indignissimos simularis suis vocibus testantur dignos, adque hoc ministerium aptos ferunt & accommodos: licet non rarò nullus personatorũ illorum testium, ordinandum, vel de facie, albus an ater sit, noverit; conanturq; ita Christianis sanctionibus, sub persona, fuco, atq; fictitio tantùm prætextu satisfacere.

Cap. XXXV.

De impensis immodicis, quæ in Ecclesiarum consecratione insumuntur.

48. Insuper quum Ecclesias ac templa, prætenuia quidem, Deo dicant, sacrantq; nonnulli Suffraganeorum, subditos utcunq; per se egestate laborantes, superfluis, minimeq; necessariis sumptibus onerant: neq; hoc contenti, quin munera quoque, & illa quidem immodica, à misera plebecula exigant.

49. Item quum laici Ecclesiis altaris donant ornamenta quædam, nec non casulas, & similia, ac in Dei honorem pecunias suas expendunt; nihilominus tamen Suffraganei exigunt, ut talia, priusquam ad altaris convertantur usum, consecrentur, pro qua demum consecratione munera ac dona petuntur innumera. Quapropter æquum est, ut tales abusus deleantur. Et si Suffraganei frustra laborare nolint, ut unicuiq; prælato aut plebano talia faciendi permittatur potestas.

Cap. XXXVI.

Quemadmodum cœmiteria nonnunquam superfluè, ac minimè necessariò consecrentur.

50. Demum, si fortè sine armis, pugnis tantùm & capillis in cœmiterio, duo, pluresve manus conserant, aut rixam habeant, ad sanguinis usq; quantumvis modici effusionem; tum ad interdictorum severitatem recurrunt Ecclesiastici, nec priùs publica Christianorum redintegrant officia, quàm civium universitas cœmiterium denuo magna pompa, gravibusq; nec profectò minoribus impensis consecrari curaverit, quàm primùm, ut prædictum est, ex prophano redditus sit sepulturæ is locus sacer. Quæ omnia in caput tandem redundant laicorum.

51. Item,

51. Item, Suffraganei excogitaverunt, ut solùm ipsi, & nullus alius Sacerdos, laicis campanas baptisent: credunt deinde simpliciores, ita affirmantibus Suffraganeis, tales campanas baptisatas, dæmones & tempestates pellere. Quapropter innumeri plerunque adhibentur compatres: præcipuè verò, qui fortuna pollent, exorantur, qui baptisationis tempore funem, quo campana religata est, tangunt, ac Suffraganeo præeunte, (quemadmodum in parvulorum baptisatione fieri solet) omnes pariter respondent, ac campanæ nomen ingeminant, vesteque nova, quemadmodum & Christianis fieri solet, campana induitur. Inde ad sumptuosa properatur convivia, quibus præcipuè compatres, ut eò largiùs munera offerant, adhibentur; nec non Suffraganei & eorum Capellani, cum multis aliis ministris regaliter pascuntur. Nec hoc satis est, sed & Suffraganeo mercedem persolvere necesse est, quam illi munusculum vocare solent. inde evenit, ut aliquando etiam in parvis villis centum floreni in tali absumantur & expendantur baptisatione: quæ res non solùm superstitiosa, sed etiam Christianæ religioni contraria, ac simpliciorum seductio, & mera est exactio. Veruntamen Episcopi, ut Suffraganeos vel vilissima obærare possint mercede, talia & adhuc absurdiora tolerant. Res igitur tam nephanda & illicita meritò aboleri debet. Cæterùm si conducere videtur, ut campanæ consecrentur (ita enim Suffraganei baptisationem appellant, quoties à prudentioribus de hac re interpellantur) conveniens erit, ut talis consecratio per unumquenque fiat sacerdotem: quemadmodum cum aqua benedicta, sale, herbis, & similibus fieri solet: idque absque precio & expensis laicorum; ne populus simplex ita seducatur, & damno afficiatur, nec non avantiæ detestandæ præsumptio evitetur.

Cap. XXXVII.

Quemadmodum de nova sancti cujuspiam celebritate partem petant oblationis.

52. Deinceps, si fortè per diœcesin Episcopi alicujus nova efferatur Sancti celebritas, ad quem passim concursus fit; tum Episcopi aut Prælati eo loci, oblationum omnium tertiam, aut certè quartam partem sibi vendicare præsumunt. Quod tamen domestica eorum, nempe canonica jura, eis non permittunt; quin oblata illa pecunia, potiùs ac meritò, pro totius Christianæ reipub. necessitate, ad contrahendam militum manum, parandumq; expeditioni bellicæ commeatum contra Turcas usurparetur; aut certè in proximi verteretur necessarios usus.

Cap. XXXVIII.

Quo pacto illicitam à Præpositis monasteriorum Deo dicatarum virginum petant pecuniam.

53. Item, quum monasteria aliqua Deo dicatarum virginum, per Præpositos, seu Præfectos gubernentur, qui tamen ad libitum officio hoc moveri possunt (neq; enim perpetua est hæc Præpositura) attamen Episcopi, acceptationi aut missioni Præpositorum, priùs consensum suum adhibere recusant, quàm à monasteriorum Deo devotarum, simpliciumq; puellarum, pecuniæ aliquid numeratum fuerit.

54. Item, quum Abbas quispiam, aut Abbatissa eligitur, coguntur iterum per Suffraganeos consecrari; licet antea ut monachi & moniales satis superq; sint consecrati; Suffraganeumq; cum suis regiè excipere & pascere, ac insuper tanquam muneris loco, magnam persolvere pecuniam. Quæ res non in parvum damnum cedit monasteriorum; sed etiam illorum, quibus monasteria illa sunt subjecta.

Insuper Pontifices Summi multa ac varia in curia Romana excogitarunt officia, quæ ipsi immani vendunt precio: quod quidem illi persolvere coguntur, qui (ita jubente pontifice) opera taliū indigent officialium, seu scriptorum. Hinc evenit, ut natio Germanica, præcipuè verò Episcopi, quoties Pallium redimunt, aut confirmationem à Romano petunt Pontifice, ac multi alii oppidò aggraventur, ac longè plùs, quàm elapsis annis, pecunias suas dilapidare compellantur. Hinc facilè conjicere licet, quot Romæ, quantiq; laquei pro emungendis nummis tendantur. Quapropter talia officia meritò deleri debent.

Cap. XXXIX.

De Archipresbyterorum officialibus, & aliis judicibus Ecclesiasticis.

55. Archipresbyterorum quoq; officiales, ut plurimùm, sunt indocti, inhabiles; insuper & scurrilibus moribus, nihil pensi habentes, nihil aventes, quam pecuniam. Et quàm notoriè in publicis degant peccatis ac facinoribus, quotidiano discitur usu; per quod laici, quos ob admissa debito modo corripere, ac in pietate Christiana eruditiores & meliores reddere debebant, nedum ad meliorem frugem non perducuntur, sed offendiculis onerantur ponis. Adhæc per leves ac viles bas officialium personas, in quorum conscientiis, nulla Christianæ pietatis viget ratio, sed tantùm sceleratus habendi amor, laici miserè ad vivum usq; in bonis suis spoliantur, ac deprædantur. Id quod Archiepiscopi & Episcopi, si quidem revera, quod dicuntur, essent, hoc est Christi pastores, dubio procul, diutiùs non tolerarent, ovesq; Christi talibus offendiculosis pastoribus curandas, minimè commendarent, pascendasve committerent.

Cap. XL.

Quàm iniquè laici ad vetitum trahantur Ecclesiasticorum tribunal.

56. Ferè & hoc quoq; accidit, ut laici ad Ecclesiasticorum, licet periniquè, trahantur judicium. Nam etiamsi actor sit Ecclesiasticus, qui laicum reum judicio convenire intendit; attamen nihilo magis ordinariæ jurisdictioni reorum deferunt, quin passim Ecclesiastici tales reos, laicos scilicet quascunq; etiam ob causas civiles ac planè prophanas, ad Ecclesiasticum tribunal, refragantibus omnibus etiam juribus, pertrahere admittuntur: quum tamen maximè conveniat, ac jure non ignoto sit, quàm expressim cautum, actorem rei forum sequi debere.

Cap. XLI.

Quo pacto magistratuum civilium subditi, propter debitam pecuniam, ad judicia Ecclesiastica pertrahantur.

57. Præterea Ecclesiastici sæpiusculè laicorum subditos, ob debita pecuniaria, coràm Ecclesiastico judice in jus vocant, ac prægravi eorum judiciorum ordine eosdem inibi vexant atq; excutiunt; licet à civili magistratu, adeoq; judice reorum, ordinaria justitia, jurisq; debita executio eis nunquam fuerit vel denegata, vel diutius, quàm par sit, procrastinata: sitq; ita per actorum, ut dictum est, petulantiam, quia conventi judicio Ecclesiastico laici, varios ob casus jus suum non ita examussim, vel deducere per imprudentiam, vel non probare per simplicitatem, noverunt, neq; edocti sunt; ut in prætentam pronuncientur excommunicationem, ac irreparabile rerum suarum perducantur detrimentum, perniciem & jacturam.

Cap. XLII.

Quàm iniquè laicis judicibus præbeatur occasio, ab Ecclesiasticis subditorum suorum petendi remissionem.

58. Insuper & alias ob plores causas illicitas, à judicibus Ecclesiasticis contra personas laicas emittuntur citationes ac monitoria: quanquam tales judices, publica etiam testante fama, indubitanter perspectum habeant, vocatos ita in jus ad dirionis suæ terminos minimè pertinere, illosq; ad ordinarium jus remittendos fore. Quod ipsum quoq; laicorum subjectis, non ferendis modis, grave onerosumq; est. Nam & si causæ, personæq; tales, ad instantiam magistratuum civilium, ac laicorum superiorum petitionē, tandem ad jus dictus laici ordinarium remittantur tribunal: nihilominus tamen ita immeritò in jus vocati, gravibus onerantur impendiis, damnis, & expensis; eò quòd superiores suos laicos, quos non rarò ultra centesimū lapidem peregrè abesse contingit, primùm requirere, dehinc literas missionum ab his impetrare, ac tandem eas ipsas judicibus Ecclesiasticis mittere coguntur: interim nunciis ad hoc conductis eroganda est pecunia, cessandum à quotidianis operibus, ferendæ impensæ itinerum atque Advocatorum. Quòd si fortè superiores suos in jus vocati non continuò imploraverint, missionum literas impetrarint, easque judicibus prædictis transmiserint ac ad monitionem usque processum interea sit: jam Ecclesiastici judices vel requisiti hinc à vocatorum superioribus, quæcunque tandem in jus vocati sit causa, remittere tamen ita vocatos atque admonitos ad ordinarium judicem laicum, recusant.

Cap. XLIII.

Quòd judices Ecclesiastici causas aliquot speciales, licet laicas, ita suæ asserant ditioni, ut omnino eas remittere nolint.

59. Quum apud Ecclesiasticum judicem, ob decerptum virginitatis florem: item ob illegitimè natorum, hoc est, naturalium liberorum statum, aut servientium mercedem, viduarúmve, quæcunq; etiam judicio ventilantur causæ, contra laicos reos; tum vel interpellati à litigantium laicorum superioribus, judices Ecclesiastici, terminum tamen sistendi jure, nec circumducere, aut ad se in jus vocatos, ordinariæ jurisdictioni ut remittant, precibus induci possunt.

Cap. XLIV.

De aliis illicitis & inutilibus expensis causarum prophanarum, quæ ad Ecclesiasticos judices trahuntur, ac denuo remittuntur.

60. Adhæc, quum laicus coram judice Ecclesiastico, ut suprà dictum est, iniquè in jus vocatur, demumq; ad petitionem judicis ordinarii remittitur: tunc temere agentis procurator, qui tam malè in jus vocari fecerat laicum reum, mercedem suam, à convento, qui tamen temerè ad vetitum tractus fuit judicium, petit; cogiturque dehinc excommunicationis pœna innocens ille ultra expensas, quas ob malam in jus vocationem in itinera, procuratores, proque impetrandis & redimendis missionum literis, necessariò expenderat. Adde & neglectorum operum æstimationem, jam tandem nulliter & inique emissos judiciarios persolvere, atque ære non immodico, coactus licet, pensare. Namque id si fortè recuser, anathematis præstò est gladius: hoc ei minantur judices Ecclesiastici fulmen, ni persolutis vocationum literis, habendi libidinem ipsorum satiaverint. Ita afflicto additur afflictio.

ctio. Neq; juris ratio, quæ temerè in jus vocato, refundendas dictat expensas, à judicibus his curatur quicquam: imò judiciarius hic eorum ordo, ex diametro, quod ajunt, cum juris boniq; & æqui ordine pugnat. Eum tamen judiciorum ordinem, non ob aliud (quantum conjectura assequi licet) hactenus ita religiosè observarunt, quàm ut plurima actorum turba per hoc ad eorum alliceretur tribunal. Ita semper iniquum, ex re, quæ meritò debebat esse æquissima, student facere lucrum.

Cap. XLV.

Quomodo nova per violentiam instituantur decimarum præstationes.

61. Item, etsi laici per multa annorum curricula de certis eorum prædiis, neq; majores, neque exiguas, ut vocant, præstiterint decimas: tamen per Ecclesiasticos judices, apud quos iniquis litigant conditionibus, auctoritate judiciaria, ita eis fit negotium, ut aut petitas judicio decimas, sive quidpiam aliud est, quod ab eis exigitur, præstare, persolvereq;, aut excommunicationis pœnam ferre, necessum habeant. Neq; hoc temerè. Nam etiamsi à sententia, quantumvis iniqua, Romam appellaverint, non eos fugit, quàm onerosus atq; dispar sit & illic litium eventus.

Cap. XLVI.

Quo pacto Ecclesiasticorum officiales ac suffecti, & ipsi laicos ad Ecclesiasticorum tribunal in jus trahere conentur.

62. Ad hæc omnia personæ Ecclesiasticæ, nedum ipsæ per se laicos, quibus dictum est, ac similibus casibus, ad Ecclesiasticos trahunt judices; verùm etiam Ecclesiasticorum officiales, suffecti, procuratores, domestici famuli, famulæq;, ac deniq, ipsorum etiam subditi, conantur, adnituntur, q; idem juris, quod eorum habent superiores, sibi ipsis quoq; asserere, usurpareq;.

Cap. XLVII.

De causis injuriarum, quæ coram Ecclesiastico ventilantur judicio.

63. Tandem, si quando ex facto evenit, ut Ecclesiasticus contra laicum injuriarum agere, illatas forte verbo injurias, intendat: conatur Ecclesiasticus judex eas ipsas quoq; suæ jurisdictioni vendicare causas quo denuo reus judicio conventus, ordinario juri, suæque eripitur atque eximitur jurisdictioni.

Cap. XLVIII.

Quemadmodum causæ prophanæ, ob interposita juramenta, Ecclesiastico tribunali asserantur.

64. Insuper & id præsumunt officiales, si quàdo in causis prophanis, ac inter personas Ecclesiæ minimè sacratas, dicatásve, sed omnino laicas, data fide, seu præstito juramento, verbo, vel in scriptis, pacta, obligationes, contractus, vel promissiones factæ sint, vel celebratæ: quòd eam ob rem, atq; hujus prætextus ratione, tales prophanæ laicæq; causæ coram ipsis potiùs, quàm ordinario judice agitari debeant: quæ nova Ecclesiasticorum techna usu si incresceret, ac diutius toleraretur, jam actum foret de civili causarum auditorio; quòd omnes prophanæ civilésq; causæ, contractuum atq; transactionũ, hac via necessariò ad Ecclesiasticos pertraherentur. Quis enim contractus, quæ transactio, quæ denique inter paciscentes conventio, quæ non sit solenni ita stipulatione, aut promissione vallata? Illuc nimirum rerum veniremus, ut in totum civilia eluderentur judicia. Quod nedum contra æquitatem ipsam, contra omnia iura scripta, sed & civili magistratui intolerabile foret. Nam ut demus hoc interim Ecclesiasticis judicibus, de perjurio commisso, notionem ut habeant: nihilo magis per id causæ ipsius principalis, contractus putà, aut transactionis, quamobrem ille pejeravit, judices competentes erunt; quin perjuros illos ob religionis transgressionem manifestariam tantùm iudicio convenire possent, ac Canonicam huic indicere mulctam; reservata tamen civili magistratui, qui perjuros pœnali judicio secundùm civiles sanctiones plectere jus habet, commissa sibi ob id pœna.

Cap. XLIX.

Quonam modo reformationes suorum judiciorum nec observent, neq; manu, hoc est, executione debita tueantur.

65. Præterea, nedum rationi consona jura communia, sed & Ecclesiarum aliquot cathedralium propriæ Reformationes notoriæ, in quam plurimis casibus negliguntur, irritaq; fiunt, dum contrarius ex eisdem ducitur sensus. Exequuntur enim hæc contra hos tantùm, quorum potestatem ipsi non reverentur. At si res potentiores, aut eos, quibus manu pares esse non possumus, contingat, tum ex juris sui rigore remittunt quippiam. Nam etsi maximè Episcopi locorum ordinarii, aut eorum officiarii à vim passis, aut his, quibus contra jus injuriæ illatæ sunt, pro debita justitiæ executione, ac talium gravaminum onerúmve abrogatione interpellentur. Sæpenumero tamen evenit, ut querela hæc, vel Præpositum contingat, vel Decanum, vel certè Capitulum, ac Ecclesiæ canonicos Capitulares, hoc est eos, contra quos loci hujus ordinarius Episcopus utcunque æquitati favens, remorante eum hac

 via,

via, in electione præstita, ac promissa fide, meritam transgressionis emendationem atq; mulctam præsumere, eisq; infligere non audeat.

66. Ad hæc Episcoporum ac Prælatorum nonnulli, pro tempore Ecclesiasticorum judiciorum Synodorumq;, ad suum libitum, speciales quasdam & prætentas ferunt reformationes, ordinationes, leges atq; statuta, quæ ipsa multifariam à jure communi dissident, ac seorsim toti civili magistratui & jurisdictioni, eorumq; subditis derogant, atq; perniciem adferunt. Neq; ullam præ se ferentia æquitatem, quòd ad Ecclesiasticorum privata compendia, inq; laicorum necem sint excogitata atq; efficta. Eamque ob rem laici ea acceptare, aut his parere minimè tenentur. Nam neque ipsi Ecclesiastici domesticas has suas constitutiones secundùm rationabilem, synceriorem, ac germanum æquitatis intellectum, observant. Etenim tametsi reformationes bujuscemodi, ut plurimùm statuant, coram officialibus, eorumq; Ecclesiasticis consistoriis, manifesta ac notoria tantùm, minimeq; occulta delicta, debere agitari atq; ventilari, considerariq; in primis salutem animarum, & honorem Jesu Christo debitum, potiùs quàm pecuniarum lucrum: Attamen ejus rei oppositum, atque ex professo contrarium, negotium ipsum, innumeræq; aliæ conjecturæ ac circumstantiæ plus liquido manifestum reddunt: id quod partim ex suprà enumeratis, partim ex recensendis sequentibus articulis, utcunq; succinctis, cuique æstimare facile est.

Cap. L.

Quemadmodum plus pecuniæ, quàm pœnitentiæ peccatoribus imponant.

67. Patrum canonibus sancitum est, spiritualibus ac manifestis peccatis, spiritualem pœnitentiam seu satisfactionem imponendam esse; ut sic non pecuniæ lucrum, sed potiùs animarum salus quæri intelligatur. Id quod supra etiam memoratum est. At Ecclesiastici judices & officiales, perperam animadversis canonibus, dictam spiritualem pœnitentiam in tantum exasperant, aggravant & augent, ut laici, priusquam eam satisfactionem acceptare velint, pecunia magis sibi ab ipsis immunitatem comparent: qua re laici multum premuntur, Ecclesiastici contrà multum ditantur, utpote, qui in suum privatum commodum, & partis agunt munus, & judicis; quod tamen omnibus juribus dissonum est.

Cap. LI.

Quem in modum honesti viri & mulieres ex falso rumore sæpenumero graventur.

68. Accidit etiam nonnunquam, quòd viri & mulieres coram Officiali, seu Ecclesiastico tribunali, ut delictorum ac scelerum sontes, sinistro rumore deferuntur, ac non priùs per sententiam innocentes declarantur, quàm ubi se jurejurando purgaverint: qua purgatione facta, in pristinum æstimationis statum restituuntur. Et quamvis tam sinistrè denuntiatis incommoda, damna, impensæ, eam ob rem perpessæ, meritò refundi deberent: nihilominus tamen innocentes ipsi in dictæ restitutionis fidem Officiali, Ecclesiasticóve judici, duos aureos, cum aurei quarta parte, pro absolutoriis literis, nequaquam necessariis, numerare coguntur. Et hoc est, cur Officiales, Ecclesiasticique judices, tam iniquas & illicitas, rumoris falsi, atq; delationis causas, ita adsectentur, ad se evocent, solisq; sibi vendicent. Id tamen ipsum non sine magna singulari, ac gravi jactura mortalium committunt. Nam sæpius evenit, quòd altercantes mulieres, ira, invidia, seu alio quopiam adfectu commotæ, invicem se maledictis impetant, conviciis proscindant, in tantumq; dementetur, quòd altera alteram vel adulterii, vel magicæ artis ream insimulet. Quod ubi coram Officiali deducitur, tum illa, quæ per iracundiam alteram probris ac contumeliis adfecerat, jurisjurandi sacramento sese excusare, ac purgare cogitur: scilicet, quicquid injuriarum in alteram profuderit, id omne non ex certo animi proposito, sed ira, invidiaque profectum esse: parique modo altera, quæ adulterii, necromantiæve insimulata est, suam innocentiam, quodq; prædictorum nequaquam sibi conscia sit facinorum, juramento detegere jubetur. Interim verò quilibet apud se facilè conjicere potest, in talibus causis, mulieribus, sive memoratorum scelerum vacuæ sint, sive iisdem criminibus obnoxiæ, jurandum tamen esse, dummodo famam, honorem, ac vitalem spiritum retinere velint. Qua ex re non solùm illicitum pecuniarum lucrum quæritur; sed & deliberatæ pejerationes extorquentur, secularesque jurisdictiones, & judices in eorum mulctandi officio impediuntur. Et sic contra rationem, impunita remanere delicta necessarium est.

Cap. LII.

Quomodo Ecclesiastici judices illicitum ex jactatis matrimoniorum causis petant interesse.

69. Deinceps, quum inter virum atq; fœminam, de pangendis matrimonialibus sacris illis fœderibus, negotium, quod inter eos fortè agebatur, eousq; processit, quòd ab alterutra partium matrimonii contractus, ex pactionibus illis, ratus, perfectusq; prætendatur; at inficietur altera: datumque est, ab altera alteri personæ vestium, aut alioqui mundi muliebris quidpiam, tanquã arrabonis loco, adservandũ ac custodiendum: accidatq; deinde, ut asserti contractus, matrimonii scil. contemplatione, contrahentes, ad Ecclesiasticum perveniant tribunal, ac ibidem per sententiam, in diversum ire jubeantur, separenturque: Tum judex ille Ecclesiasticus iniquè hoc sibi in hac causa prætendit interesse: nimi-

nimirum, ut omne, quicquid hinc inde arrabonis vice traditum sit, ut hoc sibi cedat tanquam commissum. Id quod nedum contra omnia jura, sed & æquitatem atque honestatem ipsam proculdubio est.

Cap. LIII.

Quibus artibus judices Ecclesiastici causas promiscuas, quæ coram civili etiam magistratu in judicium deduci possunt, sibi solis vendicare conentur.

70. Item, licet complures sint causæ ita promiscuæ jurisdictionis, ut secundùm jura communia, apud Ecclesiasticos atque civiles judices agitari & puniri possint: sæpiusculè tamen evenit, ut quum civiles judices, concessam sibi hac in re provinciam & jurisdictionem administrare atq; exercere velint; quòd id ipsum ne faciant, per judices Ecclesiasticos, sub excommunicationis pœna eis interdicitur, prohibenturq;. Quod si diutius perstare deberet, brevi Ecclesiastici judices à civili magistratu, ejusq; jurisdictione, quascunq; etiam causas eximerent, suæq; assererent ditioni. Id quod Cæsareæ Majest. cæterisq; Imperii Romani membris grave est, & intolerabile. Et quanquam secundùm jura communia, manifesta perjuria atq; adulteria, maleficiorumq; præstigiæ, ac consimiles aliæ causæ, per Ecclesiasticos ac civiles judices, promiscuum, uter occuparit, civiliter pro tempore plecti possint, habeatq; ita præventio hac in re locum: Attamen Ecclesiastici judices contra omnia jura, causas bujuscemodi, solis sibi, suæq; jorisdictioni usurpare conantur. Quod ipsum jurisdictioni civili non ferendum est onus ac gravamen.

Cap. LIV.

Quemadmodum causa prophanæ, sub prætextu denegatæ executionis, ad Ecclesiasticorum consistoria trahuntur.

71. Item, si quando personæ laicæ in causis etiam omnino prophanis, à judicibus Ecclesiasticis citationes impetrare conentur, praetextantque magistratum civilem, debitam sibi juris executionem facere neglexisse; ante quam summariè saltem per evidens aliquod docuerint instrumentum, justitiam, ut queruntur, sibi denegatam: citationes tamen, atque alii judiciarii processus à judicibus Ecclesiasticis, ad solam petentium querelam his decernuntur. Quòd si deinceps ad petitionem, vel civilis judicis, aut partis in jus vocatæ, causæ bujuscemodi ad ordinarium tribunal remittantur, præfigitur civili judici per breve quatuor hebdomadarum, putà tempus fatale; intra quod, actoris intentioni & querimoniæ ex integro, atq; ex asse executionis ordine satisfaciat. Ac si in arctissimo ita præstituto termino, sententia diffinitiva, aut non fertur, vel executioni lata non mandatur; libertatem dehinc judex Ecclesiasticus dat actori laico, coram suo tribunali, ulteriùs procedendum: fitque non rarò, (mirum hoc auditu) ut causa, quæ intra mensis spacium coram civili consistorio agitari, peragique debebat, quòd hæc eadem apud Ecclesiasticum judicem triennio, aut eo ampliùs, pendeat hinc indecisa.

72. Ajunt præterea judices Ecclesiastici, in talibus casibus, prophanas ad se causas pertrahere sibi licere; si magistratus civilis in administranda justitiæ executione negligens inveniatur: è regione tamen ferre minimè possunt, ut in pari casu idem juris cum eis servetur; nimirum ut in causis Ecclesiasticis quispiam, de neglecto cultu justitiæ ab Ecclesiasticis apud laicos, aut civiles magistratus conqueri, ac justitiam sibi per civiles magistratus administrari postulare possit: quanquam jura communia in genere diffiniant, statuantque quo pacto canonica civilibus, & è regione canonicis civilia jura operâ suppetiasq; ferre debeant.

Cap. LV.

Quo pacto Ecclesiastici judices, seculares causas, prætensa præscriptionis prætextu, in se transferre conentur.

73. Neq; hoc plerisque longa experientia rerum ac eruditione doctis probatur, quòd judices Ecclesiastici quibusdam in locis diuturni usus, quasi possessionis, adimpletæq; præscriptionis prætextu, laicorum controversias coram se dirimendas hactenus præsumpserunt. Nam ea ex re Cæsarea Majest. Romanumq; Imperium haud parum detrimenti patitur: utputa, quòd non minimus Imperii honor, temporalis scilicet jurisdictio, memoratæ præscriptionis velamine minuitur, attenuatur, & penitus ab Imperio ad Ecclesiasticos transfertur. Quod contra recepta, apertaq; jura, nemo est qui nesciat: quibus statuitur & cavetur, ut nulli præscriptioni, quantumvis longæ, adversus præeminentem, tum Papæ, tum Cæsaris potestatem sit locus.

Cap. LVI.

Quàm iniquè homicidæ, aliiq; peccatores, ab Ecclesiasticis judicibus duplici afficiantur pœna.

74. Quum divina humanaq; jura vetent, ut nemo duabus cædi debeat virgis: meritò plerisq; quibus cerebrum est, nonnullarum Cathedralium Ecclesiarum odiosa statuta, perversosque mores, quibus utriusque sexus homicidas, reliquosque majorum, minorumve criminum reos hucusque vexarunt, detestantur. Nam hactenus servata est consuetudo, quòd homicidii, similiumq; facinorum, quos

casus Episcopis reservatos vocant, rei, peracta in aurem confessione, publicam pœnitentiam, in totius populi conspectu, cum magno suorum ipsorum dedecore, ignominia, infamia, subire coguntur. Quæ quidem pœnitentiæ forma non usquequaque improbanda foret; utpote, quæ ad primitivæ Ecclesiæ instituta quàm proximè accederet: si hac contenti, non etiam ampliorem justo, peccantibus egregii, sti, maleq; officiosi Officiales extorquerent pecuniæ summam, dupliciq; delinquentes punirent pœna. Quare, mirum quàm multi offendantur. Quòd quàm iniquum, quamq; longè à Christi instituto sit alienum, cuiq; sanæ mentis conjectura assequendum relinquitur.

CAP. LVII.

Quomodo funesta pecuniæ intuitu Ecclesiastici judices & officiales illegitimas cohabitationes & usuras tolerent.

75. Præterea Officiales, auri sacra pellecti fame, usuras ac pecuniæ fœnus illicitum, nedum non interdicunt; sed & passim permittunt, fovent, ac tutantur. Insuper etiam Clericos, Religiososq; & seculares, accepto ab eisdem annuo censu, publicè cum suis concubinis, pellicibus, & aliis id genus meretricibus, illegitimè cohabitare, liberosq; procreare sinunt. Quæ res ambæ quantum scandali, periculi, detrimenti, fortunis, animabus & corporibus pariant, non est quod recenseatur; quum nemo id, nisi talpa cæcutiat magis, non videat.

76. Præterea contingit aliquando, quòd alter conjugum, belli, votorum, seu alia quapiam causa peregrè proficiscatur; qui si aliquanto diutiùs, quàm alterius conferat libidini, absit: tum Officialis alteri (pacta tamen numerataq; priùs mercede satis magna) cum alia victitare persona ac cohabitare indulget, non præhabita priùs diligenti vestigatione, superstésne sit abiens conjunx, an naturæ concesserit. Et ne hoc eorum factum à quoquam calumniari posset, tolerantiæ nomen ei, non sine magno mortalium offendiculo, sanctiq; matrimonii contemptu indiderunt.

CAP. LVIII.

Ut officialium delegati, seu Synodales judices, illicitos è domibus census exigant.

77. Et hoc Germanis posthac non ferendum onus est, quòd Synodales judices quarundam regionum oppidula & vicos ostiatim peragrant, censusq; è domibus annuos exigunt: quos ubi tenuis plebecula persolvere nequit, protinus cum excommunicationis jaculis petitur; ad eorum quoq; censuum solutionem cum summa rei familiaris attritione, atq; attenuatione compellitur. Quod si penitus amoveri non potest gravamen, aliquo saltem fine ad æqui boniq; regulam coërceatur.

CAP. LIX.

Quo pacto hebdomataria pecunia à mechanicis exigatur.

78. Pari modo proximè memorati judices, quibusdam in locis à stabulariis, pistoribus, laniis, propolis, molitoribus, ejusdemque generis mechanicarum artium professoribus, qualibet septimana pecuniam postulant: qua fortè per inopiam non soluta, Ecclesiastico ad id fulmine adiguntur.

CAP. LX.

De iniquis Ecclesiasticorum arestis, ut vocant, & impedimentis.

79. Non mediocrem item superioritatis & jurisdictionis temporalis jacturam Cæsarea Majest. Romanumque Imperium patitur, ex malè observata hactenus, pluribus in locis, diuturna consuetudine: videlicet, quòd Ecclesiastici judices, ubi inter duos laicos civilis orta est controversia, ad alterius partis petitionem literas inhibitorias emittunt, quibus alteri partium mandant, ne inceptam coram seculari, seu suo judice, litem prosequatur; sed in Ecclesiastico coram sese judicio compareat. Cui mandato ubi pars vocata obtemperat, & se suamq; causam ad suum ordinarium judicem remitti in judicio petit: tum primùm libellus, articuli, exceptiones, replicæ, duplicæ, & cæteræ id genus scripturæ, utrinq; producuntur; quibus, reliquisq; actis & agitatis, perlectis, numeratisq; potiùs, quàm ponderatis, tandem interloquuntur, controversiam coram se ventilandam esse. Cui sententiæ propterea, velint, nolint, parere coguntur: etiamsi maximè ea gravemur: quòd appellationem ad curiam Romanam interpositam, ob immensos, tum labores, tum impensas prosequi nequeant. Neque enim cuivis commodum est, adire Romam. An verò talibus, similibusque sententiis se suspectos reddant, nécne; cuilibet bono viro conjiciendum relinquitur. Unum hoc certum est, quòd ex jam enumeratis casibus, copiosa civilium causarum sylva, jurisdictioni temporali, ac civili magistratui, in dies subtrahitur atque eripitur. Quod non solùm juribus & æquitati, sed etiam rationi contrarium esse dignoscitur.

CAP. LXI.

Ut plerią, inopia rerum laborantes, judicialium expensarum, variorumą, laborumą & expensarum formidine, ad iniquas transactiones compellantur.

80. Neque hoc silentio præteriri potest, quòd Ecclesiastici judices & officiales, miseros ac simplices laicos, multoties ad illicitas, iniquas, sibique penitus nocivas transactiones adigunt. Nam siquan-

si quando eos in jus vocant, magna patronorum, rabularum forensium, scribarum, cæterorumque, quorum opera in judiciario strepitu uti necessum habent, caterva, nullo ære conducta, sed gratuito conquisita, stipati astant, ac pauperibus illis propè anhelis, egestate pressis, id hominum genus, non nisi magno conducendum est. Quod ubi fortunæ, reique familiaris tenuitas denegat, ut penitus caussa, etiam justissima, decidere velint; transactionem seu compositionem utcunque iniquam inire coguntur. Qua re quantum graventur tenues, nemo est qui non facilè id deprehendat.

CAP. LXII.

In multis Ecclesiasticorum consistoriis, externi causarum patroni & procuratores, quàm non admittantur.

81. Et hoc hactenus Germanis multum adtulit molestiarum, quòd per Ecclesiasticos judices, nulli [illegible] ram se litigantium partium, aliis nisi advocatis & procuratoribus licet, quàm iis, quos sibi suisque [illegible] bunalibus, jurisju andi sacramento obnoxios reddiderunt. Ne tamen nihilominus externi patroni à litigantibus consulantur, adeò breves præfigunt terminos, ut aditi nequaquam possint. Et ne hoc eorum factum tanquam æquitati contrarium, improbari possit, se id in controversiæ commodum facere affirmant; quò celeriorem per consistorii juratos procuratores sortiatur exitum. At interim meridiana luce clarius apparet, qua sinceritate, quàve dexteritate id agatur. Nempe compertum habent officiales, se suósque superiores, à consistorii advocatis & procuratoribus timeri. Et sic miseri clientes patronorum verecundia, dum quod contra Ecclesiasticum judicem, ejusve superiores, quacunque in parte facere possent, in judicio proponere non audent, ultrà quàm par sit, negliguntur. Quam rem Ecclesiastici Prælati, iique quorum in territorio tale exercetur consistorium, quum prohibere, penitúsque eradicare deberent, tuentur, ac defendunt. Et id potissimùm eam ob causam; ut si quando ipsis, subditísve ipsorum in Ecclesiastico judicio experiundum sit, dicti advocati & procuratores contra ipsos, exteris suis clientulis, ea quæ causæ sibi postulat necessitas, consulere, in judicióque proponere vereantur: ne, si diversum facerent, Prælatos sibi infensos, judicésque sibi malè propitios redderent: talemque advocatorum & procuratorum metum ac formidinem, nemo est, cui vel cerebrum sit, cui læva in parte mammillæ cor saliat, qui inficias ire vel possit, vel audeat; cùm id quotidiana experientia adeò elucear, ut nemini non, nisi fortè iis, qui nondum ære lavantur, sit exploratissimum. Quotus enim quisque est advocatorum, vel procuratorum qui non amore, spe, timore, invidia, favore, muneribus, similibúsve adfectibus, animo non aliquando, rectóque consilio dejiciatur: quum nihilominus vacui etiam prædictorum adfectuum, vix tandem precibus, pretióve inducuntur, ut nihil diligentiæ, laborum nihil, nihil item clientuli jurium prætermittatur. Enumeratis verò gravaminibus, nulla præsentior adhiberi posset medicina, quàm si litigantibus à certo usque limite, & advocatos, & procuratores vel consulere, vel ad consistorium secum adducere liceret.

CAP. LXIII.

Quàm levibus ex caussis, pauperibus Sacramenta denegentur.

82. Et hoc facinus Christi disciplinam profitentibus penitus abominandum est: quòd iis, quibus est res angusta domi, ubi parochis & Ecclesiis ad diem solutioni destinatum, per inopiam satisfacere nequeunt, corpus & sanguis Christi, sacrosancta, quæ nobis sacramenta in remissionem peccatorum reliquit, denegantur: immò quasi pignus præcluduntur; non attenta ulterioris dilationis, & quidem modicæ, petitione. Quanquam tales similesque caussæ, pro conditione sua, coram secularibus judicibus, meritò finem sortiri deberent.

83. Item, quum agricolæ Autumni tempore vindemiare cupiunt, quemadmodum unicuique ad sui utilitatem facere licet: nihilominus tamen, si vindemia illa displicet spiritualibus (ut vocant) qui eo loci decimas possident, miseris inhibent agricolis, sub excommunicationis, nec non pecuniarum pœna, ne uvas colligant priùs quàm ipsi id permittant: unde evenit, ut sæpe pauperculi illi non parvo afficiantur damno; cùm uvas suas, quas maximis expensis & laboribus per integrum coluerunt annum, vindemiare non audeant. Etiamsi illi interim vel frigore pereant, vel etiam marcescere incipiant; tantummodo ob decimarum lucrum iniquum, sæpius etiam ob invidiam detestandam. Quæ ambo contra jura sunt divina, fas, & omnem pietatem, ac ideo meritò aboleri debent.

CAP. LXIV.

Ut Ecclesiastici Synodis abutantur.

84. Nec minùs molestum, grave, & Germanorum vulgo intolerabile est: quòd Synodales judices pluribus in locis quotannis id, quod non nisi post annorum intercapedinem ut fieret, juribus permissum est, obequitant, ac mirum, quid fictitiæ jurisdictionis, aut superioritatis exerceant: hoc interim constat, simplici popello hac via, necessaria subtrahi alimenta: neque talis peragratio eo fine & ordinatione, qua summis pontificibus instituta est, observatur. Nam pro pœnis & correctionibus, quibus facinorosos & criminum fontes à vitiis deterrere deberent, pecuniam præsentem & numeratam, & quicquid denique eis in lucellum cedere potest, exigunt. Id quod in superioribus etiam partim memoratum est.

CAP. LXV.

De Canonicis Cathedralium & Collegiatarum Ecclesiarum, parochis, reliquisque religiosis personis: & primùm, Quod iniquis nexibus Episcopi & Prælati à suis adstringantur Capitulis.

85. Illicitum est & hoc, planeque iniquum, quod Canonici Ecclesiarumque Cathedralium præeminentiores, quorum in manu potior Ecclesiasticorum judiciorum, Synodorum, ac censurarũ pars sita est; reliquique Collegiatarum Ecclesiarum canonici, quibus eligendi superiorem potestas est, nullum in Episcopum, seu Prælatum eligunt; nisi Se prius jurejurando astrinxerit, planeque devoverit; literis quoque interdum, instrumentisque sigillo probè munitis caverit, ipsis ipsorumque ordinatis judicibus ac officialibus in nullo, utcunque gravi, vel inhonesto, intolerabilique proposito, se contrarium fore. Ac si quando eos delinquere contigerit, impunè eis per ipsum, ut hoc sibi liceat.

CAP. LXVI.

De non ferendis ultrà oneribus, quibus misera plebs pro Sacramentorum administratione gravatur.

86. Pleræque item parochiales Ecclesiæ, Monasteriis, Prælatis, aliisque Ecclesiarum duratarũ Rectoribus, incorporationis, ut vocant, seu alio quopiam jure subditæ sunt: quas & si ipsi juxta canonum constitutiones, per sese providere teneantur, ubi aliis elocant gubernandas, beneficiorum dotẽ, ac decimas, plerunque sibi ipsis reservant: & præterea iam enormibus absentiarum pensionibus gravant, atque onerant, ut conductitii isti Parochi eorumque Vicarii, Viceplebani, Sacellani, Coadjutores, cæterique conductarum Ecclesiarum administratores, competentem sustentationem, decẽtiaque alimenta inde habere nequeant. Quo fit, (nam unde conductitii isti pastores & mercenarii vivant, habeant oportet) ut illicitis exactionibus, locatas sibi oviculas, miserè deprædent, dilan ent, omnemque substantiam tantum non absumant. Postquam enim altaris, baptismique sacramenta administranda sunt; Primus, Septimus, Tricesimus, Anniversariusq; dies peragendus, auricularis cõfessio audienda, mortui sepeliendi: & quicquid denique reliquum est, quod ad vita functorum ceremonias observandas operæ precium arbitrantur, id gratuitò faciunt nequaquam, sed tantum exigunt, extorquent, exugunt, quantum misera plebecula vel cum summo suo dispendio præstare difficulter potest: talesque exactiones usque ad summum indies augent atq; accumulant; nonnunquã quoque excommunicationis fulmine ad solvendum adigunt: plerosque etiam, quibus per inopiam non licet, ad celebranda vita functis obsequia anniversarios, & alias ejus farinæ ceremonias, compellere conantur.

CAP. LXVII.

Ut ob missas cantandas & legendas, pecuniam exigant.

87. Neque hoc præteriri potest, quum non minimum sit, quo Germani premantur, quòd Sacerdotes, unius diei missas, ad quas aliàs fundationis, seu annuæ recordationis jure, celebrandas obligantur, non semel, sed quater, quinquies, pluriesve venundant: unaque missa, duobus, tribus, aut pluribus Ecclesiasticis beneficiis satis facere præsumunt.

CAP. LXVIII.

Quo pacto Parochi, à suis parochialibus subditis, ubi domicilium mutare voluerint, pecunias emulgeant.

88. Item, sicubi curatæ Ecclesiæ subditus domicilium matrimonii, seu alterius cujuspiam negotii caussa, in aliam transferre parochiam, animo secum volutat; non prius migrandi licentiam à Parocho impetrat, quàm ubi pro testimonialibus literis aureum numeraverit nummum: quem si solvere vel nolit, vel egestate pressus non possit, sacramentorum interdicto, donec satisfecerit, mulctatur. Ex hoc itaque, ac cæteris suprà tactis oneribus & gravaminibus facilè deprœhenditur, mirumque in modum emicat, quod omnia Rom. Ecclesiæ sacramenta iis, qui opibus abundant, auro venalia sunt: reliquis verò, quibus minimum suppetit nummorum, & iniquus est Plutus (ille divitiarũ Deus) non impartiuntur, sed penitus denegantur.

CAP. LXIX.

Quemadmodum sepulturæ jus quibusdam mortuorum cadaveribus, magnò sit ære redimendum.

89. Papalibus statutum est canonibus, ut iis duntaxat publici juris Ecclesiasticã denegetur sepultura, quos manifestis & planè notoriis, mortalibus, ut vocant, peccatis, ex communi hac mortalium sorte, absque dominici corporis sanguinisve participatione migrasse compertum sit. Verùm Ecclesiastici, non animadversis talibus Pontificum decretis, forte fortuna, aqua suffocatos, gladio, ruina, vel incendio occisos, jugulatos, atque vita casu functos, etiamsi non pateat, peccatis mortalibus obnoxii decesserint, nec ne, in Ecclesiasticam tumulare sepulturam, non permittunt; quousque tam iniquo fato demortuorum uxores, liberi, amicive, ab ipsis cœmiterium non modico ære comparaverint.

CAP. LXX.

CAP. LXX.

Vt plerique Ecclesiastici, vitam laicam, planeque rixosam agant.

90. Nec minùs etiam Germanis molestum est, quòd potior Parochorum, Sacerdotum, monachorum, aliorumque Ecclesiasticorum pars, in diversoriis, stabulis ac choreis, populorum turbis se immiscent; in plateis item habitu minùs decenti, utputà gladiis, vestibusque ludicris: prætereà rixis, jurgiis, litibus, altercationibus laicos ad iram, & consequenter ad arma provocant, vulnerant, nonnunquam etiam confodiunt. Dein excommunicationis fulmine miseros illos laicos, vel quos læserunt, eousque divexant, quousque ad libitum suum laici se cum his composuerint.

91. Item in locis plerisque Episcopi, & eorum Officiales, non solùm Sacerdotum tolerant concubinatum, dummodo certa persolvatur pecunia: sed & Sacerdotes continentes, & qui absque concubinis degunt, concubinatus censum persolvere cogunt; asserentes, Episcopum pecuniæ indigum esse, qua soluta, licere sacerdotibus, ut vel cœlibes permaneant, vel concubinas alant. Quàm res hæc sit nephanda, nemo non intelligit.

CAP. LXXI.

Quo pacto nonnulli Ecclesiastici, publicas exerceant tabernas, & illicita corrodant lucra.

92. Ecclesiastici item, potissimùm in his locis, ubi jurisdictionem habent, in templorum dedicationibus, publicas exercent tabernas, suisque Sacellanis & Sacerdotibus, taxillos, chartulas lusorias, & quicquid ad ludum pertinet, convivis administrare, ac omni seposito pudore, illicitum inde percipere lucrum student: idque superioritatis quodam jure sibi licere asserunt. Quanquam Pontificum canones, Imperatorum leges, omnesque omnium provinciarum magistratus vetent, ne Ecclesiastici ita à decoro & honesto devient, ut iis se involvant negotiis, circa quæ vix laicos occupatos esse decet.

CAP. LXXII.

Quomodo Ecclesiastici moribundis, ut suos & legitimos hæredes defraudent, persuadeant.

93. Inter cætera etiam hoc obticendũ est nequaquam, quum non minimum sit onus, quo Germani gravantur; quòd regionum pervagatores, quos vulgò Terminarios ac Stationarios vocant, monachi & sacerdotes, infirmos, animamq; jamjã agentes; ac præsertim eos, quibus æs esse in cista norũt, temporalibúsve bonis abundare compertũ habent, blandiloquentia, adulatione, verbisq; venustulis (ut ad pessima quæque hoc genus hominum semper plus æquo instructum est, atque paratum) adoriuntur, circumveniunt, persuasionibusque fictitiis eò tandem adducunt, quòd sibi ponorem, & pecuniarum & bonorum partem in testamentis legant. Quare liberi, agnati, ac cognati, reliquique sui & legitimi hæredes, quibus potiùs tota hæreditas illæsa relinquenda erat, contra omnem æquitatem, mirum quàm jactura adficiantur: interdumque ad miseriam usque adigantur.

CAP. LXXIII.

Quibus mediis innumeram pecuniæ summam, Mendicantium ordines Romam importent, Virginumq; vestalium monasteria molestent.

94. Quum nemini dubium sit, iis qui jure experiri volunt, pecunia, eaque non modica opus esse; & plerique Mendicantium ordinum regulis addicti, multas causas atque lites in judicialem controversiam, non sine magno ordinariorum, parochorum, atque laicorum detrimento, contra phas, nephasque; immò nulla omnino necessitate exigente, Romam pertrahant: Tribus insuper eorum generalibus, quos vocant, Cardinalitii galeri dignitatem, innumera, ut fertur, pecunia comparaverint: Non parum timendum est, ne non præfati Mendicantium ordinibus subjugati, multa sacrarum virginum; & præsertim ea, ubi se solos dominari norunt, monasteria, in quibus Principum, Comitum, Baronum, Nobilium, ac Civium liberi frequenter vitam vivunt, pecuniis expilent, ac depeculentur, & eis dehinc quibuscunque aliis modis, interitus, perniciei, molestiarum, variorumque incommodorum radix atque origo sint: Interimque miserè, captivas moniales, sub perpetui pœna carceris adigant, ne cuiquam alii, quo secum pacto agant, manifestent: id quod quibusdam in locis plus nimio, proh dolor, compertum est. Quibus verò pharmacis huic morbo mederi possit, cogitandum relinquitur: Num præstaret, quòd virginum monasteriis, ac Mendicantium ordinibus, in meri ac mixti imperii jurisdictionibus sitis, quibus hactenus per jurisdictionum magistratus, ac potestates, nulli præfecti essent curatores, seu dispensatores, duo, ætate, moribus, ac probitate perspicua præstantes viri, unicuique tali monasterio seorsim præficerentur, qui omnibus eorum communibus computationibus, acceptorum videlicet & expensorum, interessent; quibusque curæ esset, ne in posterum prædicta virginalia cœnobia, à Mendicantibus monachis, eorum non necessaria præsentia, vel quocunque alio modo gravarentur. Qua una re procul dubio efficeretur, quòd dictorum monasteriorum annui fructus, census, redditus, in dies augerentur: monialium personæ in magnum usq; excrescerent numerum: & sic multo meliùs, uberiùs, utiliùs, quàm si ipsarum pecunia, vel Romam, vel in alium quempiam locum indecentem, conferatur, sustentari possent.

CAP.

Cap. LXXIV.

De Romanorum Pontificum legatis & oratoribus nec non Comitibus, quos vocant, Palatinis.

95. Accidit etiam aliquando, quòd legati & oratores Romani, cum Papalibus, ut vocant, facultatibus, in Germaniam mittantur; qui talium facultatum vigore & prætextu, liberos vulgò conceptos, naturales, Bastardos, spurios, damnato ex coitu progenatos, aliósque, qui contra Christi instituta, legumque sanctiones in mundum editi atque expositi sunt, legitimos efficere, & ad quoscunque actus legitimos, idoneos reddere; ad successiones item cum legitimis & naturalibus liberis habiles facere & admittere; omnium denique statuum ac dignitatum capacitatem tribuere conantur. Cujus tamen rei, in Romani Imperii territorio, nullam omnino habent potestatem. Nec parum inde litium, jurgiorum, errorum, controversiarum, offendiculorumque, in sacrosancto Romano Imperio oritur; quòd ex non concesso coitu concepti, cum legitimè editis ad parem admitti debent successionem. Quam rem, ut nimiùm Germanis molestam, Imperii ordines, tolli, amoveri, penitùsque aboleri, summopere petunt.

96. Pari præterea modo à Romana sede jam dictis Legatis, Vicecomites Palatini sufficiuntur, simili potestate legitimandi, ad successionem admittendi, & omnia ad instar legatorum, quorum jam antè mentio facta est, efficiendi, nec non notarios creandi. Qui tamen Vicecomites adeò sunt inidonei, adeò inhabiles, adeò literarum ignari, adeò denique rerum inexpertes; ut minimum etiam, quod ad notariatus artem pertineat, ignorent. Unde non immeritò subsequitur, quòd multo ineptiores, quàm ipsi sint, creent notarios: ut semper dignum, quod in proverbio est, contingit patellæ cooperculum. Quod ipsum Imperii Status, abrogari efflictim rogitant. Præfati item Apostolicæ sedis Nuncii & Legati à jurejurandis, pactis, obligationibus, absolvere: & sic absolutos ad agendum de novo restituere moliuntur. Qua una re æquitati, fideique humanæ nihil est adversum magis.

97. Conantur insuper beneficia, quæ patronatus juri subsunt, conferre: & sic patronis tam Ecclesiasticis, quàm secularibus in juribus suis derogare, penitùsque eos privare: quod etiam meritò aboletur.

Cap. LXXV.

Vtriusque sexus religiosi, in suorum monasteriorum, clausarum, fundationum, aliorumque conventuum commodum, succedant secularibus; quum ipsi vicissim ab illis ad hæreditates, neque vocentur, neque admittantur.

98. Neque hoc Germanicorum gravaminum postremum est, quamvis ultimum hîc sortiatur locum. Mos non ampliùs ferendus, hactenus inolevit, pauloque altiùs, quàm par sit, radices egit: videlicet, quòd Monachi, Moniales, Beguttæ, Beghardæ, Nolhardi, Conventus, & quicunque tandem sunt, qui se religiosos, & à popularibus segregatos profitentur, parentibus, consanguineis, agnatis, ac cæteris amicis, in hæreditariis bonis, aliquando in partem, nonnunquam in totum succedunt: At vicissim eorum cognati, seu necessarii laici, à prætactis religiosis, ad ipsorum hæreditates adeundas, non solùm non vocantur, sed nec admittuntur quidem. Quod Germanis & grave, & molestum; injustum etiam, ac non diutius tolerandum onus est. Eaprópter necessariò, ac summa prudentia curandum est, ut deinceps nemo se memoratorum religiosorum votis vel adstringat, vel addicet, nisi priùs ea de re civiles magistratus certiores fecerit: quorum præsentia, auctoritate & consilio religionem ingredi volentibus, à parentibus & amicis, juxta cujusque fortunam ac facultates, mediocriter providen debet, ut habeant, unde commodè in monasteriis vivere possint. Ea tamen lege, eo pacto & conditione; ut omnibus hæreditatibus, omnibusque parentum, fratrum, sororum, cognatorum, cohæredum, ac quorumcunque aliorum successionibus renuncient: in animumque nequaquam inducant suum, se in posterum hæreditario jure quicquam nedum sperare, tantum abest, ut consequi se posse putare queant. Idemque cum his, qui jam olim religiosorum regulis sese subjecerunt, fieri à sacri Rom. Imperii Statibus, & petitur, & censetur.

Cap. LXXVI.

Quòd & in proximè habitis VVormaciæ comitiis, de hactenus memoratis gravaminibus, tractatum sit.

99. Potior item pars, hactenus enumeratorum articulorum, Romanam Sedem, Archiepiscopos, Episcopos, Prælatos, Officiales, Ecclesiastica consistoria, cæterasque Ecclesiasticas personas concernentium, Cæsareæ Majestati in proximo Principum ac Procerum Wormaciæ celebrato conventu, à laicis Imperii columnis & Statibus, in scriptis, non sine supplicibus oblata est precibus: quò prædicta gravamina, æquitate, necessitateque ita postulantibus, aboleat, atque è medio penitus tollat. Quod ipsum non clam Archiepiscopis, Episcopis, reliquisque Ecclesiasticorum Statibus, in prædictis Comitiis factum est. At hucusque nihil vel immutare, vel emendare cœperunt. Eam ob rem seculares Imperii ordines, necessariò, urgentibúsque ex causis adacti sunt, Papali Sanctitati suprà memorata, ac non ampliùs ferenda onera, prout sua Sanctitas, clementi, Christiano, planéque paterno animi affectu fieri pe

eri petiit, indicare, atque supplicitet rogare, quo prædicta gravamina sua Sanctitas emendet, atque è medio tollat.

Cap. LXXVII.

Plura adhuc gravamina ob oculos versantur, indicatu maximè necessaria: quæ tamen brevitatis gratia obmittuntur.

100. Quamvis seculares sacrosancti Romani Imperii ordines, longè graviora, multóque plura adhuc haberent onera, quæ, æquitate interpellante, indicanda forent: At ne justæ brevitatis modum excedere videantur, jam recensitis hoc tempore, reservatis aliis in magis commodum tempus, contenti esse volunt: Ea spe freti, ea fiducia, nixi, ubi hactenus enumerata abolita fuerint gravamina, quòd & reliqua unà corruitura sint.

Peroratio, ac finalis petitio.

Super hæc omnia, omnium sacri Romani Imperii supremæ atque inferioris conditionis Statuum, supplex est adhortatio, humilisque precatio atque petitio, qua Sanctitati Pontificiæ supplicant: quatenus sanctitas sua, omnia prædicta onera ac gravamina, sedis Romanæ, ac sæpedictorum cæterorum Statuum Ecclesiasticorum & personarum Ecclesiasticarum (id quod non semel in præcedentibus quoque justis precibus postulatum est) clementer tollere, emendare, abrogaréque, & è medio auferre dignetur; ac Archiepiscopos & Episcopos, si qua in re per eorum Capitula, gravamina hæc, quò minùs emendare, abrogaréque auderent, obligati forent, à promissione, obligationéque tali, mandatis absolutoriis, severitatem quandam, sed eam quidem necessariam præ se ferentibus, absolvere, liberatéque velit: inque omnibus & singulis his, ita paternè ac gratiosè se gerere & exhibere, quòd talia onera atque gravamina in genere, seorsimque, quantocyùs ex radice funditus, ac penitus tollantur, amoveantur, & emendentur. Quod ipsum, & quidem brevi, futurum, curatumque iri, Sacri Romani Imperii Status laici, vel ob Opt. Maximi laudem præcipuam, & honorem; hinc rei quoque ipsius necessitatem atque æquitatem maximè, quum, ut prædictum est, Sanctitas Pontificia per oratorem & Legatum suum, ita magnificè, ampliter, ac Christianè se obtulerit, indubiam, certissimamque spem animo conceperunt. E regione, se Sanctitati Pontificiæ, tanquam obsequentes, morigerósque filios, cæteris quoque Statibus Ecclesiasticis, ut in Christo fratres, & commembra capitis unius, nimirum Christi, se devoventes, obligantésque.

Quòd si enumerata onera atque gravamina in præstituto tempore, non etiam ocyùs ex oculis mortalium sublata, atque abolita, & abrogata fuerint (id quod Imperii Romani Status laici futurum minimè suspicantur, augurantúrve) tum Sanctitatem Pontificiam latere nolunt, prædicta urgentissima, atque intolerabilia, penitusque non ferenda onera, diutiùs eos, neque perferre velle, neque tolerare posse: Sed rei ipsius iniquitate & necessitate, huc eos adigi, cogi, atque compelli, pro eorum captu ac industria, de aliis commodioribus fortè viis & mediis cogitandi, vestigandi, ac consultandi, quibus tandem modis, qua arte, qua denique solertia, onerum atque gravaminum suprà memoratorum, ab Ecclesiasticis exonerari, liberari, ac tandem in pristinam immunitatem & libertatem asseri, atque vendicari possint.

Quemadmodum omnia hæc, priusquam Sanctitatis Pontificiæ orator & Legatus à Normberga solvisset, eidem per modum responsi hinc legantis Sanctitati referenda, ad longum sunt exposita, atque enumerata: essentque ita in compendium, & quodammodo per catalogum redacta & recensita, memorato nuncio atque oratori Pontificio ferenda secum Romam tradita; si non præter omnium expectationem, abitionem suam hinc tantopere maturasset, ac inopinatò ita discessisset. Verùm ne ob id eò magis Germanorum Principum, Procerum, atque Romani Imperii Statuum consultatio & conclusio Sanctitatem Pontificiam fugeret, vel latere possent: tandem placuit, onera ac gravamina, quorum non infrequens tum coram agente adhuc Legato facta fuit mentio, per capita, ac sigillatim ita scripta, Sanctitati Pontificiæ transmittere, eandemque quàm humillimè ac suppliciter, pro abrogandis hisce oneribus, rogare, obsecraréque; ne deteriora contingant.

CAROLI V. IMPER., AUG. RESCRIPTUM

Anno Christi 1526.

AD CLEMENTIS VII. PAPAE CRIMINATIONES, cum Appellatione, & Generalis Concilii indictionis postulatione.

Sanctissimo in Christo Patri & Domino, Domino Clementi VII. divina providentia Sacrosanctæ Romanæ ac Universalis Ecclesiæ Summo Pontifici, Domino Reverendissimo,

KAROLUS divina favente Clementia, Electus Romanorum Imperator semper Augustus, S. D.

BEATISSIME Pater, Domine reverendissime: Eramus profectò in magna mentis nostræ anxietate, communem totius populi Christiani calamitatem nobiscum tacite deplorabamus, ob ea quæ à Sanctitate vestra contra nos, statumque nostrum, & sacri Romani Imperii dignitatem

dignitatem moliri audiebamus. Verum hanc nostram anxietatem mirum in modum auxerunt vestræ Sanctitatis literæ, quas vigesimo die elapsi mensis Augusti, ejusdem Sanctitatis Nuncius XXIII. Junii expeditas, legendas nobis tradidit: Quum nihil de his perspicere liceat, quam justitiæ suæ (ut inquit) laudem, nostræ vero ac nostrorum causæ acerrimam damnationem: arma, bella, minas, cædes, pecuniæ, avaritiæ, & ambitionis studium, regnandi, dominandique cupidinem nobis impingi. Quæ profecto nec verum pastorem decent, nec nostræ in Apostolicam Sedem, vestramque Sanctitatem, ac illius dignitatem, devotioni, pietati, ac filiali observantiæ convenire videntur. Quinimo ab eo affectu & studio (quo Christianam Rempubl. ab ipsis ineuntis Principatus nostri annis semper complexi fuimus, quo illius pacem, quietem ac incrementum omni conatu concupivimus, ac pro viribus curavimus) prorsus aliena censeantur, ac nos talibus afficiant spiculis, quod ni honori proprio tacendo detrahere, immaculatamque famam nostram, tacita objectorum approbatione, lædere velimus, cogimur emissa in nos jacula refellere, nostramque innocentiam purgare, ac ab his calumniis immunem ostendere.

2. Nos enim, Pater beatissime, nobis ipsi conscii nostræque etiam conscientiæ arcanis perlustratis, nullam objectorum culpam fateri, nullamque horum nobis calumniam ascribere possumus. Testamur enim Deum, nos nihil antiquius unquam habuisse, quam V. Sanctitatem post illius ad sacri Apostolatus apicem felicem assumptionem, velut Christi in terris Vicarium, & innata nobis filiali observantia colere, & venerari. Quem etiam, dum in minoribus ageret, singulari amicitia, & benevolentia continuo complexi sumus, prout & Leonis & Adriani temporibus Sanctitas V. satis experta fuit, universoque orbi notum extitit: nullo modo existimantes gradus ac dignitatis augmentum (post Deum, nostrorum etiam assistentia quæsitum) id posse efficere, ut quicquam ab eadem Sanctitate procederet, quod à pristinis suis moribus atque institutis alienum videretur. Et si multa in nos moliri audiverimus, ut dignitati, æstimationi ac autoritati nostræ detraheretur: ut felicitas, potestas, & magnitudo regnorum ac Principatuum nobis à Deo Opt. Maxim. collatorum minueretur, & si fas esset penitus supprimeretur: hæc tamen nunquam Sanctitati V. ascribenda censuimus: nec etiam contrarium affirmantibus fidem dedimus, nec ideo minus æquo animo pacis vocem semper audivimus, vestramque Sanct. ad illam proponendam & amplectendam, velut rectum Pastorem monuimus, & incitavimus.

3. Semper enim in quacunque fortuna pacis ac quietis cupidi esse studuimus, ad quæ noster animus suapte natura inclinatur. Nec unquam inter Christianos (nisi provocati coactive) bellum gessimus, neque tentavimus.

4. Quum enim classem in hostes dispositam haberemus, Menice insula ad deditionem coacta: majora pro fide Catholica tentaturi, Gallorum arte, & copiis undique cincti, ad propria tuenda redueimur. Vestræque etiam Sanctitatis opera & ministerio, cum Leone X. fœdus percussimus, ac pro Apostolicæ Sedis, sacrique Imperii juribus, ac dignitatibus tuendis, ipsius Pastoris autoritate & impulsu, in Insubria ac Liguria arma movimus, nostrumque exercitum Pontificio (cui tunc V. Sanctitas in minoribus agens, munereque legationis fungens, præfectus erat) adjunximus. Quam provinciam profecto, non nisi recta & justa intentione, pro ipsius Christianæ Reipubl. quiete, proque Italiæ liberatione non ex cupiditate, suscepimus. Testis est nostrorum operum Deus, verus scrutator cordium, qui intima perspiciens à longe cognoscit, & qui nostram ob id justam causam semper tutatus est: totque insignibus victoriis comprobavit ac justificavit: testis erit Sanctitas Vest. si præteritorum rationem ac memoriam habeat, veraque in lucem promere libeat. Testes sunt ejusdem Sanctitatis V. ministri, sæpius ad pacis ac induciarum media proponenda transmissi, qui aperte experti sunt, nos semper, rebus etiam nostris secundissimis, quascunque honestas pacis aut induciarum conditiones suscipere paratos, quibus & honoris nostri & fœderatorum justa, æqua, ac secura non haberetur. Testantur etiam hæc multiplicia mandata nostra, tum Adriani, tum Sanctitatis vestræ temporibus per nos ad Urbem missa, variæque legationes ad id pro tempore dispositæ ac destinatæ, ut nihil à nobis de his quæ ad pacem attinent, ullo unquam tempore prætermissum arbitremur. Qui non minus æquæ ac honestæ pacis studiosi ac zelatores fuimus sumusque, quàm injuriarum alacres ac prompti propulsatores, ac etiam, ubi ratio suadet, clementissimi remissores, hilaresque bonorum pro malis, & conviciis retributores.

Papæ non verbis sed operibus credendum.

5. Ait vestra Sanctitas se consciam nihil prætermisisse, quod, vel ad boni, vel ad honesti Pastoris officium erga universum gregem, vel ad fidelis amici animum in nos speciatim pertineret. Nolumus in hoc Vest. Sanctit. officium impugnare, nec de illius conscientia & animo contendere: sed operibus credere, reliqua Deo perscrutanda relinquere. Licet autem si ee esset, ut ait, id potius divinæ benignitati, cujus gratuito munere id fit, quam humanis viribus aut cujuspiam industriæ tribuendum foret. Esto quod multa nobis secus relata fuerint quæ apertius respondendo detegentur.

6. Quod autem Vest. Sanctit. subjungit suorum bonorum operum, suique erga nos amoris eum exitum consecutum esse, ut & repulsa toties à benevolentia & conjunctione nostra, nullum indicium veri amoris apud nos invenerit, sive eorum artibus & dolis, qui eandem Sanctitatem vestram nunquam nobiscum conjunctam esse voluerunt, sive nostra mente oppressionem Italiæ & imminutionem dignitatis Sanctitatis vestræ meditante. Miramur hæc quidem ab ejusdem Sanctitatis vestræ præcordiis emanasse, adeoque intempestivè, rei veritate prorsus alienam pronunciationem factam.

factam. Non enim hi sumus, qui bonorum operum ingrati esse didicerimus, nec qui pro amore odium seu repulsam rependere soleamus. Quinimo reciprocas vices potius reddere, ac etiam pro acceptis beneficiis majora dum licet, impendere; amorisque & benevolentiæ vicissitudinem abunde referre solemus. Nec quippe tantæ imbecillitatis censendi sumus, ut cujuspiam artibus seu dolis à vera conjunctione & amicitia divelli valeamus: ubi perfectus amicitiæ nodus intercesserit, qui contrario operum laqueo, non dissolvatur: minusque nobis oppressio Italiæ, imminutioque Sedis Apostolicæ, sedis dignitatis ascribi potest: qui (teste Deo) nihil horum tentavimus nec unquam cogitavimus. Verum omnem conatum, omneque studium adhibuimus, ut Italiam liberam ac quietam redderemus, ut Apostolicam sedem in suo decore, velut illius protector & defensor, stabiliremus ac servaremus: utque pacata Christiana Repub. communia Christianorum arma in perfidos Christianæ religionis hostes, cõmuni consilio verterentur. Ubi igitur oppressionis actus non intercessit, nil sinistri de nobis præsumẽdum fuit. Cum in dubiis meliorem præsumptionem sumendam omnia jura testentur: quæ etiam neminem ex præsumptionibus damnant, nisi evidentissimo accedant probationes, aut talis esset præsumptio, adversus quam jura probationem non admitterent. Quod profecto hoc in casu omnino alienum patebit, cum non solum nulla nobis talis obstet præsumptio Juris vel facti, verum omnis sinistræ suspicionis labes, à recta nostra intentione, nostrisque operibus omnino abesse videatur. Nec quippe hanc nostram synceram mentem, nostramque æstimationem lædere potuit Mediolanens. status, per nostri exercitus duces captus, &c, ut ajunt, occupatus. Hanc enim technam (omnium recte sentientium judicio) repellendam curabimus, dum suo loco de ea re V.S. objectis particulariis respondebimus: omnem rei gestæ seriem non palliatam, non obumbratam, sed mera veritate suffultam, aperte ac palam disserentes, ab omnibus recti judicii capacibus videndam, inspiciendam, ac recto intellectum oculo judicandam.

7. Si igitur ex his Sanct. Vest. se compulsam, ut ait, prætendat, ad ea consilia à quibus & natura & voluntate semper abhorruisse se asserit, idq; serius actum dicat quam plurimarum rerum indignitas, aut honoris sui, & publici Italiæ boni ratio postulabat, arma scilicet capere, quæ & justitiæ, & Italiæ libertati, & sibiipsi possunt esse præsidio, videat quæso S.V. quibus fundamentis moveatur: consideret an hæc pastorali congruant officio: an hic sit gladius per V. Sanct. evaginandus exercendusque, quem Christus in vaginam potius recondendum censuit, & qui etiam in hostes fidei ab ipso Christiani gregis pastore regulariter exerceri prohibetur. Animadvertat V.S. an ex his honoris sui aut publicæ Italiæ boni ratio habeatur? an hæc justitiæ conveniãt? an Italiæ libertati seu quieti consulatur? an potius ex opposito sugilletur summi Pastoris honor & autoritas, Injuste agatur cum ipso Apostolicæ sedis protectore ac defensore, turbetur Christiana Respubl. universæque ecclesiæ status: Incendatur ignis qui tam facile extingui nequeat: ut tandem Christianorum viribus debilitatis, hostes perfidi, velut lupi rapaces pedetentim Christianum abigant gregem, Noviq; errores indies pullulent, ac demum hæreticorum dogmata magis atque magis invalescant, Christianæ quoq; religioni irreparabile afferant detrimentum.

Gladius politicus Papali officio non congruit.

8. At protestatur S. Vest in ipso exordio id non offendendi cujuspiam causa, sed tuendi ac conservandi honoris officiiq; sui. Sancta quippe hæc protestatio, si per contrarium non tolleretur ac inefficax redderetur, si in ipsis defensionis terminis staretur, nec ad ea quæ offensionem sapiunt transitus fieret. Qualiter enim defendendi causa parantur arma ubi nullus est offensor, qui V. Sanct. illiusque honorem aut dignitatem lædat? quam potius, si offensa apparuisset, omni conatu totisq; viribus tueri ac protegere studuissemus: nil antiquius in animo habentes quam ea in Apostolicam sedem officia exhibere, quæ ad officium Christianissimi Imperatoris pertinent, quæve Imperiali congruunt dignitati. At si (ut ipsa S.V. protestatur) defendendi duntaxat erat animus, cur priusquam protestatio illa in lucem prodiret ad manusque nostras scripta vestra pervenirent, tenta est offensio in statu Mediolani, sacri Imperii feudo? Laudensi civitate occupata & à nostrorum (nil tale cogitantium) manibus erepta? Cur Vest. S. ac fœderatorum copiis & viribus, nulla etiam præcedente monitione seu diffidatione exercitus noster apud Mediolanum, non impune tamen, impeditur ac invaditur? Hæc si defensionem an potius apertam offensionem sapiant lippis etiam pateret. Verum Vest. S. hanc notam putans evadere, longam exorditur tragœdiam narrans quæ suo congruunt proposito, his tacitis, quæ magis ad veram rei seriem discernendam facere videntur. Unde altius repetendo tota facti series in lucem prodeat: liceatq; unicuiq; animi nostri sinceritatem inspicere.

9. Si ea quæ S.V. nobis, rebusque nostris, dum in Cardinalatu etiam officia præstitit, animadvertamus, id quippe antecessisse dignoscitur, quod vita functo Maximiliano Cæsare, avo nostro paterno felicis recordationis, dum is vivens cum Sacri Imperii Electoribus fundamenta jecisset quibus eidem, in Imperio successor effici possemus cumq; cum Gallorum rege, qui filiam suam nobis sposponderat, fœdere arctissimo juncti essemus, ut & nos filium nuncuparet, nilque ab eo, quod ab paterno amore alienum seu indignum videretur, prodere putaremus, his taliter ad Imperii assecutionem allectus incitatusque extitit: ut etiam cum taxatione personæ proposita inhabilitate ipsius Imperialis dignitatis capessendæ, conatus fuerit variis modis Electores inducere, ut illum eligerent, Imperatoremque designarent (quod non ad ipsius Gallorum Regis promotionem tentatum extitit, sed ut per ejusmodi Galli concurrentiam utroque nostrũm excluso, soluto fœdere tertius subintraret minori potentia præditus cui potius imperaretur quam imperare posset) nihil prætermittendo, ut ab ipsius Imperii adeptione penitus excluderemur. Et cum hujusmodi conatus irriti facti forent, vicissetque sacri

Imperii Electorum virtus, qui nec vi, nec metu, nec ullis artibus dimoveri potuerunt, quin Sancto afflante Spiritu, ab omni præambula promissione prius liberati, unanimi omnium consensu ac nemine discrepante, eorum electionis vota uniformiter in nos contulerint nosque Imperatorem solito more designaverint. Quam quidem electionem non tamen voluimus prius acceptare, quam ipsius Leonis Summi Pontificis, V.S. patruelis consensus & auctoritas accederet, cum ea dispensatione, ut cum Imperio nobis etiam Neapolitanum regnum retinere liceret, lege investituræ* minime refragante.

*al. nunc refr.

10. Hinc nova cogitantur media, ut ipsius Imperii sacri dignitas illudatur & illius autoritas deprimatur viresque nostræ minuantur. Præter id tamen quod tentatum extitit ex literis & nunciis, variis practicis, ut nostra coronatio apud Aquisgranum differretur impedireturve, ac inde Wormaciensis conventus prorelaretur, seu potius inutilis inefficaxq; redderetur, fuit etiam organo ac medio Alberti Pii Carpen. Comitis, non sine V. San. ministerio & opera (ut fertur) percussum fœdus inter Leonem & Gallum: quo etiam de auferendis à nobis utriusque Siciliæ regnis, deque protectionibus potentatuum ac civitatum Italiæ inter se dividendis, Imperioque Italico penitus usurpando, seu verius enervando & subvertendo agebatur: prout hæc ex nonnullis interceptis literis, quas originaliter in manu nostra servamus, liquide constare poterit. At quum Gallus Rex hujus spe fœderis fretus, cupidus suæ ditionis fimbrias ampliandi, violato fœdere quod prius nobiscum inierat, per Robertum de Marcha, rebellem subditum nostrum, ad ipsius Gallorum regis stipendii conductum, arma in dominia nostra Galliæ Belgicæ movisset: ipsiusque Galliæ Regis duces & milites, in Italia agentes, etiam ipsius Apostolicæ sedis dominia tunc possessa, urbem scilicet Rhegium, clanculum occupare conati fuissent: fatemur tunc Sanctit. Vest. opera divum ipsum Leonem, Gallorum amplitudinem magis quam nostram potentiam perhorrescentem, de ipsorumque fide hæsitantem, in partes nostras adductum esse, nobiscumque fœdus inisse quo suam Sanctitatem, in sua Apostolica dignitate tueri, & Rom. ecclesiam ante occupatam per Gallos restituere & redintegrare, nec non illustrem Franciscum SForciam in paternum solum & statum à rege Gallo detentum reducere convenimus. Quod quidem adeo alacri animo suscepimus: postergatis oblitisq; anterioribus gestis, in status, honoris, ac dignitatis nostræ præjudicium molitis, ut nil aliud putaremus quam duo orbis luminaria, Vest. Sanct. opera adeo inseparabiliter conjuncta censeri, ut inde mutua horum correspondentia, orbis universus illustrari posset, ad perpetuamque unionem reduci. Hoc itaque fœdere freti cum ipsius divi Leonis copiis nostris adjunctis, & ut antea retulimus sub Vest. Sanctitatis præfectura & legatione per nos actum executumque extitit, ut Parma, Placentia ecclesiæ restitutis, ipsoque illustri Francisco SForciæ in paterno solio stabilito, Galli, etiam non sine magna strage ducum nostrorum, virtute illustrium videlicet Prosperi Columnæ Marchionisque Pischariæ ac aliorum nostri exercitus ducum & militum ab Italia omnino expulsi fuerint. Et hæc sunt quæ Leonis tempore Vest. Sanctitas pro nobis egit. Quæ tamen non ita passim irremunerata fuere. Cum & ipsa Romana ecclesia suum ex bis auxerit patrimonium, non solum Parmæ & Placentiæ recuperatione, sed etiam novi census onere regno nostro Neapolitano injuncto, Vestraq; S. (quod non improperandi causa sit dictum) aureorum x. milium pensionem annuam super Metropoli Toletana, nostra quidem liberalitate obtinuit.

Papæ conatus Imperium ad Gallum trãsferendi.

11. Quid autem Adriani tempore gestum fuerit, differamus. Novit S. V. quibus tunc favoribus Adrianus in ejus gratiam suscepisset Cardinalem Volaterranum Vest. S. æmulum acerrimumq; adversarium, quoi illius artibus & medus in V. S. caput moliretur, ac qualiter eandem Vest. S. à Florentinæ reipub. administratione excludere conabatur. Novit etiam, nos ita suarum rerum suæq; familiæ ac ipsius reipub. Florentinæ protectionem ac patrocinium suscepisse, etiam cum status sui ac suorum nepotum incremento, ut hic Adrianus ipse, nostro favore, nostrique intuitu, non solum Vest. S. in gratiam tunc susceperit, verum tanta gratia prosecutus fuerit, ut nihil in rebus status, quæ alicuius momenti censerentur, Vest. Sanctitate inconsulta, tentaret. Hincque Volaterranus S. V. adversarius cum indignatus nonnulla cum Gallis (suis interceptis literis) moliri videretur. Adriani jussu capitur in vinculaque conjicitur debitas pœnas daturus, ni Adriano morte prævento, autoritate sacri Cardinalium collegii, pro novi Pontificis electione liberatus fuisset, & inde electione facta eorundem Cardinalium intuitu à V. Sanctitate veniam obtinere meruisset: licet paulò pòst dies suos clauserit extremos. Non diffitemur tamen, ipso Adriano vivente, postquam in illius gratiam, Sa. V. reducta extitit, illius operam non modice frugi nobis fuisse, in alliciendo eundem Adrianum ad fœdus illud defensivum, quo medio Galli iterum in Italiam redeuntes Mediolanumque obsidentes, fœderatorum præsidiis denuo victi repulsique fuere. Quod & si in Vestræ Sanctitatis Pontificatu fuerit executum, id tamen sub vexillis & copiis ejusdem Adriani, in vimque præambuli fœderis actum extitit. Quod V. Sanct. opus manuum suarum despiciens (novus homo factus novaque dignitate assumpta) nequaquam approbandum seu innovandum censuit: licet ipsius fœderis executionem, in qua cæteri fœderati tunc firmiter insistebant, concurrentibus etiam Venetorum copiis, Vestra Sanctitas, prout ratio suadebat, nequaquã impediendum censuerit: quum & si præsidia ecclesiæ eo tempore cessassent non ideo minus nostrorum victoria in manu esse videbatur.

12. Non tamen ob id S. Vestræ auxilia atque consilia tunc præstita parvipendenda censemus, verum pro his & gratias tunc egimus & adhuc agimus, simulque nos V. Sanctitati debere, & obnoxios esse profitemur: qui etiam vices non solum reciprocas, sed & multiplicatas & longe majora præsidia, si casus se obtulisset Vest. Sanctitati ipsique Apostolicæ Sedi pro illius tutela & augmento, semper exhibere parati fuimus, & ut filius patri correspondere: à quo etiam proposito quicquid in nos falso

suggestu

suggestu molitum videatur, nequaquam animum nostrum alienavimus: nec alienaturi sumus, nisi major nos urgeat necessitas in occupandis nostris viribus, ad rerum nostrarum tutelam ac defensionem; quam tamen ita moderatam sumpturi sumus, ut ab offensionis limitibus, quantum fas fuerit, abesse videatur. Hoc enim moderatum temperamentum nos Christo, cujus V.S. vices in terra gerit, debere profitemur. Papæ resistere debet Imperator armis defensivis nõ offensivis.

13. Reprehendit V. Sanctitas, quod non fideli consilio exercitus nostri duces in Galliam transiverint, inferens quod ex eo intempestivo (ut ait) transitu, successerit celerior & crassior in Italiam Gallorum irruptio, rege maximi ominis exercitum ducente: ac urbis opulentissimæ Mediolani ab illis receptio. Nos, Beatissime Pater, nec excusamus illius transitus consilium nec impugnamus. Id tamen nobis inconsultis actum non extitit, qui id nulla justa ratione negare potuimus. Illustri consanguineo nostro Carolo duci Borbonii, Anglicis etiam præsidiis freto, pro sui status recuperatione, quo, eo quod nostris se addixit obsequiis, privatus extiterat. Durum enim ac prorsus inhumanum visum fuisset, si eo duce, vicesque nostras in Italiam agente, obtenta de communi hoste victoria, ejectisque inde Gallis, victricia arma eidem denegassemus ob rerum suarum nostri causa, ut prætendit, occupatarum consecutionem, ubi potissime ex eo exercitus nostri in Galliam transitu, Italia quietior ac liberior remanere videbatur, à militum quoque gravaminibus & insolentiis, quibus plerunque victores milites uti solent, magis exonerata & exempta reddebatur. Sed cum aliter res tunc successerit, quam putabatur, non quidem nostra, sed ducum culpa. sed belli sorte ita suadente, ut victoria quæ à Deo est, non ita passim pro voto hominum valeat obtineri, valuit saltem ducum prudentia, audacia ac magnanimitas in reducendo oportuno tempore, exercitum illæsum in Italiam, quo ipsorum Gallorum Regis impetus compesci posset, illiusque conatibus obsisti. Qui profecto (ut à fide dignis nobis relatum extitit) à V.S. ejusque ministris ad id fuit persuasus & incitatus (quod tamen pro certo non habemus, nec ita passim credendum putavimus) eam provinciam belli Italici tam acriter impetuoseque tentavit, ut favente altissimo justæ nostræ causæ defensione victus, cum maxima suorum clade nobis per Viceregem nostrum Neapolitanum captivus sit redditus: & inde à nobis sub conditionibus V.S. notis, liberatus.

14. Excusat V.S. quod cum duces nostri de defensione illarum regionum spem totam posuissent, ac de earum insuper, quæ nostræ erant propriæ periculo commoverentur, eademq; V.S. in magno etiam suarum rerum metu esset, ejus conventionibus occurrere coacta fuerit imminenti periculo, quas ait nos optime nosse. Nos tamen earum conventionum veram noticiam habere non possumus: quæ nobis sunt insciis transactæ, quasq; nunquam vidimus seu legimus: quæ etiam ministris nunquam ostensæ fuere in ipsorum Gallorum relatione stare vellemus, qui aliter rem gestam ajunt, quam S. Vest. suis nunciaverit. Volumus nihilominus potius V.S. assertioni confidere. Recolimus enim dum eadem Sanctitas nos de hujusmodi conventionibus (rebus adhoc sub ancipiti Marte laborantibus) suis literis monuisset, asserens nil inde eidem Sanctitati quæsitum quam fidem & securitatem, id exigente, ut ajebat, necessitate, eliciens inde futuræ pacis auspicium. Cum ipsa S. de consueto suo erga nos animo & voluntate nihil omnino remisisse asseveraret, cepimus tunc hæc in benigniorem partem V. Sanct. culpam nequaquam arguentes: nec de ejusdem, ut ajebat, erga nos animo & voluntate diffidẽtes. Id enim potius quorundam suasionibus tribuendum censuimus, qui vires nostras sua detractione deprimendo, hostium potentiam extollendo V. Sanctitati suaserit res nostras in summo discrimine consistere, hostiumq; vero robur, in excelso culmine florere. Sic pristinam V.S. voluntatem in quandam depictam necessitatem transformantes: licet re vera nulla urgens necessitas subesse videretur. Nec tanta erat in ipsis nostris exercitus ducibus desperatio, aut trepidatio, prout S.V. insinuabant illius fœderis autores, qui S.V. terrere studebant, quod ex ipso rei exitu secuta victoria clarius enituit. Ex qua potius quam quod ex eo fœdere pacis auspicium sumendum videbatur in quorundam malignantium artes suis potius passionibus & cupiditatibus, quam saluti reipub. incendentes, sanctum id opus perturbassent.

15. Commemorat V.S. quæ sibi fuerat cura, quæ cautio rerum nostrarum, asserens tunc rebus nostris nihilominus non minus quam propriis cavisse, Gallorum transitum in regni nostri fines multis rebus remoratum fuisse. Merebatur quidem nostra in S.V. devotio, ut Sanctitas ipsa tali officio fungeretur. Idque exposcebat reipub. salus, ne uberior ignis incenderetur, licet ex ipso affecto potius potuerit Gallos ipsos tunc aliquandiu in itinere detentos, ut à sacri Imperii civitatibus Lucensi & Senẽsi pecuniam ac tormenta ad bellum contra nos & regnum nostrum disponendum extorquerent: ut quietum ipsius Senensis civitatis statum tunc perturbarent: Tyrannos intromitterent, ac pro eorum voto civitatis gubernium mutarent: eam civitatem à sacri Imperii devotione omnino divertere satagentes. Luca & Senæ civitates Imperiales. Novas interim copias in terris ac patrimonio Rom. ecclesiæ ex ipsis pecuniis ab imperialibus civitatibus extortis, congerentes: quibus ad regni nostri invasionem inimiciores ac potentiores esse possent: nec tanta erat in his urbanitas, ut ab ejusmodi invasione diutius remorari seu retrahi possent, ni Deus Opt. Max. victoria apud Ticinum collata, eorumq; rege captivo tantum terrorem incussisset ut non amplius de invasione, sed potius de eorum salute, & fuga cogitare visi fuerint.

16. Sed ait V.S. quod si societatem eorum sequi voluisset, maxima eidem præmia non solum non proponebantur, sed etiam parata essent. Atqui quæ ratio, quæ justa causa, quis honestus color Vest. Sanctitatem, directum ejus feudi dominum, movere debuisset ad juvandum invasionem contra proprium feudatarium nil tale merentẽ, [illegible] facinus cogitantem, absentemq;, nec monitũ, nec impe-

 titum,

titum, nec de aliqua justa causa subtrahendi feudum convictum. Tenebatur enim Vest. Sanctitas jure feudi tanquam directus illius dominus, potius nos in feudo tueri, quam invasoribus aditum dare, aut se socium invasionis præstare. Eodem enim ordine quo tenetur Vasallus pro feudo domino servire, eodem ordine tenetur dominus vasallum in feudo tueri. Et ex quibus causis vasallus feudum amittit, ex eisdem causis dominus directa proprietate feudi, illiusque directo dominio privatur. Est enim ipsius feudi natura, ut ultro citroque oblationem pariat. Facile quidem fuisset improvisum regnum ac ad defensionem non paratum, nil tale metuens aggredi, & forsan in parte occupare. Sed an id fieri licuisset, an hæc pastorali officio convenissent: cogitet S. V. Quæ enim præmia offerri poterant, quæ Christi Vicarium ad tam immane facinus induxissent? Sanctius itaque tunc consultum extitit Vestræ S. ut præmiis illis neglectis non attentaret, quod forsan pro voto non successisset, nec tentatum cœptumve consummari potuisset. Sicque merito (ut inquit S. V.) plus apud eam valuisse debuerant amicitiæ nostræ merita, quam præmium ullum. Verum & si meliorem præsumptionem amplecti velimus, nilque de intrinsecis Sanctit. Vest. cordis judicare præsumamus, quod vero Christi Vicario non congrueret: non tamen pro comperto habemus, quid cessante victoria S. V. actura fuisset, quæ jam sub ancipiti Marte statim Mediolanum colore sequestri, ac depositi à nostrorum ducum manu & protectione eripere: ac in sua potestate, quamdiu de pace tractaretur reponere, & reducere conabatur. Quæ etiam, ut ad id nos ac duces ipsos nostros cogeret, illorumque vires minueret, ac necessitatem induceret, asserens antecessoris fœdus successorem non ligare. Curavit (ut ajunt) non solum Florentinorum aliorumque potentatuum præsidia, qui ex Adriani fœdere ad contributionem defensivam tenebantur subtrahi & denegari. Verum & si nostrorum Venetorum præsidia, ad quæ particulari fœdere tenebantur, sustulisse dicitur, bis suadendo ne suas copias, ut tenebantur, nostris jungerent: ut sic nostri, omni fœderatorum auxilio destituti priusquam in campum prodirent, hostesq; adorirentur, coacti fuerint, non sine summo labore, & nostris ac Serenissimi Archiducis fratris nostri impensis, novas tum equitum tum peditum copias ex Germania adducere, & cum his exercitum nostrum augere quo bellum aggredi speratamq; victoriam nancisci possent.

Papæ simulata amicitia & tempori serviens.

17. Subdit eadem Sanctitas, quod sequuta nostrorum victoria contra Gallos, cum omnis sibi sublata contentio videretur, sine cupiditatis & partium suspicione, nobis etiam fœderis vinculo hærere posset: magnumque in nobis Italiæ beneficium & Christianitatis totius positum arbitraretur: non solum fœdus firmavit, sed quo nostri duces egentes pecuniæ exercitum alere ac sustinere possent: certum illis dederit ducatorum millia, conditione apposita, ut si de fœdere aliqua nobis dubitatio oriretur, illæ Sanctit. Vest. pecuniæ restituetentur. Fatemur quidem, Pater Beatissime, Victoriam illam omnem sibi contentionem merito sustulisse: sineque cupiditatis (à qua semper fuimus alieni) partium suspicione, cujus nulla suberat causa nobis hærere potuisse: omnique ratione arbitrandum fuisse, ea in re totius Italiæ ac Christianitatis beneficium impositum: ni zizaniæ seminator, illius fructum suffocasset. Diffitemur tamen eam in fœdere conditionem appositam, quod si dubitatio oriretur, pecuniæ nostræ ducibus solutæ Vest. Sanct. restituerentur. Quandoquidem ipsius rei gestæ seriem longe aliter se habere constet, nec de tali conditione ulla in ipso fœdere mentio facta appareat, verum in quodam articulo separato & à capitulis fœderis penitus excluso, enarretur. Quod cum Vestra Sanctitas ad satisfaciendum exercitui nostro, in Italia existenti civitatesque & oppida Sanctæ Romanæ ecclesiæ subjecta, ac oppressionibus, militum sublevanda, salutem & tranquillitatem Italiæ custodiendam, summam pecuniæ inter Vest. Sanct. nostrosque oratores expressam, suo & excelsæ Reipub. dominorum Florentinorum nomine se soluturum promisisset, pie pro tunc ad sexaginta millium ducatorum auri ascensuram. Oratores nostri eidem Vest. S. sub juramento promiserunt quod casu, quo fœdus cum ipsis nostris oratoribus percussum, & capitula in ipso fœdere contenta, non approbaremus non ratificaremus, omnis summa pecuniæ, quæ per Vestram Sanct. ac per dominos Florentinos soluta fuisset, eidem Sanct. & Florentinis integre restitueretur: cum ea adjectione, quod donec restitutio integre & plene facta foret, fœdus interea, & omnia ipsius fœderis capitula, ad unguem observarentur. Quum itaque fœdus ipsum, ac singula capitula in eo fœdere comprehensa, quamprimum ad nos delata fuere rata & grata habuerimus, nostræque ratificationis literas, cum ipsorum capitulorum fœderis insertione in forma debita expeditas Vestræ Sanctitati exhibere fecerimus: quas & vidit & legit, & palpavit, & dando suas reciprocas retinere potuit. Justificare ergo non potest, quin purificata fuerit per nos conditio illa, qua deficiente restitutio pecuniarum erat fienda. Quæ quidem conditio, & particularis conventio, prout illius verba sonant, nequaquam nos urgebant, ad alia extrinsecus à fœdere aut separatim gesta vel tractata. Quinimo potius, & si pecuniarum locus esset rastitutioni, cujus tamen contrarium ostenditur, servandum tamen erat fœdus. Interim à quo juxta ipsius separati articuli seriem, sine pollicitorum violatione recedi non potuit, nec ad contraria fœdera licite devenire valuit. Sicque satis erroneæ, & (salva pace sit dictum) præter veritatem refertur, quod idem fœdus non plene à nobis acceptum, nec probatum fuerit, qui & plane & integre, ut præfertur, omnia in fœdere contenta probavimus, rataque habuimus, nil penitus de contentis in eo, nec etiam syllabam aut literam mittentes. Quod si vestra S. hujusce nostræ ratificationis literas recipere, suasq; reciprocas (ut par erat) tradere renuit: ni simul traderetur ratificatio duorum articulorum, de quibus extra ipsum fœdus perscripta particularia, nobis tamen inconsultis separatim & ad partẽ tractatum fuerat. Ad quorum approbationem & ex vi fœderis (ut præmittitur) astringebamur. Nil est quod culpæ nostræ ascribi valeat, si fœdus illud minime observatum: sed potius inde violatũ extiterit.

Ab has

Ab hac enim culpa & labe omnino alieni sumus: & ut id plene liqueat, placet illorum duorum articulorum extrinsecus tractatorum substantiam referre: causasq; differere: quibus non ita passim per nos approbandi viderentur.

18. Ex his enim duobus articulis separatis, alter salem in statu Mediolanen. distribuendum, cum id à nostris oratoribus sua S. exposceret: ut, juxta fœdus per nos cum Leone percussum, curaremus cũ duce Francisco SForcia, sal eisdem modis & conditionibus à sede & Camera apost. recipi. Nostrique oratores ad id respondissent: non esse amplius nobis jus utilis domini ducatus Mediolani, prout ante fuerat cum Leone, data jam per nos eidem duci investitura, sieque rem cum ipso duce necessario dicendum esse. Ipsi autem oratores nostri, non expresso quod id nostro nomine agerent, simpliciter V.S. medio eorum juramento promiserunt quod illustris Vice-rex curaret, ut illustris dux Mediolan. cum Vest. Sanctitate pro hujusmodi sale conveniret. Si igitur hæc promissio, quæ non nisi factis tertii pollicetur de ipsoque tertio, nil ultro promittit: quod tertium illum curaturum, ut dux ad concordiã veniret, nil certi decernendo nos urgere videatur: ut hãc promissionem præcise ratam habere debeamus. Ita, ut sine ea fœderis per nos approbati & ratificati observantia evanescat. Judicet id quicunque mentis compos, quandoquidem nostra sententia, & ut peritorum cõsilio freti, didicimus: nos nequaquam ad ipsius promissionis observantiam astricti causaremur. Respondimus tum in hoc modestius V.S. quod si hujusmodi Sanct. Vest. desiderium nobis prius innotuisset, quod de ipsa salis distributione in statu Mediolani ad opus serenissimi archiducis, fratris nostri, cum ipso Illustri Francisco SForcia, transactum esset, nostram libenter operam navare studuissemus, ut S.V. hujusce voti compos fieret. Verum & si fratri deesse non possemus, nos tamen cum eo curaturos, ut mediante aliqua honesta recompensa pecuniaria, ipse frater noster, jus hujusmodi distribuendi salis: V.S. ad illius vitam concederet. Id enim æquum & justum videbatur, ne jus illud, quod eidem fratri nostro, pro recompensa præsidii per eum præstiti ad defensionem status Mediolani, deficientibus viribus ac copiis, Vestræ Sanctitatis, aliorumque fœderatorum, eidem infructuosum redderetur.

19. Alter vero ex his duobus articulis id continebat, quod ad tollendam difficultatem, quæ inter Sanct. V. & nos incidere posset, super controversia Mutinæ & Rhegii, offerebant nostri oratores ut Vestra Sanctitas consequeretur utile ipsarum civitatum dominium superioritatis & directi dominii, jure nobis semper salvo, ita ut S. Vest. ex tuo recognosceret, & acceptaret hujusmodi directum nostrũ dominium ac superioritatem; vestraque S. nobis aut agentibus nostris, centena millia ducatorum aureorum (post recuperatam possessionem eorum quæ illustris dux Ferrariæ à tẽpore obitus Leonis ecclesiæ subtraxerat) persolvere deberet. Huic propositioni & oblationi respondebat Vest. Sanct. pro se & sede Apost. hujusmodi oblata acceptare, prout proponebantur, excepta superioritate & directo dominio nostro: supradictis civitatibus Vestra S. recognoscere renunciavit, ne juribus & superioritati ab Apostol. sede prætensis, præjudicium fieret. Offerente tum Vest. Sanct. se contentam esse, ut ipsius superioritatis controversia videretur & decideretur infra tres menses tunc proximos per V.S. & illius Vice-regem, aut alios qui ab utraque parte simul eligerentur. Et si hujusmodi superioritas nobis adjudicaretur. Apostolica sedes recognosceret prout ab agentibus nostris fuerat propositum. Si vero Apostolicæ sedi adjudicaretur, V. Sanct. ex sua liberalitate & ex eo amore quo nos prosequi profitebatur, nobis condonaret recompensam de qua deberemus esse contenti. Hanc Vest. S. responsionem & oblationem ipsi nostri agentes, ita demum acceptaverunt, ut salva nobis essent omnia Jura superioritatis & dominii directi in ipsis civitatibus competentia pertinentia, quibus ob talem acceptationem præjudicium afferre non prætendebant. Consentientes nihilominus, de hujusmodi juribus cognosci, modis & formis per dictam V.S. propositis. Si hæc igitur tam difformiter tam irresolute extra fœderis capitula descripta in ea essent forma, quæ vel ad nos ad ratihabitionem (quam nostri nostro nomine non promiserant) obligaret, vel in nos actionem pararet, qua ad id urgeri possemus, nulla accedente valida stipulatione nec pacto firmiter vestito, ubi etiam tempus decisioni præfixum illum impossibile redderet: consulat in his V.S. peritos & comperiet nos, nec ad hujusmodi ratihabitionẽ particulatem astrictum, nec ex hujus defectu percussi nobiscum fœderis, & per nos indifferenter ac plane approbati, observantiam fuisse deferendam, nec contrario fœdere frustrandam seu irritandam. Ut tamen moderatius cum V.S. pro sua personæ qualitate ageremus, ostẽdimus ea quæ per nostras orationes in hac re tractata fuerant, nequaquam in nostra potestate cõsistere. Qui nec Imperii juribus præjudicare nec jus tertii auferre deberemus, nec in nostra esset potestate illum ducem Ferrariæ urgere ad restitutionẽ petitorum, nisi is armis offensibilibus coerceretur, qui se Imperii vasallum profitebatur, & ea quæ restitui petebantur, de S. Imperii feudo tenere recognoscebat, durumque videretur pro ea re bellum in Italiã instaurare. Supplicavimus ergo V. Sanct. ut pro Italiæ quiete, & ne inde novi motus ibidem causarentur, dignaretur eadem Sanctitas Vestra consentire, ut res ipsa, aut per justitiæ tramites, aut per compositionem amicabilem cum ipso duce Ferrariæ fiendam, terminaretur. Et cum hujusmodi oblata Vestræ Sanctitati non placuisset, superveniente postea Reverendissimo Sanctitatis Vestræ Legato, Cardinali de Salviatis, apud nos transegisse, ut Vestræ Sanctitatis mente percepta, non recedentes à recto justitiæ tramite, cupientesque nihilominus quantum fas esset Vest. Sanctitati gratificari, obtulimus eidem nos operam daturos cum effectu, quod sine præjudicio jurium Sacri Romani Imperii, seu alterius cujuslibet, posset Sanctitas Vestra dum sibi expedire videretur, sine cujuspiam resistentia, sineque armorum apparatu sua sponte, per se aut suos ad id deputandos possessionem recuperare, Rhegii & Ruberiæ cum suis pertinentiis tuendam & possidendam, prout antea tenebat &

Mutinæ & Rhegii utile dominiũ Papæ concessum ab Imperatore, salva superioritate.

possidebat. Quod tameo Sanctitati vestræ oon placuit, licet credete non possemus enim, qui Christi vices in terris gerit, vel unius guttæ humani sanguiois jactura, quamcunque secularem ditionem sibi vendicare velle, cum id ab evangelica doctrina prorsus alienum videretur. Quid igitur rebus sic stantibus nobis impingi possit, quum fœdus plane à nobis acceptum seu approbatum fueot. Quo colore oostræ ratificationis literæ receptæ nõ fuerint: Quo jure ipsius Vestræ Sanctitatis reciprocæ literæ nobis fuerint denegatæ: Qua fronte fidei religio, quam V.Sanct. in verbo Romani Pontificis super ipsius fœderis observantia persooaliter præstitisse dinoscitur, spreta fuerit ac neglecta: cogitet Vest.S. de seipsa, judicet an sic deceret ab eo fœdere discedere, penitusque repugnantia pacisci cum his potissime, qui eo tempore pro hostibus habebantur, cootra quos potius ponenda erat defensio, ad eorum conatus repellendos.

20. Quod autem S.V. ad id subjungit, cum propter æmulationem quorundam ex ducibus & ingrata cæteris consilia, Pischariæ Marchio nonoulla jactare tractareque cœpisset, in nostri status detrimeotum V.S. illa etiam consilia audivisse ne fœdere à nobis rejecto penitus aspernata eidem Sanct. deesset, ubi niti ac confidere posset. Non possumus profecto non mirari quæ in hoc Vestra Saoctitas suis literis profitetur, quæ & si nobis sæpius, à nostris ducibus aliisque quamplurimis scripta relataque fuissent, nusquam tameo à oobis credita sunt, ne adhuc crederemus, oi V.Sanct. id asseveraret, coofessione & assertione in his potissime, quæ proprium factum concernunt, nulla pleniot liquidiorque

Papæ hostiles fraudes & callida machinamenta contra Imperatorem.

probatio esse potest. Qualia auté fuerint ea, quæ Marchio Pischariæ in nostri status detrimentum jactare & tractare dicebatur, & quæ Vest. Sanctitas audivisse fatetur, cum in Vest. Sanctitatis literis non specifice declarentur, sed sub verborum involucro res tam nephanda tegi videatur, comprobanda res eot, per ipsius Marchionis literas, quæ penes nos servantur, ac per aliorum quorundam, adhuc viventium testimooia, qui hujusce facinoris conscii participesq; fuere. Quibus satis aperte detegitur, ipsum Pischariæ Marchionem noo ita proprii honoris ae conscientiæ immemorem fuisse quod quicquam in status nostri detrimentum moliri cuperet, sed potius aliter finxisse quam in animo haberet, ut aliorum in nos ac statum nostrum molieotium factiones, ac incendia parata, quorum jam fumum senserat, verioribus indiciis ae argumentis detegeret: hincque facilius nobis præmonitus extingui possent. Sicque finxit se de oobis male contentum, ut inde liberius in molientium partes vocaretur, omnemque rei seriem audire ac funditus intelligere posset. Hicque Marchio ipse ad eam tragœdiam vocatus simulata fide, in eam conspirationem, cum cæteris illius autoribus coovenit, atque consensit: perlustratisque omoibus ad tantum facinus parandum dispositis atque paratis, ac totius negocii serie plaoe perspecta & intellecta, cum in his V.S. principalis esset autoritas, audivissetque Marchio nuncium ad id per V.S. transmissum, eidem sui parte, ut ait, offerentem sub cujusdam Apostolici Brevis Credentia, regni nostri Neapolitani investituram, & possessionem, si is in ejusdem Sanctitatis & fœderatorum cum copiis oostri exercitus, eidem Marchioni magis affectis transiret atque transfugeret: ut inde communibus fœderatorum copiis, inter quas & Gallorum copiæ, cum ingenti Helvetiorum manu, ad sui regis liberationem Italiæ concitatis, uno jactu atque contextu nostrum exercitum prorsus delerent. Nosque noo solum à statu Mediolani, sed etiam à regno Neapolitano ac ab omni imperio Italico excluderent: ut inde S.V. nos etiam ab omoi Imperiali dignitate deponeret. Finxit Marchio se conteotum his annuere, si id cum hooore, sine incursu criminis læsæ majestatis exequi liceret: & ut super ea te peritiores consuleret, petiit quindecim dierum dilationem, quibus peodentibus, illi erat in animo nobis rei seriem ascribere, prout & fecit, oec ideo minus se à practicis abstinuit, qui etiam ad hanc fictiooem magis colorandam habuit ex orbe coosilium peritorum, quo eidem Marchioni persuadebatur, eundem licite posse, ac sine honoris seu fidelitatis præstita læsione, seu præjudicio, sioeque criminis læsæ majestatis, in partes Vestræ S. tanquam supremi domini illius regni transire, feudumq; ab eadem sanctitate suscipere, ubi potissime ipsius sanctitatis jussus accederet. Si hæc igitur patet sancte vera sunt, prout narrat Marchio, qui usque ad ultimum vitæ spiritum in ea sententia semper perstitit. Si sunt illa tractata atque jactata consilia, quæ V.Sanct. etiam audivisse fatetur: videat ipsa V.Sanctitas, recto sui intellectus oculo, si hæc tanto pastore digna censerentur: inspiciat qualis fructus inde colligi possit, quale scandalum, quaotusq; tumultus ex his in ecclesia Dei ac in universa republ. Christiana oascerentur.

Papæ perfidia in temeranda fœderis sanctitate.

Miseranda quippe res esset, ac ab omni fideli catholico deploranda, in qua ita occupatur mentis oostræ judicium, ut quasi somnium illusorium putemus, cui fides tribui non deberet, cum potissime (ut antea liquide ostendimus) cesset fundamentum illud satis manifeste erroneum, imo penitus falsum, de fœdere à oobis rejecto, quod nunquam rejectum sed planè acceptatum constat.

21. Sed ait V.S. se à verbis ad facta nullum aditum tentasse. Utinam sic se res haberet, nihilque de facto tentatum esset, quia facilius pro verbis verba reddi possent. Facta autem pro infectis haberi nequeunt. Ad quod V.Sanct. se de eo officio commendat nos admoneri mandasse, ut duces nostros in Italia quorum in manu res nostræ erant, curaremus de nobis esse contentos, hinc probationem eliciens, eidem esse curæ, quietem & stabilitatem rerum nostrarum. Noluimus inficiari id officium à Vest. S. præstitum, eo tamen tempore, quo idem Marchio totius rei seriem nobis aperte differuerat. Cur autem tunc Vestra S. re jam detecta id nobis ounciandum censuerit, id ejus judicio & coosciemiæ commendamus. Voluimus tamen & hoc in benigniorem partem suscipere.

22. At subjungit V.Sanctitas, quod maximo cum gemitu & dolore suo, atque Italiæ totius, cum duces nostri statum oostrum Mediolani occupassent, atque arcem in qua Franciscus Maria residebat circum-

circumvallare instituissent, postulante à nobis curam & securitatem, adversus dignitatem tantam Italiæ periculo, omnibusque notis atque ignoris flagitantibus paratis qui & auxilia conferrent. Cunctis prope Christianitatis regibus Vestram Sanctitatem animantibus cum non videretur posse resistere monitis, querelis precibusque illorum. Cum vos officii vestri debitum Italiæ calamitas & periculum commune commoveret, tamen adveniente per eos dies ab vestra Sanctitate Commendatore, Herrera Nuncio nostro tractandi causa misso relapsa eadem S. in pristinam spem & cupiditatem benevolentiæ nostræ, sibi quovismodo conciliando dimissis consiliis, conspirationibus, oblationibusq; cunctorum, gravi omnium indignatione & querela, nobis comparare gloriam pacandæ Christianitatis, & moderationis nostræ omnibus declarandæ. Sicque ea conventionum capitula, paucis (ut ait) in locis leviter immutata remisisse, ad nos comprobanda, scripsisseque manu sua literas, quibus per Dei misericordiam obsecrando, ut depellere eam suspitionem, quæ de nostra nimia cupiditate omnibus adhærebat, perpetuitatem & fructum amicitiæ suæ nobis pollicebatur, consiliumq; fidele dabat, & quæ petenda erant omni cum humanitate & benevolentia à nobis petebat: securitatem videlicet Italiæ duce Mediolani, si quo pacto errasset clementem V.S. amorem. Quæ tot illius opera atque officia erga nos aliaque quamplurima, quæ nobis quondie postulanti concedebat, ex quibus nobis commodum atque honor accrescebat (ut ait) parvipendimus. His multiplicum querelarum, accusationum, & criminationum fastidium adjungit: quibus tot & tantis (ut inquit) injuriis & causis invita V.S. & gemens de nobis desperare & diffidere & coacta, suamque amicitiam & benevolentiam, quam totiens (ut asserit) impudiavimus, multis & magnis regibus adjungere, quorum optimum in Christianā rempubl. & sedem Apostolicam animū. Si Vestra Sanct. aspernata esset, non jam pastoris seu communis patris laudem: sed superbi & insolentis nomen acquisivisset. Hæc, Pater Sancte, horrenda quidem ac penitus abominanda censerentur, ni scuto veritatis circundari hujusmodi calumnias, convitia, improperia, crimina, facinoraque nobis objecta refellere ac singulatim suo ordine extirpare & enervare studeremus: non quidem Christiano principe digna (si vera forent) sed potius apud inferos recondenda censerentur. Ut igitur hujusmodi calumniarum nobis falso objectarum, fasciculum disrumpamus & colligata spicula in nos conjecta separatim ac gradatim enervemus, cogimur historiam non fabulam recensere, qua rerum gestarum veritas in lucem prodeat. Et cum ab occupatione status Mediolani arcisque obsessione hujusmodi calumniarum principalior sumatur occasio: hincque pendere videantur leges & prophetæ, horum omnium, quæ in nos moliuntur & tentantur. Consequens est, ut pro nostræ villicationis debita ratione reddenda, & nequid occulti remaneat, neve servi nequam nobis nomen ac famam comparemus, sed potius servi fidelis & boni, qui in regnum Domini intrare valeamus, ab ipso stipite initium sumamus, & à capite rationem reddamus oportet, nihil quod ad rem faciat omittentes. Res igitur, ut apertissimis ostenditur documentis, sic se habet.

23. Postquam Franciscus SForcia hujus nominis primus, & moderni Francisci avus paternus: Ducatum ac statum Mediolani nactus est seu verius occupavit: cum is non intraret per ostium sed per fenestram, nec descenderet à linea vice comitum ducum Mediolani, sed ex persona uxoris ad tale feudum incapacis, jus dicti ducatus prætenderet: Et tanquam strenuus, prudens, ac fortunatus belli dux, non habuerit in ipsius ducatus assecutione contradictorem, nunquam tamen is, neque filius ejus primogenitus Galeacius Maria SForcia, nec ex ipso primogenito nepos Joannes Galeacius SForcia ipsius ducatus Mediolani investituram à Sacro Imperio obtinere potuerunt. Successit his Lodovicus SForcia moderni Francisci pater, qui affinitate cum divo Maximiliano Cæsare avo nostro contracta, primus ex SForcianis investituram obtinuit pro se & filiis, ac descendentibus suis ordine successivo, gradu primogenituræ servato. Quo Ludovico primo investito adhuc vivente, insurrexit adversus eū Lodovicus Aurelianens. dux, inde Francorum rex hujus nominis XII. prætendens, quod si ex fœminea linea quispiam in eo ducatu recte succederet, ipse præferendus foret, qui ex descendenti à Valentina Philippi Mariæ Vicecomitis, veri ducis, filiæ legitimæ ortum trahebat. Pacto etiam in contractu matrimonii adjecto, ut deficientibus masculis, ipsa Valentina succederet: quod vacanti Imperio à Sede Apostolica approbatum dicitur, de cujus tamen approbationis viribus nunc disceptandum occasio non offertur. Ipsa autem familia SForciata ab illegitima posteriore genita originem duceret. Ortum est hinc bellum inter ipsum Ludovicum Aurelianens. Inde Francorum regem, & dictum Ludovicum SForciam, qui Gallorum viribus, & potentia non solum à ducatu & statu ejectus extitit, sed etiam captivus in Galliam ductus est, ubi tandem dies suos clausit extremos. Hinc Ludovic. rex intelligens se non esse tutum in ducatu Mediolani, nisi à Sacro Imperio investituram obtineret, inito fœdere cum divo Maximiliano Cæsare avo nostro recolendæ memoriæ, actoque de matrimonio seu sponsalibus contrahendis, inter nos & Claudiam ipsius regis Ludov. primogenitam, revocataq; per divum Maximilianum investitura, eidem Ludovico SForciæ & liberis antea concessa, investituram dicti ducatus obtinuit, pro se & dicta Claudia ejus filia, casu quo nobiscum nuberet. Ea lege adjecta de expresso ipsius Ludovici suorumque oratorum consensu. Quod si sine culpa nostra dictum matrimonium inter nos & Claudiam quovismodo effectum non haberet, prout non habuit, redderetur ipsa investitura, dicto regi, & Claudiæ filiæ concessa, penitus inefficax nulliusque momenti. Verum omne jus dicti ducatus & status Mediolani, ex ipsa investitura concessum, in nos recta via transiret. Concessa ex tunc illis consentientibus in eum casum nova investitura, in nostri personam præsentem, ad id & nostro nomine stipulante & acceptante, reliquaque ad id requisita solemnia peragente Serenissimo felicis memoriæ Philippo Castellæ rege patre nostro, quam investituram, in solemni forma conceptā,

& per ipsum divum Maximilianum tunc expeditam, adhuc hodie penes nos habemus. Et licet eo fœdere per regem Ludovicum violato, dictaque Claudia ejus filia, matrimonio copulata, cum tunc duci Angolenen. Francisc. Moderno Francorum rege, sicque conditione purificata investitura nobis, ut perfertur, conditionaliter concessa, validum robur & effectum obtineret: ut jus dicti ducatus & status Mediolani in nos translatum censeretur. Ipse tamen divus Cæsar Maximilianus, tum quia publicam potius quam privatam utilitatem curabat, tum quia putabat jus nobis ex investitura prædicta quæsitum salvum esse nullumque præjudicium nobis tunc posse afferri, qui in pupillari ætate constituti sub illius tutela regebamur. Quo tutelæ officio fretus in illud liquidum, quod nobis competebat nec tacite nec expresse remittere poterat. Novam eidem Gallorum regi Ludovico pro se & dictis Claudia filia & Francisco genero investituram concessit, nonnullis etiam conditionibus nequaquam observatis, asfrictam ac à nobis, qui jus potissimum prætendere poteramus, tunc approbatam. Qua de re ipse divus Cæsar Maximil. violati fœderis, vindictam prosequens, expulso ab ipso ducatu Mediolani dicto Ludovico Francorum rege, sub colore prioris investituræ, Ludovico SForciæ cõcessæ, & ut præmittitur revocatæ, nobis iterum in pupillari ætate, & sub illius tutela degentibus, Maximilianũ SForciam, ejusdem ducis Ludovici filium primogenitum, ad ipsum ducatum & statum Mediolani admisit & induxit. At is possessor effectus, immemor beneficii in eum collati, plura cum Gallis hostibus, in sacri Imperii dedecus & detrimentum molitus est. Indeque inito ac percusso cum his fœdere, prodidit eidem arces & statum, ac ad hostes transivit cessitque ducatui. Ex cujus felonia. Si quod jus in eodem ducatu habuisset, ad sacrum imperium devolvebatur. At cum Modernus Francorum rex, tam ex prætenso jure investituræ Ludovico Regi ejus socero concessæ, quam etiam ex jure cesso per dictum Maximilianum SForciam, ipsius ducatus possessionem, post Ludovici regis mortem nactus esset, nulla per eum seu alium ejus nomine nova investitura ab ipso Maximiliano Cæsare: nec à nobis petita, seu obtenta. Sic nos & sacrum imperium contemnendo, pluraque etiam contra decus & honorem nostrum, ac ipsius sacri Rom. Imperii moliendo, & in nos ejusdem feudi dominum cervicem elevando, armaque movendo, prout suis propriis literis ac notoriis gestis innotuit, etiamsi validam antea investituram habuisset, prout non habuit, omni illius commodo omnique jure, ipso facto privatus extitit. Idque totum ad nos & sacrum Romanum Imp. devolutum fuit. Ut sic illustris Franciscus SForcia in eodem ducatu Mediolani, nullum jus posset prætendere, nisi id ex nostra liberalitate & gratia consequatur. Non enim ex investitura prima, jus aliquod habere potest, stante revocatione, ut præmittitur: facta per ipsum met concedentem, eo sc. tempore, quo nondum eidem Francisco duci jus in requisitum dici poterat: sed duntaxat in spe quod facilius tollitur. Ubi potissime plenitudo accedit potestatis, cum cætera ipsius concedentis ac revocantis sententia. Non etiam ex cessione seu renunciatione dicti Maximiliani ejus fratris primogeniti, qui nullam de eo statu habuit investituram, sed simplicem detentionem nullo jure suffultam, cui pariter obstabat paternæ investituræ revocatio. Sicque illius concesso nullius fuit effectus. Nemo enim plus juris in alium transferre potest: quam ipse habeat. Sed demus investituram, eidem Ludovico patri concessam, in suo robore permanere, ipsumque ducem Franciscum juxta illius ordinem ad successionem vocandum, non vocatur ex ea nisi post mortem primogeniti, qui adhuc vivit. sicque non evenit casus, qui ipsum Franciscum admittat. Non enim primogenitus simpliciter refutavit feudum ante feudi adeptionem: ut fieret locus sequenti in gradu, sed oprato feudo, ubi de fructibus pro libitu ejus, vita comite, disponere poterat etiam invito propinquiore successore cessit & renunciavit. Et cum id egerit, paciscendo cum hostibus in dominum feudi totum illud jus, quod eidem Maximiliano primogenito competiisset, ad sacrum Imperium devolutum extitit. Sicque nos nullo jure cogebamur, etiam firma stante illa prima investitura hujusmodi ducatum Mediolanensem concedere ipsi illustri Francisco SForciæ. Saltem vita comite ipsius Maximiliani primogeniti. Quinimo jure merito poteramus ducatum ipsum penes nos retinere eoque interim uti frui. Objicietur nobis fœdus percussum cum divo Leone. Super quo tamen nullum validum fundamentum favoris dicti Francisci SForciæ ædificari potest. Res est inter alios acta, nihil ibidem cum duce Francisco tractatum est, nec quispiam pro eo ibidem intervenit, nullusque pro eo stipulatus extitit, cui stipulandi jus esset. Et si inter contrahentes res ageretur, emergeret quæstio, an is qui ex eo fœdere se fundaret, pro parte sua implevisset quod debebat. Sed fatemur omnia solenniter gesta & impleta, ipsumque fœdus percussum, & stipulatum cum ipsomet duce Francisco non datur illi ex eo fœdere plus juris quam antea haberet. Sic enim sonant ipsius fœderis verba. *Item: Quia illustris Franciscus SForcia dux Barri prætendit ducatum Mediolani sibi debere ex vi investitura, per felicis memoriæ Maximilianũ Cæsarem facta, attentata renunciatione fratris sui primogeniti per quam se primum successionis locum asserust obtinere. Actum extitit & conventum. Quod si idem illustris Franc. Sforcia ducatum ipsum recuperaverit, præfati contrahentes, eundem in suis juribus conservare curabunt, ac ab omni violentia tueri nitentur.* Ecce igitur, quod hic nullum aliud prætendat dux Francisc. quam quod supradictum est, abunde tamen enervatum. Ecce quod hic est conventio conditionalis, si ipse dux ducatum recuperaverit, quæ conditio implenda erat in forma specifica æque non impleta, prout ipse implere non poterat, obligatio illa evanescit. Et esto quod foret ipsa conditio firmiter impleta, & purificata. Ecce obligatio illa non disponit nisi de eo conservando in suis juribus. Quæ ut antea ostensum est, nulla sunt nulliusque momenti. Si igitur nos tot titulis, totque juribus fulo, qui ducatum ipsum, fœderatorum nostrorum præsidiis fieri, nostra tamen ut plurimum impensa, non sine magna nostrorum jactura, totque præclaris ducibus ac militibus amissis, cũ tanta Christiani sanguinis effusione, ex hostium manibus recuperavimus, ab eorumque faucibus eripuimus,

puimus, & toriens illis redeuntibus, repulsis ac victis servavimus, actutati sumus, nulla nos ad id urgēte necessitate, sed pro reipub. quiete, ex nostra mera liberalitate ac munificenna, juribus nostris tam claris, tam apertis omnino postpositis ac postergatis, cōsensimus eundem illustrem Franciscum SForciam, tanto munere dignum facere, eundemque ad dictum ducatum admittere, ac eidem ipsius ducatus investituram concedere. Quis nam vir sani capiuis, nos de cupiditate, de ambitione, de indebita occupatione recte arguere poterit? Quis nam ex his gestis potest elicete sinistram aliquam suspicionem, quod non recto animo intenti videamur ad ea omnia quæ reipubl. Christianæ quietem & tranquillitatem Italiæque libertatem concernere videntur? Adhæc oon verbo tantum obtulimus, sed & effectu præstitimus. Fecimus enim ipsum ducem Franciscum totius status possessorem, fecimus in ejus potestate reponi & consignari omnes arces, omnesque civitates, autoritatem & administrationē omnimodam eidem permisimus, ut non solum tegere & pro libito administrare posset fructus percipiendo, sed etiam alienando, vendendo ac pro ejus voto disponendo. Cujus eriam alienationis, dum ad id requisiti fuimus tanquam à vero duce factas confirmavimus & approbavimus, fecimus in fœderibus per nos initis, tum cum Adriano, tum cum Venetis, tum etiam cum cæteris, cum quibus tractavimus eundem, tanquam Mediolani ducem nominari & includi, de ejusque tutela & conservatinne transegimus: Concessimusq; tandem investituram dicti ducatus, & pertinentiarum in forma amplissima. Quam ad manus equitis Belliæ ipsius ducis Francisci oratoris realiter consignavimus, sub certis convennonibus & obligationibus, per ipsum ducem impleodis pro parte impensarum, per nos in ejus beneficium factarum pro adoptiooe & conservatione dicti status. In quibus tamen ita moderate habuimus, ut nec vix quartam ipsarum impensarum partem, per annorum terminos essemus recuperaturi. Hæc profecto scripta patent, nullaque tergiversatione cælari potest, cum jam in Notorietatem transiverint.

24. Insuper, cum de ipsius illustris Francisci morte dubitaretur, physicique quæ de illius salute desperarent, hincque orva oriretur in nos suspicio Vestræ Sanctit. Venetorum, aliorum Italiæ potentatuum, si statum ipsum Mediolanens. per mortem dicti ducis Francisci ad sacrum Imperium recta via rectoque ordine justitiæ devolvendum, aut in nostra potestate retineremus, aut serenissimu fratri nostro charissimo Ferdinando, Archi duci Austriæ concederemus. Cum & nostram & ipsius fratris nostri potentiam exosam & formidabilem habere viderentur, potius Deo (qui nobis hæc sua clementiā & benignitate contulit) ipsique fortunæ invidentes, quam aliqua alia justa caussa perciti. Placuit Vestræ Sanctitati nos per dictum ejus legatum moneri & hortari, quatenus pro Italiæ quiete, ac ad submovendum cujusvis suspicionis scrupulum in casum mortis, dicti illustris Francisci SForciæ, ducatum ipsum Mediolani nequaquam in nostra potestate retineremus: Nec pariter ipsi Sereniss. fratri nostro concederemus: sed ipsum ducatum tali personæ traderemus, de qua Italiæ potentatus nullum metum, nulliusque suspicionis objectum habere possent. Ad eumque effectum Vest. Sanct. per dictum legatum alterum duorum nobis ad id proponi fecit, ut ducem Borbonii, aut Georgium de Austria, Cæsaris Maximiliani naturalem filium. Annuimus nihilominus licet ad id nullo jure astringeremur, quod ducatus ipse in casum devolutionis minime penes nos retineretur, nec etiam ipsi Serenissimo fratri nostro concederetur, obtulimusque in eum casum dictum ducatum conferre in personam jure merito gratam & acceptam Vestræ Sanctitati, à qua nihil suspicari posset, quod ad turbādum Italiæ quietem tendere videretur. Licet etiam id à Vest. S. acceptatum oon fuerit, nec etiam aliis potentatibus gratum extiterit nisi personam, cui in eum casum ducatum conferre vellemus, prius nominaremus ut discerni posset an grata & accepta foret. Non fuimus ab hac instantia alieni. Nominavimus in eum casum ipsum illustrem Borbonii ducem, quem Vestra S. primo proposuerat, in eum quidem investituram conferre parati, oon pro commodo aut augmento nostro, sed pro tollenda suspicionis rubigine qua Vest. S. ac potentatuum animi augebantur, pro submovenda ea umbra nostræ magnitudinis qua intrinsecus premebantur: proque ipsius Italiæ quiete quæ nobis semper cordi fuit, ut potius Christianæ reipub. causam, quam privatam nostram tueremur. Quid igitur cupiditatis nobis ex his ascribi possit: Si ducatum Mediolani & statum tanti momenti tantique valoris (ut præmittitur) per oos recuperatum quem licite retinere poterimus, tot titulis, totq; juribus fulti, semel illustri Franc. SForciæ concessimus: Iterum si per illius mortem ad nos devolveretur, ad Vest. S. nutum alteri concedere annueremus, ii videlicet, quem V. S. prius nominaverat: Nos tamen justis juribus, tamq; amplo & importanti dominio suffulti (pro quo, si Julius Cæsar reviviscens nostram personam indueret, aut hi qui nobis cupiditatem impingunt, forsan etiam jusiurandum violandum cēserent) nos ipsi non coacti, nulloq; juramenti seu cujusvis obligationis vinculo astricti, nostra sponte pro ipsa repub. jus nostrum tam liquidum abrogare, & à nobis auferre consensimus excluso etiam proprio fratre, qui jure merito post oos cæteris omnibus anteponendus videbatur. Cum hunc loco filii haberemus in succedendi gradu proximiorem, cui nulla ratione nulloque jure divino, naturali vel civili, extraneus quispiam anteferendus erat fateamur necesse est, non hic cupiditatem, non ambitionem, non avaritiam, non dominandi seu alieni occupandi appetitum inesse. Sed potius amplissimam uberemq; largitatem, munificentiam, ac, si dicere fas est, prodigalitatem dominádiq; contemptum arguere. quod tamen reipub. causa læto hilariq; animo, ultro, nec non sponte præstabamus.

Papa & Potestates Italiæ recusant Mediolano præfici Ducem, nisi sibi gratum.

25. Sed nunc submovenda restat causa illa gemitus & doloris Sanctit. Vest. ac totius Italiæ, qua V. S. tantum affligitur: occupationis sc. ipsius status Mediolani inde per nostros factæ cum obsessione arcis, in qua duxerat. In qua te licet non omni culpa excludere & liberare possemus. Illam si qua foret

Pischariæ Marchio.

Cap. LXXIV.

De Romanorum Pontificum legatis & oratoribus nec non Comitibus, quos vocant, Palatinis.

95. Accidit etiam aliquando, quòd legati & oratores Romani, cum Papalibus, ut vocant, facultatibus, in Germaniam mittantur; qui talium facultatum vigore & prætextu, liberos vulgò conceptos, naturales, Bastardos, spurios, damnato ex coitu prognatos, aliósque, qui contra Christi instituta, legumque sanctiones in mundum editi atque expositi sunt, legitimos efficere, & ad quoscunque actus legitimos, idoneos reddere; ad successiones item cum legitimis & naturalibus liberis habiles facere & admittere, omnium denique statuum ac dignitatum capacitatem tribuere conantur. Cujus tamen rei, in Romani Imperii territorio, nullam omnino habent potestatem. Nec parum inde litium, jurgiorum, errorum, controversiarum, offendiculorumque, in sacrosancto Romano Imperio oritur; quòd ex non concesso coitu concepti, cum legitimè editis ad parem admitti debent successionem. Quam rem, ut nimiùm Germanis molestam, Imperii ordines, tolli, amoveri, penitusque aboleri, summopere petunt.

96. Pari præterea modo à Romana sede jam dictis Legatis, Vicecomites Palatini sufficiuntur, simili potestate legitimandi, ad successionem admittendi, & omnia ad instar legatorum, quorum jam antè mentio facta est, efficiendi, nec non notarios creandi. Qui tamen Vicecomites adeò sunt indonei, adeò inhabiles, adeò literarum ignari, adeò denique rerum inexpertes; ut minimum etiam, quod ad notariatus artem pertineat, ignorent. Unde non immeritò subsequitur, quòd multo ineptiores, quàm ipsi sint, creent notarios: ut semper dignum, quod in proverbio est, contingit patellæ cooperculum. Quod ipsum Imperii Status, abrogari efflictim rogitant. Præfati item Apostolicæ sedis Nuncii & Legati à jurejurandis, pactis, obligationibus, absolvere: & sic absolutos ad agendum de novo restituere moliuntur. Qua una re æquitati, fideique humanæ nihil est adversum magis.

97. Conantur insuper beneficia, quæ patronatus juri subsunt, conferre: & sic patronis tam Ecclesiasticis, quàm secularibus in juribus suis derogare, penitúsque eos privare: quod etiam meritò aboletur.

Cap. LXXV.

Vtriusque sexus religiosi, in suorum monasteriorum, clausarum, fundationum, aliorumque conventuum commodum, succedant secularibus; quum ipsi vicissim ab illis ad hæreditates, neque vocentur, neque admittantur.

98. Neque hoc Germanicorum gravaminum postremum est, quamvis ultimum hîc sortiatur locum. Mos non ampliùs ferendus, hactenus inolevit, pauloque altiùs, quàm par sit, radices egit: videlicet, quòd Monachi, Moniales, Beguttæ, Beghardæ, Nolhardi, Conventus, & quicunque tandem sunt, qui se religiosos, & à popularibus segregatos profitentur, parentibus, consanguineis, agnatis, ac cæteris amicis, in hæreditariis bonis, aliquando in partem, nonnunquam in totum succedunt: At vicissim eorum cognati, seu necessarii laici, à prædictis religiosis, ad ipsorum hæreditates adeundas, non solùm non vocantur, sed nec admittuntur quidem. Quod Germanis & grave, & molestum; injustum etiam, ac non diutius tolerandum onus est. Eapropter necessariò, ac summa prudentia curandum est, ut deinceps nemo se memoratorum religiosorum votis vel adstringat, vel addicet, nisi priùs ea de re civiles magistratus certiores fecerit: quorum præsentia, auctoritate & consilio religionem ingredi volentibus, à parentibus & amicis, juxta cujusque fortunam ac facultates, mediocriter provideri debet, ut habeant, unde commodè in monasteriis vivere possint. Ea tamen lege, eo pacto & conditione; ut omnibus hæreditatibus, omnibusque parentum, fratrum, sororum, cognatorum, cohæredum, ac quorumcunque aliorum successionibus renuncient: in animumque nequaquam inducant suum, se in posterum hæreditario jure quicquam nedum sperare, tantum abest, ut consequi se posse putare queant. Idemque cum his, qui jam olim religiosorum regulis sese subjecerunt, fieri à sacri Rom. Imperii Statibus, & petitur, & censetur.

Cap. LXXVI.

Quòd & in proximè habitis VVormaciæ comitiis, de hactenus memoratis gravaminibus, tractatum sit.

99. Potior item pars, hactenus enumeratorum articulorum, Romanam Sedem, Archiepiscopos, Episcopos, Prælatos, Officiales, Ecclesiastica consistoria, cæterasque Ecclesiasticas personas concernentium, Cæsareæ Majestati in proximo Principum ac Procerum Wormaciæ celebrato conventu, à laicis Imperii columnis & Statibus, in scriptis, non sine supplicibus oblata est precibus: quò prædicta gravamina, æquitate, necessitateq; ita postulantibus, aboleat, atque è medio penitus tollat. Quod ipsum non clam Archiepiscopis, Episcopis, reliquisque Ecclesiasticorum Statibus, in prædictis Comitiis factum est. At huc usque nihil vel immutare, vel emendare cœperunt. Eam ob rem seculares Imperii ordines, necessariò, urgentibusque ex causis adacti sunt, Papali Sanctitati suprà memorata, ac non ampliùs ferenda onera, ptout sua Sanctitas, clementi, Christiano, planéque paterno animi adfectu fieri pe

eri petiit, indicare, atque supplieiter rogare, quo prædicta gravamina soa Sanctitas emendet, atque è medio tollat.

Cap. LXXVII.

Plura adhuc gravamina ob oculos versantur, indicatu maximè necessaria: quæ tamen brevitatis gratia obmittuntur.

100. Quamvis seculares sacrosancti Romani Imperii ordines, longè graviora, multóque plura adhuc habereot onera, quæ, æqnitate ioterpellante, indicanda forent: At ne justæ brevitatis modum excedere videantur, jam recensitis hoc tempore, reservatis aliis in magis commodum tempus, contenti esse volunt: Ea spe freti, ea fiducia, nixi, ubi hactenus enumerata abolita fuerint gravamina, quòd & reliqua unà corruitura sint.

Peroratio, ac finalis petitio.

Super hæc omnia, omniom sacri Romani Imperii supremæ atque inferioris conditionis Statuum, supplex est adhortatio, humilisque precatio atque petitio, qua Sanctitati Pontificiæ supplicant: quatenus sanctitas sua, omnia prædicta onera ac gravamina, sedis Romanæ, ac sæpedictorum cæterorum Statuum Ecclesiasticorum & personarum Ecclesiasticarum (id quod non semel in præcedentibus quoque justis precibus postulatum est) clementer tollere, emendare, abrogaréque, & è medio auferre dignetur; ac Archiepiscopos & Episcopos, si qua in re per eorum Capitula, gravamina hæc, quò minùs emendare, abrogareque auderent, obligati forent, à promissione, obligationéque tali, mandatis absolutoriis, severitatem quandam, sed eam quidem necessariam præ se ferentibus, absolvere, liberaréque velit: inque omnibus & singulis his, ita paternè ac gratiosè se gerere & exhibere, quòd talia onera atque gravamina in genere, seorsimque, quantocyùs ex radice funditus, ac penitus tollaotur, amoveantur, & emendentur. Quod ipsum, & quidem brevi, futurum, curatumque iri, Sacri Romani Imperii Status laici, vel ob Opt. Maximi laudem præcipuam, & honorem; hinc rei quoque ipsius necessitatem atque æquitatem maximè, quum, ut prædictum est, Sanctitas Pontificia per oratorem & Legatum suum, ita magnificè, ampliter, ac Christianè se obtulerit, indubiam, certissimamque spem animo conceperunt. E regione, se Sanctitati Pontificiæ, tanquam obsequentes, morigerósque filios, cæteris quoque Statibus Ecclesiasticis, ut in Christo fratres, & commembra capitis unius, nimirum Christi, se devoventes, obligantesque.

Quòd si enumerata onera atque gravamina in præstituto tempore, non etiam ocyùs ex oculis mortalium sublata, atque abolita, & abrogata fuerint (id quod Imperii Romani Status laici futurum minimè suspicantur, augurantúrve) tum Sanctitatem Pontificiam latere nolunt, prædicta urgentissima, atque intolerabilia, penitusque non ferenda onera, diutiùs eos, neque perferre velle, neque tolerare posse: Sed rei ipsius iniquitate & necessitate, huc eos adigi, cogi, atque compelli, pro eorum captu ac industria, de aliis commodioribus fortè viis & mediis cogitandi, vestigandi, ac consultandi, quibus tandem modis, qua arte, qua denique solertia, onerum atque gravaminum suprà memoratorum, ab Ecclesiasticis exonerari, liberari, ac tandem in pristinam immunitatem & libertatem asseri, atque vendicari possiot.

Quemadmodum omnia hæc, priusquam Sanctitatis Pontificiæ orator & Legatus à Nornberga solvisset, eidem per modum responsi hinc legantis Sanctitati referenda, ad longum sunt exposita, atque enumerata: essentque ita in compendium, & quodammodo per catalogum redacta & recensita, memorato nuncio atque oratori Pontificio ferenda secum Romam tradita; si non præter omnium expectationem, abitionem suam hinc tantopere maturasset, ac inopinatò ita discessisset. Verùm ne ob id eò magis Germanorum Principum, Procerum, atque Romani Imperii Statuum consultatio & conclusio Sanctitatem Pontificiam fugere, vel latere possent: tandem placuit, onera ac gravamina, quorum non iofrequens tum coram agente adhuc Legato facta fuit mentio, per capita, ac sigillatim ita scripta, Sanctitati Pontificiæ transmittere, eandemque quàm humillimè ac suppliciter, pro abrogandis hisce oneribus, rogare, obsecraréque; ne deteriora contingant.

CAROLI V. IMPER. AUG. RESCRIPTUM

Anno Christi 1526.

AD CLEMENTIS VII. PAPAE CRIMINATIONES, *cum Appellatione, & Generalis Concilii indictionis postulatione.*

Sanctissimo in Christo Patri & Domino, Domino Clementi VII. divina providentia Sacrosanctæ Romanæ ac Universalis Ecclesiæ Summo Pontifici, Domino Reverendissimo,

KAROLUS divina favente Clementia, Electus Romanorum Imperator semper-Augustus, S. D.

Beatissime Pater, Domioe reverendissime: Eramus profecto in magna mentis nostræ anxietate, communem totius populi Christiaoi calamitatem nobiscum tacite deplorabamus, ob ea quæ à Sanctitate vestra contra nos, statumque nostrum, & sacri Romani Imperii dignitatem

dignitatem moliri audiebamus. Verum hanc nostram anxietatem mirum in modum auxerunt vestræ Sanctitatis literæ, quas vigesimo die elapsi mensis Augusti, ejusdem Sanctitatis Nuncius XXIII. Junii expeditas, legendas nobis tradidit: Quum nihil de his perspicere liceat, quam justiciæ suæ (ut inquit) laudem, nostræ vero ac nostrorum causæ acerrimam damnationem: arma, bella, minas, cædes, pecuniæ, avaritiæ, & ambitionis studium, regnandi, dominandique cupidinem nobis impingi. Quæ profecto nec verum pastorem decent, nec nostræ in Apostolicam Sedem, vestramque Sanctitatem, ac illius dignitatem, devotioni, pietati, ac filiali observantiæ convenire videntur. Quinimo ab eo affectu & studio (quo Christianam Rempubl. ab ipsis ineuntis Principatus nostri annis semper complexi fuimus, quo illius pacem, quietem ac incrementum omni conatu concupivimus, ac pro viribus curavimus) prorsus aliena censeantur, ac nos talibus afficiant spiculis, quod ni bonori proprio tacendo detrahere, immaculatamque famam nostram, tacita objectorum approbatione, lædere velimus, cogimur emissa in nos jacula refellere, nostramque innocentiam purgare, ac ab his calumniis immunem ostendere.

2. Nos enim, Pater beatissime, nobis ipsi conscii nostræque etiam conscientiæ arcanis perlustratis, nullam objectorum culpam fateri, nullamque horum nobis calumniam asscribere possumus. Testamur enim Deum, nos nihil antiquius unquam habuisse, quam V. Sanctitatem post illius ad sacri Apostolatus apicem felicem assumptionem, velut Christi in terris Vicarium, & innata nobis filiali observantia colere, & venerari. Quem etiam, dum in minoribus ageret, singulari amicitia, & benevolentia continuo complexi sumus, prout & Leonis & Adriani temporibus Sanctitas V. satis experta fuit, universoque orbi notum extitit: nullo modo existimantes gradus ac dignitatis augmentum (post Deum, nostrorum etiam assistentia quæsitum) id posse efficere, ut quicquam ab eadem Sanctitate procederet, quod à pristinis suis moribus atque institutis alienum videretur. Et si multa in nos moliri audiverimus, ut dignitati, æstimationi ac autoritati nostræ detraheretur: ut felicitas, potestas, & magnitudo regnorum ac Principatuum nobis à Deo Opt. Maxim. collatorum minueretur, & si fas esset penitus supprimeretur: hæc tamen nunquam Sanctitati V. ascribenda censuimus: nec etiam contrarium affirmantibus fidem dedimus, nec ideo minus æquo animo pacis vocem semper audivimus, vestramque Sanct. ad illam proponendam & amplectendam, velut rectum Pastorem monuimus, & incitavimus.

3. Semper enim in quacunque fortuna pacis ac quietis cupidi esse studuimus, ad quæ noster animus suapte natura inclinatur. Nec unquam inter Christianos (nisi provocati coactive) bellum gessimus, neque tentavimus.

4. Quum enim classem in hostes dispositam haberemus, Menice insula ad deditionem coacta: majora pro fide Catholica tentaturi, Gallorum arte, & copiis undique cincti, ad propria tuenda reducimur. Vestræque etiam Sanctitatis opera & ministerio, cum Leone X. fœdus percussimus, ac pro Apostolicæ Sedis, sacrique Imperii juribus, ac dignitatibus tuendis, ipsius Pastoris autoritate & impulsu, in Insubria ac Liguria arma movimus, nostrumque exercitum Pontificio (cui tunc V. Sanctitas in minoribus agens, munereque legationis fungens, præfectus erat) adjunximus. Quam provinciam profecto, non nisi recta & justa intentione, pro ipsius Christianæ Reipubl. quiete, proque Italiæ liberatione non ex cupiditate, suscepimus. Testis est nostrorum operum Deus, verus scrutator cordium, qui intima perspiciens à longe cognoscit, & qui nostram ob id justam causam semper tutatus est: totque insignibus victoriis comprobavit ac justificavit: testis erit Sanctitas Vest. si præteritorum rationem ac memoriam habeat, veraque in lucem promere libeat. Testes sunt ejusdem Sanctitatis V. ministri, sæpius ad pacis ac induciarum media proponenda transmissi, qui aperte experti sunt, nos semper, rebus etiam nostris secundissimis, quascunque honestas pacis aut induciarum conditiones suscipere paratos, quibus & honoris nostri & fœderatorum justa, æqua, ac secura non haberetur. Testantur etiam hæc multiplicia mandata nostra, tum Adriani, tum Sanctitatis vestræ temporibus per nos ad Urbem missa, variæque legationes ad id pro tempore dispositæ ac destinatæ, ut nihil à nobis de his quæ ad pacem attinent, ullo unquam tempore prætermissum arbitremur. Qui non minus æquæ ac honestæ pacis studiosi ac zelatores fuimus sumusque, quàm injuriarum alacres ac prompti propulsatores, ac etiam, ubi ratio suadet, clementissimi remissores, hilaresque bonorum pro malis, & conviciis retributores.

Papæ non verbis sed operibus credendum.

5. Ait vestra Sanctitas se consciam nihil prætermisisse, quod, vel ad boni, vel ad honesti Pastoris officium erga universum gregem, vel ad fidelis amici animum in nos speciatim pertineret. Nolumus in hoc Vest. Sanctit. officium impugnare, nec de illius conscientia & animo contendere: sed operibus credere, reliqua Deo perscrutanda relinquere. Licet autem sic esset, ut ait, id potius divinæ benignitati, cujus gratuito munere id fit, quam humanis viribus aut cujuspiam industriæ tribuendum foret. Esto quod multa nobis secus relata fuerint quæ apertius respondendo detegentur.

6. Quod autem Vest. Sanctit. subjungit suorum bonorum operum, suique erga nos amoris eum exitum consecutum esse, ut & repulsa toties à benevolentia & conjunctione nostra, nullum indicium veri amoris apud nos invenerit, sive eorum artibus & dolis, qui eandem Sanctitatem vestram nunquam nobiscum conjunctam esse voluerunt, sive nostra mente oppressionem Italiæ & imminutionem dignitatis Sanctitatis vestræ meditante. Miramur hæc quidem ab ejusdem Sanctitatis vestræ præcordiis emanasse, adeoque intempestivè, rei veritate prorsus alienam pronunciationem factam.

factam. Non enim hi sumus, qui bonorum operum ingrati esse didicerimus, nec qui pro amore odium seu repulsam rependere soleamus. Quinimo reciprocas vices potius reddere, ac etiam pro acceptis beneficiis majora dum licet, impendere; amorisque & benevolentiæ vicissitudinem abunde referre solemus. Nec quippe tantæ imbecillitatis censendi sumus, ut cujuspiam artibus seu dolis à vera conjunctione & amicitia divelli valeamus: ubi perfectus amicitiæ nodus intercesserit, qui contrario operum laqueo, non dissolvatur: minusque nobis oppressio Italiæ, imminutioque Sedis Apostolicæ, sedis dignitatis ascribi potest: qui (teste Deo) nihil horum reotavimus nec unquam cogitavimus. Verum omnem conatum, omneque studium adhibuimus, ut Italiam liberam ac quietam redderemus, ut Apostolicam sedem in suo decore, velut illius protector & defensor, stabiliremus ac servaremus: utque pacata Christiana Repub. communia Christianorum arma in perfidos Christianæ religionis hostes, communi consilio verterentur. Ubi igitur oppressionis actus non intercessit, nil sinistri de nobis præsumendum fuit. Cum in dubiis meliorem præsumptionem sumendam omnia jura testentur: quæ etiam neminem ex præsumptionibus damnant, nisi evidentissimo accedant probationes, aut talis esset præsumptio, adversus quam jura probationem non admitterent. Quod profecto hoc in casu omnino alienum patebit, cum non solum nulla nobis talis obstet præsumptio Juris vel facti, verum omnis sinistræ suspicionis labes, à recta nostra intentione, nostrisque operibus omnino abesse videatur. Nec quippe hanc nostram synceram mentem, nostramque æstimationem lædere potuit Mediolanens. status, per nostri exercitus duces captus, &, ut ajunt, occupatus. Hanc enim technam (omnium recte sentientium judicio) repellendam curabimus, dum suo loco de ea re V.S. objectis particularius respondebimus: omnem rei gestæ seriem non palliatam, non obumbratam, sed mera veritate suffultam, aperte ac palam differentes, ab omnibus recti judicii capacibus videndam, inspiciendam, ac recto intellectum oculo judicandam.

7. Si igitur ex his Sanct. Vest. se compulsam, ut ait, prætendat, ad ea consilia à quibus & natura & voluntate semper abhorruisse se asserit, idq; serius actum dicat quam plurimarum rerum indignitas, aut honoris sui, & publici Italiæ boni ratio postulabat, arma scilicet capere, quæ & justitiæ, & Italiæ libertati, & sibiipsi possunt esse præsidio, videat quæso S.V. quibus fundamentis moveatur: consideret an hæc pastorali congruant officio: an hic sit gladius per V. Sanct. evaginandus exercendusque, quem Christus in vaginam potius recondendum censuit, & qui etiam in hostes fidei ab ipso Christiani gregis pastore regulariter exerceri prohibetur. Animadvertat V.S. an ex his honoris sui aut publicæ Italiæ boni ratio habeatur? an hæc justitiæ conveniat? an Italiæ libertati seu quieti consulatur? an potius ex opposito sugilletur summi Pastoris honor & autoritas, Injuste agatur cum ipso Apostolicæ sedis protectore ac defensore, turbetur Christiana Respubl. universæque ecclesiæ status: Incendatur ignis qui tam facile extingui nequeat: ut tandem Christianorum viribus debilitatis, hostes perfidi, velut lupi rapaces pedetentim Christianum abigant gregem, Noviq; errores indies pullulent, ac demum hæreticorum dogmata magis atque magis invalescant, Christianæ quoq; religioni irreparabile afferant detrimentum. Gladius pontificus Papali officio non congruit.

8. At protestatur S. Vest in ipso exordio id non offendendi cujuspiam causa, sed tuendi ac conservandi honoris officiiq; sui. Sancta quippe hæc protestatio, si per contrarium non tolleretur ac inefficax redderetur, si in ipsis defensionis terminis staretur, nec ad ea quæ offensionem sapiunt transitus fieret. Qualiter enim defendendi causa parantur arma ubi nullus est offensor, qui V. Sanct. illiusque honorem aut dignitatem lædat? quam potius, si offensa apparuisset, omni conatu totisq; viribus tueri ac protegere studuissemus: nil antiquius in animo habentes quam ea in Apostolicam sedem officia exhibere, quæ ad officium Christianissimi Imperatoris pertinent, quæve Imperiali congruunt dignitati. At si (ut ipsa S.V. protestatur) defendendi duntaxat erat animus, cur priusquam protestatio illa in lucem prodiret ad manusque nostras scripta vestra pervenirent, tenta est offensio in statu Mediolani, sacri Imperii feudo? Laudensi civitate occupata & à nostrorum (nil tale cogitantium) manibus erepta? Cur Vest. S. ac fœderatorum copiis & viribus, nulla etiam præcedente monitione seu diffidatione exercitus noster apud Mediolanum, non impune tamen, impeditur ac invaditur? Hæc si defensionem an potius apertam offensionem sapiant lippis etiam pateret. Verum Vest. S. hanc notam putans evadere, longam exorditur tragœdiam narrans quæ suo congruunt proposito, bis tacitis, quæ magis ad veram rei seriem discernendam facere videntur. Unde altius repetendo tota facti series in lucem prodeat: liceatq; unicuiq; animi nostri sinceritatem inspicere.

9. Si ea quæ S.V. nobis, rebusque nostris, dum in Cardinalatu etiam officia præstitit, animadvertamus, id quippe antecessisse dignoscitur, quod vita functo Maximiliano Cæsare, avo nostro paterno felicis recordationis, dum is vivens cum Sacri Imperii Electoribus fundamenta jecisset quibus eidem, in Imperio successor effici possemus cumq; cum Gallorum rege, qui filiam suam nobis spoponderat, fœdere arctissimo juncti essemus, ut & nos filium nuncuparet, nilque ab eo, quod ab paterno amore alienum seu indignum videretur, prodere putaremus, his taliter ad Imperii assecutionem allectus incitatusque extitit: ut etiam cum taxatione personæ proposita inhabilitate ipsius Imperialis dignitatis capessendæ, conatus fuerit variis modis Electores inducere, ut illum eligerent, Imperatoremque designarent (quod non ad ipsius Gallorum Regis promotionem tentatum extitit, sed ut per ejusmodi Galli concurrentiam utroque nostrûm excluso, soluto fœdere tertius subintraret minori potentia præditus cui potius imperaretur quam imperare posset) nihil prætermittendo, ut ab ipsius Imperii adeptione penitus excluderemur. Et cum hujusmodi conatus irriti facti forent, vicissetque sacri

Imperii Electorum virtus, qui nec vi, nec metu, nec ullis artibus dimoveri potuerunt, quin Sancto afflante Spiritu, ab omni præambula promissione prius liberati, unanimi omnium consensu ac nemine discrepante, eorum electionis vota uniformiter in nos contulerint nosque Imperatorem solito more designaverint. Quam quidem electionem non tamen voluimus prius acceptare, quam ipsius Leonis Summi Pontificis, V.S. patruelis consensus & auctoritas accederet, cum ea dispensatione, ut cum Imperio nobis etiam Neapolitanum regnum retinere liceret, lege investituræ * minime refragante.

*al. nunc refr.

Papę conatus Imperium ad Gallum trāsferendi.

10. Hinc nova cogitantur media, ut ipsius Imperii sacri dignitas illudatur & illius autoritas deprimatur viresque nostræ minuantur. Præter id tamen quod tentatum extitit ex literis & nunciis, variis practicis, ut nostra coronatio apud Aquisgranum differretur impedireturve, ac inde Wormaciensis conventus protelaretur, seu potius inutilis inefficaxq; redderetur, fuit etiam organo ac medio Alberti Pii Carpen. Comitis, non sine V. San. ministerio & opera (ut fertur) percussum fœdus inter Leonem & Gallum: quo etiam de auferendis à nobis utriusque Siciliæ regnis, deque protectionibus potentatuum ac civitatum Italiæ inter se dividendis, Imperioque Italico penitus usurpando, seu verius enervando & subvertendo agebatur: prout hæc ex nonnullis interceptis literis, quas originaliter in manu nostra servamus, liquide constare poterit. At quum Gallus Rex hujus spe fœderis fretus, cupidus suæ ditionis fimbrias ampliandi, violato fœdere quod prius nobiscum inierat, per Robertum de Marcha, rebellem subditum nostrum, ad ipsius Gallorum regis stipendii conductum, arma in dominia nostra Galliæ Belgicæ movisset: ipsiusque Galliæ Regis duces & milites, in Italia agentes, etiam ipsius Apostolicæ sedis dominia tunc possessa, urbem scilicet Rhegium, clanculum occupare conati fuissent: faremur tunc Sanctit. Vest. opera divum ipsum Leonem, Gallorum amplitudinem magis quam nostram potentiam perhorrescentem, de ipsorumque fide hæsitantem, in partes nostras adductum esse, nobiscumque fœdus iniisse quo sibi suam Sanctitatem, in sua Apostolica dignitate tueri, & Rom. ecclesiam ante occupatam per Gallos restituere & redintegrare, nec non illustrem Franciscum SForciam in paternum solum & statum à rege Gallo detentum reducere convenimus. Quod quidem adeo alacri animo suscepimus: postergatis oblitisq; anterioribus gestis, in statu, honoris, ac dignitatis nostræ præjudicium molitis, ut nil aliud putaremus quam duo orbis luminaria, Vest. Sanct. opera adeo inseparabiliter conjuncta censeri, ut inde mutua horum correspondentia, orbis universus illustrari posset, ad perpetuamque unionem reduci. Hoc itaque fœdere freti cum ipsius divi Leonis copiis nostris adjunctis, & ut antea retulimus sub Vest. Sanctitatis præfectura & legatione per nos actum executumque extitit, ut Parma, Placentia ecclesiæ restitutis, ipsoque illustri Francisco SForciæ in paterno solio stabilito, Galli, etiam non sine magna strage ducum nostrorum, virtute illustrium videlicet Prosperi Columnæ Marchionisque Pischariæ aliorum nostri exercitus ducum & militum ab Italia omnino expulsi fuerint. Et hæc sunt quæ Leonis tempore Vest. Sanctitas pro nobis egit. Quæ tamen non ita passim irremunerata fuere. Cum & ipsa Romana ecclesia suum ex his auxerit patrimonium, non solum Parmæ & Placentiæ recuperatione, sed etiam novi censûs onere regno nostro Neapolitano injuncto, Vestraq; S. (quod non improperandi causa sit dictum) aureorum x. milium pensionem annuam super Metropoli Toletana, nostra quidem liberalitate obtinuit.

11. Quid autem Adriani tempore gestum fuerit, differamus. Novit S.V. quibus tunc favoribus Adrianus in ejus gratiam suscepisset Cardinalem Volaterranum Vest. S. æmulum acerrimumq; adversarium, quot illius artibus & mediis in V.S. caput molitetur, ac qualiter eandem Vest. S. à Florentinæ reipub. administratione excludere conabatur. Novit etiam, nos ita suarum rerum suæq; familiæ ac ipsius reipub. Florentinæ protectionem ac patrocinium suscepisse, etiam cum status sui ac suorum nepotum incremento, ut hic Adrianus ipse, nostro favore, nostrique intuitu, non solum Vest. S. in gratiam tunc susceperit, verum tanta gratia prosecutus fuerit, ut nihil in rebus status, qui alicujus momenti censeretur, Vest. Sanctitate inconsulta, tentaret. Hincque Volaterranus S.V. adversarius cum indignatus nonnulla cum Gallis (suis interceptis literis) moliri videretur. Adriani jussu capitur in vinculaque conjicitur debitas pœnas daturus, ni Adriano morte prævento, autoritate sacri Cardinalium collegii, pro novi Pontificis electione liberatus fuisset, & inde electione facta eorundem Cardinalium intuitu à V. Sanctitate veniam obtinere meruisset: licet paulò pòst dies suos clauserit extremos. Non diffitemur tamen, ipso Adriano vivente, postquam in illius gratiam, Sa. V. reducta extitit, illius operam non modice frugi nobis fuisse, in alliciendo eundem Adrianum ad fœdus illud defensivum, quo medio Galli iterum in Italiam redeuntes Mediolanumque obsidentes, fœderatorum præsidiis denuo victi repulsique fuere. Quod & si in Vestræ Sanctitatis Pontificatu fuerit executum, id tamen sub vexillis & copiis ejusdem Adriani, in vimque præambuli fœderis actum extitit. Quod V. Sanct. opus manuum suarum despiciens (novus homo factus novaque dignitate assumpta) nequaquam approbandum seu innovandum censuit: licet ipsius fœderis executionem, in qua cæteri fœderati tunc firmiter insistebant, concurrentibus etiam Venetorum copiis, Vestra Sanctitas, prout ratio suadebat, nequaquā impediendum censuerit: quum & si præsidia ecclesiæ eo tempore cessassent non ideo minus nostrorum victoria in manu esse videbatur.

12. Non tamen ob id S. Vestræ auxilia atque consilia tunc præstita parvipendenda censemus, verum pro his & gratias tunc egimus & adhuc agimus, simulque nos V. Sanctitati debere, & obnoxios esse profitemur: qui etiam vices non solum reciprocas, sed & multiplicatas & longe majora præsidia, si casus se obtulisset Vest. Sanctitati ipsique Apostolicæ Sedi pro illius tutela & augmento, semper exhibere parati fuimus, & ut filius patri correspondere; à quo etiam proposito quicquid in nos falso suggestu

suggestu moliturn videatur, nequaquam animum nostrum alienavimus: nec alienaturi sumus, nisi major nos urgeat necessitas in occupandis nostris viribus, ad rerum nostratum tutelam ac defensionem; quam tamen ita moderatam sumpturi sumus, ut ab offensionis limitibus, quantum fas fuerit, abesse videatur. Hoc enim moderatum temperamentum nos Christo, cujus V.S. vices in terra gerit, debere profitemur. Papæ resistere debet Imperator armis defensivis nō offensivis.

13. Reprehendit V. Sanctitas, quod non fideli consilio exercitus nostri duces in Galliam transiverint, inferens quod ex eo intempestivo (ut ait) transitu, successerit celerior & crassior in Italiam Gallorum irruptio, rege maximi nominis exercitum ducente: ac urbis opulentissimæ Mediolani ab illis receptio. Nos, Beatissime Pater, nec excusamus illius transitus consilium nec impugnamus. Id tamen nobis inconsultis actum non extitit, quid id nulla justa ratione negare potuimus. Illustri consanguineo nostro Carolo duci Borbonii, Anglicis etiam præsidiis freto, pro sui status recuperatione, quo, eo quod nostris se addixit obsequiis, privatus extiterat. Durum enim ac prorsus inhumanum visum fuisset, si eo duce, vicesque nostras in Italiam agente, obtenta de communi hoste victoria, ejectisque inde Gallis, victricia arma eidem denegassemus ob rerum suarum nostri causa, ut prætendit, occupatarum consecutionem, ubi potissime ex eo exercitus nostri in Galliam transitu, Italia quietior ac liberior remanere videbatur, à militum quoque gravaminibus & insolentiis, quibus plerunque victores milites uti solent, magis exonerata & exempta reddebatur. Sed cum aliter res tunc successerit, quam putabatur, non quidem nostra, sed ducum culpa. sed belli sorte ita suadente, ut victoria quæ à Deo est, non ita passim pro voto hominum valeat obtineri, valuit saltem ducum prudentia, audacia ac magnanimitas in reducendo oportuno tempore, exercitum illæsum in Italiam, quo ipsorum Gallorum Regis impetus compesci posset, illiusque conatibus obsisti. Qui profecto (ut à fide dignis nobis relatum extitit) à V.S. ejusque ministris ad id fuit persuasus & incitatus (quod tamen pro certo nun habemus, nec ita passim credendum putavimus) eam provinciam belli Italici tam acriter impetuoseque tentavit, ut favente altissimo justæ nostræ causæ defensore victus, cum maxima suorum clade nobis per Viceregem nostrum Neapolitanum captivus sit redditus: & inde à nobis sub conditionibus V.S. notis, liberatus.

14. Excusat V.S. quod cum duces nostri de defensione illarum regionum spem totam posuissent, ac de earum insuper, quæ nostræ erant propriæ periculo commoverentur, eademq; V.S. in magno etiam suarum rerum metu esset, ejus conventionibus occurrere coacta fuerit imminenti periculo, quas ait nos optime nosse. Nos tamen earum conventionum veram noticiam habere non possumus: quæ nobis sunt insciis transactæ, quasq; nunquam vidimus seu legimus: quæ etiam ministris nunquam ostensæ fuere in ipsorum Gallorum relatione stare vellemus, qui aliter rem gestam ajunt, quam S. Vest. suis nunciaverit. Volumus nihilominus potius V.S. assertioni confidere. Recolimus enim dum eadem Sanctitas nos de hujusmodi conventionibus (rebus adhuc sub ancipiti Marte laborantibus) suis literis monuisset, asserens nil inde eidem Sanctitati quæsitum quam fidem & securitatem, id exigente, ut ajebat, necessitate, eliciens inde futuræ pacis auspicium. Cum ipsa S. de consueto suo erga nos animo & voluntate nihil omnino remisisse asseveraret, cepimus tunc hæc in benigniorem partem V. Sanct. culpam nequaquam arguentes: nec de ejusdem, ut ajebat, erga nos animo & voluntate diffidētes. Id enim potius quorundam suasionibus tribuendum censuimus, qui vires nostras sua detractione deprimendo, hostium potentiam extollendo V. Sanctitati suaserit res nostras in summo discrimine consistere, hostiumq; vero robur, in excelso culmine florere. Sic pristinam V.S. voluntatem in quandam depictam necessitatem transformantes: licet re vera nulla urgens necessitas subesse videretur. Nec tanta erat in ipsis nostris exercitus ducibus desperatio, aut trepidatio, prout S.V. insinuabant illius fœderis autores, qui S.V. terrere studebant, quod ex ipso rei exitu secuta victoria clarius enituit. Ex qua potius quam quod ex eo fœdere pacis auspicium sumendum videbatur in quorundam malignantium artes suis potius passionibus & cupiditatibus, quam saluti reipub. incendentes, sanctum id opus perturbassent.

15. Commemorat V.S. quæ sibi fuerat cura, quæ cautio rerum nostrarum, asserens tunc rebus nostris nihilominus non minus quam propriis cavisse, Gallorum transitum in regni nostri fines multis rebus remoratum fuisse. Merebatur quidem nostra in S.V. devotio, ut Sanctitas ipsa tali officio fungeretur. Idque exposcebat reipub. salus, ne uberior ignis incenderetur, licet ex ipso affecto potius potuerit Gallos ipsos tunc aliquandiu in itinere detentos, ut à sacri Imperii civitatibus Lucensi & Senēsi pecuniam ac tormenta ad bellum contra nos & regnum nostrum disponendum extorquerent: ut quietum ipsius Senensis civitatis statum tunc perturbarent, Tyrannos intromitterent, ac pro eorum voto civitatis gubernium mutarent: eam civitatem à sacri Imperii devotione omnino divertere satagentes. Novas interim copias in terris ac patrimonio Rom. ecclesiæ ex ipsis pecuniis ab imperialibus civitatibus extortis, congerentes: quibus ad regni nostri invasionem inimicitiores ac potentiores esse possent: nec tanta erat in his urbanitas, ut ab ejusmodi invasione diutius remorari seu retrahi possent, ni Deus Opt. Max. victoria apud Ticinum collata, eorumq; rege captivo tantum terrorem incussisset ut non amplius de invasione, sed potius de eorum salute, & fuga cogitare visi fuerint. Luca & Senæ civitates Imperiales.

16. Sed ait V.S. quod si societatem eorum sequi voluisset, maxima eidem præmia non solum non proponebantur, sed etiam parata essent. Atqui quæ ratio, quæ justa causa, quis honestus color Vest. Sanctitatem, directum ejus feudi dominum, movere debuisset ad juvandum invasionem contra proprium feudatarium nil tale merentē, n[illegible] facinus cogitantem, absentemq;, nec monitū, nec impe-

titum, nec de aliqua justa causa subtrahendi feudum convictum. Tenebatur enim Vest. Sanctitas jure feudi tanquam directus illius dominus, potius nos in feudo tueri, quam invasoribus aditum dare, aut se socium invasionis præstare. Eodem enim ordine quo tenetur Vasallos pro feudo domino servire, eodem ordine tenetur dominus vasallum in feudo tueri. Et ex quibus causis vasallus feudum amittit, ex eisdem causis dominus directa proprietate feudi, illiusque directo dominio privatur. Est enim ipsius feudi natura, ut ultro citroque oblationem pariat. Facile quidem fuisset improvisum regnum ac ad defensionem non paratum, nil tale metuens aggredi, & forsan in parte occupare. Sed an id fieri licuisset, an hæc pastorali officio convenissent, cogitet S. V. Quæ enim præmia offerri poterant, quæ Christi Vicarium ad tam immane facinus induxissent? Sanctius itaque tunc consultum extitit Vestræ S. ut præmiis illis neglectis non attentaret, quod forsan pro voto non successisset, ne tentatum cœptumve consummari potuisset. Sicque merito (ut inquit S. V.) plus apud eam valuisse debuerant amicitiæ nostræ merita, quam præmium ullum. Verum & si meliorem præsumptionem amplecti velimus, nilque de intrinsecis Sanctit. Vest. cordis judicare præsumamus, quod vero Christi Vicario non congrueret: non tamen pro comperto habemus, quid cessante victoria S. V. actura fuisset, quæ jam sub ancipiti Marte statim Mediolanum colore sequestri, ac depositi à nostrorum ducum manu & protectione eripere: ac in sua potestate, quamdiu de pace tractaretur reponere, & reducere conabatur. Quæ etiam, ut ad id nos ac duces ipsos nostros cogeret, illorumque vires minueret, ac necessitatem induceret, asserens antecessoris fœdus successorem non ligare. Curavit (ut ajunt) non solum Florentinorum aliorumque potentatuum præsidia, qui ex Adriani fœdere ad contributionem defensivam tenebantur subtrahi & denegari. Verum & si nostrorum Venetorum præsidia, ad quæ particulari fœdere tenebantur, sustulisse dicitur, bis suadendo ne suas copias, ut tenebantur, nostris jungerent: ut sic nostri, omni fœderatorum auxilio destituti priusquam in campum prodirent, hostesq; adorirentur, coacti fuerint, non sine summo labore, & nostris ac Serenissimi Archiducis fratris nostri impensis, novas tum equitum tum peditum copias ex Germania adducere, & cum his exercitum nostrum augere quo bellum aggredi speratamq; victoriam nancisci possent.

Papæ simulata amicitia & tempori serviens.

17. Subdit eadem Sanctitas, quod sequuta nostrorum victoria contra Gallos, cum omnis sibi sublata contentio videretur, sine cupiditatis & partium suspicione, nobis etiam fœderis vinculo hærere posset: magnumque in nobis Italiæ beneficium & Christianitatis totius positum arbitraretur: non solum fœdus firmavit, sed quo nostri duces egentes pecuniæ exercitum alere ac sustinere possent: centum illis dederit ducatorum millia, conditione apposita, ut si de fœdere aliqua nobis dubitatio oriretur, illæ Sanctit. Vest. pecuniæ restituerentur. Fatemur quidem, Pater Beatissime, Victoriam illam omnem sibi contentionem merito sustulisse: sineque cupiditatis (à qua semper fuimus alieni) partium suspicione, cujus nulla suberat causa nobis hærere potuisse: omnique ratione arbitrandum fuisse, ea in re totius Italiæ ac Christianitatis beneficium impositum: ni zizaniæ seminator, illius fructum suffocasset. Diffitemur tamen eam in fœdere conditionem appositam, quod si dubitatio oriretur, pecuniæ nostræ ducibus solutæ Vest. Sanct. restituerentur. Quandoquidem ipsius rei gestæ seriem longe aliter se habere constet, nec de tali conditione ulla in ipso fœdere mentio facta appareat, verum in quodam articulo separato & à capitulis fœderis penitus excluso, enarretur. Quod cum Vestra Sanctitas ad satisfaciendum exercitui nostro, in Italia existenti civitatesque & oppida Sanctæ Romanæ ecclesiæ subjecta, ac oppressionibus, militum sublevanda, salutem & tranquillitatem Italiæ custodiendam, summam pecuniæ inter Vest. Sanct. nostrosque oratores expressam, suo & excelsæ Reipub. dominorum Florentinorum nomine se soluturum promisisset, pie pro tunc ad sexaginta millium ducatorum auri ascensuram. Oratores nostri eidem Vest. S. sub juramento promiserunt quod casu, quo fœdus cum ipsis nostris oratoribus percussum, & capitula in ipso fœdere contenta, non approbaremus non ratificaremus, omnis summa pecuniæ, quæ per Vestram Sanct. ac per dominos Florentinos soluta fuisset, eidem Sanct. & Florentinis integre restitueretur: cum ea adjectione, quod donec restitutio integre & plene facta foret, fœdus interea, & omnia ipsius fœderis capitula, ad unguem observarentur. Quum itaque fœdus ipsum, ac singula capitula in eo fœdere comprehensa, quamprimum ad nos delata fuere rata & grata habuerimus, nostræque ratificationis literas, cum ipsorum capitulorum fœderis insertione in forma debita expeditas Vestræ Sanctitati exhibere fecerimus: quas & vidit & legit, & palpavit, & dando suas reciprocas retinere potuit. Justificare ergo non potest, quin purificata fuerit per nos conditio illa, qua deficiente restitutio pecuniarum erat fienda. Quæ quidem conditio, & particularis conventio, prout illius verba sonant, nequaquam nos urgebant, ad alia extrinsecus à fœdere aut separatim gesta vel tractata. Quinimo potius, & si pecuniarum locus esset restitutioni, cujus tamen contrarium ostenditur, servandum tamen erat fœdus. Interim à quo juxta ipsius separati articuli seriem, sine pollicitorum violatione recedi non potuit, nec ad contraria fœdera licite devenire valuit. Sicque satis erroneæ, & (salva pace sit dictum) præter veritatem refertur, quod idem fœdus non plene à nobis acceptum, nec probatum fuerit, qui & plane & integre, ut præfertur, omnia in fœdere contenta probavimus, rataque habuimus, nil penitus de contentis in eo, nec etiam syllabam aut literam mittentes. Quod si vestra S. hujusce nostræ ratificationis literas recipere, suasq; reciprocas (ut par erat) tradere renuit: ni simul traderetur ratificatio duorum articulorum, de quibus extra ipsum fœdus perscripta particularia, nobis tamen inconsultis separatim & ad partẽ tractatum fuerat. Ad quorum approbationem & ex vi fœderis (ut præmittitur) astringebamur. Nil est quod culpæ nostræ ascribi valeat, si fœdus illud minime observatum: sed potius inde violatũ extiterit.

Ab hac

Ab hac enim culpa & labe omnino alieni sumus: & ut id plene liqueat, placet illorum duorum articulorum extrinsecus tractatorum substantiam referre: causasq; differere: quibus non ita passim per nos approbandi viderentur.

18. Ex his enim duobus articulis separatis, alter salem in statu Mediolanen. distribuendum, cum id à nostris oratoribus sua S. exposceret: ut, juxta fœdus per nos cum Leone percussum, curaremus cũ duce Francisco SForcia, sal eisdem modis & conditionibus à sede & Camera apost. recipi. Nostrique oratores ad id respondissent: non esse amplius nobis jus utilis dominii ducatus Mediolani, prout antea fuerat cum Leone, data jam per nos eidem duci investitura, sicque rem cum ipso duce necessario dicendum esse. Ipsi autem oratores nostri, non expresso quod id nostro nomine agerent, simpliciter V. S. medio eorum juramento promiserunt quod illustris Vice-rex curaret, ut illustris dux Mediolan. cum Vest. Sanctitate pro hujusmodi sale conveniret. Si igitur hæc promissio, quæ non nisi factis tertii pollicetur de ipsoque tertio, nil ultro promittit: quod tertium illum curaturum, ut dux ad concordiã veniret, nil certi decernendo nos urgere videatur: ut hãc promissionem præcise ratam habere debeamus. Ita, ut sine ea fœderis per nos approbati & ratificati observantia evanescat. Judicet id quicunque mentis compos, quandoquidem nostra sententia, & ut peritorum cõsilio freti, didicimus: nos nequaquam ad ipsius promissionis observantiam astricti causaremur. Respondimus tum in hoc modestius V. S. quod si hujusmodi Sanct. Vest. desiderium nobis prius innotuisset, quod de ipsa salis distributione in statu Mediolani ad opus serenissimi archiducis, fratris nostri, cum ipso Illustri Francisco SForcia, transactum esset, nostram libenter operam navare studuissemus, ut S. V. hujusce voti compos fieret. Verum & si fratri deesse non possemus, nos tamen cum eo curaturos, ut mediante aliqua honesta recompensa pecuniaria, ipse frater noster, jus hujusmodi distribuendi salis: V. S. ad illius vitam concederet. Id enim æquum & justum videbatur, ne jus illud, quod eidem fratri nostro, pro recompensa præsidii per eum præstiti ad defensionem status Mediolani, deficientibus viribus ac copiis, Vestræ Sanctitatis, aliorumque fœderatorum, eidem infructuosum redderetur.

19. Alter vero ex his duobus articulis id continebat, quod ad tollendam difficultatem, quæ inter Sanct. V. & nos incidere posset, super controversia Mutinæ & Rhegii, offerebant nostri oratores ut Vestra Sanctitas consequeretur utile ipsarum civitatum dominium superioritatis & directi dominii, jure nobis semper salvo, ita ut S. Vest. extunc recognosceret, & acceptaret hujusmodi directum nostrũ dominium ac superioritatem: vestraque S. nobis aut agentibus nostris, centena millia ducatorum aureorum (post recuperatam possessionem eorum quæ illustris dux Ferrariæ à tẽpore obitus Leonis ecclesiæ subtraxerat) persolvere deberet. Huic propositioni & oblationi respondebat Vest. Sanct. pro se & sede Apost. hujusmodi oblata acceptare, prout proponebantur, excepta superioritate & directo dominio nostro: supradictis civitatibus Vestra S. recognoscere renunciavit, ne juribus & superioritati ab Aposto. sede prætensis, præjudicium fieret. Offerente tum Vest. Sanct. se contentam esse, ut ipsius superioritatis controversia videretur & decideretur infra tres menses tunc proximos per V. S. & illius Vice-regem, aut alios qui ab utraque parte simul eligerentur. Et si hujusmodi superioritas nobis adjudicaretur. Apostolica sedes recognosceret prout ab agentibus nostris fuerat propositum. Si vero Apostolicæ sedi adjudicaretur, V. Sanct. ex sua liberalitate & ex eo amore quo nos prosequi profitebatur, nobis condonaret recompensam de qua deberemus esse contenti. Hanc Vest. S. responsionem & oblationem ipsi nostri agentes, ita demum acceptaverunt, ut salva nobis essent omnia Jura superioritatis & dominii directi in ipsis civitatibus competentia pertinentia, quibus ob talem acceptationem præjudicium afferre non prætendebant. Consentientes nihilominus, de hujusmodi juribus cognosci, modis & formis per dictam V. S. propositis. Si hæc igitur tam difformiter tam irresolute extra fœderis capitula descripta in ea essent forma, quæ vel ad nos ad ratihabitionem (quam nostri nostro nomine non promiserant) obligaret, vel in nos actionem pararet, qua ad id urgeri possemus, nulla accedente valida stipulatione nec pacto firmiter vestito, ubi etiam tempus decisioni præfixum illum impossibile redderet: consulat in his V. S. peritos & comperiet nos, nec ad hujusmodi ratihabitioné particularem astrictum, nec ex hujus defectu percussi nobiscum fœderis, & per nos indifferenter ac plane approbati, observantiam fuisse deferendam, nec contrario fœdere frustrandam seu irritandam. Ut tamen moderatius cum V. S. pro sua personæ qualitate ageremus, ostẽdimus ea quæ per nostras orationes in hac re tractata fuerant, nequaquam in nostra potestate cõsistere. Qui nec Imperii juribus præjudicare nec jus tertii auferre deberemus, nec in nostra esset potestate illum ducem Ferrariæ urgere ad restitutioné petitorum, nisi is armis offensibilibus coerceretur, qui se Imperii vasallum profitebatur, & ea quæ restitui petebantur, de S. Imperii feudo tenere recognoscebat, durumque videretur pro ea re bellum in Italiã instaurare. Supplicavimus ergo V. Sanct. ut pro Italiæ quiete, & ne inde novi motus ibidem causarentur, dignaretur eadem Sanctitas Vestra consentire, ut res ipsa, aut per justitiæ tramites, aut per compositionem amicabilem cum ipso duce Ferrariæ fiendam, terminaretur. Et cum hujusmodi oblata Vestræ Sanctitati non placuissent, superveniente postea Reverendissimo Sanctitatis Vestræ Legato, Cardinali de Salviatis, apud nos transegisse, ut Vestræ Sanctitatis mente percepta, non recedentes à recto justitiæ tramite, cupientesque nihilominus quantum fas esset Vest. Sanctitati gratificari, obtulimus eidem nos operam daturos cum effectu, quod sine præjudicio jurium Sacri Romani Imperii, seu alterius cujuslibet, posset Sanctitas Vestra dum sibi expedire videretur, sine cujuspiam resistentia, sineque armorum apparatu sua sponte, per se aut suos ad id deputandos possessionem recuperare, Rhegii & Ruberiæ cum suis pertinentiis tuendam & possidendam, prout antea tenebat &

Mutinæ & Rhegii utile dominiũ Papę concessum ab Imperatore, salva superioritate.

possidebat. Quod tamen Sanctitati vestræ non placuit, licet credere non possemus enim, qui Christi vices in terris gerit, vel unius guttæ humani sanguinis jactura, quamcunque secularem ditionem sibi vendicare velle, cum id ab evangelica doctrina prorsus alienum videretur. Quid igitur rebus sic stantibus nobis impingi possit, quum fœdus plane à nobis acceptum seu approbatum fuerit. Quo colore nostræ ratificationis literæ receptæ nō fuerint: Quo jure ipsius Vestræ Sanctitatis reciprocæ literæ nobis fuerint denegatæ: Qua fronte fidei religio, quam V. Sanct. in verbo Romani Pontificis super ipsius fœderis observantia personaliter præstitisse dinoscitur, spreta fuerit ac neglecta: cogitet Vest. S. de seipsa, judicet an sic deceret ab eo fœdere discedere, penitusque repugnantia pacisci cum his potissime, qui eo tempore pro hostibus habebantur, contra quos potius ponenda erat defensio, ad eorum conatus repellendos.

20. Quod autem S. V. ad id subjungit, cum propter æmulationem quorundam ex ducibus & ingrata cæteris consilia, Pischariæ Marchio nonnulla jactare tractareque cœpisset, in nostri status detrimentum V. S. illa etiam consilia audivisse ne fœdere à nobis rejecto penitus aspernata eidem Sanct. deesset, ubi niti ac confidere posset. Non possumus profecto non mirari quæ in hoc Vestra Sanctitas suis literis profitetur, quæ & si nobis sæpius, à nostris ducibus aliisque quamplurimis scripta relataque fuissent, nusquam tamen à nobis credita sunt, ne adhuc crederemus, ni V. Sanct. id asseveraret, confessione & assertione in his potissime, quæ proprium factum concernunt, nulla plenior liquidiorque probatio esse poterit. Qualia antè fuerint ea, quæ Marchio Pischariæ in nostri status detrimentum jactare & tractare dicebatur, & quæ Vest. Sanctitas audivisse fatetur, cum in Vest. Sanctitatis literis non specifice declarentur, sed sub verborum involucro testam nephanda regi videatur, comprobanda tes ent, per ipsius Marchionis literas, quæ penes nos servantur, ac per aliorum quorundam, adhuc viventium testimonia, qui hujusce facinoris conscii participesq; fuere. Quibus satis aperte detegitur, ipsum Pischariæ Marchionem non ita proprii honoris ac conscientiæ immemorem fuisse quod quicquam in status nostri detrimentum moliri cuperet, sed potius aliter finxisse quam in animo haberet, ut aliorum in nos ac statum nostrum molientium factiones, ac incendia parata, quorum jam fumum senserat, verioribus indiciis ac argumentis detegeret: hincque facilius nobis præmonitus extingui possent. Sicque finxit se de nobis male contentum, ut inde liberius in molientium partes vocaretur, omnemque rei seriem audire ac funditus intelligere posset. Hicque Marchio ipse ad eam tragœdiam vocatus simulata fide, in eam conspirationem, cum cæteris illius autoribus convenit, atque consensit: perlustratisque omnibus ad tantum facinus parandum dispositis atque patatis, ac totius negocii serie plane perspecta & intellecta, cum in his V. S. principalis esset autoritas, audivissetque Marchio nuncium ad id per V. S. transmissum, eidem sui parte, ut ait, offerentem sub cujusdam Apostolici Brevis Credentia, regni nostri Neapolitani investituram, & possessionem, si is in ejusdem Sanctitatis & fœderatorum cum copiis nostri exercitus, eidem Marchioni magis affectis transiret atque transfugeret: ut inde communibus fœderatorum copiis, inter quas & Gallorum copiæ, cum ingenti Helvetiorum manu, ad sui regis liberationem Italiæ concitatis, uno jactu atque contextu nostrum exercitum prorsus delerent. Nosque non solum à statu Mediolani, sed etiam à regno Neapolitano ac ab omni imperio Italico excluderent: ut inde S. V. nos etiam ab omni Imperiali dignitate deponeret. Finxit Marchio se contentum his annuere, si id cum honore, sine incursu criminis læsæ majestatis exequi liceret: & ut super ea re peritiores consuleret, petiit quindecim dierum dilationem, quibus pendentibus, illi erat in animo nobis rei seriem ascribere, prout & fecit, nec ideo minus se à practicis abstinuit, qui etiam ad hanc fictionem magis colorandam habuit ex urbe consilium peritorum, quo eidem Marchioni persuadebatur, eundem licite posse, ac sine honoris seu fidelitatis præstita læsione, seu præjudicio, sineque criminis læsæ majestatis, in partes Vestræ S. tanquam supremi domini illius regni transire, feudumq; ab eadem sanctitate suscipere, ubi potissime ipsius sanctitatis jussus accederet. Si hæc igitur pater sancte vera sunt, prout narrat Marchio, qui usque ad ultimum vitæ spiritum in ea sententia semper perstitit. Si sunt illa tractata atque jactata consilia, quæ V. Sanct. etiam audivisse fatetur: videat ipsa V. Sanctitas, recto sui intellectus oculo, si hæc tanto pastore digna censentur: inspiciat qualis fructus inde colligi possit, quale scandalum, quantusq; tumultus ex his in ecclesia Dei ac in universa republ. Christiana oriretur. Miseranda quippe res esset, ac ab omni fideli catholico deploranda, in qua ita occuparet mentis nostræ judicium, ut quasi somnium illusorium putemus, cui fides tribui non deberet, cum potissime (ut antea liquide ostendimus) cesset fundamentum illud satis manifeste erroneum, imo penitus falsum, de fœdere à nobis rejecto, quod nunquam rejectum sed plane acceptatum constat.

Papæ hostiles fraudes & callida machinamenta contra Imperatorem.

Papæ perfidia in temeranda fœderis sanctitate.

21. Sed ait V. S. se à verbis ad facta nullum aditum tentasse. Utinam sic se res haberet, nihilque de facto tentatum esset, quia facilius pro verbis verba reddi possent. Facta autem pro infectis haberi nequeunt. Ad quod V. Sanct. se de eo officio commendat non mandasse, ut duces nostros in Italia quorum in manu res nostræ erant, curaremus de nobis esse contentos, hinc probationem eliciens, eidem esse curæ, quietem & stabilitatem rerum nostrarum. Noluimus inficiari id officium à Vest. S. præstitum, eo tamen tempore, quo idem Marchio totius rei seriem nobis aperte dissueruerat. Cur autem tunc Vestra S. te jam detecta id nobis nunciandum censuerit, id ejus judicio & conscientiæ commendamus. Volumus tamen & hoc in benigniorem partem suscipere.

22. At subjungit V. Sanctitas, quod maximo cum gemitu & dolore suo, atque Italiæ totius, cum duces nostri statum nostrum Mediolani occupassent, atque arcem in qua Franciscus Maria residebat circum-

circumvallare instituissent, postulante à nobis curam & securitatem, adversus dignitatem tantam Italiæ periculo, omnibusque notis atque ignotis flagitantibus paratis qui & auxilia conferrent. Cunctis prope Christianitatis regibus Vestram Sanctitatem animantibus cum non videretur posse resistere monitis, querelis precibusque illorum. Cum vos officii vestri debitum Italiæ calamitas & periculum commune commoveret, tamen adveniente per eos dies ab vestra Sanctitate Commendatore, Herrera Nuncio nostro tractandi causa misso relapsa eadem S. in pristinam spem & cupiditatem benevolentiæ nostræ, sibi quovismodo conciliando dimissis consiliis, conspirationibus, oblationibusq; cunctorum, gravi omnium indignatione & querela, nobis comparare gloriam pacandæ Christianitatis, & moderationis nostræ omnibus declarandæ. Sicque ea conventionum capitula, paucis (ut ait) in locis leviter immutata remisisse, ad nos comprobanda, scripsisseque manu sua literas, quibus per Dei misericordiam obsecrando, ut depellere eam suspitionem, quæ de nostra nimia cupiditate omnibus adhærebat, perpetuitatem & fructum amicitiæ suæ nobis pollicebatur, consiliumq; fidele dabat, & quæ perenda erant omni cum humanitate & benevolentia à nobis petebat: securitatem videlicet Italiæ duce Mediolani, si quo pacto errasset clementem V. S. amorem. Quæ tot illius opera atque officia erga nos aliaque quamplurima, quæ nobis quotidie postulanti concedebat, ex quibus nobis commodum atque honor accrescebat (ut ait) parvipendimus. His multiplicum querelarum, accusationum, & criminationum fastidium adjungit: quibus tot & tantis (ut inquit) injuriis & causis invita V. S. & gemens de nobis desperare & diffidere & coacta, suamque amicitiam & benevolentiam, quam totiens (ut asserit) impudiavimus, multis & magnis regibus adjungere, quorum optimum in Christianã rempubl. & sedem Apostolicam animũ. Si Vestra Sanct. aspernata esset, non jam pastoris seu communis patris laudem: sed superbi & insolentis nomen acquisivisset. Hæc, Pater Sancte, horrenda quidem ac penitus abominanda censerentur, ni scuto veritatis circundari hujusmodi calumnias, convitia, improperia, crimina, facinoraque nobis objecta refellere ac singulatim suo ordine extirpare & enervare studeremus: non quidem Christiano principe digna (si vera forent) sed potius apud inferos recondẽda censerentur. Ut igitur hujusmodi calumniarum nobis falso objectarum, fasciculum disrumpamus & colligata spicula in nos conjecta separatim ac gradatim enervemus, cogimur historiam non fabulam recensere, qua rerum gestarum veritas in lucem prodeat. Et cum ab occupatione status Mediolani arcisque obsessione hujusmodi calumniarum principalior sumatur occasio: hincque pendere videantur leges & prophetæ, horum omnium, quæ in nos moliuntur & tentantur. Consequens est, ut pro nostræ villicationis debita ratione reddenda, & nequid occulti remaneat, neve servi nequam nobis nomen ac famam comparemus, sed potius servi fidelis & boni, qui in regnum Domini intrare valeamus, ab ipso stipite initium sumamus, & à capite rationem reddamus oportet, nihil quod ad rem faciat omittentes. Res igitur, ut apertissimis ostenditur documentis, sic se habet.

23. Postquam Franciscus SForcia hujus nominis primus, & moderni Francisci avus paternus: Ducatum ac statum Mediolani nactus est seu verius occupavit: cum is non intraret per ostium sed per fenestram, nec descenderet à linea vice comitum ducum Mediolani, sed ex persona uxoris ad tale feudum incapacis, jus dicti ducatus prætenderet: Et tanquam strenuus, prudens, ac fortunatus belli dux, non habuerit in ipsius ducatus assecutione contradictorem, nunquam tamen is, neque filios ejus primogenitus Galeacius Maria SForcia, nec ex ipso primogenito nepos Joannes Galeacius SForcia ipsius ducatus Mediolani investituram à Sacro Imperio obtinere potuerunt. Successit his Lodovicus SForcia moderni Francisci pater, qui affinitate cum divo Maximiliano Cæsare avo nostro contracta, primus ex SForcianis investituram obtinuit pro se & filiis, ac descendentibus suis ordine successivo, gradu primogenituræ servato. Quo Ludovico primo investito adhuc vivente, insurrexit adversus eũ Lodovicus Aurelianens. dux, inde Francorum rex hujus nominis XII. prætendens, quod si ex fœminea linea quispiam in eo ducatu recte succederet, ipse præferendus foret, qui ex descendenti à Valentina Philippi Mariæ Vicecomitis, veri ducis, filiæ legitimæ ortum trahebat. Pacto etiam in contractu matrimonii adjecto, ut deficientibus masculis, ipsa Valentina succederet: quod vacante Imperio à Sede Apostolica approbatum dicitur, de cujus tamen approbationis viribus nunc disceptandum occasio non offertur. Ipsa autem familia SForciata ab illegitima posteriore genita originem duceret. Ortum est hinc bellum inter ipsum Ludovicum Aurelianens. Inde Francorum regem, & dictum Ludovicum SForciam, qui Gallorum viribus, & potentia non solum à ducatu & statu ejectus extitit, sed etiam captivus in Galliam ductus est, ubi tandem dies suos clausit extremos. Hinc Ludovic. rex intelligens se non esse tutum in ducatu Mediolani, nisi à Sacro Imperio investituram obtineret, inito fœdere cum divo Maximiliano Cæsare avo nostro recolendæ memoriæ, actoque de matrimonio seu sponsalibus contrahendis, inter nos & Claudiam ipsius regis Ludov. primogenitam, revocataq; per divum Maximilianum investitura, eidem Ludovico SForciæ & liberis antea concessa, investituram dicti ducatus obtinuit, pro se & dicta Claudia ejus filia, casu quo nobiscum nuberet. Ea lege adjecta de expresso ipsius Ludovici suorumque oratorum consensu. Quod si sine culpa nostra dictum matrimonium inter nos & Claudiam quovismodo effectum non haberet, prout non habuit, redderetur ipsa investitura, dicto regi, & Claudiæ filiæ concessa, penitus inefficax nulliusque momenti. Verum omne jus dicti ducatus & status Mediolani, ex ipsa investitura concessum, in nos recta via transiret. Concessa ex tunc illis consentientibus in eum casum nova investitura, in nostri personam præsentem, ad id & nostro nomine stipulante & acceptante, reliquaque ad id requisita solemnia peragente Serenissimo felicis memoriæ Philippo Castellæ rege patre nostro, quam investituram, in solemni forma conceptã,

puimus,& totiens illis redeuntibus,repulsis ac victis servavimus,acutati sumus,nulla nos ad id urgẽte necessitate,sed pro reipub. quiete,ex nostra mera liberalitate ac munificentia, juribus nostris tam claris,tam apertis omnino postpositis ac postergatis, cõsensimus eundem illustrem Franciscum SForciam,tanto munere dignum facere,eundemque ad dictum ducatum admittere, ac eidem ipsius ducatus investituram concedere. Quis nam vir sani capitis,nos de cupiditate,de ambitione,de indebita occupatione recte arguere poterit? Quis nam ex his gestis potest elicere sinistram aliquam suspicionem,quod non recto animo intenti videamur ad ea omnia quæ reipubl. Christianæ quietem & tranquillitatem Italiæque libertatem concernere videntur? Adhæc non verbo tantum obtulimus,sed & effectu præstitimus. Fecimus enim ipsum ducem Franciscum totius status possessorem, fecimus in ejus potestate reponi & consignari omnes arces,omnesque civitates, autoritatem & administrationẽ omnimodam eidem permisimus,ut non solum regere & pro libito administrare posset fructus percipiendo,sed etiam alienando,vendendo ac pro ejus voto disponendo. Cujus etiam alienationis,dum ad id requisiti fuimus tanquam à vero duce factas confirmavimus & approbavimus,fecimus in fœderibus per nos initis,tum cum Adriano,tum cum Venetis, tum etiam cum cæteris, cum quibus tractavimus eundem, tanquam Mediolani ducem nominari & includi, de ejusque tutela & conservatione transegimus: Concessimusq; tandem investituram dicti ducatus,& pertinentiarum in forma amplissima. Quam ad manus equitis Belliæ ipsius ducis Francisci oratoris realiter consignavimus,sub certis conventionibus & obligationibus,per ipsum ducem implendis pro parte impensarum,per nos in ejus beneficium factarum pro adoptione & conservatione dicti status. In quibus tamen ita moderate habuimus,ut nec vix quartam ipsarum impensarum partem, per annorum terminos essemus recuperaturi. Hæc profecto scripta patent,nullaque tergiversatione cælari potest, cum jam in Notorietatem transiverint.

24. Insuper,cum de ipsius illustris Francisci morte dubitaretur,physicique quæ de illius salute desperarent,hincque nova oriretur in nos suspicio Vestræ Sanctit. Venetorum, aliorum Italiæ potentatuum,si statum ipsum Mediolanens. per mortem dicti ducis Francisci ad sacrum Imperium recta via rectoque ordine justitiæ devolvendum,aut in nostra potestate retineremus,aut serenissimo fratri nostro charissimo Ferdinando, Archiduci Austriæ concederemus. Cum & nostram & ipsius fratris nostri potentiam exosam & formidabilem habere viderentur,potius Deo (qui nobis hæc sua clementia & benignitate contulit) ipsique fortunæ invidentes, quam aliqua alia justa caussa perciti. Placuit Vestræ Sanctitati nos per dictum ejus legatum moneri & hortari, quatenus pro Italiæ quiete, ac ad submovendum cujusvis suspicionis scrupulum in casum mortis, dicti illustris Francisci SForciæ, ducatum ipsum Mediolani nequaquam in nostra potestate retineremus: Nec pariter ipsi Sereniss. fratri nostro concederemus;sed ipsum ducatum tali personæ traderemus, de qua Italiæ potentatus nullum metum,nullinsque suspicionis objectum habere possent. Ad eumque effectum Vest. Sanct. per dictum legatum alterum duorum nobis ad id proponi fecit, ut ducem Borbonii, aut Georgium de Austria, Cæsaris Maximiliani naturalem filium. Annuimus nihilominus licet ad id nullo jure astringeremur,quod ducatus ipse in casum devolutionis minime penes nos retineretur, nec etiam ipsi Serenissimo fratri nostro concederetur,obtulimusque in eum casum dictum ducatum conferre in personam jure merito gratam & acceptam Vestræ Sanctitati,à qua nihil suspicari posset, quod ad turbãdum Italiæ quietem tendere videretur. Licet etiam id à Vest. S. acceptatum non fuerit,nec etiam aliis potentatibus gratum extiterit nisi personam, cui in eum casum ducatum conferre vellemus, prius nominaremus ut discerni posset an grata & accepta foret. Non fuimus ab hac instantia alieni. Nominavimus in eum casum ipsum illustrem Borbonii ducem, quem Vestra S. primo proposuerat, in eum quidem investituram conferre parati,non pro commodo aut augmento nostro, sed pro tollenda suspicionis rubigine qua Vest. S. ac potentatuum animi augebantur, pro submovenda ea umbra nostræ magnitudinis qua intrinsecus premebantur: proque ipsius Italiæ quiete quæ nobis semper cordi fuit, ut potius Christianæ reipub. causam, quam privatam nostram tueremur. Quid igitur cupiditatis nobis ex his ascribi possit: Si ducatum Mediolani & statum tanti momenti tantique valoris (ut præmittitur) per nos recuperatum quem licite retinere poterimus, tot titulis, totq; juribus fulti, semel illustri Franc. SForciæ concessimus: Iterum si per illius mortem ad nos devolveretur, ad Vest. S. nutum alteri concedere annueremus, ii videlicet, quem V. S. prius nominaverat: Nos tamen justis juribus, tamq; amplo & importanti dominio suffulti (pro quo, si Julius Cæsar reviviscens nostram personam indueret, aut hi qui nobis cupiditatem impingunt, forsan etiam jusiurandum violandum cẽserent) nos ipsi non coacti, nulloq; juramenti seu cujusvis obligationis vinculo astricti, nostra sponte pro ipsa repub. jus nostrum tam liquidum abrogare, & à nobis auferre consensimus excluso etiam proprio fratre, qui jure merito post nos cæteris omnibus anteponendus videbatur. Cum hunc loco filii haberemus in succedendi gradu proximiorem, cui nulla ratione nulloque jure divino, naturali vel civili, extraneus quispiam anteferendus erat fateamur necesse est, non hic cupiditatem, non ambitionem, non avaritiam, non dominandi seu aliena occupandi appetitum inesse. Sed potius amplissimam uberemq; largitatem, munificentiam, ac, si dicere fas est, prodigalitatem dominãdiq; contemptum arguere. quod tamen reipub. causa læto hilariq; animo, ultro, nec non sponte præstabamus.

Papa & Potestates Italiæ recusant Mediolano præfici Ducem, nisi sibi gratum.

25. Sed nunc submovenda restat causa illa gemitus & doloris Sanctit. Vest. ac totius Italiæ, qua V. S. tantum affligitur: occupationis sc. ipsius status Mediolani inde per nostros factæ cum obsessione arcis, in qua duxerat. In qua te licet non omni culpa excludere & liberare possemus. Illam si qua foret

Pischariæ Marchio.

in

in duces belli referendo, quibus dum nos monuissent, de practicis & molitionibus: quæ adversus nos & statum nostrum parabantur. Marchio Pischariæ, ut præfertur, rei conscius, nobis illius seriem radicitùs detexisset, affirmans ipsum ducem Francisc. hujusce facinoris reum, ut se statumque illum à nostra obedientia subtraheret, ac fœderatorum viribus non habita ratione investituræ, nec fidelitatis per eum præstandæ, nec impensarum, quæ nobis erant resarciendæ in eo statu de facto potius quam de jure teneretur, atque eo etiam decedente fœderatorum præsidio, nobis exclusis subintraret. In eó statu ejus frater Maximilianus Sforcia: quem jam ipso jure privatum diximus, consentiente etiã Gallorum rege, cui jus dicti Maximiliani, si quod habuisset, cessum erat: ut quoq; exercitus noster tumultuantibus populis, ad ipsiusmet ducis Francisci, suorumque agentium, & fœderatorum instantiam & solicitudinem deleretur, & in ruinam & præcipitium deduceretur: & si fieri posset, omnes ipsius exercitus duces & milites trucidarentur. Eo etiam signanter adjecto. Quod cum ipse illustris Marchio Pischariæ, habito de ea re cum ipso duce Francisco colloquio, ut magis illius intrinsecum animum tentaret, an firmus in ea factionis practica remaneret, ei duci persuadendo dixisset: quod postquam jam à nobis investituram obtinuerat, eratq; de ejus statu securus, non oporteret amplius eam practicã prosequi: Idem dux respondisse fertur firmius & commodius esse, quod jam practicatum erat atque conclusum, quam quod ex investitura assequi poterat, concurrente ibidem publica salute Italiæ: quæ etiã rei privatæ anteferenda censerentur. Instabant propterea duces ipsi, ut ad has molitiones repellẽdas, neve majora scandala inde sequerentur, his licentiam præberemus, ut de ipso Francisco duce & statu Mediolani se nostro nomine asseverarent, pro nostri exercitus tutela, utq; exercitum ipsum comminuendum & penè dissolvendum nil tale metuentes: jusseramus, non solum sustineremus, sed etiã augeremus, ni penitus ab Italia excludi vellemus. Nos autem qui hæc non facile credebamus, sed potius conficta simulataq; putabamus: eo quod qui bella tractare solent, potius belli quam pacis media cogitant, in hisq; libentius animos eorum adoptãt. Arbitramur enim, quod sub eo colore putassent nos cogere & urgere ad ipsum nostrum exercitum integre servandum sustinendumq;: dubitantes itaque ne veluti belli cupidi in id præcipites ruerent ac arma præter nostram voluntatem moverent: Cum etiam nil aliud quam pacem & quietem cuperemus, mandavimus eisdem ne quid novi tentarent in dicto statu Mediolani, nisi in tribus casibus. Si dux Franciscus moreretur: Si Galli cum Helvetiis Italiam intrarent, vel si factionum practicatum executio ex adverso tentaretur, ut hi prius arma cõtra nos exercitumq; nostrum moverent. In quolibet enim horum trium casuum consensimus, quod pro tutela exercitus noster & rerum nostrarum, se asseverarent in dicto statu Mediolani. Verum cũ Hieronymus Moronus, primarius ipsius ducis Francisci Consiliarius, ac ejusdem factionis fertur principalis minister, multiplicatis suis literis monuisset dictum Marchionem Pischariæ, quem putabat factionis participem habere, ut rem suam disponeret, eidem affirmãdo reliquos factionis socios, jam dispositos paratosq; esse, ut in octo vel decem dierum spacio in nostros irruendum esset. Idem Marchio participato cum cæteris ducibus nostris consilio captoq; Morono, illius habita cõfessione, totam seriem negotii complectente satis conformi in ea quæ Marchio nobis suis literis insinuaverat, collecto exercitu nostro undique sparso, aliquot civitatibus munitis Mediolanum progreditur, ducem Franciscum interpellat, ut pro securitate nostra nostrique exercitus arces & castra dicti status, in nostrorum manus reponeret, idque custodibus illorum exequendum committeret. Annuit dux ipse ut castra nobis traderentur, prout effectu tradita fuere: Duabus duntaxat arcibus principalioribus, quas ipse muniverat, Mediolani sc. in qua ipse recludebatur, & Cremonæ exceptis: has enim duas in se reservandas cẽsuit, donec de nostra voluntate certus fieret offerens interim, illas nostro nomine tenere, ac obsides dare, ac per se & per præfectos arcium juramentum præstare, quod ex ipsis arcibus nullum exercitui nostro damnum seu præjudicium fieret. Non placuit hæc securitas ducibus nostris, vident pericula in mora. Si arces illæ magis munirentur liberæque permanerent, posse inde exercitus nostri ruinam succedere resque nostras in evidenti periculo remanere. Interpellant denuo, ac iterum atque iterum requirunt sub rebellionis pœna ac læsæ Majestatis criminis confessi atque convicti, quatenus ipsa arce Mediolani in potestate nostra ac nostrorum posita exiret, suique copiam faceret, & adversus eas, de quibus culpabatur, defensiones ac justificationes, si quas habebat, proponeret, duosque ejus rei conscios, quos penes se habebat in arce reclusos, dimitteret interrogandos, ad ampliorem rerum gestarum dilucidationem. At cum Dux ipse his non annueret, nisi à nobis mandatum haberet, nostri arcem circunvallant: Interimque de gestis nos admonent, necessarias causas per quas ad hæc coacti fuerant, enarrant approbationem gestorum à nobis expostulant. Instant, ut eidem duci Francisco rescribamus, mandemusque ut arcem nobis aut nostris tradat. Nos referentes rem hanc præter mentem nostram tentatam, nunquam voluimus nec illorum gesta approbare nec duci (ut petebatur) mãdare ut castris dimitteret. Semper enim in animo habuimus, eam accusationem, quæ in ducem ferebatur, debito juris ordine tractandam & terminandam. Nunc profectu ejus rei exitu præteritorum veritas elici potest, cum præparatæ jam diu factionis effectus illuxerit, quo magis deinceps eisdem nostris ducibus credere debeamus, non possumus non laudare & approbare eorum prudentiam & fidem in conservatione dicti status, ipsiusque nostri exercitus illiusque arcis assecuratione ne amplius muniri posset, neve inde majoris mali & incommodi occasio præstaretur. Nec id quidem ita perperam & injuste gestum videtur prout Sanctit. Vest. sibi suadet, dato enim fundamento quod ipse dux Franciscus læsæ majestatis reus accusaretur. Et si unius duntaxat testis adesset depositio, ubi plurium tamen adest testimonium. Ex quibus etiam si essent socii criminis ac factionis participes, poterit jure

Hier. Moronus.

merito

merito contra ipsum ducem procedi & ad capturam & ad torturam. Et cogit ut sui copiam faceret, ac in vinculis caussam diceret, suasque defensiones & justificationes carceratus adduceret, non autem in arce reclusus audiri debuit. Quinimo contra eum vocatum & non comparentem ac se subtrahentem & resistentem potuit in ejus contumaciam pronunciari, ut pro confesso & convicto haberetur. Sed & priusquam id fiat accusato non comparente, nec sui copiam faciente, licite ad manus curiæ redimentur illius bona, quæ etiam à die ingressi criminis ipso jure publicata confiscataque censentur. Sicque hinc non tanta caussa gemitus & doloris Vest. Sanctitati parata videtur. Si dominus Vasallum ingratum & læsæ majestatis reum puniendum censeat, ni forsan quod in mente cadere non potuisset, id gemendum dolendumque putent, quod eidem hanc foveam in quam incidit sub charitatis specie paraverunt, ipsumq; ad hujusmodi discrimen deduxerunt: Sed potius ingemiscere ac dolere deberet non solum V. Sanctitas, sed universa respubl. quod sine justa caussa sineque culpa nostra tam ingens excitetur incendium, quo & turbatur universus ecclesiæ status & tota scandalizatur Christiana religio.

26. Nec sane intelligere possumus quod cuncti prope Christianitatis reges (ut Vest. Sanctit. ait) efflagitarint, agitaverint nec non partiti fuerint in re tanti præjudicii arma & auxilia conferre. Scimus enim & pro certo habemus nec Ungarum nec Polonum nec Portugalensem, nec Danum, hujus ce consilii participes seu conscios. Anglus autem & si ejus fœderis conservator & protector nominetur, nobis tamen apertis suis literis significavit se nequaquam in id fœdus consensisse, nec mandatum dedisse, nec talem protectionem acceptasse nec acceptare velle, licet ad id parte V.S. interpellatus ac instanter requisitus extiterit: se pacis quam semper efflagitavimus mediatorem offerendo. Gallus vero & si cum Sanct. V. ac aliis Italiæ potentatibus fœdus percusserit, ut eo medio mitiores si posset quã jam ex nostro fœdere obtinuerit à nobis pacis conditiones exhauriat, liberosque obsides recuperet. Retulit tamen aperto ore quod Vestræ Sanct. impulsu & suasu, etiam priusquam in regnum suum liber remitteretur, de ipso novo fœdere ineundo sollicitabatur. Et sunt qui affirmant, ut ea quibusdam literis percepimus: quod V.S. ipso etiam Gallorum rege non petente, eidem juramentum relaxaverit quod nobis præstiterat pro fœdere nobiscum prius inito, quod tamen credere nolumus: quandoquidem res talis omnino à pastore Christi Vicario aliena esse deberet, ne ipsius jurisjurandi fine causa spreta religio ad deteriora incentivum præberet. Merito tamen V.S. his verbis utitur, *dimissus consiliis & conspirationibus*, si verbis addatur effectus. Si vero omnis conspiratio dimittatur cum secundum rectam intelligentiam crimen denotet.

Papa Reges Christianos in Imperatorem concitat.

Papa juramento absolvit contra jus & officium suũ.

27. Quod autem ad ea conventionum capitula, quæ attulit Herrera, videamus qualiter S. V. prætendat illa paucis in locis leviter immutata: si enim bene cuncta rimentur, omnes articuli qui cũ ipsius legato sic compositi remanserant cum V.S. concludendi: licet ipsam conclusionem V.S. reservandam assereret, ejus potestate postquam ad nos pervenerat reserata atq; restricta, mutati penitus ad nos remissi fuere. Ita ut nullus fere remaneret intactus, qui non aliam substantiam aliumque sonum præ se ferret. Omnes tamen hujusmodi mutationes obmisimus in quatuor duntaxat articulis, hujusmodi conventionum, videlicet 12.13.14.& 15. moderationem petentem.

28. In 12. enim ipsorum articulorum qui rem Ducis Ferrariæ complectebatur, licet omnis substãtia, ultra quam tractatum esset, mutari videretur: cõsensimus tamen nos effecturos cum effectu, quod eadem Sanctitas & intra præfixum tempus, dum sibi expedire videretur, sine cujusque resistentia, sine armorum apparatu recuperare posset, possessionem Rhegii & Ruberiæ tenendam & possidendam, prout antea tenebat. ita quod non intelligeretur præjudicatum juribus Imperii aut cujuslibet alterius prout eadem S.V. admittebat. Id solum addidimus quod ad alliciendum ipsum ducẽ Ferrariæ, remittendo eidem quasq; pœnas & jus commiss. ac absolvendo eum à censuris forsitan incursis, quod profecto non nisi ad majorem quietem Italiæ petebamus, non ignorantes ipsum ducem nõ aliter sine armis cogi posse: ut Rhegium & Ruberiam dimitteret vel S. V. restitueret, in quibus & jure feudi Imperialis & ratione prioris spolii se potius tuendũ censebat. Unde ad providendos novos belli tumultus, & ne remaneret cujusvis incendii scintilla, sed universa Italia in eo fœdere sine quovis scrupulo concurreret, id ita agendum necessario censentes, prout nunc agit V.S. nos etiam sub spe defensivi fœderis jam percussi, ad ipsius ducis Ferrariæ offensionem astringere voluissemus, in qua re novos bellorum tumultus timebamus, quos tamẽ effugere nequivimus, qui dũ ab offensione nos abstinere curamus, defensioni status, dignitatis & autoritatis nostræ intendere cogimur, & inviti trahimur. Qua de re hujusmodi nostram additionem nequaquam respuendam V.S. putabamus, in hoc enim nec V.S. autoritati derogatur. Nec à veri pastoris officio declinabatur: sed potius publicæ quieti consulebatur.

29. In 13. ipsius fœderis seu capitulationis articulo illam falis distributionem in statu Mediolani continentem, ea quinque correctionibus per V.S. factis eas omnes admisimus, eo duntaxat excepto quod ubi Vest.S. deleri fecerat illa verba ad ejus vitæ decursum, satagens illud jus sibi & successoribus perpetuare. Nos qui duntaxat personæ S. Vestræ ejus vita comite gratificari volebamus, non autem statum ipsum Mediolani Sacri Imperii feudum perpetuo ecclesiæ Rom. astringere, & tali onere semper gravatum remanere sine spe liberatis. Nolẽtes etiam ipsum Sereniss. Archiducem fratrem nostrũ jure sibi in ea re concesso perpetuo exclusum remanere. Noluimus illam cancellationem approbare, sed verba illa ad ejus vitæ decursus, prout in Capitulatione, quam attulit Herrera, firma manere censuimus. Ex ultima vero ipsius articuli correctione admisimus eam partem additionis ibidem per San. V. factam ut esset illa conventio absque præjudicio sedis Apost. Ea autẽ verba quæ his subjungebãtur, videlicet

videlicet de Sale ipso in ducatu Mediolani distribuendo, cum viderentur relativa & subsequentia ad jura sedis Apostolicæ, videremurque fateri jus esse Apostolicæ Sedi illius distributionis, voluimus admittere ne fateremur quod non erat. Sicque in hujus articuli correctione nulla S. Vest. fiebat injuria. Sed potius nos & fratrem nostrum ac sacrum Rom. Imp. ab injuria eximebamus: & non sub verborum involucro disceptationis causam relinquere volebamus: sed clare & aperte dubium omne tollebamus.

30. In 14. articulo ipsius capitulationis unde illæ lachrymæ, illæ angustiæ prodiere, addiderat S.V. in fine ipsius articuli disponen. de statu Mediolani, & duce Franci. SForcia hæc verba formalia: *Et quia ipsi Francisco Mariæ duci nonnulla imputantur contra Cæsarem, aut à Majestate sibi concessam investituram & feudū perpetrata, cupiens eadem Majestas quantum in se est Italiæ fovere quietem, quæ servari posse non creditur, cum ejusdem ducis à statu & ducatu remotione, ideo conventum est quod idem dux in statu ipso permaneat. Et quatenus opus sit in eo per Cæsarem de novo confirmetur, non obstantibus quibuscunque per eum contra majestatem etiam supra dictum est attentatis, etiam si saperent crimen læsæ majestatis. Cæsar namque ducem ipsum pro innocente habere vult, & ex mera liberalitate sua ac totius Italiæ intuitu, totum sibi remittit & indulget si etiam pejus quam dicitur aut creditur errasset.* Videat quæsumus, Sanctitas V. quam levis existimanda foret hæc immutatio: quam justa & honesta petiimus, quam optimum esset exemplum ad res bene gerendas, ad vasallos & subditos debita fide & obedientia erga dominos continendos: quam egregiam præberet formam augendi & cōservandi Sac. Roman. Imp. à Deo institutum, à Prophetis prædictum, ab Apostolis prædicatum, & ab ipso Christo nascente, vivente & moriente approbatum. Nos tamen qui nil aliud quam pacem, quam quietem reipublicæ Christianæ cupiebamus, quantum fas Sanctitati Vestræ satisfacere, nullumque rectum nostræ intentionis testimonium intactum, aut dubitationis scrupulum in Vest. Sanctit. mente relinquere putabamus: reformavimus dictum decimum quartum capitulum ipsius capitulationis in hæc verba: *Ut autem nihil dubietatis seu suspicionis in hoc fœdere relinqueretur, sed omnis scrupulus de medio tollatur. Cum in priore fœdere potius sub nomine proprio quam appellativo includi videtur illustris Franciscus SForcia dux Mediolani, qui aliquibus jam mensibus gravi vexatus ægritudine, & in summo vitæ discrimine constitutus fuit, etiam de Felonia ac læsæ majestatis crimine accusatus seu inculpatus, & si hunc aut naturali morte aut civili justitia prævia ab ipso ducatu Mediolani excidere contingeret: hæsitari posset an fœdus ipsum ad alium in eodem ducatu ex Cæsaris concessione vel dispositione succedentem protenderetur: ideo ad ampliorem ipsius fœderis declarationem actum extitit. Quod sive ipse Illustris Franciscus SForcia vitam obierit, & ab hoc sæculo migraverit, sive per viam justitiæ dicto ducatu fuerit privatus in eum casum Cæsarea Majestas pro Italiæ quiete & contemplatione S.D.N. ipsius ducatus Mediolani investituram concedet illustri Carolo Duci Borbonii & Alverniæ. Ita quod S.D.N. & cæteri fœderati qui in hoc fœdere voluerint comprehendi, sint & censeantur astricti ad defensionem ipsius status Mediolani: etiam ad opus dicti illustris ducis Borbonii dum de ipso Ducatu Mediolani fuerit investitus. Quo casu quantum ad omnia in fœdere contenta, tanquam suffectus in locum dicti illustris Francisci SForciæ, fungatur omnibus honoribus & oneribus quibus ipse vivens & in tali statu permanens fungi debuisset.* Hæc est immutatio quam in hoc articulo fecimus, quā velut justitiæ & æquitati consonam approbandam, & nequaquam respuendam censebamus, minimeque in mentem nostram cadere poterant, Summum pastorem vices Dei gerentem in terris adeo pertinaciter insistere debuisse. Quod si Dux Franciscus tanti criminis reus appareret, impune evaderet: cogeremurque inviti illi indulgere, ac in statu illo conservare: sic incentivum majoris ingratitudinis majorisque delicti illi præstando. Arbitramur Vest. Sanct. sat esse debere, si Ducatu illo ad nos & S. Imp. devoluto consentiebamus S. Vest. intuitu, ut nec illum retineremus, nec proprio fratri concederemus. Si personam quam Sanct. Vest. antea ad id gratam habuerat nobisque nominaverat, moriente Duce Francisco providendum non minus gratum esse putaremus, ipso Duce Francisco per justitiam privato: ut quod in naturali morte consenserat, in illius etiam morte civili recusaturus non esset.

31. In 15. vero ipsius capitulationis artic. continente prætensas novitates, tentatas contra ecclesiasticam libertatem regno nostro Neapolitano. Cum Vest. Sanctit. fere totum articulum in verbis dispositivis delevisset & cancellasset, his duntaxat verbis. Primo, dispositione dicti articuli additis & commutatis. *Quod circa hujusmodi observentur, quæ investitura regni Neapolitani ipsi Cæsari concessa continentur.* Nos hanc etiam correctionem & mutationem pro Vest. Sanctitа. nutu admisimus, additis duntaxat in fine articuli verbis sequentibus, videlicet *his modis & formis quibus per Ferdinandum regem catholicum ejus antecessorem observata fuere, & juxta ipsius regni privilegia & jura.* Quid enim in hoc immutatum quod respuendum videretur? Si antecessoris rectos tramites insequendos putamus, Si jura & privilegia regni nostri servare studeamus, qualiter aut ex his mutationibus tam justis rationibus suffultis.

32. Sumat V.S. illud perspicuum (ut ait) judicium à nobis illudi & pro nihilo haberi. Qualiter inferat in his facultatem primo concessam Herreræ uberiorem fuisse: Et quod facta concordia cū Christianissimo restrictiora & jejuniora transmiserimus. Qualiter & quo colore ex his prætendat judicari eandem Sanctitatem postremam esse, & à nobis contemni, ubi nobis cum aliis amicitia convenisset: quicunque recti sensus & à passione alienus, facile hæc judicare poterit. Nos enim semper recti integrique propositi remansimus, prius cum V.S. quam cum quovis alio conveniendi. Nos & ante & post cum rege Gallo initum semper in eodem proposito permanentes V. Sanctitatem ejusque ministros pro hujusmodi ineundo sollicitavimus pulsavimusque, nec quicquam unquā habuimus in ore quod non haberemus in corde. Nos Herreram ad S.V. pro eo fœdere ineundo misimus longe antequā cum

Papa contraria Deo, Prophetis, Apostolis, & ipsi Christo in Imperiū molitus.

Neapolitani regni investitura.

ipso

ipso rege Gallo concluderemus, citiusque illum aut alium misissemus, ni V. Sanct. legatum venientē, (ut aiebant) cum amplissimo mandato nobiscum concludendi præstolandum censuissemus, ni etiam post illius adventum viso mandato quod à V. S. habebat, & confisi quod illo uti posset, diutius cum eo de ipsius fœderis capitolis tractantes, tempus inaniter consumptum cognovissemus. Vbi capitulatione jam formata & cum eo propter concordata dum de conclusione ageretur nobis insinuaverit, quod ex quo post ejus à V.S. recessum mutata essent negocia intenderet conclusionē differre, donec V.S. consuluisset. Ob quod sanctius putavimus capitulationem ipsam, prout formata fuerat ad V.S. per Herreram transmittere, putantes ibidem rem celerius posse concludi, licet spe nostra frustrati fuerimus, S. V. ad alios fines tendente, prout exitus demonstravit.

33. Nunc ad literas manu V.S. conscriptas de quarum responsione conqueritur deveniendum est, ut etiam inde omnem à nobis repellamus culpam. Ea enim per V. San. eius responsionis culpa nobis in tribus impingitur. Primo quod V.S. ubi clementiam ducis Mediolani petebat, nos rigorem, justitiæ obtulimus, ad quod satis diffuse responsum dedimus, dum ipsius ducis negocium ante discussimus, ut sic repetitione non egeat. Id solum hic adjiciendum censemus, non videri in hoc justam S. V. querelam. Si justitiæ viā amplectendam censuimus: Sine qua vera pax esse non potest. Cum justitia & pax se invicem deosculentur, & ut ad clementiā deveniatur prius veritas est habenda. Sunt enim (teste Psalmista) quatuor sorores concatenatæ: *Justitia & pax osculata sunt: Misericordia & veritas obviarunt sibi.* Qui igitur misericordiam expectat, reatum fateatur oportet: Qui pacem vult, justitiam amplectatur. Nec ita passim utendū est clementia, ut delinquendi incentivum præbeatur. Sed potius ad bonū regimen spectat *parcere subiectis & debellare superbos.* Non. n. indulgendū videtur his qui contumaciter in rebellione persistunt, his qui in arcib. munitis se continent, his justitiæ executionē satagunt evitare. Psalm. 84. Virgil. 6. Æneid.

34. Secundo redarguitur nostra responsio quod pro culpa quam V.S. in quibusdam esse dicebat, V.S. quodammodo criminaremur, illos immunes criminis fatendo. Sed absit tantus error qui nil ipsa responsione quam propria manu conscripsimus legi poterit, quod criminationem sapere videatur, sed potius venerationem & observantiam Vestræ S. quam semper in verum patrem & pastorē præcipuum habuimus. At si id V.S. criminationem putet quod ea asserente: ducem Franciscum in aliquo forsan errore, alios quosdam in vera (ut ajebat(ribaldaria incurrisse ex quibus forsan aliquis jā deo computum reddebat. Nos intelligentes hæc à vestra Sanct. referri ad criminandum Marchionem Pischariæ tunc vita functum, qui (ut præfertur) antea vivens nobis illius factionis practicam detexerat. Respondimus de mortuis modeste loquendum esse ac in dubio potius bene quam male præsumendum, hominemque mortuum qui per se respondere non poterat, potius laudandum quam vituperandum seu culpandum, Nosque cupere mortuum vivere, ut de seipso rationem redderet. In duce autem non errorem qui in facto proprio cadere non poterat: sed si ea quæ illi erant objecta vera apparerent, crimen potius acerrimum ac exemplari punitione dignum censeri. Hæc quippe nullam in V.S. criminationem afferunt, ni forsan S. V. seipsam dijudicans fateri vellet (quod non credimus) se ejus factionis consciam auctricemque fuisse, prout Marchio vivens nobis retulerat. Quem forsan ob id de ribaldaria agendum censeret, quod præter fidem datam illius factionis secreta detexisset, qui tamen ex eo fidelitatis debito, quo nobis prius astringebatur, tacere non poterat, quin seipsum ejusdem criminis reum faceret: ubi propalando tale facinus, veniam præmiumque & laudem jure ita disponente consequebatur.

35. Tertio redarguitur eadem nostra responsio quodque V.S. nobis benigne & large pollicebatur, ea nos tanquam debita & obligata flagitaremus. Sed videamus qualia essent ejusdem Sanctitatis pollicita, qualisque fuerit responsio nostra, ut etiam hanc culpam ruamus: hoc. n. V.S. in suis literis sub silentio pertransit, alijs caussam deterius cogitandam relinquens. Ut igitur horum veritas clare pateat, offerebat nobis V.S. si illius votis quo ad ipsum Ducem Franciscum annueremus, se nobis non solū decimas & Cruciatas & pileos & quicquid per spiritualem & temporalem potestatem facultatis haberet præstaturum, sed etiam sanguinem & vitam ad nostram exultationem & satisfactionem exhibiturum: Respondemus non convenire reipub. Christianæ cruciatam tali conditione perstringi, sed potius libere & sponte offerendam, nec congruum videri ut illa differatur. Poteramus. n. jam in nostris his regnis concedere eo ordine, quo nostri prædecessores illam semper à vestris prædecessoribus obtinuerant, pro promontoriis in Africa. Qui litus adversus fidei hostes tuendis ac propulsandis, quib. ad eum effectū nusquam fuerat denegata, & minus nobis hujusmodi Ecclesiæ thesaurum à V.S. denegandū seu differendū censebamus: qui ultra res Africanas prout vestræ S. insinuavimus, cupiebamus etiam cū ea pecunia quæ ex ipsa Cruciata colligeretur, rebus Ungaricis adversus Turcas succurrere, prout & religionis & officii nostri & sanguinis ratio incitabat. Pollicebamurque eam pecuniam nequaquam in alios usus implicandam. Quod si ex ipsius cruciatæ denegatione seu dilatione quod sinistri Christianitati contingeret, hostesque fidei quicquam molirentur, cum jam tot bellis contra nos & statum nostrum tentatus exhausti essemus, nec sine cruciata occurrere possemus, protestati fuimus id nequaquam nostræ culpæ ascribendum, sed potius eidem imputandum qui id denegaret quod sibi non noceret & toti Christianæ republic. summe prodesse poterat. De pileis autem, diximus unum duntaxat à vestræ felici promotionis exordio à nobis petitum, quem ubi putabamus tam diu differendum, cum esset prima gratia à V. S. manu etiam nostra conscriptis literis petita ac instanter flagitata. Alter vero pileus petitus non fuerat, sed ultro à V. S. oblatus nostroque consensu acceptatus. Sicque alienum censebamus eos nunc pileos tali conditione per- Papæ imputanda Christianitatis noxa.

Tt

dignitatem moliri audiebamus. Verum hanc nostram anxietatem mirum in modum auxerunt vestræ Sanctitatis literæ, quas vigesimo die elapsi mensis Augusti, ejusdem Sanctitatis Nuncius XXIII. Junii expeditas, legendas nobis tradidit: Quum nihil de his perspicere liceat, quam justiciæ suæ (ut inquit) laudem, nostræ vero ac nostrorum causæ acerrimam damnationem: arma, bella, minas, cædes, pecuniæ, avaritiæ, & ambitionis studium, regnandi, dominandique cupidinem nobis impingi. Quæ profecto nec verum pastorem decent, nec nostræ in Apostolicam Sedem, vestramque Sanctitatem, ac illius dignitatem, devotioni, pietati, ac filiali observantiæ convenire videntur. Quinimo ab eo affectu & studio (quo Christianam Rempubl. ab ipsis ineuntis Principatus nostri annis semper complexi fuimus, quo illius pacem, quietem ac incrementum omni conatu concupivimus, ac pro viribus curavimus) prorsus aliena censeantur, ac nos talibus afficiant spiculis, quod ni honori proprio tacendo detrahere, immaculatamque famam nostram, tacita objectorum approbatione, lædere velimus, cogimur emissa in nos jacula refellere, nostramque innocentiam purgare, ac ab his calumniis immunem ostendere.

2. Nos enim, Pater beatissime, nobis ipsi conscii nostræque etiam conscientiæ arcanis perlustratis, nullam objectorum culpam fateri, nullamque horum nobis calumniam asscribere possumus. Testamur enim Deum, nos nihil antiquius unquam habuisse, quam V. Sanctitatem post illius ad sacri Apostolatus apicem felicem assumptionem, velut Christi in terris Vicarium, & innata nobis filiali observantia colere, & venerari. Quem etiam, dum in minoribus ageret, singulari amicitia, & benevolentia continuo complexi sumus, prout & Leonis & Adriani temporibus Sanctitas V. satis experta fuit, universoque orbi notum extitit: nullo modo existimantes gradus ac dignitatis augmentum (post Deum, nostrorum etiam assistentia quæsitum) id posse efficere, ut quicquam ab eadem Sanctitate procederet, quod à pristinis suis moribus atque institutis alienum videretur. Et si multa in nos moliri audiverimus, ut dignitati, æstimationi ac autoritati nostræ detraheretur: ut felicitas, potestas, & magnitudo regnorum ac Principatuum nobis à Deo Opt. Maxim. collatorum minueretur, & si fas esset penitus supprimeretur: hæc tamen nunquam Sanctitati V. ascribenda censuimus: nec etiam contrarium affirmantibus fidem dedimus, nec ideo minus æquo animo pacis vocem semper audivimus, vestramque Sanct. ad illam proponendam & amplectendam, velut rectum Pastorem monuimus, & incitavimus.

3. Semper enim in quacunque fortuna pacis ac quietis cupidi esse studuimus, ad quæ noster animus suapte natura inclinatur. Nec unquam inter Christianos (nisi provocati coactive) bellum gessimus, neque tentavimus.

4. Quum enim classem in hostes dispositam haberemus, Menice insula ad deditionem coacta: majora pro fide Catholica tentaturi, Gallorum arte, & copiis undique cincti, ad propria tuenda reducimur. Vestræque etiam Sanctitatis opera & ministerio, cum Leone X. fœdus percussimus, ac pro Apostolicæ Sedis, sacrique Imperii juribus, ac dignitatibus tuendis, ipsius Pastoris autoritate & impulsu, in Insubria ac Liguria arma movimus, nostrumque exercitum Pontificio (cui tunc V. Sanctitas in minoribus agens, munereque legationis fungens, præfectus erat) adjunximus. Quam provinciam profecto, non nisi recta & justa intentione, pro ipsius Christianæ Reipubl. quiete, proque Italiæ liberatione non ex cupiditate, suscepimus. Testis est nostrorum operum Deus, verus scrutator cordium, qui intima perspiciens à longe cognoscit, & qui nostram ob id justam causam semper tutatus est: totque insignibus victoriis comprobavit ac justificavit: testis erit Sanctitas Vest. si præteritorum rationem ac memoriam habeat, veraque in lucem promere libeat. Testes sunt ejusdem Sanctitatis V. ministri, sæpius ad pacis ac induciarum media proponenda transmissi, qui aperte experti sunt, nos semper, rebus etiam nostris secundissimis, quascunque honestas pacis aut induciarum conditiones suscipere paratos, quibus & honoris nostri & fœderatorum justa, æqua, ac secura non haberetur. Testantur etiam hæc multiplicia mandata nostra, tum Adriani, tum Sanctitatis vestræ temporibus per nos ad Urbem missa, variæque legationes ad id pro tempore dispositæ ac destinatæ, ut nihil à nobis de his quæ ad pacem attinent, ullo unquam tempore prætermissum arbitremur. Qui non minus æquæ ac honestæ pacis studiosi ac zelatores fuimus sumusque, quàm injuriarum alacres ac prompti propulsatores, ac etiam, ubi ratio suadet, clementissimi remissores, hilaresque bonorum pro malis, & conviciis retributores.

Papæ non verbis sed operibus credendum.

5. Ait vestra Sanctitas se consciam nihil prætermisisse, quod, vel ad boni, vel ad honesti Pastoris officium erga universum gregem, vel ad fidelis amici animum in nos speciatim pertineret. Nolumus in hoc Vest. Sanctit. officium impugnare, nec de illius conscientia & animo contendere: sed operibus credere, reliqua Deo perscrutanda relinquere. Licet autem sic esset, ut ait, id potius divinæ benignitati, cujus gratuito munere id fit, quam humanis viribus aut cujuspiam industriæ tribuendum foret. Esto quod multa nobis secus relata fuerint quæ apertius respondendo detegentur.

6. Quod autem Vest. Sanctit. subjungit suorum bonorum operum, suique erga nos amoris eum exitum consecutum esse, ut & repulsa toties à benevolentia & conjunctione nostra, nullum indicium veri amoris apud nos invenerit, sive eorum artibus & dolis, qui eandem Sanctitatem vestram nunquam nobiscum conjunctam esse voluerunt, sive nostra mente oppressionem Italiæ & imminutionem dignitatis Sanctitatis vestræ meditante. Miramur hæc quidem ab ejusdem Sanctitatis vestræ præcordiis emanasse, adeoque intempestivè, rei veritate prorsus alienam pronunciationem factam.

factam. Non enim hi sumus, qui bonorum operum ingrati esse didicerimus, nec qui pro amore odium seu repulsam rependere soleamus. Quinimo reciprocas vices potius reddere, ac etiam pro acceptis beneficiis majora dum licet, impendere; amorisque & benevolentiæ vicissitudinem abunde referre solemus. Nec quippe tantæ imbecillitatis censendi sumus, ut cujuspiam artibus seu dolis à vera conjunctione & amicitia divelli valeamus: ubi perfectus amicitiæ nodus intercesserit, qui contrario operum laqueo, non dissolvatur: minusque nobis oppressio Italiæ, imminutioque Sedis Apostolicæ, sedis dignitatis ascribi potest: qui (teste Deo) nihil horum tentavimus nec unquam cogitavimus. Verum omnem conatum, omneque studium adhibuimus, ut Italiam liberam ac quietam redderemus, ut Apostolicam sedem in suo decore, velut illius protector & defensor, stabiliremus ac servaremus: utque pacata Christiana Repub. communia Christianorum arma in perfidos Christianæ religionis hostes, cõmuni consilio verterentur. Ubi igitur oppressionis actus non intercessit, nil sinistri de nobis præsumẽdum fuit. Cum in dubiis meliorem præsumptionem sumendam omnia jura testentur: quæ etiam neminem ex præsumptionibus damnant, nisi evidentissimo accedant probationes, aut talis esset præsumptio, adversus quam jura probationem non admitterent. Quod profecto hoc in casu omnino alienum patebit, cum non solum nulla nobis talis obstet præsumptio Juris vel facti, verum omnis sinistræ suspicionis labes, à recta nostra intentione, nostrisque operibus omnino abesse videatur. Nec quippe hanc nostram syncetam mentem, nostramque æstimationem lædere potuit Mediolanens. status, per nostri exercitus duces captus, &, ut ajunt, occupatus. Hanc enim technam (omnium recte sentientium judicio) repellendam curabimus, dum suo loco de ea re V.S. objectis particulariter respondebimus: omnem rei gestæ seriem non palliatam, non obumbratam, sed mera veritate suffultam, aperte ac palam differentes, ab omnibus recti judicii capacibus videndam, inspiciendam, ac recto intellectus oculo judicandam.

7. Si igitur ex his Sanct. Vest. se compulsam, ut ait, prætendat, ad ea consilia à quibus & natura & voluntate semper abhorruisse se asserit, idq; serius actum dicat quam plurimarum rerum indignitas, aut honoris sui, & publici Italiæ boni ratio postulabat, arma scilicet capere, quæ & justitiæ, & Italiæ libertati, & sibi ipsi possunt esse præsidio, videat quæso S.V. quibus fundamentis moveatur: consideret an hæc pastorali congruant officio: an hic sit gladius per V. Sanct. evaginandus exercendusque, quem Christus in vaginam potius recondendum censuit, & qui etiam in hostes fidei ab ipso Christiani gregis pastore regulariter exerceri prohibetur. Animadvertat V.S. an ex his honoris sui aut publicæ Italiæ boni ratio habeatur? an hæc justitiæ conveniat? an Italiæ libertati seu quieti consulatur? an potius ex opposito sugilletur summi Pastoris honor & autoritas, Injuste agatur cum ipso Apostolicæ sedis protectore ac defensore, turbentur Christiana Respubl. universæque ecclesiæ status: Incendatur ignis qui tam facile extingui nequeat: ut tandem Christianorum viribus debilitatis, hostes perfidi, velut lupi rapaces pedetentim Christianum abigant gregem, Noviq; errores indies pullulent, ac demum hæreticorum dogmata magis atque magis invalescant, Christianæ quoq; religioni irreparabile afferant detrimentum.

Gladius politicus Papali officio non congruit.

8. At protestatur S. Vest. in ipso exordio id non offendendi cujuspiam causa, sed tuendi ac conservandi honoris officiiq; sui. Sancta quippe hæc protestatio, si per contrarium non tolleretur ac inefficax redderetur, si in ipsis defensionis terminis staretur, nec ad ea quæ offensionem sapiunt transitus fieret. Qualiter enim defendendi causa parantur arma ubi nullus est offensor, qui V. Sanct. illiusque honorem aut dignitatem lædat? quam potius, si offensa apparuisset, omni conatu totisq; viribus tueri ac protegere studuissemus: nil antiquius in animo habentes quam ea in Apostolicam sedem officia exhibere, quæ ad officium Christianissimi Imperatoris pertinent, quæve Imperiali congruunt dignitati. At si (ut ipsa S.V. protestatur) defendendi duntaxat erat animus, cur priusquam protestatio illa in lucem prodiret ad manusque nostras scripta vestra pervenirent, tenta est offensio in statu Mediolani, sacri Imperii feudo? Laudensi civitate occupata & à nostrorum (nil tale cogitantium) manibus erepta? Cur Vest. S. ac fœderatorum copiis & viribus, nulla etiam præcedente monitione seu diffidatione exercitus noster apud Mediolanum, non impune tamen, impeditur ac invaditur? Hæc si defensionem an potius apertam offensionem sapiant lippis etiam pateret. Verum Vest. S. hanc notam putans evadere, longam exorditur tragœdiam narrans quæ suo congruunt proposito, his tacitis, quæ magis ad veram rei seriem discernendam facere videntur. Unde altius repetendo tota facti series in lucem prodeat: liceatq; unicuiq; animi nostri sinceritatem inspicere.

9. Si ea quæ S.V. nobis, rebusque nostris, dum in Cardinalatu etiam officia præstitit, animadvertamus, id quippe antecessisse dignoscitur, quod vita functo Maximiliano Cæsare, avo nostro paterno felicis recordationis, dum is vivens cum Sacri Imperii Electoribus fundamenta jecisset quibus eidem, in Imperio successor effici possemus cumq; cum Gallorum rege, qui filiam suam nobis sposponderat, fœdere arctissimo juncti essemus, ut & nos filium nuncuparet, nilque ab eo, quod ab paterno amore alienum seu indignum videretur, prodere putaremus, his taliter ad Imperii assecutionem allectus incitatusque extitit: ut etiam cum taxatione personæ proposita inhabilitate ipsius Imperialis dignitatis capessendæ, conatus fuerit variis modis Electores inducere, ut illum eligerent, Imperatoremque designarent (quod non ad ipsius Gallorum Regis promotionem tentatum extitit, sed ut per ejusmodi Galli concurrentiam utroque nostrûm excluso, soluto fœdere tertius subintraret minori potentia prædiuts cui potius imperaretur quam imperare posset) nihil prætermittendo, ut ab ipsius Imperii adeptione penitus excluderemur. Et cum hujusmodi conatus irriti facti forent, vicissetque sacri

Imperii Electorum virtus, qui nec vi, nec metu, nec ullis artibus dimoveri potuerunt, quin Sancto afflante Spiritu, ab omni præambula promissione prius liberati, unanimi omnium consensu ac nemine discrepante, eorum electionis vota uniformiter in nos contulerint nosque Imperatorem solito more designaverint. Quam quidem electionem non tamen voluimus prius acceptare, quam ipsius Leonis Summi Pontificis, V.S. patruelis consensus & auctoritas accederet, cum ea dispensatione, ut cum Imperio nobis etiam Neapolitanum regnum retinere liceret, lege investituræ * minime refragante.

*al. nunc refr.

10. Hinc nova cogitantur media, ut ipsius Imperii sacri dignitas illudatur & illius autoritas deprimatur viresque nostræ minuantur. Præter id tamen quod tentatum extitit ex literis & nunciis, variis practicis, ut nostra coronatio apud Aquisgranum differretur impediretur ve, ac inde Wormaciensis conventus protelaretur, seu potius inutilis inefficaxq; redderetur, fuit etiam organo ac medio Alberti Pii Carpen. Comitis, non sine V. San. ministerio & opera (ut fertur) percussum fœdus inter Leonem & Gallum: quo etiam de auferendis à nobis utriusque Siciliæ regnis, deque protectionibus potentatuum ac civitatum Italiæ inter se dividendis, Imperioque Italico penitus usurpando, seu verius enervando & subvertendo agebatur: prout hæc ex nonnullis interceptis literis, quas originaliter in manu nostra servamus, liquide constare poterit. At quum Gallus Rex hujus spe fœderis fretus, cupidus suæ ditionis fimbrias ampliandi, violato fœdere quod prius nobiscum inierat, per Robertum de Marcha, rebellem subditum nostrum, ad ipsius Gallorum regis stipendii conductum, arma in dominia nostra Galliæ Belgicæ movisset: ipsiusque Galliæ Regis duces & milites, in Italia agentes, etiam ipsius Apostolicæ sedis dominia tunc possessa, urbem scilicet Rhegium, clanculum occupare conati fuissent: fatemur tunc Sanctit. Vest. opera divum ipsum Leonem, Gallorum amplitudinem magis quam nostram potentiam perhorrescentem, de ipsorumque fide hæsitantem, in partes nostras adductum esse, nobiscumque fœdus iniisse quo suam Sanctitatem, in sua Apostolica dignitate tueri, & Rom. ecclesiam ante occupatam per Gallos restituere & redintegrare, nec non illustrem Franciscum SForciam in paternum solum & statum à rege Gallo detentum reducere convenimus. Quod quidem adeo alacri animo suscepimus: postergatis oblitisq; anterioribus gestis, in status, honoris, ac dignitatis nostræ præjudicium molitis, ut nil aliud putaremus quam duo orbis luminaria, Vest. Sanct. opera adeo inseparabiliter conjuncta censeri, ut inde mutua horum correspondentia, orbis universus illustrari posset, ad perpetuamque unionem reduci. Hoc itaque fœdere freti cum ipsius divi Leonis copiis nostris adjunctis, & ut antea retulimus sub Vest. Sanctitatis præfectura & legatione per nos actum executumque extitit, ut Parma, Placentia ecclesiæ restitutis, ipsoque illustri Francisco SForciæ in paterno solio stabilito, Galli, etiam non sine magna strage ducum nostrorum, virtute illustrium videlicet Prosperi Columnæ Marchionisque Pischariæ ac aliorum nostri exercitus ducum & militum ab Italia omnino expulsi fuerint. Et hæc sunt quæ Leonis tempore Vest. Sanctitas pro nobis egit. Quæ tamen non ita passim irremunerata fuere. Cum & ipsa Romana ecclesia suum ex his auxerit patrimonium, non solum Parmæ & Placentiæ recuperatione, sed etiam novi census onere regno nostro Neapolitano injuncto, Vestraq; S. (quod non improperandi causa sit dictum) aureorum x. milium pensionem annuam super Metropoli Toletana, nostra quidem liberalitate obtinuit.

Papæ conatus Imperium ad Gallum trãsferendi.

11. Quid autem Adriani tempore gestum fuerit, differamus. Novit S.V. quibus tunc favoribus Adrianus in ejus gratiam suscepisset Cardinalem Volaterranum Vest. S. æmulum acerrimumq; adversarium, quot illius artibus & mediis in V.S. caput moliretur, ac qualiter eandem Vest. S. à Florentinæ reipub. administratione excludere conabatur. Novit etiam, nos ita suarum rerum suæq; familiæ ac ipsius reipub. Florentinæ protectionem ac patrocinium suscepisse, etiam cum status sui ac suorum nepotum incremento, ut hic Adrianus ipse, nostro favore, nostrique intuitu, non solum Vest. S. in gratiam tunc susceperit, verum tanta gratia prosecutus fuerit, ut nihil in rebus status, qui alicuius momenti censerentur, Vest. Sanctitate inconsulta, tentaret. Hincque Volaterranus. S.V. adversarius cum indignatus nonnulla cum Gallis (suis interceptis literis) moliri videretur. Adriani jussu capitur in vinculaque conjicitur debitas pœnas daturus, ni Adriano morte prævento, autoritate sacri Cardinalium collegii, pro novi Pontificis electione liberatus fuisset, & inde electione facta eorundem Cardinalium intuitu à V. Sanctitate veniam obtinere meruisset: licet paulò pòst dies suos clauserit extremos. Non diffitemur tamen, ipso Adriano vivente, postquam in illius gratiam, Sa. V. reducta extitit, illius operam non modice frugi nobis fuisse, in alliciendo eundem Adrianum ad fœdus illud defensivum, quo medio Galli iterum in Italiam redeuntes Mediolanumque obsidentes, fœderatorum præsidiis denuo victi repulsique fuere. Quod & si in Vestræ Sanctitatis Pontificatu fuerit executum, id tamen sub vexillis & copiis ejusdem Adriani, in vimque præambuli fœderis actum extitit. Quod V. Sanct. opus manuum suarum despiciens (novus homo factus novaque dignitate assumpta) nequaquam approbandum seu innovandum censuit: licet ipsius fœderis executionem, in qua cæteri fœderati tunc firmiter insistebant, concurrentibus etiam Venetorum copiis, Vestra Sanctitas, prout ratio suadebat, nequaquã impediendum censuerit: quum & si præsidia ecclesiæ eo tempore cessassent non ideo minus nostrorum victoria in manu esse videbatur.

12. Non tamen ob id S. Vestræ auxilia atque consilia tunc præstita parvipendenda censemus, verum pro his & gratias tunc egimus & adhuc agimus, simulque nos V. Sanctitati debere, & obnoxios esse profitemur: qui etiam vices non solum reciprocas, sed & multiplicatas & longe majora præsidia, si casus se obtulisset Vest. Sanctitati ipsique Apostolicæ Sedi pro illius tutela & augmento, semper exhibere parati fuimus, & ut filius patri correspondere; à quo etiam proposito quicquid in nos falso

suggestu

suggestu molitum videatur, nequaquam animum nostrum alienavimus: nec alienaturi sumus, nisi major nos urgeat necessitas in occupandis nostris viribus, ad rerum nostrarum tutelam ac defensionem; quam tamen ita moderatam sumpturi sumus, ut ab offensionis liminibus, quantum fas fuerit, abesse videatur. Hoc enim moderatum temperamentum nos Christo, cujus V.S. vices in terra gerit, debere profitemur.

Papæ resistere debet Imperator armis defensivis nō offensivis.

13. Reprehendit V.Sanctitas, quod non fideli consilio exercitus nostri duces in Galliam transiverint, inferens quod ex eo intempestivo (ut ait) transitu, successerit celerior & crassior in Italiam Gallorum irruptio, rege maximi nominis exercitum ducente: ac urbis opulentissimæ Mediolani ab illis receptio. Nos, Beatissime Pater, nec excusamus illius transitus consilium nec impugnamus. Id tamen nobis inconsultis actum non extitit, qui id nulla justa ratione negare potuimus. Illustri consanguineo nostro Carolo duci Borbonii, Anglicis etiam præsidiis freto, pro sui status recuperatione, quo, eo quod nostris se addixit obsequiis, privatus extiterat. Durum enim ac prorsus inhumanum visum fuisset, si eo duce, vicesque nostras in Italiam agente, obtenta de communi hoste victoria, ejectisque inde Gallis, victricia arma eidem denegassemus ob rerum suarum nostri causa, ut prætendit, occupatarum consecutionem, ubi potissime ex eo exercitus nostri in Galliam transitu, Italia quietior ac liberior remanere videbatur, à militum quoque gravaminibus & insolentiis, quibus plerunque victores milites uti solent, magis exonerata & exempta reddebatur. Sed cum aliter res tunc successerit, quam putabatur, non quidem nostra, sed ducum culpa, sed belli sorte ita suadente, ut victoria quæ à Deo est, non ita passim pro voto hominum valeat obtineri, valuit saltem ducum prudentia, audacia ac magnanimitas in reducendo oportuno tempore, exercitum illæsum in Italiam, quo ipsorum Gallorum Regis impetus compesci posset, illiusque conatibus obsisti. Qui profecto (ut à fide dignis nobis relatum extitit) à V.S. ejusque ministris ad id fuit persuasus & incitatus (quod tamen pro certo non habemus, nec ita passim credendum putavimus) eam provinciam belli Italici tam acriter impetuoseque tentavit, ut favente altissimo justæ nostræ causæ defensore victus, cum maxima suorum clade nobis per Viceregem nostrum Neapolitanum captivus sit redditus: & inde à nobis sub conditionibus V.S. notis, liberatus.

14. Excusat V.S. quod cum duces nostri de defensione illarum regionum spem totam posuissent, ac de earum insuper, quæ nostræ erant propriæ periculo commoverentur, eademq; V.S. in magno etiam suarum rerum metu esset, ejus conventionibus occurrere coacta fuerit imminenti periculo, quas ait nos optime nosse. Nos tamen earum conventionum veram noticiam habere non possumus: quæ nobis sunt insciis transactæ, quasq; nunquam vidimus seu legimus: quæ etiam ministris nunquam ostensæ fuere in ipsorum Gallorum relatione stare vellemus, qui aliter rem gestam ajunt, quam S. Vest. suis nunciaverit. Volumus nihilominus potius V.S. assertioni confidere. Recolimus enim dum eadem Sanctitas nos de hujusmodi conventionibus (rebus adhuc sub ancipiti Marte laborantibus) suis literis monuisset, asserens nil inde eidem Sanctitati quæsitum quam fidem & securitatem, id exigente, ut ajebat, necessitate, eliciens inde futuræ pacis auspicium. Cum ipsa S. de consueto suo erga nos animo & voluntate nihil omnino remisisse asseveraret, cepimus tunc hæc in benigniorem partem V. Sanct. culpam nequaquam arguentes: nec de ejusdem, ut ajebat, erga nos animo & voluntate diffidētes. Id enim potius quorundam suasionibus tribuendum censuimus, qui vires nostras sua detractione deprimendo, hostium potentiam extollendo V. Sanctitati suaserit res nostras in summo discrimine consistere, hostiumq; vero robur, in excelso culmine florere. Sic pristinam V.S. voluntatem in quandam depictam necessitatem transformantes: licet re vera nulla urgens necessitas subesse videretur. Nec tanta erat in ipsis nostris exercitus ducibus desperatio, aut trepidatio, prout S.V. insinuabant illius fœderis autores, qui S.V. terrere studebant, quod ex ipso rei exitu secuta victoria clarius enituit. Ex qua potius quam quod ex eo fœdere pacis auspicium sumendum videbatur in quorundam malignantium artes suis potius passionibus & cupiditatibus, quam saluti reipub. incendentes, sanctum id opus perturbassent.

15. Commemorat V.S. quæ sibi fuerat cura, quæ cautio rerum nostrarum, asserens tunc rebus nostris nihilominus non minus quam propriis cavisse, Gallorum transitum in regni nostri fines multis rebus remoratum fuisse. Merebatur quidem nostra in S.V. devotio, ut Sanctitas ipsa tali officio fungeretur. Id que ea poscebat reipub. salus, ne uberior ignis incenderetur, licet ex ipso affecto potius potuerit Gallos ipsos tunc aliquandiu in itinere detentos, ut à sacri Imperii civitatibus Lucensi & Senēsi pecuniam ac tormenta ad bellum contra nos & regnum nostrum disponendum extorquerent: ut quietum ipsius Senensis civitatis statum tunc perturbarent: Tyrannos intromitterent, ac pro eorum voto civitatis gubernium mutarent: eam civitatem à sacri Imperii devotione omnino divertere satagentes. Novas interim copias in terris ac patrimonio Rom. ecclesiæ ex ipsis pecuniis ab imperialibus civitatibus extortis, congerentes: quibus ad regni nostri invasionem inimicitiores ac potentiores esse possent: nec tanta erat in his urbanitas, ut ab ejusmodi invasione diutius remorari seu retrahi possent, ni Deus Opt. Max. victoria apud Ticinum collata, eorumq; rege captivo tantum terrorem incussisset: ut non amplius de invasione, sed potius de eorum salute, & fuga cogitare visi fuerint.

Luca & Senæ civitates Imperiales.

16. Sed ait V.S. quod si societatem eorum sequi voluisset, maxima eidem præmia non solum non proponebantur, sed etiam parata essent. Atqui quæ ratio, quæ justa causa, quis honestus color Vest. Sanctitatem, directum ejus feudi dominum, movere debuisset ad juvandum invasionem contra proprium feudatarium nil tale merentē, n[illegible] facinus cogitantem, absentemq;, nec monitū, nec impe-

titum, nec de aliqua justa causa subtrahendi feudum convictum. Tenebatur enim Vest. Sanctitas jure feudi tanquam directus illius dominus, potius nos in feudo tueri, quam invasoribus aditum dare, aut se socium invasionis præstare. Eodem enim ordine quo tenetur Vasallus pro feudo domino servire, eodem ordine tenetur dominus vasallum in feudo tueri. Et ex quibus causis vasallus feudum amittit, ex eisdem causis dominus directa proprietate feudi, illiusque directo dominio privatur. Est enim ipsius feudi natura, ut ultro citroque oblationem pariat. Facile quidem fuisset improvisum regnum ac ad defensionem non paratum, nil tale metuens aggredi, & forsan in parte occupare. Sed an id fieri licuisset, an hæc pastorali officio convenissent: cogitet S. V. Quæ enim præmia offerri poterant, quæ Christi Vicarium ad tam immane facinus induxissent? Sanctius itaque tunc consultum extitit Vestræ S. ut præmiis illis neglectis non attentaret, quod forsan pro voto non successisset, nec tentatum cœptumve consummari potuisset. Sicque merito (ut inquit S. V.) plus apud eam valuisse debuerunt amicitiæ nostræ merita, quam præmium ullum. Verum & si meliorem præsumptionem amplecti velimus, nilque de intrinsecis Sanctit. Vest. cordis judicare præsomamus, quod vero Christi Vicario non congrueret: non tamen pro comperto habemus, quid cessante victoria S. V. actura fuisset, quæ jam sub ancipiti Marte statim Mediolanum colore sequastri, ac depositi à nostrorum ducum manu & protectione eripere: ac in sua potestate, quamdiu de pace tractaretur reponere, & reducere conabatur. Quæ etiam, ut ad id nos ac duces ipsos nostros cogeret, illorumque vires minueret, ac necessitatem induceret, asserens antecessoris fœdus successorem non ligare. Curavit (ut ajunt) non solum Florentinorum aliorumque potentatuum præsidia, qui ex Adriani fœdere ad contributionem defensivam tenebantur subtrahi & denegari. Verum & si nostrorum Venetorum præsidia, ad quæ particulari fœdere tenebantur, sustulisse dicitur, bis suadendo ne suas copias, ut tenebantur, nostris jungerent: ut sic nostri, omni fœderatorum auxilio destituti priusquam in campum prodirent, hostesq; adorirentur, coacti fuerint, non sine summo labore, & nostris ac Serenissimi Archiducis fratris nostri impensis, novas tum equitum tum peditum copias ex Germania adducere, & cum his exercitum nostrum augere quo bellum aggredi speratamq; victoriam nancisci possent.

Papæ simulata amicitia & tempori serviens.

17. Subdit eadem Sanctitas, quod sequuta nostrorum victoria contra Gallos, cum omnis sibi sublata contentio videretur, sine cupiditatis & partium suspicione, nobis etiam fœderis vinculo hærere posset: magnumque in nobis Italiæ beneficium & Christianitatis totius positum arbitraretur: non solum fœdus firmavit, sed quo nostri duces egentes pecuniæ exercitum alere ac sustinere possent: centum illis dederit ducatorum millia, conditione apposita, ut si de fœdere aliqua nobis dubitatio oriretur, illæ Sanctit. Vest. pecuniæ restituerentur. Fatemur quidem, Pater Beatissime, Victoriam illam omnem sibi contentionem merito sustulisse: sineque cupiditatis (à qua semper fuimus alieni) partium suspicione, cujus nulla suberat causa nobis hærere potuisse: omnique ratione arbitrandum fuisse, ea in re totius Italiæ ac Christianitatis beneficium impositum: ni zizaniæ seminator, illius fructum suffocasset. Diffitemur tamen eam in fœdere conditionem appositam, quod si dubitatio oriretur, pecuniæ nostræ ducibus solutæ Vest. Sanct. restituerentur. Quandoquidem ipsius rei gestæ seriem longe aliter se habere constet, nec de tali conditione ulla in ipso fœdere mentio facta appareat, verum in quodam articulo separato & à capitulis fœderis penitus excluso, enarretur. Quod cum Vestra Sanctitas ad satisfaciendum exercitui nostro, in Italia existenti civitatesque & oppida Sanctæ Romanæ ecclesiæ subjecta, ac oppressionibus, militum sublevanda, salutem & tranquillitatem Italiæ custodiendam, summam pecuniæ inter Vest. Sanct. nostrosque oratores expressam, suo & excelsæ Reipub. dominorum Florentinorum nomine se soluturum promisisset, pie pro tunc ad sexaginta millium ducatorum anri ascensuram. Oratores nostri eidem Vest. S. sub juramento promiserunt quod casu, quo fœdus cum ipsis nostris oratoribus percussum, & capitula in ipso fœdere contenta, non approbaremus non ratificaremus, omnis summa pecuniæ, quæ per Vestram Sanct. ac per dominos Florentinos soluta fuisset, eidem Sanct. & Florentinis integre restitueretur: cum ea adjectione, quod donec restitutio integre & plene facta foret, fœdus interea, & omnia ipsius fœderis capitula, ad unguem observarentur. Quum itaque fœdus ipsum, ac singula capitula in eo fœdere comprehensa, quamprimum ad nos delata fuere rata & grata habuerimus, nostræque ratificationis literas, cum ipsorum capitulorum fœderis insertione in forma debita expeditas Vestræ Sanctitati exhibere fecerimus: quas & vidit & legit, & palpavit, & dando suas reciprocas retinere potuit. Justificare ergo non potest, quin purificata fuerit per nos conditio illa, qua deficiente restitutio pecuniarum erat fienda. Quæ quidem conditio, & particularis conventio, prout illius verba sonant, nequaquam nos urgebant, ad alia extrinsecus à fœdere aut separatim gesta vel tractata. Quinimo potius, & si pecuniarum locus esset restitutioni, cujus tamen contrarium ostenditur, servandum tamen erat fœdus. Interim à quo juxta ipsius separati articuli seriem, sine pollicitorum violatione recedi non potuit, nec ad contraria fœdera licite devenire valuit. Sicque satis erroneæ, & (salva pace sit dictum) præter veritatem refertur, quod idem fœdus non plene à nobis acceptum, nec probatum fuerit, qui & plane & integre, ut præfertur, omnia in fœdere contenta probavimus, rataque habuimus, nil penitus de contentis in eo, nec etiam syllabam aut literam mittentes. Quod si vestra S. hujusce nostræ ratificationis literas recipere, suasq; reciprocas (ut par erat) tradere renuit: ni simul traderetur ratificatio duorum articulorum, de quibus extra ipsum fœdus perscripta particularia, nobis tamen inconsultis separatim & ad partẽ tractatum fuerat. Ad quorum approbationem & ex vi fœderis (ut præmittitur) astringebamur. Nil est quod culpæ nostræ ascribi valeat, si fœdus illud minime observatum: sed potius inde violatũ extiterit.

Ab has

Ab hac enim culpa & labe omnino alieni sumus: & ut id plene liqueat, placet illorum duorum articulorum extrinsecus tractatorum substantiam referre: causasq; disserere: quibus non ita passim per nos approbandi viderentur.

18. Ex his enim duobus articulis separatis, alter salem in statu Mediolanen. distribuendum, cum id à nostris oratoribus sua S. exposceret: ut, juxta fœdus per nos cum Leone percussum, curaremus cũ duce Francisco SForcia, sal eisdem modis & conditionibus à sede & Camera apost. recipi. Nostrique oratores ad id respondissent: non esse amplius nobis jus utilis dominii ducatus Mediolani, prout ante fuerat cum Leone, data jam per nos eidem duci investitura, sicque rem cum ipso duce necessario dicendum esse. Ipsi autem oratores nostri, non expressin' quod id nostro nomine agerent, simpliciter V. S. medio eorum juramento promiserunt quod illustris Vice-rex curaret, ut illustris dux Mediolan. cum Vest. Sanctitate pro hujusmodi sale conveniret. Si igitur hæc promissio, quæ non nisi factis tertii pollicetur de ipsoque tertio, nil ultro promittit: quod tertium illum curaturum, ut dux ad concordiã veniret, nil certi decernendo nos urgere videatur: ut hãc promissionem præcise ratam habere debeamus. Ita, ut sine ea fœderis per nos approbati & ratificati observantia evanescat. Judicet id quicunque mentis compos, quandoquidem nostra sententia, & ut peritorum cõsilio freti, didicimus: nos nequaquam ad ipsius promissionis observantiam astricti causaremur. Respondimus tum in hoc modestius V. S. quod si hujusmodi Sanct. Vest. desiderium nobis prius innotuisset, quod de ipsa salis distributione in statu Mediolani ad opus serenissimi archiducis, fratris nostri, cum ipso Illustri Francisco SForcia, transactum esset, nostram libenter operam navare studuissemus, ut S. V. hujusce voti compos fieret. Verum & si fratri deesse non possemus, nos tamen cum eo curaturos, ut mediante aliqua honesta recompensa pecuniaria, ipse frater noster, jus hujusmodi distribuendi salis: V. S. ad illius vitam concederet. Id enim æquum & justum videbatur, ne jus illud, quod eidem fratri nostro, pro recompensa præsidii per eum præstiti ad defensionem status Mediolani, deficientibus viribus ac copiis, Vestræ Sanctitatis, aliorumque fœderatorum, eidem infructuosum redderetur.

19. Alter vero ex his duobus articulis id continebat, quod ad tollendam difficultatem, quæ inter Sanct. V. & nos incidere posset, super controversia Mutinæ & Rhegii, offerebant nostri oratores ut Vestra Sanctitas consequeretur utile ipsarum civitatum dominium superioritatis & directi dominii, jure nobis semper salvo, ita ut S. Vest. extunc recognosceret, & acceptaret hujusmodi directum nostrũ dominium ac superioritatem: vestraque S. nobis aut agentibus nostris, centena millia ducatorum aureorum (post recuperatam possessionem eorum quæ illustris dux Ferrariæ à tẽpore obitus Leonis ecclesiæ subtraxerat) persolvere deberet. Huic propositioni & oblationi respondebat Vest. Sanct. pro se & sede Apost. hujusmodi oblata acceptare, prout proponebantur, excepta superioritate & directo dominio nostro: supradictis civitatibus Vestra S. recognoscere renunciavit, ne juribus & superioritati ab Apost. sede prætensis, præjudicium fieret. Offerente tum Vest. Sanct. se contentam esse, ut ipsius superioritatis controversia videretur & decideretur infra tres menses tunc proximos per V. S. & illius Vice-regem, aut alios qui ab utraque parte simul eligerentur. Et si hujusmodi superioritas nobis adjudicaretur, Apostolica sedes recognosceret prout ab agentibus nostris fuerat propositum. Si vero Apostolicæ sedi adjudicaretur, V. Sanct. ex sua liberalitate & ex eo amore quo nos prosequi profitebatur, nobis condonaret recompensam de qua deberemus esse contenti. Hanc Vest. S. responsionem & oblationem ipsi nostri agentes, ita demum acceptaverunt, ut salva nobis essent omnia Jura superioritatis & dominii directi in ipsis civitatibus competentia pertinentia, quibus ob talem acceptationem præjudicium afferre non prætendebant. Consentientes nihilominus, de hujusmodi juribus cognosci, modis & formis per dictam V. S. propositis. Si hæc igitur tam difformiter tam irresolute extra fœderis capitula descripta in ea essent forma, quæ vel ad nos ad ratihabitionem (quam nostri nostro nomine non promiserant) obligaret, vel in nos actionem pararet, qua ad id urgeri possemus, nulla accedente valida stipulatione nec pacto firmiter vestito, ubi etiam tempus decisioni præfixum illum impossibile redderet: consulat in his V. S. peritos & competiet nos, nec ad hujusmodi ratihabitionẽ particularem astrictum, nec ex hujus defectu percussi nobiscum fœderis, & per nos indifferenter ac plane approbati, observantiam fuisse deferendam, nec contrario fœdere frustrandam seu irritandam. Ut tamen moderatius cum V. S. pro sua personæ qualitate ageremus, ostẽdimus ea quæ per nostras orationes in hac re tractata fuerant, nequaquam in nostra potestate cõsistere. Qui nec Imperii juribus præjudicare nec jus tertii auferre deberemus, nec in nostra esset potestate illum ducem Ferrariæ urgere ad restitutionẽ petitorum, nisi is armis offensibilibus coerceretur, qui se Imperii vasallum profitebatur, & ea quæ restitui petebantur, de S. Imperii feudo tenere recognoscebat, durumque videretur pro ea re bellum in Italiã instaurare. Supplicavimus ergo V. Sanct. ut pro Italiæ quiete, & ne inde novi motus ibidem causarentur, dignaretur eadem Sanctitas Vestra consentire, ut res ipsa, aut per justitiæ tramites, aut per compositionem amicabilem cum ipso duce Ferrariæ fiendam, terminaretur. Et cum hujusmodi oblata Vestræ Sanctitati non placuissent, superveniente postea Reverendissimo Sanctitatis Vestræ Legato, Cardinali de Salviatis, apud nos transegisse, ut Vestræ Sanctitatis mente percepta, non recedentes à recto justitiæ tramite, cupientesque nihilominus quantum fas esset Vest. Sanctitati gratificari, obtulimus eidem nos operam daturos cum effectu, quod sine præjudicio jurium Sacri Romani Imperii, seu alterius cujuslibet, posset Sanctitas Vestra dum sibi expedire videretur, sine cujuspiam resistentia, sineque armorum apparatu sua sponte, per se aut suos ad id deputandos possessionem recuperare, Rhegii & Ruberiæ cum suis pertinentiis tuendam & possidendam, prout antea tenebat & posside-

Mutinæ & Rhegii utile dominiũ Papæ concessum ab Imperatore, salva superioritate.

possidebat. Quod tamen Sanctitati vestræ non placuit, licet credere non possemus eum, qui Christi vices in terris gerit, vel unius guttæ humani sanguinis jactura, quamcunque secularem ditionem sibi vendicare velle, cum id ab evangelica doctrina prorsus alienum videretur. Quid igitur rebus sic stantibus nobis impingi possit, quum fœdus plane à nobis acceptum seu approbatum fuerit. Quo colore nostræ ratificationis literæ receptæ nõ fuerint: Quo jure ipsius Vestræ Sanctitatis reciprocæ literæ nobis fuerint denegatæ: Qua fronte fidei religio, quam V. Sanct. in verbo Romani Pontificis super ipsius fœderis observantia personaliter præstitisse dinoscitur, spreta fuerit ac neglecta: cogitet Vest. S. de seipsa, judicet an sic deceret ab eo fœdere discedere, penitusque repugnantia pacisci cum his potissime, qui eo tempore pro hostibus habebantur, contra quos potius ponenda erat defensio, ad eorum conatus repellendos.

20. Quod autem S. V. ad id subjungit, cum propter æmulationem quorundam ex ducibus & ingrata cæteris consilia, Pischariæ Marchio nonnulla jactare tractareque cœpisset, in nostri status detrimentum V. S. illa etiam consilia audivisse ne fœdere à nobis rejecto penitus aspernata eidem Sanct. deesset, ubi niti ac confidere posset. Non possumus profecto non mirari quæ in hoc Vestra Sanctitas suis literis profitetur, quæ & si nobis sæpius, à nostris ducibus aliisque quamplurimis scripta relataque fuissent, nusquam tamen à nobis credita sunt, ne adhuc crederemus, ni V. Sanct. id asseveraret, confessione & assertione in his potissime, quæ proprium factum concernunt, nulla plenior liquidiorque probatio esse potest. Qualia autẽ fuerint ea, quæ Marchio Pischariæ in nostri status detrimentum jactare & tractare dicebatur, & quæ Vest. Sanctitas audivisse fatetur, cum in Vest. Sanctitatis literis non specifice declarentur, sed sub verborum involucro res tam nephanda regi videatur, comprobanda res erit, per ipsius Marchionis literas, quæ penes nos servantur, ac per aliorum quorundam, adhuc viventium testimonia, qui hujusce facinoris conscii participesq; fuere. Quibus satis aperte detegitur, ipsum Pischariæ Marchionem non ita proprii honoris ac conscientiæ immemorem fuisse quod quicquam in status nostri detrimentum moliri cuperet, sed potius aliter finxisse quam in animo haberet, ut aliorum in nos ac statum nostrum molientium factiones, ac incendia parata, quorum jam fumum senserat, veris tribus indiciis ac argumentis detegeret: hincque facilius nobis præmonitus extingui possent. Sicque finxit se de nobis male contentum, ut inde liberius in molientium partes vocaretur, omnemque rei seriem audire ac funditus intelligere posset. Hicque Marchio ipse ad eam tragœdiam vocatus simulata fide, in eam conspirationem, cum cæteris illius auctoribus convenit, atque consensit: perlustratisque omnibus ad tantum facinus parandum dispositis atque paratis, ac totius negocii serie plane perspecta & intellecta, cum in his V. S. principalis esset autoritas, audivisserque Marchio nuncium ad id per V. S. transmissum, eidem sui parte, ut ait, offerentem sub cujusdam Apostolici Brevis Credentia, regni nostri Neapolitani investituram, & possessionem, si is in ejusdem Sanctitatis & fœderatorum cum copiis nostri exercitus, eidem Marchioni magis affectis transiret atque transfugeret: ut inde communibus fœderatorum copiis, inter quas & Gallorum copiæ, cum ingenti Helvetiorum manu, ad sui regis liberationem Italiæ concitatis, uno jactu atque contextu nostrum exercitum prorsus delerent. Nosque non solum à statu Mediolani, sed etiam à regno Neapolitano ac ab omni imperio Italien excluderent: ut inde S. V. nos etiam ab omni Imperiali dignitate deponeret. Finxit Marchio se contentum his annuere, si id cum honore, sine incursu criminis læsæ majestatis exequi liceret: & ut super ea te peritiores consuleret, petiit quindecim dierum dilationem, quibus pendentibus, illi erat in animo nobis rei seriem ascribere, prout & fecit, nec ideo minus se à practicis abstinuit, qui etiam ad hanc fictionem magis colorandam habuit ex urbe consilium peritorum, quo eidem Marchioni persuadebatur, eundem licite posse, ac sine honoris seu fidelitatis præstita læsione, seu præjudicio, sineque criminis læsæ majestatis, in partes Vestræ S. tanquam supremi domini illius regni transire, feudumq; ab eadem sanctitate suscipere, ubi potissime ipsius sanctitatis jussus accederet. Si hæc igitur pater sancte vera sunt, prout narrat Marchio, qui usque ad ultimum vitæ spiritum in ea sententia semper perstitit. Si sunt illa tractata atque jactata consilia, quæ V. Sanct. etiam audivisse fatetur: videat ipsa V. Sanctitas, recto sui intellectus oculo, si hæc tanto pastore digna censerentur: inspiciat qualis fructus inde colligi possit, quale scandalum, quantusq; tumultus ex his in ecclesia Dei ac in universa republ. Christiana nasceretur. Miseranda quippe res esset, ac ab omni fideli catholico deploranda, in quæ ita occupatur mentis nostræ judicium, ut quasi somnium illusorium putemus, cui fides tribui non deberet, cum potissime (ut antea liquide ostendimus) cesset fundamentum illud satis manifeste erroneum, imo penitus falsum, de fœdere à nobis rejecto, quod nunquam rejectum sed planè acceptatum constat.

Papæ hostiles fraudes & callida machinamenta contra Imperatorem.

Papæ perfidia in temeranda fœderis sanctitate.

21. Sed ait V. S. se à verbis ad facta nullum aditum tentasse. Utinam sic se res haberet, nihilque de facto tentatum esset, quia facilius pro verbis verba reddi possent. Facta autem pro infectis haberi nequeunt. Ad quod V. Sanct. se de eo officio commendat nos admonens mandasse, ut duces nostros in Italia quorum in manu res nostræ erant, curaremus de nobis esse contentos, hinc probationem eliciens, eidem esse curæ, quietem & stabilitatem rerum nostrarum. Noluimus inficiari id officium à Vest. S. præstitum, eo tamen tempore, quo idem Marchio totius rei seriem nobis aperte differuerat. Cur autem tunc Vestra S. re jam detecta id nobis nunciandum censuerit, id ejus judicio & conscientiæ commendamus. Voluimus tamen & hoc in benigniorem partem suscipere.

22. At subjungit V. Sanctitas, quod maximo cum gemitu & dolore suo, atque Italiæ totius, cum duces nostri statum nostrum Mediolani occupassent, atque arcem in qua Franciscus Maria residebat circum-

circumvallare instituissent, postulante à nobis curam & securitatem, adversus dignitatem tantam Italiæ periculo, omnibusque notis atque ignotis flagitantibus paratis qui & auxilia conferrent. Cunctis prope Christianitatis regibus Vestram Sanctitatem animantibus cum non videretur posse resistere monitis, querelis precibusque illorum. Cum vos officii vestri debitum Italiæ calamitas & periculum commune commoveret, tamen adveniente per eos dies ab vestra Sanctitate Commendatore, Herrera Nuncio nostro tractandi causa misso relapsa eadem S. in pristinam spem & cupiditatem benevolentiæ nostræ, sibi quovismodo conciliando dimissis consiliis, conspirationibus, oblationibusq; eunctorum, gravi omnium indignatione & querela, nobis comparare gloriam pacandæ Christianitatis, & moderationis nostræ omnibus declarandæ. Sicque ea conventionum capitula, paucis (ut ait) in locis leviter immutata remisisse ad nos comprobanda, scripsisseque manu sua literas, quibus per Dei misericordiam obsecrando, ut depellere eam suspitionem, quæ de nostra nimia cupiditate omnibus adhærebat, perpetuitatem & fructum amicitiæ suæ nobis pollicebatur, consiliumq; fidele dabat, & quæ petenda erant omni cum humanitate & benevolentia à nobis petebat: securitatem videlicet Italiæ duce Mediolani, si quo pacto errasset clementem V. S. amorem. Quæ tot illius opera atque officia erga nos aliaque quamplurima, quæ nobis quotidie postulanti concedebat, ex quibus nobis commodum atque honor accrescebat (ut ait) parvipendimus. His multiplicum querelarum, accusationum, & criminationum fastidium adjungit: quibus tot & tantis (ut inquit) injuriis & causis invita V. S. & gemens de nobis desperare & diffidere & coacta, suamque amicitiam & benevolentiam, quam totiens (ut asserit) impudiavimus, multis & magnis regibus adjungere, quorum optimum in Christianã rempubl. & sedem Apostolicam animũ. Si Vestra Sanct. aspernata esset, non jam pastoris seu communis patris laudem: sed superbi & insolentis nomen aequisivisset. Hæc, Pater Sancte, horrenda quidem ac penitus abominanda censerentur, ni scuto veritatis circundari hujusmodi calumnias, convitia, improperia, crimina, facinoraque nobis objecta refellere ac singulatim suo ordine extirpare & enervare studeremus: non quidem Christiano principe digna (si vera forent) sed potius apud inferos recondẽda censerentur. Ut igitur hujusmodi calumniarum nobis falso objectarum, fasciculum disrumpamus & colligata spicula in nos conjecta separatim ac gradatim enervemus, cogimur historiam non fabulam recensere, qua rerum gestarum veritas in lucem prodeat. Et cum ab occupatione status Mediolani arcisque obsessione hujusmodi calumniarum principalior sumatur occasio: hineque pendere videantur leges & prophetæ, horum omnium, quæ in nos moliuntur & tentantur. Consequens est, ut pro nostræ villicationis debita ratione reddenda, & nequid occulti remaneat, neve servi nequam nobis nomen ac famam comparemus, sed potius servi fidelis & boni, qui in regnum Domini intrare valeamus, ab ipso stipite initium sumamus, & à capite rationem reddamus oportet, nihil quod ad rem faciat omittentes. Res igitur, ut apertissimis ostenditur documentis, sic se habet.

23. Postquam Franciscus SForcia hujus nominis primus, & moderni Francisci avus paternus: Ducatum ac statum Mediolani nactus est seu verius occupavit: cum is non intraret per ostium sed per fenestram, nec descenderet à linea vice comitum ducum Mediolani, sed ex persona uxoris ad tale feudum incapacis, jus dicti ducatus prætenderet: Et tanquam strenuus, prudens, ac fortunatus belli dux, non habuerit in ipsius ducatus assecutione contradictorem, nunquam tamen is, neque filius ejus primogenitus Galeacius Maria SForcia, nec ex ipso primogenito nepus Joannes Galeacius SForcia ipsius ducatus Mediolani investituram à Sacro Imperio obtinere potuerunt. Successit his Lodovicus SForcia moderni Francisci pater, qui affinitate cum divo Maximiliano Cæsare avo nostro contracta, primus ex SForcianis investituram obtinuit pro se & filiis, ac descendentibus suis ordine successivo, gradu primogenituræ servato. Quo Ludovico primo investito adhuc vivente, insurrexit adversus eũ Lodovicus Aurelianens. dux, inde Francorum rex hujus nominis XII. prætendens, quod si ex fœminea linea quispiam in eo ducatu recte succederet, ipse præferendus foret, qui ex descendenti à Valentina Philippi Mariæ Vicecomitis, veri ducis, filiæ legitimæ ortum trahebat. Pacto etiam in contractu matrimonii adjecto, ut deficientibus masculis, ipsa Valentina succederet: quod vacanti Imperio à Sede Apostolica approbatum dicitur, de cujus tamen approbationis viribus nunc disceptandum occasio non offertur. Ipsa autem familia SForciata ab illegitima posteriore genita originem duceret. Ortum est bine bellum inter ipsum Ludovicum Aurelianens. Inde Francorum regem, & dictum Ludovicum SForciam, qui Gallorum viribus, & potentia non solum à ducatu & statu ejectus extitit, sed etiam captivus in Galliam ductus est, ubi tandem dies suos clausit extremos. Hinc Ludovic. rex intelligens se non esse tutum in ducatu Mediolani, nisi à Sacro Imperio investituram obtineret, inito fœdere cum divo Maximiliano Cæsare avo nostro recolendæ memoriæ, actoque de matrimonio seu sponsalibus contrahendis, inter nos & Claudiam ipsius regis Ludov. primogenitam, revocataq; per divum Maximilianum investitura, eidem Ludovico SForciæ & liberis antea concessa, investituram dicti ducatus obtinuit, pro se & dicta Claudia ejus filia, casu quo nobiscum nuberet. Ea lege adjecta de expresso ipsius Ludovici suorumque oratorum consensu. Quod si sine culpa nostra dictum matrimonium inter nos & Claudiam quovismodo effectum non haberet, prout non habuit, redderetur ipsa investitura, dicto regi, & Claudiæ filiæ concessa, penitus inefficax nulliusque momenti. Verum omne jus dicti ducatus & status Mediolani, ex ipsa investitura concessum, in nos recta via transiret. Concessa ex tunc illis consentientibus in eum casum nova investitura, in nostri personam præsentem, ad id & nostro nomine stipulante & acceptante, reliquaque ad id requisita solemnia peragente Serenissimo felicis memoriæ Philippo Castellæ rege patre nostro, quam investituram, in solemni forma conceptã,

pnimus, & rotiens illis redeuntibus, repulsis ac victis servavimus, acturati sumus, nulla nos ad id urgẽte necessitate, sed pro reipub. quiete, ex nostra merà liberalitate ac munificentia, juribus nostris tam claris, tam apertis omnino postpositis ac postergatis, cõsensimus eundem illustrem Franciscum SForciam, tanto munere dignum facere, eundemque ad dictum ducatum admittere, ac eidem ipsius ducatus investituram concedere. Quis nam vir sani capitis, nos de cupiditate, de ambitione, de indebita occupatione recte arguere poterit? Quis nam ex his gestis potest elicere sinistram aliquam suspicionem, quod non recto animo intenti videamur ad ea omnia quæ reipubl. Christianæ quietem & tranquillitatem Italiæque libertatem concernere videntur? Adhæc non verbo tantum obtulimus, sed & effectu præstitimus. Fecimus enim ipsum ducem Franciscum totius status possessorem, fecimus in ejus potestate reponi & consignari omnes arces, omnesque civitates, autoritatem & administratiõnẽ omnimodam eidem permisimus, ut non solum regere & pro libito administrare posset fructus percipiendo, sed etiam alienando, vendendo ac pro ejus voto disponendo. Cujus etiam alienationis, dum ad id requisiti fuimus tanquam à vero duce factas confirmavimus & approbavimus, fecimus in fœderibus per nos initis, tum cum Adriano, tum cum Venetis, tum etiam cum cæteris, cum quibus tractavimus eundem, tanquam Mediolani ducem nominari & includi, de ejusque tutela & conservatione transegimus: Concessimusq; tandem investituram dicti ducatus, & pertinentiarum in forma amplissima. Quam ad manus equitis Belliæ ipsius ducis Francisci oratoris realiter consignavimus, sub certis conventionibus & obligationibus, per ipsum ducem implendis pro parte impensarum, per nos in ejus beneficium factarum pro adoptione & conservatione dicti status. In quibus tamen ita moderate habuimus, ut nec vix quartam ipsarum impensarum partem, per annorum terminos essemus recuperaturi. Hæc profecto scripta patent, nullaque tergiversatione cælari potest, cum jam in Notorietatem transiverint.

24. Insuper, cum de ipsius illustris Francisci morte dubitaretur, physicique quæ de illius salute desperarent, hincque nova oriretur in nos suspicio Vestræ Sanctit. Venetorum, aliorum Italiæ potentatuum, si statum ipsum Mediolanens. per mortem dicti ducis Francisci ad sacrum Imperium recta via rectoque ordine justitiæ devolvendum, aut in nostra potestate retineremus, aut serenissimo fratri nostro charissimo Ferdinando, Archiduci Austriæ concederemus. Cum & nostram & ipsius fratris nostri potentiam exosam & formidabilem habere viderentur, potius Deo (qui nobis hæc sua clementia & benignitate contulit) ipsique fortunæ invidentes, quam aliqua alia justa caussa perciti. Placuit Vestræ Sanctitati nos per dictum ejus legatum moneri & hortari, quatenus pro Italiæ quiete, ac ad submovendum cujusvis suspicionis scrupulum in casum mortis, dicti illustris Francisci SForciæ, ducatum ipsum Mediolani nequaquam in nostra potestate retineremus: Nec pariter ipsi Sereniss. fratri nostro concederemus: sed ipsum ducatum tali personæ traderemus, de qua Italiæ potentatus nullum metum, nulliusque suspicionis objectum habere possent. Ad eumque effectum Vest. Sanct. per dictum legatum alterum duorum nobis ad id proponi fecit, ut ducem Borbonii, aut Georgium de Austria, Cæsaris Maximiliani naturalem filium. Annuimus nihilominus licet ad id nullo jure astringeremur, quod ducatus ipse in casum devolutionis minime penes nos retineretur, nec etiam ipsi Serenissimo fratri nostro concederetur, obtulimusque in eum casum dictum ducatum conferre in personam jure merito gratam & acceptam Vestræ Sanctitati, à qua nihil suspicari posset, quod ad turbãdum Italiæ quietem tendere videretur. Licet etiam id à Vest. S. acceptatum non fuerit, nec etiam aliis potentatibus gratum extiterit nisi personam, cui in eum casum ducatum conferre vellemus, prius nominaremus ut discerni posset an grata & accepta foret. Non fuimus ab hac instantia alieni. Nominavimus in eum casum ipsum illustrem Borbonii ducem, quem Vestra S. primo proposuerat, in eum quidem investituram conferre parati, non pro commodo aut augmento nostro, sed pro tollenda suspicionis rubigine qua Vest. S. ac potentatuum animi augebantur, pro submovenda ea umbra nostræ magnitudinis qua intrinsecus premebantur: proque ipsius Italiæ quiete quæ nobis semper cordi fuit, ut potius Christianæ reipub. causam, quam privatam nostram tueremur. Quid igitur cupiditatis nobis ex his ascribi possit: Si ducatum Mediolani & statum tanti momenti tantique valoris (ut præmittitur) per nos recuperatum quem licite retinere poterimus, tot titulis, totq; juribus fulti, semel illustri Franc. SForciæ concessimus: Iterum si per illius mortem ad nos devolveretur, ad Vest. S. nutum alteri concedere annueremus, ii videlicet, quem V. S. prius nominaverat: Nos tamen justis juribus, tamq; amplo & importanti dominio suffulti (pro quo, si Julius Cæsar reviviscens nostram personam indueret, aut hi qui nobis cupiditatem impingunt, forsan etiam jusiurandum violandum cẽserent) nos ipsi non coacti, nulloq; juramenti seu cujusvis obligationis vinculo astricti, nostra sponte pro ipsa repub. jus nostrum tam liquidum abrogare, & à nobis auferre consensimus excluso etiam proprio fratre, qui jure merito post nos cæteris omnibus anteponendus videbatur. Cum hunc loco filii haberemus in succedendi gradu proximiorem, cui nulla ratione nulloque jure divino, naturali vel civili, extraneus quispiam anteferendus erat fateamur necesse est, non hic cupiditatem, non ambitionem, non avaritiam, non dominandi seu aliena occupandi appetitum inesse. Sed potius amplissimam uberemq; largitatem, munificentiam, ac, si dicere fas est, prodigalitatem dominãdiq; contemptum arguere. quod tamen reipub. causa læto hilariq; animo, ultro, nec non sponte præstabamus.

Papa & Potestates Italiæ recusant Mediolano præfici Ducem, nisi sibi gratum

25. Sed nunc submovenda restat causa illa gemitus & doloris Sanctit. Vest. ac totius Italiæ, qua V. S. tantum affligitur: occupationis sc. ipsius status Mediolani inde per nostros factæ cum obsessione arcis, in qua duxerat. In qua te licet non omni culpa excludere & liberare possemus. Illam si qua foret

Pischariæ Marchio.

in

in duces belli referendo, quibus dum nos monuissent, de practicis & molirionibus: quæ adversus nos & statum oostrum parabantur. Marchio Pischariæ, ut præfertur, rei conscius, nobis illius seriem radicitus detexisset, affirmans ipsum ducem Francisc. hujusce facinoris reum, ut se statumque illum à nostra obedientia subtraheret, ac fœderatorum viribus non babita ratione investituræ, nec fidelitatis per eum præstandæ, nec impensarum, quæ nobis erant resarciendæ in eo stam de facto potius quam de jure teneretur, atque eo etiam decedente fœderatorum præsidio, nobis exclusis subintraret. In eo statu ejus frater Maximilianus SForcia: quem jam ipso jure privatum diximus, consentiente etiā Gallorum rege, cui jus dicti Maximiliani, si quod habuisset, cessum erat: ut quoq; exercitus noster tumultuantibus populis, ad ipsiusmet ducis Francisci, suorumque agentium, & fœderatorum instantiam & solicitudinem deleretur, & in ruinam & præcipitium deduceretur: & si fieri posset, omnes ipsius exercitus duces & milites trucidarentur. Eo etiam signanter adjecto. Quod cum ipse illustris Marchio Pischariæ, habito de ea re cum ipso duce Francisco colloquio, ut magis illius intrinsecum animum tentaret, an firmus in ea factionis practica remaneret, ei duci persuadendo dixisset: quod postquam jam à nobis investituram obtinuerat, eratq; de ejus statu securus, non oporteret amplius eam practicā prosequi: Idem dux respondisse fertur firmius & commodius esse, quod jam practicatum erat atque conclusum, quam quod ex investitura assequi poterat, concurrente ibidem publica salute Italiæ: quæ etiā rei privatæ anteferenda censerentur. Instabant propterea duces ipsi, ut ad has molitiones repellēdas, oeve majora scandala inde sequerentur, his licentiam præberemus, ut de ipso Francisco doce & statu Mediolani se nostro nomine asseverarent, pro nostri exercitus tutela, otq; exercitum ipsum comminuendum & penè dissolvendum nil tale metuentes: jusseramus, non solum sustineremus, sed etiā augeremus, ni penitus ab Italia excludi vellemus. Nos autem qui hæc non facile credebamus, sed potius conficta simulataq; putabamus: eo quod qui bella tractare solent, potius belli quam pacis media cogitant, in hisq; libennus animos eorum adoprāt. Arbitramur enim, qood sub eo colore putassent noa cogere & urgere ad ipsum nostrum exercitum integre servandum sustinendumq;: dubitantes itaque ne veluti belli cupidi io id præcipites ruerent ac arma præter nostram voluntatem moverent: Cum etiam nil aliud quam pacem & quietem cuperemus, maodavimus eisdem ne quid novi tentarent io dicto statu Mediolani, nisi in tribus casibus. Si dux Franciscus moreretur: Si Galli cum Helvetiis Italiam intrarent, vel si factionum practicarum executio ex adverso tentaretur, ut hi prius arma cōtra nos exercitumq; nostrum moverent. In quolibet enim horum trium casuum consensimus, quod pro tutela exercitus noster & rerum nostrarum, se asseveraroot in dicto stam Mediolani. Verum cū Hieronymus Moronus, primarius ipsius ducis Francisci Consiliarius, ac ejusdem factionis fertur principalis minister, multiplicatis suis literis monuisset dictum Marchiooem Pischariæ, qoem putabat factionis participem babere, ut rem suam disponeret, eidem affirmādo reliquos factionis socios, jam dispositos paratosq; esse, ut in octo vel decem dierum spacio in nostros irruendum esset. Idem Marchio participato cum cæteris ducibus nostris consilio captoq; Morono, illius habita cōfessione, totam seriem negotii complectente satis conformi in ea quæ Marchio nobis suis literis insinuaverat, collecto exercitu nostro undique sparso, aliquot civitatibus munitis Mediolanum progreditur, ducem Franciscum interpellat, ut pro securitate oostra nostrique exercitus arces & castra dicti status, in nostrorum maous reponeret, idque custodibus illorum exequendom committeret. Annuit dux ipse ut castra nobis traderentur, prout effectu tradita fuere: Duabus duntaxat arcibus principalioribus, quas ipse muniverat, Mediolani sc. in qua ipse recludebatur, & Cremooe exceptis: has enim duas in se reservandas cēsuit, donec de nostra volontate certus fieret offerens interim, illas nostro nomine tenere, ac obsides dare, ac per se & per præfectos arcium juramentum præstare, quod ex ipsis arcibus nullum exercitui nostro damnum seu præjudiciom fieret. Non placuit hæc securitas ducibus nostris, vident pericula in mora. Si arces illæ magis munirentur liberæque permanereot, posse inde exercitus nostri ruinam succedere resque nostras in evidenti periculo remaoere. Interpellant denuo, ac iterum atque iterum requirunt sub rebellionis pœna ac læsæ Majestatis criminis confessi atque convicti, qoatenus ipsa arce Mediolani in potestate nostra ac nostrorum posita exiret, suique copiam faceret, & adversus eas, de quibus culpabatur, defensiones ac justificationes, si quas habebat, proponeret, duosqoe ejus rei conscios, quos penes se habebat in arce reclusos, dimitteret interrogandos, ad ampliorem rerum gestarum dilucidationem. At cum Dux ipse his non annueret, nisi à nobis mandatum haberet, nostri arcem circunvallant: Interimque de gestis nos admonent, necessarias caosas per quas ad hæc coacti fuerant, enarraot approbationem gestorum à nobis expostulant. Instant, ut eidem duci Francisco rescribamus, mandemusqoe ut arcem nobis aut nostris tradat. Nos referentes rem hanc præter mentem nostram tentatam, nunquam voluimus nec illorum gesta approbare nec duci (ut petebatur) mādare ut castris dimitteret. Semper enim in animo habuimus, eam accusationem, quæ in ducem ferebatur, debito juris ordine tractandam & termioandam. Nunc profecto ejus rei exitu præteritorum veritas elici potest, cum præparatæ jam diu factionis effectus illuxerit, quo magis deinceps eisdem nostris ducibus credere debeamus, non possumus non laudare & approbare eorum prudentiam & fidem in conservatione dicti status, ipsiusque nostri exercitus illiusque arcis assecuraoone oe amplios muniri posset, neve inde majoris mali & incommodi occasio præstaretur. Nec id quidem ita perperam & injuste gestum videtur proot Sanctit. Vest. sibi suadet, dato eoim fundamento quod ipse dux Franciscus læsæ majestatis reus accusaretur. Et si unius duntaxat testis adesset depositio, ubi plurium tamen adest testimonium. Ex quibus etiam si essent socii criminis ac factionis participes, poterit jure

Hier. Moronus.

merito

merito contra ipsum ducem procedi & ad capturam & ad torturam. Et cogit ut sui copiam faceret; ac in vinculis caussam diceret, suasque defensiones & justificationes carceratus adduceret, non autem in arce reclusus audiri debuit. Quinimo contra eum vocatum & non comparentem ac se subtrahentem & resistentem potuit in ejus contumaciam pronunciari, ut pro confesso & convicto haberetur. Sed & priusquam id fiat accusato non comparente, nec sui copiam faciente, licite ad manus curiæ redimentur illius bona, quæ etiam à die ingressi criminis ipso jure publicata confiscataque censentur. Sicque hinc non tanta caussa gemitus & doloris Vest. Sanctitati parata videtur. Si dominus Vasallum ingratum & læsæ majestatis reum puniendum censeat, ni forsan quod in mentẽ cadere non potuisset, id gemendum doleudumque putent, quod eidem hanc foveam in quam incidit sub charitatis specie paraverunt, ipsumq; ad hujusmodi discrimen deduxerunt: Sed potius ingemiscere ac dolere deberet non solum V. Sanctitas, sed universa respubl. quod sine justa caussa sineque culpa nostra tam ingens excitetur incendium, quo & turbantur universus ecclesiæ status & tota scandalizatur Christiana religio.

26. Nec sane intelligere possumus quod cuncti prope Christianitatis reges (ut Vest. Sanctit. ait) efflagitarint, agitaverint nec non partiti fuerint in re tanti præjudicii arma & auxilia conferre. Scimus enim & pro certo habemus nec Ungarum nec Polonum nec Portugalensem, nec Danum, hujusce consilii participes seu conscios. Anglus autem & si ejus fœderis conservator & protector nominetur, nobis tamen apertis suis literis significavit se nequaquam in id fœdus consensisse, nec mandatum dedisse, nec talem protectionem acceptasse nec acceptare velle, licet ad id parte V.S. interpellatus ac instanter requisitus extiterit: se pacis quam semper efflagitavimus mediatorem offerendo. Gallus vero & si cum Sanct. V. ac aliis Italiæ potentatibus fœdus percusserit, ut eo medio mitiores si posset quã jam ex nostro fœdere obtinuerit à nobis pacis conditiones exhauriat, liberosque obsides recuperet. Retulit tamen aperto ore quod Vestræ Sanct. impulsu & suasu, etiam priusquam in regnum suum liber remitteretur, de ipso novo fœdere ineundo sollicitabatur. Et sunt qui affirmant, ut ex quibusdam literis percepimus: quod V.S. ipso etiam Gallorum rege non petente, eidem juramentum relaxaverit quod nobis præstiterat pro fœdere nobiscum prius inito, quod tamen credere nolumus: quandoquidem res talis omnino à pastore Christi Vicario aliena esse deberet, ne ipsius jurisjurandi sine causa spreta religio ad deteriora incentivum præberet. Merito tamen V.S. his verbis utitur, *dimissis consiliis & conspirationibus*, si verbis addatur effectus. Si vero omnis conspiratio dimittatur cum secundum rectam intelligentiam crimen denotet.

Papa Reges Christianos in Imperatorem concitat.

Papa juramẽto absolvit contra jus & officium suũ.

27. Quod autem ad ea conventionum capitula, quæ attulit Herrera, videamus qualiter S.V. prætendat illa paucis in locis leviter immutata: si enim bene cuncta rimentur, omnes articuli qui cũ ipsius legato sic compositi remanserant cum V.S. concludendi: licet ipsam conclusionem V.S. reservandam assereret, ejus potestate postquam ad nos pervenerat reserata atq; restricta, mutati penitus ad nos remissi fuere. Ita ut nullus fere remaneret intactus, qui non aliam substantiam aliumque sonum præ se ferret. Omnes tamen hujusmodi mutationes obmisimus in quatuor duntaxat articulis, hujusmodi conventionum, videlicet 12. 13. 14. & 15. moderationem petentem.

28. In 12. enim ipsorum articulorum qui rem Ducis Ferrariæ complectebatur, licet omnis substãtia, ultra quam tractatum esset, mutari videretur: cõsensimus tamen nos effecturos cum effectu, quod eadem Sanctitas & intra præfixum tempus, dum sibi expedire videretur, sine cujusque resistentia, sine armorum apparatu recuperare posset, possessionem Rhegii & Ruberiæ tenendam & possidendam, prout antea tenebat. ita quod non intelligeretur præjudicatum juribus Imperii aut cujuslibet alterius prout eadem S.V. admittebat. Id solum addidimus quod ad alliciendum ipsum ducẽ Ferrariæ, remittendo eidem quasq; pœnas & jus commiss. ac absolvendo eum à censuris forsitan incursis, quod profecto non nisi ad majorem quietem Italiæ petebamus, non ignorantes ipsum ducem nõ aliter sine armis cogi posse: ut Rheginm & Ruberiam dimitteret vel S.V. restitueret, in quibus & jure feudi Imperialis & ratione prioris spolii se potius tuendũ censebat. Unde ad providendos novos belli tumultus, & ne remaneret cujusvis incendii scintilla, sed universa Italia in eo fœdere sine quovis scrupulo concurreret, id ita agendum necessario censentes, prout nunc agit V.S. nos etiam sub spe defensivi fœderis jam percussi, ad ipsius ducis Ferrariæ offensionem astringere voluissemus, iti quare novos bellorum tumultus timebamus, quos tamẽ effugere nequivimus, qui dũ ab offensione nos abstinere curamus, defensioni status, dignitatis & autoritatis nostræ intendere cogimur, & inniti trahimur. Qua de re hujusmodi nostram additionem nequaquam respuendam V.S. putabamus, in hoc enim nec V.S. autoritati derogatur. Nec à veri pastoris officio declinabatur: sed potius publicæ quieti consulebatur.

29. In 13. ipsius fœderis seu capitulationis articulo illam salis distributionem in statu Mediolan. continentem, ex quinque correctionibus per V.S. factis eas omnes admisimus, eo duntaxat excepto quod ubi Vest. S. deleri fecerat illa verba ad ejus vitæ decursum, satagens illud jus sibi & successoribus perpetuare. Nos qui duntaxat personæ S. Vestræ ejus vita comite gratificari volebamus, non autem statum ipsum Mediolani Sacri Imperii feudum perpetuo ecclesiæ Rom. astringere, & tali onere semper gravatum remanere sine spe liberatis. Nolẽtes etiam ipsum Sereniss. Archiducem fratrem nostrũ jure sibi in ea re concesso perpetuo exclusum remanere. Noluimus illam cancellationem approbare, sed verba illa ad ejus vitæ decursus, prout in Capitulatione, quam attulit Herrera, firma manere censuimus. Ex ultima vero ipsius articuli correctione admisimus eam partem additionis ibidem per San. V. factam ut esset illa conventio absque præjudicio sedis Apost. Ea autẽ verba quæ his subjungebatur, videlicet

ipso rege Gallo concluderemus, citiusque illum ant alium misissemus, ni V. Sanct. legatum venientẽ, (ut aiebant) cum amplissimo mandato nobiscum concludendi præstolandum censuissemus, ni etiam post illius adventum viso mandato quod à V. S. habebat, & confisi quod illo uti posset, diutius cum eo de ipsius fœderis capitulis tractantes, tempus inaniter consumptum cognovissemus. Vbi capitulatione jam formata & cum eo propter concordata dum de conclusione ageretur nobis insinuaverit, quod ex quo post ejus à V. S. recessum mutata essent negocia intenderet conclusionẽ differre, donec V. S. consuluisset. Ob quod sanctius putavimus capitulationem ipsam, prout formata fuerat ad V. S. per Herreram transmittere, putantes ibidem rem celerius posse concludi, licet spe nostra frustrari fuerimus, S. V. ad alios fines tendente, prout exitus demonstravit.

33. Nunc ad literas manu V. S. conscriptas de quarum responsione conqueritur deveniendum est, ut etiam inde omnem à nobis repellamus culpam. Ea enim per V. San. eius responsionis culpa nobis in tribus impingitur. Primo quod V. S. ubi clementiam ducis Mediolani petebat, nos rigorem, justitiæ obtulimus, ad quod satis diffuse responsum dedimus, dum ipsius ducis negocium ante discussimus, ut sic repetitione non egeat. Id solum hic adjiciendum censemus, non videri in hoc justam S. V. querelam. Si justitiæ viã amplectendam censuimus: Sine qua vera pax esse non potest. Cum justitia & pax se invicem deosculentur, & ut ad clementiã deveniatur prius veritas est habenda. Sunt enim. (teste Psalmista) quatuor sorores concatenatæ: *Justitia & pax osculata sunt: Misericordia & veritas obviarunt sibi.* Qui igitur misericordiam expectat, reatum fateatur oportet: Qui pacem vult, justitiam amplectatur. Nec ita passim itendũ est clementia, ut delinquendi incentivum præbeatur. Sed potius ad bonũ regimen spectat *parcere subiectis & debellare superbos.* Non. n. indulgendũ videtur his qui contumaciter in rebellione persistunt, his qui in arcib. munitis se continent, his justitiæ executionẽ satagunt evitare. Psalm. 84. Virgil 6. Æneid.

34. Secundo redarguitur nostra responsio quod pro culpa quam V. S. in quibusdam esse dicebat, V. S. quodammodo criminaremur, illos immunes criminis fatendo. Sed absit tantus error qui nil ipsa responsione quam propria manu conscripsimus legi poterit, quod criminationem sapere videatur, sed potius venerationem & observantiam Vestræ S. quam semper in verum patrem & pastorẽ præcipuum habuimus. At si id V. S. criminationem putet quod ea asserente: ducem Franciscum in aliquo forsan errore, alios quosdam in vera (ut ajebat) ribaldaria incurrisse ex quibus forsan aliquis jã deo computum reddebat. Nos intelligentes hæc à vestra Sanct. referri ad criminandum Marchionem Pischariæ tunc vita functum, qui (ut præfertur) antea vivens nobis illius factionis practicam detexerat. Respondimus de mortuis modeste loquendum esse ac in dubio potius bene quam male præsumendum, hominemque mortuum qui per se respondere non poterat, potius laudandum quam vituperandum seu culpandum, Nosque cupere mortuum vivere, ut de seipso rationem redderet. In duce autem non errorem qui in facto proprio cadere non poterat: sed si ea quæ illi erant objecta vera apparerent, crimen potius acerrimum ac exemplari punitione dignum censeri. Hæc quippe nullam in V. S. criminationem afferunt, ni forsan S. V. seipsam dijudicans fateri vellet (quod non credimus) se ejus factionis consciam autricemque fuisse, prout Marchio vivens nobis retulerat. Quem forsan ob id de ribaldaria agendum censeret, quod præter fidem datam illius factionis secreta detexisset, qui tamen ex eo fidelitatis debito, quo nobis prius astringebatur, tacere non poterat, quin seipsum ejusdem criminis reum faceret: ubi propalando tale facinus, veniam præmiumque & laudem jure ita disponente consequebatur.

35. Tertio redarguitur eadem nostra responsio quod quæ V. S. nobis benigne & large pollicebatur, ea nos tanquam debita & obligata flagitaremus. Sed videamus qualia essent ejusdem Sanctitatis pollicita, qualisque fuerit responsio nostra, ut etiam hanc culpam ruamus: hoc. n. V. S. in suis literis sub silentio pertransit, alijs caussam deterius cogitandam relinquens. Ut igitur horum veritas clare pateat, offerebat nobis V. S. si illius votis quo ad ipsum Ducem Franciscum annueremus, se nobis non solũ decimas & Cruciatas & pileos & quicquid per spiritualem & temporalem potestatem facultatis haberet præstaturum, sed etiam sanguinem & vitam ad nostram exultationem & satisfactionem exhibiturum: Respondemus non convenire reipub. Christianæ cruciatam tali conditione perstringi, sed potius libere & sponte offerendam, nec congruum videri ut illa differatur. Poteramus. n. jam in nostris his regnis concedere eo ordine, quo nostri prædecessores illam semper à vestris prædecessoribus obtinuerant, pro promontoriis in Africa. Qui litus adversus fidei hostes tuendis ac propulsandis, quib. ad eum effectũ nusquam fuerat denegata, & minus nobis hujusmodi Ecclesiæ thesaurum à V. S. denegandũ seu differendũ censebamus: qui ultra res Africanas prout vestræ S. insinuavimus, cupiebamus etiam cũ ea pecunia quæ ex ipsa Cruciata colligeretur, rebus Ungaricis adversus Turcas succurrere, prout & religionis & officii nostri & sanguinis ratio incitabat. Pollicebamurque eam pecuniam nequaquam in alios usus implicandam. Quod si ex ipsius cruciatæ denegatione seu dilatione quod sinistri Christianitati contingeret, hostesque fidei quicquam molirentur, cum jam tot bellis contra nos & statum nostrum tentatis exhausti essemus, nec sine cruciata occurrere possemus, protestati fuimus id nequaquam nostræ culpæ ascribendum, sed potius eidem imputandum qui id denegaret quod sibi non noceret & toti Christianæ reipublic. summe prodesse poterat. De pileis autem, diximus unum duntaxat à vestræ felici promotionis exordio à nobis petitum, quem ubi putabamus tam diu differendum, cum esset prima gratia à V. S. manu etiam nostra conscriptis literis petita ac instanter flagitata. Alter vero pileus petitus non fuerat, sed ultro à V. S. oblatus nostroque consensu acceptatus. Sicque alienum censebamus eos nunc pileos tali conditi- Papæ imputanda Christianitatis noxa.

 one per-

one perstringi, quos tamen V.S. arbitrio tun e relinquendos putavimus, Pollicentes nos de cætero pro his nec pro aliis quibuscunque pileis ullam facturos instantiam. Reliquas autem ipsius V.S. oblationes non solum gratas & acceptas habuimus, pro ipsisque gratias ut decebat retulimus. Sed etiam reciproco, quicquid facultatis haberemus, vitam quoque & sanguinem pro vestræ Sa. honore ac incremento libere obtulimus.

36. Hæc sunt, Pater sancte, quæ illis literis V.S. manu conscriptis, nostra etiam manu in effectu respondimus, quas in lucem prodire cupimus, ut utriusque nostrum scriptis bene perspectis plane decerni possit, an justa sit culpa quæ de his nobis ascribitur, an ne hujusmodi nostra talem redargutioné & criminationem mereantur.

37. Ad eam autem accusationem & querelam, quam (ut præfertur) V.S. proponit de nostrorum in Italia agentium iniquitate & contumeliis, ac oblocutionibus. Id, teste Deo, affirmandum censemus nil tale à nobis nec nostro jusso prodiisse, nec sub generali nostro mandato comprehendi potuisse quicquam, quod crimen seu delictum saperet. Quod si nobis quid tale legitime constitisset, fuissemus de his ut decet edocti vel etiam adhuc edoceremur, non remanerent hæc impunita taliterq; pro justitiæ cultu provideremus, ut nulla horum culpa nobis ascribi posset.

Papa falcem in alienam messem mittit, dum Imperialia affectat.

38. De re aũt Senensi non recte taxamur, nulla enim justa culpa nobis impingi potest, quæ ad ipsius civitatis quietem stabiliendam ac bene regendam egimus, sed quicquid vero ac justo Principi convenire videretur. Est enim civitas illa antiquissima illius respub. Imperiali ditioni subjecta, & supra alias omnes Italiæ civitates adeo ab omni ævo Sacro Imp. addicta, illiusque devotioni affecta, ut nil supra desiderari queat, habetque propterea ab ipso S. Imp. nostrisque prædecessoribus amplissima privilegia etiam per nos confirmata, quibus ipsa respub. regenda ac gubernanda conceditur. Et cum pluribus jam annis præter ipsorum privilegiorum mentem ejusdem reipubl. regimen & gubernium esset à tyrannis usurpatum, qui non amore sed timore, non jure potentia ac potius vi illius subditos continebant. Quorum primus Pandolphus Petrucius: Inde eo mortuo Burgesius ejus filius. Ac eo postea autoritate Leonis Pontificis à regimine expulso, falcem in alienam messem mittendo: Sua S. novum tyrannum instituisset, Cardinalem Petrucium qui eo prætextu quotannis decem aureorum millia eidem Sanctitati persolvere convenerat. Sic eandem remp. Senen. unire satagendo remp. Florentinæ ut inde magis Imperii vires in Italia debilitari seu verius enervari possent. Quem Cardin. tyrannum, nos etiam quaadiu vixit, ut potius Leoni & ipsi V.S. quam nobis & sacro imp. ac illi reipub. satisfieret, in eodem regimine passi sumus. Eo autem Cardin. mortuo, dum inter nostros esset contentio quid magis illi reipubl. conveniret, an sub solo gubernatore forent regendi, an sub ordine civium ex moribus dictæ civitatis erigendo: rem V.S consilio & ordinationi remittendam censuimus: ut nostrorum contentionem tolleremus. Quorum pars una ad unum illius civitatis regimen deferendum putabat. Altera vero pars civibus & populo committendum satagebat. Electa est tandem inter eos media via, ut nec unus solus, nec reliqui sine capite gubernarent: ad idque civis nostrorum autoritate præfectus extitit. Primo Franciscus Petrucius Borghesius patruus, & cum is V.S. minus idoneus ad id munus esse videretur, Vest. S. cum Fabio Petrucio Burgesii fratre affinitate contracta hunc ipsius civitatis regimini præficiendũ putavit V.S. Franc. Petrucium illius patruum excludere illamq; rempub. ad suæ voluntatis libitum in manu habere consenserunt: in id nostri qui nil aliud quam S.V. in his & aliis omnibus occurrentibus, nostro jusso moré gerere studebant. Admissus est Fabius ipse Petrucius V.S. intuitu, qui intrans ut agnus & cum omni humilitate receptus: tandem adveniente duce Albaniæ Gallorum duce, illius præsidiis fretus se non agnum sed lupum ostendit: ipsamque rempub. non Imperiali sed Gallicæ factioni adjicere conatus est: eam cogendo, ut Gallis & pecuniam & tormenta bellica ad regnum nostrum invadendum Neapolitanum erogaret: ipsique duci Albaniæ contra nos, & statum nostrum faverent, & ad illius nutum extorres & seditiosos factionis Gallicæ autores in civitatem reducerent. Et cum annuente altissimo de nostrorum victoria certiores effecti Senen. ipsi à jugo servitutis hujusmodi se excutere curarunt. Franciscus & Fabius & eorum adhærentes, civium, ac populi intentione perspecta, civitatem cum regimine pro derelictis habent: seque ab ipsa civitate absentarunt. Proceditur contra culpabiles, aliqui (ut ajunt) justitia prævia plectuntur, aliqui certis limitibus proscribuntur & confirmantur. Resque eo deducitur, ut civitas & respublica Senen. per seipsam in libertatem proclamet, reipubl. quieti juxta suorum privilegiorum formam intendat: nostræque ditioni, ut pareat, se totaliter devoveat. Hi a Vest. Sanct. (ut ajunt) pereita, conquerimr suos turbari, maleque tractari, remedium à nobis exposcẽt. Nos qui nil aliud cupiebamus quam Vest. Sanct. in his & longe majoribus satisfacere, nostrorumque in Italia agentium opiniones pro debito justitiæ concordare. Commisimus commendatori Herreræ, quem ad Sanctit. Vest. (ut præmittitur) mittebamus, ut is per dictam civitatem Senensem transeundo in accessu & reditu se informaret: de ipsius civitatis gubernio & regimine, tam antiquo quam moderno, tam cum ipsis civibus in civitate manentibus, quam cum extorribus ante expulsis. Quid magis civitati & reipublicæ convenire videretur, an uni soli regimen conferendum esset, an pluribus civibus ex decurionum decreto hujusmodi regimen esset concedendum, & hujusmodi informationibus secreto sumptis, ut sub debito sigillo secreti ad nos transmissi oportune provideremus. Interea tamen extorres ad suorum bonorum possessionem & fructus, prout prius tenebant, restituendos censuimus. Adimplevit Herrera quod ei commissum fuerat, sumpsit informationes ab utrisq;, tam civibus quam extorribus: providit extorribus super suorum fructuũ perceptione, juribus reipubl. salvis. Misit ad nos informationis omnes clausulas sigillatas. Cõperimus melius reipub. convenire præsens civium gubernium,

nium, quam vim tyrannide utentis. Duximus igitur nil immutandum donec aliter rebus omnibus perspectis ordinandum censeremus. Interim in lucem prodeunt aliquorum factiones, qui pecunia corrupti & civitatem prodere, & extorres & factiosos in eam inducere, & ipsam rempub. subvertere conabantur: jam per subterraneos cuniculos perque alia media hostibus & rebellibus ad civitatem ingressum præparantes: inter quas tres apertissimæ conspirationes, & (ut ajunt) proditiones detectæ sunt. Compertis in factiosorum domibus, montibus, foveis, scalis, armis, munitionibus, & omnibus aliis ad id facinus perpetrandum dispositis, deprebenduntur ut audivimus hi facinorosi in flagranti crimine capiuntur, fatentur delictum, detegunt factionis practicas, damnantur justitia prævia: debito plectuntur supplicio. Si V. Sanct. inter suos amicos & benevolos annumerandos censuerit, si pro his quæ in eos gesta sunt querelas prætendat, Si ex his sibi contumelias & opprobria impingi putat, Si cum his omnem nobilitatem exterminatam censuerit: quæ potius in ipsa virtute consistit, animadvertat Vest. San. ne gravius pondus humeris suis imponat: neve hujusmodi factionum se conscium tacite fateatur: quod nequaquam illius dignitati & officio convenire videtur. Cum potissimum autore cujus nutu cuncta reguntur, ipsa respub. Senen. suæ justæ causæ apertum præstiterit testimonium, à tot invasorum congressibus, se suis solum viribus, liberando.

Papali officio factiones & proditiones non conveniunt.

39. Ad illam autem querelam quam Vest. S. profert, quod contra promissum & fidem datam, tot mala per nostros in sanctæ Rom. eccle. terris & locis (ut ait) parata fuerunt. Et si nostrorum militum insolentias resque injuste gestas, si quæ sunt, nequaquam approbare; nec excusare volumus quin potius ubi fas erit, debita castigatione compescere. Non possumus tamen non mirari, quod S. V. se promissis & fide data juvare velit, quibus antea contradicit, & quæ etiam per nos ratificata V. S. respuit ac rejicit: nostram ratificationem impugnans, suamque (ut prædiximus) denegans, indeq; ad fœdus omnino contrarium transitum faciens. In quem casum non tantū exacerbandum videretur, si nostri duces & milites qui sua virtute & viribus Parmam & Placentiam ecclesiæ reddidere ac ab hostium faucibus evulsere, totiensque tutati sunt, ut illis victum quærerent, ac de his prout de reliquis ab hostibus recuperatis disponendum censerent, potissimum cum ita hæ civitates essent ecclesiæ, ex fœdere Leonis consignatæ, tenendæ duntaxat eo jure quo aut per ipsum Leonem tentę fuerunt. Quod jus tamen nullum erat, quandoquidem ad feudum pertinerent Imperii, essentq; per ducatus Mediolani: & de illis nullum eccl. Romana titulum validum nec ab imperio, nec ab eo qui dare posset, obtinuerit.

40. Quæ autem de Legato & Nuncio objiciuntur, quantum illa à veritate distent, etiam ex legati & nuncii assertione patebit. Quam primum enim Legatus in Curiam nostram pervenit, cum jam Nuncius se mandatum habere profiteretur, ut in pace cum Gallo ineunda & tractanda ministris id flagitantibus & sollicitantibus, impeditus fuerit ipsius Viceregis in Italiam transitus. Quinetiam, ut fertur, Si Dom. Hugo illo tempore intra limites ipsius regni Franciæ repertus esset, illum pariter detineri curabant, ut ad Vest. Sanct. pervenire nequiret. Sicque magis colorari posset animi vestræ Sanctitatis nobis alienatio, & apertius incusari posset ipsius Dom. Hugonis tardatio, quam etiam vestra Sanctitas sine justa ratione accusare nititur: ubi biduo duntaxat in Curia Regis Gallorum apud Viceregem se continuit, ad quem missus erat, ad eum duntaxat finem, ut cum Vicerege (si fas esset) ad iter illud Italicum cum dicto Domino Hugone peragendum excitaret. Quod si illum ad id dispositum seu præparatum non reperiret, reciperet ab ipso Vicerege ulteriorem instructionem, de his quæ in regno Neapolitano, post expeditum cum vestra Sanctitate negocium, essent: & inde ipse Dominus Hugo Vicerege dimisso, solus ad exequenda commissa in Italiam transiret: ut sic non recta videatur illatio, quod ibidem se continuerit: ut rerum specularetur eventum. Minusque incusanda videtur ipsius Domini Hugonis mora in Mediolano facta, quæ quintum diem non excessit. Cujus etiam mora potius coacta censetur quam voluntaria. Cum in illius apud Mediolanum primo congressu apparuerint ipsius ducis Suessæ vices nostras in urbe agentis literæ, quibus nunciabatur fœdus ante per vestram Sanctitatem cum cæteris esse conclusum, eamque non potuisse induci, ut ipsius Domini Hugonis adventum per aliquot dies expectaret. Quinimo resolute respondisse: quod nec per diem nec per horam ipsius fœderis conclusionem differret: nunciabat etiam arma jam parata. Exercitum ad iter dispositum, ut nostros adorirentur. Erat quoque rumor publicus & fama, quod clausi essent passus, & aditus ad urbem, quod nostri cursores sive euntes sive venientes ubique detinebantur: literæque omnes intercipiebantur: nullusque erat tutus accessus ad vestram Sanctitatem his rationibus coactus fuit Dominus Hugo ibidem supersedere, ac iter suum per eos differre, donec à vestræ Sanctitatis ducibus & ministris salvum conductum impetrasset: prout fecit. Qui sic interim cum duce Francisco tractare visus est, ut si posset illum induceret nostris ut tenetur, obediret mandatis: utque omni rebellione cessante se nostræ justitiæ & gratiæ, ut par erat, subjiceret. Nosque & duces nostros de arce in qua continebatur, securos faceret, ne inde rebus nostris ac exercitui nostro damnum aliquod emergeret, seu incommodum afferri posset: Non est igitur cur de his vestra Sanctitas conqueri debeat, cui nulla ob id fiebat injuria. Quinimo ipso duce nobiscum, vel cum dicto Domino Hugone nostro nomine transigente, felicior reddebatur nostra cum vestra Sanctitate conventio, tollebaturque principalior difficultas illius novi fœderis, quod inter nos tractabatur: & quod cum vestra Sanctitate inire putabamus, ni forsan vestra Sanctitas suis cogitationibus atque conatibus obviam ire putaret, Si Franciscus Sforcia sine Sanct. Vest. autoritate in gratiam reciperetur, illumque sibi obnoxium non haberet.

41. Quod autem asseritur nostros interim Parmam occulta proditione eripere tentasse: id e-

nim uo-

num nobis penitus ignotum, sed nos arbitramur duces nostros rem tam arduam nobis inconsultis non ausos fuisse tentare, credimus potius ab aliquo maligno spiritu ad discordiam seminandam adinventum atq; confectum. Quandoquidem ubi nos Parmam simulq; Placentiam recuperare, feudumque Imperii, prout fuerat antea, reunire & reintegrare voluissemus, id non occulta proditione, sed palam & juste per juris tramites exequendum fuisset: licet nos ita à cupiditate semper alieni fuerimus, ut potius nostra, & Imperii jura negligere, quam publicam quietem turbare maluerimus, & potissimum illam sanctam Apostolicam sedem & catholicam ecclesiam, cui semper (ut par erat) deferre conati fuimus. Sicque nostros à prætensa proditione omnino immunes esse censemus, Cum potissime nihil aliud quam de eorum offensione cogitare viderentur, adversus invasionem contra eos præparatum, prout rei exitus demonstravit.

42. Unde ea his omnibus criminationibus & querelis in nos adductis, recto semper his judicio sumpto resultare non possent tales injuriæ seu causæ, quibus vestra Sanct. invita & gemens (ut ait) de nobis desperare aut diffidere debuerit: nec ob id (ut asseruit) suam amicitiam & benevulentiam à nobis repudiatam censere, quam potius semper in summo precio habuimus. Nec propterea necesse fuerat Vest. Sanctitati se tot magnis (ut ait) regibus adjungere, nec hos in odium nostrum convertere, Qui non his minorem in Christianam rem & sedem aposto. animum semper habuimus. Et quippe si vestra Sanctitas ab his fœderibus & colligationibus contra nos & statum nostrum ac dignitatem tentatis abstinuisset, non propterea, ut inquit, pastoris seu communis patris laudem amisisset: sed potius magis atq; magis confirmasset & auxisset. Sicque merito cum Psalmista dicere possumus: *Quare fremuerunt gentes, & populi meditati sunt inania, Astiterunt reges terræ & principes convenerunt in unum, adversus*, nō inquam dominum & Christum, sed adversus ministrum à domino divinitus institutum ab ipsomet Christo, à quo omnis pendet autoritas & potestas: qui propterea disrumpet vincula, & linguam eorum, & projiciet à nobis jugum ipsorum, prout in suam divinam benignitatem & clementiam recta nostra intentione, & conscientia freti, plene confidimus.

Psalm. 2.

Papale & gentium jugum projiciet Deus ab Imperio.

43. Subjungit V. S. cum esset res gesta & fides invicem data, eademque sanctitas fœdere astricta cum illis regibus, accessit tum demum itineribus lente & tarde confectis dictus Domin. Hugo, eidem Sanctitati conjunctionem & conditiones eas afferens, quas cum vestra Sanctitas tam sæpe tamq; vehementer petiisset: toties (ut ait) repulsa & repudiata fuerit. Quarum tunc accipiendarum occasio, & tempus præterierunt, Duo hæc, Pater Sa. consideranda intuendaque videntur: quæ profecto non nos tantum, sed omnes recte sentientes in summam admirationem debent inducere, & pro quibus nos in Sanctitatem vestram justiores querelas possumus retorquere. Alterum quod Vest. Sanctit. sciens dominum Hugonem præsto venturum, & jamdiu ad iter accinctum cum amplo mandato, & grata resolutione noluerit per aliquot dierum spacium, nostris id summe flagitantibus, ac cum omni instantia requirentibus, illius adventum præstolari. Sed solum illius tarditatem incusando non habito respectu, quod is etiam cursoris more per equos ad id dispositos (quantum illius ætas ac personæ qualitas ferre poterat) die noctuq; iter suum festinabat: V. Sanct. adeo voluntariè proruperit in hujus damnosi ac ad scandalosi fœderis participationem. Alterum vero quod eodem Domino Hugone ad Vest. Sanct. provento & (ut V. S. profitetur) optatas eidem conditiones nostro nomine offerente, priusquam aliqua armorum executio tentaretur: eadem San. ita rejicienda censuerit, ut earum accipiendarum occasionem, tempus præteriisse assereret: non advertens quantum difformiter nobiscum egisset, fœdus, quod antea cum nostris oratoribus inierat, jam binc inde publicatum, & per nos ratificatū ac approbatum, respuendo, sineq; ulla ratione justa ejus literas ratificatorias nostris reciprocas concedere denegando. Nunc econtrario fœdus aliud illi repugnans, sub defensionis nomine penitus offensum sub colore universalis pacis disponendo: pacem jam ubiq; contractam disrumpens atque perturbans: & loco pacis bellum ac arma commovens. Adeo inviolabiliter sustinere conatur V. S. ut etiam optatas (ut ait) conditiones, armorum causam submoventes, reciproce recusaverit. Digne damnata quidem hæc deformitas in ipso pastore & communi patre: qui omnibus æqualis esse debuisset. Esto enim quod in nobis nostrisq; ministris aliqua mora argui potuisset, prout revera non poterat, non tamen ipsius moræ purgatio jure tanti momenti erat deneganda: ubi potissime nullum erat ad id tempus præfixum, nec dies qui interpellaret per horas nullaque pœna ad id adjecta, quę morę excluderet expurgationem, nec etiam aderat contrahentium interesse, ubi armorum motibus nondum executis radix procedebatur, ubi publica quies facilior parabatur. Hæc enim, Pater beatiss. non ad propulsandum (ut ait) Italiæ servitutis periculum, Christianitatisque perturbationem: sed potius ad effectus penitus contrarios disposita videntur. Non pro sede apost. armis exercitu munienda. Quæ illis non indiget, ubi nullus adest offensor: sed potius pro ipsius apostol. sedis munitionibus profundendis, ecclesiarumque thesauro exhauriendo & effundendo, contra ipsummet Christum, ad Christianæ reipublicæ detrimentum: inventa sunt non ad justiciæ & pacis viam (ut inquit) inter omnes æquis conditionibus parandam: sed potius ad omnem justiciam perturbandam pacemque jam paratam infringendam ac quasi desperandam: non etiam videntur hæc consilia seu gesta, quibus S. V. nec coram Deo nec coram hominibus rectam justificationem recipere debeat. Sed potius si fas est dicere, scandalum, ecclesiasticique status gravem perturbationem peperisse videntur.

Imperator solus & unicus Ecclesiæ defensor & conservator.

44. At si hæc Sanct. V. recto sui intellectus oculo, diligentique circumspectione perlustraverit, comperiet profecto nullum esse regem aut principem nobis recto ordine anteferendum, nullum cui apostolica sedes magis debeat, quemve magis tueri fovereque deberet. Nullum à quo magis filialis

filialis observantiæ ac devotionis ipsa apost. sedes receperit aut recipere possit. Nullum qui magis Romanam ecclesiam apostolicamque sedem stabilire, conservare, ac augere cupiat. Nullum ex cujus regnis ac dominiis magis honoris, commodi ac pecuniæ, ad aposto. sedem Romanamque curiam affluat. Si eam ad rem recte advertat Vest. Sanctitas, comperiet quod ex Imperio regnisque ac dominiis nostris Hispaniarum, utriusque Siciliæ, Germaniæ, Galliæ, Belgicæ, ac superioris Burgundiæ, plusquam ex cæterorum omnium regnis, ac dominiis simul junctis, lucri & commodi sedi apostolicæ ac Romanæ curiæ accedit. Non enim patiuntur Reges, alii ita passim & laute ecclesiarum spolia & annatas ex eorum regnis ad Rom. curiam deferri: qualia autem sint ea lucra, ex centum illis Gravaminibus Nationis Germanicæ colligi poterit: quibus tamen ex ea devotione & observantia, qua semper Vest. Sanctitati ac apostolicę sedi affecti fuimus: nusquã aures præstare curavimus, nec his animum adjicere. Quod si justa aliqua ratione vel causa, apostolica sedes his lucris careret, non essent claves aureæ, quæ bellorum Archivia pro libito aperire, & claudere solent, nec Vest. Sanctitas ex regnorum nostrorum pecuniis, atque redditibus exercitum in nos concitaret, nec temporalia arma moveret, quibus potius justum videretur, ad nostram defensionem uti.

45. Quod Vest. Sanctit. testatur se nunc etiam eo animo esse, si ad æquitatem & humanitatem nos referre voluerimus: illius arma non solum nobis non adversa, verumetiam ad res vere gloriosas perpetuo futura: Sin autem in occupanda Italia quotidie magis, & aliis partibus Christianitatis perturbandis, nos non tam naturæ quam cupiditati & consiliis nostrorum obsequi perseveraverimus, Vest. Sanctitatem neque justitiæ neque libertati Italicæ (qua illius sedis tutela continetur) non defuturam, sed justa & sancta arma moturam: non tam ad offensionem quam ad defensionem. Sancta quippe est hæc protestatio si verbis facta respondeant. Habet enim V. Sanctitas ex illis justificationibus quas superius adversus ea, quæ in nos objecta fuerant retulimus: nostram & æquitatem & humanitatem, simulque admixtam justitiam, ut si talis ejusdem sanctitatis sit animus, primam ipsius protestationis partem ad effectum deducere valeat. Quod si fecerit, & à nobis gratias, & à Deo præmium reportabit. Habet etiam ex ejusdem justificationibus late ostensum: nos ab occupatione Italiæ, & Christianitatis turbatione, ab omnique cupiditate alienum esse, nilq; unquam injustum, nil Italicæ libertati contrarium, nil quod Apostolicæ sedi tutela non conveniret per nos tentatum: imo nec cogitatum fuisset. Sicque merito cessabit secunda ipsius protestationis pars, ut nec arma juste in nos moveri possint, nec offensione nec defensione opus esse videatur. Nos enim ut omnis à nobis absit suspitio. Si V. Sanctitas ejusque fœderati pro illorum parte arma deponere consentiant, erimus pariter ad ipsorum armorum depositionem promptissimi. Verum quippe hanc & rectam viam censen. & V. Sanctit. in his per viscera misericordiæ obsecrat, & per ipsam spem, quam de nobis (ut inquit) concepit, obviam eat immoderatis cupiditatibus, & magis pub. christianitatis bono condonet, quam & nos ad id attrahendos putet: sed rectis V. Sanct. clavibus oleo charitatis delinitis sedabuntur, & ea cura, quam Vest. Sanct. nobis dicit esse communem, cum ambo à Deo (ut recte inquit) in hanc sollicitudinem pro commissis nobis honoribus sumus vocati. sic agendo facillime expediri quo pariter officio & debito, non minus quam V. Sanctitati non etiam neque defuimus, neque defuturi sumus, quinimo totis viribus atque conatibus anhelamus: ut hæc duo magna luminaria à Deo instituta, ita sibi adinvicem debito ordine correspondeant, & subministrent: ut orbis universus rectam illustrationem recipiat, nec per ipsorum luminarium objectum Eclipsim in Christiana religione & doctrina causari, & generari, seu diutius sustineri valeat, in maximum Christianæ reipubl. detrimentum.

46. Ad quod V. Sanctit. in suarum literarum calce subjungit, sub conditione tamen, quasi rem dubiam seu incertam proponens, dum inquit: Quod si, quæ de nostra in pacem generalem voluntate passim ferebantur, veras prudentiæ & pietatis radices habebant, habemus occasionem declarandi quæ sentiebamus: omnia vere nos ex animo sensisse, atque operibus verba comprobando singularem optimi Principis laudem nobis acquirere: qui si Sanct. vestræ amorem nostrum cupiens, in liberanda Italia, quam suis fœderatis ingorum justis petitionibus satisfacere instituerimus: erit id nostræ famæ & sapientiæ melius multo accommodatum, & paci universali securitatique tam rerum nostrarum, quam totius Christianitatis magis consentaneum. Putamus, Pater beatissime satis dilucide, & aperte ostensum esse, qualis fuerit nostra in pacem generalem voluntas: ut nec ulla in conditione ponenda nec de ea dubitandum videretur: qui nullo unquam figmento, nullave simulatione usi sumus, nil unquam in ore habuimus quod in mente ac voluntate non sederet, omnia vere ex animo sentientes quæ loquebamur operibus verba comprobaturi, si ibi quos res tangebat, & sine quibus pax generalis obtineri non poterat, juste nostræ inclinationi (ut decebat) correspondissent. Sed cum ea sit universalis pacis natura, atque substantia, ut in ea omnium consensus universaliter exigatur: omnium voluntas necessarie debeat concurrere: & econverso ab uno solo ex contendentibus, quicunque fuerit dependeat: & in solius potestate ac voluntate consistat. Ipsam universalem pacem impedire & etiam si facta foret turbare bellumque movere, & partem alteram etiam invitam, ad ipsum bellum trahere non potuit, ob id aliis renitentibus, nostraque optima voluntas operibus comprobari. Qui propterea (tanquam omni culpa carentes) non putamus illam optimi principis laudem, à nobis auferendam, seu cujuspiam maledicentia subtrahendam.

47. Si igitur V.S. prout flagitare videtur, consulere intendat pub. quieti, justæque Italiæ libertati, deponat arma, reponatque gladium Petri in vaginam, idque efficiat, ut etiam sui fœderati arma deponant, quod & nos (ut prædiximus) eodem contextu facturi sumus: *ut* sic juxta canticum Zacha. Papa Petri gladium reponat.

Tt 3 *sine ti-*

Luc. 1. *sine timore ab inimicis nostris liberati, serviamus illi.* Hoc enim jacto fundamento, poterit facilius. Sanct. Ve.

Psalm. 101. eam superficiem pacis universalis ædificare & laborare (ut inquit Psalmista) *In conveniendo populos in unum, & reges ut serviant domino.* Et cum ea quæ Dei sunt cunctis rebus sint anteponenda, & inde publica privatis justa ratione præferantur, ne privatorum passio perturbet ea, quæ Dei sunt & quæ ad pub. salutem pertinent, consentaneum videtur: ut prius ab hostibus fidei, à Christianorum cervicibus propulsandis, & si fas sit ad ovile Christi adducendis: deque Lutheranorum, aliorumque hæreticorum sectis, & erroribus comprimendis, corrigendis atque sedandis, & si licuerit ad ecclesiæ gremium reducendis: de illis quoque omnibus, quæ Rom. ecclesiæ, totiusque Christianæ reipubl. statum, salutem, conservationem, & incrementum concernere possunt, tractetur, & conveniatur.

48. Demum de justis (ut ait S. vestra) à ratione & æquitate non alienis, privatorum seu fœderatorum querelis, & petitionibus merito ut transigatur conveniri poterit. In quibus tam publicis quam privatis. Si Vest. Sanctit. recto ordine intendere, ac ad ea animum adjicere velit: veri patris ac pastoris officium assumendo, comperiet nos velut devotissimum ac observantissimum filium, illi obtemperantem & obsequentem. Ita in omnibos juri, rationi, ac æquitati subnixum: ut nihil injustum indebitumve petituri seu desideraturi simus: quin potius justis aliorum petitionibus satisfacturi: ac si expedierit, de proprio daturi & dimissuri, pro ipsius Christianæ reipublicæ commodo, proque Christianæ religionis augmento. Pro quo etiam imperium, regna, dominia, & quicquid nobis Deus & natura concessit, ac denique vitam ipsam exposituri sumus. Rursus pollicentes nos hæc verba nostra. (Si vestra Sanctitas rem paterno amore complectatur) factis & operibus comprobaturos nihilque omnino pro parte nostra omissuros, quod ad rem ipsam recte disponendam ac peragendam facere videatur. Quod si secus quam putamus evenerit, vestra Sanctitas nostras justas rationes & requisitiones obaudiat. Protestamur coram Deo & hominibus, quod si quid inde sinistri Christianæ religioni evenerit, id nequaquam nostræ culpæ ascribi possit: à qua omnino nos immunes servare curabimus, nil tamen prætermissuri de his, quæ ad oostram necessariam defensionem videbuntur pertinere quam totis viribus atque conatibus prosequi cogimur, omnibus illis viis ac mediis, quibus & divino & humano jure nos, & nostra tueri licebit: & quibus honor & dignitas nobis salvi & illæsi permaneant: & integre conserventur. Obsecramus igitur Vestram sanctitatem ea reciproca obsecratione, qua erga nos utitur per viscera videlicet misericordiæ Dei nostri, & per eam spem quam de Vest. Sanct. ad Christiani nominis salutem conceperamus. Obsecramus etiam per claves illas, quas dominus noster Jesus, ad parandam Christicolis viam, in regnum cœlorum Petro commisit, quarum etiam administrationem Vestra Sanctitas ut ejusdem Petri successor assumpsit, illis ut decet utendo: Dignetur hæc Christianitatis incommoda & pericula, sua moderatione sedare: ipsamque universalem pacem dirigere, ac perpetuo fundamento stabilire. Habet nunc Vest. Sanctit. veram & apertam actorum & consiliorum nostrorum ratiooem. Habet ultimas excusationes ac justificationes nostras adversus crimina & opprobria, quæ nobis injuste quidem objiciebantur. Habet nostram sanam, rectamque intentionem, ac voluntatem ad bonum publicum & pacem generalem, quietemque universalem. Habet filialem nostram devotionem & observantiam. Si Vest. Sanct. paterno amore oos ut filium complectendum censuerit, si ipsas excusationes ac justificationes nostras, tanquam veras & legitimas, ratasque & gratas habeat: hisque se contentam reddat, ac si de culpis nobis objectis satisfactum putet, nosque his culpis carere profiteatur, & sua pronunciatione declaret. Id demum supplicantes ut V. S. non putet: cogitet seu recordetur injuriam seu offensam nobis fuisse illatam, nec arbitretur nos præteritorum memoriam habiturum. Sed V. S. eorum omnium obliviscatur, ut sic recedant vetera novaque sint omnia: cum & nos idem facturi simus. Si V. S. id prout supplicavimus admiserit.

Papæ imputandum, quominus Imperator rem Christianam promovere possit.

49. Verum si Sa. V. nos ab his culpis & objectis immunes non censuerit: nostrasque excusationes & justificatiooes, pro veris & ultimis non habuerit: si arma contra nos continuarit & illorum depositioni non consenserit: si universalem pacem amplecti nolit cum tunc non patris sed partis, non pastoris sed iovasoris officium assumeret: si æque rectus eorum judex non censeretur: nullo alio nunc superstite superiore, cui nos & nostra objicere debemus, eaq; omnia quæ nobis objiciuntur aut in posterum objici possent, vel tentari: sive personam, sive Imperium, regnaq; & dominia concernant: simul & ea omnia quæ nobis ex adverso, pro nostra justificatione & innocentia, ad Christianæ reipub. quietem prætendimus, & prætendere possumus ad sacri generalis Concilii totius Christianitatis cognitionē & judicium remittenda censuimus. Illique nos & omnia quæ cum S. V. habere possimus, aut deinceps habituri sumus, omnino subjicimus. Supplicamus præterea eidem vestræ sanctitati illamq; in domino hortamur: quatenus pro suo pastorali officio proq; cura & sollicitudine gregis sibi commissi dignetur ipsum sacrum generale Concilium indicere, & convocare in loco tuto & congruo, cum debita termini præfixione. Nos enim cum ex his & aliis satis notoris caussis turbari videremus universum ecclesiæ & Christianæ religionis statum, ut nobis ac ipsius reipubl. saluti consulatur, pro his omnibus ad ipsum sacrum universale Coocilium, cujus etiam officium per viam querelæ his de causis implorandum censemus: petentes, cum ea qua decet instantia, apostolos & literas dimissorias semel, bis, ter, & pluries nobis concedi, & de horum petitione testimoniales literas fieri, ac expediri in ea, qua decet forma quibus suis loco & tempore uti valeamus. Et cum ad hæc solenniter peragenda ejusdem solennitatis præsentia minime habere queamus, ut inde forsan futuris gravaminibus occurramus: has nostras ejus Nuncio Apostolico penes nos agenti & legationis munere nomine Ve. S. fungenti, per actum publicum, coram notario & testibus exhibendas, intimandasque censuimus.

Appellatio à Papa ad Concilium.

Datum

Datum in Civitate nostra Granatæ, die decimoseptimo mensis Septembris, Anno M.D.XXVI. Regnorum nostrorum Romani VIII. Aliorum vero omnium XI.

CAROLVS divina favente clementia, Electus Romanorum Imperator semper Augustus, Rex Germaniæ, Hispaniarum, &c.

EL REY

Alphonsus Valdesius.

CAROLI V. IMPER. AUG. RESCRIPTUM

Anno Christi 1526.

AD CLEMENTEM PAPAM VII.

BEATISSIME Pater, Domine Reverendissime; Non mediocri cordis dolore ad literas Sanctitatis Vestræ, quas vicesima tertia Junii ad nos dedit, rescripseramus, quum novissimè ejusdem Sanctitatis Vestræ Nuncius alias literas postridie à priorum data scriptas nobis exhibuit: in quibus licet adhuc videamus Sanctitatem vestram aliam certè opinionē de nostra erga universam Rempublicam Christianam, & sacrosanctam istam Sedem animo atque voluntate retinere, quàm actiones ipsæ nostræ promerentur, non potuimus tamen non lætari, perspicientes io eisdem literis Sanctitatem vestram propensiori æquiorique animo pacem optare, blandiusque quàm anteà nobiscum agere. Atque utinam ita in potestate nostra esset, labantis Christianæ Reipubl. rebus consulere, & pacem universalem denuò componere, prout in aliorum manu bellum movere, & pacatam Christianam Rempub. turbare extitit: Videret profectò Sanctitas vestra ac cæteri ejus Fœderati, quàm sit animus noster ab eorum opinione alienus, licet (ut verum fateamur) nequaquam nobis persuadere possumus Sanctitatem vestram (quæ actiones nostras novit) hæc ex animo & verè dicere, sed potiùs terroribus quorundam, quibus Christiana tranquillitas minus expedit, perterrefacta ad hæc impulsa videtur. Speramus tamen Deum Opt. Max. cujus gratuita benignitate justa nostra causa hactenus approbata est, Sanctitatis vestræ animum mutaturum, ejusque electi populi saluti potiùs quàm privatis quorundam affectibus atque dolis consulturum: & Nos, qui & meritis & viribus nostris quodammodo semper divisi, in solius Dei præsidio spem nostram collocavimus, ejusque Clementiæ victorias nobis ab eo concessas acceptas tulimus, nostraque ita protecturum, ut evidentiori etiam testimonio animus noster cunctis pateat, nosq; commodiùs & liberiùs ipsius nomen & gloriam, qua nihil nobis charius unquam fuit, promovere valeamus.

Papa terrore quorundam contra Christianitatē agit.

2. Sanctitatem igitur vestram quanto possumus affectu rogamus, ac per effusum Jesu Christi Redemptoris nostri sanguinem obtestamur, ut Christiani populi calamitatibus prospiciat, nec tot cædes, tot vulnera, totque horrenda mala in Christi corpus, cujus Sanctitatem vestram caput esse profitemur, inferri patiatur. Nos enim, Beatissime Pater, quandoquidem Sanctitas vestra de nostro erga Deum animo (quid enim erga Rempub. Christianam dicemus, quum quicquid vel boni vel mali ejus populo fit, ipsemet vel ingratum vel acceptum ferat?) dubitare videtur, ipsummet Deum immortalem testamur, pro virili semper conaturos esse, ut & Sanctitas vestra, cæteriq; Christiani nominis Principes intelligant, nihil æquè nobis cordi esse, quàm Dei gloriam, ejusq; populi salutem, pacem, & tranquillitatem ferventiori studio indies stabilire.

Imperator in solius Dei præsidio spē habet.

3. De peculiari verò nostra erga Sanctitatem vestram voluntate ingenuè fatebimur, nos nihil unquam prætermisisse, quod ad obedientis filii officium pertinere possit. Quæ omnia Sanctitas vestra facilè experiri poterit, si non privatis, sed publicis rebus consulere, nostrumq; animum (qui à Sanctitatis vestræ observantia, dum eam Christi vices gerere recolimus, minimè abesse potest) tanquam communis pater amplecti, Christianisque rebus in deterius prolabentibus, prout latiùs in aliis literis nostris ad Sanctitatem vestram scripsimus, pio studio adesse voluerit. Quod ut faciat, Sanctitatem vestram etiam atq; etiam rogamus, illiq; veram à Deo Opt. Max. fœlicitatem ex animo optamus.

Datum in civitate nostra Granatæ, die XVIII. mensis Septembris, anno Domini M.D.XXVI. Regnorum nostrorum, Romani octavo, aliorum verò omnium undecimo.

CAROLVS divina favente Clementia, Electus Romanorum Imperator, semper Augustus, ac Germaniæ, Hispaniarum, &c. Rex.

EL REY

Alphonsus Valdesius.

Anno Christi 1526.

CAROLI V. IMPER. AUG.

MANDATUM

AD SENATVM SIVE COLLEGIVM CARDINALIVM, ut negante seu differente Pontifice Generalis Concilii indictionem, ipsi indicant.

CAROLUS divina favente Clementia, &c. Reverendissimis in Christo Patribus, Dominis N. Sa. Rom. Ecclesiæ Cardinalibus, amicis nostris Charissimis, salutem cum incremento omnis boni.

Papæ molimina contra Christianitatis decus & Reip. pacem.

1. Reverendissimi in Christo Patres, amici charissimi, tantu profectò animi dolore mens nostra discruciatur, dum ea, quæ Romanum Pontificem for Pontificiæ dignitatis oblitum non contra nos tantùm (id enim æquo animo pateremur) verùm in maximum Christiani nominis dedecus, contraq; totius Reipub. (quam induxeramus) pacem & tranquillitatem moliri audimus, ut tametsi animo certè perturbato, moderatis tamen verbis mentem nostram vobis aperire, actionem nostrarum (quanta pro rei magnitudine licebit brevitate) rationem reddere, & à Reverendissimis Paternitatibus vestris nostro ac totius Christiani populi nomine auxilium implorare cogamur.

2. Quum enim in ipso Imperii nostri initio à Deo Opt. Max. in tanti Principatus culmine constitutos arbitraremur, non ut Imperii limites cum Christiani sanguinis jactura extendere propagaréve studeremus, sed quò Imperialis dignitas autoritate & potentiâ decorata, & observaretur à multis, & contemneretur à paucis, indeq; Christiana Respub. bellorum injuriis in extremum ferè discrimen adducta, sempiterna tandem Cæsareæ dignitatis beneficio pace frueretur. Hoc itaq; animo relicta Hispania ad Germaniam venimus, ortas ibidem seditiones inter quosdam Principes, divino favore sedamus, nihilq; omittimus, quod (judicio nostro) ab optimo Cæsare sperari poterat.

Gallorum Regis turbæ, & captivitas.

3. Verùm dum nos Christianam tranquillitatem stabilire curamus, ecce Gallorum Rex, quem ori patrem colebamus, nostræ dignitati subinvidens, in statum ac honorem nostrum nihil non moliri conatur, nosq; tandem ad arma provocat invitos. Fatetur hoc Summus Pontifex Leo, fatetur Serenissimus Angliæ Rex, quos pro pace à Gallo obtinenda sæpius sollicitari fecimus, quiq; suis viribus justæ nostræ causæ adesse non negarunt. Fatetur & hoc divina justicia, quæ ita nobis adfuit, ut post tot partas victorias, omni humano tandem auxilio destituti, victis hostibus, eorumq; Rege capto, victores evasimus. Hinc data opportunitate, qua nostro de Repub. bene merendi studio satisfacere liceret, ab ipsis hostibus victis pacem primi flagitamus, tantumq; petimus, ut quæ à prædecessorum nostrorum manibus eripuerant, & contra jus fasq; occupabant, nobis restituerentur. Æquissima postulata nostra impetramus, pacem inimus, fœdus percutimus, & nihil in eo cautum volumus, nisi quæ ad Dei gloriam, commonem Reipubl. pacem, Christianæ religionis decorem & augmentum, & sanctæ Sedis Apostolicæ veram dignitatem pertinere arbitramur. Percusso fœdere, Gallorum Regem captivum nostrum convenimus, omnibus beneficiis, omni humanitate atque benevolentia ejus animum pro Christiana tranquillitate nobis devincire curamus, & mutuò data acceptaque fide, amicitiam firmamus, ac maximo enim honore affectum in Galliam, datis obsidibus, redire permittimus: ad Pontificem cæterosq; Christianos Reges scribimus, ut si Christianam Remp. pacatam optarent, eorum patentes literas ad nostrùm utrumq; mitterent, quibus an hujusmodi fœderis beneficio uti vellent, prout conventum fuerat, declararent.

4. Nondum tamen sempiternam in Christi populo pacem firmasse gloriari cœperamos, quum novos bellorum tumultus pullulare gravissima animi nostri molestia sentimus. At ubi à Pontifice, de nobis (ut ajebant) non bene contento, id manare audimus, Don Hugonem de Moncada Oratorem nostrum mittimus cum facultate amplissimisq; mandatis, ot omnibus mediis, quibus id fieri posset, Pontificem de nobis contentum reddere curaret, ita ut homine audito, nostro animo perspecto, nil aliud à nobis optasse suis ipsemet verbis fateretur. Domq; nil tanto Pastore indignum nobis pollicentes, ejus optimum responsum præstolamur, Pontificis Nuncius literas Sanctitatis suæ in forma Brevis proximè elapsi mensis Junii die XXIII. scriptas, XX. Augusti nobis legendas dedit. quibus perlectis, quum non tantùm à summo Ecclesiæ pastore, à communi omnium patre, Christique Vicario, sed etiam à Reverendissimis Paternitatibus vestris sacroq; vestro Ordine, quibus Apostolorum autoritas tribuitur, emanatas esse credamus (nec enim rem tanti momenti vobis inconsultis factam putamos) quo simus animi dolore affecti, vos ipsi judicare. Quis enim non miraretur stuperetq;, videns à tanto Pontifice, à tot tantisq; tanta religione, pietate, atque prudentia præditis Patribus tales literas in Christiani Principis, Rom. Cæsaris, atq; Apostolicæ Sedis protectoris, honorem & dignitatem tam inconsultè prodire? in quibus nihil præter bella, seditiones, proditiones, perniciosa consilia, temeraria judicia, improperia, injuriæ, falsæ criminationes, aliaque hujusmodi tam à Pontificiâ dignitate aliena tractantur, idque in Nos optimè de Republ. Christiana meritos, & qui nullum unquam nec Cæsarem, nec Regem, nec Principem, nec privatum aliquem fuisse fatebimur, qui majori (nec tanta quidem) fide, religione, atque observantia sanctam Sedem Apostolicam veneratus sit, qui cæteris posthabitis majori studio ejus dignitatem & dignitatem tutatus sit.

Pontificis contumeliosæ literæ.

5. Parmam enim & Placentiam, à Romani Imperii feudo disjunctas, Sedi Romanæ, nullo jure co-

re coacti, possidendas restituimus; importunasq; Germaniæ & universi Romani Imperii preces contra Gravamina & oppressiones, quas à Sede Romana pati, quum in Wormatiensi Cōventu essemus, passim conquerebantur, obturatis auribus pro innata nostra erga Apostolicam Sedem observantia obaudivimus. Subortæ sunt ea de causa variæ rerum difficultates & incommoda; pullulat indies magis Lutheranorum insania; Gravamina ubique divulgantur; omnes unanimes remedium implorant, petunt fieri Generale Concilium, in quo & Lutheranæ impietati, & Romanæ Curiæ (ut ajunt) oppressionibus obviam iri possit. In civitate Spirensi Conciliabulum indicunt, ut in seditionibus ortis usque ad Generalis Concilii decisionem ordo aliquis statueretur. Vidimus Germanorum animos in Sedem Romanam graviter commotos, veritesq; ne hujusmodi Conciliabulum Germaniam à Romani Pontificis obedientia diverteret, Spirensem congregationem gravissimis pœnis prohibemus; eis tamen pollicemur, quanto citius fieri possit, Generalis Concilii indictionem fieri curaturos. De hac re ad Pontificem scribimus, ut Germaniam ab imminenti periculo per hujusmodi Generalis Concilii indictionem liberare dignaretur, instamus. Ipse verò de Conciliabuli prohibitione gratiam habet, Generalis tamen Concilii petitionem in tempus (ut ajebat) magis cōveniens differendam censuit, ita ut pro nostra erga sanctam istam Sedem observantia, maluerimus Pontificis affectibus potiùs quàm Germaniæ precibus annuere.

Gravamina Germanicæ Nationis.

Concilium Generale.

6. Nunc verò Sanctitas sua, vestro etiam (si id credendum est) accedente consilio, tot crimina in nos jactitat, ac si penitus Romanæ Ecclesiç adversarii hactenus fuissemus. Hinc enim de nostro erga publicam pacem animo (nullo profectò recto judicio) dubitat, nosque à Christianæ Reipubl. perturbatione deterret. Quasi verò noster erga Rempub. animus clarior non sit, quàm ut cujuspiam admonitione egeat. Si enim de C. Cæsare judicatum est, quòd maluisset non dimicare quàm vincere, eoque victoria adepta pacis autores libenter audiverit, cur de nostra voluntate à communi omnium patre per contrarium discernitur? Ille pacis autores audivit, nos verò hostibus victis pacem primi obtulimus, nec tantùm hostem captivum Regiæ dignitati restituisse contenti, Lusitaniæ Reginam sororem nostram natu maximam, & in successionis gradu secundam ipsi matrimonio copulavimus, quod profectò ante victoriam minimè à nobis impetrare potuisset. Quanto igitur nostra C. Cæsaris Clementiam excedere deberet, vos ipsi judicate.

7. Adhæc etiam Pontifex consilia nostra ad suæ dignitatis & Ecclesiasticæ libertatis oppressionem tendere, videtur asseverare, quum ea, quæ pro Romana Sede præstita commemoravimus, adeò omnibus nota sint, ut inde nonnihil Germanorum animos à nobis alienaverimus.

8. Perpendite igitur Patres Reverendissimi, an tu hoc Pontificis Beatitudo suis, & Apostolicæ Sedis rebus consulat, an sit Pontificiæ dignitatis Christianorum Principum animos adversus Ecclesiæ protectorem ad arma (ut ipsi ajunt) incitare, ac suis stipendiis tot corporibus atq; animabus æternum exitium parare. Causam audite, ut subditum nostrum magni sceleris accusatum, nobis jure prævio punire non liceat, ob idq; armis nobiscum certare contendit. Quod tametsi ei ex sententia succederet, quid quæso Christi Vicario dignum facturus esset, nisi ut justiciam, quam promovere tenebatur, impediat; Ecclesiæ thesaurum in alios certè usus convertendum exhauriat, ac Romanam Ecclesiam, & universum populum Christianum in extremum discrimen adducat? Hæc ergò atque hujusmodi alia ingenti cordis dolore, perturbato animo pensitantes, publicam Christianam calamitatem nobiscum deplorare cœpimus, atq; non nostro tantùm honori, sed Christi gloriæ, ejusq; electi populi saluti consulere ex animo cupientes, ad Pontificis literas rescribimus, justificationem de his, quæ nobis falsò objiciūtur, damus, petimusq; ut Generale Concilium indicat, ac alia faciat, quæ ex incluso literarum nostrarum exemplo vobis videre licebit.

Papa corporibus & animabus æternum exitium parat.

Imperator cōtra Papam pro Christo & ejus populo.

9. Quæ omnia, Patres Reverendissimi, vos latere noluimus, ut si ex literis Pontificis, ejusve suasionibus sinistram aliquam suspicionem animi nostri erga sacrosanctam istam Sedem nō bene dispositi concepistis, justificationibus nostris, recto judicio, perspectis, pristinum vestrum erga nos animū induatis, ac omnem prorsus iniquam opinionem abjicientes, labanti Christianitati subveniatis.

10. Agite igitur, Patres Reverendissimi, & tanti mali causam cognoscite, Romanum Pontificē à tam impio avertite consilio, vestrisq; monitis tantum apud eum efficite, ut meminerit se à Deo Opt. Max. non ad perniciem, sed ad salutem sui populi; non ad arma, sed patiētiam & humilitatem in Romani Pontificatus solio cōstitutum; recordeturq; nos eadem ratione in Romani Principatus apicem evectos, unde peculiari quodam affectu Christianæ Reip. rebus consulere præ cæteris tenemur, ni à Principe nostro Christo degenerare velimus. Si verò Beatitudo Pontificis votis nostris tam pro nostra justificatione, quā pro Christianæ religionis salute in Generalis Cōcilii indictione annuere negaverit, tunc juxta juris ordinem Reverēdissimas Paternitates vestras, ac sacrum vestrū Collegium hortamur, requirimus, atq; monemus, ut quæ de indictione Concilii à Pontifice petimus, eo negante, aut plus æquo differente, vos debito ordine procedentes, præstare non differatis. Protestantes apud omnipotētem Deum, si quid inde incommodi ac detrimenti Romanæ Ecclesiæ & Reip. Christianæ accesserit, id non nostra, sed eorum culpa futurum, qui suis affectibus potiùs quàm Christi gloriæ, ejusq; populi saluti inservire maluerint: quod de vestro erga Christianam Remp. animo atq; voluntate nobis nullimè persuadere volumus. Si verò Reverendissimæ Paternitates vestræ æquissima hujusmodi postulata nostra cōcedere negaverint, eorúmve exequutionē plusquā decet, ac dignitatis nostræ ratio expostulat, distulerint, nos pro nostra erga Deū gratitudine, proq; dignitate nostra Imperiali, qua ejùs gratuita benignitate fungimur, quib. licebit remediis, ita in his pro virili ꝓvidere curabimus, ut nec Christi gloriæ nec justiciç nostrç, nec Christianç Reip. saluti, paci, & trāquillitati quovis modo defuisse videamur.

Imperator Christianæ Reip. defensor contra Papæ impietatem.

Imperator, nolentibus Papa & Cardinalibus, Christianæ Reip. provideat.

Datum in civitate nostra Granatæ, die sexta mensis Octobris, anno Domini M. D. XXVI. Regnorum nostrorum, Romani octavo, aliorum verò omnium undecimo.

YO EL REY

Alphonsus Valdesius.

Anno Christi 1526.

CAROLI V. IMPER. AUG. EDICTUM

SUPER CAUSA GALLICA, ET CONVENTIONE Madritia.

CAROLUS divina favente Clementia, Electus Romanorum Imperator, Semper Augustus, &c.

Reverendissimis & Illustrissimis Principibus, Sa. Rom. Imperii Electoribus, &c.

** Hoc addit propter Cardinalem Moguntinum.*

REVERENDISSIME in Christo * Pater, ac Venerabiles, Illustres Principes, amice & consanguinei charissimi. Quæ nostra hactenus de Reipublicæ salute, pace, quiete, & tranquillitate fuerint consilia, adeò omnibus notum arbitramur, ut nullâ hominum malitiâ, fama, honórve noster ulla ex parte lædi posse videatur. Semper enim ejus animi fuimus, ut non fucatis verbis, & à veritate prorsus alienis (ut à plærisque fit) sed reipsa actiones omnes nostras non apud paucos, eosq; omnis recti judicii expertes, sed apud Deum ipsum Opt. Max. qui corda etiam scrutatur, & apud universam Rempub. Christianam comprobaremus.

2. Hinc enim (ne vetustiora repetamus) dum proprii commodi, atq; etiam gloriæ obliti, Reipub. saluti, & præsertim Germaniæ quieti ex animo consulere optamus, Gallorum Regem, quem (ut omnibus notum est) optimo jure captivum penes nos detinebamus, postquam omni benignitate & Clementia in his nostris Hispaniarum regnis excepimus, magnoq; honore à subditis nostris tractatus extitit, tot eum beneficiis affecimus, ut si suæ ipse felicitati non invidisset, in Ticinensi conflictu non modò non cecidisse, sed vicisse ab omnibus videri potuisset. Hostis erat, illi charissimam sororem nostram natu maximam, & in tantorum regnorum successionis gradu secundam matrimonio collocavimus, ut ex hoste sororius fieret. Christianæ Reipub. turbator communi omnium judicio habebatur, communis salutis gloriam illi impartiri voluimus. Multa à prædecessoribus nostris tum Hispaniarum Regibus, tum Burgundionum Ducibus, violenter occupaverat, & præter jus fasq; detinuerat: jura in his nostra illi concessimus, solumq; ab eo petiimus, quæ citra honoris & dignitatis nostræ diminutionem, ac subditorum nostrorum perpetuam indignationem omittere nequivimus, & quæ ipsemet vel non rogatus (si meritò Christianissimus nuncupari vellet) nobis restituere deberet. Hisq; beneficiis affectum Regem captivum Regiæ dignitati restituimus, atq; (multis licet dissuadentibus, qui minùs ejus fidei credendum asseverabant) illi in Galliam abeundi copiam fecimus, maluimusque ejus fidem experiri, ac illi de jure nostro aliquid potiùs cedere, quàm ut ulla Christianæ Reipub. mala, si quæ forsan evenirent, quovis modo crimini nostro nostræve culpæ ascribi possent.

3. Dumq; intestinis seditionibus pacatis, iter nostrum (uti inter nos cōventum erat) ad Italiam paramus, armaq; nostra in sempiternos religionis nostræ hostes communibus auspiciis convertenda disponimus, quibus & Hungaria defendi, & hostes submoveri potuissent, suam fidem ex nostro metientes animo, ille sævissimum bellum in nos parat, initoq; cum Romano Pontifice, aliisq; nonnullis Italiæ Potentatibus fœdere offensivo, divisoq; inter eos regno nostro Neapolitano; dum * alter vanis pollicitationibus omnia, quæ nobis promiserat, se præstiturum asseverat, * alter verò ad Hungariæ defensionem nos invitat, ut nos invaderent incautos, nostra ac sacri Romani Imperii dominia hostilibus armis aggrediuntur, nullaq; nostri nec amoris nec benevolentiæ, nulla Christianæ Reipub. salutis, nulla religionis nostræ honoris ratio in his habita est.

** Rex Francorum Franciscus.*
** Papa Clemens VII.*

4. Quorum conatus, quum ex eorum sententia justo Dei judicio minimè succedant, Gallus ipse Rex non contentus armis nobiscum congredi, convicia in nos jactat, eaque cum Regio privilegio typis excusa ubiq; circumferri curat, nihil veritus omninò contrariis operibus suamet verba irrita facere. Nos verò (tametsi nobis inscii ad illam Apologiam seu potiùs Invectivam, quæ superioribus diebus cum decreto Regio Lutetiæ tum Latinè, tum etiam Gallorum communi idiomate, excusa fuerat, abunde satis responsum extitit) noluimus, immò expressè prohibuimus, ne quid tale in Regnis Dominiisq; nostris imprimeretur, maluimusq; ipsum virtute quàm conviciis vincere, sperantes fore, ut modestia nostra suam petulantiam compesceret.

Imperator mavult virtute quàm conviciis vincere.

5. Nunc verò quum exemplum literarum, quas Rex ipse ad vos, cæterosq; sacri Romani Imperii Status scripsit, ex his, quas ad ipsum pro obtinenda libera ad nos veniendi, atque hinc recedendi facultate pro Nuntiis Imperii nomine ad nos destinandis literas dederatis, occasione assumpta, huc allatum sit, non certè manu descriptum, sed Lutetiæ typis excusum, in eoq; ipsum Gallorum Regem suis propriis verbis in nos nostramq; dignitatem atq; honorem citra modestiam invehi videamus, tam-

etsi eo

etsi eo certè animo simus, ut in his turbatis atq; adeò difficilimis temporibus publicam potiùs quàm privatam causam agere cupiamus, ne tamen nostra nimia taciturnitate falsis hujusmodi conviciis atq; injuriis fidem quodammodo præstare videamur, velimus nolimus, omnibus veritatem aperire cogimur, atq; actionum nostrarum rationem reddere.

6. Ad vos igitur * Apologiam illam, seu veriùs Invectivam, unà cum ejus Refutatione pro justificatione nostra edita, his annexam mittimus, ut pleniùs diffusiusq; pernoscatis, quo jure rationéve Gallus suam fidem atque jusjurandum violatum excusare queat: qua ratione se pacis cupidum ostendat, honestaq; pacis media se nobis obtulisse prædicet, dum non modò pactis stare noluerit, sed contra fidem ultrò citroque datam atque acceptam, offensivo fœdere contra nos percusso, cujus etiam exemplum cum his transmittimus, dominia nostra hostilibus armis invasit. Quo affectu Christianam Rempub. nostræq; religionis ornamentum, atq; Christi nominis gloriam prosequatur, qui dum sævissimum Turcarum Tyrannum cum magna militum atq; instrumentorum bellicorum copia Pannoniam invadere audivit, ille in nos bellum movet, viresq; nostras ad Hungariæ defensionem destinandas intra fines nostros pro subditorum nostrorum protectione continere coëgit? Quo factum est ut cum maxima Christiani nominis ignominia hostis voto suo potitus sit, firmissimo illo religionis propugnaculo suæ impiæ ditioni subjiciendo, florentissimo Rege extincto, Christiq; cultoribus à suis ædibus profligatis, tot templis prophanatis, fusoq; tot innocentium sanguine, quod certè non absque summo cordis dolore referre cogimur. Et quum his cæterisq; Reipub. calamitatibus atq; infortuniis ille causam dederit, nunc se ea molestè tulisse prædicat: quasi suis verbis majorem, quàm illius operibus propriisq; cujusvis oculis fidem haberi velit. Hoc tamen animo hæc illum scripsisse arbitramur, ut obstrueret ora his, qui ejus literis interceptis, sua opera suoq; consilio Turcas Hungariam tanto impetu invasisse non cessant asseverare. Verùm aliorum verba omittamus, ad ipsiusq; Regis literas tam ficto simulatoq; dolore scriptas veniamus.

* Utraq; editur in S. Rom. Imperii Politicis, quæ cõgessimus.

7. Si Christianæ Religionis periculum timebat; si Rempub. salvam cupiebat; si ferrum, quod in fidei hostes stringendum erat; si vires, quæ in ipsos vertendæ; si consilia ad eos submovendos exercenda in nosmet ipsos converti, si Christianam manum Christianum sanguinem effundere tantopere execrabatur, cur ipsemet novis bellorum tumultibus excitatis, Rempubl. in discrimen adduxit? cur pacatam turbavit? cur armis dominia nostra invasit, à Christianique sanguinis effusione regni sui initium auspicatus est? cur vires & consilia nostra sæpiùs contra communes Religionis nostræ hostes destinata suis machinationibus suisq; conatibus à communi salute prorsus alienis ad subditorũ nostrorum defensionem revocare coëgit? quur toties victus, divina justicia justæ nostræ causæ favente, toties adversam mavult experiri fortunam cum Christiani sanguinis effusione, quàm Christi gloriæ, suoque honori ac dignitati consulere?

8. Hæc tametsi omnibus omninò nota sint, nihil tamen veritus, an vera an falsa loquatur, omnẽ in nos culpam convertere conatur, dum multo sanguine exiguũ terræ spacium nos quærere ait. Exiguo profectò terræ spacio pro tanti Regis redemptione, Burgundiæ videlicet Ducatu, cõtenti fuimus, quẽ etiam nunquam petissemus, ni jus nostrum, quod in eo habemus, prout ex Gallorum Apologiæ Responsione clarè videre licebit, omnibus notũ esset, illiusq; contemptus ignaviæ potiùs, quàm aut Religioni aut liberalitati nobis ascribendus esse videretur. Et licet Rex ipse tum in fœdere, tum etiam extra fœdus, suis propriis verbis ex suomet ore prolatis, sanctoq; jurejurando confirmatis, promiserit sese illum nobis restituere velle, deindeq; à captivitate liberatus in suo regno cõsistens, sæpius & verbis & literis propria etiam manu ad nos scriptis, se omnia in fœdere contenta ex integro implere servareque velle profiteretur, ac demum mutata sententia hujusmodi restitutioni intendere noluerit, nunquam tamen violati fœderis injuriam persequi, ejúsve dominia invadere, novísve simultatibus publicam tranquillitatem turbare voluimus, verùm tum literis tum Nunciis ejus induratum animum sollicitari fecimus, ut promissa observaret: & si non Reipubl. suo tamen honori atq; dignitati consuleret. Ille verò dum mavult Christianam Rempub. in manifesto discrimine adducere, suæq; fidei & jurisjurandi oblivisci, ea, quæ ipse commemorat, mala consequuti sumus: intereaq; quàm falsè apud nos pro Christiana pace amplectenda protestatum fuisse, dicere non veretur, hisq; met verbis utitur, quibus nos sæpe illum hortati sumus, ne fidem jusjurandumq; violaret.

Burgundiæ Ducatus ad Austriacos pertinet.

9. Quod igitur variis dilationibus tẽpus inane consumitur, q Christianorũ agri vastantur, quod urbes diripiuntur, q incendia vagantur, quod cædes cõmittuntur, quod hostiũ fines propagantur, eorumq; vires in dies accrescunt, debet certè hoc Christiana Respub. Regi Francisco, qui in meditullio Christianitatis cõstitutus glorians ac jactãs se ab hoc Christianitatis incẽdio, imminentiq; periculo lõgè abesse, nihil nõ interturbat, nullũ in pace vivere permittit, mittẽda in Turcas arma in suũ caput convertere conatur, Nuncios ad juvandã Remp. destinatos in regno suo detinet, atq; inter suos triũphos Turcarũ in sororii nostri regno irruptionẽ annumerat, sibiq; hoc satis esse credit, si à suis Christianissimus nuncupetur, * sororiiq; nostri sortẽ miserrimam prædicat, qui pro fide, pro religione, pro patria, ac pro Dei gloria Christo Deo Opt. Max. vitam suã devovit, ad fœlicioremq; vocatus, optimi, strenui, atque magnanimi Principis laudẽ apud posteros reliquit. Hæc n. sors cuivis sanæ mentis homini nõ miserrima, sed fœlicissima videri debet: quãto tamẽ ipsiusmet Franci Regis sors miserior sit, viderit ipse. Nos certè nostrã longè magis cum Hungaro, quàm cum Gallo cõmutare vellemus, licet impudenter adeò toties inculcet, sese omnia tentare velle, quibus Christianæ Reip. tranquillitati consuli possit. Si eam salvã cupit, quis eum ad bellum provocat? quis ejus dominia invadit? quis cum eo contendere

Ludovici Ungariæ Regis.

vult?

Sc. Francisců & Henricum quorum utercg; ejus nominis Secundus.

vult? quis talem cuperet movere Camarinam? Si suos * liberos, quos nobis obsides dedit, recuperare optat, cur impositas leges non servat? Si, quod potest, impossibile asserit, cur ipsemet (ut pollicitus est) ad captivitatem non revertitur? Inveniet profectò nos publicæ salutis suæq; dignitatis quàm studiosissimos. Verùm si arma illi continuare liber, erimúsne usq; adeò nostri honoris obliti, ut tantum hostem in gregem nobis commissum debacchari permittamus? Hæc igitur admonitio, hæc protestatio, quam nobis fieri vult, illi certè longè magis conveniret. Veruntamen pudet profectò nos ad has nugas inanesq; fabulas tot verbis respondere.

10. Si procul ab omni periculo distat, si jucunda quiete ac pace intra sui regni fines fruitur, eam certè fœlicitatem nequaquam illi invidemus, imò potiùs ei ex animo gratulamur; magisq; gratularemur, si dum sua ipse fruitur quiete, suos etiam finitimos in pace vivere permitteret, nec tot bellorum semina ubiq; jactaret, nec tot clandestinis conspirationibus omnia niteretur turbare. Hæc licet adeò omnibus nota sint, ut nulla penitus attestatione egere videantur, tamen ad vos scribenda duximus, ne quis existimaret hujusmodi garrulitati fidem aliquam adhibendam esse, néve tot maligna verba ulla ex parte immaculatam famam nostram lædere possent: atq; ut sciatis, per ipsum mer Regem Gallum stetisse, quo minùs institutum iter, de quo superioribus diebus ad vos scripseramus, perficere quiverimus.

11. Speramus tamen, favente Deo Opt. Max. nos ita res nostras disposituros, ut eo etiam reluctante, suisq; conatibus irritis ac superatis, nostro de Republ. bene merendi, de religione purganda & propaganda, studio omninò satisfaciamus. Ad id enim die vigesimo proximi mensis Januarii in hoc nostro Castellæ Regno, in oppido nostro Vallisoleti, quò nunc tendimus, generalem Conventum celebrabimus, ubi tractabitur de mittendo eum ea, qua decet, celeritate ad Germaniam auxilio, quo non modò ipsam defendere, sed hostium conatus infringere, eosque à Christianorum cervicibus submovere valeamus. Hispanorum nanq; animi hac injuria commoti & expergefacti, vires, opes, propriumq; sanguinem jam ultrò offerre cœperunt: nosq; ad hance expeditionem stimulant, pro qua (si expedire videbitur) non regna tantùm ac dominia omnia nostra, sed personam, sanguinem, atq; animam ipsam nostram Christo Deo Opt. Max. nos devovisse profitemur.

12. Si verò intereà Gallorum Regi (Deo inspirante) resipiscere contigerit, ad nostramq; amicitiam redire voluerit, nos certè omne illius commodum, honorem, atq; dignitatem ex animo promovere curabimus, illiq; injuriam hanc libenter condonabimus, atq; de jure proprio illi cedere parati erimus, ut sedatis contentionibus, communibus auspiciis hostes profligare, illosq; à suis sedibus submovere, vel (si Deus concesserit) in ovile Christi redigere faciliùs valeamus.

13. Latere vos minimè arbitramur, Amice & consanguinei charissimi, perniciosissimas Gallorum artes, qui, quò suum negocium agant, discordias seminare non cessant. Vestrûm nunc erit, eam ipsorum verbis fidem præstare, ut intelligant tantorum Principum animos sese frustrà sollicitare.

Datum in civitate nostra Granatæ, die penultima Novembris, anno Domini M.D.XXVI. Regni nostri Romani octavo.

Anno Christi 1530.

CAROLI V. IMPER. AUG.

IVRAMENTVM ANTE IMPOSITAM SIBI CORO- nam Romanam Bononiæ præstitum.

EGO CAROLUS Romanorum Rex, & brevi Dei gratia futurus Imperator Cæsar; per Deum Divumq; Petrum promitto, polliceor, testificor atq; juro, me in posterum pro viribus, ingenio & facultatibus meis Pontificiæ dignitatis & Romanæ Ecclesiæ perpetuum fore defensorem, ne ullam Ecclesiasticæ libertati vim illaturum: sed potestatem, jurisdictionem & dominationem ipsius, quoad ejus fieri potest, conservaturum ac protecturum; cujus rei testem voco Deum ipsum & hæc sancta Evangelia.

Anno Christi 1530.

CAROLI V. IMPER. AUG.

PROPOSITIO

In præsentia ejus Majestatis, coram omnibus Electoribus, Principibus & Imperii Ordinibus, in Comitiis Augustanis, die 20. Junii, Anno M D XXX. per Fridericum Palatinum de scripto recitata.

ROMANA Cæsarea Majestas nequaquam dubitat, Majestatis ipsius amicos, agnatos, fratres ac patrueles, Electores, Principes, & omnes sacri Romani Imperii ordines, recenti memoria etiamnum tenere, quod statim post illud tempus, quod Majestas ipsius, Divina providentia & consilio, ad Romani Imperii dignitatem, fastigium & gubernationem, communi Principum Electorum consensu electa, & Aquisgrani inauguratione confirmata sit, conventum ordinum Imperium Worma-

Wormatiæ indixerit, in qno de omnibus sacri Romani Imperii negotiis, summa diligẽtia, cura & studio clementissime consultarit, & necessarias deliberationes instituerit, & quod Cæsarea Majestas in illis ipsis vigentibus Comitiis adhuc agens, aliorum bellis sit impetita & irritata, ita quidem & adeò, ut licet is planè fuerit ipsius animus, & ea vnluntas, in sacri Rom. Imp. finibus diutius permanere & cõmorari: tamen coacta fuerit in Hispanias & pateroa sua regna redire, qnod tamen fecerit & de ipsorũ voluntate, & non prius, quàm Imperii res omnes legitime procurasset, constituto nimitum, ex septemviris, Principibus & aliis Imperii ordinibus, judicio & senatu, & Fratre Ferdinandn, velut altero se, Legato sibi designatn per suam absentiam.

2. Qni Legati & Consiliarii, intereà dum abesset, plenam habuerint potestatem omnia statuendi, definiendi & agendi, quæ Imperii Romani necessitas, & alia imminentia pericula postulare & requirere videreotur, nnn secus ac si Majestatis ipsius præsens, & propria persona rebus ageodis interesset.

3. Per quam quidem Majest. ipsius absentiam, Frater ejus Ferdinandus, Commissarii & Oratores, in Imperii administratione, omnia, quæ pto conditione rei, post celebrata Wurmatiæ Comitia, neceffaria, & edicto in illis promulgato non adversari visa fuerint, tali studio, tantaque cura, solicitudine & diligentia fecerint, ut majori facere nnn potuerint, ita quidem, ut, quod ad eonservandam per Imperium commnnem pacem atq; concordiam, & rectè administrandam justiciam prodesset, nihil in se desiderari passi fuerint. Ob quam etiam causam Cæs. Majest. tranquilliori animn Germaniam deseruit, & in Hispanias ac paterna sua regna est profectus.

4. Interea verò dum in Hispania ageret, Majest. ipsius audivit, non solùm magnas esse per Romanorum Imperium simnltares atq; dissidia religionis: verum etiam Turcicum Tyrannum, Christiani nominis ac orthodoxæ fidei infestissimum hostem, magno exercitu collecto, nonnullis Christianis finibus, ac præcipuè regno Ungarico, vim & bellum inferre decrevisse, ejusq; rei jam initium feeisse, ac superatis ibi, & io potestatem suam redactis, aliquot propugnaculis, castellis & arcibus, liberum aditum in Germaniam sibi patefecisse.

5. Ob eas etiam impendentes calamitates, Regem Ludnvicum Majestatis ipsius fratrem & affinem, ac nationis illius Proceres, insigni legatione ad Majestatis ipsius, per Romannrum Imperii fines designatum legatum, Commissarios & Oratores, tempore Comitiorum Norinbergensium, missum, opem & auxilium Imperii sollicitasse, impendentium periculorum & cladium, à Turca, post superatum Belgradum, & alia nationis Hungaricæ propugnacula, capita, acceptarum, commemoratione addita, eas, quibus nunc ipsi præmerentur calamitatibus & miseriis, omnibus Imperii ordinibus & Christianæ Ecclesiæ membris communes, & ingentia illa pericula brevi nmnes oppressura esse, affirmantes, ac nisi continenti & durabili belli apparatu & exercitu Hungari instruerentur, ipsos elidendis hostibus conatibus nequaquam pares futuros, inferentes.

6. Si verò in rempore ipsis succurratur, eos, non tantum vim omnem hnstilem depellere: verùm etiam sua se posse recuperare, bonam spem concipere, aliorum auxilio si destituantur, ipsos Turcicæ Tyrannidi subjngatum iri, atq; hac ratione futurum, ut & aliis gentibus finitimis, opem ferre non possint, & contra Christianos bellum gerere, ac inimice agere cogantur, ut Legatorum illorum oratio fusius nmnia tractavit & commemotavit, de duorum imperiorum, Constantinopolitani & Tragsentiu, Dalmatiæ & maximæ partis Croatiæ, aliorumq; multorum regnorum, natinnum, urbium, castellorum & arcium, amissione & depopulatione, verba faciens, qnod scilicet Turcicus Tyrannus, paucorum annorum spatio, Imperium suum ita extendisset & amplificasset, ut, multis ditionibus non ounumeratis, duo jam subjugarit Imperia ac viginti possederit Regna, quorum incolæ nmnes tristissima servitute premerentur, & Tyrannidi Turcicæ subjecti miserabilem vitam agerent.

7. Iis verò Legationis Hungaricæ tristissimis quetelis, & non longe post, ad multas alias gentes inundaturis calamitatibus, Cæsar. Majest. ita commotam fuisse, ut quo celerius & commodius auxilia mitterentur, totam illam pecuniæ summam, quam ei, inangurationis causa, Romam proficiscenti, omnes Imperii ordines commuoi coosensu, io Comitiis Wormatiæ celebratis, pendere promisissent, ad sublevandas Hungerorum calamitates, & elidendos hostiles conatus, in bellum illud converti & erogari clementissime mandarit. Cum verò auxilia illa nec in tempore, nec commode missa & administrata fuerint, Turcicum Tyrannum post superatum Belgradum, alios quoq; portus, urbes, arces, & propugnacula, magna cum clade & calamitate Christianorum, cepisse, ac paulò post Rhodum etiam invasisse, ac difficili obsidione, longoq; bello defatigatam subegisse, quæ hactenus velut altera arx Christianotum fuerit & propugnaculum.

8. Deinde ipsum insatiabili regnandi libidine ardentem, Hungarico regno vicissim bellum intulisse, ac multis arcibus, portubus, oppidis & castellis superatis & captis Ludnvici Regis exercitum Turcicæ Tyrannidi & armis violentis resistere voleutem profligasse, ac Regem ipsum contrucidasse, ac deinde, victoria parta, longius progressum, omnia propugnacula, nppida & castella inter Savum & Dravum flumina vi cepisse, ac Buda Ungariæ metropoli capta, multisq; aliis locis & urbibus subjugatis & captis, nmnia diripuisse ac incendisse, multis Christianis trucidatis, ac reliquis, cum magna auri & argenti vi, in tristissimam servitutem abdnctis.

9. Nec trophæis & spoliis reportatis odii crudelitatem placatam in eo esse: se victotiis tantis auctum, Christianarum nanonum populandarum, & pii sanguinis fundendi sitientiorem evasisse, ac truculeotiori animi conatibus, & cogitationibus in Germanicæ nationis interitum defixis, in Illyricum,

cum, Cæs. Majest. Regnum & Principatum, impetum fecisse, ac cum supra modum omnem ibi grassatus esse, cædibus, incendiis, rapinis, devastationibus agrorum, abduxisse illinc, utriusque generis, triginta hominum millia in miserabilem servitutem, & eos, qui fortè per impedimenta sequi non poterant, contrucidasse.

10. Deinde proxime superiori M. D. XXIX. anno, cum innumerabili exercitu (qualis à tempore Attilæ, qui flagellum Dei dictus sit, non fuerit numeratus) in Ungariam progressum, ea vicissim subjugata, Austriam penetrasse, ac ejus loci Metropolim obsedisse Viennam, rapinis omnia expilasse, & longè lateq; populatum esse agros, prope ad Lyncium & Anisum flumina usque, nec ullum inhumanitatis genus prætermisisse, nulla nec ætatis nec sexus habita ratione, disfectis ac in frustra concisis pueris infantibus, ac honestis matronis ac puellis nefariè stupratis & more pecudum cum ingentibus spoliis, abactis.

11. Itaq; nisi tunc temporis hostis obsidionem solvisset, Cæs. Majest. planè constitutum habuisse, omnibus rebus aliis neglectis & posthabitis, illò proficisci cum copiis, & omne suum robur eò convertere. Datis etiam literis, tùm ad Ferdinandum Regem fratrem, tum ad Proceres atque belli duces Viennæ circumsessos, ut suum adventum prorsus expectarent, & fortiter agerent hortatam esse. Cum autem pedem ille referret, mutasse consilium, & multis de causis optimum judicasse, ut rebus per Italiam pacatis Bononiam proficisceretur, & cum Pontifice, de summa Reipublicæ constituenda, deque Religione & fide Christiana, matura consilia caperet. Quæ omnia in literis indictionis fusius tractata sunt & commemorata.

12. Cum etiam Imperator invictissimus intelligeret, summam necessitatem, & præcipuè hæreditarii & immanis Turcici hostis rabiem atq; furorem, & Christianæ fidei dissidia requirere & flagitare, ut ejusmodi conventus indiceretur, ac optimum etiam judicaret, ut statim post acceptum Bononiæ diadema (quo sine ullis impedimentis, ut omnibus cōstat, etiam Romæ insignin potuisset) Neapolim proficisceretur, quod regni illius status & conditio tum inprimis requirerent: tamen majestatē ipsius, commodo privato postposito, cogitationem omnem ad communem Christianæ Reipub. utilitatem contulisse, cùm ut animum suum erga Germanicam nationem omnes cognoscerent, tùm ut primo quoq; tempore huic conventui adesset.

13. Jam verò licet hostis, Divina providentia, forti propugnatorum manu ac veteranorum militum egregia virtute repulsus, Viennam capere non potuerit, tamen ingens damnum esse datum toti provinciæ & aliis finitimis locis, quod vix longo temporis spacio, vicissim sarciri possit.

14. Et licet tum temporis exercitum ille reduxerit, præsidia tamen atq; Duces reliquisse ad fines, qui, ex eo tempore, non modo Ungariam & Croatiam: verumetiam Austriam, Stiriam & alia finitima loca assiduis irruptionibus, excursionibus & depopulationibus graviter labefactarint & continenter devastarint. Et quandoquidem fines nunc habeat multis in locis conjunctos nostris finibus, dubium non esse, quin ad proximam occasionem, multo sit majori cum manu reversurus, ut sine intermissione, omnes Christiani nominis professores, ad internecionem disperdat ac funditus eradicet, præsertim in Germania. Atq; ante & post expugnatam & captam Constantinopolim, usq; ad hæc, cum magna Christianarum nationum, urbium, castellorum, & locorum devastatione & excisione, illatas Austriæ clades, quam multa nobis ademerit, quantum Christiani sanguinis hauserit, & quantas in angustias orbem hunc nostrum adegerit, supra est commemoratum, ac cum omnibus notum sit, deploratione potius & querimonia, quàm ulla opus est explicatione prolixiori.

15. Quæ immanissimorum latronum crudelia facta, tanta Christianorum populorum & nationum clade, tantaque sanguinis effusione perpetrata, omnium & singulorum piorum animos verè ac vehementer afficere, & rerum prætteritarum exemplis ita commovere debebant, ut certò statuerent, quòd si jam rursus ut antehac, remisse, lentè & cunctanter agetur, neque majoribus quàm huc usque, copiis atque viribus, obviam ibitur illius furori, assiduis irruptionibus & hostilibus conatibus, non esse, quod deinceps ullam salutem sibi polliceantur: sed fore, ut alia, post aliam, provincia amissa, tandem & brevi quidem, in ipsius potestatem redigantur omnes, exstirpentur ac funditus deleantur.

16. His quidem de rebus, & aliis Sacri Imperii gravaminibus, & præsertim de assiduis Turcici Tyranni eruptionibus impediendis, & elidendis hostilibus conatibus, per suam absentiam, crebros fuisse cōventus ordinum habitos, quibus etiam ipse optaverit coràm interesse: Verùm id sibi per suos adversarios & bella non fuisse integrum, sicut & literis & legationibus, in omnibus Imperii Comitiis, & aliis etiam conventibus demonstrarit, & de absentia se excusarit.

17. Cum quibus quidem adversariis Majest. ipsius, cum propter Imperii & Christianæ Reipub. utilitatem, tùm ut Turcica gravamina commodius levari, averti, componi & tolli possent, nunc transegerit & pactus sit, ac omnibus suis privatis injuriis & offensionibus, ubi primùm licuit, Reipublicæ condonatis, pacem cum hoste fecerit, publicæ pacis ac concordiæ causa, ac Turcicis devastationibus & aliis Sacri Imperii gravaminibus exploratis & diligenter pensitans, suum in Germaniam reditum, longius differre noluisse.

18. Igitur relictis Hispaniarum regnis & populis florentissimis, non absque magno discrimine in Italiam trajecisse, & quod ibi reliquum fuerit hostium, atq; adeò totam Italiam pacasse. Quæ quidem res impedimento sibi fuerint, quominus ad constitutum diem hîc adesset, id quod antea quoq; literis consignatum, Electoribus, Principibus & aliis Imperii ordinibus huc cognoscendum misit.

19. Cum

19. Cum verò Cæs. Majest. intelligat, in multis hactenus celebratis Comitiis, quædam de durabili & perpetuo belli apparatu consignata, & ad omnes Imperii ordines dimissa esse, ut de iis diligentiores cogitationes susciperent, & cum subditis suis deliberarent, quò, de ejusmodi durabili auxilio, aliquid certè in aliis Comitiis decerni posset: tamen iis nihil actum, sed nonnunquam subitaria tantum auxilia decreta & missa esse, quæ Majest. ipsius sumptibus ac pecunia, ab Imperii ordinibus, ei Romam, inaugurationis gratia, proficiscenti, numeranda militarint, atque hæc omnia, propria utilitate posthabita, propter Imperii & Christianæ Reipub. utilitatem, in bellum, contra Turcam gerendum, ut supra etiam dictum est, clementissime erogasse & impendisse.

20. Cum autem hic articulus, de durabili belli contra Turcam apparatu, omnium primus sit ac maximus, & ejusmodi planè, cujus non tantum Imperii, verùm etiam totius Christianæ Reipub. intersit, ac dilatæ, de hac re, deliberationes in omnium oculis positæ sint, ac in posterum etiam magna incommoda & damna præbituræ & daturæ videantur, considerando nimirum, quod gravia & impendentia pericula hoc ipsum requirant & flagitent, cum Christiani sanguinis sitientissimus hostis, de furore & rabie in Christianos concepta, nihil remittat, sed indies majora incommoda & detrimenta Christianæ Reipub. inferat, ac eò spectet, ut in suam servitutem omnes redigat, imò ut extra naturæ fines exterminet: Cæs. Majestatem clementissimè inquirere, & mirum in modum rogare Electores, Principes & omnes alios Imperii ordines, ut nulla interposita mora, de perpetuis & durabilibus contra Turcam auxiliis decernendis, diligenter deliberent, & ut vel conditionibus supra propositis, vel alia via, res transigatur & componatur, summo studio provideat, easque rationes ineant, ne videlicet ullo tempore desit pecunia, apparatus, copiæ, vires, atq; hac ratione propositum & consilium immanissimi hostis, de Christianis crudelissimè persequendis & subjugandis, impediatur, ac Christiana Respub. defendi, immanissimo hosti bellum inferri, & amissa regna, ditiones, urbes, castella & arces non solum recuperari, verùm etiam ipsi sua possint eripi atque auferri, atq; ita crudeliss. hostis, offensionum & injuriarum tam atrocium & multiplicium justissimam talionem sentiat. Ad quam quidem rem perficiendam, auxilia conferre, Pontificem Max. Cæs. Majest. prolixe & liberaliter pollicitum esse, ita ut quantum facultatibus & opibus possit, illud omne, ad avertenda imminentia pericula, sit erogaturus.

21. Adhæc Cæsaream Majestatem quoque tametsi pecuniam ei promissam, inaugurationis causa, totum in hunc usum concesserit, licet sumptus in hac solenni coronatione solus omnem fecerit, etsi præterea multam auri, argentiq; vim dependerit: tamen in hoc opere tam sancto ac necessario, cum omnibus suis regnis atque subditis, quod Christiano Cæsare dignum, & in ejusmodi casu necessarium sit, facturam esse: ita ut omnes reipsa intelligant, videant & experiantur, Majestatem ipsius, quantum opera, consilio & auxilio potuerit abundè præstitisse. Idem quoque à fratre Ferdinando, Ungariæ & Bohemiæ Rege, expectandum esse, qui jam orbis Christiani, Germaniæ præsertim, velut propugnaculum quoddam objectum furori Turcico, procul dubio, quantum opibus, facultatibus, opera & studio, cum omnibus suis regnis, ditionibus & subditis possit, indefessè sit facturus, & ut antehac fecerit, eaq; omnia feliciter cessisse & bonum eventum sortita esse.

22. Insuper Cæsar. Majestatem bona spe teneri, omnes alios etiam Christiani nominis Reges, Principes, atq; Dynastas, in hoc pio, Christiano & necessario opere, non esse defuturos auxilio, sed omnia facturos ex officio, quorum nonnullis jam eo nomine scripserit, & alios etiam sit interpellatura.

ALTERA PROPOSITIONIS PARS DE CAUSA RELIGIONIS AGENS.

23. Porrò, ad religionem quod attinet, inde statim à suscepta Imperii administratione, magno sanè cum animi dolore Cæsar. Majest. audisse, dissidium illud excitatum & distractiones Ecclesiarum maximas, in nonnullis Germaniæ locis ortas esse. Igitur se, ut Romanum Imperatorem, supremum advocatum, & orthodoxæ fidei, Christianæ religionis, & Ecclesiæ Catholicæ defensorē vigilem & strenuū, ut medicinā in tempore faceret, pro officii sui ratione omniū Imperii ordinum cōventum Wormatiæ indixisse, ibiq; de avertēdis his malis, sanandis Ecclesiæ vulneribus, & tollendis ex ea dissidiis ac schismatibus, ne altius insiderent ea hominum pectoribus, & radices firmiores agerent, deliberationes accuratas ac diligentes instituisse, ac re diu multumq; deliberata & benè pensitata communi Electorum, Principum, ac reliquorum Imperii statuum decretum, componendum ejusmodi distractionibus, & reconciliandis animis, per idoneum fecisse ac promulgasse, cui si obtemperatum esset, non fuisse tot incommodis & malis patefactam viam, neq; tam diversas, & discrepantes sententias in Ecclesiam irrepsisse.

24. Sed paulò post, se reipsa expertum esse, multos posthabitis ac neglectis tam diligentibus deliberationibus & clementibus actionibus, alias rationes & vias priori actioni multis contrarias excogitasse & proposuisse, ex qua re non tantum existimationis & authoritatis suæ sit secuta imminutio & contemptus, verumetiam Dei Opt. Max. voluntatem, legitimum magistratum in verbo ejus, non tantum instituentem, verùm etiam honore afficere jubentem, pertinaciter fuisse rejectam, & contemptam, id quod non tantum in summam omnium Imperii ordinum contumeliam cesserit, eisq; maximo fuerit deornamento: verùm etiam tot rapinis, incendiis, bellis, devastationibus & nulli non calamita-

lamitatum generi, deinde præbuerit occasionem commodam, & magnam aperuerit fenestram, quo quidem in numero, popularis illa seditio, & Anabaptistarum secta principem obtinuerint locum, nec etiamnum ullus earum appareat finis, sed, ut ex multis circumstantiis colligi possit & animadverti, graviora instent & paulò post secutura sint mala.

25. Cum igitur magno sanè cum animi dolore audierit & intellexerit, dissidium hoc indies augeri & latius propagari, majoresque vires sumere, nec tam diligentibus deliberationibus, maturis consiliis & variis actionibus hucusque effectum esse quicquam, se existimasse, ad legitimam causæ cognitionem, dissidium tollendum & animos reconciliandos, suam præsentiam multum habituram momenti. Igitur pro naturæ suæ bonitate & innata mansuetudine, hoc quicquid sit futurum oneris & molestiæ suscepisse, ac tam longum & periculosum iter emensum esse, ut juxta literas indictionis, quàm primum de rei summa cognosceret, bona spe concepta, hoc suum consilium plerisque probatum iri, & ad concordiam Ecclesiæ, & Reipub. salutem ac utilem pacem omnes pellecturum & invitaturum esse, ut hoc facilius res ipsa cognota & agenda suscipi possit, animi distracti rursum coalescant, & pristina ubique locorum restituatur pax atque concordia, ac denique Cæs. Majest. Juvandæ Reipub. & propagandæ gloriæ Dei avidissima, in bono necessarioque proposito constanter pergere, & fideliter perseverare queat, possintque de aliis etiam rebus, omnibus & singulis profuturis, utiles instituti deliberationes.

26. His rebus omnibus consideratis; Cæs. M. totius negocii seriã suscipere tractationẽ & actionẽ decrevisse, ut non tantum de perniciosis ac crudelibus Turcarum in Christianas regiones irruptionibus avertendis, frangendis, debilitandis & imminuendis hostis immanissimi viribus, ac impediendis versutis consiliis: verùm etiam de dirimendis Ecclesiæ contentionibus, ac sopiendis tollendisque dissidiis ageretur. Igitur Cæsar. Majestat. amantet, clementer & seriò petere Electores, Principes ac omnes Imperii status, ut, quid hac de re cujusque animi & sententiæ sit, latino & germanico scripto comprehensum, in medium proponant, quo, juxta literas Indictionis, eò commodius & celerius, res ipsa intelligi definirique possit.

27. De abusibus etiam tollendis ineantur rationes, & quales Ecclesiastici erga Politicos, Politici verò Principes vicissim erga Ecclesiasticos sese gerere debeant, concludatur, quæq; singuli habeant gravamina, indicetur, ut pristina pax & concordia Ecclesiæ & Reipubl. eò citiùs & facilius restitui queat.

Anno Christi 1530.

CAROLI V. IMPER. AUG. RESOLUTIO

Per Archiepiscopum Moguntinum data ad Orationem Pontificii Legati in Comitiis Augustanis 24. Junii.

Religionis dissidium.

REVERENDISSIME Domine: Invictissimus Imperator CAROLUS Semper-Augustus; Serenissimus Ungariæ & Bohemiæ Rex FERDINANDUS; Illustrissimi Electores & Principes præsentes, absentium Legati, & omnes sacri Romani Imperii Ordines, Dignitatis Vestræ orationem gravem, piam, Christianam, & hisce temporibus, si ullis aliis, maximè necessariam, attentè audiverunt, & diligenter consideràrunt. Cùmq; Invictissimus Imperator sciat, se supremum Ecclesiæ Advocatum, & Reipublicæ Christianæ gubernatorem summum in his terris à Deo constitutum & datum esse, sui quoq; officii esse arbitratur, omnia persequi & tentare, quæ ad tollendas Ecclesiæ discordias, componenda Doctorum dissidia, & pristinam pacem restituendam facere & prodesse videntur.

Turcicum bellum.

2. Deinde cùm multos nunc annos, Diabolicam rabiem & lupinam immanissimi Tyranni Turcici sævitiam, maximo cum dolore, sit expertus, extremæ necessitatis rationem habendam esse ducens, imposterum omnes suas vires, omnem auri argentique vim, in bellum contra Turcam gerendum conferre & erogare decrevit, ut pericula Germanicæ Nationi imminentia, & vulnera in Germanicum sanguinem casura, avertat ac prohibeat; & quæ hostis ille efferatissimus Romano Imperio ademit, vicissim recuperet & subjuget. Cujus Majestati Serenissimus Ungariæ & Bohemiæ Rex FERDINANDUS, aliique Romani Imperii Electores, Principes, Comites, Prælati & Ordines, ut curarum, ita laborum quoque socii, sese fideliter sunt adjuncturi, omnes labores & molestias exhaurient; sumptus, quos debent, facient; omnesq;, si ita postulaverit, Regnorum ac dinionum suarum opes, seq; ipsos pro defendenda ac tutanda Christiana religione, & ex Imperii finibus hoste truculentissimo abigendo exponent, talesque omninò sese exhibebunt, ut consilia & facta sua in primis Deo, deinde & Beatissimo Patri nostro Papæ Clementi Septimo, ovium Christi Pastori, & Petri successori probare, & coram hominibus etiam officio suo satisfacere possint.

Albertus Cardinalis Mogunt. &c. S. Rom. Imperii Archicancellarius.

CAROLI V. IMPER. AUG. DELIBERATIO

Anno Christi 1530.

DE MEDIIS CONCORDIAE ET PACIS, INTER utramq; partem usque ad futurum Concilium servandis, per Georgium Truccesium & Cancellarium Badensem Doctorem Vehum proposita in Comitiis Augustanis, 8. Septembr.

I.

PRIMÒ, ut articuli, de quibus convenit, peculiari tractatu consignentur & conscribantur.

II.

Secundò, ut articuli, de quibus vel omninò, vel aliqua tantùm ex parte nondum convenit, pari diligentia conscripti & Recessui inserti, ad futuri Concilii autoritatem indecisi rejiciantur, quod de iis judicandi, decernendi & definiendi potestatem habeat. Ut autem, quod proponimus, commodiùs fieri possit, quatuordecim eruditione præstantes viros ad eam rem deligendos arbitramur.

III.

Tertiò, ut Monasteriis nondum abolitis, destructis ac demolitis usitatæ cæremoniæ & Regulæ sequendæ ac observandæ relinquantur, neq; adusq; Concilii futuri tempus, aliquid sacrorum bonorum vendatur, aut in alium usum profanum conferatur.

2. Vacua verò Monasteria, eorumq; reditus, sequestri à Cæsarea Majestate delecti & constituti, debita fide atq; diligentia administrent, usque ad legitimum Concilium, cui administrationis suæ reddere teneantur, salvo tamen jure patronatus, Electoribus, Principibus, aliisq; Collatoribus commisso, ac à Patribus tanquam per manus tradito & accepto.

3. Deinde personæ, quæ ordinem & professionem suam deseruerunt, rursus restituantur, iisq; de necessariis vitæ subsidiis ad Cōcilium usq; prospiciatur, & opera detur, ne quid ad benè beateq; vivendum necessariom ipsis desit.

4. Quòd si qui Abbas aut Prælatus cum suis Fratribus ex Monasterio ejectus, & in exilium pulsus, restitui, ac in Monasterio vivere, quàm exulare maluerit, ne scilicet aliis Fratribus gravis sit & molestus, qui propter ejusmodi exules majores sumptus sustinere & facere coguntur: quò minus ad suam professionem & ordinem redeat, non prohibeatur. Reditus tamen non ipse, sed alii ad hoc delecti, intereà temporis administrent ea diligentia & fide, ut Monachi & Moniales rerum necessariarum subsidia & adminicula ex iis habere possint.

IV.

Quartò, ad Missas quod attinet, vestibus, cantionibus, aliisq; cæremoniis solitis & hactenus usitatis, ac Canone utroq; lecto, in posterum etiam fiant ac celebrentur. Ea verò quæ in disputationem cadere possunt, ad Concilii autoritatem indecisa rejiciantur atq; reserventur.

V.

Quintò, quod ad Sacramentum Altaris, sub utraq; specie laicis etiam exhibendum, & Sacerdotum conjugia attinet, in eo Electores, Principes, & cæteri in causa Religionis his conjuncti Ordines ita sese gerant, exhibeantq; ut conscientiam salvā & puram retinere, & Cæsareæ Majestati atq; Concilio, præcipuè verò Deo rationem probabilem reddere & exponere possint. Quòd si in Concilio compertum fuerit, ipsos in officio non mansisse, atq; adeò aliquid contra conscientiam admisisse, Cæsareæ Majestatis judicio atque censuræ, ut obœdientes Principes decet, sese subjectissimè submittere non graventur.

VI.

Sextò, ne conservandæ publicæ tranquillitatis, & pacis atque concordiæ alendæ & stabiliendæ [illegible] in iis, quæ pertinent ad fidem, religionem & Dei cultum, ab Illustrissimo Saxoniæ Electore, & aliis in causa Religionis conjunctis Principibus atq; Ordinibus aliquid immutetur seu innovetur, donec Concilium legitimum, generale atq; Christianum hac de re deliberaverit, & certi aliquid definiverit atq; constituerit.

VII.

Septimò, ne Illustrissimus Dux Elector Saxoniæ, cæteriq; Principes atq; Ordines, alios, quàm suos subditos, in fidem, tutelam ac defensionem suam recipiant.

VIII.

Ultimò, ut commemorati Electores, Principes atq; Ordines, cum aliis Electoribus, Principibus atq; Ordinibus, Cæsareæ Majestati debitam obœdientiam ac reverentiam in hisce Comitiorum negociis præstent, quorum, ut & aliorum, expressa debet fieri mentio.

Anno Christi 1530.

CAROLI V. IMPER. AUG.
SENTENTIA

*Pro * Decreto Religionis recipiendo, Principibus atq; Ordinibus Protestantibus data per Electorem Brandeburgicum, 24. Septembr.*

* Quod habes tom. 3. hujus collectionis, fol. 515.

QUOD adeò confidenter affirment, suam doctrinam esse piam atq; sinceram, Cæsaream Majestatem non satis mirari posse, cùm non solùm confutata jam sit autoritate Scripturæ, verùm etiam superioribus omnibus Conciliis, & ante multam ætatem, condemnata.

2. Quò magis etiam mirari, quòd sibi reliquisq; Principibus errorem & falsam religionem attribuant. Etenim si vera sint, quæ dicant, jam & suos, & reliquorum etiam Principum, & ipsiusmet Saxonis Parentes atq; majores, qui religionem illam servarint & propagarint, habendus esse pro hæreticis. Itaq; persuaderi sibi non posse, nec etiam fateri se, quod dicant, ipsorum videlicet doctrinam insistere testimonio verbi Divini.

3. Cùm autem singulari quadam clementia, studioq; pacis, Decretum jusserit ad hunc modũ conscribi, in eoq; plus æquo sese demiserit; idcircò postulare, ut sicut reliqui Principes, ita ipsi quoque illud recipiant, & secum perpendant, quantis malis occasionem sint præbituri, nisi faciant. Cujus quidem rei culpam Deo sint aliquando reddituri.

4. Nullis etiam scriptis hoc esse proditum, ut spoliare quem liceat, & postea sic excusare, quasi fas non sit, eum, qui damno est affectus, restituere.

5. Quod ad scriptum attinet, oppositum Confutationi, jam antea demonstrasse, nullam se disputationem ampliorem religionis velle permittere; quandoquidem hoc neq; liceat, neq; sui sit officii; hac nimirum de causa illud repudiasse.

6. Nisi enim Decretum hoc admittant, & ratum habeant, capiendũ sibi esse consilium ex tempore, & faciundum in eo, quod suam personam atq; munus deceat.

EJUSDEM

Repetita sententia ad Principum atq; Civitatum Protestantium replicationem, per eundem Electorem Brandeburgicum proposita.

SAcra Cæsarea Majestas post multam deliberationem vobis respondet: non se fateri neq; credere, quod de sua religione jactant: se quoq; de sua salute & conscientia solicitum esse, & à veteri perq; manus tradita religione multò minùs, quàm ipsi, discessurum.

2. In Decreto autem jam facto nihil posse mutari: si quidem illud admittant, rectè; sin minùs, causam sibi præberi, ut cum reliquis aliud faciat Decretum, & rationem ineat, quemadmodùm & hæ sectæ nuper natæ funditùs extirpentur, & pax Germaniæ concilietur, & verus Ecclesiæ religio, fides atq; ritus valeant. quæ quidem res ad suam curam, officiumq; propriè pertineat. Nisi enim obtemperent, nunciaturum se omnia Pontifici Maximo, cæterisq; Regibus, & illorum in ea re usurum esse tum consilio, tum adjumento.

3. Ad illud, quòd nemini se dedisse causam offensionis dicant, non esse nihil, quod objici possit. Nam ipsorum Ecclesiæ Ministros magnum attulisse momentum ad seditionem atq; bellum illud horribile rusticorum, quo propè ad centum hominum millia perierint; & in Pontificis atq; sui & reliquorum Ordinum cœtu meliam, ludibrium atq; contemptum, multa per ipsorum fines atq; ditionem esse facta. Non igitur ipsos tam vacare culpa, quàm præ se ferant.

4. Principes etiam atq; Ordines, nulla privata cupiditate, verùm ex officio suam operam sibi devovisse, præsertim cùm ipsi nullam concordiæ viam admittant. Quàm autem hæc defectio sit honesta, quamque deceat istos, qui Decretum Wormatiense laudarunt olim & approbarunt, non esse obscurum.

5. Postremò, velle etiam atq; mandare, ut Abbates, Monachos & alios Ordinis Ecclesiastici, quos ejecerint, in integrum restituant. Nam audire se quotidianos illorum gemitus, & de restitutione quotidiè solicitari.

Anno Christi 1530.

CAROLI V. IMPER. AUG.
SENTENTIA

De Confessione Suevica, in Ordinum consessu data Argentinensium & a Sociorum Legatis, 17. Octobr.

a Constantiensiũ, Memmingensium & Lindaviensium.

QUANDOQUIDEM in religione diversum à reliquis omnibus opinionem profiteantur, & gravissimum illum errorem de Sacramento Eucharistiæ probent, statuas etiam è templis ejecerint, & Missam abrogarint, & Collegia Cæsarum atque Regum liberalitate olim constructa subverterint, & varias quoque Sectas foveant, inque vulgus per Germaniam disseminent, editis libellis, qui passim circumferuntur: idcircò ab ipsis denuò se postulare, ut ad sanitatem redeant, & priscam religionem recipiant: alioquin non se prætermissurum esse, quod sui muneris ratio postulet.

EJUSDEM

Repetita sententia, die 20. Octobris data.

Exemplum a Confutationis ipsis dari nō posse. Nam & Saxoniæ Principi gravibus de causis b hoc denegatum; & omnem de fide disputationem esse prohibitam. Si vero conciliationi studeant, & cum Ecclesia redire velint in gratiam, non recusare, quò minùs repetatur semel atque iterum Confutationis recitatio. Mandare autem, ut idem doctrinæ genus, quod reliqui omnes Principes atq; Ordines, profiteantur, & adversus Turcam auxilia conferant. Nisi enim à sua protervia desistant, acturum se de consilio Pontificis & aliorum Regum, ut se deceat.

a Qu Faber & ke ius Cōfessionem Argentinensem sive Suevicā, cujus Bucerus auctor, confutaverant.
b se. exemplū Confutationis ad Apologiam.

CAROLI V. IMPER. AUG.

RESCRIPTUM

Anno Christi 1530.

Ad Protestantium Principum atque Ordinum Articulos de Pace publica, Cæs. Majestati exhibitos, die Martini, qui fuit 11. Novembris, in Palatio Imperatoris, per Alexandrum Schuetisium Cæs. Majest. Secretarium, Frederico Palatino, D. Balthasaro Episcopo Constantiensi, & D. Johanne Reunero præsentibus, recitatum.

AD primum articulum, in quo Imperatorem publica pace & facto decreto, sicut olim piæ memoriæ Cæsarem MAXIMILIANUM, comprehendi debere perperàm statuerent, Majestatem ejus respondere: Publicam pacem, in qua & ipse comprehēdatur, per Imperium in Comitiis Wormatiensibus constitutam & confirmatam, nondum esse abolitam aut irritam, sed suum vigorem & substantiam etiamnum habere. Igitur minimè videri necessarium de nova pace constituenda novas instituere & suscipere actiones. Nec nunc temporis de alia pace actum esse: sed Majestatem suam omnibus Imperii Ordinibus præcepisse, ut publicam pacem & concordiam, quam hoc Decretum & Mandatum præcipuè spectet, præcipiatque, omnes intereà colerent, nec quisquam contrà faceret. Igitur non esse, quod Majestas sua sibiipsi pacem præcipiat, aut in Decreto facto comprehendatur.

II. Ad alterum articulum, in quo postularent, ne in causas ad religionem spectantes pertraherentur, nec, si minùs eas observarent, Fisco permitteretur adversum ipsos actio, Cæsaream Majestatem respondere, ipsos neque in illa religionis causa comprehendi, neque in eam pertrahi, his de causis, quòd articulus quidem in ea comprehensus claris ac perspicuis verbis dicat & affirmet, ipsos Decretum de religione factum declinare & repudiare.

III. Igitur Cæsaream Majestatem, exclusis ipsis, utpotè Decretum declinantibus & rejicientibus, cum aliis Electoribus, Principibus, atque Imperii Ordinibus fecisse pactum, non quidem ostendendi, sed muniendi sui causa, si qua fortè vis intentabitur iis, qui unà secum eandem profitentur religionem; idque tantùm defensivè, & non offensivè, à Cæsarea Majestate factum esse. Quod autem petant, ne Fisco liceat adversum se experiri, non esse æquum. Hoc enim propriè ad Majestatis suæ pertinere munus, ut jus omnibus administretur: ideòque nolle sibi quicquam in eo præscribi vel derogari.

CAROLI V. IMPERAT. AUG.

EDICTUM

Anno Christi 1532.

De Compositione pacis cum Protestantibus.

ANNO supra millesimum quingentesimum trigesimo secundo, cùm inter CAROLUM V. Imperatorem, & Protestantes ab Alberto Moguntino, & Ludovico Palatino, Pacificatio Suinfurti & Noribergæ institueretur, eidem Johannes Fridericus Dux Saxoniæ, loco parentis Johannis Electoris, unà cum reliquis Principibus, Francisco Lunæburgio & Wolfgango Anhaldino, interfuit.

Tali autem modo eadem concluditur: Ne quis intereà sub prætextu religionis, aut ulla alia de causa, alteri bellum indicet aut inferat, aut etiam spoliando, obsidendo, capiendo, aut insuper arces, urbes, oppida, pagos, villas prædiaq; per insidias occupando, eidē vim faciat, neque hæc facienda aliis suasor impulsorve sit & existat, aut ulla alia ratione unquam damnum det: sed alter alterum vera amicitia & Christiana charitate complectatur. Quæ pax publica ut eò sanctiùs & certiùs conservetur, Imperator ipse promittit, se omnes processus judiciales, in causa religionis per Imperii Fiscalem & alios, contra Electorem Saxoniæ, eique adhærentes, inchoatos, aut deinceps inchoandos, abrogaturum & suspensurum esse, usque ad futurum Concilium: vel si illud minus procedat, usque ad ulteriorem cōsultationem Statuum Imperii. Huic cautioni Cæsareæ eò meliùs ratæhabendæ, in Comitiis Ratisponensibus Calend. Martii institutis, quibus aliàs Imperatori contra Turcam, Austriam infestantem, auxilia decreverant, tandem præter Imperatorem & prædictos Principes, qui præsentes transactioni isti interfuerant, subscribunt mense Julio absentium quoque Legati & Mandatorii, utpote:

Nomine Principum;

Georgii Marchionis Brandenburgensis: Wolffgangus Christophorus à Wisentau, Præfectus in Suabach, & Sebastianus Heller Doctor.

Ernesti Ducis Brunsuicensis & Lunæburgensis; Johannes à Wick Doctor.

Wolffgangi Principis Anhaldini: Item Gebhardi & Alberti Comitum Mansfeldensium; Johannes Ruelius Doctor.

Nomine Civitatum;

Argentinæ; Jacobus Sturmius, & Jacobus Maier.

Noribergæ; Bernhardus Baumgartner, & Leonhardus Schultes. Hiq; cum mandatis Halæ Suevorum, Heilbrunæ, Winshemii, & Wisenburgi.

Lubecæ; Andreas Stolp, cum mandato civitatis Hamburgensis.

Constantiæ: Conradus Zuick, & Sebastianus Geißberg.

Ulmæ; Georgius Besserer Duumvir, & Hieronymus Schleicher, cũ mandato civitatis Isnensis.

Magdeburgæ; Leonhardus Mertz Doctor & Syndicus.

Bremæ; Johannes à Wick Doctor.

Brunsuigæ; Theodoricus Brutenus Secretarius. Et is cum mandatis Civitatum, Goslariæ, Gottingæ & Embecæ.

Northusæ; Benedictus Pauli Doctor.

Eslingæ; Bernhardus MarZbeck.

Reutlingæ; Justus Weys Duumvir.

Memmingæ; Johannes Keller Duumvir.

Lindaviæ; Antonius Hunle.

Biberaci; Christophorus Greter Duumvir.

Kemptensis; Henricus Seltenhan.

Sequitur ipsa cautio seu confirmatio Imperatoris de Pace publica.

Nos CAROLUS, Dei gratia, Imperator semper Augustus, &c. Fatemur, & testatum facimus hisce literis: Quoniam Reverendo in Deo Patri, & Illustribus, Alberto Sacræ Romanæ Ecclesiæ Presbytero Cardinali, Archiepiscopo Moguntino & Magdeburgensi, ac Ludovico Palatino Rheni, Duci Bavariæ, &c. nostris amicis, cognatis & Electoribus, inter Nos & Principem Electorem Saxoniæ, & ejusdem filium, ac Georgium Marggravium Brandeburgensem, &c. & ipsorum conjunctos, Comites & Civitates, in controversia religionis amicabiliter partes suas interponendi & tractandi potestatem benignè concessimus, vigore nostri mandati, & instructionis eis hanc ob causam à nobis exhibitæ, ipsique toties eam rem, primum Suinfordiæ, deinde Noribergæ tentarunt: tandem eò ventũ esse, quòd Nos, ut supremum caput Imperii, prædictis nostris amicis, cognatis & Electoribus Moguntino & Palatino consensimus, ut publicam stabilemque pacem inter Nos & omnes Status Imperii Germanicæ ditionis, Ecclesiasticos & Seculares, faciant usque ad generale, liberum & Christianum Concilium, quemadmodum de eo in Comitijs Norimbergensibus decretum est: aut si hoc non procedat, usque donec universi Status Imperii iterum conscribantur, sicut ea de re paulò post peculiari articulo cavetur.

Ita videlicet, quòd infra hoc tempus Synodi, vel quo Status Imperii, ut dictum est, iterum conveniant, & aliter deliberent, nemo propter religionis, aut ullam aliam causam, alteri bellum inferat, indicat, ipsumve spoliet, capiat, invadat, aut obsideat, neve ad hæc facienda per se vel per aliũ, cuiquam inserviat: arces, urbes, oppida, castella, pagos, villas vel prædia, insidiis occupet, vel contra voluntatem alterius violenter eripiat, dolove malo, incendiis, vel alia ratione alteri damnum det, neque ullis istiusmodi machinationibus, consilio, auxilio, vel alio modo opem ferat, neque eos sciens & intelligens hospitio excipiat, victum, potum, aut receptum præbeat aut toleret, sed unusquisque alterum vera amicitia & Christiano amore complectatur.

Quam pacem publicam jam descriptam, nos Imperator, universis ordinibus Imperii publicamus, annunciamus, & sub expressa gravi & non contemnenda pœna servandam mandamus, volumusque benignè operam dare, ut prædicta Synodus intra dimidium annum indicatur, & posteà intra unum annum inchoetur. Si verò hoc non fiet, tunc iterum communes Status Imperii in locum commodum vocentur & conscribantur, ad deliberandum quid in posterum, tùm de Concilio, tum de aliis rebus necessariis, agendum & statuendum sit.

Nos itaque, ut eò firmiùs & certius talis publica & communis pax prædicta conservetur, clementer consensimus & promisimus, nos curaturos, ut omnes processus judiciales, ad causas religionis seu fidei spectantes, per nostrum Fiscalem & alios contra Electorem Saxoniæ & ipsius conjunctos, qui vel jam essent inchoati, vel deinceps inchoandi, suspendantur usque ad futurum Concilium, vel si id non sit processurum, usque ad altiorem deliberationem prædictorum Statuum Imperii. Et si Elector Saxoniæ, cum suis conjunctis universis aut singulis, ab alio quisquis is sit, in jus vocetur, tunc ipsi, vel sui conjuncti, Nos, si in Imperio Germanicæ nationis tunc temporis erimus, aut nobis absentibus, eum, quem nostro loco cum mandatis in his negotiis constituerimus, requirant, & in quibus graventur, exponant. Eoque casu debemus & volumus Nos, & nobis absentibus Locum nostrum

strum tenens, & Commissarii nostri, qui à nobis ad hoc expressum mandatum habeant, tales processus judiciales inhibere & abrogare, ut suprà dictum est: sicut etiam nos jam ex autoritate & plenitudine Majestatis Cæsareæ, & vera scientia, nunc ut tunc, & tunc ut nunc, eos inhibemus, suspendimus, & abrogamus, vigore & virtute harum literarum.

Et si ultra hoc ab ullo judice aut judicio processum, actitatum, aut ulla lata sententia fuerit, id in universum & sigillatim nullum, irritum, & invalidum esse debet, & eum, eosve, contra quos talis processus instituetur, aut sententia feretur, nequaquàm obliget aut teneat, ullo modo aut ratione; sine dolo malo, &c. & in signum ac testimonium horum, sigillum &c. Ratisbonæ, M. D. XXXII.

CAROLI V. IMPER. AUG.

Anno Christi 1541.

FORMULA

DE INSIGNIBUS SIVE ARMIS GENTILITIIS.

CAROLUS Quintus divina favente clementia Romanorum Imperator Augustus, & Rex Germaniæ, Hispaniarum, utriusque Siciliæ, Hierusalem, Hungariæ, Dalmatiæ, Croatiæ, Insularum Balearium, Sardiniæ, Fortunatarum & Indiarum, ac Terræ firmæ, Maris Oceani, &c. Archidux Austriæ; Dux Burgundiæ, Lothrici, Brabantiæ, Limburgiæ, Lucenburgiæ, Geldriæ, Wirtenbergæ, &c. Comes Habspurgi, Flandriæ, Tyrolis, Arthesiæ, & Burgundiæ; Palatinus Hanoniæ, Hollandiæ, Zelandiæ, Ferreti, Kiburgi, Namurci, & Zutphaniæ; Lantgravius Alsatiæ; Marchio Burgoviæ, & Sacri Romani Imperii, &c. Princeps Sueviæ, &c. Dominus Frisiæ, Molinæ, Salinarum, Tripolis, & Mechliniæ, &c. Nostro & Imperii Sacri fideli dilecto N.N. gratiam nostram Cæsaream & omne bonum.

1. Etsi omnibus & singulis Sacri Romani Imperii subditis & fidelibus ad gratiam propensi sumus, eosque meritis bonoribus & ornamentis honestare consuevimus, Cæsarei tamen est officii, & animi nostri, eos cæteris præferre, qui non solùm fide & observantia erga nos & Sacrum Romanum Imperium, verùm etiam animi moribus clari, & eximiis virtutibus præstantes habiti sunt.

2. Quapropter attendentes in primis egregias animi tui dotes, probatos mores, industriamque & vigilantiam, quam optimorum authorum monumentis in gratiam studiosorum ædendis publico bono impendis. Præterea tuam erga nos & Sacrum Imperium fidem & obsequium, quæ nobis hactenus, præsertim in rebus hanc expeditionem nostram in Galliam concernentibus, tuis labore & industria curandis præstitisti, & etiamnum præstas, haud abs re nostra Cæsarea liberalitate & clementia dignum judicamus, te peculiari ornamento cohonestare, atque unà filios & successores tuos, quò & ipsi nostræ ergà te beneficentiæ participes efficiantur, hujusmodi pariter Cæsareæ gratiæ tecum reddere consortes.

3. Motu itaque proprio, ex certa scientia, animoq; deliberato, tibi præfato N.N. hæc infrà scripta armorum insignia, videlicet scutum azurei seu cœlestini coloris, in cujus medio gallus nigri coloris, extensis alis, exerta lingua, corona aurea coronatus conspicitur. Et supra scutum galeam communem sive clausam, azurei sive cœlestini, & aurei seu crocei, argenteique sive albi colorum redimitam laciniis, in cujus conoe fascia tortili azurei sive cœlestini, & albi seu argentei colorum, galli caput coronatum, ut in scuto, eminet; quemadmodum hic omnia in medio præsentium accuratius depicta sunt, de novo dedimus, concessimus, & elargiti sumus, prout tenore præsentium damus, concedimus & elargimur, volentes & decernentes, quòd tu præfate N. ac filii, hæredes & descendentes mi legitimè nati & nascituri, eorundemque hæredes & successores in infinitum utriusque sexus, ex thoro legitimo seriatim descendentes, prædicta arma & insignia habeatis & deferatis, illisque in omnibus & singulis honestis decentibusque actibus & expeditionibus, tam serio quàm joco, cæterorum armigerorum more, in torneamentis, hastiludiis, bellis, duellis, singulari certamine, & quibuscunq; pugnis, vexillis, tentoriis, annulis, signis, sigillis, signetis, aulæis, tapetis, peristromatibus, monumentis, ædificiis, picturis, sculpturis, sepulchris, clenodiis, & universa supellectili vestra, aliisque in rebus omnibus pro libitu, arbitrio vestro uti frui possitis & debeatis.

4. Aptique sitis & idonei ad ineundas & recipiendas omnes exemptiones, libertates, privilegia, feuda, vacationes à muneribus & oneribus quibuscunque realibus, personalibus, sive mixtis: jura quoque & consuetudines, quibus cæteri ejusmodi armorum ornamentis insigniti gaudent, utuntur & fruuntur, absque alicujus contradictione & impedimento.

5. Quapropter mandamus universis & singulis Principibus, tam Ecclesiasticis quàm Secularibus, Ducibus, Marchionibus, Comitibus, Baronibus, Nobilibus, Militibus, Clientibus, Capitaneis, Præfectis, Procuratoribus, Advocatis, Officialibus, Quæstoribus, Civium Magistris, Judicibus, Consulibus, Armorum regibus, Heroldis, Caduceatoribus, Civibus, Communitatibus, & deniqne omnibus nostris & Imperii Sacri subditis, & fidelibus dilectis, cujuscunque status, gradus, ordinis vel dignitatis fuerint, ut te præfatum N.N. filiosque, hæredes & descendentes tuos antedictos, in perpetuum in hujusmodi armorum fruitione, nec turbent nec impediant, verùm illis liberè & absque ullo impedimento & contradictione uti frui, & in iis permanere sinant & per-

& permittant: quatenus gratiam nostram charam habeant, ac præter nostram & Imperii sacri indignationem gravissimam, pœnam viginti marcharum auri puri cupiant evitare; quarum medietate fisco ærario nostro Imperiali, reliquam vero partem injuriam passi aut passorum usibus, toties quoties contrafactum fuerit, irremissibiliter decernimus applicandam.

Harum testimonio literarum manu nostra subscriptarum, & sigilli nostri Cæsarei appensione munitarum. Datum in oppido nostro. N. Die quarta mensis Octobris, anno Domini millesimo quingentesimo quadragesimo primo, Imperii nostri vigesimo primo, & Regnorum nostrorum vigesimo sexto.

CAROLVS.

V^t. Naves.

Ad mandatum Cæsareæ & Catholicæ Majestatis proprium.

Obernburger sst.

Anno Christi 1545.

CAROLI V. IMPER. AUG.

CONFIRMATIO

ARTICVLORVM LOVANIENSIVM DE FIDE & religione Christiana.

CAROLUS divina favente clementia Romanorū Imperator semper Augustus, rex Germaniæ, Castellæ, Legionis, Arragonum, Navarræ, Neapolis, Siciliæ, Majoricarum insularum, Indiarum, & terræ firmæ maris Oceani. Archidux Austriæ, Dux Burgundiæ, Lotharingiæ, Brabantiæ, Limburgiæ, Luxemburgiæ & Geldriæ. Comes Flandriæ, Arthesii, Burgundiæ Palatinus & Hannoniæ, Hollandiæ, Zelandiæ, Ferretiis, Hagenaldi, Namorci & Zutphaniæ. Princeps Zvveviæ. Marchio sacri Romani Imperii. Dominus Frisiæ, territorii Trajectensis citra & ultra Insulam, Mechliniæ, Salinarum & Groningæ. Et dominator in Asia & in Africa. Universis præsentes literas inspecturis, salutem.

Cum pro nostro erga Deum Optimum Maximum, Christianamque Rempublicam officio, quieteque & tranquillitate subditorum, in nostris inferioribus regionibus consistentium, extirpationi perniciosorum dogmatum, hæresum & errorum, in prætactis regionibus (proh dolor) pullulantiū & grassantium, diligentissime semper invigilaverimus ac incubuerimus. Quod ut commodius faciliusq; fieret, et de noxiis supplicium sumeretur, pleraque salubria ædiderimus, publicaverimusque statuta, frequenterilla innovando, ampliandoque: apposita etiam nonnunquam gravium pœnarum comminatione. Certiores attamen effecti sumus, quod prætactis remedijs non proficientibus, naturæ inimico male suggerente, hæreses antedictæ, iniquaque dogmata, neque extincta aut sedata extant, imo publice & privatim magis atque magis indies gliscunt. Quod quidem evenire maxima ex parte compertum est, ob doctrinarum diversitatem, quam concionatores, & alii ad quorum officium spectat verbum domini ad populum enunciare, spargunt & effundunt. Nonnullis eorundem de literis sacris, uno modo, aliis aliter sentientibus: unde indoctū vulgus persæpe ambiguū, in certū & sæpenumero deceptum fuit. Quibus malis ut obviam eatur, & quantum in nobis est, detur opera, quòd sacrosancta mater nostra Ecclesia (quam putam & immaculatam esse oportet) nullis diversarum traditionum maculis aspergatur, utque Christiana nostra pietas & religio, certa constansque, in publicis concionibus de cætero in dubium non revocetur, prædicatoresque determinatam habeant resolutionem, quam populo annunciare teneantur, nonnullos per Decanum aliosque sacrarum literarum professores nostræ Lovaniensis Academiæ, filiæ nostræ, articulos deligi curavimus, quibus dubia per hæreticos in cōtroversiam disputationemque circa Orthodoxam fidem, religionemque nostram hactenus vocata, resolvuntur diluunturque, tenoris infrascripti.

DECANUS ET FACULTAS

THEOLOGORUM LOVANIENSIUM OMNIBUS in Christo fidelibus, Salutem.

MAgnas quotidie vires in his regionibus accipit hæreticæ pestis contagium, ac nisi occurratur, futurum prospicimus, ut hic brevi plena sint omnia, non solum Lutheranorum, Oecolampadianorum & Anabaptistarum, sed istorum etiam, qui nuper adhuc obscuris nominibus emergere cœperūt, nec dici poteft, quanto studio teneātur multi clanculū monstra ista alēdi. Quare pro officio, quod in Ecclesia Dei gerimus, verbis paucis cōplexi sumus articulos certos dogmatū, quæ propter hæreses dictas, valde expedit hoc tempore, à bonis & catholicis cōcionatoribus populo (nam populi causa operam hanc suscepimus) exponi, fideliterque & diligenter explicari. Quos quidem articulos

ticulos aliquando fusius, pauloque altius repetitis principiis, amplius exponereque potuissemus, verum hoc necessarium nobis visum non est. Quinimo utilius fore credidimus, si quam simplicissime proponerentur, ad captum etiam imperitissimorum. Porro eo libentius rem hanc curavimus, quia certo intelligebamus, eandem Cæsareæ M. magnæ curæ esse, et quæ ipsius egregia pietas est, ultro etjam istiusmodi quippiam expetere.

ARTICULUS PRIMUS.

Credendum est septem esse Ecclesiæ sacramenta à Christo instituta, quæ sunt, Baptismus, Confirmatio, Eucharistia, Pœnitentia, Extrema unctio, Ordo & Matrimonium. Per quæ, quamvis externa & corporalia signa, Deus invisibiliter, sive per bonos, sive per malos ministros, nostram salutem operatur.

II.

Baptismus ad salutem omnibus est necessarius, etiam infantibus, per quem peccata plene tollũtur, & fiunt filii Dei, ac hæredes vitæ æternæ: nec unquam est iterandus.

III.

Pœnitentiæ Sacramentum (quod post Baptismum omnibus relapsis est ad salutem necessariũ) complectitur Contritionem, Confessionem, & Satisfactionem.

IV.

Contritio, est dolor de peccatis propter Dei offensam susceptus, cum proposito confitendi & satisfaciendi. non autem (ut quidam hoc seculo perniciose docent) terror conscientiæ, propter apprehensum gehennæ supplicium peccatis debitum. Præparat tamen hic terror & gehennæ metus, ad veram animi contritionem.

V.

Confessurus diligentiam legitimã adhibere debet, quo sacerdoti iudici suo, manifestet omnia peccata sua mortalia, etiam occulta cordis, ut ab eis per illum absolvatur: cujus absolutionis minister est solus sacerdos, secundum Ecclesiæ ritum consecratus.

VI.

Satisfactio, est persolutio pœnæ, plerunque adhuc debitæ, remissa jam culpa. Nam omnem pœnam peccato debitã semper condonari culpa remissa, erroneum est, & scripturis sacris adversatur.

VII.

Certa fide tenendum est, hominem habere liberum arbitrium, quo potest male, & cum gratia Dei bene agere, & post mortale peccatũ admissum, Deo adjuvante pœnitere, & peccatorum remissionem consequi.

VIII.

Ad justificationem ante omnia necessaria est in adultis fides, qua certo credimus Christum Jesum Dei filium, nobis propiciatorem à patre propositum esse pro peccatis nostris in sanguine ipsius, sine qua nullis nostris operibus, nullaque pœnitentia justificatio obtineri potest. sicut nec fide sola, sine pœnitentia & proposito vivendi secundum mandata Dei.

IX.

Fides qua quis firmiter credit, & certo statuit propter Christum sibi remissa esse peccata, seque possessurum vitam æternam, nullum habet in scripturis testimonium, imo eisdem adversatur, etiam si firma & certa spe expectare debemus in hac quidem vita, per Sacramentum baptismi & pœnitentiæ, peccatorum remissionem, in seculo autem futuro, vitam æternam.

X.

Itaque, quamdiu inter hostes nostros, & adversarias potestates hic vivimus, nulla nobis est securitas: sed cum timore & tremore juxta sententiam Apostoli nostram salutem operari debemus. Et secundum varias animorum nostrorum affectiones, nunc magis sperare, nunc magis timere, simpliciter tamen magis & frequẽtius de misericordia domini sperandum est, quã formidandũ de severitate.

XI.

Opera bona omnibus adultis sunt ad salutem necessaria, & cum ex fidei & charitatis spiritu proficiscuntur, ita grata sunt Deo, ut eis tanquam justam mercedem vitam retribuat æternam.

XII.

Confirmatio & extrema Unctio Sacramenta sunt à Christo instituta: sed non ut duo præcedentia ad salutem necessaria. ex contemptu tamen illa omittere, mortale peccatum est.

XIII.

In Eucharistiæ Sacramento est re ipsa verũ corpus domini nostri Jesu Christi, illud ipsum, quod de virgine natum, & in cruce passum est.

XIV.

In Eucharistia non manent panis & vinum, sed hęc in corpus & sanguinẽ Christi admirabili potentia verbi ipsius sunt conversa: manentibus tantum panis vinique speciebus. *unde certa fide tenendum est, sacram Eucharistiam sanctè à nobis adorari, sive in Missa, sive extra Missam, ubicunque reposita fuerit:* aut quoties in supplicationi us publicis à sacerdote circumfertur, Eucharistia adoranda.

XV. Non

XV.

Non est laicis necessaria ad salutem communio sub utraque specie, justisque de causis ab Ecclesia sancitum est, ut illis sub una tantum panis specie Sacramentum communicetur: in quo carnem & sanguinem, *atque ita totum Christum sub unâ specie sumunt.*

XVI.

Sacrificium Missæ ex institutione Christi, tam vivis prodest, quam defunctis.

XVII.

Solis sacerdotibus secundum Ecclesiæ ritum ordinatis, data est à Christo potestas consecrandi verum corpus Christi & sanguinem.

XVIII.

Matrimonium contractum & consummatum inter Christianos, est indissolubile, *qualitcunque fiat alter conjugum, sive adulter, sive sterilis, sive hæreticus.*

XIX.

Nunquam licet Christiano post divortium contrahere matrimonium, vivente eo cum quo prius legitime contraxerat.

XX.

Matrimonia contracta contra Canones ipsa dirimentes, simpliciter sunt irrita & nulla.

XXI.

Firma fide tenendum est, unam esse in terris veram atque catholicam Christi Ecclesiam, eamque visibilem, quæ ab Apostolis fundata, in hanc usque nostram ætatem perdurans, retinet & suscipit, quicquid de fide & religione tradidit, tradit & traditura est *cathedra Petri*, *super quam* ita à Christo suo sponso est ædificata, ut in his, quæ fidei sunt & religionis, errare non possit.

XXII.

Extra hanc nulli speranda est salus: suntque extra eam hæretici, schismatici & excommunicati: unde vehementer formidanda est excommunicatio: nec humana, sed divina est excommunicandi potestas.

XXIII.

Unus est ecclesiæ summus pastor, cui omnes obedire tenentur: ad cujus judicium controversiæ, quæ super fide & religione existunt, sunt referendæ.

XXIV.

Summam hanc præposituram primus omnium gessit *sanctus Petrus*, *verus Christi in terris vicarius*, *& totius familiæ* ejus pastor. Post Petrum vero ex Christi institutione omnes deinceps Pontifices, Petri in cathedra successores.

XXV.

Certa fide tenenda sunt, non solum quæ scripturis expresse sunt prodita, sed etiam quæ per traditionem Ecclesiæ Catholicæ credenda accepimus, & quæ definita sunt super fidei & morum negociis per cathedram Petri, vel per concilia generalia legitime congregata.

XXVI.

Constitutiones Ecclesiasticæ de jejuniis, festis, & abstinentia ciborum, aliisque multis, obligant in conscientia: etiam extra casum scandali.

XXVII.

Recte fit in Ecclesia, quod sanctos in cœlis cum Christo agentes veneramur & invocamus, ut pro nobis orent: quorum etiam meritis & intercessione, Christus nobis hic multa largitur, alias non largiturus: per quos etiam miracula multa in terris operatur.

XXVIII.

Quapropter sancte & religiose faciunt, qui loca eis dicata, una cum ipsorum reliquiis religiosa pietate visitant, & hoc modo ab ipsis opitulationem quærunt.

XXIX.

Gratus est etiam Deo imaginum usus, recteque coram eis procumbimus, invocaturi sanctos, quos repræsentant.

XXX.

Firmiter credendum est, post hanc vitam purgatorium esse animarum: in quo solvitur pœna peccatis adhuc debita. Eisdem tamen subvenitur, sacrificio altaris, oratione, jejunio, eleemosyna, aliisque bonis operibus vivorum, sicut & indulgentiis, quo citius ab ea liberentur.

XXXI.

Animæ defunctorum purgatæ, mox regnant cum Christo in cœlis. Et animæ impiorum hinc migrantes, sempiternis inferni traduntur suppliciis.

XXXII.

XXXII.

Recte vota Deo facimus, tam monastica quam alia, & facta obligant apud Deum, nec adversantur libertati Evangelicæ: quæ à peccatis liberas est, & iis quę spiritum nostrum quoquomodo impediunt, quo minus totus Deo serviat: non autem à voti vel juramenti obligatione, nec ab obedientia magistratus Ecclesiastici vel secularis.

Ergo quod unum nostræ facultatis est, mandamus Theologiæ studiosis omnibus, quacunque ratione nobis subjectis, & in posterum subjiciendis. Primum, ne quid usquam doceant aut profiteantur, quod dogmatibus his contrarium sit: deinde, ut eadem fideliter, cum locus & occasio postulabit, tueantur & explicent ad veteris & orthodoxæ fidei custodiam & ædificationem Christiani populi. Si qui vero contraria, eos pro modo facultatis nostræ omnino punire decrevimus.

Anno à nativitate domini M. D. XLIII. Mensis Decembris, die sexta, Facultas Theologiæ congregata per juramentum in collegio Theologorum super articulis præcedentibus, probavit hos articulos sub forma, qua scripti sunt. Sic subscriptum de mandato dominorum Decani & Facultatis.

Iudocus de Langhenhove Notarius subscripsit.

Hac proinde causa, cumq; articuli peracti in nostro concilio accurate perlecti, catholici & sancti comperti fuerint, eosdem, quantum in nobis situm est, harum testimonio literarum nostra autoritate decretoque firmamus. Omnes & singulos Episcopos, Ecclesiarumq; prælatos, cujuscunque gradus dignitatisve fuerint, requirentes & exhortantes. Et quantum protectionis & conservationis sanctissimæ fidei nostræ nobis incumbentis provincia exigit, illis mandantes, quatenus singulis eorum vicariis, officialibus & officiatis, articulorũ prædictorũ auctenticũ exemplar transmittant Parochialib. Presbyteris, & monasteriis mendicantiũ, & non mendicantium, & aliis quibuscunq;, ad quos verbũ Christi populo annunciare pertinet, in eorundem Prælatorum diocœsibus constitutis tradendum & porrigendum, aperteq; & absq; verborũ involucro populo è suggestu exponendum. Juxta quorum articulorum contenta tam Episcopi, quam clerus, exemptus & non exemptus, non modo in publicis concionibus, verum etiam in privatis communicationibus sese accommodare studebunt. Non permittentes quicquam, ab eisdem articulis dissonum, seu contrarium à suis evulgari, proponi, aut sustineri: adhibita diligenti, de transgressoribus, contraria, pugnantia, seu his discordantia, prædicantibus aut sentientibus, inquisitione: & de noxiis (ut aliis cedant in exemplum) debita animadversione sequuta. Omnibus itaque nostris, nostrorumque vasallorum officiatis, & justitiæ præfectis, districte præcipiendo mandamus, quatenus Episcopis prædictis, Prælatis, & aliis eorundem officiatorum opera egentibus, circa præmissa faveant & assistant, impertito eis, ubi exinde fuerint requisiti, auxilii secularis brachio. Insuper dilectis & fidelibus nostris, supremo capiti, Præsidenti, & nostris consiliorum privati magnique Consiliariis, Cancellario & Consiliariis, consilii nostri Brabantiæ gubernatori. Cancellario & Consiliariis Geldrensibus, Gubernatoribus, Præsidentibus & Consiliariis Luxemburgensibus, Flandriæ, Arthesii, Insulensis, Duacensis, & Orchiarum. Magno nostro Hannoniæ Ballivo, & Consiliariis nostris in Montibus Hannoniæ. Gubernatori, Præsidenti, Consiliariis Hollandiæ, Frisiæ & Trajecti; Gubernatori & supremo Ballivo Namurcensi, Locumtenenti Transysulano, & Groningæ, receptoribus Zelandiæ Meridionalis & Orientalis, Schaldæ, Præposito Comitis in Valenchenis, Ballivo Tornacensi & Tornacesii, Sculteto Mechliniensi, omnibusque aliis nostris, nostrorumque vasallorum officiariis, & justitiæ præfectis, quibus literæ nostræ dirigentur, & ad quos negocium hoc pertinet & spectat, Damus in mandatis, quatenus præmissa servent, sectentur, & adimpleant, & ab omnibus servari, sectari, & adimpleri, absque contradictione aut contraventione quacunque procurent. In quorum robur, fidemque præmissorum, præsentes literas nostro fecimus sigillo communiri. Datum Bruxellæ, die XIIII. Mensis Martii. Anno Domini M. D. XLV. Imperii nostri XXVI. Regnorumque nostrorum Castellæ, Legionis & aliorum XXIX. Subscriptum per Imperatorem in suo concilio, & signatum Verreyken.

CAROLI V. IMPER. AUG. MANDATUM

Anno Christi 1546.

Quo jubetur Dux VVirtenbergius rebellionis reus, seq. suaq. omnia ultro dedere, aut læsæ Majestatis indignationem pœnamq. perferre.

Interprete Lamberto Hortensio.

QUamvis aliquot antè annis propter bellum, abs te & Lantgravio adversus fratrem meum motum, & agrum Wirtenbergensem, quo multatus fueras, receptum, in vos exemplum edere jure potuissem; noxam tamen omnem & injuriam clementer, quia supplex petebas, tibi remisi, omnemque, quam potui, munificentiam atque humanitatem præstiti. Nuper etiam ante hoc bellum susceptum, pari benevolẽtia te minimè meritũ prosequutus fui, cùm tyrannidẽ in tuos finitimosq; Imperii Ordines immaniter exerceres, neq; legib. humanis neq; rationis habens coeteri posses. Legatos ad te misi, à quib. quã ob causã arma ego sumpsérim, cognosceres, quiq; tibi, ut ab armorũ societate abstineres, edicerent. Tu his omnib. ludibrio habitis, violata fidei quã mihi debes, religione, societatẽ & amicitiã

cum hostib. meis iniisti; quos proscripsi, quorū urbes, oppida, arces, agrosque non hastæ sed armis subjeci, cum his arma ac vires consociasti. Et ne qua contumelia ludibriumque prætermitteretur, confœderatorum tuorum opibus fretus, fratris mei primum, deinde quorundam ex Ordinibus Imperii adeoque mea, quæ ad Imperium pertinent, oppida armis non petivisti modò sed etiam invasisti. His nondum, quamvis gravibus & atrocibus flagitiis, expletus bellum insuper, qua fuisti amentia, mihi fecisti: Majestatem meam, dictis virulentis imminuisti: meam authoritatem decusque elevasti: omnemque in id operam sedulò navasti, ut me Imperatorio splendore exueres, renunciata ea, qua mihi obnoxius es, fide, quam sociorum conjurationi posthabuisti. Super hæc copias cum insaniæ tuæ cōjuratis sociis in me armasti, & conscriptas mihi frequenti acie objecisti, prius multis & meis & fratris clientibus memorabili rerum suarum naufragio afflictis. Eadem proinde mulcta & strages fortunarum, ut Majestatis reum, quæ alios, te quoq; manet.

Hæc quanquam ita se habent, & causæ, cur in te ultimo humanorum supplicio animadvertere possem, comparent, uti meritus es: ne tamen plebs insons, cui plus misericordiæ quàm tuæ causæ spei debetur, rei Principis peccatum luat (huic omninò parcere stat sententia) edico, ut extemplò, simul meas literas acceperis, te ultrò mihi dedas: omnem tuam provinciam, urbes, agros, castella, quantum denique fortunarum tibi est, in jus meum tradas, ut de his ex meo arbitrio consulam. Et ni imperata feceris, ferro & igni populabor omnia, te q; bello, donec oppressero, usq; persequar. Porrò literæ tuæ expurgatoriæ, quas quatoor hinc diebus ad me dederis, non faciunt mihi satis, neq; ejusmodi sunt, ut hoc tuum facinus vel extenuare vel excusare queant. Datæ Rotenburgi ad Neccarum, Anno 1546. mense Decembri.

Anno Christi 1548.

CAROLI V. IMPER. AUG.
INTERIM
SIVE

Declaratio Religionis, hoc est, constitutio præscribens, qua ratione sacrosancti Imperii Romani Status in negocio Religionis usq; ad decisionem Concilii generalis, sese mutuò gerere ac excipere debeant, in habito Augustæ Conventu, 15. Maii à Cæs. Majest. publicata, & à Statibus Imperii acceptata, A. D. 1548.

Sacra Cæsarea Majestas, Dominus noster Clementissimus, sacri Rom. Imperii Electoribus, Principibus, & cæteris Statibus, absentiumque Legatis sequentia jubet intimari.

QUanquam sacra Cæsarea Majestas ab initio sui regiminis nihil magis in votis habuit, quam ut ea tractarentur & promoverentur, quæ universo orbi Christiano, & inprimis sacro Imperio Germanicæ nationis, tanquam dilectæ patriæ suæ, ad honorem, utilitatem, ac felicem statum ipsius, conservandamq; sub alis & felici Majest. suæ administratione, omniū ordinū pacem, concordiam & tranquillitatem ullo modo conducere possent: tamen sua Majest. jamdudum satis perspicuis indiciis sensit, & ipsa experta est, absq; Christiana compositione, vel legitima determinatione hujus exorti perniciosissimi controversiæ religionis dissidii, ex quo hactenus omnes discordiæ, rancores, bella, angustiæ, & gravamina statuum processerunt, ullam hujuscemodi firmæ pacis, justitiæ & publicæ tranquillitatis spem non superesse: Ideo sua Majest. antea variis super ea re institutis colloquiis & tractationibus nullum non movit lapidem, quo exitiale hoc dissidium ad Christianam concordiam, vel saniorem intellectum promoveretur.

Verùm cum in profecturione illius operis res ipsa declararet, illud dissidium adeò altas egisse radices, ut jam non solum Germanicam, verum etiam multas alias Nationes attingeret, omnibusque eis commune esse cœperit, ita ut visum sit, huic tam gravi morbo ullo alio convenientiori remedio, quam per viam universalis catholici Concilii, subveniri non posse: impetravit tandem ad preces Statuum sua Majest. post multas ea re habitas tractationes, quod generale Concilium in Germanica natione Tridenti convocatum & celebrari cœptum sit. Quapropter & horum Comitiorum initio cum Statibus ita egit, eosq; permovit, ut insequentes sanctorum patrum majorumq; nostrorum vestigia, qui in negociis fidei semper ad sacra Concilia recurrere, eisdemq; obtemperare soliti fuere, in adhæsionem & submissionem hujus Concilii communiter consenserint, ac ulterius suæ Majest. liberum permiserint, de Christianis ac convenientibus mediis cogitare, quibus medio tempore usq. ad finem ac determinationem Concilii omnes Status piè & pacificè simul vivere & habitare queant, ita ut nemo contra jus ac æquitatem gravetur. Et sicut sua Majest. tunc temporis hujusmodi Statuū consensum ac remissionem clementissimo animo suscepit, ita & nunc non minus suscipit.

De negocio verò ipso remissionis, tanquā per se gravissimo, sua Majest. hactenus paterno affectu fideliter & cum summa diligentia deliberavit, Statuumq; sententias (sicut ipsimet sciunt) exquisivit: req; perpensa, non sine dolore animi percepit, quam immensa incommoda huic inclytæ nationi hactenus ex prædicto dissidio fuerint illata: quæ calamitas & pernicies ex eodem impendeat, ita ut inevitabilis necessitas expostulet pro constitutione ac conservatione firmæ pacis, justitiæ, unitatis, ac pro tollendis discordiarum seminibus, hanc rem usque ad progressum & determinationem generalis Concilii, non in præsenti statu & confusione, quasi suspensam relinquere, sed potius ad majorem Christianam concordiam, moderationem, ac saniorem & propiorem intelle-

intellectum reducere, variisque ingruentibus contrariis opinionibus amplius non connivere, vel cōmittere ut per eas publica pax amplius turbetur & impediatur.

Dum igitur Majest. sua in hoc tota est occupata, peropportunè contigit, quòd quidam viri magni status & nominis, proculdubio bono quodam zelo erga Christianam concordiam, pacem & tranquillitatem, & ex vero erga patriam amore, adjunctum hoc consilium & sententiam ipsorum suę Majest. proposuere, exactius discutiendam tradidere, seque diligenter eam observaturos polliciti sunt.

Id consilium sua Majest. nonnullis egregiis sacræ scripturæ peritis, ac probatis doctoribus, videndum commisit: ex quorum relatione animadversum est, id si in recto Christiano sensu intelligatur, à nostra vera Catholica religione & ecclesiasticis doctrinis, statutis & ordinationibus, exceptis duobus *articulis*, Communionem sub utraque specie, & matrimonium sacerdotum concernentibus, non abhorrere: sed ad promovendam ac impetrandam pleniorem controversæ religionis Christianæ concordiam, conservandamque in sacro Imperio publicam pacem & tranquillitatem, conducere, quemadmodum & adhuc Majestati suæ, attenta qualitate horum temporum, ita videtur: nihilque magis in votis est, quàm ut omnes ordines sub ipsius Cæsareo regimine, sicut ex officio hoc suæ Majestati incumbit, in religione concorditer & pacifice simul vivant, conveniant.

Itaque Majestas sua communes Status, qui hactenus ordinationes & statuta universalis ecclesiæ observârunt, requirit, clementer petens, ut & in posterum ea observent, constanter in iis permaneant, perseverent, nec desciscant, vel quicquam immutent, quod se facturos esse constanter asseruerunt. Reliquos vero Status, qui innovationem instituerunt, pari modo Majestas sua clementer & seriò requirit, ut vel communibus Statibus sese rursus conjungant, & cum illis in observatione statutorum ac cæremoniarum universalis ecclesiæ Catholicæ consentiant: vel saltem in doctrina sua & ecclesiasticis ordinationibus cum prædicto consilio sese omnino conforment, nec ultra illud quicquam instituant, vel attentent. Et casu quo ulterius se intromisissent, per omnia sese præfato consilio & confessioni conforment, firmiterque in eo permaneant. Et ut omnes Status, ad promotionem publicæ pacis, quietis, & unionis, prædictum scriptum pro tunc tolerent, neque illud impugnent, aut contra illud doceant, scribant, aut concionentur: sed omnes Status universalis Concilii declarationem atque determinationem patienter & obedienter expectent.

Nihilominus Majestas sua omnem diligentiam adhibebit, nihilque intentatum relinquet, quò Concilium universale juxta Statuum requisitionem quàm primum celebretur, & Germanica Natio à præsenti Schismate penitus liberetur.

Similiter & Majestas sua jam tota in eo est occupata, ut Catholica quędam * Reformatio concipiatur, in præsentibus quoque Comitiis ipsis Statibus publicanda: de qua sperandum sit, ipsam usque ad determinationem sæpe dicti Concilii, ad tollendos abusus & scandala, atque ad plantationem & conservationem Catholicæ disciplinæ, rationis vivendi & virtutum, non parum frugiferam esse futuram.

* Quam habes tom. harũ Constitut.

Et quum in sæpe nominato consilio, sub rubrica de Cæremoniis, inter alia contineatur, si quid in illis succreverit, ex quo superstitio oriri posset, ut illud tollatur, & cæt. Reservat sua Majestas sibi in eo & aliis articulis, ubi & in quantum opus fuerit, nunc vel deinceps omni tempore potestatem convenienter statuendi ac disponendi. Quicquid enim sua Majestas ad promovendam Dei gloriam, ad componendam controversam Religionem, conservandam firmam pacem, Justitiam & tranquillitatem in sacro Imperio Germanicæ Nationis, denique ad utilitatem & commodum communium Statuum suscipere, instituere, efficere & promovere poterit, in eo sese juxta officium suum Imperiale cum omni clementia exhibet promptissimam.

Atque hæc ad declarandam Cæsareæ Majestatis voluntatem communibus Imperii Statibus clementer & benignè significanda duximus.

CAP. I.

DE CONDITIONE HOMINIS ANTE Lapsum.

DEus creavit initio hominem ad imaginem & similitudinem suam, eumque gratia ornavit, & fecit per originalem justitiam, ut esset omnibus cùm corporis, tum animi viribus rectus, nec agitaretur ullis turpidis & pravis motibus: sed in eo caro spiritui, atque inferiores animi vires superioribus, quæ tantùm ad bonum hortabantur, parerent. Gene. 1.

2. Cum igitur animus hominis tam bene constitutus esset, reliquit eum Deus in manu consilii sui usque eò, ut non minorem haberet vim ad eligendum bonum, quàm malum. Eccle. 15.

3. Quòd si hac libertate sua usus fuisset rectè, & mandatis quæ ipsi Deus dederat, obedisset: bona quæ acceperat homo, atque justitiam sibi & omni posteritati suæ conservasset, nihilque ei ac posteritati ipsius defuisset ad bene beatéque vivendum: non fames, non sitis, non frigus, non æstus, non dolor, non morbus, non mors eum afflixisset: omne denique peccatum atque vitium vitasset: nec ab illis, tanquam peccatorum stipendiis, periculum ei ullum posterisque illius allatum fuisset.

 CAP. II.

CAP. II.

De conditione hominis lapsi.

Rom.3 VErùm, postquam primus parens noster contrà, quàm mandaverat Deus, fecit: incidit in pœnam à Deo propositam, & justitiæ originalis donum pulcherrimum amisit: hinc carentia justitiæ hu- Eph. 2. jus, unà cum vitioso concupiscentiæ habitu, quæ spiritui & superioribus animi viribus perpetuò repugnat. Quod peccatum (hoc est, privationem illius justitiæ, qua parte rationē subditam reddebat Deo) unà cum concupiscentia in omnem posteritatem suam propagavit, ut cum eo omnes, quotquot in Job.15. hanc lucem educuntur, homines nascantur: nec eo vacuus sit ullus, nec unius quidem diei infans, secundum Scripturas.

1.Cor.2. 2. Hinc illud naturæ nostræ vulnus ut *animalis homo non percipiat quæ sunt Spiritus*, nec eadem ante Rom.8. gratiam expetat atque liberè eligat: cùm *concupiscentia & affectus carnis*, qui in eo dominatur, *inimicitia sit adversus Deum*, & à lege Dei abhorreat: tantoq; magis impediat in bono, quantò magis ad malum impellit.

3. Et quanquam retinet homo talis libertatem arbitrii, licet infirmam & læsam, ex qua tanquam fonte profluunt & virtutes morales ethnicorum, & harum actiones: tamen ante gratiam Dei & reparationem, ad justitiam quæ coram Deo valeat, aspirare haud potest: sed est potius servus peccati, Satanæ mancipium, inimicus Dei, & malis hujus mundi obnoxius: premitur enim fame, siti, rigore, æstu, Rom.5. dolore, morbo, & ad extremum morte ipsa evertitur. *Per unum* enim *hominem peccatum in hunc mundum introivit, & per peccatum mors.* Hæ autem istius primæ prævaricationis pœnæ, renatis cum peccatoribus communes sunt. Illis tamen à Deo etiam ad exercitium adhibentur: injustis verò & impiis infliguntur ad pœnam.

4. Adde huc quòd in homine tali, quem peccatum originale depravavit, quoad natura tantùm constat, nec per gratiam instauratur, regnat unà cum concupiscentia prava etiam Satan, qui eum vinculis servitutis suæ constrictum tenet, in eoque operatur, ut conversetur in desideriis suis, faciens voluntatem carnis & cogitationum, ac originale, quod à parentibus traxit, peccatum actualibus cumu- Eph.2. let, sitque *filius iræ*, secundum Apostolum, ut si in hac miserrima conditione sua moriatur, justo tan- Esa. 66. dem Dei judicio in gehennā conjectus, æternis ibi suppliciis plectatur, ut *nec ignis ejus*, ut apud Esaiam scriptum est, *extinguatur, nec vermis moriatur.*

CAP. III.

De redemptione per Christum Dominum nostrum.

Joan.3. DEus igitur, qui dives est in misericordia, nolens perire quos condiderat, Filium suum misit in mundum, ut cùm impossibile esset homini, seipsum liberare, in Domino hoc nostro atque Sal- Rom.3. vatore haberet *redemptionem per sanguinem ejus*, ut scriptum est apud Apostolum.

Eph.2. 2. Posuit enim Deus super eum iniquitates nostras, ut in corpore suo peccata ferret in cruce, affi- Esai.53. gens ea in ligno. Hic cùm innocens pro nobis peccatoribus pateretur atque satisfaceret, redemit 1.Pet.2. quidem nos, & Deum Patrem ita placavit, ut idem Pater miseros nos & peccatis inquinatos, ob san- 2.Cor.5. guinem ipsius absolveret, ac sibi reconciliaret. *Verè* enim, inquit Paulus, *erat Deus in Christo, mundum reconcilians sibi, non reputans illis delicta ipsorum.*

Rom.3. 3. Et quanquam Deus gratuitò & propter nomen suum propicius est nobis, & iniquitates nostras delet propter se: tamen ne sine ullo satisfactionis precio peccata remitteret, ad ostensionem justitiæ suæ pro incomprehensibili sapientia & immensa bonitate sua, justitiam cum misericordia miscuit, & voluit, ut precium pro redimendis nobis Filii sui sanguine constitueretur, ut quas nos peccatores dare deberemus pœnas, easdem Agnus ille innocentissimus perferret in cruce, nosque è vulneribus ipsius, quod nobis miseris deesset, redemptionis precium mutuari, & ad liberationem salutemque nostram usurpare possemus, ut cùm misereatur nostri benignissimus Pater gratuitò, non tamen misereatur nisi interveniente sanguine Filii sui: ut quod nobis hic gratis contingit, id tamen merito ac justitiæ Jerem.9. Christi acceptum ferre debeamus, ut *quicunque gloriatur, in* hoc *Domino* redemptore & Salvatore no- 1.Cor.1. stro, *glorietur.*

CAP. IV.

De justificatione.

JAm qui precioso sanguine Christi redimitur, & cui meritum passionis Christi applicatur, continuò is justificatur: hoc est, invenit remissionem peccatorum suorum, à reatu æternæ damnationis absolvitur, & relevatur per Spiritum sanctum, atque ita ex injusto fit justus. Nam Deus quando justificat, non humano tantùm more agit cum homine, ut ei ignoscat duntaxat, peccatum donet, & reum absolvat, sed facit etiam meliorem: id quod homines attribuere nec solent, neque possunt. Communicat namque cum illo de Spiritu suo Sancto, qui purificat cor ejus, & per charitatem in eodem corde diffusam incitat, ut quod bonum ac justum est, expetat: & expetitum, opere ipso persequatur.

Psal.50. 2. Hæc est vera illa justitiæ inhærentis ratio, quam desiderabat David, cùm hanc emitteret vo- 1.Cor.6. cem: *Cor mundum crea in me Deus, & Spiritum rectum innova in visceribus meis.* De hac Apostolus scribit: *Ab-* Tit.3. *luti estis, sanctificati estis, justificati estis.* & cùm inquit: *Deum secundum suam misericordiam nos salvos fecisse per*

lavacrum

lavacrum regenerationis & renovationis Spiritus Sancti, quem effudit in nos abundanter per Jesum Christum salvatorem nostrum: ut justificati gratia ipsius, hæredes simus secundum spem vitæ æternæ.

3. Quanquam autem justitia hæc, quæ è fonte legis spiritus profluit, longè est abundantior, quàm fuit Scribarum atque Pharisæorum justitia: tamen in iis, qui hac præditi sunt, nihilominus concupiscentia repugnat Spiritui, quoad hîc vivitur. Eo fit, ut iidem illi mente quidem serviant legi Dei: carne autem legi peccati, & sine peccato non vivant.

Matth. 5. Galat. 5. Rom 7. 1. Ioan. 1.

4. Cùm igitur homo plenam justitiæ inhærentis perfectionem, quoad in hac terra vivit, non consequatur: certè Christus, qui factus est nobis sapientia, justitia, sanctificatio, & redemptio à Deo, nobis in hac etiam parte benignissimè succurrit, quatenus & per communicationem justitiæ suæ, justitiam hominis de illa participantis inhærentem ut efficit, ita auget, ut de die in diem renovetur, donec in æterna patria plenè perficiatur, & per meritum sanguinis sui preciosi atque justitiam, quam constituit perfectissimam, impetrat homini indulgentiam: ut quod homo per infirmitatem suam minus potest, id per ipsius Christi perfectionem recuperetur ac condonetur. Hinc illa Joannis consolatio: *Filioli, hæc scribo vobis, ut non peccetis, sed & si quis peccaverit, advocatum habemus apud Patrem Jesum Christum justum, & ipse est propiciatio pro peccatis nostris.*

1. Cor. 1. Augustin. contra Faustum lib. 19. c. 7. 1. Joan 2.

5. Concurrunt quidem Christi meritum & justitia inhærens, ad quam renovamur per donum charitatis: inhærens, ut ex ea piè, justè ac sobriè vivamus in hoc seculo, expectãtes beatam spem & adventum gloriæ magni Dei & Salvatoris nostri. Sed meritum Christi, ut sit justitiæ nostræ inhærentis causa, & ut cum in multis labamur omnes, ac propter infirmitatem imperfectionemq; nostram multa occurrant, quæ animos nostros turbare, & desperationem solicitare possint: in eodem merito & precioso Christi sanguine respiremus, ac inveniamus quo ad spem salutis firmissimè niti valeamus. Nam in Christo Jesu Domino Redemptore, & Salvatore nostro, quem induunt pii, & cum quo donantur eis omnia secundum Apostolum, *omnia nobis sunt firmissima, solidissima, & perfectissima, ut eisdem ipsis ad spem vivam rectè fulciamur.*

August lib. 19. cap. 7. contra Faust. Rom 8. Gala. 3.

CAP. V.

De utilitate & fructibus justificationis.

HAbent quidem justificati pacem ad Deum per Dominum nostrum Jesum Christum. Eis namq; Deus est placatus, misericors & propicius, ut sperare possint, *si, cùm inimici essent, Deus reconciliaverit sibi ipsos per mortem Filii, multò magis futurum esse, ut reconciliati salventur*, ut verbis Apostoli, quæ consolationis plenissima sunt, utamur.

Rom. 5.

2. Item qui justificantur, iidem etiam adoptantur Deo filii: ut hæredes sint Patris æterni in cœlis, *cohæredes* autem *Christi*, autore Paulo, & jam habeãt jus adeundæ hæreditatis illius, quæ est vita æterna.

Rom. 8.

CAP. VI.

De modo, per quem homo justificationem accipit.

ET si Deus non ex operibus justitiæ, quæ fecit homo, sed secundum suam misericordiam justificat eum, idque *gratis*, hoc est, sine merito ejus, ut, *si gloriari velit, in Christo tantùm glorietur*, cujus solius merito redimitur à crimine, & justificatur: tamen Deus misericors non agit hîc cum homine, ut cum trunco, sed trahit eum volentem, si adultus sit. Talis enim non accipit beneficia illa Christi, nisi præveniente gratia Dei, mens ejus atque voluntas moveatur ad detestationem peccati. Nam cum *peccatum separet inter Deum & nos*, ut Esaias inquit: nemo ad thronum gratiæ & misericordiæ accedere potest, nisi qui prius per pœnitentiam ab eodem peccato fuerit aversus. Itaque Joannes cùm præpararet viam Domino, dixit: *Agite pœnitentiam, appropinquat enim regnum cælorum.*

Rom. 3. 1 Cor. 1. Esa. 59. Mat 3.

2. Mox eadem gratia divina movet mentem in Deum per Christum, ut hic modus est fidei, per quam homo sine hæsitatione credens, Scripturis sanctis & promissionibus quas eædem afferunt, assentitur. Christus enim ipse, cùm primò exegisset pœnitentiam, mox fidem talem requirit, inquiens: *Quoniam impletum est tempus, & appropinquat regnum Dei, agite pœnitentiam, & credite Evangelio.*

Marc. 1.

3. Qui ita credit, & divinæ justitiæ timore, quo utiliter concutitur ad considerandam misericordiam Dei & redemptionem per sanguinem Christi, est conversus: hic erigitur, & movente gratia Dei, concipit fiduciam atq; spem, ut credat præter spem meriti sui, in spe misericordiæ promissæ, tribuens gloriam Deo: atque ita perducitur ad charitatem.

Rom. 4.

4. Talis in Deum fide, quicunque misericordiæ divinæ ac Christi merito nititur, seq; eisdem committit, accipit promissionem spiritus, & sic justificatur per fidem in Deum, secundum Scripturam, ut ei non solùm remittatur peccatum, sed idem etiam sanctificetur & renovetur per Spiritum sanctum: ea namque fides impetrat donum Spiritus sancti, quo diffunditur charitas in cordibus nostris. Quæ quatenus ad fidem & spem accedit, eatenus per justitiam inhærentem verè justificamur. Hæc enim justitia, fide, spe ac charitate ita constat, ut si aliquam harum justitiæ huic subtraxeris, eandem ipsam mancam planè reliqueris.

Gala. 3. Rom. 3.

CAP. VII.

De charitate & bonis operibus.

CHaritas autem, quæ est finis præcepti & plenitudo legis, simulac justificationem ingreditur, fœcunda est, jamq; omnium bonorum operũ semina intra seipsam includit: quæ ut parata est ferre

[Psal. 1. Galat. 5. Jacob. 2. 1. Joan. 3. 1. Cor. 13.] bonos justitiæ fructus, ita fert eos in justificatos quamprimùm, & quoties debet, eique operandi facultas impedimento aliquo non adimitur. Itaque *fides, quæ per dilectionem non operatur, non videtur viva, sed sterilis potius ac mortua*, autore Jacobo. Quinimo *homo quantalibet fide præditus, si ei desit charitas, manet in morte*, ut Joannes testatur, cùm præsertim charitas jam esse debeat pars vitæ æternæ in nobis inchoatæ, & tandem per glorificationem perficiendæ. Quanquam enim fides & spes desinent, cùm migraverimus in illa æterna tabernacula, charitas tamen manebit, & in eadem ipsa introibit, ut secundum eam beatissimè vivere, ac Deo, qui tum nobis erit omnia, sempiterno ævo frui possimus. Est tamen fides nihilominus vera, qua Christiani ab infidelibus discernuntur, quatenus scripturis & revelatis à Deo assentiuntur, etsi eadem à charitate disjuncta sit.

2. Ex hoc maximo Dei dono, quod quantò magis in nobis augescit, tantò magis vetustas carnis nostræ imminuitur, quæ manant tanquam è fonte bona opera, ad salutem cujusque justificati tam necessaria sunt, ut qui ea non fecerit continuò, gratiam Dei amittat, & tanquam palmes inutilis excindatur à Christo, & in ignem projiciatur, ut Christus ipse in Evangelio suo docet. [Joan. 15. Matth. 7.]

3. Et quanquam opera hæc talia sunt, ut Deus jure quodam suo ea à nobis exigere possit, & sancti, etiam si omnia quæ ex eis præcepta sunt, fecerint, & agnoscere & dicere debeant se esse inutiles servos: tamen cùm ex charitate Dei profluant, & gratiæ Dei effectus sint, ac quia Deus secũdum suam voluntatem operantibus mercedem liberalissimè promisit: eadem & temporalium bonorum, & æternæ vitæ remuneratione dignatur, secundum Apostoli testimonium, inquientis; [1. Cor. 15. Heb. 6.] *Abundate in omni opere bono, scientes quòd labor vester non est inanis in Domino.* Non enim est *injustus Deus, ut obliviscatur operis vestri & dilectionis, quam ostendistis in nomine ejus.*

4. Ac justificati jam ut servi facti justitiæ, membra sua exhibentes serva justitiæ ad sanctificationem, cooperante gratia, bonis operibus abundant: & quantò magis eisdem abundant, tantò majora justitiæ incrementa ipsis adjunguntur, ut qui justi sunt, justiores fiant. [Eccles. 1. Apocal. 22. Joan. 15. Jacob. 2.] *Ne verearis*, inquit Scriptura, *justificari ad mortem.* Item: *Qui justus est, justificetur adhuc.* Et: *Qui in Christo fructuosus est, repurgetur à Patre cœlesti, ut fructum copiosiorem ferat*, ut Christus ipse docet. Et hæc est illa ex operibus justificatio, de quâ Jacobus frater Domini.

5. Quod reliquum est, etsi opera à Deo mandata, ut necessaria ad salutem, sunt præcipuè urgenda, juxta illud Christi: [Matth. 19.] *Si vis ad vitam ingredi, serva mandata:* quæ tamen præceptis superaddita aut piè aut honestè suscipiuntur: ipsa etiam commendanda sunt; ne à Spiritu Sancto multa horum in Scripturis sanctis commendante, discrepemus: Aliàs relinquere aut vendere omnia, & sequi Dominum. Item servare virginitatem aut continentiam, bonum & utile non esset. [2. Reg. 6. 1. Cor. 9.] Quinimo David, cùm saltaret ante arcam, jure fuisset irrisus à Michol: item, Paulus frustra remisisset salarium iis, quibus verbum Dei prædicaverat.

6. Breviter, discernenda sunt opera supererogationis, quæ *supra præceptum* (ut verbo Chrysostomi utamur) *fiunt*, ab iis quæ contrà fiunt. Hæc enim Christus ipse damnat, ut fermentum Pharisæorum: at illa Spiritus Sanctus, in Scripturis loquens, commendat, inquiens: [Psal. 118.] *Voluntaria oris mei beneplacita fac Domine.*

Cap. VIII.

De fiducia remissionis peccatorum.

HIc cavendum est, ne aut homines faciamus securos nimis, sibique fidentes, aut anxia dubitatione in desperationem impellamus. [Galat. 2.] Itaque cùm Paulus dicat, se quidem nullius peccati cõscium, sed in hoc tamen non justificatum esse: homo non potest sine dubitatione propriæ infirmitatis aut indispositionis, credere sibi peccata remissa esse. Sed tametsi non debet se in seipso jactare, non ita tamen terrendus est, ut de promissis Dei deque mortis & resurrectionis Christi efficacia dubitet, & desperet se remissionem peccatorum & salutem consequi posse: quin ei omnis spes & totius fiduciæ certitudo esse debet in pretioso sanguine Christi, qui effusus est propter nos, & propter nostram salutẽ: in quo ipso respirare nos atque confidere & possumus certò & debemus, confirmante nos Spiritu S. qui dat testimonium spiritui nostro, quòd simus filii Dei.

Cap. IX.

De Ecclesia.

NUnc de Ecclesia, quæ est universitas Christi fidelium, agendum videtur, in quam Spiritus Sanctus ita contrahit ac jungit renatos atque Christianos, ut sint una domus, unum corpus ab uno baptismo & una fide: quæ (autore Paulo) una est in omnibus Christianis. [Ephes. 4.] Itaque necesse est, vitam Christianorum, ut ad perfectum finem, quò tendit Ecclesia, perveniatur, bonam esse ac piam: nemo tamen sibi ipsi persuadeat, ullam vitæ probitatem sibi profuturam esse, nisi se huic fidelium unitati & communioni junxerit atque accommodaverit. [Ephes. 1.] Sit igitur Ecclesia domus Dei viventis & corpus illud, cujus caput est Christus: *multi* enim *unum corpus sumus in Christo*, inquit Paulus.

2. Pro hac Ecclesia idem Dominus noster Jesus Christus se tradidit, ut eam sanctificaret, mundãs ipsam lavacro aquæ in verbo vitæ, ut exhiberet sibi gloriosam, non habentem maculam, aut rugam, aut aliquid hujusmodi: sed ut sit sancta & immaculata. [Ephes. 4.]

3. Ac cùm Ecclesia unica sit illa columba & corpus unum, certè ut hanc solam Spiritu suo sanctificat & fovet Christus: ita extra eam bona gratiæ suæ tribuit nemini. Qui igitur in communione hujus

corporis

corporis non est, nihilo magis Spiritu Sancto vivificatur ad salutem æternam, quàm ullum membrum naturale à corpore suo abscissum atq; avulsum ad vitam naturalem: eò quòd spiritu vitali ab uno suo capite defluente, non amplius vegetatur. Itaque credendum est, neminem extra Ecclesiam Christianam & communionem ejus spiritualem, vitam æternam consequi posse.

4. Communionis autem hujus eam esse rationem, ut cùm Spiritus Christi ab eo ut capite delabatur in corpus suum, hoc est, Ecclesiam & omnia membra ejus permeet, singula membra percipiant ex eo, quantum sibi satis sit ad salutem: & quod singulis bonum contingit, id omnibus commodare, atque adeò universitati ipsi consulere. Nam (ut ait Apostolus) *crescunt membra in charitate per omnia in illo, qui est caput Christus*: ex quo totum corpus compactum & connexum per omnem juncturam subministrationis, secundum operationem uniuscujusque membri, augmentum corporis facit in ædificationem sui in charitate. In tali conjunctione, atque societate hominum, est summa conjunctio, dum membra pro se invicem solicita sunt. Et sive patitur membrum unum, compatiuntur omnia membra: sive gaudet unum membrum, congaudent omnia membra. Ephes. 1. & 1. Cor. 6. Ephes. 4. 1. Cor. 12.

5. Et quanquam Ecclesia, quatenus constat membris talibus, quæ secundum charitatem vivunt, sanctorum est tantùm, & eatenus spiritualis & invisibilis: eadem tamen etiam sensibilis est, qualem Christus ipse monstrat, inquiens: *Dic Ecclesiæ.* Ad hanc eandem pertinent Episcopi, qui regunt populum, quem Christus sanguine suo acquisivit. Pertinent alii item ministri. Dedit namque Deus quosdam quidem Apostolos, quosdam autem Prophetas, alios verò Evangelistas, alios pastores & doctores. Matth. 18. Ephes. 4.

6. Ad hanc eandem Ecclesiam pertinet verbum Dei, quod in aures influit: pertinent Sacramenta, pertinent claves ligandi atque solvendi, pertinet potestas coercendi per excommunicationem, pertinet jus ordinandi ministros Ecclesiæ, pertinent vocationes ad munera Ecclesiastica, pertinet denique jus sanciendi Canones.

7. Debent autem quæ ad sensibilem & externam Ecclesiæ partem pertinent, servire ad consummationem sanctorum, in opus ministerii, in ædificationem corporis Christi. Jam in Ecclesia non solùm sancti, sed etiam mali, ut ejus membra, licet arida, versantur: undè eam Christus modò reti in mare jacto, & tam bonos quàm malos pisces comprehendenti, modò agro seminato, bonas fruges & zizania simul ferenti, comparat. nam qui membra facti sunt Ecclesiæ per baptisma, recidunt sæpe in crimina: faciuntque se servos peccati atque æternæ damnationis reos. Et quanquam gratiam communionis sanctorum & spiritualis ecclesiæ amittunt, hærent tamen nihilominus in externa Christianorum societate atque Ecclesia: audiunt verbum Dei, & Sacramenta capiunt, & alia item sensibilia cum Ecclesia habent communia, nisi vel per excommunicationem justam, vel per Schisma, vel per Hæresim, vel per defectionem à fide Christiana abscindantur.

8. Misera est quidem conditio eorum, qui ex peccato mortali languent, & à spirituali communione remoti, in periculo æternæ damnationis versantur. Sed quia tamen eis verbum Dei audire, & Sacramentis item uti licet, utiliter hisce tanquam instrumentis divinæ gratiæ in communionem Sanctorum restitui facilius possunt: præsertim cum in Ecclesia etiam externa Spiritus Sanctus salutem per verbum Dei & Sacramenta operetur.

9. Verùm Schismatici, Hæretici, & à fide Christiana desciscentes, quia non solùm à spirituali, sed etiam externa Ecclesiæ societate sejuncti sunt, quandiu in hoc calamitoso sunt statu, non habent quo possint juvari ac recreari. Imò tanquam membra à toto Ecclesiæ corpore abscissa, in suam ipsorum perniciem putrescunt, non digni qui in ulla corporis Christi parte consistant, cujus unitatem tam turpiter scindunt atque lacerant. Hinc illud Apostoli: *Hominem hæreticum post unam & alteram admonitionem devita*, sciens quia subversus est qui hujusmodi est, & delinquit, cum sit proprio judicio condemnatus. Tit. 3.

C a p. X.

De notis & signis Ecclesiæ veræ.

AC quoniam varii sunt cœtus humanæ consociationis, operæpretium est notas & signa, quibus Ecclesia ab aliis societatibus humanis discernatur, nosse: cùm præsertim, qui ab Ecclesia vera deficiunt, Schismatici atque hæretici constituant suos cœtus, eisq; authoritatem & nomen ecclesiæ adjungere non dubitent, & alii eorum alio in loco Christum esse dicant: à quibus ut caveamus nobis, Christus ipse monet. Matth. 24.

2. Sunt igitur signa Ecclesiæ veræ, hoc est, magnæ illius domus, in qua non solùm sunt vasa aurea & argentea, sed & lignea & fictilia, & quædam in honorem, quædam in contumeliam: doctrina sana, & rectus Sacramentorum usus, quibus ab Ethnicorum & Judæorũ cœtibus Ecclesia distiungitur: quorum utrique & sana doctrina, & Sacramentis Novi Testamenti carent. 2. Tim. 2.

3. Tertium signum est, unitas, quæ vinculo charitatis & pacis continetur, ac membra Ecclesiæ ita conglutinat, ut non solùm quod perpetuus Sanctorum consensus ab Apostolis usque ad nos recepit & approbavit, idem sentiant, sed etiam idem loquantur, monente Apostolo: *Obsecro autem vos per nomen Domini nostri Jesu Christi, ut idipsum dicatis omnes, & non sint in vobis schismata: sitis autem perfecti in eodem sensu, & in eadem sententia.* 1. Corinth. 1.

4. Quartum signum Ecclesiæ veræ est, quod sit Catholica & universalis, hoc est, per omnia loca & tempora diffusa, & per Apostolos eorumque successores continuata usque ad nos, successione pro-

Psalm.2 Heb. 1. & 5. Matth.8. Actor.1. Joan.14. pagata usque ad fines terræ juxta promissiones Dei: *Postula à me, & dabo tibi gentes hereditatem tuam, & possessionem tuam terminos terræ.* Item: *Multi venient ab Occidente & Oriente, & recumbent cum Abraham, Isaac, & Jacob, in regno cælorum.* Item: *Et eritis mihi testes in Hierosolyma, & in omni Judæa, & Samaria, & usq; ad ultimum terræ.* Item: *Et ego rogabo Patrem, & alium paracletum dabit vobis, ut maneat vobiscum in æternum, spiritum veritatis, quem mundus non potest accipere.*

5. Hæc duo signa distinguunt Ecclesiam Christianam à Schismaticorum atque Hæreticorum gregibus, qui vinculum pacis rumpunt: & à Catholica unione seipsos in suam ipsorum perniciem divellunt, dum partem suam toti atque universæ Ecclesiæ anteferunt.

CAP. XI.

De authoritate & potestate Ecclesiæ.

Joan.10. ET si Scriptura, ut Christus inquit, solvi non potest, & idcirco immobilis & omni humana authoritate major est: tamen fuit penes Ecclesiam authoritas discernendi scripturas veras ab adulterinis. Hinc est ille Canon Scripturarum, qui germanas à falsis, quæ sub nomine Apostolorum atque discipulorum Domini obtrudebantur, discrevit.

2. Et ut Ecclesia hujus rei authoritatem potestatemque habuit semper, sic etiam interpretandi atque adeò ex eisdem scripturis eliciendi & explorandi dogmata: quippe cùm huic Spiritus sanctus non desit, qui ipsam *in omnem ducat veritatem*, quemadmodum Christus ipse promisit. Hinc illud Petri; *Omnis prophetia Scripturæ, propria interpretatione non fit, sed Spiritu sancto inspirati, locuti sunt sancti Dei homines,* atque hæc interpretandi potestas cum primis necessaria est, in iis præsertim quæ difficilia sunt intellectu: id quod res ipsa docet.

Joan.14. 2.Pet.1.

3. Habet præterea Ecclesia traditiones, à Christo & Apostolis per manus Episcoporum ad hæcusque tempora delatas: quas qui convellit, is negat eandem columnam esse & firmamentum veritatis. Hujus generis sunt baptismus parvulorum & alia.

4. Constat item, potestatem coercendi atque excommunicandi esse penes Ecclesiam, idq; ex instituto Christi de potestate ligandi. huic consentaneum est illud Apostoli: *Tollite malum ex vobis.*

Matth.16 2.Corinth.5.

5. Habet item potestatem jurisdicendi. Nam cui competit jus coercendi, & potestas jurisdicendi deesse non potest.

6. Ac, si quæstiones dubiæ oriantur in Ecclesia, habet quidem hæc potestatem judicãdi de eisdem atque decernendi, idque per Synodum. & quod hæc, in Spiritu sancto legitimè congregata, decernit, Spiritus ipse sanctus decernere videtur, juxta illud Concilii Hierosolymitani: *Visum est Spiritui sancto & nobis.* Itaque saluberrimam esse Conciliorum autoritatem, dubitare debet nemo.

Actor.15.

7. Et quod ex eodem Concilio Hierosolymitano intelligitur, est etiam penes Ecclesiam potestas constituendi Canones: idq; ad utilitatem ecclesiæ, cujus potestas omnis est ad ædificationem, & non ad destructionem.

CAP. XII.

De Ministris Ecclesiæ.

HAbet Ecclesia doctrinam divinitus traditam, quæ populo explicanda est. Habet sacra & externa, quæ piè & salubriter ad utilitatem Christianorum tractanda sunt atque explicanda, quo minus ministri, qui muneribus ad has res necessariis funguntur, eidem Ecclesiæ deesse vel possunt vel debent. Ac munera quidem hæc, omnibus Christianis communia non sunt: verùm Deus ipse initio dedit quosdam quidem Apostolos, quosdam prophetas, alios verò Evangelistas, alios autem pastores & doctores, ad consummationem sanctorum, in opus ministerii, in ædificationem corporis Christi.

2. Itaque tempore Apostolorum non omnibus data fuit potestas ad functionem munerum Ecclesiæ, sed certis tantùm, iisque ad eadem ipsa segregatis. Nam cùm Antiochiæ esset Barnabas, Lucius, Manahen & Saulus, *ministrantibus illis Domino* (ut Lucas in Actibus Apostolorum scripsit) *& jejunantibus, dixit illis Spiritus sanctus: Segregate mihi Saulum & Barnabam in opus ad quod assumpsi eos.* Cavendum est igitur nobis, ne spirituale sacerdotium, quod omnibus Christianis, quos Spiritus sanctus unxit, commune est, cum hoc externo atque ministeriali, quod non omnium est, sed eorum tantùm qui ad hoc vocati atque ritè ordinati sunt, confundamus: quod sine gravi ac perniciosa ecclesiarum perturbatione atque calamitate accidere non potest.

Actor.13.

CAP. XIII.

De Pontifice summo & Episcopis.

ATque ut Ecclesia, quæ est unius capitis, hoc est, Christi unum corpus, eò facilius in unitate contineri posset, etsi multos habet Episcopos, qui populum ejus, quem Christus pretioso sanguine suo acquisivit, regant, idque jure divino: unum tamen in remedium schismatis, qui cæteris omnibus præsit cum plenitudine potestatis, summum Pontificem habet, idque pro prærogativa Petro concessa: quod ipsum quàm utile sit ad avertenda ab Ecclesia schismata, satis constat iis qui non ignorant, à contemptu hujus summi sacerdotis plerumque schismata orta esse, ut Cyprianus scribit, & res ipsa testatur.

2. Qui igitur Cathedram Petri tenet summus Pontifex, eo jure, quo Petrus, accepit à Christo, dicente; *Pasce oves meas*, universam Ecclesiam & gubernat, & gubernare debet.

Joan.21.

3. Qua

3. Qua tamen potestate sua uti debet non ad destructionem, sed ad ædificationem. Hanc autem plenitudinem potestatis sic videtur Christus Petro, ejusque successoribus dedisse, ut reliquis Episcopis partem solicitudinis ejus commissæ non abstulerit, sed suarum Ecclesiarum & Diœcesium veros jure divino Episcopos esse voluerit. Debent autem Christiani homines & Pontifici summo, & singulis suis etiam Episcopis parêre, juxta illud Apostoli: *Obedite præpositis vestris, qui vigilant pro animabus vestris.* Heb. 13.

Cap. XIV.

De Sacramentis in genere.

Sacramenta duabus potissimùm de causis divina authoritate instituta sunt. Altera, ut sint signa & notæ quædam magnæ illius congregationis, quæ est Ecclesia. in nullum enim nomē coagulari homines possunt, nisi aliquo signaculorum, vel Sacramentorum visibilium consortio colligantur. Quāobrem Dominus noster Jesus Christus societatem novi populi, Sacramentis numero paucissimis, observatione facillimis, significatione præstantissimis, colligavit: Baptismo videlicet, Confirmatione, Eucharistia, Pœnitentia, Extrema unctione, Ordine, & Matrimonio.

2. Altera verò est ut non solùm significent, sed etiam sanctificent & cōferant invisibilem Dei gratiam, non propria rerum externarum virtute aut merito ministri, sed Domini instituentis ac secretius operantis. Itaque etsi decet bonum esse Sacramentorum ministrum, tamen malus etiam potest ea utiliter dispensare.

Cap. XV.

De Baptismo.

AC primò quidem, quia homini ad salutem necessarium est, ut regeneretur in novam creaturam, cùm aliàs natura sit filius iræ: instituit Christus ipse Sacramentum Baptismi, ut sit lavacrum illius regenerationis, quod sanè homini non minus est necessarium ad vitam novam atque spiritualem, quàm nativitas carnalis ad vitam naturalem. Nec salutem quisquam consequi potest, nisi aqua & Spiritu sit renatus, ut Christus ipse testatur. Joan. 3.

2. Hoc igitur Sacramentum abluit nos, sanctificat, justificat: hoc Sacramentum facit, ut consequamur remissionem peccatorum nostrorum originalium atque actualium. Hoc denique Sacramentum tale est omnino, tamque salutare, ut qui eo imbuatur, induat Christum, ut Paulus scribit. Gala. 3.

3. Constat autem Sacramentum hoc, verbo Dei & aqua. Nam simulac verbum ad elementum accedit, fit Sacramentum, cujus lavacro regeneramur & mundamur ab omni peccato. Itaque quoties aquam corpus abluentem cernimus foris, toties Spiritum, quem non cernimus, intus plus operati cogitemus.

4. Jam formam verborum, sine quibus mysterium hoc confici non potest, Christus Apostolis tradidit, cùm præceperit ut in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti baptizarent. Huic præcepto Domini, quoties Baptismus confertur, & fides accipientis, si adultus sit, pro infantibus verò, cùm suscipientium eos & pro ipsis confitentium, tum totius Ecclesiæ fides & fungentis ministri verbum innititur, quatenus hic ait: *Ego te baptizo in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti.* Matth. 28.

5. Ac nobis quidem videtur, ad excitandam fidem, consolationemque adultorum vehementer pertinere, ut intelligant, qui in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti baptizantur, se jam potestate, virtute & potentia Patris, & Filii, & Spiritus sancti, consecrari ac sanctificari, seque totos reconciliari Deo, & jam peculium Dei fieri, qui est Pater, & Filius, & Spiritus sanctus: in cujus tutelam jam transeunt, seq; fœdere sempiterno cum Deo jungunt, quatenus Diabolo ejusque operibus abrenunciant, promittuntque se Deo militaturos.

6. Quod autem ad munus baptizandi attinet, etsi hoc ad sacerdotes maximè pertinet, tamen laicus etiam rectè & utiliter in casu necessitatis baptizare potest: nec si hæreticus baptizaret, dummodo debita materia, forma ac intentione utatur, Sacramentum hoc iterandum est, cum hoc idem non dignitate ministri, sed veritate verbi divini & Spiritus sancti virtute constat.

7. Quanquam autem Baptismus aufert omnia inquinamenta nostra secundum Scripturas, hîc tamen non omnem vitiatæ naturæ languorem aufert, ut suprà etiam monuimus: relinquit enim concupiscentiam ad malum inclinantem, reatu ipso sublato. Concupiscentia autem illa contra bonum in homine spiritum pugnare non desinit, quoad in hac terra vivimus. Gala. 5.

8. In quo tamen ipsa Baptismi virtus nobis non deest, ut quæ non solùm peccati omnis reatum semel ademit, sed contra concupiscentiam adhuc hærentem in nobis desideriorum bellacientem, firmat vires nostras per Spiritum sanctum, quo ipso ita munimur contra omnem concupiscentiæ vim, ut resistere ei ac prævalere possimus, monente Apostolo: *Spiritu ambulate, & desideria carnis non perficietis.* Gala. 5.
Hactenus de Baptismo.

Cap. XVI.

De Confirmatione.

ATque ut homini ad vitam corporis non solùm necesse est ut nascatur ac fit, sed etiam ut crescat atque nutriatur, ita eidem ad salutem non solùm necesse est regenerari, verùm etiam in bono confirmari, & per virtutem Spiritus sancti augeri: in quam rem institutum est Sacramentum cùm primis

mis utile ipsa nimirum Confirmatio, quam celebrarunt Apostoli, cùm Samaritanis imponerent ma-
Act. 8. nus, cum utili hujus efficacia, ut in Actibus Apostolorum scriptum est, & quod hîc egerunt Apostoli, Christi nomine fecerunt: & in mysterio hoc inducendo, non aliter quàm in aliis partib. muneris sui, vicem Christi gessisse videntur. Innititur autem mysterium hoc promissionibus Christi de gratia Spiri-
Luc. 24. tus sancti, hujus que missione: *Ego mittam promissionem Patris mei in vos.* Item. *Paracletus autem Spiritus,*
Ioan. 14. *quem mittet Pater in nomine meo, ille docebit vos omnia.*

2. Et quanquam Sacramentum Confirmationis initio impositione manuum tantùm celebratum fuit, tamen Ecclesia sub ipsis statim Apostolorum temporibus ex eorundem traditione, ut externo signo internam Spiritus sancti unctionem designaret, ritui ejus adhibuit chrisma, cum impressione signi sanctæ crucis: quem morem, eumque pervetustum Ecclesia Catholica approbare non desinit. Et credit, quos famulos suos Deus regeneravit ex aqua & Spiritu, eosdem hoc mysterio ita cõsignari, ut septiformem Spiritum sanctum paracletum de cœlis, Spiritum sapientiæ & intellectus, Spiritum concilii & fortitudinis, Spiritum scientiæ & pietatis ac timoris, capiant. Hæc cum credat, & in hujus Sacramenti administratione testificetur Ecclesia Catholica, quæ est optima mysteriorum Dei interpres: qui aliter sentit, eandem negat veritatis columnam esse atque firmamentum.

3. Vis igitur Sacramenti hujus est, ut qui eo confirmantur, accipiant Spiritum sanctum, quo in via salutis progredi, perseverare, & tentationibus atque insidiis carnis, mundi, Diaboli, feliciter resistere possint.

4. At quia plerique eorum qui baptizantur, infantes sunt nec fidei professionem per se edunt: convenienter ut pueri, cùm jam adulti, de religione Christi jam satis instructi, ad percipiendum confirmationis Sacramentum accedunt, fidem Christi & obedientiam Ecclesiæ suo etiam ore profiteantur:
Conc. Aurelianense. & jejuni atque confessi hoc sacro mysterio initientur, quemadmodum per Concilium Aurelianense constitutum est. Non tamen censemus, propterea parvulos ab hoc Sacramento repellendos esse, cùm
Mat. 19. Christus ipse non dubitarit eis manus imponere, non enim legem hîc damus Ecclesiis.

5. Minister autem hujus Sacramenti sit Episcopus: id quod consensu totius Ecclesiæ catholicæ, & Apostolorum praxi comprobatur.

CAP. XVII.

De Sacramento Pœnitentiæ.

AC quoniam homines renati sæpe in gravia crimina incidunt, instituit Christus Sacramentum Pœnitentiæ, quod post baptisma sit nobis tanquã secunda tabula in naufragio. In hunc enim usum
Ioan. 20. tradidit clavem solvendi inquiens: *Accipite Spiritum sanctum: quorum remiseritis peccata, remittuntur eis.* Si nulla etiam peccatorem peccatorum sui pœniteat verè, idemque cum fiducia accedit ad thronum misericordiæ, & credit hoc Sacramento accipi quod Christus promisit, fit ei sicut credit: nec deest Sacramento huic, quod promissum est. Ut enim Sacramenta alia, sic & hoc vim habet sanctificandi. Consistit autem Sacramentum hoc in absolutione sacerdotis, quæ instituto & verbo Christi nititur, qui in
Ibidem. hanc rem potestatem suam delegat sacerdotibus, inquiens: *Sicut me misit Pater, & ego mitto vos: accipite Spiritum Sanctum: quorum remiseritis peccata, remittuntur eis.*

1. Sed quia tamen sacerdos non solùm habet potestatem remittendi, verùm etiam ligandi, cùm utraque simul divinitus tradatur: videtur eatenus potestatem judicandi accipere, quatenus hanc utriusque clavis potestatem accipit: nec eam exercere posse, nisi intelligat utrum remittere an retinere debeat. Tale autem judicium non potest aliunde, quàm ex confessione oris & peccatorum enumeratione, hauriri. Nam cùm pleraque hominum delicta sine teste committantur, occulta autem crimina animam etiam saucient atque obsideant, ac manifestis interdum graviora & periculosiora sint: sacerdos de his non sanè judicare potest, nisi qui commisit, ea recenseat & confiteatur, & hæc sua quasi vulnera ipse aperiat.

3. Itaque quatenus ad sananda hominum delicta pœnitentiæ remedium monstratum est, eatenus etiam confessio pœnitentis, cum enumeratione peccatorum, nobis commendata videtur: quare ut Sacramentum pœnitentiæ tanquam salutare & necessarium probandum est populo Christiano, ita ipsa etiam confessio & peccatorum enumeratio, quæ ut non minus laxanda est, ita vicissim non nimia
Psalm. 18. astringenda. *Delicta enim quis intelligit?* Itaque enumeranda sunt peccata, quæ non quidem auxiè nimis, sed tamen diligenter cogitanti & sese excutienti in mentem veniunt. Quæ autem in mentem non veniunt, generali confessioni rectè includuntur, & nihilo ea minus remittuntur, quàm si ea confitendo enumerasset. Et quoniam hîc ex absolutione quæritur venia, non tantum oneris imponit confessio, quantum consolationis absolutio credenti affert.

4. Jam etsi illa satisfactio, quæ culpam & æternam pœnam expiat, soli Christo tribuenda est, Satisfactio tamen, quæ in pœnitentiæ fructibus consistit, maximè autem jejunio, eleemosyna & oratione, sive à nobisipsis suscepta, sive à parochis & dispensatoribus Sacramentorum injuncta: si ex fide & charitate peragitur, peccatorum causas excindit, & peccati reliquiis medetur, ac temporalem pœnam vel tollit, vel mitigat, & in exemplum denique adhibetur.

5. Sed

5. Sed ut ad absolutionem sacerdotis in qua consistit vis Sacramenti pœnitentiæ, redeamus: forma ejus & verbum tale esse debet, ut qui confitetur, audire atq; intelligere possit, sibi virtute, merito ac beneficio Christi, peccata remitti, juxta hujus institutum & verbum: *Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis.* Joan. 20. Nam *hoc munus est Dei, cùm ministerium sit sacerdotis*, ut verbis Ambrosij utamur.

Cap. XVIII.

De Sacramento Eucharistiæ.

QUi jam per Sacramentum pœnitentiæ revixit in Domino, ei item necesse est ali, & in bono spirituali crescere. Instituit igitur Christus Sacramentum Eucharistiæ sub visibili specie panis & vini, quod verum Christi corpus & sanguinem nobis præbet, & hoc spirituali cibo unit nos sibi ut capiti & membris corporis sui, ut in ipso ad omne bonum enutriamur, & cum sanctis in eorumque communione augescamus per charitatem, *Vnus* enim *panis unum corpus multi sumus, omnes qui ex uno pane participamus*, inquit Paulus. 1. Cor. 10.

2. Forma autem hujus Sacramenti, sunt verba illa solennia, quæ Christus ipse dedit: *Hoc est corpus meum.* & iterum: *Hic est enim calix sanguinis mei*, &c. Mat. 26.

3. Quod si igitur Christo & verbo ejus tantum tribuimus, quantum debemus: dubium non est, quin simulac verba eadem accedunt ad panem & vinum, ex his fiat verum corpus & verus sanguis Christi, quatenus panis ac vini substantia in verum Christi corpus & sanguinem transmutatur: quod qui negat, idem Christi omnipotentiam in dubium vocat, & eundem ipsum vanitatis insimulat.

4. Quò magis cavendum est, ne indignè hoc Sacramentum sumatur. Scriptum est enim: *Nam qui edit aut bibit indignè, judicium sibi edit ac bibit, non dijudicans corpus Domini. Propter hoc multi inter vos infirmi sunt ac imbecilles, & dormiunt multi.* 1. Cor. 11. Indignè autem sumit Sacramentum illud, quicunque aut aliter de eo sentit quàm oporteat, aut non vere resipiscit. Nam, ut Augustinus inquit, *mutet vitam, qui vult accipere vitam. nam si non mutet vitam, ad judicium accipiet vitam: & magis ex ipsa corrumpitur, quàm sanetur: magis occiditur, quam vivificetur.* Itaque probanda est consuetudo Ecclesiæ, quæ hominem non antè ad Sacramentum Eucharistiæ ducit, quàm pœnitentiæ Sacramentum eum repurgarit.

5. Habet Eucharistia vim roborandi in bono spirituali: cui rei non sanè ullus est locus, nisi repurgatio peccatorum antecesserit. In quo ipso imitari debemus bonos medicos, qui non antè præbent quæ roborare ac confirmare possunt, quàm malos humores è corporibus ejecerint: quod nisi fecerint, non prosunt ægroto, sed magis obsunt. Jam quanto major hîc adhibenda est cautio, ne indignè sumas: tanto plus consolationis capiunt, qui eucharistiam dignè ac piè sumunt, & cogitant se pane è cœlo descendente, qui vitam dat mundo, vesci: & ex hoc verum atque spirituale robur contra omnia mala percipere.

Cap. XIX.

De sacra unctione.

SAcramenta, quæ paulò superius posuimus, magnam sanè & multiplicem utilitatem generi humano afferunt: tum aut ex vetustate carnis languentes regenerant, aut regeneratos, in gratia quam acceperunt, confirmant: aut relapsos, in gratiam unde deciderunt, restituunt: aut restitutos, Christo firmius uniunt: in quem usum, eumque salutarem, non deest Sacramentis gratia Christi: sed hæc potius per eadem veluti instrumenta hominibus tribuitur. Quanquam igitur horum Sacramentorum utilitas latissimè per omnem vitam patet, tamen ne homo, cùm ægrotat, desideret subsidium peculiare, quod hoc ejus periculosissimo tempore, vel corpori ipsius subvenire, vel animam contra ignita Satanæ tela munire possit, instituta est unctio sacra, ad quam oratio Ecclesiæ accedat. Hanc unctionem primi exercuerunt Apostoli, qui mandato Domini ad prædicandum Evangelium missi, dæmonia ejiciebant, & oleo ungebant multos infirmos, & sanabantur. Marc. 6. Quæ utique sacramentalis & mystica, non medicinalis aut corporalis, unctio fuit: ad quam inter initia fidei, externa etiam corporis sanitas, quasi quoddam internæ sanationis signum, consequebatur, quemadmodum in aliis sacramentis, ad commendationem & confirmationem rudis adhuc fidei, interna virtus exteris & sensibilibus signis & miraculis demonstrabatur. Nunc verò adulta & corroborata fides, signa quæ infirmis dantur, non requirit.

2. Hujus mysticæ & salutaris unctionis à Domino fundatæ ritum, quo administrari eam conveniat, Apostolus Jacobus promulgavit: *Infirmatur quis in vobis? inducat presbyteros Ecclesiæ, ut orent super eum, ungentes eum oleo in nomine Domini: & oratio fidei salvabit infirmum, & allevabit eum Dominus*, &c. Jaco. 5.

3. Quanti autem in Ecclesia esse debeat testimonium fratris illius Domini, testimonium dicimus: imò verò promulgatio quam cùm fecit legatus atque Apostolus Christi, Christus ut à se factam proculdubio ratam habuit. Qui igitur contemnit hoc Sacramentum, Christum ipsum contemnere, & gratiam, quam hîc per unctionem factam nobis quodammodo porrigit, aspernari videtur: atque hoc fuerit tanto periculosius, quanto gravius est discrimen, in quo ægrotus versatur, non solùm corporis, sed etiam animæ, in quod potestates tenebrarum eum adducunt, quatenus in extremo vitæ tempore, omnes quasi machinas ad extinguendam salutem hominis admovent, eiusq; animum terroribus incredibilibus frangere, & in desperationem impellere conantur.

4. Unctio-

4. Unctionem quidem hanc sacram, solis infirmis adhibendam Jacobus Apostolus insinuat, quod reliqui etiam Apostoli servaverunt: non tamen in omnibus, sed periculosis modò infirmitatibus, & ubi vitæ hujus interitus timetur, ea ercenda est mystica illa unctio.

Cap. XX.

De Sacramento ordinis.

QUod autem ad ministeria Ecclesiæ attinet, quanto hæc majora sunt, tanto magis dono Dei ac gratia egent. Quanquam enim Christiani omnes sunt sacerdotes, quatenus spirituales hostias Deo offerre, & nomen item ejus in omni loco utiliter invocare possunt: non omnes tamen sunt ecclesiæ ministri, sed jam inde ab ortu ecclesiæ segregati sunt quidam in ministerium ecclesiæ, qui hujus muneribus fungerentur: & eosdem ita distinxit Deus, ne iidem omnia possent, neve ex promiscua illa
1. Cor. 14. ratione perturbatio nasceretur. Neque enim Deus est confusionis author. Institutum est igitur sacramentum ordinis, cum signo impositionis manuum, & aliis huic sacramento congruentibus ritibus, quo qui consecrarentur, ad munera ecclesiæ acciperent gratiam, qua ad eadem ipsa munera admini-
Tim. 4. stranda apti, habiles atque idonei efficerentur. Hinc illud Apostoli ad Timotheum: *Noli negligere gratiam quæ in te est, quæ data est tibi per prophetiam cum impositione manuum presbyterii.*

Ioan. 20. 2. Hoc autem ordinis sacramentum verbis Christi nititur: *Sicut me misit Pater & ego mitto vos: Acci-*
Mar. 16. *pite spiritum sanctum: quorum remiseritis peccata, remittuntur eis.* Item. *Euntes in mundum universum, prædica-*
Matth. ult. *te Evangelium omni creaturæ.* Item. *Euntes, docete omnes gentes, baptizantes eas.* Item. *Hoc facite in meam com-*
Luc. 22. *memorationem.* Quibus igitur in perpetua Ecclesiæ successione manus imponunt Episcopi, ut ordinibus initientur, potestatem muneris sui exequendi dant: quæ sanè duplex est, ordinis videlicet & jurisdictionis. Sub alteram cadit ministerium verbi divini, administratio sacramentorum, & ecclesiarum ordinatio ad ædificationem: sub alteram verò, potestas excommunicandi, pœnitentes absolvendi. Ordines autem quos Catholica Ecclesia agnoscit sunt hi septem: Presbyterorum, Diaconorum, subdiaconorum, Acolytorum, Lectorum, Exorcistarum, Ostiariorum, quibus distincta munera, eaque aut necessaria ecclesiis, aut utilia, assignari debent: ut facile appareat, eum de ecclesia Christiana malè mereri, quicunque ordines hos vel spernit, vel tollit.

Cap. XXI.

De Sacramento matrimonii.

INstituerat Deus in paradiso matrimonium, quo mas & fœmina ad perpetuam & individuam vitæ
Matt. 19. societatem conjungerentur, juxta verbum Domini: *Quamobrem homo relinquet patrem & matrem, & adhærebit uxori suæ, & erunt duo in carne una.*

2. Quanquam autem matrimonium ad tam arctam hominum societatem institutum erat, tamen sub lege patrum matrimonia à prima institutione duobus modis degeneraverunt: videlicet ut & unus plures uxores duceret, & ductam, aliquando dato libello repudii, à se dimitteret: quorum prius ex dispensatione Dei permissum, futuri temporis mysterio serviebat, ut per plures unius viri uxores insinuaret, Christum tam ex synagoga quàm ex multitudine gentium, ecclesiam sibi collecturum, & sponsam sibi adjuncturum: & ut fœcunditate plurimum uxorum, Christo Salvatori ex eodem semine nascituro servirent.

Deuter. 24. 3. Repudium verò Moyses populo ob duritiam cordis permisit lenius ducens, uxorem à viro odio
Matth. 19. habitam dimitti, quàm occidi, ut cæde ejus novis nuptiis locum aperiret.

4. Verùm postquam plenitudo gratiæ Dei venit, ut alia, quæ vel in cœlo vel in terra essent, restau-
Matt. 19. ravit Christus, sic etiam matrimonium restituit. Hinc illud Christi: *Qui fecit hominem ab initio, mascu-*
Mar. 10. *lum & fœminam fecit eos* DEUS. & dixit: *Propter hoc dimittet homo patrem & matrem, & adhærebit uxori suæ, & erunt duo in carne una. Itaque jam non sunt duo, sed una caro. Quos igitur Deus conjunxit, homo non separet.* Et paulò post.: *Moyses ob duritiam cordis vestri permisit vobis dimittere uxores vestras, ab initio autem non fuit sic. Quamobrem quicunque dimittit uxorem suam, nisi ob fornicationem & aliam duxerit, mœchatur.* Quod Apo-
1 Cor. 7. stolus interpretatur, cum ait: *Iis qui matrimonio juncti sunt, præcipio non ego, sed Dominus, uxorem à viro non discedere: quòd si discesserit, manere innuptam, aut viro suo reconciliari.*

5 Hæ itaque Christiani matrimonii singulares conditiones, manifestis Scripturæ sanctæ testimo-
Genes. 2. niis comprobantur. Una, ut sit matrimonium duorum tantùm, hoc est, viri unius cum una muliere
Matth. 19. conjunctio. *Duo*, inquit, *erunt in carne una.* Nec sic junctis liceat, defraudato conjuge suo, alicui tertio
1. Cor. 7. corporis sui potestatem permittere, prohibente Apostolo & dicente: *Mulier potestatem corporis sui non habet, sed vir: similiter & vir non habet potestatem sui corporis, sed mulier.* Altera conditio est, ut vinculum conjugii inter duos semel colligatum, nullo amplius divortio, sed sola alterutrius morte, dissolvatur. Nam quòd Christus ob fornicationem dimitti posse uxorem insinuat, hæc separatio thori & mensæ consuetudinem inter conjuges scindit, vinculum conjugii non solvit, ita ut adulterium committat, ut alienam contrectans uxorem, quisquis sic dimissam duxerit.

6. Quoniam igitur Christus matrimonium gratia sua melius fecit, & arctiori quasi vinculo cōstrinxit, ut quēadmodū Christus unius Eccles. unus est sponsus, idq; indissolubili nexu, sic unius uxoris unus sit maritus,

maritus, idq; perpetua conjunctione, & similiter atque Christus cum Ecclesia sponsa sua perpetuò jungitur, quare matrimonium non solùm conjunctio est maris atque fœminæ, sed etiam Sacramentum, ob gratiam Christi, quæ ei nunquam deest: ut cùm vir uxorem suam diligere possit, perinde quasi Christus Ecclesiam, sic ille cum hac colat societatem individuam, ut una sit in perpetuum contentus. Nec cum hac in vita divortium faciat, exceptis causis quæ jure divino explicantur.

7. Ac quoniam Deus fovet matrimonium gratia sua, idemque approbat, quatenus conjuges inter se matrimonium contrahunt, signum datur illustre, ad sperandam cõsuetudinem ipsorum cum bonam esse per se, tum Deo gratam. Et quanquam prolis procreandæ causa matrimonium potissimùm contrahi debet, tamen qui contrahit etiam fornicationis vitandæ causa, nõ peccat. *Habeat enim unusquisque uxorem suam propter fornicationem*, inquit Paulus. Vis igitur Sacramenti hujus est, ut intelligant conjuges, se non humana, sed divina authoritate conjunctos, gratiam accepisse, qua ipsis legitimus congressus non imputetur ad culpam: qua item Christianus uxorem gentilem, cum eo manere volentem, sanctificet, & sanctos, hoc est, Deo dicatos filios procreet: qua denique perpetuam fidem conjugi servet, ut sint *duo in carne una*: & qua *mulier fidelis salva fiat in procreatione filiorum, si permanserit in fide & dilectione & sanctificatione cum sobrietate*. Itaque matrimonium honorabile, in eoq; thorus immaculatus esse potest. Matth. 19. 1. Tim. 2.

8. Quod cùm Manichæi, Taciani & Encratitæ ignorarent, matrimonium reprehendere non dubitarunt: quam eorum sceleratam temeritatem, à doctrina dæmoniorum profectam, Apostolus Paulus damnat. 1. Tim. 4.

9. Ac quoniam vinculum matrimonii tale est omnino, tantamque vim habet ad conjungendum, ut non sit ullum conjunctionis humanæ vinculum, quod magis constringat: quod cùm agnosceret Adam in Paradiso, sic de muliere, quam Deus è costa corporis ipsius ædificaverat, locutus est: *Hoc nunc os de ossibus meis, & caro de carne mea: ob hoc vocabitur virago, quoniam de viro sumpta est.* Quamobrem *relinquet homo patrem & matrem, & adhærebit uxori suæ, & erunt duo in carne una.* Gen. 2. Matth. 19.

10. Itaque cùm patria potestas huic inter conjuges conjunctioni suo juri cedat, audiendi non sunt, qui volunt hoc tempore matrimonium vel sponsalia contracta scindi & irrita esse, si parentum consensus non accesserit. Nihil hîc detrahimus obedientiæ, quam liberi parentibus debent, sed nolumus parentes in impediendis aut dirimendis matrimoniis potestate sua abuti. Quia tamen censemus honestatis esse, ut liberi sine consilio & consensu parentum non contrahant, hujus officii sui per concionatores sedulò admonendi sunt.

11. An verò parentibus potestas permitti debeat in hoc casu, liberorum inobedientiam derogatione, aut saltem diminutione dotis, aut aliqua alia via puniendi, de hac re ordinariæ potestati cura relinquenda videtur.

Cap. XXII.

De sacrificio Missæ.

Ut religionem, sine qua nulla gens vivit, jus naturæ introduxit, sic etiam cæremonias, sine quibus religio coli non potest, nec solet. In ipsis verò cæremoniis externam oblationem, velut præcipuam, omnes omnium seculorum gentes observaverunt, quæ etsi (teste Cypriano) *circumcisionem velut crudelem & naturæ inimicam horruerunt, non tamen similiter repudiarunt reliqua sacrificia: sed in multis legem naturæ sequentes, expiationum retinuerunt instrumenta, & immolare victimas, & incendere adipes, & libaminibus fundere coram Deo vota & preces, cultu cum ipsa natura hominibus insito, & per omnium animos divinitus purgato*, perseveraverunt. Sed & hoc commune, & omnium animis affixum, omnes gentes tenuerunt, ut externæ oblationis cultu, vim Deo deberi, magno consensu existimarent. Serm. de Circumcis.

2. Nemo enim externa oblatione colendum unquam censuit, nisi quem Deum esse aut scivit, aut putavit, aut finxit. hujus cultus antiquitatem, duorum fratrum Cain & Abel sacrificia cõprobant, quorũ priorẽ simul & munera ejus aversat' reprobavit Deus, minoris verò oblationẽ placatus aspexit. Aug. de civit. Dei lib. 10. c. 6.

3. Hunc verò sacrificandi ritum Deus, volens omnes homines salvos fieri, mentibus hominum hac de causa divinitus insevit. Cùm enim propter unius hominis peccatum, universum genus humanum iræ Dei & justæ damnationi obnoxium teneretur, tantoque gravior & periculosior illis damnatio immineret, quanto magis peccata peccatis accumulando, justam Dei iram contra se incitabant: Deus nolens perire quos condiderat, mediatorem & reconciliatorem humano generi destinavit, qui nos cum authore nostro reconciliaret, & justam Dei iram singulari sacrificii oblatione placaret. Deus igitur magnæ dilectionis filium suum carne nostra circundatum misit in mundum, qui peccata nostra in se suscipiens, in corpore suo ea pertulit in cruce, & semetipsum pro nobis hostiam appendens, per proprium sanguinem in sancta semel ingressus, æternam redemptionem adinvenit. Heb. 9.

4. Hujus preciosissimæ hostiæ nidore delinitus Pater, iram remisit, & homines prius peccatis immersos, impuros & injustos, & damnationi obnoxios, nunc filii sui sanguine ablutos absolvit, justificavit, ac sibi reconciliavit. 1. Cor. 6.

5. Hujus unicæ oblationis virtus atque efficacia, non illi modò tempori serviens, quo Christus in carne hostiam se appendit, sed omnes omnium seculorum ætates complectens, omnium hominũ qui ab origine mundi fuerunt, & in finem usque seculi nascituri sunt, delendis peccatis suffecit. *Verè enim erat Deus in Christo, mundum sibi reconcilians.* Et: *Ecce agnus Dei qui tollit peccata mundi.* &, *Ipse est propitiatio pro peccatis nostris: & non pro nostris tantùm, sed etiam pro totius mundi.* Mundus autem non unius temporis, 2. Cor. 5. Joan. 1. 1. Joan. 2.

poris, sed omnium ætatum homines comprehendit. Hinc in Apocalypsi Christus agnus dicitur ab o-
Apoc.5. rigine mundi occisus, quoniam sanguis ejus omnium ætatum jam inde ab initio mundi delicta emundavit.

6. De hac oblatione, quæ ad totius generis humani reconciliationem una suffecit: Paulus ait,
Heb.10. *Unica oblatione consummavit in æternum sanctificatos.* &, *Quia in ipso complacuit omnem plenitudinem inhabitare,*
Coloss.1. *& per eum reconciliari omnia in ipsum, pacificans per sanguinem crucis, sive quæ in terris sive quæ in cælis sunt.* &, *Pla-*
Ephes.1. *cuit instaurari omnia in Christo, quæ in cælis & quæ in terra sunt in ipso.* Et in Esaia: *Torcular*, inquit, *calcavi solus.*
Esai.63.
Esai.53. &, *Cujus livore sanati sumus.*

7. Ut verò hujus tam efficacis oblationis, quæ omnium hominum salutem plenissimè, sufficientissimè, & perfectissimè meruit omnes homines participes fierent, & ejus fructuo in se transferrent: Deus ab initio mundi, sub lege naturæ divina inspiratione in animis hominum sacrificandi ritum excitavit, & mox data lege, diversa sacrificia monstravit.

8. Quorum omnium hic usus erat, non ut homines Deo reconciliarent, & salutem ipsa mererentur, sed ut per hæc externa sacrificia venturi sacrificii, in quo redemptionem omnium Deus promiserat, memoria in animis hominum subinde excitaretur, fides confirmaretur, & fructus ejus credentibus, & in virtute venturi sacrificii sperantibus applicaretur. Et ut quoties ista sacrificia celebrarentur, homines cùm aliorum beneficiorum Dei, quæ continua ejus benignitate accipiebant, tum salutis suæ per promissum reconciliatorem accipiendæ, gratis animis recordarentur.

9. Nullum itaque sive sub naturæ, sive sub Moysis lege sacrificium per se Deo placebat, quip-
Psal.49. pe qui iis, quæ offerebantur, se non indigere sæpe protestatus est. *Si esuriero*, inquit, *non dicam tibi: meus est enim orbis terræ & plenitudo ejus. Nunquid manducabo carnes taurorum, aut sanguinem hircorum potabo?* Sed quatenus hæc visibilia sacrificia, invisibilis & futuri sacrificii Sacramenta erant, si quis ea in fide à Deo promissi Reconciliatoris obtulisset, hoc agens his externis sacrificiis, ut fidem in venturum Christum ostenderet, & salutaris istius sacrificii fructum, quem jam & fide conceperat, & firma spe expectabat, in se transferret, & Deo pro tantis beneficiis animi sui gratitudinem declararet: itaque talia sacrificia & Deo grata, & offerenti salutaria erant, nulla quidem ina propria, sed futuri sacrificii virtute, quam per fidem offerenti applicabant.

10. Etenim ratio sacrificiorum disertè intelligatur, unicum est sacrificium meritorium, cujus virtus delendis hominum peccatis efficax, homines à Deo alienatos, & iræ ejus ac damnationi obnoxios reconciliavit, & æternam salutem & redemptionem toti hominum generi meruit: illa videlicet Chri-
Heb.10. sti victima salutaris, qua pro delictis hominum in cruce se hostiam appendens, in æternum consummavit sanctificatos.

11. Cujus meritum non accipit augmentum, quia perfectum est: nec diminuitur aut exhauri-
Heb.10. tur, quia æternum est. Unde & reliqua omnia sacrificia nihil huic sacrificio superaddunt, nihilque ipsa per se merentur: sed unicæ hujus oblationis fructum credentibus applicant, & ad excitandam & retinendam in animis hominum hujus unicæ oblationis memoriam & fidem confirmandam, & pro omnibus Dei beneficiis declarandam gratitudinem, serviunt.

12. Sunt autem hujusmodi applicatoria sacrificia quædam legibus omnibus communia, & promiscuè omnibus hominibus permissa: qualia sunt sacrificium contribulati cordis & humiliati spiritus,
Psal.50. & ob colendam pietatem susceptæ carnis afflictiones, sacrificium labiorum, precum, gratiarum actionis & laudis, & si qua sunt similia.

13. Quædam verò semper fuerunt uniuscujusque legis propria, & certis hominum officiis alli-
1.Reg.13. gata, à quorum oblatione alii magnis comminationibus & pœnis arcebantur, primo Regum decimo-
2.Paral.26. tertio, secundo Paralip. vigesimosexto. Nec ulla lex, quemadmodum nunc, nec ulla gentium religio
Heb.7. sacrificiis caruit: hæc enim tria colligata sunt, & se invicem necessariò consequuntur: *Lex, sacerdotium, & sacrificium*, Heb.7.

14. Sic itaque sub lege naturæ justi homines & de Dei promissionibus edocti, in eum quem futurum sciebant Salvatorem, credentes, sacrificia offerebant: quorum oblatione, futuræ salutis fidem & spem, & pro ea gratitudinem suam declarabant, & ejus quod futurum expectabant, salutaris sacrificii meritis adjuvari ambiebant. Hunc morem cæteræ gentes, occulta inspiratione animis eorum insita, imitantes, non quidem Deum, sed quem Deum aut putabant aut fingebant, sacrificiis placare voluerunt.

15. Lex verò per Moysen data, ad legem naturæ accedens, non ut eam tolleret, sed ut meliorem redderet, oblationes externas instituit: quæ & præfigurarent futurum Christi sacrificium: & quoties eas celebrarent Judæi, tum aliorum beneficiorum Dei gratis animis recordarentur, cùm illius venturi sacrificii virtutem in se, credendo & sperando & orando, transferrent.

Matth.5. 16. Christus qui non venerat legem solvere, quatenus vel naturalis vel moralis erat, sed eam
Jerem.31. potius adimplere, cùm novam legem suam, de qua jam antè per Jeremiam promiserat, in mundum induceret, ne eam solam in hac parte, contra præcedentium legum communem morem, mancam aut imperfectiorem relinqueret, peculiari sacrificio pariter & sacerdotio eam instruxit. siquidem necesse
Heb.7. fuit, juxta Apostoli sententiam, succedente nova lege etiam sacrificium huic legi peculiare consequi,
Ibid.5. Heb.7. & sacerdotes, velut hujus sacrificii ministros, assumi, Heb.5.

17. In qua legis parte, sanè bona, sancta & pia, idem Dominus noster Jesus Christus, ne ecclesiæ suæ deesset, in ultima cœna cùm gratias egisset Deo, sacramentum corporis & sanguinis sui instituit,

duplicem

duplicem ejus usum statim commendans: ut à fidelibus velut animæ salutare alimentum sumeretur. *Accipite*, inquit, *& comedite*: & ut in memoriam passionis suæ offerretur, cujus oblationis ministerium, Apostolis, velut novæ legis sacerdotibus, contradens: *Hoc*, inquit, *facite in mei commemorationem*. Matth. 26. Marc. 14. Luc. 22. 1. Cor. 11.

18. Quemadmodum igitur ante Christi adventum Deus patribus certa quædam sacrificia tradidit, quibus magni istius sacrificii, quod futurum ipsi expectabant, memoriam in animis suis excitarent, fidem stabilirent, & fructum ejus credendo & orando sibi applicarent, & per eorum oblationem beneficiorum Dei gratis animis recordarentur: sic Christus ecclesiæ suæ mundam & salutarem corporis & sanguinis sui oblationem, sub speciebus panis & vini commendavit, qua corporis ejus in cruce pro nobis appensi, & sanguinis effusi memoriam subinde in animis nostris renovaremus, & fructum istius oblationis cruentæ, qua in æternum consummavit sanctificatos, in nos transferremus, hoc est enim facere in memoriam ejus, id est, gratis animis commemorare mortem Domini, & per memoriam & meritum passionis ejus deprecari Patrem, ut nobis reconcilietur. Heb. 10.

19. Hæc est munda & salutaris oblatio, illius unici sacrificii, quo omnium salus comparata est, rememorativa, non solùm significās, sed re ipsa in se comprehendens veritatem illarum rerum, quas diversorum sacrificiorum oblationes olim præsignabant: eadem nimirum corporis & sanguinis Christi hostia, quæ in cruce est oblata, non alia: idem agnus, non alius, & unus utrobique Christus, sed tunc cruento & passibili modo oblatus est, qua oblatione omnibus credentibus remissionem peccatorum & redemptionem sufficienter impetravit. Nunc verò eundem sub mysterio & modo incruento & impassibili offerimus, non ut peccatorum remissionem & animarum nostrarum salutem jam primùm promereamur, sed ut passionis Dominicæ memoriam recolentes, Deo gratias agamus pro salute nobis in cruce impetrata: & ibi promeritam peccatorum remissionem & redemptionem, fide & devotione nobis applicemus & appropriemus.

20. Hanc tam salutarem victimam in spiritu prævidit Malachias, cùm ait: *Non est mihi voluntas in vobis, dicit Dominus exercituum, & munus non suscipiam de manu vestra: ab ortu enim solis usque ad occasum, magnum est nomen meum in gentibus, & in omni loco sacrificatur & offertur nomini meo oblatio munda.* Quod vaticinium de solis spiritualibus sacrificiis accipi non potest, quæ nullius legis propria, sed omnibus temporibus & hominibus communia existunt, & cum sacrificiis veterum semper commixta duraverunt. At ipsa verborum serie satis convincitur, Prophetam loqui de sacrificio, quod, sublatis veteribus sacrificiis, in locum eorum erat successurum. Undè rectè hæc verba de sacratissimo Christi sacrificio accipiuntur, non illo quidem, quo se in cruce pro peccatis generis humani obtulit (illud enim nec inter gentes, nec in omni loco, sed in Judæa consummatum est) sed quod ex gentibus congregata ecclesia per totum terrarum orbem offert ad recordationem mortis Domini, & ad virtutem ejus in credētes transfundendam: atque hic loci illius intellectus, luculentis Patrum testimoniis roboratur. Malach. 1.

21. Irenæus li. 4. contra hæreses ca. 32. *Eum qui ex creatura panis est accepit, & gratias egit, dicens: Hoc est corpus meum. Et calicem similiter, qui est ex ea creatura, quæ est secundum nos, suum sanguinem confessus est, & novi testamenti novam docuit oblationem, quam Ecclesia ab Apostolis accipiens, in universo mundo offert Deo. de quo in 12. prophetis Malachias sic præsignavit: Ab ortu Solis usque ad occasum, nomen meum glorificatur inter gentes, & in omni loco incensum offertur nomini meo & sacrificium purum.*

22. Augustinus: *Noverint*, inquit, *qui legunt, quid protulerit Melchisedech quando benedixit Abraham. Et si jam sunt participes ejus, vident tali sacrificio nunc offerri Deo toto orbe terrarum.* Undè alius Propheta dicit ad eum, *qui secundum carnem est Israel: Non est mihi voluntas in vobis*, &c. Aug. contra adversarios legis lib. 1. ca. 20.

23. Ambrosius de hoc novæ legis sacrificio testatur: *Antè agnus offerebatur, offerebatur vitulus: nunc Christus offertur quasi recipiens passionem, & offert seipsum quasi sacerdos.*

24. Chrysostomus: *Nonne per singulos dies offerimus? offerimus quidem, sed recordationem facientes mortis ejus: & una est hæc hostia, non multæ. Quomodo est una, & non multæ: & quia semel oblata est illa, oblata est in sancta sanctorum. Hoc autem sacrificium, exemplum est illius, idipsum semper offerimus. Nec nunc quidem alium agnum, crastinò alium, sed semper idipsum*, &c.

25. Athanasius: *In æternum*, inquit, *Christi est sacerdotium: quia quotidie offertur per ministros Dei oblatio, Christum & pontificem habens, & sacrificium.*

26. Hanc verò oblationem, quam Ecclesiæ in recordationem mortis suæ faciendam Christus commendavit, prius ipsum in Cœna exercuisse, & Patri seipsum sub speciebus panis & vini obtulisse, magni testes comprobant: inter quos David, Christum appellans *sacerdotem secundum ordinem Melchisedech*, satis ostēdit, Christum sacrificio panis & vini, figuram, quæ in Melchisedech sacerdote præcesserat, adimplevisse, de qua re sanctus martyr Cyprianus lib. 2. epi. 3. *Qui ordo utique est de illo sacrificio veniens, & inde descendens, quòd Melchisedech sacerdos Dei summi fuit, quòd panem & vinum obtulit, quòd Abraham benedixit. Nam quis magis sacerdos Dei summi, quàm Dominus noster Jesus Christus, qui sacrificium Deo Patri obtulit, & obtulit hoc idem quod Melchisedech obtulerat, id est, panem & vinum, suum scilicet corpus & sanguinem?* Et mox: *Ut ergo in Genesi per Melchisedech sacerdotem benedictio circa Abraham posset ritè celebrari, præcedit antè imago sacrificii, in pane & vino scilicet constituta: quam rem perficiens & adimplens Dominus, panem & calicem mixtum vino obtulit: & qui est plenitudo, veritatem præfiguratæ imaginis adimplevit.* Psal. 109. Genes. 14.

27. Arnobius: *Hic*, (inquit, de Christo loquens) *qui per mysterium panis & vini sacerdos factus est in æternum secundum ordinem Melchisedech, qui panem & vinum solus obtulit in sacerdotibus, dum Abraham victor reverteretur de prælio.*

28. Damascenus: *Pane & vino suscepit Melchisedech Abraham ex cæde alienigenarum, qui erat sacerdos*

Dei altissimi illa mensa hanc mysticam præfiguravit mensam, velut & sacerdos ille Christi veri sacerdotis præfiguratam præ se ferebat imaginem. Tu es, inquit, sacerdos secundum ordinem Melchisedech. Similia multa testimonia inveniuntur apud Hieronymum ad Evagrium, Augustinum de doctrina Christiana libro quarto, cap. vigesimo primo, Ambrosium de Sacramentis lib. 4. Chrysostomum, Theophylactum.

29. Secundum hæc sacræ Scripturæ & sanctorum patrum testimonia, Catholica Ecclesia, duo Christi sacrificia agnoscit, eadem secundùm substantiam, sed secundùm rationem & ritum offerendi multum diversa: Unum in cruce cruentum: Alterum, quo in cœna sub panis & vini specie corpus & sanguinem suum ipse sacerdos juxta ordinem Melchisedech Patri obtulit, perpetuum condens novæ legis sacrificium, quod apostolis suis ac successoribus ipsorum, ut ad finem usque seculi in memoriam ipsius facerent, commendavit.

30. Horum ut modus offerẽdi diversus, sic & usus discretus est, cruento suo sacrificio Christus totius mundi reconciliationem & propiciationem pro peccatis, & plenam omnium redemptionem impetravit. Alterum verò sacrificium, ad recordationem cruenti sacrificii institutum & Ecclesiæ commendatum est, quo Christum impassibili & incruento modo sistimus Patri, non ut remissionem peccatorum & redemptionem de novo mereamur, sed ut in cruce meritam fide & devotione nobis applicemus, Christi jussionem sequentes, qua jussit ut hoc in memoriam sui faceremus: id est, ut per memoriam & meritum passionis suæ, Patrem pro reconciliatione nostri & peccatorum remissione, & animarum nostrarum salute, proq; corporum ac rerum nostrarum incolumitate, deprecaremur.

31. Hactenus ostensum est, quibus rationibus & testimoniis sacrificium altaris subnixum subsistat: nunc de ritu ejus pauca subjiciantur.

32. In celebratione sacrificii altaris, nunc laudes Dei, nunc fideles populi preces, nunc gratiarum actiones, nunc scripturarum lectiones subinde admiscentur. Unde & laudis, & gratiarum actionis, & precum sacrificium rectè nuncupatur: quo ritu Catholica Ecclesia Christi exemplum refert, qui in cœnæ sacrificio pro incolumitate Ecclesiæ, quam in terris relicturus erat, multas preces ad patrem fudit, & tandem hymnis & gratiarum actione cœnam mysticam consummavit. *Joan. 17.*

1. Tim. 2. 33. Sed & hanc Pauli sanam commonitionem, qua in primis fieri voluit obsecrationes, orationes, postulationes, gratiarum actiones, pro omnibus hominibus, pro regibus & omnibus qui in sublimitate constituti sunt, ut quietam & tranquillam vitam agamus in omni pietate & castitate: Ecclesia in celebratione sacrificii altaris, juxta Augustini sententiam, plenè & examussatim observat: *Epist 59. ad Paulinum.* rum obsecrationes facit, antequam illud, quod est in Domini mensa, incipiat benedici. Orationes verò, cùm benedicitur & sanctificatur: postulationes autem, ceu interpellationes, cùm populus benedicitur, & misericordissimæ potestati commendatur.

34. Quibus peractis, & participato Sacramento, gratiarum actio cuncta concludit. Vide Augustinum epist. 59. ad Paulinum, ubi ritum celebrandi sacrificii altaris, qualem hodie observat Ecclesia, perspicuè agnosces.

35. Sed & apud alios omnium ætatum viros Catholicos hunc ritum receptum & confirmatũ videre licet, qui admixtas in celebratione hujus sacrificii preces, & gratiarum actiones, & ipsam hostiam solenni prece consecrari solitam, magno consensu meminerunt. De qua re Chrysostomus in Matthæum homil. 83. de Sacerdotio libro tertio. Basilius Magnus de Spiritu sancto cap. 27. Theophylactus in ca. 14. Marci. Gregorius epist. 63. ad Joannem Episcopum Syracusanum, Ambrosius de Sacramentis lib. 4. cap. 5. qui & hunc canonem, quo nunc utitur Ecclesia, penè secundum singula ejus verba, passim in libris à se editis recenset.

Cap. XXIII.

De memoria Sanctorum in altaris sacrificio fieri consueta, & de eorum intercessione inibi expedita, & obiter de Sanctorum invocatione.

Cum itaque in hoc altaris sacrificio immensi istius beneficii memoriam recolimus, quo Christus semetipsum pro totius corporis sui mystici, id est, pro omnium credentium incolumitate & salute hostiam fecit, ibique secundum Domini exemplum & Apostoli commonitionem, pro totius Ecclesiæ incolumitate preces ad Deum fundendæ, & pro omnibus ejus beneficiis gratię agendæ sint: Ecclesia intra sese omnia sua membra colligens, eorum etiam memoriam facit, qui hac mortalitate exuti, apud Dominum vivunt, & in primis grata veneratione Deo dilectos Sanctos complectens, pro his gratias Deo agit, qui eos cùm natura imbecilles essent, gratiæ suæ munere ita roboravit, ut vitia carnis superarent, & contra peccatum, diabolum & mortem non sua, sed Dei virtute fortes, viriliter dimicando, coronam justitiæ à justo judice impetrarent. De hujus gratiarum actionis pro sanctis antiquitate & consuetudine, per totam Ecclesiam divulgata, vide apud Dionysium Areopagitam, Cyprianũ lib. 3. epist. 6. lib. 4. epist. 5. Augustin. de civitate Dei lib. 8. cap. 27. lib. 22. cap. 10. contra Faustum Manich. lib. 20. cap. 21.

2. Nec solùm veneramur sanctos, & pro his gratias agimus, sed eorum precibus & meritis in omnibus divinæ protectionis auxilio muniri postulamus, rectè sentientes, eos velut ejusdem communionis cives, & corporis ejusdem membra, etiamnum uno spiritu & vinculo charitatis nobiscum colligatos, salutem nostram appetere, & malis nostris indolere: ideoque pro necessitatibus nostris apud communem Deum Patrem, per Jesum Christum communem omnium mediatorem, interpellare. Quod ut faciant, ipsum jus communionis, qua nobis juncti sunt, simul & præceptum eos adducit.

cit. *Orate*, inquit Jacobus, *pro invicem ut salvemini*: & charitas qua erga nos afficiuntur, fuadet & monet, & ea qua apud Deum nunc pro se fecuti, & ab infirmitatibus & defectibus immunes vivunt, facultas non prohibet: quodque eos in alia vita facere apertis Scripturæ testimoniis cognovimus. 2. Macha. 15. ubi Onias conspicitur manus protendens, & orans pro populo: *& alius vir, atate & gloria mirabilis, de quo dicitur: Hic est fratrum amator & populi Israel: Hic est qui multum orat pro populo & universa sancta civitate Hierusalem, Jeremias Propheta*. & Zachariæ primo, Angelus pro civitatibus Juda interpellat: *Domine exercituum, usquequo non misereberis Hierusalem, & urbium Juda quibus iratus es?* Jaco. 5. 2. Macha. 15. Zachar. 1.

3. Hac fide, sicut eorum qui nobiscum in carne vivunt, ita & sanctorum apud Deum viventiū preces pro nobis postulamus: & ut pro nobis orent, eos nominatim appellamus, nec dubitamus quin ei, qui potest omnia, facile fit efficere, sive per Angelorum ministeria, sive alia sibi placita ratione & via, ut nostras petitiones sancti rescifcant, qui utique hoc præstat, ut Angeli peccatoris conversionem in cœlo cognoscentes, gaudio exultent. Luc 15.

4. Merita verò Sanctorum non talia esse asserimus, qualia in Christo invenimus, qui semetipsum pro nobis impendens, & sanguinem suum pro nobis fundens, plenam cum Deo reconciliationem mundo promeruit. Sancti verò merita sua, quibus & ipsi salvati sunt, & nobis suffragantur, ex eodem omnis salutis & totius meriti fonte, Christi videlicet passione, hauserunt. Non enim, si justitiæ rigorem spectemus, cuiquam Sanctorum operationes suæ, quantumvis fructuosæ, ad propriam salutem sufficeissent, juxta illud: *Non justificabitur, in conspectu tuo omnis vivens*. Et illud Christi: *Si feceritis omnia quæ præcepta sunt vobis, dicite: quia servi inutiles sumus*. Et illud Pauli: *Non sunt condignæ passiones hujus temporis, ad futuram gloriam quæ revelabitur in vobis*. Ex Dei autem misericordia & liberalitate & Christi gratia, non solùm ipsis ad salutem Sanctorum merita conducunt: sed etiam nobis ad protectionem & gratiæ divinæ impetrationem prosunt Deo in eis misericorditer complente, quod veraciter promisit, cùm ait: *Ego sum Deus tuus fortis, zelotes, visitans iniquitatem filiorum in tertiam & quartam generationem, eorum qui oderunt me, & faciens misericordiam in millia, iis qui diligunt me, & custodiunt præcepta mea*. Sic defuncti Abrahami merita, filio Isaac profecerunt: & Jacob in religione nepotes suos erudiens, nomen suum & patrum suorum super ipsos invocari edocuit, Genes. 48. quod & Moyses plena fiducia fecit: *Quiescat*, inquit, *ira tua, & esto placabilis super nequitia populi tui: recordare Abraham, Isaac & Israel servorum tuorum*, Exodi 32. Sic propter gratiam, qua apud Deum valuit David vir secundum cor Dei, tota ejus posteritas indulgentiam Dei in commodum suum persæpe sensit, 3. Reg. 12. 4. Reg. 19. Esaiæ 37. Ezech. 14. Psal. 142. Luc. 17. Rom. 8. Exod. 20. Genes. 26.

CAP. XXIV.

De memoria defunctorum in Christo.

Dominus noster Jesus Christus, secundum voluntatem Patris hostiam redimendis hominibus salutarem seipsum in cruce affigens, utique omnes eos, qui hanc victimam suam salvandis hominibus jam inde ab origine mundi destinatam, fide & voto prævenissent, vel in sequentibus temporibus fide eam amplexuri essent, intra seipsum velut membra sua collegerat, volens passionis suæ fructum ad omnes pariter qui corporis ejus membra unquam effecti essent, pervenire: unde Ecclesia communis hujus sacrificii memoriam recolens, omnia sua membra pariter advocare, nec quenquam eorum excludere debet, qui secundum Domini liberalem voluntatem, utilitatis hujus sacrificii capax existit. Ideoque, quemadmodum prius Sanctorum, ita postea etiam reliquorum Christianorum memoriam circa sacrificium altaris inducit, quos in vera Christi fide decessisse piè credit, de quibus tamen satis certum esse nequit, utrum satis emnodati & purgati hinc emigraverint. Aliam tamen Sanctorum, & aliam aliorum in somno pacis quiescentium, memoriam servat. Illorum quidem, non ut oremus pro eis, sed magis ut orent ipsi pro nobis, ut vestigiis eorum inhæreamus: Horum verò, ut commuoi Domino pro eis supplicemus, quatenus Deus omnibus in Christo quiescentibus, locum refrigerii, lucis & pacis indulgere dignetur per Christum Dominum nostrum. August. in Joan. tract. 84.

2. Eos verò, qui nos in signo fidei præcesserunt, ut à commercio orationum nostrarum non secludamus, ipsa communionis, quam cum omnibus sanctis confitemur, ratio disertè exposcit: quippe qui etiam corporibus soluti, spiritualibus tamen nexibus nobiscum cohærent, & nno spiritu velut ejusdem corporis membra nobis adglutinantur, & vinculo charitatis connexi adhærent nobis, nec mors eos corporalis ex mystici corporis Christi compage præscindere aut separare potest.

3. Cùm itaque talem orandi formam nobis Dominus insinuaverit, ut nemo pro sua tantùm, sed velut magnæ communionis civis, pro omnium utilitate rogare debeat, & per Apostolum præcipiat nos pro invicem orare ut salvemur: magnæ in consortes suos crudelitatis, & contra Dominum detestandæ temeritatis fuerit, si quis à commercio orationum nostrarum in Christo defunctos excluserit: quod eum facere nusquam Scriptura præcipit, & communionis spiritualis, quam cum Sanctis omnibus profitemur, ratio disertè vetat. Jacob. 5.

4. Hanc autem consuetudinem per totam Christi Ecclesiam divulgatam, qua circa altaris sacrificium memoria defunctorum adhibetur, ex Apostolica traditione promanasse, magnis & fide dignis testimoniis abundè doceri potest. Dionysius Areopagita lib. Ecclesiasticæ hierarchiæ cap. 7. *de precesuper defunctis facienda, ex divinis ducibus, hoc est, Apostolis traditio pervenit ad nos*: ubi & totum harum precum ordinem & rationem luculenter explicat. *Precatur*, inquit, *oratio illa divinam clementiam, ut cuncta*

 dimittat

dimittat per humanam infirmitatem admissa peccata defuncto, eumq; in luce statuat & regione vivorum.

Chrysost ad pop. hom. 69. in primo Cor. homil. 41.

5. Chrysostomus ad populum Antiochenum Homil. 69. *Non temerè,* inquit, *ab Apostolis hæc sancita fuerunt, ut in tremendis mysteriis defunctorum agatur commemoratio. Sciunt enim illis inde multum contingere lucrum: cùm enim consisterit populus extensis manibus, & tremendum proponatur sacrificium, quomodo Deum non exorabimus pro his deprecantes.*

In sermo. de iis qui in fide hinc migraverunt.

6. Damascenus: *Apostoli,* inquit, *discipuli Salvatoris, qui totius mundi circulum cepere prædicando verbum vitæ, quod suis oculis viderant, in tremendis vitalibusq; sacramentis, memoriam eorum qui fideliter obdormierunt, habendam edixerunt. quod adhuc firmiter, atq; adeò sine contradictione, observat Apostolica & catholica Ecclesia Christi & Dei, à finibus usque ad fines terræ, ab eo tempore usque in præsens & in finem mundi usque.*

In Enchiridio ca. 10. in quæstio. 2. ad Dulic.

7. Augustinus: *Neque negandum est, defunctorum animas pietate suorum viventium relevari, cùm pro illis sacrificium mediatoris offertur, vel eleemosynæ in ecclesia fiunt: sed hæc eis prosunt, qui, cùm viverent, ut hæc eis prodesse possent, meruerunt,* &c.

8. Similia vide apud Epiphanium lib. 3. contra hæreses, Tertul. ad uxorem de corona militis, Ambrosium in orat. pro Imperatore Theodosio de excessu fratris, Item libro 2. epistolarum ad Faustum. Cyprianum lib. 1. epist. 9. Bernhardum in Cant. 1. sermo. 66.

9. Post hanc defunctorum memoriam, ubi jam iterum ecclesia communem viventium salutē clementi Domino commendavit, reliquæ preces ad dignam sumendæ sacrosanctæ Eucharistiæ præparationem referuntur: quæ pars Missæ peculiaris est præsentibus, & sacrosanctam Eucharistiam sacramentaliter aut saltem spiritualiter sumentibus: nec in commune admodum servit, cùm nemo sicut pro alio baptizari, ita nec sacramentum sumere utiliter possit. Participato tandem sacramento, & cæteris ritè peractis, *gratiarum actio cuncta* (ut ait Augustinus) *concludit.*

Cap. XXV.

De communione cum sacrificio jungenda.

Aug de spiritu & litera cap. 2.

De consecra. dist. 2. ca. peracta ca. relatum.

ATQUE hic expedierit, cùm verissimum illud & singulare sacrificium offertur, veterem ecclesiæ morem revocare, quo non solùm sacrificans ipse, sed & diaconi & reliqui ecclesiæ ministri, qui diebus solennioribus velut testes tanti sacrificii & necessariorum ministeriorum coadjutores adhibēntur, ut perceptionis corporis & sanguinis Domini nostri Jesu Christi participes se præberent, sacra canonum sanctione jubebantur: sed & fideles omnes pro recolenda mortis Domini & nostræ redemptionis memoria, ad hoc mediatoris nostri sacrificium confluentes, sedulis exhortationibus monendi & excitandi sunt, ut prius explorati, confessi & absoluti, sacrosanctæ communionis gratiam sumāt, & divinissimæ eucharistiæ participationem unà cum sacerdote sedulò & devotè frequentent.

Cap. XXVI.

De cæremoniis & usu Sacramentorum.

CÆremoniæ veteres, quæ sacramento baptismatis adhibentur, retineantur omnes, Exorcismus videlicet, abrenunciatio, professio fidei, Chrisma & alia: pertinent enim ad efficaciam hujus sacramenti adumbrandam & significandam.

2. Item in cæremoniis veteribus, quæ ab ecclesia catholica adhibentur Missæ, nihil mutandum videtur: sunt enim omnes ad id, quod in Missa agitur, cum primis aptæ.

3. Et quod ad usum hujus sacri attinet, debent in singulis civitatibus & in singulis ecclesiis (etjam si in una civitate aut loco plures sint) quæ proprios sacerdotes & populi illuc conveniendi frequentiam habent, singulis diebus duæ ad minimum Missæ celebrari. altera matutina, cui interesse possint homines qui labore manuum rem quærunt, ut cōvenientes vel communicent de eucharistia, vel se Deo piè commendent. Altera verò celebrior, quæ canetur circa horam octavam diei antemeridianam, cui eodem modo adsint, qui vel communicare de eucharistia, vel se Deo commendare velint. In pagis autem singulis quibusque Dominicis & festis diebus, singulæ Missæ ad minimum celebrentur.

4. Atque ut populus ad usum Missarum revocetur commodè, Concionatores juxta sententiā de hoc sacro superius explicatam, populum hortari debent, ut eidem libenter intersit, cui etiam præscribendæ sunt certæ meditationes, eæq; ad singulas Missæ partes aptæ: & ante præfationem presbyter aut diaconus, si hujus copia sit, ostendat verum Missæ usum, eumq; populo ex præscripto, de quo etjam conveniat, commendet pro ratione de sacro hoc superius explicata.

5. Canon item, in quo nihil mutetur, habeat etiam suam succinctam & dilucidam interpretationem, ut inde presbyteri & functionem officii sui eo melius intelligere, & quod intelligunt, populo explicare possint.

6. Cæremoniæ reliquæ Sacramentorum, juxta præscriptum Agendarum veterum, adhibeantur: in quas tamen si quid irrepsit, quod causam dare possit superstitioni, tollatur.

7. Altaria, vestes sacerdotum, vasa Ecclesiæ, vexilla: item cruces, candelæ, imagines, retineantur in Ecclesia. Sed ita tamen, ut sint monumenta: nec cultus latriæ in hoc genus transferatur: nec ad imagines & statuas superstitiosè concursus fiat.

1. Cor. 14.

8. Horæ item Canonicæ, & illa pia psalmodia, quam nobis Apostolus ipse commendavit, ex Ecclesiis minimè tollantur: & ubi sublatæ sunt, restituantur, maximè verò de tempore & Dominica & aliis vetustis & solennioribus festis.

8. Quæ

8. Quæ autem de Sanctis adjecta sunt, ad ea quæ in veteri de Sanctis communi posita sunt, revocanda: & sicubi modum excedunt, corrigenda videntur.

9. Vigiliæ item & exequiæ mortuorum de more veteris Ecclesiæ celebrentur: esset enim immane, in Ecclesia nullam illorum memoriam retinere, quasi animæ ipsorum unà cum corporibus interierint.

10. Festi item dies ab Ecclesia recepti, retineantur, si non omnes, tamen præcipui.
Dominicæ dies.
Natalis Domini.
Circuncisio Domini.
Epiphania.
Palmarum.
Pascha cum duobus diebus sequentibus.
Ascensio Domini.
Pentecoste cum duobus diebus sequentibus.
Corporis Christi.
Festi item dies beatæ Mariæ virginis, & sanctorum Apostolorum.
Sancti Joannis Baptistæ.
Mariæ Magdalenæ.
Stephani.
Laurentii.
Martini.
Michaelis.
Omnium Sanctorum, & apud singulas Ecclesias eorum sanctorum, qui ibidem singulares patroni habentur, ut in eisdem Sanctorum festis Deum in sanctis honoremus, nosq; ad imitationem ipsorum excitemur, & consideremus orationibus ipsorum adjuvari & meritis associari.

11. Dies item Rogationum ante Ascensionem Domini, & Letania in die sancti Marci, & per annum aliæ consuetæ processiones pro veteri more observentur.

12. Similiter in hebdomada sancta & circa reliqua Ecclesiæ festa debitæ solénitates adhibeantur, & in vigilia Paschæ & Pentecostes aqua Baptismalis per omnes Ecclesias parochiales solenni benedictione præparetur.

13. Ac cum abstinentia carnium, quæ non abominationis, sed temperantiæ causa suscipitur, per se bona & ad carnem castigandam apta sit, ac etiam publica utilitas postulet, ut certis temporibus à carnibus abstineamus, cùm aliàs pecora ad assiduum carnium esum sufficere vix possint, mos & institutum veteris Ecclesiæ diebus jejuniorum, feria sexta & Sabbato à carnibus abstinendo, retineatur.

14. Hanc enim abstinentiam Ecclesia ex nulla superstitione suscepit, quæ à cibis quibusdam certis temporibus abstinet, non ob ullam ciborum immunditiem (sciens omnia munda esse mundis, & nihil inquinare hominem quod per os ingreditur) sed ad edomandam carnem, ut anima à pravis cupiditatibus & à malis motibus melius humilietur: eamq; abstinentiam præcipuè diebus feriæ sextæ & Sabbati indixit, ut homines ad cultum Deo debitum persolvendum, ad auditionem verbi Dei, & ad sacrosanctæ Eucharistiæ perceptionem (quæ olim frequentior diebus dominicis servabatur) bidiana abstinentia præparati, magis idonei & digniores accederent: & ut hac voluntaria castigatione quasi cum Christo (cujus passionis memoria his diebus potissimùm à fidelibus recolitur) carnem suam crucifigerent.

15. Consueta etiam Ecclesiæ jejunia observentur, sed ita tamen, ut non astringantur quos necessitas excusat: quales sunt, qui gravioribus laboribus exhauriuntur, & peregrinantes, item gravidæ mulieres, lactentes pueri, senes, ægroti.

16. Nec improbetur benedictio earum rerum, quæ exorcismis & orationibus ad usum hominum præparantur, dummodo operationes, quæ inde nascuntur, non rebus ipsis, sed divinæ virtuti tribuantur: & caveatur, ne eædem ad ullum incantationis aut superstitionis genus transferantur.

17. Et quanquam cum Apostolo sentiĕdum, eum qui cœlebs est, curare quæ sunt Domini, &c. 1. Corint 7. eoq; magis optandum, multos inveniri clericos, qui cum cœlibes sint, verè etiam contineant: tamen quum multi, qui ministerii ecclesiastici functiones tenent, jam multis in locis duxerint uxores, quas à se dimittere nolint: super ea re generalis Concilii sententia expectetur, cùm alioqui mutatio in ea re, ut nunc sunt tempora, sine gravi rerum perturbatione nunc fieri non possit.

18. Illud tamen negandum nō est, etsi conjugium per se honorabile est, juxta scripturam: eum tamen qui non ducit uxorem, & verè continet, melius facere, secundum scripturam.

19. Eadem est ratio usus Eucharistiæ sub utraq; specie, cui multi etiam assueverunt, & ab eo avelli sine gravi rerum motu hoc tempore non possunt: & quia Concilium Oecumenicum, cui omnes Imperii Status se submiserunt, proculdubio piam & solicitam curam adhibebit, ut in hoc casu conscientiis multorum & publicæ tranquillitati optimè consulatur, qui usum utriusque speciei antehac receperunt, eumque relinquere nolunt, super ea quoque re deliberationem & sententiam Oecumenici Concilii expectent.

20. Hi tamen, qui utriusq; speciei usum amplectuntur, illam inveteratam sub una specie communi-

municandi consuetudinem reprahendere non debent: nec alteri alteros perturbent donec super ea re Concilium Oecumenicum decreverit.

20. Et quanquam Sacramentum Eucharistiæ sub utraq; specie institutum est, non tamen sentiendum est Christum in carne dividi, contrà quàm Scriptura divinitus inspirata tradit, sed sub singulis speciebus integrum contineri.

21. Ac quoniam in Sacramento Eucharistiæ est verum Christi corpus, & verus Christi sanguis, in hoc Sacramento Christum meritò adorari debere.

22. Item Sacramentū Eucharistiæ semel verbo Christi consecratum, etiamsi asservetur diutius, tamen Sacramentum & corpus & sanguinem Christi remanere donec sumatur.

23. Quæ verò ad disciplinam Cleri & populi pertinent, videntur cùm primis necessaria esse ad tollenda ex Ecclesiis scandala, quæ dant magnam causam horum temporum perturbationi, id quod res ipsa loquitur. Itaq; si quam Ecclesiis utilem reformationem Cæsarea Majestas procuraverit, tantum abest ut quisquam sanctæ religionis nostræ, & publicæ tranquillitatis studiosus, repudiare eam velit, ut omnes etiam pro ea citius promovenda & procuranda, obnixè & summa ope laborare debeant.

I M P E R A T O R.

NOS CAROLUS Imperator Semper Augustus, &c. testamur & confirmamus, suprà positam Declarationem, eam ipsam esse, cujus in nostro & sacri Imperii Recessu, dato in hoc præsenti Augustano Conventu, mentio fuit facta: Hujus appensione testimonii, sigilli nostri Cæsarei munimine roborati. Datum in civitate nostra Imperiali Augusta, die ultimo Junii, Anno Incarnationis Christi Domini nostri, millesimo, quingentesimo, quadragesimo octavo: Imperii nostri vigesimo octavo, Regnorum trigesimo tertio.

CAROLUS.

Sebastianus Archiepiscopus Moguntinus, per Germaniam Archicancellarius, &c. subsit.

Johannes Obernburger subsit.

Anno Christi 1548.

CAROLI V. IMPER. AUG.
CONSTITVTIO
DE PACE PVBLICA TENENDA, AVGVSTAE IN COmitiis declarata, renovata, atq; publicata, Anno Domini M. D. XLVIII.

Interprete Justino Goblero JC.

CAROLUS Quintus, Dei gratia Romanorum Imperator, semper Augustus, Rex Germaniæ, Castiliæ, Arragonis, Leonæ, utriusq; Siciliæ, Jerusalem, Hungariæ, Dalmatiæ, Croatiæ, Navarræ, Granatæ, Toleti, Valentiæ, Galliciæ, Majoricæ, Hispalis, Sardiniæ, Cordubæ, Corsicæ, Murciæ, Gienois, Algarbiæ, Algeziræ, Gibraltaris, Canariarum & Indiacarum Insularum, ac Terræ Firmæ, Marisque Oceani, &c. Archidux Austriæ; Dux Burgundiæ, Lotharingiæ, Brabantiæ, Stiriæ, Carniæ, Carinthiæ, Limburgiæ, Lutzenburgiæ, Geldriæ, Calabriæ, Athenarum, Neopatriæ, ac Wirtembergiæ, &c. Comes Habspurgi, Flandriæ, Tyrolis, Goriciæ, Barcinonis, Artbois, Burgundiæ; Comes Palatinus Henegoiæ, Hollandiæ, Selandiæ, Phirdæ, Kiburgi, Namurci, Rossilionis, Ceritaniæ, & Zutpheni; Landgravius Alsaciæ; Marchio Burggoiæ, Oristani, Gociani; ac sacri Romani Imperii Princeps in Suevia, Cathalonia, Asturia, &c. Dominus Phrysiæ, * Marchiæ Vindelicorum, Portenoiæ, Biscoiæ, Molinis, Salinarum, Tripolis, & Mechliniæ, &c. Nunciamus universis & singulis nostris & sacri Imperii Electoribus, Principibus Ecclesiasticis & Secularib⁹, Prælatis, Cominbus, Baronibus, Dominis, Equitibus, & Militibus, Capitaneis, Præfectis, Schulteris, Magistris civium, Judicibus, Consularibus, Civibus & Communitatibus, cæterisque omnibus nostris & Imperii subditis ac fidelibus, cujuscunq; dignitatis, status, aut conditionis existant, ad quos hoc nostrum Imperiale scriptum vel ejusdem copia videnda seu legenda pervenerit, exhibitave fuerit, gratiam nostram & omne bonum.

* fort. Marchiæ Vandalorum.

CAP. I.

Pacis publicæ proclamatio.

CUM quondam Maximilianus Cæsar, avus noster præclaræ memoriæ, gravissimis de causis motus, ad sacri Imperii, ejusq; subditorum honorem ac salutem, adeoq; ad commune Reipublicæ provectum & utilitatem, cum Electoribus, Principibus, & Statibus sacri Imperii de publica pace constituenda se coocordasset, obstrinxisset ac obligasset, nosq; mox ingressu nostri regiminis sentiremus ac cognosceremus, varias omnisq; generis commotiones & adversitates inter alienos & extraneos Primates ac Potestates, sese in Imperii membra eiq; conjunctos exerere, ex quo non commu-

bus

bus Statibus solum, verumetiam universæ Christianitati difficiles & periculosæ imminutiones, devastationes, cum jactura ac detrimento animarum, honoris, ac dignitatis exorituræ forent; si non gravi deliberatione atq; consilio adversum iretur, pax & justitia in sacro Imperio constitueretur, ac firmiter conservaretur. Hinc nos adducti, vestigiis ejusdem avi nostri insistentes tunc quidem in primis illis nostris Wormatiæ Comitiis cum communibus sacri Imperii Statibus de publica pace constituenda unanimiter tractavimus, ac nos invicem concordavimus, quemadmodum ab avo nostro initio facto, ea Wormatiæ primùm constituta, deinde in aliis Comitiis latius declarata est. Quam publicam pacificationem nos jam in sacri Imperii salutem ac utilitatem, & pro firma concordia, tranquillitateq; cõservanda, aliisque plurimis & gravissimis de causis, deliberatione atque consilio reverendorum atque Illustrium nostrorum dilectorum cognatorum & affinium, Electorum & Principum, Ecclesiasticorũ & Secularium, Prælatorum, Comitum & Statuum sacri Imperii hisce hic Comitiis apud nos comparentium denuò renovavimus, constituimus, ac juxta qualitatem & necessitatem temporis & negociorum causarumq;, auximus ac declaravimus: Renovamus, constituimus, addimus, augemus ac declaramus eandem hisce mediantibus scienter ac virtute harum literarum hoc modo, ut ab hoc tempore publicationis nemo, cujuscunq; dignitatis, status aut conditionis fuerit, ullius rei causa, qualecunque nomen habuerit, quove quæsito colore seu prætextu id fieret alteri bellum inferre, armisve eum infestare, oppugnare, spoliare, capere, invadere, obsidere, aut aliquam prohibitam conspirationem seu fœdus contra alium facere ferireve debeat. Nec quis alterum possessione sua, arce, oppido, pagu, sacra æde, Monasterio, Sacello, reditibus, pensionibus, decimis, immobilibus mobilibusve bonis, Regalis, Jurisdictione, judiciis, mero ac mixto Imperio, spiritualium ac secularium, telonus, vectigalibus, fluminibus, pascuis, aliisve quibuscunq; juribus, nullo excepto, vi manuq; armata ac de facto temerè privet aut subditos abstrahat, vel ad inobedientiam adversus suos Magistratus conciter, aut eos inscio suo ac nolente Magistratu præter morem hactenus sub prædecessoribus nostris Romanorum Imperatoribus ac Regibus laudatissimæ recordationis, & nobis observatum, tuendos ac defendendos suscipiat. Quinimo quisque alterum in re sua quietum ac impeditum relinquat: Tum & alienos subditos spirituales ac seculares per suum quisque Principatum, ditionem, Comitatum, dominia ac municipia liberè, tutò, ac impeditè commeare, migrare, ac proficisci patiatur: nec suis ullo pacto permittat, illorum honori ac libertati præter jus æquumq;, vi, factove derogare, eosve comprehendere, lædere, offendere, aut gravare quovis modo.

Comitia VVormaciẽsia, Anno 1521. Adde Ordin. Camer. part. 2. tit. 9. in pr.

Videatur Gail. de Pace publ. ad totam hanc cõstitut.

2. Jam & illi, per quem ejusmodi fractæ pacis facinora patrantur, nemo aut ipse, aut alius suo nomine serviat, ministret, consulat, auxiliumve præstet, neque arcem, oppidum, munitionem, pagos, villas, curtesve occupet, aut præter alterius voluntatem vi factoq; temerè præripiat, aut incendio aliave via damnificet, seu ad id auxilium præstet: nec scienter aut dolosè recepter, hospitium, commeatũ, victumve prębeat, aut prębeti sustineat: Sed si quis in alium quid habere se putat, de eo experiatur suo loco ac judicio, in quo jam antea aut nunc causæ ex ordinatione nostri judicii Cameræ expediuntur, aut deinceps ordine expediendæ fuerint.

Cap. II.

* *Abrogatio omnis diffidationis & Belli.*

* Hunc §. adducit Hieron. Schurpff cẽt. 3. Cons. 98 99. & 100. ubi nõ incommodè tractat atque explicat.

ET ob id quidem omnia manifesta & publica bella, belliq; denunciationes per universum Imperium abrogavimus, cassavimus & removimus: abrogamus, cassamus & removemus ea ex plenitudine Romanæ Imperialis potestatis, ac virtute harum literarum.

Cap. III.

Quomodo pax publica conservanda præcepta sit, & sub quibus pœnis.

MANDAMUS quoq; omnibus & singulis Electoribus, Principibus, Ecclesiasticis & Secularibus, Prælatis, Comitibus, Baronibus, equestro ordini ac civitatibus, aliisque omnibus nostris & Imperii subditis ac dilectis fidelibus, acriter præcipientes mediantibus obligationibus, juramentis, & obedientia, nobis ac sacro Imperio ab ipsis præstitis, ac quæ præstare renẽtur, adeoque sub mulcta seu pœna duarum milium Marcarum auri puri, medietatem nostro Imperiali ærario, & alteram medietatem offenso vel læso irremissibiliter solvendam. Tum & sub privatione ac perditione omnium & singulorum Privilegiorum, libertatum ac jurium, quæ quisque eorum à nobis ac sacro Imperio obtinet: ut hanc pacem diligenter juxta ac fideliter conservent, ac ut prædictum est, manuteneant & exequantur, suisque officiatis, mandatariis & subditis medio juramento conservandam præcipiant. Ac huic unioni & obligationi pacis publicæ, ut prædictum est, rectè absque contradictione pareant, & obsequantur, sub gravi nostra & Imperii indignatione, ac præscripta pœna illis ac cuilibet evitanda.

Cap. IV.

* *Pœna pacifractorum.*

* Videndus Schurpffius in supra allegato Cõs. 98.

QUON si qui verò vel sublimioris vel inferioris secularis status, quicunq; ille vel illi fuerint, adversus prædicta quid egerint, aut agere conarentur, ii quidem de facto, ipso jure, mediantibus

alus

aliis pœnis, in nostrū ac sacri Imperii Bannum inciderunt. Permissumq́; sit universis & singulis contra eosdem facinorosos ac pacifragos, quamprimùm idē per nos, aut nobis extra sacrum Imperiū absentibus, per dilectum nostrum fratrem Romanorum Regem, aut nostro in Judicio Cameræ præmissa Citatione in prædictum Bannum incidisse declarati fuerint, vim impetumque facere impunè tam in ipsorum Bannitorum bona, quàm personas & corpora, nec temerè in eo quisquam aut violenter egisse existimetur. Adhæc omnes literarum obligationes, pacta, aut fœdera ipsos spectantia, quorum nomine actionem habere potuerint, erga obligatos, cassa & in nihilum redacta sint: Feuda quoque seu militaria beneficia, quotquot transgressor possedisset, tenuissetq́;, dominis cedant: nec eadem feuda, aut eorum partem, quoad pacifragus vixerit, neque ipsi, neque aliis successoribus eorum, aut suam partem, fructumve concedat, seu de ipsis infeudet, investiatve. At dominus feudi tamen fructus eorundem feudalium bonorum, quantum de necessariis impensis quotannis superfit, actori seu læso sub nostra, & nobis absentibus, dilecti fratris nostri Romanorum Regis, aut nostri Judicii Cameræ moderatione præbere atq; præstare teneantur, quanto pacifragus tempore vixerit, aut donec idem cum læso transegerit, seq; concordarit, ac Banno liberatus & absolutus fuerit.

2. Verùm autem re inter Bānitum & offensum transacta compositaq́;, dominus feudi Bannito aut pacifrago absoluto restituat. Si verò Bannitus durante Banno moriatur, & sui hæredes feudorum capaces cum læso se concordarint, seq; infeudari petierint, ei petitioni locum dabit dominus, eosque infeudare juxta loci cujusq; morem tenebitur: agnatorum verò in hoc casu jure suo salvo.

3. Si verò in dominum feudi pax fracta esset, ex jure feodali juxta consuetudinem agatur. Damnificato autem, suisq; conjunctis & adhærentibus medio hujus transactionis tempore, tum & priusquam declaratio sequatur, contra eosdem facinorosos ac pacifragos, & eorum auxiliatores & receptores sua defensio ac persecutio incontinenti, aut cum suos amicos & auxiliatores habere possit, idq́; omne Electoribus, Principibus ac Statibus Imperii significandi denunciandiq́;, ut cognoscant, potestas reservata sit. Ac iisdem quidem damnum passis ipsorumq; conjunctis & auxiliatoribus, facta ejusmodi defensione ac prosecutione (si offensio ac pacis fractio manifesta, aut deinceps comperta fuerit) nulla ob id pœna injungetur, aut temerè quicquam designasse putati debebunt.

Cap. V.

De executione Banni, aliisq́; pœnis.

CUMQUE ad conservandam nostram Imperialem pacificationem necessarium sit, in pacifragos & transgressores hujus ordinationis Imperiale Bannum aliasq́; pœnas, in quas ordine Juris incidisse declarati fuerint, exequi: propterea rationem inivimus cum Electoribus, Principibus,

* Ordinat. Cameræ part. 2. tit. 17. & 2. seqq.

ac Statibus, modumq́; ac viam dedimus, qualiter in pacisfractores debita executio suscipiēda, ac commerita eis pœna irroganda sit, quæ in communi nostra Judicii Cameræ * ordinatione sub sua Rubrica collocata est.

Cap. VI.

De Communibus ac levibus spoliis.

QUONIAM autem ob vulgaria ac levia spolia ac privationes, absque vi violentiaque attamen præter Jus factas, quæ huic Imperiali pacificationi, ejusdemq́; pœnis non sunt subjectæ, variæ disceptationes in Imperio ac contentiones oriri atq; cōtingere possent: Veruntamen ad conservandam firmiter pacem & jus æquum necesse sit, spoliatis hoc casu maturè restitutionem suarum rerum præstari, æqua commiseratione erga spoliatos moti, adductiq́;, cum Electoribus, Principibus, & Communibus Statibus modum ac rationem procedendi dictarum spoliationum ergo constituimus,

* Ordinat. Camer. part. 2. tit. 8.

quemadmodum in communi Judicii Cameræ * ordinatione hoc loco publicata suo titulo habetur ac comperitur.

Cap. VII.

De constituta publica pace.

PORRO, cum prædictis statibus nos jam hoc loco univimus, ac mediantibus juramentis, quibus quisque nostrum sacro Imperio obstringimur, ad servandum id & exequendum consentimus & obligamur, hoc ipsum facientes per præsentes literas, quòd nemo nostrum deinceps alteri suisve fraudulenter subornando, connivendo, aut alterius offensores receptando, contra hanc pacem quicquam moliatur aut machinetur, vel consentiendo, vel faciendo, vel fovendo, aut aliis permittendo, ut suprà dictum est. Quinimò si quis nostrum alterius pacifragos offensores cognoverit, sive innotuerint, sive in ipso facto ac patrato facinore requisitus fuerit, aut illos conquirere aut comprehendere poterit, adversum eos ex incontinenti acriter ac diligenter festinet, procedat, agat, ita, ac si ipsius res sit.

2. Similiter nos ac nostrum quilibet, ut suprà dictum est, apud nostros officiatos, subditos, & addictos acriter curabimus, ac efficiemus, mediantibusq; juramentis ipsos obstringentes ad id quidem ut dictum est, fideliter conservandum ac præstandum, eiq; rei, ut in suis quisque municipiis ac mandata functione diligenter provisionem faciat ac prospiciat, quo publicæ paci pareatur & obsequatur. Et ejus-

ejusmodi fraudulentæ machinationes & clandestinæ suppetiæ, receptacula & favores præoccupentur, omittantur, ac minimè concedantur, ullo pacto, absq; dolo.

3. Ac si quis sacro Imperio subjectus, nos, Electores, Principes, aut alios status, sacro etiam Imperio subjectos, auxilioq; Imperio adscriptos contra constitutam publicam pacem, vi, violentiaq; impeteret, bello lacesseret, læderet, infestaret, aut res eorum vi, non jure, occuparet, in hoc quidem flagrante crimine atq; facinore omnes requisiti, aut ubi ipsis innotuerit, insequi, tueri, deprehendere, ac aliter non agere debent, ac si ipsorummet suorumve res esset.

4. Quòd si verò in flagrante patratoq; facinore nihil effectum esset, aut effici potuisset, & facinorosi illi, eorũ auxiliatores, adjutores & fautores seu promotores, à nobis, & nobis extra sacrum Imperium absentibus, à dilecto nostro fratre Romanorum Rege, aut nostro judicio Cameræ in Bannum juxta sacri Imperii factam ordinationem denunciati essent: talisq; denunciatio vel etiam excommunicatio, quæ ex eadem nostra & Imperii ordinatione in adjumentum atque præsidium denunciationi impetrari poterit: si Actor eam, in cujus voluntate semper situm esse debeat, petierit, nihil auxilii causæ adferret: tunc quidem Princeps is, sub quo patrator seu facinorosus commoratur, ad nostram requisitionem, & nobis extra sacrum Imperium absentibus, dilecti fratris nostri Romanorũ Regis, aut nostri judicii Cameræ, aut si qua ei ob justas causas à nobis aut dilecto fratre nostro nobis absentibus, aut judicio Cameræ remissum fuerit: Tunc quidem Circulus, sub quo facinorosus ille resider, ad nostram similiter requisitionem vel interpellationem: ac nobis extra sacrum Imperium absentibus, dilecti nostri fratris Romanorum Regis aut dicti nostri judicii Cameræ declaratum Bannum adversus eundem facinorosum absq; recusatione exequatur omni eo modo, quo cum Statibus communibus hoc in loco * de executione declarati Banni ac sententiarum latarum convenimus, ac in nostra communi judicii Cameræ ordinatione præsentibus Comitiis, quemadmodum suprà memoratur, clarè constitutum est. Quo nimirum publica pax firmiter manu teneatur, ac offensores severè puniantur, salvo nihilominus articulo prædicto, patratorem ipso facto in Bannum incidisse.

* Ordinat. Cameræ part. 2. tit. 9.

Cap. VIII.

De pœna transgressorum hujus ordinationis.

SI quis autem nostram hanc ordinationem, ac obligationem contempserit, nec eam præstiterit, aut ut præstetur, effecerit, aut negligens fuerit: idq; palàm constaret, ita, ut negari non posset, eum eosve pronunciamus, declaramus his mediantibus propter ejusmodi contemptum, pœnam violatæ pacis incidisse: ac tunc quidem contra eosdem, cum denunciatione, declaratione, executione, ac reproductione talium ac aliarum pœnarum per nos, ac nobis extra sacrum Imperium absentibus per dilectum nostrum fratrem, Romanorum Regem, aut nostrum Imperiale judicium Cameræ severè ac irremissibiliter procedatur, agaturq;, procedi, agiq; possit ac debeat, prout tenore nostræ publicæ pacificationis, aliasq; æquum fuerit.

Cap. IX.

De mandatis judicii Cameræ contra pacifragos, & qua forma procedi debeat.

Ordinat. Camer. part. 2. tit. 17. & 23.

QUOD si contingat, ut quisquam adversus hanc nostram pacem vi armata atque exercitu, alterum, aliasve violenter invaderet ac oppugnaret: tunc quidem Imperiale nostrum judicium Cameræ ad implorationem ejus, qui de vi armata ac bello inferendo sibi metuit, seq; ad competens & æquabile jus offerret, aut Imperialis noster fiscalis plenum mãdatum ac potestatem habeat, ei qui in conatu conscribendi exercitus & expeditione est, sub pœna Banni præcipiendi ac mandandi, ut ab ea violentia factoq; ac invasione desistat, & jure competenti contentus sit.

2. Si autem ille illive, quibus id mandatum est, non paruerint, Imperialis fiscus noster adversus eum eosve cõtumaces post prædictum Mandatum ad declarationem absq; mora matureq; procedere: eosq; contumaces per judicium nostrum Cameræ in Bannum, aliasq; pœnas publicæ pacis, ut decet, pronunciari ac declarari debebunt: Nihiloq; minus judicium nostrum Cameræ contra omnes & singulos illius illorumve, qui, ut prædictum est, in armis ac proposito inferendi belli extiterint, generale scriptum avocationis, sub pœna Banni protinus emittet ac publicabit. Tum & vicinos pro conservatione ac manutentione, ut suprà dictum est, implorabit ac exhortabitur ad auxilia ferenda iis, quibus hoc modo vis violentiaq; infertur, ac bello infestantur.

Cap. X.

Pro expensis, ad conservandam pacem atque justitiam factis coram judicio Cameræ agi posse.

AC cùm quispiam pro conservatione & executione pacis & juris, alteri, tenore publicæ nostræ pacificationis armata manu, auxilia, opemq; tulerit, ac propterea sumptus expensasq; aliquas fecerit, eas facinorosus illi aut patrator refundere teneatur: ejusq; auxiliatoris arbitrio sit permissum violatorem mox vi, factoq; ad refusionem expensarum adigere: aut per moderationem judicii nostri Cameræ sub pœna Banni illas ab ipso extorquere, cui & Cameræ nostrum judicium maturè opem ferre, eamq; minimè denegare debebit.

Cap.

Cap. XI.

* Hoc cap citat & enodat Mynfinger. cent.2. Obfervat.29.

** Coram judicio Cameræ non folùm ad pœnam, fed & pro illatis damnis ac fpoliatione principaliter agi poffe.*

VOLUMUS quoq;, cafu quo alicui Ecclefiaftici vel fecularis Status, quicunq; is fuerit, fracta publica pace damnum daretur, visq; facto inferretur, aut fuis rebus, quocunq; nomine vocantur, nulla excepta, adverfus publicam pacem fpoliaretur: extunc arbitrio ejus, cui vis illata, damnum datum, fpoliatioq; facta fit, conceditur atque relinquitur, * ad pœnam juris & pacificationis noftræ conjunctim aut divifim, eorumque alterum. Tum quoque de vi illata factaque damnificatione aut fpoliatione fimul cum prædictis pœnis, aut tantummodo principaliter ac divifim coram judicio noftro Cameræ actionem inftituere: cui etiam à judice noftro Cameræ & Affefforibus maturè, ut æquum eft, Jus atque juftitia miniftretur. Salvo tamen in univerfum Imperiali noftro fifco jure fuo, commiffam pœnam exigendi.

* Hunc locũ tractat Oldendorpius Enchirid Exceptionum, num. 10. ubi ait, non ab re voluiffe Imperatorem; Carolum V. adverfus fractorem pacis agi poffe tam ad pœnam quàm ad reftitutionem damnorum, &c.

Cap. XII.

Quod inftantia damni ob fractam pacem dati, ac fpoliationis in hæredes rei cadat.

QUERELA igitur noftro judicio Cameræ præmiffo modo dati damni aut fpoliationis ergò mediante conjunctaque commiffa pœna, aut divifim tantùm, abfque commiffa pœna annexa, facta, fi reus pendente ac nondum finita lite ante vel poft litis conteftationem moriatur: extunc quidem inftantia ac lis dicti damni feu fpolii ad rei five accufati hæredes, & fucceffores prorogetur, ipfiq; hæredes teneantur, eandem litem atq; inftantiam eodem ftatu quo illam invenium, continuare: ac quicquid fuper ea pronunciatum fuerit, præftare & exequi, vel alioquin alia via fe cum Actore concordare.

Cap. XIII.

De antiquis fractæ pacis, ac levibus fpoliis.

QUOD fi quoq; ante hoc tempus quifpiam fpoliatus, neque dum reftit[illegible] Imperialem noftram refolutionem horum Comitiorum ea res componeren[illegible] ve vulgares levesq; fpoliationes exifterent, iis quidem actio fua ac[illegible] conftitutæ ac modò declaratæ publicæ pacis, aliasve prout de jure agendi p[illegible] tibus, non erepta, verùm omni tempore refervata effe debebit: Reo tamen fua excep[illegible] atque permiffa.

Cap. XIV.

De poteftate judicii Cameræ Bannum ac pœnas ejusdem concernente.

CUM & interdum ea facinoroforum ac pacifragorum conditio feu qualitas fit, ut pœna fractæ pacis contra ipfos abfque graviori periculo ac majori difpendio proponi ac ftatui nequeat, atqui juftum & æquum tamen fit (ne maleficia maneant impunita) ut quilibet transgrefforum debitam pœnam luat, eaque pœna ex modo ac qualitate fui facinoris, feu transgreffionis, ejusque circumftantiis moderetur: Ideo refervamus nobis, aut nobis extra facrum Imperium abfentibus, dilecto fratri noftro Romanorum Regi, adeoque Cameræ judicio noftro committimus, ac poteftatem damus ex officio, aut ad petitionem partis conftitutam pœnam fractæ pacis, in mulctam feu pœnam pecuniariam commutandi: eamque mulctam in publica noftra pace nuncupatam moderandi, aut loco ejusdem ad pœnam juris communis, citra tamen omne fifci noftri præjudicium, agendi: veluti quolibet tempore ex noftro atq; Imperii communi jure utilius æquiusq; fore exiftimaverint.

Refervatio & poteftas pœnam fractæ pacis in mulctam commutandi: & quòd pœna Banni poffit ex jufta caufa alterari, & in pœnam pecuniariam mutari, hic expreffè permittitur, & non inelegantèr docet Mynfinger. cent. 2. Obferv. 30.

Cap. XV.

Quomodo adverfus pacis fracta, aut lati ipfis auxilii fufpectos agi, & ad purgandum procedi debeat.

SI verò quifpiam ex Electoribus, Principibus, Prælatis, Comitibus, Baronibus, equeftre ordine, civitatibus, aliisve, cujuscunq; dignitatis aut conditionis fuerit, Ecclefiaftici vel feculares, aut fui, contra hanc publicam pacem aggrederentur, clanculum abducerentur, captivi tenerentur, aliis venderentur, traderentur: Sive arces, oppida, ac domicilia, clandeftinè occuparentur: illegitimis ex propofito factis homicidiis, latrociniis, incendiis, aut aliis modis perfonam ipfius aut bona contra jus ac publicam pacem noftram læderetur, & vi, violentiaque premeretur: quacunq; via modoq; id fieret: facinorofi autem feu patratores necdum manifefti effent: Actor quoque nec probare vellet, nec poffet: illi tamen ex legitimis ac prægnantibus fufficientibus indiciis fufpecti effent: aut de ea re publica vox & fama exifteret: Aut fi quis ex iisdem indiciis hac fufpicione laboraret, quòd facinorofis

illis

illis ac læsoribus adversus dictam publicam pacem, auxilium, opem, præsidia, assistentiam, favorem, commeatum, victum, cibum, potum, aut aliud beneficium præstitisset, exhibuissetve: eosve domicilio suo, hospitiove suscepisset, aut recepisset, neq; id dum palam constaret, existeretve: Volumus, quo nimirum in talibus ac similibus casibus accusator ad accusationem suam, & accusatus ad culpæ seu innocentiæ suæ expeditionem maturius ac minori sumptu pervenire possit, læso prorsus potestatem facti, facinoris, auxilii, aut conniventiæ suspectum coram suo (suspecti) ordinario judice, aut coram nobis, aut nobis extra sacrum Imperium absentibus coram dilecto fratre nostro, Romanorum Rege, aut Imperiali nostro judicio Cameræ, ad excusandum se medio juramento, impetendi: Ita tamen ut judici sibi electo antea articulatim exponat vel indicet, quibus de causis læsorem seu facinorosum suspectum habeat. Ac ubi Judex causas & indicia suspitionis legitima, causæq; conferentia, & admittenda existimaverit, Citationem decernat adjectis suspitionis articulis, ac suspectum ad certū præfixumque diem citet, si non Elector aut Princeps existit, personaliter comparendum, ad articulos suspitionis, prout de jure respondendum, seque ipsum personaliter medio juramento purgandum, innocentiamq; suam demonstrandam: Simul & cum ea Citatione suspecto loco nostri ac sacri Imperii nomine salvum conductum pro ipso ac sibi assistentibus ea dicta die seu termino ad suum cujusq; domicilium secreto scripto transmittat. Quæ quidem Citatio casu, quo citato ad oculos aut suum cōsuetum domicilium denunciari non posset, in duobus aut tribus locis, unde citato verisimiliter innotescat, affigi debet. Ad quam Citationem citatus, si non est Elector aut Princeps, personaliter: Si verò Elector est aut Princeps, per constitutum Procuratorem suum comparere, ac super articulis respondere tenebitur. Quos si negaverit, ac pars agens suspitionem sufficientibus indiciis seu fama rumoreve, aut per unum aliquem fide dignum testem, qui de facto seu facinore, de auxilio, assistentia, aut conniventia testaretur, probaret: aut si suspectus de vulgo leviorisq; status: Actor verò gravis ac honesta persona, ejusq; fides, status, natalitia, atq; conditio nota essent, datosq; ad hoc articulos suos medio juramento veros affirmaret: ex tunc suspectus tenebitur, eique per decretum imponatur, ad se medio juramento purgandum, nisi Judex legitimis de causis ipsi in jure propositis moveatur, ad dandum aliquem Commissarium, coram quo suspectus domi suæ, aliove idoneo loco, juramentum purgationis personaliter præstet, quod ipsi harum vigore concedendum est. Si qua verò communitas vel Ecclesiastica vel secularis hoc modo accusaretur, duæ partes Senatus seu Consulatus ejusdem cōmunitatis coram Commissario ad hoc deputato personaliter jurare tenebuntur. Et si aliquæ inter eos personæ consulatus privatim suspectæ essent per Actorem nominatæ, & hæ inter duas illas partes prædictas quoq; ad jurandum includantur ac connumerentur. Si autem quidam ejusdem oppidi, civitatis, aut communitatis conjuncti, ut privatæ personæ, sive in consulatu sint, sive extra consulatum, suspitione laborarent, cum illis agatur eo modo, quo cum aliis privatis personis, ut dictum est. Sique accusatus tanta & tam gravi suspitione laboraret, ut aliorum quoq; purgatione necesse esset, in arbitratu stet judicis, sibi eam velit injungere, nec ne, qui nimirum compurgatores jurabunt, se credere, quòd ille illive, qui se per juramentum excusarant, rectè vereq; juraverint. Hac purgatione facta, à suspicione sit liberatus, ac utrumq; juramentum justè præstitum habeatur, donec accusatus in jure de facto seu facinore convictus fuerit. Tunc quidem debet ac potest contra convictum tanquam facinoris reum ac perjurum ad pœnam, aliasq; ut æquum est, procedi, agiq;.

2. Verùm ubi accusatus purgationem aut excusationem quovis modo recusaret, aut citatus ad dictam diem personaliter absq; probabili allegata ratione legitimorum impedimentorum non compareret: ejus tunc quidem, cujus suspitione laborat aut accusatus est, facinoris reus habeatur, ac pronuncietur: Accusatori quoq;, aut Imperiali nostro fiscali Citatio, ad videndum & audiendum se talis facinoris ergò in Bannum ac pœnas publicæ pacis incidisse, declarari ac denunciari, concedatur. Adhæc absq; ulteriori probatione insimulati facinoris (nisi accusatus ad docendam suam innocentiam paratus esset, in quo audiendus erit) in pœnas publicæ pacis nostræ declaretur, denuncietur, aliasq; in hoc, ut decet, procedatur, agaturq;.

3. Si & ob id in Bannum ita declaratus fuerit, neq; nos ipsi, neq; Electorum, Principum, Comitum, Baronum, Dominorum, Magistratus, aut aliorum quisquam eum scienter in aula sua, Curia, ædibus, aliasve sustentare, hospitio suscipere, pascere, victum seu commeatum præbere, clàm palamve: sed tanto tempore, quanto Bannitus est, evitare, pro infami æstimare, ac habere, debemus, omnesq; illi homines in universum adversari poterunt, prout tenore ac vigore publicæ constitutæ pacis fieri æquum est & decet.

4. Ast sicubi is, ut prædictum est, citatus propter corporis sui constitutionem, qualitatemve, aut aliis manifestis de causis personaliter comparere nō posset, à suo quidem, aut vicino Domino seu Magistratu probabile documentum, sub ejusdem Domini seu Magistratus Sigillo judici transmittat, sicque causas suæ absennæ & excusationes proponi faciat, eiq; Judex ulteriores dilationes (si qua spes seu opinio est impedimenta ac remoras illas brevi cessaturas esse) indulgeat ac præfigat. Vel, si quominus, Commissarios prædicto modo ad procedendum in causa agendumq; ordinabit.

5. Si autem suspectus fuerit Elector, aut Princeps, istud juramentum coram judice per constitutum Procuratorem, qui omnino ex nobilibus sit, in animam ipsius præstabit. In quibus causis summariè, quemadmodum Imperii ordinario pacis fractæ ergò constituta, perhibet, quovis tempore procedatur.

6. Debemus nos quidem ac possumus, aut nobis extra sacrum Imperium absentibus, dilectus

frater noster, Romanorum Rex, aut Imperiale nostrum judicium Cameræ, non solùm ad implorationem partis, aut Imperialis nostri fiscalis, verumetiam proprio motu atq; ex officio eas purgationes & excusationes assumere, ac illis prædicto modo suspectis ad faciendum imponere.

7. Permissum quoq; sit ac liberum unicuiq;, qui alterum non modò facti aut auxilii lati, ut suprà dictum est, suspitionis, sed etiam eorundem reum esse, accusare, idq; probare voluerit coram nobis, aut nobis, ut sæpe dictum est, absentibus, coram dilecto fratre nostro, Romanorum Rege, aut nostro Imperiali judicio Cameræ, aliisve ordinariis judiciis, quò ejusmodi causæ pertinent, spectantque, ut facere, proponereq; possit, ubi & maturè ei jus, justitiaq; administrari debebit.

Diffamare cave, quia revocare grave. l. diffamari. C de ingen. manumiss. Ordinat. Camer. part. 2. tit. 15.

8. Quòd si quispiam verò alterum absq; justis causis suspectum facere, ac diffamare, nec eam suspitionem in jure prosequi vellet, is, ut jam dictū est, diffamatus, aut in suspitionem acceptus, potestatem habeat, eum, qui suspectum ipsum facere conatus est, coram nostro Imperiali judicio Cameræ, aut suo ordinario judicio impetendi, in quo & jus ipsi justitiaq; ministretur. Ac volumus hisce mediantibus nulli Magistratui, quorum ea potestas est, derogatum contra maleficii suspectos licere agere, prout quolibet in loco juris est, & consuetudinis.

Cap. XVI.

De alienatione bonorum in fraudem. Ordinat. Camer. part. 2. tit. 11.

De purgatione eorum, qui bona sua fraudulenter ac dolosè alienant, aut qui ea hoc modo ab aliis acceptant.

SIMILITER declaramus, ordinamus, statuimus ac volumus pro conservanda & exequenda nostra pacificatione, si quis quacunque dignitate, Statu, aut conditione emineat, ex legitimis præsumptionibus vel indiciis hac suspitione laboraverit, quòd arcem, oppidum, castrum, munitionem, aut bona sua dolosè commodo suo vendat, alienet, permutet, aut cuiquam tuitionis nomine, aliave de causa donet, tradatve, quocunq; colore seu prætextu id fecerit, ac inde pacificationis constitutionem transgressus fuerit, pacemq; fregerit: Tunc quidem potestas erit, licebitque nobis, & nobis fortè absentibus extraq; sacrum Imperium constitutis, fratri nobis dilecto, Romanorum Regi, aut judicio Cameræ ex officio, vel ad implorationem offensæ ac læsæ partis, aut nostro Imperiali fisco venditorem & emptorem, alienantem, tradentem, & accipientem, aut protectorem, memoratæ fraudis ac doli suspectos coram se omni modo, ut proximo articulo constitutum est, citare, ac scripto vocare, ad ejusmodi memoratam fraudem, & dolum expurgandum. Quòd si ille aut illi tali modo vocati ac citati personaliter non comparuerint, neq; ejusmodi expurgationem fecerint: Tunc quidem ob talem eorum contumaciam vigore prædicti articuli contra ipsos agi ac procedi debebit.

Cap. XVII.

Pacis fractores, & ejusmodi patratores domi non esse recipiendos: Ac de eorundem salvo conductu.

TALES quoq; facinorosos, patratores, & violatores pacis, nemo hospitio domiq; suæ recipiat, vel commeatum, cibum, potumve aut aliquod adjumentum seu subsidium præstet, in suis municipiis, ditione, dominio, proprietate, aut territorio, quinimò eosdem comprehendere, & adversus eos acriter tendere ex officio, & ad quorumlibet accusationem contra illos justitiam ministrare: nec hisce adversum tueri, defendere, aut ullas suppetias opemve ferre, nec ulla indulta, securitates, præsidia, libertates, aut salvum conductum dare seu concedere, quando horum omnium parte adversa non permittente aut consentiente incapaces sunt, neque talibus prædictis omnibus ullo modo frui debebunt. Quandoquidē in omnibus datis indultis, securitatibus, conditionibus, pactionibus & conductis, à quoquam conferendis, seu præstandis talem pacis violationem volumus exceptam, nec in ea comprehensa esse: teneatur accusator in hujusmodi casibus & lite, paria vincula seu pœnam talionis subire, sed cautionem tantùm sistendi juris, ut æquum est, præstare.

2. Verū si quis hanc ipsam præstare nequiret, aut alioqui diffamata, peregrina, extraneave esset persona, tum ea in finem litis juxta ejusdem personæ qualitatem honestè ac integrè custodiatur: nisi ipse patrator aut facinorosus cum ipsa rapina prædave deprehensus sit, aut facinus alioqui manifestè ita constaret, ut nulla probatione opus esset, aut ea inconfinenti fieri posset: tunc quidem accusator ille opulentus à cautione; & alter ignotus aut diffamatus à custodia seu vinculis liber erit.

3. Volumus quoq;, ut omnes Electores, Principes ac alii Status Imperii, in omnibus ac singulis eorum datis indultis, favoribus, securitatibus, concessionibus, ac conductis, in Bannum declaratos ac denunciatos, publicatosq; pacis violatores si actoresq; nominatim & expressè excipiant & excludant: excepto eo, si ad excusandum, ut suprà dictum est, aut ad transigendum seu amicabiliter componendum ejusdem rei causa cum consensu partis adversæ conscripti, vocatique fuerint, tunc quidem ipsis, per eos, à quibus ad ejusmodi tractationem vocantur, licebit necessario conductu ac securitate impartiri, cujus ipsi quoq; in tali causa capaces esse debeant, atq; participes fieri, omni modo, perinde ac si in Bannum declarati de nunciative non fuissent. Et si pacifrago plures essent adversarii, iidem quoq; pro consensu similis conductus requirantur, quam & scripto præstare illi teneantur. His verò non consentientibus aut denegantibus, nihilominus pacifrago ad dictam diem ac inde discedendi salvus detur conductus.

4. Cumq; in Imperio multifariā accidat, ut quidā è vulgo ac leves subditi, aut municipes, ob facinora

cinora ac delicta à Magistratu suo recedant atq; profugiant, jus justitiamq; aversantes ac declinantes, aut aliis iniquis de causis magistratui suo ac vicinis insurgentes, negocinmq; facessentes, eisdemq; minantes, ac pro prætensa ipsorum actione seu jure ordinariam æquamq; jurisdictionem & justitiam recusantes: Quibus obviando ordinavimus & statuimus, ut nemo tales sciens, prudensq; deinceps sustineat, ferat, domi suæ, hospitiove recipiat, foveat aut conducat: Sed imò potestas seu magistratus, sub quo tales profugi delitescunt, ubi minas eorum senserint, aut perceperint, eò adigere ipsos debent, ut fidejubeant, caveântque, se ordinario juri coram magistratu suo parituros esse, ac factum, facinusque nullum designaturos, quin evitaturos potius. Quos item profugos minantes nullum Privilegium seu libertas tueri, defendereve debebit. Potestas attamen seu Magistratus necessarium conductum illis contra vim violentiamq; præbebit, & eum quidem etiam brevi via modoq; seu summariè illis ministrabit.

Facit huc Caroli V. Const. Criminal. artic.128. & 129.

5. Quæcunq; autem Potestas sen Magistratus adversus hæc quenquam reciperet, foveret, conduceret, aut caveri sibi, ut præfatur, negligeret, omitteretque, adversus eum quidem, ubi admonitus fuerit, unà cum recepto ac conducto veluti contra violatorem pacis ad meritas pœnas procedatur.

CAP. XVIII.

De pacis fractorum receptoribus.

QUOD si facinorosi ac transgressores hujus pacis talia latibula, munitiones aut præsidia, seu fautores haberent, ita, ut majori vi, militaribusq; copiis necesse fuerit, tunc quidem adversus facinorosum, ejusq; receptores, posteaquam in nostrum atq; Imperii Bannum ordinaria via declarati fuerint, acri executione obtentæ sententiæ Banni, & pœnarum procedatur, quemadmodum de executione, ex consensu communium Statuum, ceu præfatur, jam hoc loco à nobis clarè provisum atq; ordinatum est.

Ordinat. Camer. par. 2. tit. 14.

2. Si quis autē ista pacificatione cōprehensus, cujuscunq; Status, dignitatis seu cōditionis fuerit, Ecclesiasticus vel secularis, à quopiam hac pacificatione non complexo, impeteretur, accusaretur, aliasve læderetur, aut idem facinorosos ac læsores domi suæ foveret, reciperet, aut suppetias, opemve ferret: tale quidem ab ipsis læsis, aut à nostro judicio Cameræ nobis, aut nobis absentibus, dilecto fratri nostro Romanorum Regi, significetur, justam in ea re debitamq; provisionem facturis.

CAP. XIX.

De potestate judicii Cameræ contra pacis violatores.

QUOD si causæ executionum cōtra declaratos pacifragos, aut ipsorū Receptores & auxiliatores tam graviter ac periculosæ contingerent, ut propterea congregationē communium Statuum fieri oporteret, id etiam nobis Judex Cameræ & Assessores, sicubi in Imperio Teutonicæ nationis fuerimus, aut nobis absentibus, fratri nostro dilecto, Romanorum Regi protinus significabunt, adhoc, quid facto opus sit, deliberandum, statuendumq;.

2. Atqui tamen nihilominus Cameræ Judex noster, judiciumq;, ad implorationem læsorum, belloq; pulsatorum, vel etiam ex officio adversus transgressores & fractores pacis sedulò, ut æquum est, procedere debebunt.

CAP. XX.

Quomodo Accusatori contra Banniti arces, munitionesq; auxilium præstetur.

ET si quam Bannitus arcem vel munitionem habeat, quam Elector, Princeps, vel Status, sub quo Bannitus commoratur, accusatori, ut suprà dictum est, tradere non posset, tali in casu ipsi accusatori auxilium feretur, eum in modum,* velut de executione Banni & sententiæ, in nostra judicii Cameræ ordinatione hisce Comitiis hoc in loco constitutum, ordinatum atq; provisum est.

* Ordinat. Cameræ part. 2. tit. 17.

CAP. XXI.

Contra plurium atq; communium vasallorum arces.

CUM & jam pridem nobis & hodie graviter conquestum sit, quomodo è communibus quorundam nobilium seu vasallorum castris vel arcibus, ac in eisdem quoq; multa ac varia læsio captivorum hominū, rapinarum, prædationum & incendiorū adversus publicam nostram pacificationē crebro contingant, ac frequenter usitatoq; moliantur: idcircò cōmunium Statuū deliberatione, consilio, atq; consensu statuimus & ordinamus, idq; præsentium tenore facimus, ut si quam declarati Banniti vel fractores pacis in ejusmodi cōmunibus castris vel arcibus partem, commune domicilium, aut jus aliquod habeant eò penitus excidant, nec ante ad id admittantur vel recipiantur, quàm nobiscum, cum Imperio, ac parte adversa de re sua negocioq; transegerint. Quæ declaratio nostra atq; constitutio omnibus communibus vasallis & arcibus per hanc nostram Imperialem pacificationem publicata jam denūciataq; sit, ac notificata. Sin autem tales communium castorum seu arcium vasalli sprèta hac denunciatione Bannitos, vel pacifragos sua parte, communi habitatione, aut jure abuti permiserint, atq; in his contumaces extiterint, declaramus, ordinamus, statuimus ac volumus ipsos ob eandem contumaciam in pœnas hac pacificatione, manutentione ac declaratione contentas incidisse, eisq; Bannum denunciari debere.

Ordinat. Camer. part. 2. tit. 15.

Cap. XXII.

De Bannitis bona sua dolosè alienantibus, & in tuitionem aliorum conferentibus.

Ordinat. Camer part. 2. tit. 12.

SIMILITER statuimus, ordinamus, ac volumus, hisce acriter præcipientes, si quis declaratus Bannitus aut pacifragus res suas seu bona cuiquam Principi, Potestati, Magistratui, communitati, aut aliis tuitionis, alteriusve rei causa dederit seu tradiderit, hæres quidem ac bona ab iis Principibus, Potestatibus, Magistratibus, cummunitatibus aut aliis non recipiantur, neq; ipsi ultrò ea ad utilitem Bannitorum ac pacifragorum accepterit. Quod autem si fieret, declaramus, pronunciamus, ordinamus ac volumus, ejusmodi traditionem, dationem aut acceptationem declaratis Bannitis aut pacifragis nequaquam prodesse, aut quicquam ipsis usui utilitative fore. Ac eosdem enam Principes, Potestates, Magistratus aut communitates ob id de facto in Bannum aliasq; pœnas in pacifragos constitutas incidisse, & ita denunciari ac publicari.

Cap. XXIII.

Si Ecclesiastica persona adversus hanc pacificationem deliquerint.

QUOD si Ecclesiasticæ personæ, quod minimè arbitramur fore, adversus hanc pacē nostram & mandatū facturi sint, utiq; Prælati, quibus est immediatè contra illos jurisdictio ordinaria, ad interpellationē læsorū, eos absq; mora ad resarcienda rependēdaq; damna, in quantum facere possunt, adigere, cogereq; debebunt, graviterq; ob transgressionē punire: Sin verò ipsi cessarēt, nec facinorosi corriperentur: ipsos quidem similiter ut facinorosos harū vigore nostra & Imperii gratia ac tuitione omni destituimus atq; privamus, eisque ut pacem impedientibus in ipsorum adversitatibus neq; præsidium neq; patrocinium aut defensionem ullam præstabimus: nihilominus tamen ad excusandum se, si suspecti essent, velut supra de secularibus positum est, admittentes. Neq; contra hanc pacis sanctionem quisquam scripto, jurejurando, aut alio quovis pacto obligetur vel ipse, vel alterum obstringat, quòd hæc omnia virtute Imperialis potestatis nostræ vana, inutilia, & nequaquam fore obligatoria pronunciamus & declaramus: In aliis tamen particulis, punctis & articulis, iisdem literarum obligationibus, juramentis aut confœderationibus ex tenore suo salvis: neq; hæc publica pax ulli de suis legitimis debitis, seu creditis, seu literarum obligationibus quicquam vel adimere, vel etiam adferre debebit.

Cap. XXIV.

De privatis equitibus grassatoribus.

CUMQUE plures equitum ac peditum sint, partim neq; dominos habentium, partim quidem habentium, sed alibi agentium: aut quos sibi arrogant vendicantve dominos, ii tamen in illos nihil potestatis seu jurisdictionis habent, quin hinc inde in ditionibus ac municipiis suæ libidinis ac prædationis causa vagantium: Ordinamus, statuimus ac volumus, ut deinceps ejusmodi equites ac pedites in sacro Imperio nequaquam ferantur aut sustineantur, sed undiquaq; conquirantur ac veneritur, comprehendantur, & severè interrogentur, propterq; sua delicta & facinora graviter puniantur: Et ad minus ipsorum res, facultates, & bona eis auferantur, deprædentur, ac juramentis, fidejussoribus, cautionibusq; necessariis devinciantur ac obstringantur.

Cap. XXV.

De peditum Dominis carentium conventiculis, factione, & eorum in agricolas grassatura.

SI quoque in futurum accidat, ut in cujusquam nostrum Electorum, Principum, aut aliorum Statuum, Ecclesiasticorum aut Secularium Principatu, ditione, civitate, aut municipio extranei milites, sive sint equites seu pedites, sive singuli sive per cohortes, aliasve magno aliquo numero præter Electoris, Principis, aut Domini cujuslibet loci voluntatem permissionemve delitere ac vagari præsumant: Elector quidem, Princeps aut Status, in cujus principatu, ditione, municipio seu dominio concursum faciunt, congregenturq;, ab ipsis requirat, cui domino militent. Et siquidem respōderint se nobis, aut dilecto fratri nostro Romanorum Regi, militare aut conscribi, ejusq; rei certum aliquod documentum exhibuerint, suo ipsorum commeatu, atq; impensis abire patiantur: Si quem verò dominum indicare non possent, aut certo quem etiam nuncuparent seu indicarent, is tamen, sit quicunq; velit, citra nostrum mandatum atq; indultum, & absq; manifesta nota, necessaria, legitima causa conscribendorum, ducendorumq; militum jus non habeat, neq; id ita ostendere posset: Tunc quidem Elector, Princeps, aut Status, in cujus Principatu, ditione, municipio, vel territorio existunt, omni diligentia ac sedulitate adhibita, ejusmodi factionem, congregationem, atq; concursum sive singulatim, sive gregatim, ut amoveat, avertat, vel etiā prævertat, præveniatq; operam dabit. At si uni id Principum præstare impossibile fuerit, vicinos Electores, Principes, aut Status illicò requirat, sibi juxta modū ac vim ejus factionis concurrentis, aliorumq; militum & equitum & peditum, aut si quibus opus etiam fuerit, machinis seu tormentis bellicis ocyus adsint, assistantq;, & ejusmodi errones, dubiosq; milites, ut suprà dictum est, oratione persuasioneque, aut facto dissipent, & citra cujusquam incommodum aut

damnum

damnum, quantum fieri possit, ditione ac municipiis eliminent: Duces & Capitaneos, si præsentes, aut alibi deprehensi fuerint, cogant, ut non solùm data, factaq; miseris subditis damna resarciant, verùm etiam ejusmodi factionis duces & autores ad pœnam debitè infligendam mancipent. Et ad id quidem fidelem operam atq; suppetias ferant. Quod ita etiam Elector, Princeps, aut Status requisiti, ut prædictum est, suo ipsius sumptu facere tenebuntur, sub gravi nostra atq; Imperii indignatione, atque etiam mulcta quadraginta Marcarum auri puri nobis irremissibiliter exolvenda. Quam pœnam quoq; Imperialis noster fiscus à contumacibus, ut decet, emulgendi hisce mediantibus potestatem, mandatumq; habeat. Ac nihilominus Elector, Princeps, aut Status, qui tali modo pro ferendo auxilio ac tuitione facienda requisitus sit, jus ac potestatem habeat, contumacem suæ ac subditorum suorum læsionis, damniq; acceptiq; ergo coram judicio Cameræ nostro in jus vocare, ubi & respondere, & damnum datum ex moderatione dicti judicii nostri Cameræ refundere tenebitur.

2. Ac sicubi milites isti enumeratis jam concessisque rationibus etiam tolerantur, nihilominus Duces ipsorum & Capitanei tamen de solutione ac commeatu fidejubeant, ad quod mediis quoque ipsorum juramentis adigantur ac compellantur.

Cap. XXVI.

De iis qui ultra diem & annum in Banno perseverant.

PORRO ordinamus, statuimus, arbitramur, ac volumus, ut quilibet cujuscunq; dignitatis, conditionis, aut Status sit, qui ultra anni spacium temporisq; temerè in Banno perseveraverit, manseritq;, per Archiepiscopum, aut Episcopum, ejusve Vicarium aut Officialem ejus Episcopatus, in quo commoratur, cuive subjectus est, literis compassus, aliisque Processibus mediantibus, ut decet, in Bannum declaretur & aggravetur.

Cap. XXVII.

Qui ob fractam pacem banniuntur.

QUICUNQUE isto modo ob facinus, ut ante positum est, & infrà ponetur, in Bannum veniunt, incidúntve, à nobis quidem, aut nobis extra Imperium absentibus, à dilecto fratre nostro, Romanorum Rege, non absolventur præter læsi voluntatem, si non inde jure se exemerint aut extricarint.

Cap. XXVIII.

Abrogatio omnium privilegiorum, seu libertatum huic pacificatione adversantium.

SEPONIMUS quoq; & abrogamus omnes & singulas gratias, indulta, Privilegia, libertates, consuetudines, fœdera & obligationes, per nos, aut nostros in Imperio antecessores, aliosve antè emissas & conceptas, quovis modo huic pacificationi nostræ adversantes, contrave facientes seu facturos in posterum, quibuscunq; verbis, clausulis, sensu positæ pactæq; essent. Quas & quæ omnia nos ex Romanæ Cæsareæ potestatis plenitudine hisce mediantibus, præsentiumq; tenore seponimus, volentes, neminem, cujuscunq; dignitatis, status, aut cōditionis sit, huic pacificationi & mandato adversum, per ejusmodi gratias, indulta, libertates, consuetudines aut fœdera se tueri, defendere, aut excusare debere, aut posse, nullo pacto, modove.

Cap. XXIX.

Pax hæc publica aliis juribus nihil deroget.

AC ista mandata quidem publicam pacem, & ejusdem pœnas complectentia, & concernentia, communibus nostris & Imperii juribus, reliquisq; ordinationibus & jussionibus seu præceptis ob id ipsum antea emissis in tantum, non quod per illos articulos non est abrogatum, imminuta, quinimò aucta esse volumus, ita, ut immediatè ac incontinenti unusquisq; post harum publicationem, eandem pacem servare teneatur.

Cap. XXX.

Conservatio ac defensio pacificationis juris, & ordinationis hujus.

QUONIAM autem omnes ordinationes, mandata, & juris administrationes seu executiones inefficaces sunt, nisi digna rectáque conservatione ac defensione muniantur, & cōfirmentur, efficiantúrque: Idcircò, & quò sacrum Imperium, Statusque sui, & subditi eam pacem, jusque & ejus conservationem alacrius sibi usurpare, congratularique possint, nos quidem, cum Electoribus, Principibus, ac Statibus Imperii jam hic congregatis, ipsique vicissim nobiscum concordavimus, unanimus, consensimus, ac obligavimus, mutuoq; obstrinximus, dictam pacem, jusq; acriter & severè ante omnia conservare, manutenere, idque efficere ac præstare. Tum & in nostris terris, ditionibus, municipiis ac dominiis, omnibus nostris officiatis & subditis, mediantibus ipsorum juramentis mandabimus, inq; patentibus literis seu diplomatibus nostris præcipiemus, eam manutentionem fieri, quotiēscunq; necessarium fuerit.

2. Ac quidem si contingat, ut contemptores & transgressores publicatæ pacis nostræ, aut ii qui latis sententiis ac mandatis nostri judicii Cameræ, arbitratis transactionibus temerè & contumaciter obsistant, ... munitionibus, castris, præsidiis, auxiliisve ad sua temeraria facinora uterentur: Tum

& si quispiam hac pacificatione complexus, cujuscunq; status aut conditionis esset, Ecclesiasticus vel secularis ab aliquo hac pace nô comprehenso, bello infestatetur aut læderetur, seu læsores fraudulenter receptaret, suppenas, opemve præstaret, adeò ut contra ejusmodi facinorosos seu patratores, ac eorum receptores & auxiliatores ab Electoribus, Principibus, ac Statibus seu ordinatis Circulis effectualis ac evidens executio, quemadmodum in memorata nostri judicii Cameræ ordinatione his Comitiis, hocq; loco cautum atq; constitutum est, gravibus ac sufficientibus de causis fieri non posset, noster id quidē Cameræ Judex & Assessores, aut læsus ipse nobis, sicubi in Imperio erimus, aut nobis absentibus, dilecto fratri nostro Romanorum Regi istud significent, & si tunc necesse fuerit, debemus ac volumus ipsi, aut jam dictus dilectus frater noster, Electores, Principes, Prælatos, Comites, Barones, ac Status Imperii protinus convocare, ad personaliter, aut justis de causis per suos constitutos seu mandatarios comparendum, nobiscum deliberaturos, consultaturos, acturos, ac finaliter determinaturos, rationemq; inituros, qua læsus primùm restituatur, deinde pacifragi ad pœnam & reparationem datorum damnorum adigantur, ac rei judicatæ, si quis executioni ejus temerè obstitisset, satisfaciat.

3. Et si quæ aliàs Christianitatem, sacrum Imperium, communem Rempubl. conservationem hujus nostræ pacificationis, aliaq; concernerent, ac proponerentur, in melius suscipienda, statuendaque forent.

4. Debemus quoq; ac volumus hujusmodi nostram, & sacri Romani Imperii constitutam ac publicatam pacem, atque ejusdem ordinationem & constitutionem, juris conservationem, & executionem eorundem mutuò ac invicem fideliter continere & observare.

5. Ac si qui forent (nemine excepto) qui adversus ista ierint, fecerintq;, aut facere præ se tulerint, quovis modo, contra eos quidem mutuum auxilium, consilium, præsidiumq; præstabimus, nequaquam alter alterum deserentes.

6. Quocirca mandamus omnibus & singulis Electoribus, Principibus, Ecclesiasticis & secularibus, Prælatis, Comitibus, Baronibus, Dominis, equitibus ac militibus, Magistris civium, judicibus, consiliariis, civibus, communitatibus, ac aliis omnibus nostris & sacri Imperii subditis ac fidelibus, cujuscunq; dignitatis, Status, aut conditionis sint, acriter ac firmiter vobis ex Romana Imperatoria potestate mediantibus juramentis, quibus nobis præcipuè ac singulariter Imperii nomine devincti atque obstricti estis, adeoq; per obedientiam, quam nobis ut Romano Imperatori debetis, etiam sub amissione privationeq; omnium gratiarum, Privilegiorum, ac Jurium, quæ à nobis & sacro Imperio, aut ab aliis etiam teneris, hisce mediantibus, mandantes, ut hanc præscriptam pacificationem, mandatumq; nostrum in omnibus punctis, articulis, & tenore suo, firmiter ac fortiter omni diligentia conservetis: perq; ditiones, Principatus, Comitatus, dominia, municipia, quæ quisq; gubernat, inq; mandatis habet, per vestros præsides, officiatos, vicem gerentes, Vicarios, Præfectos, Administratores, quocunque nomine vocentur, etiam subditis ac municipibus vestris conservanda & exequenda acriter mandetis, efficiatis, ac præparetis, nihil in his negligentes, nec in adversum cogitantes, facientesve clàm aut palàm, nulla ratione, sub omnium prædictarum simulq; aliarum pœnarum, cōmunium Imperii Jurium, Regiæ reformationis, nostræq; gravissimæ indignationis cautela seu evitatione. Ac pax ista, mandatumque communibus nostris & Imperii Juribus, & aliis Ordinationibus ac Mandatis publicatis nihil obesse, nihilq; detrahere, sed ea augere, ac immediatè post hanc publicationem quisq; eam servare teneatur.

Perpetua sit non temporalis hæc constitutio pacis.

7. His interfuerunt devoti nobis dilecti amici, cognati & affines Electores, Principes, ac Status in maximo numero, & absentium Legati ac Mandatarii, Civitatumque Nuncii, quemadmodum omnes illi his Comitiis hîc Augustæ habitis comparuere, ac in Recessu ejusdem nominatim exprimuntur.

8. Testimonio harum literarum nostri Cæsarei sigilli appensione obsignatatum.

9. Ac nos Electores, Principes, Prælati, Comites, & Barones, atque absentium Principum, Prælatorum, Comitum, & Baronum, item liberarum Imperiique Civitatum Legati, Mandatarii, & Nuncii, qualiter omnes in his Comitiis hîc Augustæ habitis comparuimus, atque in Recessu eorundem Comitiorum circa finem nuncupati sumus, fatemur nostro nostrorumque successorum ac hæredum nomine: atq; etiam Dominorum & Magistratuum nostrorum nomine, à quibus mandata accepimus, vel ad hæc Comitia missi sumus, eorumq; successorum & hæredum, quicquid præscripta omnia, nempe gratiosissimi Domini nostri Romani Imperatoris obligationem, Ordinationem Majestatis suæ & sacri Imperii Publicam pacem, ejusq; conservationem concernit, ideoq; nostro consilio, facto, & consensu susceptum, renovatum, declaratum, sancitum, atq; constitutum esse: quæ & pro communi Reipublicæ utilitate promovenda provehendaq;, ac firma pacis justitiæq; conservatione in sacro Imperio humiliter suscepimus, & cum sua Imperatoria Majestate, adeoque invicem nos ac mutuò obstrinximus & obligavimus. Tum & mediante Principali fide nostra addiximus, promisimus, ac stipulati sumus, facientes id quidem scienter, hisce & virtute harum literarum, nostro simul & successorum hæredumq; nostrorum nomine: adeoq; Dominorum & Magistratuum, qui nos miserunt, atque hæredum & successorum ipsorum: videlicet dictam Ordinationem ac pacificationem obedienter observaturos, eamq; fideliter custodituros ac defensuros esse. Idem quoq; officiatis & subditis nostris secundum hujus Imperialis pacificationis tenorem nostris literis, mediantibus ipsorum juramentis absque mora mādabimus fieri. Omniaq; alia & singula puncta, & articulos ista Ordinatione & Imperiali pacificatione contentos, in quantum nos concernunt, fideliter præstaturos, executuros, & eisdem parituros esse, absq; omni fraude.

10. Testi-

10. Testimonio horum nos Dei gratia Sebastianus Archiepiscopus Moguntinus,&c. & Fridericus Palatinus Rheni,& c.ambo Principes Electores, nostro met ac aliorum nostrorum Coëlectorum Principum nomine: Nos Ernestus confirmatus Salisburgensis, ac Wilhelmus Palatinus Rheni, Dux superioris ac inferioris Bavariæ,nostro ac spiritualium secularium q; Principum nomine: Gervvicus Abbas in Weingarten & Ochsenhausen, nostrorum & Prælatorum, Fridericus Comes à Furstenberg, [illegible]berg,& Werdenberg,&c. nostro ac Comitum Baronumq; nomine: Ac nos Civium [illegible] Consulares Augustani nostro & liberarum Imperii; Civitatum nomine,nostra sigilla huic publicæ Pacificationi apponi appendiq; fecimus.

Datum in nostra Imperatoris CAROLI, & Sacri Imperii civitate Augustana,ultima die Mensis Junii,post Christi Domini nostri nativitatem, anno millesimo, quingentesimo, quadragesimo octavo, Imperii nostri vigesimo octavo,& nostrorum Regnorum tricesimo tertio.

CAROLUS.

Sebastianus Archiepiscopus Mogunt. per Germaniam Archicancellarius,sst.

CAROLI V. IMPERAT. AUG. REFORMATIO POLITIAE IMPERIALIS.

Anno Christi 1548.

Pro bono publico edita in Comitiis Augustanis, Anno Domini M. D. XLVIII.

CAROLUS divina favente clementia Romanorum Imperator, Semper Augustus, Rex Germaniæ,Castiliæ, Arragoniæ,Legionis,utriusque Siciliæ, Hierusalem, Ungariæ, Dalmatiæ, Croatiæ,Navarræ,Granatæ,Tolen,Valentiæ,Galliciæ,Majoricarum,Hispalis,Sardiniæ,Cordubæ, Corsicæ,Murtiæ,Giennis,Algarbii,Algeziræ,Gibraltaris, Insularum Canariæ, Indiarumque,& Terræ firmæ, maris Oceani, &c. Archidux Austriæ; Dux Burgundiæ, Lotharingiæ, Brabantiæ, Steyriæ, Corinthiæ,Craniæ,Limburgiæ,Lutzenburgiæ, Geldriæ,Calabriæ,Athenarum, Neopatriæ, & Wirtembergæ,&c. Comes Habspurgi,Flandriæ,Tyrolis,Goritiæ,Barcinonis,Arthois,& Burgundiæ; Comes Palatinus,Hennegoiæ,Holandiæ, Selandiæ, Phirdæ, Kiburgi, Mamurci, Rosilionis,Ceritaniæ, Zutphenia; Landtgravius Alsatiæ; Marchio Burgoiæ, Oristani, Gotiaoi; ac Sacri Romani Imperii Princeps in Suevia, Cathalonia, Asturia,&c. Dominus Phrysiæ, Vandalicorum, Portenoiæ, Pistaiæ, Molinis,Salinarum,Tripoli,& Mechliniæ,&c. Nunciamus omnibus & singulis nostris,& Sacri Imperii subditis ac fidelibus,adeoque generaliter cuicuique Christiano fideli homini, cujuscunque dignitatis,status,conditionisq; sit, quibus hæc nostra Reformatio & ordinatio, ejusve antigraphus seu descriptio visa lectave fuerit,clementiam nostram, omneq; bonum, ac notum vobis hisce mediantibus facimus.

Interprete Justino Gobleroj J.C.

1. Quandoquidem Deus omnipotens creator noster in Decalogo, decemq; præceptis,quæ unusquisque,singuliq; homines mediante animæ suæ salute observare tenentur,ordinavit ac mandavit, divinum nomen ejus venerari coliq; , nec vane usurpari, nominarive, à quoquam mortalium. Cui præcepto nos inhærendo sequendoq; prædecessores nostros Sacri Imperii, Romanos scilicet Imperatores, laudatæ ac felicis memoriæ, imitãdo, tandem quoq; in Comitiis Augustanis Anno M.D.XXX. salubriter prævidimus,& acriter severeq; præcepimus,ne nomen ejus sanctum,membraq; dejerentur omnibus modis caveri ac evitari. Quod si autem eam admonitionem & mandatum quis transgressus fuerit,ut idem dejerator, omnesq; illi,qui talia flagitia audiunt,nec eis contra dicunt,aut ad Magistratum deferunt, puniantur,ita,quemadmodum Imperiales constitutiones, nostræq; Reformationes & Ordinationes de ejusmodi & aliis facinoribus & criminibus prolixè sanciunt, disponunt,atq; declarant. Verùm autem divina illa præcepta,nostrorumq; antecessorum constitutiones,ordinationes,& adhortationes, hucusque parum aut nihil profuerunt, quinimò ferè oblivioni traditæ sunt, atque neglectui contemptuiq; habitæ, adeò quidem, ut per oscitantiam & cessationem Magistratus debitæ justitiæq; pœnæ non fuerint secutæ,neque adhibitæ. Quocirca Deus omnipotens,creator noster, justa ira, meritaq; indignatione erga homines commotus & accensus, famem,bella,pestem,aliasq; multiplices pœnas in terris grassari permittit,&c. Hæc verò omnia nos unà cum Electoribus, Principibus & Statibus Sacri Imperii,& absentium nunciis graviter admodum in animum revocantes, his nostris Comitiis hic deliberando consultandoq; , qua via modoq; ejusmodi dejerationibus atq; blasphemiis, aliisque perniciosis criminibus,& prohibitis usurarum contractibus, item helluationibus & frequentibus ascotis, immoderatæ vestium luxuriæ,& similibus ataxiis seu inordinationibus, vitiis & defectibus obvietur & adversum eatur, eaq; omnia deinceps prævideantur, evitentur ac prohibeantur, Transgressores verò illorum facinorum & criminum puniantur.

Juxta secundum præceptũ Decalogi: Non assumes nomẽ Domini Dei tui in vanum. Non enim habebit Dominus insontem eum, qui assumpserit nomẽ Domini in vanũ. Deut. 6.

2. Itaque antecessorum nostrorum Sacri Imperii, nostrasq; Reformationes & Ordinationes prædictis in Comitiis Augustanis conclusas, ac typis evulgatas in manus sumpsimus, revidimus, in compendium contraximus, alicubi correximus, auximus, & mutavimus, deliberato maturoque consilio

 tandem

randem in hanc sequentem Reformationem & Ordinationem redegimus atque conclusimus: quam nos vobis omnibus conjunctim & divisim, privatim ac publicè, generaliter autem & in commune Christi fidelibus hominibus, his mediantibus denuociamus, acriter ac severè mandantes & volentes, ut huic Reformationi & Ordinationi in omnibus suis punctis, totoq; tenore, sub pœna cuilibet articulo annexa, strenuè ac firmiter singuli per sese pareatis, vestrosq; adducatis & compellatis, ut huic Reformationi ac ordinationi nostræ, sub evitatione ejusdem pœnæ, inviolabiliter [illegible] & obsequantur.

Cap. I.

De blasphemiis in Deum.

Cum in divinis & canonicis scripturis, ac civili jure, blasphemiæ execratio, seu maledictio nominis Dei, sub gravissimis pœnis prohibita sit, atque per ejusmodi pessimam ac flagitiosam impietatem Deus omnipotens non solùm adversus blasphemos ipsos & vituperatores Dei, suique nominis, verùm etiam contra Magistratus, quos talia prohibere oportebat, ad indignationem, & iræ opera horribiliter, ad temporaneas juxtà ac civiles pœnas infligendas commoveri & excitari soleat. Proinde quo tale præceptum in universo Sacro Imperio diligentius observetur ac custodiatur, neque quisquam ignorantiæ se alicujus excusare possit: sancimus, ordinamus, ac volumus, ut omnes ac singuli Magistratus suis Parochis & Concionatoribus dent in mandatis, plebem omnibus Dominicis diebus diligenter admoneant, à sacrilegis illis convitiis, maledictionibus & infamationibus nominis Dei, sacræq; passionis, vulnerum, virtutis, potentiæ ejus, aliarumq; similium execrationum & blasphemiarum, sese contineant & abstineant penitus atque omnino, veluti ipsis Parochis & Concionatoribus ejusce consignationis formula per Magistratum præscripta tradetur. Deinde quoque Parochi & Concionatores in cæteris omnibus & generalibus precationibus plebem populumq; fideliter commone faciant & adhortentur ad orandum, quò Deus omnipotens tales tantasq; blasphemias & execrationes à Christiano populo clementer avertere dignetur. Ut autem Magistratus, eorumq; Judices eò certius norint atque intelligant, quo modo blasphemiæ & execrationes illæ, quove discrimine rectè mulctandæ puniendæq; sint, ex merito & delicto cujusque, statuentes, volumus quemlibet Magistratum & Judicem sequenti Ordinatione nostra instructum esse, eamq; in infligendis pœnis observare, ut sequitur.

De contemptu in Deum & blasphemiis in Christum, Sebast. Brandt fol. 77. & 78.

2. Videlicet, si aliquis, cujuscunque dignitatis, statusve fuerit, qui Deo tribueret, quod ejus divinam Majestatem non deceat, aut potestatem, nec ipsi conveniat, aut voce verbisq; suis, id quod ad Deum pertinet, detraheret, ac si Deus non posset, nec justus esset, aut similia quædam injuriosa & contumeliosa verba effutiret contra Deum absque medio, & adversus sanctissimam ejus humanitatem, contraq; divina Sacramenta evomeret, talis capite damnetur ac puniatur, membris aliquot abscissis, juxta conditionem personæ criminosi delinquentis & blasphemiæ, tum & ex Joris præscripto ordine. Facta autem ejusmodi maledictione & execratione, præsentibus duabus aut pluribus personis, teneantur singulæ id Magistratui indicare confestim, & ad summum intra octiduum proximè subsequens. Simul & indicando eos qui præterea interfuissent, & contumelias illas in Deum audivissent. Quos & Magistratus (nisi ipsimet se indicaverint) vocet, & singulos privatim, aliis absentibus, audiat, atque diligenter examinet, videlicet an execrationes illas seu maledictiones similesve ipse audivisset, & quo id modo, qua forma contigisset, omnibus circumstantiis diligenter percunctandis.

3. Ubi autem Magistratus verè competiet, rem delationi cóformem, & blasphemiam in Deum factam esse, blasphemos utique, sive Clericus, sive Secularis fuerit, per ordinariam potestatem, non loci, ubi delictum patratum est, juxta majus & minus, & qualitatem personæ, mulctetur aut puniatur.

Audientes blasphemiã, & non deferentes.

4. Si qui verò maledictionem seu execrationem prædictam audierint, vel in ædibus suis factam tacitè sustinuerint, nec Magistratui loci indicaverint, ij præter id, & absque eo, quòd Deum graviter offendant, etiam à Magistratu suo, secundum qualitatem causæ, mulctentur puniantur ve.

5. Quòd si quis verò prædictam blasphemiam, quam audisset, ad requisitionem ordinariæ potestatis suæ, dolosè aut fraudulenter reticuerit, volumus eundem à Magistratu ut collusorem blasphemiæ pro qualitate & conditione facti causæq;, in corpore vel bonis graviter plecti.

6. Si quis autem Electoris cujusquam, vel Principis, vel Comitis, vel Domini, aut Communitatis, vel alterius cujusquam Officialis, aut ex Nobilibus, aut aliis, quibus sunt Judicia, vel eis præsunt, propter munera, dona, aut favores illos quos detulerunt, aut compensent ipsi, blasphemos in Deum fuisse, nec, ut antè dictum est, punirent, sed scientes & prudentes supprimerent ac subticerent, tales quidem Officiarii, Nobiles, & cæteri, per suos Magistratus, utpotè Principes, Comites, Dominos & Communitates, confestim simul atque ipsis innotuerit, adeò puniantur severè, quò cognoscatur palàm, ipsis invitis nec consentientibus contigisse. Quòd si verò Elector, Princeps, Prælatus, Comes, Dominus, Nobilis, vel Communitas, suos Amptmannos, Officiatos, Præfectos vel subditos non puniunt, vel ipsi blasphemiam admittunt, adversus eos Fiscalis noster contumaciæ & inobedientiæ ergò tanquam contra permissores & collusores, seu patratores ipsos ejuscemodi blasphemiæ & execrationis, prout æquum est, procedat.

7. Sin autem Magistratus supradictos blasphemos punire nequiret, tunc quidem Cæsareo Fiscali, sub pœna decem Marcarum auri, indicet atque proponat, qui contra eos, ut æquum est, severè procedat.

procedat. Atqui verò si talis blasphemus prædictus à quopiam, cujusnam status, sublimis ne an humilis fuerit, debito modo capitali mortisve pœna plecti non posset, is quidē blasphemus, sicubi blasphemiæ crimine convictus fuerit, infamis propterea erit, & ab omnibus pro tali haberi debet, eaque infamia notari, nec eò minus, quandocunque fieri potest, criminaliter & capitaliter, ut antè dictum est, capitis & membrorum pœnam, juxta qualitatem patrati criminis, luere.

8. Qui item præterea delatos blasphemos, ut suprà ponitur, scienter ac temerè in familiam suam, seu pro ministris ascicit, cum illis negociatur aut agit, promovet vel receptat, ne plectantur aut puniātur, sed pœnam ut effugiant, contra eos, seu fuerint sublimis seu humilis status, Cæsareus noster Fiscalis coram Imperiali nostro Judicio Cameræ ad pœnam arbitrariam procedere debet. Si quis verò prædictarum blasphemiarum ergò judicium declinaret, vel profugeret, eo nihilominus contra ipsum & res suas, prout in hujusmodi casibus de jure æquum est, agi procediq; decebit.

Cap. II.

De criminationibus & dejerationibus, vel execrationibus nominis divini.

QUANDOQUIDEM verò vulgo ac frequenter fit hoc tempore, ut plerique homines, vim virtutemque Dei, & potentiam, corpus, membra, vulnera, mortem, passionem, cruciatus & Sacramenta, Domini nostri ac Salvatoris Jesu Christi sæpe multumque leviter, temerè, praveq; dejerent, criminentur & execrentur: ob quod Magistratibus quidē impensius atque attentius æquum est ac decet in illos animadvertere. Quocirca arbitramur, volum⁹ ac jubemus severè, sicubi civis quispiam, seu operarius vel manuarius opifex, aut agricola, seu rusticus, aut taliusmodi privatæ ac cœlibes personæ, incolæ seu extraneæ, supradicto modo semel aut iterum dejeraverint, ab illo, qui audiverit initiò benignè admoneantur, & familiariter rogentur, ut ab ea re desinant atque desistant, & de cætero abstineant, ne Magistratui deferre necesse habeat aut opus sit, quò debita pœna corripiātur. Quòd si verò non desistant, Magistratui vel Majoritati ecclesiasticæ aut seculari, juxta qualitatem personæ indicentur confestim: delinquens autem incarceretur vel mulctetur severè, juxta modum & gravitatem delicti perpetrati.

Cap. III.

De criminatione & blasphemia adversus genitricem Christi, & sanctos Dei.

SI quis adversus matrem Christi Salvatoris nostri, aut dilectos Sanctos Dei malignè dejeraret, is primùm humaniter familiariterque admoneatur, ut cesset atque desistāt: quod si non fecerit, nec maledicere desierit, mox absque mora, ut suprà dictum est, indicetur: & delinquens corpore aut ære, juxta conditionem personæ, & qualitatem patratæ & commissæ blasphemiæ, per Magistratum ac superioritatem competentem corripiatur. In his verò pœnis omnibus non solùm magnitudo vel enormitas criminationis & blasphemiæ, seu quantitas ipsa delicti attendatur, verùm etiam, an eædem personæ sæpius in eodem crimine peccaverint, & quoties illud excesserint, qua occasione, quo motu seu instinctu id fecerint: cujus status aut conditionis eæ personæ sint, expendēdum erit, ut ita demum pœna ex præscripto & forma Juris magna vel modica irrogetur.

2. Quòd si quisquam Elector, Princeps, aut Status, causa talium blasphemiarum & criminationum aliquod decretum seu constitutionem, hac fortè graviorem severioremve evulgasset, aut in posterum deinceps similem editurus esset, ei quidem per hanc ordinationem nihil derogetur, quin omnibus modis permittatur & concedatur.

3. Magistratus item si existimaverit, ejusmodi pœnam blasphematorum & dejeratorum acuendam & exasperandam fore, ejus rei, ex qualitate negocii, facimus ipsis damusq; pe[illegible]

4. Ne verò ejusmodi criminationes Dei & blasphemię reticeantur, quisque Magistratus, puniendi & mulctandi potestatem habens, exploret & expiscetur talia delicta sedulò atque diligenter.

Cap. IV.

De Nobilium, & eorum equitum blasphemiis & criminationibus.

JAM &, quò prædictæ blasphemiæ, apud Comites, Dominos, & Nobiles (quos minus illa quàm vulgum aut plebem decent) & eorum ministros seu familiares cessent ac omittantur, nec cæteri homines per ipsos offendantur: Volumus ac jubemus, ut quisque Electorum, Principum, Comitum, Dominorum, Nobilium, Communitatum, & ipsimet hanc nostram Ordinationem & Constitutionem sub prædicta pœna evitanda observent: similiter & apud suos aulicos ac ministros severè præcipiant atque constituant sub debita justaq; pœna & mulcta, ita ut præfatæ criminationes, dejerationes & blasphemiæ apud suos aulicos, ministros, & familiares, nō minus quàm apud reliquos dejeratores & blasphemos, ut suprà dictū est & constitutū, evitentur, mulctentur quoq; & puniantur.

2. Porrò si qui Comites, Domini, Cōmunitates, aut Nobiles, peculiariter & in specie, Electoribus aut Principibus non subsint, sed immediatè solique nobis & Sacro Imperio attineant: Volumus atque jubemus eosdem, sub juramentis ipsorum, quibus mediātibus devincti sunt nobis & Sacro Imperio, sese à prædictis blasphemiis & dejerationibus abstineant ipsi, ministri, famuliq; eorum, familiares & conjuges, omnibus modis, prout supra dictum est, de Electoribus, Principibus, Comitibus, Baronibus seu Dominis, Communitatibus, & aliis Nobilibus, qui Electoribus & Principibus subsunt, & eorum ministris & familiaribus, expressè clareq; constitutum est. In quibus omnib. ita sese Electores, Princi-

Principes, Comites, Barones, Domini & alii Nobiles, Clerici & Laici, sedulos ac diligentes exhibeant gerantque, quò ipsorum justis moribus ac vita, honor & gloria Dei, ut diximus, plus promoveatur ac provehatur, minusve impediatur, aut remoretur, quemadmodum alioquin ob statum ipsorum ante tenuiores minoresq; personas facere teneantur.

Cap. V.

De vulgarium militum blasphemiis & dejerationibus.

Articfelsbrieff vide Maximiliani I. Formul Articulor. militar.

CUm inter vulgò milites seu bellatores in usu sit, formulis eorum Juramentorum id quoque contineri, ut dejerationes, maledictiones & blasphemiæ puniantur, eosce in criminosos quandoque capitaliter animadvertant, sed tamen propter prædictas blasphemias & criminationes seu dejerationes nulla pœna mulctave constituta sit: Idcirco præcipimus & mandamus nos severè omnibus Electoribus, Principibus, Statibus, Communitatibus Sacri Imperii, ac militum etiam tribunis, præfectis seu capitaneis: & volumus atque jubemus, si qui deinceps milites cõscribent suscipientque, ut in omnibus eorum formulis & catalogis articulorum juratis ponant, se non solùm pœnarum & mulctarum causa erga personas, quæ Deum creatorem nostrum, redemptorem & salvatorem, ac Mariam benedictam matrem ejus, & dilectos sanctos Dei blasphemantes, verùm etiam earum dejerationum & blasphemiarum nomine, pœnas, ac mulctas, quæ stipendiis eorum detrahantur, obsecuturos fore, quæ mulctæ quidem deinceps pauperibus privatorum in alimoniam, aut virginibus pauperibus conferantur præbeanturque.

2. Capitanei verò, Tribuni, Centuriones, seu provisores militum, severè & acriter dent operã, studeantque, ut blasphemiæ, criminationes & dejerationes, de quibus antea mentio facta est, ab universa, totaq; calonum & lixarum turba evitetur similiter caveaturque, sub pœna capitali.

Cap. VI.

Quæ res in militia ac bello privilegiatæ sint.

IN veteri militia apud priscos Imperatores ac Principes exercituum laudabiliter usitatum est, quẽadmodum & historiæ multifariam perhibent atque demonstrant, Ecclesias & alia sacra loca immunia & privilegiata: Sacerdotes item & Ecclesiasticæ personæ, senes & ægroti homines, agricolæ, gravidæ mulieres, puerperæ, ingenuæ fœminæ, & virgines in rebus & negociis militaribus ac bellicis non spoliatæ nec vi violentiave obrutæ sint, neque ut spolientur, aut violentur, severè & acriter caveri. Propterea & nos præcipimus omnibus Tribunis, Centurionibus & Capitaneis, his mediantibus severè & acriter mandantibus, ut apud omnes eorum milites in formulis articulorum & juramentorum statuant & caveant provideantque, ne Ecclesiæ, aliaque sacra loca, adeoque Sacerdotes, privilegiatæ personæ, senes & infirmi, seu ægroti, Agricolæ item, gravidæ mulieres, puerperæ, ingenuæ & honestæ fœminæ, virgines & infantes, ab omnibus ipsorum calonibus & lixis, totaque calonum turba securæ tutæque sint, nec deprædentur, nec vim violentiamve patiantur, & nequaquam molestentur aut prægraventur. Quicunque verò contrà fecerint, corpore & capitaliter puniantur.

2. Hujus autem nostræ ordinationis singuli pedites, Tribuni, Centuriones, Capitanei, antigrapha [illegible] habeant ejusdem tenoris, ac militibus unà cum formulis articulorum juratis legenda præ[illegible], & severè observare præcipiant. Similiter & eorum provisores horum mandatorum ac præ[illegible]rum antigrapha seu copias habeant, eaque præcepta severè & acriter custodiant atque conservent.

* Landtsknecht.

3. [illegible] milites autem nullo sub vexillo, signis aut ordine, sed alicubi in oppidis, vicis, & villis [illegible]ant, contra eosdem pœnarum & mulctarum omnium ratione ac modo, quemadmodum [illegible] incolas ipsos, res gerenda, negociumq; exercendum fuerit.

Cap. VII.

*De * ascopis & acoironis, id est, vagantium militum conventiculis, vulgum plebemq; gravantibus.*

* Herrnlosen Knechten.

SI qua porrò accideret, in Electoris cujusquam, Principis, alteriusve status ecclesiastici aut secularis, principatu seu dominio, peregrinos equites aut pedites congregari, singulatim, catervatim, aut alio modo, agmine quodam magnoque numero, præter Electoris, Principis, aut Domini, cujusque loci, voluntatem, ac permissionem ingredi, vel populari etiam conarẽtur: ex tunc Elector quidem, Princeps, aut Status, in cujus dominio seu territorio ejusmodi milites sese conglomerant, interpellet, quæratque ab eis, cuinam domino militent ac serviant, ducanturve: quòd si nos aut dilectum fratrem nostrum, Romanorum Regem, nuncupaverint, idque literis seu diplomate aliquo demonstraverint, obedienter proficisci suis impensis permittantur.

2. Quòd si verò herum vel autorem non habeant, quem verè indicare possent, aut etiamsi nominaverint, sed eum collectum militem, cujuscunque nomine fuerit congregatus, citra nostram permissionem, citraq; cognitas, urgentes & rationabiles causas conscribendi non haberet potestatem, ac demonstrare nequiret: tunc quidem Elector, Princeps, aut Status, sub cujus dominio seu districtu vagantur, omnem naver operam, omnemq; adhibeat diligentiam, cœtum illum seu colluviem militũ, singulatim aut catervatim dissipandi ac dispergendi. Si qua verò ipsi per sese id facere impossibile foret, tũc in propinquo adjacentes & cõsidentes Electores, Principes, aut Status illicò imploret vocetq;,

juxta

juxta qualitatem, sibi, juxtaq; numerum & vim factionis illius, vi aliisq; viribus militaribus auxiliari, aut si necesse fuerit, etiam bellicis tormentis obviare, mox, & quantocyus fieri poterit, eamque factionem ac militem incertum, ut prædictum est, verbo vel facto, vi vocéve, absque aliorum injuria & damno, extra dioecesin provinciamque, quantum fuerit possibile, dispellere ac propulsare. Ductores verò seu principales, ubi præstò fuerint, aut postea in aliis locis reperti fuerint, compellantur non tantùm subditæ plebi illata damna resarcire ac restituere, verùm etiam Ductores ipsos, Capitaneos, Autores & concitatores ejuscemodi factionis & turbæ, justis debitisq; pœnis subjicere. Idq; Elector, Princeps aut Status, ad requisitionem, ut præfatum est, suis impensis facere teneātur, sub nostra & Imperii gravi indignatione, insuper & mulcta quadraginta Marcarum auri puri, nobis pendenda exolvendaque. Quam pœnam Fiscalis noster Cæsareus à contumacibus, ut par æquumq; est, his mediantibus exigendi potestatem habeat. Nihilo secius tamen Elector, Princeps aut Status ille, qui sic pro ope auxilioq; ferendo interpellasset, adversus contumacem damni passi actionem tam suo plius, quàm subditorum suorum nomine instituere, si quod damnum passus fuisset, idq; coram Imperiali nostro Cameræ judicio, ubi contumax quoque respondere tenetur, & damnum passum restituere, ex sententia dicti Imperialis nostri Judicii. Etiamsi verò ex enumeratis causis miles feratur, Capitanei tamen & Ductores pro commeatu & alimoniis fidejubeant caveantque: ad quæ præstanda, mediis suis juramentis, adigantur & compellantur.

Cap. VIII.

De Compotationibus & Ebrietatibus.

CUM & ex ebrietate & compotationibus, ceu quotidiana docet experientia, Deus omnipotens mirificè offendatur & irascatur, multaque vitia & flagitia inde nascantur & emergant: Præteritis quoque Comitiis propter compotationes & ebrietatum causa constitutum erat, ut quisque Magistratus compotationes abrogaret, & ebrietatibus adversaretur, transgressores verò ac delinquentes severè puniret. Quæ ordinationes quidem ac constitutiones hactenus tamen parum tanto malo profuerunt, quin abusus is & ataxia compotationum & ebrietatum magis undique magisq; ac frequentius grassata est, ac ceu radices in helluonum fundo egit, ut propemodum extirpari amplius non possit. Ex quo blasphemiæ, criminationes, calumniæ, dejerationes, homicidia, cædes, adulteria, ac similia crimina & flagitia, vitiorumq; omne genus, velut ex agmine facto exundarunt, hodieq; dum exundant: cùm alioquin ex ebrietate res tacendæ & secretæ quandoque prodantur, eoque potationis ac bibacitatis vitia Germanis peculiaria, quorum virtus tamen apud priscos sæpe laudata, apud exteras modò plerasque nationes vituperio, ludibrioq; est.

2. Sæpenumero etiam ex illa inter milites rixæ, contentiones, tumultus, & seditiones exortæ, & adversus principes ac ductores contumaciæ & rebelliones: commeatus quoque & victus sumptusque crescunt & augmentantur: Convivia verò honesta, & societates decoræ, ex quibus olim Germani cumprimis laudati fuerant, minuuntur ac evitantur, ut interea sileam, compotationes & ebrietates illas, *τῶν πάντων κακῶν, omnium malorum causam esse*, hominisq; vitam simul & animam, felicitatem, decus, honorem, favorem, sensus longævitatem, & vires perdere. Quocirca mandamus omnibus & singulis Electoribus, Principibus, Ecclesiasticis & secularibus, ac cæteris Statibus, cujuscunque dignitatis, conditionis, status, aut nationis sint, ut suis subditis exemplo sint, majoremq; in eos animadvertendi occasionem habeant, ultrò suaque sponte potationes & ebrietatem evitare, ac in aulis suis, satrapis, ministris, familiaribus: tum & in ipsorum principatibus, dominiis, terris, territoriis, omnibus subditis, sub acri severaque pœna ac punitione prohibeant compotationes, quocunq; modo fiant vel fingantur, fieri aut fingi possint: ipsimet quoque idem mandatum strenuè conservent atque custodiant. Patresfamilias quoque suis domesticis & familiæ, liberis, servis & ancillis, mandent atque præcipiant, blasphemias, criminationes & dejerationes in Deum, *Deiq; genitricem*, & sanctos Dei, devitent ac caveant, ac quoque à compotationibus & ebrietatibus omnino abstineant, quemadmodum his mediantibus strenuè atque severè præcipiendo jubemus & mandamus.

3. Volumus item, ut Magistratus suis Parochis & Concionatoribus præcipiat, singulis Dominicis diebus vulgo ac plebi annuncient, ut compotationibus abstineant, enumeratis ac percensitis vitiis & flagitiis, quæ ex compotationibus oriantur, & ex ebrietate sequantur: prout formula illis ejusmodi denunciationis per Magistratum porrigetur.

Cap. IX.

De inordinatione & ataxia vestitus, ejusq; luxu seu splendore.

POSTQUAM honestus ac moderatus vestitus ex suæ dignitate & statu quenque decet ornatque. Gerat enim unusquisque sese ac vestiat ex modulo dignitatis, honorum, rerum ac facultatum suarum, quo discrimen sit in cujusque status hominibus. Modus autem vestium ac ornamentorum cùm in tantum luxum devenerit creveritq; inter dominos, equites, nobiles, cives, & colonos, seu agricolas, hoc pacto modoque, ut idcirco non solùm privatæ personæ, verùm etiam nationes & provinciæ inde extenuentur, egentioresq; efficiantur: videlicet, cùm per aurea, argentea, sericaque indumenta, per Damnasena, Attalasena, Byssina, aliosq; peregrinos pannos, Mitras, margaritas, uniones, qui hodie abusus ad luxum magnus est multusque in Germanica natione, ex qua trajicitur atq; avehitur in peregrinas & alienas regiones ingens pecuniarum copia: ut interim de livore, odio atq; invidia,

in

in diminutionem ac detrimentum Christianæ dilectionis conticescamus. Quandoquidem igitur in tantia vestium luxuria,&,ut ita dicam, preciositate & prodigalitate immodestia exuberat,sic,ut inter Principem & Comitem,inter Comitem & Nobilem, inter Nobilem & civem, inter civem & colonum sive agricolam,nullum discrimen, nullaq; agnoscatur differentia: Idcirco univimus & concordavimus nos cum Electoribus,Principibus, & Statibus, ac ordinationem de vestitu amictuque, hoc pacto modoq; ut sequitur,constituimus, quam etiam sub pœna & mulcta imposita observari custodiriq; volumus atque jubemus.

CAP. X.

De civibus,agricolis,& colonis,alisq; subditis.

Cum in civibus & incolis,inque mercatoribus, institoribus & negociatoribus, ac opificibus, in civitatibus,& eorum ministris,itemque in militibus, adeoque in pagis & colonis, eorumque uxoribus & liberis immoderatus juxtà ac inordinatus vestitus seu amictus conspiciatur comperiaturque,in ornamentis & cimeliis,maximo Reipublicæ detrimento: idque malum patriæ populoque perniciosam radicem egisse: Ad hæc cùm scorta & meretrices, lictores & Judæi tali vestitu utantur,quò honestas supprimitur,& cujusque conditio & status nequit internosci: atqui in ea ipsa re tota communis ordinatio ob dispares dissimilesque mores & usus ditionum consentiri non potest: Proinde ordinamus ac volumus,ut eo circa quisque Magistratus intra annum proximum, sub pœna duarum Marcarum auri puri teneatur,ordinationem bonam,honestam & firmam componere & constituere,eamque ut decet,conservare,contumaces verò, unnorigeros atque rebelles punire. Si qui verò Magistratus negligens in his reperiatur, nullamque justam ejus excusationem habeat, adversus eundem quidem Magistratum Fiscalis noster Cæsareus procedet ut æquum est, ad indictam pœnam infligendam.

CAP. XI.

De Nobilitate ac Nobilibus.

Porro Nobiles,sericas aut carmasinas attlasinas vestes non gerant,eis autem ad summum permittuntur damasinæ,aut similes,quas sex ulnis de serico tantùm, nec amplius, fimbriari poterunt. Similiter poterunt annulos aureos, aureasq; vittas seu tiaras, unamque catenam auream gestare,valoris non amplius ducentis aureis,quam tamen filo cingant vel involvant,prout antiquitus factitatum est.

2. Si quis verò principis architriclinus,Magister curiæ, Cancellarius, Marschalcus, aut Consiliarius,nec tamen Nobilis fuerit,poterit se simul cum uxore sua,& liberis,in modum nobilium,ut dictum est,vestire seu gerere.

3. Milites verò (seu Equites aurati) ab his eximuntur, quibus catenas aureas, absque filo cinctas seu implicatas apertè ac publicè gestare liceat & permittatur, ne tamen eædem valore quadringentos aureos excedant.

4. Quibus & prohibitum non sit, Marderinis pellibus indui ac vestiri.

5. Nobilium item uxoribus concedantur quatuor sericæ tunicæ, quas gerere palàm ac publicè poterunt,videlicet unam sericam (Sammat) alias tres de Damasco,aut simili serico, ne tamen plures sint quàm quatuor,& quoq; sine margaritis,sine argento aurauro. Quas si libeat fimbriari margaritis, aut intexere argenteis telis filisve,superiùs quidem id permittitur, nō ultra mediam quartæ ulnæ partem latitudine. Equitis autem (aurati) conjunx fimbrias ejusmodi intexere margaritis,auro,aureisque filis superiùs poterit,nec latiùs ûnius quartæ ulnæ media parte. Si quæ verò plures vestes prędictis modis habeant,easque suis liberis & filiabus reservare vellent, id liberū ipsis concedetur ac permittetur.

6. Liceat eis quoque tiaras seu Birretas,aureasq; vittas gestare, sic tamen, ne ligamina & ornamenta addita aureorum quadraginta precium excedant.

7. Fœminæ item nobiles & ingenuæ,catenam,fibulam,torquem,aliaque cimelia præter annulos precio ducentorum aureorum,nec ultrà plurisve gestare licebit.

8. Similiter aureas bortas & cingulos,qui precium quadraginta aureorum non excedant.

CAP. XII.

De Doctoribus,eorumq; uxoribus.

Doctores item,& uxores eorum, poterunt,liceatq; ipsis vestes & amictum, catenas, aureos annulos,aliaq; statui eorum convenientia, privilegiisq; conformia gestare.

CAP. XIII.

De Comitibus & Dominis (seu Baronibus.)

Comites,& Domini (seu Barones) non gerant aureas & argenteas vestes, hoc est,ex aureis & argenteis filis textas,seu amictum, solummodò sericū, vel bombycinum, Sammat/Carmasina,aliaq; sericis filis texta vestimenta, sed auro non intertexta vel fimbriata, nisi Equites (aurati) fuerint.

2. Eis & catenas gestare licet, quæ tamen quingentos aureos precio non excedant.

3. Similiter sese Comites & Domini (Barones) amicire poterunt pellicibus, exceptis Zobelinis,aliisq; preciosioribus.

4. Conju-

4. Conjugibus quoque eorum liceat sericas vestes auro & argento insimbriatas & intertextas gestare, præter catenas & cimelia, sexcentis aureis preciosiora, præterq; tota aurea aut argentea vestimenta, à quibus pro discrimine ac differentia altioris status, gestare sese abstineant.

Cap. XIIII.

De Ephippiis & ornamentis Equorum.

QUandoquidem in ephippiis etiam & equorum ornamentis luxus & sumptus superfluus reperitur ac cernitur, nulli porrò liceat ephippia tribus aureis preciosiora, extra arma, & ea quæ ad armatum pertinent, fulvaq; ephippia gestare ducereve, nisi fuerit Eques (auratus). Nec Comes quispiam, Dominus, Barove, aut Eques, ejusve minister vel servus, ephippiis sericis, & ea filis bombycinis textis (Sammat) utatur, neq; aureis vel argenteis qualibuscunq; , tantum in his, Electoribus, Principibus, ac principum similibus exceptis, qui secundùm eorum statum ipsi, equiq; eorum ac ministri, quos habent sub suis Marschallis, talibus ephippiis uti poterunt. Huc facit titulus C. Nulli licere in frenis, in equestribus sellis, & in balteis margaritas, smaragdes & hyacinthos aptare, & de artificibus palatinis, lib. 11.

2. Si quis item à suo principe, Domino, alteriusve herilis status aliquo muoere, veste, aut cimelio donatus fuerit, ea ipse dona quidem in Principis ac domini sui honorem portare gestareq; nequaquam prohibeatur, eo videlicet casu, ita tamen ne quis dolus malus, frausve aliqua interveniat aut usurpetur.

3. Cùm quoq; hæc ordinatio eo tantùm respectu & ratione suscepta institutaq; sit, ut luxus & abundantia vestitus avertatur, arceaturq;, si qua porrò Elector aliquis, Princepsve aut Status, in sua ditione ac superioritate, vestitus ergò, alteriusve rei causa ordinationem quampiam actiorem hac nostra severioremq;, in profectum & utilitatem suæ ditionis ac subditorum, constituere vellet, aut jam anteà constituisset, eidem Electori, Principi ac Statui liberum sit, nec isthac ordinatione & constitutione vetetur remoreturve.

4. Neq; teneatur quisquam in elocatione suorum liberorum huic ordinationi directò, omninove parere, sed licebit ei elocare, nuptuique dare, juxta vires sui patrimonii, facultatumq; suarum: haud tamen sumptuosius vestire licebit.

5. Constituimus etiam, volumus ac jubemus singulariter, atq; in specie, uti omnes Electores, Episcopi ac Prælati, Clerum suum & Ecclesiasticos eò perducant, inviténtq;, habitū ac vestitum ipsorum statui convenientem atque decentem, in civitate atq; ecclesia, in foro & choro gerant, quomodo id honestas, modestia & pietas sancta sacraq; exigit atq; requirit: Immodestia verò & luxus vestimentorum eis prorsus est vitandus.

6. Est & evitandus atq; cavendus inutilis & supervacaneus ille sumptus hactenus in deaurando cupro, ferro, & lapidibus tactus: Idq; ita aurifabris, pictoribus, alisq; artificibus inaurandarum rerum solitis & gnaris, sub pœna decem aureorum, ne quid porrò ejusmodi inaurent, Magistratu id acriter & severè vetante. In quo tamen Electoribus & Principibus, & in iis, quæ ad honorem Dei, ministeriaq; sacra spectant, nihil volumus præfinitum aut præscriptum esse.

7. Quò verò hæc nostra constitutio & ordinatio, nimii vestitus cultusq; ergò, ac ob cimelia omittenda, firmius observetur & exequatur, sancimus atq; mandamus, omnibus & singulis Electoribus & Principibus, Ecclesiasticis & secularibus, Prælatis, Comitibus, Baronibus, dominis, Equitibus, ministris, Schulteis, Burgimagistris, Judicibus & consiliariis, hisce mediantibus severè, ac volumus, ut ipsimet hanc nostram constitutionem & ordinationem severè juxta ac diligenter observent, ac in subditis & officiatis, ac ipsos attinentibus firmiter præstentur & exequantur, ita, ut si quis contrà fecerit, nec mandato nostro obsecutus fuerit paruerit ve, eum quisque Magistratus sub amissione vestis & cimelii seu clinodii, quod huic ordinationi adversum gestatur, una cum mulcta in duplo tanta puniat, quanti vestis ipsa, aut cimelion æstimetur; illi quidem Magistratui pendenda, cujus est civilis Jurisdictio ejusdem loci. Quòd si verò Magistratus quispiam ipse hanc nostram ordinationem transgrederetur, aut in pœna exigenda, manuq; tenenda negligens reperiatur, & noster ob id Fiscalis interpellaret pro emendatione, at nihilominus tamen in contumacia Magistratus perseveraret, tunc verò Fiscalis ipse noster, contra cessatorem Magistratum, simul & delinquentem subditum, ad exactionem dictæ pœnæ ac mulctæ pergat procedatq;, &c.

Cap. XV.

De quibusdam articulis, in quibus Magistratui ordinationem facere mandatur.

CÆterum duximus in animum, plures quandoque impensas, & sumptus nimios, nec admodum necessarios fieri in nuptiis, puerperiis (suscipiendorum infantum ex sacro baptismatis fonte) & sepulturis, similibusque aliis minimè paucis sumptibus, multum sæpe inutiliter collatis: Præterquam quòd & in aliis punctis, in ulnis, mensuris & ponderibus, immoderatis diversoriorum & hospitum exactionibus, item opificum & mercenariorum, nunciorum mercedibus cibisq; torculatium, apparandorum vinorum, omnis generis ataxiæ, inæqualitatis & iniquitatis viriorum modum excedentium in Republicæ detrimentum, gravaminum & impedimentorum. Ad hæc opificum quorundam, velut stannifusorum, panoitonsorum, & similium, quos si exteri salutant, & ad operas conducunt, sumptus suoa & impensas inutiles ac supervacaneas parant, conviviis adornandis, quos sumptus deinde ad operas reputant atque connumerant, sic, ut & ipsi opifices inter sese diffide-

mine proponere, ac ęstimare, & pluris quidem atq; ejusmodi merces unquam æstimari possint, & sic ingens fœnus ex eo, velut omnibus patet, sibi comparare & acquirere soleant.

3. Item alii mutuò dent pecuniam, & de centenis capiunt nominatim quid: is verò qui mutuò sumit, magnam pecuniã mercedis & servitii nomine, pro quo tamen nihil inserviunt neq; ministrant, sese devincit aque obligat. Neque ejusmodi servitii precium seu salatium absq; solutione sortis & capitalis summę non audent neq; possunt recusare aut denegare adversus obligationem factam & contractum initum.

4. Jam & quòd quidam pecuniam in moneta dent mutuò, attamen cautionis litera aurum præscribit ac continet.

5. Sunt & qui certam pecuniarum summam absque fœnore mutuò dent, atqui tamen mutuò sumens cogitur quandoq; magnas merces illis levi viliq; precio tradere, in quo mutuò dato sortem ac capitalem summam simul cum magno lucro, duplo aut etiam triplo recipiunt.

6. Quidam etiam mutuò dant cum hisce conditionibus & pactis, quòd mutuò accipiens in quatuor nundinarum temporibus nuncupatis pro censu & pensione reddat certam quandam pecuniarum summam, tantam quidem, quæ pro centum excedat viginti.

7. Cùm autem hujuscemodi contractus, aut similes, usurarii & fœneratícii sint, divino & communi jure prohibiti, præterea & nostra atque Imperii ordinatione, Anno millesimo, quingentesimo, Augustæ Vindelicorum graviter vetiti. Idcirco consilio, scientia & voluntate nostra & sacri Imperii Electorum, Principum & Statuum, eandem ordinationem usurariorum contractuum ex vera rectaque scientia renovantes & confirmantes, statuimus, ordinamus, ac volumus, ut tales iniqui ac illegitimi contractus, omniaq; injusta pacta, pactiones, conventiones, negocia, quocunque nomine vocentur, nominari & excogitari possint, omnino ac prorsus evitentur ac omittantur, nec ab aliquo, cujuscunq; dignitatis, autoritatis aut status fuerit, præsumantur, vel usurpentur, cum hoc simul omnibus judicibus, ecclesiasticis & secularibus mandantes ac præcipientes, ubi tales usurarii contractus ipsis innotuerint, eos tanquã iniquos, indignos, irritos & invalidos judicent, condemnent & declarent, quemadmodum & nos illos invalidos ac non obligatorios decernimus & declaramus, neq; super eisdem contractibus executionem concedimus aut permittimus.

Quinetiam si quis deinceps post publicationem hujus nostrę ordinationis tali usurario aliquo contractu usus fuerit, amittat quartam partem sortis quoque & capitalis summę, eaque suo civili Magistratui (alicubi hæreditarium jus appellata) accedat, & pro eadem quarta parte per dictum civilem Magistratum puniatur seu mulctetur.

Qui si quidem in hoc negligens repertus fuerit, tunc eundem magistratum, Fiscalis noster Cæsareus pro certa pœna, velut pro duabus aut tribus marcis auri puri impetere atque accusare debebit.

8. Cùm & census seu reditus cum pacto retrovendendi passim vulgò cõmuniterque usurpantur, centum quidem florenis quinq; tantùm, & non amplius annuatim, velut usitatum est, floreni emantur: offerendi verò precii seu redimendi facultas, ex jure redemptionis, penes venditorem, & non apud emptorem existat, non attento cautionis seu scriptæ obligationis ejusdem contractus tenore: & quicquid præterea datum, acceptum, aut tractatum fuerit, volumus ut tale, ac omnia alia iniqua pacta seu conventiones pro usurariis & inutilibus habeantur ac ęstimentur, etiam per judicem haud aliter cognoscantur aut judicentur, sed, uti suprà dictum est, puniantur.

9. Si qua verò cautio census annui seu obligatio sub fidejussoribus constituta comprehensaq; esset, aut constitueretur, volumus his mediantibus ordinatum esse, eandem cautionem seu obligationem haud extra sacrum Imperium Teutonicæ nationis alienari, aut venditorem, vadesve, aut fidejussores, Imperio subditos, extra illud citari vel vocari. Si verò per emptorem contrà fieret, ex tunc quidẽ vades seu fidejussores comparere, vel obsequi, & venditor illos redimere nõ obligetur: Transgressor etiam mediam partem summæ principalis in obligatione seu cautione expressæ amittat, de qua medietate quarta venditori, & reliqua quarta pars Magistratui, sub quo venditor commoratur, assignetur, ac vendicetur. Extra Germaniam ne quis pro censu sive usura conveniatur.

Cap. XVIII.

De Monopoliis, & damnosis propoliis.

Quanquam de Monopoliis, dolosis ac fraudulentis negociationibus, adeoque iniquis propolus non solum in communibus scriptis legibus, verùm etiam in publicatis Imperii decretis & Recessibus, sub gravibus pœnis ac mulctis, ut sub amissione, periculo, & perditione omnium rerum bonorumq;, item profligatione ac proscriptione sæpe multumq;, satis superq; veritũ est cautumq;: talibus tamen constitutionibus, recessibus, decretis & mandatis hactenus minimè paritum est debitè vel obsecutũ, quin econtrà paucis in annis plurimæ alicubi societates in mercatorum negociis, & quædam privatæ personæ, institores & mercatores in Imperio exorti sunt & extitere, qui varias merces & mercimonia, itẽ & vina, siligiuẽ, triticũ, & hujusmodi alia similia, à summis ad infimos (in quib. passim hincinde exploratioib. & indagationib. undiquaq; valent, præsertim cũ merces depereant, vel in majus preciũ & æstimationem excrescant, idq, priusquam aliis institoribus seu mercatorib. innotescat) in ipsorũ manus ac potestatẽ soli cõquirere moliuntur, ad monopolia & propolia exercẽda, mercib. illis ęstimationẽ ac preciũ suo arbitratu imponẽtes, aut ẽptori vel vẽditori cõdicẽtes merces eas

nemini, preterquam ipsis, vendituros, aut retenturos esse: aut ut venditor, minoris, vel aliter vendere nolit, quàm conventum sit, afficientes his artibus sacrum Imperium, omnesq; Status maximo damno atque incommodo, adversus prędictas communes leges scriptas, & omnem honestatem.

2. Econtrà autem adhæc pro Republica, ejusque commodo, profectu & utilitate juxtà ac ex necessitate ordinamus & constituimus, idq; facimus his mediantibus severè, ac volumus tales dispendiosas negociationes, propolia, & ob ea factas conventiones & pactiones, contractus & pacta, deinceps esse prohibita, vetita & abrogata, neq; porrò de cætero, neq; per semetipsum, neq; per alios usurpari vel tractari. Quicunque verò contrà egerint vel fecerint, eorum res bonaq; confiscentur suntque confiscenda, & Magistratui cujuslibet loci, quorum ibi publica sunt, vel criminalia judicia, applicentur ac addicantur. Societates quoq;, institores & negociatores omni salvo conductu in Imperio per Magistratum destituantur ac priventur, neq; illius capaces esse debeant, quibuscunq; verbis, sensu, sententia aut clausulis ejusmodi salvus conductus scribatur aut tribuatur.

3. Nec tamen per id cuiquam vetitum prohibitumve sit cum aliquo societatem inire ad merces emẽdas & distrahendas, tantummodo ne id dictæ constitutioni, ordinationi & mandato adversetur, contrave usurpetur.

4. Quisq; Magistratus etiam in sua ditione diligenter atque severè disponat & animadvertat, ut præposita hæc ordinatio rectè observetur, & expediatur.

5. Si quò ea verò à quoquam, quicunque sit, transgrederetur, in eum Magistratus, ibi, ubi transgressio facta, seu delictum patratum fuerit, vi & tenore hujus ordinationis, cum amissione rerum, bonorumque suorum, & proscriptione, ac ejectione extra ditionem, irremissibiliter animadvertat, puniatque.

6. Casu autem, quo Magistratus ipse in eo deses & negligens esset, idque nostro Cæsareo Fiscali innotesceret, vel indicaretur, Magistratui vel superioritati ei quidẽ, sub qua institores, mercatores, aut negociatores illi commorantur, domiciliave sua habent, significetur commoneanturque, ejusmodi gravia negotia intra Mensis spacium ut emendent ac puniant. Quòd si superioritas illa seu Magistratus in præfixo statutoque tempore non fecerit, vellet ex tunc ac cogeretur ipse Fiscalis ex officio suo contra eum procedere, agereq; ut æquum sit, ejus etiam faciendi potestatem tunc atque jus habere, adeoque absque mora facere debet.

7. Quòd si tali in casu cessatio aut negligentia superioritatis, Magistratus, transgressorum, à Fiscali nostro coram nostro Imperialis Cameræ Judicio agetur ac procedetur, delinquẽtibus & transgressoribus ejusmodi nullæ prorsus declinatoriæ, aut aliæ exceptiones, vel etiam avocationes ullæ, quocunque modo vel forma illæ proponantur aut fieri possint, concedantur, transgressores nequicquam relevaturæ, multò minus ut per illa remittãtur, aut ut remissionẽ aliquã desuper impetratum sint.

8. Ad hæc superioritas & Magistratus, qui ad factam accusationem in statuto mensis spacio atque tempore in animadversione ac punitione trãsgressionis cessat, negligensq; reperitur, per Fiscalem coram nostro Cæsareo Cæmeræ Judicio accusari debet, ac pro centum marcis auri puri irremissibiliter puniri, atq; mulctari.

9. Cùm & vi virtuteque suprà allegatarum legum & jurium, unicuique tales transgressiones & crimina monopolarum & propolarum deferendi & accusandi potestas data commissaq; sit, illi utiq;, qui tale crimen & delictum patratum superioritati & Magistratui, sub quo factum illud contigit, indicat & defert, aut casu cessationis & negligentiæ, imperatorio Fiscali primùm verè certoq; significaverit, triens seu quarta portio delinquentis bonorum tribuatur, quorum vindicationem superioritas & Magistratus, aut casu, ut suprà dictum est, judicium imperiale, cæterique Status omnes, provehant atque promoveant.

10. Quòd si primus ille delator, cujus delatio postea vera comperta foret, in simili causa ejusdem quoque ipse delicti reus sonsque existeret, tunc quidem nihil delinquentis ac transgressoris bonorum, neque ulla portio ei tribuatur, alioquin insons & inculpabilis haberi, nullaq; infamia notari, sed pro utilitate ac profectu Reipublicæ sibi imputari debet.

11. In hoc item, ut in cæteris privilegiatis casibus de plano atq; summariè procedatur, Juri quoque & processui sua recta via, suusque cursus, absque ullo impedimento aut remotatione cujusquam restitutionis, supplicationis, inhibitionis, suspensionis, advocationis, alteriusve similis remoratæ relinquatur ac permittatur.

12. Similiter præsens hæc ordinatio, constitutio, jussio, mandatum, præceptum, unà cum articulis, & intentione sua, universos in sacro Imperio Teutonicæ nationis mercaturam exercentes, & negociantes comprehendat & complectatur, omnesque Principatus, Dominationes, Dominia, Civitates & Communitates vinciat & obliget. In adversum autem, nullus salvus conductus, nulla securitas, aut privilegium, quacunque forma & prætextu id præbeatur aut exhibeatur, quenquam tueatur aut defendat, protegatve. Inchoetur quoq; hæc ipsa ordinatio & constitutio intra duos menses, re ipsa effectualiter, post publicationem & denunciationem ejus factam.

Cap. XIX.

De venditione frumentorum & fructuum in agris & prædiis.

QUandoquidem non absq; pernicioso gravamine vulgi plebisq; re ipsa experitur atq; cognoscitur, quòd miseræ plebi, vulgoq; per quosdam pleonecticos, & quasi frumentarios prædones seu fru-

seu frumentarios negociatores & avaros homines in specie & prætextu emptionis ac negociationis ad sata sementaq; eorum in agris: Vinum item ac botros in vitibus, aliosque fructus, & frumenta, labores, opera, armenta, æs pecuniamque mutuò dederint, per quæ pauperculi coloni, egenique illi, quæ duro labore, sudoreque acquisierunt, viliori precio, leviorq; ,quàm alioquin usitato consuetoque more & æstimatione solear, venundare cogantur. Quæ res non illi pauperculæ plebi & colonis tantummodò damna atq; dispendia irrecuperabilia infert, verum etiam dominis ipsorū seu proprietariis, quibus eò minus debita & credita præstare reddereq; possint, videlicet maximo suo malo damnoq; præterquàm quòd ea adversus sacras & humanas constitutiones, contraq; dilectionem proximi sint, contraq; ie bonos mores pugnent. Legis frumētariæ meminit Cornifici. ad Heren. lib. 1.

2. Quapropter sancimus, constituimus, & ordinamus, ut quisque pauperi plebi in necessitate, & quò agros, prædiaq; sua melius faciliusque excolere possit, aliisq; necessariis victualibus & alimentis opem ferat, pro vinis, frumentis, fructibus, aliisq; , communi precio, valore & æstimatione ejusdem temporis expendere, solvereq; debeat, nec de & super eisdem mercib. mutuum dare prohibitum sit. Quòd si verò secus quàm modò dictum est, agatur, & in iis quidquam doli fraudisve fiat, & committatur, volumus atq; decernimus acriter, ut talis emptor seu mutui dator, fortè capitalemq; summam perdat, etiamq; à Magistratu, juxta qualitatem & conditionem causæ, mulctetur & puniatur.

CAP. XX.

De Judæis, & eorum usuris.

CUm alicubi locis quibusdā Imperii Teutonicæ nationis, Judæi usurarii non tantùm ad magnas affectationes, cautiones, & obligationes, fidejussiones & hypothecas, verùm etiam ad rapinas & furta, quibus usuris vulgum, plebemq; miseram, egentem, & improvidam, supra quàm quisquam æstimare possit, gravant, onerantq; , quin etiam miserabiliter perdunt, & ad pleraque facinora flagitiaq; eis occasionem præbent. Itaque constituimus, ordinamus, ac volumus, nequis porrò Judæos suscipiat, aut ulli suscipere concedatur, præterquàm illis, qui à nobis & sacro Imperio Regalia habent, aut specialia ad hoc ipsum privilegia acceperunt. Quisque item Magistratus, sub quib. Judæi habitant, necessariam justamque provisionem faciant, ordinationem formamque æquā constituentes, ne qua sui aliorumque subditi per Judæos, totumque impias & execrabiles usuras tam miserè graventur, ac perdantur: & in ea re æqualis ordinatio inter extraneos pariter ac incolas observetur.

2. Caveant quoque Judæi, & abstineant sese à furtivis rebus, & rapinis emendis: aut si quæ res ejusmodi apud eos reperiantur, illis, ad quos pertinent, reddantur, ac restituantur, ubi id docuerint, & ad se pertinere probaverint, absq; omni detrimento atque incommodo.

CAP. XXI.

De venditione pannorum laneorum, & ex filis laneis textorum, totorum, aut particulatim ad ulnas confectorum.

QUoniam & id quidem compertum est, quòd in venditione τῶν ὑφασμάτων, id est, pannorum laneorum, totorum, vel particulatim, quibus vestimur, & membra coöperimus, multum plenexiæ & impostutæ usurpatur, & emptor quandoque graviter decipitur: videlicet cùm panni per instrumenta textoria nimium extenduntur, deinde per aquam & humiditatem madidi facti, multum in mēsura emptori decedit: interdum etiam panni ferrugine tincti maculosi fiunt, in dispendium ac detrimentum totius Reipublicæ.

2. Proinde statuimus, ordinamus, ac volumus, ne deinceps in Imperio sacro Teutonicæ nationis, ullus pannus ulnatim seu per ulnas mensurando vendatur, nisi antea tinctus, ac madidus aqua, & tonsus fuerit. Verùm utique toti integrique panni non tonsi, attamen tincti vendantur, sub pœna & mulcta amissionis & perditionis ejuscemodi panni. Quòd si verò tincti & tonsi essent, ac iterū bisque tensi reperirentur, iidem illi panni pro damnatis ac perditis in utroque prædicto casu habeantur ac reputentur. Ac mulcta quidem Magistratui sub quo venduntur, & cujus civilis ea est Jurisdictio, absque medio debeatur. Hæc autē ordinatio nostra incipiet in sex mensibus proximis, simul atq; Comicia hæc nostra finita fuerint, ac deinceps sic, absque intermissione observetur ac exequatur. Quemadmodum de & super his in sacro Imperio Teutonicæ nationis, sicubi necessarium fuerit, mandata ac præcepta evulgaturi & publicaturi sumus.

3. Si quis verò Magistratus socors in his & indiligens cōperiatur, nec in transgressores animadvertat, potestatem facimus cuilibet sontem & transgressorem coram ejus competente Judice, vel eo loci, ubi cum panno repertus fuerit, pro pannis contra ipsos agendi atque impetendi, per quos adversus dictam constitutionem deliquit, sibi actori eosdem pannos ut reddat tradatque, qui etiam sufficienti ex cognitione seu re experta, jure sibi acquirat atque impetret.

4. Cumq; in natione Teutonica boni cōficiantur panni, ita, ut exterarum nationum pannis cōmodè ac utiliter carere liceat, & pecunia, quæ pro exteris & peregrinis pannis expenditur, in natione Teutonica retineri ac conservari posset: Idcirco Magistratui hoc mediante injungimus atque præcipimus, hac in re æquā utilemq; ordinationem uti suscipiant, faciantque, providendo, ne lanifici textores lana

res lana careant atque indigeant, sed eas æqua justaq; mercede ac precio venales habere queant, nec lanæ passim tanta copia ad exteras oationes transvehantur.

Francofurtẽses & Argentinenses, in quorum nundinis ne fiant. 5. Quandoquidem in proscenis & textoriis, aliasq; ante mercatorum thecas umbraculorum appendices faciunt institores pannicidæ, per quas nec colores, nec lana seu telæ pannorum probè agnosci poterunt, quando sic obfuscantur & obnubilantur: volumus ejusmodi proscenia & tectoria auferri, & per Magistratus deinceps non tolerari pative, eo emptor per ea decipiatur & defraudetur.

Cap. XXII.

Verdorbne Kauffleut vnd Banckerotierer.

De egenis, depauperatis seu decoctoribus, & perditis institoribus & mercatoribus, qui ob æs alienum paupertatem simulant.

CUm & frequenter, sæpe multumque per institores, negociatores & mercatores, dolosè ac fraudulenter specie & prætextu fidei ac fidelitatis nummi atq; pecuniæ ab aliis mutuò accipiantur ad exercenda peragendaq; sua negocia: qui quandoq; non bona fruge, sed luxu fastuq; suo, inordinata, immodestaq; vita, nec servata aliqua mediocritate, aliisque variis modis, præterquã & absque eo, ut corpore, rebusve suis quidquam adversi, infortuniive, aut incõmodi, seu captivitatem, vel exactionẽ aut λύτρωσιν aliquam passi sint, ad egestatem & pauperiem devenerint: postea surgunt, & profugiunt, aliò se ad alias ditiones & dominos proripientes, & ab iis adversus Magistratum suum, & actores seu creditores, à quibus mutuò pecuniam & merces sumpserunt, salvum conductum accipiunt, receptantur ac provehuntur: Cumq; ejusmodi technæ, doli mali, fraudesque ac noxiæ actiones & conatus, quæ furto comparantur, magno Reipublicæ detrimento sint.

2. Constituimus itaque, ordinamus, ac volumus, ut tales institores, ac negociatores, qui proposito dolosè ac fraudulenter, non ex casuali aut accidentali publicè noto infortunio aufugiunt, & sedem evertunt profugi, deinceps ousquam ab ulla potestate aut Magistratu recipiantur, vel absque voluntate & consensu creditorum salvi conducantur seu sustineantur, vel tollantur: quinimò, ubicunque locorum inveniantur, apprehendantur, & capiantur, actoribus & creditoribus suis de jure responsuri, ac juxta qualitatem negocii causæque puniantur. Ac ubi rursus se domum conferent, ad nulla honesta munia vel officia, seu dignitates adsciscãtur. Quòd si verò cognito casuali infortunio, damnum passi, & ob id in egestatem conjecti fuissent, tunc quidem recipi, & salvo conductu uti fruique poterunt, sibi compatiendo, & communi jure adversus eos agendo.

3. Quandoquidem etiam plerumq; à Romanis Imperatoribus & Regibus Moratoria vel Quinquennalia impetrant ac obtinent, attamen medio tempore, aut post exitum quoque illorum, creditoribus suis haudquaquam satisfaciunt, velse cum eis componunt, transigendo, &c. Volumus itaque bis mediantibus severè, ne hujusmodi Moratoria aut Quinquennalia deinceps illis indulgeantur aut concedantur, nisi nos ipsi, ac subsequentes Romani Imperatores aut Reges, antea rectè informati atque edocti fuerimus à Magistratu, sub quo egeni ac depauperati illi institores, mercatores & negociatores habitaverunt. Vel uti idem institores & negociatores fide digna testimonia edant proponantq;, quomodo ex fortuito inopinatoque infortunio & casu in corpore & rebus suis damnum passi, & profugi facti sint, & quòd in hujusmodi casibus Moratoria & Quinquennalia locum habeant & valeant. Quæ si verò alio modo, & suppressa tacitaq; veritate impetrarentur & obtinerentur, irrita sint, nullasque vires habeant.

Cap. XXIII.

De venditione Gingiberis.

CUm ad nos quoq; plures querelæ deferantur, quòd in venditione Ginbiberis varii doli fraudesque versentur & usurpentur, in præjudicium ac detrimentum Reipublicæ.

2. Volumus, ut deinceps in Imperio non coloratũ, sed album, nec fucatum Gingiber habeatur aut vendatur, sub pœna mulctaque amittendi ejusmodi Gingiberis: Veluti ea propter in sacro Imperio Teutonicæ nationis, ubi necessitas postulaverit, mandata præceptaque edemus ac publicabimus.

Kreutern/ quos Vberreuter Vnd Vorreuter vocant.

3. Quò & tales doli fraudesque specierum ejusmodi innotescant, ac patescant, quidam in singulis circis inspectores ordinentur ac deputentur, qui id genus specierum (vel aromatum) inspiciant. Quòd si quicquam doli mali fraudisve comperiant, idquidem Magistratui indicent atque denuncient.

Cap. XXIIII.

Confer cum tit. D. de servo corrupto, & tit. seq. De fugitivi., junctocap. 4. eũ seq. Const. Caroli V. De pace pub.

De Equitum servis & ministris.*

QUãdoquidẽ & hoc freqoẽter cõtingit, ut alter alterius ministros & familiares sibi dolo & fraude arroget aut vendicet, vel servi quãdoq; & ministri sua petulãtia & temeritate abeant: Volumus igitur, ne quis alterius equestres, servos, aut ministros ad se alliciat, aut eriã suscipiat, nisi testimonium habeat ac monstret, quo doceat missionem heri sui aut nobilis voluntariam atq; honestam fuisse

fuisse & esse: quod testimonium ministro herus aut nobilis dare teneatur. Quod si verò recusaret aut denegaret, tunc servus illum duobus viris interpellet ac requirat testificationem: quam si denuò herus aut dominus nobilis absq; justa ratione & causa denegaret, & defectus non in ministro comperiatur, censuram æquam agat interponatq; Magistratus, & re quidem comperta ac cognita, ipse Magistratus testimonium perhibeat, præbeatq;.

2. Quilibet Magistratus quoque, quantum spectat ad ministros & servos in ditione sua (quandoquidem salaria & mercedes in paucis annis nimium excreverunt) ex qualitate & conditione loci regionisq; constitutionem & ordinationem ad communem Reipublicæ utilitatem & usum componant, ne suo illi arbitratu atq; libidine servitia & ministeria deserant, simul & contumaciæ ipsorum & petulantiæ obvietur, & licentiæ obverfetur.

CAP. XXV.

De levi ac inhonesta cohabitatione.

PORRO & cum multæ leves atq; inhonestæ personæ extra matrimonium à Deo institutum cohabitent, ob id quidem ordinamus & præcipimus, ut quælibet Majoritas, Ecclesiastica pariter & civilis, ad quam ea res spectare dignoscitur, æquam advertentiam adhibeant, quò ejusmodi publica crimina & scandala debitè corripiantur, ac strenuè emendentur, nullove modo ad ea conniveatur.

2. Cumq; conjugatæ personæ nonnunquam divertant, alter conjugum alterum relinquendo; & cum aliis levibus personis in manifesto adulterio sese copulent concurrentes, atque cohabitent; conniventè Superioritate & Magistratu, propter quæ flagitia Deus omnipotens, cùm ejus divinis mandatis adversentur, & cæteri homines offendantur & scandalizentur, utiq; gravissimè irascitur: Præcipimus itaq; severè, talia manifesta adulteria, ac aliæ illicitæ cohabitationes deinceps nequaquã permittantur vel concedantur, quinimò per Magistratũ graviter corpore vel ære mulctentur, juxta qualitatem & conditionem personarum, criminis & delicti perpetrati.

3. Similiter & in illos est animadvertendum, qui personas ejusmodi convocant aut copulant, vel in domicilia sua recipiunt, sustentant, celant, severè quoque puniantur.

CAP. XXVI.

De Mendicantibus, vagantibus, & ociosis.

VOlumus item quemlibet Magistratum, propter mendicos & alios ociosos, severam advertentiam adhibeat, nec cuiquam mendicare liceat aut permittatur, cui nulla infirmitas aut defectus corporalis accidérit, nec indigeat. Quòd & mendicorum liberi, cùm suũ panem labore parare & acquirere queant, aptiq; sint, à mendicis illis parentibus auferantur, & opificiis addicentur, aut aliis servitiis & ministeriis applicentur, adhibeantque, ne quotidiè continuoque mendicitati inhæreant. Similiter & Magistratus provideat, ut quælibet Civitas, Oppidum & Communitas, suos ipsa mendicos & egenos nutriat foveatq;, nec exteris & peregrinis permittatur, passim & ubiq; locorum mendicare in Imperio. Quòd si verò insuper validi mendicantes inveniantur, iidem de jure, viaq; juris, aliasve in terrorem & exemplum aliorum corripiantur ac puniantur: nisi quoddam oppidum aut municipium tot mendicantibus gravatum esset, ut eo loci sustentari nequirent, ex tunc quidem idem Magistratus eosdem mendicantes literali & scripto testimonio, aliò & ad aliud municipium transferendi habeat licentiam ac potestatem.

2. Quisque Magistratus item, ubi hospitalia sunt, curam habere debet, ut ea hospitalia diligenter conserventur ac manuteneantur, Administrator aut hospitalis magister, quotannis rationem accepti & expensi reddat: singulis quoq; annis hospitalia ad minus semel à Magistratu visitentur & inspiciantur: eorumq; fructus & reditus in nullum alium usum, aliasque res nullas, quàm ad alimoniam, sustentationem, & indigentiam seu necessitatem pauperum, & in pios usus conferantur & usurpentur. Hospitalia.

CAP. XXVII.

De Zygeuneris, hoc est, de præstigiatoribus, & planis.

DE iis, qui se Zygeuneros appellant, hinc inde in terris passim errantes & vagantes, mandamus atq; præcipimus Electoribus, Principibus, ac Statibus, mediantib. eorũ juramentis, quibus sacro Imperio devincti sunt, acriter & severè mandantes, ne de cętero tales Zygeuneros, quandoquidem verisimiliter indicatũ est, & constat, quòd sint exploratores, proditores, & traditores Christianorum regnorum & nationum, Thurcis & aliis Christianorum hostibus, sinant, ferantve per suas ditiones vagari, commeareve, neque dent illis salvum conductum, vel passagia. Volumus item, atq; præcipimus, dictos Zygenneros extra Teutonicam nationem confestim & quàm citò expelli & ejici, neq; in illa amplius commorari. Quòd si verò comprehendantur, & quisquam adversum eos vi factove egerit, temerè is aut violenter nihil fecisse vel inique patrasse videatur.

tui, ad quæ hujusmodi pertinent, id commissum esse, ut & ipsi curam agant, & provisionem faciant, provisores & redituarios Ecclesiarum juramentis astringi, Ecclesiis bene ac fideliter præesse, singulisq; annis rationem reddant, ut suprà dictum est.

Cap. XXXII.

De Judicibus, Advocatis, & Procuratoribus.

CUm & sæpe contingit, ut inter partes litigantes coram judiciis in litibus & justificatione agentes, non absque magnis gravaminibus & incommodis, quandoque per Judices, ac sæpenumerò per Advocatos & Procuratores dolosè ac fraudulenter ex proposito lites differantur: Volumus itaq; ob id omnibus Magistratibus injunctum esse, ut huc attendant, & dent operam apud Judices eorum, ut quovis tempore ad requisitionem & interpellationem partium expeditè eis, & absque remoratione justitiam administrent. Advocatos item & Procuratores acriter commonefaciant, ne lites & causas maligno proposito aut fraudulenter protelent ac remorentur, atq; ab injuriis & contumeliis caveant, & sese abstineant, in exhibendis productis propositionibus & scriptis, sub gravibus evitandis pœnis & mulctationibus irremissibiliter pendendis & præstandis de jure, & secundum qualitatem & conditionem personarum & causarum.

Cap. XXXIII.

De Myropoliis & Apothecis.

QUandoquidem in Myropoliis & Apothecis seu Pharmacopoliis nonnunquam vetera & vetustate corrupta & inefficacia materialia, ac aliæ similes species, quibus in Receptis & medicinis uti solent, inveniantur, quæ ad recuperandā valetudinem plus noceant homini quàm prosint, sic ubi illis utatur: Idcirco volumus ac reputamus, ut Magistratus, sub quibus Apothecæ & Pharmacopolæ sunt, eas per peritos artis quotannis ad minus semel visitent atq; perspiciant, ac in ea re bonam ordinationem ac reformationem instituant, adeoq; materialium æquum justumque precium statuant, ut quisque pro sua mercede ac precio recentia & efficacia materialia ac medicinas comparare atque consequi possit.

Cap. XXXIV.

De famosis libellis, picturis, & facturis.

QUinquam anteà in Comitiis quoq; cū Electoribus, Principibus & Statibus Sacri Imperii, & eum absentium nunciis nos concordavimus atq; constituimus, ordinationes etiam typis excusas evulgavimus, ac publicè edidimus, ut in omnibus Typographiis, & apud omnes Bibliopolas acri diligentia provideatur, ne porrò quicquam novi, præsertim famosorum libellorum, picturarum & similium, publicè vel clàm excogitatorum, excudatur aut venundetur, quemadmodum ejusmodi decreta & Recessus ampliùs perhibent ac docent: Atqui comperimus tamen eam constitutionem nostram ne minimum quidem observari, sed imò, quòd tales famosi libelli, scripturæ, picturæ, & facturæ, eò plus multòq; magis excogitentur, fingantur, imprimātur, vendantur, & publicētur. Quandoquidem autem ad plantandū & conservandū amorem Christianū & concordiam, cavendaq; & vitanda dissidia, contentiones, rixas, aliaq; quæ ex talib. subsequuntur, nos debitores fatemur, & provisores: Idcirco statuimus & ordinamus severè præcipientes, ut deinceps omnes Typographi & librorū impressores, ubicunque locorum in sacro Imperio commorentur & habitent, sub pœna cessationis ac desertionis eorum officii, subq; gravi mulcta, videlicet N. florenorum ordinariis Magistratibus ipsorum, irremissibiliter solvendorum, nullos libros, parvos vel magnos, quibuscunq; nominibus vocentur, typis excudendos, nisi iidem anteà per ordinarium Magistratum cujuslibet loci, & ad hæc ordinatos inspecti fuerint, & doctrinæ Christianæ Ecclesiæ, similiter ac decretis Comitiorum horum atq; Recessibus jam anteà factis datisq; non adversentur, sed conformes existant, comperiantur que nec seditiosi, injuriosi, tumultuosive, sublimesne an humiles, publicasne an privatas personas spectent, adeoque approbentur & concedantur. Sub eadem quoque ac simili pœna omnes supradicti Typographi & impressores librorum teneantur ac obligentur ad omnes libros, quos sic ex permissione Magistratus impriment atque excudent, autorem libri, & Typographi nomen, unà cum civitatis & loci, ubi impressus sit, discriminatim nuncupare ac indicare. Typographi.

2. Præterea constituimus, ordinamus ac volumus, ut omnes ac singuli Magistratus, nobis ac sacrò Imperio subditi, acriter & severè attendāt efficiantque, ut non tantùm quemadmodum suprà dictum est, jussui nostro ac mandatis fideliter pareatur, verum etiam ne quid Catholicæ doctrinæ adversum, aut quod discordiæ occasionem præbeat, invehatur: nihil item injuriosi, pasquillici, aut alio modo, quocunq; nomine vocetur, huic hoc loco, habito datoq; Recessui seu decreto repugnans, sub quocunq; prætextu aut specie id fieri possit, effingatur, scribatur, edatur, pingatur, sculpatur, fundatur aut efficiatur. Quin ubi ejusmodi aut similes libelli, scripturę, picturæ fusiles & sculptiles seu res fictiles impressæ, aliasve extarent, aut in futurum ederentur, publicarentur, circumferrētur, & venderentur,

ex au-

eæ auferantur à venditoribus, ac omnibus modis supprimantur: nec quidem venditor tantummodò, sed & emptor, aliiq; penes quos ejusmodi libri famosi, aut picturæ, pasquilli, aliive tales scripti, picti, aut impressi reperiantur, in carcerem conjiciantur, & criminaliter vel per quæstionem interrogentur, unde & à quo tales libros, picturas, aut scripturas acceperint. Et si autor ipse aut alius, quisquis fuerit, à quo captivus ejusmodi scripta, picturas, aut libros acceperit, sub eodem Magistratu habitaret, aut commoraretur, illicò idem quoq; comprehendatur & incarceretur. Si verò sub alio Magistratu habitaret, ei statim per illum Magistratum, ubi primus venditor aut tentor talium scripturarum deprehensus fuerit, significetur ac indicetur, & in eum tamdiu inquiratur, donec autor ipse inveniatur, qui ex tunc unà cum illis circumferentibus vendentibus, aliisve donantibus, via viq; Juris, & juxta qualitatem & conditionem causæ, corripiatur ac puniatur.

3. Si quis verò Magistratus, quisquis ille erit, aut quo nomine vocetur, in exploratione & cognitione talium rerum, aut sicubi indicatum ei fuerit, deses ac negligens in animadvertendo ac puniendo fuerit, reperiaturq;, ex tunc Cæsareus noster Fiscalis contra eum ipsum Magistratum, atq; infamatorē, Typographum, aut bibliopolam & venditorē, ad justam & debitam pœnā procedat agatq;: quam pœnam mulctamq; juxta qualitatem & conditionem Imperiale judicium nostrum statuere ac moderari ex suo arbitrio poterit, ejusq; statuendæ ac moderandæ potestatem habeat.

4. Attamen si præteritis temporibus fortè ejusmodi libelli, picturæ, aut scripta ad quempiam pervenissent, & sic penes ipsum delituissent, nihil periculi inde patiatur: teneatur tamen, ubi reperierit, non amplius evulgare, donare, aut vendere, neq; eo modo priorem injuriam renovare, sed alienare & abdicare, aut ita custodire, & conservare, ne alicui ad injuriam vel ignominiam tendere possit.

Cap. XXXV.

De Aurifabris.

QUandoquidem & argentum non ejusdem nec similis precii aut valoris fabricatur per auri & argenti fabros, & in eodem opificio multum doli mali fraudisq; usurpatur, ordinamus, constituimus, & volumus, his mediantibus, severè præcipientes, ut deinceps quælibet Marca, quæ ad manus opusq; aurifabri pervenit, quocunque pacto modoq; id fiat, non minus quatuordecim lothos puri argenti contineat, & priusquam finiatur exeatq; labor seu opera per aurifabrum, & opificem, mediante jurejurando ad probam & inspectionem per Magistratum constituatur ac probetur, idque signo sigilloq; suo, juxta Domini aut Civitatis, sub qua habitet, signum impresso percutiatur ac signetur. Quod si ad inspectionem, redditionem non faciat, aut idem argentum in operando quatuordecim lothos argenti non teneat, ex tunc opifex aurifaber, à Magistratu ex dolo & fraude operis mulctetur, & puniatur.

Cap. XXXVI.

De Opificibus & Artificibus in genere.

POstquam opifices & artifices in ordinibus & gradibus suis interdum invicem conveniunt & conspirant colludendo, ne quis minoris precii quàm alter opus operamque suam vendat, & sic carius graviusq; precium quoddam inducunt, ut hi, qui operas ejusmodi mercari velint, ex illorum æstimatione & censura emant oportet. Ob id volumus & præcipimus severè Magistratibus, ne deinceps talia patiantur aut concedant, sed legitimè provideant ac caveant. Quod si porrò ab opificibus admittatur, Magistratus in delinquentes juxta qualitatem rei & causæ irremissibiliter animadvertat.

Cap. XXXVII.

De opificum filiis, servis, & tyronibus.

CUm etiam in quibusdam locis sit usus, mos, vel consuetudo, ut lini textores, barbitonsores, opiliones, etiam pastores, molitores, & similes opifices seu manuarii in societatibus & conventiculis non ad alia opificia seu artificia quàm suorum parentum admittantur & recipiantur: atqui tamen iniquum putandum, eos, qui sunt honestæ conditionis & vitæ, excludi. Proinde volumus ejusmodi usus, mores & cōsuetudines, ceu graves ac onerosas, abrogatas & annullatas esse: statuētes, ordinantes, ac volentes, ne lini textores, barbitonsores, opiliones, oviumq; pastores, molitores, telones, fistulatores, Buccinatores, Balneatores, & illi, qui de eorum parentibus orti, oriundique sunt, eorumque liberi, si probè & honestè se gesserunt, deinceps ex ordine, gradibus, officiis & ministeriis ullo modo vel quavis ratione ejiciantur aut excludantur: Quinimò iidem veluti alii honesti opifices, manuarii & artifices recipiantur & admittantur. Quicquid verò præter jam dictos, alios communes & vulgares opifices seu manuarios attinet vel convenit, in iis omnib. volumus Magistratui ordinandi & constituendi, juxta cujusq; ditionis qualitatem & conditionem, his mediantibus, permissam & concessam esse potestatem, ejusq; conservandi datam licentiam & facultatem.

2. Quandoquidem in sacro Romano Imperio Teutonicæ nationis, communiter in Civitatibus & Oppidis, in quib. hactenus donata & indonata opificia servata & tetēta fuerūt, causa & nomine filiorū Magistrorū opificum, sociorū, servorum, ac tyronū, pleræq; contentiones, rixæ, controversiæ, adversitates, molestiæ & damna, non inter ipsosmet tantum, verum etiam inter ipsorum opi-

ficiorum

ficiorum magiſtros,& alios,qui opera effeciſſent, ocioſos, donaria & impenſa, propter magiſtrorum filios & opificum ſocios, exortæ fuerunt, & emerſerunt. Idcirco volumus, ut iis donatis & indonaris opificiis, quotcunq; in ſacro Imperio,in Civitatibus,& in Oppidis aliis in uſu ſint, ſocii, quotannis, vel ſingulis menſibus ab alienis & exteris advenientibus ſociis ſervitium ac miniſterium petentibus,ac ejuſmodi ſervitia ſollicitantibus, & ad alia deputatis, auferantur, ac detogentur. Si qui verò alieni ū & exterorum opificum ſociorum in Civitates & Oppida conveniant, ſervitia vel heros & magiſtros requirentes,is, iiq; ſemper magiſtros ſuos,à quibus artificium didicerunt, requirant: & apud miniſtrū ſocietatis & opificii ſeſe indicent, ſive hoſpes ſive pater is vocetur, qui illis peteni conſilio & auxilio eſſe debet, ſumma fide ac diligentia, ut opificii magiſtrū ac herum acquirat, omni modo ac via, quemadmodum priores alii opificum ſocii & ſervi, quovis tempore fecerunt. Veruntamen in his omnibus illa donaria & convivalia,aliaſq; uſus deinceps omiſſos ac abrogatos volumus.

3. Mulctæ item ſeu pœnæ prædictorum donatorum opificiorum aut non donatorum ergò, filiorum & ſociorum, de cætero non præſumantur aut uſurpentur, nec alter alterum injurietur, vel vexet, aut infamia notet. Quicunque verò tale quid fecerit, quod tamen fieri non debet, Injuriator id apud Magiſtratum ejuſdem loci expediat & exequatur. Si autem in his contumax reperiatur, ab eodem Magiſtratu, juxta qualitatem cauſæ & negocii mulctetur, atque tamdiu bonus honeſtuſque habeatur, donec cauſa ipſa, ut ſuprà dictum eſt, expedita finitaq; fuerit. Qui verò læſus & injuriatus fuerit, nullo modo ejiciatur aut expellatur, ſed in opificio ſuo ac miniſterio perſiſtat: ſocii item ac miniſtri pariter cum eo, juxtaq; eum munia ſua atque ſervitia ſua obire teneantur, donec & quouſq; injuriarum actio cauſaque, prout æquum eſt, expediatur. Similiter quid quiſque adverſus alterum petere agereque prætendat, in rebus ac negociis iis, quæ opificium ipſum non concernant, quiſque id quidem coram eo Magiſtratu, aut oppido, ubi repertus fuerint, aut commorantur, & pro rebus cauſiſque, vel non, concernentibus, coram ſocietatibus, ex honeſto more, uſu & conſuetudine eorundem locorum, uti par æquumq; erit, expediat.

4. Quicunque verò opificum magiſtrorum filii aut ſocii, vel miniſtri talia judicia, ſententias, vel tranſactiones, aut plebiſcita recuſaverint, nec obſervare voluerint, ii in Imperio Teutonicæ nationis, in Civitatibus & oppidis deinceps ad opificiū & labores, vel ad ejuſmodi donata vel non donata munia exercenda non admittantur, quinimò expellantur & excludantur. Verùm enimverò, ſi quis hiſce gravatus fuerit, ei ablatam ſeu denegatam nolumus, ad proximum Magiſtratum provocandi & appellandi, poteſtatem: quæ omnibus quidem nota eſſe volumus.

5. Nolumus & hoc, ne pactiones faciant aut tranſigant ſervi & miniſtri cum opificiorum magiſtris,quem quovis tempore cibum potumve præbeant: attamen ut magiſtri herique ſervos & miniſtros ſuos ita paſcant, nutriantq;, ne querimonia opus ſit, indigeantve. In qua re Magiſtratus quovis tempore juſtam æquamque advertentiam adhibeat.

6. Reſervatis tamen ſingulis Magiſtratibus, ſuis Regaliis, quæ à nobis, & ſacro Romano Imperio acceperunt, & obtinent. Hancque ordinationem juxta cujuslibet dinonis qualitatem & conditionem arctandi, imminuendi & moderandi, ſed nullo modo augendi vel ampliandi, poteſtatem ipſis Magiſtratibus concedendo vel permittendo.

EPILOGVS.

Quodque omnia & ſingula ſuprà dicta puncta & articuli huius noſtræ ordinationis, quæ ad provehendam communem Reipublicæ utilitatem, conſilio, ſcientia ac voluntate Electorum, Principum & Statuum, ſuſcepta, inſtituta & promulgata eſt, per ſingulos Status Imperii, cujuſcunque dignitatis & conditionis fuerint, ſub cautione ac evitatione prædictarum pœnarum ac mulctarum, acriter ac ſeverè obſerventur ac peragantur. Hæc ipſa eſt noſtra juſſio ſevera atque voluntas, in teſtimonium noſtri ſigilli appenſione confirmata, ac corroborata.

Data in noſtra ac ſacri Imperii Civitate Auguſta, ultima die Menſis Junii, poſt nativitatem Chriſti Domini noſtri Salvatoris, Anno Milleſimo, quingenteſimo & quadrageſimo octavo, Noſtri verò Imperii Anno vigeſimo octavo, Regnorum autem noſtrorum, Anno triceſimo tertio.

CAROLVS.

Ad Mandatum Cæſareæ & Catholicæ Majeſtatis proprium.

Sebaſtianus Archiepiſcopus Moguntinus, per Germaniam Archicancellarius, &c. ſubſcripſit.

Joannes Obernburger ſubſcripſit.

CAROLI V. IMPER. AUG. MANDATUM

Anno Chriſti 1548.

De revocando & inhibendo Conciliabulo Bononienſi per Paulum III. Papam inſtituto.

CArolus V. divina favente clemētia, Rō. Imp. Auguſtus, ac Germaniæ, Hiſpaniarū, utriuſq; Siciliæ, Hieruſalē, Hūgariæ, Dalmatiæ, Croatiæ, &c. Rex; Archidux Auſtriæ; Dux Burgūdiæ, Brabātiæ, &c. Comes

Comes Habſpurgi, Flandriæ, Tyrolæ, &c. Notum facimus tenore præſentium, cùm pro ratione muneris noſtri, quo Dei Optimi Maximi voluntate fungimur, proq; eo zelo, quem erga ſacroſanctam fidem & religionem noſtram orthodoxam meritò gerimus, & ipſius religionis ſumma neceſſitate ita exigente, cogamur contra nonnullos, qui ſeſe aſſerunt Legationis munere fungi, una cum aliis Prælatis & perſonis in conventu Bononienſi, cui titulum *generalis Concilii* prætexunt, jam congregatis, & deinceps eo nomine congregandis, juſtam atq; legitimam proteſtationem facere: id verò ob locorum diſtantiam coram facere non poſſumus.

a. Franciſci de Vargas Licentiati &c.

2. Eapropter de fide, prudentia, & rerum uſu, honorabilium, doctorum, fidelium, nobis dilectorum, a N. Licentiati Vargas, Procuratoris generalis Fiſci noſtri Regni Caſtellæ, & Martini de Soria Velaſco Burgenſis, Jurium Doctoris, Conſiliariorum noſtrorum, plene confiſi, eoſdem fecimus, conſtituimus & deputavimus, ac tenore præſentium, ex certa noſtra ſcientia, & ſano accedente conſilio, facimus, conſtituimus & deputamus Procuratores & Mandatarios noſtros: ſimul & in ſolidum dantes eis plenam facultatem & poteſtatem, ut ſimul, vel ſaltem alter eorum qui intereſſe poterit, proteſtationem, noſtro ac totius ſacri Imperii, Regnorumq; & Dominiorum noſtrorum omnium nomine, contra præfatos aſſertos Legatos, aliosque Prælatos & perſonas, nomine Concilii Bononiæ tam congregatos quàm congregandos, ſolenniter cum verbo, tum ſcripto proponere, & adregiſtrari petere & obtinere: inſtrumenta ſuperinde neceſſaria à Notario, ſeu Notariis publicis, adhibitis ſeu adhibendis, requirere, & omnia alia dicere, facere, gerere, & exercere poſſint & valeant, quæ in hujuſmodi actibus requiruntur, & neceſſaria fuerint, ſeu quovis modo opportuna: & quæ nos ipſi facere poſſemus & deberemus, ſi præmiſſis perſonaliter intereſſemus: & ſecundum à nobis habent in mandatis, promittentes in verbo noſtro Cæſareo & Regio, nos ratum gratumque habituros, quicquid per præfatos Procuratores & Mandatarios, vel alterum eorum, factum, dictum geſtumque fuerit in præmiſſis, nec quovis modo illis contraventuros eſſe, dolo & fraude penitus remotis: harum teſtimonio literarum manu noſtra ſubſcriptarum, & ſigilli noſtri appenſione munitarum. Datum in civitate noſtra Imperiali Auguſtæ Vindelicorum, die 22. Menſis Auguſti, Anno Domini 1548. Imperii noſtri 27, & Regnorum noſtrorum 37.

CAROLUS &c.

Perrenottus

Ad mandatum Cæſareæ & Catholicæ Majeſtatis proprium.

Obernburg.

Hîc debet ſequi Proteſtatio facta Bononiæ, quæ verbotenus tantùm in aliquibus locis à Romana diſſidet, ſed ſenſu conveniunt, quam maluimus hoc loco inſerere.

Anno Chriſti 1549.

CAROLI V. IMPER. AUG.
PROTESTATIO

Contra Conciliabulum Bononienſe à Paulo III. Papa congregatum. Facta Romæ per Illuſtrem Iacobum Mendozam Legatum Cæſareum, Anno Domini, M. D. XLVIII.

SAnctiſſime Pater: Cùm Reſpublica Chriſtiana miſerabiliter convulſa eſſet, religio labefactaretur, mores vehementer corrupti eſſent, tota ferè Germania ab Eccleſia deſciviſſet; Invictiſſimus Dominus meus CAROLUS Cæſar, Romanorum Imperator ſemper Auguſtus, cujus ego Oratoris & Procuratoris vices gero, primùm à Leone, deinde ab Hadriano, deinde à Clemente, ſanctiſſimæ memoriæ Pontificibus Maximis, poſtremò à Sanctitate veſtra, Beatiſſime Pater Paule III. ſæpe ſummis & continuis precibus Univerſale Concilium efflagitavit, & ratione ſuæ dignitatis, & ut ſatisfaceret aſſiduis ſupplicationibus ordinum Imperii, ut ſolum everſarum rerum effugium, ad quod ſemper in duris Eccleſia accedere conſueſſet; quas quidem ob cauſas à Sanctitate veſtra primum Mantuam, poſtremò Vincentiam convocatum eſt generale Concilium; ſed harum civitatum neutra ſatis apta fuit, in qua diverſarum & multarum provinciarum homines, libenter ſimul & commodè convenirent, Germani præſertim, quibus juſtis & gravibus de cauſis eò proficiſci non licebat.

2. Demum Imperatoris ipſius voluntate, cæteris etiam Chriſtianis Principibus aſſiſtentibus, ipſiſq; adeò poſcentibus Germanis, Sanctitas veſtra Tridentum delegit, Germanorum gratia, propter quos id præcipuè Concilium fiebat, quòd illam approbaverant civitatem, quemadmodum Imperatori, iiſque in publicis eorum Ratisbonæ habitis Comitiis, in provincia Germaniæ celebrandum conceſſerat eadem Sanctitas veſtra, quòd locus eſſet aptiſſimus ob libertatem, ſecuritatem, & opportunitatem. Ita enim poſitus eſt, ut tam Italiæ propinquus quàm Germaniæ ſitus eſſet, nec à Gallis aut Hiſpanis longiſſimè diſtare videretur. Cujus civitatis Epiſcopus eſſet Chriſtophorus Madrucios, vir ſanè probus piuſq; ac ſacri Imperii Princeps, & Sanctitatis veſtræ multis nominibus amicus: & quòd omnium rerum, quæ ad victum neceſſariæ ſunt, commoditas non deſit, Sanctitas veſtra in ſua Bulla latius declarat.

3. Triden-

3. Tridenti est, inquam, indictum Concilium generale omnium consensu. Legati, Cardinales missi, primùm Reverendiss. Panutius, Moronus & Polus adfuere, qui vices Pontificis repræsentarent: Oratores Imperatoris, admodùm Illustrissimus & religiosissimus Episcopus Atrebatensis, Illustrissimus vir Dominus de Granvella, & ego Jacobus de Mendoza. Sed nondum visum fuit Sanct. Vestræ, ut apparet ex secunda Bulla Sanct. Vestræ, tempus satis idoneum ad inchoandum Concilium, post aliquot dies iterum à Sanct. Vestra missi Sedis Apostolicæ Legati, Cardinales, Reverendus de Monte, Reverendus Sanctæ Crucis, & iterum Reverendus Polus: rursum Oratores, Ego Jacobus Mendoza, & Illustris vir Franciscus Toledo absens: accesserunt nonnulli aliorum Principum itidem Oratores, nonnulli erant in itinere, multarum nationum Episcopi etiam ab ultimis terris convenere magnis impensis: magno labore inchoatum est, & petitum ab omnibus Christianis Concilium, & causa religionis & reformationis morum in eo tractari cœpta.

4. Eodem quoq; tempore bellum adversus hostes & S. Imperii violatores Imperator gerebat, in quo suscipiendo potissimùm tuendæ & amplificandæ religionis, idq; interveniente Sanct. Vestra, ratio habita est, ita ut quos ratione flectere non poteramus, armis cogeremus. Cùm res essent in hoc statu, cœpto (ut dixi) religionis negotio, causa morum (quæ totis viribus & consilio indigebat, ad quã legitimè & absolutè prorsus peragẽdam Sacra Majestas & Germaniæ Ordines à retrò Pontificibus & Sanctit. Vestra jam anteà remedium tam crebrò flagitaverat) sed frigidè nimis & vix tentata. Deinde virtute Imperatoris pacata Germania, in qua recuperanda Sanct. Vestræ & sacrosancto Concilio munus incumbebat, maxima spe & certitudine eorum adventus, tum etiam, qui hucusq; Concilium recusaverãt, & eorũ qui in tam necessario religionis negotio adhuc occupati, Imperatori adjutores erãt.

5. Ecce Reverendissimi asserti Legati tumultuosè, præter omnium expectationem, Sanctitate Vestra (quod ipsi dicunt) inscia & inconsulta, levissima sane causa procurata & conficta de tralatione Concilii retulerunt ad Patres, nullo consultandi, sed neque cogitandi spatio dato, ita ut pridie proposuerint, postridie decreverint, perendie discesserint cum multis Patribus, atq; iis quidem tum temporis vel unius ferè Italicæ nationis, vel ante adeptum Episcopatus nomen in Italia degentibus.

6. Huic consilio, Sanctissime Pater, plures Episcopi, magnæ fidei & autoritatis viri, quibus religionis & morum causa cordi erat, tanquam callido nimis & immaturo, Christianęq; Reip. periculoso, contravenẽre, planeq; & publicè, inspirante eis Spiritu sancto, cujus sanè causa inprimis agi debebat, tũ tralationem propositã, tum Legatorum assertorum & Patrum, qui eos secuti sunt, injustam esse tralationẽ Concilii, velleq; se manere Tridẽti, libero & legitimo Cõcilii loco, publicè protestati sunt.

7. Inter hæc Imperator, dũ Episcoporũ congregatio Bononiæ manet, hoste ad Albim devicto, Saxonia provincia superata, duobus belli Ducibus, altero pugna, altero deditione captis, pacata prorsus Germania, arduũ & periculosissimũ bellũ solus cõfecit: nec destitit sæpiùs San. Vest. per Nuncios, per Legatos Sedis Apostolicæ, per Illustriss. virum Joannẽ Vegam, per me & Majestatis suæ apud S. V. Oratores, & ante & post cõfectũ bellũ, magnis & continuis precibus solicitare, juberet Patres, qui Bononiæ perstãt, ad Cõciliũ Trident. redire, tandẽq; ipsam admonere, prævideat, quot scãdala, dissidia, pericula, impẽdeant Christianæ religioni, si jam cœptũ Cõciliũ Tridenti nõ cõtinuetur & absolvatur.

8. Comitia interim Augustæ Germanis indixit, quæ quidem adhuc celebrantur. In his libero, spontaneo, generali totius Germaniæ Ordinum & Statuum, prætereà omnium Civitatum consensu, petente Imperatore, decretum est, Germanos omnes ad Concilium Tridenti convocatum venturos, ut ea, super quibus indictum fuit, tractentur, & sacrosancta Concilii autoritate decidantur: Ipsam sacrosanctam Tridentinam Synodum se suscepturos, idq; prorsus & absque ulla conditione se præstituros, Imperatori sunt polliciti.

9. Legavit Imperator Oratorem ad Sanctitatem Vestram, Illustrissimum & Reverendissimũ Christophorum Madrucium, Cardinalem & Principem Tridentinum, quò S. Majestatis & Serenissimi Romani Regis Ordinumque S. Imperii nomine Sanctitas Vestra pium hoc & sanctum Germaniæ Concilium indiceret, supplicaret, juberet Patres, qui Bononiæ agunt, ad Concilium Tridenti inchoatum reverti: hortaretur & admoneret, ut honestissimam & necessariam occasionem, tot laboribus & periculis tam diu quæsitam, nunc demum partam, susciperet & amplecteretur, in qua & Patres cum dignitate Tridentum redire, & religionis causa generali Christianorum consensu, ipsorumq; Germanorum, quorum potissimùm gratia ipsa sacrosancti Synodus Tridenti convocata fuerat, tractari & confici, & sacrosanctæ Sedis Apostolicæ autoritas magna cum Pontificii nominis Majestate, & ipsius Sanctitatis Vestræ immortali gloria augeri posset: idq; non privatim solum, sed publicè faceret in Reverendissimorum Cardinalium consessu.

10. Prætereà jussit me, qui Senas ad componendas illius Reipub. res veneram, idem negotium præstare. Quod si Sanctitas Vestra dilationem aut excusationem aliquam interponeret, neq; præsentem occasionem susciperet, hujusce rei, ut tam justæ petitionis, promtissimiq; erga Christianam religionem Majestatis suæ animi, tam publicè quàm privatim vos ipsos Reverendissimos Cardinales, & omnes omnium Principum Oratores, qui Romæ agunt, testes vocarem, præcepit.

11. Præterea jussit Procuratores & Consiliarios suos, qui Bononię expectabant de ea re respõsum, & à Patribus ibi congregatis, & à Sanctitate Vestra, si unquam vel ipsi Patres vel Sanctitas Vestra id recusassent, vel dilationem aliquam interposuissent in generali Patrũ cœtu, nomine Majestatis suæ protestari, iniquam fuisse tralationem, & omnia inde facta & secuta ab ipsis Patribus affectata, & nulla esse atq; futura fore. Factum est, beatissime Pater, post requisitiones privatas etiam publicè primũ à

Reverendissimo Tridentino die nona Decembris: deinde à me die 14. ejusdem mensis, hora antemeridiana, in hoc Reverendissimorum Patrum consessu cum debita humilitate instantissimè rogando, idq; per viscera, & per sanguinem Domini nostri Jesu Christi: tempus tamen Sanctitas Vestra interposuit ad consulendos super responso Patres, qui Bononiæ sunt; qui quidem non dissimile secessioni sive (ut ipsi dicunt) translationi consilium dedere vanum, subdolum & captiosum, in gravissimum religionis & universalis Ecclesiæ dissidium, scandalum & detrimentum.

12. Sanctitas autem Vestra id consilium approbasse, illorumq; sententiam suscepisse quodammodo visa est, illegitimam secessionem Tridentinam, periculosissimam sane & perniciosam Reipub. Christianæ, *translationis* vocabulo, congregationemq; seu illegitimum Conventum Bononiensem *generalis Concilij* nomine appellans: tantúq; ei congregationi autoritatis in suis ad Reverendiss. Cardinalem de Monte, Episcopum Prænestinum, & ad vos qui adestis literis, & suo ad Imperatorem responso tribuere videtur, quantum Episcopi prænominati autoritate propria sibi ipsis arrogare ausi sunt.

13. Prætereà responsum ad Cæsarem dat dilatorium & illegitimũ, præsenti occasioni & negotio impertinens, ineptum & incõveniens. Quid enim magis alienum, quàm in gravissima causa, in negotio religionis & Spiritus sancti, & causæ cognitionem antevertere, & sententiam ferre, & se judicẽ constituere, antequam judicium sibi deferatur: & his qui ægrotabant, & sanandi erant, qui hucusque remedium detrectare videbantur, qui nunc religionem, qui morum reformationem, qui unionẽ publicarum dissensionum petunt à Sanctitate Vestra, (Concilium enim petunt Tridenti, ubi cœptum fuerat, continuari & absolvi, quod omnium bonorum causam futurum certissimè credunt) præsentissimam medicinam tergiversationibus & ambagibus producere & denegare.

14. Et cùm probationem causarum translationis à perspicuis & religiosissimis & probatissimis testibus sumi, conveniens sit, in hac ipsa testibus parum inter se convenientibus, nullius autoritatis de plebe hominibus fidem adhibere: Imperatoris autem & Regis Romani, & Principum Statuumq; Germaniæ, qui in publicis Comitiis congregati sunt, qui & per Sanctæ Sedis Apostolicæ Cardinalem atque eundem Sacri Imperii Principem, Sanctitatem Vestram certiorem faciunt, de hoc tam sancto, tam pio Germanorum proposito atque decreto fidem in dubium vertere, quod ex ipsorum & Sanctitatis Vestræ responso, cùm publicè tum privatim dato, intelligi potest.

15. Multa alia à me prætermittuntur, Sanctissime Pater, quæ tempore & loco, si opus fuerit, in hac causa dicentur. Quid prætereà desiderabamus à Germanis, quid ab eis petebamus, toties à Cæsare repentis itineribus, tot impẽsis, tot laboribus, maximo & ancipiti suscepto bello, atq; cõfecto? Perdet omnes labores hos S.V. pro religione susceptos: perdet optimam & præstantẽ sanandæ restituendæq; religionis occasionem, & perdet religionis causam, admonitus & requisitus. Id verò certissimũ Conciliũ universale, ob causas gravissimas & maximè necessarias Tridenti congregatũ, Vest. S. indictione, flagitante Imperatore, Principibus Christianis assentientibus, petentibus Germanis, convenientibus Episcopis, jam cœptũ, nisi summa urgentiq; necessitate, præcedentibus tractatibus, & diligentissima discussione, servato juris ordine, consensu omniũ Patrũ, aliò mutari, neq; legitimè posse nec licere.

16. Sæpe enim tralationes callido & præcipiti consilio sine causa factæ, in causa esse solent, ut magno religionis periculo, magnis in Repub. Christiana turbis & dissensionib⁹, interdũ populi Christiani perniciosa divisione Concilia dissolvantur. Causa autem tam subitæ translationis nulla fuit, sed arrepta, quæ se primùm obtulit. Occasionem vos Reverendisimi asserti Legati, ut à me dictum est, & reliqui Patres, fecistis, id quod jam pridem meditati fueratis. Febres enim nescio quas & aëris vitium causati, affectatum & procuratum quorundam medicorum, sed præcipuè ancillarum & coquorũ, vilissimorum hominum, testimonium recitantes, Tridento præcipites discesserunt. nempe & tunc & deinceps apertissimè patuit, nullam extitisse vanæ formidinis causam.

17. Prætereà ut ulla fuerit ratio discedendi, Vestram Sanct. in hac prætensa causa consuluissent, cùm tam parvi temporis mora nihil periculi esset allatura. Neque enim tam repentina res erat, quod exitus morbi, quem causati fuerant, comprobavit. Inconsulta autem Sanctit. Vestra, discessisse illos Episcopos, fassi estis, & Sanctitas Vestra postmodùm affirmavit. Cui quidem Sanctitatis Vest. testimonio multum certè fidei & autoritatis detrahunt vestræ ad Reverendissimum de Monte literæ, & responsiones ad Cæsarem datæ.

18. Imperatore quoque consulto & assentiente, id facere debuissent, cui curæ sunt & tutelæ omnia universalia Concilia, atq; id ex munere officii Augustalis: cujus quanta sit in Conciliis autoritas, manifestum est. Verùm tanta fuit Legatorum assertorum festinatio & simulatio, ut nec ipsi voluerint consulere, nec eos qui dicebant, Sanctitatem Vestram & Imperatorem priùs per Sanctam Synodum certiores fieri oportere, audiendos putarint. Cumq; Imperator ipse pro tuenda & amplificanda religione, pro Ecclesia, pro Concilio laboraret, ipsi vano & inani timore simulato, Imperatore inconsulto, abscesserunt. Atqui sæpe aliàs Imperator per Oratores suos cùm ipsos assertos Legatos, tum Sanctitatem Vestram admonuerat, se neque tralationi Concilii, sed neque suspensioni aut vacationi tacitè vel expressè assentiri posse.

19. Prætereà juris ordinem contempserant, & eam causæ cognitioné, quæ in Synodalibus tralationibus Sanctorum Patrum sanctionibus instituta est. Rem enim ferè omnium gravissimam properè sanè & leviter confecerunt. Debuerant certè justas multorum gravissimorum Patrum, qui illis haudquaquam assentari docti, rei ex recta conscientia consulebant, contradictiones libenter audire, eorumque sententias ac rationes animadvertere atque examinare, ac non ipsis neglectis, vixque auditis,

auditis, rem pro libitu definire: quorum quidem sententiæ, quòd graviores & firmiores erant, sanioresq; Reipublicæ, debuissent jure præferri: potuissentq; multarum nationum Patres, etsi multitudine aliis impares, tralationem merè voluntariã, eandemq; Reip. Christianæ perniciosam, impedire. Quã si fieri oportebat, fuerant sacrotũ Concilioi ũ decreta servãda, ne discederetur à terminis ejus regionis, eligẽdus erat in Germania locus propinquior & opportunior: atq; ob id maximẽ fieri oportebat, ut de quorũ causa præcipuè agebatur, Germani tutò possent ad Conciliũ venire: q proculdubio fecissent, omnibus nõ veniendi subterfugiis, impedimentis & difficultatibus sublatis, ut exitus ipse cõprobavit.

20. Illud verò nulla ratione defendi potest, quòd Bononiam in medio Italiæ collocatã, subditam imperio Ecclesiæ, delegerint: quò nemini dubium est non adituros Germanos. Locum itaq; delegerunt, quem possent omnes meritò multis de causis, quę nunc à me prætermittuntur, recusare, non ut Concilium prosequantur, sed ut summo exitio Christianorum decoloratione & deformatione status Reip. Christianæ Cõcilium præproperè & ex abrupto dissolvant, aut ex animi eorũ sententia conficiant. Ac cùm sit Conciliorum officium dissidia tollere, religionem sustentare, mores emendare, hic recessus, quem ipsi translationem vocant, turbabit Concilium, perdet omnia.

21. Verùm cùm piissimus Imperator, Sanctissime & Summe Põtifex, ut verus & legitimus Romanus Imperator, Ecclesiam omnium matrem augere ac defendere teneatur (quod semper ab initio Regnorum suorum & Imperii fecit) cumq; ab antiquissimis retrò tẽporibus Imperatori muneris fuerit, universalia Concilia protegere, & eò usq; integra & salva præstare, quoad negotia, quorum gratia congregantur, debito loco & ordine absoluta sint: cumq; Germaniæ dissidia componere, eamq; provinciam, partẽ Imperii potissimã, magnumq; Ecclesiæ membrũ, pacare, & ad veram Christianamque religionẽ reducere cõstituerit: cumq; ad eundẽ etiam Hispaniarũ, aliorumq; regnorũ & statuum suorum, quorũ Rex verus ac Dominus est, auxilio Sanctitatis vestræ & Sacrosancti Concilii, corrigendorũ, & ad veram Christianã vitam reducendorũ, cura pertineat: quę ita demùm vana non erit, si Sanctitas Vestra Concilium Tridenti indictum, Tridenti cœptum, Tridenti continuaverit, & absolverit.

22. Animadvertens, inquam, Imperator, hunc recessum, seu (ut ipsi dicũt) tralationem, sine ordine legitimo factam, neq; lege, nec ratione, neque causa, neque consilio inniti, omnem sancti justiq; propositi sui rationem perturbare: præterea totam Germaniam, ad quam hæc potissimùm causa spectat, Concilium postulare Tridenti, polliceri se Concilio Tridenti affuturam, Sanctam Tridentinam Synodum suscepturam; Sanctitatem Vestram, quam semel atq; iterum obtestatus est, nunc quoq; ut bonus obediensq; Sanctitatis Vestræ & Ecclesiæ filius, maximè cõtestatur, debita humilitate & Christiana monitione, per viscera Domini nostri Jesu Christi, ne magno labore tamdiu quæsitam componendæ restaurandæq; religionis occasionem prætermittat.

23. Ovibus à Deo Opt. Max. sibi commissis auxilium feratis, jubeat suos assertos Legatos, cum reliquis Episcopis, qui recesserunt, sine mora Tridentum reverti, qui locus visus est Sanctitatis Vestræ approbatione tutus & liber, ipsiusq; Invictissimi & pientissimi Imperatoris fide tutior atque liberior, cujus muneris est, Concilia protegere atque tueri: ibique, ut decet ac necessarium est, sacrosanctum Concilium autoritate Imperatoris, efflagitatione & assensu Principum, Tridenti inchoatum, diuque habitum prosequatur: quod nullo pacto recusare possunt, & sanè id jam anteà polliciti sunt, si utique Germani ad Concilium accessissent, se, quàm primùm illa falsi morbi suspicio refrixisset, esse redituros, atque adeò Sanctitas Vestra idipsum Cæsari per Nuncios sæpe & Legatos promisit.

24. Anno jam ferè elapso, cessante morbo (si quis fuit) re tranquilla & pacata, ablata ratione timoris, postulantibus Principibus & Statibus Germaniæ, iisq; deniq; pollicentibus, se liberè & absque ulla condiotione aut prætextu Synodum sanctam Tridentinã suscepturos, cur non revertuntur, & intermissum continuant opus, ut cœperant, ut continuare oportebat? Hoc si Sanctitas Vestra fuerit executa, & nunc asuos Legatos Tridentum redire sua autoritate & imperio coëgerit, neque dilationem aut difficultatem ullam interposuerit, rem populo Christiano valde necessariam, & divinæ majestati gratissimam faciet.

25. Sin autem tam justæ petitioni tempore & occasione necessaria, quæ quidem nunc se ultrò præsens offert, assentiri noluerit (quod abhorrendum sanè est ab eo, qui prorsus totius Reip. Christianæ curam gerit, atque adeò ipsius Domini nostri Jesu Christi vices repræsentat) Ego Jacobus Hurtadus Mendoza, nomine pientissimi & invictissimi Domini mei CAROLI Cæsaris, Romanorum Imperatoris, ex illius speciali mandato, ac nomine totius Sacri Imperii, Regnorum & Dominiorum suorũ, multiplicatas privatim & publicè Evangelicas requisitiones, monitiones, denunciationes, idq; nõ solùm (ut superiùs dictum est à me) semel atq; iterum, sed etiam plures in hoc amplissimo & religiosissimo Cardinalium consessu, die Mercurii, hora antemeridiana, 14. Decembr. & in hoc eodem loco rursus, die Martis, hora pomeridiana, 27. ejusdem Decemb. præsentibus reverendissimis Patribus & Principum Oratoribus, aliam Protestationem die Lunæ, 16. Mensis Januarii, hora meridiana, à Procuratoribus & Consiliariis Imperatoriæ Majestatis prolatis, in generali cœtu cõvenientibus, Bononiæ habitam: tandem novissimè protestor, dictam tralationem seu recessionem fuisse & esse illegitimam, & nullam: atq; omnia inde acta, atque secuta, & quæ posthac quomodocunq; de re qualibet agerentur atq; sequentur, affectata fuisse, & futuras rixas & contentiones in Ecclesia Dei inducere atque nutrire, ac deinde nullius momenti, nullius effectus, magnam cladem & exitum populo Christiano minari, fidẽ Catholicam & sacrosanctam religionẽ in periculum adducere, universalem Ecclesiã Dei scãdalizare, decolorare, deformare, ejusq; statum & majestatẽ pervertere, ac proinde nullius mométi, nullius effe-

ctus,nullamq; habuisse vim,sed oec habitura vigorem ullum,ullam penitus subsistentiam: neq; eam posse esse autoritatem assertorum Legatorum Sanctitatis Vestræ & eorum Episcoporum, qui Bononiæ sunt,Sanctitati Vestræ majori ex parte obnoxiorum,atque ab illius outu omninò pendentium,ut in religionis & morum reformationis causa,taotmomenti negotiu,universæ Reip. Christianæ,eique provinciæ,præsertim cujus mores & instituta parum eis nota,legem præscribant.

26. Prætereà ejusdem invictissimi Romani Imperatoris Semper-Augusti nomine & speciali mandato, prout suprà,protestor atque denuntio Sanctitatis Vestræ responsionem illegitimam, præsenti negotio & necessitati ineptam & inconvenientem,fuco & figmentis plenam, ac prorsus delusoriam fuisse & esse, nulloq; jure nullaq; ratione subsistere.

27. Protestor prætereà,omnia damnoa, tumultus, dissidia, clades, ruinas, excidia populorum, adhæe divisiones & scandala in Ecclesia Dei,& religionis pericula,atque Reip. Christianæ detrimenta,quæ inde evenire arq; eveniunt & possunt conriogere, Vestræ Beatitudini,non nisi imputanda. Ad quæ quidem facilimè & potuit & debuit, ex forma & essentia Pontificatus usque ad sanguinem, usq; ad animam, remedium commodum adhibere.

28. Protestorq; similiter, CAROLUM Romanorũ Imperatorem Semper Augustum, defectu, culpa & negligentia Sanctit. Vestræ, Ecclesiæ procellis & tempestatibus, quas metuit ex hoc facto, videtq; impédere,totis suis viribus obviam iturum, ejusq; protectionem & tutelam omni studio suscepturũ:totumq; id,quod sui juris,muneris,officii & dignitatis est, quo Imperator est, quo Rex est, quatenus jus patitur,& legibus sanctorumq; Patrum institutis, & orbis eo consensu decretum atq; observatum est,exnunc non omissurum,omniaq; alia,quæ ejusdem Domini mei Imperatoris nomine possum & debeo,quò meliùs expediat atq; conveniat modo & ordine.

29. Protestor vobis etiam, Romani Patres, amplissimi Cardinales, salvo omni jure & facultatibus, quomodocunq; Domino meo Imperatori competentibus, ubi Sanctitas sua in præmissis negligens fuerit, aut quacunq; alia causa instautarionem religionis, unionem provinciarum Germaniæ veram, absolutam & generalem io sancto universali Cõcilio fieri oportet, morum reformationem omisent, aut distulerit, vosq; itidem in his negligentes fueritis, eadem omnia, quæ Sanctitati suæ protestatus sum, eodem modo & ordine, nomine invictissimi & piissimi Domini mei CAROLI Romanorum Imperatoris Semper-Augusti, protestor atque denuncio: atq; hanc protestationem, bis, ter, & toties, quoties & ubi mihi visum fuerit, esse necessariam: & quamcunque aliam super præmissis & ab eis dependentibus connesis, & demergentibus facturum affirmo, & facultatem mihi reservo. Testes vos omnes, qui adestis huic meæ protestationi, sistens, petoq; à vobis Notariis, & à quocunque vestrûm, ut publica de his omnibus cooficiatis instrumeuta.

Anno Christi 1552.

FERDINANDI CÆSARIS AUG. ET SACRI IMPERII STATUUM

TRANSACTIO DE PACE PUBLICA

Facta Pataviæ Noricorum, altera die mensis Augusti, Anno Domini MDLII.

Interprete Justino Goblero J.C.

NOS FERDINANDUS Dei gratia Romanorum Rex Semper Augustus; Germaniæ, Hungariæ, Bohemiæ, Dalmatiæ, Croatiæ & Sclavoniæ, &c. Rex; Infans Hispaniæ; Archidux Austriæ; Dux Burgundiæ, Brabantiæ, Styriæ, Carinthiæ, Carniæ, Lucimburgi, Limburgi, Geldriæ, Superioris & Inferioris Silesiæ; Princeps Sueviæ, Marchio Sacri Romani Imperii, Burgaviæ, Moraviæ, Superioris & Inferioris Lusatiæ; Princeps Comes Habspurgi, Flandriæ, Tyrolis, [illegible], Kiburgi, Goriciæ, &c. Comes Palatinus Burgundiæ, Hannoniæ, Holãdiæ, Selandiæ, Namurci, [illegible] Zutphaniæ; Langravius Alsatiæ; Dominus Marchiæ Vandalicæ, Portenaiæ, & Salinarum, &c. fatemur; Cùm aliquoties jam antea nobis innotuisset in Germaniæ Sacri Imperii natione hinc inde multifariam cõmoveri ad bellum arma, palamq; tumultuari, ac id quidem præcipua Generosi Philippi Hessorum Landtgravii, &c. Custodiæ detentionisq; causa: ingenita nobis cupiditate, desiderio, fide, amore, atq; promptitudine erga sacrum Imperium, omnesq; & singulos ejus Status ac membra, cumprimis verò ad communis Reipub. salutem, pacem, tranquillitatem & concordiam conservandam provehendamque, & Christiani sanguinis effusiones, insontiom excidia, Patriæ devastationes evitandas ac prohibendas, promptè ac meritò volentesq; adducti, Romanam Imperatoriam Majestatem, dilectum fratrem & Dominum nostrum amanter justa atque suppliciter requisivimus ac interpellavimus, ut nobis ad dicti Lantgravii liberationem, aliarumq; appendentium cõtroversiarum, ad bella tumultusq; occasionem præbentium, derivationem, amicam tractationem indulgere, concedereq; dignaretur: quod ita nos quidem & amicè ab ipsa Cæsarea Majestate & fraternè impetravimus & consecuti sumus.

2. Quo factum est, ut unà cum Illustrissimo Principe Domino Maximiliano Rege Bohemiæ, &c. dilecto nostro filio, & Illustriss. Mauricio Duce Saxoniæ, &c. cognato, & Alberto Duce Bavariæ, geoero, Electoribus, Principibus, ad proximum Pascha, in civitate nostra Linsensi convenissemus, de rebus hisce benignè atq; confidenter colloquentes, variis deliberationibus & tractatibus inter nos habitis, ac diligenter omnibus perpensis necessarium, operæq; precium fore existimavimus, aliam cõvocationem huc Pataviam (ghen Passaw) ad 26. Maij proximam indicere ac præstituere.

3. Simi-

3. Similiter & hos Electores ac Principes ceu nobiscum intercessores & compositores litium amicè transigendarū rerū causa literis nostris evocavimus & accersivimus,talib⁹ divina clementia gravaminibus,litibus atq; discordiis,quibus fieri potest,viis, modisq; obviandi,ac deniq, finem imposituri.

4. Proinde nos,& infrà memorati Principes, Elector Saxoniæ, &c. huc ad dictam diem cum cæterorum Electorum & Principū Legatis pervenimus, videlicet, Archiepiscopi Moguntinensis nomine Daniel Brendel ab Honburck, majoris ædis Canonicus Mogūtiæ, Christophorus Matthias Jurium Licentiatus Cancellarius,& Petrus Echterus. Archiepiscopi autem Coloniensis nomine Henricus Salisburgensis,& Franciscus Burghardus,ambo doctores. Archiepiscopi Trevirensis nomine, Joannes de Petra,Primas inter Archidiaconos Trevericos.Philippus Baro in Winnenberg & Beylstein, ditionis Trevericæ,aulæq; Magister,& Felix Hornung Doctor,Cancellarius.Palatini verò Friderichi nomine,Ludovicus Comes à Stolberg,Konigsteio,& Ruthschefort. Joannes à Dinheim,præfectus in Creucenach,Melchior Drechsel Doctor, & Joan. Koting. Joachimi Marchionis nomine,Adam Trotte Mariscalcus,Christophorus Straus, Timotheus Jung,& Lampertus Distelmeyer, Doctores.Item reverendi & generosi, Ernestus Archiepiscopus Salisburgensis,&c. Mauritius Echsteтensis, & Wolffgangus Pataviensis Episcopi, Albertus quoq; Palatinus Rheni, Dux superioris & inferioris Bavariæ,in persona. Item Episcopi Herbipolensis nomine Henricus Comes à Castel Canonicus,& Hans Zobel. Joannis Marchionis Brandenburgēsis nomine Adrianus Albinus Doctor,Cancellarius, Andreas Zoch Doctor,& Bartholus à Mandelslo.Henrici junioris Ducis Braunsvigensis nomine,Vitus Grummer.Wilhelmi Ducis Juliacensis nomine,Wilhelmus Ketler.Wilhelmus à Hevvenhof, appellatus Ley.Magister curiæ Theodoricus à Schepsted,& Carolus Horstus,Doctores.Philippi Pomeraniæ nomine,Jacobus Zitzevvitz,Doctor & Cancellarius. Et Christophori Ducis Wirtembergensis nomine Johannes Theodoricus à Plenningen, superior Advocatus in Stutgarten, Ludovicus à Fravvenberg,Advocatus superior in Lauffen. Joannes Henricus Hecklin, & Caspar Behem,ambo Doctores hic coram nobis comparentes. Quibus cum vocatis transactoribus rem cœpimus tractandam,ac initio dicti Electoris Saxonici,suorumq; conjunctorum postulata & gravamina duobus specialibus scriptis complexa accepimus,eaq; summa diligentia, fideq; perpendentes, quo ad amicè cōponi,& ingruentis belli discrimina,pace,tranquillitate,& concordia firmata,in Sacro Teutonicæ nationis Imperio averti possent. Atque sic tandem post multam longamq; tum scripto tum verbo rerum tractationem agitaram,sequentia media,punctaq; ad Cæsareæ Majestatis beneplacitum,ac Electoris Saxonici,suorumq; confœderatorum assensum ac ratificationem relata sunt,deq; iisdem unanimiter tandem in hunc qui sequitur modum conventum est atque conclusum.

Cap. I.

Cessio armatæ militiæ,& Philippi Hessorum Landtgravii λύτρωσις seu liberatio.

PRIMUM Elector Saxonicus,suiq; belli consortes Principes ac Status hanc compositionem amplectentes à cœptis sumptisq; armis prorsus desistent: suosque paratos & conscriptos milites ad undecimum duodecimumve diem Augusti mensis proximum undiquaq; dimittant, dissipent, atq; discurrere,vel nobis Regi Ferdinando ad petitionem stipem q; nostram adjungi vel admoveri sinant:dentq; omnibus modis operam,in quārum fieri potest,ne quid injuriæ damnive dolo malo Cæsareæ Majestati,nobis,aut cæteris Sacri imperii Electoribus,Principibus,Statibus,& civitatibus illorū discursu,fusioneq; inferatur, quin ita potius dispersi Cæsareæ Majestati, Sacroq; Imperio obsequentes se gerant permaneantq;, remissis illorum Statuum, civitatum, aliorumq; juramentis, qnos hactenus oppugnarunt & obsiderunt,aut sibi aliqua adhæsione & confœderatione subdiderunt, idque vigore transscripti jam hoc in loco patentium literarum exemplaris remissionem illam cōtestantium,quemadmodum & earundem,& hujus edicti virtute à suis juramentis protinus liberantur & absolvuntur.

2. Interea quoque temporis Philippus Hessorum Landtgravius sancitam Halæ in Saxonia capitulationem(exceptis jam antea resolutis articulis,puncto de Cassella loquente) ratam de novo habere,ac irrefragabiliter observare debet,adeoque detentionem suam & custodiā baudquaquam vindicare,quin imò Cæsareæ Majestati,Sacroq; Imperio sese Principem per dies vitæ suæ obsequentem exhibere,& ad omnia ista Cæsareæ Majestati formula decenti hoc loci præscripta sufficienter astringere,efficereq; tandem,ut idem à filiis,ditioneq; sua nova literarum obligatione præstituta servetur acteneatur. Capitulatio Domini Landtgravii.

3. Simili modo uterque Electorum Saxonicus & Brandenburgensis,Dux item Wolffgangus Palatinus,&c. obligationes quasque suas jam pridem factas modò renovent,easque scriptas cautiones ad sextum Augusti diem Illustrissimæ Principi Dominæ Mariæ Hungariæ & Bohemiæ Reginæ,viduę, dilectæ sorori nostræ,ejusve præsidenti apud Mechliniam tradantur.

4. Econtrà memoratus Landtgravius custodia sua penitus liberetur, & ad dictū Augusti diem undecimum vel duodecimum Rheinfelsium tutò certoq; extra periculum sistetur liber. Jam & ipsa copias suas Cæsarea Majestas diversis in locis in hos Status conscriptas, hanc cōpositionem acceptantes haudquaquam producat,aut etiam fundendi seu dimittendi mora moleve ulla gravetur. Rheinfelsium arx sancti Goarini.

5. Cœptam quoque Cassellæ munitionem Imperatoria Majestas Landtgravio clementer perficere concedet.

6. Similiter Nassoviensium durante custodia promulgatarum sententiarum executio differatur

 ac

res lana careant atque indigeant, sed eas æqua justaq; mercede ac precio venales habere queant, nec lanæ passim tanta copia ad exteras nationes transvehantur.

Francofurtẽses & Argentinenses, in quorum nundinis ne fiant.

5. Quando quidem in proscenis & textoriis, aliasq; ante mercatorum thecas umbraculorum appendices faciunt institores pannicidæ, per quas nec colores, nec lina seu telæ pannorum probè agnosci poterunt, quando sic obfuscantur & obnubilantur: volumus ejusmodi proscenia & tectoria auferri, & per Magistratus deinceps non tolerari pative, ne emptor per ea decipiatur & defraudetur.

Cap. XXII.

Verdorbne Kauffleut vnd Banckerottierer.

De egenis, depauperatis seu decoctoribus, & perditis institoribus & mercatoribus, qui ob æs alienum paupertatem simulant.

CUm & frequenter, sæpe multumque per institores, negociatores & mercatores, delosè ac fraudulenter specie & prætextu fidei ac fidelitatis nummi atq; pecuniæ ab aliis mutuò accipiantur ad exercenda peragendaq; sua negocia: qui quandoq; non bona fruge, sed luxu fastuq; suo, inordinata, immodestaq; vita, nec servata aliqua mediocritate, aliisque variis modis, præterquã & absque eo, ut corpore, rebusve suis quidquam adversi, infortuniive, aut incõmodi, seu captivitatem, vel exactionẽ aut λύτρωσιν aliquam passi sint, ad egestatem & pauperiem devenerint: postea surgunt, & profugiunt, aliò se ad alias ditiones & dominos proripientes, & ab iis adversus Magistratum suum, & actores seu creditores, à quibus mutuò pecuniam & merces sumpserant, salvum conductum accipiunt, receptantur ac provehuntur: Cumq; ejusmodi technæ, doli mali, fraudesque ac noxiæ actionea & conatus, quæ furto comparantur, magno Reipublicæ detrimento sint.

2. Constituimus itaque, ordinamus, ac volumus, ut tales institores, ac negociatores, qui proposito delosè ac fraudulenter, non ex casuali aut accidentali publicè noto infortunio aufugiunt, & sedem evertunt profugi, deinceps nusquam ab ulla potestate aut Magistratu recipiantur, vel absque voluntate & consensu creditorum salvi conducantur seu sustineantur, vel tollantur: quinimò, ubicunque locorum inveniantur, apprehendantur, & capiantur, actoribus & creditoribus suis de jure responsuri, ac juxta qualitatem negocii causæque puniantur. Ac ubi rursus se domum conferent, ad nulla honesta munia vel officia, seu dignitates asciscãtur. Quòd si verò cognito casuali infortunio, damnum passi, & ob id in egestatem conjecti fuissent, tunc quidem recipi, & salvo conductu uti fruique poterunt, sibi compatiendo, & communi jure adversus eos agendo.

3. Quandoquidem etiam plerumq; à Romanis Imperatoribus & Regibus Moratoria vel Quinquennalia impetrant ac obtinent, attamen medio tempore, aut post exitum quoque illorum, creditoribus suis haudquaquam satisfaciunt, vel se cum eis componunt, transigendo, &c. Volumus itaque his mediantibus severè, ne hujusmodi Moratoria aut Quinquennalia deinceps illis indulgeantur aut concedantur, nisi nos ipsi, ac subsequentes Romani Imperatores aut Reges, antea rectè informati atque edocti fuerimus à Magistratu, sub quo egeni ac depauperati illi institores, mercatores & negociatores habitaverunt. Velut udem institores & negociatores fide digna testimonia edant proponantq;, quomodo ex fortuito inopinatoque infortunio & casu in corpore & rebus suis damnum passi, & profugi facti sint, & quòd in hujusmodi casibus Moratoria & Quinquennalia locum habeant & valeant. Quæ si verò alio modo, & suppressa tacitaq; veritate impetrarentur & obtinerentur, irrita sint, nullasque vires habeant.

Cap. XXIII.

De venditione Gingiberis.

CUm ad nos quoq; plures querelæ deferantur, quòd in venditione Ginbiberis varii doli fraudesque versentur & usurpentur, in præjudicium ac detrimentum Reipublicæ.

2. Volumus, ut deinceps in Imperio non coloratũ, sed album, nec fucatum Gingiber habeatur aut vendatur, sub pœna mulctaque amittendi ejusmodi Gingiberis: Veluti ea propter in sacro Imperio Teutonicæ nationis, ubi necessitas postulaverit, mandata præceptaque edemus ac publicabimus.

Reuttern / quos Vberreutter Vnd Vorreutter vocant.

3. Quò & tales doli fraudesque specierum ejusmodi innotescant, ac patescant, quidam in singulis circis inspectores ordinentur ac deputentur, qui id genus specierum (vel aromatum) inspiciant. Quòd si quicquam doli mali fraudisve competiant, idquidem Magistratui indicent atque denuncient.

Cap. XXIIII.

*De * Equitum servis & ministris.*

Confer cum tit. D. de servo corrupto, & tit. seq. De fugitivis, juncto cap. 4. cũ seq. Constit. Caroli V. De pace pub.

QUãdoquidẽ & hoc frequẽter cõtingit, ut alter alterius ministros & familiares sibi dolo & fraude arroget aut vendicet, vel servi quãdoq; & ministri sua petulãtia & temeritate abeant: Volumus igitur, ne quis alterius equestres, servos, aut ministros ad se alliciat, aut etiã suscipiat, nisi testimonium habeat ac monstret, quo doceat missionem heri sui aut nobilis voluntariam atq; honestam fuisse

fuisse & esse: quod testimonium ministro herus aut nobilis dare teneatur. Quod si verò recusaret aut denegaret, tunc servus illum duobus viris interpellet ac requirat testificationem: quam si denuò herus aut dominus nobilis absq; justa ratione & causa denegaret, & defectus non in ministro comperiatur, censuram æquam agat interponatq; Magistratus, & re quidem comperta ac cognita, ipse Magistratus testimonium perhibeat, præbeatq;.

2. Quilibet Magistratus quoque, quantum spectat ad ministros & servos in ditione sua (quandoquidem salaria & mercedes in paucis annis nimium excreverunt) ex qualitate & conditione loci regionisq; constitutionem & ordinationem ad communem Reipublicæ utilitatem & usum componant, ne suo illi arbitratu atq; libidine servitia & ministeria deserant, simul & contumaciæ ipsorum & petulantiæ obvietur, & licentiæ obversetur.

Cap. XXV.

De levi ac inhonesta cohabitatione.

Porro & cum multæ leves atq; inhonestæ personæ extra matrimonium à Deo institutum cohabitent, ob id quidem ordinamus & præcipimus, ut quælibet Majoritas, Ecclesiastica pariter & civilis, ad quam ea res spectare dignoscitur, æquam advertentiam adhibeant, quò ejusmodi publica crimina & scandala debitè corripiantur, ac strenuè emendentur, nullove modo ad ea conniveatur.

2. Cumq; conjugatæ personæ nonnunquam divertant, alter conjugum alterum relinquendo, & cum aliis levibus personis in manifesto adulterio sese copulent concurrentes, atque cohabitent, connivente Superioritate & Magistratu, propter quæ flagitia Deus omnipotens, cùm ejus divinis mandatis adversentur, & cæteri homines offendantur & scandalizentur, utiq; gravissimè irascitur: Præcipimus itaq; severè, talia manifesta adulteria, ac alias illicitæ cohabitationes deinceps nequaquã permittantur vel concedantur, quinimò per Magistratũ graviter corpore vel ære mulctentur, juxta qualitatem & conditionem personarum, criminis & delicti perpetrati.

3. Similiter & in illos est animadvertendum, qui personas ejusmodi convocant aut copulant, vel in domicilia sua recipiunt, sustentant, celant, severè quoque puniantur.

Cap. XXVI.

De Mendicantibus, vagantibus, & ociosis.

Volumus item quemlibet Magistratum, propter mendicos & alios ociosos, severam advertentiam adhibeat, nec cuiquam mendicare liceat aut permittatur, cui nulla infirmitas aut defectus corporalis accident, nec indigeat. Quòd & mendicorum liberi, cùm suo panem labore parare & acquirere queant, aptiq; sint, à mendicis illis parentibus auferantur, & opificiis addicentur, aut aliis servitiis & ministeriis applicentur, ne quotidie continuoque mendicitati inhæreant. Similiter & Magistratus provideat, ut quælibet Civitas, Oppidum & Communitas, suos ipsa mendicos & egenos nutriat foveatq;, nec exteris & peregrinis permittatur, passim & ubiq; locorum mendicare in Imperio. Quòd si verò in super validi mendicantes inveniantur, iidem de jure, viaq; juris, alias ve in terrorem & exemplum aliorum corripiantur ac puniantur: nisi quoddam oppidum aut municipium tot mendicantibus gravatum esset, ut eo loci sustentari nequirent, ex tunc quidem idem Magistratus eosdem mendicantes literali & scripto testimonio, aliò & ad aliud municipium transferendi habeat licentiam ac potestatem.

2. Quisque Magistratus item, ubi hospitalia sunt, curam habere debet, ut ea hospitalia diligenter conserventur ac manuteneantur, Administrator aut hospitalis magister, quotannis rationem accepti & expensi reddat: singulis quoq; annis hospitalia ad minus semel à Magistratu visitentur & inspiciantur: eorumq; fructus & reditus in nullum alium usum, aliasque res nullas, quàm ad alimoniam, sustentationem, & indigentiam seu necessitatem pauperum, & in ipsos usus conferantur & usurpentur. Hospitalia.

Cap. XXVII.

De Zygeuneris, hoc est, de præstigiatoribus, & planis.

De iis, qui se Zygeuneros appellant, hinc inde in terris passim errantes & vagantes, mandamus atq; præcipimus Electoribus, Principibus, ac Statibus, mediantib. eorũ juramentis, quibus sacro Imperio devincti sunt, acriter & severè mandantes, ne de cætero tales Zygeuneros, quandoquidem verisimiliter indicatũ est, & constat, quòd sint exploratores, proditores, & traditores Christianorum regnorum & nationum, Thurcis & aliis Christianorum hostibus, sinant, ferantve per suas ditiones vagari, commeareve, neque dent illis salvum conductum, vel passagia. Volumus item, atq; præcipimus, dictos Zygeuneros extra Teutonicam nationem confestim & quàm citò expelli & ejici, neq; in illa amplius commorari. Quòd si verò comprehendantur, & quisquam adversum eos vi factove egerit, te metè is aut violenter nihil fecisse vel iniquè patrasse videatur.

tui, ad quæ hujusmodi pertinent, id commissum esse, ut & ipsi curam agant, & provisionem faciant, provisores & redituarios Ecclesiarum juramentis astringi, Ecclesiis benè ac fideliter præesse, singulisq; annis rationem reddant, ut suprà dictum est.

CAP. XXXII.

De Judicibus, Advocatis, & Procuratoribus.

CUm & sæpe contingit, ut inter partes litigantes coram judiciis in litibus & justificatione agentes, non absque magnis gravaminibus & incommodis, quandoque per Judices, ac sæpenumerò per Advocatos & Procuratores dolosè ac fraudulenter ex proposito lites differantur: Volumus itaq; ob id omnibus Magistratibus injunctum esse, ut huc attendant, & dent operam apud Judices eorum, ut quovis tempore ad requisitionem & interpellationem partium expeditè eis, & absque remoratione justitiam administrent. Advocatos item & Procuratores acriter commonefaciant, ne lites & causas maligno proposito aut fraudulenter protelent ac remorentur, atq; ab injuriis & contumeliis caveant, & sese abstineant, in exhibendis productis propositionibus & scriptis, sub gravibus evitandis pœnis & mulctationibus irremissibiliter pendendis & præstandis de jure, & secundum qualitatem & conditionem personarum & causarum.

CAP. XXXIII.

De Myropoliis & Apothecis.

QUandoquidem in Myropoliis & Apothecis seu Pharmacopoliis nonnunquam vetera & vetustate corrupta & inefficacia materialia, ac aliæ similes species, quibus in Receptis & medicinis uti solent, inveniantur, quæ ad recuperandā valetudinem plus noceant homini quam prosint, sic ubi illis utatur: Idcirco volumus ac reputamus, ut Magistratus, sub quibus Apothecæ & Pharmacopoliæ sunt, eas per peritos artis quotannis ad minus semel visitent atq; perspiciant, ac in eare bonam ordinationem ac reformationem instituant, adeoq; materialium æquum justumque pretium statuant, ut quisque pro sua mercede ac pretio recentia & efficacia materialia ac medicinas comparare atque consequi possit.

CAP. XXXIV.

De famosis libellis, picturis, & facturis.

QUanquam anteà in Comitiis quoq; cū Electoribus, Principibus & Statibus Sacri Imperii, & eum absentium nunciis nos concordavimus atq; constituimus, ordinationes etiam typis excusas evulgavimus, ac publicè edidimus, ut in omnibus Typographiis, & apud omnes Bibliopolas acri diligentia provideatur, ne porrò quicquam novi, præsertim famosorum libellorum, picturarum & similium, publicè vel clàm excogitatorum, excudatur aut venundetur, quemadmodum ejusmodi decreta & Recessus amplius perhibent ac docent: Atqui comperimus tamen eam constitutionem nostram ne minimum quidem observari, sed imò, quòd tales famosi libelli, scripturæ, picturæ, & facturæ, eò plus multòq; magis excogitentur, fingantur, imprimatur, vendantur, & publicetur. Quandoquidem autem ad plantandū & conservandū amorem Christianū & concordiam, cavendaq; & vitandā dissidia, contentiones, rixas, aliaq; quæ ex talib. subsequuntur, nos debitores fatemur, & provisores: Idcirco statuimus & ordinamus severè præcipientes, ut deinceps omnes Typographi & librorū impressores, ubicunque locorum in sacro Imperio commorentur & habitent, sub pœna cessationis ac defectionis eorum officii, subq; gravi mulcta, videlicet N. florenorum ordinariis Magistratibus ipsorum, irremissibiliter solvendorum, nullos libros, parvos vel magnos, quibuscunq; nominibus vocentur, typis excudendos, nisi iidem antea per ordinarium Magistratum cujuslibet loci, & ad hæc ordinatos suspecti fuerint, & doctrinæ Christianæ Ecclesiæ, similiter ac decretis Comitiorum horum atq; Recessibus jam anteà factis datisq; non adversentur, sed conformes existant, comperiantur que nec seditiosi, injuriosi, tumultuosive, sublimesne an humiles, publicasne an privatas personas spectent, adeoque approbentur & concedantur. Sub eadem quoque ac simili pœna omnes supradicti Typographi & impressores librorum teneantur ac obligentur ad omnes libros, quos sic ex permissione Magistratus imprimant atque excudent, autorem libri, & Typographi nomen, unà cum civitatis & loci, ubi impressus sit, discriminatim nuncupare ac indicate. Typographi.

2. Præterea constituimus, ordinamus ac volumus, ut omnes ac singuli Magistratus, nobis ac sacro Imperio subditi, acriter & severè attendāt efficiantque, ut non tantùm quemadmodum suprà dictum est, jussui nostro ac mandatis fideliter pareatur, verum etiam ne quid Catholicæ doctrinæ adversum, aut quod discordiæ occasionem præbeat, in vehatur: nihil item injuriosi, pasquillici, aut alio modo, quocunq; nomine vocetur, huic hoc loco, habito datoq; Recessui seu decreto repugnans, sub quocunq; prætextu aut specie id fieri possit, effingatur, scribatur, edatur, pingatur, sculpatur, fundatur aut efficiatur. Quin ubi ejusmodi aut similes libelli, scripturę, picturæ fusiles & sculpiles seu res fictiles impressæ, aliæve extarent, aut in futurum ederentur, publicarentur, circumferretur, & venderentur,

ex au-

cæ auferantur à venditoribus, ac omnibus modis supprimantur: nec quidem venditor tantummodò, sed & emptor, aliiq; penes quos ejusmodi libri famosi, aut picturæ, pasquilli, aliive tales scripti, picti, aut impressi reperiantur, in carcerem conjiciantur, & criminaliter vel per quæstionem interrogentur, unde & à quo tales libros, picturas, aut scripturas acceperint. Et si autor ipse aut alius, quisquis fuerit, à quo captivus ejusmodi scripta, picturas, aut libros acceperit, sub eodem Magistratu habitaret, aut commoraretur, illicò idem quoq; comprehendatur & incarceretur. Si verò sub alio Magistratu habitaret, ei statim per illum Magistratum, ubi primus venditor aut tentor talium scripturarum deprehensus fuerit, significetur ac indicetur, & in eum tamdiu inquiratur, donec autor ipse inveniatur, qui ex tunc unà cum illis circumferentibus vendentibus, aliasve donantibus, via viq; Juris, & juxta qualitatem & conditionem causæ, corripiatur ac puniatur.

3. Si quis verò Magistratus, quisquis ille erit, aut quo nomine vocetur, in exploratione & cognitione talium rerum, aut sicubi indicarum ei fuerit, deses ac negligens in animadvertendo ac puniendo fuerit, reperiaturq;, ex tunc Cæsareus noster Fiscalis contra eum ipsum Magistratum, atq; infamatoré, Typographum, aut bibliopolam & venditoré, ad justam & debitam pœnã procedat agatq;: quam pœnam mulctamq; juxta qualitatem & conditionem Imperiale judicium nostrum statuere ac moderari ex suo arbitrio poterit, ejusq; statuendæ ac moderandæ potestatem habeat.

4. Attamen si præteritis temporibus fortè ejusmodi libelli, picturæ, aut scripta ad quempiam pervenissent, & sic penes ipsum delituissent, nihil periculi inde patiatur: teneatur tamen, ubi reperierit, non amplius evulgare, donare, aut vendere, neq; eo modo priorem injuriam renovare, sed alienare & abdicare, aut ita custodire, & conservare, ne alicui ad injuriam vel ignominiam tendere possit.

CAP. XXXV.

De Aurifabris.

QUandoquidem & argentum non ejusdem nec similis precii aut valoris fabricatur per auri & argenti fabros, & in eodem opificio multom doli mali fraudisq; usurpatur, ordinamus, constituimus, & volumus, his mediantibus, severè præcipientes, ut deinceps qualibet Marca, quæ ab manu opusq; aurifabri pervenit, qnocunque pacto modoq; id fiat, non minus quatuordecim lothos puri argenti contineat, & prinsquam finiatur exeatq; labor seu opera per aurifabrum, & opificem, mediante jurejurando ad probam & inspectionem per Magistratum constituatur ac probetur, idque signo sigillo q; suo, juxta Domini aut Civitatis, sub qua habitet, signum impresso percutiatur ac sigoetur. Quod si ad inspectionem, redditionem noo faciat, aut idem argentum in operando quatuordecim lothos argenti non teneat, ex tunc opifex aurifaber, à Magistratu ex dolo & fraude operis mulctetur, & puniatur.

CAP. XXXVI.

De Opificibus & Artificibus in genere.

POstquam opifices & artifices in ordinibus & gradibus suis interdum invicem conveniunt & conspirant colludando, ne quis minoris precii quàm alter opus operámque suam vendat, & sic carius graviusq; precium quoddam inducunt, ut hi, qui operas ejusmodi mercari velint, ex illorum æstimatione & censura emant oportet. Ob id volumus & præcipimus severè Magistratibus, ne deinceps talia patiantur aut concedant, sed legitimè provideant ac caveant. Quod si porrò ab opificibus admittatur, Magistratus in delinquentes juxta qualitatem rei & causæ irremissibiliter animadvertat.

CAP. XXXVII.

De opificum filiis, servis, & tyronibus.

CUm etiam in quibusdam locis sit usus, mos, vel consuetudo, ut lini textores, barbitonsores, opiliones, etiam pastores, molitores, & similes opifices seu manuarii in societatibus & conventiculis non ad alia opificia seu artificia quàm suorum parentum admittantur & recipiantur: atqui tamen iniquum putandum, eos, qui sunt honestæ conditionis & vitæ, excludi. Proinde volumus ejusmodi usus, mores & cõsuetudines, ceu graves ac onerosas, abrogatas & annullatas esse: statuentes, ordinantes, ac volentes, ne lini textores, barbitonsores, opiliones, oviumq; pastores, molitores, telones, fistulatores, Buccinatores, Balneatores, & illi, qui de eorum parentibus orti, oriundique sunt, eorumque liberi, si probè & honestè se gesserunt, deinceps ex ordine, gradibus, officiis & ministeriis ullo modo vel quavis ratione ejiciantur aut excludantur: Quinimò iidem veluti alii honesti opifices, manuarii & artifices recipiantur & admittantur. Quicquid verò præter jam dictos, alios communes & vulgares opifices seu manuarios attinet vel convenit, in iis omnib. volumus Magistratui ordinandi & constituendi, juxta cujusq; ditionis qualitatem & conditionem, his mediantibus, permissam & concessam esse potestatem, ejusq; conservandi datam licentiam & facultatem.

2. Quandoquidem in sacro Romano Imperio Teutonicæ nationis, communiter in Civitatibus & Oppidis, in quib. hactenus donata & indonata opificia servata & receta fuerũt, causa & nomine filiorũ Magistrorũ opificum, sociorũ, servorum, ac tyronũ, pleræq; contentiones, rixæ, controversiæ, adversitates, molestiæ & damna, non inter ipsosmet tantum, verum etiam inter ipsorum opificorum

ficiorum magistros,& alios,qui opera effecissent, ociosos, donaria & impensa, propter magistrorum filios & opificum socios, exortæ fuerunt, & emerserunt. Idcirco volumus, ut iis donatis & indonatis opificiis, quotcunq; in sacro Imperio,in Civitatibus,& in Oppidis aliis in usu sint, socii, quotannis, vel singulis mensibus ab alienis & exteris advenientibus sociis servitium ac ministerium petentibus,ac ejusmodi servitia sollicitantibus, & ad alia deputatis, auferantur, ac derogentur. Si qui verò alienorū & exterorum opificum sociorum in Civitates & Oppida conveniant, servitia vel heros & magistrós requirentes,ii, iiq; semper magistros suos,à quibus artificium didicerunt, requirant: & apud ministrū societatis & opificii sese indicent, sive hospes sive pater is vocetur, qui illi petenti consilio & auxilio esse debet, summa fide ac diligentia, ut opificii magistrū ac herum acquirat, omni modo ac via, quemadmodum priores aliioopificum socii & servi, quovis tempore fecerunt. Veruntamen in his omnibus illa donaria & convivalia,aliosq; usus deinceps omissos ac abrogatos volumus.

3. Mulctæ item seu pœnæ prædictorum donatorum opificiorum aut non donatorum ergò, filiorum & sociorum, de cætero non præsumantur aut usurpentur, nec alter alterum injurietur, vel vexet, aut infamia notet. Quicunque verò tale quid fecerit, quod tamen fieri non debet, Injuriator id apud Magistratum ejusdem loci expediat & exequatur. Si autem in his contumax reperiatur, ab eodem Magistratu, juxta qualitatem causæ & negocii mulctetur, atque tamdiu bonus honestusque habeatur, donec causa ipsa, ut suprà dictum est, expedita finitaq; fuerit. Qui verò læsus & injuriatus fuerit, nullo modo ejiciatur aut expellatur, sed in opificio suo ac ministerio persistat: socii item ac ministri pariter cum eo, juxtaq; eum munia sua atque servitia sua obire teneantur, donec & quousq; injuriarum actio causaque, prout æquum est, expediatur. Similiter quid quisque adversus alterum petere agereque prætendat, in rebus ac negociis iis, quæ opificium ipsum non concernant, quisque id quidem coram eo Magistratu, aut oppido, ubi reperti fuerint, aut commorantur, & pro rebus causisque, vel non, concernentibus, coram societatibus, ex honesto more, usu & consuetudine eorundem locorum, uti par æquumq; erit, expediat.

4. Quicunque verò opificum magistrorum filii aut socii, vel ministri talia judicia, sententias, vel transactiones, aut plebiscita recusaverint, nec observare voluerint, ii in Imperio Teutonicæ nationis, in Civitatibus & oppidis deinceps ad opificiū & labores, vel ad ejusmodi donata vel non donata munia exercenda non admittantur, quinimò expellantur & excludantur. Verùm enimverò, si quis hisce gravatus fuerit, ei ablatam seu denegatam nolumus, ad proximum Magistratum provocandi & appellandi, potestatem: quæ omnibus quidem nota esse volumus.

5. Nolumus & hoc, ne pactiones faciant aut transigant servi & ministri cum opificiorum magistris,quem quovis tempore cibum potum ve præbeant: attamen ut magistri herique servos & ministros suos ita pascant, nutriantq;, ne querimonia opus sit, indigeantve. In qua re Magistratus quovis tempore justam æquamque advertentiam adhibeat.

6. Reservatis tamen singulis Magistratibus, suis Regaliis, quæ à nobis, & sacro Romano Imperio acceperunt, & obtinent. Hancque ordinationem juxta cujuslibet ditionis qualitatem & conditionem arctandi, imminuendi & moderandi, sed nullo modo augendi vel ampliandi, potestatem ipsis Magistratibus concedendo vel permittendo.

EPILOGVS.

Quodque omnia & singula suprà dicta puncta & articuli huius nostræ ordinationis, quæ ad provehendam communem Reipublicæ utilitatem, consilio, scientia ac voluntate Electorum, Principum & Statuum, suscepta, instituta & promulgata est, per singulos Status Imperii, cujuscunque dignitatis & conditionis fuerint, sub cautione ac evitatione prædictarum pœnarum ac mulctarum, acriter ac severè observentur ac peragantur. Hæc ipsa est nostra jussio severa atque voluntas, in testimonium nostri sigilli appensione confirmata, ac corroborata.

Data in nostra ac sacri Imperii Civitate Augusta, ultima die Mensis Junii, post nativitatem Christi Domini nostri Salvatoris, Anno Millesimo, quingentesimo & quadragesimo octavo, Nostri verò Imperii Anno vigesimo octavo, Regnorum autem nostrorum, Anno tricesimo tertio.

CAROLVS.

Ad Mandatum Cæsareæ & Catholicæ Majestatis proprium.

Sebastianus Archiepiscopus Moguntinus, per Germaniam Archicancellarius, &c. subscripsit.

Joannes Obernburger subscripsit.

CAROLI V. IMPER. AUG. MANDATUM

Anno Christi 1548.

De revocando & inhibendo Conciliabulo Bononiensi per Paulum III. Papam instituto.

CArolus V. divina favente clemētia, Rō. Imp. Augustus, ac Germaniæ, Hispaniarū, utriusq; Siciliæ, Hierusalē, Hūgariæ, Dalmatiæ, Croatiæ, &c. Rex; Archidux Austriæ; Dux Burgūdiæ, Brabātiæ, &c. Comes

Comes Habspurgi, Flandriæ, Tyrolæ, &c. Notum facimus tenore præsentium, cùm pro ratione muneris nostri, quo Dei Optimi Maximi voluntate fungimur, proq; eo zelo, quem erga sacrosanctam fidem & religionem nostram orthodoxam meritò gerimus, & ipsius religionis summa necessitate ita exigente, cogimur contra nonnullos, qui sese asserunt Legationis munere fungi, una cum aliis Prælatis & personis in conventu Bononiensi, cui titulum *generalis Concilii* prætexunt, jam congregatis, & deinceps eo nomine congregandis, justam atq; legitimam protestationem facere: id verò ob locorum distantiam coram facere non possumus.

2. Ea propter de fide, prudentia, & rerum usu, honorabilium, doctorum, fidelium, nobis dilectorum, a N. Licentiati Vargas, Procuratoris generalis Fisci nostri Regni Castellæ, & Martini de Soria Velasco Burgensis, Jurium Doctoris, Consiliariorum nostrorum, plene confisi, eosdem fecimus, constituimus & deputavimus, ac tenore præsentium, ex certa nostra scientia, & sano accedente consilio, facimus, constituimus & deputamus Procuratores & Mandatarios nostros: simul & in solidum dantes eis plenam facultatem & potestatem, ut simul, vel saltem alter eorum qui interesse poterit, protestationem, nostro ac totius sacri Imperii, Regnorumq; & Dominiorum nostrorum omnium nomine, contra præfatos asseros Legatos, aliosque Prælatos & personas, nomine Concilii Bononiæ tam congregatos quàm congregandos, solenniter cum verbo, tum scripto proponere, & adregistrari petere & obtinere: instrumenta superinde necessaria à Notario, seu Notariis publicis, adhibitis seu adhibendis, requirere, & omnia alia dicere, facere, gerere, & exercere possint & valeant, quæ in hujusmodi actibus requiruntur, & necessaria fuerint, seu quovis modo opportuna: & quæ nos ipsi facere possemus & deberemus, si præmissis personaliter interessemus: & secundum à nobis habent in mandatis, promittentes in verbo nostro Cæsareo & Regio, nos ratum gratumque habituros, quicquid per præfatos Procuratores & Mandatarios, vel alterum eorum, factum, dictum gestumque fuerit in præmissis, nec quovis modo illis contraventuros esse, dolo & fraude penitus remotis: harum testimonio literarum manu nostra subscriptarum, & sigilli nostri appensione munitarum. Datum in civitate nostra Imperiali Augustæ Vindelicorum, die 22. Mensis Augusti, Anno Domini 1548. Imperii nostri 27, & Regnorum nostrorum 37.

a. Francisci de Vargas Licentiati &c.

CAROLVS &c.

Perrenottus

Ad mandatum Cæsareæ & Catholicæ Majestatis proprium.

Obernburg.

Hic debet sequi Protestatio facta Bononiæ, quæ verbotenus tantùm in aliquibus locis à Romana dissidet, sed sensu conveniunt, quam maluimus hoc loco inserere.

Anno Christi 1549.

CAROLI V. IMPER. AUG. PROTESTATIO

Contra Conciliabulum Bononiense à Paulo III. Papa congregatum. Facta Romæ per Illustrem Iacobum Mendozam Legatum Cæsareum, Anno Domini, M.D.XLVIII.

Sanctissime Pater: Cùm Respublica Christiana miserabiliter convulsa esset, religio labefactaretur, mores vehementer corrupti essent, tota ferè Germania ab Ecclesia descivisset; Invictissimus Dominus meus CAROLUS Cæsar, Romanorum Imperator semper Augustus, cujus ego Oratoris & Procuratoris vices gero, primùm à Leone, deinde ab Hadriano, deinde à Clemente, sanctissimæ memoriæ Pontificibus Maximis, postremò à Sanctitate vestra, Beatissime Pater Paule III. sæpe summis & continuis precibus Universale Concilium efflagitavit, & ratione suæ dignitatis, & ut satisfaceret assiduis supplicationibus ordinum Imperii, ut solum eversarum rerum effugium, ad quod semper in duris Ecclesia accedere consuësset; quas quidem ob causas à Sanctitate vestra primum Mantuam, postremò Vincentiam convocatum est generale Concilium; sed harum civitatum neutra satis apta fuit, in qua diversarum & multarum provinciarum homines, libenter simul & commodè convenirent, Germani præsertim, quibus justis & gravibus de causis eò proficisci non licebat.

2. Denium Imperatoris ipsius voluntate, cæteris etiam Christianis Principibus assistentibus, ipsisq; adeò poscentibus Germanis, Sanctitas vestra Tridentum delegit, Germanorum gratia, propter quos id præcipuè Concilium fiebat, quòd illam approbaverant civitatem, quemadmodum Imperatori, úsque in publicis eorum Ratisbonæ habitis Comitiis, in provincia Germaniæ celebrandum concesserat eadem Sanctitas vestra, quòd locus esset aptissimus ob libertatem, securitatem, & opportunitatem. Ita enim positus est, ut tam Italiæ propioquus quàm Germaniæ situs esset, nec à Gallis aut Hispanis longissimè distare videretur. Cujus civitatis Episcopus esset Christophorus Madrucius, vir sanè probus piusq; ac sacri Imperii Princeps, & Sanctitatis vestræ multis omnibus amicus: & quòd omnium rerum, quæ ad victum necessariæ sunt, commoditas non desit, Sanctitas vestra in sua Bulla latius declarat.

3. Triden-

3. Tridenti est, inquam, indictum Concilium generale omnium consensu. Legati, Cardinales missi, primùm Reverendiss. Panutius, Moronus & Polus adfuere, qui vices Pontificis repræsentarent: Oratores Imperatoris, admodùm Illustrissimus & religiosissimus Episcopus Attrebatensis, Illustrissimus vir Dominus de Granvella, & ego Jacobus de Mendoza. Sed nondum visum fuit Sanct. Vestræ, ut appàret ex secunda Bulla Sanct. Vestræ, tempus satis idoneum ad inchoandum Concilium, post aliquot dies iterum à Sanct. Vestra missi Sedis Apostolicæ Legati, Cardinales, Reverendus de Monte, Reverendus Sanctæ Crucis, & iterum Reverendus Polus: rursum Oratores, Ego Jacobus Mendoza, & Illustris vir Franciscus Toledo absens: accesserunt nonnulli aliorum Principum itidem Oratores, nonnulli erant in itinere, multarum nationum Episcopi etiam ab ultimis terris convenere magnis impensis: magno labore inchoatum est, & petitum ab omnibus Christianis Concilium, & causa religionis & reformationis morum in eo tractari cœpta.

4. Eodem quoq; tempore bellum adversus hostes & S. Imperii violatores Imperator gerebat, in quo suscipiendo potissimùm tuendæ & amplificandæ religionis, idq; interveniente Sanct. Vestra, ratio habita est, ita ut quos ratione flectere non poteramus, armis cogeremus. Cùm res essent in hoc statu, cœpto (ut dixi) religionis negotio, causa morum (quæ totis viribus & consilio indigebat, ad quā legitimè & absolutè prorsus peragēdam Sacra Majestas & Germaniæ Ordines à retrò Pontificibus & Sanctit. Vestra jam anteà remedium tam crebrò flagitaverat) sed frigidè nimis & vix tentata. Deinde virtute Imperatoris pacata Germania, in qua recuperanda Sanct. Vestræ & sacrosancto Concilio munus incumbebat, maxima spe & certitudine eorum adventus, tum etiam, qui hucusq; Concilium recusaverāt, & eorū qui in tam necessario religionis negotio adhuc occupati, Imperatori adjutores erāt.

5. Ecce Reverendissimi asserti Legati tumultuosè, præter omnium expectationem, Sanctitate Vestra (quod ipsi dicunt) inscia & inconsulta, levissima sane causa procurata & conficta de tralatione Concilii retulerunt ad Patres, nullo consultandi, sed neque cogitandi spatio dato, ita ut pridie proposuerint, postridie decreverint, perendie discesserint cum multis Patribus, atq; iis quidem tum temporis vel unius ferè Italicæ nationis, vel ante adeptum Episcopatus nomen in Italia degentibus.

6. Huic consilio, Sanctissime Pater, plures Episcopi, magnæ fidei & autoritatis viri, quibus religionis & morum causa cordi erat, tanquam callido nimis & immaturo, Christianæq; Reip. periculoso, contravenēre, planeq; & publicè, inspirante eis Spiritu sancto, cujus sanè causa inprimis agi debebat, tū tralationem propositā, tum Legatorum assertorum & Patrum, qui eos secuti sunt, injustam esse tralationē Concilii, velleq; se manere Tridēti, libero & legitimo Cōcilii loco, publicè protestati sunt.

7. Inter hæc Imperator, dū Episcoporū congregatio Bononiæ manet, hoste ad Albim devicto, Saxonia provincia superata, duobus belli Ducibus, altero pugna, altero deditione captis, pacata prorsus Germania, arduū & periculosissimū bellū solus cōfecit: nec destitit sæpiùs San. Vest. per Nuncios, per Legatos Sedis Apostolicæ, per Illustriss. virum Joannē Vegam, per me & Majestatis suæ apud S. V. Oratores, & ante & post cōfectū bellū, magnis & continuis precibus solicitare, juberet Patres, qui Bononiæ perstāt, ad Cōciliū Trident. redire, eandēq; ipsam admonere, prævideat, quot scādala, dissidia, pericula, impēdeant Christianæ religioni si jam cœptū Cōciliū Tridenti nō cōtinuetur & absolvatur.

8. Comitia interim Augustæ Germanis indixit, quæ quidem adhuc celebrantur. In his libero, spontaneo, generali totius Germaniæ Ordinum & Statuum, præterea omnium Civitatum consensu, petente Imperatore, decretum est, Germanos omnes ad Concilium Tridenti convocatum venturos, ut ea, super quibus indictum fuit, tractentur, & sacrosancta Concilii autoritate decidantur: Ipsam sacrosanctam Tridentinam Synodum se suscepturos, idq; prorsus & absque ulla conditione se præstituros, Imperatori sunt polliciti.

9. Legavit Imperator Oratorem ad Sanctitatem Vestram, Illustrissimum & Reverendissimū Christophorum Madrucium, Cardinalem & Principem Tridentinum, quò S. Majestatis & Serenissimi Romāni Regis Ordinumque S. Imperii nomine Sanctitas Vestra pium hoc & sanctum Germaniæ Concilium indiceret, supplicaret, juberet Patres, qui Bononiæ agunt, ad Concilium Tridenti inchoatum reverti: hortaretur & admoneret, ut honestissimam & necessariam occasionem, tot laboribus & periculis tam diu quæsitam, nunc demum partam, susciperet & amplecteretur, in qua & Patres cum dignitate Tridentum redire, & religionis causa generali Christianorum consensu, ipsorumq; Germanorum, quorum potissimùm gratia ipsa sacrosancta Synodus Tridenti convocata fuerat, tractari & confici, & sacrosanctæ Sedis Apostolicæ autoritas magna cum Pontificii nominis Majestate, & ipsius Sanctitatis Vestræ immortali gloria augeri posset: idq; non privatim solum, sed publicè faceret in Reverendissimorum Cardinalium consessu.

10. Præterea jussit me, qui Senas ad componendas illius Reipub. res veneram, idem negotium præstare. Quod si Sanctitas Vestra dilationem aut excusationem aliquam interponeret, neq; præsentem occasionem suscipere hujusce rei, ut tam justæ petitionis, promtissimiq; erga Christianam religionem Majestatis suæ animi, tam publicè quàm privatim vos ipsos Reverendissimos Cardinales, & omnes omnium Principum Oratores, qui Romæ agunt, testes vocarem, præcepit.

11. Præterea jussit Procuratores & Consiliarios suos, qui Bononiæ expectabant de ea re responsum, & à Patribus ibi congregatis, & à Sanctitate Vestra, si unquam vel ipsi Patres vel Sanctitas Vestra id recusassent, vel dilationem aliquam interposuissent in generali Patrū cœtu, nomine Majestatis suæ protestari, iniquam fuisse tralationem, & omnia inde facta & secuta ab ipsis Patribus affectata, & nulla esse atq; futura fore. Factum est, beatissime Pater, post requisitiones privatas etiam publicè primū à

Reverendissimo Tridentino die nona Decembris: deinde à me die 14. ejusdem mensis, hora antemeridiana, in hoc Reverendissimorum Patrum consessu cum debita humilitate instantissimè rogando, idq; per viscera, & per sanguinem Domini nostri Jesu Christi: tempus tamen Sanctitas Vestra interposuit ad consulendos super responso Patres, qui Bononiæ sunt; qui quidem non dissimile secessioni sive (ut ipsi dicunt) translationi consilium dedere vanum, subdolum & captiosum, in gravissimum religionis & universalis Ecclesiæ dissidium, scandalum & detrimentum.

12. Sanctitas autem Vestra id consilium approbasse, illorumq; sententiam suscepisse quodammodo visa est, illegitimam secessionem Tridentinam, periculosissimam sane & perniciosam Reipub. Christianæ, *translationis* vocabulo, congregationemq; seu illegitimum Conventum Bononiensem, *generalis Concilij* nomine appellans: tantúq; ei congregationi autoritatis in suis ad Reverendiss. Cardinalem de Monte, Episcopum Prænestinum, & ad vos qui adestis literis, & suo ad Imperatorem responso tribuere videtur, quantum Episcopi prænominati autoritate propria sibi ipsis arrogare ausi sunt.

13. Præterea responsum ad Cæsarem dat dilatorium & illegitimū, præsenti occasioni & negotio impertinens, ineptum & incōveniens. Quid enim magis alienum, quàm in gravissima causa, in negotio religionis & Spiritus sancti, & causæ cognitionem antevertere, & sententiam ferre, & se judicē constituere, antequam judicium sibi deferatur: & his qui ægrotabant, & sanandi erant, qui hucusque remedium detrectare videbantur, qui nunc religionem, qui morum reformationem, qui unioné publicarum dissensionum petunt à Sanctitate Vestra, (Concilium enim petunt Tridenti, ubi cœptum fuerat, continuari & absolvi, quod omnium bonorum causam futurum certissimé credunt) præsentissimam medicinam tergiversationibus & ambagibus producere & denegare.

14. Et cùm probationem causarum translationis à perspicuis & religiosissimis & probatissimis testibus sumi, conveniens sit, in hac ipsa testibus parum inter se convenientibus, nullius autoritatis de plebe hominibus fidem adhibere: Imperatoris autem & Regis Romani, & Principum Statuumq; Germaniæ, qui in publicis Comitiis congregati sunt, qui & per Sanctæ Sedis Apostolicæ Cardinalem atque eundem Sacri Imperii Principem, Sanctitatem Vestram certiorem faciunt, de hoc tam sancto, tam pio Germanorum proposito atque decreto fidem in dubium vertere, quod ex ipsorum & Sanctitatis Vestræ responso, cùm publicè tum privatim dato, intelligi potest.

15. Multa alia à me prætermittuntur, Sanctissime Pater, quæ tempore & loco, si opus fuerit, in hac causa dicentur. Quid præterea desiderabamus à Germanis, quid ab eis petebamus, toties à Cęsare repetitis itineribus, tot impēsis, tot laboribus, maximo & ancipiti suscepto bello, atq; cōfecto? Perdet omnes labores hos S.V. pro religione susceptos: perdet optimam & præstantē sanandæ restituendæq; religionis occasionem, & perdet religionis causam, admonitus & requisitus. Id verò certissimū Conciliū universale, ob causas gravissimas & maximè necessarias Tridenti congregatū, Vest. S. indictione, flagitante Imperatore, Principibus Christianis assentientibus, petentibus Germanis, convenientibus Episcopis, jam cœptū, nisi summa urgentiq; necessitate, præcedentibus tractatibus, & diligentissima discussione, servato juris ordine, consensu omniū Patrū, aliò mutari, neq; legitimè posse nec licere.

16. Sæpe enim tralationes callido & præcipiti consilio sine causa factæ, in causa esse solent, ut magno religionis periculo, magnis in Repub. Christiana turbis & dissensionib⁹, interdū populi Christiani perniciosa divisione Concilia dissolvantur. Causa autem tam subitæ translationis nulla fuit, sed arrepta, quæ se primùm obtulit. Occasionem vos Reverendissimi asserti Legati, ut à me dictum est, & reliqui Patres, fecistis, id quod jam pridem meditati fueratis. Febres enim nescio quas & aëris vitium causati, affectatum & procuratum quorundam medicorum, sed præcipuè ancillarum & coquorū, vilissimorum hominum, testimonium recitantes, Tridento præcipites discesserunt. nempe & tunc & deinceps apertissimè patuit, nullam extitisse vanæ formidinis causam.

17. Præterea ut ulla fuerit ratio discedendi, Vestram Sanct. in hac prætensa causa consuluissent, cùm tam parvi temporis mora nihil periculi esset allatura. Neque enim tam repentina res erat, quod exitus morbi, quem causati fuerant, comprobavit. Inconsulta autem Sanctit. Vestra, discessisse illos Episcopos, fassi estis, & Sanctitas Vestra postmodùm affirmavit. Cui quidem Sanctitatis Vest. testimonio multum certè fidei & autoritatis detrahunt vestræ ad Reverendissimum de Monte literæ, & responsiones ad Cæsarem datæ.

18. Imperatore quoque consulto & assentiente, id facere debuissent, cui curæ sunt & tutelæ omnia universalia Concilia, atq; id ex munere officii Augustalis: cujus quanta sit in Conciliis autoritas, manifestum est. Verùm tanta fuit Legatorum assertorum festinatio & simulatio, ut nec ipsi voluerint consulere, nec eos qui dicebant, Sanctitatem Vestram & Imperatorem priùs per Sanctam Synodum certiores fieri oportere, audiendos putarint. Cumq; Imperator ipse pro tuenda & amplificanda religione, pro Ecclesia, pro Concilio laboraret, ipsi vano & inani timore simulato, Imperatore inconsulto, abscesserunt. Atqui sępe aliàs Imperator per Oratores suos cùm ipsos assertos Legatos, tum Sanctitatem Vestram admonuerat, se neque tralationi Concilii, sed neque suspensioni aut vacationi tacitè vel expresśè assentiri posse.

19. Præterea juris ordinem contempserant, & eam causæ cognitioné, quæ in Synodalibus tralationibus Sanctorum Patrum sanctionibus instituta est. Rem enim ferè omnium gravissimam properè sanè & leviter confecerunt. Debuerant certè justas multorum gravissimorum Patrum, qui illis haudquaquam assentari docti, rei ex recta conscientia consulebant, contradictiones libenter audire, eorumque sententias ac rationes animadvertere atque examinare, ac non ipsis neglectis, vixque auditis,

auditis, rem pro libitu definire: quorum quidem sententiæ, quòd graviores & firmiores erant, sanioresq; Reipublicæ, debuissent jure præferri: potuissentq; multarum nationum Patres, etsi multitudine aliis impares, tralationem merè voluntariã, eandemq; Reip. Christianæ perniciosam, impedire. Quã si fieri oportebat, fuerant sacrorũ Conciliorũ decreta servãda, ne discederetur à terminis ejus regionis, eligẽdus erat in Germania locus propinquior & opportunior: atq; ob id maximè fieri oportebat, ut de quorũ causa præcipuè agebatur, Germani tutò possent ad Conciliũ venire: ꝙ proculdubio fecissent, omnibus nõ veniendi subterfugiis, impedimentis & difficultatibus sublatis, ut exitus ipse cõprobavit.

20. Illud verò nulla ratione defendi potest, quòd Bononiam in medio Italiæ collocatã, subditam imperio Ecclesiæ, delegerint: quò nemini dubium est non adituros Germanos. Locum itaq; delegerunt, quem possent omnes meritò multis de causis, quę nunc à me prætermittuntur, recusare, non ut Concilium prosequantur, sed ut summo exitio Christianorum decoloratione & deformatione status Reip. Christianæ Cõcilium præproperè & ex abrupto dissolvant, aut ex animi eorũ sententia conficiant. Ac cùm sit Conciliorum officium dissidia tollere, religionem sustentare, mores emendare, hic recessus, quem ipsi translationem vocant, turbabit Concilium, perdet omnia.

21. Verùm cùm piissimus Imperator, Sanctissime & Summe Põtifex, ut verus & legitimus Romanus Imperator, Ecclesiam omnium matrem augere ac defendere teneatur (quod semper ab initio Regnorum suorum & Imperii fecit) cumq; ab antiquissimis retrò tẽporibus Imperatoris muneris fuerit, universalia Concilia protegere, & eò usq; integra & salva præstare, quoad negotia, quorum gratia congregantur, debito loco & ordine absoluta sint: cumq; Germaniæ dissidia componere, eamq; provinciam, partẽ Imperii potissimã, magnumq; Ecclesiæ membrũ, pacare, & ad veram Christianamque religionẽ reducere cõstituerit: cumq; ad eundẽ etiam Hispaniarũ, aliorumq; regnorũ & statuum suorum, quorũ Rex verus ac Dominus est, auxilio Sanctitatis vestræ & Sacrosancti Concilii, corrigendorũ, & ad veram Christianã vitam reducendorũ, cura pertineat: quę ita demùm vana non erit, si Sanctitas Vestra Concilium Tridenti indictum, Tridenti cœptum, Tridenti continuaverit, & absolverit.

22. Animadvertens, inquam, Imperator, hunc recessum, seu (ut ipsi dicũt) tralationem, sine ordine legitimo factam, neq; lege, nec ratione, neque causa, neque consilio inniti, omnem sancti jussiq; propositi sui rationem perturbare: præterea totam Germaniam, ad quam hæc potissimùm causa spectat, Concilium postulare Tridenti, polliceri se Concilio Tridenti affuturam, Sanctam Tridentinam Synodum suscepturam; Sanctitatem Vestram, quam semel atq; iterum obtestatus est, nunc quoq; ut bonus obediensq; Sanctitatis Vestræ & Ecclesiæ filius, maximè cõtestatur, debita humilitate & Christiana monitione, per viscera Domini nostri Jesu Christi, ne magno labore tamdiu quæsitam componendæ restaurandæq; religionis occasionem prætermittat.

23. Ovibus à Deo Opt. Max. sibi commissis auxilium feratis, jubeat suos assertos Legatos, cum reliquis Episcopis, qui recesserunt, sine mora Tridentum reverti, qui locus visus est Sanctitatis Vestræ approbatione tutus & liber, ipsiusq; Invictissimi & pientissimi Imperatoris fide tutior atque liberior, cujus muneris est, Concilia protegere atque tueri: ibique, ut decet ac necessarium est, sacrosanctum Concilium autoritate Imperatoris, efflagitatione & assensu Principum, Tridenti inchoatum, diuque habitum prosequatur: quod nullo pacto recusare possunt, & sanè id jam anteà polliciti sunt, si unque Germani ad Concilium accessissent, se, quàm primùm illa falsi morbi suspicio refrixisset, esse redituros, atque adeò Sanctitas Vestra idipsum Cæsari per Nuncios sæpe & Legatos promisit.

24. Anno jam ferè elapso, cessante morbo (si quis fuit) re tranquilla & pacata, ablata ratione timoris, postulantibus Principibus & Statibus Germaniæ, iisq; deniq; pollicentibus, se liberè & absque ulla conditione aut prætextu Synodum sanctam Tridentinã suscepturos, cur non revertuntur, & intermissum continuant opus, ut cœperant, ut continuare oportebat? Hoc si Sanctitas Vestra fuerit executa, & nunc assertos Legatos Tridentum redire sua autoritate & imperio coëgerit, neque dilationem aut difficultatem ullam interposuerit, rem populo Christiano valde necessariam, & divinæ majestati gratissimam faciet.

25. Sin autem tam justæ petitioni tempore & occasione necessaria, quæ quidem nunc se ultrò præsens offert, assentiri noluerit (quod abhorrendum sanè est ab eo, qui prorsus totius Reip. Christianæ curam gerit, atque adeò ipsius Domini nostri Jesu Christi vices repræsentat) Ego Jacobus Hurtadus Mendoza, nomine pientissimi & invictissimi Domini mei CAROLI Cæsaris, Romanorum Imperatoris, ex illius speciali mandato, ac nomine totius Sacri Imperii, Regnorum & Dominiorum suorũ, multiplicatas privatim & publicè Evangelicas requisitiones, monitiones, denunciationes, idq; nõ solùm (ut superiùs dictum est à me) semel atq; iterum, sed etiam plures in hoc amplissimo & religiosissimo Cardinalium consessu, die Mercurii, hora antemeridiana, 14. Decembr. & in hoc eodem loco rursus, die Martis, hora pomeridiana, 27. ejusdem Decemb. præsentibus reverendissimis Patribus & Principum Oratoribus, aliam Protestationem die Lunæ, 16. Mensis Januarii, hora meridiana, à Procuratoribus & Consiliariis Imperatoriæ Majestatis prolatis, in generali cœtu cõvenientibus, Bononiæ habitam: tandem novissimè protestor, dictam tralationem seu recessionem fuisse & esse illegitimam, & nullam: atq; omnia inde acta, atque secuta, & quæ posthac quomodocunq; de re qualibet agẽtur atq; sequentur, affectata fuisse, & futuras rixas & contentiones in Ecclesia Dei inducere atque nutrire, ac deinde nullius momenti, nullius effectus, magnam cladem & exitum populo Christiano minari, fidẽ Catholicam & sacrosanctam religionẽ in periculum adducere, universalem Ecclesiã Dei scãdalizare, decolorare, deformare, ejusq; statum & majestatẽ pervertere, ac proinde nullius momẽti, nullius effe-

 ctus,

3. Similiter & hos Electores ac Principes ceu nobiscum intercessores & compositores huius amicè transigendarũ rerũ causa à literis nostris evocavimus & accersivimus, talib' divisionibus etiã gravaminibus, litibus atq; discordiis, quibus fieri potest, viis, modisq; obviaturi, ac denique finem imposituri.

4. Proinde nos, & infrà memorati Principes, Elector Saxoniæ, &c. huc ad dictam diem cum cæterorum Electorum & Princip ũ Legatis pervenimus, videlicet, Archiepiscopi Moguntinensis nomine Daniel Brendel ab Honburck, majoris ædis Canonicus Mogũtiæ, Christophorus Matthias Jurium Licentiatus Cancellarius, & Petrus Echterus. Archiepiscopi autem Coloniensis nomine Henricus Salispurgensis, & Franciscus Burghardus, ambo doctores. Archiepiscopi Trevirensis nomine, Joannes de Petra, Primas inter Archidiaconos Trevericos: Philippus Baro in Winnenberg & Beilstein, ditionis Trevericæ, aulæq; Magister, & Felix Hornung Doctor, Cancellarius. Palatini verò Friderici nomine, Ludovicus Comes à Stolberg, Konigstein, & Rurhschefort. Joannes à Dinheim, præfectus in Creucenach, Melchior Drechsel Doctor, & Joan. Koting. Joachimi Marchionis nomine, Adam Trotte Mariſchalcus, Christophorus Stratius, Timotheus Jung, & Lampertus Distelmeyer, Doctores. Item reverendi & generosi, Ernestus Archiepiscopus Salispurgensis, &c. Mauritius Echstetensis, & Wolffgangus Pataviensis Episcopi, Albertus quoq; Palatinus Rheni, Dux superioris & inferioris Bavariæ, in persona. Item Episcopi Herbipolensis nomine Henricus Comes à Castel Canonicus, & Hans Zobel. Joannis Marchionis Brandenburgẽsis nomine Adrianus Albinus Doctor, Cancellarius, Andreas Zoch Doctor, & Bartholus à Mandelslo. Henrici junioris Ducis Braunsvigensis nomine, Vitus Grummer. Wilhelmi Ducis Juliacensis nomine, Wilhelmus Ketler. Wilhelmus à Hevvenhuf, appellatus Ley. Magister curiæ Theodoricus à Schepsted, & Carolus Horstus, Doctores. Philippi Pomeraniæ nomine, Jacobus Zitzevvitz, Doctor & Cancellarius. Et Christophori Ducis Wittembergensis nomine Johannes Theodoricus à Plenningen, superior Advocatus in Stutgarten, Ludovicus à Fravvenberg, Advocatus superior in Lauffen. Joannes Henricus Hecklin, & Caspar Behem, ambo Doctores hic coram nobis comparentes. Quibus cum vocatis transactoribus rem cœpimus tractandam, ac inino dicti Electoris Saxonici, suorumq; conjunctorum postulata & gravamina duobus specialibus scriptis complexa accepimus, eaq; summa diligentia, fideq; perpendentes, quo ad amicè componi, & ingruentis belli discrimina, pace, tranquillitate, & concordia firmata, in Sacro Teutonicæ nationis Imperio averti possent. Atque sic tandem post multam longamq; tum scripto tum verbo rerum tractationem agitatam, sequentia media, punctaq; ad Cæsareæ Majestatis beneplacitum, ac Electoris Saxonici, suorumq; confœderatorum assensum ac ratificationem relata sunt, deq; iisdem unanimiter tandem in hunc qui sequitur modum conventum est atque conclusum.

CAP. I.

Cessio armatæ militiæ, & Philippi Hessorum Landtgravii λύτρωσις seu liberatio.

PRIMUM Elector Saxonicus, suiq; belli consortes Principes ac Status hanc compositionem amplectentes à cœptis sumptisq; armis prorsus desistent: suosque paratos & conscriptos milites ad undecimum duodecimumve diem Augusti mensis proximum undiquaq; dimittant, dissipent, atq; discurrere, vel nobis Regi Ferdinando ad petitionem stipemq; nostram adjungi vel admoveri sinant: deniq; omnibus modis operam, in quãtum fieri potest, ne quid injuriæ damnive dolo malo Cæsareæ Majestati, nobis, aut cæteris Sacri Imperii Electoribus, Principibus, Statibus, & civitatibus illorũ discursu, fusioneq; inferatur, quin ita potius dispersi Cæsareæ Majestati, Sacroq; Imperio obsequẽtes se gerant permaneantq;, remissis illorum Statuum, civitatum, aliorumq; juramentis, quos hactenus oppugnarunt & obsiderunt, aut sibi aliqua adhæsione & confœderatione subdiderunt, idque vigore transcripti jam hoc in loco patentium literarum exemplaris remissionem illam cõtestantium, quemadmodum & earundem, & hujus edicti virtute à suis juramentis protinus liberantur & absolvuntur.

2. Interea quoque temporis Philippus Hessorum Landtgravius sancitam Halæ in Saxonia capitulationem (exceptis jam antea resolutis articulis, puncto de Cassella loquente) ratam de novo habere, ac irrefragabiliter observare debet, adeoque detentionem suam & custodiã handquaquam vindicare, quin imò Cæsareæ Majestati, Sacroq; Imperio sese Principem per dies vitæ suæ obsequentem exhibere, & ad omnia ista Cæsareæ Majestati formula decenti hoc loci præscripta sufficienter astringere, efficereq; tandem, ut idem à filiis, ditioneq; sua nova literarum obligatione præstituta servetur ac teneatur. Capitulatio Domini Landtgravii.

3. Simili modo uterque Electorum Saxonicus & Brandenburgensis, Dux item Wolffgangus Palatinus, &c. obligationes quisque suas jam pridem factas modò renovent, easque scriptas cautiones ad sextum Augusti diem Illustrissimæ Principi Dominæ Mariæ Hungariæ & Bohemiæ Reginæ, viduæ, dilectæ sorori nostræ, ejusve præsidenti apud Mechliniam tradantur.

4. Econtrà memoratus Landtgravius custodia sua penitus liberetur, & ad dictũ Augusti diem undecimum vel duodecimum Rheinfelsium tutò certoq; extra periculum sistetur liber. Jam & ipsa copias suas Cæsarea Majestas diversis in locis in hos Status conscriptas, hanc cõpositionem acceptantes haudquaquam producat, aut etiam fundendi seu dimittendi mora moleve ulla gravetur. Rheinfelsium arx sancti Goarini.

5. Cœptam quoque Cassellæ munitionem Imperatoria Majestas Landtgravio clementer perficere concedet.

6. Similiter Nassoviensium durante custodia promulgatarum sentẽtiarum executio differatur

ac suspendatur, donec liberato Landtgravio amica inter partes tractatio institui agiq; possit. Casu autem quò minus ea amicabilis progrederetur tractatio, Landtgravio tamē quo ad æquum est, testimonia, literarum documenta, aliaq; necessaria, quæ Advocatorum hucusque defectu, duranteve custodia profetti nequibant de cætero exhibeantur ac producantur. Et ita tunc quidem Electores hi, quos causa hæc non contingit, ipsimet, seu consiliarii eorum, atque adhuc alii sex minimè partiales Imperii Principes, ex quibus ambæ partes quindenos Cæsareæ Majestati intra mensem, posteaquā Landtgra-
Revisio actorum. vius fuerit liberatus, nominatim indicent atque proponant. Ex quibus ambarum partium nuncupatis Majestas Cæsarea tres Principes deligat, (inter autem sex illos ad minus tres sint seculares) in persona propria, aut etiam ad idem deputati consiliarii, tanquam Cæsareani Commissarii, gravamina illa & exceptiones, contra prædictas latas sententias & executionem debito modo, ac ut decet, recognoscant atque revideant, ecquid acta tempore custodiæ Landtgravii exhibita rursus assumenda, Sententiæ quoque latæ ac Processus super ejusmodi propositis & adhuc dum proponendis gravaminibus, exceptionibusq; differendi ac suspendendi sint necne, cognoscant, & quid Juris sit, promulgeant. Atque hæc quidem amica tractatio & decisio ad summum intra biennium post conclusionem & datum compositionis seu transactionis hujus certò expediatur ac exequatur.

7. Cæteris verò punctis & articulis omnibus inter memoratos Electorem Principem Saxoniæ, & Wilhelmum Lantgravium Hessiæ propositis tamdiu, quousque reliqua communiter proposita gravamina expediantur, dilatis atque suspensis.

8. Administrator item ordinis Teutonici, atque Dux Henricus Brunsvigensis, aliiq; Lantgravium præteriti Schmalkaldensis belli causa impetentes, aut portò impetiti, cessent quoque & quiescant, donec prædicta gravamina resolvantur.

9. Etiam nova superius memorata gravamina, quæ durante Lantgravii custodia, in Judicio Im-
Revisio. periali, aliasve adversus eū præsumpta fuere, simul cum eorum exceptionibus, ab Electoribus & Principibus harum controversiarum intercessoribus proximo Comitio, uti decet, recognoscantur revide-
Suspensio processus. anturque, ac idem Lantgravius prout necesse est, audiatur: In iisdem quoque quod æquum & justum est decernatur, neque interea tamen in Cameræ Imperialis Judicio procedatur.

Cap. II.

Religionem, pacem, & justitiam concernentia.

VERUM atqui alios sequentes articulos quod concernit, ab Electore Saxoniæ, suisq; conjunctis in hac pacificatione propositis, & quidem primò de Religione, de pace, & justitia, Majestas Cæsarea sponsionem gratiosam nuper ad oppidum Linsium factam, extunc dato responso fi-
Comitia. Colloquia. deliter præstabit, & ut intra dimidii anni spaciū Comitia habeantur, in quibus dein qua via, quibusq; modis, nimirum seu Generali seu Nationali Concilio, aut Colloquio, vel communi etiam Imperii conventu Religionis discordiæ commodè atque compendio sopiantur, hæq; ad unionem Christianam redigantur, atque ejusmodi conciliatio Religionis ab omnibus Sacri Imperii Statibus, mediante Majestatis suæ ordinaria ope præsidioq; pertractetur.

2. Initio autem Comitiorum ad præparationem cōcordiæ delectus placidarum prudentumq; personarum constituatur, utriusque Religionis æquali numero cum Mandato deliberandi, quibus modis ejusmodi conciliatio atque concordia institui commodè posset, absque Electorum Principum præjudicio tamen hujus delectus ergò.

3. Et quidem interea temporis nec Cæsarea Majestas, neque nos, ac Electores, Principes, & S. Imperii Status quempiam ex Augustanæ confessionis Statibus, propter religionem, vi factove, aut aliàs contra ejus cōscientiam ac voluntatem cogere, aut ea de causa vi bellove petere, vel invadere, vel oppugnare aliquē, cive damnū aliquod inferre sive per mandata, sive alio quovis modo ipsum grava-
Religionis ergò trāquillitas esto. re vel etiā contemnere, feremus, sed suæ Religioni fideiq; quietè & pacificè stare, cadereq; sinentes.

4. Ob hoc quoq; bellū Status omnes Augustanæ confessionis cæteros Sacri Imperii Status antiquæ religionis Ecclesiasticos & seculares similiter Religionis suæ, Ceremoniarum, constitutionum, rerum immobilium & mobilium, ditionum, subditorum, redituum, censuum, superioritatum, & Jurisdictionum causa non gravent, sed pacificè tranquilleq; illis uti fruiq; sinant, nec vi factove, seu aliàs malignè contra eos quicquam præsumant: Verùm enimvero juxta nostras & Sacri Imperii ordinatio-
Pacificatio publica renovata. nes, constitutiones, edicta, decreta, Recessus factæ pacis, singuli erga singulos ordinario jure justitiaq; contenti sint, sub proximè renovatæ pacificationis pœna.

5. Quicquid verò in Comitiis illis a communibus Statibus unà cū Cæsareæ Majestatis ordinario præsidio concluderetur ac statuetur, in posterum quidem & rectè & firmiter servetur, neque in contrarium, aliave via diversum agant.

6. Omne autem quod dictis induciis adversatur, adversarive censetur, in nihilo deroget illis, aut quicquam imminuet, idq; à Cæsarea Majestate, nobis item, & Electoribus Principibus, ac Statib9 respectivè, sufficienter, in quantum fuerit necesse, vigore hujus compositionis seu transactionis cautū, confirmatumq; sit: Prætor quoque Cameræ Judicii & Consessores de iisdem induciis certificentur, mediisq; eorum juramentis, eisdem pareant & obsequantur: Implorantibus etiam partibus non at-
Formula jurisiurādi Deū & sancta Evāgelia. tento eo, cujusnam sint religionis, necessarias & legitimas ferant suppetias: formulam quoque cumprimis jurisiurandi *Deum & sanctos*, aut *Deum & sancta Evangelia*, confessoribus, aliisque personis & Partibus deinceps liberam permittendo.

7. In

7. In suffragiis quoq; dandis rogandisq; æqualitas servetur, æquum jus partibus, nec insquum reddendo & conservando: Similiter & in præsentandis Assessoribus, alisq; pacis & justitiæ articulis hac tractatione placuit, si quod operæprecium ac deliberatione dignum in dicasterii Cameræ constitutione apparuerit, quandoquidem eadem constitutio communi Statuum assensu, Comitioque Imperii sancita est, non etiam nisi per Cæsaream Majestatem, Statusq; communes rebus ita ferentibus ordinaria via, utpote visitationibus, alisq; mediis mutari tolliq; posse. In qua re nos, Electorum Legati, comparentes Principes, & absentium nuncii recipimus nos, ac consentimus omnem diligentiam, operamq; præstituros, ne qua partium, in Religionis negocio suffragiorum, imparitate sibi præ cæteris metuat, partialitate remota: Augustanæ quoq; Confessionis consortes à Cæsareo Cameræ judicio nō excludantur, aliaq; gravamina, si quæ comperiantur, ex æquitate removeantur: & hæc quidem omnia proximis Comitiis explicentur.

8. Cæterùm & hoc nos unà Electorum Legatis, comparentibus Principibus & absentiū nunciis apud Cæsaream Majestatem, amanter, reverenterque cum reverentia petivimus, uti ejus Majestas puncta illa plus necessaria, inter quæ & articuli præsentationis, & ne Augustanæ cōfessionis conjuncti à judicio Cameræ, ut suprà dictum est, excludantur, continentur: ex plenitudine Majestatis suæ Cæsareæ ad provehendam, retinendamq; pacem & concordiam in Imperio, quantocyus fieri posset, resolvere dignaretur.

Cap. III.

Germanicæ nationis libertatem contingentia.

QUOD ad gravamina, quæ Germanicæ nationis libertati contraria irrepsisse, ne dicam irruisse, videntur, inter Electoris Saxonici articulos alio quoq; scripto comprehensa attinet: Volebamus quidem unà cum Electoribus, Legatis, Principibus præsentibus, & absentium nunciis prompti paratique ac minimè gravati, illos ipsos, appendicesque suos singulatim protinus & specificè pro amicabili compositione tractanda suscepisse, nisi intellexissemus à Cæsareæ Majestatis ad hanc tractationē lectis destinatisq; consiliariis, ipsius Majestatem talium gravaminū hactenus bona ex parte inscium esse atq; ignarū, quamobrem de iis mandata dare consiliariis nequivisse: Adhæc, ea ipsa gravamina tanta, tamq; varia esse & prolixa, econtrà verò tempus hoc perexiguum indictæ diei, ut ipsi Electori quoq; Saxonico, suisq; conjunctis, donec hæ res omnes, quemadmodū necessitas postulat, explicentur, copias suas alendo, immodicos sumptus atq; impendia non solùm pariet, verumetiam superioritatibus hinc inde, miserisq; subditis gravissimo maximoq; damno sit futura. Imperii gravamina Cæsarem latent.

2. Proinde hujuscemodi gravaminum resolutionem ad proxima Comitia, aliumve Imperii conventum hac vice rejicientes, spe bona ex Linsica consensione per Cæsareæ Majestatis consiliarios præbita suffulti, consilium inituram esse, quo sacri Imperii & Statuum publicis & privatis causis consuletur, cùm jam in eo tota Majestas sua elaboret, ut & apud suā Majest. Germanicus Senatus constituatur, & Germanicæ res causæq; per Germanos tractentur ac disponantur, ita, ut omnibus placeat, omnibusq; fiat satis. Quādoquidem Germanicæ nationi ceu dilectæ suæ patriæ tam benè velit, ut haud quidem diminutam eam aut debilitatam, verùm multò magis quantum fieri potest auctam, amplificatam atq; conservatam cupiat, quæ quidem hoc tempore pollicitatio undiquaque cum gratiarum actione accepta est.

3. Ne autem Elector Saxonicus, suiq; adjuncti metuant hanc tractationem sponsam neglectū iri, aut posthaberi, sine debito non decisam, debemus nos filiusq; noster dilectus, Maximilianus Rex, Electores quoq; Principes, & Status sacri Imperii in manus sumere proposita gravamina, atque Cæsareæ Majestati ea offerre, eoque eniti atq; conari promovendo, ut quoad æquitatis fundamento insistant, visa quoque ut decet, Aurea Bulla, ac aliis sacri Imperii ordinationibus, constitutionibus, veteribusq; laudatis Germanicæ nationis consuetudinibus omnia probè resolvantur ac perficiantur. Aurea Bulla. Reliqua verò ad Cæsaream Majestatem non propriè spectantia gravamina, sed à quibusdam sacri Imperii Statibus & membris privatim allata sunt, aut quæ ipsi inter sese Status disceptant, de forma fortè ac modo communis consultationis tractationisve, aut aliam ob rem quampiam controversam, æqua & illa ut suprà ponitur, Cæsareæ Majestatis tanquam Capitis eorum consilio præsidioque proximi Comitii initio proponi vult atq; absolvi, gratiosa nimirum hac piaq; Majestatis suæ pollicitatione, ut quæ ad ipsius Majestatem in specie proprieque faciunt, in iis sic se tam gratioso bonoque animo ac voluntate gesturum esse, ut communes perspiciant Status, summa ejus Majestatem cupiditate controversias omnes ut decet, velle atque expetere compositas, & Rempub. privato emolumento longè prælatam fore, cæteraque omnia ita suscipi, instituique, ut omnibus Statibus ex æquo & bono quàm plenissimè fiat satis.

4. Porrò ad articulum Regis Franciæ Oratorum veniendo, media quædam ac puncta pacis publicæ cōstituendæ, aliorumq; negociorum quorundam prætendentium: ita se habet, ut cùm, quæ publicæ sunt pacis in Germanica natione, solùmodò Imperatoriam Majestatem nos, & Electores, Principes ac Status sacri Imperii, neminemq; præterea concernant, & jam isti conventus hac omni rerum, utpote publicæ pacis sanciendæ, aliorumque gravaminum amovendorum causa sit institutus, idcircò nulla jam alia tractatione fore opus existimatur.

5. Atqui verò privata Regis Franciæ negocia quod spectat, Elector Saxonicus vigore Linsensis decreti seu recessus cum dicto Rege aut suis Oratoribus, si id needū factū est, deiu tractare poterit: Linsense decretum seu Recessus.

Si quid idem Rex fortè privatarum causarum adversus Cæsar. Majest. prætendit, poterit & iisdem actiones seu postulationes nobis exhibere, Cæsar. Majestati porrò per nos transmittēdas, se suamq; voluntatem desuper declaraturi.

CAP. IV.

Securitatem eorum, qui huic bello conjuncti, & à Cæsarea Majestate Banniti sunt, concernentia.

QUANTUM attinet eos, qui belli præteriti causa, Banno & indignatione Cæsareæ Majestatis nexi sunt ac proscripti, huic militiæ juncti, nihil equidem intermisimus ipsi, simul cum Electoribus, Legatis, præsentibus principibus, & absentium nunciis, quò minus fidelissimè ac instantissimeq; & humiliter rem hanc promoveremus, tandemq; impetraremus, ut Albertus Comes à Mansfelt pariter cum filiis suis, Comes item Rheni, Christophorus Comes ab Aldenburg, Johānes Dominus ab Heideck, Fridericus à Reyfenberg, Georgius à Reckenrod, Sebastianus à Schertle, &c. aliiq; ejus belli causa indignatione incidentes à terris & Comitatibus suis bonisque abacti, nempe Dux Otto Hennicus Palatinus, Wolffgangus Princeps ab Anhalt, item Braunsuigenses Principes ac nobiles, cæterique omnes & singuli superioris & inferioris Status, nominati & innominati, ob bellum præteritum insimulati, ac eidem dum adhærent, metu solicitudineque liberati, rursus in Cæsareæ Majestatis gratiam fidemq; admitterentur & reciperentur, nunc hujus quidem compositionis vigore reconciliati assumuntur: hoc pacto tamen cōditioneq;, ut de cætero Cæsareæ Majestati, sacroq; Imperio justam debitamq; præstent ac servent obedientiam, neq; adversus ejus Majestatem, nos, aut Imperium militent, priusquàm hic articulus communibus gravaminibus inferendus resolvatur, cui deinceps transactioni resolutioniq; stabitur.

2. Jam & reconciliati, inq; gratiam recepti, ut suprà dictum est, ac isto jam tempore extra Germanicæ nationis Imperium in Gallia, aliisve locis agentes, & contra Cæsaream Majestatem militantes intra sex septimanas proximas post Datum hujus compositionis se declarent, moxq; ab eo tempore adversus Imperatoriam Majestatem, Imperiiq; Status non militent, neq; se ejusmodi militiæ mancipent, operamve præbeant, tum & ad summū bimestri proximo in Germaniam revertantur, aut hac ipsa reconciliatione & gratia omnino destituantur oportet.

CAP. V.

Abrogatio actionum omnium illorum, quibus hoc bello damnum datum est.

CUMQUE durante bello pleræq; novationes sint obortæ, quidam etiam Electores, Principes, Status & civitates bonis rebusq; suis privati damnumq; passi sint, omnia Principes hujus militiæ occupata vel dominia, vel territoria, vel oppida, villasve, hominesve, hæc quidem cuncta Statibus iis, quibus antea fuerant, restituant, juramentaq; ipsis ut suprà dictum est, adhæsionesque remittant, atq; de illis absolvant ac liberent, salvis quoque liberarum civitatum Privilegiis & libertatibus, quas deinceps retinebunt.

2. Vicissim Cæsarea Majestas publicæ pacis, aliorumq; damnorum evitandorum respectu, omnes & singulas actiones, impetitionesque, quas Status hi & civitates, sive etiam privatæ personæ in belli hujus Principes, eorumq; hinc inde coojunctos & adhærentes datorum occasione prætendere possent, abrogat de plenaria Cæsareæ Majestatis suæ potestate, operam nobiscum & cum cæteris Imperii Statibus datura, omniq; studio & gratia eò enitura, ut æquis mediis viisq; ratio ineatur, quò dāna illa perquam graviter accepta, Statibus læsis, civitatibus item & subditis absq; hujus militiæ cōjunctorum Statuum ope impendioq;, ne qua porrò succedentibus motibus occasio detur, & firma pax tranquillitasq; retineatur.

CAP. VI.

Ad Palatinum Otthenricum pertinentia.

QUOQUE Ducis Ottohenrici Palatini nomine, perque suos Legatos supplicatum rogatumque est, nempe ut Romanæ Imperatoriæ Majestati commendaretur, fidà nos pariter cum Electoribus, Legatis, comparentibus Principibus & absentium nunciis promotione apud prædictam Cæsaream Majestatem præstitimus, atque effecimus, ut sua sibi ditio in Principatu Neuburgi suis cum pertinentiis maneat.

CAP. VII.

Generalis omnium militum hujus belli conjunctorum securitas.

ELECTORES quoq;, Principes, Status & oppida hujus belli consortes, sive sint Marschalci, equitum magistri, superiores, officiati, sive alii milites, quocunque nomine vocentur, simul cum omnibus eorum in hac militia conjunctis, adhærentibus, adjoratisve superioris & inferioris Status, nominatis & non nominatis metu curaq; vacent, in gratiam rursus suscepti: hocque bellicum negocium, & quæ sub eodem interim gesta sunt, mutuò, alternaomq; sublata, sopitaq; esse debent simul ac semel,

conjunctim & divisim, ita ut neutra partium alteram præter jus, justitiamque, clàm palamve sinistra mentione carpat, agatve, cum primis erga Cæsaream Majestatem, erga suos sacrumq; Imperium sese, ut decet, obedienter exhibendo.

2. Reinhardus quoq; à Solms Comes justa cautione facta, cæteriq; omnes utrinq; capti ad præstitutum diem undecimum sive duodecimum Augusti absq; dispendio libertate donentur.

3. Quòd si Albertus Marchio Brandenburgensis bello cesserit, ac intra tempus præfixum militem dimiserit, hanc quoq; transactionem sua parte probaverit, induciasq; servaverit, nec ipse cuiquam milesq; suus damnum dederit, his etiam complectetur.

4. Quodq; postulatam Braunsuigensium procerum, eorumq; possessionū restitutionem, quibus à Duce Henrico Braunsuigensi ornati sunt, æsq; alienum spectat, ad cavenda vitandaq; alia majora gravamina inde secutura, contraq; componendæ pacis causa, & sacri Imperii tranquillitate conservanda, intercessores dabit seu Commissarios Cæsarea Majestas, utrumque Electorem Saxonicum & Brandenburgensem, Joannem quoq; Marchionem Brandenburgensem, & Philippum Ducem Pomeraniæ, plenam eis potestatem cum pleno mandato tribuens, Principales ipsos aptum idoneumque in locum quantocyus fieri potest vocandi, ad transigēdam & restitutionis & æris alieni cōtroversiam, idq; summariè prout necessitas postulaverit, quàm quoq; accuratissimè fieri poterit. Ac si competiant pacatores & intercessores Ducem Henricum juniorē obligatum proceribus, absq; justa exceptione, æquitatis eum commonefaciant. Cæterùm autem ubi res alterius, vel etiam utriusq; partis difficultate culpave componi non posset, Cæsareę Majestatis nomine proceres confestim ac immediatè suis rebus possessionibusq; restituantur, trimestri ad summum spacio proximo post conclusam hanc factamque transactionem salvis utrique parti suis actionibus ac petitionibus motuis post restitutionem loco apto idoneoq;, ut decet, proponendis.

Ducis Henrici Braunsuigensis & nobilium controversia.

5. Cæsarea Majestas, nosque, ac requisiti Electores, Principes, dictos pacatores seu Commissarios in iis quæ suo mandato effecerint, & publicæ paci prodesse putentur, gratiosè atq; amicè tuebimur, defendemus ac manutenebimus.

6. Ad hæc grande sub Banni, proscriptionisq; interminatione edictum exiet in Ducem Henricum à Cæsarea Majestate, ne qua procerum corpori, rebus ac bonis, præsertim autem sylvis eorū Dux, noceat, dum lis ab intercessoribus tota audiatur ac componatur, & illi quoq; restituantur.

CAP. VIII.

Civitates Goslariam & Braunsuigam concernentia.

Similiter prædictis quatuor Electoribus & Principibus, tanquam delegatis suis seu Commissariis, præcipiet injungetque Cæsarea Majestas, & Ducis Henrici & ambarum civitatum Braunsugæ & Goslariæ actiones ac petitiones mutuas quantum necesse fuerit exaudiri, atque ex bono & æquo utrinq; litem componi, publico Cæsareæ Majestatis edicto proposito, ut à cœptis armis desistant, viq; omni inferenda mutuò abstineant, Cæsareanorum delegatorum tractationi parendo, aut omnino actiones suas jure ordinario atq; Imperii constitutionum vigore explicando.

CAP. IX.

Vt ad servandam hanc transactionem Cæsarea Majestas se obliget.

HÆc omnia & singula suprà scripta, & in singulis articulis nominatim specificata, Cæsarea Majestas, quo ad ipsam met concernunt, vi virtuteq; ratificationis suæ desuper factæ, ex Majestatis suæ dignitate nuncupata lingua pro se, suisq; posteris firmiter, intactè, citraque contradictionem servare justè, rectèque ex equi debet, nec in contrarium vel nunc vel in futurum, sive ex plenitudine potestatis, aut ulla alia specie prætextuve, quocunq; id nomine vocetur, quicquam moliri, agere, publicareve, neq; cuiquam ulli alii sua causa permittere, non attentis quibuscunq; aliis decretis, factis, edictisve, huic conventioni in aliquo advertantibus: quin potius omnes sacri Imperii Status, singulosq; in hac compositione, hisq; induciis & articulis aliis comprehensos manutenere, defendere atq; tueri volumus.

2. Si quis quive Status, unus pluresve, alium aliosve quovis modo, quavisve specie seu prætextu cogere, oppugnare, lædere, aut gravare suave ditipere tentaret, (quod tamen nulla ratione fore speratur) eum eosq; Cæsarea Majestas simul cum altera parte, in quam ista coactio, minæ, & pericula protenduntur, Cæsarea ope consilioq; veluti ex officio suæ Majestatis addecet, æquumq; est, adjuvare, eaque ipsa gravamina amovere satâget.

CAP. X.

Consensio Principum belli in hac transactione seu compositione.

NOs quoq; Elector Saxonicus, Ottohenricus Dux Palatinus, Joannes Albertus Dux Mechelburgensis, & Gulielmus Landgravius Hessiæ, &c. fatemur publicè, omnia & singula suprà scripta puncta & articulos nostra scientia & voluntate cœpta, decisa, & conclusa esse, confentimus

in diminutionem ac detrimentum Christianæ dilectionis conticescamus. Quandoquidem igitur in tanta vestium luxuria,&,ut ita dicam,preciositate & prodigalitate immodestia exuberat,sic,ut inter Principem & Comitem,inter Comitem & Nobilem, inter Nobilem & civem, inter civem & colonum sive agricolam,nullum discrimen, nullaq; agnoscatur differentia: Idcirco univimus & concordavimus nos cum Electoribus,Principibus, & Statibus, ac ordinationem de vestitu amictuque, hoc pacto modoq; ut sequitur,constituimus, quam etiam sub pœna & mulcta imposita observari custodiriq; volumus atque jubemus.

Cap. X.

De civibus, agricolis, & colonis, aliisq; subditis.

CUm in civibus & incolis,inque mercatoribus, institoribus & negociatoribus, ac opificibus, in civitatibus,& eorum ministris,itemque in militibus, adeoque in pagis & colonis, eorumque uxoribus & liberis immoderatus juxtà ac inordinatus vestitus seu amictus conspiciatur comperiaturque,in ornamentis & cimeliis,maximo Reipublicæ detrimento: idque malum patriæ populoque perniciosam radicem egisse: Ad hæc cùm scorta & meretrices, lictores & Judæi tali vestitu utantur,quò honestas supprimitur,& cujusque conditio & status nequit internosci: atqui in ea ipsa re tota communis ordinatio ob dispares dissimilesque mores & usus ditionum conscribi non potest: Proinde ordinamus ac volumus,ut eo circa quisque Magistratus intra annum proximum, sub pœna duarum Marcarum auri puri teneatur,ordinationem bonam,honestam & firmam componere & constituere,eamque ut decet,conservare,contumaces verò, immorigeros atque rebelles punire. Si qui verò Magistratus negligens in his reperiatur, nullamque justam ejus excusationem habeat, adversus eundem quidem Magistratum Fiscalis noster Cæsareus procedet ut æquum est, ad indictam pœnam infligendam.

Cap. XI.

De Nobilitate ac Nobilibus.

PORRO Nobiles,sericas aut carmasinas atlasinas vestes non gerant,eis autem ad summum permittuntur damasinæ,aut similes,quas sex ulnis de serico tantùm, nec amplius, fimbriari poterunt. Similiter poterunt annulos aureos, aureasq; vittas seu riaras, unamque catenam auream gestare,valoris non amplius ducentis aureis,quam tamen filo cingant vel involvant,prout antiquitus factitatum est.

2. Si quis verò principis architriclinus,Magister curiæ, Cancellarius, Marschalcus, aut Consiliarius,nec tamen Nobilis fuerit,poterit se simul cum uxore sua,& liberis,in modum nobilium,ut dictum est,vestire seu gerere.

3. Milites verò (seu Equites aurati) ab his eximuntur, quibus catenas aureas, absque filo cinctas seu implicatas apertè ac publicè gestare liceat & permittatur, ne tamen eædem valore quadringentos aureos excedant.

4. Quibus & prohibitum non sit, Marderinis pellibus indui ac vestiri.

5. Nobilium item uxoribus concedantur quatuor sericæ tunicæ, quas gerere palàm ac publicè poterunt,videlicet unam sericam (Sammat) alias tres de Damaso,aut simili serico, ne tamen plures sint quàm quatuor,& quoq; sine margaritis,sine argento aut auro. Quas si libeat fimbriari margaritis, aut intexere argenteis telis filisve, superiùs quidem id permittitur, nô ultra mediam quartæ ulnæ partem latitudine. Equitis autem (aurati) conjunx fimbrias ejusmodi intexere margaritis, auro, aureisque filis superiùs poterit, nec latiùs unius quartæ ulnæ media parte. Si quæ verò plures vestes prędictis modis habeant,easque suis libetis & filiabus reservare vellent, id liberū ipsis concedetur ac permittetur.

6. Liceat eis quoque tiaras seu Birretas, aureasq; vittas gestare, sic tamen, ne ligamina & ornamenta addita aureorum quadraginta precium excedant.

7. Fœminæ item nobiles & ingenuæ, catenam, fibulam, torquem, aliaque cimelia præter annulos precio ducentorum aureorum, nec ultrà plurisve gestare licebit.

8. Similiter aureas bortas & cingulos, qui precium quadraginta aureorum non excedant.

Cap. XII.

De Doctoribus, eorumq; uxoribus.

DOCTORES item,& uxores eorum, poterunt, liceatq; ipsis vestes & amictum, catenas, aureos annulos, aliaq; statui eorum convenientia, privilegiisq; conformia gestare.

Cap. XIII.

De Comitibus & Dominis (seu Baronibus.)

COMITES,& Domini (seu Barones) non gerant aureas & argenteas vestes, hoc est, ex aureis & argenteis filis textas, seu amictum, solummodò sericū, vel bombycinum, Sammat/Carmasina, aliaq; sericis filis texta vestimenta, sed auro non intertexta vel fimbriata, nisi Equites (aurati) fuerint.

2. Eis & catenas gestare licet, quæ tamen quingentos aureos precio non excedant.

3. Similiter sese Comites & Domini (Barones) amicire poterunt pellicibus, exceptis Zobelinis, aliisq; preciosioribus.

4. Conju-

4. Conjugibus quoque eorum liceat sericas vestes auro & argento infimbriatas & intertextas gestare, præter catenas & cimelia, sexcentis aureis preciosiora, præterq; rota aurea aut argentea vestimenta, à quibus pro discrimine ac differentia altioris status, gestare sese abstineant.

Cap. XIIII.

De Ephippiis & ornamentis Equorum.

QUandoquidem in ephippiis etiam & equorum ornamentis luxus & sumptus superfluus reperitur ac cernitur, nulli porrò liceat ephippia tribus aureis preciosiora, extra arma, & ea quæ ad armatum pertinent, fulvaq; ephippia gestare ducereve, nisi fuerit Eques (auratus). Nec Comes quispiam, Dominus, Baro ve, aut Eques, ejusve minister vel servus, ephippiis sericis, & ea filis bombycinis textis (Sammat) utatur, neq; aureis vel argenteis qualibuscunq;, tantum in his, Electoribus, Principibus, ac principum similibus exceptis, qui secundum eorum statum ipsi, equiq; eorum acministri, quos habent sub suis Marschallis, talibus ephippiis uti poterunt.

Huc facit titulus C. Nulli liceat in frenis, in equestribus sellis, & in balteis margaritas, smaragdes & hyacinthos aptare, & de artificibus palatinis, lib. 11.

2. Si quis item à suo principe, Domino, alteriusve herilis status aliquo munere, veste, aut cimelio donatus fuerit, ea ipse dona quidem in Principis ac domini sui honorem portare gestareq; nequaquam prohibeatur, eo videlicet casu, ita tamen ne quis dolus malus, fraus ve aliqua interveniat aut usurpetur.

3. Cùm qooq; hæc ordinatio eo tantùm respectu & ratione suscepta institutaq; sit, ut luxus & abundantia vestitus avertatur, arceaturq;, si qua porrò Elector aliquis, Princeps ve aut Status, in sua ditione ac superioritate, vestitus ergò, alteriusve rei causa ordinationem quampiam actiorem hac nostra severioremq;, in profectum & utilitatem suæ ditionis ac subditorum, constituere vellet, aut jam antea constituisset, eidem Electori, Principi ac Statui liberum sit, nec isthac ordinatione & constitutione veteret remoretur ve.

4. Neq; teneatur quisquam in elocatione suorum liberorum huic ordinationi directò, omninove parere, sed licebit ei elocare, nuptuique dare, juxta vires suipatrimonii, facultatumq; suarum: haud tamen sumptuosius vestire licebit.

5. Constituimus etiam, volumus ac jubemus singulariter, atq; in specie, uti omnes Electores, Episcopi ac Prælati, Clerum suum & Ecclesiasticos eò perducant, invitentq;, habitû ac vestitum ipsorum statui convenientem atque decentem, in civitate atq; ecclesia, in foro & choro gerant, quomodo id honestas, modestia & pietas sancta sacraq; exigit atq; requirit: Immodestia verò & luxus vestimentorum eis prorsus est vitandus.

6. Est & evitandus atq; cavendus inutilis & supervacaneus ille sumptus hactenus in deaurando cupro, ferro, & lapidibus factus: Idq; ita aurifabris, pictoribus, alisq; artificibus inaurandarum rerum foliis & gnaris, sub pœna decem aureorum, ne quid porrò ejusmodi inaurent, Magistratui id acriter & severè vetante. In quo tamen Electoribus & Principibus, & in iis, quæ ad honorem Dei, ministeriaq; sacra spectant, nihil volumus præfinitum aut præscriptum esse.

7. Quò verò hæc nostra constitutio & ordinatio, nimii vestitus cultusq; ergò, ac ob cimelia omittenda, firmius observetur & exequatur, sancimus atq; mandamus, omnibus & singulis Electoribus & Principibus, Ecclesiasticis & secularibus, Prælatis, Comitibus, Baronibus, dominis, Equitibus, ministris, Schulteris, Burgimagistris, Judicibus & consiliariis, hisce mandantibus severè, ac volumus, ut ipsimet hanc nostram constitutionem & ordinationem severè juxtà ac diligenter observent, ac in subditis & officiatis, ac ipsos attinentibus firmiter præstentur & exequantur, ita, ut si quis contrà fecerit, nec mandato nostro obsecutus fuerit paruerit ve, eum quisque Magistratus sub amissione vestis & cimelii seu clinodii, quod huic ordinationi adversum gestatur, unà cum mulcta in duplo tanta puniat, quanti vestis ipsa, aut cimelium æstimetur, illi quidem Magistratui pendenda, cujus est civibus Jurisdictio eiusdem loci. Quòd si verò Magistratus quispiam ipse hanc nostram ordinationem transgrederetur, aut in pœna exigenda, manuq; tenenda negligens reperiatur, & noster ob id Fiscalis interpellaret pro emendatione, at nihilominus tamen in contumacia Magistratus perseveraret, tunc verò Fiscalis ipse noster, contra cessatorem Magistratum, simul & delinquentem subditum, ad exactionem dictæ pœnæ ac mulctæ pergat procedatq;, &c.

Cap. XV.

De quibusdam articulis, in quibus Magistratui ordinationem facere mandatur.

CÆterum duximus in animum, plures quandoque impensas, & sumptus nimios, nec admodum necessarios fieri in nuptiis, puerperiis (suscipiendorum infantum ex sacro baptismatis fonte) & sepulturis, similibusque aliis minimè paucis sumptibus, multum sæpe inutiliter collatis: Præterquam quòd & in aliis punctis, in ulnis, mensuris & ponderibus, immoderatis diversoriorum & hospitum exactionibus, item opificum & mercenariorum, nunciorum mercedibus cibisq; torcularium, apparandorum vinorum, omnis generis ataxiæ, inæqualitatis & iniquitatis vitiorum modum excedentium in Republicæ detrimentum, gravaminum & impedimentorum. Ad hæc opificum quorundam, velut stanniflsorum, pannitonsorum, & similium, quos si cæteri salutant, & ad operas conducunt, sumptus mox & impensas inutiles ac supervacaneas parant, conviviis adornandis, quos sumptus deinde ad operas reputant atque connumerant, sic, ut & ipsi opifices inter sese

 diffide-

mine proponere, ac ęstimare, & pluris quidem atq; ejusmodi merces unquam æstimari possint, & sic ingens fœnus ex eo, velut omnibus patet, sibi comparare & acquirere soleant.

3. Item alii mutuò dent pecuniam, & de centenis capiant nominatim quid: is verò qui mutuò sumit, magnam pecuniã mercedis & servitii nomine, pro quo tamen nihil inserviunt neq; ministrant, sese devincit atque obligat. Neque ejusmodi servitii precium seu salarium absq; solutione sortis & capitalis summę non audent neq; possunt recusare aut denegare adversus obligationem factam & contractum initum.

4. Jam & quòd quidam pecuniam in moneta dent mutuò, attamen cautionis litera aurum præscribit ac continet.

5. Sunt & qui certam pecuniarum summam absque fœnore mutuò dent, atqui tamen mutuò sumens cogitur quandoq; magnas merces illis levi viliq; precio tradere, in quo mutuò dato sortem ac capitalem summam simul cum magno lucro, duplo aut etiam triplo recipiunt.

6. Quidam etiam mutuò dant cum hisce conditionibus & pactis, quòd mutuò accipiens in quatuor nundinarum temporibus nuncupatis pro censu & pensione reddat certam quandam pecuniarum summam, tantam quidem, quæ pro centum excedat viginti.

7. Cùm autem hujusce modi contractus, aut similes, usurarii & fœneraticii sint, divino & communi jure prohibiti, præterea & nostra atque Imperii ordinatione, Anno millesimo, quingentesimo, Augustæ Vindelicorum graviter vetiti. Idcirco consilio, scientia & voluntate nostra & sacri Imperii Electorum, Principum & Statuum, eandem ordinationem usurariorum contractuum ex vera rectaque scientia renovantes & confirmantes, statuimus, ordinamus, ac volumus, ut tales iniqui ac illegitimi contractus, omniaq; injusta pacta, pactiones, conventiones, negocia, quucunque nomine vocentur, nominari & excogitari possint, omnino ac prorsus evitentur ac omittantur, nec ab aliquo, cujuscunq; dignitatis, autoritatis aut status fuerit, præsumantur, vel usurpentur, cum hoc simul omnibus judicibus, ecclesiasticis & secularibus mandantes ac præcipientes, ubi tales usurarii contractus ipsis innotuerint, eos tanquã iniquos, indignos, irritos & invalidos judicent, condemnent & declarent, quemadmodum & nos illos invalidos ac non obligatorios decernimus & declaramus, neq; super eisdem contractibus executionem concedimus aut permittimus.

Quinetiam si quis deinceps post publicationem hujus nostrę ordinationis tali usurario aliquo contractu usus fuerit, amittat quartam partem sortis quoque & capitalis summę, eaque suo civili Magistratui (alicubi hæreditarium jus appellata) accedat, & pro eadem quarta parte per dictum civilem Magistratum puniatur seu mulctetur.

Qui si quidem in hoc negligens repertus fuerit, tunc eundem magistratum, Fiscalis noster Cæsareus pro certa pœna, velut pro duabus aut tribus marcis auri puri impetere atque accusare debebit.

8. Cùm & census seu reditus cum pacto retrovendendi passim vulgò cõmuniterque usurpantur, centum quidem florenis quinq; tantùm, & non amplius annuatim, velut usitatum est, floreni emantur: offerendi verò precii seu redimendi facultas, ex jure redemptionis, penes venditorem, & non apud emptorem existat, non attento cautionis seu scriptæ obligationis ejusdem contractus tenore: & quicquid præterea datum, acceptum, aut tractatum fuerit, volumus ut tale, ac omnia alia iniqua pacta seu conventiones pro usurariis & inutilibus habeantur ac ęstimentur, etiam per judicem haud aliter cognoscantur aut judicentur, sed, uti suprà dictum est, puniantur.

9. Si qua verò cautio census annui seu obligatio sub fidejussoribus constituta comprehensaq; esset, aut constitueretur, volumus his mediantibus ordinatum esse, eandem cautionem seu obligationem haud extra sacrum Imperium Teutonicæ nationis alienari, aut venditorem, vades sive, aut fidejussores, Imperio subditos, extra illud citari vel vocari. Si verò per emptorem contrà fieret, ex tunc quidẽ vades seu fidejussores comparere, vel obsequi, & venditor illos redimere nõ obligetur: Transgressor etiam mediam partem summæ principalis in obligatione seu cautione expressæ amittat, de qua medietate quarta venditori, & reliqua quarta pars Magistratui, sub quo venditor commoratur, assignetur, ac vendicetur.

Extra Germaniam ne quis pro censu sive usura conveniatur.

Cap. XVIII.

De Monopoliis, & damnosis propolis.

Quanquam de Monopoliis, dolosis ac fraudulentis negociationibus, adeoque iniquis propolis non solum in communibus scriptis legibus, verùm etiam in publicatis Imperii decretis & Recessibus, sub gravibus pœnis ac mulctis, ut sub amissione, periculo, & perditione omnium rerum bonorumq;, item profligatione ac proscriptione sæpe multumq;, satis superq; vetitũ est cautumq;: talibus tamen constitutionibus, recessibus, decretis & mandatis hactenus minimè paritum est debitè vel obsecutũ, quin e contrà paucis in annis plurimæ alicubi societates in mercatorum negociis, & quædam privatæ personæ, institores & mercatores in Imperio exorti sunt & exritare, qui varias merces & mercimonia, itẽ & vina, siliginẽ, triticũ, & hujusmodi alia similia, à summis ad infimos (in quib. passim hincinde explorationib. & indagationib. undiquaq; valent, præsertim cũ merces depereant, vel in majus preciũ & æstimationem excrescant, idq; priusquam aliis institoribus seu mercatorib. innotescat) in ipsorũ manus ac potestatẽ soli cõquirere moliuntur, ad monopolia & propolia exercẽda, mercib. illis ęstimationẽ ac preciũ suo arbitratu imponẽtes, aut ẽptori vel vẽditori cõdicẽtes merces eas

 nemini,

nemini, preterquam ipsis, venditturos, aut retenturos esse: aut ut venditor, mioris, vel aliter vendere oolit, quàm conventum sit, afficientes his artibus sacrum Imperium, omnesq; Status maximo damno atque incommodo, adversus prędictas communes leges scriptas, & omnem honestatem.

2. Econtrà autem adhæc pro Republica, ejusque commodo, profectu & utilitate juxtà ac ex necessitate ordinamus & constituimus, idq; facimus his mediantibus severè, ac volumus tales dispendiosas negociationes, propolia, & ob ea factas conventiones & pactiones, contractus & pacta, deinceps esse prohibita, vetita & abrogata, neq; porrò de cætero, neq; per semetipsum, neq; per alios usurpari vel tractari. Quicunque verò contrà egerint vel fecerint, eorum res bonaq; confiscentur suntque confiscenda, & Magistratui cujuslibet loci, quorum ibi publica sunt, vel criminalia judicia, applicentur ac addicantur. Societates quoq;, institores & negociatores omni salvo conductu in Imperio per Magistratum destituantur ac priventur, neq; illius capaces esse debeant, quibuscunq; verbis, sensu, sententia aut clausulis ejusmodi salvus conductus scribatur aut tribuatur.

3. Nec tamen per id cuiquam vetitum prohibitumve sit cum aliquo societatem inire ad merces emēdas & distrahendas, tantummodo ne id dictæ constitutioni, ordinationi & mandato advertetur, contrave usurpetur.

4. Quisq; Magistratus etiam in sua ditione diligenter atque severè disponat & animadvertat, ut præposita hæc ordinatio rectè observetur, & expediatur.

5. Si quò ea verò à quoquam, quicunque sit, transgrederetur, in eum Magistratus, ibi, ubi transgressio facta, seu delictum patratum fuerit, vi & tenore hujus ordinationis, cum amissione rerum, bonorumque suorum, & proscriptione, ac ejectione extra ditionem, irremissibiliter animadvertat, puniatque.

6. Casu autem, quo Magistratus ipse in eo deses & negligens esset, idque nostro Cæsareo Fiscali innotesceret, vel indicaretur, Magistratui vel superioritati ei quidē, sub qua institores, mercatores, aut negociatores illi commorantur, domiciliave sua habent, significetur commoneanturque, ejusmodi gravia negotia intra Mensis spacium ut emendent ac puniant. Quòd si superioritas illa seu Magistratus in præfixo statutoque tempore non fecerit, vellet ex tunc ac cogeteur ipse Fiscalis ex officio suo contra eum procedere, agereq; ut æquum sit, ejus etiam faciendi potestatem tunc atque jus habere, adeoque absque mora facere debet.

7. Quòd si tali in casu cessatio aut negligentia superioritatis, Magistratus, transgressorum, à Fiscali nostro coram nostro Imperialis Cameræ Judicio agetur ac procedetur, delinquētibus & transgressoribus ejusmodi nullæ prorsus declinatoriæ, aut aliæ exceptiones, vel etiam avocationes ullæ, quocunque modo vel forma illæ proponantur aut fieri possint, concedantur, transgressores nequicquam televaturæ, multò minus ut per illa remittātur, aut ut remissiooē aliquā desuper impetratam sint.

8. Ad hæc superioritas & Magistratus, qui ad factam accusationem in statuto mensis spacio atque tempore in animadversione ac punitione trāsgressionis cessat, negligensq; reperitur, per Fiscalem coram nostru Cæsareo Cameræ Judicio accusari debet, ac pro centum marcis auri puri irremissibiliter puniri, atq; mulctari.

9. Cùm & vi virtuteque suprà allegatarum legum & jurium, unicuique tales transgressiones & crimina monopolarum & propolarum deferendi & accusandi potestas data commissaq; sit, illi utiq;, qui tale crimen & delictum patratum superioritati & Magistratui, sub quo factum illud contigit, indicat & defert, aut casu cessationis & negligentiæ, imperatorio Fiscali primùm verè certoq; significaverit, triens seu quarta portio delinquentis boonrum tribuatur, quorum vindicationem superioritas & Magistratus, aut casu, ut suprà dictum est, judicium imperiale, cæterique Status omnes, provehant atque promoveant.

10. Quòd si primus ille delator, cujus delatio postea vera comperta foret, in simili causa ejusdem quoque ipse delicti reus sonsque existeret, tunc quidem nihil delinquentis ac transgressoris bonorum, neque ulla portio ei tribuatur, alioquin insons & inculpabilis haberi, nullaq; infamia notari, sed pro utilitate ac profectu Reipublicæ sibi imputari debet.

11. In hoc item, ut in cæteris privilegiatis casibus de plano atq; summariè procedatur, Juri quoque & processui sua rectà via, susque cursus, absque ullo impedimento aut remoratione cujusquam restitutionis, supplicationis, inhibitionis, suspensionis, advocationis, alteriusve similis remoræ relinquatur ac permittatur.

12. Similiter præsens hæc ordinatio, constitutio, jussio, mandatum, præceptum, unà cum articulis, & intentione sua, universos in sacro Imperio Teutonicæ nationis mercaturam exercentes, & negociantes comprehendat & complectatur, omnesque Principatus, Dominationes, Dominia, Civitates & Communitates vinciat & obliget. In adversum autem, nullus salvus conductus, nulla securitas, aut privilegium, quacunque forma & prætextu id præbeatur aut exhibeatur, quenquam tueatur aut defendat, protegatve. Inchoetur quoq; hæc ipsa ordinatio & constitutio intra duos menses, & ipsa effectualiter, post publicationem & deonunciationem ejus factam.

Cap. XIX.

De venditione frumentorum & fructuum in agris & prædiis.

Quandoquidem non absq; perniciosio gravamine vulgi plebisq; re ipsa experitur atq; cognoscitur, quòd miseræ plebi, vulgoq; per quosdam pleonecticos, & quasi frumentarios prædones seu fru-

ſeu frumentarios negociatores & avaros homines in ſpecie & prætextu emptionis ac negociationis ad ſata ſementaq; eorum in agris: Vinum item ac botros in vitibus, alioſque fructus, & frumenta, labores, opera, armenta, æs pecuniamque mutuò dederint, per quæ pauperculi coloni, egeniq́ue illi, quæ duro labore, ſudoreque acquiſierunt, viliori precio, levioriq; , quàm alioquin uſitato conſuetoque more & æſtimatione ſolear, venundare cogantur. Quæ res non illi pauperculæ plebi & colonis tantummodò damna atq; diſpendia irrecuperabilia infert, verum etiam dominis ipſorũ ſeu proprietariis, quibus eò minus debita & credita præſtare redderéq; poſſint, videlicet maximo ſuo malo damnoq;, præterquàm quòd ea adverſus ſacras & humanas conſtitutiones, contraq; dilectionem proximi ſint, contraq; bonos mores pugnent. Legis frumẽtariæ meminit Cornifici. ad Heren. lib. 1.

2. Quapropter ſancimus, conſtituimus, & ordinamus, ut quiſque pauperi plebi in neceſſitate, & quò agros, prædiaq; ſua melius faciliuſque excolere poſſit, aliiſq; neceſſariis victualibus & alimentis opem ferat, pro vinis, frumentis, fructibus, aliiſq; , communi precio, valore & æſtimatione ejuſdem temporis expendere, ſolvereq; debeat, nec de & ſuper eiſdem mercib. mutuum dare prohibitum ſit. Quòd ſi verò ſecus quàm modò dictum eſt, agatur, & in iis quidquam doli fraudiſve fiat, & committatur, volumus atq; decernimus acriter, ut talis emptor ſeu mutui dator, ſortẽ capitalemq; ſummam perdat, etiamq; à Magiſtratu, juxta qualitatem & conditionem cauſæ, mulctetur & puniatur.

Cap. XX.

De Judæis, & eorum uſuris.

CUm alicubi locis quibuſdã Imperii Teutonicæ nationis, Judæi uſurarii non tantùm ad magnas aſſecurationes, cautiones, & obligationes, fidejuſſiones & hypothecas, verùm etiam ad rapinas & furta, quibus uſuris vulgum, plebemq; miſeram, egentem, & improvidam, ſuprà quàm quiſquam æſtimare poſſit, gravant, onerantq́; , quin etiam miſerabiliter perdunt, & ad pleraque facinora flagitiaq; eis occaſionem præbent. Itaque conſtituimus, ordinamus, ac volumus, nequis porrò Judæos ſuſcipiat, aut ulli ſuſcipere concedatur, præterquàm illis, qui à nobis & ſacro Imperio Regalia habent, aut ſpecialia ad hoc ipſum privilegia acceperunt. Quiſque item Magiſtratus, ſub quib. Judæi habitant, neceſſariam juſtamque proviſionem faciant, ordinationem formamque æquã cõſtituentes, ne qua ſui aliorumque ſubditi per Judæos, eorumque impias & execrabiles uſuras tam miſerè graventur, ac perdantur: & in ea re æqualis ordinatio inter extraneos pariter ac incolas obſervetur.

2. Caveant quoque Judæi, & abſtineant ſeſe à furtivis rebus, & rapinis emendis: aut ſi quæ res ejuſmodi apud eos reperiantur, illis, ad quos pertinent, reddantur, ac reſtituantur, ubi id docuerint, & ad ſe pertinere probaverint, abſq; omni detrimento atque incommodo.

Cap. XXI.

De venditione pannorum lanearum, & ex filis laneis textorum, totorum, aut particulatim ad ulnas conſciſſorum.

QUoniam & id quidem compertum eſt, quòd in venditione τῶν ὑφασμάτων, *id eſt*, pannorum lanearum, totorum, vel particulatim, quibus veſtimur, & membra cooperimus, multum pleonexiæ & impoſturæ uſurpatur, & emptor quandoque graviter decipitur: videlicet cùm panni per inſtrumenta textoria nimium extenduntur, deinde per aquam & humiditatem madidi facti, multum in mẽſura emptori decedit: interdum etiam panni ferrugine tincti maculoſi fiunt, in diſpendium ac detrimentum totius Reipublicæ.

2. Proinde ſtatuimus, ordinamus, ac volumus, ne deinceps in Imperio ſacro Teutonicæ nationis, ullus pannus ulnatim ſeu per ulnas menſurãdo vendatur, niſi antè à tinctus, ac madidus aqua, & tonſus fuerit. Verùm utique toti integrique panni non tonſi, attamen tincti vendantur, ſub pœna & mulcta amiſſionis & perditionis ejuſcemodi panni. Quòd ſi verò tincti & tonſi eſſent, ac iterũ biſque tenſi reperirentur, iidem illi panni pro damnatis ác perditis in utroque prædicto caſu habeantur ac reputentur. Ac mulcta quidem Magiſtratui ſub quo venduntur, & cujus civilis ea eſt Juriſdictio, abſque medio debeatur. Hæc autẽ ordinatio noſtra incipiet in ſex menſibus proximis, ſimul atq; Comicia hæc noſtra finita fuerint, ac deinceps ſic, abſque intermiſſione obſervetur ac exequatur. Quemadmodum de & ſuper his in ſacro Imperio Teutonicæ nationis, ſicubi neceſſarium fuerit, mandata ac præcepta evulgaturi & publicaturi ſumus.

3. Si quis verò Magiſtratus ſocors in his & indiligens cõperiatur, nec in tranſgreſſores animadvertat, poteſtatem facimus cuilibet ſontem & tranſgreſſorem, coram ejus competente Judice, vel eo loci, ubi cum panno repertus fuerit, pro pannis contra ipſos agendi atque impetendi, per quos adverſus dictam conſtitutionem deliquit, ſibi actori eoſdem pannos ut reddat tradatque, qui etiam ſufficienti ex cognitione ſeu re experta, jure ſibi acquirat atque impetret.

4. Cumq; in natione Teutonica boni cõficiantur panni, ita, ut exterarum nationum pannis cõmodè ac utiliter carere liceat, & pecunia, quæ pro exteris & peregrinis pannis expenditur, in natione Teutonica retineri ac conſervari poſſet: Idcirco Magiſtratui hoc mediante injungimus atque præcipimus, hac in re æquã utilemq; ordinationem uti ſuſcipiant, faciantque, providendo, ne lanifici texto-

res lana careant atque indigeant, sed eas æqua justaq; mercede ac precio venales habere queant, nec lanæ passim tanta copia ad exteras oationes traosvehantur.

Francofurtēses & Argentinenses, in quorum nundinis ne fiant.

5. Quandoquidem in proscenijs & textoriis, aliasq; ante mercatorum thecas umbraculorum appendices faciant institores pannicidæ, per quas nec colores, nec lina seu telæ pannorum probè agnosci poterunt, quando sic obfuscantur & obnubilantur: volumus ejusmodi proscenia & tectoria auferri, & per Magistratus deinceps non tolerari pative, ne emptor per ea decipiatur & defraudetur.

Cap. XXII.

Verdorbne Kauffleut vnd Bancke=rotirer.

De egenis, depauperatis seu decoctoribus, & perditis institoribus & mercatoribus, qui ob æs alienum paupertatem simulant.

CUm & frequenter, sæpe multumque per institores, negociatores & mercatores, delosè ac fraudulenter specie & prætextu fidei ac fidelitatis nummi atq; pecuniæ ab alijs mutuò accipiantur ad exercenda peragendaq; sua negocia: qui quandoq; non bona fruge, sed luxu fastuq; suo, inordinata, immodestaq; vita, nec servata aliqua mediocritate, aliisque varijs modis, præterquā & absque eo, ut corpore, rebusve suis quidquam adversi, infortuniive, aut incōmodi, seu captivitatem, vel exactionē aut λύτρωσιν aliquam passi sint, ad egestatem & paupertatem devenerint: postea furgunt, & profugiunt, aliò se ad alias ditiones & dominos proripientes, & ab iis adversus Magistratum suum, & actores seu creditores, à quibus mutuò pecuniam & merces sumpserunt, salvum conductum accipiunt, recepiantur ac provehuntur: Cumq; ejusmodi technæ, doli mali, fraudesque ac noxiæ actiones & conatus, quæ furto comparantur, magno Reipublicæ detrimento sint.

2. Constituimus itaque, ordinamus, ac volumus, ut tales institores, ac negociatores, qui proposito delosè ac fraudulenter, non ex casuali aut accidentali publicè ooto infortunio aufugiunt, & sedem evertunt profugi, deinceps nusquam ab ulla potestate aut Magistratu recipiantur, vel absque voluntate & consensu creditorum salvi conducantur seu sustineantur, vel tollantor: quinimò, ubicunque locorum inveniantur, apprehendantur, & capiantur, actoribus & creditoribus suis de jure responsuri, ac juxta qualitatem negocii causæque puniantur. Ac ubi rursus se domum conferent, ad nulla honesta munia vel officia, seu dignitates asciscātur. Quòd si verò cognito casuali infortunio, damnum passi, & ob id in egestatem conjecti fuissent, tunc quidem recipi, & salvo conductu uti fruique poterunt, sibi compatiendo, & communi jure adversus eos agendo.

3. Quandoquidem etiam plerumq; à Romanis Imperatoribus & Regibus Moratoria vel Quinquennalia impetrant ac obtinent, attamen medio tempore, aut post exitum quoque illorum, creditoribus suis handquaquam satisfaciunt, velse cum eis componunt, transigendo, &c. Volumus itaque his mediantibus severè, ne hujusmodi Moratoria aut Quinquennalia deinceps illis indulgeantur aut concedantur, nisi nos ipsi, ac subsequentes Romani Imperatores aut Reges, antea rectè informati atque edocti fuerimus à Magistratu, sub quo egeni ac depauperati illi institores, mercatores & negociatores habitaverunt. Velutidem institores & negociatores fide digna testimonia edant proponantq; , quomodo ex fortuito inopinatoque infortunio & casu in corpore & rebus suis damnum passi, & profugi facti sint, & quòd in hujusmodi casibus Moratoria & Quinquennalia locum habeant & valeant. Quæ si verò alio modo, & suppressa tacitaq; veritate impetrarentur & obtinerentur, irrita sint, nullasque vires habeant.

Cap. XXIII.

De venditione Gingiberis.

CUm ad nos quoq; plures querelæ deferantur, quòd in venditione Ginbiberis varii doli fraudesque versentur & usurpentur, in præjudicium ac detrimentum Reipublicæ.

2. Volumus, ut deinceps in Imperio non coloratū, sed album, nec fucatum Gingiber habeatur aut vendatur, sub pœna mulctaque amittendi ejusmodi Gingiberis: Veluti ea propter in sacro Imperio Teutonicæ nationis, ubi necessitas postulaverit, mandata præceptaque edemus ac publicabimus.

Reuttern / quos Vberreuter Vnd Vorreuter vocant. Confer cum tit. D. de servo corrupto, & tit. seq. De fugitivis, junctocap. 4. eū seq. Const. Caroli V. De pace pub.

3. Quò & tales doli fraudesque specierum ejusmodi innotescant, ac patescant, quidam in singulis circis inspectores ordinentur ac deputentur, qui id genus specierum (vel atomatum) inspiciant. Quòd si quicquam doli mali fraudisve comperiant, idquidem Magistratui indicent atque denuncient.

Cap. XXIIII.

*De * Equitum servis & ministris.*

QUādoquidē & hoc frequēter cōtingit, ut alter alterius ministros & familiares sibi dolo & fraude arroget aut vendicet, vel servi quādoq; & ministri sua petulātia & temeritate abeant: Volumus igitur, ne quis alterius equestres, servos, aut ministros ad se alliciat, aut etiā suscipiat, nisi testimonium habeat ac monstret, quo doceat missionem heri sui aut nobilis voluntariam atq; honestam fuisse

fuisse & esse: quod testimonium ministro herus aut nobilis dare teneatur. Quod si verò recusaret aut denegaret, tunc servus illum duobus viris interpellet ac requirat testificationem: quam si denuò herus aut dominus nobilis absq; justa ratione & causa denegaret, & defectus non in ministro compenatur, censuram æquam agat interponatq; Magistratus, & re quidem competta ac cognita, ipse Magistratus testimonium perhibeat, præbeatq;.

2. Quilibet Magistratus quoque, quantum spectat ad ministros & servos in ditione sua (quandoquidem salaria & mercedes in paucis annis nimium excreverunt) ex qualitate & conditione loci regionisq; constitutionem & ordinationem ad communem Reipublicæ utilitatem & usum componant, ne suo illi arbitratu atq; libidine servitia & ministeria deferant, simul & contumaciæ ipsorum & petulantiæ obvietur, & licentiæ obversetur.

CAP. XXV.

De levi ac inhonesta cohabitatione.

Porro & cum multæ leves atq; inhonestæ personæ extra matrimonium à Deo institutum cohabitent, ob id quidem ordinamus & præcipimus, ut quælibet Majoritas, Ecclesiastica pariter & civilis, ad quam ea res spectare dignoscitur, æquam advertentiam adhibeant, quò ejusmodi publica crimina & scandala debitè corripiantur, ac strenuè emendentur, nullove modo ad ea conniveatur.

2. Cumq; conjugatæ personæ nonnunquam divertant, alter conjugum alterum relinquendo, & cum aliis levibus personis in manifesto adulterio sese copulent concurrentes, atque cohabitent, conniventè Superioritate & Magistratu, propter quæ flagitia Deus omnipotens, cùm ejus divinis mandatis adversentur, & cæteri homines offendantur & scandalizentur, utiq; gravissimè irascitur: Præcipimus itaq; severè, talia manifesta adulteria, ac aliæ illicitæ cohabitationes deinceps nequaquam permittantur vel concedantur, quinimò per Magistratū graviter corpore vel ære mulctentur, juxta qualitatem & conditionem personarum, criminis & delicti perpetrati.

3. Similiter & in illos est animadvertendum, qui personas ejusmodi convocant aut copulant, vel in domicilia sua recipiunt, sustentant, celant, severè quoque puniantur.

CAP. XXVI.

De Mendicantibus, vagantibus, & ociosis.

Volumus item quemlibet Magistratum, propter mendicos & alios ociosos, severam advertentiam adhibeat, nec cuiquam mendicare liceat aut permittatur, cui nulla infirmitas aut defectus corporalis accidens, nec indigeat. Quòd & mendicorum liberi, cùm suo panem labore parare & acquirere queant, aptiq; sint, à mendicis illis parentibus auferantur, & opificiis addicentur, aut aliis servitiis & ministeriis applicentur, adhibeantur que, ne quotidiè continuoque mendicitati inhæreant. Similiter & Magistratus provideat, ut quælibet Civitas, Oppidum & Communitas, suos ipsa mendicos & egenos nutriat foveatq;, nec exteris & peregrinis permittatur, passim & ubiq; locorum mendicare in Imperio. Quòd si verò insuper validi mendicantes inveniantur, iidem de jure, viaq; juris, aliasve in terrorem & exemplum aliorum corripiantur ac puniantur: nisi quoddam oppidum aut municipium tot mendicantibus gravatum esset, ut eo loci sustentari nequirent, ex tunc quidem idem Magistratus eosdem mendicantes literali & scripto testimonio, aliò & ad aliud municipium transferendi habeat licentiam ac potestatem.

2. Quisque Magistratus item, ubi hospitalia sunt, curam habere debet, ut ea hospitalia diligenter conserventur ac manuteneantur, Administrator aut hospitalis magister, quotannis rationem accepti & expensi reddat: singulis quoq; annis hospitalia ad minus semel à Magistratu visitentur & inspiciantur: eorumq; fructus & reditus in nullum alium usum, aliasque res nullas, quàm ad alimoniam, sustentationem, & indigentiam seu necessitatem pauperum, & in ipsos usus conferantur & insumentur. Hospitalia.

CAP. XXVII.

De Zygeuneris, hoc est, de præstigiatoribus, & planis.

De iis, qui se Zygeuneros appellant, hinc inde in terris passim errantes & vagantes, mandamus atq; præcipimus Electoribus, Principibus, ac Statibus, mediantib. eorū juramentis, quibus sacro Imperio devincti sunt, acriter & severè mandantes, ne de cætero tales Zygeuneros, quandoquidem verisimiliter indicatū est, & constat, quòd sint exploratores, proditores, & traditores Christianorum regnorum & nationum, Thurcis & aliis Christianorum hostibus, sinant, ferantve per suas ditiones vagari, commeatve, neque dent illis salvum conductum, vel passagia. Volumus item, atq; præcipimus, dictos Zygeuneros extra Teutonicam nationem confestim & quàm citò expelli & ejici, neq; in illa amplius commorari. Quòd si verò comprehendantur, & quisquam adversum eos vi factove egerit, temerè is aut violenter nihil fecisse vel iniquè patrasse videatur.

tui, ad quæ hujusmodi pertinent, id commissum esse, ut & ipsi curam agant, & provisionem faciant, provisores & ædituarios Ecclesiarum juramentis astringi, Ecclesiis benè ac fideliter præesse, singulisq; annis rationem reddant, ut suprà dictum est.

Cap. XXXII.

De Judicibus, Advocatis, & Procuratoribus.

CUm & sæpe contingit, ut inter partes litigantes coram judiciis in litibus & justificatione agentes, non absque magnis gravaminibus & incommodis, quandoque per Judices, ac sæpenumerò per Advocatos & Procuratores dolosè ac fraudulenter ex proposito lites differantur: Volumus itaq; ob id omnibus Magistratibus injunctum esse, ut hoc attendant, & dent operam apud Judices eorum, ut quovis tempore ad requisitionem & interpellationem partium expeditè eis, & absque remoratione justitiam administrent. Advocatos item & Procuratores acriter commonefaciant, ne lites & causas maligno proposito aut fraudulenter protelent ac remorentur, atq; ab injuriis & contumeliis caveant, & sese abstineant, in exhibendis productis propositionibus & scriptis, sub gravibus evitandis pœnis & mulctationibus irremissibiliter pendendis & præstandis de jure, & secundum qualitatem & conditionem personarum & causarum.

Cap. XXXIII.

De Myropoliis & Apothecis.

QUandoquidem in Myropoliis & Apothecis seu Pharmacopoliis nonnunquam vetera & vetustate corrupta & inefficacia materialia, ac aliæ similes species, quibus in Receptis & medicinis uti solent, inveniantur, quæ ad recuperandã valetudinem plus noceant homini quàm prosint, sicubi illis utatur: Idcirco volumus ac repetamus, ut Magistratus, sub quibus Apothecæ & Pharmacopoliæ sunt, eas per peritos artis quotannis ad minus semel visitent atq; perspiciant, ac in ea re bonam ordinationem ac reformationem instituant, adeoq; materialium æquum justumque precium statuant, ut quisque pro sua mercede ac precio recentia & efficacia materialia ac medicinas comparare atque consequi possit.

Cap. XXXIV.

De famosis libellis, picturis, & facturis.

QUanquam anteà in Comitiis quoq; cũ Electoribus, Principibus & Statibus Sacri Imperii, & eum absentium nunciis nos concordavimus atq; constituimus, ordinationes etiam typis excusas evulgavimus, ac publicè edidimus, ut in omnibus Typographiis, & apud omnes Bibliopolas acri diligentia provideatur, ne porrò quicquam novi, præsertim famosorum libellorum, picturarum & similium, publicè vel clàm excogitatorum, excudatur aut venundetur, quemadmodum ejusmodi decreta & Recessus amplius perhibent ac docent: Atqui comperimus tamen eam constitutionem nostram ne minimum quidem observari, sed imò, quòd tales famosi libelli, scripturæ, picturæ, & facturæ, eò plus multòq; magis excogitentur, fingantur, imprimãtur, vendantur, & publicẽtur. Quandoquidem autem ad plantandũ & conservandũ amorem Christianũ & concordiam, cavendaq; & vitanda dissidia, contentiones, rixas, aliaq; quæ ex talib. subsequuntur, nos debitores fatemur, & provisores: Idcirco statuimus & ordinamus severè præcipientes, ut deinceps omnes Typographi & librorũ impressores, ubicunque locorum in sacro Imperio commorentur & habitent, sub pœna cessationis ac desertionis eorum officii, subq; gravi mulcta, videlicet N. florenorum ordinariis Magistratibus ipsorum, irremissibiliter solvendorum, nullos libros, parvos vel magnos, quibuscunq; nominibus vocentur, typis excudendos, nisi iidem anteà per ordinarium Magistratum cujuslibet loci, & ad hæc ordinatos inspecti fuerint, & doctrinæ Christianæ Ecclesiæ, similiter ac decretis Comitiorum horum atq; Recessibus jam anteà factis datisq; non adversentur, sed conformes existant, comperianturque nec seditiosi, injuriosi, tumultuosive, sublimesne an humiles, publicasne an privatas personas spectent, adeoque approbentur & concedantur. Sub eadem quoque ac simili pœna omnes supradicti Typographi & impressores librorum teneantur ac obligentur ad omnes libros, quos sic ex permissione Magistratus imprimerent atque excudent, autorem libri, & Typographi nomen, unà cum civitatis & loci, ubi impressus sit, discriminatim nuncupare ac indicare.

Typographi.

1. Præterea constituimus, ordinamus ac volumus, ut omnes ac singuli Magistratus, nobis ac sacro Imperio subditi, acriter & severè attendãt efficiantque, ut non tantùm quemadmodum suprà dictum est, jussui nostro ac mandatis fideliter pareatur, verum etiam ne quid Catholicæ doctrinæ adversum, aut quod discordiæ occasionem præbeat, invehatur: nihil item injuriosi, pasquillici, aut alio modo, quocunq; nomine vocetur, huic hoc loco, habito datoq; Recessui seu decreto repugnans, sub quocunq; prætextu aut specie id fieri possit, effingatur, scribatur, edatur, pingatur, sculpatur, fundatur aut efficiatur. Quin ubi ejusmodi aut similes libelli, scripturæ, picturæ fusiles & sculptiles seu res fictiles impressæ, aliasve extarent, aut in futurum ederentur, publicarentur, circumferrẽtur, & venderentur, ex an-

eæ auferantur à venditoribus, ac omnibus modis supprimantur: nec quidem venditor tantummodò, sed & emptor, aliiq; penes quos ejusmodi libri famosi, aut picturæ, pasquilli, aliive tales scripti, picti, aut impressi reperiantur, in carcerem conjiciantur, & criminaliter vel per quęstionem interrogentur, unde & à quo tales libros, picturas, aut scripturas acceperint. Et si autor ipse aut alius, quisquis fuerit, à quo captivus ejusmodi scripta, picturas, aut libros acceperit, sub eodem Magistratu habitaret, aut commoraretur, illicò idem quoq; comprehendatur & incarceretur. Si verò sub alio Magistratu habitaret, ei statim per illum Magistratum, ubi primus venditor aut tentor talium scripturarum deprehensus fuerit, significetur ac indicetur, & in eum tamdiu inquiratur, donec autor ipse inveniatur, qui ex tunc unà cum illis circumferentibus vendentibus, aliisve donantibus, via viq; Juris, & juxta qualitatem & conditionem causæ, corripiatur ac puniatur.

3. Si quis verò Magistratus, quisquis ille erit, aut quo nomine vocetur, in exploratione & cognitione talium rerum, aut sicubi indicatum ei fuerit, deses ac negligens in animadvertendo ac puniendo fuerit, reperiatur q;, ex tunc Cæsareus noster Fiscalis contra eum ipsum Magistratum, atq; infamatorē, Typographum, aut bibliopolam & venditorē, ad justam & debitam pœnā procedat agatq; : quam pœnam mulctamq; juxta qualitatem & conditionem Imperiale judicium nostrum statuere ac moderari ex suo arbitrio poterit, ejusq; statuendæ ac moderandæ potestatem habeat.

4. Attamen si præteritis temporibus fortè ejusmodi libelli, picturæ, aut scripta ad quempiam pervenissent, & sic penes ipsum delituissent, nihil periculi inde patiatur: teneatur tamen, ubi reperierit, non amplius evulgare, donare, aut vendere, neq; eo modo priorem injuriam renovare, sed alienare & abdicare, aut ita custodire, & conservare, ne alicui ad injuriam vel ignominiam tendere possit.

Cap. XXXV.

De Aurifabris.

QUandoquidem & argentum non ejusdem nec similis precii aut valoris fabricatur per auri & argenti fabros, & in eodem opificio multum doli mali fraudisq; usurpatur, ordinamus, constituimus, & volumus, his mediantibus, severè præcipientes, ut deinceps quælibet Marca, quæ ad manus opusq; aurifabri pervenit, quocunque pacto modoq; id fiat, non minus quatuordecim lothos puri argenti contineat, & priusquam finiatur exeatq; labor seu opera per aurifabrum, & opificem, mediante jurejurando ad probam & inspectionem per Magistratum constituatur ac probetur, idque signo sigilloq; suo, juxta Domini aut Civitatis, sub qua habitet, signum impresso percutiatur ac signetur. Quod si ad inspectionem, redditionem non faciat, aut idem argentum in operando quatuordecim lothos argenti non teneat, ex tunc opifex aurifaber, à Magistratu ex dolo & fraude operis mulctetur, & puniatur.

Cap. XXXVI.

De Opificibus & Artificibus in genere.

POstquam opifices & artifices in ordinibus & gradibus suis interdum invicem conveniunt & conspirant colludendo, ne quis minoris precii quàm alter opus operamque suam vendat, & sic carius graviusq; precium quoddam inducunt, ut hi, qui operas ejusmodi mercari velint, ex illorum æstimatione & censura emant oportet. Ob id volumus & præcipimus severè Magistratibus, ne deinceps talia patiantur aut concedant, sed legitimè provideant ac caveant. Quod si porrò ab opificibus admittatur, Magistratus in delinquentes juxta qualitatem rei & causæ irremissibiliter animadvertat.

Cap. XXXVII.

De opificum filiis, servis, & tyronibus.

CUm etiam in quibusdam locis sit usus, mos, vel consuetudo, ut lini textores, barbitonsores, opiliones, etiam pastores, molitores, & similes opifices seu manuarii in societatibus & conventiculis non ad alia opificia seu artificia quàm suorum parentum admittantur & recipiantur: atqui tamen iniquum putandum, eos, qui sunt honestæ conditionis & vitæ, excludi. Proinde volumus ejusmodi usus, mores & cōsuetudines, ceu graves ac onerosas, abrogatas & annullatas esse: statuētes, ordinantes, ac volentes, ne lini textores, barbitonsores, opiliones, oviumq; pastores, molitores, telones, fistulatores, Buccinatores, Balneatores, & illi, qui de eorum parentibus orti, oriundique sunt, eorumque liberi, si probè & honestè se gesserunt, deinceps ex ordine, gradibus, officiis & ministeriis ullo modo vel quavis ratione ejiciantur aut excludantur: Quinimò iidem veluti alii honesti opifices, manuarii & artifices recipiantur & admittantur. Quicquid verò præter jam dictos, alios communes & vulgares opifices seu manuarios attinet vel convenit, in iis omnib. volumus Magistratui ordinandi & constituendi, juxta cujusq; ditionis qualitatem & conditionem, his mediantibus, permissam & concessam esse potestatem, ejusq; conservandi datam licentiam & facultatem.

2. Quandoquidem in sacro Romano Imperio Teutonicæ nationis, communiter in Civitatibus & Oppidis, in quib. hactenus donata & indonata opificia servata & retēta fuerūt, causa & nomine filiorū Magistrorū opificum, sociorū, servorum, ac tyronū, pleræq; contentiones, rixæ, controversiæ, adversitates, molestiæ & damna, non inter ipsosmet tantum, verum etiam inter ipsorum opificiorum

ficiorum magistros, & alios, qui opera effecissent, ociosos, donaria & impensa, propter magistrorum filios & opificum socios, exortæ fuerunt, & emerserunt. Idcirco volumus, ut iis donatis & indonatis opificiis, quotcunq; in sacro Imperio, in Civitatibus, & in Oppidis aliis in usu sint, socii, quotannis, vel singulis mensibus ab alienis & exteris advenientibus sociis servitium ac ministerium petentibus, ac ejusmodi servitia sollicitantibus, & ad alia deputatis, auferantur, ac derogentur. Si qui verò alienorū & exterorum opificum sociorum in Civitates & Oppida conveniant, servitia vel heros & magistros requirentes, is, iiq; semper magistros suos, à quibus artificium didicerunt, requirant: & apud ministrū societatis & opificii sese indicent, sive hospes sive pater is vocetur, qui illi petenti consilio & auxilio esse debet, summa fide ac diligentia, ut opificii magistrū ac herum acquirat, omni modo ac via, quemadmodum priores alii opificum socii & servi, quovis tempore fecerunt. Veruntamen in his omnibus illa donaria & convivalia, aliosq; usus deinceps omissos ac abrogatos volumus.

3. Mulctæ item seu pœnæ prædictorum donatorum opificiorum aut non donatorum ergò, filiorum & sociorum, de cætero non præsumantur aut usurpentur, nec alter alterum injurietur, vel vexet, aut infamia notet. Quicunque verò tale quid fecerit, quod tamen fieri non debet, Injuriator id apud Magistratum ejusdem loci expediat & exequatur. Si autem in his contumax reperiatur, ab eodem Magistratu, juxta qualitatem causæ & negocii mulctetur, atque tamdiu bonus honestusque habeatur, donec causa ipsa, ut suprà dictum est, expedita finitaq; fuerit. Qui verò læsus & injuriatus fuerit, nullo modo ejiciatur aut expellatur, sed in opificio suo ac ministerio persistat: socii nemac ministri pariter cum eo, juxtaq; eum munia sua atque servitia sua obire teneantur, donec & quousq; injuriarum actio causaque, prout æquum est, expediatur. Similiter quid quisque adversus alterum petere agereque prætendat, in rebus ac negociis iis, quæ opificium ipsum non concernant, quisque id quidem coram eo Magistratu, aut oppido, ubi reperti fuerint, aut commorantur, & pro rebus causisque, vel non, concernentibus, coram societatibus, ex honesto more, usu & consuetudine eorundem locorum, uti par æquumq; est, expediat.

4. Quicunque verò opificum magistrorum filii aut socii, vel ministri talia judicia, sententias, vel transactiones, aut plebiscita recusaverint, nec observare voluerint, ii in Imperio Teutonicæ nationis, in Civitatibus & oppidis deinceps ad opificiū & labores, vel ad ejusmodi donata vel non donata munia exercenda non admittantur, quinimò expellantur & excludantur. Verùm enimverò, si quis hisce gravatus fuerit, ei ablatam seu denegatam nolumus, ad proximum Magistratum provocandi & appellandi, potestatem: quæ omnibus quidem nota esse volumus.

5. Nolumus & hoc, ne pactiones faciant aut transigant servi & ministri cum opificiorum magistris, quem quovis tempore cibum potumve præbeant: attamen ut magistri herique servos & ministros suos ita pascant, nutriantq; , ne querimonia opus sit, indigeantve. In qua re Magistratus quovis tempore justam æquamque advertentiam adhibeat.

6. Reservatis tamen singulis Magistratibus, suis Regaliis, quæ à nobis, & sacro Romano Imperio acceperunt, & obtinent. Hancque ordinationem juxta cujuslibet ditionis qualitatem & conditionem arctandi, imminuendi & moderandi, sed nullo modo augendi vel ampliandi, potestatem ipsis Magistratibus concedendo vel permittendo.

EPILOGVS.

Quodque omnia & singula suprà dicta puncta & articuli huius nostræ ordinationis, quæ ad provehendam communem Reipublicæ utilitatem, consilio, scientia ac voluntate Electorum, Principum & Statuum, suscepta, instituta & promulgata est, per singulos Status Imperii, cujuscunque dignitatis & conditionis fuerint, sub cautione ac evitatione prædictarum pœnarum ac mulctarum, acriter ac severè observentur ac peragantur. Hæc ipsa est nostra jussio severa atque voluntas, in testimonium nostri sigilli appensione confirmata, ac corroborata.

Data in nostra ac sacri Imperii Civitate Augusta, ultima die Mensis Junii, post nativitatem Christi Domini nostri Salvatoris, Anno Millesimo, quingentesimo & quadragesimo octavo, Nostri verò Imperii Anno vigesimo octavo, Regnorum autem nostrorum, Anno tricesimo tertio.

CAROLVS.

Ad Mandatum Cæsareæ & Catholicæ Majestatis proprium.

Sebastianus Archiepiscopus Moguntinus, per Germaniam Archicancellarius, &c. subscripsit.

Joannes Obernburger subscripsit.

CAROLI V. IMPER. AUG. MANDATUM

Anno Christi 1548.

De revocando & inhibendo Conciliabulo Bononiensi per Paulum III. Papam instituto.

CArolus V. divina favente clemētia, Rō. Imp. Augustus, ac Germaniæ, Hispaniarū, utriusq; Siciliæ, Hierusalē, Hūgariæ, Dalmatiæ, Croatiæ, &c. Rex; Archidux Austriæ; Dux Burgūdiæ, Brabātiæ, &c. Comes

Comes Habspurgi, Flandriæ, Tyrolæ, &c. Notum facimus tenore præsentium, cùm pro ratione muneris nostri, quo Dei Optimi Maximi voluntate fungimur, proq; eo zelo, quem erga sacrosanctam fidem & religionem nostram orthodoxam meritò gerimus, & ipsius religionis summa necessitate ita exigente, cogimur contra nonnullos, qui sese asserunt Legationis munere fungi, una cum aliis Prælatis & personis in conventu Bononiensi, cui titulum *generalis Concilii* prætexunt, jam congregatis, & deinceps eo nomine congregandis, justam atq; legitimam protestationem facere: id verò ob locorum distantiam coram facere non possumus.

a. Francisci de Vargas Licentiati &c. 2. Ea propter de fide, prudentia, & rerum usu, honorabilium, doctorum, fidelium, nobis dilectorum, a N. Licentiati Vargas, Procuratoris generalis Fisci nostri Regni Castellæ, & Martini de Soria Velasco Burgensis, Juris Doctoris, Consiliariorum nostrorum, plene confisi, eosdem fecimus, constituimus & deputavimus, ac tenore præsentium, ex certa nostra scientia, & sano accedente consilio, facimus, constituimus & deputamus Procuratores & Mandatarios nostros: simul & in solidum dantes eis plenam facultatem & potestatem, ut simul, vel saltem alter eorum qui interesse poterit, protestationem, nostro ac totius sacri Imperii, Regnorumq; & Dominiorum nostrorum omnium nomine, contra præfatos assertos Legatos, aliosque Prælatos & personas, nomine Concilii Bononiæ tam congregatos quàm congregandos, solenniter cum verbo, tum scripto proponere, & ad registrari petere & obtinere: instrumenta superinde necessaria à Notario, seu Notariis publicis, adhibitis seu adhibendis, requirere, & omnia alia dicere, facere, gerere, & exercere possint & valeant, quæ in hujusmodi actibus requiruntur, & necessaria fuerint, seu quovis modo opportuna: & quæ nos ipsi facere possemus & deberemus, si præmissis personaliter interessemus: & secundum à nobis habent in mandatis, promittentes in verbo nostro Cæsareo & Regio, nos ratum gratumque habituros, quicquid per præfatos Procuratores & Mandatarios, vel alterum eorum, factum, dictum gestumque fuerit in præmissis, nec quovis modo illis contraventuros esse, dolo & fraude penitus remotis: harum testimonio literarum manu nostra subscriptarum, & sigilli nostri appensione munitarum. Datum in civitate nostra Imperiali Augustæ Vindelicorum, die 22. Mensis Augusti, Anno Domini 1548. Imperii nostri 27, & Regnorum nostrorum 37.

CAROLVS &c.

Perrenottus

Ad mandatum Cæsareæ & Catholicæ Majestatis proprium.

Obernburg.

Hic debet sequi Protestatio facta Bononiæ, quæ verbotenus tantùm in aliquibus locis à Romana dissidet, sed sensu conveniunt, quam maluimus hoc loco inserere.

Anno Christi 1549.

CAROLI V. IMPER. AUG. PROTESTATIO

Contra Conciliabulum Bononiense à Paulo III. Papa congregatum. Facta Romæ per Illustrem Iacobum Mendozam Legatum Cæsareum, Anno Domini, M. D. XLVIII.

SAnctissime Pater: Cùm Respublica Christiana miserabiliter convulsa esset, religio labefactaretur, mores vehementer corrupti essent, tota ferè Germania ab Ecclesia descivisset; Invictissimus Dominus meus CAROLUS Cæsar, Romanorum Imperator semper Augustus, cujus ego Oratoris & Procuratoris vices gero, primùm à Leone, deinde ab Hadriano, deinde à Clemente, sanctissimæ memoriæ Pontificibus Maximis, postremò à Sanctitate vestra, Beatissime Pater Paule III. sæpe summis & continuis precibus Universale Concilium efflagitavit, & ratione suæ dignitatis, & ut satisfaceret assiduis supplicationibus ordinum Imperii, ut solum eversarum rerum effugium, ad quod semper in duris Ecclesia accedere consuevisset; quas quidem ob causas à Sanctitate vestra primum Mantuam, postremò Vincentiam convocatum est generale Concilium; sed harum civitatum neutra satis apta fuit, in qua diversarum & multarum provinciarum homines, libenter simul & commodè convenirent, Germani præsertim, quibus justis & gravibus de causis eò proficisci non licebat.

2. Demum Imperatoris ipsius voluntate, cæteris etiam Christianis Principibus assistentibus, ipsisq; adeò poscentibus Germanis, Sanctitas vestra Tridentum delegit, Germanorum gratia, propter quos id præcipuè Concilium fiebat, quòd illam approbaverant civitatem, quemadmodum Imperatori, iisque in publicis eorum Ratisbonæ habitis Comitiis, in provincia Germaniæ celebrandum concesserat eadem Sanctitas vestra, quòd locus esset aptissimus ob libertatem, securitatem, & opportunitatem. Ita enim positus est, ut tam Italiæ propinquus quàm Germaniæ situs esset, necà Gallis aut Hispanis longissimè distare videretur. Cujus civitatis Episcopus esset Christophorus Madrucius, vir sanè probus piusq; ac sacri Imperii Princeps, & Sanctitatis vestræ multis nominibus amicus: & quòd omnium rerum, quæ ad victum necessariæ sunt, commoditas non desit, Sanctitas vestra in sua Bulla latius declarat.

3. Triden-

3. Tridenti est, inquam, indictum Concilium generale omnium consensu. Legati, Cardinales missi, primùm Reverendiss. Panutius, Moronus & Polus adfuere, qui vices Pontificis repræsentarent: Oratores Imperatoris, admodùm Illustrissimus & religiosissimus Episcopus Attrebatensis, Illustrissimus vir Dominus de Granvella, & ego Jacobus de Mendoza. Sed nondum visum fuit Sanct. Vestræ, ut apparet ex secunda Bulla Sanct. Vestræ, tempus satis idoneum ad inchoandum Concilium, post aliquot dies iterum à Sanct. Vestra missi Sedis Apostolicæ Legati, Cardinales, Reverendus de Monte, Reverendus Sanctæ Crucis, & iterum Reverendus Polus: rursum Oratores, Ego Jacobus Mendoza, & Illustris vir Franciscus Toledo absens: accesserunt nonnulli aliorum Principum itidem Oratores, nonnulli erant in itinere, multarum nationum Episcopi etiam ab ultimis terris convenere magnis impensis: magno labore inchoatum est, & petitum ab omnibus Christianis Concilium, & causa religionis & reformationis morum in eo tractari cœpta.

4. Eodem quoq; tempore bellum adversus hostes & S. Imperii violatores Imperator gerebat, in quo suscipiendo potissimùm tuendæ & amplificandæ religionis, idq; interveniente Sanct. Vestra, ratio habita est, ita ut quos ratione flectere non poteramus, armis cogeremus. Cùm res essent in hoc statu, cœpto (ut dixi) religionis negotio, causa morum (quæ totis viribus & consilio indigebat, ad quã legitimè & absolutè prorsus peragẽdam Sacra Majestas & Germaniæ Ordines à retrò Pontificibus & Sanctit. Vestra jam anteà remedium tam crebrò flagitaverat) sed frigidè nimis & vix tentata. Deinde virtute Imperatoris pacata Germania, in qua recuperanda Sanct. Vestræ & sacrosancto Concilio munus incumbebat, maxima spe & certitudine eorum adventus, tum etiam, qui hucusq; Concilium recusaverãt, & eorũ qui in tam necessario religionis negotio adhuc occupati, Imperatori adjutores erãt.

5. Ecce Reverendissimi asserti Legati tumultuosè, præter omnium expectationem, Sanctitate Vestra (quod ipsi dicunt) inscia & inconsulta, levissima sane causa procurata & conficta de tralatione Concilii retulerunt ad Patres, nullo consultandi, sed neque cogitandi spatio dato, ita ut pridie proposuerint, postridie decreverint, perendie discesserint cum multis Patribus, atq; iis quidem tum temporis vel unius ferè Italicæ nationis, vel ante adeptum Episcopatus nomen in Italia degentibus.

6. Huic consilio, Sanctissime Pater, plures Episcopi, magnæ fidei & autoritatis viri, quibus religionis & morum causa cordi erat, tanquam callido nimis & immaturo, Christianæq; Reip. periculoso, contravenêre, planeq; & publicè, inspirante eis Spiritu sancto, cujus sanè causa inprimis agi debebat, tũ tralationem propositã, tum Legatorum assertorum & Patrum, qui eos secuti sunt, injustam esse tralationẽ Concilii, velleq; se manere Tridẽti, libero & legitimo Cõcilii loco, publicè protestati sunt.

7. Inter hæc Imperator, dũ Episcoporũ congregatio Bononiæ manet, hoste ad Albim devicto, Saxonia provincia superata, duobus belli Ducibus, altero pugna, altero deditione captis, pacata prorsus Germania, arduũ & periculosissimũ bellũ solus cõfecit: nec destitit sæpiùs San. Vest. per Nuncios, per Legatos Sedis Apostolicæ, per Illustriss. virum Joannẽ Vegam, per me & Majestatis suæ apud S. V. Oratores, & ante & post cõfectũ bellõ, magnis & continuis precibus solicitare, juberet Patres, qui Bononiæ perstãt, ad Cõcilium Trident. redire, eandẽq; ipsam admonere, prævideat, quot scãdala, dissidia, pericula, impẽdeant Christianæ religioni si jam cœptũ Cõciliũ Tridenti nõ cõtinuetur & absolvatur.

8. Comitia interim Augustæ Germanis indixit, quæ quidem adhuc celebrantur. In his libero, spontaneo, generali totius Germaniæ Ordinum & Statuum, præterea omnium Civitatum consensu, petente Imperatore, decretum est, Germanos omnes ad Concilium Tridenti convocatum venturos, ut ea, super quibus indictum fuit, tractentur, & sacrosancta Concilii autoritate decidantur: Ipsam sacrosanctam Tridentinam Synodum se suscepturos, idq; prorsus & absque ulla conditione se præstituros, Imperatori sunt polliciti.

9. Legavit Imperator Oratorem ad Sanctitatem Vestram, Illustrissimum & Reverendissimũ Christophorum Madrucium, Cardinalem & Principem Tridentinum, quò S. Majestatis & Serenissimi Romani Regis Ordinumque S. Imperii nomine Sanctitas Vestra pium hoc & sanctum Germaniæ Concilium indiceret, supplicaret, juberet Patres, qui Bononiæ agunt, ad Concilium Tridenti inchoatum reverti: hortaretur & admoneret, ut honestissimam & necessariam occasionem, tot laboribus & periculis tam diu quæsitam, nunc demum partam, susciperet & amplecteretur, in qua & Patres cum dignitate Tridentum redire, & religionis causa generali Christianorum consensu, ipsorumq; Germanorum, quorum potissimùm gratia ipsa sacrosancti Synodus Tridenti convocata fuerat, tractari & confici, & sacrosanctæ Sedis Apostolicæ autoritas magna cum Pontificii nominis Majestate, & ipsius Sanctitatis Vestræ immortali gloria augeri posset, adq; non privatim solum, sed publicè faceret in Reverendissimorum Cardinalium consessu.

10. Præterea jussit me, qui Senas ad componendas illius Reipub. res veneram, idem negotium præstare. Quod si Sanctitas Vestra dilationem aut excusationem aliquam interponeret, neq; præsentem occasionem susciperet, hujusce rei, ut tam justæ petitionis, promtissimiq; erga Christianam religionem Majestatis suæ animi, tam publicè quàm privatim vos ipsos Reverendissimos Cardinales, & omnes omnium Principum Oratores, qui Romæ agunt, testes vocarem, præcepit.

11. Præterea jussit Procuratores & Consiliarios suos, qui Bononiæ expectabant de ea re responsum, & à Patribus ibi congregatis, & à Sanctitate Vestra, si unquam vel ipsi Patres vel Sanctitas Vestra id recusassent, vel dilationem aliquam interposuissent in generali Patrũ cœtu, nomine Majestatis suæ protestari, iniquam fuisse tralationem, & omnia inde facta & secuta ab ipsis Patribus affectata, & nulla esse atq; futura fore. Factum est, beatissime Pater, post requisitiones privatas etiam publicè primũ à

Reverendissimo Tridentino die nona Decembris: deinde à me die 14. ejusdem mensis, hora antemeridiana, in hoc Reverendissimorum Patrum consessu cum debita humilitate instantissimè rogando, idq; per viscera, & per sanguinem Domini nostri Jesu Christi: tempus tamen Sanctitas Vestra interposuit ad consulendos super responso Patres, qui Bononiæ sunt; qui quidem non dissimile secessioni sive (ut ipsi dicunt) translationi consiliu dedere vanum, subdolum & captiosum, in gravissimum religionis & universalis Ecclesiæ dissidium, scandalum & detrimentum.

12. Sanctitas autem Vestra id consilium approbasse, illorumq; sententiam suscepisse quodammodo visa est, illegitimam secessionem Tridentinam, periculosissimam sane & perniciosam Reipub. Christianæ, *translationis* vocabulo, congregationemq; seu illegitimum Conventum Bononiensem *generalis Concilij* nomine appellans: tantũq; ei congregationi autoritatis in suis ad Reverendiss. Cardinalem de Monte, Episcopum Prænestinum, & ad vos qui adestis literis, & suo ad Imperatorem responso tribuere videtur, quantum Episcopi prænominati autoritate propria sibi ipsis arrogare ausi sunt.

13. Præterea responsum ad Cæsarem dat dilatorium & illegitimũ, præsenti occasioni & negotio impertinens, ineptum & incõveniens. Quid enim magis alienum, quàm in gravissima causa, in negotio religionis & Spiritus sancti, & causæ cognitionem antevertere, & sententiam ferre, & se judicé constituere, antequam judicium sibi deferatur: & his qui ægrotabant, & sanandi erant, qui hucusque remedium detrectare videbantur, qui nunc religionem, qui morum reformationem, qui unioné publicarum dissensionum petunt à Sanctitate Vestra, (Concilium enim petunt Tridenti, ubi cœptum fuerat, continuari & absolvi, quod omnium bonorum causam futurum certissimè credunt) præsentissimam medicinam tergiversationibus & ambagibus producere & denegare.

14. Et cùm probationem causarum translationis à perspicuis & religiosissimis & probatissimis testibus sumi, conveniens sit, in hac ipsa testibus parum inter se convenientibus, nullius autoritatis de plebe hominibus fidem adhibere: Imperatoris autem & Regis Romani, & Principum Statuumq; Germaniæ, qui in publicis Comitiis congregati sunt, qui & per Sanctæ Sedis Apostolicæ Cardinalem atque eundem Sacri Imperii Principem, Sanctitatem Vestram certiorem faciunt, de hoc tam sancto, tam pio Germanorum proposito atque decreto fidem in dubium vertere, quod ex ipsorum & Sanctitatis Vestræ responso, cùm publicè tum privatim dato, intelligi potest.

15. Multa alia à me prætermittuntur, Sanctissime Pater, quæ tempore & loco, si opus fuerit, in hac causa dicentur. Quid prætereà desiderabamus à Germanis, quid ab eis petebamus, toties à Cæsare repetitis itineribus, tot impẽsis, tot laboribus, maximo & ancipiti suscepto bello, atq; cõfecto? Perdet omnes labores hos S. V. pro religione susceptos: perdet optimam & præstanté sanandæ restituendæq; religionis occasionem, & perdet religionis causam, admonitus & requisitus. Id verò certissimũ Conciliũ universale, ob causas gravissimas & maximè necessarias Tridenti congregatũ, Vest. S. indictione, flagitante Imperatore, Principibus Christianis assentientibus, petentibus Germanis, convenientibus Episcopis, jam cœptũ, nisi summa urgentiq; necessitate, præcedentibus tractatibus, & diligentissima discussione, servato juris ordine, consensu omniũ Patrũ, alò mutari, neq; legitimè posse nec licere.

16. Sæpe enim tralationes callido & præcipiti consilio sine causa factæ, in causa esse solent, ut magno religionis periculo, magnis in Repub. Christiana rubis & dissensionib⁹, interdũ populi Christiani perniciosa divisione Concilia dissolvantur. Causa autem tam subitæ translationis nulla fuit, sed arrepta, quæ se primùm obtulit. Occasionem vos Reverendissimi asserti Legati, ut à me dictum est, & reliqui Patres, fecistis, id quod jam pridem meditati fueratis. Febres enim nescio quas & aëris vitium causati, affectatum & procuratum quorundam medicorum, sed præcipuè ancillarum & coquorũ, vilissimorum hominum, testimonium recitatores, Tridento præcipites discesserunt. nempe & tunc & deinceps apertissimè patuit, nullam extitisse vanæ formidinis causam.

17. Prætereà ut ulla fuerit ratio discedendi, Vestram Sanct. in hac prætensa causa consuluissent, cùm tam parvi temporis mora nihil periculi esset allatura. Neque enim tam repentina res erat, quod exitus morbi, quem causati fuerant, comprobavit. Inconsulta autem Sanctit. Vestra, discessisse illos Episcopos, fassi estis, & Sanctitas Vestra postmodùm affirmavit. Cui quidem Sanctitatis Vest. testimonio multum certè fidei & autoritatis detrahunt vestræ ad Reverendissimum de Monte literæ, & responsiones ad Cæsarem datæ.

18. Imperatore quoque consulto & assentiente, id facere debuissent, cui curæ sunt & tutelæ omnia universalia Concilia, atq; id ex munere officii Augustalis: cujus quanta sit in Conciliis autoritas, manifestum est. Verùm tanta fuit Legatorum assertorum festinatio & simulatio, ut nec ipsi voluerint consulere, nec eos qui dicebant, Sanctitatem Vestram & Imperatorem priùs per Sanctam Synodum certiores fieri oportere, audiendos putarint. Cumq; Imperator ipse pro tuenda & amplificanda religione, pro Ecclesia, pro Concilio laboraret, ipsi vano & inani timore simulato, Imperatore inconsulto, abscesserunt. Atqui sæpe aliàs Imperator per Oratores suos cùm ipsos assertos Legatos, tum Sanctitatem Vestram admonuerat, se neque tralationi Concilii, sed neque suspensioni aut vacationi tacitè vel expressè assentiri posse.

19. Prætereà juris ordinem contempserant, & eam causæ cognitioné, quæ in Synodalibus translationibus Sanctorum Patrum sanctionibus instituta est. Rem enim ferè omnium gravissimam properè sanè & leviter confecerunt. Debuerant certè justas multorum gravissimorum Patrum, qui illis haudquaquam assentari docti, rei ex recta conscientia consulebant, contradictiones libenter audire, eorumque sententias ac rationes animadvertere atque examinare, ac non ipsis neglectis, vixque

auditis,

auditis, rem pro libitu definire: quorum quidem sententiæ, quòd graviores & firmiores erant, sanioresq; Reipublicæ, debuissent jure præferri: potuissentq; multarum nationum Patres, etsi multitudine aliis impares, tralationem merè voluntariã, eandemq; Reip. Christianæ perniciosam, impedire. Quã si fieri oportebat, fuerant sacrorũ Conciliorũ decreta servãda, ne discederetur à terminis ejus regionis, eligẽdus erat in Germania locus propinquior & opportunior: atq; ob id maximè fieri oportebat, ut de quorũ causa præcipuè agebatur, Germani tutò possent ad Conciliũ venire: quod proculdubio fecissent, omnibus nõ veniendi subterfugiis, impedimentis & difficultatibus sublatis, ut exitus ipse cõprobavit.

20. Illud verò nulla ratione defendi potest, quòd Bononiam in medio Italiæ collocatã, subditam imperio Ecclesiæ, delegerint: quò nemini dubium est non adituros Germanos. Locum itaq; delegerunt, quem possent omnes meritò multis de causis, quę nunc à me prætermittuntur, recusare, non ut Concilium prosequantur, sed ut summo exitio Christianorum decoloratione & deformatione status Reip. Christianæ Cõcilium præproperè & ex abrupto dissolvant, aut ex animi eorũ sententia conficiant. Ac cùm sit Conciliorum officium dissidia tollere, religionem sustentare, mores emendare, hic recessus, quem ipsi translationem vocant, turbabit Concilium, perdet omnia.

21. Verùm cùm piissimus Imperator, Sanctissime & Summe Põtifex, ut verus & legitimus Romanus Imperator, Ecclesiam omnium matrem augere ac defendere teneatur (quod semper ab initio Regnorum suorum & Imperii fecit) cumq; ab antiquissimis retrò tẽporibus Imperatori muneris fuerit, universalia Concilia protegere, & eò usq; integra & salva præstare, quoad negotia, quorum gratia congregantur, debito loco & ordine absoluta sint: cumq; Germaniæ dissidia componere, eamq; provinciam, partẽ Imperii potissimã, magnumq; Ecclesiæ membrũ, pacare, & ad veram Christianamque religionẽ reducere cõstituerit: cumq; ad eundẽ etiam Hispaniarũ, aliorumq; regnorũ & statuum suorum, quorũ Rex verus ac Dominus est, auxilio Sanctitatis vestræ & Sacrosancti Concilii, corrigendorũ, & ad veram Christianã vitam reducendorũ, cura pertineat: quę ita demùm vana non erit, si Sanctitas Vestra Concilium Tridenti indictum, Tridenti cœptum, Tridenti continuaverit, & absolverit.

22. Animadvertens, inquam, Imperator, hunc recessum, seu (ut ipsi dicũt) tralationem, sine ordine legitimo factam, neq; lege, nec ratione, neque causa, neque consilio inniti, omnem sancti justiq; propositi sui rationem perturbare: prætereà totam Germaniam, ad quam hæc potissimùm causa spectat, Concilium postulare Tridenti, polliceri se Concilio Tridenti affuturam, Sanctam Tridentinam Synodum suscepturam; Sanctitatem Vestram, quam semel atq; iterum obtestatus est, nunc quoq; ut bonus obediensq; Sanctitatis Vestræ & Ecclesiæ filius, maximè cõtestatur, debita humilitate & Christiana monitione, per viscera Domini nostri Jesu Christi, ne magno labore tamdiu quæsitam componendæ restaurandæq; religionis occasionem prætermittat.

23. Ovibus à Deo Opt. Max. sibi commissis auxilium feratis, jubeat suos assertos Legatos, cum reliquis Episcopis, qui recesserunt, sine mora Tridentum reverti, qui locus visus est Sanctitatis Vestræ approbatione tutus & liber, ipsiusq; Invictissimi & pientissimi Imperatoris fide tutior atque liberior, cujus muneris est, Concilia protegere atque tueri: ibique, ut decet ac necessarium est, sacrosanctum Concilium autoritate Imperatoris, efflagitatione & assensu Principum, Tridenti inchoatum, diuque habitum prosequatur: quod nullo pacto recusare possunt, & sanè id jam anteà polliciti sunt, si utique Germani ad Concilium accessissent, se, quàm primùm illa falsi morbi suspicio restrixisset, esse redituros, atque adeò Sanctitas Vestra idipsum Cæsari per Nuncios sæpe & Legatos promisit.

24. Anno jam ferè elapso, cessante morbo (si quis fuit) re tranquilla & pacata, ablata ratione timoris, postulantibus Principibus & Statibus Germaniæ, iisq; deniq; pollicentibus, se liberè & absque ulla conditione aut prætextu Synodum sanctam Tridentinã suscepturos, cur non revertuntur, & intermissum continuant opus, ut cœperant, ut continuare oportebat? Hoc si Sanctitas Vestra fuerit executa, & nunc assu[?] tos Legatos Tridentum redire sua autoritate & imperio coëgerit, neque dilationem aut difficultatem ullam interposuerit, rem populo Christiano valde necessariam, & divinæ majestati gratissimam faciet.

25. Sin autem tam justæ petitioni tempore & occasione necessaria, quæ quidem nunc se ultrò præsens offert, assentiri noluerit (quod abhorrendum sanè est ab eo, qui prorsus totius Reip. Christianæ curam gerit, atque adeò ipsius Domini nostri Jesu Christi vices repræsentat) Ego Jacobus Hurtadus Mendoza, nomine pientissimi & invictissimi Domini mei CAROLI Cæsaris, Romanorum Imperatoris, ex illius speciali mandato, ac nomine totius Sacri Imperii, Regnorum & Dominiorum suorũ, multiplicatas privatim & publicè Evangelicas requisitiones, monitiones, denunciationes, idq; nõ solùm (ut superiùs dictum est à me) semel atq; iterum, sed etiam plures in hoc amplissimo & religiosissimo Cardinalium consessu, die Mercurii, hora antemeridiana, 14. Decembr. & in hoc eodem loco rursus, die Martis, hora pomeridiana, 27. ejusdem Decemb. præsentibus reverendissimis Patribus & Principum Oratoribus, aliam Protestationem die Lunæ, 16. Mensis Januarii, hora meridiana, à Procuratoribus & Consiliariis Imperatoriæ Majestatis prolatis, in generali cœtu cõvenientibus, Bononiæ habitam: tandem novissimè protestor, dictam tralationem seu recessionem fuisse & esse illegitimam, & nullam: atq; omnia inde acta, atque secuta. & quæ posthac quomodocunq; de re qualibet agẽtur atq; sequentur, affectata fuisse, & futuras rixas & contentiones in Ecclesia Dei inducere atque nutrire, ac deinde nullius momenti, nullius effectus, magnam cladem & exitum populo Christiano minari, fidẽ Catholicam & sacrosanctam religionẽ in periculum adducere, universalem Ecclesiã Dei scãdalizare, decolorare, deformare, ejusq; statum & majestatẽ pervertere, ac proinde nullius momẽti, nullius effe-

3. Similiter & hos Electores ac Principes ceu nobiscum intercessores & compositores harum amicè transigendarū rerū causa literis nostris evocavimus & accersivimus, talib⁹ divina clementia gravaminibus, litibus atq; discordiis, quibus fieri potest, viis, modisq; obviaturi, ac deniq; finem imposituri.

4. Proinde nos, & infrà memorati Principes, Elector Saxoniæ, &c. huc ad dictam diem cum cæterorum Electorum & Principū Legatis pervenimus, videlicet, Archiepiscopi Moguntinensis nomine Daniel Brendel ab Honburck, majoris ædis Canonicus Mogūtiæ, Christophorus Matthias Jurium Licentiatus Cancellarius, & Petrus Echterus. Archiepiscopi autem Coloniensis nomine Henricus Salispurgensis, & Franciscus Burghardus, ambo doctores. Archiepiscopi Trevirensis nomine, Joannes de Petra, Primas inter Archidiaconos Trevericos: Philippus Baro in Winnenberg & Beylstein, ditionis Trevericæ, aulæq; Magister, & Felix Hornung Doctor, Cancellarius. Palatini verò Friderichi nomine, Ludovicus Comes à Stolberg, Konigstein, & Ruthschefort. Joannes à Dinheim, præfectus in Creucenach, Melchior Drechsel Doctor, & Joan. Koung. Joachimi Marchionis nomine, Adam Trotte Marschalcus, Christophorus Stratius, Timotheus Jung, & Lampertus Distelmeyer, Doctores. Item reverendi & generosi, Ernestus Archiepiscopus Salispurgensis, &c. Mauritius Echterensis, & Wolffgangus Pataviensis Episcopi, Albertus quoq; Palatinus Rheni, Dux superioris & inferioris Bavariæ, in persona. Item Episcopi Herbipolensis nomine Henricus Comes à Castel Canonicus, & Hans Zohel. Joannis Marchionis Brandenburgēsis nomine Adrianus Albinus Doctor, Cancellarius, Andreas Zoch Doctor, & Bartholus à Mandelslo. Henrici junioris Ducis Braunsvigensis nomine, Vitus Grummer. Wilhelmi Ducis Juliacensis nomine, Wilhelmus Kettler. Wilhelmus à Hevvenhof, appellatus Ley. Magister curiæ Theodoricus à Schepsted, & Carolus Horstus, Doctores. Philippi Pomeraniæ nomine, Jacobus Zitzevvitz, Doctor & Cancellarius. Et Christophori Ducis Wirtembergensis nomine Johannes Theodoricus à Plenningen, superior Advocatus in Stutgarten, Ludovicus à Fravvenberg, Advocatus superior in Lauffen. Joannes Henricus Hecklin, & Caspar Behem, ambo Doctores hic coram nobis comparentes. Quibus cum vocatis transactoribus rem cœpimus tractandam, ac initio dicti Electoris Saxonici, suorumq; conjunctorum postulata & gravamina duobus specialibus scriptis complexa accepimus, eaq; summa diligentia, fideq; perpendentes, quo ad amicè cōponi, & ingruentis belli discrimina, pace, tranquillitate, & concordia firmata, in Sacro Teutonicæ nationis Imperio averti possent. Atque sic tandem post multam longamq; tum scripto tum verbo rerum tractationem agitatam, sequentia media, punctaq; ad Cæsareæ Majestatis beneplacitum, ac Electoris Saxonici, suorumq; confœderatorum assensum ac ratificationem relata sunt, deq; iisdem unanimiter tandem in hunc qui sequitur modum conventum est atque conclusum.

CAP. I.

Cessio armatæ militiæ, & Philippi Hessorum Landtgravii λύτρωσις seu liberatio.

PRIMUM Elector Saxonicus, suiq; belli consortes Principes ac Status hanc compositionem amplectentes à cœptis sumptisq; armis protinus desistent: suosque paratos & conscriptos milites ad undecimum duodecimumve diem Augusti mensis proximum undiquaq; dimittant, dissipent, atq; discurrere, vel nobis Regi Ferdinando ad petitionem stipemq; nostram adjungi vel admoveri sinant: denitq; omnibus modis operam, in quātum fieri potest, ne quid injuriæ damnive dolo malo Cæsareæ Majestati, nobis, aut cæteris Sacri Imperii Electoribus, Principibus, Statibus, & civitatibus illorū discursu, fusioneq; inferatur, quin ita potius dispersi Cæsareæ Majestati, Sacroq; Imperio obsequētes se gerant permaneantq; , remissis illorum Statuum, civitatum, aliorumq; juramentis, quos hactenus oppugnarunt & obsiderunt, aut sibi aliqua adhæsione & confœderatione subdiderunt, idque vigore transcripti jam hoc in loco patentium literarum exemplaris remissionem illam cōtestantium, quemadmodum & earundem, & hujus edicti virtute à suis juramentis protinus liberantur & absolvuntur.

2. Interea quoque temporis Philippus Hessorum Landtgravius sancitam Halæ in Saxonia capitulationem (exceptis jam antea resolutis articulis, puncto de Cassella loquente) ratam de novo habere, ac irrefragabiliter observare debet, adeoque detentionem suam & custodiā haudquaquam vindicare, quin imò Cæsareæ Majestati, Sacroq; Imperio sese Principem per dies vitæ suæ obsequentem exhibere, & ad omnia ista Cæsareæ Majestati formula decenti hoc loci præscripta sufficienter astringere, efficereq; tandem, ut idem à filiis, ditioneq; sua nova literarum obligatione præstituta servetur ac teneatur. Capitulatio Domini Landtgravii.

3. Simili modo uterque Electorum Saxonicus & Brandenburgensis, Dux item Wolffgangus Palatinus, &c. obligationes quisque suas jam pridem factas modò renovent, easque scriptas cautiones ad sextum Augusti diem Illustrissimæ Princip Dominæ Mariæ Hungariæ & Bohemiæ Reginæ, viduæ, dilectæ sorori nostræ, ejusve præsidenti apud Mechliniam tradantur.

4. Econtrà memoratus Landtgravius custodia sua penitus liberetur, & ad dictū Augusti diem undecimum vel duodecimum Rheinfelsium tutò certoq; extra periculum sistetur liber. Jam & ipsa copias suas Cæsarea Majestas diversis in locis in hos Status conscriptas, hanc cōpositionem acceptantes haudquaquam producat, aut etiam fundendi seu dimittendi mora moleve ulla gravetur. Rheinfelsium arx sancti Goarini.

5. Cœptam quoque Cassellæ munitionem Imperatoria Majestas Landtgravio clementer perficere concedet.

6. Similiter Nassoviensium durante custodia promulgatarum sententiarum executio differatur

ac suspendatur, donec liberato Landtgravio amica inter partes tractatio institui agiq; possit. Casu autem quò minus ea amicabilis progrederetur tractatio, Landtgravio tamē quo ad æquum est, testimonia, literarum documenta, aliaq; necessaria, quæ Advocatorum huc usque defectu, durante ve custodia proferri nequibant de cætero exhibeantur ac producantur. Et ita tunc quidem Electores hi, quos causa hæc non contingit, ipsimet, seu consiliarii eorum, atque adhuc alii sex minimè partiales Imperii Principes, ex quibus ambæ partes quindenos Cæsareæ Majestati intra mensem, postea quā Landtgravius fuerit liberatus, nominatim indicent atque proponant. Ex quibus ambarum partium nuncupatis Majestas Cæsarea tres Principes deligat, (inter autem sex illos ad minus tres sint seculares) in persona propria, aut etiam ad idem deputati consiliarii, tanquam Cæsareani Commissarii, gravamina illa & exceptiones, contra prædictas latas sententias & executionem debito modo, ac ut decet, recognoscant atque revideant, ecquid acta tempore custodiæ Landtgravii exhibita rursus assumenda, Sententiæ quoque latæ ac Processus super ejusmodi propositis & adhuc dum proponendis gravaminibus, exceptionibusq; differendi ac suspendendi sint nec ne, cognoscant, & quid Juris sit, promulgcant. Atque hæc quidem amica tractatio & decisio ad summum intra biennium post conclusionem & datam compositionis seu transactionis hujus certò expediatur ac exequatur.

Revisio actorum.

7. Cæteris verò punctis & articulis omnibus inter memoratos Electorem Principem Saxoniæ, & Wilhelmum Lantgravium Hessiæ propositis tamdiu, quousque reliqua communiter proposita gravamina expediantur, dilatis atque suspensis.

8. Administrator item ordinis Teutonici, atque Dux Henricus Brunsvigensis, aliiq; Lantgravium prætextu Schmalkaldensis belli causa impetentes, aut porrò impetituri, cessent quoque & quiescant, donec prædicta gravamina resolvantur.

9. Etiam nova superius memorata gravamina, quæ durante Lantgravii custodia, in Judicio Imperiali, aliasve adversus eū præsumpta fuere, simul cum eorum exceptionibus, ab Electoribus & Principibus harum controversiarum intercessoribus proximo Comitio, uti decet, recognoscantur revideanturque, ac idem Lantgravius prout necesse est, audiatur: In iisdem quoque quod æquum & justum est decernatur, neque interea tamen in Cameræ Imperialis Judicio procedatur.

Revisio.

Suspensio processus.

CAP. II.

Religionem, pacem, & justitiam concernentia.

VERUM atqui alios sequentes articulos quod concernit, ab Electore Saxoniæ, suisq; conjunctis in hac pacificatione propositis, & quidem primò de Religione, de pace, & justitia, Majestas Cæsarea sponsionem gratiosam nuper ad oppidum Linsium factam, extunc dato responso fideliter præstabit, & ut intra dimidiū anni spaciū Comitia habeantur, in quibus dein qua via, quibusq; modis, nimirum seu Generali seu Nationali Concilio, aut Colloquio, vel communi etiam Imperii conventu Religionis discordiæ commodè atque compendio sopiantur, hæq; ad unionem Christianam redigantur, atque ejusmodi conciliatio Religionis ab omnibus Sacri Imperii Statibus, mediante Majestatis suæ ordinaria ope præsidioq; pertractetur.

Comitia.
Colloquia.

2. Initio autem Comitiorum ad præparationem cōcordiæ delectus placidarum prudentumq; personarum constituatur, utriusque Religionis æquali numero cum Mandato deliberandi, quibus modis ejusmodi conciliatio atque concordia institui commodè posset, absque Electorum Principum præjudicio tamen hujus delectus ergò.

3. Et quidem interea temporis nec Cæsarea Majestas, neque nos, ac Electores, Principes, & S. Imperii Status quempiam ex Augustanæ confessionis Statibus, propter religionem, vi factove, aut aliàs contra ejus cōscientiam ac voluntatem cogere, aut ea de causa vi bellove petere, vel invadere, vel oppugnare aliquē, eive damnū aliquod inferre sive per mandata, sive alio quovis modo ipsum gravare vel etiā contemnere, feremus, sed suæ Religioni fideiq; quietè & pacificè stare, cadereq; sinentes.

Religionis ergò trāquillitas esto.

4. Ob hoc quoq; bellū Status omnes Augustanæ confessionis cæteros Sacri Imperii Status antiquæ religionis Ecclesiasticos & seculares similiter Religionis suæ, Ceremoniarum, constitutionum, rerum immobilium & mobilium, ditionum, subditorum, redituum, censuum, superioritatum, & Jurisdictionum causa non gravent, sed pacificè tranquilleq; illis uti frui q; sinant, nec vi factove, seu aliàs malignè contra eos quicquam præsumant: Verùm enimvero juxta nostras & Sacri Imperii ordinationes, constitutiones, edicta, decreta, Recessus factæ pacis, singuli erga singulos ordinario jure justitiaq; contenti sint, sub proximè renovatæ pacificationis pœna.

Pacificatio publica renovata.

5. Quicquid verò in Comitiis illis à communibus Statibus unà cū Cæsareæ Majestatis ordinario præsidio concluditur ac statuitur, in posterum quidem & rectè & firmiter servetur, neque in contrarium, aliave via diversum agatur.

6. Omne autem quod dictis induciis adversatur, adversarive censetur, in nihilo deroget illis, aut quicquam imminuet, idq; à Cæsarea Majestate, nobis item, & Electoribus Principibus, ac Statib' respectivè, sufficienter, in quantum fuerit necesse, vigore hujus compositionis seu transactionis cautū, confirmatumq; sit: Prætor quoque Cameræ Judicii & Consessores de iisdem inducüs certificentur, mediisq; eorum juramentis, eisdem pareant & obsequantur: Implorantibus etiam partibus non attento eo, cujusnam sint religionis, necessarias & legitimas ferant suppetias: formulam quoque cumprimis jurisjurandi *Deum & sanctos*, aut *Deum & sancta Evangelia*, confessoribus, aliisque personis & Partibus deinceps liberam permittendo.

Formula jurisjurādi Deū & sancta Evāgelia.

7. In

7. In suffragiis quoq; dandis rogandisq; æqualitas servetur, æquum jus partibus, nec iniquum reddendo & conservando: Similiter & in præsentandis Assessoribus, aliisq; pacis & justitiæ articulis hac tractatione placuit, si quod operæprecium ac deliberatione dignum in dicasterii Cameræ constitutione apparuerit, quandoquidem eadem constitutio communi Statuum assensu, Comitioque Imperii sancita est, non etiam nisi per Cæsaream Majestatem, Statusq; communes rebus ita ferentibus ordinaria via, utpote visitationibus, aliisq; mediis mutari tolliq; posse. In qua re nos, Electorum Legati, comparentes Principes, & absentium nuncii recipimus nos, ac consentimus omnem diligentiam, operamq; præstituros, ne qua partium, in Religionis negocio suffragiorum, imparitate sibi præ cæteris metuat, partialitate remota: Augustanæ quoq; Confessionis consortes à Cæsareo Cameræ judicio nõ excludantur, aliaq; gravamina, si quæ comperiantur, ex æquitate removeantur: & hæc quidem omnia proximis Comitiis explicentur.

8. Cæterùm & hoc nos unà Electorum Legatis, comparentibus Principibus & absentiũ nunciis apud Cæsaream Majestatem, amanter, reverenterque cum reverentia petivimus, uti ejus Majestas puncta illa plus necessaria, inter quæ & articuli præsentationis, & ne Augustanæ cõfessionis conjuncti à judicio Cameræ, ut suprà dictum est, excludantur, continentur: ea plenitudine Majestatis suæ Cæsareæ ad provehendam, retinendamq; pacem & concordiam in Imperio, quantocyus fieri posset, resolvere dignaretur.

Cap. III.

Germanicæ nationis libertatem contingentia.

QUod ad gravamina, quæ Germanicæ nationis libertati contraria irrepsisse, ne dicam irruisse, videntur, inter Electoris Saxonici articulos alio quoq; scripto comprehensa attinet: Volebamus quidem unà cum Electoribus, Legatis, Principibus præsentibus, & absentium nunciis prompti paratique ac minimè gravati, illos ipsos, appendicesque suos singulatim protinus & specificè pro amicabili compositione tractanda suscepisse, nisi intellexissemus à Cæsareæ Majestatis ad hanc tractationẽ lectis destinatisq; consiliariis, ipsius Majestatem talium gravaminũ hactenus bona ex parte inscium esse atq; ignarũ, quamobrem de iis mandata dare consiliariis nequivisse: Adhæc, ea ipsa gravamina tanta, tamq; varia esse & prolixa, econtrà verò tempus hoc perexiguum indictæ dici, ut ipsi Electori quoq; Saxonico, suisq; conjunctis, donec hæ res omnes, quemadmodũ necessitas postulat, explicentur, copias suas alendo, immodicos sumptus atq; impendia non solùm pariet, verumetiam superioritatibus hinc inde, miserisq; subditis gravissimo maximoq; damno sit futura. *Imperii gravamina Cæsarem latent.*

2. Proinde hujuscemodi gravaminum resolutionem ad proxima Comitia, aliumve Imperii conventum hac vice rejicientes, spe bona ex Linsica consensione per Cæsareæ Majestatis consiliarios præbita suffulti, consilium inituram esse, quo sacri Imperii & Statuum publicis & privatis causis consuletur, cùm jam in eo tota Majestas sua elaboret, ut & apud suã Majest. Germanicus Senatus constituatur, & Germanicæ res causæq; per Germanos tractentur ac disponantur, ita, ut omnibus placeat, omnibusq; fiat satis. Quãdoquidem Germanicæ nationi ceu dilectæ suæ patriæ tam benè velit, ut haud quidem diminutam eam aut debilitatam, verùm multò magis quantum fieri potest auctam, amplificatam atq; conservatam cupiat, quæ quidem hoc tempore pollicitatio undiquaque cum gratiarum actione accepta est.

3. Ne autem Elector Saxonicus, suiq; adjuncti metuant hanc tractationem sponsam neglectũ iri, aut posthaberi, sine debito non decisam, debemus nos filiusq; noster dilectus, Maximilianus Rex, Electores quoq; Principes, & Status sacri Imperii in manus sumere proposita gravamina, atque Cæsareæ Majestati ea offerre, eoque eniti atq; conari promovendo, ut quoad æquitatis fundamento insistant, visa quoque ut decet, Aurea Bulla, ac aliis sacri Imperii ordinationibus, constitutionibus, veteribusq; laudatis Germanicæ nationis consuetudinibus omnia probè resolvantur ac perficiantur. *Aurea Bulla.* Reliqua verò ad Cæsaream Majestatem non propriè spectantia gravamina, sed à quibusdam sacri Imperii Statibus & membris privatim allata sunt, aut quæ ipsi inter sese Status disceptant, de forma fortè ac modo communis consultationis tractationisve, aut aliam ob rem quampiam controversam, æqua & illa ut suprà positus, Cæsareæ Majestatis tanquam Capitis eorum consilio præsidioque proximi Comitii initio proponi vult atq; absolvi, gratiosa nimirum hac piaq; Majestatis suæ pollicitatione, ut quæ ad ipsius Majestatem in specie proprieque faciunt, in iis sic se tam gratioso bonoque animo ac voluntate gesturum esse, ut communes perspiciant Status, summa ejus Majestatem cupiditate controversias omnes ut decet, velle atque expetere compositas, & Rempub. privato emolumento longè prælatam fore, cæteraque omnia ita suscipi, institui que, ut omnibus Statibus ex æquo & bono quàm plenissimè fiat satis.

4. Porrò ad articulum Regis Franciæ Oratorum veniendo, media quædam ac puncta pacis publicæ cõstituendæ, aliorumq; negociorum quorundam prætendentium: ita se habet, ut cùm, quæ publicæ sunt pacis in Germanica natione, solũmodò Imperatoriam Majestatem nos, & Electores, Principes ac Status sacri Imperii, neminemq; præterea concernant, & jam isti conventus harum met rerum, utpote publicæ pacis sanciendæ, aliorumque gravaminum amovendorum causa sit institutus, idcircò nulla jam alia tractatione fore opus existimatur.

5. Atqui verò privata Regis Franciæ negocia quod spectat, Elector Saxonicus vigore Linsensis decreti seu recessus cum dicto Rege aut suis Oratoribus, si id needũ factũ est, deiu tractare poterit: *Linsense decretum seu Recessus.*

conjunctim & divisim, ita ut neutra partium alteram præter jus, justitiamque, clàm palamve sinistra mentione carpat, agatve, cumprimis erga Cæsaream Majestatem, erga nos sacrumq; Imperium sese, ut decet, obedienter exhibendo.

2. Reinhardus quoq; à Solms Comes justa cautione facta, cæteriq; omnes utrinq; capti ad præstitutum diem undecimum sive duodecimum Augusti absq; dispendio libertate donentur.

3. Quòd si Albertus Marchio Brandenburgensis bello cesserit, ac intra tempus præfixum militem dimiserit, hanc quoq; transactionem sua parte probaverit, induciasq; servaverit, nec ipse cuiquam milesq; suus damnum dederit, his etiam complectetur.

4. Quodq; postulatam Braunsuigensium procerum, eorumq; possessionũ restitutionem, quibus à Duce Henricu Braunsuigensi ornati sunt, æsq; alienum spectat, ad cavenda vitandaq; alia majora gravamina inde secutura, contraq; componendæ pacis causa, & sacri Imperii tranquillitate conservanda, intercessores dabit seu Commissarios Cæsarea Majestas, utrumque Electorem Saxonicum & Brandenburgensem, Joannem quoq; Marchionem Brandenburgensem, & Philippum Ducem Pomeraniæ, plenam eis potestatem cum pleno mandato tribuens, Principales ipsos aptum idoneumque in loeum quantocyus fieri potest vocandi, ad transigẽdam & restitutionis & æris alieni cõtroversiam, idq; summariè prout necessitas postulaverit, quàm quoq; accuratissimè fieri poterit. Ac si comperiant pacatores & intercessores Ducem Henricum juniorẽ obligatum proceribus, absq; justa exceptione, æquitatis eum commonefaciant. Cæterùm autem ubi res alterius, vel etiam utriusq; partis difficultate culpave componi non pusset, Cæsareę Majestatis nomine proceres confestim ac immediatè suis rebus possessio oibusq; restituantur, trimestri ad summum spacio proximo post conclusam hanc factamque transactionem salvis utrique parti suis actionibus ac petitionibus mutuis post restitutionem loco apto idoneoq;, ut decet, proponendis. — Ducis Henrici Braunsuigensis & nobilium controversia.

5. Cæsarea Majestas, nusqne, ac requisiti Electores, Principes, dictos pacatores seu Commissarios in iis quæ suo mandato effecerint, & publicæ paci prodesse putentur, gratiosè atq; amicè tuebimur, defendemus ac manutenebimus.

6. Ad hæc grande sub Banni, proscriptionisq; interminatione edictum exiet in Ducem Henricum à Cæsarea Majestate, ne qua procerum corpori, rebus ac bonis, præsertim autem sylvis eorũ Dux, noceat, dum lis ab intercessoribus tota audiatur ac componatur, & illi quoq; restituantur.

Cap. VIII.

Civitates Goslariam & Braunsuigam concernentia.

Similiter prædictis quatuor Electoribus & Principibus, tanquam delegatis suis seu Commissariis, præcipit injungetque Cæsarea Majestas, & Ducis Henrici & ambarum civitatum Braunsuigæ & Goslariæ actiones ac petitiones mutuas quantum necesse fuerit exaudiri, atque ex bono & æquo utrinq; litem componi, publico Cæsareæ Majestatis edicto proposito, ut à cœptis armis desistant, viq; omni inferenda mutuò abstineant, Cæsareanorum delegatorum tractationi parendo, aut omnino actiones suas jure ordinariu atq; Imperii constitutionum vigore explicando.

Cap. IX.

Vt ad servandam hanc transactionem Cæsarea Majestas se obliget.

HÆc omnia & singula suprà scripta, & in singulis articulis nominatim specificata, Cæsarea Majestas, quoad ipsammet concernunt, vi virtuteq; ratificationis suæ desuper factæ, ex Majestatis suæ dignitate nuncupata lingua pro se, suisq; posteris firmiter, infractè, citràque contradictionem servare justè, rectèque exequi debet, nec in contrarium vel nunc vel in futurum, sive ex plenitudine potestatis, aut ulla alia specie prætextuve, quocunq; id nomine vocetur, quicquam moliri, agere, publicareve, neq; cuiquam ulli aliĩ sua causa permittere, non attentis quibuscunq; aliis decretis, factis, edictisve, huic conventioni in aliquo adversantibus: quin potius omnes sacri Imperii Status, singulosq; in hac compositione, hisq; inductis & articulis aliis comprehensos manutenere, defendere atq; tueri volumus.

2. Si quis quive Status, unos pluresve, aliom aliosve quovis modo, quavisve specie seu prætextu cogere, oppugnare, lædere, aut gravare suave dirripere tentaret, (quod tamen nulla ratione fore speratur) eum eosq; Cæsarea Majestas simul cum altera parte, in quam ista coactio, minæ, & pericula protenduntur, Cæsarea ope consilioq; veluti ex officio suæ Majestatis addecet, æquumq; est, adjuvare, eaque ipsa gravamina amovere sataget.

Cap. X.

Consensio Principum belli in hac transactione seu compositione.

NOs quoq; Elector Saxonicus, Ottohenricus Dux Palatinus, Joannes Albertus Dux Mechelburgensis, & Guilhelmus Landgravius Hessiæ, &c. fatemur publicè, omnia & singula suprà scripta puncta & articulos nostra scientia & voluntate cœpta, decisa, & conclusa esse, consentimus

SEQVVNTVR ARTICVLI DE RELIGIONIS PACE, & justitia, per Regiam Majestatem, Electorum Legatos, præsentes Principes, absentium nuncios designati.

QUod ad Religionis, pacis, & justitiæ articulum, Regia Majestas cum Electorum Legatis, præsentibus Principibus, & absentium nunciis inter Cæsaream & Regiam Majestates, Electores, Principes, & Status Germanicæ nationis, donec controversa Religio tandem concordetur, inducias fieri firmas existimant, sic quidem, ut Cæsarea & Regia Majestates, Electores quoq; Principes & Status sacri Imperii, nullum ex Augustana confessione Statum, aut qui sectis publicè per Imperii decreta damnatis non adhæreat, vi factove, aut aliis contra conscientiam ac voluntatem rationibus, modisq; de sua religione & fide deturbet, dejiciat, propellat, aut bello petat, lædatve, graverve, aut etiam reprehendat, quinimò Religione quemq; sua fideq; tranquillè pacificeq; vivere agereq; sinat, neq; religionis controversiam aliter quàm amicis placidisq; mediis modisq; ad Christianum concordem intellectum unionemq; perduci ferat sustineatq;. Conjuncti quoq; hujus belli, aliiq; Status omnes, cæteros sacri Imperii Status tum Ecclesiasticos, tum seculares sua Religione, Ecclesiastico usu, ordine & ceremoniis, atque facultatibus, bonis, diœcesibus, subditis, redditibus, censibus, dominiis, & jurisdictionibus non privent aut gravent, sed uti frui illis pacificè sinant, neq; vi, facto, aliasve malignè adversus eos præsumant: sed per omnia sacri Imperii juri, ordinationibus, decretis, edictis, recessibus, atq; publicæ pacis constitutioni quisq; stet, pareatq; ordine suo, sub interminatione pœnæ in proximè renovata publicæ pacis sanctione comprehensæ. | Inducię pacis & libertatis Germaniæ.

2. Ac quæcunq; sæpe dictis induciis adversari videbuntur aut existimentur, nihil tamen derogent, sed à Cæsarea & Regia Majestatibus, Electoribus, item Principibus ac Statibus respectivè sufficienter, & ut necesse est, provideri caveriq; debent mediante hujus transactionis Cæsareo quoq; judicio Cameræ, & Assessoribus induciæ prædictæ intimentur ac innotescant, ad earum observationem jurejurando suo adactis, omnino illis se ut conformes obtemperantesq; gerant, Partibus item implorantibus nulla religionis differentia respectuve habito, prout decebit, opusq; fuerit, opē juris justitięq; ferant. Assessorum quoq; aliarumq; personarum jurisjurandi per Deum sanctosque, aut Deum, sanctumq; Evangelium, formula juraturis liberè concessa.

3. Pro unione autem & pace controversæ Religionis constituenda, Regia Majestas & Electorum consiliarii, tum & præsentes Principes absentiumq; nuncii existimant, Cæsaream Majestatē proximo semestri post conclusionem & data harum induciarum & compositionis, Comitia habituram esse, in quibus cum Electoribus, Principibus, & Statibus Imperii rationem ineat, an Generali aut nationali Concilio, aut Colloquio, aut alio Imperii conventu & congregatione dissectæ Religionis causa instituenda, concordanda, ac definienda sit, & quòd per Cæsaream Majestatem communesq; tam Augustanæ quàm contrariæ confessionis Status pro usu ac bono publico statuetur, cum gratia passim omnibus concedatur.

4. Et hoc in mentem venit, ad præparationem ejusmodi unionis ineundæ, in initio eorundem Comitiorum nonnullorum tranquillitatis amantium ac prudentium personarum utriusq; Religionis pari numero haberi, quibus injungatur, quomodo concordia talis melius rectiusque suscipiatur, absque tamen Electorum Principum propter hunc ipsum delectum superioritatis ac præeminentiæ præjudicio.

5. Ubi autem nulla talibus viis concordia consequeretur, nihilo tamen secius prædictæ induciæ ad supremum concordiæ terminum suas habeant vires, perpetuoq; valeant atq; consistant.

6. Ad suffragiorum autem & justitiæ æqualitem, tum & præsentationem Assessorum, aliorumque articulorum pacis & justitiæ conservandæ quod attinet, deliberatum est, si quid grave meditatione cogitatuq; dignum in ordinatione judicii Cameræ oboriatur, cùm ea constitutio cōmuni Statuum assensu facta sit, eam quoq; absq; communi Statuum voluntate conditionum respectu, non nisi ordinaria visitationis judicii via, aliasve unà cum prætensis gravaminibus mutari non posse. Cui rei juvandæ Regia Majestas unà cum Electorum Legatis, comparentibus Principibus, & absentium nunciis est operam datura, ne in religionis causa altera partium vel suffragiorum vel partialitatis ergò præ altera sese gravatam queri possit, aut etiam Augustanæ confessionis adhærentes & conjuncti à Cæsareo Cameræ judicio secludi se vereantur. Aliaq; gravamina, si quæ innotuerint, ex æquitate proximis Comitiis deciduntur.

7. Dabit quoq; hic operam Regia Majestas unà cum Electorum Legatis, comparentibus Principibus, & absentium nunciis Cæsaream Majestatem amanter juxtà ac reverenter interpellando orandoque, ut puncta cum primis necessaria, inter quæ & articulus præsentationis atque Augustanæ Confessionis, conjuncti, à Cæsareo Cameræ judicio (ut suprà dictum est) ne excludantur, ex plenitudine Cæsareæ ejus Majestatis, pro retinenda conservandaq; in Imperio pace & concordia, quantocyus fieri poterit, resolvantur atq; expediantur.

CAROLI V. IMP. AUG. CONSTITUTIO

Anno Christi 1555.

De Cessione atque translatione Provinciarum Belgicarum & Burgundicarum Philippo filio facta.

Interprete VVilhelmo Godelevæo.

CAROLUS divina favente gratia Romanorum Imperator & Rex Hispaniarum.

1. Notum facimus singulis & universis hìc præsentibus, & hasce visuris, quatenus nos ad animum revocantes, quòd in posterum propter ætatem & invaletudinem nostram aliasque causas, labores, profectiones, & molestias, quas hucusq; longo tempore ob gloriam Domini Dei nostri, conservationem ac defensionem Statuum, Regnorum, nostrorumque subditorum ea incolentium perpessi sumus, sufferre non valeamus; statuerimus ac determinaverimus, regna nostra Hispaniensia revisere, & in iis, quod vitæ reliquum est, in quiete & tranquillitate transigere.

Angliæ Regnum.

2. Et videntes Philippum Regem Angliæ & Neapolis, filium nostrum charissimum in ætate apta, gubernationi & integræ administrationi regionum Belgicarum, à quibus jam juramento ei obstrictis tanquam unicus noster filius & hæres pro futuro Principe & Domino, cum observatione consuetarum debitarum solennitatum, jam anteà receptus est, & quod ad hæc regnum Angliæ hisce terris vicinum sit: quod propterea ut dicto Domino & nostro filio sit melior opportunitas gubernandi atq; regendi regna & regiones citimas, easque conservandi & defendendi ab invasione & insultu hostium, ei cesserimus dictas terras, & cupiamus hisce de causis, aliisque justis & æquis rationibus, expositis in præsentia nostra, & filii nostri Regis Angliæ in plena & solenni congregatione Procerum & Statuum harum terrarum, nostræ mentis dispositionem atque sententiam in effectum producere, omninò confidentes, eos minimè gravatim nomine nostro præfatum Regem recepturos, utpote cui cessio, relaxatio, & translatio harum terrarum proprio motu nostro, libera voluntate, autoritate, & potestate absoluta, facta est, ut & per præsentes credimus, relaxamus, & transferimus dicto nostro filio, Regi Angliæ & Neapolis, omnes terras citeriores, Ducatus, Marchionatus, Principatus, Comitatus, Baronatus, Dominia, Civitates, Oppida, Castra, Arces, quæ in hisce sunt, cum regaliis, feudis, homagiis, allodiis, patrimoniis, advocatiis, redditibus, proventibus, confiscationibus, mulctis, pertinentiis, & appendiciis ipsorum, & omni jure & actione, quod potuimus aut possumus prætendere ad dictas res: prætereà omnes dignitates, præeminentias, prærogativas, privilegia, exemptiones, jurisdictiones, appellationes, & deniq; omnes superioritates, cujuscunq; generis sint, & quacunq; ratione competere possint, seu titulo patrimonii seu alio, nullo fructu vel usu in ulla commemoratarum superioritatum ac dignitatum nobis retento vel reservato, quibus usi, fructi, & gavisi hactenus fuimus. Nihilominus tamen volentes, ut id fiat cum transitu obligationis solvendi omnia debita & mutua cōtracta per nos, aut alios nomine nostro, in rebus concernentibus terras has citeriores.

Onera cum honore träslata intelligantur.

3. Et per præsentes facimus, creamus, & instituimus ipsum Principem & Dominum dictarum terrarum, consentientes & permittentes, ut abhinc in posterum sine ulla alia licentia aut requisitione ipsemet, aut alii pro ipso, integram & plenam possessionem apprehendat: dantes quoque illi amplam potestatem & liberam autoritatem faciendi de novo quicquid opus fuerit, obstringendi Status & subditos juramento, & renovandi investituras locorum, prout res requisierit; similiter recipiendi juramentum ab ipsis, & obligandi ad omne id, ad quod prioribus juramentis reciprocè tenentur: Consentientes amplius, ut retineat, mutet, deleget, atque instituat in dictis terris Gubernatores, Judices, Justiciarios, tam pro defensione & conservatione ipsarum, quàm pro administratione justiciæ, politiæ, & alterius quàm voluerit rei. Deniq; ut faciat quod verus, supremus, naturalis ac proprius Princeps possit & facere soleat, & non aliter quàm fecerit aut facere potuerit post nostram mortem.

Absolutio juramentorum & fidelitatis.

4. Et ad hunc finē quictavimus, absolvimus, & exoneravimus, quictamus, dimittimus, & exoneramus omnes Episcopos, Abbates, Prælatos, & alios Ecclesiasticos, Duces, Principes, Marchiones, Comites, Barones, Gubernatores, Capitaneos, terrarum & belli Præsides, Cancellarios, Præfectos atque Rectores Concilii ærarii, ac rationum aliosque Officiales, Præfectos militum, munitionum, præsidiariorum, eorumque Vicarios, Equites, Scutarios, Vasallos, & denique omnes subditos hujus citerioris terræ & quemlibet ipsorum à juramento fidelitatis, fide, homagio, promissionibus, & obligationibus, quibus nobis tanquam ipsorum Domino & superiori Principi fuere obstricti, volentes, ordinantes, & expressè mandantes utricuique, ut dictum nostrum filium pro vero ipsorum Domino & supremo Principe recipiant, & illi juramentum fidelitatis, homagium, promissiones, obligationes, modo consueto, & secundum qualitatem terrarum, locorum, feudorum, & dignitatum præstent. Adhæc ut illi omnem honorem, reverentiam, obedientiam, & fidem exhibeant, servitia præstent, eumque tali amore & studio prosequantur, qua bonos & fideles subditos ipsorum verum, supremum, & naturalem Principem & Dominum complecti decet, & prout nobismet ipsis hactenus fecerunt: supplentes omnes defectus & omissiones tam juris quàm facti, qui poterunt in hac cessione atque translatione esse, & derogantes ex plenaria & absoluta potestate omnibus legibus & consti-

tutionibus, quæ ei obstare poterunt. Nam ita nobis placet: in cujus testimonium & noticiam præsentes manu nostra propria subscripsimus, easque majoris nostri sigilli munimine firmari fecimus.

Datæ in civitate nostra Bruxella, xxv. die Octobris, Anno Dominicæ Incarnationis M D L V.

Anno Christi 1556.

CAROLI V. IMPER. AUG. CONSTITUTIO

De abdicatione Imperii, & substitutione FERDINANDI Regis.

CAROLUS V. Imper. &c. Joanni Osnabrugensi Episcopo, Cameræ Imperialis Spirensis Præsidi, atque Assessoribus.

Interprete VVilhelmo Godelevæo.

QUANDOQUIDEM jam longo tempore singularibus, evidentibus, atq; honestis rationibus nos impellentibus, maximè verò propter extremam decursamq; ætatem, perpetuam in diesq; crescentem molestissimam infirmitatem, qua summoperè afflicti, attenuati, exhausti, & omnibus corporis viribus debilitati sumus, manifesta valetudinis nostræ ratione id exigente, in filii nostri dilecti Philippi Regis Hispaniarum & Angliæ, regnum Hispanicum, melioris cõmoditatis ergo, Deo opitulante, nos conferre constituerimus, atq; ejus propositi executioni inhærentes jam jamque ab omnibus rebus instructi simus. Ne itaq; in nostra absentia aut imbecillitate quid detrimẽti (quod Deus avertere dignetur) Imperio accidat, è re cum primis esse duximus, huic aliisq; periculis pro virili maturo consilio occurrere atq; providere, quò sacrum Imperium, ejusq; gravissima negotia & causæ, etiam in absentia nostra rectè administrentur, deliberẽtur, tractentur, & expediantur: ideò ex fraterna atq; benevola fiducia, quam de nostro dilecto fratre FERDINANDO Romanorum Rege habemus, ei (utpote qui absq; eo ordinaria Electorum Imperii electione proximus noster successor in Imperio cõstitutus est, cuique nobis deficientibus administratio & gubernatio Imperii immediatè & absque ulla cõtradictione competit) in nostra absentia liberam, plenam, nullisq; limitibus atq; conditionibus circumscriptam administrationẽ & gubernationem sacri Imperii, in generalibus atq; specialibus causis, ac omnibus quæ Romanorum Imperatori atq; Regi ratione officii, conditionis, dignitatis, & amplitudinis de jure, consuetudine, & æquitate competunt, tradidimus atq; commisimus. Id quod ea Germania discessuri vobis significare, & simul tanquam nostris ac sacri Imperii fidelibus ministris salutem nostram nunciare volumus: hoc ipso benignè atq; diligenter petentes, ut vos consideratis his in futurum, ut hactenus, gloriam Dei atq; justitiam præ oculis habeatis, eamq; nulli denegatam æquabiliter administretis, nec vos quemquam vel quicquam in mundo ab hoc averti, excludi, atq; præpediri patiamini, & dicto nostro dilecto fratri Romanorum Regi in omnibus ac singulis non minus quàm nobis, si præsentes essemus, fideles, obedientes, atq; morigeri sitis; eum, tanquam vestrum Ducem ac caput, revereamini; ad eum, ut Romanorum Regem, (cui hisce vos subjectos volumus) re exigente confugiatis, à sua Dilectione convenientia auxilia atq; consilia petentes. Vicissim quoq; sua Dilectio vos benignè commendatos habebit, & cõvenienter in causis justis tuebitur, proteget, atq; defendet, omniaque suscipiet atq; faciet, quæ publica justitia ac vestræ necessitas atq; conditio requiret, prout id à sua Dilectione fraternè petivimus, eiq; summa diligentia injunximus. In hoc præterquam quòd id vos decet, præstatis nobis officium pergratum nostra clementia remunerandum. Quod si etiam in futurum vobis universis aut singulis clementiam cum rerum vestrarum promotione declarare poterimus, obedientiæ vestræ sacro Imperio præstitæ perquam benevolè recordabimur, eamq; benigna gratitudine agnoscemus. Gandavi, 27. Augusti, Anno 1556.

Rex Romanorum proximus in Imperio successor.

Vicariatus Imperii libera potestas.

Cameræ Imperialis officium.

Imperatoris & Regis erga Cameram officium.

Anno Christi 1556.

CAROLI V. IMPER. AUG. EDICTUM

De sua administrationis Imperii Romani cessione, resignatione, & translatione FERDINANDO Fratri facta.

Interprete VVilhelmo Godelevæo.

CAROLUS Quintus divina clementia Romanorum Imperator Augustus, universis & singulis Electoribus atq; Principibus, tam Ecclesiasticis quàm Secularibus, Prælatis, Comitibus, Baronibus, Equitibus, Nobilibus, Capitaneis, Vicedominis, Præfectis, Vicariis, Magistratibus, Judicibus, Burgimagistris, Consulibus, Communitatibus, aliisq; sacri Imperii subditis, & fidelibus dilectis, cujusq; Status, dignitatis & conditionis fuerint, lecturis, aut legi præsentes audituris, amicitiam, gratiam, & omne bonum.

1. Reverẽdissimi, Venerabiles, Illustres, amici & cognati charissimi; similiter Generosi, Nobiles, & Spectabiles, devoti & fideles dilecti: Cùm multis & gravissimis causis moveamur, & maximè ætate ac cõtinua molestia infirmitatis, debilitatis, omnibusq; virib. corporis ad res obeundas necessariis destituti simus, & jãlongo tẽpore cõstiterimus, Serenissimo Principi Regi Angliæ & Hispaniæ regna nostra tradere, & conjuncte nostræ Aulæ sede relictã huc cõcesserimus ad naveis: quibus omnibus necessariis instructis, cùm venti secũdi afflaverint, velificemur, nullo hoc iter nostrũ, nisi solo Deo, impedituro. Unde cùm propter talẽ absẽntiã administratio S. Imperii ad Sereniss. & potentissimũ Principem, Ferdinandum Regẽ Romanorum, Hungariæ, atq; Bohemiæ, & fratrẽ nostrum charissimum, ut legiti-

Rex Romanorum legitimus in Imperio & proximus successor.

legitimè electum Romanorum Regem, & post nos in ea, absque ulla contradictione, proximum successorem, pertineat, eique sæpiùs multis retroactis annis in nostra absentia nomine nostro magna fide præfuerit, sustinendo verè, fraterna atque benevola sollicitudine, gravissimum Imperii administrationis onus. Ideo ne Respublica Christiana, maximè sacrū Imperium, nobis procul absentibus, aliquod detrimentum (id quod Deus avertat) patiatur, & quò prædictus noster frater Rex Romanorum negocia Imperii majore autoritate tractare possit: Volumus & constituimus, ut tanquam Rex Romanorum per se absolutè, citra nostram tractationem, habeat potestatem faciendi, tractandi, & mandandi quæcunq; ad dignitatem, commodum, & augmentum sacri Imperii necessaria & oportuna videbuntur in modum, quo nos ut Imperator & Rex Romanorum faceremus. Regis Romani absoluta potestas.

2. Et sanè nihil magis in votis habuimus & expetivimus, quàm ante institutam profectionem in civitate nostra Imperiali Ratisbona comparere, & vobiscum negocia publica deliberata ad exoptatum finem deducere, sacriq; Imperii regimen præfato Regi Romanorum, fratri nostro dilecto, in publico conventu committere, cum dispositione, ut ipse ei nomine nostro præesset, & * commotione ad præstandam illi debitam obedientiam: sed invaletudo nostra, nota cuilibet, passa non est, ut itineri tam longo & maximè terrestri nos committeremus; præterquam, quòd maximè consultum est visum, negligere occasionem, quæ hoc tempore navigationi quàm maximè commoda esse solet. Quare cùm ad indicta Comitia personaliter non venerimus, nec, quod in votis nostris erat, alias susceptas rationes ad constitutum & exoptatum finem perduxerimus, ad minus voluimus dilectioni & devotioni vestræ, vobisq; hoc edicto institutum animi nostri patefacere, & expressè vobis universis & singulis mandare atq; injungere de potestate Imperiali, tenore præsentium, sub gravissima indignatione & pœna, ut, quemadmodùm dictum est, fidelitatem & obedientiam Regi Romanorum præstetis, & eum vice ac nomine nostro in omnibus edictis, mandatis & actionibus revereamini, nec ei in re ulla repugnetis, sed eum omni cultu prosequamini, non secus ac nos in Imperio existentes observaturi essetis, nec aliter faciatis, aut nobis persuaderi sinatis, in quantum quisq; vestrûm gravissimam nostram indignationem effugere voluerit. Hæc est expressa & ultima voluntas nostra. Leg. commonitione.

Datæ sub impressione sigilli nostri, Sudburgi in Zelandia, VII. die Septembris, Anno à nativitate Christi MDLVI. Imperii nostri XXXVI.

FERDINANDI IMP. AUG. LAUDUM

Anno Christi 1557.

In causa Archiepiscopi Rigensis & Sigismundi Regis Poloniæ ex una, & Magistri Ordinis Livoniæ, ex altera partibus.

NOS Wenceslaus de Novo Castro, serenissimi Domini Ferdinandi, Archiducis Austriæ, Camerarius; & Valentinus Saurman à Gelsche, serenissimi atq; invictissimi Principis & Domini, Ferdinandi, divina favente clementiâ Romanorum, Ungariæ, Bohemiæ, &c. Regis, &c. & Laurentius Otto utriusq; juris Doctor, ac Henningus à Walde in Losen, Illustrissimorum Principum ac Dominorū, domini Barnimi, & domini Philippi, Ducum Stetiniæ & Pomeraniæ, &c. à sacri Romani Imperii Statibus, ad Regiam dignitatem Poloniæ, de motibus hisce Livonicis componendis, commissariorum Oratores notum facimus per præsentes literas, quorum interest, universis: Cum inter Illustrissimum ac reverendissimū Wilelmum Archiepiscopum Rigensem, Marchionē Brandeburgensem, Stetiniæ, Pomeraniæ, Cassubiorum & Sclavorum Ducem, Burgravium Noribergensem ac Principem Rugiæ; & Reverendum & magnificum Dominum Henricum de Galen, Magistrum ordinis Teutonici in Livonia, ac Ordines & Status Livoniæ, exortæ nonnullis de rebus controversiæ essent, atq; Illustrissimus & Reverendissimus Dominus Archiepiscopus ab eis bello impetitus, reductusq; in eorum potestatem esset: Regia dignitas Poloniæ, ut pro necessitudine sanguinis, quæ illi cum Illustritate ejus intercedit, atq; pro officio protectionis, ad quam ei Archiepiscopatus, ecclesiaq; Rigensis cōmendata est, illum ad pristinum statum asseretet, & suas offensiones, subditorumque suorum magni Ducatus Lituaniæ injurias, à Livonibus illatas, armis vindicaret, bellum adversus eos parare cœpit. Cumq; idem Illustris Dn. Albertus senior, Marchio Brandeburg. & Prussiæ Dux, &c. ulciscendæ fraternæ injuriæ causa ageret, Serenissi. & Illustriss. Princeps & Dominus Ferdinandus, Romanorum Rex, atque Romani sacri Imperii Status intercesserunt, per nosque cum Regia ejus dignitate diligenter egerunt, ut, sepositis belli consiliis, rem ad conditiones pacis deduci permitteret. In quo Regia dignitas illius facilè suam ad pacem Christianitatis conservandam propensionem & studium declaravit, simulque testata est, quantum apud se serenissimi ac invictissimi Principis Domini Romanorum Regis, atque sacri Romani Imperii Statuum postulatio valuerit. Assensa quippe est, ut negotiom compositionis susciperemus, promittens, cum de restitutione Reverendissimi & Illustrissimi domini Archiepiscopi integrè constitutum per nos esset, passuram sese, ut legatos Status Livonici mitterent, qui de suis offensionibus, subditorumque suorum injuriis farciendis apud se agerent. Itaque cum ex Livonia rednissemus, unaque venissent legati Livonum, atque id, quod confectum per nos de Illustrissimi & Reverendissimi domini Archiepiscopi restitutione esset, apud S. M. illius exposuissemus, tametsi

quidem nihil studii aut operæ, quod quidem à nobis conferri eam ad rem potuit, prætermisissemus, tamen cùm non in omnibus, ad eam formulam, quæ tradita nobis à Regia dignitate illius fuerat, conditiones restitutionis redigi à nobis potuissent, Regia illius dignitas id, quod constitutum erat, habere ratum recusavit. Itaq; pro injuncto nobis à Sereniss. ac Invictiss. Principe Domino Romanorum Rege, & sacri Romani Imperii Statibus munere egimus rursum cum legatis Livonicis, ut in eo, in quo discessum à formula dignitatis illius esset, pacis constituendæ gratia, nova pacta fierent. Quamobrem cum deputatis à dignitate illius eam ad rem consiliariis, atq; cum suprà dictis Livonum Legatis, plena mandata ad id habentibus, quæ hic pro insertis haberi volumus.

2. De Reverendiss. & Illustriss. domini Archiepiscopi Rigensis restitutione ad eum modũ conventum constitutumq; est. Principio ita in pristinum rerum omnium Statum restituetur, ut integra illi constet & dignitas, & in ditione diœcesiq; sua jurisdictio, superioritas, præeminentia, dominium, possessio, Regalia: reddenturq; illi urbes, oppida, arces, pagi, prædia, omnesq; reditus, qui eorum fructibus atq; emolumentis continentur, ut census & præstationes annuæ, vectigalia, portoria, tributa, quibuscunque nominibus pendi solita, ad quæ quidem ita restitui debebit, ut illi integra sint omnia jura, quæ vel personam dignitatemque; vel ditionem ac res illius attingunt, ita ut ab eo, antequam in potestatem Reverendi domini Magistri & Statuum Livoniæ redigeretur, obtenta sunt.

3. Nominatim autem cautum est, ut illi reddatur dimidiata jurisdictio civitatis Rigensis quatenus in ejus possessione, antequam in potestatem illorum redigeretur, fuerat: neq; in ejus possessione per R. & M. D. Magistrum atq; ordinem impediri debebit. Quod si nonnunquã acciderit, ut quidquam controversiæ de ea ipsa jurisdictione, Rev. & Ill. Dn. Archiepiscopo in possessione ejus existente, exoriretur: jure ac judicio legitimo experiri debebunt, neque unquam alter ad alterum oppugnandum armis utetur.

4. Item restituẽtur illi ea, quæ ad res mobiles illius pertinent; In quo genere primùm sunt, quæ in ipsiusmet Archiepiscopatus atq; Ecclesiæ Rigensis jure fuerunt, ut omnes Ecclesiasticorum Episcopaliumq; ornamentorum apparatus, ad quoscunq; usus, & quibuscunq; rebus institutus. Nominatim verò mitra, & baculus Archiepiscopalis, privilegia, diplomata, libri rationum privatarum, & actorum publicorum, & si quidquam eorum interierit, cautum est, ut restauretur ac reficiatur.

5. Reddi ei quoq; debebunt, quæ ad munitiones arcium pertinentia ablata sunt, ut omne armamentorum, armaturæq; genus, bombardæ majores & minores, globi, pulveres, hastilia, ferramenta, loricæ, & omnes bellici apparatus: Commeatuum autem nomine centum lastæ siliginis. Deniq; & omnes res, quæ propriè Rev. & Illust. Do. Archiepiscopi fuerunt, quæq; ablatæ sunt, omnes ex Inventario, ita uti inter partes convenit, restituentur. Quæ autem deposita apud Rev. ac Illust. Dn. Archiepiscopum quoq; fuerant, atq; ab illis intercepta sunt, ea si comperiantur, integra reddentur.

6. De fructibus, quos post captivitatẽ R. & Illust. Dn. Archiepiscopi, antequam bona Archiepiscopatus in sequestrum traderentur, perceperunt, ita convenit. Cùm enim ex iis Illustr. Dn. Christophoro Duci Megapolensi magna pars ad se, familiamq; sustentandam attributa fuisse diceretur: Magna etiam pars Rev. ac Illust. Archiepiscopo ac in arces ipsas familiamq; impensa, ita, ut si quid reliquũ ex iis esset, propter incertitudinem difficilis eorum ratio ad restitutionem esset futura: eorum nomine quinquaginta lastæ siliginis dari debebunt. De reliqui autem temporis fructibus, inde scilicet, cum prima sequestratio bonorum Archiepiscopatus facta est, cautum est, ut omnes restituantur, exceptis iis, qui Rev. & Illust. Archiepiscopo & illustri Do. Christophoro Duci Megapolensi, eorumq; familiæ ad sese sustentandum concessi sunt.

7. Cum autem Regia dignitas Poloniæ, & Illustris Do. Albertus Marchio Brandeburgensis, & in Prussia Dux, non Rev. & Ill. Dn. Archiẽpiscopi tantummodò, sed suis etiam causis bellum ab se susceptum, præ se ferrent: existimaretq; Rev. & Magnificus Do. Magister & Prælati, ac ordines Livonici, nequaquam sibi integrum esse, ut Rev. & Ill. Dn. Archiepiscopo restituerent, nisi ante omnia eæ causæ consopitæ essent, atq; sibi de pace cautum fieret, ut tum demum Rev. & Ill. Dn. Dn. Archiepiscopo sua omnia restituerent: itaq; constitutum est, ut sequestri ex communi utriusq; partis consensu eligerẽtur, quibus Archiepiscopatus traderetur, ab illisq; retineretur, quoad de iis causis ac motibus inter Regiã dignitatem Poloniæ, & Reverendũ ac Magnificũ Dn. Magistrum, Prælatos & ordines Livoniæ cõpositũ erit, iisdemq; traderẽtur omnia reditus cõmoda, & quicquid in restitutionẽ veniet, ut ab illis integrè omnes cõserventur. Eos autẽ sequestros utrinq; & Rev. ac Illust. Dn. Archiepiscopus & Reverendus ac Magn. Dn. Magister sibi elegerunt, Reverendissimos Dominos Curlandiæ & Tarbatensem Episcopos; Rev. & Illust. quidem dominus Archiepiscopus Curlandiæ Episcopum; Reverendus autẽ & Magnificus dominus Magister Tarbatẽsem, cùm ii ab initio statim tractationis pacis possessionẽ Archiepiscopatus obtinuerint, illisq; jam essent omnes ejus reditus cogniti: itaq; nunc quoq; eosdem elegerunt & confirmarunt. Qui quidem tenebunt arces, villas, curias Archiepiscopatus, præter eas arces, quæ Illust. Dn. Christophoro Duci Megapolensi, & Rev. ac Ill. Dn. Archiepiscopo datæ sunt, ut se ex earũ reditibus sustentent, quas quidẽ illi, usq; dum constituta pax erit, liberè possidebunt. Iidem quoq; domini sequestri tenebunt omnes alias res, quæ ad restitutionem pertinent, & quæ nominatim specificatæ sunt. Eisdem itaq; sequestris, nos tanquam compositores, Sereniss. Principis Dn. Regis Romanorum nomine, ad utriusq; Principis postulationem injunximus, hortatiq; eos sumus, ut pro obedientia, quâ Sereniss. & Invictiss. Romanorũ Regiæ Majestati tenentur, atq; pro conservanda pace & tranquillitate communi, id muneris susciperent, præessentq; fideliter, neq; bona Archiepiscopatus

non

non necessaria familia prægravarent: Præfecti quoq; arcium ad Archiepiscopatum pertinentium, neq; Reverendo ac Magn. Dn. Magistro, neq; Prælatis, aut Statibus Livoniæ, sed solis sequestris parere debebunt.

8. Cùm autem de iis discordiarum causis, quæ inter Regiam dignitatem Poloniæ, & Reverendum ac Mag. Dn. Magistrum, Prælatos ordinesque Livoniæ intercesserunt, transactum erit, atq; cum Regia dignitas Poloniæ, & Illustris Dn. Albertus Marchio Brandenburgensis in Prussia Dux, firmam, indubiamq; pacem cum illis fecerint, habuerintq; ratum hunc contractum: Confestim Rev. & Illust. Dn. Archiepiscopum in pristinũ statum restituent, castra scilicet, villas, curias, atq; omnia, quæ cõtractu hoc cõprehensa sunt. Quicquid autem nominati domini sequestri ad usus Archiepiscopatus è suo, ultra reditus ipsius, in necessarios usus impenderint, id, cum legitimè docuerint, atq; intulerint rationes, in ipsa restitutione ex reditibus ejusdem consequentur.

9. Subditos quoq; Rev. & Illust. Dn. Archiepiscopi, quos per horum motuũ tempus Reverendus & Mag. Dn. Magister, atq; Status Livoniæ cõmuni consensu & decreto ad fidem suam adegerunt, liberos solutosq; facient, atq; literis datis restabuntur, eos coactos in suam potestatem venisse, tum etiam renunciatio fidei, quam Rev. & Illust. Dn. Archiepiscopo subditi ejus verbis atq; scriptis fecerunt, irrita erit, atq; ei pristini jurisjurandi sacramento obstricti tenebuntur. Ad novum tamen homagium faciendum cogendi non erunt, cum non sponte sed inviti à Rev. & Illust. Dn. Archiepiscopo descivement, atque in Reverendi ac Magn. Dn. Magistri reliquorumque Livoniæ statuum potestatem redacti essent.

10. Tametsi autẽ in iis sunt nonnulli, qui cum adhuc Rev. ac Ill. Dn. Archiepiscopus dignitatẽ statumq; suũ obtineret, ad Reverendũ & Mag. Dn. Magistrum & ordines ultrò trãsierint, in quos gravius Rev. & Ill. Dn. Archiepiscopus vindicandũ esse putabat, tamẽ in gratiam Sereniss. & Invictiss. Dn. D. Romanorũ Regis, Domini sui clementissimi, ac Regiæ dignitatis Poloniæ, quò firmior pax instituatur, iis quoq; unà cum cæteris subditis suis, Capitulo, Nobilitate, civibus, qui cõpulsi id fecerunt, ignoscit, promittitq; pro se & successoribus suis, nullam deinceps mentionẽ ejus rei se, successoresque suos facturos esse. Vicissim autẽ Reverendus ac Mag. Dn. Magister & ordines Livoniæ iis, qui Rev. & Illust. Dn. Archiepiscopo sese adjunxerunt, aut ullo modo adfuerunt, omnẽ offensionem ex animo remittere debebunt. Et si qui ex subditis civibus Rigensibus servitoribusq; Rev. & Illustr. Dn. Archiepiscopi in his motibus exules facti sunt, ii omnes ad bona immobilia restitui debent. Mobilia verò, si quæ extabunt, illis reddentur. Reliqua verò à raptoribus vel detẽtoribus repetere legitima juris via poterunt.

11. Quod si etiam in vincula conjecti, aut pignoribus fidejussionibusq; & aliis cautionibus obstricti sunt, eos liberos, securos, immunesq; præstabunt, atq; eis, pristinis honoribus ac dignitati restitutis, liberam facient potestatem, sive in Livonia manendum, sive isthinc emigrandum putaverint, neque aliam de non nocendo cautionem, si ab ipsis postuletur, quàm juratoriam præstare tenebuntur.

12. Debebunt item Illust. Dn. Christophorum, Ducem Megapolensem ad commendationem Sereniss. ac Invictiss. Principis & domini D. Romanorũ Regis, ac Regiæ dignitatis Poloniæ, Electorũque Principum, & Statuũ sacri Imperii, atq; eorundẽ honoris causa, Coadjutorem Archiepiscopatus, ac deinde Rev. & Illust. Dn. Archiepiscopi cessione vel morte consequuta illum legitimum Archiepiscopum agnoscere, neq; ullis excogitatis rationibus ea in re impedire.

13. Cum autẽ Reverendus & Illust. Dn. Archiepiscopus provectæ jam sit ætatis, liberum illi, si volet, erit, Illustri Dn. Christophoro, Duci Megapolensi dignitatẽ atq; administrationẽ Archiepiscopatus tradere, cum quo tandem de reditibus & cõmodis ejus communi arbitrio transiget. Quòd si ea consuetudo est, ut subditi Archiepiscopatus Rigensis, simul atq; quis in Coadjutorem cooptatur, ad ejus fidem per jusjurandum adigi soleant; id quoque Illustri Dn. Christophoro Duci Megapolensi, quandocunq; Rev. & Illust. Dn. Archiepiscopo videbitur, præstituri sunt: sin verò ea consuetudo non sit, sed tum demũ id usitatum sit, posteaquam is, qui cooptatus in Coadjutorem est, plenam Archiepiscopi dignitatẽ consequatur, ne ii quidẽ id facere tenebuntur, antequam vel per cessionem Rev. ac Illust. Dn. Archiepiscopi, vel ipsius morte integram dignitatem adeptus erit.

14. Debebit autẽ Ill. Dn. Christophorus, Dux Megapolensis, sufficienter ordinibus Livoniæ cavere, ut integra conservet jura, statuta, ac privilegia, illis à Catholica Cæsarea, & sacra atq; invictissima Regia Romanorum Majest. confirmata, exceptis decretis Recessus Volmariẽsis, atq; ea parte, qua jus Archiepiscopatus & Ecclesiæ Rigensis convellunt, ad quæ rescindenda, ubi illi videbitur, agere, expeririq; legitimo jure poterit. Cavere item illis debebit, ne Archiepiscopatũ in secularem, atq; hæreditarium statum redigat, ne ullum inde detrimentum sacrum Romanum Imperium suscipiat. Ad eundemq; modũ, ut benè sese erga Reverendum & Mag. Dn. Magistrum, Prælatos, atq; ordines Livoniæ gerat, vicissimq; illi erga eum, & mutua pax & concordia perpetuò conservari possit. Cum autẽ Illust. Dn. Christophorus, Dux Megapolensis, nondum ætatis maturitatem consequutus sit, si ei Rev. & Ill. Dn. Archiepiscopus dignitatem Archiepiscopatus concedendam putaverit, debebit ipsemet & Rev. & Illust. Archiepiscopus eligere duos ex ordine spiritualium, & duos ex equestri ejusdem Archiepiscopatus, qui Archiepiscopatũ administrabunt, quoad legitimam ætatem attigerit, non diutius. Quemadmodum id & Ill. Dn. Christophorus, Dux Megap. & nomine illius etiam Rev. ac Illust. Dn. Archiepiscopus pollicitus fuerat; atq; ut id præsenti Recessui insereretur, assensus est.

15. Quicquid autem civitas Rigensis Capitulo, Ecclesiæq; Rigensi ademerit, id restitui illi debebit, & si quid controversiarum eis intercedat, de iis ordinario judicio experientur. Debebunt etiam

Rev.& Magn.Dn.Magister,& Rev.ac Ill.Dn.Archiepiscopus & Prælati, ordines, Nobilitas, Civitatesq; Livoniæ, quæcunq; odia aut inimicitiæ hoc bello inter eos intercesserunt, sibi mutuò côdonare, atq; oblivisci in posterum, ut certa firmaq; illis perpetua pax constare possit.

16. Quam quidem restitutionis, Rev.& Illust. Dn. Archiepiscopi transactionem Regia dignitas Poloniæ, atq; idem Illustr.Dn. Albertus Marchio Brandeburgensis, in Prussia Dux, literis suis patentibus comprobare, ratificareq; debebunt, quod ipsum Rev. ac Illust. Dn. Archiepiscopus quoq; facere debebit. In quorum fidem & testimonium manibus nostris præsentibus subscripsimus, & sigilla nostra apposuimus. Datum Pasvval ex castris Regiis, die 5. Septembris, Anno 1557.

Anno Christi 1564.

FERDINANDI IMPER. AUG.

SACRUM MANDATUM

De Methodo articulorum fidei juxta Augustanam Confessionem conscribenda & explicanda.

FERDINANDUS, divina favente clementia, Electus Romanorum Imperator Semper Augustus, Honorabili, docto, nostro & sacri Imperii fideli dilecto, Georgio VVicelio, sacræ Theologiæ Doctori, Consiliario nostro, &c.

HONORABILIS, docte, fidelis, nobis dilecte, etsi nobis gratissimum fuisset, quod, sicut abs te clementer postulaveramus, superioribus diebus huc ad nos venisses, & nobis in arduo quodam negotio, ad gloriam Dei Opt. Max. & veritatê ac tranquillitatem Ecclesiæ Catholicæ spectante, potius operam navare potuisses, quam haud dubie pro tua eximia pietate, eruditione, prudentia, ac rerum usu, nobis in animi nostri sententia magna cum utilitate præstitisses, quia tamen propter ætatem & affectam valetudinem venire non potuisti, clementer tibi parcendum duximus, persuasum habentes, te idipsum, quod hic tibi eramus demandaturi, domi quoq; tuæ lubenter atq; commodius exequuturum. Est autem illud, quod à te requirimus, ejusmodi.

2. Recordamur nimirum super articulis Augustanæ Confessionis, quæ à nonnullis sacri Romani Imperii Electoribus, Principibus, & Statibus, Divo fratri nostro, præclarissimæ memoriæ Imperatori, Carolo V. Anno 1530. exhibita fuit, unà cum Apologia ejusdem Confessionis; concordiæ & unitatis sarciendæ gratia, antehac in sacro Romano Imperio, diversis locis & temporibus sæpius Conventus, Colloquia, & Tractatus institutos fuisse, & utcunq; tales Conventus & Tractatus non omninò sint sortiti plenum & optatum effectum, interdum tamen inter colloquentes seu disputantes de nonnullis articulis nô postremis quadantenus convenisse: reliquorum verò, qui adhuc sunt in controversia, non usq; adeo magnum esse numerum: nobisq; à multis piis, doctis, Catholicis & modestis viris non exiguam spem factam fuisse, recuperandæ unitatis & concordiæ in Ecclesia, nec non conciliandorum animorum, qui nunc perniciosissima diffidentia & simultate, ob religionis differentiam, distracti sunt: qui manifestè illi abusus, qui hisce novissimis & calamitosissimis temporibus in Ecclesiam Catholicam irrepserunt, expurgarentur, & è medio tollerentur, & quædam, quæ magis sunt positivi juris quam Divini, concederentur & permitterentur, ac præterea quædam disputationes nimis subtiles & abstrusæ (quarum cognitio cum excedat rudis populi captum, non videtur usque adeò illi ad salutem esse necessaria) ad alia feliciora tempora rejicerentur, modò in cæteris, quæ ad fidem & mores, ac intellectum, & usum Sacramentorum & ceremoniarum pertinent, probè instituerentur.

3. Cum igitur nobis, ut Imperatori Catholico, pro ratione divinitus nobis commissi muneris incumbat, sedulò curare, ut fideles subditi nostri ex errorum & hæresium laqueis, quibus miserrimum in modum sunt irretiti, divina benignitate eripiantur, nosque censeamus, omnem nobis movendum esse lapidem, ut tantum hujusce pii voti nostri compotes reddamur: cupimus proinde abs te compilari primo quoque tempore summarium quoddam doctrinæ Catholicæ, in quo præter antiqua & indubitata dogmata fidei Catholicæ, in Confessione Augustana comprehensa, quæ semper fuerunt extra controversiam posita, in primis explicentur illi Articuli dictæ Augustanæ Confessionis, qui jam hinc inde inter eruditos utriusque partis ad concordiam sunt deducti, vel pro constituenda unitate & quiete adhuc possunt, salva veritate Catholica, concedi & indulgeri. Adductis præterea rationibus brevibus & substantialibus, cur in reliquis, qui fortè supererunt, Ecclesia Catholica cedere non possit.

4. Deinde colligantur illi quoq; articuli, qui nunc quidem ab iis, qui Augustanam Confessionem profitentur, contra religionem Catholicam vocantur in controversiam, quibus tamen ipsa Confessio Augustana saltem expressè non contradicit, vel quos etiam ex parte approbat.

5. Postremò recitentur etiam succinctè aliæ quædam opiniones, partim reprobatæ, partim etiam fanaticæ, quarum nonnullæ quidem ante editam Augustanam Confessionem, multò major vero pars ab eo tempore citra orbem Christianum invasêre, quæ nec ipsi Confessioni Augustanæ, multò minus Catholicæ religioni congruunt, ita, ut tale summarium sit quasi Methodus quædam, ad quam Parochi & Concionatores, in regnis atque provinciis nostris existentes, doctrinam suam tanquam ad regulam dirigant, atq; accommodent, adeoq; probatam & sanam doctrinam ab adulterina & perniciosa internoscere atque distinguere, & quid ipsis tam in prædicatione verbi Dei, quam in administra-

tione

ctione Sacramentorum, ac reliquis ceremoniis Ecclesiasticis sequendum vel fugiendum sit, clarè discernere possint. Quæ Methodus quò plausibilior erit, & quò longius à contentione fuerit remota, cò gratiorem & utiliorem quoque futurã, diffidendum non est.

6. Desideramus autem ut hoc opus absque omni mora in Dei nomine aggrediaris, & perfectũ illicò ad nos transmittas. Ita namque extrema postulat regnorum & dominiorum nostrorum necessitas. Neque dubites hunc tam insignem laborem Deo, cujus res agitur, acceptum fore, quem nos sanè omni erga te benignitate recognoscemus. Datum in Civitate nostra Vienna, die vicesimo octavo, mensis Maij, Anno Domini millesimo quingentesimo sexagesimo quarto, Regnorum nostrorum Romani 34. aliorum verò 38.

FERDINANDUS.

Ad mandatum Sacræ Cæsareæ Majestatis proprium

Vt. Jo. Bap. Weber D.

M. Singkmoser.

MAXIMILIANI II. IMP. AUG. RESCRIPTUM

Anno Christi 1564.

De Via Regia reformandi abusus in Ecclesia & fide Catholica obortos.

MAXIMILIANUS Secundus, divina favente clementia, Electus Romanorum Imperator Semper Augustus, &c. Honorabili, docto, nostro & Sacri Imperii fideli dilecto, Georgio VVicelio Sacræ Theologiæ Doctori.

HONORABILIS, docte, fidelis, nobis dilecte: Allatum nobis est scriptum, quod ad benignam petitionem & jussionem quondam Serenissimi ac Potentissimi Principis, FERDINANDI Electi Romanorum Imperatoris, Augustæ memoriæ, Domini & genitoris nostri observandissimi, in negotio religionis composuisti, & præclarum studium operamque tuam, quam pia (ut apparet) intentione ac bono zelo in illo impendisti, perquàm clemenn & grato abs te animo accepimus. Quin etiam à te clementer postulamus, ut deinceps quoque de hoc negotio accuratè & sedulò pergas cogitare: & si quid tibi, quod ad hoc propositum, faciendæ in religione concordiæ, & optatæ unitatis ac quietis in Ecclesia restaurandæ, pertinere videbitur, id ad nos itidem quoquo tempore perscribas, & vicissim à nobis eandem gratiam ac benignitatem, qua te Divus Parens noster prosecutus est, expectes. Id quod tibi in præsentia gratiosè significandum duximus. Datum in Civitate nostra Vienna, die 23. mensis Augusti, Anno Domini 1564. Regnorum nostrorum Romani 2. Hungariæ 1. Bohemiæ 16.

MAXIMILIANUS.

Ad mandatum Sacræ Cæsareæ Majestatis proprium

Vt. Joh. Bap. Weber D.

S. Singkmoser.

FERDINANDI IMPERAT. AUG. SACRUM MANDATUM

Anno Christi 1564.

De Methodo articulorum fidei juxta Augustanam Confessionem conscribenda & explicanda.

FERDINANDUS divina favente clementia Electus Romanorum Imperator Semper Augustus: Honorabili, docto, nostro & Sacri Imperii fideli dilecto Georgio Cassandro Theologo.

1. Honorabilis fidelis nobis dilecte. Accepimus literas tuas Dusburgi die XXVII. Junij datas, quibus te excusas, quod propter adversam valetudinem, qua te majorem anni partem in lecto detineri ostendis, non possis, sicuti nos summopere cupiebamus, hoc tempore ad nos venire. Id quod nobis valdè molestum accidit, cum propter magnitudinem negotii, in quo tua decrevimus uti opera, tum etiam, quod pro ea benignitate, qua te complectimur, dolemus, te uti virum, cujus pietas, doctrina & ardentissimum juvandæ Reipubl. studium nobis summopere commendatum est, morbo impediri, quo minus desiderio tuo juvandæ & pacificandæ valeas in hac parte satisfacere. Itaque haud gravatim acquiescimus, humili & nimis necessariæ excusationi tuæ, qua utique vellemus tibi non fuisse opus. Cum verò nobis in hac re absens quod possis & velis inservire vel scribendo, vel cum aliquo erudito & pio viro, qui ea ad nos referat conferendo, nos idipsum benigno abs te animo suscepimus, siquidem illud etiam futurum nobis est gratum, si quod hic fieri volebamus, domi tuæ conficias, licet fortassis præsentia tua ad rem bene gerendam plurimum momenti allatura fuisset. Est autem illud, quod à te requirimus ejusmodi.

2. Recordamur nimirum super Articulis Augustanæ Confessionis, quæ à nonnullis S. Romani Imperii Electoribus, Principibus & Statibus Divo fratri nostro præclarissimæ memoriæ Imperatori Carolo Quinto, Anno millesimo quingentesimo trigesimo exhibita fuit, una cum Apologia ejusdem Confessionis Concordiæ & unitatis faciendæ gratia, ante hac in S. Romano Imperio diversis locis & temporibus sæpius conventus, colloquia & Tractatus institutos fuisse, & utcunq; tales conventus & Tractatus non omnino sint fortiti plenum & optatum effectum, interdum tamen inter colloquentes sen disputantes de nonnullis articulis non postremis quadantenus convenisse, reliquorum verò qui adhuc sunt in controversia, non usque adeo magnum esse numerum, nobisq; à multis piis, doctis Catholicis & modestis viris, non exiguam spem factam fuisse recuperandæ unitatis & concordiæ in Ecclesia, nec non conciliandorum animorum, qui nunc perniciosissima diffidentia & simultate ob Religionis differentiam distracti sunt, si manifesti illi abusus qui hisce novissimis & calamitosissimis temporibus in Ecclesiam Catholicam irrepserunt, expurgarentur, & è medio tollerentur, & quædam quę magis sunt positivi juris, quam divini concederentur, ac præterea quædam disputationes nimis subtiles & abstrusæ quarum cognitio, cum excedat captum rudis populi, non videtur usque adeo illa ad salutem esse necessaria, ad alia feliciora tempora rejicerentur, modo in cæteris, quæ ad fidem & mores ac intellectum & usum Sacramentorum & ceremoniarum pertinent, probe instituerctur.

3. Cum igitur ut Imperatori Catholico, pro ratione divinitus nobis commissi muneris incumbat, sedulo curare, ut fideles subditi nostri ex errorum & hæresium laqueis quibus miserrimum in modum sunt irretiti, divina benignitate eripiantur, nosq; censeamus omnem nobis movendum esse lapidem, ut tandem hujusce pii voti nostri compotes reddamur. Cupimus proinde abs te compilari primo quoque tempore summarium quoddam doctrinæ Catholicæ, in quo præter antiqua & indubitata dogmata fidei Catholicæ in Confessione Augustana comprehensa, quæ semper fuerunt extra controversiam posita imprimis explicentur illi omnes articuli dictæ Augustanæ Confessionis, qui vel jam hinc inde inter eruditos utriusque partis ad concordiam sunt deducti vel pro constituenda unitate & quiete adhuc possunt salva veritate Catholica concedi & indulgeri: adductis præterea rationibus brevibus & substantialibus, cur in reliquis, qui forte supererunt, Ecclesia Catholica cedere non possit.

4. Deinde colligantur illi quoque Articuli, qui nunc quidem ab iis, qui Augustanam Confessionem profitentur, contra religionem Catholicam vocantur in Controversiam, quibus tamen ipsa Confessio Augustana saltem expresse non contradicit, vel quos etiam ex parte approbat.

5. Postremo recitentur etiam succinctè aliæ quædam opiniones partim reprobatæ, partim etiã fanaticæ, quarum nonnullę quidem ante editam Augustanam Confessionem, multo major verò pars ab eo tempore citra orbem Christianum invasere, quæ nec ipsi confessioni Augustanæ, multo minus Catholicæ Religioni congruunt. Ita ut tale summarium sit quasi Methodus quædam, ad quam parochi & Concionatores in Regnis atque provinciis nostris existentes, doctrinam suam tanquam ad regulam dirigant atque accommodent, adeoque probatam & sanam doctrinam ab adulterina & perniciosa internoscere atque distinguere, & quid ipsis tam in prædicatione populi Dei, quam in administratione Sacramentorum, ac reliquis ceremoniis Ecclesiasticis tenendum vel fugiendum sit, clarè discernere possint. Quæ methodus quò plausibilior erit, & quo longius fuerit à contentione remota, eò gratiorem, & utiliorem quoque futuram diffidendum non est.

6. Desideramus autem ut hoc opus absque omni mora in Dei nomine aggrediaris & perfectũ ilico ad nos transmittas, ita namque extrema postulat Regnorum ac Dominorum nostrorum necessitas, neque dubites, hunc tam insignem laborem Deo, cujus res agitur, acceptum fore, quem nos sane erga te Cæsarea nostra beneficentia recognoscemus.

Nunc verò jussimus tibi à Commissario nostro Spiræ existente Georgio Lang numerari centum florenos, quos ab eo accipies, gratiam nostram de cætero quoque expectaturus. Datum in Civitate nostra Vienna, die xv. Julij, Anno Domini M D LXIV. Regnorum nostrorum Romani xxxiv. aliorum verò xxxviii.

Ferdinandus.

Ad mandatum Sacræ Cæsareæ Majestatis proprium

Vt. Ioh. Bap. Weber

M. Singkhmoser.

MAXIMILIANI II. IMP. AUG. SACRA

Super eodem negotio.

MAXIMILIANUS Secundus Dei gratia Romanorum Rex Semper-Augustus, &c. Reverendo Johanni Archiepiscopo Treverensi, Sacri Romani Imperii per Galliam & Regnum Arelatense Archicancellario, cognato nostro dilecto & Principi Electori.

Reverende

Reverende dilecte cognate & Princeps Elector. Postquã Cæs. Majest. Domino & patri nostro charissimo & nobis causæ oblatæ sint, ob quas honesto & docto Georgio Cassandro, qui nobis tanquam pius, eruditus, discretus, & in sacris literis valdè bene versatus commendatur, opus habemus & is hoc tempore, sicuti nobis relatum est, vel in nostra & S. Imperii Civitate Colonia, vel apud tuã Dilectionem se contineat; eum singulari nostro scripto (quod rectà Coloniam mittimus) ad nos huc accersimus. Itaq; clementer & amicè à T. Dilectione petimus, ut si dictus Cassander jam apud T. D. præsens sit vel brevi expectetur, T. D. eum statim lectis his literis omnibus cõvenientibus mediis & via eò hortari, persuadere & impellere velit, ut omni exceptione postposita, se rectà & ilicò ad iter paret, & profectionem ad nos huc in Dei omnipotentis nomine suscipiat, id quod per Rhenum Wormatiam usque commodè fieri potest, inde verò terrestri itinere Ulmam & Ulma porrò per Danubium expeditum descensum ad nos inveniet. Et non dubitamus quin T. D. una cum duobus sociis Ecclesiasticis Electoribus pro honorifica vestra erga Cæs. Majest. & nos obedientia, quantum ad vos attinet, vestro hac in parte muneri minimè defuturi sitis, præsertim cum Cæsar. suæ Majestat. & nobis hoc homine in causis quas speramus ad communis Christianitatis salutem Dei benignitate evasuras, uti decretum sit. Quamobrem illi ad hoc iter conficiendum per nostrum ministrum Georgium Langen necessarium viaticum & commeatum Spiræ assignavimus. In eo T. D. Cæs. Majest. & nostræ voluntati satisfaciet, nosq; ejus in aliis erga T. D. omni amore & clementia memores sentiet. Datum Viennæ 20. Maij. Anno, &c. 64. Regnorum nostrorum Romani secundo, Hungarici primo, Bohemici sexto decimo.

Maximilianus II.

Ad mandatum Domini Regis proprium.

RUDOLPHI II. IMP. AUG.

Anno Christi 1609.

EDICTVM

De Pace religionis concessa Bohemis & conjunctarum provinciarum incolis, Silesiis, Moravis, Lusatis, &c.

RUDOLPHUS II. Dei gratia Imperator Augustus, Rex Hungariæ, Bohemiæ, &c. Notum facimus & testamur ad æternam rei memoriam. Postquam omnes tres Regni nostri Bohemici Status, qui corpus & sanguinem Christi Jesu, sub utraque specie in Cœna participant, subditi nostri dilecti, in Comitiis Anno 1608. in arce Pragensi habitis, id humili observantiæ studio petierunt, uti Confessionem suam Augustanam ab aliquibus dictam, & MAXIMILIANO Cæsari, nostro felicissimæ memoriæ parenti exhibitam, ab eoq; Ordinibus permissam, retinere, & religionem suam liberè exercere sibi permitteretur; Nos verò tum propter negotia alia, quorum causâ Comitia ista instituta fuerant, quæque procrastinationem & dilationem nullam pati potuerant, petitionis istius approbationem & ratificationem ad hæc usque Comitia differre, consultum judicaverimus: Ordines isti & Status jam denuò congregati, petitionem istam suam repetentes, indesinenter, adhibita etiam Illustrium quarundam personarum intercessionibus, satisfieri sibi cupiverunt, & uti, qua ratione tam sub una quàm sub utraque specie communicantibus nostris subditis in Regno Bohemiæ consuleretur, deliberationem cum Consiliariis nostris institueremus, tandem effecerunt.

2. Cùm igitur voluntas sua sit, ut inter omnes omnium trium Regni Bohemiæ Status subditos, tam sub una, quàm sub utraque specie communicantes, his & futuris temporibus, pax & amicitia pro amplificando Regno isto conservetur, utraq; pars religionem suam, unde salutem æternam consequi sese posse sperent, liberè & absq; ullo impedimento exerceant, & Recessui Comitiorũ de anno 1608. Mandatoq; nostro non ita pridem publicato (quo Ordines istos sub utraq; communicantes & Confessioni isti subscribentes pro fidelibus nostris subditis, ad quos jura & immunitates Regni Bohemici pertinent, agnovimus, & etiamnum agnoscimus) per omnia satisfiat, de communi Consiliariorum aliorumq; Officiariorum Regni istius consilio, decernimus, ut & sub una & sub utraq; specie communicantes, concorditer & amicè invicem vivant, & pars altera alteram nec injuriâ afficiat, nec calumniis proscindat, proposita secus facientibus, quæ in jure Municipali expressa est, pœna.

3. Deinde cum sub una specie communicantes libero per omnia religionis suæ exercitio in Bohemiæ Regno fruantur, potestatem facimus & volumus, ut sub utraque etiam specie communicantes, Status nimirum Evangelici omnes, cum omnibus, qui Confessionem Bohemicam, MAXIMILIANO quondam Cæsari, parenti nostro, in Comitiis publicis Anno 1575 celebratis, & nobis jam denuò exhibitam, amplectuntur, religionis suæ exercitium ubique & in omnibus Regni istius locis habeant, & absque ulla alicujus turbatione, donec universalis in universo Regno religionis unio & dissidiorum omnium compositio constituatur, retineant.

4. Præterea hanc etiam Evangelicis Statibus præstamus benevolentiam, quòd Pragense Consistorium inferius illis permittimus, potestatemq; illuc juxta Confessionem suam constituendi facimus, ut Sacerdotes suos tam in Bohemica quàm in Germanica lingua ordinare, & ecclesiis suis absq; ullo Pragensis Archiepiscopi impedimento, præficere jure optimo possint.

5. Quin

5. Quin & Academiam Pragensem, quæ à multis annis ad Status sub utraque pertinuit, illis restituimus, facta ipsis potestate eam iterum aperiendi, doctis & eruditis suæ Confessionis viris exornādi, honestis legibus condecorandi, & certos ex suo consortio Defensores tam Consistorio quàm Academiæ præficiendi, quos nobis à Statibus designatos & electos nos, sine ulla vel cunctatione & mora, vel alia, quàm à Statibus acceperint, instructione & informatione, in officio isto confirmare, & pro legitimis Defensoribus declarare volumus, ita tamen, ut si intervenienti forsitan graviorum quorundā negotiorum impedimento, id duarum septimanarum spacio non possit, Defensores ibi nihilo minus maneant, & demandati sibi officii munere æquè ac si confirmati in officio isto fuissent, fruantur. Quin & uno atq; altero ex eorum numero demortuo, alios in eorum locū Statibus sufficere; & si præter ea, quæ jam tenent & possident templa, plura adhuc alia, Scholasve aliquas pro instituenda juventute erigere & ædificare velint, facere id ipsis tam in urbibus quàm in oppidis & pagis, liberè & absque ullo impedimento liceat.

6. Quandoquidem porrò etiā in aliquibus Regni Bohemiæ civitatibus utriusq; religionis homines, hoc est, tam sub una, quàm sub utraq; specie communicantes conjunctim habitent, mādamus & volumus, ut pro pace & tranquillitate conservanda, pars quælibet religionem suam liberè colēdo, & Sacerdotibus suis obtemperando, alteram partem nullo modo vellicet vel coturbet; multò minùs verò sepulturas in templis & cœmiteriis, cum campanarum pulsu & sonitu peragere prohibeat, aut aliquem cujuscunq; status & conditionis sit, sive in civitatibus sive io oppidis & pagis habitet, à religione sua avertere & per vim in sua castra suamq; sententiam pertrahere satagat.

7. Nos enim id spectamus unicè, ut pax & tranquillitas conservetur, & amor mutuus inter omnes tres Status vigeat, quo fine quidem pro nobis & hæredibus nostris, subsequentibusq; Bohemiæ Regibus, hæc omnia Statibus Evangelicis, ad quos communis etiam ista pax, quam vocāt, Religionis, tanquam ad principale Imperii membrum, pertinet, frustrà vel politicis vel ecclesiasticis personis quibuscunq; repugnantibus, inviolabiliter perpetuis temporibus servatum iri, in fide & verbo Regio affirmamus & pollicemur, ita quidem, ut nullum mandatum contrarium vel à nobis vel ab ullo hæredū & successorum nostrorum adversus Status Evangelicos publicetur, vel publicatum ab aliquo, ratum & validum habeatur. Insuper etiam omnia adversus Status istos sub utraq; specie communicātes, publicata hactenus Edicta, invalida, annihilata & sublata omninò hisce literis pronunciamus; nec quicquam eorum, quæ, dum confirmationem hujus articuli quærerent, facta à Statibus Evangelicis sunt, in malum ipsis cedere & vitio verti à quoquam in æternum volumus.

8. Mandamus igitur omnibus eum imperio passim in Bohemia constitutis, ut trium istorum Statuum, omniumq; Confessionem istam Bohemicam amplectentium patrocinium & defensionem suscipiant, & nec molestiam ipsis circa religionis suæ exercitium creent, nec ab aliis creari patiantur. Nos enim & futuri Bohemiæ Reges in omnes contra has Majestatis nostræ literas, quas ad futuram memoriam actis Comitialibus publicis inseri volumus, delinquentes, sive ecclesiastici illi sint sive politici, tanquam in pacis publicæ perturbatores gravissimè animadvertemus. Datum Pragæ, die 11. Julij, Anno 1609.

Anno Christi 1612.

MATTHIÆ IMPERATORIS AUGUSTI MANDATUM

De tollendo novo vectigali, atque intermittenda ac demolienda nova munitione ad Rhenum.

Interprete Caspare Ens.

a Omittit Borussiam, propter jus Magistri Theutonici in eam provinciā ab Imperio alienatam.

b rectiùs, Vinidorum.

c Cur non addit: Equestri Joannitarum per Marchiā, Saxoniā, Pomeraniam & VVandaliam Ordinis Magistro? quia talis ab Imperatore, tāquā Lutheranus, non agnoscitur.

NOS MATTHIAS Dei gratia, Electus Romanorum Imperator Semper-Augustus; Germaniæ, Hungariæ, Bohemiæ, Dalmatiæ, Croatiæ, Sclavoniæ, &c. Rex; Archidux Austriæ; Dux Burgundiæ, Styriæ, Carinthiæ, Carniolæ & Wittembergæ; Comes Habspurgi, & Tirolis, &c. Illustribus, Ernesto Marchioni Brandenburgensi, *a* Stettini, Pomeraniæ, Cassuborum & *b* Vandalorum Duci, Burggravio Norimbergensi, & Principi Rugiensi: *c* necnon Wolfgango Gulielmo Comiti Palatino ad Rhenum, Duci Bavariæ, Comiti Veldentiæ & Sponheimi, dilectis nostris cognatis & Principibus: tum etiam sequentibus nominatim expressis privatis personis, Gotefrido à Stein Præfecto in Lulstorp, N. Luning Præfecto in Portz, Gulelmo Bapst Legum Doctori, Joanni Geieh, Petro Christiani, Stephano Lespiere, Joanni le Fere, Henrico Veldhausen, Joanni Flagelet, Alberto Steinvvegh, Nicolao Ritz, Gerardo Neukirchen, N. Sonneman, Jeremiæ Petersonio, N. Grefradt, Christiano Quintino, Christiano Willoquian, Petro, Joanni & Henrico à Bruck, Henrico, Petro & Gerardo à Creutz, Reinhardo Gartzvveiller, Joanni Brull, omnibusq; aliis mercatoribus, nautis, fabris, fabricensibus, operariis, ac communiter omnibus ac singulis, qui ad Mulhemianas substructiones operas suas locarunt, aut vel rem, vel consilium, vel quamcumque aliam opem aut operam ad easdem promovendas contulerunt, aut porrò forsan collaturi sunt; Notum facimus, Honorabiles, nostros & Imperii dilectos fideles, Consules & Senatum Civitatis Coloniensis, quàm humilimè supplicando nobis conquestos esse:

1. Quamvis & legibus & multis Sacri Imperii constitutionibus, in primis verò Aureâ Bullâ, sub gravi

gravi pœna interdictum sit, ne quis sive superioris sive inferioris ordinis, propriâ auctoritate ulla vectigalia aut cujuscunque nummis exactiones, terra aut mari instituat, multo minùs vi armata extorqueat: quamvis etiam scriptis legibus salubriter illud constitutum & sancitum sit, ne cum certo periculo, damno atque interitu propinquarum Imperialium Urbium, regionum, provinciarum, ulla nova oppida, castra, aut munitiones, unde motus aliquis existere aut publicæ securitati impedimentum afferri posset, exstruantur, sed si quid tale exstructum fuerit, sine ulla mora dejiciatur.

2. Præterea quamvis nostra & Imperii Civitas Coloniensis, jam ab antiquis temporibus, ad majorem securitatem, non solùm à Romanis Imperatoribus & Regibus, eam in rem insignibus privilegiis donata sit, verùm etiam cum Ducibus Montensibus pro se ac successoribus pactum perpetuum inierit, ne ullo umquam tempore ullum castrum aut munitio in utraque Rheni ripa intra Rheindorp & Sudendorp fiat, aut fieri permittatur: Cæsaris insuper SIGISMUNDI, nostri in Imperio prædecessoris, in Concilio Constantiensi, de præsentium Electorum, Principum & Statuum Imperii consilio, cum plena caussæ cognitione, latâ atque etiam executioni den•andatâ sententiâ decretum fuerit, ut Mulhemi & Monhemi excitatæ munitiones atque opera dejicerentur: immò quamvis superioribus annis Gulielmo Duci Juliacensi, dicto loco idem ferè molienti, in Camera Imperiali ab iisdem lis mota, atque etiam posthabitis exceptionibus de inhibendo & demoliendo decretum injunctum fuerit.

3. Nihilominus Vestras Dilectiones grave admodùm vectigal omnibus, quæ per terram aut aquas importantur, vel exportantur, mercibus imposuisse; eumque in finem Mundorpii supra Coloniam, armatam vim collocasse, ubi quidem omnes mercatores, nautæ & viatores ad dictum vectigal solvendum vi cogantur; multiplicibus Coloniensium precibus, ipsius Cæsareæ Majestatis, fratris nostri quondam dilectissimi, feriis mandatis, & nostris etiam atque Electorum Imperii intercessionibus atque admonitionibus de tollendo quam primùm ejusmodi prohibito vectigali, neglectis atque posthabitis.

4. Sed & ulteriùs progressas Dilectiones Vestras mense Martio præsentis anni millesimi sexcentesimi duodecimi, typis publicato programmate omnibus notum fecisse, constituisse vos Mulhemum, cujus paullò antè facta est mentio, in civitatis amplitudinem ac formam redigere, immunitatibus & privilegiis donare, portum ibi & stationem navibus accommodam, ceteraq; mercibus exponendis atque imponendis idonea exstruere; in primis verò ejus loci incolis cujuscumque materiei ad cujusvis generis opificia necessariæ, necnon earum rerum, quæ ad victum & alimenta pertinent, propolii licentiam sive prærogativam præ aliis exteris concedere. Inde etiam factum esse, ut Dilectiones Vestræ non solùm edixerint, ne materialia ejusmodi Coloniam advehantur, Rhenumque alternatim armata navi obsederint; sed etiam Dilectionum Vestrarum supradictos Præfectos, Gotofridum à Stein, Luningium, ut & Doctorem Bapstium, tamquam hanc ad rem deputatos Commissarios & Directores, institutum hoc in opus produxisse, & eum in finem tam vobis supranominatis personis, quàm aliis civibus & mercatoribus, quàm plurimas areas domibus exstruendis destinatas vendidisse atque tradidisse, architectos atque operis magistros accersivisse, tum operarios, qui fossas magno tractu per patentem campum, ut ex schemarismo nobis exhibito videre est, extensas, nec non valla, loricas atque alias munitiones perficiant, magno numero advocasse atque conduxisse.

5. Licet verò iidem Colonienses, Dilectiones vestras, ut institutum illud opus intermitteretur, humiliter rogarint ac requisiverint, operariis etiam, & quibusdam è vobis supranominatis personis, in opere præsenti per Notarium & testes diversis vicibus novum opus ex legum præscripto nunciarint, atque ab opere, tamquam per se illicito ac prohibito, per interdictum revocarint, nihilominus tamen magno apparatu institutum opus indies magis ac magis urgeri ac continuari, ita ut inde aliud colligi nequeat, quàm Vestras Dilectiones id unicè constitutum habere, atque in eo totos esse, ut dictus ille locus, ad meram Coloniensis Civitatis æmulationem ac maximum detrimentum ac præjudicium, in civitatis formam quàm primùm redigatur.

6. Super hoc prædicti Colonienses nobis quàm humilimè supplicarunt, obsecrantes, quum hæc omnia, quæ suprà sunt exposita, non solùm juri ac legibus, & Sacri Imperii constitutionibus, Aureæq; Bullæ, verùm etiam notis Coloniensis civitatis privilegiis, initis cũ superioribus Juliaci & Montium Ducibus, contractibus & pactis perspicuis, diversis sententiis ac rebus judicatis, itemq; Cæsareorum Mandatorum exequutionibus, apertè repugnent, neque ullo juris colore, præsertim post factam & spretam nunciationem, defendi aut ullo modo excusari possint: prætereà res tota ita comparata sit, ut nihil inde aliud, quàm sæpedictæ Coloniensis Civitatis interitus atque exitium, atque ita non leve Sacri Imperii detrimentum, exspectari possit: ut nos, tanquam modò regnatis Imperator, & Sacri Imperii immediatè supremum Caput, Cæsareâ nostrâ ope ipsis succurramus, & quod par est remedium adhibeamus.

7. Quandoquidem ergò, quum ex Cæsareo nostro, quo fungimur, officio, tum etiam naturali affectu jus & justitiam unicuique tribuere atque administrare cupimus; Electores insuper, qui electioni nostræ interfuerunt, matura habita deliberatione, præter eas, quæ à Coloniensibus allatæ sunt, caussas, totum hoc negotium ita comparatum deprehenderunt, sæpedictam Coloniensem Civitatem, ex instituta illa munitione in præsentissimo versari periculo, ut cujus civibus & inquilinis quotidianus inde victus intercludatur, & Rheno obsesso omnia commercia tam ad subditorum per-

niciem,

iiciem, quàm Electorum, præsertim quorum ditiones ad Rhenum sunt, insignem contumeliam, divertatur, itinera, & viæ publicæ infestentur: immò quum multorum aliorum Statuum multum hac in re intersit, verendum esse, ne ad arma veniatur. Quibus de caussis ab iisdem Electoribus, præter humilimas Coloniensium preces, amicè commoniti & rogati sumus, ut, tamquàm supremum Imperii Caput, negotium hoc diligenter consideremus, & quæ tam ad ipsorum, quàm aliorum Imperii Statuum securitatem pertinent, procuremus, in primis ne quis eorum novis atque inusitatis vectigalibus aut indictionibus gravetur, neque uni ab altero vis fiat aut injuria, sed pax & quies in Imperio ab omnibus colatur, ejusque leges ac salubres constitutiones inviolatæ conserventur.

8. His de caussis hodierno die, rebus omnibus diligenter ac maturè discussis & consideratis, Mandatum hoc pœnale, sine ulla exceptione exequendum, contra vos decretum est. Hoc ergò ipso Dilectionibus vestris ex Cæsarea potestate, itemq; per viam juris & justitiæ, sub pœna centum marcarum auri puri, quarum semissis una fisco nostro Imperiali, altera Coloniensibus cedat, seriò mandamus, jubemus ac volumus, ut tam Vestræ Dilectiones, quàm earum in Juliacensibus regionibus Vicarii, post hujus Cæsarei nostri Mandati insinuationem, statim atque è vestigio institutas Mulhemi munitiones atque substructiones planè intermitti jubeatis, neque simile quidquam tam illo quàm alio quovis Coloniensi Civitati tam propinquo loco, contra nota Coloniensium privilegia, porrò vel minima ex parte moliamini, sed omnia in priorem statū restituatis, & in eo relinquatis, tum etiam ne Colonienses ampliùs rerum ad victum & alios usus necessariarum prohibito commeatu gravetis, sed eam in rem facta & promulgata edicta abrogetis, neque in posterum renovetis: similiter ut illegitima & in Imperio prohibita vectigalia & indictiones tollatis, naves ad ea extorquenda in Rheno collocatas quàm primùm abducatis, & ab iis reducendis in posterum omninò abstineatis. Vobis etiam principio hujus Edicti nominatis, aliisque omnibus, qui Mulhemianam substructionem consilio, ope, opera, juverunt, aut quocumque alio modo participes ejus sese fecerunt, aut pòst facient, sub pœnâ suprà expressâ, atque etiam demolitionis vestris ipsorum sumtibus faciendæ, seriò mandamus ac volumus, ut quàm primùm Mandatum hoc nostrum Cæsareum, aut collatum ejus cum originali apographum (cui non minus, quàm ipsi Originali fidem haberi volumus) vobis insinuatum fuerit, ab omni ædificatione abstineatis, atque deinceps penitùs supersedeatis, nisi nostram indignationem & constitutam in hoc pœnam, ipso facto incurrere velitis.

9. Vestras denique Dilectiones & vos, ex plenitudine Cæsareæ nostræ potestatis, & hujus Mandati virtute, citamus, & jubemus, ut intra triginta sex dierū spacium, postquàm Cæsareum hoc Mandatum vobis insinuatum fuerit, quorum duodecim pro primo, duodecim alii pro secundo, & duodecim pro tertio judicii termino vobis ponimus peremptoriè, aut si is judicialis dies non fuerit, proximè sequenti die judiciali in Cæsarea nostra Aula, ubicumque ea tum fuerit, vel ipsi vel per delegatos vestros compareatis, ac testatum faciatis, Cæsareo huic nostro Mandato, & quæ eo continentur, omnibus & singulis capitibus paritum & satisfactum esse; aut si paritum & satisfactum non fuerit, videatis atque audiatis pœnam huic Cæsareo mandato insertam facto ipso vos incurrisse, decerni ac declarari: ac totius caussæ omniumq; judicialium dierum ac terminorum eventum & conclusionem præstolemini. Sive ergò Dilectiones vestræ & vos tum compareatis, sive non, nihilominùs ad conquerentis partis, aut ejus delegatorum instantiam in caussa progressus fiet, & quod justum fuerit decernetur. Datum in nostra & Sacri Imperii Civitate Francofurti ad Mœnum, die 2. Julij, Anno 1612. nostrorum Regnorum, Romani primo, Hungarici quarto, & Bohemici secundo.

MATTHIAS.

Ad mandatum Sacræ Cæsareæ Majestatis proprium

J. R. Pucher.

FINIS.